AVREA PRAXIS.

DN. ROBERTI MARANTAE VENVSINI, IVRECONSVLTORVM FACILE PRINCIPIS:

VVLGO SPECVLVM AVREVM ET LVMEN ADVOCATORVM INSCRIPTA:

ADDITIONIBVS clariſsimi I. C. PETRI Follerij, à S. Seuerino innumeris locis locupletata & adaucta.

ACCESSERVNT PRAETEREA DECEM DISPVTATIONES Queſtionum legalium, vnà cum Repetitione L. Is poteſt, ff. de acquirend. hæred. & L. Si actor, ff. de Procuratorib. eiuſdem MARANTAE.

OMNIA QVAM ABSOLVTISSIME HAC AEditione emendata, & à mendis, quibus ſcatebat plurimis, repurgata: adiecto Indice duplici, tam verborum, quàm rerum.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Theodorum Baumum, ſub ſigno Arboris.
ANNO M. D. LXXXVI.

CLARISSIMO, ET MAGNANIMO VIRO DON FERDINANDO GONZAGA PRINCIPI STRENVO CAROLI IMPERATORIS, & Philippi Regis familiarissimo, & Domino suo colendissimo; PETRVS Follerius Sanseuerinus, I. V. D. Felicitatem.

VM decreuissem lucubratiunculas meas quasdam nuper additas ad Marantam, verè Speculum Aduocatorum Regni, edere, sciens quantum interfit, quid noui emittere, cùm sit scopus omnium instructos habentiũ arcus nequitia & linguarũ virulentarũ sagittis: & id quidem eò facilius euenire, si libri absq; Comite, & Patrono exponantur naufragio in eiusmodi fluctuoso mari, et extremo discrimine: Sepè sepius mecum ipse cogitaui Opusculum hoc sub aliquo strenuo patrocinio edere; animoq; voluens cuinam adhærendum foret, vt sub eius Imperio securiùs enauigaret, præstantiorem te vidi neminem, Magne Ferdinande, admiranda virtute, & animi magnitudine præditum, natalium splendore, & familiæ excellentia dotatum, præclarissimarũ, & memorabiliũ rerum, & domi, & militiæ gestarum exornatũ, hominem deniq; maxima reuerentia vndequaque dignum. Statui proinde tibi idem consecrare: Idq; tum propter Commentarioli fauorem, cùm ob debitum, & studium in te meum. Nã cùm sim tibi nouus (vt aiunt) vexaxus, tuq; mihi nouus Princeps perpulchrè (meo quidem iudicio) Opusculum istud aliter, quàm ex primi artificis officina prodierit, noua phrasi, nouis & non inutilibus scholijs nouissimè venustatum dedicatur. Nec vereor pœnitendum hominem elegisse, quinimò quæcunq; animus optarit meus ex sententia successura spero, quod exitus ipse probabit. Prodiens enim sub tantis tuis auspicijs præludetur profectò nasutis, inuidis, petulantibus omnibus, seu mauis deterrimis capitibus, mordendi via, quibus vmbræ tuæ virtute, & lepore perterritis deficiet procul dubio vigor omnis, & omnis animi atrocitas, nec vnquam obesse, vel tantillum poterunt: Sed nisi tu mihi Patronus adsis, nulla emergendi spes est: quod vt efficias etiam atque etiam rogo.

Bene vale.

OCTAVIANVS NIGER

PARTHENOPAEVS I. V. D.

LECTORI CANDIDO, S.

CCIPE, benigne Lector, Marantæ tui monumenta, quæ tibi ita periucunda perſpicio, vt nihil ſuprà. Sed nimiũ me herclè Petro Follerio debes, qui & vigilijs, & indefeſſo ſtudio non pepercit, vt illa nouo ac miro ordine, ſubtilibusq; ſcholijs, & additionibus emitteret: nec opus fermè nouum cõtemnas, quinimò ne ceſſes ei immortalem, & habere, & referre gratiam, vtpotè, qui in huiuſmodi Opuſculi reformatione ita exactè, ita exquiſitè, & ingeniosè, elaborauit, vt laude nõ minima ſit exornandus: quandoquidẽ non minorem inuentis addentes, quàm rerum inuentores ipſi mereantur. Hi namq; ſunt ſupra modum laudandi, cùm vniuſcuiuſq; operis inuentio primas obtineat. Iſti verò nõ ſatis laudantur, cùm inuenta declarent, perpoliant, extendant, atq; reforment: quæ omnia in hoc Tractatu minimè deſiderantur. Et quemadmodũ ſciti Pictores ad viuum effingentes id ad amuſſim nõ repræſentant, ſed coadiuuãt potiùs, & venuſtant, non diſcedendo tamen à naturali ſimilitudine: ita doctus iſte Vir, non relinquendo Marantam in parte ſuſtinuit, reformauit, pariter ac magnificauit, arte ſua auctoris proprij artem coadiuuans. Quàm ſit propterea à ſtudioſis omnibus æqui boniq; faciendus, & amãdus, experientia ipſamet indicabit. Illum itaque à venenoſæ linguæ morſu benignè defendas quæſo: ſcio etenim peſtiferos quoſdam non defuturos, qui homini iſto (vt optimis quibuſque paſſim accidit) æmulari haud verebuntur. Verùm etſi me non lateat bonis non diſcolis inuideri, nequeo tamen illum tibi magnoperè non commendare. Preterea non dedignabere, Opus hoc chariſſimum habere & obſeruare, quippè ex eo maximum (crede mihi) Compendium tibi parabis: alià ex Gymnaſio eiuſdem Doctoris non minora expectaturus, ſi iſthæc alacri animo feras. Vale Lector lepidiſſime.

FRAN.

FRANCISCI BALISTERII SICVLI ZANCLAEI DE AVCTORE, AD LECTOREM.

Rari est ingenij exemplum, si iura Solonis
Quis doceat quondam tradita Cecropidis,
Sic: Lacedæmonij si quis pia scripta Licurgi
Exoluat, populis quæ dedit ille suis:
Siue decem Tabulis quot quot sunt inde Latinis
Addita, quæ genio sunt celebranda pari.
Ex hoc præcipuè rutilant hæc lumina grandis
Ingenij, hic radios fixit vbique suos.
Vnus & Auctor hic est, magno cui docta iuuentus
Deberet grates corde referre pias.
Qui dum tanta virûm facundè scripta recenset,
Ad Praxin Leges ore fauente parat.
In summa (vt fatear) nemo est qui iura prehendat,
Ni celeri gressu hæc limina docta petat.
Ex hoc namque fores reserare est obice clausas
Nodoso, hunc vt legens iure peritus erit.

INNOCENTII LVCII MONTEL. LANI CARMEN.

Quàm tibi Tyrones fatear debere, Maranta:
Ver satosq; diu iuris in arte senes?
Illos, dum tenebras illustras, hosq; labori
Dum parcunt: Speculo dum cumulata vident.
Et tibi terrarum Domini, populusq; regendus,
Munere pro tanto præmia digna ferant.
Hoc tu causarum censores ducis ad altum
Iustitiæ culmen: sanctaq; iura doces.

INDEX LOCVPLES ET FIdelis in Tractatum ROBERTI MARANTAE Venus. Auctore Io. Babtista Ziletto, Veneto.

ABBATIS maior est potestas in monachũ regularem, quàm Episcopi in Clericum secularem, in sexta parte, vers. appellã. num. 335. fol. 462.

Ablatiuus absolutus, impertat conditionẽ, in 6. parte, vers. citatio, num. 7. circa medium. fol. 313.

Abolitio crimin. facit accusatorem cuitare omnem pœnam, & qualiter, & à quo concedatur, & quis sit abolitionis effectus, in 6. parte, vers. inquisit. n. 83. f. 282.

Absens, qui nullibi reperitur, nec habet certam domũ, potest per proclama citari, in 6. parte, vers. citatio, nu. 101. fol. 320.

Absens quãdo vulgari missionem in possessionem, debent eius cõsanguinei per publicũ proclama citari, ib. n. 107. f. eo.

Absolutio simpliciter concessa à pluribus excõmunicationib. ad omnes refertur, in 4. parte, 9. dist. num 7. fol. 153.

Absolutione à iuramẽto, concessa per Iudicem ecclesiasticum, potest Iudex laicus de eius nullitate cognoscere, in iij. parte, 11. dist. num. 68. fol. 204.

Absolutus de aliquo crimine, non potest amplius accusari, nisi sententia absolutoria lata esset ab obseruatione iudicij, in 6. parte, vers. inquisitio, n. 52. fol. 275.

Absolutus per transactionem quando possit iterum accusari, ib. nu. 55. fol. 278.

Absolutus in foro animæ, potest iterum accusari in foro terrestri, ib. nu. 87. fo. 283.

Absolutoria fertur ab obseruatione iudicij, etiam in causa appellationis, quãdo Iudex causæ principalis protulit sententiam super processu inualido, in v. parte, num. 51. fol. 238.

Absolutoria fertur ab obseruatione iudicij, quando actor, lite contestata, se absentat, & non prosequitur causam, ibid. num. 52. fol. eodem.

Absolutoria ab obseruatione iudicij fertur etiã quando actor semiplenè probauit, & propter eius absentiam, nõ potest sibi iuramentum suppletorium deferri, ibid. num. 53. fol. eodem.

Absolutoria ab obseruatione iudicij, diffinitiua dicitur, quando reus soluit debitum, pendente iudicio, ibid. nu. 54. f. eo.

Absolutoria ab obseruatione iudicij, quod sit interlocutoria, in vj. parte, vers. sentẽtia, nu. 33. fol. 451.

Accidens quod sit, in 2. parte, nu. 10. fo. 10.

Accidentalia iudiciorum, & cõtractuum, quæ dicantur, in 2. parte, nu. 30. fol. eod.

Accidentalia possunt tolli per partes, ibid. num. 44. fol. 13.

Accusatio criminalis ad pœnã oritur, commisso homicidio, in 4. parte, 1. dist. nu. 7. fol. 46.

Accusationis loco fama succedit, Iudice procedente per inquisitionem, in 2. parte, num. 3. fol. 6.

Accusator agens merè criminaliter, non potest æstimare iniuriam, sed hoc pertinet Iudici, in 4. parte, 1 dist. nu. 11. fo. 47.

Accusator non admittitur in Regno, nisi suam vel suorũ iniuriam prosequatur, in 3. parte, 6. dist. nu. 57. 58. & in vj parte, vers. inquisitio, nu. 59. fol. 277.

Accusator colludens, seu prævaricans cum accusato, qualiter puniatur, & quando præsumatur collusio, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 77. fol. 281.

Accusator consanguineus, pro iniuria cõsanguinei, vsq; ad quem gradum admittatur in dicto vers. inquisitio, nu. 62. & num. 72. fol. 278. & 279.

Accusator non comparens, vel desistens ante vel post litem contestatam, qualiter puniatur, ibid. num 80. fol 282.

Accusator si se absentat, qualiter Iudex procedere debeat, ibid. nu. 81. fo. eo.

Accusator desistere potest antè, quàm reus compareat, vbi non vertitur interesse fisci, ibid. num. 82. fol. eodem.

Accusator ad instantiã Rei tenetur declarare diem commissi criminis, in libello, in 6. parte, vers. libellus, nu. 14. fol. 331.

Accusatore superueniente, an & quando cessat

ceſſet inquiſitio, in 6. parte, verſ. inquiſitio, nu. 38. cum plur. ſeq. fol. 274.

Accuſatore ſuperueniente, non tollitur inquiſitio, quando ex forma ſtatutorum Iudex poteſt indiſtinctè inquirere, ibi. num. 39. fol. eod.

Accuſatore remittente iniuriam pendente accuſatione, an poſſit Iudex procedere ſtante indultu principis præcedente, ibid. num. 56. fol. 276.

Accuſatore mortuo Iudex proſequitur ex officio, contra accuſatu, ib. nu. 18. f. 297.

Accuſatus an & quando poſſit recuſare ſuum ac uſatorem, in 4. parte, 6. diſtin. num. 58. fol. 133.

Accuſatus, non poteſt reaccuſare ſuu accuſatorem, de aliquo crimine, etiam maiori nec filios, nec parentes, nec fratres, pendente prima accuſatione, & hoc eſt inductum in regno per ritus magnæ curiæ, per quos ſunt correctæ multæ leges iuris communis, & etiam conſt. Reni, ibid. num. 62. fol. 134.

Accuſatus, de ſola iniuria pro crimine homicidij, an poſſit iterum accuſari de homicidio ad pœnam legis Cor. Et quid in alijs delictis, in 6. parte, verſ. inquiſitio, nu. 90. & 91. fol. 283.

Accuſatus ab vno. an & quando, pendente accuſatione, vel finita, poſſit ab alio de eodē crimine accuſari, ib. n. 94. 95. f. 285.

Accuſatus & punitus coram Iudice Eccleſiaſtico, poteſt iterum accuſari, & puniri in iudicio ſecu ari, & econtrà quando delictum eſt tale, de quo poteſt cognoſcere, & punire Iudex Eccleſiaſticus, ibi. num. 97. fol. 286.

Accuſatus de crimine, qui fuit contumax, poteſt iterum de eodem crimine accuſari: & opponere non poteſt, quòd alias fuit accuſatus, ibi. nu. 98. fo. eod.

Accuſatus de crimine, non expreſſa qualitate, quæ crimen grauabat, an poſſit iterum accuſari, cum illa qualitate, vt grauius puniatur, ib. nu. 00. fo. eo.

Reliqua vide infrà in litera T, in verſic. Tranſigentibus.

Accuſare poteſt conſanguineus pro iniuria facta conſanguineo, criminaliter tantùm, non autem ciuiliter ad æſtimationē, niſi ſolus pater & maritus, in 6. parte, verſ. inquiſitio, nu. 60. fo. 277.

Accuſari quis ſæpiùs non poteſt de eodem crimine: Fallit in pluribus caſibus, ibid. num. 49. fol. 275.

Accuſari poteſt abſoluens, à tertio, qui ſuā, vel ſuorum iniuriam proſequitur, & accuſationem ab alio inſtitutam ignorat, ib. d. num. 54. fol. 276.

Accuſari an poſſit ab alio, qui tranſegit de crimine, cum vno accuſatore ibi nu. 55. 56. & 57. fol. eod.

Accuſari quis poteſt de crimine, de quo per viam exceptionis cognitum fuit. Idem ſi primò fuit cognitum per viam denunciationis Euangelicæ, ibid. nu. 85. 86. fol. 28 . & 273.

Accuſari poteſt de crimine, qui fuit abſolutus à ſacerdote in foro pœnitētiæ, ibi. num. 77. fol. 281.

Accuſari quis non poteſt pluries de eodem crimine, ab eodem, ſed à tertio ſic. quando non fuit ſufficienter punitus, alias à tertio minimè, ibid. num. 92. 93. & 94. fol. 284. & 285.

Acta iudicij fieri non poſſunt in die feriato, in 4. parte, 16 diſt. nu. 81. fol. 232.

Fallit in multis caſibus, de quib. ibid. num. 83. cum ſeq. fol. eod. & in 6. parte, verſic. actorum editio, num. 36. cum plur. ſeq. fol. 420.

Acta facta in curijs nundinarum, in die feriato ad honorem Dei. an valeant, in d. 16. diſt. num. 87. cum plur. ſeq. vſq; ad fi. fol. 232. 233.

Acta, quæ pereant, inſtantia perempta in 6. parte, num. 59. fol. 259.

Acta facta in vna inſtantia, an fidem faciāt in alia. Et an publicari poſſint coram iudice ſecundæ inſtantiæ, ib. & nu. 56. f. eo.

Acta non publicata in prima inſtantia, non faciunt fidem in ſecunda, ib. n. eo. f. eo.

Acta, non ſolùm ordinaria, ſed etiam probatoria, in cauſa criminali per lapſum inſtantiæ pereunt, ibi. nu. 57. fol. eod.

Acta, quæ pereant finita inſtātia aliter, q̄ per lapſum temporis ib. nu. 62. fol. 260.

Acta omnia quæ fiunt à citatione vſq; ad litis conteſtationē inclusiuè, in princ. iudicij ſicti dicuntur, in 6. parte, verſ. inquiſitio, nu. 2. fo. 267.

Acta iudicij voluntarij, veniunt actorum appell. in 6. parte, verſ. actorum editio, num. 5. fol. 426.

Acta iudicij, & acta litis, siue causę, quæ dicantur, in 5. parte, nu. 55. fol. 258.
Acta, gesta, & monumenta, qualiter inter se differant, ibid. nu. 15. fol. 427.
Acta iudicij, ad hoc vt plenã fidem faciãt, quæ requirantur, ib. nu. 16. fol. eod.
Acta iudicij fieri debẽt parte præsente, vel citata, & absente per contumaciã, aliàs non probant, nec alteri parti præiudicant in casu, in quo sumus in contradictorio iudicio, ibid. fol. eodem.
Acta iudicij ad alterius partis instantiã debent fieri, aliàs nõ valent, ib. n. 17. fol. eod.
Acta iudicij coram Iudice, vel eo mandante, fieri debent, vt faciant fidem, ibid. num. 18. fol. eod.
Acta per notarium deputatum scribi debent, nec possunt per alium prosequi, ibid. num. 21. fol. eod.
Acta iudicij scribi debent per notarium, à Rege creatũ, vel per duos scriptores priuatos, de iure communi, & quid seruetur in regno, ibid. num. 22. fol. eod.
Acta scripta per priuatum in loco, vbi priuatus actorum magister esse consueuit, an faciant publicam fidem, & an iste cõmunis error ius faciat, ibid. num. 24. 26. fol. 428. 429.
Acta reciproca, scripta per priuatũ, per alteram partem impugnari non possunt, ibid. num. & fol. eodem.
Acta iudicij in scriptis celebrari debent, aliàs non valent, nisi in casibus breuioribus ibid. num. 29. fol. 429.
Acta iudicij an per testes probari possint, num. 30. fol. 430.
Acta coram Iudice, nõ requirunt testes, sed si corã arbitro, ibid. num. 31. fol. eod.
Acta ante publicationem, publicam fidem non habent, ibid. num. 33. fol. eod.
Acta nõ publicata æqui parantur imbreuiaturæ notarij, ibid. nu. 35. fol. eod.
Acta voluntariæ iurisdictionis die feriato exerceri possunt, ibid. nu. 39. fol. eod.
Acta pia, & requirentia celeritatẽ, fieri nõ possunt die feriato, ibid. nu. 41. fol. 431.
Acta de die, & nõ de nocte fieri debẽt, maximè Sententia. Quid aũt, si consuetudo esset in cõtrariũ: ibid. nu. 50. fol. eod.
Acta iudicij, locum, mensem, diem, & annum, in quo celebrantur, continere debent, aliàs non valent, in d. ver. actorum editio, num. 51. fol. eod.
Acta omnia regulariter sunt edenda, aliàs potest appellari, & non edens præsumitur in dolo, ibid. num. 53. fol. eod.
Acta non tenetur edere notarius sine salario, ibid. num. 59. fol. 432.
Acta debent edi cuicunq; prætendenti interesse, etiamsi non sint ad eius instantiam celebrata: secus instrumenta, ibid. num. 61. fol. eod.
Acta sumptibus petentis edi debent, fallit in libello, ibid. num. 63. fol. eo.
Acta originalia non debent edi parti nec iudici appellationis, sed solùm copia, sed pœna falsi, num. 64. fol. eod.
Acta edi debent cum die, & consule, loco, & tempore, ibid. num. 65. fol. eod.
Acta semel edita, possunt millies peti, vt iterum edantur: secus, in instrumento, quia regulariter non editur, nisi semel, ibidem, num. 66. fol. eod.
Acta voluntariæ iurisdictionis, & respicientia litis ordinationem, possunt in omni loco expediri, etiam nõ solito, in 6. part. vers. sententia, nu. 86. & 87. fol. 458.
Acta debent fieri in illa die, & hora, ad quã facta est citatio, aliàs si fiũt ante, vel post terminũ, non valent, nisi citatus sit contumax, ibidem, num. 89. fol. eod.
Actorum appellatione, quæ scripturæ veniant: Et quid requiratur, in 6. parte, vers. actorum editio, nu. 1. fol. 424.
Actorum genus triplex reperitur, ibidem, num. 14. fol. 426.
Actorum editio, est species defensionis, ib. num. 54. fol. 431.
Actorum editio per notarium, Iudice mandante, fieri debet, & non aliter, ibidem, num. 55. fol. 432.
Actis deperditis, & alijs de nouo cõfectis, si prima post ea reperiantur, quibus potiùs debet fides adhiberi, & secundũ quę debet iudicari, ibid. nu. 52. fol. 431.
Actus vitiatur ex ordinis peruersione, in procem. num. 5. cum plur. seq. fol. 2.
Actus quando dicatur factus in figura iudicij, in 2. parte, num. 27. fol. 10.
Actus, qui sine aliqua solennitate expediri poterat, non vitiatur, si illa solennitas, & inutilis interuenit, in 4. parte, 9. dist. num. 210. fo. 187.
Actus omnes voluntariæ iurisdictionis possunt ex-

fiant expediri die feriato, ad honorem Dei. Secùs, ſi contentioſæ, in iiij. parte 16. diſt. num. 86. fol. 232.

Actus expediri poteſt ſine citatione, quando periculum eſt in mora, in vj. parte, verſ. citatio, num. 15. fol. 307.

Actus celebratus vltima die termini, parte non citata, valet, ſi terminus ſtatut' eſt ab homine. Secus, ſi à lege, ibidem, nu. 18. fol. 308.

Actus qui in conſequentiam, tangit præiudicium alicuius, & nō principaliter, eo nō citato, fieri poteſt, ibi. nu. 30. fo. 309.

Actus poteſt expediri contra eum, qui doloſè latitat, ne poſſit citari, eo non citato, ibidem, num. 36. fol. 310.

Actus expediri poteſt, aduerſario non citato, quando certum eſt, ei nullā defenſionem competere, ib. nu. 37. fol. eod.

Actus omnes iudiciarij expediri poſſunt in feriis meſſium, & vindemiarum, in vj. parte, verſ. actorū editio, nu. 49. fol. 431.

Actus quādo dicatur celebratus in ſcriptis, in vj. parte, verſ. appellatio, nu. 136. f. 491.

Actum noſtrum inanem efficiunt, quę ſine legitimo initio gerimus, in proœmio, num. 4. fol. 2.

Actor debet principaliter agere criminaliter, petendo reum puniri, & incidenter per ludicis officiū rei reſtitutionē petere, vt procedat libellus: quando ſimul ex eodem delicto ciuiliter & criminaliter agi, vt in iiij. parte, 1. diſt. nu. 28. fol. 52.

Actor reconuentus, an poſſit renūciare ſuæ conuentioni, ad impediendam reconuentionem, in iiij. parte, 6. diſt. numer. 55. fol. 132.

Actor, perēpta inſtantia, debet in expenſis condemnari, in v. parte, nu. 59. fol. 259.

Actor ſi ſemiplenè probauit, quo caſu ſibi deferendum eſt iuramentum ſuppletorium; & propter abſentiam non poteſt deferri, reus abſoluitur ab obſeruatione iudicij. ibid. num. 53. fol. 258.

Actor qui porrexit libellum, & litem non proſequitur, reo inſtāte, poteſt perreditum citari, in vj. parte, verſ. citatio, nu. 17. fol. 318.

Actor contumax qualiter puniatur, in vj. parte, verſ. contumacia, num 37. fo. 331.

Actor nō iurans de calūnia, cadit ab actione, reus verò nolens iurare, habetur pro confeſſo, in vj. parte, verſ. iuramentum calumniæ, num. 6. fol. 373.

Actor ſequitur forū Rei, in cauſa reſtitutionis. Fallit in Clerico, & eccleſia, in 6. parte, verſ. appellatio, num. 113. fol. 486.

Actoris Aduocatus priùs, & poſtea Rei, debet proponere, & allegare, & ſimiliter omnia acta actoris debent præcedere acta Rei, in proœm. num. 11. fol. 2.

Actoris ſumptibus libelli copia dari debet, in vj. parte, verſ. actorum editio, nu. 62. fol. 432.

Actore non reſpondente reconuentioni, denegatur audientia ſuper ſua conuentione, in iiij. parte, 6. diſt. num. 9. fol. 119.

Actio ex delicto, oritur ciuiliter ad intereſſe, & criminaliter ad pœnam, in iiij. parte, 1. diſt. num. 4. & 7. fol. 45. & 46.

Actio legis Aquiliæ non datur ex culpa leuiſſima, in omittendo, in 4. parte, 1. diſt. num. 90. fol. 70.

Actio criminalis ciuili præiudicat, ratione maioritatis, in 4. parte, 20. diſt. n. 5. f. 238. Reliqua vide infrà in litera H. in ver. homicidio, & in litera I. in verſ. Iniuriarū.

Actio perſonalis quæ dicatur, quæ realis, & quę miſta, in 4. parte, 3. diſt. nu. 1. fol. 77.

Actio pignoratitia an dicatur realis, vel perſonalis, & in quo differat ab hypothecaria, & quæ dicatur directa, & quę contratia? ibidem, num. 60. fol. 85.

Actio in factum poteſt dari etiam ad recuperandam poſſeſſionem, in iiij. parte, 7. diſt. num. 43. fol. 143.

Actio, ad exhibendum ſummariè, expeditur, in iiij. parte, 9. diſt. nu. 180. fol. 183.

Actio familiæ erciſcundæ, impeditur per exceptionem, quod agens non eſt hæres, in iiij. parte, 20. diſt. num. 9. fol. 233.

Actio communi diuidundo impeditur per exceptionem, quòd non eſt communis. ibid num. 10. fol. eod.

Actio inepta in libello expreſſa, vitiat libellum, in vj. parte, verſ. ſententia, num. 69. fol. 456.

Actioni hypothecariæ contra tertium poſſeſſorem præſcribitur per decem annos. ſecus vbi agitur condictione, ex l. fin. C. de acq. poſſ. in iiij. parte, 7. diſt. num. 69. fol. 146.

Actionem neq; nec exceptionem naſci ex compromiſſi ſententia, & quādo emo-

logata tacitè vel expressè dicatur, & quid in arbitratore, in vj. parte, vers. appellatio, num. 162. fol. 512.
Actiones in rem scriptę, an dicantur mistę, in 4. parte, 3. dist. num. 2. fol. 77.
Actiones præiudicialeș, quæ dicantur absolutæ, & quæ respectiuæ, in 4. parte, 20. dist. num. 1. 2. & per totum. fol. 237.
Actio ciuilis vbi non oritur, nec etiam oritur criminalis, in 4. parte, 1. dist. num. 5. fol. 46.
Actio ciuilis, & criminalis, quando cumulentur, num. 6. fol. eod.
Actio realis, qualiter intentatur, in d. 4. parte, 3. dist. num. 3. fol. 77.
Actio in rem vtilis, quando detur superficiario, & quando nō, ibid. nu. 12 fo. 79.
Actio in rem vtilis, quando detur emphit. ibidem, num. 13. fol. eodem.
Actio in rem vtilis, quando detur metum passo, ibidem, num. 14. fol. eod.
Actio in rem præiudicialis, quando detur, ibidem, num. 15. fol. eodem.
Actio in rem præiudicialis, de partu agnoscendo, quando detur, ibidem, nu. 16. fol. eodem.
Actio vtilis in rem, quando detur militi, & minori, quorū pecunia sint empta prędia, ibidem, num. 17. fol. eod.
Actio vtilis in rem, quādo detur ei, qui causam mortis donauit, ibid. nu. 18. fo. eod.
Actio vtilis in rem, quando detur ad reuocandum, quod inofficiosè donatū est, ibidem, num. 19. fol. eod.
Actio vtilis in rem, quando detur ad repetendam rem donatam, propter nuptias, ibidem, num. 21. fol. eodem.
Actio vtilis in rem, quādo detur ei, qui vēdidit equum, l. commissoria, ibi. nu. 21. fol. eodem.
Actio vtilis in rem, datur ei, qui donauit, vt aleretur, & non fuit alitus, ibidem, num. 22. fol. eod.
Actio in rem cui detur, & contra quem, ibidem, num. 23. 24. fol. eod.
Actio in rem nullam præsupponit obligationem, & quare, ibidem, nu. 26. fo. eo.
Actio personalis aduersùs quem detur, ibi. num. 27. fol. eodem.
Actio realis frustrà intentatur, si reus non possidet, ibidem num. 29. fol. 81.
Actio personalis non requirit, quòd reus possideat, ibidem, num. 30. fol. eod.
Actio in rem debet cōcludere, quòd res restituatur, non sic in personali, ibidem, num. 31. fol. eodem.
Actio in rē, statim, lata sententia, habet executionē, ibidem, num. 32. fol. eodem.
Actio personalis, an habeat executionem statim lata sententia, ibi. nu. 33. fol. eod.
Actio personalis nunquam intentatur ad æstimationem, ibidem, nu. 34. fol. eo.
Actio realis, intentatur etiam ad æstimationem, ibid. num. 35. fol. eodem.
Actio realis, etiam fructuum æstimationē continet, ibid. num. 36. fol. eodem.
Actio personalis regulariter, non habet cōdemnationē ad interesse, ib. nu. 37. f. 82.
Actione personali conuentus, si est contumax, actor mittitur in possessionem, & qualiter ibidem, num. 41. fol. eod.
Actio personalis, & realis, quomodo differant, ibidem, num, 42. fol. eodem.
Actionum varietates vtile est scire, ibidem, num. 43. fol. eodem.
Actiones mistæ, tribus modis dicuntur, in iiij. parte, 17. dist. num. 2. fol. 234.
Actio familiæ herciscundæ, cui & quando cōpetat, & quæ requirātur, ib. nu. 3. f. 235.
Actio cōmuni diuidundo, quando competat, & cui & q̄ requirantur, ibi. n. 4. f. eo.
Actio finium regundorum, ad quid cōpetat, ibidem num. 5. fol. eod.
Actionem habēs ad commodum alicuius, potest cogi ad agendum, in iiij. parte, 21. dist. num. 13. fol. 241.
Actiones actiuæ, quando quærantur nobis per institorem, in 22. dist. in iiij. parte, num. 3. fol. 242.
Actor si vult desistere à conuentione, ne recōueniat, nō potest, in iiij. parte, 6. dist. num. 17. fol. 121.
Actor potest reconuenire Reū, super re nō cōprehensa in rescripto, ib. n. 18 fol. eo.
Actor pupilli qualiter concipiat libellū, in 6. parte, vers. libelli oblatio, nu. 8. fol. 332.
Acta facta de nocte in foro mercatorū, an valeāt, in 6. parte, ver. excep. n. 85. f. 370.
Adam, qualiter & quomodo contrauenit præceptis Dei, in 3. parte. nu. 133. fol. 41.
A tempore Adæ vsq, ad tempus nostrum, nouem fuerunt leges, ibi. num. 1. fo. 16.
Adæ tempore ius naturale primęuū inuentum, ibidem. num. 2. fol. 17.

Admi-

Administrator loci pij condēnatus, qui appellat, compellitur ad reddendum rationes, appellatione pendente, in vj. parte, vers. appellatio, num. 198. fo. 500.
Aduersarij citatio fieri nō debet, qui si præsens esset, non posset actum impedire, in 6. parte, vers. citatio, num. 9. fol. 305.
Aduersarij incerti, in agnoscenda bonorū possessione carboniana, vel ventris nomine, debent citari per proclama, ibid. num 110. fol. 321.
Aduocatus actoris, debet prius ponere, & allegare, quā aduocatus Rei, in procē. num. 11. fol. 2.
Aduocatus dari potest pupillis, & miserabilibus personis ex officio Iudicis, & similiter furiosis, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 192. fol. 298.
Aduocatus opponens exceptionem dilatoriam, post litem contestatam, quæ antè opponi debebat, ad vnam libram auri punitur, in 6. parte, vers. exceptio. num. 11. fol. 352.
aduocatus, nec Procurator respōdentis positionibus adesse debent, quando illis respōdetur, in 6. parte, vers. positio nu. 15. fo. 335.
aduocatus potest interesse examinationi rustici, vel idiotę, ne propter suam simplicitatem decipiatur, ib. nu. 16. fo. eod.
aduocatus non potest esse Iudex in eadem causa, sed in alia sic, in 6. parte, vers. appellatio, num. 42. fol. 479.
aduocati, & Procuratores calumnioli possunt per Iudicem inquiri, & interdici, ne postulent, in 6. parte, vers. inquisit. num. 182. fol. 297.
Aeditio qualiter fiat, in 6. parte, vers. actorum æditio, num. 12. fol. 426.
ædi an debeant instrumenta relata, in instrumento producto, ib. num. 7. fol. eo.
ædi ante omnia an debeant instrumenta relata in libello, ibi. num. 8. fol. eod.
æditio librorum Romæ existentium, quibus expēsis fieri debeat, in 6. parte, vers. test. product. num. 64. fol. 403.
ædi an debeat liber factori, & quid de libro Gabellarij, ib. num. 42. 43. fo. 396.
ædi an debeat tagliola, seu tacca, ibid. num. 41 fol. eod.
æqualitas inter Socios, an consideretur, ne dum respectu numeri pecudum, sed etiam bonitatis, in 4. parte, 4. dist. nu. 36. fol. 96.
æquitas in quo consistit, in curia mercatorum, in 4. parte, 9. dest. nu. 150. fol. 178.
æquitas semper haberi debet præ oculis, ibid. num. 157. fol. 180.
æquitas, qualiter à iure descendat, ibid. nu. 163. fol. 181.
Affectus hodie generali consuetudine non punitur, nisi sequatur effectus, in 4. parte, prima dist. num. 70. fol. 60.
Agens ad successionē, & fundans se, quòd filius superuixit patri, hoc probare debet aliàs succumbit, in procē. num. 15. in fi. fol. 2.
agens petitione hæreditatis, non habet necesse probare dominum, in 4. parte, 3. dist. num. 58. fol. 85.
agens petitione hæreditatis, obtinēt in expensis, si reus in fine causæ opponat de tit. in 6. parte, vers. interrogatio, num. 2. fol. 343.
agens ex testamento, vt hæres, & succumbens propter testamentum inualidum, potest in causa appellationis agere ab intestato, in 6. parte, vers. appellat. num. 163. fol. 497.
agens redhibitoria, potest protestari de vitijs non apparentibus, in 4. parte, 1. dist. num. 26. fo. 51.
agens rei vendicatione, qualiter probet dominium, in 4. parte, 3 dist. nu. 48. fol. 83.
agens ad debitum potest condemnari ad restitutionem pignoris, licet hoc non sit petitum, in 6 parte, vers. sententia, num. 63, fol. 455.
agens via ordinaria in iudicio, non potest recurrere ad executionē, in 6. parte, vers. instrumentorū productio, nu. 31. f. 414.
agens ex vna causa, & probans de alia, obtinet in regno, in 4. parte, 9 dist. nu. 17. fol. 155.
agens spoliatus nō tenetur aduersario suo respondere, nisi priùs restituatur, in 4. parte, 6. dist. num. 42. fol. 128.
agens interdicto, quorum bonorum, quid debet narrare, & probare, in 4. parte. 7. dist. num. 4. & 5. fol. 137.
agens interdicto retinendæ, tenetur ad petitionem rei declarare modum turbationis, in quarta parte, 9. distinct. num. 47. fol. 159.

Agens hypothecaria, quid habeat necesse probare, in 4. parte, 3. dist. nu. 59. fol. 85.
Aagens hypothecaria, petitorio, & nō possessorio agere dicitur, in 6. parte, vers. appel. num. 319. fol. 521.
Agēs sine actione, potest ex officio Iudicis repelli, in 6. parte, vers. inq. nu. 199. f. 298.
Agens sine actione, si obtinet sententiam pro se, an valeat sentētia in 6. parte, vers. sententia, num. 68. fol. 456.
Agens actiōe personali, quid in libello probare & deducere habeat, & quid agens actione realiter, in 4. parte, 3. dist. nu. 47. fol. 83.
Agens iniuriarum actione, si concludit iniuriantem condemnari ad satisfactionē iniuriæ, siue honoris, an dicatur iudiciū ciuile, vel criminale? in 4. parte, 1. distin. num. 17. fol. 46.
Agens iniuriarū actione iniuriam æstimare potest, & in calce libelli addere, quod si iudex nō puniuerit sufficienter reum, reseruat sibi petere satisfactionem, & talis libellus procedit, ibid. num. 25. fol. 51.
Agens actione iniuriarum, non potest æstimare iniuriam, quando nō fuit ipse offensus, sed eius consanguineus, vnde solùm criminaliter agere potest, in 6. parte, vers. inquis. num. 60. & 65. fol. 27. & 279.
Agens pro iniuria illata suo cōsanguineo, qualiter libellum concipere debeat, ibi. num. 66. fol. eod.
Agens, potest ex delicto ciuiliter, & criminaliter, scilicet, ad interesse, & ad pœnā, in 4. parte, 1 dist. num. 7. fol. 46.
Agere, quando quis compellatur, in dicta 4. distin. num. 1. fol. 240.
Agi an possit ex eodem delicto criminaliter, ex quo priùs actū fuit ciuiliter, & econtrà in 6. parte, vers. inquis. num. 89. fol. 283.
Agi an possit criminaliter ex delicto commisso, per culpam sine dolo, in 4. part. 1. dist. nu. 76. cum plur. seq. fol. 62.
Agi an possit ex cōtractu initio inter mercatores, in 6. parte, vers. excep. num. 66. fol. 365.
Agi potest hodie in Regno de crimine ciuiliter, vel mistim, etiam per simplicē postam, & sine libello, dummodò apponatur solennitas, l. libellorum, ff. de accus. ibidem, num. 95. fol. 72.
Agricola, an dicatur mercator? in 4. parte, 9. dist. num. 65. fol. 165.
Agrimensor, an debeat per Iudicem mitti ad mensurandum, parte non citata, in 4. parte, 16. dist. num. 12. fol. 235.
Alapam dans Officiali, mortis pœna punitur, in 4. parte, 1. dist. nu. 71. fol. 60.
Alienatio rei Ecclesiæ sine solennitate, valet, quando in fauorem Ecclesiæ, in 4. parte, 16. dist. num. 46. fol. 226.
Alienatorū causa, dicitur summaria, in 4. parte, 9. dist. num. 168. fol. 182.
Allegationes iuris, an debeant edi par. in 6. parte, vers. actorum edit. num. 58. fol. 432
Allegans contraria, non auditur, in 4. parte, 20. dist. num. 4. fol. 238.
Amicitia modica non sufficit ad recusandum Iudicem, in 6. parte, vers. appell. nu. 42. fol. 480.
Ancilla vendita sub pacto, ne prostituatur, alias sit libera, emptore pactum nō obseruante, potest Iudex inquirere, & illā exhiberi facere, vt ad libertatem perueniat, in 6. parte, vers. inquis. numer. 131. fol. 293.
Andreas Matthæus de Sarno. de S. Seuerino fuit optimæ scientiæ, in 6. parte, in vers. excep. nu. 70. fol. 367.
Angariari an, & quando possit quis per Iudicem in persona, vel in bonis, pro seruitio pub. in 6. parte, ver. executio, nu. 25. cum seq. fol. 537.
Annus commissi criminis, in libello apponi debet in 6. parte, vers. libellus, nu. 12. fol. 307.
Antiquiores clerici, & doctores, primum locum habere debent, in procem. nu. 8. fol. 2.
Apostolica lex, tempore gratiæ inuenta, in 3. parte, num. 29. fol. 22.
Apostolica lex, quæ dicatur, ibid. num. 31. & 32. fol. eo.
Apostolica lex, est hodie in obseruantia, & legi ciuili præfertur in decisionib. causarum, ibid. num. 71. fol. 28.
Apostolis qualiter fuit concessa potestas per Christum, in 3 parte, nu. 31. fol. 22.
Apostoli expensis appellantis dari debent, in 6. parte, vers. appel. nu. 224. fol. 505.
Apostoli, vnde dicantur, ib. nu. 226. fol. eo.

Apostoli an sint petendi in extraiudiciali appellatione, ibid. num. 227. fol. eod.
apostoli peti debent per appellantem infra 30. dies, & quando incipiant currere, & hoc de iure cõmuni. secus per const. Regni, ibid. num. 219. cum quatuor seq. fol. 404.
apostoli, hodie sufficit, quòd petantur infra 50. dies. Nec est necesse, quòd petantur instanter, & instantissimè: sed dicit simpliciter, & semel, ib. nu. 418. fol. 532.
apostolorum recipiendorum gratia, potest Iudex statuere breuiorem terminũ, de iure Canonico: infra quem si non petantur, appellatio deserta remanet, ibid. num. 223. fol. 505.
apostolorum plures sunt species, in materia appellationis, ibid. nu. 225. fol. eo.
Apocha mercatoris sigillata tantũ, an probet, ibid. num. 67. fol. 401.
Appellari an possit à sententia boni viri in 6. parte in vers. Compromis. num. 35. fo. 378.
Appellatur à sententia collegij, ad Superiorem, in dicta 6. parte, vers. testium product. num. 89. fol. 407.
Appellatio quid sit, & quid prouocatio, in 6. parte, vers. appel. nu. 1. 2. & 6. fol. 475.
Appellatio quid propriè dicatur, ib. nu. 5. fol. eod.
Appellatio friuola, seu frustratoria, vel temeraria, quæ dicatur, ib. nu. 347. fo. 463.
Appellatio reducit causam ad illum statũ, in quo erat causa principalis, post litem contestatam, in 4. parte, 6. dist. num. 25. fol. 122.
Appellatio qualiter fiat, ibid. num. 117. 129. fol. 487. & 490.
Appellatio, nomen appellantis, & appellati, continentiãq; sententiæ, à qua appellatur, continere debet, ib. nu. 130. fo. eod.
Appellatio facta, non expresso nomine Iudicis, ad quem, licet, quis simpliciter dicat: appello ad Iudicem competentem, valet, ibid. num. 132. fol. 490.
Appellatio per appellantem coram Iudice à quo, præsentari debet infra dies decẽ, si ei' copia haberi potest, aliàs potest interponi coràm psonis, vel corã Iudice, ad quẽ, & ibi ponit practicã. ib. nu. 133. f. eo.
Appellatio, potest præsentari Iudici, etiam non sedenti pro tribunali, & in omni loco, imò soli actorum magistro, ibi. nu. 134. fol. eodem.
Appellatio fit etiã per verba, submitto me protectioni talis Iudicis. nu. 135. fol. 491.
Appellatio à diffinitiua, potest viua voce in continẽti fieri, ex interuallo verò nõ, nisi in scriptis. ib. nu. 136. fol. eod.
Appellatio, quando dicatur fieri in continenti: & quando ex interuallo, ibi. nu. 137. fol. eod.
Appellatio in scriptis, qualiter, & quando dicatur fieri, & an sufficiat comparere in iudicio, & notario dicere: scribe qualiter ego appello à tali sententia, ex tali causa, ibid. num. 149. fol. 492.
Appellatio viua voce, quæ in cõtinenti fit, debet fieri Iudice præsente, & pro tribunali sedente, aliàs non valet, ibi. nu. 150. fol. 494.
Appellatio semper potest fieri in causis breuioribus, viua voce, etiam ex interuallo, ibi. num. 143. fo. 492.
Appellatio à diffinitiua, ex nouis actis potest iustificari, ibid. nu. 161. fol. 496.
Appellatio à diffinitiua, causas grauaminis continere debet in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à lege, vel ab homine, ibi. nu. 155. fo. 495.
Appellati, à sententia lata in causa conuentionis, non impedit iudicium procedere in causa reconuentionis, de qua tam cito liquere non potuit, in 4. parte, 6. dist. num. 11. fol. 119.
Appellatio extraiudicialis, in quibus differat à iudiciali, in d. 4. parte, 6. dist. nu. 27. fol. 123.
Appellatio extraiudicialis, an requirat expressionem causæ grauaminis, in 6. parte, vers. appel. num. 158. fol. 496.
Appellatio extraiudicialis, quæ fit in causa beneficiali, habet vim citationis, & est mirabilis effectus, ib. nu. 279. fol. 56.
Appellatio quælibet est communis vtriusque partis, in tantum, quod licet appellatus non possit per se appellare, potest tamen appellationi aduersarij inhærere, ib. num. 284. fol. eod.
Appellatio admissa à Iudice cum clausula, si & in quantum, an habeatur pro admissa, vel non admissa: ib. nu. 211. fo. 502.
Appellatio hodie infra decem dies fieri debet, siue fiat à diffinitiua, siue ab interlocuto-

cutoria, & à quocunque grauamine, & actu, etiam extraiudiciali, sed de iure digestorũ, breuiùs tempus vtile in principio. ib. num. 214. fol. 503.
Appellatio etiam post decem dies fieri potest, quando sententia grauamen successiuum continet, ibi. num. 216. fo. 503.
appellatio præsentari potest etiam die feriato, ad honorem Dei, ibidem, num. 217. fol. 504.
appellatio nomine alieno, sine mandato facta, ratificari debet per dominum infra decem dies, à die sententiæ, alias nõ valet, ib. num. 218. fol. 504.
appellatio est defensio, quæ datur oppressis contra iniuriam Iudicis, & omnibus est permissa, ibid. num. 247. fol. 511.
appellatio potest fieri ab arbitris iuris, ad quem appelletur, in num. 274. cum seq. fol. 515.
appellatio fit à minori Iudice, ad maiorem, non econtrà, in 6. parte, vers. appellatio, num. 3. fol. 475.
appellatio à grauamine illato, & inferendo, fieri potest, ibid. num. 4. fol. eod.
appellatio à diffinitiua, suspendit iurisdictionem Iudicis à quo. Idem pendente decendio dato ad appellandum, ib. nu. 160. & 174. fol. 496. & 498.
appellatio viua voce facta, cum reseruatione appellandi in scriptis, & appellatur in scriptis, quæ prosequenda sit? ibid. num. 144. fol. 493. cum seq.
appellatio non ligat manus Iudicis, in omnibus casibus, in quibus appellare nõ licet, ibid. num. 183. fol. 499.
appellatio à possessorio, non tardat executionem, ib. num. 184. fol. eod.
appellatio à decreto affirmatiuo, non impedit executionem, ib. nu. 185 fol. 499. & num. 321. fol. 521.
appellatio Iudicis in syndicatu, non impedit excussionem, ibi. num. 151. fol. 494.
appellatio non est permissa, à pronuncia de exequendo, ibid. num. 260. fol. 512.
appellatio, licet tertio fieri non possit, potest tamen de nullitate dici, & succumbens super ista nullitate, potest iterum appeliare, tanquam à nouo grauamine, ibid. num. 283. fol. 516.
appellatio est regulariter permissa ab omnibus Iudicibus, nec facit Iudici iniuriã, qui appellat, ibid. num. 246. fol. 511.
appellatio non permittitur à sententia præfecti prætorio, ibid. num. 256. fol. eo.
appellatio ad Superiorem, valet, omisso medio, si non opponitur, ibid. num. 373. fol. 527.
Idem quando extat consuetudo, ib. num. 374. fol. eodem.
Idem, quando melius est inhabilis, vel suspectus, ib. num. 375. fol. eod.
appellatio debet fieri ad Superiorem proximum, non autem ad distantem, omisso medio, ibid. num. 368. fol. 526.
appellatio per scholarem potest fieri ad Principem, omisso medio, & ab omni grauamine appellare potest, ibid. nu. 372. fol. 527.
appellatio fit ad Papam à sententia arbitrorum electorum in casu suspicionis, vel quando Episcopus litigat cum suo subdito, ibid. num. 376. fol. eod.
appellatio ab iniusto decreto decurionum fit ad Capitaneum ciuitatis, ib. nu. 395. fol. 529.
appellatio fit ad Episcopum à Iudice laico pronunciante se competentem in casu spirituali, ibi. num. 397. fo. 529.
appellatio ab interlocutoria deuoluit causam principalem coram Iudice appellationis, quando pronunciando benè appellatum, interlocutoriam retractauerit in iiij. parte, 6. dist. num. 26. fol. 123.
appellatio ab interlocutoria lata in possessorio, de iure ciuili potest fieri, sed à diffinitiua non appellatur, & quę sit ratio, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 305. cum tribus seq. fol. 519.
appellatio ab interlocutoria, semper in scriptis fieri debet, in d. ver. appellat. nu. 138. fol. 492.
appellatio ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ, fit sicut à diffinitiua viua voce in continenti, & sine expressione causæ grauaminis, ib. num. 151. fo. 494.
appellatio ab interlocutoria continere debet causas grauaminis in specie nominatas, & nõ in genere, nec per relationẽ ad processum, & coram Iudice à quo omnes causæ exprimi debẽt, etiamsi notoriæ sint: in d. 6. parte, vers. appellatio, num. 153. fol. 495.
appellatio ab interlocutoria, valet, sine causa

causa grauaminis, quando dicta causa in mero iure consistit, in d. vers. appellatio, num. 156. fol. 496.
Appellatio ab interlocutoria iustificatur ex eisdem causis antiquis, sed à diffinitiua etiam ex nouis, ibi num. 161. fol. eod.
appellatio ab interlocutoria contra contumacem, potest ex nouis causis, & ex nouis probationibus iustificari, ibid. nu. 168. fol. 497.
appellatio ab interlocutoria non suspendit manus Iudicis ante inhibitionem, & potest procedere vsque ad diffinitiuam, parte non citata, ibi. num. 172. fol. 498.
appellatio ab interlocutoria impedit processum ad vlteriora, quãdo Iudex à quo detulit appellatione, ibi. nu. 209. fo. 502.
appellatio ab interlocutoria, suspendit executionem, quando sententia continet grauamen irreparabile, ibi. num. 212. fo. 503.
appellatio ab interlocutoria non est permissa de iure ciuili. Secus de iure Canonico, ibid. num. 303. fol. 519.
appellatio ab omni interlocutoria est permissa in omnibus casibus, in quibus nõ est permissum appellare a diffinitiua, & quæ sit ratio. ib. num. 366. fo. eod.
appellatio ab interlocutoria efficitur deserta, eo ipso, quòd non admittitur, & appellans non appellat iterum à non admissione, ibi. num. 421. fol. 532.
appellatio ab interlocutoria, quòd sit fienda in scriptis, in 6. parte, vers. sententia, num. 18. fol. 448.
appellatio in factis notorijs non impedit executionem, in 6. parte, vers. appel. nu. 186. fol. 499.
appellatio in factis notorijs, non admittitur, nisi inseratur causa rationabilis, ibi. num. 298. fol. 518.
appellatio à iure prohibita, non suspendit effectum sententiæ, nisi appellans aliquam iustam causam allegaret, ibi. nu. 183. fo. 499.
appellatio non admittitur in crimine falsæ monetæ, ibid. num. 294. fo. 518.
appellatio in crimine raptus virginis, non admittitur, ibid. num. 295. fol. eod.
appellatio non admittitur latroni insigni, & famoso, vel alicuius factionis auctori, ibid. num. 296. fol. eod.
appellatio non admittitur in crimine læsæ maiestatis, ib. num. 297. fol. eo.
appellatio in crimine symoniæ, non admittitur, ibid. num. 298. fol. eod.
appellatio non est permissa condemnato de hæresi, ibi. nu. 299. fol. eod.
appellatio in causa possessorij fieri nõ potest ad effectum retardandæ executionis, & hoc de iure ciuili. Secꝰ de iure Canonico, ibid. num. 305. cum tribus sequẽ. fol. 519.
appellatio in possessorio, valet, & suspendit executionem, quando eius grauamẽ non potest reparari in petitorio. Idem quo ad fructus, & expensas, & interesse, quia impedit executionem, ibi. nu. 309. fol. 520.
appellatio in possessorio valet, quando aliquis iniustè, & sine causa priuatur possessione. Idem, quando est magni præiu dicij, vt quia est difficilis probatio in petitorio, & tunc suspendit executionem, ibi. num. 311. fol. eod.
appellatio in possessorio, valet, quando missus in possessionem lucratur fructus, ibid. num. 308. fo. 519.
appellatio fieri non potest ab actu, quem quis semel approbauit, ibi. num. 317. fo. 520.
appellatio non admittitur in casibus requirentibus celeritatem, ibi. num. 330. fo. 522.
appellatio friuola est ab omni actu prohibita, & qui friuole appellat, potest, vt cõtumax excommunicari, & aliàs pœnas patitur, de quibus plenè, ibid. num. 345. fol. 523.
appellatio generalis ab omni grauamine, quo ad posset alicui irrogari, non valet, ibid. num. 354. fol. 524.
appellatio non permittitur ab actu, secundum leges facto, ibi. num. 356 fol. 525.
appellatio non est permissa à decreto, quod quis fuit habitus pro confesso, ex eo, quia noluit se examinari, vt principalẽ, ibid. num. 358. fo. 525.
appellatio in causa feudali, an dicatur deserta ob non persecutionem infrà 50. dies, secundum constit. Regni, in 3. parte, num. 89. fol. 31.
appellatio, quando pronunciatur deserta, citatio partis non requiritur, in d. vers. appel-

appel. numer. 203. fol. 501.
Appellatio, an dicatur deserta per lapsum anni primi, & sic primi fatalis, vt possit Iudex sententiam exequi, an verò debeat expectare secundum annum ibid. num. 231. fol. 506.
Appellatio deserta efficitur, etiã elapso termino breuiato statuto, per Iudicem ad prosequendum, ibi. nu. 235. fol. 508.
Appellatio deserta, per decursa fatalia, nec impetratione reparari potest, ibi. n. 239. fol. 509.
Appellatio censetur deserta eoipso, quòd appellans litigat coram Iudice, à quo, videlicet, quando facit actum incompatibilem cum appellatione, ibid. num. 422. fol. 532.
Appellatio, in dubio debet pronunciari, q̃ non sit deserta, ibid. nu. 408. fol. 530.
Appellatio deserta efficitur, ob non prosecutionem infra legitima tempora, ibid. num. 410. fol. eo.
Appellatio efficitur deserta, si appellans nõ præsentat processum Iudici ad quem, infra 50. dies. Verum in sacro consilio est stylus ex eisdem actis, etiam post 50. dies, ibid. num. 411. fol. 531.
Appellatio in causis beneficialibus, non efficitur deserta lapsu termini dati à Iudice, nec vnquam est deserta, quo ad Iudicem, ibid. num. 415. fol. eod.
Appellatio nõ efficitur deserta per lapsum 50. dierum; quando appellans suam fecit diligentiam, & per Iudicem stetit, sed cessante impedimento deseritur, si non solicitat, ibid. num. 419. fol. 532.
Appellatio, an & quando efficiatur deserta ob non petitionem apostolorum? ibid. nu. 416. fol. 531.
appellatio deserta, efficitur, appellante non comparente, in die statuto per Iudicem ad recipiendum apostolos, etiamsi Iudex non venerit ad locum, ibi. nu. 420. fol. 532.
appellatio censetur deserta; eoipso, quòd appellans aliquid contra aduersarium innouat, vt quia ipsum spoliat, ib. num. 422. fol. 532.
appellatio efficitur deserta, eoipso, quòd appellans accipit terminum ad soluendum. ibi. num. 423. fol. eod.
appellãs accipit terminum ad soluendum, ibidem, num. 423. fol. eod.
appellationis interponendæ tempus decẽ dierum, prorogare non possunt partes, neque Iudex, ibi. num. 241. fol. 510.
appellationis causa incipit apertura processus, vnde in ea non requiritur libellus, nec litis contest. ib. num. 245. fol. 511.
appellationi potest tacitè, & expressè renũciari, etiam infra x. dies, & per d. renunciationem non potest quis vlteriùs appellare, quod probat per plura exempla, ibid. num. 341. fol. 523.
appellationi renunciare videtur is, qui post eam interpositam, litigat coram Iudice, à quo ibid. num. 342. fol. eod.
appellationi renunciare non potest, nolente appellato. ibid. num. 344. fol. eod.
appellationem desertam fore, quis Iudex pronunciet? ibidẽ. num. 409. fol. 530.
appellatione deserta, quæ practica seruetur in Regno, circa literas obtinendas, & decretum pro executio. ib. nu. 203. fo. 501.
appellatione deserta potest peti restitutio in integrum infra quadrienniũ per illas personas, quibus datur restitutio, ib. nu. 413. fol. 531.
appellatione deserta fit executio, ac si vnquam esset appellatum, ibi. num. 199. fo. 500.
appellationem esse desertam, potest Iudex pronunciare ex officio, absq; exceptione, ibid. num. 409. fol. 530.
appellationem prohibentes leges, omnes sunt odiosæ, & restringendæ, ib. numer. 367. fo. 526.
appellationem tenetur Iudex admittere, aliàs punitur, ibid. num 399. fol. 529.
appellatione pendente, Iudex non innouat contra appellantem, sed sic contra tertium: nam pendente appellatione vnius ex Reis debendi potest alius conueniri. ibi. num. 174. fol. 498.
appellatione pendente, potest Iudex compellere litigantem ad cauendum: ib. nu. 175. fol. 498
appellatione pendente, potest patronus, qui appellantem præsentauit in beneficio, alium præsentare, & Iudex à quo illum admittit, ibi. num. 176. fol. eod.
appellatione pendente, capi potest debitor de fuga suspectus, ib. nu. 177. fol. eod.
appellatione pendente, à sententia excommuni-

munications poteſt Iudex à quo innouare, & hoc quãdo lata eſt ſententia. Secus, ſi q̃s appellat à futuro grauamine, quia excõmunicatio poſtea lata, eſt ipſo iure nulla, ibid. num. 178. folio eod.
Appellatione manifeſtè friuola, & fruſtratoria, contra leges interpoſita, poteſt Iudex innouare, & procedere ad executionem, ibidem, num. 182. fo. 499.
Appellatione pendẽte, poteſt Iudex ſequeſtrare fructus, ibid. num. 188. fol. eod.
Appellatione pendẽte, poteſt nihilominus carceratus detineri, ibi. nu. 189. fol. 500.
Appellatione pendẽte, poteſt Iudex excommunicatum abſoluere ib. nu 191. fol. eo.
Appellatione pendente, poteſt Iudex innouare pro appellatione, ib. nu. 192. fo. eo.
Appellatione pendente, poteſt Iudex beneficiũ ſequeſtrare, ibid. num. 193. fol. eo.
Appellatione pendẽte, Iudex attentata per appellantem poteſt reparare, ibid. num. 194. fol. eod.
Appellatione pendente, poteſt Iudex ponere ſubſtitutum in beneficium, in contumaciam beneficiati, reſidere nolentis, ibid. num. 195. fol. eod.
Appellatione pendente, poteſt Iudex attentare omnia illa, quæ tendunt in faciliorem exitum cauſæ appellationis, ibid. num. 196. fol. eod.
Appellatione pendente, poteſt fieri taxatio expenſarum, ibid. num. 197. fol. eod.
Appellatione pendente, poteſt adminiſtrator loci pij compelli ad reddendũ rationes, ibidem, num. 198. fol. eod.
Appellatione pendente, fit executio, ac ſi nunquã eſſet appellatũ, ib. nu. 199. f. eo.
Appellatione pendente, poteſt Iudex à quo ſtatuere terminum appellanti ad proſequendum, & qualem terminum, & ad quid poſſit illum ſtatuere, ibid. nu. 205. fol. 501.
Appellatione pendẽte, poteſt Iudex examinare teſtes ſenes, & valetudinarios, ad perpetuã rei memoriã, nu. 206. fol. 502.
Appellationum tempora inducta per conſtitut. Regni, ſcilicet 30. dierum, an ſeruentur, quando appellatur ab interlocutoria, ibidem, num. 228. vbi tenet, quòd non, fol. 505.
Appellationum tempora breuiari poſſunt per Iudicem à quo, & per Iudicem ad quem, ibidem, num. 205. fol. 501.
Appellationum tempora in proſequendo, quæ ſint, & quid ſeruetur de iure communi, & quid per conſtitutionem Regni. ibid. num. 228. fol. 505.
Appellationũ tempora inducta per conſtitutionem Regni, non procedunt in curia eccleſiaſtica, ib. nu. 229. fol. 506.
Appellationum tempora an poſſint de cõſenſu partium prorogari? ibidem, num. 236. fol. 508.
Appellationum tempora an ſuſpendantur per cõpromiſſum, ibid. nu. 242. fol. 510.
Appellationum tempora elapſa, faciunt in totum perire ius partis, ib. n. 238. fol. 509.
Appellationum tempora quandoq; prorogari petuntur, & quandoq; reparari, & qualiter differant iſta duo verba, num. 239. fol. eod.
Appellari an poſſit à ſubdelegato ad Principem delegantem, omiſſo ſubdelegante? num. 386. fol. 528.
Appellari an, & quando poſſit à ſententia lata in poſſeſſorio? in iiij. parte, 9. diſtin. num. 44. fol. 159.
Appellatur ad Iudicem eccleſiaſticũ, quando Iudex laicus ſimul cũ clerico renunciat, vers. appell. num. 392. fol. 529.
Appellari poteſt à diffinitiua ſententia, etiã ſi ſit, iuſtè lata, in v. parte, vers. appellatio, num. 159. fol. 496.
Appellari poteſt à ſententia, per quam pronunciatur, appellationem eſſe deſertam, ibidem, num. 201. fol. 501.
Appellari debet infra decem dies, etiam à ſententijs, quæ non tranſeunt in rem iudicatam, vt deuoluatur cauſa ad Superiorem, aliàs ſolùm habet locũ querela, ibidem, num. 214. fol. 503.
Appellare debet infra decem dies is, qui de ſcribitur in libello collectarũ, aliàs ſuam perdit immunitatem, & tenetur ſoluere, ibidem, num. 325. fol. 521.
Appellari debet iure digeſtorũ, & C. in cauſa propria infra biduum, in aliena intra triduum, ibidem, num. 214. fol. 503.
Appellari poteſt ab omnibus Iudicib. nec iniuriam facit Iudici appellans, ibidem, num. 246. fol. 511.
Appellari poteſt à ſententia Iudicis prorogati, vel dati de conſenſu partium, ibid. num. 256. fol. eod.

Appellari an possit à sententia arbitri, & quid in arbitratore, ibidem, nume. 270. cum pluribus seq. fol. 514.
Appellatur hodie in Regno ab arbitris iuris, inter coniunctos electis ad Iudicem loci, ibidem, num. 272. fol. 515.
Appellari potest ad Papam, ab omnibus sententijs, manifestam iniquitatem continentibus supremorum Iudicum, ibidē, num. 276. fol. eodem.
Appellari potest à vicarijs supremorū Iudicum, quamuis ab ipsis principalibus appellari nequeat, ibidem, num. 277. f. eo.
Appellari potest non solùm ab actibus iudicialibus, sed etiam extraiudicialibus, factis tam à Iudice, quàm à parte, ibid. num. 278. fol. eod.
Appellari potest tertiò, quando per tertiam sententiam infertur nouum grauamen, ibidem, nu. 281. fo. 516. A A. Item potest tertiò de nullitate dici; etsi succumbit in nullitate, potest iterum appellare, ibidē, num. 282. fol. eodem.
Appellari potest à sententia Sequestri, ibid. num. 207. fo. 519.
Appellatur à possessorio, de iure canonico, num. 307. fol. eo.
Appellari an possit in possessorio, quando magnū est prejudiciū, vt quia est difficilis probationis in petitorio, & tunc suspendit executionē, ib. nu. 305. fol. eod.
Appellari potest à possessorio misto, ibidē, num. 314. fol. 520.
Appellari potest à sententia dolo Iudicis super possessorio, ibidem, nu. 315. fol. eod.
Appellari potest, quādo de possessorio tractatur per viā contractus, & nō per momentaneum iudicium, ibidē, num. 316. fol. eod.
Appellari potest à correctione per Clericū secularem, ibidem, num. 334. fol 522.
Appellari potest à Iudice, habente potestatem iudicandi secundum eius arbitriū, ibid. num. 364. fol. 526.
Appellatur à quocūq; Principe ad Papam, omisso medio, de iure Canonico, sed de iure ciuili non appellatur ad Principē, omisso medio, ibid. nu. 369. fol. eodem.
Appellatur ad legatum Papæ, & etiā ad Patriarcham, omisso medio, ibidem, num. 371. fo. 527.
Appellatur ad Superiorem, omisso medio, quando medius est inhabilis, vel suspectus, ibidem, num. 375. fol. eod.
Appellari hodie potest in Regno, à quocunque Iudice, ad Regem, vel ad magnā curiam Vicariæ, omisso medio, ibidem, num. 377. fol. eod.
Appellari potest ad Principem, omisso medio, à subdelegato Principis, quādo subdelegatus nihil sibi reseruauit: aliàs secus, ibidem, num. 378. fol. eod.
Appellari potest, omisso medio, quādo proximus superior est impeditus, vel cū inferior, à quo appellatur, iudicauit, ibid. num. 279. fol. eodem.
Appellari potest à vicario Principis, ad ipsum Principem, ibid. num. 383. fol. 528.
Appellari potest à delegato Episcopi, ad vicarium suum, ibid. num. 385. fol. eod.
Appellatur ad delegātem à sententia delegati, & non ad alium Superiorem, ibid. num. 386. fol. eod. Quid aūt de subdelegato: ibidem, num. 387. fo. eo.
Appellatur ad Papā, omisso medio, vacante imperio, ibidem, num. 388. fol. eod.
Appellatur ad Decuriones ciuitatis, quando abest Iudex appellationis, ibid. nu. 389. fol. eod.
Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit Episcopo, non autem ad Papam, ibidem, nu. 391. fol. 529.
Appellari potest ad magnam curiam Vicariæ, ab omnibus sententijs omnium Iudicum ordinariorum Regni, & etiam à delegato Regis, ib. nu. 398. fol. eodem.
Appellari potest à Vicario ad Episcopum, in his, quæ sunt sibi specialiter concessa, non de iure communi, in iij. parte, §. dist. num. 16. fol. 104.
Appellari potest ab immoderata taxatione expensarum, in vj. parte, vers. executio, num. 22. fol. 537.
Appellari non potest à Vicario generali, ad Episcopum. Secus à Vicario foraneo & rurali, in iiij. parte, §. dist. num. 15. fo. 105. & in vers. appellatio, in 6. parte, nu. 380. fol. 528.
Appellari non potest ad Papam à subdelegato, quando subdelegans aliquid sibi reseruauit, sed debet appellari ad proximum subdelegantem. Et hoc procedit, si excipiatur: aliàs secus, in 6. parte, vers. appellatio num. 379. fo. 526.

Appel-

Appellari non potest ad delegantem, qui ob suam suspicionem delegauit, ibi.nu. 387. fol.528.
Appellari non potest à sententia Principis non recognoscentis Superiorem, ib.nu. 248. fol. 511.
Appellari non potest à sententia præfecti prætorio, ibid.num.250. fo.eod.
Appellari non potest à sententia sacri concilij, ibid num.251. fol.eod.
Appellari non potest à senatoribus, ibd.nu. 253. fol.eod.
Appellari non potest à sententia Ducis Venetiarum, ibid.num. 254. fol eod.
Appellari non potest ab Episcopo prorogato, ibid.num.255. fol.eodem.
Appellari non potest à iudicio sortis, ibid. num.257. fol. eodem
Appellari non potest à mero executore, ib. num.259. fol.512.
appellari non potest hodie ab arbitri sententia; ibid. num.270. fol.514.
Quod limita, vt ibid.nu.261.&274.
appellari non potest à Iudice, qui reuocauit grauamen, quod fuerat cõminatus, ibid.num.275. fo.515.
appellari non potest tertiò, super eisdem, qui in dupli appellatione succubuit, ibi. num.290. fol.516.
appellare non potest verus contumax, ibid. num:284. fol.eod.
appellari non potest notoriè criminosus, ibid num.187. fol.499.
appellare non potest contumax peremptoriè citatus ad audiendam sententiam, ibi.num.286. fo.517.
appellare non potest connictus, & sponte confessus. Secus, si sit connictus, sed nõ confessus, vel confessus, non tamẽ sponte, sed formidine tormentorum, ib.nu. 292. fol.eod.
appellare non potest condemnatus, pro debito publico, seu fiscali, nisi quandò fiscus tractat de lucro, ibi.nu.300. fol.519.
appellare non potest Officialis pro malè gestis, à suo Iudice condemnatus, ibid.nu. 301. fol.eod.
appellare non potest Officialis in syndicatu condemnatus, ibi.num.302. fol.eod.
appellari non potest ab interlocutoria de iure ciuili. Secus de iure Canonico, ibi. num.303. fol.eo.
Appellari non potest in causa, vbi de decima agitur, ibid.num.304. fol.eod.
appellari non potest à Iudice retardante causam expedire, sed solùm datur recursus per viam querelæ, ibid.num.117. fol. 487.
appellare non potest, quando creditor hypothecaria agit, & qualiter, ibid.nu.318. fol. 521.
appellari quòd non possit à sententia lata in Saluiano interdicto, ib. nu.320.fo.eo.
appellari non potest à decreto assistentiæ: Item in omnibus decretis affirmatiuis, ad effectum retardandæ executionis, sed potest de nullitate dici, & quæ sint ista decreta, ib.num. 321. fol.eod.
appellari non potest à pronuncia, de aperiendo testamento, vel dimittendo scriptum hæredem in possessionem, ibi.nu. 322. fo.eo.
appellari non potest à sententia lata in interdicto, quorum bonorum, ibid.num. 323. fol.eo.
appellari non potest à nominatione publici muneris vtilitate priuati. Secus, si est publicum etiam vtilitate, quia potest appellari, ibid.num.324. fol.eo.
appellari non potest in causis minimis, & breuioribus: & præsertim in Regno, in causis duarum vnciarum, ibid.nu. 326. fol. eodem.
appellari non potest à sententia excommunicationis, vel interdicti, ibi.nu.351.fol. 524.
appellari non potest à sententia absolutoria lata in causa criminali, ex mero officio, vel ad denunciam, ibi.num.328.fo.522.
appellari non potest à sententia torturæ, in casu, quo constat per vnum testem de visu, & publicam famam, ibi.num:329. fol. eodem.
appellari non potest à condemnatione super actione ad exhibendum, ibid.nu. 331. fol.eod.
appellari non potest, quando causa decisa est per iuramentum delatum, vt relatũ, ibid. num.332. fol.eod.
appellari non potest, à correctione Abbatis, per clericum regularem, ibid.num. 333. fol.eod.
appellari nõ potest, quãdo causa commissa est per principẽ appellatione remota, & qua-

& qualiter hoc procedat, ibid.nu. 336. cum quatuor seq. fol.eod.
Appellari non potest à iuramento in litem de iure ciuili. Secus, de iure Canonico, ibid.num.350. fo.524.
Appellari non potest à sententia nulla, ib. num.352. fol.eod.
Appellari nō potest à mandato, quòd quis in sua ecclesia resideat, ibidem. nu.355. fol. 525.
Appellari non potest à breuitate termini, ad probandum in causa feudali, ibid.nu. 357. fol.525.
Appellare non potest cōuictus de furto manifesto, ibid.num.259. fol.eod.
Appellare non potest de crimine punitus legitima pœna, quia confessus est delictum, ibidem, num.360. fo.eod.
Appellari non potest à mandato facto, vt quis declaret, an scriptura sit sua, ibi.nu. 361. fol.eod.
Appel.non potest à reuocatione delegationis causæ, ibid.num.362. fol.eodem.
Appel non potest ab eo, cui est commissa causa, secundum eius conscientiam. Et quid si causa committatur arbitrio alicuius, ibid.num. 363. fol.eod.
Appellari non potest ab omni actu, à lege in potestate Iudicis commisso, & non in necessitate, ibid. num. 365. fol.526.
Appellari non potest à Vicario ad eum, qui eum dedit Vicarium, sed ad Superiorem ipsius dantis, ibid.num.380. fo.527.
Appellari non potest ab executione, nisi modus exequendi excedatur, in 6.parte, vers.executio.num. 55. fol.540.
Appellans in casu prohibito, deuoluit causam Iudici ad quem, vt si videt grauamen, possit illud corrigere, non tamen ligat Iudicem, si quo, in 6.parte, vers.appel.118. fol.488.
Appellans apostolos instāter petere debet, aliàs non valet appellatio, sed hodie in Regno non requiritur instanter, ibi. num. 131. fol.490.
Appellans ad vnum Iudicem permittitur variari, & appellari ad alium, infra x. dies, & prima appellatio reuocata, cēsetur, ibi.num. 146. fol.494.
Appellās producere non potest testes super eisdem articulis, sed solùm super nouis dependentibus à veteribus, & solùm super re in causa principali deducta, non autem super alia, ib.nu.162. fol.496.
Appellans eandem rem, ex noua causa, prosequi potest, ibi.num.163. fol.497.
Appellans ab interlocutoria, non est vlteriùs citandus ad actus, quos facit Iudex procedens ad sentētiam antè, quàm sibi inhibeatur, ibid.nu.171. fol.eo.
Appellans ab interlocutoria, nouas probationes producere potest super causa antiqua, expressa in appellatione probationem in facto requirente, ib.num.164. fol. eod.
Appellans ab interlocutoria, potest se iustificare ex noua causa, quæ sibi de nouo superuenit, ibid.num. 165. fol.eod.
Appellans ab interlocutoria nouas causas corā Iudice appellationis deducere potest, quando ad illas per Iudicem à quo, non fuit admissus, ib.nu.166. fol.eod.
Appellans à diffinitiua, potest in eadem appellatione deducere grauamen sibi illatum per interlocutoriam, etiam ex nouis causis, ibid.num. 167. fol.eodem.
Appellans ab interlocutoria cōtinente grauamen irreparabile, potest iustificari ex nouis probationibus, ibid.num.169.fol. eodem.
Appellans ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ, potest peracta noua iustificare, ibid.num. 170. fol. eodem.
Appellans infra x.dies, apostolos petere debet de iure communi. Secus, per constitutionem regni, ibid.nu. 219. fol.504.
Appellans impeditus prosequi, an debeat protestari de impedimento, vt restituatur sibi tempus, ibi.num. 230. fol.506.
Appellans temerè, & friuolè, iniuriam Iudici facere dicitur. Secus si iustè, ib. num. 346. fol.523.
Appellans, qui nihil produxit in causa principali, non auditur, nisi refectis expensis, ibid.num.353. fol.524.
Appellans impeditus à Iudice, qui voluit infra terminum literas expedire, potest appellationem prosequi, vltra terminū decursum, ibid. num. 414. fo.531.
Appellans, quos actus implere debet, vt appellatio non efficiatur deserta, ibid.nu. 417. fol.532.
Appellatus an causam appellationis prosequi possit, si appellans non prosequitur, & infra

& infra quod tempus, in 6. parte, verſ. app. num. 244. fol. 510.
Arbitramentum, eſt quædam tranſactio, in 4. parte, 14. diſt. num. 3. fol. 214.
Arbitria redacta ſunt ad inſtar Iudiciorum, in 6. parte, verſ. confeſſio, num. 31. fol. 390.
Arbiter, qui vt arbitrator procedere poterat, ſi cepit procedere vt arbiter, & poſteà inordinatè proceſſit, an proceſſus valeat? in 4. parte, 9. diſt. num. 205. fol. 186.
Arbiter, & arbitrator, quomodo differant, in 4. parte, 14. diſt. num. 2. 3. fol. 214.
Arbiter iuris, qui dicatur, ibi. fol. eodem.
Arbiter poteſt ſibi eligere locum honeſtũ, vbi curiam regat, in 6. parte, verſ. ſententia, num. 80. fol. 458.
Arbiter ſententiam ſuam non exequitur, ſed Iudex ordinarius, in 6. parte, verſ. executio, num. 5. fol. 535.
Arbitri iuris ſententia appellatur, in 6. parte, verſ. appellatio, num. 272. fol. 515.
Arbitri quando plures ſunt, non poteſt vnus ſine alio procedere, in 4. parte, in 5. diſt. num. 31. fol. 108.
Arbitri iuris, an habeant ordinariam, vel delegatam poteſtatem, & ad quem appellatur ab illis, in 4. parte, 6. diſt. num. 22. fol. 122.
Arbitri poſſunt eligi per Iudicem, quando partes ſunt diſcordes, in 6. parte, verſi. compromiſſum, num. 12. fol. 376.
Arbitri electi, ſecundum regiam prag. dicuntur arbitri iuris, & qualiter ab eis appelletur, & ad quem, in ead. part. verſi. appel. num. 273. fol. 515.
Arbitri eliguntur, quando Epiſcopus cum ſubdito ſuo litigat, & ab eis ad Papam appellatur. Item, quando appellatur ab arbitris electis, ſuper recuſatione ſuſpecti, ibid. num. 376. fo. 527.
Arbitrorũ ſententiæ, hodie in Regno remideri poſſunt per Iudicem loci, via reclamationis, ibi. num. 276. fo. 515.
Arbitrorum ſententia, an & quando ſit emologabilis, & an producat actionem, & an ab ea appelletur. Et quid in arbitratore, vel arbitro iuris, & de intellectu l. cùm antea, C. de arb. ibid. num. 262. & 271. fol. 512. & 514.
Arbitrorum tres dicũtur eſſe ſpecies. Et qui ſunt, in 4. parte, 14. diſt. num. 2. fol. 214.
Arbitratoris & non arbitri ſententia ſubiacet reductioni ad arbitriũ boni viri, in 6. parte, ver. appellatio, nu. 267. fol. 513.
Arbitraria pœna ponitur homicidium, culpa commiſſum, in 4. parte, 1. diſt. num. 77. fol. 63.
Reliqua vide infrà, in litera P. in verſ. pœna arbitraria.
Archidiaconus, abſente Epiſcopo, Vicarius eſt Epiſcopi, ipſo iure, in eadem parte, 5. diſt. num. 7. fol. 104.
Aromatarius miſcens farinam fabarum in ceram, poteſt puniri per Iudicem Eccleſiaſticum, in ead. parte, 11. diſt. nu. 50. fol. 201.
Aromatarij committentes fraudem in arte, qualiter puniuntur, in 4. parte. 11. diſt. num. 50. fol. 201.
Argumentum de emphyteoſi ad feudum, valet, & econtrà, in parte, num. 88. fol. 31.
Argumentum à contrario ſenſu, non ſumitur in vſib. feud. ibi num. 91. fol. eodem.
Argumentum à contrario ſenſu coniectura, & ſubauditus intellectus dicitur, ib. num. 92. fol. eod.
Argumentum ſumitur à contrario ſenſu in ſtatuto diſponente, ſuper caſu non prouiſo à iure communi, ibi. nu. 123. fo. 39.
Argumentum de perſonis ad res, & econtrà, validum eſt, in 4. parte, 1. diſt. num. 24. fol. 51.
Argumentum de pacto ad ſtatutum, an valeat? in ead. parte, 16. diſt. num. 88. & 94. fol. 233. & 234.
Arra facit rem deſinere eſſe integrum, & quando, & an ſi partem pœniteat poſſit agi ad intereſſe? in 4. parte, 4. diſt. nu. 49. fol. 97.
Articulus de proprietate, an admittatur, quando poſſeſſorio recuperandæ agitur, in ea. part. 7. diſt. nu. 26. fol. 140.
Articulus, poſitio, & capitulum, quid ſint, & qualiter inter ſe differant, in 6. parte, verſ. poſitio. num. 1. 2. 3. fol. 383.
Articulus repulſæ, dicitur impertinens, in articulis principalibus, & ideò non debet admitti, niſi ex ſola cauſa inimicitię, in 6. part. ver. repulſa, nu. 8. fol. 437.
Articuli præſentari poſſunt, etiam die, quo curia non regitur, dummodò nõ ſit dies feriatus, & ſoli magiſtro actorum ſine

Iudice præsentari possunt, & an eorum copia parti dari debeat? in 6. parte, vers. positio, num. 20. fol. 385.

Articuli & positiones fiunt in eodem termino, in causis summarijs, ibi num. 5. fol. 384.

Reliqua vide infrà, in litera C, in ver. copia, & in litera D, in vers. delegatus, in litera P. in vers. positio, & in litera R, in ver sic. repulsa.

Articulans non censetur fateri, quod narrat in articulis: Secus in positionibus, in 6. parte, vers. positio, num. 7. fol. eod.

Assassinius clericus, ipso iure, censetur degradatus, & punitur per Iudicem laicū, in 4. parte, 11. q. nu. 76. fol. 205.

Assistentia contra tertium possessorem petitur condictione ex l. fi. C. de acq. poss. & peti potest vsque ad 30. annos. Secus, quando agitur hypothecaria, in ea. parte, 7. dist. num. 60. fol. 146.

Asserens, rem esse alterius qualitatis, quàm in rei veritate sit; qualiter teneatur, ibi. num. 53. fol. 96.

Assistentia vigore instrumenti, quando & qualiter petatur: & quæ actio censeatur intentata; & quis sit eius effectus, in vj. parte, vers. instrumentorū productio, num. 30. & 31. fol. 414.

Attestationes non publicatæ, etiam semiplenè non probant, in ead. parte, versic. actorum editio, num 34. fol. 430.

Attestationes testium ante publicationem edi non debent parti, ibi. nu. 56. fol. 432.

Attentata reuocantur per viam querelæ, in casu, quo non ligantur manus Iudicis, per appellationem, in ea. parte, ver. app. num. 117. fol. 487.

Attentata, pendente appellatione iudicialiter reuocantur, qua in extraiudiciali, ib. num. 401. fol. 530.

Attentata, vt reuocentur, debet appellatio esse intimata Iudici, & parti, nā attentata ab ignorantibus appel. non reuocantur, & reuocatio parte citata fieri debet, ibi num. 402. fol. eodem.

Attentata duplici via reuocantur, ibi. num. 400. fol. eod.

Attentatorum reuocatio petitur vsque ad conclusionem in causa. ibid. num. 403. fol. eodem.

Attentatorum reuocationem petens, non repellitur per exceptionem excommunicationis, nec per exceptionem proprietatis, ibi. num. 404. fol. eodem.

Attentans, appellatione pendente, tenetur ad fructuum restitutionem, ibid. nume. 406. fol. eod.

Authent. require infrà, in litera C, in vers. Correctio.

Auctor laudatus, quis dicatur, & ad quem effectum sibi lis denunciatur, in 6. parte, vers. auctoris laudatio, num. 1. fol. 335.

Auctor, quando & quo tempore litis laudari debet, ibid. num. 5. fol. 337.

Auctor quando est laudatus in iudicio, & datus terminus ad denunciandum, an interim debeat in causa supersedere? ibi. num. 8. fol. 338.

Auctor laudatus non potest ex sua persona declinare forum, ibid. nu. 10. fo. eo.

Auctor laudatus, an teneatur subministrare expensas, pendente iudicio, ante rem euictam, ibid. num. 13. fol. eod.

Auctori laudato, qualiter fiat denunciatio, ibid. num. 12. fol. eod.

Auctorem auctoris sui, an quis possit laudare, & an teneatur sibi de euictione fine cessione, ibid. num. 9. fol. eo.

Auctor, an laudari possit coram arbitro, in d. 6. parte, vers. actoris laudatio, num. 2. fol. 336.

Auctoris laudatio, an habeat locum coram arbitris iuris, in 4. parte, 6. dist. num. 21. fol. 121.

B.

BAllæ lanarum signatæ signo meo, an præsumantur meæ, in 6. parte, versic. test. product. num. 62. fol. 402.

Bannum hodie æquiparatur pœnæ relegationis, & hoc procedit, vbi bona non publicantur. in 4. parte, 2. distin. num. 7. fol. 75.

Bannum sententia interlocutoria dicitur, in 6. parte, vers. sententia, nu. 30. fol. 451.

Bannum & multa æquiparantur, ibid. nu. 32. fol. eodem.

Banna, quæ faciunt Officiales in principio sui officij, an sint sufficientia, vt Iudex inquirere possit, in casibus à iure non permissis, in 6. parte, vers. inquis. nu. 31. fol. 272.

Banna facta ab Officialibus sub torturæ pœna, an valeant, in sexta parte, vers. tortura,

cura, num.3. fol.439.
Reliqua vide infrà in litera P. in verſ. pœna banni.
Baro in terra Demanij Regis, poteſt exercere iuriſdictionem inter ſuos ſubditos ſine licentia Officialis illius loci. Secus, in terra Baronis, in 6. parte, verſ. citatio, num. 41. fol. 311.
Baro non poteſt exigere iuramentum fidelitatis à vaſallis, ſine mandato, vel literis Regis, aliàs priuatur feudo, in eadē parte, verſ. iuramentum, numero 42. fol. 422.
Barones omnes habent iuriſdictionem in Baronia ſua, in 4. parte. 5. diſt. num. 11. fol. 404.
Baroneś Regni habēt iuriſdictionem à Rege, ſeruatam cum priuilegio primarū, & ſecundarum cauſarum, & ideò reuocant prorogationes factas, per eorum vaſallos, in alios Iudices, in ca. part. 12. diſt. num. 26. fol. 212.
Barones indebitè angariant vaſallo, ſine ſolario, tam in perſona, quàm in bonis, in 6. parte, verſ. executio, num. 27. fol. 538.
Beneficium, vide infrà, in litera P. in verſ. poſſeſſorium, & litera T, in verſ. titulum.
Blaſphemare dicitur, qui iurat per viſcera Chriſti, vel per alia membra, in eadem parte, verſic. iuramentum, num. 54. fol. 422.
Bona vacantia applicantur fiſco, ſed contradictor comparens auditur, & datur ſibi copia inquiſitionis, ſeu defenſionis in eadem parte, verſ. inquiſ. num. 15. fol. 269.
Bona tutoris non poſſunt capi pro condēnatione pupilli, niſi pro expenſis, in 6. parte, verſ. executio, numero 38. folio 539.
Bona minùs damnoſa, an executione capi debent, ibid. num. 11. fol. 536.
Bona vxoris capi non poſſunt pro debito viri, & econtrà. Fallit, quando mulier tranſit ad ſecunda vota, non reddita ratione, quia poſſunt bona ſecundi viri capi pro debito, tutelari vxoris, ib. num. 53. fol. 540.
Bonorum poſſeſſio carboniana, vel ventris nomine, quando agnoſcēda eſt, aduerſarij incerti per proclama citari debent, in ſexta parte, verſ. citatio, num. 110. fol. 321.
Boues aratorij, & alia inſtrumenta ad agriculturam deputata non poſſunt pro executione ſententiæ capi, in ead. parte, verſ. executio, num. 31. fol. 538.

C.

CAlculatores ſentētiam ferre poſſunt, parte non citata, in 6. parte, verſ. citatio, num. 24. fo. 309.
Calumniator, etiam nemine accuſante, poteſt ex officio Iudicis inquiri, & puniri per Iudicem, in ead. parte, verſic. inquiſitio, num. 157. fol. 295.
Calumniæ iuramentū, Require infra in litera L, verſ. iuramentum calumniæ.
Campana, quot ſigna importet, & quid importet vim citationis, & quid in die Veneris ſancta, in qua non pulſantur campanæ, an poſſit citari vniuerſitas ad ſonum tabellæ, in ead. parte, verſ. citari, n. 111. 112. 113. 114. fol. 321.
Campſor recipiendo literas vitiatas, & ſoluit, an liberetur, in 6. parte, verſ. teſtium product. num. 54. fol. 400.
Candelarij facientes candelas cū miſturis, qua pœna plectantur, in 4 parte, 11. diſt. num. 35. fol. 198.
Canonica lex, de hac vide infrà in litera L, in verſ. lex Cano.
Canonicum ius, Require infrà in litera L, in verſ. ius Canonicum.
Canonicum eſt, quod regula, inde ius Canonicum, quaſi regulatum, in 2. parte, num. 75. fol. 29.
Canon præfertur in dictis Sanctorum, & theologorum, in deciſionibus cauſarū. Fallit, vbi dictum alicuius ſancti munitum eſſet auctoritate noui, vel veteris teſtamenti, ibid. num. 77. & 78. fol. cod.
Canonicus primo creatus, præfertur alijs, in proœ. num. 9. fol 2.
Capitalis cauſa dici poteſt inſpecta aptitudine pœnæ, in 4. parte, 1. diſt. in nu. 52. fol. 56. & in 2. diſt. num. 4. fol. 74.
Capitalis cauſa quæ dicatur, & quæ non capitalis, in d. 2. diſt. num. 1. cum plu. ſeq. fol. cod.
Capitalis, ſeu capitis pœna à lege, vel ſtatuto impoſita, de mitiori intelligitur, ibi. num. 3. fol. cod.

Capi-

Capitale iudicium, requite infrà, in litera I. in vers. Iudicium capitale.
Capitulum, quoniam contra, de probationibus, quomodo intelligatur, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 23, fo. 428.
Capitulum detestantes, non tollit solennitates sententiæ, sed processus tantũ in 6. parte, vers. sententiæ, nu. 16. fo. 448.
Capitulum, sed vacante, non succedit in iurisdictionem delegatam, in 4. parte, 5. dist. num. 17. fol. 115.
Capitulum Ecclesiæ, an & quando restituatur in integrum, in 6. parte, vers. appellatio, num. 89. fo. 483.
Capitulum est nomen generale, & potest positionem, & articulum cõprehendere, in 6. part, vers. positio, nu. 2. fol. 384.
Captura personæ in ciuilibus, an & quando fieri possit, & quid in criminalibus? in 6. parte, vers. citatio, nu. 58. cum duobus seq. fol. 313.
Capi potest persona, vt bona sua indicet per executionem sententiæ, in 6. parte, vers. executio, num. 23. fo. 537.
Capi potest homo, vilis per Iudicem, vt sit carnifex seu executor sententiç criminalis. Item potest capere vnum de carceratis. Item capere potest animal, vel currũ alienum, vt cum eo ducatur reus ad supplicium, ib. num. 25. 26. fol. eod.
Capi an possit per Iudicem iumentum alienum, vel currus, vel nauis pro mittẽdis victualibus in exercitũ, vel pro alio seruitio pub. ibi. num. 27. fol. 538.
Captus pro vna causa, an possit pro alia recommendari, in 4. parte, 9. dist. nu. 129. fol. 175.
Carceratus, an & quando sit fideiussoribus relaxandus in criminalibus, in 6. parte, vers. satisdatio, num. 10. fo. 347.
In causis carceratorum die feriato procedi tur, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 48. fol. 431.
Carceratus condemnatus appellans nihilominus detinetur, in 6. parte, vers. app. num. 189. fol. 500.
Carceratus ad Superiorem mittendus, ad ipsius carcerati expensas, cum custodib. mitti debet, ibid. num. 190. fol. eod.
Carceratus semper potest appellare, quia semper grauatur, ibi. num. 216. fo. 503.
Carceratus ad instantiam vnius, an possit recommendari ad instantiã alterius, in dict. 4. parte, 9. dist. nu. 128. fol. 175.
Carceratus, qualiter liquidat instrumentũ, in 6. parte, vers. instrument. product. nu. 6. fol. 410.
Causa quæ dicatur, in 5. parte, num. 66. fol. 260.
Causa vnde dicatur, in 2. parte, num. 17. fol. 8. in 5. parte, num. 67. fol. 261.
Causa in quo differat à lite, controuersia, negocio, & occasione, in 5. parte, numer. 68. fol. eod.
Causa accidentalis, quæ sit, in 2. parte, nu. 30. fol. 10.
Causa ardua, & subtilis, non est grosso Iudici, & imperito committenda, in 6. parte, vers. appellatio, num. 67. fol. 481.
Causa capitalis, quæ dicatur, & quæ non capitalis, in 4. parte, 2. dist. nu. 1. cum pl. seq. fol. 74.
Causa potest dici capitalis inspecta aptitudine, vbi venit pœna arbitraria, in 4. parte, 1. dist. num. 52. fol. 56.
Causa ciuilis, quæ dicatur, & quæ criminalis, in 4. parte, 1. dist. num. 2. 3. fol. 45.
Causa ciuilis, & non criminalis dicitur, vbi ad priuationem officij agitur, nisi pœna ista imponeretur per statutum, ibi. num. 32. & 33. fol. 53.
Causa ciuilis dicitur, vbi agitur de adulterio ad solam tori separationem, & potest in ea procurator interuenire, ib. nu. 34. fol. eod.
Causa dicitur ciuilis, quando per viam inquisitionis ad priuationem beneficij proter crimen, nulla præcedente accusatione nec exceptione, agitur, ibi. num. 35. fo. eod.
Causa ciuilis dicitur, quando opponuntur crimina contra testes, ad repellendum à testimonio, ibid. num. 37. fo. 54.
Causa dicitur ciuilis, quando pœna applicatur fisco, ex contractu illicito. Secus, si ex delicto, ibid. num. 39. fol. eo.
Causa ciuilis, in regno potest incipere ab articulis, in 4. parte, 9. dist. nu. 18. fol. 155. & in 6. parte, vers. positio, num. 4. fo. 384.
Causæ ciuilis in regno omnes sunt summariæ, ideò procedit libellus ineptus, in 4. parte, 9. dist. num. 14. fol. 154.
Causa criminalis dicitur, quando pœna venit irroganda in corpus, vel pœna pecuniaria

mania fisco, in ea parte, 1. dist. n. 17. f. 45
Causa criminalis dicitur, quando de tutore suspecto agitur, ibidem, num. 18. fol. 49.
Causę criminales in quibus differant à ciuilibus, ibidem, num. 41. fol. 55
Causa dilationis finita, finitur ipsa dilatio, in vj. parte, vers. appellatio, nu. 45. f. 493.
Causa efficiens quæ dicatur, in ij. parte. nũ. 21. fol. 9.
Causæ expressio an requiratur in appellatione extraiudiciali, in vj. parte. vers. appellatio, num. 157. fol. 496.
Causa feudalis per quæ iura decidatur in Regno, in iij. parte, num. 86. fol. 31.
Reliqua vide infrà in litera F, in vers. Feudalis causa.
Causa finali cessante, cessat effectus, in ij. parte, num. 31. & 32. fol. 11.
Causa finalis vniuscuiusq; actus, est principale hominis intentum, actum illis facientis, ibidem, num. 35. fol. eod.
Causa quæ sit finalis in contractib. & quæ in legatis, ibidem, num. 36. fol. eodem.
Causa finalis dicitur propriè causa, non autem aliæ causæ, & est causa omnium causarum, ibidem, num 36. fol. eod.
Causa finalis iudici, potest dici ipsa iustitia, ibidem, num. 37. fol. eod.
Causa finalis alicuius actus, potest tolli per partes, ibidem. num. 46. fol. 13.
Causa finalis consideratur in sententia, & quæ dicatur, in vj. parte, vers. sententia, num. 22. fol. 461.
Causa formalis, quæ dicatur, in ij. parte, nũ. 22. 25. & 26. fol. 9.
Causa formalis in sententia consideratur, & potest tripliciter cõsiderari, in vj. parte, vers. sententia. num. 115. fol. 461.
Causa formalis cõsideratur in sententia, respectu litigantium, & hoc multis respectibus, ibidem, num. 104. fol. 460.
Causa formalis in sentẽtia principaliter cõsideratur multipliciter, ibid. nu. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. fol. 461.
Causæ formali iudiciali partes renunciare possunt in ij. parte nu. 39. fol. 12.
Causa in iudicio deducta, est materia ipsius iudicij, in eadem parte. nu. 10. 14. fol. 7. 8.
Causa in iudicio deducta, dicitur à casu, sed causa quando ponitur pro ratione alicuius rei, dicitur à Chaos, ibidem, num. 17. fol. 8. & in v. parte, num. 68. fol. 261.
Causa si est commissa per Superiorem decidenda infra tres menses, an illis elapsis dicatur peremptа instantia, in eadẽ parte, num. 27. fol. 253.
Causa cœpta coram Ordinario, non potest inferior à principe ad se aduocare, in iiij. parte, 16. dist. num. 60. fol. 229.
Causæ quot considerentur in iudicio, in ij. parte, num. 15. fol. 8.
Causa materialis quæ dicatur, in eadẽ parte, num. 16. fo. ibidem.
Causa materialis in sentẽtia consideratur, & quæ sit, in vj. parte, vers. sententia nũ. 63. folio 454.
Causa meri, & mixti imperij, an possit delegari, in iiij. parte, v. dist. num. 67. fol. 114.
Causa mixti imperij non comprehenditur à pragmatica, quòd omnis causa compromittatur, in vj. parte. vers. compromissum, num. 32. fol. 376.
Causæ mixtæ quæ dicantur, & an regia pragmatica disponens, quòd in causis ciuilibus, vel mixtis procedatur, sine figura iudicij, habeat locum, vbi pœna applicatur fisco, & parti: in iiij. parte, 1. distinct. num. 94. fol. 71.
Causa naturalis, quæ dicatur tam in iudicijs, quàm in alijs actibus, in ij. parte, nũ. 19. fol. 9.
Causa ordinaria, an possit fieri summaria, consensu partium, in iiij. parte, 9. distin. num. 213. fol. 188.
Causa parua vel magna dicitur, secundum personarum conditionem, in vj. parte, vers. iuramentum suppletorium, num. 8. fol. 418.
Causa ordinario spectans, si est alteri delegata, per Principem, censetur ordinarius priuatus iurisdictione super illa causa, et aduocata per Principem in tantũ, quòd etiamsi moriatur delegatus, non reuertitur causa ad ordinarium, in iiij. parte, xvj. dist. num. 60. fol. 229.
Causa quęlibet sufficiens ad remouendum procuratorem, vel arbitrum, sufficit ad remouendum Iudicem, in vj. parte, ver. appellatio, num. 73. fol. 481.
Causa restitutionis in integrum pendente, nihil est innouandũ, ib. nũ. 108. fol. 486.
Causæ spirituales reperiuntur ciuiles, & criminales, & quæ dicantur, in iiij. parte, 13. dist. num. 4. & 5. fol. 213.

Cauſæ ſpiritualibus annexę, quæ dicantur, ibidem.num.8. fol.eod.
Cauſa ſubſtantialis quæ ſit, in ij. parte, nu. 27. fo.10.
Cauſa ſummaria quot modis dici poteſt, in iiij. parte, 9. diſtinct.num.2. fol.152.
Cauſa ſummaria non requirit concluſionem, ibidem,num 23. fol.155.
Cauſa principalis quando eſt ſummaria, omnes eius articuli ſunt ſummarij, ibid. num.40. fol.158.
Cauſa ſummaria ab ordinaria quomodo cognoſcatur, ibidem,num.41.fol.eod.
Cauſa ſummaria eſt omnis cauſa eccleſiaſtica, vt agitur de electione prębędę, ſeu alio beneficio eccleſiaſtico, quod quando procedat, ibidem,num.42. fol.eod.
Cauſa poſſeſſorij dicitur ſummaria, & quando hoc intelligatur, & an in ea requirantur plenè probationes, & aliæ ſolennitates, in iiij.parte, vj.diſt.num.46.fol.129. & in d.9.diſtinct.num.42. fo.158
Cauſa ſummaria, an, & quādo requirat plenas, & quando ſemiplenas probationes, ibidem,num.146. fol.159.
Cauſa, quæ in curia mercatorum ventilatur, dicitur ſummaria,ib.nu.48.fo.160.
Cauſa vſurarū, eſt ſummaria in curia eccleſiaſtica,ibidem,num.166. fol.182.
Cauſa alimentorum dicitur ſummaria,ibi. num.168. fol.182.
Cauſa omnis contra cōfeſſum, eſt ſummaria,ibidem,num.169. fol.eo.
Cauſa contra religioſos eſt ſummaria,ibid. num.170. fol.eod.
Cauſa eſt ſummaria,quæ de monachatu agitur,ibidem,num.171. fo.eo.
Cauſa matrimonialis, eſt ſummaria, ibidē. num.172. fol.eod.
Cauſa reſtitutionis dotis, ſummaria dicitur,ibidem,num.173. fol.eod.
Cauſa ſummaria dicitur, quando ad decimas agitur,ibidem,num.174. fol.eodē.
Cauſa omnis executiua,eſt ſummaria, ibi. num.175. fol.183
Cauſa dicitur ſummaria, quando præſentātur inſtrumenta, ſecundùm formam ritus magnæ curiæ Vicariæ,in Regno,ibidem,num.176. fol.eod.
Cauſa omnis,quæ contra abſentem agitur, ſummaria dicitur,ibid.num.177.fo.eod.
Cauſa dicitur ſummaria, quādo tertius venit ad impediendam executionem,ibi. num.178. fol.eod.
Cauſa dicitur ſummaria, vbi agitur ad exhibendum, ibidem,num.180. fol.eodē.
Cauſa dicitur ſummaria, quando agitur contra tributorum debitores, ibidem, num.181. fol.eod.
Cauſa ſummaria dicitur, quando agitur cō tra gabellarios,indebitè exigentes, ibid. num.182. fol.eod.
Cauſa eſt sūmaria,quādo mittitur in poſſeſſionē ex primo decreto,ib.nu.183.fo.eo.
Cauſa dicitur sūmaria,quādo legatarius petit ſatisdationē ab hęre.ib.nu.183. fo.eo.
Cauſa dicitur ſummaria,quando agitur,an actio ex teſtamendo prępondtur actioni præiudiciali,ibid.num.185. fo.182.
Cauſa dicitur ſummaria,quando examinātur teſtes ad perpetuam rei memoriam, ibidem,num.186. fo.eod.
Cauſa naufragorum ſummaria dicitur, & expeditur deuato velo,&in ea poteſt Iudex ex officio procedere,ibidem,num. 187. fo.eod.
Cauſa ſummaria dicitur, vbicunq; de ſalario, ſeu mercede laboris agitur,ibidem, num.197. fol.185.
Cauſa eſt ſummaria, quando agitur de probando impedimento, ad obtinendā ſecundam dilationem,ib.num.198. fo. eo.
Cauſa dicitur ſummaria,quando agitur de leuibus delictis: & criminibus, ibidem, num. 199. fol.eodem
Cauſa ſummaria expeditur, vbi agitur de crimine læſę maieſt ibi.num.200.fo.eo.
Cauſa ſummaria dicitur,quando agitur de dando tutore, curatore pupillo per Iudicem, ibidem,num.201. fol.eod.
Cauſa ſummaria,ſi fuit per partes agitata, via ordinaria,an videatur receſſum eſſe ab illa ſummaria, de conſenſu partium, ibidem,num.203. fol.186.
Cauſam ſummariè cōmittere, poteſt ſolus Princeps,& non inferior,ibi.nu.3.fo. 152
Cauſam committi ſummariè ſupplicans,& Princeps dicat: audiat talis, & iuſtitiam faciat:an ſummariè impetraſſe videatur ibidem.nu.4. fol.eod.
Cauſæ breues,ſeu modicæ ſummę,ſunt sūmarię,ibid.num.189.fo.182. & quæ dicā tur breues, modicę,& magnæ,ib fol.eo.
Cauſæ pauperum, & miſerabilium perſonarum,

rarem, sunt summariæ, & expediuntur de plano, & sine sportularum solutione & misc rabiles personę trahunt aduersarios suos coram Imperatore, & laicos coram Iudice Ecclesiastico, ibid. num. 193. fol. 182.

Causæ ex quibus Iudex, vt suspectus, recusatur, in 6. parte, vers. appellatio, num. 26. 27. vsque ad num. 74. fol. 478. 479. 480. 481. 482.

Causæ voluntariæ iurisdictionis in omni loco, etiam in itinere deambulando expediri possunt, in 6. parte, ver. sententia, num. 86. fol. 458.

Causa in qua agitur de vita, & milicia, æquiparatur laudali, & super ea nō compromittitur secundum pragmaticam, in 6. parte, vers. compromissum, num. 23. fol 378.

Causa tutelæ compromitti non potest, etiā stante pragmatica, quod causę omnes cō promittuntur, ibi. num. 10. fol. 45.

Causa criminalis dicitur, si agitur ex crimine infamante, etiam si agatur ciuiliter, in 4. parte, 1. dist. nu. 3. fol. 45.

Causæ cognitionis effectus, in 4. parte, 16. dist. num. 17. fol. 221.

Causæ iustæ, quæ sint, quis agere compellatur, in quarta parte, 21 dist. num. 4. 5. 6. fol. 240.

Cautela libellanti, vt in eodē libello possit petere æstimationem, & satisfactionem iniuriæ, in 4. parte, 1. dist. num. 22. fol. 50.

Cautela pro Iudice, vt semper in dilationibus faciat scribi in actis, præsentibus ambabus partibus, & non contradicentibus, & nihil dicentibus, vt dilatio, quæ dari nō debebat, valeat, quando data est vtraque parte præsente, & non contradicente, in 6. parte, vers. dilatio, num. 12. fol. 381.

Cautela quomodo poterit respondere debitor, à quo petitur pecunia mutuata, quando non potest probare restitutionē in eadem parte, vers. confessio, num. 28. fol. 389.

Cedenti bonis, sunt vestes relinquendæ, in eadem parte, vers. executio, num. 29. fol. 508.

Cæremonię dicuntur, sacrificia Iudæorum in 3. parte, num. 63. fol. 27.

Certi condictio, quando competat, in 4. parte, 1. dist. num. 46. fol. 81.

Cessio occasione societatis, an dicatur ex causa necessaria, in d. 4. parte, 3. dist. nu. 33. fol. 95.

Christus dicitur rex regū, & Dominus dominantium, in eadem parte, num. 31. fol. 12.

Christus fuit lux & veritas, qui omnia velamina veteris testamenti illust. aut, ib. num. 48. fol. 25.

Christus dicitur veritas, ibi num 64. fo. 27.

Christo adueniente in mundo, cessant lex Prophetica, ib. num. 65 fol. eod.

Citatio, est iuris naturalis, nec potest etiā per Principem omitti, in 6. parte vers. citatio, num. 3. fol. 305.

Citatio non requiritur in exigendis tributis, datijs, & collectis, seu functionibus fiscalibus, ibid. num. 6. fol. 306.

Citatio, iudicarij ordinis est fundamentū, & ab ea iudicium incipit, ibi. num. 1. fo. 304.

Citatio per edictum, an possit fieri per delegatum, in 4. parte, 5. dist. num. 57. fol. 112.

Citatio omissa reddit actum ipso iure nullum, in eod. parte, 16. dist. nu. 10. fol. 220.

Citatio in singulis actib. iudiciarijs fieri debet, in 6. parte, vers. citatio, nu. 4. fol. 305.

Citatio aduersarij fieri nō debet, qui si præsens esset, nō posset actum impedire, nu. 5. fol. eod.

Citatio in omnibus actibus, qui expediuntur per Iudicem ante citationem partis, in causa principali non requiritur, ibid. num. 7. fo. 306.

Citatio partis non requiritur in concedenda venia vocandi parentes, vel patronos in ius, ibid. num. 8. fol eo.

Citatio partis, an requiratur in productione instrumenti, ibi num 9. fol. eod.

Citatio partis, non requiritur in sententia Principis, seu Imperatoris, vel sacri consilij, ibid. num. 10. fol eod.

Citatio non requiritur in processu faciendo, contra debitorem suspectum de fuga, ibi. num. 14. fol. 307.

Citatio non requiritur, vbi periculum est in mora, ibid. num. 15. fol. eod.

Citatio non requiritur in sentētia lata pro absente in causa criminali, & vbi procedit sine figura Iudicij, ib. nu. 16. 17. f. eo.

Citatio partis, nõ requiritur in actu, qui fit vltima die termini, ibid. num. 18. fol. 308.
Citatio partis non requiritur in probatione, quæ soli Iudici cõcludit, ibid. nu. 20. fol. eodem.
Citatio non requiritur in actu expediẽdo, secundùm conscientiam, ibid. num. 21. fol. eod.
Citatio heredis, vel alterius non requiritur, quando datũ est arbitraria potestas executori testamenti, distribuendi, ad pias causas, seu eligendi pauperes, in tali electione, ibid. num. 22. fol. eod.
Citatio partis, nec præsentia requiritur in relatione agrimensoris missi per Iudicẽ ad mensurandum, ibi. num. 23. fo. eod.
Citatio partis non requiritur, in iuramento deferendo, super taxatione, vel liquidatione rerum ablatarum, secundum formam l. si quando, C. vnde sexta, ibid. num. 25. fol. 309.
Citatio partis non requiritur, quando examinantur testes de damno, seu furto in syluis passo, ibid. num. 26. fol. eod.
Citatio partis non requiritur, quando in domo mulier honesta examinatur, ibi. num. 27. fo. eod.
Citatio partis, non requiritur in examinatione testis, cuius dicto necessariò standum est, ibi. num. 28. fol. eod.
Citatio partis, non requiritur in examinatione testis, de cuius morte, vel recessu timetur, ibid. num. 29. fol. eod.
Citatio eius de cuius præiudicio principaliter non agitur, sed per consequentiã, nõ requiritur, ibid. nu. 30. & 31. fo. eod.
Citatio nõ requiritur, quãdo Iudex vult alicui prodigo administrationem interdicere ibi. num. 31. fo. eodem
Citatio fideiussoris nõ requiritur in ferenda sententia, contra principalem, ibid. num. 32. fol. eod.
Citatio partis non requiritur in taxatione expensarum, contra contumacem, ibid. num. 3. fol. eo.
Citatio alicuius non requiritur in dando tutore sine inquisitione, ibid. num. 35. fol. 310.
Citatio eius, qui latitat, ne citetur, non requiritur, ibi. num. 36. fol. eod.
Citatio non requiritur, vbi certum est aduersario nullam competere defensionẽ, ib. num. 37. fo. eod.
Citatio tertij possessoris, non requiritur in captura facienda, vigore pacti, de capiendo cum æstimatione præcarij, ibid. num. 38. fol. eodem
Citatio, à quo Iudice fieri possit, ibid. nu. 39. fo. eod.
Citatio, an possit fieri per Iudicem extra suum territorium, ibid. num. 40. fo. eod.
Citatio per quem debeat fieri, ibi. num. 42. fol. 311.
Citatio potest per Iudicem committi priuato, ac etiam famulo suo, imò etiam ipsi principali litiganti, & quid seruetur in regno, ibid. num. 44. & 45. fol. eod.
Citatio in scriptis, non committitur in Regno, nisi habenti publicũ officium, ibi. num. 46. fol. eod.
Citatio fieri potest, etiam per actorum magistrum, habentem Iudicis commissionem, ibid. num. 47. folio. eod.
Citatio tria extrema requirit, scilicet commissionem Iudicis, nuncij executionẽ & relationem, ibid. num. 52. fol. 313.
Citatio in ciuilibus valet sine commissione ex generali consuetudine, ibid. num. 52. fol. eod.
Citatio realis capturam personæ importat ibid. num. 51. fol. 312.
Citatio realis fieri potest etiam in ciuilibus quando debitor est suspectus de fuga, ib. num. 59. fo. eod.
Citatio realis sine Iudicis commissione fieri non potest, ibid. num. 61. fol. eod.
Citatio verbalis, quæ dicatur, & quæ continere debeat, ibid. num. 63. fo. eo.
Citatio certum diem, & locum comparendi continere debet. Fallit in delegato citante. ib. num. 64. folio 314.
Citatio sine certo die, an, & quando valeat, ibid. num. 6. fol. eod.
Citatio, an debeat continere horam, in qua quis comparere tenetur, ibid. num. 66. fol. eodem.
Citatio, an, & quando valeat, sine causa, & causam contineri debeat, ibi. num. 69. folio. 316.
Citatio ad audiendam intentionem curiæ, non valet, ib. num. 70. fol. eod.
Citatio ad respondendũ petitioni porrigẽdæ an valeat, & quid si petitio non porrigatur in illo die citationis, ib. nu. 71. f. eo.

Citatio an, & quando cõtinere debeat verbum, peremptorie, ibi. num. 72. fol. eod.
Citatio per literas vt valeat, quid cõtinere debeat, ibid. num. 73. fol. 317.
Citatio, de necessitate non requirit scripturam regulariter. Fallit in septẽ casibus, in quibus nõ valet sine scriptura, ib. nu. 74. fol. eod.
Citatio extra prouinciam sine scriptis facta non valet, ibid. num. 80. fol. eod.
Citatio ad domum, & nõ personaliter sine scriptis, non valet, ibid. num. 81. fol. eod.
Citatio per edictum, qualiter fiat, & in quibus fieri possit, ibid. num. 82. cum pl. seq. fol. eod.
Citatio fit per edictum illius, qui degit in loco, qui propter guerras, vel inimicitias, vel alio modo non est securus, ibid. num. 85. fol. 318.
Citatio quando fieri non potest, quia citãdus stat in domo sua clausus, & non patitur se videri, ne citari possit, tunc potest affigi edictum in ianua domus suæ, & perinde habetur, ac si personaliter citatus esset, ibid. num. 86. fol. eod.
Citatio per edictum, secundùm constitutionem Regni ibid. num. 88. fol. eod.
Citatio fit per edictum, quando actus fiendus habet contradictores incertos, ibid. num. 89. fol. eod.
Citatio in casibus, in quibus lex permittit fieri per proclama, in illis etiam potest fieri per edictum, ibid. num 95. fol. 319.
Citatio per edictum, quanto tempore stare debeat affixa in loco, vbi affigitur, ibid. num. 96. fol. eod.
Citatio per proclama, quæ dicatur, & in quibus casibus fieri potest, ibi. num. 97. cum plu. seq. fol. eod.
Citatio fit per proclama, quando faciendũ est inuentarium, per hæredem, ib. num. 98. fol. eod.
Citatio per proclama contra certam personam, in quo loco fieri debeat, ibi. num. 100. fol. 320.
Citatio fit per proclama, quando testamentum est publicandum, ibi. num. 109. fol. 321.
Citatio per proclama, vel edictum semper potest fieri, quando aduersarij sunt incerti, ibid. num. 110. fol. eod.
Citatio per campanam, seu tubam, quando locum habeat, ibi. num. 111. fol. eod.
Citatio fit per campanam, quando eundum est ad bellum, & quæ ligna importet sonus campanæ, ibi. num. 113. & 114. fol. eod.
Citatio quando res agitur inter duos litigãtes, non debet fieri motu proprio Iudicis, sed ad instantiam partis, ibid. num. 115. fol. 282.
Citatio, vt quis compareat die Lunæ, Martis & Mercurij, an sit vna vel plures, ibi. num. 117. fol. eod.
Citatio generalis ad totam causam, vt quis compareat singulis diebus, & horis, vsque ad sententiam an valeat, ibid. num. 118. fol. eod.
Citatio facta die feriato, non valet, etiamsi fieret, vt compareat die non feriato, ibi. num. 119. fol. 322.
Citatio an valeat quando dies termini cadit in diem feriatum, & an teneatur citatus tunc comparere in die sequenti, vel præcedenti, ibid. num. 120. fol. eod.
Citatio die feriata valet, pro tali causa, quę die feriata expediri potest, ibid. num. 121 fol. eod.
Citatio potest fieri per Principem in die feriata ad honorem Dei, ibid. num. 122. fol. eod.
Citatio in quo loco per nuncium fieri debeat, & an possit fieri domi, & in qua domo, & quid in apotheca, vel in porticu, seu stabulo, ibi. num. 124. 125. fol. 323.
Citatio vt valeat, quid seruare debeat nuncius, quando commissa est, vt fiat personaliter, vel in domo, ibid. num. 126. fol. eod.
Citatio an fieri possit in Eccl. ibi. num. 129. fol. 324.
Citatio vbi fieri debeat, quando citandus domum certam non habet, ibid. num. 130. fol. eod.
Citatio non requiritur eius, qui appellauit ab interlocutoria, vade ludex à quo, potest procedere vsque ad sentẽtiam diffinitiuam inclusiuè, eo aliter non citato, in 6. parte, versic. appellatio, num. 172. fol. 498.
Citatio partis non requiritur, quando appellatio pronunciatur deserta, ibi. num. 203. fol. 501.
Citatio requiritur in executione sententiæ

per appellantem deſertæ, in 6. parte, ver. exec. num. 6. fol. 516.
Citatio non requiritur ſuper executione ſimplici, ſuper eadem re, ſuper qua lata fuit ſententia, niſi fiat appellatione deſerta, ibid. num. 17. fol. eod.
Citatio requiritur in executione, quæ fit contra condemnati ſucceſſorem, ſeu iudicem in officio ſucceſſorem, ibid. num. 18. fol. eod.
Citatio partis in taxatione expenſarum requiritur, ibi. num. 21. fol. 537.
Citatio an debeat præcedere libellum, in 6. parte, verſ. libellus, num 25. fol. 335.
Citationis relatio poteſt fieri per nuncium ſolo notario actorum, abſque præſentia Iudicis, in ead. parte, verſ. citatio, num. 57. fol. 313.
Citationum ſex reperiuntur eſſe ſpecies, in ead. parte, verſ. citatio, num. 50. fol. 312.
Citatur per edictum, qui dolosè latitat, & impedit, ne citatio verbalis, vel per literas, poſſit ad ſe peruenire, ibi. nu. 84. f. 318.
Citari debet vnuſquiſq; prætendens intereſſe in iudicio, aliàs non valet actus, qui fit ſine citatione, ibi. num. 2. fol. 301.
Citari, vel certiorari an debeat, qui præſens eſt in iudicio, ibi. num 12. fol. 307.
Citari debet in ſcriptis perſona illuſtris, & clariſſima, ib. num. 76. fol. 317.
Citari debet pars, quando producuntur inſtrumenta, vel ſcripturę in iudicio, aliàs non probant, in 6. parte, verſ. inſtrumentorum productio, num. 35. fol. 414.
Citatus ob vnam cauſam, qui comparuit, an teneatur reſpondere pro alia, in eadē parte, verſ. citatio, num. 13. fol. 307.
Citatus qui ſtatim aſcendit equum, & receſſit, vel dixit, nolle comparere, non eſt vlteriùs citandus, ibid. num. 19. fol. 308.
Citatus coram Iudice incompetenti, de iure communi, nō tenetur comparere. Secus ſi competens erat de iure communi, ſed poterat ex priuilegio declinari, ibid. num. 19. fol. 310.
Citatus quantum temporis habeat ad comparendum, & quid ſeruetur in regno, ib. num. 67. fol. 315.
Citatus in domo, mulctatur in Regno, ſi non comparet, ibid. num. 128. fol. 524.
Citatus in quo loco teneatur comparere, & quot requirantur, vt locus ſit habilis, ad comparendum, & arceat citatum, ibi. num. 151. fol. eod.
Citatus ad maius tribunal, excuſatur in curia minori, in 6. parte, verſ. contumacia, num. 4. fol. 126.
Citatio qualiter cōcipi debeat in remedio diffamari, in 4. parte, 21. diſt. num. 21. fol. 247.
Citatio non requiritur in curia nundinarum, in 4 parte. 9. diſt. nu. 164. fol. 151.
Citatio, an poſſit omitti, etiam à Principe, ib. 6. diſt. num. 12. fol. 220.
Citationis defectus, qualiter opponatur, ib. num. 3. fol. eod.
Citatus præſumitur, qui à longè aberat, & poſtea reperitur in iudicio, ibi. num. 14. fol. eod.
Citari ad reſcuandum an poſſit, interpoſito primo, & ſecundo decreto, in 6. part. in verſ. contumacia, num. 13. fol. 328.
Ciuis derelinquēs patriam ſuam periclitātem, eius perdit priuilegia, in 3. parte, nu. 42. fol. 21.
Ciuilis lex, qualiter hodie ſeruetur, & in quibus conſiſtat, in 3. parte, num. 68. fol. 28.
Ciuiles leges in decretis inſertæ, nō debent ſeruari, vt Canones ib. num. 38. fol. 29.
Reliqua infra, in litera L, in verſ. lex ciuilis.
Clariſſima perſona, vide ſuprà in ead. litera C. verſ. citari.
Clauſula, appellatione remota, ſolus Princeps vitur in reſcriptis, nō autem delegatus Principis, in 6. parte, verſ. appellatio, nu. 336. fol. 522.
Clauſula appellatione remota, nihil operatur in præiudiciū tertij, ib. nu. 339. fo. eo.
Clauſulæ, appellatione remota, qui ſint effectus, & quid operentur, ibid. num. 338. fol. eod.
Clauſula compromiſſi, quod procedat de iure & de facto; quid importet, in 4. parte, 14. diſt. num. 6. fol. 215.
Clauſula, & proteſtatur de expenſis, quid importet in libello, in 6. parte, verſi libellus, num. 18. fol. 334.
Clauſula, fiat vt petitur, in reſcripto poſita, quid importet, in 4. parte, 9. diſt. num. 16. fol. 152.
Clauſula non ſe adſtringens, quid operetur in 6. parte, verſ. libellus, num. 17. fol 337.

Clau-

Clauſula, omni meliori modo, &c. quid operetur in libello, ibid. num. 6. fol. eod.
Clauſula, peto mihi ius, & iuſtitiam miniſtrari, quid operetur in libello, ibi. num. 15. fol. eod.
Clauſula poſita per Principem in ſcripto, ſcilicet: audiat talis, & iuſtitiam faciat, quid importet, in 4. parte, 9. diſt. num. 4. fol. 152.
Clauſula, quod ſi non omnes, &c. apposita in reſcripto, quid importet, in 4. parte, in 16. diſt. num. 5. fol. 118.
Clauſula, rato manente pacto, quid operetur in compromiſſis, in 6. parte, verſ. appellatio. num. 263. fol. 512.
Clauſula, ſaluo iure impertinentium, quid operetur, in 6. parte, verſ. poſitio, num. 23. fol. 385.
Clauſula ſi & in quantum, quid operetur, in ſexta parte, verſ. appellatio, num. 211. fol. 502.
Clauſula, ſine figura iudicij, quid importet, in 4. parte, 9. diſt. nu. 8. & num. 9. vbi ponitur intellectus iurium municipalium Regni. fol. 153.
Clauſula, ſola facti veritate inſpecta, quid importet, in 4. parte, 9. diſt. num. 32. cum plu. ſeq. fol. 157.
Clauſula, ſola facti veritate inſpecta, intelligitur de tali veritate, cui ius patrocinatur, ibid. num. 39. fol. 158.
Clauſula inſerta in medio vnius capituli, antè quàm oratio ſit completa, refertur ad illud tantum capitulum, non ad alia ſeparata, in 1. parte. num. 110. fol. 36.
Clauſula in medio poſita, non refertur ad omnia capitula, quando poteſt aſſignari ratio, quare non referatur, ibi. nu. 112. fol. eod.
Clauſus in domo, qui perſonaliter haberi non poteſt, citatur per edictum, ianuæ domus ſuæ affixum, in 6. parte, verſ. citatio, num. 86. fol. 316.
Clauſula, ex certa ſcientia, an operetur, vt contrarium non poſſit probari, in 6. parte, verſ. appellat, num. 87. fo. 483.
Clericus tutor, an poſſit dari per Iudicem laicum, in 4. parte, 11. diſt. num. 65. fol. 203.
Clericus pro poſſeſſorio retinendæ, poteſt coram laico conueniri, ibi. nu. 77. fo. 205.
Clericus auctor laudatus cõuenitur coram Iudice ſeculari, an ſit verum, ibid. num. 78. fol. eod.
Clericus negociator tenetur ad gabellas, ib. num. 80. fol. 206.
Clericus reconueniri poteſt coram Iudice laico, in 4. parte, 6. diſt. num. 53. fol. 132.
Clericus ſuccumbens coram Iudice laico, poteſt per eum cõdemnari ad expenſas, ibid. num. 54. fol. eodem, & 8. diſt. num. 5. fol. 147.
Clericus inuentus de nocte in proſtibulo, verbalio crimine, capi poteſt per familiã Iudicis ſecularis, & duci ad Epiſcopum, in 4. parte, 8. diſt. nu. 4. fol. eod.
Clericus tam in ciuili, quàm in criminali, & tã in actione reali, quàm perſonali, debet conueniri corã Eccleſiaſtico Iudice, & trahẽs ipſum corã Iudice laico, à ſuo iure cadit, coram quo etiam ſponte cõueniri nõ poteſt, in eadem parte, 11. diſt. num. 2. fol. 191.
Clericus, quãdo eſt debitor ſimul cum laico, ambo conueniuntur coram Epiſcopo. Fallit, quando cauſa eſt diuidua, ibi. num. 21. fol. 195.
Clericus delinquẽs ſimul cum laicis, operatur, vt etiã laici mittantur ad Iudicem eccleſiaſticum, ibid. nu. 22. fol. 196.
Clericus citatur coram Iudice laico, ſi ſua putauerit intereſſe, ibid. num. 61. fol. 203.
Clericus ſequeſter electus per Iudicem laicum, poteſt per eum compelli; vt ſequeſtrum reſtituat. ibid. num. 62. fol. eod.
Clericus non incedens in habitu, & tonſura, captus per familiam Iudicis laici, nõ remittitur ad Epiſcopum, & illum percutiens, non eſt excommunicatus, ibid. nu. 69. 70. fol. 204.
Clericus degradatus poteſt puniri per Iudicem ſecularem, ibid. num. 76. fo. 205.
Qualiter autem fiat degradatio, vide ibi. fol. eod.
Clericus degradatus verbaliter, adhuc retinet priuilegium cleri. ale, donec actualiter degradetur, ibid. num. 72. fol. 204.
Clericus degradatus, an celebrando conficiat corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, ibid. nu. 73. fol. eod.
Clericus, pro quibus criminib. poſſit deponi, vel degradari, ibid. num. 74. fol. eod.
Clericus ratione feudi, quod tenet à laico, ſor ti-

fortitur forum Iudicis secularis. Idem quando est auctor laudatus, ibid. num. 75. fol. 205.
Clericus puniri potest per Iudicē secularē, de assassinio, ibi. num. 76. fol. eod.
Clericus non potest consentire in iurisdictionem alterius Episcopi, absque consensu sui Episcopi: sed tacitè potest prorogare, scilicet, contrahendo, vel delinquendo, in 4. parte, 12. dist. num. 24. fol. 211.
Clericus beneficiatus absens, & non residens, citatur per tria edicta affixa in valuis suæ ecclesię, & postea expectatur per sex menses, si non venit ad residendū, perdit beneficium, in 6. parte, vers. citatio, num. 91. fol. 319.
Clericus contra clericum coniunctum non potest petere compromissum, secundū pragmaticam regiam, in 6. parte, vers. compromissum, num. 28. fol. 378.
Clericus falsum deponēs coram Iudice laico, non potest per eum puniri, & quid econtrà, an laicus per Iudicem Ecclesiasticum, in 6. part. vers. accusatio incidēs, num. 4. fol. 335.
Clericus etiam de mandato sui Episcopi, non potest puniri neq; torqueri per Iudicem laicum, ibid. num. 5. fol. eod.
Clericus regularis non potest appellare à correptione Abbatis, in 6. parte, vers. appellatio, num. 333. fol. 522.
Clericus secularis appellat à correctione, ibid. num. 334. fol. eod.
Clericus non potest pro debito personaliter capi, in ead. parte, vers. executio, nu. 56. fol. 540.
Clerici coniugati, an gaudeant priuilegio fori, in 4. parte, 11. dist. num. 5. fol. 192.
Clerici qualiter degradentur, ibid. num. 72 fol. 204.
Clerici actiuè gaudēt statutis laicorum, in 6. parte, vers. compromissum, num. 27. fol. 378.
Clericorum appellatione, quo ad forum, qui veniant, in 4. parte, 11. dist. nu. 3. fol. 192.
Clericorum famuli, & seruientes, corā Iudice Ecclesiastico conuenīri debent, sed an actor illos trahēs coram laico cadat à causa: ibid. num. 4. fol. eod.
Coadiutor, qui dari solet in inquisitionib. an sit de substantia, & ad quem effectū detur, in 6. parte, vers. inquisit. num. 104. fol. 287.
Cognati nō succedunt de iure Lōgobardo, in 4. parte, num. 127. folio. 39.
Collectas soluere tenentur exemptus, qui describi patitur in libro soluentium collectas, si infra decem dies non appellat, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 325. fol. 521.
Collegia in quibus sunt clerici, & laici, coram quo Iudice conueniātur, in 4. parte. 11. dist. num. 23. fol. 196.
Collegia non pia restituuntur, excepto collegio scholarum, in 6. parte, vers. appellatio, num. 90. fol. 483.
Collegium mercatorum, an possit facere statuta, in 4. parte, 9. dist. num. 70. fol. 166.
Colluſio inter accusatorem, & accusatum, non facit cessare inquisitionem, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 45. fol. 275.
Colluſio, qualiter probetur, ibi. num. 45. in fin. & num. 51. 53. fol. eodem.
Committens calumniam, etiam in causa ciuili, potest criminaliter accusari, finita causa, in 6. part. vers. iuramentū cal. nu. 13. fol. 374.
Commune ius, quo tempore inuentum sit, in 3. parte, num. 3. fol. 17.
Communia omnia erant tempore legis naturalis, & neq; leges neq; constitutiones erant, sed homines naturaliter viuebāt, ibid. num 7. fol. eod.
Compaternitas, est iusta causa recusationis Iudicis, in 6. parte, vers. appellatio, num. 71. fo. 481.
Compensatio locum habet, vbi debitū est liquidum, non aliter. Item cessat, vbi debetur species, in 4. parte, 6. dist. num. 2. fol. 117.
Compensatio locum habet, vbi est debitū naturaliter tantùm, ibid. num. 2. fol. eo.
Compensatio fit de liquido ad illiquidum, quando per confessionem facta est liquidatio, ibid. num. 3. fol. eod.
Compensatio an similitudinem aliquam habeat cum reconuentione, ibid. num. 4. fol. 118.
Compensatio an impediat executionē sententiæ, in 6. parte, vers. executio, num. 64. fol. 541.
Compromissum potest fieri per Procuratorem

torem, sine speciali mandato, stante statuto, quòd causæ compromittantur. Idē in tutore, in iiij. parte, 14. distinct. num. 4. fol. 215.

Compromissum an possit fieri per Prælatum, de rebus ecclesiæ, & an transeat ad successorem, ibidem, num. 5. fol. eodem.

Compromissum nunquā valet, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerūt, ibidem, num. 7. fol. eodem.

Compromissum fit hodie in Regno, inter coniunctos sanguine, vel affinitate, vsq; ad quartum gradum computandum, secundum ius ciuile, in vj parte, ver. compromissum, num 1. fol. 375

Compromissum quod fit inter affines, ex forma statuti, habet locum etiā inter maritum & vxorem, & inter sponsum, & sponsam, ibidem, num. 2. 3. fol. eod.

Compromissum etiamsi millies expiret, millies renouari debet, quando a statuto inducitur. Et quid seruetur in Regno, & an vltra fiat, ibidem, num. 3. fol. eod.

Compromissum secundùm pragmaticam, an fiat inter consanguineos spurios, ibi. num. 5 fol. 376 num. 20. 21. fol. 377.

Compromissum durat etiam post tempus pragmaticæ, quādo expirauit, quia pars petit nimis longam dilationem, ibidem, num. 6. fol. 376.

Compromissum fit secundùm pragmaticā Regiam, etiam quando auctor laudatus est conuictus, licet principalis litigator conuictus non sit, ibidem, nu. 7. fol. eod.

Compromissum, secundùm Regiam pragmaticam, potest fieri per tutorem, & per procuratorem, etiā sub speciali mandato, ibidem, num. 8. fol. eod.

Compromissum, secundùm Regiam pragmaticam potest fieri etiā inter minores, & etiam per filiumfamilias, qui non posset se obligare sine cōsensu patris, ex forma statuti, & etiam per mulierē sine Mundualdo, ibidem, nu. 9. 10. 11. fol. eod.

Compromissum fit per solum Iudicem eligentem arbitros, discordantibus partibus, ibidem, num. 12. fol. eod.

Compromissum, secundùm pragmaticam Regiam, fit altera parte illud petēte, sed non aliter, ibidem, num. 13. fol. eod.

Compromissum secundùm Regiam pragmaticam, fit solùm in causis ciuilibus, vel mistis, non autem criminalibus, ibi. num. 14. fol. eod.

Compromissum ex Regiæ pragmaticę forma non fit, quando affinitas est dissoluta per mortem, ibidem, num. 15. fol. 377.

Compromissum prædictum cessat inter priuignum, & nouercam, mortuo patre, ibidem, num. 16. fol. eod.

Compromissum fieri nō potest, altera parte inuita, habente exceptionem litis finitæ, seu impedientem litis ingressum, vel si haberet scripturam iuratam, ibidem, num. 17. 18. 19. fol eod.

Compromissum an fieri debeat, si spurius petit compromissum, contra alium spurium sibi coniunctum, ibid. nu. 21. fo. eo.

Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter coniunctos, ib. nu. 22. fo. 378.

Compromissum non fit in causa, in qua agitur de vita & militia, ib. nu. 23. fo. eod.

Compromissum, quod fieret cum cedente coniuncto, non fit concessionario non coniuncto, ibid. num. 24. fol. eod.

Compromissum, secundùm Regiam pragmaticam, non fit inter consanguineos legitimatos, ibidem, num. 25 fol. eodem.

Compromissum secundùm pragmaticam Regiam, non potest peti contra Clericū inōiunctum, sed sic à Clerico cōtra laicum, ibidem, 26. fol. eod.

Compromissum, secundùm Regiam pragmaticam, petere non potest Clericus contra clericum coniunctum, ibidem, num. 28. fol. eōd.

Compromissum, secundùm Regiam pragmaticam, non fit de articulo iuris, nisi quando esset probabiliter dubia, ibidē, num. 29. fol. eod.

Compromissum non fit in causa dandi tutelam, ibid. num. 30. fol. eodem.

Compromissum non petitū in causa principali. nō potest peti in causa appellationis, ibid. num. 31. fol. eodem.

Compromissum nō fit in causis mistis imperij, ibid. num. 32. fol. eodem.

Compromissum secundùm Regiam pragmaticam fit inter affines cōiunctos per legitimū matrimoniū. Secus si per simplicem fornicationem, ibi. nu. 33. fol. eo.

Compromissum non fit secūdùm pragmaticam, quando altera tantùm ex partibus læderetur, ibid. num. 34. fol. eod.

Compromissum factum cum stipulatiõe, & pœna, non indget emologatione, & quid, si est opposita clausula, rato manẽte pacto, vel iuramento, & quid in arbitratore, & an producat actionem, in vj. parte, vers. appellatio, num. 262. 268. fol. 512.513

Compromissum benè clausulatum, prout hodie fit à Notarijs in Regno, viget, nisi laudum manifestam contineat iniquitatem, ibidem num. 269. fol 514.

Compromissum si læditur, potest intentare remedium, l. 2. C. de rescin. vend. etiãsi arbitramentum emologasset, in 4. parte, 14. dist. num. 8. fol. 215.

Compromissum an possit fieri de rebus spiritualibus, in 4 parte, 13. dist. num. 1. folio 214.

Computus redditus, an peti possit, quòd iterum reddatur, in 6. parte, ver. exceptio, num. 71. fol. 368.

Compensatio an, & quando fiat, si in libro mercatoris continetur, se esse creditorẽ, & debitorem, in 4 parte, 9. dist. num. 146. fol. 177.

Conceruari & cumulari quãdo possunt plures paruæ summæ, ib. num. 78. fol. 167.

Conueniri quis possit, in curia mercatorũ, ibid. nu. 82. 83. 85. fol eod. & 168.

Conueniri pro quibus causis possunt venientes ad nundinas, ibid. num. 86. 87. 90. 91. 92. & quid seruetur de consuetudine, ibid. fol. eod.

Conclusio nõ requiritur in causis summarijs, in ead. parte, 9. dist. num. 23. fol. 195.

Conclusio in ordinarijs, an sit de substãtia processus, in d. 9. dist. nu. 24. fol. eo. & in 6. parte, in vers. conclusio, nu. 9. fol. 441.

Conclusio in causa qualiter fiat de iure cõmuni, & qualiter secundùm iura municipalia Regni Siciliæ, & quid importet, in ead. parte, vers. conclusio, num. 1. folio. eod.

Conclusione facta in causa, potest allegari in iure, ibid. num. 2. fol. eod.

Cõclusione facta in causa defertur iuramẽtum suppletorium, ibid. num. eod.

Conclusione facta in causa, potest peti restitutio in integrum, ibid. nu. 3. fol. eod.

Cõclusione facta in causa, admittitur probatio per confessionẽ, & per rei quidem, & loci aspectũ, ib. nu. 5. & 6. fo. eo.

Conclusione facta in causa, potest fieri interrogatio ad instãriam partis summarie, ibid. num. 7. fol. 40.

Cõclusione facta in causa, admittitur probatio ad defensionem Rei, in criminalibus, ibid. num. 8. fol eod.

Condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam sententiam, durat perpetuò. Secus si per interlocutoriã, quę durat, durante officio Iudicis interloquentis, in 6 part. vers. sententia, num. 19. fol. 440.

Condemnatio expensarũ an dicatur interlocutoria, vel diffinitiua, ib. nu. 36. fo. 452

Condemnatio expesarum, interlocutoria omissa, potest per Iudicẽ addi quandocunque, vsq; ad diffinitiuam. Secus, si est omissa à diffinitiua, quia non potest nisi eadem die addi, ibid. nu. 38. fol. eod.

Condemnatus per sententiam diffinitiuã in aliquo crimine, efficitur infamis, in 6. parte, vers. sententia, num. 4. fol. 446.

Cõdemnatus de crimine Simoniæ, non appellat, in ead. parte, vers. appellatio, nu. 298. fol. 518.

Condemnatus p debito publico, seu fiscali, nõ appellat, nisi quãdo fiscus tractat de lucro, ibid. nu. 300. fol. 519.

Condemnatus de malè gestis in officio, à proprio Iudice non appellat, ibid. num. 301. fol. eod.

Item nec Officialis in syndicatu cõdemnatus, ibid. num. 302. fol. eod.

Condemnatus super actione ad exhibendum, non appellat, ibid. nu. 131. fol. 522.

Condictio tritiçaria, datur etiam ad possessionem, & est remedium recuperandæ, & quando locum habeat, in 4. parte, 7. dist. num. 39. fol. 142.

Condictio incerti, ad recuperandam possessionem, dari potest. ibid. nu. 40. fol. eod.

Condictio indebiti, datur etiam ad possessionẽ recuperandam, ibid. nu. 41. fo. eod.

Condictio ex l. si me & Titium, ff. si cert. petatur, habet locũ pro recuperãda possessione, ibid. num. 44. fol. 143.

Condictio ex l. si coloni, C. de agric. & cen. datur ad recuperãdam possessionem, & quæ requirantur, vt competat, ibid. nu. 45. fol. eod.

Cõdictio ex l. auctoritatem, C. vnde vi est remediũ possessorium recuperandæ, & quando habeat locũ, ib. nu. 47. fo. eod.

Item

Item, condictio ex l. meminerint, C. vnde vi. ibid. num. 48. fol. 144.
Item, condictio ex l. si quis cõdictionis, C. locati, ibid. num. 49. fol. eod.
Item, condictio ex l. inuasor, C. vnde vi, ib. num. 50. fol. eo.
Item, condictio ex l. si quis in tantam, C. vnde vi, ibid. num. 51. fol. eod.
Item, condictio ex l. conductore, C. locati, & l. non ab re, C. vnde vi, ibid. nu. 52. fol. eod.
Cõdictio ex l. cùm à te, ff. de vi, & vi arma, est remedium possessorium recuperãdę, ibid. num. 54. fo. eod.
Item, conclusio ex l. fi. C. vnde vi, ibid. nu. 54. fol. eod.
Condictio ex l. fi. C. de acq. poss. est remedium recuperandæ, & quãdo habeat locũ, & quæ vtilitas resultet ex ea, ib. num. 59. fol. 146.
Condictio ex c. sæpè de restit. spol. & remedium recuperandæ, ibid. nu 55. fol. 144.
Condictio ex c. frequẽs, de rest. spol. li. 6. est remedium recuperãdæ, ib. nu. 56. fo. 145.
Condictio ex canone reintegranda, 3. q. 2. est remediũ recuperandæ, & est plenius cæteris, & quando locum habeat, ib. nu. 58. fol eod.
Confessio extraiudicialis, parte absente, facta, facit plenã probationẽ in curia mercatorum, de æquitate canoni. a, in 4. parte, 9. dist. num. 49. fol. 160.
Confessio extraiudicialis, parte absente semiplenè probat, sed, parte præsente, plenè, in 6. parte, ver. confessio, nu. 2. & 12. fol. 386. & 388.
Confessio extraiudicialis, in criminalibus facit iudicium ad torturam, ibid. num. 3. fol. 387.
Confessio extraiudicialis, in aliquibus casibus plenè probat. fol. eod.
Confessio extraiudicialis geminata, plenè probat, ibid. num. 15. fol. 388.
Confessio extraiudicialis, parte absente, facta ad exonerationem conscientiæ, facit plenam probationem, ibid. nu. 16. fo. eo.
Confessio extraiudicialis emanans super eo, quod dependet ex mera volũtate cõfitentis, valet, ibid. num. 17. fol. eod.
Confessio inter genera probationum numeratur. ibid. num. 1. fol. 386.
Confessio facta, coram iudice incompetenti, facit indicium coram cõpetenti, in 6. parte ver. inq num. 03. fol. 287.
Confessio inquisiti, an valeat in peiorem inquisit. ibid. num. 208. fol. 259.
Confessio in tortura, ratificari debet extra tormenta, cùm breui termino, ad producendum defensiones, in 6. parte, ver. tortura, num. 15. fol. 440.
Confessio facta in positionibus reuocari non potest, nisi de errore doceatur, & quando, & qualiter hoc procedat, in 6. parte, vers. positio, num. 6. 8. & 9. fol. 384.
Cõfessio facta parte præsente, in quampluribus casibus non facit plenam probationem, in 6. parte, ver. confessio, nu. 4. cũ plur. seq. fol. 387.
Confessio per verba dispositiua, vel nũciatiua non probat, nisi sit iurata, ibi. num. 4. fol. eod.
Confessio probata per testes contra instrumentum in scriptis, non nocet, ibid. nu. 5. fol. eod.
Confessio sine causa non plenè probat, nisi fiat ad liberandum, ib. nu. 6. fol. eod.
Confessio Prælati non nocet Ecclesiæ, nisi aliter veritas probetur, ib. nu. 7. fol. eo.
Confessio inter personas prohibitas, est suspecta, & non probat, ib. num. 8. fol. eod.
Confessio ex causa mutui, non probat infra biennium, ibid. num. 9. fol. 188.
Confessio calore iracundiæ, facta, non nocet, nisi detur perseuerantia, ib. num. 10. fol. eod.
Confessio, parte absente, probata per vnũ testem, nullam facit probationem, ibid. num. 13. fol. eod.
Confessio probari debet per duos testes, de eadem cõfessione deponentes, ibid. nu. 14. fol. eod.
Confessio, absente parte, acceptata per aliquem nomine absentis, plenè probat, ib. num. 18. fol. eod.
Confessio, parte absente, facta, valet de iure canonico, ib. nu. 19. fol. eod.
Confessio facta in apocha, parte absente, valet, ibid. num. 20. fol. eod.
Confessio iudicialis, habet vim sententiæ, & superat omne genus probationis, infringitq; omnes probationes, factas, per testes, vel instrumenta in fauorem confitentis, nec reducitur ad concordiam cum dictis testium, ibid. num. 21, fo. eod.

Confessio iudicialis tollit omnem præsumptionem iuris, & de iure, ibidem, nu. 22. fol. 389.
Confessio post conclusionem in causa, plenè probat, ibid. num. 23. fol. eodem.
Confessio facta super processu inualido, sufficiens est ad condemnandum, ibid. num. 24. fol. eodem.
Confessio se referens ad instrumentum inualidum, an probet, ibid. num. 25. fol. eo.
Confessio qualificata an, & quando possit pro parte acceptari, & pro parte repudiari, ibid. num. 27. fol. eod.
Confessio aliquādo fit simpliciter, aliquādo conditionaliter, ibid.
Confessio, vt iudicialis dicatur, an necessariò coram Iudice pro tribunali sedente fieri debeat, ibid. num. 30. fol. 390
Confessio coram arbitro, vel arbitratore recepta, an dicatur iudicialis, vel extra iudicialis, & an coram Iudice fidem faciat, & qualiter, ibid. num. 31. fol. eod.
Confessio dubia interpretatur in fauorem confitentis, ibid. num. 32. fol. eod.
Confessio etiam in die feriato, potest in iudicio recipi, in 6. parte, vers. actorum editio. num. 44. fol. 431.
Confessio coram Iudice incompetenti nō inducit prorogationem, in 1. parte, 12. dist. num. 15. fol. 210.
Confitens occidisse aliquem ad sui defensionem non probando non punitur, in 6. parte vers. confessio, num. 19. fol. 190
Confessus occidisse hominē nō habetur statim pro veridico, nisi primò mittatur ad locum, ad inquirēdum, an ibi fuerit homo occisus, in 6. parte, vers. inq. num. 18. fol. 270
Confessus, vt quis habeatur, ob non responsionem positionibus, debet in vltima citatione inseri totus tenor articulorum, in 6. parte, vers. contumacia, num. 10. 11. 12. fo. 337, & in vers. appellatio, num. 358. fol. 525.
Confessus & conuictus non appellat; quid autem si est confessus tantùm, in d. vers. appel. num. 292. fo. 517.
Confessus in ciuili habetur pro condemnato. Secus in criminali, in 6. parte, vers. cōfessio, num. 26. fol. 389.
Confessi causa, dicitur summaria, in 4. parte, 9. dist. num. 169. fol. 182.
Congregationibus pijs datur restitutio in integrum, in 6. part. vers. appellatio, nu. 90. fol. 483.
Coniunctus agens pro iniuria coniuncti, non debet mētionare iniuriam propriam, sed dicere debet, quòd agit pro iniuria cōiuncti. ratione interesse sanguinis, in 6. parte, vers. inq. num. 66. fol. 279.
Coniunctus vltra sextum gradum, valens agere pro iniuria coniuncti, non admittitur, ibid. num. 67. fol. eod.
Reliqua vide suprà, in litera A, in vers. accusator, & accusare, & in ea, litera C, in vers. compromissum, & *infrà*, in vers. cō sanguineus.
Consanguineus accusare potest de iniuria consanguinei criminaliter tantùm, non autem ciuiliter, nisi solus pater, & maritus, in 6. parte, vers. inquis. nu. 60. & 65. fol. 277. & 278.
Consanguineus vsque ad quem gradū admittatur ad accusandum, & prosequendum suorum iniuriam, ibidem, nu. 62. fol. 278.
Consanguineus, vel affinis alterius partis reijcitur à iudicando, in 6. parte, vers. appellat. num. 29. fo. 479.
Conscientia, quando est onerata in cōmissione causę, potest actus ille expediri parte non citata, in 6. parte, vers. citatio, nu. 21. fol. 308.
Consilium, quando habendum est à iurisperito, debet Iudex formare punctum, seu causam in præsentia vtriusq; partis, & illius datur copia partibus, in 6 parte, vers. appellatio. num. 8. 9. fol. 476.
Consilia quando fiunt, dignior, & antiquior primam vocem habere debet, in proœm. num. 8. fol. 2.
Consuetudo, an inducei possit cōtra ius gentium, vel diuinum, in 3 parte, num. 46. fol. 25. & in 4. parte, 16. dist. num. 89. fol. 233.
Consuetudo contra Regni constitutiones est reprobata; in d. 3. parte, num. 96. fol. 32.
Consuetudo dicitur lex municipii, & omnes de ciuitate illam seruare tenētur, ib. num. 111. fol. 36.
Consuetudo generali, non indiget probatione, ib. num. 129. fol 40.
Consuetudo est notoria obseruantia temporis,

poris, cuius non extat memoria in contrariũ, & habet vim legis, & priuilegij, ibi num. 126. fol. 39.

Cõsuetudo notoria est quę liquet ex inspectione plurium instrumentorum, & sufficit eam tantùm allegare, ibid. num. 129. fol. 40.

Consuetudo nulla est fortior, & melior, quàm iuri communi conformis, ibid. num. 130 fol eod.

Cõsuetudo dubia interpretari debet, secũdùm ius commune, non aũ secundùm ius municipale, ibid. num. 130. fol. eod.

Consuetudo multùm attenditur in pœnis irrogandis, in 4. parte, 2. dist. num. 10. fol. 76.

Consuetudo, vel statutum, an possit tollere ius gentium, vel diuinum, in d. 4. parte, 16. dist. num. 89. fol. 233.

Consuetudo, an possit inducere, quòd valeant acta facta in die feriato, ad honorẽ Dei. Et quid in curijs nũdinarum, in 4. parte, 16. dist. num. 90. cum plur. sequen. fol. eod.

Consuetudo inducere potest, vt appelletur ad Superiorem, omisso medio, in 6. parte, vers. appellat. num. 374. fol. 527.

Consuetudines feudorum, præferuntur iuri communi, in causis feudalibus, quando consuetudo, & vsus feudorum rationabiles, & quando est expressè decisum per vsus feudorum, in 3. parte, num. 90. & 91. fol. 31.

Consules Romani, quando creati, & quare sic dicantur, in 3. parte, num. 21. fol. 20.

Contractus potest quandoq; celebrari cum persona incerta, in 2. parte, nu. 5. fol. 6.

Contractus mulieris in Regno Sicilię contrahentis nomine proprio, non valet sine Mundualdo, in 3. parte, num. 124. fol. 29. & in quarta parte, 16. dist. num. 38. fol. 22.

Contraria allegans, non auditur, in 4. parte, 20. dist. num. 4. fol. 238.

Contrarietas semper est euitanda, in 3. part. num. 112. fol. 36.

Controuersia, quæ dicatur, & in quo differat a causa, in 5. parte, num. 68. fol. 261.

Controuersiæ per sentẽtiam imponitur finis, ad quem iura festinant, in 2. parte, num. 33. fol. 11.

Contumacia qualiter, & quando accusatur in Regno, & quando circundatur citatio in 6. parte, vers. citatio. nu. 6. fo. 315

Contumacia quotuplex, in 6. parte, ver. cõtumacia, in num. 8. fol. 327.

Contumacia actoris, qualiter puniatur, ibi num. 37. fol. 331.

Contumaciæ pœna in vno tareno, vel augustali, iuxta Regni consuetudinẽ, intelligitur contra verum contumacem, & non contra fictum domi citatum, in 6. parte, vers. appel. num. 289. fol. 517.

Contumax condemnari potest ad expẽsas sine alia citatione, in 6. parte, vers. citatio, num. 342. fol. 309.

Contumax in ciuili, qui transit, euitat pœnam contumaciæ. Secus in criminali, in 6. parte, vers. inquis. num. 97. fol. 281.

Cõtumax in causa criminali, potest iterũ, & pluries de eodem crimine accusari. ib. num. 98. fol. 286.

Contumax pro eadem causa in duobus iudicijs potest bis puniri, in nu. 98. fo. eod.

Contumax in Regno, cõdemnatur ad tertiam partem mobilium, in 6. parte, vers. citatio, num. 67. & 68. fol. 315.

Contumax, qui fuit citatus in domo, mulctatur, secundùm obseruantiam Regni Siciliæ, ibid. num. 128. fol. 324.

Contumax vt quis dici possit, quę requirãtur, & quid seruetur in Regno, in 6. parte, vers. contumacia, num. 1. fol. 326.

Contumax reputari non potest aduersa valetudine sua, vel suorum cõsanguineorum impeditus, ibid. num. 2. 3. fol. eod.

Contumax citatus ad maius tribunal, excusatur, ibid. num. 4. fol. eod.

Contumax excusatur, propter paupertatẽ, ibid. num. 5. fol. eod.

Contumax vnde dicatur, ibi nu. 7. fol. 327.

Contumax, quas pœnas patiatur, ibid. nu. 9. cum seq. fol. eod.

Cõtumax potest mulctari. Quid autem in ficto contumace, & quid seruetur in Regno, ibid. num. 9. fol. eod. & in ver. citatio, num. 126. fol. 324.

Contumax patitur missionem in possessionem ex primo decreto. Est autem in electione actoris, si vult potius terminum ad probandum in contumaciam, quàm primum decretum, in d. vers. contumacia, num. 10. fol. 327.

Contumax non patitur aliquem actũ con-

trase,nisi altera parte instante,ibi.num. 15. fo.329.
Contumax non auditur, nisi refectis expēsis,ibid.num.16. fol.eod.
Contumax potest personaliter capi,& carcerari,ibid.nu.18. fol.eod.
Contumax verus non appellat, ibi.nu.19. fol. eod.
Contumax in non respōdendo positionibus,vel in nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso,ib.nu.20. fol.eod.
Contumax potest excommunicari, ib. nu. 21. fol.eod.
Contumax petens reuocari primum decretum,tenetur satisdare,etiamsi possideat immobilia,ib.num.22. fol.330.
Contumax in nō comparendo Iudici,perdit beneficium iuratoriæ cautionis,ibid. num.23. fol.eod.
Contumax vasallus,qui citatus dixit: nolo venire,statim perdit feudum,ibi. num. 34. fol.eod.
Contumax in causa criminali, qua pœna afficiatur,ibid.num.24. fol.eo.
Cōtumax non allegat litis pendentiam, ibid num.26. fol.eod.
Contumax,qui recuperat tantùm concessam ex primo decreto, non potest vlteriùs declinare forum, dato, quòd aliàs haberet declinatoriam exceptionem,ib. num.27. fol.330.
Contumax ad torturam exponi potest. Et quomodo, & quando, & ad quid,ibid. num.29. fol.330.
Contumax habetur pro præsente,in sui præ iudicium,ibid.nu eod. fol.eod.
Contumax patitur sequestrum fructuum, ibid.num.31. fol.eod.
Contumax nolens respondere coram iudice,habetur pro negante,vel confitēte, secundùm quod est ei magis præiudiciū, ibid.num.32. fol.eod.
Contumax potest expignorari, ibid. num. 33. fol.eod.
Contumax, quando habetur pro cōfesso, efficitur etiam infamis, & testificari nō potest,ibid.num.34. fol.eod.
Contumax,excōmunicatus perseuerans in contumacia per annum efficitur suspectus de hæresi,verùm si pro hæresis crimine fuit citatus, & postea excōmunicatus,quia cōtumax,elapso anno habetur pro conuicto, & vt hæreticus puniri potest,ibid.num.35. fol.eod.
Contumax pro delicto, pro quo nō potest forijudicari,quàm pœnam patiatur,ibi. num.36. fol.331.
Contumax is demùm punitur aliquid dari,vel fieri.Secus, si citetur, si sua putauerit interesse,ib.num.38. fo.eo.
Contumax verus perdit beneficium appellandi,& supplicandi,in 6.parte, vers. appellat.num.287. fol.517.
Contumax verus,quis dicatur, & quis fictus,ibid.num.285.& 288. fol.eod.
Contumax peremptoriè citatus ad sententiam audiendam nō auditur appellans, ibid.num.286. fol.eo.
Contumax verus appellat à cōdemnatione expensarum. Quid autem à taxatione,ibid.num 291. fol.eod.
Contumax censetur etiam is, qui temerè, seu friuolè appel.& potest excommunicari,& patitur pœnam pecuniariam,ib. num.345. fol.525.
Contumaci à Iudice denegatur audientia, non solùm in causa illa, in qua est contumax,sed etiam in alia,in 6. parte,ver. contum.num.17. fol.329.
Contumaces non possunt constitui exitiij ciuitatis ad instātiam creditorum, in 4. parte,16.dist.num.61. fol.229.
Contumacia,an debet accusari, diffamanti citato, vt agat,in 4.parte,21. dist. nu.24. fol. 243.
Contumax in remedio,l.diffamari, an debeat citari,ibid.num.25. fol.eo.
Contumax, an possit opponere fori declinatoriam,in 6.parte, vers. exceptio. nu. 2. fol.351.
Confessio facta in iudicio, an possit allegari inter mercatores,ib.nu.48. fo. 362.
Confessio facta,parte absente,an probet,in 6.parte, vers. testium productio, nu. 59. fol. 401.
Confessio,an possit pro parte acceptari, & pro parte negari,ibid.nu. 60. fol.eo.
Cōsules mercatorum an possint citare per edicta,in 4.parte,9.dist.nu.108. fol.172.
Condictio incerti quando comperat, in 4. parte,3.dist num.44. fol.83.
Cōuenticulę licitæ,& illicitæ,esse possunt, & qualiter puniantur, & in dubio semper præsumitur illicitæ,in 6. parte, vę s. inq.

inquis. num. 130. fol. 292.
Conuentus volens laudare auctorē sui, an debeat audiri, & an possit agere contra ipsum de euictione, in 6. parte, vers. auctoris laudatio, num. 9. fol. 338.
Conuictus, & sponte confessus non appellat. Secus, si sit conuictus, sed non confessus, vel confessus, non tamen sponte, sed formidine tormentorū, in 6. parte, vers. appel. num. 292. fol. 217.
Conuictus de furto manifesto, appellare non potest, ibid. num. 359. fol. 525.
Copia primæ petitionis datur reo sumptibus actoris in Regno, in 4. parte, 9. dist. nu. 15. fol. 154. & in 6. parte. vers. libellus, num. 1. fo. 332.
Copia repertorum, non datur inquisito hodie in Regno, sed tantùm capitulorū, quod procedit in foro seculari. Secus in ecclesiastico, quia datur secundum ius Canonicum, in 6. parte, vers. inq. num. 8. 9. & 10. & ibi ponitur intellectus, ad c. Regni, quod incipit, subiungendo, fol. 268.
Copia articulorum parti dari debet, nō autem interrogatoriorū, in 6. parte, ver positio, num. 19. fol. 383.
Copia instrumenti collationati potest relinqui in actis, retento originali, in 6. parte, ver. instrumentorum productio, num. 36. fol. 414.
Copia instrumenti non effectualiter præsentari in actis, an possit peti, & qualiter, in d. ver. actorum editio, nu. 3. fol. 424.
Copia attestationum dari non debet ante publicationem, ibid. nu. 56. fol. 432.
Copia interrogatoriorū parti dari non debet, ibid. nu. 57. fol. eod.
Copia allegationum iuris, an debeat dari parti, ibid. nu. 58. fol. eod.
Copia libelli, sumptibus actoris dari debet, ibid. num. 63. fol. eod.
Copia literarum Iudicis, in quib' scribitur casus transmittendus Iurisperito, pro cōsilio petenti dari debet, non autem nominis Iudicis seu Iurisperiti, in 6. parte, vers. appellat. num. 9. fol. 476.
Correctio authē. sed nouo iure, C. de custodia reorum, & auth. sed hodie, C. de off. diuer. iud. per ritum Regni, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, nu. 20. 21. 22. & 23. Dispositio cuius ritus limitatur, vt ibid. nu. 4. cum seq. fol. 410.
Creditor agere potest assistentia contra tertium possessorem, vigore præcarij, vsq; ad 30. annos, in 4. parte, 8. dist. num. 60. fol. 146.
Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclama, quando rem hypothecatam vendere vult, & quid talis citatio operetur, in 6. parte, vers. citatio, num. 104. fol. 320.
Creditor posterior offerens priori debitū, an possit cogere eum vt cedat sibi actiones, in 6 parte, ver. instrumētorum productio, num 16. fol 412
Criminaliter an possit agi, pro vi turbatiua in 4. parte, 7. dist. nu. 16. fol. 139.
Curator ad litem, an debeat cauere, in 4. parte, 16. dist. num. 57. fol. 228.
Creditor, qui elegit viam vrbaniùs agendi in iudicio, non potest vlteriùs extra iudiciū via executiua agere, in 6. part. vers. instrumentorum productio, num. 31. fo. 414.
Crimen commissum per solam culpam sine dolo, an puniatur, in 4. parte, 1. dist. nu. 86. cum pluribus seq. fo. 70.
Crimen, quod committitur non principaliter ad iniuriam alicuius. sed pro libidine, si committatur sine dolo, nulla pœna punitur, ibid. num. 78. fol. 63.
Crimen poculi amatorij, vel vt mulier faciat abortum., licet sola culpa commissum, punitur pœna mortis. ibid. nu. 79. fol. eod.
Crimen publicum in Regno hodie nō differt à priuato, quo ad accusationem, in 6. parte, vers. inquisitio. nu. 59. fol. 277.
Crimen cōmissum contra ecclesias, & ecclesiasticas personas dicitur publicū, & quilibet potest accusare, & Iudex potest ex officio inquirere, ib. nu. 63. fol. 278.
Crimen de quo cognoscitur per viā exceptionis nō punitur pœna ordinaria, sed extraordinaria, ibid. nu. 85. fol. 282.
Crimen dicitur, omnis operatio mala, quæ potest in hoc seculo puniri, ib. num. 118. fol. 290.
Crimen commissum per conspirationem, potest inquiri ex officio, & qua pœna puniatur, ibid. nu 128. fol. 294.
Crimen vsurarum, est publicum, & potest in Regno Iudex ex officio inquirere:

contra vſurarium, & etiam quilibet de populo admittitur ad excuſandū de tali crimine, ibid. num. 126. fol. eodem.
Crimen lenocinij, eſt maius adulterio, ibi. num. 169. fol. 296.
Crimen falſæ monetæ, poteſt per Iudicem inquiri & puniri ad vltimum ſuppliciū, & publicationem bonorum, ibid. num. 185. fol. 297.
Crimen ſacrilegij, & plagij, poteſt per Iudicem inquiri ex officio, ibid. num. 195. fo. 298.
Crimen læſæ maieſt. in iudicio deductum, expeditur ſummariè, in 4. parte, 9. diſt. num. 209. fol. 185.
Crimina leuia diſcutiuntur de plano, ibid. num. 199. fol. eod.
Criminalis pœna, an locum habeat, vbi habet locum legis Aquiliæ act. in 4. parte, 1. diſt. num. 90. fol. 70.
Criminalis actio, ciuili præiudicat, ratione maioritatis, in ead. parte, 20. diſt. num. 5. fol. 238.
Criminoſus capi poteſt ſine citatione præcedente, in 6. part. verſ. citatio, num. 14. fol. 307.
Culpa lata non æquiparatur dolo in crimi nalibus, in 4. parte, 1. diſt. num. 76. fol. 62.
Culpa leuis, an facit delictum puniri, ibid. num. 86. fol. 70.
Culpa in faciendo, differt à culpa in committendo, ibid. num. 87. fol. eo.
Culpa leuiſſima an criminaliter puniatur, ibid. num. 89. fol. eod.
Culpæ quando ſimpliciter fit mentio, de leui intelligitur, ibid. num. 88. fol. eod.
Cumulatio duarum actionū, quæ electione tollūtur, admittitur, quando ſunt talis naturæ, quia vna ſubordinatur ad aliam, in 4. parte, 1. diſt. num. 29. fol. 52.
Cumulatio iudicij ciuilis, & criminalis, nō poteſt fieri æquè principaliter, ſed acceſſoriè ſic. Fallit, vbi quis venit damnandus ad mortem, & in dubio ſaluatur libellus, ibid. num. 30. fol. eodem.
Curator ad litem pupillo qualiter ſtari debeat, vt Iudicium valeat, in 4. parte, 16. diſt. num. 56. fol. 228.
Curatorem dat Iudex eccleſiaſticus minori laico litiganti coram ſe, in ead. parte, 11. diſt num. 13. fol. 194.
Curatorem ad litem dat Iudex laicus clerico minori litiganti coram ſe, ibid. num. 64. fol. 203.
Cuſtos carceris punitur ad mortem, ſi ex ſua lata culpa carceratus aufugit, vel fugam arripuit. in 4. parte, 1. diſt. num. 81. fol. 64.
Cuſtos carceris, & cuſtos arcis æquiparantur, ibid. num. 81. fol. eod.

D.

Damnandus aliqua pœna, ſi tamen paſſus fuit aliquid in corpus, habet iuſtā cauſam, vt pœna mitigetur, & facit ad quæſtio quam videat, in 6. parte, verſ inquiſitio, num. 100. 101. fol. 227.
Damnatus per viam inquiſitionis, non punitur pœna ordinaria à lege inducta, ſed mitiori, & arbitraria, niſi conſtet de crimine per confeſſionem, in 4 part. x diſt. num. 6. fol. 189.
Damnatus de raptu virginis, appellare non poteſt, in 6. parte, verſ. appellatio. num. 295. fol. 538.
Damnatis ad mortem veſtes non auferuntur, in ead. parte, verſ. executio, num. 30. fol. 538.
Damnū paſſus, in aliquo loco remoto poteſt ibi examinare teſtes ſuper dicto damno, ſine aliqua vocatione partis, & talis examinatio valet, in 6. parte, verſ. citatio, num. 26. fol. 309.
Datio termini, eſt actus iudicarius. in 6. parte, ver. inſtrumentorū productio, nu. 43. fol. 485.
Datio in ſolutum in aliqua parte, plus debito facta, in totum vitiat. Fallit in renuta vigore pacti executiui data, & quando actione reali agitur, in ead. part. verſ. executio, num. 20. fol. 537.
Debitor duorum inſolidum, ſi poſtea promiſit per aliam ſcripturam, vni tantùm an iſtud debitum debeat communicari cum nominato, in prima ſcriptura, in 4 parte, 9. diſt num. 96. fol. 170.
Debitor laicus ſimul cum clerico, non conuenitur coram Epiſcopo, quando cauſa eſt diuidua, in 4. parte, 11. diſt. num. 24. fol. 196.
Debitor fugitiuus capi poteſt, etiam die feriato, ad honorem Dei, in ead. parte, 16. diſt. num. 92. fol. 2. 3. & in 6. parte, verſ. acto-

actorum editio, nu. 42. fol. 380.
Debitor soluens, pẽdente iudicio, absoluitur ab obseruatione iudicij, in 5. parte, num. 54. fol. 431.
Debitor non soluens in termino instrumẽti, cui fuit per creditorẽ prorogatus terminus, post accusationẽ, si minimè soluit in tempore prorogato, & iterum accusatur, tenetur bis soluere pœnã, in 6. parte, vers. inquisitio, num 99 fol. 286.
Debitor soluens vsuras, videtur sibi eruere oculos ibid. num 124. fol. 9.
Debitor, si expacto, in instrumento apposito, capi potest ad instantiã creditoris, ex sola instrumenti offensione facta iudicij, iudex vigore dicti instrumenti potest facere capi debitorem, sine alia citatione præcedente, in eadem parte, vers. citatio, num. 11. fo. 306.
Debitor de fuga suspectus, capi non potest, sine citatione præcedente, in d. vers. citatio, num. 14. fol. 307.
Debitor suspectus de fuga, capi potest, pendente appellatione, in eadem parte, ver. appellatio, num. 177. fol. 498
Debitor indies vergens ad inopiã, tenetur satisdare, idem, si impetrat moratoriã, in eadem parte, vers. satisd nu. 22. & 23. fol. 348.
Debitor, qui non potest probare solutionẽ mutui, in secreto soluti, qualiter respondere debeat positionibus, in quibus creditor intendit, velle mutuũ sibi restitui, in eadem parte, vers. confessio, num. 28. fol. 389.
Debitor publicus conuictus, non appellat, in eadem parte, vers. appellatio, nu. 300. fol. 519.
Debitor non habens bona sufficientia, carceratur, in eadem parte, vers. executio, num. 9. fo. 515.
Debitor fiscalis sine alia excussione bonorum, personaliter capitur, ibid. num. 12. fol. 536.
Debitores principales, in conueniẽdis fideiussoribus, & tertijs possessoribus, debẽt priùs excuti, & conueniri, in procem. nu. 10. fol. 3.
Decalogus, quid significet, in 2. parte, nu. 10. fol. 18.
Decimas non soluentes, compellũtur officio Iudicis ad soluendum, etiam nemine petente, in 6. parte, vers. inquisitio, nu. 196. fol. 291.
Decimarum causa est summaria, in 4. parte, 9 dist. num. 174. fol. 182.
Decipiens mulierem cum promissione pecuniæ, & sub tali promissione vel datione ipsam adulterat, puniturpœna statuti, loquentis de adulterãte inuitam mulierem, in 6. parte. vers. inquisitio. num. 167. fol. 295.
Decretorum liber an connumeretur inter leges Canonicas, & sit authenticus, & à quo sit conditus, in 3. parte, num. 34. fol. 23.
Decretorum liber habet quatuor species authoritatum, & an omnes sint authẽticæ? ibid. num. 35. fol. eod.
Decretorũ liber quo tempore compilatus, & quo tempore liber Decretalium, ibid. num. 59. fo. eo.
Decretum iniustum contra ius litigatoris, est ipso iure nullũ. Quod secus est in sententia, in 4. parte, 10. distinct. num. 75. folio. 231.
Decretum primum & secundum, quid sit, & quod ius tribuant ambo, quando interponantur, infra quod tẽpus, & in quibus causis, in 6. parte, vers. contumacia, num. 12. fol. 327.
Decretum super alienatione rerum minori, die feriato interponi non potest, in eadem parte, vers. actorum editio, nu. 42. fol. 431.
Decretum primum & secundũ fit pro mẽsura debiti, quid sit hoc dicere, in 6. parte, vers. contumacia, num. 14. fol 338.
Decretum primum præambulũ est ad secũdum, in eadem parte, ver. publicatio, nu. 2. fol. 433.
Decretũ an habeat vim diffinitiuæ, vel interlocutoriæ, in eadem parte, vers. sententia, num. 29. fo 450.
Decreti primi missio, summariè expeditur, in 4 parte, 9. dist. num. 183. fol. 183.
Decuriones ciuitatum adiri possunt, quãdo Officialis aliquam iniustitiam facit. Item, appellationis, in 6. parte, vers. appellatio, num. 389. fol. 28.
Decuriones ciuitatis, si faciũt aliquod decretum iniustũ, appeliatur ad Capitaneum ciuitatis, ibid num. 345. fol. 329.
Defensio inducta de iure naturali, non po-

est tolli per Principem Secus in ea quæ est inducta de iure politiuo, prout est appellatio, ibi num 34o. fol 522.
Delegatus causam potest ex mero arbitrio illam ad se reuocare, ibidem, num. 362. fol. 125.
Delegatus Iudex quis dicatur, & quomodo cognoscatur ab Ordinario, & in quibus differant ad inuicem, in 4. parte. 5. dist. nu. 4. cum pluribus seq. fol. 107.
Delegatus, à quibus constitui potest, ibid. num. 23. fol 107.
Delegatus alienam iurisdictionem habere dicitur, ibid. num. 24. fol. eod.
Delegatus regulariter subdelegare non potest, sed fallit in Delegato principali, ibi. num. 25. 26. fol. eod.
Delegatio quando liberat debitorem, in 6. parte, vers testium. product. num. 49. fol. 399.
Delegatus Principis quando nō potest subdelegare, in 4. parte. 5 dist. nu. 27. fo. 107.
Delegatus quando possit minuere tempus, quod datur iudicatis, ibid. nu. 46. fol. 111.
Delegatus in quibus casibus teneatur citare cū inserto tenore rescripti, ib. n. 60. f. 113.
Delegatus nō potest absoluere ab obseruatione iudicii, ante litem cōtestatam, nec facere præceptum diffinitiuum, ibidem, num. 29. fol. 108.
Delegatus, qui non est verè delegatus, si facit processum cōtumaciæ diffinitiuum, non valet. Secus in Ordinario, ibi, num. 40 fol. 110.
Delegatus non potest reuocare sententiam secundi decreti. sed sic Ordinarius, ibid. num. 41. fol eod.
Delegatus an possit indistinctè vt suspect' recusari, & quid de Ordinario, ib. num. 42. fol. eod.
Delegatus, vt suspectus, recusatus, an possit causam alteri committere, & quid in Ordinario, ibid. num 42. fol. eod.
Delegatus in delegando, an possit sententiam sibi reseruare, at sic Ordinarius, ibid. num 44. fol eod.
Delegatus, an & quando possit suam sententiam exequi ibid. nu. 45. fol. eo.
Delegatus non potest minuere nec augere tempus, quod datur iudicatis, ibi. num. 46. fol. 111.
Delegatus nō venit appellatione magistratus, sed tantùm Ordinarius, ibidem, nu. 49. fol. eod.
Delegatus Papæ, potest subdelegare causam suo nō subdito, etiā suo Superiori, dummodo sit in dignitate constitutus. Secus est in Ordinario, ibidem, num. 59. fol. eo.
Delegatus qui nulliter pronunciauit, non potest iterum pronunciare. Secus est in Ordinario. ibid. num. 51. fol. 112.
Delegatus potest etiam interlocutoriā reuocare. Fallit, quando se non iudicem pronunciauit. ibid num 52. 53. fol. eo.
Delegatus non subdelegat, etiam vnum articulum iurisdictionalē, nisi sit ad vniuersitatem causarum. Secus in Ordinario, ibid. num. 54. fol. eod.
Delegatus ad vniuersitatem causarum, nō potest vniuersam suā delegationē subdelegare, ibid. num. 55. fol. eod.
Delegatus ad vniuersitatem causarum, quis dicatur, ibid. num. 56. fol eod.
Delegatus non potest citare per edicta, nisi sit delegatus Principis ib nu. 57. fol. eod.
Delegatus inferioris à Principe, non potest aliquem personaliter capere, in d... dist... num. 58. fol. eod.
Delegatus citare debet cum infesto tenore suæ delegationis, ibid. nu. 59. fol. 113.
Delegatus etiā à Principe, non potest subdelegare, cum potestate subdelegādi, nisi hoc faciat, sciente & patiente Ordinario. Secus est in Ordinario, ib. nu. 63. fol. eod.
Delegatus non potest sententiam suam dubiam interpretari in Ordinario secus, ibid num. 64. fol. 114.
Delegatus, qui nō potest exequi, nō potest sibi taxationem expensarum reseruare, ibid. num. 65. fol. eod.
Delegatus an, & quando cognoscat de causis, mixti & misti imperij, ib. nu. 66. fo. eo.
Delegatus Principis subdelegat etiā causas mixti & misti imperij, ib. nu. 68. fol. eod.
Delegatus Principis nō subdelegat, quādo industria persone est electa, neq; quando ea sunt delegata, quæ Principi reseruata sunt, ibid. num. 69. fol. eod.
Delegatus Papæ. dem ādare non potest potestatem absoluendi, nec præiudicat. di. nec prouidēdi eccl. sijs de Prælatis. Secus est in Ordinario, ibid. nu. 72. fol. 115.
Delegatus non potest instituere presentatū in ecclesia patronata, ibi. num. 73. fol. eo.

Dele-

Delegatus an possit mulctare, ib.n. 74. f.eo.
Delegatus, non dicitur is, cui commissa est causa, in qua aliàs erat Ordinarius, sed in causa illa remanet Ordinarius, & solũ sua iurisdictio excitata dicitur, ibid.nu. 77. fol.eo.
Delegatus, si procedat ante præsentationẽ rescripti delegatorij, processus est nullꝰ parte opponente, in 4.parte, 17.dist. nu. 8. fol. 219.
Delegatus si est impetratus per literas surreptitias, processus est nullus. Idem si non seruat formam rescripti delegatorij, ibi. num.73. fol.231.
Delegatus debet copiam sui rescripti in citatione inferere aliàs citatio non valet, in 6.parte, vers.citatio, num. 75. fol. 117.
Delegatus cui commissa est testium receptio, non potest illorum attestationes publicare, in 6.parte, vers.publicatio, num. 6. fol. 434.
Delegatus ad vniuersitatem causarum, debet ferre sententiã in loco tribunalis delegantis. Secus in delegato ad vnam causam, quia potest sibi eligere locum, quẽ vult, etiã in camera sua, in 6.parte, vers. sententia num. 72.& 73. fo .437.
Delegatus ad vnã causam, potest in quolibet loco, etiã extra iurisdictionẽ delgãtis, procedere, sine assensu Domini illius loci: secus Ordinarius, ib.nu.75 fol.eod.
Delegatus ad petitionem vnius partis, potest per alteram recusari; sed non per eã, quæ ipsum impetrauit, in 6.parte, vers. appellatio, nu.53.& 74. fol.480 & 481.
Delegatus à delegante suspecto, si præsentauit, non appellatur ad delegantem, sed ad Superiorem delegantis, ibid. nu.375. & 388. fol.527.& 528.
Delegati iurisdictio, vt impediatur, fit coacteruatio plurium summarum, diuersis actionibus in eodem libello cumulatarum. Secus in Ordinario, in 4.parte, 5.di. num.73.& 38. fol.109.
Delegati iurisdictio expirat per mortẽ delegantis, re integra, & quando dicatur res integra. Secus in Ordinario, ibi. nu. 61. fol.113.
Delegati iurisdictio non suspenditur per excommunicationem delegantis. Secus est in Vicario, si excommunicetur Episcopus, ibid.num.75. fol.115.
Delegati iurisdictio prorogari non potest, in 4.parte, 6.dist.nu 29. fol.124.
Delegati sententia, nõ potest per ipsum delegatum executioni mandari, in 6.parte, vers.execution, nu.4. fol.514.
Delegato mortuo, causa non reuertitur ad Ordinarium; sed ad Principem delegantem, 4.parte, 16.dist.num.59. fol.229.
Delegati si plures sunt, non potest vnus sine alio procedere, aliàs processus est nullus. Secus in Ordinarijs. Fallit vbi in rescripto esset clausula, quòd si nõ omnes, &c. Item fallit in Delegato ad vniuersitatem causarum, in 4.parte, 5.dist.nu.31. fol. 108.
Delegati quãdo plures sunt, vno mortuo, omnium iurisdictio expirat. Secus in Ordinarijs. in d.5.dist.num. 35. fol.109.
Delegati plures cum clausula, vt omnes, vel vnus procedere possit, ille debet finire, aliàs alij nulliter procedunt, in 4.parte, 16.dist.num.6. fol. 219.
Delegata iurisdictio, dicitur odiosa, ordinaria verò fauorabilis, in eod.parte, 5.distinct.num.30. fol.108.
Delegata iurisdictio derogat ordinariæ, ideo recusari ingenda, ibid.num.38. fol.109.
Delegata iurisdictio non transit ad capitulum, sede vacãte, in d.5.dist.nu.74. fo.115.
Delegati iurisdictio non cohæret territorio, in 6.parte, vers.sententia, nu. 77. fol. 447.
Delegata iurisdictio potest prorogari de loco ad locum, ibid num.76. fol.eod.
Delegata causa principali, censetur etiam delegata causa accessoria, & connexa, in 4.parte, 6.dist.num.31. fol.124.
Delegata causa per Superiorem, censetur auocata ab Ordinario, in 4 parte, 16. dist. num.18. fol.228.
Delegari possunt causæ meri, & mixti imperij, de iure Canonico, in eod.parte, 5.dist. num.67. fol.114.
Delictum principaliter commissum ad iniuriam alterius, minus punitur, in eadẽ parte, dist.num.78. fol.61.
Delictum mali exempli commissum lata culpa, non punitur pœna mortis, ibi.nu. 79. fol.eod.
Delictum leui culpa commissum, an punitur: ibid.num.86. fol.70.
Delictum si est tale, de quo possit ex officio

inquiri, Iud. x potest inquirere, non obstante, quòd offensus egerit ciuiliter ad vindictam, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 96. fol. 285.

Delinquens minùs punitur de iure Canonico, quando agitur per viam inquisitionis, in 4. parte, 1. dist. num. 36. fol. 54.

Delinquens contra legis prohibitionē pœna arbitraria puniri debet, quando lex non statuit aliam pœnam certam, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 121. fol. 291.

Delinquentes, quando plures sunt, quorū vnus est clericus, omnes possunt declinare forū Iudicis secularis, & hoc quando conueniuntur, vt singuli. Secus si vniuersi, quia tunc maior pars attenditur, in 4. parte, 11. dist. num. 22. & 23. fol. 196.

Denunciatio Euangelica operatur, vt quis possit recuperare illud, ad quod nulla sibi competebat actio, de iure ciuili, in 6. parte, vers. denunciatio, num. 5. fol. 200.

Denunciatio criminis à viro probo facta, sufficiens est indicium ad inquirendum de infamia denunciati, qua inuenta de crimine inquiritur, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 26. fol. 237.

Denunciatio quotuplex sit, in 6. parte, ver. denunciatio, num 1. fol. 300.

Denunciatio in quo differat ab accusatione, ibid. num. 2. fol. eo.

Denunciatio iudicialis priuata, quæ dicatur, ibid. num. 3. fol. eo.

Denunciatio Euangelica quæ, & vnde dicatur, ibid. num. 4. fol. eod.

Denunciatio Euangelica, quando locum habeat, ibid. num. 5. fol. eod.

Denunciatio Canonica quæ dicatur, & quando habeat locum, ibid. num. 7. fol. 301.

Denunciatio auctori laudato qualiter fiat, in 5. parte, vers. auctoris laudatio, num. 12. fol. 338.

Denunciatio litis, cui fieri debet, si debitor sit mortuus, nullo hærede superstite, in 6. parte, vers. auctoris laudatio, num. 14. fol. 339.

Depositarius restituens depositum iussu iudicis, an sit liberatus, in 4. parte, 9. dist. num. 148. fol. 278.

Deus cunctorum plasmator, omnia suo ordine gubernanda præcepit, in proœm. num 1. fol. 1.

Deus creauit hominem ad sui imaginem, in 3. parte, nu. 2. fol. 17.

Deus quando creauit primum hominem, dedit sibi legem præceptiuam, ibid. nu. 133. fol. 41.

Dictio, Videlicet, est declaratiua, & restricti ua præcedentium, ib. nu. 105. fol. 34.

Dictio, Prout, est limitatiua, & relatiua, ibi. num. 122. fol. 38.

Dictum socij criminis, non est sufficiens ad inquirendum, fama non præcedente, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 29. fo. 270.

Dictio vnius statur de veluarate partium, in 6. parte, ver. actorum editio, num. 28. fol. 429.

Dictum alicuius sancti auctoritati veteris, vel noui Testamenti conforme, in decisionibus causarum iure Canonico præfertur, nisi Papa disponeret ad limitationem iuris diuini, in 3. parte, num. 78. fol. 29.

Dicta sanctorum Patrum, possunt allegari ad decisionem causarum, cessante dispositione summi Pontificis, num. 36. fol. 23.

Dicta Innocentij, super decretalibus, non sunt velut glossæ, ibid. nu. 37. fol. eod.

Dies commissi criminis, an debeat poni in libello accusatorio, in 4. parte, 16 distin. num. 60. fol. 229, & in 6. parte, ver. libellus, num. 13 fol. 333.

Die feriata quæ acta fieri possint, in 4. parte, 16. dist. num. 84. fo. 232.

Die feriato, omnes actus volūtarię iurisdictionis fieri possunt, in d. 16. dist. num. 68. fol. eod.

Diffamans merces mercatoris, vt vilius emantur, quomodo puniatur, in 4. parte, 10. dist. num. 51. fol. 201.

Diffamare quid sit, in 4. parte, 31. dist. noua, num. 2. fo. 240.

Diffamatio qualiter probabitur, ibid. nu. 22. fol. 243.

Differentia quę sit inter iudicium Vniuersale, & Generale, in 4. parte, 5. dist. num. 2. fol. 103.

Differentia inter remedium l. si colono, C. de agri. & censitis. & interdictum, vnde vi, in 4. parte, 7. dist. num. 38. fol. 142.

Differentia inter positionem, & libellum, in 6. parte, vers. positio, num. 3. fol. 384.

Diffe-

Differentia, quæ sit inter lamentationem, querelam, querimonium, & quæstionē, in 6. part. ver. appel. num. 120. fol. 488.
Diffinitio, genus & differentias habere debet, aliàs non valet, in 2. parte, num. 6. & 10. fol. 6. & 7.
Dignior & maioris dignitatis, in consilio primam vocem habere debet, in proœ. num. 8. fol. 2.
Dignior, & maior censetur, primò nominatus, in 3. parte. num. 117. fol. 37.
Dignius præfertur minùs digno, & minùs nobili, ibid. num. 118. fol. 38.
Dignus consideratur in causa efficiente, ib. num. 119. fol. cod.
Dilatio, quomodo & quando detur, in 6. parte, vers. dilatio, nu. 1. fol. 380.
Dilatio omnis est peremptoria, & non datur, nisi semel in causa ciuili, nec potest prorogari, sed in causa criminali potest pluries dari, ibid. num. 2. fol. co. & nu. 4. fol. cod.
Dilatio defensori in criminalibus potest dari, etiam post conclusum in causa, ibi. nu. 3. fol. cod.
Dilatio noua datur, quādo superuenerunt nouæ probationes, & statur iuramento petentis dilationem, quod sibi de nouo superuenerunt probationes, ibid. nu. 6. fol. 381.
Dilatio noua datur, quando causa examinatur in consistorio Principis, ibidem, num. 7. fol. cod.
Dilatio noua datur, quando litigans impeditur facto aduersarij, ibid. num. 8. fol. cod.
Dilatio noua datur, quādo additur aliquid de nouo, in libello, ibid. num. 9. fol. cod.
Dilatio noua datur, quando actio cumulatur, ibid. num. 10. fol. cod.
Dilatio noua peti potest, quādo in iudicio emergit noua exceptio, vel aliud incidens, ibid. num. 11. fol. cod.
Dilatio, quæ dari non debet, & datur, altera parte præsente, & non contradicente, valet, & de vtriusque voluntate dari cēsetur, vndè cautela est, vt altera pars contradicat, ibid. num. 12. fol. cod.
Dilatio data absenti non currit, nisi à die quo fuit intimata ibid. num. 14. fol. co.
Dilatio, quæ datur in causis, quāta esse debeat, ibid. num. 15. fol. cod.
Dilatio probatoria, semper est communis vtriusq; partis, & est continua, & non vtilis, nisi quando ferię absorberent totā, vel maiorem partem, ib. num. 18. fol. 382.
Dilatio data ad probandum, & probatum nudum, quid operetur, & quando detur dilatio examinari faciendum, ibid. nu. 19. 20. fol. cod.
Dilatio est actus suspensiuus, &, dilatione pendente, conquiescit Iudicis officium, in 6. parte, vers. appellat. num. 128. fol. 489.
Dilatio finitur, finita causa dilationis, ibid. num. 145. fol. 493.
Dilationem legalem, potest Iudex breuiare & prorogare, in 6. parte, vers. dilatio, num. 16. fol. 381.
Dilationem breuiorem recipiens, cōtradicere & protestari debet, aliàs sibi præiudicat: Sed si protestatur, prodest, vt possit aliam obtinere, ib. num. 17. fol. 382.
Dilatione nulla data valent probationes receptæ, ibid. num. 13. fol. 381.
Dilatione pendente, quando conquiescit officium Iudicis, in 4. parte, 16. dist. nu. 69. fol. 230.
Dilatione pendente, iudicium factum, est ipso iure nullum, in 4. parte, 16. dist. nu. 68. fol. 230.
Dilationes plures dari possunt, vbi est iustū impedimentum, in prima, & in 6. parte, vers. dilatio, num. 5. fol. 381.
Dilationes sunt breuiandæ, in quantū fieri potest in causis summarijs, in 4. parte, 9. dist. num. 21. fol. 155.
Discussio causæ, differt ab ipsa causa, in 2. parte, num. 11. fol. 7.
Dispositio l. eos, C. de modo mulct. hodie non est in vsu, in 4. parte, 5. dist. num. 74. fol. 115.
Dispositio l. 1. C. qui accus. non pos. est hodie correcta in Regno. per const. si ciuiliter agens, in 4. parte, 6. dist. num. 58. fo. 133.
Discipuli, an obligent magistrum eorum, in dicta 4. parte, 22. dist. noua, num. 8. fo. 246.
Diuisio inter fratres, est quædam trāsactio, in 4. parte, 17. dist. num. 8. fol. 235.
Dispositio l. Imperatores, ff de appel. est hodie correcta in Regno, in 6. parte, vers. appellatio, num. 377. fol. 527.

Dispositum in materia, non censetur dispositum in materiato, & non venit appellatione alterius, nec contrà, in 2. parte, num. 18. fol. 8.
Diuinum iudicium, quod erit in fine seculi in 1 parte, nu. 3. fol. 4.
Diuinum ius, require infrà in litera I, in vers. ius diuinum,
Diuortium est permissum hodie inter Iudæos, secundum l. Mosaicam, in 3. parte, num. 58. fol. 27.
Doctor ille præfertur alijs, qui fuit priùs doctor creatus, in procem. num. 9 fol. 2.
Doctor non carceratur pro debito, in 6. parte, vers. executio, nu. 45. fol. 539.
Doctor, an debeat carcerari pro instrumento liquidato, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, nu. 4. fo. 410.
Dolus quot modis committatur, in 6. parte, vers exceptio, nu. 21. fol. 354.
Dolus auctoris, an noceat singulari successori, ibid. num. 24. fol. 355.
Dolus alterius socij, an noceat consocijs, ib. num. 26. fol. cod.
Dolus an censeatur remissus, in quietatione generali, ibid num. 28. fo. 356.
Domus mercatorum sunt exemptæ ab hospitando milites, in 4. parte, 9. dist. num. 123. fol 174.
Dominium qualiter probetur, in 4. part. 3. dist. num 49. fol. 84.
Dominij causa non debet exprimi, in actione reali, ibid. num. 28. fol. 80.
Donatio, & si plus valet, &c. an excludat remedium l. 2. de resc. ven. in 6. parte, ver. appellat. num. 85. fol. 482.
Dolus requiritur in delictis, vt puniatur, in 4. parte, 1. dist. num. 77. fol. 63.
Domesticus, vide infrà in litera F, in ver. familiatis.
Dominium qualiter probetur in rei vendicatione, & quid si agatur petitio, hæreditatis vel actione hypothecaria, in 4. parte, 3. dist. num. 48. fol. 89.
Domino an præiudicet reus, qui illum nō nominauit, sed voluit litem defendere, & succubuit, vel contumax fuit, in 6. parte, vers. nominatio, num. 3. fol. 341.
Donatio in qua incerta est persona donatarij, sed euentu futuro venit certificanda, tenet in 2. parte. num. 5. fol. 6.
Donatio a Iudice accepta reddit illum suspectum, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 62. fol. 481.
Dotem an teneatur mercator statim restituere, non expectato anno, in 4. parte, 9. dist num. 81. fol. 167.
Dotis causa, vbi agitur ad restitutionē, est summaria, in 4 parte, 9 dist. nu. 173. fol. 182.
Durante termino dato reo ad denunciandum auctori, an debeat supersederi in causa, in 6 parte, ver. auctor laudatus, nu. 8. fol. 338
Ducis Venetiarum sententia inappellabilis, in cad. parte, vers. appellatio, nu. 254. fol. 511.

E.

Ecclesia non se impedit de animabus Iudæorum, quia iam damnatæ sunt, in 3. parte, num. 57. fol 26.
Ecclesia restituitur in integrum, tam in cōtractibus, quàm in Iudicijs, & qualiter, in 6. parte, vers. appellatio, num. 88. fol. 413.
Ecclesia restituitur cōtra aliam Ecclesiam, ibid.
Ecclesia restituitur, etiam aduersùs præscriptionem 50. annorum, ibid.
Ecclesia restituitur aduersùs omnē lapsum temporis, ibid.
Ecclesiæ nō sunt subiecti Iudæi, quo ad spiritualia, in 4. parte, num. 59. fol. 27.
Edictum, quāto tempore in loco affixum stare debeat, quādo citatio fit per edictū, in sexta parte, vers. citatio, num. 96. fol. 519.
Emancipatio fieri potest sine alio Iudice cōtā notario: & valet, ex quo notarius dicitur Iudex chartularius, & à fortiori valet, vbi est facta coram Iudice Regio ad contractus, prout fit in Regno, in quarta parte, 18. distinct. numero quarto, fol. 236.
Emancipationi si renunciet filius, nō subintrat patriam potestatem, ibid. num. 5. fol. cod.
Emolumentum an, & quando habeat locum in sententia arbitri, & quid in arbitratore, in 6. parte, vers. appellatio, num. 261. cum pluribus seq.
Emptio & venditio quando dicitur perfecta, in 4. parte, 4. dist. num. 37. fol. 96.
Emptio, per testes qualiter probetur, ibid. num.

num.42. fol.97.
Emptio & venditio, quando dicitur perfecta in rebus, quæ pondere, vel mensura consistunt, ibid. num.52. fol.98.
Emptio, qualiter solo consensu perficiatur, ibid. num.38. fol.96.
Emptorum quis præferatur, si vnus emit à discipulo, alter à domino, ibid. num. 43. fol. 93.
Emptor agens redhibitoria, si pendente iudicio res est effecta sana, an procedat iudicium, ibid. num.60. fol 99.
Emptorum mercium, qui præferatur, ibid. num.65. fol.110.
Emptorum si vnus offert precium, & instat sibi, vt partem rei emptę, in communi tradatur, an repellatur, ibid. num. 97. fol. 101.
Emptio mercium probatur per famam, in 6 part. ver. test proba. num.77. fol. 106.
Emptor an possit denunciare litem auctori, auctoris sui, in d. 6 parte, vers. laudatio, num 18. fol, 340.
Emptor, si nō defendat causam, facta denūciatione, an agat de euictione, ibid. nu. 17. fol. eod.
Emptio, & venditio habet causam substantialem, & quæ dicatur, in 2. parte. nu. 27. fol. 10.
Episcopus æquiparatur Duci, Comiti, vel Baroni, in quarta parte, 5 distin. num. 13. fol. 185.
Episcopus volens electum in beneficio confirmare, edictum in valuis ecclesiæ exponere debet, contra sua interesse puranter, in sexta parte, vers. citatio, num. 92. fol. 39.
Episcopus expulsus per proclama in aliena diœcesi, potest expulsores citare, & contra eos, & eorum fauores, procedere, in vers. sententia, num. 84. fol. 458.
Episcopus potest in quolibet loco suæ diœcesis, curiam regere, & citare, in d. vers. sententia num. 78. fol. eod.
Episcopus, si litigat cum suo subdito, eligūtur arbitri, à quorum sententia appelletur ad Papam, in 6. parte, ver. appellatio, num. 376. fol. 527.
Episcop' ciuitatis adiri potest, si Iudex iniustitiam facit, ibid. num. 390. fol. 529.
Episcopo prorogato non appellatur, ib. num. 430. fol. 541.
Error communis in notario putatiuo, an faciat ius, in 6. part. ver. actorum editio, num. 24. fol. 409.
Euangelica denunciatio. Require supra, in litera D, in vers. denunciatio Euangelica.
Euangelica lex, vide infra, in litera L, in vers. lex Euangelica.
Euictio importat, vt venditor teneatur ad interesse, in 2. parte, num. 44. fol. 13.
Euictio per hypothecariam operatur, vt emptor agat ad interesse, & sine denunciatione, in 6. parte, vers. auctoris laudatio num 4. fol. 337.
Exceptio spolij opposita, debet probari infra terminum dierū quindecim, & quid operatur eius oppositio, in 4. parte, 6 di. num. 50. fol. 131.
Exceptio nullitatis sententiæ, vel processus ex defectu Iudicis causata, semper potest opponi, etiam stante statuto: quod cōtra sententiam, nulla opponatur exceptio, in 4. parte, 16. dist. num. 7. fol. 219.
Exceptio falsi procuratoris, opponi potest ante, & post sententiam, ad annullandū iudicium, ibid. num. 20. fol. 221.
Exceptio declinatoria, debet esse prima, quæ opponi debet ante alias exceptiones, in 4. parte, 1. dist. num. 12. fol. 219.
Exceptio: quod sine actione agitur, impedit processum, in 4. parte, 20. dist. num. 14. fol. 229.
Exceptio legitimationis personæ, impedit processum ad vlteriora, ibid. nu. 16. fol. eod.
Exceptio contra personam Iudicis, impedit processum, ibid. num. 17. fol. eo.
Exceptio legitimationis personę potest ante omnia opponi, etiam in summariis, in 6 parte, vers. exceptio, num. 3. 4. fol. 351.
Exceptio: malè agis, quia ante dicē agis, opponi potest ante, & post intē contestatā, & quid importet, ib. num. 6. fol. 352.
Exceptio intentionis, & facti, dilatoria dicitur, & ante litem contestatam opponitur, ibid. nu. 7. fol. eod.
Exceptio hostica, quæ dicatur, & quando locum habeat, ibid. num. 19. fol. 354.
Exceptio recusationis Iudicis, ante li cōtestatā opponi debet, & ante omnes dilatorias exceptiones. Fallit, quando de nouo superuenit, quia potest in quacunq; parte

parte iudicij opponi, etiam post conclusionem, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 26. fol. 478.
Exceptio opposita renunciata censetur ab eo, qui post recusationem litigat coram Iudice recusato, ibid. nu. 71. fol. 481.
Exceptio requirens altiorem indaginem, quæ incontinenti probari nō potest, nō impedit executionem sentētiæ, in 6. parte, vers. executio, num. 63. fol. 541.
Exceptio dilatoria, opponi potest post litē contestatam, quando facto aduersarij supervenit, in 6. parte, vers. excep. num. 9. fol. 352.
Exceptio dilatoria, quæ reddit processum retrò nullum, opponi potest etiam post litem contestatam, ibid. num. 9. fol. eod.
Exceptiones dilatoriæ tripliciter considerantur, ibid. num. 1. fol. 350.
Exceptio vnde proueniat, & qualiter producatur, in 6. parte, ver. excep. num. 20. fol. 354.
Exceptio doli, contra quem opponatur, ib. num. 22. fo. 355.
Exceptio doli, an possit opponi aduersus contractum confirmatum, propter dolum adhibitum, ib. num. 25. fol. eod.
Exceptioni doli, an possit renunc. ibid. nu. 27. fol. eod.
Exceptio simulationis, qualiter opponatur, ibid. num. 32. fol. 357.
Exceptio simulationis, an comperat, si debitum ex vna causa conuertatur in aliā. ibid. num. 33. fol. eod.
Exceptio metus fundatur super æquitate, & est in rem, & opponitur inter mercatores, ibid. num. 34. fol eod.
Exceptio non numeratæ pecuniæ, an inter mercatores opponi possit, ibid. num. 35. fol. eod.
Exceptio periurij, an repellat agentem, ib. num. 36. fol. 359.
Exceptio rei iudicatæ opponi potest inter mercatores, ibid. num. 45. fol. 361.
Exceptio solutionis opponi potest inter mercatores, ibid. num. 46. fol. 62.
Exceptio acceptilationis, an possit opponi inter merc. ibid. num. 47. fol. eod.
Exceptio renunciationis litis, opponi potest inter merc. ibid. num. 49. fol. eod.
Exceptio pacti, de non petendo opponitur inter merc. ibid. num. 50. fol. eod.
Exceptio iuris, vel statutorum obstantiū, opponi potest inter mercatores, ibi. nu. 52. fol. eod.
Exceptiones procuratoriæ, non opponuntur inter mercator. num. 54. fol. eod.
Exceptio legitimationis personæ, opponitur inter mercat. num. 55. fol. eod.
Exceptio excommunicationis opponitur inter mercat. ibid. nu. 60. fol. 364.
Exceptio, quòd nō competit directa actio, an inter mercatores locum habeat, ibid. num. 63. fol. 365.
Exceptio non solutæ gabeliæ. an habeat locum inter mercat ibid. num. 64. fol. eo.
Exceptio nouationis, seu delegationis inter mercatores, quando locum habeat, ibid num. 67. fol. eod.
Exceptio erroris ciuilis, an inter mercator. locum habeat, & an obstet exceptio rei iudicatæ, ibid. num. 68. fol. 366.
Excapitum qualiter probetur, in 6. parte, vers. test. productio, num. 71. fol. 404.
Excussio, an habeat locum inter mercat ib. vers. except. num. 40. fol. 360.
Exempla qualiter probent, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 6. fo. 426.
Executio sententiæ latæ, contra principalem, an fieri possit contra fideiussorem, in 6. parte, vers. testium product. nu. 91. fol. 407.
Exceptiones dilatoriæ opponi debent ante litem contestatam, ibid. num. 3. fol. 352.
Exceptiones omnes dilatoriæ, & declinatoriæ possunt opponi in nouo iudicio, quādo causa de nouo incipitur post peremptionem instantiæ, ac si nunquam fuisset iudicium intentatū, in 5. parte, nu. 61. fo. 260.
Exceptionem opponens post litem contestatam, quæ ante opponi debebat, punitur ad vnam libram auri, si est aduocatus, in d. vers. exceptio, num. 11. fol. 352.
Exceptiones peremptoriæ, quæ & quare ita dicantur, ibid. num. 12. fol. eod.
Exceptiones peremptoriæ, quando requirunt altiorem indaginem, reseruantur ad merita, & quid operetur ista reseruatio, ibid. num. 14. 15. & 16. fo. 353.
Exceptiones peremptoriæ vsque ad quod tempus opponi possint, & quid seruetur in Regno, ibid. num. 17. fol. eod.
Exceptio litis pendentiæ non impedit sententiæ

sententiæ executionem, in 6. parte, vers. executio, num 59. fol.540.
Exceptiones litis finitæ quandoq; sunt declinatoriæ, & quandoq; peremptoriæ, in 6 parte, ver. executio, num.13. fol.352.
Exceptiones litis finitæ, infra quatū tempus probari debeant, ibid. nu.16. fol. eod.
Exceptiones quæ opponi possunt, post sententiam, ibid. nu.18. fol. eod.
Exceptiones quæ sint, quæ impediūt processum ad viteriora, in 4. parte, 20. dist. per totam. fol.219.
Exceptio excommunicationis Require infra, in vers. Excommunicationis exceptio.
Excommunicatio superueniens, post mandatum, nō inhabilitat ipsum mandatū, & tenet acta, si nō opponatur, in 4. parte, 16. dist. num. 42. fol.225.
Excommunicatio ab homine diffinitiuè, pro pœna delicti irrogari non potest, sed solum ob contumaciam, in 6. parte, vers. sententiæ, num. 41. fo. 452.
Excōmunicationis exceptio, impedit processum, & infra octo dies probari debet, in 4. parte, 10 dist. num. 14. fol.219.
Excommunicationis exceptio est anomala, & in quacunq; parte iudicij potest opponi, sed incontinenti probari debet, in 6. parte, vers. exceptio, num.5. fol.451.
Excommunicationis exceptio, non obstat petenti reuocationem attentatorum, in 6. parte, ver. appellatio, nu. 404. fol.530.
Excommunicationis sententia die feriato ferri potest, in 6. parte, ver. actorum editio, num. 47. fol. 431.
Excommunicationis sententia nunquam trāsit in rem iudicatam, in 6. parte, ver. sententia, num. 151. fol. 464.
Excōmunicatus laicus perseuerans in excō. municatione, potest puniri per Episcopum, in 4. parte, 11. dist. num. 26. fol. 196.
Excommunicatus perseuerans in contumacia per annum, efficitur suspectus de hæresi, in 6. parte, vers. contumacia, nu. 3. fol. 330.
Excommunicatus, beneficijs, fructibus & distributionibus quotidianis priuari debet, etiamsi appellat in 6. parte, vers. appellatio, num. 179. fo. 498. An autem appellatio ab excommunicatione aliquid operetur, ibid. num. 180. cum pluribus sequent. fol. 499.
Excommunicatus appellare potest a declinatoria Iudicis, ibid. fol. eod.
Excommunicatus absolui potest, appellatione pendente, ibid. num. 191. fol. 500.
Excommunicati Iudicis sententia, est nulla, in 6. parte, vers. sententia, num. 99. fo. 439.
Excommunicari potest laicus ab ipsomet Prælato, cuius bona occupauit, in 4. parte, 11. dist. num. 26. fol. 196.
Excommunicari potest friuolè appellans, & etiam alias pœnas patitur, in 6. parte, vers. appellatio, num. 345. fol. 523.
Executio principalis fieri debet, antequā conueniatur fideiussor, vel tertius possessor, in procem. num. 16. fol. 2. & in 4. parte, 20. dist. num. 17. fol. 238.
Executio quando fit, ordo iuris seruari debet, in procem. num. 12. fol. 2.
Ex processu, in quo non est lata sententia, non potest deueniri ad effectum executionis, in 2. parte, num. 34. fol. 11.
Executio fit cum satisdatione, pendēte supplicatione, in 6. parte, vers. appellatio, num. 16. fol. 477.
Executio an & quando suspendatur per restitutionem in integrum, in vers. Executio, num. 58. fo. 540.
Executio fit contra petentem malitiosè restitutionem in integrum, ibid. fol. eod.
Executio fit, appellatione pendēte, ac si nū quam esset appellatum, in 6. parte, vers. appellatio, num. 199. fol. 500.
Executio sententiæ fit, postquam transiuit in rem iudicatam. Et fit per Iudicē, qui eam tulit, si est Ordinarius. Secus, si est delegatus, & dummodo sit valida: secus, si est nulla, quia non meretur executionem, in 6. parte, vers. Executio, num. 1. 3. 4. 5. fol. 534.
Executio sententiæ arbitri, nō fit per ipsū arbitrum, sed per Iudicem ordinarium, etiamsi sit arbiter iuris, ibid. num 5. fol. 535.
Executio sententiæ à qua fuit appellatum, per quem Iudicem fiat, ibid. nu. 6. fo. eo.
Executio sententiæ quo ordine fiat, & q. d, si peruertatur ordo l. à D. Pio, §. in venditione, ff. de re iud. an valeat, ibid. nu. 8 9. 10. fol. eo.
Executio sententiæ altero de duobus mo.

dis fieri petitur, ibid. nu. 2. fo. eo.
Executio sententiæ fieri debet secundum statuta loci, vbi fit, ibid. num. 10. fol. eod.
Executio quando fit, an & quãdo bona minùs damnosa capi debeant, ibid. num 11. fol. 536.
Executio quando fit pro debito fiscali, potest capi persona, sine alia excussione bonorum, ibid. num. 12. fol. eod.
Executio quando fit in actione hypothecaria, non seruatur ordo, §. in venditione, ibid num. 13. fol. eod.
Executio quando fit auctoritate sententiæ interlocutoriæ, non seruatur ordo, d. §. in venditione, ibid. nu. 14. fol. eod.
Executio fienda contra pupillum, primò in nominibus debitorum fieri debet, ibid. num. 15. fo. eo.
Executio sententiæ quando fit, an & quando requiratur partis citatio, num. 16. 17. & 38. fol. eod.
Executio sententiæ in ciuilibus, qualiter fiat, ibid. num. 19. fo. eo.
Executio quando fit, si fiat adiudicatio, fieri debet prò mensura debiti, aliàs si fiat plus debito, vitiatur in totum. Fallit in tenuta, quæ datur, vigore pacti executiui, Item fallit, quando agitur actione reali, ibid. num. 20. fol. 537.
Executio sententię quando fit, potest nuncius incipere à captura personæ, vt indicet bona, in quibus vult exequi, ibid. nu. 23. fol. eo.
Executio in criminalibus contra damnatũ ad mortem, vel ad mẽbri mutilationẽ, qualiter fiat, & quid possit facere Iudex in astringendo executorem, seu carnificem, vel capiendo equum, vel aliud animal alienum, pro executione iustitiæ, ibid. num. 25. 26. fol. eo.
Executio nõ potest fieri in lecto, vestibus, & supellectilibus domûs, nisi quando alia bona non extant, ib. num. 28. fo. 538.
Executio non potest fieri in bob⁹ aratorijs, & instrumẽtis agriculturæ: & quid, si debitor aliud non habeat: ib. nu. 31. fo. eod.
Executio sententiæ non potest fieri contra tertium non nominatum in iudicio, ibi. num. 32. fo. eo.
Executio instrumẽti, potest fieri cõtra tertium possessorem non titatum, & negocio non liquidato, quando cõstat pactum de carium, & pactum de capiendo, ibid. nu. 3[illegible]. fol. 539.
Executio pro debito, vel delicto patris, nõ potest fieri in peculio, profectitio filij, nec pro delicto filij in peculio aduentitio, nec etiã in castrensi. An aũt pro delicto patris possit capi vsusfruct⁹ aduentitiorũ? ibid. num. 34. 35. 36. 37. fol. eod.
Executio pro condemnatione pupilli, non fit in bonis tutoris, nisi pro expensis, ibi. num. 38. fo. eo.
Executio expensarum litis factæ cum procuratore, an, & quando fiat contra procuratorem, vel dominum, ibid. nu. 40. fol. eod.
Executio non fit in bonis monasterij, pro debito monachi, nisi sint bona quæsita monasterio, per medium ipsius monachi, ibid. num. 43. fo. eo.
Executio fieri nõ potest in stipendijs, neq; in armis militum, neq; etiam doctorũ, ibid. num. 45. fol. eod.
Executio non fit in libris scholarium, nisi quando non habent alia bona, ibidem, nu. 46. fo. 540.
Executio in fructibus beneficij, pro debito Clerici non potest fieri, nisi non habeat alia bona, ibid. num. 49. 50. fol. eod.
Executio pro debito vasalli defuncti, an fiat in fructibus feudi, cõtra successorem, ibid. num. 50. fol. eod.
Executio an fieri possit in vijs publicis, & theatris, & alijs similibus, pro vniuersitatis debito, ibid. nu. 51. fol. eo.
Executio non fit in bonis mariti, pro debito vxoris, vel econtrà, ibidem, num. 52. fol. eod. Fallit, quando vxor tutrix mortuo primo viro transit ad alium, nõ reddita ratione, quia fit executio in bonis secundi viri, pro debito tutelari, ibid. nu. 53. fol. eod.
Executio sententiæ, vsq; ad triginta annos peti potest, ibid. num. 54. fo eo.
Executio in personam, nõ fit contra personas priuilegiatas, ibid. num. 56. fol. eod.
Executio impeditur per exceptionem nullitatis, nisi coram inferiori Iudice opponatur. ibid. num. 57. fol. eod.
An autem impediatur per exceptionem litis pendentiæ, ibid. num. 59. fol. eod.
Executio in criminalibus suspenditur ob excellentiam delinquentis in arte sua & quando,

quando delictum est antiquum. Item quando carcerem habuit pro delicto, ib. num. 60. fol. 548

Executio non impeditur per exceptionem requirentem altiorem indaginem, quæ in continenti probari non potest, ibid. num. 61. fo. eo.

Executio sententiæ, an impediatur per denunciationem Euangelicam, vel per exceptionem compensationum compensationis, ibid. num. 64. fol. eod.

Executio fieri potest contra latronem insignem, etiam die feriato, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 56. fo. 530.

Executio fit contra tutorem per expensas, quando iniuste pro pupillo litigauit, in ead. parte, vers. executio, num. 29. fol. 539.

Executor testamenti, cui datū est arbitriū distribuendi, & eligēdi pauperes, potest id facere, sine citatione hæredum vel alterius, in ead. parte, vers. citatio, num. 22. fol. 508.

Executor potest quis per Iudicem cōstitui in suamet causa, ibid. num. 45. fol. 515.

Executori ad capienda bona fisco delata, vel ad exigendas pecunias fiscales, non creditur sine literis, ibid. num. 77. fo. 517

Exequi sententiam suam non potest Iudex prorogatus, in 4. parte, 12. dist. num. 19. fol. 211.

Exemplum scripturæ in actis registratę, nō facit fidem, nisi sit collationatum, parte præsente, vel citata, in 6. parte, ver. actorum editio, num. 4. fol. 425.

Exiticij ciuitatis, citati ad instātiam creditorum, non tenentur comparere, & idcò non valet processus factus contra eos in contumaciam, in 4. parte, 16. distinct. nu. 61. fol. 229.

Expensæ Medicorum & medicinæ debentur vulnerato, & qualiter intelligatur, in 4 parte, 1 dist. num. 8. fol. 46.

Exercitor nauis, & obligatur, & agit ex cōtractibus magistri nauis, & substituti ab eo, in 4 parte, 22. dist. nu. 17. fo. 247

Expensarum condemnationem non tenetur Iudex facere, nisi sint petitæ per partem, in 6. parte, vers. libellus, numer. 18 fol. 334.

Expensarum condemnationem patitur victor, quandoque in ead. parte, vers. interrogatio, num. 2. fol. 421.

Reliqua vide suprà, in litera C, in vers. condemnatio expensarum.

Expensarum taxatio, vide infrà, in litera T, in vers. taxatio expensarum.

Expēsas funerales, si quis fecit scholari mortuo, potest pro illis retinere libros, in 6. parte, vers. executio, num. 47. fol. 540.

Expetiti missi per Iudicem ad mensurandū, vel ad aliquem differētiam, per aspectū loci, possunt reuocari sine citatiōe partis, licet in eorum electione requiratur citatio partis, in ead. parte, vers. citatio, nu. 23. fol. 508.

Extraordinarium iudicium, quod dicatur, & quot modis, in 4. parte, 9. dist. per totum. fol. 152.

F.

FAbricantes falsam monetam puniēdi sunt vltimo supplicio, sine appellandi remedio, in 6. parte, vers. appellatio, num. 294. fo. 518

Faciens actum incompatibilem appellationi, appellationi renunciat, in eadem parte, vers. appellatio, num. 42. fol. 632.

Falsa, an reddatur subscriptio si dicatur, Titius, & socij, & tamen vnus est socius, in 4. parte, 9. dist. num. 79. fo. 167.

Falsa moneta, vide suprà, in ea litera F, in vers. fabricantes.

Falsum testem vel scripturam producens in iudicio, potest interrogari: an velit vti? & postea accusatur, & punitur in amissione causæ, & etiam de falso, ad quē autem effectum fiat dicta interrogatio, & qualiter debeat fieri responsio, in ver. instrumentorum productio, numer. 38. fol. 415.

Falsificantes ceram, & alia vtensilia, quæ vendunt, possunt puniri etiam per Iudicem Ecclesiasticum temporaliter, 4 parte, 11. dist. num. 40. fol. 199.

Fallus Procurator, quis dicatur, in eadem parte, 16. dist. num. 21. fol. 222.

Falsus testis, qui pecuniam accipit, idē scelus commisit, quod commisit Iudas vendendo Christum, in 4. parte, num. 66. fol. 27.

Fama, loco accusationis, succedit Iudici procedenti per inquisitionē, in 2. parte, num. 3. fol. 6.

Fama inquisitionem præcedere debet, alias

non valet inquisitio, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 19. cum plur. seq. vsque ad num. 31. fol. 270.
Fama, nisi habuerit originem ab honestis personis, & fide dignis, nihil operatur, ibid. num. 21. fol. eod.
Familia recusatur vt suspecta ex suspicione sui domini, in 6. parte, vers. appel. num. 31. fol. 479.
Familiaris vel domesticus quis dicatur, & quæ familiaritas sufficiat ad recusandũ Iudicem, ibid. num. 27. fol. eod.
Famuli, & seruientes clericorum, gaudent priuilegio fori, sicut ipsi clerici, quia coram Iudice Ecclesiastico conueniri debent, in 4. parte, 11. dist. num. 4. fol. 192.
Fatale primum, & secundum, quod dicatur, & vndè dicatur, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 232. fo. 507.
Feriæ inductæ ad honorem Dei, quę seruãtur in iudicijs, quæ sint, & qui actus celebrari possint in illis diebus, in 4. part. 16. dist. num. 82. fol. 232.
Feriato die ad honorem Dei, potest Notarius facere instrumẽta. Item possunt fieri omnes actus voluntariæ iurisdictionis, in d. 16. dist. num. 86. fo. eod.
Feriæ ad honorem Dei, an per consuetudinem tolli possint, ita. quòd acta facta in illis diebus valeãt, prout fit in curijs nũdinarum, num. 87. fol. eod.
Feriæ inductæ ad honorem Dei, an possint tolli per statutum, ibid. num. 94 fol. 234.
Feriæ inductæ ad honorem hominum, & feriæ messium, & vindemiarum, nõ seruantur in Regno, & quæ hodie seruentur, in 4. parte, 60. dist. num. 19. fol. 155.
Feriatis diebus iudicium factum, est nullũ, in d. 16. dist. num. 82. fol. 232.
Feudalis causa, per ius Canonicum potiùs, quàm per ius Ciuile decidi debet, in 3. parte, num. 88. fol. 31.
Feudalis causa laici cognoscitur per Iudicẽ Ecclesiasticum, quando feudum tenetur ab Ecclesia. Item econtrà, quando feudũ tenetur à laico, fortitur forum Iudicis secularis, in quarta parte, 11. dist. num. 7. fol. 192.
Feudalis causa compromitti nõ potest, etiam inter coniunctos. Idem, vbi agitur de vita, & militia, in 6. parte, vers. comdb. missum, num. 22. & 23. fol. 278.
Feudales causæ per quę iura decidantur in Regno Siciliæ, in 3. parte, num. 85. fol. 31.
Feudorum ius, dicitur ius ciuile, & consuetudinarium, & fuit conditum ab Oberto de Horto, Iurisconsulto Mediolanensi, in 3. parte, nu. 82. & 84. fol. 30.
Feudorum iura, & vsus præferuntur iuri cõmuni, dummodò sint rationabiles: aliàs secus. Item, quando casus expressè deciditur per vsus feudorum, aliàs non sumitur in eis argumentum à cõtrario sensu, ibid. nu. 91. 92. fol. 36.
Feudorũ vsus seruatur etiam in feudis Ecclesiasticis, ibid. num. 93. fo. eo.
Feudatarius citatus, qui dixit: nolo venire, perdit feudum, in 6. parte. vers. cont. nu. 24. fol. 330.
Feudatario mortuo, an possit fieri executio in fructibus successoris in feudo, in 6. parte, vers. executorio, num. 50. fol. 540.
Fideiussor de iudicato soluẽdo, patitur executionem ex eodem processu fabricato contra principalem, in 6. parte, vers. citatio, num. 12. fo. 309.
Fideiussor, de præsentando statim incidit in pœnam, cùm reus fuerit requisitus, absq; requisitione ipsius fideiussoris, in 6. parte, vers. sarisdatio, num. 5. fol. 346.
Fideiussor de præsentando non tenetur iurare in Ciuilibus, nec ipse, nec principalis, ibid. nu. 6. fol. eod.
Fideiussor, de iudicato soluẽdo coram Ordinario, tenetur soluere iudicatum per suum delegatum, ibid. num. 12. fol. 147.
Fideiussor de non offendendo, nõ tenetur ad pœnam, ad quam fuit condemnatus principalis, qui ob eius cõtumaciam habitus fuit pro confesso, ibid. num. 14. fol. 347.
Fideiussor de expensis in casu succumbentiæ, non tenetur ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus, peremptа instantia, ibid. nu. 17. fo. 348.
Fideiussor non obligatur, nisi primò obligetur principalis, ibid. num. 26. fol. 349.
Fideiussoris citatio non requiritur in sententia ferenda contra principalem, in 6. parte, vers. citatio, nu. 32. fo. 309.
Fideiussoris de præsentando, duo admin recipi debent pro quolibet accusato, qui non sint clerici, neque filiusfamilias, se obligantes in solidum, quæ fideiussio omnii

anni die per solum actorum magistrum accipitur. Et quid si est dies feriatus, qualiter accipiatur in ead. parte, vers. satisdatio, num. 7. fol. 346.

Fideiussores in criminalibus pro quāta pœna in Regno, recipi debeant, ibid. nu. 8. fol. eod.

Fideiussoribus, an & quando sit relaxand' reus in criminalibus, ibid. num. 10. fol. 347.

Fideiubere an, & quādo potest vnus inquisitus, & pro alio, quæ appellatur fideiussio Vicaria, & quid seruetur in Regno, ibid. num. 9. fol. eod.

Fideiubere pro proximo in periculo constituto, quis potest, non obstante iuramento per ipsum de non fideiubendo præstito, in 6. parte, vers. iuramentum, num. 50. fol. 422.

Fideiussionem de iudicato soluendo, quis præstare teneatur, in 6. parte, vers. satisdatio, num. 9. fol. 346.

Fideiussoribus pro euictione, an debeat lis denunciari, in d. 6. parte, vers. laudatio, num. 6. fo. 337

Fides emptionis, quando dicatur habita, in 4. parte, 4. dist. num. 46. fo. 97.

Fideiussionis materia, vide infrà, in litera S, in vers. Satisdatio.

Figura iudicij quæ sit, in 2. parte, num. 26. fol. 9.

Filius priùs torquetur, quando de eodem crimine pater, & filius sunt in criminali, in procem. num. 14. fol. 2.

Filius priùs mortuus præsumitur, quando pater & filius, vel mater, & filius in eodē conflictu, bello, aut mari moriuntur, ib. nu. 15. fo. eod.

Filiusfamilias agens vel conuentus in iudicio, sine consensu patris, facit iudicium esse nullum, & potest opponi tam ante, quàm post sententiam, in 4. parte, 16. dist. nu. 30. fo. 223.

Filiusfamilias, potest esse in iudicio, tanquam Procurator alterius, ibid. num. 35. fol. 224.

Filiusfamilias litigari potest super spirituali negotio, ibid. num. 36. fol. eod.

Filiusfamilias, potest esse in iudicio, quando iudicium tendit ad eius fauorē, quia valet etiam si sit minor, ibid. num. 31. fo. eod.

Filiusfamilias, vbi non quæritur vsusfructus patri, liberè potest agere, in 4. parte, 16. dist. num. 31. fo. 224.

Filiusfamilias, si in aduentitijs agit, sine cōsensu patris, & obtinet, iudicium est validum, ibid. num. 33. fol. eod.

Filiusfamilias mercator, an possit esse in iudicio sine consensu patris, in 6. parte, vers. exceptio, num. 61. fol. 364.

Filiumfamilias, quem esse quis probabit, in 6. parte, vers. instru. product. nu. 8. fol. 410.

Filiusfamilias, si conuentus est in iudicio criminali, etiam cum consensu patris, non valet iudicium, quando est minor, ibid. num. 79. fol. 232.

Filius renuncians emancipationi, nō intrat patriam potestatem, in 4. parte, 18. dist. num. 5. fo. 236.

Filius iniurians patri, vel matri, potest ex iudicis officio inquiri, & puniri, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 165. fol. 295.

Filiusfamilias, etiam sine consensu patris, potest se compromittere, ex forma Regiæ pragmaticæ, in 6. parte, ver. compromissum, num. 10. fol. 376.

Filio condemnato, non fit executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quæ est tota filij, in 6. parte, vers. executio, num. 35. fol. 539.

Filij naturales tantùm nō excluduntur per filias legitimas, & naturales à successione patris, de iure Longobardo, in 3. par. num. 127. fol. 39.

Finem imponere litibus iura multùm festinant, in 2 parte, nu. 39. fol. 11.

Finali causæ iudicij renunciari potest, ibi. num. 46. fol. 13.

Fiscus, quando tractat de lucro, condemnatus, pro debito publico, seu fiscali, non appellat, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 300. fol. 519.

Fiscus, auctor laudatus, an possit declinare forum, in 6. parte, vers. laudatio, num. 11. fol. 338.

Fœminæ testimonium, & infamis æquiparantur, in 4. parte, 1 dist. num. 42. fol. 55.

Fœminæ, an sint idoneæ testes, ibid. num. 43. fol. eod.

Forma procedendi in actione finium regundarum, quæ sit, in 4. parte, 17. dist. num. 11. fol. 233.

Frater si lucratur de pecunia communi, an teneatur cõmunicare lucrum, in 4. parte, 4. dist. num. 17. fo. 91.
Fraus quid sit, in 4. parte, 11. distinct. nu. 29. fol. 196.
Fraus quot modis committatur, ibid. num. 30. fol. 197.
Fraus committitur addendo aliquid inutile mercibus. ibid. nu. 40. fo. 199.
Fraus committitur ponendo bonas merces supra saccum, & malas inferiùs, ibid. nu. 41. fol. eod.
Fraus cõmittitur, si ostendãtur bonæ merces, & demùm tradantur malæ, ibid. nu. 42. fol. eod.
Fraus in quantitate, quando committatur, ib. nu. 47. fol. 175. & quid in qualitate, ib. num. 48. fol. 201.
Fraus committitur per eum, qui remouet signum à sacco, vt ignoretur pondus, ibi. num. 52. fol. eod.
Forma actus, quæ dicatur, in 2. parte, num. 25. & 26. fol. 9.
Formalia actuum, quæ respiciunt fauorem publicum, non possunt renunciari, neq; tolli per partes, in 2. parte, num. 38. & 39. cum pl. seq. fo. 11. & 12.
Formalibus neq; substantialibus, non possunt partes in contractibus, & vltimis voluntatibus renunciare, vt actus valeat, ibid. num. 42. fo. 12.
Foriudicatio. quãdo habeat locum, & pro quibus delictis, in 6. parte, ver. contumacia, num. 36. fol. 331.
Frater proprio nomine non agit ciuiliter pro iniuria fratris, sed criminaliter sic, in 6. parte, ver. inquisitio, num. 61. & 65. fol. 227. & 279.
Fructus sequestrari possunt, pendente appellatione, in 6. parte, ver. appellatio, nu. 188. fol. 499.
Fructus beneficij Ecclesiastici, pro debito Clerici capi non possunt, nisi quando alia bona non habet, in 6. parte, vers. executio, num. 44. fo. 539.
Fructus feudi, pro debito capi non possunt, nisi in subsidium, ibid num. 49 fol. 540.
Furtum, an dicatur hodie crimen priuatũ, ex quo est alterata pœna per capitula Regni, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 205. fol. 299.
Fur manifestus condemnatus de furto, nõ potest appellare, in 6. parte, vers. appell. num. 339. fol. 525.
Furiosus, Iudex esse non potest, in 6. parte, vers. sententia, num. 98. fo. 459.
Fustigationis pœna, an dicatur capitalis, & in quibus seruetur, in 4. parte, 2. dist. nu. 5. 9. fo. 75. & 76.

G.

Gabellæ quando exiguntur, siue collectæ, vel tributa fiscalia, nullus iuris ordo seruatur. Idem, quando agitur cõtra gabellarios, indebitè opprimẽtes, in 4. parte, 9. dist. num. 181. 182. fo. 183
Gentium ius, quid sit, & quid introduxit, in 3 parte, nu. 8. fol. 18.
Gratianus auctor libri decretorũ, fuit monachus, & magister sacræ Theologiæ, in 3. parte, nu. 34. fol. 23.
Grossis Iudicibus, non sunt causæ subtiles committendæ, in 6. parte, vers. appellat. nu. 68. fo. 481.

H.

Habens scripturam iuratam non tenetur ad cõpromissum, secũdum pragmaticam, in 6. parte, ver. cõpromissum, num. 19. fol. 377.
Hæreditatis petitio, an sit actio merè realis, vel personalis, in rem scripta, in 4. parte, 3. dist. num. 61. fol. 85.
Hæreditatis petitio, non datur ei, qui quãdoq; possessionem habuit, & cecidit ab ea, in 4. parte, 7. dist. num. 6. fol. 137.
Hæreditatis petitio intentata præiudicat alijs actionibus, & facit illas quiescere, in 4. parte, 20. dist. num. 6 fol. 238.
Hæres adiens hæreditatem, censetur quasi contrahere cum debitoribus, & creditoribus hæreditarijs, in 4. parte, 3. dist. nu. 62. fol. 86.
Hæres si fecit inuentarium, & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit in eo cõscriptum, Iudex instantibus creditorib⁹ inquirit, & accipit probationes de domo hæredis, seruos torquendo, in 6. parte, vers. inq. num. 145. fol. 293.
Hæres compellitur ex Iudicis officio ad sepeliendum defunctum, quo negligente, potest Iudex vendere res hæreditarias, pro sepultura, ib. nu. 198. fo. 298.
Hęres antequam adeat hęreditatem, potest citari facere creditores, per proclama, vt compareant ad ostendendum instrumẽta de-

va debiti, in 6. parte. ver. cit. n. 180. fo 220.
Hæres satisdare tenetur de soluendo legato, in diem, vel sub conditione, in 6. parte, ver. satisdatio, nu. 24. fol. 349.
Hæres mercatoris, nunquid conueniatur coram Iudice mercantiæ, in 4. parte, 9. dist. num. 97. fol. 169.
Hæres, qui recipit pecuniam pro morte patris. an teneatur creditoribus soluere, ibi. nu. 138. fo. 177.
Hæres mercatoris. an obligetur ex contractu institoris præpositi per eius patrem, in d. 4. parte, 22. distin. noua. num. 14. fol. 246.
Hæredes duo, quorum alter est clericus, & alter laicus, ambo conueniri debent coram Episcopo, etiamsi plures sint laici, quàm clerici, in 4. parte, 11. dist. num. 21. fol. 195.
Hypothecaria agens, quid necesse probare habeat, in quarta parte, tertia dist. num. 59. fol. 85.
Hypothecaria actio, contra tertium possessorem impeditur per exceptionem excussionis, vbi non est precariũ constitutum, in 3. parte, 20. dist. num. 11. fol. 138.
Homo triplex caput habere dicitur, in 4. parte, 2. dist. nu. 1. fo. 74.
Homo cùm factus sit ad instar diuinæ imaginis, non debet pro delicti pœna in faciem bullari, & cicatricibus deformari, ibid. num. 9. fol. 76.
Homicidium per culpam commissum, pœna arbitraria punitur, & dicitur crimen extraordinarium, & ponitur exemplum in eo, qui excedit modum temperandi iustum calorem iræ, in 4. parte, 1. di. nu. 77. fol. 63.
Homicidio cõmisso, oritur criminalis accusatio ad pœnam, ac etiam actio factũ ad interesse, ibid. num. 4. fol. 45.
Honor maior est sedere à dextris, quàm à sinistris, in proœm. nu. 10. fo. 2.
Hora, in qua quis cõparere tenetur, an requiratur in citatione, in 6. parte, vers. citatio, num. 66. fol. 315.
Hospitalibus pijs datur restitutio in integrum, in 6. parte, vers. appel. num. 90. fo. 483.

I.

IAcobus de Beluiso, fuit vir magnæ auctoritatis in materia feudorum, & octo vicibus legit librum feudorũ, ideò multùm sibi creditur, in 3. parte, numer. 84. fol. 30.
Idiota, vel rusticus respondent positionibus præsente suo aduocato, vel Procuratore, in 6. parte, vers. posit. num. 16. fol. 385.
Ignoranti sententiam contra se latam non currunt 10. dies statuti ad appellãdum, in 6. parte, vers. appel. nu. 215. fol. 502.
Imperium totius mũdi fuit in populo Ro. a quisitum vi armorum, in 3. parte, nu. 25. fol. 21.
Imperium, vnde habuit originẽ, ib. fo. eõd.
Imperium fuit translatum de populo Ro. in Principem, qui dictus est Rex Romanorum. Et an idem populus possit imperium auocare, & dictum imperium fuit confirmatum per Christum in Euang. ibid. & num. 26. & 27. fol. eod.
Imperio vacante appellatur ad Papam, omisso medio, in 6. parte, vers. appell. nu. 388. fol. 528.
Imperator primus in Orbe, fuit Octauianus. Aliqui dicunt, quòd fuit Iulius Cæsar, sed primus Imperator Christianus, fuit Constantinus, in 3. parte, numer. 16. fol. 19.
Imperator per Papam deponi potest, ibid. num. 26. fo. 21.
Imperator, est dominus mundi, & in legibus condendis, æquiparatur Deo, ibid. num. 119. fol. 38.
Imperator, dicitur diuina gratia constitutus, ibid. num. 120. fol. eod.
Imperator in causa propria, Iudex esse non debet, sed debet illam delegare, in 6. par. vers. appel. num. 33. fol. 479.
Imperatoris potestas, à Deo procedit, in d. 1. parte, num. 30. fol. 21.
Imperatoris sententia an ferri possit sine citatione, in 6. parte, vers. citatio, num. 10. fol. 306.
Imperatoris regnatio, libello criminali apponi debet, in 6. parte, vers. lib. num. 12. fol. 333.
Impedimenti probãdi causa, dicitur summaria, quia vt plurimum probatur per iuramentum, in 4. parte, 9. dist. num. 198. fol. 185.
Impeditus, vide infrà, in vers. instantia.
Impubes Iudex esse non potest, in 6. parte, vers. sententiã, num. 98. fo. 459.

Incer-

Incertitudo personæ, quæ tamen est certa per rerum naturam, non vitiat actum, in 2. parte, num. 4. 5. fol. 6.
Indebiti condictio, vide suprà, in litera C, in vers. condictio indebiti.
Indicia non dicuntur ea, quæ sunt capta ex processu informatiuo, nisi fuerint repetita, parte citata, in 6. parte, ver. inq nu. 8. in fin. fol. 268.
Indicia purgata sunt reo in tortura, non cõfitente, in 6. parte, vers. tortura, num. 16. fol. 440.
Indictionis omissio vitiat instrumentum, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, num. 41. fol. 415.
Indictionis omissio an vitiet libellum criminaliter, in 6. parte, vers. libellus, num. 12. fol. 333.
Infirmitas suorum consanguineorum excusat à contumacia, in 6. parte, vers. contumacia, nu. 3. fol. 326.
Informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebãtur, valet, in 4. parte, 9. dist. num. 209. fol. 187.
Ingrediens possessionem decreto iniusto, punitur, de vi turbatiua, in 4. parte, 16. dist. num. 76. fol. 231.
Inhibitio Superioris legitimè interposita, cum causæ cognitione, & parte citata, ligat manus Iudicis: aliàs secus, & non ligat, quando appellatio est iniusta, & friuola, in 6 parte, ver. appel. num. 207. fol. 502.
Inhibitio Iudicis, contra ius facta, non inducit nullitatem actus, postea gesti, ibid. num. 208. fol. eod.
Inhibitio an, & quando possit fieri Iudici laico, per Iudicem Ecclesiasticum, in 4. parte, 11. dist. num. 55. fol. 202.
Initium habere oportet ea, quæ gerimus, aliàs actum inanem efficiunt, in proœm. num. 4. fol. 2.
Inimicitia est iusta causa suspicionis Iudicis, in 6. parte, ver appel. num. 5. fo. 479.
Inimicitia ad recusandum Iudicem, causatur ex lite, quam quis habet cum eodem Iudice, tanquam priuato, ibid. num. 47. fol. 480.
Inimicus de iure Canonico repellitur ab accusando. Secus de iure Ciuili, in 6. parte, vers. inq num. 51. fol. 276.
Inimicus meus dicitur, qui copulat parentelam, vel amicitiam cum inimico meo, in 6. parte, vers. appel. num. 27. fol. 479.
Inimicus censetur etiam is, qui non vult aliquem admittere ad osculum pacis, maximè in Ecclesia, ibid. nu. 48. fol. 480.
Inimicus censetur, qui non salutat, ibi. nu. 50. fol. eod.
Inimicus reconciliatus, redditur suspectus in iudicando, & à testimonio repellitur, ibid. num. 64. fol. eo.
Iniuria facta vni, omnibus eius consanguineis facta censetur, & quamuis passus iniuriã, remittat, possiunt tamen alij accusare. Quod intellige criminaliter tantũ, non autẽ ciuiliter, nisi sit pater, vel maritus, in 6. parte, vers. inq. num. 58. & 60. fol. 277.
Iniuria, quę fit diuinæ religioni, vel patrię, propria appellari potest, & quilibet potest eam prosequi, tanquam propriam, ibid. num. 63. fol. 278.
Iniuria filij potest remitti per patrem, adeò, quòd filius agere non potest vlteriùs, nec eius frater post remissionem patris. Fallit, quando pater esset vilis persona, vel quando iniuria à persona coniuncta facta esset, ibid. num. 67. & 71. fol. 279.
Iniuria atrox, & enormis, quæ dicatur, & quæ leuis, ibid num. 75. fo. 281.
Iniuria fuit remissa in foro animæ, potest nihilominus iniuriator accusari per remittentem, ibid num. 88. fo. 283
Iniuria illata clerico, est crimen publicum, & quilibet potest accusare, & Iudex ex officio inquirit, ibid. num. 142. fol. 293.
Iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, ibi. num. 143. fol. eod.
Iniuriarum actione non potest quis agere contra homicidam, sed homicidam accusare cogitur, ibid. num. 91. fol. 284.
Iniuriarum actione non potest agere consanguineus offensi, pendente accusatione facta per ipsum offensum, ibid. num. 9. fol. 285.
Iniuriarum actione potest agi ciuiliter, & criminaliter, & quando, in 4. parte, 1. dist. num. 4. fol. 45.
Iniuriarum accusatio criminalis, nõ datur in Regno, si sunt iniuriæ verbales, in 4. parte, 1. dist. num. 2. fol. 46.
Iniuria si est illata Viduis, Ecclesiasticis personis, & alijs miserabilibus, potest ex ea ex offi-

ex officio procedi, ibid. num. 11. fol. eod.
Iniuriarum libellus si constat per confessionem partis, non requirit appositionem loci, & temporis, ib. nu. 13. fo. eo.
Iniuriarum actio an tollatur per saluationem, ibid. nu. 97. fo. 72.
Iniuriarum actio, quanto tempore duret, ibid. num. 99. fol. eod.
Iniuriarum actionem an teneatur, qui verũ dixit, ibid. num 98. fol. eod.
Iniuriarum actio, & quando, & cui deneganda, ibid. nu. 100. cum plur. seq. fol. 73.
Iniuriarum actio, non competit, nisi vbi effectualiter esset facta, & dicta iniuria, ibid. num. 106. fol. eod.
Iniuriarum actio non competit, vbi facto fieret iniuria, ib. nu. 107. fo. 4.
Incudes & malleum, non veniunt in generali obligatione, in 4. parte, 9. distin. nu. 124. fol. 174.
Iniuriarum æstimatio qualiter fiat, & quid secundum constitutionem Regni, ibid. num. 11. fo. 47.
Iniuriarum actione quando agitur, pars æstimat, & Iudex taxat, mediante iuramẽto actoris, & cui debeat pœna applicari, ibid. num. 10. fol. eod.
Iniuriarum actione proceditur in Regno per libellum, vel per querelam. Et quæ sit differentia inter istos procedẽdi modos, ibid. num. 11. fo. eo.
Iniuriarum iudicium, vbi petitur satisdatio iniuriæ, dicitur criminale, ibid. nu. 19. fol. 49.
Iniuriarum actione an teneatur opponens crimina contra testes, si illa non probat. Et quid, si protestatur, quòd non animo iniuriandi, in 6. parte, vers. repulsa, num. 15. fol. 438.
Iniustitia non inuenitur in legibus Iurisconsultorum, in 3. parte, num. 121. fol. 83.
Innocentij dicta super Decreta nõ sunt authentica, nec habẽt vim legis, sed sunt velut glossæ, in ead. parte, nu. 37. fol. 23.
Inops & malè vestitus, æquiparatur carcerato, in 6. parte, vers. contumacia, nu. 6. fol. 326.
Inquisitio quando fit, fama loco accusationis succedit, in 2. parte, num. 3. fol. 6.
Inquisitio generalis fit, quãdo reus est certus, saltẽ per reiũ naturã, ibi. nu. 5. fo. eo.
Inquisitio quãdo fit de crimine, mitior pœna irrogatur de iure canonico, nam imponitur pœna extraordinaria, in 4. parte, 1. dist. num. 36. fol. 54.
Inquisitio non potest fieri per Iudicẽ, pro delicto culpa commisso, absque dolo, nisi sit lata culpa, in eadem parte, 1. distin. num. 91. fo. 76.
Inquisitio vel accusatio præcedere debet, vt quis de aliquo crimine puniatur, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 56. fol. 267.
Inquisitio prohibetur, nisi in casibus à iure expressis, quod intellige de speciali inquisitione. Secus in generali, ibid. num. 6. fol. eod.
Inquisitio generalis, quæ dicatur, quomodo, & qualiter fiat, & ad quem effectum, ibid. num. 7. 8. fol. 268.
Inquisitio generalis præcedere debet, antequam conueniatur vniuersitas ad pœnã damni clandestinè, ibid. nu. 11. fol. 269.
Inquisitio specialis cõtra certam personã, qualiter, & quo modis fiat, ibid. nu. 12. fol. eo.
Inquisitio fieri debet per ecclesiasticum Iudicem, de idoneitate personæ eligendæ, vel ordinandæ, necnon de vita & moribus Clericorum, quando Prælatus visitat Ecclesiam, ibid. num. 13. 14. fol. eo.
Inquisitio vt valeat, quot requirantur, ibi. nu. 16. cum plur. seq. fol. eod.
Inquisitio specialis non procedit, nisi primò constet, delictum esse commissum, & qualiter constare debeat, & quam diligentiam debet facere Iudex, ibid. num. 17. fol. 270.
Inquisitio non potest fieri, nisi præcedat fama publica, & vehemens, quæ ex actis apparere debet, nec à malcuolis orta, ibi. num. 18. & 19. fol. eod.
Inquisitio formatur extantibus indicijs, sine fama, ibid. num. 22. fol. eo.
Inquisitio, formata de mandato Principis, valet, fama non præcedente, ibid. num. 25. fol. 271.
Inquisitio formata, non præcedente infamia, valet, quando per aliquem probũ virum, ibid. num. 26. fol. eod.
Inquisitio, nõ præcedente infamia, formata, valet, existente inquisito præsente, & non contradicente, ibid. nu. 27. fol. eod.
Inquisitio fit contra Officialem, in syndicatu, nõ præcedente fama, ib. nu. 28. fo. eo.

Inquisitio generalis formatur, fama non præcedente, ibid. num. 29. fol. cod.
Inquisitio specialis, quam præcessit inquisitio generalis, valet, sine alia famę probatione, ibid. num. 30. fol. cod.
Inquisitio non ad puniendum, sed ad corrigendum pro animæ salute, fama non præcedente, valet, ibid. nu. 32. fol. 272.
Inquisitio ex necessitate officij formata, nō præcedente fama, valet, ibid. num. 33. folio cod.
Inquisitio delicti non commissi dolo, vel lata culpa, sed per leuem aut leuissimam culpam, non valet, ibidem, numero 34. fol. 273.
Inquisitio locum & tempus commissi criminis continere debet, ibid. num. 35. fol. cod.
Inquisitio sine solenitatibus l. libellorum, ff. de accus. valet, quando inquiritur de crimine commisso contra diuinam maiestatem, & crimine læsæ maiestatis, ibidem, num. 36. fol. eo.
Inquisitio omnes delicti speciales circumstantias continere debet, cū loco & tempore, nec sufficit dicere, quòd est solitus furari, blasphemare, & similia facere, ib. num. 37. fol. cod.
Inquisitio antè quàm fiat, debet Iudex citare offensum, si vult comparere ad accusandum, aliàs, superueniente accusatore, cessat inquisitio, ibid. nu. 38. fol. cod.
Inquisitio vigore statuti facta, non tollitur per superuenientem accusatorem, & remedium ordinarium dicitur, ibid. nu. 39. fol. 274.
Inquisitio in quibus casibus permittatur de iure communi, & per capitula Regni, ibid. num. 40. fol. 274.
Inquisitio non cessat, inquisito affectante, vel procurante ab aliquo accusari coram alio Iudice, vt impediatur inquisitio, ib. num. 41. fo. eo.
Item quando offensus priùs interrogatus dixit quòd nolebat accusare, ibi nu. 42. fol. cod.
Inquisitio non impeditur per superuenientem accusatorem, quando ex parte Rei nihil fuit oppositum, ib. nu. 43. fol. 275.
Inquisitio non supersedit, quādo accusans, prius denūciat Iudici, vt procedat ad inquirendum contra aliquem, quem postea accusauit, ibid. num. 44. fol. cod.
Item quando Iudex videret accusationem etiam suspectam de collusione, ibid. nu. 45. fol. eo.
Inquisitio nō tollitur, si accusator fuit causa promouendi inquisitionem, ibid. nu. 46. fol. cod.
Inquisitio de iure canonico, semper est remedium ordinarium, & non tollitur per superuenientem accusatorem, ibid. nu. 48. fo. eo.
Inquisitio fieri non potest de crimine, de quo aliàs quis fuit accusatus, vel inquisitus, & legitimè absolutus, ib. nu. 49. f. eo.
Inquisitio non prohibetur, quando sententia absolutoria lata est per collusionem, & prævaricationem. ibid. nu. 50. fo. cod.
Item, quādo priùs lata fuit absolutoria, ab obseruatione Iudicij, ib. nu. 53. fol cod.
Item, quando quis accusaretur ab alio tertio, ibid. num. 52. fo eo.
Item, quando causa criminalis esset decisa per tranſactionem ib num. 53. fol. 276.
Inquisitio vel accusatio fieri potest de crimine, de quo per viā exceptionis cognitum fuit ibid num. 85. fol. 282.
Inquisitio fieri potest de crimine, de quo primò cognitum fuit, per viam denunciationis Euangelicæ, ibid. nu. 86. fol. 283.
Inquisitio fieri potest de crimine, de quo aliàs fuit dictū ciuiliter, ib nu. 96. f. 285.
Inquisitio, ab incompetenti Iudice facta, non valet, ibid. nu. 102. fol. 287.
Inquisitio quādo fit per Iudicem solet dari coadiutor, & an hoc sit de substantia, & ad quem effectum detur, ibid. num. 104. fol. cod.
Inquisitio regulariter non fit in ciuilibus, ad cōmodum priuatorum. Fallit in multis casibus, ibid. nu. 105. fol. 288.
Inquisitio potest fieri in crimine vsurarū, etiam ad commodum priuati, ibid. nu. 106. fo. eo.
Inquisitio in quibus casibus fieri potest, ex officio, sine accusatore, ibid. nu. 106. 107. vsque ad finem, vbi ponuntur 64. casus. fol. cod.
Inquisitio potest fieri ex officio Iudicis, de omni crimine, quod cōmittitur per conspirationem, seu conuenticulam, ibid. num. 128. fol. 292.
Inquisitio fit ex officio Iudicis de blasphemia,

mia Dei, & quilibet accusare potest, ibi. num. 144. fol. 293.
Inquisitio generalis non est sufficiēs deueniendi ad specialem, nisi in casib. in quibus specialiter inquiri potest, & non fit nisi semel in anno, ib. num. 174. fol. 296.
Inquisitio procedit ex officio Iudicis de crimine læsæ maiestatis perpetrato contra personam Principis, vel suorum collateralium, ibid. num. 175. fol. eod.
Inquisitio permittitur cōtra socios criminis in casibus, in quibus permissa est de sociis interrogatio, ibid. nu. 178. fol. eod.
Inquisitio generalis contra omnes malefactores potest fieri per Iudicem ad purgādam prouinciam malis hominibus, ibi. num. 180. fol. 297.
Inquisitio an fieri possit ex officio Iudicis in crimine priuato, puta, furto, vel iniuria, & quid seruetur in Regno, ibid. nu. 204. fol. 299.
Inquisitio potest fieri de omni crimine, de iure Canonico, ibid. num. 206. fol. eod.
Inquisitio criminosorum expensis fisci fieri debet, ibid. num. 207. fol. eo.
Inquisitio inepta an validetur per confessionem ibid. num. 208. fol. eo.
Inquisitionis causa, an dicatur ciuilis, vel criminalis, in 4. parte, 1. dist. nu. 35. fol. 53.
Reliqua vide infrà, in vers. Iudex inquirit.
Inquisiti, an & quando possint simul fideiubere, & quid seruetur in Regno, in 6. parte, vers. satisdatio, nu. 9. fol. 346.
Instantia perempta, potest Iudex ferre absolutoriam ab obseruatione iudicij, & actorem condemnare in expensis, in 4. parte, 16. dist. num. 40. fol. 225.
Instantia causæ, quæ dicatur, in 5. parte, nu. 2. fol. 250.
Instantia, quando in causis currere incipiat, ibid. num. 3. fol. eo.
Instantia, quando incipiat currere in causis, in quibus lis non contestatur, ibi. nu. 4. fol. eod.
Instantia causarum, quanto tempore duret, ibid. num. 4. fo. 251.
Instantia in. hoata cum laico defuncto, an transeat in clericum ei succedentē, in d. 4. parte, 11. dist. num. 79. fol. 205.
Instantia, an pereat de iure Canonico, in d. 4. parte, 16. dist. num. 41. fo. 225.
Instantia currit & perit, etiam vbi procedit per inquisit. num. 6. fol. 251.
In causis ciuilibus, vbi proceditur per officium Iudicis mobile, currit, & perit instantia, ibid. num. 7. fol. eod.
Instantia perit in causis executiuis, & instrumentalibus, in quibus parata est executio, ibid. num. 8. fol. eod.
Instantia currit etiam coram Iudice delegato, ibid. nu. 9. fo. eod.
Instantia perit coram arbitro, cui non est tempus præfixum, ibid. nu. 10. fol. eo.
Instantia coram arbitratore nō currit, neque perit, ibid. nu. 11. fol eod.
Instantia cœpta cum defuncto, non transit ad hæredem, ibid. num. 12. fol. eo.
Instantia cœpta cum defuncto laico, non transit in clericum hæredem, ibid. num. 13. fol. eod.
Instantia nunquam perit de iure Canonico, quod in foro Ecclesiæ seruatur, ibid. 14. fol. eo.
Instantia in consistorio Principis, nunquā perit, & quid seruetur in sacro cons. Neap. ibid. num. 15. fo. 252.
Instantia non perit triēnio, quando Iudex habet liberum arbitrium in procedendo & sententiando, ibid. num. 16. fo. eod.
Instantia per statutum, & per rescriptum Principis breuiari potest, ibid. num. 17. fol. eod.
Instantia breuiata, si petatur dilatio vltra metas instantiæ, an post illam peremptā possit sententia ferri, ibid. num. 18. fo. eo.
Instantia à Principe prorogari potest. ibid. nu. 9. fol. eo.
Instantia in causis Ecclesiarum nunquam perit, etiamsi ventilentur coram Iudice laico, ibid. num. 21. fol. 253.
Instantia breuior triennali tempore in rescripto delegatorio præfixa, potest consensu partium prorogari, in d. 5. parte, num. 26. fol. eod.
Instantia breuiari potest per inferiorem à Principe, delegantem causam decidendam, infra breue tempus, & quid importet talis breuiatio, ibid. num. 27. fol. eod.
Instātia durat vltra terminum mortuo Iudice prope finem triennij, ibid. num. 28. fol. eod.
Instantia, nunquam perit in emergentibus ante litem contestatā, ib. nu. 29 fol. 254.

Instantia nõ currit litigatori, facto aduersarij impedito, ibid. num. 30. fol. eo.
Instãtia, an currat impedito facto Iudicis, vel tertij, ibid. num. 31. fol. eod.
Instantia, quando per Principem restituitur, dicitur insufflatio, sed an tunc debeant refici expensæ, ibid. num. 32. fol. eod.
Instantia insufflata per Principem, nulla expensarum facta mentione, potest per partem opponi, quòd expensæ reficiantur, ibid. nu. 33. fol. 255.
Instantia lapsa, facto Iudicis, ipso iure restituta censetur, neq; necesse est adire Regem, vel sacrum conciliũ pro insufflatione, ibid. num. 34. fol. eod.
Instantia perempta restituitur absque refectione expensarum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure conceditur, ibid. num. 35. fo. eo.
Instantia non perit triennio, quando, lite pendente, litigator effectus est familiaris illius Officialis, coram quo lis agitur, nam successor expectari debet, ibid. nu. 37. fol. eod.
Instantia nõ currit in causa, in qua est Princeps consultandus, quia responsio Principis expectari debet, ibi. nu. 39. fol. eod.
Instantia non currit, durante inhibitione Superioris, vel Episcopi, ib. nu. 39. fo eo.
Instantia non currit impedito agere iuris impedimento, ib. nu. 40. fo. 256.
Instantia an currat donec processus stat penes consultorem, ibid. num. 41. fol. eod.
Instantia in causa feudali durat per annũ, ibid. num. 42. fol. eod.
Instantia causæ clerici deuolutæ ad Iudicẽ laicum propter impedimentum Episcopi, quanto tempore durat, ibid. num. 43. fol. eod.
Instantia perempta, possunt innouari omnia acta, de consensu partium repetẽdo, ibid. num. 45. fol. eod.
Instãtia perempta restaurari potest altero de quatuor modis, ib. nu. 46. fo. eo.
Instantia perempta, non perit causa, neque suę partis, sed actor potest causam de nouo incipere, & nouam instantiam fabricare, relictis expensis in causa ciuili. Secus in criminali, ibid. num. 47. & 48. fo. eod.
Instantia quando sit, tam per lapsum temporis, quàm per absolutoriam ab obseruatione iudicij, ibi. nu. 49. fol. 257.
Instantia perempta, quæ acta pereant, & quid in criminalibus, ibid. nu. 55. & 57. fol. 259.
Instantia perempta, potest ferri sententia, si ex processu appareat confessio Rei, ibi. num. 58. & 59. fol. eod.
Instantia perempta si causa incipiatur de nouo, possunt opponi omnes exceptiones dilatoriæ, & declinatoriæ, ac si numquam iudicium fuisset intentatum, ibi. nu. 61. fol. 260.
Instantia perempta per absolutoriã ab obseruatione iudicij, an omnia acta pereãt, ibid. num. 62. fol. 260.
Instantia causæ principalis vel appellationis, an suspẽdatur per compromissum, in 6. parte, vers. appellatio, num. 237. fo. 509.
Instantia causæ appellationis, maioris est præiudicij, quàm causæ principalis, ibi. num. 238. fol. eod.
Instantiæ tempus potest per partes breuiari, in 5. parte, num. 22. fol. 253.
Instantiæ tempus per compromissum nõ potest prorogari, ib. nu. 24. fol. eod.
Instantiæ prorogatio non firmatur, etiam iuramento, ibid. num. 23. fo. eo.
Institorem alicui apothecæ præpositũ volens reuocare, edictum ante illam apothecam publicè proponere debet, vt nemo cum illo contrahat, in 6. parte, ver. citatio, num. 90. fol. 3 9.
Institor, an obliget dominum, in 4. parte, 9. dist. num. 105. fol. 171.
Institor quis dicatur, in 4. parte, 22. distinc. num. 1. fo. 244.
Institor potest esse masculus, & fœmina, puer, vel seruus, ibid. num. 2. fol. eod.
Institor quando obligetur proprio nomine, ibid. num. 4. fo. 245.
Institor, an semper obliget præponentes, ibid. num. 9. fol. 246.
Institor præpositus à pluribus socijs ex paribus partibus, qualiter obligentur ipsi præponentes, ibid. num. 10. fol. eod.
Institor an possit habere fidem de precio, ibid. num. 12. fol. eod.
Institor contrahens extra conditiones adiectas in eius institutione, an obliget dominum, ibid. num. 15. fol. eod.
Institor etiam obligat dominum de cuiquione,

ctione, & redhibitoria, ibid. num. 16. fol. eod.

Instrumentum secundùm formam ritus, an possit præsentari in curia nundinarũ in 4. parte, 9. dist. num. 133. fol. 176.

Instrumẽtum ad commune lucrum, & ca-capitum, an possit liquidari, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, num. 3. fol. 409.

Instrumentum, an possit liquidari contra filium familiàs, ibid. num. 7. fol. 410.

Instrumentum, an possit liquidari contra promittentem institorio nomine, ibid. num. 10. fol. 411.

Instrumentum cancellatum, an liquidari possit, ibid. nu. 11. fo. eod.

Instrumentum, quod non est publicum, an liquidari possit, ibid. nu. 12. fol. eod.

Instrumentum, quando præsentatur secũdùm formam ritus, causa dicitur summaria, in 4. parte, 9. dist. num. 176. fol. 189.

Instrumentum, quando præsentatur secundùm formam ritus, non requiritur citatio partis in præambulo faciendo, in 6. parte, vers. citatio, num. 9. fol. 306.

Instrumẽtum secundùm formã ritus qualiter præsentetur, & quæ pœna soluatur per debitorem, & quæ per creditorem. Et quando cuiteurdicta pœna, in 6. parte, ver. instrumeat. productio, numer. 2. fol. 409.

Instrumentum potest præsentari, altero, de tribus modis. fol. eod.

Instrumentũ secundùm formam ritus, potest præsentari etiam contra mulierem, & in isto casu carceratur mulier pro debito, ibid. num. 20. fol. 413.

Instrumentum, vt præsentari possit secundùm formã ritus, iusamentũ, & pœnam continere debet, & liquidum debet esse, ibid. num. 41 fol. 413.

Instrumentũ secũdùm formam ritus post 20. annos præsentari non potest, ibi. nu. 23. fol. eod.

Instrumentũ secundùm formam ritus præsentari non potest contra hæredem debitoris, sed creditoris hæres illud præsentet, ibid. num. 24. fol. eod.

Instrumentum continens debitum valoris vltra vnciam, præsentatur secundũ formam ritus, ibid. nu. 25. fol. eod.

Item, quòd creditor non sit præuentus, ib. num. 26. fol. eod.

Instrumentum secundùm formam ritus, non potest præsentari per Procuratorẽ, ibid. num. 27. fol. eod.

Instrumentum, non confectum secundùm formam const. instrumentorum robur, an possit liquidari, si acceptetur per partem, ibid. num. 13. fol. 411.

Instrumentum allegato falsum, an debeat exequi, ibid. num. 14. fol. 412.

Instrumẽtum mandati originale debet in actis admitti, ibid. nu. 37. fo. 414.

Instrumentum productum in principio causæ, an probet, ibid. num. 44. fol. 415.

Instrumenta producta, parte non citata, quando probent, ibid. nu. 45. fol. eod.

Instrumentum, secundùm formam ritus, non præsentatur contra debitorem, qui contraxit per Procuratorem, & non iuravit ipse debitor, sed Procurator, quia iuramentum debet præstari de facie ad faciem, ibid. nu. 28. fol. eod.

Instrumentum super assistentia impetranda, quando & qualiter præsentet, ibid. nu. 30. fo. 414.

Instrumentum, vt fidem faciat, in mẽbranacharta scribi debet. Secus in scriptura priuata, & quæ continere debeat, ibid. num. 32. fol. eod.

Instrumentum falsum producens, simpliciter respondere debet, si vult eo vti, ibid. nu. 38. fol. 415.

Instrumentum, vt fidem faciat, locum celebrati contractus, vel instrumenti, continere debet, ibid. num. 39. fol. eo.

Instrumentum carens signo Notarij in eo apponi consueto, non valet, ibi. nu. 40. fol. eod.

Instrumentum regulariter non debet edi, nisi semel. Fallit, quãdo continet id, q. dependet ex sola voluntate vnius, quia tunc millies edi potest, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 66. fo. 432.

Instrumenti copia collationata potest in actis relinqui, retento originali, & in ver. actorum editio, num. 3. fol. 424.

Instrumenti producti in iudicio veritas inquiritur per Iudicem, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 119. fol. 298.

Instrumenti executio potest fieri cõtra tertium non nominatum in instrumento,

nec etiam actiuè, non nominatus illam petit, in 6. parte, vers. executio, num. 32. fol. 538.
Instrumenti executio potest fieri cõtra tertium possessorem citatum, & negotio non liquidato, quando continet præcarium, & pactum de capiendo, ibid num. 33. fol. 539.
Instrumento præsentato, secundùm formã ritus, si debitor est contumax, potest de persona capi, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, nu. 29. fo. 413.
Instrumẽta vsq; ad quod tempus produci possunt in iudicio, ibi. num. 47. fol. 415.
Instrumenta duo si reperiuntur in eadem charta, præsumitur prius illud, quod præcedit in ordine scripturæ, in 3. parte, nu. 108. fol. 35.
Instrumenta, & scripturæ productæ in iudicio, an dicantur esse de actis, in 6. parte, vers. actorum editio, nu. 3. fo. 425.
Instrumentorũ appellatione venit omnis scriptura instruens causam, in ead part. vers. instrumentorum productio, nu. 1. fol. 409.
Intellectus ad gl. in vers. secundum inst. de oblig. in prin. in 6. parte, vers. sententia, num. 67. 68. cum seq. fol. 456.
Intellectus ad gl. in §. in summa, ver. extraordinaria, inst. de iniur. in 4. parte, 1. dist. num. 61. fo. 58.
Intellectus ad l. si idem cum eodẽ, §. quod si mutuæ, ff. de iur. om. iud. in ead. parte, 6. dist. num. 33. fol. 125.
Intellectus ad l. si locus, ff. de iu. in 6. parte, vers. sententia, nu. 72. & 73. fol. 457.
Intellectus ad l. & post edictum, §. fin. ff. de iud. in 6. parte, ver. appellatio, num. 286. fol. 517.
Intellectus ad l. si societatem, §. arbitrorũ, ff pro socio, in 6. parte, vers. appellatio, num. 271. fol. 515.
Intellectus ad l. nec enim, ff. sol. matr. in 3. parte, num. 109. fo. 56.
Intellectus ad l. iniuriarum æstimatio, ff. de iniur. & ad l. constitutionibus, §. 1. ff. eod. tit. in 4. parte, prima distinc. nu. 10. fol. 47.
Intellectus ad l. prætor, §. 1. ff. de iniur. in 6. parte, vers. inquisitio, num. 91. fol. 284.
Intellectus ad l. sacculari, §. sunt quædam, ff de extraor. cri. in 4. parte, dist. num. 64. fol. 58.
Intellectus ad l. lex Iulia, §. hodie, ff. Iul. repe in ead. parte, 1. dist. num. 66. fol. 59.
Intellectus ad l. 1. ff. de fur. baln. & l. 1. §. expilatores, in fin. ff. de effracto. ibid num. 67. fol. eod.
Intellectus ad l. qui aliena, §. fi. ff. de acquir. hær. in 6. parte, vers. appel. nu. 150. fo. 494.
Intellectus ad l. cũ in vna, §. tutor. ff. de appel. ibid. num. 324. fol. 521.
Intellectus ad l. 2. C. de his, qui latro. in 4. parte, 1. dist. num. 60. fol. 58.
Intellectus ad l. hæreditatis, C. de hær. pet. in 4. parte, 3. dist. nu. 62. fol. 86.
Intellectus ad l. 2. C. de off. eius, qui vi. alter. ger. in 4. parte, 5. dist. num. 21. fo. 106.
Intellectus ad l. 1. in fin. C. qui pro sua iurisd. ibid. num. 28. fol. 108.
Intellectus ad l. cum antea, C. de arb. in 6. parte, vers. appellatio, num. 124. fol. 488.
Intellectus ad l. si quis libellos. C. de appel. ibid. num. 144. fo. 493.
Intellectus ad l. & in maioribus, C. de appel. ibid. num. 327. fol. 522.
Intellectus verus constitutionis Regni, qui incipit puritatem, in 3. parte, nu. 107. 108. 109. cum seq. fol. 35.
Intellectus capituli Regni, ad hoc, quod nostrorum, &c. in 3. parte, in 2. dist. num. 95. 96. fol 72.
Intellectus capituli Regni, quod incipit, subiungendo, in 6. parte, vers. inq. num. 89. fo. 318.
Intellectus regiæ pragmaticæ, disponentis, quòd in causis mistis procedatur sine figura iudicij, in 4. parte, 1. dist. num. 94. fol. 71.
Intellectus ad c. inquisitionis, in princ. de accusat. ibid. num. 62. fol. 58.
Intellectus ad c. cùm debet, de consang. & affin. in 3. parte, num. 82. fol. 30.
Intellectus ad c. dispendia 5. reus, de resc. li. 6. in 4. parte, 6. dist. num. 5. fol. 118.
Intellectus ad c. cum tu. de vsur. in 6. parte, vers. inquis. num. 125. fol. 291.
Intellectus ad c. frequens, de rest. spol. ibid. num. 6. in 4. parte, 7. dist. nu. 57. fol. 145.
Interdictum quorum bonorum reperitur vtile, & directum, & habet similitudinẽ cum petitione hæreditatis, & quando locum habeat, in 4. parte, 6. dist. nu. 2 3. 4. 6. 7. 8. fol. 137.

Interdictum, quorum bonorum in aliquo, est vtilius, quam hæreditatis petitio, ibi. num. 9. fol. 138.
Interdictum quorum legatorum, est possessorium adipiscendæ, & quando habet locum, ibid. num. 10. fol. eod.
Interdictum Saluianum, est possessorium adipiscendæ, & quando, & contra quos locum habeat, ibid. nu. 11. fo eo.
Interdictum retinendæ, datur etiam pro iuribus incorporalibus, ibi. nu. 27. fol. 140.
Interdictum vnde vi, quando habeat locũ, & quæ requirantur in ea, ibid. nu. 29. & in seq. eo. fol. 141.
Interdictum, vnde vi, datur violenter expulso de possessione rei immobilis, ibid.
Interdictum vnde vi, competit pro iuribus incorporalibus, & annuis præstationibus, ibid num. 30. fol. eod.
Interdictum, vnde vi, an detur ei, qui suspicatur, posse repelli, ib. nu. 31. fol. eod.
Interdictu, vnde vi, datur solùm intra annum vtilem, ib. nu. 3 . fol. 142.
Interdictum, vnde vi, cõpetit deiecto possidenti tempore spolij, ib nu. 3. fol. eod.
Interdictum, vnde vi, non datur cõtra singularem successorem, sed contra vniuersalem sic, & datur hæredi, & non possidenti, ibid. num. 36. fol. eod.
Interdictũ, vnde vi, datur spoliato, qui verè possidebat tempore spolij, secus, si tantùm detinebat, ibi. num. 8. fol. 142.
Interesse lucri cessantis, qualiter constare debet, in 4. par. 3. dist. num. 8. fol 82.
Interesse quomodo probetur, & quando licitè petatur, in 6. part. vers. testium. product. num. 69. 70. fol. 404.
Interesse quando peti possit, in 4. par. 3. dist. num. 40. fol. 82.
Interesse potest peti ex nouo iudicio, per eum mercatorẽ, cuius merces fuerunt sequestratę, si sequestrum fuit reuocatum, in 4. par. 9. dist. nu. 147. fol. 147.
Interlocutoria, per quam finitur officium Iudicis, habet vim diffinitiuæ, in 6. par. vers. sententia, nu. 43. fol. 452.
Interlocutoria, quæ definit vnum articulũ substantialẽ causæ principalis, vim diffinitiuæ habere dicitur, ib nu. 44. fo. 453.
Interlocutoria, continens aliquid dari, vel fieri, vim diffinitiuæ habet, ibid. nu. 45. fol. eod.
Reliqua vide infrà, in litera S, in ver. Sententia interlocutoria.
Interrogatio potest fieri post conclusum in causa ad instantiam partis in summarijs, in 6. parte, vers. conclusio in causa, nu. 7. fol. 441.
Interrogationi respondere non tenetur is, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euitare, in 6. parte, vers. interrogatio, num. 4. fol. 343.
Interrogationi respondere non tenetur reus, qui interrogatur de iuribus ipsius rei, nec etiã si interrogatur de negotio principali, ibid. num. 5. 6. fol. eod.
Interrogationi criminosæ, seu continenti turpitudinem, an & quando teneatur respondere, ibid. num. 7. 9. fol. eod.
Interrogationi, an agens rei vendicatione sit dominus: non tenetur conuentus respondere, ibid. num. 13. fol. 344.
Interrogationes an & quando, & qualiter fiant in iudicijs, ibi. nu. 1. 2. 3. fol. 342. 343.
Interrogationes in iudicijs fiũt officio Iudicis, tam ante quàm post litis contestationem, & conuictus de mendacio, priuatur possessione, ibid. num. 3. fol. 343.
Interrogare, an & quãdo possit Iudex principalem, vel testes, etiam ad instantiam partis, post conclusum in causa, & quid in summarijs, in 4. parte, 9. dist. num. 28. 30. 31. fol. 156. 157. & in 6. parte, ver. inquisitio, num. 184. fo. 297.
Interrogari non possunt creditores vel legatarij ad hæredis instantiam, an hæreditas sit soluendo? Sed sic ex Iudicis officio, in 6. parte, vers. interrogatio, num. 12. fol. 344.
Interrogans non fatetur, sed ponẽs, & propterea post litem cõtest. fieri debent positiones, & non interrogationes, ibi. nu. 6. fol. 343.
Interrogatus de crimine, propter quod remouetur à beneficio tenetur respondere, ibid. num. 8. fol. 344.
Interrogatus cum iuramento, an commiserit delictum, negans & mẽdacium dicens, periurus non dicitur, ibid. num. 9. fol. eod.
Interrogatus super eo, quod aliàs fuit iuramento decisum, respondere nõ tenetur, ibid. num. 10. fol. eod.
Interrogatus de facto alieno in facto proprio

prio non tenetur respondere in criminalibus: Quid autem in ciuilibus, ib. nu. 11. fol. eod.

Interrogatus de proposito suo in mente retento, respondere non debet, ibid. num. 14. fol. eod.

Interrogatus de impertinentibus ad causam, non tenetur respondere, ibid. num. 15. fol. eo.

Interrogatus, an possideat bona vel mala fide, non tenetur respondere, ibid. num. 16. fol. eod.

Interrogatus de eo, quod in iure confitit, non tenetur respondere, ibid. numer. 17. fol. eod.

Interrogatus, an velit vti instrumẽto producto: quod est suspectum de falso, simpliciter respondere debet, & potest petere terminum ad deliberandum, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, nu. 38. fol. 415.

Interrogatoria fiunt testibus ad detegendũ falsitatem, & dicuntur esse de actis, super quibus, si testes non fuerunt interrogati, debent iterum interrogari, etiam post publicationem, in 6. parte, vers. interrogatio, num. 18. & 19. fol. 344.

Interrogatoria, quomodo & quando præsententur, in 6. parte, vers. interrogatoriorum, num. 1. fo. 405.

Interrogatoria testibus, ad quem effectum fiant: & an debeat dari terminus ad illa producendum, & quid si Iudex omisit testes super illis interrogare, ibid. num. 2. 4. fol. 406.

Interrogatoriorũ copia parti dari non debet, ibid. nu. 3 fol. eod. & in vers. & in interrog. num. 20. fo. 345.

Inuentarium, quando faciendum est per hæredem, fit citatio per proclama. in 6. parte, vers. citatio, num. 98. fol. 319.

Inuentario confecto per hæredem, si credi tores dicunt plus esse in bonis, potest Iudex ex officio inquirere, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 146. fol. 293.

Iudæus iurans super cõtractu inualido, an confirmet contractum cum iuramento, in 3. parte, nu. 9. fol. 27.

Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuris in compromisso appositi, ibid. nu. 52. fol. 25.

Iudæus per legem suam iurans, per Christianum Iudicem ad iuramenti obseruantiam compellitur, & contraueniens puniri potest de periurio, ibid. num. 53. fol. 26.

Iudæus non potest iurare per Euangelia, neque per Christum, & iurans compellitur ad obseruantiam iuramenti, ibi. nu. 54. & 55. fol. eo.

Iudæus blasphemia Christi dicitur, ibi. nu. 53. fo. eo.

Iudæi seruant etiam hodie, leg. Mosaicam, & secundùm eã viuunt, & illa deficiente seruant ius cõmune, etiam in decisionibus causarum, ibid. num. 49. cum plu. seq. fol. 25.

Iudæi iurant super leg. Moysi: & super Christi præceptis, ibid. num. 50. fol. eod.

Iudæi, quo ad spiritualia, non sunt subiecti Ecclesiæ, ibid. num. 59. fol. 27.

Iudæi an gaudeant immunitatibus Christianorum? ibid. nu. 61. fol. 27.

Iudæi sunt extra Ecclesiam, ideò Iudex Ecclesiasticus, non se impedit de eis, etiam in causis spiritualibus, in 4. parte, 11. dist. nu. 67. fo. 203.

Iudæorum compromissum mandatur executioni, sine alia emologatione, in 6. parte, vers. appellatio, num. 265. fol. 513.

Iudæorum animam non curat Ecclesia, quia iam damnata est, in 3. parte, nu. 57. fol. 26.

Iudæorum sacrificia, appellantur cæremoniæ, ibid. num. 62. fo. 27.

Iudæis licet facere actus secundùm eorum ritus, qui in contemptũ fidei Christianę non tendunt, aliàs Christianorum immunitates perdunt, ibidem, num. 60. folio eod.

Iudiciũ institui conuenit, vt à diuinis operationibus non difformetur, in procem. num. 2. fol. 1.

Iudicium est lapis angularis totius legalis doctrinæ, & ideò summo ordine regi debet, ibid. num. 21. fol. 3.

Iudicium quot modis sumitur in iure, in 4. parte, num. 1. cum trib. seq. fo. 4.

Iudicium finale huius sæculi erit in valle Iosaphat, vbi Christus ascendit ad cœlos, ibid num. 3. fol. eod.

Iudicium fit actoris, rei, & Iudicis expeditione, ibid. num. 4. fol. eod.

Iudicium, quid sit, & quot modis diffiniatur,

tur, in 2. parte, nu. 1. 9. 12. fol. 5. 7.
Iudicium sine actore quandoq; esse solet. & sine accusatore, & quandoq; sine reo, ib. num. 2. 3. fol. 5. 6.
Iudicium, est inuestigatio, quam facit Iudex secundùm iuris ordinem, per varios modos ad veritatem eliciendam, & elici tam custodiendam, ib. nu. 9. fol. 7.
Iudicium, est causa in iure reddendo necessariò posita, cum personarum interpositione, ibid. num. 10. fol. eod.
Iudicium, est nomen generalius, quàm causa, ibid.
Iudicium, est discussio causæ, quæ iuridicè coram Iudice fit, ibid. nu. 11. fol. eod.
Iudicium, iustitiæ est ministratio, quæ fit à Iudice, in causa coram eo posita, ibid. num. 12. 13. 14. fol. 8.
Iudicium constat ex consideratione septē causarum, ibid. num. 15. fol eo.
Iudicium an possit fieri de voluntate partium, omissis formalibus, & substantialibus iudiciorum, ibid. num. 35. 39. cum pluribus seq. fol. 11. 12.
Iudicium cœptum coram vno Iudice, potest coram alio transportari: & valet iudicium, exceptione litis pendentiæ non oppositа, ibid. num. 43. fol. 12.
Iudicium vnde fuit proditum, & qualiter habuit originem, in 3. parte, nu. 1. fol 16.
Iudicium cognitum fuit etiam tēpore veteris Testamenti & tempore noui Testamenti, vsque in hodiernum diem, ibid. num. 134. 135. fol. 42.
Iudicium inuentū fuit, ne quis sibi ius propria auctoritate diceret, ibid. num. eod.
Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mistum, in 4. parte, 1. dist. nu. 1. fo. 45.
Iudicium, an ciuile, vel criminale dicatur, quando agens iniuriarum actione concludit iniuriantem cōdemnari ad satisfactionem iniuriæ siue honoris, ibi. nu. 17. fol. 48.
Iudicium ciuile, & criminale, potest æquè principaliter cumulari, quando delictū est tale, in quo quis venit ad mortē principaliter condemnādus, ib. nu 29. fol. 52.
Iudicium mistum quod dicatur, ibid. nu. 92. fol. 61.
Iudicium aliud capitale, in 4. parte, 2. dist. num. 1. fol 74.
Iudicium capitale actu & aptitudine consideratur, ibid. num. 2. fol. eod.
Iudicium capitale, aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum, in 4. parte, 3. dist. num. 1. fol. 77.
Iudicium aliud vniuersale, aliud generale, & aliud particulare, in 4. parte, 4. dist. num. 1. fol. 87.
Iudicium aliud ordinarium, & aliud delegatum, in 4. parte, 5. dist. num. 1. fol. 101.
Iudicium aliud conuentionale, & aliud reconuentionale, in 4. parte, 6. dist. num. 1. fol. 117.
Iudicium aliud petitorium, & aliud possessorium, in 4. parte, 7. distinct. num. 1. fol. 137.
Iudicium possessorium triplex est, & quod dicatur, ibid. num. 2. fol. eod.
Iudicium aliud competens, aliud incompetens, in 4. parte, 8. dist. num. 1. fol. 147.
Iudicium aliud ordinariū, & aliud summarium, in 4 parte, 9. dist. num. 1. fol. 152.
Iudicium aliud ordinarium, & aliud extraordinarium, in 4. parte, 10. dist. num. 1. fol. 188.
Iudicium extraordinarium dicitur, vbicūque non est prodita actio ad aliquid exequendum, sed Prætor ex potestate sua illud exequitur, num. 2. fol. eod.
Iudicium est extraordinarium, quando generaliter super causa imploratur Iudicis officium, in locum deficientis actionis, ibid. num. 3. fol. 189.
Iudicium dicitur extraordinariū, vbi agitur per viam inquisitionis, sine accusatore. & processus inquisitionis extraordinarius dicitur, ibid. nu. 5. fol. eod.
Iudicium dicitur extraordinarium in Regno, quando præsentatur instrumentū secundùm formam ritus. ibid. num. 7. folio 189.
Iudicium omne criminale, extraordinarium dicitur, ibid. num 8. fol. eo.
Iudicium aliud seculare, & aliud ecclesiasticum, in 4. parte, 11. dist. num. 1. fol. 191.
Iudicium aliud ordinarium, & aliud prorogatum, in 4. parte, 12. dist. num. 1. fol. 206.
Iudicium aliud temporale, & aliud spirituale, in ead. part. 13. dist. num 1. fol. 212.
Iudicium aliud iurisdictionale, & aliud arbitrarium, in ead. parte, 14 dist. num. 1. fol. 214.

Iudicium aliud delegatum, & aliud subdelegatum, in eadem parte, 15. dist. nu. 1. fol. 215.
Iudicium aliud validum, & aliud inualidum, seu nullum, in eadem parte, 16. dist. num. 1. fol. 217.
Iudicium quot modis potest dici nullum, ibidem, num. 2. 3. cum sequentib. vsq; in finem. fol. 218.
Iudicium quando ex defectu Iudicis sit inualidum, ibidem. nu. 1. fol. eod.
Iudicium dicitur nullum & sententia, quãdo Iudex procedit ad prolationem sententiæ, cum magna celeritate, sine percunctatione processus, & sine causæ cognitione, ibidem, num. 16. fol. 221.
Iudicium gestum cum procuratore excõmunicato, an valeat, ibidem, numero. 22 cum pluribus sequentibus. fol. 222.
Iudicium agitatum sine consensũ patris, cũ filiofamilias, tendens in eius fauorem, valet, etiamsi sit minor, ibid. num. 51. fo. 227.
Iudicium agitatum contra mortuum, est ipso iure nullum, licèt per viuum defendatur, ibid. num. 72. fol. 231.
Iudicium nullum dicitur, quando factum est per delegatum impetratũ per literas surreptitias, vel quando delegatus non seruauit formam rescripti delegatorij, ibid. num. 73. fol. eo.
Iudicium agitatum tempore vel die feriato, nullum est, ibid. nu. 81. fol. 232
Iudicium aliud simplex, & aliud duplex, & quæ dicantur iudicia duplicia, & quis fungatur partibus actoris in illis, in 4. parte, 17. dist. num. 1. fol. 234.
Iudicium aliud necessarium, aliud voluntarium, & contentiosum, in 4. parte, 18. dist. num. 1. fol. 236.
Iudicium aliud principale, aliud appellationis, in eadem parte, 19. dist. nu. 1. fol. eo.
Iudicium aliud præiudiciale, & aliud non præiudiciale, in eadem parte, 20. distin. num. 1. fo. 237.
Iudicium, lis, causa, & instantia, in quo differant, in 1. parte, nu. 1. fol. 250.
Iudicium quoad sui ordinem, tres partes habet, & dicitur cœptum, quando est facta litis contestatio, in 6. parte, in princ. nu. 1. fol. 266.
Iudicij quæ membra, seu actus in sui 1. parte continent, ibid. nu. 3. fol. 267.
Iudicium fabricatur, altero de quinq; modis, scilicet actionem, per accusationem, per inquisitionem, per denũciationem, & per officium Iudicis, ibid. num. 4. fol. eod.
Iudicij appellatione venit etiam sententia, in 1. parte, num. 5. fol. 4.
Iudicij formalia, materialia, substantialia, & naturalia, quæ dicantur, in 2. parte, num. 15. fol. 8.
Iudicia præiudicialia, seu præiudiciales actiones. Quæ dicantur absolutæ, & quæ respectiuæ, in 4. parte, 20. dist. num. 1. 2. cum seq. fol. 237.
Iudicia omnia præiudicialia in Regno hodie sunt sublata per Constitutiones Regni. Quod qualiter procedat, vide ibid. num. 17. 18. fol. 239.
Iudex dicitur, quasi ius dicens, & Iudicium dicitur, quasi iuris dictio, in 2. parte, nu. 13. fol. 8.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit contra laicum detentatorem alicuius rei Ecclesiæ vel Clerici. Item, prolegatis pijs contra laicum, in 4. parte, 11. distinct. num. 6. fo. 192.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit contra laicum, tenentem feudum ab Ecclesia, ibid. num. 8. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit de causis spiritualibus, etiam contra laicos, ibi. nu. 7. fol. eod.
Iudex Ecclesiastic' cognoscit de causis miserabilium personarum, etiam laicorũ, ibi. num. 9. fol. 193.
Iudex Ecclesiasticus punit laicum de blasphemia Dei, ib. nu 10. fol. eod.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit inter laicos, quando Iudex secularis negligit iustitiã facere, ibi nu. 11. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit, quando laicus detinet alienum debitum cum peccato, ibi. num 12. fo. eo.
Iudex Ecclesiasticus dat curatorẽ litis minori laico litiganti coram se, ibid. nu. 13. fol. 194.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit inter laicos, ratione iuramenti. Item, lite pendente, coram Iudice laico, potest adiri Ecclesiastic', vt moneat ipsum, quòd causam expediat, ibi. nu. 14. fo. eo.

Iudex Ecclesiasticus cognosc. it de pace fracta, ibi. num. 15. fol. 195.
Iudex Ecclesiasticus restituit Ecclesiã, quæ contraxit cum laico, etiam de nullitate contractus Ecclesiæ contra laicum, ibid. num. 16. fo. eo.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit de validitate iuramenti, an liget vel non, ibi. num. 17. fol. eod.
Iudex Ecclesiasticus aditur, vbi petitur reductio à compromisso facto in laicum, & clericum ibi. nu. 18. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus, compellit laicum executorem testamenti adiunctum cum clerico, ibi. num. 19. fo. 195.
Iudex Ecclesiasticus potest punire laicum, perseuerantem in excommunicatione, ibi. num 25. fol. 196.
Iudex Ecclesiasticus procedit contra spoliantem Ecclesiam, vel Prælatum, ibi. nu. 26. fo. eo.
Iudex Ecclesiasticus habet iurisdictionem in laicos, in omnibus, concernentibus animam, ibi. nu. 27. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus punire potest aromatarium laicum mis. entem farinam in ceram, & illã vendentem, & similiter omnes vendentes vtensilia, & illa falsificantes, ib. nu. 28. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus, potest excommunicare testes laicos nolẽtes deponere coram Iudice seculari, ibi. num 54. fol. 201.
Iudex Ecclesiasticus inhibere potest Iudici seculari, ne procedat super incidenti spirituali, ib. nu. 55 fo. 202.
Iudex Ecclesiasticus compellit laicum litigantem in foro suo, ad obseruantiam iuris Canonici, ib. nu. 56. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus cognoscit in Regno, de causa suspicionis Iudicis secularis, ib. nu. 57. fo. eo.
Iudex Ecclesiasticus sequestrat corpus mortuum vsurarij, donec hæres cautet de restituendis vsuris, ib. nu. 58. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus, ex iusta causa sibi visa potest adiuuare Canones, addendo nouam pœnã, licet non possit totaliter contra Canones statuere, in 6. parte, ver. inquisitio, nu. 112. fol. 290.
Iudex Ecclesiasticus debet, & potest pœnã illam irrogare, quę magis timetur, cuius timoris ratione cessendum est delinquẽtem cessaturum à delinquendo, ibi. nu. 115. fol. eo.
Iudex Ecclesiasticus, inquirere potest de quolibet matrimonij impedimento, ad faciendum ipsum separari, nu. 136. f. 293.
Iudex Ecclesiasticus, inquirit contra tenentes bona, quæ debent distribui pauperibus, vel ad pias causas. ib. nu. 154. fol. 294.
Iudex tam Ecclesiasticus, quã secularis potest inquirere ex officio in omnibus causis pijs, & concernentibus animam, ibi. num. 155. fol. 295.
Iudex Ecclesiasticus, potest breuiorem terminum statuere partiad petendum, & recipiendum apostolos, quàm tradatur de iure cõmuni, quo elapso, sentẽtia trãsit in rem iudicatã, in 6. part. ver. appell. num. 225. fol. 305.
Iudex inquirere potest ad denunciam Officialis, non præcedente fama, in 6. part. vers. inquisitio, nu. 24. fol. 270.
Iudex inquirere potest contra vsurarium, in casu, quem vide, ib. num. 106. fol. 288.
Iudex, an hodie in Regno possit inquirere contra vsurarium, ib. nu. 110. fol. eo.
Iudex ex officio potest inquirere de omni delicto per conspirationem, ibid. num. 128. fol. 292.
Iudex in causis miserabilium personarum, ex officio procedit, ib. num. 152. fol. 293.
Iudex potest procedere in his, quæ notoriè sibi liquent ex actis, etiam parte non petente, ib. nu. 134. fo. eo.
Iudex ex officio potest inquirere de iurib⁹ Principis, ib. nu. 137. fol. eo.
Iudex potest ex officio suo procedere in applicãda pecunia sua fisco, ib. n. 138. fo. eo.
Iudex potest ex officio inquirere ad maius scandalũ vitandum, ib. nu. 139. fol. eo.
Iudex potest generaliter inquirere contra omnes malefactores, in prouincia vel ciuitate, quam regit, vt ipsam malis purget hominibus pro publica quiete, ibid. num. 140. fol. eo.
Iudex ex officio inquirit de omni crimine, & iniuria commissa contra Ecclesias, & Ecclesiasticas personas, & de omni crimine in Ecclesia commisso, ibi. nu. 141. fol. eod.
Iudex inquirit in causa naufragij, & in omnibus causis ab eo dependentibus, & contra furripientes bona naufragorum,

& inquisitio talis fit leuato velo, ibi, nu. 146. fol.294.
Iudex inquirit in causa suspecti tutoris, & inuentum suspectũ ab officio remouet, ibid. num. 147. fol. eod.
Iudex inquirit contra producentem scripturam falsam in iudicio, & potest ipsũ ex sola suspicione punire, nisi probet illam esse veram, ibid. num. 148. fol. eod.
Iudex potest incidenter inquirere cõtra testes deponentes falsum, vel vacillantes in iudicio, & potest illos ex officio punire, ibid. num. 150. fol. eod.
Iudex, de quolibet delicto commisso corã se incidenter, inquirere potest, ib. num. 151. fol. eo.
Iudex potest inquirere de iuribus Ecclesiæ, & Ecclesiastico beneficio, ibid. num. 152. fol. eod.
Iudex per inquisitionem procedere potest, in casibus, in quibus accusator excusatur à præsumpta calumnia, ibid. num. 153. fol. eod.
Iudex ex officio inquirit de probitate vitæ, de idoneitate, & moribus alicuius eligendi, promouendi, vel ordinandi, ibi. num. 155. fol. eod.
Iudex inquirit de omni crimine, vbi interuenit accusator, qui colludit, seu præuaricatur, ibid. num. 159. fol. eo.
Iudex inquirit contra calumniatorem, etiam nemine accusante, ib. nu. 157. fo. 295.
Iudex inquirit, quando incidenter de crimine cognouit, ibid. num. 158. fol. eod.
Iudex ex officio inquirit de iniuria facta Scholari, quod est speciale in priuato crimine, ibid. num. 159. fol. eod.
Iudex quando inquirat delicto commisso in officio per suum Officialem, ibid. nu. 160. fol. eod.
Iudex inquirit contra facientem iniuriam suis Officialibus, vel famulis, si crimen est notorium, ibid. num. 161. fol. eod.
Iudex inquirit de omni notorio crimine, ibid. num. 162. fol. eod.
Iudex specialiter inquirit de omni crimine, super quo primò generalis inquisitio præcessit, ibid. nu. 163. fol. eod.
Iudex inquirit de inimicitijs, & guerris, quæ vigent in Ciuitate inter particulares Ciues, ex quibus potest turbari respublica, & deuenire ad arma, ibid. num. 164. fol. eod.
Iudex potest cogere subditos ad faciendam pacem, ibid. fol. eod.
Iudex inquirit contra filium, qui impias manus in parentes iniecit, vel ipsos contumelia affecit, ibid. num. 165. fol. eod.
Iudex inquirit contra carceris custodem precio corruptum, ibid. num. 166. fol. eod.
Iudex inquirit cõtra lenones, qui nituntur mulieres ad luxuriam allicere, ibid. nu. 167. fol. eod.
Iudex inquirit de crimine lenocinij sine accusatore, quod crimen reputatur maius adulterio, ib. nu. 167. & 168. fol. 296.
Iudex an possit ex officio procedere in crimine adulterij sine accusatore, ibid. nu. 170. fol. eod.
Iudex inquirit contra quemcunq; qui fuerit inuentus in flagranti crimine, ibid. num. 171. fol. eod.
Iudex in Regno inquirit contra omnes homines malæ vitæ, ibid. num. 172. fol. eo.
Iudex veniens in ciuitatem vel prouinciã, edictum facere potest, quòd omnes, sentientes se offensos, compareant, ad querelandum & testes deponendum, ibid. 173. fol. eod.
Iudex inquirit etiam de crimine læsæ maiestatis perpetrato contra personam Principis, vel suorum collateralium, ib. nu. 175. fol. eod.
Iudex ex officio inquirit contra famosos latrones, ibid. num. 176. fol. eo.
Iudex inquirit contra inobedientes, & turbantes suam iurisdictionem, & contra rebelles & contumaces ad pœnas legitimas, & mulctas imponendas, ibid. num. 177. fol. eo.
Iudex ordinarius sententiã in loco solito ferre debet. Secus est in delegato, in 6. parte, ver. sententia, nu. 71. & 72. fol. 457.
Iudex delegatus ad vnam causam, an possit procedere & sententiare in loco extra iurisdictionem delegantis, ibid. nu. 75. fol. eod.
Reliqua de Iudice delegato, vide suprà, in litera D, in vers. delegatus.
Iudex habens limitatã iurisdictionem, accessoriè & incidenter de causa diuersæ speciei cognoscere potest, in 4. parte, 6. dist. num. 34. fol. 125.

Iudex competens quis dicatur, & quis incompetens. Et ex quibus causis cognoscatur, in 4. parte, 8. dist. num. 2. fol. 147.
Iudex incompetens respectu causæ principalis, potest esse competēs, quo ad accessorias, quia ad expensas potest condemnare, ibid. num. 3. 5. fol. eod.
Iudex non habet necesse pronūciare super incidēti, in causis summarijs, sed potest illud decidere vnà cum principali, in 4. parte, 9. dist. num. 26. fol. 156.
Iudex an & quando interrogare possit principalem vel testes, etiam ad instantiam partis, post cōclusum in causa in ordinarijs, & quid in summarijs, ibid. num. 28. 30. & 31. fo. eo.
Iudex ferre potest sententiam diffinitiuā stando, vbi, sola veritate facti inspecta, proceditur, ibid. num. 35. fo. 157.
Iudex secularis, in quibus casibus potest suam iurisdictionem exercere cōtra clericos, in 4. parte, 11. dist. num. 59. fol. 202.
Iudex laicus condemnat clericum in expensis, quando litigauit coram eo, contra laicum, & succubuit, ibid. num. 60. fol. 203.
Iudex laicus se intromittit contra clericū spoliantem laicum sua possessione, ibid. num. 63. fol. eod.
Iudex laicus compellit creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum à debitore, ibid. num. 66. fol. eod.
Iudex laicus cognoscit de causa spirituali inter Iudæos, ibid. num. 67. fol. eod.
Iudex laicus non potest, etiam de mandato Episcopi, torquere vel verberare clericum, ib. nu. 74. fol. 204. & nu. 4. fol. 192.
Iudex laicus, propter impedimentum Episcopi, nō potest cognoscere de causa clerici, coram eo conuenti, in 5. parte, num. 44. fol. 256.
Iudex prorogatus non potest sententiam suam exequi, in 4. parte, 12. dist. num. 19. fol. 211.
Iudex quilibet tam Ordinarius, quàm delegatus, potest de restitutione in integrum cognoscere, & illam concedere, in 5. parte, num. 36. fol. 255.
Iudex post peremptam instantiam, potest absoluere reū ab obseruatione iudicij, & actorem condemnare in expensis, licet non possit ferre sententiam absolutoriā, vel condemnatoriam in causa principali, ibid. num. 49. fol. 257.
Iudex etiam post peremptam instantiam potest ferre sententiam contra confessum ex vi Notarij, ib. num. 60. fol. 260.
Iudex qualiter procedere debeat, quando accusator se absentat, in 6. parte, vers. inquisitio, nu. 81. fol. 282.
Iudex quando vult examinare in testem aliquam honestam mulierem, potest mittere ad eius domum, pro ea examinanda, parte non citata, in 6. parte, vers. citatio, nu. 27. fol. eo.
Iudex potest interdicere administrationē alicui prodigo, sine alicui' citatione, ib. num. 31. fol. eod.
Iudex, qui tulit sententiam interlocutoriā, à qua succumbens appellauit; potest vsque ad diffinitiuam procedere, sine citatione partis, antequam sibi inhibeatur, nu. 33. fol. eo.
Iudex in dādo tutore alicui pupillo vel furioso sine inquisitione, potest decretum suum interponere sine alicuius citatiōe, ibid. num. 35. fol. 310.
Iudex an possit citare suum subditum existentem extra territorium suum, ibi. nu. 40. fol. eod.
Iudex iurisdictionē exercere potest in alieno territorio inter subditos suos, cum licentia domini illius territorij, & non aliter, & procedit in terris Baronis. Secus in terra Demanij Regis, quia potest sine licentia, ibid. num. 41. fol. 311.
Iudex potest eligere vnum priuatum, cui committat citationem, etiamsi non sit publicus nuncius, & sit famulus suus, vel alterius partis, & valet citatio, ibid. nu. 44. fo. eod.
Iudex potest dare licentiam parti, quòd capiat possessionem aduersarij constituendo eum executorem in causa propria, ib. nu. 45. fol. eo.
Iudex pro tribunali sedens, potest monere, seu citare partem, vt tali die coram se cōpareat, ibid. num. 48. fol eod.
Iudex inquirit contra socios criminis in casibus, in quibus licita est interrogatio de socijs, in vers. inquisitio, num. 178. fol. 296.
Iudex ex forma constitutionum Regni inquirit

quirit de homicidijs, & damnis clandestinis, vbi nullus accusator apparet, ibid. num. 179. Fol. 297.
Iudex prosequitur ex officio contra accusatum, accusatore mortuo, ibid. num. 180. fol. eod.
Iudex inquirit ex officio super necessitate ciuitatis, & ciuium subditorum, & compellit dominos ad vendendum frumentum, & annonas, tempore caristiæ ibi. nu. 181. fo. eo.
Iudex ex officio inquirit cõtra Aduocatos & Procuratores calumniosos, & eis potest interdicere, ne postulent, ib. nu. 182. fol. eod.
Iudex inquirit de defensionibus Rei in criminalibus, ex tuo officio, etiamsi Reus se non defendat. & ad hoc tenetur ipse Iudex, ibi. num. 183. fol eod.
Iudex inquirit de facto, etiam testes producendo, in omnibus casibus, in quib. procedere potest ad diffinitiuam sententiã, contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, ib. nu. 184. fol. eo.
Iudex hodie in Regno potest supplere in facto pro reo absente, & probationes producere, nec pro hoc redarguitur, vt suspectus, etiam in ciuilibus, ibid. fol. eo.
Iudex inquirit de crimine falsæ monetæ, etiam nemine accusante, ibid. num 185. fol. eod.
Iudex inquirit de crimine hæresis, ad instar criminis læsæ maiestatis, ib. nu. 187. f. eo.
Iudex inquirit in casibus ciuilibus partes interrogando, quando æquum sibi videtur, ib. num. 188. fo. 298.
Iudex inquirit de veritate instrumẽti producti in iudicio, ib. nu. 189. fol. eod.
Iudex inquirit & interrogat, de conditione testium, & de eorum inimicitijs, & alijs circumstantijs, ib. nu. 190. fo. eo.
Iudex inquirit ad denunciam Officialis ad hoc deputandi, ib. nu. 191. fo eo.
Iudex inquirit ex officio in dando Aduocato pupillis, & alijs miserabilibus personis, ibid. nu. 192. fol. eo.
Iudex inquirit de contemptu, & contumacia Procuratoris, negocia absentis ministrantis, ibi. nu. 193. fol. eo.
Iudex inquirit ex officio contra Procuratorem, vt de mandato doceat, ib. nu. 194. fol. eod.
Iudex inquirit de crimine sacrilegij, & plagij ib. nu. 195. fol. eo.
Iudex ex officio inquirit contra non soluentes decimas, & illos compellit ad soluendum, etiam nemine petente, ibid. num. 196. fol. eod.
Iudex inquirit de idoneitate tutoris, ibid. num. 197. fol. eod.
Iudex inquirit ad faciendũ sepelire defunctum, ib. nu. 198. fo. eo.
Iudex inquirit contra agentem sine actione, & qui non competit ius agendi, & potest ipsum ex officio repellere à limine iudicij, ibi. nu. 199. fol. eo.
Iudex habens literas arbitrales, ex officio procedit in criminibus capitalibus, & in causis miserabilium personarum, ib. nu. 200. fol. eo.
Iudex inquirit contra frequẽtatores tabernarum, & homines deambulantes per plateas benè vestitos sine arte, quos ad galeas, ad tempus condemnare debet, & alios, de quibus, ibidem numero 202. folio 299.
Iudex an possit inquirere ex officio in crimine priuato, ib. nu. 204. fo. eo.
Iudex secularis potest inquirere de omni crimine de iure Canonico, ib. num. 206. fol. eod.
Iudex an possit sine scriptis pronunciare de consensu partium, in 2. parte, nu. 41. fol. 12.
Iudex, qui accepta pecunia, peruertit iustitiam, iniustam sententiam proferendo, dicitur Christum vendere, in 4. parte, num. 67. fol. 27.
Iudex arbitratur pœnam, secundùm qualitatem personæ, loci, & dignitatis, quando pœna iuris petitur quis puniri, in 4. parte, 1. dist. num. 16. fol. 48.
Iudex in pœnis arbitrarijs pro criminalib' an & quando possit imponere pœnam mortis naturalis, ibid. num. 59. & 60. cũ plu. seq. fol. 57.
Iudex quando in arbitrarijs debeat mitiorem pœnam eligere, ib. num. 69. fol. 59.
Iudici hodie omnis pœna est arbitraria, etiam à iure determinata, ib. nu. 82. fo. 64.
Iudex non puniens exercentem priuatum carcerem, punitur pœna criminis læsæ maiestatis, ib. nu. 80. fol. eod.
Iudex per inquisitionem non procedit pro delicto

delicto culpa commisso, nisi dolus vel lata culpa interueniat, ib nu. 91. fol. 70.
Iudex Ordinarius quis dicatur, & quis delegatus, & in quibus differant, in 4. parte, c. diff. num. 2. fol. 103.
Iudex volens ferre sententiam, si citauit aliquem vt veniat ad audiendum suam intentionem, an hæc dicatur sufficiens causa in citatione, & talis citatio valeat? in 6. parte, vers. citatio, num. 70. fol. 316.
Iudex, quando mouenda est aliqua lis, contra aliquem absentem, qui nullibi reperitur, nec habet certam domum, potest eum citare, per proclama. ib. n. 101. f. 320.
Iudex videns instantiam perire, potest ex suo officio ad sententiam citare, ib. nu. 116. fol. 321.
Iudex denegare potest audientiam contumaci non solùm in illa causa, in qua est contumax, verùm etiam in omni alia, in 6. parte, vers. contumacia, nu. 17. fol. 329.
Iudex mandare potest colonis, & inquilinis cõtumacibus, q ei non respondeant de pensionibus: & mandare potest, quòd nullus vadat ad colendum eius agros, ibid. num. 28. fol. 330.
Iudex, propter contumaciam, sequestrare potest fructus rei petitæ, ibid. num. 31. fo. eod.
Iudex contra contumacẽ potest procedere ad capienda pignora, ib. nu. 33. fol. eod.
Iudex, vbicunq; æquitas suggerit, potest regulariter partem interrogare, ad instantiam alterius partis, in 6. parte, vers. interrog. num. 3. fol. 342.
Quod limita, vt ibid. num. 4. 5. vsque in fin. fo. eod.
Iudex, si sine causa daret breuiorẽ dilationem, litigans debet contradicere, & protestari, ne censeatur renunciare iuri suo, in 6. parte, vers. dilatio, nu. 17. fol. 382.
Iudex in causis summarijs vnum, & eundẽ terminum ad ponendum, & articulandum dare potest, in 6. parte, vers. posit. num. 5. fo. 384.
Iudex potest imponere pœnam litiganti vti veritatem dicat, & illam exigere, ibi. num. 18. fo. 385.
Iudex, qui omisit interrogare testes super interrogatorijs à parte productis, an inualidet examen, in 6. parte, vers. interrogatoriorum productio, nu. 4. fol. 408.
Iudex si commisit alicui testium receptionem & examinationem, an ipse idem delegatus possit eos publicare, in 6. parte, ver. publicatio. nu. 6. fo. 434.
Iudex habens aliundè plenas probationes, peccat mortaliter torquendo reum, in 6. parte, ver. tortura, nu. 11. fol. 440.
Iudex cautus clam interponat decretum torquendo reum, ne detur materia appellandi, ib. nu. 14. fol. eo.
Iudex postquam pronunciauit, non potest sententiam diffinitiuam circa principale negocium, corrigere, nec aliquid illi addere, vel diminuere, in 6. part. ver. sententia, num. 11. fo. 449.
Iudex ferens sententiam, pro tribunali sedere debet, ib. num. 55. fol. 452.
Iudex per se sententiam legere debet, & nõ per alium, nisi sit persona illustris, vel Episcopus, ibid. num. 49. & 56. fol. 453. & 454.
Iudex potest petentem debitum condemnare ad restitutionem pignoris, etiã non petiti, ib. nu. 63. fo. 455.
Iudex ex officio potest repellere agentem sine actione, ib. nu. 68. fol. 456.
Iudex appellationis potest in domo sua, & loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre, ib. nu. 81. fol. 458.
Iudex non tenetur seruare locum maiorũ in actis respicientibus litis ordinationẽ, ibid. num. 87. fol. eod.
Iudex pronuncians Titium condemnandum, an censeatur condemnare, ib. nu. 125. fol. 461.
Iudex, si misit ad consilium sapientis processum, & sapiens scribit Titium esse cõdemnandum, & cæt. & Iudex dicat, pronuncio, prout in tali consilio cõtinetur, an videatur Titium condemnasse, ibid. num. 126. fol. eod.
Iudex si dicat, condemno, si est probatum, an valeat sententia, ibidem, num. 127. fol. 462.
Iudex, ex quibus causis recusatur, vt suspectus, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 26. 27. vsque ad num. 74. fol. 478.
Iudex recusatur ratione magnæ familiaritatis, ibid. num. 27. fol. eod.
Iudex consanguineus, vel affinis alterius partis, recusatur, ibidem, numero 29. folio 479.

Iudex æqualiter coniunctus vtriq; parti vt ſuſpectus recuſari non poteſt, ibid. num. 30. fol.eod.
Iudex in cauſa propria, quis eſſe nō poteſt, ibid.num.32. fol.eod.
Iudex in cauſa propria, Imperator vel Rex eſſe non debet: ſed debet illam delegare, ibid.num.33. fol.eod.
Iudex conſanguineus inimici mei recuſatur, ibid.nu.36. fol.eo.
Iudex commenſalis alterius partis, vel inimici alterius partis, repellitur, ibid.num. 38. fol.eod.
Iudex alterius partis conterraneus, an recuſari poſſit, ibid. num.39. fol.eod.
Iudex ſubditus aduerſarij, repellitur à iudicando, ibid.num.40. fol.eod.
Iudex ſubditus inimici mei, etiam mecum non contendentis recuſatur, ibid. num. 41. fol.eod.
Iudex cui pars in aure ſecretè alloquitur, ab altera parte, poteſt recuſari, ibid. num. 44. fol.480.
Iudex, qui animosè & iniuſtè, ſeu extraiudicialiter contra aliquem procedit, recuſari poteſt, ibid.num. 45. fol.eo.
Iudex habens cauſam conſimilem cauſæ, quam habet iudicare, à iudicando remouetur, ibid.num.46. fol.eod.
Iudex, qui in vna cauſa fuit conſultus, & votum ſuum pro vna parte propalauit, ſuper ea remouetur à iudicando, ibi.nu. 52. fol.eod.
Iudex petitus ab vna parte, poteſt per alteram recuſari, ibid. num.53. fol eod.
Iudex non poteſt recuſari in cauſa, in qua eius filius, vel conſanguineus, ſeu commenſalis fuit aduocatus, ibid. num. 55. fol. eod.
Iudex quis eſſe non poteſt in cauſa eius, qui aliàs fuit familiaris ſuus, ibid.num.58. folio eod.
Iudex non poteſt eſſe ſocius in cauſa ſocij, ibid.num.59. fol.eod.
Iudex, qui ſe impetrari procurauit, vt ſuſpectus recuſatur, ibid.num 60. fol. 481.
Iudex à quo eſt appellatum, reddit ur ſuſpectus appellanti, ibid.num.61. fol.eod.
Iudex, qui ab altera partium donationes accepit, vt ſuſpectus remouetur, ibid.num. 62. fol.eod.
Iudex à quo eſt ſurrogatus Iudex in cauſa appellationis, in illa ſuſpectus redditur, ibid.num.63. fol.eod.
Iudex repellitur in cauſa, quæ ipſius commodum vel incommodum ſpectat, ibi. nu.65. fol.eod.
Iudex precio, vel prece corruptus, à iudicādo remouetur, ibid.nu.66. fol.eod.
Iudex nimis ſeuerus, vel crudelis, à iudicando repellitur, ibid.num.68. fol.eod.
Iudex indiſcretus poteſt recuſari, ibid. nu. 69. fol.eod.
Iudex, qui iniquus eſſe conſueuit, recuſari poteſt, ibid.num.70. fol.eod.
Iudex alterius partis compater, repellitur in iudicando, ibid.num 71. fol.eod.
Iudex, qui non vult audire Aduocatum in cauſa quāuis clara, poteſt recuſari, vt ſuſpectus, ibid.num.72. fol.eod.
Iudex quis adeundus ſit, in cauſa reductionis, ibid.num.126. fol.489.
Iudex à quo, non obſtante appellatione à ſentētia excommunicationis, poteſt denunciare, & publicare excōmunicatum vt ab omnibus euitetur, ibid.nu.178. fol. 498.
Iudex quādo timetur de dilapidatione fructuum, poteſt etiam pendente appellatione fructus ſequeſtrare, ibid. num.188. fol. 499.
Iudex poteſt, appellatione pendēte, pro appellante innouare, ib.num.192. fo.500.
Iudex, appellatione pendente, poteſt beneficium ſequeſtrare, ib.nu.193. fol.eo.
Iudex pendente appellatione attentata per appellationem poteſt reparare, ibid. nu. 194. fol.eod.
Iudex poteſt pendente appellatione, ponere ſubſtitutum in beneficio in contumaciam beneficiarij reſidere nolentis, ibid. nu.195. fol.eo.
Iudex, appellatione pendente, poteſt attentare omnia illa, quæ tendunt in faciliorem exitum cauſæ appellationis, ib. nu. 196. fol.eod.
Iudex quis pronunciet appellationem deſertam eſſe, ibid.num.200. fol.eo.
Iudex tenetur deferre appellationi ex iuſta cauſa interpoſita, aliàs punitur, & qua pœna puniatur, ib.nu.210. fol 502.
Iudex ſi non admiſit appellationē ſimplici citer ſed cū clauſula: ſi, & in quantū an habeatur p admiſſa, vel nō, ib.nu.211. fo.eo.

Iudex à quo, elapso termino appellandi nõ potest sententiam, à se latam, exequi, nisi primò parte citata, ibidem, num. 273. fol. 507.
Iudex appellationis esse nõ potest, qui merum & mistum imperium non habet, ibidem, nu. 396. fol. 529.
Iudex à quo, tenetur omnem appellationẽ admittere, aliàs punitur de iure ciuili, & canonico, ib nu. 399. fol. eod.
Iudex à quo, nihil potest innouare in causa pendente appellatione, vel decendio dato ad appellandũ, & innouata reuocantur per medium attentatorum, ibidem, num. 400. fol 530.
Iudex in dubio pnũciare debet, appellationem non esse desertã, ib. nu. 408. fol. eo.
Iudex ex officio, absq; exceptione appellationem esse desertam, pronunciare potest, ibid. num 409. fol eod.
Iudex à quo, vel Iudex ad quem, pronunciabit appellationem esse desertam, ibi. num. eod.
Iudex à quo non potest breuiare terminũ iuris in beneficialibus causis, circa appellationem, nisi vtraq; parte volente, ibid. num. 415. fol. 531.
Iudex ordinarius exequitur sententiam à se delegati, in 6 parte, vers. executio, nu. 4. fol. 535.
Iudex appellationis mãdat executioni sententiam appellationis, ib. nu. 6. fol. eod.
Iudex in executione sententiæ interlocutoriæ non seruat ordinem l. à D. Pio, §. in venditione, ff. de re iud. ib. nu. 14. fo. 536.
Iudex in modicis causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum, ib. nu. 24. fol. 537.
Iudex, pro iustitia exequeda, potest asinũ, seu currum alicuius, mediante mercede, capere, vt cum eo malefactor ad supplicium ducatur, ib. nu. 26. fo. 538.
Iudicis monitio habet vim peremptorij, & trinæ citationis, in 6. parte, vers. citatio, num. 49. fol. 312.
Iudex secularis non potest cognoscere de causis spiritualibus, in 4. parte, 13. dist. num. 2. fo 212.
Iudex secularis potest cognoscere de causis spiritualibus, si stat per confessionem partis, ibid num. 3. fol. eod.
Iudicia diuisoria, an sint petitoria, vel possessoria, in 4. parte, 17 dist. nu. 10. fo. 23.
Iudici permissum est, propter delicti frequẽtiam, pœnas ordinarias augere, & illas exacerbare, & nouas pœnas addere, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 114. fol. 290.
Iudici non creditur de fama, nisi exactis apparebat probata, ib. nu. 20. fol. 270.
Iudice procedẽte per inquisitionem, fama loco accusationis succedit, in 2. parte, num. 3. fol. 6.
Iuramẽtum testibus potest remitti per partes, in 2. parte, nu. 39. fol. 12.
Iuramentum Iudæi confirmat contractũ per ipsum celebratum, qui aliàs erat inualidus in 3. parte, nu. 51. fol. 25.
Iuramentum super contractu inualido, de iure ciuili non valet, ib. nu 56. fo. 26.
Iuramentum suppletorium deferri nõ debet, post conclusum in causa, ad instantiam partis, nisi antè petitum fuerit. Sed sic ex Iudicis officio, in 4. parte, 9. dist. in. num. 29. fol. 156. & in 6. parte, vers. iuramentum, num. 3. fol. 417.
Iuramentum suppletorium non defertur ex vno teste non assignante causam scientiæ, licèt non sit interrogatus, in 6. parte, vers. testium productio, num. 14. fol. 394.
Iuramentum suppletorium, quod, & quæ requirãtur, vt deferatur, in 6. parte, vers. iuramentum nu. 4. vsq; ad nu. 10 fo. 417.
Iuramentum suppletorium non defertur hæredi, ib. nu. 3. fo. 418.
Iuramentum suppletorium non defertur personæ vili, & suspectæ de periurio, ib. nu. 6. fol. eo.
Iuramentum suppletorium non defertur in causa ardua, & criminali, ibid. nu. 7. fol. eod.
Iuramentũ non defertur in supplementũ, quando semiplena probatio est elesa per probationes cõtrarias, ib. nu. 9. fol. eod.
Iuramentũ quotuplex sit, ib. nu. 1. fol. 417.
Iuramentum necessarium, aliàs suppletorium, quod dicatur, ib. nu. 2. fol. eod.
Iuramentum litis decisorium, quod dicatur, & qualiter deferatur, & an contra tale iuramentum admittatur probatio, ib. num. 22. fol. 419.
Iuramentũ quod defertur in iudicio alicui aduersario, vt principaliori, & legaliori veritatis appellatur, ib. num. 24. fol. eod.

Iuramentū quod defertur testibus, veritatis appellatur, ib. nu. 25. fol. eo.
Iuramentū in litem, quotuplex sit & quando & qualiter deferatur, ib. nu. 27. fo. eo.
Iuramentum purgationis, quod dicatur, & quando deferatur, ib. nu. 28. fo. 420.
Iurare an cogatur reus, vel iuramentū deferre, in 6. parte, vers. testium productio, nu. 73. fo. 405.
Iuramentum suppletorium debet deferri, parte præsente, vel citata, in 6. parte, ver. iurament. num. 11. fol. 418.
Iuramentum in Regno defertur, etiā post conclusionem, ib. nu. 12. fol. eo.
Iuramentum an defertur ei, qui nixus est probare per plures testes, ibid. num. 13. fol. eod.
Iuramentū an deferatur in causis magnis, ib. nu. 14. fol eod.
Iuramentum an deferatur periuro, ibidem num. 15. fo. eo.
Iuramentū an deferatur ex vnico teste deponente sine causa, ib. nu. 18. fol. 419.
Iuramentum an deferatur ex officio, ibid. nu. 19. fol. eo.
Iuramentum an deferatur in causa appellationis, ib. num. 20. fol. eod.
Iuramentum an deferatur ad probandam quantitatem, ib. nu. 21. fo. 30.
Iuramētum pro enormitate criminis, secūdùm l. si quando, C. vnde vi, qualiter deferatur, ib. num. 30. fol. 420.
Iuramentum damnum passi, an, & quādo faciat plenam fidem, ib. nu. 31. fol. eod.
Iuramētum promissorium, quod dicatur, & an inducat obligationem, ibi. nu. 34. fol. 421.
Iuramentum an firmet pactū nudum, ibi. num 35. fo. eo.
Iuramentum assertorium, quod dicatur, & quis sit eius effectus, ib. nu. 36. fo. eo.
Iuramentum confirmatorium, quod dicatur, & quis sit eius effectus, ib. n. 37. fo. eo.
Iuramentum fidelitatis, quod dicatur, ibi. nu. 38. fo. eod.
Iuramentum fidelitatis quid contineat, ib. nu. 39. fo eo.
Iuramētum fidelitatis à quo, & cui præstetur, ib. nu. 40. fol. eod.
Iuramentū fidelitatis præstatur per tutorē, vel curatorem, & procuratorem, ib. nu. 41. fol. 423.
Iuramentū ligij, quod sit, & in quo differat à iuramento fidelitatis, ib. nu. 43. fol. eo.
Iuramentū temerarium, vel calore iracundiæ factum, an seruandum sit, ib. nu 35. fol. fol. eod.
Iuramentū illicitum quod dicatur, & quot modis dici potest, ib. nu. 47. fo. eo.
Iuramentum in malè promissis non est seruandum, ib. num. 51. fol. eod.
Iuramentum an præstari possit per procuratorem, habentem speciale mādatum, ib. nu. 56. fol. 423.
Iuramētum turpiter receptum, compellitur creditor remittere per Iudicē, in 4. parte, 11. dist. num. 66. fol. 203.
Iuramentū per minorē super cōtractu præstitū, impedit restitutionē in integrū, in 6. parte, ver. appell. nu. 103. fol. 429.
Iuramentum in compromisso appositum, quid operetur, ib. nu. 265. fo. 513.
Iuramentum calumniæ potest tacitè omitti de consensu partium, non autem expressè, & quando præstari debeat, in 6. parte, vers. iuramentum calumniæ, nu. 2. fo. 273.
Iuramentum calumniæ exigitur per Iudicem, in quacunq; parte iudicij, etiā post conclusum in causa, & super qualibet exceptione iuratur, ib nu. 3. fo. eo.
Iuramentū calumniæ an præstētur in causa criminali, ib. nu. 4. fol. eod.
Iuramentum calūniæ si negat subire actor, vel reus, qualiter puniatur, ib. nu. 6. fol. eod.
Iuramentum calumniæ in quo differat à iuramento malitiæ, & veritatis, ib. nu. 7. fol. 374.
Iuramentum calumniæ an teneatur subire procurator, & qualiter iurabit, ibi. nu. 8. fol. eod.
Iuramentum calumniæ præstatur, in causa appellationis, ib. nu. 9. fol. eod.
Iuramentum calumniæ quid comprehendat, ib. nu. 10. 11. fo. eo.
Iuramētum calūniæ hodie vno obulo non æstimatur, & litigantes potiùs iurant, de calumnia committenda, quàm vitāda, ib. nu. 11. fo. eo.
Iuramentum calumniæ excusat à tacita, & præsumpta calumnia, non autem ab euidenti, ibidem, numero duodecimo, fol. eod.

Iuramentum calumniæ credulitatis appellatur, & non veritatis, in 6. parte, ver. iuramentum, nu. 26. fol. 419.

Iuratur de calumnia facta litis contestatione, tam per Actorem, quàm per Reum, in 6. parte, vers. iuramentum calumniæ, num. 1. fo. 373.

In his quæ emergunt ante litem contestatam, in qualibet exceptione iuratur de calumnia, ib. num. 5. fol. eod.

Iurans non ludere, vel non exire domum, vel aliud simile, an teneatur ad obseruãtiam, in 6. parte, vers. iuramentum, nu. 46. fol. 422.

Iurans delictum committere, non tenetur ad obseruantiam iuramenti, ibid. num. 48. fol. 422.

Iurans non ferre testimonium, nõ obstante iuramento, potest examinari, ibi. nu. 49. fol. eod.

Iurans non fideiubere, vel ducere vxorem, in casu, quo vouerat castitatem, an teneatur ad obseruantiam, ib. num. 50. 52. fol. eod.

Iurans adimplere aliquid turpe, ibi. nu. 53. fol. eod.

Iurãs per viscera Christi, vel alia membra, blasphemare dicitur, ibid num. 54. fol. eod.

Iurans per Dæmones, vel aliam creaturam, an teneatur ad obseruantiam, ibi. nu. 55. fol. 423.

Iurisdictio delegati prorogari non potest, nec potest delegatus cognoscere, nisi inter personas contentas in rescripto delegatorio, in 4. parte, 5. dist. num. 34. fo. 109. Reliqua vide suprà, in litera D, in ver. delegatus.

Iurisdictio originaliter radicata est in Principe, & ab eo descendunt Iudices, sicut riuuli à fonte suo, in d. 5. dist. nu. 3. fo. 103

Iurisdictio Vicarij extinguitur morte Episcopi, ib. nu. 75. fo. 115.

Iurisdictio excitata dicitur, quando superior committit causam Ordinario, quæ spectabat ad suam iurisdictionem, ibid. num 77. fol. 115.

Iurisdictio Iudicis, illam de iure speciali habentis prorogari non potest, in 4. parte, 12. dist. num. 10. fo. 209.

Iurisdictio per contumaciam non prorogatur, ib. nu. 16. fol. 210.

Iurisdictio limitata ad certã speciẽ causarũ non potest prorogari, ib. nu. 18. fol. eo.

Iurisdictio a Deo concessa, prout est potestas excommunicandi, vel absoluẽdi, prorogari non potest, ibid. nu. 23 fo 211. Reliqua vide infrà, in litera P, in ver. prorogatio.

Iurisdictio voluntaria quæ dicatur, & quæ contentiosa, in 4. parte, 18. dist. nu. 1. cum seq. per totum. fo. 216.

Iurisdictionis appellatione intelligitur de ordinaria, & nõ de delegata, in 4. parte, 5. dist. nu. 36. fol. 109.

Iurisdictione ordinaria concessa, id cõcessum censetur, sine quo illa explicari non potest, in 4. parte, 6. dist. nu. 25. fol. 126.

Iurisconsulti, qui appellabantur, in 3. parte, num. 22. fo. 20

Iurisconsulti fuerunt Pagani, sed Vlpianus fuit post Christum, ib. nu. 28. fol. 21

Iurisdictio, quando pluribus insolidũ non competit, sententia per vnum lata non valet, in 4. parte, 5. dist. nu. 33. fo. 109.

Iurisdictio prorogata non extenditur, nisi inter ipsas partes prorogantes, in 4. part. 12. dist. num. 8. fol. 209.

Iurisdictio prorogata in aliquem Iudicẽ, an mortuo Iudice, possit per successorẽ exerceri, ib. nu. 9. fo. eo.

Ius Ciuile attenditur etiam in Foro Ecclesiastico, si sapit æquitatem, in d. 4. parte, 9 dist. nu. 254. fol. 180.

Ius iurium nouem sunt species introductę, à creatione seculi in tribus temporibus, in 3. parte, num. 1. fo. 16.

Ius naturale est duplex, scilicet cõmune, & rationis, & quare ita dicatur, & fuit inuentum tempore Adæ, in d. 3. parte, nu. 2. 3. fol. 17.

Ius naturale secundarium, rationis est id, quòd ius primæuum, & quo sit inuentũ tempore, ib. nu. 5. fo. eo.

Ius naturale est immutabile, & semper fuit, & est hodie in vsu, ibid. num. 40. fol. 23.

Ius naturale secundarium, an hodie obseruetur, ib. num. 41. fo. 24.

Ius gentium, quid est, & quid introduxit, ibid. nu. 8. fol. 18.

Ius gentiũ est immutabile, & Princeps non potest statuere cõtra ipsum, sed ex causa potest ipsũ limitare, & cõtra illud dispen-

sare, ibid. nu. 44. fol. 24.
Ius positiuum, seu humanum, quod dicatur, in 1. dist. 3. parte, nu. 82. fol. 30.
Ius diuinum, potest per Principem distingui, & limitari, licet non in totum tolli, ibid. num. 72. fol. 28.
Ius diuinum, potest per Papam limitari, ib. num. 79. fol 29.
Ius diuinum, an sit ius ab alijs iuribus separatum, ib. nu. 80. fo. 30.
Ius diuinum comprehendit sub se ius naturale, & gentium, ib. nu. 81. fo. eo.
Ius Canonicum, quod dicatur, & quare fuerit introductum, in quibus volumin. ib. consistat, ib. nu. 33. fol. 22.
Ius Canonicum, ius quasi regulatum dicitur, ib. nu. 75. fol. 29.
Ius Canonicum, seruatur in vtroq; foro, in causis miserabilium personarum, ibid. num. 76. fol. eod.
Ius Canonicum, vno respectu Ciuile appellari potest, ibid. nu. 82. fol. 30.
Ius Canonicum, appellat vsuras, crimen, & committens vsuras, crimen committere dicitur, in 6. parte, ver. inq. num. 117. fol. 290.
Ius Feudorum, est ius consuetudinarium, & numeratur cũ iure Ciiuili, in 3. parte, num. 83. fol. 30.
Ius Feudorum, qualiter sit hodie in obseruantia. ib. nu. 85. fol. 31.
Ius Feudorum, seruatur in Ecclesiasticis Feudis, ibid. num. 93. fol. eod.
Ius Longobardum, aggregatur iuri Ciuili, & à quibus fuit conditum, ibid. nu. 94. fol. eod.
Ius Longobardũ, an hodie seruetur in Regno, & an præferatur iuri Rom. ib. nu. 95. & 96. cum plu. seq. fol. 32.
Ius Longobardum, non est lex, neq; ratio, ideò recessit ab aula, ib. nu. 97. fol. 33.
Ius Longobardum, ius est asininum, ib. nu. 99. 112. fo eo.
Ius Longobardum, excludit cognatos, & etiam matrem à successionibus, non tamen excludit filios naturales, per filias, fœminas, quamuis legitimas, ibi. num. 127. fol. 39.
Ius Longobardum, non est turãdum, nisi in loco, vbi obseruatur secũdum loci cõsuetudinem, ib. num. 98. fol. 33.
Ius municipale alicuius loci, in loco, vbi vi-

get, ius commune appellari potest, ibid. num. 106. fol. 35.
Ius Romanum, dignius est iure Longobardo, ib. nu. 118. & 119. fol. 38.
Ius Francorum qualiter probetur, quod sit in vsu, ibid. num. 128. fol. 40.
Ius Francorum, est speciale, & onerosum, & contra ius commune, & per allegantẽ probari debet, ib. nu. 131. fol. 41.
Iura odio habent, vt lites ex litibus orianturin 2. parte, nu. 13. fol. 11.
Iustitia est finalis iudicij causa, in 2. parte, num. 37. fo. eo.
Iustitia potest ministrari per Iudicẽ, quandoque absq; propositione causæ, ibi. nu. 14. fol. 8.
Iustitiam dicitur priuatus proximo facere, sibi ius suũ reddendo, ib. nu. 13. fol. eod.
Iustinianus Imperator, qui fuit dominus totius mundi, ius Romanum condidit, & compilauit, in 3. parte, nu. 119, fol. 38.

L.

Laicus admittitur in testimonium cõtra clericum, quando ciuiliter de crimine agitur, in 4. parte, 1. dist. num. 46. fol. 56.
Laicus debitor simul cum clerico non conuenitur coram Episcopo, quando causa est diuidua, in 4. parte, 11. dist. num. 24. fol. 196.
Laicus litigans in foro Ecclesiastico, falsum deponens punitur, secundum ius Canonicum, ibi. num. 56. fol. 202.
Laicus examinatus, qui coram Iudice Ecclesiastico falsum deposuit, per Iudicem Ecclesiasticum, & secularem puniri potest, in 6. parte, vers. falsitas testium. nu. 6. fo. 435.
Laicus quando est idoneus testis, cõtra clericum in 4. parte, 1. dist. num. 47. fol. 56.
Laici inquisiti simul cum clerico, à Iudice seculari, omnes debẽt remitti ad Iudicẽ Ecclesiasticum, in 6. parte, vers. appellat. num. 394. fol. 529.
Latro insignis, potest mitti ad furcas, etiã die feriato, ad honorem Dei, in 6. parte, vers. factorum editio, nu. 38. fol. 430.
Latro insignis, & famosus seditiosus, vel alicuius factionis auctor, non auditur appellans, in 6. parte, vers. appel. num. 296. fol. 518.
Laudum dolo latum, an sit nullum, in 6. parte,

parte, vers. compromiss. num. 9. fol. 379.
Laudari in auctorem, quando quis debeat, in 6. parte, ver. auctor, nu. 5. fol. 327.
Legatum vnius equi factum Titio, & alterius Mœuio, operatur vt Titius, primò nominatus eligat vnum de duobus, in proœm. nu. 17. fol. 3.
Legatum factum personæ incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu venit certificãda, valet, in 2. parte, nu. 4. fol 6.
Legatarius debet capere legatum de manu hæredis, aliàs si capit propria auctoritate, cum vitio, vt quia possessio non ei vacat, cadit à iure suo, in 4. parte, 7. dist. nu. 102. fol. 138.
Legatarius, quando petit satisdationem ab hærede, causa dicitur summaria, in 4. parte, 9. dist. nu. 184. fo. 183.
Legitimatio personæ, quot modis fiat, in 6. parte, vers. excep. num. 56. fol. 362.
Legitimatio personæ, quam adferat vtilitatem, ib. num. & fol. eo.
Legitimatio personarum semper requiritur in causis, etiam summarijs, in 4. part. 9. dist. nu. 38. fol. 158.
Legitima causa non est summaria, sed alimentorum sic, in 4. parte, 9, dist. num. 168. fol. 182.
Leones, ciuitatũ deuastatores dicuntur, & possunt per Iudicem inquiri, & de Ciuitate expelli, in 6. parte, vers. inq. nu. 167. fol. 295.
Lex Mosaica, Prophetica, & Ciuilis, quo tempore proditæ sint, in 3. parte, num. 9. & 12. fol. 19.
Lex Mosaica, alio vocabulo appellatur lex decalogi, & in quibus consistit, ib. num. 10. fo. eod.
Lex Mosaica continet præcepta moralia, & mystica, ib. nu. 11. fo. eo.
Lex Mosaica, & Prophetica hodie seruatur, & legari potest ad decisionem causarũ, ib. nu. 13. fol. eod.
Lex Mosaica, an sit hodie in obseruãtia inter Christianos, ib. nu. 47. fo. 24.
Lex Mosaica, seruatur etiam hodie inter Iudæos, & est vis speciale inter eos, qua deficiente seruatur ius commune, ibid. nu. 49. cum pl. seq. fol. 25.
Lex Mosaica, quo ad matrimonia inter Iudæos seruatur, ib. nu. 58. fol. 27.
Lex Mosaica, quo ad circuncisionẽ, seruatur inter Iudæos, ib. nũ. 68. fol. eod.
Lex Prophetica, quæ dicatur, in 3. parte num. 12. fo. 18.
Lex Prophetica, an sit hodie in vsu, ibi. nu. 62. fol. 27.
Lex Euangelica lex Apostolica, & quæ dicantur, ib. nu. 29. 31. fol. 22.
Lex Euangelica continet ius diuinum, & naturale immutabile, & seruatur inter Christianos, & lex vitæ appellatur, ibid. num. 29. fol. eod.
Lex Euangelica in multis correxit leg. Mosaicam, ib. nu. 70. fo. 28.
Lex Apostolica, de hac lege require suprà, in litera A, vers. Apostolica lex.
Lex Canonica, quæ dicatur, & quare fuit introducta, & in quibus voluminibus consistat, ib. nu. 33. fol. 22.
Lex Canonica seruatur inter Christianos, & si in aliquo contradicit legi ciuili, vtraq; lex seruari debeat, ibid. num. 73. 76. fol. 28. & 29.
Lex Canonica seruatur in vtroq; foro in causis miserabilium personarum, ib. nu. 76. fol. eo.
Lex Canonica præfertur dicto cuiuslibet sancti, & dicto Theologorum in decisionibus causarum. Secus quo ad solam interpretationem diuinæ scripturę. Fallit, quando dictum sancti esset munitũ auctoritate noui vel veteris Testamenti, ib. nu. 77. & 78. fo. eo.
Lex 12. tabularũ, qualiter fuit introducta, & de eius historia, ib. nu. 20. fol. 19.
Lex Ciuilis, à Regibus originem habuit, ib. nu. 14. fo. 18.
Lex Ciuilis qualiter hodie seruetur, & in quibus consistat, ib. num. 68. fol. 28.
Lex Ciuilis, Canoni non obuians, per Canones approbata censetur, ibid. nu. 74. fol. 29.
Leges Ciuiles, quot annis ante aduentum Christi fuerint, sed post aduentum confirmatæ fuerunt, ib. nu. 28. 29. fol. 21. 22.
Leges Ciuiles in decretis insertæ, non debent seruari, vt Canones, ibi. num. 38. fo. 23.
Leges Ciuiles quis primus dedit, ibid. num. 17. fol. 19.
Lex fiebat, congregato populo Rom. ad interrogationem Consulis, ibid. numer. 21. fol. 20.

Lex naturalis est immutabilis, & semper fuit in vsu, & est hodie, ibi. num. 40. & 41. fol. 23. & 24.
Lex Longobarda est inualida, & vulgaris appellatur, ib. nu. 100. 101. fo. 33.
Lex quamuis dura, & iniusta sit, & sine ratione, tamen seruanda est, ibi. num. 102. fol. 34.
Lex transfertur cum translatione Regni, nisi nouus Regnator eam confirmet, ib. num. 104. fol. eod.
Leges nouæ fuerunt à tempore Adæ, vsque ad tempus nostrum, in 3. parte, num. 1. fo. 16.
Leges qualiter fuerunt introductæ in hoc seculo, ibid. num. 11. cum seq. per totum, fol. 18.
Leges, neq; constitutiones, non erant legis naturalis tempore, sed omnia erant communia, & homines naturaliter viuebāt, ibid. num. 7. fol. 17.
Leges quomodo concessæ fuerunt Romanis ab Athenienſibus, ib. nu. 10. fol. 19.
Leges condere, spectat ad solum Principem post translatū imperium, ib. nu. 25. & 26. fol. 21.
Leges omnes de mundo, aut sunt diuinæ, aut humanæ positiuæ, ib. nu. 80. fol. 30.
Leges omnes, an hodie sint in vsu, ib. nu. 41. fol. 24.
Leges Imperatorum censentur procedere ab ipso Deo, ib. nu. 120. fol. 38.
Leges Iurisconsultorum factæ fuerunt cū tanta iustitia, vt in eis iniustitia confidere non possit, ib. nu. 121. fo. eo.
Leges prohibentes appellationem, sunt odiosæ, in 6. parte, ver. appel. num. 367. fol. 526.
Legum correctio non præsumitur, nisi expresè appareat, in 6. parte, vers. inq. nu. 84. fol. 182.
Legibus regijs, vsq; ad quod tempus vixerunt gentes, in 3. parte, nu. 18. fol. 19.
Libell⁹ in actione iniuriarū, quomodo p̄cedat ciuiliter, vel criminaliter, in 4. parte, 1. dist. nu. 6. fo. 46.
Libellus in quo, pro æstimatione iniuriæ, & delicti, satisdatio in pecunia petitur, non tenet, ib. nu. 19. fol. 49.
Libellus in actione iniuriarum, vbi petitur, satisfactio delicti, & æstimatio iniuriæ cumulatiuè, non procedit. Fallit, quando in libello fieret protestatio, quòd agens contentatur altera tantùm, si sufficienter reus puniatur, ibid. nu. fo. eo.
Libellus in scriptis, an detur in curia nūdinarum, in 4. parte, 9. dist. nu. 16. fol. 182.
Libellus qualiter concipiatur, in remedio, l. diffamari, in 4. par. 21. dist. nu. 20. f. 243.
Libellus contra Ecclesiā, quomodo concipiatur, in 6 par. ver. libellus, nu. 9. fo. 323.
Libellus qualiter formatus contra infamē, ib. nu. 10. fol. eod.
Libellus qualiter concipiatur contra furiosum, ib. nu. 11. fol. eod.
Libellus non debet esse generalis, ib. nu. 23. fol. 335.
Libellus nouus, an offerri debeat nominato in iudicio, si cōparet, in 6 parte. vers. nomina auctoris, nu. 9. fol. 341.
Libellus qualiter formetur de duobus Reis debendi, ib. nu. 23. fol. 51.
Libellus, vt procedat, quando simul ex eodem delicto ciuiliter agitur, debet actor principaliter, agere criminaliter, petendo Reum puniri, & incidenter per iudicis officium restitutionem petere, ib. nu. 28. fol. 52.
Libellus in quo petitur quem puniri, & fieri Rei restitutionem, valet & saluatur, ibid. nu. 30. fol eod.
Libellus in quo agitur ciuiliter de crimine, an & quando locum, & tempus continere debeat, ib nu. 38. fol. 54.
Libellus quomodo formetur, in iudicio misto, ib. nu. 95. fol. 71.
Libellus, an hodie continere debeat locum & tempus, in causis mistis stante Regia pragmatica, q̄ in causis mistis procedatur sine figura iudicij, ib. nu. 94. 95. fo. eo.
Libellus, non requiritur hodie in Regno, vbi agitur de crimine ciuiliter, vel mistim. Sed sufficit talis qualis petitio, dūmodo contineat locum, & tempus, ibid. nu. 96. fol 72.
Libellus qualiter formari debeat in crimine iniuriarum super iniuriæ æstimatione, vel agendo ciuiliter de aliquo crimine, ib. nu. eo.
Libellus non requiritur, vbi proceditur sine figura iudicij, sed requiritur talis qualis petitio, quæ est de iure naturali, & omitti non potest, in 4. parte, 9. dist. num. 12. & 13. fo. 154.

Libellus generalis, & incertus admittitur, vbi proceditur sine figura iudicij, ib. nu. 14. fol. eod.
Libellus ineptus procedit, vbi proceditur sine figura iudicij, ib. nu. fo. eo.
Libellus procedit in Regno, etiamsi petatur solùm cogi, & compelli. Idem si agatur ex vna causa, & probetur de alia, ibi. num. 16. 17. fol. 155.
Libellus in Regno nón requiritur in ciuilibus, imò causa potest incipere ab articulis, ib. nu. 18. fol. eod.
Libellus an requiratur in causis spiritualib. in 4. parte, 13. dist. num. 9. fol. 213.
Libellus ineptus in criminali causa, reddit iudicium nullum, in 4. parte, 16. dist. nu. 62. fol. 229.
Libellus criminalis continens indeterminatum locum, valet, & in probationibus suppleri potest, ib. nu. 63. fol. eo.
Libellus nō continens nomen accusati, vel oc. isi, an procedat, ib. nu. 64. fol. eo.
Libellus criminalis, an diem commissi criminis continere debeat, & an teneatur accusator illum ad instantiam Rei declarare, ibid. nu. 65 fol. eod. & in 6. parte, vers. libellus, num. 12. fol. 333.
Libellus iniuriarum ciuiliter fieri non potest ad æstimationem iniuriæ, quando coniunctus agit pro iniuria coniuncti. Item non debet agi pro iniuria propria, sed pro interesse sanguinis, in 6. parte, vers. inq. num. 60. 65. & 66. fol. 277. & 279.
Libellus Iudici & parti offerri debet, in 6. parte, ver. libellus, nu. 1. fol. 332.
Libellus, ita clarus esse debet, vt possit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere, ib nu. 2. fol. eod.
Libellus, vt procedat, quid continere debeat, ib. nu. 4. 5. fol. eod.
Libellus criminalis, quid cōtinere debeat, vt valeat, ibid. nu. 12. fol. 333.
Libellus an possit præsentari die feriato ad honorem Dei, ib. nu. 13. fol. eo. in 6. parte, in vers. appel. nu. 217. fo. 504.
Libellus præsentari potest, etiam die feriato ad honorem Dei, quando periculum est in mora, vel res est tempore peritura, in d. vers. libellus, nu. 21. fol. 334.
Libellus quantumcunq; generalis, & obscurus, admittitur in causis summarijs, nisi tanta sit obscuritas, ex qua reus non possit deliberare, ib. nu. 24. fol. 315.
Libell⁹, in quo actio inepta exprimitur, an vitietur, in 6. parte, vers. sententia, num. 69. fol. 456.
Libellus, nec litis contestatio requiritur in Regno, in appellationis causa, cùm incipiat à processus apertura, in 6. parte, ver. appel. num. 245. fo. 511.
Libelli porrectio non est de processu iudicij, in 6. parte, vers. libellus, num. 20. fol. 334.
Libelli oblatio citationē præcedere debet, ib. nu. 25. fol. 315.
Libelli copia sumptibus actoris dari debet, in 6. parte, vers. actorum editio, nu. 63. fol. 432.
Liber decretorum, quomodo fuit cōditus, & an sit auth. in 3. parte, nu. 34. fol. 23.
Liber decretorum, quatuor habet species auctoritatum, & an omnes sint authen. ibid. num. 35. fol. eod.
Liber Decretorū tempore Papæ Alexandri tertij compilatus fuit, sub anno Domini M.cl. sed liber decretalium sub anno M.ccxxij. ibid. num. 39. fol. eod.
Liber Feudorum, compilatus fuit ab Oberto de Orto Iurisconsulto Mediolanensi, & an dicatur authen. in 3. parte, num. 84. fol. 30.
Liber mercatoris, an probet, in 6. part. vers. test. product. nu. 23. cum seq. fol. 394.
Liber pro scribente in sui fauorem, an probet, ib. nu. 30. cum seq. fol. 396.
Liber mercatoris de publico, pro tertio cōtra tertium, an probet, ib. nu. 35. fo. eo.
Liber gabellariorum, an probet, ib. nu. 36. fol. eo.
Liber mercatoris, an de consuetudine plenè probet, ib. nu. 37. fol. 397.
Liber suspectus vel reprobatus in vno, an probet in alio, ib. nu. 38. fol. eod.
Liber an edendus sit parti petenti, & an debeat edi totus liber, ib. nu. 39. fol. eod.
Liber speciariorū cōtinens, q̄ facto calculo talis est debitor, an probet, ib. n. 44. f. 398.
Libri scholariū retineri possunt pro expensis funeralibus, in 6. parte, vers. executio, num. 47. fol. 540.
Libri scholarium capi non possunt pro executione, nisi quando non habent alia bona, ibid. num. 16. fo. eo.

Ligius quis dicatur, in 6. parte, ver. iuramẽtum, nu. 44. fo. 422.
Limitatio ad l. non eo minus, C. de procur. in 6. parte, vers. sententia, num. 106. fol. 460.
Limitatio ad l. & in maioribus, C. de appellat. in 6. parte, vers. appel. num. 349. fol. 324.
Limitatio ad gl. in l. 1. §. fi. ff. à quib' appel. non licet, num. 346. fol. 523.
Lis in quo differat ab instantia, & quæ dicatur lis, & quando incipiat dici lis, in 5. parte, num. 63 64. 65. fol. 260.
Literæ cambij, an probent, ibid. num. 46. fol. 398.
Literæ cambij depositiuæ, an possint reuocari, ib. nu. 47. fol. 399.
Literæ cambij, si sunt perditæ, an possit reperi depositum, ib. nu. 48. fo. eo.
Literæ cambij, antequã præsentẽtur, si decoxit banchum, ad quod dirigebantur, cuius erit periculum, ibid. num. 50. fol. 399.
Literæ cambij, an probent numerationem, ib. num. 53. fol. 400.
Literæ credentiæ, an probent, ibid. num. 55. fol. eod.
Literæ missiuæ, an probent, & an obligent, eum ad quem mittuntur, ib. num 56. 57. fol. 401.
Litem contestari recusans, qualiter cogatur, in d. 6. parte, ver. litis contestatio, nu. 10. fol. 371.
Litem contestari, ex quibus causis, quis nõ cogatur, ibid. nu. 13. fol. 372.
Litis contestationis diffinitio, ibid. num. 3. fol. 370.
Lis, quando possit haberi pro contestata, ib. nu. 12. fol. 372.
Litigiosi vitium, an inducatur, si agitur possessorio, in 4. parte, 3. dist. num. 6. fol. 78.
Litigiosi vitium, an inducatur coram arbitratore, ib. nu. 7. fol. eo.
Litis pendẽtia, an possit opponi inter mercatores, in 6. parte, vers. exceptio, nu. 42. fol. 361.
Litis pendentia non inducitur per citationem factam petitionis porrigendę, in 6. parte, vers. citatio, num. 71. fo. 316.
Litis contestatio, non requiritur in causis ciuilibus in Regno: sed actus ille, qui immediatè sequitur, habet vim litis contest. in 4. parte, 9. dist. num 20. fol. 155. & in 6. parte, vers. litis contestatio, num. 2. fol. 370.
Litis contestatio, dicitur lapis angularis iudicij, & non potest omitti de iure communi, in 6. parte, vers. litis contestatio, num. 1. fo. eo.
Litis contestatio quid sit, ibid. num. 3. fol. eod.
Litis contestatio qualiter, & per quæ verba fiat, ibid. num. 5. fo. 371.
Litis contestatio non inducitur per exceptionem peremptoriam oppositam, ibid. num. 6. fo. eo.
Litis contestatio fit etiam per verbum, ignoro, ibid. nu. 7. fol. eo.
Litis contestatio, nõ potest fieri in iudicio, absente actore, ib. nu. 8. fol. eo.
Litis cõtestatio inducitur per responsionẽ factam positionibus, in causis summarijs, quando non præcessit libellus, in 6. part. vers. positio, num. 3. fo. 384.
Litis contestationis qui sint effectus, in d. vers. litis contestatio, nu. 15. fo. 372.
Litis contestationem an impediat protestatio, quando non animo litẽ contestandi, quis respondet, ib. num. 16. fol. eo.
Litem contestari quis potest præcisè compelli, num. 9. fo. 371.
Litigandi quando impeditur facto aduersarij, datur noua dilatio, in 6. parte, vers. dilat. num. 8. fol. 381.
Litigans coram Iudice à quo, post appellationem interpositam, appellationi renũciare videtur, in 6. parte, vers. appel. nu. 342. fo. 523.
Litigator, qui post litem contestatam se absentauit, & non habet domum, vel neminem reliquit in domo, per publicum proclama citari potest, in 6. parte, vers. citatio, num. 99. fo. 319.
Litigatori impedito facto aduersarij, non currit instantia, in 5. parte, num. 30. fol. 254.
Litigiosi vitium non inducitur, quando super re aliqua agitur criminaliter, in 4. parte, 1. dist. num. 50. fol. 56.
Locus, & tempus commissi criminis in libello requiritur, in 4. parte, 1. dist. num. 14. fol. 48.
Locus, & tempus commissi criminis, an requira-

quiratur in cauſis miſtis ſtãte Regia pragmatica, quòd in illis procedatur, ſine figura iudicij, ib.nu.94. fo.71.

Locus & tempus ſpolij, requiritur in libello, in quo intentatur interdictum, vnde ſexta, in iiij.parte, 7. diſtinct. numer.54. fol. 142.

Locus & tempus commiſſi criminis in inquiſitione contineri debet, in vj.parte, verſ.inquiſitio, num. 35. fo.273.

Locus, an & quando in citatione inſeri debeat in vj.parte, verſ.citatio, numer.64. fol. 314.

Locus qui dicatur de iure deputatus ad ſententiam proferendam, & curiam regendam, per Iudices tam ordinarios, quàm delegatos, in vj.parte, verſ.ſententia, nu. 71.78.cum plur.ſequent. fo.457.

Locis pijs datur reſtitutio in integrum, in vj.parte, verſ.appellatio, nu. 90. fo.483.

Locum tenens. Require infra, in litera V, in verſ.Vicem gerens.

Locatores equorum, an ſint mercatores, in iiij.parte, 9.diſt.num.63. fo.164.

Locans poſſeſſiones ſuas, & conducens, an dicatur mercator, ib.nu.65. fo.eod.

Lucrum qualiter diuidatur inter ſocios, in dicta iiij.parte, 4. diſt.nu 35. fol.95.

Ludens, & ludere videns, & mutuans pecuniam ludenti, & docens ludentem, æqui parantur, & omnes pœna inducta contra ludentes, puniuntur, & idem in iurante non ludere, in vj. parte, verſ.iuramentum, nu.46. fo.422.

M.

MAgiſtratus appellatione non venit delegatus, ſed tantũ Ordinarius, in 4.parte.5.diſt.num.49. fo.111.

Maioribus datur in integrum reſtitutio, ex clauſula generali: ſi qua mihi ex iuſta cauſa eſſe videbitur, in 6.parte, verſ.appellatio, num.82. fol.482.

Maioribus læſis, vltra dimidium iuſti precij datur reſtitutio in integrum, ibidem num.83. fol.eodem.

Malum maius non reperitur, quàm ſit vſura, in vj.parte, verſ.inquiſitio, num. 120. fol. 231.

Mandatum geminatum de eodem alicui factum, nihil valet ſecundum, ſed tantùm primum, in 6.parte, verſ.appellatio, numero.147. fol.494.

Marinus agens, vt procurator vxoris, cùm nullum haberet mãdatum, facit id ipſũ eſſe nullum, licet, vt legitimus administrator, agere potuiſſet, in 4. parte, 16. diſt. num.29. fo.223.

Maritus pro iniuria vxoris poteſt accuſare criminaliter, & ciuiliter, in 6.parte, ver. inquiſitio, num. 60. fol.277.

Materia obligata, an cenſeatur obligatum materiatum, & an ſtatutum, vel diſpoſitum in materia, cenſetur etiam diſpoſitũ in materiato: & an vnum veniat ap pellatione alterius, & econtrà, in ii.parte, num.18.19. fol.8.9

Materia, & materiatum, qualiter differant, ibidem, num.18.19.20. fo.eod.

Materia reductionis quotidiana eſt, in vj. parte, verſ.appellatio, num.123. fol.488.

Matrimonia Iudæorum ſecundum legem Moſaicam, contrahuntur, in 3.parte, numero 58. fol.27.

Matrimonia, antequam contrahantur, citari debent contradictores per publicum proclama, infra certum terminum, aliàs clandeſtina dicuntur, in 6.parte, verſicu. citatio, num. 102. fol.310.

Matrimonialis cauſa, eſt ſummaria, in iiij. parte, 9.diſt.num.172. fol.132.

Mens diſponentis attenditur, vbi de ea conſtat, non odio verborum, in 3.parte, nu. 112. fol.36.

Menſis commiſſi criminis in libello criminali accuſatorio apponi debet, in 6.parte, verſ.libellus, num.12. fol.333.

Menſura & pondere læſus, infra quantum tempus debet conqueri, & ad quid agere poteſt, in iiij.parte, 11.diſt.n.45.f.200.

Mercatura, an ſit ars ſordida, in dicta iiij.parte, 11.diſt.num.56. fol.161.

Mercator quis dicatur. ibid.nu.57. fol.162.

Mercator quando quis dicatur, ex vnico actu mercandi, ibid. nu.58. fol.eod.

Mercator an dicatur, qui per factores exercet mercaturam, ibid.nu.61. fol.164.

Mercator an dicatur, qui de præſenti nõ exercet mercaturam, licet de præterito exercuiſſet, ibid.nu. 68. fol.165.

Mercator matriculatus in diuerſis artibus, coram quo cõuenitur, ibidem, numero 106. fol. 172.

Mercator an poſſit eſſe matriculatus, in diuerſis artibus, ibidem, nu.207. fol.eod.

Mercator, qui habet multa nomina debitorum, an possit iurari suspectus, ibidem, num.125. fol.174.
Mercator fugitiuus, an liberetur, si creditores acceperint omnia eius bona, ibidē, num.526. fol.175.
Mercator tanquam suspectus captus, an debeat liberari, si captura est iniusta, ibidē, num. 127. fol.eodē.
Mercator cessans, & fugitiuus, an possit torqueri, vt indicet pecuniam, ibidem, numero 130. fol.eod.
Mercatores falliti, nō possunt cedere bonis ibid.num.131. fo.176.
Mercator conuenitur ex qualibet promissione, ibidem, num.139. fo.177.
Mercator qua actione tenetur ad soluendū mercedem sansario, ibid.nu.140.fo.eo.
Mercator an possit conueniri Lugduni, pro contractibus factis per suos factores, ib. num.141. foi eodem.
Mercatorum iudicium, quare sit summariū, ibid.num.149. fol.178.
Mercator forensis, an obligetur statuto mercatorum, ibidem, num.73. fo.166.
Mercatores an conueniant, vel conueniantur pro alijs casibus, quàm spectantibus ad mercantiam, ibid.nu 88. fol.168.
Mercator, qui habuit literas cambij pro Padua, an possit petere, pro Rom.in 6.parte ver.testium productio, nu. 52.fo.400.
Mercator, an teneatur edere cartulam, continentem solutionem, ib.nu.61.fo.402.
Mercator, qui confitetur se debitorem in cē tum, plus & minus: quid importent illa verba, ibid.nu.80. fol.406.
Mercator qualiter probabit, fuisse distroba. tum, ibid.num.81. fol.eodem.
Mercatores, an teneantur, ex contractu gesto per pueros, qui mittuntur cum cassecta in collo, in iiij.parte, 22.dist. num. 7.fol. 245.
Mercator, q̄ scripsit amico, q̄ emat frumentū, sed quòd non excedat precium carlenorū nouē, & deinde scripsit eidem, vt cōueniat sicut potest, & ille emit ad decem carlenos, an obligetur scribens, ibidem, num·13. fol. 246.
Mercatores & sansarij, an teneātur de dolo, & culpa, in iiij.part.9. dist.nu.144.f.177.
Merces an veniant in generali obligatione, ibidem, num.109. fol.172.
Merces venales inuectæ, in apothecam, an veniant in tacit aobligatione, ibidem, num.112. fo.eod.
Merces an possint vendicari à vero domino, ibid.num. 113, fol.173.
Merces emptæ de pecunia cōmuni, an præsumantur cōmunes, in vj. parte, versic. testium productio, num. 76. fol.406.
Minor, an necessariò debet mitiùs puniri, vel sit arbitrarium, in iiij.parte, j. dist. num.84. fol.64.
Minori ætati qualiter succurratur, ibidem, num.85. fol. eod.
Minori matriculato in arte, an detur restitutio in integrum, in d. 4. parte, 9. dist. num.135. fol. 176.
Minor quando possit stare in iudicio, in 4. part, 16. dist. num. 47. fol.226.
Minores non possunt diuidere sine decreto Iudicis, in eadem parte, 17. dist. num. 9. fol. 235.
Mercatorū in curia omnes causæ sunt summariæ, quia in eis ꝓceditur ex mera æquitate, in 4.part.9.dist.nu-48. fol.160.
Militia sola non probat beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio in militiæ expeditione, in vj.parte, vers. appellatio, num.99. fol.484.
Minæ iudicis inducunt iustā causam ipsum recusandi, in 6.parte, versic. appellatio, num.49. fol. 480.
Minor laicus litigans coram Episcopo, recipit curatorem ab eo, & econtra minor Clericus litigans coram Iudice laico, recipit ab eo curatorem, in iiij.parte, 11. distinct. num.13. fol.194.
Minor in iudicio criminali esse non potest, in iiij.parte, 16.dist.num. 80. fol.232.
Minor quando adiuit hæreditatem, & postea per in integrum restitutionē, vult se abstinere, & repudiare, tunc citandi sunt omnes creditores incerti, per proclama. cum termino trium mensium, in 6. parte, vers. citatio, nu. 103. fol.320.
Minor ætas de iure communi dicitur, vsque ad 18. annos, & ætas 25. annorū, legitima dicitur, in vj. parte, vers. appellatio, numero, 80. fol.482.
Minori litiganti per procuratorem, à seipso constitutum, cum iuramento, non datur beneficium restituti onis in integrū, ibidem, num. 104. fol.485.

Reliqua

Reliqua vide infra, in verſ. muler.
Miſerabiles perſonæ trahūt immediatè aduerſarios ſuos coram Imperatore, & laicos coram Iudice eccleſiaſtico, & earum cauſæ de plano expedire debent, in iiij. parte, 9. diſt. num. 194. fol. 182.
Item procedit in eis Iudex ex officio, in 6. parte, verſ. inquiſit. num. 32. fo. 272.
Miſſio in poſſeſſionem, quando facienda eſt contra abſentem indefenſum, debēt requiri eius conſanguinei, & amici, per proclama, in vj. parte, verſ. citat. nu. 107. fol. 320.
Miſtum iudicium, quòd dicatur, in 4. parte. diſt. num. 92. fol. 91.
Myſtica præcepta, quæ dicantur, in 3. parte, num. 8. fol. 18.
Moderari verbum, importat diminutionem pœnæ, in quarta parte, j. diſt. numer. 68. fol. 59.
Monetam falſam faciens, quæ non expenditur in Regno Siciliæ, qua pœna punitur, in iiij. parte, 2. diſt. num. 3. fo. 74.
Monitio Iudicis habet vim peremptorij, & trinæ citationis, in vj. parte, verſ. citat. num. 49. fol. 312.
Mortuus filius priùs præſumitur, quando pater & filius, vel mater & filius, in eodem conflictu, bello, aut mari moriuntur in proœ. nu. 15. fol. 2.
Mortuo delegato cauſa non reuertitur ad Ordinarium, ſed ad Principem delegantem, in iiij. parte, 16. diſtinct. numer. 59. fol. 229.
Moyſes habuit ſacerdotium à Deo vnà cum lege & ab ipſo fuit per Chriſtum translatum in Petrum, in 3. parte, nu. 70. fol. 28.
Mulcta per quos Iudices irrogari poſſit, & an per delegatum, in iiij. parte, 5. diſt. nu. 74. fol. 115.
Mulcta hodie irrogatur ad arbitrium Iudicis, vnde diſpoſitio l. cos, C. de modo mulct. non ſeruatur, ibid. num. eodem.
Mulcta irrogantur ſecundū diuitias, & paupertatē, & ob paupertatem remittitur in vj. parte, verſ. ſententia, nu. 31. 32. fol. 451.
Mulier viuens iure Romano, in Siciliæ Reno. ſine Mundualdo teſtari poteſt, in 3. parte, nu. 125. fol. 39.
Mulier, quæ per ſtatutum non poteſt contrahere ſine conſenſu propinquorum, intelligitur, quando contrahit nomine proprio: ſecus, ſi alieno, ibidem, num. 124. fol. eod.
Mulier teſtificari poteſt contra Clericum, quando ciuiliter de crimine agitur, in 4. parte, 1. diſt. num 41. fo. 54.
Mulier in foro mercatorum, an poſſit, vt procuratrix, interuenire, in vj. parte, verſ. except. num. 72. fol 368.
Mulier an poſſit liquidare inſtrumentum per Procuratorem, in vj. parte, verſ. inſtit. produ. num. 5. fol. 410.
Mundualdus, an requiratur, quando mulier contrahit, in iiij. parte, 16. diſt. num. 39. fol. 224.
Mulier, quando facit cōtractum ſibi vtilem, non requiritur conſenſus propinquorū, in iiij. parte, 16. diſt. num. 39. fo. 224.
Mulier, q̄ decipitur ſub auri promiſſione, in uita dicitur, & qui decipit mulierē cum promiſſione pecuniæ, & ſub tali promiſſione, vel datione ipſam adulterat, punitur pœna ſtatuti loquentis de adulterante inuitam mulierem, in vj. parte, verſ. inquiſi. num. 167. fol. 295.
Mulier honeſta in domo examinatur, ſine citatione partis, in 6. parte, verſic. citat. num. 27. fol. 309.
Mulier poteſt compromittere, ſine Mūdualdo, ſecundum Regiam pragmaticam, in 6. parte, verſ. compromiſſum, numer. 11. fol. 376.
Mulier carceratur pro debito, quando inſtrumentum ſecundum formam ritus præſentatur, in 6. parte, verſ. inſtrumentorum productio, num, 20. fol. 413.
Mulier, Iudex eſſe non poteſt, in 6. part. ver. ſententia, num. 98. fol. 459.
Mulier, ſiue maior ſiue minor, reſtituitur in integrum in Regno, etiamſi veniat, vt auctrix laudata, & nō datur vltra bis & dicatur primum, & ſecundum beneficium, in 6. parte, verſ. appellat. nu. 101. fol. 485.
Mulier litigans per Procuratorem cum iuramento, an reſtituatur in integrum, ibi. num. 106. fol. eod.
Mulier, & minor poſſunt infra quadriennium continuum petere reſtitutionem, in integrum, aduerſus temporis lapſum, l. dierum, in appellatione conſtitutorū, ibidem, num 413. fol. 531.
Mundualdus non requiritur in muliere,

contrahente nomine alieno, in 3. parte, num. 124. fol. 39.
Mundualdus datur in Regno mulieribus tantum viuentibus iure Longobardo, ibi. num. 125. fol. eod.
Mundualdus requiritur in testamento mulierum viuentium iure Longobardo, ibi. num. 125. fol. eod.
Mundualdus dari potest mulieri, etiam à Iudice deambulante, in 4. parte, 9. disti. num. 202. fol. 185.
Mundualdus non requiritur, quando mulier facit contractum sibi vtilem, in 4. parte, 16. dist. num. 49. fol. 226.
Mutus, Iudex esse non potest, in 6. parte, vers. sententia, num. 98. fol. 459.

N.

NAturale ius secundarium rationis, quo sit inuentum tempore, in 3. parte, num. 5. fol. 17.
Naturalis quæ sit causa, & an illi renunciari possit, in 2. parte, num. 29. fo. 10.
Naturalia contractuum iudiciorum, & aliorum actuum, quæ dicantur, ibid. num. 29. fo. eod.
Naturalia possunt in contractibus tolli, de voluntate partium, ibi. num. 44. fo. 13.
Naufragiorum causa, dicitur summaria, & expeditur, leuato velo, & potest in ea Iudex procedere ex officio, in 6. part. vers. inquisit. nu. 146. fol. 294.
Negans cum iuramento, se commisisse delictum, licet mendacium dicat, nō tamen periurus dicitur, in 6. parte, vers. interrogatio, num. 9. fol. 344.
Negocium quod dicatur, & in quo differat à causa, & controuersia, in 5. parte, num. 68. fol. 261.
Nemo viam elegisse videtur, per quam actus & voluntas sua impugnetur, in 4. parte, 9. dist. num. 207. fol. 186.
Negociator, an is dicatur, qui fructus prouenientes ex fundo vēdit, in 4. parte, 9. dist. num. 67. fol. 165.
Negociator, quis propriè dicatur, ibid. num. 69. fo. eod.
Nominatio auctoris, quare debet fieri ante litem contestatam, in 6. parte, vers. nominat aucto. num. 2. fol 340.
Nominatio in iudicio non comparente, quid agendum sit, ibid. nu. 10. fo. 342.
Nomen Rei, quando receptum dicatur inter Reos, in 4. parte. 6. dist. nu. 59. fo. 133.
Nomen Iurisperiti, ad quem mittitur pro consilio, non debet edi partibus, in 6. par. vers. appel. num. 9. fol. 476.
Nomina testium non tenetur quis edere parti ante publicationē, in 6. parte, vers. actorum edit. num. 60 fol. 432.
Nominatus primò, censetur maior, & dignior, in 3 parte. num. 117 fol. 37.
Nominatio Domini in iudicio, quando fieri debeat, & quid operetur, & in quo differat à laudatione auctoris, & an habeat locū in possessorio: & quid si Reus nolit nominare, & succubuit, an præiudicet Domino? in 6. parte, vers. nominatio, per tot. num. 1. fol. 340.
Notarius vnius comitatus, potest facere cōtractum in alio comitatu, volente domino illius comitatus, in 3. part. n. 104. fo. 34.
Notarius in die feriato, instrumentum facere potest, in 4. parte, 26. dist. numer. 86. fol. 232.
Notarius, Iudex chartularius dicitur, & exercet acta voluntariæ iurisdictionis, in 4. parte, 18. dist. num. 3. fo. 236.
Notarius putatiuus ex errore communi, an acta publica facere potest, in 6. parte, ver. actorum editio, nu. 26. fo. 429.
Notarius acta edere non tenetur, sine salario: ibid. num. 59. fo. 432.
Notorium crimen omne potest per Iudicē inquiri ex officio, & puniri in 6. parte, inquisit. nu. 140. cum seq. fo. 293.
Notorium dicitur, quod per decem testes probatur, ib i d. nu. 203. fol. 299.
Notorium non releuat ab onere proponendi, licet releuet ab onere probandi, in 6. parte, vers. appel. num. 154. fo. 495.
Nullitas iudicij, ex quibus causis consideretur, in 4. part. 16. dist. per totum, n. 1. f. 217.
Nullitas sententiæ, vsq; ad 30. annos, potest proponi, & allegari, in 6. parte, vers. sententia, nu. 154. fo. 464.
Nullitas sententiæ Episcopi, potest reduci coram eius Vicario, & econtrà, in 6. part. vers. appellat. num. 383. fol. 528.
Nullitas sententiæ latæ, per bonum virum confirmantem sententiam arbitrariam, an allegari possit in cad. parte, vers. cōpromis. num. 36. fo. 379.
Nullitas ex defectu iurisdict. proueniens nunquam intelligitur exclusa, ibid. nu. 40.

40. fol.cod.
Nundinæ & mercata, an differant, in 4.parte,9.dist.num 50. fol. 160.
Nundinæ vnde dicantur, ibid.num. 53.fol. 161.
Nundinæ & mercata idem sunt aliquando, ibid.num. 52.54. fol.cod.
Nundinæ hominibus sunt necessariæ, ibid. numer.55. fol.cod.
Nullitas iudicij agitati cum falso Procuratore,potest vsque ad mille annos opponi,& qualiter opponatur,in 4. parte, 16. dist.num.22. cum seq. fol.222.
Nuncius, ad citandum, potest eligi per Iudicem, etiam famulus suus, vel alterius partis.Imò etiam ipsum litigantem elige re potest,vt citet aduersarium, in 6.parte. vers.citatio, num.44. fol.311.
Nuncius non potest sine scriptis capere personam,neque bona,ibid.num.78.fol.317.
Nuncius quando aliquem domi citauit, in relatione clarè dicere debet, quòd eum perquisiuit, in ciuitate, & non inuenit, vnde eum domi citauit, aliàs non valet relatio,ibid.num.127. fol. 324.
Nuncio priuato, electo per Iudicem,nō creditur sine literis,ibi. num.46. fol.311.
Nuncio dicenti se citasse,quomodo,& quãdo credatur,ibid.num.53. fo.312.
Nuncio, seu executori ad capienda bona fisco delata, vel ad exigendas pecunias fiscales, non creditur sine literis, ibid.nu. 77. fol.317
Nuncio specialiter electo non creditur sine literis,ibid.num.79. & suprà, numer.49. fol. cod.
Nuncij curiarum, viles personæ esse solent, & solent portare aliqua signa , per quæ cognoscantur,ibid.num.42.43. fol.311.
Nuncij relatio ex actis apparere debet, antequam actus in contumaciam fiat,aliàs actus est nullus,ibi.num. 54 fol. 312.
Reliqua vide infrà,in litera R, in vers.relatio nuncij.

O.

OBertus de Orto, fuit Iurisconsultus Mediolanensis, & ipse librum Feudorum compilauit, in 3.part.num. 84. fol. 30.
Obligatio antidotalis inuēta est de iure naturali,in 3.parte,num.4. fol.17.
Obligatio penes acta curiæ recipi debet coram Iudice, vel Iudice mandāte,aliàs recepta extra locum iudicij, non valet nèc habet executionem paratam, vnde inuehitur contra notarios actorum,qui alio modo recipiunt, in 6.parte,vers.actorum editio,num.19. fo.427.
Obligatio penes acta curiæ potest recipi,etiam absente creditore,ibid.num.30. fol. eod.
Obligatio generalis, non includit vestes,lectum & suppellectilia,in 6. parte,versic. exec.num.23.& 30. fo.538.
Obligata sylua, non censetur obligata nauis, postèa facta ex lignis illius syluæ, quia obligatio materiæ, non se extendit ad materiatum, in 2.parte, numer.18.19. fol. 9.
Obseruantia generalis, & consuetudo,non indiget probatione, sed sufficit eam allegare,in 4.parte,num. 129. fol.40.
Operarij an teneantur de turbata possessione,in 3.parte,7.dist.num.22. fo.140.
Obligatus reddere rationem infra certum terminum, quid debeat facere,vt non incidat in pœnam,in 4. parte,9.dist.num. 143. fol.177.
Occidens aliquem,tenetur ad expensas medicinarum,& interesse operarum, æstimando operas temporis, quo potuisset viuere,in 4. parte,1.dist.num.7.fol. 46.
Offensus citari debet ad accusandum, antequam Iudex inquirat, in 6.parte,ver.inquisitio,num.38. fol.273.
Offensus, qui Iudici dixit, nolle accusare, demum inquisitione formata vult, non auditur,ibid. num.43. fol.274.
Officialis à proprio Iudice condemnatus, de malè gestis in officio, non appellat, in 6.parte,vers.appellatio, num.301.fol. 519.
Officialis in syndicatu condemnatus, non potest appellare,ibi num.302. fol. cod.
Officialis ciuitatis,si facit aliquam iniustitiam, potest adiri Episcopus, vel decuriones,vt prouideant,ibid. numer.390.fo. 529.
Opinio illa in dubio est seruanda, quæ fauet publicæ vtilitati,in 6.parte, vers.inquisit.num. 122. fol.291.
Oppressis omnibus, siue à parte, siue à domino , siue ab alio potentiori, licet implorare officium Iudicis,vt relcuetur,&

Hæc dicitur denunciatio iudicialis, in 6. parte, versſ. denunciatio, num. 3. fol. 300.
Ordinarius. Require suprà, in litera D, in versſ. delegatus.
Ordo sicut seruatus fuit à Deo in creatione mundi, ita etiã omnia inferiora suo ordine gubernantur, & etiam iudicia in procem. num. 1. 2. fol. 1.
Ordo, modus est agendi, sine quo nihil rectè agitur, ibidem, num. 3. fo. eo.
Ordo peruersus, vel omissus annullat actũ, ibid. num. 5. fol. 2.
Ordo seruandus est in verbis, in natura, in reformationibus, in consilijs, & in omnibus gestis, ibid. num. 6. cum seq. per totum vsque ad fin. fol. eod.
Ordo seruatur in iudicijs, vt priùs expediantur acta actoris, & deinde acta Rei, ibidi. num. 11. fol. eod.
Ordo in sententijs, & decretis exequendis, seruari debet, ibi. num. 12. fol eod.
Ordo verborum in legatis, & dispositionib seruatur, ibi. nu. 17. fo. 3.
Ordo ex iuris præsumptione in debitorum solutione seruatur, ibid. nu. 20. fol. 3.
Ordo rescripti, dicitur forma, in 2. part. nu. 24. fol. 9.
Ordo scripturæ seruari debet, & prior in ordine, præsumitur prior in tempore, in 3. parte, num. 108. fol. 35.
Ordo scripturæ non attenditur, vbicunque mens disponentis est certa, ibid. nu. 109. fol. 36.
Ordo scripturæ non inspicitur, vbi constat de ordine intellectus, ibid. nu. 114. fol. 37.
Ordo scripturæ perturbans ordinem necessitatis, non attenditur, sed ad necessitatẽ reducitur ibid. nu. 115. fol. eod.
Ordo exempli gratia positus pro doctrina, formam non inducit, nec seruari debet ibid. num. 113. fol. 36.
Ordò iudiciarius non requiritur in sententia interlocutoria, sicut in diffinitiua, in sexta parte, versic. sententia, numero. 20. fol. 449.
Ordo l. à diuo Pio, §. in venditione, ff. de re iu in actione personali solùm seruatur. Secus, in hypothecaria, 6. parte, versicul. execut. num. 13. fol. 536.
Origo legum in hoc seculo, & origo iudicij, qualiter se habuit, in 3. parte, num. 1. & seq. fol. 16.

P.

PActum, quòd venditur non teneatur de euictione, valet, & tenetur tunc ad precij restitutionem, in 2. parte, num. 44. fol. 13.
Pactum nudum producit actionem de æquitate Canonica. Idem in curia mercatorum, in 4. parte, 9. dist. num. 48. fo. 160.
Pactum in venditione ancillæ, ne prostituatur, operatur, vt Iudex ex officio possit inquirere, & ducere eam ad libertatem, in 6. Parte, versſ. inquisitio, num. 131. fol. 293.
Pactum de capiendo debitorem, vel eius bona operatur, vt possit fieri captura, sine alia partis citatione, & potest impetrari familia à Iudice etiam contrà tertium possessorem, in 6. parte, versſ. citatio, nu. 11. fol. 306.
Pactum nudum, an firmetur iuramento, in 6. parte, versſ. iuramentum, num. 35. fol. 421.
Pacisci an possit inter socios, quòd capitale sit saluum, in iiij. parte, 4. dist. numer. 20. fol. 91.
Pactum an valeat inter socios, quòd vnus habeat duas partes lucri, & tertiam damni, ibid. num. 21. fol. eod.
Pactum, quod vnus habeat tres partes lucri, alius quartam, an valeat, ibid. numer. 22. fol. eodem.
Pacta facta mercatoribus fallitis, non sunt seruanda, in iiij. parte, 9. dist. num. 132. fol. 176.
Pactum quod absque litis denunciatio. teneatur venditor de euictione, an valeat, in sexta parte, versic. aucto. laud. numer. 5. fol. 337.
Pactum nudum inter mercatores, an sit efficax ad agendum, in 6. parte, versſ. excep. num. 65. fo. 365.
Papa non potest laico delegare causas merè spirituales, in quarta parte, 13. dist. nu. 10. fol. 214.
Papa, potest ius diuinum limitare, in 3. parte, num. 79. fol. 29.
Papa, est Iudex appellationis omnium Principum, non recognoscentium Superiorem, quando eorum sententiæ manifestam iniquitatem continent, in 6. parte, versſ. appel. num. 176. fol. 515.
Papa est Iudex appellationis, vacante Imperio,

prio, ibi.num.388. fol.528.
Paria ſunt, ſcire, & ſcire debere, in 3. parte, num.103. fol.30.
Partes an facere poſſint, quòd Iudex ſine ſcriptis pronunciet, in 2. parte, num. 41. fol. 12.
Pater magis cruciatur de tortura filij, quàm propria, & ideò à filio tormenta incipi debent, in proœm. num. 14. fol.2.
Pater pro iniuria filij, poteſt accuſare ciuiliter, & criminaliter. Secus in alio conſanguineo, quia ſolùm criminaliter poteſt, in 6. parte, verſ. inquiſit. num 60.65. fol. 277.& 279.
Pater poteſt remittere iniuriam factam filio, eo inuito, nec alij fratres iniuriati ac cuſare poſſunt, tanquam coniuncti, ibi. num.67. fol.279.
Pater vilis non poteſt iniuriam factam filio remittere, ibid. nu.68. fol.eod.
Pater vilis non poteſt filio pupillariter ſubſtituere, ibid.num.69. fol.eod.
Pater dilapidator, priuatur adminiſtratione bonorum filij, & tunc filius agere poteſt contra patrem, ibid. num. 70. fol. eod.
Pater iuſto filio, iniuriam illatam, à coniuncta perſona filio, non poteſt remittere, ibid. num. 71. fol.eod.
Pater citatus, vt præſtet aſſenſum filio, ſi non comparet, an iudicium ſit validum, in quarta parte, 16.diſtinct.num. 34. fol.224.
Pater an teneatur ex contractu filij, in ead. parte, 22.diſt.num. 20. cum ſequent.fol. 247.
Pater, ſi dedit pecuniam filio, vt ex ea lucretur, an lucrum communicetur, in iiij. parte, 4.diſt.num.32. fol 95.
Pater an teneatur de cõtractu filij, ſi paſſus ſit eum negociari, in ead. parte, 9.diſtin. num.119. fol.174.
Patria ſua vnicuique charior eſt, in 3.parte, num.43. fol.24.
Pauperes litigantes in iudicio, non tenentur ſoluere ſportulas, in 4. parte, 9.diſtin. num.196. fol.185.
Pauper excuſatur à contumacia, in vj. parte, verſ.contumacia, num. 5. fo.326.
Pax debet fieri inter oiues inimicos, quando ex hoc turbatur quies Reip. & Iudex poteſt ipſos compellere ad concordiam ex officio, in 6.parte, verſ.inquiſit.num. 164. fo.295.
Peculium caſtrenſe filij, condemnati, non datur executioni, in 6. parte, in verſ.executt.num.36. fol.539.
Pœna in actione iniuriarum, cui applicetur in quarta parte, j.diſt.num.10. fol.47.
Pœna iniuriarum, æſtimatur per Iudicem, quando per querelam agitur, ibid.nu. 11. fol.eod.
Pœna iniuriarum in ruſtico verberante militem, eſt pœna manus, ibid.numer.16. fol. 48.
Pœna duplici non debet quis pro eodem delicto puniri. Fallit, quando vna pœna non fuit ſufficienter irrogata, in 6.parte verſ.iuquiſit.num. 92. fol.284.
Pœna irrogata pro aliquo crimine per Iudicem Eccleſiaſticum, an poſſit iterum irrogari à Iudice ſeculari pro eodem, & econtrà, in d.1.diſt.num.20. fol.50.& in d.verſ.inquiſi.num. 97. fol.286.
Pœna priuationis officij non facit cauſam criminalem, ſed ciuilem. Fallit, vbi iſta ſola pœna imponeretur per ſtatutum, in d.1.diſt.num.32. fol.53.
Pœna quando applicatur fiſco ex contractu illicito, cauſa dicitur ciuilis. Secus, ſi ex delicto, ibid.num.39. fol.54.
Pœna pecuniaria delicti à lege introducta, an parti, vel fiſco applicetur, ibid.num. 40. fol.eod.
Pœna obligatiõis, an debeatur in curia mercatorum, in 4.parte, 9,diſt.nu.121.f.174.
Pœna qua puniatur ille, qui tenet aurum vel argentum vitioſum, in ead.parte, 11. diſt.num.33. fol.198.
Pœna qua plecti debet, committens fraudẽ in ſubſtantia Rei, ibid.num.34. fol.eod.
Pœna principalis attenditur, vbi poteſt Procurator interuenire, in 4.parte, 1.diſt.numero 54. fo.57.
Pœna arbitraria, an & quando poſſit per Iudicem extendi, vſque ad mortem, Incluſiuè, ibid.num.59.cum plur.ſequent. fol. eodem.
Pœna acerrima, pro pœna mortis accipitur, ibid.num.61. fol.58.
Pœna capitalis accipitur altero de trib.modis, & in dubio accipitur pro minori, ibid.num.63. fol.eod.
Pœna mortis in arbitrarijs nunquam imponitur in delictis attentatis & non con-

consumatis, ibi.num. 65. fo.59.
Pœna mortis nunquam imponitur, vbi lex loquitur per verbum, moderari, ibi.nu. 68. fol.eod.
Pœna mortis irrogatur danti alapam Officiali, ibid.num. 71. fo.60.
Pœna iniuriarum, est arbitraria Iudici, ibi. num. 72. fol.61.
Pœna illa debet imponi, quæ solita est secundum consuetudinem, ibid. num.73. fol. eod.
Pœna omnis à iure determinata, est hodie arbitraria Iudici, quia potest illam augere, & minuere ex causa, ibid, numer.82. fol. 64
Pœna ordinaria minuitur propter senectutem, iuuentutem, furorem, vel ebrietatē, vel iustum calorem, seu excellentiam hominis, ibid.num. 83. fol.eodem.
Pœna perpetui carceris, vel abscissionis membri, an capitalis dicatur, in 4. parte 2.dist. num.2. fo.74.
Pœna fustigationis, an capitalis dicatur, ibi. num.5.& 6. fol.75.
Pœna capitalis, non est relegatio, ibid.nu. 6. fol.eod.
Pœna banni, vbi bona non publicantur, æquiparatur pœnæ relegationis, ibid.nu. 7. fol.eod.
Pœna stigmatis in facie hominis, est à iure prohibita, & statutum illam imponens, non valet, ibid.nu. 8. fo.eod.
Pœna banni ex cōsuetudine hodie non irrogatur simul cum fustigatione pro furto, ibid.num.10. fol.76.
Pœna extraordinaria, seu arbitraria irrogatur, vbi à lege, vel statuto non est imposita certa & determinata pœna, in 4.parte, 10.dist.num.4. fol.189.
Pœna colludentis, seu præuaricantis in accusatione, quæ sit, in vj.parte, vers. inqui. num.77. fol.281.
Pœna criminalis irrogatur, pro satisfactione Reip. ibid.num. 95. fol.285.
Pœna duplici potest puniri is, qui fuit bis contumax in duobus iudicijs, pro eadē causa. Idem in debitore, cui bis fuit accusatum instrumentum, pro eodem debito, ibi.num.99. fo.286.
Pœna reiteranda ei, qui non fuit sufficienter pro crimine punitus, qualiter irrogari debeat, & quid si primò fuit. punitus corporaliter, & secunda pœna est etiam corporalis, & quid si veniret pœna mortis? ibid.num. 100.101. fol.eod.
Pœna mortis, an & quando ex causa mitigari debeat, quia quis fuit aliter castigatus in corpus, vel diu carceratus pro eodem crimine, ibid.num. 101. fol.287.
Pœna criminalis, an possit irrogari vsurario per Episcopum, ibidem, num.110.111. fol. 288.
Pœna potest exacerbari, vt alij accipiant exemplum, ibid. num. 113. fol.290.
Pœna exacerbatur propter delicti frequentiam, ibi.num.114. fol.eodem.
Pœna illa debet irrogari, quæ magis timetur, ibid. num.115. fol.eodem.
Pœna pecuniaria, potest irrogari per Iudicem Ecclesiasticum, debet tamen postea illam erogare in fabricam Ecclesiæ, ibid. num.116. fol. eod.
Pœna arbitraria puniri debet, qui venit contra præceptum legis, ibid.nu.121. fo.291.
Pœna, quæ fit contra committētes conuenticulam, seu conspirationem, ibi.numer. 129. fo.292.
Pœna falsæ monetæ, est vltimum supplicium, cum publicatione bonorum, ibi. num.186. fol.297.
Pœna hæretici, est combustionis, & publicationis bonorum, ibidem, numero 187. fol. eodem.
Pœna instrumenti præsentati, secundum formam ritus, est redacta ad tarenos tres pro qualibet vncia, secundum communem obseruantiam, & quando cuitetur, in 6.parte, vers. instrumentorum productio, num.2. fol.409.
Pœna contumaciæ in vno tareno, vel augustali, iuxta Regni consuetudinem, intelligitur contra verum contumacem, & non contra filium domi citatum, in 6. parte, vers. appel. num. 289. fol.517.
Pœna mortis, potest per Iudicem permutari alicui in pœna, vt sit perpetuus carnifex, & censetur seruus pœnæ, in 6.parte, vers. executio, num.25. fol.537.
Pœna mortis, pro crimine non debet irrogari homini valdè disciplinato & perito in aliqua arte, vel scientia. Idem, quādo à die cōmissi delicti esset lapsum longum tempus. Idem, quando criminosus detinuisset magno tempore carceratus pro illo,

illō crimine, et hoc procedit etiam in pœna mutilationis membri ibidem, nume. 10 60. fol. 541.
Pœnam non potest Iudex ponere in sententia, in casu, in quo sententiæ non pareretur. ibidem, num. 62. fol. eod.
Pœnæ ambæ quando tendunt ad vindictā, vna non tollitur per alteram, quæ non fuit sufficienter irrogata, in iiij. parte, 1. dist. num. 20. fol. 50.
Periculum diminutionis precij rei emptæ, ad quem spectet, in eadem parte, 4. dist. num. 54. fol. 98.
Periurium an purgetur, si soluitur post terminum, in vj. parte, vers. excep. numero 37. fol. 359.
Periurus non dicitur, qui negat cum iuramento, se cōmisisse delictum, licet mendacium dicat, in vj. parte, vers. interrogatio, num. 9. fol. 344.
Periurus non est principalis, qui deposuit falsum cum iuramento, sed solum Deū habet vltorem: Iudex tamen potest sibi facere præceptum pœnale, vt dicat veritatem, in vj. parte, vers. positio, numero 17. fol. 385.
Persona illustris & clarissima in scriptis citari debet, in vj. parte, vers. citatio, num. 76. fol. 317.
Personam neque bona non potest nuncius sine scriptis capere, ibidem, nu 78. fol. eo.
Personæ vili, & suspectæ de periurio, nō defertur iuramentum suppletorium, in vj. parte, vers. iuramentū, num. 6. fol. 418.
Petitio hæreditatis, an sit actio merè realis, vel personalis in rem scripta, in 4. parte: 3. distinct. num. 61. fol. 85.
Petitio hæreditatis non datur ei qui quandoq; fuit in possessione, & ab ea cecidit, in iiij. parte, dist. num. 8. fol. eod.
Petitio hæreditatis nō solum datur ad vniuersam, sed etiam ad rem particularem, in dicta 7. dist. num. 8. fol. eodem.
Petitio hęreditatis intentata præiudicat aliis actionibus, & facit illas quiescere, in 4. parte, 20. dist. num. 6. fol. 238.
Petitio restitutionis, aduersus sententiam Principis, non impedit executionem, in vj. parte, vers. appellatio, nu. 109. fo. 486.
Petitio restitutiōis in integrū, impedit executionē sententiæ; nisi malitiosè petatur in vj. parte, vers. executio, nu. 58. fol. 540,
Petenti reuocationem attētatorum, nō potest opponi proprietatis exceptio, in vj. parte. vers. appellatio, num. 405. fol. 530.
Petitorium iudiciū quod dicatur, & quod possessorium, in iiij. parte, 7. distinct. numero. 1. 2. fol. 137.
Pijs locis datur restitutio in integrū, in vj. parte vers. appellatio, num. 90. fol. 483.
Pignoratitia actio an realis, vel personalis dicatur, in iiij parte 3. dist. nu. 60. fol. 85.
Plebiscitum, quod dicatur, & quando fuit introductum, in iiij. parte, nu. 22. fol. 120.
Positio, articulus, & capitulum, quid sint, & qualiter inter se differāt, in vj. parte, ver. positio, num. 1. 2. 3. 6. fol. 383. 384.
Positio in quo differat à libello, ibidem, numero 3. fol. eodem.
Positio obscura, siue articulus obscurus, declarari possunt post terminum, vsque ad conclusionem in causa, ibidem, num. 12. fol. 385.
Positioni criminosæ, seu continenti turpitudinem, an & quando sit respondendū in vj. parte, vers. interrogationes, num. 7. fol. 343.
Positioni de facto alieno in criminalibus non debet responderi, ibi. nu. 11. fol 344.
Positioni iuris non est respondendum, ibidem, num. 17. fol. eod.
Positionē faciens, censetur fateri, quod ponit: Secus, si interrogabat, in vj. parte, vers. positio. num. 6. fol. 384.
Positiones faciens, fateri videtur; incipiendo à negatiua, in d. vers. positio, num. 9. folio eodem.
Positiones infra terminum datum ad probandum debent fieri, non autem post, ibid. num. 10. fol. eodem.
Positiones fieri debent positiuè, nō autem interrogatiuè, & quæ sit ratio; ibidem, num. 13. fol. 385.
Positiones si sunt admissæ saluo iure impedimenti, quid operentur ista verba, ibidem, num. 23. fol. eodem.
Positionum, siue articulorum copia, datur parti, nō autem interrogatoriorum, ibidem, num. 19. 21. fol. eodem.
Positionibus responsio potest fieri per verbum credit, & isto casu est veritatis expressiuum, ibidem, nu. 14. fol. eodem.
Positionibus & articulis post terminū productis pars respondere non tenetur, ibidem,

dem, num.11. fol.eodem.
Positionibus quando respondetur, non debet esse presens Aduocatus, nec procurator respondentis. Fallit, quando respondens esset rusticus, vel idiota, ibid. num.15.16. fol.eod.
Positionibus respondere nolens, an possit petere terminum ad deliberandum, ib. num. 22. fol.eod.
Positionib. nolens respondere, habetur pro confesso, & qualiter hoc practicetur, & quid seruetur in Regno, in 6. parte, ver. appellatio, num.358. fol.525.
Possessio non transit ad hæredem, nisi apprehendatur. Fallit tamen quando defunctus possidebat per colonum, in 4. parte, 7. dist. num.3. fol.137.
Possessio antiquior nō prodest agenti possessorio retinendæ, quando ab ea cecidit facto suo, ex propria alienatione, ibid. num.25. fol.140.
Possessio alienata per eū, qui alieno nomine possidet, potest per dominum recuperari condictione ex l. fin. C. de acq. pos. ibid. num. 59. fol.146.
Possessionem ingrediens auctoritate decreti iniusti, punitur de vi turbatiua, in 4. parte, 16. dist. num.76. fo.231.
Possessoriū recuperandæ, datur ei, qui molestatur extra iudiciū. Secus, si in iudicio, in 4 parte, 7. dist. nu. 28. fol.141.
Possessorium iudicium triplex est, & quod dicatur, in d. 7. dist. num.2. fol.137.
Possessorium adipiscendæ, quando habeat locum, & quid requiratur, ibidem, nu. 4.5. fo.eo.
Possessorium adipiscendæ, non datur hæredi, qui quandoque habuit possessionē, & ab ea cecidit, ibidem, nu.5. fol.eod.
Possessorium adipiscendę, est etiam remedium fi. C. de edict. D. Adr. tol. ibidem, num.12. fol.138.
Possessorium adipiscendæ etiam dicitur, quando beneficiatus implorat Iudicis officium, vt mittatur in possessionem beneficij nouiter acquisiti, ibidem, nu. 10.13. fo.139.
Possessorium retinendæ quod dicatur, & quando locum habeat, ibidem, nu.14. fol.eodem.
Possessorium retinendæ, nō datur contra deiectum turbantem suum deiectorē, ibidem, num. 17. fol.eodem.
Possessorium retinendæ, datur, etiā pro iurib. incorporalibus, ib num.27. fo.140.
Possessorium recuperandæ, quod dicatur, & quando habeat locum, ibidem, num. 28. cum plu. sequentib. fol.141.
Possessorium beneficij, quādo dicatur causa spiritualis, & an possit talis quæstio coram Iudice laico ventilari, in 4. parte 12. dist. num.5. fol.213.
Possessorium retinendæ, duobus litigantibus, ille obtinet, qui de antiquiori possessione probat, etiam si aduersarius probaret de titulo, verùm debent articulare, quòd habens titulum, possidet clàm, respectu suæ possessionis, in iiij. parte, 7. dist. nu.19. fol.139.
Possessoria remedia recuperandæ, multa sunt, ibid. nu.28. cum plur. seq. fol.141.
Possessoria duo recuperandæ, sunt nouiter inducta in Regno, vnum per constitutionem, circa violentiarum, & aliud per tria capitula Regni, & quando hæc habeant locum, ibid. num.61. fol.146.
Possessoria remedia an dicantur ita priuilegiata contra tertios non spoliantes, sicut contra ipsos spoliatores, in iiij. parte, 6. dist. num.44. fol.128.
Possessoria causa quælibet, est summaria, ibidem, num.46. fol.129.
Possidens immobilia, non tenetur satisdare: quia cessat præsumptio fugæ, in vj. parte, vers. satisdatio, num.3. fo.345.
Possessio de præsenti, an arguat ad possessionem de præterito, in iiij. parte, 7 distin. num. 23. fo.140.
Possessio antiqua an præsumatur cōtinuata? ibid. num.24. fol.eod.
Pragmatica, regia incipiens, Dispendia, quòd in causis ciuilibus vel mistis procedatur sine figura iudicij, an locum habeat, quando pœna venit pro parte fisco, & pro parte parti applicanda, & an tollat solennitatem libellorum? in iij. parte, 1. dist. num. 94. fol.71.
Practica regni circa tempus comparitionis ob citationem, in vj. parte, vers. citatio, num.67. fol.315.
Præceptum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, est Natura, lege Mosaica, Euangelica, & Apostolica, confirmatum, in iij. parte, num.6. fol.17.

Præceptum de soluēdo, an sit sententia interlocutoria, vel diffinitiua, in 6. parte, vers. sententia, nu. 27. fo. 450.

Præceptum, quod fit in confessum, an dicatur sententia, vel non? ibid. nu. 28. fol. eod.

Præceptum vnius Iudicis, an possit exequi per alium, in 4. parte, 9. dist. num. 122. fol. 174.

Prælatus agens nomine Ecclesiæ, in vj. parte. vers. libellus, nu. 6. fo. 432.

Prælatus, an possit compromittere de reb. Ecclesiæ, in iiij. parte, 14. distin. num. 5. fol. 215.

Prælatus visitans Ecclesiam, de vita & moribus Clericorum inquirere debet, in 6 parte, vers. inquis. num. 14. fol. 269.

Prælatus, licet de iure possit esse Iudex in causa suæ Ecclesiæ, potest tamen, vel suspectus, recusari, in vj. parte, vers. appel. num. 51. fo. 480.

Præiudicialia omnia sunt hodie in Regno sub. ata, per cōstitutiones Regni, quod qualiter procedat, in iiij. parte, 20. dist. num. 17. fol. 259.

Præsens in iudicio, an debeat aliter citari, vel certiorari, in 6. parte, vers. citatio, num. 12. fol. 307.

Præsumptio est, quòd quilibet occidēs, vel dicens verba iniuriosa habeat animum offendendi, in 6. parte, vers. confessio, num. 27. fol. 389.

Præsumitur prius mortuus pater, vel mater, quàm filius, inspecto ordine naturæ. Fallit, quando filius esset, impubes mortuus in proœ. num. 15. fo 2.

Præsumitur pro decreto, seu sententia Iudicis maioris. Secus in Iudice inferiori, & Pedaneo, in 6. parte, vers. iuramentū, num. 32. fol. 420.

Præsumitur bonus is, qui per triennii persecuerauit in bonis moribus, in 6. parte, ver. repulsa, nu. 3. in fin. fo. 436.

Prætores, quando electi à Romanis, & quis dicatur prætor vrbanus, & quis peregrinus, in 1. parte, nu. 24. fo. 20.

Præuentio non impeditur per citationem factam petitioni porrigendę, in 6 parte. vers. citatio, nu. 71. in fi. fol. 316.

Præuentio facta per debitorem, facit non posse contra eum præsentari, secundū formā ritus, & qualiter fieri debeat, in 6 parte, vers. instrumentorum productio, num. 26. fol. 413.

Precia rebus imponētes, vt alii plus emāt, qualiter puniantur, in 4. parte, 11 dist. num. 49. fol. 201.

Præuentio quando locum habeat, in ead. parte, 3. dist. num. 45. fol 82.

Præuentio facta in curia debitoris; an ritè facta sit, in quarta parte, 9. dist. nu. 122. fol. 173.

Primus in eligēdo rem legatam, primò nominatus esse debet, in proœ. nu. 17. fol. 2. & in 2 parte, num. 106. fo. 35.

Primò nominatus, censetur maior, dignior, in 3. parte, num. 117. fol 37.

Princeps potest ex causa distinguere, & limitare ius gentium, non autem in totum tollere. Idem in iure diuino in 3. parte, nu. 45 fol. 25. & num. 72. fol. 28.

Princeps solus vtitur in rescriptis clausula: appellatione remota, non autem delegatus princeps, nec operatur in præiudiciū, in 6. parte, vers. appellat. nu. 317. fol. 522.

Princeps habet omnē iurisdictionem originaliter radicatam in se, & ab eo dependent omnes Iudices, sicut riuuli à fonte in 4. parte, 5. dist. num. 3. fol. 103.

Princeps solus & nō inferior causam summariè committere potest, in 4. parte, 9. dist. num. 3. fo. 152.

Princeps non censetur causam summariè committere, nisi expressè dicat, ibi. nu. 5. fol. eod.

Princeps si facit alicui indultum de delictis præteritis, quod intelligitur parte offensa cōcordata, & offensus accusatione pendente remittit, an Iudex possit prosequi ex officio, in 6. part. vers. inquisit. num. 56. fol. 276.

Princeps citare potest die feriata ad honorem Dei, in 6. parte, ver. citatio, nu. 122. fol. 322.

Princeps sine causa iuri gentium detrahere non potest, in 6. parte, vers. factorum edi. num. 23. fol. 428.

Princeps potest esse Iudex in causa propria, quam habet cum suo subdito: Secus, si cum non subdito, in 6. parte, vers. appel. num. 34. fol. 479.

Princeps potest appellationem tollere, ibi. num. 340. fol. 522.

A Principe non appellatur, ibid.num.248. fol. 511.
Principis delegatus, etiam causas meri, & misti imperij subdelegat, in 4. par. dist. 5. num.68. fol.114.
Principalis debet fieri excussio, antequam conueniatur fideiussor, vel tertius possessor, in 4. parte, 20. distinct. numer. 12. fol. 239.
Priuilegiatus non vtitur priuilegio suo cõtra pariter priuilegiatum, in 4. parte, 6. dist. num. 43. fol. 128.
Probatio, quæ sóli Iudici concludit, potest recipi, etiam parte non citata, in 6. parte, vers. citatio, num. 20. fol. 308.
Probatio per confessionem admittitur, etiam post cõclusum in causa. Item post terminum datum ad probandum, & probatum habendum, in 6. parte, vers. confessio, nu. 23. fol. 389. & 441.
Probatio dubia interpretatur, contra producentem, ibid. num. 32. fol. 390.
Probatio, an admittatur contra iuramentum litis decisorium, in 6. parte, versi. iuramentum, num. 23. fo. 419.
Probatio, per rei euidentiam, & loci aspectum, admittitur post conclusionem in causa, in 6. parte, vers. conclusio in causa, num. 6. fol. 441.
Probatio ad defensionem Rei admittitur in criminalibus, conclusione facta, in causa, in d. 6. parte, vers. dilatio, num. 3. fol. 380.
Probationes receptæ sine dilatione, valẽt, ibid. num. 13. fo. 381.
Probationes sunt de iure diuino, in 4. parte 9. dist. num. 10. fol. 131.
Probationes, quando requirantur plenè, & quando semiplenè, in causis summarijs, ibid. num. 46. fol. 159.
Probationes receptæ in processu inquisitionis, non pereunt, superueniente accusatore, sed remanẽt in suo robore, in 6. par. vers. inquisitio, nu. 47. fol. 275.
Probatio, quænam requiratur, in actione institoria, in 4. parte, 22. dist. nu. 6. fol. 245.
Probationes non concludentes, an probẽt inter mercatores, in 6. parte, vers. testium productio, num. 72. fol. 404.
Procurator, qui per viginti annos gessit se pro procuratore, an debeat docere de mandato, in 6. parte, vers. exceptio, nu. 48. fol. 362.
Procurator eoipso intelligitur cõstitutus, quando affert secum instrumentum debiti, ibid. num. 49. fol. cod.
Processus est nullus, quando plures sunt delegati, & vnus sine alio procedit, nisi in rescripto apposita sit clausula: & si non omnes, &c. fallit etiam in delegato ad vniuersitatem causarum, in 4. parte, 5. distinct. num. 31. fo. 108.
Processus contumaciæ punitiuus, factus à delegato, non verè delegato, non valet. Secus in Ordinario, ibi. num. 40. fo. 110.
Processus valet, licet Iudex causam reconuentionis pari passu non expediat, sed malefacit, & debet appellari, in 4. part. 6. dist. num. 12. fol. 120.
Processus inordinatus fact⁹ ab eo, qui priùs ordinariè procedere incœpit, an valeat, in 4. parte, 9. dist. num. 203. fol. 186.
Processus factus à Iudice recusato, est ipso iure nullus, in 4. parte, 16. dist. nu. 4. fol. 218.
Processus factus per aliquos ex pluribus Iudicibus datis, cum clausula, quòd si non omnes, &c. antequam eis constaret de impedimento collegæ, est nullus, ibid. num. 5. fol. cod.
Processus in contumaciam factus ante nũcij relationem, est ipso iure nullus, ibid. num. 9. fo. 219.
Processus factus contra exititios ciuitatis, ad instantiam creditorum in cõtumaciam, non valet, ibid. num. 62. fo. 229.
Processus fabricatus super inepto libello in criminalibus est nullus, ibid. num. 62. fol. cod.
Processus factus contra eum, qui arripuit iter ad Papam, est nullus, ibid. num. 66. fol. cod.
Processus factus die feriato ad honorẽ Dei, etiam de consensu partium, non valet, ibid. num. 83. fol. 232.
Processus factus die feriato ad honorem Dei, valet, quando Iudicis iurisdictio erat tempore peritura, in 6. parte, versic. actorum editio, num. 45. fo. 431.
Processus potest fieri die feriato, ad honorem Dei, in curia principalis, ibid. num. 46. fol. cod.
Idem in causis carceratorum, ibid. numer. 48.

48. fol.eod.
Processus impeditur per exceptionē,quòd sine actione agitur, in 4.parte, 20.dist. nu.15. fol.239.
Processus factus coram incompetenti Iudice,an fidem faciat, coram competenti, & quid de confessione, in 6. parte, vers. inquis. num.103. fo.257.
Processus est nullus, si petitur iuramentū calumniæ, & non præstatur, in 6.parte, versic. iuramentum calumniæ, nu.2.fo. 373.
Processus si est deperditus,& nouus fabricatus, & posteà primus est repertus, secundum quem debeat sententia ferri? in 6. parte, vers.actorum editio,nu.52.fo.431.
Processus criminalis qualiter, & quo ordine debet à Iudice fabricari, vt possit ad torturam deuenire,in 6.parte, vers.tortura,num.10. fol.439.
Procurator non admittitur in criminalib. etiam in crimine iniuriarum,& quādo, & qualiter hoc procedat, in 4. parte,1. dist.num.51.cum pl.seq. fol.56.
Procurator in crimine iniuriarum admittitur,quando ciuiliter agitur ad æstimationem iniurię. Secus,si criminaliter,ib. num.53. fol eod.
Procurator potest interuenire in criminalibus,vbi irrogatur pœna pecuniaria,nō obstante, quod si non habet in ære,luat in corpore,ib.num.54. fol.57.
Procurator interuenire potest pro muliere, coniugata,in causa criminali litigāte, ibid.num.55. fol.eod.
Item pro vniuersitate, ibidem.
Procurator potest litigare pro pluribus personis,quando criminali iudicio cōtra eas simul agitur,ibid.num.56. fol.eod.
Procurator admittitur ex parte, accusatoris prosequentis suam, vel suorum,iniuriam,ibi.num.57. fol.eod.
Procurator admittitur in criminalibus,ad defensionem Rei absentis ad instruendum Iudicem,allegandum causas absentiæ,& probandum innocentiam Rei,ib. num.58. fol eodem.
Procurator non potest compromittere,neque transigere,sine speciali mandato,in 4.parte,14.dist num.4. fol.215.
Procurator falsus vel substitutus,à non habente potestatem, facit iudicium cū eo agitatum,esse nullum,in 4.parte,16.distinct.num.19. fol.221.
Procurator habens potestatem substituendi, non potest substituere ante litem cōtestatam, nisi hoc expressè in mandato detur,ibid.num. 28. fol.223.
Procurator, qui litem contestatus fuit in causa, ipse in singulis actis citari debet, aliàs si citatur dominus, non valent acta, nisi Procurator esset impeditus,ibi. num.55. fol.227.
Procurator administrās negocia absentis, potest per Iudicem remoueri, ob suum contemptum, & contumaciam, in 6. parte,vers.inquisit.num.193. fo.298.
Procurator compelli potest per Iudicem ex officio,vt de mandato doceat, ib.nu. 194. fol.eo.
Procurator qualiter iuret de calumnia, in 6.parte,versic. iuramentum calumniæ, num.1. fol.374.
Procurator agens cum mandato dubio,tenetur satisdare de rato,in 6. parte,versi. exceptio.num.3. fol.431.
Procurator compromittere potest secundum Regiam pragmaticā, licet non habeat speciale mādatum,in 6.parte,vers. compromissum, nu.8. fol.376.
Procurator litigantis mortui, potest condemnari,in 6. parte, versi.sententia,nu. 108. fol.460.
Procurator prælati, vel rectoris ecclesiæ, quamuis litis effectus sit dominus, eius mandatum extinguitur, quandocunq; per mortem prælati,vel rectoris,ibi.nu. 109. fol.eod.
Procurator, an & quando patiatur executionem expensarū in bonis suis, & quid in procuratore in rem suam, in 6.parte, versic.executio.num.40. fol.339.
Prodigo potest interdici administratio per Iudicem sine alicuius citatione,in 6.parte,versic.citatio,num.31. fo.309.
Producēs falsam scripturam, vel suspectā, vel falsos testes, potest inquiri & ex officio Iudicis puniri, in 6.parte, ver.inq. num 148. fol.294.
Producens testem pro se,non potest illum reprobare, etiam alia causa, in 6. parte, vers.repulsa testium,num. 10. fol.437.
Producens testē, potest illum repulsare ex superuenienti causa. ibid.nu.11.fol.eod.

Produces testem, potest illum, quoad eius dicta repulsare, ibid. num. 12. fol. eo.
Prohibitus vendere frumentum extra territorium nō poterit vendere farinam, in 2. parte, num. 20. fol. 9.
Promittens tibi vendere, an si nolueris emere, teneatis, in 4. parte, 4. dist. num. 55. fol. 99.
Promittens soluere Romæ, Capuæ, & Venetijs, in die S. Marci, an possit ibi conueniri, si in eo loco non reperietur: in ead. parte, 9. dist. num. 115. fol. 1-3.
Promittens soluere centum, quòd si nō soluit, promisit decem, an licitè petantur illa decem? ibid. num. 116. fol. eod.
Promittens soluere, si ibi non reperiatur ipse, sed procurator, an possit conueniri, ibid. num. 117. fol. eod.
Promittens Titio centū, quæ Sempronius ei debet, quid probabit, in 6. parte, vers. testium productio, num. 66. fol. 403.
Promittens soluere centum intra mēsem, & si non soluerit, promittit centum & decem, an valeat promissio, ibid. num. 68. fol. eod.
Promittens soluere debitū in pluribus solutionibus, & si non soluerit primam pagam teneatur ad totum, an possit purgare moram, in ead. parte, vers. exceptio, num. 39. fo. 3. 9.
Promissio, si Titius non soluit, quomodo intelligatur, ibid. num. 41. fo. 361.
Prorogatio iurisdictionis, fit per submissionem, & per communem consensum, in 4. parte, 6. dist. num. 28. fol. 112.
Prorogatio iurisdictionis, quædam est voluntaria, & quædam necessaria, ibi nu. 30. fol. 124.
Prorogatio. in iure multiplex accipitur, in 4. parte, 12. dist. num. 43. fol. 207.
Prorogatio iurisdictionis potest fieri de persona ad personam, de re ad rem, de tempore ad tempus, & de loco ad locū, ibid. num. 3. fo. eod.
Prorogatio iurisdictionis tacitè, & expressè potest fieri ib. nu. 11. fo. 209.
Prorogatio iurisdictionis inducitur per exceptionem dilatoriam oppositam, non autem per petitionem copiæ libelli, neq; per confessionem, ibi. nu. 12. fol. 210.
Prorogatio tacita, non potest ferri in causa criminali, nec etiam expressa, ibi num. 14. fol 210
Prorogatio de loco ad locum tacitè fieri non potest, sed expressè sic, ibi. num. 15. fol. eodem
Prorogatio per reconuentionem duplicimodo inducitur, ibid. num. 17. fol. eod.
Prorogatio iurisdictionis, nūquam fit per contumaciam, ibid. num. 16. fol. eo.
Prorogatio an & quando impediat, vt per errorem, ibid. num. 21. fol 211.
Prorogatio non potest fieri causa appellationis, & quæsit ratio, ibi. num. 22. fol. eod.
Prorogari non potest iurisdictio Iudicis habentis illam de iure speciali, ibid. nu. 10. fol. 209.
Prorogari non potest iurisdictio delegati, in 4. parte, 6. dist. num. 29. fol. 124.
Prorogari non potest iurisdictio à Deo cōcessa, prout est potestas excommunicādi, vel absoluendi: nec per clericum iurisdictio alterius Episcopi sine consensu sui Episcopi, in 4. parte, 12. dist. nu. 23. fol. 211.
Prorogari an possit iurisdictio alterius Iudicis per laicos subditos Baronibus sine consensu suijpsorum Baronum, ibid. num. 25. fol. eodem.
Prorogatus Iudex non potest sententiam suam exequi, ibid. num. 19. fo. eod.
Prorogare tempus, & suspendere, qualiter differant, in 6. parte, vers. appellat. num. 240. fol. 309.
Protestatio, quando non animo contestādi litem, quis respōdet, an impediat litem contestari, in 6. parte, vers. litis contestatio, num. 16. fol 372.
Protestatio contra testes, an & quando sit necessaria, vt cōcedatur repulsa, & quid operetur, in 6. parte, vers. repulsa, num. 29. fol. 436.
Protestatio contra testes, quandoq; prote. stanti nocere solet, ibid. num. 4. fo. eod.
Protestatio quā facit volens repulsare testes, scilicet, quòd nō animo iniuriandi, an releuet ipsum, ibi. num. 12. fol. 437.
Protestatio, facta de actu, cuius nihil operatur euentus, nihil valet, in 6. parte, ver. appellat. num. 149. fol. 494.
Protestatio an requiratur, qd' fiat per appellantem impeditum, prosequi, ibid. num.

num.250. fol.306.
Prouocatio quid sit, & in quo differat ab appellatione, ibid. num.26. fol.475.
Prorogatio iurisdictionis, de loco ad locū, an requirat expressum consensum partium, in 4.parte, 12. distin. num.4. fol. 208.
Prorogatio iurisdictionis, fit etiam de casu ad casum, ibid. num.5. fol.eod.
Prorogatio de tempore ad tempus, qualiter fiat, ibid. num.6. fol.eod.
Prorogatio de re ad rem, qualiter fiat, ibid. num.7. fol.209.
Publicatio an sit necessaria in foro mercatorum, in 6. parte, vers. testium productio, num.82. fol.408.
Punitus mitiori pœna, an puniatur maiori in 4.parte, 1. dist. num. 21. fol.50.
Pupillo an possit is denunciari, in 6.parte, versic. auctoris laudatio, numero 7. fo. 337.
Publicatio & conclusio, an sit de substantia processus, seu iudicij, in 2.parte, nu. 28. fol.10.
Publicatio nō requiritur in causis summarijs, & an in causis ordinarijs, dicatur de substantia causæ, vel de iustitia, in 4.parte, 9.dist. num.22. fo.155.
Publicatio processꝰ quare, & qualiter fiat, & quis sit effectus eius, & an sit de ordine iudicij, in 6. parte, vers. publicatio, num.1. fol.433.
Publicatio processus, fit ipso iure in Regno, eoipso, quòd labitur terminus probatorius, ibid. num.3. fol.eod.
Publicatio omissa, vel facta, die feriato, nō vitiat processum, ibid. num. 4. fol.eod.
Publicatio facta de voluntate partium, nō validat depositiones testium, non ritè examinatorum, ibid. num.5. fol.434.
Publicatio non requiritur, quando testes, vtraque parte præsente sunt examinati, sed solùm quando in secreto, ibid. nu. 7. fol.eod.
Publicatio solùm potest fieri in attestationibus vnius partis, quando citiùs expeditæ fuerunt, & postea alterius, ibid. nu. 8. fol.eod.
Punitus de crimine pœna legitima, quia confessus est delictum, non appel. in 6. parte, vers. appellatio, nu.360. fol.535.
Pupillus, & vidua, dicūtur miserabiles personæ, quando sunt pauperes, aliàs secus, in 4.parte, 9.dist. nu.195. fol.182.
Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum, & quando non habet tutorem, eius consanguinei citari debent, fallit, quando sententia lata esset in fauorem pupilli, quia valet sine tutore, si pupillus est maior infante, in 4.parte, 16. distinct. num. 43. fo. 225.
Pupillus in actibus concernentibus eius fauorem, habet legitimam personam, ibi. num. 45. fol.226.
Pupillus, quando pati vult missionem in possessionē ex primo decreto, citari debeat eius consanguinei, per proclama. in 6.parte, vers. citatio, nu.106. fol.320.
Pupillo qualiter dari debeat curator ad litem; vt valeat iudicium. Et quid de infante, qui non potest illum petere, in 4. parte, 16. dist. num.43. fol.225.
Purgatio Canonica, quæ dicatur, & quæ vulgaris, in 6.parte, vers. iuramentum, num.29. fol.420.

Q

Qualitas rerū, quæ venduntur, debet declarari, in 4.parte, 11. dist. num. 38. fol.199.
Querela intentari potest cōtra sententias, quæ non transeunt in rem iudicatam, quando ab eis infra decem dies, non est appellatum, in 6.parte, vers. appellatio, num.115. fol.487.
Querela quid sit, & in quo differat ab appellatione, & quando habeat locum, & quot modis accipiatur, in 6.parte, vers. appellatio, num.114. fol.eod.
Querela intētatur coram eodem Iudice, sicut supplicatio, ibi. num. 116. fol.eod.
Querela est necessaria in reuocatione attētatorum, casu, quo manus Iudicis non fuerunt ligatæ per appel. ibid. num.117. fol. eod.
Querela competit, quando Iudex tardat causam expedire, ibi. num.119. fol.488.
Querela, & terminus, quas habeat significationes, ibid. num.120. fol.eod.
Querela quæstio, querimonia, & lamentatio, qualiter inter se differant, ibid. nu. 121. fol eod.
Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, in 3.parte, num.6. fol.47.

R.

Raptus virginis. Cõdemnatus de raptu virginis, non potest appellare, in 6 parte, versi. appellatio, nu. 295. fol. 518.

Ratio testis, saluat & destruit eius dictum, in 6. parte, vers. testium productio, nu. 10. fo. 393.

Ratio testis, à dicto diuersa esse debet, aliàs non probat, ibid. num. 11. fol. eod.

Rationales electi, an debeant iurare, in 6. parte, vers. testium productio, num. 45. fol. 398.

Reconuentio facta post litem contestatã, an habeat effectum iurisdictionis prorogatiuum, in 4. parte, 6. dist. nu. 6. fo. 117.

Reconuentio, an fieri possit coram diuersis iudicibus, num. 14. fol. 120.

Reconuentio, an fiat coram Iudice, aduersus quem Reus nonnulla opposuit, ibid. num. 16. fol. 121.

Reconuenti potest reus, non solùm super actione orta ante rescriptum, sed etiam post, ibid. num. 15. fol. 120

Reconuentio non habet locum coram arbitro, in 6. parte, versic. auctoris laudatio, num. 3. fol. 136.

Reconuentio, an habeat locum coram Iudice mercatorum, in 4. parte, 9. dist. nu. 114. fol. 173.

Reclamatio quid sit, & quando locum habeat, in 6. parte, vers. appellat. nu. 1. fol. 476.

Reconuentio quando fit, debet priùs proponere Aduocat. actoris, & posteà Rei, in procem. num. 11. fol. 2.

Reconuentio ante litis contest. fieri debet, vel incontinenti post, aliàs pari passu cũ conuentione non ambulat, in 4. parte, 6. dist. num. 5. fol. 118.

Reconuentio pari passu ambulat cum conuentione, & fit processus simultaneus, sed debet priùs reus actori respondere, & posteà econtrà, & si actor non respondet reconuentioni, minimè proceditur super conuentione, ibi. nu. 7. fol. 119.

Reconuentio, an fiat coram delegato, ibid. num. 13. 29. fol. 120. 124.

Reconuentio an coram arbitro locum habeat, ibid. num. 20. fol. 121.

Reconuentio, an fiat coram Iudice prorogato, ibid. num. 23. fol. 122.

Reconuentio, an fiat coram Iudice appellationis, ibid. num. 24. fol. eod.

Reconuentio, an locum habeat coram Iudicibus particularibus, ad certa negocia, vel personas, deputatis, ibid. num. 28. fo. 123.

Reconuentio, an fiat coram Iudice causarum certæ speciei, an diuersæ, ibi. nu. 32. fol. 124.

Reconuentio an fieri possit, quando Iudicis officium imploratur, ibid. num. 36. fol. 126.

Reconuentio an fiat, vbi causa reconuentionis requirit celeritatem, ibid. num. 36. fol. eod.

Reconuentio non fit, vbi per viam extraiudicialis iurisdictionis proceditur, quod facit pro capitulis Regni, ibid. num. 37. fol. 127.

Reconuentio, an locum habeat in causis summariis, ibid. num. 38. fo. eo.

Reconuentio, an fiat in causis executiuis, ibid. num. 39. fo. eod.

Reconuentio non fit, vbi præsentatur instrumentum secundum formam ritus, nec quando creditor petit familiam vt ingrediatur possessionem vigore pacti executiui, ibid. num. 40. fo. 128.

Reconuentio an, & quando locum habeat in causa possessorij, ibid. num. 41. cum plu. seq. fol. eod.

Reconuentio an fiat de possessorio, vbi agitur de petitorio, ibid. num. 49. fo. 131.

Reconuentio fit contra clericum corã Iudice laico, ibid. num. 53. fol. 132.

Reconuentio an & quando locum habeat in causis criminalibus, ibid. nu. 56. cum plu. seq. fol. eod.

Reconuentio non fit in criminalibus corã Iudice incompetenti, respectu reconuenti, ibi. num. 60. fol. 133.

Reconuentio, hodie in Regno in criminalibus, non procedit per ritus magnæ curiæ, per quos sunt correctæ multæ leges iuris communis, & constit. si ciuiliter agens, &c. ibid. num. 62. fol. 134.

Reconuentio an habeat locum, vbi per inquisitionem proceditur, ibid. num. 65. fol. eodem.

Reconuentio de causa ciuili, an fiat per accusatum criminaliter, & econtrà, ibid. num. 66. fol. 135.

Reconuentionis causa debet vna, & eadem sententia terminari, nisi primò liqueret de vna causa, quia potest vnam tantùm diffinire Iudex, & procedere in alia, etiã si appelletur, ibi. num. 10. fol. 119.
Reconuentionis causam si Iudex nõ expedit pari passu; valet processus, sed malè facit, & debet appellari, ib. nu. 12. fo. 120.
Reconueniens, an possit renunciare suæ cõuentioni, ad impediendam suam reconuentionem, ibid. nu. 55. fol. 122.
Recusatio Iudicis suspecti, quando locum habeat, & ex quibus causis potest Iudicis suspicio allegari, in 6. parte, vers. appel. num. 24. cum plu. seq. fol. 478.
Recusationi renunciare videtur is, qui post eam obiectam litigat coram Iudice recusato. Idem in appellante, ibidem, num. 75. fol. 481.
Recusari non potest Iudex per eum, qui illum impetrauit, ibid. nu. 76. fol. eodem.
Reductio petitur ad Iudicem Ecclesiasticum, à compromisso facto in Clericum, & laicum, ibi. num. 393. fo. 529.
Reductio ad arbitrium boni viri, an impediat executionem, & in quo differat ab appellatione, ibid. nu. 122. fol. 488.
Reductio vsque ad triginta annos peti potest, ibid. num. 124. fol. eod.
Reductio coram quo Iudice petatur, ibid. num. 125. fol. 489.
Reductio an peti possit contra laudum, super compromisso iurato, & an saltem sit necessaria à iuramento absolutorio, ibid. num. 127. fol. eodem.
Reductio habet locum solùm in sententia arbitratoris, non arbitri, ibid. num. 267. fol. 513.
Reductioni ante sententiã renunciari non potest. Secus in appellatione, ibid. numer. 343. fol. 523.
Reformatio in consilio fieri debet; præcedente proposita consultatione, & is, qui est dignior & maioris auctoritatis, primam vocem habet, in proœ. nu. 7. & 8. fol. 2.
Redhibitoria, vel quantò minoris, an intentari possit contra vnum ex venditoribus, si plures fuerunt venditores, & non reperiuntur omnes, in 4. parte, 9. distinct. num. 99. fol. 171.
Redhibitoria an agere, qui mediante pro-
xeneta, ibidem, num. 145. fo. 177.
Redhibitoria si in vna re tantùm habuerit locum, & duæ res sint venditæ, an pro vtraque competat, in iiij. parte, 4. distinct. num. 63. fol. 100.
Rei vendicatione conuentus, si alienat, lite pendente, iudicium cum eo finit, in 4. parte, 3. dist. num. 9. fol. 78.
Rei vendicatione cõuentus, si opponit exceptionẽ excommunicationis, debet interim possessio cum fructibus sequestrari, ibid. num. 8. fo. eod.
Rei vendicatione conuentus, si fuerit contumax, quid faciẽdum, ibi. nu. 9. fol. eod.
Reiuendicare, an possit dominus soli astracũ, seu solitarium superius, ib. n. 11. f. 79.
Regulæ standum est, donec limitatio probetur, in iij. parte, num. 116. fo. 37.
Relatio nuncij ex actis apparere debet, antequam actus in cõtumaciam fiat, alias actus est nullus, in 6. parte, vers. citatio, num. 54. fol. 312.
Relatio nuncij, est actus substantialis, & die feriato fieri non potest, ibi. nu. 55. fo. eod.
Relatio nuncij, potest fieri soli actorũ magistro, ibid. num. 57. fol. 315.
Relatio nuncij, debet esse clara. s. vt deferat se perquisiuisse citatum, & non inuenisse, ibid. num. 127. fol. 324.
Relatio quid sit, & quot modis accipiatur, in 6. pare, vers. appel. num. 7. fol. 475.
Relatio est actus suspensiuus, sicut appellatio: &, ea pendente, nihil potest innouari, ibidem, num. 10. fol. 476.
Relegatio, non est pœna capitalis, in 4. parte, 2. dist. num. 6. fo. 75.
Religio erga Deum, parentes, & patriam, est omni iure confirmata, in iij. parte, num. 41. fol. 24.
Remedium extraordinarium supplicationis admittitur, vbi cessat remedium ordinariũ appellationis; in vj. parte, vers. appellatio, num. 13. fol. 477.
Remedium l. diffamari, quãdo competat, in iiij. parte, 21. dist. num. 3. fol. 240.
Remedium l. diffamari, an cõpetet, aduersùs Prælatos, aut contra fiscum, vel contra tutores, ibid. nu. 9. 10. 11. fol. 241.
Remedium l. diffamari, vt competat, quæ requirantur ibid. num. 17. 18. fol. 242.
Remedium l. diffamari, coram quo intentetur, ibid. num. 19. fol. eod.

Renunciatio generalis, an extendatur ad remediũ, l. 2. de rescind. vend. in 6. parte, vers. appellatio, num. 86. fol. 482.
Restitutio in integrum, sub qua forma imploretur, ibid. num. 78. fol. eo.
Remittens iniuriam in foro conscientiæ, potest agere ad emendationem damni in foro contentioso, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 63. fol. 283.
Renunciare an possint partes formalibus, & substãtialibus iudiciorum, ita quòd iudicium valet, in ij. parte, num. 38. 59. cum plu. seq. fol. 11.
Renunciare videtur appellationi, seu recusationi is, qui post eam interpositam, litigat coram Iudice recusato, in 6. parte, vers. appellatio, num. 75. fol. 481.
Renunciari potest accidentalibus contractuum, & valet pactum super eis, in ij. parte, num. 45. fol. 13.
Renunciari potest causæ finali iudicij. ibidem, num. 46. fol. eo.
Reparatio appellationis, quid significet, & quid prorogatio, in 6. parte, vers. appellatio, num. 239. fol. 509.
Repulsa testium non admittitur in causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio, in vj. parte, vers. repulsa, num. 19. fol. 438.
Repulsa testium, qualiter & quando petatur, & quis terminus detur ad eam, & quid de repulsa repulsæ, ibidem num. 1. fol. 435.
Repulsa testiũ fit contra personas, vel contra dicta, & vt concedatur ad alterum de tribus, requiritur, & maximè protestatio, ibid. num. 2. fol. 436.
Repulsa contra testes debet crimina in specie cõtinere, nec sufficit probare in genere: quòd quis sit criminosus, ibidẽ, num. 3. fol. eod.
Repulsa testium, quando fit, potest altera pars facere articulos comprobatorios, & probando, quòd testes per triennũ fuerint probi viri, pro eis præsumitur, ibid. nu. 3. circa med. fol. eod.
Repulsa testium dicitur odiosa, ibidem, numero 7. fol. 457. & in vers. dilatio, num. 21. fol. 382.
Repulsa testium, an possit simul fieri in primis capitulis causę principalis, in d. vers. repulsa, num. 2. fol. 437.
Repulsa non fit contra scripturam, sed solùm contra testes, ibid. num. 9. fol. eo.
Repulsa an, & quando admittatur in causa appellationis, ibidem, num. 13. fol. eod.
Repulsa an admittatur in causa attentatorum, ibid. num. 15. fol. 438.
Repulsa non permittitur in testib. per producentem approbatis, ibi, nu. 16. fol. eo.
Repulsa non conceditur in crimine læsæ maiestatis, ibid. num. 17. fol. eod.
Repulsa non admittitur in causa blasphemiæ Dei, ibid. num. 18. fol. eo.
Repulsam petens, & nõ probans, saltem semiplenè, punitur ad decem tarenos. Idem, si producit articulos impertinentes, ibidem, num. 5. fol. 437.
Repulsam opponens, & non probans, contra testes, an teneatur iniuriarum actione, ibid. num. 15. fol. 438.
Repulsare non potest testẽ, is, qui eum pro se produxit, etiam in alia causa, & etiã si agatur inter alias personas. Fallit, quãdo post productionem nasceretur noua causa repudiandi. Item fallit, si velit repulsare dicta testis, & non personam, ibid. num. 10. 11. 12. fol. 437.
Res iudicata, quid sit, & quid importent ista verba, in 6. parte, vers. sententia, numero 128. fol. 462.
Rescriptum, refertur ad supplicata, & ex forma supplicationis declaratur intellectus priuilegij concilij, in 4. parte, 9. dist. num. 5. fol. 152.
Responsa prudentum, quæ dicantur, in iij. parte, num. 27. fol 21.
Restitutio in integrum, datur per Iudicem Ecclesiasticũ ecclesiæ, quæ cũ laico contraxit, in 4. parte, 11. dist. nu. 16. fol. 195.
Restitutio in integrum, quando concedẽda est aduersus additionem hæreditatis, citari debent creditores per proclama, in 6. parte, vers. citatio, numer. 103. fol. 320.
Restitutio in integrum, datur, etiam post cõclusum in causa, in vj. parte, vers. cõclusio, nu. 3. fol. 441.
Restitutio in integrum, quid sit, & quis sit eius effectus, in 6. parte, vers. appellatio num. 77. fol. 481.
Restitutio in integrum, datur minoribus, ibid. num. 79. fol. 482.
Item maioribus ex clausula generali: si

quæ mihi iusta causa esse videbitur, ibi. num. 87. fol. eod.
Item maioribus læsis, vltrà dimidiũ iusti precij, ibid. num. 83. fol. eo.
Item Ecclesiæ, ibid. num. 88. fol. 483.
Item cap. ibid. num. 89. fol. eod.
Item hospitalibus, pijs locis, omnibusque collegijs, & congregationib. pijs, ibid. num. 90. fol. eod.
Restitutio in integrum, datur rustico, qui non potest peritiores consulere, ibi. nu. 91. fol. eo.
Item vniuersitati, ciuitati, castro, vel villæ, ibid. num. 97. fol. 484.
Item militibus, ibid. num. 99. fol. eod.
Item mulieribus, ibi. num. 101. fol 485.
Restitutio ex leg. 2. C de rescind. venditio. petitur vsque ad 30. annos, aliæ verò restitutiones, vsque ad quadriennium, ibid. num 84. fo. 482.
Restitutio, quando petitur aduersus probationem omissam, non oportet reprobare læsionem, ibid. nu. 88. fol. 483.
Restitutio tunc datur collegio, quando læsio resultat vniuersaliter omnibus de collegio. Secus, si vni particulari, ibid. nu. 89. fol. eod.
Restitutio in integrũ datur collegijs scholarium, ibid. num. 90. fo. eo.
Restitutio concessa minori, an expediatur ad fideiussores, in 6. parte, vers. appell. num 81. fol. 482.
Restitutio an cõcedatur vxorib. militum, ibid. num. 99. fol. 484.
Restitutio in integrum, datur mulieri, etiã si veniat, vt auctrix laudata, & non datur vltra bis, & dicitur primum, & secũdum beneficium, ibid. nu. 101. fol. 485.
Restitutio concessa in causa principali, nõ datur in accessorijs, ibid. num. 102. fol. eod.
Restitutio in integrum, an detur litiganti per Procuratorem cum iuramento cõstitutum, ibid. num. 103. fol. eo.
Et quid in minore, mulitre, & vniuersitate, ibid. num. 104. fol. eod.
Restitutio aduersus decretũ affirmatiuũ non impedit executionem, ibid. num. 111. fol. 486.
Restitutio in integrum an peti possit intra sũ, quo non licet tertiò prouocare, ibi. num. 112. fol. eod.
Restitutio in integrum, coram quo iudice peti possit, vt quando clericus contraxit cum laico, ibid. num. 113. fol. eo.
Restitutio in integrum, aduersus iudicium sortis, peti non potest, ibi. nu. 114. fo. eo.
Restitutio in integrum, peti potest contra sententiam Episcopi, coram eius Vicario, & econtrà, ibid. nu. 382. fol. 578.
Restitutio in integrum peti potest aduersus tẽporis lapsum, appellatione, desecta, infrà quadriennũ, ibi. nu. 413. f. 531.
Restitutio in integrum, ex clausula generali, peti potest aduersus sententiam latam contra ius litigatoris, quæ transiuit in rem iudicatam, in 6. parte, versi. execut. num. 61. fol. 541.
Restitutionem in integrum petens, contrauenire non dicitur, sed potiùs ratũ habere, in 6. parte, vers. appel. num. 107. fol. 485.
Reus absoluitur ab instantia iudicij, libello malè concepto, in 5. parte, nu. 50. fol. 237.
Reus, si nõ nominauit dominum, sed voluit litem defendere, & succubuit, vel fuit contumax, an præiudicet domino, in 6. parte, ver. nominat. nu. 3. fol. 341.
Reus interrogatus de iuribus suis, respondere non tenetur, nec, etiamsi interrogetur de negocio principali, in 6. part. vers. interrog. num. 5. fol. 343.
Reo perseuerante in contumacia contra ipsum procedit ad missionem in possessionem ex secundo decreto, & illud parat plenum præiudicium, in 6. parte, vers. contumacia, num. 11. fol. 327.
Rex Romanorum, dicitur Imperator, & post translatum imperium, in 3. parte, num. 25. & 26. fol. 21.
Rex Regni Siciliæ, monarcha dicitur, & Superiorem non cognoscit, in 6. parte, vers. appel. num. 219. fo. 511.
Rex non debet esse iudex in causa propria, in d. vers. appel. num. 33. fol. 479.
Reges fuerunt primi domini, qui in mundo inuẽti fuerũt, in 3. part. nu. 15. fo. 18.
Reges fecerunt primas leges Ciuiles in Orbe, ibid. num. 17. fol. 19.
Reges duraverunt vsque ad tempus Tarquinij superbi, & postea ob adulteriũ Lucretiæ expulsi fuerunt, ibid. nu. 18. & 19. fo. 20.

Romanis quomodo ab Athenienſibus fuêre leges conceſſæ, ibid.nu.20. fol. eod.
Ruſticus, an reſtituatur, ſi fuit læſus, eò quia ſecutus eſt conſilium indocti Doctoris, in 6.parte, verſ.appel.num.92. fol.483.
Ruſticus, an debet conſulere vnũ, vel duos Iuriſperitos, ibid. num.93. fol.484.
Ruſticus, ſi peccauit iure naturali, an reſtituatur, ibid.num.95. fol.eod.
Ruſticus an excuſetur, ſi allegat, ignorantiam iuris municipalis, ibid.nu.96.fol. eodem.
Ruſticus, vel idiota reſpondent poſitionibus, præſente ſuo aduocato, vel procuratore, in 6.parte, verſ.poſi.num.16. fol. 385.
Ruſticus, qui nõ poteſt peritiores conſulere, habet reſtitutionem in integrum, in 6.parte, verſ.appell.num.91. fol.483.

S.

SAcerdotium, fuit collatũ, à Deo, in perſonam Moyſi, vnà cum ipſa lege. Deinde, à Moyſe fuit trãslatum in Chriſtum, & à Chriſto in Petrum, in 3.parte, num.70. fol.28.
Salarium laborantibus, ſolui debet in fine diei, ante occaſum ſolis, in 4.parte, 9. diſt.num.197. fol.185.
Salarij cauſa, dicitur ſummaria, ibid.num. eodem.
Satiſdatio de iudicio ſiſti, præſtatur à Reo conuento, ſiue in ciuili, ſiue in criminali. Et ad quem effectum ſit inuenta, in 6. part.verſ.ſatiſdatio, num.2. fol.345.
Satiſdatio, de ſe præſentando in iudicio, quando locum habeat, ibid. num.4.fol. 346.
Satiſdatio de iudicato ſoluendo, in quibus caſibus locum habeat, ibid. num.11.fol. 347.
Satiſdatio de iudicato ſoluendo, debet dari per Procuratorem releuatum ab onere ſatiſdandi per Dominum, qui non poſſidet immobilia, ibid. nu.11.fol.eod.
Satiſdatio de non offendendo, in quib.caſibus dari debeat, ibid.num.13. fol.eod.
Satiſdatio de rato, in quibus caſibus præſtari debeat, ibid.num.15. fol.348.
Satiſdatio de expenſis, quãdo & à quo præſtari debeat, ibid.num.16. fol.eod.
Satiſdatio de re non baractanda, quando præſtetur, ibid.num.18. fol.eod.
Satiſdatio indemnitatis, quæ ſit, & quando locum habeat, ibid.num.19. fol.eo.
Satiſdatio de ſecuro carcere, quando præſtatur, ibid.num.20. fol.eod.
Satiſdatio conuentionalis, quæ dicatur, ib. num.21. fol.eod.
Satiſdatio, præſtari debet per debitorem in diem vergentem ad inopiam, ibi.nu. 22. fo.eo.
Satiſdatio debet præſtari à debitore moratoriam impetrante, ibid.nu.23.fol.eod.
Satiſdatio præſtari debet, ab hærede de ſoluendo legato in diem, vel ſub conditione, ibid. num.24. fol.349.
Satiſdationes multæ aliæ reperiuntur in iure, de quibus remiſſiuè, ibid.nu.25.fol. eod.
Satiſdationum multæ ſunt ſpecies, & intelliguntur cum fideiuſſore, ibid.nu.1.fol. 345.
Scandali vitandi cauſa, poteſt Iudex ex officio inquirere, in 6.parte, verſ.inquiſit. num.139. fol.293.
Scholari, ſi eſt facta iniuria, poteſt Iudex ex officio inquirere, nemine accuſante, & eſt ſpeciale, cùm ſit crimen priuatum, ibid.num.159. fo.295.
Scholares, quãdo gaudent priuilegio ſcholarium, in 4 parte, 9.diſt.nu. 60.fol.163.
Scholaris appellare poteſt ad Principem, omiſſo medio, & ab omni grauamine, in 6.parte, verſ.appel.num.372. fol.527.
Scholaris, qui ceſſit bonis, & poſtea libros emit, non debet illis priuari, in 6. parte, verſ.executio, num.48. fol.540.
Scire, & ſcire debere, paria ſunt, in iij.parte, num.103. fol.34.
Scriptura eſt actus forma, quando actus in ſcriptis eſt celebrandus, in 2.parte, num. 23. fol.11.
Scriptura priuata, in carta de papyro præſentari poteſt. Secus in inſtrumento, in 6.parte, verſic.inſtrumentorum productio, num.33. fol.414.
Scriptura priuata, de ſe non facit fidem, niſi quatenus per teſtes comprobatur, ibi. num.34. fol.eod.
Scriptura præſentata poſt concluſionem, recipitur extra proceſſum, & Iudex illã videt ad ſolam ſui inſtructionem, ibid. num.49. fol.416.
Scriptura copiata, & regiſtrata actis, ita demum

demum facit fidē, si collationata fuit parte præsente, vel citata: aliàs secus, in 6. part. ver. actorum editio, nu. 4. f. 425.
Scriptura inhabili vtens, non potest similem contra se productam impugnare, ibid. num. 27. fo. 429.
Scripturam iuratam habens, non tenetur ad compromissum, secūdum pragmaticam, in 6. parte, ver. compromissum, num. 19. fol. 377.
Scripturæ, quando præsentātur in iudicio, debet pars citari, in 6. parte, vers. instrumentorum productio, num. 34. fo. 414.
Scripturæ vsque ad quod tempus possunt in iudicio præsentari, ib. nu. 47. fo. 415.
Scripturæ productæ in iudicio, an dicātur de actis, in 6. parte, vers. actorum editio, num. 2. & 3. fol. 424.
Scripturarum præsentatio, an sit actus iudiciarius, in 6 parte, ver. instrumentorum productio, num. 42. fol. 415.
Reliqua vide suprà, in litera O, in verb. Ordo scripturæ.
Sedere à dextris, maior est honor, quàm à sinistris, & ideò dignior, & primogenitus à dextris sedere debet, in proœ. nu. 10. fol. 2.
Senatores Romani, quando constituti, & centum erant, in 3. dist. num. 23. fol. 20.
A Senatoribus appellari non potest, in 6. parte, vers. appel. num. 253. fol. 511.
Senatusconsultum quid dicatur, & qualiter fuit introductum, in 3. parte, num. 23. fo. 20.
Sententia interlocutoria, lata super crimine, non infamat, secus in diffinitiua, in 6. part. vers. sententia, num. 4. fo. 446.
Sententia interlocutoria non appellatur, & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem, ib. nu. 6. f. eo.
Sentētia interlocutoria, potest quādocūq; reuocari, etiam in calculo diffinitiuæ sententiæ, & per Iudicem appellationis à diffinitiua, ib. nu. 7. fol. 447.
Sententia interlocutoria, per alias duas sententias confirmata, non potest vlteriùs reuocari, ib. num. 9. fol. eod.
Sententia interlocutoria, potest in causa appellationis ex primis actis tantùm, & nō ex nouis reuidori. Secus in diffinitiua, ibid. num. 10. fol. eod.
Sententia interlocutoria fertur in aliquib. casibus sine partis citatione. Secus in diffinitiua, ibid. num. 11. fol. eod.
Sententia interlocutoria potest ferri sine scriptis. Secus in diffinitiua, ibi. num. 12. fol. eod.
Sententia interlocutoria, per quam fit cōdemnatio pœnalis, durat solùm durante officio interloquētis. Secus, si per diffinitiuam, quia durat perpetuò, ibi. nu. 19. fo. 449.
Sententia interlocutoria, non requirit ordinem iudiciarium, sicut diffinitiua, ib. num. 20. fol. eod.
Sententia interlocutoria potest per Iudicē corrigi, & in ea addi, & minui: secus in diffinitiua, ibid. num. 21. fo. eo.
Sententia interlocutoria nullam producit actionem, sed diffinitiua sic, ibid num. 22. fol. eod.
Sententia, per quam pronunciatur sententiam exequendam esse, interlocutoria dicitur, ibid. num. 25. fol. eod.
Sententia per quam pronūciatur appellationem fore desertā, seu fatalia elapsa esse, vel nō licere tertio prouocare, dicitur interlocutoria, ib. num. 26. fol. eod.
Sententia præcepti de soluendo, an sit interlocutoria? ibid. num. 27. 28. fol. 450.
Sententia mulctæ, est interlocutoria, & potest, sicut alia interlocutoria, reuocari, num. 31. fol. 451.
Sententia banni, an sit interlocutoria, ibi. num. 31. 32. fol. eod.
Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, quòd sit interlocutoria, ibi. num. 33. fol. 451.
Sententia super instantia secundum l. diffamari. C. de ing. manumiss. an sit interlocutoria, ibid. num. 34. fol. eo.
Sententia super possessorio, an sit interlocutoria. ibid. num. 35. fol. eod.
Sententia cōdemnationis expensarum, an sit interlocutoria, ibi. nu. 36. fo. 452.
Sententia interlocutoria, quæ fertur simul cum diffinitiua, non potest reuocari, ibi. num. 37. fol. eo.
Sententia super exceptione peremptoria, an sit interlocutoria? ibid. num. 39. fol. eod.
Sententia lata super excōmunicatione, est interlocutoria, ibid. num, 40. fol. eod.
Sententia interlocutoria aliam post se sen-

tentiam habere non sperans, habet vim diffinitiuę, quod per plura exempla probat, ibid. num. 41. fol. eodem.

Sententia interlocutoria, quando dicatur habere vim diffinitiuę, & ex quibus cognoscatur, ibid. num. 43. cum plu. seq. fol. eod.

Sententia interlocutoria à qua est appellatum, an & quando, & in quibus casibus possit iustificari ex nouis causis, & actis? in 6. parte, versic. appellatio. num. 164. cum sex. ver. seq. fol. 497.

Sententia interlocutoria inappellabilis est de iure ciui. Secus de iure Can. nu. 303. fol. 519.

Sententię interlocutoriæ habẽtes vim diffinitiuæ, an indistinctè non possint reuocari, in 6. parte, versi. sententia, num. 46. fol. 452.

Reliqua vide suprà, in litera I, in vers. interlocutoria.

Sententia etiam venit appellatione iudicij, in prima parte, num. 5. fol. 4.

Sentẽtia est causa finalis iudicij, in 2. parte, num. 32. 33. 34. fol. 11.

Sententia sine ordine iudiciario de volũtate partium ferri potest, & valebit in vim arbitramenti, ibi. num. 40. fol. 12.

Sententia sine scriptis an valeat de voluntate partium, ibi. nu. 41. fol. eod.

Sententia lata per delegatum contra ius litigatoris, non valet. Secus si per Ordinarium, in 4. parte, 5. dist. nu. 39. fol. 109.

Sententia dubia potest interpretari per Ordinarium, non autem per delegatum, ibid. num. 64. fol. 114.

Sententia, qua Iudex condemnauit Dominum, & non Procuratorem litigantem, valet in causis summarijs, in 4. parte, 9. dist. num. 25. fol. 156.

Sententia lata in causis summarijs, pro absente non citato, valet, ibid. num. 27. fol. eodem.

Sententia potest ferri non conformis libello, vbi proceditur sola facti veritate inspecta, ibi. num. 33. fol. 157.

Sententia potest ferri à Iudice non sedente pro tribunali, vbi proceditur sola facti veritate inspecta, ibi. nu. 35. fol. eod.

Sententia diffinitiua fertur contra contumacem, etiam lite non cõtestata in causis summarijs, ibi. num. 36. fol. eod.

Sententia ferri debet in scriptis, in causis summarijs, & per cap. detestantes, non est sublata ista solẽnitas, ibid. nu. 37. fol. 10. in 6. parte, vers. sententia, num. 17. fol. 448.

Sententia non potest ferri contra absentem non citatum, etiam statuto hoc disponente, in 4. parte, 16. distinct. numer. 13. fol. 220.

Sententia lata, post peremptam instantiam est ipso iure nulla. Idem post appellationem desertam, sed potest ferri absolutoria, ab obseruatione iudicij, in 3. par. nu. 58. fol. 259.

Sententia lata sine tutore in fauorem pupilli, valet, dũmodò sit maior infante, aliàs secus, in d. 16. dist. nu. 44. fol 225.

Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet, quando dictum est solũ consiliũ, & nulla scribitur sententia post consilium, in d. 16. dist. num. 67. fol. 230.

Sententia lata contra mortuum, vel grauiter infirmum, non valet, in 6. parte, ver. sententia, num 10. & 108. fol 460.

Sententia, in qua iuris error est expressus, reddit iudicium nullum; & quomodo hoc intelligatur, ibid. nu. 117. & 118. fol. 461.

Sententia lata super principali, parit actionem rei iudicatæ super accessorio, in 4. parte, 10. dist. num. 3. fo. 237.

Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, in quibus casibus fertur, & quid operetur, in 5. parte, num. 49. cum sequ. fol. 257.

Sententia fertur ab obseruatione iudicij, & in causa appellationis, quando Iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido, ibid. num. 51. fo. 258.

Sententia fertur ab obseruatione iudicij, etiam quando actor semiplenè probauit, & propter eius obseruantiam nõ potest sibi iuramentum suppletorium deferri, ibid. num. 53. fol. eodem.

Sententia ab obseruatione iudicij, fertur, quando reus soluit debitum, pendente iudicio, & vim diffinitiuæ habet, ibid. num. 54. fol. eod.

Sententia ab obseruatione iudicij, non impedit iterum de eodem crimine inquiri, in 6. par. vers. inquisitio, nu. 52. fol. 275.

Senten-

Sententia iniustè lata, licet transierit in rē iudicatam, rescindi potest, per Euangelicam denunciationem, in 6. parte, ver. denunciatio, num. 6. fol. 301.

Sententia Principis, seu Imperatoris, vel sacri concilij, an possit ferri sine citatione partis, in 6. parte, vers. citatio, num. 10. fol. 306.

Sententia criminalis in fauorem absentis, valet, etiam eo non citato. Secus, si contra absentem feratur, ibi. nu. 116. fol. 307.

Sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili, vbi proceditur sine figura iudicij, ibid. num. 17. fol. 308.

Sententia calculatorū potest ferri sine partis citatione, ibid. num. 24. fol. 309.

Sententia lata contra contumacem ante nuncij relationem, est ipso iure nulla, ibid. num. 56. fol. 312.

Sententia condemnatoria potest ferri vigore confessionis iudicialis, non obstante inualiditate processus, in 6. par. vers. confessio, num. 24. fol. 319.

Sententia an possit ferri de nocte, in 6 par. vers. sententia, num. 92. fol. 459.

Sententia an valet, nisi lata fuerit ad instantiam alterius partis, & debet ex actis apparere citatio facta ad instantiam partis, in d. 6. parte, vers. actorum editio, nu. 17. fol. 427.

Sententia excommunicationis potest ferri in die feriato, ibid. num. 39. fol. 430.

Sententia quid sit, vnde dicatur, & in quo differat ab interlocutoria, in 6. part. ver. sententia, num. 1. 2. 3. fol. 446.

Sententia diffinitiua, condēnationem, vel absolutionem, seu æquipollens, continere debet, num. 3. fol. eod. & num. 122. fol. 461.

Sententia diffinitiua lata super officio Iudicis nobili, potest per eundem Iudicē eodem imperio reuocari, ibi. num. 6. fo. 447.

Sententia non valet, si est lata per consules artis, in rebus non spectantibus ad artem, in 4. parte, 9. dist. nu. 88. fol. 168.

Sententia an præsumatur lata, cum causæ cognitione, in 4. parte, 16. dist. num. 18. fol. 121.

Sententia lata, parte præsente, licet non citata, an valeat, ibidem, numero 15. folio 220.

Sententia lata, parte præsente, licet citata, an valeat, ibid. num. 15 fol. eod.

Sententia lata, pendente impedimento allegato, an valeat, ibidem, nume. 71. fol. 231.

Sententia dolo lata, est nulla, in 6. parte, vers. compto. num. 58. fol. 379.

Sententia expertorum in arte, an transeat in rem iudicatam, in 6. parte, versic. vest. product. num. 88. fol. 407.

Sententia per sortes an valeat, & an possit ab ea appellari, ibid. num. 86. fol. eod.

Sententia diffinitiua debet ferri, & recitari in scriptis, interlocutoria verò valet sine scriptis, sed postea debet in scriptis redigi, in 6. parte, vers. sent. nu. 12, & 16. fol. 447. & 448.

Sententia relata ad consilium, quod nō apparet in actis, non valet, ibid. nu. 14. fol. eod.

Sententia, in qua Iudex pronunciat, quem esse condemnandum, vel absoluēdum, an valeat, & quid si dicat: pronuncio, prout in consilio continetur: quando in consilio cauebatur, quem esse condemnandum, vel absoluendum de futuro, ibidem, num. 15. folio eod. & num. 125. & 126. fo. 461.

Sententia duplex est, scilicet, diffinitiua, & interlocutoria, ibid. num. 124. fol. eod.

Sententia banni, & mulctæ æquiparantur, ibid. num. 32. fol. 451.

Sententia diffinitiua reperitur aliqua, quæ habet vim interlocutoriæ, ibid. num. 45. fol. 453.

Sententia mulctæ, quæ debeat continere ad hoc, vt valeat, & quæ sint, ibid. num. 47. 50. fo. eod.

Sententia lata à Iudice, non sedente, non valet, ibid. num. 48. fol. eod.

Sententia debet à Iudice legi pro tribunali sedente; nec potest alicui lectionem demandare, nisi sit persona illustris, vel Episcopus, fallit de consuetudine, ibidem, num. 48. 49. & 56. fol. eodem

Sententia an cōtinere debeat causam, qua mouetur Iudex, ibid. num. 50. fol. eod.

Sententia lata sine causæ cognitione, est ipso iure nulla, ibid. num. 51. fol. eod.

Sententia cōsideratur per quatuor causas principales, idid. nu. 52. cum plu. seq. fol. eodem,

Senten-

Sententia nomen Iudicis continere debet, & sic causam efficientem, ibid. num. 53. fol. eod. & num. 96. fol. 459.
Sententia lata, Iudice ignorante fundamẽtum suæ potestatis, non valet, ibi. num. 54. fol. 453.
Sententia, an & quando fieri possit à Iudice stante, & non sedente, ibid. num. 55. fol. 454.
Sententia debet ita ferri in scriptis, vt tota scriptura præcedat, ib. num. 57. fol. eod.
Sententia habet causam materialẽ, & quæ sit, ibid. num. 58, & 64. fol. eod. & 455.
Sententia sine processu, non valet, nam debet ferri, secundum allegata, & probata, ibid. num. 59. fol eod.
Sententia lata sine probationibus, an valeat ibid. num. 60. fol. eodem.
Sententia debet ferri conformis libello, ibid. num. 61. fol. eod.
Sententia fertur non conformis libello, vbi proceditur sola facti veritate inspecta, & quando vnũ petitur, & aliud per cõfessionem constat, ibid. 62. fol. eod.
Sententia super libello, seu inepto processu non valet de iure communi, sed hodie in Regno valet, ibid. num. 65. fol. eod.
Sententia lata pro eo, qui sine actione agit, an valeat, ibid. nu. 66. fol. 456.
Sententia habet causam formalem, & quę sit, ibid. num. 70. fol. 457.
Sentẽtia ferri debet in loco solito maiorũ, quod procedit in Ordinario: secus in delegato, quia potest sibi eligere locum, quem vult, si est particularis, ad vnam causam. Secus si ad vniuersitatem, causarum, ibid. num. 71. & 72. fol. eo.
Sententia potest ferri in loco nõ solito, de consensu partium, ibid. nu. 79. fol. 458.
Sententia ferri in loco non solito, quando locus solitus non est tutus, ibi. num. 83. fol. eo.
Sententia lata in alio loco solito maiorũ, valet in causis summarijs, ibid. num. 85. fol. eod.
Idem in causis volũtariæ iurisdictionis, ibid. num. 86. fol. eod.
Sententia in die feriato lata non valet, ibi. num. 88. fol. eo.
Sententia in die, & hora, in qua facta est citatio, ferri debet, non ante, vel post, nisi citatus contumax sit, ibi. nu. 89. fol. eod.
Sententia Iudicis lata post instantiam, vel appellationem desertam, non valet, ibi. num. 90. folio 459.
Sententia lata, dilatione pendente, non valet, ibi. num. 93. fo. eo.
Sententia lata ante habitum consilium sapientis non valet, ibid. num. 94. fol. eo.
Sententia vtraq; parte absente lata, nõ valet, etiamsi se absentant, postquam Iudex incœpit legere sententiã, antequam compleat, ibid. num. 95. fol. eod.
Sententia lata à persona priuata, nõ valet, ibid. num. 96. fol. eod.
Sententia à Iudice incompetenti lata, non tenet, ibid. num. 97. fol. eod.
Sententia Iudicis publicè infamis, non valet, ibid. num. 100. fol. eod.
Sententia lata à Iudice, qui ignorat se Iudicem, vel aliter dubitat, nulla est, ibi. nu. 101. fo. eod.
Sententia lata à Iudice, postquam detulit appellationi, nihil valet, ibid. num. 102. fol. eod.
Sententia lata à Iudice post inhibitionem superioris non tenet, ibid. num. 103. fol. 460.
Sententia debet continere nomina litigantium, qui debent esse habiles ad litigandum, ibid. num. 104. fol. eod.
Sententia lata contra minorẽ indefensum non valet, sed pro eo sic. Secus, in furioso, vel infante, quia etiam pro eo non valet, ibid. num. 105, 106. fol. eo.
Sententia lata contra defensorem nõ legitimum, seu falsum Procuratorem, non valet ibid. num. 110. fol. eod.
Sententia lata in iudicio agitato nomine mortui, qui viuere putabatur, nulla est, ibid. num. 111. fo. eo.
Sententia lata contra dominum, non valet, quando lis agitata fuit cum Procuratore, ibid. num. 112. fol. eo.
Sententia lata contra tutorem inhabilem, est ipso iure nulla, ibid. num. 113. fol. eo.
Sententia lata contra carceratum, vel alio modo simili impeditum, non valet, si Iudex impedimentum sciuit, ibi. num. 114. fol. eod.
Sententia manifestam iniquitatem continens, est ipso iure nulla, ibid. num. 116. fol. 461.
Sententia falsam, vel erroneam causam cõtinens,

tuens vitiatur, ibid. num. 118. fol. eod.
Sententia lata contra aliam sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, nō valet, ibid. num. 119. fol. eodem.
Sententia incerta, regulariter non valet, ibidem, num. 160. fol. eod.
Sententia faciens mentionem de procuratore, de cuius mandato non apparet, non tenet, ibid. nu. 121. fol. eo.
Sententia causam finalem cōtinere debet, & quæ sit, ibid. nu. 122. fol. eod.
Sententia per quam declaratur, quem teneri ad centum, perinde habetur, ac si cōdemnasset, ibid. num. 124. fol. eod.
Sententia an valeat, si iudex dicat: condēno, si probatum est, & quid si dicat: cōdemno, imò absoluo, vel pronuncio, prout talis Iudex, vel condēno: vel absoluo, seu: condēno, saluo eo, quod infrà dicam, ibid. num. 127. fol. 462.
Sententia in quibus casibus non transit in rem iudicatam, & quid importent illa verba, transire in rem iudicatam, ibi. num. 128. cum plu. seq. fol. eodem.
Sententia facit de non ente ens, & de albo nigrum, ibid. num. 129. fol. eodem.
Sententia lata in consilio Doctoris, nunquam trāsit in rem iudicatā, quod qualiter procedat, vide ibid. nu. 130. fo eo.
Sententia lata ex iudicio peritorum, in iudicatū non transit, ib. nu. 131. fol. eod.
Sententia ex iudicio mercatorum, nō transit in rem iudicatā, ib. nu. in 132. fo. eo.
Sententia lata ex præsumptis probationib. nunquam transit in rem iudicatam, ib. num. 133. fol. 463.
Sententia lata per testes, deponentes de credulitate, non transit in rem iudicatam ibid. num. 134. fol. eodem.
Sententia lata in causa matrimoniali non transit in rem iudicatam, ibid. numero 135. fol. eodem.
Sententia super ætati ex suspectu lata, in rē iudicatā non transit, ib. nu. 136. fo. eod.
Sententia super excussione debitoris lata, non transit in rem iudicatam, ibidem. num. 137. fol. eod.
Sententia in rem iudicatam non transit, quando debitor illam iniquam esse fatetur, ibid. num. 138. fol. eod.
Sententia ex probationibus reprobatis lata, non transit in rem iudicatam, ibi. numer. 139. fol. eod.
Sententia in rem iudicatam non transit, quando quis condemnatur ad publicationem bonorum, in causa prohibita, ib num. 40. fol. eod.
Sententia non transit in rem iudicatam, quando ex eius tenore iniquitas perpenditur ibid. num. 141. fol. eod.
Sententia in causa vsuraria lata, in rem iudicatam non transit, ibidem, num. 142. fol. eodem.
Sententia non transit in rem iudicatam, quādo lata est per testes, assignantes causam: quia sum vicinus, vel consanguineus, ibid. num. 143. fol. eodem.
Idem, quando apparet de iniquitate, per euidentiam facti. ibid. nu. 144. fol. eod.
Idem, si sententia lata est ex falsis testib. vel instrumentis, ibid. nu. 145. fol. eod.
Sententia lata prætextu iuramenti necessarij falsi, non transit in iudicatum, ibid. num. 146. fol. eod.
Idem, quando agitur de periculo animæ, ibid. num. 147. fol. eod.
Idem, quando causa redit ad nō causam, ibidem, num. 148. fol. eodem.
Sententia lata à corrupto per pecuniam, in iudicatum non transit, ibidem, numero 149. fol. 464.
Sententia lata in causa beneficij ecclesiastici, non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium superioris, ibid. numero 150. fol. eod.
Sententia excommunicationis nunquam transit in rem iudicatam, ibidem, num. 151. fol. eodem.
Sententia contra minorem, ex falsis allegationibus lata, non transit in iudicatum, ibid. num. 102. fol. eodem.
Sententia nulla, nunquam transit in rem iudicatam, & potest de nullitate dici, vsque ad triginta annos, ibidem num. 153. 154. fol. eod.
Sententia etiam in casibus, in quibus non transit in rem iudicatam, debet appellari infra decē dies, qualiter autem hoc procedat, vide ibid. num. 155. fol. eodem, & in vers. appel. nu. 125. fol. 489.
Sententia præfecti prætorio inappellabilis, in d. vers. appel. num. 250. fol. 511.
à Sententia facti consilij non appellatur, ibid. num. 151. fol. eod.

Sen.

Sententia sacri consilij, vim legis habet, ex quo fertur sub nomine regiæ maiest. ibidem, num. 252. fol. eodem.
à Sententia lata in interdicto, quorũ bonorum, non appellatur. ib. nu. 33. fol. 521.
Sententia mandatur executioni, postquã transiuit in rem iudicatam, in vj parte, vers. executio, num. 1. fol. 534.
Sententia executioni mandatur, ab eodem Iudice, qui eam tulit, ibi. nu. 2. fol. 535.
Sententia habet executionem paratam, ib. num. 2. fol. eod.
Sententia valida executioni mãdatur, sed non inualida, ibid. num. 3. fol. eodem.
Sententia delegati, non potest executioni mandari, per ipsum delegatum, sed debet eius executio fieri per delegãtem, ibid. num. 4. fol. eo.
Sententia exequitur per Iudicem à quo, appellatione deserta, ibid. nu. 7. fol. eod.
Sententia mandatur executioni, secũdum statuta loci, ibid. num. 10. fol. eodem.
Sententia exequenda cõtra pupillum, primò exequi debet contra nomina debitorum, ibid. num. 15. fol. 536.
Sententia non exequitur contra tertium, non nominatum in iudicio, ibid. numero 32. fol. 538.
Sententia lata contra emptorẽ, mandatur executioni contra auctorem laudatum, ex eodem processu, ibidẽ, nu. 41. fol. 539.
Sententia contra ius litigatoris, licèt transeat in rem iudicatam, si non appellatur, ea men potest cõtra eam peti restitutio, ex clausula generali, ibi. nu. 61. fol. 541.
Sententia non potest continere pœnam in casu, quo illi nõ pareretur, ibidem, numero 62. fol. eod.
Sententiæ executio, quo ordine fiat, ibidẽ, num. 8. fol 535.
Sententiæ executio, an impediatur per denunciationem Euangelicam, ibid. nu. 64. fol. 541.
Sententia arbitri post compromissum expiratum lata non valet, in vi. parte, vers. sententia, num. 91. fol. 459.
Sentẽtia arbitri emologatur taciturnitate 10. dierũ, sed arbitratoris 10. annorum, in vj. parte, vers appel. nu. 125. fol. 489.
Sententia arbitri an producat actionẽ, vel exceptionẽ, & quando dicatur emologata, tacita, vel expressa, ibid. num. 10. 262. cum plurib. seqq. fol 512.
Sententia arbitri, rem illicitam, vel manifestam iniquitatem continens, rescinditur per doli exceptionem, quæ impedit executionem, etiam post decem dies, & exigit pœnam & interesse, ibidem, numero 266. fol. 513.
Sententia arbitri iuris appellatur, ibidem, num. 272. fol. 515.
Sententiæ arbitri, etiam iniquæ, est parendum, metu pœnæ, ibid. nu. 161. fol. 512.
Sententiam suam arbiter nõ exequitur, sed Iudex ordinarius, in vj. parte, vers. executionum, num. 5. fol. 535.
Sentẽtia arbitratoris potest rescindi per remedium l. 1. C. de rescin. vend. in iiij. parte 14. dist. num. 8. fol. 215.
Sententiæ appellatione, venit diffinitiua, non autem interlocutoria, nisi in materia indifferenti, & quando absurditas nõ resultat, in vj. parte, vers. sententia, numero 5. fol. 446.
Sepelire defunctum, compellitur hæres ex officio Iudicis, & potest res hæreditarias vendere Iudex, pro sepultura, in vj. parte, vers. inquisitio, num. 198. fol. 298.
Sequestrum tenetur restituere Clericus, ex præcepto Iudicis laici, quãdo ab eo fuit electus pro sequestro, in iiij. parte, 21. distinct. num. 62. fol. 203.
Sequestratio fructuum potest fieri, etiam appellatione pendente, in 6. parte, vers. appellatio, num. 188. fol. 459.
Seruus fugiens, facit furtum suijpsius, in iiij. parte, 7. dist. num. 46. fol. 141.
Seruus, Iudex esse non potest, in vj. parte, vers. sententia, num. 98. fol. 459.
Serui reputantur pro mortuis, in iiij parte, 2. dist. num. 1. fol. 74.
Simoniacus de crimine simoniæ condemnatus, non appellat, in 6. parte, vers appellat. 298. fol. 518.
Syndicatores inquirunt contra officiales, stantes in syndicatu, de commissis & omissis in officio, in eadem parte, vers. inquisitio, num. 201. fol. 299.
Signatura facta in segete vini, an trãsferat dominiũ, 4. parte, 4. dist. nu. 53. fol. 98.
Silentium perpetuum, vt imponatur, an requiratur bina monitio, & an fieri debeat eodẽ instanti, in 4. parte, 21. dist. numero 15. 16. fol 242.

Simulatio quotuplex sit in 6. parte, versic. exceptio, num. 29. & 30. fo. 356.
Simulatio qualiter allegetur, ib. nu. 31. f. eo.
Syndicus vniuersitatis, quod nomen debet ponere in libello, in 6. parte, vers. libel. num. 7. fo. 332.
Socius non potest esse Iudex in causa socij, in ead. parte, vers. appellat. num. 59. fol. 410.
Societas quid sit, in 4. parte, 4. dist. num. 3. fol. 88.
Societas, quot modis cõtrahatur, ib. nu. 4. fol. eod.
Societas tacita quando, & inter quos contrahatur, ibidem, numero 5. & sequent. fol. 88. & 89.
Socius, si fecit maiorem impensam altero, an in diuisione repetat, ibid. num. 14. fo. 90.
Socius, qui habuit plures filios operantes, an debeat habere maiorem partem, ibi. num. 17. fol. 91.
Societas nunquid licitè contrahatur, vt vnus præbeat operam, alter verò pecuniam, ibid. num. 18. fol. eodem.
Socij an possint pacisci, vt vnus habeat duas partes lucri, & damni, & alter tertiã, ibid. num. 19. fol. eod.
Socij, quorum vnus posuit capitale, alter verò operam tantùm, & capitale deperderetur, an damnũ sit commune? ibidẽ num. 23. fol. eod.
Socius proficiscens ex causa solennitatis, an deducat ante omnia expensas itineris, ibid. num. 24. fol. 92.
Societatis signum, an remaneat penes superstites in societate, ibid. nu. 25. fol. eo.
Societas inita, vt duret quinquennio, & vnus posuit capitale, alter operas, an si in primo anno, perditum sit capitale, possit cogi ad ponendum aliud, ibidem, num. 26. fol. 94.
Societas contracta, ad commune lucrum, & delucrum, ita vt debeat infra mẽsem reddi ratio, an, si non fuerit reddita inf. mensem, audiatur, ibidem. num. 27. fol. eodem.
Socius, an teneatur consocio reddere rationem de gestis, & administratis, & si non reddit rationem, ad quid teneatur, ibi. num. 28. fol. eod.
Socij diuidentes societatem, quomodo cõseruabuntur indemnes, ibid. numer. 58. fol. 95.
Socius in mercantia, nũquid in solidum teneatur pro contractu socij, in 4. parte, 9. dist. nu. 94. fol. 170.
Socius, an possit causam societatis compromittere, ibid. num. 97. fol. eod.
Socius, quando teneatur cõsocio, si fuit disrobatus, ibid. num. 98. fol. 171.
Socius, an habeat beneficium, ne conueniatur, nisi in quantum facere potest, ibid. num. 100. fol. eod.
Socius, qui voluit contribuere in expensas factis pro re communi, an perdat partẽ suam, ibid. num. 102. fol. eod.
Socius, an deducat expensas factas in itinere à corpore societatis, ibi. num. 103. fol. eodem.
Socius tenetur consocio de dolo, & culpa, ibid num. 104. fol. eod.
Socius, an possit accusare de morte socij, ibi. num. 136. fol. 176.
Societas probatur per intitulatio. librorũ, in 6. parte, vers. testium product. nu. 78. fol. 406.
Societas non probatur ex eo, quòd per aliquos alternis vicibus negocietur, ibid. num. 79. fol. 406.
Solutio debiti, in dubio cedit potiùs in debitum proprium, quàm fideiussorium, & potiùs in pœnale, & vsurarium, & in magis antiquum, in proœ. nu. 20. fol. 3.
Soluens vsuras, videtur sibi eruere oculos, in 6. parte, vers. citat. num. 124. fol. 291.
Sonus campanæ, quæ signa importet, in ead. parte, vers. citatio, nu. 114. fol. 327.
Sortis iudicium, quale sit, in 6. parte. vers. testium product. num. 85. fol. 407.
Sortis iudicium, nõ rescinditur per appellationem, nec per restitutionem, in eadem parte, vers. appell. num. 237. fol. 511.
Spolium, an deducatur in iudicio per viã actionis, vel exceptionis, & quæ sit differentia, in 4. parte, 6. distinct. num. 50. fo. 131.
Spoliatus agens, nõ tenetur aduersario suo respondere, nisi prius restituatur, ibid. num. 42. fol. 128.
Spoliatus citatus per spoliãtem in alia causa, potest contra citationem opponere, & non tenetur comparere, nec respondere, ibid. num. 52. fol. 132.

Spurius non dicitur coniunctus, & litigando cum sanguineo, non potest secundū pragmaticam petere compromissum, & quid si aduersarius est similiter spurius, in 6. parte, ver. compromissum, numer. 20. 21. fol. 377.

Spurij non veniunt appellatione suorum, in 6. parte, vers. inquisitio, nu. 64. fol. 278.

Statur soli relationi, & informationi Iudicis, in causa modica, in 4. parte, 9. dist. nu. 190. fol. 182.

Status quæstione intentata, quiescit omne iudicium, siue priùs, siue posteà intentatum, tam ciuile, quàm criminale, in 4. parte, 20. dist. num. 7. fol. 238.

Statutum, vel positum in materia, non censetur dispositum in materiato, & alterum non venit appellatione alterius, nec econtrà, in 2. parte, nu. 18. 19. & 20. fol 90.

Statutū iudicare nō potest, vt feratur sententia contra absentem nō citatum, in 4. parte, 16. dist. nu. 11. fol. 220.

Statutum, quòd mulier cōtrahere non possit sine propinquorum consensu, non cōprehendit mulierem alieno nomine contrahentem, ibid nu. 37. fol. 224.

Statutum requirens cōsensum propinquorum in contractu mulierum, intelligitur de contractibus damnosis, non autem vtilibus, ibid. num. 48. fol. 226.

Statutum an tollere possit ferias inductas, ad honorem Dei, ibid. num. 90. 91. fol. 233.

Statutum, quòd fiat compromissum inter affines, nō comprehendit absentem, in strumentum, sententiam, vel obligationem liquidam, in 6. parte, vers. compromissum, num. 18. fol. 377.

Statutum Principis seculatis, non potest ligare clericos. ibid. num. 26. fol 378.

Statutum, quòd omnes causæ compromittantur, non comprehendit causas mixti imperij, ibid. num. 31. fol. eo.

Stante statuto: quod debitum non possit probari, nisi per instrumentū, an habeat locum inter mercatores? in 6. parte, ver. test. product. num. 58. fol. 401.

Subtilitas inuestigatiua veritatis commendatur, in 4. parte, 9. distinct. nu. 153. fol. 180.

Suspectus an, & quando contrahens in nūdinis allegari possit, ibid. num. 120. fol. 174.

Statutum mercatorum: vt contra scripturas eorum, nulla possit opponi exceptio, an valeat, ibid. num. 77. fol. 167.

Statutum, quòd pater teneatur pro filio, an valeat, ibid. num. 75. fo. eo.

Statutum, quòd emens rem in publico foro, non teneatur domino restituere: an valeat, ibid. num. 76. fol. eod.

Statutum, quòd credatur libr. mercatoris, comprehendi mercatorem de præsentato, ibid. num. 77. fol. eod.

Stante statuto, quòd filius mercator obligetur, qualiter intelligatur, ibid. nu. 80. fol. 167.

Statuta loci seruanda sunt in executione sententia facienda, in 6. parte, vers. executio, num. 10. fol. 535.

Stipulatio, in qua verborum ordo non seruatur, non valet, in procem. nu. 19. f. 3.

Subditus aduersarij, repellitur à iudicādo, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 40. fol. 479.

Substitutio pupillaris, non potest fieri per patrem, vilem personam, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 69. fol 279.

Summariæ, an impetrasse videatur supplicans causam summariæ committi, & Princeps dicat: audiat talis, & iustitiā faciat, in 4. parte, 9. dist. num. 5. fol. 152.

Summariæ causæ, quæ, & quando dicātur, vide plenè, in d. 9. dist. nu. 6. 7. cum pl. sequen. fol. 152.

Reliqua, vide suprà, in litera C, in versic. causa summaria.

supersederi debet in causa, durante termino dato reo, ad denunciandum auctori, in 6. parte, vers. auctor, nu. 8. fol. 318.

Supplicatio, quid sit, in 6. parte, vers. appel. num. 12. fol. 477.

Supplicatio, in quibus differat ab appellatione, & quibus conueniat, ibid. num. 15. 16. cum seq. fol. eo.

Supplicatio fit ad eundem Iudicem, ibid. num. 17. fol. 478.

Supplicatio concernit gratiam, & ex mera Principis benignitate conceditur, ibi. num. 18. fol. eodem.

Supplicatio eadem die potest fieri viua voce, qua fertur sententia, sed postea, non nisi

nisi in scriptis, ibid. num. 23. fol. cod.

Supplicatione pendente, fit executio cum satisdatione, ibid. num 16. fol 477.

Supplicare non potest ante diffinitiuã sententiam, ibid. num. 20. 21. fol. 478.

Supplicare non licet, nisi semel tantùm, ib. num. 21. 22. fol. eod.

Supplicans non tenetur reficere expensas, quamuis nihil probauerit, ibid. num. 19. fol. eod.

Supplicans, negligentiam suam, vel aduersarij circumuentionem allegare debet, sed non Iudicis iniquitatem, ibid. num. 22. fol. eod.

Reliqua, require suprà, in ea. litera, in ver. summariæ.

Suorum appellatione, in prosequente iniuriam, vsque ad quem gradum veniat, & an veniant spurij, in 6. parte, vers. inquisit num. 62. fol. 278.

Surdus Iudex esse non potest, in 6. parte, vers. sententia, num. 98. fol. 459.

Suspicio sola contra falsam scripturam in iudicio productam, habetur pro plena probatione, in qua Iudex inquirere potest, in 6. parte, vers. inquisit. num. 149. fol. 294.

Suspicio Iudicis, ex quibus causis possit allegari, in 6. parte, vers. appel. num. 14. cũ plu. seqq. fol. 477.

Suspicio excluditur ex pari ratione affectionis, ibid. num. 57. fol. 480.

Suspicio contra Iudicem superueniens in causa, potest in quacunque iudicii parte opponi, etiam post conclusionem, ibid. num. 74. fol. 481.

Suspicionis causa, contra Iudicem laicum cognoscitur in Regno, per Iudicem Ecclesiast. in 4. parte. 11. dist. nu. 57. fo. 202.

Suspectus de fuga, propria auctoritate, etiam per priuatum capi potest, sine Iudicis commissione, in 6. parte, ver. citat. num. 62. T. fol. 313.

TAbernarij vendentes vinum limphatum, pro puro qualiter puniãtur, in 4. parte, 9. dist. nu. 19. fol. 199.

Tabernarius, mittens famulum, ad merces cõparandas obligat per ipsum famulum in 4. parte, 22. dist. num. 11. fol. 246.

Tarquinius Superbus, ob adulterium per eius filium in personam Lucretiæ commissum, fuit expulsus, in 3. parte, nume. 19. fol. 19.

Taxatio expensarum, fit mediante iuramẽto litigatoris, in 6. parte, vers. iuramentum, num. 33. fol. 420.

Taxatio expensarum, fieri potest, etiã pendente appellatione, in 6. parte, vers. appel. num. 197. fol. 500.

Taxatio expensarum, quando fit an requiratur partis citatio, in 6. parte, vers. executio, num. 21. fol. 537.

Tempora tria considerantur circa introductionem legum, in hoc seculo, in 3. part. num. 1. fol. 16.

Tempus ante legem, dicitur à creatiõe primi hominis, vsq; ad tempus Moysi, ibi. num. 8. fol 17.

Tempus sub lege, dicitur à tempore Moysi vsq; ad aduentum Christi, ibid. num. 9. fol. 18. & num. 28. fol. 21.

Tempus gratiæ, fuit tertium tempus, & incepit ab aduentu Christi, quo tempore fuerunt proditæ tres leges, scilicet, Euãgelica, Apostolica, & Canonica, ibid. nu. 29. 31. 32. fol. 22.

Tempus consequenter in sententia consideratur, in 6. parte, vers. sententia, num. 83. fol. 458.

Tempus petendi apostolos, quando currere incipiat, an à die sententiæ, vel à die appellationis, quæ quæstio superuacua est in Regno. in 6. parte, vers. appella. nu. 220. fol. 504.

Tẽpore, quod datur iudicatis, an indistinctè gaudeat condemnatus, in 4. parte, 5. dist. num. 48. fo. 111.

Tempus, & locus, an declarari debẽt in interdicto retinendæ? in 4. parte, 7. distinct. num. 21. fol. 140.

Tenens prædium tributarium, qui se absentauerit, citetur per edictum, & non comparens infrà sex menses, priuatur prædio, in 6. parte, vers. citatio, nu. 9. fo 319.

Terminus prosequendi appellationem, est vnius anni, vel duorum annorum, stante impedimento, qui potest cõsensu partium prorogari, & breuiari, in 6. part. vers. appel. num. 136. fol. 508.

Terminus so dictum assistens in Regno prosecutionem appellationis, intelligitur à diffinitiua, & non ab interlocutoria, nisi vim habeat diffinitiuæ, nu. 242. fol. 510.

Termini datio, est actus iudiciarius, in 6. parte, versicu. instrumentorum productio, num. 43. fol. 415.

Termino dato Reo, ad denunciandum actori, durante, an debeat supersederi in causa, in 6. parte, vers. auctor, num. 8. fol. 538.

Terminus ad proponendum omnes exceptiones statuti, potest, in 4. parte, 21. dist. num. 12. fol. 241.

Terminus diffamanti ad agendum, qualis statui debet, ibidem, num. 23. fol. 243.

Terminus, in quo nihil fuit probatum, an ad instantiam actoris debeat reintegrari, in 6. parte, vers. exceptio, num. 13. fol. 369.

Terminus ad allegādum in iure, an detur, in 6. parte, vers. testium productio, num. 83. fol. 407.

Terminus brevissimus dari debet, in foro mercatorum, nisi probationes offerantur de longinquo, in 6. parte, vers. exceptio, num. 21. fol. 369.

Tertius potest citari, ad opponendum fundato iudicio, contra diffamantem, in 4. parte, 21. dist. nu. 14. fol. 241.

Testator, si in testamento dat potestatem tutori administrandum, non requiritur inventarium, in 4. parte, 16. dist. num. 53. fol. 227.

Testes debeant adhiberi in sententijs, in 6. parte, vers. actorum additio, num. 32. fol. 430.

Testes post dicta testificata, an in foro mercatorum possint produci, in eadem parte, vers. exceptio, num. 24. fol. 370.

Testes etiam post cōclusionem, in causam producuntur, si dictat æquitas, in 4. parte, 9. dist. num. 156. fol. 180.

Testi, quādo venit ad impediendā executionem, causa dicitur summaria, in 4. parte, dist. 9. num. 178. fol. 183.

Testamentum secundum, non tollit primum, quando in primo est clausula derogatoria, in 2. parte, num. 44. fo. 13.

Testamentum, quod in scriptis non valet, minimè valet, vt nuncupatium, in 4. parte, 29. dist. num. 204. fol. 186.

Testamentum militis, quod non valuit iure communi, valebit iure militari, ibid. num. 206. fol. eod.

Testamentum, quando est publicandum, fieri debet citatio per proclama, in 6. parte, vers. citatio, num. 109. fol. 322.

Testamentum ne aperiatur, vel ne scriptus hæres in possessionem mittatur, non appellatur, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 322. fol. 521.

Testimonium laici, & mulieris admittitur contra clericum, quādo ciuiliter de crimine agitur, in 4. parte, j. dist. num. 43. fol. 55.

Testis de sua indicio deponens non probat in 1. parte, nu. 2. fol. 1.

Testis rationem, & causam scientiæ diuersam à dicto suo assignare debet, alias nō probat, in 2. parte, num. 7. fol. 6.

Testis, qui falsum testimonium pecunia dicit, Christum vendit, sicut fecit Iudas. Idem in Iudice, in 3. parte, nu. 66. & 67. fol. 27.

Testis, contra clericum, in criminalibus nō potest esse mulier, neque laicus, de iure Canonico, in 4. parte, j. dist. num. 46. fol. 55.

Testis vnus facit plenā fidem in causis modicis, & summarijs, in 4 parte, 9. distinc. num. 191. fol. 182.

Testis mulier honesta, quæ examinatur in domo, potest examinari sine citatione partis, in 6. parte, vers. citatio, num. 27. fol. 309.

Testis, cuius dicto necessariò standū est, examinari potest, parte non citata, ibi nu. 28. fol. eod.

Testis de cuius morte, vel recessu timetur parte non citata, potest examinari ibid. num. 29. fol. eo.

Testis interrogari nō potest, an quis bona vel mala fide possideat? in 6. parte, vers. interrogatio, num. 16. fol. 344.

Testis deponens sine bona causa scientiæ, si fuit interrogatus, non probat: nā ratio testis saluat, & destruit eius dictum, & ratio non debet esse eadem, cum dicto testis, in 6. parte, ver. testium productio, num 9. 10. & 11. fol. 395.

Testis non assignans causam scientiæ reddere debet bis, quæ iudicio intellectus percipiuntur, alias non probat, ibid. nu. 13. fol. eod.

Testis non assignans causam scientiæ, non est sufficiens, vt deferatur iuramentum suppletorium, ibid. num. 14. fol. 394.

Testis

Testis de credulitate probat contra producentem, ibid. num. 16. fol. eod.
Testis depositio, per verbū vel iudicio suo, non valet, ibid. num. 17. fo. eod.
Testis de auditu non probat, nisi in factis antiquis, ibid. num. 18. fol. eod.
Testis depositio, nō iurata non probat. ibi. num. 19. fol. eod.
Testis iuratus debet dicere veritatem pro vtraque parte, ibid. num. 20. fol. eodem.
Testis deponens falsum, non iuratus, non punitur pœna falsi, sed extraord. pœna, ibid. num. 11. fol. 393.
Testis de mera veritate iurare debet, aliàs non probat, in 6. parte, vers. iuramentū, num. 25. fol. 419.
Testis punitur de falso à Iudice, corā quo falsum deposuit, etiamsi aliàs esset suus incompetens. Quid autem, si esset clericus, an possit puniri per Iudicem laicum, & econtrà, in vers. accusatio incidens, nu. 2. 4. 5. fo. 434.
Testis deponens in fauorem partis aduersę non facit fidem, quando fuit contra eū protestata causa ipsum repulsandi, in 6. parte, vers. repulsa, num. 4. fol. 436.
Testis falsum deponens, potest repulsari etiam per producentem, ibid. num. 42. fol. 437.
Testis in vna causa, non potest in eadem esse Iudex, in 6. parte, vers. appellatio, nu. 54. fol. 480.
Testi dicenti se falsum testimonium dixisse, non creditur, ad infringendam eius depositionem, in 6. parte, vers. confess. num. 11. fol. 388.
Testes assignantes causam non concludentem, fidem faciunt in summarijs causis. Idem est in testibus infamibus, & aliàs à iure reprobatis, in 4. parte, 9. dist. num. 34. fol. 157.
Testes, quādo examinantur ad perpetuam rei memoriam, causa summariè expeditur, & eorum depositiones solùm infrà annum, fidem faciunt in Regno, ibi. nu. 186. fol. 182.
Testes laici nolentes deponere coram Iudice laico, possunt excommunicari per Iudicem Ecclesiasticum, in 4. parte, 11. dist. num 54. fol. 201.
Testes vacillantes, seu falsum deponentes, possunt inquiri ex officio, & per Iudicē puniri, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 150. fol. 294.
Testes quando examinātur vltima die termini, non requiritur citatio partis, ad videndum iuramenta testium, in 6. parte, vers. citatio, num. 18. fol. 308.
Testes examinantur sine citatione partis de damno, seu furto in sylua passo, in ver. citatio, num. 17. fol. 379.
Testes ad probandam innocentiam recipi possunt, etiam post cōclusum in causa in 6. parte, vers. citatio, nu. 3. fol. 380.
Testes, an examinari debeant infra terminum datum ad probandum, & quid si detur ad probatum habendum, & quid in causa repulsæ, ibid. num. 19. 20. & 21. fol. 382.
Testes examinari possunt die feriata, dummodo iurent in die iuridica, in 6. parte, vers. test. productio, nu. 4. 5. fol. 392. 393.
Testes vltra septem, examinari nō possunt, super vnoquoque articulo, ibid. num. 5. fol. eod.
Testes in loco iudicij examinari debent, nisi sint personæ egregiæ, mulieres, infirmi, vel alio modo impediti, ibid. num. 6. fol. eod.
Testes citati infra terminum, iurare possunt infra tres dies, post terminum, ibid. nu. 8. fol. eo.
Testes produci possunt vsq; ad publicationem in causa, & non veram, si super nouis articulis dependentibus à veteribus, ibid. nu. 22. fol. 394.
Testes, simul cum scriptura, post publicationem possunt produci, in 6 parte, ver. instrumentorum productio, num. 48. fol. 416.
Testes, etiam die feriato, ad honorem Dei, examinari possunt, in 6. parte vers. actorum editio, num. 40. fol. 431.
Testes non ritè examinati non validantur, per publicationem factam, de voluntate partium, in 6. parte, vers. publicatio, nu. 5. fol. 434.
Testes debent citari, & etiam examinari infra terminum datum ad repulsam, & eo elapso, non mittuntur, in 6. parte, vers. repulsa, num. 6. fo. 437.
Testium examinationes, quo ordine fiant, & quid seruetur in Regno, in 6. par. ver. testium productio, num. 2. fol. 435.

Testium depositio non valet, parte nũ citata, nec præsente iuramento, ibid. nu. 2. fol. 436.
Testium rubrica, quid, continere debeat, ibid. num. 3. fol. eod.
Testium nomina non tenetur, quis edere parti, ante publicationem, in 6. parte, vers. factorum editio, num. 60. fol. 432.
Testium repulsa non admittitur in causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio, in 4. parte, 9. dist. nu. 179, f. 183. Reliqua vide sup. in lit. R, in vers. repulsa.
Timens offendi ab aliquo, officium Iudicis implorare potest, vt ipsum compellet ad præstandam cautionem de non offendendo, in 6. parte, vers. satisdatio, num. 13. fol. 347.
Titulum suæ possessionis, seu beneficij, an & quando teneatur quis ostendere, in 4. parte, 13. dist. num. 6. fol. 213.
Tortura à timidiori, seu à magis suspecto, vel à fœmina, item à filio, vbi pater & filius sunt incriminati, incipi debet, in procem. num. 13. 14. fol. 2.
Tortura potest irrogari stantibus iudicijs, in 6. parte, vers. inquisitio, numer. 127. fol. 292.
Tortura, an irrogatur de crimine, vbi venit irroganda pœna fustigationis, & q. d. seruetur in Regno, in 4. parte, 2. dist. nu. 5. 6. fol. 75.
Tortura potest irrogari ei, qui non vult respondere libello, coram Iudice, in 6. parte, vers. tortura, num. 6. fol. 439.
Tortura quandoq; datur ad pœnam, quãdoque ad veritatem eruendam, in 6. parte, vers. tortura, num. 15. fol. eod.
Tortura ad pœnam, est meri imperij, ibid. num. 2. fol. 438.
Tortura pro quibus criminibus irrogari potest, ibid. num. 5. fol. 439.
Tortura irrogari potest testibus vacillantibus, tam in causa ciuili, quàm in criminibus, ibid. num. 6. fol. eod.
Tortura an possit in causa appellationis irrogari ibid. num. 8. fol. eod.
Tortura quandoq; datur ad eruendam solam affirmatiuam, vel negatiuam, & tũc ad eam deuenitur sine iudicijs, ibid. nu. 9. fol. eod.
Tortura, vt irrogari possit, quis ordo procedendi debeat, ibid. nu. 10. 11. fo. 60. & 440.
Tortura est inuenta ad veritatem inuestigandam, ob defectum probationũ, ibi num. 12. fol. 440.
Tortura, quando est irrogãda, qualiter decretum interponi debeat, ibid. num. 14. fol. eod.
Tortura illata, si Reus nõ confitetur, iudicia sunt purgata, ibid. nu. 16. fol. eod.
Torqueri non debet is, contra quem sunt plenæ probationes, aliàs Iudex mortaliter peccat. ibid. num. 11. fol. eo.
Tortus in membris, corporis læsionem pati non debet, ibid. num. 13. fol. eod.
Tractatus huius summarium, & continentia traditur, in procem. in fin. fol 3.
Transactio criminis, facta cum accusatore, an impediat, quando alius possit accusare, vel Iudex inquirere, in 6. parte, vers. inquisitio, num. 55. fol. 276.
Transactio in criminalibus, quid operatur, maximè in casibus permissis, ibid. num. 66. 67. fol. eod.
Transactio in criminalibus, in quibus casibus est hodie permissa, per cõstitutiones Regni, & qualiter in hoc ius commune restringatur, ibid. num. 73. fol. 280.
Transactione facta in criminalibus, an, & quando Iudex procedat ex officio, ibid. num. 76. fol. 281.
Transigentibus in criminalibus, licitũ est aliquid ab accusato accipere, pro expensis, & interesse, & præstimatione damnorum, ibidem nu. 74. fo. 280.
Transactio in ciuilibus an sit permissa per constitutiones Regni, & qualiter transigens puniatur, ibid. num. 78. fol. 281.
Transactio in ciuili causa facta, per contumacem bannitum, & condemnatũ, facit illum omnem pœnam euitare. Secus in criminali, ibid. num. 79. fol. eod.
Tribunus, quo tempore in Roma creatus, in 3. parte, num. 12. fol. 20.
Tributarium prædium detinens, potest citari per edictum, & elapsis sex mensibus priuatur prædio, in 6. parte, vers. citat, num. 93. fol. 319.
Trigesima, quando debetur in foro nundinario, & de quibus rebus, in 6. parte, ver. exceptio, num. 73. fol. 368.
Trigesima debet solui, si partes transigunt, ibid. num. 78. fol. 369.
Trigesima non debet solui, per pauperes, viduas,

dias & miserabiles personas, ibid. num. 30. fol. eo.
Turbatio possessionis qualiter probetur, in 4. par. 7. dist. nu. 15. fol. 139.
Turbare quis quotmodis dicatur, ibid. nu. 20. fol. 140.
Turbationis qualitas, an sit exprimēda, ib. num. 35. fol. 142.
Tutelæ causa an cōpromittatur, in 6. parte, vers. compromissum, nu. 30. fol. 378.
Tutor qui administrauit, est primò conueniendus in proce. nu. 18. fol. 3.
Tutor quando accusatur vt suspectus, causa criminalis dicitur, in 4. par. 6. dist. nu. 18. fol. 49.
Tutor nō faciens solennia, litigans pupilli nomine, facit iudiciū esse nullum, & quę dicantur ista solennia, & qualiter practicetur in regno, in 4. parte, 16. dist. nu. 52. fol. 227.
Tutor non potest facere procuratorem ante litem contestatam, sed actorem cum decreto iudicis, aliàs non valet iudiciū, ibid. nu. 54. fol. eod.
Tutor suspectus potest ex officio iudicis inquiri, & remoueri, in 6. parte, ver. inquis. num. 137. fol. 294.
Tutor petitus dari inquiri potest per iudicem, an sit idoneus, & an reperiātur alij magis idonei, ibid. num. 197. fol. 298.
Tutor quando dādus est alicui, vel curator per iudicem sine inquisitione, nō requiritur citatio alicuius, in 6. par. ver. citat. num. 35. fol. 310.
Tutor ante omnia in iudicio de solemnitatibus docere debet: Et post datum terminum ad probandum, litis exceptio opponi potest, in 6. parte, ver. exceptio, nu. 4. fol. 51.
Tutor qui iustam causam litigandi nō habuit, debet in expensis condēnari, & contra eius bona fit execut. in 6. parte, vers. executio, nu. 39. fo. 539.
Tutrix secundo nubēte, nō reddita ratione, bona secundi viri sunt obligata, & in eis, pro tutelari debito, fit executio, in 6. parte, vers. execut. nu. 53. fo. 540.

V.

VAsallus cōtumacię reus, qui citatus dixit nolo venire, statim perdit feudū in 6. par. ver. cōtumacia, nu. 24. fol. 230.
Vendens pannos fracidos pro bonis, qualiter puniatur, in 4. parte, 11, dist. num. 36. fol. 198.
Vendēs libros corruptos ad quid teneatur, ibid. nu. 37. fo. 199.
Vendens vnum pro alio, an puniatur, & rescindatur venditio, ib nu. 42. fol. eo.
Vendens rem pluri precio, quàm in cōsilio fuerit statutū, an valeat venditio: in ea. parte, 4 dist. num. 61. fol. 100.
Venditio facta ad certam mensuram, quæ non præstatur, an agatur, quanto minoris, ib. nu. 64. fol eod.
Vendita res communis, an cēseatur vēdita de voluntate sociorum, ib. nu. 30. fol. 94.
Venditio an intelligatur facta per hæc verba:
Voime vendere il tuo cauallo, & ille dixerit: chesi, & che ne volea cēto fiorini, & ille dixerit: che ne volea dare c. fiorini bolognini, & ille dixit: tu me hai inteso. ib. nu. 42. fol. 97.
Vēditio, an valeat, si dicatur, vēdo pro decem, & illo pluris, quo Titius extimabit, ib. nu. 44. fol. eod.
Vēdito equo, si moritur infra triduum, an possit agi ex hibitoria? ib. nu. 58. fol. 99.
Vendito equo, an censeatur venditus cum freno, & sella, ib. nu. 57. fol. eod.
Venditor animalis, si expressè protestatur, se nolle teneri de vitijs, an nihilominus teneatur? ib. nu. 59. fol. eod.
Vendere mihi offerentem: an possim cogere vt vendat, ibid. nu. 56. fol. eo.
Venditor carnis, tenens pōdera diminuta, an debeat puniri, in ead. parte 11. dist. nu. 44. fol. 200.
Vēditor an teneatur de euictione, nulla facta denūtiatione, si notoriū erat, quòd sequi debeat euictio, in 6. parte, vers. auctoris laudatio, nu. 16. fol. 339.
Venditor quādo teneatur præcisè ad tradendum, in 6. par. ver. instru. product. nu. 19. fol. 412.
Vēditio curita nominetur, in 4. part. 3. dist. nu. 25. fol. 80.
Venditor tenetur ad interesse de euictione: & litē defendere, quod includit etiā submi nistrationem expēsarum, in 6. parte, vers. auctoris laudatio, nu. 16. fol. 33.
Vendere frumētum tempore caristiæ, pos-

ſunt compelli domi per Iudicem, in 6. parte, verſiculo inquiſitio, numero 481. fol. 297.

Verberans clericũ in habitu laicali, non eſt excommunicatus, in 4. parte, 11. diſtinct. num. 70. fol. 204.

Verbum, quod poteſt eſſe æquipollens abſolutioni, vel condemnationi, in 6. parte, verſ. ſententia, num. 123. fol. 461.

Verbum, moderari, in pœnalib. appoſitũ, operatur, vt in illo caſu pœna mortis imponi non poſſit, in 4. parte, 1. diſt. nu. 68. fol. 9.

Verbum peremptoriè, an & quando in citatione apponi debeat, in 6. par. verſ. citatio, num. 72. fol. 316.

Verbum credit, eſt veritatis expreſſiuum in reſpondente poſitionibus, in 6. parte, verſ. poſitio, num. 14. fol. 385.

Verba, ſine figura iudicij, quid importent, & ponitur intellectus iuriũ municipaliũ regni, in 4. par. 9. diſt. nu. 11. 12. f. 153. 154.

Verba: ſubmitto me protectioni, & tutioni talis iudicis, vim appellationis habẽt, in 6. parte, verſ. appell. nu. 135. fol. 491.

Verba libelli impropriantur, vt ſaluetur libellus, in 4. parte, 1. diſt. nu. 31. fol. 3.

Verborum ordo in legatis, & diſpoſitionibus ſeruatur, in proœ. num. 17. fol. 3.

Veritati omnia cedunt, in 3. parte, n. 67. f. 27.

Veſtes cedenti bonis, ſunt relinquendæ, in 6 parte, verſ. exec. n. 29. fol. 538.

Veſtes non ſunt auferendæ damnatis ad mortem, nec tranſeunt in hypotheca, ibid. num. 30. fol. eod.

Viam, per quam actus impugnetur, nemo videtur ſibi elegiſſe, in 4. parte, 9 diſt. n. 207. fol. 186.

Vicarius, ſeu locum tenens, an dicatur Ordinarius, vel delegatus? in 4. parte, 5. diſt. num. 5. 6 cum plu. ſeq. fol. 104.

Vicarius quomodo cognoſcatur à delegato, ibid. num 8. fo. eo.

Vicarius generalis Epiſcopi, dicitur Ordinarius: Secus particularis vnius loci, quia eſt delegati, in 6. parte, verſ. appellat. nu. 384 fol. 528.

Vicarius foraneus, ſeu ruralis, quis dicatur, in 5. diſt. num. 14. fol. 105.

Vicarius Epiſcopi dicitur Ordinarius: in his, quæ de iure cõmuni in eum tranſeunt. Secus in his, quæ non tranſeunt, niſi ſpecialiter ſibi cõmittantur per Epiſcopũ, prout ſunt cauſæ criminales, & collationes beneficiorum, quia in his eſt delegatus, & ab eo appellatur ad Epiſcopum committentem, ib. nu. 16. fol. eo. & in 6. parte, verſ. appellatio, num. 384. fol. 528.

Vicarius rectoris ſecularis, vel præſidis, an dicatur Ordinarius, vel delegatus? in 5. diſt. num. 17. fol. 105.

Vicarius creatus ab habente poteſtatem ſubſtituendi, dicitur Ordinarius, ibi. nu. 18. fol. eo.

Vicarius, an poſſit conſtitui ab inferiori à Principe? ibid. num. 19. fol. 106.

Vicarius, ſeu locũ tenens, in caſu, quo poteſt de iure conſtitui, quã poteſtatẽ habeat, & de quibus cauſis poſſit cognoſcere, ibid. nu. 20. fol. eod.

Vicarius an poſſit alium vicarium ſibi ſubſtituere, ibid. num. 22. fol. 107.

Vicarius in loco tribunalis principalis, ſententiam ferre debet, in 6. parte, verſ. ſententia, num. 74. fol. 457.

Vicarius generalis poteſt in omni loco ſuæ prouinciæ ius reddere, ibi. nu. 82. fol. 458.

Vicarius poteſt recuſari, vt ſuſpectus, ex ſola ſuſpicione ſui Ordinarij, in 6. parte, verſ. appellatio, nu. 28. fol. 479.

Vicarij iuriſdictio extinguitur morte Epiſcopi, in 4. parte, 5. diſt. nu. 62. fol. 113.

Vicarij iuriſdictio ſuſpenditur per excommunicationem Epiſcopi, ib. n. 75. fo. 115.

Vicariũm tres dicuntur eſſe ſpecies, ib. nu. 6. fol. 104.

Viceduces, Vicereges, Vicecomites, dicuntur Iudices Ordinarij, ibi. nu. 10. fol. eo.

Victor quandoque patitur expenſarum cõdemnationem, in 6. parte, verſ. interrogatio, num. 2. fo. 343.

Videlicet, dictio eſt declaratiua, & reſtricti ua præcedentium, in 3. parte, nu. 105. fol. 345.

Vidua dicitur miſerabilis perſona, quando eſt pauper, aliàs ſecus, in 6. parte, ver. inquiſitio, num. 133. fol. 293.

Viſitatio Eccleſiæ, quando fit per prælatũ, ad quem effectum fiat, in 6. parte, verſ. inquiſitio, nu. 14. fol. 269.

Vitium litigioſi non inducitur, quãdo ſuper re aliqua agitur criminaliter, in 4. par-

parte, 1. dist. num. 59. fol 56.
Vlpianus iurisconsultus, fuit post aduentum Christi, in 3. parte, num. 28 fol. 21.
Vltima opinio censetur approbata, nisi prinę esset æqua, in 4. parte, 9. dist. nu. 153. fol. 180,
Vniuersitas an restituatur aduersus sententiam propter instrumenta de nouo reperta, in 6. parte, vers. appel. n. 98. f. 484.
Vniuersitas non potest conueniri pro damno clandestino, nisi præcedat inquisitio generalis cõtra malefactores, in 6. part. vers. inquisit. nu. 11. fol. 269.
Vniuersitas potest citari per edictum, in 6. parte, vers. citat. nu. 94. fol. 319.
Vniuersitas, an in die Veneris sancta, citari possit ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ, ibi. nu. 112 fo. 321.
Vniuersitas cuiuslibet ciuitatis, castri, vel villæ, quę regitur per Syndicum, habet restitutionem in integrum, in 6 parte, vers. appellat. nu 97. fol. 484.
Vniuersitas constituens procuratorem ad contrahendum cum iuramento, non restituitur, non tamen est periura, ibi. num. 105. fol. 435.
Vniuersitas cogitur imponere collectam pro soluendis debitis suis, in 6. parte, vers. exec. nu. 51. fol. 510.
Vocem primam habere in consilio debet matoris dignitatis, & diguor, in proœ. num. 8. fol. 2.
Vsusfructus aduentitiorum filij, an pro debito vel delicto patris publicetur? in 6. parte, vers. execut. num. 37. fo. 539.
Vsura quod sit peccatum, in 4. parte, 16. dist. num. 78. fol. 232.
Vsura, dicitur crimen, in 6. parte, vers. inquisit. num. 117. fol. 290.
Vsura, species est rapinæ, ib. nu. 119. fol. eod.
Vsurâ maius malum non reperitur, ib. nu. 120. fol. 291.
Vsuræ permissæ sunt de iure ciuili, ideò Iudex secularis nõ potest de illis inquirere de iure cõmuni, sed solũ Iudex ecclesiasticus, ibid. num. 108. fo. 298.
Vsuræ hodiè multùm frequentantur, ideò acriùs puniri debent, ib. nu. 114. fol. 290.
Vsurarum crimen est publicum, & potest in regno Iudex ex officio inquirere contra vsurarium, & etiam quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine, ibi. num. 126. fol. 292.
Vsurarũ causa est summaria in curia ecclesiastica, in 4. parte, 9. dist. nu. 166. fol. 182.
Vsuras soluens, videtur sibi eruere oculos, in 6. parte, vers. inquisit. nu. 124. fol. 291.
Vsurarius potest inquiri per Iudicem etiã ad commodum priuati, ibi. nu. 106 fol. 288.
Vsurarius compelli potest per Iudicem ad vsuras restituendas, & potest ante receptionem impediri, ne vsuras recipiat, ibid. nu. 107. fol. eod.
Vsurarius an possit puniri per Episcopum ad aliquam pœnam temporalem ibi. n. 109. fol. eod.
Vsurarius, an possit hodie inquiri per Iudicem secularem ex officio, post constitutionem regni, ibid. nu. 110. fol. eod.
Vsurarius de iure canonico, quas pœnas patiatur, ibid. num. 111. fol. 289.
Vsurarius nulla magis conuenienti pœna puniri potest, quàm pecuniaria, propter eius auaritiam. Et ideò merito const. regni induxit pœnam publicationis bonorum, ibid. num. 116. fol. 290.
Vsuras recipiens, tantùm peccat, non autẽ soluens, vnde licet per hoc creditor illas recipiat à sponte dante non excusatur à pœna, ibid. num. 123. fol. 291.
Vsurarius peccat recipiẽdò vsuras, etiam à sponte dante, ibid. nu. 123. fol. 291.
Vxor vendicans maritum, vel econtrà, excluditur per exceptionem cõsanguinitatis, in 4. parte, 20 dist. num. 13. fol. 239.
Vxor gerens mercaturam, nunquid videatur gerere de voluntate viri, in 4. parte, 9. dist. num. 134. fol. 176.

INDEX RERVM AC VERBORVM LOCVPLETISS. IN DISPVTATIONES LEGALES, ET DVARVM LEGVM REPETITIONES, D. ROBERTI MARANTÆ.

A.

ACcipere, verbum hoc quid importet, nu. 11. in 9. disp. fol. 606.

Actio hypothecaria, quando cumulatur cū actione personali, debet fieri coram eodem iudice, nu 30. in 6. disp. fol. 581.

Actione hypothecaria intentata, an possit, lite pendēte, agi actione personali, nu. 4. in 6. disp. fol. 577.

Actio oriens ex iure cōgrui, est realis, & datur contra emptorem, num. 33. in 8. disp. fol. 597.

Actio oriens ex iure congrui dicitur personalis in rem scripta, & sequitur possessorem, nu. 2. in 9. disp. fol. 604.

Actio personalis in rem scripta, habet similitudinem cum reali, ib. nu. 2. fol. eo.

Actor habēs plura remedia executiua, vno intentato, nō prēiudicat sibi in alijs, nu. 2. in 6. disp. fol. 577.

Actus, qui poterat geri sine aliqua persona, non vitiatur, si illa interuenit inutiliter, nu. 8. in 4. disp. fol. 568.

Actor in summarijs, verbo vel scriptis petit, num. 39. fol. 683.

Actori liberum est, agere cum Reo, vel cū procuratore in rem suam: idem in Reo, nu. 31. & 32. fol. 682.

Actum, vt hæres Titij, agens conuenīri à creditoribus hæreditarijs potest, nu. 281. fol. 670.

Actum, qui non nisi ab hærede fieri potuerit, faciens adire dicitur, nu. 53. fol. 635.

Additionum modi infiniti, nu. 41. fol. 634.

Aditio fit solo animo, & declaratur animi verbis & factis, nu. 42. fol. 634.

Aditio fit verbis designantibus additionē, nu. 44. fol. 634.

Aditio fit verbis enuntiatiuis, num. 45. fol. eod.

Aditio etiam probatur per singulares testes, num. 94. fol. 641.

Aditio vt procedat, delatam sibi hæreditatem scire hæres debet, nu. 183. fol. 683.

Adire non potest, nisi qui scit neminem se præcedere, nu. 185. fol. 654.

Adiens hæreditatem, non debet esse impeditus lege vel statuto, nu 201. fol. 656.

Additionis & agnitionis differentiæ, nu. 2. 3. 4. 5. 10. & 11. fol. 62. & 628.

Administratores ad commodum propriū possunt ante litem contestatam constituere, nu. 10. fol. 680.

Aduocatus in examine principalis, an repeliatur? nu. 68. & 69. fol. 690.

Aduentitia sunt non profectitia acquisita patre, nu. 31. fol. 634.

Aduentitiā hęreditatem adire potest filius, nescio etiam & inuito patre, nu. 6. f. 629.

Agens ex testato, & succumbens, an agat ab intestato? num. 189. fol. 654.

Annorum triginta lapsu, quomodo quis de iure Ciuili ab hęreditate excludatur, nu. 97. & seq. fol 641. 642.

Aetatem allegans, probare debet, nu. 279. fol. 669.

Aduocati, causa fraudandi ius cōgrui, communiter consulunt, vt emptor statim donet amico suo nu. 20. in 9. dis. fo. 607.

Agens via ciuili: an possit pro eadem re agere criminaliter? nu. 5. in d. 6. disp. fol. 578.

Agens via ordinaria, censetur renunciare extraordinariæ executiuè, ibid. num. 24. fol. 580.

Alienatio in fraudem præsumitur, quādo fit cōiunctæ personæ, & quando alienatus remanet in possessione, num. 25. in 9. disp. fol. 608.

Alienata in fraudem creditorum reuocantur sine excussione, quando cōsistunt in specie, ib. nu. 22. fol. eo.

Alienatio quæ fit titulo lucratiuo, patitur onus siliquarum, ib. nu. 16. fol. 606.

Alienatio quando est prohibita contemplatione certæ personæ, non potest fieri etiam

etiam ad pias causas, aliàs admittitur illa persona ad reuocandum, nu. 28. in 8. disp. fol. 596.
Andreas de Isernia dicitur legum Euãgelista, & est maioris auctoritatis, quàm Lucas de Penna, nu. 14. in 2. disp. fol. 551.
Appellatio deuoluit causam ad superiorẽ, & Iudex a quo remanet priuatus, nu. 13. 38 in 1. disp. fol. 545. 551.
Appellans non potest verbo iniuriari Iudici à quo, nu. 14. fo. 545.
Appellatione pendente, si Iudex vult exequi, potest sibi de facto resisti, ib. nu. 38. fol. 551.
Arbiter, qui erat etiã arbitrator, si incœpit procedere, vt arbiter, potest prosequi vt arbitrator mo dinatè, & valet processus nu. 5. in 4. disp. fol. 568.
Argumentum à contrario sensu habet locum in statuto, nu. 36. in 2. disp fol. 560.
Argumentum de cõtractibus ad iudicialia validum est. Et clausula, contradictores, &c. habet locum contra iniustè cõtradicentes, non autem contra iustè, num. 31. 1 disp. fo. 549.
Assessores debẽt contradicere, & protestari contra Officiales iniustè exequentes ibi. nu. 23. fo. 547.
Auctoritates Doctorũ sunt probabiles, sed nõ necessariæ, nu. 44. in 2. disp. fol. 562.
Auctor laudatus, an inuito actore cõpareri possit, & an iudicio cœpto cum emptore supersederi possit: nu. 74. 75. fol. 691.

B.

BAiulo, qui indebitè expignorat aliquẽ, potest de facto resisti, nu. 28. in 1. disp. fol. 549.
Bona clericorum sunt priuilegiata, sicut bona Ecclesiarũ, & eo ipso, quòd veniunt à laico in clericum sunt exempta ab oneribus laicorum, numer. 13. in 8. dispu. fol. 592.
Bona clericorum an, & quando gaudeant priuilegijs rerum Ecclesiarum, ib. nu. 57. fol. 602.
Bona debitoris quando venduntur, præfertur creditor, & consanguineus in emendo, ib. nu 29. fol. 596.
Bonorum possess. decretalis agnosci potest, non repudiari, & seq. nu. 209. fo. 638.
Brachium Iudicis secularis, an & quãdo posset Iudex Ecclesiasticus implorare, nu. 20. in 1. disp. fol. 548.

C.

CAlumnia habetur loco libelli inepti, & potest ex officio repelli per Iudicem; nu. 5. in 6. disp. fol. 581.
Capienti aliquem in domo sua, etiamsi sit Officialis; potest cũ armis resisti, nu. 29. in 1. disp. fol. 549.
Carceratum eximens de carcere, qui erat confessus, vel condemnatus de crimine, tenetur l. Iul. Maiest. num. 11. in 1. disput. fol. 545.
Causa cœpta ciuiliter, an possit, lite pendẽte, inchoari criminaliter vigore instrumenti, an verò obstet exceptio litis pendentiæ nu. 1. in 6. disp. fol. 577.
Causæ continentia quando diuidi non debet, non valet processus coram diuersis Iudicibus, ib. nu. 30. fo. 581.
Causa decidi tur secundũ ius Romanum, inter viuentes iure Romano inter viuẽtes iure Longobardo, secundùm ius Lõgobardum, numer. 42. in 2. disput. fol. 561.
Causa voluta ad curiam Principis, non potest indè extrahi sine licentia Principis, aliàs nihil valet quod agitur, nu. 22. in 6. disp. fol. 580.
Causa ordinaria, an possit fieri summaria, de voluntate partium, nu. 14. in 4. disp. fol. 569.
Causa præoccupata per maiorem Iudicem non potest ventilari coram minori, nu. 20 in 6. disp. fol. 580.
Causa quamuis sit cõmissa summariè, potest nihilominùs Iudex procedere ordinariè, nu. 3. in 4. disp. fol. 567.
Causa si est delegata per Principẽ, censetur quo ad illam, sublata omnis potestas ordinario, etiam delegato mortuo, & processus per ordinarium factus super ea, est nullus, nu. 3. in 1. disp. fol. 544.
Causa si fuit cœpta via ordinaria, debet solenniter per sententiam definiri, nu. 2. in 5. disp. fol. 570.
Causa, si est delegata per Principẽ, censetur quo ad illam sublata omnis potestas ordinario, & processus per eũ factus super ea est nullus, nu. 21. in 6 disp. fol. 580.
Causa quæ de iure erat summaria, si fuit

incepta per partes via ordinaria, an videatur renunciatum viæ summariæ. nu. 1. in 4. disp. fol. 567.

Cautela pro muliere, quæ vult renunciare bonis, vt primo protestetur, & iuret se non sponte renunciet, nu. 43. in 10. disp. fol. 539.

Certum esse debere adeuntem, quomodo intelligatur, nu. 38. fol. 676.

Cessionarius potest vigore pacti cum cedente inniti bona debitoris cessi propria auctoritate capere, nu. 1. & 22. fol. 681.

Cessionarius nō est creditor eius cōtra quē est facta cessio, nu. 20. fol. 681.

Charitatis ordinem peruertit qui præfert bonum alienum proprio, nu. 5. in 8. disp. fol. 591.

Cita io obtenta non facta mentione de litis pendentia, dicitur surreptitia, nu. 22. in 6. disp. fol. 580.

Clausula inserta in medio vnius capituli, ad illud tantùm refertur, num. 22. in 2. disp. fol. 557.

Clausula quælibet in instrumēto posita, debet aliquid operari, n. 3. in 6. disp. fo. 577.

Clausula referatur ad vnum tantùm capitulum, quando potest assignari ratio, quare non referatur ad alia, nu. 24. in 2. disp. fol. 557.

Clausula, sponte, &c. cēsetur metu extorta in contractu meticuloso, numer. 35. in 6. disp. fo. 582.

Clericus, an teneatur ab obseruantiam l. quotes, C. de rei vend. nu. 22. in 8. disp. fol. 584.

Clericus, an possit testari sine solennitate statuti laicorū, & quid si alium clericū hēredem instituat ib. nu. 50. disp. fo. 600.

Clericus an teneatur vltrà vires hæreditarias, si non fecit inuentarium, nu. 21. in 8. disp. fol. 594.

Clericus emens fundū, an possit conueniri iure cōgrui per vicinū, ib. nu. 1. fol. 590.

Clericus excludit sororem à successione patris, vigore statuti, ib. num. 14. fol. 593.

Clericus ligatur vitio litigiosi per legē ciuilem, ibid. nu. 21. fol. 594.

Clerici ligantur legeciuili, quando nō facit eis notabile præiudiciū, ib. n. 23. f. 595.

Clerici non ligantur legibus laicorū, quando per eas efficiūtur timidiores, ib. nu. 7. fol. 592.

Clericus potest coram Iudice laico conueniri, nu. 44. fol. 685.

Clericus potest vti actiuè statutis laicorū, sed nō passiuè, vnde potest præsentare instrumentū secundum formam ritus contra laicum, sed contra cum præsentari non potest, num. 14. fo. 593.

Clerici sunt priuilegiati in personis, & in bonis, ibid. nu. 15. fol. 592.

Collatio non habet locum, quando agitur de successione collateralium, sed solùm quando descendentes succedunt ascendentibus, nu. 33. in 10. disp. fol. 545.

Colonus tenetur vendere partem suā fructuum domino potiùs quàm extraneo, num. 32. in 8. disp. fol. 596.

Compromissum, quod debet fieri vigore statuti laicorum non ligat clericos passiuè, sed actiuè potest clericus eo vti, nu. 9. 14. fol. 592. 593.

Conductor antiquus, si offert tantum, quantum vult dare, nouus an præferatur nouo, ib. num. 40. 41. fol. 598.

Constitutio sancimus, de iure congrui inducit duas principales prouisiones, vnam. s. contra venditorem, & aliam cōtra emptorem, ibid. nu. 35. fo. 597.

Constitutio: sancimus de iure congrui est correctoria iuris communis, nu. 6. in 10. disp. fol. 535.

Constitutio: sancimus, de iure congrui, an dicatur compulsiua personarum: num. 54. in 8. disp. fol. 601.

Consuetudo ciuitatis ligat clericos ex eo, quia est mixta clericorum, & laicorum, ex quo per populum introducitur ab num. 53. fol. eod.

Consuetudo contra constitutiones Regni est reprobata, num. 12. in 2. disp. fol. 555.

Consuetudo, cuius initij non extat memoria, habet vim priuilegij, & legis, ib. n. 38. fol. 560.

Consuetudo dubia recipit interpretationem à iure communi generali, non à locali, ibi. num. 40. fol. eod.

Consuetudo generalis est in regno, quòd iure Romano viuatur, nu. 38. fol. 560.

Consuetudo habet vim legis, & dicitur lex municipij, ibid. num. 23. fol. 557.

Consuetudines Neapolitanæ non habent locum

Locum in rebus suis extra Neapolim, & eius districtum, nu. 31. in 9. disp. fol. 610.
Consuetudo notoria est illa, quæ probatur ex inspectione plurium instrumentorũ, & sufficit eam allegari, numer. 39. in 2. disp. fol. 560.
Consuetudo nulla est fortior, q̃ illa quę est conformis cũ iure cõi. ib. nu. 40. to. eod.
Consuetudo per totum mundum est, q̃ non puniatur attentatũ, sicut delictum consummatũ, nu. 16. in 3. disp. fol. 565.
Contractus celebratus inter officialem, & subditum est nullus, & præsumitur factus per metum & impressionem, si est damnosus subdito, nu. 15. in 6. dispu. fol. 570.
Contractus sine scriptura non valet, quando partes elegerunt viam contrahendi in scriptis, & quando censeantur hanc viam elegisse, nume. 4. in quarta disp. fol. 567.
Contrahere non potest subditus, spreta lege sui Superioris, nu. 18. in 8 disp. fo. 598.
Conditione pendente, adi potest hæreditas, num. 324. fol. 325.
Conditionem adimplens quando adire dicatur, num. 73. fol. 638.
Confessio, se esse hæredem præiudicat, nu. 282. fol. 670.
Confessio Principalis non nocet procuratori in rem suam, num. 59. fol. 636.
Comparitio principalis impedit constitutionem procuratoris ante litẽ contest. in Regno, num. 11. fol. 680.
Consanguineus habet spem successionis sui consanguinei, nu. 216. & seq. fol. 660.
Conuersatio assidua & amicitia præsumit scientiam, 310. fol. 672.
Copia procuratorij datur expensis constituentis, num. 65. fol. 690.
Curator furiosi adeundo, quid iuris acquirat furioso, num. 133. fol. 647.
Contumax potest pluribus remedijs coerceri, nu. 2. 6. disp. fol 581.
Correctio legum est cuitanda, num. 29. in 2. disp. fol. 558.
Creditoris appellatio in statuto intelligitur de efficaci, nu. 33. in 6. disp. fol. 582.
Crimen dicitur omnis operatio mala, quę potest accusari, & puniri, n. 18. in 5. disp. fol. 574.
Cumulatio actionis hypothecariæ, & personalis, an fieri possit, nu. 4. 30. in 6. disput. fol. 577 581.
Cumulatio actionis ciuilis, & criminalis, an & quando fieri possit, ib. nu. 31. f. eo.

D.

DAmnum in rebus alienis potest quis facere, vt euitet damnum propriũ, num. 6. in 8. disp. fol. 592.
Damnati ad mortem, testari non possunt vel ad pias causas, nu. 115. fol. 644.
Damnato ius testandi per Iudicem, præseruari non potest, nu. 116. fo. 615.
Damnatus non est, qui eõdemnatur ab incompetenti Iudice, nu. 117. fol. 615.
Damnati ad mortem, an Eucharistiã sumere, & Ecclesiasticam sepulturam habere possint? nu. 118. 119. fol. 645.
Damnati à furca tolli sine licentia Iudicis non possunt, nu. 120. fol. 645.
Damnum commissum, censetur à vicinis clàm factum, nu. 321. fol 678.
Damnatus sententia notoriè iniusta testabilis est, nu. 110. fol. 644.
Damnatus ad mortẽ, si fugiat seruus, pœna tamen remanet, nu. 127. fol. 646.
Debitor institutus hæres non soluens tempore debito, censetur adijsse, num. 77. fol. 638.
Debitum hæreditarium recipit, adire dicitur, nu. 72. fol. 638.
Debitor suspectus potest capi, etiã lite pendente, nu. 7. in 6. disp. fol. 578.
Defendere offensum, vel aliter oppressum, vel expulsum de re sua, quilibet tertius potest impunè, etiãsi sit priuatus homo & non solũ amicus, sed etiam penitùs extraneus, nu. 27. in 1. disp. fol. 542.
Defensio vbi est permissa, ibi etiã possunt conuocari amici ad defendẽdum, nu. 27. 29. fol. 548. 549.
Defensionem potest laicus implorare à Iudice seculari contra clericũ qui ipsum expulit de possessione rei, ibi. num. 43. fol. 552.
Denunciatio ad domum facta, præsumptionẽ scientiæ inducit. nu. 294. fol 671.
Differentia inter cedere & mandare actiones, num. 17. fo. 680.
Directæ actiones, & similiter iura euelli ab

absolubus principalis non possunt, n. 14. fol. 680.
Directa actio non intentatur vbi vtilis tantùm cessat, nu. 19. fol. 681.
Delegatus principis potest mandare Ordinario vt suam sententiam exequatur, n. 5. 10. in 1. disp. fol. 544. 545.
Delegatus principis potest multare executorē, & punire vnumquemq; impedientem suam iurisdictionē, ib. nu. 7. fo. 544.
Delegatus principis in causa sibi cōmissa est maior quocunq; Ordinario, & hoc quāliter intelligatur, ib. nu. 1. 4 0. fol. 543. 551.
Delegatus principis repræsentat personā principis. & eius vice fungitur, ib. nu. 6. fol. 544.
Delegatus principis, an & quādo teneatur expectare secūdam iussionem principis, & supersedere in exequendo, ib. num. 33. fol. 549.
Delegatus principis habet merū, & mistū imperium, & potest exequi sententiam suam & ex. cōmunicare, & accipere manum militarem ab Ordinario, num. 10. fol. 645.
Delegato volenti exequi sententiam nuliā, potest resisti. ib. nu. 25. fol. 547.
De vsurario suspecto potest inquiri per Iudicem Ecclesiasticum, si imponatur sibi pœnitentia, nu. 1. in 5. disp. fol. 570.
De vsurario an possit inquiri per Iudicē ex officio, & condemnari ad aliquā pœnā, nemine accusante, ib. nu. 1. fol. eod.
Dictio, prout, est relatiua, & limitatiua, nu. 35. in 2. disp. fol. 559.
Dictio, videlicet. q d importet, n. 17. fo. 556.
Dignior censetur ille, q prænominatus est, in disputation. b. nu. 31. in 2 disp. fol. 559.
Dignitas maior est illa q̄ acquiritur à principe. quàm quę ab inferiori, ib. n. 32. eo.
Diligere debet q s magis seipsum, quā proximum, nu. 5. in 8. disp. fol. 591.
Dominium nostrum sine facto nostro, an & quando a nobis auferri possit, nu. 4 9. in 8. disp. fol. 600.
Dominium in iure congrui transfertur reuocabiliter, & quid importet hos, ib. nu. 35. fol. 597.
Dominium an transferatur ex contractu à lege prohibito, nu. 17. in 9. disp. fol. 607.
Dominium rei venditæ sub conditione, an transferatur si tradatur interim, ibi. nu. 17. fol. eod.
Dominium rei alienæ contra prohibitionem iuris congrui an transferatur: ibid. nu. 13. 17. fol. 606. 607.
Donatari⁹ cui fuit dotata res empta, an teneatur iure congrui: ibi. num. 5. 4. 18. 27. fol. 605. 607. 608.
Dominus post litem contestatam non potest citari neque, vt contumax, reputari, num. 6. fol. 679.
Dubitans de testabilitate defuncti adire nequit, nu. 184. fol. 654.

E

Eleemosynā qui vult facere debet incipere à seipso, nu. 5. in 8. disp. fol. 591.
Electionem habet actor. in alternatiuis obligationibus locorū, nu. 37. fo. 683.
Emphyteusis quādo & quatenus vni filiorum prælegari possit, nu. 30. fol. 631.
Emphyteusis data patri pro se & liberis, cōputatur in legitimam, & quare: nu. 28. & seq. fallit, nu. 31. & seq. fol. 631.
Emphyteusin seu feudum per patrem pro se & filijs quæsitū possidens adijsse non dicitur, nu. 60. fo. 636.
Emens fundum si in contineti donat, præsumitur facere in fraudem iuris cōgrui, & habet tunc locum ius cōgrui contra donatarium. nu. 13. 14. in 9. disp. fol. 606.
Emphyteosis fiat a debet renouari descendentibus illius, qui primò habuit, aliàs potest appellari, nu. 3. in 8. disp. fol. 596.
Excommunicatus an sit testabilis, nu. 129. & nu. 128. fol. 646.
Exceptio siue recusatio aduersarij, sicut Iudicis, ante omnia opponi debet, nu. 57. fol. 688.
Exceptio: tu non es hæres, seruatur ad merita causæ, nu. 188. fol. 654.
Exceptio litis pendētiæ an obstet cōtra executionem instr. nu. 3. in 6. disp. fol. 577.
Exceptio nullitatis q̄ oritur ex instrumēto, nō cēsetur sublata p statutū tollens omnē exceptionē, idem de exceptione inhabilitatis personæ, nu. 33. in disp. 6. fol. 582.
Executio instrumenti, & sententiæ æquiparantur, ib. nu. 2. fol. 577.
Executor in iustè potest indistinctè impediri, quando est irretractabilis, nu. 36. in 1. disp. fol. 550.

Executor merus non habet cognoscere de iustitia vel iniustitia causæ, ibid. numero, 12. in 1. disp. fol. 515.
Executori vltra modum exequenti, potest de facto resisti: & defensio est permissa toti populo, quando vnus de populo offenditur, ibid. num. 28. fol. 549.
Exhæredatio facta de filiis, non nocet nepotibus, quando filij moriuntur ante testatorem, num. 11. in 10. disp. fol. 614.
Extensio non fit in correctorijs, ex identitate rationis, nisi ratione peccati euitandi, num. 6. & 15. in 9. disp. fol. 605. 606.
Extensio in correctorijs fit ad similem casum, quando vnica tantùm ratio potest assignari, ibid. num. 32. fol. 610.

F.

FActum alienum percũctatur, scire præsumitur, num. 313. fol. 673.
Factum alienũ scire præsumitur, qui ad cõmodum agit, num. 293. fol. 671.
Fama quatenus impediat actum gerendũ, num. 321. fol. 674.
Famæ vbi contrariæ, standum illi, quæ venit à personis dignioribus, nu. 326. fol. 675.
Feudum quando retineri possit, repudiata hæreditate, num. 38. & 39. fol. 633.
Feudi inuestiturã tenetur hæres habere ratam, etiamsi inuestiens moriatur, antequam laudum sibi aperiatur, nu. 40. in 10. disp. fol. 621.
Fides hosti seruanda non est, num. 19. in 6. disp. fol. 580.
Fideiussionis contractus duas producit obligationes, num. 12. in 6. disp. fol. 578.
Fideiussionis cõtractus dicitur damnosus pro fideiussore, adeò, quòd per hoc censetur dilapidare bona sua, eo ipso, quòd fideiubet, num. 13. fol. 579.
Fideiussionem dare promittẽs, tenetur ad interesse, si non dat, num. 5. 14. in 7. disp. fol. 584. 586.
Filia an possit petere se adequari suis sorori, quæ habuit maiorem dotem, nu. 23. in 10 disp. fol. 617.
Filia dotata à patre, nõ potest dicere, se incongruè dotatam, non obstante, quod sint auctæ facultates patris, tẽpore mortis, quia etiam poterant diminui, ibidẽ, num. 21. fol. 616.
Filia dotata nõ excluditur per nepotẽ ex filio præmortuo, post mortẽ patris, in tertiam hæreditatem, non obstante transmissione, num. 27. fol. 618.
Filia dotata à patre, semper censetur congruè dotata, etiamsi habeat minus legitimâ, ibid. num. 21. fo. 616.
Filia non excluditur à successione materna per constitutionem, in aliquibus, sed in ciuitate Neapolis excluditur per cõsuetudinem, ibid. num. 28. fol. 618.
Filia exclusa per statutum, vel per renunciationem, à bonis patris, succedit vnà cũ nepte, ex filio masculo præmortuo, viuo patre: secus, si post patrem moriatur, ibidem, num. 17. fo. 619.
Filia exclusa per constit. Regni, debet congruè dotari, & dos nõ debet esse minor legitimâ, ibid. num. 20. fo. 616.
Filia mortua matre, subintrat eius locum, & succedunt auunculi, ex persona propria, non ex persona matris, ibidem, num. 9. 12. 44. fol. 613. & 622.
Filia, quæ renunciauit patri, & fratribus, de nõ succedendo, nec ex testamẽto, nec ab intestato, potest succedere, nihilominus ex testamento, ibid. nu. 25. fo. 617.
Filia, quæ renunciauit bonis paternis, & legitimæ, propter dotem, si pater in suo testamento instituit eam in vno tareno potest petere supplementum legitimæ, ex causa testati, non obstante renunciatione, ibid. num. 26. fol. 618.
Filia, quæ renũciauit bonis paternis, maternis, & fraternis, si moriatur ante fratrẽ, superstitibus filijs, deinde moriatur frater, an filij succedãt, non obstante renunciatione matris, ibid. num. 1. fol. 612.
Filia, quæ renũciauit bonis, succedit nihilominus patri, morienti sine alijs filijs, nisi faceret testamentum, & alium hæredem faceret, ibid. nu. 14. 15. fo. 614. 615.
Filia, quæ primò iurat, non renunciare, si postea renunciet cum iuramento, non præiudicat sibi secundum iuramentum contra primum, ibid. num. 43. fol. 622.
Filia renũcians bonis paternis cum pacto, quamuis ambo, potest nihilominus petere legitimam, nisi specialiter legitimę renunciauerit, ibid. num. 19. fol. 616.
Filia renũcians hæreditati paternę, si enormissimè lædatur, vt quia pater est multùm diues, potest cõtrauenire, petita absolutione à iuramento, ib. nu. 42. f. 622.

Filia renũcians ſucceſſioni paternę, matern. næ, & fraternæ, cenſetur renunciare ſub conditione: ſi ſucceſſio ſibi deferatur, ibid. num. 8. & 13. fo. 613. 614.
Filia renuncians ſucceſſioni patris, & legitimæ, poteſt ſuccedere patri ex teſtamento: idem ſi ſit excluſa per ſtatutum, ibid. num. 15. fol. 617.
Filia ſemel excluſa à bonis patris, cenſetur perpetuò excluſa, ibid. num. 15. fol. 615.
Filia ſi renunciat bonis paternis tantũ, an iſta renũciatio ſit alicuius vtilitatis, maximè in Regno. ibid. nu. 14. fol. eodem.
Filia ſi renunciat bonis etiã fraternis, mortuo vno fratre, ſuccedunt alij fratres, vel ſorores, expulſa renunciante, ſed mortuis omnibus fratribus, & ſororibus, ſuccedit, non obſtante renunciatione, ibid. num. 29. fol. 618.
Filius non poteſt feudum habere ex pacto, & prouidentia, ſi repudiat hæreditatem patris, nu. 4. & 30. in 10. diſp. fo. 613. 619.
Filius viuente patre, nullũ habet ius in bonis eius, nu. 22 in 10. diſp. fol. 617.
Filius manẽs in ſocietate, per patrem inita eius hæreditatem adijſſe exiſtimatur, num. 76. fol. 638.
Filius inſtitutus in re certa, excluditur à co hærede vniuerſali, à iure patronatus, numero 34. fol. 632.
Filius adeundo hæreditatem cum beneficio Inuentarij, habet feudum liberum, num. 40. fol. 633.
Filij poſſunt acceptata Emphyteuſi, patri pro ſe & liberis data, hæreditatem repudiare, num 22. fol. 630.
Filia dotata, excluſa ab hęreditate paterna, per filium, an in Emphyteuſi ſuccedat, num. 24. fol. 630.
Filius Emphytheuſin datam patri, pro ſe & liberis non computat in quartam, nu. 27. fol. 631.
Filius expenſas funebres faciens, adijſſe creditur, num. 82. fol. 639.
Filius paciſcens vel tranſigens ſuper morte patris occiſi, an & quatenus adijſſe dicatur, num. 83. fol. 639.
Filius conferens bona cum fratre, quatenus adijſſe præſumatur, num. 84. fol. 639.
Filius infra duos annos tranſmittit ius deliberandi. num. 102. fol. 642.
Filius, quando ſine iuſſu patris adire hæreditatem poſſit, num. 131. fo. 647.
Fiſcus habens rem communem cum priuato, poteſt illã vendere totam, inuito ſocio, qui ſocius præfertur omnib. in emẽdo, num. 30. in 8. diſp. fol. 596.
Fiſcus tenetur rem ſacerdotis confiſcatam locare potius, quàm extraneo, nu. 23. in 8. diſp. fol. 596.
Fraudibus & malitijs ſemper eſt obuiandũ, nu. 14. 20. in 9. diſp. fol. 607.
Fraus præſumitur in actu ex celeritate temporis, num. 23. & 24. fol. 608.
Fructus legitimæ debentur à die mortis patris, vnà cum ipſa legitima, nu. 24. in 10. diſt. fo. 617.
Fructus tenetur reſtituere emptor bonę fidei, qui emit ab eo, qui tenebatur ad fructus, num. 19. in 9. diſp. fol. 607.
Fures nocturni puniuntur extra ordinem, num. 4. in 3. diſp. fol. 563.
Fundans ſe in ætate maiori vel minori, cã docere debet, nu. 81. fol. 692.
Furioſus aliquando, ſi facie actum, præſumitur in furore feciſſe, nume. 10 140. fol. 648.
Furor & Fatuitas, quomodo probentur remiſſiuè, num. 136. 141. 142. 143. fol. 648. & 649.

G.

GAbellarius anni præcedentis præfertur nouo licitatori, ſi tantundem offert, quantum nouus, nu. 41. in 8. diſput. fo. 598.

H.

HAEres adeundo hæreditatem, cẽſetur, quaſi contrahere cum his, cum quibus defunctus contraxit, num. 7. & 41. in 10. diſp. fol. 622.
Hæres an ligetur iuramento defuncti, ibi. num. 39. fol. 621.
Hæres tenetur habere ratum factũ defuncti, nam poteſt defunctus obligare ipſum, & eius bona, ibid. nu. 2. fol. 613.
Hæreditas vt poſſit adiri quid requiritur, num. 16. fol. 619.
Hæreditas debet, vel tota adiri, vel tota repudiari, num. 18. fol. 629.
Hæreditaria cedens donans, &c. adire videtur, num. 54. 55. fol. 625.
Hæres manumittens ſeruum hæreditariũ adijſſe putatur, num. 79. fol. 638.

Hæres scire debet ex testamento, an ab intestato adeat, num. 186. fol. 654.
Hæres agens vtrũ declarare debeat, ex quo capite testati vel intestati agat. eod.
Hæreditas delata, quæ dicatur, nu. 265. fol. 668.
Hæres non potest petere aperiri tabulas viuo testatore, num. 259. fol. 667.
Hæreditatem sibi delatam sciens transmittit, num. 265. fol. 668.
Hæres extraneus scire testamenti contenta præsumitur, num. 314. fol. 673.

I.

IMperator dicitur dominus totius mũdi & omnium rerum temporalium, & potest imponere legem, quam vult in dictis rebus, nu. 27. in 8. disp. fol. 495.
Imputatur ei, qui non prospexit, quòd euenire potest. num. 9 in 7. disp. fol. 585.
Infantis nomine carentis tutore, quilibet bonorum poss. petere potest, num. 11. fol. 628.
Infans ex potentia fuit artis, transmittit ad quoscunque hæredes, nu. 31. 6. fol.
Immixtio quem respiciat, num. 1. fol. 650.
Infans, an adire iudice auctore, possit, nu. 151. fol. 660.
Ignorantia facti proprij in actibus morientium præsumitur, num. 288. fol. 670.
Ignorantia proprij facti, in valdè antiquis præsumitur, num. 289. fol. 670.
Ignorantia facti proprij in recenti præsumitur, num. 290. fol. 670.
Ignorantia facti proprij præsumitur propter multiplicitatem negociorum, nu. 291. fol. 670.
Ignorãtia præsumitur facti proprij, si de damno vitando agatur, num. 292. fol. 671.
Infans transmittit hæreditatem paternam naturalia aditam. num. 134. fol. 647.
Infirmitas tollit præsumptionem scientiæ, in consanguineo, & vicino, num. 306. fol. 672.
Incapaci hereditati pro alimentis aliquid relinqui potest, num. 114. 644.
Ignorantia qualiter probetur, num. 316. fol. 673.
Ignorantia affectata pro scientia est, num. 312. fol. 673.
Inferior prælatus potest amoueri per inquisitionem datam à Papa, numer. 42. in 4. disputatione. fol. 591.
Inhibitio facta Iudici operatur, vt processus postea per eum factus sit nullus, nu. 25. in 6. disp. fol. 580.
Inquisitio potest fieri per Iudicem Ecclesiasticu de vsura, & de omni alio crimine, fama præcedente, num. 11. in 5. disp. folio. 573.
Inquisitio non fit in causa ciuili, nisi contra vsurarium, & hoc qualiter procedat, num. 10. in 5. disp. fol. 565.
Instrumentum, & contractus, in quo differunt, num. 8. in 6. disp. fo 578.
Instrumentum operatur, vt debitor possit carcerari, & debet dicere causam in viris eulis, num. 8. fol. eod.
Instrumentum vnum, & idem continens emptionem, & donationem simul, præsumitur in fraudẽ iuris congrui, quoad donationem, nu. 14. in 9. disp. fol. 608.
Instrumentum, quãdo est nullum, omnes clausulæ in eo contentæ, sunt nullæ, nu. 29. in 6. disp. fol. 581.
Instrumentum Guarentigiæ, an æquiparetur sententiæ, num. 27. fol. eod.
Instrumentum, quando extrahitur in forma publica, debet interuenire consensus creditoris, & debitoris pariter, ibid. num. 18. fol. 580.
Instrumenti executio, an impediatur per exceptionem, quòd metus causa, vel dolo, ibidem, num. 8. fol. 578.
Intellectus verus, ad constitutionem, puritatem, reprobata opinione Matthæi, nu. 16. in 2 disp. fol. 555.
Intellectus auth. sed hodie, C. de don. inter virum & vxor. num. 119. fol. 644.
Intellectus l. procuratorem in rem suam, fide procuret. nu. 77. fol. 692.
Interrogans aduersarium, quo hæreditatẽ possideat titulo, adire dicitur, n. 47. & 635.
Intestatus quilibet decessisse præsumitur, num. 139. fol. 676.
Interesse dicitur pœna legalis, & an differat in aliquo à pœna, nu. 12. in 7. disput. fol. 583.
Inuentarij confectio, non est necessaria nepotibus, quorũ mater renunciauit bonis paternis, & mortua est ante patrẽ, nu. 37. in 10. disp. fol. 621.
Inuentarium operatur separationẽ bonorum, & quòd hæres non teneatur vltra

vires hæreditarias, ibid. nu. 37. fol. eod.
Iudex dicitur minister Dei in terris, & eius iudicium prodit de vultu Dei, nu. 16. in 1. disp. fol. 546.
Iudex ordinarius habet firmiorem iurisdictionem, sed delegatus Principis digniorem, ibid. nu. 2. fol. 544.
Iudex non potest imponere pœnam mortis, si expressè lex limitet arbitrium Iudicis, num. 18. in 3. disp. fol. 566.
Iudex iniustè exercens, dicitur inferre violētiam, & potest sibi resisti, nu. 29. in 1. disp. fol. 549.
Iudex potest dilatare iudicium, post periculum rerum suarum, nu. 6. in 8. dispu. fol. 591.
Iudex inferior, potest cognoscere de facto superioris, & illud impedire, quando est notoriè iniustum, num. 24. in prima disputatione. fol. 547.
Iudex procedens extra iudicialiter, dicitur procedere vt priuatus, & potest sibi impunè resisti. idem quando procedit in negocio, sibi non commisso, nu. 34. 35. 42. in 1. disp. fol. 550. eod. 552.
Iudex vnus, an teneatur exequi sentētiam alterius, si fuit ab eo requisitus, num. 8. & 10. in 1. disp. fol. 545. eod.
Iudex potest moueri ad sententiandum, ex confessione sibi facta viua voce, & ex aliqua scriptura sibi ostēsa, licet in actis non reperiatur descripta, ibid. num. 9. fol. eod.
Iudex, qui non facit iustitiam, dicitur minister diaboli, ibid. nu. 16. fol. 546.
Iudex Ecclesiasticus potest coadiuuare Canones, addendo nouam pœnam, notab. num. 15. in 5. disp. fol. 573.
Iudex Ecclesiasticus potest implorare brachium seculare, & si non dat, excōmunicat eum, num. 8. 26. in 1. dis. fol. 545. & 548.
Iudex debet habere duos sales, ibid num. 117. fol. 546.
Iudex inferior nō cognoscit de iuribus sententiæ Superioris, neque potest imponere legem Superiori, num. 1. in 1. disp. fol. 543.
Iudex non faciens iustitiam, numeratur inter animalia bruta, & non dicitur homo. ibid. num. 37. fol. 546.
Iudex ordinarius, an possit resistere delegato exequenti sententiam suam, ibid. nu. 15. fol. eod.
Iudex in pœnis irrogandis, non potest se extendere vltra potestatem sibi datam à lege, num. 11. 15. in 2. dis. fol. 564. 565.
Iuramentum metu extortum, in actu à iure prohibito, non obligat, num. 34. in 6. disp. fol. 582.
Iuramentum facit quem præcisè teneri ad factū, nu. 1. 5. in 7. disp. fol. 584. & 586.
Iuramentum in contractu meticuloso seruari debet, nisi petatur absolutio, num. 9 in 6. disp. fol. 578.
Iuramentum operatur, vt quis cēsetur magis deliberatè accedere ad actum, & cogitare omnes casus, qui in genere poterant cogitari, nu. 8. in 7. disp. fol. 584.
Iuramentum, debet impleri in forma specifica, ibid. nu. 2. 19. fol. 584. 586.
Iurantis solum animum inspicit Deus, ibi. num. 10. fol. 585.
Iure congrui quando agitur, quòd dicatur iustum pretium, num. 30. in 8. disputat. fol. 596.
Iuris appellatione simpliciter venit ius Romanum, & per Antonomasiam, nu. 28. 30. in 2. disp. fol. 558.
Iuris communis appellatione, in Regno venit etiam ius municipale, ibid. num. 18. fol. 556.
Iuris congrui obseruantia differt in ciuitate Neapol. ab alijs partibus Regni, nu. 33. in 9. disp. fol. 610.
Iuris Longobardi obseruantia non est necessitatiua præcisè. nu. 34. 35. in 2. disput. fol. 559.
Ius accrescendi est potentius successorio edicto, & illud impedit, nu. 3. in 10. disp. fol. 613.
Ius accrescendi cessat, quādo filia moritur in vita patris, ibid. num. 35. fol. 620.
Ius congrui fuit introductum de iure diuino, num. 23. in 8. disp. fol. 595.
Ius congrui competit ex persona venditoris, qui vendidit post rem venditam, ib. num. 59. fol. 608.
Ius congrui, habet locum solùm in tribus contractibus, num. 2. in 9. disputat. fol. 604.
Ius congrui, quòd non detur contra singularem successorem, est inductum per cō suetudinem Neapolitanam, non autem per

per const. sancimus, ibidē. num. 29. fol. 609.
Ius congrui, an detur contra secundū emptorem ex persona propria, vel ex persona sui auctoris, ibid. num. 3. fol. 605.
Ius congrui, an habeat locum contra eum, cui donata est res per emptorem, vel per mutata causa emptionem, num. 1. 4 fol. eodem.
Ius congrui, an detur contra singularē successorem, & quid si successor non possideat, ibid. num. 3. fol 605.
Ius congrui fuit factum cū maxima æquitate, ad euitandas rixas, num. 23. in 8. disputat. fol. 595.
Ius congrui, an habeat locum in clerico agente, contra clericū emptorem, qui similiter emit à clerico, ibid. num. 55. fol. 602.
Ius congrui, non habet locum, quando clericus vendit clerico, ibid. num. 51. fol. 600.
Ius congrui, quando cessaret per donationem, posset agi reuocatoria, ex titu. quę in fraud. creditor, num. 22. in 9. disp. fol. 608.
Ius congrui competit ei, qui habebat rem vicinam, tempore venditionis: secus, si illam emit, num. 59. in 8. disp. fol. 603.
Ius congrui habet locum, vbi permutatio fit cum aliqua re mercantili, quæ posteà statim venditur, num. 26. in 9. dispu. fol. 608.
Ius congrui, est probatum à iure communi, & eius obseruantia dicitur iniuriosa, num. 4. in 8. disp. fol. 591.
Ius congrui an habeat locū contra laicū, qui emit rem ab Ecclesia, ibid. num. 57. fol. 602.
Ius congrui, non habet locum contra laicum, qui emit pro Ecclesia. Idem, si clericus emat pro eccl. sia, quia ecclesia, nec actiuè nec passiuè habet ius congrui, ibi. num. 56. fo. eo.
Ius congrui, an detur laico, qui emit rem ab Ecclesia, post venditionem alterius rei, super qua petitur ius congrui, ibid. 59. fol. 603.
Ius Fran orum, dicitur ius speciale, & onerosum, in qua alligat ipsum, debet probare, quia est contra ius commune, nu. 2 45. in 2. disp. fol 554. 552.
Ius Longobardum, dicitur lex vulgaris, ib. num 8. fol. 534.
Ius Longobardum, non seruatur, nisi in loco, vbi esset eius consuetudo, ibi. num. 4. 6. 9. fo. eo.
Ius Longobardum, excludit cognatos à sue cedēdo, & admittit filios naturales ib. num 38. fol. 560.
Ius Longobardum, est lex inualida, ibid. num. 7. fol. 554.
Ius Longobardum, nō est lex, neque ratio: & ideò recessit ab aula, ibid. num. 3. fol. eod.
Ius Longobardum, an præferatur iuri Romano in Regno, vel econtrà? ibid. nu. 1. 19. fol 553. 556
Ius Longobardum probari debet per eum, qui ipsum allegat, ibi. num. 1. fol. 542.
Ius Longobardum est ius asininum, ibid. num. 5 14. fol. 554. 559.
Ius Longobardum, prius præsumitur, quā ius Francorum, ibid. num. 45. fol. 562.
Ius Longobardum, non confirmatum per Imperatores in Regno, sed potiùs reprobatum, ibid. num. 43. fol 561.
Ius mihi quæsitū ex facto alterius possum contra alium exercere, etiā eo inuito, num. 9. in 9. disp. fol. 606.
Ius nobis quæsitum sine facto nostro à nobis auelli non potest, num. 16. 49. in 8. disp. fol. 593. 600.
Ius ortum contra auctorem transit ad singularem successorem, nu. 29. in 9 disp. fol. 609.
Ius quęsitum difficiliùs tollitur, quā quærendum, ibid. num. 12. fol. 606
Iustitia est magis accepta apud Deum, quā immolare hostias, num. 16. in 1. disput. fol. fol. 546.
Iura actiua transeunt in emptorem hæreditatis, ipso iure, num. 48. fol. 685.
Iudex appellationis. an super alijs, quàm in prima causa deductis iudicare possit, num. 190. fol. 654.
Ius patronatus non transit ad fœminas renunciantes, vel statuto exclusas, nu. 35. fol. 532.
Ius patronatus adhærens feudo, transit in primogenitum, num. 37. fol. 612.
Ius patronatus, liberti, filius retinet nō adita hereditate: secus in iure patronatus Ecclesiastico, nu 32 fallit nu 36. fo 632.

Ius adeundi, non est in bonis nostris, num. 271. fol. 608.
Ius habens adeundi, non habet de necessitate ius deliberādi, sed contrà, nu. 269. fol. 668.
Iudicis officium extraordinariè implorari potest à filiosa. sine consensu patris, nu. 9. fol. 628.

L.

LAicus venditor potest compelli per legem Imperatoris, nu. 44. in 8. disp. fol. 599.
Legem condere, est iurisdictionis, & è maximo imperio, num. 27. in 8. disput. fol. 595.
Leges Imperatorum dicuntur procedere à Deo, quia Imperator dicitur diuina prouidētia cōstitutus, & est sicut Deus in cœlo, num. 33. in 2. disp. fol. 559.
Leges iurisconsultorum, fuerunt factæ cū tanta iustitia, vt in eis iniustitia inueniri non possit, ibid. num. 34 fol. eod.
Lex Imperatoris, quæ non tractat materiā spiritualem, nec obuiat Canonib seruanda est etiā in foro Ecclesiastico, nu. 17. 20 47. in 1. disp. fol. 594. & 600.
Lex Regni transfertur cum ipsa translatione Regni, nu. 10. 15. in 2. disp. fol. 555.
Lex, quæ potest afferre commodum, & incommodum, per hoc non dicitur clericis onerosa, nu. 39. in 8. disp. fol 598.
Lex, quamuis dura, & iniusta, seruanda est, num. 11. in 2. disp. fol. 555.
Libellus, si interuenit in causa, in qua non requirebatur, an debet ordinariè discuti illa causa, num. 2. in 4. disp. fol. 567.
Libellus ineptus, nil vitiat in causa, in qua non requirebatur, ibid. nu 7. fol. 568.
Legitima non consideratur in vita patris, sed pro ea habetur respectus ad tempus mortis, num. 22. in 10. disp. fol. 617.
Legitimæ fructus possunt peti in omnibus casibus, vbi potest legitima peti super bonis alicuius, ibid. num. 24. fol. 617.
Legitimæ supplementum, petitur secundū iudicium testatoris, & non contra, ibi. nu. 26. fol. 618.
Legitimæ supplementum potest peti, non obstante, quòd legauerit aliquid pro legitima cum clausula: quòd plus peti non possit, ibid num. 19. fol. 620.
Literis principis iniustis scribentis, an sit obediendum? num. 19. 20. 21. in 1. disp. fol. 546. & 547.
Litis pendentia coram vno Iudice, impediret eam agitari coram alio, nu. 13. in 6. disp. fol. 580.
Legatum non potest pro parte repudiari, & pro parte acceptari, nu. 20. fol. 630.
Legatarius electionem habet in legato incerto, rei certæ, num. 40. fol. 683.
Libello, quando non est necessariò conformis sententia, num. 194. fol. 655.
Libellus ineptus, in causis summariis procedit, num. 195. fol. 655.
Libellus ineptus facit sententiam desuper latam ipso iure nullam, nume. 198. fol. 655.
Libellus generalis, in summarijs admittitur, parte non opponente, nume. 197. fol. 655.
Libelli verba improperantur, quo saluetur libellus, num. 14. fol. 628.
Liber homo qualiter quis probetur, num. 273. fol. 669.
Locans rem hæreditatiā, adisse dicitur, num. 84. fol. 639.

M.

MAritus promittens curare cū effectu, quòd vxor sua renunciet bonis paternis, &c. an si fecit posse suum; excusetur, si vxor non vult renūciare, num. 1. in 7. disput. fol. 584.
Maritus fideiubens dicitur vergere ad inopiam, & vxor repetit dotem, num. 13. in 6. disput. fol. 579.
Mater, etiam naturalis, non petens tutorem perdit ius successionis, & ibi videplures ampliationes & limitationes, à num. 19. vsque ad numerū 251. inclusiuè, fol. 661.
Mater secundò facta vidua, an reassumat tutelam, num. 253. fol. 665.
Mater tutrix transiens ad secunda vota, non petito alio tutore, neque redditaratione, perdit successionis ius, nu. 252. fol. 665.
Mandans legata exolui legatarijs, dicitur adire, num. 69. fol. 638.
Masculinum non concipit fœmininum in contractibus, quod limita, numero. 250. fol. 631.
Maritus, defuncta coniuge, retinendo dotē post annum, censetur nomine insanientis

relicti adijsse hæreditatem matris, nu. 56. fol.636.
Membri mutilatio, non facit seruum pœnæ. num.122. fol.645.
Modum, sub quo institutus, adimplendo, quatenus adijsse dicatur, nu.85. fo.640.
Monachi minoritæ institutio, est ipso iure nulla, num.213. fol.659.
Monachus acquirit hæreditatem, & quomodo, num.110. fol.146.
Mortuus præsumitur sine liberis, nu.200. fol. 656.
Metum iustum inducit solus vultus terribilis Officialis.nu.17 in 6.disp. fol.579.
Metus vanus, non est in cõsideratione, nu. 42.in 8.disp. fol.599.
Mundualdus datur mulieribus tantùm viuentibus iure Longobardo, num.36.37. in 2.disp. N. fol.560.

NAtus ex concubina retenta in domo concubinarij filius dicitur, nu 332. fol. 676.
Natus ex pedisequa, non præsumitur filius, num.333. fol.676.
Natus in domo, quibus casibus mariti filius nõ præsumitur, numer. 314. fol.676.
Nepos ex filia excluditur per patruum, ex quo venit à radice infecta, num.18.in x. dispu. fol 616.
Nepos præteritus ab auo rumpit testamentum, quando filius moritur ante aum, ibid.num.10.11. fol.614.
Nepotes ex filia, quando agitur de successione aut omninò excluduntur, stantibus masculis, siue filia mortua sit, viuo patre, siue non, siue renunciauit, siue non, & hoc per constitutio. in aliquibus, ib.num. 30. fol.619.
Nepotes, an succedant in bonis auiæ maternæ, non obstante renunciatione matris, quando mater moritur, viua auia, ibid.num 12. fol.eod.
Nepotes ex filia exclusa per statutum, vel per renunciationem succedunt, quando masculi sunt mortui viuo patre, ibid. num.31. fol.eod.
Nepotes ex filia excluduntur, si sunt hæredes matris, ibid.num.5. fol.613.
Neptis ex filio, non excluditur per amitè à successione aui, ibid.num. 17. fol.615.
Neptis ex filio excluditur per patruum sui à successione aui, ibid. num.17. fol.eod.
Nepos quo iure succedat auo, patre mortuo, num.256.257. fol 666.
Nominatio principalis liberat conuctum, num.73. fol.691.
Notarius vltra clausulam non tenetur edere legatarijo, num.260. fol.667.
Notario nõ creditur de his, quæ consistũt in animo contrahentium, num.3. in 6. disp. fol.582.
Notarius censetur rogatus, vt apponat clausulas consuetas, in instrumento, nu.3 in 6.disp. fol.577.
Notarius vnius comitatus potest facere instrumentum in alio, volente domino illius. num.15. in 2 disput. fol.515.
Nunciatio noui operis, est approbata per ius Canonicum, num.52. in 8.disp. fol. 641.

O.

OBediri debet potiùs Deo, quàm Principi iniusta iubenti, nu.20. in 1 disput. fol.543.
Obligatus ad factum tenetur ad interesse post mortem, non antè, nu.13 in 7 disput. fol.585.
Obligatio rei meæ facta, meo nomine me ignorante si ratificatur à me, postquam ego obligaui omnia bona mea alteri, an noceat mea ratificatio secundo creditori, num.10.in 9.disp. fol.604.
Obligatis diuersis bonis penes diuersos, quẽlibet cõuenire potest, nu.38. fol.683.
Occisus præsumitur ab eo, qui plurimùm illum locum frequentabat, num.302.& 303. fol.672.
Occultans quædã bona & repudiãs poste, pro adeunte habetur. nu.87. fol.640.
Opinionem communem, nõ debemus relinquere propter nouam phantasiam vnius Doct.& Iudex. qui nõ sequitur cõmunem opinionem, facit litem suã, nu. 38.in 10.disp. fol.621.
Ordinarium remedium facit cessare extraordinarium, nu.14.in 1.disp. fol.546.
Ordo positus gratia exempli non est seruãdus, num.25. in 2.disp. fol.558.
Ordo scripturæ non attenditur, quando perturbat ordinem necessitatis, ibid. nu. 27. fol.eod.
Ordo scripturæ nõ inspicitur, quãdo mens disponentis est certa, ib. nu.21. fol.557.
Ordo scripturę designat ordinem obseruã-

tiæ

tiæ item dat regulam, & ordinem intellectus. Et si reperiantur duo instrumẽta, in eadem carta, præsumitur prius illud, quod procedit, ibid. nu. 20. fol. eod.
Ordo scripturæ non inspicitur, vbi habemus ordinem intellectus, ibi. num. 26. fol. 558.

P:

PApa, censetur approbare leges laicorũ, quando sunt rationabiles, num. 18. & 47. in 3. disp. fol. 594. 600.
Paragium succedit loco legitimæ, & non decet esse minus legitima. nu. 20. in 10. disp. fol. 616.
Pater diues, si dat modicam dotem filiæ, præsumitur dolus re ipsa, ibi. nu. 22. fo. 617.
Pater habens plures filias, an possit maiorẽ dotem dare vni, quàm alij, ibid. nu. 23. fol. eod.
Patientia, se pro hærede suo nomine gerẽtis, alicuius inducit aditionem, nu. 71. fol. 638.
Pars hæreditatis repudiata, quatenus cohęredibus accrescat, num. 154. fol. 651.
Partem hęreditatis repudiando, nihil agit, num. 11. fol. 630.
Petitio hęreditatis, an detur contra titulo possidentem, quando titulus fuit habita ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conueniri, num. 20. in. 9. disput. fol. 607.
Pœna acerrima, accipitur pro morte naturali, num. 2. in 3. disp. fol. 563.
Pœna applicanda fisco, exigitur vltra interesse partis, num. 26. in 7. disput. fol. 588.
Pœna arbitraria puniri debet omnis, qui delinquit contra prohibitionem legis, quando lex certam pœnam non irrogat, num. 19. in 5. disp. fol. 574.
Pœna augeri potest ob delicti frequẽtiam, ibid. num. 16. fol. 573.
Pœna capitalis, intelligitur altero de tribus modis, & in dubio intelligitur de mitiori, num. 7. in 3. disput. 564.
Pœna consueta delinquenti debet irrogari, aliàs potest appellari, ibid. num. 20. fol. 566.
Pœna conuentionalis hodie non exigitur, nisi quatenus cũ interesse concurrit, & an exigatur in foro conscientiæ, num. 20. in 7. dispu. fol. 580.
Pœna illa irrogari debet, quæ magis timetur, num. 17 in 5. disput. fol. 573.
Pœna extraordinaria irrogatur, quando procedirur per inquisitionem de iure canonico, num. 5. in 3. dispu. fol. 563.
Pœna iniuriæ, potest se extendere, vsq; ad mortem, quando hoc desiderat criminis magnitudo, ibid. num. 17. fol. 565.
Pœna minor debet eligi per iudicem in arbitrarijs, ibid. num. 6. fol. 563.
Pœna mortis potest irrogari, quando lex dat amplum arbitrium, vsque ad mortem. ibid. num. 9. 10. fol. 564.
Pœna mortis, potest irrogari in illis delictis, in quibus lex inducit pœnã corporalem, vel pecuniariam ad arbitrium Iudicis: secus vbi dat arbitriũ simpliciter, ibid. num. 19. fol. 566.
Pœna mortis irrogatur ei, qui dat alapam Officiali, ibid. num. 13. fol. 564.
Pœna mortis, non potest imponi, quando lex loquitur per verbum, moderari, ib. num. 12. fol. eod.
Pœna mortis, non potest irrogari, quando statutum ducit, ad pœnam mille aureorum, vel aliam arbitrio Iudicis, ibi. nu. 3. fol. 563.
Pœna mortis, an possit irrogari in arbitrarijs, ibid. nnm. 1. fol. eod.
Pœna mortis, nunquam imponitur in delictis non consummatis, ibid. nu. 8. 16. fol. 564.
Pœna pecuniaria, est valdè cõueniens vsurario, propter eius auaritiam, nu. 17. in 5. disput. fol. 573.
Pœna publicationis bonorum, non potest irrogari vigore arbitrij, nu. 3. in 3. disp. fol. 563.
Pœna, quando promittitur, succedit loco interesse, & quid, si est plus in pœna, quàm interesse, vel econtrà, nu. 28. in 7. disp. fol. 588.
Pœna tota pecuniaria, non debet exequi, quando ira dictaret consuetudo, num. 20. in 3. disputat. fol. 566.
Præsumitur in dubio contra Officiales indebita seruitia extorquentes, nu. 17. in 6. disput. fol. 579.
Præuentionis exceptio est declinatoria, ib. num. 16. fol. 580.
Princeps semper præsumitur moueri ex iusta cau-

sta causa, & eius sola voluntas habetur pro causa, num. 31. in 1. disp. fol. 549.

Procurator in criminalibus tunc non admittitur, quando discutitur causa principalis: secus quando opponit declinatoriam, vel nullitatē libelli, vel calumniam aduersarii, num. 32. in 6. disp fo. 582.

Procurator non admittitur etiam ad media, quando præsentatur instrumentū, secundum formam ritus, ibidem numero 66. fol. 578.

Primogeniti nepos an excludat patruum secūdò genitum in primogenitura, numero 228. fol. 66

Præsumpta de iure debent allegari, & possunt allegari, etiam post conclusum in causa, num. 91. & 92. fol. 644

Possidēs rem hæreditariam, adijsse dicitur, nisi, &c nu. 57. 58. 59 60. & seq. fol. 636.

Possidens rem cum defuncto communem, non existimatur adijsse, nu. 64. fo. 637.

Probans se agnatum &c. non tamen proximum, in petitione hæreditatis obtinet, num. 198. fol. 655

Præsentia in actu præsumi facit scientiam, num 339. fol. 672.

Prouisio de beneficio vacaturo non extenditur ad postcreatum, num. 82. fol 693.

Probatio filiationis quomodo facienda remissiuè, num. 335. fol. 676.

Procurator in casu l. si actor, vt repellatur, sufficit probare alterum, vel dominum legaliorem, vel causam melius noscere, num. 813. fol. 694.

Procurator, inuito actore, pro principali non respondet positionibus, num. 84. fol. 694.

Procurator quis sit, num. 1. fo. 678.

Procurator quomodo constituatur, numero 2. fol. 678.

Procurator in rem suam dupliciter quis dicitur, num. 13. fol. 680.

Procuratorem constituendo ad confirmādum, se esse hæredem, adire videtur, numero 48. fol. 635.

Procurator ante litem contestatā non constituit procuratorem sine speciali mandato, num 5. & 8. fol. 679.

Procurator in rem suam, an verè procurator dici possit, num. 18. fo. 681.

Procurator non potest constitui, nisi à domino litis, num. 3. fo. 679.

Procuratore absente, citatur dominus, numero 7. fol. 679.

Promisso seruitutis in electione actoris est, quā ire velit, num. 35. fol. 683.

Probans pupillarem substitutionē, & mortem pupilli, obtinet, etiamsi pupillarem obijsse non probet, num. 79. fol. 69.

Protestatio facit censeri non adijsse, numero 66. fol. 619.

Possessore comparente, liberatur dolo desinens possidere num. 72. fol 691.

Pupillus non dat procuratorem, sed tutor, num. 4. fol. 679.

Pupillus quo casu sine tutore ipso iure adijsse hæreditatem delatam dicatur, numero 43. fol. 650.

Pupillus non habens tutorem, auctoritate Iudicis adire potest, num. 150. fol. 656.

Promittens se curaturum, & facturum, tenetur solùm facere suam diligentiam, sine fraude, & bona fide, vt promissum impleatur, ibidem, num. 16. 20. fo. 586.

Promittens factum alienum sub pœna, an excusetur à pœna, vel ab interesse, si fecit quicquid potuit, ibid. num. 11. 13. 17. 18. fol. 585.

Promittēs pro alio de iudicio sisti, tenetur ad interesse, ibidem, num. 4. fo. 584.

Promittens se curaturum, & facturum, dicitur promittere factum proprium, ibi. num. 16. fol. eodem.

Promittens factum alienum, tenetur solū adhibere illam operam, quam potest, ib. num. 5. fol. 586.

Promittens præsentare aliquem sub pœna, tenetur ad pœnam, si non præsentat, ibidem, num. 13. fol. 584.

Promittens factum alienum iuramento, excusatur à periurio, propter difficultatē, ibidem, num. 10. fol. 538.

Promittens factum alienum, ad quod ipse promittens erat principaliter obligatus, non excusatur propter difficultatem, ibidem, num. 22. fol. 587.

R.

RE Nunciatiōes filiarum, solent patres recipere pro se, & hæredibus, numero 14 in 10. disp. fol. 614.

Renunciatio filiæ in bonis paternis, maternis, & fraternis, qualiter debet fieri, vt noceat nepotib. & de eius forma & cautela, ibidem, num. 43. fol. 622.

Renunciatio filiæ in bonis paternis nō impedit eam ſuccedere fratri, in dictis bonis ab inteſtato morienti, ibid.nu. 16. & 38. fol.615.
Renunciatio filij in bonis matris prodeſt fratribus, ibid.num.8. fol.618.
Renunciatio filij in bonis patris habet locū, ſi maſculi nolunt ſuccedere patri, aliàs ſecus, ibid.num.15. fol.615.
Renunciatio filij in bonis paternis cenſetur fieri fauore maſculorum, vnde illis mortuis vino patre ſuccedit, non obſtāte renunciatione, ibi.num.15. fol.eod.
Renūciatio matris, non nocet filijs in iure proprio filiorū, quod non habēt ex perſona matris, ibid.nu.8.9.34. fol.613.
Renunciatio, quæ fit per contractum, & pactum eſt potentior, quā illa, quę fit ſimpliciter, ibid.num.6. fol.633.
Repudiatio fit duplici modo, & quomodo, num.95.96.97. fol.641.
Repudiatio & abſtenſio quomodo differant, num.15. fol.629.
Repudians hæreditatem patris, & poſt per interpoſitam perſonam eandem emens adijſſe iudicatur, ibid.num.85. fol.640.
Repudians primò hæreditatem, & poſt rem aliquam ex ea poſſidens pro adeūte eſt, num.89. fol.641.
Repudiare, quando filius poterit hæreditatem, retenta legitima, num.62. fol.637.
Reus obligatus ad centum, vel ad pignus, conuenitur ad centum, neque liberatur pignus offerendo, num. 34. fol.683.

S.

Sacrilegij pœna quæ ſit, nu.15.in 3.diſpu. fol. 565.
Scientia tutoris ſufficit, vt delata hæreditas tranſmittatur, & nu 339. fol.676.
Scientia vera per ſenſum corporis nō requiritur in probatione mortis, nu. 280. fol. 670.
Seruo ante additionē mortuo, nihil acquiritur domino, num.205. fol.607.
Seruus, quomodo acquirat domino, num. 270. fol.668.
Sententia lata ſuper actione hypothecaria, præiudicat ſuper actione perſonali, nu. 4.in 6.diſpu. fol.577.
Soror ſuccedit fratri in bonis paternis, non obſtante, quòd renunciauerit bonis paternis, quia tunc non dicuntur paterna, ſed fraterna, num. 16. 28. in x.diſpu. fol. 615.& 618.
Soror non ſuccedit fratri, vel ſorori, extante fratre maſculo, quādo fuit dotata, & hoc ſecundum conſuetudinem Neapolitanam tantùm, ibid.num.29. fol.618.
Soror dotata à fratre, ſi renunciauit bonis fraternis, excluduntur eius filij à ſucceſſione dicti fratris, ſiue moriatur antè, ſiue pòſt eorum mater, ibid.num.33.folio 620.
Spolium ita cōmittit Iudex iniuſtè priuans aliquem poſſeſſione, ſicut priuatus, & poteſt ſibi contradici., etiāſi habet literas Papæ cum clauſula: contradictores, &c.num.30.in j.diſp. fol.549.
Spontanea voluntas, an probetur per illam dictionem, ſpontè appoſitam in inſtrumento; num.10.35.in 6.diſpu. fol.578.& 582.
Statuta, & leges laicorum cōtra libertatem Eccleſiaſticam, vel clericis oneroſa, nō ligant clericos, nu.2. 3.in 8.diſput.folio 591.
Statuta laicorum quatenus ſunt fauorabilia clericis, includunt clericos, ibid.nu. 14. fol.593.
Statuta laicorum approbantur per Papam, quando ſunt rationabilia, ibid.nu.18.27. fol.594.& fol.596.
Statuta non includunt perſonas non ſubditas, ibid.num.15. fol.593.
Statuta præceptiua laicorum non ligant clericos, ibid.nu.10. fol.592.
Statutum excludens fœminas, propter maſculos, cenſetur excludere etiam fœminam monialem, num.26.in 8.diſputatione fol.595.
Statutum, quo prohibentur laici negociari cum clericis, non valet, ibid.num.11.45. fol. 592.199.
Statutum, vt dicatur contra libertatem Eccleſiæ, eò, quia clerici efficiuntur timidiores, quæ timiditas conſideretur, ibid. num.43. fol.599.
Statutum imponens ſolutionem euntibus ad macinandum, extēditur etiam ad eos qui vadunt ad molendinum Eccleſiæ, ibid.num.25. fol.595.
Statutum Principis ſecularis coactiuū perſonarum, non ligat clericos. ibid. num.8. fol.592.

Statutum ligat clericos, quando iniecit vinculum ante clericatum, ibid. 26. fol. 595.
Statutum seu lex noua debet ita intelligi, vt lædat ius commune minus quam potest, num. 7. in 9. disp. fol 605.
Statutum prohibens vendere non subditis, non includit clericos, num 12. in 8. disput. fol. 592.
Statutum, quòd res vendatur consorti, ligat clericos, ibid. num. 34. fol. 592
Statutum inquirens insinuationem in donatione, operatur, vt non valeat donatio laici facta clerico, sine illa solennitate, ibid. num. 37. fo. 598.
Statutum ob rationabilē causam, licet per consequentiam, faciat aliquod incommodum clericis, debet seruari inter clericos, ibid. nu. 25. fol. 595.
Statutum, quòd mulier non possit alienare extra filios suos, habet locum, etiamsi alienaret clerico, ibid. num. 24. fol. cod.
Statutum contra libertatem Ecclesiasticam, quando dicatur, ibid. nu. 37. 43. fol. 592. & 599.
Substitutus pupillaris, probans substitutionem & mortem pupilli, an obtineat, n. 99. fol. 655.
Substitutus pupillaris, non habet certam spem succedendi, viuo pupillo, nu. 261. fol. 667.
Successor in principale ius petitum non potest repelli, nu. 71. fol. 691.
Summaria causa, an fiat ordinaria ex voluntate partium, nu. 1. in 4. disp. fol. 567. & 569.

T.

TAcitè repudiare potest filius in præiudicium patris, num. 208. fol. 658.
Tempus præscriptionis additionis curritignoranti, num 266. fol. 668.
Termini quinque in materia acquisitionis hæreditatis inter se diuersi, num. 1. fol. 627.
Testamentum condens super hæreditate, adijsse dicitur. num. 50. fol. 635.
Testes super morte examinari possunt, parte non citata, num. 122. fol. 653.
Testamentum clerici non eget solennitate statuti, quando in eo est institutus alius clericus, num. 51. in 8. disp. fol. 601.
Testamentum debet habere solennitatem statuti, etiā si in eo instituitur clericus, ibid. num 38. fo. 598.
Testamentum in scriptis, si non valeat, an valeat vt nuncupatiuum, nu. 4. in 4. disp. fol. 567.
Testamentum militis factum iure communi, si non valeat, an valebit iure militari, ibid. num. 6. fol. 568.
Testamētum mulieris, an valeat sine Mundualdo, num. 37. 38. in 2 disp. fol. 560.
Testamentum patris melius est, quod nullā faciat mentionem de filia dotata, quàm quod instituat eam in vno tareno, & malè faciunt Notarij, qui aliter consulunt num. 26. in x. disp. fol. 618.
Testes inhabiles probant informationem in casibus, in quibus non requirebantur num. 8. in 4. disp. fol. 568.
Traditio nuda, si non habet causam procedentem habilem, non valet, nu. 36. in 8. disp. fol. 597.
Transferri non potest in alium plus iuris, quàm habet transferens, numer. 8. in 9. disp. fol. 605.
Tortura, an possit irrogari in crimine vsurarum, num. 23. in 5. disp. fol. 575.
Transigens cum legatarijs, adire dicitur, nu. 68. fo. 637.
Tutor, vel curator, non potest ante litem contest. procuratorē dare, num. 9. folio 679.
Tutor describens additionem hæreditatis in inuentario, adire dicitur, num. 75. folio 638.
Tutor ingrediens feudum hæreditarium, adijsse dicitur, num. 67. fol. 637.
Tutor sine pupillo adire non potest nisi, &c. num. 147. 149. fol. 650.

V.

VAsallus tenetur defendere domum in bello iusto, non autem, quando dominus iniustè præleatur, nu. 32. in 1. disp. fol. 549.
Velle non dicitur, qui per metum vult, nu. 38. in 6. disp. fol. 582.
Vendere rem suam alteri, inuitus quis non compellitur, nu. 4. in 8. disp. fol. 591.
Verba Notarij stipulantis censentur proferri de voluntate contrahentium, num. 10. in 6. disp. fol. 578.
Vicinus quis dicatur, num. 300. fol. 671.
Viam per quā actus impugnatur nemo pre-

ſumitur elegiſſe, num. 9. in 4. diſputati. fol. 568.
Vicinitatis cauſa, multa conceduntur etiam cõtra ius commune, quæ aliàs non concederentur, numero 33. in 8. diſputat. fol. 696.
Vicinus admmittitur ad agendũ iure congrui, non obſtãte donatione, vel permutatione, num. 28. in 9. diſp. fol. 609.
Vſura eſt delictum punibile, & ſuper eo poteſt procedi per inquiſitionem, & accuſationem per Iudicem Eccleſiaſticum, num. 4. in 5. diſp. fol. 570.
Vſusfructus duplex, cauſalis, & formalis, num. 212. fol. 659.
Vſura eſt crimen, & non reperitur ea maius malum, ibid. num. 18. fol. 574.
Vſuras ſoluens non peccat, ſed ſolùm is qui eas recipit, ibid. num. 21. fol. eo.
Vſurarum crimen in Regno eſt publicum, & quilibet admittitur ad accuſandum hoc, & qualiter procedat. ibidem, nu. 5. fol. 571.
Vſuras ne recipiat creditor, poteſt per Iudicem impediri, & receptas compelli reſtituere, ibid. num. 1. fol. 570.
Vſuræ iunt permiſſæ de iure ciuili, ibi. nu. 6. fol. 571.
Vſuræ prohibentur recipi etiam à ſponte ſoluente, ibid. num. 21. fol 574.
Vſurarius pauper, qui non poteſt reſtituere, an teneatur in aliquo, ibid. numer. 9. fol. 571.
Vſurarius poteſt excommunicari, ſi non reſtituit vſuras, numero tertio, folio 570.
Vſurarius recipiendo vſuras committit dolum, & debet teneri crimine ſtellionatus, ibid. num. 13. fol. 572.
Vſurarius, an poſſit pecuniariter puniri, ibi. num. 17. fol. 573.
Vſurarius punitur tribus pœnis, de iure Canonico, ibid. num. 8. fol. 571.
Vſurarius, reſtitutis vſuris, an teneatur ad aliud. ibid. num. 9. fol. eod.
Vſurarius pluries delinquit, ibid. num. 7. fol. 573.
Vſurarius, an poſſit criminaliter puniri, ibidem, numero 7. 12. & 13. folio 571. & 572.
Vſurarius, an poſſit torqueri ſtantibus indicijs, ibid. num. 23. fol. 575.
Vſurariorum temeritas excreuit hodie, & acrius exercent vſuras Chriſtiani, quàm Iudæi, ibid. num. 16. fol. 571.

FINIS INDICIS.

TRAC

TRACTATVS DE ORDINE IVDICIORVM DOM. ROBERTI MARANTAE,

CVM ADDITIONIBVS D. PETRI FOLLERII.

PROOEMIVM.

1 *Deus cunctorum plasmator, omnia sua ordine gubernanda præcepit.*

2 *Iudicium institui conuenit, vt à diuinis operationibus nō differmetur.*

3 *Ordo modus est agendi, sine quo nihil rectè agitur.*

4 *Actum nostrum inanem efficiunt, quæ sine legitimo initio gerimus.*

5 *Ordo peruersus, vel amissus annullat actum.*

6 *Ordo quis seruandus.*

7 *In consilijs & reformationibus: ordo seruari debet.*

8 *Vocem primam habere in consilio debet maiorum dignitatis & dignior.*

9 *Doctoribus, vel canonicis pluribus, præferri debet, qui dignitatem prius acquisiuit.*

10 *Sedere à dextris Principis, maior est honor.*

11 *Actoris Aduocatus prius, & postea Rei, debet proponere & allegare.*

12 *Ordo in sententijs & decretis exequendis debet seruari.*

13 *Tortura à timidiori seu à magis suspecto, vel fœmina debet incipi.*

14 *Filius prius torquetur, quādo de eodem delicto pater & filius sunt incriminati.*

15 *Mortium prius pater præsumitur, quando pater & filius, vel mater & filius in eodem conflictu, bello, aut mari, moriuntur.*

16 *Debitores principales in conueniendis fideiussoribus et tertijs possessoribus, debēt prius excuti & conueniri.*

17 *Verborum ordo, in legatis & dispositionibus seruatur.*

18 *Tutor, qui tutelam administrauit, in pluribus conueniendis, debet prius conueniri.*

19 *Stipulatio non præcedente interrogatione vel fine responsione non valet.*

20 *Ordo ex iuris præsumptione in debitorum solutione seruatur.*

21 *Iudicium est lapis angularis totius legalis doctrinæ: & ideò summo ordine regi debet.*

POSTQVAM supremus cęli terræq; Dominus totius mundi machinā, suo quidem miro construxit ordine, hominēq; ad sui imaginem compegit, vt morib ac legib. humanū genus viueret, desuper statuit, recta cunctis sectari, prauaque abominari præcipiens: quod ipsum legem esse testatur Cicero libro 2. de natura Deorum, † rerumque ordinem, sicut ipse cunctorum plasmator in ipsius orbis molitione composuit, vt habetur Genes. cap. 1. Ita etiam inferiora omnia suo ordine gubernanda, præcipit: teste Apostolo ad Corinthios 1. cap. 14. vbi inquit. Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis: nā inde boni nihil emergit, vbi ordo deficit. † Demissis itaq; diuina prouidentia legibus, easdem in terrestri iudicio deduci ac ventilari oportuit. Quod quidem iudicium suo simul ordine institui conuenit, vt à diuinis operationibus non differmetur. † Cùm igitur de huiusmodi legali iudicio aliqua in præsenti libello pro iuuenum, maximè Aduocatorum & iudicum vtilitate, atque introductione, discutere, discutiendoq; cumulare decreuerim: meritò ipsius ordinē ante omnia perquirendum esse consenta-

neum duxi: cùm (vt inquit Bald. in tractat: ſchiſmatis, col. tertia) ordo ſit modus agendi, ſine quo nihil rectè agitur. † Et ibidem dicit, quòd omnia quæ gerimus, niſi legitimum initium habeant, inanem noſtrum actum efficiunt. l. quæcunq; gerimus ff. de action. & obligatio. † Hinc videmus, quòd ordo verborum dat quamq; formam, & ſi fuerit omiſſus aut peruerſus, annullet actũ cap. cùm dilecti, & ibi plenè, per Feder. de reſcript. ſimiliter ordo ſubſtantialis peruerſus vitiat actum: ſecundum Bald. in l. prolatam C. de ſentent & Baldus in l. ambiguitates. C. de teſta. † Item ſeruandus eſt ordo naturæ, item ordo inſtructionis diuinæ, & ordo ingenio maiorum noſtrorum inuentus, & ordo dans rei intellectum, vt dicit Baldus in auth. hoc amplius colum. penult. C. de fideicom. Item ordo legis ſeruandus eſt ſecundum Bald. in l. inter nato. C. de ſuis & legit. † Similiter in conſilijs & reformationibus faciendis debet ordo ſeruari, vt prius proponatur, deinde conſulatur ſuper rebus propoſitis, & deinde fiat reformatio, vt not. Bald. in l. 2. in princ. ff. ad Velleianum, & in l. 2. C. de decur. lib. x. † Item is, qui eſt maioris authoritatis, & dignior debet habere primam vocem in conſilio: vt notat gloſſ. in cap. placuit xvj. diſt. & Baldus in cap. 1. in verſi. prius de contro uer. feu. apud par. & dicit Bald. in cap. cùm olim. in prin. de conſuetu. quod antiquiores clerici & doctores debet habere primũ locum. Idem tenet Bald, in l. j. ff de obſeq. à lib. & lib. & Bald. in l. fin. C. de typo. libr. 22. per illum textum, & Iaſ. in l. cum quid in 2. lect. colum. penult. ff ſi certum petatur. † quæ verba intelliguntur, vt quando ſumus in habentibus parem dignitatem, vt in pluribus doctoribus, vel pluribus canonicis, ille debet præferri, qui prius dignitatem acquiſiuit: & ſic, qui fuit prius creatus doctor vel canonicus, textus eſt formalis in l. j. & ibi. Bart. C. de conſu. libr. xij. & ſic attenditur ordo temporis, vt notat Bar. in l. 2. §. prius circa fin. ff. de vulg. & pupil. & in l. 1. & 2. ff. de alb. ſcrib. & tangitur in deciſione prima, conſil. Neapolita. in fin. & nota. gloſſ. in cap. fin. xviij. diſtin. † Similiter in ſecundo, ſeruatur ordo: nam maior honor eſt ſedere à dextris Principis quàm ſiniſtris: vnde ordo eſt, quod primogenitus Regis ſedeat à dexteis: & ſic quilibet dignior debet ſedere à dextris: & minus dignus à ſiniſtris, ſecundum Baldum in l. decernimus, in ſecunda not. C. de ſacroſanct. Eccleſ. † Item ſeruatur ordo inter Aduocatos: quia prius debet proponere & allegare Aduocatus actoris: & poſtea Aduocatus rei, ita dicit Bartolus in l. Neſennius. ff. de negot. geſt. & idem Baldus in leg qui prior. ff. de iudi. vbi idem dicit procedere in omnibus actibus, qui fiunt per actorem, vt præcedant. Quod facit ad id, quòd dicimus in reconuentione, in qua fiunt ſimultanei actus: nam prius debent fieri acta actoris: & poſtea immediate rei: per dict. leg. qui prior, & ibi Baldus. † Item ſeruatur ordo in executionibus ſententiarum & decretorum: ſecundum formam l. adiuo Pio. §. in venditione. ff. de re. iud. † Item ſeruatur ordo in irrogando torturam pro veritate eruenda: nam quando plures ſunt inculpati de aliquo delicto, debet incipi tortura a magis ſuſpecto: ſed ſi omnes æqualiter ſuſpecti ſunt: & tunc ſi eſt maſculus & fœmina, debet incipi à fœmina, quia cenſetur timidior, & citius dicet veritatem: ſecundum Bartolum in l. prima. ff. de quæſt. & Gandi. in tract malefi... in tit. de quæſtt. & torment. col. 2. ſed ſi omnes ſunt maſculi, debet incipi tortura a robuſtiori vel à debiliori: vel a debiliori, text. eſt in l. vnius. in princ. ff. de quæ. & gloſſ. in cap. paruuli, xxij. quæſt. v. † Item, ſi de eodem delicto eſſent incriminati pater & filius, debet incipi tortura à filio: quia pater magis cruciatur de tortura filij, quàm de propria. iſti quidem. §. ſi ff. quod met. cauſa ita tenet Gand. vbi ſupra, & ſuper hoc ponit pulchrum exemplum Andr. de Iſern. in cap. 1. §. publici latrones de pa tenend quòd cùm pater & filius eſſent incriminati de vno delicto, Rex Carolus iuſſit ambos duci ad furcam, & cùm pater videret filium propè furcam, ſtatim confeſſus fuit, quòd ipſe pater delictum commiſerat, & nõ filius. & ſic pater fuit laqueo ſuſpenſus, & filius liberatus. † Item, ſeruatur ordo inter mortuos ex iuris præſumptione: nam ſi eodem conflictu in bello, vel in mari, vel alia ruina ſimul mortui ſunt pater & filius: vel mater & filius, præſumitur de iure prius mortuus pater, vel mortua mater, & deinde filius in

filius, inſpecto ordine naturæ, qui eſt, vt qui primò naſcitur, primò moriatur. l. ſcripto, ff. vnde li. & l. nam & ſi parentibus. ff. de in offic. teſtam. ita de hoc eſt text. & ibi Bartol. in l. duos. §. cùm in bello. & l. cum pubere. ff. de reb. dub. quod tamen limitatur, quando filius eſſet pubes, ſecus ſi eſſet impubes: quia tunc præſumitur prius mortuus filius, quàm pater, vel mater, quia propter imbecillè ætatem, cenſetur debilior, & citius mori. text. eſt & ibi gloſſ. in l. inter ſocerum. in princip. ff. de pact. dot. & in d. l. qui duos. §. fin. & not. Paul. de Caſtr. in conſil. 1. in princip. in 2. volum. vbi etiam pulchrè declarat, quòd is, qui agit ad ſucceſſionem, & fundat ſe, quòd filius ſuperuixit patri, habet neceſſe hoc probare: aliàs ſuccumbit. † Similiter ſeruatur ordo in conueniendis fideiuſſoribus, & tertijs poſſeſſoribus, quia prius debent conueniri & excuti principales debitores, vt habent. præſentes. C. de fideiuſ. & auth. hoc ſi debitor. C. de pigno. & not. Alex. & Doct. in l. fin. ff. ſi cert. pet. † Item ſeruatur ordo in legatis & diſpoſitionibus: vt ſi teſtator dicat vnum ex equis meis lego Titio, & alium Mœuio: nam Titius, qui eſt primò nominatus, debet prius eligere, quia attenditur iſte ordo verborum. ſecundum Bar. & Alex. in l. qui duos. ff. de h. i. † Item ſeruatur ordo in conueniendis pluribus tutoribus: quia prius debet conueniri ille tutor, qui tutelam adminiſtrauit. & poſtea in ſubſidium is, qui non adminiſtrauit: ſecundum Bart. in l. ſi vt certo. §. ſi duobus coiuncti. verſic. tu dic, quod imò eſt bona, &c. ff. cõmoda & Bald. in l. 1. in fi. & ibi cõmuniter doc. C. de tranſact. † Eodem modo in ſtipulatione: quia nõ valet, niſi in ea ſeruetur ordo interrogationis præcedentis, & reſponſionis ſequentis. l. v. §. ſtipulatio. ff. de verb. obl. † Item ſeruatur ordo ex iuris præſumptione in ſoluendo ne debitorum, quia in dubio præſumitur quis prius ſoluere debitũ, proprium, quàm ff. deiuſſorum. & prius debitũ pœnale & vſurarium, quàm non pœnale: & prius debitum magis antiquũ, quã minus antiquum l. magis, cum l. ſeq. ff. de ſol. Similiter in eccleſijs & conuentibus religioſorum datur certus ordo viuendi & celebrandi diuina, vt notoriè liquet. Omnia igitur diuina & humana myſteria ordine reguntur accelerant. † Non ſecus & *iudicium ipſum, q lapis quidam eſt angularis totius legalis doctrinæ*, ſummo præ cæteris humanis actib, ordine regi oportet. Ad cuius ordinem cõponendum accelerant cunctos huius maximè Siciliæ Regni tyrunculos, Aduocatos & Iudices rogo, fraternaque dilectione exhortor, vt quæ in præſenti opuſculo colligenda decreui, ſedula lucubratione perſpiciãt, perlegant, atq; mente (quatenus ingenij vires patiuntur) affigant: hic namq; totius iudicij exordiũ telam ſummaq; vigilantia contextam eos quidem inuenturos polliceor. Et prius quid in ſingulis iudiciarijs actibus ex cõmunis iuris diſpoſitione ſeruatur. Succeſſiuè quidem ex forma conſtitutionum Regni, ac capitulorum rituum magnæ curiæ vicariæ & regiarum denique pragmaticarum. Et in quibus iura hæc regni municipalia à iuris cõmunis regulis deſcrepent, eaſq; corrigant, aut ex parte limitent, quòd hactenus ab alio ad noſtram tẽpeſtatem attentatum non exiſtit. Læretur ergo iuuenum profeſſorum turba, immortaliq; Deo gratiam habeat, qui momento quinquennales labores, modico pretio emere ſibi tribuit facultatẽ: errantibuſq; in practicæ tenebris oculis lumen & claritatẽ demittens, viam ſpatioſam aperiit. Perlege dilectiſſime cœcus, frugaleſq; chartas, quas pro tui vtilitate notaui, aſſidua reuolutione tractа: quas quidem, ſi omiſſo liuoris æſtu eo, libenti ſtudio relegeris, quæ habuiſſe non pœnitebit inuenies: meq; de te benè meritum arbitraberis.

TRACTATVS DIVISIO.

DE iudicijs tractaturus diuidam totum hunc Tractatum in ſex partes principales. Prima pars continebit quot modis ſumitur iſte terminus, ſeu iſtud nomen Iudicium, in iure. Secunda pars continebit diffinitionem Iudicij, ſcilicet, quid ſit iudicium. Tertia pars continebit, vnde habuerit originem Iudicium. Quarta pars continebit, quotuplex eſt iudicium. Quinta pars, iudicium, lis, inſtantia & cauſa quomodo differant. Sexta & vltima pars, ex quibus partibus conſtet iudicium: & quæ ſint eius membra. Iniſtis ſex partibus conſiſtet tota contenta huius Tractatus. Quibus expeditis l. co-

propitio, erit impositus finis huic speculo aureo.

PRIMA PARS.

Iudicium, quot & quibus modis accipiatur.

1 *Iudicium, quot & quibus modis sumitur: per totum.*
2 *Testis de ipsius iudicio deponens non probat.*
3 *Diuinum iudicium, quod erit in fine seculi.*
4 *Iudicium fit actoris: rei, & iudicis expeditione.*
5 *Sententia etiam venit appellatione iudicij.*

1 PRIMA pars continet vnam tantùm quæstionem, videlicet, † iste terminus Iudiciũ, quot modis sumitur in iure. Et breuiter dico, quod istud nomẽ iudiciũ pluribus modis in iure sumitur. Primo enim modo accipitur pro ipso actu triũ personarũ: videlicet, actoris, iudicis, & rei: de quo principalis est materia nostra: & ita accipitur. ff. & C. & extra de iudi. & in ca. forus, de verborum signifi. Secundo modo accipitur iudiciũ, pro ipso iuris ordine, vt est textus in cap. sicut sine iudicio. 1. quæst. 1. Tertio modo ponitur iudicium pro discretione l. cùm prætor. §. non autem. ff. de iud. & in §. prætereà, & ibi not. inst. quib. non est permiss. fa. test. vbi est glo. ordin. nam dicitur pupillus vel furiosus non habere animi iudicium, id est, discretionem. Quarto modo ponitur iudicium pro iurisdictione l. 2. §. fin. & ibi not. ff. de iudic. Quinto modo ponitur iudicium pro actione, vt dicimus de iudicio familiæ ercis. vt inst. de off. iud. §. si familiæ l. 1. ff. communi diu. & l. sed eius, §. familiæ & hæredes. §. item si plures. ff. famil. ercis. Sexto ponitur iudicium pro cõdemnatione c. timorem de const. distin. 2. & ita accipit Apost. ad Corinth. 1. c. 11. Qui mãducat, & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat, & bibit, id est, condemnationem, vt no. glo. in cap. in iudicijs, de reg. iur. libr. 6. & est tex. in c. & purgabit l. disti. Septimò ponitur iudicium, pro vltima voluntate: vt est tex & ibi glo. in c. licet, in fi.
2 in versic. iudicare de sepul. lib. vj. † Octauò ponitur iudicium pro opinione seu credulitate alicuius: vt dicimus in teste deponente de iudicio ipsius testis: quo casu non probat secundum Angel. in rep. l. sciendum, col. ij. ff. de verbor. obligat. & Alexand. in cons. lxxiiij. col. 3. in prin. in primo volum. Nonò ponitur iudicium pro sententia, ca. personas de appel. Item pro instãtia, vt dicit glo. in d. §. prætereà. in stit. quibus non permiss. fa. te. Decimò accipitur iudicium pro deliberatione & examinatione, ca. 2. in fi lib. 9. distin. Vndecimò ponitur iudiciũ pro auctoritate, cap. nulla. lxij. dist. Duodecimò ponitur iudicium, pro arbitrio boni viri, secundum Abb. in cap. cùm autem. de iure patron. & Bartolus in extrauagan. ad repri. in versic. videbitur, licet Bartol. in l. si sic. in princip. ff. de legat. 1. dicat, quòd importat liberam voluntatem: per l. Thais,
3 §. Lucius. ff. de fideicommiss. liber. † Decimotertiò ponitur iudicium, pro diuino iudicio vniuersali, quod erit in fine seculi: vt tota die cantat Ecclesia: & erit propè montem Oliueti in valle Iosaphat, vnde Christus adscendit ad cælos: inde etiam descendet iudicaturus viuos & mortuos: vt declarat B. Tho. 4. sentent. distinct. 48. quæstion. 1. arti. 4. † In toto autem præsenti Speculo accipiam iudicium secundum primũ modum: scilicet pro tota illa expeditione, quę fit cum illis tribus personis, scilicet, cum iudice, actore, & reo, à prima citatione, vsq;
5 ad sententiam inclusiuè. † quia etiam sententia includitur in hoc iudicio, eo modo accepto: vt notat Bald. per illum textum in l. prima in iij. not. C. si ad rem iudi & Abb. in cap. 1. de plus pet. & glos. in c. statutum. §. insuper in vers. iudicium. & ibi Gemin. de rescri. libr. 6. Prout est text. in ca. in causis, in versic. iudi. de re iud. & in cap. ad aures, &c. personas de appel. Rober. Marant. Venus. l. V. D.

SECVNDA PARS.

Iudicij definitio, idque variè, Tum eius exercendi ratio.

1 *Iudicium, quid sit: & quot modis diffiniatur, & num. 9. & 12.*
2 *Iudicium sine actore quandoque esse solet: & sine accusatore, & quandoque sine reo.*
3 *Iudice procedente per inquisitionem, fama loco accusationis succedit.*
4 *Legatum factum personæ incertæ, quæ ex alio futuro euentu venit certificanda, valet.*

5 *Donatio in qua incerta est persona donatarij, sed eventu futuro venit certificanda, tenet.*

6 *Diffinitio, genus & differentias habere debet: aliàs non valet.*

7 *Testis rationem & causam scientiæ diuersam à dicto suo adsignare debet, aliàs non probet.*

8 *Verbum, contendere in iudicio, ad partes solùm refertur.*

9 *Iudicium, est inuestigatio, quam facit iudex secundum iuris ordinem, per varios modos ad veritatem eliciendam, & elicitam custodiendam.*

10 *Iudicium, est causa in iure reddendo necessariò posita, cum personarum interpositione.*

11 *Iudicium, est discussio causæ, quæ iuridicè coram iudice fit.*

12 *Iudicium, iustitiæ est ministratio, quæ fit à iudice in causa coram eo proposita, & num. 13. & 14.*

13 *Iustitiam dicitur priuatus proximo facere sibi ius suum reddendo.*

14 *Iustitiæ potest ministrare per iudicem, quandoque, absque propositione causæ.*

15 *Iudicium constat ex cõsideratione septem causarum.*

16 *Causa materialis, quæ dicatur.*

17 *Causa vnde dicatur.*

18 *Statutum vel dispositum in materia, non censetur dispositum in materiato, & non venit appellatione alterius: nec contrà.*

19 *Materiato obligato, non censetur obligata materia.*

20 *Prohibitus vendere frumentum extra territorium, non poterit vendere farinam.*

21 *Causa quæ efficiens dicatur.*

22 *Causa quæ dicatur formalis, & numero 25. & 26.*

23 *Scriptura, est actus formæ, quando ex legis dispositione actus in scriptis debet celebrari.*

24 *Ordo rescripti, dicitur forma.*

25 *Figura iudicij, quæ sit.*

27 *Causa substantialis, quæ sit.*

28 *Publicatio & conclusio, an sit de substantia processus seu iudicij.*

29 *Naturalis, quæ sit causa, & an illi renunciari possit. num 24.*

30 *Causa accidentalis, quæ sit.*

31 *Causa finalis, quæ dicatur.*

32 *Sententia, est causa finalis iudicij.*

33 *Controuersia per sententiam imponitur finis, ad quem iura festinant.*

34 *Ex processu, in quo non est lata sententia, non potest deueniri ad effectum executionis.*

35 *Causa finalis vniuersique actus, est principale hominis intentum, actum illum facientis.*

36 *Causa quæ sit finalis in contractibus, & quæ in legatis.*

37 *Iustitia est finalis iudicij causa.*

38 *Iudiciorum formalibus vel substantialibus, an possint partes renunciare, & numero 39. cum pluribus seq.*

39 *Causæ formali iudiciali, partes renunciare possint.*

40 *Sententia sine ordine iudiciario de voluntate partium ferri potest: & valebit in vim arbitramenti.*

41 *Partes, an facere possint, quod iudex sine scriptis pronuncies.*

42 *Formalibus aut substantialibus non possunt partes in contractibus, & vltimis voluntatibus renunciare, vt actus valeat.*

43 *Iudicio pendente coram vno iudice potest pars aduersariorum trahere coram alio iudice: & valet iudicium exceptione litis pendentiæ non oppositæ.*

44 *Pactum, quòd venditor non teneatur de euictione, valet, tenetur tamen ad precij restitutionem.*

45 *Renunciari potest accidentalibus contractũ: & valet pactum super eis.*

46 *Finali causæ iudicij renunciari potest.*

1 SECVNDA † pars principalis continet variam quæstionem, videlicet, definitionem iudicij. Vnde quæro quid sit iudicium. Respondeo, quòd varijs modis definitur. Et primo modo diffinitur sic: videlicet, Iudicium est actus legitimus trium personarum in iudicio contendentium: videlicet iudicis, Actoris, & Rei. hãc diffinitionem ponit Bald. in rubr. ff. de iud. & Alber. in rubr. extra de iud. colum. 2. &
2 Alex. in rub. C. de iud. † istam diffinitionẽ impugnat Car. in rub. ext. eo. & quàm plures alij doc. ibi: ex eo, quia non est generalis, & non conuertitur, nam quandoque

solet esse iudicium sine actore: vt quando iudex inquirit ex officio c. qualiter & quãdo. et. z. cre acc. quandoq; solet esse sine reo: vt quando iudex inquirit generaliter super notorio crimine, ad inueniẽdum malefactorem, non contra certã personam: vt declarat Inn in c. bonæ: de elec. & habetur in c. nonnisi. Regni. si damna clandestina. tamen Ab. in d. rub. nititur saluare hanc diffinitionẽ propter duas rationes. Primò quia debet accipi iudiciũ à cõmuniter accidentibus, nã secundum cõmunem cursum causarum, vt plurimũ solent esse tres personæ in iudicio, facit tex in l. nam ad ea. ff. de legib. † Secundò, quia quãdo proceditur per inquisitionẽ, saltem fama succedit loco accusatoris: d. c. qualiter & quando. & sic ex iuris fictione extat accusator. Verũ ista saluatio Abb. nõ ex toto euacuat rationes cõtrarias: quia non euacuat illam, quando proceditur sine reo, super notorio crimine quæ appellatur inquisitio generalis. † Puto tamen saluando Ab ab ista impugnatione, dici posse, & præsuppono subtiliter, quòd vbicũq; aliquis actus legitimus requirit ad sui efficaciam interuentum aliquarũ personarum, potest dari ille actus validus & efficax: quamuis non omnes illæ personæ interueniant certæ: sed aliqua sit incerta in spectu præsenti statu, tamen ex certa destinatione per rerum naturã; puta: quia venit certificanda ex aliquo futuro euentu. vt est tex in l. quidã relegatus, & ibi Bar. ff. de reb. dub. vbi valet legatũ factum personę incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu venit certificanda: & tamen non est dubium, quòd in legato requiruntur duæ personæ, quo ad efficaciã, scilicet, persona legantis, & persona legatarij: vt patet ad sensum. † Similiter in contractibus: nã contractus non potest per rerum naturam celebrari, nisi interueniat consensus duorum: vel nisi duæ personæ interueniant: vt patet ad sensum: & tamen potest dari aliqua donatio, in qua persona donatarij sit incerta, & veniat certificanda ex aliquo futuro euentu. Exemplum in missilibus, quæ proijciuntur in populũ: vt in §. pen. Inst. de re. di. & tamen non per hoc definit, quin illud appelletur legatũ, & ita donatio, ita in oppositio, quando iudex facit generalem inquisitionẽ super delicto aliquo, dico quòd reus, licet de præsenti sit incertus: tamen est certus per rerum naturam, saltẽ destinatione: venit enim ex futuro euentu certificandus: nam per inquisitionem iudex perquirit indicia: & si cõtra aliquem inuenerit indicia, desidit postea ad specialem inquisitionẽ contra eũ: & sic nõ per hoc definit esse iudicium: quia iam est reus saltẽ destinatione, & ex futuro euentu certificandus: & per hæc posset in totum approbari saluatio Abb. † Sed licet ista diffinitio ita saluata, videatur prima facie procedere: tamen puto ex nouis cõsiderationem eam non esse bonam: & considero id, quòd est vulgatum in diffinitionibus: nam omnis diffinitio debet habere genus & differentias, aliàs non valet: sed hic, si recte consideretur, ipsummet diffinitũ ponitur loco differentiæ: ergo non valet ratione perplexitatis. l. si Titius. ff. de cond. insti. Hoc patet: nam dicitur in diffinitione, quòd iudicium est actus trium personarum in iudicio contendentium: & sic iudicium est diffinitum: ipsummet ponitur in differentijs, ibi: In iudicio, &c. per quod nulla resultat declaratio quidditatis iudicij, sicut si quis vellet diffinire hominem, & diceret: homo est animal in homine consistens: nam per talem diffinitionem nulla habetur declaratio hominis, cùm differentiæ se referãt ad ipsum diffinitum: sic in proposito, si quæro scire quid sit iudicium: malè mihi declaras, si dicis, quòd est actus, qui in iudicio fit: quia nihil plus scio nũc per talem declarationẽ, quàm antea sciebam sine ea. † Quod facit ad id, quod dicimus de teste, qui debet assignare rationem & causam scientiæ differam à dicto suo: alias si est eadẽ ratio cum dicto, testis non probat, vt si dicat, scio Titium occidisse hominẽ: & interrogatus de causa scientiæ, dicat, quia scio: iste testis non probat: secũdũ Bar. in l. fi. ff. de off. proc. Cæsa. & Soc. cons. 98. col. fin. in 4. vol. vnde per istam diffinitionẽ non declaratur quidditas diffiniti, prout esse deberet, vt no. Fland. de Aret. in l. z. in prin. in z. not. ff. de vulga. & pup. ergo nõ est bona. † Secundò, contra hanc diffinitionem considero illud verbũ: Contendentiũ: nam refertur pariformiter ad omnes tres personas: iuxta l. nam hoc iure, & l. Lucius. ff. de vul. & pup. & tamen inquantũ respicit personã iudicis, videtur inepte poni: quia istud verbum, cõtendere

mam

In iudicio, refertur ſolùm ad partes: vt in auth. offeratur. C. de li. conte. partes enim dicuntur ad inuicem contendere: & iudex eſt medius inter eas. l. j. C. de nupt. & not. Bar. in l. legatum ciuitati, circa fi. ff. de vſufruct legato. & eſt tex. in ca. cum æterni. de re iud. lib. 6. & per hæc puto quòd in pun
9 cto iuris hæc diffinitio non ſit bona. † Secundo modo principaliter diffinitur iudicium, ſecũdum Card. & Imo. in rub. extrà de iud. videlicet, iudicium, eſt inueſtigatio, quam facit iudex ſecũdum iuris ordinem, per varios modos ad veritatẽ eliciendam, & elicitam cuſtodiendã. Et hanc diffinitionẽ approbat Abb. & ibi Alex. in rubr. C. de iud. Iſta diffinitio poſſet morderi: quia videtur reſtringere iudicium, ſolùm, quando iudex procedit ſecundum iuris ordinem: ergo ſi ex forma ſtatuti, vel reſcripti Principis iudex nollet procedere, iuris ordine nõ ſeruato, prout eſt, quãdo procedit ſine figura iudicij, & ſola facti veritate inſpecta, pro ut in Regno proceditur in cauſis ciuilib. ſequeretur, quòd ibi non eſſet iudicium: quod tamen eſt falſum: cũ ibi etiam interueniat perſona iudicis, actoris, & rei: vt in c. forus,
10 de verb. ſign. † Tertio modo diffinitur iudicium ſecundum Gaſp. de Cal. in d. rubr. extrà de iud. videlicet, iudicium eſt cauſa in iure reddendo neceſſariò poſita cum interpoſitione perſonarum, & iſta fuit diffinitio Azo. in ſumma. eo. tit. hanc diffinitionem puto indubitanter non procedere, nec eſſe bonã: nam omnis bona diffinitio debet habere aliquid loco generis: vt habetur in l. j. §. dolũ. ff. de dolo. Sed in hac diffinitiõe loco generis ponitur ille terminus, cauſa: & recte conſiderando hunc terminũ cauſa, eſt terminus magis ſpecialis, quàm ſit iudicium: quod probo ad ſenſum, nam cauſa, eſt ipſa materia, quæ in iudicio deducitur & agitur. vt declarant Alexan. & alij Mod. in l. poſtquam liti. C. de pact. in l cauſas. C. de tranſac. & eſt text. in d. c. forus, de verb. ſign. vbi iſta duo, ſcilicet, iudicium, & cauſa ponuntur, vt diuerſa. & dicã pleniùs in v. parte prin. ſi ergo cauſa eſt ipſa materia, quæ deducitur in iudicium, ſequitur q̃ iudicium eſt continens, cauſa verò contentum: vnde differunt, vt continens & contẽtum: ſed negari nõ poteſt, quin generalius ſit continens, quàm contentum: præterea quòd iudicium ſit generaliùs, patet manifeſtè clarè ex dictis Alex. in d. l. poſtquã liti. & ibi etiam Iaſ. vbi facit differentiã inter iudiciũ, cauſam, litem, & inſtantiam: & dicit, quòd iudiciũ dicitur à citatione, vſq; ad finem ſententiæ: & ſic continet ſub ſe litẽm, & cauſam, & inſtantiam: ergo eſt nomẽ generalius: vnde malè diffinitur per nomen ſpeciei: quia videtur diffiniri per ſuum indiuiduũ, quod fieri non poteſt: ſicut ſi vellemus diffinire hominẽ, & diceremus, homo, eſt Petrus, rationalis, mortalis: iſta eſt mala diffinitio: quia loco generis haberet ſuũ indiuiduũ, ſcilicet Petrũ: & ſic nõ eſſet benè demõſtrata quidditas ipſius diffiniti: & ſequeretur vnũ inconueniens, quòd quot ſunt cauſæ, tot eſſent iudicia ſeparata in genere: quod non eſt verũ: quia quando diffinimus iudicium, accipimus ipſum tanquã vnum tantũ in abſtracto conſideratum: & nõ prout eſt hoc iudiciũ, & illud, &c. ſicut dicimus de officio iudicis: vt declarat Bar. in l. j. col. 2. & 3 ff. de iur. om. iud. pro hoc eſt tex. in l. proponebatur. ff. de iud. & hoc eſt
11 de mente Ariſt. in prædicamentis. † Quarto modo, diffinitur iudicium ſecundũ Abb. in d. rub. extrà de iud. videlicet, iudicium eſt diſcuſſio cauſæ, quæ coram iudice iuridicè fit. Hanc diffinitionem approbat ipſe per tex. in d. c. forus, de verb. ſig. & poteſt eſſe bona hęc diffinitio: quia benè probatur per d. c. forus, & differt à præcedenti, quia illa ponit ipſam cauſam, vt genus: & ideò nõ procedit: vt ſuprà dixi: impugnãdo ipſam: iſta vera ponit ipſam diſcuſſionẽ cauſæ, vt genus quod ſtare poteſt: quia aliud eſt dicere cauſã, quod eſt quid de per ſe: & aliud diſcuſſionem cauſę, quæ diſcuſſio refertur ad perſonas interuenientes in iudicio, q̃ cauſa
12 ipſa de per ſe nõ diſcutitur. † Putarẽ tamen vltra prædictas diffinitiones doctorũ, poſſe & quinto modo diffiniri iudicium: videlicet, iudiciũ, eſt iuſtitiæ miniſtratio, quæ fit à iudice in cauſa ppoſita coãm eo. Hęc diffinitio eſt bona & generalis: & cõuertitur cũ ſuo diffinito, & cõſtat ex genere & differentijs: nam in quantũ dicitur, eſt iuſtitiæ miniſtratio, iſtud eſt genus: quia cõprehendit ſub ſe plures ſpecies: nam poteſt miniſtrari iuſtitia in iudicio, & extrà iudicium: vt habetur plenè in dec. xxiiij. conſ. Neapo. & ad hoc ſunt prodita illa tria capitula regni,

gni, videlicet vnū, quod incipit, ad regale fastigium: aliud quod incipit, Omnis prædictio: & aliud, quod incipit: Finis præcepti charitas, &c. in quibus locis ponuntur exempla de iustitia ministranda extra iudicialiter, potest etiam poni exemplum in causis breuioribus, in illis, & in quibus proceditur leuato velo, iuxta auth. nisi breuiores, & ibi Bar. & doct. C. de sent. ex breui recit. & in submersis, & ibi gl. & doct. C. de naufrag. li. xj. Item, quod iudicium sit ipsa ministratio iustitiæ, colligitur ex text. in d. ca. forus in quantum dicit, quòd ipsa materia, quæ proponitur in iudicio, dicitur causa: sed dum finitur, scilicet, per sententiam, dicitur iustitia: sic ergo finis dicitur iustitia ipsum discutere, dicitur iudicium: vnde qui iudicium exercet, dicitur ministrare iustitiam: quia quicquid facit, est, vt veniat ad finem: sic ad ipsam iustitiam, id est, ad sententiam: qua sententia lata dicitur iustitia ministrata: sed dum est in fine, dicitur iustitia ministrari, hoc probatur in l. 2. §. post originem. ff. de orig. iur. vbi post originem iuris fuerunt inuenti iudices & magistratus, qui iura redderent: & sic qui iustitiam ministrant: qui ius proculdubio reddunt, dum iudicium exercent. Quod patet ex ipsa denominatione vocabuli: nam dicitur iudex, quasi ius dicens, vt in d. c. forus, & not. Bar. in l. 1. col. 2. in princ. ff. de iu. om. iud. inde venit iudicium à iudice: quia dicitur iudicium, quasi iuris dictio: sicut iudex dicitur, quasi ius dicens, ita hæc omnia dicuntur, in d. cap. forus, vnde sicut iudex dicitur ius dicere, & sic iustitiam ministrare: vt habetur in l. pen. ff. de iust. & iu. ita & iudicium quòd descendit à iudice, dicitur ipsa iusti-
16 tiæ ministratio, & sic dictio iuris. † Sequitur in diffinitione. Quę fit à iudice, &c. hoc verbū pono ad differentiam priuati, qui sine iudicio potest facere iustitiam proximo reddendo ius suum: quia tunc dicitur seruare iuris præcepta l. iustitia. §. 1. de iust. & iur. Item ponitur, quia non potest dari iudicium sine iudice, cùm ab eo denominetur,
14 tanquā à digniori: vt d. c. forus. † Sequitur in diffinitione: in causa proposita coram eo, &c. ista verba pono ad differentiam iustitiæ ministratæ per iudicē sine propositione alicuius causæ exemplum: quando iudex emittit banna, quòd nullus portet arma, vel ambulet de nocte, vel blasphemet Deum, vel simile: iam dicitur iustitiā ministrare: & tamen non dicitur iudicium: quia nulla causa est proposita coram eo, nec adest ibi aliqua forma iudicij. Item pro hoc, quòd dic., in causa proposita coram eo, apparet, quòd iudicium non potest dari, vbi non est aliqua causa ciuilis, vel criminalis: quia istud nomen causa, est generale, comprehendens ciuilem & criminalē, vt dicitur infrà in v. parte huius tracta. est tex. & ibi Alex. & doc. in l. causas. C. de trāsact. reprobata gloss. ibi & in c. 1. de iur. calum. & Card. in cle. 1. in xvij. q. de offic. vic. Causa enim dicitur materia ipsius iudicij, super qua iudicium radicatur: vt d. c. forus. vnde dicitur causa materialis ipsius iudicij: quia sine ea non posset iudicium in esse
15 produci. † Hinc sumpta occasione opportunum est hic discutere, quot causæ considerentur in iudicio, super qua quæstione dico, quòd septem causæ considerantur in iudicio: videlicet, causa materialis, causa efficiens, causa formalis, causa substantialis, causa naturalis, causa accidentalis, &
16 causa finalis. † Prima causa dicitur materialis: & dicitur causa materialis: genericè illa, ex qua immediatè aliquid fit: & illud quòd fit ex ea, appellatur materiatum: vt est text gloss. & Bart. in l. si conuenerit. §. si quis. ff. de pign. act. exemplum ponitur in §. cùm ex aliena, inst. de re di. vt quando ex argento fit cratera, argentum appellatur causa materialis: cratera verò materiatum, vt declarat Bar. in l dictā. col. 2. C. de cond. ob caus. & Abb. in proœmi. de cr. col. pen. vbi dicunt, quòd causæ cardinales dicuntur esse quatuor, scilicet, materialis, efficiens, formalis, & finalis, & ibi declaratur, quæ sint istæ quatuor causæ: † Et di-
17 citur causa à chaos, quod fuit principium omnium, vt declarat Card. in cle. dudum. §. ab olim, colum. 2. de sepul. causa autem, quæ in iudicio deducitur, dicitur à casu, quia casualiter euenit: vt d. c. forus, de verbor. sign. in proposita autem quo ad iudiciū, causa materialis ipsius iudicij, dicitur ipsa causa, q̄ in eo, deducitur: siue sit ciuilis, siue criminalis, vt dicto cap. forus, quia ex ipsa causa immediatè fit iudicium: &
18 ipsum potest appellari materiatum. † An

aurem

autem id quod est statutū, vel dispositum in materia, censeatur etiam dispositum in materiato, & an vnū veniat appellatione alterius, & econtrà, dic. regulariter, quòd non. rex. est in l. ligni, §. si lignum, & ibi gl. l. Seruus. ff. de le. iij. l. liberorum, §. chartis, & ibi Bart. & l. si cui. eod. titu. & d. l. si conuenerit. §. si quis. ff. de pi. ac. † Ex quo infertur, quòd si debitor pignorat syluam cæduam, non censetur pignorata nauis, quæ fit ex lignis illius syluæ: quia obligata materia, nō censetur obligatum materiatum. rex. est formalis in d. l. si cōuenerit. §. si quis & ibi per doc. vbi Bal. mouet pulchrum & quotidianum dubium, scilicet an creditor possit prohibere debitorē, ne incidat ligna in sylua pignorata: & distinguit, aut sylua est cædua, & non potest prohibere: aut non est cædua, & tunc secus: vt ibi per eū. † Fallit tamen id, quod suprà dixi, quando eadē est ratio in materiato, quæ est in materia: vt si statutum prohibet vendi frumentū extra territorium, cēsetur prohibere etiam farinā, vrno: Eel. in c. ad liberandū, col. 2. de Iudæ. † Secunda causa, quę consideratur in iudicijs, est causa efficiēs: dicitur aūt causa efficiens illa, quæ facit actum, vel opus mediante materia: vt dicit Bal. in d. l. dictā col. 2. ver. modo dubitatur, &c. C. de cond. ob. eau. & Abb. in proœ: decr: col. fin. vbi plus dicit, quòd causa efficiens potest esse proxima & remota; potest exemplificari in ædificatione: nā ipse faber murarius, dicitur causa proxima, quæ immediatè facit murū. dominus verò, qui facit ædificari, dicitur causa remota: causa ergo efficiens in iudicijs, est iudex, actor, & reus: quia istæ personæ faciunt iudicium, vt in d. c. forus, & no: Ab. in rub. de iud. & ista dicitur causa proxima: ex quo ab istis personis immediatè procedit iudicium. Posset etiam considerari causa remota in iudicijs: vt quando aliquis litigat per procuratorem: nam procurator, est causa proxima: dominus verò, est causa remota: vel potius procurator posset dici causa efficiens instrumentalis: per ea, quæ declarat Abb. in d. proœ. decr. colu. fi. † Tertia causa, quæ consideratur in iudicijs, est causa formalis, dicitur autem causa formalis illa, quæ consistit in ordine vel modo à lege tradito ad faciendum aliquem actum, puta, quando aliquis actus debet fieri cum aliqua solennitate iuris: illa solennitas dicitur in forma ipsius actus: exemplum potest poni in testamento, in quo requiruntur septē testes pro forma, adeò quòd si vnus deficit, testamentum non valet. l. si vnus, & ibi communiter doct. C. de test. Item in stipulatione, in qua est forma, vt præcedat interrogatio, & sequatur responsio. l. v. §. stipulatio. ff. de verb. ob. Item in trāsactione super alimentis, in qua pro forma requiritur decretum prætoris, cū causæ cognitione: qua omissa vitiatur transact. l. cūm. §. si prætor. ff. de transact. idem in alienatione rerum minoris vel Ecclesiæ. vt in toto tit. ff. de reb. eorum, & C. de præd. min. & in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccl. † Item, vbi lex vult, quòd aliquis actus celebretur in scriptis, illa scriptura dicitur forma illius actus secundum Bald. in l. fin. col. 2. C. de suis & legit. facit l. contractus, & ibi Bald. C. de fid. instru. † Item, vbi Princeps dat certum ordinem in scripto, ille ordo dicitur forma, qua omissa vitiatur actus, cæ. cùm dilecta, & ibi plenè per Felyn. de rescript. possunt etiam mille alia exempla inuestigari ex varijs legibus in corpore iuris, in quibus aliquid requiritur pro forma. † Illa dicitur formalis, quæ dat esse rei: & omissa vitiat actum. l. Iulianus. §. sed & si quis. ff. ad exhib. & c. super quæstionū. §. verùm, & ibi per Felyn. & c. prudentiam in fi. de offi. deleg. & c. sicut de elect. lib. vj. & Card. in clem. j. in x. q. de reb. eccle. non alien. † In proposito autem dicitur causa formalis iudicij, ipse ordo & solennitas iudicij: videlicet, quòd præcedat libellus, & sequatur litis contestatio, & postea fiant probationes, & demum feratur sententia, aliàs sententia non valet, si iste ordo & forma omittatur, vel peruertatur. l. prolatam. & ibi Bar. C. de sent. Item, quòd iudex sedeat: pro tribunali, est de forma & solennitate iudicij, c. fi. de reg. iur. lib. 6. & no. Bar. in l. j. & fi. C. de sent. ex bre. rec. & Spe. in ti. de dila. §. fi. ver. sed cū à procedente. Alio vocabulo ista forma appellatur figura iudicij, vt dicit Bald. in l. nequicquā. §. de plano, col. 1. ver. quid si cōmittitur, & c. ff. de offic. procon. & declarat Old. in cons. cxv. & ita intelligitur glo. in l. iubemus. C. de lib. causa, quæ dicit, tunc dici confessionem iudicialem, & præiudicare, quādo fit in figura iudicij,

dicij & ibi hoc etiam dicit Bal. idem tenet Fely. in c. quoniam contra col. xxv. de probat. & gloſſ. & Bart. in l. cùm ſcimus, in fin. C. de agri. & cenſ. libr. xj. & ita verificatur illa clauſula, ſine figura iudicij, quando Princeps ita cauſam cōmittit, quia cenſetur ſublatus omnis ordo formalis iuris poſitiui, quoad ſolennitatē, non quo ad ſubſtantiam probationum: vt not. Bart. in extrauagan. ad reprimen. in verſiculo & figura iudicij, & Lanfran. in clem. ſæpè in verſiculo, & figura, & ibi etiam Card. & doct. de verb. ſignificationibus & Pet. Philippus Cor. in conſil. liij. col. 2. in litera S. in 2. volumine, & Socin. in conſil. xcvj. colu. 2. in j.
27 volum. † Quarta cauſa, quæ conſideratur in iudicijs, dicitur cauſa ſubſtantialis: & dicitur illa, ſuper qua conſiſtit tota virtus nomē & effectus ipſius actus. Exemplum, in cōtractu emptionis, & venditionis ſubſtantia ipſius contractus, eſt, res pretium: nam ſine iſtis nō poteſt celebrari talis contractus, & nullus eſt l. fin. C. de contrahen. empt & l. 2. ff. eo. tit. & inſt. eo. §. pretium, ſic etiam in iudicijs ſubſtantialia iudicio. rum, dicuntur ipſi actus ſubſtantiales iudicij: prout eſt libellus, litis conteſtatio, iuramentum calumniæ, probatio & alij ſimiles: vt d. l. prolatam, & ibi Bartol. & doct. C. de ſent. & habetur in clem. diſpendioſam, de iud. declarat Abb. in cap. cum I. &
28 A. colum. 4. de re iud. † Vbi etiam tangit, an publicatio & concluſio, ſit de ſubſtantia proceſſus, ſeu iudicij: de quo plenè dicam infra in 6. parte, congruè in ſuo loco opportuno. Et non putet aliquis eſſe vnū & idem exemplum, id. quod poſui in formalibus iudicij, cum hoc, quod pono in ſubſtantialibus: quia immò eſt diuerſum: nam in formalibus conſidero ſolum ordinem ſolennitatis: vt d. cle. diſpendioſam, & d. l. prolatam: in ſubſtantialibus verò conſidero
29 propriè ipſos actus interuenientes, quos ſup. dixi. † Quinta cauſa, quæ conſideratur in iudicijs, eſt cauſa naturalis: dicuntur enim naturalia alicuius actus ea, quæ veniunt tacitè ex natura ipſius actus, abſque eo, quod dicatur: ſicut dicimus in mutuo, in quo tacitè venit ex natura ipſius, vt reddatur æquè bonum, l. cùm quid. ff. ſi. cert. pet. Item in contractu venditionis, in quo tacitè venit ea natura ipſius, vt vēditor teneatur de euictione l. nō dubitatur. C. de euictionib. & l. in vendendo ff. de cōtrah. empt. Itē, vt venditor nō teneatur ad dandum, ſed tantum ad tradendum l. ex empto ff. de actio. emp. l. ſi ita. §. 1. ff de contrahēd. empt. & l. clauib. eod tit. Item in contractu depoſiti venit dolus & lata culpa tantùm ex natura ipſius, in locato verò venit etiam leuis: in cōmodato etiam leuiſſima. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ff. commodat. iſta dicuntur naturalia actuum: de quibus etiam habetur in l. pacta conuenta, & ibi gloſſ. ff. de contrab. empt. ſic etiam in iudicijs conſiderantur naturalia iudiciorū: & ſunt illa, quæ veniūt ex natura iudicij, tacitè ex iuris diſpoſitione: & de his poteſt poni exemplum per quàm plures iuris regulas loquentes de natura ipſius iudicij, primū exemplum, eſt de l. vbi cœptum, ff. de iud. hoc enim eſt de natura iudicij, vt vbi cœptum ſit, ibi debeat finem accipere, ſecundū exemplum, eſt de l. in hoc iudicio. ff. fa. erciſ. vbi de natura iudicij eſt, vt ſit individuum, probatur etiā in l. nulli. C. de iu. & in c. 1. de ſe poſſ. & fru. & Spec. in tit de arbi. § ſequitur. colum. 14. ver. quia omne iudicium, &c. Tertium exemplum eſt de l. fin. C. de ſtu & l. expen. & l. nō debet actori. ff. de reg. iur. vbi traditur regula, quòd de natura iudicij eſt, vt in eo ſeruetur æqualitas inter actorē & reum, & non claudicet. Quartū exemplum, eſt de l. properandum, in prin. C. de iu. vbi de natura iudicij eſt, quòd inſtātia eius finiatur triennio, vel biennio, ſecundū quod, eſt iudicium ciuile, vel criminale: vt ibi habetur. Quintū exemplum, eſt de l. ſolemus & ibi gl. & doct. ff de iud. vbi in iudicio tacitè venit, quicquid venit, ex natura actionis poſitæ Sextum exemplū, eſt de l. ædiles. §. ite ſciendū. ff de ædi. edic. vbi omnia acceſſoria poſt litem conteſtatā, veniunt ex natura iudicij, etiam ſi non petantur. Poſſent etiam & aliæ exempla poni, quæ per ſe ſtudioſus inueſtigator quærere & adaptare
30 poteſt. † Sexta cauſa, quæ conſideratur in iudicijs, eſt cauſa accidentalis: & quæ ſit cauſa accidentalis, declarat Bald. in l. vendentis, col. ſi in ſi. in 4. q. in ſi. C. de cōtrah. empt. vbi dicit, quòd accidentale alicuius actus dicitur, quicquid aduenit ipſi actui iam ſubſtantiato: vt habetur in d. l. pacta conuenta, & ibi glo. ff. de contrah. emp eſt

enim

enim accidens secundum dialecticos, quod potest adesse & abesse ab aliquo subiecto, præter ipsius subiecti corruptionem. Omne igitur pactum quod apponitur in contractu emptionis præter rem & pretium, dicitur accidentale, quia sine eo potest stare contractus secundum Bal. in d. l. in vendentis, col. fi. sic etiam considero in iudicijs, & dico, quòd omnia, quæ emergunt in iudicio, puta, per oppositionem alterius partis, præter formam & substantiã iudicij, dicuntur accidentalia: exemplum pono de l. quoties. C. de iud. & l. 1. & ibi Bar. C. de ord. iu. vt si porrigo libellum, in quo peto hæreditatem, aduersarius opponit mihi quæstionem status, illa quæstio incidens dicitur accidentalis, quia absq; ea iudicium procedebat in petitione hæreditatis. Potest etiã generaliter poni exemplum in omnibus exceptionib. quas litigator opponit contra personam aduersarij, vel contra testes, vel contra libellum in casibus, in quibus parte non opponẽte procederet iudicium, iuxta text. in l. sed si susceperit. ff. de iud. & l. ita demũ, & ibi Alex. & doct. C. de procu. & l. Pomponius. §. rati. de proc. & l. fin. C. de except. ista omnia dicuntur accidẽtalia: quia super eis fabricatur aliquod nouum incidens iudicium, super quo habet necesse iudex interloqui, & sine eis procederet iudicium principale: quia non tangit substantiam, neque formam iudicij. † Septima & vltima causa quæ consideratur in iudicijs, est causa finalis: dicitur autem causa finalis illa: ad cuius finem aliquis actus fit: qua cessante cessat effectus illius actus. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pa. & l. cum te. C. de pact. inter emp. & vend. † Sic etiam in iudicio causa finalis, dicitur sententia diffinitiua: quia ad hunc finem deducitur causa in iudicio, vt per sententiam terminetur. l. properandũ. C. de iudi. & vt vnusquisque consequatur quod suum est. c. cum æterni, de regu. iur. libr. 6. pro hoc est text. formalis, & ibi no. in leg. 1. ff. de re iud. vbi habetur, quòd per sententiam imponitur finis controuersiæ. † Ad quem finem iudex multum festinant, vt sit litium finis. l. 2. C. de re iudi. & odio habent, quòd lites ex litibus oriantur. leg. terminato. C. de fru. & lit. expen. & l. 4. §. ait prætor. ff. de re iu. & l. non distinguemus. §. quæsitum. ff. de arb. & l. si quis. §. iusiurandum, in fin. C. de re. cre. † & quòd ipsa sententia sit causa finalis iudicij, patet, quia ea cessante, cessat effectus iudicij: qui effectus, est ipsa executio: nam ex processu, in quo non est lata sententia, non potest deueniri ad effectum executionis. l. 1. & l. fin. & ibi not. C. de exce. rei. iu. & l. si cum nulla. ff. de re iud. l. si pacto quo pœnam, fi. C. de pact. † Istud probo per vnam pulchrã declarationem, quam facit Soci. in consil. cclx. colum vij. ver. comprobatur, & c. in 2. volum. vbi dicit, quòd causa finalis vniuscuiusque actus, est principale intentum hominis facientis illum actum: similiter idem Soci. in consil. clix colum. 6. versic. cõfirmantur etiam & c. in 2. volum. vbi ponit aliam declarationem, dicens, quod causæ, quæ cohærent dispositioni, & quæ inspecta iuris dispositione inducunt & arctant ad ita disponendum, dicuntur esse causæ finales: de qua materia tractat Bar. in l. 1. §. fin. ff. de don. sed in materia iudicij principale propositum prosequentis iudicium, est veniendi ad sententiam, & ipsa sententia arctat ad formandum iudicium cum suo ordine ergo ipsa dicitur causa final. † Quæ autem sit causa finalis in contractib. & quæ in legatis, declarat Bal. in l. 1. col. 2. C. de fal. caus. adiec. le & dicit Bal. in l. generaliter. col. 2. in 2. opp. C. de epis. & cle. quòd causa finalis, dicitur propriè causa, & non aliæ causæ imò dicitur causa omnium aliarum causarum, secundum Arist. quem vbi allegat Bal. idem tenet Bald. in rub. C. de inst. & substit. circa princi. † Posset etiam dici causa finalis iudicij, ipsa iustitia: quia per examen iudicij peruenitur ad iustitiæ ministrationem, quæ fit per ipsam sententiã. secundum And. de Is. in consil. cultus iustitiæ † Vidimus quomodo istæ septem causæ considerantur in iudicio. Quæro pro cõplemento huius secundæ partis, an possit saltem de voluntate litigantium fieri iudicium absque interuentu istarum septem causarum, vel alicuius ex eis. Ista q. continet hoc in effectu scilicet, an partes possint renunciare formalibus vel substantialibus iudiciorum, & sic de alijs causis suprà declaratis. Et pro solutione huius. q. reassumo omnes causas prædictas: & primò, quoad causam materialẽ, dico, quod huic causæ non potest renunciari: quia cũ iudicium

sit quid materiatum, ab ipsa causa in iudicio deducta, non potest inesse produci, sine eius materia, & sic neque partes, neq; iudex possent facere, quòd sit iudicium absq; causa materiali: quia esset impossibile per rerũ naturam: sicut si faber vellet facere nauem absq; lignis, & tabulis; tex. est in l. per seruũ, §. fi. ff. de vsu & habit. facit l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. Secundò, capio causam efficientem, & dico idem: quòd huic causæ non potest renunciari, nec produci in esse iudicium, absque causa efficienti: quia esset ridiculum, sicut nasci filium sine patre, l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. & per doct.
39 in rubr. instit. de act. † Tertiò, est causa, formalis: super qua adhibetur talis distinctio: Aut enim est talis forma, quę principaliter respicit fauorẽ partis: & illi formæ potest per partem renunciari: per regulam l. pen. C. de pact. & valet iudicium. Exemplum in iuramento testis: nam testis tenetur iurare pro forma, aliàs eius depositio non valet sine iuramento, l. iurisiurandi. C. de test. c. de testibus, & ibi Abb. & docto. & c. tuis de testi. & tamen potest per partes remitti iuramentum testi. & valet eius depositio: vt est text. in d. c. tuis & ibi Abb. in 3. not. assignat rationem prædictam, scilicet, quia est forma inducta in fauorem partis: aut est forma, quæ principaliter respicit ius publicũ: & illi non potest renunciari, prout est ipse ordo iudicij: vt not. glo. in ver. partium, in c. de causis, de offic. dele. & ibi expresiè hoc tenent Abb. & Ioan. de Imo. pro hoc est text. in l. 2. §. sed quia veremur. C. de iur. cal. & in c. 1. de li. conte. & l. nemo potest. ff. de l. 1.
40 † Quod tamẽ intellige sanè procedere, quãdo partes vellent omittere formam iudicij, & vellẽt, quod sit iudicium, & quod sententia valeat, vt sententia iudicis quia hoc facere non possunt: sed si partes vellent ex toto tollere ordinem iudiciorum, & vellent, vt iudex procedat ex arbitrio, tunc id facere possunt: & valebit sententia in vim cuiusdam arbitramenti seu pacti, ita dicit Abb. in d. c. de causis, col. 2. & ibi etiam Fel. in 4. col. & ita debet intelligi, quod not glo. in c. fin. in vers. illustrium de regu. iur. lib. vj. & tangit plenè Ab. in c. j. col. 4. & 5. & ibi etiam Ioan. de Imo. de libel. obl. probatur per ea, quæ habẽtur in l. 2. C. com. vtriusq; iud. quod partes possunt ratificare sententiam nullam, & valebit in vim pacti, & ista plenè examinat Mart. de Afflict. in suo commen. constitutionum Regni in præludijs, in viij. q principali. † An autẽ possint
41 partes facere, quòd iudex pronunciet sine scriptis? In hoc reperio varietates doctorũ: nam Bar. in l. quoties. C. de priuil. schol. li. vij. tenet, quòd hoc potest fieri per partes, & valebit sententia sine scriptis, idẽ tenet Ioã. And. in additio. §. Spec. in tit. de sent. §. iuxta vers. item non valet, in addit. quæ incip. ver. 3. &c. Contrarium videtur tenere gloss. in d. c. fin. an vers. illustrium, circa fin. de reg. iur. lib. 6. putarem ita saluari posse vtranq; opinionem, vt distinguamus modo prædicto, scilicet aut partes volunt vt in toto iudicio omittatur ordo iuris: & tunc potest etiam in sententia omitti ista solennitas scripturæ: quia tunc iudex censetur quidam arbitrator, per supradicta: aut partes volunt, quòd iudicialiter procedatur in alijs actibus, & sententia feratur sine scriptis, & tunc fieri non potest per ea, quæ not. Spec. in tit. de libel. cõcep. §. nunc dicendũ, ver. 9. ista enim communis opin. omnium, quòd si partes volũt omittere ordinem iudiciarium, in toto processu possunt hoc facere: secus, si in aliquo actu tantum, vt dicit Geminia. in d. c. fin. col. 3. in fin. ver. not. benè istam glos. & c. de reg. iu. li. 6. & Abb. & doct. in d. ca. de causis, extra de off. deleg.

Quartò, est causa substantialis, in qua per omnia facias eandem distinctionem quam feci in causa formali: quia istæ duæ causæ quo ad hoc pari passu ambulãt: per ea, quæ no. Bar. in auth. offeratur, colum. fin. C. de lit. con. vbi format, q an possit renunciari
42 substantialibus iudicij. † Et ex prædictis potest declarari illud, quòd dicimus in contractibus & in vltimis voluntatib. in quibus non potest per partes renunciari formalibus, neq; substantialibus: per l. nemo potest. ff. de leg. 1. & l. si vnus C. de testa. quia ista formalia tendunt in fauorem publicũ, ad hoc scilicet, ne falsitates committantur. l. iubemus, in fin. C. de test. & l. fin. C. de fideicom. & no. Barto. in d. l. nemo potest. in 2. quæstio. ita colligitur ex not per gloss. & Bart. in l. 1. oppo. in d. l. nemo potest: nam illud intelligitur, scilicet, vt ille actus factus sine solennitate legis, remaneat propriè ille idem, & cum illo vigore, qui esset

cum

cum solennitate: non enim potest testator facere, quod sit testamentum (& quòd fiat coram quinque vel paucioribus testibus: sed quòd sit codicillus sic, quòd erit per clausulam codicillarem appositam: de qua plenè per Bart. in l. 1. ff. de iud. codi. sicut non possunt partes facere, quòd sit verum iudicium sine ordine iudiciario: sed quòd sit quoddã arbitramentum, sic, vt suprà dixi. Quintò, est causa naturalis: super qua facio hanc distinctionem. Quædã veniunt ex natura iudicij, propter publicã vtilitatem: vt est peremptio instantiæ per triennium. l. properandum. C. de iud. & ista naturalia non possunt tolli per partes, scilicet, proro gando tempus instantiæ, vt no. glo. & Bart. & Alex. in d. l. properandum, in prin. & ibi communiter doctor. & dicam plenè infrà in 5. parte huius tractat. Quædam veniunt ex natura iudicij ad vtilitatem partium: & illis possunt partes renunciare, & facere, quòd non veniant: & potest poni exemplũ in alijs casibus suprà exemplicatis in ista causa naturali, præter peremptionem instã
43 tiæ: vt de regula vbi cœptum est iudicium, &c. † nam potest pars, pendente vno iudicio coram iudice, trahere aduersarium coram alio iudice, si non opponit exceptionem litis pendentiæ: & valet iudicium: quia si non opponit, censetur consentire, & sibi imputatur, secundũ Abb. & Ioan. de Imo. in c. cum M. Ferrariensis, col. fin. de consti. & Bal. in l. nulli circa fin. C. de iudi. & ibi etiam Ias. colum. 2. ergo patet, quòd de con
46 sensu partium potest tolli ista naturalitas, & ratio est, quia respicit fauorem ipsarum partium, scilicet, ne reus vexetur in diuersis tribulationib. vt habetur in d. l. nulli. Similiter in alio exemplo, d. l. solemus. ff. de iu. vbi est glo. quæ ponit verum intellectum, scilicet, vt id non veniat in iudicio, de quo nominatim actũ est inter partes, quòd nõ veniat. Sequitur ergo, quòd possunt partes facere, quòd non veniat in iudicio id, qđ
44 ex eius natura veniret: & idem possumus dicere in alijs similibus exemplis. † Quod corroboratur ex his, quæ in simili dicimus in contractibus, in quibus possunt naturalia tolli de voluntate partium: nam valet pactum in contractu emptionis, quòd venditor non teneatur de euictione, l. emptorẽ §. qui autem, ff. de act. empt. quo casu licet non teneatur de euictione ad interesse, præter pactum, quia euictio hoc includit, scilicet, vt venditor teneatur ad interesse l. vẽditor hominis. ff. de euic. tamẽ tenetur tũc venditor ad pretij restitutionem: non obstante pacto, quòd non teneatur de euictione, ita probat text. fin. in d. l. emptorem. §. qui autem, & ibi Bart. & not. plenè Paul. in l. 1. colum. fin. C. de peri. & comm. rei ven. & ideò cautela est pro venditore, quòd faciat pactum expressum, vt non teneatur etiam ad pretij restitutionem: aliàs teneretur ad pretium: vt suprà similiter diximus in testamento: cuius natura est, vt secundum tollat primum. §. posteriore, insti. quibus mod. test. infir. & l. 1. & 2. ff. de iniust. iu. testa. & l. sancimus. C. de testa. & tamen huic naturæ potest derogari per testatorẽ: quia potest testator in primo testamento ponere talem clausulam derogatoriam, vt non tollatur per secũdum, l. si quis in principio
45 testamenti, & ibi Bar. ff. de leg. 3. & l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de lega. 1. † Sextò est causa accidentalis: & in hac nullum est dubium, quod per partes ei renunciari nõ possit: quia ex quo per partes emergit, potest per easdem tolli. l. eius est nolle. ff. de regu. iur. & hoc etiam est expeditum in contractibus, in quibus possunt renunciari accidẽtalibus, & valet pactum super eis. l. pacta cõuenta, & ibi glo & doct. ff. de contrahend. emptione, & ratio est, quia tangendo accidentalia, non tangitur in aliquo virtus formalis: nec substantialis actus. † Septimò & vltimò, est causa finalis, in qua breuiter cõcludo, quòd potest tolli per partes: nam suprà declaraui, quòd causa finalis iudicij est ipsa sententia: & tamen nulli dubium est, quòd possunt partes litigantis renunciare sententiæ, & facere quòd in causa non feratur sententia: vt est, quando pendente lite transigunt: quæ transactio regulariter fit super re dubia lite incerta aliàs incœpta. l. 1. ff. de transact. & ibi no. per quam transactionem imponitur finis controuersiæ àbsque sententia. l. si fratris, & per totum titu. C. de transact. Et ex his remanent expedita ea, quæ dicenda erant super hac secunda parte: vnde venio ad tertiam partem. Rob. Mar.

Venus. V. I. D.

TERTIA PARS.

Iudicium vnde originem produxerit.

1 *A tempore Adæ, vsque ad tempus nostrum, nouem fuerunt leges.*

2 *Ius naturale primæuum, tempore Adæ inuentum:*

3 *Commune Ius, quo tempore inuentum sit.*

4 *Obligatio antidoralis, inuenta est de iure naturali.*

5 *Naturale in secundarium rationis, quo sit inuentum tempore.*

6 *Præceptum, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, est lex lege Mosaica, Euangelica, & Apostolica confirmatum.*

7 *Legis naturalis tempore omnia erant communia. neque leges, neque constitutiones erant. sed homines naturaliter viuebant.*

8 *Gentium ius, quod sit: & quis introduxerit.*

9 *Leges, Mosaica, Prophetica, & ciuilis, quo tempore prodita sint, & num 12.*

10 *Lex Mosaica, alio vocabulo appellatur lex decalogi, & in quibus consistat.*

11 *Lex Mosaica, continet præcepta moralia & mystica.*

12 *Lex Prophetica, quæ dicatur.*

13 *Lex Mosaica & Prophetica hodie seruatur: & allegari potest ad decisionem causarum.*

14 *Lex ciuilis, à Regibus originem habuit.*

15 *Rueges fuerunt primi domini, qui in mundo inuenti fuêre.*

16 *Primus Imperator, quis fuerit.*

17 *Leges ciuiles, quis primum dederit.*

18 *Regijs legibus vsq; ad quod tempus vixerint gentes.*

19 *Tarquinius septimus, ob adulterium per eius filium in personam Lucretiæ cõmissum, fuit expulsus.*

20 *Romanis quomodo ab Atheniensibus fuêre leges concessæ.*

21 *Consules Romani, quando creati: & quare sic dicantur.*

22 *Tribunus quo tempore Romæ creatus fuit.*

23 *Senatores Romani, quando constituti, & cur numerentur.*

24 *Prætores quando electi Romæ, & quis dicatur Prætor vrbanus, & quis peregrinus.*

25 *Imperium vnde habuerit originem.*

26 *Imperatorem deponere, ad Papam spectat:*

27 *Iurisconsulti, qui appellabantur.*

28 *Leges ciuiles, quot annis ante aduentum Christi fuerint:*

29 *Tempore gratiæ inuentæ est lex Euangelica, Lex Apostolica, Lex Canonica; de quibus etiam, numero xxxj. & numero xxxij.*

30 *Imperatoris potestas à Deo procedit.*

31 *Christus dicitur Rex regum, & Dominus dominantium.*

32 *Lex Apostolica, quæ dicatur:*

33 *Lex Canonica, quæ dicatur, & quare fuerit introducta, & in quibus voluminibus consistat.*

34 *Decretorum liber, an commumeretur inter leges canonicas, & sit authenticum, & à quo sit conditus.*

35 *Liber decretorum, quatuor habet species auctoritatum, & an omnes sint authenticæ.*

36 *Dicta sanctorum patrum, an possint ad decisionem causarum allegari.*

37 *Innocentij dicta super decretalibus non sunt authentica, nec habent vim legis, sed sunt veluti glossæ.*

38 *Ciuiles ll. in decretis insertæ, non debent seruari, vt canones.*

39 *Liber Decretorum, quo tempore compilatus, & quo tempore liber Decretalium.*

40 *Ius naturale, est immutabile, & semper fuit, & est hodie in vsu.*

41 *Ius naturale secundarium, an hodie obseruetur.*

42 *Ciuis derelinquens patriam periclitantem, eius perdit priuilegia.*

43 *Patria sua vnicuique clarior est.*

44 *Ius gentium est immutabile, & contra illud Princeps statuere non potest.*

45 *Princeps potest ex causa distinguere & limitare ius gentium, non tamen in totum tollere. Idem in iure diuino.*

46 *Consuetudo an induci possit contra ius gentium vel diuinum.*

47 *Lex Mosaica, an inter Christianos sit hodie in obseruantia:*

48 *Christus fuit lex & veritas, qui omnia voluminа.*

lumina veteris testamenti illustrauit.

49 Iudæi seruant etiam hodie legem Mosaicam & secundum eam viuunt, illa deficiente seruant in communi, etiam in decisionibus causarum.

50 Iudæi iurant super lege Moysi, & super decē præceptis.

51 Iuramentum Iudæi, confirmat contractum per ipsam celebratum, qui aliàs erat inualidus.

52 Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuramenti in compromisso appositi.

53 Iudæus per legem suam iurans, per Christianum iudicem ad iuramenti obseruantiam cōpellitur, & contrauenies puniri, potest de periurio.

54 Iudæus non potest iurare per Euangelia, neque per Christum, & iurans compellitur ad obseruantiam iuramenti, & numero seq.

55 Iudæus blasphemia Christi dicitur.

56 De iure ciuili non valet iuramentum super contractu inualido.

57 Ecclesia non se impedit de animab. iudæorū, quia iam damnatæ sunt.

58 Mosaica lex, quo ad matrimonia, inter Iudæos seruatur.

59 Ecclesiæ non sunt subiecti Iudæi, quo ad spiritualia.

60 Iudæi licet facere actus secundum eorum ritum: qui in contemptum fidei Christiana non tendunt: aliàs Christianorum immunitates perdunt.

61 Iudæi an gaudeant immunitate Christianorum:

62 Quod ad circuncisionem, inter Iudæos lex Mosaica seruatur.

63 Cæremoniæ dicuntur sacrificia Iudæorum.

64 Lex Prophetica, an hodie sit in vsu.

65 Christo adueniente in mundum cessauit lex Prophetica.

66 Testis, qui falsum testimonium pro pecunia dicit, Christum vendit sicut fecit Iudas.

67 Iudex, qui acceptapecunia peruertit iustitiam iniustam sententiā proferendo, dicitur Christum vendere.

68 Lex ciuilis qualiter hodie seruetur, & in quibus consistat.

69 Euangelica lex est hodie in obseruantia, & lex vitæ appellatur.

70 Lex Euangelica, in multis correxit legem Mosaicam.

71 Apostolica lex est hodie in obseruantia, & legi ciuili præfertur in decisionibus causarum.

72 Ius diuinum potest per principem distingui & limitari: licet non in totum tolli.

73 Lex Canonica seruatur inter Christianos: etsi in aliquo contradicit legi ciuili, quæ lex seruari debeat.

74 Leges ciuiles Canonibus obuiantes, reprobatæ censentur.

75 Ius Canonicum, ius quasi regulatum dicitur.

76 Canonicum ius seruatur in vtroque foro, in causis miserabilium personarum.

77 In decisionibus causarum lex canonica præfertur dicto cuiuslibet sancti. Secus quo ad solam interpretationem diuinarum scripturarum.

78 Dictum alicuius sancti, auctoritati veteris vel noui testamenti conforme, in decisionibus causarum iuri canonico præfertur.

79 Papa potest ius diuinum limitare.

80 Ius diuinum, an sit ius ab alijs iuribus separatum.

81 Ius diuinum sub se comprehendit ius naturale & gentium.

82 Ius Canonicum, vno respectu ciuile appellari potest.

83 Ius feudorum est consuetudinarium, & numeratur cum iure ciuili.

84 Liber feudorum compilatus fuit ab Oberto de Orto, Iurisconsulto Mediolanensi, & appellatur authenticum.

85 Iura feudorum qualiter sint hodie in obseruantia.

86 Causæ feudales, per quæ iura decidantur in Regno.

87 Argumentum de emphiteusi ad feudum valet: & econtra.

88 Consuetudines feudorum præferuntur iuri cōmuni in causis feudalibus: quando consuetudo & vsus Feudorum sint rationabiles, & quando est expressè decisum per vsum feudorum, & num. 90. 91.

89 Appellatio in causa feudali deserta non dicitur, per non præsentationem processus infra quinquaginta dies, secūdum constitutionem regni.

91 Argumentum à contrario sensu, non sumitur in vsibus Feudorum.

92 *Argumentum à contrario sensu, coniectura, & subauditus intellectus, dicitur.*

93 *Iura feudorum seruantur in ecclesiastica Feudis.*

94 *Ius Longobardum aggregatur iuri ciuili, & à quibus fuit conditum.*

95 *Ius Longobardorum an hodie seruetur in regno, & an praferatur iuri Roma. & num. 96. cum plu. seq.*

96 *Consuetudo contra regni constitutiones est reprobata.*

97 *Ius Longobardorum non est lex, neque ratio: ideò recessit ab aula.*

98 *Ius Longobardorum non est curandum, nisi in loco, vbi obseruatur secundum loci consuetudinem.*

99 *Ius Longobardorum, est ius asininum, & num. 121.*

100 *Lex Longobardorum, est inualida, & vulgaris appellatur, & num. 101.*

102 *Lex, quamuis dura & iniusta sit, & sine ratione, tamen seruanda est.*

103 *Varia sunt scire, & scire debere.*

104 *Lex transfertur cum translatione regni, nisi nouus regnator eam confirmet.*

105 *Videlicet, dictio est declaratiua & restricti-ua precedentium.*

106 *Ius municipale alicuius loci in loco vbi viget ius commune appellari potest.*

107 *Intellectus versus constitutionis Regni, quae incipit, puritatem, & num. 108. & 109. cum plur. seq.*

108 *Ordo scripturae inducit regulam, & ordinem intellectus.*

109 *Scripturae ordo non inspicitur, vbicunq; mens disponentis est certa.*

110 *Clausula incerta in medio vnius capituli, antè, quàm oratio completa sit, ad illud tantum capitulum refertur, non ad alia separata.*

111 *Consuetudo, dicitur lex municipij, & omnes de ciuitate illam seruare tenentur.*

112 *Contrarietas, semper est euitanda.*

113 *Ordo exempli gratia positus pro doctrina, formam non inducit; nec seruari debet.*

114 *Scripturae ordo non inspicitur, vbi constat de ordine intellectus.*

115 *Ordo scripturae perturbans ordinem necessitatis non attenditur: sed ad necessitatis ordinem reducitur.*

116 *Regula standum est, donec limitatio probetur.*

117 *Primo nominatus, censetur maior & dignior.*

118 *Magis dignum & nobile praferri debet minus digno, & minus nobili.*

119 *Ius Romanum dignius est iure Longobardorum.*

120 *Leges imperatorum ab ipso Deo procedere censentur.*

121 *Iustitia non inuenitur in legibus Iurisconsultorum.*

122 *Dictio prout, est limitatiua & relatiua.*

123 *Argumentum sumitur à contrario sensu in statuto disponente super casu non prouiso à iure ciuili.*

124 *Mundualdus non requiritur in muliere contrahente nomine alieno.*

125 *Mulier viuens iure Romano in Sicilia Regno: sine mundualdo testari potest.*

126 *Consuetudo & notoria obseruantia temporis; cuius non extat memoria in contrarium, habet vim legis & priuilegij.*

127 *Ius Longobardorum excludit cognatos, & etiam matrem à successionibus: non tamen excludit filios naturales per filias feminas, quàm legitimas.*

128 *Ius Francorum qualiter probetur, quòd sit ius vsu.*

129 *Consuetudo notoria est, qualibet ex inspectione plurium instrumentorum: & sufficit eam tantum allegare.*

130 *Consuetudo nulla est fortior & melior, quàm iuri communi conformis.*

131 *Ius Francorum est speciale & oneroſum, & contra ius commune: unde per allegantē probari debet.*

132 *Iudicium vnde fuit proditum, & qualiter habuit originem.*

133 *Adam qualiter & quomodo contrauenerit præceptis Dei.*

134 *Iudicium cognitum fuit etiam tempore veteris testamenti, & tempore noui testamenti vsque ad hodiernum diem, & numero 135.*

136 *Iudicium inuentum fuit, ne quis sibi in propria auctoritate diceret.*

TERTIA pars principalis cōtinet vnicam quæstionem, videlicet, vnde habuit originem iudiciū. Pro huius tamen quæstionis & dubij resolutione † oportet aliquantulum inuestigare originem ipsarum legū & iurium, quæ habuimus in mundo post creatio-

creationem hominis. Vnde ſciendum eſt, quòd tria tempora conſiderantur quo ad iuris inuentionem, à tempore, quo Deus creauit primum hominem, ſcilicet, Adam. In primo tempore fuerunt prodita tria iura, ſeu tres leges. In ſecundo tempore, tria alia iura, ſeu tres leges. In tertio tempore, tria alia iura: & ſic concluſiuè fuerunt nouē leges à tempore Adæ, vſque ad hoc tempus noſtrum: prout ſub breuibus verbis declarat Abb in c. firmiter, colum. v. de ſumma trinit. & fide catho. † Quam tamen materiam ampliùs & plenius declarando, reaſſumo & dico ſic: quòd in primo tempore cùm Deus creaſſet hominem ad ſui imaginem, vt dicit tex. cum gloſſ. in c. hæc imago. xxiij. q. v. & habetur Gen. cap. j. & Sap. c. ij. ſtatim fuit inuēta prima lex, quæ appellatur lex naturalis, quæ eſt duplex, ſcilicet lex naturalis communis & lex naturalis rationis: vt declarat Archid. in ca. ius naturale: & ibi etiam gloſſ. j. diſtin. & hæc eſt in effectu illa diſtinctio, quam faciunt doct. inſtit. de iur. natural. in princ. & in §. ſingulorum, inſtit. de rer. diuiſ. dum dicunt, quod ius naturale eſt duplex, ſcilicet, primæuum & ſecundarium: perinde enim eſt, ac ſi dicerent, ius naturale commune, & hoc eſt primæuum: & ius naturale rationis, & hoc eſt ſecundariū. † Creato igitur homine, & creatis alijs animalibus brutis pro ſeruitio hominis, vt habetur pſalm. viij. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, & c. fuit prodita prima lex naturæ, quę dicitur communis: & ideò appellatur communis, quia eſt indifferens in omnibus animalibus, tam rationalibus, quā brutis, & iſta prima lex naturæ, ſeu ius naturale primæuū, comprehendit in ſe quoddam naturale inſtitutum: prout eſt maris & fœminæ coniunctio, librorum procreatio, & educatio: & prout ſunt alij appetitus naturales: qui ſunt communes omnium animantium, & de hac lege naturæ loquitur tex. in l. j. §. ius naturale. ff. de inſtit. & iur. & inſtit. de iur. nat. in princ. & in d. ca. ius naturale, diſtin. j. † Et ex iſta prima lege naturali communi oritur obligatio antidoralis: quæ eſt, vt benefacienti benefaciamus, de qua loquitur gloſſ. in l. ſed ſi lege. §. conſuluit. ff. de peti. hære. & in cap. cùm in officijs, de teſta. & gloſſ. in ca. illud viij. q. ij. quæ gloſſa licet dicat, quod humanum eſt, præbere reuerentiam illi, à quo quis beneficium accepit: vt per hoc videatur ſentire, quòd hæc obligatio antidoralis ſit iuris humani, ſcilicet, quod tantùm hominibus commune eſt: tamen veritas eſt, quòd habuit originem ab iſto iure naturali primæuo & communi: quia etiam animalia bruta ex quodam naturali inſtinctu ſolent diligere benefacientes ſibi, & præſtare illis ſeruitia: vt inquit Nico. de Neap. inſt. de oblig. in prin. & Iaſ. in l. ex hoc iure, colu. xj. ff. de iuſt. & iur. & ibi ponit xviij. notabiles effectus, quos producit iſta obligatio antidoralis. † Secundò, in eodem tempore poſt creationem hominis, fuit prodita alia lex naturæ, ſcilicet rationis: quòd dicitur ius naturale ſecundarium: & ideò dicitur rationis, quia tantùm hominibus eſt communis, & ſic animantibus rationem habentibus, & non brutis: prout eſt religio erga Deum, vt parentibus & patriæ pareamus, vt vim atque iniuriam propulſemus: & de hac lege naturali rationis loquitur text. in l. veluti, & l. vt vim. de iuſti. & iur. & habetur v. diſtinct. in princ. † Item ex hac eadem lege naturali dependet illud naturale præceptum, ſcilicet, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: & econtrà, Quod tibi vis fieri alteri facias, quod præceptum traditur in ca. humanum genus. j. diſtin. & quòd ſit de iſto iure naturali, tenet glo. in verſi. diſpoſitionem, & ibi etiam Abb. in cap. firmiter, de ſum. trinit. & fide catho. hoc præceptum fuit etiam confirmatum per legem Moſaicam: vt habetur Tob. cap. iiij. item per legem Euangelicam: vt habetur Matth. cap. vij. & Luc. c. vj. item per legem Apoſtolicam, vt ait Apoſt. ad Galat. cap. v. de quibus legibus inferiùs dicetur. Et iſtud ius naturale rationis, ſolet etiā appellari ius gentium: & eſt ius gentium primæuum: ea ratione attenta, quia ſolæ gentes, id eſt, ſoli homines vtuntur eo iure, l. j. in fin. ff. de iuſtitia & iure. † Tempore autem iſtius legis naturalis nullæ erant proditæ leges, ſeu cōſtitutiones inter homines: ſed ita naturaliter viuebant, & omnia erant communia, nec erat inuentum Meum & Tuum: vt declarat Bartol. & doct. in l. ſi id, quod. ff. de condict. indebit. & not. in d. c. ius naturale, j. diſtinct. & eſt tex. vij. diſtinct. in princip. Et ſecundum iſtud ius naturale vixerunt

homines certo tempore, dum pauci erant
8 in mundo. † Deinde adauctis hominibus excreuit etiam malitia hominum, adeò quòd ſolo hoc iure naturali viuere non valebant: & ſic fecerunt gentes inter ſe quaſdam conſtitutiones & leges: vt, Quodcunque calcauerit pes tuus, tuum ſit: & diſtinxerunt inter ſe dominia rerum: & ſic fuit inuentum, meum & tuum. Item, fecerunt aliquas conſtitutiones, vt nullus intraret poſſeſsionem alterius: & ex hac diſtinctione fuerunt orta bella, captiuitates, & ſeruitutes. Item cœperunt gentes ſuper rebus diuiſis & diſtinctis contrahere adinuicem: & iſta fuit tertia lex, quæ omnia iſta introduxit: & fuit appellata ius gentium: de quo loquitur textus in l. ex hoc iure ff. de iuſtit. & iure. & in cap. ius gentium j. diſtinct. & declarant Bart. & Modern. in d l. ſi id quod. ff. de cond. inde. & Abb. in d. cap. firmiter. colum. v. de ſumm. trinit. & fide cathol. & ita cum iſtis tribus legibus, ſeu iuribus vixerunt gentes à creatione Adæ, vſque ad tempus Moyſi excluſiuum. Et iſtud primum tempus quod appellatur tempus ante legē, in quo tempore fuerunt iſta tria iura, ſcilicet ius naturale, commune, ſeu primæuum, item ius naturale rationis, quod eſt ſecundarium: item ius gentium quod eſt ſimiliter ſecundariū: quia ius gentium primæuum, eſt idē, quod
9 ius naturale, vt ſuprà dixi. † Superuenit poſtea ſecunda ætas, ſeu ſecundum tempus: quod appellatur tempus ſub lege: in quo tempore fuerunt proditæ tres aliæ leges, videlicet, lex Moſaica, lex prophetica, & lex ciuilis. Nam cùm videret Deus malitiam hominum abundare ſuper terram. miſit legem in terrris: illamque exprimi fecit in ſcriptis per Moyſen: cui Moyſi dictam legem dedit in monte Sinai: & iſta appellatur lex Moſaica: quæ tota conſiſtit in decem præceptis, quæ colliguntur ex illis verſibus, Vnum cole Deum, &c. † Et iſta
10 lex Moſaica, alio vocabulo appellatur lex decalogi, ſeu decalogus legis: quod idem ſignificat, quaſi lex decem præceptorum. prout de prædictis eſt text. in cap. Moyſes, vij. diſtinct. & in c. libentes, in fin. de pœnit. diſtinct. j. & not. glo. in d. c. firmiter. §. hæc ſancta. vbi eſt etiā tex. de ſum. trinit. & fide cathol. & Specul. in procem. ſui operis. colum. j. in fin. & habetur Exodi. cap.
11 xxxiiij. & cap. xxxv. † Fuerunt etiam & in lege Moyſi alia præcepta, quæ dicuntur myſtica: id eſt, figurata: quorum aliqua fuerunt ſacramentalia, alia cæremonialia, de quibus habetur per gloſſ. in c. fin. §. his itaque. vj. diſt. & quòd nomen myſticum ſignificet figuratum, eſt gloſſ. in c. aurum. in verſic. myſtici. xj. q. ij. Illa verò præcepta decalogi, dicuntur moralia, quia mores benè & beatè viuendi reſpiciunt, & illa nunquàm mutantur: vt notatur in dicto §. his itaque.
12 † Deinde huic legi Moyſi fuit adiecta alia & ſecunda lex, quæ appellatur Prophetica. Nam Deus dedit legem hominibus per Moyſen, & per prophetas: vt dicit text. in d. c. firmiter §. hæc ſancta. & dicit Spec. in d. procē. col. iiij. in princip. Et iſta eſt lex, quæ continetur in toto veteri teſta-
13 mento. † Quæ lex Moſaica & prophetica etiam hodiè ſeruatur, quo ad præcepta moralia ſcilicet: quo ad alia verò myſtica, reperitur in aliquibus mutata, tam per legem euangelicam, quàm canonicam: vt declarat text. in d. §. his itaque. & ibi Archi. Et quòd lex Moſaica etiam hodiè ſeruetur, & poſſit allegari in deciſionibus cauſſarum, tenet Calde. id conſil. xxx. in titul. de teſta, & Ioan. de Imo. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de ver. obl. & in Liij. ff. de teſt.
14 & Iaſ. in l. j. col. viij. ff. ſi cert. pet. † Deinde cùm homines in orbe valde creuiſſent, & malitia ſimiliter cum his aucta eſſet, conſiderauerunt ſola ſe lege Moſaica & prophetica viuere non poſſe: vnde in eodem tempore ſuperuenit lex ciuilis: quæ lex ciuilis habuit primam originem à regibus. nam in primo tempore, quo homines viuebant
15 iure gentium, vt ſuprà declaraui, † fuerunt ex eodem iure gentium inuenti reges: nam ipſemet populus ad hoc, vt commodius viuere & regi poſſet, eligebat ſibi regem, cui dabat obedientiam, & per illum regebatur, & ſic reges fuerunt inuenti originaliter iure gentium, ita declarat Bald. in tract. ſchiſmatis. in x. col. verſ. & eſt notandum, quòd duplex eſt concordia, &c. quem trac. ponit in vj. libr. C. in titul. ſi quis aliquem teſta prohi. & Old. in conſil. lxix. col. col. ij. in fin. Et quòd reges fuerint primi domini, qui fuerunt inuenti in mundo, declarat Andr. de Iſer. in rubr. quæ ſint regal. col. ij. in princ. & probat tex. in l. ij. §. quod ad

magi-

magiſtratus.ff. de orig. iur. & dicit And. de Iſer.in procœ.conſt.col.xvj. quòd reges fuerunt omni tempore, etiam ante Chriſtum.
Imperatores verò nouiter fuerunt inuenti
16 ab ætate Chriſti, non antea. † Nam primus Imperator,qui fuit in mundo, fuit Octauia. qui fuit Imperator tempore Chriſti, ſecundum eum,ſed glo.in l.j.ff.de adul.tenet, qd primus Imperator fuit Iulius Cæſar. idem tenet Pet.Phil.Corn.in conſil.j. colu.4.in 3. vol.ſcilicet,quòd Iulius Cæſar fuit primus, & Octauia.ſecundus:ſed Andr.de Iſer. vbi ſup.tenet, quòd Iulius Cæſar non fuit verus Imperator,ſed Rex.Et quòd reges fuerunt ab antiquo, habetur plenè in libr.Regum in teſtamento veteri. Primus Imperator Chriſtianus fuit Conſtanti. ſecundum And.de Iſer. in procœ. conſt.col.xvj. de his tamē me remitto ad hiſtoriographos,quo-
17 rum propria eſt materia. † Iſti ergo reges ita electi & creati faciebant aliquas leges, & ſic dederunt principium legi ciuili: & primus Rex, qui dedit leges ciuiles Græcis,fuit Rex Foroneus: vnde denominat' eſt forus, id eſt,locus iudicij, c. forus de verb.ſign. & d.c.Moyſes.7.diſt. item Mercurius Triſmegiſtus Rex tradidit leges Athenienſib.Item Lycurgus leges Aegyptijs.Item Solon Rex, fuit primus Rex,qui dedit leges Lacedæmonijs.Itē Numa Pompilius Rex populo Romano leges edidit:prout hæc omnia tradūtur in d. c. Moyſes. Et propterea iſtæ leges appellabantur ciuiles: quia erat quoddam ius,quo vnaquæq; ciuitas prędictarum vtebatur,auctoritate dictorum regum: vt habetur in §.ſed ius quidem ciuile,inſt.de iur. natur.vbi propriè fit mentio de legibus Solonis, & habetur in l. omnes populi. ff. de
18 inſt.& iu.& in c.ius ciuile.j.di.† Et ita cum iſtis legibus regijs vixerunt gentes vſque
19 ad tempus regis Tarquinii ſeptimi.† Poſtmodum cùm eſſet dictus Tarquinius Rex, euenit quòd eius filius violenter adulterauit Lucretiam nobilem Romanam & pudicam , vt dicit text. in cap. propoſito. 31. quæ.5. propter quod iratus populus Romanus dictum Tarquinium Regem expulit: & noluit vlterius regem aliquem creare:imò omnes leges regias antè factas abolerunt:adeò quòd ſine lege & ſub incerto viuebat:& ita vixit ſine lege ferè per annos xj.vel xx.vt dicit Archi. in d. ca. Moyſes in ſi. & eſt tex.in l.ij.§.exactis.el.j.ff.de orig.iu.
20 † Verùm aduertēs populus ipſe Romanus, quòd non eſſet expediens vlteriùs ſine lege diutiùs viuere,quęſiuit habere leges Græcorum,ſcilicet, leges Athenienſium conditas à Solone rege : & cum illis viuere decreuit:vnde congregatus ipſe populus, elegit x.viros idoneos & benè peritos:quos Athenas miſit pro tranſſcribendis legibus Græcorum ex libris Solonis : & vt dictas leges ex Græca ſcriptura in latinam traducerent, vt dicit text.in d.c. Moyſes.in fin. & c.ſeq. & in d. §. exactis. el. j. Qui x. viri Romani fuerunt iſti, videlicet, Appius Claudius, Titus Genutius, Publius Feſtius, Lucius Veturius, Caius Iulius, Aulus Manilius, Publius Sulpitius , Publius Curiatus, Titus Romulius, & Spurius Poſthumius : vt dicit text. in c.fuerunt, vij.diſt. & cùm iſti x.viri acceſſiſſent Athenas, pro habendis legibus, Athenienſes noluerunt ſtatim copiam ſuarum legum eis facere:ſed voluerunt prius explorare vtrum Romani eſſent capaces , & digni ſuis legibus. Ad quod explorandum miſerunt quendam ſapientem Græcum Romam. Quod quidem præſcientes Romani cùm aduentaſſet dictus ſapiens Græcus, decreuerunt irridere eum cum omnibus Athenienſibus,qui eum miſerunt. Et ſic obiecerunt illi quendam ſtultum Romanum, ad hoc,vt ille ſapiens Græcus diſputaret cū illo ſtulto: & deriſus recederet: qui ſapiens Græcus credens illum ſibi obiectum eſſe ſapientem , cœpit cum eo diſputare nutu & ſignis : & eleuauit vnum digitum,ſignificans in corde ſuo,quòd vnus eſſet Deus. At ille ſtultus credebat, quòd volebat ſibi eruere vnum oculum cum illo digito: & ipſe eleuauit duos digitos,& etiam pollicem : & ſic tres dicens in corde ſuo, quòd ſi tu vis mihi eruere vnum oculum, ego eruam tibi duos oculos. Sed ille Græcus credebat, quòd ſtultus ille intelligebat de trinitate. Deinde ſapiens Græcus oſtendit illi ſtulto manum apertam, ſignificans in corde ſuo, quòd omnia ſunt manifeſta DEO: ſtultus autem credebat, quòd volebat dare alapam ſibi: & incontinenti oſtendit ei pugnum clauſum,ſignificans,quòd ſi vis mihi dare alapam , ego repercutiam te pugno clauſo. At Græcus ſapiens intellexit, quòd per pugnū voluit ſtultus ſignificare, quòd

Deus omnia manu clauderet. Et ſic putauit Romanos eſſe valdè ſapientes & dignos legibus. Et reuerſus fuit Athenas, & retulit Romanos eſſe legibus dignos: & ſic fuerunt conceſſæ leges illis decem viris. Qui decem viri trãſſcripſerũt dictas leges in decem tabulis eburneis, & attulerunt eas Romam, prout hanc hiſtoriam declarat glo. in l. 2. §. exactis, el. j. ff. de ori. iur. in glo. in ver. conſtitui. His etiam decem viris fuit data poteſtas per populum Romanum interpretandi dictas leges, addendi, & minuendi: vigore cuius poteſtatis, videntes, quòd aliquid deficiebat in dictis legibus, adiunxerũt duas alias tabulas ſcriptas: & ſic factæ fuerunt duodecim tabulæ, ex quibus cauſaliter denominata fuit lex duodecim tabularum: vt d. ca. Moyſes in fin. & ibi gloſſ. & d. §. exactis. Et iſta lex duodecim tabularum fuit principium iuris ciuilis ſcripti, quo hodie vtimur, & cum iſta lege duodecim tabularum incepit viuere populus Roma. † Deinde, quia quandoq; emergebat aliquis caſus nouus, qui non reperiebatur diciſus per legem xij. tabularum: & erat neceſſe facere nouam legem ſuper illo caſu, populus Romanus expulſis regibus, creauit quoſdam alios officiales qui Conſules dicebantur, eò, quòd debebant conſulere Reipublicæ: vt dicit tex. in d. l. ij. §. exactis. el. iij. ff. de or. iu. Et Conſul faciebat congregari populum Romanũ, ipſumq; informabat, quòd talis caſus emerſerat, qui per leges non reperiebatur deciſus: populus autem Romanus ad interrogationem dicti Conſulis decidebat illum caſum, prout ſibi videbatur æquius, & illa deciſio erat lex, & deinde ſemper in ſimilibus caſibus pro lege ſeruabatur: vt eſt text. in §. lex eſt inſtitu. de iure natura. & ibi hoc declarat Angel. de Aret. & in iſta lege concludenda interueniebat totus populus, connumeratis patricijs & nobilibus, & etiam plebeis: vt in d. §. lex eſt. † Succeſſiuè verò aucto populo Romano ſuperuenit quædam diſcordia inter patricios & plebem: ex cauſa, quòd quidam Appius Claudius Iudex, captus amore cuiuſdam puellæ, filiæ cuiuſdam Virginij, ciuis Romani, protulit iniuſtam ſententiam contra illam puellam: pronunciando eam eſſe ancillam: dictuſq; Virginius pater, ex hoc indignatus, erepto gladio dictam eius filiam interemit: & ad ſuos commilitones incontinenter aufugit: & vna cum ijs ſeceſſit in montem Auentinum ciuitatis Romanæ: vnde tota plebs Romana ad dictum montem conuolauit, & ſe à patricijs diuiſit: ibiq; perſiſtens plebs ipſa, officialem ſuum creauit, qui appellabatur tribunus: & quando emergebat aliquis caſus à lege duodecim tabularum nõ deciſus, ille tribunus faciebat totã plebem congregari, & dictum casũ proponebat, & plebs ipſum decidebat, & illa deciſio erat lex, inter ipſos plebeos, appellabatur Plebiſcitum, vt in §. plebiſcitum, inſt. de iure nat. Et hæc omnia declarantur in d. l. 2. §. deinde cùm eſſet, & §. initium. ff. de or. iur. Et ita ſtetit plebs per certos annos ſeparata à patritijs. Deinde, quia multæ diſcordiæ naſcebantur inter plebem & patritios, ſuperuenit quidam Rex Hortenſius: qui pacem cõpoſuit inter patritios, & plebeos: & reuocata plebe à dicto monte Auentino, iterum ipſam plebem cum patritijs vniuit: & fecit vnam legem, quæ dicta fuit lex Hortenſia, capto nomine ab ipſo authore: per quã legem voluit, quòd illa plebiſcita haberent vim legis generalis: & ſic aggregata fuerunt in compendio aliarum legum ciuilium, & in corpore iuris ciuilis, vt d. §. plebiſcitum, & d. §. deinde cùm eſſet, & c. † Deinde, quia plus augebatur populus Romanus, adeò qd erat impoſſibile id vnum congregari, quando nouus caſus emergebat, conſtituit populus ipſe centum viros deputatos ad regimẽ ciuitatis, qui ſenatores appellabantur, & erant numero centũ, l. fi. & ibi gl. in verſ. centum uiralis. C. de pet. hære. & gl. in rubr. ff. de ſena. & quãdo erat facienda aliqua lex noua, congregabantur ſolùm illi centũ ſenatores, qui decidebant caſum propoſitũ: & illa deciſio erat lex, & appellabatur ſenatuſconſultum: & fuit redactum id ſenatuſconſultum ſimiliter in compẽdio iuris ciuilis, vt in §. ſenatuſconſultum inſtit. de iure natur. & d. l. 2. §. deinde, quia difficilè. ff. de origine iur. & c. ſenatuſconſultum, 2. diſtin. † Poſtmodum, quia populus Romanus propter magna bella, quæ habebat contra finitimos, & alias nationes, erat impeditus, & ſimiliter ipſi conſules erant propter dicta bella impediti, adeò, quòd erat neceſſe ipſis Conſulibus diſcedere quandoq; extra vrbẽ

ſuper

super gubernatione bellorum: & sic ciuitas emanebat sine rectoribus: nam absentibus Consulibus non erat, qui iura redderet in ciuitate: ideò, ne ciuitas rectore careret, super iustitia ministranda, populus ipse creauit duos officiales, qui prætores appellabãtur, vnus erat prætor vrbanus, & alius prætor peregrinus. Vrbanus enim prætor audiebat causas ciuium Romanorum: sed peregrinus audiebat causas exterorum seu peregrinorum, vt d.l.2.§.deinde cùm placuisset.ff.de origine iuris. & isti prætores solebant proponere quædam edicta in albo seu in eorum palatio super iustitia conseruanda, puta, Pacta seruabo: vel, Quod metus causa factum est, ratum non habebo. & alia similia, quæ edicta fuerunt postea per populum approbata, & illud appellatur ius prætorium: quòd similiter fuit incorporatum in iure ciuili, vt in §. prætorum. instit.de iur.nat.& d.l.2.§.eodem tempore.

25 † Demùm quoniam ex diuina permissione omne imperium, iurisdictio & potestas totius mundi erat tunc in populo Romano, in quo habuit originem ipsum imperium, ex violentia & potentia: quia violenter ex sua potentia armorum totum orbem subiugauit, vt dicit Abb.in c.venerabilem, colu.6.in fin.de elect.& Bal.in l.benè à Zenone, in fi.de quadr. præscr.& gloss.in c.i. de pace tenẽda inter subd. quam ad hoc reputat singularem Ange. in l. deprecatio. ff. ad legem Rhod. de iac.& Albe. de Ro.in l. cũctos populos. C.de sum. tri.& fide cath. & Fely.in c.cùm non liceat, col.x. de præscript.in quibus locis hæc est magis cõmunis conclusio, quòd imperium habuit originem in populo Romano ex violentia, Dei voluntate permissa: constituit sibi populus ipse vnum principem seu regem Romanorum: in quem populus ipse transtulit omnem suam auctoritatem, potestatem & imperium: constituta prius quadam lege, quæ appellata fuit lex regia, & ex tunc dictus est Rex Romanorum habere potestatem legis condendæ: quia populus sibi illã potestatem contulit: vt dicit text. in l.2.§. nouissimè.ff. de orig.iur. & in l.j.ff.de consti.prin. & declarat pulchrè Bald.in l.benè, à Zenone.in fin.& est tex.in §. sed & quod princip. instit.de iure natur. & in l. j.§.hoc etiam.C. de vete.iure enu: & ratio translationis imperij, assignatur in quadam constit.Regni, quę incipit, non sine grandi, & c. in text.illius consti.scilicet, quia ex quo dictus princeps Romanus habebat omne ius imperandi ipsi populo & subditis, congruũ fuit, vt etiam ab eo, procederet potestas legis condendæ, quæ est origo iustitiæ: vt ab vno, & eodem fonte procedat origo iustitiæ, à quo procedit protectio subditorũ. & ibi in d.constit. tangit Andreas de Iser. an ipse idem populus, qui concessit talem potestatem principi seu imperatori: possit eandem sibi auocare, de qua per Angel.de Aret.in d.§. sed & quòd princip. & Bald. in

26 l. fin. C.de leg. † Vbi tangit etiam ad quem spectat deponere imperatorem: & dicit: q ad solùm Papam: hæc autem potestas tradita per populum Romanũ principi, fuit potestas approbata per Christum in testamento nouo: dum dixit, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo, vt traditur Matth. cap. xxij.& not.Oldr.in cõsil.lxix.colu.2.& Bald.in d.l.benè, à Zenone in fin.C.de quadri. præscr. Translata igitur potestate in principem, ipse solus poterat facere leges: sic illud quod princeps statuebat causa faciendi legem, seruabatur pro lege, & istæ appellantur cõstitutiones principum, de quibus habetur in d. §. sed quod principi.& in d.l.fin. C. de legi. & in d.l.j. de constit.princip.& similiter sunt de com-

27 pendio iuris ciuilis. † Creato denique principe Romanorum, & translata potestate in eum, princeps ipse elegit quosdam sapientes in ciuitate Romana: qui Iurisconsulti appellabantur: quibus dedit potestatem iura interpretandi & respondendi in casibus dubijs, de quibus consultabatur: & illa responsa & interpretationes erant tantæ auctoritatis, quòd pro legibus seruabantur: & ista appellatur responsa prudentũm: vt est text. in §. responsa prudentum, instit.de iure natura.& in c.responsa 2.distin. & istæ sunt leges Digestorum, quæ fuerunt conditæ ab illis Iurisconsultis, auctoritate tamen principis, & sic sunt etiam de iure ciuili. Et cum istis legibus vixerunt gentes in hoc secundo tempore, vsq; ad aduentum Christi, quo secundo tempore habuimus declaratas tres alias leges, quæ viguerunt: scilicet

28 legem Mosaicam, legem propheticam, & legem ciuilem. † Istę autem leges ciuiles, de

quibus ſuperius feci mentionem, fuerunt per trecentos annos ante aduentum Chriſti, & ſic tempore paganorum, vt dicit Bar. in l. multum. ff. de verb. obl. & quòd iſti Iuriſconſulti, qui fecerunt leges, fuerunt Pagani, & ante aduentum Chriſti, tenent glo. & Bald. in l. pridie. ff. de ferijs, & glo. & Bar. in l. Titia. §. Scia. ff. & au. & ar. leg. & gloſſ. j. in rub. ff. de iuſti. & iur. & ponit Bart. in lec. Nic. de Neap. in l. ſpadonem. §. iam tamen ff. de exc. tu. dicit tamen Iaſ. in d. l. multum, in fin. quòd multi Iuriſconſulti fuerunt tẽpore Chriſti, & etiam poſt Chriſtum: & maximè Vlpianus: vt ibi per eum: ibi & aſ-
29 ſignat rationem. † Superuenit poſtea tertium tempus, quod appellatum fuit tempus gratiæ: in quo tempore Deus glorioſus voluit incarnari in ſacra virgine: & ſic venit Chriſtus in mundum, verus Deus, & verus homo: vt in l. inter claras. C. de ſum. trin. & fide cat. in quo tempore fuerunt proditæ tres aliæ leges, videlicet, lex Euangelica, lex Apoſtolica, & lex Canonica. Et prima fuit lex Euangelica, quam tradidit ipſe Chriſtus ore proprio: vt habetur in omnib. quatuor Euangelijs, vt dicit Abb. in d. c. firmiter, colu. 5. de ſum. trin. & per hanc legem Euangelicam fuit confirmata poteſtas Imperatorum: dum dixit Matth. cap. xxij. Red-
30 dite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & c. † Quæ poteſtas Imperatorũ dicitur ſimiliter procedere ab ipſo Deo: vt teſtatur Chriſtus in Euangelio Ioan. cap. xv. dum dixit Pilato, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper, & cæt. & Paulus ad Roma. ca. 13. vbi ait, non eſt poteſtas, niſi à Deo, quod qualiter procedat, & intelligatur, vide plenè Abb. in c. nouit, col. 5. & 6. & ibi etiam Fely. de iud. & tangit plenè Old. in conſil. clxxx. col. pen. vnde Imperatores poſtea Chriſtiani fuerunt proſecuti leges ciuiles: videlicet, antiquas leges approbando & compilando, & nouas componendo: prout fecit Iuſti. Imperator: vt l. 2. C. de vet. iur. enuc. & in procœ. inſt. & ſic habemus leges ciuiles ante & poſt aduentũ Chriſti: originaliter tamen fuerunt ante
31 aduentum, vt ſuprà declarauí. † Secunda fuit lex Apoſtolica, nã Chriſtus glorioſus, qui dicitur Rex regum & Dominus dominantium, cle. paſtoralis. §. fin. de re iud. & c. quæ cõtra mores. 8. di. vbi appellatur, Regnator vniuerſæ creaturæ, & in conſtit. poſt mundi machinam; dicitur Rex regum: cùm eſſet reuerſurus ad Patrem, reliquit Apoſtolis poteſtatem ſuam in terris, & ſignanter Petro, & Principi Apoſtolorũ: quod declarauit, tam ante ſuã paſſionem, quàm poſt: vt dicit tex. in c. in illis, 80. di. nam ante paſſionem declarauit, dum dixit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã, & tibi dabo claues, & c. vt eſt text. in c. in nouo 21. diſtin. & Matth. c. xvj. Item dum aliàs dixit Petro, Paſce oues meas, vt dicit text. in c. ſignificaſti in princ. & ibi gloſſ. in verſi. paſce. de elect. & in d. l. inter claras. C. de ſum. trini. & Io. c. vlt. per hæc verba deſignauit velle, quòd Petrus eſſet caput & princeps Apoſtolorum: vt d. c. in illis, & d. c. in nouo. Item ſimiliter ante paſſionem dedit poteſtatem omnibus Apoſtolis, dum dicit, Quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlis, & c. vt habetur Matth. c. xviij. poſt verò paſſionem & reſurrectionem expreſsè eandem poteſtatem contulit Apoſtolis, dicens. Accipite Spiritum ſanctum: & quorũ remiſeritis peccata & c. vt habetur, Ioan. cap. xx. & dum dixit, Ite, & prædicate Euangelium omni creaturæ, & c. vt traditur Matth. cap. vlt. & Marc. cap. vlt. & not. Abb. in c. translato, colu. 2, de conſt. vnde ipſi Apoſtoli ex poteſtate eis tributa per ipſum redemptorem dominum, cœperũt exequi præcepta Chriſti, & ſuas leges ſpargere & prædicare per orbem: vt habetur in to-
32 to teſtamento nouo, † & illa lex promulgata & ſcripta per Apoſtolos præter Euangelicam, appellatur Lex Apoſtolica: quæ venit ad interpretationem legis Euangelicæ: vt dicit Specul. in procœ. j. part. in 2. colu. & in iſta lege Euangelica, & Apoſtolica, con-
33 ſiſtit totum nouum teſtamentum. † Tertia & vltima lex fuit lex canonica: nam cùm lex Euangelica & Apoſtolica non ſufficeret ad omnes cauſas decidẽdas, ſummi Põtifices ex poteſtate eis tributa per Chriſtũ, per medium beati Petri, vt dicitur in dict. cle. paſtoralis. §. fin. de re iud. fecerunt quãplures canones & leges ſcriptas: qui canones ſunt excerpti partim ex lege veteri Moſaica, & partim ex lege ciuili, & partim ex ſacra Theologia: vt tam quoad ſpiritualia, quàm quoad temporalia poſſit benè regi & gubernari Eccleſia Dei: vt dicit Abb. in

d. c. fir-

d.c.firmiter, in fin. illius princip. & ista lex canonica, quæ fuit facta à summis Pontificibus, consistit in tribus voluminibus, videlicet volumine Decretalium, in volumine Sexti, & volumine Clementinarum: Ista enim tria volumina continent leges & canones Pontificiales, authenticos & approbatos, qui pro legibus indubiè seruantur: cũ sint conditi ab habente potestatem legis cõ
34 dendæ. † Connumeratur etiam inter leges canonicas & liber Decretorum: qui liber nõ fuit conditus à summo Pontifice: nec ab habente potestatem legis condendæ: sed fuit compilatus per quendam magistrum Gratianum: qui fuit monachus, & sacræ Theologiæ Magister: vt testatur Archiepisc. Floren. in 3. part. suæ Chro. titu. 17. ca. 6. & fuit monachus sancti Proculi in Tuscia: & valdè fuit exaltatus in ciuitate Bononiæ: qui Gratianus ex Sanctorum Patrum dictis cõpilauit dictum opus & volumen Decretosum: appellaturq; Liber Decretorum: quia ex decretis Sanctorum Patrum fuit compilatus: nec reperitur, quòd fuerit approbatus per summos Pontifices: vnde non potest dici authenticus: vt dicit Abb. in proœ. decre. in cap. rex pacificus, colu. v. & Ioan. Andr. & Ant. de Butr. in c. 2. de rescrip. licet aliqui dicant, quòd fuit approbatus per Eugenium Papam: tamen quia quicquid sit, quia est communitur approbatus à populo, & publicè legitur in scholis, sicut alij libri authentici, ex hoc cẽsetur authẽticus: & facit plenam fidem: ita dicit Abb. in d. c. 2. col.
35 fin. de rescri. † Verùm est aduertendũ, quòd in libro Decretorum reperiuntur quatuor species auctoritatum, videlicet, prima species est auctoritas Sanctorũ Patrum, prout plurimum omnia ferè capitula ibi existentia sunt extracta à dictis Sanctorum. Secũda species est auctoritas ipsius Gratiani auctoris: vt quando ipse loquitur de sine auctoritate Sanctorum. Tertia species est auctoritas cuiusdam Paleæ: vt quãdo in rubr. alicuius capituli Decretorum stat scriptum, Palea. Quarta species est auctoritas Iurisconsultorum & Imperatorum secularium:
36 quoniam sunt multæ leges ciuiles insertæ, & canonizatæ in decretis. † Quoad primam speciem, scilicet, de auctoritate Sanctorum Patrum, verùm est, quod ex diuturna approbatione censetur authenticus dictus liber, & possunt illa decreta Sanctorum allegari ad decisionem causarum: ita intelligit Abb. in d. cap. 2. colum. fin. vbi ita tenet, & ibi etiam Fel. in 23. colum. versi. liber decreti. & c. Non autem quo ad alias tres authoritates, secundum eos ibidem, & Archi. in c. quis nesciat, 9. distit. nam authoritas Gratiani non reperitur appobata: neque est authentica: nec etiam auctoritas Paleæ: nam Palea fuit quidam discipulus Gratiani, qui sua auctoritate inseruit nonnulla capitula in Decretis, quæ nullam faciunt fidem: vt dicit Io. Andr. in addit. Spe. in tit. dispu. & alleg. §. fin. in fin. & Saly. & Imol. in rub. ff. de verb. olig. & Ant. Cor. in repertorio super. Ab. in verf. lib. Decretorũ, ex quo non fuerunt facta ab habente potestatem: sicut etiam dicta & solutiones Gratiani reprehenduntur in aliquibus, vt non benè fuit loquutus, secundum Archi. in d.
37 ca. quis nesciat. † Ex quo patet, quòd eius dicta non sunt authentica: sed vt velut dicta Innocentij in suo opere glossarum, quod composuit super Decretalibus: cuius Innocentij dicta non sunt authentica, quia ipse noluit, vt haberentur vt textus: sed vt glossæ, licet præ cæteris sint magnę authoritatis, vt testatur Fel. in d. c. 2. colu. 23. in fin. ver. de
38 diuersorum, & c. de rescrip. † Quo ad quartam speciem, scilicet, de legibus ciuilibus insertis in decretis, quòd minimè sunt approbatæ, vt per hoc seruentur de iure canonico: ex quo Gratianus, qui inseruit, non habuit talem auctoritatem, vnde dictæ leges ramanent ciuiles prout antea erant, & perinde habentur, ac si ibi non essent insertæ, & sic non seruantur vt canones, ita dicit Abb. in d. cap. ij. colum. fin. de rescripti. & Andr. de Isern. in c. 1. colum. v. qui suc. tene. in vsi. feud. Pro hoc est gloss. in c. 1. in gloss. 2. de exce. & gl. in c. super eo. el. 1. & ibi etiã Abb. de testi. & gl. in c. j. in ver. tractatus de reb. eccl. non alie. li. 6. & Ioan. An. in ca. ex
39 parte in fin. de feud. † Fuit autem compilatus liber Decretorum, tempore Papæ Alexandr. 3. sub anno domini, M.C.L. vt no. glo. in ca. post appellationem. §. forma. in ver. forma. 2. q. 6. vt habetur in Chronicis: liber verò Decretalium fuit compilatus sub anno Domini, M.ccxxij. vt habetur in lib. Chro-
40 nicorum & fasciculi temporum. † Habemus ergo ex prædictis collecta tria tem-

pora humanæ vitæ: & nouem leges, quibus homines vixerunt: & quomodo vnaquæq; lex venit succeſſiuè ad aliam. Supereſt pro complemento iſtius euidentialis, antequam veniam ad deciſionem quæſtionis principalis propoſitæ in hac 2. parte, ſcilicet, vnde habuit originem iudicium, videre: an iſtæ nouem leges ſint omnes hodie in vſu. Et breuiter reuertendo ad primum tempus, & primam legem, quæ fuit lex naturalis communis, dico, quòd illa ſemper fuit, & eſt, & erit in obſeruantia: quia immutabilis eſt: vt §. ſed naturalia, inſt. de iur. na. & hoc patet ad ſenſum: quia dixi, quòd talis lex, eſt quidam naturæ inſtinctus: vnde eo ipſo, quòd naſcitur homo, vel aliud animal, naſcitur cum tali inſtinctu naturæ, vt aliquid appetat, & declinet ea, quæ ſibi nocitura eſſe videantur: vt ait Cic. in j. Officiorum. Item quia dixi, quòd obligatio antidoralis eſt de iſto iure naturali primæuo & communi: ſimiliter dico, quòd etiam hodie talis obligatio eſt in vſu, cùm procedat ex iure immutabili: nam etiam hodie producit illos pulchros effectus, qui ſunt xviij. quos ponit Iaſ. in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. & idem Iaſ. in l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condi. indeb. vbi tractat de iſta obligatione antidorali. † Quo ad ſecundam legem, ſcilicet, de iure naturali ſecundario, quòd dicitur rationis, ſimiliter concludo, quòd eſt immutabile: & etiam hodie eſt in vſu: prout eſt religio erga Deum, & erga parentes & patriam, & alia ſimilia: quod patet ad ſenſum, & probatur v. diſtin. in prin. & in c. fin. §. is itaq;, & ibi not. in vj. di. & in d. §. ſed naturalia. Et quod iſta ſint hodie in obſeruantia, patet: quia omni iure ſunt iſta præcepta naturalia confirmata: nam religio erga Deum cõfirmatur per legem Moſaicam: vt not. gloſſ. in c. quid in omnibus, 32. q. 7. & habetur Exod. cap. 20. & Deut. ca. 5. Item per legem Propheticam: vt habetur Ioſue c. 2. vbi ait, Hoc diligentiſſimè præcauete, vt diligatis Dominum Deũ veſtrum, & Tob. ca. 4. Omni tempore benedic Deũ: & pete ab eo, vt vias tuas dirigat. & in Pſalm. cxvj. Laudate Dominum omnes gentes: & laudate eum omnes populi. Item per legem ciuilem: vt traditur in l. inter claras. C. de ſum. tri. Item per legem Euangelicam, per quam traditur illud præceptum: Dilige Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & c. vt habetur Matth. c. 22. & Luc. c. x. & Mar. c. 12. Itẽ per legẽ Apoſtolicã & Canonicã, eſt pluſquã clarum. Item habere religionẽ erga parẽtes & patriã, patet: quia etiam hodie filius, qui eſt hodie inobediens patri vel matri, poteſt exhæredari ex quatuordecim cauſis, quæ narrantur in §. cauſas, in auth. vt cũ de app. cog. † Itẽ, quia ciuis derelinquens patriam ſuam periclitãtem, perdit priuiligia ciuitatis illius, ſecundum Bal. in l. 2. in fin. C. de infan. expo. quẽ ſequitur Alex. in l. veluti. in add. ad Barto. ff. de iu. & iur. † Hinc dicit Caſſidor. lib. j. epiſt. 20. vnicuiq; patria ſua charior eſt, Deũ ſuprà omnia ſaluum fore quæritur, vbi ab ipſis cunabulis commoratur: feris datum eſt agros ſyluaſq; quærere: hominibus aũt fores patrias ſuper cuncta diligere: aues ipſę per aera vagantes proprios nidos amant: erratiles feræ ad cubilia dumoſa feſtinant: voluptuoſi piſces cauernas ſuas perquirunt, cunctaq; animalia ibi ſe norunt refugere, vbi longiſſima cupiũt ætate conſtare. † Quo ad tertiam legem, ſcilicet, de iure gentium, concluditur ſimiliter, quòd eſt ius immutabile: ex quo largo modo appellatur ius naturale: vt in §. ſingulorum. inſti. de rerum diuin. vnde etiam hodie ſeruatur, quod patet, quia Princeps nõ poteſt regulariter ſtatuere contra ius gentiũ, puta, quòd aliquis ſine cauſſa priuetur dominio rei ſuæ: quod dominium eſt de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iu. & ibi glo. in verſi. dominꝫ, innuit, quòd etiam ius diuinum fauet huic iuri gentium. Item dicitur conſtitutũ ex diuina prouidentia, vt in §. ſed naturalia, inſtitu. de iur. natu. qui §. ſecundum communem intellectum gloſſ. & doc. ibi intelligitur loqui, etiam de iure gentium, quod ſit immutabile. Et quod princeps non poſſit diſpenſare contra ius gentium ſine cauſa, tenet Inn. in c. quia plerique circa fin. de immu. eccleſi. & Archi. in c. ius ciuile, j. diſtin. Bal. in l. reſcripta. col. pen. in fin. C. de precibus imper. off. in verſ. Tertiò quærunt, &c. gloſſ. & Bart. in l. fin. & ibi communiter doct. C. ſi contra ius vel vtil. pub. & Fel. plenè in c. quæ in eccleſiarũ col. x. de conſt. & ibi etiã Ab. & doc. idẽ tenet Iaſ. in l. 3. §. ſi is, pro quo. co. ij. ff. & quiſq; iur. Hoc etiam patet ad ſenſum: quia omnes ferè contra-

ctus.

ctus sunt de iure gentium : & tamen hodie sunt in viridi obseruantia: vt d.l.ex hoc iure. Item bella & seruitutes etiam hodie sunt in vsu: vt videmus in quàm pluribus titulis iuris ciuilis tractãtibus materiam seruorum. Item distinctio dominiorum est ita hodie sicut olim: & sic de alijs exemplis. Benè verum est, quod in quampluribus capitulis ius gentium, est distinctum & limitatum per ius ciuile: vt videmus per vsucapionem quæ extinguit dominium. Item, in testamẽtis, in quibus requiruntur septem testes: sed de iure gentium, in ore duorum vel trium stat omne verbum: vt habetur in c. nouit. de
45 iud. & sic de alijs exemplis. † Item, ex causa potest Princeps limitare & dispensare contra ius gentium in aliquo eius capitulo: licet non tollere in totum: vt tradit plenè Felyn. in d.c. quæ in ecclesiarum, col. x. cum multis seq. de consti. sicut etiam Princeps potest limitare ius diuinum, & illud distinguere & modificare: secundum Fel. plenè in d.ca.
46 quæ in ecclesiarum, col. 10. cum sex seq. † Et Abb. in c. fin. colu. 2. & 3. de consuet. vbi tractat etiam, quando potest induci consuetudo contra ius diuinum vel gentium, & concludit, quod semper potest induci consuetudo, quando non est inductiua peccati,
47 secundum eum. † Quo ad quartam legem scilicet, Mosaicam, an sit hodie in obseruantia: dic, quod in l. Mosaica sunt quædã præcepta moralia, & quædam mystica, quę loquuntur in figura. Quo ad præcepta moralia, est in viridi obseruantia: quia dicitur lex naturalis, quo ad illa, & est immutabilis, vt sunt illa decem præcepta, quæ mores concernunt. Quo verò ad præcepta mystica, quæ sunt sacramentalia, vel cæremonialia, dicta lex Mosaica est mutabilis, & vt plurimum non seruatur ex aduentu Christi: ita hæc omnia declarat text. cum gloss. in cap. fin. §. his itaque, 6. distinctio. & Abb.
48 in cap. fin. colum. 2. in consuet. † Nam lex Mosaica loquebatur in figura: deinde per aduentũ Christi successit ipsa lux & veritas in mundo: quæ omnia velamina veteris testamenti aperuit & illustrauit: vt dicit pulchrè Bald. in translato. in fin. de const. & sic per legem Euãgelicam & Apostolicam fuit sublata lex Mosaica in præceptis mysticis,
49 vt in locis præallegat. † Verùm, est aduertendũ, quòd dicta lex Mosaica fuit sublata ab aduentu Christi, inter ipsos Christianos nam Iudæi adhuc seruãt ipsam legem Mosaicam, & viuunt secundum eam: vt not. Cald. in consil. xxx. in titu. de testa. vbi dicit, quod in testamentis & successionibus Iudæi seruant legem Mosaicam. Idem tenet Felyn. in cap. Iudæi, el. 2. colu. 2. de Iudæ. vbi dicit, quomodo lex Mosaica derogat iuri ciuili in successionibus Iudæorum ab intestato, & seruatur, quod habetur Numer. ca. xxvj. & dicit Cald. in consil. 10. in tit. de constitu. quod lex Mosaica est ius speciale Iudæorum: adeò quod seruatur principaliter inter eos: & ea demùm deficiente, seruatur ius commune: & sic derogat iuri Roman. quo ad Iudæos: idem tenet Soc. in con
50 sil. lxxij. in fin. in j. volu. † Similiter quo ad iuramentum, seruatur lex Mosaica inter Iudæos: quia iurant per legem Moysi, & sup. decem præceptis: vt declarat Specu. in titu. de iur. cal. §. restat. colum. fin. versic. sed pone Iudæus, &c. Felyn. in. cap. fin. colu. j. in fin. de Iudæ. Abb. in cap. j. colum. 4. versic. qualiter de iura. calum. Soc. in consil. 66. colu. x. in j. volu. Bar. in l. iusiurandum, §. ait prætor. in fin. ff. de iureiur. Andr. de Isern. in constit. si quis in posterum, col. pen. Ioan. de Imol. in cle. j. & ibi etiam Card. in v. q.
51 de testi. & Angel. in consil. xciiij. † Sed quid si Iudæus iurat super contractu inualido, an tale iuramentum confirmet contractum Iudæi, sicut Christiani iuxta cap. cùm contingat de iureiuran. Hanc q. plenè attingit Soc. in consil. lxv. col. antepen. & consil. 66. col. antepen. & pen. in j. vbi concludit, quòd tale iuramentum Iudæi non firmat contractum: mouetur ipse, quia iuramentum contractus cõfirmatorium tunc seruatur, quando seruari potest sine dispendio salutis æternæ, vt dicta cùm contingat. sed in Iudæis illud dispendium non consideratur: quia sunt damnati, siue obseruent iuramentum, siue non: ex quo non sunt baptizati: ergo sequitur, quod de eorum iuramentis non est curandum: nam dicit ipse, quod istam obseruantiam introduxerunt canones, ne perdatur anima iurantis propter periurium, quæ perditio animæ non consideratur in Iudæis, cùm sint perditi absque hoc, secundum fidem nostram. Concludit ergo, quòd tale iuramentum Iudæi nihil operatur.
52 Hanc etiam opin. † Per eandem rationem

D. tenet

tenet Lud.Roman.in consil.clv.incip. præmissum laudum in fin.vbi concludit, quòd Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuramenti in compromisso appositi, & illud dictum refert simpliciter Ias. in l.2.§.iurari. colum. 4. ff.de iureiurand. idem tenet Paul.de Castr.in consil.xc.colu. fi.in 2.vol. quod consil incipit visa quadam scriptura, &c. Contrariam partem tenet Pet. Philip. Corn.in consil xlv.col.3.in litera C.in.j.vol. vbi expresse tenet, quòd iuramentū Iudæi confirmat contractum per ipsum celebratum,qui aliàs erat inualidus,idem tenet Lu. Rom.in l.qui superstitis,ff.de acqu. hæred. & Bald.in c.1.§ item sacramenta, colum.4. de pact.iura firman.vbi dicit,quòd Imperator arctat eos ad obseruantiam iuramenti, licet Soc.in d.consil.lxv.col. penul.in j.vol. det respōsum & sensum ad illud dictum
53 Bald.in d.§. item sacramenta. † Potest corroborari ista secunda opin.quia Iudæus iurans per legem suam,compellitur per Iudicem Christianum ad obseruantiā iuramenti: imò punitur de periurio, sicut Christianus,si non obseruet.ita dicit Andr.de Isern. in d.const.si quis in posterum, colu.pen. & idem Andr.in constit. eos, qui scienter,in princ.& tenet idem Soc.in d.consil.lxvj.col. antepenult.ver.primus quidem,&c.in j.volu.vbi dicit, quòd Iudæus periurus potest puniri per Ecclesiam, non pro eius anima: quia Ecclesia non curat de anima Iudæi,sed vt castigetur eius corpus ratione delicti: ne remaneat impunitum. l. ita vulneratus, ff. ad legem Aquil. idem tenet Matth.de Affl. in constitutio.eos, qui scienter col. 6. versi.
54 9.quæro,&c. † Hinc videmus, quòd licet aliàs Iudæus non possit iurare per Christum, nec per Euāgelia:cùm hoc dicatur facere in contemptum Christi, ex quo non credit in Christo, vt declarat Iason in d. l. 3. §. iurari,colum.4.ff.de iureiur.& Barto.& Mod.in rubr.ff.de iustit. & iur.& habetur in c. & si
55 Christus de iureiur. † Item quia Iudæus dicitur blasphemia Christi, secundum Soc.in consil.102. col. 2.in 1.volu. si tamen Iudæus iuraret per Christum , cogi potest ad obseruantiam iuramenti.ita tenet Alexan.in d.§. iurari, colu. pen.in fin.facit text.& ibi gloss. in cap.mouet,xxij. q.j.Concludiuè ergo videtur dicendū, quòd si Iudæus iurat in contractu inualido,debet cōpelli per Ecclesiam ad obseruantiam iuramenti, non ratione animæ : quia Ecclesia non curat de eius anima.c.gaudemus de diuor. sed vt castigetur eius corpus ratiōe delicti:quia si Iudæus nō compelleretur ad obseruantiam iuramenti, frustra dicerent doctrinæ prælegatæ Iudæum puniri de periurio : quia licet periuraret. In ista varietate puto concordari posse opin. & dico sic: Aut Iudæus contrahit cum alio Iudæo. & tunc procedat prima opin.Soc. scilicet, quòd contractus non firmetur iuramento , quando de se est inualidus. Hinc est, quod donatio inter virum & vxorem , non firmetur iuramento inter Iudæos. Similiter alienatio rei dotalis minimè firmatur iuramento inter Iudæos:tunc enim vendicant sibi locum rationes,Soc.& quod dicit Bald. in d.§. item sacramenta. colum.4.de pa.iura.firman. vbi dicit, quòd vincula sacramentalia non cadunt in his,
56 qui non sunt de sacro ouili. † Nam de iure ciuili,quando contractus est inualidus,non valet etiam iuramentum in eo appositum, l.non dubium,C. de leg.& l.si quis inquilinos in fin. ff.de leg.j. sed de iure canonico, quod ius habuit respectum ad solam animā, fuit inductum,vt quando potest seruari sine interitu salutis æternæ iuramentum, seruari debeat: ne anima præiudicium patiatur propter periurium: vt d.ca.cùm contingat de iureiur. &c. licet mulieres.de iureiur.lib. 6. vbi propriè dicit text. tale iuramentū seruari de iure canonico, vnde,quia iuramentum ligat animam , & ius canonicum habuit respectum ad animam ideò voluit talem contractum inualidum iuramento firmari. † De anima Iudæorū se non im-
57 pedit Ecclesia:vt d.ca.gaudemus. de diuort. quia iam damnata est:vt dicit Paul de Cast. in d.cons.xc.col.2.in 2.vol.ius ergo canonicum reliquit talem contractum Iudæorum in merā dispositionem iuris ciuilis: quia dē pto iure canonico remanet dispositio iuris ciuilis,quæ seruatur in Iudæis, quoniam cō trarium non reperitur in lege Moysi:vt suprà dixi,& est text.in l. Iudæi prima. C. de Iudæ.sed per ius ciuile per tale iuramentum est nullum:vt d.l.non dubium , ergo sequitur,q Iudæus non compellitur ad obseruātiam eius, cùm nullum sit, & non est obligatorium,& propterea minimè potest tūc puniri de periurio, quia non fuit ligatus iuramen-

ramento: & ita procedunt rationes Soc. in d. suis consil. & Lud. Rom. in d. cons. 155. in fi. Adiura, quę dicunt Iudæos cōpelli ad obseruantiam iuramenti, & puniri de periurio, de facili potest responderi: quia loquuntur in iuramento valido, quando est præstitum super actu valido: quia tunc ligat de iure ciuili: & punitur contraueniens ratione delicti: vt quando Iudæus esset testis, secus, si iurat super actu inualido, vt in q. proposita. Aut Iudæus contrahit cum Christiano: & tunc procedat opini. contraria: scilicet, quòd contractus inualidus firmetur iuramento: nō pro salute animæ Iudæi, sed ne Christianum decipiat: & ne sit melioris cōditionis Iudæus, quam Christianus: argum. l. Seruius, ff. quòd vi aut clàm, & l. non solùm ff. de noxia, & quod no. g. in c. post miserabilem, de vsur & hanc disti. in effectu tenet Paul. de Castr. d. consil. xc. colu. fi. in 2. volu. & ita cum ista concordia pertranseō, quam puto verissimam. † Similiter seruatur lex Mosaica inter Iudæos, quo ad matrimonia: vt habetur in ca. gaudemus, §. fin. de diuort. & in c. de infidelibus, & consang. & affi. & no. Abb. in ca. fin. qui fil. sint legit. in quibus locis probatur, quòd Iudæi contrahunt matrimonium in gradu prohibito per ius canonicum: & seruant præcepta legis Mosaicæ, & possunt facere diuortia: & sic soluunt matrimonia in vita, per libellum repudij: quia hoc permittitur lege Mosaica: vt habetur Deuteron. c. 23. in fi. & declarat Bald. in consil. 428. in v. volum. & Soc. in consil. 66. colum. antepen. & consil. 70. col. fin. & consil. 71. colum. 2. in 1. vol. in quibus locis dicitur, † Quòd quo ad spiritualia, Iudæi non sunt subiecti Ecclesiæ: nec iudicantur secundum canones, sed secundum ritus eorum: vnde contrahunt matrimonia in gradu prohibito, & committunt repudium: idem tenet Fely. in c. ad hæc. de Iudæ. vbi dicit referendo Floria. quod inter Iudæos patruus potest ducere neptem in vxorē. † Permittitur ergo Iudæis facere actus, secūdum ritus eorum: dummodò non tendant in contemptum fidei Christianæ, vt dicit gloss. in c. qui syncera. xlv. distinct. & est tex. in l. Iudæos, C. de Iud. facit quòd dicit Ioan. Andr. in c licet, de regula. in nouel. vbi tenet, quod si Iudæus facit aliquid in contemptum fidei Christianæ, vt quia ponit crucem ad ignem, vel aliud simile: perdit omnia, quæ sunt sibi permissa de iure nostro. † Quòd facit pro limitatione illius quæstio. an Iudæi gaudeant immunitate Christianorum, quā tangit Ias. in rubr. ff. de iust. & iur. in fin. & Socin. plenè in consil. 62. & consil. 20. in 1. volu. nam si deprehenderetur Iudæus fecisse aliquid in contemptum fidei Christianę, debet omni immunitate & priuilegio Christianorum priuari, per illud dictum Ioann. Andr. † Seruatur etiam lex Mosaica inter Iudæos, quo ad circumcisionem, l. circuncidete, ff. ad l. Cor. de siccar. & quo ad alias cæremonias, vt in locis præallegat. plenè traditur. † Dicuntur enim cæremoniæ propriè, sacrificia Iudæorum: vt declarat gloss. in d. c. qui syncera xlv. d. in glo. 2. † Quo ad quintam legem, scilicet Propheticam, dicendum est idem, quod diximus de Mosaica: quia quatenus continet præcepta moralia, seruatur inter Christianos eadē ratione: quia est ius immutabile: sed quo ad alia, est mutabilis per legem Euangelicam: † quia per aduentum Christi successit ipsa veritas: secundum Bald. in c. translato. in fin. de constit. & in l. benè à Zenone, in fin. C. de quadr. præscrip. ipse enim Christus dicitur ipsa veritas c. in quadam. de celeb. miss. &c. abijt. 1. quæst. 3. & dicit Christus, ego sum via, veritas, & vita: vt habetur Matt. cap. 26. & Ioann. 14. & propter hoc, dum fuisset interrogatus Christus à Pilato: Quid est veritas, noluit respondere, ne iactaret seipsum: quia ipse erat veritas: secundum Abb. in c. & si Christus. colum. 2. de iureiurand. † Hinc dicit notab. tex. in d. c. abijt 11. quæst. 3. quod illi, qui pro pecunia deponunt falsum testimonium dicuntur vendere Christum pro pretio, sicut fecit Iudas: ex quo vendunt veritatem, quæ est ipse Christus, vnde potest dici per illum tex. quod falsus testis, qui pecuniam accipit, committit idem scelus, quod commisit Iudas vendendo Christum. † idem dico in Iudice, qui pecunia accepta peruertit iustitiam, proferendo iniustam sententiam, quia peruertit veritatem, vt in c. cùm æterni, de sententia & re iud. lib. 6. & sic tradit & vendit Christum, qui est summa veritas, & summa iustitia: per dict. cap. abijt. Sic ergo in proposito, aduenientе veritate & luce in mundo, cessauerunt figuræ Prophetarum, quo ad præcepta mystica, cū illa etiam

ſint de lege & teſtamento veteri: vt pluries fuit dictum ſuprà per ea, quæ habentur in d. c.fin.§.his itaq; 6.diſt. & probatur in cap. veritate, 8.diſt. vbi probatur, quòd veritati omnia cedunt. † Quo ad Sextam legem, 68
ſcilicet, de lege ciuili: quomodo & qualiter ſeruetur lex ciuilis hodie patet ex ordine ipſarum compilationum: nam totum corpus iuris ciuilis conſiſtit in his voluminib. videlicet, in quinquaginta libr. Digeſtorũ, in lib. Codicis, in libr. Inſtitutionum, & in nouiſſimo libro authenticorum. Vt declarat Abb. in c. firmiter, in fi. prin. de ſum. Tri. & fide Catho. omnes iſtæ ll. iuris ciuilis hodie ſeruantur, quatenus vna per aliam non reperitur correcta: quod patet, quia publicè in ſcholis leguntur. Poteris addere aliud ius ciuile huius regni: quod conſiſtit in cõſtitutionibus regni, in capitulis & ſtatutis regni, & regijs nouellis pragmaticis: quæ iura municipalia huius regni inducũt ius ciuile & obſeruantiam nouam in hoc regno: & quandoq; corrigunt, quandoq; limitant ius cõmune, prout dicam in proceſſu operis, in ſuis opportunis locis. † Quo ad Septimã le- 69
gem, ſcilicet, Euangelicam: nulli eſt dubiũ, quod inter Chriſtianos eſt in viridi obſeruantia: cũ proceſſerit ab ipſo Chriſto, qui eſt ſumma veritas, & ea continet ius diuinũ & naturale immutabile: vt eſt tex. & ibi gloſſ. & Arch. in c. humanum genus. prima diſt. & appellatur lex vitæ, quia concernit animam: vt dicit Speculator in proœ. primæ partis, colu. 3. & conſiſtit in illo præcepto naturali, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, vt d. cap. humanum genus, & habetur Matthæi, cap. 7. & Luc. c. 6. † Item iſta lex Euan- 70
gelica correxit in multis legem antiquam Moſaicam: nam Deus antiquitus contulit legem & ſacerdotium in ipſum Moyſen in monte Sinai, poſtea cùm cõplacuerit mittere lucem in mundo & veritatem, ſcilicet, Chriſtum, pro redemptione peccatorum: ipſemet Deus tranſtulit ſacerdotiũ de Moyſe in Chriſtum, vnà cũ ipſa lege, & de Chriſto fuit translatum in Petrum: vt d. c. translatio, & ibi glo. & doct. de conſtit. per illam igitur translationem illa lex antiqua Moſaica fuit translata in legem Chriſti Euangelicã: vnde nos Chriſtiani, qui ſectamur Chriſtum, ſeruamus dictam legem Euangelicam pro ſalute animæ noſtræ, tanquam legem nouam à Deo nobis datam: & quatenus iſta lex noua corrigit legem Moſaicam, non ſeruatur lex Moſaica inter Chri- 71
ſtianos. † Quo ad octauam legem, ſcilicet, Apoſtolicam: ſimiliter dicimus eam ſeruari inter Chriſtianos: cùm dependeat ex voluntate eiuſdem Chriſti, propter poteſtatẽ per eum tributam Petro & Apoſtolis: vt d. c. translato, & declaraui ſuprà, dum feci mẽtionem de hac lege Apoſtolica, & cùm veniat hæc lex Apoſtolica, ad declarationem, & quandoq; ad modificationem legis Euangelicæ: vt habetur in ca. iam nunc 28. q. j. & not. Spec. in d. proœ. colum. 4. Nam iſta ſimiliter continet ius diuinum nouum, & ius naturale immutabile: vt d. c. humanum genus, & ibi glo. & Archid. j. diſt. & non tantũ ſeruatur iſta lex Apoſtolica, quod dictum Apoſtoli præfertur legi ciuili in deciſionibus cauſarum, text. eſt, & ibi Abb. in c. pen. 72
de ſecund nup. † Verùm, eſt ſciendũ, quod licet dixerim legem Moſaicam, quo ad præcepta moralia eſſe immutabilem: item legem Euangelicam & Apoſtolicam ſimiliter immutabilem: verum eſt, quòd non poteſt mutari in totũ, tollendo ipſam, tamen poteſt limitari, & in aliquo cap. corrigi per ius poſitiuum ciuile vel canonicum. Nam Princeps poteſt diſtinguere & limitare ius diuinum: licet non in totum tollere: vt no. glo. & docto. in l. fin. C. ſi contra ius vel vti. publi. & Abb. pulchrè declarat in ca. fi. col. 2. & 3. de conſuetud. & Felyn. plenè in c. quę in eccleſiarum. de conſtit. & poteſt eſſe exemplum: nam lex diuina dicit, non occidas: & tamen ius ciuile in multis delictis & caſibus occidit hominem. Item lex diuina dicit: habeas in honore parentes, & tamen ius ciuile permiſit filio occidere patrem, quando eſſet hoſtis, & rebellis patriæ ſuæ. l. minimè, ff. de rell. & ſumpt. fun. facit quod not. Bar. in l. poſtliminium, §. filius, ff. de ca. & poſtlim. reue. ſimiliter lex diuina dicit, non furaberis, & tamen lex poſitiua vult, quod ex neceſſitate famis permiſſum eſt furari, c. ſi quis propter neceſſitatẽ. & ibi not. 73
de furti, & ſic de aliis ſimilib. † Quo ad Nonam & vltimam legem, ſcilicet, canonicã: nulli eſt dubium, quòd eſt in viridi obſeruantia inter Chriſtianos: cùm ſit facta à ſacris Pontificibus: quibus data fuit poteſtas à Chriſto per medium beati Petri: vt ſup. dixi

Distinctio Juris Canonici & Civilis.

dixi, & est text. in cle. pastoralis, §. fin. de re. iud. c. tamen quod ad eius obseruantiam, recipit illam declarationem, quam facit Abb. in ca. j. de ope. no. nū. videlicet, quod si lex canonica contradicit legi ciuili, tunc si summus in materia concernente peccatum vel animam, seruatur lex canonica in vtroque foro: & lex ciuilis remanet correcta, si verò summus in materia non concernente animam, tunc quælibet lex seruatur in foro suo, sed quando est casus decisus à iure ciuili, & dubius de iure canonico, seruatur ius ciuile in vtroque foro. Idem econtrà, quando est decisus de iure canonico, & dubius de iure ciuili, seruatur ius canonicum in vtroque foro: vt ibi plenè dicit Abb. & habetur per glo. & doct. in c. licet, ex suscepto, de foro compet. & Bart. in l. priuilegia, & l. omni nouatione, C. de sacrosan. eccle. † Hinc
74 dicit Archid. in c. si inter. 6. q. 4. quòd leges ciuiles, quando non obuiant canonibus, censentur tacitè approbatæ & confirmatæ per canones: sed quando obuiant canonibus, censentur reprobatæ per canones: idem
75 tenet Archid. in ca. de libellis. 20. dist. † Dicitur autem ius canonicum, quasi ius regulatum: nam canon, idem est, quod regula. ca. canon. 3. distin. quod declara. vt in ca. si quis
76 dogmata. 25. q. 2. † Adde tamen, quòd in causis miserabilium personarum seruatur ius canonicum in vtroque foro, dato quod canones contrariantur legibus. Item vbi ius ciuile foueret lucrum odiosum, saperet quendam rigorem, non seruatur in foro canonico, licet per canones non reprobetur. Item, vbi ius ciuile statueret æquitatem, ius canonicum rigorem, seruatur ius ciuile, etiam in foro Ecclesiastico, & non ius canonicum: ita hæc omnia tenet Fely. in c. in
77 causis, colum. j. de testi. † Et in tantum viget & seruatur lex canonica, quòd præfertur dicto cuiuslibet sancti in decisionibus causarum: nam vbi est canon summi Pontificis, cessat omnis auctoritas sanctorum patrum & ad interpretandum ius diuinum statur dicto summi Pontificis, & nō sanctorum, nec Theologorum, quando opinio sanctorum vel Theologorum contrarietur legi canonicæ. Ita dicit Abb. in c. tua, in 3. not. de deci. & Felyn. plenè in c. ne innitaris de constit. quod tamen intelligè sanè procedere in decisionibus causarum, vt suprà dixi: nam quo ad causas decidendas, creditur potiùs summo Pontifici, & eius canonibus, quàm sanctis, & est ratio, quia summo Pontifici fuit data potestas legis condendæ, & non sanctis: vt d. cle. pastoralis, §. fin. de re iudi. ita dicit Abb. in d. c. tua, in 3. not. & Fely. in d. ca. ne innitaris. Pro hoc est text. in c. per venerabilem, qui filij sint legit. & Abb. in cap. qualiter, & quando in j. not. & 2. de accusati. Secus est, quo ad solam interpretationem diuinæ scripturæ, non ad decisionem causarum: quia tunc potiùs creditur dicto sanctorum, quàm summo Pontifici: secundum glo. in c. j. in gloss. j. xx. distinct. & Abb. in d. c. ne innitaris, circa finem. & ibi etiam Felyn. in 2. colum. versicu. secundus casus, &c.
78 † Item intellige, nisi dictum alicuius sancti esset conforme cum nouo vel veteri testamento: & sic esset munitum auctoritate noui vel veteris testamenti: quia tunc præfertur cuicunque legi, etiam summi Pontifi cis in decisionibus causarum, gloss. est, quæ communiter ad hoc allegatur, in c. de libellis. 20. dist. & text. cum gloss. in cap. placuit, §. j. 36. q. 2. & Abb. in c. tua, de decis. & in d. c. qualiter & quando, el. 2. in not. de accus. & Alex. in l. 1. colum. 8. ff. si cert. pet. & Felyn. in d. c. ne innitaris. vers. tertius casus de constit. Et ratio est secundum Doc. in locis præal. & maximè Abb. in c. qualiter & quando, quia tunc Papa disponens contra testamentum nouum vel vetus, dicitur disponere cō tra ius diuinum: & sic dicitur potiùs errare, quàm legem facere: vt no. glo. in c. à no-
79 bis de deci. † Quod tamen limita, nisi Papa disponeret ad limitationem iuris diuini: q facere potest ex causa: vt suprà dixi, per ea, quæ not. Abb. & Felyn. in c. quæ in ecclesiarum, de constit. & Abb. in c. fin. colum. 2. & 3. de consuetu. nam tunc creditur potiùs legi Pontificis, & ei non derogatur per auctoritatem sancti, quamuis cōformem cum testamento veteri vel nouo: quia ipsa auctoritas sancti tunc limitatur, sicut limitatur & ipsum ius diuinum: ita declarat Fely. in d. cap. ne innitaris, versi. tertius casus, ibi. sed considera, &c. & est de mente Abb. in d. c. qualiter & quando. in j. not. dum allegat Inno. in d. cap. quæ in ecclesiarum. Et de hac potestate Papæ, vide plenè per Aluar. in c. j. Episcopum, vel Ab. in vsi. feud. cessante autem dispositione summi Pontificis,

possunt dicta sanctorum allegari ad decisiones causarum. Ita tenet Abb. in c. cùm Apostolica in 3. not. de his, quæ fiunt à præla. & Abb. in c. certificari in 3. not. de sepul. & in ca. cùm causam in ver. nota de elect. v-
80 bi loquitur de lege diuina. † Vidimus hucusq; declarationem nouem legum, quæ fuerunt in tempore à creatione hominis. Posset modò dubitari, an lex diuina, seu ius diuinum sit aliquod ius separatū à dictis nouem iuribus. Dic, quod non, sed includitur in dictis nouem. Nā omnes leges de mundo distinguuntur in duo membra: Aut enim sunt diuinæ, aut humanæ, seu positiuę, c. omnes leges. j dist. Leges diuinæ sunt, quę diuina prouidentia sunt constitutæ: & in hoc membro comprehenditur lex Mosaica, lex Prophetica, Euangelica, & lex Apostolica, vt patet ad sensum: quia omnes istæ leges habuerunt originem ab ipso Deo, vt sup.
81 declaraui. † Item sub hoc membro legis diuinæ potest cōprehendi etiam ius naturale & ius gentium, quia diuina fuit prouidentia constitutum, §. sed naturalia, inst. de iure natur. & probatur in d. c. omnes leges, & tenet. Abb. in c. fin. in 4. no. de constit. & gl. in c. ius
82 naturale, j. dist. † Humanæ verò leges, dicūtur leges positiuæ, quæ sunt conditæ ab hominibus ad eorum beneplacitum: prout est ius ciuile positiuum, & ius canonicum positiuum, scilicet, quod fuit factum à Pontificibus: nam tale ius canonicum inquantū est positiuum, potest etiam dici ius ciuile, ad differentiam iuris diuini: ex quo est mutabile, sicut ius ciuile. Ita tenet Bald. in c. licet vniuersis, ver. item not. de test. vbi dicit. ius canonicū, esse ciuile, quatenus non continet legem antiquam, vel Euangelicam. Idem tenet gl. in d. c. ius naturale, j. dist. licet quidam dicant, q; lex canonica sit ius diuinum: per c. filius, de test. &c. nimis de iure iud. & c. j. de iur. calum. tamen contrarium probat tex. & ibi Abb. in 3. no. in c. nō debet dè consan. & affi. vbi leges Pontificum appellantur statuta humana. Pro cōcordia tamen istorum iurium multum placet distinctio, quam facit Bald. in d. cap. licet vniuersis, detest. & est de mente Abb. in d. c. j. colu. 3. in 7. not. de iur. calu. & in d. c. nimis. colum. fin. vt dicamus, quòd lex canonica sit partim diuina, & partim positiua. Nā diuina dicitur, quatenus est extracta à lege diuina Mosaica, vel noua: & quatenus continet illa diuina præcepta, quæ in nouo & veteri testamento sunt scripta: positiua verò dicitur, quatenus continet illas dispositiones, quæ sunt factæ per Pontifices ad eorum beneplacitum, quæ sunt mutabiles: quia hoc respectu dicitur etiam lex ciuilis, vt suprà dixi, & ita loquitur dictum cap. non debet.
83 † Quid autem de iure feudorum, an dicatur ius separatum, à dictis nouem iuribus, dic, quod non, sed includitur sub iure ciuili. Nam istud ius feudorum appellatur ius consuetudinarium: quia leges Feudorum, dicuntur vsus & consuetudines feudorum, vt patet ex prima rubrica feudorum: & not. Andr. de Isern. in prœm. feudo. colum. fin. & tangitur per omnes scribentes in prælud. seu. vnde dicitur ius non scriptum, quia est consuetudinarium: ergo est ius ciuile, vt in §. constat, & §. ex non scripto, insti. de iure natura. Et ita hoc ius feudorum inter leges ciuiles numerat Abb. in c. firmiter in fine illius princip. de summ. Trinit. & fide ca-
84 tho. † Fuit autem compilatus liber feudorum à quodam Oberto de Orto, qui fuit magnus Iurisconsultus, & fuit ciuis Mediolanensis, vt inquit tex. in cap. j. quæ sit prima causa bene. amitt. Ita hoc declarat Aluar. in c. j. in prin. de feud. cogn. & in c. j. in princip. in qui. cau. feud. ami. Postea verò, quia liber iste feudorum fuit semper lectus in scholis publicis, & fuit communiter approbatus, fuit factus ex hoc authenticus, & habet plenam fidem, sicut aliæ leges ciuiles, secundum And. de Isern. in prælud. feu. in j. q. Mar. Lau. & communiter doct. in prælu. feu. Idem tenet vir magnæ auctoritatis Ia. de Bel. in c. j. §. fin. de his, qui feu. dare pos. vbi hoc benè probat per quatuor argumēta, cui Ia. de Bel. est valdè credendum in materia feudorum, hinc Ioan. de Imo. in c. cæterùm, col. j. de iud. dixit, quòd quando in materia feudali sunt variæ opin. doct. credendum est potiùs Ia. de Bel quàm aliis, ex quo Iac. de Bel. fuit val. peritus in hac materia, & pluries legit hunc titulum & librum feudorum, & ipse propriè, Ia. de Bel. in d. ca. j. §. fin de his, qui feu. dare pos. testatur se legisse librum feudorum octo vicibus. Et illud dictum Io. de Imo. refert Iacobinus in suo tracta. feu. ver. dicitque Vasalli promiserunt non committere felloni. &c. colu. xix. hanc etiam.

85 etiam opin. quòd liber feud. sit authenticus, tenet Ias. in præl. feud. in 1. & 2 col. † Qualiter autem hodie sunt in obseruantia iura feudorum. Dic, quod in regno nostro Siciliæ, primò seruatur constitutio regni: & vbi est dicta consti. tractans materiã feudalẽ, præfertur omni iuri, tam communi, quàm consuetudinario: vt dicit tex. in proœ. cõst. §. fi. & in const. puritatem, & tenet Andr. de Isern. in c. j. in fi. de feu. co. & est tex. in const. vt vniuersis, & ibi gl. in ver. cessante autem constitutione, tunc in materia feudali recurrimus ad ius consuetudinarium: & sic ad librum feudorum: quod ius, quo ad hoc
86 præfertur iuri communi. † Vnde causæ feudales, primò deciduntur per iura feudorum: & posteà, quando casus non reperitur decisus per iura feudorum, recurrimus ad ius commune, text. est, & ibi Andr. de Isern. & omnes scribentes, in d. c. j. de feu. cog. maximè Ia. de Bel. ibi, & Mar. Lau. Ias. in l. j. colu. xy. C. de iure emphy. & Alexan. in consil. lv. col. 4. in 4. vol. Et tunc, quia iura communia non tractant præcisè de feudis, recurrimus ad iura loquentia de vsufru. & emphyteusi, arguendo de similibus ad similia, hoc probatur ex his, quæ dicit Bal. in d. c. a. j. col. 2. super gl. 2. de feud. cog. vbi dicit, quòd causæ feudales, quę non reperiuntur decisæ per consuetudines feudorum, deciduntur per argumenta iuris ciuilis: idem dicit Alex. in cons. v. col. 2. ver. pro hoc facit, &c. in v. vo-
87 lum. † Item probatur per regulam, quæ dicit, quod validum est argumentum de emphyteusi ad feudum, & econtra: vt declarat plenè Ias. in d. l. j. col. 14. & 15. C. de iure emphy. & Pet. Phil. Corn. in consil. 117. colum. 6. in j. volu. & Lud. Ro. in consil. 211. colu. j.
88 † Sed quia dixi cessante iure consuetudinario, recurri ad ius commune, quæro de quo iure communi intelligitur: an de ciuili vel de canonico. Ista est pulchra quæstio. an posset accidere in aliquo casu, in quo ius ciuile variaret à iure canonico: quia declaraui suprà, quod tunc quodlibet ius seruatur in foro suo: an ita sit dicendum in feudo, dic, quòd non: imò tunc causa feudalis decideretur secundum ius canonicum non autem secundum ius ciuile: quod ius canonicum seruaretur in vtroq; foro, & hoc propter iuramentum, quod interponitur in feudo per vasallos. Istud fuit singulare dictum Bald. in cap. Imperialem, §. fin. colum. 3. vers. quæro si parẽs sunt suspecti, &c. de prohi. feud. alien. per Feder. & illud dictum sequitur Alexand. in d. consil. 5. colum. 4. in princip. ver. accedit in v. volum. & Barb. in addi. ad Abb. in c. j. de ope. nou. nun. in addi. quæ incipit, An leges, &c. & Fel. in c. in causis, colum. 7. circa fin. de testi. per quod singularissimum dictum possunt decidi multæ quæ-
89 stiones in materia feudali. † Hic posset inferri per illud dictum, quòd non diceretur deserta appellatio in causa feudali, per non præsentationem processus intra quinquaginta dies, secundum const. appellationum tempora: quia habemus ius canonicum contrarium, scilicet, text. in cler. sicut de appel. qui dat integrum annum ad prosequẽdum, & illa constitutio est iuris ciuilis, & non loquitur præcisè de feudis: vnde seruaretur ius canonicum, & idem posset dici in omnibus casibus, in quibus differt ius ciuile à canonico. Sed hoc non pono pro constan-
90 ti. † Item in quantum dixi, quòd consuetudines feudorum præferuntur iuri communi in causis feudalibus, intellige, quando cõsuetudo & vsus feudorum est rationabilis, secus, si irrationabilis: quia nunc non seruatur: nam dicitur potiùs corruptela, vt not. Andr. de Isern. in cap. j. §. moribus si de feu. fuer. contro. & est glo. in c. j. in glo. 1. de feu. cogn. & ibi Andr. & alij docto. Idem tenet Andr. de Isern. in proœ. feu. colum. 4. in 1. q. pro hoc est tex. in c. cùm tantò. de consuetu.
91 & in c. non debet de consan. & affi. † Item illud quod dixi, quod consuetudines feudorum præferuntur iuri communi in decisionibus causarum, intellige, quando casus est expressè decisus per vsus feudorum, ita dicit Bald. in l. 2. C. de suis & legi. & in l. cùm oportet in fin. illius princip. C. de bon. quæ lib. Alias nõ sumitur argumentum à contrario sensu in vsibus feudorum: sed recurri-
92 mus ad ius commune. † quia argumentum à contrario sensu, non dicitur expressa decisio, sed potiùs quædam coniectura, l. apud antiquos. C. de fur. & ibi glo. Et dicitur sub auditus intellectus: secundum Bald. & ibi glo. fin. in l. 2. C. de condi. insert. ita notabiliter tenet Alexand. in cons. 7. fin. in 5. volum. & Iason. in l. 1. colum. xy. C. de iur. em-
93 phyteu. † An autem iura feudorum seruentur in feudis ecclesiasticis, communiter te-

netur

netur, quòd sic secundum Bald. in c. cæterũ, col. j. ver. nota ibi ab ecclesia, &c. de iud. & Alex. in cons. x. colum. 2. in v. volum. & Fel. in c. 2. col. 23. vers. de diuersorum, &c. de re-
94 scri. † Quid autem de iure Longobardo: an sit ius separatum ab illis nouem legibus. Dic quòd non: sed includitur etiam sub iure ciuili: cum istud ius Longobardum fuerit similiter conditum ab Imperatoribus & Regibus, sicut aliæ leges ciuiles. Nam fuerunt quidam reges Apuliæ, qui condiderunt illud: Qui reges primò venerunt de Germania in Sardiniam: & de Sardinia in Apuliam, vt testatur Alexand. in l. pro hærede, §. fin. ff. de acquir. hæred. & erant prout ipse dicit, quidam reges habentes longam barbam, & ideò fuit appellatũ ius Longobardum. Idem etiam tenet Odofred. quem ibi refert Bald. in authen. dos data. C. de dona. ante nupt. Fuit autem compilatus dictus liber longobardorum à quodam Carolo: vt sentit gloss. in cap. j. 33. q. j. & dicit Alexand. in d. l. pro hærede, §. fin. vnde appellatur capitularium Caroli: secundum gloss. in c. qui cunque 12. q. j. & declarat Aluar. in præludijs feudorum, colu. v. in 4. q. principali. Et quo tempore fuerunt isti Longobardi, & quanto tempore durauerunt, & de gestis eorum, habetur plenè per Archiepiscopum Florentinum, in 12. libro suorum historia-
95 lium, in 2. parte. cap. 6. † Sed iuxta hoc pro complemento, quæro de vtili & ardua quæstione, videlicet, An istud ius Longobardũ sit hodie in vsu, maximè in hoc regno Siciliæ: & an præferatur iuri Romano, ista est ardua quæstio, & multum ventilata inter doctores & aduocatos huius regni, & sæpiùs vidi de ea dubitari: & nunquã vidi nec potui claram decisionem inuenire: quia multi doctores tangunt: & omnes in conclusione sicco pede pertranseunt, non respondendo ad contraria, vnde postquam casualiter euenit, vt ipsam tangerem, intendo eam plenè discutere: saltem vt aperiam viam considerandi alijs: & vt tantò tempore dubitatam quæstionem ad aliquam firmam conclusionem pro debilis ingenij qualitate reducam. Est igitur sciendum, quòd tota dubitatio doctorum super ista q. processit ex constitutione regni, quæ incipit, puritatem. Quæ vult quòd Iudices iurent de sententiando prius secundum const. regni, deinde secundum cõsuetudines approbatas: & deinde secundum iura communia, Longobarda, videlicet, & Romana: & sic ordine præmittit ius Longobardum, & posteà Romanum: ergo sequitur, quod in hoc regno Iudex debet iudicare secundum ius Longobardum, & præferre ipsum iuri Romano: quia ille ordo verborum datus per illam constit. dat & designat ordinem executionis: per ea, quæ plenè habentur per Ab.
96 & Felyn. in c. omni dilecta, de rescri. † Nunc procedendo ad examinationem huius quæstionis, referam primò auctoritates, quas reperio pro, & contra: & deinde disputando articulum, firmabo conclusionem, quæ videtur mihi verior, & magis obseruata in hoc regno. Et primò, q̃ ius Longobardum debeat seruari in hoc regno, adducitur dicta const. puritatẽ, quæ præponit ipsum iuri Romano, vt suprà dixi: in tantum, quod dicit ibi Andr. de Isern. quod illi, qui non vtuntur eo iure, propter consuetudinem, nõ excusantur: quia esset consuetudo contra constitutiones regni, quæ reprobatur: vt in proœ. constitut. §. fin. Secundò, adduco auctoritatem eiusdem And. de Isern. in præludijs feu. 3. q. j. vbi expressè tenet, quòd in regno Siciliæ seruatur ius Lõgobardum: quia constitutio regni hoc præcipit: & ibidem circa fi. illius q. dicit, quod illi, qui non seruant dictum ius, non excusantur consuetudine per rationem prædictam. Tertiò adduco glo. in consti. vt vniuersis, in versicu. aut in defectu, &c. quæ in iudicando, similiter præponit ius Longobardum iuri Romano. Quartò, adducitur auctoritas And. de Iser. in constit. præsenti lege la. 3. & in constit. si quando contigerit, vbi similiter dicit, quòd ius Longobardum præfertur iuri Romano. Quintò, adducitur idem And. in ca. imperialem, §. præterea ducatus, colu. 2. in fin. de prohi. feudi alienatio. per Federc. vbi expressè dicit, q̃ in regno viuitur iuri Longobardo, & qui allegat ius Francorum, debet illud probare, cùm sit ius speciale in regno. Sextò, adducitur idem Andr. in ca. j. versic. bona vacantia, quæ sint rega. in vsi. feud. vbi pluries dicit, quod in regno seruatur ius Lõgobardum. Septimò, adducitur auctoritas Matthæi de Afflict. in deci. 248. cons. Neap. in 2. volum. vbi dicit, quod in regno præsumitur quælibet ciuitas viuere iure Longobar-

gobar-

gobardo. Octauò, adducitur authoritas Alex.in l.pro hærede.§. fin.ff.de acqu. hæred. vbi referendo And.de Iſef.in prælud.feud. cõcludit de mente And.quòd ſaltẽ Longobardæ leges,quę fuerũt conditæ ab imperatoribus,ſeruari debent: cùm ſint generales. Nonò,adducitur idem And.in conſt.vt vni uerſis,circa fin.vbi dat ordinem,quomodo procedatur in regno,ſcilicet, vt primò iudicetur ſecundũ conſtitutiones: deinde ſecũdum cõſuetudines: & demùm ſecundũ ius Longobardũ, poſtea ſecundũ ius Romanũ. Decimò adducitur idem And.in conſt.ſpeciale,vbi dicit, quòd ius Longobardum,& 97 poſtea ius Romanum. † Ecõtrà verò, quòd iſtud ius Longobardũ non ſit in vſu,adducitur primò authoritas Odofr.in auth.dos data,quẽ ibi refert Bald.C.de do.ante nupt.vbi dicunt ambo,quòd lex Longobarda,non 98 eſt lex, neq; ratio:& ideò receſſit ab aula.† Secundò adducitur authoritas Bal.in l.ſi inuita in fi. C.de nupt.vbi dicit, quòd de iſto iure Longobardo non eſt curandum: niſi in loco,vbi eſſet eius obſeruantia ſecundum conſuetudinem loci. Sed in hoc regno eſt potiùs cõtraria conſuetudo: quia non ſeruatur,vt infrà dicam: ergo de eo nõ eſt curan- 99 dum.† Tertiò adducitur Andr. Iſer.in c.j.§. fin.in fi. de notis feu.vbi dicit,quòd ius Lõgobardum, eſt ius aſininũ & caret ratione, & ideò nõ ſeruatur vbilibet. † Quartò, adducitur idem And.in c.j. col.j.de feu.cogn. vbi dicit,quòd Iudex ceſſantib. conſuetudinibus,debet vti lege Romana, vel Longobarda,vbi illo iure viuitur: vnde præponit ius Romanum iuri Longobardo:& dicit ibi ſeruari debere ius Longobardum,vbi eo iure viuitur: vnde innuit,quòd eſt ius ſpeciale:ſicut dicimus de iure Francorũ: ergo pro bari debet,quòd eo iure viuitur:per ea,quæ not.Andr.de Iſer.in d. c.imperialem.§.prę- terea ducatus, dum loquitur de iure Fran- 100 corum.† Quintò,adducitur authoritas Archid.in c.quicunq;,xj.q.1.vbi dicit,quòd lex Longobarda, eſt lex inualida: & non poteſt confirmare aliam legem inualidam. Sextò, adducitur authoritas Aluar. in prælud.is feu.col.v.in iiij.q.vbi confirmat dictũ Bald. 101 in authent.dos data, & in d.l.ſi inuita.† Septimò,adducitur Archid.in c.cùm deuotiſſimam,xij. q.ij. vbi dicit,quòd iſta lex Longobarda,appellatur lex vulgaris: prout etiã text. ibi eam appellat: ex eo,quia ab hominibus vulgaribus & rudibus fuit compoſita: vnde tantò minùs debet ſeruari.Octauò, adducitur authoritas Lucæ de Penna,in l.j. C.de conducto.& proc. lib.xj.vbi expreſsè dicit, quòd ius Longobardum non debet præferri iuri Romano: niſi vbi ſeruatur de conſuetudine.Nonò,adducitur Bal.in cap. translato.de conſtit.vbi dicit, quòd translato regno ſiue imperio,trãsfertur etiam lex regni ſeu imperij, vnde licet illud ius Longobardum potuiſſet ſeruari tempore, quo erant illi reges Apuliæ: quia tamẽ regnum fuit poſtea ab eis translatum, debet cenſeri translata etiam lex eorum, & ſic dicta lex Longobarda non deberet ſeruari: ſicut dixi ſuprà de lege Moſaica,quæ fuit translata vnà cum ipſo ſacerdotio in Chriſtum, & in Euangelicam.Decimò & vltimò,adducitur nouiſſima authoritas Matth.de Affli.doctoris Neapolitani, in ſuo commento ſuper d. conſt.puritatem,in 4.col.vbi expreſsè videtur firmare opi. Lucæ de Penna,ſcilic.quòd ius Longobardum non præferatur iuri Romano,& ibi dicit,quòd iſta opi. ſemper ſibi placuit:& dat bonam expoſitionem ad d. conſt.puritatem, quæ in rei veritate ſalua ratione recti ſermonis non poteſt procedere, vt infrà dicam. Habemus ergo hucuſque decem authoritates pro vna parte: & decem pro alia parte contraria: vnde quæſtio redditur valdè dubia: ſi quis tamen vel let tenere primam partem,quæ videtur fulcita authoritate authentica, ſcilicet per tex. in d. conſtitut.puritatem,poſſet reſpondere ad omnes decem authoritates contrarias. Et primò, ad dictum Bald. & Odofr.in d.authent.dos data,quòd Odof.& Bal.non fuerunt regnicolæ, & ſic veriſimiliter non potuerunt habere notitiam illius conſt.puritatem, quæ non ſeruatur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum procedunt de iure communi, fatendo, quòd poſtquam ſuperuenit ius commune Romanum,receſſit illud Longobardũ ab aula. Sed quia noſtrũ municipale huius regni,prout eſt dicta cõſtit.puritatem, iubet illud ſeruari: tenemur nos regnicolæ obediri illi conſtitutioni. Eodem modo poſſet reſpondere ad dictum Bald. in l.ſi inuita.C.de nupt. vel poteſt dici,quòd illud dictum Bald. facit pro prima parte,quia dicit non eſſe de eo curandum,

niſi in loco, vbi viget vſus legis Longobardæ: ſed in hoc regno neceſſitamur ad vtendum tali iure, per d. conſtit. puritatem, ergo benè eſt de eo curandum. Ad tertium, ſcilicet ad dictum Andr. de Iſer. in c. j. in fin. de notis feud. poteſt reſponderi, quòd Andr. eſt ſibi contrarius in quampluribus locis: prout ipſum retuli ſup. in j. parte huius q. vnde magis eſt adhærendum dictis ſuis pro prima parte: quia melius fuit tunc locutus, cùm habeat text. illius conſt. pro illa parte.

102 † Nec obſtat quòd illud ius ſit aſininum & ſine ratione: quia in lege hoc non conſideratur: nam licet lex aliqua ſit dura vel iniuſta, tamen ſeruanda eſt, quia ita vult legiſlator. l. proſpexit. ff. qui & à quibus, ſic in propoſito ius Longobardum ſeruandum eſt: quia ita vult legislator per d. conſtitut. Ad quartum, ſcilicet, ad dictum Andr. in c. j. de feud. cogn. poteſt reſponderi, quòd non debet inſpici ordo ſcripturæ ipſius Andr. cũ habeamus ordinem legis: qui eſt potiùs attendendus. Et ſi Andr. dicit, quòd debet ſeruari, vbi eo. iure viuitur, debet concordari, cum alijs dictis ſuis: & facias minorem & conſequentiam: videlicet. In hoc regno viuitur eo iure: ergo ſeruari debet in regno. Et ſi negares minorem, ſcilicet, quòd non viuatur eo iure in regno, hoc non poſſet eſſe aliter, niſi ex contraria conſuetudine, quæ cùm ſit contra conſtitutionem, eſt reprobata per tex. in proœ. conſt. §. fin. & dixi ſup. in j. parte. vnde ſi ita non viuitur ſufficit, quòd ita debent homines viuere: & ita

103 neceſſitantur, per d. conſt. † Ad quod facit illud, quod dicimus, ſcire, & ſcire debere, ſunt paria. l. quòd te. ff. ſi. certum pet. & glo. in l. pen. C. de peric. tut. & not. Aluar. in c. vaſallus ſi feudum, in primo no. per illũ tex. ſi de feud. fuer. contr. Ad quintum, ſcilicet, ad dictum Archid. in d. c. quicunque. xj. q. j. poteſt reſponderi, quòd procedit generaliter de iure communi: non autem in hoc regno: vbi habemus tex. expreſſum, vt ſup. dixi de authoritate Bald. & eodem reſponderi poteſt ad ſextum & ſeptimum dictum. Ad octauum, ſcilicet, ad dictum Lucæ de Pen. in d. l. j. C. de conduct. & procu. lib. xj. poteſt reſponderi eodem modo, quo reſponſum fuit ad quartum dictum: dicit enim, quòd vbi ſeruatur de conſuetudine, præfertur iuri Romano. Sed in hoc regno ſeruatur vel ſeruari debet, per d. conſtit. ergo præfertur. Præterea in hoc regno eſt maioris authoritatis Andr. de Iſer. qui appellatur legum Euangeliſta, quam Lucas de Penna: vnde debet præferri dictum Andr. qui contrarium tenet maximè in præludijs Feud. in iij. q. & in alijs locis ſuprà allegat.

104 † Ad nonum, ſcilicet, ad dictũ Bald. in tranſlato de conſt. de facili reſpoderi poteſt, fatẽdo dictum ſuum, ſcilicet, quòd cum tranſlatione regni transferatur etiam lex, niſi nouus regnator legem veterem confirmet: quia tunc ſeruatur lex vetus ex noua confirmatione, quia ita vult nouus dominus: ita propriè dicit Andr. in d. iij. q. in prælud. feud. Et ibi ſubdit exemplum de notario vnius comitatus, qui poteſt facere contractum in alio comitatu volente domino illius comitatus: ſed nouus dominus in regno translato, qui fecit illam conſt. voluit confirmare ius Longobardũ, ergo ſeruari debet. Ad decimum, ſcilicet, ad dictũ Matt. de Affl. in d. conſt. puritatẽ, poteſt reſponderi, prout fuit reſponſum ſupr. ad octauum dictum, ſcilicet ad authoritatem Lucæ de Penn. ex quo ipſe Matth. imitatur & confirmat opin. Lucæ. Et dum ipſe Matth. dat nouam expoſitionem ad dictam conſt. puritatem, faciendo vnam extraneam conſtructionem, dico quòd talis ſua cõſtructio vitiat penitùs literam illius conſtit. & non poſſet ſaluari ſalua ratione recti ſermonis. Nã verba illius conſt. ſunt hæc formalia, videlicet. Ac demùm ſecundum iura communia, Lõgobarda, videlicet, & Romana, & c. Et ſic primò ponit dictum in genere, ſcilicet ſecundum iura communia: deinde illud genus exemplificat per dictionem, videlicet, & in illa exemplificatione ponit æqualiter ius Longobardum, & Romanum, deſignãs quòd ambo ſunt iura communia: & præponit in ordine ius Longobardum. Illa ergo determinatio, ſcilicet iura communia, & c. relata ad iſta duo determinabilia, ſcilicet, ad ius Longobardum & Romanũ, debet ea pariformiter determinare, ſcilicet, quòd ambo dicantur iura communia. l. nam hoc iure. & l. Lucius, ff. de

105 vul. & pup. † Et hoc perpenditur ex illa dictione, videlicet: quæ eſt dictio declaratiua & reſtrictiua præcedentiũ, ſecundum Bart. in l. j. ff. ad l. Aquil. & Franc. de Arct. in l. ſi

ſun-

fundum.ff.manda. & no.in c. ſtatutum, el. 2.& ibi Gem.de hær. lib.6.& eſt tex.in cap. tranſmiſſa de eo, qui cog.conſanguin.vxo. ſuæ,& in l. cùm quidam. §. j.ff. de vſur. & declarat Iaſ.in l. idem in duobus. §. perſonale in j.no.ff.de pact.& in l. iuſiurandum, quòd ex conuentione. §.procurator, col.4. ff.de iureiur. vnde concluſiuè per illam dictionem, videlicet, illa iura communia declarantur,& reſtringuntur æqualiter ad iura Longobarda & Romana, cum ordine ſuo, qui colligitur ex ipſa ſcriptura, per quam declarationem, quæ eſt veriſſima, prout verba & mens legislatoris ſonant,apparet non procedere expoſitionem Matth. dum dicit, quòd debent illa verba conſt.ita conſtrui,videlicet. Ac demùm ſecundum iura communia, Romana & Longobarda: & ſic vult peruertere ordinem legis. Aſſignat ipſe rationem: quia ius Longobardũ non eſt commune, ſed ſpeciale in hoc regno:& ideò illud adiectiuum, communia, non poteſt referri ad ius Longobardum, quod non eſt ius commune:vnde de neceſſitate refertur ad ius Romanum, & ſic reperitur priùs in ordine literæ ius Romanum. Ego dico, quòd talis conſtructio non procedit: quia procedere non poteſt,ſalua ratione recti ſermonis, vt ſuprà dixi, & peruertit ordinem illius conſtit. contra mentem legislatoris. † Ad rationem Domini Matthæi reſpondeo, quòd imò illud adiectiuum,cõmunia,poteſt referri ad ius Longobardum, nam dato, quòd ſit ius ſpeciale in hoc regno: quia tamen ſeruatur,facit ius commune in regno: & cum dicta cõſtitutio intendat ponere legem in hoc regno tantum: quia extra regnum non extendit vires ſuas:voluit loqui de iurib.ſeruãdis in hoc regno, in quo omne ius municipale ſeu ſpeciale dicitur ius cõmune, ex quo derogat iuri communi, ita dicit Alex.in l.poſt dotem,colu.xj.ff.ſolu.ma. & idem Alex.in add.ad Bal.in l.conſtitutionis, in fi.vbi etiã Bald.ſentit.C.de bo.quæ libe.& Bald.in l.illa inſtitutio,in fin.ff.de hær.inſtit.& Lud. Roma.in rub.ff.de arb. vbi dicunt, quòd ſi eſt compromiſſum in arbitrum, quòd debeat pronunciare ſecundum ius commune, debet talis arbiter pronũciare ſecundum ius municipale illius loci: quia tale ius facit ibi ius commune,ſecundũ eos.Sic ergo in poſito,licet ius Longobardum ſit ſpeciale in hoc regno:tamen facit in eos ius cõmune:vnde per prædicta meritò illa verba cõſtit.puritatem debebant intelligi, prout iacent:quia benè poſſunt referri tã ad ius Longobardũ,quàm ad ius Roma.Verũ non obſtantib.prædictis,licet hæc prima pars videatur benè defenſata ab impugnationib.contrarijs: ego tamen indubitanter teneo hãc ſecundam partem cõtrariam, ſcilicet,quòd imò in Regno ius Longobardum non præferatur iuri Romano, ſed ꝙ ipſum ius Romanũ ſit in viridi obſeruantia, & præferatur:& eo iure quilibet viuere præſumatur, niſi ſi & quatenus ex aduerſo ius Longobardum probaretur: vnde teneo hanc concluſionem. Quòd alleganti, quòd in regno viuatur iure Lõgobardo, vel in aliqua ciuitate regni,incumbat onus probandi. Et hanc meam cõcluſionem probabo non ſolũ per ius cõmune,& leges iuris cõmunis:ſed etiã per ipſaſmet conſtitutiones regni, & per alia iura municipalia: nec non per rationes vrgentiſſimas. Et quia omnes auctoritates contrariæ, quæ fouent primam partem,nituntur ex ſola deciſione illius cõſt. puritatem,quæ videtur eſſe principale fundamẽtum opinionis contrariæ: ego priùs nitar tale fundamentum optimis mediis penitùs demoliri:ad hoc,vt totum ædificium deſuper conſtructum corruat,iuxta tex.in c.cùm Paulus.j. q.j. vnde poſteà mea opinio luce meridiana clarior,& ſine aliquo obſtaculo apparebit. † Aſſumo igitur verba dictæ cõſtitut.puritatem. Et veneo ad ipſius interpretationem & declarationem:per quàm apertiſſimè oſtendam:quòd illa conſtit.non meretur allegari pro illa prima parte:ſed potiùs pro hac ſecunda parte contraria,quã teneo. Et præſuppono, quòd totum dubiũ faciebat ille ordo ſcripturæ, in quo ius Longobardum priùs nominatur,quam ius Romanum, vnde debet priùs ſeruari: arg. l.quotiens. ff.de vſufruct.& l. generaliter. §.ſi quidem.ff.de fideicom.libr. Hinc dicit Bald.in l. aduerſus. C.de fur.quòd prior in ordine ſcripturæ,præſumitur prior in tempore. † Et dicit Bald.in l.j.C.de imp.& alijs ſub.quòd ex ordine ſcripturæ datur regula,& dicunt Bar.& Bal.in j.cõſt. C.in fi.col. quòd ſi reperiuntur duo inſtrumenta ſcripta in eadẽ charta,præſumitur prius illud,

106 107 108

quòd præcedit ex ordine ſcripturæ. Idem tenent Mod.in l.j.ff. ſol. mat. Et dicit Bald. in l.ſi duas,in princip.ff.de execu. tut.quòd ex ordine ſcripturæ præſumitur ordo intellectus.Idem plenè tangit. Fely.in c.cùm dilecta de reſcript. † Ad hoc præſuppoſitum reſpondeo, vt incipiam tollere dubium, & dico ſic: Vbicunque mens diſponentis eſt certa,non conſideratur nec inſpicitur ordo ſcripturæ in legibus. Ita tenet Barto.per illum text.in l.cùm pater. §.fidei tuo committo. ff. de leg. 3.& idem Bartol. in l.2.§. prius,in fi.ff. de vulg. & pupilla,& ita intelligitur text. in l.nec enim ff. de ſol.idem tenet Bald. in d. l.ſi duas.ff.de execut.tut.vbi quando diſpoſitio loquentis eſt certa, non curamus ordinem verborum.Sed in terminis dictæ conſtit. puritatem mens diſponẽtis eſt certiſſima, qualiter & quando velit ſeruari ius Longobardum, vt modò declarabo:ergo non debemus curare illum ordinem, & quòd ſit certa mens diſponentis, probo. Nam verba formalia illius conſtit. ſunt hæc, videlicet, Ac demùm ſecundum iura communia, Longobarda, videlicet, & Romana, prout qualitas litigantium exegerit, iudicabunt, & c. † Nota igitur, quòd illud verbum iudicabunt, determinat & perficit totam orationem præcedentem: & tamen antè, quàm oratio ſit perfecta,eſt inſerta illa clauſula, prout qualitas litigantiũ exegerit,& c.quæ clauſula de neceſſitate debet referri ad hoc vltimum ca.ſcilicet,dum loquitur de iure communi Longobardo & Romano:pluribus de cauſis. Primò, quia eſt inſerta in medio ipſius capituli,ſcilicet, antè,quàm oratio eſſet completa: quo caſu ad ipſum tantum capitulum refertur: & non ad alia præcedentia ſeparata: ſecundũ Barto.in l.talis ſcriptura.colum.ij. circa fin. ff.de leg.j.& Bartol. in l. fin. ff.de reb.dub. per text.cum gloſſ. in l. filium. ff. quando dies leg.ce.& tenet Philip. Dec.in conſil.14. colum.3.in fin. verſ. & cùm talis clauſula, & c. Secundò, quia ſuprà in dicta conſtitu. præceſſerunt duo alia capitula: videlicet, primum, quòd Iudices iudicent ſecundum conſtitutiones: ſecundum quòd in defectum earum iudicent ſecundum conſuetudines approbatas: ac demùm ſecundum iura communia,& c. Et ad illa duo capitula præcedentia non poteſt referri dicta clauſula,prout qualitas litigantium, & c. quia reſultaret legum contrarietas.Nam legislator vult,quòd omninò ſeruentur conſtitutiones regni: & non attenditur qualitas litigantium, nec conſuetudo contraria: vt in procem.conſt.§. fin.† Item,vbi eſt conſuetudo approbata in ciuitate, illa habet vim legis: & illam tenentur ſeruare omnes de ciuitate:quia dicitur lex municipalis, l. j. C. de emend.lib. & l.de quibus, cùm ibi nota ff.de leg. & inſtit.de iure nat. §.ex non ſcripto,& c.cum conſuetudinis, & c.fin. de conſuet.vnde non attenditur qualitas litigantis contra antiquam conſuetudinem. † Ergo ſequitur, quòd ſtante contrarietate, quæ ſemper cuitanda eſt, illa clauſula non poteſt ad alia capitula referri,niſi ad hoc vltimum:cùm poſſit aſſignari ratio,quare ad alia non referatur:vt dicunt Bart.& Bald. & cõmuniter docto. in l.j.C. de libe.præte.& Bar.in d.l.talis ſcriptura. ff.de leg.j.& in l.ſi idem cum cod.§.fi.ff.de iur.om. iudi.& Alex.in conſil.48.colum.3.ver.ſed ita in j.volum.Cùm ergo dicta clauſula de neceſſitate referatur ad hoc vltimum capitulum:latis clarè patet de mente diſponentis, quòd non vult iura Longobarda præferri præcisè iure Romano: ſed illa ſeruari ſecundum qualitatem litigantium, prout ibi exponit Andr.de Iſern.ſcilicet, vt ille,qui viuit iure Longobardo, iudicetur per ius Longobardum. Ille verò, qui viuit iure Romano, iudicetur per ius Romanum, ergo ſequitur ꝙ ſi litigator viueret iure Romano, non compellitur Iudex iudicare ſecundũ ius Longobardum, & ſic non præferet ius Longobardum Rom.quia ergo apparet de mente diſponentis, non eſt curandus nec inſpiciendus dictus ordo verborũ, ſed ſola mens.† Secũdò, principaliter quòd dictus ordo non ſit curandus, adduco aliam regulam:vbicunq; ordo ponitur in aliqua diſpoſitione, gratia exempli pro doctrina, nunquam cenſetur poſitus pro forma: nec ſeruari debet, text. eſt in ca. decernimus, & ibi Card.de iudi. vbi Epiſcopus & Abbas præferuntur in ordine Archiepiſcopo, & tamen nulli dubium eſt, quòd Archiepiſcopus eſt dignior,& deberet primò nominari: & non eſt alia ratio, niſi quia illa nominatio fit gratia exempli,vnde non inſpicitur ordo: ita etiam tenet Felyn.in d.c. cùm,

cùm dilectus, colum. vj. verſi. 2. declara. & c. de reſcripe. ſed in propoſito in d. conſt. puritatem, illa nominatio iurium Longobardi & Romani, fuit facta gratia exempli: quod patet per illam dictionem, videlicet: quæ eſt dictio declaratiua & exemplificatiua: vt ſuprà dixi. Nam primò dicitur ſecundum iura communia, & poſtea exemplificat declarando, quæ ſint iſta iura communia: ergo ſequitur, quòd ille ordo non eſt inſpici-
114 endus. † Tertiò, quia vbi conſtat de ordine intellectus, non curatur, nec inſpicitur ordo ſcripturæ, ita dicit Barto. in l. ita tamen, §. qui ſuſpectum, & in l. Scæuola circa fin. ff. ad Treb. ſed ibi conſtat de ordine intelle ctus: qui eſt, vt in viuentibus iure Longobardo tantum ſeruetur ius Longobardum, & non in alijs: per illam clauſulam, prout qualitas, & cæt. ergo non curatur ordo ſcri-
115 pturæ. † Quartò, quia quando ordo ſcripturæ perturbat ordinem neceſſitatis, non attenditur, imò reducitur ad ordinem neceſſitatis. Ita tenet Barto. in l. Gallus. §. quidam rectè, colum. 2. ff. de lib. & poſth. & ibi per alios docto. & Bart. in l. j. in fin. C. de exe. re. iud. ſed in d. conſtit. eſt ordo neceſſitatis: quòd in viuentibus iure Rom. ceſſet ius Longobard. ſed tunc præferatur, quando litigantes eo iure viuerent: ergo iſte ordo eſt attendendus, non ordo ſcripturæ. Quintò, quòd dictus ordo non ſit ſubſtantialis nec inſpiciendus: pondero vnam aliam conſt. videlicet, conſt. quæ incipit, vt vniuerſis, vbi ſunt ſimilia verba, & nulla fit mentio de iure Longobardo. Nam dicit, quòd Iudices iudicent ſecundum conſtitut. & deinde ſecundum conſuetudines, & demùm ſecundum iura, non ſpecificando, quæ iura: quo caſu in dubio appellatione iuris ſimpliciter, venit ius Romanum per antonomaſiam. §. ſed quoties inſt. de iure natu. vnde illa conſtit. ſentit totum cõtrarium, & ſic facit pro parte noſtra: quia ceſſante conſuetudine, debet iudicari ſe-
117 cundum ius Romanum, ergo præponitur iuri Logobardo, & hanc ponderationem ſentit etiam Matthæus, in d. conſtit. puritatem. Sed poſſet aliquis inſtare & dicere, quòd illa conſtit. vt vniuerſis, eſt correcta per conſtitu. puritatem, quæ eſt ſequens, & poſterior in ordine. Ad hoc dico, quòd imò non eſt correcta, quia dicta conſti. puritatem, dicit illud idem, niſi quia addit illam limitationem in viuentibus iure Longobardo, vnde illa conſtit. puritatem, eſt potiùs limitatiua, quàm correctiua, quia ſemper in dubio vitanda eſt legum correctio, l. præcipimus. C. de appellat. & l. ſancimus. C. de teſt. Dicamus ergo ſic, iungendo vtrãque conſti. qui Iudex ceſſante conſuetudine, debet iudicare ſecundum iura, ſcilicet, Romana, & ita loquitur conſtit. vt vniuerſis fallit, quando qualitas litigantium aliud exigeret: quia tunc procedit conſtitut. puritatem, vnde dicta conſti. vt vniuerſis, ponit regulam: conſtit. verò, puritatem, ponit
116 limitationem. † Cui regulæ ſtandum eſt, donec probetur limitatio. c. ad decimas, de reſti. ſpol. lib. 6. & no, Bart. & Docto. & l. ex quacunque. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. Sextò, quòd dictus ordo non ſit inſpiciendus, nec formam inducat, pondero nouiter vnam aliam conſt. ab alijs non ponderatam, quæ incipit cum circa, quæ mandat iudicibus & officialibus, vt decidant cauſas iuxta tenorem conſtitutionum, & iura, & conſuetudines approbatas: & iſte eſt ordo formalis, quo ad verba illius conſt. cùm circa, & ſic primò dicit ſecundum conſtitutiones, poſteà ſecundum iura, & poſteà ſecundum conſuetudines. Certè ſi vellemus inſpicere ordinem verborum, ex quo procedit ius commune, præfertur ius commune conſuetudinibus, quòd eſt falſum: quia imò conſuetudines derogant iuri, & præferuntur iuri. vt d. conſtit. puritatem, & l. de quibus. ff. de leg. & l. j. C. de emanc. lib. Patet ergo, quòd ibi non inſpicitur ordo ſcripturæ, prout etiam dicit, vbi gloſſ. vnde minimè debet inſpici in d. conſtit. puritatem, cùm de eodem caſu loquatur. Præterea, illa conſti. cùm circa, eſt poſterior: & dicit ſecundum iura ſimpliciter: vnde intelligitur de iure Romano, vt ſuprà dixi in præcedenti argumento, & ſic facilius tollit illud mo-
117 tiuum ſuprà factum: cùm ſit poſterior. † Septimò, pondero conſtit. quæ incipit ſpeciale, quæ vult, quòd vnus ſit ordo iudicij in omnibus perſonis, & nominat ibi ſingulatim, ſiue quis fuerit Francus, ſiue Romanus, aut Longobardus: & ſic in ordine nominat vltimo loco Longobardum: ergo patet, quòd eſt minùs dignus, tanquam vltimò nominatus. Nam primò nominatus,

censetur maior & dignior: secundum Bal. in l. cùm quidam, col. j. C. de verb. sig. per. l. j. ff. de albo. scrip. & Bal. in auth. hoc amplius col. p. C. de fideic. facit text. in l. quotiens. ff. de vsuf. Longobardus ergo, vltimo loco nominatus, tenetur minùs dignus, vnde meritò eum postponemus. Per hæc igitur septem argumenta & ponderationes satis videtur sublatum dubium, quod fiebat ex ordine illius constit. puritatem, quæ septem rationes tollunt & destruunt totum fundamentum tenentium partem contrariam, qui omnes se fundant per illam constitut. Ac firmant rationes prædictæ & corroborant hanc secundam partem, quam teneo. Sublato ergo obstaculo de ponderatione illius constit. confirmo & corroboro modò hanc secundam partem, tanquam verissimam, infrà scriptis alijs fortissimis rationi-
118 bus & argumẽtis. † Et primò adduco regulam, quæ se ita habet: Omne id, qꝙ est magis dignũ & nobile, debet præferri minùs digno et minùs nobili. Regula est trita in iure, quę traditur in §. fin. instit. de iu. nat. & in c.
119 quòd in dubijs, de conse. eccle. vel alta. facit text. in cap. episcopus, xcv. distinct. † Sed negari non potest, quòd ius Romanum est digniùs iure Longobardo, pluribus de causis. Primò, ratione causæ efficientis: quia ius Longobardum fuit pro maiori parte cõditum à quibusdam Regibus Apuliæ: vt suprà dixi, in prin. huius quæst. Ius verò Romanum fuit conditum & compilatum ab Imperatore Iustiniano, qui fuit dominus totius mũdi. l. deprecatio, ad l. Rhod. de Iac. & tantò digniùs, & nobiliùs dicitur opus, quantò à nobiliori & digniori procedit. vnde dicimus magis dignum eum, qui acquirit dignitatem immediatè à principe, quàm eum, qui acquirit ab inferiore: vt inquit Spec. in tit. de citatione. §. iam de citatione, colu. 4. vers. porrò, si sunt plures, & c. pro hoc est text. in l. 2. ff. de albo scri. & est
120 cum gl. in c. per tuas de maio. & ob. in c. cũ in distribuendis, de temp. or. † Leges ergo Imperatorum, censentur procedere ab ipso Deo: quia Imperator dicitur diuina gratia constitutus, secundum An. de Iser. in rubr. de prohi. feu. alie. per Loth. & est Imperator in terris, sicut Deus in cælo, & dicitur habere diuinum numen, secundum Andr. de Isern. in cap. j. ver. ad felicem, quæ sint reg.

121 † Secundò, ratione iustitiæ & melioris rationis. Nam ius Romanum, & præsertim leges Iurisconsult. fuerunt factæ cum tanta iustitia & ratione, vt in eis iniustitia aliqua inueniri non possit: vt testatur Andr. de Isern. in constitut. si damna. colum. fin. in princ. hoc etiam probatur, instit. de lege Fusia Caninia tol. per totum tit. vbi Imperator sustulit illam legem, tanquam sine ratione, & in quampluribus alijs legibus similibus sublatis in corpore iuris, ius verò Longobardum, ius est iniustum & sine ratione factum: vnde appellatur ius asininum, secundum An. in cap. j. §. fin. de notis feu. & Bald. Odof. in auth. dos data. C. de don. ante nupt. meritò est postponendum iuri Romano, & non præponendum. Secundò, principaliter istam partem confirmo, per d. constitu. puritatem, retorquendo ipsam contra tenentes primam partem, quam põdero duobus locis. Primò, dum dicit, pro vt qualitas litigantium exegerit, exponendo, prout exponit ibi Andr. de Isern. & suprà dixi. Nam per illa verba permittit illa constit. quòd in Regno viuatur iure Romano, & iure Longobardo permissiuè & non imperatiuè: vnde non imponit necessitatem, quòd quilibet viuat iure Longobardo. Item permittit, quòd Iudices præferant ius Romanum iuri Longobardo in viuẽtibus iure Romano, sequitur ergo, quòd malè allegatur illa const. per eos, qui dicunt quòd de necessitate in hoc regno viuatur iure Longobardo, & illud præfertur iuri Romano: quia si esset ista necessitas, illa cõstit. loqueretur præcisè, quòd Iudices indistinctè seruent ius Longobardnm, siue aliquis viuat eo iure, siue non, sicut dixi præcisam obseruantiam constitutionum, &
122 consuetudinum. † Sed quia noluit loqui præcisè sed permissiuè, referendo se ad qualitatem hominum per dictionem, prout, quæ est dictio relatiua & limitatiua, secundum Bart. in l. edita. col. pen. C. de eden. & tex. in l. prout, ff. de sol. & in cle. j. §. volumus, de foro comp. & not. Bart. in extraua. ad reprimendum, in verb. prout, & Philip. Decius in consil. lxiij. col. 4. Sequitur ergo, quòd tota obseruantia iuris Longobardi, dependet à qualitate viuentium: ergo non est præcisa nec necessaria. Vnde illa const. puritatem facit potiùs pro ista parte, quam

teneo,

teneo. Aliam ponderationem illius conſt.
123 dicam infrà.† Tertiò iſtam partem confirmo: quia ritus magnæ curiæ vicariæ dat mundualdum in regno mulieribus, tantum viuentibus iure Longobardo, vt dictat ritus magnæ curiæ in nu. xlviij. incipiens. Item quòd curiæ ipſę, & c. Ergo à contrario ſenſu mulieribus viuentibus iure Romano non dat mundualdum: cùm etiam in ſtatuto capiatur arg. à contrario ſenſu: quando diſponit ſuper caſu non prouiſo à iure communi, prout eſt ille ritus: ita tenet Alexan. in l. j. colum. xij. ver. ſecunda concluſio. ff. 127 de offic. eius, cui manda. eſt iur. Bald. in l. apud antiquos. C. de fur. & in l. 2. C. de cond. inſer. Mundualdus eſt inductus à iure Longobardo, & tamen ille ritus, qui facit ius nouiſſimum, in hoc Regno coarctat hanc obſeruantiam tantùm in mulieribus viuentibus iure Longobardo: ergo à contrario ſenſu permittit mulieres huius regni, viuere iure Romano: ſi volunt, & quod non v-
124 tantur mundualdo. † Iſtud tamen de mundualdo mulieris limita procedere, quando mulier contrahit nomine proprio, ſecus ſi nomine alieno, puta, procuratorio vel tutorio nomine: quia tunc valet contractus, etiam ſine mundualdo, ſecundum Alex. in l. quæſitum. col. fin. ff. de in ius voc. & Paul. Caſt. in l. cuicunq; §. ſi ab alio. ff. de inſtito.
125 † Quartò, iſtam partem confirmo, per id, quod fuit deciſum in ſacro conſilio Neapolitano: vt refert Matth. de Afflict. in deci. ſacri concilij. cclx. ſcilicet, quòd mulier viuēs iure Longobardo, non poſſit facere teſtamentum ſine mundualdo: ergo ſi viuit iure Romano, poteſt facere ſine mundualdo. Ergo permittitur viuere iure Romano: quia ſi non permitteretur, fuiſſet indiſtinctè deciſum, quòd nullum teſtamentū mulieris in Regno valeat ſine mundualdo.
126 † Quintò, confirmo per generalem cōſuetudinem huius Regni, & obſeruantiam notoriam temporis, cuius nō extat memoria in contrarium, quæ habet vim legis, & priuilegij, ſecundum Abb. in ca. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verbor. ſignific. & And. de Iſer. in c. Imperialem. §. præterea ducatur, colu. pen. in prin. de prohi. feu. alie. per Fede. & in ca. j. verſic. flumina nauigabilia. col. 2. quæ ſint rega. & in conſti. ſi diuitio, col. 3. & in conſti. quadragenaria, col. [illegible] & habetur in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æſti. Quæ obſeruantia eſt, vt ſolo iure Romano viuatur, & quòd penitùs ſit iuri Lōgobardo derogatum. & hoc patet euidenter: quia quamplures diſpoſitiones iuris Longobardi non ſolùm non ſeruantur in Regno, verùmetiam ſeruatur totum contrarium, vt videmus in teſtamentis mulierum, quæ in omnibus ferè ciuitatibus huius Regni fiunt ſine mundualdo, & hoc eſt notorium maximè inter omnes tabelliones huius Regni, & per ſchedas tabellionum mortuorum. † Item de iure Longobardo cognati ſunt incogniti in ſucceſſionibus, adeò quòd non ſuccedunt, nec etiam mater filio, tanquam cognata. Item filij naturales non excluduntur totaliter per filias legitimas & naturales de iure Lōgobardo, prout hæc omnia notat gloſſ. & ibi per doct. in c. j. §. hoc autem de his, qui feu. dare poſſ. Et tamen videmus, quòd in Regno ita ſuccedunt cognati ſicut agnati, & offenditur ſola gradus prærogatiua, ſecundum formam. §. nullam in auth. de hære. ab inte. & authent. ceſſante. C. de legi. hære. Item filij naturales excludūtur per filias legitimas, niſi aliquid ſibi relinquatur pro alimentis: iuxta c. cùm haberet, de eo, qui dux. in vxor. quam pol. per adult. & ſic ſola obſeruantia iuris Romani viget. Et de hoc reperiuntur infinitę ſententię latæ tam in ſacro conſilio, quàm in omnib. curijs ciuitatum huius Regni, ſic etiam & quā plura alia exempla poteſt ſtudioſus inueſtigare, in quibus differt ius Romanum à Longobardo, & in eis ſolo Romano iure vtimur in Regno. Ergo cenſetur abrogatum ius Longobardum, ſaltem ex generali conſuetudine tā antiqua, & inueterata in hoc Regno: vnde meritò dicit Bald. in d. auth. dos data, quòd tale ius receſſit ab aula: quia abijt in deſuetudinem. Quando ergo eſſet diſceptatio, quo iure viuatur in Regno, ſufficeret allegare hanc notoriam obſeruantiam: quia ſi ius Romanum ſeruatur in iſtis exemplis propoſitis, præſumptio eſt, quòd ſeruetur etiam in alijs omnibus: quia ſi ius Romanum ſeruatur: ergo eſt ius ſaltem longiſſimo vſu approbatum, iuxta l. [illegible] legibus, & niſi contrarium [illegible] exemplis, [illegible] ſemper ſeruatur † per quæ

tradit Andr. de Iſern. in d. ca. imperialem. §. præterea ducatus, colum. 2. in fin. verſ. ſed quomodo probabitur, & c. vbi dicit, quòd ius Francorum, ſi probandum eſt, ſufficit probare, quòd aliàs illi de domo ſeruauerunt, quòd primogenitus ſuccedat: quia ex hoc ſolo transfunditur onus probandi contrarium in aduerſarium: ergo patet, quòd ex ſola probatione vnius capituli iuris Francorum, præſumitur, & probatur, quòd viuatur iure Francorum, quantò fortiùs id dicendũ eſt in iure Romano, cuius obſeruatia probatur notoriè ex mille, & infinitis capitulis, & antiquiſſimo tempore, vnde ſuccedit, diſpoſitio l. minimè. ff. de leg.

129 † Et quod iſta generalis obſeruantia & cõſuetudo tanquã notoria non indigeat probatione, ſed ſufficiat eam allegari, eſt decisũ in terminis Bal. in l. j. col. 2. in fin. verſic. ſed hic quæro, & c. C. ad Velleia. vbi expreſsè dicit. qd' conſuetudo notoria eſt, quę liquet ex inſpectione omniũ publicorum inſtrumentorum, & non oportet eã probare. Sextò nunc pondero iterũ dicta conſt. puritatem: quam retorqueo pro iſta parte quam teneo, & iſta eſt noua ponderatio, & ab alijs hactenus non cogitata. Nam vult illa conſt. quòd primò iudicetur ſecundum conſtitutiones, poſteà ſecundum conſuetudines approbatas, & poſteà ſecundũ iura, & c. per hoc dico, quòd ſtante conſuetudine generali in hoc Regno, quòd cauſæ decidantur ſecundum ius Romanum, prout ſuprà probaui, illa conſtitutio decidit caſum noſtrum pro iſta parte: quia præponit conſuetudi-

130 nem iuri Longobardo. † Sed nulla poteſt eſſe fortior & melior conſuetudo, quàm illa, quæ eſt conformis iuri communi: vt eſt text. not. c. ſopitæ, & ibi not. extra de cenſi. & in c. cùm dilectus, de conſuetud. & quòd poſſit eſſe cõſuetudo conformis iuri communi, tenet Abb. in ca. fin. colum. penult. in princ. de conſuetu. iſta ergo generalis obſeruantia iuris Romani contra ius Longobardum, induxit quandam notoriam & approbatam conſuetudinem conformem iuri communi Romanorum: vnde ſecundum hanc conſuetudinem debet priùs Iudex iudicare, & ea ceſſante, tunc demùm recurret ad ius Longobardum, & ita ſubtiliter bis ponderata illa conſtit. puritatem, facit pro iſta parte: imò ſi aliquid dubij haberet dicta conſuetudo, reciperet interpretationem à iure communi Romanorum, quòd eſt ius generale. l. ſi ſerui veſtri. C. de noxa. actio. & habetur in d. c. cùm dilectus, nõ autem reciperet interpretationem à iure Longobardo, quòd eſt ius locale, ſecundum Bal. in c. j. §. & quia vidimus, col. 6. in fi. de his, qui feud. da. poſſ. Septimò & vltimò, pro iſta parte adduco omnes illas decẽ auctoritates, quas ſupra collegi arguendo pro hac ſecunda parte, quæ omnes remanent in ſuo robore: quibus, dato, quòd ſuprà diſputando voluerim reſpondere, tamẽ nunc tangendo veritatem, dico dictas reſponſiones nõ eſſe ſufficientes, vnde inquãtum ad primam, ſecundam, quintam, ſextã, & ſeptimam auctoritates, dicebam eas procedere de iure communi, ſecus eſt in Regno, per d. conſtitu. dico, quòd eſt mala reſponſio, ex quo in regno nihil reperitur innouatum contra dictas deciſiones: vt ſuprà probaui. in d. conſtitut. puritatem, facit potiùs pro iſta parte: imò eſt conformis cũ dicto Ba. in d. l. ſi inuita. C. de nupt. qui dicit, quòd de tali iure non eſt curandum, niſi in loco, vbi ſeruatur de conſuetudine: vnde fateor iſtud, quòd quãdo ex aliqua parte Regni probaretur, quòd illud ius ſeruatur, vel quòd eo iure viuitur, ibi eſſet ſeruandum, & non alibi, & hoc propriè vult d. conſtit. vt ſuprà dixi, tamen onus probandi ſemper incumbit alleganti illud ius, cùm ſitiùs locale: vt ſuprà declaraui, vnde remanent dictæ quinque deciſiones in eorum robore & obſeruantia, cum iure communi vtamur. Item ad tertiam auctoritatẽ And. de Iſern. in cap. j. de notis Feudo. dico non eſſe benè reſponſum: quia imò meliùs fuit locutus ibi, quàm alibi, ex quo tale ius ſine ratione non debet ſeruari: & maximè, cùm dicta deciſio ſit conformis cum deciſione Bald. & aliorum docto. ſuprà allegat. vnde cenſetur magis communis, cùm plurium auctoritate fulciatur. l. j. ver. & ſanè crebrior, ff. de offic. quæſt. nec procedit arg. de l. proſpexit. ff. qui & à quibus, quia non reperitur dictum ius præcisè approbatum per Regni conſtit. niſi in loco, vbi viget, & ita dicit idem Andr. in ca. j. de feu. cogni. & ibi etiam Bald. magis clarè, quàm alius, dicit expreſsè, in 1. colum. quòd inter eos, qui viuunt iure Romano, cauſa deciditur ſecunduma

cundum ius Romanum, & inter eos, qui viuunt iure Longobardo, causa deciditur secundum ius Longobardum, vnde habuit Bald. ibi propriè sensum d. constit puritatem. Nec valet responsio data ad quartam authoritatem, scilicet And. in d.c.1. de feu. cogni. quia non est verum, quòd constitutio necessitet homines huius Regni, quòd viuant iure Longobardo: imò ponit in eorum arbitrio: vt suprà probaui. Item, ad octauam authoritatem Lucæ de Penna, reprobatur responsio eodē modo quo præcedens. Nec obst. quòd And est maioris authoritatis: quia cū sit sibijpsi contrarius in pluribus locis, tenenda est eius authoritas, vbi melius dixit. Ad nonam authoritatem scilicet, in c. translato. de const. minimè valet responsio: quia nego, quòd successores in regno confirmauerint præcisè, & necessariò ius Longobardū: sed vt suprà dixi, imò si placuisset illud ius imperatorib. insertum fuisset illud in voluminibus iuris ciuilis: sed quia nō inseruerunt, apparet, quòd tale ius reprobauerunt, prout in simili arguit Alua. in prælu feu. in 4.q. Item responsio data ad decimā authoritatē Matt. de Afil. qui sequitur Luc de Penna, minimè procedit per easdem rationes, & sic remanet ista pars cō probata & firma. Superest tantū respondere ad decem authoritates contrarias adductas, pro prima parte. ad quas satis patet responsum prædictis: quia quatenus expressè dicunt, q̄ ius Longobardum præferatur, malè loquūtur, & veriores sunt authoritates contrariæ; & maximè, cùm, vt plurimum sint authoritates And. de Iser. qui tenet alibi contrarium: solū respondeo ad quintam authoritatem And in d.§. præterea ducatus: nā loquitur ibi de iure Longobardo & Francorū, non autem de iure
131 Romano. † Et verū est quòd ius Francorū, est speciale ius & onerosum, & contra ius commune: vt dicit And. in d. §. præterea ducatus, col. iij. in addi. vnde debet probari per allegantem: aliàs præsumitur, vnde quando esset differentia inter ius Francorum & Longobardum, fateor quòd potius præsumatur ius Longobardum, maximè in succedendo, ex quo est conforme cum iure communi, in eo, quòd admittit omnes filios æqualiter ad successionem, secus est, quando differentia esset inter ius Longobardum & ius Romanum, prout est quæstio nostra: quia tunc potiùs Romanū præfertur, & proceditur per prædictæ. Vltimò, superest respōdere ad id, q̄d dicit And. in d. const. puritatem, & in prælud. in 3.q. prin. circa fi. vbi dicit, quòd ista consuetudo per quam aliqui non seruant ius Longobardum, non valet: quia est contra constitutiones Regni: vnde tales non seruantes, non excusantur consuetudine, secundū eum, in hoc dico indubitāter, quòd And. malè loquitur, & dicit contra casum d. cōstit. puritatem ibi: prout qualitas litigantium, &c. quia immò d. constit. approbat hanc consuetudinem, cùm permittat, quòd viuatur iure Romano, & quòd iudex sequatur ius Romanum in viuentibus secundum illud. Quod fortificatur ex his, quæ suprà dixi ad corroborationem huius partis. Vnde melius locutus fuit And. d.c.j. de feud cogn. & ibi Bal. vbi dicit, quòd seruatur vbi eo iure viuitur: ergo vbi eo iure non viuitur, non seruatur: & sic potest esse consuetudo, quòd eo iure nō viuatur concluſiuè: ergo teneo, quòd ius Romanum præfertur Longobardo: & qui dicit, quòd viuitur iure Lōgobardo, debet hoc probare: & similiter incumbit onus probandi ei, qui dicit, quòd in regno viuitur iure Longobardo: nā præsumitur, quòd viuatur iure Romano, per ea, quæ superius dixi: & hanc puto esse merā veritatem. Et per hæc sit expedita ista not: quæstio, quam nullus
132 hactenus ita plenè examinauit. † Præsuppositā hac declaratione nouem iurium, vt videremus à quo iure initiū habuit ipsum iudicium, superest modò deuenire ad decisionem principalis quæstionis, scilicet, vnde habuit originem iudicium: super qua concludo, quòd iudiciū incepit iuris naturalis primæui, & iuris diuini. †
133 sic habuit originem: in paradyso, vnde expulsus fuit Adam: nam cùm Deus creauit primum hominem, dedit sibi legem præceptiuā, quòd non deberet cōedere de ligno vetito: ipse autem homo fuit inobediens, & venit contra præceptum Dei, & comedit de ligno, quod Deus sentiens, iratus citauit ipsum, dicens: Adam, vbi es? qui comparuit coram Deo. Deus autem increpauit ipsum, ex eo, quòd noluit suis præceptis obedire, qui Adam volēs se excusare, dixit: mulier, quam

[illegible] & pupilli: nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum, &c. & Hier. cap. xxij. Facite iudicium & iustitiam: & liberate oppressum de manu calumniatoris, &c.

† Fuit successiuè cognitum iudicium in testamento nouo per legem Euangelicam & Apostolicam: vt patet de Iesu, qui fuit ductus ad Pilatū: & in iudicio condemnatus: licet iniustè, & habetur, xvj. distinct. c. j. & 2. & 3. & postea fuit iudicium cognitum & ampliatum, & magis ordinatum per legē ciuilem & canonicam, vt patet in toto tit. ff. & C & extrà de iud. & sic successiuè, cùm hodie præfatis vtamur legib. vtimur etiam & iudicio. † Fuit autem inuentū iudicium ex necessitate, ne quis diceret sibi ius propria authoritate: & ne quis propria authoritate audeat sumere vltionē. l. nullus. C. de Iudæ. & c. ad hoc. xvj. q. j. & tex. cum glo. in c. nisi bella xxiij. q. j & no. Spec. in tit. de off. com. iud. §. potest in princ. & idem Specul. in præcom... partis habuerunt enim iura valdè pro abominabili, quòd quis propria autoritate sibi ius dicat, hinc introduxerunt pœnas amissionis iuris. l. extat ff. quod met. cau. & l. si quis in tantam. C. vnde vi. Et per prædicta remaneat expedita hæc tertia pars prin. huius tractatus. Sequitur nunc quarta pars, quæ diuiditur per distinctiones. Robertus de Maranta Venus. Iuris vtriusq; D excellentissimus.

QVARTA PARS.

Iudicium duplex. Et super eo loco xx. distinctiones, non minus acutæ, quàm copiosæ.

1 *Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mistum.*

2 *Causa ciuilis quæ dicatur, & quæ criminalis.*

3 *Causa criminalis dicitur, si agatur ex crimine infamante, etiam si agatur ciuiliter.*

4 *Agi potest ex delicto ciuiliter, & criminaliter, scilicet ad interesse, & ad pœnam.*

5 *Actio ciuilis vbi non oritur, nec etiam oritur criminalis.*

6 *Actio ciuilis, & criminalis, quando cumulentur.*

7 *Homicidio commisso oritur criminalis accusatio ad pœnam, ac etiam actio in factum ad interesse.*

8 *Expensæ medicorum, & medicinæ debentur vulnerato, & qualiter intelligatur.*

[illegible] & exinde in anteà inuentum fuit iudicium, vnde cōclusiuè iudicium habuit originem in paradyso secundum Archi. super 1. rub decre. col. 1. & Spec. in proœm. 1. partis, col 6. vers. sanè placitandi, & c. ex quo dico, quòd fuit inuentum iudicium de iure naturali primæuo, eo ipso, quòd fuerunt creati primi Parentes: & propter illā rationē, quam fecit Adam: nam cognoscens se peccasse propter inobedientiam, fuit motus ex quodam naturali instinctu ad defensionem sui ipsius: & in hoc comparabatur ius naturale commune primæuum: fuit etiam & cooperatio iuris naturalis secunda rij, scilicet, rationis: inquantum scitur abdicare à se culpam, & applicare alij: quia vt se defenderet, inculpauit Euam vxorem suā, quòd eum deceperat: & Eua inculpauit serpentem: vt d. cap. serpens: deinde iudicium habuit suā prosecutionem & augmentum de iure gentium: quo iure omnia mandabantur executioni manu regia, & manu principis, quia nundum erant inuentæ actiones: nec magistratus: vt dicit tex. in l. ij.

134 In prin. ff. de origi. iur. † Fuit etiam cognitum iudiciū tempore legis veteris Moysi in veteri testamento: qui statuit legem, quòd in ore duorum vel trium stet omne verbū: vt habetur Deuteron. cap. xix. & sic patet quòd erat tunc iudicium in vsu: quia erat vsus testium: idem probatur per id, quod dicimus de Susanna: vt habetur Dani. cap. xiij vbi Susanna erat damnata ad mortem per depositionem duorum testium deponentium de adulterio per eam patrato: & postea Daniel, inspiratus à Deo, examinauit dictos testes semotim: & inuenit eos varios in loco: vnde apparuit eorum falsitas, & fuerunt interfecti: & Susanna tanquam innoxia liberata: probatur etiam Leuit. ca. xix. vbi dicitur: Non facies iniquum aliquod in iudicio, &c & Deuteronom. cap. xxiiij. vbi dicitur, non peruertes iudicium

135 † Fuit successiuè cognitum iudicium in testamento nouo per legem Euangelicam & Apostolicam: vt patet de Iesu, qui fuit ductus ad Pilatū: & in iudicio condemnatus: licet iniustè, & habetur, xvj. distinct. c. j. & 2. & 3. & postea fuit iudicium cognitum & ampliatum, & magis ordinatum per legē ciuilem & canonicam, vt patet in toto tit. ff. & C & extrà de iud. & sic successiuè, cùm hodie præfatis vtamur legib. vtimur etiam & iudicio. † Fuit autem inuentū iudicium ex necessitate, ne quis diceret sibi ius propria authoritate: & ne quis propria authoritate audeat sumere vltionē. l. nullus. C. de Iudæ. & c. ad hoc. xvj. q. j. & tex. cum glo. in c. nisi bella xxiij. q. j & no. Spec. in tit. de off. com. iud. §. potest in princ. & idem Specul. in præcom... partis habuerunt enim iura valdè pro abominabili, quòd quis propria autoritate sibi ius dicat, hinc introduxerunt pœnas amissionis iuris. l. extat ff. quod met. cau. & l. si quis in tantam. C. vnde vi. Et per prædicta remaneat expedita hæc tertia pars prin. huius tractatus. Sequitur nunc quarta pars, quæ diuiditur per distinctiones. Robertus de Maranta Venus. Iuris vtriusq; D excellentissimus.

QVARTA PARS.

Iudicium duplex. Et super eo loco xx. distinctiones, non minus acutæ, quàm copiosæ.

1 *Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mistum.*

2 *Causa ciuilis quæ dicatur, & quæ criminalis.*

3 *Causa criminalis dicitur, si agatur ex crimine infamante, etiam si agatur ciuiliter.*

4 *Agi potest ex delicto ciuiliter, & criminaliter, scilicet ad interesse, & ad pœnam.*

5 *Actio ciuilis vbi non oritur, nec etiam oritur criminalis.*

6 *Actio ciuilis, & criminalis, quando cumulentur.*

7 *Homicidio commisso oritur criminalis accusatio ad pœnam, ac etiam actio in factum ad interesse.*

8 *Expensæ medicorum, & medicinæ debentur vulnerato, & qualiter intelligatur.*

9 *Agi an possit ex eodem delicto criminaliter, ex quo prius actum fuit ciuiliter.*

10 *Pœna in actione iniuriarum cui applicetur.*

11 *Pœna iniuriarũ æstimatur per iudicem, quando per querelam agitur.*

12 *Iniuriarum accusatio criminalis non datur in Regno si sunt iniuriæ verbales.*

13 *Iniuria si esset facta viduæ, Ecclesiasticis personis, aut miserabilibus, potest ex officio procedi.*

14 *Locus, & tempus commissi criminis, in libello requiritur.*

15 *Iniuriarum libellus, si constat per confessionem partis, non requirit appositionem loci, & temporis.*

16 *Iudex arbitratur pœnam secundum qualitatem personæ, loci, & dignitatis, quando pœna iuris petitur quis puniri.*

17 *Iudicium an ciuile, vel criminale dicatur, quando agens iniuriarum actione concludit in iuriantem condemnari ad satisfactionem iniuriæ, sine honoris.*

18 *Causa criminalis dicitur, quando de iudice suspecto agitur.*

19 *Libellus in quo pro æstimatione iniuriæ, & delicti satisfactio in pecunia petitur non tenet.*

20 *Pœna ambæ quando tendunt ad vindictam, vna non tollitur per alteram. quæ non fuit sufficienter irrogata.*

21 *Puniri minori pœna, an puniatur maiori.*

22 *Cautela libellantis vt in eodem libello possit petere æstimationem, & satisfactionem iniuriæ, & num. 25.*

23 *Libellus qualiter formetur, de duobus reis deliendi.*

24 *Validum est arg. de persona, ad res: & econtrà.*

25 *Agens iniuriarum actione, iniuriam æstimare potest, & in calce libelli addere, quòd si index non puniuerit sufficienter reum, reseruat sibi petere satisfactionem, & talis libellus procedit.*

26 *Agens sedhibitoria, potest protestari de vitijs non apparentibus.*

27 *Iudex laicus, & iudex ecclesiasticus, an possint de vno delicto cognoscere, vbi pœna ciuilis diuersa est à canonica.*

28 *Libellus vt procedat, quando simul ex eodem delicto ciuiliter, & criminaliter agitur, debet actor principaliter agere criminaliter petendo reum puniri, & incidenter per iudicis officium rei restitutionem petere.*

29 *Iudicium ciu. & crimin. potest æquè principaliter cumulari, quando delictum est tale, in quo quis venit ad mortem principaliter condemnandus.*

30 *Libellus in quo petitur aliquem puniri, & condemnari ad rei restitutionem valet & salnatur.*

31 *Verba libelli impropriantur, vt salnetur libellus.*

32 *Causa ciuilis, & non criminalis dicitur, vbi ad primationem officij agitur. nisi pœna ista imponeretur per statutum, num. 33.*

34 *Causa ciuilis dicitur, vbi agitur de adulterio ad solam separationem thori: & potest in ea procurator intervenire.*

35 *Causa dicitur ciuilis, quando per viam inquisitionis, ad priuationem beneficij propter crimen, nulla præcedente accusatione, nec exceptione agitur.*

36 *Delinquens militum puniur de iure canonico, quando agitur per viam inquisitionis.*

37 *Causa ciuilis dicitur, quando opponuntur crimina contra testes, ad repellendum à testimonio.*

38 *Libellus in quo agitur ciuiliter de crimine, an & quando locum & tempus continere debeat.*

39 *Causa dicitur ciuilis, quando pœna applicatur fisco ex contractu, secus, si ex delicto.*

40 *Pœna pecuniaria delicti à lege introducta, cui parti, vel fisco applicatur.*

41 *Causæ criminales, in quibus differunt à ciuilibus, & an testimonium laici & mulieris admittatur contra clericum, quando ciuiliter de crimine agitur, & num. 50. cum sequen.*

42 *Fœminæ testimonium, & infamis æquiparatur.*

43 *Fœminæ an sint idoneæ testes in capitalibus, & num. 44. & 45.*

46 *Laicus quando sit idoneus testis contra clericum, & num. 47. 48. & 49.*

50 *Vitium litigiosi non inducitur, quando sugerre aliqua agitur criminaliter.*

51 *Procurator quando agitur de crimine iniuriarum an admittatur, & num. 53.*

52 *Causa potest dici capitalis inspecta aptitudine, vbi venit pœna arbitraria.*

53 *Procurator in crimine iniuriarum admittitur quando ciuiliter agitur, ad æstimationem iniuriæ, secus si criminaliter.*

54 *Pœna principalis attenditur, vbi potest procurator intervenire.*

55 *Procurator intervenire potest pro muliere cõiugata, in causa criminali litigante. Item pro vniuersitate.*

56 *Procurator potest litigare pro pluribus personis, quando criminaliter in iudicio contra eas agitur.*

57 *Procurator admittitur ex parte accusatoris prosequentis suam, vel aliorum iniuriam.*

58 *Procurator admittitur in criminalibus ad defensionem rei absentis, ad instruendum iudicem, & allegandum causas absentiæ, & probandum innocentiam rei.*

59 *Iudex in pœnis arbitrarijs pro criminibus, an & quando possit imponere pœnam mortis naturalis, & num. 60. cum pluribus seq.*

60 *Intellectus ad l. 2. C. de his, qui latro. & numer. 65.*

61 *Pœna acerrima pro pœna mortis accipitur.*

62 *Intellectus ad text. in c. inquisitionis in princ. de accus. & num. 68.*

63 *Intellectus ad gloss. in §. in summa in verf. extraordinaria, inst. de iniur.*

64 *Intellectus ad l. saccularij, §. sunt quædam. ff. de extraord. crim.*

65 *Pœna mortis in arbitrarijs, nunquam imponitur in delictis attentatis, & nõ consummatis & num. 70.*

66 *Intellectus ad l. lex Iulia. §. hodie, ff. ad l. Iulia. repe.*

67 *Intellectus ad l. 1 ff. de furibus baln. & ad l. 1. §. expilatores in fi. ff. de effract.*

68 *Verbum moderari, importat diminutionem pœnæ.*

69 *In arbitrarijs, quando debeat index mitiorẽ pœnam eligere.*

70 *Affectus bodiæ generali consuetudine non punitur, nisi sequatur effectus.*

71 *Alapam dans officiali mortis pœna punitur.*

72 *Pœna iniuriarum est arbitraria iudici.*

73 *Pœna illa debet imponi, quæ soluta, est secundum consuetudinem.*

74 *Practica est vera intellectrix legum.*

75 *Contra committentem delictum per latam culpam, an possit criminaliter agi.*

76 *Culpa lata non æquiparatur dolo in criminalibus.*

77 *Homicidium per culpam commissum, pœna arbitraria punitur.*

78 *Delictum principaliter commissum ad iniuriam alterius mitius punitur.*

79 *Delictum mali exempli commissum lata culpa non punitur pœna mortis.*

80 *Index non puniens exercentem priuatum carcerem, punitur pœna criminis læsæ Maiestatis.*

81 *Custos carceris punitur ad mortem, si ex sua lata culpa carceratus aufugit, vel fugam arripuit.*

82 *Iudici hodie omnis pœna est arbitraria, etiam à iure determinata.*

83 *Pœna ordinaria minuitur propter senectutem, imuentum, furorem, ebrietatem, vel iustum dolorem, seu excellentiam hominis.*

84 *Minor an necessariò debeat mitius puniri vel vtrum id sit arbitrarium.*

85 *Minori ætati qualiter succurratur.*

86 *Delictum leui culpa commissum, an puniatur.*

87 *Culpa in faciendo, differt à culpa in committendo.*

88 *Culpa quando simpliciter fit mentio, de leui intelligitur.*

89 *Leuissima culpa an criminaliter puniatur.*

90 *Criminalis pœna an locum habeat, vbi habet locum l. Aquilia actio.*

91 *Index per inquisitionem non procedit pro delicto culpa commisso, nisi dolus, vel lata culpa intercedat.*

92 *Iudicium mistum, quod dicatur.*

93 *Libellus quomodo formetur in iudicio misto.*

94 *Pragmatica regni incipiens Dispendia, quòd in causis ciuilibus vel mistis procedatur sine figura iudicij, an locum habeat, quando pœna venit pro parte fisco, & pro parte parti applicanda, & an tollat solemnitatem libellorum, & num 95.*

96 *Libellus qualiter formari debeat in crimine iniuriarum super iniuriæ æstimatione, vel agendo ciuiliter de aliquo crimine*

97 *Iniuriarum actio, an tollatur per satisdationem.*

98 *Iniuriarum actione an teneatur, qui verum dixit.*

99 *Iniuriarum actio, quanto tempore duret.*
100 *Iniuriarum actio, quando & cui denegetur, & num.* 01.102.103.104.105 & 106.
106 *Iniuriarum actio non competit, niſi vbi effectualiter eſſet facta, & dicta iniuria.*
107 *Iniuriarum actio non competit, vbi facto ſeret iniuria.*

DEVENIO nunc ad quartam partem principalem huius operis, quæ continet quotup. ex eſt iudicium. Et ſuper iſta parte intendo cumulare quàm plures diſtinctiones iudiciorum, nam iudicium eſt multiplex, & variis diſtinctionibus compartitur.

Iudiciorum prima diſtinctio.

1 PRIMA igitur diſtinctio † iudiciorum eſt: quia iudicium aliud eſt ciuile, & aliud criminale, & aliud miſtum. Iudicium ciuile eſt in quod deducitur cauſa ciuilis, Criminale verò eſt, in quo deducitur cauſa criminalis. Verū pro habenda aliquali notitia huius diſtinctionis oportunū eſt diſcutere, quæ dicatur cauſa ciuilis, & quæ criminalis, & quomodo vna ab alia cognoſcatur. Hāc materiā tractant plenè Canoniſtæ in rub. de iud. vbi Abb. in fi. co. ponit vnam doctrinam, quæ communiter reprobatur.

2 † Sed breuiter vera & cōmunis concluſio eſt iſta: quod cauſa ciuilis dicitur illa, quādo principaliter in iudicio agitur ad commodum priuatum, ſiue talis cauſa deſcendat ex delicto, ſiue ex contractu. Cauſa verò criminalis dicitur, quando principaliter agitur ad commodum publicum, ex delicto tamen, ſeu ad publicā vindictam: hinc eſt, quod ſi aliquis ex delicto venit puniendus corporaliter ad publicam vindictam, dicitur cauſa criminalis: quia ex tali pœna corporali nullum commodum ſentit priuatus. Idem ſi aliquis pro delicto veniret puniendus pœna pecuniaria: nam ſi talis pœna applicatur fiſco, dicitur cauſa criminalis: ſi verò applicatur parti, dicitur cauſa ciuilis. Iſta concluſio eſt veriſſima & communis: et probatur per text. & ibi Bartol. in principio l. licitatio. §. quòd illicitè. ff. de publ. Ad hoc pondero nouiter text. meliorē de iure, in §. in ſumma inſti. de iniur. Iſtam concluſionem firmant gl. Bart. & Alexand. in add. in l. prætor ait in prin. ff. de ſepul. vio. & ibi Alexand. in ſpecie reprobat Abbatem, aliter tenentem in d. rubr. de iud. idem tenet Franc de Are. in d. rub. de iud. col. fin. vbi dicit hanc eſſe communem op. & ibi etiā Fel. & Bal. in 2. lec. in 1. col. & eſt tex. iuncta gloſſ. in l. fi. ff. de priuat. delic. & ibi Bart. & declarat pulchrè Bal. in conſil. 492. colu. pen. in 3. vol. & colligitur ex not. per Abb. & doct. in c. cuæ. de procu. & per Bart. in l. 1. C. quando ciui. acti. crim. præiud.

ADDITIO Vide Dec. in rub. extra de iud. vbi latè, & an cauſa ſit iuris quando agitur ad priuationem beneficij, vide Bert. conſ. 319. nu 5. in 1. parte, & vide ad principalem quæſtionem, eundem Bert. conſil. 318. in 2. parte. nu. 7. Itē vide quę dixi in pract. mea cauſa crim. in verbo, Audiātur excuſatores, in fi. Item dicitur cauſa criminalis, ſi venit pœna applicanda fiſco. Ita tamē ſi deſcendit ex delicto, vt dixi in dicto loco non tamen ſi deſcendit ex contractu illicito ſecundum Alex. in l. 1. ff. de ſepul. violat.

3 & poſt glo. & Bald. in l. 1. C. de legi. † Item eſt aduertendum quòd etiam ſi agatur ciuiliter & crimine infamante, dicitur cauſa criminalis ſecundum Bart. in l. 1. in prin. 4. col. ver. eſt aduertendum. ff. de eden. & in l. inde neratius. ff. ad l. Aquil. & in l. prætor, in prin. ff. de iniur. & Bald in l. edita, in fin. C. de eden. & Abb. in c. teſtimoniū de teſt. & quæ ſit differentia inter cauſas ciuiles vel criminales? vide Aſil. in conſt. in pecuniarijs in glo. fin. & vide eundem in conſt. varietates pœnarum in vlt. no. P. F.

4 † Super hoc tamen eſt ſciendum, quòd ex quolibet delicto, ex quo oritur accuſatio criminalis ad pœnam, oritur etiam actio in factum ad intereſſe. & ſic ad proſecutionem rei familiaris: text. eſt & ibi Bar. in l. qui nomine. ff. de fal. & l. hodie §. ij. eo titu. probatur in d. l. fi. cū ibi no. ff. de pri. delic. & tenet Io. de Ana. in c. accedens, col. 4. in fi. de accu. & eſt tex. cu gl. in l. nec quicquā. ff. pro ſoc. ex quo ſequitur, q̄ eſt in poteſtate illius, qui damnū ſeu iniuriā paſſus eſt, agere criminaliter ad pœnam ordinariam vel ciuiliter ad intereſſe, vel vtroq; modo copulatiuè. Exemplū, ſi aliquis commiſit furtum poteſt accuſari criminaliter ad pœnam iuris ſ dupli, vel quadrupli, ſecundum ius cōmune, quæ pœna hodie applicatur

ſiſſe, ſi locum haberet, per c. Regni, q̃ inci. placuit, vel ad pœnã fuſtigationis: ſi furtũ eſt ab Auguſtali infra, ab Auguſtali verò ſurſum vſq; ad vnciam, ad pœnam abſciſſionis manus: vltra verò vnciam ad pœnam mortis, ſecundum formã capituli Regni quòd incipit ad hoc, quod noſtrorum poteſt etiam contra eum agi ciuiliter condictione furtiua ad rei ablatæ reſtitutionem. l. interdũ. §. qui furẽ, & ibi Bart. & doct. ff. de fur. poteſt etiam agi ad vtrunq; ſ. vt puniatur, & vt rẽ reſtituat ſecundũ Bart. in d. § qui furem in fi. & S. e. in tit. de furt. §. j. verſ. ſed nunquid, quod qualiter procedat, infrà dicam.

ADDITIO. Adde quod adeò eſt verũ hoc † quod vbi actio ciuilis nõ oritur, nec etiã oritur actio criminalis, vel inquiſitio reipub. ſecundum Sal. in l. eos. C. de fur. & do. Bar. Cæp. in conſil. lix. incip. Paul. fab. in gen. col. & voluit Bar. in conſil. incip. à do. Cyn. de bon. n. colu. & Soc. conſ. 127 incipiviſis c. 1. col. & do. Nel. de ſanc. Gem. in tract. bannito, in 2. parte, 2. temp. in v. quæſt. & in 3. parte, 2. temp. 1. quæſt. in fin. penult. colum. & Marſil. in conſil. 35. num. 14. & tenuit. do. Par. de Put. in tract. ſynd. fol. 51. † Eſt tamen aduertendum ad id, quòd in ſe dicit (quòd & ciuilis & crimn. copulatiuè poſſunt cumulari) refragatur enim text. in l. 1. C. quando ciu. act. præiud. cri. & gl. in l. ſi quis ad ſe fundum, C. ad l. Iul. de vi. pub. vel pri. & Bar. in l. interdum. §. qui furem, ff. de furt. ideò intelligi debet; quod ita demum actio ciuilis poteſt cumulari cum criminali, quando incidenter condemnari ad rei reſtitutionem, nõ principaliter, ſed per implorationem officij iudicis petitur: imò & ſi non petatur, poteſt iudex ex officio ſuo condemnare, ad rei reſtitutionem, per l. ff. de concuſ. & in aut. de man. prin. §. quòd ſi delinquentes. & dicit And. de Iſern. in cõſt. ſi quis in poſterũ, 4. col. quod hoc ſibi videtur mirabile, cũ ciuiliter & criminaliter ſimul agi nõ poſſit, & idem voluit gl. in d. conſt. ſi quis in poſterum, & ibi Affli. in 1. 1. no. in 2. q. & gl. fi. in conſt. in cauſa de poſiti, & hanc concluſionem firmauit Angel. de Aret. de mal. in verbo & veſtem cęleſtem, & eſt hodie expeditum in regno per text. in c. fi. de fur. vbi quo cauetur, vt iudex comperto facinore in eadem ſententia rerum condemnet ad rei reſtitutionem, vltra pœnam corporalem, & ita ſeruatur: vt refertur Affli. vbi ſupra, & adeò procedit, vt ſic debeat doctrina autoris intelligi: quod licet hodie ſint ſublata præiudicialia, per conſt. ſi ciuiliter agens: non tamen derogatur, l. 1. C. quando ciuil. act. præiu. cri. vt, inquit Affli. in d. conſt. ſi ciuiliter agens 3. col. 6. no. & repetit. in cõſt. violentia in 7. no. vlt. col. idem ſequitur conſuetudo Aymo Crau. in conſ. 220. in 2. lib. nu. 7. & ita ſe declarat do. Auctor hic nu. 17. & id voluit d. Tho. Gram. in conſ. 40. & 1. in ciuilibus. P. Fol. V. I D.

7 † Similiter ſi eſt commiſſum homicidiũ, oritur accuſatio criminalis ad pœnam. l. Corneliæ de ſi. ar. & etiam actio in factum ad intereſſe, per quam tenetur occiſor vel vulnerans ad expenſas medicorum, & ad expenſas operarum illius interfecti, vel debilitati, vt eſt tex. in l. fin. ff. de bis, qui deie. vel effu. & in l. ex hac lege. ff. ti quad. pau. fec. dic. & in hac æſtimatione operarum habebitur ratio ad totum tempus, quo ille occiſus potuiſſet viuere, & operari ſecundum formam l. hæ. editatum. ff. ad leg. fal. habendo etiam reſpectum ad artem, quam ſolitus erat exercere, ita declarat Specul. in titul. de iniur. & damn. da. §. ſequitur, verſ. ſed nunquid, cum duobus ſeque. ſit etiam poſſumus exemplificare in crimine falſi. vt d. leg. qui nomine. ff. de fal. & in alijs ſimilibus.

ADDITIO. Sequitur etiam iſſud (quòd vulnerans teneatur vulnerato vel occiſoris hæredibus occiſi ad expenſas medicorum & operarum) Affli. in conſt. qui de alto in 6. no. per illum tex. (& an ſi quis remiſerit iniuriam & offenſionem, videatur remittere hæc damna: vide plenè Fel. in c. de ijs de accuſ. col. fi.) Intelligendo tamen, ſi delictũ fit ſaltem ex culpa leui, vel leuiſſima patratum, ar ſecus, ſi caſualiter, citat l. ex hac lege, ff. ſi quad. pau. fe. di. & l. fin. ff. de ijs, qui deie. vel effu. quas etiam allegat do. Auct. hic, pro quo etiam Alb. in d. l. ex hac lege allegat tex. in l. ſed ſi hæreditas. ff. ad exhi. & no. in l. qua actione, §. ſi quis in collectatione, ff. ad l. Aquil. per gloſſ. & etiam hoc erat ſtatutum in l. Moſaica, vt Deut. c. 21. in litera D. in hæc verba, ſi rixati fuerint viri, & alter alterum vel lapide vel pugno ceciderit, vt (tamen) non moriatur, ſed lectum

decum-

decũbat, si surrexerit, & egressus fuerit foras baculo suo (innixus) absoluatur percussor, attamen damnum vacationis illius & impensas in medicos præstabit, & licet omnes & auctoritates allegatæ loquantur in vulnerato & non in mortuo, nihilominùs eadem ratione possunt dictæ impensæ peti, vt benè not. glo. in d. §. si quis in colluctatione. ff. ad l. Aquil. & de hoc melius, quàm alibi vide per Part. de Put. in lib. syn. in verbo compositio vers. quia pluries vbi plenè. Pet. Foll. V. I. D.

9 † Quia tamen suprà dixi, quòd potest quis agere ciuiliter vel criminaliter ad sui electionem, posset dubitari, an si prius actũ fuit ciuiliter tantũ, possit postea agi criminaliter ex eodem facto, vel ecõtra. Breuiter cõmunis conclusio est, quòd si actio ciuilis & criminalis tendunt ad diuersa, tunc potest agi altera via, nõ obstante, quòd prius actum est vna, vt quando criminalis datur ad vindictam, ciuilis verò ad prosecutionẽ rei familiaris, prout suprà dixi in furto & homicidio: nam vna per aliam non tollitur. Si verò vtraq; competit ad vindictam, tam ciuilis, quàm criminalis, & tunc vna intentata, altera tollitur, text. est, & ibi Bar. in l. 1. C. quando ciui. act. cri. præiur & tex. & ibi Bar. in l. prætor. edixit. §. si dicatur. ff. de iniu. & Bar. in l. 2. §. j. ff. vi. bon. rap. & Abb. in c. tuæ. de proc. & Spe. in titu. de fur. § j vers. sed nunquid, & in tit. de iniur. §. 1. vers. sed quæritur. Exemplum potest poni in actione iniuriarũ, nam si aliquis dat alapam, vel dicit verbum iniuriosum, nullum facit damnum iniuriã passo, & tamen ex tali delicto iniuriarum potest agi de iure communi ciuiliter & criminaliter: vt d. §. si dicatur. & est text. in §. in summa. insti. de iniur. & not. Bart. in l. lex Cornelia §. fin ff. de iniur. & vtraque actio, tam ciuilis, quàm criminalis, tendit ad vindictam: quia nullum damnum passus fuit agens: tunc vna per aliam tollitur, per prædicta. Dicitur autem agi ciuiliter in actione iniuriarum, quando agens petit pœnam applicari sibi: vt quia dicit, quòd noluisset pati talem iniuriam, potius voluisset perdere tantã pecuniam de proprijs bonis, &c. quã petit sibi dari: ita probatur in l. iniuriarũ æstimatio, & ibi gl. & Bar. ff. de iniu. & est gl. in d. §. in summa. in vers. pœna inst. & iniu. & tex. in cõst. Regni, quæ incip. varietates.

ADDITIO. Concludit hic d. Auctor, quòd vbi ciuilis, & crim. ad diuersa tendũt vna intentata altera nõ tollitur, hoc idem voluit idem d. Auctor, in consil. 90. inter cons. ciuilia d. Thom. Gram. intelligendo finita ciuili primitus intentata, secus, ea pẽdente. quod est intelligendũ, quando principaliter ageretur, per suprà dicta, vt per eundem Gram. in consilio 16. num. 20. in ciuilibus. Pet. Fol. V. I. D.

10 † Et hoc fuit inductum de iure communi Romano, secundum quod tota pœna applicabatur parti ciuiliter agenti, vt dicit glo. in dicta constit. varietates, in versicu. partem tertiam quæ est glos. pen. & ita intelligitur d. l. iniuriarum. æstimatio, vel tum licet pars æstimet iniuriam, iudex tamen taxat ipsam æstimationem, & postea dat iuramentum actori, & deinde condemnat ad id, quòd taxatur, ita intelligitur tex. in l. constitutionibus. §. j. ff. de iniu. dam. dicit quòd pœna imponitur æstimatione iudicis: nam debet intelligi in taxatione iudicis, æstimatio autem fit per partem ciuiliter agentem, ita intelligit Andr. de Isern. in dict. constit. varietates. Pro hoc est alia constit. sequens, quæ incip. vt dignitatem, in fin. ibi, taxatione iudicis, & cæt. & glos. not. in ver. damnis. in c. si canonici, de offic. ord. lib. 6. & ita debet intelligi glos. in d. l. iniuriarum æstimatio, idem tenet Spe. in titul. de iniur. §. 1. in 3. colum. & Cyn. in l. non conuitij in xv. q. quæstio. C. de iniur. ita etiam debet intelligi, quod not. Spec. in cõsil. 146. colum. penult. & fi. in 1. volum. hodie verò per d. cõst. varietates, est inductũ, quòd actor æstimat iniuriam, & iudex taxat: & illa pœna taxata applicatur parti pro tertia parte: & pro duabus partib. curiæ: & ita communiter seruatur hodie in Regno: dum fiunt isti libelli iniuriarũ, & sic hodie non potest agi merè ciuiliter actione iniuriarum, ita quòd tota pœna applicetur parti: & sic quantum ad hoc est correctus ille §. in summa insti. de iniur. per d. const. varietates, vt sentit gl. pen. ibi in ver. partem
11 tertiam. † Ex prædictis infero ad vnã practicam quotidianã, quam non reperio hactenus ab aliquo declaratam. In Regno est communis stylus curiarum, quod in crimine iniuriarum solet procedi per libellũ

& per

& per querelam: quando proceditur per libellum, solent accusatores eligere pœnā pecuniariam applicandam sibi pro tertia parte, secundū formā dictæ consti. varietates, tunc procedit libellus per d. const. & censetur tunc intentari iudicium mistum, vt infrà dicā in 3. memb. de iudicio misto. quando verò proceditur per querelam, censetur accusator non habere animam faciendi partem in iudicio: sed vult, quòd iudex puniat delinquentē pœna iuris: & tunc dicitur iudicium merè criminale. & de hoc est gl. in l. si quis se iniuriā. C. de acc. ex hoc sequitur, quòd si querela aliquis æstimaret iniuriam petendo accusatum pro iniuria puniri ad tot aureos, talis querela non procederet: quia quando agitur merè criminaliter, nō potest accusator æstimare iniuriā: sed æstimatio pertinet ad iudicem, vt tenet Bar. in l. iniuriarum æstimatio. ff. de iniur. nam ex quo est pœna arbitraria, & sic à iure non determinata, vt l. fi. ff. de iniu. relinquitur arbitrio iudicis, & sic ad iudicis æstimationem, non autem partis: ita dicit Bal. in l. 1. in fi. C. de apo. pub. lib. x. idem si formaret libellum, & peteret totam pœnā applicari sibi, quia non procederet libellus hodie, per dictam const. varietates, licet, de iure communi procederet, per dictum §. in summa.

ADDITIO. Dicit hic D: Auctor, in regno communem stylum fore, quòd in criminae iniuriarum proceditur per querelam, & per libellum, in hoc cōtrariari, & aduersari videtur ritus magnæ curiæ vicariæ, in ea statuentes positus in priuilegijs Neapolitanis concellis, de quo meminit Grā. dec. 317. & latè tangit, qualiter intelligatur Afflict. in cap. 1. §. iniuria de pa. tenen. † Quatenus vult, quòd pro verbis iniuriosis non possit agi, nisi per libellum, secundum consti. varietates pœnarum; & tunc ordinariè proceditur, & non ad denunciam, seu querelam partis, & sic non criminaliter, & ita quotidie practicatur in simplici verbali iniuria. † Fallit quando esset illata iniuria viduis, aut ecclesiasticis personis, quia tunc ex officio potest agi per tex. in c. de iniu. quòd est verum in graui iniuria offensa, & violentia secundum Bal. in l. si quis in hoc genus. C. de ep. & cle. in fi. & Marsil. in const. 103. & sic non simplici verb. iniu. P. E. V. L. D.

14 † Scias tamen, quòd quando proceditur per viam querelæ, quæ secundum communem obseruantiam solet describi in lib cōmuni, requiritur locus & tempus cōmissi criminis, cū solennitate l. libellorum. ff. de accu. aliàs nō procedit: secundum Gand. in tract. malefi. in tit quali. fiat accu. col. 2. nisi fieret denunciatio de crimine commisso in diuinam maiestatem, puta de blasphemia Dei: quia tunc non requiruntur istæ solennitates, secundum Ang. in §. fi. in authen. quo oportet epis.

ADDITIO. In querela iniuriarum requiritur appositio loci, & temporis, cū so-
15 lennitate libellorum. † Fallit quando de iniurijs constaret per confessionem partis, vt aliàs dixi in practica mea crimin. in verbo audiantur exceptiones præponendæ, & vide Bert. cons. 73. & cons. 140. num. 2. & consil. 211. vol. 1. P. Foll. V. L. D.

16. † Criminaliter verò agitur de iniuria, quādo nihil petitur applicari parti, vt quādo concluditur siue in libello, siue in querela aliquem puniri pœna iuris, quo casu iudex arbitrabitur pœnam secundū qualitatē loci, personæ, & dignitatis: & sic est pœna extraordinaria, vt l. fin. ff. de iniur. & est bon' tex. in l. Pedius §. 1. ff. de incen. ruina. nau. & no. Abb. in c. cū te. col. 2. & 7. de re iudicat. Et de hoc, quando agitur criminaliter de iniuria, quæ pœnæ sunt traditæ, est constitutio regni, quæ incipit, Vt dignitatum: vbi inter alias pœnas dicitur, quòd si rusticus, vel ignobilis verberat militem,
17 punitur pœna manus. † Sed iuxta hoc quæro: quid si agens actione iniuriarū conclusit iniuriantē cōdemnari ad satisfactionē iniuriæ siue honoris, pura, vt mētiatur, vel veniam petat, & famam restituat: ad quòd tenetur iniurians, vt plenè no. Paris. in suo tract. synd. in vers. compositio. colum. 8. & Hostien. in summa de pœnitent. & remiss. §. quibus. & §. qualiter, & §. quid de accusationib. an tale iudicium dicatur criminale, vel ciuile? Hanc quæstionem non reperio tactam ab aliquo: tamen inspectis his, quæ suprà dixi, posset aliquis dicere, quòd iste dicatur ciuiliter agere: quia nihil venit applicandum fisco: imò illa satisfactio iniuriæ fit parti: ergo debet dici iudicium ciuile, sicut quando pœna pecuniaria applicatur parti, vt supra fuit dictum: tamen

ergo

ego teneo contrarium, ſcilicet, quòd imò tale iudiciũ ſit merè criminale, & moueor, quia iſta ſatisfactio iniuriæ dicitur pœna: ſecundum Azo. in ſumma, de pœn. quem in hoc ſequitur Paris, in d. ver. compoſitio. colum. 8. in prin. & plus dicit ibi Paris circa medium illius 8. col. quòd talis ſatisfactio, dicitur pœna corporalis ad inſtar ceſſionis bonorum, quæ fit cum vituperio, & non poſſet aliter dici: quia ſi eſt pœna, cùm non ſit pecuniaria, nec amiſſio alicuius iuris, de neceſſitate erit corporalis. Nunc in propoſito, ſi eſt pœna corporalis, & deſcendit ex delicto: ergo cauſa eſt criminalis: hoc probatur ex dictis Bar. in l. fi. ver. quæro quomodo cognoſcam, & c. ff. de priua. deli. vbi dicit, quòd cauſa dicitur criminalis, quando imponitur pœna pecuniaria applicanda fiſco, vel pœna inferenda parti in corpus, & idem Bart. in l. prætor ait. in prin. ff. de ſepul. vio. vnde, cũ hic inferatur pœna in corpus, prout eſt ſatisfactio delicti: & deſcendit huiuſmodi pœna ex delicto, ſequitur quòd iudicium erit merè criminale. Nec obſtat, quòd nihil applicatur fiſco: quia etiam quando imponitur pœna mortis, nihil applicatur fiſco: ſed dicitur ſatisfactum Reipublicæ per legitimam pœnam corporalem: cuius Reipublicæ intereſt, quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquil. quia ergo pœna prædicta quatenus corpus afficit, reſpicit publicam vindictã, ſicut aliæ pœnæ corporales: licet per quandã conſequẽtiam cõcernat ſatisfactionẽ partis: debet per hoc dici cauſa merè criminalis. & ita teneo.

ADDITIO. Puta autem non poſſe iniuriatum petere iniuriantem condemnari ad has ſatisfactiones faciendas, ſed benè dictæ ſatisfactiones per conſuetudinem fieri de voluntate partium, quando intendunt ſe concordare ad inuicem, & ita eſt de mente Pari. de put. in loco allegato hic, ſi rectè inſpiciatur: Iudex enim, quando agitur per viam iuſtitiæ, arbitrabitur pœnam ſecundum qualitatem iniuriati, iniuriantis, loci & temporis, vt in conſt. varietates, nec conſueuit fieri, facere has ſatisfactiones per viã ſententiæ: Ideò non debet ſolitum excedere, cùm conſuetudo ſit actus practicus ſecundum Bald. in l. quicunque. C. de ſer. fu. & Iudex arbitrando pœnam non poſſet iniuriantem condemnare ad pœnam, & has ſatisfactiones, benè tamen Iudex conſcientiæ poteſt ſimiles ſatisfactiones imponere, prout in his terminis loquitur Hoſt. in loco allegato. Petr. Foll.

18 † Quod confirmo per id, quòd in ſimili no. gl. & Bald. in l. planè. ff. de execu. tut. vbi dicitur, quòd quãdo agitur de tutore ſuſpecto, dicitur cauſa criminalis propter pœnã infamiæ, in qua non interuenit procurator, de quo dicto vide Bar. in l. j. §. ſciendum. ff. de ſuſpect. tu. † Ex hoc dicto infero ad notabilem practicam, quòd ſi is, qui format libellum in actione iniuriarum, peteret pecuniam pro æſtimatione iniuriæ, & etiam ſatisfactionem delicti, talis libellus non procederet: quia cumularet pœnam ciuilem cum criminali, quę cumulatio non admittitur: cùm vtraq; tendat ad vindictam per ea, quæ not. Bar. in l. j. C. quando ciui. ac crimin. præiud. & in l. prætor edixit §. ſi dicatur, & in l. lex Cornelia. §. fin. ff. de iniur. & ſuprà dixi. Et quacunque iſtarum pœnarũ eſſet iniurians punitus, diceretur ſufficienter punitus: nam pro eodem delicto nõ debet quis bis puniri, quando fuit ſufficienter punitus, l. penult. §. fin. ff. nau. cau. ſtab. & eſt tex. & ibi gloſſ. in verſic. duplici. in ca. at ſi clerici. §. de adulteriis, de iudi. & Spec. in titu. de expenſis. §. ſi ante, verſic. quid ſi talis in fin. & Cardin. in clement. volentes. §. j. in iij. opp. de hæret. & Cyn. & Bald. in l. qui ſepulchra. C. de ſepul. viol. pro hoc eſt text. in l. ſenatus ff. de accuſ. & not. Felyn. in ca. quod olim. in fin. de Iudæ. & hoc tenet in terminis noſtris Paris, in d. verſic. compoſitio, colum. 9. in princ. vbi expreſsè dicit, quòd ſi Iudex ſufficienter puniuit iniuriantem, dando ſibi pœnam ordinariam & cõſuetam, non debet vlteriùs illum compellere ad ſatisfactionem: quia duplicẽ pœna puniret, & ſic pœna maior eſſet delicto, cõtra l. ſancimus. C. de pœn. Modò in propoſito, quando accuſator in libello æſtimat iniuriam pro pecunia, vt quia dicit, quòd potiùs voluiſſet amittere tantum de bonis ſuis, & c. prout habetur in dicta conſtitutione varietates, & per Barto. in d. l. iniuriarum æſtimatio. ff. de iniurijs. ceuſetur elegiſſe pœnam ſufficientem: quia pro tanto æſtimauit: vnde non debet conglutinare pœnam ſatisfactionis: quia ambæ pœnæ tendunt ad vindictam, & quis puniretur

bis pro eodem crimine cõtra prædictas doctrinas: & hæc sunt notanda, quia poteris infringere multos libellos accusatorios in similibus casibus.

ADDITIO. Adde dictis hic per d. Auctorem ea, quæ scribit consulendo Roma. in consil. 97. viso Themate prænarrato, vbi ponit pulchrè hanc practicam. Petr. Folle. V.I.D.

20 † Verùm inquantum dixi, quòd quando ambæ pœnæ tendunt ad vindictã, vna tollitur per aliam: limita notabiliter, quando alera pœna fuit sufficienter irrogata & integra. Secus, si non integra fuit irrogata: quia tunc potest recurri ad aliam; & vna per aliam non tollitur, & ita tenet Bald. in l. nullum, versic. sed quærit glos. & c. C. de test. & Alexand. in d. l. lex Cornelia. §. fin. in additio. ad Barto. ff. de iniurijs, ad quod faciũt omnes deci. suprà allegatæ. Maximè Card. in d. clemen. volentes. §. j. in tertia oppos. de hæreticis, & Felyn. in d. c. quòd olim in fin. de Iudæ. & glos. in d. c. at si clerici. §. de adulterijs, de iud. vbi dicunt, quòd quando delictum per vnam pœnam remanet insufficienter punitum, potest iterum puniri alia pœna: ita etiam tenet Lud. Rom. in cõs. ccclxxv. & Felyn. in c. j. colum. 4. de præscrip. Ex quo infero, quòd si Iudex coram quo actum fuit actione iniuriarum, nimis coarctauit æstimationem iniuriæ, vltrà modum taxando, secundum eius qualitatem, vel pœnam alterando, & leuiùs puniendo: posset iterum agi contra iniuriantem, vt teneatur ad satisfactionem: ex quo non fuit sufficienter punitus, per prædicta.

21 ADDITIO. Idem † tenuit Bal. & Cyn. in l. vbi. de fal. videtur tamẽ sentire ibi Bal. id procedere, quando proceditur instante parte, & hæc fuit originalis opinio glos. in l. nullum. C. de test. quam glo. dicit Bart. in l. 2. §. si publico. ff. de adult. communiter reprehendi à doctoribus. Sal. in d. l. nullum, dicit, quòd quando pro eodem delicto quis esset punitus pœna extraordinaria, habito respectu solùm ad ipsum delictum, non debet ampliùs puniri pœna ordinaria, & ita loquuntur secundum eum l. senatus, ff. de accusa. & l. licet, §. fin. ff. nau. cau. per quas Cyn. reprobat illam glos. sed si illa pœna extraordinaria, seu minor fuisset imposita non principaliter, propter ipsum principale delictum (vt si quis dixit falsum coram Iudice, qui offendit aures Iudicis, & commisit falsum, si Iudex eum puniuit pœna extraordinaria propter offensionem suam, non prohibetur postea eum punire pœna ordinaria propter falsum) & ita dicit procedere illam glos. quia sic potiùs esset multa, quàm pœna, & dicit quòd lex 2. C. de spor. quæ inducitur pro opinione eorum, qui tenent simpliciter, quòd punitus pœna non integra, potest denuò puniri, loquitur in multa, sicut l. nullum, & idem cõcludit ipsemet Sal. in l. qui de crimine. C. de accus. nu. 12. & 33. vbi dat cautelam, vt condemnatus minori pœna statim soluat, quia sic non posset denuò puniri. Ang. in d. l. nullũ, simpliciter tenet contra glos. quòd punitus semel, licet mitiùs non potest denuò puniri, per d. l. senatus, idẽ tenet ibi Bar. & in hoc videtur concurrere Alb. de Rosa. ibi, & dicit tenendum esse, prout tenuit Cyn. in l. vbi. C. de fal. nec Lud. de Ros. in d. consil. 375. dicit contrarium, quia id, quòd ipse dicit procedit, quando Iudex puniuit aliquem minori pœna non ad vindictam publicam: loquitur enim de monacho delinquente, cui Guardianus dedit correctionem claustralem, vnde meritò dicit posse puniri pœna canonum ad vindictam publicam, sed quãdo pœna mitior est imposita ad vindictam publicam, non potest alia imponi, & hanc opin. contra glo. tenuit Bald. sibi contrarius in cons. xxxiij. casus talis. Guido de publica inq. versic. circa secundum dubium libr. 3. qui de directo aduersatur, & ita dicit practicari, arg. l. sacularij. §. sunt quædam. ff. de extra. cri. & hoc etiam expressum reperitur in crimine læsæ maiestat. vt si minori pœna quis fuerit punitus, quia relegatus, non punietur vera, l. eorum. ff. de pœn. & idem tenet Bartol. Brix. in q. vene. 71. cum seq. & idem Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc & cler. versic. quæro vnum, & ad saturitatem habes per Boet. in decisio. 289. vbi refert ita fuisse decisum, & dat cautelam, vt delinquẽs, qui venit pluribus pœnis puniẽdus habeat Iudicem amicum, qui præueniat, vt puniat mitiori pœna, quia sic vlteriùs puniri non potest, licet si detegeretur non prodesset. Petr. Foll. V.I.D.

22 † Per hoc puto dari posse cautelam libellanti, qui vult vtrunque petere in libello, scilicet

scilicet, æstimationem iniuriæ, & satisfactionem, vt petat vtunque cum protestatione, scilicet, quòd contentatur altera pœna tantum, si ea fuerit integrè irrogata, & sufficienter, aliàs quòd vtraq; puniatur, & per hanc protestationem saluaretur libellus ista cumulatione, per ea, quæ multùm egregiè dixit Bald. in l. quòd tempore, col. 2. vers. 2. quæro, & c. C. de rest. mil. vbi dicit, quòd duo remedia, quæ electione tolluntur, possunt cumulari in eodem libello cõditionaliter, quando sunt talia, quòd vnum ex altero oritur, quia nõ dicitur cumulatio, sed potiùs quædam subornata propositio, secundum eum, & illud dictum Bald. sequitur in c. significantibus, colu. pen. de libelli oblat. pro hoc est glo. in l. conductores. C. locati, & glo. in l. non ab re. in vers. ordine. C. vnde vi. sic in casu nostro, quia dato, quòd ista duo remedia electione tollantur: tamen vnum subordinatur ad aliud ex futuro euentu, & oritur ex alio, quia si primum non sit sufficienter irrogatum, statim, & oritur aliud, ergo admittitur dicta cumulatio ita conditionaliter facta cum dicta protestatione, facit ad prædicta text. in l. j. §. quia autem, ff. quor. leg.

ADDITIO. Est aduertendum, quòd Bald. secundum Fel. in d. c. significantibus, ita demùm admittit talem cumulationem, si iudicia sic se habent, quòd vnum ex altero oriatur, tunc enim libellus purus primo & conditionalis in secundo procedit, in casu verò nostro ambæ pœnæ descendunt ex eodem delicto, nec vna descendit ab altera, & vna electa altera tollitur, tantò magis, quia vt suprà visum est, punitus minori pœna non potest nec debet maiori puniri, licet Mar. Soc. in d. c. significantibus, nu. 72. videatur tenere, quòd admittatur talis cumulatio, vide eum. Pet. Foll. V. I. D.

23 † Corroboratur per id, quòd dicimus de duobus reis debendi, de quorũ natura est, vt vno soluente integrum debitum: alter liberetur, & tamen potest formari libellus cumulando ambos reos debendi, & petẽdo insolidum ab vtroque, dummodò apponatur protestatio, quòd vna solutione creditor contentatur, aliàs libellus non procederet, secundum Bart. in l. iij. §. vbi duo, col. j. ff. de duob. reis. & Ang. de Are. in §. j, insti.

24 de duobus reis. † nam validũ est argumentum de personis ad res, & econtrà, l. qui plures, ff. de vulg. & pup. & l. miles ita, & ibi Bar. ff. de mi. test. & Iason in l. sed si possessori §. si cùm de hæreditate, colu. 2. ff. de iureiuran. Vnde sicut admittitur cumulatio personarum in iudicio, cum illa protestatione (sine qua non procederet) ita debet admitti cumulatio rerum, seu pœnarum,

25 cum eadem protestatione. † Secũda cautela dari potest pro libellante, quòd æstimet iniuriam, & petat tantum æstimationem iniuriæ, secundum formam dictæ constit. varietates, & in calce libelli faciat sibi reseruationem, quòd si Iudex non sufficienter puniuerit reum, reseruat sibi posse petere satisfactionem iniuriæ, de qua satisfactione protestatur. Et hanc reseruationem facere potest similiter semper, quando petit reũ puniri pœna iuris, scilicet, vt si non sit sufficienter punitus, reseruet sibi petere satisfactionem,

26 † & hoc per tex. in l. si tamen, §. cum redhibitoria, ff. de ædi. vbi is, qui agit redhibitoria pro vno vitio, potest protestari de alijs vitijs non apparentibus, de quibus reseruari sibi potest agere quandocunq; apparuerint, idem tenet Bald. per illum text. in l. si prædium, colu. 2. vers. sed pone, emi seruum, & c. C. de ædil. actio. & istæ cautelæ sunt optimæ pro libellante, & nouæ.

ADDITIO. Ista secunda cautela nihil prodest per suprà dicta, quia licet Iudex imposuerit pœnam minorem, quàm deberet imponi, habito respectu ad qualitatem loci, personæ iniuriantis, & iniuriatæ, ac temporis, secundũ dispositionem text. in const. varietates, potest tunc agi in secũda instantia, vt plus puniatur, consideratis tamen dictis qualitatibus, seu non potest sibi reseruare petitionem satisfactionis, quia satisfactio est pœna æquè principalis, & electa vna licet non integrè illata, nõ potest rediri ad aliam, per allegata suprà. licet per d. const. varietates, detur appellatio libellanti, vt appellet à minoritate pœnæ. Pet. Fol. V. I. D.

27 † An autem, si est aliquod delictũ, de quo potest cognoscere Iudex laicus, & ecclesiasticus, & est diuersa pœna canonica à pœna ciuili, prout est crimen blasphemiæ, vel adulterij, vel vsuræ, si quis fuit punitus per vnum Iudicem, vna pœna, possit per alium puniri alia pœna iterum. Vide Abb. & Fel. in c. de his, colum. fin. de acc. & Abb.

in c. tuæ, colu. pen. de proc. & Bald. in l. placet, C. de ſa. ſan. eccl. & in le. ſi quis in hoc genus. C. de epiſ. & cler. & Lud. Roman. in conſ. ccclxxv. vbi videntur tenere, quòd ſic, per tex. formalem in c. felices, §. per hoc de pœn. li. vj. & in c. ſtatuimus, & ibi Abb. de maled.

ADDITIO. Bal. in l. placet. C. de ſacr. ſan. eccl. vt dicit hic do. Auctor, dicit, quòd punitus in foro eccleſiaſtico pœna ſpirituali, poteſt in foro ſeculari puniri alia pœna, nec dicit obſtare (ſecũdum Gul.) tex. in l. ſenatus, ff. de accu. quia dicit procedere, de delicto ſimplici, ſed quando non eſt ſimplex delictum, ſed ratione qualitatis, offenditur non ſolùm Iudex temporalis, ſed eccleſiaſticus, vterq; poteſt punire: pro quo dicit & allegat Gul. tex. in auth. de ſan. epi. §. ſi verò crimen. coll. 9 & idem refert tenuiſſe Iac. de Are. ſed alia ratione, quia le. ſenatus locum habet, quando plures pœnæ veniunt ex diuerſis legibus, ſed quando veniunt ex eadem lege, omnes imponuntur, idem Bal. in l. cunctos populos. C. de ſum. Trin. & fid. cath. 3. colu. ver. modo, circa hoc ponit eandem, & arguit, quòd punitus per ludicẽ eccleſiaſticum poteſt puniri per ludicem laicum, ſed dicit non determinare, quia pendet de facto, & hãc opinionẽ ſecundum Alex. in add. ad Bal. in d. l. placet, ſequitur Roman. in l. j. §. j. ff. de no. oper. nunci. & quòd adhoc eſt ſingularis d. §. ſi crimen, Abb. in c. tuæ de proc. 2. colu. num. 5. latè tetigit hanc quæſtionem, & finaliter refert quòd Ioan. Andr. in nouella, dicit hanc quæſtionem fuiſſe diſputatam Bononiæ, & concluſum, quòd aut per diuerſas leges imponuntur diuerſæ pœnæ pro eodem delicto omninò ſeparatæ, & impoſitio vnius non tollit aliã per text. in l. qui ſepulchra. C. de ſep. vio. & l. 3. ff. de li. ho. ex. aut pœnæ non ſunt omninò diuerſæ, puta, quia vna lex apponit pœnam c. florenorum alia mille, & tunc aut pœna ſemel impoſita, ſeu accuſatio ſemel facta tendit ad vindictam, & tunc non poteſt denuò accuſari ſeu denuò puniri, ſecus autem ſi accuſatio cõcerneret intereſſe proprium & rem familiarem. Aut pœnæ ſunt omninò ſimiles, puta, quia quælibet lex imponit pœnam c. florenorum, & tunc refert, quæ pœna imponatur, cùm ſit eadem, & hanc diſtinctionem dicit æquam & notabilem, quàm dicit Felyn. in cap. cùm ſit generale de for. com. num. 21. quod ſolet tenere Afflict. in conſſit. multæ leges, ſecundo not. tenet ſimpliciter, quòd punitus per ludicem eccleſiaſticum poteſt puniri per ſecularem, ſed Boer. in deciſ. cclxxxvlij. tenet ſimpliciter fuiſſe determinatum ſecundum opinionẽ legiſtarum, videlicet, quòd aut pœna impoſita, ſeu accuſatio facta tendit in vindictam, & tunc denuò non poteſt accuſari, & puniri, at ſecus ſi concerneret proprium intereſſe, & rem familiarem accuſantis, & hæc opinio videtur æqua. Pet. F. ll. doct.

28 † Inquantum autem ſuprà ſuccinctè tenui, quòd ex eodem delicto poteſt agi in vno libello ciuiliter, & criminaliter ſimul, ſcilicet vt puniatur, & rem reſtituat, per ea, quæ dicit Barto. in l. interdum. §. qui furem, ff. de furt. intellige hoc ſanè procedere cum aliquali limitatione, & declaratione, ſcilicet, vt non intenteturiudicium ciuile & criminale æquè principaliter, ſed debet accuſator principaliter agere criminaliter, petendo reum puniri, & deinde incidenter per officium Iudicis petere rei reſtitutionem, alias ſi æquè principaliter ageret, non procederet libellus, quia eſſet contra l. interdum, cum ibi not. per Bart. & Docto. ff. de publ. iud ita declarat Bart. in l. 2. §. 1. colu. 2. in princ. ff. vi bon. rap. & in l. j. C. quando ciu. actio crim. præiud. idem tenet Bar. in l.

29 ſi quis ad ſe fundum. in fi. C. ad l. Iul. de vi. † Quod limita non procedere, quando delictum eſt tale, in quo veniret quis damnandus ad mortem, quia tunc poteſt cumulari iudicium ciuile & criminale æquè principaliter, ſecundum Bald. in le. j. colu. 2. C. de app. quẽ ſequitur Alex. in d. l. 2. §. j. in addit. ad Bart. ff. vi bon. rap.

ADDITIO. Adde quòd ſi rectè inſpiciantur, doctrina Bald. in d. l. j. C. de appell. non firmat pedes in dicta concluſione, imò recedit ab ea, quaſi quòd quando quis condemnatur ad furcas, ſi condemnatur ad rei reſtitutionem, non eſt quod proueniat id à pœna mortis, ſed ex officio Iudicis, qui tenetur vt ſuprà dixi, & ſic non poteſt dari ratio diuerſitatis, licet Alexand. videatur ſequi Bald. ſimpliciter Petr. Foll. V. I. D.

30 † Nota tamẽ pro ſaluatione libelli, quòd ſi aliquis peteret Titium puniri, & condem

na-

mari ad rei restitutionem, non per hoc censetur agere æquè principaliter, quia copulat vtrumque, sed saluatur libellus, & censetur agere principaliter ad pœnam, & consequenter ad rei restitutionem: ita expressè dicit Bart. in d. l. interdum. §. qui furem, in
31 fi. ff. de fur. vbi ita exemplificat. † Ad quòd facit illa vulgaris regula, quòd verba libelli impropriantur, vt saluetur libellus secundum Bar. & Docto. in l. sed si possessori, §. item si iurauero, ff. de iureiur. & in l. 1. C. de vsufr. & in l. insulam. ff. de præscr. verf. cum
32 alijs similib. quod nota, vt sis cautus, quando opponeretur contra libellum. † Vlteriùs circa cognitionem causarum criminalium à ciuilibus, datur alia regula, quæ est talis: videlicet, vbicunque ex delicto agitur, vt quis puniatur non pœna ordinaria, & naturali introducta, pro illo delicto, sed vt priuetur aliquo officio, beneficio, administratione, vel dignitate, illa causa dicitur ciuilis, non autem criminalis, licet agatur ex delicto, ex quo non agitur ad vindictam publicam, vt quis puniatur pœna condigna. text. est, & ibi Abb. & Felyn. in cap. per tua, de simon. & Abb & Felyn. & Ioan. de Ana. in ca. super his de accus. & idem Abb. in c. tuæ, de procur. & not. Pet. Phil. Cor. in consil. 19. col. 2. circa fi. in 3. vol. Adeò quòd in tali causa tanquam ciuili potest interuenire procurator, vt dicunt doctor. in locis prælleg. vbi idem dicunt, quando de crimine agitur per viam exceptionis, & non per accusationē, quia similiter dicitur causa ciuiliter intentata, secundum Felyn. in d.
33 cap. super his, col. 2. in fin. † Limita tamen prædicta, nisi statutum pro crimine nō imponeret aliam pœnā nisi priuationis, quia tunc dicitur causa criminalis, non autem ciuilis, ex quo illa est pœna naturalis, & ordinaria ipsius delicti, secundum Ant. de Butr. & Abb. in d. cap. super his, col. 2. in fi. de accus. & Felyn. in rubr. de Iudicijs, licet idem Fely. in d. cap. super his, col. 2. in fin. & seq. videatur firmare contrarium, scilicet, quòd tunc etiam sit ciuilis, ex eo, quia ista pœna non applicatur fisco, tamen ego puto primam partem veriorem, scilicet, quòd sit criminalis, quia agitur ad publicam vindictam, vt quis puniatur pœna ordinaria statuti pro crimine. Nec obstat quòd talis pœna non applicatur fisco, quia minimè applicatur parti, vnde non potest dici ciuilis, sed considerari debet principalis intentus iudicij, qui est, vt puniat delictū ea pœna, quæ est à lege inducta propter publicā vtilitatem, l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. quo principali intentu considerato, iuxta legem si quis nec causam, ff. si cert. pet. agitur ad publicam vindictam, ergo causa est criminalis, sicut quando aliquis punitur in corpus, certè tunc ex tali pœna nihil applicatur fisco, & tamen causa est criminalis, secundum Bart. in l. fin. col. j. ff. de priu. delict. Præterea si posset attentari, & non temerè dici, quòd imò ista pœna applicatur fisco, quia si aliquis priuatur officio, vel beneficio propter crimen, illud officium seu beneficium incipit vacare in mensa fisci, adeò, quòd fiscus potest illud alteri conferre, ergo talis pœna applicatur fisco, quia
34 fiscus de ea disponit, alteri conferendo, meritò dicitur causa criminalis. † Et per prædicta infertur, quòd si agatur de adulterio coram Iudice ecclesiastico ad solam separationem tori, & non ad pœnam ordinariam, quæ infligitur pro adulterio, talis causa dicitur ciuilis, & non criminalis, vnde potest in ea interuenire procurator, iste est text. in d. ca. tuæ, & ibi per Abb. & docto. de procur. & not. Bart. in l. non solùm. §. fin. ff. de proc. & prædictam opinionem, quam modò tenui, confirmo, quia quando agitur de crimine per modum exceptionis, nō ad pœnam ordinariam, dicitur criminosus priuari beneficio, non in pœnam, sed priuatur, vt inhabilis ad illud, vnde quia non est pœna, sed quædam inhabilitas, dicitur causa ciuilis, & non criminalis, sed quando agitur, vt priuetur ad pœnam, dicitur causa criminalis, quia tunc delictum pœna coercetur, ita Franc. de Aret. in d. ca.
35 super his, col. 3. de accu. † Quid autem si agatur per viam inquisitionis ad priuationem beneficij propter crimen nulla præcedente accusatione nec exceptione, an dicatur causa ciuilis, vel criminalis? Dic quòd communiter tenetur, quòd sit causa ciuilis, ex quo non agitur ad principalem pœnam delicti, secundum Franc. de Aret. in d. c. super his, col. 3. in fin. & seq. & Ioann. And. in c. frequens de rest. spol. lib. 6. & Barto. in le. j. §. sciendum, ff. de susp. tutor. & Barto. in l. 2. §. si publico colum. 3. in fin. ff. de adult. &

Abb.in c.fin.col. fin.de purg. canoni.& vide ad hoc Franc.de Aret.in c.quoniam, in 1.nota.de testi. vbi simpliciter dicit quòd de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem, causa est ciuilis, idem tenet Ioan.de Ana.in c. cùm dilecti, colu.2.vers. nota, quòd quis, & c. de accus. mouentur per c. per tuas de simon. Verùm ego intelligerem hoc,quando ageretur ad remotionem,prout loquitur d. c. per tuas. † Et ex hoc introduxit ius canonicum,quòd quando agitur per viam inquisitionis, mitiùs punitur delinquens,quia non irrogatur sibi pœna ordinaria delicti, sed alia pœna arbitraria mitior, secus si agatur per viam accusationis, quia tunc datur pœna ordinaria secundum Abb. in cap inquisitionis, colum.1. in c. qualiter & quando el.2. col. 5.de accus. & in c. per inquisitionem in fin. de elect.in quibus locis limitat non procedere, quando inquisitus esset conuictus per propriam confessionem,quia tunc ordinariè, & acriùs punitur, licet secus sit de iure ciuili, quia par pœna imponitur,siue agatur per viam inquisitionis, siue accusationis,secundum Abb.in d.c.inquisitionis, colum. 1. & fortè ad hoc voluit habere respectum Franc.de Aret.in d.c. quoniam,in princip.de test.dum dixit simpliciter,quòd causa inquisitionis,est ciuilis de iure canonico,scilicet propter illam rationem, quia non irrogat pœnam ordinariam delicti, per ea,quæ suprà dixi, idem videtur tenere Ioan.And.in addit.Spec.in tit. de inquisit.§. nunc videndum, in addit.quæ incipit,cum dilectis, & c.

ADDITIO. Infert hic D. Doctor, quòd acriùs quis punitur, si conuictus est per propriam confessionem, quàm si esset conuictus per testes, cuius contrarium verius est,vt dixi in practica mea causa,crim. in j.parte, tertiæ partis,in verbo,& si confitebuntur,in eo loco, vbi de effectibus confessionis spontaneæ. Pet. Foll.

† Ex prædictis etiam infertur,quòd quãdo opponuntur crimina contra testes ad repellendum eos à testimonio, talis causa dicitur ciuilis,non aũt criminalis,quia agitur de crimine per viam exceptionis, & non ad pœnam ordinariam, sed ad repellendum à testimonio,text.est in cap.super his, ibi à testificatione, & c. de accus. & in cap. cùm dilectus, in fin.de ord.cog. & in c. super eo.el.j.& cap. testimonium, & ibi per Abb.& doct. de testibus, & ca.1. in fin. de except.

† Quo verò ad solennitatem libellorũ,adhibetur hæc distinctio,quia si crimen obijcitur ciuiliter, si quidem est tale, quòd non infamat, dicitur causa ciuilis, & non requiritur solennitas,l.libellorum,ff.de accus. Si verò est tale crimen, quòd infamat, & tunc etiam ciuiliter agatur,requiritur dicta solennitas, scilicet, vt inferatur locus,& tempus, & ista est communis conclusio, quam tenet Barto. in le.1. in princip. in fin. colum.ff.de eden.& Bar. in l.prætor edixit, in princi. ff.de iniur.& in l.j. §.sciendum.ff. de suspect.tutor. & in leg.item exigitur,ff. de dolo.& Soc.in consil.cxlvj. colum.7.in fin.in 1.volum.& Bart.in l.inde Neratius,ff. ad l.Aquil.

ADDITIO. Adde quòd licet delictũ obijciatur contra testes, per viam repulsæ, & exceptionis, requiritur tamen solennitas l. libellorum, secundum veras conclusiones,aliàs obiectio erit inepta, vt plenè dixi in practica mea causa crimin.in verbo concedatur repulsa, & in 3. parte, ter.partis prin.in requisito de repulsa. Petr.Foller. V.I.D.

† Item inquantum suprà dixi,ꝙ quando pœna pecuniaria applicatur fisco, est causa criminalis, intellige procedere, quando pœna venit ex delicto,secus, si veniret ex aliquo contractu illicitò, quia dato quòd pœna applicetur fisco, nihilominùs dicitur causa ciuilis, puta, quando aliquis alienat rem litigiosam, ita tenet Bal.in l.fin. in vers.quæro,quando pœna, & c. C.de litig. quem sequitur Alex. in d.l. prætor,ff.de sepult.vio.in addit.ad Bart.in addit.quæ incipit,adde,quòd dominus,& c.in fi.† An autem in dubio, quando lex introducit pœnam pecuniariam pro delicto, applicetur fisco,vel parti,tradit plenè Barto.in l.Agraria.ff. de ter. mot. & Franc.de Are.in rub. extra de iud.colu.antep. & penult. & ibi etiam Abb. in fin.& Ioan. de Imo.in rub.ff. de pub.iud.& ibi videas.

ADDITIO. Vide ad hæc omninò Alex.in l.si quis id, quòd.ff. de iurisd. omn. iud.& ibi.Angel.Pet.Foll.

† Quæ autem vtilitas resultat ex huiusmo-

modi cognitione causarum, an sint ciuiles vel criminales? Dic, quòd multæ sunt vtilitates. Et prima vtilitas est, quia licet aliàs de iure canonico mulier, & laicus non possit esse testis in criminalibus contra clericum, vt habetur in c. forus, de ver. significatio, & in c. de cætero, de testibus tamen, quando ciuiliter agitur de crimine, admittitur testimonium laici, & mulieris cõtra clericum, tex. est, & ibi Abb. & doct. communiter in c. quoniam de testibus, & in c. tam literis.

ADDITIO. Inquantum hic dominus Auctor concludit mulierem non esse idoneam testem in criminalibus de iure canonico, habetur etiam in c. mulierem 33. q. 6.
42 vbi est gl. notab. † Quod testimonium mulieris, & infamis in criminalibus comparantur, & gloss. in c. ex eo 15. q. 3. & gloss. & doct. in c. quoniam de testi. gloss. in c. tam literis, in verbo fœminas, eo. titu. Host. in summa de test. §. quis testis esse possit. Spec. in tit. de procura. §. 7. vers. in criminali testificatione. Alb. in l. qui testamento, §. mulier. col. 1. ff. de testam. Florent. in l. ex eo. ff. de test. Ioan. Pla. & Ange. Aret. in §. testes autem, inst. de test. & nouissimè vltrà omnes copiosius per Andr. Tiraquel. in tract. de legi. connu. in nona lege, num. 49. vbi dicit, quod hoc est indubitatum, & nemo aduersatus est præter Philip. Deci. in l. fœminæ, colum. 5. vers. 16. de regul. iur. & in
43 c. quoniam, colu. vlt. de test. quam videas. † Imò etiam de iure ciuili, secundum opinionem aliquorum in capitalibus mulieres non sunt idoneæ testes, secundum Iac. Aret. in l. qui testamento. §. mulier. ff. de testib. quem refert Ioan. Andr. in addi. Spec. in tit de teste, §. 1. vers. item quòd mulier. & Alber. Gand. in tract. male. in tit. de furibus, colum. 4. versic. pone quæstionem de facto. & Oldr. consil. 154. quæritur, si testes, & Ioan. Fab. in d. §. testes de test. & Alexan. consil. 11. circa primum dubium, col. penult. vers. respondi suprà li. 1. & consil. 99. in causa inquisitionis, colu. penul. ver. 2. testis, co. li. 1. & Cep. consil. 32. quidam rustici, col. 3. & Hyp. de Mars. in rep. l. vltimæ. C. de proba. car. 8. & consil. 18. protector. col. 8. verb. vnum tamen dico, & consil. 22. gratia domini, col. 4. & consil. 59. diuino præsidio. col. 6. versic. Item etiam vltrà præmissa. sed communis opinio est in contrarium, vt videre licet in l. qui testamento. §. mulier, ff. de test. & per Panor. & Franc. Aret. & Fel. in c. quoniam. de test. vt refert D. Andr. Tiraq. vbi suprà num. 50. vbi etiam latissimè habet nonnullos alios casus, in quibus mulieres repelluntur à testimonio. † Est tamen aduertendũ, quòd in illis casibus, in quibus de iure mulieres admittuntur ad testimonium, minus tamen fidei eis adhiberi debet, quã viris, vt optimè probat tex. in l. in quæstionibus. ff. ad l. Iul. mai. & expressè hoc voluit Specu. in titu. de test. §. postquam, vers. porrò. Bald. Sal. in l. vlt. per illum tex. ff. de fid. instr. Idem Bald. consil. 455. quis melius in duobus locis lib. 4. Alb. & Pan. in d. ca. forus de verb. sign. & consil. 52. quidam in ægritudine, colu. 2. vers. Item, quòd fœmina, libr. 1. Rom. in rubr. de arb. colu. 8. vers. Item præferuntur duo testes masc. Alexan. consil. 236. perspectis attestationibus, col. j. libr. 6. Barb. consil. 64. illud in medium. colu. ea. vers. & si quispiam opponat, libr. 3. & la-
45 tissimè per Tiraq. vbi suprà num. 57. † Item est aduertendum, quòd mulieres etiam in criminalib. de iure canonico admittuntur in testes, quãdo aliter veritas haberi nõ possit, & notat Ioan. Andr. post Gul. de Suza in addit. Specul. in titu. de test. §. 1. ver. Item quòd est mulier, & tradit Alex. in cons. 64. viso Themate, in princ. libr. 1. & idem Alexand. cons. 24. animaduersis, colum. 4. lib. 2. & Abb. in c. quoniam, de test. & Marsil. in l. Diuus Pius, col. 2. ff. de quæst. & Decius in d. leg. fœminæ, num. 35. immò plus dicit ibi Dec. quòd duæ mulieres non sufficienter probarent, vt ex dicto earum possit peruenire ad condemnationem, sed si plures essent, numerus suppleret defectum, vt in simili dicit notari per Imol. in ca. cùm nũcius de test, quem refert, & sequitur Alex. in cons. 99. visis processibus, colum. 4. lib. 5. & facit secundum eum gloss. in leg. 3. §. eiusdem, in verbo numerus, de test. & id, quòd similiter dicit d. Auctor hic, quòd laicus non potest in criminalibus ferre testimonium contra clericum, probatur in cap. de cætero, de testib. & in cap. testimonium. 11. quæst. 1.

46 † Quod quidem non procedit, quando delictum fuit commissum, vbi non erat clericorum copia, secundum Abb. in d. ca. de cætero, licet aliter videatur sentire ibi Fel. sed

Fel. ſed d. Steph. Aufrer. ſequitur opin. Abb.
47 in tract. de repr. teſt. nu. 61. † Item non procedit quando delictum clerici eſſet notorium, quia tunc laici admittuntur contra clericum ſecundum eundum Abb. in d. cap. de cætero, citat c. cùm delicti, de purg. can.
48 & Steph. Aufrer. vbi ſuprà. † Item hoc procedit, vt laici non admittantur ad plenam probationem, ſed ad indicium faciendum, vt ſaltem clerici ſubijciantur torturæ, benè admittuntur, arg. l. capite quinto, cùm ibi not. per Bar. & gl. ff. de adul. & l. quæro in fi. ff. de ædil. edict. & quòd not. in c. j. de prob. ſentit Inno. in ca. quoniam eo. tit. & voluit
49 Steph. vbi ſuprà. † Item id procedit, quando agitur de crimine criminaliter, ſecus ſi ciuiliter, ſecundum d. auct. hic & Abb. & Hoſt. in d. cap. de cætero, & d. Steph. vbi ſuprà per cap. iij. de teſt. Item laici admittuntur ad teſtimonium contra clericos in criminibus exceptis ſecundum gloſſ. in d. c. de cætero, pro quo allegat. ca. perpetua de ſimon. & tenet D. Steph. vbi ſuprà. Petr. Foll. V. I. D.

50 † Secunda vtilitas eſt, quia quando agitur criminaliter, non inducitur vitium litigioſi ſuper aliqua re, vnde non impeditur eius alienatio, ſicut quando agitur ciuiliter, iuxta formam l. fin. C. de litig. & habebetur in conſt. eorum fraudibus, ſecundum Bald. in c. eccleſia, el j. in fin. extra, vt lite pend. Tertia vtilitas eſt circa formam libelli, quia in criminalibus requiritur forma libellorum, aliàs non procedit, ſecus, quando ciuiliter agitur de crimine, niſi crimen informaret, vt ſuprà proximè dixi.

ADDITIO. Hoc tamen minimè de iure regni procedere ſcias, quia ſi ago contra furem criminaliter ad punitionem, & incidenter ad rei reſtitutionem, vel de ſpolio contra ſpoliatorem, & interim res mea peruenerit ad alienas manus, poſſum recta via agere contra detentores, quia res illa affecta eſt vitio, & ad quoſcunque tranſit cum illo vitio, vt dicitur conſt. regni Neap. incip. circa violentiarum. Petr. Foll.

51 † Quarta vtilitas eſt, quia quando agitur criminaliter, non admittitur procurator, vbi venit irroganda pœna à relegatione ſuprà, l. penu. §. & ad crimen. & ibi Bar. & doct. ff. de pub. iu. Hinc dicimus, quòd in crimine iniuriarum non admittitur procurator, vt eſt text. in l. fin. C. de iniur. & ita ſeruatur in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ, in nu. 210. qui incipit: Item ſeruat ipſa curia declarare. Et ratio, quare nō admittitur procurator in crimine iniuriarum eſt, quia pro eo imponitur pœna arbitraria, q̄ poſſet Iudex vſq; ad mortē extendere, vt habetur in l. fi. ff. de iniur. & not. in §. in ſumma inſt. de iniu. ita dicit Abb. in c. fi. in fin. de purg. can.
52 & hanc rationē etiā ſentit. Bar. & Bal. in d. l. fin. C. de iniu. † Et corroboratur per ſingulare dictū Bal. in l. eos. §. ſuper his. ver. extra quæro, & c. C. de app. vbi dicit, quod ad dicendū cauſam eſſe capitalem, conſideratur ſola aptitudo, ſcilicet, ſi cauſa eſt talis, in qua eſt pœna arbitraria, quā pœnam poteſt Iudex augere conſideratis de meritis rei, & facere capitalē, & ſic ſentit Bal. q̄ etiam vbi venit pœna arbitraria, poteſt dici cauſa capitalis, inſpecta aptitudine, vnde non eſt mirum, ſi in crimine iniuriarum nō admittitur procurator, quia poſſet eſſe tam atrox iniuria, quòd Iudex poſſet ſuum arbitrium extendere vſque ad pœnam capitalem, & idem eſſet dicendum in omnibus criminibus, vbi venit pœna arbitraria, quia Iudex poteſt repellere procuratorem, per eandem rationem, ſecundum Bald. in d. l. fin. in fin. C. de iniur. de qua materia vide aliqua per Felyn in c. meminimus, col. pe. & fi. de acc. & in c. cùm te. col 2. in prin. de re iud.

ADDITIO. Addē ad hæc d. Anch. in conſil. 272. & Aymo. Crau. in conſil. 224. in 2. parte, nu. 3. & Ang. in l. licet, §. ad actionē, ff. de procu. circa fin. Pet. Foll. V. I. D.

53 † Limita tamen prædicta procedere, quādo de crimine iniuriarū ageretur criminaliter, quia tunc non admittitur procurator, quia vrget ratio prædicta arbitrij Iudicis, & ita loquitur Abb. in d. c. fi. de pur. can. qui ex preſsè dicit, quando agitur criminaliter: idē tenet Fel. in d. c. cū te. col. 2. in prin. de re iud. Secus ſi ageretur ciuiliter, puta, ad æſtimationē iniuriæ pro pœna pecuniaria, quia tūc dico indubitāter, quòd admittitur procurator, per argumentū à ratione ceſſante, quia tunc ceſſat arbitrium Iudicis, ex quo habet ſequi æſtimationem partis, præcedente ſua taxactione, vt ſuprà dixi, quòd probatur ex his, quæ not. Abb. in d. ca. tuæ, in vlt. notab. de procura. & Bald. in l. aduerſus in princip. verſicu. Item nota, & c. C. de fur. vbi dicunt, quòd quādo de crimine agitur ciuiliter ad

ter. admittitur procurator. Per hoc infero, quòd quando hodie in regno porrigitur libellus iniuriarum, secundum formam constit. varietates, potest interuenire procurator, quia iniuria est æstimata, & cessat arbitrium Iudicis, l. adigere, §. quamuis, ff. de iure patr. cum alijs vulgaribus, & ita limitarem illum ritum magnæ curiæ, suprà allegatum, quia loquitur secundum dictam l. fi. C. de iniur. & certi sumus, quòd imponi-
54 tur pœna infrà relegationem. † Nec obstat, quia possit deueniri ad pœnã corporalem, quando nõ haberet in pecunia propter paupertatem, per illam tritam regulam, qui nõ habet in ære, luat in corpore, & c. l. fin. ff. de in ius voc. & l. si quis id, quòd, ff. de iurisd. omn. iud. l. quicunq;. C. de seru. fug. quia istud non est in consideratione: nam principalis pœna attenditur, vnde potest interuenire procurator, ita tenet Fel. in c. meminimus, col. fin. vers. vlt. adde, & c. de accu. & Bel. in l. reos. col. 3. C. de accu. & Ias. in l. si quis nec causam, colu. 4. ver. 11. ff. si cert. pet.
55 † Secundò principaliter limita hanc materiam, d. §. ad crimen: non procedere in muliere coniugata, quæ in causa criminali potest litigare per procuratorem, idem in vniuersitate, & de hoc est const. regni, quæ incipit generalia, & ibi And. de Iser.

ADDITIO. Aduerte, quia istud procedit, ne dum in mulieribus coniugatis, per verba constit. sed in alijs mulieribus honestis & pupillis, vt dixi in practica mea, causa crimin. in verbo audiantur excusatores. Petr. Foll.

56 † Tertiò limita, quando ageretur criminali iudicio contra decem personas simul, quia possunt tales litigare per procuratorẽ, & de hoc sunt duo capitula Regni, vnum in nu. 200. quod incipit: Item studio, & aliud in num. 207. quod incipit: Statuimus.

57 † Quartò limita, non procedere ex parte accusatoris prosequẽtis suã vel suorum iniuriam, quia admittitur pro eo procurator, etiam in publicis iudicijs, secundum Barto. in l. licet in princ. ff. de procurat.

ADDITIO. Hoc autem solummo dò in Regno conceditur vniuersitati, & mulieribus per const. generalia iura, ergo cæteris videtur denegatum. P. F.

58 † Quintò limita, generaliter illam regulam, quando procurator vellet suscipere iudicium pleno iure, sicut in ciuilibus, & excusare reum à contumacia, quia hoc fieri non potest, sed benè posset aliquis defensorio nomine assistere ad instruendum Iudicem, & probare causas absentiæ, & innocentiam rei absentis, & ad hoc admitti debet procurator. Ita pulchrè tenet Petr. Phil. Cor. 1. cons. 325. quod est vltimum consiliũ in 3. vol. Idem notabiliter tenet Cæp. in cõsil. 47. col. 4. vbi plus dicit, quòd potest tũc defensor suscipere onus probandi innocẽtiam rei, & opponere Iudici, quòd sibi non est ius inquirendi, ex quo reus est innocẽs, quam innocentiam potest se offerre probare, & hunc dicit esse intellectum, l. seruum quoq;, §. publicè, ff. de proc. quòd tene mẽti, quia est bona cautela comparendi pro absente in criminalibus. Plures alias limitationes ad d. §. ad crimen, vide per Barto. & Ang. ibi. & vide etiam Gan. in suo trac. mal. sub rub. vtrùm procurator in mal. inter colum. 3. vbi plures fallentias cumulat: vide etiam Mar. Soc. in d. c. meminimus, de accus. vbi ponit 38. fallentias, quas hic vltrà extendere nolui, sed sufficiat remissio, ne videar potiùs transcribere ex exemplari, quã aliquid noui scribere.

ADDITIO. De hoc vide quæ dixi in practica mea causa crim. in verbo audiantur excusatores, vbi plenè. Pet. F.

59 † Vnum tamen putaui valdè necessariũ attingere, de quo solet esse magna varietas, & disceptatio inter doct. scilicet, vtrùm in criminibus, in quibus irrogatur pœna arbitraria, possit Iudex tale suum arbitrium extendere vsq; ad mortem inclusiuè. Ista est alia quæstio, & ferè omnes doctor. super eius decis. vacillant. Ego verò nitar eam plenè discutere, & ponam, Deo duce veras cõclusiones. Et primò recitabo opiniones hinc inde arguendo ad partes. Et primò pro parte affirmatiua, scilicet, quòd possit imponere pœnam mortis, adducitur glo. quæ ad hoc solet communiter allegari in §. in summa, vers. extraordinaria, inst. de iniurijs, vbi dicit gl. quòd Iudex potest imponere pœnam capitis, si suo arbitrio videtur, & communiter exponitur pro pœna mortis, & illam gl. sequitur Bald. in c. j. §. iniuria in primis verbis, de pace iur. firm. & Bal. in l. j. in fi. C. de his, qui lat. & Bar. in l. fi. in fin. ff. vbi pup. ed; deb. C Ab. in c. ex literis, colu.

antep. & melius in fi. col. de const. & Fel. in c. cùm te col. 2. in prin. de re iud. & ibi etiam Abb. & idem Fel. in c. inquisitionis, in fin. illius princ. de accus. & in d. c. ex literis, col. antep. Et tenentes istam partem pōderant tria iura potissimè, Primò videlicet tex. in l. sacularij, §. sunt quædam, ff. de extraord. crim. vbi dicit tex. quòd illa pœna arbitraria extenditur vsque ad pœnam capitis, & sic vsq; ad mortem.

ADDITIO. Ad hæc vide Boer. decisione 317. parte 2. nu. 3. P.F.

60 † Secundò, ponderant tex. in l. 2. ibi, non ignaro Iudice, & c. in vers. acerrima condēnatio pro arbitrio, & c. C. de his, qui latr.

61 vbi pœna arbitraria extenditur † ad acerrimam pœnam, quæ accipitur pro pœna mortis, vt not. in l. j. C. de seditio. & l. j. C. nem. licere, sig. salua, & c. Tertiò, ponderāt, tex. in l. lex Iulia. §. hodie, ff. ad l. Iul. repe. vbi loquitur de pœna extraordinaria, & dicit quòd capite puniri debet, & sic patet, quòd pœna extraor. extenditur vsq; ad mortem.

Contrariā partem. s. negatiuam, quòd imò Iudex in pœnis arbitrarijs non potest imponere pœnam mortis naturalis, tenet Bal. in l. & si post tres in j. col. 7. vers. item facit ad aliam, & c. ff. si quis cau. vbi dicit, quòd si potestas vigore statuti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliam, prout suo arbitrio videbitur, non potest imponere pœnā decapitationis, idē tenet Car. in c. de causis, de of. del. & Lud. Ro. in rub, ff. de arb. vers. item an statutum, & c. pro hac parte facit, quòd not. Bal. in l. j. C. ne sine ius. prin. & c. & idem Bal. in c. j. col. 5. in prin. de pac. ten. vbi dicit, quòd Iudex vigore arbitrij nō potest imponere pœnam publicationis bonorum, ergo minimè pœnam mortis, quæ est maior, hāc etiam partem negatiuam tenet Alex. in cons. 5. col. fi. in fi. in j. vol. & Car. in c. ex literis, de const. Et isti, qui tenent hanc contrariam partem, ponderant tria alia iura potissimè. Primò, videlicet tex. in l. j. in ver. temporarij, ff. de furib. balne. vbi dicitur, quòd fures nocturni puniuntur extra ordinem. Verùm eorum pœna non debet excedere opus publicum temporarium, ergo si damnarentur ad mortem, excederet pœnā operis publici. Secundò, ponderant text. in l. j. §. expilatores. ff. de effra. vbi ponitur primo pœna in libertum arbitrium Iudicis, & posteà in fine dicitur, quòd in plebeis non debet excedere pœnam operis publici. In

62 nobilibus pœnam relegationis. † Tertiò, ponderant text. cùm ibi no. per gl. & doc. in c. inquisitionis, in prin. de accu. vbi est decisum, quòd de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem, Iudex nō imponit pœnā ordinariam delicti, sed extraord. & sic arbitrariam, & tamen per hanc pœnā arbitrariam non potest imponere ordinariam, sed minorē, & ita declarat Abb. ibi in fi. col. Ergo conclusiuè sequitur de necessitate, quòd non potest imponere pœnam mortis, quia non est mitior, sed maior, & acerbior cæteris pœnis. Confirmari potest hæc opin. ex his, quæ dicit Bal. in l. quicunque, col. 4. ver. scias etiam, & c. C. de ser. fug. vbi dicit, quòd Iudex in arbitrarijs debet eligere minorem pœnam. Si quis vellet tenere hanc secundā opinionem, tanquā benigniorem iuxta l. si præses, & l. si de interpretatione, ff. de pœnis, posset respōdere ad iura contraria, per quæ se fundant tenentes pri-

63 mam partē. † Et primò, non obstat gl. in d. §. in summa, quia illa loquitur de pœna capitis, non aūt de pœna mortis naturalis, & in iure est clarum, quòd pœna capitalis intelligitur de altero trib. modis, scilicet, de morte naturali, de morte ciuili, & amissione ciuitatis, puta, per deportationē, vt quia caput eximitur de ciuitate, vt est text. in l. 2. in princ. ff. de pœnis, & l. 2. ff. de pub. iud. & text. iuncta glo. in l. sed si quis, §. j. ff. si quis cau. & no. glo. in l. hos accusare, §. omnib. in vers. capitis, ff. de accusatio. In dubio autem quando lex irrogat pœnam capitalē, intelligitur de minori ex illis tribus, s. de exilio, siue deportatione tex. est iuncta gloss. notabili in l. 1. C. ne Iud. manc. Christ. & tenet Bal. in l. fi. in fi. C. qui res vend. non poss. & Ioan. de Imol. in d. l. 2. ff. de pub. iud. & Bal. in d. l. quicunq; colu. 4. vers. scias etiam, & c.

64 † Secundò, non obstat d. l. sacularij, §. sunt quædam, ff. de extraord. crim. quia ibi non dicitur de pœna mortis, sed quòd præsides possunt exequi vsq; ad pœnam capitis, vnde potest intelligi de pœna capitis minori, prout modò dixi: imò considero, quòd de necessitate debet ita intelligi ille tex. quia si benè ponderetur, loquitur de delicto non consumato. Loquitur enim de illis, qui tenebant quosdam lapides ad offendendum,

non

non tamèn secuta erat offensio. Patet ibi, dum dicit, quòd ipsa res mortem committatur. † Sed vbi sumus in delictis non consumatis, nunquàm imponitur pœna mortis in arbitrarijs: ita notanter tenet Bald. in consil. 343. col. 2. in 3. vol. quòd consincipit Cicchus, & c. & Fel. in d. c. ex literis, col. pe. vers. 2. de const. Tertiò, non obstat, d. l. 2. C. de his, qui latr. quia ibi expressè ex legis dispositione datur potestas illis iudicibus imponendi d. pœnam mortis in illo crimine, vnde tunc cessat dubium, an pœna arbitraria se extèndat ad mortem, quia quando lex dat amplùm arbitrium iudici, vsq; ad mortem, non est dubium, quòd potest imponere d. pœnam, quia censetur id facere auctoritate legis. Ita dicit Io. de Imol. in d. l. 2. ff. de pub. iud quem refert, & sequitur Ange. de Aret. in d. §. in summa. instit. de iureiur. sed nos loquimur in casu dubio, scilicet, quando simpliciter fit mentio de pœna arbitraria, seu extraordinaria. † Quartò, non obstat text. in d. l. lex Iulia. §. hodie, ff. ad l. Iul. repe. quia potest pluribus modis respòderi. Primò quia loquitur de pœna capitis, quæ potest verificari in alia pœna, quàm mortis, vt suprà dixi. Secundò, quia posito quòd intelligeretur de pœna mortis, tamen ibi lex expressè hoc cõcedit, attenta immanitate criminis, loquitur enim de Iudice, qui iniustè interficit innocentem: vnde est homicida, propterea non est mirũ, si morte puniri debet, & sic potest dari eadem respõsio, quam dedi ad d. l. 2. C. de his, qui latr. & sic pœna extraordinaria potest comprehẽdere mortem, quando lex hoc dicit expressè, vt ibi. Et sic data responsione ad iura, super quibus se fundant, tenentes primã partem, censetur sublata etiam eorum opinio, qua sunt sublata eorum fundamenta. † Si quis autem vellet tenere primam partem, posset de facili respondere ad iura adducta pro secunda parte. Et primò non obstat l. j. de furib. bal. quia ibi lex expressè loquitur limitatiuè per dictionem dummodò, & c. Dicit enim illos fures esse puniendos pœna extraordinaria, dummodò nõ excedat pœnam operis temporarij, quo casu, quia lex dat potestatem limitatam Iudici, sumus in casu certo, quia Iudex non potest præterire formam legis secundum Fel. in d. c. ex literis, col. pen. vers. quinta declaratio, & cæt. de constit. licet ipse non considerauit hanc responsionem. Plus dico, quòd ille text. potest retorqueri in contrarium. Nam ex eo, quòd lex restrinxit potestatem Iudicis ad opus temporarium, est signum, quòd Iudex habuisset largiores habenas procedendi vsque ad mortem, quando lex specialiter cũ non prohibuisset, quia aliàs fruſtratoria fuisset illa restrictio legis, quãdo sine ea Iudex fuisset restrictus, quod non est dicendum, l. quòd Labeo, ff. de Carb. edicto. Secundò, non obstat d. l. j. §. expilatores in fin. ff. de effract. quia similiter ibi lex loquitur limitatiuè per dictionem, dummodò: vnde tollitur eo modo, quo præcedens. † Tertiò, non obstat d. c. inquisitionis de accus. quia ibi lex loquitur per verbum moderari, & vbi lex concedit arbitrium Iudici, per hoc verbum, quòd habeat moderari pœnas, nunquam potest imponere pœnam mortis, quia illud verbum moderari, importat diminutionem pœnæ, ita tenet Mar. Soc. in ca. inquisitio. de accus. & Felyn. in d. c. ex literis, col. pen. ver. 3. declarat, & c. Quartò, non obstat dictum Bal. in d. l. quicunque. C. de seruis fug. inquantum dicit, quòd in arbitrarijs Iudex debet eligere mitiorem pœnam, quia illud intelligitur, nisi qualitas, & atrocitas delicti aliud suaderet, vt si quis daret alapam officiali, non debet puniri pœna mortis, secundum Bald. in ca. j. §. iniuria. in princip. de pace iur. firm. Non enim esset æquum, quòd tunc stante crimine atroci, & enormi, Iudex imponeret pœnam mitiorem, quia non esset pœna conueniens, & æqualis delicto, iuxta l. sancimus. C. de pœ. & hoc sentit Alexand. in consil. 111. colu. 4. in j. volum. & Ang. de Aret. in dicto §. in summa instit. de iniur. & Abb. in dict. cap. ex literis, colum. final. † Ex quibus responsionibus apparent sublata fundamenta vtriusque partis, vnde vtraque pars redditur dubia valdè, adeò vt Cæsaria decisione opus esset. Quid ergo erit tenendum? Dico in tanta opinionum varietate, quòd prima opinio affirmatiua est magis communis, cum aliquali tamen limitatione, & modificatione. Vnde facio cõclusionem, quòd Iudex in arbitrarijs potest se extendere vsque ad pœnam mortis naturalis. Hæc conclusio probatur per tex. in l. sacrilegij la. j. ff. ad l. Iul. pec. vbi narratiuè dicitur, quòd dato

quòd pœna sacrilegij sit arbitraria, quia pro qualitate personæ irrogatur, tamen quandoq; aliqui sacrilegi cõbusti fuerunt, & sic probat, quòd in pœnis arbitrarijs Iudex potest imponere pœnam combustionis, & sic mortis naturalis, & ita ad hoc illum tex. ponderat Abb. in d.c. ex literis, col. fi. de const. & ibi etiam Fel. in final. verbis.

70 † Istam conclusionem declara, & limita primò, procedere in delictis consummatis, & perfectis, secus in attentatis tantùm, & non consummatis, quia in eis nunquam Iudex ex arbitrio potest imponere pœnam mortis, ita tenet Bald. in d. cons. 444. incip. Cecchus, & c. col. 2. in 3. vol. & Fel. in d.c. ex literis. colu. pen. ver. secũda declaratio, & c. Et ratio est in promptu, quia hodie ex generali consuetudine nunquam punitur delictũ attentatum, sicut cõsummatum, sed mitiùs, & sic non punitur affectus, nisi sequatur effectus, etiam in atrocioribus, vt not. Alex. & Paul. de Castr. in l. §. j. in fi. ff. quod quisque iur. & Car. Alex. in c. j. §. si verò voluerit. in fin. de cap. qui cur. ven. & Ang. in cõsil. 14. in j. colu. vbi dicit, quòd ista consuetudo est approbata per totum mundum, & Bal. in l. si fugitiui. C. de seruis fugit. & Sal. in l. is, qui cum telo. ff. ad l. Cor. de sicarijs, & Bar. in l. j. §. diuus. ff. eo. tit. & Matt. de Affli. in const. asperitatem, colu. 3. in 2. not. vnde si Iudex imponeret pœnam mortis in attentatis, puniret affectum, sicut effectum, quia maior pœna dari non potest, quàm sit pœna mortis.

ADDITIO. Adde text. in l. sacularij in prin. ff. de extraor. cri. vbi ille, qui ingreditur domum alicuius causa furandi, tamen non deuenit ad actum furandi, punitur extrà ordinem, & probatur, in l. j. in prin. ff. de extra. cri. iuncta, l. quamuis adulterij in fin. ff. de adúlt. per quæ iura ita consuluit Alex. in cons. 111. lib. j. quæ quidem pœna non potest excedere relegationem in quinquennium, vt consuluit Alex. cons. 65. in vlt. col. in 3. lib. & consuluit secundum prædicta Gram. consil. 36. in vlt. colum. Pe. Fol. V. I. D.

71 † Secundò limita dummodò sit delictũ ita grauè attentis ipsius circũstantijs, quòd mereatur pœnam mortis, exemplum potest poni in eo, qui dat alapam officiali, nã iniuria est, verùm attenta circunstantia respectu qualitatis personæ, censetur atrocissima, vnde in hoc casu Iudex potest imponere pœnam mortis, secundum Bal. in d.c. j. §. iniuria, in prin. de pace. iur. fir. & Ioan. de Ana. in c. inquisitionis, in fi. illius princ. de acc. ita etiam tenet Fel. in c. ex literis, colum. pen. vers. prima declaratio, & c. de constit. ita debet intelligi dictum Bal. in d. l. j. in fin. C. de his, qui latro. vbi dicit, quòd potest procedi ad supplicium, si hoc desiderat criminis magnitudo, ex hoc sequitur, quòd si ex modica iniuria verbali Iudex vellet procedere ad mortem, non posset, quia nõ esset pœna conueniens delicto, sed maior per prædicta, & hoc tenet Ang. de Aret. in d. §. in summa, & Abb. in di. c. ex literis. colum. fin. aliàs posset appellari, vt not. gloss. in l. si qua pœna, & ibi Bart. in fin. ff. de ver. sign. & hanc limitationem tenet in effectu Alex. in consil. 111. colu. 4. in j. vol. & And. de Iser. in const. Comite. Tertiò limita, nisi expresè lex vel statutum limitaret arbitriũ Iudicis, non possit excedere talem pœnam, quia tunc non imponit pœnam mortis. Ita procedit text. in l. j. ff. de fur. Bal. & l. j. §. expilatores. ff. de effr. prout suprà declarauj. Quartò limita, nisi lex diceret, qd Iudex possit vel debeat pœnam moderari, quia tunc non potest imponere pœnã mortis, ita procedit d. ca. inquisitionis cùm ibi not. prout sup. decl.

ADDITIO. Simpliciter vt refert do. Auctor, firmauit Bald. in d. §. iniuria, quòd dans alapam officiali, propter singularem inimicitiam, quam habet cum eo, debet ad mortem condemnari, & mouetur per glo. in §. in summa inst. de iniur. nescio autem quomodo hoc firmauit Bal. nam dicit, q ex qualitatibus concurrentibus Iudex potest arbitrari pœnam vsque ad mortem, & ideò infert, quòd si quis daret alapam officiali, puniretur pœna mortis, & tamen præsupponit, si daret alapam ex singulari inimicitia, ergo non intuitu officij, & sic non concurrit qualitas aggrauans, & adeò grauis, vt deberet condemnari ad mortem, vtcunq; tamen sit, hodie non procedit illud dictum Bal. per const. regni, vt participatio & const. eos tantum, nam si fit iniuria dum exercet officium, licet in curia regis nõ moretur, faciens iniuriam incurrit pœnam duplicatam, per d. const. eos tantùm, & si moretur

netur in curia regis, licet ei fiat iniuria non in exercitio officij, & propter particulare odium, habet locum pœna duplicata, ſed ſi officialis non commoretur in curia regis, & fit ei iniuria ex odio particulari, non quãdo exercetur officium, tũc ceſſat pœna duplicata, quia iniuria videtur facta, vt priuatæ perſonæ, & ita declarat Aſſl. in conſtit. vt participatio in 3.q. Petr. Foll. V.I.D.

72 † Quintò limita, quando arbitrium datur Iudici in pœnis à iure expreſſis, prout eſt in actione iniuriarum, in qua eſt ſtatuta pœna corporalis & pecuniaria, ad arbitrium iud. l. iniuriarum æſtimatio, & l. fin. ff. de iniur. & l. Pedius. §. j. ff. de incen. tui. nauf. tunc enim Iudex propter enormitatẽ iniuriæ poteſt arbitrari mortem, ſecus eſt, vbi Iudici datur ſimpliciter arbitrium puniendi in pœnis, non à iure expreſſis, quia tunc nõ poteſt facere crimen capitale, quòd non eſt capitale, nec poteſt imponere pœnam mortis, vbi crimen non eſt capitale, ita declarat Fel. in d. c. ex literis, col. pen. verſ.

73 quarto declara. & c. † Sextò limita, nõ procedere, quãdo in ſimilibus delictis eſſet cõſuetudo, quòd non imponatur pœna mortis, ſed mitior pœna, quia tunc Iudex non poteſt imponere pœnam mortis, ſed tenetur ſequi pœnam conſuetudinariam, & ceſſat arbitraria, text. eſt ſingularis in l. ſi quis reum, ff. de cuſt. reor. facit tex. cùm ibi no. in l. hodie. ff. de pœn. ita tenet Bald. in l. quicunq;, colu. 4. verſ. ſcias tamen. & c. C. de ſer. fug. & Fel. in c. de cauſis, colum. j. de offi. del. & Abb. in c. inquiſitionis, colu. fin. de acc. & Alex. in conſ. 5. colum. fin. & conſ. 111. colum. 4. in j. volu. & Paris in tract. ſynd. in verſ. compoſitio, colum. 12. in prin. in ca. an ſi delinquens, & c. & idem Paris in d. tract. in tit. de off. ſynd. colum. 4. & 5. in c. an ſi poteſtas, & c. vbi multùm notabiliter loquitur, quòd ſi Iudex excedit pœnam ſolitam, dicitur grauare partem, & poteſt appellari, & tenetur in ſyndicatu, & per hoc infert, quòd in regno, ſi quis condemnatur, ad vnam vnciam, non ſolet exigi tota vncia, ſed tantùm vnus tarenus vel duo, & non vltrà, maximè attenta paupertate condemnati. Et cum iſtis limitationibus ſit expedita præſens notabilis, & dubia quæſtio.

ADDITIO. Inquit enim D. Auctor, quòd Iudex non debet excedere pœnam ſolitam imponi, & benè dicit, eſt enim ratio.

74 † Quia practica eſt vera intellectrix legũ, vt eleganter inquit Bal. in c. j. in princ. verſ. & ideò, quando capiuntur de feu. ſin. cul. non ammit. cuius dictum reaſſumit Dec. in conſ. 131. reuocatur in vltimis verbis, & inquit Bal. in l. illud, ff. de exc. tut. per illum tex. quòd ab antiqua practica, non eſt recedendum, & idem dicit in conſi. 472. ſtatuto communis Papiæ, 2. col. in 1. lib. quæ verba ſatis commendat Dec in conſil. 11. quoniam iudicantium reſponſa in 8. col. verſ. ad hoc fundamentum, hinc etiam eleganter dicebat Bal. in l. de quibus in 7. colum. verſ. Item quæritur, ff. de legibus, quòd quoties ſtylus infringitur, non valet, quod agitur, quæ omnia refert, & ſequitur Cot. in memo. in verbo practica. Pet. Foll. V.I.D.

75 † Vltimò ſuper hac materia poſſet dubitari, an quando delictum eſt commiſſum per culpam, & nõ per dolum, poſſit criminaliter agi ex tali delicto contra cõmittentem, ad aliquam pœnam ad vindictam. Et hic eſt videndum, quid ſi delictum eſt commiſſum per latam culpam, & quid ſi per leuiſſimam, vnde oritur illud dubium, an in caſib. in quibus poteſt agi ciuiliter actione legis Aquiliæ, in qua venit leuiſſima culpa, l. in lege, lat. 2. ff. ad l. Aquil. & c. ſi culpa, & ibi Abb. de iniur. poſſit agi etiam criminaliter ad aliquam pœnam. Volui opportunè attingere hic iſtud dubium propter duas regulas, quæ ſunt tritæ in iure. Quarum prima eſt, quòd nullum delictum committitur ſine dolo, & non irrogatur pœna, vbi dolosè non fuit commiſſum maleficium. Alia regula eſt, quòd in criminalibus lata culpa non æquiparatur dolo. Prima regula probatur per text. in l. j C. de ſic. vbi dicitur, quòd homicidiũ commiſſum ſine dolo, & ſine animo occidendi, non punitur. Item probatur per l. qui iniuriæ. ff. de iur. & l. quod reip. ff. de iniur. vbi dolus & propoſitum diſtinguunt maleficia hominũ, & per l. cùm autem. §. excipitur, ff. de æd. ed. vbi dicitur, quòd is, qui non fuit in dolo, non poteſt incidere in pœnam capitalẽ, idem tenent Bal. & Sal. in l. 2. C. de nox act. & Alex. in conſil. 145. incip. Poſt redditum, colu. fin. in 2. vol. & Ange. in l. j. & ibi etiam Iaſ. in 4. colum. ff. de leg. & idem Iaſ. in l. 2. §. quòd prætor.

ff.ne quis eum, qui in ius voc. & in l.in actionib.col.8.ff.de in litem iur. & Cœp.in cõ-
76 sil.34.col.2.† Secunda regula probatur per tex.& ibi Bart.in. l.in leg.ff.de sic. & in l. 1. §.j. & ibi Bar.ff.si quis test.lib. esse iuf.fue. in quibus iuribus probatur, quòd lata culpa non æquiparatur dolo in criminalib.ergo sequitur, quòd non punit delictum culpa commissum, ex quo dolus consideratur in delictis. Pro veritate tamẽ huius quæstionis distingue tres culpas.s.latam, leuem, & leuissimam, de quib.plenè per Bar.in l.quòd Nerua.ff.depo. Cœp.in cons. 41.col.3.cir.fi. Si igitur quæris vtrum delictum cõmissum lata culpa puniatur ad vindictã, dico, quòd sic. Vtrum stat dubium in pœna, & veritas est, quòd non punitur eadem pœna, qua puniretur, si dolosè cõmissum fuisset, & in hoc nullus discrepat. Ita propriè loquitur tex.in d.l.in lege, ff.de sica. & ita procedit illa regula, quæ se habet, quòd lata culpa nõ æquiparatur dolo in criminalibus, quia debet intelligi, quo ad æqualitatem pœnæ. Restat tamen dubium circa qualitatem pœnæ, scilicet, posito, quòd mitiùs puniatur, quàm dolosus, prout est vẽritas, an ista pœna possit esse corporalis, seu capitalis? in hoc reperio aliquam diuersitatem opinionum. Nam Bart.in d.l.j.ff.si quis test.lib.esse iuf.fue.dicit, quòd non. Idem tenet in d.l.in lege, scilicet, quo ad pœnam corporalẽ lata non æquiparatur dolo. Sed Ang.in cõs. 287. col.pen.nixus fuit repræhendere Bar. propter sui generalitatem, inquantum videtur innuere, quòd in nullo casu ex lata culpa potest quis corporaliter puniri. Nam dicit ipse, quòd imò multi sunt casus, in quib.ex lata culpa punitur quis capitaliter, etiã ad mortem, alle. tex.in l.j. C. de priua. carc. & in l.j. iuncta gl. C.ne lec.sig.salua. & c.& in l.fi.C.ad leg. Iul. de vi. Ad idem est tex.in l.milites.ff.de cust.reo. Ego autem puto quòd Bar. non meretur repræhendi, imò benè loquitur, & non est mens sua illa, quàm dicit Ange. Nam solùm tenet, quòd quo ad pœnam corporalem lata culpa nõ æquiparatur dolo, & benè dicit, quia est ipsa veritas, & probatur per d.l. in lege. Nam non imponitur eadem pœna corporalis pro culpa, quæ imponitur pro dolo. Sed quòd pro lata culpa non possit irrogari pœna corporalis, hoc non dicit Barto. & ideò non meretur repræhẽdi. Vnde firmo istam conclusionem, tanquam veram, & cõmunem, quòd pro lata culpa potest quis puniri corporaliter, nõ tamen eadem pœna corporali, qua puniretur pro dolo, sed mitiori, & leuiori, ita tenet Cęp. in consil.33.colu.4.& cons.34.col.2. & in cons.12. colu.3. pro hoc est tex.in l.in lege, §. cùm quidam.ff.de sic. & in l.j.§. fin.& §.diuus.eo.tit.& l.si fortuitò, ff.de incen.rui.naufr.

ADDITIO. Adde, quòd Bald.in l.ff. de leg. Dicit, quòd aut pœna requirit atrocitatem delicti, vt quia est pœna similiter atrox, & corporalis, & tunc requiritur dolus, & si cessat dolus, cessat illa pœna ita atrox, per l.nec exemplũ, C.de fal.& l.j. ff. de arb. aut pœna non requirit atrocitatẽ delicti, vt quia est pecuniaria, & tunc ex quo legislator non facit mentionem doli, non exigit, sed sufficit lata culpa, & leuis fortè, l.qui ædes de inc.rui.nauf. Sed fortè leuissima non sufficit, quia leuissima non est maleficium, per l.si cuius, §.de præteritis, ff.de vsufr. dicit etiam, quòd in pœnis corporalibus lata culpa non æquiparatur dolo, sed mitiùs quis punitur ratione latæ culpæ, quàm ratione doli, hæc sunt verba Bal.& Bar.in l. ꝙ Nerua, ff.depo. distinguit, quòd aut loquimur in actionibus descendentibus ex cõtractu, vel quasi, & lata culpa æquiparatur dolo, aut loquimur in actionibus, seu accusationibus descendentibus ex delicto, & tunc aut quæris, quo ad pœnam corporalem, & lata culpa non æquiparatur dolo, vt l.3.§.j. ff.ad l. Cor. de sica. aut quo ad pœnam pecuniariam, & tunc, aut lex siue statutum requirit expressè dolum, aut loquimur simpliciter: primo casu non æquiparatur dolo, l.1.§.si quis.ff.ne vis fiat ei. Secundo casu æquiparatur dolo, hæc sunt verba Bar.Ange. in l.in actionibus, ff.de in litem iurã. refert. Bar. dixisse, quòd in nullo casu potest quis corporaliter puniri, sed ipse dicit se consuluisse contrariũ, & est in cons. allegato per D. Auctorem hic, & de hoc dicit esse casum in l.si quis aliquid, §.qui abortionis, ff. de pœ. sed vltrà qđ Bar. non dicit illud ꝙ dicit Ang. vt considerat d.Auct. hic, tex.in §.qui abortionis nõ facit pro opinione sua, nam licet ibi probetur, quòd pro lata culpa quis punitur corporaliter, non tamen probat, quòd corporalis pœna debet imponi pro

lata

lata culpa, vbi lex expreſsè non expreſsiſſet pœnā corporalem. Ideò autem lata culpa ibi punitur corporaliter, quia lex ita diſponit, & ſic non facit ad rumbum quæſtionis, prout ita reſpondet Bart. in d.l. quòd nerua ad alium effectum, & ſic dicendū eſt ad tex. in l. milites. ff. de cuſt. reo. & dicta Bar. Bal. in l. j. C. de noxa. & ita tenet Io. mille. in pac. crim. fo. mihi 110. nu. 3. cum ſeq. Adde Ioan. Cor. in ſuis miſcel. lib. 4. c. 2. vbi notabiliter. Item eſt aduertendū, quòd Bar. in l reſpiciendum, §. delinquunt, ff de pœn. tenet quòd etiā pro culpa leui, & leuiſſima, quis punitur criminaliter, quem ſecutus fuit Cor. in conſil. 200. num. 5. & in conſ. 109. num. 23. lib. 2. Soc. in cōſ. 54. in 4. lib. nu. 25. dicit qđ pro leuiſſima culpa nunquam quis punitur pœna ordinaria, ſed pecuniaria, per l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cler. Alb. de Roſ. in d. l. in lege quæritur qualiter puniantur delicta dolō commiſſa, & qualiter commiſſa culpa? & dicit, quòd delicta ex animo, & doloſè cōmiſſa puniuntur ordinaria pœna, ſi à iure communi vel ſtatuto ſit certa pœna ſtatuta, & ſi non eſt certa à iure, puniuntur extra ordinē, prout conſuetū eſt arbitrio Iudicis, ſi autem maleficia non dolo, nec ex animo veniunt, non debent ex toto eſſe impunita, ſed mitiùs coercentur pro modo, & qualitate culpæ, & facti, ex conditione perſonarum, & ita dicit debere intelligi illum text. in l. in lege Cornelia. ff. de ſicar. & per tex. in l. 1. C. de ſicar. hæc ſunt verba ſua, pro quo vide Dec. in conſ. 8. & Marſ. conſ. 77. nu. 6. lib. j. & conſ. 91. nu. 15. in 2. lib. & conſ. 128. & conſ. 137. & Petr. de Anch. in conſil. 285. & Marſ. in de minore. ff. de quæſt. Raph. Cum conſil. 134. in fin. Marſ. in l. j. §. diuus Adrianus. ff. ad l. Cor. de ſicar. Gram. conſ. 68. & in volu. 2. & in deciſ. 5. num. 29. Petr. Foll.

77 † Hoc patet, quia homicidium commiſſum per culpam dicitur crimen extraordinarium, & punitur pœna arbitraria, ſecundum Lud. Rom. in l. in actionibus. ff. de in lit. iurand. quem ſequitur Matt. de Affli. in rubr. de homici. pun. poſtquam rubricā ſequitur conſt. terminum vitæ, & probatur per l. ſi adulter iū, §. Imperatores. ff. de adul. vbi ſi maritus occidit vxorē deprehenſam in adulterio, nō punitur pœna mortis, ſed alia pœna corporali mitiori, & ratio eſt, quia tale homicidiū dicitur culpoſum, & non doloſum, ex quo difficile fuit temperare iuſtum dolorem, ita tenet Bal. in l. i. in 10. q. C. vnde vi. & Alex. in conſil. 76. col. j. in j. vol. & Pau. de Caſt. plenè in conſ. 277. in 2. vol. Fuit enim in culpa ratione exceſſus in vindicando, & ſic ratione culpæ punitur mitiùs. Idem tenet Bald. in c. j. col. 2. de pace ten. & eſt text. in c. olim, el. j. in fin. de reſt. ſpo. & in l. ſi quis in graui. §. ſi tamen maritus, ff. ad Silla. & in l. diuus, ff. ad l. Pomp. de par. & not. Bart. in l. quid ergo, §. pœna grauior, col. 3. in princi. ff. de his, qui not. inf. Cùm ergo ex prædictis appareat, quòd homicidium culpa commiſſum puniatur pœna arbitraria, & extraordinaria, ſequitur de neceſſitate, ꝙ non poteſt Iudex imponere pœnam mortis, quę eſt pœna ordinaria, quia nunquā Iudex in arbitrariis poteſt imponere pœnā ſimilē pœnæ ordinariæ in ſimili delicto, vt eſt gl. no. quā ad hoc ponderat Abb. ibi in fi. col. in c. inquiſitionis in princ. in ver. alioquin de acc. Si verò loquimur de pęnis pecuniarijs ſimpliciter, & tūc ita punitur delictū per dolū, ſicut per latam culpā, quia tunc lata culpa æquiparatur dolo, ſecundum Bart. in d. l. j. ff. ſi quis teſt. lib. eſſe iuſ. fue. Pro hoc eſt tex. in l. j. §. hęc actio, ff. ſi men. fal. mo. dix. & ita poteſt intelligi, quòd no. Bal. in l. 2. §. quod prętor ff. ne quis

78 eum. † Illud aūt, quod dixi ſuprà, quòd delictum culpa cōmiſſum punitur mitiùs, intellige procedere, quando eſt tale delictum, quod principaliter committitur ad iniuriā alterius, prout eſt homicidium, vulnus, furtum, & ſimile. Secus autem in delictis, quæ non committuntur ad iniuriā alterius, ſed potiùs pro expletione libidinis, prout eſt adulterium, inceſtus, ſtuprū, & ſimile, quia huiuſmodi delicta, niſi verè interueneriſ dolus, nō puniuntur aliqua pœna, nec minori, nec maiori, ſecundum Barto. in d. l. ſi adulterium cum inceſtu: in fine illius prin.

79 ff. de adulter. & in l. in lege. ff. de ſic. † Item inquantum dixi, quòd delictum commiſſum per latam culpam, non punitur pœna mortis, ſeu capitali, ſed mitiori. Limita primò non procedere, quando eſſet aliquod delictum mali exempli, prout eſt, ſi quis dederit alicui amatoriū poculum, vel aliud, vt abortiuum pareret mulier: nam ſi ex hoc ſecuta fuerit mors hominis, punitur

pœna

pœna mortis, etiã si non fuerit in dolo, tex. est in l. si quis aliquid, §. qui abortionis. ff. de pœnis, & hoc est confirmatum hodiè in regno per const. quæ incipit, amatoria pocula, quæ plus vult, scilicet, quòd non solũ si fuerit secuta mors, verùm etiam si is, qui biberit amatoria pocula, amiserit sensum, puniatur ille, qui dedit ad pœnam mortis, aliàs si non interuenit mors, nec amissio sensus punitur ad carcerem per annum, vnà cum publicatione omnium bonorum.

ADDITIO. Aduertendum est, quòd text. in l. si quis aliquid, §. qui abortionis, ff. de pœn. corrigitur per text. in const. Regni Neap. Amatoria pocula, per quem tex. cõst. ita demùm puniuntur dantes poculum abortionis vel amatorium, si animo nocendi, & si dolosè dederint, tex. tamen in d. §. qui abortionis etiam non dolosè dantes puniebat, & est notandum, quia nemo aduertit. Petr. Foll. V. I. D.

80 † Secundò limita, non procedere in casu, l. 1. de priu. carcer. vbi Iudex, qui non punit exercentem priuatum carcerem, punitur pœna criminis læsæ maiestatis, & illud est

81 ideò, quia lex reputat hoc crimen læsæ maiest. † Tertiò limita, non procedere in casu, l. milites. ff. de custod. reo. vbi custos carceris punitur ad mortem, si ex sua nimia negligentia, id est, ex lata culpa carceratus euasit, & fugam arripuit, & ibi hoc no. Barto. scilicet, quòd ex delicto commisso sine dolo, quis punitur ad mortem. Idem tenet Old. in cons. 92. vbi hoc extendit procedere etiam in custode arcis. Idem tenet Bald. in l. ad commentariensem. C. de custod. reo. hinc dicit Bal. in l. ex diui. C. loca. quòd custos carceris, & custos arcis, æquiparantur. Item tenet Iaf. in l. in actionibus, colum. 7. ff. de in lit. iur.

ADDITIO. Adde hic Boer. in decis. 216. & adde, quòd de iure constit. regni custos carceris punitur publicatione omniũ suorum bonorum, & debet stare carceratus per vnum annum, si carcerati aufugerunt eius nimia negligentia, vt cauetur in const. custodes, de qua miror, quòd non meminerit do. Auct. hic. Petr. Foll. V. I. D.

82 † Vnum tamen incidenter adde hic, q̃ hodiè omnis pœna etiam à iure determinata, est arbitraria Iudici, adeò quòd potest eam ex causa diminuere, vel augere, text. est, iuncta glo. in l. hodie, ff. de pœn. per quem text. ita tenet Bald. in l. & si seuerior, C. ex quibus causis infr. irrog. & Paul. de Cast. in cons. 328. colu. 2. in 2. vol. Et super hoc possent exemplificari multæ causæ, quas cu-

83 mulat Bart. in l. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de his, qui not. infa. puta, † propter senectutem, vel iuuentutem, propter fauorem, vel ebrietatem, propter calorem iustum iracundi, vel propter nimiam excellentiam hominis in aliqua arte, vel ingenio, vt dicit Alex. in d. §. pœna grau. in add. ad Bart. quæ incipit. Adde hic, quòd Iudex, & c. & Iason in l. j. col. 2. de leg.

ADDITIO. Adde in hoc Gand. in tit. quãdo pœna au. po. & Gram. in voto. 23. Afflic. in const. blasphemantes, & auctorem inf. in sexta parte, in verbo, executio num. 21.

84 † Et adde, q̃d in magna curia vicariæ fuit magna controuersia in causa cuiusdam filij Matthæi porterij inquisiti de homicidio commisso in personam cuiusdã Alguzerij magnæ curiæ Vicariæ: quem interfecerat ex causa, quia dictus Alguzerius exercendo suum officium in diebus ante elapsis cœperat eius fratrem carnalem in flagranti crimine, propter quod ilicò suspensus fuit, vnde dolore motus dictus inquisitus, interfecit dictum Alguzerium proditoriè & sub quadã exaptissima, & excogitata astutia, nam simulauit extrà ciuitatem Neapolim in quadam domo velle citari facere quendam eius debitorem, ad quẽ citandum expediri fecerat prouisiones à curia S. Pauli, sicque accessit ad dictum Alguzerium eum requirendo, vt vnà secum accederet ad citandum eum, qui ductus spe lucri, accessit, & dum essent in quibusdam casalenis, dictus iuuenis interfecit dictũ Alguzerium, quo interfecto intrauit Neapolim, credens stare tutò & securè, peruentoque ad notitiam magnæ curiæ vicario dicto homicidio, misit ad locum cadaueris, nec poterat sciri interfector, verùm fuit reperta in manibus dicti cadaueris prouisio prædicta curiæ S. Pauli expedita ad instantiam dicti iuuenis, propter quod statim fuit suspicatum non fuisse interfectum, nisi ab illo iuuene. Ideò captus fuit iuuenis ille, & illinc ad paucos dies tortus, cõfessus fuit delictũ, & licet fuit allegata, & probata minor ætas, nihilominùs, quia dictum homicidiũ fuit com-

commissum proditoriè, & cum tanta astutia, vt nec maior, & sagacissimus potuisset cum maiori, seu simili astutia, illud committere, condemnauit eum ad mortem naturalem; fuitque reclamatum ad sacrum regium consilium, per quod dum inclinaretur ad minorandam pœnam ratione minoris ætatis ante causam notatam, voluit Illustr. & reuer. Cardin. Paceeus locum tenens Regiæ Maiestatis quòd omnia tribunalia Neapolitana votarent. dictam causam coram eo, si est arbitrarium iudici minorare pœnam ratione minoris ætatis, vel sit necessarium adeò quòd cogatur; & vt perfecta doctrina tradatur in casu isto, & pro intelligentia pleniori eorum, quæ dicit hic
85 do. Auct. † Est aduertendum quòd quinque
casib. excusatur ætas, & illi succurritur. Primo casu, innocentia consilij, vt in infante in quo cùm non cadat dolus, intelligendo de infante vsque ad septennium, de quo in l. si infanti, C. de iur. delib. nam hic non potest delinquere, q̃a caret intellectu, & quid quid videt ignorat, vt leg. j. in fin. C. de fal. mo. & instit. de inutil. stipu. §. pupillus vers. sed quod diximus, & l. si quemcunque, §. & si infans. ff. ad l. Aquil. non enim potest cadere delictum in eo, qui nescit, quod facit, 15. q. 1. cap. aliquos, & in ca. illa cauenda, ea q. & cau. dicitur quòd mala non sint quæ nec criminementem implicant, nec conscientiam ligant, hinc dicit Arist. in c. 1. lib. iij. Ethicor. quòd ea non esse voluntaria videntur, quæ vi aut imprudentia fiunt, & paulò pòst inquit, his quidem misericordiæ locus est ac veniæ, propterea quòd qui ignorat aliquid horum, facit inuitus, quæst. d. quòd ignoratio rerum particularium facit vt veniæ locus sit, & licet dicat pueros voluntariè operari, vt ibi, tamen, quia ignorant quid agant, & particularia, in quibus versantur, merentur veniam, & quod infans & infantiæ proximus non teneatur, voluit Bart. in l. j. C. si aduersus delict. & voluit Ang. de Aret. in lib. malef. in verbo, scienter & dolosè, & per tex. in l. infans, ff. ad l. Cor. de sic. & l. quòd infans, ff. de rei vend. & Clem. vnica, & ibi glos. de hom. sin autem est aliquis maior infante, & proximus adultæ ætati, & hic tenetur de omni delicto, excepto vitio carnis, vt cap. j. extra de delict. puero, & l. si minor, ff. ad l. Iul. de adul. & l. auxilium, §. in delictis. ff. de min. hæc enim ætas excusatur ex defectu naturalis præsidij, quātùm ad delictum carnis, in cæteris verò non excusatur. Aliquando ætas excusatur beneficio à iure cõstituto, quia quædam delicta, & alia statuta iuris in maioribus tantùm constituta sunt, vt l. 2. C. de quibus cau. in integ. restit. non est necess. & l. fratres, C. ex quibus causis inf. irrog. quæ vtique in minoribus non sunt statuta, vt dictis legibus probatur, & in l. j. §. impubes, ff. ad sen. cons. Sill. & l. minoribus. C. de ijs quibus vt ind. secundum Bal. & Alb. in l. 1. C. si aduers. delict. Aliquādo ætati minori succurritur iudicis ministerio à lege, quia datur potestas iudici in delictis mitigandi pœnam propter ætatem minorem, non tamen excludendi totam pœnam, per tex. in l. auxilium, §. in delictis. ff. de min. & est melior text. de iure in leg. impunitas, C. de pœn. & l. impuberem, ff. de furt. & hoc quidem casu videndum est, nunquid ratione minoris ætatis cogatur Iudex minorare pœnam, vel ei sit arbitrarium, & in primis glo. in d. leg. impunitas, sentit quòd sit necessarium, id etiam videtur sentire Sal. ibi, id etiam videtur fundari in regula iuris, l. ferè in omnib. ff. de re. iur. & tenuit Dec. in d. l. ferè in omnibus, & ita voluit in con. 535. in 4. li. circa fin. idque probari dicit in l. si adulterium cum incestu, ff. de adulter. vbi clarè probatur fuisse remissam pœnam incestus Claudiæ minori. Idem etiam voluit ante eum Cuman. in consil. 95. circa fin. vbi in crimine raptus, pœnam minorari debere ratione minoris ætatis, idque esse necessarium sentit, hāc etiam partem allegat Dec. in d. l. ferè in omnibus tenere Bald. in l. & si seuerior. C. in quibus cau. infa. irrog. sed ibi dicit Bald. si rectè ponderetur, quòd si pupillus deliquit, hæc minor ætas est iusta causa dispensandi & minorandi pœnam, non autem dicit, quòd sit necessarium; & sic malè allegatur pro hac parte, pro hac etiam parte allegatur Sal. in d. l. & si seuerior, & tamen ibi non dicit aliquid de hoc. allegatur etiam Sal. pro hac eadem parte in l. 1. C. aduer. deli. & tamen vt videri potest, non apperit an sit necessarium imò & potiùs videtur sentire q̃ sit arbitrariū, hanc esse eadem partem allegatur tenuisse Paul. de Cast. in d. l. primo. C.

si aduers. delict. & in d.l. & si seuerior, licet non benè appereat, an necessarium sit vel arbitrarium, hanc etiam partem secutus fuit Lud. Bol. in cons. 37. alias in præsenti casu, vbi dicit, q; minor ætas est eã & ratio intrinseca legis ad minorandam pœnam, & ita etiam voluit Ang. de Are. in libr. malef. in verbo ad hoc colloquium & tractatum secundum Gra. in de. 23. sed vitio impressoris voluit allegare in verbo temerè, scienter & dolosè. 3. colu. mihi, vbi specificè tenet, quòd debet Iudex ratione minoris ætatis minorare pœnam, & hoc dicit voluisse glo. & Bart. in d.l. auxilium. §. in delictis, & gl. & Barto. in l. si ex causa, §. nunc videndum, ff. eo. titu. sed Bart. in d. §. videndum, non aperit an Iudex cogatur, licet in d. §. in delictis videatur id tacitè voluisse, tenetq; ibi Ang. quòd etiã si delictũ esset atrox, minorari debeat pœna, mouetur Ang. ad ita tenendum, vltra prædictas doctrinas, & alias, quas ibi allegat rationes, nam dicit quòd hoc, scilicet minorare pœnam ratione minoris ætatis, est beneficium datum à iure minori, ergo non potest ab eo auferri, vt in c. indultum, de reg. iur. & quòd sit beneficium à iure cõcessum probatur secundum eum in d. §. in delictis, l auxilium ff. de min. & in l. aut facta, §. persona, ff. de pœn. nam in d. §. persona, clarè dicitur, quòd habetur ratio ætatis circa pœnas imponendas, ergò illud est beneficium à iure tributum, & hanc eandem opin. tenuit ibi Ang. in addit. ad Ang. allegat. do. Ange. inter alia pro hac opinione Bart. in l. administrantes. §. fin. de exc. tutor. & tamen nihil de hoc dicit Bart. in libr. meo, voluit tamen allegare Bald. in d.l. administrantes in d. §. fin. vbi notabiliter inquit, quod minoranda est pœna ratione minoris ætatis, & sic minor non debet capitaliter puniri, vbi malitia nõ suppleret ætatem, sed vbi malitia supplet ætatem, etiam minor debet capitaliter puniri, secundum Iac. de Aret. ibi, cuius dictum ita debere intelligi, inquit Bald. in d. §. fin & ita etiam dicit intelligi debere tex. in l. excipiuntur. §. fi. ff. ad Sill. & do. Tho. Gram. etiam in d. dec. 23. dicit quòd non potuit in Bart. suo reperire doctrinam allegatam per arg. ibique do. Thom. Gramin. dicit hanc opinionem fore communem, & eam esse sequendam, & ita tenet Alb. de Ros. in d. §. in delictis, vbi dicit sic vidisse seruari, & hanc opi. tenet Bart. in l. & si seuerior, C. ex quib. cau. inf. irrog. in addi. ad Bald. Cõtrariam verò opinionẽ, quòd non cogatur Iudex minorare pœnã ratione minoris ætatis, tenuit Bald. in l. quicunque, C. de ser. fugit. v. col. mihi motus, arg. text. in l. qui posthumos, in ff. ad Sill. in ratione literæ, vbi enim fuerant instituti posthumi hæredes, & si non essent hæredes, fuit instituta vxor, quæ anteqaam adijsset hæreditatem, in defectum posthumorum non natorum, mortua fuit superstitibus aliquibus proximis, qui successerunt illi mulieri: fuit dubitatum, an illi hæredes mulieris possent petere hæreditatem illam, & distinguit iure can. quod aut mulier non adiuit hæreditatem solum ea ratione, quia territa fuit senatusconsul. Sillani, quia testator fuit occisus, & tamen constat non fuisse prægnantem, & nihil peperisse, & tunc transmittitur hæreditas, aut non constat eã prægnantem defunctam esse, & tunc non transmittitur, quia impedimentum est de iure communi, quòd causatur ex plenitudine ventris, & licet senatusconsul. non dispensset in hoc casu, vt transmittatur hæreditas, nullam iniuriam facit, quia obstat impedimentum iuris communis, sic ergo licet Iudex non dispensset super minoratione pœnæ, nullam iniuriam facit minori, sed facit id, quod de iure communi reperitur statutũ. Idem videtur voluisse Gand. Anr. de pœn. eo. in x. col. mihi, vbi dicitur tenere quòd si sumus in delictis atrociorib. Iudex ex arbitrio suo ratione minoris ætatis potest minorare pœnam, sed si sumus in atrocissimis, nullo modo subuenitur minori ætati, per tex. in d. §. in delictis in 2. parte, hãc eandem opinionem firmauit, si rectè ponderetur Bart. in d.l.j. C. si adu. delict. prout aduertit D. Io. Mauri. qui hanc opinionem sequitur in tract. de rest. in cap. 133. fol. tamẽ 118. & idem repetit in eo. tract. c. 162. in fol. mihi, 125. ibique nouum intellectum tradit ad leg. 4. C. de fal. mo. quatenus ille tex. voluit impuberem etiam criminis participem delicto non teneri, nam dicit quòd ex eo non sequitur, vt verè ille impubes capax doli iudicandus esset, nam potuit ignorans consensisse, necesse tamen quid ipse ageret, quam ignorantiam in dubio præsumendã esse inquit, & ideò ea lege disponitur, quòd quam-

quamuis pupillus præstitisset consensum, non tamen ex eo puniendus, quia eius consensus est imperfectus, inefficax, & immaturus. & hanc opinionem videtur etiam sequi Afflict. in const. minorū iura, in 5 no. Sunt alij qui tenuerunt quòd in delictis atrocib. minoratur pœna in minorib. ac in delictis magis atrocibus, non secundum do. Guiel. Mayner. in d. le. ferè in omnibus, & Ioann. Franc. ozer. instit. de iur. nat. gen. & ciu. in princ. alij fuerunt in alia opinione, vt dicamus quòd pupillus, si deliquerit etiam dolo non debet decapitari, sed cogitur Iudex misericordia ætatis minorare pœnam, sed si minor 25. annis deliquerit, capitaliter punitur, nisi miseratio ætatis aliud suadeat, & ad mitiorem pœnam Iudicem perduxerit: vt tenet Dec. si rectè inspiciatur in d. le. ferè in omnibus. Alij ibi tenent, quòd in atrocissimis non excusat minor. Ioan. etiam de Anan. in c. j. de delict. puer. similiter tenet, quòd sit arbitrarium Iudici minorare pœnam ratione minoris ætatis, & sic quot capita, tot sententiæ. Quid igitur dicendum pro prima parte, optimè facit text. in d. l. aut facta. §. persona, ff. de pœn. vbi clarè dicitur, quòd in pœnis imponendis habetur ratio ætatis, & sic id necessariū videtur, nam perinde est, ac si dixisset quòd debet haberi ratio ætatis, confirmatur per text. in l. ferè in omnibus, ff. de reg. iur. nam clarum est, quòd pupillus seu minor tenetur ad pœnā pro delicto, l. j. C. si aduer. delict. cum similibus, vnde quatenus in illa regula dicitur succurrendum esse ætati, nihil aliud videtur voluisse, nisi quòd pœna minui debeat ratione ætatis, prout ita ponderauit text. illum Dec. ibi, & sic necessarium videtur. & quòd hoc sit verū, probat ineuitabiliter tex. ille ferè in omnib. ponderando alio modo, nam sub vna determinatione dicit succurrendum esse imprudentiæ, & ætati, ergo æqualiter debent determinari. l. nā hoc iure, ff. de vulg. & pupil. substit. Cùm ergo pœna delicti cōmissi per imprudentiā necessariò debeat minorari, quia crimen cōmittitur per imprudentiā, quando inaduertenter, & incōsideratè factum sit, & in eo casu consideratur culpa, & non dolus, meritò pœna debet mitigari, vt ibi, & probatur in leg. 3. ff. de sica. & minoratio pœnæ propter imprudentiam non consistit in arbitrio Iudicis, sed in necessitate, ergo ita debemus dicere in minori ætate, hoc etiam clarè probat text. in c. j. & 2. extrà de delict. puer. vbi in specie dicitur, quòd non ita minores puniuntur sicut maiores, ergo hoc est, & fieri debet ex legis dispositione, hanc eandem opinionem clarè probat nouissimè text. in constit. minorum iur. §. eius autem, sub titu. de restit. mino. vbi formaliter text. dicit, loquens de minorib. per hæc formalia verba, eis aūt delinquentibus, si delictum procedat ex animo, nisi quatenus miseratio ætatis Iudicem mouerit, minimè subuenimus, ponderandū est. n. illud verbū subuenimus: nam ex eo infertur, quòd illa subuētio, quæ fit ratione minoris ætatis, pueni t ex legis dispositione, & sic lex est illa, quæ subuenit, & no Iudex, & sic nō est arbitrariū, nec refert illa cōiunctio, quatenus refertur. n. ad eam mediocritatē, seu qualitatem pœnę, quā arbitrabitur Iudex, quasi diceret arbitrari, quę nam pœna esset imponenda minori de mitiorib. propter minorem ætatem, id sit in arbitrio Iudicis, nam illa coniunctio quatenus significat quātum, seu ad quem finem, secundum Cic. de amic. quamobrem id primum videamus, si placet, quatenus amor in amicitiam progredi debeat, & in Tusc. magna culpa Pelopis, qui non erudierit filium, nec quatenus esse quodque curandum, & sic text. ille perinde est, ac si dixisset, quòd non subuenitur in totum minoribus in delictis, sed benè subuenitur ad mitiorem pœnam miseratione ætatis, quantum & vsque ad eum modum, quem arbitrabitur Iudex, prout qualitas enim delicti erit, debet moderari pœna. Nec semper vno modo, ratione minoris ætatis debet pœna minorari, sed prout atrocitas, & qualitas delicti exposcerit: magis enim debet minorari respectu vnius delicti, & vnius minoris, quàm respectu alterius, consideratis qualitate, atrocitatte, & leuitate delicti, ac æqualitate ætatis, & sic, hoc est arbitrarium, & positum in arbitrio Iudicis, & tenendo hanc partem, tota difficultas videtur respondere ad text. in leg. auxillum. §. in delictis, ff. de minoribus, quem text. tam doctor. tenentes primam opinionem, quā secundam allegant pro eorum opinione, & tamen videtur facere, & vrgere contra hanc primam opinionem, nam ibi

dicitur, quòd non subuenitur minoribus in delictis, nisi quatenus interdum miseratio ætatis Iudicem ad mediocrem pœnam perduxerit, illud enim aduerbium temporis interdum, significat nonnunquam secundum Plaut. trinum. 13. 150. nam interdum ibo ad illum, & eundem in amph. q. 4. qui interdum fio Iupiter, quando iubet, ergò infertur, quòd non semper debet iudex minorare pœnam, & sic videtur non necessarium, sed arbitrarium nam illud dicitur necessarium, quòd impossibile est aliter se habere. Arbitrarium quoque id dicitur, quod positum est in arbitrio alicuius, vt ipse possit facere prout sibi videbitur, & prout opinatur esse faciendum, secundum Ci. 1. de fi. desistund. de ijsdem, de quibus & ab Epicuro scriptum est, & ab antiquis, ad arbitrium suum scribere? sed tenendo ad hanc partem plurib. modis responderi potest, & primo, quia licet illud aduerbium interdum videatur id inferre, vt suprà dictum est, nihilominùs quandoque dictum aduerbium interdum, solet poni in dispositionibus, in quibus aliquid fieri debet necessariò, vt probatur ex dictis Arist. j. Ethic. libr. 3. inquit enim ea, quæ voluntaria sunt, laudantur aut vituperantur, quæ non sunt, veniam impetrant ac interdum misericordiam: clarum est enim, quòd quæ per vim & non voluntariè facta sunt, pœnam non merētur, vt ibi inquit Aristote. & patet per totum titu. ff. quod met. cau. sicque illud aduerbium interdum, non facit, vt quæ necessariò fieri debent, sint voluntaria seu arbitraria. Secundo respondetur, quia posito, quòd ibi aduerbium illud ponatur, vt significet illud arbitrarium esse, tamen illud arbitrium non debet, nec est ita, & taliter, vt totaliter à potestate Iudicis dependere habeat, an debeat minorari pœna ratione minoris ætatis, sed ita demum, vt æquitas attendatur, secundum Bar. in l. j. prima col. versic. ad istam lect. oppo. C. de le. Bar. in l. si quis maior. j. colu. C. de transs. & ibi Bal. nec potest Iudex ratione arbitrij, iniquū æquo præferre, aliàs faceret litem suam secūdum Alex. in suprà alle. §. pœna grauior, & in l. j. in fi. princ. de app. imò debet in arbitrarijs semper inclinare in mitiorē partem & pœnā, c. de causis. extra de of. dele. & habetur p Bald. in l. si fugitiui. C. de ser. fug. & in le. si quis diutino, in prin. de pœn. in l. j. in prin. ff. de ijs, qui sunt sui vel alien. iur. & voluit idem Bal. in l. quicunq; 6. colu. C. de ser. fug. arbitrij enim appellatione non venit libera voluntas, sed arbitrium boni viri. vt latè per Fely. in c. significauerunt de test. in fin. & dicit Bald. in le. vendentis, 2. q. C. de contr. empt. quod arbitrium est æquitas animi declarati habito respectu tam ad æquitatem naturalem, quàm ad legum præcepta, nec nouum, tam æquitate naturali, quàm legum præceptis maiori pœna esse plectendos eos, qui maioris doli sunt, quàm qui minoris, æquitas tendit potiùs ad minorationem, quàm augmentum, secundum Phil. 5. Ethic. c. 9. nam dicit, quòd æquitas dictat, vt Iudex non sit exactus iuris executor in peiorem partem, sed vt imminuat potiùs. præcepta enim legum vbique sunt, vt non omnes æqualiter puniantur, sed secundum qualitatem personarum, vt dicit text. in le. moris, §. sed enim sciendum, ff. de pœn. & secundum qualitatem delicti, & sic doli, l. respiciendum, ff. eo. tit, §. planè, & habetur in l. aut facta. §. persona eo. tit. Item lex præcipit quòd pœnæ potiùs molliendæ sint, quā exasperandę. le. interpretatione legum, ff. de pœn. præterea ratione minoris ætatis pœnas esse moderandas plures leges suprà allegaui. Item inquit Aristot. in libr. 2. Eth. in hæc verba, Ad quæ maior est accessio, ea magis contraria esse dicimus ad seuitiam quam clemētiam seu lenitatem, maior est, & periculosior accessio, Ideò plus quoque peccant seueri quàm clementes. hinc præclarè ait Socrates, Nicoclem Regem admonens vt mitis sit, & pœnas irroget commissis minores. nam potissimum est, inquit ipsum rerū punctū attingere. Cæterū quoniam id perdifficilè cognitu, maluit circa illud subsistere, quàm præterire, magis n. ad mediocritatem facit, quòd diminutum est, quàm quòd redundat. Sicq; tam æquitate naturali, quàm legū præceptis minori pœna sunt plectendi minores, ergò necessariū est, ꝙ ita Iudex arbitretur, & si aliter fieret, potest appellari l. antep. ff. de ver. sig. & ibi, glo. & gl. in c. super his, extra de accu. in verbo arbitrium, & voluit expressè Bar. in d. le. antep. in fi. & Barto. post gl. in l. quid ergò §. pœna grauior. pe. co. ver. vltimo de his, qui not. infa. & Bald. in c. 1. 8. col. vers. & scias in tit.

tit. de mil. va. qui con. est, concordat, vt per Fely. in d. cap. super his 5. col. & tantò magis tenetur & arctatur Iudex ratione minoris ętatis minorare pœnam, quia ita consuetum est fieri in tota Italia, sequitur, quod est necessarium, licet esset priùs simpliciter arbitrariũ, vt est tex. in l. saccularij, ff. de extraor. cri.. & no. in gl. in l. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de insa. & sequitur Bal. in l. quicunq; C. de ser. fug. 6. colu. practica enim est vera intellectrix legum, vt inquit eleganter Bald. in cap. j. in princ. vers. & ideò, quando capiuntur de feu. fin. cul. non amitt. cuius dictũ reassumit Dec. in cons. 131. reuocatur in vltimis verbis, hinc idem Bal. in l. illud, ff. de exc. tut. per illum text. not. quòd ab antiqua practica non est recedendum, & idem repetit in cons. 472. statuto communis Papiæ, 2. col. 1. lib. de quo latè per Cot. in suis mem. in verbo practica, & qp ita sit seruatũ & seruetur, habetur per do. quos supra allegaui, & testor Deum, & totam ferè Italiã. hæc quoque facere videntur pro prima parte. At pro secunda parte vltra allegata superiori loco facit id quòd legitur in dialogo B. Gregorij quarti, videlicet de puero quinque annorum, qui iurans & blasphemans maiestatem Dei, fuit raptus à diabolo, euenire enim solet, quòd licet sit minor ætas in aliquo, sit tanta in eo malitia quæ supplet ætatem, adeò quòd illam malitiam exactè puniri debeat, ac si esset maior, vt voluit Bald. in alle. le. administrantes, § qui corporis, & ideò nimirum si text. in §. in delictis vsus fuit illo aduerbio interdum, quasi diceret, quòd talis poterit esse malitia, vt licet quis sit minor, nihilomin' nõ debet ei miseratione ętatis succurri, hinc dicit Phil. 5. Eth. cap. 9. in hæc verba: quando igitur lex in vniuersum dixerit, & præter vniuersale postea quippiam contigerit, tunc rectè se habet, si quæ legislator omisit, absoluteq; ac simpliciter loquendo peccauit, corrigatur defectus, id quod legislator etiam ipse, si adesset, dixisset, & si sciuisset, ita præscribentem legem instituisset, sicque Iudex ex arbitrio sibi concesso, potest secundum emergentiam, & qualitatem casuum, prouidere, nec astringitur, vt magis vno modo, quã altero prouideat, nã dupliciter potest esse aliquod necessarium secundũ Auic. necessarium ex se, & necessarium ex alio, Com. in paraphrasi j. de cęlo, vlt. ca. & 8. phy. com. 79. & 2. cæl. com. 71. ætas ergo nõ est causa necessaria ex se ad minorandum pœnam in casu proposito, quia malitia supplet ætatem, ca. de illis, de despõ. imp. & ibi gl. & l. 3. C. si min. se maio. dix. cũ similib. ratio enim quare leges permiserũt posse minorari pœnam in minoribus fuit, quòd & minor dolus in eis videbatur concurrere, quã in maioribus, at vbi tantus dolus, tantaq; malitia cõcurrit, sicut in maioribus cessante ratione dispẽsationis, cessat dispẽsatio, & sic minor ætas ex se nõ est causa necessaria, vt minoretur pœna, nisi vt suprà: nec etiam est causa necessaria ad minorem pœnã, minor ætas propter aliud, & sic legis necessitate, quia lex dicit interdũ subueniẽdum esse, & sic non semper. Item alibi dicit lex quòd malitia supplet ætatem, vt suprà, & vna lex distinguitur per aliam, ergo nec ex se, nec ex alia est necessariũ ratione minoris ætatis, minorare pœnam. Quid igitur dicendum in tanta doctorum, & opinionum varietate, certè nonnulla possent adduci, hinc inde pro vtraque parte, tamen non puto recedendũ ab ijs, quæ aliàs in prac. mea causa crimin. in verbo pœnis debitis feriantur, & in prag. de sodomia dixi, videlicet, qp cogatur Iudex miseratione ætatis minorare pœnam in atrocioribus, ac in atrocissimis concurrente malitia ipsius minoris, nõ puto subueniendum, considera tamen qualitate minoris ætatis, & ita videtur probari in d. §. in delictis in 2. parte sui. & ita dico procedere doct. Bal. in d. l. administrantes, §. qui corporis, & ita fuit proximis diebus in sacro regio cons. decisum in delicto nephãdo sodomitico, in minore agẽte, sed in patiẽte nõ, & hanc op. tenuit gl. in d. §. in delictis & alij doc. quos suprà retuli, & tenendo hãc partẽ, illud aduerbiũ interdum positum est in d. §. in delictis, nõ quia res esset arbitraria in atrociorib. sed ex eo qđ quando delicta sunt atrocissima concurrente malitia minoris (quæ suppleret ætatẽ,) nõ erat subueniendum, intelligo tamen de eo minore, qui est vltra 14 annos, & ita dico iuris esse saluo semper sanjori cõs. Res tamẽ adhuc nõ fuit decisa. fuerunt tamen oẽs de consilio, & de magna curia, & regia camera in contrario voto, decem pro vna parte, & decem pro alia, adeò quòd non fuit causa determinata.

86 † De ſecunda culpa, ſcilicet de leui, ſi quæratur, an delictum cõmiſſum leui culpa puniatur. Dico quòd in hoc reperitur magna varietas inter doc. quos refert Bald. in l. data opera col. iij. C. qui acc. non poſſ. & Ang. in tract. malef. in ver. incẽdiario. Nã Cyn. in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cler. tenet, quòd leuis culpa non punitur, niſi ad refectionem damni. Verùm ſi non habet in ære, luat in corpore, l. qui ædes, ff. de inc. rui. nau. Sed contrarium tenet Bart. in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ff. de pœ. vbi dicit, quòd leuis culpa punitur criminaliter, idẽ Bart. in l. fin. circa fin. ver. quærit glo. & c. ff. de priu. delict. vbi dicit, quòd vbi habet locum actio, l. Aquiliæ, ibi poteſt quis criminaliter accuſari, pro hac parte, facit text. in l. ſi fortuito, iuncta glo. in ver. luxuriæ, ff. de inc. rui. nau. vbi expreſsè dicitur, quòd punitur culpa dolo proxima, & iſta eſt lata, vel luxuriæ, id eſt, lata proxima, & iſta eſt leuis. Idem tenet Cæp. in conſ. 33 col. 4. & cõſil. 41. col. 3. vbi dicit, quòd leuis culpa punitur leuiùs. † In hac varietate placet mihi quædam diſtinctio, quã facit Bal. in d. l. data opera, colu. 3. circa medium, videlicet, vt diſtinguamus: Aut culpa leuis conſiſtit in omittendo, ſeu negligẽdo, & non punitur, niſi ad æſtimationem damni, & ita loquatur opinio Cyn. aut conſiſtit in faciendo, & ita loquatur opin. Bart. & ſequacium. Hanc diſtinctionem putò veriſſimam, & confirmo eam, per duo iura, ſcilicet, per d. l. qui ædes, ff. de incen. rui. nau. vbi dicitur, quòd ſi per negligentiam fuerit commiſſum incendium, tenetur negligẽs ſarcire damnum, & ſi idoneus non ſit, leuiùs caſtigatur, & quòd ille text. loquitur de leui culpa in obmittendo, probatur, quia loquatur de negligentia ſimpliciter, nam eo ipſo quòd quis negligit, dicitur omittere. Item magna, ſeu nimia negligentia, dicitur lata culpa, cedere diem. §. fi. ff. de verb. ſignifi. & l. milites ff. de cuſt. reor. Ergo quando punitur ſimpliciter, ſine illo adiectiuo, magna, debet intelligi de leui. † Sicut dicimus, quando ſimpliciter fit mentio de culpa, intelligitur de leui, glo. etiam, & ibi Bar. in fi. in l. in venditione. §. j. ff. de bo. auth. iud. poſſ. & Alex. in l. ſi. mora col. 4. ff. ſol. ma. & Alex. in conſ. 45. in j. vol. Secundò confirmo per l. capitaliũ. §. qui ob inimicitias in fi. ff. de pœ. vbi dicitur, quod fortuita incendia, quæ per negligentiã commiſſa fuerunt, ciuiliter exercentur, vel modicè vindicantur. intelligo illam alternatiuam, ſcilicet, quando negligens non habet in ære, tũc luat in corpore, ſecundũ formam d. l. qui ædes, aliàs contrariaretur illi. l. vbi eſt ſimilis caſus: nam vna lex debet per aliam diſtingui, l. ſed & poſteriores, ff. de le. Sed quando culpa leuis conſiſtit in faciendo, tunc punitur. & probatur per d. l. ſi fortuito, iũcta gl. in ver. luxuria, eo modo, quo ſupra declaraui, & ita cum iſta diſtinctione pertranſeo. † Tertia culpa ſcilicet leuiſſima, an puniatur criminaliter. breuiter quidquid teneat Bart. in d. l. ſi ff. de priu. del. circa fin. & in d. l. reſpiciendum, §. delinquunt, veritas eſt, quòd leuiſſima culpa non punitur, niſi ciuiliter ad æſtimationem damni, ita tenet Cyn. in d. l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cle. & Bald. in d. l. data opera col. 4. circa fi. C. qui acc. non poſſ. & Alex. in add. ad Barto. in d. §. delinquunt, & Ang. in tract. malef. in ver. incendiario colu. iij. vbi allegat vnum conſil. Saly. † Nunc ergo ſi quæris, an vbi habet locum actio l. Aquiliæ, habeat locum etiam pœna criminalis, potes reſpondere ex prædictis, nam ſi damnũ eſt datum lata culpa, in committendo, poteſt criminaliter accuſari. Si verò eſt leuis culpa in negligendo, agitur ciuiliter tantũ. Verùm, ſi non habet in ære, luit in corpore, vt d. l. qui ædes, & d. §. qui ob inimicitias. Si verò eſt leuiſſima culpa, tunc ſolùm agitur ciuiliter ad damnum, vt ſuprà. Verum eſt aduertendum, quia tunc demum agitur ad damnum ex leuiſſima culpa, quando eſt in faciẽdo, ſecus ſi eſt in omittẽdo, quia tunc ceſſat actio legis Aquiliæ, ſecundum Alex. in l. domos hæreditarias ff. de leg. j. & habetur in dec. 57. conſ. Neap. col. ſi. Pro hoc eſt text. formalis in l. ſi cuius. §. denique. ff. de vſufr. & pro hoc habes limitationem ad l. in lege, lat. ij. ff. ad l. Aquil. vbi dicitur, quòd in l. Aquiliæ venit leuiſſima culpa, quia debet intelligi, dummodo conſiſtat in faciendo, aliàs ſecus. † Predicta tamen intelligo, quòd licet quis poſſit in aliquibus caſibus criminaliter puniri, pro culpa, hoc tamen intelligitur mediante accuſatione offenſi, nam per viam inquiſitionis Iudex nũquam procedit pro delicto culpa omiſſo, niſi dolus vel lata culpa interueniat, vt dicam

cem infra in 6. parte huius tract. in materia
92 inquisitionis vers. x. principaliter, &c.† Vidimus hucusque satis abundè duo membra huius principalis distinctionis iudicij, scilicet, quando dicatur iudicium ciuile, & quando criminale, superest videre de tertio membro, scilicet, de iudicio misto. Super quo dico, quod in terminis nostris, de quibus loquimur in hac prima distinctione, iudicium mistum dicitur illud, quod participat de criminali, & de ciuili, vt est, quando pœna venit applicanda pro parte fisco, & pro parte parti. Potest poni exemplum in crimine iniuriarum, quando porrigitur secundum formam const. varietates, scilicet, vt pœna æstimationis iniuriæ applicetur pro duabus partibus curiæ seu fisco, & pro tertia parte parti offensæ. Similiter potest poni exemplũ, dictante statuto, quòd quicunque accusauerit bannitũ, lucretur dimidiũ pœnæ banni, vt no. Bar. in l. senatus, §. senatus, ff. de iu. fis. & qd' talis causa dicatur mista, tenet Alex. in cons. 66. col. j. vers. vel verius, &c. in j. volu. & Ant. de But. in rub. de iud. & Alex. in cons. 82. colu. fin. in j. vol. & Matth. de Afflict. in d. const. varietates, col. iij. pro hoc allegatur tex. in c. tuæ in fin. de
93 proc.† Ad vnum tamen est aduertendum, quòd quando agitur ad pœnã pecuniariam in isto iudicio misto, non debet agens concludere, quòd pœna applicetur pro parte sibi, & pro parte fisco, sed quòd tota applicetur fisco, & postea à fisco diuidatur cum ipsa parte, aliàs nõ procederet libellus. ita pulchrè tenet Ang. de Aret. in §. pœn. col. iiij. in fi. ver. vnum tamen, &c. inst. de act. Mouetur per id, quod dicit Bar. in d. §. senatus, & Bart. in d. l. j. C. de vend. re. fis. cum priu. lib. x. vbi habetur, quòd quando fiscus habet rem communem cum priuato, ipse fiscus diuidit, imò ratione partis, quam habet in re, potest totam rem vẽdere, vt ibi habetur. Et prædicta etiam tenet Saly. in l. 3. vers. vltrius ab extra, &c. C. ad l. Falc. fatetur tamen Bart. in d. l. j. quòd si quis solueret illi priua-
94 to agenti, esset liberatus, vt ibi per eum.† Superest hic attingere vnum dubium valde necessarium in hac materia, & est tale, videlicet stãte in regno regia prag. prima, quę incipit, dispendia, quæ vult, quòd in omnibus causis ciuilib. vel mistis procedatur, sine figura iudicij. Quæro, an intelligatur de istis causis mistis, scilicet, quando pœna venit applicanda pro parte fisco, & pro parte parti. Effectus esset magnus, quia multæ solennitates, quæ requiruntur in libello accusatorio, tollerentur per illam clausulam, sine figura iudicij, &c. In hoc præsuppono, quòd causa mista potest considerari dupliciter, scilicet vno modo, quo suprà dixi, quãdo pœna applicatur fisco, & parti. Alio modo quãdo ex delicto agitur ciuiliter, vt declarau in præcedentibus, nam tunc cã non potest dici merè ciuilis, quia descendit ex delicto, minimè potest dici merè criminalis, ex quo agitur ciuiliter, & non ad pœnam ordinariam, vnde dicitur mista. Iste est ppriè text. & ibi glo. in c. tuæ, in fin. de proc. per quem, ita tenet Abb. in rub. de iud. col. ij. ver. secundo principaliter, &c. Primo modo, dicitur causa mista, respectu pœnæ, quia applicatur fisco, & parti, per ea, quæ habentur per glo. & Bart. in l. prætor. ff. de sepul. vio. & in l. lege agraria. ff. de ter. moto. Secundo modo dicitur causa mista, respectu modi agendi ex eo, quia pro crimine agitur ciuiliter. Hoc præsuppositio dico, qd' in rei veritate vtraq; causa dicitur mista, verùm prima magis accedit criminalitati, duab. potissimè rationibus. Primò, quia pœna de directo applicatur tota fisco, & deinde à fisco applicatur parti, & ob hanc causam posset dici criminalis secundum Alex. in cons. 132. col. fi. in j. vol. Secundò, quia ex quo pars criminalis censetur potentior, & dignior, trahit ad se partem ciuilem, tanquam minùs potentem, & minus dignam, ita tenet Alex. in cons. 82. in fi. in j. vol. facit, quòd not. Bar. in l. quæritur, ff. de stat. ho. & Bal. in cons. 226. in 3. vol. Tamen, quia dict. regia prag. loquitur simpliciter de causis mistis, cũ prius loquatur de ciuilibus de necessitate intelligitur de illis, quæ habẽt misturam ciuilitatis, & criminalitatis. Vnde cũ ambæ causæ prædictæ dicantur mistæ, non potest negari, quin dicta prag. loquatur de ambab. vnde reuertendo ad decisionem quæstionis præpositæ dico, q dicta prag. loquitur de istis causis mistis. Verũ, si quæris, an per hoc sint sublatæ solẽnitates libellorũ, dico q quo ad solenitates formales, quæ nõ respiciũt probationes, sunt sublatæ, vnde potest porrigi talis qualis petitio per modum simplicis postæ in causis mistis, sicut in ciuilibus, propter dictam clausulam, sinè

figura

figura iudicij, &c. vt notat Paris in tract. sind. in vers. sententia, col 9. in c. an dictum capitulum, &c. Si verò quæris de solennitatibus substantialibus, quæ respiciunt probationes, & tunc istæ non sunt sublatæ, & hoc deciditur in d. prag. in fin. ibi declarantes, &c. † Ex hoc infertur, quòd cum so-
25 lennitas l. libellorum. ff. de accus. sit solennitas substantialis, respiciens probationes, quia est inducta in fauorem rei, sed ad hoc vt possit magis facilè suas defensiones producere, coarctando negatiuam, loco, & tempore, vt dicit Bal. in le. cum fratre, col. 2. C. de his qui vt ind. & Paris in tract. syndi. in d. vers. sententia. col. 11. & 12. c. an per dictum cap. &c. sequitur quod dicta solennitas non censetur sublata, & sic etiam hodie requiritur non obstante dicta pragmatica. & hoc tenet Lud. Rom. in cons. 191. in fin. † Secundò, infertur, quòd si aliquis vel-
26 let hodie formare libellum in crimine iniuriarum, super æstimatione iniuriæ, vel agere ciuiliter de aliquo crimine, posset per modum simplicis petitionis, & posset agere sine alia solennitate libelli, & solo verbo facere talem qualem petitionem, & illam per Notarium redigi facere in scriptis, dummodo apponat solennitates legis libellorum quæ respiciunt defensiones, & probationes rei, & per ea, quæ not. Bar. in extra. ad reprimendum vers. & figura, & Lanf. in cle. sæpè de verb. sig. in verb. & figura, & in ver. libellus. Et per hæc sit expedita hęc 1. dist. iudicio. rum. Rob. Venus.

ADDITIO. † Posteaquam in iniuria
27 rum materiam incidimus, aliqua vltra do. Auctorem congerere, non extra rē esse putaui. quocirca & illud sciendum est, nunquid iniuriarum actio per salutationem, commestionemque factam cum iniuriante tollatur? in quo quidem dicendum arbitror, quòd aut à principio iniuriatus ad animum eius reuocauit, deditque libellū extimando iniuriam, posteaque comedit, & bibit cum iniuriante, vel cum salutat, & isto casu non tollitur, vt tenet glos. in §. fi. inst. de in iu. aut iniuratus non reuocauit ad animum iniuriam, & statim salutat iniuriantem, bibit, & comedit cum eo, & eo casu si postea accusat, tollitur accusatio, & ita fuit decisum in Gap. Tol. secundum.
28 Steph. Aufr. in decis. 233. & in addit. † Nec illud prætereundum est, an actione in iuriarum teneatur qui conuicium verum dixerit? In quo breuitati studendo Grammat. in decis. 37. dicit fuisse decisum in sacro regio consilio, quòd aut dixerit animo iniuriandi, & tunc siue falsum, siue verum dixerit tenetur, aut non animo iniuriandi dixerit, & tunc secus, & est ratio, licet non dicat do. Gram. quia licet quis habuerit vitium seu defectum à natura, non propterea debet vituperari, sed eius potius miserendum est, vt inquit Phil. in lib. 3. Ethic. c. 5. in hæc verba, homini cæco natura, vel morbo, vel ictu, nemo vitium obijciet, vt probrum, aut eius miserebitur potius, cæcum vinolentia, aut alia immoderatione, nemo non culpabit, ea porrò vitia corporis quæ sunt in nostra potestate damnan-
29 tur, non ea quæ non sunt. † Quibus, & illud consequēs est, quod actio iniuriarum, cum sit prætoria, pœnalis, & famosa, vltra animum minimè competit, vt instit. de perp. & temp. actio. in prin. iunctis ijs quæ not. in l. querelam, C. de fal. ver. planè de præscriptione criminum est notatum, & hic annus erit vtilis, adeò vt dies in quibus quis iustè fuit impeditus, subduci debent è medio, & currit à die scientiæ, vt notabiliter declarat Ia. à bello. vit. in. sua pra. crim. in prin. 3. col. ver. & ad hoc no. & hęc fuit originalis doct. Lac. Bu. quā sequitur Ang. in d. l. querelam, & Sal. in fi. qui latius exorditur, videlicet quòd de crimine nō potest quæri criminaliter vltra tempus, infra q̄ posset de eo ciuiliter agi, & sic extincta ciuili, erit extincta criminalis, cū crimina sint odiosa, & eorū meta regulariter minori tēpore coarctatur, quā ciuiliū actionū, q̄ durāt triginta annis, et in ijs est viginti, d. l. querelā, vbi ergo extinguitur ciuilis minorit pe, multò magis debet extingui criminalis, ex quo infert Sal. post. Ia, But. q̄ cū actio de dolo ciuilis, hodie coarctetur biēnio cōtinuo. l. fi. C. dol. nō poterit agi de dolo criminaliter puniēdo pœna stelliōatus vltra bienniū, & pariter in actiōe iniuriarū prætoria, q̄ durat anno vtili ei' criminalis tolletur anno cōtinuo, sed vbi iniuriarū actio est ciuilis, vt in trib. casib. positis in le. lex Cor. in prin. ff. de iniu. videlicet vbi q̄s pulsatus verberatusue, domusue eius vi introita sit (vt vtar verbis iurisc.), tunc quia hæc

ciui-

esuilis duraret 30. annis, in illis casibus, secundum veram opin. vt volunt glo. & doct. in d. l. si non conuitij, cum criminalis durabit, 20. annis, d. l. querelam, quæ verba secundum Sal. sunt perpetuò corditenenda, & ad literam secutus fuit Bald. in tract. de præscrip. in 4. parte, 4. partis princ. in 2. nu. 6. & sic saltem intra annum debet lis contestari, aliàs si fuisset iustè impeditus, daretur restitutio, l. senatus cùm ibi not. ff. de off. præf. & firmat Iac. à bel. in loco suprà citato. † Secundò, & illud concurrere necessariò debebat, vt iniurians sit maior infante, & persona distincta, aliàs denegatur actio, & pari ratione alijs denegabitur contra eos, secundum Iaco. à bell. vis. in loco de quo suprà, & ita refert debere intelligi text. in l. illud, ff. de iniur. citat pro hoc, l. vulgaris. §. proinde, ff. de fur. iuncta, l. j. §. fin. C. de fal. mo. sic q; requiritur, quòd talis, qui posit facere, & dicere iniuriam, citat pro hoc tex. in l. furiosi, ff. ad l. Iul. maie. † Hæc autem sanè intelligerem, vt minimè procederent, si dicta factaue fuerit iniuria talibus personis contemplatione patris, aliorum q; suorum maiorum, tunc enim non denegabitur actio patri infantis, vel alijs maioribus suis, quoniam contemplatione facta dictaue fuerit iniuria, quia talis iniuria ipsis videtur facta vel dicta, nam qui malum facit cum meo mihi facere videtur, l. si stipulatus fuero, ff. de verb. obl. pro hoc facit text. in l. Item apud Labeonem, §. si quis virginem, ff. de iniur. cum alijs allegatis, per Iac. de bell. vis. vbi suprà colum. 8. vers. sed nunquid poterit, sic q; virtus consistit in modo practicandi. † Nec omittendum erit, quòd cessat iniuriarum actio, vbicunque duo adinuicem sibi ipsis iniuriam fecerint, nec apparet, quis primò inceperit, secundum Iac. à bello vis. vbi suprà 4. colu. vers. 3. requiritur, & sequitur Fel. in c. dilecti filij de except. sed hoc esse verum dixit Alex. in l. semel mora. ff. sol. mat: quo ad pœnam tangentem ipsos delinquentes, at secus quo ad pœnam tangentem fiscum, nam licet non oriatur actio ipsis delinquentibus, oritur tamen ipsi reip. & sic fisco, vt etiam refert, & sequitur Parisius in c. dilecti, quòd posset procedere, vbi esset talis iniuria, in qua ex officio posset inquiri, at secus ecõtrario (vt est videre in iniuria verbali) vbi nõ potest ex officio, nec ad querelam procedi, nisi si præcedente libello, vt suprà dixi. † Illud etiam concurrere debere, vt actio iniuriarũ competat, non ambigendum erit, vt iniuria facta dictaue sit sufficiens, & legitima, non modica vel leuis, l. Item apud Labeonem, §. prætor ait, el. 2. ff. de iniur. cum alijs ad hoc citatis per do. Iac. à bel. vis. vbi suprà in vlt. col. in fin. † Nec longè distat, quòd actio iniuriarum non cõpetit aliter, nisi effectualiter fuerit dicta vel facta iniuria, cùm aliàs etiã si pecunia data fuerit, vt iniuria diceretur vel fieret alicui, & minimè facta dictaue fuerit, cessat actio, iuxta tex. l. nõ solũ, §. Proculus. ff. de iniu. & inst. de iniu. §. nõ solùm, & l. item apud Labeonẽ, §. si curauerit eodem tit. & l. j. in fi. ff. quod quisq; iur. & est doct. Iac. de bello vis. in prax. crim. in tit. de iniur. 10. & 11. colum. versic. 8. requiritur. † Quibus & illud affine est, quòd si iniurians iniuriatus fuerit viles personas, & infames, cessat actio iniuriarum inter eos, vt est text. cum glo. in l. 2. C. vt infra cer. tem. iunctis ijs, quæ no. in c. ita quorundam in fi. glo ext. de Iudæis, & firmat idem Iaco. à bell. vers. vbi suprà 40. col. vers. 9. requiritur. † Adstipulatur prædictis nõ obscurè, quòd actio iniuriarum tunc dicitur competere, si iniuria dicto, vel scripto fieret, at secus si facto, tunc enim accusatio datur non actio l. iniuriarum. ff. de iniur. & l. lege Cornelia, §. si quis libellum eo titu. & l. vni. C. de famo. libel. vnde ex hoc inferas tu regnicole, quòd ritus magnæ curiæ volens, quòd pro iniuria, non proceditur ad querelam, sed per libellum: non habet locum, si scripto fieret iniuria (vt aliqui minus docte, alias me existente auditore in statu illustrissimi olim Principis Salerni intelligebant) & scripto fit iniuria, quoties quis in iniuriam dedecusue alicuius cantilenam, carramuefamosam scripserit, talia enim faciens intestabilis, & infamis efficitur, & eadem pœna punitur, qua puniretur ille, in cuius dedecus id scriberetur, si verum foret id (vt aliàs dixi in pract. mea cau. cr. in 3. parte tertiæ partis) nec obliuiscaris, quòd actio iniuriarum cõpetit tunc demum, si per personã priuatam fieret iniuria, secus si per publicã (vt iudicem) tunc enim non aliter competit iniuriarum actio, nisi clarè, & distinctè probetur Iudicem id dixisse exercendo officium

cium ſuum, animoq; iniuriandi. l. iniuriarum, §. ſi quis. ff. de iniur. & l. item apud Labeonem, §. quæſtionem, eo. tit. & §. quemadmodum. §. magiſtratus, ff. ad l. Aquil. ſic enim intelligit Iac. de bell. vbi ſuprà verſ. 13. requiritur. † Item requiritur, quòd perſona iniuriata ſit liberæ conditionis, at ſecus ſi ſeruilis. Tunc enim ceſſat iniuriarum actio, niſi eſſet iniuria atrox, vel fieret in vituperium domini, §. ſeruus inſt. de iniuri. & l. Item apud Labeonem, § prætor. ff. eo. titu. & C. de iniur. l. j. & de ijs hactenus. Pet. Foll. V. I. D.

Iudiciorum II. Diſtinctio.

1 *Iudicium aliud capitale: & aliud non capitale.*

2 *Pœna perpetui carceris vel abſciſſionis membri, an capitalis dicatur.*

3 *Capitalis, ſeu capitis pœna, à lege vel ſtatuto impoſita, de mitiori intelligitur.*

4 *Iudicium capitale, actu & aptitudine conſideratur.*

5 *Fuſtigationis pœna, an dicatur capitalis, & in quibus ſeruetur, & num. 9.*

6 *Relegatio non eſt pœna capitalis.*

7 *Pœna banni, vbi bona non publicantur, æquiparatur pœnæ relegationis.*

8 *Pœna ſtigmatis in facie hominis, eſt à iure prohibita. et ſtatutum illam imponens non valet.*

9 *Homo cùm factus ſit ad inſtar diuinæ imaginis, non debet pro delicti pœna in facie bullari: & cicatricibus deformari.*

10 *Pœna banni ex conſuetudine hodie non irrogatur ſimul cum fuſtigatione pro furto.*

1 SECVNDA principalis diſtinctio iudiciorũ eſt iſta, videlicet, † Iudicium aliud eſt capitale, & aliud non capitale. Iudicium capitale eſt illud, in quo agitur de aliquo crimine capitali, ſeu vbi venit intcrroganda pœna capitalis. Et ad ſciendum, quod dicatur crimen capitale, ſeu quæ dicatur pœna capitalis. præmitte ſecundũ Bal. in l. reos. col. 2. C. de acc. quòd homo habet triplex caput. Primũ eſt caput naturale, vt quando committitur crimen tale, propter quod dictum caput abſcinditur, & ſic perditur vita, illud dicitur crimẽ capitale: vnde qualitercunq; quis damnetur ad mortẽ naturalẽ, dicitur pœna capitalis. Secundũ, dicitur caput ciuile, prout eſt libertas, quia quamdiu homo eſt liber, dicitur habere caput, ſed quando efficitur ſeruus, dicitur ſine capite, quia ſerui reputantur pro mortuis, l. quòd attinet. l. ſeruitutẽ. ff. de reg. iu. & l. interdicit. ff. de cõdi. & demon. Sic ergo vbicunq; quis cõmittit tale crimẽ, propter quod efficitur ſeruus pœnæ, puta, quia damnatur in metallũ, adeò quòd amittit libertatẽ, illa dicitur pœna capitalis, quia perditur illud caput ciuile. Tertiũ caput dicitur ciuitas, vnde quando quis ex delicto amittit ciuitatẽ, vt quia deportatur, illa dicitur pœna capitalis ita etiã hos termiños declarat Io. de Ana. in c. qualiter, & quando §. ad corrigendos colu. 6. in prin. de acc. & ideò dicitur hæc pœna capitalis, quia caput eximitur de ciuitate, & qd pœna capitalis accipitur his trib. modis, eſt tex. in l. 2. in prin. ff. de pœ. & l. 2. & ibi Bart. & Imo. ff. de pub. iud. & l. ſed ſi quis, §. j. iuncta gl. ff. ſi quis cau. & dixi plenè ſuprà in præcedenti diſt. ſuper illa quæſt. an pœna in arbitrariis extendatur vſq; ad mortem. † An autẽ pœna perpetui carceris, vel abſciſſionis membri dicatur capitalis, & de hac, & multis alijs pœnis, vide Bart. in d. l. 3. ff. de pub. iud. & Bal. in d. l. eos. C. de ac. † In dubio aũt quando lex vel ſtatutum imponit pœnam capitalem, ſeu pœnã capitis intelligitur de mitiori, & ſic de exilio ſiue deportatione, glo. eſt not. in l. j. C. ne iud. man. Chriſtian. &c. & Bal. in l. fi. in fin. C. quæ res vend non poſſ. & Alex. in cõſ 104. in j. vol. vbi tractat de pœna facientis falſam monetam, quæ nõ expenditur in illo regno, & Ang. in tractat. mal. in ver. & ibi caput à ſpatulis, &c. col. 6. & dixi in præced. diſt. in quæſtione ſuprà allegata, & tangit plenè Raph. Cu. conſ. 138. & Ioan. de Imo. in d. l. 2. ff. de pub. iud. † Poteſt autem conſiderari iudicium capitale actu & aptitudine. Actu dicitur, quando habet pœnam ordinariam, alterum de prædictis tribus. Aptitudine verò, omne iudiciũ, in quo venit pœna arbitraria, poteſt dici capitale, quia Iudex poteſt extendere pœnam vſque ad mortem, ita dicit Bald. in l. eos, §. ſuper his, verſ. extra quæro, &c. C. de appel. quòd quando ſit, tetigi pleniſſimè ſuprà in præcedenti diſt. verſ. vnũ tamen, &c. Iudicium verò non capitale dicitur omne iudicium in quo non irrogatur aliqua ex pœnis prædictis tribus, & ſic quando caput

2 3 4 5 6 7 8 9 10

aut non eximitur de ciuitate, & per hoc habemus, quòd omne iudicium capitale, est criminale, sed non omne criminale, est capitale, vnde iudicium criminale se habet, vt genus, capitale verò, vt species, l. si quid earum, §. interemptū, ff. de leg. 3. † Sed iuxta hoc vltimo quæro, an pœna fustigationis dicatur capitalis, volui tangere hanc quæstionem pro vtilitate frequētati, quia in hoc regno extra ca. quòd incipit, Ad hoc, quòd nostrorum, &c. disponens, vt is, qui furatur ab Augustali infrà, fustigetur, & signetur in fronte, & sæpè videmus in regno inquiri contra fures ad pœnam fustigationis, communis tamen conclusio est, quòd non est pœna capitalis, vt tenet Bald. in l. transigere, col. 4. & ibi etiam Sal. C. de transac. & ex hoc, quia ista pœna non est capitalis. Hactenus ego semper tenui, quòd in crimine furti ab Augustali infra, non potest aliquis exponi torturæ, ex quo pœna fustigationis est minor relegatione, quòd probo bona ratione, nā pœna relegationis, irrogat infamiam, secundum Bar. in l. eius, §. si cui, in fin. & in l. is, cui, §. si quis ob crimen, ff. de test. sed fustigationis nō infamat. l. ictus fustium. ff. de his, qui no. inf. Secundò, ponderabam dict. Bar. in l. imperium, in quarto gradu meri imperij. ff. de iu. om. iud. vbi in vno & eodē gradu ponit pœnam relegationis & coërtionis personalis seu torturæ datæ ad pœnam, ergo sequitur, quòd fustigatio cū sit coërtio personalis, & species torturæ irrogatæ ad pœnam, potest poni in eodem gradu cū relegatione, & sic æquiparatur relegationi, & hanc æquiparationē facit expresse Spec. in tit. de iu. om. iud. col. 4. ver. quid de relegatione, &c. Imò illud minùs continet fustigatio, quia non infamat, vt suprà dixi. Modo inducebam cap. regni, quòd incipit, Tormenta, aliud quòd incipit, Si iustè, quibus cauetur, quòd tortura ad eruendam veritatē non irrogatur, nisi in criminibus irrogantib. pœnā vltra relegationem, & sic in criminibus capitalibus. † quia relegatio, non est pœna capitalis, secundum Alex. in addit. ad Bar. in l. 2. ff. de pub. iud. in add. quę incipit, vide Cyn. &c. Sequitur ergo, quod cum pœna fustigationis non sit vltra relegationem, non potest in ea inferri tortura, & ita pluries patrocinando obtinui, maximè, quandò aliquis inquiritur de furto, & non probatur valor rei subtractę, & sunt indicia sufficientia ad torturam, nam dicebā quòd non potest torqueri etiā stantibus indicijs, quia non probatur valor rei, vtrùm sit vltra Augustalem, & in pœnis sequimur mitiorem partē, quia poterat esse valor infra Augustalem, vnde natura delicti non patitur torturam, & sic recurrendum est ad Iuramentum purgationis, quo præstito reus absolui debet, vt not. Iaso. in l. 3. in princi. col. 5. ff. de iureiur. & ita pluries vidi iudicari nec pronunciante, & ita etiam tenui alias legendo publicè dictam legem, imperium, in ciuitate Salerni. Et prædicta etiam de intellectu dicti cap. tormenta, tenet Paris in tractat. sind. in vers. tortura, in c. an in causa pecun. &c. Sed licet hactenus fuerim in ista opinione tamen nunc melius discutiendo materiam, & ponderando dictum cap. regni ad hoc, quòd nostrorum, &c. sum in contraria opinione, videlicet, quòd imò hodie vbi venit pœna fustigationis pro furto, potest irrogari tortura stantibus indicijs. Et pondero dictū c. quòd non contentatur sola pœna fustigationis, imò irrogat tres pœnas copulatiuè. s. quòd fustigetur, itē quòd signetur in fronte. Tertiò, quòd de tota prouincia banniatur. Et sic vbicunq; irrogaretur sola pœna fustigationis, faterer primam opin. esse veram, quia nō est vltra relegationem. sed quia hic irrogantur tres pœnæ, satis potest dici, quòd simul iunctæ faciunt pœnā vltra relegationē, & hoc esse verū probo ratione euidenti. † Nā pœna banni, hodie secundum magis cōmunem op. vbi bona nō publicantur, æquiparatur pœnæ relegationis, ita tenet And. de Is. in c. domino guerrā. col. 2. hic finitur lex. & c. in vsi. feu. & Bald. in l. j. colu. 4. C. de hæ. inst. & gl. in §. relegati. inst. qui. mod. ius pat. pot. sol. & Fel. in cap. j. col. pen. vers. 5. declaratio. de offi. deleg. te tigi aliquantulū in rep. mea, l. is potest. ff. de acquis. hær. in pri. requisito, super gl. nu. 133. ver. quid aūt de bannito, &c. Quia ergo dictum c. ad hoc, quòd nostrorum, vult quòd furans infra Augustalem banniatur de tota prouincia, censetur per hoc quidem relegatus. In quantum verò vult, quòd fustigetur, etiam hæc est pœna vltra relegationem. † De signo in fronte, non curo, quia illa pœna est contra iuris dispositionem, & contra tex. in l. si quis in metallum. C. de

pœn. vbi notanter vult Imperator, quòd
9 † cùm facies hominis sit facta ad instar diuinæ imaginis, non debet cicatricibus deformari, & ibi est glo. quæ vult, quòd non potest aliquis pro pœna bullari in fronte, plus dicit ibi Angel. quòd etiamsi perstatutum imponeretur huiusmodi pœna stigmatis in fronte, non tenet, nec seruari debet, per illā legem, idem tenet Alex. in add. ad Bar. in l. cum in diuersis, ff. de relig. & ex hoc teneo, quòd dicta pœna non debet seruari, non obstante, quòd ponatur in d. c. & ita videmus practicari, scilicet, quòd pœnæ stigmatis nunquam irrogatur fustigatis, sed aliæ duę pœnæ fustigationis & banni, sunt in vsu, & seruari debent, & propterea siue æquiparemus bannum relegationi, reperitur excessus in fustigatiõe, siue æquiparemus fustigationem relegationi, reperitur excessus in banno, & sic in omnem euentũ est pœna vltra relegationem. Et hanc ponderationem in simili casu reperio, quòd facit Alex. in cons. 116. incip. Animaduersis statutis, &c. colu 3. & 4. maximè in vers. cũ ergo bannitus, &c. in 2. vol. vbi propriè loquitur de bannito, cuius bona publicantur, & sic quia patitur duas pœnas, scilicet, vltra bannum, patitur confiscationem bonorum, dicit ibi Alex. quòd ista pœna est suprà relegationem, vnde non admittitur procurator, ita etiam est dicendum in casu nostro, vt ratione duplicitatis pœnæ dicatur vltra relegationẽ, & sic habeat locũ tortura, & nõ admittatur procurator in tali crimine furti. Et hanc secũdam partem nunc meliùs aduertens puto veriorem, & ita teneo, quid-
10 quid aliàs tenuerim. † Si quis tamen vellet tenere primã partẽ, posset se fundare super consuetudine, quia ex quadam generali cõsuetudine, solent homines committentes huiusmodi furta, fustigari tantũ, & nõ banniri, & ideò pœna banni videtur sublata, saltem ex consuetudine, & sic remanet solũ pœna fustigationis, quæ non est suprà relegationem, quæ consuetudo multum attẽditur in pœnis, l. si quis reum, ff. de cust. reo. & l. hodie, cùm ibi no. ff. de pœn & Bal. in l. quicunque col 4. ver. scias tamen, C. de ser. fug. & Abb. in c. inquisitionis, in prin. colu. fi. de accu. & Fel. in c. de causis, col. j. de offi. del. & Alex. in cons. 5. col. fi. & cons. 111. colum. 4. in 1. volu. & Paris in tract. fin. in titu. de offic. synd. colu. 4. & 5. an si potestas, &c. Rob. Mar. Venus. I. V. D.

Iudiciorum III. Distinctio.

1 *Iudicium capitale, aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum.*
2 *Actiones in rem scriptæ, an dicantur mistæ.*
3 *Actio realis qualiter intentetur.*
4 *Rei vendicatione conuentus, si alienat lite pendente, iudicium cum eo finitur, & numer. 5.*
6 *Litigiosi vitium, an contrahatur, si agitur possessorio.*
7 *Litigiosi vitium, An contrahatur coram arbitratore.*
8 *Rei vendicatione conuentus, si opponit exceptionem excommunicationis, debet interim possessto in fructibus sequestrari.*
9 *Rei vendicatione cõuentus si fuerit contumax quid faciendum, & num. 10.*
11 *Vendicare an possit domus soli, astractum solarium superius.*
12 *Actio in rem vtilis, quando detur superficiario, & quando non.*
13 *Actio in rem vtilis, quando detur emphoteutæ.*
14 *Actio in rem vtilis, quando detur metum passo.*
15 *Actio in rem præiudicialis, quando detur.*
16 *Actio in rem præiudicialis de partu agnoscendo, quando detur.*
17 *Actio vtilis in rem, quando detur militi, & minori: quorum pecunijs empta sunt prædia.*
18 *Actio vtilis in rem, quando detur ei, qui eam sa mortis donauit.*
19 *Actio vtilis in rem, quando detur ad remocandum, quòd inofficiosè donatum est.*
20 *Actio vtilis in rem, quando detur ad repetendum rem donatam propter nuptias.*
21 *Actio vtilis in rem, quando detur ei, qui vendidit equum lege commissoria.*
22 *Actio vtilis in rem: datur ei, qui donauit, vt alteretur, & non est actus.*
23 *Actio in rem, cui detur, & contra quem detur. & nu. 24.*
25 *Vendicatio cur dicatur.*
26 *Actio in rem, nullum præsupponit obligationem, & quare.*
27 *Actio personalis, aduersus quem detur.*
28 *Dominij causa, non debet exprimi in actione reali.*

29 *Actio*

39 *Actio realis frustra intentatur, si rem non possidet.*

30 *Actio personalis, non requiritur, quòd conuentus possideat.*

31 *Actio in rem, debet concludere, vt res restituatur: sed non sic in personali.*

32 *Actio in rem statim lata sententia: habet executionem.*

33 *Actio personalis, an statim habeat executionem lata sententia.*

34 *Actio personalis nunquam intentatur ad extimationem.*

35 *Actio realis, intentatur etiam ad extimationem.*

36 *Actio realis etiam fructuum rationem continet.*

37 *Actio personalis regulariter non habet condemnationem ad interesse.*

38 *Interesse lucri cessantis, qualiter debet constare, & num. 39.*

40 *Interesse, quando peti possit.*

41 *Actione personali conuento, si est contumax: actor mittitur in possessionem, & qualiter.*

42 *Actio realis & personalis, qualiter differant.*

43 *Actionum varietates, est vtile scire.*

44 *Condictio incerti, quando competat.*

45 *Praenuntio, quando habeat locum.*

46 *Condictio certi, quando competat.*

47 *Agens actione personali, quid in libello probare, & deducere habeat.*

48 *Dominium qualiter probetur in rei vendicatione.*

49 *Dominium qualiter probetur. & num. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. & 57.*

58 *Agens petitione hereditatis non habet necesse probare dominium.*

59 *Hypothecaria agens, quid necesse probare habeat.*

60 *Pignoratitia actio, an realis, vel personalis dicatur.*

61 *Hereditatis petitio, an sit actio merè realis, vel personalis in rem scripta, & num. 62.*

63 *Intellectus ad l. hereditatis, C. de hereditatis petit.*

TERTIA Distinctio principalis iudiciorum est, † quia iudicium aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum, scilicet, inter reale & personale, ad hoc vt differat ab illo misto inter ciuile & criminale, de quo tractaui supra in prima dist. Iudiciũ personale est illud, in quo agitur contra aliquem actione personali, siue sit ciuile, siue criminale. Actio autem personalis, dicitur illa, quæ dirigitur contra personã, & non potest ab ossib. eius separari, l. quis ergo casus, ff. de pec. & l. 3. & ibi gl. ff. pro soc. Iudiciũ reale, dicitur illud, in quo agitur actione reali, puta rei vẽdicatiõe vel hypothecaria, & hoc iudiciũ sequitur rem penes quemcunq; vadat, & datur etiã contra singularẽ successorem, l. j. C. de alien iud. mut. cau. fac. & habetur plenè per Bart. in l. creditores, C. de pig. & in l. re alienam, ff. de pig. act. Iudiciũ mistum, dicitur illud, in quo agitur actione mista, quæ sapit naturã actionis personalis & realis. † & potest poni exẽplum in actionibus in rem scriptis, quæ sunt quædam actiones, quę oriuntur ex cõtractib. vel quasi, ex maleficio, vel quasi, & hoc respectu dicuntur personales, quia tamen dantur contra quemlibet possessorem, hoc respectu dicuntur reales, & sic habent mistam naturam, vt est actio ad exhibẽdum, actio noxalis, actio quòd metus causa, & similes, de quib. ponit bonam declarationem Ias. in rub. ff. si cert. pet. vbi idem dicit de interdictis, potest etiã poni exemplum de illis tribus actionib. scilicet, familiæ herciscundæ, communi diuidundo, & finium regundorum, quæ dicuntur mistæ, vt in §. quædã, inst. de act. & quæ sit ratio, quare dicantur mistæ, vide plenè Ias. in d. §. quædam, & in d. rub. ff. si cert. pet. & vtrobique tractat, quid de petitione hæreditatis, an dicatur merè realis, vel in rem scripta, & est text. & ibi Bal. & doct. in l. hæditatis, C. de pet. hæred. & dicam infra in fine huius distinctionis.

ADDITIO. Vt vides disertissimè lector: † dominus Auct. declarat, quę nam sit actio realis, & quia non extra rem poterit videri, si praxim ipsius actionis intentandæ hic dixerimus, quam ob rem tu regnicole legito ritum magnæ curię vic. inc. Item seruat ipsa curia hanc practicam, vbi datur forma agendi, videlicet, quòd volens agere rei vendicatione debet porrigere libellũ, quòd talis iniustè, & minùs debitè tenet & possidet talem rem, seu domum, seu dolo malo desijt possidere ad se ipsum spectantem, & pertinentem iure dominij, vel quasi, petat-

que se declarari dominum dictæ rei, & dominium ipsius ad seipsum spectare, & pertinere, & proinde condemnari conuentum ad relaxandum possessionem dictæ rei, vnà cum fructibus, porrectoq; libello, petat interrogari conuentum, si tenet & possidet ante litem contestatam, & si dixerit conuentus se tenere & possidere, iustè & rationabiliter procedit libellus, quia censetur intentata directa rei vendicatio, sin autem dixerit se non tenere & possidere, & tunc aut in libello dictū est, vel dolo malo desijt possidere, & tunc etiam hoc casu procedit libellus, quia cēsetur per illa verba intentata rei vendicatio vtilis: aut minimè id dictum erit, & tunc non procedit libellus, si tamē actor velit, quòd vlteriùs non procedatur in rei vendicatione intentata, sed maluerit potiùs dare libellū de mendacio, & super eo procedi tantū, iuxta terminos l. fin. ff. de rei vend. quo quidem casu conuicto reo cōuento de mendacio transfertur possessio in actorem, sed si noluerit dare libellum de mendacio negante conuento se possidere, dabitur terminus actori ad probandum, & procedetur vsq; ad definitionem causæ, & ideò interrogandus erit actor, si voluerit dare libellum de mendacio, & si dixerit, quòd sic, statuatur ei dies quo veniat cum libello & reo, vt eodem die veniat ad eum recipiendum, & si dixerit quòd nō, licentiabitur conuentus ab illa instantia, & si conuentus comparet per procuratorem, sic interrogabitur, vt suprà. † Et est adnotandum, quòd si cōuentus super re vend. lite contest. vel quasi alienauerit rem super qua conuentus est, siue emptor fuerit sciens, siue ignorans, iudicium finitur cum ipso conuento & sententia executioni demādatur, contra quoscunq; possessores, vt l. 2. C. de lit. & habetur const. regni corū fraudibus & in c. regni in c. cōuentus, & qualiter formetur libellus, & quid debeat probari in hoc iudicio, vt verificetur, quē defisse possidere ponit Affl. in d. const. eorum fraudib. † Sed quia proximo loco dixit, quòd si lite cōtestata fuerit facta alienatio, mandabitur executioni sententia contra emptorem: vtrū si non sit lis cōtestata, sed datus est libellus & intimatus fuerit cōuentus, id etiam procedat, vt dicatur res litigiosa, quo ad hunc effectū? & dicendum est q; non requiritur litis contestatio, sed sufficit simplex iudiciaria conuentio, vt dicit glo. in l. 2. C. de liti. & probat text. in authen. litigiosa, eo. tit. licet in actione personali, requiratur contest. lit. vt res dicatur litigiosa, vt declarat Ang. in auth. litig. & Sal. in d. l. 2. & voluit Affl. vbi suprà in 3. no. cogita, quia forte text. in c. cōuentus sentit contrarium, dum dicit, lite pendente contestata vel quasi, vna videtur oratio, & sic videtur, quòd non sufficit, quòd lis pendeat simpliciter, sed quòd lis sit contestata. † Quid enim, si agatur possessorio, an contrahatur vitium litigiosi? Affl. ff. in d. const. eorum fraud. in 4. not. dicit, quòd hoc non determinat, cap. conuentus, attamen dicit ipse, quòd contrahitur vitium litigiosi, sed sit salua pace, quia id expressè dicit tex. in d. c. conuentus, vt in eo est videre. † Advnum tamē volo legentes aduertere, quòd Affl. in d. const. eorū fraudib. in 3. q. simpliciter tenet coram arbitratore non contrahi vitium litigiosi, per doct. Inn. in c. quintauallis, extra de iureiu. quatenus ibi voluerit corā arbitratore non dari iudicium, & per doc. Bald. in l. 2. C. de resc. vend. sed videtur contrarium probari in c. conuentus, quatenus ibi dicatur, q; conuentus quocunque iudicio contrahit vitium litigiosi, si alienat lite pen. licet enim coram arbitratore, non dicatur iudicium esse, tamen si assumptus est super lite largo modo, dicitur coram eo iudiciū, & per illa verba, quocunq; iudicio credo, quòd comprehendit hūc casum, de cæteris quo ad materiam istam vide Affl. vbi suprà. † Item vlteriùs in hac actione reali aduertendum est, quòd si conuentus rei vendicatione opposuerit exceptionem excommunicationis, vel aliam (vt interim donec discutiatur exceptio, commodo possessionis fruatur) debet sequestrari possessio cum fructib. & maximè si propè finem causæ, exceptio opponatur, vt in ca. reg. Caroli inc. frequens in auribus nostris. † & si conuentus actione reali fuerit contumax ante lit. contestat. & actor voluerit eligere viam primi decreti, mittetur actor in possessionem rei petitæ ex primo decreto, reuocabilem intra annū si comparet contumax, & purget contumaciam: sed si est contumax post lit. contest. & non liquet de causa, mittetur in possessionem rei petitæ, & est verus & perpetuus possessor, si verò liquet de causa, debet

ferri ſententia iuſtitia mediante, vt diſponitur in conſt. reg. inc. rei vendic. & ibi per Affl. habes decem differentias, quæ ſunt in-
80 ter Actionem realem & perſonalem. † Et an intra annum acquiratur vera poſſeſſio
81 miſſo in poſſeſſionē ex primo decreto? vide Bertr. conſ. 3. in 2. libr. vbi dicit, quòd non. † Et an dominus ſoli ſeu membrorū inferiorum poſſit vendicare aſtracum ſeu ſolariū
82 ſuperius? vide ca. in dec. 117. † Nec ſcire obmittendum erit, quòd eſt dare vtilē actionē in rem, qua aliquando datur ſuperficiario (vt ſi aliquis conduxit aream vel ſolum alicuius, & impoſuerit ibi ſuperficiē) ſi cadit à poſſeſſione ipſius rei, poteſt intentare actionem ad rem illā petendā, quæ vocatur vtilis rei ven. l. j. ff. de ſuperficie, & in hac actione ſic formatur libellus, ago contra Ta. qui iniuſtè poſſidet rem talem ſitam in tali loco, cuius tales ſunt cōfines, quā rem conduxi, vel ex tali cauſa habui à tali domino ad ſuperficiem imponendam, prout impoſui ſuperficiem, quæ ſolo cohæret, vnde peto rem illam mihi reſtitui, & adhuc propono vtilem rei vendicationem, & hæc forma ſu-
83 mitur ex d. l. j. ij. & iij. † Aliquando vtilis in rem datur emphyteotæ, qui rem ſibi conceſſam in emphyteoſim, vel alium contractum vulgo libellarium appellatum vult vendicare, cū ab alio poſſideatur, & petam hoc modo, ago contra Tab. qui poſſidet rem talem, putà prædium, vel domum mihi datam, à Titio in emphyteoſim, vel ad libellum, cuius confines ſunt tales, vnde peto rem illā mihi reſtitui vtili rei vendicatione, vt probatur in corpore de non alienando, aut per re. eccl. col. ij. & de alie. & de emph.
84 col. 9. & C. de iur. emph. l. fin. † Aliquando vtilis in rem datur metum paſſo (vt ſi per metum compellatur aliquam rem vendere, vel tradere, vel donare) ſuccurritur ſibi per prætorem, & habet vtilem rei vendicationem, in qua ſic formabitur libellus, ago contra Tab. qui iniuſtè detinet talem rē poſitam in tali loco, cuius confines ſunt tales, vnde rem illam peto mihi reſtitui, & de dolo repromitti, ne res interim dum fuit apud eum ſit facta deterior, & ad hoc propono vtilem rei vendicationē, vt probatur inſtit. de act. §. ſequens, & l. metum, §. violenti. ff. quòd met. cau. & §. ex hoc edicto.
85 † Quibus etiam & illud concinit, quòd eſt dare actionem in rem præiudicialem pro libertinitate vel vaſalligio (vt ſi libertus tu⁹, vel vaſallus gerat ſe pro ingenuo, negans aliquid tibi debere nomine operarum præſtare) potes agere contra illum actione in rem præiudiciali, per quam ipſum reuocabis in libertinitatem, & ſic de vaſallo, & ſic formabitur libellus, ago contra Tab quem dico meum libertum, vel vaſallum, vel quī cùm ſit libertus meus, vel vaſallus, gerit ſe pro liberto, vel ingenuo. Vnde ipſum in libertū meum peto, & ad hoc propono præiudicialem in rem actionem, vt probatur
16 inſt. de actio. §. præiudiciales. † Et eſt dare actionem in rem præiudicialem de parte agnoſcendo, (vt ſi filius, vel nepos alicuius non agnoſcitur à patre, vel auo, vel quia non præbet alimenta) poteſt compellere ipſum, vt ſibi prouideat per actionem in rē præiudicialem, de partu agnoſcendo, quæ actio locū habet, & filius agnoſcat patrem, & nepos auum, vt inſt. de act. §. præiudiciales, & ff. de lib. agno. l. ſiue, §. j. & l. ſi quis à liberis eo. tit. & ſic formabitur libellus, conqueror ego Tab. de tali patre meo, vel ego pater de tali filio meo, vel ego auus de tali nepote meo, vel ego nepos de tali auo meo, qui cùm ſim filius ſuus, vel nepos, vel pater, vel auus, denegat mihi alimenta, & me negat filiū ſuum, vel patrem, vel auū, vel nepotem, vnde vt alimenta præſtet, & me agnoſcat in filium ſuū, vel patrem, vel auum, vel nepotē, actionem in rem prciudicialem propono, vt habetur in l. j. ff. de rei ven. &
17 de alien. lib. 2. C. † Aliquando etiam datur vtilis in rem minori, & militi, quorum pecunijs empta ſunt prædia, licet non eorum nomine, ſi maluerint potiùs vendicare prædia, quàm pecunias condicere l. ſi vt proponis, C. de rei vend. & l. curator, C. de arbit. tut. ſed tunc propriè minor prædium ſua pecunia comparatum vendicabit, ſi curator emerit, ſecus fortè erit ſi extraneus cum
18 parauerit, vt d. l. curator. † Aliquando datur vtilis in rē ei, qui mortis cauſa rem donauerit, & eam reuocare vult, ſiue conualuerit, ſiue pœnituerit, ſiue ſic pepigerit, ſiue peregrè profectus redierit. l. qui mortis, ff.
19 de do. cau. mor. † Aliquando etiam datur vtilis in rem ad reuocandum, quod inofficioſè damnatum eſt, vt reuocetur, quod donatarius ingratus, & immemor accepti mune-

muneris acceperit, vt C. de inoffic. do. l. ſi
20 totus, & C. de reuo. don. l. his ſolis. † Aliquando enim datur vtilis in rem ad repetendum rem propter nuptias donatam ſoluto matrimonio, licet non fuerit tradita,
21 vt in auth. vt immob. ante nu. do. no. †. Datur etiam vtilis in rem actio ei, qui vendidit equum lege commiſſoria, (hoc eſt, vt ſi pecunia die pacto præfixa, non fuerit ſoluta, res ſit inempta) nec fuerit facta ſolutio, vtilis proponetur rei vendicatio, l. vlt. ff. de lege commiſſ. l. qui ea lege. C. de pact. inter
22 empt. & vend. † Pari etiam modo datur vtilis in rem ei qui ſic donauerit, vt aleretur, & non fuit altus, nam poterit vtiliter ven-
23 dicare, vt C. de don. quæ ſub mod. l. j. † Datur autem in rem actio ei, qui dominium quæſiuit traditiõe, vel quaſi traditione: traditione, vt ex donatione, venditione, ſimilibusq; modis: quaſi traditione, vt ſi quis in re ſua vſumfructum ſibi exceperit, vſusfructus enim exceptio pro rei traditione habetur, vel ſi quis rem ſuam propriam non errans à domino cui donauit, conduxit, vel. ſi poſſeſſor rei alienæ, præſentis tamen extimationem præſtitit, ſi tantũ res illa in dominio petitoris fuit, l. quædam, ff. ſi rei ven. & l. eius cum l. ſeq. modo neutro, vt in hæreditarijs, & legatis, ſi quidem directa via, legata, ab adita hæreditate, ad legatarium tranſeunt, vt ff. de fur. l. à Titio. Hæreditaria quoq; fiunt hæredis, aditione hæreditaris, etiã ſine apprehẽſione poſſeſſionis, vt ff. de crim. exp. hæred. l. 2. §. apparet, & C. de rei-
24 ven. l. j. † Competit. n. contra eum qui poſſidet corpus quodlibet, intelligendo de eo corpore, qđ per ſe extat, ſecus ſi quid fuerit incluſum, iniunctũue, & intextum, quia in his caſibus non habet vendicatio locũ, niſi. ꝙ ſic habetur, fuerit exhibitũ ſeparatumq; aliquando, tamẽ nec vt exhibeatur agitur, vt ſi ſit tignum iniunctum, ſed & aliàs non vendicatur, quod inuenitur exutum, vel abruptum, vt l. in rem, ff. de rei ven. ff. Item quæcunque (puta, ſi fuerit ferruminatum) corpus autem intelligo qualecunque, ſiue ſolidum, vt lapidem, ſiue diſcretum, vt gregem, ſiue coniunctitium, vt ita dicam, huiuſmodi ſunt ædificium, nauis, armarium, lirerum, ff. de vſuc. quæ quidẽ, vt meliùs tu amantiſſimè tiruncule intelligas, accipe exempla horum, quæ dicta ſunt: ponc enim
rem meam vnitã fieri rei tuæ, & ſic aliquo corpori, durante enim compoſitione & vnione illa, nõ poſſum vendicare rem illam meam (vt ſi ſtatuæ ſuæ brachium aut pedẽ alienũ adiecerit, aut cipho manubiũ quod cum manibus tenetur, aut menſe pedem) & ſic de ſingulis agetur, tũc actio eſt in factũ, ſi non cõpetit actio ad exhibendum, vt d. l. in rem, ff. de rei vend. cum ſimilibus. actio enim ad exhibendum, tunc non competit, quando eſt tignum iniunctum ædibus alienis, nam ego dominus tigni non poſſum vendicare, nec ad exhibendum agere, d. l. in rem, §. tignum. Item non competit actio ad exhibendum, vt ſi proprietati meæ aliena proprietas, iure ferruminationis cedat, d. §. Item quæcunque: at ſecus per applumbatu-
25 ram. † Nec ignores, quòd in rem actio ideò dicitur vendicatio, quia vendico, denotat propriè meum eſſe dico. In perſonam verò actionem vocamus, quia ea dare aut facere oportere intenditur, & dicitur condictio, eſt enim denũciare, cõdicere priſca lingua, olim enim debitoribus ſolennis denunciatio fiebat, vt ſoluerent, vnde datiuo iungitur, vt condico tibi pecuniam, vt inquit Põponius, in l. ſi in. debitum in prin. ff. rem rat.
26 hab. † Actio in rem nullam requirit obligationem, videlicet, propriè in perſona aduerſarij, hoc eſt, quæ ex facto vel dicto eius prodierit, tantùm hoc reſpicit, quòd rem meam poſſideat, ac reſtituere poteſt, & ideò hæc actio ſemper ſequitur poſſeſſorem rei litigioſæ, aut quaſi poſſeſſorem, hoc eſt,
27 eum, qui per fraudem deſierit poſſidere, vt iudicium eluderet, vt dixi ſuprà. † Actio autem in perſonam ſemper aduerſus eundem debitorem & eius hæredem competit, nam obligatio ſemel obſtringens hominem ſecundum formam iuris, tenet eum cum ſucceſſoribus bonorum ſuorum, donec det vel faciat, quod debet, vt inquit Paul. in l. obli-
28 gationum ſubſtantia, ff. de act. & obligat. †. Item agens in rem non tenetur ſpecialem dominij ſui cauſam ſeu titulum allegare, ſed ſatis, ſi dicat, rem ſuam eſſe qui petit. In perſonam autem agentem, oportet ſpecialem debiti cauſam exponere, alioquin non eſt cogendus aduerſarius iniure reſpondere, ſeu conteſtari litem. Intereſt enim rei conuenti ſcire vtrùm ex vna an ex pluribus cauſis intentetur actio, l. j. ff.

deed.

29 de ed. † Item, vt dixi in actione in rem ne frustrà intentetur, requirendum est in iudicio num reus conueniendus possideat, & quotæ partis sit, possessor, ad quod declarãdum cogi potest officio iudicis, l. qui petito-
30 no. ff. de rei vend. † Actione autem personali acturus, non opus est ei, vt interrogari petat aduersarium de possessione, licet quandoque petatur aduersarium interrogari: pro quo erant olim prædictę interrogatoriæ actiones, quibus fiebat, vt aduersarius compelleretur respondere, sed hodie ad hoc visum est sufficere officium iudicis,
31 l. vbicunque, ff. de inter. actio. † In actione autem in rem peti debet restitutio, in personali verò actione concluditur ad dandũ, vel faciendum aliquid. §. sic itaque inst. de
32 act. † Item actio in rem post latam sententiam statim habet officio iudicis executionem, nisi eam incidens iusta causa remore-
33 tur, §. etsi in rem inst. de offi. iud. † In personam verò condemnatis, hodie dantur quatuor menses ad soluendum, l. ij. & iij. C. de vsur. rei iud. quod non sine ratione statuum est, nam qui ad rem alienam restituendam cõdemnatus est, quam ad manũ habet is, si differt restitutionẽ rei, quid aliud est, quam frustrationem quærere, cui non est indulgendum, sed debitori, cùm is ex suo loculo soluere debeat, fortassis te
nui, humanitatis ratione longiùs tempus erat permittendũ, quod tamen iudicis arbitrio breuiùs statui potest, pro qualitate rerum loci, & personarum secundum Vlp. in l. j. ff. de re iud. de quo plenè per Abb. in c. quod ad consultationẽ de re iud. & Alex.
34 & Herc. in l. ij. ff. de re iud. † Item actiones in personam, quibus aliquid dari oportere intenditur, nunquam exerceantur ad æstimationem rei debitæ peremptæ, sed ipsum quod ex obligatione dandum fuit, petendum est, & si ad extimationem peruenien-
dum sit, iudicis officio æstimandum est. Vt inquit tex. in l. si seruum. §. vlt. ff de verbo.
35 ob. † Et actiones in rem admittunt extimationem ab actore petendã secundum Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de
36 verb. obl. † Item in actione in rem fructuũ quoq; ratio habetur, differenter tamen & variè, propter varietatem possessorum, alij enim sunt bonæ fidei possessores, alij cum titulo, alij sine titulo, alij faciunt fructus suos, alij nõ, fructuum quoq; alij sunt percepti, alij non, perceptorũ autem alij sunt extantes, alij consumpti, alij naturales, alij industriales, nec non perceptorũ, alij sunt tales, quos malæfidei possess. percipere potuisset, & si non neglexisset, alij sunt tales, quos vetus possessor, id est, petitor percepisset. si ei possidere licuisset, & certè bonæfidei poss. siue cum titulo, siue sine titulo fructus suos facit, quos tantũ sua opera percepit, sed naturales ad dominum soli pertinent, vt inst. de re diuis. §. quis à non domino, & l. fructus, ff. de vsur. quòd enim in l. bonæfi. ff. de acq. rer. do. dicitur bonæfidei emptores omnes fructus suos facere, intelligi debet & ex sua opera alteriúsue possessoris nomine præstita peruenientes, hos aũt fructus suos factos, bonæfi possessor victus, restituere cogitur, si tamẽ extent, l. Iulianus de rei vend. & leg. ex diuerso, §. vbi autẽ alien, eo. tit. & l. certũ. C. eo. ti. consumptos autẽ fructus bonæfi. poss. lucrifacit, nisi in duobus, puta si sumptus quos fecerit repetat, vsuræue pecuniæ creditori solutæ in istis etiã casibus fructus consumptis cũ sumptibus & vsuris compensatur, l. sumptus, & l. emptor, ff. de rei vend. malæfi. aut possessor, nec fructus, quo sua opera percipit, & si titulum habeat, suos facit, sicque eos extãtes etiam actionis iure victus restituit, consumptos autem, iudicis officio, vel sine causæ cognitione compulsus redhibebit, inst. de iud. off. §. & si in rem, & l. ex diuerso, §. vbi autem, ff. de rei vend. à percipiendis enim fructibus, etiam malęfi. possessor excusabitur, si tamen titulo muniatur, l. si fundum, C. de rei ven. si verò tit. careat, & de non perceptis tenebit, si tamen percipi honestè potuerunt, ff. de rei vend. l. fructus, & l. si nauis. §. generaliter eo. tit. fructus tamen inhonestè quæsitos, possessor restituere cogitur, l. si possessor. l. 2. ff. de pet hære. malæfi. aũt possessor sine tit. etiam de percipiendis condemnabitur, quos videlicet, ipse potuit percipere, l. fructus, ff. eo. titu. de rei vendi. sed non in omnes quos pętitor fuisset percepturus, nisi malæfi. poss. fuisset inuasor, l. 4. C. vnde vi, & in vnico casu bonæ fid. possessor cum tit. tenetur ad fructus quos percipere potuisset (vt si cõscius à debitore eodemque fraudatore, in fraudem creditorum emerit) l. ait prætor, §. per hanc

37 ff. quæ in frau. cred. † In actione autē personali regulariter non venit condemnatio ad interesse, & vsuras & fructus, nisi vbi quis est in mora, & instrumentum continet diem & pœnam, & creditor sit solitus negociari, & hoc constet, secūdum Barto. per illum text. in l. iij. §. fin. ff. de eo, quòd cert. loco, & in l. 1. in vlt. car. de sen. quæ pro eo quòd inte. & hoc etiā de iure canonico secundū Inn. in c. sacro. de sent. exc refert, & sequitur Abb. in c. cū venerabilis de excep. in gl. in verbo bonæfidei. † Et in tantū
38 debet constare aliter, quàm per instrumentum interesse (quòd lucri cessantis, & dāni emergentis appellatur) quòd si per instrumētum promisit tibi centū soluere in nundinis Salerni, & si ibi nō soluūtur, promisi interesse ad rationē septem pro centenario tale interesse nō debetur, sed debet probari, notabilis doctrina Bal. in l. rogasti, §. si tibi ff. si cer. pet. vers. quid ergo si mutuo: sequitur Ioan. de Ana. in c. fi. de vsur. & Alexan. cons. 17. viso themate, col. fin. lib. 3. & idem Alb. de Ros. in l. 1. in pē. col. C. de sum. Tri. & idem consuluit Dec. cons. 39. & cons. 16. &
39 cons. 323. † Nec sufficit probari, quòd mercator erat solitus negociari cū pecunijs, & q̄ erat solitus luerari ex mercantijs secundum Pau. de Cast. in l. non vtiq; al. l. 2. §. nūc de officio. ff. de eo, quòd cer. lo. quia nō sequitur quòd si habuisset dictā pecuniam certitudinaliter lucrat' fuisset, q̄a possibile est, q̄ nō fuisset lucratus, ex quo multa potuerunt euenire, quòd non lucretur ex mercātijs: vnde ipse tradit pulcherrimū modum probandi tale interesse, vt dicit, & refert Dec. præal. cōs. 323. vt probetur quòd habuit præ manib. talē mercantiam de qua fuisset lucratus certitudinaliter, si pecuniā habuisset præ manibus, & quia pecuniā nō habuit non potuit emere, vel alio modo simili potest constare, quòd si habuisset illā pecuniā lucratus fuisset. & idē in interesse damni emergentis, videlicet, q̄ ipse indiguit dicta pec. & quia non potuit habere tēpore conuēto, coactus fuit capere ad cambiū, vt suæ necessitate subueniret, & pro vsuris soluit x. & iste modus probādi interesse est approbatus per sac. regium cons. Neap. & testatur Affl. in dec. 20. sequitur Aym. Cr. in consi. 89 nu. 4. & hoc casu benè potest peti secundū Dec. in d. cons. 116. nu 5. in causa Aluisij.

40 † Sed in alijs casib. potest peti & debetur interesse (vt in lucro quod consistit, in partu ancillæ, vel fœtu pecoris) vt l. si stipulatus, & l. videamus, ff. de vsu. & l. filius, §. j. ff. de ver. ob. Itē lucro quod cōsistit circa rem puta circa argumentū & extimationē precij, quia res plurimū valuit à tempore moræ, nā tale interesse pariter peti potest & debetur, l. vinū, ff. si cer. pet. l. in hac, ff. de condictione triti. secundū Gul de Cun. in l. 1. C. de sen. quæ pro eo, q̄ inc. & sequitur Cy. in
41 l. istā & ibi Sal. in 12. op. eo. tit. † Itē quando agitur de actione personali, & reus conuentus est contumax, actor mittitur in possessionē causa rei seruādæ pro mensura debiti, in bonis ipsius, vt tædio effectus cōpareat, & sic missus non dicitur possidere, sed detinere, sed quādo reus est cōtumax, in actione reali actor mittitur in possessinē rei petitæ, & est verus possessor, verū comparēte reo infrà annū, & purgāte cōtumaciam recuperabit possessionē, vt habetur in const. inici rei vend. & ibi per Affl. & elapso anno efficitur verus, & perpetu' possessor, nec poterit vlterius contumax recuperare possessionem suā, licet possit agere rei vēdicatione. l. consentaneū, C quomodo & quando
42 iudex. † Item actiōe personali, si reus est cōtumax, & ob id missus est actor in possessionem bonorū rei, pro mēsura debiti de. larati ex primo decreto, & perseuerat in contumacia per annū, efficitur possessor illorū bonorum, sed vt vendātur illa bona, requiritur secundū decretum iudicis, licet per sacras prag. relationes, & reo in eius cōtumacia, minus tempus quam annus ad interponendum secundū decretū, statuatur, sed si agitur actione reali nō requiritur interpositio secūdi decreti, vt p Affl. in d. cōst. rei vē dicatiōe, alias verò differētias, q̄ sunt inter actionē realem, & personalē vide per te in
43 d. cōst. per Affl. † Nec in audiendis his omnibus, inq; legēdis actionum varietatibus, torpeat auditoris animus. Si quidē actionibus lis instituitur, instituta dirimitur, pecunia quæritur, quæsita seruatur, perdita recuperatur, iniuria illata propellitur, quare? quia (vt dixi) actio personalis idē est quòd earū actionum, quæ ex contractib. descendunt, aliæ rebus informantur, aliæ verbis, aliæ literis, aliæ consensib. Item earum aliæ sunt, quibus præcisè intenditur oportere

dari,

dari, vel fieri, & hæ sunt propriè cõdictiones. Aliæ sunt, quibus non præcisè agitur, sed & subalternatione intẽditur, vt fiat, vel detur, aut interesse præstetur, vt in vendicatione, locatione, & similibus. condictionũ autem plures sunt species, alia enim est incerti condictio, alia certi, alia indebiti, alia quæ triticaria appellatur, alia ob causam, alia ob turpem causam, alia furtiua, alia ex
44 lege, & alia sine causa. † Condictio incerti in tribus casibus sibi locum vendicat, pura, ego credens me tibi debere decem, quæ in rei veritate non debeam, ea tibi promisi, demum cognito, quòd ea tibi nõ debeo, & sic sine causa promisi, succurritur per cõdictionem incerti, quæ & sine causa appellatur, per quam possum condicere liberationem ab illa obligatione, & erit forma agendi: Cõqueror ego Tab. quòd sine causa tibi decem promisi, idcirco peto te condẽnari ad me liberandum à dicta obligatione, & ad dandam eam pro rupta, & cassa, & hæc forma agendi ponitur per Ange in l. qui fine. ff de cond. sine causa, vbi est text. formalis de hoc. vel si ego te habebam obligatum ad decem, liberaui, credens te mihi soluisse, competit condictio incerti, per quam peram re reponi in pristinã obligationem.
45 † Et primo quidem modo possum præuenire creditorem meum, vt cassetur, & annulletur præfata promissio, in cuius materia plura iura municipalia in regno emanata sunt, quę refert Auctor noster infra in actuo actu. qui succedit. è sequitur in iudicijs nume. 8 Secundo verò modo recta via possum agere ad decem, & si opponatur deliberatione, replicabitur, quòd sine causa liberatio facta fuit, vel recta via agi potest, vt illi reducatur in pristinã obligationẽ & quòd liberatio illa habeatur pro non facta, tanquã sine causa: nam & si exceptione volo proponere, possum præueniendo causam intentare principaliter agendo, secundum Abb. in c. si quis contra de foro cõp. in 1. no. & ibi Fel. & Bart. in l. societatem, & arbitrorum. ff. pro soc. & Alex. in add. ad Bart. in l. si cõuendat. ff. de fideiu. & Bart. in licùm hi. ff. de transact. Tertio modo datur condictio incerti, loco condictionis furtiuæ, quæ non nisi domino datur l. 1 ff. de
46 condic. furt. † Est & alia, vt dixi, quæ certi condictio nuncupatur, quæ generalis est ex communi causa competens, ex quæ certum debetur, siue ex causa contractus, vel quasi, siue ex causa maleficij, vel quasi, l. certi condictio. ff. si cert. pet. & dicitur certum dari & peti, quãdo quid, quale, quantũ mue sit quod petitur, apparet, l. stipulatio ff. de verbor. obligat. Item dicitur certum cuius species, vel quantitas, nomine proprio, vel digito demonstratur, siue aliquibus vocabulis, quæ vice proprij nominis fungantur, l. certum. ff. si cert. petat. est quoque certi condictio duplex, altera quæ triticaria vocatur, qua petitur quæ in mensura, siue in re, siue in mensura, vel pondere constet, siue mobilis, siue immobilis sit, excepta pecunia numerata, l. 1 ff. de condict. tritic. & datur non solùm ratione dominij. Imò etiam ratione possessionis, l. 1. & 2. eo. tit. datur autem contra eum, qui debet speciem quamcunq;, & contra eius hæredem, nõ distincte à causa nec re, aliter enim stat in nomine sui generis, & vocatur certi condictio, & de ijs hactenus. P. Fol. V. I. D.
47 † Quid autem sit necesse deduci in iudicio personali, & quid in reali? Dic quod in iudicio personali principaliter agens debet habere reum obligatum, ex qua obligatione oriatur actio l. an eandem §. actiones, & ibi Barto. ff. de excep. rei iud. aliàs agens sine actione repelleretur à limine iudicij l. si pupilli. §. si videamus. ff. de neg. gest. & not. in l. vbi pactum. C. de contract. li ergo producens libellum in actione personali, debet talem causam assignare, ex qua appareat, quòd reus sit obligatus, l. 2. §. circa, & ibi glo ff. de doli except. vbi est illa glo. quæ dicit libellum non procedere, si dicatur, peto decem, quia rex est in Francia, quia ista causa non præsupponit obligationes rei, & habetur in § sic itaque insti. de actio. In iudicio verò reali, si loquimur de rei vẽdicatione, duo tantum extrema sunt deducenda, & probanda. Primò, scilicet, dominium ex parte agentis. Secundò, possessio siue detentio ex parte rei conuenti. His duobus probatis, obtinet agens. l. 1. C de
48 alien. iud mut. caus. fa. & l. in rem. & l. officium. ff. de rei vend. † Qualiter autẽ debeat probari dominiũ in rei vendicatione? Dic, quòd debet probari directo, & est difficilis probationis, quia non solùm debet probari de titulo, sed est necesse probari

de dominio sui auctoris, aliàs non obtinet, secundum Alexand. in cons. 98. col. 3. in 2. vol. & in consil. 11. colum. 1 in 4. vol. & habetur in decis. 40. consil. Neap. in 1. colu. de quo vide per Bart. in l. quidam in suo. ff. de conditio. instit.

49 † ADDITIO. Debet enim dominium probari, per tales actus, qui de iure necessario concludant dominium sibi cõpetere, & quòd tales actus & media nõ possunt aliud significare, nisi dominium actori cõpetere, ita quòd sint vniuoca, aliud quàm dominium non importantia, & non æquiuoca dominium, & aliud significantia, hinc dicebat Paul. de Cast. in cons. 238. inc. viso testamento Ambrosij vlt. col. quòd dominiũ volare non debet per aera, & alibi consil. 30. inc. in causa mota per dominam Doroth. 1. col. dicit, quòd dominium non debet nec stare potest: in pendenti est ratio, quia probatio non concludit per possibile, imò concludere debet per necesse, ideò quòd probatio necessariò non concludens nedum non releuat l. non hoc. C. vnde legi. sed nec facit aliqualiter rem dubiam de iure, vel de facto, secundum Bald. in l. 2. C. de bonor. possess. secundum Tab.

50 † Et ideò non sufficit in reali actione probare quòd rem emit, precium soluit, & res sibi tradita fuit, nisi probet talem rem venditori, à quo causam habuit pertinuisse iure dominij, per talia media, quæ dominium, & non aliud de necessitate concludant, secundum gloss. & Bart. in l. cùm res. C. de proba. licet prædicta tria sufficerent ad probandum, quasi dominium in actione publiciana, vt in §. sed isti quidem inst. de actio. sed non sufficiunt in rei vendicatione ad dominium, seu rem ratione dominij obtinendam. secundum gloss. Pet. Cyn. Iac. But. Ioann. Fab. Bar. & Saly. in d. cùm res.

51 † Hinc est, quòd ecclesia, quæ summè priuilegiata est, agens rei vendicatione necesse habet probare clarè dominium, quia ei non sufficeret titulus acquisitionis, nisi probaret auctorem suum, à quo causam habet verum dominium fuisse secundum Bart. o. in l. sic §. si mihi, ff. de leg. 1. & ibi Alexand. & Bal. in l. siue autem, §. si duobus.

52 ff de sup actio. † Nec sufficit probare rem quã petit aliquo tempore tenuisse, & possedisse cum sua, etiam si cum illa possessione de præterito concurreret fama viciniæ quòd res erat sua, secundum Bart in l. quidam in suo. ff. de cond. instit. Alex. consil. 10. in 4. volu. & Bart. & Bald. in l. rem, quæ nobis. ff de acquir. possess. etiam si probaretur, quòd rem locauit, attendauit, vel in emphiteosim tradidit, & tanquã de re sua disposuit per text. iuncta gloss. super verbo locauisse in c. cũ venerabilis de rel. dom. etiam si probarentur census soluti, quia census solutio aut pensionis, dominium non probat, nec possessionem, secundum gloss. super verbo vnam procurationem in c. bonæ memoriæ de app. & ibi Panor. &

53 latè dicam in tract. de censibus. † Nec etiã sufficit probare, quòd auctor agentis, seu eius præcessor, aut venditor, vel donator à quo causam habuit rem illam tenuit pacificè, & possedit tanquam suam, fuitque tentus publicè, & notoriè reputatus dominus, quamdiu vixit, etiam si concurreret fama viciniæ, quòd erat dominus secundum Abb. in c. cùm ad sedem de rest. spol. Bald. & Ang. in §. sic itaque discretis vers. quæro 2. instit de actio & etiam si ecclesia prædicta omnia probaret, nõ obtineret secundum Bart. in l. legata, ff. de ad. leg. & de prædictis formaliter habes per Gul. de Bene. in Rep. cap. Rainutius in verbo, & vxorem nomine Adelasiam, nu. 451. fol. mihi

54 129. † Et in quantum suprà dixerim per contractum locationis, aut per census solutionem non probari dominium, dicit Bartol in l. ad probationem. C. loca, quòd hoc procedit, nisi quando concurrunt alia iudicia, pro quo faciunt dicta per Ias. in l. 2. 83. colu. C. de iur. emph. & per Soc. cons. 89 col. 4. & in consil. 266. colu. 4. & consil. 187. colu. 2. prout refert, & sequitur Cass. in consil. Burg. in titul. *des iustices, & droict. de celles* rubr. 1. fol. 23. nume. 1. & an per solutionem census, seu pensionis, quo ad ecclesiã probetur dominium directum, vide Abb. in consil. 74. inc. Ciues quidam Senenses 1. lib. & vide Gui. pap. in decis. 272. & Rom. in cons. 126. & dicam plenè in d. tract. meo de censibus.

55 † Probabitur dominium præsumptiuè per extimum, vt dicit Bald. in l. si pater C. de action. empti. per illum text. & ibidem Bald. in l. quidam in suo. ff. de cond. inst. &

latè

latè per Soc.in d.cons.& Cass. vt suprà,an contra tertium probetur dominiū per extimum, vide Aymo. Crau.in tract.de ant.
56 temp. 1.parte,num.235. † An probetur dominium per verba enunciatiua contractus emisla propter aliud,si principaliter discpetetur de ipso enunciatio inter easdem partes,& quid in antiquis, vide plenè per Aymo.Crau.in tract.de antiquitate tem,1.par
57 te,nu.58 59. cum seq. † Item probatur dominium per famam in antiquis secundum gl. in l.at qui natura.§. cùm me absente.ff. de ne.gest.quam dicit singularem Ange.in leg.Titius.ff.quib. mod.pig. vel hypo. sol. & idem Angel.in d. §. cum me absente, & doct. in l.rem, quæ nobis.ff de acqu poss. pleniùs per Cass.in consue.Bur.in tit.*des iustices,de droict.de icelles*.rubr.1.num.15 fol.25. pro quo omninò vide Corn.in consil.304. col.5.vers.his tamen non obstantibus, l.br. 3. vbi tenet contrarium, nisi alijs indicijs coadiuuetur,sed Dec.in c.1. col.4.extra de app.dicit, quòd communis opinio est contra Corne.sed tu videas concordantias, & veritatem per Aymon. Crau.in tractat.de ant.tem.nu.302.fol.mihi 141. & an sufficiat fama ad probandum dominium de præsenti, vide ibi nu.303.Petr.Foll. V.I.D.

58 † In petitione verò hæreditatis, quæ similiter actio realis est, non est necesse probare de dominio auctoris, sed sufficit probare rem fuisse in bonis defuncti secundū Bar.& doct.in l. hæreditatis.C.de petit. hæred. per tex.in l.& non tantum. ff. de petit.
59 hæred.† Sed si loquimur de actione hypothecaria,tunc est necesse probare debitum cuius vigore res sit hypothecata,& non habet necesse probare actor dominium,debitoris,sed sufficit probare rem fuisse in bonis, & de bonis debitoris: ita deciditur in decis.383. cons.Neap.& per Soc.in cons.134. col.1.in 1.vol.& Paul.de Cast.in consil.168. in 2.vol. quidquid teneat Bar.in l. rem alienam ff de pig. act.Et de hac materia qualiter sit agendum in actione hypothecaria, vide Alexan in cons.38.col.2.in 2.volu.& cons.108.in 5.vol. & consil.98.in 2 volu.& in decis.37.& 40 consil.Neapol.& iste modus agendi,& probādi debet seruari hodie, quando agitur assistentia vigore instrumēti,maximè secundum formam regiæ pra-
60 gmaticæ. † An autem actio pignoratitia, dicatur realis, vel personalis, quilibet forsè prima facie diceret,quòd actio realis, sicut actio hypothecaria, dū detur ad ipsam rem scilicet,ad pignus recuperandum. Tamen veritas est in contrarium,scilicet, quòd est actio personalis.Pro hoc est tex.formalis in l.fin.C.de distr.pig.& tenet Barto.in rubr. ff.de pig act.& de hac materia est glo.magistr.in proœ.ff.orum.§.nos verò,in versic. eadem , quæ ponit doctrinā inter actionē pignoratitiam,& hypothecariam, quia illa est personalis,& hæc realis. Item actio pignoratitia est duplex scilicet,directa & cōtra ia.Directa datur debitori ad recuperādum pignus, soluto debito vel aliter satisfacto,l.in rem.§.omnis.ff de pig. act.Contraria verò competit creditori,quando fuit deceptus in pignore,& datur contra debitorem ad interesse, & semper est personalis.l.1 in fin. & l.tutor.§.contrariam,& ibi
2. ar.ff.de pign.actio. Hypothecaria verò semper cōpetit creditori,tam rem immobilem , quàm ad pignus rei mobilis,& datur in rem l.pignoris,ff.de pig.& le.pignoris,& ibi glos.C.de pig.& le.cos.C.qui pot. in pig hab.Quo ad actionem.n.hypothecariam,nulla est doctrina inter pignus,& hypothecam,l.res hypothecæ,in fin. & ibi gl.
61 ff.de pign.& est glo.no.in l. si fundus,§. in vendicatione eo.tit. † Vltimò, quia sum pollicitus tangere hic illam quæstionem, de qua est magna varietas inter docto.scilicet,an petitio hæreditatis,dicatur merè realis,vel in rē scripta.Dico,quòd vera,& magis communis conclusio est , quòd est merè realis, vt tenet Ias.& communiter Mod. in rub.ff.si cert.pet.& in §.quædam, instit. de act per leg. si autem. §. sed & is.ff.de rei vend.& tenet Barto. in l.sed si lege,§. petitio ff.de pet.hæred. Contrarium tenet gl. in rub.ff.si cert.petat.quam ibi sequitur Alexand.scilicet,quòd sit in rem scripta,per text.in d.§.petitio,& hanc op.tenet Bal.per illum tex.in l.hæreditatis.C.de pet.hæred. Ego autem in hoc considero et puto,quòd in puncto iuris, opi.gloss.& Alexand in d. rubr.ff si cert.pet.sit verior & magis sustentabilis. Et præsuppono,quòd ad hoc,vt actio dicatur personalis in rem scripta,duo copulatiuè requiruntur. Vnum, scilicet, quod oriatur ex contractu vel quasi,maleficio,vel quasi. Secundum requisitum est,

quod detur cõtra quemlibet possidentem, nota glos. in leg. 3. §. est autem ff. de exhib.

62 † Sed petitio hæreditatis oritur ex quasi contractu, quod probo, quia non datur nisi hæredi, q. adiuit hæreditatẽ, sed eo ipso, quòd hæres adit hæreditatem, censetur quasi contrahere cum debitoribus, & creditoribus hæreditarijs, leg. apud Iulianum, §. fin. ff. ex quibus causis in possess. ea. & l. ex maleficijs. §. hæres. ff. de actionibus & oblig. & ibi not. vnde is, qui intentat petitionem hæreditatis, eo ipso, quod adit hæreditatem, quæ aditio in solo animo consistit, leg. gerit, & ibi Bart. ff. de acquir. hæredi. censetur quasi contrahere cum eo, quẽ vult petitione hereditatis conueniri. & propterea hoc respectu potest dici personalis, & quia transit contra quemcunque possidentem pro hærede, vel pro possessore. leg. regulariter, ff. de petit. hæredit. hoc respectu potest dici in rem scripta. Nõ obstat d. l. si autem, §. sed & is. ff. de rei ven. quia licet ibi dicatur, quod est in rem, non tamen per hoc sequitur, quod sit mere realis cum possit exponi in rem scripta, vt dicit in simili text. in leg. metum, §. cùm autem, ff. quòd metus causa, maximè cùm habeamus textum expressum in d. leg. hæreditatis, qui dicit, quòd est actio personalis missa, & iura debent iuribus concordari, leg. non est dubium ff. de leg. Minimè obstat, quod dicit Bart. in d. §. petitio. dum dicit, quòd est realis, tamen præstationes personales veniunt officio iudicis desciente illi actioni reali, quia hoc esset destruere textum in d. leg. hæreditatis. Ibi, cum mistæ personalis actionis ratio hoc respondere compellat, &c. vbi probatur, quod in petitione hæreditatis. est admista actio personalis. Ergo non veniunt officio iudicis, sed iure personalis actionis. cùm non sit recedendum à proprio significatu verborum, leg. non aliter. ff. de leg. 3. Si quis tamen vellet tenere communem opinionem, quòd sit realis, posset se fundare, quia petitio hæreditatis est ius vniuersale, in quo possunt esse reales, & personales præstationes, tamen omnia ista faciunt vnum corpus, & sic vnum ius vniuersale, quòd appellatur hæreditas, leg. nihil est, ff. de verb. significa. quæ hæreditas respectu iuris vniuersalis est, quid incorporali, vt insti. de rer. diuis. & in corp. §. vnde is, qui intentat petitionem hæreditatis, dicit se habere ius in illa re incorporali, & sic in illo iure vniuersali, meritò dicitur actio realis, quia datur ad rem, licet incorporalem, vnde licet veniant præstationes personales in ea, tamen veniunt accessoriè, tanquam inclusæ in corpus vniuersale, & esset inconueniens, quòd actio sumeret denominationem à suo accessorio, & hoc expressè probatur ex d. §. petitio, vbi dicitur, quòd petitio hæreditatis, licet, sit in rem, & sic præsupponit hoc esse principale, habet tamen quasdam personales præstationes, scilicet eorum, quæ à debitoribus sunt exacta, & cæt. per illa verba patet. quòd veniunt accessoriè in continuam.

63 † Nõ obstat d. l. hæreditatis. C. de petit hæredi. quia debent intelligi, & distingui per d. §. petitio, leg. sed & posteriores, ff. de lega. scilicet, quòd habentur admistæ personales præstationes accessoriè tamen, vt suprà dixi. Et pro hac opin. communi, est tex. in d. l. si autem, §. sed is, ff. de rei vend. vbi æquiparat rei vendicationẽ petitioni hæreditatis, & dicit vtranque esse in rem. Roberti. Venus. I. V. D.

Iudiciorum IIII. distinctio.

1. *Iudicium aliud vniuersale, aliud generale, & aliud particulare.*
2. *Differentia, quæ sit inter iudicium vniuersale, & generale.*
3. *Societas quid sit.*
4. *Societas quotupliciter contrahitur.*
5. *Societas tacita, quando, & inter quos contrahatur, & num. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12 & 13.*
14. *Socius si fecit maiorem impensam quàm alter an in diuisione repetat.*
15. *Socius qui habebat maiorem familiam, quàm alter, an debeat habere minorem partem.*
16. *Socius qui habuit plures filios, quo operamur, an debeat habere maiorem partem.*
17. *Frater si negociatur de pecunia communi: an id quòd lucratur teneatur communicare.*
18. *Societas nunquid licitè contrahatur, vt vnus ponat operam, alter pecuniam.*
19. *Socij an possint pacisci, vt vnus habeat duas partes lucri, & damni, & alter tertiam.*
20. *Pacisci an possit inter socios, quod capitale sit saluum.*
21. *Pactum an valeat, quod vnus socio ẽ habeat duas partes lucri, & tertiam damni.*

22. *Pac-*

22 *Pactum vt vnus habeat tres partes lucri, alius quartum, an valeat.*

23 *Socij, quorum vnus posuit capitale, alter operam tantum, & capitale perditur, an damnum sit commune.*

24 *Socius proficiscens ex causa societatis, an detrahat ante omnia expensas itineris.*

25 *Societatis signum an remaneat penes superstites in societate.*

26 *Societas inita vt duret quinquennio, & vnus posuit capitale, alter operam, an si in primo anno perditum sit capitale, debet cogi ad ponendum aliud.*

27 *Societas contracta ad commune lucrum, & delucrum, ita quod debeat infrà mensem reddi ratio, an si reddita nō sit infra mensem audiatur.*

28 *Socius an teneatur conscio reddere rationem de gestis, & administratis, & quid si non reddit rationem, ad quid teneatur, numero 29.*

30 *Vendita res communis, an censeatur de voluntate sociorum, & quid si dicatur res pluri precio vendita, & num. 31.*

32 *Pater si dedit pecuniam filio, vt ex ea lucretur, an lucrata per filium communicentur aliis filijs.*

33 *Cessio occasione societatis an dicatur ex causa necessaria.*

34 *Socij dimidentes societatem, qualiter conserua buntur omnes, à contractibus initis.*

35 *Lucrum inter socios qualiter dimidatur, si nihil sit de eo conuentum.*

36 *Aequalitas inter socios, an consideretur, nedum respectu numeri pecudum, sed & bonitatis.*

37 *Emptio, & venditio quando dicatur perfecta, & num. 40. 41. & 45.*

38 *Emptio qualiter solo consensu perficiatur, & num. 39.*

42 *Venditio an intelligatur facta per verba videlicet voi me vendere, il tuo cauallo, si ille dixerit, che si & che ne volea cento fiorini. & ille dixerit, chende volea dare cento fiorini bolognin, & ille dixerit, tu me hai inteso.*

43 *Emptorum quis præferatur si vnus emit à domino, alter à discipulo.*

44 *Venditio an valeat, si dicatur vendo pro decem, & illo pluris quo Titius extimabit.*

46 *Fides de precio quando dicatur habita, & num. 47.*

48 *Emptio per testes qualiter probetur.*

49 *Arra facit rem desinere integram, & quando, & an si pars pœniteat, vel vltra duplicationem arrarum possit agi ad interesse, & num. 50. & 51.*

52 *Emptio, & venditio, quando dicatur perfecta in rebus, qua ponderc, numero vel mensura consistunt.*

53 *Signatur facta in vigore vini, an transferat dominium.*

54 *Periculum diminutionis, precij rei empta, ad quem spectet.*

55 *Promittens tibi vendere, an si nolueris emere teneatis.*

56 *Vendere mihi offerentem, an possim cogere vt vendat.*

57 *Vendito equo, censetur venditum cum freno, & sella.*

58 *Vendito equo si moritur infra triduum, an possit agi redhibitoria.*

59 *Venditor animalis, si expressè protestatur se nolle teneri de vitijs, an nihilominus teneatur, & num. 62.*

60 *Emptor agens redhibitoria, si pendente iudicio res est effecta sana, an iudicium procedat.*

61 *Vendens rem pluri precio, quàm in consilio fuerit statutum, an venditio valeat.*

63 *Redhibitoria, si in vna tantum re habuerit locum, & duæ res fuit venditæ, an pro ambabus competat.*

64 *Venditio facta ad certam mensuram, quæ nō præstatur, an agatur quanto minoris.*

65 *Emptorum mercium quis præferatur, & numer. 66.*

67 *Emptorum si vnus offert precium: & instat sibi partem res emptæ in communi tradi, an repellatur.*

QVARTA principalis distinctio Iudiciorum est. † Quia iudicium aliud est vniuersale, aliud generale, & aliud particulare. Iudicium vniuersale, dicitur illud, in quo agitur actione vniuersali, prout est iudicium petitionis hæreditatis: nam hæreditas continet vniuersum ius, leg. nihil. ff. de verb. sign. Item, iudicium dotis, nam similiter dos continet vniuersale, vt no. Bar. in rub. ff sol. mat. colum. fin. idem in peculio & alijs similib. Iudicium generale est illud, in quo deducitur actio generalis, prout est actio tutelæ,

actio

actio pro socio, & similis, & ideò appellatur generalis, quia sub vna actione comprehendit plura capitula, puta, administrationem vini, olei, frumenti, & aliorum negotiorum, ita declarat Spec. in tit. de actione, seu petitione, §. sequitur, col. 12. ver. & not. 2 & vers. differt. † Quæ autem sit doctrina inter iudicium vniuersale, & generale, ponit Specu. in d. ver. differt, & tangit etiam aliqua in d. §. sequitur in prin. & in effectu. iudicium vniuersale comprehendit vnũ corpus vniuersum, quod plura iura habet subesse. Generale verò comprehendit plura capitula separata, & vide ibi plenius per eum. iudicium, particulare, est illud, quòd cõprehendit vnam tantum rem, prout est rei vẽdicatio, actio ex empto, ad vnam rem, vel ex depositio, vel filijs, ita hæc omnia declarantur per Specul. in d. §. sequitur, & ibi vide Rob. Venus. V. I. D.

ADDITIO. Exemplificat (vt vides) D. Auctor. hic iudicium generale inter alia in actione pro socio, & iudicium particulare in actione, ex empto, quæ quidem actiones sunt in iudicijs frequentiores cæteris alijs, nihil tamen de eis dicit: Quare aliqua dicenda censui, & primo in actione 3 pro socio. † Illud præ cæteris scire oportet, quid sit societas, & cuius naturæ. In quo, textus in leg. verùm ff. pro socio. inquit societatem esse quandam fraternitatem, sed secundum Grammaticos societas est fortunæ, & periculi participatio, quæ fit cùm socium ad aliquod negocium gerendum nobis adiungimus. Cicero in Verr. Video enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, vt eam in accusando attingere non audeas. Liuius 8. libro Macedonic. decreuerunt renunciandam societatem Acheis, libro primo ab vrb. infida, regni societas: nã socius ille proprius dici potest, qui pari consilio, spe, & periculo, rem aliquam cum altero aggreditur. Cicero 5. in Verr. nam socij putandi sunt, quos inter res communicata est, & inter negociatores quoque socij dicuntur, qui lucri, damnique communionem inierunt. Cicero pro Quint. Rosc. qui socium fallit, in virorum bonorum numero non est habendus. societatis itaque coniunctio fortunarum etiam periculi communionem importat, eiusque naturæ est, vt partes sint æquales, nisi aliud sit dictum, nam agi, & pacisci potest, quòd ad vnum spectent duæ partes lucri, ad alium tertia, si is, qui plus debet habere, plus contulit societati, vel pecuniæ, vel operis, vt le. si non fuerit, ff. pro soc. aliàs secus: dicitur enim societas, quando lucra & damna communicantur, secundum Bart. in l. vnus in princip. ff pro soc. & ad prædicta, quæ sit natura societatis. Vide Soc. cons. 265. colu. 7. ver. 3. & vlt. & quòd pacta debent esse æqualia, aliàs non valet societas, secundum Socin. in consil. 291. colum. 4. vers. 2. not. in 2. libr. 4 † Illud prædictis propè est, quotuplex societas contrahatur; & certè dupliciter contrahi societatem, inquit text. in instit. pro soc. in princ. & le. consensu. ff. de actio. & obl. tacitè videlicet & expressè. Item contrahitur societas vniuersorum bonorum, & vnius negociationis tantùm. l. societas contrahitur. ff. pro soci. de quo plenè vide per Decium in cons. 66. in 1. libr. 2. colum. & ex hoc infert Barto. Soc. in consil. 37. libr. 1. in vltim. colum. quod ijs minimè obstantibus, quòd ad præsumendum contractum societatis sufficiunt actus, qui solent fieri inter socios, etiam si non inferant necessariò ad iudicandam societatem, exemplum secundum eum (ementes rem communem, pro indiuiso, videntur contrahere societatem,) l. nihil. ff commun. diuid. & ibi Barto. & Bald. in leg. cùm proponas. C. pro soci. & tamen constat, quòd talis actus fieri potest citra ius, & nomen societatis, l. vt sit pro socio act. ff. pro socio. Item præsumitur contracta societas ex librorum intitulatione sociorum, & si vis videre quando & ex quibus actibus videatur contracta societas, vide Barto. in leg. Tit. §. alter. ff. de adm. tut. & Alexand. in consil. 36. in 4. vo 5 lum. † Consequens est videre, nunquid tacita societas intelligatur contrahi inter aliquos, quorum alter tantum negociatur, alter verò non, in quo Barto. in leg. si patruus. C. communia vtriusq; iur. in fine dicit, quòd non videtur contracta societas, quia ille, qui negociatur, magis videtur donare, quàm societatem contrahere. le. 5. ff. pro socia. & h. d. ipse procedere etiam si communicantur lucra, quod & repetit in leg. Titium, §. altero de admin. tutor. cuius distinctionem reddit, quia non videtur

con-

contracta societas, ex quo alter, qui non negociatur nihil ponit, l. j. in fi. ff. pro soc. Ar. Bald. in d. l. si patruus in fi. col. inquit, quòd etiam si alter non negociatur, videtur contracta societas, dummodo ille alter, qui non negociatur, omnia, quæcunq; sibi aliunde obuenerit ponat in communi. (puta si aliquid sibi obuenit ex redditu præbendæ, vel ex donis, vel ex dote) sicut dicimus de ijs, quorum vnus negociatur in vna arte, alter siquidem in alia (vt puta, vnus in mercantia, alter in aduocatione) & tamen lucra in simul conferunt, & communicant, & istud dictum Bald. sequitur Soc. in consil. 160. in 2. colum. ver. ex factis autem, in 2. libr. & sic iudicio meo, vt saluetur dictum Bart. dicendum est eius dictum procedere, quando alter, qui nõ negociatur, nihil ponit in communi, & sic vtrinq; dictum saluatur, & sequitur dictum Bald. Alexand. in consil. 49. lib. j. & refert ita tenere Pet. de Anch. in cõsil. 289. materia de qua quæritur, & ad hoc vide Soc. in consil. 192. in vers. circa 2. q. in lib. 2. & Lud. Ro. in cons. 291. incip. cum isti fratres lucra eis, & cons. 470. cum isti fratres. † Sed vt perfectè sciatur veritas istius hæsitationis, Bartol. in d. l. si patruus ponit quatuor casus, quorum primus est: quando plures sunt fratres, quorum alter est pupillus, alij maiores. Quo casu secundum eũ inter eos non videtur contracta societas. l. vt in conductionibus. ff. pro Soci. sequitur Ang. consulendo in cõs. 60. in prin. & Bald. & Sal. ibid. & Paul. de Cast. in cons. 183. vbi ponit quando fratres mortuo patre habent fundum communem, in quo se exercent; & eorum alter frater est minor pupillus, & tamen ipse etiam se exercet in fundo, nam etiam isto casu non intelligitur contracta societas inter eos, & Lud. Rom. in cons. 182. incipit omnipotétis Dei, in casu proposito præmittendum; idem sequitur Bart. Soc. in cons. 160. in 2. li. in 4. col. vers. nec prœmissis, & cons. 87. in j. lib. benè verum est, quòd idem Soc. in d. cons. 160. in 5. colum. versicu. respondetur, cõsuluit; quòd stante dicta opinione pro vera potest renouari, & tacitè cõtrahi societas inter eos, quorũ vnus est pupillus cũ tacita auctoritate tutoris ipsius pupilli: puta, quia ipso præsente, & videnteſuit perseueratum in societate, & fuerunt facti actus sociales, ex quibus infertur societas, & istud etiam sequitur Paul. in consil. 87. vol. 2. & sequitur Dec. in consil. 21. lib. j. in prin. de quo per Bart. Cæp. in cons. 40. in consilijs ciuilibus, quòd procedit opinio Bar. de qua suprà: etiamsi tractaretur de vtilitate pupilli, secundum Bald. in l. cum oportet in princ. in 3. colum. C. de bon. quæ lib. & sequitur Ias. in l. j. C. qui test. fa. poss. nu. 6. sed hoc cõtrarium tenuit Lud. Rom. in cons. 453. visa principali constitutione, & sequitur Soc. in cons. 160. in 2. lib. 4. colu. vers. sed ad hanc, vbi dicit, quòd opin. Lud. substentabilior est, cùm pupillus potest sibi acquirere sine auctoritate tutoris, §. pupillus, instit. de inut. stip. vnde quòd pupillus non possit obligari in eius fauorem inductum est, ergo aduersus pupillum intelligi non debet, vt dicit text. in l. 3. §. diuus, ff. de carb. edict. de quibus vide Cas. in cons. Burg. in tit. de successione, rub. 7. fol. 244. nu. 24. cum pluribus seq. & per Rom. in cons. 413. num. 8. videtur igitur tenere Cass. in loco de quo suprà: quòd si expedit pupillo, benè intelligitur contracta societas. † In casu verò quo pupillus habuerit tutorem, qui communicat alijs socijs, & alij socij ipsi, videtur tunc inter eos licitè contracta societas, vt suprà dixi, & videtur firmare Bald. in d. l. si patruus in vlt. colum. & in l. mandatum. in 2. opp. C. mand. † Et si pater mãdet in testamento communi nomine exerceri mercantiam, & negociationem; etiam quòd vnus sit pupillus, videtur tunc contracta societas, vt est text. in l. qui negociationem in princ. ff. de adm. tut. & ita dicit Bald. in d. l. cùm oporter, motus per tex. in d. l. qui negociationem. † Sed in adulto, qui excessit pupillarem ætatem, licet non habeat curatorem, videtur contrahi societas, vt dicit D. Alex. in consil. 49. in j. volu. inc. maturè. 4. colum. & in consil. 32. in 2. libr. † Et similiter si pupillus postquam excessit pupillarem ætatem, si habuit ratam societatem manebit rata societas, & validè est, secundum Alex. in cons. 232. colum. libr. 2. & sequitur Ias. in d. l. j. qui test. fa. poss. sed quatenus allegat Alexan. in consil. 23. voluit allegare in consil. 36. in 4. libr. † Diuersus tamen est casus cùm omnes fratres sunt maiores natu, & neuter eorũ negociatur; quia fortè sunt nobiles, tunc enim dicit Bart. quòd quamuis hæreditatem paternam indiuisam possideant,

ſideant, tamen non præſumitur inter eos contracta ſocietas, niſi expreſsè ſit dictum, & cùm Bart. tranſeunt Raph. Paul. de Caſt. & Fulg. in d.l.ſi patruus in pen. colu. circa fin. & ibi Sal. Contrariam verò opin. tenuit Bald. ibid. in pen. colum. inquiens, quòd licet nobiles non faciant mercantiam, tamen omnia, quæ eis obueniunt dona, & ſalaria, & quaſcunque dotes conferunt, & communicant, videtur ex ijs inter eos contracta ſocietas, & hanc opin. Bald. atteſtatur eſſe veram Alex. in conſi. 49. in j. libr. incip. maturè ponderatis, & conſi. 36. 4. lib. & Angel. in conſ. 112. incip. Vannucius, ſed Phili. Deci. in conſil. 21. in j. lib. in antep. col. videtur tenere opin. Bar. Iaſ. verò in d.l.1. num. 7. poſt relatas opiniones concludit, quòd faciendа eſt regula, quòd ſi ſunt plures fratres maiores natu, quorum neuter negociatur, mortuo patre quamuis hæreditatem in diuiſam teneant, non tamen inter eos cenſebitur cõtracta ſocietas: & hoc modo procedat opin. Bar. limitatur iſta regula, niſi interueniſſent alij actus cõmunes, & ſociales licet non queſtuarij, nec mercantiles, & hoc
82 modo proceda opin. Bal. & ſequaciũ. † Alter diſſimilis caſus proponitur, quando vnus negociatur alter verò minimè, iſto ſiquidem caſu dicit Bart. quòd non intelligitur contracta ſocietas, quòd non procedit ſ. ille, qui non negociatur ponit omnia, quæcunque ſibi obueniunt in communi, & in hoc videatis ſcripta Decij in conſil.
23 21. in 3. colum. & dixi ſuprà. † Inſuperque non obmittam alium dare caſum, in quo omnes fratres mortuo patre negociantur, & tunc abſque dubio omnes admittunt contractam eſſe ſocietatem. dicit tamen Barto. quòd cenſetur contracta ſocietas illius negociationis tantùm, quam gerunt, & non aliarum, quod quidem intelligit Bald. in d.l.ſi patruus in vlt. colum. procedere in actibus, & negociationibus vniformibus, vt puta ſi omnes iſti fratres ad inſimul gerunt mercantiam lanæ: Tunc enim verum eſt, quòd non ſit contracta ſocietas, niſi in illa negociatione, adeò quòd ſi vnus emerit fundum, non eſſet communis, licet emiſſet ex pecunia communi, ſed in actibus diſformibus, & varietatem habentibus credit Bald. quòd omnium bonorum intelligitur contracta ſocietas, ſed opin. Bar. ſequitur ſimpliciter Pan. in conſ. 66. incip. attingam breuiſſimè j. lib. & Alex. in conſil. 72. in 4. libr. & idem Alex. in l. cum duobus, §. Papinianus, ff. pro ſo. de quo per Soc. in cõſil. 162. in 2. libr. verſ. poſtremo, & in conſil. 192. incip. capio difficultatem verſ. circa ſecundam, ſed ſi benè aduertatur opin. Bald. eſt de mente Barto. in d.l.ſi patruus, & in §. altero, nec ipſe negat id, quòd dicit Bald. dũ dicit, quòd ſi communicat lucra vnius negociationis, tantùm illius videtur contracta ſocietas, quaſi velit, quòd ſi per eos fierent actus diſſimiles, quia non ſolùm communicant lucra in illa negociatione, ſed vndecunque obueniant, & negociantur in pluribus rebus, non ſolùm illius negociationis, ſed omnium bonorum, iure cenſetur contracta ſocietas, & iſtam limitationem Bald. videtur ſequi Lud. Ro. in conſ. 291. &
14 ſequitur Iaſ. in d.l.j. † Sed illud conſequens eſt videre, nunquid ſi ſunt duo ſocij, quorum vnus facit maiorem impenſam, quàm alter in domo, an in diuiſione, poſſit hanc impenſam repetere, & negat Bald. in l. pe. C. de col. bo. at Iaſ. Alex. Franc. Cur. in add. & An. in lectur. Flor. diſtinguit, quòd aut ſunt ſocij omnium bonorum, & benè dicit Bald. aut vnius tantùm negotiationis ſunt ſocij, & iſto caſu, ſi vnus ſociorum facit maiorem impenſam, quàm alter, poteſt ab eo repetere per le. ſocium, qui in cod. §. fin. & l. ſi vnus. §. ſi quid. ff. pro ſo. Bart. Caſ. in conſue. Burg. in tit. de ſucceſſione rub. 7. f. 243. num. 17. ſequitur hanc diſtinctionem, ſed eam limitat vno caſu, niſi impenſa, quæ fieret, non eſſet neceſſaria neq; vtilis ſocietati, quia tunc imputabitur in parte illius,
15 ratione, cuius facta eſt impenſa. † Prædictis non modicè affine eſt, quòd ſi vnus ſociorum habet magnam familiã, cùm alter eſſet ſolus, at ille, qui habebat magnã familiam, habebat curam totius domus rei domeſticæ, & familiaris, non debet ex hoc ſocius, qui fuit ſolus habere maiorem partem habita ratione ad expenſas factas, per ſuum ſocium in ſua familia, ſecundum Paul. de Caſt. in l. pen. C. de colla. quod & repetit in
16 l. ſi paterno. C. de neg. geſt. & idem ſequitur Iaſ. in d.l. pen. numer. 5. † Sed ſi duo ſint fratres mercatores, & negociatores, quorum vnus habet plures filios, qui tota die lucrantur. Alter verò non habet filios, ſi

quæra-

quæratur, nunquid in diuiſione debebit habere maiorem partem, ille qui plures filios habebat? indubitanter eſt reſpondendum, quòd ſi non ſunt ſocij omnium bonorum, debet haberi ratio operarum filiorum, & ſic plus debet habere ſecundum Ange. in l. ex duobus ff. de neg geſt. & idem tenet Bald. in d. l. ſi patruus in pen. q. & Bald. in l. j. in 18. q. C. pro ſo. & ſequitur laſ. in d. l. pen. in fi. ſed tu vide Ang. in conſil. 112. inc. Vannuccius, qui loquitur in ſocijs vniuerſorum bonorum, & concludit, quòd habetur ratio operarum filiorum, pro quo vide Soci. in conſil. 3. col. x. in 4. lib. & Alex. in conſil. 99. per totum in ij. libr. † Sed finge, quòd vnus fratrum de communi pecunia facit mercãtiam, an id, quod lucratur veniat communicandũ? Bart. in d. l. ſi patruus dicit, quòd aut gerit mercantiam nomine proprio aut communi, ſi nomine proprio, nõ venit cõmunicandum, ſi non erat tutor alterius fratris, ſi verò communi nomine, puta quia intitulatio libri dicebat, hic eſt liber mei, & fratris, & iſto caſu venit communicandum id, quod lucratur, & idem dicit Bald. & Sal. ibidem. † Nunquid licitè contrahatur ſocietas, vt vnus ponat totam pecuniã, alter verò operã tantum? & dicendum eſt, quòd ſic: tam ſecundum ll. quàm ſecundum canones, l. j. C. pro ſo. & l. 5. ff. eo. tit. & in ca. per veſtras de don. inter vir. & vx. & per Bal. in d. l. j. C. pro ſo. & ſi non erit dictum, pro qua parte debeat lucrũ & damnum diuidi, intelligitur tamen, quòd æquis portionibus diuidatur, adeò, quòd lucrum & damnum debet eſſe commune, l. ſi non fuerit, ff. pro ſo. & Bart. in l. vnius ff. eo. tit. † Sed an paciſci inter ſocios poſſit, vt vnus ferat duas partes lucri & damni, & alter tertiam, ſi ille, qui plus habet, plus confert ſocietati in pecunia, opere vel induſtria, quòd correſpondeat illi pluri: dicas, quòd ſic, & in l. ſi non fuerit in princ. & l. quid eum, in fin. ff. pro ſoc. alias ſi plus non conferret eſſet pactũ illicitum, ſecundum Azon. quem ſequitur Accur. in d. l. ſi non fuerit † Sed an paciſci liceat, quòd capitale ſit ſaluum, & cum ponenti reddatur, & lucrum diuidatur? Bald. in l. j. C. pro ſo. tenet quòd non, & ſequitur ibi, Sal. & cæte. doct. & Hoſt. in ſumma de vſur. & firmat do. Amb. de vigna in repe. ſalubriter de vſur. concl. 4. num. 166. & hoc verum eſt, vt tale pactum nõ poſſit fieri per eum, qui ponit pecuniam, ſed benè fieri poteſt per eum, qui ponit operam tantùm, ſecundum doc. ſed idem Amb. vbi ſuprà concludit, quòd etiam iſto caſu ſi hic talis vellet lucrum eiuſdem rei, in qua non vult dãnum etiam, quo ad eum non licet, miror tamen quòd Gram. in conſil. 80. in ciuilibus teneat quòd valet pactum, quòd capitale ſit ſaluum, & lucrũ diuidatur, ſed Ro. in cõſ. 500. in c. ſummarius quæſtionis, tenet tale pactum non valere, quia ſapit vſuram, ſed ego teneo cum do. Gram. in caſu propoſito de pecudib. & ouibus, cùm conſuetudo paſſim admittat illum contractũ. † Sed an poſſit fieri pactum, quòd vnus ſociorũ habeat duas partes lucri, & tertiam damni, vel ecõtra, duas partes damni, & tertiam lucri? & dicas quòd non, vt eſt text. in l. Lucius, ff. pro ſoc. & concludit idem do. Amb. vbi ſuprà dicens, quòd tunc valeret tale pactum, vt vnus habeat tres partes, alius quartam, vel quintam, aut ſextam, ſi modo ille, qui plus habet, plus in ſocietate poſuerit, aliàs pactũ eſſet illicitum, & ponit Bal. in l. j. C. pro ſoci. † Item non valet pactum, vt vnus habeat tres partes lucri, alius quartã, & periculum capitalis ſit cõmune, quia lucrum ſentiret pro tribus partib. & damnũ ſentiret pro dimidia, vt concludit do. Amb. in d. ca. ſalubriter in 7. cõcl. & ibi etiã quærit, an valeat pactũ, vt ponens capitale habeat lucrum ad diſcretionẽ alterius ſocij, & dicit, quòd valet, vt in 8. concl. † Quid enim ſi vnus poſuit capitale pecuniæ, alter verò operã tantùm, accidit quòd capitale caſu fortuito deperditum eſt, an iſtud damnum debeat eſſe commune, regula eſt q. non, ſecundum gl. in l. ſi nõ fuerit, ff. pro ſo. licet teneat contrariũ in l. j. C. eo. ſed primã opi. approbat Bar. in d. l. j. & Ang. de Peru. in tract. de ſoc. in 12. art. rationem reddit Bald. in d. l. j. quia ſufficit, quòd ille, qui poſuit operã ſuſtineat damnum ipſarum operarum, & hæc eſt cõmunis ſententia, vt concludit do. Amb. in rep. d. c. ſalubriter in 12. concl. num. 174. limitatur tamen ſecundum eum iſta communis opinio, Primò niſi per pactum aliud eſſet commentum, quia ſeruandum eſſe pactum, de quo omninò videas Bar. Soc in cõſ. 265. in 2. libr. in 2. difficultate. vbi copioſiſſimè tandem concludere videtur, & dicere

simpliciter, quòd valet pactum, quòd damnum capitalis sit commune, & dicere, quòd non valet, sunt falsissima, sed iudicãda sunt, prout ipse ibi considerat: Bal. verò in cons. 65. incipi. videamus quæ societas est lib. 4. videtur simpliciter tenere, quòd si perditũ est capitale, damnum debet esse commune, & idem Bald. in consil. 493. incip. multiloquium in 4. lib. tenet tale pactum valere, & quòd si tale pactum minimè appositum reperiatur, tunc dicendum est, quòd si capitale sit cõmunicatum inter socios, & vterque est dominus pro parte, & tunc capitali perdito, damnum erit commune, sed si dominium non fuit translatum, exemplum (vt in institore) nam si socius, qui immittit operã, est institor principaliter, sed in quæstu est socius, & tunc periculum capitalis est domini, & ita dicit debere intelligi contrariam opin. Sed cogita dum casus euenerit. Secundò limitatur d. conclusio, nisi cõsuetudo esset, quòd damnum capitalis esset commune. Tertiò limitatur, vt non procedat, quando pecunia esset statim deperdita ante positionem operarum, & ante eas positas, vel parum post præstitas, secundum Angel. nam eo casu damnum capitalis erit
24 commune, & ita dicit Amb. in loco de quo suprà † Nec inconuenit, quòd vnus sociorum ex causa societatis proficiscens, expensas, quas facit, ex corpore societatis extrahat, quia non dicitur lucrum nisi deductis expensis, secundum Iac. de Aret. & Cyn. in l. j. C. pro so. & ibi sequitur Bal. & do. Amb.
25 vbi suprà. † Illud etiam inuestigatione dignum est, nunquid si plures mercatores fuerunt socij in aliqua mercantia, & minor pars ipsorum recedit à societate, maior verò remanet in ea, an ista maior pars possit vti signo solito societatis, quòd erant soliti ocs apponere in libro & ballis? & Bal. qui omnia voluit inuestigare in d. l. j. C. pro soc. in 2. colum. vers. Item quæro, decidit post multa, quòd non potest maior pars ipsorũ sociorum in societate remansorum vti signo prædicto: & hæc vera dicit ipse in ijs, quę possent trahi ad captionem alterius, in aliis verò, quæ nemini nocent (puta in armis nobilium) retinent arma domus principalis, & idem tenet ipse in l. fin. C. pro soc. reperio tamen Barto. in tract. de insig. & arm. dicentem, quòd si vnus ipsorum sociorum erat in societate Capitaneus, & quasi magister societatis, tũc apud eũ remanent signa, quia ipse erat inter cæteros maioris honoris, argu. ff. de fun. instr. l. fi. si verò non erat aliquis inter eos Capitaneus, tunc apud eũ remanebunt signa, qui erat socius maioris partis, vt ff. fam. erciscund. l. si quæ cautiones, si verò omnes sunt æquales partis, forte dirimendum est, d. l. si quæ cautiones, & si dissoluta societate vnus ex socijs remanet negociator, debet remanere signum penes eum, hoc idcò, quia aliorum non interest: Item, quia quamuis sit dissoluta societas, tamen negociatio remanet penes eum, ergo iniquum est, quòd signum, quod erat accessorium negociationi, separetur ab ea, & hæc dicit procedere de signis mercatorũ, sed quid de signis artificij seu peritiæ, in quo dicit esse aduertendum, quia quãdoq; sunt signa artificij, in quibus principaliter operatur qualitas loci (exemplum in Marchia Anconitana, est quoddam nobile castellum, cui nomen Fabrianum, vbi artificium faciendi cartas de papiro principaliter viget) ibiq; sunt multa ædificia ad hæc, & ex quibusdam ædificijs meliores cartę veniunt (vt videmus in folio cartæ, quod habet suum signũ) per quod significatur, cuius ædificij sit carta: Isto enim casu dicit, quod signum remanebit apud illum, apud quem remanebit ædificium quocunque modo, quædam verò sunt insignia artificij, in quo principaliter operatur bonitas artificis, (vt videmus in signis, quæ apponuntur in gladijs, & alijs operibus metallorum) & isto casu, omnes qui stant in vna statione possunt vti signo, quasi magister principaliter istius stationis approbet illa opera, vt in auct. de tab. §. nos autẽ, si verò separarentur dicti socij, signum debet remanere apud eũ qui principaliter erat in statione, arg. l. fin. de fun. instr. sed si omnes erant æquales, nisi inuicem se conueniant, forte dirimetur apud quem signum remanebit, d. l. si quæ cautiones fam. herci. Additio cũ opin. Bart. antea simpliciter concurrebat, nunc autem reperi Beneue. Strach. in tract. de merc. in 2. parte, num. 99. qui post relatas opiniones adhærendum potiùs putat opin. Bald. reiecta opin. Bart. ego autem minimè à Bar. recedendum esse puto, nam si rectè inspiciantur doctrinæ, & rationes, quæ Bal. mouent,

& Be-

& Beneu. eum sequentem, procedunt vigentq;, quando illi socij, quorum societas diuisa est, & tunc prætendunt vti signo societatis, nõ essent socij illius artificij, & professionis, quorum occasione signum erat inter ipsos socios adinuentum: nam si erant plures socij in vno artificio (vt puta in faciendis ensibus) qui durante societate vnico signo mercabant enses, si postea diuidatur societas, non inconuenit dicere, quòd maior pars sociorum possit vti signo, & aliàs prout Bart. benè distinguit, nulla enim captio alterius eo casu considerari potest, cùm socij illi, qui remanserunt in societate licet noua capitula fecissent, adeò, vt noua societas videatur, remansit tamẽ penes eos eadem peritia artis & idem artificium, adeò, vt emptores minimè decipiantur sub cõfidentia & fama intersignij, ijdem enim artifices sunt, idem collegium & artificium est, non diuersum, nam collegium in vno solo, & in vno loco remanet, secundum Innoc. in c. præsente de iure pat. i. sicut, §. in decurionibus cum glo. & Bar. ff. quòd cuius vniuc. no. per Inno in c. ex nuncio de ope. no. nun & si bene inspiciatur text. in d. §. in decurionibus optimè probat opinionem Barto. Ibi enim dicitur, quòd si vniuersitas remansit, ad vnum solum ille potest facere & expedire quidquid poterat tota vniuersitas, quia eadem vniuersitas censetur, licet in vno solo consistat, cessat enim eo casu ratio prohibitionis de non vtendo signo alterius: de qua per text. in ca. dilecta, extra de excess. prælat (quæ est, vt quis non decipiatur colore intersignij, & ne alius, qui non sit de collegio, possit fraudare collegium vtendo signo) de quo ad plenum per do. Guilel. Beneu. in rep. c. Rainutius in parte j. nu. 59. fol. 5. de testamentis, in vno tamen casu posset procedere doc. Bald. vbi apud socios, qui remanserunt in societate non esset eadem peritia artificij illius (vt quia minus periti sunt, quàm alij socij, qui diuiserunt societatem) tunc enim quia deciperentur emptores, & fama illorum, qui diuiserunt societatem diffamaretur, licitè possent prohiberi, ne illo signo vtantur, per rationes, de quibus per Guiliel. in loco suprà citato, & ita tenendum puto, quidquid dixerit Beneu. interest enim reip. quòd signa bonorum magistrorum cognoscantur, ne interdum vnus imperitus pro perito assumatur, aut peritus per imperitum in suo opere diffametur, & ne populus decipiatur, & hæc quidẽ de plano (dices tu) procedunt in signis artificij, sed quid in signis mercatorum, quibus vtuntur mercatores ipsi non ad denotandum artificium seu opus, sed ad significandam societatẽ? in quo quidem adhuc dico tenendam esse opinionem Barto. quia licet mutata sit societas, quo ad aliquos, qui diuiserunt societatem, remanserunt tamen alij in eadem societate, quo casu succedit communis conclusio, quæ se habet, quòd in ijs, quæ formantur ex corporibus distantibus & separatis, licet tot ex ipsis corporib. pereant, quòd pereat forma, quæ ex eis, tempore dispositionis perficiebatur, dispositio tamen durat in eo, quòd remanet, licet non sit potissima pars, vt patet in l. si grege. ff. de le. j. & alijs exemplis positis per Alber. Bru. in tract. de mut. & transfor. in x. concl. num. 58. sic ergo licet aliqui soli recesserunt à societate, si alij remanserunt maiores numero in eadem societate, vel remansit Capitaneus aut magister, & aliàs prout dicit Bart. debet remanere signum pœnes superstites, nec aliqua captio considerari potest iudicio meo: non eorum, quæ recesserunt à societate, quia si dicamus signum accedere societati, nulli fit iniuria, si remanet signũ apud eos, qui remanserũt in societate, postquam illud signum in casu isto sit adinuentum, non ad denotandam excellentiam hominis, sed significandam, & specificandam societatem, quòd probatur, arg. text. in l. si est, & l. si id, quòd in princ. ff. pro soc. vbi societas contracta in pretio quadrigæ vendendæ, perit mortuo vno equo, cùm precium quadrigæ vendendæ haberi non possit, at secus, si societas facta fuerit in quadriga, quia vno equo perempto nihilominus durat societas ex eo, quia est iam ius quæsitũ, & societas contracta: ita in casu nostro, si est contracta societas in emendis & vendẽdis pannis, licet aliqui recedant à societate, est iam ius quæsitum, & remanet eadem societas in substantia, quo ad alios superstites, nec mercatores recedentes dicere possunt, quòd ratione signi quod erat commune damno afficiuntur, & mercatores superstites in societate lucrantur magis, quàm si non haberent signum illud, quia signum in

casu isto non dat esse societati, nec maius emolumentum tribuit, tantummodò specificat, & denotat societatē, signum quòd maius lucrum tribuit est signū artificij (vt dixi) nec etiam eorū, qui contrahunt cū mercatoribus superstitib. in societate, captio considerari potest, quia si contrahunt, non est propter signum, sed propter illam mercantiam, quam gerunt, cogita tamen super prædictis. † Finge vlterius, quòd fuit inita societas inter aliquos mercatores duratura per quinquennium, vnus posuit ducatos mille, pro capitali, alter operam durante quinquēnio, & in primo anno perditum est capitale, an iterum possit cogi ille ad ponendum aliud capitale? Bal. in d. l. j. in 6. q. dicit quod non, quia finita est societas. Item quia videtur actum, deponēdo semel tantum, & non plus, allegat l. si socius pro filia vers. nec si prior, ff. pro soc. sed quid si perdita est pars capitalis, quo casu operarius non vult ponere operam, nisi in re, quæ est magna, & non in re, quæ est parua, nisi suppleatur capitale, quid iuris? Idem Bald. ibidem in 12. q. dicit, quòd fouet æquitatem arg. ff. de adm. tut. l. ita aūt in prin. & ita dicit Sal. in d. l. j. in 4. q. sed in primo casu proposito dubitandum puto, quando fuit contracta societas in aliqua mercantia per quinquennium, ita, q vnus habeat ponere capitale, alter operā; ita quòd nulla fuit habita consideratio ad certum capitale, quod tunc ponebatur, sed tantummodò fuit dictum, quòd dicto tempore perdurante teneatur ponere capitale, quòd enim positum fuit, & non durat, nullum posuisse videbitur: dicerem tamen dictum Bald. procedere, vbi inita est societas habito respectu ad certum capitale, quod tunc ponebatur, nam illo peremptō perit societas. Quid † enim, si contracta fuit societas, ita quod vnus posuit capitale ad cōmune lucrum & delucrum, cum pacto, quòd si delucrum seu excapitum fuerit factum, teneatur infra mēsem reddere rationē, & probare dictum excapitum, an si intra mensem minimè fuerit reddita ratio, nec probatum excapitum, audiatur finito mēse, si vult probare? Bald. in consil. 61. in 2. vol. inc. in ista q. in 2. dubio cōsiluit, quòd auditur post mēsem ad probandum non obstante prædicto motu, quia si Iudex dat terminum alicui partium ad aliquid probandum, auditur etiam, post terminum, si ius aduersarij non sit effectum deterius (puta, quia ei saluæ sunt defensiones) vt l. Mancipiorū, ff. de optio. leg. & ibi per Bart. & per Cyn. in Aut. iubemus. C. de iud. † Nunquid ergo socius tenetur cōsocio reddere rationem de gestis & administratis? & dicendum est, quòd sic: vt dicit Bar. in l. Mutius, ff. pro soc. vbi dicit, q ratio sociorū debet reuideri de anno in annum amicabiliter, non dicto iudicio, nisi aliud in pactis eorum caueatur, vel debet reuideri, quandocunq; sine calumnia petitur, vt dicunt Bal. & Sal. in rub. C. pro so. & habetur in l. tamdiu eo. tit. & sequitur Bar. Soc. in cons. 213. in 3. col. in 2. lib. vers. j. conclusio. & in cons. 193. colu. 5. ver. circa quintam colu. lib. sed quomodo est reddenda ratio? tex. in l. cùm seruus, ff. de ma. est dicit, quòd proferendæ sunt rationes, quomodo proferri solent, id est, offerendæ, legendæ, explorandæ, computandæ, an probe vel improbè referantur, rectè vel non rectè, accepta, & data, tex. in l. qui sub conditione reddendarum rationū, ff. de cond. & dem. dicit, quòd qui tenetur reddere rationes, debet fidē facere de omnibus, quæ ab eo gesta sunt; tex. verò in l. statu liber, §. vlt. ff. de statu. dicit volumina rationum tradenda ad perceptādas, sciēdas, & examinandas rationes, & si latiùs vis videre qualiter socius teneatur reddere rationem, vide Bal. in cons. 152. in 3. lib. incip. ad euidentiam præmittendum est, & ibi etiam dicit, quòd socius tenetur conficere libros rationū, aliàs si non conficit, iuratur in litem contra sociū, & plenissimè de prædictis omnib. vide Car. Molin. in cōsu. Par. in t. j. de mat. feu. in §. 6. nu. 15. fo. 101. eū pl. seq. † Et an Artemdator in societate res alterius administrans, qui de negocijs gestis nō reddidit calculum, dicatur furtum cōmisisse, & an conueniri possit ad rationem reddendam, & per quantum tempus possit peti vt reddatur ratio administrationis, & quomodo petatur, & an socius conuentus ad reddendam rationem debeat in expensis condemnari, si non fuit interpellatus extrajudicialiter vt reddat rationem, & de multis alijs vide Bertran in consil. 152. in 3. lib. † Et quid si vendantur res communes per aliquem ex socijs, demum tempore redditionis rationis socio, qui vēdidit, fit dubiū, quòd res non debuerat vendi, & quòd de volun-

26 27 28 29 30

voluntate sociorum minimè fuerit distracta, an in dubio præsumatur, rem venditam de voluntate sociorum, Bal. in l. in familiæ. C. fam. ercisc. dicit, quòd si res quæ vendita fuit, erat exposita venalis, & quæ ideò tenebatur vt venderetur (vt sunt mercantiæ) & tunc res illa distracta censebitur de voluntate omnium, at secus dicit in casu contra-
31 sio. † Sed finge in reddītione rationis fieri dubiū, quòd res vendita fuerit maiori precio, quàm asseritur venditam esse per consocium: quid iuris? Idem Bald. vbi suprà dicit, quòd super hoc debent recipi probationes vtriusque partis, & si neutra pars probauerit, standum est iuramento vendentis, si est homo bonæ conditionis vitæ, & famæ, arg. l. si quis pro redemptione. C. de dona. & sequitur Lud. Ro. in l. in illa, j. colu. ff. de
32 verb. obl. † Quid enim si pater quo ad vixesit, dedit pecuniam filio suo, vt cum ea lucrari, & negociari posset, qui viuente patre ex dicta pecunia mercantiam gessit, multaque exinde lucratus extitit, omniumq; penebat viuente patre rationem, & computū paterni nominis, an mortuo patre dicta lucra sint cōmunia cum alijs fratribus? Ang. in cons. 85. inc. ex themate, consuluit, quòd omnia lucra quæstusq; dicti fratris viuente patre quæsita, sunt æqualiter diuidenda cum alijs fratribus, & similiter si decedente patre perseueraſſet in mercantia, cum dicta pecunia, æqualiter lucra debent diuidi iure societatis, si actus sociales interueniſſent in
33 ter eos mortuo patre, aliàs secus. † Illud etiam scire interest: ecce facta est diuisio inter socios, & occasione societatis vnus sociorum alteri cedit nomina debitorum societatis, & dum hic cessionarius ageret contra debitores cessos, opponitur, quòd nō potest agere stante ritu magnæ curiæ vicariæ (quo disponitur non posse agi iure, nisi cessio probetur facta ex causa necessaria, quid iuris?) pro resolutione illud inspiciendum est, nunquid cessio inter socios, ex causa necessaria, vel lucratiua dicatur? & certè tenēdum est ex causa necessaria non lucratiua censendam esse, ex doc. Bart. in l. per diuersas. C. man. circa. si. vbi æquiparat socios cohæredibus. Sed cessio facta inter cohæredes dicitur causa expediens, & necessaria, vt tradit Paul. de Cast. in d. l. per diuersas, 3. colu. vers. & in effectu, vbi congerit omnes causas necessarias, & expedientes, & tamen ponit cessionem factam inter cohæredes, esse ex causa necessaria, ergo idem dicēdum est de facta inter consocios, sequitur Bald. ibidem j. col. ver. & in tex. cohæredes, sequitur do. Ab. in c. 2. de alien. iu. mu. cau. fa. nec ipsa cessione requiritur alius titulus, quàm ipsa diuisio inter eos, quæ pro titulo habetur, vt tradit Paul. Cast. in loco suprà citato, nec requiritur aliqua nominatio precij, cū ipsa diuisio habeatur pro precio cedendarum actionum, vt tenet Bal. vbi suprà j. col. vers. 2. quæ est ratio: confirmo optima ratione, nam diuisio æquiparatur transactioni, vt no. gloss. in l. tres fratres, ff. de pac. & Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obl. in 2. q. confirmat Ias. in d. l. qui Romæ. d. §. duo fratres, 14. colum. in fin. sed quando aliquid fit ex causa transactionis, non dicitur voluntarium, sed necessarium, vt euitentur lites, ergo, &c. Accedat prædictis, quia vt plurimum in istis cessionibus sociorum solet fieri pactum de cedendo partem suam: Ita tamen, vt soluere habeat, omne illud, ad quod erit debitor occasione societatis, & tunc transit in contractum innominatum, do vt facias, & sic est necessaria, secundum Paul. de Cast. in d. l. per diuersas, 5. col. vers. sed pone, & sequitur Bald. ibi 2. colu. vers. 2. quæro. Item diuisio censetur vera alienatio, secundum Ias. in d. §. duo fratres: in antepenul. col. ver. nam licet, ergo cessio facta ex causa diuisionis, videtur facta ex causa necessaria. Item, inquit Bar. in d. l. per diuersas, quòd nihil aliud est titulus, quàm causa contractus, sed hic interuenit causa diuisionis, ergò nō potest dici quòd sit sine cau-
34 sa seu titulo. † Sed prædictis cōueniens est: ecce duo mercatores distrahunt inter se societatem, & vni assignantur mercantiæ, que fortè sunt Venetijs, alteri mercantiæ, q̄ sunt Perusij, cum suis emolumentis: qualiter ergo vnus cōseruabit alterum indemnē à contractib. initis? dicit Bal. in l. certū est. C. fam. ercisc. pen. col. vers. vlterius quæro, quòd secundū pot. si vnus istorum est obligatus & non condemnatus conseruabitur indemnis per cautionē, verū Cy. dicebat, q̄d si condēnatus non esset, sed esset obligatus per instr. guarentigiatū, debet conseruari indemnis,
35 soluendo, nō cauendo. † Vbi autē nihil cōuentum fuerit, qualiter inter socios debet

lucrum

literam diuidi, nec adest consuetudo, tunc Bald. in l. 1. C. pro soc. q. 2. & Ang. in tract. societ. dicunt, quòd si vnus ex socijs posuit centum, & alter operas, & de lucro habent ducenta, extrahit primò, qui posuit centum, capitale suum, & reliqua ducenta, quæ sunt de lucro, diuidentur inter omnes, ita tamen quòd qui plus posuit in societate, puta propter operas, & pecuniam, vel duas partes pecuniæ, respectu illius, qui solũ vnam partẽ posuit, non respectu eius, qui operas posuit, quia opera valent tantum sicut pecunia quę ponitur, habebit plus de lucro, arbitrio boni viri. † Sed quid si sunt duo socij, qui inierunt societatem inter omnes in certis pecudibus (puta vnus posuit centum pecudes, alius centum triginta propter bonitatem,) an in diuisione debeat haberi ratio, & æqualis debeat considerari, non solùm respectu numeri, sed etiam respectu bonitatis, valoris, & extimationis pecudum? hanc quæstionem semel in sacro regio cons. Neap. cuen. sic in facto testatur Affl. in decisi. 55. vertitur dubium, vbi refert fuisse decisum, quòd non solùm, seruanda est æqualitas inter socios respectu numeri pecudum, sed etiam respectu bonitatis, valoris, & extimationis pecudum, & hæc sufficiant, quo ad hanc materiam societatis, in qua plura notatu digna essem, dicturus, sed ne videar transcribere, iijs solis contentus sum. Restat, vt aliqua in materia emptionis venditionisque dicamus, & licet emptionis congestio in pluribus locis per scribentes reperiatur scripta, quo fit, vt potiùs futilitatis, quàm vtilitatis præmanifestum, siquidem facie videatur, in ijs nostris additionibus aliqua transportare, nihilominus rectè intuentibus, non omninò inutilia erunt. † Idcircò illud præscire oportet, quòd contractus emptionis, venditionisque, vt ex omni sui parte perfectus sit, requirit, quòd venditio sit facta cõmuni consensu, precium solutum, & res tradita, vt inst. de empt. & vend. §. precium, & in l. 2. §. 1. & in l. pacta. ff. eo tit. & l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & inst. de re. di. §. venditæ, sed latiùs exordiendo, dicendum est, perfectionem istius contractus quadrupliciter considerandam fore: Primò respectu ipsius existentiæ, & dicitur perfectus solo consensu, vt l. iurisgentium in prin. ff. de pac. Secundo modo dicitur perfectio, respectu actionis & obligationis ex cõtractu producendæ, & si sit contractus conditionalis, non dicitur perfectus conditione pendente. l. hæc venditio. ff. de actio. emp. & vend. Tertio modo dicitur perfectio respectu substantiæ, vt omnia, quæ sint de mente cõtrahentium, sint expressa, & quæ sint de solemnitate, sint apposita, l. contractus. C. de fid. instr. Quarto dicitur perfectio, quãtum ad effectum, quia ex contractu facta est executio, & deuentum est ad traditionem rei, vt est glo. ord. in l. necessario, in princ. ff. de peri. & commo. rei venditæ. † Et quantumuis dixerim hunc contractum solo consensu celebrari, cùm sit iurisgentium, est verum, si talis consensus interuenit simul, & eodem tempore, ab ipsis contrahentib. potentialiter, nam consentire est simul sentire, text. est iuncta. glo. in. vers. consentire. in l. consensu in princ. ff. de actio. & oblig. vnde si dixero, vendo equum pro decem Titio, & vnus audiens referat ipsi Titio, qui dixerit se velle emere, certè isto casu non contrahitur emptio, nec venditio, vt dixit glo. ord. in l. j. in fi. in verbo per literas. ff. de contrahen. emp. & ex hoc aliàs me assidente pro Iudice in ciu. Salerni, in nũdinis quæ ibi celebrantur de mense Septembris, dicebam (in causa cuiusdam scolaris prætendentis se emisse quosdam libros à quodam librario, & probare visus fuit dictam emptionem per testes, deponentes dictum librarium dixisse in absentia scolaris, se vendidisse illos libros dicto scolari) non esse perfectè legitimeq; probatam emptionem. † Benè tamen emptionem per nuncium, vel epistolam fieri constitutum est, si tamen specialiter nuncius ad hoc deputatus extitisset, per tex. in l. j. §. fi. ff. de contrah. empt. & vend.

† Nec perfectã putes venditionem, si precium collatũ extitisset in arbitrium tertij, in specie non nominati. Vt in specie. dixit Ang. Aret. in §. precium. inst. it. de empt. & vend. num. 11. in gl. nominatus. † Sed valere emptionem, licet de certo precio cõuentum minimè fuerit, si res vendita foret pro eo precio, pro quanto apud alium emptorem reperietur, constitutum est, reperto tamen precij certi emptore, secundum Ioan. And. in tit. de empt. & vend. §. nunc dicendum, in addi. ad Spec. in add. magna, quem refert, & sequitur Bald. in l. 2. in fi. C. de re-

vend.

vend. & Ang. in l. qui Romæ, §. cohæredes, ff de verb. obl. & probatur in l. fi. C. de iure emph. (ibi tantam quantitatem, quanta ab alio recipere potest) & non intelligitur de iusto precio, sed de quocunque repertum fuerit, etiam singulari, & non commu-
42 ni extimatione. † Sed illud hæsitationem parit, nunquid venditio intelligatur facta per hæc verba, videlicet, *voime vendere, el tuo cauallo*, & vendens respondet, *chesi & me volea cento fiorini*, & volens emere dixit, *Io te ne voglio dare cento fiorini bolognini dieci per fiorino*, & vendens respondet, *tu me hai inteso?* Phil. Corn. in consil. 123. incip. videtur pri. facie in 4. libro. tenet, quòd non quia per illa verba, *tu me hai inteso*, datur intelligi voluntas ipsius, quòd persistit in e-
43 ius primæua intentione. † Ponam hic quæstionem alias de facto coram me ventilatam in nundinis Salerni. Quidam mercator pellium habebat discipulum in apotheca qui discipulus in absentia sui magistri vendidit pelles vni mercatori. Demum magister ignorans venditionem factam per eius discipulum, alteri vendidit, fuit dubitatum quis istorum emptorum præferatur stante quia primo emptori per discipulum fuit facta traditio: in quo quia nō fuit probatum, quòd discipulus esset solitus vendere pelles in absentia magistri, & sic prima vēditio videtur insufficiēs, licet fuisset facta traditio, tamen præfertur secundus emptor, qui habet causam à vero domino pellium secundum gloss. not. in l. si indebitum, §. j. & ibi Barto. ff. rem rat. hab. & firmat Ias. in l quoties. C. de rei vend. nu. 45. & ita determinaui & executū fuit, pro quo est tex in l. si ea res, §. vterque nostrum. ff.
44 de actio. empt. & vend. † Item valere venditionem, si dicatur, vendo pro decem, & illo pluris, quòd Titius extimauerit, l. cauetur, vt est text. in l. hæc venditio. §. fin. ff. de contrahen. emp. & firmat do. Fab. de monsan. saui. in tract. de emp. & vend. in 5. parte
45 nu 29. † Item licet constitutum sit non aliter perfectam esse emptionem, quàm si precium solutum sit, quo ad dominij translationem, tamen si fuerint data pignora, idē erit. l quòd vendidi, & l. vt res. ff. de contra. emp. hæc enim tria non ad imparia iudicātur, precium fore solutum, habitam fuisse fidē de precio, vel data fuisse pignora, quo ad dominij translationem, & perfectionē
46 contractus, iuribus superius allegatis. † Et habitam fuisse fidem de precio, tunc dicetur, si rem traditam fore cōstat, si nihil fuerit dictum, vt dicit gl. in d. l quòd vendidi, in §. venditæ insiit. de emptio. & vend. &
47 cum gl. transeunt cōmuniter doct. † Quòd minimè procedere dicas, si venditio in nūdinis fieret, quia licet traditam rem probetur, haud fidem de precio habitam, censendum est, quia ex quo ab inde de proximo, nundinantes sunt recessuri, non est præsumendum fuisse habitam fidem de precio iuxta text. in l. si quasi, ff. de pig. actio. secū dum Bal. in l. si non donationis. C. de contrah. emp. & de iu. l. si legationes. & l. si soluturus. ff. pro soc. & per gl. in l. quòd vendidi, ff. de emp & ven. & Bar. in d. l. si qua-
48 si. † Nec obmitto, quòd testes volentes probare emptionem, debent concludenter deponere, communi consensu fuisse contractum celebratum, rem emptam fuisse traditam, & precium numeratum, certumq; fuisse terminum, vel habitam fuisse fidem de precio, secundum Spec. in tit de test. §. nunc tractandum ver. quid ergo, & probatur per tex. in l. cū res, C. de prob. & per Lud. Rom. in cons. 91. inci. visis, & percunctatis actis.
49 † Illud sciendum est, quòd simplex datio arrarum non facit rem desinere esse integram, nisi datæ forent in partem precij, & solutionis secundum Bart. in l. ab emptione, ff. de pac. & est text. in l. 2. C. quando lib. ab empt. diss. & in dubio videtur arra data in partē precij, si erat in pecunia numerata, secundum gl. & Bal. in l. 3. ff. de l. com. facit pro hoc l. ex empto, §. is, qui vina. ff. de
50 act. emp. † Sed illud inuestigandum puto, nunquid si datus fuerit vnus nummus in partem precij & pro arra, ex hoc videatur rem desinere esse integram? & videtur dicēdum, quòd non, quia tex. in d. l. 2. dicit rem desinere esse integram, si pars precij fuerit soluta, & pars in dubio dicitur dimidia l. etiam ff de vsuf. l. de ætate, §. qui in terrogatus. ff. de inter. act. l. nomen. §. portionis, ff. de ver. sign. l. talis, §. fin. ff. de pac. per glo. & in l. si qui aduocatorum de postu. & habetur per Bal. in l. scimus, in prin. C. de inoff. test. Bar. in l. 2. C. quando & quib. 4. parte, deb. lib. 10. Car. in cl. 2. §. 4. de ætat. & quali. cum simi. vnde non videtur fuisse de men-

te Imperat. in d. l. 2. quòd si emptio fuerit pro centum contracta, quòd per solutionē vnius nummi seu obuli desinat rem nū esse integram, quasi fuerit soluta pars, cum modicum non est in consideratione, l. scio, in gl. ff. de in integ. rest. & l. in rebus. §. potest. ff. com. & ibi glo. hinc est, quòd respectu modicæ rei nō debet quis acquirere magnam actionem, secundum Specu. in tit. de feu. §. 2. ver. 23. & sic respectu vnius nummi, vel obuli nō debet dici res desinere esse integra, & sic acquiri magnā actionem, benè tamen dico, quòd licet pars in dubio intelligatur de dimidia, vt suprà, attamen ali quando etiam minor pars continetur (vt quando de mente loquentis constaret) de quo extra de decim. cap. 2. libr. 6. & per Domi. de Sa. Ge. in cap. Romana, §. deinde in prin. de cens. lib. 6. & sic licet medietas precij, nō sit soluta, procedit dispon. tex. in d. l. 2. dummodò sit saltem sexta pars, vel maior vno nummo, seu obulo, & ita pro nunc dicerē, quod est notandū, quia sæpè rustici hoc faciūt: nec reperi ab aliquo tactū, & pro prædictis facit, quia modica res non parit nec actionem nec exceptionem. l. habitatores, ff. loca. l. si id quod, §. si quas. ff. de dona. inter vir. & vxor. cum concor. alleg. in glo. Item quia modicum, & nihil æquiparantur c. licet causam de prob. c. cùm te de re iud. cap. reuera de conse. dist. 2. licet in contrariū videatur facere, quia per solutionē etiam vnius nummi nomine census factam, interrumpitur præscriptio, secundum Bal. in cap. illud in vlt. colum. de præscr. & voluit Ang. in l. quamdiu. C. de distrac. pig.

51 non tamen recedo à prædictis. † Dubitant in pleriſq; locis scribentes, si datis arris altera pars pœniteat, vltra duplicationē arrarum, possit agi ad interesse pro perfectione contractus? & glo. in l. contractus, C. de fid. instru. & in §. 1. inst. de emp. & ven. dicunt quòd sic, & sequuntur Dy. & Bart. in l. 1. §. si quis dixerit, ff. de pub. & sequitur D. Fab. de mon. sa. saui in tra. emp. & ven. in 5. par-

52 te, q. xj. nu. 69. † Alibi etiam non desinunt inuestigare, quando dicatur perfectus contractus quo ad agendum, & quo ad periculum emptoris, si fuit venditum vinum, oleū, & aliæ res consistentes in pondere, nume. vel mēsura, & distinguit tex. in l. quòd sæpè & in his. ff. de cōtrah. emp. & ibi pulchrè declarat Bal. quòd aut vēditio fit simpliciter, & fuit constitutum vnum preciū pro toto frumento, oleo, vel vino, & statim venditio dicitur perfecta, aut fuit facta vēditio taliter, quòd pro singulo corpore, pō dere, vel mēsura, sit certū precium statutū, & isto casu nō est perfectus contractus, nisi secuta admēsione, numeratione, & ponderatione, & tunc dicitur facta venditio ad mensuram, quando pro singulo stario, vel iugere terrę cōstituitur certum preciū (Puta x. pro singulo stario) vt declarat Bal. vbi suprà, & de ijs addo videndū Fran. de Are.

53 in cons. xj. per totum, & Dec. in cons. 179. & Soc. cons. vlt. in 4. lib. vbi plenè. † Item ex signatura vini in vegete facta non transferri dominium in eum, qui signauit, inquit tex. in l. 1. §. si dolū, ff. de per. & cō. rei ven. & tenet Bal. in rub. C. eo. tit col. 1. & Ias. in l. quoties 6. limit. C. de rei vend. & Boer. in

54 dec. 105. nu. x. in prin. parte. † Quid enim, si mercatores, dum esset magna penuria frumenti, emissent maximam quantitatem frumenti, soluerunt precium, & venditores nō tradiderunt frumentū, in tempore, adeò, quòd decreuit precium frumenti, ad quem periculū diminutionis spectet? ista quæstio fuit semel in ciuitate Papiæ tempore quo Ludou. Rex cōtra Venetos bellū mouit. Vt refert Hier. Cagn. in repet. l. curabit ff. de act. emp. & vend. nu. 47. & ibi dicit fuisse determinatum, quòd periculum diminutionis respicit emptores, per ea, quæ tradit Alex. & Aquē. in l. de diuisione vlt. col. ff. sol. mat. & subtiliter declarat Are. in cōs. 150. visis diligenter, col. 6. vbi dicunt tex. in l. curabit. ff. de act. emp. in quantum voluit deberi vsuras propter morā irregularem, ob non adimpletum contractum, debere intelligi vt procedat respectu fructuum & accessionum ratione æquitatis in textu scriptæ, non autem procedit, quo ad periculū interitus, vel valorē rei, in quibus ista mora irregularis, quæ contrahitur per nō implementū rei, operatur, quòd est notandū, prædicta tamen sanè intelligo, vbi sola mora irregularis daretur, quæ contrahitur per traditionē precij ex parte emptoris, & per traditionem rei ex parte venditoris, at secus vbi daretur mora regularis, quæ contrahitur per interpellationem expressam, vel tacitam per appositionem diei & pœ-

næ per ea, quæ habentur in l.1.ff.de act.em. & in d.l.curabit. & vide etiam Cap.in dec.
55 19 † Quid enim, si tibi promittam per solemnem stipulationem vendere certas res, an si pœnitentia ductus nolueris emere tenearis? Paul.de Cast. in l.bonæ fidei quam legit cum l.si hæres vers. tamen.ff de eo. quòd cert.loc. ponit hanc quæstionem, & ibi tenet, quòd habet locum pœnitentia, imò si quid solutum est, repeti potezit, etiã quòd non stetit, per promissorem, quo minus venderet, mouetur ratione, quia si aliquis promittit vendere per stipulationem mihi, ipse promissor est obligatus mihi, l. Iauolo.§.conductum, ff.de verb.signifi. non è conuerso, quia ego ad nihil sum obligatus illi promittenti vendere: licet facta cõditione teneatur ad precium, & firmat ac sequitur Nic.Boer.in decis. 48.nume.xj.in
56 1.parte. † Sed quid si quis offert mihi vendere iusto pretio aliquam rem, & ego accepto emere, an ipsum sic offerentem cogere valeam ad vendendum, si forsasè pœnituerit; Ph lipp.Corn.in cons.xxv.incip.circa pri.volum. 4. consuluit, quòd non potest cogi.ratio est secundum eum, quia illa oblatio videtur potius quædã declaratio, seu intimatio voluntatis suæ, quàm promissio, ideò ex ea non oritur actio.refert ac sequitur Nic.Boer.in d.dec.48. num.xxiij.
57 † Et notandum est, quòd vendito equo cũ sella si sit ornatus cũ freno & sella si habet, vt l.ædiles aiunt in princ.& ibi gl. & Bar.ff.de ædil.ed.& Bar.in l.eũ, qui.§.non solũ.ff.de fur.& in l.si vt certo.§.vsq; adeò, ff.cõmoda & Ang.d.l.ædiles, §. venditio.& Bal.in l.2. C.de æd.act & voluit ibi, singulariùs Bald. (vt refert & sequitur Iaſ.in §.actionum aũt inst.de act.numer.58.) quòd si aliquis causa vendendi ostenderit equum benè ornatũ, quòd illa ornamenta teneatur tradere, & si non vult tradere, licitum est emptori agere infrà 40. dies, allegat, l.eum, qui.§. non solùm.ff.de fur.& ibi dicit Iaſ. quòd veniũt etiam illa ornamenta, quæ equus habebat
58 per duos dies ante venditionem. † Et si vendito equo infra triduum moriatur à die factæ emptionis, præsumitur fuisse morbosum tempore venditionis, vt possit agi ad precium contra venditorem, secundum Ioan.Andr. in add.Specul.in titul.de empti.& vendit. §. sciendum ver. & nota, quòd in vend.& sequitur Alexand.in add. ad Barto.in l.si in rixa in vltim. add. ff.ad l.Corn.de sicar.& istam opini. sequitur, & diffusiùs firmat Boer. in dec.324.nume.12.
59 in 2.parte. † Finge enim venditorem animalis protestatum expressè, se nolle teneri de vitijs, an nihilominùs teneatur? & distinguendum puto, quòd aut fecit protestationem venditor se nolle teneri generaliter, & nihilominùs tenetur: aut specialiter, & specialibus verbis, videlicet nolo teneri de tali vitio, & non tenetur, l.quæro.ff.de act. emp.si verò erat vitium patens, & notum emptori, non tenetur venditor, l.ea, quæ commendandi, ff.de contrahen.empt aut non erat notum, & tenetur, quia dolus vẽditoris præponderat culpę emptoris, l.item si obstetrix in fin. ff.ad l.Aquil. si verò vterque erat ignorans, tunc agitur quanto minoris res valet propter vitium, vel quanto minoris empturus fuisset emptor, l.1.C. de ædil.act. si verò scienter venditor vendidit rem vitiosam, tenetur ad interesse extra rem, ignoranter verò tenetur, quanto minoris empturus esset, dicit tamen Cyn.in l. 1.C.de ædil.act.quòd vitium manifestum, & apparens venditor non tenetur denunciare, id est, quando est extrinsecum, & in
60 loco aperto, (vt si equus est deoculatus, vel manifestè claudicat.) † Quid enim, si emptor rei vitiosæ, vel morbolæ agit redhibitoria, & probauit rem esse vitiosam ante venditionem factam, & pendente iudicio res est effecta sana, an hoc non obstante possit iudex condemnare venditorem? & in hoc licet prima facie videatur facere text. in l.iustissimè.§.fi.& l.si hominem.§.fi.cũ l.seq.& l.quòd si nolit. §. mancipium.ff.de æd.ed.quòd sic, tamen in contrarium facit tex.in l.qui alienam in prin.ff.de eui.& l.si fideiussor euictionis.ff. de exce.fide. & pro hoc facit regula tex. in l. adigere.§.quãuis, ff.de iu.pa.& doct. Bar.in l. Vranius in fi.ff.de fideiuss. vbi vult, quòd vbicunq; pẽdente aliquo iudicio deficit causa finalis, illius iudicij, illud iudicium impeditur, & idem voluit in l.pluribus, §. & si placet.ff. de verb.oblig.& quòd non possit condemnare indiuiduo latissimè per Bart. Cæp.in l.actioni.ff.de ædil.ed. vbi per plura firmat in facti contingentia, ita obtinuisse referẽs, super quo addo videndum And. Tira. in

tract. cau. cess. nu. 231. in verbo, Redhibitionis causa, dicentem quòd venditor debet in expensis eius condemnari, & donec cessauerit vitium, & si emptor perstiterit, sciens vitium cessasse, debet in alijs expensis condemnari, & hoc dicit voluisse eundem
61 Cæph. vbi suprà num. 11. † Illud non absre subnectendum puto, nunquid si cum fuerit deliberatum & conclusum inter consiliarios ciuitatis seu superiores de vendendo frumentum certo & determinato precio & non pluris, quidam hoc sciens vendit suum frumentum pluri precio, quàm concluso, antequam conclusio prædicta publicata extitisset, licet vēdiderit minori precio quàm tunc temporis in platea valebat, an contracta venditione & publicata d. conclusione rescindatur dictus contractus? in quo quidem casu reperio Bar. Cæp. in l. si nominatim, ff. de edil. ed. qui arguit ad partes, & inquit sibi prima facie videri, quòd rescindatur talis contractus, motus per text. in l. 1. §. venditor. ff. de act. emp. vbi dicitur, quòd si venditor scit seruitutem deberi & ignorabat emptor, & nihil dixit vēditor, quòd tenetur actione ex empto. Item pro hoc dicit facere text. in d. l. si nominatim, & §. præced. (ibi consultò reticuit) & hanc opi. citat teneri per Gul. de cu. & Bar. in l. contra legem, ff. de leg. & Bar. in l. quæro. ff. de act. empt. & Paul. de Ca. in l. 1. §. 1. eo. tit. & Ioan. de Pla. inst. de le. pa. tu. in fin. 1. colu. sed Raph. Ful in d. l. quęro (vt ipse citat) tenet contrariū (videlicet, quòd valet contractus, & nō tenebatur emptorem admonere) sed ipse Bar. Cæp. tenet contrariū & dicit pro hoc esse casum ad literam in ratione sui in l. 1. in prin. ff. si quis test. liber esse iuss. fu. (maximè ibi, sed naturæ æquum est non esse impositum) & pro hoc etiam dicit facere, l. 1. §. ille autem nouissimus, C. de lat. l. toll. vbi dicitur, quòd occasio fraudi non est danda, & glo. in l. cùm satis, quæ inc. no. ibi. Item daretur occasio. C. de agr. & cens. lib. xj. & quòd ibi no. Bar. in fin. & quòd no. Bar. in l. omnes profugi in fin. eo. tit. de agri. & cens. item hoc dicit probari ratione euidenti, nam mens statuentiū, quid sentierint spectanda erit, sed in casu prædicti statuti seu conclusionis fuit, quòd ciuitas haberet frumentum in bono foro, & iste fecit cōtrarium, ergo: Item pro hoc dicit esse bonum text. in l. Iul. §. si venditor dolo, & §. sequ. & in §. idem Iulianus dolum nec obst. secundum eum, quòd statutum nō ligat, nisi à tempore promulgationis, & etiam aliquando post duos menses, vt in auth. & nouę cōstitutiones, post innuationem, col. 5. quia paria sunt facere cōtra statutū iam promulgatū, vel non promulgatum & in fraudē anticipari tempus, arg. l. si. quis id quòd, ver. quòd si dum proponeretur, ff. de iur. om. iu & tenendo istā opi. respondet motiuis Fulg. & sic cōcludit tenendum esse, q venditor tenetur ad restitutionem precij quanti interest ipsius emptoris rem emptā non fuisse illo precio, &
62 hæc notes ad nōnullas quæst. † Solent aliquando venditores equorum, tempore vēditionis protestatione præmissa vendere, quòd non intendunt teneri de aliquib. vitijs, quo fit vt indubitetur an tale pactū liberet venditorem, si equus est vitiosus, & distinguendum: prout super nu. 59. distinguitur, & vide latius exordiendo Bar. Cæp. in l si venditor, ff. de edil. ed. nu. 8. cū seq.
63 aliter distinguentē, vt ibi per eum. † Quid enim si emi duas res, quarum vna est vitiosa, & sic redhibitioni locus est, nunquid in ambab. reb. redhibitoriæ sit locus? & si res in aliquo officio sint coniunctæ, nec pœnitus sint separatæ, resolutio vnius est procul dubio resolutio alterius, at secus e contra l. ædi. §. cùm autem, ff. de æd. ed. & firmauit
64 Bald. in l. si prædiū. C. de æd. act. † Et quid si facta sit venditio mercium ad certā mēsuram, quæ tempore traditionis non præstatur, an agi possit, quantò minoris ex empto? dubium est, in quo dicas, quòd sic l. si in emptione in prin. & l. Iul. §. quid tamen, l si seruum, § si ff. de act. empt. nam deceptus in mensura agit ad supplementū quanto minoris ex cap per tuas de don. nisi adiectum sit tempus mensurandi & referendi, quia eo elapso renunciare videtur, si conuentum fuit mensurare & referre infra certum tempus, vt est not. tex. in l. qui feudū.
65 ff de contrah. emp. † Quid igitur dicendum de eo, quod sæpissimè contingit in nundinis dubitari, cùm quidā mercator vendidit merces vni & non tradidit, demum seq. die alteri eas merces vendidit & tradidit, quibus traditis illicò è nundinis recessit & dū secundus emptor voluisset recedere cum merci-

mercibus, primus emptor vult impedire secundum emptorem, vt non discedat cum mercibus, ex quo per prius ei fuerūt vendi tæ: quæritur an possit? & breuiter dicas, qđ non secundum Bal. in ca. 1. colu. 1 per illum tex. in tit quid sit inuest. refert & sequitur
66 Iaſ. in l quoties. C. de rei ven. nu. 2. † Quid enim si duo emerunt merces à quodā mercatore pro certo precio, & vnus istorum vult agere contra venditorem & offerre partem precij, vt sibi tradantur merces pro rata sua an possit? & dicendum est, quòd non, vt est tex in l. quòd si nolit. §. ide marcellus, ff. de ædil. edic. & l. qui fistulas. §. qui fundum. ff. de contrah. emp. & Paul. de Ca. in l. Iulianus, §. offerri. ff. de act. emp. & Soc.
67 in cons. 16. in. 3. lib. † Addam hic quæstionem, quæ de facto mihi euenit Salerni in nundinis. Quidam mercator vendidit mihi tres saccos piperis, & facta venditione cepi dictum piper & reposui in tribus saccis meis, & subsignaui, seu sigillaui, dimisique in eadem apotheca venditoris, qui alteri vendidit & tradidit, quis ergo præferatur, dubitatum fuit: in quo illud dicendum est, quòd ex quo primus emptor mensurauit & posuit in saccis suis signando etiam, si postea venditor alteri vēdat, præfertur primus emptor, quia per talem signaturam transfertur ita dominium, ac si & prout transfertur per veram traditionem, vt est tex in l. quòd si neq; §. fi. de peri. & com. rei vend. facit in vegete vini vendita, refert & sequitur dom. Iaſ. in d. l. quoties. C. de rei vend. num. 22. vbi pulchrè, & licet plura alia potuissem notatu digna hic addere, ijs contentus ad alia deuenendum esse censui. Pet. Foil. I. V. D.

Iudiciorum V. Distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium, & aliud delegatum.*

2 *Iudex ordinarius quis dicatur, & quis delegatus, & in quibus differant.*

3 *Iurisdictio originaliter radicata est in principe, & abeo descendant iudices, sicut riuuli à fonte suo.*

4 *Delegatus iudex quis dicatur, & quomodo cognoscatur ab ordinario, & in quibus differant adinuicem.*

5 *Vicarius, seu locum tenens, an dicatur ordinarius vel delegatus, & num. 9 cum pluſ. seq.*

6 *Vicarij tres dicuntur esse species.*

7 *Archidiaconus absente Episcopo, vicarius est episcopi ipso iure.*

8 *Vicarius quomodo cognoscatur à delegato.*

10 *Viceduces, vicereges, & vicecomites dicuntur iudices ordinarij.*

11 *Barones omnes habent iurisdictionem in baronia sua.*

12 *Vicarius generalis episcopi, dicitur ordinarius, secus particularis vicarius vnius loci quia est delegatus.*

13 *Episcopus æquiparatur Duci, Comiti, vel Baroni.*

14 *Vicarius foraneus, seu ruralis, quis dicatur.*

15 *Appellari non potest à Vicario generali ad Episcopum. Secus à vicario foraneo, vel rurali.*

16 *Vicarius Episcopi, dicitur ordinarius in his quæ de iure communi in eum transeunt, secus in his, quæ non transeunt: nisi specialiter sibi committantur per Episcopum: prout sunt causſæ criminales, & collationes beneficiorum, quia in his est vel delegatus.*

17 *Vicarius rectoris secularis, vel præsidis: an dicatur ordinarius delegatus.*

18 *Vicarius creatus ab habente potestatem substituendi, dicitur ordinarius.*

19 *Vicarius an possit constitui ab inferiori principe.*

20 *Vicarius, seu locum tenens in casu, quo potest de iure constitui, quam potestatem habeat, & de quib. causis possit cognoscere.*

21 *Intell. ad l. 2. C. de offic. eius, qui vi. alterger.*

22 *Vicarius, an possit alium vicarium sibi substituere.*

23 *Delegatus, à quibus constitui potest.*

24 *Delegatus alienā iurisdictionem habere dicitur.*

25 *Delegatus regulariter subdelegare non potest, sed fallit in delegato principis, numero 26.*

27 *Delegatus principis, quando non potest subdelegare.*

28 *Appellari an possit à subdelegato ad principem delegantem, omisso subdelegante.*

29 *Delegatus non potest absoluere ab obſervatione iudicij ante litem contestatam, nec facere præceptum diffinitiuum.*

30 *De legata iurisdictio, dicitur odiosa, ordinaria vero favorabilis, num. 34. & 36.*

31 *Processus est nullus, quando plures sunt delegati, & unus sine alio procedit, nisi in rescripto apposita sit clausula, & si non omnes, &c. fallit tamen in delegato ad universitatem causarum.*

32 *Arbitri quando plures sunt, non potest unus sine alio procedere.*

33 *Iurisdictio quando pluribus insolidum non competit, sententia per unum lata non valet.*

34 *Iurisdictio delegati prorogari non potest: nec potest delegatus cognoscere, nisi in persona contenta in rescripto delegatorio.*

35 *Delegati quando plures sunt, uno mortuo omnium iurisdictio expirat: secus in ordinariis.*

36 *Iurisdictionis appellatione intelligitur de ordinaria, & non de delegata.*

37 *Delegati iurisdictio ut impediatur, fit coacervatio plurium summarum diversis actionibus in eodem libello cumulatarum, secus in ordinario.*

38 *Delegata iurisdictio derogat ordinariæ: ideo restringenda.*

39 *Sententia lata per delegatum contra iuris delegatorii, non valet, nec transit in rem iudicatam, si non appellatur.*

40 *Processus contumaciæ punitivus, factus à delegato non verè delegato, non valet, secus in ordinario.*

41 *Delegatus non potest revocare sententiam secundi decreti: sed sic ordinarius.*

42 *Delegatus an possit indistinctè, ut suspectus recusari, & quid de ordinario.*

43 *Delegatus ut suspectus recusatus, an possit causam alteri committere, & quid in ordinario.*

44 *Delegatus in delegando, an possit sententiã sibi reservare, & sic ordinarius.*

45 *Delegatus an, & quando possit suam sententiam exequi.*

46 *Delegatus an potest minuere nec augere tempus, quod datur indicati.*

47 *Delegatus quãdo possit minuere tempus quod datur indicatio.*

48 *Tempore, quod datur indicatio, an indistinctè quando eat condemnatus.*

49 *Magistratu appellatione, non venit delegatus, sed unus ordinarius.*

50 *Delegatus [illegible] potest subdelegare causam suo non subdito: etiam suo superiori, dummodò sit in dignitate constitutus: secus in ordinario.*

51 *Delegatus qui nulliter pronunciauit, non potest uerum pronunciare: secus est in ordinario.*

52 *Delegatus potest suam interlocutoriam revocare: fallit, quando se nõ iudicem pronunciauit, & num. 53.*

54 *Delegatus non potest subdelegare etiam unum articulum iurisdictionalem, nisi sit ad universitatem causarum, secus in ordinario.*

55 *Delegatus ad universitatem causarum, non potest universam suam delegationem subdelegare.*

56 *Delegatus ad universitatem causarum, quis dicatur.*

57 *Delegatus non potest citare per edictã, nisi sit delegatus principis.*

58 *Delegatus inferioris à principe, non potest aliquem capere de persona.*

59 *Delegatus citare debet cum inserto tenore suæ delegationis.*

60 *Delegatus, in quibus casibus teneatur citare, cum inserto tenore rescripti.*

61 *Iurisdictio delegati expirat per mortem delegantis re integra, & quando dicatur res integra, secus in ordinario.*

62 *Vicarij iurisdictio, extinguitur morte Episcopi.*

63 *Delegatus etiam à principe non potest subdelegare cum potestate subdelegandi, nisi hoc faciat sciente, & patiente ordinario, secus est in ordinario.*

64 *Delegatus non potest sententiam suam dubiam interpretari: in ordinario secus est.*

65 *Delegatus, qui non potest exequi, non potest sibi taxationem expensarum reservare.*

66 *Delegatus an, & quando cognoscat de causis meri, & mixti imperij.*

67 *Causa meri, & mixti imperij, de iure communi delegantur.*

68 *Principis delegatus, etiam causas meri, & mixti imperij subdelegat.*

69 *Delegatus principis, non subdelegat, quando industria personæ est electa, neque quando ea sunt delegata, quæ principi reservata sunt.*

70 *Eximens vocatum in ius coram delegato, non tenetur edicto, ne quis eum, &c. secus eximens vocatum in ius coram ordinario.*

71 *Capitulum sede vacante, non succedit in iurisdictionem delegatam.*

72 *Delegatus Papæ, demandare non potest potestatem absoluendi, nec prædicandi, nec prouidendi ecclesijs de prælatis: secus est in ordinario.*

73 *Delegatus non potest instituere præsentatum in ecclesia patronata.*

74 *Delegatus an possit mulctare.*

75 *Iurisdictio delegati non suspenditur per excommunicationem delegantis. Secus est in vicario, si excommunicetur Episcopus.*

76 *Princeps solus vtitur in rescriptis clausula, appellatione remota, non autem delegatus principis, nec operatur in præiudicium tertij.*

77 *Delegatus non dicitur is, cui commissa est causa, in qua alias erat ordinarius, sed in causa illa remanet ordinarius: & solùm sua iurisdictio excitata dicitur.*

QVinta †principalis distinctio iudicium est, quia iudiciū aliud est ordinariū, & aliud delegatum. Ordinarium est illud, quod ventilatur coram iudice ordinario, de quo loquitur totus titulus, extra, de off. ord. Iudicium verò delegatum est, quod ventilatur coram iudice delegato, de quo loquitur totus tit. extra de off. del. & ff. de off. eius, cui mand. est iuri. per totum.

2 † Quis autem dicatur iudex ordinarius, & quis delegatus, & quomodo cognoscatur vnus ab alio, & in quibus differat ordinarius à delegato, quia ista materia vtilis, & quotidiana, quæ quotidie versatur in iudicijs, ideo decreui hic eam plenè declarare, cum hic opportunè congruat. Iudex ergo ordinarius, dicitur ille, qui est creatus à Principe, Papa, Imperatore, vel Rege, vel ab alio superiore habente potestatem concedendi ordinariam iurisdictionem, vt præsit vniuersali iurisdictioni alicuius ciuitatis, vel prouinciæ, eo enim ipso quod alicui committitur vniuersitas negociorum per habentem potestatem, censetur creatus ordinarius, nisi expressè dicatur in commissione, quòd delegat sibi causas, vel quod facit eum delegatum, nam tunc esset delegatus ad vniuersitatem causarum, ita declarat Alex. in l prætor, ff. de iurisd. omn. iud. de mente Bar. in l. more. eo. tit. & sic habes bonam doctrinam cognoscendi ordinarium à delegato, ad vniuersitatem causarū. potest tamen creari ordinarius, non solùm cum territorio, verùm etiā sine territorio, vt declarat Fel. in c. post cessionem, in prin. de prob. & est text. cum gl. & ibi Gem. in c.

3 ordinarij, de off. or. li. 6. † Scias tamē, quòd omnis iurisdictio plenaria est radicata in principe, & in eo est originaliter, vt probatur in l. 1. ff. de const. prin. & nor. Bar. in l. 1. col. fin. ff. de iurisd. om. iu. & ad solum principem spectat conferre ordinariam iurisdictionem, & creare iudices ordinarios, tex. est & ibi gl. & Bald. in c. j. §. iudices de pace iur. fir. in vsib. feud. & in l. 1. ff. ad l. Iul. de amb. & gl. in c. 2. ne præl. vices suas. ita vt omnes dignitates & omnia officia, & gradꝰ ab ipso principe profluāt, sicut riuuli à suo fonte, ita dicit Aug. in ru. ff. de iur om. iud. & Bal. in c. 1. in prin. qs dicatur dux, comes vel marchio. vnde plures gradus iudicū ordinariorū reperiūtur. Quidā. n. dicuntur ſs per illustres, quidā illustres, quidā spectabiles, quidā clarissimi, & quidā infimi, quos gradus ponit gl. & ibi Alex. & Mod. in l. 1. ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. & Spec. in tit. de iurisd om. iud. col. 1. & 2. † Delegatus

4 verò, is dicitur, cui à principe, vel ab ordinario, vel à delegato principis causa cōmittitur, vices gerens delegantis, & proprium nihil habens, l. 1. §. qui mandata, ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. ita declarat Alex. in rub. illius tit. col. 3. in fin. & Spec. in tit. de iud. dele. §. 1. Delegatus enim dicitur habere solum vsum iurisdictionis delegantis, & nihil habet proprium, quo ad iurisdictionem, vt d. § qui mandatum, & l. si prætor. ff. de off. eius, cui mand. est iurisdictio. Quomodo autem cognoscatur, an aliquis sit creatus ordinarius, vel delegatus, vltra ea quæ dicit Alexand. in d. l. prætor. ff. de iurisd. omni. iud. ponit Bart. in l. more. col. 2. vers. iuxta hoc, &c. eo. tit. & Abb. & communiter doct. in c. licet, de off. ord. videlicet, quando in commissione diceretur, procedas auctoritate nostra, vel delego, vel cōmitto tibi talem causam, vel quando additur commissioni aliqua clausula, quæ non spectat ad ordinariam iurisdictionem, vt si dicatur, procedas appellatione remota, vel alia simili clausula vtatur. tunc enim semper præsumitur delegatus, secundum Abbat. in dict. cap. licet, collatione secunda. Si verò hoc non apparet ex circumstantijs,

& tunc

& tunc si vniuersitas causarum cõceditur, præsumitur ordinarius, l.1. § cũ vrbem, ff. de offi. præf. vr. Si verò vna causa vel plures distinctæ, & separatæ concedantur, præsumitur delegatus; secundum Bart. in d. l. more, colu. 2. versi. iuxta hoc, &c. & in d. l. etiam Alex in 3. colu. in fin. & Bart. in l. 2. §. fin. ff. de opt. leg. & Bar. in l. ambitiosa, colu. fin. ff. de dec. ab ord. faci. † An autem locum tenens, seu substitutus alicuius officialis, dicatur ordinarius, vel delegatus, hæc est pulchra quæstio, & valdè difficilis, multæ quæstiones quotidianæ possunt ex ea decidi, maximè propter multas differẽtias, quę sunt inter ordinarium & delegatum, vnde pro pleniori discussione huius quæstionis, subijcio tres alias quæstiones. Prima erit, quis dicatur substitutus, seu vicarius, vel locumtenens. Secunda, an talis substitutus sit ordinarius, vel delegatus. Tertia, vtrùm inferior à principe possit sibi constituere vicarium, seu locumtenentẽ. † Venio ad primam quæstionem, super qua dic, quòd tres reperiuntur species vicariorum, seu locumtenentiũ. Primo modo dicitur vicarius is, qui constituitur ipso iure à lege sine facto hominis. † prout est Archidiaconus, qui absente Episcopo, est vicarius Episcopi, ipso iure. c. 1. de offi. Arch. Secundo modo dicitur vicarius, seu vicegerentis, qui constituitur ab eodem superiore, à quo fuit cõstitutus ille ordinarius, in cuius locum subrogatur, & de hoc loquitur text. in l. 2. C. de officio eius, qui vic. alter. ger. & l. 15 à præfecto, ff. de leg. 3. Tertio modo dicitur vicarius is, qui substituitur ab aliquo in locũ sui ipsius sustinentis, & de hoc loquitur text. in l. aliquando, ff. de offirio proconsi. & in authent. de col. §. ad hoc prohibemus, & in auth. vt nulli iud. in prin. & Bart. in l. observare, ff. de offi. proconsi. & hæc colliguntur de mente Alexan. in rub. ff. de off. eius, cui mand. est iu. † Quomodo autem cognoscatur vicarius a delegato, declarat Bart. in l. 1. §. 1. in fin. ff. quis & à quo appella. vbi dicit, quòd si vicarius sedet in eodem tribunali, in quo sedebat constituens, censetur vicarius, si verò sedet in alio loco, dicitur delegatus. Ex quo infert ipse, quòd si ordinarius scribat alicui, quòd sit suus vicarius in tali causa, vel in alio loco particulari, & distincto, talis non erit vicarius, sed delegatus. vt habetur in c. Romana, de app. lib. 6. vnde à tali substituto appellatur ad substituentem, vt ibi habetur. † Secunda quæstio est an talis substitutus dicatur ordinarius, vel delegatus; super qua vera cõclusio est, quòd in primis duabus speciebus vicegerẽtium; scilicet quando quis constituitur à lege, vel à superiore, dicitur ordinari⁹, ex quo lex, & talis superior poterat dare ordinariã iurisdictionem, & hoc non habet dubium per allegata per Alex. in d. rubr. ff. de offic. eius. In tertia verò specie, scilicet, quando constituitur ab aliquo Officiali in locum sui ipsius, in hoc consistit omne dubium, vnde pro habenda veritate distingue, aut talis vicarius substituitur ab ipso principe, in locum sui ipsius, prout est vicerex, vel legatus de latere, & sine dubio talis vicarius habet ordinariam iurisdictionem, text. est in ca. tua. & ibi per doct. de offic. vica. Ponderando ibi illud verbum, iurisdi. quæ in dubio intelligitur de ordinaria, secundum Abb. ibi. & dicam infra in differentijs inter principem, poteſt dare ordinariam iurisdictionem, vt suprà dixi, & probatur in l. 1. §. cum vrbem, ff. de off. præf. vrb. † Ex quo infero, quòd hodie in regno idẽ esset dicendum de istis substitutis Ducum, Comitum & Marchionum, quos in regno appellamus Viceduces, Vicecomites, &c. nam isti habent ordinariam iurisdictionem, quia ex forma priuilegiorum, omnes Barones regni habent merum, & mistum Imperiũ, sibi concessum à Rege, cum potestate creandi capitaneos, ad iustitiã, & ordinarios Iudices, secundum Andream de Isern. in const. in locis demanij, la. prima. & isti, qui habent priuilegium, debent exercere iurisdictionem de licentia principis, vt not. Andr. de Isern. in constit. ea quæ, & maximè in prædictis dignitatibus, quæ appellantur regales, secundum Bald. & communiter doct. in cap. primo, de feud. marc. & Alexand. in cons. vigesimo quinto, colu. 3. in quinto volum. † & dicit Matth. de Affl. in decis. 57. consil. Neap. quòd ratione territorij omnes Barones habent iurisdictionem in Baronia suæ.

† Si verò talis substitutus creatur ab inferiore, à principe, qui tamen non sit Dux, Comes, vel Marchio, vel Baro, habens merum imperiũ ex priuilegio, vt suprà, puta summus

simus in capitaneo seu rectore ciuitatis, vel præside, qui vult substituere in locum sui ipsius, in hoc est differentia inter ius ciuile, & canonicum, quia vicarius Episcopi habet ordinariam iurisdictionem, vt not. Abb. in d. cap. tua. de officio vic. & glo. in d. cap. Romana, de appell. lib. 6. & habetur in ca. 2. de offic. vic. lib. 6. quia lex dat sibi iurisdictionem ordinariam, secundum Alex. in d. rub. ff. de offic. eius, col. 4. circa fin. sed vicarius rectoris ciuitatis vel præsidis, non habet ordinariam, quia nec lex ei dat, nec ipse dare potest, ex quo talem authoritatem non habet, imò prohibetur à lege, per d. §. ad hoc prohibemus in authent. de collat.

13 † Confirmatur id, quod dicimus de vicario Episcopi, quòd sit ordinarius, quia Episcopus æquiparatur Duci, Comiti, vel Baroni, secundum Barto. in l. 5. in princ. & ibi etiam Alexand. ff. de verb. obligat. vide sicut substitutus Comitis vel Baronis dicitur ordinarius, vt modò dixi, ita & substitutus Episcopi, quia ex communi forma bullarum, eandem habet diocœsim à Papa sibi concessam, quam habet Baro in Baronia, & probatur in cap. cùm Episcopus, de offi.

14 vicar. libr. 6. † Limita tamen istud, quod dicetur de vicario Episcopi, procedere in vicario generali, quia ille dicitur ordinarius, secus in vicario speciali dato in vna terra diocœsis, vel in certa parte causarum tantùm, qui dicitur vicarius foraneus, vel ruralis, quia ille est delegatus, non ordinarius. glos. est notabilis, in cle. 2. verb. foraneo de rescrip. & tenet Gem. in c. j. in 2. quæstione de offic. ordin. lib. 6. & Felyn. in rub. de offic. deleg. colum. fin. & Alexan. in rub. ff. de officio eius, col. pen. in princ. & Ang.

15 in leg. præcepimus. C. de appel. † Vnde tùc à tali vicario foraneo appellaretur ad Episcopum, vel ad vicarium generalem, vt habetur in d. capit. Romana. & ibi Gemin. de appell. lib 6. & not. Bald. in cons. 2. in tit. de appella. licet secus sit in vicario generali, quia ab eo non appellatur ad Episcopũ, ex quo est idem tribunal, vt d. cap. Romana, & not. Barto. in l. j. §. j. ff. quis, & à quo appel. & ad prædicta vide etiam Card. in d.

16 clem. 2. in 24. q. de resc. † Secundo notabiliter limita procedere in his, quæ de iure communi, & generali conceduntur vicario Episcopi, quia in illis tantùm est ordinarius, puta in causis ciuilibus, nam causas criminales non potest de iure exercere Episcopi vicarius, nisi specialiter sibi committantur per Episcopum, & est tex. in ca. 2. de off. vic. li. 6. Item minimè potest conferre beneficia, nisi specialiter sibi concedatur potestas conferendi per Episcopum; c. fi. de offi. vic. li. 6. & Abb. in ca. tua, de off. vic. vnde sequitur, quòd si ista, quæ non veniunt in generali concessione, concedantur specialiter vicario per Episcopũ, in istis erit delegatus, non ordinarius, & appellabitur tunc ab eo ad Episcopum delegantem: ita tenet Fel. in c. licet, col. j. de off. ord. & in rub. de off. dele. col. fi. quod nota perpetuò propter differentias, quę sunt inter ordinarium, & delegatũ.

17 † Circa vicarium rectoris secularis vel præsidis, vera conclusio est de iure ciuili, quòd non est ordinarius, sed delegatus ita concludit Alexan. in d. rub. ff. de offic. eius. Ego tamẽ cõsidero, & intelligo hoc dictũ Alex. procedere, quando Officialis vellet facere sibi vicarium in casu, à iure prohibito, prout est regulariter, vt dicam infra in sequenti dubio, secus si faceret in casu permisso, prout est in casu necessitatis, puta causa infirmitatis, vel iustæ absentiæ, nam omnes doctores concludunt, quòd tunc potest facere vicarium, secundum Barto. in leg. obseruare, ff. de officio proconsul. & Bald. in cap. si quis decesserit, si de feud. fuer. contr. & probatur in d. §. ad hoc prohibemus, in authent. de coll. vbi permittitur officiali ante, quàm veniat in officium, destinare vicarium, & eodem modo post quam venit si contingat eum abesse ex iussione principis, vt ibi dicitur in fin. & not. Bald. in l. aliquando, ff. de offic. proconsul. nam in isto casu puto, quòd talis substitutus dicatur ordinarius, quia lex permittens eum substitui, videtur sibi dari ordinariam iurisdictionẽ, & ita reperio, quod in terminis tenet Barto. in l. ne quidquam. §. vbi decretum, in j. lect. colum. 2. vers. opp. & videtur, quòd ista, &c. ff. de offi. proconsul. vbi expresse dicit, quòd substitutus ab eo, qui se absentat, vel in locum officialis mortui, dicitur ordinarius.

18 † Eodem modo, quando aliquis esset creatus ordinarius à principe cũ potestate substituendi, puta quòd substitutus ab eo, sit ordinarius, quia videtur creatus auctoritate principis id cõcedentis, & ad hoc moueor:

per ea, quæ not. Par. in tract. syn. in vers. subſtitutus, colum. 3 vbi quærit, an ſubſtitutus ab eo, qui habebat poteſtatem ſubſtituendi in ſuo priuilegio, poſſit imponere pœnam mortis, nam ſi non eſſet ordinarius, fruſtrà dubitaretur de hoc, cùm certum ſit, delegatum non poſſe expedire ea, quæ ſunt meri imperij. l. j. ff. de offic. eius. Præterea, iſtos duos caſus ego confirmo ratione vrgentiſſima: nam lex expreſsè prohibet officiales facere ſibi ſubſtitutos, niſi in caſu neceſſitatis, vt d. § ad hoc prohibemus, & in authent. nulli iud. in princip. & tamen permittit cuilibet ordinario poſſe delegare cauſas delegabiles, l. more, ff. de iurisd. omn. iud. & hoc procedit, ſiue in caſu neceſſitatis, ſiue non, vt probatur in d. leg. j. ff. de officio eius, vbi in caſu neceſſitatis permittitur delegatio meri imperij, ergo in alijs cauſis delegabilibus non conſideratur caſus neceſſitatis.

Si ergo lex vetat facere ſubſtitutum, niſi in certis caſibus, ſequitur quòd in illis caſibus exceptuatis erit ordinarius, quia ſi eſſet delegatus, etiam in caſibus non exceptuatis poteſt eſſe delegatus ſine aliqua prohibitione legis. Ad quid ergo lex induceret talem prohibitionem, niſi eſſet ordinarius? Et idem dicimus in poteſtate ſubſtituendi conceſſa, quia abſque tali poteſtate quilibet ordinarius conſtituet ſibi delegatum, vt d. leg. more, ergo talis poteſtas operatur, vt poſſit conſtituere ordinarium auctoritate Principis concedentis. Extra autem hos duos caſus, ſi ordinarius faceret vicegerentem, non dicitur ordinarius, ſed potiùs delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, & ita procedit, quod dicit Alexand. in d. rubr. ff. de offic. eius, & hoc expreſsè tenet Iaſon in leg. ſi eadem, colum. 2. ff. de offic. aſſeſ.

19 † Venio ad tertium quæſtionem, videlicet, vtrùm inferior à Principe, poſſit conſtituere ſibi vicarium, & loquor de rectore ciuitatis, vel de præſide, quia iam de alijs dictum eſt, & breuiter concludo, quòd non, & hoc regulariter, quia omni iure prohibetur. Primò enim prohibetur per ius commune, per d. §. ad hoc prohibemus, & in authent. vt nulli iud. in princ. Secundò, prohibetur in regno Siciliæ per multas conſt. Et primò, per conſt. quæ incipit officia: quæ imponit pœnam capitalem. Secundò, per conſt. duram, & diram, quæ imponit pœnam publicationis bonorum contrafacientibus. Tertiò, per capitulum regni, quod incipit, quia de vicarijs, &c. vbi prohibet rex fieri vicarios ſine eius licentia, & factos iubet de ciuitatibus expelli, & dicit Par. in tract. ſynd. in verſ. ſubſtitutus, col. fin. quòd poteſtates terrarum non poſſunt facere ſubſtitutum, & ire ad ſolatium. Quod tamen limita, niſi in caſu neceſſitatis, & dixi in præcedenti dubio, quia leges nouæ diſtinguuntur per veteres, l. ſed & poſteriores, ff. de legibus. 20 † Quam autem poteſtatem habuit vicarius ſeu locũ tenẽs in caſu, in quo de iure conſtitui poteſt? dic quòd ſi eſt conſtitutus à principe vel alio ſuperiore, qui habet poteſtatem conſtituendi vicarium ſeu ordinarium, puta in locũ ordinarij abſentis, vel mortui, & tunc vera, & cõmunis concluſio eſt, quòd poteſt facere omnia quæ poterat ille ordinarius, in cuius 21 locum ſubſtituitur. † Vnde poteſt expedire omnes cauſas meri & mixti imperij, vſque ad mortem, & membri abſciſſionem inclusiuè. ita intelligitur. l. 2 C. de offi. eius, qui vi. al. ger. reprobata gl. ibi quæ dicit, quòd non poteſt imponere vltimum ſupplicium, & membri abſciſſionem, quia hoc non eſt verum. nam imò poteſt dictas pœnas imponere, ſecundum Bar. in l. 1. §. hi quib. ff. de l. 3. & Bart. in l. j. colu. fin. ff. de officio eius, vbi in ſpecie reprobat gloſſ. in d. l. 2. & ibi etiam Alex. in xv. colu. & Bald. in authen. ſed nouo iure. C. de ſer. fugit. ita etiam tenent Iaco. de Bel. & Barto. in d. §. ad hoc prohibemus. Si verò eſt conſtitutus ab inferiore in locum ſui ipſius, puta à rectore ciuitatis, & tunc omnes cauſas expedire poteſt, præter vltimum ſupplicium, & membri abſciſſionem: ita propriè loquitur tex. in d. §. ad hoc prohibemus, & ibi Iac. de Bell. & Bar. idem tenet Bald. in lege data opera, colum. xiij. C. qui accuſ. non poſ. & Bald. in d. c. ſi qui deceſſerit, ſi de feu. fuer. cont. & habetur in locis præall. & procedit etiam, ſi capitaneus habeat poteſtatem ſubſtituendi in priuilegio, vt tenet Paris in tractat. ſynd. in d. ver. ſubſtitutus, col. 2. ad prædicta, adde Bal. in authen. & omninò colu. 3. verſic. iuxta hoc quæritur. C. ne vx. pro mar. vbi dicit, quòd vicarius poteſtatis, poteſt expedire omnes

cau-

causas citra sanguinis. † An autem possit vnus vicarius alium vicarium sibi substituere? Dic quòd non, vt est tex. in c. clericos de off. vi. & no. gl. in c. j. in ver. ipsius de off. vic. li. 6. & Bal. in l. aliquando. ff. de off. proc. & Fel. in c. C. perpetuus col j. ff. de fide inst. q procedit etiam in vicario Papæ secundum Car. in cle. 2. in 2. q. de resc. Limita hoc. s. vt nō possit facere vicarium perpetuū sibi similem, sed ex causa, puta absentiæ, potest ad modicum tempus facere vicarium secundū gl. in cl. 1. in vers. locum de regula, & Car. in clem. 1. in 11. 14. & 18. q. de off. vic. & Fely. in d. c. C perpetuus, colu. 1. † In quibus autem differat ordinarius à delegato: Ad hoc, vt ista materia reducatur ad bonam vtilitatem dico, quòd in multis differunt. Et primò respectu creationis, quia ordinarius constituitur à Principe, Papa, Imperatore, vel Rege, populo, lege, vel consuetudine. Delegatus verò ab omnibus prædictis, & à quolibet ordinario, vt not. gl. in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud. Item à delegato Principis. l. à Iudice. C. de iud. Item à delegato ad vniuersitatem causarum. l. j. §. ab eo. & ibi Bart. & doct. ff. quis, & quo appel. † Secundò differunt, quia ordinarius habet propriam iurisdictionem, & iure suo illam exequitur. leg. more maiorum. ff. de iurisd. omn. iud. Delegatus verò habet iurisdictionem iure alieno, & nihil habet proprium, sed habet solum vsum alienæ iurisdictionis, scilicet, delegantis. leg. j. §. qui mandatam, & leg. etsi prætor. ff. de offic. eius, & leg. solet. ff. de iurisdictio. omn. iud. & leg. & quia cod. titu. † Tertiò differunt, quia ordinarius potest regulariter delegare, d. l. more maiorum, & leg. cognitio. §. cùm propriam ff. de off. eius, &c. cùm Episcopus, de offic. ord. lib. 6. Delegatus verò subdelegare nullo modo potest, vt d. leg. more maiorum, & leg. à Iudice. C. de iud. & leg. fin. ff. de officio eius, etiam de consensu partium, secundum Bald. in ca. cum Bartoldus, colu. 3. vers. quæro vtrùm, &c. in fin. de re. iud. & Ias. in d. l. à Iudice, col. 2. † Fallit in delegato principis, quia potest subdelegare. vt d. l. a Iudice, & c. pastoralis, & c. venerabilis de offi. deleg. & c. si duo de off. deleg. libr. 6. & not. Abb. in c. si pro debilitate, de offi. deleg. & est text. in leg. 1. in fin. C. qui pro sua iurisdicti. vbi Bald. in vj. not. dicit, quòd etiam causas meri imperii delegare potest, de cuius dicti veritate vide Alexan. in leg. 1. colum. antepenulti. & penult. de officio eius, vbi de hoc examinat plenum artic. Multas alias fallentias vide per Iason. in d. leg. à Iudice, vbi plenè attingit hanc materiam.

ADDITIO. † Delegatum Principis subdelegare posse, constitutum vides (secundum do. Auctorem,) quod quidem minimè procedere scias, si fuerit eidem causa commissa, per verbum mandamus, vel præcipimus, eam enim, eo casu non subdelegabit, secundum glos. in leg. sæpè audiui Cæsarem, ff. de offi. præsi. quam gl. sequitur Bal. in add. Spec. de iud. deleg. in 8. ver. quando est præceptum, & eum approbat totus mundus, secundum Alexand. in le. & quia, ff. de iurisd. om. iud. & Fel. in c. eam te. colu. 7. vers. nihilominùs de rescript. & idem foret, si dicatur in commissione, quòd causam cognoscere deberet per se, quia per illud verbum videtur imposita necessitas, per seipsum causam cognoscendi, cap. 1. vt eccles. benefi. leg. prætor in princip. ff. de eden. & per Bald. in d. cap. eam te. vers. circa hoc de rescript. & idem est, si in commissione fuisset dictum, super quo tuam conscientiam oneramus, quia tunc subdelegatio videtur prohibita, & electa est industria personæ, secundum Imol. Abb. & alios, in cap. fin. per illum textum, de offic. deleg. Alexand. in leg. à Iudice. C. de iudi. & Bald. in cap. si pro debilitate, 3. colum. de offi. deleg. & generaliter vbicunque apparet fuisse electam industriam personæ, vt declarat Ioan. And. in d. cap. fin. in ver. iniungitur, vt Ioan. Mil. in verbo mandatum, an transeat, & per Bald. Card. Imo. & Panor. in cap. fin. de dol. & cont. & per Cap. decis. 151. virginalis. Item intelligo prædicta procedere in delegato à Principe supremo, aut de facto, vel de iure recognoscente, superiorem, & eius constitutio ius ciuile, non autem prætorium constituit, secundum Bar. in leg. 4. §. j. in fin. & ibi Imol. ff. de damn. inf. vnde delegati ab Episcopis, Ducibus, & Marchionibus non possunt subdelegare, secundum Bart. in l. sciendum, ff. de ver. oblig. & leg. fin. ff. de pœn. potest tamen talis subdelegatus ab istis subdelegare aliquam causam, si est delegatus ad vniuersitatem

causarum, l. 1 §. fin. ff. quis, & à quo, & ibi glos. Bar. & doctor. & in leg. & quia, ff. de iurisdict. omn. iudic. vnde vicarius Episcopi licet non possit alteri suas vices in totum committere, & alium facere vicarium, potest tamen aliquam causam subdelegare, secundum Rot. in decisio. 388. fuit dubitatum, vtrùm vicarius, & per Cap. dec. 161. P. Foll. V. I. D.

28 † Quartò differunt, quia ab ordinario substituto, non appellatur ad substituentem eum, & quando sumus in vicario, aut alio loco locum tenente ordinario, quòd quando sit, declarauì suprà, & dixi etiam in scriptis meis super lectura, ff. de officio eius. Sed appellatur ad eum, ad quem appellaretur, si substituens pronunciasset, leg. j. §. j. & ibi Bartol. ff. quis, & à quo, appella. & Barto. in l. præcipimus, in princip. C. de appella. & text. in cap. Romana, & ibi glos. & doctor. de appell. libr. 6. & in canon putamus, de consil. libr. 6. sed à delegato appellatur ad delegantem, vt in locis præallegat. Quid autem, si appellatur à subdelegato in casu, in quo causa subdelegari potest? an sit appellandum ad primum delegantem omisso medio, vel ad medium subdelegantem? Dic quòd de iure ciuili à subdelegato principis potest appellari ad subdelegantem, leg. j. in fin. C. qui pro sua iurisdictione. & habetur per Bartol. in d. le. j. §. j. ff. quis, & à quo appellat. Sed de iure canonico debet appellari, ad principem delegantem, omisso medio, c. si duo, de offic. deleg. libr. 6. sed in delegatis ab inferiore à Principe, indistinctè appellatur ad primum delegantē, & potest poni exemplum in subdelegato à delegato ad vniuersitatem causarum, qui potest subdelegare secundum Barto. in dict. leg. j. §. j. quia quo ad hoc, æquiparatur ordinario, secundum Bald. in leg. si vt proponis lat. 1. C. quomodo & quando iud. & Bald. in leg. fin. C. de iud. & gl. in ca. cū causam, de appellat. & ista est opinio Barto in leg. j. §. j. qui facit duas differentias, vna inter ius canonicum, & ciuile, vt suprà retuli, & aliam inter delegatum à Principe, & ab inferiori. sed ista opinio Barto. communiter non tenetur, & veritas est, quòd non debent fieri prædictæ differentiæ, sed solùm fit differentia, aut delegatus subdelegat totam causam, aut partem sibi reseruat. Primo casu indistinctè tam de iure canonico, quàm ciuili appellatur ad primum delegantem, text. est in cap. super quæstione. §. porrò, & ibi glos. & Abb. de offic. delegat. & in d. leg. j. §. j. ff. quis, & à quo appellat. Secundo casu, appellatur ad subdelegantem, ita loquitur d. leg. j. in fin. C. qui pro sua iurisdictione, & probatur ibi, dum dicit causas iudicandas, & cætera, vnde sola pronunciatio videtur delegata, & non tota causa. istam conclusionem tanquam veriorem, tenet Philip. in cap. dilecti. lat. iij. colum. iij. in princ. de appellat. & ibi etiam Car. in 5. col. in prin. & etiam Abb. & communiter doct. ibi, & in d. §. porrò, & cū ista opinione pertranseo contra Bart.

29 † Quintò differunt, quia delegatus non potest absoluere ab obseruatione iudicij ante litem contestatam, nec facere præceptum diffinitum, secus in ordinario, ita tenet Bald. in leg. si reus, in 1. lect. in fin. colum. ff. de procur. † Sextò differunt, 30 quia ordinarius dicitur habere iurisdictionem fauorabilē, Delegatus verò odiosam, glos. est in cap. 1. in versic. processus, propè finem de rescript. libr. 6. & Alexand. in leg. 1. colum. 15. ff. de offic. eius, & hoc potest esse vtile ad multa, maximè per cap. Odia. de regul. iur. libr. 6. & hanc etiam differentiam ponit Alexand. in leg. 1. ff. de 31 dam. infect. † Septimò differunt, quia quando sunt plures iudices ordinarij, potest vnus sine alio ab initio cognoscere, & sententiare, leg. 1. ff. de offic. consulis, & leg. Pomponius, aliàs incipit, si vni. & ibi Bart. ff. de re iud. Ratio est, quia quilibet habet officium insolidum, leg. Imperator, ff. ad municip. secus in delegatis, quia si vnus sine alio procedit, processus est nullus, leg. duo ex tribus, ff. de re iud. &c. causam, el. j. & ca. cùm causam, de offic. delegat. adeò quòd etiam si est proferenda interlocutoria, non potest vnus alio eam proferre, secundum Abb. id. ca. causam, 3. not. & Bart. in d. leg. si vni.

Quod fallit, quando in commissione esset apposita clausula, quòd si omnes, &c. vel alia similis, verùm tunc debent requiri prius collegæ, aliàs sine requisitione, & declaratione, quòd non possunt interuenire, non possunt alij soli procedere, text. est & ibi

bi Abb. & Felyn. in c. prudentiam, in prin. de offi. deleg. in delegatis autem ad vniuersitatem causarum est idem, quòd in ordinarijs, secundum Bart. in d. l. si. vni. & ibi etiam gloss. Alexand. dicit hanc esse communem opin. licet Abb. in d. c. causam tenuerit cõ-
32 trarium, & malè, secundum eum. † Quid autem in arbitris? Dic idem, quod in delegatis l. si in tres, ff. de arb.

ADDITIO. Iudicis enim delegati adiecta clausula (si vnus interesse nequibit alter expediat, vel similis) facit vt constito de impedimento collegæ, alius solus expediet, quod prosequitur Lud. Roma. in sing. 13. in causa, vbi asserit. Ita cõmuniter teneri per doctores & Fely. in c. sciscitatus versi. operet notum esse impedimentum de rescr. & per Rot. decisio. 244. retento, & 166. vbi limitat hoc non procedere in beneficialibus in quib. etiam non constito de impedimẽto collegę, si alius solus procedit, & demum apparcat collegam fuisse impeditum, processus valet, quod prosequitur Seb. Van. in
33 tractat. nullitat. in titul. de nullit. ex def. iur ordin. nu. 180. † Et quando iurisdictio insolidum nõ competit, nedum sententia non potest per vnum solũ ferri, sed etiam requiritur, vt tempore sententiæ proferendæ, omnes Iudices sint ad insimul coadunati, & simul iudicent, vel vnus alijs præsentib. & mandantibus, & quòd is qui recitat, vtatur verbis pluralis numeri, vt puta nos tales Iudices pronũciamus in hunc modum, vt in c. cùm ab vno de sentent. & re iud. in 6. aliàs non valeret sententia. l. tunc autem, & ibi glo. l. duo ex tribus, ff. de re iud. Item requiritur, quòd omnes sint præsentes, aliàs si vnus dedisset suum votum, & deinde recessisset, non valeret secũdum Fel. in c. causam matrimonij, col. fin. vers. 3. limita, extra de offic. deleg. Petr. Foll. V. I D.

34 † Octauò differunt, quia iurisdictio ordinarij potest prorogari, cuius prorogationis ratione potest iudicare extra territoriũ l. conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. & l. j & ij. de iud. sed iurisdict. delegati non potest prorogari, nec potest cognoscere delegatus, nisi inter personas contentas rescripto delegatorio, c. P. & G. de offi. deleg. & l. priuatorum. C. de iurisdict. omn. iud.

35 † Nonò differunt, quia in pluribus delegatis vno mortuo expirat officiũ omnium, adeò, quòd vlterius ex illa delegatione cognoscere non possunt, c. penult. de offic. delegat. secus in pluribus ordinarijs, vt nota Abb. in d. ca. pen. dum refert se ad ea, quòd dixit in ca. prudentiam, in princ. eod. tit. vbi hoc dixit, in 4. col. & gl. in c. vt officium de hæret. lib. 6. & Barto. in l. j. §. si plures, ff. de exert. Ad hoc potes adducere omnia, quæ dixi suprà in 8. differẽtia. Et idẽ dicimus in pluribus arbitris q̃ in delegatis, vt d. c. pen.

36 † Decimò differunt, quia in dubia appellatione iurisdictionis, intelligimus de ordinaria, non delegata, secundum Abb. in ca. pen. versic. quæro, an vicarius, &c. de offic. vic. & Alex. in rubr. ff. de iurisd. omn. iud.

37 † Vndecimò differunt, quia coram iudice ordinario, quia nõ potest cognoscere, nisi de certa summa, non fit coaceruatio plurium summarum diuersis actionibus in eodem libello cumulatarum, ad impediendam suam iurisdictionẽ. l. si idem cum eodem in princip. ff. de iurisd. omn. iud. secus coram delegato. Hanc differentiam posuit Iason. in d. l. si idem cum eodem in j. not.
38 Ratio est † quia delegata iurisdictio derogat ordinariæ, c. studuisti de offi. leg. &c. sanè de offi. del. Ergò debet restringi pro conseruanda iurisdictione ordinaria, & sic debet fieri coaceruatio. l. si plures, §. fin. ff. de pact. alias esset in odium ordinarij, quod fieri non debet, secundum Bart. in d. l. si idem cum eodem in princ. Item, quia iurisdictio delegata, est odiosa, ergò restringenda, cap. odia. de regul. iur. libr. 6. & l. cùm quidam, ff. de liberis, & posthumis, & dixi suprà in octaua differentia.

ADDITIO. Concludit hic Auctor iurisdictionem delegatã esse odiosam, quod verùm est, vt est glo. penult. in clem. fin. de offic. ordin. & ap. alleg. 55. in ij. col. circa fin. & ideò formiter de ea debet cõstare, c. cùm in iure, vbi glo. & scribentes de offi. dele. & in l. vnica. C. de mand. princ. & habetur per Alex. cons. 17. videretur, lib. 7. & cons. 200. in fin. lib. 2. cum similibus. Pet. Foll.

38 † Duodecimò differunt, quia sententia lata per ordinarium contra ius litigatoris, valet, & transit in rem iudicatam, si non appellatur, vt habetur in cap. cùm inter, de re iud. & in l. cum prolatis, & ibi per Alex. & doct. ff. de re iud. secus, si est lata per delegatum, ita tenet Host. in c. fin. de præb. & in c. j.

de offi. deleg. lib. 6. & Oldr. in consil. 81. colu. j. & Barb. in addition. ad Abb. in ca. cum dilecta de reser. in additio. quæ incipit, ordo iuris &c. post medium.

40 † Decimotertiò differunt, quia processus contumaciæ punitiuus per delegatū factus contra citatum, non comparentē, si in veritate ille non erat delegatus, non valet, quātis fuisset dubium, secus si fiat per ordinarium, licet in veritate non sit ordinarius, dummodò possit esse, quia benè valet, ita dicit Abb. in c. præterea, col. pen. de dil.

41 † Decimoquartò differunt, quia ordinarius potest reuocare sententiam secūdi decreti, sed delegatus non Istam differentiam ponit Alex. in l. quòd iussit. col. 6. ff. de re iud. referens ita tenere. Inno. in c. consultationibus de offi. deleg.

ADDITIO. Adde quòd Alex. tenet id quod dicit D. Auct. per doct. Inno. in d. cap. significantibus, & tamen (vt videre potui) nullum verbū de hoc dicit Inn. P. F. V. I. D.

42 † Decimoquintò differunt, quia delegatus potest in totum recusari, vt suspectus, vt remoueatur, sed ordinarius non, sed datur sibi adiunctus, secundum Bart. & docto. in l. apertissimi. C. de iud. nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum, quia tunc similiter debet sibi dari adiunctus. glo. est nota in l. fi. in gloss. j. C. de iud. & quod dixi in delegato, procedit etiā in delegato principis, secundum Abba. in c. super quæstionū §. quē verò. de offic. deleg. & hoc est de iure ciuili, de iure verò canonico tam ordinarius quā delegatus potest in totum recusari, ca. si quis contra clericū, ibi Abb. & doct. de foro competenti, & idem Abb. in c. cum speciali. in j. notab. de appel. Dummodò causa legitima inferatur, & probetur, aliàs recusatio non admittitur, vt dicit Abb. ibidē, & in d. §. quem verò, & est tex. in c. secundo requiris. de appell. secus est de iure ciuili, quia nō oportet inferre causam suspicionis, secundum Bar. in d. l. apertissimi, & glo. in l. quia poterat, ff. ad Treb. & glo. in Item. si suspectus, ff. de proc. & Iaſ. plenè. in d. l. apertissimi, & quæ sint istæ iustæ causæ recusandi Iudicem suspectum, tangit Spec. in tit. iud. deleg. § supereſt. & ego dicam plenè infrà in tract. de appel. in vltima parte huius operis in vers. recusat. & ibi videas.

Hodie autem in Regno seruatur ius canonicum, ex dispositione regiæ pragmaticæ, quæ incipit: Item contingat, per quam disponitur, quòd tam ordinarius, quā delegatus potest recusari, vt suspectus, & remouetur in totū, & debet allegari, & probari iusta causa suspicionis coram Diocesiano loci, seu eius vicario, vt ibi habetur.

43 † Decimosextò differunt, quia ordinarius postquam est recusatus, vt suspectus, potest causam alteri delegare, c. si quis contra clericum, de foro comp. &c. cum speciale, & ibi Abb. & Philip. de appel. Delegatus verò recusatus, non potest causam committere, c. Iudex ab Apostolica, de offi. dele. lib. 6. Cum distinctione tamen, de qua ibi, scilicet, aut nondum est proposita recusatio, & potest committere, aut est proposita, sed nondum fuit pronunciatū super ea, & tunc non potest cōmittere, nisi de consensu partium. Aut est pronunciatum, & tunc etiam de consensu partium non potest cōmittere, quia post pronunciationem desijt esse Iudex, vt d. c. Iudex ab Apostolica, & loquor de delegato Principis, quia in eo cadit hoc dubium, nam delegatus ab inferiore, sine dubio non potest subdelegare, vt suprà dixi in tertia differentia.

44 † Decimoseptimò differunt, quia ordinarius potest delegare totam causam, & sententiam sibi reseruare, dūmodò audeat ter causam, scilicet in principio, id est, in litis contestatione, in medio, & in fine, vt C. de iud. auth. ad hæc: delegatus verò hoc facere non potest, nam aut totam causam committere debet, aut nihil, vt not. gloss. in d. authen. adhæc in vers. delegatus: vnde non potest sententiam sibi reseruare, etiamsi esset delegatus Principis, & hoc de iure ciuili, secus de iure canonico, quia potest sibi reseruare sententiam cap. super quæstionum in princip. de offic. delegat. & prædictam differentiam ponit Bar. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, colum. 3. ff. de offic. proc. dum ponit differentiam inter decretum, & sententiam, & Alexan. in rubr. ff. de offi. eius, col. ij.

45 † Decimooctauò differunt, quia ordinarius potest suam sententiam exequi, delegatus verò non, imò sua sententia mandatur executioni per ordinarium l. à diuo Pio in princip. & ibi gloss. & Barto. ff. de re iud. & hoc procedit in delegato ab inferiore à prin-

principe, vt est tex. etiam in l. properandum. §. sin autem res iuncta glo. in versic. ad maiorem. C. de iud. & tenet Alex. in d. l. à diuo Pio, colum. 3. & 4. & Abb. in c. si quis contra clericum, colu. fi. de for. comp. secus in delegato Principis, quia tam iure ciuili, quàm canonico potest sententiam exequi, secundū Alex. in d. l. diuo Pio. col. ij. & Abb. in d. c. si quis contra clericum, col. pen. & c. significasti de off. dele. quàm sententiam potest exequi infrà annū tantùm, & non vltrà ca. quærenti de offi. deleg. Item potest delegatus à Principe committere ordinario executionem suæ sententiæ, vt d. cap. significasti, &c sanè eodem titul. & tenetur ordinarius sibi obedire, etiam si iniusta sit sententia, text. est in c. pastoralis, quia verò de offi. del. & not. in d. §. sanè, & d. c. significasti. de qua materia vide in quadam disputatione mea, quam posui super rubr. ff. de offi. eius dum legi illam rubr. in almo studio ciuitatis Salerni, conductus ad lecturam de mane ordinariam, quæ disputatio incipit. Pro ornamento, &c. & tractat materiam o si quando de offic. del. Item prædicta de delegato inferioris à principe procedunt de iure ciuili, secus de iure canonico, quia si delegatus habebat potestatem exequendi, potest etiam delegatus exequi secundum Abb. in d. ca. si quis contra clericum, col. pen. & fin. & ratio est, quia executio est mixti imperij, & de iure canonico delegantur ea, quę sunt mixti imperij, secundum gloss. in c. quòd sedem, de offi. ord. & Bar. in l. nec quicquam, §. vbi decretum, ff. de offi. procō. licet secus sit de iure ciuili, vt habetur in l. iubere caue-

46 re, ff. de iur. om. iud. & in l. ij. ff. de offi. eius.

† Decimononò differunt, quia ordinarius potest ampliare & minuere tempus, quod datur iudicatis ex causa, l. ij. ff. de re iud. sed delegatus non, quia ex quo ipse non exequitur sententiam suam, vt modò dixi in præcedenti differentia, non potest imponere legem superiori exequenti, scilicet ordinario deleganti, c. ex insinuatione. de appel. hanc differentiam posuit Barto. in d. l. ij. in

47 1. quæst.

ADDITIO. † Concludit hic (vt vides do. Auct.) quòd Iudex ordinarius potest ex causa minuere tempus quod datur iudicatis (de quo vnum verbum suprà dixi) & benè dicit, & quòd Iudex delegatus non possit tale tempus coarctare, est ratio, quia ad eum non spectat executio, & si coarctaret esset imponere legem superiori suo, ad quem spectat executio, secundum Barto. in l. ij. & ibi Here. ff. de re iud. vbi multa allegat in contrarium, si tamen esset talis delegatus, qui haberet executionem sententiæ, posset licut ordinarius, coarctare dictum tempus secundum, Abb. in c. quod ad consultationem extra de re iud. num. 20. † Sed

48 nunquid reus condēnatus indistinctè gaudeat ista dilatione quadrimestri temporis, vt nullam interim molestiam pateretur? hanc q. mouet Abb. in d. c. quòd ad consultationem, num. 22. & dicit, quòd condemnatus, qui vult vti ista dilatione, debet satisfacere de soluendo in termino, aliàs nō gaudet, per text. in l. si debitori. ff. de iud. & ibi dicit, quòd hoc not. Bart. sicque infrà illum terminū condemnatus potest capi, & carcerari, nisi cauerit, quod ipse intelligit, si esset inops, ita quòd timeretur de fuga, quòd est notandum, quia est pulchrum verbum, & ibi Aen. de Falc. in add. intelligit hoc esse verùm, si petatur à parte, alias non tenetur ex se præstare satisdationem, & ita dicit obtinuisse. Pet. Foll.

49 † Vicesima differentia est, quia appellatione magistratus, non venit delegatus, sed tantū ordinarius, secundum Paul. de Castr. quem sequitur Alex. in l. eum qui. ff. de iur. om. iud. quod facit secundum eum, pro interpretandis statutis loquentibus de magistratu, vt non cōprehendat delegatum: pro quo est tex. in l. properandum, in prin. in vers. sine magistratibus, &c. C. de iud.

50 † Vicesimo primò differunt, quia ordinarius debet delegare causam suo subdito, quem potest compellere ad acceptandū, c. pastoralis, & ibi Ab. in pen. no. & in c. quòd sedem, de offi. ord. & l. j. C. qui pro sua iurisd. nō subdito, inuito, non potest causam delegare, sed volenti tantum, secundū Bar. in d. l. j. vbi ita limitat, d. l. & Abb. in d. c. pastoralis, in 4. not. & ita intelligitur text. in l. & si prætor, ff. de offic. eius. sed delegatus à Principe, potest causam subdelegare cuicunque, etiam suo superiori, & non subdito, etiam inuito. Vnde si delegatus Papæ est minimus clericus, potest causam subdelegare Archiepiscopo, etiam inuito, c. pastoralis, in princip. & ibi Abb. in penult. not. &

not. &c. ſanè quia, de offic. de leg. Verùm circa hoc ſcias, quòd delegatus Papæ debet ſubdelegare cauſas illis perſonis, quibus delegat Papa, ſcilicet indignitate conſtitutis, per c. ſtatutum, de reſcr. lib. 6. aliàs ſubdelegatio non valet, & proceſſus factus eſſet ipſo iure nullus: ita tenet Abb. in d. c. paſtoralis in fin. illius princ. de offic. deleg. & Alex. in conſ. 77. colum. ij. in 2. volum.

51. † Viceſimoſecundò differunt, quia ordinarius, ſi protulit ſententiam nullam, poteſt iterum de cauſa cognoſcere, & ſententiare, l. ſi præſes, C. quomodo, & quando iud. & l. j. C. de ſent. & l. ſi accuſatoribus. C. de accuſ. & Bart. in l. Iudex poſtquam. ff. de re iudic. delegatus verò, qui nulliter pronunciauit, non poteſt vlterius de cauſa cognoſcere, l. ſi vt proponis, C. quomodo, & quando iudic. etiam ſi ſit delegatus à Principe, ſecundum Bald. in d. l. ſi vt proponis, col. ij. & Alex. plenè, in rub. ff. de offic. eius, colu. 2. niſi eſſet delegatus ad vniuerſitatē cauſarum, quia habetur, vt ordinarius, ſecundum Bal. in d. l. ſi vt proponis, & Fel. in literis, colu. j. de offic. deleg. & de prædictis an, quando, & qualiter procedant in delegato, vide plenè per Fel. in c. qualiter, & quando, el. j. col. antepen. & pen. de accuſ. & qualiter procedant in ordinario, quòd poſſit iterato cognoſcere, vide Abb. in d. c. in literis, & Bart. in d. l. Iudex poſtquam de re iud.

52. † Quo autem ad reuocandum inter locutoriam, non eſt differentia inter ordinarium, & delegatum, quia vterq; poteſt eam reuocare, ſecundum gloſſ. in d. l. quod iuſſit, ff. de iud. & ibi etiam Alex. in j. col. & eſt tex. in cap. cum ceſſante, & ibi Abb. in ij. not. de appell. quod limita, vt infrà proxima differentia.

53. † Viceſimotertiò differunt, quia ordinarius ſi pronunciat ſe non Iudicem, vel iuriſdictionem non habere, poteſt hanc ſuam interlocutoriam reuocare, ſecundum Bald. in l. ſi præſes. per illum tex. C. quomodo, & quando iud. ſecus in delegato, quia talem interlocutoriam non reuocat, ca. ſignificantibus, & ibi Abb. & doctor. de offic. delega. hanc differentiam in terminis ponit Lud. Rom. in conſil. 358. in fin. & Barb. in addit. ad Abb. in d. c. ſignificantibus, quibus adde Bart. in rep. l. 2. colu. iij. ff. ſi quis in ius voc. non ier. & in diſt. l. quod iuſſit, ff. de re iud.

54. † Vigeſimoquartò differunt, quia ordinarius poteſt delegare vnum articulū cauſæ iuriſdictionalem, vt eſt glo. in cap. ſuper quæſtionum, in verſic. quicunque, de offic. delegat. quia ſi poteſt totam cauſam, multò magis vnum articulum: delegatus verò nō poteſt, etiam vnum articulum iuriſdictionalem ſubdelegare, ſecundum Abb. in d. c. ſuper quæſtionum, in princ. ſuper d. glo. in verſic. quicunque. Sed articulum non iuriſdictionalem poteſt ſubdelegare: ita tenet Alex. in l. more, colu. v. ff. de iur. omn. iud. licet Bart. ibi contrarium teneat, & malè, quia communiter reprobatur, ſecundum
55. Abb. in d. c. ſuper quæſtionum. † Fallit in delegato ad vniuerſitatem cauſarū, quia ille æquiparatur ordinario, vt pluries dictum eſt ſuprà, ſecundum Abb. in d. c. ſuper quæſtionum, col. 4. Non tamen poteſt ſubdelegare vniuerſam ſuam delegationem, vt not. Hoſt. in tit. de offic. deleg. §. quis poſſit, quem ſequitur Alexand. inl. à iudic. C. de iud. quia etiam ordinarius non poſſet totam ſuam, iuriſdictionem delegare inconſulto Principe, l. penu. & ibi not. ff. de offic.
56. præſi. † Quis autem dicatur delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, vide Iaſon. in d. l. à Iudice. Secundò fallit in delegato Principis, vt d. c. ſuper quæſtionum, & ibi Abb. in. iiij. colum.

57. † Vigeſimoquintò differunt, quia ordinarius poteſt aliquem citare per edicta, & idem in delegato Principis. tex. eſt. in auth. qui ſemel, C. quomodo, & quando iud. & in §. omne, in authen. de litig. ſed delegatus inferioris hoc facere non poteſt, vt no. glo. in d. auth. qui ſemel, in verſic. delegatis, & ibi etiam Bart. verſ. venio ad ſecundā, &c. & Bar. in extrauag. ad reprimendā, in ver. per edictū, & Bar. in l. plerique, ff. de in ius voc.

58. † Vigeſimoſextò differunt, quia delegatus inferioris à Principe, non poteſt citare aliquem realiter, ſcilicet, capiendo ipſum de perſona, ſed ordinarius ſic, & delegatus à Principe. Ita tenet Bart. Alex. & communiter doct. in l. ij. ff. de iu. omn. iud. contra gl. ibi, ſiue ante lit. conteſt. ſiue poſt, & idē Bar. in l. plerique, ff. de in ius voc. & quod dixi in delegato Principis, vt idem quod in ordinario, iſta eſt communis concluſio, quam tenet Bart. in d. authen. qui ſemel, C. quō, & quando iud. & Alex. in d. l. ij. colu. 3.

& de-

& de prædictis est tex. cum gl.in l.consen-
59 taneum,C. quomodo & quando iud. † Vigesimoseptimo differunt,quia delegatus citans,debet citare cũ inserto tenore suæ delegationis, aliàs sibi non creditur,nisi doceat de commissione,& copiam faciat,cap. cùm in iure,& ibi Abb.& Fel.de off.del.& in c.præterea,de dila. & Bar. in l.2.ff.si quis in ius voc. non ier. Sed ordinarius hoc facere non tenetur, sed sufficit quòd mandet nuncio, vt aliquem citet solo verbo sine literis,tex.est in c.cum dilecti,ibi. viua voce, &c.de dol.& cont. & Specu.in tit.de cit.§. sequitur,vers.vtrùm, & est ratio,quia sem per præsumitur pro iurisdictione ordinaria,secus pro delegata,ita dicit Abb.in d.c. cùm in iure,col pen.

60 ADDITIO. † Vulgata est quæstio, nunquid delegatus teneatur citare cum inserto tenore rescripti? in qua reperio Mar. Soc.in tractat.de cit.in art.xx. latè tangentem, & post multa hinc inde dicit, quòd do.eius concludit tres casus fore considerandos:primus, quando agitur de grauissimo præiudicio,& in eo concludit non esse parendum asserenti se delegatum,quantũcũq; persona esset auctorizabilis, nisi prius constet plenè de delegatione,nec etiã tenetur pars coram eo respondere, nisi prius fiat plena fides de ipsa delegatione,nec sufficit simplex copia,& ita (secundum eum) intelligitur text.in ca. cum in iure,extra de off.del.& l.vnica,C.de man.princ.auf tractatur de graui præiudicio,non tamen grauissimo,seu grauiori:& dicendum est non sufficere citãti asserere,se delegatum:exemplum,si citatur valdè remotus, & cirãs simpliciter asserit,se delegatum, tunc enim citatus non arctatur ad comparendũ ex simplici assertione illius,sed debet cum inserto tenore citari. Tertio verò casu,quando tractatur de præiudicio, vt quia citatus est in loco citantis, vel modicum distat,& tunc dicendum est,quòd non est necesse citare cum inserto tenore rescripti,quoad effectũ arctandi citatum ad comparendum,sed satis est asserere se delegatũ, & ita dicit Mar. ipse tenendum esse,cũ sit æqua opinio.P.F.

61 † Vigesimooctauò differunt,quia iurisdictio ordinarij, non expirat per mortem superioris constituentis ipsum,etiam re integra,secundum Host. in c.quoniam Abbas de offi.deleg.& Abb in c.relatum,eo.tit.& est tex.in l.& quia, ff. de iurisd.om.iud.& est etiam tex clarus,in ca.legatos,in fin.de offic. leg.lib 6. sed iurisdictio delegati,extinguitur morte delegantis, re integra,vt d l.& quia.& d.c.relatum, & c.gratũ.& c. licet vndique,de offic.deleg. & in c.fin.de off.leg. Dicitur autem res integra,quando nundum est facta citatio,& ista est cõmunis opinio,quam tenent Bart.& doct.in d. l.& quia,per d.c gratum,& d.c. fin.& not. Abb.in d.c. relatum, quòd procedit etiam in delegato Principis, per prædicta iura,& not.gl.in ver.principaliter, in d.l.& quia. Et intantũ extinguitur iurisdictio morte mandantis, quod etiam de consensu partium nõ posset delegatus procedere, gl.est in c.cum venissent,in ver.egerit, de test.Item procedit etiam,si delegatus ignoret delegantem esse mortuum secundum Bar.in d.l.& quia,col. fin. Item procedit etiam in delegato ad vniuersitatem causarum,nam quo ad hoc æquiparatur ordinario. Est enim necesse,vt saltem vna causa sit cœpta coram eo, vt res desinat esse integra,secundum Bar.in d.l.& quia, quæro, quid si plures,&c.quem ibi sequitur Alex.& communiter Mod.& Abb.in d.c. relatum.Illud autem,quòd dixi in delegato Principis,limita multis modis, vt per Ias. in d. l.& quia.

62 col.4. † Item illud,quòd dixi in ordinario, limita non procedere, quando vna iurisdictio ordinaria cohæret alteri ordinariæ, vt accessoria,sicut dicimus in Vicario,qui est ordinarius, & tamen eius iurisdictio finitur morte Episcopi vel alterius constituentis,secundum Alex.in d.l. & quia,col. 1.& Host.in d.c.quoniã Abbas, & Ab.in c. pen.de offic. vic. tunc enim iurisdictio deuoluitur ad capitulum,vacante sede,c.2.extra,ne sede vac.

63 † Vigesimononò differunt, quia iudex ordinarius etiã minimus potest delegare causam cum potestate subdelegandi,vt est gl.in c.is,cui de offi.del.lib. 6. & Bart.in l. more,& ibi etiam Alex. in 5.& 6. col.ff.de iurisd. omn.iu.vbi dicit hanc esse communem opinionem:& Fel.in c.super quæstionem.§.si verò.ver.fallit quartò,& c.de offi. deleg.Secus in delegato etiam Principis,secundum Alex.in rubr.ff.de off.eius,colu.3. & gl.in c.super quæstionum,§.porrò, vers.

transferit totam, de off. dele. hanc differentiã sentit Bal. in l. à iudice, & ibi Sal. & communiter dost. C. de iud. & Abb. in ca. cùm Bertoldus de re iud. & Bart. in l. solet, ff. de iurisd. om. iudi. & Alexan. in consil. 157 col. 3. in 2. vol. vbi dicit hanc communem opinionem, & Ias. in l. 1. colum. 8. ff. de off. eius. Prædicta limita, nisi delegatus subdelegaret, sciente & patiente ordinario, quia tunc potest, secundum Alex. in prælleg. consil. 157. & Ias. in d. l. à iudice. col. 2. in 4. limita.

64 † Trigesimò differunt, quia quilibet ordinarius, habens merum & mistum imperium, potest suam sententiam dubiam interpretari, & etiam sententiam sui delegati, sed delegatus hoc facere nõ potest, secundum Bar. in l. ab executione ver. veniamus ad secundam partem, &c. ff. de app. & Alexand. in rub. ff. de offic. eius col. 3.

65 † Trigesimoprimò differunt, quia ordinarius potest condemnare victum victori, ad expensas, reseruata sibi taxatione, l. terminatio. C. de fruct. & lit. expen. & ibi Bar. & Bald. sed delegatus hanc reseruationem facere non potest, & si fecerit, est nulla, vn de delegans potest postea taxare, ita dicit Bar. in l. ab executore, col. pen. ff. de app. & Bart. in d. l. terminato, quòd tamen intelligе procedere in tali delegato, qui non potest sententiã exequi, de quo dixi suprà 18. differentia. Secus si potest exequi, ita dicit Bart. in locis prælleg.

66 † Trigesimo secundò differunt, quia ordinarius potest cognoscere de causa meri, & mixti imperij. Intellige tamen de ordinario illustri, spectabili, vel clarissimo, l. illicitas, §. qui vniuersas, ff. de offic. præs. de quib. habetur per gl. & Mod. in l. 1. ff. de off. eius, quia infimi magistratus, prout sunt defensores ciuitatum, nõ habent huiusmodi causas, nisi n. odiam coertionem. l. magistratibus, ff. de iurisd. om. iud. & in auth. de defenso. ciui. §. apud. Verùm hodie omnes magistratus municipales, qui capitanei appellantur, cognoscunt de causis meri & misti imperij, quia æquiparantur præsidibus, vt no. gl. in l. fin. in vers. id est, C. de præscr. long. temp. quod fuit inductum per pacem Constantiæ, secundum Bald. in tit. de pace Const. in vers. criminal. b. & Ioan. And. in add. Spec. in tit. de iur. om. iu. col. 1. & Ang. in l. 1. §. solent, ff. quam app. sit. Sed delegatus nõ cognoscit de causis meri & misti imperij, quia tales delegari non possunt, l. 1. in prin. ff. de offic. eius, & l. iubere cauere, ff. de iurisd. om. iud. & l. 2. C. de ped. iud. & l. nec quicquam. §. vbi decretum ff. de offi. proc. secundum vnum intellectum. Item prædicta intellige de mero imperio, maximo, maiori, magno & paruo. De minori autem & minimo, benè cognoscit delegatus, secũdum Bar. in l. imperiũ, col. 3. & 4. ff. de iur. om. iud. Fallit hoc ratione absentiæ, vel infirmitatis, quia tũc ordinarius delegat merum & mixtum imperium, vt d. l. 1. vers. huius rei, & ibi Bar. & Alex. ff. de off. eius, nisi quando veniret pœna mortis, vel abscissionis membri, quia delegatus non potest huiusmodi causas decidere, vt in auth. de coll. §. ad hoc prohibemus. Item, fallit in Principe, qui potest huiusmodi causas delegare l. fi. C. vbi sena. vel clarissi. & Bar. in d. l. in 2. q. ff. de off. eius. Item fallit in causa restitutionis in integrũ, quæ licet sit mixti imperij, l. ea quæ, §. 1. & ibi not. ff. ad mun. tamen delegari potest, l. fin. C. vbi, & apud

67 quem. † Item, fallit de iure cano. secundum quod omnes causæ meri, & mixti imperij delegantur, c. quòd sedes, & ibi gl. de offic. ord. & gl. in cle. 1. de off. del. & Alex. in cõs.

68 106. col. pen. in 2. vol. †. Item fallit in delegato Principis, qui potest huiusmodi causas subdelegare, secundum gl. & Bal. in l. vnica C. qui pro sua iur. & Bar. in d. l. 1. in 3. q. quãuis ibi Alex. & alij contrarium teneant, tamen ista est magis communis opin. quam reassumpsit ibi Ias. in d. l. 1. col. 16. & Abb. in

69 c. venerabile, de off. del. † Quod limita, nisi electa industria personæ, l. inter artifices, ff. de sol. & l. nemo, ff. de duobus reis, quod quomodo cognoscatur, vide Abb. in c. fin. de offi. dele. & Ias. in l. à iudice, C. de iudic. Item limita, nisi esset facta delegatio de aliquibus casibus reseruatis Principi, quia tũc non subdelegat, vt not. Alexand. in d. l. 1. col. fin. ff. de offic. eius, & Bald. in l. gesta, C. de re iud.

70 † Trigesimotertiò differunt, quia eximens vocatum in ius coram delegato, non tenetur edicto, ne quis eum, &c. l. 3. §. si quis, ff. ne quis eum, & Bald. in rubr. extra, de off. deleg. col. 1. Secus, si coram ordinario vt in toto illo titulo, & institut. de act. paragrapho pœnales, & ibi Moder. & prædicta

procc-

procedunt etiam in delegato Principis, secundum Alex. in rubr. de off. eius, colum. 2.

71 † Trigesimoquartò differunt, quia capitulum sede vacante, succedit in iurisdictione ordinaria, c. 1 de maio. & obed. lib. 6. & ca. 2. in sede vac. & no. in c. 2. ne prælat. vic. suas, non tamen succedit in iurisdictione delegata, secundum Card. in cl. 1. ver. duo, in 8. q. de hære. & Gem. in d. c. 2. de maior. & obed. lib. 6. & Io. And. in c. cùm olim, col. pen. de maio. & obed. & habetur in c. ad abolendã,

72 de hær. † Trigesimoquintò differunt, quia delegatus Papæ, non potest demandare potestatem absoluendi ab excommunicatione, nec prædicandi, nec prouidendi ecclesijs de prælatis, c. is, cui de off. deleg. libr. 6. & tamen ordinarius hæc omnia demandare potest, vt habetur in c. inter cætera, & c. fin. de off. ord. & c. causam, de elect. & c. ff.

73 de off. del. † Trigesimosextò differũt, quia ordinarius potest liberè instituere præsentatum in ecclesia per patronos, c. ex frequẽtibus, de inst. secus in delegato, quando coram eo vertitur quæstio inter patronos de iure præsentandi, & ipse fuit delegatus à Papa, vt ordinet ecclesiam, & prouideat de rectore, quia potest tantum iudicare, quis sit instituendus, & Episcopus diœcesanus habebit ponere ipsum in ecclesia & instituere, sed ipse delegatus instituere non posset, cap super eod. & ibi Abb. de offic. del.

74 † Trigesimoseptimò differunt, quia ordinarius potest imponere maiores mulctas, l. eos. C. de modo mulcta. & Alexan. in rub. ff. de off. eius, colum. 2. in fin. Delegatus verò, licet possit mulctas imponere, c. pastoralis, & c. de causis, de off. del. non tamen potest excedere summam sex aureorum, si est de personis illustribus, spectabilibus vel clarissimis. Si verò est de minoribus, non potest excedere tres aureos, l. 2. de sportu. & Hosti. in d. ca. de causis, & procedit hoc etiam in delegato Principis, vt ibidem dicit Alexan. Scias tamen, quòd hodie dispon. d. l. eos, C. de modo mulcta. non est in vsu, & iudices de facto eam non seruant sed imponunt mulctas ad eorum arbitriũ, ita dixit Specu. in titu. de sen. prola. § species, ver. sed nunquid titulus &c. Alex. in consil. 35. in 2. volum. colum. penult. & Iaso in l. 3. §.

75 quid prætor, in fin. ne quis eum. † Trigesimooctauò differunt, quia si delegatus excõmunicetur, non per hoc suspenditur iurisd. delegati, secundum glo. & Inno. in c. licet, de off. del. & Spec. in tit. de iud. del. §. restat. vers. quid super duobus, &c. secus est in Vicario, qui habet iurisdictionem ordinariã, vt suprà dixi, & tamen cõmunicato Episcopo suspenditur iurisdictio Vicarij, c. Romana, de off. vic. lib. 6. vide tamẽ Abb. in d. ca. licet, qui non tenet indistinctè illud, quod dixi de delegante excõmunicato, nam distinguit prout in delegante mortuo, scilicet, aut fuit excõmunicatus re integra, aut non. Illud tamen quod dixi de Vicario, nõ intelligas procedere in quolibet ordinario, vt per Abb. in d. c. licet, col. fi. quia iurisdictio ordinarij non finitur morte constituentis, multò minus finitur excommunica-

76 tione. † Trigesimonono differunt, quia ordinarius potest delegare causam cum clausula, appellatione remota, quod intellige de tali ordinario, qui habebat suprema potestatẽ, prout est Princeps, quia solus Princeps vtitur ista clausula in delegationib. vt est gl. in c. super quæstionũ, in prin. in vers. prouocationis, de off. dele. & glo. in c. quòd transl. ationem, in gl. mag. in fin. de off. del. & text. in l. 1. in fin. ff. à quibus appell non licet. & Spec in tit. de delegato, §. nunc ostẽdendum, ver. 14. sed delegatus Princeps nõ potest causam subdelegare, appellatione remota, tex. est in d. c. super quæstionum, §. nos autem de off. del. & Abb. in c. super quæstionum. §. si verò, in 2. no. Scias tamẽ, quòd ista clausula non operatur in præiudicium tertij, quia non impedit tertium appellare, tex. est. & ibi Abb. in ca. super eod. de offic.

77 del. † Quadragesimò differunt, quia quando committitur ordinario per superiorem aliqua causa, quæ spectabat ad eius iurisdictionem, censetur eius iurisdictio excitata, adeò quòd non per hoc efficitur delegatus, sed remanet ordinarius etiam in illa causa, & illa commissio, appellatur iussus, & non delegatio, tex. est in authen. vt nulli iud. §. & hoc verò iubemus: propter quem ita tenent Bar. & doct. in l. more. ff. de iur. omn. iud. & Fel. plenè in cap. licet de offi. ord. secus est, quando fit commissio alicui, qui non erat ordinarius in illa causa, quia ille censetur merè delegatus, vt in toto titulo de offic. delegat. Illud autem, quod dixi in ordinario, limita, nisi in commissione es-

esset in aliquo alterata eius iurisdictio, quia censetur tunc delegatus, & non dicitur tunc iurisdictio excitata, secùdum Fel. in d. cap. licet, vbi plenè de hoc. Rober. de Venus. V. I. D.

Iudiciorum VI. Distinctio.

1 *Iudicium aliud conuentionale, & aliud reconuentionale.*

2 *Compensatio locum habet, vbi debitum est liquidum: non aliter. Item cessat, vbi debetur species.*

3 *Compensatio fit de liquido ad illiquidum, quando per confessionem facta est, liquidatio, & num. 27.*

4 *Compensatio an similitudinem aliquã habeat cum reconuentione.*

5 *Reconuentio ante litis contest. fieri debet, vel incontinenti post: aliàs pari passu cum conuentione non ambulat. Intellectus ad c. dispendia. §. rem, de rescrip. lib. 6.*

6 *Reconuentio facta, post litem contestatam, an habeat effectum iurisdictionis prorogationem.*

7 *Reconuentio pari passu ambulat cum conuentione, & fit processus simultaneus: sed debet prius reus actori respondere, & postea econtrà.*

8 *Reconuentionis, & conuentionis causa, quando simultaneo processu non terminantur.*

9 *Actore non respondente reconuentioni, denegatur audientia super sua conuentione.*

10 *Causa reconuentionis, debet vna & eadem sententia terminari: nisi primò liqueret de vna causa: quia potest vnam tantum diffinire index.*

11 *Appellatio à sententia lata in causa conuentionis, non impedit iudicium procedere in causa reconuentionis, de qua tam citò liquere non potuit.*

12 *Processus valet, licet index causam reconuentionis pari passu non expediat: sed malè facit, & debet appellari.*

13 *Reconuentio an fiat coram delegato, & num. 29. & 60.*

14 *Reconuentio an fiat, coram diuersis iudicibus, & num. 19.*

15 *Reconuenire potest reus, non solùm super actione orta ante rescriptum, sed etiam post.*

16 *Reconuentio an fiat coram iudice, aduersus quem reus nonnulla opposuit.*

17 *Actor si vult desistere à cõuentione ne reconueniretur non potest, num. 55.*

18 *Actor potest reconuenire reum, super re non comprehensa in rescripto.*

20 *Reconuentio an coram arbitro locum habeat.*

21 *Actoris laudatio, an habeat locum coram arbitris iuris.*

22 *Arbitri iuris, an habeant ordinariam, vel delegatam potestatem, & ad quem appelletur ab illis.*

23 *Reconuentio an fiat coram iudice prorogato.*

24 *Coram iudice appellationis an reconuentio fiat, & num. 17. & 18.*

25 *Appellatio reducit causam ad illum statum in quo erat causa principalis post litem constatam.*

26 *Appellatio ab interlocutoria, denotuit causam principalem coram iudice appellationis, quando pronunciando benè appellatum, interlocutoriam retractauit.*

27 *Appellatio extraiudicialis, in quibus differat à iudiciali.*

28 *Reconuentio an locum habeat coram iudicibus particularibus ad certa negocia, vel personas deputatis.*

29 *Prorogari non potest iurisdictio delegati.*

30 *Prorogatio iurisdictionis, quædam est voluntaria, & quædam necessaria.*

31 *Delegata causa principali, censetur etiam delegata causa accessoria, & connexa.*

32 *Reconuentio an fiat coram iudice causarum certa speciei, de causa alia speciei diuersa.*

33 *Intellectus ad l. si idem cum eodem. §. quòd si inuitum. ff. de iur. omn. iud.*

34 *Iudex habens limitatam iurisdictionem accessoriè, & incidenter, de causa diuersæ speciei cognoscere potest.*

35 *Iurisdictione ordinaria concessa, id concessum censetur, sine quo illa explicari non potest.*

36 *Reconuentio an fieri possit, quando iudicis officium imploratur.*

37 *Reconuentio non fit, vbi per viam extraiudicialis iurisdictionis proceditur.*

38 *Reconuentio an locum habeat in causis summarijs.*

39 *In causis executiuis. an fiat reconuentio.*

40 *Reconuentio non fit, vbi præsentatur instrumentum secundum formam ritus: nec quando creditor petit familiam, vt ingrediatur*

tur possessionem vigore pacti executini.

41 *Reconuentio an, & quando locum habeat in causa possessorij, & numero 33. cum plur. seq.*

42 *Spoliatus agens non tenetur aduersario suo respondere, nisi prius restituatur. Quod limita, num 44. 47. & 48.*

43 *Priuilegiatus non vtitur priuilegio suo contra pariter priuilegiatum.*

44 *Possessoria remedia, an dicantur ita priuilegiata contra tertios non spoliantes, sicut contra ipsos spoliatores.*

45 *Possessorium retinendæ datur ei, qui molestatur extra iudicium, secus si in iudicio.*

46 *Causa quælibet possessoria, est summaria.*

49 *Reconuentio, an fiat de possessorio, vbi agitur petitorio.*

50 *Spolium an deducatur in iudicio per viam actionis vel exceptionis, & quæ sit differentia.*

51 *Possessorium recuperandæ intentatum, an suspendatur per exceptionem spolij alterius rei oppositam eo.*

52 *Spoliatus citatus per spoliantem in alia causa, potest contra citationem opponere, & non tenetur comparere, nec respondere.*

53 *Clericus reconueniri potest coram iudice laico.*

54 *Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum condemnari ad expensas.*

55 *Reconuentum an possit renunciare suæ conuentioni, ad impediendum reconuentionem, num. 17.*

56 *Reconuentio, an & quando locum habeat in criminalibus, nu. seq. & num. 61.*

57 *Accusator non admittitur in regno, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur, & num. seq.*

58 *Dispositio l. 1. C. qui accus. non poss. est hodie correcta in regno per constitutionem, si ciuiliter agens.*

59 *Nomen rei, quando receptum dicatur inter reos.*

60 *Reconuentio non fit in criminalibus coram iudice incompetenti, respectu reconuenti, & num 67. 68.*

62 *Reconuentio in regno hodie in criminalibus non procedit, per ritus magnæ curiæ, per quos multæ leges iuris communis sunt correctæ, & constitutionem, si ciuiliter agens, &c.*

63 *Nouum delictum quod dicitur.*

64 *Dispositio l. negandæ, C. qui accusa. non poss. est hodie correcta.*

65 *Reconuentio, an habeat locum, vbi per inquisitionem proceditur.*

66 *Reconuentio de causa ciuili, an fiat per accusatum criminaliter, & econtrà.*

1 SEXTA distinctio principalis in iudiciorum est, quia † iudicium aliud dicitur conuentionale, & aliud reconuentionale. Iudicium conuentionale est illud, in quo prima conuentio deducitur. Iudicium reconuentionale est, in quo deducitur secunda conuentio, quæ fit ex aduerso per reum contra actorem, de quo loquitur, l. cùm Papinianus, & authent. inconsequenter. C de sent. & totus titu. extra, de mut. pet. Est igitur sciendum quo ad practicam huius iudicij reconuentionalis, quòd reus conuentus in iudicio, si debet aliquid consequi ab actore, habet duplex remedium repulsandi actorem. † Primum est, per viam compensationis, quam potest sibi opponere, etiam si esset debitor naturaliter tantum, l. quòd in diem. §. etiam. ff. de comp. Verùm, quia nõ semper datur sibi hoc remedium, quia ita demum habet locum compensatio, si debitum est, ex vtraque parte liquidum. Secus, si ex vna parte tantum sit liquidum, vel si ex vna parte debetur species, & ex alia quãtitas, tunc enim non admittitur compensatio tex. est, & ibi Bald. plenè in leg. fin. C. de comp.

2

ADDITIO. Liquidi ad non liquidũ (vt inquit actor) compensationem minimè fieri, quòd sanè intelligendum est, vt procedat, quando id pro quo compensationem fieri vult, liquidari non potest infra breuem terminum iudicis arbitrio statuendum, sed prolixam indaginem requireret, at secus, si breui termino liquidari posset, quòd totum iudicis arbitrio committetur, vt voluit Bald. in d. l. fin. C. de comp. Pet. Foll. V. I. D.

3 † Illud autem, quòd dixi de debito liquido ad illiquidum, vt non fiat compensatio, limitatur, nisi debitum actoris esset liquidatum per confessionem rei, quia tunc admittitur compensatio de debito rei illiquido, quod venit liquidandum in processu, secundum Bald. in d. l. fin. col. 2. & Abb. in c. cum Ioannes. in 3. no de fid. inst. & r[illegible]

nocessilla, quæ sumitur ex Ecum, qui ff. de iurei. In illis ergo casibus, in quibus cessat remedium compensationis, necesse est recurrere ad secundum remedium, scilicet, reconuentionis, per quod plenius sibi consulitur. † An autem compensatio habet aliquam similitudinem cum reconuentione, vide Bald. in d. l. cùm Papinianus, in fin. C. de sent.

ADDITIO. Debiti per confessionem rei liquidati ad debitum illiquidum admitti compẽsationem (vt vides) receptum est, quòd quidem procedere scias, vt tamen nõ ita indistinctè procedat. sed totum iudicis arbitrio committitur, sicut quando liquidatio foret facta per probationem testium, vel instrumentorum (vt suprà dixi) vt si infrà breuem terminum moderandum posset liquidari, admittatur, alias secus, & ita loquitur Bald. in d. l. fin. si rectè inspiciatur, & ita voluit Cyn. ibidem, vt refert & sequitur do. Abb. in cap. 2. extra de dep. licer in eo casu voluerint Cyn. & Abb. maiorem dilationem debere dari per iudicem ad liquidandũ, quam daretur in alio casu, quando non esset liquidatum per confessionem, sed per alias probationes, ita etiam sit mar. Tiud. in tracta. de comp. in ar. 3. nu. 38. Pet. Foll.

† Super hoc iudicio reconuentionali, pro aliquali introductione ad practicam, proponam discutiendas tres quæstiones. Prima erit, quæ sit natura reconuentionis à principio iudicij, vsque ad fin. Secunda coram quibus iudicibus possit opponi reconuentio. Tertia de quibus causis opponi potest.

Quæstio prima principalis.

REDEO ad primam q. super quo puto considerandam esse eius naturam, quo ad tria. Primò quo ad tempus suæ propositionis. Secundo, quo ad relam suæ prosecutionis. Tertiò, quo ad finẽ suæ determinationis. Quo ad primam considerationem: dico, quod natura reconuentionis est, vt proponatur in principio litis ante litem contestatam in causa conuentionis, tunc enim dicitur vera reconuentio, & pari passu procedit cum ipsa conuentione, & ista est communis opinio omnium doctor. & probatur per glossam cl. sæpè. §. verum in verb. exordiendo verb. sign. & per Phil. Dec. in cons. 110. vlt. quod est in nu. 200. col. 2. & Rol. à V. de mut. pet. quicquid teneat Specu. in titul. de recon. § sequitur, vbi dicit, quòd vsque ad conclusionem in causa potest fieri reconuentio: tamen eius opinio non est vera, scilicet quòd ad hoc, vt pari passu ambulet cũ conuentione. Nam verum est quòd potest fieri post litem contestatam, & in quacunq; parte iudicij, tamen tunc non dicitur vera reconuentio, quia non ambulat pari passu. nec per eam retardatur causa cõuentionis, secundum Philip. Dec. in d. cons. vlt. colum 2. & ita intelligitur tex. in c. dispendia. §. reus de reser. lib. 6. ita etiam declarat Lanfr. in c. sæpè, colum. 3. in fin. vers. sequitur tex. in verbo exordio, &c. de verbo. sign. Potest etiam fieri reconuentio post litem contestatam, dummodo fiat in continenti, ante quàm iuretur de calumnia, ita tenet Bald. in c. cùm venisset. de iud. & Iaſi. in l. non solum. §. morte, colum. 6. ff. de op. no. nun.

ADDITIO Reconuentionem etiam post litẽ contestatam fieri posse (vt vides) constitutum est, differt tamẽ ab ea, quæ fit ante litem contestatam, quia non fit in eas 6 simultaneus processus. † Sed vtrùm dicta reconuentio habeat saltem effectum iurisdictionis prorogatiuum (vt scilicet, post litem contest. ex interuallo possit fieri reconuentio coram iudice, qui aliàs non sit iudex actoris,) in quo quidem varij varia dixêre, vt refert latè Mar. Soc. in cap. ex literis extrà de mut. pet. num. 97. in 7. prin. ar. qui tandem relatis omnibus opinionibus dicit posse concludi, quòd aut quæritur, vtrùm ante litem contestatam, quandocunque possit reconuentio fieri, & dicit, quòd sic, ita tamen si non obsistat qualitas causæ, vel iudicis, vel quid simile, aut quæritur an in ipsa litis contestatione fieri possit? & idem tenendum est, & in hoc dicit, quòd omnes concordant, aut dicit (ipse) quæritur, si potest post litem contestatam fieri, & in continenti? & vbique fieri posse dicunt doctores, aut quæritur, an, & ipsa reconuentio fieri possit post litem contestatam? & in hoc dicit varias reperiri opiniones, quas arbitratur posse reduci ad concordiam hoc modo; videlicet, quòd reconuentio fieri non possit inuito actore, nam per viam propriæ reconuentionis fieri non potest, cùm

cùm simul tractari non possunt, nec etiam per viam impropriæ reconuentionis, scilicet, respectu duntaxat priuilegij prorogationis, nisi ex voluntate actoris. Vnde dicendum esse (inquit) quòd si reus conuenit actorem post lit. contest. ex interuallo & actor contradicit, quòd non sit facta debito tempore, & quòd non vult respondere, nisi coram suo iudice, & hoc casu non procedit reconuentio, etiam respectu prorogationis, quia ad ipsam exigitur consensus prorogationis, quòd arbitratur verum esse, nisi causa esset tempore peritura, vel esset talis causa, quæ indigeret celeritate: aut actor non contradicit, & procedit reconuentio, saltè per viam prorogatiuam, & ita concludit. Pet. Foll.

7 † Quo ad secundam considerationem, scilicet, circa prosecutionem ipsius reconuentionis. Natura eius est, vt pari passu ambulet cum conuentione, & sic fiat simultaneus processus, videlicet, quia eodem tempore, quo lis contestatur in vna, debet contestari in alia, & sic in datione termini probatorij in publicatione, conclusione, & alijs actibus causæ. Verùm prius respondebitur, & fiet actus super conuentione, & post ea super reconuentione, immediatè, ita declarat Bar. in d. auth. & consequenter, col. 2. ver. Tertiò est videndum, &c. C. de sen. per regulam traditam in l. qui prior. ff. de iud. & vide Bald. in d. l. qui prior, vbi pulchrè declarat hanc materiam. Et addit etiam, quòd prius debet allegare Aduocatus actoris, & postea Aduocatus rei, & iste ordo adhibetur etiam in disputationibus, secundū Bald. in l. Nesennius. ff. de neg gest.

ADDITIO. Simultaneo processu causa conuentionis, & reconuentionis termi-
8 nari debet. † Quod verum est nisi esset causa, quæ celeritatem desideraret, & immineret periculum animarum, quia tunc prius decideretur super ea, si de ea constet, per. c. ex cōquæstione, el. j. de rest spol. vel nisi petitio actoris exigeret altiores dilationes, & intricationes, qui tunc deberet differri, & reconuentio antea expediri, & si reconuentio exigeret longiores dilationes, posset expediri conuentio per l. qui prior. ff. de iud. de quo ad saturitatem per Mar. Soc. in ca. prudentiam extra de mut. pet. nu. 17. vbi arbitrabatur ad maximè procedere quando illa causa, quæ posset faciliùs expediri, esset pauperis arg. no. per glo. 2. q. 1. in primis. & vltra di it, quod tunc simultaneo processu debet causa expediri conuentionis, & reconuentionis, quando datur possibilitas expediendi vtranque causam, at secus, si esset aliquod iustum impedimentum, quòd nō posset procedi ad expeditionem talem. Pe. Fol. V. I. D.

9 † Si autem actor nollet respondere super reconuentione, patitur istam pœnam, quia minimè proceditur in causa conuentionis, & denegatur sibi audientia, donec respondeat super reconuentione, ita dicit Spec. in tit. de recon. §. fin. vbi plures allegat, & habetur in c. 1. & 2. de mut pet. & Spec. in tit. de recon. §. videndum, ver. sed nunquid si actor, &c.

10 † Quo ad tertiam considerationem, scilicet, quo ad finem reconuentionis: Breuiter natura reconuentionis est, quòd debet eadem sententia terminari cum causa conuentionis, quia iudex debet vtranque causam inferre in vna & eadē sententia, se ūdum Bart. in d. auth. & consequenter, colu. 2. vers. item dictæ causæ &c. & licet dicas ibi Bar. quòd primò debet ferri vna sententia, & postea alia, non per hoc contrariatur, quia eius sensus est, quòd ambæ causæ debent poni in vna sententia scripta, in eadē charta: verùm primò scribi debet caput cōuentionis, & postea reconuentionis, secundum ordinem ipsarum causarum. Sed vnū post aliud immediatè legi, & proferri debet, vnde quo ad iuris dispositionem, duæ dicuntur sententiæ, quia duo sunt capitula l. etiam ff. de nū in. & l. quædam mulier. ff. fam. ercis. sed quo ad vnam scripturam, & vnicam prolationem, dicitur vna sententia & ita debet intelligi hæc materia, vt declarat Abb. in ca. 1. colum. 4. de mut. pet. &
11 Spec. in tit. de recon. §. videndum, colu. 2. † Istud tamen quòd dicitur de vna sententia, limita procedere, quando de vtraque causa pariter liqueret, secus autem. si prius liquet de vna, quàm de alia, quia iudex potest pronunciare solùm de ea causa, de qua liquet, & supersedere in alia, nec per hoc facit litem suam, quia lege permittente id facit. Ita tenet Abb. in d. cap. 1. colum. 3. de mut. pet. & Specul. in dict. §. videndum, ver sic. & si iudex. Hinc est, quòd si appellatur

retur ab illa prima ſententia lata, puta in cauſa conuentionis, poteſt nihilominùs iudex † procedere ad ſententiam in cauſa reconuentionis, & illa appellatio non ligat manus iudicis in cauſa reconuentionis, quia quoad hoc, cenſentur diuerſæ cauſæ, & non vna: ita tenet Spe. in d. §. videndum, circa fin ver. ſed pone, & habetur per doct. maximè Phil. in fin. col. in c. ſuper eo. el. 1.
12 de app. † Quid autem, ſi iudex nollet procedere pari paſſu in vtraque cauſa, ſed ſolũ in vna procedit prius, vel in vna tantum pronunciat, & non in vtraque, an valeat eius proceſſus ſententia? vel debeat ab eo appellari? Dic, quòd vera concluſio eſt, qđ non per hoc ſententia eſt nulla, nec proceſſus eſt nullus, ſed iudex malè agit, vnde debet appellari tex. eſt in l. 1. §. fin ff. quæ ſen. ſine app. reſcr. per quam ita tenet Spec. in tit. de recon. §. videndum, verſ. & ſi iudex, & Abb. in d. c. 1. colum. 3. in fin. de mut. pet. Robert. Marant. Ven. V. I. D.

ADDITIO. Adde plenè dicta per do. Mar. Soc. in d. c. prudentia, vbi vltra dicit prædicta procedere, quãdo eſſent tales mutuæ petitiones, in quib. data liquidatione, admitteretur ad inuicem compẽſatio, vt quia ambæ conſiſterent in quantitate, ita, quòd vna impediret executionem alterius ratione compenſationis, vt l. neque. C. de compenſ. vbi autem in petitionibus eſſent talia deducta, in quibus non admitteretur compenſatio, & in quibus non videretur procedere, tunc non impediretur alterius executio per not. in l. neque, & in l. ſi conſtat, & in l. fi. C. comp. P. F.

Queſtio ſecunda principalis.

13 Secunda q. principalis, eſt † coram quibus iudicibus habet locum reconuentio. Et ſuper hoc ſunt proponendæ aliquæ qu. Sed pro reſpõſione dicas, quòd regulariter coram omni iudice locum habet, niſi expreſsè reperiatur prohibita, per reg. c. cuius in agendo 3. q. 8. & l. cùm Papinianus, in fin C. de ſent. Primò igitur quæro, an corã iudice delegato habeat locum reconuentio. Dic, quòd ſic, nam vt hoc nõ differt de legatus ab ordinario. c. 1. & ibi Abb. in 1. colum. de mut. pet. & Spec. in titu. de rec. §. 1. verſ. 1. & Bart. in d. auth. & conſequenter, col. pen verſ. quæro, vtrùm iſta auth. & cæ. & Bar. in l. ſi, ff. quòd quiſq; iur. & Bald. in l. neque in fin. C. de comp. Quod intellige, quando delegatus fuit impetratus ad inſtãtiam vnius partis tantũ, puta actoris, quia tunc viget ratio tradita in d. l. cùm Papinianus in fi. ſcilicet, quòd ipſe actor, qui impetrauit iudicem pro ſe, non debet dedignari habere eundem iudicem contra ſe, ſecus eſt quando delegatus fuiſſet electus de conſenſu vtriuſque partis, quia coram eo non habet locum reconuentio, quia ceſſat dicta ratio, ita tenet Bart. in d. authen. & conſequenter in fin. & Abb. in d. ca. 1. col. 1. in fin. col pen. de mut. pet. Item fallit, quando fuit electus motu proprio Principis, quia ſimiliter ceſſat tunc reconuentio, ita tenet Iaſ. in l. 3. in prin. colum fin. ff. quòd quiſq; iur. & ad materiam huius quæſtionis vide vnum dubium, quod tangam, infrà in 5. quæſt.

14 ADDITIO. † Addo enim vera ſunt ea quæ hic dominus Auctor inquit, quòd procedunt non ſolũ per viam propriæ reconuentionis, ſed etiam per viam impropriæ recõuentionis (vt ſi actor vellet reum plurib. actionibus perſonalibus conuenire) nõ poteſt impetrare literas ad diuerſos iudices delegatos c. diſpendia in prin. de reſc. lib. 6. Item procedunt vt ſi voluerit reus durante iudicio, contra actorẽ impetrare literas, tã ſuper conuentione, quã reconuentione, nõ poteſt impetrare ad alios iudices, ſed ad eoſdem benè poteſt, coram quibus per literas actoris fuit conuentus, iuxta text. in c. diſpendia § reus de reſcr. lib. 6. quod quidem adeò procedit, vt ſi impetraret literas delegatorias ad alios iudices, quã electos per actorem, ſi ſunt impetratę ſuper reconuentione fienda, finita lite incepta contra eum per actorẽ, non valet impetratio ipſa, ſed ſi fuerint impetratæ ſuper cõuentione vt finita lite incepta contra eum, poſſint exequi, benè valet impetratio, ſecundũ veram opinionem per Mar. So. in c. ex literis in 4. art.
15 nu. 18. de mut. pet. † Item adeò (vt dixi) dicta procedunt, vt non ſolùm reus recõuenire poſſit actorem ſuper actione orta ante impetratum reſcriptum, ſed etiã orta poſt reſcripti impetrationem ab actore factam, vt dicit, & firmatam reliquit in eodẽ quo ſuprà loco Maria. Soc. num. xix. Item non ſolùm reus poteſt reconuenire actorem coram iudice impetrato etiã per literas apoſtolicas

publicas si sit actor ipse infra vnam dietam, seu duas, à fine dioecesis rei, per c. statutum de reser. in 6. sed etiamsi longiùs distaret, fortè per quinque, decem, vel plures dietas, secundū Spec. in tit. de recon. §. j. vers. quid
16 si aliquis tex. in 3. q. 8. cuius in agendo. † Itē procedunt, vtetsi reus nonulla opposuisset contra rescriptum impetratum per actorem, & succubuisset, nihilominùs reconuentio coram eo fieri posset, secundum Bar. Brissic. in q. vener. 31. Sed Spec. in tit. de recon. §. j. in fin. post Bart. Bris. distinguit, quòd si reus iusto errore ductus dixit rescriptum falsum, vel opposuit talia, aut similia, hoc non obstante poterit reconuenire actorem 2. q. 3. c. paulum, & in c. statuimus de electio. lib. 6. aliàs non poterit reconuenire, de quo per Mar. vbi suprà, numero 21.
17 † Item procedunt adeò, vt si actor vellet desistere à conuentione per eum facta coram delegato, non posset in præiudicium rei volentis reconuenire, & hoc verum est post reconuentionem factam; quia ante factam reconuentionem, potest actor desistere in totum, vt non reconueniatur, secundum Mar. Soc. in loco, de quo suprà, nu. 22.
18 † Item procedunt, vt si actor reconuentus coram Iudice delegato voluerit reconuenire super re non comprehensa in rescripto eundem reum, quia potest, secundum ibid. nu. 22. Item procedunt, & habent locum, siue Iudex sit impetratus per actorem tantùm, siue de communi consensu actoris, & rei, secundum Ioann. de Imol. & Mar. Soc. vbi suprà limitantur, tamen prædicta, vt nō procedant, quando esset talis causa, super qua reus actorem voluerit reconuenire, de qua Iudex delegatus non posset cognoscere absque speciali mandato Papæ, quia tunc non posset fieri reconuentio ipsa 6. q. 4. ca. si Episcopus, & de consi. vtil. ca. j. & ij. & c. pen. de rest. in iateg. & habetur vbi suprà.
19 † Secundò limitantur prædicta, quòd reus conuentus coram delegato tenetur reconuenire, vel literas impetrare ad eundem Iudicem, si vellet reconuenire actorem coram ordinario, quia actorem coram quocunq; ordinario posset reconuenire, sed de veritate videatur Mar. Soc. in loco de quo suprà Petr. Fol. V. I. D.
20 † Secundò principaliter quæro, an coram arbitro habeat locum reconuentio? Dic, quòd communis conclusio est, quòd non; quia ex quo eligitur de consensu vtriusque partis, cessat coram eo ratio, d. l. cùm Papinius in fin. text. est in c. cùm dilectus de arb. per quam ita tenet Bar. in d. auth. & consequenter in fin. & Spec. in tit. de recon. §. j. in princ. & Abb. in d. ca. j. colu. j. & pen. de mut. pet. & in d. c. cum dilectus. Quòd tamen intellige de arbitro voluntario, electo de communi voluntate partium, secus in arbitro iuris, electo ex necessitate statuti ad totam causam; quia coram eo habet locum reconuentio, secundum Abb. in d. c. cùm dilectus, colu. iij. vide stante dispositione regiæ pragmaticæ in regno, quæ incipit, odia, quòd causæ inter coniunctos compromittantur, tales arbitri dicuntur iuris, & coram eis habet locum reconuentio, secundum Abbat. ibi. licet contrarium videatur tenere Abb. in d. c. j. col. pen. de mut. pet. referendo Specul. in titul. de recus. §. effectu, colu. v. versic. sed nunquid. Sed prima opin. verior est, & dictum Spec. procedit in arbitro iuris, deputato ad certum articulū, puta ad cognoscendum de suspicione Iudicis, quia verum est, quòd coram eo non habet locum reconuentio, secus, si est deputatus ad totam causam, vt in exemplo præposito, ita etiam tenet Felyn. in c. fin. colu. penul. in fin. de re iudic. Et ratio patet ad sensum, quia ibi arbitri eliguntur ex necessitate iuris, & habent iurisdictionem à lege, nam ita necessitatur actor litigare coram eis, sicut coram Iudice, vt not. Abb. in c. suspicionis de offic. deleg. quidquid dicat Iason in l. est receptum, colu. fin. ff. de iurisd. om. iud.

ADDITIO. Idem amplissimè sequitur Ioan. Bap. in tractat. de arb. in c. 10. noni libri, & est communis, & vera opinio, & quatenus Auct. inquit, hanc communem opinionem minimè procedere in arbitris iuris, quando sunt electi ad totam causam, at secus, si in certo articulo causæ, id expressè, & latiùs firmatum reliquit d. Mar. Soc. in d. cap. ex literis de mut. pet. nume. 26. in
21 fin. † Sed quid dicemus, an coram arbitris iuris habeat locum laudatio in auctorem, quæ habet locū in iudicijs ordinarijs: hunc casum Salerni habui in facto, & non potui in specie reperire, sed dicebam quòd non, per rationes, de quibus in reconuentione, & per rationem: quia compromis-

sum non egreditur personam, seu rem in compromisso comprehensam, l. non distinguemus, §. de officio ff. de recept. arb. nam quomodo possent arbitri condemnare auctorem laudatum, qui non compromisit, & hæc de plano procederent in arbitris simplicibus, ex quo per compromissum liberatur auctor laudatus, vt l. si dictum fuerit, §. si compromisero, ff. de euict. quando magis dicendum est, quòd non habet locum laudatio in auctorem, sed dubium est de arbitris iuris electis secundum formā regiæ pragmaticæ, & tamen idem dixi, & obtinui, sed cogitandum relinquo. Vide, quæ latè dixi infra in quinto membro iudicij in princ. Petr. Foll. V. I. D.

22 † Quam autem iurisdictionem habeant isti arbitri iuris, scilicet ordinariam, vel delegatam? Dic, quòd veritas est, quòd nec ordinariam veram, & nec delegatam habent, sed quandam tertiam speciem iurisdictionis similem, & æquiparatam delegatæ iurisdictioni potius, quàm ordinariæ: ita tenet Bald. in consil. 90. & consil. 460. in j. volum. & Petr. Phil. Corn. in consil. 54. col. ij in litera M. in 2. colum. & Bald. in l. apertissimi, colum. fin. versic. iiij. quæro, & in l. fin. in 4. not. C. de iudic. & ibi etiam Barto. & Ang. & tangit Felyn in cap. fin. colum. penult. in fin. de re iudic. & probatur in cap. ab arbitris, & ibi not. de offic. deleg. libr. 6. vbi probatur etiam, qd' ab illis arbitris iuris, debet appellari ad principem, & sic ad legem animatam, ex quo à lege habent iurisdictionem, & de materia illius pragmaticæ, odia, vide quòd plenè dicam infra in sexta parte huius tractat. in secunda parte iud. in verbo compromissum.

23 †Tertiò principaliter quæro, an coram iudice prorogato habeat locum reconuentio, gloss. Barto. & communiter docto. in l. est receptum, ff. de iur. omn. iudic. tenent, quòd sic, per illum text. Ego tamen ita distinguerem. Quædam est prorogatio, quæ fit per submissionem vnius ex litigantib. vt quando maior, vel æqualis, sponte se submittit iurisdictioni alicuius iudicis, conueniendo aduersarium suum coram eo, & tunc habet locum reconuentio. Ita procedit d. l. est receptum, cum ibi not. & ratio patet, quia tunc procedit ratio d. l. cùm Papinianus: nam actor submittendo se, elegit illum iudicem pro se, non debet dedignari habere eundem iudicem contra se. Quædam verò est prorogatio, quæ fit de communi consensu partium, iuxta l. si conuenerit, ff. de iur. omnium iudic. & l. j. & 2. ff. de iud. & l. j. C. de iur. omnium iudic. & c. significasti, & ibi Abb. de for. compet. & coram tali iudice prorogato, dico quòd non habet locum reconuentio, & licet non inuenerim de hoc decisionem in terminis, tamen per bona similia potest decidi iste casus. Primò, quia cessat ratio d. l. cùm Papinianus. nam talis iudex prorogatus non fuit electus ab actore solùm, sed ab vtroq;. Secundò, per ea, quæ dicimus in delegato electo de communi consensu, coram quo non habet locum reconuentio, per ea, quæ dixi suprà in prima quæst. huius distinctionis. Tertiò, per ea, quæ dicimus de arbitro, coram quo cessat reconuentio, eo, quia de communi consensu partium eligitur, secundum Barto. in d. authent. & consequenter, in fin. & per ea, quæ not. Abb. in c. cùm dilectus, de arbi. & cum ista distinctione intelligo ea, quæ notantur in d. l. est receptum maximè per Iaſ. ibi in fin. colum.

ADDITIO. De hoc legito Marſ. Soci. in c. ex literis de mut. pet. num. 13. Pet. F.

24 †Quartò quæro, an coram iudice appellationis habeat locum reconuentio. Communis conclusio est, quòd non, secundum Bart. in d. authen. & consequenter, col. fi. & ibi etiam Bald. col. iij. vers. quæro nunquid in causa, &c. Intelligendo, scilicet, quando iudex appellationis aditur ex necessitate, propter iniuriam quam putat appellans sibi esse factam. idem tenet Inno. in c. j. de mut. pet. & Bald. in l. per hanc, col. fi. C. de temp. appell. & domini de Ros. in dec. 61. in antiquis, & Bald. in l. ij. §. ei quoque. ff. de iud. & Spec. in titul. de recon. §. nunc dicamus, versicu. sed nunquid coram iudice, & mouentur per text. in d. l. ij. §. ei quoque, & l. ad cognitionem. ff. ex quibus cau. in poss. eat. & l. j. ff. eum, qui app. in procur. defendi. Quod confirmo vrgenti ratione. † Appellatio reducit causam ad illum pristinum statum, in quo erat causa principalis post litem contest. tex. est & ibi Bar. & Bald. & cōmuniter doct. in l. ita demum. C. de procur. sed post litem contest. non habet locum reconuentio, secundum communem opin. vt

25

suprà

suprà fuit dictum, ergo sequitur, quòd coram Iudice appellationis non potest habere locum, scilicet, vt sortiatur priuilegium, & naturam reconuentionis. Minimè potest habere locū sine dicto priuilegio, quia iudex secundarum causarum, censetur incompetens, quo ad primam causam, quæ non est sibi deuoluta parte inuita, vt tenet Bald. in d.l. per hanc, colu. fin. & in d.auth. & consequenter, col. v. Limita tamen istam cōmunem conclusionem procedere, quando appellatur post litem cōtest. puta à diffinitiua sententia, quia tunc vrget ratio prædicta: Secus esset, si appellaretur ab aliqua interlocutoria ante litem contest. nam tunc distingui debet: Aut iudex appellationis confirmauit primam interlocutoriam, & tunc ex quo causa remittitur iudici à quo non habet locum reconuentio coram iudice ad quem, ex quo minimè causa conuentionis coram eo remanet. Aut iudex appellationis retractauit interlocutoriam pronunciādo benè appellatum, & malè iudicatum.

ADDITIO. Adde dicta per Innoc. & Ang. in l.ij §. legatus. ff. de iud. & Inn. in ca. cùm nobis de elect. & Alex. in auth. & consequenter, C. de sent. & interl. omn. iud. & Card. in cl. sæpè. §. q. x. de verb. signi. & plenissimè legito Maria. Soc. in d.ca. ex literis, num. 95. vbi aliter distinguit, & tenet quando auct. hic. Petr. Foll. V. I. D.

26 † Et tunc ex quo etiam causa principalis deuoluitur ad iudicem appellationis, vt est text. in ca. vt debitus, & ibi Abb. col. pen. & fin. de appel. & ibi etiam Philip. plenè in penult. charta, & fin. est tex. & ibi per docto. in c. cordi. §. post hoc. & in c. cum appellationibus de appellat. libr. 6. & Barto. in l. eius in fin. ff. de appella. recip. dicendum est tunc habere locum reconuentionem, ex quo fumus ante litem contestatam, & sumus in causa principali. Ita subtiliter considerando tenuit Ioā. And. in c. j. de mut. pet. quem ibi sequitur Abb. in antepenult. colu. vers. 3. quæro, &c.

27 † Secundò, limita prædictam conclusionem procedere in appellatione iudiciali. Secus est, quando appellatur extraiudicialiter, quia ex quo ille iudex tunc principaliter aditur, habet coram eo locum reconuentio, ita tenet Specul. in tit. de recon. §. nunc dicamus, versicul. sed nunquid coram, in fin. quem sequitur Abb. in d. ca. j. de mut. pet. in penult. colum. in princip. Et de materia huius appellationis extraiudicialis, & in quibus differat à iudiciali, vide plenè per Abb in cap. bonæ memoriæ, colum. j. & ij. de appelat. & ibi etiam Philip. & in cap. cùm sit, eodem tit.

28 † Quintò quæro, vtrùm coram iudicibus particularibus ad certa negocia vel personas deputatis per legem, vel statutum, habeat locum reconuentio: Exemplum potest poni in iudicibus mercatorum, vel alterius artis, seu negocij, de quibus loquitur l. fin. C. de iur. omn. iudic. similiter potest poni exemplum in iudicibus scholarium, qui habent tres iudices speciales, vt in authent. habita. C. ne fil. pro patr. super istâ quæstione. Ant. de Butr. in cap. de mut. pet. tenet, quòd non habet locum reconuentio, sed Abb. ibi in penul. & fin. colu. melius loquitur. Nam quo ad istos iudices mercatorum, & alios similes deputatos certo collegio, tenet indistinctè, quòd habet locum reconuentio, quando talis iudex eligitur per actorem, & est ratio, quia eorum iurisdictio est prorogabilis, vt sentit Barto. in l. j. ff. de iudi. vnde tanto facilius prorogatur per reconuentionem, secundum eum. Ergo istud confirmo bona similitudine. Nam delegatus ad vnam causam specialem, extendit suam iurisdictionem ad aliam causam, per viam reconuentionis, vt dixi suprà, in prima quæstione huius distinctionis. Ergo eodem modo, & isti iudices speciales, dato, quòd sint deputati ad certam speciem causarum, debet eorum iurisdictio extendi ad alias causas, per viam reconuentionis. Quo verò ad iudices scholarium, tenet Abb. in d. cap. j. colum. fin. quòd si quis conuenit scholarem, coram actore, & scholaris patiatur se ibi conueniri, poterit reconuenire actorem coram eo. Si verò scholaris non patitur ibi conueniri, sed declinat forum, & petit se remitti ad Episcopum, tunc coram Episcopo non poterit actorem reconuenire, ex quo ille iudex non fuit electus per actorem, sed per ipsum scholarem conuentum: vnde cessat ratio d. l. cùm Papinianus, in fin. C. de sentent. Et hanc opinio. in effectu tenet Bald in d. auth. habita, colu. 8. versicul. v. quæritur, &c. licet idem Bald. videatur tenere contrarium in d. authent. &

consequenter, in fi. tamen opinio Abb. magis placet, cùm fundetur per bonam rationem, scilicet, cuius in agendo, &c. per d. l.
29 cùm Papinianus. † Ad vnum tamen volo, quòd aduertant hi, qui habent subtile ingenium, inquantum modo in hac quæstione, & plenius suprà in prima quæst. huius distin. dixi, coram Iudice delegato ad vnam causam particularem, habet locum reconuentio. hic insurgit difficile contrarium, de legatus habet iurisdictionem limitatam, & non extendibilem, nisi ad personas, & causas in delegatione contentas, adeò quòd eius iurisdictio non potest per alios prorogari, nec quo ad alias causas, quia quo ad alias causas & personas, remanet priuatus. text. est, & ibi Abb. in cap. P. & G. de offi. del. sed per reconuentionem prorogatur iurisdictio Iudicis, secundum Bal. in auth. & cõsequenter, col. ij. in prin. C. de sent. quia per eam fit competens, qui non erat, vt no. Specul. in tit. de iud. dele. §. sequitur, vers. item ad eius, & in tit. de comp. iud. adi. §. j. versi. nouus, & patet ad sensum per ea maximè, quæ dicimus in clerico reconuento coram iudice laico, vt infrà dicam. Ergò coram delegato non deberet habere locum reconuentio, quia eius iurisdictio prorogari
30 non potest. † Puto ad hoc contrarium posse responderi. Primò, quòd prorogatio iurisdictionis potest considerari duplici modo. Quædam enim est prorogatio voluntaria, & ista non potest fieri coram delegato. Ita loquitur d. cap. P. & G. Quædam est prorogatio necessaria, quæ fit contra inuitum ex necessitate legis, prout est illa, quæ fit per reconuentionem, & ista potest fieri, nam reconuentio inducit quandam necessitatem reconuento, vt respondeat coram iudice non suo, & sic reconuentus prorogat iurisdictionem, non sponte, sed ex necessitate. Secundo modo potest responderi, quia causa reconuentionis dicitur esse connexa cum causa conuentionis, quod patet, quia non potest coram diuersis iudicibus ventilari, vt est tex. in d. auth. & consequenter, & l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuæ, ff. de iurisd. omn. iud. vnde ratione istius connexitatis, potest delegatus de ea cognoscere maximè, quia agitur inter easdem personas, & causa reconuentionis venit consecutiuè ad causam conuentionis, & accessoriè: ita expressè tenet Abb. in d. c. j. col. vj. versic. item iurisdictio prorogata, &c.
31 de mut. pet. † Sed quando delegatur alicui aliqua causa principalis, censetur sibi delegata omnis causa, quæ venit accessoriè, & consecutiuè ad illam causam delegatam; vt not. Abb. in c. debitus, col. 9. in fi. vers. in glo. penult. & c. de app. & ibi etiam Phil. in vlt. car. vers. sed dubitatur. &c. per tex. in c. prudentiam, in fin. de offi. deleg. V. pf n 193-4-12
32 † Sextò quæro, vtrùm coram iudice deputato ad certam speciem causarum, habeat locum reconuentio de alia causa diuersæ speciei. Exemplum in iudice causarum criminalium, an possit fieri reconuentio de causa ciuili, & econtrà coram iudice causarum ciuilium, an possit fieri reconuentio de causa criminali, vel liberali, vel de causa maioris summæ, quã poterat cognoscere, gl. in d. auth. & consequenter, in gl. 2. tenet, quòd sic, quam ibi sequitur Bal. per l. quoties. C. de iud. & videtur probari in l. si idem cum eodem, §. quòd si mutuæ. ff. de iurisd. omn. iud. contrarium tenet Spec. in titu. de recon. §. j. versicu. quid si coram, & §. nunc dicamus, versic. & trad. Et hanc contrariam partem tenent Innoc. Host. Ioann. Andr. & Canonistæ in d. ca. j. de mut. pet. pro quibus facit ratio, quia prorogare iurisdictionem, est extendere eam, adeò quòd eadem dicitur iurisdictio prorogata, quæ prior erat, l. sed si manente, ff. de procurat. & not. Alex. in l. iiij. in princip. ff. de damn. inf. & sic quando tractamus de prorogatione iurisdictionis, est necesse quòd præsupponamus iurisdictionem esse talem, qualem iudex prorogatus habebat, aliàs in suos subditos in similibus causis, aliàs prorogatio, non, videlicet de tali causa, quàm in suos subditos non poterat expedire, quia quo ad illam, caret omni iurisdictione: & sic iurisdictio, quæ non est, non potest prorogari, ita tenet Alexand. in l. testamenta omnia, C. de testament. & Abb. in d. ca. P. & G. colum. antepen. versic. venio ad sextam, & c. de offi. delegat. & Bart. in l. j. versic. venio ad tertiam, & c. de iud. vbi exemplificãt in iudice maleficiorum, cuius iurisdictio non potest prorogari, quo ad causas ciuiles, quia sunt causæ diuersæ speciei, & talem iurisdictionem non habet in suos subditos. Et istam partem tenet Ang. in consil. 162.

fil. 162. col. 2. versicul. in causis, &c. Quid ergo erit tenendum? Barto. in d. authen. consequenter, col. 2. circa fin. facit vnam distinctionem inter causas, de quibus poterat fieri prorogatio, partibus volentibus, & hoc ipsum nota, vt ibi per eum. Et ipsum de verbo ad verbum sequitur Abb. in d. cap. 1. colum. 13. vers. quæro secundo, &c. de mut. pet. & ante eum ista fuit originalis opinio Iac. But.

Ego autem reassumo plenius veritatem huius quæstionis, per vnam ampliorem distinctionem, per quam habebuntur omnes veræ conclusiones, quæ possunt cadere in hac materia, & dico sic. Aut iudex non potest cognoscere de aliqua causa propter priuilegium personæ litigantis, aut propter priuilegium ipsius causæ, quia iurisdictio est limitata iudici, quo ad certas causas tantùm certæ speciei vel summæ, ita qd ad alias causas diuersæ speciei, vel maioris summæ se non extendat. Primo casu, vera conclusio est, quo procedit reconuentio, ex quo persona priuilegiata elegit illum iudicem pro se, debebit eundem habere contra se, non obstante eius priuilegio, quia natura causæ id patitur, hoc probatur in l. est receptum iuncta gloss. & ibi per Doct. ff. de iurisd. omn. iud. Probatur etiam per id, quod dicimus de clerico, nam iudex laicus non cognoscit de causa clerici conuenti propter priuilegium personæ, c. si diligenti, de for. comp. & tamen per viam reconuentionis benè cognoscit secundum magis communem opinionem, quam infra tenebo.

33 † Secundo casu principali, scilicet, quando obstat priuilegium causæ, distinguo aliter, quã dicit Bart. nam distinctio Bart. & Abb. implicat obscuritatem, dum dicit, aut est talis causa, de qua posset iudex cognoscere partibus volentibus, aut non: quia adhuc remanet dubium, quæ est illa causa, & Bar. non clarè declarat huiusmodi causas, vnde ego clariùs distinguo sic. Aut causa de qua fit reconuentio, est de specie causarum, de quibus potest cognoscere iudex, differt tamẽ ab illis in sola quantitate, & sic per plus, & minus, & tunc habet locum reconuentio, ita loquitur tex. in d. l. si idẽ cũ eodem. §. quod si mutuæ, nam iudex pedaneus infimus, non cognoscit de causis ciuilibus, & à trecentis aureis suprà, vt in §. & iudicare, in auth. de dif. ciu. & tamen per viam reconuentionis potest de illis cognoscere, vt d. §. quòd si mutuæ, quia dato, quòd sit maior causa, tamen est de specie causarum ciuilium, de quibus cognoscit, quia est causa pecuniaria: & de re ad rem, seu de quantitate ad quantitatem, potest fieri prorogatio iurisdictionis, secundum Abb. in d. cap. P. & G. colum. 4. vers. venio ad secundum, &c. de offic. dele. & est tex. expressus in d. l. de qua re. §. j. ff. de iu. tunc enim benè extenditur iurisdictio de simili causa ad similem. Aut causa, de qua fit reconuentio, est de specie aliarum causarum penitus separata ab illis, de quibus potest cognoscere. Exemplum si coram iudice causarum criminalium, fit reconuentio de causa ciuili, vel coram iudice seculari, fit reconuentio de causa spirituali, vel coram iudice pedaneo, fit reconuentio de causa meri, vel mixti imperij, vel de causa liberali, de quibus causis non posset principaliter cognoscere, le. solemus, §. latrunculator. ff. de iud. & l. 2. C. de ped. iud. & tunc reconuentio locum non habet. Ita procedat opin. Canonist. in d. cap. 1. & hoc voluit in effectu Bart. in d. authent. & consequenter, & ratio est, illa quam suprà tetigi, per not. per Alexand. in d. l. testamenti omnia C. de testam. & Alb. in d. cap. P. & G col. antep. ver. venio ad sextam. quia cùm in similibus causis non habeat iurisdictionem in suos subditos: non potest iurisdictio, quæ non est, prorogari, seu extendi, & ex consequenti, minimè per reconuẽtionem extenditur, quæ est species prorogationis, vt dicit Bald. in d. auth. & consequenter, col. 2. in princ. est etiam & alia ratio, quia huiusmodi causæ sunt præiudiciales, & vna facit alij præiudicium, quia in vna proceditur, & in alia supersedetur, ergò non potest habere locum reconuentio, cuius natura est, vt in vtraque causa æqualiter procedatur, & hanc rationem ponderat Bart. ibi. & Abb. in d. cap. j. col. antepen.

34 in prin. de mut. pet. † Sed contra prædicta posset instari, nam iudex habens limitatam iurisdictionem, non potest cognoscere de causa diuersæ speciei, verùm est principaliter, sed accessoriè & incidenter benè potest, vt d. l. quoties. C. de iud. & notat Bald. & Paul. de Cast. in d. leg. solemus, §. latrunculator. ff. de iud. & Barto. in leg. interdum. §.

qui furem. ff. de furt. Sed causa reconuentionis venit incidenter, & accessoriè ad causam conuentionis, vt dicit Abb. in d. cap. 1. col. 6. vers. item iurisdictio, &c. de mut. pet. Ergo in omnibus prædictis exemplis deberet habere locum reconuentio, ea ratione attenta, quia venit accessoriè. Istud videtur difficile contrarium, cui non reperio dari aliquod responsum per aliquem doc. puto tamen posse sic responderi. † Quando conceditur alicui iurisdictio ordinaria, censetur concessum, omne id, sine quo iurisdictio illa explicari nō potest, etiamsi illud sit maius concesso, dummodò de eadem sit specie, ita tenet Bart. in l. 2. colu. j. circa fin. ff. de iur. omn. iud. vnde si coram iudice infimo, ventiletur quæstio de hæreditate, & ex aduerso non per viam reconuentionis, sed per exceptionem opponatur quæstio status, ille Iudex cognoscit de ea, quia aliàs non posset decidere quæstionem hæreditatis, nisi prius cognosceret de causa status, & sic cognoscit, sed non pronunciat super causa status, sed super hæreditate, l. j. C. de or. iud. vnde de isto incidenti, & accessorio cognoscit ex potestate sibi data à lege, quia alias suam iurisdictionem in causa pecuniaria explicare non posset, d. leg. 2. & hoc est, quod voluit innuere Specul. in tit. per reconuent. §. nunc dicamus, versic. & trado, dum respondet ad d. leg. quoties, & ita procedit d. l. quoties, quia illud est quoddam accessorium, seu incidens necessarium, sine quo non posset decidi causa principalis, vnde intrat iurisdictionem iudicis infimi, dato, quòd sit maius, quàm sit sua iurisdictio ordinaria, ex quo eiusdem speciei, intelligo quo ad hoc, scilicet, quia est simplicis iurisdictionis, sicut aliæ causæ pecuniariæ, secundum Bar. in leg. imperium, colu. fin. ff. de iurisd. omnium iudic. potest tamen diuersæ speciei dici: quia non est causa pecuniaria, sed liberalis, & priuilegiata, vt leg. 3. in fin. C. de ped. iud. & ita declarato id, quod dixi supra, dum appellaui hanc causam, est diuersæ speciei, ne videar contrariari dictis Bart. in d. l. ff. de iur. omn. iud. Sed si per viam reconuentionis vellet aliquis obijcere quæstionem status coram Iudice pedaneo, non ad effectum excipiendi, hoc non potest fieri, quia non potest ista reconuentio ire pari passu cum causa pecuniaria, ex quo est 35 præiudicialis. Item tunc sine ea posset Iudex decidere causam conuentionis, quia non viget illa necessitas, de qua suprà, & hæc sit prima conclusio, per quam est datum responsum ad d. l. quoties.

Pono secundam conclusionem pro responsione ad alia contraria. Quando incidens oritur ex eodem facto, ex quo oritur principale: tunc Iudex incidenter cognoscit de eo, dato, quòd sit diuersæ speciei, ita loquitur dictum Bal. & Paul. Cast. in d. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud. & Inno. in c. cùm oporteat, de accus. scilicet, quòd Iudex maleficiorum incidenter, condemnat ad rei restitutionem, nam illud ciuile oritur ex eodem crimine, & sic Iudex, qui cognoscit principaliter de crimine, potest cognoscere de hoc incidenti ciuili, quia habet originem ex eodem fonte, sed reconuētio non habet originem ex eodem fonte, quia venit ex parte contraria, vnde si tu accusas me de furto coram Iudice maleficiorum, ego reconuenio te, ad decem, ex causa mutui, vel ad aliud ciuile, istud habet originem ex diuerso fonte, meritò iurisdictio non se extendit, cùm sit quid separatum à causa principali conuentionis, & ideò cessat reconuentio, quia etiam prorogatio cessat, secundum Alex. in d. §. latrunculator, in addit. ad Bart. vltrà quod vrget ratio, scilicet præiudicij, propter quod non possunt ambo decidi. Illud ergo quod dicitur, qd Iudex cognoscit incidēter de causa, de qua principaliter cognoscere non potest, intelligo, quando illud incidens erat tale, sine quo causa principalis non posset expediri, vel quando oriebatur ex eodem facto, ex quo oritur principale, per prædicta.

Quæstio tertia principalis.

VENIO ad tertiam quæstionem principalem, quæ est de quibus causis potest opponi, seu fieri reconuentio. Et breuiter dico, quòd regulariter de omnibus causis fieri potest: nisi quatenus reperiatur expressè prohibita, le. nec non, §. quòd eis. ff. ex quibus cau. maior. vnde expedeam hanc materiam 36 per aliquas dubitabiles q. †. Primò igitur quæro, vtrùm quando imploratur officiū Iudicis, possit implorans coram eodem Iudice reconueniri, gl. in l. sed si restituatur, ff. de iud. tenet, quòd non habet locum reconuentio, & illam sequitur Lud. Ro. ibi & Iaſ.

in

in d. l. nec quidquam, §. vbi decretum, colu. pen. ff. de offic. proconſ. In contrarium tamen eſt veritas, & hanc contrariam partem tenet Bart. in d. l. ſed ſi reſtituatur; & Bart. in authen. & conſequenter, col. fi. C. de ſent. & Abb. in c. j. col. pen. ver. quartò quæro, de mut. pet. & per tex. in l. j. in fin. ff. de var. & extraord. cogn. &. Specu. in tit. de recon. §. nunc dicamus, ver. ſed numquid habet locum, &c. Quod intellige verum, quando officium Iudicis imploratur principaliter: ex quo tunc ſuccedit in locum actionis, le. Quintus. ff. de annu. leg. & c. fin. de offi. iud. ſecus, ſi incidenter imploratur, quia tunc non habet locum reconuentio. Ita communiter tenet doct. in locis prælegat. & Laſ. in l. j. colu. 7. in prin. ff. de iur. om. iud. Item limita, niſi officium iudicis imploraretur ſuper eo, quod requirit celeritatē, quia tunc ſuſpenditur reconuentio, & expeditur cauſa requirens celeritatem, ita dicit Bald. in rubr. extra de offic. iud. colu. fin. Non tamen intelligas, quòd reconuentio tollatur in totum, quia imò procedit etiam in cauſis requirentibus celeritatem, & in cauſis ſummarijs, quo ad prorogandum iudicem, non tamen vt eadem ſententia terminetur, quādo vna cauſa eſt ordinaria, & alia ſummaria, text. eſt & ibi Bald. in l. ſed hæ. §. non ſolùm ff. de procur. & not. Bart. in d. auth. & conſequenter, colum. pen. in fi. & Abb. in d. c. j. colum. 7. de mut. pet.

ADDITIO. Adde dictis hic per dominum Auctorem, & infra, ea, quæ congerit Marſil. Soc. in d. cap. ex literis de mutua petiti. numer. 44. vbi facit regulam, & demum dat infinitas limitationes, ex quibus dictis habes veritatem omnium dictorum per d. Auctorem, tam hic, quàm in omnibus infrà dictis. Petrus Follerius V. I. D.

37 † Item limita notabiliter non procedere, quando officium Iudicis imploratur, non in formam iudicij, ſed per modum actus extraiudicialis: quia tunc non habet locum reconuentio. Exemplum, ſi petitur teſtamentum aperiri, vel donationem inſinuari, vel ſi aliquis petit à Iudice familiam, vt poſſit tutè acquirere, & manutenere ſibi poſſeſſionem, vel aliud ſimile: ita tenet Bald. in d. cap. j. colum. fin. de contro. feu. apud pares, & Soc. in conſil. 167. colum. fin. ver. concludo, &c. in 2. volumine.

Et ex hoc infero ad nouam practicam in regno, quòd ſi quis ſpoliatus ab aliqua perſona eccleſiaſtica, intentaret remedium traditum per capitulum Regni, quod incipit, Omnis prædatio, & aliud, Ad regale faſtigium, & aliud, Finis præcepti charitas, adeundo, ſcilicet, iudicem ſecularem, vt defendat ipſum à tali violētia, & in poſſeſſionem reſtituat, in tali caſu non haberet locum: ex quo Iudex aditur, non per viam ordinariam, nec iudicialem, ſed per viam defenſionis extraiudicialis, vt plenè traditur in deciſ. 2. & deciſ. 23. conſil. Neapoli. Et hanc limitationem repete ad ſequentem
38 quæſtionem. † Secundò, iuxta hoc quæro, an in cauſis ſummarijs habeat locum reconuentio: veritas dependet ab his, quæ modò dixi in quæſtione præcedenti, & breuiter dic quòd ſic, ſed quo ad proſecutionem ſit hæc diſtinctio, videlicet, Aut ambæ cauſæ ſunt ſummariæ, & ſine dubio procedit reconuentio. Aut vna eſt ſummaria alia plenaria, & tunc valet reconuentio, quoad Iudicem prorogandum, non tamen quoad hoc, vt ambæ cauſæ eadem ſententia terminentur, niſi parte volente. Ad hoc allego omnes deciſiones ſuprà modò allegatas in præcedēti quæſtione ante fi. maximè Bald. in l. ſed & hæ. §. non ſolùm. ff. de proc. & ita debet intelligi, quod not. Specu. in tit. de reconuen. §. nunc dicamus, verſ. ſed nec habet, & Bart. in l. fin. ff. de var. & extra cog. & Bald. in l. & ſine, ver. & ideò dicit lex
39 &c. C. ad Treb. † Tertiò, ſucceſſiuè quæro, an in cauſis executiuis habeat locum reconuentio. Breuiter dico, quòd non, ſecundum Bal. in d. authen. & conſequenter, colum. 3. in ver. quæro, numquid, &c. vbi dicit, quòd ſi petitur executio inſtrumenti confeſſionari, non habet locum reconuentio, & Specul. in tit. de recon. §. nunc dicamus, verſ. ſed quid ſi agebam, &c. & ibi idem dicit, quando agitur ex depoſito. Adde Bald. in l. 3. in j. not. C. qui ad lib. proc. non lic. vbi dicit, quòd ille, qui confitetur debitum, non poteſt actorem reconuenire, & eſt ratio, quia in confeſſum partes Iudicis non ſunt in alio, niſi in præcipiendo, vt ſoluat, habetur enim pro condemnato, leg. vnica, C. de conf. & quod dixi ſuprà, quando agitur ex depoſito, non habet locum reconuen-

uentio, adde, quòd idem tenuit Barto. in d. authen. & consequenter, colum. 4. in prin. versic. quæro vtrùm liceat actori, &c. & ratio, quia instrumentum depositi, habet executionem paratam, leg. si. quis. C. dep. sed contrarium videtur tenere Bald. in d. leg. si quis. versi. vlteriùs no. &c. vbi dicit, q[uo]d quando agitur ex deposito, non habet locũ compensatio, sed reconuentio sic, non tamen differtur liquidum propter non liquidum, sed reseruatur id, quod probandum est. Puto tamen posse concordari hanc contrarietatem. s. vt non habeat locum reconuentio in deposito, vt pari passu ambulet, quia non debet supersedere liquidum, propter illiquidum, benè tamen potest fieri reconuentio, quo ad effectum prorogationis, vt postea procedatur in ea, & ita loquitur opin. Bal.

40 prout dixi supra in præcedenti q. † Et per prædicta infero, quòd quando præsentaretur in Regno. instrumentum criminaliter via extraordinaria secundum formam, & ritus magnæ curiæ, non haberet locum reconuentio, cùm illa fit via executiua, & extraordinaria per prædicta. Secundò infero, quod quando creditor vigore instrumenti continentis pactum de capiendo, vellet propria auctoritate capere possessionem debitoris pro debito, & peteret familiam iudicis pro habenda possessione, ex quo iste actus executiuus, & extraiudicialis, non haberet locum reconuentio per ea quæ not. Bald. in cap. j. colum. fin. de contr. feud. apud par. & Soc. in consil. 63. col. fin. versi. 2. concludo, &c. in 2. volu. & dixi su-

41 prà in præcedenti quæstione. † Quartò quæro, an in causa possessorij habeat locum reconuentio. Reassume veras conclusiones, & dicas sic. Aut actor agit possessorio recuperandæ, & reus vult eum reconuenire: & tunc aut reconuentio est de possessorio, aut de petitorio, primo casu non admittitur reconuentio, nisi de possessorio pariter priuilegiato, vt quia reus reconuenit actorem de alio possessorio recuperandæ, & sic de spolio pariter priuilegiato alterius rei, non eiusdem: tunc procedit reconuentio, ca. super spoliatione de ord. cog. & ibi Abb. in j. no. in 4. colu. circa fin. Si verò reconuenit de alio possessorio, puta adipiscendæ, vel retinendæ, nõ procedit reconuentio, quia non est priuilegiatum, vt ibi habetur. Secũdo casu, quando reconuentio fit de petitorio, dicas indistinctè, quòd non procedit, per text. in d. cap. super spoliatione, & not. Abb. in cap. j. colum. 7. de mut. pet. & Spec. in titu. de recon. §. nunc dicamus, ver. item excepta. & versi. seq. & ita debet intelligi, & declarari, quod dicit Bart. in d. authent. & consequenter, colu. pen. in prin. vbi dicit simpliciter, quòd agens ex spoliatione, non potest reconueniri, nisi prius restituatur,

42 per leg. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. † Et prædictorum ratio est, quia agens ex spolio non tenetur in aliquo respondere aduersario suo, nisi prius restituatur, cap. frequens, de restit. spol. libr. 6. & cap. cùm dilectus, de ord. cog. & d. c. super spoliatione, & ibi Abb. & d. leg. si quis ad se fundum, & propterea non proceditur super reconuentione, ante restitutionem.

Sed quandò reconuentio est de alio spo-

43 lio, tunc ideò procedit, † quia priuilegiatus non vtitur priuilegio suo contra pariter priuilegiatum, secundum Abb. in d. cap. super spoliatione, col. j. versi. ex hoc, &c. vbi plus dicit in 3. not. quòd non solùm debet spoliatus restitui ad rem, qua fuit spoliatus: verùm etiam debet plenariè restitui ad fructus, & expensas litis, ante, quàm teneatur respondere, & idem tenet Abb. per illum tex. in cap. accedens, el. ij. versi. no. spoliatum, &c. extra. vt lite cont. Quod no-

44 ta, quia est quotidianum in practica. † Limita tamen prædictam conclusionem procedere, quando reconuentio opponitur per ipsum spoliatorem, qui immediatè spoliauit, vel spoliari mandauit contra spoliatum, quia tunc verùm est, quod non tenetur respondere, nisi prius restituatur, secus est, quando ageretur contra eum, qui non spoliauit, sed est tertius possessor illius rei, qua fuit quis spoliatus, & conuenitur possessorio recuperandæ, puta remedio, c. re integranda, vel alio simili, iuxta ca. sæpè de restit. spol. quia tunc procederet omnis reconuentio, & tenetur actor respondere, ante, quàm restituatur, quia ista remedia possessoria contra tertios non spoliantes, non sunt ita priuilegiata, sicut contra ipsos spoliantes. Ita in terminis tenet Abb. in d. capit. cùm dilectus, colum. 3. de ord. cog. per multas rationes ibi adductas per eum, sed contrarium videtur tenere Barto.

in le.

in l. si coloni. C. de agr. & cens. lib. xj. & Alex. in cons. 77. col. 1. vers. & sicut, & col. fi. in fi. 3. vol. vbi dicit, quòd possessorium recuperandæ est priuilegiatum, siue interuenerit violentia, siue non, & loquitur propriè de remedio dicti c. reintegranda. Pro prima opin. Abb. ponderatur tex. in d. c. super spoliatione, in ver. spoliatoribus, & ibi Abb. in 2. not. vbi dicit, quòd spoliatoribus non tenetur respondere, ergo alijs possessoribus, qui non spoliauerunt, tenetur. Verũ ad hoc posset responderi per id, quod dicit Bald. in l. si de proprietate, col. 3. circa fin. ver. & no. &c. C. si à non compet. iud. vbi dicit, quòd probatur quis spoliatus saltem re ipsa, eo ipso, quod probat se antiquiorẽ possessorem, & possessionem esse modo pones aduersarium. Tamen quia sumus in odiosis, & contra regulas iuris communis, puto quòd ille terminus, spoliator, debet intelligi in principali & proprio significatu, scilicet, de eo, qui spoliauit verè, prout ponderat Abb. in d. c. cum dilectus, col. 3. vnde puto opinionem Abb. esse sustentabilem, & veram, per iura, & rationes suas. Nec obstat dictum Bart. in d. l. si coloni, & Alexand. in d. cons. 78. in 3. vol. quia fateor, quòd omne possessorium recuperandæ est priuilegiatum, quo ad hoc, vt si conuentus objiciat quæstionem dominij, teneatur restituere, ante, quàm de dominio cognoscatur, siue interueniat violentia, siue non, l. si quis conductionis. C. locà, & d. l. si coloni. & ita procedit contrarium. sed nos loquimur in reconuentione, quæ regulariter est permissa. Reperitur tamen specialiter prohibita à spoliatore, per d. c. super spoliatione. ergo quando non est spoliator, sed talis tertius possessor, stamus iuri communi, scilicet vt fiat reconuentio, quia tunc cessat illud odium spoliatoris, quod iura multum in hoc considerant, vt est tex. in cle. vnica. de caus. pos. & propriè, & not. Abb. in d. ca. cum dilectus, col. 3. Nunc in proposito quæstio dominij, quæ non potest objici, cadit in eadem re, & ideo non objicitur propter priuilegium possessorij. Ita loquuntur decisiones, & iura contraria. sed reconuentio consideratur in diuersa re, & non in eadem: quod patet ad sensum, quia petitorio non potest reconueniri pro eadem re, quia si conuentus possidet, non potest pro illa re agere rei vendicatione, vel hypothecaria, quia istæ actiones præsupponunt, possessionem esse debere penes aduersarium, & non penes agentem, eundemque reconuenientem. Possessorio recuperandæ, vel adipiscendæ, minimè potest reconueniri, eadem ratione, quia ipse possidet, & quia super eadem re prohibetur reconuentio, secundum Abb. in d. c. super spoliatione, col. 1. circa fi. vbi assignat rationem. Solùm remanet dubium de possessorio retinendæ circa eandem rem, quòd videtur posse concurrere, vt si tu conuenis me possessorio recuperandæ, ego reconuenio te interdicto vti possidetis, quia turbas me in possessione eiusdem rei, super quo dico, quod per spoliationem non potest contra spoliatum fieri talis reconuentio, quia possidet ab eo vi: & interdictum vti possidetis, non fauet ei, qui possidet ab aduersario vi, clàm, vel precario, secundum Abb. in ca. veniens, colu. pen. de præsc. & text. in l. 1. in prin. ff. vti possi. Item propter priuilegium spolij, & odium spoliatoris, prout suprà dixi, quia non tenetur spoliatus respondere, nisi prius restituatur, vt d. c. cum dilectis, & c. fin. de ord. cogn. si verò reconuentio fieret per tertium possessorem, qui non spoliauit, qui conueniretur possessorio, recuperandę, puta remedio c. reintegranda, vel d. l. si coloni, & tũc procederet reconuentio in eadẽ re, per ea quæ dicit Abb. in d. c. cùm dilectus, col. 3.

45 † Istud tamen intellige, quando possessorium retinendæ, proponitur ex alia molestatione extraiudiciali, non ex sola conuentione iudiciali, super possessorio recuperandæ, quia ex sola molestatione iudiciali, non datur interdictũ vti possidetis, quia qui vtitur iure suo, nemini [illegible] ita tenet Abb. in ca. audita, colu. 3. circa fin. de restitutione spol. Quod confirmo, quia econtrà est decisum in d. ca. veniens, & ibi Abb. in 4. not. de præsc. vbi patet, quòd conuentus possessorio retinendæ, potest conuenire actorem possessorio recuperandæ pro eadem re: & sic admittitur iste cõcursus in istis duobus possessorijs, verùm qualiter sit pronunciandum in eis, declarat plenè Abb. in d. c. veniens, col. antepen. & pe.

46 † Hanc opinionem confirmo alia ratione, scilicet, quia vtraque causa est summaria, cùm sit possessoria, nam quælibet cau-

sa possessoria, est summaria: secundum Alexan in consil 66. col. 1. in 5. vol. & sic potest admitti reconuentio, vt supra dixi in 2. quæstione huius partis. Et si tu diceres, quare in spolio nō admittitur reconuentio de possessorio retinendæ, cùm tamen causa summaria? Dico, quòd ibi est alia ratio prohibitiua, scilicet priuilegium causæ, & odium spoliatoris, vt supra pluries fuit dictum. Vnde non admittitur reconuentio, nisi de alio spolio pariter priuilegiato alterius rei: sed contra eum, qui nō spoliauit, cessat dictum odium. Ex prædictis ergò colligo, & firmo istam conclusionem, quòd spoliatus agens contra spoliantem, remedio recuperandæ, non potest conueniri nec petitorio, nec possessorio: nisi sola causa spolij, alterius rei pariter priuilegiatæ, & nō eiusdem rei, secundū Abb. in d. c. super spoliatione col. 4. circ fin. de ord. cog. Si verò agit contra non spoliantem, sed contra tertium possessorem, potest reconueniri tam petitorio, quàm possessorio alterius rei: sed pro eadē re, nec petitorio, nec possessorio, recuperādæ, vel adipiscendæ, sed possessorio retinēdæ, sic per prædicta. Fateor tamē, quòd causa conuentionis, ex quo requirit celeritatē, citius expedietur per ea, quæ dixi suprà in
47 1. & 2. q. istius partis. † Vnde sequitur, quòd illud priuilegium, quòd spoliatus ante omnia restituatur, & non teneatur respondere, procedit, quando opponitur quæstio super eadem re, & non super diuersa, & tūc est generale in quolibet, possessorio recuperandæ. Fallit in reconuentione de possessorio retinendæ, quòd potest cadere in eadem re, quādo nō agitur contra spoliatorē, vt supra dixi. Ité procedit indistinctè, quando agitur contra spoliatorem, siue super eadem re, siue super diuersa, in odium ipsius spoliatoris. Fallit, quando fit quæstio de alio spolio alterius rei, per d. c. super spoliatione, & ita cum ista declaratione pertranseo super ista difficultate.

48 † Prædictam opinionem & limitationem Ab confirmo per vnam optimam decisionem, quam faciunt domini de Rota, in decis 149. in nouis, quæ incipit. si inter. vbi habetur, quòd si duo litigant super possessorio recuperandæ, potest tertius se obijcere pro suo interesse, & agere petitorio, dummodo ipse non sit spoliator, & teneatur agens possessorio illi respondere ante restitutionem, ex quo respectu illius tertij, cessat odium spoliantis, allegat d. c. fin. de ord. cogn. & pœna debet sequi suos auctores, illud dictum ponit & declarat notabiliter Abb. in literis, col. fin. de rest. spol. & idem Abb. in d. c. fin. in 8 not. & Alexand. in l. naturaliter. §. nihil commune, col. 11. in 16. fallentia, ff. de acquirenda pos. & Fel. in c. cùm super, col. penult. vers. scias etiam, &c. de rei iud. Et hæc quo ad possessorium recuperandum. Si verò actor agit possessorio adipiscendæ, & reus vult eum reconuenire, & tunc si reconuentio est respectu diuersæ rei, procedit indistinctè, siue fiat de petitorio, siue de possessorio, sed respectu eiusdem rei non procedit, si fiat de petitorio, quia is, qui agit remedio adipiscendæ, negat se possidere, vnde non conuenitur petitorio, l. fi. ff. de rei vendicat. ita hæc omnia tenet Barto. in d. l. naturaliter. §. nihil commune, col. 7. in 5. combinatione. Si verò fiat de possessorio eiusdē rei recuperandæ, vel adipiscendæ, non procedit eadem ratione, quia agens non possidet, sed de possessorio retinendę, benè procedit reconuentio prò eadem re, quia concurrere possunt ambo per ea, quæ habentur in d. c. veniens, & ibi Abb. de præscr. Nam pro sola molestia competit interdictum vti possidetis, c. audita. & ibi Abb. in 3. not. de restitut. spol. Quòd semper intelligas de molestia extraiudiciali, non de iudiciali, secundum Abb. in d. c. audita, col. 3. in fin. & fuit dictum suprà.

Si verò actor agit possessorio retinendæ, tunc respectu diuersæ rei procedit indistinctè reconuentio, tam de petitorio quàm de possessorio, secundum Bartolum in dicto §. nihil commune, in 5. combinatione, & Card. in cle. 1. colu. 2. in fin. de causa & propriet. possess. sed respectu eiusdem rei de petitorio non procedit, quia primo est discutienda causa possessorij, secundum Bar. vbi supra per l. ordinarij. C. de rei vend. & l. incerti. C. de interdic. sed de possessorio, puto, quòd procederet reconuentio, quia ambæ causæ essent possessoriæ, & pariter priuilegiatæ, vt sentit Abb. in dicto cap. super spoliat. one, columna secunda, ver. s. venio more solito, &c. de ord. cogn. nam de possessorio retinendæ, probatur in l. si duo. ff. vti

possid.

possit & in cap. licet causam de probat. de possessorio recuperandæ probatur in c. veniens, & ibi Abb. de præscr. de possessorio adipiscendæ patet ad sensum quia nulla vrget contrarietas. Vnum tamen addo prædictis pro declaratione vt in omnibus casibus in quibus dixi procedere reconuentionem de petitorio, in possessorio debet intelligi eo modo, quo procedit reconuentio in causa summaria, de causa non summaria, vt declaraui suprain 2. q. huius partis. † Hæc quæ hactenus dicta sunt, procedunt quando actor agit possessorio: & reus vult reconuenire. Quid autem econtrà, si actor agit petitorio, & reconuentio fit de possessorio? Ista est propriè casus, cap. cùm dilectus de ord. cogn. & vera conclusio est: quòd respectu diuersæ rei procedit reconuentio, vt dic. cùm dilectus, & not. Abb in c. fin. colu. 2. vers. vnio, &c de ord. cogn. & Car. in cl. 3. colum. 4. vers. si verò vnus, &c. de causs. possess. & propr. sed pro eadem re, similiter tenent docto. quod pro edit reconuentio, secundum Abb. in d. c. fin. colum. 2. & in c. ex conquæstione, colum. 3. in princ. de rest. spol. in hoc puto, aduertendum, quòd si intelligis de possessorio retinendæ, clarũ est, quòd procedit reconuentio, quia ista se cõpatiuntur: sed quo ad possessorium adipiscendæ, & recuperandæ, nescio quomodo posset concurrere reconuẽtio in petitorio pro eadem re, nam si conuenis me rei vendicatione ad fundum, præsupponis me possidere, si ergo volo te reconuenire possessorio recuperandæ, vel adipiscendæ, non cadit reconuentio in eodẽ fundo, quia si possideo, non competunt mihi dicta remedia. in vno solo casu posset procedere, scilicet, in terminis dicti cap. ex conquæstione, & de prædictis vide plenè Spec. in tit. de poss. & petit. §. j. Super hac materia est etiam sciẽdum, quòd intentato petitorio per actorẽ, potest reus deducere possessorium altero de duobus modis, scilicet per viã actionis vt per reconuentionem, vt modo dixi, & per viam exceptionis, & de vtroque modo loquitur text. & ibi Abb. in d. ca. cùm dilectus de ord. cogn. & gl. & Abb. in d. c. fin. eodem tit. & ibi dicitur, quid est vtilius intentare. † Et nota pulchram practicam ex d. c. cùm dilectus. Nam si tu conuenis me petitorio, puta actione reali, vel personali ad aliquam rem, ego possum te conuenire, quia spoliasti me quadam alia re, vel possum excipere contra te de spolio alterius rei, petendo, quòd non audiaris in petitorio tuo, nisi prius restituas mihi dictam rem. Et differentia est ista, quia si deduco spolium per modum reconuentionis, non repellitur actor ab agendo, sed proceditur super vtraque causa, tanquam super mutuis petitionibus, quia ex quo deducitur spolium per modũ actionis, actio non est exclusio alterius actionis, & ideo super vtraque proceditur, sed si deduco spolium per modũ exceptionis, suspenditur petitorium actoris, & procedit ad dationem termini ad probandam exceptionem spolij, qui terminus est quindecim dierum, vt in c. frequens de rest. spo. lib. 6. & no. Abb. in d. c. cũ dilectus in 5. no. Quia exceptione probata interponitur decretũ, quod actor non audiatur in petitorio suo, nisi prius restituat, non tamen condemnatur ad restituendum, quia exceptio, est solùm actionis exclusio, vnde non operatur restitutionem, quia illa venit per viã actionis, iste text. in d. c. cũ dilectus, & ibi Abb. in 6. no. Sed quando venit secundũ primũ modum per viam actionis tunc venit restitutio, vt ibidem, & hæc est differentia inter vnum modum, & alium, vnde reus potest deliberare, quòd magis sibi expediat, nam si melius est in cũbere actoris aduersarij, opponat exceptionem, quia interim non procedetur super petitorio, & ipse detinebit rẽ peritam. Si verò magis expedit ei habere restitutionem spolij, agat per viam reconuentionis, quia per eam obtinet restitutionem rei, ità declarat glo. in d. c. fin de ord. cog. Sed quando proponitur possessorium super eadem re, semper est vtilius illud deducere per viam actionis, secundum Abb. in d. c. fin. col. 2. de ord. cog. & in c. ex conquæstione, col. 3. in prin. de rest. spo † Quid autem, si actor deducat possessorium recuperandæ super vna re, & reus excipiat de spolio alterius rei, an suspendat possessorium actoris? Ratio facit, quòd non, quia sunt duo pariter priuilegiata: tamen veritas est in contrarium, quia proceditur super exceptiõe, quæ est fauorabilior, suspẽso primo possessorio, & nunquam auditur ea probata, nisi prius actor restituat: ita dicit glos. in d. c. fin. de ord. cog. & ibi Abb. colu.

3.circa fin. Prædicta tamen limita procedere,quando exceptio ſpolij opponitur contra ipſum ſpoliatorem , quia tunc repellit eum ab agendo. Secus, ſi contra eum, qui non ſpoliauit, ſed eſt tertius poſſeſſor:ita dicit Abb in d.c. cùm dilectus,colu.3.& in e.in literis,col.fin.de reſt.ſpo.& habetur in deciſ.19.conſil.Neapo.& in l.ſi te bonis.C. de iure delibe.vbi habetur de intellectu di. cti.c.frequens de reſt. ſpol. lib. 6.vt procedat etiam de iure ciuili, vt not.Iaſ.& communiter mod.in d. l.ſi te bonis, reprobata
52 ibi opin.Barto.qui aliter dicebat.† Item ex prædictis verificabitur illud, quod dicit Spec.in tit.de cit.§.1.col.5. verſ.item,quòd eſt ſpoliatus, quòd is, qui eſt ſpoliatus,ſi citatur per ſpoliantem , in alia cauſa, poteſt opponere contra citationem, vt non teneatur reſpondere,nec comparere,propter dictum ſpolium, maximè quando eſt notorium ſecundum eum.† Quintò,principaliter ſuper iſta parte quæro,an in cauſa cleri
53 ci poſſit fieri reconuentio coram iudice laico: vt ſi clericus agit,contra laicum coram iudice ſeculari, an poſſit ibidem reconueniri. Iſta longa quæſtio,quàm plenè examinant. Abb. & Fel.in cap. at ſi clerici de iud.
* Breuiter quidquid dicat Abbas ibi. veritas eſt,& magis communis opini. quòd poſſit clericus reconueniri, hanc opi tenet Bar.in d. authe. & conſequenter,col.fin.C.de ſen. & gloſſ.in cap.1. de mut. pet. & Bal. in l.2.§ ſed ſi agant de iud. vbi plus dicit,quòd iſta eſt prorogatio legalis. Et hæc opin.eſt hodie expedita in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ,in num. 153.qui incipit.Item quòd clericus,&c. & habetur in deciſ. 173. conſ.Neap. & ita communiter ſeruatur.Et hanc opin. tenet Specu.in tit.de reconuen. §.nunc dicamus, verſic. ſed pone,clericus, &c.vbi limitat hoc non procedere in trib. caſib. Primus,ſi nõ recõueniretur de cauſa ſpirituali,cuius eſt incapax iudex laicus.Secundus,ſi reconueniatur de cauſa criminali,quæ infamat. Tertius caſus eſt, ſi laicus data opera iniuriatur clerico, ad hoc,vt cõuentus coram iudice laico, ibidem eum reconueniat,ſecundum Spec.eo.tit.§.1.verſi. quid ſi laicus, & prædictis adde Bald.in d.
54 auth.& conſequenter,colum.pen.† Quòd ſa it ad id,quod in ſimili dicimus de clerico agente contra laicum coram iudice laico, nam ſi ſuccumbit cauſa, poteſt eum iudex laicus condemnare ad expenſas, vt tenet Felyn.in c.at ſi clerici, col.7.in fin. de
55 iud † Sed ſi clericus vel alius,agens, ſi fuerit reconuentus , vult renunciare iudicio ſuæ conuentionis, ad hoc vt non reconueniatur,vtrùm poſſit: dic,quòd ſi fuit per reconuentionem præuentus, non poteſt renunciare, ex quo ſemel eſt acquiſitum ius aduerſario,ſecus, ſi res eſſet integra:ita tenet Bald.in d.authen. & conſequenter,colum.pen.& Specu.in tit.de recon.§.fi.& habetur in deciſ.173. conſ. Neap.facit text.in l.ſi poſt mortem,§.fin.ff.de bon. poſſ.contra tab.& quod.no. Iaſ.& doct. in leg.3. in prin.colum.fi.ff. quòd quiſque iur.& Bal. in l.petendæ. C de temp.in integr.reſt.vbi habetur,quòd omnis dilatio,quæ datur in cauſis,eſt communis reo, & actori,vnde ſi datur reo,eſt communis etiam actori,& econtrà, adeò quòd non poteſt reus renunciare illi dilationi iam præſtitæ in præiudicium actoris,cui fuit ſemel ius quæſitum
56 ſecundum Bal.ibi. † Sextò quæro,an in cauſis criminalibus habeat locum renunciatio. Hanc quæſt.pleniùs, quàm alius, tangit Abb.in c.1.colum.9. cum tribus ſeq.de mut.pet.Ego autem de mente Abb. & Bar. in d.auth. & conſequenter, & reaſſumendo communem & veriorem opin.doct.de clarabo hanc q. per quatuor membra,& in ſingulis membris ponam veras concluſiones cum fallentijs, quoniam iſta q.eſt valdè ardua,difficilis,& intricata. Vnde facio primum membrum principale, videlicet. Quandoque accuſatur quis merè criminaliter,& ipſe reus vult reaccuſare accuſatorem de alio crimine, & ſic tam cauſa conuentionis,quã reconuentionis eſt criminalis,ſuper quo firmo iſtam concluſionem, videlicet accuſatus criminaliter poteſt ſuũ accuſatorem accuſare criminaliter, & ſic concludo, quòd in criminalibus habet locum reconuentio, ſicut in ciuilibus,ita tenet gloſſ.in d.authent. & conſequenter,& probatur in l.1.& in l. neganda. C.qui accuſ.non poſſ. Iſtam concluſionem limita, primò,dummodò reaccuſans proſequatur ſuam, vel ſuorum iniuriam,alias,reaccuſare non poteſt, vt in d.l.neganda,& ibi not. & l.is,qui reus, & ibi gloſſ in verſ.accuſare & ibi Barto.ff.de pub.iud. & procedit tunc

recon

reconuentio indistinctè, siue antè nomen receptum inter eos, siue post, vt colligitur ex distinctione Bar. in d. l. is, qui reus, colu. 2. in fin. & seq. Item, etiam si vterque prosequatur suam iniuriam, procedit reconuentio, secundum Bar. in d. l. is, qui reus, colum. 3. & Bald. in l. 1. col. 5. & 6. C. qui accus.
57 nō possunt.† Et hoc infertur, quòd ex quo hodie in regno nullus admittitur ad accusandum, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur: vt est ritus magnæ curiæ vicariæ, in num. 14. qui incipit. Item, quòd nullus laicus, &c. sequitur, quòd tantò facilius in criminalibus, habet locum reconuentio quod intelligo cum alijs declarationibus, quas infrà subijciam. Secundò, limita prædictam conclusionem procedere indistinctè, antè, quàm nomen rei, sit receptum inter reos, nam tunc potest fieri reaccusatio, siue prosequatur suam iniuriam, siue non, & hoc est de mente Abb. in d. c. 1. colum. 9. de mut. pet. ibi primo casu, per d. l. is, qui reus, &c. licet Bart. in d. l. is, qui reus, distinguat, aut de maiori crimine, aut de pari, vel minori, & Bald. in d. l. 1. colum. 6. versi. venio ad secundam, &c. C. qui accus. nō poss. tamen videtur verior opi. Ab. vt. procedag indistinctè. quia si rectè inspiciantur verba Bar. nō videtur differentia in effectu, inter nomen receptū inter reos, & non receptū, quā differentiam iura facere videntur, sed pro opin. Barto. est tex. in d. l. neganda, post verò nomen receptū inter reos fit reaccusatio de maiori crimine præiudiciali, vt d. l. 1. C. qui accus. nō poss. non autem de pari vel minori, secundum Bar. in d. l. is, qui reus, & Gand. in tract. male. in tit. de filiosa. & vtrū possit accusare, &c. colum. 2. & 3. quòd intellige ad effectum prosequendi, potest tamen præsentari libellus, & supersederi vsque ad sententiam primæ causæ, vt d. l. ne-
58 ganda, secundum doct. in locis præal.† Verum, super istis differentijs nō satis insisto, quia in regno sunt nullius vtilitatis propter dictum ritum magnæ curiæ, secundum quem nullus accusat, nisi suam, vel suorū iniuriam prosequatur, quo casu semper habet locum reaccusatio, vt suprà dixi. Similiter in regno est correcta dispositio, d. l. 1. C. qui accu. non poss. per constit. quæ incipit, Si ciuiliter agens, vt not. ibi gloss. & Andr. de Iser. & Matth. per quam const. est nouiter inductum, quòd siue accusatus reaccusset de maiori crimine, siue non, proceditur indistinctè super vtraq; causa, & per vnam non fit præiudicium alteri, & sic hodie in regno per illam consti. omnia præiudicialia sunt sublata in iudicijs, per quam corrigitur etiam l. fin. C. de ord. iudi. adeo, quòd omnes causæ, quarum vna sic se habet ad aliam, vt per eam fiat præiudicium alteri, & de iure communi proper præiudicium fit impeditio processus, sunt hodie reductæ ad æqualitatem, vt pariter procedatur in eis, & per hoc multæ leges iuris communis reperiūtur correctæ, vt plenè declarat Mat. de Affl. in d. const. Si ciuiliter agens, in vj.
59 not.† Quando autē dicatur nomen rei receptum inter reos? veritas est, vt dicit Bart. in d. l. is, qui reus colum. 3. in fin. & seq. & Ab. in c. 1 colu. 9. de mut. pet. videlicet, quando iudex non obstantibus exceptionib. dilatorijs, pronunciauit esse procedendum super accusatione, si autem nihil fuit oppositum, adeò quòd non fuit opus tali pronunciatione, tunc per lit. contest. dicitur nomē receptū inter reos. Et declarat hoc plenius Bal. in d. l. 1. col. x. in fin. & seq. & Bar. in l. adulterij, C. de adul. & Bal. in l. quamuis. C. si
60 pend. app. mors interue.† Tertiò limita dictam cōclusionem procedere, quando ista reconuentio in criminalib. fit coram iudice ordinario ipsius reconuenti. Si. n. esset iudex incompetens respectu reconuenti, vel quia nō poterat aliter cognoscere de causa criminali, tunc recōuentio de causa criminali, nō procedit. tex. est in l. 2. §. sed si agant ff. de iud. secūdū Bar. in d. auth. & cōsequēter, col. 3. vbi assignat rationē, quia agens criminaliter, agit ex necessitate propter iniuriam sibi factam, non autem ex voluntate sicut in ciuili. Vnde cessat ratio, l. cùm Papinianus, in fin. C. de sentent. & sic non fit prorogatio iurisdictionis per reconuentionem in causa criminali, sicut in ciuili, secundum Bart. ibi tenet And. de Iser. in c. 1. colum. 2. de contro. feud. apud pares, & est de mente Bald. in l. 1. circa fin. C. de iurisd. omn. iud. & Alexand. in add. ad Bar. in d. l.
61 is, qui reus, colum. 2.† Et per hæc infert pulchrè Bald. in d. l. 1. colu. 3. in 5. oppo. C. qui acc. non poss. quòd si Papa delegaret alicui delegato aliquā causam criminalem, non posset coram eo locum habere reconuētio,

de causa criminali: quia iurisdictio delegati ad eam se non extendit: nam in criminalibus secundum eum non dicitur propriè reconuentio, sicut in ciuilibus. quia non prorogatur iurisdictio: & hoc etiã innuit Bald. in d. auth. & consequenter, colu. 1 ver. secundo quæro, &c. secus esset, quando delegatus impetraretur per ipsum accusantẽ, quia tunc haberet locum reconuentio, secundum Bar. in d. auth. & cõsequenter, col. 2. & hoc ratione impetrationis: quia videtur eligere impetrãdo, secundũ eũ. † Addetamen in hac materia, quod in regno habemus tres ritus magnæ curiæ disponentes de hac materia. Quorũ primus est in nu. 69. & incipit Itẽ si quis, vel si qua, &c. per quẽ disponitur, quòd accusatus, nõ potest accusantem reaccusare, nec eius matrem aut filios, vel fratres, vel nepotes, nisi eadem die, & ex eodem delicto, & sic per dictũ ritum videtur esse restricta potestas accusandi solũ in illa die, in qua fit accusatio, & solũ in nouo delicto. † Quod autẽ dicatur nouum delictũ declaratur notabiliter per Bartol. in l. is, qui reus, col. 3. vers. cõmuniter seruatur, &c. ff. de pub. iu. vbi quando plura delicta sunt facta vnico contextu, in eadem rixa, omnia illa reputantur pro vno facto, vnde si tu accusas me de delicto facto in rixa, & ego reaccuso te de delicto facto in eadem rixa, illud delictum non diceretur nouum, ratione connexitatis Sed si tu accusas de delicto commisso hodie, & ego reaccuso te de delicto commisso heri, illud diceretur nouum: & ita colligitur ex verbis, & mẽte Bart. ibi. Et aduerte, quia ille ritus loquitur copulatiuè, & dum dicit, & nisi ex nouo delicto, &c. vnde innuit, quòd vtrunq; copulatiuè interueniat ad hoc, vt procedat reaccusatio scilicet, quod fiat eadẽ die, & ex nouo delicto, & nõ aliter, l. si is, qui ducenta, §. vtrũm. ff. de reb. dub. & l. si quis ita stipulatus fuerit aureos decem, ff. de verbo. oblig. Secundus ritus magnæ curiæ est in nu. 180. & incipit Item seruatur, ea curia, quòd accusator, &c. quo cauetur, quòd accusator non potest per dente, accusatione in aliqua curia accusari, dum tamen sit paratus respondere in eadem curia, accusatione durante, vel præstet fideiussionem de respondendo in quacunq; curia competenti, finita accusatione. † Tertius ritus est in vltimo titulo num. 324. & hoc videtur ius nouissimum in regno, quia cùm sit vltimus, derogat omnibus prioribus, quatenus contradicerẽt, vt in §. posteriore instit. quib. mod. test. infir. & l. si quis in prin. ff. de leg. 3. & l. hac cõsultissima, §. fi. C. de test. & in l. pacta nouissima C. de pact. & per hunc vltimum ritum est correcta, l. 1. qui accusf. non poss. & similiter est correcta illa constitutio. Si ciuiliter agens, quam superius allegaui. Vult enim ille ritus, quòd accusator, vel eius coniunx, aut filij, parentes, vel fratres vtrinq; coniuncti insimul habitantes non possint aliquo modo reaccusare de aliquo crimine etiam maiori, pendente accusatione per accusatum, vel eius coniugem, filios, parentes aut fratres, insimul habitantes: solùm persona reaccusata tenetur præstare fideiussoriam cautionem de standoiuri, finita prima accusatione, & procedit illa dispositio, etiam si suam, vel suorum iniuriam prosequantur, vt ibi expresse dicitur, & sic videtur etiam correcta d. l. neganda, C. qui accnon poss. Assignatur enim ibi ratio, quòd ista reaccusatio præsumitur calumniosè fieri, ex quo non est verisimile, quòd accusatus si fuisset offensus, voluisset tardare ad accusandum, donec ipse accusaretur prius, vnde præsumitur fieri ista reaccusatio, vt perturbetur accusans, & sic calumniose, sequitur ergo, quòd hodie in regno cessat omninò reconuentio: vel reaccusatio in criminalibus, etiam si suam, vel suorum iniuriam, quis prosequatur, per dispositionem dicti vltimi ritus, qui in hoc derogauit dispositione iuris communis, & constitutionis regni.

ADDITIO. Nunquid dispositio ritũ procedat in blasphemia? & videtur dicendum, quòd non, per doc. Bar. in l. Lucius in fi. ff. ad Turp. quã sequitur Marsi. in l. vnius, §. cogniturum, ff. de quæsti. & Anch. in ca. 1. ext. de const. & adde, quòd quando causæ procedunt ex eodem fonte, potest super vtraq; procedi, vt habetur per Gram. in dec. 54. Dum magnificus. Pet. Fol. V. I. D.

† An autem cùm iudex inquirit contra aliquem, ad instigationem alterius, possit inquisitus petere a iudice, quod reinquirat contra illum instigatorem de alio crimine, vide Spe. in tit. de inquis. §. 1. vers. item nunquid, &c. vbi tenet, quod non, reliqua verò quo-

quo ad hoc primum membrū principale, prosequere de iure communi, vt per Bart. in d.l.is, qui reus, & auth. & consequenter, col.3. & Bal. in l.1. C. qui accus. non poss. &
86 Abb. in d.c.1. colu.8. & x. de mut.pet. † Secundum membrum principale est, quando aliquis est acusatus criminaliter, & vult reconuenire ciuiliter suum accusatorem, in quo firmo conclusionem, quòd nō potest fieri talis reconuentio, & hoc tam de iure communi, per l. fin. C. de ord. iud. & per Abb. in d c.1. col.xj. vers. 2. & x. de mut. pet. quam etiam ex dispositione dicti ritus vltimi, ibi, per quamuis viam in iudicio euocare. &c. & hoc per rationem, quia accusator non eligit sponte iudicem, sed ex necessitate propter iniuriam sibi factam, secūdum Abb. ibi. & Bar. in d auth. & consequēter, colu.3. Tertium membrum est econtrà, quando conueniens ciuiliter vult reconuenire criminaliter. In quo breuiter dico, quòd hodie procedit reconuentio in regno, nec supersedetur in ciuili, propter præiudiciū causæ criminalis, etiam si esset crimen læsæ maiestatis, ita propriè dicit text. in illa const. Si ciuiliter agens. & ita seruatur in regno, quicquid dicat Abb. in d.c.1. col.xj. circa fin. & Bart. in d auth. & consequēter colu.3. † Quòd tamen limita procedere,
87 quando talis reconuentio fieret coram iudice competenti ipsius reconuenti: aliàs secus, si esset incompetens: quia non protogatur ad causam criminalē, secundū Abb. ibi, & Alex. in addit. ad Bar. in l.is, qui reus, col.1. ff. de pub iud. & dixi suprà in 1. membro, in tertia limitatione. Et quod in criminalib. non habeat locum prorogatio, tenet Bal. in l. si quis ex consensu, col.2 in fi. vers. reuoco, &c. de Epis. aud. & Bal in l.1. in fi.
88 C. vbi de crim. agi oportet. † Quartū membrū est, quando conuentus de crimine ciuiliter, vult reconuenire de alio crimine ciuiliter, & quomodo, & quando fit, declarauiplenè supra in prima dist. huius partis, super quo firmo conclusionē, quòd procedit reconuentio corā iudice cōpetenti. si quis est iudex reconuenti. & de hoc patet ad sensum, quia si quando agitur merè criminaliter, procedit reconuentio, vbi reconueniens prosequitur suam vel suorum iniuriā, vt suprà fuit conclusum de iure cōmuni: multò fortius quando agitur ciuiliter: quia magis adhæret naturæ recōuentionis, quæ procedit regulariter in ciuili, per d.l. cū Papinianus, & auth. & consequenter. Nā tunc suū propriū interesse quis prosequitur, quando ciuiliter agit, sed si vellet reconuenire aduersarium corā iudice non suo, vt prorogetur iurisdictio propter reconuentionem, hoc nō posset: quia non obstante, quòd ciuiliter agatur, potest dici, quòd actor agat ex necessitate propter delictum sibi commissum. & sic non sponte eligit iudicem: vnde cessat reconuentio, per ea, quæ suprà dixi, & not. Bar. in d. auth. & consequenter. col.3. ita tenet Abb. in d.ca. 1. colu 12. in fin. extra de mut. pet. Rob. Mar. V. I. D.

Iudiciorum VII. distinctio.

1 *Iudicium aliud petitorium, & aliud possessorium.*

2 *Possessorium iudicium triplex est, & quod dicatur.*

3 *Possessio non transit ad hæredem, nisi apprehendatur. fallit tamen, quando defunctus possidebat per colonum.*

4 *Agens interdicto, quorum bonorum, quid narrare, & probare debeat.*

5 *Possessorium adipiscendæ non datur hæredi, qui quandoque habuit possessionem, & ab ea cecidit.*

6 *Hæreditatis petitio, non datur ei, qui quandoque possessionem habuit, & cecidit ab ea.*

7 *Interdictum quorum bonorum reperitur vtile & directum, & habet similitudinem cum petitione hæreditatis, & quando locum habeat, num. 8.*

8 *Petitio hæreditatis, non solùm datur ad vniuersum hæreditatem: sed etiam ad rem particularem.*

9 *Interdictum quorum bonorum, in aliquo est melius, quàm hæreditatis petitio.*

10 *Interdictum quorum legatorum, est possessorium adipiscendæ, quando habeat locum.*

11 *Interdictum saluianum, est possessorium adipiscendæ, & quando locum habeat.*

12 *Possessorium adipiscendæ, est etiam remedium. l. fin. C. de edic. diui Adr. tol.*

13 *Possessorium adipiscendæ etiam dicitur, quando beneficiatus implorat iudicis officium, vt mittatur in possessionem beneficij nouiter acquisiti.*

14 *Possessorium*

14 *Poſſeſſorium retinendæ, quod dicatur, & quãdo locum habeat, & num.15.*

15 *Turbatio poſſeſſionis, qualiter probetur.*

16 *Criminaliter an poſſit agi pro vi turbatiua.*

17 *Poſſeſſorium retinendæ, datur ei, qui extra iudicium moleſtatur, ſecus, ſi in iudicio.*

18 *Poſſeſſorium retinendæ, non datur contra deiectum turbantem ſuum deiectorem.*

19 *Poſſeſſorio retinendæ duobus litigantibus ille obtinet, qui de antiquiori poſſeſſione probat, etiamſi aduerſarius probaret de titulo, verùm debet articulare, quòd habens titulum poſſidet clàm, reſpectu ſuæ poſſeſſionis.*

20 *Turbare quid, quot modis dicatur.*

21 *Tempus & locus, an declarari debeant in interdicto retinendæ.*

22 *Operarij, an teneantur de turbata poſſeſſione.*

23 *Poſſeſſio de præſenti, an arguat poſſeſſionem de præterito.*

24 *Poſſeſſio antiqua, an præſumatur continuata.*

25 *Poſſeſſio antiquior non prodeſt agenti poſſeſſorio retinẽdæ, quãdo ab ea cecidit facto ſuo, ex ex propria alienatione.*

26 *Articulus de proprietate, an admittatur, quando poſſeſſorio retinendæ agitur.*

27 *Poſſeſſorium retinendæ, datur etiam pro iuribus incorporalibus.*

28 *Poſſeſſorium recuperandæ, quod dicatur, & quando habeat locum, & num.22.*

29 *Interdictum vnde vi datur violenter expulſo de poſſeſſione rei immobilis.*

30 *Interdictum vnde vi, competit pro iuribus incorporalibus, et annuis præſtationibus.*

31 *Interdictũ vnde vi, an detur ei, qui ſuſpicatur poſſe repelli.*

32 *Interdictum vnde vi, datur ſolum intra annum vtilem.*

33 *Interdictum vnde vi, competit directo, poſſidenti tempore ſpolij.*

34 *Locus & tempus ſpolij requiritur in libello, in quo intentatur interdictum vnde vi.*

35 *Turbationis qualitas, an ſit exprimenda.*

36 *Interdictum vnde vi, non datur contra ſingularem ſucceſſorem, ſed contra vniuerſalem ſic, & datur hæredi, & non poſſidenti, & num.37.*

38 *Interdictum vnde vi, datur ſpoliato, qui verè poſſidebat tempore ſpolij, ſecus ſit tantum detinebat.*

39 *Contradictio triticaria, datur etiam ad poſſeſſionem, & eſt remedium recuperandæ, & quando locum habeat.*

40 *Condictio incerti, ad recuperandum poſſeſſionem dari poteſt.*

41 *Indebiti condictio, datur etiam ad poſſeſſionẽ recuperandam.*

42 *Actio in factum poteſt dari, etiam ad recuperandam poſſeſſionem.*

43. *Officium iudicis competit etiam ad recuperandam poſſeſſionem.*

44 *Condictio ex l. ſi me ad Ticium. ff. ſi cert. petat. habet locum pro recuperanda poſſeſſione.*

45 *Condictio ex l. ſi coloni, C. de agr. & cenſi. datur ad recuperandam poſſeſſionem, & quæ requirantur vt competat.*

46 *Seruus fugiens facit furtum ſui ipſius.*

47 *Condictio ex l. auctoritatem. C. vnde vi, eſt remedium poſſeſſorium recuperandæ: & quãdo habeat locum.*

48 *Item condictio ex le. meminerint. C. vnde vi.*

49 *Item condictio ex l. ſi quis conductionis. C. de locati.*

50 *Item condictio, l. inuaſor. C. vnde vi.*

51 *Item condictio. l. ſi quis in tanta, C. vnde vi.*

52 *Item condictio ex l. conductores, C. loca. & l. non abire C. vnde vi.*

53 *Item condictio ex l. eum à te. ff. de vi & vi arma.*

54 *Item condictio ex l. ſi. C. vnde vi.*

55 *Condictio exc. ſæpè de reſt. ſpol. eſt remedium recuperandæ.*

56 *Item condictio ex c. frequens, de reſt. ſpol. libro 6. & num. 57. Intellectus d. c. frequens, remiſſiuè.*

58 *Condictio ex can. reintegranda, 3. q. prima eſt remedium recuperandæ, & eſt plenius cateruis, & quando locum habeat.*

59 *Condictio ex l. fin. C. de acq. poſſ. eſt remedium recuperandæ: & quando habeat locum, & quæ vtilitas ex ea.*

60 *Creditor, agere poteſt aſſiſtentia, contra tertium poſſeſſorẽ vigore precarij, vſque ad 30. ann.*

61 *Poſſeſſoria duo recuperandæ, ſunt nouiter inducta in regno. Vnum per conſtitutionem Circa violentias, & aliud, Per tria capitula regni, & quando hæc habeant locum, & num.62.*

SEPTI-

SEPTIMA Principalis distinctio iudiciorum est: † quia iudicium aliud petitorium, aliud possessorium. Petitorium dicitur illud, in quo principaliter agitur de proprietate, seu dominio alicuius rei, puta vbi agitur de rei vendicatione, l. cùm fundũ, §. fin. & ibi gloss. ff. de vi & vi arma. c. pastoralis, de causa possess. & propriè. Idem, si agatur publiciana, quia dicitur interdictum petitorium, l. eum, qui. §. sed si quis. ff. de publ. Item, si agatur petitione hæreditatis, vt no. glo. in l. ij. in gloss. pen. C. de edic. diu. Adr. Tol. Eodem modo, si agatur ad vsum fructum, vel vsum, vel aliam seruitutem, dicitur petitorium: quia agens ad ista iura incorporalia censetur dominus istorum iurium, secundum Alexand. in l. naturaliter. §. nihil commune, col. 2. & 3. circa fin. ff. de acquir. poss. & patet ex his, quæ not. Specu. in tit. de causa poss. & propriè, §. sequitur, & §. nunc dicendum. Item, quando agitur actiõe personali ad rem, dicitur petitorium, secundum Bald. in consil. 449. in iij. volu. & colligitur ex præallegatis. † Possessorium iudicium est, vbi agitur de mera possessione, & istud iudicium possessorium est triplex, videlicet, Possessorium adipiscendæ, possessorium retinendæ, possessorium recuperandæ possessionis. Possessorium adipiscendæ, exemplificatur in tribus iudicijs: videlicet, in interdicto, quorum bonor. q competit ei, cui delata est hæreditas ex testamento, vel ab intestato, pro acquirenda possessione rerum hæreditariarum, & ipsius hæreditatis. Et ad hoc, vt competat hoc interdictum, sunt consideranda aliqua ex parte actoris, & aliqua ex parte rei. † Et præsupono id, quod habetur in l. cùm hæredes, ff. de acquir. poss. scilicet, quòd hæres non acquirit possessionem hæreditatis ipso iure, sicut dominium: vnde non transmittitur possessio à defuncto ad hæredem ipso iure, nisi actualiter hæres apprehendat, vt ibi. Quod tamen fallit, quando defunctus possidebat aliquam rem per colonum suum: quia per medium eiusdem coloni, transmittitur possessio ad hæredem, sine aliqua apprehensione. Ita notabiliter tenet Alexand. in l. qui vniuersas, §. quòd per colonum. ff. de acquir. poss. & habetur in dec. 117. consil. Neap. Si enim hæres vult acquirere possessionem rerum hæreditariarum, habet duplex remedium adipiscendæ possessionis, scilicet, vnum per istud interdictum, quorum bonorũ, & aliud ex l. fi. C. de edic. diui Adr. Tol. de quo aliquid inferius dicam. † Requiritur ergò in hoc interdicto ex parte actoris, quòd ei sit delata hæreditas, & quòd eam adiuerit de iure ciuili, vel agnouerit bonorũ possessionem de iure prætorio, vt est tex. in l. j. & 2. C. quorum bon. per hoc patet, quòd actor, qui agit tali interdicto, debet in suo libello narrare qualiter hæreditatem adiuit, vel bonorum possessionẽ sibi delatam agnouit, & tunc agit ad nuocandam effectualem possessionem, vt not. Spec. in tit. de test. §. nunc dicendum, colu. j. Ex parte rei requiritur, quòd possideat titulo pro hærede, vel possessore; & in hoc æquiparatur petitioni hæreditatis, quæ non datur contra possidentem alio titulo, l. regulariter, ff. de pet. hæred. de hoc est text. in l. j. ff. quorum bon. not. & in l. ij. C. eod. tit. & inst. de interd. §. sequitur. † Item, ad hoc vt competat, est necesse, quòd hæres nunquam habuerit possessionem hæreditatis: vel illius rei, quam petit. Secus est, si quandoque habuit possessionem, & deinde ab ea cecidit: quia non competit sibi vlteriùs possessorium adipiscendæ, & sic hoc interdictum, tex. est in §. pro hærede inst. de interd. vnde tunc debet recurrere ad possessorium recuperandæ, de quo infrà dicetur, & hoc est generale in omnibus possessorijs adipiscendæ, vt est gloss. in c. j. in fin. de conf. libr. vj. & Ias. in l. eius, qui, §. fin. colu. penul. ff. si cert. pet. † Et in hoc habet similitudinem aliam cum petitione hæreditatis, quia illa similiter non competit hæredi, qui semel acquisiuit possessionem rerum hæreditariarum, & postea ab ea cecidit, vt est glo. & ibi Bar. in l. fin. ff. de fideic. hæred. pet. & tenet Petr. Phil. Corn. in consil. 254. colu. fin. in litera H, in 4. volu. & ratio patet ad sensum: quia postquam hæreditas est semel acquisita, desinit esse hæreditas, & appellat patrimonium hæredis: vnde non competit ei vlterius petitio hæreditatis, quæ nõ est, l. sed si plures, §. filio. ff. de vul. & pup. & notat Lud. Roman. in consil. 40. col. j. Ex quibus nota pulchram practicam pro reo conuento petitione hæreditatis, vel interdicto quorum bonorum, vt habetur proba-

re, quòd actor, quandoq; fuit in possessione rei petitæ, & postea ab ea cecidit, quia
7 sic facit actorem succumbere. † Est sciendum etiam quòd hoc interdictum reperitur directum & vtile, directum datur bonorum possessori de iure prætorio, ex quo interdictum est petitorium. Vtile verò dat hæredi de iure ciuili, vt not. gloss. in rub. ff. quorum bonorum, & in l. j. in prin. eo. titu. & Bald. in rub. C. eod. tit. Item directum datur ei, qui agit ad vniuersam hæreditatem: quia ad hoc principaliter fuit inductum, vt dicit tex. in d. l. j. §. fin. ff. quorum bon. Vtile verò, datur ei, qui agit ad vnam rem particularem: ita tenet Specul. in titul. de test. §. nunc dicendum, versicul. quid si res, & not.
8 in d. §. fin. † & in hoc habet similitudinem cum petitione hæreditatis, quæ non solùm datur ad vniuersam hæreditatem: verùm etiam ad vnam rem particularem, l. regula iter, in fin. & l. licet. ff. de pet. hæred. & no. Spec. in titu. de tutore, §. fin. col. penul. vers. quid si quasi: & ad prædicta adde Abb. in c. pastoralis, colu. iij. circa fin. de causa poss. & proprietat. vbi declarat materiam huius interdicti. Concluſiuè igitur illi competit petitio hæreditatis, præterquam in vno casu, scilicet, quia non datur contra debitorem hæreditarium: sed tantùm contra possessorem alicuius rei particularis, vt est tex. in l. 2. ff. quorum bon. sed petitio hæreditatis, datur etiam contra debitores hæreditarios, vt est text. in l. etiam, §. fi. ff. de pet hær. & multas alias differentias inter hoc interdictum & petitionem hæreditatis, vide per glo. &
9 docto. in rubr. C. quorum bono. † Vnamtamen vtilitatem nota tu aduocate, qui vis formare libellum pro hærede actore: quia vtiliùs est intentare interdictum, quorum bon. ex quo est remedium possessorium, & à sententia lata super eo non appellatur ad effectum retardandę executionis, per ea, quæ habentur in l. j. & ibi Bald. C. si amo. poss. fuer. ap. & per Card. Alex. in c. j. colu. j. versicul. si ergo quæris, &c. quid sit inuest. in vsib. feud. Quod secus esset in petitione hæreditatis, quia illud est remedium petitorium, & à sententia lata super eo appellatur, vtrùm per petitionem hæreditatis acquiritur pinguius ius: quia per eam auocatur proprietas, sed per hoc interdictum so-
10 la possessio. † Secundò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ in interdicto quorum legatorum, quòd competit hęredi, ad auocandam possessionem legati, à legatario, qui occupauit illud propria auctoritate, nam de iure prohibetur legatarius accipere possessionem legati propria auctoritate, sed debet illam capere de manu hæredis, alias cadit à iure suo, quando illam caperet non vacantem, & sic cum vitio, l. non dubium, & ibi Bart. & doct. C. de legat. puta, quando hæreditas erat adita, sed nondum adita hæreditate, si legatarius occupat possessionem vacantem, non cadit à iure suo, sed tenetur per hoc interdictum restituere possessionem hæredi, vt possit detrahere falcidiam, & deinde ipse debet hęre dem conuenire, l. j. §. rediguntur. & ibi glos. ff. quo leg. & Bartol. in d. l. non dubium. & dicit Bartol. in dict. j. in fin. illius princip. quòd non datur aliter hæredi hæc actio, nisi quando vult detrahere falcidiam. Idem tenet Petr. Philip. Corn. in consil. 37. colum. antepenult. in 3. volum. Et sic nota, vt scias libellare in hoc interdicto, de quo vide Abb. in d. cap. pastoral. colu. 4. in princip. de causa poss. & proprietat. & Specu. in titul. de test. §. nunc dicendum, ver. verùm quia. & ad hoc, vt competat hoc interdictum est necesse, quòd reus possideat titulo pro legato, l. j. §. quia autem, ff. quorum
11 legat. † Tertiò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ, in Saluiano interdicto: quod habet locum, quando conductor intulit bona in prædium conductum, nam illa inuecta, & illata censentur tacitè obligata pro pensione domus conductę, l. item, quia. & ibi per doct. ff. de pact. & habetur plenè in §. item Seruiana, & ibi per Iaſ. inſt. de actio. Sed si conductor dicta bona inde extraheret, potest conueniri per dominum prædij conducti, remedio possessorio, scilicet per Saluianum interdictum, vt restituat possessionem dictorum bonorum ipsi creditori, vt possit incumbere suæ hypothecæ: & sic est remedium adipiscendæ possessionis, & datur etiam contra tertios possessores, vt est text. in l. j. ff. de Saluia. interd. & no. Abb. in d. c. pastoralis, colu. 4. vers. iij. de causa pos. & proprie. & Spec. in tit. de loc.
12 §. post quam colu. pen. vers. ad hoc. †. Quartò, potest exemplificari possessorium adipiscendæ in remedio. l. fin. C. de edic. diui

Adria.

Adriani. Toll. quod competit hæredi tantùm ſcripto in teſtamento, qui producit teſtamentum in forma publica, non abolitum, neque cancellatum, cuius vigore poteſt petere ſe mitti poſſeſſionem hæreditatis, & eſt remedium executiuum, quod qualiter, & quando procedat, traditur plenè per Bart. & doct. in d. l. fin. † Quintò, poteſt exemplificari poſſeſſorium adipiſcẽdę, generaliter in officio iudicis, quod imploratur per eum, cui facta eſt collatio alicuius beneficij, vt mittatur in poſſeſſionem dicti beneficij, quam nunquam habuit, & hoc procedit & ſeruatur generaliter de iure canonico, ſecundum Abb. in d. cap. paſtoralis, col. 4. ver. & ſcias de cauſa poſ. & propr. & habetur in c. accedẽs. & ibi per Abb. & doc. de accuſ. † Secundum principale poſſeſſorium eſt, quod appellatur retinendæ poſſeſſionis, quod exemplificatur in duobus tantum interdictis: videlicet, in interdicto vti poſſidetis, & vtrobi, quæ differunt in hoc: quia interdictum vti poſſidetis, datur prorebus immobilibus; interdictũ vtrobi, prorebus mobilibus, vt declarat glo. & Abb. in dicta paſtoralis, col. 4. verſic. iij. de cauſa poſ. & proprie. & Specu. in tit. de cauſa poſſ. & propriet. §. j. col. pen. & fin. Competit enim illud poſſeſſorium retinendæ ei, qui poſſidet, & turbatur in poſſeſſione per aliquem: nam poteſt petere, quòd imponatur turbanti perpetuum ſilẽtium, ne de cætero perturbet eum in ſua poſſeſſione, & quòd teneatur ad intereſſe turbationis factæ. Hæc tria debet comprehendere libellus in poſſeſſorio, per quod petitur quis conſeruari, & manu teneri in poſſeſſione, vt plenè declarat Bart. in l. j. §. interdum, vti poſſid. vbi ponit formam libellandi.

ADDITIO. In poſſeſſorio retinendæ quando prætextu turbatæ poſſeſſionis agitur, † Illud ante omnia probandum venit, videlicet turbatio poſſeſſionis: quod probatur inter alia, ſi conuentus reſpondeat accuſationi, & dicat ſe poſſidere, vt voluit Bart. in l. ſi prius in 5. contra. j. partis. ff. de noui. oper. nunc. & Bald. in l. ordinarij. C. de rei vend. & Cy. in l. vnica. C. vti poſſid. in v. colum. & in l. ſi duo in princip. ff. vti poſſid. de quo per doct. Petr. Philip. Corn. in conſ. 100. in cauſa vertente, 2. lib.

† Et eſt aduertendum, quòd pro vi turbatiua nõ reperitur proditum remedium criminale, niſi iudicium iniuriarum, prout volunt Iacob. de Are. in l. hoc iure, de regu. iur. & in l. ſeruus. §. in omnibus per illum text. ff. de actio. & obl. & Barto. in l. extat. ff. quòd me. cau. & Ang. in l. cùm filius. §. j. ff. de verb. oblig. & per Phili. Corn. in dict. conſil. 100. & per eundem in conſil. 130. viſo libello in j. lib. & in conſil. 94. in 3. libro, vbi pulchrè habetur, quando competat remedium turbatæ poſſeſſionis, & quænam debeant probari, & in conſil. 345. in 1. lib. & conſil. 280. 4. lib. vbi multa pulchra ad hanc materiam. Petr. Foll. V. I. D.

17 † Limita tamen, & declara hanc materiam procedere, quando aliquis turbatus iniuſtè, & extrà iudicialiter, ſecus, ſi aliquis turbaretur iudicialiter: vt quia ſibi moueretur aliqua lis ſuper re, quam poſsidet, quia per hoc non datur ſibi interdictũ, vti poſſidetis, ex quo is, qui vtitur iure ſuo per viam iudiciariam, non facit ſibi iniuriã: ita notab. declarat Abb. in c. audita: colu. 3. circa fin. de reſt. ſpol. † Item limita non procedere in eo, qui fuit deiectus de poſſeſſione ſua: quia poteſt quandocunq; turbare deiector impunè in dicta poſſeſſione, & non poteſt cõueniri prædicto interdicto, & eſt ſingularis deciſio, & menti tenenda: quia licet aliàs deiectorem poſſit quis deijcere incontinenti, non autem ex interuallo, l. j. §. eum igitur, & ibi not. ff. de vi & vi ar. tamen turbare poteſt quandocunque, etiam ex interuallo, ita tenet Barto. in l. j. §. quòd ait prætor, colu. j. ff. vti poſſid. & Alex. in conſil. 36. col. 2. verſic. non obſtat, quòd dicti, &c. in j. vol. Vnde nota bonam practicam ad excludendum aliquem ab iſto poſſeſſorio, quia poteris obijcere exceptionem ſpolij, pro eadẽ re, per prædicta. Poteris etiam reconuenire eum de ſpolio eiuſdem rei, per tex. in c. veniens, & ibi Abb. in 4. notab. de præſcr. & dixi ſupra in præcedenti diſt. in 4. quæſtione.

19 † Si verò eſſent duo, qui litigarent ad inuicem ſuper hoc poſſeſſorio, & quilibet prætenderet ſe poſsidere, tunc obtinet ille, qui probat de antiquiori poſſeſſione, quia poſſeſſio iunior, præſumitur iniuſta & clandeſtina, tex. eſt, & ibi Abb. in 4. col. in ca. licet, de probat. & Bart. in l. ſi duo, colum. 2. ff. vti poſſid. & Alex. in conſil. 35. col. 4. in 4. volu. & in conſ. 110. in prin. in j. vol. & Pet. Philip.

Corn. in consil. 130. colum. j. in 1. volu. & in consil. 172. in fin. col. j. in iij. vol. Quod procedit, etiamsi habens possessionem iuniorem, probare de titulo, quia præfertur habens antiquiorem, sine titulo, nam ille titulus præsumitur habitus ab iniusto auctore stante possessione antiquiore, ita tenet Paul. de Castr. in consil. 443. colum. 2. in 2. vol. vbi plus dicit, quòd id, quod dicitur in hoc possessorio obtinere eũ, qui probat de titulo, intelligitur stante probatione æquali in tempore hinc inde, secus, quando vnus probat de antiquiori possessione, quia tunc non curamus de tit. Idem tenet Alex. in consil. 88. colu. 3. & consil. 89. & 130. in v. vol. Verùm, in isto casu, quando antiquior possessor vult obtinere, debet allegare in suis articulis, quòd eius aduersarius possidet clam, respectu suæ possessionis, ista fuit singularis doctr. Bart. in l. si de eo. 5. fin. ff. de acquir. poss. & ibi ipsum sequitur Alexã. & Ioan. de Imol. in fin. & Alexan. in prælleg. consi. maximè in consil. 88. colu. 4. in v. vol. & idem Alexan. in cons. 55. colu. fin. ver. fateor in 3. vol. aliàs, si hoc non articularet, succumberet: quia præfertur is, qui probat de titulo, secundum doct. in locis prælleg.

20 ADDITIO. † Legito Bald. in consil. 446. in 3. libr. vbi ponit, quot modis dicatur turbare, & an procedat querela contra eos, qui dicunt se actum fecisse ad mandatum domini. *Et an qui olim possidebat, præsumatur hodie possidere: & quid si aliquis dixerit colono suo, quòd non relaxet possessionem Titio, aliàs protestatur de suo interesse, an ex hoc videatur turbare dominum in sua possessione, & possit accusari? vide Bald. in consil. 447. in 3. lib. & de prin-

21 cipali quæstione domini Auctoris vide eundem Bald. in consil. 448. in j. parte. † Et an agens interdicto retinendæ possessionis, teneatur exprimere locum, tempus, & aliàs circunstantias. per eundem Bald. in consil. 489. in 3. parte, num. 2. & vide de principali quęstione domini Auctoris per eundẽ Bal. in consil. 448. suprà allegato, vide Bald. in

22 consil. 468. prima parte. † Et an teneantur operarij pœna turbatæ possessionis? per eundem in consil. 463. 3. parte, & de principali quæstione, vide Bertr. consil. 292. 2. lib. & consil. 373. in 2. libr. & de principali quæstione Auctoris, vide Soc. in consil. 166. col.

23 6. versic. 2. eadem concl. 1. libr. † Et an possessio de præsenti arguat possessionem de præterito, per eundem in consil. 89. col. fin.

24 1. libr. † Et an possessio antiqua præsumatur continuata? per Boër. decis. 239. num. 7. in 2. parte, sed de principali quæstione domini Auctoris hic, plenissimè videas omninò per Boër. in decis. suprà allegata, vbi refert varias opiniones in hac quęstio. & vide Affl. in decis. 239. & 277. & 323. & tunc iunior possessio præsumitur clandestina, probata antiquiori possessione, quando vitium clandestinatis fuit allegatum, vt per Affli. in dec. 330. & quid debeat probare agens remedio vti possidetis, per eundem in dec. 394. & quid sit fiendum, quando vterque prętendit se possidere, & nullus eorum vult sustinere actoris partes? vide Capici. in decis. 13. in causa Illustriss. Marchion. Petrus Follerius. V. I. D.

25 † Quod tamen limita, nisi is, qui probat de antiquiori possessione, cecidisset ab eo facto suo: puta per propriam alienationem, quia tunc non prodest ei antiquior possessio, ita tenet Philip. Dec. in cons. 56. col. fi. & ex hoc sume bonam practicam articulandi

26 contra eum, quem suspicaris probaturum de antiquiori possessione. † An autem in isto possessorio retinendæ, admittatur articulus de proprietate? Dic, quòd sic, quia non dicitur impertinens, imò pertinens ad causam, ex quo facit obtinere eum, qui probat de titulo, stantibus probationibus æqualibus, vnde non potest repelli, ita determinat Philip. Dec. in consil. 162. colum. iij. in

27 princ. † Competit etiam hoc interdictum retinendæ pro iuribus incorporalibus, puta, pro seruitutibus, & annuis præstationibus, in quibus agitur de quasi possessione, secundum Bart. in l. j. in princip. ff. vti possidetis, & Bart. in l. fin. ff. quorum bonor. & Specul. in titul. de causa possess. & proprie. §. j. ver. cæterùm, & ver. si quæritur, & per doct. in cap. quærelam de elect. & Bald. in consil. 425. in iij. volum. & Phil. Dec. in consil. 136. colum. j.

ADDITIO. Hanc quæstionem tetigit Ioan. Fab. in §. prætudiciales, instit. de actio. 9. colu. & videtur concludere, quòd vbi præstatio annua præstatur ratione certæ rei, datur possessorium, sed quando datur simpliciter, tunc non potest agi possessorio, sed

in hoc

in hoc secundum eum, legistę, & canonistę, contrariantur: quia canonistæ tenent quòd possessorio, at legistæ contra, sed secundum eum prævalet opinio canonistarum in curijs, sequitur Cassan. in cons. Burg. in titul. *des censes*, rubr. xj. §. 1. fol. 351. numero 27. & habetur plenè per decis. Capell. Tholo. 59. & Lud. Rom. in consil. 311. vide tamen Tiraq. in tract. de vtroque retract. in verbo rectes, §. 1. glo. 6. nu. 11. & 12. & in §. 32. in gloss. j. & vnica, num. 79. & per Affl. in dec. 395. vbi refert, per omnes dominos fuisse decisum, nemine discrepante: quòd licet pro annua præstatione personali, non sit dare possessorium, tamen est dare, quædam præstatio, ad quam potest peti, vt fiat restitutio, & ita loquitur d. cap. quærelam, & vide per Guid. pa. in decis. 552. in materia col. 2. & Steph. Bertr. in consil. 243. quidquid in princ. l. 2. & per eundem Affl. in const. Circa violentiarum, colum. vltim. Petr. Foll. V. I. D.

28 † Tertium principale possessorium est, quod appellatur recuperandæ possessionis: in quo duo requiruntur copulatiuè, ad hoc vt competat. Vnum videlicet, quòd actor quandoque possederit, & nunc a possessione ceciderit. Secundum, quòd possessio sit penes aduersarium, vel quòd dolo desierit possidere. Item, si non dolo, quando sumus in interdicto, vnde vi, secundum Abb. in cap. sæpè, colum. iij. de restit. spol. Primum probatur in ca. consultationibus, & ibi Abb. in 2. not. de offic. deleg. & idem Abb. in ca. cùm ad sedem, col. 7. de rest. spol. & in c. olim, el. 3. in 5. & 6. not. eo. titu. quod tamen intellige, scilicet, vt possideat tempore spolij. l. j. §. interdictum autem hoc, & §. hoc interdictum, ff. de vi, & vi. ar. aliàs non sufficit probare olim possedisse, nisi præcisè tempore spolij probetur, vt tenet Spec. in tit. depositio. §. 7. versicu. 2. considerandum. Secundum probatur in l. eum à te ff. de vi, & vi arm. & per ea, quæ not. Bald. in leg. si de proprietate, colum. 3. circa fin. C. si à non compet. iudic. Hoc tamen nunc succinctè attingo in genere: quia meliùs declarabo infrà, in singulis remedijs possessionum, ea, quæ sunt specialiter requisita in eis. Sciendum est igitur, quòd in hoc possessorio recuperandæ plura fuerunt remedia à iure introducta, de quibus singulis dispiciamus: quia hic congruentiùs cadunt. † Primum igitur remedium fuit interdictum, vnde vi, de quo loquitur totus titul. ff. de vi, & vi arm. & C. vnde vi, quo remedio prouidit prætor violenter spoliatis, vt recuperēt possessionem suam, in quo interdicto ad hoc vt competat, plura requiruntur. Primò enim requiritur, quòd res, pro qua agitur, sit immobilis. leg. 1. §. & generaliter, & §. illud. ff. de vi, & vi arm. nam pro re mobili non cōpetit aliquod interdictum possessorium recuperandæ, sed datur actio vi bonorum rap. dantur etiam alia remedia possessoria, quæ non sunt interdicta, de quibus habetur per Bart. Alex. & doct. in l. rem, quæ nobis. ff. de acq. poss. de quibus infra dicetur. Quod tamen intellige principaliter: sed accessoriè datur hoc interdictum ad mobilia, quæ erant in illo loco, vnde quis expulsus est, leg. 1. in princ. & §. si fundus, ff. de vi, & vi arm. & not. Alexand. in l. vendicatio, ff. de rei vend. & 30 habetur in l. si quando. C. vnde vi. † Competit etiam hoc interdictum pro rebus incorporalibus, & annuis præstationibus, secundum Bald. in consil. 425. in 3. volum. Secundò requiritur, quòd sit illata violentia personæ pro re, & sic, quòd quis sit violenter expulsus de possessione, le. 1 §. 1. & 2. ff. de vi, & vi arm. & Alexand. in consil. 94. colu. 5. in 5. volu. & le. 1. §. quid sit vi, ff. quod vi aut clàm, & hoc patet, quia interdictum hoc accipit denominationem à violentia: quia dicitur, vnde vi quis expulsus est; restituam, &c. vbi non interuenit violentia, non competit, sed nunquam dicitur committi violentia, nisi contra personam. vnde est necesse, quòd persona sit præsens, aliàs non diceretur committi violentia, ita declarat Paul. de Cast. in consil. 205. col. 1. in fin. 2. volum.

ADDITIO. Ad materiam istam addo videndum Affl. in decis. 35. & Aymo. Crau. in consil. 140. num. j. lib. 1. Petr. Foll. V. I. D.

31 † Sed quid si aliquis non fuit vi expulsus, sed suspiciatur posse repelli, quo casu perdit possessionem ciuilem, le. clàm possidere, §. qui ad nundinas. ff. de acq. pos. Dic, quòd non competit sibi hoc interdictum, vnde vi, scilicet directum, sed vtile sic. secundum glo. & Bart. in le. j. §. siue autem,

ff. de vi, & vi ar. & Alex. in add. ad Barto. in l. j. §. interdictum, ff. vti poss. in addit. quæ incipit, & sic. † Tertiò requiritur, quòd intẽtetur intra annum vtilem, nam elapso anno, non competit nisi ad id, quod peruenit ad deiectorem, l. vi pulsos, & ibi per docto. C. vnde vi, & leg. 1. in prin. & §. annus, & ibi gloss. ff. de vi, & vi arm. quod intellige agendo, sed excipiendo est perpetuum, secundum glo. in d. leg. vi pulsos, per text. in l. pure. §. fi. ff. de doli except. † Quartò requiritur, quòd deiectus possideat tempore spolij, vt d. leg. 1. §. interdictum autem hoc, ff. de vi, & vi arm. vt habetur in cap. consultationibus, de offic. delegat. & suprà dixi. † Quintò requiritur, quòd in libello, in quo intentatur hoc interdictum, exprimatur locus & tempus spolij, secundum Bartol. in d. leg. j. §. siue autem ff. de vi, & vi. arm. & Alexand. in consil. 94. col. 5. in 5. volumi. & in consil. 6. colum. j. in 5. volum.

ADDITIO: De veritate legito Afflict. in decis. 250. † Et quid si actor dixerit se turbatum in sua possessione, & non exprimit modum turbationis: an parte opponente, quòd declaretur modus turbationis, debeat declarari? dicas quod sic, de quo per Afflict. in constitut. Dilationes, & per Barto. in leg. j. §. hoc interdictum, ff. vti poss. Petr. Foll.

† Sextò requiritur, vt detur contra eum, qui verè spoliauit: vnde si tu spoliasti, & possessio est penes alium, non competit hoc interdictum contra illum tertium, qui non spoliauit, lege cùm à te. ff. de vi, & vi arm. & tenet Alexand. in consi. 94. colu. 6. in 5. volumi. licet illa lex cùm à te, sit correcta, scil. in regno per constitutionem, Circa violentiarum, de cuius intellectu dicetur infrà. Ex hoc sequitur, quod contra singularem successorem spoliatoris, non datur hoc interdictum, secundum Innoc. in ca. cùm ad sedem, de rest. spol. vbi est tex. de hoc, & Bald. in leg. 1. arca fin. C. de reuocandis, quę in fraud. fed. & Lanfran. in repetit. rub. de causa poss. & propriet. colum. 2. in 1. conclusione. Sed contra successorem vniuersalem verè competit, quatenus ad eum peruenit. j. §. fin. ff. de vi, & vi arm. habetur plenè per Abb. & doct. in cap. quia, col. 5. de iud. hæredi autem indistinctè competit, l. j. §. hoc interdictum. lat. vlt. ff. de vi, & vi ar. & no. Abb. in ca. significauerunt, in 3. notat. de test. † Septimò requiritur, quòd agens hoc interdicto, non possideat, vt d. l. j. §. non alij autem. ff. de vi, & vi arm. † Octauò, & vltim. requiritur, quòd tempore spolij verè possideat. vnde non sufficit, si detineat tantùm, quia non competit sibi hoc interdictum, sed habet alia remedia possessoria. Hinc dicimus, quòd missus in possessionẽ ex primo decreto, si deijciatur, non habet hoc interdictum, ex quo non possidet, sed detinet tantùm causa custodiæ: ita tenet Speculator in titul. de primo & secundo decreto. §. iam de effectuum, ver. sed quid si missus, & idem Specul. in tit. de eo, qui mit. in poss. vers. porrò. † Secundum principale remedium in possessorio recuperandæ est condictio triticaria, quæ datur ad possessionem, quãdo quis est deiectus per vim de possessione sua, l. 2. ff. de cond. trit. & sic requiritur, quòd cum vitio res vadat ad spoliantem, secundum Alexan. in le. rem quæ nobis, col. 3. in fin. ff. de acq. poss. Item requiritur, quòd verè possideat, nec sufficit, si detinet: secundum Bart. in l. & ideò. §. Neratius, ff. de cond. furt. dummodò nullum ius habeat in re, vt creditor, quia tunc daretur conditio incerti, secundum eum. Et datur hæc conditio etiam domino, qui possessione priuatus est, secundum gl. in d. l. 2. ff. de condi. trit. non autem datur contra titulo possidentem, etiamsi actor titulum habeat, quia in pari causa melior est conditio possidentis. ita per hanc rationem dixit Alex. in d. l. rem, quæ nobis, col. 3. in fin. & sic videtur, quòd hæc conditio triticaria concurrat cum interdicto, vnde vi. & prædicta etiam tangit Bar. in l. fin. §. sed cùm in secunda C. de fur. † Tertium remedium est cõditio incerti, quæ competit ad recuperandam possessionem, ei, qui non est dominus, sed habet ius in se, vt quia est creditor, & habet rem obligatam, quam possidebat, & fuit spoliatus, nam ad eam recuperandam habet conditionem incerti. Casus est in leg. & ideò. §. Neratius, & ibi Bart. ff. de cond. furt. & idem Bart. in leg. fin. §. sed cùm in secunda. C. de fur. & in d. l. rem, quæ nobis, & ibi etiam Alex. in 2. colum.

† Quartum remedium est conditio indebiti, quæ datur, vbicunq; quis indebitè solu-

nit

nit rem alienam, cuius ipse erat possessor: & quia tunc non potest condicere proprietatem, quam nō transtulit, condicet possessionem, casus est in leg. indebiti. §. sed si numi. ff. de condit. indebit. competit etiam hoc remedium, quando minor, vel ecclesia contraxit alienando sine solennitatibus, nam transfertur possessio ex contractu inutili, leg. 1. §. si vir. ff. de acqui. poss. & ibi per Bart. Alexand. & doct. vnde poterit illa possessio condici per conditionem indebiti,
42 secundum Bart. in d. §. sed si numi. † Quintum remedium est actio in factum, quæ datur detentatori, qui non possidet, sed detinet: vnde ad recuperandam suam detentationem, habet actionem in factum, quando fuit detentatione priuatus, secundum Bart. in d. l. fin. §. sed cùm in secunda, C. de furt. & d. §. Neratius. & in d. l. rem, quæ nobis, & de hoc remedio loquitur Lanfr. in repet. rubricæ de causa possess. & proprietat.
43 colum. 3. in prin. in 5. conclusi. † Sextum remedium est officium iudicis, quod similiter datur ei, qui non possidet, sed detinet: vt est commodatarius, & depositarius, leg. officium, ff. de rei vendicat. qui, si cadunt ab eorum detentatione, quia nullum remedium habeat, est sibi indultum in subsidium, vt possint implorare officium iudicis, ad recuperandam eorum detentationem: maximè contra vitiosos possessores. Casus est leg. in non tantùm, & ibi Bart. ff. de pet. hæred. & glos. fin. & ibi Barto. in leg. Aquilius Regulus. ff. de donat. & in dict. §. Neratius, & Bart. & Alexan. in d. l. rem, quę
44 nobis. † Septimum remedium est ex æqui tate, leg. si me & Titium, ff. si certum petatur, quod competit, quando res mea peruenit ad te titulo lucratiuo, & æquum est, eam mihi reddi, & quòd solùm habeat locum in titul. lucratiuo, tenet ibi Bart. quem sequitur Alexander in d. leg. rem quæ nobis, colum. 8. Item loquitur, quando quis sine ista causa cecidit à possessione, vt probat ibi text. item datur habenti bonam fidem, secundum Bartol. in leg. si coloni.
45 C. de agricul. & censit. libro 11. † Octauum remedium est, conditio ex d. leg. si coloni, quod ad hoc, vt competat, tria requiruntur. Duo scilicet, ex parte actoris, & vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur, quòd si bona fide possessor, vt dicit text. in d. leg. si coloni, in versic. bona fide. Secundò requiritur, quòd sine iusta causa cecidit à possessione, vt probatur ibidem, dum loquitur de amissione possessionis per fugam. Tertiò requiritur ex parte rei, quòd res peruenerit ad eum cum vitio, vt dict. l. si coloni, ibi. fugæ vitio, &c. & ibi ista colligit Barto. idem tenet Bartol. in d. leg. rem, quæ nobis, ff. de acquirend. possessio. & ibi etiam Alexand. in 2. colum. & Alexand. in consil. 94. colum. 6. in 5. volum. & Lanfr. in rubrica de causa possessio. & proprietat. colum. 3. in tertia conclusione, & loquitur propriè ille textus de re effecta vitio reali, scilicet, de fuga, quæ æquiparatur furto.
46 † Nam seruus fugiens, facit furtum sui ipsius, leg. j. C. de seru. fugit. & not. Alexand. in dict. leg. rem, quæ nobis, colum. 2. & glo. in leg. in ciuilem. C. de furt. & vide Abb. in cap. sæpè, colum. 3. de restitut. spol. qui videtur velle restringere illum textum solum, quando agitur ad rem animatam, idem sentit Petr. Philip. Corn. in consil. 56. colum. penult. in princ. in 2. volum. tamen magis communis opinio est in contrarium, scilicet, quòd remedium d. l. si coloni, extendatur generaliter ad omnes res, etiam inanimatas, vt colligitur ex dictis Innoc. & Ioan. de Imol. in d. cap. sæpè, & Alexand. in cons. 90. in principio in 5. volum. vbi agebatur de spolio cuiusdam terræ, & nihilominùs dicit Alexand. competere remedium, d. l. si coloni, ergo extenditur etiam ad bona stabilia, quæ sunt inanimata. Et omnia ista remedia prædicta, præter interdictum, vnde vi, competunt etiam pro re mobili, secundum Barto. in d. l. fin. §. sed cùm in secunda. C. de furt. & in d. leg. rem, quæ nobis, & ibi etiam Alexand. in 2. colum. & Barto. in l. indebiti, §. sed si numi. in 2. opin. ff. de cond. indebiti. Differt autem hoc remedium, leg. si coloni, ab interdicto, vnde vi, quia ille datur malefidei possessori, etiam prædoni deiecto, illud verò non datur, nisi bonæ fidei possessori, vt not. Luc. de Pen. in d. leg. si coloni, colum. 6. in fin. versic. 2. quæritur, &c.
47 † Nonum remedium est, condictio ex leg. auctoritatem. C. vnde vi, quæ competit, quando quis spoliauit aliquem sua possessione, per vim, & deinde impetrat rescriptum à Principe pro iustificāda sibi dicta possessione violenta: nam non obstante rescripto

pto impetrato, tenetur ante omnia restituere possessionem conditione ex illa, leg. secundum Bart. ibi. qui exemplificat etiam
48 in occupante. † Decimum remedium est, conditio ex leg. meminerint. C. vnde vi. quæ competit, quando aliquis auctoritate rescripti impetrati, vel sententiæ latæ, inuadit possessionem alienam propria auctoritate, nam cadit à iure suo, si quid habet: & tenetur restituere possessionem conditione ex illa le. & si fuerit tutor, vel curator, deportatur perpetuò, & bona eius publicantur, & possessio nihilominùs restituitur, vt ibi habetur. Et differt à præcedenti, quia ibi prius spoliauit, & postea impetrauit re-
49 scriptum, hic secus. † Vndecimum remedium est, conditio ex l. si quis conductionis, C. loca. quæ competit locatori petenti sibi restitui rem conductam finita locatione, nam si conductor vult sibi referre quæstionem dominij, debet ante omnia sibi restituere possessionem, per conditionem ex illa l. & deindè super proprietate litigare, & datur conditio ex illa, l directa, in contractu locationis tantùm, sed vtilis datur pro omnibus contractibus, in quibus quis alieno nomine detinet, secundum Bart. in l. cõmodare, ff. commo. & Alex. plenè in leg. si alienam, colu. 3. ff. solut. matr. de cuius intellectu loquitur Alex. in l. si aliquam, circa fin. col. ff. de acq. poss. vbi ponit, quòd non datur remedium illius leg. quando locatio fuit nulla, vel quando notoriè potest excipi de dominio. † Duodecimum remedium
50 est ex l. inuasor. C. vnde vi. quod remedium est nouum, secundum Barto. ibi. & competit, quando quis sine dolo occupat possessionem vacantem rei alienæ: nam potest dominus agere conditione ex illa lege, & tenetur ei occupator restituere possessionẽ, & in hoc consistit specialitas illius l. quia per eam datur remedium possessorium ei, qui non possidebat tempore inuasionis, quia possessio erat vacans: & ideò dixi, sine dolo, quia si dolosè occupasset, tunc competeret remedium, le. fin. C. vnde vi.
51 & dicit Bart. in d. leg. inuasor in fin. † Tertiũ decimum remedium est, condictio ex l. si quis in tantam, C. vnde vi. quæ competit, quando aliquis propria auctoritate ingreditur violenter possessionem penes alium constitutam: nam si quidem ipse inuasor erat dominus, cadit à iure suo, & possessionem restituit: si verò non erat dominus, restituit possessionem cum æstimatione ipsius rei, conditione ex illa, l. cum qua concordat, l. extat, ff. quod met. cau. Hodie tamen in regno, illa le. si quis in tantam, est correcta per constit. Violentias, in eos, quod punit inuasorem ad amissionem iuris sui, & ad æstimationem rei, nam per illam const. punitur solùm ad medietatem
52 æstimationis, & non vltra. † Quartumdecimum remedium est, condictio, ex le. conductores. C. loca. & le. non absre, C. vnde vi. vbi habetur, quòd possidens rem alieno nomine, vt conductor, vel precarius: si fuerit conuentus ad rei restitutionem, & voluerit litem inferre, & non restituere ante sententiam, condemnatur vigore dictarum legum, ad rei restitutionem, & ad æstimationem ipsius, vt ibi habetur, & istud nouum, continet plus, quàm habetur in l. si quis conductionis. C. locati. hoc remedio, s. quia vltra rem facit eõsequi æstimatio-
53 nẽ. † Quintumdecimum remedium est, con-
54 dictio ex le. cum à te. ff. de vi, & vi. arm. vbi si tu spolias me per vim, & alius similiter te per vim spoliat, non ago contra illum, qui spoliauit, sed ago contra te, qui spoliasti me (licet non possideas) interdicto vnde vi. Verùm in regno ista l. est correcta per constit. Circa violentiarum, per quam datur electio spoliato, vel agendi ad interesse contra spoliatorem non possidentem, vel eius hæredem, vel contra possessorem ad rei restitutionem. † Decimumsextum remedium est, condictio ex le. fi. C. vnde vi, quæ datur contra eum, qui dolosè occupauit possessionem rei alienæ vacantem: nam per talem occupationem res efficitur quasi violenta, & sic vitiosa, secundum Bart. ibid. & datur hoc remedium infra 30. annos tantùm, vt ibidem in fin. & datur tam pro re mobili, quàm immobili, secundum Bart. ibid. & Alexand. in l. rem, quæ nobis, col. 2. ff. de acq. possess. vnde tenetur conditione ex illa l. ad restitutionem. & differt à l. inuasor eod. tit. quia illa loquitur in occupante sine dolo, vt dixi supra in 12. remedio possessorio. † Decimumseptimum
55 remedium est, Condictio est, ca. sæpe de rest. spol. quod fuit valde necessarium. Competit enim contra quemlibet tertium possessorem,

ſorem, qui nō ſpoliauit, ſed ſciēter habuit rem à ſpoliante, ſciens rem eſſe vitioſam: nam tenetur ad reſtitutionem, conditione ex illa decretali, & requiritur omnino ſcientia, vt dixi, aliàs non competeret, vt no. Lanfr. in rep. rub. de cauſa poſſeſſ. & propr. col. 2. in 2. concluſione, & Abb. in d. ca. ſæpè, col. 4. verſ. nunc quæro, &c. Et per illud capitalum eſt prouiſum ad id, quod ante deficiebat, per d. l. cùm à te. ff. de vi, & vi ar-
56 ma. † Decimumoctauum remedium eſt, ex diſpoſitione c. frequens, de reſt. ſpol. lib. 6. per quod eſt inducta pulchra, & notabilis prouiſio. Nam ſi aliquis violenter ſpoliauit me poſſeſſione alicuius rei, & poſtea cōuenit me in iudicio ſuper alia re, vel actione, vel me criminaliter accuſat de aliqua iniuria: poſſum ego opponere ei exceptionē ſpoliationis illius rei, & petere, quòd non audiatur in actione, vel accuſatione ſua, niſi prius reſtituat mihi illam poſſeſſionem, & ſic vigore illius c. frequens denegatur ſibi audientia, niſi prius reſtituat. Verū prius datur terminus quindecim dierum ſpoliato conuento, ad probandum ſpolium, & interim ſuperſedetur in cauſa mota per actorem: quo probato, debet fieri reſtitutio, aliàs non proceditur in ſua actione, vel accuſatione. Super hoc tamen adhibetur iſta diſtinctio: quia ſiquidem actor agit ciuiliter, poteſt ſibi opponi exceptio illius ſpoliationis, ita demum, ſi ipſe actor fuit, qui ſpoliauit, & ſic, qui poteſt conueniri interdicto, vnde vi, ſecus, ſi ipſe non ſpoliauit, ſed eſt tertius poſſeſſor, quia non opponitur ſibi dicta exceptio. Si verò agit criminaliter & tunc etiam ſi non ſpoliauit, ſed eſt tertius poſſeſſor, opponitur ſibi dicta exceptio, dūmodò ſpolium ſit tunc de omnibus bonis ipſius conuenti, vel ſaltem de maiori parte bonorum. Ita hæc omnia traduntur in tex. d. c. frequens, & ibi Gem. in 3. col. & in c. fin. de ord. cog. & Abba. in c. literis, col. fi. de reſtit. ſpol. & in c. cùm dilectus, & ibi Abb. in
57 3. col. de ord. cog. † Et de intellectu illius c. frequens traditur plenè, in deciſ. 19. conſil. Neap. & per laſ. & docto. in l. ſi te bonis. C. de iure delib. & per Spe in conſ. 12. col. 4. in 2. volu. & fuit dictum plenè ſuprà, in 6. diſt. prin. in 4. q.

58 † Decimumnonum remedium eſt, condictio ex c. reintegranda, 3. q. quod eſt pleniſſimum remedium, & magis generale, & vtiliùs inter omnia remedia poſſeſſoria, & concurrit cum omnibus alijs remedijs, ſecundum Lanfr. in rubr. de cauſa poſſeſſ. & propr. col. 3. in 3. concl. vbi etiam dat cautelam pro libellante in poſſeſſorio recuperādæ, vt in fine libelli deducat conditionem ex d. c. reintegranda. Et quòd concurrat cū alijs remedijs poſſeſſorijs, tenet Alexan. in conſ. 94. col. fin. in 5. vol. & Abb. in c. cùm ad ſedem, colu. 10. in prin. de reſtit. ſpol. Et datur iſtud remedium non ſolùm pro reb. clericorum, vel Eccleſiæ, ſed etiam pro reb. laicorum generaliter, ſiue mobilibus, ſiue immobilibus, & iſta eſt communis concluſio, quæ ſeruatur in practica, quàm tenet
* Lanfr. vbi ſuprà, & Alexand. in conſ. 51. in princ. in 1. vol. & idem Alex. in d. l. rem, quę nobis, col. 5. ff. de acquir. poſſeſſ. & in conſ. 93. coſum. fin. in quinto volu. & in conſil. 97. col. 2. ver. & ex forma, &c. in 2. volu. & habetur plenè per Soc. in d. l. rem, quæ nobis, vbi pleniùs quàm alibi, tractat materiā dicti ca. reintegranda, per 12. q. principales, quamuis contrarium, & malè tenet Abb. in c. cùm ad ſedem, col 10. circa fin. & in c. ſæpè, col. 3. in prin. de reſt. ſpo. Competit autem dictum remedium generaliter, ei qui ſine iuſta cauſa cecidit à poſſeſſiōe, quæ peruenit ad aliū, ſiue bona, ſiue mala fide, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter, ſiue cum vitio, ſiue ſine vitio, ſiue cum titulo, ſiue non: &
* ſic datur etiam contra titulo poſſidentem, & iſte eſt verus & cōmunis intellectus, quē poſuit Abb. in d. ca. cùm ad ſedem, colu. 10. & Innoc. in c. querelam, de elec. & Alexan. in d. conſ. 94. col. fi. in 5. vol. & conſ. 6. colu. 3. verſ. & ad hoc, & col. 5. in fi. in 3. vol. licet Bar. in d. l. rem, quæ nobis, teneat, quòd non datur contra titulo poſſidentem, & idem Bar. in l. fin. §. ſed cū in ſecunda. C. de furt. & Alex. in conſ. 118. in prin. in 2. vol. per ea, quæ habentur in l. ſiue autem. §. ſi duobus,
* ff. de pub. Tamen veritas, & magis communis concluſio eſt in contrarium, vt ſuprà, quam etiam tenet Alex. in conſ. 117. col. 2. in 2. vol. & conſ. 91. col. fin. in 5. volu. vbi di-
* cit cōmunem opinionem eſſe contra Bart. in d. l. rem, quæ nobis, & idem Alex. in cōſi. 92. col. 2. in fin. & col. 3. in 5. vol. & habetur per Mat. in deciſ. 161. conſ. Neap. col. pen. & Abb. in c. ſi diligenti, de præſcr. Comperit

etiam hoc remedium malefidei possessori, secundum Alex. in cons. 6. colu. 3. vers. & ad hoc, in fin. & col. 4. vers. præterea, in 3. vol. & Alexan. in cons. 117. col. 2. in 2. vol. & Soc. in d. l. rem, quę nobis. col. 6. versic. 4. & in hoc est pinguius quàm remedium, l. si conuenti C. de agr. & cens. lib. 11. quia illud datur tantum bonæ fidei possessori, vt dixi supra in 2. remedio. Item illud datur, quando res peruenit ad aliquem cum vitio, vt ibi: istud autem etiã sine vitio. Ité est pinguius quàm interdictum vnde vi, quia illud requirit violentiam: istud nõ. Item, illud datur tantũ ad res immobiles: istud vero etiã ad mobiles, & ad iura incorporalia, vt declarat Soc. in d. l. rem, quæ nobis, col. 11. versic. circa quintam. Item, illud non datur cõtra singularem successorem, vt l. cùm à te, ff. de vi, & vi armata: istud verò datur contra quemlibet possessorem, secundum Soc. in d. l. rem, quæ nobis. col. 9. vers. circa quartam. Item est pinguius, quã remedium, ca. sæpe, de restit. spol. quia illud datur contra tertium possessorem cum vitio: istud etiã sine vitio. Item, istud remedium durat perpetuò, & non præcluditur anno, sed durat triginta, secundum Soc. in d. l. rem, quæ nobis, col. 3. in fi. versic. circa octauam, & Ant. de Butr. & doct. in c. solicitè, de rest. spol. & Alex in cons. 6. col. 5. in 3. vol.

59 † Vigesimum remediũ, est condictio ex l. si C. de acq. possess. per quam est inductũ, quòd si is, qui alieno nomine possidet, alienat rem in alium, & sic possessionem interuertit alienando: potest dominus reuocare possessionem à tertio possessore, condictione ex illa lege. Ex qua est inducta illa practica quotidiana, qua vtimur in regno, scilicet de petitione manutentiæ contra tertium possessorem. Nã quando debitor obligat omnia bona sua cũ potestate capiendi propria auctoritate, iuxta l. creditores. C. de pigno. & cum constitutione precarij: per huiusmodi constitutum transfert possessionẽ in creditorem, vt habetur l. quod meo, & l. interdum. ff. de acq. poss. Si postea debitor alienat aliquã de rebus suis hypothecatis, censetur interuertere possessionem creditoris. Vnde creditor agit assistentia contra tertium possessorẽ, super illa re alienata, condictione ex d. l. si. ad recuperandam possessionem suam, & in hoc non requiritur aliqua excussio debitoris principalis, propter dictum precarium. Vt tenent Imol. Lud. Roma. & Alexan. in l. exitus controuersiæ, ff. de acq. poss. & Bald. in d. l. fin. colu. 1. C. de acq. poss. & de hoc in regno extat regia pragmatica, quæ incipit, Assistentiam.

60 † Resultat autem magna vtilitas ex d. l. si. quia si creditor vellet agere actione hypothecaria, contra tertium possessorem, excluderetur præscriptione decem vel viginti annorum, per text. in l. prima & 2. C. si aduersus cred. in septimo libro. C. de quarum legum intellectu. vide Alexand. in consil. 58. col. fi. in 5. volu. sed quando agit assistentia per condictionem, ex d. l. fin. requiruntur triginta anni, ex eo, quia est actio personalis in rem scripta: contra quam non præscribitur minori spacio triginta annorum, l. fi. ut, & l. omnes. C. de præscr. triginta ann. ita de hoc est decis. 139. cons. Neap. vbi decidit ille casus in terminis, vnde sequitur conclusio, quòd creditor potest agere assistentia contra tertium possessorem, vsque ad triginta annos. Et prædicta intelliguntur, quando is, qui alieno nomine possidet, interuenit possessionem alienando tantũ, & non alio modo, gl. est, & ibi Alexand. in l. qui vniuersas, §. fin. ff. de acq. poss.

61 † Vigesimum primum remedium in regno est condictio ex constitutione regni, quæ incipit, Circa violentiam. Per quam est nouiter inductum, quòd quando deiector cecidit a possessione, est in arbitrio expulsi, agere contra ipsum deiectorem, vel eius hæredem ad interesse (dato quòd non possideat) vel agere cõtra possessorem, (etiã si ad mille manus transiuerit possessio) pro illius recuperatione siue fuerit possessor in bona fide, siue in mala, vt ibi habetur. Et sic per dictam constitutionem corriguntur duæ leges iuris communis, videlicet, l. cùm à te, ff. de vi, & vi arma. quæ prohibebat dari remedium possessorium contra singularem successorem. secundò corrigitur cap. sæpè, de restit. spol. per quod dabatur iudicium contra singularem successorem malæ fidei tantum, & non bonæ fidei, vnde d. cta constitutio videtur habere p. eius ac pinguius remedium, sicut & integranda.

62 † Vigesimũ secundum remedium in regno est per tria capitula regni, quorum vnum incipit. Omnis prædatio, aliud in. ipit

Ad re-

Ad regale fastigium, & aliud incipit. Finis præcepti, charitas, quibus nouiter est indu ctum, quòd quando clericus vel alia Eccle siastica persona spoliatet aliquem laicum sua possessione: potest ille laicus adire iudicem secularem, & implorare officiũ suum super eius defensione, vt per viam extraiudicialem assistat ad defendendum ipsum, & restituat eum in sua possessione: qui iudex facit vnam citationem per edictum, vt qui vnque sua putauerit interesse, compareat infra talem terminum, visurus iuramenta testium, & allegaturus quid quid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus non debeat restitui: & sic capiet informationem de iuribus spoliati, per quandam viam extraiudicialem, & summariam: & si compererit qualiter fuit indebitè spoliatus, restituet eum in sua pristina possessione, vt habetur in d. cap. & est noua prouisio, & notabilis. Nec potest dici, quòd clericus citatur coram iudice seculari: quia quando citatur, si sua putauerit interesse, tunc comparens, dicitur compare re, vt actor, non reus, & sic sua comparitio est voluntaria, non necessaria, secun dum Bald. in leg. testamenta omnia, & ibi etiam Alexand. in fin. & Paul. de Castr. C. de test. & habetur plenè in decis. 2. & xxiiij. consil. Neapol. & per Luc. de Penn in l. si coloni, colum. antepenult. & penult. C. de agr. & cens. lib. xj. in quibus locis plenè tra ctant de intellectu dictorum ca. regni. Rob. Mar. Venus. V. I. D.

Iudiciorum VIII. Distinctio.

1 Iudicium aliud competens, & aliud incompe tens.

2 Iudex competens quis dicatur, & quis incompe tens, & ex quibus causis cognoscitur.

3 Iudex incompetens. respectu causæ principalis, potest esse competens, quo ad accessoria quia ad expensas potest condemnare.

4 Clericus inuentus de nocte in prostibulo, vel in alio crimine, capi potest per familiam iudicis secularis, & duci ad Episcopum.

5 Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum ad expensas condemnari.

1 OCTAVA principalis distinctio iu diciorum est, quia † iudicium aliud competens, aliud incompetens. Iudicium competens dicitur illud, quod ter minatur coram iudice competenti. Dicitur autem iudex competens, qui habet iurisdictionem, & eius exercitium super litigantes, vt declarat Card. in cl. 2. in 3. quæst. vt lite pend. etiam si posset eius iurisdictio eli di per exceptionem, secundum gl. & Card. ibi. Iudicium verò incompetens dicitur, quod tractatur coram iudice incompetenti, de quo habetur per tot. C. si à non comp. iud. Dicitur autem iudex incompetens, non solùm respectu defectus iurisdictionis, sed etiam ex quam pluribus causis, de quibus per Card. in d. cle. 2. in 3. quæst. vbi vide.

Sunt autem multi casus, in quibus ratione alicuius causæ specialis, iudex alias incompetens efficitur competens: & quis fortitur forum iudicis non sui, de quibus casibus specialibus tractat plenè Specul. in tit. de comp. iud. adi. §. 1. vbi cumulat quin quaginta duos casus, & plenius per Man. Soc. in rub. extra de foro comp. quos brevitatis caula hic non repeto, sed ad dicta per eos me remitto, quia potius esset eorum dicta transscribere, quam aliquid noui dicere.

2 † Vnum tamen scias, quòd est notandum in practica: quòd licet iudex incompetens respectu causæ principalis fuerit, ta men potest se intromittere, quo ad accessoria: vnde si quis impetrat aliquem delegatum per falsum rescriptum, licet ille sit iudex incompetens, quia rescriptum falsum non potuit sibi dare iurisdictionem, tamen potest illum impetrantem condemnare in expensis, & etiam ipsum carcerare.

3 † Et idem in eo, qui temerè adit iudicem incompetentem, quia potest ab eo condemnari in expensis, & interesse. Ita tenet Felyn. in cap. 1. column. 4. de ind. & Abb. in cap. dilectus. el. tertio, column. 1. de præbend. & Ioann. de Ana. in cap. super eod. colum. 2. de crimin. falsi. vbi etiam tangit illam quæst.

4 †. An familia iudicis secularis possit capere clericum repertum de nocte in prostibulo, vel in alio crimine. & ducere eũ ad e-
5 piscopum? & tenet quòd sic. † Idẽ dicimus in clerico vocãte laicum in ius corã iudice laico, quia si succumbit, condemnatur in expensis, per iudicem laicum, ita tenet Fel. in c. at si clerici, colum. 6. in fin. & ibi etiam

Ioan. de Imol. de iudic. & aliàs dixi suprà. Rob. Mar. V.I.D.

Iudiciorum IX. distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium, & aliud summarium.*

2 *Causæ summariæ quot modis dici possint.*

3 *Princeps solus, & non inferior, causam summariè committere potest.*

4 *Supplicans causam summariè committi, & Princeps dicat, audiat talis, & institiam faciat, an summariè imperasse videatur.*

5 *Princeps an censetur causam summariè committere, nisi expressè dicat.*

6 *Clausula fiat vt petitur, in rescripto posita, quid importet.*

7 *Absolutio simpliciter concessa à pluribus excõmunicationibus, ad omnes refertur.*

8 *Clausula summariè, simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura iudicij, quid importet.*

9 *Citatio est iuris naturalis.*

10 *Probationes sunt de iure diuino.*

11 *Verba sine figura iudicij, quid importent, & ponitur intellectus iurium municipalium regni, & num. 12.*

12 *Libellus non requiritur, vbi proceditur sine figura iudicij, sed requiritur talis, qualis petitio, quæ est iure naturali, & omitti non potest, & num. 13.*

13 *Libellus generalis, & incertus, an admittatur vbi sine figura iudicij proceditur.*

14 *Libellus ineptus procedit, vbi proceditur sine figura iudicij.*

15 *Copia primæ petitionis, datur reo sumptibus actoris in regno.*

16 *Libellus procedit in regno, etiã si petatur solũ cogi, & compelli. Idem si agatur ex vna causa, & probetur de alia, num. 17.*

18 *Libellus in regno non requiritur in ciuilibus, immò causa potest incipere ab articulis.*

19 *Feriæ inductæ ad honorem hominum, vt feriæ messium, et vindemiarum non seruantur in regno.*

20 *Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno, sed actus ille, qui immediatè sequitur, habet vim litis contestationis.*

21 *Dilationes sunt breuiandæ, inquantum fieri potest in causis summarijs.*

22 *Publicatio nõ requiritur in causis summarijs, & an in causis ordinarijs dicatur de substantia causæ, vel de institia.*

23 *Conclusio non requiritur in causis summarijs.*

24 *Conclusio in ordinarijs, an sit de substantia processus.*

25 *Sententia, quia index condemnauit dominum, & non procuratorem litigantem pro domino, valet.*

26 *Index non habet necesse pronunciare super incidenti, in causis summarijs, sed potest illud decidere vnà cum principali.*

27 *Sententia lata in causis summarijs, pro absente non citato, valet.*

28 *Index an, & quando possit interrogare principalem, vel testes, etiam ad instantiam partis, post conclusum in causa, in ordinarijs.*

Et quid in summarijs, num. 30-31.

29 *Iuramentum suppletorium deferri non debet post conclusum in causa, ad instantiam partis: nisi ante petitum fuerit, sed fit ex iudicis officio.*

32 *Clausula sola facti veritate inspecta, quid importet.*

33 *Sententia potest ferri non conformis libello, vbi proceditur, sola facti veritate inspecta.*

34 *Testes assignantes causam non concludentem, fidem faciunt in summarijs causis. Idem est in testibus infantibus, & aliàs à iure reprobatis.*

35 *Iudex ferre potest sententiam diffinitiuam stando, vbi sola veritate inspecta proceditur.*

36 *Sententia diffinitiua fertur contra contumacem, etiam lite non contestata, in causis summarijs.*

37 *Sententia ferri debet in scriptis, etiam in summarijs.*

38 *Legitimatio personarum semper requiritur, in causis etiam summarijs.*

39 *Clausula sola facti veritate inspecta intelligitur de tali veritate, cui ius patrocinatur.*

40 *Causa principalis, quando est summaria, omnes eius articuli sunt summarij.*

41 *Causa summaria, ab ordinaria, quomodo cognoscatur.*

42 *Causa summaria, est omnis causa ecclesiastica, vbi agitur de electione, præbenda seu*

seu beneficio ecclesiastico. quod quando procedat, vide ibidem.
43 Causa possessorij, dicitur summaria, & an in ea requirantur plenæ probationes, & aliæ solennitates.
44 Appellari an, & quando positi à sententia lata in possessorio.
45 Appellatio ab interlocutoria lata in possessorio, de iure ciuili potest fieri, sed à diffinitiua non appellatur, & qua sit ratio.
46 Causa summaria, an, & quando requirat plenas, & quando semiplenas probationes.
47 Agens interdicto retinendæ, tenetur ad petitionem rei, declarare modum turbationis.
48 Causa, quæ in curia mercatorum ventilatur, dicitur summaria.
49 Confessio extraindicialis parte absente facta facit plenam probationem in curia mercatorum, de æquitate canonica.
50 Nundinæ & mercata an differant.
51 Nundinæ vnde dicantur, & num. 53.
52 Nundinæ & mercata idem sunt aliquando, & num. 54.
53 Nundinæ sunt hominibus necessariæ.
56 Mercatura an sit ars sordida.
57 Mercator quis dicatur, & num 59. 60. 61.
58 Mercator, quando quis dicatur, ex vnico actu mercandi, & num 62.
62 Scholares quãdo gaudeant priuilegio scholarium.
63 Mercator an dicatur, qui per factores exercet mercaturam.
64 Locatores quorum num mercatores sint.
65 Locans possessiones suas, & conducens alienas dicitur mercator, & num. 69.
66 Agricola an dicatur mercator, & nu. 67.
67 Negociator an is dicatur, qui fructus prouenientes ex fundis vendit.
68 Mercator an dicatur, qui de præsenti mercantiam non exercet, licet de præterito exercuerit.
69 Negociator, quis propriè dicatur.
70 Collegium mercatorum, an possit statuta facere.
71 Statuta mercatorum, an in quolibet foro ferueant, & num 72.
73 Mercator forensis, nunquid ligetur statuto mercatorum illius loci vbi contraxit.
74 Statutum mercatorum, vt contra scripturas eorum, nulla opponi possit præscriptio an valeat?
75 Statutum, quòd pater teneatur pro filio, nunquid valeat?
76 Statutum quod emens rem in publico foro, non teneatur domino restituere, nunquid valeat?
77 Statutum, quod credatur libro mercatoris comprehendit mercatorem de præterito.
78 Coacernari, & cumulari, quando debeant plures & parua summa.
79 Falsa an reddatur subscriptio si dicatur, Titius & socij, & tamen vnus est socius.
80 Statuta statuto, quòd filius mercator obligetur: qualiter intelligatur.
81 Dotem, an teneatur mercator statim restituere, non expectato anno, soluto matrimonio.
82 Conueniri quis possit coram iudice mercatorum, & 83. & 85.
84 Depositarius potest cogi, vt restituat depositum per iudicem non suum.
86 Conueniri pro quibus causis possint venientes, ad nundinas, coram magistro nundinarum, et quid de consuetudine, numero 87. 90. 91. & 92.
88 Mercatores, an conueniens, vel conueniantur pro alijs causis, quã spectantibus ad mercantiam.
89 Sententia non valet, si est lata per consules artis, in rebus non spectantibus ad artem.
93 Hæres mercatoris, nunquid conueniatur coram iudice mercantiæ.
94 Socius in mercantia, nunquid insolidum teneatur pro contractu socij, & 95.
96 Debitor duorum insolidum, si postea promisit per aliam scripturam vni tantum: an istud debitum debeat communicari cum nominato in prima scriptura?
97 Socius, an possit causam societatis compromittere?
98 Socius quando teneatur consocio, si fuit distur batus.
99 Redhibitoria, vel quantò minoris, an agi possit contra vnum ex venditoribus, si plures sint venditores, nec omnes reperiantur.
100 Socius an habeat beneficium ne conueniatur, nisi inquantum facere potest, & numero 101.
102 Socius, qui noluit contribuere in expensis circa refectionem rei communis, an per-

det partem suam.

103 *Socius an deducit expensas factas in itinere à corpore societatis.*

104 *Socius tenetur consocio, de dolo, & culpa.*

105 *Institor, an obliget dominum.*

106 *Mercator matriculatus in diuersis artibus cuiam quo conueniatur.*

107 *Mercator, an possit esse matriculatus in diuersis artibus.*

108 *Consules mercatorum an possint citari per edictu.*

109 *Merces, an veniant in generali obligatione*

110 *Et an merces futuræ veniant in generali obligatione.*

111 *Merces, si vendantur, an remaneant hypothecatæ.*

112 *Merces venales imissæ in apotheca, an veniant in tacita obligatione.*

113 *Merces an possint vendicari à vero domino.*

114 *Reconuentio, an habeat locum coram iudice mercatorum.*

115 *Promittens soluere Romæ, Capuæ, & Venetijs, & in die S. Marci, an possit ibi conueniri si non reperiatur ibi.*

116 *Promittens soluere centum; quòd si non soluit, promisit decem: an licitè petantur illa decem.*

117 *Promittens soluere Romæ, si ibi non reperiatur ipse, sed procurator, an possit conueniri.*

118 *Clerici an conueniantur coram iudice mercatorum.*

119 *Pater an teneatur pro contractib. filij, si passus fuit eum negociari.*

120 *Suspectus, an & quando, contrahens in nundinis, allegari possit.*

121 *Pœna obligationis, an debeatur in curia mercatorum.*

122 *Præceptum vnius iudicis, an exequi possit per alium.*

123 *Domus mercatorum sunt exemptæ ab hospitando militibus.*

124 *Incudes, & malleum non veniunt in generali obligatione.*

125 *Mercator qui habet multa nomina debitorum an possit iurare suspectus.*

126 *Mercator fugitiuus an liberetur, si creditores ceperint omnia bona eius.*

127 *Mercator, tanquam suspectus captus an debeat liberari, si captura est iniusta, & iniquum constat de debito.*

128 *Carceratus ad instantiam vnius, an possit recommendari ad instantiam alterius.*

129 *Captus pro vna causa, an possit pro alia recommendari per eundem.*

130 *Mercator cessans & fugitiuus, an possit torqueri, vt indicet pecunias.*

131 *Mercatores falliti, non possunt cedere bonis.*

132 *Pacta facta mercatoribus fallitis, non sunt seruanda.*

133 *Instrumentum secundum formam ritus, nunquid præsentari possit in curia nundinaria.*

134 *Vxor gerens mercantiam, nunquid videtur gerere de voluntate viri.*

135 *Minori matriculato in arte, an detur restitutio in integrum.*

136 *Socius, an possit accusare de morte socij.*

137 *Promittens soluere centum, & si non soluerit centum & viginti quinque, quomodo intelligatur hæc promissio.*

138 *Filius, qui recipit pecuniã pro morte patris, an teneatur creditoribus soluere.*

139 *Mercator conuenitur ex qualibet promissione.*

140 *Mercator, qua actione teneatur ad soluendum mercedem sansario, pro venditione rerum.*

141 *Mercator an possit conueniri Lugduni, pro contractibus celebratis per suos factores.*

142 *Præuentio facta in curia debitoris, an vitiet sofactã.*

143 *Obligatus reddere rationem infra certum terminum, quid debet facere vt non incidat in pœnam.*

144 *Mediatores, seu sansarij nunquid teneantur de dolo, & culpa.*

145 *Redhibitoria an agit, qui emit mediante proxeneta.*

146 *Compensatio, an & quando fiat, si in libro mercatoris continetur se esse creditorẽ, & debitorem.*

147 *Interesse potest peti, ex nouo iudicio, per eum mercatorem, cuius merces fuerũt sequestratæ, si sequestrum fuit reuocatum.*

148 *Depositarius restituens depositum iussu iudicis, an sit liberatus.*

149 *Mercatorum iudicium, quare sit summarium.*

150 *Aequitas, in quo consistat in curia mercatorum.*

151 *Aequitas, quæ sit, & quis rigor.*

152 *Aequitas debet semper haberi præ oculis, & num* 157. 158. 159. 160. 61.

153 *Vltima opinio censetur approbata, nisi prima esset æqua*

154 *Ius simile attenditur, etiã in foro ecclesiastico, si sapit æquitatem.*

155 *Subtilitas inuestigatiua veritatis commendatur.*

156 *Testes etiam post conclusum in causa, producuntur si dictat æquitas.*

362 *Rigor quid sit.*

163 *Aequitas qualiter à iure descendat.*

164 *Citatio non requiritur in curia nundinarum.*

165 *Libellum in scriptis dari debet, in curia nundinarum.*

166 *Vsurarum causa est summaria, in curia ecclesiastica.*

167 *In crimine vsurarum, denenitur ad torturã, sinistris indicijs.*

168 *Alimentorum causa, dicitur summaria.*

169 *Causa omnis contra confessum, est summaria.*

170 *Causa contra religiosos, est summaria.*

171 *Causa est summaria, qua de monachatu agitur.*

172 *Matrimonialis causa est summaria.*

173 *Causa restitutionis dotis summaria dicitur.*

174 *Causa summaria dicitur, quando ad decimas agitur.*

175 *Causa omnis executiua, est summaria.*

176 *Causa dicitur summaria, quando præsentatur instrumentum, secundum formam ritus magnæ curiæ in regno.*

177 *Omnis causa, qua contra absentem agitur, summaria dicitur.*

178 *Causa dicitur sundmaria, quando tertius venit ad impediendam executionem.*

179 *Testium repulsa, non admittitur in causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio.*

120 *Causa summaria dicitur, vbi agitur ad exhibendum.*

181 *Causa dicitur summaria, quando agitur contra tributorum debitores.*

182 *Quando agitur contra gabellarios indebitè exigentes, causa summaria dicitur.*

183 *Causa est summaria, quando mittitur quis in possessionem ex primo decreto.*

184 *Legatarius quando petit satisdationem ab harede, dicitur causa summaria.*

185 *Causa dicitur summaria, quando agitur, an actio ex testamento præponatur actioni præiudiciali.*

186 *Testes quando examinantur ad perpetuam rei memoriam, causa est summaria.*

187 *Causa naufragiorum summaria dicitur, expeditur leuato velo, & in ea potest iudex ex officio procedere.*

188 *Causæ breues, seu modicæ summæ, sunt summaria.*

189 *Causa quæ dicantur breues, modicæ, & quæ magnæ.*

190 *Statur soli informationi, & relationi iudicis in causa modica.*

191 *Testis vnus facit fidem in causis modicis & summarijs*

192 *Fama probat in causis modicis.*

193 *Causæ pauperum, & miserabilium sunt summaria, & expediuntur de plano, & sine solutione sportularum.*

194 *Miserabiles personæ trahunt aduersarios suos coram imperatore, & laicos coram iudice ecclesiastico.*

195 *Pupillus & vidua, dicuntur miserabiles personæ, quando sunt pauperes, aliàs secus.*

196 *Pauperes litigantes in iudicio, non tenentur soluere sportulas.*

197 *Vbicunque agitur de salario, seu mercede laborum, dicitur causa summaria.*

198 *Causa est summaria, quãdo agitur de probãdo impedimento, ad obtinendam secundam dilationem.*

199 *Causa dicitur summaria, quando agitur de leuibus delictis.*

200 *Vbi agitur de crimine læsæ maiestatis causa summariè expeditur.*

201 *Causa summaria dicitur, quando agitur de dando tutore, vel curatore pupillo per iudicem.*

202 *Mundualdus dari potest mulieri, etiam à iudice deambulante.*

203 *Processus inordinatus factus ab eo, qui incepit procedere ordinarie prius, an valeat, & num* 88. & 89.

204 *Testamentum, quod in scriptis non valet, minimè valet, vi nuncupatiuum, numero* 96.

205 *Arbiter, qui vt arbitrator procedere potest,*

vat, si cœpit procedere vt arbiter, & postea inordinatè procedit, an processus valeat.

206. *Testamentum in scriptis, quando non valuit iure communi, valebit iure militari.*

207 *Nemo videtur viam elegisse, per quam actus, & non voluntas sua impugnetur.*

208 *Libellus ineptus, nō vitiat processum, in casis, in quibus non requirebatur.*

209 *Informatio capta per testes inhabiles, in casibus, in quibus testes non requirebantur, valet.*

210 *Actum, qui sine aliqua solennitate expediri poterat, non vitiatur, si illa solennitas inutilis interuenit.*

211 *Int ellectus ad glo. l. proinde, §. notandum in fi. ff. ad leg. Aquil.*

212. *Intellectus ad l. contractum. C. de fide instr.*

213. *Causæ ordinariæ an possit fieri summaria, consensu partium.*

1 NONA distinctio principalis iudiciorum est. † quia iudicium aliud dicitur ordinarium, & aliud summarium. Iudicium ordinarium dicitur illud, quòd ordinariè tractatur, iuris ordine seruato, scilicet præcedente libello, interueniente litis contestatione, publicatione, & conclusione, & cum alijs solennitatib. iuris positiui in iudicio requisitis, de quibus habetur in l. 1. & auth. offeratur. C. de litis contest. & in l. prolatã, & ibi Bar. & doct. C. de sent. in c. quoniam contra. de prob. sine quibus solennitatibus iudicium esset nullum, vt ibi habetur. Iudicium summarium est illud, quod summariè tractatur sine solennitatibus prædictis, de quo habetur in cl. sæpè. & ibi Card. & doct. de verb. sign. & per Bart. in extrauag. ad reprimendam in vers. summariè, & in ver. & figura, & Bald. in l. iudices, C. de iud. Super hac tamen materia iudicij summarij, quia est valdè vtilis, maximè in regno, in quo per iura municipalia omnes causæ ciuiles, sunt summariæ: puto opportunum esse, attingere hic duas quæstiones principales. Et prima quæstio erit. Quot modis causa potest dici summaria, seu iudicium summarium. Secunda quæstio erit. Quæ specialitates sunt introductæ in iudicio summario, in quibus differt ab ordinario.

2 † Venio ad primam quæstionem, in qua dico: quòd causæ summariæ pluribus modis dicuntur. Et primo dico, quòd causa summaria est, quando princeps committit, quòd procedatur summariè, & de plano, simpliciter, sine strepitu, & figura iudicij, seu leuato velo, vel extraiudicialiter. Et super hoc est sciendum, † quòd talis commissio non potest fieri, nisi per solum Principem non recognoscentem superiorem, non autem per inferiorem à Principe, vt no. gloss. in d. cl. sæpè in prin. in verbo mandamus, & ibi etiam Card. in 11. & 12. quæst. & glo. in c. fin. de hæret. libr. 6. & Car. in cle. dispendiosam in fi. iud. & Ioan. de Ana. in c. olim, col. 3. in prin. de accu. & ibi etiã Fel. in 3. col. qui dicit, quòd in Legato de latere reperitur speciale, quòd de stylo potest causam ita cõmittere, licet non de iure. adde Alex. in conf. 106. col. 5. in prin. in 2. vo-

4 lum. & Soc. in conf. 96 col. 2. in 1. vol. † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. Pone, quòd imperans porrigit supplicationem Principi, in qua narrat factum causæ, & in fine supplicationis, petit causam committi summariè, simpliciter, & de plano, &c. Princeps verò in suo rescripto nihil specificat, nisi quia tantùm dicit hæc breuia verba. Audiat talis, & iustitiam faciat: an per hæc videatur causam commisisse summa-

5 riè. Dic, quòd non, † quia nunquam Princeps censetur causam summariè committere, nisi expressè hoc dicat, ita de hoc est decisio in terminis Rotæ, in decis. 338. quæ incipit. Si in commissione, in nouis & illud dictum refert, & sequitur Alexan. in conf. 93. colum. 1. ver. ad hoc in 2. volu. Nam illa verba (quòd iustitiam faciat) intelliguntur, quòd Commissarius seruet iuris ordinem, & veritate comperta, faciat id, quòd iuris est. ita dicit Ang. in §. exhæredatos. in auth. de hæret. & fals. & Bald. in c. cùm venisset col. 2. de test. Bal. & Iaf. in l. iustitia, colum. ff. de iust. & iu. Si enim Princeps voluisset procedi summariè, hoc expressisset, secus est, si Princeps in rescripto & eius signatura diceret. Audiat talis, & procedat summariè, &c. non specificando alias qualitates, seu clausulas, quia tunc non omnia imperata, censentur concessa, ita est decisio in terminis Dominorum de Rota in dec. 77. incip. Si petitur, &c. in nouis, & sequitur Alexan. in consil. 24. colum. fin. in 1. volu-

6 † Idem putarem, quando Princeps nihil a-

lud

ſiud ſpecificando diceret in ſignatura: fiat vt petitur. Quia per hęc verba cenſetur velle cõmittere ſummariè, &c. ex quo reſcriptum ſemper adaptatur ad ſupplicationẽ: & conceſſio ſimpliciter facta in reſcripto, reſeruatur ad omnia ſupplicata, ſecundum Alex. in d. conſ. 73. col. fi. in 2. vol. & Iaſ. in l. C. de diuer. reſc. in 2. col. & Pet. Phil. Corn. in conſ. 220. in 2. vol. quod confirmatur ex his, quæ dicit Bald. in c. inter dilectos, col. pen. de fid. inſtr. vbi dicit, quod ex forma ſupplicationis declaratur intellectus priui-
7 legij conceſſi. † Item facit, quòd not. Abb. in c. cùm pro cauſa, col. fin. de ſent. excom. vbi dicit, quòd ſi petatur generalis abſolutio à pluribus excõmunicationibus, & concedatur ſimpliciter, refertur ad omnes. Pro hoc eſt tex. in l. ſi defenſor, §. qui interrogatus, ff. interrog. act. & §. præterea, inſtit. de inut. ſtipul. Verùm licet iſta opinio in hoc vltimo dicto videatur ſuſtentabilis: tamen veritas eſt in contrarium, quòd non videatur committere ſummariè per illa verba. Fiat, vt petitur. Ex quo cõmittere cauſam ſummariè, eſt contra ius commune: & illa clauſula, fiat, vt petitur, quando poteſt ſe referre ad alia ſupplicata, quæ ſunt ſecundum ius commune, nõ refertur ad ea, quę ſunt contra ius commune. Ita in proprijs terminis hunc caſum decidit Phil. Cor. in conſ. 5. col. 3. in litera P, & conſ. 119. col. 5. in prin. in 2. volu. & in conſ. 32. in 3. vol. vbi plenè de hoc: et de iſto verbo, fiat, appoſito in reſcriptis, quid importet, vide Bal. in l. cùm apud. C. de communi ſerui. manu. vbi dicit, quòd importat conceſſionem gratiæ,
8 ſtatim ipſo facto ante, quàm gratia bulletur. † Quid aũt importent illa verba, ſummariè ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij? Dic, quòd per ea cenſentur ſublatæ omnes ſolennitates iuris poſitiui, ſecundum Alexand. in conſ. 6. colu. 2. in prin. in 3. vol. adeò, quòd ſolùm decidi poteſt cauſa ſecundum merum ius gentium, ſecundum Bart. in extrauag. ad reprimendam, in verſ. videbitur, vnde poſſunt tunc iudices cauſas expedire manu regia, prout olim tempore iuris gentiũ ita tenet Ludo. Rom. in conſ. 20. & Pet. Phil. Corn. conſil. 244. in 4. vol. & Soc. in conſ. 12. colu. 2. in 1. vol. & Iaſ. in l. certi cõdictio, § ſi nummos, col. 2. ff. ſi cert. pet. Poteſt enim iudex præter talia verba expedire cauſas eo ordine, quo poteſt Princeps: ſed princeps poteſt ſequi ſolam veritatem, omiſſo ordine iuris ciuilis, ſecundum Bald. in c. 1. §. inueſtitura, col. fi. de noua for. fid. & Bar. in l. Aemilius col. fin. ff. de minor. ergo eodem modo iudex propter dictam clauſulam, ex permiſſu Principis, pro hoc facit tex. in c. ad petiti-
9 tionem, de accuſ. † Non tamen poteſt tunc omitti citatio, quia illa eſt iuris naturalis, ſecundum Soc. in d. conſ. 12. col. 2. in 1. vol.
10 & habetur in cl. paſt. de re iud. † Nec poteſt iudex omittere probationes neceſſarias, quia illæ ſunt de iure diuino, quo cauetur, vt in ore duorum, vel triũ, ſtet omne verbum, vt habetur Matth. cap. 18. & cap. nouit. de iud. & hoc eſt expreſsè reſeruatum in rg. pragm. prima, quæ incipit, Diſpendia. Poſſem hic congruè ater quærere ſigillatim de ſingulis verbis prædictis, quid importẽt, ſcilicet, de verbo ſummariè, de verbo ſimpliciter & ſine ſtrepitu, & ſic de ſingulis abſolutè, & ſeparatim: tamẽ quia iſta verba ſunt plenè declarata per gl. & Card. & alios ſcribentes, in d. cl. ſæpè, de verb. ſig. & Card. in cl. diſpendioſam, de iud. & Bar. in d. extrauag. ad reprimendam, & Bald. in l. nec quicquam. §. de plano, ff. de offi. procon. & Eelin. in c. dilecti. de iud. ideò ad dicta per eos me remitto.

11 † Solùm hic nitar declarare duo verba ex prædictis, quibus vtimur in regno, in cauſis ciuilibus, ſcilicet illa verba, Sine figura iudicij, quibus vtitur dicta reg. pragm. 1. & illa verba ſola facti veritate inſpecta, quibus vtitur capitulũ regni, Deteſtantes: per quæ duo iura municipalia, omnes cauſæ ciuiles ſunt ſummariæ.

PRIMO igitur quæro, quid importent illa verba: ſine figura iudicij? Dic, quòd cenſetur relaxata omnis forma, & figura iudicij, & ſic omnis ordo iudiciarius, eſt enim figura ipſa, facies iudicij: prout eſt, quando ordinariè proceditur. ita declarat Bald. in l. nec quicquam. §. de plano, col. 2. verſi. quid ſi committitur ſine figura, &c. ff. de offi. procõ. & Arch. & doct. in c. in demnitatibus, de elec. lib. 6. & glo. in d. cl. ſæpè, in verſ. non exigat, & glo. in c. fin. de hær. lib. 6. in ver. figura. Vnde iſtud ſolum verbum ſine figura iudicij, eſt tantæ importantiæ, vt faciat cauſam ſummariam, in qua pro-

cedi poteſt omiſſis omnibus ſubſtantialibus iudiciorũ, & omiſſo omni ordine iudicij: adeò quod ſola ſolennitas iuriſgentium ſeruari debet, & ſic cauſa expeditur manu regia, vt ſuprà dixi, ſecũdum Lanf. in d. clem. ſæpè in verſ. & figura, & in verſ. libellus, & Old in conſ. 115. & Pet. Phil. Cor. in conſ. 54. col 2. verſ. illa etiam verba, &c. in 2. vol. & Barto. in d. extrauag. ad repr. in verſ. & figura, & Card. in d. clem diſpendioſam, col. fin in 44. q. de iud. vbi diſtinguit inter acta reſpicientia ſolennitatem iudicij, vt illa cenſeantur ſublata per hanc clauſulam, & acta reſpicientia factum cauſa, prout ſunt probationes per teſtes, vel ſcripturas, vel confeſſiones, & aliæ defenſiones, & ibi non cenſentur ſublata: & hæc eſt veritas, & ita dipouit dicta regia prag. quæ incipit Diſpendia.

82 † Importat ergò primò dicta clauſula, ſine figura iudicij, vt in cauſa non requiratur libellus, & ſic eſt ſublata ſolennitas libellorum, ſecundum Bar. in d. verſic & figura: verſ. item an requiratur petit. &c. & eſt text. in d. cl. ſæpè, poſt prin. & in §. Verùm, & per hoc apparet, quòd hodie in regno per dictam prag. eſt correcta. auth. offeratur. C. de litis conteſt. & c. 1. de lib. obl. & l. 1. ff. de eden. in eo, quòd iſta iura requirunt libelli oblationem. Verùm licet non requiritur libellus formalis in ſcriptis, requiritur tamen talis, qualis petitio, per modum ſimplicis petitionis, quæ contineat ſaltem facti narrationem claram, ſine alia concluſione. ex qua reus poſſit deliberare, an velit cedere. vel contendere. ſecundum Barto. in d. verſ & figura, & Lanfr. in d. cle. ſæpè, in verſic. libellus, & Par. in trac. ſynd. in verſ. ſententia, col. 4. & Bart. in l. 2. C. de ſent. experi. reci & Alex. in conſil. 1. col. 3. in 2. vol & Petr. Phil. Corn. in conſil. 62. col. 1. in 1. vol. Poteſt enim fieri iſta petitio ſolo verbo, & poſtea in actis redigi per notarium, vt habetur in locis prælleg atis. & dicit Lanfran. vbi ſupra, quod talis petitio eſt de iure naturali, ideo non poteſt
83 omitti. † Item dicta talis qualis petitio, poteſt eſſe etiam generalis, & incerta, & admittitur, ſecundum Bart. in d. verſ. & figura, & per hoc eſt correctum in regno illud, quod dicit Bart. in l. fin. C. de anna. ex ep. ſcilicet, quod libellus generalis non procedit, donec declaretur. Quòd tamen limita procedere: niſi parte opponẽte, quia ſi pars opponit, non admittitur libellus generalis, etiam in ſummarijs, ſecundum Alexan. in conſ. 82. col. 3. in 4. vol. & ibi allegnat differentiam inter cauſas ſummarias, quantum ad hoc illud tamen dictum Alexand. intelligo, quando eſſet tanta obſcuritas, quòd impediret reo deliberationem, alias ſecus, quia procederet etiã parte opponente: nam ſi aliter diceremus, nulla eſſet differentia, inter cauſas ſummarias, & non ſummarias, cùm etiam in cauſis nõ ſummarijs procedat libellus obſcurus, ſi pars non opponat, vt dicit Barto. in l. edita, col. 2. C. de eden. & eſt tex. cum glo. magna in fin. in d. l. fi. C. de anna. excep. & ſi rectè ponderentur verba Alexand. iſtud proprie ſentit in dicto conſil. 82.

ADDITIO. Quænam generalitas tolerari libellis poſſit, & quæ non, vide Afflict. in conſti. Dilationes, vbi plene. Pet. Foll.

84 † Item dicta talis qualis petitio, etiam ineptè cõpoſita procedit, & admittitur, dũmodo ex ea poſſit diſcerni, quid actor velit & reus poſſit deliberare: ita dicit Par. in tracta. ſynd. in d. verſ ſententia, colu. 5. & 6. & Bart. in d. verſ. & figura, & per hoc eſt correctum in regno illud, quod not. gl. inſtit. de oblig. in princ. in verbo, ſecundum, in fin. quæ dicit, quòd ſententia lata ſuper libello ineptо, non valet, & Bald. in l. actori, circa fin C. de rebus cred. et Bal. in l. ex hoc iure, colu. penul. verſ. 2. quæritur, & c. ff. de iuſt & iur, & Cyn. in l. vnica. C. vt quæ deſunt aduoc. & Alexand. conſil. 136. col. 1. in 2. vol. Nam hodie, ex quo cauſæ ciuiles in regno ſunt ſummariæ, admittitur libellus ineptus, vt ſupra, & valet ſententia ſuper eode: ita declarat Alex. in l. virum, col fi. in fi. ff ſi cert. pet. & ibi eſt gl. idem tenet Bal. in l. ſi ſine. in verſ. o, pono, libellus. &c. C.
85 ad Treb. per glo. in d. l. virum. † Plus dicit Lanf. in d. cl. ſæpè, in ver. libellus poſt prin. quòd de iſta tali quali petitione non datur copia reo ſumptib. actoris, ſed ipſe reus debet illã capere ſuis ſumptib. et in hoc differt à libello ordinario, cuius copia datur ſumptib. actoris, vt eſt gl. in c. quamuis, in verſ. oblatos de app. Tamẽ de illo dicto Lanf. nõ facio cauſam, quia hodie, hoc eſt, expeditũ in hoc regno in contrariũ, ſ. quòd etiã talis

petitio

petitio debet edi sumptibus actoris, per regiam pragmaticam quæ incipit Comparente. & ita practicatur. Posset autē illud dictum Lanfr. procedere in curia ecclesiastica, vbi non
16 seruatur regiæ pragmaticæ, si fortè in ea agitaretur aliqua causa summaria. † Item procedit libellus, etiam si in eo petatur primò togi, et compelli aliquem ad soluendū & nō dicatur condemnari secundum Lanfr. in cl. sæpe in vers. libellus in 4. conclu. & Barto. in d. ver. & figura, & per hoc apparet esse correctum illud quod dicit Bart. in l. 1. C. de exec. rei iud. vbi dicit non valere talē libellum, in quo non petitur condemnari,
17 sed cogi, & compelli. † Item procedit libellus, in quo intētatur iudicium ex vna causa, & postea probatur ex alia, nam sequitur condemnatio super causa probata, maximè, quando proceditur sola facti veritate inspecta, sicut per c. Detestātes: ita tenet Alex. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, colu. 5. in fi. ff. de verb. obl. & ita in l. certi condictio. §. si nummos, colu. 7. ff. si. cert. pet. & per hoc paret esse correctam in regno, l. habebat. ff. de inst. quæ vult, quòd agens ex vna causa, & probans de alia succumbit, vt is, qui agit ex numeratione, si probat de cō-
18 fessione, secundum Bar. in d. §. si nummos. † Secundò operatur dicta clausula sine figura iudicij: q̄ potest procedi in causa sine aliquo libello, & sine petitiōe, & potest causam incipere ab articulis, & articuli habentur loco petitionis, ita tenet Oldr. in cons.
19 244. in princ. & Rota in decis. 33. in nouis. † Tertiò operatur, quòd non est necesse seruari ferias inductas ad honorem hominū, secundum Bart. in d. extrauag. ad reprim. in ver. & figura, vers. item an procedi, &c. & est tex in d. cl. sæpè, & Pet. Phi. Cor. in cons. 102. colum. fi. in 1. vol. prout sunt feriæ vindemiarum, & messium, & hoc est expeditū in regno, per gloss. in const. Baiulos, quæ expressè dicit in regno non seruari ferias vindemiarum, & messium; & per hoc apparet in regno esse correctam. l. j. C. de ferijs.
20 † Quartò per illam clausulam, censetur subiata litis contestatio: quia non requiritur de necessitate, vt est tex. in d. cl. sæpè, & Bar. in d. vers. & figura, & per hoc patet in regno esse correctam, l. j. C. de litis contestat. Quo casu ille actus, qui immediatè sequi debet in causis ordinarijs post litis contestationem, habet vim litis contestationis, in causis summarijs: & est præsupplus exceptionum dilatoriarū. & aliorum actuum, qui non possunt fieri post litis contestationem, & habet vim litis contestationis, secundum Bart. & Bald. in l. nulla. & in l. nihil. C. de proc. & Car. in cl. cōstitutionem, §. fi in fi. de elect. & Lud. Ro. in consil. 124. & Abb. in c. insinuante in fin. de off. del. & Felyn. in cap. olim, de accus. & Par. in tract.
21 synd. in vers. sententia col 4. † Quintò operatur circa dilationes, quia debet iudex breuiare causam inquantum potest: & dare breuiores dilationes, et eas amputare inquantum potest: vt est tex. in d. cl. sæpe. itē nō debet admittere exceptiones, & appella-
22 tiones frustratorias, vt ibi habetur † sextò operatur, vt non requiratur publicatio in causis summarijs: vnde valet processus etiam sine publicatione, licet magis communis opin. sit, quòd etiam in causis ordinarijs publicatio non est de substantia processus, vnde ei⁹ omissio nō vitiat processum, secundum Bart. & Alexand. in l. prolatam. C. de senten. pro hoc tex in c. cum l. & A. & ibi Abb. in 3. col. in fi de re iu. vbi dicit Ab: quòd publicatio non est de substantia, sed de iustitia: vnde si omittitur, esset cōtra iustitiam litigatoris, & nō redditur processus nullus propter hoc, sed imputatur litiganti, qui non petit publicationem, & si petit, & iudex non vult illam facere, debet appellare, alias valet sententia sine publicatione processus, idem tenet Felyn. in d. c. cum l. & A. in j. & 2. colum. & Phi. Corn. in consil. 102. colum. fin. in lite a R. in 1. vol. & Bal. in cas. 1. col. 3. si de inuest. inter do. & vasallis ori. licet Bar. in d. vers. & figura, in 3. col. videatur velle, quòd publicatio etiam in summarijs sit necessaria, quia respicit defensionē: tamen eius dictum, ita simpliciter intellectum, non est verū, sed est contra communem opin. vnde vt saluetur, debet intelligi, quòd est necessaria, si petatur, ita vt si non concedatur, possit appellari, non autem vt reddat processum nullū: ita propriè intelligit Fel. & saluat illud dictum Bar. in d. c. cū
23 l. & A. col. 2. † Septimò operatur, vt non requiratur cōclusio, propter causam summariam, licet Ab. in d. c. cū l. & A. in 4. col. teneat, quòd etiam in causis ordinarijs cōclusio non est de substantia processus, & idem

Abb. in c. cùm dilectus in 3. not. de fide instr. vbi dicit, quòd est de iustitia, vnde eius obmissio non vitiat. Verùm dicit speciale esse in summarijs, vt non requiratur in eis conclusio, pro hoc est text. in d. cl. sæpè. §. sententiam dicit tamen Card. in d. cl. sæpè. §. quia in fin. 19. q. quòd in causis ordinarijs conclusio est de consuetudine, vnde ratione consuetudinis tenetur iudex illam facere, sed in summarijs est in electione iudi-
24 cis, an velit illam facere, vel non. † Et quòd non requiratur cõclusio in summarijs, habetur in dec. 172. cons. Neap. & tunc ille primus actus, qui solet fieri post conclusionẽ, habet vim conclusionis, ita tenet Phi. Cor.
25 in cõs. 235. colu. 3. in litera F. in 3. vol. † Octauò operatur, vt si aliquis litigauit per procuratorẽ, potest iudex in sententia condẽnare dominũ, & nõ procuratorẽ, & valet sententia, secundũ Bar. in d. ver. & figura in fi. & per hoc est correcta in regno dispõ. l. j. C. de sent. quę vult non valere sententiam, in
26 qua dominus condẽnatur, & nõ procurator. † Nonò operatur, vt iudex non habeat necesse pronũciare super emergenti, seu incidenti: sed potest incidens decidere simul cũ principali, & non est necesse, quòd separatim super eo pronunciet, ita dicit Bal. in l. ait prætor. §. permittitur, ver. item not. ff.
27 de min. † Decimò operatur, vt si lata fuerit sententia pro absente non citato, valet sententia, & potest per absentem ratificari, secundum Bar. in d. vers. figura, in fin. quem in hoc sequitur Alex. in l. furioso, col. 2. ff. de re iu. & Pet. de Anch. in d. cl. sæpè, & per hoc est correctum in regno illud, quòd tenet gl. in l. ea, quæ. C. quõ, & quando iu. & gl. in d. l. furioso, & ibi Alex. & doc. vbi dicunt, q; non valet sentẽtia lata in fauorẽ ab
28 sentis non citati. † Vndecimò operatur, vt iudex etiã ad instantiã partis possit interrogare principalẽ, & testes post conclusum in causa. gl. est singularis in d. cle. sæpè, in ver. interrogabit. Pro veritate tamen istius dicti, quia est valdè notandũ, & quotidianũs videamus quid obseruetur in ordinarijs, & postea, quid in summarijs. Et primò in ordinarijs reperio Spec. in tit. de positio. §. 4. versic. quidam tamen dixerunt, & vers. sed si ante, & ibi Ioan. And. in add. in ver. interrogare. vbi tenet, quòd iudex ex officio, non ad instantiam partis, potest partes interrogare super declaratione antiquorum articulorum, & sic super iam actitatis, non autem super nouo capitulo, & hoc etiam post conclusionem in causa vbicunq; sibi æquum videbitur, per l. vbicunq;. ff. de interr. act. idem tenet Lud. Rom. in cons. 20. in fin. sed simpliciter loquitur nõ limitando se ad declarationem retro actitatorum: sed Inn. in c. cùm Ioannes de fi. instr. dicit idem, quòd Spec. scilicet, qòd tantùm ad declarationem retro actitatorum potest iudex ex officio interrogare, quem in hoc sequitur Lud Rom. in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de dam. infect. & Bal. in l. per hanc colum. 2. vers. dicit Spec. & c. C. de temp. appell. hanc opin. tenet Fel. in d. c. cùm Ioan. colum. 5. vbi dicit, quòd ista opi. est in practica sustentabilior propter auctoritatem Inn. & Fely. in c. 1. colum. 2. de iud. Tamen alia opin. sequens dicit, quòd est æquior, scilicet, quòd indistinctè possit interrogare super nouo capitulo, ad fundandam intentionem partis, ad priuatam vtilitatem, & hanc secundam opin. tenet Alexand. in d. §. hoc autem iudicium, colum. 4. sequendo Ant. de But. in c. cùm causam, de iu. cal. hanc etiam opin. tenet simpliciter Abb. in d. c. cùm Ioannes, colum. 4. vers. nota. & tenementi, &c. & Bal. in l. si accusatorib. colum. fin. versic. item propter aliud, &c. C. de accus. & ista secunda opin. videtur magis communis, scilicet, vt etiam ad fundandam intentionem actoris, possit iudex ex officio partes interrogare post conclusionem in causa indistinctè. non autem ad petitionem partis, quam opin. tenet Alexan. in d. §. hoc autem iudicium, colu. 4. & Ioan. de Anan. in c. ad petitionem, colum. 3. ff. de accus. & hoc vbicunque, sibi æquũ visum fuerit, per dict. l. vbicunq; ff. de interr.
29 act. † Quod corroboratur ex eo, quòd in simili dicimus de iuramento suppletorio, quòd non potest deferri ad petitionem partis post conclusum in causa, nisi fuerit petitum ante conclusionem: & tamen iudex ex officio potest illud differre, etiã post conclusionem, nem. ine illud petente, vbicunq; sibi æquum visum fuerit, secundum Alexand. in consil. 54. col. fin. in 1. volu. & Bald. in d. l. si accusatoribus, colu fin. ver. itẽ posset, &c. C. de accu. de qua materia vide plenè Iaſ. in l. admonẽdi. in rep. col. 154.

&c seq.

30 & ſequen. ff. de iureiur. † Prædicta autem procedunt in cauſis ordinarijs, verùm in ſummarijs, hoc eſt plus: quia poteſt iudex poſt concluſionem interrogare partes, & teſtes non ſolùm ex officio, verùm etiam ad partis inſtantiam, per illam gloſſ. in cle. ſæpè in ver. interrogabit, ita tenet Card. in d. clem. ſæpè, §. & quia in 4. oppoſ. & Fel. in d. c. cùm Ioan. colum. 5. de fid. inſt. & ibi etiam Abb. in 4. colum. verſi. no. & tenemen ti, &c. & Fel. in c. cùm dilectus, col. 3. verſi. 7. limit. & c. eo titu. & Lud. Rom. in conſil. 176. col. 5. & Fel. in c. inquiſitionis. §. ad petitionem, col. 5. de acc. Vnde quia in regno cauſæ ciuiles ſunt ſummariæ, ceſſat illa difficultas, vtrùm iudex poſſit interrogare ad inſtantiam partis, quia eſt expeditũ, quòd
31 ſic, per prædicta † Adde tamen, quòd in omnibus caſibus, in quibus ſuprà dixi iudicem poſſe ex officio interrogare, debet hoc intelligi, ſi vultnam non poteſt compelli ad hoc: nec facit litem ſuam, ſi nõ interrogat, quia poſſet dicere, quòd non ſubeſt æquitas. Ita tenet Baib in add. ad Abb. in d. c. cùm Ioan. in addit. quæ incipit. De hoc vide, &c. circa fin. per l. non quidquid. ff. de
32 iud. & per hæc habemus expeditam materiam primæ clauſulæ. † Secũdò quæro, quid importat illa clauſula ſola facti veritate inſpecta, de qua loquitur capitulum regni, Deteſtantes. dicit Ant. de But. in c. 2. de iur. cal. quòd iſta clauſula, plus importat, quã omnes illæ clauſulæ ſummariæ, ſimpliciter & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij, &c. Adeò, quòd cenſentur ſublatæ oẽs ſolennitates iuris poſitiui, idem tenet Fel. in c. olim, colum. penul. de accu. in tantùm, quòd dicit pulchrè Franc. de Aret. in c. dilecti, colum. 3. de iud. quòd per iſtam clauſulam iudex poteſt procedere, vt Deus: qui ſoli veritati innititur, & illud d. Ant. de But. ſequitur Alex. in conſ. 6. col. 2. in prin. in 3. volum vnde ſequitur ex hoc, quòd dicta clauſula importat omnia illa, quæ importat clauſula ſine figura iudicij: & ſi omnes illi vndecim effectus, quos ſuprà retuli, includuntur ſub iſta clauſula idem declarat Iaſ. in l. iuſtitia. colum. 1. ff. de iuſt. & iu.
33 † Duodecimò operatur aliud, quia per dictam clauſulam poteſt ferri ſententia non conformis libello, & ſic ſuper alijs, quàm ſuper petitis, ſecundum Iaſ. in l. vinum. colum. 17. ff. ſi cert. peta. licet per alias clauſulas hoc non eſſet prouiſum, vt probatur in d. cl. ſæpè, §. verùm de ver. ſig. ibi iuxta petitionis formam, &c. & per hoc patet correctam eſſe in regno, l. vt fundus. ff. communi diu. & l. fin. C. de fideic. lib. idem tenet Lanf. in d. cl. ſæpè, colum. antep. quam correctionem intellige ſolùm quoad regulam quæ ſumitur ex illis legibus, ſcilicet, quòd
34 ſententia debet eſſe cõformis libello. † Decimotertiò operatur, vt iudex poſſit adhibere fidem teſtibus aſſignantibus cauſam veriſimilem, licet, de iure non concludentem, ſecũdum Fran. de Aret. in l. eum, qui. §. filius in 2. not. ff. de acqui. hære. Item poteſt admittere teſtes infames & aliàs de iure ciuili reprobatos, ſecundum Abb. in c. dilecti, colum. 2. in fin. & ibi etiam Fel. de iu. & Bar. in l. filius familias, col. 2. ff. de don.
35 vbi idem dicit de teſtibus non iuratis. † Decimoquartò operatur, quòd iudex poteſt ferre ſententiam diffinitiuam ſtando, abſq; eo, quòd ſedeat pro tribunali: quia hoc etiam operantur aliæ clauſulæ, de quibus ſuprà, vt eſt tex. in d. cl. ſæpè, §. ſententiam: ergo à fortiori etiam iſta clauſula, quę eſt maioris importantiæ, & per hoc patet in re-
36 gno eſſe correctũ. §. ſedebunt in authen. de iud. & c. fi. in fin. de reg iu. lib. 6. † Decimo quintò operatur, quòd poteſt procedi ad diffinitiuam ſententiam contra contumacem, etiam lite non conteſtata, ſecundum Fel. in c. olim, colum. pen. de accuſa. & per hoc eſt correctus in regno, §. ſi verò etiam quidam iurent in auth. de exh. reis ibi iudice aliquid facere non valente, &c. In eo, quòd vult iudicem non poſſe procedere ad diffinitiuam ſententiam, lite non conteſtata, & habetur in l. properãdum. §. ſiquidem, & §. ſeq. C. de iud. & in toto titu. extra, vt lite non conteſt. & per Soc. in conſil.
37 47. colum. 1. in 4. volum. † An autem poſſit ferri ſententia ſine ſcriptura in cauſis ſummarijs? Dic, quòd non, quia ita requiritur ſcriptura in ſummarijs, ſicut in ordinarijs ſecundum Abb. in c. Alberic. in 1. oppo. & ibi etiam Fel. in prin. de teſt. & in ſpem dicit Franc. de Aret. in d. c. Albericus, colum. 2. ver. ex quibus: patet, &c. quod vbi proceditur ſine figura iudicij, debet ferri ſententia in ſcriptis, per ea, quæ habentur in cl. diſpendioſam de iud. Et faciunt prædicta ad

ea quæ dicam infra in vlt. parte in verſ. ſen
38 tentia. † Item in cauſis quãuis ſummarijs
ſemper requiritur legitimatio perſonarũ,
ſicut in ordinarijs, ſecundum Lanfr. in d.
cl. ſæpè in verſ. & figura, col. 1. circa fin. &
Iaſ. in rubr. C. qui adm. col. 1. & Alex. in l. iu
39 dices, C. de iud. † Vnũ tamen eſt ſcribendũ
pro complemento huius clauſulæ, ſola fa-
cti veritate inſpecta. Quia intelligi debet
de veritate, cui ius patrocinatur: vnde vi-
gore iſtius clauſulæ non poſſet iudex oriri
facere actionẽ ex pacto nudo, licet veritas
ſit, quòd factum fuerit nudũ, ita tenet Bal.
40 in l. nemo. C. de ſent. † Item, vbicunq; cau-
ſa principalis eſt ſummaria, omnes articu-
li illius cauſæ debent ſummariè expediri,
ita dicit Bart. in extraua. ad repri. in ver.
ſummariè, col. 3. & Iaſ. in rub. C. qui adm.
41 col. 1. in fi. † Cognoſcitur autem cauſa ſum-
maria ab ordinaria, quando tractatur ſine
ordine iudiciario: vt quia non interuenit
libellus, nec litis conteſtatio: vel quia inci-
pit à principio de ſoluendo, ſicut cauſæ ex-
ecutiuæ, ita declarat Paul. de Caſt. conſ. 48.
colum. 1. in 2. volu. & ſic hucuſq; habemus
plenè diſcuſſum primum modum diſcen-
42 di cauſam ſummariam. Secundò † princi-
paliter dicitur cauſa ſummaria, quælibet
cauſa eccleſiaſtica, vbi agitur de electione,
præbenda, canonicatu, vel alio beneficio ec-
cleſiaſtico: nam in huiuſmodi cauſis proce-
ditur ſummariè, & ſine figura iudicij. text.
eſt in cl. diſpendioſam. de iud. & ibi Car. in
43 q. Quòd tamen intelligas, quando agitur
de titulo beneficij: vt quia ſunt duo, qui li-
tigant ad inuicem de collatione ſibi facta,
ſecus ſi ageretur de proprietate Eccleſiæ, vt
quia Epiſcopus vult vnire aliquam eccleſiã
ſuæ dioœſi, aſſerens illam eſſe de ſua dio-
ceſi, vel dicat ſe habere talẽ ius in tali ec-
cleſia: iſta enim, non dicitur cauſa dè bene-
ficio eccleſiaſtico, ſed de proprietate Eccle-
ſiæ, vel iuris: tunc talis cauſa debet ordina-
riè tractari, ſecundùm Card. in d. cl. diſpen-
dioſam in 8. q. & Bal. in l. cùm ſeruum, ver.
item ſi ageretur. C. de ſer. fug. & de iſta diſ-
crentia inter titul. & proprietatem Eccle-
ſiæ, vide glo. in c. eum quidã verſ. vitioſus
de eo, qui intrat in poſſ. lib. 6. & gl. in c. cõtin-
git in gl. magna, ver. ſed nunquid de dol.
& contu. & ibi Abb. in 3. colum. in fin. &
43 gl. fi. & doctores c. cum. de iu. pat. † Tertiò
dicitur cauſa ſummaria, quælibet cauſa
poſſeſſorij. l. momẽtaneę, & ibi Bar. C. vnde
vi. nam cauſa poſſeſſorij, dicitur minima,
& ſufficiunt in ea ſemiplenæ probationes:
ex quo pręiudicium poteſt reparari in peti-
torio, ita tenet Phi. Dec. in conſ. 28. col. 2. &
in conſ. 56. col. 1. & quòd ſit cauſa ſumma-
ria, tenet Bar. in extraua. ad rep. in verſ ſum-
mariè col. 2. & Alex. in conſ. 60. col. 1. in vo-
lum. dicit tamen Bart. in d. verſ. ſummariè,
quòd imò in poſſeſſorio requiruntur ple-
næ probationes, quòd quomodo intelli-
gatur, vide Bar. in l. 1. col. fin. C. quorũ bon.
in eo tamen, quòd ſuprà dicitur, quòd cau-
ſa poſſeſſorij eſt minima, & ſeui pręiudi-
cij: reperio multas deciſiones cõtrarias, ſci-
licet, quòd imo eſt magni præiudicij, quia
magnum eſt cõmodum poſſeſſionis, ita di-
cit Bal. in l. conſentaneum, in 6. no. C. quo-
modo & quando iu. & glo. in §. retinendæ,
inſt. de interd. & Abb. in conſultationib. §.
circa fi. de off. dele. vbi pulchrè dicit, quod
magnũ eſt commodum poſſeſſionis, quia
releuat ab onere probandi dominũ, quòd
eſt difficilis probationis: & ibi plus dicit
Abb. quòd in cauſa poſſeſſorij requiritur
ordo iuris, & ipſum ſequitur ibi Fel. in fin.
col. quæ verba videntur contrariari prædi-
ctis: quia ſi requiritur ordò iuris, non vide-
tur, quòd ſit cauſa ſummaria, & dicit Bart.
in l. naturaliter, §. nihil cõmune col. pen. ff.
dè acq. poſ. quòd falſum eſt, quòd cauſa poſ-
ſeſſionis, ſit vilis. In iſta varietate puto con-
cordari poſſe iſtàs opin. Nam quædam eſt
cauſa poſſeſſorij, quę eſt modici momenti,
quæ poteſt de facili reparari in petitorio, &
iſta dicitur cauſa vilis, & modici præiudi-
cij: & in iſta ſufficerent ſemiplenæ probati-
ones, poteſt poni exemplum in poſſeſſione
Carboniana, prout declarat Barto. in l. 3. §.
cauſæ ff. dè Carb. edi. Similiter in interdi-
cto, quorum bonorũ, quòd eſt modici præ-
iudicij, vndè ſufficiunt ſemiplenę probati-
ones, ſecundùm Bart. in l. 1. col. fin. C. quo-
rum bon. Idem in poſſeſſione, quæ datur
ventris nomine, l. 1. §. ſi ea & ibi Bart. ff. de
ven. in poſſ. mit. facit l. 3. §. ſciendum, & ibi
gloſſ. ff. de exh. Quędam eſt cauſa poſſeſ-
ſorij, quę parat plenum pręiudiciũ, quæ nõ
eſt reparabilis per petitorium, vtquia de-
fecit petitorij, vel quia eſt impoſſibilis pro-
batio, & iſta dicitur cauſa magna, & ma-

gnũ

gni præiudicij: & in hac requiritur ordo iuris, & plena probatio, ita procedit opi. Ab. & sequacium, in dicta consultationibus, & quod habetur in decis. 364. consilij Neapolitan.

ADDITIO. Domini Auctoris dictis hic addo plenè cumulata per d. Lu. Gomes. In reg. Cancel. in reg. de non tollendo iur. quæsito in 3. q. vbi proponit pulchram quæstionem, vtrum regula cancellariæ de non tollendo iure quæsito, vendicet sibi locum in possessione? & relatis pluribus, tandē dicit, quod sic: quia id, quod dicitur, quod possessio est modici præiudicij, habet locum in momentanea, & instrumentali possessione, at secus, in possessione plena, successiua, & effectuali: quia talis possessio est maximi momenti, & illam perdere, est damnū sentire. item addo Capici in decis. 45 in causa mag. Paul. Brancacij, vbi habetur q. tunc possessorium est modici præiudicij, quando est præparatorium ad iudicium possessorium ordinarium, vt quando tractatur, quis debeat possidere pendente lite: quòd secus est, quando tractatur de possessorio ordinario, quia est maximi momenti. Pet. Foll. V. I D.

44 † Istam concordiam op. confirmo optimo simili, nam licet alia sit in iure regula, quòd à sententia lata super possessorio, nō appelletur. l. 1. & ibi Bal. & doct. C. si de mo mea. possess. fue. app. tamen quando possessorium esset magni præiudicij, adeò qd' non esset reparabile per petitorū, tunc benè potest appellari, sicut in petitorio, ita tenet Bar. in l. 2 colum ver. quæro, quæ est ratio, &c ff de app. recep. & Bal. in l. 2. col. fin. vers. vlt C de epis. aut intelligitur ergo illud in possessorio momentaneo & leuis præiudicij, quia in eo nō appellatur, quod tamen procedit de iure ciuili, per d. l. 1. sed de iure canonico, secus: quia appellatur ab omni possessorio vt est tex. & ibi Car. in 2. colum. in 3. oppos. in cl. 1. de sequest. poss. & fruct. & gl. in cùm ad sedem, in gl. pen. in fin. de rest spol.

ADDITIO. Addo Bald. in cons. 310. in 3. parte, cons. 141 cons. 153. & consil. 330. 1. parte, & à mixto possessorio, vtrum possit appellari? Vide eundem in consil. 430. consil. 331. consil. 369. prima parte, consil. 217. in 2. parte, & consil. 305. 3. parte, & Soc. in consil. 290. colum. 2. versicti. primum quali. 2. libr. & Petr. Philipp. Corn. consil. decimo, numer. 1. in 4. libr. & vide quæ dixi in pract. caus. criminia. in frag. part. in titu. de violentijs circa possess. in fine. Pet. Fol. V. I D.

45 † Dicit tamen notanter Ang. in cons. 46. quòd licet alias ab interlocutoria non appelletur de iure ciuili: tamen ab interlocutoria lata in possessorio potest appellari licet non possit appellari a diffinitiua: & est ratio, quia eius grauamen non potest reparari per appellationē à diffinitiua, ex quo à diffinitiua nō appellatur. secundum eū.

46 † Secundo, istam concordiā confirmo per notabilem doct. Bart. in l. 5. fin. colu. 1. ff. de præscript. vbi ponit regulam generalē, per quam declaratur tota hæc materia, nam quando aliqua causa est summaria, vt quia lex mandat procedi in ea summatim, distinguitur. Aut parat plenum præiudicium, & tunc requiruntur plenæ probationes, sed dicitur summaria, quo ad aliquas solennitates iudiciorum. Si verò non parat plenum præiudicium, & tunc nō requiruntur plenæ probationes, & sic est summaria, quo ad solennitates, & quo ad probationes. Idem tenēt Bar. Bal. Alexand. & Pas. in l. iudices, C. de iud. & Barto in l. 4. §. causæ, in fin. ff. de carb. edic. vbi dicit, quòd in primo casu dicitur causa summaria ex eo, quia dantur breuiores dilationes. Idem tenet Barto. in l. si quis à liberis, §. si quis ex his ff de lib. agn. & Abb. in c. dudum, el. 2. col. 8 ver. in gl. in vers. irritantur, &c. de elect. & Fel. in cap. venerabilem, el. 2. col. 6. de rest. illud ergo quòd dicit Abb. in d. c. consultationib. circa fi. de off. del. quod in possessorijs requiritur ordo iuris: potest intelligi, quando est tale possessorium, in quo sentētia parat plenū præiudicium, & ponit ius finale in causa, ita tenet Bar. in extrau. ad reprimendam in ver. summariè, post prin. & cum ista declaratione possunt dictæ opi-

47 niones cōcordari. † Vnum tamen scias pro cōplemento huius materiæ: quòd licet causa possessorij sit summaria, in qua admittitur libellus generalis, prout dixi supra in prin. huius distinctionis: tamē quando sumus in possessorio retinendæ, in quo agens narrat in libello se fuisse turbatū, vel se turbari, tenetur ad petitionem rei conuenti declara-

declinare modum turbationis, aliàs nō pro-
cedit libellus, secundum Bald. in Lordina-
rij, colum. pen. ver. item quæro, nunquid,
&c. C. de rei vend. & idem Bal. in sua dis-
putatio, quæ incipit. Accusatus de vi tur-
batiua in vlt. char. & Bal. in c. licet causam,
col. pen. in fin. vers. opponitur, ille qui in-
tentat, &c. de probat. & Alexan. in cons. 71.
48 in 1. colum. in 3. volum. † Quartò dicitur
summaria, quælibet causa, quæ ventilatur
in curia mercatorum, in qua proceditur de
mera æquitate omissis solennitatibus, & a-
picibus iuris, vt not. Barto. in l. fideiussor. §.
quædam, & in l. Quintus. ff. man. & Bal. in
l. si pro ea, colum. pen. C. mand. & Iaſ. in l.
iuris gentium. §. sed cùm nulla, colum. 3. ff.
de pact. & Bal. in cons. 400. col. pen. & cōs.
466. colu. 2. in 5. volu. & Soc. in cons. 65. col.
fin. in 4. volu. & in hoc æquiparatur curia
mercatorum, curiæ ecclesiasticæ, vbi pro-
ceditur de æquitate canonica, quòd patet,
quia de æquitate canonica ex pacto nudo
oritur actio, vt habetur in c. 2 de pact. & no.
plenè Iaſ. in d. §. sed cū nulla, & similiter in
curia mercatorū agitur ex pacto nudo secū
dum Bar. in d. l. Quintus, & Bal. in d. l. si pro
ea, hinc dicit Spe. in tit. de com. iud. §. 1. ver.
37. quòd mercatores dicunt de foro Eccle-
49 siæ. † Et per hāc similitudinē posset inferri
quòd in curia mercatorū confessio extra
iudicialis, facta parte absente, facit plenam
probationem, contra communem regulā:
& ratio est, quia de æquitate canonica fa-
cit plenam probationem, secundum Fran.
de Aret. in cons. 40. incipiente, Excellentis-
simè, &c. colum 1. cons. 64. colu. 1. & docto.
in c. si cautio, de fid. instr. Et prædicta sunt
notanda in istis curijs nundinarum, quia
sunt curiæ mercatorum, & in eis procedi-
tur summariè, vnde potest dici in eis habe-
re locum id, quod suprà dictum est.

ADDITIO. Quia video dominū Auc-
torem incidentem hic aliqua dicere de cu-
ria nundinarum, quæ est curia mercatorū,
& aliàs compilaueram praxim (quàm nun-
dinarum vocabam) in qua de modo, &
forma practicandi in curijs mercatorum la-
te disserui, congruum mihi visum fuit eam
in hoc opere D. Rob. Marantæ addere in
locis opportunis, & congruentibus, quare-
duas primas partes ipsius nundinariæ pra-
xis hic addendas censui, cum hic congruo-
re videantur, cæteras verò in alijs locis, vbi
magis conuenire videbuntur addam, sunt
hæ duæ partes prædictæ, videlicet, prima,
qui dicantur mercatores, quæ sint nundi-
næ, quæ mercata, qualiter differāt: secun-
da qui cōueniri possint coram iudice mer-
catorum, & pro quibus causis, & qualiter
conueniantur, & de modo practicandi in
curia mercatorum. Quare nundinariam
praxim edocere pro virib. (quā veterū, &
recentiorum iuris interpretum, nullus in
medium hactenus, vt videre potui attulit)
ad communem legentium vtilitatem, &
mei ipsius eruditionem volens, primam i-
psius in ordine partem assumens, perutile
consentaneumue vnicuique videri propa-
lam esse poterit, si eorum, quæ principali-
ter hic pertractanda veniunt, quidditatem
50 quàm primum differamus. † Quo circa, il-
lud magni pendendum non abs re esse du-
ximus: nundinas, & mercata ad imparia le-
gibus iudicari: Nundinæ illæ proprius dici
possunt, quæ sunt affidatæ, nobiles, & in
priuilegium concessæ, & quæ nullibi pro-
pria, si quidem auctoritate celebrari que-
unt, sed ex Principis permissu tantum. At
mercata illa dicuntur, quæ vbiq; ad libitū
nullo Principis permissu præcedente pas-
sim celebrari videmus: consistuntque in fa-
cto, & per præconē affidata minimè sunt.
De quibus si quidem conuenit text. in au-
thenti. vt nō fiant pig. (vt est videre de mer-
cato terræ S. Seuerini semel in hebdomada
singulis sabbathis) talia enim non habent
nundinarum priuilegia. hic enim pro debi-
tis haud tuta sunt (sicut sunt nundinę) quę
sunt tutæ pro debitis Gabellis in accessu, &
recess. pro mora, licet banniti etiam si in-
iustè banniti extitissent, nō sint tutæ, tesse
& auct. Bald. in l. 1. C. de nund. & merc. &
ante eum Bart. in l. 1. ad l. Iul. ma. & in l. re-
51 legati de pœn. & ibi Alexand. † Nundinæ
enim à nono die dictæ sunt, quasi nouem
dinæ, institutæ autem eo consilio perhibē-
tur, vt rustici octo diebus in agris essent, &
nono die repeterent vrbem ad mercatum:
legum accipiendarum causa, & vt scita at-
que consulta, frequentiore populo referrē-
tur: & trinundino proposita, à singulis at-
que vniuersis facilè noscerentur, vnde etiā
mos tractus, vt leges trinundino die apud
Athenienses promulgarentur, Cic. contra

Rul-

Rul. pro l. Agr. illi Capuam, nundinas rustic. horreum Campani agri esse voluerãt. Col. lib. 21. c. 1. villicus non vrbem, non vllas nundinas, nisi vendendæ, aut emendæ rei necessariæ causa frequentauerunt. Mercatum autem idem quod mercandi actus, Plaut. in Most. ędes filius tuus emitte. ędes est Trædes te euge Philolaces patrissat, & iam homo in mercatum auortitur. Aliquando etiam pro loco accipitur, ad quem mercatores emendi vendendique gratia conueniũt, quem etiam appellamus emporium, vel forum. Cic. lib. 1. Off. Quo cũ tanquam ad mercatum bonarum artium, sis profectus, inane redire turpissimũ est. Item aliquando mercatum accipitur pro ipso tempore, quo negociatores ad emendũ, & vendendum cõueniunt: hoc est, pro ipsis nun-
55 dinis. † Sic q; nundinæ, & mercatum non nunquã idem sunt: (impropriè tamen) videmus etenim nundinas appellari mercatum, & mercatum nundinas, proprius tamen ad imparia iudicantur, vt suprà dissu-
57 rui. † Nundinæ etiam dictæ sunt, à nundinis Romanorum dea, à nono die nascentium dicta, qui & lustricus dicitur: erat autem lustricus dies, quo infantes lustrabantur: is autem erat in masculis nonus dies, in puellis verò octauus, secundum Marc. lib. 1. Sa-
54 tur. c. 16. † Nec te moueat id quod rescribitur in l. vnica. C. de nund. ibi in illis verbis (qui exercedorum mercatuum, aut nũdinarum licentiam) & sic videtur innuere, quòd & mercata, & nundinæ, Principis rescripto celebrãtur, & pari etiam priuilegio immunitatis decorantur: quia & si id prima facie innuatur, non est quin remaneat differẽtia, de qua suprà in genere, & in dubio, est tamen benè verum, quod sunt aliqua mercata, quæ licet non sunt solennia, & notabilia, sunt tamen obtenta, & impetrata veterum indulto, & Principis auctoritate, cum immunitatib. & prærogatiuis: & de illis ibi differitur, & tunc rediguntur ad instar nundinarũ, vel verba (mercatuũ) ibi accipiuntur tanquam genus, & nundinæ tanquam species (vt fieri pluries solet): vt in rub. C. de feru. & aqua. latius habetur.
55 † Sunt quoq; & nundinæ atq; mercata, hominibus & populis admodum vtilia atque necessaria: & cõsequenter mercatores, quorum opera & mercibus ipsæ nundinæ celebrantur, perutiles, adeò quidem, vt Plato summæ prudentiæ & auctoritatis, cum institueret, quãdmodum ciuitas benè ac beatè habitari possit: in primis ipsos mercatores necessarios esse dixit, sic inquiens. Pa-
ribus agricolis, alijs artificibus, ac ministris opus est, qui importent, & exportent singula, vt sunt mercatores. Cui continens Bal. in rub. extra de cl. pere. mercatura, inquit, est amica populis, quia mundus non potest sine mercatoribus viuere, & propter ea licet leges (vt ille subdit) nulla illis concedant priuilegia in corpore iuris clausa: Principes tamen sæpissimè plures eis tribuunt immunitates atq; exemptiones.
56 † Hinc non extra rem est, incidere in illã quæstionem. An mercatura sit ars sordida, an honesta, & an nobilitati deroget. in qua prima siquidem facie non absurdum esse videbitur, dicere, non sordidam, sed honestam, & à nobilitate haud deuiam reputãdam fore, cui quidem opinioni adstipulatur sententia Calist. in l. eos, ff. de Decurionib. (inquit enim) mercatores nõ prohiberi decurionatum, vel aliquem honorem in sua patria exercere: nec enim infames sunt, neque eos, vt subdit, tanquam viles personas, oportet negligi. hinc Solon, qui & sapiens vnus fuit ex septẽ, & legum scriptor solus ex septem, cùm esset admodum iuuenis, & eius pater ad beneficentiam propensus, patrimonium imminuisset: ad mercaturam se contulit, non tam lucri cupiditate impulsus, quàm periclitandi, videndiq; sicuti retulit Plutarchus in vita illius: qui & illud subdit ex Hesiodi sententia, temporibus illis nullum opus ignominiæ fuisse, nec vllum artium delectum atq; discrimen. Mercatura verò ad barbarorum necessitudines, comparandasque regum amicitias, plurimùm valere putabatur: ex eaq; homines multarum & maximarum vrbiũ extitisse, vt Massalius primus, qui à Celtis iuxta Heridanum (lege Rhodanum) maximè obseruatur. Thaletem quoq; Mathematicum, & Hippocratem exercuisse mercaturam asserit. Platoni etiam olei in Aegypto exportationem, peregrinationis viaticum suppetijsse, hinc etiã si verum scribit Suet. Vespasianus Imperator non solũ ante imperium ad mangonicos quæstus, substituendæ dignitatis causa descendit: sed & adepto

adepto imperio, negociatiões alias propalã exercuit, quædam tamen emendo, vt pluris distraheret, pertinax. Item alter Romanorũ Imperator mercaturas exercere per homines suos non aliter quam priuatos volebat, vt scribit Iulius Capitolinus. Ante hos longo interuallo Tarquinius ille Priscus, non solũ mercatore genitus erat, sed & mercator ipse extiterat, multasq; pecunias è mercatura cõgesserat, vt scriptum reliquit Dion. lib. 3. plerosq; etiam alios, & Imperatores, & reges, & summæ sapientiæ viros legitur mercaturas exercuisse, quo non absurdè in ferri poterit conclusio, de qua suprà, sed ne à nostratibus legib. deuiemus, legito quę re scripserunt Imp. Theod. & Hono. id Theod. prefectum prætorio in l. nobiliores, C. de con. & mer. vbi inter cætera statuerunt: nobiles natalibus, & honorum luce cõspicuos, mercimonia exercere minimè posse: notatq; ibi Bal. quòd qui exercet artes mechanicas (tanquã mercatura ars sit mechanica) non potest esse nobilis. accedat prædictis tex. in l. ne quis. C. de dign. lib. 12. quòd negociatores, aliiq; huiusce modi, dignitatem assequi nõ possunt, & à iam adepta repelluntur. Vbi & Lu. de Pen. hos dicit esse sordidos, est etiam tex. in l. humilem C. de incest. nupt. qui inter humiles, & abiectas personas, eam annumerat, quæ mercimonijs publicè præfuit. Quę quidem ita demũ procedere scito, nisi mos regionis, q haud dubiè seruandus est, induceret aliud: vti apud Venetos & Ianuenses, nobiles quoque mercaturam exercent citra vituperium, & nobilitatis detrimentum: sicuti retulit Pogius in suo libro de Nobilitate, & à nostris Cep. in materia nobilitatis in 18. opin. Item mercatura tũc nobilitati derogat, quando per se quis eam exercet, secus si per alios de quo quidem articulo latè disseruit Tiraq.
57 in trac. nobili, cap. 33. per totum. † Nec inconueniens esse puto, & illud subnectere: quisnam dicatur mercator: in quo ille verax iuris antistes Bart. à Saxo Fer. in l. legatis seruus. ff. de leg. 3. (quem & alijbi sequũtur) inquit, illos dici mercatores, qui quæstuariam negociationem faciunt, intelligendo tamen de illis, qui non vnicum actũ mercandi exercent, sed assiduè mercantur & nundinãtur: quia cũ ista nomina verbalia, videlicet mercator, & negociator, quæ sunt significatiua alicuius negocij, quod quis asseruit: propria auctoritate, non verificentur ex vnico actu, sed requirũt assiduitatem, vt est tex. in l. j. §. 1 ff. de trib. haud dici potest aliquis ex vnico actu mercandi mercator, secundum eundem Bar. in l. mariti §. 1. ff. de adult. & in 1. consti. digestorũ, & in d. l. legatis, & in rubr. C. de const. pec. & ibi Bal. in fi. & in tract. de merc. & in cõsil. 495. in 1. lib. nu 2. alibi etiam in c. ciues, 88. dist. fertur mercatorem eũ esse, qui rem comparat, vt integram & immutatã vendendo lucretur. Et Nouissimè vide in hoc Beneuen. Stradi. in tract. de merc. in princ. qui multa verba effudit: & post multa, diffiniendo quis dicatur mercator, longam ponit diffinitionem, ferè totam materiam mercatorum complectentem, quòd quidè proculdubio necessarium minimè videbatur, hac etiam ratione improbata fuit diffinitio Iac. de Are. in l. 1. ff. de acq. poss. Dum quid sit possessio diffiniret, cùm nec expediens videretur, vt diffinitio omnia comprehenderet, siccq; totam materiam diffiniti declararet, vt refert Her. in l. 1. ff. de acquir. poss. nu. 34. in fi. Nec necessarium videri poterit id, quod in ea sua diffinitione adiecit: mercatorẽ eum dici, qui licitè mercaturam, quæstusúe gerit, qua diffinitum & eius verba semper intelligenda sunt de habilib. arg. l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de mu. & ho. & l. 1. iuncta gl. C. de sac. sanc. eccl. & voluit Hercu. in loco suprà citato, nu. 51. & si recte Bart. in iuris antistitis perpendatur distinctio, sub paucis verbis omnia comprehẽdi propalam videri poterit.
58 † Sed licet suprà dixerim mercatorẽ non censendum eum, qui vnicum tantum mercandi actum exercuisse constiterit: non tamen procedere scias, si præcedit professio, vel matriculatio. tunc enim ex vnico actu dicitur quis mercator. non ea ratione, quia vnicum actum mercãdi exercuit: sed ea ratione, quia fecit professionẽ, vel est descriptus in matricula, vt benè declarãt doct. suprà alleg.
59 † Nec te lateat, quòd & si volumus intueri, quæ scripta reliquit Bart. ille Cassi. doc. Cal. in com. consuet. Burg. in tit. des droict. & appar. agens matient. §. 1. rub. 4. in tex. ibi: selle nest marchande, fol. 131. & vt quis dicatur mercator, quinq; copulatiuè requiri, primò quòd sit descriptus in matricula

tricula mercatorũ, secundò, quòd exerceat artem, nõ enim sufficit, quod sit in matricula descriptus, nisi artẽ exerceat, citat tex. in l. qui sub prætextu. C. de sac. san. ecc. & l. feriniarios, & ibi Bar. & Bald. C. de test. milit. cui quidem aduersatur id, quòd proximo superiori loco dixerã: cũ si vera hęc essent, parũ aut nihil proficeret descriptio in matricula sed ne æquiuocẽ hæc scripta intelligas, scito cum mercatorẽ censeri, & mercatorũ priuilegijs gaudere, cuius matriculario, vel professio præcedit, etiã si non cõstiterit artẽ exercere. ita tamẽ si ex aduersonõ probetur artẽ deseruisse, vel post descriptionẽ non exercuisse, eo etenim casu procedunt, quæ suprà pro me retuli, ita enim sentire videtur Alex. in add. ad Bar. in l. semper. §. negociatores. ff. de iur. immu. ex sententia Iac. But. in proœ. fforũ. & videas ne neu. Stra. in tract. de merc. in 1 parte, nu. 65. in fine. qui & intrepidè firmare videtur. † Tertiò dicit requiri, quòd maiorẽ partem fortunarũ habeat quis in negociatione, vt rectè dici possit mercator, q̃ & ante eũ voluit Bar. in l. semper. §. negociatio. ff. de iur. immu. & in rub. C. de nauic. lib. 11. & Alex. in cons. 108. in 4. lib. Paul. de Castr. cons. 78. 2. col. 1. lib. & Felin. in proœ. decr. 15. colu. & Franc. Arc. cons. 29. & Gem. in c. 1. de vi. & ho. cl. in 6. in quo quidem, è recentioribus nostris subtilis Phil. Dec. in l. feriniarios. C. de test. nũ. 16. absurdum putat, & procul à ratione dictum Bart. non enim congruere æquitati & iuri videtur, q̃ & is, qui longo tempore in mercãtijs versatus fuerit, & matriculatus, exiterit priuilegijs mercatorũ non deberet gaudere, ea sola ratione, quòd plus in bonis immobilib. haberet, quàm in mercantijs. Item si verũ est mercatorem dici, quem ex sola matriculatione, à fortiori autem si longo tempore in mercantijs se exercuit, vnde consonum est dicere, nõ dici mercatorem, eò, quòd maiorem partem suarum fortunarum in mercantijs non habuerit, quare dicit procedere dictum Bart. in eo, qui diuersas habet qualitates, quæ aliquo respectu repugnarẽt: tunc enim attenditur illa qualitas, quæ in eo versatur plus arg. l. quæritur. ff. de sta. ho. vel intelligi debet, quando esset præsumptio fraudis: vt quia quis fingeret se mercatorẽ, cùm nõ esset. Idẽ & antea dixit in ca. 1. de iud. in vl. lect. in fin. quòd & repetit in l. rogasti. ff. si cert. pet. nec credo ab hoc dissentijsse Bar. & vtique si toruo oculo non inspiciatur text. in d. l. semper in §. negociatores, & in §. D. Hadr. in versic. erant, & alij, & in §. negociatio ff. de iur. immu non absimilis intentionis Callistratum fore reperietur: cum postea quàm immunitatem negociatorib. & nauicularijs, tribuendam esse constituerat, id procedere ita tamen dixit: vt artem nauicularium quis exerceat, & naues habeat, & ampliorem partem substantiæ in nauigationibus, & negociationibus habuerit: adeò vt illud semper excutiendum erit, nunquid effugiendorum munerum caussa imaginem nauicularij induat, (vt ipsius Callistrati verbis vtar) sicque vides intellectum ad verba Bart. datum per Dec. non abesse ab ipsius Callistrati sententia. † Nec prædictis, & illud absimile videri poterit, quòd & scholares non gaudent priuilegijs scholarium, si studio minimè vacauerint, secundum Bart. per illum text. in l. qui sub prætextu, C. de sacr. san. eccles. cum similibus, vt tradunt Alexand. & moder. in l. feriniarios. C. de test. milit. Pro quo facit tex. in c. cum ex eo. ff. de ele. in 6. ibi, literarum studio insistentes. idemq̃ not. Ang. in l. ex eo. ff. de test. mil. quod & no Pan. in c. j. de iu. vnde latius exordiendo mentem doctorum, in hoc sic puto distinguendum, aut quis plures qualitates habuerit quibus aduersatur mercatura, licet & is mercaturam exercuerit, non potest nec debet mercator dici, vt gaudeat priuilegijs concessis mercatoribus, quo ad omnia, ac & prout alij mercatores gaudere debent, qui soli mercaturę vacant. benè tamen putarem mercatorem dici, vt gaudeat priuilegijs mercatorũ, quo ad illam mercaturam tantum quam gerit, quæ concessa forent ratione, ordinis, motus ex ijs, quæ not. Dom. in proœ. 6. in rub. proœ. in fi. & in simili not. Bal. in d. l. quis sub prætextu, & Bar. in l. maximarum, C. exc. mut. lib. x. dum inferunt, quòd scholares nõ studentes, licet non gaudeant priuilegijs scholarium concessis: gaudent tamẽ priuilegio ordini concesso & dignitati, dũmodò sint matriculati, sic ergo dicamus in hoc casu, cũ rõ diuersitatis reddi minimè poterit. Sed si magis versaretur in mercatura, quàm in alijs qualitatibus, licet aduer-

ſantibus, iudicabitur vt mercator, vt poſſiatur priuilegijs mercatoribus conceſſis, quo ad omnia, aut quis eſt matriculatus vt mercator, & gerit ſe pro mercatore, ſed in fraudē & fictè: & tunc nec mercator cēſendus eſt, nec dici debet eum potiri debere priuilegijs mercatoribus conceſſis: ſic itaq; concludendum eſſe puto, & vide Beneu. Strac. in tract. de merc. in j. parte, nu. 60. vbi multa verba effudit: tandem dicit eſſe tenendū eum dici mercatorē, qui ampliorem ſubſtātię partem in mercantijs minimè habuerit, & pariter potiri dicere omnibus priuilegijs à lege municipali mercatoribus cōceſſis, ſed quidquid ipſe dicat, non diſſentio ab ijs, quos ſuperiori proximo loco retuli: cùm & parum concludant intellectus, per eum dati ad l. ſemper in §. negociatores, & §. negociatio, quòd intelligantur de negociatoribus ad publicam vtilitatem deſtinatis, & quando certa forma immunitatis tributa eſſet, non autem de alijs mercatorib. & negociatoribus, cùm & hoc ſit diuinare, lexq; generaliter loquitur, & ipſius ratio deciſionis, nō plus in ijs negociatorib. quā in alijs verſatur, & ratio indeterminata & generalis, comprehendit omnem determinationem, quæ poteſt adaptari ad eam l. metum autem, §. animaduertendum, & ibi Bart. in l. not. ff. quod met. cau. quis ergo ſani capitis dicet, rationis eſſe, eū dici mercatorem, vt gaudeat omnibus priuilegijs conceſſis mercatoribus, qui plus verſatur in alijs qualitatibus aduerſantibus mercaturę, quàm in ipſa mercatura: ſeu qui gerit ſe pro mercatore, in fraudem tamen? herclè nullus, ſicq; dicendum eſt, vt ſuprà dixi. 61 † Quartò requirendum eſſe dixit, quòd per ſe ipſum negociationem exerceat, non per factores, & miniſtros, citat text. & ibi Bar. in l. fin. ff. de exec. tut. & Franc. de Are. in d. l. ſcriniaria, de cuius tamen veritate ſe remittit ad dicta per Alexand. in l. diem functo. ff. de of. aſſeſſo. in quo quidē puncto latiùs exordiendo Philip. Dec. in l. ſcriniarios. C. de teſt. mil. dicit contrariū tenuiſſe Ioan. de Plat. in l. fi. C. de com. rei mil. lib. 12. & ad hoc dicit facere text. in l. quiſquis cenſibus, & in l. ad ſimilitudinem. C. de epiſ. & cler. & in l. neminem. §. ne tamē, C de decur. lib. x. & dicebat (ſecundū eum) Ioan. de Plat. non obſtare tex. in d. l. fi. quia illud officium piſtorum nō videtur fauorabile, ideò reſtringitur, quæ ſolutio non ſibi ſatisfacit, dicens, quòd imò eſt fauorabile, quia reſpicit alimenta, quæ ſunt fauorabilia: quare ipſe alio modo ſoluit (dicēs) quòd ibi conſideratur, quòd ipſa perſona 62 principalis occupata ſit, ideò habet excuſationem, quæ ratio ceſſat, quando facit per aliū, & agitur ibi de fauore pupilli. † Quintò, requirendum eſſe dixit, quòd non vaicum actum mercādi exerceat quis, ſed plures, de quo recolo ſuprà latiùs diſſeruiſſe. 63 † Illud quidē præſens ſcire futilitatis eſſe minimè dici poteſt: an locatores equorum & mercatores, ſeu negociatores cēſendi ſint? in quo Bar. ille auriga noſter, in l. legatis ſeruis. ff. de leg. 3. inquit, tex. illius. l. nobis argumentum præſtare, quòd tales mercatores dicantur, quòd & ſequi videtur Pan. in c. 1. pen. colum. extra de iud. nec diſſentit Iaſ. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori, 6. colum. ff. de nou. oper. nunc. & Bal. in conſ. 495. in 1. parte, & firmat etiam Bart. Caſſ. in loco ſupra allegato, ſed ſi Bart. rectè inſpiciatur, non dicit locatorem equorum, mercatorem dici: ſed poſſe dici, & Pan. quem pro opin. Bart. citaui, contrarium innuere videtur: tamen in eo, quòd Bart. dicebat locatorem equorum dici mercatorem, nam & ipſius contrarium dicit notari in l. mercis appellatione iuncta glo. ff. de verb. ſig. tum & in eo, quòd dixit Bar. facere ad ſtatutum, quo cauetur, quòd credatur libris mercatorum, vſque ad certam ſummam: quia cùm ſit immunitas à ſtatuto cōceſſa, habet locum in eo tantùm, qui propriè ſit mercator, quòd non eſt dicendū ſecundū eum, in locatore ratiocinorum, cùm mercator dici nō poteſt, per prædicta, & etiam quia in mercantijs non habet maiorē partem ſuarū fortunarum, ſed tenendo opin. Bart. dico, quòd Pan. in finalibus verbi non videtur diſſentire à Bart. dum dicit, quòd iudicis arbitrio committitur, an dicatur mercator, ſecundum vulgi opinionē, ſecūdum eundē Barto. quaſi ſentiat Pan. quòd Bar. in d. l. legatis ſeruis, voluerit largo ſumpto vocabulo, & ſecundum vulgi opinionem locatorem ratiocinorum dici mercatorem, & pro hac parte citat eum Bar. Caſſ. in loco ſuprà allegato, & ſic tenēdum eſſe puto, quòd poteſt dici mercator, & quòd de-

debeat gaudere immunitate concessa à statuto respectu illius negotiationis, & illa immunitate, & priuilegijs conuenientibus illi exercitio, & non alijs, per ea, quæ supra dixi, quia vt retuli, cessat illa ratio, qua mouebatur Pau. l. vt dissentiret à Bar. videlicet (quòd is dicatur mercator, qui ampliorem substantiæ partem in mercantijs habuerit) & vide Beneu. in loco sæpius citato, qui tenet contra Bart. & ita dicit Pau. tenere in
64 num. 38. primæ partis, sed ego teneo, vt suprà. † Sed ex prædictis inferri posse minimè putes, eũ dici mercatorem vel negociatorem, qui locat possessiones suas, & alienas conducit, cùm & is, nec mercator, nec negociator dici rectè possit, teste Bar. in d. l.
65 legatis seruis, citatur ad hoc tex. in l. si cum villico. ff. de inst. act. † Quocirca infero istos Salernitanos conducentes apothecas à venerabili monasterio S. Mariæ montis virginis, & ab alijs: & mercatorib. relocantes, mercatores, seu negociatores dici non posse, & sic coram magistro nundinarũ haud conueniri posse, & Ben. Strach. vbi suprà complures opin. Bar. adhærentes citat, quos vide per eum, vbi suprà nu. 48. sed quatenus in eo loco dicat eum, qui agris colendis quæstus causa operam dat, negociatorẽ dici, minimè ei adhæreas: cùm & is potius agricola censendus est, non negociator, & patet, quia monachis religiosis prohibetur negociatio, & tamen non agricultura, vt in c. 1. de vi. & ho. cl. in 6. tit. & in c. clericus & verbo agricultura, 91. distin. & in c. nunquã ibi seruatur, vbi D. Hier. monet rusticum monachum, vt sese agriculturę dedat, illi intendat, in illam feratur: & in c. 1. ibi, & si voluerit, extat ad opus rurale, & ibi gl. & Pan. de celeb. miss. & in c. 1. §. cęterùm de verb. sig. lib. 6. & voluit Spec. in titu. de cler. coniug. §. 1. ver. sed quam dices honestam, ibi, verum tamen non prohibeo, vbi per hoc dicitur, quòd clerici agriculturæ vacantes non perdunt priuilegium clericale, sicque negociator dici nõ potest. Cui † & illud adstipulatur, quòd mercatura, & negociatio derogat nobilitati, & tamẽ agricultura minimè derogat, vt expressè firmat Gui. Pan. in decis. 41. & hoc refert fuisse conclusum in parlamento delphinatus, & in decis. 296. nobilis etiam, col. vlt. vers. sed vtrùm nobilis, & decis. 392. sed quid de
66
nobilibus, & plenius Tiraq. in trac. de nobilibus in c. 32. sicque agricola negociator dici nõ debet. † Nec dicendũ esset eũ, qui fructus prouenientes ex fundis quos colit vendit, negociatorẽ dici, vt negãt Abb. in cõs. 67 6 in 2. dub. lib. 3. & Dec. in c. eccl. S. Mariæ. col. pen. de const. & Aymo Crau. in cons. 163. nu. 3. & Dec. in cõs. 472 in fi. in 3. lib. & ipse quoque in loco superiori (si opinio eius veritati consona esset) cùm is à fortiori dicendus esset negociator, quàm qui fundum colit. † Illud etiã à tergo relinquere vtiliratis non est: an dicatur mercator ille, qui non exercet artem mercantiæ de præsenti, licet exercuerit de præterito, & descriptus sit in matricula mercatorum, in quo lac. But. in proœ. digestorum, dicit, quòd non nisi sit solitus gerere, & animum gerendi mercantiam retineat, quod in dubio præsumitur, nisi contrariũ probetur, inst. de rer diuin. §. pauonum, & inspicitur proxima consuetudo, non remota, vt ff. de ali. & cib. leg. l. mela. §. 1. & firmat Alexand. in add. ad Bar. in l. semper. §. negoc. ff. de iur. imm. Quare si quis, vt mercator vult vti priuilegijs mercatorũ, & probat de præterito exercuisse mercaturam, & esse descriptum in matricula, obtinebit: nisi per aduersam partem probetur, quòd deseruerit mercaturam, & animum gerendi non retineat: & cum hac opin. pertransit, hoc idem approbat Beneu. in loco sæpius. allegato,
69 num. 65. † Sed & illud consequens est videre: qui dicantur propriè negociatores, in quo Bar. in rub. C. de naui. lib. 11. simpliciter tenet, quòd negociator dicitur ille, qui contrahit, citat. l. legatis, & ibi dixi videlicet frequenter non semel tantùm, idemq; repetit in l. 1. §. 1. ff. de tri. loan. à firm. in tract. gabellarum in 3. parte prin. q. 23. nu. 48. dicit, quòd negociator appellatur ex frequentia negociorum, quæ gerit & contrahit, nisi consuetudo regionis aliud induceret, sed aduertendum puto, vt proprius intelligamus, qui sit negociator, quòd propriè ille dicitur negociator, qui rem emit, & integram lucrando reuendit, non mutata forma, & hoc non semel. Quòd autẽ dixi, & integrum lucrando reuendit, nõ mutata forma, eo pertinet, vt si quis emit rẽ, vt sibi sit materia aliquid operandi circa ea, etiam si de venditione lucretur, non dici-

mur negociari. 88. dist. c. eijciens, quæ est pa-
lea, & tenet Gemi. in c. quamquam de vit.
& ho. cl. & Car. in cl. præsenti de censi. & fir
mat. Ioã. de fir. in trac. gab. in 7. parte pri-
nu. 11 dixi, & propter eos, qui rem emunt,
& mutata fórma rẽ vendunt, vt sunt illi, q̃
emunt ferrũ, vt faciant enses, & sic de singu
lis: nam isti nõ dicuntur negociatores, sed
artifices. vt est tex. in c. paratũ, 88. dist. & d:
70 c. eijciens. † Subsequẽter non extra rẽ puto
ndagare: nunquid collegiũ mercatorũ pos
sit statuta facere: in quo ões doct. quos vide
rum in l. receptitia C. de const. pec. conclu-
dunt; q̃ sic adeò vt ipso facto censeatur cõ
firmata per ius cõe si q̃ nõ requirit vt sub
sequatur confirmatio à iure cõmuni, vel p
l. municipalẽ, vt in d. l. receptitia, & in au
thẽ. de fide iuss. § fi. & idẽ dicit Bal. in l. fi. C.
de iur. om. iu. & plenè per Sal. in alleg. l. re-
ceptitia & Benen. Strac. in suo trac. de merc.
in 8. parte, nu. 8. vbi diffusiustãgit quæstio
nẽ & dicit procedere in iis, in quibus mer-
catores habent iurisdictionẽ & pertinenti-
bus ad mercaturã, at secus in alijs, & rectè,
& idẽ Benen. Strac. in tract. prædicto in vlt.
parte nu. 13 in eo, quod dicit Bal. in d. l. rece-
ptitia, quòd quando statutũ mercatorũ di-
rigitur ad consules, & iudices mercatorũ,
non debẽt seruari coram potestate: dicit ipse;
quòd hoc est verũ, quando dictũ statutum
se referret ad dictos cõsules per taxatiuam
tantùm, & dictionem solùm, at secus si sim
pliciter se referret: quia tunc dictum statu-
tum seruãdum esset etiam coram potesta-
te. sed attenta hac sua distinctione, dubi-
tatio Bal. nullam habuisset, hæsitationem;
sed de plano procederet, intelligoramen di
ctum Bal. siue simpliciter, siue cum taxati-
ua tantùm, statutum se referat ad consu-
les mercatorum, & statutum est merè con-
cernens mercaturam & personas mercato-
rum, & iudicium eorum, & non alias. & i-
ta videtur innuere Sal. ibi: † Sed exinde ma
71 iorem video dẽsitationem insurgere, an ta-
lia statuta in alia curia, quam mercatorũm
seruentur in qua Bald. in dict. l. receptitia
dicit quòd glossibi dicit, quòd talia statu-
ta minimè in alio fóro seruari debent: ea si
quidem ratione, quia mercatores, alijs offi
cialibus legem imponere nequeunt: & præ-
sertim superioribus, cui quidem respondẽ
tur Bald. quòd ex quo per ius commune ta-
lia statuta confirmãtur, non ipsi mercato-
res alijs legem imponunt, sed ius cõmune,
l. j. § omnia. ff. de ve. iu. cun. & ideò dicit ip-
se, quòd doct. dicũt. quòd aut statutũ mer
catorum respicit actus eorum fidemq; ac-
torum: vt si statutum dicit, quòd mercator
possit conueniri ex nudo pacto, vel quòd
scriptura mercatoris plenam faciat fidem:
& tunc in quolibet foro seruari debet, ne
dum seculari, sed etiam Episcopali, vt no
in l. ex ea ff. de postul. in el igendo tamen
nisi statutũ se referat ad proprios iudices, vi-
delicet, si statutũ diceret, cõsules mercatorũ
seruent pacta nuda, & ius reddant ex eis:
tunc enim seruarentur, nisi inter eos & co-
ram cõsulibus tantùm, si autem statutum
respiceret modum procedendi: puta exrat
statutum, quòd procedatur de plano sine
strepitu & figura iudicij, tunc non seruare-
tur nisi in eorum foro, & coram potestate
seruabitur ordo iuris, secundum doct. in l.
cunctos populos C. de sum. Trin. & fi. Cat.
72 † Et ex hoc aliàs inferebam, quòd causæ a-
quæ agitantur coram magistro nundina-
rum in nundinis Salerni de mense Septem-
bris, & finitis feriis redeũt ad Stratigotum
eiusdem ciuitatis in terminis in quibus re-
periuntur, debent agitari secundum formã
iuris, & non eo modo, vt fuerunt agitatæ
coram dicto magistro nundinarum, & cũ
hac opinione transit Bald. & hanc appellat
communem fore opi. Sal. in d. l. receptitia: *
subdit tamen quòd si actor & reus essent ei-
usdem professionis, & sic ambo mercato-
res. & agerent coram potestate: statutũ mer
catorum seruaretur etiam in eo foro inter
eos. at secus si nõ ambo essent mercatores,
sed alter eorum tantum: quia tunc non ser
uaretur, & ita dicit intelligi debere gl. in d.
l. receptitia. ego autem vidi quotidie seruа
ri quòd etiam si alter eorũ mercator foret
seruatur statutũ mercatorum de consuetu
73 dine. † Illud etiam connexũ huic dubitatio
ni, fore non extra rẽ, video. Nunquid foren
sis mercator ratione cõtractus inniti in ter-
ritorio, ligetur statuto mercatorum illius
loci: in quo Bald. in consil. 457. incip. fac-
sic proponitur in 3. lib. dicit, quòd sic, per
text. in c. nos consuetudinem, 2. dist. & ca.
illa, & l. exigere dotem, ff. de iud. & l. ex ea
ff. de postul. & c. cum venissent de eo, qui
74 mit. in possess. cum simi. † Solet hic non in-

cons-

conuenienter quæri: nunquid subsistat statutum mercatorum, quod cõtra scripturas eorũ nulla opponi possit exceptio præscriptionis, in quo idem Bald. in citata l. re. epistitia, arguit pro, & contra, & tandem subsistere inquit, quia possunt mercatores aliter quã per ius commune fuerit dispositũ disponere, vt per eum rationibus dictis, ha
75 betur. † Cuius quidem & illam hæsitationem sequelam esse faciunt scribentes, nunquid mercatores possint statuere, quòd pater teneatur pro filio: in quo quidem Bal. in d. l. receptitia dicit, quòd non, nisi patri filius referat quæsitum. l. prætor. §. 2. ff. de eden. & est ratio secundum eum, quia tale statutum est contra ius gẽtium, sed ibi Sal. plenius tangendo (inquit) quòd aut statutum istud est confirmatum a consilio ciuitatis, aut non: primò casu valet, quia statutum ciuitatis censetur, aut non est confirmatum: & tunc aut pater & filius sunt eiusdem professionis, & tũc valet, quia omnes dicuntur consensisse, aut neutri eorum, de illa professione est, & per tale statutum nõ ligatur pater, aut est filius & non pater, & tunc videtur dicendũ: aut filius refert quæsitum patri, & tenetur: aut nõ refert quæsitum patri, & non tenetur: subdit postea, q verius sibi videtur nõ teneri virtute statuti: quia vt non subditus, non potuit illo ligari, sed benè tenetur de iure cõmuni, vel de peculio, vel quod iussu, vel de in rẽ verso, & ita resident. ad hoc vide Soc. in consil. 281. in 2. libr. ver. sed ad præmissa, & vide Boer. in dec. 221. in secunda part. nu. 15. & ibi subdit, quòd tale statutum habent Flo-
76 rentini, & Lucani. † Nec secuam rem puto illud adijcere: an valeat statutum, quod emens rem in publico foro seu in nundinis, non teneatur illam recognoscẽti domino restituere: in quo dicendum esse scriptum reperio per scrib. quòd non, quia est contra ius diuinum, & nutrit peccatum secundũ Host. in titu. de pœn. & re. summa. §. fin. in versic. quid si quis emit rem furtiuam, & Petr. de Anch. in repet. c. canonum statuta de cõst. & sequitur do. Fab. de Mon. san. Sa. in tract. de empt. & vend. in vltim. quæst. prin. num 3. per hoc habes, quòd erant illi, qui dicunt, quòd emens rem furtiuã in nũ
77 dinis non tenetur domino proprio redde-re. † Nõ omitto, quòd statutũ mercatorũ, qu. d credatur libris eorund: comprehendit etiam mercatores, qui de præsenti non sunt, sed de præterito fuerunt, secundũ doc. per l. prætor. §. sed hic, de eden. & Iacob de But in proœ. digestorum, & firmat Bet. in
78 tract gabella in 2. parte num. 34 † Illud etiam in dubium verti solet, an stãte statuto inter mercatores, quod credatur libro mercatoris, vsque ad certam summam, debeãt plures paruæ summæ coaceruari, & cumulariin quo dicas, quòd non, vt euitetur dispositio statuti, secundum Bald. in l. i. C. de confess. col 3. vers. nec in ista materia, quem refert Dec. in l. si idem cũ eo. ff. de iur. om.
79 iud. nu. 11. † Quid enim si vnus mercator fecerit subscriptionem, dicentem Titius & socij, & tamen reuera ipse Titius non habebat nisi vnum socium, an per hoc reddatur falsa dicta subscriptio: in quo Card. in cõs. 155. inci. in societate decidit, quòd non, quẽ refert & sequitur Iaf. in aut. si qua mulier.
80 C. de sac. san. ec. lest. num. 40. & 41. † Atque etiam præmittendum est, quod stante statuto, quod filius familias mercator vel artifex obligetur, si contrahit, intelligi debet, si contrahat causa illius mercantiæ, vel artificij, secundum Bal. in l. fi. 2. col. C. ad mace. & in l. 4. §. ex hoc edicto. ff. na. caup. & sta. & Paul. de Cast. in l. §. in filio. ff. ad mac. & sequitur Iason in l. a e cum Geminia-
81 no, C. de trãs. nu. 6. † An mercatores & cãpsores soluto matrimonio teneantur statim restituere dotẽ anni circuitu non expectato, quæst. est: & regula, hæredes mariti, non teneri in continenti restituere dotem, sed tantũ elapso anno, quod tamen singulariter limitauit Ang. post alios in §. fin. in auth. de fidei. & refert Ital in §. fuerat inst. de act. nu 28 non pro edere in mercatore, & alio homine pecunioso, qui statim tenetur soluere, sed Ital. ibi tenet contrarium, quem videas. In hac igitur secũda parte ea congerenda non abs re esse duxi, videlicet ex quibus causis possit quis conueniri coram magistro nũdinarum, & qui possint ibidẽ
82 conueniri. † Et primò, qui possint ibi conueniri videamus: & in hoc textus in l. j. C. de nund. illud innuere videtur, quòd venientes ad nundinas nõ possunt causa debiti arrestari, aut modo aliquo conueniri, nec mercis eorum sequæstrari, quod intelligit Ang. in l. hæres absens, §. 1. in vltim. g'oss.

ff. de iud. procedere, vt venientes ad nundinas, non possunt conueniri à facientibus eas in eorum territorio de permissu Principis, sed benè possunt ab alijs mercatoribus contrahentibus cum eisdem conueniri, vnde si nundinæ fiunt Florentiæ, nō possunt venientes ad nundinas, conueniri ab ipsis Florentinis, sed benè possunt ab alijs cum eisdem contrahentibus ibidem conueniri, idem ergo puto dicendum, si Florentini ibi contrahunt cum ipsis venientibus ad nundinas, nam tunc ratione contractus, puto quòd habent conueniri, & ita intelligit text. præal. glo. ibi in verbo conueniunt, & declarat optimè Bar. in d. l. hæres absens. §. proinde, vbi intelligit d. l. 1. C. de nūd. procedere pro alia causa. Sed si Florentini de nouo contrahunt cum mercatoribus in nūdinis, quæ contrahuntur & celebrantur Florentiæ, dici, posse ibi conueniri & ita intelligi Bald. in dict. leg. 1. de debito alibi contracto, at secus de ibi gesto, & est satis rationi consonum: nam si tex. ille aliter intelligeretur, quòd pro quocunque debito non possent mercatores conueniri, in foro possent infinitæ fraudes patrari & committi, & non esset dare modum obuiādi fraudibus. † Nec credas eos solos conueniri posse coram magistro nundinarum, qui mercatores sunt, sed & illos quoque, qui minimè mercatores sunt, contrahunt tamen cū ipsis mercatoribus in ipsis nundinis, ratione enim contractus ibi conueniuntur, illudúe forum, ob id non immeritò sortiri debent, vt scriptum reliquerunt docto. maximè Alex. in l. hæres absens. §. si quis tutelam. ff. de iud. & est tex. in l. contractibus. §. in omnibus & ibi Bar. C. de non nu. pec. & est satis rationabile, cùm aliàs cogerentur mercatores finitis nundinis persistere in ciuitate & loco nundinarum ad conueniendum eos, qui cum ipsis contraxerunt corā iudice ipsorum: vel si forenses forent, petere per loca eorum, & de facili fraudarentur. † Hinc habet non extra rem dixisse Iaco. But. & Cast. in l. cum reorum. C. de sen. quòd si fuit factum depositum penes forensem per aliquem iudicē, potest depositarius ille, licet nō sit subiectus iurisdictioni illius iudicis, per eum cogi, vt restituat depositū, & firmat Bal. in l. acceptam, col. ultima fin. C. de vsu. & approbant idem Bal. & Ias. in l. si fideiussor. §. si satisdatum. ff. quib. sat. cog. & Affl. in decis. 24. in prin. † Ex ijs enim inferas Salernitane, quòd licet minimè possint Salernitani conueniri corā magistro nundinarum, si nō sint mercatores, procedit id, si nō conueniantur ratione cōtractus in ipsis nundinis gestis cū ipsis mercatoribus, quia eo casu benè cōueniuntur. † Illud nunc consequens est, vt congeramus, quib. ex causis venientes ad nundinas cōueniantur in ipsis nundinis: In quo tradendo regulam text. in l. 1. C. de nund. (inquit) venientes ad nundinas nō posse pro debito quocunq; alibi contracto ibi cōueniri aut molestari, at secus pro debito ibi cōtracto, ego tamē quotidie vidi venientes ad nundinas pro quocunq; debito ibi conueniri, & antiqui practicantes mihi aliàs assidenti pro iudice ibidem fecerūt fidem, quòd est antiqua cōsuetudo de hoc. † Nec futile est dubitare, nunquid talis consuetudo valeat: nam vt vides de iure communi pro debitis alibi contractis, quàm in ipsis nundinis, nundinantes ipsi nō possunt cōueniri, sed tantum pro debitis ibi contractis, & sic magister fori limitatam habet iurisdictionem, & limitata causa limitatum producit effectum, l. in agris, ff. de acq. rer. do. vnde restat videre an per consuetudinē maior iurisdictio tribui possit, & certè potest: per tex. in c. 1. de ath. consuetudo enim tribuit iurisdictionem mersam, mixtā, imperiosam, altam, & bassam, secundum Bald. l. etiam C. de exec. re. iud. & Cæp. in cons. 60. incip. Lucius, facit c. si clericus laicum, vbi Abb. & alij not. extra de for. cōp. & consuetudo tribuit iurisdictionem etiā fœminis, l. cùm prætor in verbo, moribus, ff. de iud. & plenius prosequitur Roch. de cur. in c. fin. de consuet. 16. colum. versic. 8. infertur, & in seq. quæst. latius dicam. † Nō longè à prædictis distat id, de quo satis hęsitauerunt vbique scribentes, an mercatores conueniantur, vel conueniant alibi, sub iudice nundinarum, seu mercantiæ, pro rebus ad mercaturam non pertinentibus: in quo Bald. in l. fin. C. de iur. om. iud. in 3. not. tenuit, quòd non potest quis conueniri coram prędicto iudice, vel cōsule artis, nisi pro rebus spectantibus ad illam artem, seu mercaturam, & est ratio secundū eum, quia non sunt subditi magistro nundinarum.

dinarum, ſeu iudici mercãtiæ ſimpliciter: ſed rationẽ illius miniſterij, ſeu illius mercantiæ: ergo quando non ſumus in illa arte, ſeu mercantia, talis iudex in eos iuriſdictionem non habet, & ex continenti ius dicere inter eos non poteſt. † In quo etiam Ang. in conſ. 6. incip. dictum ſtatutum, in tantum, inquit, hoc procedere, quòd nõ valet ſententia lata per conſules artis, in rebus non ſpectantibus ad artem, imò plus dixit, quòd vbicunq; iuriſdictio tribuitur in certo caſu, vt hic, non procederet libellus corã illo iudice productus, niſi narretur ille caſus, in quo iuriſdictio eſt attributa: licet aliàs generalis libellus procedat. l. q ex multis. C. de anna. exc. ita tenet ſecundum eũ loã. And. in c. cùm ſit generale, de ſo. cõp. & ſic quando porrigitur petitio coram magiſtro nundinarum, ſecundum eum debet fieri mentio, quòd conuenitur mercator pro rebus ad mercantiam, & ſic in caſu ceſſę iuriſdictionis. idẽ tenet ipſemet Bald. in d. l. hæres abſens, § ſi quis tutela. ff. de iu. & in l. 3. C. eodem, vbi ponit exemplum de ſucceſſione, quæ nõ pertinet ad iuriſdictionem iudicis mercantiæ, ſeu nundinarum: eandem opinionem conſulendo ſequitur Lud. Rom. in conſ. 300. incip. omnipotentis Dei in caſu propoſito, eandem opinionem ſequitur conſulendo Bald. in conſil. 460. in 4. lib. incip. In Chriſti nomine præmiſſis verbis, & dicit Lud. Rom. in conſil. 483. quòd vbicunque alicui licitum eſt ex aliqua cauſa à regulari intre recedere, nõ ſufficit cauſam ſubeſſe, niſi illa per eum, cui hoc de iure competit, exprimatur, refert & ſequitur Caſ. in conſue Burg. in tit. des iuſtices & dro. de incelles, fol. 45. num. 33. † Et dicit Bald. in d. conſ. 440. quòd in tantum mercatorum iudex nõ poteſt iudicare, nec cognoſcere, niſi de cauſis ſpectantibus ad mercantiam, quòd ſi factum eſt mutuum inter mercatores, & non fuit inſerta cauſę mercantiæ, videlicet: quòd pro cauſa mercantiæ ſit factum tale mutuum, & ſic non fuit appoſita cauſa, tribuens iuriſdictionẽ, iudex mercantiæ non poteſt cognoſcere: nam ſecundum eum, in iſtis caſibus cauſa eſt de ſubſtantia probationis, quo ad iuriſdictionem: ergo ſpecialiter eſt probanda: accedunt ad hoc omnia iura loquentia de probatione cauſæ, l. cùm hi. § cauſa, & § ſi prętor. ff. de tranſ. & l. fi. C. de edic. di. Adrian. cum ſimili, licet poſtea cõtrarium conſulat in caſu ſuo: quia ex quo erat factum mutuum mercatori, præſumitur, quòd in cauſa mercantiæ ſit factum mutuum, & ita præſumit, l. fin. § fin. C. ad Maced. & ibi per doct. & iſta eſt præſumptio iuris, & habetur pro liquida probatione: vt not. in l. tutor. C. de peri. tut. nõ tamen recedit ab opinione prædicta, quòd ſi nõ eſſet cauſa mercantiæ, quòd iudex nundinarum non poſſet cognoſcere, pro quibus faciunt ea, quæ ſcripta reliquit Laſ. in l. age, cum Geminiano, C. de tranſ. nu. 4. cum ſeq. & Tho. Grã. in conſ. 68. in prin. quia intentio in cõſilijs ciuilib. † Prædicta verò intelligẽda puto in cauſis penitus diuerſis à cauſis mercantiæ: at ſecus, in cauſis connexis, ſeu dependentibus ab eis, quia eo caſu tales cauſæ poſſunt agitari per iudicẽ mercantiæ, arg. tex. in l. ſi quis, § ratione, ff. de eden. & ibi Alexan. & Bal. no. nam dicit ibi Bal. quòd notarij ſunt ſub conſule notariorum, non ſolũ pro eo, quòd reſpicit artem tabellionatus, ſed pro omnibus dependentibus, & connexis, & ad hoc dicit illum tex. ſæpè allegari, & ad hęc non omittas, videre pulchra conſilia Ioan. de Imol. ſub nu. 139. & 140. vbi latiſſimè, ego autem tempore meo, dum aſſidebam pro iudice in nundinis ciuitatis Salerni, vidi nonnullos conueniri pro cauſis omninò ſeparatis à cauſis mercantiæ, vt pro legatis, ſucceſſione, & alijs. † Et ob hoc aliàs dubitabam, an exiſtente tali cõſuetudine, poſſit magiſter nundinarum de dictis cauſis cognoſcere, et in hoc Lud. Rom. in d. cõſil. 300. in proprijs terminis decidit, quòd ſtante adhuc dicta conſuetudine, conſules & iudices mercatorum poſſunt licitè cognoſcere indifferenter de dictis cauſis, quoniã, dicit ipſe, longa cõſuetudo iuriſdictionem tribuit, aliàs nõ habenti l. viros, C. de diu. off. l. 12. & l. fin. ff. de aqua plu. arc. & extra de for. cõp. c. cùm contingat. & c. Rom. extra de pœnis, lib. 6. & cum iſta opin. pertranſit. Pro quib. videas pet. Cyn. & Sal. in l. j. C. de eman. lib. & Alex. in conſ. 210. aliàs 68. num. 7. in 2. lib. & Caſſ. in conſu. Burg. in tit. des iuſtices, fo. 20. num. 90. cum plur. ſequ. & Paſ. de Put. in lib. ſynd. in tit. de of. ſi. c. 10. † Nec modicè dubitationis eſt, indagare nũquid ſi mercator debitor meus diſ-

cesserit relicto filio suo hęrede, valeā ipsum cōuenire coram iudice mercantiæ, in quo Bal. in l. nemo potest, ff. pro soc. videtur tenere quòd non: nam dicit ipse, quòd hæres collegiati non sit de collegio, vnde mercatoris matricula non obligat filium inuitum ad professionem, vnde filius non potest conueniri ratione matriculæ patris in curia mercatorum, vt dicit idem Bald. in l. 1. C. de pa. qui fi. distr. sed Franc. de Aret. in l. hæres absens in prin. per illum tex. de iud. tenet, quod potest conueniri. & idē videtur tenere Lud. Rom. in d. cons. 300. motus per text. in d. l. hæres absens, cuius contrariū expressè consuluit Raph. Ful. in cōs. 106. incip. in proposita q. quid ergo dicendum: dicerem pro nunc, opinionem Fran. de Aret. sustinere posſ per ritum magnæ curiæ vicinæ. Item vbi pupillus, vel pupilla: quo cauetur quòd filius fam. hęres, conuentus ex contractu paterno non potest declinare forum. † Nunc autem non extra materiā nobis se offert illa vulgata q. nunquid si sunt plures mercatores qui gerunt mercantiam, vel vnam negociationem, pro cōtractu vnius, cæteri conueniantur in solidum. Bart. in l. eundem, ff. de duob. re. in 7. qu. distinguit, quòd aut à plurimis geritur negociatio, quæ eis à publico decernitur, & tunc sunt duo rei, actiuè & passiuè, l. si vnus, in prin. ff. de pac. & l. si duo, ff. de arb. si verò talis negociatio propria auctoritate fuit sumpta, non ex publico: tūc aut plures gerunt istam negociationem & mercantiā, per suos institores, seu factores, & quilibet eorum tenetur insolidum institoria, vel exercitoria, l. 1. in fi. ff. de exer. & sic sunt duo rei debendi, sed duo rei credendi non, ita constituentur, secundum eum, quia ex contractu institoris, vel exercitoris nō quæritur actio domino, nisi cessa fuerit & insubsidiū, l. 1. in fi. cum l. seq. ff. de inst. & l. si eum, §. 1. ff. eo. Si verò gerunt negociationē per se ipsos, tunc aut ambo simul, & quilibet tenetur proportione, quam habet in negociatione illa. l. si tamē plures, ff. de exer. in prin. aut ambo separatim exercent, vnus Florentiæ, alter Bononiæ, tunc quilibet tenetur in solidum, videntur enim inuicem proposiri institores, arg. l. eius, qui in prouincia si cert. pet. & C. de fab. l. iure pro. essum, lib. x. idem videtur tenere Bal. in l. neme, ff. pro so. Ang. in l. si vnus in prin. ff. de pac. simpliciter tenet, quòd vnus sociorum in mercatura potest insolidum debitum petere: nā si in libro reperiatur scriptū, quòd Titius, & socij debent tantum consequi, potest Titius insolidum agere, & quòd ita de facto vidit pluribus vicib. obseruari, nec secundum eum potest obijci, quòd non habet mandatum, vel quòd nō debet audiri, nisi pro parte sua, & ostendere quanta sit sua rata. Sed contra Ang. tenet idem met Bas. in rep. l. 1. vers. autem hoc ita in 9. colu. C. de duo re. & in l. pen. in 5. col. ff. de stipul. & cōtra Ang tenent Fulg. Cast. & Alex. in d. l. si vnus & idem, Alexand. in cons. 289. incip. ponderatis, in 1 col. & Raph. Cuma. in cons. 303. in c. Titius & Seius socij Florentini, Ias. in d. l. si. vnus, reliquit cogitandum super intellectu d. l. si vnus, appellat tamen hanc opin. Bar. esse communem, & said. in cons. 263. in 5 lib. tenet, quòd contrahentes cum vno ex socijs occasione societatis, vel cum præposito à socijs, non habet necesse omnes conuenire, sed potest eligere vnum ex eis, & cum eo insolidum agere. † Limitat tamen hanc communem opin. Paul. de Cast. in d. l. si vnus, vt non procedat, quando mercatores alternis vicib. exercent mercantiā, vt qui a quandoq; vnus stat in fundico, quādoq; alter: quia isto casu quilibet tenetur insolidum, quia alter alterum videntur institores se constituere. † Quid enim quis duorum debitor constituitur per aliquam scripturam, ita quòd alter, de quo noua scriptura loquitur, repellitur abagendo, an iste de quo noua scriptura cantat, teneatur consortio per priorē cartam nominato conferre: Ang. in l. idem est, & l. si. ff. de const. pec. remittit se ad no. in l. lege Falcidia, ff. ad leg. Fal.

94 95 96 97

† Sed iuxta prædicta eiusdemq. terminis retetis, illud inda andū esse puto, nunquid vnus sociorum: Ang. in d. l. si vnus, ff. de pactis, tenet quòd sic, congruit enim multum fidei mercatorū compromittere, neq; trahere per litigia directo ordinata ad violentam extorsionem veritatis: ibique subdit, quòd potest pro debito dubio iuramentū negantis deferri, l. duob. in prin. ff. de iureiur. aduertēdumq; esse dicit, quòd ex quo in actione pro socio venit leuis culpa, si fuit in culpa in cōmittendo (pura quia

in non legalem compromisit. vel quia non erat tanta debiti dubietas, quòd subitò nõ potuisset probari in iudicio, vel etiam fuit in culpa in deferendo iuramentum, quia detulit forsan cuidam ribaldo, quis istis casibus teneretur socio, & ita tenendum esse inquit idem tenet Alex. in d. l. si vnus, cum modificatione tamen vt intelligãtur prædicta de compromisso duobus sociis, qui sunt duo rei credendi, & in duobus argentarijs, qui habent officiũ de publico, & quilibet eorũ habet actionẽ insolidum, nimirum si de tota actione disponere potest, at secus in duobus mercatoribus sociis, quia quilibet regulariter nõ habet actionem insolidum secũdum opin. Bart. & hæc Alex. opin. verior videtur, ne per indirectam auferatur pars alterius mercatoris. † Sed quid si contracta est societas inter aliquos mercatores in aliqua mercantia: demũ de voluntate vnius, alter mercantiã detulit Venetijs & per viã fuit disrobatus. conuenitur à consocio pro parte sua, an damnum sit cõmune si nõ fuit in culpa? Bal. in cõs. 417. & 416. 3. lib. tenet, quòd damnum erit cõmune, si non fuit in culpa, secus si fuit in culpa, procedendo per loca suspecta, & nõ tuta. † Sed postquam in sociorum materiam incidimus, non inutiliter videbitur in ea aliquãti per similia dilatare, & ideò quæro: Pone, quòd ego emi à tribus mercatoribus bestiarum nonnullas bestias, porcos videlicet, vel capras, aliáue animalia, vel à venalitijs seruorum emi seruos, volo agere, quantò minoris, vel redhibitoria, non reperio nisi vnum ex dictis mercatoribus, an possim eum insolidum conuenire? & Bald. subtilis, & antiquus iuris interpres in l. fin. C. de edif. act. vers. sed pone. 3. colu. dicit quòd possum conuenire insolidum eum, qui maiorem partem habebat, & si omnes æqualẽ partẽ habebant, adhuc insolidum possum formare libellum: ratio est, quia lex præsumit hos mercatores esse socios, quoniam ita consuetum est. & ideò qui habet maiorẽ partem, vel non minorem, potest insolidũ cõueniri, at secus, si habet minorem partẽ, nam tunc non potest conueniri, nisi pro parte sua: & idem dicit seruandum fore in mercatoribus olei, & aliarum rerum. † Successiuè illud attendendũ erit, quòd si agatur contra socium mercantiæ, per alium socium, actione pro socio, conuento socio competit beneficium, ne conueniatur, nisi inquantũ facere potest, ita tamen, si à principio acceptasset debitum, & se socium cõfessus esset, alias si negasset, ex negociatione amittit priuilegium dicti beneficij, vt est tex. in l. sicut, & in l. sed hoc, ff. de re iu. & ita per prædicta iura firmat Pet. de Vnzo. in pract. artis notat. in tit. de ben. ne cõuen. nisi in quan. facere potest. † Procedũt etiã prædicta, nisi socius huic beneficio renunciasset, quia eo casu insolidum conueniri poterit, vt inquit gl. in l. si conuenerit, ff. de re iud. † Quid enim, si dum res cõmunis equisset refectione, & vnus sociorum alteri intimasset, vt in expensis contribueret, qui cessauit adeò, quòd quatuor menses elapsi sunt, nunquid proprietas illius rei cõmunis, in qua fuerunt factæ expensæ, tota applicetur illi socio, qui eam suis sumptib. refecit, ablata parte alterius, qui noluit cõtribuere: dicendum est, quòd sic, per tex. in l. si duo §. idem respondit socius. qui cessantis. ff. pro soc. & tex. in l. si vt proponis, C. de ædifi. priu. & sequitur Franc. de Cre. in sing. 97. & firmat Io. Old. in trac. de vsuc. & prescri. in c. de præscr. quatuor men. in vers. socius. † Illud propè est, quòd socius, qui expensas in itinere fecit in mercantia communi, ex corpore societatis deducit, tam in foro conscientiæ, quàm ciuili, secundum Iac. de Are. & Cyn. in l. j. C. pro soc. & est ratio, quia non dicitur lucrum, nisi deductis expensis, imò ne dum lucrum non dicitur nisi deductis expensis, sed etiam non dicitur, nisi deducta impensa, & extimatione laboris personę, vt est gl. sing. in l. per diuersas. C. mand. quòd intelligit Bald. in l. 1. C. pro soc. esse verum, exceptis expensis, quas domi esset facturus, quia illę non debẽt fieri de corpore societatis, arg. l. sed & his. ff. de pet. hær. & idem sequitur Amb. de Vigna. in tract. de Vsu. ver. alia concl. num. 176. † Nec longè distat, quòd socius tenetur cõsocio de dolo & culpa, vt l. socius à socio, ff. pro soc. & inst. eo. tit. §. fin. & l. à tutoribus, ff. de adm. tut. & ideò si aliquid est deperditum dolo vel culpa socij, tenetur socius, l. cũ duobus, §. 1. & §. si in coeunda, ff. pro soc. & firmat consulendo Soc. in cons. 24. in 1. libr. 12. colum. vers. & ideò dicunt. † Vlterius quæro, quid si institor mercatoris

toris scribit apodissam, in qua constituit se debitorem alicui institutorio nomine, & promittit soluere infrà certum terminum an ex hoc possit: & debeat conueniri dominus fundici. Ang. in l. procurator, qui pro euictione in fi. ff. de proc. inquit, quòd non potest conueniri dictus institor, sed dominus tantum conueniendus erit, per l. fin. ff. de iustit. vbi in indiuiduo dicitur casus noster, sed idē Ang. in l. 4. ff. de re iud. in prin. dicit hoc procedere, quando institores tantum asserunt se debitores, secus si asserunt fundicum esse debitorē, ex eo, quia ipsi receperunt pecuniam mutuo: quia isto casu licet recepissent pecuniam, vt institores, tamen ita scribentes, videntur fidem eorum astringere, & ideò conueniuntur exemplo procuratoris. l. procurator, qui pro euictione, ff. de procu. & ita refert fuisse decisum Florentiæ in causa domini Paduani, & secundum istam opin. consuluit Soc. in cons. 154. in 2. lib. in versi. 2. casus, & vers. 8. casus.

106 † Quid enim si mercator aliquis erit matriculatus in diuersis artibus, coram quo cōsule erit conueniendus: Bal. in l. receptitia de const. pec. scriptum reliquit, quòd inspicienda erit ars, pro qua conuenitur, nam ad iudicem illius artis pertinet. l. legatis seruis ff. de leg. 3. l. si vnus. & l. si plures, ff. de pactis l. procurator. ff. de act. & obli. si autem negociū est extra vtramq; artē, ad neutrū pertinet cognitio, sed ad forum commune potestatis recurrendū est, per text. not. in

107 3. l. §. eodem modo. ff. nau. caup. & stab. † Sed nunquid quis possit esse descriptus & matriculatus in duobus collegijs & artib. Vide Rom. in sing. 175. & eundem Rom. in cons. 422. incip. Iste Franc. Pauli, vbi ponit de eo, qui habet artem serici, & tentoriæ, decidit, quòd quando exerceret artem tentoriæ, subijcitur iudicibus tentorię, quādo verò exercet artem serici, subijcitur cō-

108 suetudinibus, constitutionibus & consulibus eiusdem artis serici. † An consules mercatorum possint citare per edictum Bal. in l. cessante. C. quo. & quando in ij. colu. dicit quòd sic, ex quo habent merum & mixtum imperiū, & sic possunt citare per edicta proponenda in valuis seu foribus suæ

109 audientiæ. † Sed quia vt plurimum solent conueniri mercatores ad merces, quas emerant, hypothecaria ab aliquo creditore ven-

ditoris. Idcirco aliqua de ijs subnectamus, & pro veritate huius notabilis dubitationis de duobus hæsitare contingit. Primò, an in generali obligatione veniāt merces, & an præsentes, & futuræ. Secundò posito, quòd veniant etiam merces: an si reperiantur penes tertium bonæfidei emptorē, possit ille emptor hypothecaria cōueniri. Quo ad primam q. an in generali obligatione veniant merces. Bart. in l. generali. §. vxori. ff. de vsuf. leg. inquit, qđ dispositio de reb. generaliter cōprehendit res venales, citat arg. l. pediculis. §. labeo. ff. de aur. & arg. le. secus, secundum eum, si dispositio generalis fieret de rebus existentib. in certo loco, quia tunc non comprehenduntur merces, & sic ex dictis Bar. elicitur conclusio, quòd in generali obligatione bonorum, non restricta ad certum locum, comprehenduntur etiam merces, & res venales: & istā conclusionem expresè tenet Bal. in l. cùm tabernam, in prin. in reper. ant. ff. de pig. vbi refert ita tenere Bar. in d. §. vxori, & ita tenet Alexand. in l. si constante, in prin. in 3. q. partis principalis, vers. inquantum. ff. sol.

110 mat. & Bald. in rub. C. de verb. sig. 4. q. † Sed an veniant merces futuræ in generali obligatione, Soc. in l. qui Romæ. §. Callimachus 2. no. ff. de ver. obl. tenet quòd non, sed contrariam partem firmat Neguzan in tracta. de pig. & hyp. in 2. membro, secundæ partis principalis, num. 17. & ibi respondet mo-

111 tiuis Soc. † Quo verò ad secundam quæst. an merces venditæ per debitorem principalē remaneant in generali obligatione, ita, quòd hypothecaria possit agi cōtra emptorem dictarum mercium, & in hoc Bal. in l. vbi adhuc. 3. col. vers. sed pone maritus erat mercator. C. de iur. do. dicit, quòd si dictę merces ante mortē debitoris vel ante ortam hypothecariam, seu ante motū iudicium fuerint alienatæ, non competit ad illas hypothecaria, & est ratio secundum Bal. quia licet merces venales veniant in generali obligatione, non tamen veniunt taliter, quòd libere vendi vel permutari non possint, arg. d. l. cùm tabernam, & ita etiā tenet Bart. in l. si constante, in prin. in 3. qu. 3. partis principalis, & ita sequitur, & firmat Neguz. in tract. de pig. in loco citato, num. 22. & ad hæc videas Ias. in l. creditor, ff. si cert pet. num. 5. † Et retentis eisdē ter-

112 minis,

minis, quæ non merces venales inuectæ, & illatæ in domum seu apothecam conductam, sint tacitè obligatæ? Alexand. in d.l. si constante in prin. in 3.q.3. pactis, vers. itē inquantum. ff. sol. mat. dicit, quòd licet in uecta & illata in domum conductam realiter sint tacitè obligata, tamen fallit in mercibus venalibus inuectis & illatis, quia illæ non veniunt in tacita hypotheca, restringitur ad bona inuecta & illata in domū conductam, & sic ad certum locum, & merces venales non dicuntur in loco esse, cùm ibi non sint, vt perpetuò permansuræ, sequitur & firmat Neguz. in d. tract. in 4. membro. 2. 113 partis, num. 153. † Sed quid si debitor meus dedit in solutum, & pro soluto merces, quę non erant suæ, sed alienæ, an dominus illarum mercium possit vindicare ab illo, cui pro debito datæ fuerunt in solutum & pro soluto, Afflict. in dec. 169. incip. Alfonsus de Parisio refert casum fuisse de facto in sacro regio cons. & fuisse decisum, quòd valuit, dicta datio in solutum, licet rei alienę: quia censetur venditio, quæ potest fieri de re aliena, licet dominus illarum mercium, possit agere rei vendicatione, & publiciana, vel remedio possessorio. l. 1. & 3. ff. de tri. & l. si colonus. C. de agri. & censi. lib. 11. vel agere actione furti, quando scienter emit rem alienam, vt in l. si liberam. C. quòd cū 114 eo, & not. in l. ciuilem. C. de fur. † An autē coram iudice mercatorum habeat locum reconuentio: Ant. de But. in c. 1. de mut. petenet quòd non habet locum reconuentio. Sed Abb. ibi in pen. & fin. colum. tenet indistinctè, quòd quo ad istos iudices mercatorum habet locum reconuentio, quando talis iudex eligitur per rectorem, & firmat 115 Rob. Mar. in 6. distin. 2. quæst. prin. † Quid enim, si quis mihi promisit id, q̄ mihi debebat soluere Romæ, Capuæ, & vbique locorum, & præcisè Venetijs in nundinis, quæ ibi celebrantur in die S. Marciani si tempore nundinarum, non reperiatur in illo loco. poterit ibi conueniri, & licet regulariter, quando quis promittit soluere Capuę, Romæ, & vbiq; locorū intelligatur, quòd possit ibi conueniri, si ibi personaliter reperiatur, vt per omnes doct. in leg. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. tamen in casu proposito est secus: quia licet in nundinis Venetiarum non reperiatur tempore promisso, poterit ibi conueniri, quia fingitur per dolū abesse, vnde habetur pro præsente, (sicut qui dolo desiit possidere) l. is, qui dolo, & in l. si aūt. §. 1. ff. de re vend. & ita tenet Iaſ. in d. l. si conuenerit, num. 6. † Sed pone, promisisti mihi centum soluere in nundinis Salerni, & si non solueris, promisisti decem nomine pœnæ. an licitè petantur illa decem: Bald. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. & in l. vnica. 8. & 8. col. de sent. quæ pro eo, quòd int. quem sequitur Alex. in cons. 203. aliàs consil. 61. in 2. lib. vltim. colu. incip. viso processu causæ verientis, scriptum reliquit quòd non, nisi probetur 117 tanti mea interesse. † Prædictis etiam consequens est, quòd si aliquis promisit mihi soluere Romæ, & vbicunque fuerit inuentus, & sub quocunque iudice: si euenerit, quòd Romæ non reperiatur principalis promissor, sed eius procurator, cum certa quantitate frumenti domini & principalis promissoris, poterit ne ibi conueniri ipse procurator, si ad hunc locum & causam constitutus foret per dominum, quia iuris fictione videtur ibi reperiri principalis promissor, & sic ibi citari & cōueniri poterit: sed si est simpliciter constitutus, tunc secus, quia non videtur habere mandatum, vt respondeat in eo foro, in quo absens dominus, conueniri nequit, si ibi non reperitur, & hoc intelligitur, quando tractaretur de cōueniendo procuratorē actione personali: sed hypothecaria actione ad frumentum, si frumentum non reperiatur alterii venditum, potest hypothecaria conueniri, verūm si alteri reperiatur venditum, & traditum per consignationem, vel inspectionem ocularem, tunc nec hypothecaria cōueniri potest, quia dictum frumentum nō est in obligatione, l. cum tabernam. ff. de pig. & ita consuluit Bald. in cons. 167. in 3. lib. & in l. fin. §. sed & si quis in vlt. colum. ver. extra quæro. C. communia de leg. & per Franc. Cur. in add. Alex. in d. l. si cōuenerit, incip. inuentus. † Quid ergo dicendū de clericis negociatoribus, & mercatorib. an conueniantur sub iudice mercantiæ, & nundinarum? Bal. in add. Spec. in titul. de reo. vers. sed quid scholaris, dicit, quòd clericus delinquens in arte quam gerit, potest cōueniri sub rectore vel camerlingo occasione illius artis, per l. fin. ff. de iur. om. iud.

non cleri. i negociatores, quantū pertinet ad illam negociationem, iure cōmuni laicorum vti debeant. l. 2. C. de Epis. & cle. & dicit Abb. in c. fi. de vit. & hon. cler. quòd clerici teneantur seruare statuta locorum, vbi negociantur, & similiter tenet Bal. in l. cūctos populos. C. de sum. Trin. & Steph. Aufr. in tract. de pos. sec. super eccl. pers. in regula, nu. 24. dicit, q̄ quidquid sit à tēpore, cuius initij memoria hominum non existit, clerici artifices, quando delinquunt in illa arte, vel abutuntur, iudicantur per Baiulos illius artis. & per iudices seculares in hoc puniuntur ciuiliter, & pro hoc dicit de anno. 1394. Parisiis fuisse decisum in præallegata forma. pro quo vide Cass. in consue. Burg. in titu. *des usl. ces & droit & de incelles*, in prima rubr. fol. 52. num. 38. vesic. 20 fal-

119 lit. † Sed quid, si pater habens filium, quem mittit negociari & mercari, hoc faciens per multum temporis spacium, animo tuo filio, teneatur de suo soluere debita contracta per ipsum filium occasione dictæ mercantiæ. Afflict. in dec. 208. dicit, hunc casum de facto fuisse in sac. reg. consil. & pro & contra allegat, tandem ex nonnullis bonis rationibus videtur inclinare in eam partem, quòd pater teneatur, reperio insuper Boer. in decis. 221. in 2. parte, nu. xj. cum leq. vbi inter cętera dixit, quod Elorentini habent statutum, quòd pater sciens filium negociari, & non prohibet, tenetur de suo, & ad hoc citat Soc. in consil. 111. in prine. 2. libr. & similiter statutum dicit esse in ciuitate Lucana, & dicit tale statutum

120 valere. † Illud etiam bellissimè tetigit Bal. in l. fistulas. ff. de contrah. empt. quòd contrahens in nundinis cum aliquo ab inde illicò recessuro, cum suspectū minimè allegare potest, quia sciebat eum aduenam, pro quo dicit facere tex. in l. hæres absens. §. si quis tutelam. ff. de iud. sed hoc sanè intelligendum erit secundum eundem Bald. in rub. de his, quæ in fraud. credit. vt proce. 124 dat, quando rem emptam secum non portaret, at quando secū rem emptam portaret, tunc secus: quia licet contrahens putare debebat ipsum recessurum, non tamen cum re, non soluto precio, & ideò isto casu. l. pareat peti ipsum capi vti suspectū & fugitiuū, & sequitur Bap. de Caccial. in trac. de deb. susp. & fug. in vltimis verbis, quòd ego intelligerem, nisi aliter constaret, fuisse habitam fidem de precio, & fuisse actum de asportando rem secum non soluto pre-

121 cio. † Nec absonum puto, & illud intelligere, quòd in curia mercatorum non potest conueniri mercator ad solutionem pœnæ contractus obligationis, seu fideiussionis, si non probatur interesse, quia licet in pœnis non consideretur interesse, leg. stipulatio ista §. alteri. ff. de verb. oblig. attamen istud non habet locum, vbicunque debet seruari æquitas, inde quòd in pœnis iudicialibus, & prætorijs consideratur, an interfit, text. est in l. 2. §. fi. & ibi Ang. ff. si quis in ius voc. non ierit, & plenè prosequitus Tho. Gramen. in cons. 66. in ciuilibus citat Ang. in cons. 229. inc. arbitror dictam pœnam, colum. 2, & voluit allegasse eum in cō-

122 sil. 219. † Illud etiam legito lector, quòd consuluit Bal. in consil. 155. in 5. parte, num. 1. vbi dubitauit, si mercator tenens fundicum, & stationem in aliqua ciuitate, puta Salerni, ibi fuerit conuentus ob aliquod debitū, qui confessus fuit debitum, propter quod ei fuit factum præceptū de soluendo infra certum terminum, quo facto, alibi se transtulit cum apotheca: an iudex illius loci, in quo debitor se transtulit, ad literas prioris iudicis exequi possit illud præceptum: & ibi tandem dicit, quòd exequi non potest tale præceptum, nisi ille primus iudex pronunciauerit actore mittendum in possessionem bonorū eius, cui fuit factum præceptum, tunc enim ad literas prioris iudicis, tenetur taliter iudex exequi. † Nec etiam

123 omittendum puto, quòd domus mercatorum sunt exemptæ ab hospitando militibus, qui veniunt ad ciuitatem ad castra metationem, & eis deputantur hospitia ab officialibus ciuitatis: & est ratio, quia ergastaria mercatorū sunt occupata à mercimoniis, vt dicit text. in l. penultim. C. de met. libr. xij. & in l. qualibet eodem titul. Sed vide male hoc hodie seruari. † Nec scire re-

124 geat, quòd in generali obligatione artificis non veniunt incudes, & malleus, secundum gloss. in ca. in generali de reg. iur. libr. 6. facit no. in leg. nepos proculo, ff. de verborum sign. † Quid ergo dicemus pone quòd quis vult mercatorem iurare suspectum de fuga, an posito, quòd habeat multa nomina creditorum nunciata, cui de facili non

est

est possibilis recessus propter multitudinẽ mercantiarum, vel grauitatem earum? in quo dicas, quòd nũ, vt tenẽt Ang. & Mod. in l sciendum, ff. qui satisd. cog. nu. 2. vbi dicit, quòd mercator possidẽs egregia mobilia, & multa nomina debitorũ, non tenetur cauere. & ex consequenti non potest iurari suspectus, quod etiam firmat Io. Bapt. de Cacc. in tract de debit. susp. & fug. 1. qu. nu. x. at sanè, & cum grano salis intelligas dictum Angel. copulatiuè enim præsupponit, quòd habeat egregia mobilia, & multa nomina debitorum, quorum causa verisimile est, quòd non est de facili, & possibilis eius recessus; & sic non debet arctari ad satisdandũ de iudicio sisti: secus etenim crederem in quæstione proposita, quando solùm præsupponitur nomina debitorum eum possidere tantùm, & quomodo probetur paupertas mercatoris ad effectũ prædictum. Ang. in l. in fundo. ff. de rei vend nu. 2. dicit probari ex probatione cessionis. &
126 fugę. † Hinc autem non immeritò & extra rem probandã esse propalam videbitur, an si mercator cederet, seu falleret, liberetur, si creditores eiusdẽ cepissent omnia bona sua, Paul. de Cast. per illum tex. in l. hæres à debitore. § quòd si stipulatus, ff. de fideiuss. scriptum reliquit, quòd non liberatur, nec
127 ipse, nec sui fideiussores. † Prædictis enim non aduersatur, quòd si mercator vt cedẽs & fugitiuus captus sit, si captura erit iniusta, & tamen de debito constat, an detineri possit, non obstante, quòd captura sit illicita, in quo 10. Bap à S. Seue in tract de debito susp. & fug. in 149. disputat ꝑ; & cõtra, tamen in effectu cõclusum reliquit, quòd si de debito constat per confessionem capti, vt debitoris suspecti, tunc captura reuocatur, & hoc per tex in l. si § si. ff. quòd met. cau. & per doct. Bald in l. fundus, qui l. ueij. ff. de rebus. vend. vbi magistraliter dixit, quòd paratum se offerens soluere, non debet grauamen reuocari, nisi soluat, cum cõstat per eius confessionem, at secus concludit, quando aliter constaret, quàm per eius confessionem, sed quid, si est captus vt satisdet, an constito de debito possit detineri, si vult dare cautionẽ, dic, quòd non, vt dicit magistraliter Bart. in l. si pecuniæ, §. qui. fideicommissi. ff. vt in pos. leg. quia captus est simpliciter, vt satisdet, secus si capiatur vt soluat. † Sed quid de mercatore capto ad instantiam vnius, an possit recommendari in carceribus ad instantiam alterius? in quo Bar. in tract. de carc. in vlt. col. tenet quòd sic. allegat tex. in l. quotiens C. de exact. tributo. sed hoc dicit verum Saly. in l. fin. C. de bon. auct. iu. poss. si est tale debitum, pro quo quis de nouo incarcerari posset, sed plenius de ista materia congerit Marsi. in prax. cri. §. attingam, num. 31. cum
129 plur. seq. † Quid ergo è conuersò: an si quis capiatur ad instantiam vnius, respectu vnius causæ, an satisfacta illa possit per ipsum recommendari pro alia causa in eisdem carceribus: puta impetrauit capturam suspecti & fugitiui debitoris, ad effectum, vt detur per eum fideiussoria cautio. quam vult dare: verùm quia cõstat de debito, creditor vult, quòd non liberetur, nisi soluat, quid iuris: ego pro nunc dicerem, quòd debet liberari, nam quia à principio potuit impetrare capturam ad effectum soluendi elegit viam impetrandi capturam ad effectũ satisdandi, non potest variare, nam electo vno de contrarijs nõ potest ad aliud redire, l. commissoriæ, & ibi gloss. C. de pact. inter empt. & vend. nec licita est variatio, vt ibi per glo. & doctor. sed quis negabit ista duo esse contraria, habere fidem de debito data cautione, & velle solutionem de præsenti. cogita. quia pendet in facto, & nõ potui talem casum in spem decisum reperire, & hoc maximè procedit re non existente integra: puta, quia debitor vellet dare cautionem, & postea creditor dicat, velle quòd soluat, & an, & quando dicatur mercator cedens, & fugitiuus, vide Angel. in consil.
65. incip. quæritur, & est quæstio per sta-
130 tuta. † Sed illud in mentem venit An mercatores falliti cedentes, & fugitiui, possint torqueri vt indicent pecunias eis datas ad mercandum quas nunc habere denegant, illasq; perdidisse & subtractas fore dicunt. Dicas quòd sic, vt dicit Parm. a Put. in tractat. synd. in verbo tortura, cap. an in causa pecuniaria versi. an prin. ip. in ciuili causa, & Hippo. de Marsil. in l. diuus, colum. 1. ff. de quæstion. & in sua crim. prax. §. expedita, num. 62. & Franc. Purp. in leg. singularia, num. 94. ff. si cert. petat. & est ratio, quia omnis coniectura crescit contra falsitos, qui ad mentiendum faciles sunt, & infamissimi,

mi, vt inquit Ioan. Bap. de S. Scuer. in tract. de deb. suspecto, & fug. q. 1. col. vlt. qui (vt inquit) deberēt more antiquissimę legis dari creditoribus lacerandi, & ideò noster Inuictissimus Carolus V. Roma. Imp. nouellam fecit prag. in c. Contra autem, qua statuit contra brancherios, & nūmularios denegantes deposita dependentib. restituere: nam si se absentauerint, & per sex dies latitauerint, debent citari in domib. in quibus habitare solebant, & si citati per alios, sex dies latitauerint, & non comparuerint, & suis creditoribus non satisfecerint, in poenam mortis naturalis incurrunt, & elapsis 134 dictis sex diebus post citationem, potest & debet contra eos procedi ad fori iudicationem, nullo alio tempore expectato, & debent publicari pro fori iudicatis per loca 131 solita. † Vlteriùs, adeò leges odio profequūtur tales fallitores, vt nec eis concedant mi serabile cessionis beneficium, vt inquit Bal. qui omnia sciuit in consil. 219 incip. super libris Thesaurariæ, lib. 3. col. 2. quem sequitur Nicol Boer. in dec. 215. num. 6. vbi plus inquit, num. 7 quòd nec etiam habent be- 132 neficium immunitatis ecclesiasticæ. † Nec eis seruāda sunt pacta à creditoribus facta, verbi gratia, quòd asserentibus ipsis, fuisse ablatas ab eis pecunias, deuenerint ad concordiam remiserintque ob id aliquam pecuniarum partem: nam constito ex postfacto eos mercatores fore soluendo, pacta cū eis facta haud seruanda sunt, vt decidit Boer. in decis. 215. citat in hanc fermè sententiam fuisse Ioan. Bap. à S. Scuer. in rep. rub 135 extra de don. in antiquo fol. 13. col. 2. num. 133 3. in add. sed de ijs hactenus. † Illud quoq; sæpè me reddidit ancipitem, num in curia nūdinaria possit præsentari instrumento tū iuxta formam ritus magnæ curiæ Vicariæ, in quo aliàs dicebam, quòd sic, & hoc per ritum dictę magnæ curiæ Vicarię, incip. Itē nota, quòd quando volens, quo cauetur posse præsentari instrumentum debiti con 136 tra debitorem suspectum, & fugitiuum, constito per duos de fuga, & tunc expeditur citatio cōtra eum, vt veniat ad assecurandum iudicium, & in defectū fideiussoriæ cautionis capiatur de persona, in nundinis verò non requiritur probari de fuga, quia eōs venientes ad nundinas sunt suspecti de fuga, vt dixi in sequenti parte, ergo præsen- 137 tatur instrumentum in curia nundinaria, & ducitur debitor per citationem realem, vt dicam in sequenti parte, ante tribunal magistri nūdinarum, & interrogabitur debitor super tenore instrumēti, & si fatetur debitum esse verum, & instrumentum est liquidum, & dilatio data ad soluendum elapsa est, detinebitur. si verò non est elapsa dilatio, & allegatur ex alia causa, quàm ex eo, quòd reperiatur in nundinis suspectus & fugitiuus, & probabitur per testes, & tunc interrogabitur, si habet fideiussorem, & si non habet, detinebitur de persona, & ita vidi pluries practicatum. † Quid enim, si vxor mea publicè mercaturam gerat, nū censeatur de voluntate mea gerere, adeò vt ex contractibus per eam initis ego tenear. & quo ad primam dicendum esse, inquiūt doct. quòd si publicè exercet mercaturam, censebitur ex voluntate mea præuia, id facere, ar. l. Barbarius. ff de off. præsi. & l. eius qui in prouinciam, ff. si cert. pet. & probat tex. in l. 1. §. item præposito. ff. de exer. quo ad secundum si mercaturam gerat de volū tate mea, vel eam ad id præpono, ego tenear ex omni contractu celebrato occasione illius mercātiæ, vt declarat plenè D. Pirrh. Ang. doct. Gall. in cons. quæ voc aureæ, in tit. de soc. inter vir. & vxor. 3. cap. & ibi etiam dicit in ca. 4. quòd ipsa vxor potest cōuenire, & conueniri, & maritus eius obligatur ex ea re, & est ratio secundum eum, quia vxor publica mercatrix, est tanquam procurator cum libera, per leg. sed & procuratorem iuncta gloss. ff. de instit. † Nūquid minori matriculato in arte mercantiæ detur rest. in integrum, si læsus est, in quo Bar. iuris antistes in l. 1. vers. & eadem ratione putarem, C. qui, & aduer. quos. dicit, quòd non, nisi læsus foret in aliquo non concernente artem, seu mercaturam, quem sequitur ad literam Lud. Rom. in cons. 319. inci. quæritur & Marsil. in l. infans, num. 2. ff. de fisca. † Illud etiam adscribendum hic duxi, pone plures sunt mercatores socij, quorum vnus occidatur, nunquid socij superstites possint accusare de morte consocij: Reperi Masuer. in sua praxi, in ti. de expen. damnis & inter. fol. 101. col. 2. item propter homicidium, quem refert, & sequitur in deci. 233. parte 2 Boer. quòd possint accusare, & prosequi ius vindictæ. † Finge enim mercatorē promi-

promisisse, seq; soluere centũ constituisse infrà certum terminum, & si nõ soluerit, præstare 125. quomodo enim intelligatur illud, si non soluerit, dicas, quòd intelligi debet, id est, si fuerit in mora soluendi, l. si duo, ff. de const. pec. in fi. quia elapso termino statim mercator dicitur in mora, & ita considerat Bald. in tract. de const. num. 2.

138 † Alias hæsitari summoperè vidi, nunquid mercatore intricato nõnullis debitis interfecto, superstite eius filio, qui transegit cũ creditoribus, recepta certa pecuniarum quãtitate, teneatur creditoribus illã pecuniam soluere? reperi Alb. de Ros. in l. eum qui. C. ar. rut. & in l. hæredes, C. de his qui vt ind. tenentem quòd non, quem sequitur Boer.

139 in decis. 221. nu. 5. parte 1. † Nec ambigendum putes, quòd mercatores cõuenire possunt ex qualibet promissione facta inter absentes per nuncium vel epistolam, vt not. Bart. in l. Quintus Mutius, ff. mand. & proprius, secundum Bald. in l. in personam. §. qui pecuniam, ff. de pact. & sequitur Boer.

140 in d. decis. 221. nu. 14. in 2 parte. † Sed pone quod mercator tradidit multas merces cuidã sansario, vt eas vendat, nec de mercede conuentum fuit: qua actione conuenietur mercatur per sansarium pro mercede venditionis dictarum rerum: dicas, quòd conuenitur actione præscriptis verbis, vt magistraliter tradit Ioan. Fab. in fi. de act. §. actionum autem, num. 27. ad eam mercedẽ, quę in similibus solita est præstari, pro quo vi-

141 de tex. in l. de proxnetico. ff. de prox. † Sed finge aliquem mercatorem Florentinũ habere nonnullos factores in ciuitate Lugduni ad vnam rationem, mensam, seu fundicum, an possit pro contractibus celebratis per factores suos Lugduni cõueniri, si sibi reperiatur: & dicas quòd sic, vt scriptũ reliquit Paul. Castr. in l. hæres absens. §. apud Labionem, per illum tex. ff. de iud. quem ibi sequitur Boer. in dec. 114. in 1. parte.

142 † Progredere vltrà lector, & finge quòd aliquis mercator Ianuensis se obligauit per sua acta curiæ ciuitatis Florentię, dare cuidam Florẽtino centũ, & euenit, quòd mercator Ianuẽsis timens, ne accusetur obligatio Florentiæ, præuenit ipsum Florentinũ in curia Ianuensi, ibiq; proposuit quasdã exceptiones, & citari fecit Florentinũ, qui non comparuit, sed accusauit obligationẽ Florentiæ, mercator Ianuensis allegat litis pendentiam, & petit causam remitti: quid iuris, vide pulchrè Boer. in decis. 114. & prę suppono in 1. parte, & de iure regni videritus magnæ curiæ Vicarię de præuentione, & regiam prag. ex quibus omnibus habes veritatem, & vide etiam Affl. in dec. 294.

143 incip. quidam creditor. † Quid enim si aliquis mercator condemnatus fuit, vt infrà certum terminum sub pœna reddat rationem, vel ad id se obligauit, penes acta, quid debet facere, vt non incidat in pœnã, si forte ratio reddi non potest infrà terminum, quia esset intricata: dicas quòd potest comparere, & dicere quòd calcularia & rationibus vilis, est debitor in vno nũmo, et illum soluat: & si aperuerit eum debitorem in maiori summa, det fideiussorem in promptu, & erit securus, secundum Ang. Alex. & Bal. in l. si residuũ, C. de dist. pig. & Bal. in c. 1. §. 1. colu. 4. vers. sed quid si arbitrator de l. Corra. & conf. 353. li. 3. et Paul. de Castr. in l. 2. qui legit: cum l. 1. & l. si à te C. de pac. interempt. & vend. et Ioan. Fab. in l. acceptam, C. de vsur. & pleniùs Boer. in consue. Biturg. §. item, & si f. 58. † Quid igitur de istis mediatoribus seu sansariis, quibus mediantibus multi contractus celebrãtur, de quibus loquitur totus tit. ff. de proxon. num teneantur de dolo & culpa: dicas quòd sic, vt voluit Bar. in l. 1. ff. de proxon. in l. aut qui aliter, §. hæc verba. ff. quod vi aut clãm, & an si fieri si fecerint contractum vsurariũ, teneantur ad vsurarum restitutionem: dic quòd sic, vt est gl. fin. in l. si sciente, ff. ad le. Pomp. de pari, & ibi Barto. Ang. & Alex. in l. 3. §. si procurator, ff. quòd quisq; iuris, & habetur per Pet. Ang. in cons. aur. in ca. 24. f. 157. et vide Luc. Rom. in sing. 271. inc. fui

145 interrogatus hoc mane. † Vtrum qui emit mediante proxoneta, aget redhibitoria: dicas, quòd sic, secundum Alb. de Ros. in l. si

146 proxoneta, ff. eo. tit. † Finge enim quòd in libro mercatoris continetur, me esse sui debitorem, & ipsum esse meum debitorem, an isto casu fiat cõpensatio, & an sit in potestate mercatoris, in quã causam velit cõuerti id, quòd mihi debet: dicas quòd isto casu fienda est cõpositio eius debiti, quòd vult exigere mercator: nec potest dicere id, quòd mihi debet, velle conuerti in talem quantitatem, eius, quod ego sibi debeo, &

non in allam, ex quo nō ſumus in materia tituli de ſolutionibus, quod quidem eſt verum, quando debitū, quod quis vult compenſare, eſt æquale illi, ad quod vult facere compēſationem, vel illo maius, quia ſi eſſet minus, alio nolente compenſare, nō fieret compenſatio, niſi offerret reſiduū, prout latè concludit Guil. Mayn. in l. ſi in duabus actionibus. ff. de reg. iur. in fi. pro quo
147 etiam vide Alex. in conſ. 85. in 3. lib. † Vlterius non omittas ſcire, quòd ſi mercator ſe queſtrari fecit merces venales alterius mercatoris, ſi deinde ſequeſtrū reuocatur per iudicē, qui id ipſum fecit, cognito de iure ipſius: ſi mercator ille, cuius merces poſtea non potuerunt vendi, ex eo damnum ſentiat, & iudex, qui reuocatoriā ſequeſtri tulit, nullam mentionem fecerit de damnis, expenſis, & intereſſe, poteſt tamē mercator ille ex nouo iudicio petere, ſecundum Bal. in conſ. 249. incip. quidā mercator in 3. lib.
148 † Quid etiā de eo, qui depoſitū fecit apud aliquem mercatorem, & iudex coegit eundem mercatorem depoſitarīū, vt reſtitueret alicui, ſit ne liberatus: hanc queſtionem de facto conſultus Raph. Cùm in conſ. 185. per totum, dicit, quòd ſi ille, cui per iuſſum iudicis fuit reſtitutum depoſitum, præterdatur creditorem fore deponentis, & antequam ei fuiſſet reſtitutū, feciſſet eidem depoſitario fieri ſequeſtrum, ſeu mandatū ſe queſtratiuū, debebat depoſitarius intimare deponenti, vt veniret ad reuocari faciēdum ſequeſtrum, item debebat appellare à
149 iuſſu iudicis, & intimare etiam deponenti, aliàs malè ſolueret. † Eſt enim ratio, quare in curia mercatorū iudicium dici ſummarium iuris antiſtites nominare cōſueuèrē, quia inter mercatores attenditur ſimpliciter veritas negocij, ſecundum Bal. in conſ. 40. in 5. lib. nū. 10. & conſ. 466. nu. 5. eo. lib. eſt etiā ratio, vt dicit dominus auctor, quia mercatorum curia eccleſiaſticæ æquiparatur, vbi ſecundum æquitatem canonicam proceditur, imò nō ſolùm verum eſt, mercatorem dici de foro Eccleſiæ, ſed, & mercator dicitur miſerabilis perſona, dum eſt
150 in mercimonijs, & peregrinatur, ſecundū Alexā. in conſ. 31. lib. 7. inc. omnipotentis Dei ad fi. & ſequitur Ioan. à Neuiza. in ſilua nup. lib. 6. num. 29. & Fel. in c. ſignificantib. de offi. deleg. in verſ. 6. & hac etiam ratione attenta, cauſę mercatorum debent ſummariè tractari, cùm in cauſis miſerabilium perſonarum de plano, & æquo procedatur, abſq; ſcriptis, & ſolutione ſportularum, vt eſt tex. in aut. de mand. princip. §. ſi tibi quoq; ibi (vilium) & ibi Bar. & docto. pro hoc eſt tex. iuncta glo. verſ. vel perſonę, in l. nonnunquam, la. j. ff. de iud. ſed quid inquit, Bart doct. Gallicus, nō modicæ auctoritatis, & ſcientiæ, in conſ. 53. lib. 2. nu. 10. quòd de iure communi non eſt procedendū inter mercatores de bono & æquo, ſecundum opinionem Bart. quia dicit ipſe, quòd Bart. quando de hoc mentionem facit, in l. ſi fideiuſſor, §. quędam, & in l. quintus, ff. de fideiuſſ. id dicit ex diſpoſitiōe ſtatuti, ſeu municipalis conſtitutionis, & ſic non dicit, quòd id de iure communi procedat, quòd apertiùs ſecundum eum colligitur ex dictis Bal. in l. ſi pro ea, col. fin. verſ. vnde facit ad quæſtionē in curia, C. man. & Ang. in §. item ſi quis, inſtit. de act. verſ. quæro ſtatuto, & ſic ſecundū Bertr. omnes doct. qui loquuntur, quòd in curia mercatorum agitentur cauſæ, de bono & æquo loquuntur, quando in forma ſtatuti diſpoſitum, non quòd ita ſit de iure communi, licet dicat, quòd etiam de iure communi curia mercatorum habet aliquid ſpecialitatis, propter præcipuam fidem, quam habēt homines in eorū promiſſoribus, eſt tamen benè verum, quòd poſtea reperi eundem Bertr. in conſ. 163. in 2. lib. in vlt. col. ſimpliciter tenentem, quòd cauſæ mercatorum debent tractari de bono, & æquo, nō rigoroſè. & ad hoc citat Ang. in conſ. 198. incip. Arnoldus ferici, colu. 2. & conſ. 321. exordiente, creditor volēs. Imò plus ſubdit, quòd mercatorum domus debet eſſe veritatis, & æquitatis, & idem, inquit ipſemet in conſ. 149. lib. 3. num. 4. ſed vtcunq; ſit, dicamus, quòd id ſit de iure communi receptū, vel quòd longa conſuetudine, aut conſtitutione municipali inter mercatores ædita, id ſit adinuentū, omninò recepitū video, cauſas mercatorum de bono & æquo tractari.
† Sed quia turpè eſt neſcire, quæ proprio ore quis profert. Videamus igitur, quid eſt dicere, quòd in curia mercatorum agitur de bono & æquo? in quo ſunt, qui dicunt, quòd æquitas debet attendi, quæ proueniat ex iure gentium & generali, non autem

quòd

quòd ius ciuile disposuit, sunt etiam qui dicunt, vt Sal. in l. placuit C. de iud. quòd isti malè dicunt, & contra casum, l. bona fides ff. dep. in princ. vbi ius ciuile inspicitur: alij, vt Barto. secundum eum dicunt, quòd omnia debent prætermitti, quæ non attingunt principalis negocij veritatem, quia tales sunt solemnitates de apicibus iuris, quæ non considerantur in curia mercatorum, l. fideiussores. §. quædam. ff. mand. vt si sit intentata actio directa vbi comperat vtilis, vel econtrà, & ita intelligit Bald. in l. si pro ea. C. mand. & in dict. §. quædam, & Soc. in cons. 242. incip. circa primum cõsultationis articulum, vers. fin. in 2. parte, & in consil. 126. & 220. j. libr. 7. colum. vers. nec ex eo, vbi inquit, quòd per talia verba de bono & æquo, non videtur reiecta allegatio iuridica, sed benè allegatio cauillosa, & ita dicit notari per Abb. in ca. dilecti filij de iud. videtur enim reiecti apices iuris, qui veritatem negocij non tanguat. In hanc fermè sententiam nouissimè reperi cõcurrere Beneu. Strach. in tract. quem de mercat. appellat: in ea parte, quomodo procedendum sit in causis mercatorum, sed ad vnum aduerte vt non cursim legas eius dicta, quòd quatenus inquit, non esse faciendam differentiam inter bonũ, & æquum, sed quòd vbi est bonum, ibi est æquum, salua pace, id non est verum, imò vbi iuxta verbum bonum, non addatur æquum, remanet materia odiosa secundum Bald. in l. certum, C. vnde legi, & vnde cogn. vbi ponit exemplum de statuto, quo cauetur, quòd masculus excludat fœminam in succedendo: nam istud statutum factum est, propter bonum publicum, vt conseruentur familiæ, quæ per masculos conseruantur, & idcò dicitur bonum & æquum, vt 152 fœmina excludatur, l. maximum vitium, C. de lib. præt. Ideò verba statuti tanquam odiosa sunt, quantum fieri potest restringenda, seruandum tamen est statutum prædictum, propter bonum publicum in suo stricto significatu, & quòd inter bonum & æquum sit differentia, vltra Bald. tenet Ant. de But. in suo repertorio iuris ciuilis in litera E, in verbo æquitati, allegat, leg. congruit. ff. de offic. præs. & expressiùs firmat Gulielm. Mayner. in l. in omnibus quidem, ff. de regulis iuris, versus finem, pro quo citat, leg. hac lege, C. de pactis conuen.

151 † Illud etiam prædictis affine est, quænam dicatur æquitas, & quis rigor: In quo Salyc. in dict. leg. placuit, ex mente D. Cypriani scriptum reliquit, quòd æquitas est iustitia dulcore misericordiæ temperata, at Bald. in leg. j. colum. 4. ff. de iust. & iure dicit, quòd æquitas est iudicium, in quo circumscriptis regulis iuris, statuitur ad dictamen rationis naturalis, & hoc optimè probat Aristoteles in libro quinto Ethic. cap. 9. alibi idem Bald. in leg. 3. C. de dot. pro. dicit quòd æquitas nihil aliud est, quàm naturalis ratio, l. scire oportet, §. sufficit, ff. de exc. tut. & Afflict. in constit. circa violentiarum, 6. not. dicit, quòd æquitas est quoddam temperamentum rigoris, & sic non est illi rigori opposita, vt dicit Gulielm. de Mon. Lau. in clem. 2. de app. & sequitur Dom. de S. Gemin & præp. in capdiss. retioni, verb. districtius de decimis, in 6. c. & plus subdit Afil. vt suprà, quòd si extaret aliquod statutum continens æquitatem & aliud in eodem casu statutum extaret, continens rigorem, quòd debet iudicari secundũ illud statutum continens æquitatem: quia æquitas, & rigor non sunt omninò contraria, sed æquitas est temperamentum rigoris, vt suprà alibi idem Afflict. in constit. Si quis in posterum in 5. not. sequitur id, quòd dicit Saly. videlicet, quòd æquitas nihil aliud est, nisi ordinata iustitia, temperata dulcedine misericordiæ, & si rectè inspiciantur omnes dictæ expositiones, idem sunt, nec ad imparia iudicandæ, & adde multa dicta de æquitate per Mar. Ma. Bon. j. Pata. in libr. dial. in verbo æquitas. 23. fol. 481.

† Hæc enim est illa æquitas, quã semper debet præ oculis iudex habere, l. quòd si Ephesi, §. in summa. ff. de eo, quòd cer. lo. Hęc est illa æquitas, quam perfectam rationem appellant, quæ leges strictumq; ius interpretatur & emendat, nulla scriptura cõprę hensa, sed solùm in vera ratione cõsistens vt inquit Cice. pro Cecinna, omninò benè agis, à verbis enim recedis, & æquitate veteris: alibi dicitur iustitia, & honorandam, vt in auth. de æqua. dot. §. j. in fi. alibi, quòd iudices in proferendis sententijs debẽt vti æquitate, vt 4. quæst. 4. cap. j. & proniores

esse debemus ad misericordiã, quàm ad rigorem, 86. dist. non satis, sententia enim, quæ misericordiam in se non habet, fugienda est, l. dist. ca. ponderet, humanior enim sententia sequẽda est, l. fin. C. qui bon. pos. semper enim æquitas præferenda est rigori, per tex. no. in l. placuit. C. de iud. &c. fin. de transact. &c. disciplina 15. dist. in subtilitatibus iuris perniciosè erratur, l. si seruum, §. sequitur. ff. de verb. oblig. & in tantũ veritati consona sunt prædicta, quam attendenda est potiùs æquitas, quòd licet vltima opin. glo. vel doct. censeatur approbata, vt
153 not. Bar. in l. in bonæ fidei. ff. dep. †. Nõ tamen procedit, quando prima opinio saperet æquitatẽ, & vltima rigorẽ, quia eo casu censetur approbata prima, & nõ vltima secundũ Fran. Are. in cons. 163. inci. diligẽter
154 & maturè discussis, 6. col. † Item licet regula sit, quòd in spectantibus ad ius canonicum, & forum ecclesiasticum attendatur ius canonicum, tamen si ius ciuile æquitatem sapit, & ius canonicum rigorem, attendum erit ius ciuile, & in foro ecclesiasti co, contra ius canonicum, secũdum Arch.
155 in c. quòd à patribus. 85. dist. † His omnib. vnum salis granum addas, vt nõ procedãt in subtilitate veritatis inuestigatiua, quia, & illa à iure, nedum non respuitur, sed cõmendatur c. capellanus, & ibi glo. fin. et do. Abb. ad hoc not. extra de fer. & in ca. licet causam, vers. subtiliter inquirentes, et ibi Abb. 2. col. extra de prob. & per Abb. in ca. dilecti, 3. colum. de iud. & Ias. in l. cùm stipulati sumus. §. sequitur. §. de verb. obliga.
156 † Item adeò æquitati iura fauent, quòd licet post conclusum in causa testes produci nequeant, tamen æquitate suadente etiam post cõclusum producuntur, secundũ Ab.
157 in c. 1. de iud. † Item stante statuto, quòd reus non possit opponere contra actoris intentionem, æquitate tamen suadente agẽtem iudex repellet, secundum do. Ant. in c. cum dilectus, de cons. citat Innoc. in c. cũ olim. de cens. & idem dicit ipse do. Ant. in
158 c. bonæ de postu. præl. † Item si excommunicatus iniuriam passus fuerit, qui agere nẽ quaquam potest, vt in cap. intelleximus de iud. æquitate tamen suadẽte iudex motus talem iniuriantem punire potest, vt ibi
159 per doct † Item si res mea peruenit ad te, ad quam recuperandam nulla mihi competat actio, iudex tamen æquitate suadente, compellet detentorem ad eam restituẽdam, & voluit Host. in c. benè de appel, & in c. per tuas de arb. pro quib. etiam faciũt dicta per Abb. in c. peruenit de emptio. et
160 vend. † Faciunt etiam pro prædictis, dicta per Host. in c. Quintauallis, de iureiur. vbi dixit, quòd iudex ex officio æquitate suggerẽte debet occurrere manifestæ iniquitati, etiam si parti esset præclusa via per pa-
161 ctum, seu per statutum. † Item, si in debitũ vigore alicuius sententiæ soluero, potero æquitate suggerente illud repetere per conditionem sine causa, secundũ do. Alex. in l. Iulia. verum debitorẽ, 2. col. circa mediũ. ff. de cond. ind. citat pro hoc casum in l. elegãter, §. si quis post. ff. eod. ti. & hæc hactenus, & quid sit rigor iuris, & apices ipsius, vide Mar. Mant. Ben. in lib. obseru. l. in obser. 66. in tit. de apicib. iuris, & in obser. 71.
162 de asperitate iuris. † Quidditatẽ æquitatis, ex ijs, quæ superiori loco diximus, minimè ignorare poteris: sequitur. vt quis sit rigor, in publicum afferamus, & reperio aliquando rigorem à Grammaticis accipi pro nimio frigore, secundum Plin. in epist. ibi rigor æquè certauerit niuibus, nec color cedit. Col. lib. 9. cap. 14. quàm recentissimi rigoris aqua infusa, Plin. lib. 7. cap. 50. certis pestifer color remeat horis, aut rigor. alibi pro duritie, & inflexibilitate. Virg. 1. Geor. Tum ferri, atq; argutæ lamina ferræ. Trã. sumitur, et alia, vt rigor naturæ, hoc est, seueritas, & implacabilitas. Plin. lib. 7. ca. 19. exit hic animi tenor, aliquando in rigorẽ quendam, toruitatemque naturæ durã & inflexibilem, affectuſq; humanos adimit. aliquando dicitur rigor orationis, id est, tenor quidam perpetuò sui similis. Quint. ll. 9. ca. 3. Oro habeat rectam quandam velut faciem, quæ stupere immobili rigore non debeat. sed à nostratibus, rigor describitur pro quadam districtione iuris, seu excessu aut austeritate iuris scripti, aliquando ad terrorem, aliquando rigor seueritas appellatur, vt l. dist. cap. vt constitueretur in glo. & 45. dist. c. disciplinam, in glo. sed qualiter, & j. q. 7. ca. dispensationes, & c. exigunt de sent. exc. quandoq; rigor idem est, quod subtilitas iuris, vt in ca. literis de rest. spol. &c. sæpè de ap. quãdoq; rigor dicitur iustitia, vt ea dist. c. oĩs qui, &c. vera, quandoq;

rigor

rigor ius strictum, à quo nullo modo recedi potest, appellatur secundum gloss. in l. placuit. C. de iud. in glos. vltim. & sequitur Bald. in c. si causam, colum. 1. ver. sed quid si in statuto extra de reg. iu. & in cons. 343. examinanda sunt, colum. 1. hunc autem rigorem iuris, qui & strictum ius vocatur, consistere in eo dicamus, videlicet, in ipsa scriptura, & verbis præcisè obseruandis, vt & Bald. in superiori citato loco dicendum
163 esse inquit. † Sed quia nō semper verbis inhærendum est, sed medullitus leges intueri debent, quòd et ab ipso iure haud dissentire videtur, cùm à verbis receditur, & id, quòd naturali rationi consentaneum videbatur fieri, contigerit, æquitatis nomen nō immeritò vsurpat: & non imaginariam, et nostri capitis ad libitum, æquitatem leges summi putauêre, sed eam, quā rationi consonantam (vt dixi) visum fuerit, vt scriptum & adnotatum reliquit Bald. in rubr. C. de const. pec. colum. 2. ver. quæro an circa, & in cons. 99. super 1. colum. 1. in fin. libr. 4. & Rom. consi. 149. conclusionem, colum. 2. quorsum enim (inquit Bald.) attinebat leges scribi, si iudicibus liceret ad libitum recedere à scripto, & suo arbitrio æquitatem fingere, vt tradit Odofr. in cap. 1. §. & quia vidi, colum. antepen. quæro, de ijs, qui feuda. poss. æquitates enim hominum, non habere in se pondus statuti, nisi legibus, vel consuetudine præscripta sint roboratæ, nemo est, qui nesciat, quia sæpè ab hominib. erratur in cōiecturanda mente tacita, propter hominū subtilitatē, & quia disponentis animum non videmus, vt tradit idem Bald. in l. precibus, colum. 2. versi. dixi ergo de duobus, C. de imp. & al. sub. et vt exemplis ea quæ diximus, magis intelligere valeas, legito tex. in l. j. ff. ad legem Rho. de iac. ibi enim reperies Paulum in iure respō disse, quòd si merces plurium mercatorum fuerint in naue periclitante, & merces vnius fuerint iactatę in mare, vt saluetur nauis, & aliorum merces, alij mercatores debent contribuere pro rata quo ad res iactatas, & ea videbatur ratio: quia ex iactu mercium vnius, merces aliorū saluæ factę sunt, ecce enim, si simplicem scripturam, & verba illius legis intueri velis, eo tantùm casu fit contributio per dominos aliarum mercium, quando nauis, & merces aliorum salvę factę sunt, & quia poterat euenire, quòd periclitante naue, merces vnius fuerint iactatæ, propter quod merces, & nauis euaserunt illud periculum: & deinde illinc ad duos dies ex alia tempestate nauis, & merces periclitauerunt, & aliquæ ex mercibus periclitantis recuperētur, nunquid debeat fieri contributio de mercibus recuperatis cum iactatis: & intuendo verba tantùm illius, l. 1. non deberet fieri, quia merces, et nauis non euaserūt, & tamen de æquitate Sabinus (vt refert Callistratus) in l. nauis, ff. eo. tit. §. sed si nauis, voluit, quòd fieret contributio, ex quo mercator, qui primò proiecit merces vtiliter gessit, licet effectū non habuerit, non tamen ei poterit imputari, et sic æquitas vnius legis, prouidet in eo, qd rigor alterius denegare videtur. Vlterius legito tex. in l. habebat. ff. de inst. act. vbi habetur, quòd si quis proposuerat institorem mutuis pecuniis accipiendis: item merci elleariæ, qui institor accepit mutuum pecuniam: creditor egit contra dominum, qui proposuisset eum merci olearię, & per cōsequens mutuis pecunijs accipiendis ob eā causam, & nō potuit probare, ea quæ sunt necessaria ad obligādum dominum in ijs ad quę propositus est, & ideò absolutus fuit, vult igitur agere iterum ex illo capite, ex quo fuit etiam pecunijs mutuandis expressè propositus, an possit? & certè secundum rigorem iuris non potest, sed de æquitate
164 benè potest agere vtili actione, sicq; æquitas ab ipsis legibus adinuenta est. † In tantū verum est, inter mercatores agi de bono, & æquo, quòd licet iudicium incipiat à citatione, secundum Bart. in rub. ff. ne quis eū, qui in ius voc. tamen inter mercatores in nundinis non solet fieri citatio verbalis, quia ibi volens aliquem conuenire in ipsis nundinis eum euocare facit per birroarios, & eum coram magistro nundinarum asportare facit de persona, & est ratio, quia veniētes ad nundinas omnes sunt suspecti, & præsumuntur in fuga. secundum Barto. in l. hæres absens, in fi. ff. de iud. & pulchrè Fran. Curt. iun. in tract. de seq. 6. q. vnde ob hanc causam non fit citatio, nam quando periculum est in mora, actus expediri potest, absque citatione partis, secundum Alex. & Ias. in l. si fideiussor. §. si satisdatū est, ff. q. satis. cog. & Inn. in c. significauit in fi.

de test. & Alex in l de vnoquoque ff. de re iud. col. 2. & licet pro debito ciuili nunquā possit quis capi, nisi pro debito fiscali, nisi citetur: vt notabiliter, inquit Bart. in l. cum eo. ff. ad l. Iul. pec. tamen aduertendum est quòd ibi subdit Bart. quòd etiam pro debito priuato iudex si vult, potest quē capi facere, non vt in carcerē ponat, sed vt veniat, sicq; ob ista, ita practicatur in curia nūdinarum, vt inchoetur iudiciū per citationē realem, vbi aliàs & regulariter à verbali exordium capit, hoc etenim nō sine ratione receptum est, cū si citatio verbalis fieri deberet in curia nundinaria, statim citati recederent ab inde, scientes vlterius ibi non posse conueniri: & iurisdictionem esse temporalem, & restrictam ad illud territoriū nundinarum tantum, & sic actor deludere
165 tur, quod non est fiendum. † Item reo cōstituto in præsentia magistri nundinarum, licet aliàs in iudicijs ordinarij, soleat dari libellus in scriptis, simpliciter fit talis qualis petitio, vt solum apparcat, quid, quale, quantúmue petatur, sicut etiam fieri adsolet in iudicio summario, vbi proceditur ex non scripto, seu de plano & æquo, secundū Bart. in extrau. ad repr. in verbo & figura, & Lanfr. in c. quoniam contra in verbo libellus extra de probatio. & Bar. in l. 2. C. de sent. ex peri. reci. Pet. Foll.

166 † Quintò, dicitur summaria causa, vsurarum, scilicet, quādo excipitur contra creditorem, quòd cōtractus est vsurarius, vel quando agitur de cōpensatione vsurarum, vel si dicatur testamentum vsurarij nō valere: vel non esse sepeliendū in ecclesia, & in multis alijs similib. casibus, de quib. per Card. in cl. dispendiosam, in 31. q. cū quin-
167 que alij q. seq de iud. & ibi etiam est tex. loquens expresse de vsuris, verū intelligitur istud, quando quæstio ventilatur corā iudice ecclesiastico, non coram seculari, quia iudex secularis debet seruare leges. Ita dicit Card. in d. cl. dispendiosam, in 34. q. † An autem, in crimine vsurarum possit deueniri ad torturam stantib. iudicijs: vide Soc. in cōsil. 219. in fi. in 2. vol. vbi tenet, quòd sic, & nota illam decis. quia fortè quis responderet in contrarium.

ADDITIO. Hoc autem in regno minimè procedere scias, cùm tortura non infligatur, nisi in casibus, in quib. venit imponenda pœna vltrà relegationē, vt in c. Tormenta. Petr. Foll. V. I. D.

† Sextò, dicitur summaria causa alimentorum, quia expeditur de plano, & etiam die feriata, vt est tex. in l. 2. ff. de feriis & no. Alex. in add ad Bart. in l. si quis à liberis, §. si quis ex his, ff. de lib. agn. & Bal. in l. si quis in suo. C. de inoff. test. vbi dicit, quòd causa alimentorum est summaria, non sic in causa legitimæ, quia nō est summaria, non obstante, quòd legitima succedat loco alimentorum: & Bal. in l. non nunquam, in 2. lect. ff. de iud. & Bar. in l. j. §. fin. in j. col. ff. de præt. stip. Quòd tamen declara, & limita procedere, quando agitur de alimentis præsentibus vel futuris, secus si de præteritis: quia tunc non est summaria. Ita tenet Bal. in l. j. colu. 2. ver. quæro nunquid in causa, &c. C. de fideic. Item secus si alimenta debeantur ex contractu, secundum Bal. in d. l. nonnunquam † Septimò, dicitur summaria causa, quę agitur cōtra confessum, quia eo ipso, quòd debitor in iudicio cōfitetur, nō requiritur ibi alius ordo iuris. Sed tantū fit sibi præceptū, quòd soluat. ita tenet Bal. in l. si debitori, in j. lect. ff. de iud. pro hoc est text. cum ibi not. per Bart. & docto. in l. vnica. C. de conf. † Octauò, dicitur causa summaria, quando agitur contra religiosos, maximè per viā inquisitionis: nam ibi non requiritur ordo iudiciarius sed de plano agitur. text. est in c. olim, & ibi Franc. de Aret. in 4. colum. in 6. not. de acc. † Nonò, dicitur causa summaria, quando agitur de monachatus vt quando monachus postulatur ab aliquo Prælato, seu Abb. alicuius monasterij, vel à seipso, secundū Car. in cle. dispē. colum. 4. in 4. q. de iud. † Decimò, dicitur summaria, causa matrimonialis, quia expeditur de plano, sine strepitu, & figura iudicij tex. est in d. cl. dispen. & ibi gl. & Bar. in 24. q. cum tribus alijs seq. & habetur per Abb. & doct. in c. Albericus de test. † Vndecimò, dicitur causa summaria, quando agitur de restitutione dotis: puta in casu soluti matrimonij, nam ex quo est causa, quæ dependet ex matrimonio, dicitur summaria, sicut causa matrimonij, secundū Car. in d. cl. dispendiosam, in 30. q. † Duodecimò, dicitur causa summaria, quā-
174 do agitur ad decimas, vel quæcūq; oriatur differentia super decimis, tex. est in d. cl. dispendio-

pendiosam, & ibi Card. in 12.q. cum tribus seq. Idem est, quãdo ageretur contra aduocatos, vel alios potentes, qui fauerent detẽtatoribus decimarũ, quia similiter proceditur summariè contrà eos, secundũ Card.
175 ibi in 17. † Decimotertiò, dicitur summaria causa executiua: puta si sumus in executione sententiæ l. à diuo Pio, §. si super rebus, & ibi per doct. ff. de re iud. & Bar. in l. litibus, colum. pen. C. de agr. & cens. lib. 11. & Lanfian. in cl. sæpè, col. 2. in 13. conclu. de verb. sig. quòd tamen intellige, & declara, secundum Bal. in l. 2. §. is videtur in fin. col. ff. si quis ius dic. non obtemp. scilicet, vt proceda t, quando contra executionem nulla opponitur exceptio, nam si opponitur, tunc datur instantia in causa executionis: & sic non habet illã naturã summariam. Idem est in executionib. instrumentorũ: vt quãdo est factum pactum de ingrediendo propria auctoritate, iuxta formã, l. creditores. C. de pig. nam tunc illud iudicium summariè expẽditur, secundũ Bart. in d. l. credito
176 res, col. 6. in fi. vers. aduerte tamẽ, &c. † Et ex hoc infero idẽ esse, quando præsentatur instrumentũ secundum formã ritus magnæ curiæ in regno: nam talis causa dicitur summaria, ex quo est executiua, & in ea nulus obseruatur ordo iuris, sed statim deuenitur ad capturã personæ, vt dictat ille ritus, qui incipit. Idẽ si qui debitores, &c. & talis causa appellatur extraordinaria, pro
177 pterea quia fit extra ordinem iuris. † Decimoquartò, dicitur summaria omnis causa, quæ agitur cõtra absentẽ, item tenet Fel. in c. causam, quæ el. j. col. 4. vers. 4. rest. de test. alleg. not. per gl. Bar. & doct. in l. j. C. quorũ
178 app. nõ recip. † Decimoquintò, dicitur causa summaria, quãdo tertius venit pro suo interesse ad impediendã executionem sententiæ Nam summariè examinatur de suo interesse, ante, quàm admittatur, vt est tex. & ibi Abb. in 4. col. in fin. vers. nunc restat &c. in c. veniens, el. j. & ibi etiam Fely. in 6. col. de rest. & habetur per Batt. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iud. de qua materia tertij comparentis, vide plenè per Bar. in l. si perlusorio. §. j. ff. de app. & Abb. in c. cũ super de re iud. & in ista summaria cognitione sufficerent semiplenæ probationes, non autem per iuramentum, secundũ Bart. in dict. §. si super rebus in j. colum. ex quo est modici præiudicij, & grauamen
179 est reparabile. Quando autem in summaria cognitione requirantur plenæ probationes, & quando semiplenæ, quando sufficiat solùm iuramentum, vide Abbat. in d. c. veniens in loco, vbi suprà. † Vnum tamen scias, quòd in istis causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio, non admittitur repulsa testium, ita tenẽt Ioan. And. & Ant. de But. in d. c. veniens, el. 2. de test. & sequitur Abb. ibi. in 5. col. in princ.
180 & Fel. in 6. col. in 5. conclu. † Decimosextò, dicitur causa summaria, quando agitur ad exhibendum, nam in tali causa summariè proceditur, & admittuntur probationes leues, per solum iuramẽtum, vt est tex. & ibi gl. in vers. summatim, in l. 3. §. sciendum, & l. thesaurus, ff. ad exhibendum, & Barto in l. nec quicquam. §. de plano, in fin. ff. de of.
181 fic. proconsul. † Decimoseptimò, dicitur causa summaria, quando agitur contrà debitores tributorum, & datiorum, & aliarum functionum fiscalium, & collectarum. Nã in exigendis istis collectis, & tributis publicis, nullus ordo iuris seruatur, imò etiam, nec citatio requiritur, sed solùm fieri solet præceptum de soluendo. Solet enim fieri præceptum generale, vt quicunq; tenetur ad collectas, seu ad datia publica, debeat soluere sub certa pœna, ita in terminis tenet Bal. in consil. 434. incip. licet. &c. in 3. volu.
182 † Decimooctauò, dicitur causa summaria, vbicunque agitur contra gabellatos, passagerios, & platearios, q. indebitè opprimũt aliquem exigendo indebitas gabellas, & extorsiones, nam contra istis proceditur in regno de plano, & celeriter, vt est const. regni, quæ incipit, Auctoritatem, & ibi And.
183 de Isern. & Mat. de Afflict. † Decimonono, dicitur causa summaria, quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Nam sufficit constare de debito summatim, & sic semiplenè, etiam per solum iuramentum, secundum Barto. in leg. cùm proponas, C. de bon. aucto. iu. poss. & gloss. in l. Fulcinius. §. j. ff. ex quibus causis in poss. ea. in versic. oportet, & Bart. in l. si finita, §. Iulianus, ff. de dam. infer. & in l. j. §. fin. C. vbi in rem actio per illum
184 text. † Vigesimò, dicitur causa summaria, quando legatarius petit satisdationem ab hærede nomine legatorum. Nam

si hæ

hæres opponit, quòd calumniosè petitur talis satisdatio, debet iudex de hoc cognoscere summatim: & sufficiet tunc solũ iuramentum legatarij, text. est, iuncta glo. in ver. summatim, in l. si is, à quo. §. 1. ff. vt in poss. leg. & idem procedit in alijs stipulationib. & satisdationibus similibus, l. 1. §. 1. & ibi Bart. ff. de præt. stip. † Vigesimo primò, dicitur causa summaria, quando agitur, an actio ex testamento sit præponenda actioni causæ liberali, siue præiudicialis, tex. est in l. si quis libertate in §. planè, ff. de pet. hær. † Vigesimo sexundò, dicitur causa summaria, quando aliquis vult examinari facere testes ad perpetuam rei memoriam, nam debet constare facere iudici, quòd dicti testes sint senes, vel aliàs valetudinarij, adeò quòd verisimile est, quòd de facili possent mori: & super hoc adhibetur summaria cognitio per semiplenas probationes, tex. est in l. in l. Aquilia. §. si deletũ, & ibi Bar. & doct. ff. ad l. Aquil. iuncta glo. ibi in versi qui testes, &c. de qua materia examinandorũ testium ad perpetuam rei memoriam, ante litem cont. vide glo. et Abb. plenè in c. quoniam frequenter, §. sunt, & alij, vt lite non cont. & Alexã. in cons. 206. colum. fin. in 2. volu. & Abb. in c. significauit, de test. et Barto. in l. 4. §. præt. col. 3. ff. de damn. inf. In hoc tamen habemus in regno nouam prouisionem per cõstit. quæ incipit, Probationũ, quæ vult, qd tales depositiones testium, receptæ ad perpetuam rei memoriam, nõ faciunt fidem, nisi tantùm infra annum. † Vigesimo tertiò, dicitur summaria causa naufragorum, nam contra surripientes aliquid de naufragio, proceditur leuato velo, & si summariè & de plano, tex. est, vbi Bar. & doc. in l. de submersis. C. de nauf. li. xj. & est ratio, ne addatur afflictis afflictio: quia passi naufragium, ex quo remanẽt pauperes, & denudati, non est æquum, quòd velint pati iudicium anfractus, & prolixitates litigãtium, sed debent citiùs expediri, ne aliàs cogantur iudiciũ derelinquere, propter inopiã. † Vigesimo quartò, dicitur summaria causa, breuis, seu modicæ summæ, per textum in auth. nisi breuiores, et ibi Barto. & Bald. C. de sent. ex breu. rec. & not. glo. in §. necessitatem, in vers. ex non scripta. in auth. vt iud. sine quo suffrag. et text. in §. sit tibi quoque in auth. de mandat. princ. iuncta gl. tibi in ver. breuiores. Debent enim tales causæ videri de plano, & ex nõ scripto; vt habetur in locis prælegatis, & sine sportulis, vt est tex. in §. ne autem in auth. de iudic. & in d. §. sit tibi quoque. † Quæ autem dicantur causæ modicæ, seu breuiores, tex. in l. si oleum, §. fin. cum l. sequen. ff. de dol. dicit, quòd causa modica est infrà duos aureos communiter tamẽ tenetur, quod relinquitur arbitrio iudicis, attenta qualitate personarum, & causæ, nam inter magnos dominos causa centum aureorum, esset modica, & econtra inter personas pauperes, causa vnius bouis, vel vnius porcelli, posset dici magna, secundum Barto. in d. auth. nisi breuiores, & no. plenè Iaſ. in rep. l. admonendi, col. 123. ff. de iureiur. facit gl. in l. illicitas, §. ne tenuis, ff. de off. præsi. Card. in cle. sæpè in 3. q. inde verb. sig. Item dicitur causa breuis, quando est talis, in qua plus expenderetur in sportulis, quàm sit valor causæ, secundum Bart. in l. mediterraneæ, C. de ann. & trib. lib. x. & Fel. in c. nonnulli, colum. j. & 2 de resc. & quod istud de mediocritate, ausę remittatur arbitrio iudicis, tenet Bart. in l. sed etiam si susceperit §. 1. ff. de iud. & in d. l. admonendi, colum. antepen. & gloss. in c. fi. de iud. lib. 6. & Bald. in l. 2. colum. 3. C. de ped. iud. & Fel. & Can. in ca. in causis. de test. & Bart. in l. Diuus, ff. de bonis dam. † Et in tantùm est summaria causa modica, quòd statur solũ informationi & relationi iudicis super ea, secundum Barto. in d. auth. nisi breuiores. † Item vnus testis facit plenam probationem, vt not. Iaſ. in repetitione d. l. admonẽdi, colum. 96. † vbi idẽ dicit de fama, quæ plenè probat in causis modicis. † Vigesimo quintò, dicitur summaria causa pauperum & miserabilium personarũ, prout sunt viduæ, & pupilli, quia debet talis causa videri de plano sine scriptis, & sine solutione sportularum, vt est tex. in d. §. sit tibi quoque in auth. de mand. prin. ibi. vilium, &c. & ibi Bart. & doct. pro hoc est text. iuncta glos. in ver. vel personæ in l. nonnunquam. l. j. ff. de iu. & in l. illicitas. §. ne tenuis, ff. de offi. præsi. † Pro hoc facit, quia istæ personæ miserabiles possunt trahere aduersarios suos corã Imperatore, & facere causas earũ decidi ab ipso Imperat. l. j. C. quando Impe-

185 * 186 187 188 189 190 191 192 193 194

Impe. inter pup. & vid. nec possunt trahi per aduersarios extra prouinciam, vt ibi habetur. sed Imperator decidit causam, sola facti veritate inspecta, secundum Bart. in l. Aemilius, col. fi. ff. de min. & Bald. in c. 1. §. inuestitura, col fi. de no. for. fidel. Item possunt personæ miserabiles trahere laicos coram iudice ecclesiastico, tex. test & ibi Abb.
195 & Fel. in c. significantib. de offi. del. † Illud tamen quod dicitur de pupillo, & vidua, intelligas semper procedere in vidua paupere, & in pupillo paupere, secus, si diues: quia non dicitur tunc miserabilis persona, nec gaudet priuilegio miserabilium, ita tenet Abb in d. c. significantibus, in 1. not. ibi
196 etiam Ioan. de Imol. & Fely. idem tenet Alex. in cons. 12. col. fi. in 1. vol. † Et quòd pauperes litigantes nō teneantur soluere sportulas in iudicio, sed eorum causæ debent audiri gratis, tenet Paris in tract. fyad. in ver. expensæ, col. 1.

197 † Vigesimosexto, dicitur summaria causa, vbicunq; agitur de salario, seu mercede laboris, secundum Bal. in auth. nisi breuiores, C. de sent. ex peri. rec. vbi ponit exemplum de rustico petente mercedulā suam, cùm hoc etiam videatur introductum de iure diuino, per id quod habetur Matth. c. 20. Voca operarios, & redde singulis mercedem suam, & no. gl. in cl. dudum, §. verū de sepul. quod patet etiā, quia merces soluenda est laborantibus in fine diei ante occasum solis, secundum Card. in cl. fin. in. 13. q. de præb. & habetur Deut. c. 24. & Thob. c. 4. & Leuit. c. 30.

198 † Vigesimoseptimò, dicitur causa summaria, quando agitur de probando impedimento ad obtinendam secundam dilationem: vel ad probādum, quòd exceptio de nouo peruenit ad noticiam, nam ista probatio fit summariè, & per solum iuramentum, vt est text. in c. pastoralis, in fin. de excep. & Bart. in extrau. ad reprimendam in vers. summariè, col. 3. An autem aliud impedimētum in aliis causis probetur per solum iuramentū, vide Bar. Ias. & alios doct.
in l. 2. §. quod diximus, si quis cautio.

199 † Vigesimooctauò dicitur causa summaria, vbicūq; agitur de leuibus delictis, quia talia delicta expediuntur de plano. l. leuia, & ibi Barto. ff. de accus. & Lanfr. in cl. sæpè, in vers. de plano, in 2. concl. de verb. signi. quæ autem dicātur delicta leuia, quantum ad hoc, vide Barto. in d. l. leuia, & Lanfr. vbi suprà.

200 † Vigesimononò dicitur causa summaria, vbi agitur de crimine Læsæ maiestatis, nam talis causa expeditur summariè, sine strepitu, & figura iudicij. vt est tex. in dicta extrau. ad reprimendam.

201 † Trigesimò, dicitur summaria causa, vbicunq; agitur de dando tutorem vel curatorem alicui pupillo per iudicem vel si agitur de filio adoptando, vel emancipando: vel de bonorum possessione agnoscenda, & de alijs similibus, quia ista expediuntur de plano, & à iudice procedente, & qualibet die, etiam feriato, l. 2. de ferijs, & l. qui habet, §. quolibet, ff. de tut. & l. nec mādante, §. dari. ff. de tut. & cu. dat. ab his, & l. fi. C. qui adm. & Lanfr. in d. cl. sæpè, in vers. de plano, in fi. vbi refert notabiliter, ad reprobationem cuiusdam practicæ, qua vtuntur quotidie tabelliones, quando faciunt scripturam tutelæ decretæ per iudicem alicui mulieri, & vadit iudex ad domum mulieris, causa honestatis, nam faciunt scribere, quòd iudex elegit illum locum pro suo tribunali, mutato loco iudicij ex causa. Nam ista practica est superuacua inanis, quia in omni loco potest iudex tale decretum interponere, etiamsi non sedeat pro tribunali, ego vidi plures notarios, qui volunt se facere iurisperitos, errare in hoc (vti & in similib. quotidie maximo quandoq; partium damno, euenire videmus) quando faciunt in regno contractum alicuius mulieris, maximè viduæ, solent dare illi mulieri mundualdum. Et in aliquo loco seruatur, quòd dātur baiulus loco mundualdi, & scribūt, quòd iudex regius ad contractus pro tribunali sedens, in domo talis mulieris, dat sibi mundualdum mediante eius decreto, mutato loco iudicij ex causa. Et sic apponunt omnes istas filaternas in instrumentò, quas ponere, est potius superstitio, quàm necessitas.

202 † Quia datio talis mundualdi, cùm sit iurisdictionis volūtariæ, potest fieri à iudice etiā deambulāte, & in quocunq; loco, etiā in platea, vel theatro, sicut dicimus de datione tutoris, per prædicta. Pro hoc est text. in §. serui verò, inst. de liberti. Possent dari etiam multi alij modo, in quibus causa po-

test dicã summaria, quos studiosus quilibet perquirere potest, & multos alios ponit Spec. in tit. de offi. om. iud. §. postremo.

203 † Vnum restat discutere in hac materia, quod est valdè vtile, & necessarium, maximè in regno, videlicet. Pone quòd partes litigantes in causa ciuili, vel alia summaria porrexerunt libellum in forma, fecerunt litis contestationem, & omnes alios actus iudiciarios, seruandò ordinem iuris communis: an videãtur renunciasse processui summario, ita, vt causa debeat dici ordinaria de voluntate partiũ, vt tunc seruent ius cõmune, & non ius municipale? Dubium est valdè vtile, quia tunc si processus pateretur aliquem defectum circa substantialia iudicij, quo ad ordinẽ, esset nullus, & similiter sententia non valeret, per ea, quę no. in l. vinũ, ff. si cer. pet. & dixi suprà in princ. huius distinctionis. Nec saluaretur per illas clausulas, sine figura iudicij, & sola facti veritate inspecta, & c. quib. vtuntur iura municipalia huius regni: ex quo obstat voluntas litigantium, volentium causam fieri ordinariã. Super ista q. reperio varias op. nam Bal. in l. diffamari, col. 1. in vers. 2. opp. &c. C. de ing. manu tenet, quòd quãdo partes possũt procedere summariè, & eligunt viam ordinariam, causa efficitur ordinaria: & sic videtur hoc dependere ex voluntate partiũ, allegat gl. sing. in l. proinde, §. notãdum, in gl. fi. in fi. ff. ad l. Aquil. & ita per illam glo. tenet Franc. Curt. in add. ad Alex. in l. vinũ, col. fi. ff. si cert. pet. in addi. quæ incipit, Tamen fallit, &c. vnde tunc nõ valeret sententia lata super libello inepto, secundum eũ. Hinc dicit Bald. in l. quod fauore, colu. j. C. de leg. & in l. nullum, ff. de le. quòd si Princeps mandat iudici, quòd procedat summariè, & ille procedit ordinariè, valet processus, tanquã ordinariè factus, idẽ tenet Lanf. in cle. sæpè. col. 3. in prin. de verb. sign. in 15.

204 concl. † Hoc corroboratur ex his, quæ diximus in simili testamẽto, nam testator, qui poterat testari sine solennitate, faciendo testamentum nuncupatiuũ, si elegit viã testãdi in scriptis, & non valuit testamentũ, minimè valebit vt nuncupatiuum, ex quo illã viam solennem elegit, ita tenet Bart. in l. §. 207 ff. de iur. cod. facit etiam quod dicimus de contractu in scriptis: nam quando erat in voluntate contrahentium, contrahere in scriptis, & sine scriptis, & elegerũt viam cõtrahendi in scriptis, nõ valet cõtractus sine scriptis, l. contractus, & ibi Bal. col. j. in fi. C. de fi. inst. vbi plus dicit Bal. q͡ eo ipso, quòd partes dicũt, habeamus notariũ, vt cõficiat scripturã de contractu, cẽsetur velle cõtrahere in scriptis, in tantũ, q͡d ante, quã scribatur, potest eas pœnitere, vel alteram partẽ pœnitere, & nolle cõtrahere, vt habetur per Matt. in dec. 39. cons. Neap. vers. 3. &c. ita etiã videtur dicendũ in casu nostro, quia erat in potestate partiũ procedere summariè, & elegerunt viã ordinariam, debet eis imputari: vnde, si deficit sollẽnitas iudicij in aliquo, non debet valere processus. Cõtrariũ tenet Bal. in l. 3. ff. de test. mil. vbi dicit, quòd si is, qui potest procedere summariè, & de plano, incipit procedere ordinariè, per libellum, potest omittere viã ordinariã, & reliquũ processum expedire summariè, quia eligendo ius cõmune, non censetur priuilegio renunciare. † Vnde infert 205
ibi Bal. quòd si est cõpromissum in aliquẽ, tanquam in arbitrũ, & arbitratorem, & ille incepit procedere, vt arbiter, & processit in ordinate, valet nihilominùs eius laudũ, tanquam arbitratoris, & hoc dictũ facit valdè ad propositum quæstionis nostræ, vt si processus fuit initiatus ordinariè, & nõ fuit rectè compositus, debet valere tanquam summarius, propter dicta iura municipalia. † Et 206
prædicta tenet Bal. ibi per illum text. in d. l. 3. vbi miles, qui poterat testari iure speciali, si voluit testari iure communi, & omisit solennitates: adeò quòd testamentum non potest valere jure cõmuni, valebit saltem iure militari: & sic nõ videtur renunciare priuilegio, adeundo viã iurisdictionis. Et ista contraria opinio mihi magis placet, intelligẽdo tamen, quando partes nõ expressè declarauerunt, se velle procedere ordinariè, sed tantũ cœperunt ita ordinariè procedere, ex quo processu potest resultare tacitus consensus, non autem expressus, quia ille tacitus consensus nõ debet ita interpretari, vt partes voluerunt facere actum inutilem, & iudiciũ frustratorium. arg. l. quoties, la. ij. ff. de reb. dub. & l. quoties, ff. de verbo. obli. † Nemo enim videtur elegisse viã per quam actus, & voluntas sua impugnetur, vt d. l. 3. ff. de milit. testam. & Alex. n. in l. hac consultissima, §. per nuncupationem,

C. de

C. de test. & Soc. in consil. 142. colum. 3. in 1. volum.

208 † Hanc secundam partem, quam teneo, confirmo per id, quod dicit Alexand. in l. vinum, colum. fin. & ibi gloss. singularis, in gloss. fin. in fin. ff. ii certum petatur, vbi dicitur, quòd in causis, in quibus non requiritur libellus, si interueniat, & sit ineptus, non vitiat processum: sic etiam possumus dicere, in quolibet actu substantiali iudicij, vt si interueniat, & sit ineptus, vel si penitus omittatur, non habeat vitiare, ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset vera prima opin. nunquam posset verificari illud dictum gloss. & Alexan. in d. l. vinum, quod communiter approbatur, quia semper, quando quis præsentat libellum, videtur eligere viam ordinariam, & sic essemus in dispositione iuris communis, secundum quam libellus ineptus vitiaret, quod esset contra illud dictum

209 † Ad quod facit, quod not. Bald. in l. qui testamento. §. per contrarium, ff. de test. vbi dicit, quod valet informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur, facit etiam text. iuncta

210 gloss. in §. seruj. inst. de libert. & ibi gloss. in ver. transitu. quæ probat: quòd † quia quando actus poterat geri sine interuentu alicuius personæ, si illa interueniat, & sit inutilis, non vitiat actum. Pro hoc est tex. in l. j. in princ. C. de rei vxo. act. Sic etiam dico in quæsti. nostra, quia causa poterat expediri summariè, & sine solennitate iuris: si interuenerant dictæ solennitates, & inutiliter, non debet per hoc vitiari processus. Præterea, quòd ista pars sit verior in regno, maximè vbi viget dispositio, d. cap. Detestantes, non est opus ire per mēdicata suffragia, quia patet euidenter per d. cap. Detestantes, vbi mandatur, quòd quando in

212 processu liquet de sola substantia veritatis, non possit opponi aliqua exceptio nullitatis ex defectu omissæ solēnitatis iudicij, & illud mandatum dirigitur iudici, vt patet ibi ex suprascriptione, vnde nō est curandū in regno, quomodocunque partes procedant in causa, siue ordinariè siue summariè, quia dummodò liqueat de veritate, semper iudex poterit proferre sententia m. validam, etiamsi aliqua substantialia omittantur, quia de his non est curandum. Et per d. cap. Detestantes, apparet responsio ad omnes decisiones contrarias adductas pro prima parte, quia omnes cessant in regno, vbi habemus ius municipale expressum in contrarium. Et vltrà, quòd hæc sola responsio sufficeret, potest etiam de iure communi sustentari ista secunda pars, &

211 responderi ad contraria. † Et primò non obstat gloss. in d. l. proinde. §. notandum in fin. ff. ad l. Aquil. quia ista glo. loquitur in casu, in quo non requirebatur sententia, vt quia sumus in confesso, in quo solùm fit præceptum, vt soluat, l. vnica. C. de confess. Verum est, quòd si actor vigore confessionis rei voluerit formare libellum solemniter, & petere id, quòd confessus est, tunc requiritur sententia, ex quo causa est initiata in forma iudicij, & sententia debet esse conformis libello, & d. illa gloss. Non tamen ibi fit aliquod verbum, quòd si interueniret libellus ineptus, vitiaretur processus, vel si aliter processus fuit non ritè factus: sed solùm sentit, quòd si fuit fabricatus processus ordine iuris, vbi non requirebatur, talis processus est solenniter per sententiam determinandus, idque ex quadam necessitate, quia omnis processus maximè ordinariè factus, expectat diffinitiuam sententiam. Non obstat dictum Bald. in dict. l. diffamari: quia nihil facit ad propositum. Dicit enim, quòd partes possunt procedere ordinariè, vbi poterant summariè, & valet processus ordinarius, istud est clarū, & expeditum, per tex. in cle. sæpè. §. fin. de verb. sign. quia tunc res reuertitur ad naturam suam, & sic ad ius commune. vnde de facili fit, vt not. in dict. §. fin. Non tamen dicitur, quod si in aliquo omitteretur aliquod substantiale, vitietur processus, & ita etiam respondet ad id, quod dicit Bal. in d. l. q fauore. C. de legi. & in l. nulla. ff. eo tit. † Non obstat, quòd dicimus de testamento in scriptis: quia illud procedit, quando testator expressè declararet, quod volebat in scriptis testari, tunc si non valet, vt testamentū in scriptis, minimè valet, vt nuncupatiuū, licet interuenerunt requisita in nuncupatiuo, tamen non valebit, vt nuncupatiuum: Secus, quando hoc expressè non appareret, quia tunc potest valere, vt nuncupatiuum: ita sentit Bar. in d. l. fi. ff. de iure cod. & Cy. Alex. & Ias. in l. hac consultissima, §. per

nuncupationem, C. de teſt. & Ang. & Imo. in l. j. §. ſin autem, ff. de hær. inſt. & Alex. in conſil. 176. col. 2. in 5. vol. & in conſ. 113. in 3. vol. & Paul. de Caſt. in conſ. 415. in 2. volu. & Soc. in conſi. 142. in j. vol. & habetur aliquid in deciſ. 69. conſ. Neap & eodem modo reſpondeo ad l. contractus, & ibi Bal. C. de fide inſtr. ſcilicet, quòd loquitur, quando expreſsè apparet, quòd partes voluerũt cõtrahere in ſcriptis, & per hoc dico, quòd quando expreſsè partes conuenirent, quòd procedatur ordinariè, coram iudice, & renunciarent illic. Deteſtantes, tunc propter expreſſum conſenſum dicerem, quòd non valeret iudicium, ſi aliqua ſolennitas omitteretur, per prædicta. † Quid autem econtrà, an poſſint partes facere, quod in cauſa ordinaria procedatur ſummariè? Speçu. in tit. de libel. concep. §. nunc dicendum verſ. 9. tenet, & ſic. Contrariũ tenet Car. in cl. ſæpè in prin. in 12. q. & Alex. in addit. ad Bart. in l. ſi ſocietatem, §. arbitrorum, ff. pro ſocio. in 2. col. in addit. quæ incipit. Adde ad hoc, &c. Et ratio eſt, quia quòd ordinariè procedatur, eſt iuris publici, & partes non poſſunt iuri publico renunciare, l. ius publicum, ff. de pact. & idem tenet Luc. de Pen. in l. de ſubmerſis, col. pen. in fi. & ſeq. C. de naufr. lib. 11. per eandem rationem, dicunt tamen Card. in d. 12. q. & Lucas, vbi ſuprà quòd ſi partes vellet, quòd iudex procedat tanquam arbitrator, poſſunt hoc facere, & ſic per hunc modum poſſunt facere cauſam ſummariam. Et ex prædictis remanet expedita, j. qu. prin. huius 9. diſt. iud Secunda queſtio principalis eſt, quas ſpecialitates habeat iudicium ſummarium, in quibus differat ab ordinario, ſuper qua non inſiſto, quia ex ſuprà dictis in j. q. omnia hæc bene perpenduntur, ex quo nimium me dilatauì ſuper j. q. in qua comprehenſa ſunt omnia, quæ eſſent dicenda ſuper vtraque. Vnde tranſeamus ad x. diſtin. iudiciorum. Rob. Marant. V. I. D.

Iudiciorum X. Diſtinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium, & aliud extraordinarium.*

2 *Iudicium extraordinarium, dicitur, vbicunque non eſt prodita actio, ad aliquid exequendum: ſed prætor ex poteſtate ſua illud exequitur.*

3 *Iudicium eſt extraordinarium, quando generaliter ſuper cauſa imploratur iudicis officium, in locum deficientis actionis.*

4 *Pœna extraordinaria, ſeu arbitraria irrogatur, vbi à lege vel ſtatuto non eſt impoſita certa & determinata pœna.*

5 *Iudicium dicitur extraordinarium, vbi agitur per viam inquiſitionis, ſine accuſatore, & proceſſus inquiſitionis extraordinarius dicitur.*

6 *Damnatus per viam inquiſitionis, non punitur pœna ordinaria à lege inducta, ſed mitiori, & arbitraria, niſi conſtet de crimine per confeſſionem.*

7 *Iudicium dicitur extraordinarium in regno, quando præſentatur inſtrumentum, ſecundum formam ritus.*

8 *Iudicium omne criminale, extraordinarium dicitur.*

9 *Iudex attenta qualitate perſonæ & cauſæ, alteras pœnam in criminalibus.*

1 DECIMA principalis diſtinctio iudiciorũ eſt, † quia iudiciũ aliud eſt ordinariũ, & aliud extraordinarium. Iudiciũ ordinariũ, dicitur illud, in quo agitur aliqua cauſa ciuilis, vel criminalis intentata per viam cõpetentis actionis, vel accuſationis, & in qua venit irrogãda pœna ordinaria à lege, vel ſtatuto expreſsè inducta. Omnia iſta verba pono ad differentiã iudicij extraordinarij, vt infrà patebit. Iudiciũ verò extraordinariũ poteſt multipliciter intelligi, vt infrà dicã. Et primò poteſt dici iudicium extraordinarium, omne iudicium ſummarium, vel executiuum, in quo non ſeruatur ordo iuris, vt ideò dicitur extraordinarium, quia fit extra iuris ordinem, vt no. Spec. in tit. de off. om.
2 iud. §. poſtremò, ver. quarto loco, & c. † Secundo dicitur extraordinarium iudicium, vbicunq; non eſt prodita aliqua actio ad aliquid exequendum, ſed prætor ex ſua poteſtate, & officio illud exequitur: ſiue manu militari, ſiue capitis pignoris. ſiue multa indicta, vel alijs remedijs prætorijs, hoc probatur in l. ſi quis ſepulchrum. ff. de relig. & in l. ſi quis miſſus. ff. ne vis fiat ei, & in l. qui reſtituere. ff. de rei vend. & l. j. §. quid ergo. ff. de vent. inſpi. & Spec. in tit. de

off.

off.om.iud.§.postremò, col.3.in fi.vers.secundum genus,&c. † Tertiò dicitur extraordinarium iudicium, vbicunque generaliter super aliqua causa imploratur officium iudicis in locum deficientis actionis. Exẽplum in l. Quintus.ff.de ann. leg. & in l. j. ff.de variis,& extraor. cogn. nam quando imploratur officium iudicis, dicitur causa extraordinaria, & quando lex dicit subueniri extra ordinem,ibi censetur concedere officium iudicis, secundum Bart.in l. si cui legatum,ff.de cond.& dem. & Franc.de Aret.in l.cùm filius.ff.si cert.pet.† Quartò dicitur iudicium extraordinarium, in quo agitur de tali crimine, in quo venit irroganda pœna arbitraria, seu extraordinaria: vt habetur in ti.de extraor.crim.ff.per totum. Et tunc imponitur pœna arbitraria, quando à lege, vel statuto non est imposita certa,& determinata pœna. l. j.§.expilatores, & ibi Bart.ff.de effr. & l. sanctio legum,ff. de pœn.& Bal.in rub.C.de fid.instr.colu.8. in prin.vers.quæro,dixi superius,& c.& Alex.in l.hodie.ff.de pœn.& in l.si quis id q, ff.de iur.om.iud.& Bald.in l.j. C.ne ex del. def.Item generaliter. vbi lex prohibet aliquid fieri,& vltrà non procedit adijciendo pœnam, si contra factum fuerit,tunc semper imponitur pœna extraordinaria.gloss. est notab.in l. nemo martyres.C. de ss.sanct. eccl.Idem dicimus in crimine iniuriarum, vbi imponitur pœna extraordinaria. l.fin. ff.de iniu.& no.Abb. in c. cùm te.colu.2.& 9.de re iu.† Quintò dicitur iudicium extraordinarium, vbi agitur per viam inquisitionis,sine accusatore, vnde processus inquisitionis,dicitur extraordinarius, secundum Bald.in l.etiam.C.de fur.& Bald.in l.j. C.de lib.& eorum lib.& Bald.in l.j.C.quorum appel.non rec.& Cald.in cons.j.colu. j.in tit.de accu.& in cons.6.in titu.de pœn. Intantum, quòd † ille qui damnatur per viam inquisitionis,nõ punitur pœna ordinaria, inducta à lege pro illo crimine, sed mitiori pœna, & sic pœna arbitraria, secundum Abb.in cons. 25.2. versic.nunc venio,& c. in 1.vol.& Pet.Ph.Cor.in cons.19. col.2.in litera E, in 3. vol. & Abb.in ca.per inquisitionem,in fin. de elect. pro hoc est tex.in cap.inquisitionis, & ibi per doct.& c.qualiter & quando, et 2.de accus. limitat tamen Abb.in dc.per inquisitionem,in fi. nisi de crimine cõstaret per confessionem, quia tunc punitur eadem pœna ordinaria, ac si fuisset conuictus per accusationem. De hac materia dixi aliqua suprà in j.dist. iudiciorum.

† Sextò dicitur iudicium extraordinarium in hoc regno, quando præsentatur instrumentum secundum formam ritus: nam ex quo illa causa est executiua, quia debitor statim carceratur, per hoc dicitur hæc causa extraordinaria, ita dicitur in ritu magnæ curiæ, in num. 63. qui incipit. Item nota,quòd assignans, & cæt. † Septimò generaliter potest dici iudicium extraordinarium,omne iudicium criminale,vt probatur in l.j.§.fin.ff. de pœn. & in l.ordo,cùm ibi no.ff.de pub. iud.tum quia non seruantur in eo antiquæ solennitates, vt d.l.ordo, tum etiam,† quia iudex semper potest attẽta qualitate personæ & causæ, alterare pœnam in criminalibus, vt plenè habetur per Bart.in l. quid ergo, §. pœna grauior, ff.de his,qui no.infr. & Bald. & Sal. & Doct.in l. & si seuerior.C. ex quibus causis irrog.Robert.Marant. Venus.

Iudiciorum XI. Distinctio.

1 *Iudicium aliud seculare, aliud Ecclesiasticum.*

2 *Clericus tam in ciuili, quàm in criminali, & tam in actione reali, quàm personali debet conueniri coram Ecclesiastico iudice: & trahens ipsum coram iudice laico à suo iure cadit, coram quo etiam sponte conueniri non potest.*

3 *Clerici appellatione, qui veniant, quo ad forum.*

4 *Famuli, & seruientes clericorum, coram iudice ecclesiastico conueniri debent.*

5 *Clerici coniugati, an gaudeant priuilegio fori.*

6 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit contra laicum detentatorem alicuius rei ecclesiæ vel clerici.*

Item,pro legatis pijs contra laicum.

7 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit contra laicum tenentem feudum ab ecclesia.*

8 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit de causis spiritualibus, etiam contra laicos.*

9 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit de causis miserabilium personarum, etiam laicorum.*

10 *Iudex Ecclesiasticus, punit laicum de blasphemia Dei.*

11 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit inter laicos, quando iudex secularis negligit iustitiam facere.*

12 *Iudex ecclesiasticus cognoscit, quando laicus detinet alienum debitum cum peccato.*

13 *Iudex ecclesiasticus, dat curatorem ad litem minori laico, litiganti coram so.*

14 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit inter laicos, ratione iuramenti.*

15 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit de pace facta.*

16 *Iudex ecclesiasticus, restituit ecclesiam, quae contraxit cum laico, & cognoscit de nullitate contractus ecclesiae contra laicum.*

17 *Iudex ecclesiasticus, cognoscit de validitate iuramenti, an ligat vel non.*

18 *Iudex ecclesiasticus aditur, vbi petitur restitutio à compromisso facto in laicum, & clericum.*

19 *Iudex ecclesiasticus, compellit laicum executorem testamenti, adiunctum cum clerico.*

20 *Appellatur ad iudicem ecclesiasticum, quando iudex laicus simul cum clerico pronūciat.*

21 *Haeredes duo, quorum alter est clericus, & alter laicus, ambo conuenire debent coram Episcopo, etiam si plures sint laici, quàm clerici.*

22 *Delinquentes, quando plures sunt, quorum vnus est clericus, omnes possunt declinare forum iudicis secularis, & hoc quando conueniuntur vt singuli; secus, si vt vniuersi, quia tunc maior pars attenditur, numero 23.*

23 *Collegia, in quibus sunt clerici, & laici, coram quo iudice conueniantur.*

24 *Laicus debitor simul cum clerico, non conuenitur coram Episcopo, quando est diuidua.*

25 *Iudex ecclesiasticus potest punire laicum perseuerantem in excommunicatione.*

26 *Iudex ecclesiasticus procedit contra spoliantem ecclesiam, vel prelatum.*

27 *Iudex ecclesiasticus, habet iurisdictionem in laicos, in omnibus concernentibus animam.*

28 *Iudex ecclesiasticus punire potest aromatarium laicum, miscentem farinam fabarum in cera, & illam vendentem, & similiter omnes vendentes vermilia, & illa falsificantes.*

29 *Fraus quid sit.*

30 *Fraus quotupliciter committatur, & num. 31. 32.*

33 *Poena qua puniatur ille, qui tenet aurum, & argentum vitiosum.*

34 *Poena, quenam imponenda sit, committenti fraudem in substantia.*

35 *Candelarii facientes candelas, cum mistura, qualiter puniatur.*

36 *Vendens pannos fractos pro bonis, qualiter puniatur.*

37 *Vendens libros corruptos, ad quid teneatur.*

38 *Qualitas rerum, quae vendantur, debet declarari.*

39 *Tabernarij vendentes vinum limphatum pro puro, qualiter puniantur.*

40 *Fraus committitur, addendo aliquid inutile mercibus.*

41 *Fraus committitur ponendo merces bonas supra sacrum, & malas subtus.*

42 *Fraus committitur, si demonstratur bona merces, & deinde traduntur malae.*

43 *Vendens vnum pro alio, an puniatur, & rescindatur venditio.*

44 *Venditor caruinum, tenens maiora pondera, an debeat puniri.*

45 *Mensura, vel pondere lasus, infra quantum tempus debet conqueri, & ad quid agere potest, & num. 46.*

47 *Fraus in quantitate, quando committatur.*

48 *Fraus in qualitate, quando committatur.*

49 *Pretia rebus imponentes, vt alij plus emant, qualiter puniantur.*

50 *Aromatarij facientes fraudem in arte, qualiter puniantur.*

51 *Diffamans merces mercatoris vt vilius emat, qualiter puniatur.*

52 *Fraus committitur per eum, qui surripit fgulum de sacco, vt non soluatur pondus.*

53 *Asserentes rem esse alterius qualitatis, quàm sit, qualiter teneantur.*

54 *Iudex ecclesiasticus, potest excommunicare testes laicos, nolentes deponere coram iudice seculari.*

55 *Iudex ecclesiasticus, inhibere potest iudici seculari, ne procedat super incidenti spirituali.*

56 *Iudex ecclesiasticus compellit laicum litigantem in foro suo, ad obseruantiam iuris canonici.*

57 *Iudex ecclesiasticus cognoscit in regno de causa suspicionis iudicis secularis.*

58 *Iu-*

58 *Iudex ecclesiasticus, sequestrat corpus mortuum vsurarij, donec hæres cautas de restituendis vsuris.*

59 *Iudex secularis, in quibus casibus potest suam iurisdictionem exercere contra clericos.*

60 *Iudex laicus condemnat clericum in expensis, quando litigauit coram eo contra laicum, & succubuit.*

61 *Clericus citatus coram iudice laico, si sine præiudicio interesse.*

62 *Clericus sequester electus per iudicem laicū, potest per eum compelli, vt sequestrum restituat.*

63 *Iudex laicus se intromittit contra clericum spoliantem laicum sua possessione.*

64 *Curatorem ad litem dat iudex laicus clerico minori, litiganti coram se.*

65 *Clericus tutor, an possit dari per iudicem laicum.*

66 *Iudex laicus compellit creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum à debitore.*

67 *Iudex laicus, cognoscit de causa spirituali inter Iudæos.*

68 *Absolutione à iuramento concessa per iudicem ecclesiasticum, potest iudex laicus de eius nullitate cognoscere.*

69 *Clericus non incedens in habitu & tonsura, captus per familiam iudicis laici, non remittitur ad Episcopum.*

70 *Verberans clericum in habitu laicali, non est excommunicatus.*

71 *Clericus degradatus potest puniri per iudicem secularem.*

72 *Degradatio clericorum, qualiter fiat, & suprà num. 45.*

73 *Clericus degradatus, an celebrando conficiat corpus Domini nostri Iesu Christi.*

74 *Iudex laicus, non potest etiam de mandato Episcopi torquere, vel verberare clericum.*

75 *Clericus ratione fendi, quod tenet à laico fortiuntur forum iudicis secularis. Idem, quando est auctor laudatus.*

76 *Clericus puniri potest per iudicem secularem de assassinio.*

77 *Clericus pro possessorio retinenda, potest coram laico conueniri.*

78 *Clericus auctor laudatus, conuenitur coram seculari.*

79 *Instantia inchoata cum laico defuncto, transit in clericum rei succedentem.*

80 *Clericus negociator, tenetur ad gabellas.*

VNDECIMA distinctio iudicio-
1 orum est, † quia iudiciū aliud
seculare, illud ecclesiasticum,
Iudicium seculare, est illud, q̄
ventilatur coram iudice seculari, Iudicium
ecclesiasticum est illud, quod ventilatur
coram iudice ecclesiastico. Et quia istud di
ctum est satis vulgatum, & planum; ideò
ad hoc, vt ex ista distinctione aliqua ha-
beatur vtilitas, videamus de quibus cogno-
scit iudex ecclesiasticus, & circa quæ po-
test se intromittere, ad hoc, vt sciamus ali-
quas particularitates iudicij ecclesiastici, &
idē videam⁹ succesſiuè de iudicio seculari.

2 † In primis igitur cognoscit iudex eccle-
siasticus de omnibus causis clericorum, si-
ue ciuilibus, siue criminalibus. Intelligen-
do sanè, quando clerici conueniuntur, non
autem quando sunt actores, siue accusato-
res, quia tunc actor sequitur forum rei, ca-
cùm sit generale, de foro compet. & l. 2. C.
de iurisd. omn. iud. istud principale dictum
probatur in auth. statuimus, C. de Episc. &
cler. & c. si diligenti, de for. cōp. licet aliquę
leges ciuiles dicant, quòd in causa crimi-
nali clericus cōuenitur coram iudice secu-
lari, vt est tex. in auth. vt clo. apud pro. Epis.
per totum ti. in auth. de san. Epis. §. fin. quis
autem pro pecuniaria, & in auth. clericus,
C. de Episc. & cle. tamen omnes istæ leges
sunt correctæ, per d. auth. statuimus, in tan-
tum, vt ille, qui trahit clericum corā iudice
seculari, priuatur iure suo, tam in ciuili, q̄
in criminali causa, vt d. auth. statuimus. Di-
citur autem trahere clericum per solam
citationem secundum Abb. in c. significan-
tibus in 2. not. de lib. oblat. Item in tantum
est verum, quòd clericus etiam spontè non
potest conueniri coram iudice laico, etiam
si iurisdictionem prorogaret cum iuramen
to, vt d. c. si diligenti, imò etiam cum con-
sensu sui Episcopi, non potest prorogare
iurisdictionem iudicis laici, vt no. gl. & ibi
Abb. in fin. col. in c. significasti, de for. cōp.
Item procedit hoc non solùm, quando cle-
ricus conuenitur super actione personali,
verùm etiam in actione reali, secundum
Abb. in c. ecclesia S. Mariæ. col. antepen. de
const. & Abb. in c. qualiter, & quando, de
iud. pro hoc est tex. in c. fi. de iud. & in c. si

cleri-

3 clericus laicum, de foro comp. † Qui autē veniāt appellatione clericorum, in isto casu? Dic, quod omnes, qui in ecclesia seruiūt, etiam illi, qui sunt Psalmistæ, & de prima tonsura, vt in c. cleros, 21. dist. & glo. vt ver. quòd in clericum, in c. si quis suadente, 17. q. 4. & Spec. in ti. de inst. ed. §. nunc verò aliqua, colum. 33. vers. quid de propositis, &c.

4 Car. in cle. j. in prin. de offi. ord. † Sed iuxta hoc cadit dubium: certum est, quòd famuli, & seruientes clericorum gaudeant priuilegio fori sicut ipsi clerici, quia conueniūtur coram iudice ecclesiastico, etiamsi sint laici, vt not. gl. in c. eos, 32. dist. & gl. in c. iudicatum, 89. dist. & gloss. in c. clericum, el. j, 11. q. & glo. in c. ecclesiarum seruos, 12. q. 2. & Bald. in l. 2. C. de Epis. & cler. Pone modo, quòd aliquis, trahit huiusmodi famulos coram iudice seculari, an cadat à iure suo, sicut si traxisset clericum? Dicerem, q non: quia hoc non reperitur iure cautum, & pœna priuationis iuris, nunquam irrogatur, nisi quatenus expressè reperitur iure cautum, text. est in §, cùm igitur, in auth. de non elig secundo nuben. & tenent Alex. in l. etiam, §. j. ff. sol. mat. & Abb. in c. fin. de iure patr. & Ias. plenè in l. diuortio, §. si fundum. ff. de sol. matr.

ADDITIO. Familiares clericorum eorundem fori priuilegio gaudere (inquit) dominus Auctor hic tu legito decis. 72. in causa burgonij. Pet. Foll.

5 † Quid autē de clericis coniugatis? Dic, q gaudent similiter eodem priuilegio fori, dūmodo incedāt in habitu, & tonsura clericali, & dūmodo duxerint vxorem vnicā, & virginem. Si autem non incedunt in habitu, & tonsura, vel si sunt bigami, vt quia duas habuerunt vxores, vel vnam viduam, vel aliter corruptam omne priuilegiū clericale amittūt, text. est in c. j de cler. cōiung. lib. 6. & Soc. in cons. 12. col. 7. in j. vol. & in quantum suprà dixi, quòd Iudex ecclesiasticus cognoscit de causa clerici, ita demū, scilicet, quando clericus est reus, secus si est actor, limita, vt infra prox. vers.

ADDITIO. De veritate vide quę dixi in pract. causa crim. in verbo, audiat excusatores. Petr. Foll.

6 † Secundò, principaliter cognoscit iudex ecclesiasticus de causa clerici etiam actoris contra laicum in causibus infra scriptis, videlicet, quando laicus est detentator alicuius rei ecclesiasticæ, vel rei alicuius clerici, vt quia spoliauit clericum, vel ecclesiā possessione alicuius rei, nam pro tali re potest coram iudice ecclesiastico conueniri, text. est & ibi Abb. & Fel. in c. si clericus laicum, de for. comp. & Abb. in cap. relatum, de iu. patr. Istud enim dicitur crimē, quasi sacrilegij: vt ibi habetur. Item, quādo agitur pro legatis pijs consequendis à laico, potest laicus conueniri coram iudice ecclesiastico: puta quando sunt legata facta ecclesijs, vel pauperibus, vel aliter pro anima, glo. est in cap. relatum, el. j. & ibi Abb. in fin. de test. & Bald in l. nulli, col. fin. C. de Epis. & cler.

ADDITIO. Laicum detentorem rei ecclesiasticę, posse corā iudice ecclesiastico conueniri, scriptum reliquit dominus Auctor hic, de cuius veritate vide Step. Auffr. in tract. de pote. eccl. super laicum, nu. 31. vbi dicit id de consuetudine non seruari, & idem dicit in tract. de pote. sec. contra eccl. in 4. regula in 5. fallen. Item in eo, quòd dicit posse laicum simpliciter conueniri coram iudice ecclesiastico, pro legatis pijs, intelligе, si defunctus in apparenti contritione decesserit, secundum Sicul. in c. à nobis, el. 2. de sent. exc. & Sal. in l. j. col. C. ut ex del. def. de quo per Zab. & Sicul. in c. fin. de sepul. Pet. Fol V. I. D.

7 † Tertiò, cognoscit iudex ecclesiasticus, contra laicum, de causa feudali, vbicunque aliquis laicus tenet feudum ab ecclesia, tex. est in ca. verum, de for. comp. & ibi per Ab. & doct.

8 † Quartò cognoscit iudex ecclesiasticus de omnib. causis spiritualibus, & ecclesiasticis ad ecclesiam spectantibus, etiam si inter laicos agitentur: prout est causa vsurarum, causa matrimonialis, & legitimationis filiorum, & sic de alijs similibus causis, siue causa sit principalis, siue emergens, vt est tex. in c. tuam, de ord. cog. & ibi per Abb. & in c. lator, qui filij sint leg. & in l. omni nouatione, C. de sacrosc. eccl. & not. Bar. in l. Titia, ff. sol. ma. & Bar. in l. quoties, C. de iud. & in l. 2. ff. de iur. om. iu. idem tenet Ang. in §. si quis autē pro pecuniaria, in auth. de sanc. Epis. reprobata gl. ibi, quæ aliter sentiebat. Idem in causis spiritualib. annexis, vt habetur in c. quanto, de iu. prout est ius patronatus.

ADDITIO. Procedit indistinctè Auctoris.

ſtoris concluſio, quando quæſtio eſt iuris, ſed vbi quæſtio eſſet meri facti, vterque Iudex, & ſecularis, & eccleſiaſticus cognoſcet, vt voluit Bartol. in l. Titia, ff. ſol. mat. & in l. 2. ff. de iuriſ. omn. iud. quod & repetit in ſexcentis locis, & Arch. in ca. quid dicam, 14. q. 4. & Ant. de But. & Card. in c. cùm ſit generale, ext. de for. comp. & ibi do. Abb. qui teſtatur hanc eſſe communē opin. & hanc opinionem ſequuntur Ioan. de Imo. & Lud. Rom. in d. l. Titia, ff. ſol. mat. & hanc opinionem in iſto regno Neap. approbauit noſtra conſtitutio regni, inci. Statuimus, poſita ſub tit. de vſuris, quam ita intelligit Aſſl. ibi, ſed videtur huic concluſioni per me citatæ, obſtare c. regni. incip. Item ſtatuimus quòd officiales, quo cauetur, quòd nullus ſecularis Iudex debet ſe committere ad cognoſcēdum de crimine eccleſiaſtico, ſed ei reſpondet Aſſl. in d. conſt. ſtatuimus, in 2. no. vt intelligatur ſecundum prædicta. Item videtur obſtare tex. in c. Item ſtatuimus qd' Officiales, committentes, &c. quo ſimpliciter cauetur, vt nullus ſecularis Iudex poſſit ſe intromittere, vt cognoſcat de cauſis ſpiritualibus, niſi ex priuilegio, vel ratione iuris particularis, aliquibus competentis: & ſic tex. ille non diſtinguit, ſed ego intelligerem illud, c. vt ſuprà, quia illa eſt cōmunis opinio omnium doct. de quo etiam latè habetur per Aſſl. & Bart. de c. in conſtit. Maieſtati noſtræ. P. F.

9 † Quintò cognoſcit Iudex eccleſiaſticus de omnibus cauſis miſerabilium perſonarum, etiam laicorum, puta, de cauſis pupillorum, viduarum, & aliorum pauperum, nam tales perſonæ poſſunt laicos coram Iudice eccleſiaſtico conuenire, vt habetur per Abb. & doct. in c. ſignificantibus de of. dele. & Abb. in c. licet, ex ſuſcepto, colu. 2. de foro comp. & Bal. in auth. ad hæc, col. 2. verſ. quæro nunquid, C. de vſur. Quod intellige procedere in pupillo, vel vidua paupere. Secus, ſi ſit diues, quia tunc non dicitur perſona miſerabilis, ſecundum Abb. in d. c. ſignificantibus, in 3. nota. & ibi etiā Io. de Imo. & Fel. & Alex. in conſ. 121. col. fi. in 3. vol.

ADDITIO. Fortè non procederet in regno hæc concluſio, cū plura ſint iura municipalia in regno ſtatuta, in fauorem miſerabilium perſonarum, & data eſt electio ipſis, adeundi quemcunque Iudicem voluerint (vt præſides prouinciarum, magiſtratum iuſtitiariam, magnam curiam Vicariæ, alioſq; ſuperiores) vt in conſt. Statuimus, & in c. De violentijs: & ſic cum ipſæ miſerabiles perſonæ habent plures Iudices ſeculares, & habent electionē eligendi quem voluerint, fruſtra adirent eccleſiaſticum Iudicē, & ita tenet And. Barb. in add. Abb. in ca. ex ſuſcepto, de foro compet. Petr. Foll.

10 † Sextò cognoſcit Iudex eccleſiaſticus, & punit laicum de blaſphemia Dei, tex. eſt, & ibi Abb. in c. ſtatuimus, & ibi etiam Io. de Ana. de maled. & hoc eſt, quia dicitur crimen eccleſiaſticum: vnde idem eſſet in omni crimine eccleſiaſtico, per ea, quæ habētur in d. c. tuam, de ord. cogn.

ADDITIO. Intellige quòd Iudex eccleſiaſticus cognoſcit de blaſphemia, ſi coram eo fuerit expoſita denunciatio, & ad pœnam canonicam infligendam, & ſic vterq; Iudex concurrit ad puniendum, vt dicit Abb. in c. ſtatuimus. Petr. Foll. V. I. D.

11 † Septimò, generaliter cognoſcit Iudex eccleſiaſticus, de omni cauſa inter laicos, vbicunq; Iudex ſecularis non vult iuſtitiā facere, vel negligit, vel eſt abſens, & ſic in defectum iuſtitiæ, efficitur competens Iudex eccleſiaſticus: text. eſt in c. tranſmiſſa, &c. licet ex ſuſcepto, &c. ex tenore, de foro compet. & Fel. in c. ſignificauerūt, col. 3. de iud. & Bald. in l. contractibus, §. in omni, C. de non num. pec. Pro hoc eſt tex. in authen. vt differatur per totum, & ibi Ang. & in auth. vocle. apud pro. Epiſ. & Bald. in authen. ad hæc, col. 2. circa fin. de vſur.

ADDITIO. Intellige ſanè, vt procedant hæc dicta, data negligentia Iudicis non habentis ſuperiorem, vt ſunt ciuitates liberæ, at ſecus, ſi plures eſſent Iudices inferiores, & ſuperiores, quia ſi Iudex inferior eſſet negligens, adeundus erit Iudex ſuus ſuperior, & non eccleſiaſticus: exemplum in regno, vbi ſtatutum eſt in ſpecie, quis Iudex adeundus erit in caſu negligentiæ Iudicis inferioris: vt habetur in cap. Regis Roberti, incip. Quorundam expoſitio querela, & ſic intelligit hanc concluſionem do. Abb. in c. licet ex ſuſcepto, de for. comp. num. 9. de quo etiam per Pet. de Anc. in conſ. 147. aliàs 196. & ſic in regno hæc concluſio non procedit. Pet. Fol.

12 † Octauò, cognoſcit Iudex eccleſiaſticus:

inter laicos, vbicunque aliquis detinet debitum alienum cum peccato, vel rem alienam, & est tale debitum, ad quod nulla cõpetit actio, & sic non potest aliquo remedio recuperari in curia seculari, nam tunc ratione peccati, potest adiri Iudex ecclesiasticus, per viam denunciationis Euangelicæ, quæ denunciatio est tantæ efficacię, qđ potest Iudex ecclesiasticus ratione peccati, compellere illum detentatorem ad pœnitentiã, & consequenter, quia non posset facere pœnitentiã, nisi restituat: potest eum compellere etiam ad rei restitutionem per excommunicationem, & etiam mittendo denunciantem in possessionem bonorum suorum, ita valdè notabiliter tenet Bald. in auth. ad hæc, col. 3. in princ. C. de vsur. quẽ refert, & sequitur Fel. in c. nouit. col. fin. de iud. Et nota perpetuò pulchrum modum recuperandi aliquam rem, ad quam non competit actio de iure ciuili, & semper inspicias, an illa res possit detineri sine peccato, quia ecclesia super peccato se fundat principaliter. & inter alia vide vnum exemplum, q̃ ponit Abb. in c. j. circa fin. de conc. præben. vbi dicit, quòd si quis obtinuit aliquid per sententiam iniustam, quæ transiit in rem iudicatam, potest contra eum agi ad recuperationem per viam denunciationis Euangelicæ, de qua materia vide alia per Abb. in cons. 40. in 2. volu. & vide Abb. in c. ad nostram, col. 2. de iureiurando.

ADDITIO. Contrarium eius quod hic dicit Auctor in exemplo dato per Abb. tenuit Barto. in extraua. ad reprimendum in verbo denunciationem, vers. quid de tutor. & ibi absolutè concludit, quòd super sententiato per iudicem proprium, non habet locum hæc denunciatio, quia non potest amplius cognosci de peccato obstante exceptione rei iudicatæ: nam speciale est in causa criminali, vt quandocunq; possit cognosci, ad hoc allegat text. in l. diui. ff. de pœn. Idem videtur tenere Bald. in ca. si quis per triginta, si de feud fuerit controuersia, col. x. vnde Abb. cap. extra de iud. dicit, quòd isti doctores non faciunt mentionem dicti Host. qui est in contrarium, & sic pro concordia, inquit, esse dicendum, quòd aut victor in causa, confiteretur sententiam prosę latam, iniustam fore, & debet denunciatio admitti: quia talis sententia est reuocanda, & idem dicit, vbi notoriè constaret sententiam esse iniustam, sed vbi cessat confessio victoris, seu notorietas, dicit quod magis dubium, sed putat esse dicendum, quòd aut ista denunciatio potest probari per clara indicia, quòd victor peccat, quia scit sententiam iniustam, & tunc debet admitti denunciatio, aut non probatur per clara indicia, & non admittitur denunciatio, sed in hac vltima parte And. Barb. in additio. ad dom. Abb. contrarium videtur sentire, vide ibi plenè de materia denunciationis Euangelicæ. Petr. Foll.

13 † Nonò, Iudex ecclesiasticus potest dare curatorem liti, quando minor laicus litigat coram eo, quia talis curator semper datur per illum iudicem, coram quo lis vertitur, secundum Bald. in l. fin. post princip. C. de administr. tut. & est text. in c. fin. de iud. lib. 6. sicut dicimus e contrà, quia iudex laicus dat curatorem minori clerico coram eo, litiganti, vt est decis. Rotæ, 207. in antiquis.

14 † Decimò cognoscit Iudex ecclesiasticus inter laicos, ratione iuramenti, vt quando debitor est obligatus per instrumentum iuratum, nam potest tunc conueniri coram iudice ecclesiastico, pro obseruantia iuramenti, vt est tex. in ca. fin. de for. competen. lib. 6. hinc est, quod si aliquis petit absolutionem à iuramento coram iudice ecclesiastico, potest coram eodẽ iudice de tota causa litigare, quia is, qui fuit iudex causæ præparantis, & sic absolutionis à iuramento, erit etiam iudex causæ præparatæ, ita dicit Bald. in l. ordinarij, colu. j. C. de rei vend. & Ias. in l. nam, & postea, §. si minor, colu. 3. ff. de iureiur. Et si lis est initiata coram iudice, seculari, super debito iurato, potest interim creditor lite pendente adire iudicem ecclesiasticum, vt moneat iudicem secularem, vt acceleret causam, & cogat debitorem ad obseruantiam iuramenti, nec potest sibi obijci exceptio litis pendentiæ, secundum Bal. in l. j. col. fin. C. de rebus cred.

ADDITIO. Apud antiquos quæstio est, an iuramentum laici faciat mutare forum, an verò accumulet? & Io. monachi, & Arch. in d. ca. fin. de for. compet. in 6. tenuerunt, quod faciat mutare forum, in tantum, vt iudex laici de hoc cognoscere non posset. & Io. And. ibidem, prout refert do. de sau. Gem. qui dicebat, quòd aut agitur de vinculo

do vinculo iuramenti in foro pœnitentiali, & tunc planum est, quod est crimen ecclesiasticum, & sic loquitur, secundū eum, 22. q. j. prædicandū, & est ratio, quia laicus non habet potestatem clauium, vt possit absoluere, vel ligare in foro pœnitentiali, vt not. gloss. de offi. ord. c. pastoralis, aut agitur de iuramento in foro contentioso, quando versatur alterius interesse, & tūc distingue, quia aut agitur ex iuramento, vt seruetur aut excipitur ex illo: si agitur, tunc vterque potest esse iudex competens, quando non reuocatur in dubium, an iuramentum sit licitum, vel ne, de iudice seculari, quod possit esse iudex, probat text. in c. licet extra de iureiur. & quod ecclesiasticus etiam cognoscere possit, probatur per text. in c. fin. de foro comp. in 6. si autem excipiatur coram iudice laico, etiam de illo cognoscit, & diffiniet secularis, seruando tamen ius canonicum, si autem versatur in dubio probabili, an iuramentum sit licitum vel non, tunc debet remitt. ad ecclesiasticum, & sic tenendum putat dom. de S. Gem. ibi, & de veritate, vide Felyn. in c. extra de iureiur. num. 2. & 27. vbi qualiter procedat id, quòd iudex causæ præparantis, debet esse iudex causæ præparatæ, & per eundem in capit. cùm sit generalis de foro competen.. Petrus Fol. V. I. D.

15 † Vndecimò, cognoscit iudex ecclesiasticus, de pace facta, etiam contra laicos gloss. est singularis, & ibi Abb. in c. super quibusdam in fin. de verbo. sign. assignat ibi Abb. rationem: quia qui frangit pacem, oppugnat charitatem, & sic Iesum Christum, qui reliquit pacem in terris.

ADDITIO. Hanc etiam opinionem sequitur idem Sicul. in c. cùm sit generalis de foro comp. Pet. Foll.

16 † Duodecimò, cognoscit iudex ecclesiasticus, vbicunq; ecclesia, quæ contraxit cum laico, fuit læsa, & vult petere restitutionem in integrum: nam talem restitutionem potest petere etiam corā iudice ecclesiastico: ita decidit Abb. in c. ad nostram, in j. notab. de reb. eccles. non alie. & Inno. in c. cùm sit generale, de foro compet. Idem, quando ecclesia vellet dicere de nullitate contractus, ad ipsum reuocandum, quia potest adire iudicem ecclesiasticum, secundum Abb. in d. c. ad nostrum, col. 2. vers. nota tamen, &c. & sic est casus specialis, in quo actor non sequitur forum rei.

ADDITIO. Adde huic dicto Sicul. in c. sit generale de foro comp. num. x. & in c. j. de rest. in integ. & Lap. alleg. 65. & vide c. si clericus laicum, & quæ ibi not. extra de foro comp. P. F.

17 † Decimotertiò, cognoscit iudex ecclesiasticus, quando coram iudice seculari vertitur dubium super validitate iuramenti, videlicet vtrùm liget, vel non. Nam tunc iudex secularis non potest de hoc cognoscere, sed debet remittere ad iudicē ecclesiasticum, ita singulariter tenet Abb. in cap. cùm contingat, col. 12. ver. vnum tamen non ob-
18 mitto, & c. de iureiur. † Quartodecimò, si esset factum compromissum in clericum, & laicum, & opus est petere reductionem ad arbitrium boni viri, talis reductio debet peti coram iudice ecclesiastico, & ipse de ea cognoscit, non obstante, quod litigantes sicut laici: & si alter arbiter est laicus, quia magis dignum trahit ad se minus dignum: ita tenet Bald. in l. præcipimus, in fin. C. de appell. idem, quòd suprà dixi de reductione ad arbitrium boni viri, tenet Lud. Rom. in consil. 245. & Ias. in l imperium, col. 4. vers.
19 7. ff. de iurisd. om. iud. † Idem dicimus, quando clericus, & laicus essent executores testamenti. nam iudex ecclesiasticus compellit laicum, ratione clerici adiuncti, ita tenet Barb. in rub. de offi. deleg. colu. 2. quem sequitur Ias. in l. si emancipati, colum. 4 in
20 princ. C. de coll. † Quintodecimò, idem dicimus in duobus iudicibus, quorum alter est clericus, & alter laicus, nam si est appellandum ab eorum sententia, debet appellari ad superiorem ecclesiasticum, & sic iudex ecclesiasticus cognoscit de huiusmodi appellatione, ita tenet Bart. in l. j. §. si quis in appellatione, colum. 3. vers. quæro, pone, &c. ff. de appell. & Lud. Ro. in d. consil. 265. & Ias. in d. l. imperium, colu. 3. in fin. vers. 4.
21 † Decimosextò, quando sunt duo debitores eiusdem rei, puta, duo hæredes, quorum alter est clericus, & alter laicus, ambo conueniuntur corā iudice ecclesiastico, per regulam prædictam, quòd maius dignum, & cæter. ita tenet Bartol. in leg. præcipimus. §. eodem obseruando, C. de appellat. in tantum, quod dicit Barto. in l. solent, ff. de alim. & cib. legat. & Bald. in l. fin. in 6. q C. de ædi.

di, Adr. tol. quòd quando sunt duo hæredes, conueniuntur, vnus laicus, & alter clericus, Iudex laicus compellit laicum ad prorogandam iurisdictionem iudicis ecclesiastici, tamen istud dictum impugnat Fel. & benè in c.j.colu. 4.circa fin.vers. non credo, &c. de præscri. scilicet, quod non sit necesse, quod iudex compellat laicum ad prorogandum, quia ipso iure laicus ex persona clerici cohæredis sortitur forum iudicis ecclesiastici, cuius opin. confirmat dictum nostrum præcedens, scilicet dictum Bart. in d §. eodem obseruando. Quòd amplia procedere, etiã si essent plures laici, quàm clerici, puta, sunt quatuor hæredes: vnus clericus, & tres laici, non omnes sortiuntur forum ecclesiasticum, ita pulchrè tenet Soc.
22 in cons.12.colum.6.in j. vol. adde prædictis Abb. in c.j.colu. 2. de loca. Et per prædicta infertur ad vnum pulcherrimum, & singulare dictum: fuit originaliter Antonij de Prato, veteri in l.j.in fi.ff. quę sent. sine a p. rescin. quem refert, & sequitur Fel. in d. cap. j.colu.4.de præscr. vbi multum exclamat tale dictum, scilicet, quòd si sint plures homines reperti in eodẽ crimine, inter quos est vnus clericus, & alij laici, & omnes inquirerentur per iudicem secularem, & clericus declinaret forum, possent omnes alij laici similiter petere se remitti ad iudicem ecclesiasticum, contemplatione illius clerici, ne causæ continentia diuidatur, & illud dictum multum commendat Mar. Soc. in c. 2.colum 3.in 8. fall. de mut. pet. quod est perpetuò notandum, quia quotidie euenit.

ADDITIO. Legito quæ dixi in pract. mea cau. cri. in verbo audiãtur excusatores. P.F.

23 † Limita tamen principale dictum præcedens, vt procedat, quando plures conueniuntur, vt singuli, secus, si vt vniuersi, vnde si esset aliqua vniuersitas vel collegium, in qua vel quo essent clerici, & laici, si esset conueniendum dictum collegium, debet distingui, an sint plures clerici, vel laici, quia si sunt plures clerici, tota vniuersitas conuenietur coram iudice ecclesiastico, si verò sunt plures laici, tunc tota vniuersitas conuenietur coram iudice seculari, quia collegium accipit denominationem à maiori parte, ita tenet Bart. in l. fin. colu. 3. ff. de collegiis hic, & Fel. in c.j.colum. 4. de præscr. &
24 Soc. in d. cons. 12. colu. 6. in j. vol. † Secundò, limita procedere, quando causa esset indiuidua, secus, si diuidua, quia tunc clericus esset conueniẽdus in foro suo, & laicus in foro suo, secundum Soc. in d. consil. 12. co-
25 lum. 6. in j. volu. † Decimoseptimò, cognoscit iudex ecclesiasticus, cõtra laicum persteuerantem in excommunicatione: nam potest ipsum mulctari, & temporaliter puni
26 re secundum Abb. in c. grauem de pœnis. † Decimooctauò, si aliquis laicus spoliaret ecclesiam, vel prælatum aliquibus bonis vel reditibus ecclesiasticis, potest ipse Prælatus ferre sententiam excõmunicationis, vel interdicti, contra dictum laicum, non obstante, quod videatur vindicare propriam iniuriam, tex. est in c. dilecto, de sent.
27 excomm. lib. 6. † Decimononò, habet Iudex ecclesiasticus iurisdictionem in laicos, in omnibus concernentibus animã, & maximè, vt saltem semel in anno confiteantur eorum peccata, & sumant Eucharistiam, aliàs potest eos arcere ab ecclesia, & eis morientibus denegare ecclesiasticam sepulturam, vt est text. & ibi Abb. in ca. omnibus vtriusq; sexus de pœni. & remis. † Vigesimò
28 potest Iudex ecclesiasticus punire aromatarium laicum, miscentem farinam fabarum in cera & illam vendentem, nam potest ipsum punire pœna pecuniaria, vel arbitraria propter peccatum, ita tenet Abb. antiquus in c.2.de emp. & vend. & Fel. in ca. irrefragabili, §. certum, col. 2. in prin. de offi. ord. Quod potes extendere contra omnes facientes similes mistiuras, & falsificantes ea, quæ vendunt, maximè vtensilia, sicut faciunt isti venditores croci, qui solent miscere carnes bouinas in croco, & isti qui vendunt candelas, vel vinum, in quo miscent aquam, & etiam in melle, solent miscere farinam, qui etiam per Iudices seculares debent atrocius puniri.

ADDITIO. Hodie autem cognoscit de istis fraudib. magna curia sicłæ, & quia sæpè contigit hæsitari de istis fraudibus, id circò aliqua dicam, & primo inuestigãdum illud puto.

29 † Quid sit fraus, & secundum Grammaticos fraus nihil aliud est, quàm deceptio, circunuentio, vel impostura. Cic. j. de off. vt aut fraude (inquit) fit in iniuria, fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur, vtrunque ab homine alienissimum, sed fraus odio di-

gna

gna maiore. Plaut. in mil. atque adeò, vt ne lege fraudem faciam talariæ accusatore; vt sine talis domi agitem conuiuium: accipitur quandoque pro periculo. Virg. libr. 5. quis Deus in fraudem, quæ dura potentia nostra est? Teren. in Heautont. in eandem fraudem, ex hac re, atque illa incidens, vsurparunt etiam veteres, non tarò fraudem pro crimine. Vnde capitale admittere, teste Vlpian. de ædi. edic. est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit, qui delinquit. Liui' belli pun. qui capitale fraude an si, quiq; pecuniæ indicatæ, in vinclis essent. inde fraudi esse, veteres dixerũt, pro crimine latæ culpæ, ascribi, aut vicio verti. Cic. 5. Phil. Censeoq;, vt ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante cal. Februarias ab eo discesserint. Liu. li. j. ab vrb. cond. fecialis regem interrogauit. Rex facis ne me tu regium nuncium, populique Romani Quiritum, vasa comitisque Quiritum, fiat: facio, hoc est, quæ res sine meo damno, crimine, aut dedecore fiat: è nostratibus autem Bald. in l. quæ fortuitis. C. de pig. act. in 2. colum. vers. præmittit, dicit fraude propriè dici contra fidem, & ob hoc differt à dolo, qui nõ est solũ contra fidem, sed etiã extra committitur, & ideò tanquã genus de pluribus iudicatur, vt ff. de pact. l. iurisgentium, §. sed si fraudandi, dolus enim secundum eundem est duplex, velatus, scilicet, qui committitur sine vi, simulando & dissimulando, l. ea. quæ. §. de contrah. emp. item faciendo clam. vt in furto non manifesto. Item retinendo, quod non debet retineri, vt ff. de inst. l. si quis mancipijs, §. Proculus: alius est dolus apertus, & committitur cum vi. vt ff. quod me. cau. l. si mulier, §. si dos. Item dicit idem Bald. in titu. si de feu. fue. con. inter do. & agna. §. beneficium, in prin. quòd fraus propriè dicitur, quando permissum est simulatum, & re vera prohibitum agitur, allegat Io. Mon. in cap. auaritiæ, de elect. in 6. & facit tex. in l. fraus. ff. de legibus, nam fraudem dicitur committere ille, qui ad deceptionem alterius, & ad sui commodum, aut verum tacet, aut falsum exprimit, secundum Abb. in consil. 67. incip. primò videtur dictum magistrũ, col. j. lib. j. allegat. not. in l. iuris gent. um. §. dolo malo, & §. sed si fraudandi. ff. de pact. de quibus audi, quòd dicit Io. Chris. in Ioan. c. x. in homil. lix. in litera R, in hæc verba: Quid dicis latrones, & fures carcerem habitare? dic quæso in ciuitate omnes iusti sunt? nonne multi peiores, & impudentiùs rapientes? illi enim, & si nihil aliud deserta saltem & tenebras petunt, & clam depredãtur: hi autem omni obiecta persona, aperta fronte, violant, rapiunt, vim inferunt: difficilè est purum hominem inuenire, quod si non aurum rapimus, si non innumera terræ iugera occupamus, quadam tamen fallentia, & furtum in minoribus, & quæ possumus exercemus, nam cùm in cõmercijs, & emendis rebus debitum non reddere, aut aliquid subtrahere contendimus, nonne latrocinium, furtum, rapinam, facimus? Neque te excusaueris, quod domũ, aut seruum non auferas. Non enim ablatorum copia, sed rapientium voluntate iniustitia metienda est, iustum namque, & iniustum in magnis, & paruis rebus eandem vim habent, & ita furem appello, qui aurum surripit, quàm qui in emendis rebus iusto precio vendentem defraudat, & cætera. & alibi in lib. j. de Sacerdotio, vit. colu. in litera B, idem, inquit, in hæc verba: proinde veri illu soris, deceptorisque nomine dignus fuerit, quisquis re ipsa iniquo, ac nocendi animo abutitur, alio quã sæpè numero profuit decepisse, ac potissimum arte, in maximis rebus alteri opem subsidiumque tulisse. Cæterùm, qui recto semper calle ingreditur, de eo nunquam deflectens, sæpè fit, vt ei etiam cui non astum aliquem struxerunt, malorum incommodorumq; quàm plurimorũ auctor sit. Ibiq; infinitas enumerat fraudes in bonam partem factas, & è quibus non
30 modica orta fuit vtilitas. † Committitur aũt fraus dupliciter, ex proposito, scilicet, & intentione, & re ipsa, vt l. ait prætor. §. ita demum. ff. de his, quæ in frau. cred. & l. 2. C. de ser. pi. da. ma. & probatur in l. fraudis interpretatio, ff. de reg. iur. & ibi Phil. Dec. & aliquando actus dicitur fieri in fraudem legis, aliquando verò in fraudem hominis, vt notabiliter declarat Bald. in l. hac ædictali, §. omni. C. de secun. nup. vbi dicit, quod quando actus geritur inter personas nõ prohibitas, sed fit in præiudicium tertij, tunc dicitur fieri actus in fraudem hominis, l. j. C. si quid in frau. patr. Item, quando actus fit ad excludendam legis prouidentiam, vel

legis ſtatutum, actus dicitur geſtus in fraudem legis, vt dicit ibi Bald. & eſt de mente Iuriſconſulti in l. ſi libertus in prin. in verbo diuerſitatis, ff. ad iur. patro. † Pluribus 31 quidem caſibus committi fraudem conſtitutum eſt, nam quandoq; fit fraus de re ad rem, puta de pecunia ad frumentum, l. ſed Iulianus, §. mutui. ff. de Maced. & ex hoc infert Bald. in l. non dubium, C. de leg. 3. colum. in fin quòd ſi ſtatutum prohibet extrahi frumentum, non poterit extrahi farina: quia fieret fraus legi de re ad rem, licet farina & frumentum non ſint, idem, immò diuerſa. l. quæſitum, §. illud fortaſſis, ff. de leg. 3. licet idem Bald. in l. quòd non ratione. ff. de leg. dicat, quòd poteſt extrahi farina ſtante dicto ſtatuto, quia eſt caſus omiſſus, & ibi etiã dicit, quòd ſi prohibetur extrahi vinum, poſſunt extrahi vuæ, quia aliud eſt materia, & aliud materiatum: licet poſſeà dicat hæc procedere, dum tamen hæc non fiãnt in fraudem ſtatuti. Secundo modo fit fraus legi de perſona ad perſonam, vt in l. ſi ſponſus in prin. ff. de don. inter vir. & vxor. Item fit fraus de contractu ad contractum, d. l. ſi ſponſus §. circa, ff. de don. inter vir. & vxo. & alijs quoque modis, & exemplis latè cumulatis per Bald. vbi ſuprà & Guliel. Mayn. in l. fraudis interpretatio, ff. de regu. iur. ſolùm autem intendendo proponere fraudes, quæ committuntur ad deceptionem, vt ſic, quæ dixero conſona ſint dictis hic per 32 do. Auctorem, non extra rem. † Ideircò ſciendum eſt, quòd Ioan. de Nider. in tract. de contra. merc. tradendo regulam generalem quot modis committatur fraus in mercimonijs, inquit, fraudes committi per mercatores in ſubſtantia, in quantitate, & in qualitate. Committitur enim fraus in ſubſtantia vendendo auriſcalcum in locum auri, vel aquam pro vino, vel vinum miſtum cum aqua: contra quos inuehitur Eſaias, argentũ (inquit) tuum verſum eſt in ſcoriam, vinum tuum permiſtum eſt aqua quod enim permixtum eſt, patitur defectum, quantum ad ſpeciem, & ſic non ſine cauſa, inquit do. auctor, quòd cõmittitur fraus per mercatorẽ vendendo ceram miſtam cũ farina ſabarũ. Cõmittitur etiam fraus in quantitate, & ſic per menſurã cognoſcitur vt dolo ſcienter defectiui menſura per modia, per virgã, & põdus, & ſimilia deficiente menſurando, contra quos habetur Leui. ca. 19. & Deut. ca. 25. non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, neq; minor, abominabitur enim Deus eum, qui hæc facit, & aduerſatur oẽm iniuſtitiã. tertio caſu cõmittitur fraus in qualitate, puta ſi quis ſcienter vendit animal infirmũ, vel vinum corruptum dat, vbi alter vult vinũ ſanum, ſeu purũ, ſeu quando falſam monetam ſcienter pro bona poteſt etiam committi fraus tribus alijs modis (ſecundum eũdem) Primò, ſi omni inexperto circa rem, ſeu merces, ſuperuendat rem ſcienter: ſecundò, ſi vidit emptorem arctari neceſſitate, vel inordinata affectione impulſum, & ob hoc ſuperuendat: Tertiò, quãdo venditor verbis & alliciamentis rẽ, quæ vix valet vno denario exhibet, & vendit pro quatuor: contra quos inuehitur Hoſt. in ſumma de pœn. in titul. 8. dum dicat, quod hodie mercatores vix ſine fraude, & mendacio vendere poſſunt, & lucrari, & ideò (inquiunt) tenentur ad reſtitutionem, & ſic anima eorum eſt 33 in maximo periculo. † Punitur ideò in regno, ille qui penes ſe tenet aurum, & argentum vitioſum vel falſum, & vendit vel non vendit, pro prima vice pœna vnius libræ auri: pro ſecunda vice manus mutilatione punietur, vt habetur in text. conſtit. Si quis campſor, & ibi declarat Afflict. quid erat de iure communi? vide Bart. in l. lege Cornelia, ff. de fal. † Et ſi quis commiſerit etiam 34 fraudem in ſubſtantia, vt quia vendit picturas deauratas, & argenteas, cùm non ſint, punitur pro prima vice pœna vnius libræ auri: & ſi non poterit ſoluere, debet fuſtigari, & pro ſecunda vice debet pœna manus plecti, & pro tertia vice furcis ſuſpendi debet, vt habetur in conſtit. Magiſtro mechanicarum artium. ſub titu. de fi. mer. in vend. mer. debet enim, qui talia facit certiorare emptorem, vtrùm picturæ argento 35 vel auro ſuppoſitæ ſint. † Simili quoque pœna plectuntur candelarij, facientes candelas, cum miſtura adipis, & non de bono ſeuo, ſeu de bona cera, & cum bono lutigno de bona bombice ſiue alia miſtura. Cum & ſi hoc fecerint, debent notificare emptoribus, alias ſi vendant pro perfectis, & bonis puniuntur. † Item, committitur fraus in 36 ſubſtantia per eum, qui vendit pannos tricidos pro bonis, nam iſto caſu habet locum

adic-

actio redhibitoria, id est, vt vendens ad se recipiat pannos, & restituat pecuniam; vt dicit Bald. in l. ob quæ vitia §. sed si vitium
37 ff. de ædi. edic. † Item, committitur fraus in substantia per eum, qui vendit libros corruptos, & inutiles, nam habebit locum redhibitoria, vt venditor ad se recipiat libros, & restituat precium: secundum Bald. in d.
38 §. si vitium. † Vnusquisque enim debet manifestare qualitatem rei, aliàs esset in dolo, vt est text. in l. fin. & ibi Bald. C. de litig.
39 ‡ Item committitur fraus in substantia per caupones vendentes vinum limphatum, pro puro (vt supra dixi) puniuntur enim,
40 per consti. regni Magistros mechanicarum, vt dictum est in candelarijs. † Item committitur fraus in substantia per eos mercatores, qui in eorum mercatura addunt aliquid inutile, vt calcem in vino, puluerem & arenam in blado, & gomma, seu aliquid simile in cera, & cammarantes tenendo in loco humido, gingiber, piper, crocum, & sic de singulis, qui tenent pœna falsi, vt ff. de fal. l. lege Cornelia in prin. & ff. de extraord. crim. l. saccularij in princ. & l. si seruus seruum, §. item, si quis frumentum, ff. ad l. Aquil. & tales falsæ merces non debent permittere iudices vt vendantur, sed potiùs eas concremari facere debent, vt §. illud autem in proœm. fforum, arg. l. mathematicos. C. de Epis. aud. & l. damnatos. C. de hæret. & l. quicunque circa fin. eo. titu. & l. nullus. C. de iud. & firmat do. Iac. de Belu. in sua prax. crimi. in ti. de iniur. §. falsarium inferē-
41 dæ. † Item, committitur fraus in substantia per eos mercatores, qui portant merces ad vendendum, & supra saccum ponunt bonas merces, & subtus malas, nam isti tales sunt puniendi plusquam fures, vt est text. in l. saccularij. ff. de extraord. cri. secundum
42 vltimum intellectum glo. quod est notandum. † Item. committitur fraus per eos mercatores, qui tempore venditionis demonstrant emptoribus bonas merces, & tempore traditionis tradunt malas: nam isti tenentur crimine stellionatus, vt l. 3. ff. de cri. stel. & generaliter concludendo semper dicitur, cōmitti fraus in substantia, & punitur saltem crimine stellionatus, quādo alia pœna non est determinata, iuxta text. in l. j. ff.
43 de crim. stel. † Sed illud pulcrum est, an si vendatur vnum pro alio, rescindatur venditio, & puniatur venditor: & videtur posse dici, quòd non rescindatur venditio, licet fieri debeat defalcatio precij, arg. tex. in l. domū. ff. de contrah. emp. vbi vendita domo, quæ pro parte erat combusta inscijs cōtrahentib. & nihilominus tenet venditio, licet fiat defalcatio precij, vt ibi, & l. Iulia. §. si venditor vers. per contrarium ff. de actio. emp. vbi vendita hæreditate, ex qua subtractæ erant plures res, tenet nihilominus venditio. facit, l. 2. & l. tenetur in princ. ff. de actio. empt. vbi si mensura dicta non inuenia tur in fundo vendito, nihilominus tenet vē ditio, licet pro parte deficiente habeatur ratio, idem dixit Bal. in l. 2. C. de contrah. em. ad idem facit, si post, ff. de peri. & com. rei ven. vbi dicitur, quòd si post inspectū fundum, quem emere volebam, arbores vi ventorum euulsæ fuerint, nihilominus tenet venditio de fundo postea facta, absq; eo, qd arbores venditæ intelligantur, cū non sint pars fundi, licet si emptor ignorasset, & venditor sciuisset, & non dixisset, debeat haberi ratio interesse arborum, l. sed si communis. ff. eo. titu. sed prædicta non procedunt, quando dolus emptoris, seu venditoris dedisset causam contractui, quia tunc non tenet venditio. l. si dolo. C. de rescind. vend. Præterea, prædicta non procedunt, quando contemplatione eius, quod ex diminutione abest, facta fuisset venditio, quasi aliàs non fuisset, quis rem empturus, quia ex toto tūc annullatur dispositio, cū deficiat, etiā in eo, quod remanet consensus, l. arborib. ff. de cō trah. emp. qui tex. vult hoc procedere quamuis vterq; diminutionē ignorasset, vt quia arbores in fundo existentes vento vulsę, vel igne cōbustæ essent, quarum cōtemplatione, quis fundum emerat: qd inducitur per Bald. in l. 2. C. de contrahen. empt. vt si quis emisset hodię piscationem alicuius lacus, cuius pisces heri fuissent deuastati me ignorante, quod non tenet venditio, propter defectum consensus, & hoc modo intelligit gloss. in l. si duos. ff. eo. tit. præterea non procedunt prædicta, quando quis asseueraſſet partem vel qualitatem, quæ deest tempore emptionis, licet ambo ignorassent abesse, rei potentiam habentes (vt quia quis mensam ligneam, vel æneam argento cooperiam venderet mihi ignoranti pro solida argentea, credens eam ex toto argenteā) quia nulla

nulla est venditio. l. cùm ab eo in fin. ff. de contr. empt. cui fortiter obstat tex. in l. quid tamen, ff. eo. tit. dum ibi dicitur, quod vendita re deaurata, quam ambo credebant solidum aurum tenet emptio, quos text. dicit Bald. in d. l. cùm ab eo. §. fin. non posse à cõtrarietate benè defendi. sed est aduertendũ, quòd in d. l. cùm ab eo in fin. venditor, qui credebat purum argentum, licet falso, & imprudenter vendebat mensam argento coopertam pro solido argento, & tunc non mirum, si nulla est emptio, prout etiam in d. l. quid tamen in fin. cùm æs pro auro venditur in d. l. quid tamen, venditor vendens rẽ deauratam non dicebat, quòd venderet illam, pro solido auro, licet, ita crederet, quo casu, vt dixi nulla fuisset emptio, vt etiam vult, d. l. quid tamen in vltimis verbis, sed rem simpliciter vendebat, est benè verum, quòd quando quis rem deauratam pro auro vendit, licet non teneat in illo corpore emptio, tamen tenetur tantũ auri præstare, quamuis fuerit ignorans. l. Labeo libro posteriorum ff. eo. tit. Ideò caueant, qui nõ habent rerum peritiam in talib. quomodo asseuerãt, & rutè facient rem simpliciter vendentes. Ita prædicta procedunt, quando diminutio talis est, de toto, vel de maiori parte, l. & si consensum in princ. & l. domum, ff. de contrah. emp. quæ l. domum, dicit, quod si domus vendita erat, tempore venditionis exusta in totum, ita quòd ad aream redacta, est, non tenet venditio siue ambo ignorassent, siue emptor sciuerit, & non venditor, siue venditor, & non emptor, eo, quia cùm deficiat substantia rei, quæ venditur non tenet venditio, quia defectus corpore substantiæ magis impedit venditionem, quàm rei vitium, l. in venditionib. in prin. & per totã l. & l. alioquin, & l. seq. l. & si consensum in prin. iuncta l. Labeo, libro Poster. eo. tit. quia defectus corporis inducit defectum consensus, d. l. & si consensum in prin. vbi autẽ aliquid de domo remansit, dimidia pars, scilicet, vel plusquam dimidia, & tenet venditio, etiamsi ambo ignorauerint diminutionem & deteriorationem, licet fiat defalcatio valoris partis exustæ, siue venditor tantùm sciuerit, quo casu tenetur præstare non tantum, simpliciter valorem partis deficientis, sed quanto emptoris interest, vt ibi & d. l. Labeo, siue emptor tantum sciuerit, vel ambo, quo casu nulla fit præiudicij falcatio, & l. domum, cum volenti, & scienti non fiat iniuria, & fraus, etiam re ipsa. l. j. de act. emp. quòd si pluspquam dimidia pars sit exusta & diminuta, si ambo ignorassent, non tenet venditio, ex verisimili defectu consensus emptoris, & quia substantia in maiori parte deficit, vt dicit ibi text. quod si venditor tantum sciuerit in eius odium tenet venditio, vt teneatur quanti interest emptoris domum integram esse, & exustam non esse vt ibi. & d. l. Labeo, quòd si emptor tantum sciuerit, tenet venditio, vt dicit ibi text. & idem si ambo sciuissent: vt scilicet, pro parte quæ supereſt teneat emptio, secundum glo. pen. & in reliquo non, sed dolus cum dolo in ea parte compensetur, licet innuat text. venditionem ex toto nullam, quod etiam 44 ibi Fulg. voluit in vltimis verbis. † Nũquid venditores carnium tenentes maiora pondera debeant puniri? vide Bald. in consil. 155. in j. lib. & adde, quòd Iudex sciens, & patiẽs pondera, & mensuras illicitas, & non puniens, tenetur, & punitur: quia de suo emendabit, & etiam vtens illis punitur pœna falsi, & reddit, quod extorsit. l. fin. C. de susc. 45 præpos. & arca. lib. x. † Et est tamen aduertẽdum, quòd ille, qui grauatur in mensura, vel extimatione perperam facta, potest, & debet infra annũ de hoc conqueri. vt C. de censibus, & l. qui grauatos, li. ii. post annum verò conqueri non potest, exceptis minoribus, & absentibus, secundum Bald. in consil. 46 387. incipit ille qui grauatur 3. lib. † Et ad quid agere potest deceptus ex falsis ponderibus, vel mensuris? Dicas, quod si vult agere crimine extraordinario, cuius pœna est extraordinaria, vt in l. annonam de extraor. cri. potest. Sed de iure regni aliter cauetur, quo ad pœnam, nam Imperator Fed. statuit in const. incip. Ad legitimam ponderã, quòd quicunque falsitatem, seu fraudem commiserit in mensuris, & ponderibus, & pannos tirauerit: debet per sententiam puniri pœna vnius libræ auri, quam si non poterit soluere debet fustigari per totam ciuitatem, & appendi in collo illud pondus falsificatum, vel mensura, & si secunda vice similem fraudem vel falsitatem commiserit, amputabitur ei manus, & si tertio reiteranerit suspendatur, & mortis periculum subeat. Si verò voluerit agere ciuiliter: & tunc

agi-

agitur ad interesse, ff. de act. emp. l. rem. aut vult contra secum contrahentem agere, & tunc aut est venditor, qui deceptus est, & tunc aut vendebat res in genere, aut in quãtitate, in specie (puta vendebat fundum, tamen volebat scire, quot iugera contineret, quot ardenta, in falso mensuraſti, quia dixisti, quòd non erant ibi, nisi x. cùm essent xx. iugera) & tunc potest peti interesse, in quo deceptus, vt l. nihil. §. per contrarium, ff. de actio. emp. aut in genere vel quantitate vendebat (vt puta decem modios bladi, vel decem amphoras vini) & tunc aut vẽdebat in genere generalissimo (vt vendo tibi decem lagenas vini) nec agebam, quòd tu haberes totũ vinum, pro x. lagenis mensuraſti, & sunt xv. tunc repetam, quod plus habuisti. sic intelligitur d. §. de eo, aut tibi vendebã in genere speciali, ita tamen q̃ totam rem volui quod haberes (vt vẽdidi tibi dolium, & quamlibet lagenam pro x. tamen ibi erant xxx. & dicis, quòd non sunt, nisi xx. & mensuraſti pro xx.) & tunc non repetam, quòd est vltra xx. de x. lagenis preciũ petã, vt l. j. §. si duobus, & §. 2. ff. si men. fal. mo. di. aut emptor deceptus est: & est dicendum idem, & prosequere ad longum, vt per do. Ioan. Rogn. in suo paruulo opusculo de mẽ
47 suris, in 8. q. † Item, committitur fraus in quantitate rei, per mercatores, qui mensurant pannos, quos vendunt, & tirant ipsos pannos, quia non debent tirare, sed debent vendere eos in tabula plana, cum cãna, absque tiractione, vt dicit text. in const. Mercatores. & ibi no. Affl. 3. not. & quid de pannis lini, vide Bald. in l. leges, C. de leg. vide Beneu. Strac in tract. de merc. 2. parte, nu. 8.

48 † Item (vt redeamus ad propositum nostrum) committitur fraus in qualitate, vendendo merces, & occultando defectus, & vitia rerum, ostendendo apparentias, quæ non sunt in eis, vt inquit Affl. in constitut. Magistros: nam venditor tenetur specialiter certiorare emptorem, de qualitatib. rei venditæ, propter quas emptor esset minoris empturus, l. quæro in verbo specialiter, ff. de action. emp. & vbicunq; venditor scienter non certioraſſet emptorem de qualitate rei, propter quam esset vendita minoris, emptori ignoranti tenetur ad omne interesse, l. 1. §. 1. & l. Iulianus, post princ. & l. quæro, ff. de act. empt. & si venditor ignorauit, tenetur quanti minoris emptor fuisset empturus, si sciuisset, l. quoties de seruit. l. Labeo, ff. de contr. empt. & plenè per Alex
49 and. in consil. 95. in 5. lib. † Item magna est fraus eorum, qui vadunt per plateam, & imponunt precio rebus plus debito, vt alij sic emerent in alterius detrimento: nam puniuntur crimine stellionatus, vt dicit Bar. per illum text. in l. 3. §. item si quis imposituram,
50 ff. de crim. stell. † Et qua pœna puniantur aromatarij, facientes eam fraudem, de qua per do. Auctorem? & in hoc proditæ sunt duæ const. in regno, altera incipit. In terra qualibet, & altera. Quia nunquam quibus cauetur pœnã publicationis omnium bonorum mobilium, & si proxoneticus consenserit, punitur vt ibi, & vide Ang. in l. ex
51 facto, ff. de negoc. gest. † Item committitur fraus per eum, qui vt emat merces viliùs, quas quis tenet venales, & vt non reperiatur alius emptor præter ipsum; diffamando vadit, quod dominus illarum mercium est ipsius debitor, & quod dictæ merces sunt eidem obligatæ, vel quod sunt litigiosæ, vel aliter, propter quod emptores abstrahuntur à proposito, emendi dictas merces: nam tenetur actione iniuriarum, & ad interesse, arg. text. in Litem apud Labionem, §. si quis non debitorem, ff. de iniur. cũ. §. præcedẽti, & no. per Iaſ. in l. dedi. §. quanquam ff. de cond. cau. da. cau. non secuta, cum similibus, de quo vide glo. in l. si duo, §. alij. in vlt. glo. ff. vti poſſ. & Bal. in consil. 149. inci. quidam mercator, in 3. lib. † Item committitur fraus per eum, qui surripuit signum de
52 ſacco frumenti, vt non posſit sciri pondus ipsius, & vt non posſit percipi, quantũ plus debito acceperit quis, de molitura, & tenetur pœna falsi, secundum Marſ. in l. qui in rationibus, ff. ad l. corn. de sicar.

53 † Item committitur fraus per illos mercatores, qui vendũt pannos, & vt pluris precij vendant, asserunt dolosè, pannos esse Venetianos, seu Norcinos, & non sunt: nam isto casu tenetur venditor emptori præstare, quanti pluris pannos emisset, si ita essent, & nihilominus punitur, tanquam vendens vnum pro alio, prout de primo est tex. in l. Iulianus, §. venditor, & de secundo est text. in l. si quis in pignore, ff. de pig. act. & hæc sufficiant ad materiam fraudis. Per. F. V. I. D.

54 † Vigesimo primò potest Iudex Eccleſia-

ſticus excommunicare teſtes laicos, nolentes deponere in curia ſeculari, quia tacere veritatem, eſt peccatum, & poteſt facere proclama, ſub pœna excõmunicationis, vt quicunque ſcit veritatem ſuper tali negocio, compareat in iudicio ad deponendum, ita tenet Abb. in c. ad noſtram, el. 2. colum. 1. de iureiurando.

ADDITIO. Adde quòd text. ille, c. ad noſtram, extra de iureiu. el. 2. eſt ſatis notabilis ad practicam hodiernam, quam in aliquibus partibus (& præcisè Salerni) vidi ſeruari, quòd per viam excommunicatiõis etiam in criminalibus, poſſunt moneri omnes ſcientes veritatem de aliquo delicto, vt eam deponere habeant, nam tenẽtur teſtes eam reuelare coram iudice eccleſiaſtico, licet alias ſatis impugnaſſem. Pet. Foll.

55 † Vigeſimoſecundò, poteſt Iudex eccleſiaſticus, quãdo coram ſe eſt deductum aliquod incidens ſpirituale, inhibere iudici ſeculari, quod in cauſa principali non procedat, durante dicto incidenti. Verùm in hac inhibitione debet adhibere cauſæ cognitionem, & citare partem aduerſam: ita tenet Alexand. in l. 4. §. condemnatum, colum. 4. ff. de re iud. & Abb. in c. tuam, in vlt. no. de ordine cognitionum, & ibidem Abb. in 4. col. verſ. quæro nunquid, &c.

56 † Vigeſimotertiò, Iudex eccleſiaſticus poteſt compellere laicum litigantem in foro ſuo, ad obſeruantiam iuris canonici. Ita tenet Card. per illum text. in cle. 1. in 8. not. de pœn. & remiſſ. per hoc eſt text. in c. licet de iureiur. lib. 6. & in c. decernimus de ſen. excom. lib. 6. & in c. cùm quidam de excep.

57 † Vigeſimoquartò, cognoſcit iudex eccleſiaſticus hodie in regno de cauſa ſuſpicionis iudicis ſecularis: nam quando Iudex allegatur ſuſpectus, non auditur allegans, niſi proponat, & probet iuſtas cauſas ſuſpicionis, coram dioceſano illius loci, vbi cauſa vertitur, & ſic iudex eccleſiaſticus cognoſcet, an ſit ſuſpectus, vel non: ita de hoc eſt regia pragmatica, quæ incipit. Item, ſi cõtingat, &c. ibi poſita in fi. cl. ar. tituum magnæ curiæ Vicariæ, & ita hodie ſeruatur.

ADDITIO. Adde dictis hic per do. Auctorem, ad regiam pragmaticam allegata per eum, non dicit tamen ex cauſam ſuſpicionis iudicis ordinarij, proponendam fore coram dioceſano, ad quem proponi debere coram Logotheta regni, vel prothonotario. licet in fine ſubdat, quòd in aliquibus partibus Regni proponitur coram dioceſano loci, quare puto, quòd coram iuſticiarijs regionum debent ſimpliciter cauſæ ſuſpicionum proponi, & ita tempore meo vidi emanatam eſſe regiam prouiſionem iuſticiario, & præſidi huius prouinciæ principatus ciuitate, quæ hodie ibi eſt regiſtrata, & legi, & vidi. Pet. Foll.

58 † Vigeſimoquintò, poteſt iudex eccleſiaſticus ſequeſtrare corpus mortuum alicuius vſurarij, & facere, quod non ſepeliatur, donec eius hæres caueat de vſuris reſtituendis, ita tenet Ang. in auth. vt defun. ſeu fun. &c. in princip.

59 SVCCESSIVE † ſequitur videre de iudice ſeculari, circa quæ poteſt ſe impedire contra clericos, quia contra laicos non eſt dubium: vnde decidamus hic aliquos caſus dubitales, pro vtilitate huius diſtinctionis. Primò igitur, iudex laicus impedit ſe contra clericos, per viam reconuentionis, quia ſi clericus agit contra laicum, in foro ſeculari, poteſt ibidem reconueniri, ſecundum magis communem opinionem, quam tenui ſuprà in ſexta diſtinctione in quinta quæſtione tertiæ partis.

ADDITIO. Gloſſ. in ca. clericum nullum, videtur tenere contrarium, ſed pro opinione domini Auctoris, benè facit gloſſ. in c. at ſi clerici de iud. & ſequuntur Inno. in c. 2. de for. compet. & Hoſtien. in ſumma eo. titu. §. quibus, verſ. licet, ix. col. & Ioan. Andr. in alle. c. at ſi clerici, dicens ita de conſuetudine ſeruari, & eſt communis opinio, quam limita, niſi clericus in fraudem conueniſſet laicum coram ſeculari, vt ibi reconueniatur, nam tali fraude detecta, non reconueniretur ibi, ſecundum Ang. in l. 2. §. ſed ſi agat. ff. de iud. de quo per Afflict. deciſ. 173. Secundò limita, niſi laicus in fraudẽ procuraſſet conueniri à clerico, ad hoc, vt ipſum potuiſſet ibi reconuenire, pro quo videtur bonus text. in c. relatum, iuncta gl. in verſ. ſeculari. de iur. patr. & tenet Anto. de Butr. in cap. eccleſia S. Mariæ, de conſtit. Tertiò limita, niſi clericus conueniret laicum ſuper actione famoſa, vel pro iniuria ſibi facta, ſecundum Bald. & Sal. in authent. conſequenter de iud. Quartò limita, niſi reconuentio tangeret cauſam ſpiritualem,

vel

vel illi annexam, tunc enim nullo modo fieri poſſet coram laico, ſecundum Inn. & communiter docto. in c. j de mu. pet. & Bal. & Sal. in d. authen. & conſequẽter. Quintò, limita, niſi reconuentio eſſet de crimine, quia ſiue veniret imponenda pœna pecuniaria, ſiue infamiæ, ſiue agatur de crimine criminaliter, ſiue ciuiliter, non poteſt clericus reconueniri coram laico, ſecundũ Sicul. in c. at ſi clerici extra de iud. & ibi Ioan. Andr. in c. j. de mut. pet. & Bal. in c. j. de contr. apud part. term. Sextò limita, niſi ageretur de diſtringendo perſonam clerici virtute reconuentionis, quia illa ſemper eſt interdicenda iudici ſeculari, licet ei permittatur cognitio cauſæ recõuentionalis, ſecundum Arch. in c. vnico, de cler. cõiung. li. 6. & adde, q̃ clericus recõuentus, ſi grauetur, appellabit ad ſuperiorem iudicis ſeculares, ſecundum Arch. in c. non ita 2. q 5. & Imol. in c. ſignificantibus, de off. del. Pet. Fol.

60 † Secundò, Iudex laicus cõdemnat clericum in expenſis, quando litigauit coram eo, contra laicũ, & ſuccubuit, ſecũdum Im. in c at ſi clerici, & ibi etiam Fel. in 6. col. in
61 fin. de iud. † Tertiò, poteſt iudex laicus citare clericum coram ſe, ſi ſua putauerit intereſſe, & ſic in actu voluntario, & valet citatio ſecundum Bald. Paul. de Caſt. & Alex. in l. teſtamenta omnia, C. de teſt. & Ang. in l. 2. §. hæc ſtipulatio, ff. ſi plus quã per l. Fal.
62 † Quartò, quando eſſet factum ſequeſtrum, ſeu depoſitũ penes clericum per iudicẽ ſecularem, poteſt idem iudex præcipere clerico, quòd reſtituat, ſecundum Bal. in l. ſi fideiuſſor. §. fin. ff. qui ſatiſd. cog. & Bald. in l. acceptam, col. 2. C. de vſur. & ſequitur Iaſ. in d.
63 §. ſi. per tex. in l. fin. §. pen. C. de bo. auto. iud. poſſ. † Quintò, intromittit ſe iudex laicus contra clericũ ſpoliantẽ laicum ſua poſſeſſione, in reſtituẽdo laicum ſpoliatũ in poſſeſſionem, per viam cuiuſdã defenſionis extraiudicialis, citando generaliter omnem, qui ſua putauerit intereſſe, & iſta eſt noua proui-
64 ſio inducta per capitula regni, videlicet, per c. Omnis prædatio, & c. Ad regale faſtigium, & c. Finis præcepti charitas, & c. de qua materia habetur in deciſ. 2. & deciſ. 34. conſ. Neap. Et dixi ſuprà in 7. diſt. iudicio-
rum, circa. fin. † Sextò, iudex laicus dat curatorem ad litem clerico minori litiganti coram ſe, vt eſt deciſ. Rotæ, 207. in antiquis. Nam ſemper talis curator datur per illum iudicem, coram quo lis vertitur, ſecundum Bald. in l. fin. C. de adm. tut. pro hoc tex in c. fi. de iud.

ADDITIO. Adde Oldr. in conſil. 59. &
65 Gem. in c. ſi annũ de iud. libr. 6. † Imò, quòd plus eſt, poteſt per iudicem laicum dari ſacerdos in tutorem ſecundum Ange. Aret. inſtit. de Attiff. tut. §. ſed hoc iure: alleg at auth. præsbyteri, C. de Epiſc. & cler. nam vt ait, Iudex ſecularis eſt Iudex competens cuiuſcunque etiam clerici petentis tutelam. vt 11. q. j. c. experientiæ, & c. ſi clericus, & c. cùm ſit, de fo. comp. adijcit etiã, quòd præſes, ſeu aliàs ſecularis Iudex poteſt præsbyterum dare in tutorem, quod videtur probari in l. neq; C. qui. da. tu. vel cu. poſſ. & gl. in auth. præsbyteros, C. de Epiſ. & cler. & generaliter, C. le. voluit, quod exorciſtæ, & alij clerici inferiores compelluntur per iudicem ſecularem ſuſcipere tutelam legitimã, quia dati ſunt à lege, ſed præsbyteri & alij in ſacris, volentes poſſunt eſſe tutores legitimi, non autem teſtamentarij, vel datiui, pro quo text. & gloſſ. in c. peruenit, 86. diſt. non tamen cogantur, vt in auth. præsbyteros, C. de Epiſ. & cl. ſed ad tutelã miſerabiliũ perſonarum omnes presbyteri, & monachi tenentur, vt 88. deciſ. c. j. & c. Epiſcopus gubernation em, & Spec. in tit. de tutor. §. generaliter, verſ. Item opponitur contra tutorem, & in verſ. illud autem dicit tamen ibi, quòd fortè non cogentur. Pet. Foll.

66 † Septimò, Iudex laicus poteſt compellere creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum à debitore. ita tenet Fel. in c. j. col. 7. in fin. de iureiur. iſtud tamen putarem, verùm antequam debitor incidat in periurium per non ſolutionem, putà, ante diem ſolutionis: quia poſtquam venit dies ſolutionis, & debitor in periurium incidit, non poteſt illud periuriũ per partem remitti, vnde illa coactio iudicis, nihil operaretur: ita tenet Bald. in authent. quod eis, C. de nup. & habetur in dec.
67 36. conſ. Neap. † Octauò, iudex laicus cognoſcit de cauſa ſpirituali incidenti inter Iudæos, vel infideles, quia ex quo ipſi ſunt extra eccleſiam, ideò eccleſia non impedit ſe de eis, ita tenent Alex. in l. Titia, colu. 3. ver. vel ſecundo, & c. ff. ſol. mat. & Pet. de Anc. in cap. ca. quæ in 5. quæſt. de regu. iur. lib. 6.

68 † Nonò, potest Iudex secularis cognoscere de nullitate absolutionis à iuramento, cõcessæ, per Iudicem ecclesiasticum, secundũ Fel. in c.j. col. 5. in fin. ver. posset etiam secularis, &c. de iureiur. Adleg. Petr. de Anch. in consil. 382. incip. retento ordine, &c. colu. 4.

69 † Decimò, potest Iudex laicus, vel eius familia capere clericum delinquentem, deprehensum in crimine vel rixa, non tamen, vt ipsum detineat, sed debet eum præsentare Iudici ecclesiastico, ita tenet Bald. in l. si qua per calumniam, colu. 2. in fin. vers. sed quæro, C. de Epis. & cler. De qua materia habetur plenè per Abb. Fel. & cõmuniter doct. in c. cùm non ab homine, de iud. & Bart. in l. si quis in seruitute, ff. de fur. & Ioann. de Ana in c. super eo. colu. 2. de cri. falsi. Quod procedit, quando clericus incedebat in habitu & tonsura, aliàs secus, quia non tenetur Iudex laicus ipsum dimittere ad iudicẽ ecclesiasticum, nisi prius constet sibi de clericatu, secundum Bald. in d. l. si qua per calum. vers. sed ponamus, &c. Verùm de isto incidenti, scilicet, super probatione clericatus, non potest cognoscere secularis, sed Episcopus cognoscet. tex. est in c. si iudex laicus. de sent. excomm. lib. 6. † Sic dicimus in

70 simili, quod percutiens clericum non incedentem in habitu, & tonsura, est excommunicatus, secundum Barto. in l. item apud Labeonem. 5. si quis virgines, ff. de iureiur. & Bald. in d. l. si qua per calumniam, colum. j. versic. deinde venio, &c. & habetur in c. 4. de sent. excom. Adde prædictis Bald. in d. l. si quis curialis. C. de Epis. & cleri. & Soc. in consil. 122. colu. pen. in princ. in j. volu. & Alexan. in cons. 8. in j. vol.

ADDITIO. Adde hoc in regno non procedere, quia clericatus probatio, fieri debet coram Iudice seculari, coram quo, petitur remissio, vt dictat ritus magnæ vicariæ, incip. Item seruat ipsa curia, quod nullus clericus. Petr. Fol.

71 † Vndecimò, Iudex laicus potest punire clericum prius delegatum per Episcopum: nam quando clericus delinquit taliter, quòd meretur mortem, debet processari per Episcopum, & postea degradatur, & deinde traditur curiæ seculari puniendus, vt not. Bart. in l. j ff. de pœnis, & est text. & ibi Abb. in c. nouimus, de verb. sign. & Abb. in c. cũ non ab homine, colu. 8. & seq. & in c. at si clerici de iud. in 5. de adulteriis, & vide plenè per Spe. in tit. de acc. 5. secundo loco, vbi tractat hanc materiã, videlicet, quãdo clericus deponitur, & quãdo suspenditur, & quando degradatur, & qualiter fiat degradatio. De quo etiã est text. in c. degradatio. & ibi per Gem. de pœnis lib. 6. & circa materiã degradationis hæc datur regula, q᷑ quando agitur de degradando Episcopum, requiruntur xij. Episcopi vnà cum Metropolitano. Si verò est degradandus sacerdos constitutus in sacris, requiruntur sex Episcopi, in degradatione verò diaconi, vel subdiaconi requiruntur tres Episcopi, in clericoverò in minoribus constituto sufficit solus Episcopus proprius. ita hæc omnia declarat, Abb. in c. non potest, & ibi etiam gloss. de re iud. & gloss. in c. j. in vers. canonibus, de hæret. lib. 6. & gloss. in d. c. degradatio. & habetur in summa 15. q. 7. & in c. felix, & c. si autem, eadem causa, & q. Fallit in crimine hæresis, in quo non requiritur numerus tot Episcoporum, sed solus Episcopus proprius potest degradare conuocatis Prælatis, Abbatibus, religiosis, & alijs literatis de sua diocesi. tex. est in c. j. de hæret. lib. 6. & Ioan. de

72 Ana. in c. pen. in j. no. de hæret. † Item dictus numerus Episcoporum, requiritur in verbali degradatione, sed in reali, & actuali non requiritur, secundum Fel. in d. c. non potest. colum. 4. in prin. & colum. pen. & ibi etiam Abb. Item, quando aliquis est degradatus verbaliter, adhuc retinet priuilegium clericale, quia nondum efficitur de foro seculari, secus, postquam est actualiter degradatus, secundum Ioan. de Ana. in c. ad abolendam, col. 6. in fin. de hæret. Postquam igitur est actualiter degradatus, traditur curiæ seculari puniendus. Verùm debet iudex ecclesiasticus rogare iudicem secularem, vt procedat contra eum, citra pœnam sanguinis,

74 vt est text. in d. c. nouimus, de verb. sig. † An autem clericus degradatus si de facto celebrat, conficiat corpus Christi, vide gloss. & Abb. in c. 2. de cler. excom. vbi tenent, quòd sic. idem tenet Ioan. de Ana. in d. c. ad abolendam, col. 6. in fin. & seq. de hær. Pro quibus autem criminibus posset clericus deponi, vel degradari, vide Fely. in c. at si clerici,

74 in prin. colum. pen. & fin. de iud. † Vnum tamen scias hic, quòd licet iudex laicus possit de mandato Episcopi capere clericum,

non

non tamen poteſt ipſum torquere, vel verberare, etiam de mandato Epiſcopi: alias incideret in excommunicationem: ita tenet Ioan.de Anan. in cap. ſuper eo. col.2.in fin.de crimin falſ.& Petr.de Anch. & Abb. in c. vniuerſitatis, colu.j. de ſent. excom.& Arch.& Gem. in ſum. 45. diſt. De materia autem degradationis, præter ſuprà dicta vide plenè per Firm. in ſuo tract.de Epiſcopo
75 in vlt.parte. † Duodecimò, Iudex ſecularis exerceat iuriſdictionem in clericum, ratione feudi, quod tenet clericus ab eo. in c. cæterùm, de iud.& c. ex tranſmiſſa,& c.verum, de ſo.comp.& in cap.j.§. item ſi clericus,& ibi Andr.de Iſern.in 2. colum.de cap.Corſa.& Soc.in conſil. 12.colum. 8.in princ. in j.volu.Item, quando eſt Auctor laudatus, per l.venditor,& ibi per doct. de iud. & Ab. in c.fin. de empt. & vend.

ADDITIO. Intellige ſanè hanc concluſionem ſecundum Inn. in c. verùm extrà de ſo.comp.vt procedat, quando ageretur de cauſa feudali, ciuili, ſecus, ſi ageretur contra clericum vaſallum ad amiſſionem feudi criminaliter, aut ciuiliter, propter crimen, quia tunc ſecundum eundem Innocentium. Sicu.& Ioann.Andr.in dict. c.verùm, remittenda eſt cognitio ad Prælatum ſuum, etiamſi feudum ſit paternum, dicit tamen Inn. quòd ſi per Prælatum ſuum de proditione, vel alio crimine, propter quod debeat feudum amittere, fuerit condemnatus, tunc dominus auferet feudũ pro velle ſuo, & ſi fuerit abſolutus, tunc vlteriùs non poterit dominus eit propter crimen auferre,& vltrà dicit, quòd cum quilibet dominus feudi ſit Iudex ordinarius, ſuas ſententias exequetur etiam laicus contra clericos vaſallos, nec incidit in excommunicationem, ſi eos reſiſtentes compellat, arg.ca. olim, de reſt.ſpo. ſed communiter docto.in hoc contradicunt, volentes, quòd dominus feudi prætextu huiuſmodi cognitionis in clericum vaſallum, nõ habet diſtrictionem perſonalem, & expreſsè tenet Ioan. And.& Sicul.in alle.c. verùm, & in c. vnico, de cle. coniug. libr.6.Pet.F.

76 † Decimotertiò, Iudex ſecularis poteſt punire clericum de aſſaſſinio, quia propter criminis enormitatem, ipſo iure, cenſetur degradatus in caſu iſto: ita tenet Iapus in cap. pro humani, de hom.lib.6.& Paris in tract. ſynd.in ver.inquiſitio, colum.7.in fin.Rob. Mar. Venuſ. I.V.D.

77 † ADDITIO. Vide ad hæc Ant.Cap.in dec.112.num.j.& deciſ. 155.num.26.† Item, vltra do. Auct.hic, aliquos caſus applicandos contra vtriores cæteris, quare illud ſcire non tedeat, quod clericus, cũ agitur pro poſſeſſorio retinendæ, poteſt coram Iudice ſeculari trahi, & conueniri etiam ab altero clerico, de quo latè per Ioann. Fab. inſt.de inter.§. retinendæ,& per Bart.in l.j.ff.de inter.& pro hoc videtur facere, cap. cauſam, quàm ſint ſi. le.ibi(non attendentes, quòd ad regem, & non ad eccleſiam pertinet de talibus poſſeſſionibus iudicare)propter quẽ Ant.in c.cũ dilectus de ord. cog. dicit quod ſi agatur ſuper poſſeſſorio beneficij, cauſa propterea non dicitur eſſe ſpiritualis, & idẽ tenet Nicol. Mil.in verbo beneficium, & expreſsè tenet Vinc.in c. fin. de iud. quòd de iure ſpirituali poteſt agi poſſeſſorio, coram iudice ſeculari, quòd etiam videtur ſentire gloſſ.in c. cùm dilectus de elect. in verſ. iuramento, dicens, quod quando agitur poſſeſſorio de iure ſpirituali, non agitur ſpiritualiter, & ideò non eſt tractanda, tanquam ſpiritualis. Idem volunt glo. in c. literas de iur.cal.& ſentit Innoc.& alle. cap.cùm dilectus. Arch.& Ioann. And.in c.frequens, de reſt.ſpol.lib.6. dicens, quod cauſa non eſt merè ſpiritualis cùm agitur de poſſeſſorio de re ſpirituali, de quo plenè per Guid. Pa. in dec.207.& 87. & Boer. dec.69.pri.lib. & Gramm.dec.88.& hoc paſſim in foro obti-
78 net. † Item, poteſt clericus coram ſeculari Iudice citari, & conueniri, vt Auctor laudatus pro euictione, & defenſione rei venditæ, nam ex perſona defenſoris venientis ad cauſam, non debet mutari forus.l.j. C.vbi in rem actio.& videtur caſus in l.venditor.de iud. & ita videtur tenere Bald. in d.l.j.& Ang.in l.non ſolùm,§. quòd vulgo. ff.de vſuc. & tenet Petr. de Anch. in regula iuris, ea, quæ 17.q.Bald.in auth.Clericus.C. de Epiſ.& cle.& idem habetur per do. Ant. Cap.in deciſ.197. num.7. ſed vide do. Tho. Gram.in dec.21. vbi refert contrarium ſeruari in ſacro Regio conſilio Neap. & contrarium in pluribus cauſis fuiſſe deciſum.

79 † Item ſi contigerit clericum ſuccedere laico, iam conuento coram iudice ſeculari, ſuper aliqua cauſa: nã talis inſtantia inchoata cum

ta cum laico defuncto, transit in clericum ei succedentem, secundum Imo. in l. si eum hominem. ff. de fideiuss. & Paul. Castr. in l. hæres absens, ff. de iud. & Lud. & Pau. Cast. in l. si constante. §. fin. sol. matr. licet contrarium tenuerint Bald. in l. j. C. si pen. app. mors, inter. & Ange. in l. tam ex contractib. ff. de iud. & Bald. in c. in præsentia extra de
80 pro. † Item, si clericus negociatur, tenetur ad gabellas in concernentibus negociationem, secundum Fed. de Sen. in consil. 3. incip. quæstio talis est, vlt. colu. per tex. gloss. in c. præsenti, de cens. pro quo facit, ca. 2. ne cleri. vel mon. & sequuntur Matth. Paul. Stef. Zab. & Imol. in d. clem. præsenti, & bene facit, c. recolentes de stat. mon. pro quo facit id, quod dicit Petr. de Anch. in consil. 104. incip. contra fratres, & de ijs hactenus. Petr. Foll. V. I. D.

Iudiciorum XII. Distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium: & aliud prorogatum.*

2 *Prorogatio, in iure multipliciter accipitur.*

3 *Prorogatio iurisdictionis, potest fieri de persona ad personam: de re ad rem: de tempore ad tempus: de loco ad locum.*

4 *Prorogatio iurisdictionis de loco ad locum, an requirat expressum consensum partium.*

5 *Prorogatio iurisdictionis, fit etiam de casu ad casum.*

6 *Prorogatio à tempore ad tempus, qualiter fiat.*

7 *Prorogatio de re ad rem qualiter fieri debeat.*

8 *Iurisdictio prorogata non extenditur, nisi in ipsas partes prorogantes.*

9 *Iurisdictio prorogata in aliquem iudicem, an mortuo illo Iudice, possit per successorem exerceri.*

10 *Iurisdictio iudicis habentis illam de iure speciali, prorogari non potest.*

11 *Prorogatio iurisdictionis, tacitè & expressè potest fieri.*

12 *Prorogatio iurisdictionis, inducitur per exceptionem dilatoriam oppositam, non autem per petitionem copiæ libelli: neq; per confessionem suam.*

13 *Prorogatio tacita, non potest fieri in causa criminali, nec etiam expressa.*

14 *Prorogatio de loco ad locum, tacitè fieri non potest, sed expressè sic.*

15 *Iurisdictio per contumaciam non prorogatur.*

16 *Iurisdictio per contumaciam non prorogatur.*

17 *Prorogatio per reconuentionem duplici modo inducitur.*

18 *Iurisdictio limitata ad certam speciem causarum, non potest prorogari.*

19 *Iudex prorogatus, non potest sententiam suam exequi.*

20 *Iurisdictio delegati, prorogari non potest.*

21 *Prorogatio, an & quãdo impediatur per errorem.*

22 *Prorogatio non potest fieri in causa appellationis, & quæ sit ratio.*

23 *Prorogari non potest iurisdictio à Deo concessa, prout est potestas excommunicandi vel absoluendi.*

24 *Clericus iurisdictionem alterius Episcopi, sine consensu sui Episcopi prorogare non potest.*

25 *Prorogari an possit iurisdictio alterius iudicis per laicos subditos Baronibus, sine consensu ipsorum Baronum.*

26 *Barones regni habent iurisdictionem à Rege reseruatam, cum priuilegio primarum & secundarum causarum: & ideò reuocant prorogationes factas, per eorum vasallos in alios iudices.*

1 DVODECIMA principalis distinctio iudiciorũ est. † Quia iudicium aliud ordinarium, & aliud prorogatũ. Iudicium ordinariũ est illud, quo agitatur coram iudice ordinario cõpetenti, vel delegato à superiore, inter certas personas: vel limitato in certo territorio, quando agitatur per subditos suæ iurisdictionis. Iudiciũ verò prorogatum, est illud, quod ventilatur inter partes coram iudice non suo, principaliter tamen adito, de consensu partium, de qua materia tractatur plenè in l. j. & 2. ff. de iud. & in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. & in c. significasti de for. compe. & in
2 c. P. & G. de offi. deleg. † Super hac materia est sciendum, quod iste terminus, prorogatio, accipitur in iure multipliciter. Quandoque enim refertur ad terminos & dilationes, & tunc prorogatio nihil aliud est, nisi dilationis labentis, nondum lapsæ extensio, secundum Bald. in lep. l. Aemilius, colu. 6. in princ. vers. not. quinto, & cæt. de min. Exemplum: datur dilatio alicui, & in medio, vel in fine ipsius dilationis, nondum elapsæ, prolongatur vlteriùs: & tunc dicitur

tur eadem dilatio cum prima. l. ſed ſi manente, ff. de preca. & Bald. in d. l. Aemilius, & Alex. in l. 4. in princ. ff. de dam. inf. vbi facit differentiam inter prorogationem, & reuocationem, & infert ad q. ſi finita dilatione fuerit dictum, quòd dilatio fuit prorogata, an valeat prorogatio, ſaltem ad vim nouæ dilationis, vide per eum. De qua materia habetur etiam in l. cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verbor. obligat. Quandoque iſte terminus, prorogatio, refertur ad compromiſſa, & eſt materia, de qua in l. diem proferre. ff. de arb. & iſta prorogatio poteſt fieri per arbitros, quando eſt eis data poteſtas per partes, & poteſt fieri etiã partibus abſentibus, vt d. l. diem proferre. in princ. Verùm debet poſtea prorogatio notificari partibus, & aliàs non aſtringit, ita tenet Alexan. in conſ. 34. colum. fin. in j. vol. & Bald. in l. j. C. de ſent. ex breui. recit. & Fel. in c. cùm olim, colum. 9. verſ. no. 3. & c. de re iud. † Quandoque iſte terminus, prorogatio, refertur ad iuriſdictionem, & iſta eſt materia noſtra, ſuper qua dic, quòd prorogatio iuriſdictionis fit quatuor modis, videlicet: quandoq; de perſona ad perſonã, quandoq; de re ad rẽ, quandoq; de tempore ad tempus, quandoq; de loco ad locum, vt not. gl. & Bart. in l. 2. §. ſed ſi Iudex. ff. de iu. & Bald. in l. j. verſ. 3. quæro. C. de iuriſd. om. iud. & per Bald. in l. ſi quis ex conſenſu. C. de Epiſ. au. Exemplum primæ prorogationis, ſcilicet, quãdo fit de perſona ad perſonam, ponitur in l. j. & 2. ff. de iud. & l. ſi conuenerit. ff. de iu. om. iud. vt quando Iudex habet limitatam iuriſdictionem in vna ciuitate, vel territorio: nam ſi alij de aliena iuriſdictione volunt conſentire, quòd cauſa eorũ iudicetur per illum Iudicem, cui non ſunt ſubditi, poſſunt hoc facere. & ſic illa iuriſdictio, quæ erat limitata inter illas perſonas illius territorij tantùm, modo per conſenſum partium extenditur ad alias perſonas ſibi non ſubditas, & iſta dicitur prorogatio. Exemplum de ſecunda prorogatione, ſcilicet, de re ad rem, putà, ſi vnus Iudex habet limitatã iuriſdictionem, vt non poſſit cognoſcere, niſi de cauſis à centum aureis infra, iuxta l. ſi idem cum eodem, & l. cùm quædam. §. quoties, ff. de iu. omn. iud. & in auth. de defen. ciu. §. & iudicare, poſſunt facere partes habentes cauſam maioris ſummæ, quòd ille Iudex cognoſcat de tali cauſa, & ſic extenditur iuriſdictio de ſummina minori, ad maiorẽ, & ſic de re ad rem, tex. eſt in l. de qua re, §. j. ff. de iud. & Bald. in d. l. ſi quis ex conſenſu, col. 3. C. de Epiſ. au. Exemplum de tertia prorogatione, ſcilicet, de tẽpore ad tempus, putà, Iudex habet limitatã iuriſdictionem finiendam certo tempore, putà, per annum (prout communiter ſolẽt creari officiales in regno) poſſunt facere partes, qd̃ vltra illud tempus Iudex cognoſcat & iudicet, & ſic extenditur iuriſdictio de vno tẽpore ad aliud, tex. eſt in l. 2. §. ſed ſi Iudex. ff. de iu. q̃ procedit in iudice delegato: ſed in ordinario nõ procedit prorogatio in tẽpus ſucceſſoris. Ita pulchrè declarat Bald. in d. l. ſi quis ex conſenſu. col. 3. verſ. ſecunda ſpecies, & c. & vide Bald. in titu. de pace Conſt. colum. 14 in princ. ſuper verſi. conſenſum, vbi tenet, quòd de conſenſu partiũ poſſunt prorogari tempora appellationis. Exemplum de quarta prorogatione, ſcilicet, de loco ad locum, de qua tenẽt doctor. quòd non poteſt fieri: & ſunt aliqui, prout eſt Bald. in d. l. j. ver. 3. quæro, & c. C. de iur. omn. iud. & in d. l. ſi quis ex conſenſu, colu. pen. & fin. referendo Iac. But. tamen Bar. in l. quæro. ff. de ſol. tenet contrarium. ſ. quòd valeat prorogatio, & hanc opi. tenet Alex. quem cõmuniter ſequuntur ibi Mod. in l. ſi. ff. de iu. om. iud. cũ limitatione tamen. ſ. dũmodò iudex illius territorij cõſentiat huic prorogationi. Exemplum poteſt poni dupliciter, ſecundum Bal. in d. l. ſi quis ex conſenſu. col. pen. verſ. quartã ſpeciem, & c. Primo modo, quando iudex ex forma ſtatuti, vel cõſuetudinis deberet ſedere pro tribunali in tali loco, putà, in palatio, nam poſſunt facere partes, qd̃ ſedeat in alio loco eiuſdẽ ciuitatis: putà, in platea, & valet talis prorogatio, ſine dubio, quia ſumus in loco eiuſdẽ iuriſdictionis. Secundo modo, poteſt poni exemplum extra locum iuriſdictionis: vt ſi partes conueniunt, quod iudex Peruſinus cognoſcat, & pronunciet in territorio Bonon. & iſta prorogatio eſt magis dubia, quã dicit Bal. vbi ſupra fieri non poſſe. Sed dic, quòd magis communis opin. eſt, quòd valeat, interueniente conſenſu iudicis illius loci, putà, Bononienſis, ſecundum Alex. in d. l. ſi. arguendo de loco ad tempus, iuxta l. vinum. ff. ſi. cer. pet. & hanc opi. tenet Abb. in

c. no-

c. nouit, col. 2. &c. excommunicatis, col. fin. de offi. l.

4 ADDITIO. † Vt vides præstantissime lector quatuor esse species prorogationis, vt scriptum reliquit Dom. Auctor, & illam inter alias connumerare visum fuit, quæ fit de loco ad locum: quam dupliciter intelligendam fore disseruit, sed quo ad secundũ exemplum (vt Iudex vnius territorij iudicet in territorio alterius iudicis) non aperit, si in tali prorogatione iurisdictionis, de loco ad locum requiratur expressus consensus partium litigantium, an sufficiat tacitus, & in hoc Angel. in l. quæro, ff. de sol. dicit, quòd requiritur expressus consensus, & ad hoc citat text. in c. statutum, §. in nullo, extra de reseri. in 6. & idem tenet Paul. Castr. in l. fin. ff. de iur. om. iu. & doct. in d. §. in nullo, & voluit Ang. in cons. 85. & idem firmat in d. §. in nullo. Phi. Franc. vbi refert ita tenere Rotam in decis. 380. quæ incipit, Item si Iudex, sed contrarium tenuerunt secundum Alex. in d. l. fin. ff. de iur. omn. iud. Arch. & Ioan. Andr. in cap. vt litigantes de offic. ord. in 6. & Imol. in dict. l. quæro, inquiunt enim prædicti, quòd sufficit tacitus consensus, sicut regulariter sufficit in prorogatione, l. & si susceperit in princ. ff. de iud. nec secundum eos obstat text. in d. §. in nullo, quia procedit in iurisdictione delegata, quæ est odiosa, & restringenda, vt not. in c. j. de offic. del. in 6. & cum hac opinione videtur transire Alex. in d. l. fi. Sed pro prima opin. potest allegari text. in l. fin. C. si à non comp. iur. vbi sententia est in ipso iure nulla: & tamen valeret, si sufficeret tacita prorogatio, & hanc ego tenerem, & vtcunque sit requiritur consensus illius Iudicis, in cuius territorio alter Iudex cognoscere voluerit, secundum gloss. in c. vt litigantes, de offi. ord. in 6. & ita tenuit Ioan. Andr. in nouella, sed secundum Alex. in d. l. fin. de iu. om. iud. contrarium tenuerunt Petr. & Cyn. in l. qui ex consensu. C. de Epis. aud. & in d. l. fin. & Arch. in d. c. vt litigantes, & Paul. Cast. in l. 3. & fin. ff. de cond. ob cau. volentes, quòd non requiratur consensus iudicis territorij, sed satis est, quod nõ prohibeat, sed ad concordandum opiniones dicit Alex. quòd aut Index territorij scit, & non contradicit, & procedit opin. Cyn. quia videtur consentire, ex quo prohibere potuerat, & non prohibet, aut ignorat: & tunc procedat prima opinio, sed si iurisdictio competeret de iure speciali, etiam accidente consensu partium, & Iudicis, nõ posset prorogari, secundum Rom. in sing. 49.

5 † Adde etiam quintã reperiri speciem prorogationis, quæ fit de casu ad casum, exemplum, si aliquis est Iudex, cui sub conditione est tributa potestas, & iurisdictio, puta appellaui ab interlocutoria Iudicis ad superiorem: quo casu ipse superior non potest cognoscere de negocio principali, nisi pronunciet prius bene appellatum ab interlocutoria, sed si pronunciaret malè appellatum à grauamine, tunc totum negocium principale reuertitur ad primum iudicem, c. vt debitus honor, extra de appel. nunquid ergo pendente discussione articuli appellationis, poterit ipse superior de consensu partium cognoscere, de negocio principali, & tunc licet quidam simpliciter concludant, quod non, eò quia pendente conditione non habet iurisdictionem in habitu, nec in actu, concludendum tamen est: quòd aut ille superior, ad quem fuit appellatum, est talis, qui poterat adiri per viam querelæ, vt Papa, vel Princeps secularis, & tunc ille superior poterit de consensu partium, de negocio principali cognoscere, ca. ordi. §. j. (ibi partium voluntate) extra de app. libr. 6. imò plus dicit. do. Pano. in ca. vt debitus honor, extra. de appel. quod hoc casu sufficeret consensus solus appellati, si aut. esset talis superior, qui non poterat adiri per viã, querelæ, tunc omisso articulo appellationis nõ posset cognoscere de negocio principali, & ita inspecificè, concludit do. Iac. de S. Geor.

6 in l. 2. §. si Iudex, ff. de iud. num. 8. & 9. † Et quatenus Auctor concludit posse fieri prorogationem de tempore ad tempus, & exemplum dat in eo iudice, cuius iurisdictio anno durat, dicas procedere dicta ipsius, & exemplum datum, quando iurisdictio per lapsum anni non finiebatur ipso iure, alias si finiretur elapso anno, totaliter, & ipso iure: & tunc non poterit eius iurisdictio prorogari, quia fieret iniuria successori, hæc sunt de mente Bald. in l. si quis ex consensu. C. de Epis. aud. sequitur Paul. de Cast. in d. l. 2. §. si Iudex, ff. de iud. vt refert Iac. de S. Georg. ibidem, & sic non posset prorogari iurisdictio, magistri nundinarum cum elapsis.

pſis nundinis totaliter eius iuriſdictio finit. † Et quo ad prorogationē de re ad rē: adde quòd eſt neceſſe, quòd iudex, cuius iuriſdictio prorogatur de re ad rem, facit eius iuriſdictionem eſſe prorogatam, vt prorogatio teneat, alias nulla erit, vt notabiliter dicit Iac. de S. Geor. in l. 2. §. conuenire, in fin. ff. de iud. † Illud tamen ſcire neceſſe eſt, quòd iudex, cuius iuriſdictio eſt prorogata, habet ſolum iuriſdictionem inter ipſas partes prorogantes, non autē contra alias perſonas. ex hoc infertur ſecundum Ang. & Paul. Caſtr. quòd non poterit cogere teſtes alienæ iuriſdictionis, ad ferendū teſtimonium: & minimè poteſt cogere patrem illius, qui prorogauit ſuam iuriſdictionē, ad præſtandum conſenſum filio, iuxta l. cū non ſolum, §. neceſſitate. C. de bonis, quæ lib. & firmat Iac. de S. Georg. in l. 1. ff. de iud. num. 3. & ſic minimè poteſt per illum iudicem cogi auctor laudatus, ad defendendum emptorem in illo iudicio. † Sed finge quòd iuriſdictio ordinaria iudicis, in quē facta eſt prorogatio, ſit finita, quia mortuus eſſet, vel eius officium eſt finitum: an ſucceſſor in illo officio poſſit determinare cauſam inter partes, quæ prorogauerūt iuriſdictionē illius iudicis? Spec. in tit. de cōp. iud. adi. §. 1. verſ. quid ſi duo Piſani, diſtinguit, quòd aut prorogatio facta eſt habito reſpectu ad perſonam ipſius iudicis, & tunc ſucceſſor non poterit determinare: aut habito reſpectu ad iuriſdictionem, ſeu dignitatem, & tunc ſecus, ſed Pau. Caſt. in l. 1. ff. de iud. dicit, quòd neſcit videre quomodo potuerit fieri prorogatio, habito reſpectu ad perſonam, quia perſona eſt de ſe priuata, & conſenſus priuatorum non tribuit iuriſdictionem, l. priuatorum, C. de iur. om. iud. & ſic ſemper partes videntur habuiſſe reſpectum ad iuriſdictionem, quæ nō mutatur, imò eſt eadem cum perſona ſucceſſorum, c. innotuit, extra de electio. & ita pertranſit Iac. de S. Geor. in d. l. 1. num. 10. ego autem puto dictum Specu. licet non poſſit verificari in prorogatione tacita, poteſt tamen verificari in prorogatione expreſſa, vt quia expreſsè partes prorogant iuriſdictionem alicuius iudicis, habētes reſpectum ad eius perſonā, vt quia dixerūt ſe confiſos de prudentia, ſcientia, & legalitate talis iudicis, idcirco prorogant eius iuriſdictionem, & ita puto poſſe procedere dictum Specul. Pet. Foll. V. I. D.

† Quam opinionem limita procedere in iudice habente iuriſdictionem de iure communi, quia talis iuriſdictio poteſt prorogari de conſenſu partium extra territorium, vt ſuprà: ſecus, in iudice habēte iuriſdictionē de iure ſpeciali, prout eſt Legatus, quia extra territorium nō poteſt cognoſcere ex prorogatione partium, etſi iudex illius territorij cōſentiret: ita in terminis tenet Ab. in d. c. excommunicatis, col. fin. de offi. leg.

† Scias tamen pro complemento huius materiæ, quòd prorogatio iuriſdictionis poteſt fieri expreſsè & tacitè. Expreſsè fit, quādo partes per eorum expreſſum cōſenſum conſentiunt in iudicem nō ſuum, & iſta eſt materia, d. l. 1. & 2. ff. de iu. & d. l. ſi conuenerit, ff. de iur. om. iud. & c. ſignificaſti, de ſo. comp. Tacitè verò fit prorogatio, quando quis patitur ſe conueniri coram iudice incompetenti, & non declinat eius forum, & in hoc eſt varietas doctorum in d. l. ſi conuenerit, quia glo. ibi dicit, quòd requiritur litis conteſtatio ad hoc, vt inducatur conſenſus, ſed veritas eſt illa, quā tenet ibi Bar. ſcilicet, quòd ſi quidem cōuentus opponit aliquam exceptionem dilatoriam ante litis conteſtationem, quia tunc per talem exceptionem videtur prouocare iudicem, vt ſuper ea pronunciet, ac cenſetur eo ipſo in iudicem conſentire, nec expectatur litis cōteſtatio, Si verò non opponit exceptionem aliquam, tunc requiritur litis conteſtatio, & ita procedat gl. ibi. Non tamen cenſetur in iudicem conſentire, ſi quis petit copiam libelli, vel dat ſatisdationem de iudicio ſiſti, ſecundum Bar. in d. l. ſi conuenerit per l. non videtur, lat. 2. ff. de iud.

ADDITIO. Habes amātiſſime lector, per exceptionem dilatoriam oppoſitam ante litem conteſtatam conſentiri in iudicē, adeò, vt amplius nō poſſit declinari eius iuriſdictio. per doct. Barto. in l. ſi conuenerit, ff. de iuriſd. om. iud. hunc paſſum latè tangit Iaſ. in d. l. ſi conuenerit, vbi dicit, quòd hanc opinionem Bar. ſequitur Alex. in d. l. dicēs, quòd opinio Bar. poteſt rectè defenſari per tex. in l. cùm Papinianus, in fi. C. de ſent. & idem tenet Bar. in l. non videtur, la. 2. ff. de iud. & in l. elegantet, §. ſi quis poſt, ff. de cond. ind. & Bald. in l. fin. C. de iud. &

in l. exceptionem, post gl. C. de excep. Iano. Card. & Abb. in c. inter monasterium, de re iud. sed contrariam opinionem dicit tenere Fulg. ibidem, & hanc secundam opinionem Fulg. sequitur Cyn. in l. fin. C. de spon sa, & Cyn. post Iac. de Are. in l. 2. 2. q. & ibi etiam Bald. ff. si quis in ius voc. non ierit, & Imol. in l. quidam consulebat, ff. de re iud. sed ipse Ias. sequitur opinionem Ba. quam dupliciter limitat: & opinionem Fulg. tenet expressè, consulendo Pet. Phil. Cor. in
* consi. 209. in ij. lib. nu. 22. vbi dicit, quòd est communis opinio, & verior, de quo etiam per Bald. in consil, 475. in 4. lib. tu tamen omninò pro veritate huius passus non omittas videre Fely. in c. inter monasterium, nu. 4. cum pluribus sequentib. extra de re. iud. vbi tenet opin. Bart. quam limitat & declarat vndecim modis. P. Foll. V. I. D.

12 † Et ex prædictis verificatur illa iuris regula, quæ habet, quòd exceptio declinatoria fori, debet esse prima exceptio, quæ opponitur ante alias dilatorias: quia si opponitur alia prius, per eius oppositionem inducitur consensus in iudicem, & non possunt postea opponi declinatoriæ, tex. est in l. sed & si susceperit, in prin. ff. de iud. & in l. fin. C. de excep. & Abb. & doct. in c. inter monasterium de re iud. sicut dicimus etiã de recusatione iudicis ex causa suspicionis, quia debet esse prima exceptio, quæ opponitur, vt tenent Bart. Alex. Ioan. de Imol. in l. quidã consulebant, ff. de re iud. & Lanfr. in c. quoniam contra, in vers. recusationes.
13 in princ. de probat. † An autem per solam confessionem factam coram iudice incompetenti, inducatur prorogatio iurisdictionis, vide Soc. tenentem, quòd non, in cons.
14 108. col. fin. 3. vol. † Limita illud, quod dicitur de tacita prorogatione, non procedere in causa criminali, quia in ea non prorogatur iurisdictio per oppositionem exceptionis. ita tenet Ias. in d. l. si conuenerit, col. 8. circa fin. alleg. Bar. in l. licet, colu. 2. C. de procur. Et hoc est regulare, quòd in causa criminali non potest prorogari iurisdictio, etiam expressè, in præiudicium iudicis competentis, secundum Bald. in l. si quis ex consensu, col. 2. in fin. C. de Epis. aud. & Fely. in c. P. & G. col. 4. de off. deleg. & vide Soc. in d. cons. 108. in fin. in 4. volum. vbi dicit, quòd quando iudex inquirit ex officio, non potest eius iurisdictio prorogari.

15 † Secundò, limita nõ procedere in prorogatione, quæ fit de loco ad locũ, quia illa non potest fieri tacitè, sed requiritur expressus cõsensus prorogantiũ. Ita tenet Frã. de Are. in c. 1. col. pe. vers. illud etiã scias, & c. de iu. allegat tex. in c. statutũ, §. in nullo, de rese.
16 lib. 6. † Tertiò limita nõ procedere in contumace, quia per contumaciã nunquã prorogatur iurisdictio, vnde in hoc casu nõ æquiparatur præsens, & absens, per contumaciam: ita tenet Bar. in l. 2. in j. lec. col. 2. & ibi etiam Alex. in 2. col. ff. si quis in ius voc. nõ ier. per tex. & ibi. Bal. in d. l. si quis ex cõsen-
17 su, & Iud. Rom. in cõs. 48. † Inducitur etiã tacita prorogatio per reconuentionẽ, quòd potest intelligi duplici modo. s. ex parte reconuenientis, & ex parte recõuenti. De primo est exẽplũ: vt si tu conuenis me corã iudice incõpetenti, ego, qui sum reus, possem declinare eius iurisdictionem, si vellẽ, si tamen nõ declino, sed statim recõuenio te coram eodẽ iudice, ex hoc ipso videor in iudicem cõsentire, & sic non possum declinare ipsum vlteriùs in prima causa cõuentionis. Ita habetur per Matt. in dec. 27. cõs. Neap. de secundo est exemplũ, vt si tu es clericus, vel alius non subditus, & cõuenis me corã iudice meo seculari, possum te corã eodem reconuenire, per quã reconuentionẽ tu reconuentus prorogas iurisdictionem illius iudicis ex necessitate iuris, ita tenet Bald. in auth. & cõsequenter col. 2. in prin. ibi. nam recõuentio, & c. C. de sent. & Spec. in tit. de comp. iud. adi. in prin. vers. 9. probatũ est etiam per l. si idem cũ eo. §. quod si mutuæ, ff. de iurisd. om. iud. & dixi plenè suprà in 7.
18 dist. prin. † Limita hanc materiã prorogationis procedere, quando prorogatur talis iurisdictio, qualem habet ille iudex prorogatus in suos subditos, quia tunc valet prorogatio, vt supra dixi. Secus est, quando illã iurisdictionem non haberet. Exemplum, si est aliquis iudex maleficiorum deputatus, ad cognoscendum solum de causis criminalibus, modo duo forenses vellẽt coram eo litigare in causa ciuili, certè non valet prorogatio, quia talem iurisdictionem causarum ciuilium non habet iudex ille, in suos subditos, & illud quod non est, prorogari non potest: ita per plura tenet Ias. in l. si per errorem, col. 1. ff. de iurisd. om. iud.

Pro

Pro hoc est tex. in l. solemus, §. latrunculator, ff. de iud. Idem ecõtrà, quando esset iudex causarum ciuilium, & prorogatio fieret de causa criminali, quia non valet, secundum Bald. in l. j. col. fin. C. de iur. omn. iud. idem dicimus in omnib. similib. iudicibus, habentibus iurisdictionẽ limitatam, ad certam speciem causarum, vt non possit fieri prorogatio ad aliam speciem, vt tradit plenè Ias. in d. l. si per errorem, col. j. vbi multos allegat, vt habetur per Abb. in c. P. & G. de off. del. adde Bald. in l. testamenta,
19 C. de test. † Secundò limita, hanc materiam non procedere, quo ad executionem sententiæ, quia licet iudex prorogatus possit procedere, & sententiare, non tamen potest suam sententiam exequi, sed executio debet fieri per ordinarium cõpetentem, tex. est in l. Episcopale. C. de Episc. aud. per quem tex. ita dixit Alexand. in l. cùm quædam in pen. not. & ibi etiam Ias. in 4. not. ff. de iur.
20 om. iud. † Tertiò limita, non procedere in iudice delegato, quia eius iurisdictio prorogari nõ potest, tex. est in d. c. P. & G. de of. deleg. quòd quomodo, & quando procedat, vide omninò ibi Abb. & docto. Sed de tempore ad tempus potest prorogari iurisdictio delegati, c. de causis, & ibi Fely. in j. no. de offic. deleg.

ADDITIO. Concludendum est, quòd iurisdictio delegati prorogari potest, de tẽpore ad tempus. l. 2. §. si iudex, ff. de iud. Itẽ, potest prorogari de re, ad rem, l. de qua re, §. j. ff. eo. tit. Item potest prorogari de loco ad locum, c. statutum. §. in nullo, extra de resc. in 6. sed de persona ad personam, non potest fieri prorogatio, c. P. & G. de offi. dele. & quæ sit ratio, vide plenè per Iac. de S. Geor. in l. j. ff. de iud. nu. 24. vbi dicit, quòd nec iure canonico, nec iure ciuili potest prorogari iurisdictio delegati de persona ad personam. Petr. Foll.
21 † Quartò limita, non procedere, quando interuenerit error in progatione, quia error impedit eam fieri, l. si per errorem, & ibi Bart, & doct. ff. de iur. om. iud. Quod tamen restringe procedere in eo iudice, qui erat penitus incompetens de iure communi. secus, si erat competens de iure communi, & tamen poterat aliquo priuilegio exemptionis declinari, quia si fuit prorogatus etiam per errorẽ, valet prorogatio. ita tenet Bar. in rep. l. ex quacunq; col. 4. ff. si quis in ius voc. non ier. pro hoc est gloss. in l. 2. §. reversi. consensus, ff. de iud. vbi ponit exemplum de scholari, & tenet Ias. in d. le. si per
22 errorem, col. 3. † Quintò, limita non procedere in causa appellationis: quia in ea non habet locum prorogatio, quia appellatiò debet fieri gradatim, vnde non potest fieri ad iudicem incompetentem, de consensu partium, ita tenet Bald. in tit. de pace Constantiæ, in 13. colum. in fin. super vers. secũdum mores leges, & c. & sequitur Fel. in d. c. P. & G. colum. 4. de offi. del. vers. item nota, & Spe. in tit. de appe. §. nunc tractemus, vers. quid si de facto, & Alex. in l. 2. print.
23 in add. ad Bar. ff. de iud. † Sextò limita, non procedere, quo ad iurisdictionem concessam à Deo, prout est excommunicare, vel absoluere: quia talis iurisdictio prorogari non potest, secundum Bal. in d. l. si quis ex consensu in §. verbis, C. de Episc. aud. & Alex. in d. l. 2. ff. de iud. in addi. quæ incipit,
24 sed vtrùm in fi. † An autem clericus possit prorogare iurisdictionem alterius Episcopi, sine cõsensu sui Episcopi? Dic quod nõ, sed requiritur consensus proprij Episcopi, tex. est in c. significasti, & ibi Abb. & doct. de for. comp. quod intelligitur, quãdo vellet, expresè prorogare, sed cõtrahendo vel delinquendo, potest iurisdictionẽ alterius prorogare absque consensu proprij Episcopi, per c. Romana, §. contrah. de for. cõp. lib 6. ita tenet Alex. in add. ad Bart. in l. j. ff. de iud. in add. quæ incip. adde. & c. & prædictis, adde Spec. in tit. de comp. iud. adi. in
25 prin. col. 9. vers. in clericis. † Vltimò quæritur generaliter, quid de laicis subditi dominis suis temporalibus, putà, Regi, vel Baroni, an possit prorogare iurisdictionem alterius iudicis, sine consensu sui domini, & si prorogant, an possit dominus reuocare eos, ne litigent coram alio iudice? istam quæstionem tangit Barto. in l. j. §. & post operis in fin. & ibi communiter docto. ff. de ope. no. nun. & gl. & doct. in c. Imperialem, §. præterea si inter duos, de prohib. feu. alie. per Fed. & Abb. in c. cæterũ de iud. & Bald. in l. decernimus, C. de sac. san. eccle. & in l. si quis in conscribendo, in 4. not. C. de Episc. & cler. Bald. in c. j. colu. 2. in fin. de inuest. mari. fac. & breuiter ista est magis cõmunis cõclusio. Nam quidam sunt vasalli

ſubditi dominis ratione feudi, quod tenẽt ab eis, & iſti nullo modo poſſunt prorogare iuriſdictionem alterius iudicis ſine conſenſu dominorum ſuorum, & ſi de facto prorogarent, poſſent domini reuocare prorogationem, & impedire eos litigare, quia de facili poſſet fieri colluſio, & priuari dominos ſua proprietate, vel iuriſdictione, quam habent reſpectu feudi. Quidam ſunt vaſalli ſubditi, non ratione feudi, ſed ratione perſonæ, prout ſunt omnes Burgenſes, qui recognoſcunt dominos ſuos ratione perſonæ, quam habent ſubiectam, non tamen tenẽt aliquod feudum, & iſti poſſunt prorogare ſine conſenſu dominorum, per text. in l. j. ff. de iud. ita tenet And. de Iſer. in d. cap. Imperialem, §. præterea, ſi inter duos col. 6. in princ. ſequitur ibi Aluar. in 3. colu. & hoc videtur ſentire Barto. ſi benè ponderetur in d. §. & poſt operis in fin. & Bart. in
26 l. j. colu. j. ff. de iud. † Prædictã tamen concluſionem limita, niſi iuriſdictio eſſet per Principem reſeruata, quia tunc non poteſt fieri prorogatio, etiam per Burgenſem. Ita tenet Bald. in d. §. præterea, ſi inter duos, colum. pen. verſ. in contrarium, ibi ſequitur Aluar. in 3. col. Ex hoc infero, quòd cũ hodie omnes Barones regni, vt plurimum habeant priuilegia primarum, & ſecundarum cauſarum, & hic eſt eis reſeruata iuriſdictio ſuper vaſallis ſuis Burgenſib. per Regem, qui eſt Princeps, & Monarcha in regno, quia non recognoſcit ſuperiorem, vt not. And. de Iſern. in ca. j. verſ. Regis, de his, qui feud. dare poſſ. & in proœ. conſt. col. 11. per hoc dico, quòd non poſſent vaſalli alicuius Baronis, habentis tale priuilegium, prorogare iuriſdictionem alterius iudicis, ſine conſenſu Baronis, propter d. ctam reſeruationem, & ita videmus quotidie ſeruari in regno, quia quando eſſet facta prorogatio, quocunque ſolent Barones reuocare ſubditos prorogantes, ad ſuam iuriſdictionem. Rob. Mar. Venuſ. V. I. D.

Iudiciorum XIII. Diſtinctio.

1 *Iudicium aliud temporale, & aliud ſpirituale.*

2 *Iudex ſecularis, non poteſt cognoſcere de cauſis ſpiritualibus.*

3 *Iudex ſecularis, cognoſcere poteſt de cauſis ſpiritualibus, ſi conſtat per confeſſionem partis.*

4 *Cauſæ ſpirituales, reperiuntur ciuiles & criminales, & quæ dicantur, nunc. 5. 6. 7. cum ſeq.*

5 *Poſſeſſorium beneficij, quando dicatur cauſa ſpiritualis, & an poſſit talis quæſtio coram iudice laico ventilari.*

6 *Titulum ſuæ poſſeſſionis, ſeu beneficij, an & quando cogatur quis oſtendere.*

8 *Cauſæ ſpiritualibus annexæ, quæ dicantur.*

9 *Libellus an requiratur in cauſis ſpiritualibus.*

10 *Papa, an poſſit laico delegare cauſas merè ſpirituales.*

11 *Compromiſſum, an fieri poſſit de cauſis ſpiritualibus.*

TERTIADECIMA principalis diſtinctio iudiciorum eſt.
1 † quia iudicium aliud eſt temporale, & aliud ſpirituale, & iſta eſt noua diſtinctio, ab vndecima præcedenti: quia ibi fuit diſtinctum iudicium ſeculare ab eccleſiaſtico, hic autem diſtinguitur iudicium temporale à ſpirituali. ibi fit differentia inter duas curias, ſcilicet, eccleſiaſticam, & ſecularem, hic fit differentia, de eo, quod vtrinque poteſt accidere in curia eccleſiaſtica, nam iudicium temporale dicitur, vbi agitatur de aliqua re temporali, putà, de fundo, equo, pecunia, & ſimili, cuius rei eſt capax laicus: & hoc iudicium poteſt eſſe ſeculare, & eccleſiaſticum. Iudicium ſpirituale eſt, vbicunque agitur de aliqua re ſpirituali, vel annexa ſpirituali, & iſtud non poteſt fieri, niſi in curia eccleſiaſtica, ſecundum Bar. in l. Titia, ff. ſol. matr. & in l. quoties C. de iud. & in l. 2. ff. de iur. om. iud. & Abb in c. tuam, de ord. cog. & in c. lator. qui filij ſint legiti.

2 ADDITIO. † Iudex enim ſecularis, vt ex dictis Auctoris perpenditur, eſt incapax in cognoſcendo de cauſis ſpiritualibus, procedit etiam, ſi eſſent incidẽter coram iudice laico, quia deberent remitti ad eccleſiaſticum, d. c. tuam de ord. cognit. Sed intellige, quando quæſtio eſt ſuper iure, videlicet an matrimonium teneat, vel non, at ſecus, ſi q. eſt facti, quia ſecularis eſt capax, ſecundum Bar. in l. z. ij. colum. ver. iuxta prædicta quomodo, ff. de iur. omn. iud. & in l. omni, C. de ſac. ſan. eccle. & per docto. in le. Titia. ff. ſol. matr. & dixi plenè ſuprà, in xj.
3 diſt. num. 8. † Et licet, vt dixi, iudex ſecula-

tis non possit, nec principaliter, nec incidēter cognoscere de causa spirituali, tamen quando cognoscitur per confessionem partis, potest secularis cognoscere, licet causa sit spiritualis, secundum Bald. singulariter in l. quoties, 2. colu. ver. sed nunquid. C. de iud. & Spec in titu. de reconu. Lanfr. in cap. quoniam contra ver. confessiones, 6. colu. de prob. & sic eo casu non tenetur remittere, quia id, quod dicitur, quòd causa spiritualis incidens coram seculari debet remitti ad ecclesiasticum, procedit, quando sumus in iudicio contradictorio, at secus, in voluntario. Petr. Foll. V. I. D.

4 † Super hoc tamen est sciendum, quòd causæ spirituales reperiuntur ciuiles, & criminales, & appellatione causarum ciuiliū comprehenduntur etiam spirituales, secūdum Card. in cle. j. in 4. colu. in 5. q. de offi. deleg. Causæ spirituales ciuiles, possunt multipliciter exemplificari. Primò, vbi agitur de aliquo iure incorporali, puta, de donis Dei, & sacramentis ecclesię. Item, de officio, & administratione ecclesiæ. Item, de aliqua præbendæ dignitate, personatu, seu canonicatu, vel decima. Item, de vestibus, & alijs ornamentis ecclesiæ, prout hęc omnia habentur per Abb. & Ioann. de Ana. in c. consulere de simon. & in c. ad aures, & c. ad nostram, eo. tit. Similiter, vbi agitur de matrimonio, vel legitimatione prolis, vt d. c. tuam, & d. c. lator. Et generaliter, vbicunque agitur de beneficio ecclesiastico, & de omnibus illis, quæ habentur in cle. dis-
3 pendiosam, de iud. & in c. literas, & ibi Ab. de iur. cal. † Limita tamen id, quòd dixi de beneficio ecclesiastico, vt procedat, quādo ageretur petitorio. Secus, si agitur possessorio super aliquo beneficio ecclesiastico, puta ad recuperandam possessionem beneficij, quia ista causa non dicitur spiritualis, sed temporalis, vt not. gloss. & Abb. in pen. colum. in c. cum dilecti, de elect. & gloss. & Abb. in c. literas, de iuramento cal. & Car. in d. cle. dispendiosam, in x. q. in fin. de iu. vbi infertur, quòd tunc agens non tenetur ostendere titulum beneficij, licet quando agit petitorio secus, de cuius dicti veritate, an possessorium beneficij dicatur causa spiritualis, & an possit talis quæstio ventilari coram iudice laico, vide plenè per Abb. in d. c. literas, col. 2. 3.

ADDITIO. Vide quæ dixi suprà in 11. dist. num. 48. Pet. Foll. V. I. D.

6 † In eo autem, quòd dixi clericum agentem possessorio, non debere probare titulū beneficij, adde, quòd licet aliàs regulariter nemo compellatur ostendere titulum suæ possessionis, l. cogi. C. de pet. hær. tamen fallit, quando agitur contra clericum possessorem beneficij, quia semper tenetur ad instantiam iudicis interrogantis ostendere titulum suæ possessionis, secundum Bald. in l. 2. C. quomodo, & quando iud. & in d. l. cogi. col. 2. & Bald. in l. siue C. de prob, Sed ad instantiam partis non cogitur, secundū Bald. in l. ciuile. C. de fur. Item, minimè cogitur clericus, etiam per iudicem, quando per longū tempus stetit in possessione beneficij, putà, per decem annos, concurrēte fama, secundum Inno. in c. illud, & ibi Ab. 4. col. de præsump. & Bald. in d. l. siue, C. de probationibus.

ADDITIO. Adde regulā Cancel. sub num. 33. & ibi latè dicta per do. Lud. Gom. & vide Rotam in decis. 467. in antiquis, & vide Capici. in decis. 6. in causa mota. vbi quærit, an rector seu beneficiatus agens cōtra debitores suos, teneatur ad petitionem eorum ostendere titulum. Pet. Fol. V. I. D.

7 † Causæ criminales spirituales possunt dici, quando agitur de criminibus ecclesiasticis, vt de hæresi, simonia, schismate, apostasia, sortilegijs, & de alijs similib. de quibus habetur in 5. libro decretalium, putà, de vsuris, & alijs similibus, non tamen de omnib. quæ habentur ibi quia ibi, ponuntur aliqui tituli continentes crimina seculatia, prout est titulus de furtis, de homicidio, & alijs. Istæ autem causæ, possent magis congruenter appellari causæ criminales ecclesiasticæ, quàm causæ spirituales, quia regulariter causæ spirituales includuntur sub appellatione causarum ciuilium, ergo de stricta significatione, non possent dici criminales spirituales per ea, quæ suprà dixi,
8 per dictum Card. in cl. j. in 5. q. de off. deleg. † Spiritualibus autem annexæ dicūtur causæ iuris patronatus ecclesię vt est tex. & ibi per doct. in ca. quanto, de iud. vbi probātur, quod idem iudicatur de istis, quod de merè spiritualibus, & habetur per Io. de Ana.
9 in c. consulere de simo. † An autem in causis spiritualibus requiratur libellus? Spec. in

tit. de lib. concep. §. nunc dicendum ver. 23. in fin. tenet quòd non, sed Ioan. And. ibi in addi. rẽstringit dictum Spec. ad casus positos in cle. dispendiosam de iud. Et quid si agitur de iuramento appositio in cõtractu simulato, an dicatur causa spiritualis? vide Bald. tenentem, quòd non, l. j. C. de oper. lib. Robert. Marant. V. I. D.

ADDITIO. † Numquid Papa possit laico delegare causas merè spirituales, criminales, & ciuiles? & videtur quòd sic, vt 63. dist. c. in synodo, &c. Hadrian⁹, &c. decerni mus extrà de iud. & c. benè quidem, 97. dist. & voluit expresiè do. Ant. de Ros. in tract. de potest. Imp. & Papæ. vers. ex his etiam deciditur. † Numquid de causa spirituali posset fieri compromissum? Host. in c. j. de const. & affi. tenet quòd non potest compromissum super illa causa spirituali, sed de fructib. expensis, & de alijs contingentibus causam spiritualem benè potest fieri cõpromissum, & de veritate vide Lanfran. in trac. de arb. in 4. parte, & sic etiã de trãsactionibus dicendum est. Bet. Fol. V. I. D.

Iudiciorum XIIII. distinctio.

1 *Iudicium aliud iurisdictionale, & aliud arbitrarium.*

2 *Arbitrarij tres dicuntur esse species, & qui sunt*

3 *Arbitramentum, est quædam transactio.*

4 *Compromissum potest fieri per procuratorem sine speciali mandato, stante statuto, quòd causæ compromittantur. Idem in tutore.*

5 *Prælatus, an possit compromittere super rebus ecclesiæ.*

6 *Clausula compromissi, quod procedatur de iure, & de facto, quid importet.*

7 *Compromissum nunquam valet, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerunt.*

8 *Compromisso, si quis ledatur, potest intentare remedium l. ij. C. de rescin. vend. etiam si arbitramentum emologasset.*

QUARTADECIMA distinctio, iudiciorum est, † Quia iudicium aliud est iurisdictionale, & aliud arbitrarium, id est, coram arbitro. Iurisdictionale est illud, quòd agitur coram iudice, habente iurisdictionem, siue sit iudex ordinarius, siue delegatus. Iudicium arbitrarium, dicitur illud, quòd vertilatur coram arbitro. Et quia ista materia est plenius tractata in diuersis locis, maximè per Specu. in titu. de arbitro, per totum, & per Lud. Rom. in rep. rubr. de arbitr. & per Bartol. in l. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro socio, ideò non est opus hic tractare materiam arbitrorum, sed remitto me ad dicta in locis præallegatis, & maximè, quo ad materiam huius distinctionis, scilicet, in quibus differat iudicium iudicis, à iudicio arbitri. ponit plenè Specu. in dict. titu. de arbit. §. differt per totum. Sed pro aliquali introductione, videamus vnã tantùm quæstionem, scilicet, quot sunt genera arbitrorum. † Et breuiter arbitrorum tres reperiuntur esse species principales in iure. Quidam dicitur arbiter simpliciter, quidam dicitur arbitrator, & quidam dicitur arbiter iuris. Arbiter simpliciter, dicitur ille, qui de partium consensu eligitur, & in eum sub pœnæ stipulatione compromittitur, secundum Specul. in tit. de arb. §. j. in prin. Arbiter enim, æquiparatur iudici, & quo ad processum tenetur seruare iuris ordinem, licet compromissum sit quidam contractus, l. j. & ibi Bald. ff. de arb. & Spec. in d. §. j. vers. & est etiam, & c. Arbitrator verò est quidam amicabilis compositor, qui habet dirimere, & diuidere litem de facto potiùs, quàm de iure, & sine aliquo iuris ordine, vt habetur per Spec. in d. §. j. in ver. arbitrator, & de hac materia tractatur per Bart. & doct. in l. si quis arbitratu, ff. de verb. oblig. & in d. l. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro socio, & per Abb. in cap. quintauallis, de iureiur. † Et istud arbitramentum, dicitur quædam transactio, secundum Bart. in d. l. si quis arbitratu, & Alex. in cons. 82. in fi. in j. vol. quod qualiter intelligatur, vide Phil. Dec. in consil. 60. colu. 3. Et hanc differentiam inter arbitrum, & arbitratorem, ponit etiã Bar. in c. §. arbitrorũ, vers. j. quæro quæ sit differentia, & c. Arbiter iuris dicitur is, qui eligitur ex necessitate statuti, & quando iudex allegatur suspectus, debent eligi arbitri ad cognoscendum de suspicione ex necessitate iuris, l. fi. & ibi Bart. & doc. C. de iud. & habetur in c. suspicionis, de off. deleg. &c. ab arbitris. de offi. dele. lib. 6. Similiter, quando extaret statutum, quòd causæ compromittantur inter coniunctos, tales arbitri, dicuntur iuris arbitri, secundum

dum Abb. in c. cũ dilectus, col. 7. de arb. Et an coram istis arbitris iuris habeat locũ reconuentio, & quam iurisdictionem habeant, ordinariam, scilicet, vel delegatã, dixi plenè suprà, in 6. dist. principali, vers. 2. quæro,
4 an coram arbitro. † Et quia isti arbitri eliguntur de necessitate legis, vel statuti, & nõ ex propria voluntate partium, infertur, qd licet aliàs procurator non possit compromittere, nec transigere sine speciali mandato, per text. in c. per tuas, & ibi Abb. in 2. no. de arbit. & Phil. Dec. in consil. 60. colu. j in princ. & Soc. in consil. 18. colu. 15. vers. & ad compromittendum, & c. in j. volum. tamen stante statuto, vel lege, quòd causa cõpromittatur, potest compromittere, etiam sine speciali mandato, vt not. Alex. & communiter Moder. in l. si plures, ff. de pac. vbi loquitur de tutore, qui potest compromittere in arbitrum iuris, & vide ad materiam do. in l. præses. C. de transl. † An autẽ
5 Prælatus possit compromittere super rebus ecclesiæ, vide plenè Alex. in consil. 32. in 2. vol. & Soc. in consil. 18. colu. 14. in j. volum. Lud. Roman. in consil. 369 colum. 4. in fin. vers. tertia ratio, & c. & Pet. Philip. Corn. in consil. 57. in litera A. & litera P. in 3. volu. Et an tale compromissum transeat in successorem, vide Fel. in cap. præsentata, col. j.
6 de test. † Quid autem important illa verba, quæ communiter solẽt apponi in compromissis, scilicet, ne procedat, & iudicet de iure, & de facto, & c. Dico, quòd per huiusmodi clausulam non potest arbiter lædere aliquam partium contra naturalem æquitatem, sed solùm importat, quòd non teneatur seruare iuris solennitates, sed quòd procedat manu regia, secundum ius gentium, debet tamen seruare iustitiam in non lædendo aliquam partium: ita tenet Pet. Phi. Cor. in consil. 114. col. 2. in fin. in 2. volu. & Bald. in l. j. ff. de euict. si verò dicatur de iure tantum, operatur, vt sententia lata contra ius, sit ipso iure nulla, quia excessit formam cõ
7 promissi, secundum Bart. in l. diem proferre. §. stari, ff. de arb. † Vnum tamen scias in hac materia, quòd cõpromissum, nunquã incipit valere, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerunt, & ante acceptionem non currit terminus præfixus compromisso. Ita tenet Bald. per illum text. in leg. si cum dies, in fin. princ. ff. de Arb. Alexand. in
8 consil. 34. colum. fin. ver. ex quibus, in j. volum. † Vltimò, super hac materia adde vnum pulcherrimum dictum, quòd vbicunque quis ex arbitramento esset læsus vltrà dimidium iusti precii, potest intentare remedium, l. 2. C. de rescin. vend. etiam si laudum, & arbitramentum emologasset, & approbasset, ita tenet Phil. Dec. in consil. 60. colum. 3. vbi arguit de cõpromisso ad trãsactionem, & nota hoc, quia quilibet prima facie responderet in contrarium. Et ad materiam huius distin. adde, quæ dicam infrà in vltima parte, in tracta. de appellatione, in 4. quæst. princ. versicu. 8. limita, & c. in 1. quæst. in versicul. reductio. Robert. Maran. V I. D.

Iudiciorum XV. Distinctio.

1 *Iudicium aliud delegatum, aliud subdelegatum.*

QVINTA-DECIMA distinctio iudiciorum est, † quia iudicium aliud delegatum, aliud subdelegatum. Delegatum est illud, quòd ventilatur coram iudice delegato, de qua materia dixi plenè suprà in 5. distinct. Subdelegatum verò est illud, quòd agitatur coram iudice subdelegato, id est, coram eo, quẽ fuit delegatus à delegato, de qua materia habetur plenè in leg. à iudice. C. de iud. & ibi per Moderniores, & per Alexand. in l. j. ff. de offic. eius, & per Can. in cap. venerabili, de offic. deleg. & in leg. j. C. qui pro sua iurisdict. Et quia hanc materiam plenius attigi suprà in d. 5. distinctione: ideò hic aliter non insisto, vnde deuenio ad decimamsextam distinctionem.

Iudiciorum XVI. Distinctio.

1 *Iudicium, aliud validum, & aliud invalidum, seu nullum.*

2 *Iudicium quot modis potest dici nullum, et nu. 3. cum seq. vsque ad fin.*

3 *Iudicium, quando ex defectu iudicis, sit invalidum.*

4 *Processus factus à iudice recusato, est ipso iure nullus.*

5 *Clausula, quòd si non omnes, &c. in rescripto apposita, quid importet.*

6 *Delegati plures cum clausula, vt omnes, vel vnus procedere possit, si vnus incipit procedere,*

cedere, ille debet finire, aliàs alij nulliter procedunt.

7 Exceptio nullitatis sententiæ, vel processus ex defectu Iudicis causæ, semper potest opponi, etiam stante statuto, quòd contra sententiam nulla opponatur exceptio.

8 Delegato procedente ante præsentationem rescripti delegatorij, processus est nullus, parte opponente.

9 Processus in contumaciam factus, ante nuncij relationem est ipso iure nullus.

10 Citatio omissa, reddit actum iudicij ipso iure nullum.

11 Statutum inducere non potest, vt feratur sententia, contra absentem non citatum.

12 Citatio, an possit omitti etiam à Principe.

13 Citationis defectus, qualiter opponatur.

14 Citatus præsumitur, qui à longè aberat, & de mum in iudicio reperitur

15 Sententia lata parte præsente, licet non citata, vtrùm valeat.

16 Iudicium dicitur nullum, & sententia, quando index procedit ad prolationem sententiæ cum magna celeritate, sine percunctatione processus, & sine causæ cognitione.

17 Causæ cognitionis effectus.

18 Sententia, an præsumatur lata cum causæ cognitione.

19 Procurator falsus, vel substitutus, à non habente potestatem, facit iudicium cum eo agitatum esse nullum.

20 Exceptio falsi procuratoris, opponi potest ante, & post sententiam, ad annullandum iudicium.

21 Falsus procurator, quis dicatur.

22 Nullitas iudicii agitati, cum falso procuratore, potest vsque ad mille annos opponi, & qualiter hæc nullitas opponatur, & numer. 23. 24. 25. 26. & 27.

23 Procurator habens potestatem substituendi, non potest substituere ante litem contestatam, nisi hoc expressè in mandato dicatur.

24 Maritus agens, vt procurator vxoris, cum nullum haberet mandatum, facit iudicium esse nullum, licet vt legitimus administrator agere potuisset.

25 Filiusfamilias agens, vel conuentus in iudicio sine consensu patris, facit iudicium esse nullum: & potest opponi tam ante, quàm post sententiam.

26 Filiusfamilias, vbi non quærimus vsufructum patri, liberè potest agere.

27 Filiusfamilias si est minor, dandus est curator.

28 Filiusfamilias, si agit in aduentitijs sine consensu patris, & obtinet, iudicium est validum.

29 Pater citatus, vt præstet assensum, si non comparet, an iudicium erit nullum.

30 Filiusfamilias potest esse in iudicio tanquam procurator alterius.

31 Filiusfamilias litigare potest super spirituali negocio.

32 Statutum, quòd mulier contrahere non possit, sine propinquorum consensu, non comprehendit mulierem alieno nomine contrahentem.

33 Contractus mulieris in regno Siciliæ contrahentis alieno nomine, valet sine mundualdo.

34 Mundualdus an requiratur, vbi mulier contrahit.

35 Instantia perempta, potest iudex ferre absolutoriam ab obseruatione iudicij, & actorem condemnare in expensis.

36 Instantia an pereat de iure canonico.

37 Iudicium gestum, cum procuratore excommunicato, an valeat.

38 Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum, & quando tutorem non habet, eius consanguinei citari debent.

39 Sententia lata in fauorem pupilli, valet sine tutore: quando pupillus est maior infante, aliàs secus, & num. 50.

40 Pupillus in actibus concernentibus eius fauorem, habet legitimam personam.

41 Alienatio rei ecclesiæ sine solennitate, valet, quando tendit in fauorem ecclesiæ.

42 Minor, quando possit stare in iudicio.

43 Statutum requirens consensum propinquorum in contractu mulierum, intelligitur de contractibus damnosis: non autem vtilibus.

44 Mundualdus non requiritur, quando mulier facit contractum sibi vtilem.

45 Iudicium agitatum sine consensu patris, cum filiofamilias, tendens in eius fauorem, valet etiam si sit minor.

46 Tutor non faciens solennia, litigans pupilli nomine, facit iudicium esse nullum, & quæ dicantur ista solennia, & qualiter practicatur in regno.

47 Testa-

53. *Testator, si in testamento dat potestatem imori, vt possit propria auctoritate administrare, non requiritur inuentarium.*

54. *Tutor non potest facere procuratorem ante litem contestatam, sed actorem, cum decreto iudicis, aliàs non valet iudicium.*

55. *Procurator, qui litem contestatus fuit in causa, ipse in singulis actibus citari debet, aliàs si citatus dominum, non valent acta, nisi procurator esset impeditus.*

56. *Curator ad litem pupillo qualiter dari debeat, vt iudicium valeat.*

57. *Curator ad litem, an debeat cauere, & alia facere.*

58. *Delegata causa, per superiorem, censetur aduocata ab ordinario.*

59. *Mortuo delegato, causa non reuertitur ad ordinarium, sed ad Principem delegantem.*

60. *Causam cœptam coram ordinario, non potest inferior à Principe ad se aduocare.*

61. *Processus factus contra exitiales ciuitatis ad instantiam creditorum, in contumaciam, nō valet.*

62. *Libellus ineptus in criminali, reddit iudicium nullum.*

63. *Libellus continens indeterminatum locum, valet, & in probationibus suppleri potest.*

64. *Libellus non continens nomen accusati, vel occisi, an procedat.*

65. *Libellus criminalis, an diem commissi crimini continere debeat, & an teneatur accusator illum ad instantiam rei declarare.*

66. *Processus factus contra eum, qui arripuit iter ad Papam, est nullus.*

67. *Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet, quando lectum est solum consilium, & nulla scribitur sententia post consilium.*

68. *Dilatione pendente iudicium factum, est ipso iure nullum.*

69. *Dilatione pendente, quando conquiescit officium iudicis, & num. 70.*

71. *Sententia lata pendente impedimento allegato, an valeat.*

72. *Iudicium agitatum contra mortuum, est ipso iure nullum, licet per viuum defendatur.*

73. *Iudicium nullum dicitur, quando factum est per delegatum, impetratum per literas surreptitias, vel quando delegatus non seruauit formam rescripti delegatorij.*

74. *Sententia, in qua error iuris est expressus, reddit iudicium nullum.*

75. *Decretum iniustum contra iuris litigatorij, est ipso iure nullum, quòd secus est in sententia.*

76. *Ingrediens possessionem decreto iniusto, punitur de vi turbatiua.*

77. *Hæreticus index facit iudicium & processum nullum.*

78. *Vsura, quòd sit peccatum.*

79. *Filius familias si conuentus est in iudicio criminali, etiam consensu patris, non valet iudicium, quando est minor.*

80. *Minor sine curatore in iudicio criminali esse non potest.*

81. *Iudicium agitatum tempore, vel die feriato, nullum est.*

82. *Feriæ inductæ ad honorem Dei, & seruantur in iudicijs, quæ sint*

83. *Processus factus die feriato ad honorem Dei, etiam de consensu partium non valet.*

84. *Dies feriatæ, qui actus fieri possunt remissiuè.*

85. *Feriæ vindemiarum & messium, non seruantur in regno, & quæ hodie seruantur.*

86. *Die feriato, omnes actus voluntariæ iurisdictionis fieri possunt.*

87. *Feriæ ad honorem Dei, an per statutum vel consuetudinem tolli possint, ita quòd acta in illis diebus facta, valeant, prout fit in curijs nundinarum, & num. 88.*

89. *Consuetudo vel statutum, an possit tollere ius gentium, vel diuinum.*

90. *Statutum an tollere possit ferias inductas ad honorem Dei, & num. 91.*

92. *Debitor fugitiuus capi potest, etiam die feriato ad honorem Dei.*

93. *Argumentum de pacto ad statutum, an valeat, & supra num. 88.*

94. *Feriæ inductæ ad honorem Dei, an possunt tolli per statutum.*

SEXTA DECIMA. Distinctio iudiciorum est. † quia iudiciū aliud validum, & aliud inualidum, seu nullum. Iudicium validum est illud, in quo sunt seruata omnia solennia & substantialia iudiciorum. Inualidum verò est, vbi aliquid deficit ex dictis solennitatibus, secundum Barto. in l. prolatam, C. de sent. & Lud Rom. in cons. 20. in prin. vel quando agitatum fuit cum Persona minus legitima, vt habetur in l. licet. C. de procur. & dicetur pleniùs infra.

† Super ista distinctione tangam solùm vnam quæstionē, quę videtur necessaria, vi

delicet: Quot modis dici potest iudicium nullum, seu sententia nulla: & erit quæstio valdè vtilis pro instructione aduocatorum, qualiter impugnabunt iudicia. Et quoniam de iure cõmuni possent adduci multæ nullitates, putà, ex defectu litis contestationis, vel quia sententia non fertur in personam procuratoris, & multas similes, quæ hodie sunt sublatæ in regno, in causis ciuilib. ex quo procedítur sola facti veritate inspecta, vt pluries supra fuit dictum. Ideò cum hoc vtile opusculum destinauerim principaliter ad vtilitatem iudicum, & aduocatorũ regnicolarũ, omittam nullitates sublatas, & ponã tantum illas, quę hodie seruantur in regno. Benè verum est, quòd in criminalibus, in quibus seruantur iura communia, seruarentur nullitates iuris communis, de quibus tangam aliqua infrà suo ordine.

† Primò igitur iudicium nullum, seu inualidum, ex defectu Iudicis, quod potest multipliciter procedere, scilicet, vel quia iudex non interuenit, quo casu cũ iudicium dicatur à iudice, nõ potest dici sine eius interuentu. c. forus, de verb. sign. vel quia interuenit iudex incõpetens, quo casu totũ iudicium ruit, nisi appareat de prorogatione, vt in toto tit. C. si a non compet. iud. vel quia interuenit pro iudice aliquis priuatus, l. priuatorũ. C. de iurisd. omn. iud. vel quia iudex est incapax ex aliquo defectu, qui defectus in iudice possunt esse plures. Quidam enim sunt defectus naturales, vt quia iudex sit furiosus, mutus, surdus, vel impubes, & isti defectus quandocunq; obijciuntur, reddunt iudicium retrò nullum, etiam si obijciantur post latam sententiã, & postquam transiuit in rem iudicatam, vt not. Specu. in tit. de excep. §. fi. col. pen. ver. hoc quoque, & §. nunc videndum, vers. sed quę ro, & Abb. in c. sciscitatus, colu. 3. & 4. de rescr. & ibi etiam Fel. col. 3. Pro hoc est tex. in l. cùm præter, §. non autem, & ibi Bal. ff. de iud. Quidam sunt defectus accidentales, & inducti per ius positiuũ, vt quia iudex est infamis, vel seruus, vel excommunicatus, & tunc, si isti defectus sunt notorij, & manifesti, possunt quandocunque opponi ad iudicium inualidandum. Quod tamen intelligo in illis defectib. qui ipso iure inualidant iudicium, prout, si iudex est seruus, vel si est excommunicatus, vt habetur in c. ad probandum, de re iud. & in c. pia. de excep. lib. 6. & in d. c. sciscitatus. Secus est in defectu infamiæ, quia si non opponitur ab initio ante litem contestatam, valet processus & iudicium, ita tenet Spec. in tit. de iud. deleg. §. excipitur, colu. 1. vers. sed nunquid infamis, & Bald. in d. c. sciscitatus, col. 2. ver. quæro, an valeat, &c. Si autem isti defectus sunt occulti, tunc distingue, vt per Abb. & Fel. in d. c. sciscitatus.

† Secundò, dicitur iudicium nullũ, quãdo iudex recusans, vt suspectus, procedit ad vlteriora post propositam suspicionem: nã totus processus, quem postea facit, est ipso iure nullus, ita tenet Bart. in l. quia poterat, ff. de Treb. & Lud. Rom. in consil. 220. col. 2. & Pau. Cast. in cons. 122. in 2. vol. & Gem. in c. iudex, ad off. del. lib. 6. & Alex. in cons. 89. in j. volum.

ADDITIO. Vide Dec. in cons. 175. in causa falsitatis. j. lib. & huius opinionis ante Bar. fuit Accur. in l. apertissima super verbo executore, C. de iud. & gl. etiam iuris canonici, in c. quoties. 2. q. 6. quòd & fuit de mente Oldr. in cons. 6. thema tale est, & sequitur consulendo Stefan. Bertr. in consil. 53. in 1. lib. & consil. 184. in 2. lib. mihi videtur id procedere, si iusta & legitima fuerit suspicio, & formiter proposita, iuxta formam ritus magnæ curiæ vicariæ. Item si contingat, vt voluit Iac. Butr. secundum quod refert Stef. Bertr. in d. consil. 184. & vide omninò Alexan. in l. quia poterat, ff. ad Trebel. & vide Bal. in Marg. in verbo processus, & intellige etiã prædicta procedere, si recusans post recusationem nõ consensit in iudicem recusatum, vel coram eo non comparuit, secundum Alex. in d. l. quia poterat, vide Sebast. Van. in tract. de nullit. in tit. de nullit. sent. ex defectu Iurisdict. ord. num. 140. Pet. Foll. V. I. D.

† Tertiò, dicitur nullum iudicium, quãdo causa est commissa pluribus iudicibus, cum clausula, quòd si non omnes simul interesse poterint, alij iudicent: prout communiter solet ista clausula poni in delegationibus Apostolicis, nam antequam alij procedant, debet eis cõstare de impedimento collegæ: alias si procedant, antequam collega notificauerit eis suum impedimentum, eorum processus est nullus: ita per illum tex. tenet Abb. in c. prudentiam, in 2. no. &

no. & in fin. illius princip. de off. deleg. & Barto. in l. multum, in fin. ff. de cond. & demon. & Fel. in cap. sciscitatus, colu. 7. versi. oportet notum, & c. de reseri. vbi multum plenè declarat hanc materiam, nonnullis limitationibus, & ibi vide: & plenè per Gem. & doct. in cap. cùm plures, de off. deleg. lib. 6. & prædicta procedunt in illa clausula, quòd si non omnes, & c. Et sic quando conditionaliter loquitur commissio, secus, si esset appositа alia clausula, quæ cõmuniter solet hodie apponi in literis Apostolicis, scilicet, vt omnes, vel duo, vel vnus procedant, & iudicent, & sic non conditionaliter, quia tunc censetur data iurisdictio singulis insolidum, quo casu potest vnus procedere, etiam ante notificationem impedimenti collegæ, & absque eius requisitione, text. est, & ibi gloss. in verb. liberè, in d. cap. cùm plures, & Abb. in d. cap. prudentiam, 2. not. vide tamen de præcedenti clausula, quòd si non omnes, & c. quandam addi. in decis. 166. Dominorum de Rota. in nouis, quæ incipit. Si duo ex tribus, & c. vbi tenet de mente Ioan. quòd valeret processus factus antè notificationem impedimẽti, dummodò in rei veritate impedimentũ sit verum, tamen communis opin. doct. est illa, quam suprà dixi: vt tenet Abb. in d. ea. prudentiam, in fin. illius prin.

ADDITIO. Adde quòd contrarium tenẽt domini de Rota, in decis. 559. & Lud. Rom. in sing. 14. incip. si causa committatur, & Alexand. in leg. multum interest. ff. de condit. & dem. & Hypp. de Marsi. in 1. parte, ff. de quæst numero 55. & 60. vide Sebast. Van. in tract. de nullit. in tit. de nullita. sent. ex defectu iurisd. ordi. nu. 180. Pet. Foll. V. I. D.

6 † Quartò, dicitur nullum iudiciũ, quando commissa est causa pluribus iudicibus cum clausula, vt omnes vel alter procedere possit, quo casu potest vnus sine alio procedere, vt modò dixi in præcedenti, nam tũc si vnus incipit procedere, censetur præoccupasse iurisdictionem? & alij non possunt vlterius impedire, & si alij postea procederent, eorum processus est nullus, nisi primus ex iusta causa esset impeditus. Tex. est in dict. cap. cùm plures de offic. deleg. libr. 6. cum ibi not. per Gemin. in 2. colum. ver. in §. porrò quæro, & c. vbi hoc expresè tonet, & Fely. in d. cap. sciscitatus, colum. finver. & nota, quòd cessante. † Et adde his in- 7
cidentes, quòd vbicunque exceptio nullitatis processus, vel sententiæ dependet ex defectu iudicis, semper potest opponi, etiã si extaret statutum, quòd contra sententiã non possit opponi exceptio, ita tenet Lud. Rom. in consil. 43. col. j. Pet. Phil. Corn. in consil. 144. col. 2. in j. vol.

ADDITIO. Vide quæ dicam infrà in secundo actu iudicij. Petr. Foll.

8 † Quintò, dicitur iudicium nullum, quando iudex delegatus procedit ante præsentationẽ reseripti delegatorij, licet sciat se esse constitutum delegatum. Et licet procedat post datam rescripti, tamen nõ valet processus, quia ante præsentationem, non habet exercitium iurisdictionis, tex. est in c. super eo. ex. 2. & ibi Philip. in vltim. not. de app. & Fel. in c. sciscitatus, col. 8. de reser. & Bald. in leg. cum qui, ff. de iure omn. iud. vnde licet superueniat postea rescriptum, tamen non validatur processus anteà factus, quia censetur factus à priuato, secundum Bald. in dict. leg. cum, qui. vers. 4. quæro, & c. in l. falsus, colum. 5. ver. sed pone, C. de fur. Quod tamẽ limita procedere, dummodò pars opponat de rescripto non præsentato, secus, si non opponeret, & sub silentio pertransiret, quia valeret processus, ita tenet Angel. in leg. cùm furiosus, ff. de iudic. & Baldus in leg. nec quicquam, §. vbi decretum, in fin. verbis, ff. de offic. proconsul.

9 † Sextò, dicitur iudicium nullum, quando iudex procedit in contumaciam alicuius, non constito sibi prius de contumacia, quia citauit eum, & nuncius nondum fecit relationem, & sic non constat ex actis de contumacia: & iudex ante relationem procedit ad sententiam, vel ad alium actũ, tunc iudicium, vel actus ita factus, est ipso iure nullus, ita tenent Bart. & Bald. in leg. multi. ff. de cond. & dem. & Barto. in l. hæc autem, §. non defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea. vbi expresè dicit, quòd processus factus in contumaciam ante relationem nuncij, est ipso iure nullus, & sequitur Fel. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ, colum. 8. ver. 10. de cõst. Quod nota, quia millies potest euenire & sis cautus, quando vides actum, factũ in contumaciam, vt semper perquiras, an

in actis fit ſcripta relatio nuncij.

ADDITIO. Limita hanc concluſionē, niſi periculum eſſet in mora, putà quia ſtatutum arctabat iudicem ad pronunciandū & fortè nuncius erat corruptus, & non reportabat amba ſciatā, tunc enim valet ſententia, ſi iudex credidit eum eſſe citatum, ſecundum Bald. in l. falſus, x. col. verſ. item dubitatur. C. de fur. 2. limita, niſi iudex ante relationem nuncij pronunciaret vtraq; parte præſente: quia valet ſententia, ſecundum Bald. in c. quoniam contra de prob. alleg. l. de vnoquoq; ff. de re iud. & ita voluit Felyn. in d. ca. quoniam contra, num. 16. & 17. & limita alijs modis: vt per Alex. in l. ſi finita, §. Iulianus, ff. de dam. infect. & per Phil. Franc. in c. cùm parati, de app. & Soc. in l. multum intereſt, ff. de cond. & dem. & per Marſ. in l. patre, ff. de quæſt. colum. 9. Petr. Foll. V. I. D.

10 † Septimò, dicitur iudicium nullū, quādo fuit factum ſine citatione partis: nam citatio eſt de iure naturali & diuino, adeò q̄ omitti nō poteſt, & ſic quilibet actus iudiciarius factus, ſine citatione, eſt ipſo iure nullus, per ea, quæ habentur in cl. paſtoralis, de re iud. Pro hoc eſt tex. & ibi per doct. in l. de vnoquoq; ff. de re iud. & l. ea, quæ, C. quomodo, & quando iudex, & l. ſi quando, & ibi Bald. C. de teſt. & c. 2. de teſt. Et q̄ citatio ſit de iure naturali, vt non poſſit omitti, quia eſt ſpecies defenſiōis, tenet Bal. in l. cùm fratrem, col. ſi. verſ. dubitari conſueuit, C. de his quibus, vt ind. & in l. j. col. 2. verſ. ſed hic quæritur, & c. C. quomodo, & quando iudex, vbi plus dicit, quòd etiam

11 † per ſtatutum nō poteſt induci, vt feratur ſententia contra abſentem non citatum, Ioan de Ana. in c. quam pernicioſum, col. j. de vſur. & Soc. plenè conſil. 266. col. 21. verſi. ſed tamen præmiſſis, &c. in 2. vol.

12 ADDITIO. † Quòd non poſſit à ſtatuto induci vt omittatur citatio, ponit latè Fel. in c. ex parte, el. 2. ver. primo, Bald. in l. j. extra de off. dele. nec etiam à Principe eſt text. in cl. paſtoralis, §. cæterùm, & cap. j. de cau. poſſ. & proc. inter quatuor de maior. & obe. & tenent communiter doct. prout refert Dec. in conſil. 63. incip. viſo puncto, colum. pen. num. 12. & conſil. 68. colu. fin. & 416. in teſtamento circa fin. & conſ. 528. pro reſolutione, colu. penul. lib. 4. & Rom. ſing. 674. turſcis, quòd nedum: & eſt gloſ. Io. mo. in extra. Bonif. 9. incip. rem non nouam, & quòd Papa, & Imperator etiam ipſi neceſſe habent, quòd citent, latè per doctor. in l. fin. C. del. g. & Alex. in l. de vnoquoque, ff. de re iu. & conſil. 225. num. j. lib. 6. & conſ. xj. aliàs conſului. col. j. lib. 7. & Ab. cōſ. 84. in prin. li. j. & De. in conſ. 410. in cauſa, col. 4. li. 3. Affl. in deciſ. 307. regia maieſtas in fi. & dec. 391. & eſt cōmunis op.

13 vt dicit Boer. in dec. 247. col. 3. † Eſt tamen aduertendū, quòd ſuper iſto defectu citationis, duplex eſt modus opponendi: vnus q̄ quis nullo modo fuit citatus, alter, quòd ſi citatus fuerit, citatio eſt nulla, & ſic eum non arctauit, prout de vtroq; videtur text. in l. j. §. item cū ex edicto, ff. quæ ſent. ſi app. reſci. & quo ad primum modum, quòd quis nullo modo fuerit citatus, probari poteſt per modum abnegationis, quia eo ipſo quòd de contrario nō conſtat, non præſumitur, quem fuiſſe citatum (ſi præſens non fuerit) ſecundum Bald. per illum tex. in cap. vnico, §. ad hæc, in verbo, quòd Imperator de pac. iur. firman. & habetur plenè per Pan. conſ. 84. 2. colum. lib. 2. & Alex. conſil. 106. lib. 5. Item poteſt probari per acta ipſius cauſæ, quoniā id, quod ibi non appareret, dicitur non factum, l. fin. & ibi ſcriben. per illum tex. C. de rebus cre. ponit Barto. & alij ſequuntur in l. fin. C. de errro. aduo. pōnit Bald. in l. abſentem poſt prin. verſ. in text. ibi nunquam, C. de accu. & Afflict. in

14 deciſ. 182. quia regia, num. 3. † Eſt tamē notandum, quod ſi quis longè aberat, & in iudicio reperitur, præſumitur quòd fuerit citatus, vt declarat Arch. in c. propoſuiſti. 82. diſt. quem refert, & pro nota. ſequitur Abb.

15 in c. bonæ, colum. pen. extra de ele. † Item vlteriùs eſt aduertendum, quòd licet ille, qui reperitur, præſens in iudicio non fuerit citatus ad audiendum ſententiam, tamē quia præſens eſt, ſatisfactū erit legi, quæ ſolennitatem citationis ad hunc effectum introduxit, & ideò ſententia valeret, cùm ſolennitas iſta ſit relaxabilis per ſuum æquipollens, vt determinatum reliquerunt Bar. Bal. & Ang. in l. j. ff. de in ius vo. per text. in l. de vnoquoque, ibi præſentibus omnibus, &c. ff. de re iud. & in l. ſi etiam, §. fi. ibi præſente vel vocato, ff. de mino. & Bald. aliàs Tanc. in compendio ſeu prac. in tit. de cit & Dec.

& Dec.in consil.446.num.8.& Castr.decis. 2.de re iud. & plenè per Sebastian. Van.in tra. de nullit.in tit.de nullita. ex defect.cit. num.17. alio modo(vt dixi)opponitur defectus citationis, quia licet interuenerit,est tamē nulla,inualida, & inefficax,nam processus factus præcedente citatione nulla & inualida,nullus est, secundum Bald. per illum tex.à contrario sensu in auth.si omnes colum.2. vers.deinde no. C.si min. ab hær. se abst.& in c. quoniam contra 6. colum. de prob.& ex gloss.fin. in l.si accusatorib. C.de accu.& Afflict.in decis. 366.in pleno, col.fin. & per Sebast.Van.vbi suprà,nu.22. Pet.Foll.V.I.D.

16 † Octauò,dicitur iudicium nullū & sententia, quando iudex procedit ad prolationem sententiæ, cum magna celeritate sine percunctatione processus,& sine causæ cognitione,ita tenet Bart. in l.prolatam,in fi. C.de sent. quod dictum plenissimè examinat Felyn.in c. ecclesia S.Mariæ, colu.6.in fin.cum tribus, col. seq.de const. & multa similia adducit,& tandem cōcludit,quòd iudicium est nullum, vt suprà dixi,& Alex. & Iaſ in l. iudices,C.de iud.quòd tamen limita,& declara,vt Abb. in c.cùm ex literis, in 8. not.de in integ. rest. vbi hoc declarat procedere, quando iudex prorsus ignarus de meritis causæ protulit sententiam,quia est ipso iure nulla , vt quia de ſcro habuit processum,& in manc ſequēti protulit ſententiam: ſecus,quando infrà breue tempus protulit ſententiam , quia oritur præſumptio iniuſtitiæ, non tamen eſt nulla, ſecundum eum.

17 ADDITIO. † Naturali enim iuri,ſeu ratione conuenire(nemo eſt qui neſciat)vt prius cognoſcat id, ſuper quo iudicare debet,& propterea dici conſueuit, quòd cauſæ cognitio à iure diuino deſcendit, vt inquit Abb.in cap.j. de cau.poſſe. & pro quē ſequitur Fel.in d.c.eccleſia, colum,12.verſ. 2.no.de conſtit.& talis cognitio debet ſententiam procedere,non ſequi , aliàs huiuſmodi præpoſteratio vitiaret, ſecundū Bal. in l.non enim in prin.commenti. ff. de adopt.quem ſequitur Fel.in c.quoniam contra colum.j.in princ.vt lit. non conteſt. & habetur per Alex.conſil.37.viſo, col.6.libr. 2.& per Dec.in conſ.517. in ſententia lib.4. præcipitatio enim dicitur nouerca iuſtitiæ, vt probatur in cl. paſtoralis,§.verùm, de re iu. Hipp.in l.ſtatu liberi,nu.2. ff.de quæſt.

18 † Et licet ſententia præſumatur lata , cum cauſæ cognitione, nihilominùs talis præſumptio,tollitur ex breuitate temporis,vt ſi iudici de ſero præſentaretur ,proceſſus magni voluminis,& cartoſus,& de mane profert ſententiam,præſumitur enim eo caſu, abſque cauſæ cognitione eo latam fore ſententiam,& ſic eſt nulla,vt latè firmat,multos doctores hanc opinionem tenentes,allegans Fel.in c. quoniam contra colum. 8. verſ. 2.declara extra.de prob.& Alex.conſ. 318.viſis,col.fin.lib.2. poſt Abb.in ca.afferte,colum.2.de præſ.& in c.cùm ex literis,8. not.de reſt.in integ.& Dec.cōſ.295.in cauſa iſtorum,colum.fin. verſ.ſecundo principalis,libr.2.& conſil.479. in controuerſia, colum.2.in fin.lib. 4.& Cap.deciſ. 69. in cauſa Ioan. numer.35.& pleniſſimè per Sebaſtian.Van.in tract.de nullit.in tit.de nullit.ſent.ex defect.proceſſ.nume.31.vſque ad num.36. vbi dicit,prædicta procedere etiā ſi eſſet ſentētia Papæ, vel Imperatoris,quia ſi ex abrupto, & non procedente cauſæ cognitione ferretur, ſententia diceretur nulla arg.tex.in c.cùm ex literis de reſt. in integ.& ponit Dec.(ſecundum eum)in conſ. 544.ſerenis,colum.4.verſ.ſecundo principaliter lib.4.Item intelligit prædicta procedere,quando ſententia fertur in abſentem, ſecus,in præſentem, & proceſſui non contradicentem,qua dicit ſibi debere imputari.citat Lap.alleg.28.delegata,& dicit,quòd tunc ſententia valet, prout etiam valeret,ſi adeſſet timor ſcandali futuri, nam tunc licitum eſt iudici fallere , ne fallatur, ſecundum Bald.in conſil.127.lib.3.relatum ab Alex.ad Bart.in l.ſi finita. §.ſi quis verſic. arma.ff.de dam. infect. aliàs verò limitationes,vide per Felyn.in d.c.eccleſiç.S.Mariæ. Pet.Foll. V.I.D.

19 † Nonò,dicitur iudicium nullum,quando fuit agitatum cum falſo procuratore, qui nullum habuit mandatum, per ea quæ not.Bar.& doct.in l. licet. C.de procur. & Abb.in c. in noſtra,colum. 2.de procur.vbi in tantùm dicit iudicium eſſe nullum,q

20 talis † exceptio falſi procuratoris poteſt opponi ante,& poſt ſententiam ad annullandum iudicium. Idem tenet Ioā. de Ana.in conſil.96.et in add. Lud. Bol.poſt dictum

consilium, vbi pulchrè, & per multas re-
21 missiones declarat, † quis dicitur falsus procurator, & dicitur falsus etiam ille, qui habuit mandatum, & postea fuit reuocatum, vt dic. c. in nostra, & ibi per Abb. idem si incipit gerere habita notitia mandati, vt in d. add. Lud. Bolognini, post. d. cons. 96. Idem si esset procurator substitutus, à non habente potestatem substituendi, putà, à procuratore ante litem contestatam, quia ante substituere non potest, sed postea, sic, l. quòd quis, & ibi per Mode. C. de procur. & in ca. j. de procur. lib. 6. & hoc sentit Ioann. de Anan. in cons. 96. colum. 2. vers. constat autem.

22 ADDITIO. † Et talis nullitas vsq; ad mille annos opponi potest secundum Bal. in l. 2. C. si ex fals. instrum. quem sequitur Alex. in consil. 191. perspecto instrumento, colum. 2. vol. 6. & consil. j. col. 5 in fin. libr. 4. & consil. 35. Consideratis, colum. j. libr. 7. Dec. consil. 215. in causa vertente, colum. j. & consil. 36. colum. 3. & 4. libr. j. & dicit Bal. communiter approbatum, vt dicunt Modernio. in tract. de præscript. in tertia parte principali, in quæstione x. colum. 8. vers. 2. generaliter quidquid dixerit Dec. in consil. 486. visis, colum. pen. lib. 4. & in cons. 638. Communitas, colu. 2. in lib. 5. & Cur. Iun. in consil. 77. colu. 2. vers. 2. sed non obstantibus, quem refert Boer. in decisio. 228. col. 12. in fin. & talis defectus tam ex parte actoris, quàm rei est magnus defectus, cùm per eum deficiat voluntas, & consensus principalium, qui de iure naturali existit, vt docet Bal. in l. falsi, colum. 2. versicu. factum verò falsi, C. de fur. & facit text. in leg. ex causa, §. j. ff. de procur. & cap. j. de sponsa. in 6. vbi defectus consensus, (tanquam insanabilis ab alijs defectib. ibi enarratis excipitur, qui etiam per ipsum Principem suppleri non potest, quasi à iure proueniēs naturali, per cle. pastoralis, §. cæterùm, vbi Card. Pet. de Anch. & alij extra de re iud. Vocant enim, Mod. hanc nullitatem insanabilem, vt Staphilæ in tract. de literis gratiæ, fol. 145. & Gomes. in comment. regularum in comp.
23 vtriu. sign. fol. 185. † Et ad practicam reduci potest hæc nullitas altero, de quinq; modis. Primus modus opponendi erit, si opponatur, nullum habuisse mandatum: id enim probatur, si contrarium ex actis non appareat, quia negatiua censetur eo ipso ex ipsis actis probata: videlicet, talem non fuisse procuratorem, quia quod ibi non est, dicitur non esse, le g. fin. C. de rebus credit. & l. in lege, ff. de contrahen. empt. Talia enim probātur per inspectionem actorum, vt dicit Bart in leg. 2. C. de erro. adu. & in l. hi, qui ad ciuilia. C. de app. & licet à principio non fuisset oppositum, & fuerit cum eo lis contestata, taliter, quòd ad eum repellendum, vel extorquendum ab eo cautionem de rato, possit denuo opponi, prout not. gloss. & do. in leg. Pomponius, §. rati. ff. de proc. & Canonistæ in cap. cùm in iure de offic. deleg. nihilominùs ad inualidandum acta, & processum, istud poterit indistinctè opponi, & saltem per modum abnegationis ex processu probari: quia hoc casu etiam, quòd quis tanquam procurator in iudicio de facto admissus fuerit, ad detegendam nullitatem gestorum, quod non fuerit procurator is, qui iudicio interfuit, quandocunque excipi potest, vt declarat Bald. in l. licet in princ. C. de proc. & Alex. consil. 147. visis dubitationib. lib. 6. & plenissimè prosequitur Sebast. Van. in tract. de nullit. in tit. de null. sent. ex inhab. seu dif-
24 ma. comp. † Secundus modus opponendi erit, si apparet in actis mandatum comparentis, non tamen est sufficiens, nec ad id extenditur, quòd in iudicio deductum est: nam eo quidem casu perinde haberi debet, ac si nullum mandatum ostenderetur, secundum Bal. quem omnes sequuntur in d. l. licet. C. de proc. & in l. falsus, in prin. C. de fal. & Canonistæ, in c. ex parte Decani, de rescr. & in c. constitutis, vbi hoc no. Ab.
25 extra de proc. † Tertius modus opponendi erit, vt si in rei veritate fuerit factum mandatum, tamen procurator ille constitutus comparuit antequam de eo notitiam haberet, & antequam recepisset instrumentū procurationis, quia ante notitiā mandati, gesta per illū procuratorem non valebant, quoniā exercitium, & potestas verè nō acquiritur cōstituto, nisi à die receptionis mā dati, vt est glo. ordinaria in cl. j. in verbo receptis de proc. & tex. in c. is, qui super verb. susceptum, & c. licet, vbi gl. in verbo suscipere eo. tit. in 6. & tenet Lap. alleg. 81. non valuit ver. nō fuerunt delatæ literæ, & Cassa. decis. 8. num. 21. de re-restitut. spol. & de-

cis.

cis.3. num.4. de appel. & ita concludit Bar. in conſ.73. incip. quæritur vtrùm procurator, & Ang. inſt. de ijs, per quos age. po. col. 2. ver. actauo, quando quis eſt, & Bonif. in tract. male in fin. ſub tit. de proc. & Rot. in deciſ. 145. ſi procurator in nouis, & Nico. Boer. in deciſ. 274. in prin. & Aeg. in concl. 181. ſciſcitatus, quæ omnia limitantur, vt non procedant, ſi mãdatum ſuperueniens, haberet in ſe clauſulam rati, quæ communiter ſolet apponi: quia tunc virtute talis clauſulæ, geſta per illum procuratorem, ante mandati receptionem, in vim rati habitionis, quæ à voluntate ſolius conſtituentis pendet, & retro trahitur, valerent, & ſuſtinerentur, prout ſentit Rot. in deciſ. 586. quidam, qui non erat procurator in ant. & tenet hoc Dom. de ſan. Gem. in cap. is, qui de proc. in 6. & Bald. in l. 2. ff. de proc. & in l. j. C. de procur. licet contrarium voluerit Sebaſtian. Van. in tract. de nullit. in titu. de nullita. ſent. ex inha. ſeu defe. ma. comp. licet dicas, quòd de ſtylo ſeruatur contrariũ, quòd valent geſta per procuratorem ante
26 quam habuiſſet mandatum. † Quartus modus opponendi erit, vt ſi demõſtretur mandatum, tamen aliqua ratione, vel cauſa, eſt nullum: nam tunc perinde habebitur, ac ſi nullum foret mandatum demonſtratum, quia paria ſunt, aliquid non eſſe vel eſſe, & nulliter, ac minùs Canonicè, l. 2. ff. de author. tut. & l. de ætate. §. ait prætor, ff. de inter act. & tenet And. de Iſern. in cap. j. §. præterea, quæ ſit prima cau. be. amit. in vſi. ſeu. quod quidem multis modis poteſt contingere, vt plenè congerit Sebaſti. Van.
27 vbi ſuprà, num. 122. cum ſeq. † Quintus, & vltimus modus opponendi erit, vt ſi poterit aliquo modo deprehendi, quòd mandatum ſeu poteſtas primo loco data, fuerit reſoluta, & expirauerit, quia qui fuit & nõ perſeuerat eſſe talis, nõ dicitur talis. l. ſi pro patte. §. verſum, vbi gloſſ. ff. de in rem, ver. & glo. in c. j. §. contra firmatos in verbo domum de relig. domi. in 6. & per Bald. in le. falſus, colu. j. ver. primo modo dicitur falſus, C. de fur. & in l. licet, col. j. poſt prin. C. de proc. & ſequitur Boer. in deciſ. 174. col. pen. nu. 6. de quo ad longum videas, Sebaſt. Van. vbi ſupra, num. 155. cum ſequen. Petr. Foll. V. I. D.

28 † Super hoc autem nota incidenter vnã bonam practicam in regno, in quo extat ritus magnæ curiæ vicariæ, in num. 121. & incipit. Item, ſi procuratori, & c. quo cauetur, quòd ſi conſtituens procuratorem, dat ſibi poteſtatem ſubſtituendi, non poteſt talis procurator ſubſtituere ante litem conteſt. niſi expreſsè dicatur in mãdato, quòd poſſit ante litem cõteſtatam, quod dictum tene perpetuò menti in practica, quia multi, qui nõ habent notitiam illius ritus, errant in hoc, quia quilibet diceret cõtrarium, ad hoc, vt verba aliquid operentur, iuxta l. ſi quando, ff. de leg. j & per dict. c. j. de procu. lib. 6. quòd in hoc videtur corrigi per dict. ritum, & ſic poſſes impugnare, & inualidare proceſſum, quãdo faceret cõtra te. † De-
29 cimò, dicitur iudiciũ nullum, quando maritus egit, tanquam procurator vxoris, cùm in rei veritate non haberet mandatũ, nam proceſſus eſt nullus: dato quòd potuiſſet agere, vt maritus, & legitimus adminiſtrator, nec ſaluatur illa via, quia maritus, & imputatur ei, quare talem viam elegit agendo, vt procurator, ita ſingulariter tenet Lud.
30 Rom. in conſ. 446. † Vndecimò, dicitur iudicium nullũm, quando filiusfam. agit vel cõuenitur in iudicio ſine conſenſu patris, quia talis conſenſus requiritur pro legitimatione ſuæ perſonæ, & ſi non interuenit, iudicium eſt nullum, de qua nullitate poteſt opponi quandocunque, tam ante, quã poſt ſententiam, ita tenet Specul. in titul. de excep. §. dicto col. 5. verſ. quid de illa, & in tit. de actore, §. j. col. x. verſ. ſed & filiusfam. per l. fi. §. neceſſitate. C. de bonis, quæ liber. & ibi plenè per Bald.

ADDITIO. Hæc dicta intellige procedere, ſi filius agit ſuper reb. ſeu bonis, quorum vſufructus, & actionem ſeu iurium neceſſarium exercitium patri de iure quæreretur, & competeret: prout eſt in aduentitijs, quo caſu cum patri, non filio, exercitium actionũ quæritur, nimirum ſi filius agens abſq; conſenſu patris, tanquam is, cui minimè cõperit iuris exercitiũ, fruſtrà ageret: & hæc eſt ratio legis, in d. §. neceſſitate, non aũt (prout dicebat gl.) quòd filiusfam. cenſeretur indifferenter perſona minùs integra, quia in hoc eadem glo. communiter reprehenditur, ſecundùm Io. And. in add. Spec. in tit. de acta verſ. ſed & ſi filiusfamilias. & Alexan. in conſ. 106. quo ad præſens

col. 2.

colum.2.verſ.ſimiliter, lib.j. † In reliquis igitur cauſis, putà, beneficialibus, vel Caſtrēſibus, ſeu quaſi, & in alijs, in quib. patri nihil quæritur, filiusfamilias liberè, abſq; cōſenſu patris agere poteſt, & ſuper illis in iudicio experiri: cùm exercitium actionum & iurium, à nemine ſit præoccupatum, vel impeditum, & ita procedat text. in c.ſi annum in fin. de iub. libr. 6. & in authen. vt lima. & aui. in princ. & l. j. §. j. de caſt. pec. & l. filiusfamilias in princ. ff. de procur. & l. ſi longus §. j. & ibi ſcriben. ff. de iud. & hæc fuit opinio Otho. antiqui gloſſatoris poſita per gloſſ. in d. §. neceſſitate, quæ (vt verior) eſt cōmuniter à doctorib. approbata, ſecundum Ang. inſt. de act. §. actiones autē colum. pen. & Paul. Caſt. in conſil. 54. & ita teſtatur fuiſſe deciſum in ſacro regio conſ. Afflict. in deciſ. 180. filiusfamilias, tenet iſtam Guido Pa. in deciſ. 54. tempore. † Intellige tamen prædicta: quòd ſi filiusfamilias eſſet minor, ſibi deputandus erit curator ad illam litem, vt dicit gloſſ. fin. in d. l. ſi longiùs, §. fin. quam ibi ſequuntur Bart. Bald. & Caſtren. & doct. in d. §. neceſſitate, & ibi Alex. in add. † Et eſt notandū, quòd in aduentitijs, in quibus ſi agit filius (vt dixi) requiritur patris conſenſus: ſi agit ſine conſenſu, & obtinet ſententiam pro ſe ferri, valet, & tenet in ſui fauorem, quia gaudet beneficio. l. non eo minus. C. de proc. ſecundum Alex. in add. ad Barto. in d. §. neceſſitate, ſed in hoc contradicit Do. Sebaſt. Van. in tract. nullit. in titu. de null. ſent. ex inhab. ſeu def. mand. comp. num. 41. 42. & 43. & adde, quòd conſenſus quandocunq; ſuperueniens, conualidat iudicium, vt per Afflict. plenè in d. deciſ. 180. quòd quidem Sebaſt. Van. in loco, de quo ſuprà intelligit procedere in ijs, quæ ſunt præparatoria, & præcedunt litis conteſt. vt putà, in impetrādo reſcriptum, & in alijs præambulis ad cauſam. † Et quid ſi pater citatus, vt præſtet adfenſum non comparet, ſed latitat, & contumax eſt, in iudiciū teneat, dicas quòd ſic, ſecundum Bald. in l. cùm non ſolùm, §. voluntate. C. de bonis q̄ lib. in 2. quæſt. Petr. Foll. V. I. D.

† Quod tamen limitatur procedere, quādo filius agit proprio nomine. Secus, ſi interuenit in iudicio, tanquam procurator alterius, quia non requiritur conſenſus patris, vt eſt tex. in c. q. generaliter. §. j. de proc. lib. 6. † Idem, quando agit, vel conuenitur ſuper aliquo negocio ſpirituali, text. eſt in cap. fin. in fine de iud. lib. 6. & plures fallentias, in quibus poteſt filius eſſe in iudicio ſine conſenſu patris: vide per Spec. in titu. de actore, §. j. verſic. vbi ſuprà, & text. in auth. quòd locum, & ibi Iaſ. colum. 6. in fin. C. de collat. † quod facit ad id, quòd in ſimili dicimus in muliere, quæ ex forma ſtatuti, nō poteſt contrahere ſine cōſenſu propinquorum, quia illud intelligitur, quando contrahit nomine proprio, ſecus, ſi nomine alieno: puta, tutorio, vel procuratorio nomine, ita tenet Alex. in d. l. quæ filium, col. 2. ff. de in ius voc. & Paul. Caſt. in l. quicunque, §. ſi ab alio. ff. de inſt. † Et pro hoc inſero ad diſpoſitionem ritus magnæ curiæ vicariæ, ſecundum quem eſt communis obſeruantia in regno, quòd mulier viuens iure Longobardo, non poteſt contrahere ſine mundualdo: nam illum ritum, & obſeruantiam intelligo procedere, quando mulier contraheret proprio nomine, ſecus, ſi alieno, per prædict.

ADDITIO. † De muliere contrahente alieno nomine, an mundualdi præſentia neceſſaria ſit? quæſtio eſt, in qua Ang. poſt Iaſ. & Aret in l. quamuis, in prin. ff. de acq. poſſ. dicit quòd non, & ita refert obtinuiſſe Florentiæ, & ſequuntur Alex. & Fran. Are. ibi. & pro ſingula. citat Phili. Dec. in c. cum dilecta, colum. pen. verſ. & hoc procedit extrà de confirm. vti. vel inuti. & conſil. 168. concluſio. colum. j. & Ang. in l. multum, vbi etiam Alex. in fin. ff. de acq. hære. Franc. Aret & Iaſ. in l. more eo. tit. pro quo facit id, quod Iac. Aret. in l. moris, ff. de pœn. & pleniſſimè habetur per Tiraq. in tract. de leg. connubia, poſt ll. coniug. in glo. 3. num. 160. cum ſeq. vbi prædicta limitat, vt procedant, quantum ad præiudicium domini, nomine cuius mulier interuenit: quia ei eſt imputandum omninò, quòd talem elegit. non etiam quantum ad id, vt ipſa mulier, aut filiusfamilias primatim obligentur, niſi interueniat ſolennitas requiſita a lege, ſeu ſtatuto, citat Paul. Caſt. in l. cuicunque, §. ſi ab alio, ff. de inſt. & Soc. in l. quæſitum, ff. de in ius voc. ſuper quo dicit videndum Corn. conſil. 16. in præſenti conſultatione. lib. 4. Item limitat, non procedere in mandato

dato legis, quod exercere non poteſt is, qui propria negocia adminiſtrare non poteſt: per text. in l. vlt. C. de leg. tut. & l. non ſolũ, §. ſi libertus, ff. de exec. tut. & ita dicit limitaſſe Franc. Aret. in l. quamuis, in princ. ff. de acq. poſſ. Item limitat tertiò, vt non procedat etiam in mandato hominis, quod reſpicit publicam vtilitatem: citat Franc. Are. vbi ſuprà, & ibi etiam multa cõgerit ad principalem quæſtionem domini Auctoris, de filiofamilias, an alieno nomine agere poſſit. Petr. Foll. V. I. D.

40 † Duodecimò dicitur iudicium nullum, quando ſententia fuit lata poſt peremptam inſtantiam, glo. eſt, & ibi Bart. & Bal. & communiter Mod. in l. properandum, in princ. C. de iud. pro hoc Bald. allegat ibi text. in l. ſcire oportet, §. potens. ff. de excuſ. tut. idem tenet Alexan. in conſ. 82. in prin. in 4. volu. plus dicit Bald in d. l. properandum, col. 2. verſ. ſecundo quæro, quod etiam in cauſa appellationis ſententia lata, poſt appellationem deſertam, eſt ipſo iure nulla. Quod tamen intellige de ſententia diffinitiua ipſi' cauſæ principalis, quia illa non poteſt ferri poſt lapſum inſtantiæ: ſed benè poteſt iudex ferre ſententiam abſolutoriam ad obſeruationem iudicij, & condemnare partem actricem ad expenſas, vel illam partem, cuius culpa inſtantia fuit peremptа, ſecundũ Bart. & communiter Doct. in d. l. properandum, §. illo, & Lanfr. in c. quoniam contra in fin. verbis, de prob. & Alexan. in conſ. 136. colu. 1. in 2. vol. & in conſil. 66. colu. 1. in 5. volu.

41 ADDITIO † De iure enim canonico, quandocunq; de cauſa cognoſci poteſt, ſecundum Hoſt. in ſumma de iud. §. quę ſunt, col. 3. & per Rot. in deciſ. 411. ſi lite pend. in nouis, & per Gomeſ. in reg. de anna. po. q. 44. & Caſſ. in deciſ. 5. nu. 4. vt lit. pend. & per Fel. in c. cauſis, de offi. del. & Iaſ. in d. l. properandum, in prin. colu. pen. in fin. & quòd poſſit iudex nõ obſtante peremptione inſtantiæ abſoluere reum, ab obſeruatione iudicij, & actorem in expenſis condemnare, firmat Rom. ſing. 788. Dec. in conſil. 34. in fi. libr. 1. & Rot. deciſ. 98 licet in nouis, & hoc eſt verum, etiam ſi eſſet iudex delegatus, cũ hoc ſit quoddam incidens in cauſa: Vt tenet Rot. in deci. 153. auditor in nouis. & 692. qualiter in antiquis: & Aegi. Bella. in deci. 22. & 28. iudex. Petr. Foll. V. I. D.

42 † Tertiodecimò, dicitur iudicium nullũ quando fuit geſtum cum procuratore excommunicato: quod tamen intellige, quando tempore conſtitutionis erat excommunicatus, quia tunc ipſo iure non tenuit conſtitutio procuratoris, & per conſequens remanet procurator falſus, & ſic proceſſus non valet: ſicut dixi ſupra de procuratore falſo. Secus ſi poſt mandatũ ſuperuenit excommunicatio procuratori, quia valent acta, ſi non opponatur: ſed ante mandatum non valent ipſo iure, ſiue opponatur, ſiue non. Ita hæc omnia tenet Abb. in c. poſt ceſſionem, col. antepen. & pen. & fin. de prob. & ibi etiam Fel. qui magis clarè loquitur. Et procedunt prædicta, ſiue ſit procurator ex parte actoris, ſiue ſit procurator ex parte rei: ſecundum Abb. in d. ca. poſt ceſſionem, col. antepen. in fin. verſ. ſed dubium eſt, & c.

ADDITIO. Hanc opinionem tenuit Spec. in tit. de proc. §. j. in princ. & tenet Ioan. And. & Cald. in d. c. poſt ceſſionem: & vide latiùs per do. Sebaſt. Van. in tract. nullit. in ti. de nullit. ſent. ex inhabilit. ſeu defec. man. num. 136. cum ſeq. Pet. Foll.

43 † Quartodecimò, dicitur iudicium nullum, quando eſt agitatum cum pupillo, ſine tutoris auctoritate, l. cùm & minores, & ibi Bal. C. ſi aduerſus rem iud. & l. j. C. qui leg. perſ. habent ſtandi in iud. & l. clarum. C. de auct. præſt. nam quando pupillus habet tutorem, debet iudicium agitari cum tutore, & ſi non habet, debent citari coniuncti ipſius pupilli, vt conſtituatur in contumacia, alias citatio ſolius pupilli, nihil valet, l. hæc autem, §. j. ff. ex quibus cau. in poſ. eat, & ibi Bar. idem tenent Alex. & communiter Doct. in l. neq; impuberes, ff. de in ius voc. & in l. ſi ex legati, cum l. ſeq. ff. de verb. oblig. & in l. contra pupillum, & ibi etiam Ioan. de Imo. de re iud. & ita communiter tenetur, reprobata opi. Bart. in l. j. §. ſufficit, ff. de admin. tut. qui tenebat poſſe citari ſolũ pupillum, quem in ſpecie reprobat Alex. in d. l. neq; impuberes. Et ad prædicta, ſcilicet, quòd nullum actum iudiciarium poteſt facere pupillus, eſt tex. & ibi per Mod. in l. iuſiurandum. §. pupillus, ff. de iureiur. & vide
44 omninò dec. 167. conſ. Neap. † Prædicta tamen limita, quando iudicium tenderet in damnum pupilli, quia tunc verum eſt, quòd non valet ſine tutore. Secus eſt, quando ten-

dit ad vtilitatem: quia tunc valet, vt putà, quia fuit lata ſententia pro pupillo, ita text. & ibi Bart. & Bald. & Mod. in l. non eo minus, C. de proc. & Bart. & Bald. in l. ſi tutor. C. in qui. cau. in integr. reſtit. non eſt neceſ.

45 † & eſt ratio, quia in actibus concernentibus fauorem pupilli, dicitur habere legitimam perſonam: ſecundum Bald. & Iaſ. in

46 l. contra iuris, in princ. † & in d. l. contra iuris, infert Bald. idem eſſe in eccleſia, vt ſi fuerit alienata res eccleſiæ, ſine ſolennitate, quæ alienatio tendit ad eccleſiæ vtilitatem, valet, idem tenet Iaſ. in d. l. iuſiurandum, §. pupillus, colu. fin. ff. de iureiur. vbi idem dicit de geſtis ab intruſo in fauorem eccleſiæ, de qua materia vide Abb. in c. cauſam, colu. penul, & fin. de iudicijs.

47 ADDITIO. † Et hanc concluſionem tenent gloſſ. Bart. Paul. Caſt. & alij, in l. pen. C. de aduer. rem iud. & in l. acta, §. contra, vbi Bart. & Caſtr. ff. de re iud. & eſt dec. Gui. Pap. in q. 494. ſententia, & facit text. in §. inuito, inſt. de cura. & l. ſi præſes, verſ. quidquid eo tempore ſtatutum eſt, C. quomodo & quando iu. qui text. loquitur de interlocutoria, etiam contra ſimiles perſonas lata, non valet, pro vt ibi, & tenent Bart. Bald. Caſtr. poſt Guliel. Petr. & Cyn. in l. j. C. qui legi. per. (licet ibi aliter ſentiat gl.) & procedunt prædicta etiam, ſi ſimus in cauſa eccleſiaſtica aut beneficiali: ſecundum Lap. alleg. 123. quidam expoſuit: limitantur tamen prædicta, niſi eſſet interlocutoria demittendo in poſſeſſionem, per l. fin. C. de filiofam. & glo. in l. j. C. qui leg. per. Item, limitantur vt procedant, ſi minor cum iuramento aſſeruit ſe maiorem, per l. ſi alterius, & toto titul. C. ſi min. ſe ma. di. Item limitantur prædicta non procedere, vbi minor litigaſſet, per procuratorem legitimè conſtitutum, cum clauſulis ſolitis, & cum iuramento, ſecundū Bart. in l. minor, ff. de procur. per text. in auth. ſacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vend. qui tex. licet in contractibus loquatur: procedit etiam in iudicialibus ſecundum Bart. ibi, col. fin. verſ. quid in iudicijs, idem tenet Guid. Papæ, in qu. 35. ſi adultus, & 494. ſententia in fin. & in cōtingentia facti tenuit parlamentum Regium, vt per Boer. in deciſ. 92. licet Specul. in titu. de acto. verſ. ſed quid ſi minor contrarium tenuerit: prout contrarium etiam tenet Bald. in l. j. colum. 13. verſ. & per hoc reſpondetur, de quo per Tiraqu. in tract. de leg. connu. in titu. contracter, in gl. 3. nume. 172. Item limitantur prædicta non procedere in cauſis ſpiritualibus, vel dependentibus ab eis, in quibus minor 25. annis, maior tamen 14. pro maiore & legitima perſona reputatur, c. ſi annū, & ibi glo. & ſcrib. de iud. in 6. & hæc exceptio minoris ætatis ex parte eorundem minorum, ad inualidandum proceſſum, quandocunq; opponi poterit, per regulam, l. licet, C. de proc. & c. in noſtra, co. tit. ex parte etiam aduerſariorum ad impediendū proceſſum, & ne vlteriùs in cauſa progrediatur, etiā quandocūq; opponi poterit, vt docet Spec. in tit. de acto. verſ. quid ſi minor in iudicio, & doct. in l. non eò minus, C. de procur. & per Affl. in deci. 366. in pleno, num. 8. Pet. Foll. V. I. D.

48 † Similiter per prædicta inſertur ad ſtatutum, requirens conſenſum propinquorū in contractu mulierū, quia intelligitur in contractibus damnoſis mulieribus, ſecus, in cōtractibus vtilibus: ita tenet Bald. in l. neq;, C. de contrah. & cōmitten. ſtip. Ang. & Imol.

49 in l. mutuū. §. fin. ff. de acq. hær. †. Et per illud dictū Bal. infero ad diſpoſitionem ritus magnæ curiæ, requirētis mundualdū in cōtractu mulieris, q. a ſi aliqua mulier faceret aliquē contractū vtilē ſibi, valeret ſine mūdualdo, q. nota, quia millies poteſt accidere.

ADDITIO. Hæc concluſio probatur in l. naturaliter. §. vlt, cū l. ſeq. ff. de cōd. ind. & l. 3. §. pupillus, & l. ſi pupillus, in princ. ff. de neg. geſt. & l. eatenus, ff. de inſt. actio. & l. j. §. an in pupillum. ff. depo. & l. furioſus. ff. de act. & obl. & l. pupillus, in prin. & iterum §. j. ff. de auct. tuto. & l. vlt. C. de vſuc. pro emp. & idem procedit in eccleſia, vt dicit ſuprà proximè do. Auctor, quod voluit glo. & Bar. in Auct. qui res, C. de ſac. ſanc. eccleſijs, & Bald. in l. iubemus. §. ſanè in princ. C. co. titu. & l. ſi prædictum, in princ. C. de præmino. Panor. in c. ſi quis præsbyterorum, in fin. de re eccleſ. non alie. & Alex. in conſil. 4. viſo proceſſu, col. j. lib. 3. & Cuman. in cōſ. 176. in fin. & hoc videtur voluiſſe Bald. in l. j. in princ. ff. de cont. iud. tu. per text. & ibi Raph. in l. more. ff. de acquir. hær. & pleniſſimè per Andr. Tiraqu. in tract. de leg. connub. in tit. contracter in glo. 3. num. 24. Petr. Foll. V. I. D.

† Item

50 † Item illud, quod dixi, valere iudicium tendens in fauorem pupilli, ſine tutore: intellige procedere, quãdo pupillus eſſet maior infante. Secus, ſi eſſet infans, quia tunc æquiparatur furioſo, ex quo nullum habet intellectum, vnde non valet ſentẽtia, etiam in ſui fauorem lata, ita tenent Alexand. & Iaſ. in d. l. non eo minus, & Alexand. in le. furioſo. ff. de re iud. & Bald. in d. le. neque, C. de contrahend. & commit. ſtipulat. per text. in §. pupillus, inſt. de inut. ſtip.

ADDITIO. Vide dom. Seba. Vant. in tract. nullit. in tit. de nulli. ſententia ex inha. ſeu defe. mand. comm. num. 15. cum ſequ. Pet. Foll.

51 † Item, prædicta extenduntur procedere etiam in filiofamilias, vt ſi eſt agitatum iudicium cum eo, ſine conſenſu patris, etiã ſi eſſet minor, valet in ſui fauorem. Ita ſingulariter tenet Alexand. in conſil. 59. columna. 2. in 2. volum. quod nota pro limitatione, leg. fin. §. neceſſitate, C. de bonis, quælib. & eorum, quæ dixi ſuprà in 11. nullitate.

52 † Decimoquintò, dicitur iudicium nullũ, quando fuit agitatum cum tutore, qui non fecit ſolennia, vt quia non ſatisfecit rem pupilli ſaluam fore, non fecit inuentarium, non fuit ſibi decreta adminiſtratio per iudicem, vt dicit Bald. in l. ſi tutor. C. in quibus cauſ. in integr. reſtitu. non eſt neceſſ. de quibus ſolennibus habetur per Barto. in l. legitimos, ff. de leg. tutor. Nam in iſto caſu, dato quòd talis gerebat ſe pro tutore, ſi tamen fuit lata ſententia contra eum, talis ſententia eſt ipſo iure nulla, & non nocet pupillo. text. eſt. in d. l. ſi tutor. & ibi Bartol. & Bald. & iſtud dictum tene menti perpetuò, quia poteris mille proceſſus impugnare, quia rarò inuenitur hodie tutor, qui faciat iſta ſolennia, & de hoc eſt vnus ritus magnæ curiæ vicariæ, in num. 213. qui incipit, Item ſeruat ipſa curia, quòd cùm aliquis tutor, & cæter. qui vult, quòd tutor non admittatur ad litigandum in iudicio tutorio nomine, niſi priùs doceat de ſolennibus, ad quoad docendum, datur ſibi nouus terminus, ad quod vide dec. 256. conſil. Neap.

ADDITIO. Quo ad iſta, vide Alex. in conſ. 129. in ca. ponderatis, col. 2. lib. 1. conſil. 80. viſis. colum. 2. in fin. libr. 5. Guido Pap. in q. 330. & Cap. in dec. 50. in cauſa Iacobi, & Rom. in conſil. 425. vbi ponit quindecim adimplenda per tutores, & Alexand. conſil. 86. viſis, columna. 2. verſic. non obſtat. quòd non fecerit lib. 2. & melius in conſil. 163. libr. 53 5. † Et eſt notandum, quòd ſi pater in teſtamento dixit, vt tutor propria auctoritate poſſit adminiſtrare, non requiritur confectio inuentarij, vt dicit Angel. Aret. in §. 1. inſt. de leg. agn. tu. 3. colu. verſ. ſecundi conficiatur, & Boer. in dec. 124. nu. 15. prima parte. Pet. Fol. V. I. D.

54 † Decimoſextò, dicitur iudicium nullũ, quando eſſet agitatum cum procuratore conſtituto ab aliquo tutore, ante litis conteſt. quia tutor non poteſt facere procuratorem ante lit. conteſt. in cauſa pupilli, ſed debet conſtituere actorem, in quo actore requiritur decretum iudicis, aliàs vitiatur conſtitutio, & non valet proceſſus, & pro hoc eſt text. & ibi Barto. & Doct. in leg. neque tutores, C. de procur. & glo. in l. ſi actor, C. de appellat. & text. in §. fin. inſt. de curat. & habetur in deciſio. 262. in conſil. Neapo. ver. tertio, ille, & c. Pupillus verò cum auctoritate tutoris, poteſt ante litem conteſt. conſtituere procuratorem, vt dict. l. neque tutores, & hanc materiam plenè tetigi infrà poſt diſputat. in repet. mea, l. ſi actor. ff. 55 de procur. in 2. col. † Decimoſeptimò, dicitur iudicium nullum, quando fuit agitatũ cum procuratore, vſque ad litis conteſtationem incluſiuè, & poſteà in alijs actis citatur dominus, & non procurator, quia ſi dominus non comparet: & fit proceſſus in contumaciam, non valet, quia poſtquam procurator eſt conteſtatus litem, ipſe debet citari in actibus ſucceſſiuis, quia eſt effectus dominus litis, & non dominus cauſæ, & ſi aliter fit, non valet proceſſus: ita tenet Bar. in l. procuratoribus, C. de procurator. & Barto. in l. mutari, ff. de procu. & in l. furioſo, ff. de re iud. & Bald. in d. l. ſi quando, in 7. quæſt. C. de teſtibus, & Abb. in c. 2. colu. pen. & ibi etiam Felyn. de teſti. quòd tamen intelligitur, niſi procurator eſſet abſens, vel infirmus: quia tunc poteſt citari dominus, ſecundum Alexand. in dict. leg. procuratoribus, & Gemin. in cap. ſi quidem, §. ſecus, in 6. not. de procur. libr. 6. & dixi in dicta leg. ſi actor, ff. de procurat. colum. 2. in fine.

ADDITIO. Adde Alex. conſ. 202. ſuper, in fin. lib. 2. ſed de iure canonico, vterq; & dominus, & procurator citari poſſunt, vt inquit Bald. in l. j. col. 3. verſic. breuiter opin. C. de ſent. & Specu. in tit. de ſent. §. qualiter, colu. 3. verſi. porrò, & ibi Ioan. Andr. in verbo, litigauerit: & Anch. in conſil. 98. & eſt glo. ordinaria, & c. quærelam, in verbo œconomi de elect. eſt deciſ. Guido. Papæ 431. debet, & 86. procurator, & Rot. dec. 21. & Fely. poſt Bald. in c. in nomine domini. col. fin. de teſt. & Boer. in deciſ. 185. & ſic de iure canonico non datur nullitas ex iſto capite. Pet. Foll. V. I. D.

56 † Decimooctauò dicitur iudicium nullum, quando fuit datus curator ad litem pupillo minùs legitimè, vt quia pupillus non petijt: quia curator ad litem non datur, niſi pupillo petenti: ſecundum Barto. in l. qui habet, § ſi pupillus, ff. de tutel. Verùm aduerte, quia in ſacro conſil. Neap. ille text. in d. §. ſi pupillus, cùm ibi not. per Bart. intelligitur procedere in caſu ſpeciali, in quo loquitur tantum, ſcilicet, quando pupillus haberet litem cum tutore: tunc opus eſt, vt habeat curatorem ad litem, aliàs non datur non petenti. Secus eſt, quando pupillus haberet litem cum alio extraneo: quia tunc poteſt iudex ſibi etiam non petenti, dare curatorem ad litem. Verùm ad inſtantiam partis aduerſæ, debet iudex facere mandatũ pupillo, quòd veniat ad petendum curatorem ad litem, & ſi comparuerit, dabit ſibi illum, quem petierit. Si verò non comparet, tunc iudex ex officio, dat ſibi curatorem ad litem, iuxta formã, l. j. C. qui pet. tuto. Hæc omnia habentur in deciſ. 256. conſ. Neap. & per Bald. in l. ait prætor, §. permittatur, in primo not. ff. de min. Et prædicta intelligun tur de pupillo maiori infante, vt habetur in deciſ. 256. nam ſi pupillus eſt infans, non poteſt ſibi dari curator ad litem: ſed debet peti ſibi dari tutorem, vt tenet Ioan. Andr. in add. Specu. in tit. de reo, §. j. col. 5. in add. quæ incipit, auctoritate, & Bald. in c. j. colu. 6. in fin. verſ. de citatione, & c. de mili. vaſ. qui contu. eſt, & habetur in deciſ. 262. conſ. Neap. ver. 2. dicitur, & c. Et iſte eſt alius modus, annullandi proceſſum, ſcilicet, quando eſſet datus curator ad litem infanti, quia dari non poteſt, niſi in vno caſu, ſcilicet, quando tutor non poſſet reperiri: vel quando bona pupilli ſtarent ſub periculo, ſecundum Bald. in d. ca. j. verſ. de citatione. vbi ſubdit, quòd tunc debet dari curator, cum interuẽtu conſanguineorum pupilli. Hinc dicit Bald. in l. donatarum, in fin. C. de acq. poſſ. quòd quando aliquis litigat cum infante, omnes actus debent fabricari, in perſonam ſolius tutoris, non autem in perſonam infantis, cum auctoritate tutoris. Hodie autẽ in regnò extat diſpoſitio ritus magnæ curiæ, in num. 10. qui incipit, Item, quòd pupillus, & c. per quem diſponitur, quòd curia prouidet pupillis de curatore ad litem, aſſerentibus ſe carere curatoribus, & talis prouiſio fit ſine difficultate, & ſine cauſæ cognitione, vnde per diſpoſitionem illius ritus, iudex poteſt indiſtinctè prouidere pupillis, de curatore ad litem: ſiue petant, ſiue non, quia dicit, ſine difficultate: & ſine cauſæ cognitione. verùm non puto, quòd per illum ritum ſit conceſſum dari curatorem infanti: quia dicit, pupillis aſſerentibus ſe carere curatoribus, nam talis aſſertio non poteſt fieri per infantem, qui nullum habet intellectum: vnde de neceſſitate ille ritus intelligitur de pupillo maiore infante, & iſta no. quia ſunt quotidiana.

ADDITIO. Si benè ac perpensè aduertatur, ritus allegatus, per do. Auctorem, ſentit, & probat totum contrarium, dum expreſsè dicit, quòd pupillo aſſerenti non habere tutorem, datur curator ad litem, & ſic ad petitionem ipſius aſſerentis, non habere tutorem, datur, ſed vtcunque ſit, datur hodie curator ad petitionem litigantis cũ pupillo, ſine difficultate, & abſque cauſæ co-
57 guitione, vt dicit ritus. † Et an curator ad litem debeat cauere & alia facere? vide text. & ibi gloſſ. in l. etſi ad ſpecies, ff. rempu. ſal. fo. & in l. fin. §. fi. C. de admi. tut. & ibi Ang. Alex. in conſ. 163. in 5. lib. & pleniùs Alb. de Ro. in d. l. & ſi ad ſpeciem, & in rubr. C. de tut. vel curat. qui non ſatiſ. & Carol. Molen. in conſuetud. Pariſij, in §. 6. in gloſſ. 6. verſi. rendre, compre. fol. 101. in 2. q. num. 12. & Cap. Toloſa. dec. 146. & Scba. Van. in tract. nullita. in titu. de nullit. ſenten. ex inha. ſcu deſe. man. com. nu. 145. Pet. Fol. V. I. D.

58 † Decimononò, dicitur iudicium nullum, quando cauſa eſt aduocata à iudice inferiore, per ſuperiorem: vt quia Princeps delegat aliquã cauſam ſpectantẽ ad ordinariũ

alicui

alicui delegato, nã per talem delegationem cenſetur priuaſſe ordinarium iuriſdictione, quo ad illã cauſam, & cenſetur cauſam ad ſe aduocaſſe: idẽ ſi ipſe ſuperior cœpit de cauſa cognoſcere, ita tenet Bal. in c. j. §. ad hoc, col. 4. de pace iur. fir. & Abb. in c. cù M. Fer. col. pen. in fin. de conſt. & idem Abb. in c. cùm dilectus, in vlt. not. de purg. cano. pro hoc videatur text. in c. paſtoralis, §. præterea, & ibi Fel. de offic. del. & Fel. in c. quoniam Abb. in fin. eo. tit. & Lud. Rom. in conſil. 330. colum. 3. & conſil. 325. & Bald. in l. ſi vt proponis, la. j. col. 3. verſ. quæro Papa, & c. C. quomodo & quando iud. vbi plus dicit Bald.

59 quòd † mortuo delegato, cauſa non reuertitur ad ordinarium, ſed vadit ad Principẽ delegantem, adde Iaſ. in l. more maiorum, colum. fin. ff. de iuri. om. iud. In iſto igitur caſu, ſi ordinarius inferior faceret proceſſum, in dicta cauſa aduocata, per ſuperiorem: tale iudicium eſſet ipſo iure nullum, tanquam agitatum à priuato, text. eſt, & ibi Abb. & Philip. in c. vt noſtrum, de appel. &

60 probatur in l. iudicium ſoluitur, ff. de iudi. † An autem inferior à Papa, vel à Principe, poſſit indiſtinctè cauſam cœptam coram ſuo inferiore, ad ſe aduocare, putà, ſi Archiepiſcopus vellet ad ſe aduocare cauſam, quę agitur coram Epiſcopo? Dic, quòd non: ita tenet Philip. in d. cap. vt noſtrum colum. 4. verſi. 3. quæritur, vbi limitat non procedere in Vicario, quia Epiſcopus poteſt cauſam cœptam coram ſuo Vicario indiſtinctè ad

61 ſe aduocare: & idem tenet ibi in j. colum. † Vigeſimò dicitur iudicium nullum, quãdo eſt factum contra exititios, ſeu expulſos de ciuitate, ad inſtantiam alicuius creditoris, in contumacia, quia ex quo non tenentur comparere, quia locus non eſt eis tutus, non valet proceſſus factus contra eos, ita tenet Bart. in l. fi. colum. 2. verſ. ſed iuxta hoc quæro, & c. ff. de in integr. reſt. de qua materia vide Fel. in c. accedens, el. 2. vt lite non conteſt. vbi tractat, an & quando iſti tales teneantur per procuratorem comparere.

ADDITIO. Contrarium videtur tenere Bal. in l. 2. C. de iur. om. iu. & dicit ita velle Guliel. de Suza per l. Papinianus, exuli, ff. de min. & l. eius, §. fin. ff. ad mun. pro quo vide, quæ not. Pet. in c. cùm olim, de teſt. & ibi And. Barb. & Bald. in l. ſi qua pœna, ff. de ijs, qui ſunt ſui, vel alien. iur. & Sal. in d. l. 2. & Bald. in rubr. C. ſi à non comp. iu. & in l. per diuerſas, C. man. 9. quæſtione, & Mar. Soc. in tract. de cita. in articulo 5. num. 48. Petr. Foll. V. I. D.

62 † Vigeſimo primò, dicitur iudicium inualidum, & nullum, quando fuit agitatum in cauſa criminali, ſuper libello inepto: vt quia non fuit appoſitus in eo locus, ſeu tempus, ſecundum formam, l. libellorum, ff. de accu. vt d. l. libellorum, §. quòd ſi libelli, & ibi Bart. vbi dicit, quòd ipſo iure eſt libellus ineptus, & iudicium nullum, etiamſi non opponatur, de cuius dicti veritate, quia multi tenent contrariũ, ſcilicet, quòd opus

63 eſt, quòd opponatur, vide plenè per Soc. in conſil. 146. col. 6. & 7. in j. vol. † Quid autem, ſi apponeretur locus indeterminatus in libello? dic, quòd valet libellus, & poteſt ſupleri probationibus, ſecundum Soc. in d. conſil. 146. col. pen.

ADDITIO. De hac nullitate in Regno parum curatur per literam Reginæ Iſabellæ, de qua dixi in pract. mea cauſa crim. in verbo audiantur exceptiones proponendæ. Pet. Fol.

64 † Quid autem, ſi non ſit expreſſum nomen proprium accuſati, vel hominis occiſi: vt putà, quia ignorabatur, an procedat libellus? vide plenè per Fel. in c. auditis, colu.

65 16. & 17. de præſcrip. † Dicit tamen Barto. in d. l. libellorum? col. j. quòd dies cõmiſſi criminis non debet apponi in libello, & valet libellus ſine eo. Verùm idem Bar. in l. is, qui reus, col. 5. in fin. ff. de pub. iud. tenet, quòd ſi reus petit. edi. ſibi diem commiſſi criminis, ad hoc, vt poſſit facere ſuas defenſiõnes, tenetur accuſator exprimere diem, ad inſtantiam rei, & illud dictum ſequitur Iaſ. in l. 2. §. ſi quis Epheſi. ff. de eo. quod cer. lo. Contrarium tamen, & melius tenet Ioan. de Imol. in d. l. is, qui reus, colum. 23. in fin. ſcilicet, quod non teneatur exprimere diem accuſator, etiam ad inſtantiam rei: & iſtam contrariam partem, puto veriorem, quam tenet etiam Alex. in d. l. is, qui reus, in add.

66 ad Bart. † Vigeſimo ſecundò dicitur iudiciũ nullum, quando eſt factum contra eum, qui arripuit iter ad ſedem Apoſtolicam, nam interim dum vadit ad Papam, eximitur ab omni iuriſdictione iudicis inferioris, & eſt ſub protectione Papæ, vnde proceſſus, qui contra eum fieret in patria ſua,

est nullus, text. est & ibi Abb. & docto. in cameminimus, de appel.

ADDITIO. Procedit tamen, si non habuit notitiam literarum expeditarum contra eum, & ante citationem: non autem si discessit post citationem, vt ibi dicit tex. allegatus per do. auct. Pet. Foll.

67 † Vigesimotertiò, dicitur iudicium nullum, quo ad sententiam, quando sententia esset lata de consilio alicuius iurisperiti, & reperitur, in processu latum solùm consiliũ, & post consilium non esset aliqua sententia iudicis, qui pronunciaret secundum formam illius consilij, nam processus remanet indecisus, perinde, ac si non esset lata aliqua sententia, & sic non potest fieri executio, ita de hoc est vnum pulchrum consil. Ang. in consil. 249. incip. domina Libertina, & habetur per Fel. in c. cùm venerabilis, col. 16. cũ trib. seq. de excep. & istud nota per petuò, quia quotidie euenit, maximè in curijs, in quibus sunt isti officiales idiotæ, qui ferunt sententias de consilio iurisperiti, & solùm legunt consilium, & magister actorũ scribit lecta & lata fuit suprascripta sententia, & c. cùm in rei veritate nulla sit sentẽtia lecta, sed solũ consilium, qđ non est sententia. vnde poteris opponere, & impedire executionẽ. Et ego bis obtinui: non sunt multi dies, quibus impediui duas executiones per dictam oppositionem: vnde sint cauti iudices idiotæ, vt in casu consilij faciant scribi; Nos talis iudex, & c. sententiamus, & pronunciamus, prout in suprascripto consilio continetur, & deinde se subscribat, nã ista pauca verba habent vim sententiæ, aliàs nulla esset sententia. Adde prædictis Iaſ. in hæc quicquam, §. vbi decretum, colu. 15. de offi. proconsuli. & reliqua de hac materia, vide quæ dicam infra in vlt. parte, in versi. sententia.

ADDITIO. Quinimò oportet, quòd illud consilium à iudice aperiatur, & legatur, vt dicit Bald. in l. j. col. 2. de sent. ex peri. & per Spec. in tit. de reo. con. circa fin. & Ang. in consil. 246. domina Lambertina, allegatum per do. Auct. sub num. 249. refert, & sequitur Alex. in l. j. circa fin. C. si aduer. lib. & in consil. 185. in fin. libr. 2. & Iaſ. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, ff. de offic. procon. aliàs si quis sententiaret, prout in consil. nondum exhibito, sententia non valeret, ex quo illa per relationem ad acta illius instantiæ non posset certificari, quòd necessario requiritur, secundum communem scribentium opinionem, de qua attestatur Iaſ. in l. ait prætor, §. j. colu. 4. ff. de re. iud. & in §. curare inst. de act. & Alex. in cõsil. 53. colu. fin. lib. 5. Item requiritur, quòd consilium sit clarum, & lucidum, & non perplexum aut obscurum, & quòd consulẽtes non sint contrarij, aliàs non valeret sententia, vt per doct. in c. fin. vbi Bald. & Franc. de Aret. Barto. Alexand. & Paul. de Castr. in leg. duo iudices, eod. titul. Angel. & Imol. in l. ad Principem, ff. de appell. Petr. Foller. V. I. D.

68 † Vigesimoquartò, dicitur iudicium nullum, quando est agitatum, dilatione pendẽte: quia dilatione pendente officium iudicis conquiescit, & interim attentatum, est ipso iure nullum, text. est, vbi hoc tenet Bal. in l. siue pars. C. de dil.

ADDITIO. Adde gloss. in l. dicere in fin. ff. de arb. in l. j. §. in verb. nullius. ff. de fe. & in c. significante in verb. prouenire, vbi Ioan. Andr. & Scrib. extra de appel. & gloss. in cap. vbi periculum in verbo decem, & in c. commissa in princ. de electio. in 6. & Bal. in l. cùm antea, colum: 3. vers. & considera hic, C. de arb. & in l. appellationem, colum. 3. vers. est, & tertia delib. C. de appel. & Lap. 69 alleg. 2. vers. ad hoc, quia pendente. † Et intellige prædicta procedere, vbi non cessasset causa, per quam data fuit dilatio: aliàs si cessasset, officium iudicis non amplius conquiesceret, prout declarat idem Bald. in cap. 2. de dil. & Lap. alleg. 81. in causa matrimoniali vers. ad id, quod dicebatur, & Mil. in verbo. dilatio, & Barto. consil. 164. processus, & in l. filia, §. alumno, ff. ad Treb. & Abb. in c. significauit, num. 9. de appella. 70 & Alexand. cons. 34. viso, col. 2. lib. 2. † Item intellige, quando actus, qui fiunt post dilationem pendentem, sint in præiudicium dilationis pendentis, aliàs non, vt est conclusio Aegid. Bella. in concl. 324. pendente termino, & per Bart. & doct. in l. quamdiu, sa grande, ff. de acq. hær. & illud, quod dicitur de dilatione à iudice data: dicendum erit vt procedat etiam in terminis à iure vel ab homine statutis, ad aliquid peragendum: nam durantib. illis, manus iudicis, quasi ligatæ, & impeditæ censentur, & propterea processus illius

llis pendentibus factus,non valet,vt inquit dec. Rot.742.Nota quòd pendente termino, in antiq.termini quoque præfixi vim dilationis habent,vt inquit Abb. in c.cùm causa,col.5.verſ.item præfixio termini de re iud. declarat.Fran. col.pen.& poſt eum ibi.Fely. in c.perſonas pen. colu. ver. ſola dilatio de appel.verbi gratia:proceſſus factus per iudicem à quo appellatum fuit, pendẽte termino ad dandum, vel recipiendũ Apoſtolos, eſt ipſo iure nullus, vt tenent Dom.ſuprà alleg.videlicet.Franc.in d.cap.perſonas,col. pen.verſ.ſed dubitatur, quòd ibi approbat Fel.& Bald.in dict.leg.appellationem,quãuis poſt tenuerit & teneat, quòd talis proceſſus, huiuſmodi termino pendente factus, valeat, vt per plures rationes firmat Aegid.conclu.622. proceſſus factus,& Rot. deciſ.128.ſi iudex in nouis, & ita ſe habet communis opinio, ſecundum Boer.deciſ.

71 159.in fin. † Amplia prædicta procedere, non ſolùm dilatione pendente, ſed etiam procedunt, quando iudex iudicaret poſt aliquod legitimum impedimentum abſentis in actis allegatum, putà, infirmitatis, & de ea quatenus opus foret, fuiſſet oblata fides, quoniam ob huiuſmodi legitimum impedimentum ſuſpenditur iudicis poteſtas,& iudicium in tempus bonæ valetudinis diffunditur, & ſi interim procedatur, proceſſus erit ipſo iure nullus,prout eſt tex. & ibi declarant Barto. & doct.& in l.quæſitum,ff.de re iud.& in l.2. §. ſi quis in iudicio,ff.ſi quis cau.vbi etiam Iaſ.& eſt deciſ. Rot.62.quòd vbi eſt in antiquis,& idem eſt in aliis impedimentis, de quibus ad longũ proſequere, vt per Seb.Van.in tract.nullit. in tit.de nullit.ſent.ex defe.iur.ord.nu. 161. Pet.Fol. V.I.D.

72 † Vigeſimoquintò, dicitur iudiciũ nullũ, quando eſt agitatũ contra mortuum, licet defendatur per viuum,vnde ſi tempore latę ſententiæ is,qui ſententiam contra ſe reportat, reperitur mortuus, eſt ipſo iure nulla.tex.eſt in l.in ſumma,§.fi. & ibi per doct.

73 ff.de re iu.& l.pen.ff.quę ſen.ſine app.reſc.† Vigeſimoſextò, dicitur iudicium nullum, quando eſt factũ per delegatum impetratũ per literas ſurreptitias, vel quando delegatus non ſeruauit formam reſcripti delegatorij,text.eſt in c.cũ dilecta,& ibi Abb.in 4. not.& plenius ibi per Fel.de reſcr.

ADDITIO. Licet enim proceſſus agitetur per iudicem delegatũ cum commiſſionibus obreptitijs, & ſubreptitijs: ſi non excipiatur, valet, & tenet: quia iuriſdictionem,& poteſtatem tribuunt,vt pleniùs per doct.in c.cęterùm,& c.ad audientiam,el.2. vbi latè per Fel. & c.ſuper literis de reſcrip. & ponit Aegid.concluſ. 485. & Legiſtæ, in leg.præſcriptione per illum text.C.ſi comius. dummodò reſcripta ad delegationes, cauſam de qua agitur, ab alio iudice non aduocarent : quia tunc ſubreptio ipſo iure viciaret,vt eſt deciſ. Rot. prima de reſcript. fallit etiam in pluribus alijs, in quibus ſubreptio ipſo iure viciat,vt per Iaſ.in d.l.præſcriptione,vt Fel.in dict. cap. ad audientiã, & ita intellige dicta do. Auctoris hic.Petr. Foll.V.I.D.

74 † Vigeſimoſeptimò,dicitur nullum iudicium, quo ad ſententiam, quando in ea eſt expreſſus error iuris, text.eſt in leg.2.C. quando prou.non eſt neceſſ.& intelligitur, quando eſt talis error, qui poteſt legi oculo corporali, non enim ſufficit oculus intellectus, ita declarat Alexand. vbi plures limitationes ponit,in leg.cum prolatis, colum.3.de re iud. & Abb.in cap. j. colum.3. de re iud. ſi tamen eſt contra ius litigatoris,vt quia error non apparet oculo corporali:valet,licet ſit iniqua, vt d.l. cum prolatis, & habetur per doct.in c.inter cæteras. de re iud.tamen poteſt is, qui eam obtinet denunciari eccleſiæ, per denunciationem Euangelicam, vt reſtituat, quod vigore talis ſententiæ habuit, quia cum peccato tenet,ita habetur in deciſ.28.conſil. Neap.co-

75 lum. 2. † tamen hoc limitatur procedere in ſententia,ſecus,in decreto, quia ſi interponitur decretum ex falſa cauſa contra ius litigatoris, eſt ipſo iure nullum, licet error non exprimatur, ſecundum Bartò.in l.Fulcinius, §. 2. circa fin.ff.quibus ex cauſis in poſſ.ea.quem ſequitur Alexand. in conſil. 85.in princ.in 2.volum. pro hoc eſt,text.in

76 leg.j. §. hæc verba, ff.ne vis fiat ei. † Idem, tenet Soc.in conſil.18. colum.8.in j.volum. vbi ponit pulchrum caſum,de ingrediente poſſeſſionem auctoritate decreti iniuſti,vt poſſit puniri de vi turbatiua, & decretum non valet.

ADDITIO.Hanc atteſtatur communem

* eſſe opin,Alex.in conſil 59.attentis,colu.7.

verſ.

verſ. nec obſtat lib. 3. quòd requiratur error expreſſus, nec ſufficiat tacitus, probatur in l. ſi expreſſum, ff. de app. & l. 2. ibi tam manifeſti iuris, C. quando prou. & in c. ſolet ibi vel intollerabilem errorem de ſent. excõ. in 6. & facit c. venerabilibus, §. fin. eo. titu. & ita tenuit Inno. & Hoſt. in ea. P. & G. circa fin. de offi. deleg. cuius dictum famoſum & ſingulare, tenet Ant. in ca. ab excommunicato de reſcrip. doct. in d. c. j. vbi Fel. colu. 3. Dd. in Rub. de erro. cal. & voluit Bald. in l. ad probationem, la. j. C. de prob. & Ang. in l. prætor ait, ff. de oper. nou. nunc, & ſequitur Dec. in conſil. 68. column. penult. libr. j. Petr. Fol. V. I. D.

77 † Vigeſimooctauò, dicitur iudicium nullum, quando eſt agitatum coram iudice hæretico, ita tenet Specu. in tit. de aduo. §. j.

78 colum. j. ver. item obijcitur in fi. † quod nota, quando extaret iudex aliquis, qui non crederet aliquem articulum fidei: vel qui fortè diceret, vſuras nõ eſſe peccatum: quia per hoc cenſetur hæreticus, & poteſt opponi contra eius iudicium, ita habetur in cl. j. §. fin. & ibi plenè Car. de vſur. vbi hoc limitatur procedere, quando quis pertinaciter id diceret. Secus, ſi ioco, vel lapſu linguæ, quia tunc nõ eſt hæreticus, & ibi plenè Car. declarat, quis dicatur hæreticus, & Old. in conſil. 109. & per B. Thom. 2. 2. q. 5. arti. 3. & quòd vſura ſit peccatum mortale, habetur per eund. B. Thom. 2. 2. q. 78. art. j.

79 † Vigeſimononò, dicitur iudicium nullum, quando fuit agitata aliqua cauſa criminalis contra filium familias minorem, quia licet in iudicio tali interuenit conſenſus patris, tamen adhuc proceſſus eſt ipſo iure nullus: quia in criminalibus non ſufficit auctoritas patris, quando filius eſt minor: ſed debet ſibi dari curator, ita tenet Bald. in conſil. 408. incip. Factum ſic proponitur, & c. in 3. volum. & ſentit. in l. ſi inſanti, colum. 2. verſ. & ideò aduerte, & c. C.

80 de iure delib. † Hinc dicit Bald. in l. clarum. C. de authen. præſtan. in 2. not. quòd minor non poteſt eſſe aliquo modo in iudicio criminali, ſine curatore, & tenet plenè Petr. Phil. Cor. in conſil. 198. in 4. volu. vbi plenè examinat de confeſſione minoris in crimi-

81 nali. ib. an valeat, & an poſſit reuocari. † Trigeſimò, dicitur iudicium nullum, quando eſt agitatum in tempo. c, vel die feriato, maximè ad honorem Dei, ſecundum Spec. in tit. de citatione. § j. colum. 7. verſ. item excipitur, quòd facta eſt, & c. per text. in c. fin. de

82 fer. & in l. fin. C. fer. † Quæ autem feriæ ſint in obſeruantia ad honorem Dei, vide Abb. in c. conquæſtus, de fer. & inter alia dicit Abb. ibi in 3. colum. quòd tota ſeptimana ſancta, & omnes illi dies infra in octauam Paſchæ, ſunt feriati ad honorem Dei. Similiter in ferijs inductis ad honorem hominum, prout ſunt feriæ meſſium, & vindemiarum: de quibus in l. j. & 2. ff. de ferijs. Verũ illæ feriæ hominum, non ſunt ita potentes,

83 ſicut feriæ ad honorem Dei. † Quia ferijs ad honorem hominũ, poteſt de conſenſu partium renunciari: & valet proceſſus factus de conſenſu partium, ſed ferijs ad honorẽ Dei non poteſt renunciari, nec valet proceſſus factus etiam de conſenſu partium, vt not. Spec. in tit. de renun. & concl. §. j. in 3. colum. & Abb. in d. c. conquæſtus, colum. 4. ver. ſed quæro, & Barto. in l. ſi feriatis, ff. de arb. & Bald. in l. j. C. de fer. & Specu. in tit. de fer. §.

84 fin. † qui autem actus poſſunt fieri in die feriato, & qui non, vide per Fel. in c. ſignificauerunt, col. 4. cum tribus ſeq. de iud. † Vnũ

85 adde, quòd feriæ vindemiarum & meſſiũ, hodie in regno non ſunt in vſu, prout expreſsè dicit gloſſ. in conſt. regni, Baiulos, & eſt expeditum per cl. ſæpè de verb. ſignific. vbi dicitur, quòd vbi proceditur ſine ſtrepitu, & figura iudicij, prout in regno, in cauſis ciuilibus, tales figuræ nõ ſeruantur. Quæ autem feriæ ſeruentur hodie in regno, in curijs, & quæ non, vide plenè Matth. de Afflict. in d. conſt Baiulos in 3. 4. 5. & 6. colum.

86 vbi cumulat. † Prædicta tamẽ intellige procedere in actionibus contentioſæ iuriſdictionis, quia non poſſunt fieri in die feriato ad honorem Dei: ſecus, in iuriſdictione voluntaria, quia actus voluntariæ iuriſdictionis poſſunt expediri die feriato, etiam ad honorem Dei, prout ſunt adoptiones, & emancipationes. Item, poteſt notarius facere inſtrumentum in die feriato, quia ſimiliter, hoc eſt, voluntariæ iuriſdictionis, ita tenet Specu. in tit. de fer. §. ſequitur, verſ.

87 quid ſi in ferijs, &c. † Vltimò, ſuper hac materia attingo vnam vtilem quæſt. videlicet an per ſtatutum, vel conſuetudinem poſſit induci, quòd feriæ ad honorem Dei, non ſeruentur in aliquibus caſibus. Et pono caſum.

sum in terminis. In regno quotidie videmus fieri vtas nundinas in diuersis ciuitatibus, & locis, quibus durantibus, solet creari vnus Officialis, ad iustitiam ministrandam, de emergentibus in nūdinis inter aduenas: qui appellatur magister nundinarū, in cuius curia & tribunali celebrantur vt plurimum actus in die feriato, ad honorem Dei: quia actus tollerantur de antiqua consuetudine. Quæro igitur, an valeant huiusmodi actus. Ego vidi quādoq; fuisse oppositum per quendam peritum doctorem in ciuitate Venusij, in nundinis, quæ celebrātur in festo S. Mariæ, de mense Augusto, qui opposuerat nō valere acta, facta in die S. Mariæ: adeò quòd fuit magna discussio inter iuuenes studētes ac professores, & doctores, qui ibi aderant in illo die. Quia allegabat præfatus doctor nonnullas coloratas
88 rationes, quæ prima facie ducebant adstantes ad hæsitationem. † Et primò dicebat, arguendo de pacto ad statutum, siue consuetudinem, iuxta l. non impossibile, cùm ibi nō. per doct. ff. de pact. Nam per pactū non possunt partes renūciare huiusmodi ferijs,
89 vt suprà dixi: ergo minimè potest fieri per statutum, vel consuetudinē. † Præterea, cōsuetudo, vel statutum, cùm dicatur ius ciuile positiuum: vt in §. ex non scripto, inst. de iure nat. & in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure, non potest tollere ius diuinum. Nā istud, quòd feriæ in honorem Dei seruentur, est de iure diuino, & sic de præcepto decalogi: vbi habetur, Sabbata sanctifices, &c. (de qua materia plenè dixi suprà in 3. parte principali huius tract. in illa q. scilicet, vnde habuit originem iudicium) Ergo nō po-
90 test tolli per ius positiuū, vt not. gl. & doct. in l. fi. C. si contra ius, vel vtilit. publ. † Præterea allegabat notata per doc. maximè per Alex. in l. milites. C. de test. mil. vbi habetur, quòd licet statutum dicat, quòd procedatur nulla iuris solennitate seruata, nō tamen censetur tollere ferias inductas ad honorem Dei. vnde in proposito, licet in curia nundinarum procedatur summariè, & sine aliqua iuris solēnitate, vt declaraui suprà in ista parte, in 9. distin. in ver. Quartò principaliter, &c. tamen non debent censeri sublatæ feriæ inductæ ad honorē Dei, & per huiusmodi oppositiones, feci impediri iurisdictionē magistri nundinarum in procedendo in illa causa: adeò quòd priùs fuit
91 expirata iurisdictio sua per lapsum nundinarum, quàm casus fuisset decisus. † Et licet tunc, quia iuuenis erā, & tyrūculus professor, ac studens, non cogitassem congruū responsum ad prędicta opposita, nec habuissem certam conclusionem, quæ tenenda esset: tunc tamen postquam incidenter euenit, hunc casum discutere, sum indubitanter in contraria opinione. Et teneo conclusiuè, quòd statutum vel consuetudo potest inducere, vt feriæ in honorem Dei nō seruentur in aliquibus casibus, ex causa. Et signanter, quòd valent acta, facta coram magistris nundinarū, tempore feriato. Et pro defendenda ista contraria opinione, assumo vnam solam conclusionem cōmunem
* & veram, quæ est, quòd ius positiuū, licet non possit in totū tollere ius diuinum, potest tamen illud limitare, distinguere, & interpretari, vt habetur per gl. & docto. in d. l. fin. C. si contra ius vel vtil. publ. & declarat plenissimè Fel. meliùs, quàm alius, in c. quę in ecclesiarū, col. 2. cum quampluribus seq. de const. vbi ponit quamplura exempla. Et inter alia in specie in materia feriarū, quòd ius positiuum possit limitare ius diuinum, vt non procedat in aliquibus, tenet Bald. in cons. 166. in fi. in 5. vol. pro hoc est text. in l. prouinciarū, C. de fer. vbi in causa latronū insignium potest procedi, etiam in die feriato, ad honorem Dei, & sic quo ad hunc casum limitatur ius diuinum.

ADDITIO. Vide quæ latè dicam in tract. meo, de consi. in præfatione. Pet. Foll.
92 † Similiter limitatur, in capiēdo debitorem fugitiuum, qui potest capi in die feriato ad honorē Dei: propterea, quia periculum est in mora, & processus eodem die feriato contra eum factus valet, & tenet, vt not. Ias. in l. j. §. j. col. fin. ff. de fer. Sunt etiam multi casus, in quibus potest procedi die feriato, quos diligens perquisitor inuestigare poterit, & in illis limitatur ius diuinum, vnde non est mirum, si in casu proposito potest limitari ius diuinum, vt valeant acta in curia nundinarum, ex ista causa: quia iurisdictio est modico tempore duratura, & sumus in causis mercatorum, quæ de plano expediuntur, & multæ aliæ rationes vrgent, quæ de facili considerari possunt: vnde cùm in tali obseruantia concurrat tem-

pus, cuius non est memoria in contrarium, certè talis consuetudo habet vim statuti, & specialis priuilegij. l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æsti. & Abb. in cap. super quibusdam, de verb. sig. Vnde potuit limitare ius diuinum, vt non procedat in curia nundinarum, sicut in quampluribus aliis causis ipsum limitat, & sic non ex toto tollit, vt habetur per Fely. in d. c. quæ in ecclesiarum, & tetigi aliquantulum suprà in tertia parte huius tract. vers. quo ad octa-
93 uam legem, &c. † Non obstant modò rationes contrariæ. Et primò respondeo ad primam, quòd argumentum de pacto ad statutū, procedit affirmatiuè, non autem negatiuè, tanquam de minori ad maius. Nam id, quod potest fieri per pactum, potest fieri per statutum, sed non sequitur, non potest fieri per pactum, minimè per statutū, quia plus fit per statutum, vel consuetudinem, quàm per pactum: ita declarat Iaſ. in
94 d. l. non impossibile, col. fin. † Vnde in proposito, licet partes non possint tollere ferias in honorem Dei, tamen statutum, vel cōsuetudo, potest illis derogare, limitando ex maiori potentia, & hoc sentit Alex. in d. l. milites, C. de mil. test. & Ioan. de Imo. in l. filiusfam. col. pen. in fin. ff. de donat. Ad secundam rationem respondeo, quòd non tollit ex toto, sed limitat, quòd facere potest, vt modò dixi. Ad tertiam rationē patet responsum ex his, quæ dicit Alex. in d. l. milites. Multas alias nullitates possem subnectere: quas causa breuiandi non pono, quas & potest quilibet studiosus inuestigator perquirere. Et de hac materia nullitatis, an, & quando, & qualiter dici possit, & vsque ad quod tempus, vide plenissimè per Phil. in c. dilecti, de ap. quod capitulum legit in fin. illius tit. & facit bonam repetitionem super eo. & reliqua circa hanc materiam supple, per ea, quæ dicam infrà in vltima parte, in vers. sententia. Robert. Mar. Ven. V.I.D.

Iudiciorum XVII. Distinctio.

1 *Iudicium aliud simplex, aliud duplex.*
2 *Actiones mixtæ, tribus modis dicuntur.*
3 *Actio familiæ herciscundæ, cui & quando competat, & quæ requirantur in ea, nu. 6.*
4 *Actio communi dividundo, quando competat, & cui, & quæ requirantur, num. 7.*
5 *Actio finium regundarum, ad quid competat.*
8 *Diuisio inter fratres, est quædam transactio.*
9 *Minores non possunt dividere, sine decreto iudicis.*
10 *Iudicia diuisoria, an sint petitoria, vel possessoria.*
11 *Forma procedendi in actione finium regundorum, quæ sit.*
12 *Agrimensor, non debet per iudicem mitti, ad mensurandum, non citata parte.*

1 DECIMASEPTIMA Distinctio † Iudiciorum est: quia iudicium aliud simplex, aliud duplex. Iudicium simplex, est illud, in quo vnus sustinet partem Actores, & alius partem Rei, prout est in actione mutui, vel ex empto, vel in rei vendicatione, vel alia simili. Iudicium duplex est illud, in quo quilibet litigantium est actor, & reus, tex. est in §. duplicia, instit. de inter. Exemplum est in iudicio familiæ herscundo communi diuidundo, & finium regundorum, d. l. in tribus, ff. de iud. idem in interdicto, vti possidetis, l. si duo, §. j. ff. vti possid. & d. §. duplicia, & alio vocabulo ista iudicia appellantur mixta. §. quædam, instit. de act. Verùm in huiusmodi iudicijs ille fungitur vice actoris, qui primò ad iudicium prouocat, vt d. l. trib. de cuius intellectu vide Alexand. & Imol. in l. duo iudices, colum. j. ff. de re iud. Robert. Marant. V.I.D.

ADDITIO. Est enim sciendum, quòd
2 in iure † actiones mixtæ tribus modis dicūtur. Primò modo dicūtur mixtæ illæ actiones, quæ sunt persecutoriæ rei, & pœnæ simul. & sic, quæ partim sunt rei persecutoriæ, & partim pœnales, secundum Din. Iac. Butr. Ioan. Fab. Ang. Nic. & Iaſ. in §. quædam, instit. de actio. & de istis non loquitur Auctor. Secundo modo dicuntur actiones mixtæ illæ, in quibus quilibet litigatorum est actor, & reus: & sic in quibus non discernitur quis sit actor, & quis sit reus, & hoc modo istæ actiones, de quibus in præsenti, dicuntur mixtæ, vt l. iudicium communi diuidundo, ff. fin. reg. & l. 2. §. familiæ, l. inter cohæredes. §. familiæ. ff. fam. herciſc. Tertio modo dicūtur actiones mixtæ illæ, quæ dantur ad reales, & personales præstatiōes, & hoc modo propriæ accipiūtur istæ tres actiones, de quib. per dom.

Auctorem

Auctorem, & eſt bonus text. in l. item Labeo. §. familiæ. ff. fam. her. † Item ſciendum eſt actionem familiæ herciſcundæ, competere pro diuidenda hæreditate, & ſic ad vniuerſalia diuidenda, & competit inter cohæredes. l. j. & 2. ff. fam. her. Item competit etiam inter bonorum poſſeſſores: & inter hæredem: & eum cui ex Trebelliano reſtituitur hæreditas, & inter alios honorarios ſucceſſores. l. ſed & eius rei. §. j. ff. fam. her. de quo per gloſ. ibi, & Floria. †. Item actio communi diuidundo competit pro diuidendo aliquod communi, ſiue ſit commune ratione veræ ſocietatis, ſiue non, l. 2. in prin. ff. com. diuid. & l. ſi actum, & l. quibus caſibus & l. pro ſocio arbiter, §. j. ff. pro ſocio. † Actione verò finium regundorum agitur vt diuidantur fundi, & quòd termini, & confinia ponantur, vel ſi poſiti fuerint termini, & auulſi, quod reponantur iuxta l. in finalibus, & l. ſi irruptione in prin. ff. fi. reg. Item agitur ad damna & ſumptus, iuxta l. 4. l. & poſt litem. ff. fin. reg. † Et eſt notandum, quòd ad hoc vt competat, actio familiæ herciſcundę neceſſariò requiritur, quòd ſint cohæredes, vt habetur per doct. in §. quædã inſt. de act. Item requiritur qd iſte, qui vult intentare iudiciũ familiæ herciſcundæ, non negetur ab alio cohærede eſſe cohæres. Sed iſtud eſt hodie correctum per conſt. ſi ciuiliter agens, vt ibi per Affli. quia aliàs excluderẽtur per exceptionem, ab hac actione, niſi poſſiderent, quia ſi eſt in poſſeſſione hæreditatis, quamuis negetur cohæres, nihilominùs competit ſibi actio, vt eſt caſus, in l. j. ff. fam. herc. & quando cohæres negatur, & non poſſidet: quãuis ſibi non competit hæc actio, poteſt tamen agere alia actione ſibi competente: putà, petitione hæreditatis, petendo, quòd declaretur cohæres, quo obtento, poterit poſtea agere, & condeſcendere ad hanc actionem familiæ herciſcundæ: ita declarat gloſſ. in d. l. j. ff. fam. herc. & declarant Ang. & Iaſ. in d. §. quædã, & quæ ſit ratio, quòd ſi negetur cohæres, non competat hæc actio. vide Bald. in l. non epiſtola 2. col. C. de prob. intellige tamen, quòd non competit hæc actio, ſi negetur cohæres ante litẽ conteſt. aliàs, ſi non fuiſſet oppoſitum ante litem conteſtatam, benè teneret ipſum iudicium, vt eſt gloſ. multum ſolennis in l. 2. in verbo reſtitui. C. com. diu. & ibi Bart. ſcrib. & gloſſ. in l. ſi mancipia. §. j. in glo. in verbo eſſet, ff. de euict. & Bar. in l. j. ff. fam. her. Bal. in l. familiæ, C. fam. herc. & Iaſ. in d. §. quædam, nu. 46. de act. † In actione aũt communi diuidundo ſeruantur omnia ea, quæ ſeruari debent in actione familiæ herciſcundæ, vt eſt tex. in l. ſi quis putans, §. pen. & ibi gloſſ. in verbo tractauimus. ff. com. diui. agitur enim, ex ea, ad diuidendas res, quæ cõmunes ſunt: ſiue ratione ſocietatis initę, ſiue non l. 2. ff. eo tit. & qualiter ſit faciẽda diuiſio in hoc iudicio communi diuidundo inter plures ſocios, recurre ad Io. Fab. Ang. & Iaſ. in §. quædam inſt. de act. & ibi etiam habebis multas ad materiã iſtarum actionum. † Eſt tamen aduertẽdum, quòd diuiſio inter fratres, eſt quædã tranſactio, ſecundum Fulg. in conſil. 120. incip. ſuper eo. † Item eſt ſciendum, quòd minores nõ poſſunt diuidere ſine auctoritate iudicis. i. decreto: vt eſt doc. Bal. in l. j. C. ſi aduer. trã. & Bart. in l. inter pupillos, ff. de auct. præſt. & in l. ſi conuenerit, ff. pro ſo. & habetur in l. fin. & ibi doct & Bald. C. com. diuidun. & per Bal. in l. generaliter in fi. principij. C. de ſecund. nup. † Nunquid aũt iudicia iſta diuiſoria ſint poſſeſſoria, vel petitoria. Bal. in l. poſt ſententiam, 2. colum. in fin. verſ. modo quæro, C. de ſent. dicit, quòd in principio litis ſunt poſſeſſoria, quia fundantur ex poſſeſſione: oportet enim agentem cõmuni diuidundo poſſidere, aliàs cogitur intentare prius rei vẽdicationẽ, l. fundum. ff. de excep. quod eſt verum, vt dixi, ſi excipiatur: ſed in fine litis ſapiunt petitorium, propter adiudicationes, & ſic dicit, quòd ſunt mixta. † Et qualis debet eſſe forma iudicij & procedendi per iudicem in hac actione finium regundorum, & ſuper ea ſententiã. di, vide l. 3. & ibi gl. Iac. Butr. Cyn. Bar. Bal. & Sal. C. fi. reg. † Et eſt aduertendum, quòd quando iudex vult mittere agrimenſorẽ: vel ipſe vult ire, debet ſtatuere terminum partibus, vt ſint tali die, & hora cum talib. magiſtris, vel ſecum in illo loco, ſecundum Bart. in l. qui bona, §. fin. colu. ad fin. ff. de dam. inf. Pet. Foll. V. I. D.

Iudiciorum XVIII. Diſtinctio.

1 *Iudicium aliud neceſſarium, aliud voluntarium, & num. 2.*

3 *Notarius dicitur iudex chartularius, & exercet actus voluntariæ iurisdictionis.*

4 *Emancipatio fieri potest sine alio iudice coram notario, & valet.*

5 *Filius renuncians emancipationi, non reintrat in patriam potestatem.*

DECIMA OCTAVA distinctio iudiciorum est, † quia iudicium aliud necessarium, seu contentiosum, & aliud voluntarium. Iudicium contentiosum, seu necessarium dicitur illud, quod habet contradictorem, & redditur in inuitum, l. inter stipulantem, §. j. ff. de verbor. obli. & ideò dicitur contentiosum, quia actor contendit contra reum, & econtrà. Necessarium autem dicitur: quia reus tractus in iudicium, tenetur de necessitate ibi respondere, & iudicium redditur in inuitum, vt suprà. † Iudicium volũtarium, est illud, quod expeditur à voluntate, & non habet aliquam necessitatem, prout est adoptio, emancipatio, manumissio, & alij similes actus, isti enim expediuntur coram iudicibus, & dicuntur voluntariæ iurisdictionis, quia non fiunt contra inuitos, sed tantum a volentibus, & possunt fieri vbique, & omni die, nec enim requiritur quòd iudex sedeat pro tribunali, vt probatur in l. 2. ff. de off. proc. & inst. de libertinis, §. serui verò, potest etiam poni exemplum in agnoscente bonorũ possessionem, secundum formam, l. fin. C. qui adm. videlicet, quando nullus existit contradictor. † Item potest poni exemplum in contrahente coram notario, quia notarius dicitur iudex chartularius, & exercet iurisdictionem voluntariam: vt no. Phil. Cor. in consil. 238. in 3. volum. & Spec. in tit. de ser. §. sequitur, vers. quid si in feriis, &c. † Sed iuxta hoc posset dubitari, an emancipatio facta corã notario, de qua notarius facit publicum instrumentũ, valeat sine interuẽtu alicuius iudicis, habentis iurisdictionẽ cõtentiosam? Dic, quòd sic, quia Notarius dicitur iudex chartularius, vt suprà dixi, & habet iurisdictionem voluntariam: vnde coram eo potest fieri emancipatio, & notarius potest eam auctorisare: ita in terminis tenet Pet. Phi. Cor. in d. consil. 238. & cons. 259. in 3. vol. vbi multa allegat in hac materia, & aliàs habui in facto in causa cuiusdam Fran. de Campania, & ita fuit iudicatum, tãtò fortiùs allegabam istud procedere in regno, in quo in contractibus adhibetur iudex regius ad contractus, secundum formam constit. Instrumentorum robur. Nam isti iudices regij ad contractus, dicuntur meri iudices chartularij, quia habẽt solam iurisdictionem voluntariã, & habent honorem iurisdictionis sine administratione, vt probatur in l. rem nõ nouam, iuncta gloss. in ver. facultate. C. de iud. & not. glo. & Bart. in l. fin. C. vbi, & apud quem, & Alex. in l. si cùm dotem, §. eo autem tẽpore, colum. 2. ff. fol. mat. vnde proculdubio à fortiori est tenendum in regno: quòd valet emancipatio coram notario, & iudice regio ad contractus, quia ambo habent voluntariam iurisdictionem, per prędicta. † An autem filius renuncians emancipationi, reintret in patriam potestatem? Dic, quòd nõ ita tenet Pet. Phil. Corn. in consil. 228. litera F. in 4. vol. Rob. Mar. V. I. D.

Iudiciorum XIX. Distinctio.

1 *Iudicium aliud principale, aliud appellationis.*

DECIMA NONA distinctio † Iudiciorum est, quia iudicium aliud est principale, & aliud appellationis. Iudicium principale est illud, quod agitatur in prima causa, coram iudice primarum causarum, qui dicitur iudex, à quo. Iudicium appellationis, est illud, quòd postèa agitur coram iudice secundarum causarum: quando fuit à sententia appellatum, qui dicitur iudex, ad quem, iuxta l. cùm apud Semproniũ, ff. iud. fol. Et quia sub ista distinctione venit examinanda materia appellationis, quæ est valdè ampla, quam etiam examinare decreui in vlt. parte huius tract. videlicet, post sententiam, ideò, quia congruentiori ordine cadit ibi, reseruo propterea hanc materiam tractare in dicta vlt. parte.

Iudiciorum X X. distinctio.

1 *Iudicium aliud præiudiciale, & aliud non præiudiciale.*

2 *Iudicia præiudicialia, seu præiudiciales actiones, quæ dicantur absolutè, & quæ respectiuè, vt suprà, num. 1. & 4. cum seq.*

3 *Sententia lata super principali, parit actionem rei iudicatæ super accessorio*

4 Con-

4 *Contrariè allegans, non auditur.*

5 *Criminalis actio ciuili præiudicat, ratione maioritatis.*

6 *Hæreditatis petitio intentata, præiudicat alijs actionibus, & facit illas quiescere.*

7 *Statu quæstione intentata, quiescit omne iudicium, sine prius, sine postea intentatum, tam ciuile, quàm criminale.*

8 *Spoliator contra spoliatum agentem possessorio recuperandæ, nullum litem mouere potest, & omnis lis cessat, etiamsi per modum excipiendi deducatur.*

9 *Actio familiæ herciscundæ, impeditur per exceptionem, quod agens non est hæres.*

10 *Actio communi dividundo, impeditur per exceptionem, quòd res non est communis.*

11 *Hypothecaria actio, contra tertium possessorem, impeditur per exceptionem excussionis, vbi non est præcarium constitutum.*

12 *Principalis debet fieri excussio ante, quàm conueniatur fideiussor, vel tertius possessor.*

13 *Vxor vendicans maritum, vel econtrà, excluditur per exceptionem consanguinitatis.*

14 *Exceptio excommunicationis, impedit processum, & debet probari infrà octo dies.*

15 *Processus impeditur per exceptionem, quòd sine actione agitur.*

16 *Exceptio legitimationis personæ, impedit processum ad vlteriora.*

17 *Exceptio contra personam iudicis, impedit processum.*

18 *Iudicia omnia præiudicialia, in regno hodie sunt sublata, per constitutiones regni. Quod qualiter procedat, vide num. 19.*

1 VIGESIMA, & vltima distinctio iudiciorum est, † quia iudiciū aliud dicitur præiudiciale, & aliud non præiudiciale. Iudiciū præiudiciale, consideratur principaliter duobus modis. Vno modo, scilicet, absolutè, & de per se. Secūdo modo, respectiuè ad alia iudicia, seu ad alias actiones. Iudicium præiudiciale absolutè, dicitur, vbi ventilatur causa magni præiudicij: prout sunt causę status, & libertatis, & seruitutis, item ingenuitatis, libertinitatis: vel vbi agitur de partu agnoscendo, vt quia est quæstio, quòd talis non est filius, vel est filius, istę tres actiones dicuntur præiudiciales de per se, propter præiudicium personę. & de his loquitur text. cum gloss. in §. præiudiciales inst. de actionibus. Sunt etiam, & aliæ actiones præiudiciales de per se, videlicet, quando filius dicit, se nō esse in potestate, & denegat obedientiā patri: vel quando ciuis, vel vasallus denegat obedientiā domino: vel monachus Abbati. Nam istæ personæ in casibus predictis compelluntur per actionem præiudicialem ciuilem, ad obedientiam præstandam, ita tenet Specu. in tit. de offic. ordin. & maio. & obed. ver. vlt. nota, &c. Et hanc distinctionem inter actiones præiudiciales absolutè, & respectiuè ponit Bald. in l. per minorem, ff. de iud.

2 † Iudicium prejudiciale respectiuè, dicitur, quando in eo deducitur aliqua actio priuilegiata, de cuius natura est, vt statim ea intentata, faciat cessare alias actiones, & ideò dicitur præiudiciale, quia præiudicat alijs actionibus: & sic est præiudiciale respectiuè ad alias actiones, & hoc potest cōtingere altero de quatuor modis. Primò modo, ratione contingentiæ, seu ratione principalis, & accessorij: vt quia contigit in iudicio intentari duas causas, quarum altera est principalis, & altera accessoria: certè actio principalis dicitur præiudicialis, quia facit præiudicium accessoriæ: nam, quamdiu mouetur, & durat principalis, supersedetur super accessoria. Exemplum, si peto à te fundum rei vēdicatione, quem meum esse dico: & deinde volo cumulare vnum aliud iudicium. & condicere à te fructus eiusdem fundi, obstat mihi exceptio præiudicij: & sic super secunda petitione fructuum, nō procedetur, quia ista est accessoria, & dependet à primā, nam si pronunciatur fundum esse meum, possum postea condicere fructus, aliàs secus, text. est in l. fundi, ff. de exc. Similiter, si peto à te fundum, & postea cumulo actionem confessoriam, & dico illi fundo deberi seruitutem per alium fundum tuum, obstat mihi exceptio, quia ista prætensa seruitus dependet à prima causa intentata, text. est in l. fundū,

3 ff. de excep. & sic actio principalis præiudicat accessorię. † Nam sententia lata in principali, parit exceptionem rei iudicatæ, in accessoria: ita declarat Iaſ. in d. §. præiudicialis, colum. j. & Bart. in d. l. per minorem, Bart. & Alex. & communiter doct. in l. ædi-

4 ta. C. de edē. in materia cumulationis. † Secundo modo, dicitur iudicium præiudiciale, ratione contrarietatis: vt si primò intentatur vna actio, & postea intentaretur alia cōtraria illi primæ intentatæ, & nō amittitur secunda: quia per primam fit præiudicium secundæ, ex quo allegans contraria, non auditur. text. est in l. j. C. de fur. & in l. eum, qui & l. contra maiores. C. de inoff. test. & Bald. in d. l. per minorem. ff. de iud.

5 † Tertiò modo, dicitur iudicium præiudiciale, ratione maioritatis, & præeminētiæ, quod duobus modis contingit. Primò modo, in causis se non contingentibus: prout est causa criminalis, & ciuilis. Nam si moueatur vtraque causa super eodē negocio simul: tunc causa criminalis præiudicat ciuili, & prius proceditur super criminali, & interim supersedetur super ciuili: quia criminalis dicitur esse maior, & maioris auctoritatis, text. est in l. fin.. C. de ord. iud. & in d. l. per minorem. ff. de iud. quod qualiter procedat, & quando, vide tex. & ibi doc. in l. j. C. quando ciu. act. præiudi. crim. &

6 Bart. in l. 2. §. j. ff. vi. bon. rap. † Secundò modo, consideratur ista maioritas in causis se se contingentibus, prout est, quando producuntur in iudicio duæ causæ ciuiles, & vna est maioris auctoritatis, prout est petitio hæreditatis, nam etiam ratione qualis-qualis præiudicij, petitio hæreditatis, quæ est iudicium vniuersale, facit quiescere alias actiones particulares, vt habetur in l. fi. C. de pet. hær. & in l. si quis libertatem, & ibi Bart. ff. eo. tit. & in d. l. per minorem, Ias. in d. §. præiudiciales, col. 2. inst. de actio. Po test etiam poni exemplum in duobus causis criminalibus: quarum vna est maior altera, nam super maiori proceditur prius, vt est tex. & ibi Bald. in l. j. C. qui accus. non

7 poss. † Quarto modo, dicitur iudicium præiudiciale respectiuè, etiam vbi intentatur aliqua actio, quæ est præiudicialis de per se: siue per modum agendi, siue excipiendi, prout est quæstio status: nam illa intentata facit quiescere omne iudicium prius, siue postea intentatum, siue sicut ciuile, siue criminale. De ciuili est tex. in l. si de hæreditate, & l. cū status, & l. si res. C. de ord. cog. & habetur in l. ordinata, ff. de lib. cau. & in l. j. C. de ord. iud. de criminali est text. in l. quoniam Alexandrum. C. de adult. & l. j. si crimen, & l. si status. C. de ord. cog. & sic istæ actiones, de quib. suprà feci mentionē in primo mēbro, quæ dicūtur præiudiciales absolutè, possent etiam dici præiudiciales respectiuè: quando aliæ actiones intentantur, quas quiescere faciunt, & hoc etiam tāgit Bar. in d. l. per minorē, & in d. l. si quis libertatē, maximè in pen col. ff. de pet. hær. & vide ad materiā aliqua per Bar. in l. si quæramus. ff. de test. Vltrà prædictos modos cō sideraui multa alia iudicia præiudicialia, q̄ ex varijs iuribus colligi possunt, hic tamē solū ponā aliqua magis quotidiana, & fre-

8 quentata. † Quinto modo, dicitur iudiciū præiudiciale, quando in eo deducitur spolium, & sic possessorium recuperandę contra spoliatorem, nam interim spoliator nullam litem mouere potest contra spoliatū, sed ista quæstio spolij facit præiudicium, & facit cessare omnem litem: etiāsi deducatur per modum excipiendi, tex. est in c. frequens de restit. spol. lib. 6. & in cap. cùm dilectus de ord. cogn. & in ca. super spoliatione eodem titu. de qua materia vide quæ plenè scripsi suprà, & in 6. distin. in 4. quæstione, tertiæ quæst. principalis.

9 † Sexto modo, dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis litigat in iudicio, & intentat actionem familiæ herciscūdæ, dicens se cohæredem, cùm non possideat hereditatem: nam si opponitur contra eum, quod non est hæres: ista exceptio facit præiudicium actioni intentatæ, donec probet se hæredē, tex. est, & ibi Bald. in l. j. ff. fami-

10 liæ herisc undæ. † Septimo modo, dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis agit communi diuidundo, & opponitur exceptio, quòd res non est communis: nam primo debet probare se dominum agendo rei vendicatione, si non possidet: & postea proceditur super iudicio communi diuidundo, vt not gloss. & Barto. in l. 2. C. communi diuid. & habetur in l. si mancipium. §. j. ff. de cui. † Octauo modo, dicitur

11 iudicium præiudiciale, quando creditor agit hypotecaria contra tertium possessorem: quia si opponitur exceptio excussionis, vt fiat excussio contra principalem: ista exceptio facit præiudicium actioni intentatæ, & prius debet exceptio discuti, quā si super principali procedatur. tex. est in auth. hoc si debitor. C. de pign. Quod tamen nō

habet

habet locum, quando in instrumento est constitutum precarij. prout communiter apponitur: quia tunc nulla fit excussio, & agitur adsistentia contra tertium, excussione non facta, secundum Ange. & Alex. in l. exitus, col. 2. ff. de acq. poss. & hoc est decisum in regno, per regiã pragmaticam, quæ incipit. Adsistentiam. Nono modo, dicitur iudicium præiudiciale, quando creditor vult agere contra fideiussorem, & opponitur sibi exceptio, quòd excutiat principalẽ. Nam ista exceptio facit præiudicium, actioni intentatæ, text. est in authen. præsente. C. de fideiuss. si tamen non opponitur ista exceptio, procedit iudicium tam in isto casu, quàm in præcedenti, secundum Bart. in d.
15 l. 2. C. com. diuid. † Decimò, dicitur iudicium præiudiciale, quando vxor vendicat maritum, vel econtrà, & obijcitur exceptio consanguinitatis: nam prius debet de consanguinitate obiecta cognosci, posteà de principali causa, text. est in cap. 1. de ordin.
14 cogn.

† Vndecimò, dicitur iudicium præiudiciale, quando agentem in iudicio opponitur exceptio excommunicationis. Nam per talem exceptionem fit præiudicium actioni intentatæ, & prius debet de hac exceptione cognosci infrà octo dies. tex. est in c. pia. de exceptione lib. 6. Verùm hodie in regno est inducta noua prouisio, videlicet, quòd quandocunq; in iudicio contra personam litigantis, vel contra testes opponitur excommunicatio, debet in continenti probari, & in ipso instanti per legitima documenta, & est ritus magnæ curiæ, qui in-
15 cipit. Item, quòd in quibuscunq; causis, &c. † Duodecimò, dicitur iudiciũ præiudiciale, quando contra agentem opponitur, quòd sine actione agit: quia non proceditur, nisi prius discutiatur, an actionem habeat per l. si pupilli. §. videatur, ff. de neg gest. & Bar. in l. si Titius, & Scius, ff. de verborum obligat. & gloss. & doct. in l. vbi pactum, C. de
16 transs. & Bald. in l. Papinianus, §. si quis impubes, ff. de inoffic. test. † Decimotertiò, dicitur iudicium præiudiciale, quãdo contra agentem opponitur de illegitimitate personæ, quia donec persona legitimetur, non proceditur in causa mota, etiam in summario iudicio debet fieri plena legitimatio gloss. & ibi Barto. & Alexand. in l. 1. C. de elect. diui. Adr. tol. Ias. & in rubr. C. qui admitt. & habetur in l. licet. C. de proc. & Alexand. in l iudices. C. de iud. Pro hoc est tex. formalis in l. non ignorat. C. qui ac-
17 cus. non poss. † Decimoquartò, dicitur iudicium præiudiciale, quando in iudicio opponitur aliqua exceptio contra personam iudicis, prout est exceptio incompetentiæ, & exceptio suspicionis, vel alia similis: quia donec excutiatur veritas exceptionis oppositæ, nõ proceditur in principali iudicio, vt habetur in l. apertissimi, C. de iud. & in cap. suspicionis, de off. del. & in l. si quis ex aliena. ff. de iud. & in l. ex quacunque, & ibi Barto. ff. si quis in ius voca. non ier. de qua materia vide, quæ dixi supra in 8. distinct. & quæ dicam infrà in vltima parte, in ma-
18 teria appellationis, in ver. recusatio. † Decimoquintò, dicitur iudicium præiudiciale in regno, quando aliquis accusat aliquem de aliquo crimine, quia pendente accusatione sua non potest nec ipsa, nec eius vxor, nec alius de eius domo reaccusari ab ipso accusato, nec ab alio de eius domo, nisi eadem die, & ex nouo delicto, prout de hoc sunt tres ritus magnæ curiæ, de quibus plenè feci mentionem suprà in 6. dist. in 6. quæst. princ. & ad ibi dicta me remitto. Possunt etiam multi alij casus præiudiciales considerari, vt quãdo in iudicio opponitur aliqua exceptio, quæ impedit processum ad vlteriora, quos diligens studiosus poterit per varia iuris volumina inuestigare.

19 † Vnum supereſt addere, quod hodie in regno sunt sublata omnia ista iudicia præiudicialia, & qualiter proceditur in omnibus per constitutionem regni, quæ incipit. Si ciuiliter agens, & ibi gloss. & Andreas de Isern. & Matth. de Afflict. maximè in 6. not. vbi plenè demonstrat multas leges iuris ciuilis, loquentes de actionibus præiudicialibus, esse hodie correctas in regno per dict. constitut. per quam possumus dicere, quòd omnes ij casus suprà narrati, sunt hodie correcti in hoc regno, præterquam in quatuor casibus enumeratis, sup. in xij. xiij. xiiij. & xv. casibus, in quibus patent rationes ad sensum, & de istis præiudicialib. sublatis, tetigi sup. in 6. dist. in 6. quæst. tertiæ q. princ. & ibi vide, quæ hic deficiunt. Supereſt modò aliqua

stangere

tangere de secundo membro prin. huius distin. scilicet, de iudicio non præiudiciali, in quo non oportet laborare, quia cognito, quòd dicatur esse iudicium præiudiciale, cognoscitur, & non præiudiciale, & est illud, quod non commemoratur in iudicio præiudiciali, quia contrariorum eadem est disciplina, l. j. ff. de his, qui sunt sui vel alieni. Et ex his remanet expedita ista 20. & vltim. dist. iudiciorum, per quam remanet cõpleta, tota ista 4. pars princ. huius tract. vnde venio ad 5. partem principalem. Rober. Marant. &c.

Iudiciorũ XXI. Distinctio. IX.

1 *Agere quando quis compellatur.*
2 *Diffamare quid sit.*
3 *Remedium, l. diffamari quando competat.*
4 *Causæ iustæ quæ sint, vt quis agere compellatur. & num. 5. & 6.*
7 *Remedium, l. diffamari datur in petitorio, & possessorio, & in ciuilibus, & criminalibus, & num. 8.*
9 *Remedium, l. diffamari, an competat aduersus Prælatos, & an competat contra fiscum, vel contra tutores, seu curatores, num. 10. & 11.*
12 *Terminus ad proponẽdum omnes exceptiones statui potest.*
13 *Actionem habens ad commodum alicuius, cogi potest ad agendum.*
14 *Tertius potest citari ad opponendum, & contradicendum, fundato iudicio contra diffamantem.*
15 *Silentium perpetuũ, vt imponatur, an requiratur bina monitio, & an debeat fieri eadem instantia bina monitio, & numero 16.*
17 *Remedium, l. diffamari vt competat, quæ requirantur, & num. 18.*
19 *Remedium, l. diffamari coram quo intentetur.*
20 *Libellus qualiter concipiatur in remedio, l. diffamari.*
21 *Citatio, qualiter fiat in remedio, l. diffamari.*
22 *Diffamatio qualiter probabitur.*
23 *Terminus diffamanti ad agendum, qualiter statui debet.*
24 *Contumacia, an debeat accusari, diffamante citato, vt agat*
25 *Contumax in remedio, l. diffamari an debeat citari ad audiendam sententiam.*

1 VIGESIMAPRIMA † Distinctio iudiciorum est, quia quoddam est iudicium coactum, quoddam voluntarium: De voluntario quoque satis abundè dictum est, de coacto autem dicere restat. Nam licet nemo inuitus agere compellatur l. vni. C. vt ne inuit. nihilominùs, si aliquis diffamauerit se habere aliquod ius, super bonis meis, cogetur eo casu agere, l. diffamari. C. de ingen. & ma. cum similibus, diffamator enim se tacitè astringit ad agendum. † Nam diffamare est prouocare, & lacessere ad iudicium, ita quòd se defendere diffamatus cogitur, secundum Bald. in d. l. diffamari, quem sequitur Ang. in rub. inst. de excep. num. 23. & idem Bald. in l. sed si per prætorem. §. ait prætor. ff. ex quibus cau. maior. est tamen benè verum, quòd licet diffamatus stimulatus dici possit, vt ab infamia se defendat, non tamẽ huiusmodi defensio necessaria est, necessitate præcisa, vt per Cano. & maximè Dec. in c intelleximus, nu. 16. de iudi. inquit enim Bald. in consil. 163. lib. 2. quòd diffamatus dicitur necessariari, facto aduersarij necessitantis. † Est tamen diligẽter aduertendum, quòd nedum remedium dicte legis, competit propter diffamãtionem, sed etiam vbicunque subest aliqua iusta, & legitima causa, vel suspicio calumniæ, secũdum Bart. in l. edita. C de eden. num. 3. Sal. in l. 2. in fin. C. vbi in rem act. Inn. in c. causam quæ, num. 5. qui fil. sint le. Ab. in c. causam, colum. pen. vers. primo, quia. de dol. & cont. Fel. in c. pen. num. 9. de iud. Cappel. Th. q. 198. vers. contrariam sententiam.
4 † Et inter alias iustas causas, erit, si viderit ,, iudex actorem expectare tempus, quo reus ,, probationibus careat, secundum Inno. Io. And. & alios in c. lator, qui fil. sint legit. &
5 Azo. in d. l. vnica. C. vt ne inuit. † Item si dubitet iudex, ne partes ad rixam procedãt occasione cõtentionis possessionis, potest etiam neutro petente terminum eis præfigere ad probandum, secundũ Bar. & Paul. Cast. in l. ordinarij. C. de rei vend. & Paul. Cast. in cons. 5. in antiquis, Capic. in decis.
6 13. † Item si tu teneris mihi ad aliquid, & ego tibi, potest mihi assignari dilatio arbitrio iudicis: vt faciam, quod facere debeo, & reci-

& recipiam, quod recipere debeo: aliàs dilatione decursa, imponetur mihi silẽtium, secundum Bald. in tit. quæ fuit pri. cau. bene. amitt. §. & alia, & ibi valdè commendat
7 Afflict. nu. 3. † Et datur huiusmodi remediũ tam in possessorio, & petitorio, quàm in personalibus & realibus actionibus, secundum Aret. & Fel. & alios doct. in c. in præsentia, extra de prob. & Soc. in consil. 38. col. 5. vers. principaliter, in j. volu. & decis. Rot. 221. in antiquis, & Nic. Boer. dec. 255. nu. 7.

8 † Item habet locum in ciuilibus, & criminalibus, vt habetur in l. Titia, ff. de accu. & l. si ea. C. qui accus. Bald. Paul. Cast. Ang. & alij, in l. Papinianus, §. si quis post. ff. de inoff. test. Bald. in l. sed & si per prætorem, vers. in glo. quæ incipit, ff. ex quib. cau. ma.
9 & Nic. Boer. in d. decis. † Itẽ huiusmodi remedium habet locum etiam aduersus Prælatos, secũdum Fel. & alios, in c. accepimus per illum tex. de fid. instr. & Alex. cons. 103. libr. 5. & Cap. in decis. 18. & si est impositum silentium Prælatis, censetur impositum eorum successoribus, secundum doct. in d. c. accepimus, sed non procedunt prædicta, si Prælatus dolosè agere distulisset, quia tunc etiam post quadrienniũ ecclesia poterit petere restitutionẽ in integrum. c. 1. de rest. in integ. in 6. Item procedunt, si appareat de enormissimo damno, secundum gl. fin. c. 1. de restit. in integ. & eam sequuntur ibi Abb. & alij. & alleg. per Ang. inst. de actioni. §. rursus, colu. 6. & Aufr. in addit. Cap. Thol. decis. 138. & Abb. in cap. veniens de rescrip. in 6. Item procedunt prædicta, ita tamen, vt ecclesia seruetur indemnis, & sic, vt habeatur recursus per ecclesiã contra Prælatũ, vel eius hæredes, vel de suo soluant, si esset damnũ lucri cessantis, vel per gl. in §. potest, in vers. peruenisset, 16. quæst. 3. & Abb. in c. j. col. 3. de restit. in integr. cum ijs, quæ adducit Fel. in d. c. accepimus, num. 9. vers. tertio declara. Non credo tamen, quòd Prælato possit imponi perpetuum silentium, respectu solius diffamationis. Ita quòd ecclesiæ præiudicet, nam delictum prælati, quod consistit in faciendo, nullo modo præiudicat ecclesiæ, c. delictũ de reg iur. in 6. Fel. in c. ad apostolicam, num. 2. de simo. doct. in l. iubemus nullam, C. de sacr. sanc. eccles. potest tamen ei imponi silentium, vt sibi noceat; iure tamen ecclesiæ remanente illæso, per ea, quæ scribit Roman. in
10 consil. 369. incipit circa 1. col. fin. † Item tale remediũ competit etiam contra fiscum, secundum Alc. in l. procurator, C. de eden. & Anch. in cons. 164. in fin. fiscus enim iure priuatorum vtitur, nec est priuilegiatus, nisi in casibus à iure expressis, l. quod placuit, in fin ff. de iure fisc. gl. in l. Item veniũt, §. priuatorum, in ver. publica, de pet hæred. Ias. in l. properandum, §. sin autem alterutra, num. 34. C. de iud. Fulg. consil. 127. quæ-
11 dam nomine, col. 2. † Item aduersus tutores seu curatores statui potest terminus ad agendum: quia eadem ratio militat, quæ militat in Prælato & fisco. ergo idem in eis dicendum est, l. his solis, §. de his, C. de reuo. don. Item quia fiscus minor & ecclesia æquiparantur, secundum gl. fin. in l. si procurator de iu. fis. & gl. j. in l. si præses, & ibi doct. C. quomodo & quando iu. & glo. fin. in l. ciuitas, vbi Bald. & Lud. Bolog. in sua secunda interpret. ff. si cer. pet. prædicta tamen sanè intelligenda sunt, vt ex sola diffamatione non cogantur tutores, & curatores agere: quia extra negocia nõ solent minoribus præiudicare, secundum doct. in l. neque interdicto, ff. de reg. iu. Hieron. Cag. in l. j. §. si procurator, nu. 37. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Ias. in l. j. §. Item acquirimus. nũ. 47. ff. de acqu. possess. Benè tamen cogetur agere, si concurrit alia iusta & legitima causa ex illis, quibus possunt tutores seu curatores præiudicare minoribus, de quibus in d. §. si procurator. & si iusta causa iudici videbitur, statuere potest ter-
12 minum ad agendum. † Item nedum terminus potest statui ad agẽdum, sed ad proponendum omnes & singulas exceptiones dilatorias, mixtas, & peremptorias, vt ex tex. in cap. pastoralis, extra de excep. & Alb. in d. l. diffamari, & in l. 4. ff. bon. auct. iud. poss. & l. si quis libertatem, ff. de pet. hær. & in l. minor 25. ann. in fin. ff. de min. Paul. Castr. in auth. iubemus, num. 6. C. de iud.
13 † Item, si est aliquis qui habet actionem ad commodum alicuius, potest cogi ad agendum, & exactum illi restituere, vt in l. Iulianus, §. si venditor. ff. de act. emp. & l. cùm in plures, §. messem, ff. loc. l. 1. §. pen. ff. ad l. Rho. de iac. l. si sic in fin. & l. cum pater. §. mater, ff. de leg. 2. & Paul. Cast. in d. l.
14 vni. C. vt ne. inuit. † Et est aduertendum,

quòd fundat iudicio contra diffamatorem, reſpectu diffamatiõis, poteſt citari tertius ad comparendum & contradicendũ, ſecundum Bald. & Sal. in authen. ſi quis aliquid, C. de teſt. quos refert & ſequitur Ni.
15 Boer. in deciſ. 255. † An autem, vt imponatur perpetuum ſilentium, requiratur bina monitio, vel ſufficiat vnica tantùm, gloſſ. quam ibi ſequitur Ang. in §. 1. in 2. colu. in authen. de hær. & fal. voluit, quòd bina meritò requiritur, & ſequuntur Ang. in tract. malef. & ibi Aug. de Aret. in add. ſuper verbo, nec non ad querelam, col. 11. & Fel. in c. licet cauſam, num. 13. de prob. & in c. accepimus, num. 6. de fid. inſtr. Iaſ. & Franc. de Rip. in l. rem quæ nobis, num. 42. ff. de acq. poſſ. Matth. de Affl. in titu. de prohib. feud. alie. per Fed. §. prætereà ſi quis, num. 3. & in deciſ. 244. & Cap. in deciſ. 205. & Nic. Boer. deciſione 255. & ſequitur Alexandrũ in l. vlt. in j. no. ff. de fer. & in conſ. 108 viſo themate, in vltimis verbis, in j. lib. & Barto. Cœpoll. caut. 175. & Catel. Gotta in memora. in verbo iudex poteſt, & hanc ſequitur, & alijs medijs firmat dom. Cæſ. Contar. in rep. d. l. diffamari, in limitationib. d. legis, num. 32. cum pluribus ſequẽtib. quam quidem opinionem dicit limitandã in eo, qui à iudice interrogatus, reſpondeat ſe nolle agere, nam in eo non requiritur bina monitio, ſecundum Fel. in c. ex literis, num. 9. in verſ. fallit 9. de conſt. Item dicit non requiri binam monitionem: vbi eſſet facta à iure comminatio, de vlterius eum non audiendo, elapſo termino, ſecũdum Fel. poſt Ant. in c. accepimus, num. 6. extra de fid. inſtrum. hæc autem limitatio intelligitur ita demum: ſi iudex non adderet in commina tione, quatenus de iure poſſum, quia hæc nõ eſſet comminatio, vt per Bal. in l. ad peremptorium, de iud. cum ijs, quæ adducit Fel. in c. ad petitionem, num. 20. de accuſ. & in c. cauſam quæ, colu. 3. de reſcript. Item non requiritur bina monitio, ſi binus terminus ſtatuatur ad agendum, ſecundum Ang. in rub. inſtit. de except num. 24. Item non requiritur bina monitio, vbi ad agendum ſtatueretur annus, vt latè proſequitur
16 do. Cæſ. in eod. quo ſupra loco. † Item eſt aduertendum, quod dicta bina monitio non debet fieri eadem inſtantia, ſed interualatim, ſecundum Alexand. in l. de pupillo, §. ſi quis ipſi prætori, ff. de nou. oper nunc, & Fel. in c. ex literis, col. 6. verſ. fallit nono de conſtitut. & ſequitur Purpur. in l.
17 2. C. de edendo, num 54. † Item eſt vlterius aduertendum, quòd dictum remedium ita demum competit: ſi abeſt culpa ab eo, qui petit ſtatui diffamanti terminum, & tamen culpa eſt in eo, cui præfigi petitur, vt quia ſuper nullo iure fundatur illa diffamatio, adeo quòd inſurgit præſumptio calumniæ, ſecundum Purpur. in l. 2. C. de eden. num. 59. & ſequitur dom. Cæſ. in d. rep num. 78.
18 † Item dicit Affl. in conſt. inquiſitiones generales, in 3. & 4. colum. quòd tale remedium tũc competit, ſi ius diffamati eſt effe-
19 ctum deterius, & nõ aliter, vide eum. † Coram quo igitur iudice ſit agendum: diffamantis, vel diffamati? & in hoc Caſtr. in l. in criminali, lat. j. C. de iuriſd. omn. iud. voluit, quòd agendum erit coram iudice diffamantis, & idem refert fuiſſe deciſum in conſil. Neap. Affl. in deciſ. 268. quam deciſionem etiam ſequitur Card. Pari. in c. in præſentia, colu. x. de pro. & ita videtur tenere Nicol. Boer. deciſ. 255. & ſequitur Dec. in conſil. 487. & 686. Contrariam verò opinionem tenuerunt Alexand. in conſil. 103. in ſecundo libro, & Capit. in deciſ. 18. Fely. in c. ea quæ, in princ. de re. diu. in c. ſignificauerunt, colum. fin. de teſtibus, & Mod. in d. l. diffamari, & conſuluit Rom. conſ. 412. incip. prohabenda. & Aret. conſil. 143 colu. 8. verſ. venio igitur ad tertium. Nicol. Boer. deciſ. 118. & ſequitur Cæſ. Contr. vbi ſupra; num. octauo, in prima quæſtione, & hanc opinionem vltrà alios corroborat, quia dicit ipſe: intentans remedium, l. diffamari, non efficitur abſolutè ex reo actor, & ideò quibuſcunque reorum gaudet prærogatiuis, ac in dubio venit abſoluendus, ſecundum Deci. & Moder. in l. fauorabiliores, ff. de reg. iur. & eundem Dec. in c. cùm inter, numero decimoquarto, de excep. & in c. ex literis, numero ſeptimo, de probationibus. Hoſtien. in ſumma, de mut. pet. §. qualiter procedatur, in fin. Guido. Pap. in cõſilio centeſimooctauo, & centeſimodecimoquarto. & Dec. conſil. tertio circa fin. & conſil. quadringenteſimo & 87. & 687. nec dicit obſtare fundamentum tenentium contrariam opinionem, quòd ſcilicet ſit actor, qui intentat remedium, l. diffamari, ſal-

ri, saltem respectu huius iudicij, & controuersiæ, an competat illud remedium: nam non valet consequentia in ijs terminis, ergo forum rei sequitur, per text. in l. non cogendum, §. fin. de proc. non enim est merus actor, qui intentat hoc remedium secundū Card. Paris. in consil. 83. in 2. libr. & Ra ld. in consil. 173. lib. 2. & aliud est, quòd quis sit actor vel fungatur vice actoris, vt in terminis per Deci. in c. cùm inter. num. 14. de ex-
20 cep. † Qualiter ergo concipiatur libellus in hoc iudicio? & certè secundum Ang. in rubr. instit. de except. num. 34. vers. 2. fallit, & Bald. & Sal. in d. l. diffamari, & Nicol. Boer. in decis. 255. nu. 6. ita erit concipiendus, nam narrabitur in primis diffamatio, status, seu iuris tui, seu alia similis iusta causa, quæ sufficiens sit, vt suprà dixi, & demum petatur diffamāti, seu aliter vexanti, terminum statui ad agendum, & eo non agēte pronunciari, non esse de cætero audiendum, & eidem imponi perpetuum silen-
21 tium. † Qualiter ergo concipiatur citatio? & certè, iudex viso libello, citari faciet diffamatorem ad contradicendum, si defensionibus suis cōfidat, vel per æquipollens, puta ad opponendum, si diffamationem suam defendere confidit, & si diffamator ad iudicium non venerit, neque legitimis causis excusetur, & tunc iudex iterum eum citabit ad videndum sibi terminum statui, infra quem si non experiatur de iure suo, nunquam de cætero audietur, & ita docetur practicandum, in cap. cum G. perpetuus de fid. instit. & Ias. & alij in l. 2. C. de æden.

22 † Qualiter ergo probabitur diffam atio? & dicendum est, quòd probabitur, si verificetur vociferatio diffamantis, vel vulgo, vel in cœtu hominum, vel coram pluribus, vel etiam corā paucis, l. itē apud Labeonē, §. si quis libello, ff. de iniu, per quem tex. ita consuluit Soc. in consil. 45. visa appellatione, colum. j. & latè Bart. Castr. Imol. Alex. Ias. & reliqui in l. turpia, in princ. ff. de leg. j. Ang. institu. de except. in rubr. num. 23. &
23 Nicol. Boer. in d. decis. 255. nume. 7. † Quis ergo terminus debet statui, & præfigi diffamanti ad agendum? gloss. in leg. a quo fundus in gloss. fin. circa med, ff. de dam. inf. & gloss. in l. si quis libertatem, in verbo modicum, de petit. hæred. voluit, quòd remittatur arbitrio iudicis, & hoc voluerunt Alb. & Sal. in l. in ea, in princ. C. qui accus. & Matth. de Afflict. in titu. quæ sit prima
24 cau. bene. amit. §. est & alia, num. 4. † An sit accusanda contumacia diffamantis, non agentis in termino præfixo? & certè sic secundum Ange. in rubrica instit. de except. quem sequitur Heron. Cagno. in d. l. diffamari, in 6. limitatione, & Bald. in l. per a-
25 lium, §. doceri, ff. ne quis eum. † An post lapsum terminum, contumax debeat iterum citari ad audiendam sententiam? & videtur, quòd sic, secundum Bal. l. in d. l. diffamari in fin. quem sequitur Abb. in ca. licet B. Petro, col. 2. vers. in glo. in fin. de accus. licet aliter voluerit Nico. Boer. in d. decis. 255. num. 2. & ita tenet Cæs. Contr. in d. rep. l. diffamari, in 14. quæstion. numer. 87. Pet. Foll. V. I. D.

Iudiciorum XXII. distinctio.

1 *Institor quis dicatur.*
2 *Institor potest esse masculus, & fœmina, puer, vel servus.*
3 *Actiones actiuæ, quando nobis quærantur per institorem.*
4 *Institor quando obligetur proprio nomine.*
5 *Institor an semper obliget præponentem.*
6 *Probatio, quæ iam requiratur in actione institoria.*
7 *Mercatores, an teneantur ex contractu gesto, per pueros, qui mittuntur per ciuitatem cum cassata in collo.*
8 *Discipuli, an obligant magistrum eorum si cōtrahunt.*
9 *Institor, an obliget præponentes ad pœnam.*
10 *Institor præpositus à pluribus socijs ex disparibus partibus, qualiter obliget ipsos præponentes.*
11 *Tabernarius mittens famulum ad merces comparandas, obligatur per ipsum famulum.*
12 *Institor, an possit habere fidem de precio.*
13 *Mercator, qui scripsit amico suo, quòd emat frumentum à certo mercatore, sed quòd nec excedat precium carlenorum octo: demum secundo scripsit, quòd conueniat de frumento cum illo mercatore, sicut potest cum eo conuenire, qui nuncium emit frumentum ad rationem carlenorum nouem pro tumulo, an obligetur ipse scribens.*

14 *Hæres mercatoris, an obligetur ex contractu institoris præpositi per eum patrem*

15 *Institor contrahens extra conditiones adiectas in eius institutione, an obliget dominum.*

16 *Institor etiam obligat dominum de euictione, & redh. bitoria.*

17 *Exercitor nauis obligatur, & agit ex contractibus magistri, & substituti ab eo, & num* 18. *& qualiter hoc procedat, & numer.* 19.

20 *Pater quando tenetur ex contractu filij, & num.* 21. *&* 22.

VIGESIMASECVNDA non omittenda iudiciorum est distinctio, (vt ordinè do. Auct. sequar) nam aliud est iudiciũ, quod aggredimur, vel suspicere compellimur ex propria obligatione, & aliud, quod ex aliena. de primo iam suprà abundè patet, de secũdo autem necesse est, pro iuuenum introductione aliqua dicere. † Quare illud primò sciendum est, quòd quando quis gerere negocia mea tacitè, vel expresse de voluntate mea reperitur, & à iure receptum est, ex contractibus eius me obligari, & agere posse (cuiusmodi est institor) dicitur enim institor, secundum Grammaticos factor mercatorum, qui à mercatore negociationi alicui est præpositus, qualis est ille, quem negociatores tabernis suis solent præponere. vel merces aliquas vendẽdas committere, dictus est aũt institor (vt è nostratibus iudicat Vlp. in l. 3. ff. de instit. act.) ab insistendo, quòd negocio insistat. hinc. Iuu. sat. 7. Institor Hybernæ tegetis, niueique Cadurci. Liu. videlicet, ab vrb. vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumque & institorum opificumq; retenta. alibi dicitur institor eloquentiæ. Quint. lib. xj. c. j. cõmoueatur ne quisquam eius fortuna, quem tumidum, aut sui instãtem, & ambitiosum institorem eloquentiæ in ancipiti fortè videat. Aut poetæ ferè semper accipiunt institorẽ, pro eo, qui venditor est mercium delicatarum, cuiq; vesti arij & linthiarij dant vestem circumferendam & distrahendam. Ouid. de Art. am. Institor ad dominam veniet discinctus emacem. Plaut. ancillam pro domina negociãtem institricem vocat, at è nostratibus illũ dici institorem reperio, qui vniuersaliter administrationi quęstuariæ est præpositus, etiam non designato certo loco. l. institor, ff. de inst. act. sed si sit quis alicui negocio non quæstuario præpositus, nõ rectè institor appellari debet, sed potiùs procurator
2 is est. † Nec differt institor masculus, fœmina, puer, vel maiora. pupill⁹, vel filiusfam. seruus proprius, vel alienus, aut liber is sit. vt dicit tex. in l. sed & si quis §. fin. cum l. seq. ff. de inst. act. nisi præponens sit minor. l. sed & si pupillus. ff. eo. nam eo casu si præpositus, sine auctoritate curatoris restitueretur in integr. vt ibi, vel nisi ipse præponens fuerit pupillus, & sine auctoritate tutoris præpositus fuerit: nam eo casu pupillus non obligatur, nisi factus sit locupletior, vt est text. in l. verùm, si ipse, ff. eo. tit. Item institor dicitur is, per quem patitur mercator sic facere, quia patiendo videtur eum institorem instituere, l. quicunque in prin. & ibi Bart. & Bald. in rub. C. de const. pec. 3. colum. & tam in primo, quàm in secundo casu obligatur mercator ex cõtractu eorum, nisi ipse institor palã, & publicè fuerit reuocatus per mercatorem, qui eum proposuit, ex tunc enim amplius non obligatur ex cõtractu eorum, vt dicit tex. in l. sed & si pupillus. §. de quo palam. ff. eo. tit. & ecõuerso ex contractu eorum nobis quæritur
3 actio, vt infrà aliquãtisper videbimus. † Nã illud receptum est in l. j. ff. de inst. act. quòd si institor est seruus ipsius præponentis iã. actiones tam actiuè, quàm passiuè transferuntur in præponentem: sed si seruus præponentis minimè fuerit, sed liber homo, vel alterius seruus, tunc actiones passiuè tantùm in dominum præponentem transferuntur, non autem actiuè, & directæ, sed vtiles benè transferre visum est, & in subsidium tam vtiles quàm directæ transferuntur, vt ibi dicit tex. iuncta. l. 2. sed qualiter intelligatur in subsidium transferri actiones actiuè: scias, tunc demum, quando fortè institores latitant, & fugiunt, ne cedant actiones domino eorundem, vel mortui sunt sine hærede, ita quòd non possunt ipsi mercatores habere cessionẽ, vel aliter cessionem ipsam obtinere non possunt, tunc in subsidium (vt dixi) in eos transferuntur actiones, & actiuè, & passiuè, sine cessione, vt ibi declarat Alb. de Ros. & in rub. ff. eo. tit. & ibi Angel. & est ratio (vt dominus te-

neatur

neatur ex facto institoris, nam vbi permittit quis res suas alicui gerere, & mercantiam facere, ei mandare videtur, l. sed & si
4 pupillus. ff. de inst. act. † Sed nunquid ipse institor obligatur proprio nomine, adeò vt conueniri possit, si tamen institorio nomine promisit: vide ad plenum Dec. in d. l. si institorem. ff. eo tit. & Ang. in l. eandem. ff. de duo. re. & Paul. de Castr. in l. 3. §. si procurator. ff. quòd quisq; iur. & Soc. in consil. 154. consultorem, colu. fin. vers. 6. & recol.
5 superiùs dixisse. † Sed si vis scire, nunquid verum sit mercatorē præponentem institorem ex omni cōtractu per eum gesto obligari ita vel non, legito tex. in l. cuicunque §. non tamen omne ff. de inst. actio. ibique reperies mercatorem non teneri, nisi de eo contractu, qui celebratur respectu illius negociatiōis, cui præpositus fuerat, exemplū: si aliquis sit præpositus ad vendendum, obligat dominum ipsum de omnibus, de quibus regulariter obligatur venditor, vel qui fuit præpositus ad emendū obligat ipsum mercatorem principalem de omnib. illis, ad quæ regulariter, & de iure tenentur emptores, & sic de eo contractu institoris tenetur mercator principalis, quia principaliter vel in consequentiam spectat ad illam negociationem, cui præpositus est, non tamē de eo, quod celebratur per ipsos institores extra ipsam negociationem, & ibi text. ponit multa exempla, quibus tenetur mercator ex contractu institoris, qui venit in cōsequentiam ad ipsam negociationem. exemplū, si est præpositus institor ad emendas merces, & ei fuerint mutuatæ pecuniæ pro ipsis emendis, vel pro soluēdo pensionem apothecæ, nā isto casu dicit tex. quòd locus est institoriæ actioni, & sic obligatur dominus. Item si præpositus fuit ad vendēdum, & habuit fidem de precio (quòd potest) & habuit annulum loco arræ, vel aliud pignus, & non vult reddere, potest agi cū ipso mercatore præponente, vt reddat. Item si fideiussit quis pro isto institore, similiter potest agi contra mercatorem præponentē, vt dicitur in d. §. non tamen omne, cū §§. sequentibus, eodem modo, si est præpositus institor ad merces vendendas, & conduxit apothecam, vbi venderet illas merces: certè tenetur dominus præponens, vel si conduxit nauem ad ipsas merces ve-
6 hēdas, ad aliquem locum, vel equum, & similia, in omnibus istis exemplis, licet principaliter spectent ad negociationem, tamē quia in consequentiam benè spectant, idcirco tenentur ipsi præponentes. † Qualiter ergo probabit agens institoria actione ex contractu institoris mercatorem proponentem obligari, vt obtineat, in quo reperi Alex. in consil. 43. in 2. lib. alias 186. inc. viso & discusso per totum, qui in casu, quo quis mutuauit pecuniā institori, dicit, q̄d aut institor habebat expressum mandatum ad accipiendam mutuam pecuniam, aut tacitum, primo casu sufficit probari, quòd tā quam institor accipit mutuam pecuniam, secūdo verò casu dicit quinq; debere probari ad obtinendum. Primò, quòd tempore mutui declarasset se accipere illam pecuniam pro administratione negociationis, cui præpositus erat, per text. in l. j. §. quod si ab initio. ff. de exer. Secundò requiritur, q̄ tempore facti mutui erat necessarium capere illam pecuniam mutuo, pro administratione illius negociationis, per l. fin. ff. de exer. Tertiò requiritur, quòd ipse mutuās pecuniam, notitiam habuerit de dicta necessitate, & quòd intererat accipere dictā pecuniam mutuo pro dicta administratione, & quòd habebat notitiam ipse mutuās, quòd ille, cui mutuauit, erat institor illius mercatoris, & sic apparebat, quòd habuit animū obligandi ipsum præponentem, vt probatur in d. l. fin. ff. de exer. & l. ei qui in fi. C. q̄ cum eo, secundum Bart. & Bald. in l. si pupilli §. j post medium. ff. de neg. gest. nisi mercator præponens ratificasset, vel versū esset mutuum in eius vtilitatē, vt d. l. ci, qui in fi. Quartò requiritur, quòd non mutuauerit maiores quantitates pecuniæ, quam esset necessarium, aliàs non haberet regressum, nisi vsque ad quantitatem necessariā, vt d. l. fin. Quintò requiritur, quòd mutuū sit factum in locò, in quo posset adimpleri causa, ob quam mutuum factum est, secūdum Bart. in l. j. §. non autem. ff. de exer. in alijs autem casibus qualiter formentur positiones? vide Spec. in tit. de oblig. & soluti. §. 3. vers. Item frequenter, & Sal. in l. j. C. de
7 exer. † Sed illud hæsitationem parit, videmus indies istos mercatores, mittētes eius famulos, cum casserta in collo, cum rebus ad ornatum mulierum spectantibus, vt vē-

rent, an teneantur mercatores ipsi ex cõtracta eorum? dicas quòd sic, vt est tex. notabilis in l. quicunq; §. sed etiam eos, ff. de inst. act. vbi dicit tex. q; etiam illi dicuntur institores, qui mittuntur circũferentes per totã ciuitatem, ad vendendũ vestes, & sic ibi est casus in individuo. nam si isti sunt institores, sequitur, quòd eos præponẽs obligatur ex cõtractu & gestis per eos, vt d. l. j. in prin.

8 † Nunquid discipulus contrahendo, obliget magistrum suum, vt tota die videmus in discipulis suorũ, qui portant ad apothecam pannũ, deinde vendunt vel pignorant, an dominus apothecæ teneatur? & dicendũ est, quòd si discipuli vt discipuli, nõ habent aliud mandatũ tacitum vel expressum, non obligant dominũ seu magistrum, l. quicunque, §. sed cũ fullo, ff. de inst. act. tamẽ si cõsentiente magistro isti discipuli, consueuerint negociari in apotheca, ex hoc videntur constituti institores, & ex facto eorundem obligatur magister ipse, arg. ff. quòd cũ eo, & toto tit. & firmat Bald. in tract. de const.

9 num. 4. † Sed illud consequens est, an institores possint obligare præponentes ad pœnam? & certè, si sunt pœnæ, ex natura contractus, obligantur præponentes ad eas pœnas, sed si sunt pœnæ extra naturam contractus, non obligantur, secundum Bald. in tract. de const. num. 5. & in rubr. de constit. pec. colum. 2. vers. quæro an circa personã, & habes per Dec. in d. l. si institorem, ff. si cer. pet.

10 † Et si institor à pluribus sociis ex disparibus partibus præpositus fuerit ex cõtractu ipsius, quilibet eorum in solidum obligatur. text. est, in l. habebat, §. si duo, plures sue, ff. de instit. act.

11 † Et si contigerit tabernarium continuò mittere eius famulũ ad merces comparandas pro taberna, & ei habebitur fides de precio ab aliquo agnoscente eum esse famulum illius cauponis, vel aliter cum eo contraxit, nulli dubium debet esse tabernarium obligari ex contractu, & gestis per illum, vt est text. in l. quicunque, §. sed & si tabernarius, ff. de iusti. act. pariter dicas de pistore, qui mittit eius famulum ad vendendum panem, vt d. l. quicunque §. idem Labeo, ait si quis pistor.

12 † Et institores habentes fidem de precio, transferunt sine dubio dominum in emptores, nisi expressè eis sit inhibitum, quòd fidem de precio nõ habeant, sed præsenti pecunia vendant, vt l. cuicunq;, §. si ei, ff. de instit. actio. & nisi in hoc dolosè versarentur, vt quia vendunt alicui recessuro vel de fuga suspecto, vel cui diligens paterfamilias non venderet, nisi præsenti pecunia, vt l. creditor, in fin. ff. mand. & ita concludit

13 Bald. in l. in ciuile, C. de rei vend. † Quid enim, si aliquis indigens frumento, scripsit mercatori, si ei vendere volebat centum tumulos frumenti, & pro quo precio, cui ille rescripsit, quòd sic, & quòd volebat ducatũ vnum, pro quolibet tumulo, at ille scripsit cuidam suo familiari, seu amico, quòd cõueniat de precio dicti frumenti cum mercatore, & non excederet carlenos octo, pro tumulo, demùm secundo scripsit dicto suo amico, quòd loqui habeat cum dicto mercatore super facto grani ad precium, sicut conuenire poterat cũ dicto mercatore pro commodo, & vtili ipsius scribentis, in tantùm, quod dictus nuncius amicus, seu familiaris, firmauit contractum cum illo mercatore, ad rationem carlenorum nouem, pro quolibet tumulo, euenit, quòd ille, qui indigebat grano, non contentatur, quæritur quid iuris? Hunc casum posuit Bald. in consi. 334. in 3. lib. creditor indigens, vbi tenet, quòd cogitur stare illi contractui ratio

14 nabus, de quibus per eum. † Nec ambigendum erit, quòd si præpositus fuerit institor per mercatorem, qui demum mortuus fuerit superstite eius filio, & hærede, quòd si contraxerit institor post mortem illius præponentis, tenetur, & obligatur hæres ipse vt dicit text. in l. quicunque. §. fi. ff. de instit. act. qd intellige, si ipse hæres vtatur dicto institore, sicut defunctus, & si contraxerit ante aditam hæreditatẽ institor ipse, obligatur hæres ipse, vt subueniatur contrahenti cũ eo ignorãter, & vide tex. in l. si quis mãcipijs, §. si impubes, ff. de inst. actione, & ibi

15 doctores. † Et si quis præposuerit institorẽ cum aliquib. pactis (v. g. non contrahat solus, sed cũ interuentu certæ personæ, & vt vendat merces nõ habita fide de precio, vel si habuerit fidem de precio, habeat cautionem, vel pignus) & demùm non obseruatis conditionibus, & pactis, contraxerit, non obligatur præponens, vt est text. not. in l. sed & si pupillus, §. conditio, ff. de inst. act. nisi fraus præponentis: argui posset, vt ibi.

16 † Et si præpositus quis institor fuerit ad o-

quum

quum vendendum, vel oues, seu pecudes vendendas, & contingat dicta animalia euinci ab alio, vel esse in casu redhibitionis, non est dubitandum, quin obligetur dominus præponens, l. si quis mancipijs, ff. de instit. act. & hæc sufficeant, quo ad institores, sequitur, vt videamus de alijs personis, quib. mediantibus nos agimus, & cõueni-
17 mur. † Ideò sciendum est, quòd si quis habet nauem, & in ea præposuit magistrum, obligatur, & agit ex contractibus illius, & de hoc loquitur totus titulus de exerc. act. nam sicut institor obligat præponentem, ita & multò magis ex contractibus magistri nauis, obligatur ipse patronus nauis, (qui exercitor vocatur) intelligendo tamen de eo magistro cui totius nauis gubernatio mandata est, at secus, si esset simplex nauta, quia licet patronus nauis obligetur ex delicto cuiusuis nautæ, tamen ex contractu
18 minimè obligatur: vt l. 1. ff. de exer. act. † Nec solùm tenetur patronus ipse ex contractib. ipsius magistri, per eũ, vt suprà præpositi, sed etiã ex contractu inito, per aliũ magistrum, loco sui substitutũ per ipsum magistrum, vt dicit idem text. in dict. l. j. §. vt magistrum, quod ibi dicitur procedere etiamsi patronus nauis expressè inhibuisset, ne alium loco sui substitueret, quòd est speciale in negociationibus nauallibus.
19 † Sed sanè prædicta sunt intelligenda, vt nõ semper, & passim patronus nauis, seu exercitor obligetur ex contractibus magistri, sed tunc demum, si magister nauis contraxerit in eam rem, in qua expressè, vel tacitè est præpositus, & exprimat in contractu illo, in illam causam contrahere, sed si contraxerit nulla causa expressa, patronus nauis non obligatur, nisi fuerit versum in vtilitatem eius, & contrahendo in causa, in qua est præpositus expressè, sufficit causæ expressio, licet causa in se ipsa non sit vera, vt magistraliter tradit Vlp. in leg. j. §. non autem. ff. de exer. & ibi Iacobus de Arcti. secundum Azo. (vt refert ibi Bald) pro intelligentia illius legis distinguit, quod aut magister accipit pecunias mutuo in eã causam, in qua est præpositus tacitè, verbi gratia, accepit pecuniam mutuò ob causam quæ venit in consequentiam eius, ad quod est expressè præpositus, & tunc adhoc, vt dominus nauis ex tali contractu teneatur, requiritur quòd magister contrahendo dicat expressè, quòd vult ob illã causam pecuniam mutuo. Item quòd illa sint vera, & quòd creditor sciat causam illã subesse tẽpore contractus, per l. fi. ff. eo. tit. quandoque magister accipit pecuniam mutuò in illam causam simpliciter, hoc nõ exprimẽdo, & tunc dominus nauis non tenetur ex tali contractu, nisi pecunia fuerit versa in
20 vtilitatem patroni nauis. † Quandoq; etiã ex contractibus filiorum obligatur pater, & ex contractibus seruorum obligatur dominus, nam quandoq; contrahitur cum filio vel seruo in merce pecuniaria, dominica vel paterna: vt puta, quia negociatur de mercibus, & pecunia ipsius patris vel domini, tunc tenetur pater, vel dominus præponẽs insolidum, & insolidum potest conueniri: quandoq; contrahitur cum filio vel seruo in merce peculiari, hoc est, si cõcessum fuit filio vel seruo periculum, vt de eo negocietur ad libitum eorum voluntatis, & in mercib. seu mercantijs istius peculij cõtrahitur: & tunc si sciente patre vel domino filius cõtraxerit, pater, vel dominus vocatur in tributũ cum cæteris creditorib. in tantùm, quòd ipse pater vel dominus non potest ante omnia deducere id, quòd eis debetur ex peculio ipso, nec gaudent aliquo priuilegio: si aute contrahitur cũ filio vel seruo, patre & domino ignorantib. eo casu pater & dominus nõ obligantur, & tunc id, quòd eis debetur ex peculio, ante omnia deducunt, & ad id, q̃ supereſt, confluere possunt cæteri creditores filij vel serui, & ita loquitur totus tit. ff. de pec. & ff. de trib. & de inst. act. deficientibus autem prædictis. Si filius vel seruus, contrahit iussu patris vel domini, tunc obligatur dominus seu pater insolidũ, si verò iussu nõ paterno vel dominico contraxerit seruus, vel filius, sed id super quo cõtractum extiterit per filium vel seruum, conuersum est in vtilitatem domini vel patris, & tunc eatenus, quatenus in eorum vtilitatem versum est, tenetur ipse dominus, seu ipse pater, toto tit. ff. quòd iussu, & de in rem verso, & ff. quòd cum eo, & ad prædicta omnia, videas omninò Nic. Boer. in decis. 221. in 2. parte, numer. 11.
21 † Et dicitur versum in vtilitatẽ domini, seu patris, siue principaliter, siue secundariò, & in consequentiam, vel quocunq; modo

sit

sit versum in vtilitatem patris, vel domini, l. quòd si seruus. §. in rem autem. ff. de in rē ver. vt putà, si emit triticum, & conuertit in alimoniam totius domus patris, vel accipit mutuo pecuniam, & illam soluit creditori patris, vel si administrabat bona paterna, & contraxit occasione illius administrationis, vel si accipit mutuum pro se vestiendo, vel pro se alendo, iuxta consuetudinem patris, vel si filiusfam. fuerit per patrem ad studium missus, & emit libros, in omnibus istis casibus, conuenitur ipse pater, vt toto ti. ff. de in rem. ver. & si filius cōtraxerit, quasi vt conuerteret in vtilitatem patris, & tamen postea non conuertat, non obligabitur ipse pater, vt dicit ibi text. & si forte id, super quo filius contraxerit, non erat necessarium ipsi patri, eatenus dicitur versum in vtilitatem patris, quatenus illa res valet, sed quando res est necessaria, agitur in totum, & sic ad illud precium, quo res illa vendita est, vt est tex. in l. si res domino non necessarias. ff. de in rem. ver. dicitur etiam versum in vtilitatem patris omne id, quod fit per filium, & eius onus spectat ad patrem, vt dicit text. in d. l. si res domino. §. si filiusfamilias, & si filius debitum paternum, seu iudicium animo nouandi in se susceipiat, seu per stipulationem promiserit, adeò, quòd pater liberatur, videtur versum in vtilitatem patris, taliter, quòd pater obligatur, vt dicit text. in l. si pro patre. ff. de in rem ver. & vt pater obligetur de in rem verso, sufficit negocium esse vtiliter gestum, l. si seruus. ff. eo. tit. verùm actio de in rem verso competit ei, qui principaliter contrahit cum filio familias, vt in rem domini vel patris vertatur, l. quamuis. ff.
22. eo. tit. † Nec putes per ea, quæ suprà dixi patrem obligari pro filio cōtrahente ex quouis simplici iussu ipsius, vt sic teneatur actione, quòd iussu, vt dicit text. in l. Lucius Titius, Gaium, Seium. ff. de adm. tut. adeò, quòd si in instrumēto cōtinetur, talis filius contraxit patre consentiente, non tamen ex hoc pater teneri debet actione, quòd iussu. & idem est, si instrumentum dicit talis filius contraxit patre volente, nam simplex patris voluntas non inducit iussum, l. j. §. si is, qui nouem. ff. de exer. oportet ergo ad hoc, vt teneatur ex cōtractu filij, quod iussu, quòd instrumentum dicat, quod filius facit id iubente, & mandante patre, vel ratum habente. vt est tex. in l. j. ff. quòd iussu. & ibi declarant omnes doct. & talis iussus non solùm potest probari per instrumentū, sed per testes, & epistolam, vel nūcium, & potest fieri inter absentes, & præsentes, & generaliter, & specialiter, verum potest reuocari re integra certiorato eo, cum quo contrahi debebat, & semper ex eo, quod filius contrahit iussu patris, semper tenetur, & obligatur pater insolidum per actionem quod iussu, vt in toto tit. ff. quod iussu, & ad intelligentiam omnium prædictorum videas Franc. de Aret. in consil. 29. in 6. dubio, vbi plenè, & licet sint multi alij casus tam in prædictis exemplis, quā in alijs quibus nos obligamur, & agimus & contractibus alienis, vt in toto tit. ff. mand. & de pro. & de neg. gest. & alijs, nihilominus, quia magis frequētiora sunt prædicta exempla. ideò alia omitto. Pet. Fol. V. I. D.

QVINTA PARS.

Iudicium, lis, in stātia, & causa qualiter accipiantur. Et quid vnumquodq; illorum.

1 *Iudicium, lis, causa, & instantia, in quo differant.*

2 *Instantia causæ, quæ dicatur.*

3 *Instantia quando in causis currere incipiat.*

4 *Instantia quando incipiat currere in causis, in quibus non conuestatur.*

5 *Instantia causarum, quanto tempore durat.*

6 *Instantia currit, & perit, vbi proceditur per inquisitionem.*

7 *In causis ciuilibus, vbi proceditur per officium iudicis nobile, currit & perit instantia.*

8 *Instantia perit in causis executiuis, & instrumentalibus, in quibus parata est executio.*

9 *Instantia, currit etiam coram iudice delegato.*

10 *Instantia perit coram arbitro, cui non est tempus præfixum.*

11 *Instantia coram arbitratore non currit, neque perit.*

12 *Instantia cœpta cum defuncto transit ad hæredem.*

13 *Instan-*

13 *Instantia cœpta cũ defuncto laico, non transit in clericum hæredem.*

14 *Instantia nunquam perit de iure canonico, quod in foro ecclesiæ seruatur.*

15 *Instantia, in consistorio Principis nunquam perit: & quid seruetur in sacro concilio Neapolitano.*

16 *Instantia non perit triennio, quando index habet liberum arbitrium in procedendo, & sententiando.*

17 *Instantia per statutum, & per rescriptum Principis breuiari potest.*

18 *Instantia breuiata, si petatur dilatio vltrà medias instantias, an post illam peremptam, possit sententia ferri.*

19 *Instantia à Principe prorogari potest.*

20 *Instantia nunquam perit, in causis fiscalibus.*

21 *Instantia in causis ecclesiarum nunquam perit, etiamsi ventilentur coram indice laico.*

22 *Tempus instantiæ, potest per partes breuiari.*

23 *Instantiæ prorogatio, non firmatur etiam iuramento.*

24 *Instantiæ tempus per compromissum, non potest prorogari.*

25 *Instantia statutaria breuior triennio, prorogari potest.*

26 *Instantia breuior triennali tempore in rescripto delegatorio præfixa, potest consensu partium prorogari.*

27 *Instantia breuiari potest per inferiorem, à Principe, delegantem causam decidendam infrà breue tempus, & quid importet talis breuiatio*

28 *Instantia durat vltra triennium, mortuo iudice propè finem triennij.*

29 *Instantia nunquam perit in emergentib. ante litem contestatam.*

30 *Litigatori impedito, facto aduersarij, non currit instantia.*

31 *Impedito facto iudicis, vel tertij, an currat instantia.*

32 *Instantia quando per principem restituitur, dicitur insufflatio: sed an tunc debeant refici expensæ, vide ibidem.*

33 *Instantia insufflata per Principem, nulla expensarum facta mentione, potest per partem opponi, quòd expensæ reficiantur.*

34 *Instantia lapsa facto iudicis, ipso iure restituta censetur: neque necesse est adire Regem, nec sacrum consilium pro insufflatione.*

35 *Instantia peremptæ, restituitur absque refectione expensarum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure conceditur.*

36 *Iudex quilibet, tam ordinarius, quàm delegatus, potest de restitutione in integrũ cognoscere, & illam concedere*

37 *Instantia non perit triennio, quando lite pendente litigator effectus est familiaris illius officialis, coram quo lis agitur, nam successor expectari debet.*

38 *Instantia non currit in causa, in qua est Princeps consultandus.*

39 *Instantia non currit durante inhibitione superioris, vel Episcopi.*

40 *Impedito agere iuris impedimento, non currit instantia.*

41 *Instantia an currat, donec processus fiat penes consultorem.*

42 *Instantia in causa feudali, durat per annum.*

43 *Instantia, causa clerici deuoluta ad iudicem laicum propter impedimentum Episcopi, quanto tempore duret.*

44 *Propter impedimentum Episcopi, non potest iudex laicus cognoscere de causa clerici coram eo conuenti.*

45 *Instantia peremptæ potest innouari, omnia acta de consensu partium repetendo.*

46 *Instantia peremptæ, restaurari potest altero, de quatuor modis.*

47 *Instantia peremptæ non perit causa, neque ius partis: sed actor potest causam de nouo incipere, & nouam instantiam fabricare, refectis expensis in causa ciuili, secus, in causa criminali, & num. 48.*

49 *Instantia euanescit, tam per lapsum temporis, quàm per absolutoriam ab obseruatione iudicij.*

50 *Libello malè concepto, absoluitur reus ab instantia iudicij.*

51 *Sententia fertur ab obseruatione iudicij, etiã in causa appellationis, quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido.*

52 *Absolutoria fertur ab obseruatione iudicij, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam.*

53 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, fertur etiam, quando actor semiplenè probauit, & propter eius absentiam non potest sibi iuramentum suppletorium deferri.*

54 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, diffinitiua dicitur, quando reus solutis debitum pendente iudicio.*

55 *Instantia peremptæ, quæ acta pereant.*

56 *Acta non publicata in prima instantia, non faciunt fidem in secunda.*

57 *Acta non solùm ordinaria, sed etiam probatoria in causa criminali, per lapsum instantiæ pereunt.*

58 *Sententia lata, post peremptam instantiam, est ipso iure nulla, & nullum habet effectum.*

59 *Actor perempta instantia in expensis debet condemnari.*

60 *Index etiam post peremptam instantiam, potest ferre sententiam contra confessum, ex vi notorij.*

61 *Omnes exceptiones dilatoriæ, & declinatoriæ possunt opponi in nouo iudicio, quando causa de nouo incipitur, post peremptionem instantiæ: ac si nunquam iudicium fuisset inuentatum.*

62 *Instantia perempta per absolutoriam ab obseruatione iudicij, omnia acta pereunt.*

63 *Lis, quomodo intelligatur.*

64 *Lis incipit, post litis contestationem, quòd limitatur in quatuor casibus, num. 65.*

66 *Causa, quæ dicatur.*

67 *Causa, vnde dicatur.*

68 *Causa, in quo differat à lite, controuersia, negocio, & occasione.*

1 DEuenio ad quintam partem principalem huius tract. videlicet.† In qua tractabitur in quo differant isti quatuor termini. s. Iudicium, lis, instantia, & causa. Super quo breuiter dic: quòd iudicium, est tota illa discussio causæ, quæ durat à citatione vsque ad sententiam, vt declarat Alex. in d. l. postquam liti. C. de pact. & istum terminum, iudicium, plenè declaraui, quo ad eius quidditatem, suprà in 2. parte princ. huius tract. vbi poteris videre.

2 † Instantia verò, dicitur illa exercitatio iudicij, quæ fit à litis contest. vsque ad sententiam latam: seu vsque ad finem triennij, quando non fertur sententia infrà triennium in causa ciuili, vel infrà biennium in causa criminali. l. properandum, C. de iud. & sic, quando dicimus instantiam esse peremptam, intelligimus de illa exercitatione iudicij, quæ habetur pro non facta; quia super illa non potest dari sententia, non tamē refertur iste sermo ad causam, nec ad iudiciū: quia perempta instantia, non est perempta causa, nec ius partis, nec iudicium, quo ad illam causam, quin possit de nouo agitari: sed solum illa exercitatio iudicij, illa tela iudicij, quæ reperitur incœpta, & non completa, efficitur frustratoria, & habetur pro non facta: quia non potest perueniri ad causam finalem iudicij. s. ad sententiam, nisi de nouo in iudicium deducatur, vt habetur in d. l. properandum, & fuit inducta ista peremptio instantiæ, in fauorem publicum, ne lites fierent immortales, vt d. l. properandum in prin. & no. Soc. in cons. 31. col. 4. in fin. in j. volu. Super hac tamen materia opportunum cadit examinare tres quæstiones. Quarum prima est, quando incipit currere instantia. Secunda, quanto tempore durat, & in quibus casib. finitur. Tertia, quis sit effectus peremptionis instantiæ, & quid possit facere iudex

3 ea perempta. † Quæro igitur primò, quando incipiat currere instantia in causis. Dic, quòd cōmuniter tenetur, quod incipit currere à contestatione litis: vnde si per mille annos starent litigantes ad contestandum litem, nunquam inciperet instantia, vt d. l. properandum post prin. & ibi, non vltra triennij metam, & cæt. vbi dicit expressè post litem contest. & ibi hoc not. Alex. in prin. & Ias. in 2. col. & communiter doct. & Bal. in cons. 226. in 3. vol. & Soci. in consil. 95. in princ. in 1. volum. Hinc dicit pulchrè Bal. in l. & post edictū, §. pen. in fi. ff. de iud. quòd in omnib: emergentibus ante litem cōtest. nunquā perit instantia: vnde infert, quòd si partes per 10. annos litigarent ante litem contest. per legitimationem personarum, nunquā periret instantia, & illud dictum sequitur. Alex. in d. l. properandum,

4 col. j. in fi. † Quid autem in causis in quibus lis non contestatur, prout sunt causæ summariæ, vel executiuæ. Dic, quòd in illis currit instantia, quam primum incœptum est cognosci de meritis causæ, secundū Alex. in d. l. properandum, col. j. Potes dicere ad maiorem declarationē, quòd in huiusmodi causis ille actus, qui solet fieri immediatè post lit. contest. in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis cōtestationis, vnde ab illo actu inciperet instantia, secundum Bar. Bal. & doct. in l. nulla. & l. nihil, C. de proc. & Card. in cl. constitutione. §. fi. in fi. de elect. & Abb. in c. insinuante in fi. de off. deleg. & Lud. Rom. in consil. 174. colu. 2. & Fely. in c. olim de acc. & Par. in tract. synd. in verb. sententia, col. 4. & in proprijs termi

nis

nis, hoc tenet Abb. in c. venerabilis, col. fin. de iud. & Ias. qui plenè examinat in d. l. properandum, colum. 3. C. de iud. & Alexan. in consil. 56. in 2. volum.

ADDITIO. Vide gl. ordinariam hoc volentem in c. 1. in glo. magna, ext. de elect. in 6. super verbo absentia, & ita concludit Pan. in c. pen. extrà de iud. & ita voluit Iac. de S. Geor. in d. l. properandū, in prin. licet contrarium voluerit Fran. Curt. in l. 1. C. de iur. cal. vbi etiam reprobat opinionem tenentium æquiparari causas summarias executiuis. Id enim dicit non est verum, vt ibi per eum, qui id reprobat optimis rationibus opinionem do. Auctoris approbat etiam do. Catal. de bon. comp. in tract. de synd. num. 47. sed opin. Fran. Cur. sequitur do. Ant. de Can. in tract. de executio. instru. 71. in 33. q. vult enim in causa instrumentorum habentium executionem paratam non dari instantiam, vt nec in causis executiuis, &c. Pet. Fol. V. I. D.

1 † Secundò principaliter quæro, quantò tempore durat instantia, & in quibus causis perit. In hoc facio regulam generalem cum fallentijs. Et regula est, quòd in omnibus causis, tam ciuilibus, quàm criminalib. perit instantia, & durat in ciuilibus per triennium, in criminalibus verò, per biennium, tex. est in d. l. properandum, & ibi per omnes doct. C. de iud. & hoc est confirmatū in regno per ritum magnæ curiæ, in num. 219. incip. Item seruat ipsa curia, vt instantia. &c.

6 † Amplia primò istam regulam procedere, non solùm in causis, in quibus proceditur per viam actionis, vel accusationis, verùm etiam vbi proceditur per inquisitionem: quia tunc etiam perit instantia, secundum Bal. in d. l. properandum in prin. colum. 3. incipit tunc instantia à die dationis capitulorum, secundum Bald. & ibi ad-
7 de Abb. in c. venerabilis, in fi. verbis. † Secundò amplia procedere, etiam in causis ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis, quia durat instantia triennio, secūdum Abb. in d. ca. venerabilis, in fin. verbis.
8 † Tertiò, amplia procedere etiam in causis executiuis & instrumentalibus, in quibus est executio parata, quia durat instantia triennio, secundum Lud. Rom. in consil. 174. incip. Amplissime doctor. & c. & Soc. in consil. 95. in 1. volum. & Felyn. in d. cap. venerabilis, in fin. & Alexand. in consil 50. in 2. volum. & Ias. in d. l. properandum, colum. 2. circa fin. adde, quæ dixi suprà post
9 princip. huius quæst. † Quartò amplia procedere non solùm coram iudice ordinario, verùm etiam coram delegato, vt d. l. properandum, ibi, sed omnes iudices & cæt.

10 † Quintò amplia, procedere non solùm coram iudice, verùm etiam coram arbitro: nam secundum communem opin. etiā coram arbitro, perit instantia triennio, quando nullum tempus fuit partis oppositum compromisso: ita tenet Spe. tit. de arb. §. differt, colu. fin. vers. item, vt infrà triennium, &c. & Ab. in d. c. venerabilis, col. pen. & Ias.
11 in d. l. properandum, col. 4. in 7. no. † Secus, est coram arbitratore, quia nulla instantia currit coram eo, secundum Spec. & Abb. vbi suprà, & etiam coram arbitro, incipit à die litis contestatæ corā eo, secundum Fel. d. c. venerabilis, col. fin.

ADDITIO. Omninò videas Nicol. in decis. 183. num. 7. in 2. parte. P. F.

12 † Sextò amplia, procedere etiam si moriatur litigator pendēte lite, quia non perit instantia per mortem, sed durat vsque ad triennium, & continuatur in hæredem, instantia cœpta cum defuncto. tex. est. in l. hæres absens, & l. si petitor, & l. si is, q. Romæ, ff. de iud. & l. si eum hominem, & ibi Bar. & Io. de Imol. ff. de fideiuss. & in c. quia V. & ibi plenè per Abb. Fel. & Mar. Soc. de iud. & per Soc. in cons. 31. col. 4. in prin. in 1. vol.
13 † Quod tamen limita non procedere, quādo fuit instantia cœpta cum defuncto laico, cui successit hæres clericus: quia nō continuatur in hæredem clericum, quando esset: quia ratione priuilegij esset finita illa instantia, & debet de nouo inchoari coram iudice ecclesiastico. Ista est magis communis conclusio, quam tenet Abb. in d. c. quia V. col. fin. & ibi etiam Fely. in 3. col. & 4. col. quicquid tenuerint illi doct. nam pro
14 ista parte sunt rationes magis efficaces. † Limita primò, istam regulam sic ampliatam procedere de iure ciuili, secus, est de iure canonico: quia nunquam perit instantia, tex. est, & ibi Abb. & doct. in d. c. venerabilis, &c. fin. de iud. & habetur per Moder. in d. l.

properandum; & ibi gl. in ver. triennij in fi. & Alex. in conſ. 23. col. j. in 3. vol. Ex hoc ſequitur, quòd in foro eccleſiaſtico, etiam in omnib. terris ſubiectis eccleſiæ, vbi ſeruatur ius canonicũ, nunquã perit inſtantia, ſiue in ciuilibus, ſiue in criminalib. per prædicta, & hoc tenet Phil. Cor. in conſ. 210. in 4. vol. in fi. & vide Fel. in d. c. venerabilis in
15 prin. † Secundò limita, nõ procedere, quando cauſa ventilatur in cõſtitorio Principis, quia in eo nunquam perit inſtantia, & ſic vltra triennium durat, ſecundum Bald. in conſil. 212. col. fin. in 3. volu. vbi allegat authen. ſed lis, C. de temp. ap. ex hoc poteſt inferri, quòd in ſacro regio conſil. Neap. non perit inſtantia, quia poteſt dici conſiſtoriũ Principis, ſed Matt. de Afflic. in deciſ. 283. conſil. Neap. refert contrarium. l. quòd diſpon. l. properandũ habeat locum etiam in ſacro conſ. vt etiam in eo pereat inſtantia, allegat gl. in §. hoc quoque in auth. vt ſpon. larg. & gl. in auth. de app. & idẽ tenet Matt. relatiuè in conſt. hac lege in 3. not. vbi facit differentiam, an cauſa ventiletur coram Rege, & tunc inſtantia non currit, quia Rex habet liberum arbitrium, an verò in ſacro conſilio, & tunc currit inſtantia, quia ſacrum conſilium non habet liberum arbitriũ. Ego tamen puto in hac materia, quòd dato, quòd in ſacro conſilio curreret inſtãtia, tamen ex quo ſententiæ in eo proferũtur ſub nomine Regiæ maieſtatis, poſſunt fieri etiam poſt tempus inſtantiæ, & valent ſententiæ, quia in effectu in ſacro conſilio, non curatur de peremptione inſtantiæ, ex quo iſta eſt ſolẽnitas inducta de iure poſitiuo, quæ poteſt omitti in cõſiſtorio Principis: & talis nullitas, quæ cauſatur ex defectu ſolennitatis iuris poſitiui, nõ inualidat ſententiam ſacri conſ. ita deciditur in d. deciſ. 283. in fi. per ea, quæ not. Inno. & Abb. in cap. in cauſis de re iud. Vnde concluſiuè poſſumus dicere, quòd in ſacro cõſilio nũquam perit inſtãtia, ſaltem quo ad effectũ, quia poteſt ferri ſententia, etiam poſt trien-
16 nium. † Tertiò limita, non procedere, quãdo iudex haberet liberum arbitrium in procedendo, & ſentẽtiando, quia tunc non durat inſtantia, etiam poſt triennium. Secus, ſi haberet arbitrium, in ſententiãdo tantũ: ita tenet Bar. & Paul. de Caſt. in l. ſi in lege, in prin. ff. loca. Alex. in conſ. 50. colu. 3. verſ. pro hoc, &c. in 2. volu. & Alex. in l. qui Ro-
17 mæ, §. Callimachus, col. fin. ff. de verb. obli. † Quartò limita, nõ procedere, quando inſtantia eſſet breuiata per ſtatutum, vel per reſcriptũ Principis, vt quia Princeps reſcribit alicui Officiali, vel delegato, quod cauſam expediat infra tres menſes: nam tunc finito tali tempore eſt peremptа inſtantia, & non poteſt ille iudex vlteriùs ſuper illa cauſa procedere ſecundũ Bald. in d. l. properandũ, col 3. & Abb. in d. c. venerabilis, col. pen. & ibi etiam Fel. in 6. col. & Alex. in d. l. properandum, col. 5. circa fi. & Fel. in c. de cauſis, col. 5. de off. deleg. Et quod poſſit breuiari per ſtatutum, tenet Alex. in conſ. 42. in 3. vol. & Bald. in l. ſi cum ipſe, C. de excu. tut. Item, quòd poſſit breuiari per reſcriptũ eſt tex. in c. ſuper eo, el. 2. & ibi Phil. & Abb. de ap. in d. c. de cauſis. Verùm in hoc eſt differentia: quia quãdo eſt breuiata per ſtatutum, tunc incipit à die litis conteſtatæ, ſicut inſtãtia iuris cõmunis, ita tenet Alex. in cõſil. 42. col. 2. in 3. volum. & Bal. in auth. clericus qui, col. 2. verſ. deinde quæritur de Epi. & cler. Sed quando fit per reſcriptum Principis incipit, à die præſentationis reſcripti, non autẽ à die datę ipſius reſcripti: ita probat tex. in d. c. ſuper eo, & ibi hoc expreſsè tenet Phil. in 2. col. in 4. no. & ſeq. vbi plus dicit, quòd ante præſentationẽ reſcripti delegatorij non acquirit delegatus iuriſdictio-
18 nem, † Quid autẽ, ſi litigans haberet teſtes in longinquis partibus, & peteret dilationẽ excedentem metam ipſius inſtantiæ breuiatæ per reſcriptũ, an poſſit poſt finitam inſtantiam ferri ſententia: Dic, quòd ſic, quia iſta iuſta cauſa excuſat, vt inſtantia non pereat, & valeat ſententia poſtea lata, ſecundum Bald. in d. l. ſi eum ipſe. ff. de exc. tut. & Abb. in d. c. venerabilis, colu. 4. circa. fin. de iud. & Alex. conſ. 72. col. j. in 3. volu. & Abb.
19 in 63. col. j. in 2. volu. † Quintò limita, non procedere, quando inſtãtia fuiſſet per Principem prorogata, vt quia erat propè finem triennij, & Princeps illam prorogauit vltrà triennium, quia tunc ex prorogatione durat vltrà triennium, vt not. Paris in tractat. ſynd. in verſ. ſententia, c. reſtat vnum, &c. col. fi. & in regno eſt hoc expeditum per ritũ magnæ curiæ, in nu. 219. qui incipit. Itẽ ſeruat ipſa curia vt inſtantia, & c. vbi plus dicitur, quòd prodeſt prorogatio Princi-

pis,

pis, etiamsi literæ, seu reſcriptum prorogationis præſentetur poſt triennii, dūmodò data reſcriptio ſit expedita infrà tempus inſtantiæ. † Sextò limita, procedere in cauſis fiſcalibus, nam vbi agitur, de aliqua cauſa fiſcali, nunquam perit inſtantia, & ſic durat vltra triennium: putà, vbi agitur de tributis, ſeu functionibus publicis, text. eſt in d. l. properandum in prin. ibi, exceptis, &c. C. de iud. & Abb. in d. c. venerabilis, col. 4. & habetur in deciſ. 210. conſ. Neap. ex hoc infertur, quòd hodie in regno in magna curia cameræ ſummariæ, nunquam perit inſtantia, ex quo ibi tractātur cauſę fiſcales, & ita ſeruatur ibi de antiqua conſuetudine, vt teſtatur Matte. de Affl. in conſt. Accuſatorem, col. 2. in prin. † Septimò limita, non procedere in cauſis eccleſiarum, quia etiā ſi agitantur corā iudice ſeculari, nunquam in eis perit inſtantia, ita intelligitur tex. ſecundum vnam lect. in d. c. venerabilis, de ind. & hoc expreſsè tenet ibi Abb. in 5. col. vbi dicit, ſecus, in cauſa clerici, quia in hoc non gaudet priuilegio eccleſiæ. Adde deci. 210. conſ. Neap. † Octauò limita, niſi tempus inſtantiæ fuiſſet breuiatū de communi conſenſu partiū, quia tunc perit inſtātia ante triennium, ſecūdum quòd partibus placuerit. Nam poteſt tempus inſtātię breuiari per partes, ex quo breuiatio tendit in fauorem publicum. ſ. vt lites citiùs finiantur: ita tenet Lud. Rom. in l. 2. ff. de re iud. & Alex. in d. l. properādum in prin. col. pen. & ibi etiam Iaſ. in pen. col. verſ. 4. limita, &c. † An autem poſſit hoc tēpus propagari per partes, ſicut poteſt breuiari: dic, quòd non, gl. eſt in l. 2. §. ſed ſi iudex ff. de iu. & gl. & Bar. Alex. & Iaſ. & cōmuniter doct. in d. l. properandum, vbi plus dicunt, quòd non valet prorogatio, etiamſi interuenerit iuramentum in ipſa prorogatione, & etiam ſi pœna apponatur, ſecundum Bar. & Alex. in l. Seius, & Augerius, ff. ad l. Fal. Abb. & Fely. in d. c. venerabilis de iud. & Alex. in cōſ. 138. col. 3. in fi. & ſeq. in 2. vol. † Adeò, quòd nec etiam compromiſſum poteſt prorogari, & ſic neque tacitè, neque expreſsè, ſecundum Lud. Rom. in conſ. 174. col. 3. in fin. & Spec. in tit. de iud. deleg. §. reſt. ver. ſed nunquid de tempore, & ibi Io. And. in ad. licet ſecus ſit in inſtantia appellationis, cl. quàm diu app. & dicam plenè infrà in vltima parte, in verſ. appellat. in 3. q. prin. verſ. 2. limitā, niſi de voluntate, &c. & ibi videas, ea quę hic deficiunt, quia ibi aſſignabatur ratio diuerſitatis. † Prædicta tamen intellige, in tempore inſtantię de iure cōmuni, ſecus, in inſtantia breuiori inducta per ſtatutum, quia illa poteſt de conſenſu partium prorogari, vſq; ad triennium, & non vltrà. & iſta eſt magis communis concluſio, quam tenet Sal. in d. l. properandum, quem ibi ſequitur Alex. in 2. colu. in fin. & ſeq. & ibi etiam Iaſ. colu. pen. & Fel. in d. c. venerabilis, colu. 4. in fi. verſ. ſecunda declaratio, &c. licet cæteri cōtrarium tenuerint. Alex. ſibijpſi contrarius, in conſ. 24. col. fi. in 4. volu. & malè. † Item, minimè procedit in inſtantia breuiori præfixa per Principē in reſcripto delegatorio, quia illa poteſt ſimiliter de conſenſu partium prorogari, text. eſt & ibi doct. in c. de cauſis, aliàs in cauſis, de offi. del. & Fel. in d. c. venerabilis, colu. 4. in fin. verſ. 1. &c. † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium, videlicet, vtrùm inferior à Principe, poſſit cōmittere cauſam decidendam infrà minorē terminum triennio, putà, infrà tres mēſes, dic quòd ſic. Verùm in hoc eſt differentia, quia quando tempus breuiatur à Principe, perit inſtantia, ſicut per lapſum triennij, ad eò, quòd ex illis actis non poteſt ferri ſententia, vt dixi ſuprà in 4. limitatione. Sed quando breuiatur per inferiorē à Principe, nō perit inſtantia, per lapſum tēporis quo ad partes, ſed ſolū ſoluitur iudiciū quo ad iudicē: quia non habet iuriſdictionem vltеriùs in illa cauſa, & reuertitur ad delegantē, qui poteſt pronūciare ex illiſmet actis: quia acta non pereunt ex quo inſtantia non perit: ita tenet Bal. in d. l. properandum. §. ſin autem vtraque, in fi. & ipſum ſequitur Fel. in c. de cauſis, colu. 1. in prin. de offi. deleg. Quod nota, quia ſæpiùs euenit in regno in iſtis Baronibus coarctantibus inſtantiam in commiſſionibus cauſarum. † Nonò limita, non procedere, quando iudex corā quo fuit incœpta cauſa, moreretur propè finem triennij, & ſ. veniret alius ſucceſſor: quia illi ſucceſſori datur à iure alius integer annus ad illam cauſam expediendam, & ſic in iſto caſu prorogatur inſtantia ex iuris diſpoſitione vltrà triennii, tex. eſt in d. l. properandum. §. ſin autem in medio, vbi idem decidit, quando ex illa iuſta cauſa eſſet mutatus

29 tus iudex ab officio, putà, propter absentiã, vel infirmitatem. † Decimò limita, procedere in emergentibus ante litem contestatam, quia in illis nunquam perit instantia, vnde, si super aliquo incidenti ante litem contestatam, esset per decem annos litigatum, putà, super legitimatiõe personarum, nunquam perit instantia: illud fuit originale dictum Gul. de Cu. in d.l. properandum, & sequitur Bald. in l. & post edictum. §. pen. in fin. ff. de iud. & Ias. in d.l. properandum, col. 2.

ADDITIO. Vide Capic. in decis. 11. in causa Federici. Petr. Foll. V.I.D.

30 † Vndecimò limita, non procedere, quãdo litigator esset impeditus facto aduersarii, putà, propter subterfugia, & cauillationes rei cõuenti, quia nõ currit sibi instãtia in effectu: nã potest iudex etiã post trienniũ ferre sententiam, secundũ Bar. in l. si cũ ipse, per illum text. ff. de exc. tut. & ibi etiam Bal. plus dicit ibi Bart. quòd docto. non fuerunt recordati de illo, tex. in commento d. l. properandum. Item tenet Abb. in cons. 16. colu. 3. in 2. vol. & Alex. in addit. ad Bar. in d.l. si cùm ipse, vbi plura allegat in hac materia. s. quòd impedito facto aduersarij, non currit tempus, cui adde Matt. in const. Iustitiarij per prouincias, colu. 4. in princi. & glo. in l. intra vtile, & gl. fin. ff. de minor. Pro hoc est tex. & ibi Bald. in l. fin. C. de adult. Ad cautelam tamen bonum est semper protestari, quòd non currat terminus instantiæ, propter impedimẽtum. Istæ enim protestationes solent esse valde vtiles in huiusmodi casibus, secundũ Bal. & doct. in d. l. properandum. §. sin autem vtraq;, & Fel. in d.c. venerabilis, col. 2. & 3. & prædictis adde Alex. in cons. 71. in prin. & col. 2. in fi. in

31 5. vol. † Quid autem, si impedimẽtum caussetur facto iudicis, vel tertij: Vide Alex. & doct. in d. §. sin autem vtraque, & Ioan. de Imo. in d.c. ex insinuatione, de app. & Phil. in c. ex ratione, colu. 9. & 10. cõtin. & Fel. in in d.c venerabilis, col. 2. & 3. & Bar. & Bal. in

32 authen. item si in appellatione. C. de temp. app. & Soc. in cons. 31. colu. 4. in 3. volu. Luc. de Pen. in l. 2. col. antep. & pen. C. de naufr. lib. 11. in quibus locis magis communiter concluditur, quòd currit instantia non obstante impedimento. Bonum tamen est semper protestari, vt saltem obtineri possit restitutio in integrum, aduersus lapsum instantiæ, & licet docto. in locis prælegatis hoc firment in instantia appellationis, in qua facilius datur restitutio, propter maius præiudicium, tamen in instantia causæ principalis aliter dicunt, vt not. Bart. in d. auth. item si in appellatione, in fi. licet Bal. ibi teneat dari restitutionem. præcedentib. protestationib. tamen hoc dubiũ est hodie clarificatũ in regno per regiam prag. quę incipit. Instantia, qua cauetur, q̃ quando stetit per iudicem, restituitur ipso iure tempus instantiæ. Tunc autem dicitur stetisse per iudicem, quando processus fuit conclusus per duos menses, aut triennium cum petitione, & protestatione, & ad expeditionem causæ, tunc enim restituitur instantia ipso iure, absque refectione expensarum; si tamen currit instantia per negligentiam partis, tunc non restituitur, nisi refectis expẽsis, vt dicitur in d. prag. in prin. & ex hoc inoleuit practica in regno. † Quòd quando instantia est perẽpta, solet actor adire Regẽ, vel sacrum regium consilium, vt auctoritate regia insufflet spiritum vitę illi instantiæ, & sic Rex insufflat spiritum, & facit instantiã reuiuiscere, perinde ac si perẽpta nõ esset, & ista resti. in regno appellatur insufflatio, vt no. Paris in tract. synd. in vers. sententia, in c. restat vnum, & c. col. 3. circa fin. & seq. & ibi ponit iustas causas, ex quibus Rex concedit istam suscitationem instantiæ absq; refectione expensarum, putà, quãdo stetit per iudicem, vel ob infirmitatem, vel necessariam absentiam, vel ob aliam similem causam iustam, vt quia propter multitudinem causarum fuit iudex impeditus, secundum Alexan. in l. properandum. §. sin autem vtraq;, & in l. senatus. ff. de off. præs. Sed quando allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpenditur aliqua negligentia partis in prosequendo, vel in protestando, tunc conceditur insufflatio cum refectiõe expensarũ, vt ibidem dicit Paris, & de hac insufflatione facit mentionẽ Matt. de Afflict. in const. Sæpè contingit, citra fi. vbi ponit vnum aliud impedimentum restitutorium instantiæ, sine refectione expensarum, videlicet, quando plures erant iudices super cognitione vnius causæ, & quia non potuerunt se in vnum congregare, vel concordare, fuit lapsa instantia, quia ex quo non po-

test

est imputari parti, restituitur instantia, & non tenetur ad expensas.

ADDITIO. Vide Cap. in decis. 21. & in decis. 206. Petr. Foll. V.I.D.

35 † Duodecimò, limitatio colligitur ex prædictis. s. vt non procedat regula, quando Princeps insufflauit instantiã: quia tũc etiam post triennium potest ferri sententia, & perinde habetur, ac si instantia peremptа non esset, quòd qualiter procedat, vide quæ proximè dixi. Ex quibus poteris facere conclusionem, quòd si forte sacrum concilium insufflaret, nulla facta mentione de expensis, potest pars aduersa opponere, quòd non audiatur actor, nisi refectis expensis, quando ex processu argueretur eius negligentia, per dictam regiam prag. quæ incipit. Instantia in prin. quia restitutio, & priuilegium Principis debet intelligi sine præiudicio tertij, l. 2. §. meritò, & §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publ. secus si ex processu, vel aliter legitimè appareret de aliqua iusta causa, quibus adde. decis. 70. consil. Neap.

ADDITIO. Et an semel resuscitata iterum possit resuscitari, vide Cap. in deci. 165. per totam. Petr. Foll. V.I.D.

34 † Item per dictam regiam prag. potes inferre, quòd quando instantia est lapsa facto iudicis, cum protestationè, de qua ibi, non est necesse adire Regem, nec sacrum consilium pro insufflatione, quia tex. illius pragm. vult, quòd ipso iure censeatur instantia restituta, vnde instantia reuiuiscit ex dispositione legis, propter illud verbum ipso iure, &c. & sine facto hominis, vt not. glo. in l. iubemus. §. œconomus. C. de sacr. san. eccl. & in c. 1. in princ. de rescr. libr. 6. & l. in criminali, C. de iurisd. om. iud. in quibus locis tangitur significatio huius verbi, ipso iure, vnde sine alia insufflatione regia potest tunc iudex procedere ad sententiam, etiam post triennium.

35 † Decimotertio limita, nõ procedere in personis, quib. iura, & regni constitutiones concedunt beneficia restitutionis in integrum, prout sunt mulieres, minores, & ecclesia: quia istis cõceditur restitutio in integrum aduersus instantiam, absque insufflatione, & restitutione expensarum: ita decidit in dicta regia prag. quæ incipit. Instantia, insi. & licet ibi non dicatur expressè de expensis, nec de insufflatione, benè tamen colligitur ex litera ibi: quia in principio sui dixerat, quòd quando perit instantia per negligentiam, debent refici expensæ, & postea in fine facit illam exceptionẽ, ergo nõ debent in exceptione refici expensæ, quia alias exceptio non esset de regula, iuxta no. per Bar. in l. in his, ff. de leg. & Fel. in c. quoniam frequenter. c. 1. 2. 3. vt lite. nõ contest. Item quia dicta prag. reseruat beneficium restitutionis in integrum, aduersus instãtiam, illis personis, quibus aliàs de iure competit, sequitur, quòd dictũ beneficiũ potest peti coram eodem iudice, & non est

36 necesse adire Principem. † Quia quilibet iudex siue ordinarius, siue delegatus, potest de restitutione in integrum cognoscere, & illam concedere, maximè incidentes in causis, l. fi. C. vbi, & apud quem.

ADDITIO. Ego tamen vidi semper tempore meo, etiã istis personis, quibus cõceduntur beneficia, concedi restitutionem in integrum aduersus instãtiam decursam per sacrum regium consilium, absque tamẽ solutione expensarum. Petr. Foll.

37 † Decimoquartò limita, non procedere, quando aliquis litigator post cœptam, instantiam fuit effectus familiaris alicuius Officialis., qui præest illi tribunali, in quo illa causa ventilari debebat: quia durante officio dictus officialis non potest de illa causa cognoscere, & interim non currit instantia, vsque ad aduentum successoris, de hoc est text. in constit. regni, quæ incipit, Iustitiarij per prouincias, & ibi hoc not. Matth. in 6. not. vnde etiam post triennium potest successor illam cau-

38 sam decidere: vt ibi habetur. † Decimoquintò limita, procedere in causa, quæ debet Principi consultari, quia donec expectatur rẽsponsio à Principe, non currit interim instantia: ita sentit Luc. de Pen. in l. 1. colu. 8. C. de naufr. libr. 11. & hoc tenet expressè Matth. in constitu. Hac lege in 3. not. & in constit. Accusatorem, in 2. not. & probat

39 propriè tex. in dicta const. hac leg. † Decimosextò limita, non procedere, quando coram iudice seculari euenit aliquod emergens, cuius causa fuit sibi inhibitum per superiorem, vel per iudicem Ecclesiasticum: putà, quando orta esset quæstio vsurarum, vel alia similis: iuxta ea, quæ ha-

habentur in c. tuam. de ord. cogn. nam tunc pro tempore, quo durauit inhibitio, non currit instantia: & sic potest in hoc casu ferri sententia post triennium: ita tenet Abb. in d. c. venerabilis, col. 4. in fin. vers. ex hoc arguo, &c. de iud. pro hoc videtur text. in l.
40 intra vtile. ff. de minor. † Decimoseptimò limita non procedere in casibus, in quibus aliquis impeditur agere impedimẽto iuris, vt quia reus conuentus, est interim effect⁹ priuilegiatus: adeò quòd denegatur actori audientia, vt non possit reum conuenire, nec litem coeptam coram eo prosequi, nam interim durãte dicto priuilegio, & iuris impedimento, nõ currit instantia, ita tenet. Fr. de Are. in cons. 100. in prin. & Bal. in l. quo-
41 ties, C. de precibus imp. off. † Decimooctauò limita, non procedere, quando causa, & processus concluſus, est transmissus ad consilium sapientis: quia interim, donec stat penes consultorem, non currit instantia: ita consuluit quidam Fran. Viter. in quodam suo cõs. incipit. Vtrùm dies, quibus, &c. Sed ego satis dubito de ista decisione: nam nos videmus, quòd quãdo stat per ipsum iudicem, vel procedit impedimentum facto tertij currit instãtia, vt tenent doct. cõmuniter in d. l. properandum. §. sin autem vtraque: multò fortiùs est idem dicendum, quando stat per cõsultorem, quia saltem potest dici tertius. Præterea, considero vnum dictum. Fel. in c. cùm venerabilis, col. 17. vers. fallit tertio, &c. de excep. quod etiam tangit Pau. de Cast. in l. 1. C. de rela. vbi dicit, quòd quãdo iudex videt labi instãtiam, & nõ potest habere consilium à sapiente infrà tempus, potest facere sententiam, dicens, pronũcio, prout continebitur in consilio ferendo per talem consultorem. Si enim esset verum, quòd instantia non curreret interim, non esset opus ita sententiare: quia posset expectari consilium, absque lapsu instantiæ, ergo illud dictum probat, quòd instantia currit. vnde concludo verius esse, quòd in casu isto currat instantia, per prædicta, sed esset iusta causa obtinendi restitutionem absque refectione expensarum, per ea; quæ
42 dixi, suprà in 11. & 12. limit. † Decimononò limita, non procedere in causis feudalibus. in quibus in regno instantia durat tantùm per annũ, vt est ritus magnæ curiæ vicariæ, in num. 5. qui incipit, Item, quòd instantia,
43 &c. † Vigesimò limita, non procedere in causa criminali alicuius clerici, quę deuoluta ad iudicem secularem, propter impedimẽtum Episcopi: quia talis causa debet expediri infrã duos menses, & eatenus durat instantia, & non se extendit vsque ad biennium, tex. est in auth. vt cl. apud prop. Epis. 5. si tamen de criminalib. & ibi hoc in termi nis tenet Ang. in fi. verbis, dicens per illum tex. esse correctam, l. properandum in isto casu proposito, Verũ istud procedit de iu-
44 ciu. † Sed de iu. can. est hoc correctũ per c. si diligenti. de fo. comp. quo cauetur, quod et iam propter impedimẽtum Episcopi, non potest iudex secularis cognoscere de causa clerici, cõueniri coram eo. & hoc tenet Iac. de Bel. in auth. vt cl. apud pro Epis. in 5. oppos. Quod ius canonicum seruatur hodie,
45 propter libertatem ecclesiasticam. † Vigesimoprimò limita, non procedere, quando elapso triennio, & sic perempta instantia partes de cõmuni cõsensu, reparant omnia acta vno contextu, porrigendo libellũ, litem contestando, terminum recipiendo, & sic de singulis actis, quia per talẽ repilogationem actorum possunt instantiã restaurare, & habetur postea, ac si perempta non esset: ita tenet Bart. in d. l. properandum. & ibi etiam Alex. in 4. col. circa fin. & Bart. in l. Seius, & Augerius, ff. ad l. Fal. per ea, quæ tradit Bart. in l. quæ omnia, & in l. mutari, & ibi Bal. ff. de proc. idem tenet Fel. in c. venerabilis, col. 5. ver. 4. declaratio, &c. de iud. & Ioan. de Imo. in c. de causis de off. del. & Soc. in cons. 31. col. 5. in prin. in 3. vol. Et hoc vnum solum remedium considerant doct. in locis prę allegatis, ad faciẽdum, quod instantia per partes renouetur. Verũ hæc non est prorogatio instantiæ, sed potest potiùs
46 dici instauratio & renouatio de nouo. † Vltimò pro reassumptiõe prædictorũ, colligo hic vnã conclusionem. s. quòd instãtia perempta potest altero de quatuor modis instaurari. Primo modo per insufflationẽ principis, vt dixi suprà in 11. & 12. limitatione, & an tunc debeant refici expeasæ, vbi dixi. Secũ dò, per beneficiũ restitutiõis in integrũ, vt dixi suprà in 13. limitatione. Tertiò per epilogationem actorum de consensu partium, vt modò dixi in 22. limitatione.
47 † Quartò, per inceptionem causę de nouo, quia perempta instantia nõ perit causa, ne-

que

que ius partis, sed potest actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare, vt d.l.properandum, §. fi. & ibi gl.in vers. vigorem, & cõmuniter doct. & Bar. in l. petendæ. C. de tempo. in integr. rest. & differt iste quartus modus ab alijs tribus præcedentibus: quia in primis tribus restituitur eadem instantia, quæ erat peremptа, & illa acta quæ erant celebrata, remanẽt in suo robore, & non est necesse de nouo ista acta reficere, sed potest ferri sententia ex illis primis actis, sed in isto quarto modo creatur noua instantia, & est necesse, quòd de nouo testes producantur, & examinentur, vt dicit glo. in d. §. fin. in ver. vigorem, & ibi doct. Item in hoc quarto modo, quando actor vult de nouo agere, tenetur indistinctè ante omnia reficere expẽsas, vt habetur in decis. 70. consil. Neap. & probatur ex his, quæ infra dicam, quia peremptа instantia, semper actor condemnatur ad expensas, vt dicit Bald. in d.l.properandum. §. illo in fin. & Lanfran. in rep. c. quoniam
48 contra in fin. de probat. † Limita tamen hoc, quod dixi in hoc quarto modo, procedere tantum in causa ciuili, secus, in criminali, quia peremptа instantia in causa criminali per lapsum biennij, non auditur vlteriùs accusator ad iterãdum, secundum Alex. in d.l.properandum. §. fi. & ibi etiam Sal. idem tenet Bald. in l. abolitionem. C. de adult. & probatur in const. regni, quæ incipit, Accusatorem, & ibi hoc no. Matth. in 2. not. Ioan. de Ana. in c. licet, col. fin. de accus. Et in tantum hoc est verum, quòd etiam si offerat soluere expensas, non auditur accusator ad inchoandum nouum iudicium, secundum Sal. in l.j. C. vt infrà certum tempus, per ea, quæ habentur in l. si is, & l. fin. C. ad Turpil.

ADDITIO. Vide omninò Cap. in decisio. 206. Petr. Foller.

49. Venio † ad tertiam quæstionem principalem, & quæro quis sit effectus peremptionis instãtię, & quid possit facere Iudex ea peremptа. Super quo prę suppono, quòd instantia causarum potest duobus modis euanescere. Primo modo. s. per lapsum temporis, de quo plenè dixi in præcedẽti quęst. Secũdo modo, per sententiam absolutoriã latam ab obseruatione iudicij: & hoc potest contingere multis modis. Primo, vt quando actor fecit citari reum in causa ciuili, vel criminali, & in vltimo peremptorio comparet reus, & non actor: tunc reus accusat cõtumaciã actoris, & petit se absolui ab instantia iudicij, & actorem condemnari in expensis, & ita pronunciat iudex: per quam pronunciationem non potest dici verè peremptа instantia, ex quo incœpta non erat ante lit. contest. sed potius est circunductũ edictum, & sic est peremptа citatio. Verùm actor non potest iterum agere, nisi ante omnia reficiat expensas, sicut quãdo instantia est peremptа: ita tenet And. de Iser. in const. Spontè volentibus, per l. eum, quem temerè. ff. de iud. Et quòd actor possit iterum agere, est text. in l. & post edictũ. §. circunductio. ff de iud. vbi dicitur, quòd est peremptа instantia, non autẽ totius causæ, nisi esset lata sentẽtia absolutoria ab obseruatione iudicij, vt dicit ibi gl. & sic equiparat hunc casum perẽptioni instantiæ totius causæ, quãdo fertur absolutoria, & hæc materia tractatur plenè per doc. in l. properandum. §
50 & siquidem. C. de iud. † Secundo modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicij, quando fuit in iudicio præsentatus libellus ineptus: putà, ex carentia actionis. iuxta l. si pupilli. §. videamus. ff. de neget. vel ex defectu solennitatis substantialis, vel alio modo simili. De hoc est text. & ibi Bart. in l. libellorum. §. quòd si libelli. ff. de accus. & Spec. in tit. de off. om. iud. §. de seruit. col. 5. ver. in sententia, &c. & gl. in l. j. in prin. in ver. sicu. nec tenere, in fin. ff. si mẽ. fal. mod. dixe. tũc fertur sententia absolutoria, & reseruatur ius agendi ex alia causa apta, secundũ Bal. in auth. sed si quis, col. 1. ver. itẽ illa, &c. C. de sec. nup. & idem Bal. in l. 2. in 14. q. C. de resc. vend. Ex quibus autem causis dicatur libellus ineptus. vide Pe. Phil. Cor. in cons. 121. col. 4. in fin. in litera I, la. 2. in j. vol Et procedit hoc tam ante lit. contest. quàm post: quia si fabricatus est processus inualidus, super libello inepto, vel aliter, processus erit nullꝰ ex aliquo defectu, non potest super tali processu ferri sententia valida, per ea, quæ no. gl. inst. de obl. in prin. in ver. 2. in fi. vnde iudex tũc pronunciat processum nullum, & absoluit reũ ab obseruatione iudicij, reseruato actori, iure iterum agẽdi, tex. est. in c. examinata, & ibi Abb. & Fel. de iud. & Alex. in add. ad Bart.

in d.l.j.ff.si men.fal. mod.di. Et ex hoc habes practicam, quòd quando processus est nullus ex aliquo defectu, licet probationes sint receptæ, non tamen fertur sententia diffinitiua, sed absolutoria, ab obseruatione iudicij per d.cap. examinata, quæ absolutoria, dicitur interlocutoria, ex eo, quia non diffinit totum negocium, cùm remaneat facultas iterum agendi, gloss. & not. in vers. absoluetur, quam ibi ad hoc ponderat Bart. in leg. harum. ff. si seru. vend. & Bart. in l. Titia. ff. accus. hodie autem in regno soluuntur processus à multis nullitatibus, per c. detestantes, & per regiam prag. primam, quæ incipit. Dispendia, ex quo, proceditur sine figura iudicij, & sola facti veritate inspecta in causis ciuilibus, de qua materia vide Paris. in tractat. synd. in ver. sententia, vbi per plures, col. ponit intellectum
51 dicti c. Detestãtes. † Tertio modo fertur absolutoria ab obseruatiõe iudicij etiã in causa appellationis, vt quando iudex causæ principalis protulit sententiã diffinitiuam super processu inualido, à quo fuit appellatũ, nam iudex appellatiõis videtes sententiã nullam, cassat ipsam, & absoluit reũ saluo iure iterum agendi, tex. est, & ibi gl. & Abb. in c. cũ dilecti. de empt. & vend. & no. Bald. in l. 2. in 24. q. de resc. vend. & Alex. in cõs.
52 67. in c. perspectis verbis, & c. in 2. volum. † Quarto modo, fertur absolutoria ab obseruatione iudicij, quãdo actor lite contestata se absentat, & nõ prosequitur causam: nam tunc est in potestate rei prosequi causam, & producere suas exceptiones, vel instare, quòd absoluatur ab obseruatione iudicij, actore non prosequente, quo casu, si reus eligit hanc viã, vt absoluatur, iudex citabit actorẽ, vt veniat ad prosequendũ: qui si non venerit, poterit reũ absoluere ab instantia iudicij, & actorem absentem condemnare in expensis. Si verò reus elegerit aliam viam producendi suas defensiones, & tũc si illis productis liquet iudici de causa, vt pro reo, vel actore possit diffinitiuam pro ferre, & tunc absoluet reum diffinitiuè. Et si liquet pro actore, condemnabit reum diffinitiuè actori, & absenti, & in omnem euentum actor absens condemnatur in expensis, siue vincat siue succumbat. Si verò de causa non liquet, vt quia neque actor, neque reus produxit probationes sufficientes, & tunc absoluet reum ab obseruatione iudicij. Ita hæc omnia deciduntur per text. & ibi Barto. Bald. Alexand. & communiter Moder. in d. leg. properandum, §. & si quidem, C. de iud. Et vtilitas est ista, quia quando reus absoluitur ab instantia iudicij, potest actor iterum agere refectis expensis, vt habetur in cap. examinata, de iud. & in leg. & post edictum. §. circunducto, ff. de iud. & patet ex his, quæ suprà dixi. Sed quando absoluitur diffinitiuè, non potest vlteriùs agere actor, quia obstat sibi exceptio rei iudicatæ, vt declarant Alexand. & Iason in 5. & 6. colum. in d. §. & si quidem. Illud autem quod dixi suprà, quòd tunc dicitur de causa non liquere, quando probationes non sunt productæ; intellige, quando non fuit datus actori terminus probatorius: vt quia se absentauit ante dationem termini ad probandum, nam tunc ferret absolutoriam ab obseruatione iudicij. Si autem datus esset terminus, & postea actor se absentasset, tunc siue fiant probationes, siue non, potest ferre Iudex diffinitiuam sententiam pro reo: per leg. qui accusare, C. de eden. ita declarat Bart. in d. §. & si quidem in 3. opposi. & ibi etiam Iason.
53 in 5. colum. † Hoc tamen singulariter limita non procedere, quando actor probasset semiplenè, & reus nihil: quo casu esset deferendum iuramẽtum suppletorium actori, quia ex quo propter eius absentiam non potest iuramẽtum deferri, & reus minimè potest condemnari, quia nõ est plenè probatum, absoluetur reus non diffinitiuè, sed ab obseruatione iudicij, propter illã semiplenam probationem: ita tenent. Marsil. & Sal. in d. §. & si quidem, quos ibi sequitur
54 Alexand. in 3. col. † Et in quantum suprà dixi, quòd absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria: adde vnum casum in quo habet vim diffinitiuę, videlicet, quãdo reus solueret debitum pendente iudicio, quia tunc non absoluitur diffinitiuè, ex quo processus habuit verum principium, & obligatio fuit sublata per solutionem postea factam, sed absoluitur ab obseruatione iudicij, quæ absolutio habebit vim diffinitiuæ: secundum Bart. in l, Titia. ff. de accusa. & Iason in d. §. & si quidem, colum. penult. † Istis præsuppositis, venio ad decisionem huius tertiæ quæstionis, & dico,

dico, quòd quando perit instantia secundum primum modum, scilicet, per lapsum temporis, effectus est ille, quia pereunt omnia acta iudicij, non autem acta causæ, seu litis ita dicit Ab. in c. venerabilis, col. 6. ver. quæro, quæ acta, &c. de iud. Declaro istam differentiam. Acta iudicij dicūtur illa, quæ tendunt ad litis ordinationem: prout est libellus, litis contestatio, terminus probatorius, satisdatio, & alij similes actus. Acta causæ dicuntur ea, quæ tendunt ad litis decisionem, prout sunt depositiones testium, instrumenta, confessiones, & alia similia acta probatoria: ita declarat glo. in cle. sæpè, in vers. defensiones, de verbo. signifi. Ista ergo est vera, & communis conclusio, quòd per lapsum instantiæ pereunt omnia acta pendentia ad litis ordinationem, & omnes satisdationes receptæ in iudicio, vt dicitur in d. le. proverandū. §. & si quidem. Acta verò probatoria non pereunt: ita tenet Specul. in titu. de iud. deleg. § restat. ver. sed nunquid omnia, & Bald. in le. cùm antea, circa fin. C. de arb. & Bart. plenè in leg. cum lite mortua. ff. iud. sol. & Alexand. in consil. 58. in 2. volum. & Bar. & Alexan. plenè, in l. is, apud quem, col. antepenul. & penult. C. de eden. & Abb. in c. causam, quæ de testib. & habetur in dec. 148. cōs. Neap. vnde sequitur conclusio, quòd quando instātia incipitur de nouo, possunt in vim probationis produci attestationes & probationes receptę in prima instātia perempta, & facient plenā fidem, vt dicunt doct. in locis prælleg. & Alexan. in consil. 61. col. 3. in fi. in 2. volum. Solùm ergo requiritur, quòd lis de nouo ordinetur, incipiendo à libelli porrectione, & citatione, & prosequendo alios actus, vsque ad finem causæ. † Prædicta tamen intellige, & limita, dummodò acta sint publicata in prima instantia, aliàs si nō sunt publicata, non facient fidem in alia, vt habetur in l. gesta. C. de re iu. & per Bart. in d. l. cum lite mortua. Alex. in d. l. is apud quem, col. 6. in fin. vers. sexta conclusio, &c. C. de eden. Sed restat dubium, an possint peti publicari coram iudice secūdæ instantiæ. In hoc est varietas inter docto. quia Bart. in d. leg. cum lite mortua. tenet quòd sic, & multi alij docto. tenent contrarium, quos refert Alexand. in d. leg. is, apud quem, tandem Alex. ibi concludit seq. opi. Ant. de But. in c. Albericus, de test. vt dist. in quamus: Aut testes sunt viui, adeò quòd possunt iterū produci, & tunc non possunt publicari per iudicē secundæ instantiæ, sed debent iterum produci, & examinari. Aut sunt mortui, adeò quòd iterum haberi nō possunt: & tunc poterunt publicari, & plenam fidem facient, & hanc opi. puto esse veram, quam in effectu tenet expressè, gl. quę non fuit ibi ponderata in le. properādum, §. fin. in vers. vigorem, C. de iud. & cum hac
57 dist. pertranseo. † Prædicta tamen intellige solùm procedere in causa ciuili, nam in criminali per lapsum instantiæ pereunt, non solùm acta ordinaria, sed etiam probatoria, ita quòd nullo modo potest iterū agi, ita declarat Matth. in constit. Accusatorem, in 2. not. & probatur ex his, quæ tradit Sal. & Alexand. in d. l. properandum, §. fi. & dixi suprà, in 2. q. princ. in fi. vers. limita tamen hoc, &c. De alijs autem actis ordinarijs, an pereant in totum in causa ciuili, & an remaneat aliquis effectus eorum, vide Alexan. in l. is, apud quem, C. de eden. in 6. & 7. col. & Bart. in l. cum lite mortua, ff. iud.
58 sol. † Alius effectus sequitur ex peremptione instantiæ, quia sententia lata post eam peremptam, est ipso iure nulla, & nullum habet effectum, secundum Alexan. in consil. 136. colum. 1. in 2. volum. & in cons. 138. col. 1. co. vol. & in consil. 42. in 3. vol. & Par. in tract. synd. in vers. instantia, colu. 2. & gl. Bar. & doct. communiter, in d. l. properandum, in prin. vbi hoc limitant, & maximè Alex. in pen. col. vt procedat in instātia biennij, vel triennij inducta à iure cōmuni, & idem in instantia statutaria, quando simpliciter est inducta. Secꝰ, si esset adiecta pœna iudici non pronūcianti infrà tempus statuti, quia tunc sentētia postea lata valet, licet iudex incidat in pœnā, & hoc tenet etiā
50 Paul. de Cast. in cons. 16. colu. pen. in 1. vol. † Intellige tamen prædicta, quòd iudex nō potest ferre absolutoriam, vel cōdemnatoriam in causa principali, tamen ab obseruatione iudicij potest absoluere reum, & cōdemnare actorē in expēsis, etiam post peremptā instantiam, quia periculū expensarum, spectat ad actorē, cuius negligētia perijt: ita tenet Alex. in cōs. 46. post prin. in 5. vol. & idē Alex. in d. l. properādum, §. illo, circa fi. & ibi per Bal. & alios doct. & Fely.

in c. de cauſis, col. 5. de offi. del. Et Lranſr. in rep. c. quoniam contra, in fi. verbis, de probat. & Alex in d. conſil. 136. colu. j. & conſil. 258. colum. 1. in 1 volum.

ADDITIO. Hoc probat tex. in le. fin. C. ſi intra cert. temp. leg. ſi præſes, quaſi deſertã, & ibi glo. C. quomodo & quando, & Innoc. hoc voluit in c. fin. de iureiur. Alex. in conſil. 137. & 136. libr. 2. & Roman. in ſing. 788. & Dec. conſil. 34. in fin. libr. 1 & tenet Rot. in deciſ. 93. licet in nouis, & hoc etiam procedit, ſi foret iudex delegatus, cùm hoc ſit quoddam incidens in cauſa, vt tenet Rot. in deciſ. 154. auditor, in nouis, & Ange. conſil. 22. & conſ. 28. Iudex. Petrus Foller. V. I. D.

60 † Secundò intellige, & limita, niſi ex proceſſu adpareret confeſſio rei conuenti, quia ex vi notorij, poteſt iudex ferre ſententiam contra confeſſum, etiam poſt peremptam inſtantiam, & valet ſententia ſiue in ciuili, ſiue in criminali, ſecundũ Bal. in d. l. properandum, in fin. illius prin & Abb. in ca. venerabilis, col. pe. de iud. & Fely. in d. cap. de cauſis, colum. 5. de offi. del. & Alexan. in addit. ad Barto. in le. ſi confeſſus, ff. de cuſt. reo. in add. q̃ incipit, An ex inordinato, &

61 cæt. in fi. † Adde tamen hic, quando incipitur de nouo cauſa poſt peremptionem inſtantiæ, quòd poſſunt in nouo iudicio opponi omnes exceptiones dilatoriæ, & declinatoriæ: perinde ac ſi nunquam vllum iudicium fuiſſet intentatum, ſecundum Ang. in conſil. 288. in fin.

ADDITIO. Corruptè allegat Ange. in conſil. 288. voluit enim eum allegare in conſil. 289. in fin. incip. viſo facto, & ſtatutis prædictis. Petr. Foll.

62 † Vltimò, pro cõplemento huius materiæ, poſſet dubitari, quid ſi inſtantia perit, non per lapſum temporis, ſed alio modo, putà, per abſolutoriam ab obſeruatione iudicij, vt quia libellus, proceſſus fuit nullus, quæ acta pereant tunc? Dic ſimiliter, quòd pereunt ordinaria litis. Acta verò probatoria, non pereunt, quia poſſunt produci in alia inſtantia in vim probationis. Ita tenent Hoſt. & Abb. in fin. verbis, in cap. cauſam, quod & ibi etiam Felyn. in penult. colum. in fin. & ſeq. de teſt. reprobata quadã opin. Bald. aliter tenentis, & ibi refertur. Plus etiam dicit ibi Fely. quòd eſt maioris efficaciæ, iſta peremptio inſtãtiæ per abſolutoriam, quia tunc perit omninò effectus actorum ad litis ordinationem, etiam quoad interrumpendam præſcriptionem, & quo ad alios effectus, in quib. durant, quãdo perit per lapſum triennij, ſecundum Alex. in d. l. is, apud quem, & Barto. in d. l. cũ lite mortua.

63 † Sequitur modò videre de tertio termino, qui dicitur, lis, vt ſequar ordinem præſuppoſitum in principio huius quintę partis. Qui terminus, lis, eſt magis generalis, nã quandoque ponitur pro inſtantia cauſę, & ita accipitur in d. l. prõperandum, in prin. & in d. l. cum lite mortua, ff. iud. ſol. quandoq; ponitur pro ipſa cauſa deducta in iudicio, vt habetur in l. nullæ, C. de proc. & in le. litis nomen, ff. de verb. ſigni. ita declarat Alexand. in l. poſtquam liti, colum. 1. C. de pact. & idem Alexan. in conſ. 22. col. 1. in fin. in j. vol. vbi per hoc infert, quòd is, qui renunciat liti, cenſetur renunciare inſtãtię, & cauſæ, adde gloſſ. in verſ. litis, & ibi Gemin. in cap. j. §. licet, de procurator. libr. 6.

64 & deciſ. 220. conſil. Neap. in fin. † Quando autẽ dicatur incipere lis, glo. in l. cauſas C. de tranſ. & Bal. etiam ibi dicit, quòd incipit ante litis conteſt. Tamen veritas eſt in contrarium, & illa glo. in hoc reprobatur, vnde nõ incipit, niſi à litis conteſtatione. Probatur in c. ſuper quæſtionum, poſt princip. & ibi gloſſ. in verſ. litis exordium, de offic. dele. & in leg. apertiſſimi. in princip. & ibi gloſſ. in verſ. inchoetur, C. de iud. & eſt tex. in cap. ex parte, el. 3. de verb. ſig. & hanc opinionem, tanquam magis cõmunem tenẽt Cyn. Bart. Ang. Alex. & Iaſ. in d. l. cauſas, & Fel. in d. ca. ſuper quæſtionem, colum. 4. in

65 fin. & ſeq. † Quòd autem limitat ibi Fely. quatuor modis. Primò, fauore liberationis. Secundò, quo ad inducendum vitiũ litigioſi. Tertiò, quo ad inducendam litis pendentiam. Quartò, quo ad perpetuãdam iuriſdictionem, quia in iſtis caſibus incipit lis ante litem conteſtatam, & ſic à ſola citatione, vt ibi per eum.

66 QVARTVS terminus eſt † cauſa. Propriè dicitur cauſa, ipſum ius deductũ in iudicio, hinc dicimus cauſam ciuilẽ vel criminalem, ſecundum quod in iudicio deducitur actio, vel accuſatio, vt declarat Alex. in d. l. poſtquam liti, col. 1. per ibi allegata per

eum,

eum, & in d. consil. 22. colum. 1. in fin. in 1. volum. & incipit causa, etiam ante litis cõtestationẽ, & sic tam ante, quàm post dicitur causa, secundum Alexand. & doct. in d. le. causas, C. de transs. & Ang. in §. omnem, col. 2. in authent. de litig. & habetur in c. forus, de verb. signi. & comprehendit tam ciuilem quàm criminalem, secundum Card.
67 in cle. 1. in 18. quæst. de offic. vic. † vnde autem dicatur causa, vide Card. in clem. 1. §. ab olim, in 3. oppo. de sepul. vbi dicitur, quòd causa dicitur à chaos, quod fuit principium omnium in mundo: ita causa potest dici principium, & materia ipsius iudicij, & ibi ponit, in quo differant causa, ratio, & occasio, quid sit causa, ponit Cardin. in cl. 1. in
68 18. quæst. de offic. vic. † Quæ autem sit differentia inter causam, & controuersiam? Dic, quòd causa non est, nisi in iudicio, vt habetur in d. l. causa, C. de transs. controuersia verò, potest fieri in iudicio, & extra iudicium, & sic potest esse sine lite, secundũ Bald. in d. l. causas, & ibi communiter doct. Pro hoc est tex. in l. Lucius, §. tres hæredes, & ibi Bart. ff. ad Treb. & dicitur fieri contouersia non solùm agendo, sed etiam exceptionem opponendo, vt glo. in l. non solùm, §. si status, & ibi per doct. ff. de procur. & dicitur controuersia, siue fiat de iure, siue fiat de facto, secundum Bar. in d. §. tres hæredes. Itẽ fit controuersia, etiam resistendo, secundũ Bal. in l. j. C. de testibus, vbi idẽ dicit de hoc nomine quæstionis, scilicet, ꝙ fit quæstio etiã resistendo, & similiter quæstio dicitur extra iudicium, secundum Bal. in d. l. causas. Item dicitur cõtrouersia etiã ante litem contestatam, secundũ Bal. in l. diuus, in princip. in j. no. ff. de petit. hæredit. & Abb. in c. & si Christus, de iureiur. & Alex. in le. stipulatio ista, §. si quis fortè, ff. de verb. oblig. & vide aliqua de prædictis per Bart. in l. amplius. ff. rem ratã hab. & Fel. in c. super quæstionum, in princ. in 4. colu. in fi. & seq. de of. dele. & in quo differat causa à negocio, ponitur in c. forus, de verb. sig. & declarat Cardin. in cle. 1. in quanta not. de procur. Nam causa non dicitur, nisi in iudicio: negocium verò, dicitur in iudicio & extra. Vnde procurator ad negocia potest agere in iudicio, & tractare extraiudicialia. Sed procurator, ad causas non potest tractare extraiudicialia, secundum eum, & vide de prædictis per doctor. in l. si quis maior, C. de transactio. & hæc de ista quinta parte dicta sufficiant. Rob. Marant. Venus. V. I. D.

SEXTA PARS.

Iudicium trifariã partitum. Et cuiuslibet partis tempus. & vsus. Tum decẽ membra, seu potius gradus ad iudiciũ, ordine, & loco distincti, doctè & eleganter. In summa actuũ, qui emergunt in iudicio, sexdecim numero, insignis, & compendiosa explicatio. Postremò, iudicij decisoria.

1 *Totum iudicium, quo ad sui ordinem, tres partes habet.*

2 *Acta omnia, quæ fiunt à citatione, vsque ad litis contestationem inclusiuè, in principio iudicij fieri dicuntur.*

3 *Iudicium, quæ membra, seu acta in sui prima parte contineat.*

4 *Quibus modis ad iudicij principium perueniatur.*

5 *Inquisitio, vel accusatio præcedere debet, vt quis de aliquo crimine puniatur.*

6 *Inquisitio prohibetur, nisi in casibus à iure expressis*

7 *Inquisitio generalis, quæ dicatur, quomodo, et qualiter fiat, & ad quem effectum.*

8 *Copia repertorum, non datur hodie in regno, sed tantum capitulorum, quod procedit in foro seculari, secus, ecclesiastico, numer. 9. & 10. & ibi ponitur intellectus, ad ca. Regni, quod incipit, Subiungendo.*

11 *Inquisitio generalis præcedere debet, ante, quã conueniatur vniuersitas ad pœnam damni clandestini.*

12 *Inquisitio specialis contra certam personam, qualiter, & quot modis fiat.*

13 *Inquisitio fieri debet per Ecclesiasticum indicem de idonietate personæ eligendæ, vel ordinandæ.*

14 *Prælatus visitans Ecclesiam, de vita & moribus clericorum inquirere debet.*

15 *Bona vacantia applicantur Fisco, sed contra dictor comparens, auditur, & datur sibi copia inquisitionis, seu defensionis.*

16 *Ad validitatem inquisitionis, quot requirantur.*

17 *Inquisitio specialis non procedit, nisi primò constet delictum esse commissum.*

18 *Confessum occidisse hominem, non habetur pro veridico, nisi primò mittatur ad locum, ad inquirendum, an ibi fuerit homo occisus.*

19 *Fama inquisitionem præcedere debet, aliàs inquisitio non valet.*

20 *Indici non creditur de fama, nisi ex actis appareat probata.*

21 *Fama nisi habuerit originem ab honestis personis, & fide dignis, nihil operatur.*

22 *Inquisitio formatur, extantibus indicijs sine fama.*

23 *Dictum socij criminis, non est sufficiens ad inquirendum, fama non præcedente.*

24 *Index inquirere potest ad denunciand. officialis, non præcedente fama.*

25 *Inquisitio formata de mandato Principis, valet, fama non præcedente.*

26 *Denũciatio criminis à viro probo facta, sufficiens est' indicium ad inquirendum de infamia denunciati, qua inuenta, de crimine inquiritur.*

27 *Inquisitio formata, non præcedente infamia, valet, existente inquisito præsente, & non contradicente.*

28 *Inquiritur cõtra Officialem in syndicatu, nõ præcedente fama.*

29 *Inquisitio generalis, formatur, fama non præcedente.*

30 *Inquisitio specialis, quàm præcessit inquisitio generalis, valet sine alia fama probatione.*

31 *Bauna, quæ faciunt Officiales in principio sui officij, an sint sufficientia, vt Index inquirere possit in casibus à iure non permissis.*

32 *Inquisitio non ad puniẽdum, sed ad corrigendum pro animæ salute fama non præcedente, valet.*

33 *Inquisitio formata ex necessitate officij, non præcedente fama, valet.*

34 *Inquisitio delicti non commissi dolo vel lata culpa, sed per lenem aut lenissimam culpam, non valet.*

35 *Inquisitio locum, & tempus commissi criminis continere debet.*

36 *Inquisitio sine solennitatibus, l. libellorum; ff. de accus. valet, quando inquiritur de crimine commisso contra diuinam maiestatem, & de crimine læsæ maiestatis.*

37 *Inquisitio omnes delicti speciales circumstantias continere debet, cum loco, & tempore.*

38 *Offensus citari debet ad accusandum, antè, quàm index inquiras.*

39 *Inquisitio vigore statuti facta, nõ tollitur per superuenientem accusatorem, & remedium ordinarium dicitur.*

40 *Inquisitio, in quibus casibus permittatur de iure communi, & per capitula Regni.*

41 *Inquisitio non cessat, inquisito affectante vel procurante ab aliquo accusari coram alio iudice, vt impediatur inquisitio.*

42 *Offensus, qui Iudici dixit nolle accusare, si demum inquisitione formata vti vult, non auditur.*

43 *Inquisitio non impeditur per superuenientem accusationem, quando ex parte rei nihil fuit oppositum.*

44 *Inquisitio non supersedit, quando accusans priùs denunciat iudici, vt procedat ad inquirendum contra aliquem, quem postea accusat.*

45 *Collusio inter accusatorem, & accusatum non facit cessare inquisitionem.*

46 *Inquisitio non tollitur, si accusator finit causa promouendi inquisitionem.*

47 *Probationes receptæ in processu inquisitionis non pereunt superueniente accusatore, sed remanent in suo robore.*

48 *In quisitio de iure canonico semper est remedium ordinarium, etiam non tollitur per superuenientem accusatorem.*

49 *Inquisitio fieri non potest de crimine, de quo aliàs quis fuit accusatus, vel inquisitus, & legitimè absolutus.*

50 *Inquisitio non prohibetur, quando sententia absolutoria lata est per collusionem, & præuaricationem.*

51 *Collusio qualiter probetur, & contra num. 45. in fi. & num. 53.*

52 *Sententia ab obseruatione indicij, non impedit de eodem crimine inquiri.*

53 *Inimici de iure canonico repelluntur ab accusando secum, de iure ciuili.*

54 *Accusari potest absolutus à tertio, qui suam, vel suorum iniuriam prosequitur, & accusationem ab alio institutam ignorat.*

55 *Transactio criminis, facta cum accusatore,*

an impediat, quin alius possit accusare, vel index inquirere.

56 *Accusatore remittente iniuriam pendente excusatione, an possit index procedere, stante indulto Principis precedente.*

57 *Transactio in criminalibus, quid operetur, maximè in casibus permissis, & suprà, numer. 55.*

58 *Iniuria facta vni, omnibus eius consanguineis facta censetur, & quamuis possint iniuriam remittat, possunt tamen alij accusare.*

59 *Crimen publicum in Regno, hodie non differt à priuato, quo ad accusationem.*

60 *Consanguineus accusare potest de iniuria consanguinei, criminaliter tantum, non autem ciuiliter: nisi solus prætor, & marium, & num. 65.*

61 *Frater non agit ciuiliter pro iniuria fratris, sed criminaliter sic.*

62 *Consanguinei, vsque ad quem gradum admittantur ad accusandum, & prosequendam suorum iniuriam.*

63 *Iniuria, quæ sit diuinæ religioni, vel patriæ, propria appellari potest. & quilibet potest eam prosequi, tanquam propriam.*

64 *Spurij non veniunt appellatione suorum.*

65 *Libellus iniuriarum ciuiliter fieri non potest ad æstimationem iniuriæ, quando coniunctus agit pro iniuria coniuncti.*

66 *Agens pro iniuria illata suo consanguineo, qualiter libellum concipere debeat*

67 *Pater remittere potest iniuriam factam filio, eo inuito, nec alij fratres iniuriati, accusare possunt tanquam coniuncti*

68 *Pater vilis, non potest iniuriam factam filio, remittere.*

69 *Pater vilis non potest filio pupillariter substituere.*

70 *Pater dilapidator, priuatur administratione bonorum filij, & tunc filius potest agere contra patrem.*

71 *Iniuriam illatam à coniuncta persona filio, non potest pater eo inuito, remittere.*

72 *Coniunctus vltrà sextum gradum, volens agere de iniuria coniuncti, non admittitur.*

73 *Transactio in criminalibus, in quibus casibus est hodie permissa per Regni constitutiones, qualiter in hoc ius commune restringatur.*

74 *Transigentibus in criminalibus, licitum est aliquid ab accusato accipere, pro expensis, & interesse, & pro æstimatione damnorum.*

75 *Iniuriæ enormes & atroces, quæ dicantur, et quæ leues.*

76 *Transactione facta in criminalibus, an, & quando index procedat.*

77 *Accusator colludens, seu prænaricans cum accusato, qualiter puniatur, & quando præsumatur collusio.*

78 *Transactio in ciuilibus, quando sit permissa, per constitutiones Regni, & qualiter transigens puniatur.*

79 *Transactio in ciuili causa facta per contumacem bannitum, & condemnatum, facit illum omnem pœnam euitare, secum, in criminali.*

80 *Accusator non comparens, vel desistens ante vel post litem contestat. qualiter puniatur.*

81 *Index qualiter procedere debeat, quando accusator se absentat.*

82 *Accusator desistere potest ante, quàm rem compareat, vbi non vertitur interesse fisci.*

83 *Abolitio criminis facit accusatorem euitare omnem pœnam, & qualiter, quomodo concedatur, & quis sit abolitionis effectus.*

84 *Legum correctio, non præsumitur, nisi expressè appareat.*

85 *Inquiri vel accusari quis potest de crimine, de quo per viam exceptionis cognitum fuit.*

86 *Inquisitio fieri potest de crimine, de quo primò cognitum fuit, per viam denunciationis Euangelicæ.*

87 *Absolutus in foro animæ, potest iterum accusari in foro terrestri.*

88 *Remittens iniuriam in foro conscientiæ potest agere ad emendationem damni in foro contentioso.*

89 *Agi an possit criminaliter ex eodem delicto, ex quo prius fuit actum ciuiliter.*

90 *Accusatus de sola iniuria pro crimine homicidij, an possit iterum accusari de homicidio ad pœnam legis Corneliæ.*

91 *Iniuriarum actione, non potest quis agere contra homicidam, sed homicidam accusare cogitur.*

92 *Accusari non potest pluries quis de eodem*

crimi-

crimine, ab eodem, sed à tertio sic, quando non fuit sufficienter punitus, aliàs à tertio minimè, & num. 93, 94.

94 Accusatus ab vno, an, & quando pendente accusatione, vel finita, possit ab alio de eodem crimine accusari.

95 Iniuriarum actione non potest agere consanguinem offensi pendente accusatione facta per ipsum offensum.

96 Inquisitio fieri potest de crimine, de quo aliàs fuit actum ciuiliter.

97 Pœna irrogata per iudicem Ecclesiasticum, an possit irrogari à iudice seculari.

98 Accusatus de crimine, qui fuit contumax, potest iterum de eodem crimine accusari, & opponere non potest, quòd aliàs fuit de eodem crimine accusatus.

99 Debitor non soluens in termino instrumenti, cui fuit per creditorem prorogatus terminus post accusationem, si minimè soluit in tempore prorogato, & iterum accusatur, an teneatur his soluere pœnam.

100 Pœna reiterandæ ei, qui non sufficienter pro crimine punitus, qualiter irrogari debeat.

101 Pœna mortis an, & quando ex causa mitigari debeat, quia quis fuit aliter castigatus in corpore, vel diu carceratus pro eodem crimine.

102 Inquisitio ab incompetenti iudice facta, non valet.

103 Processus factus coram incompetenti iudice an fidem faciat coram competenti, & quid de confessione.

104 Coadiutor, qui dari solet inquisitioni, an sit de substantia, & ad quem effectum detur.

105 Inquisitio formari debet in casibus à iure permissis, sed non prohibitis, adhoc vt valeat.

106 Vsurarius potest inquiri per iudicem, etiam ad commodum priuati.

107 Vsurarius compelli potest per iudicem ad vsuras restituendas, & potest ante receptionem impediri, ne vsuras recipiat.

108 Vsuræ permissæ sunt de iure ciuili, ideò iudex secularis non potest de illis inquirere, de iure communi, sed solùm iudex ecclesiasticus.

109 Vsurarius punitur per Episcopum.

110 Vsurarius, an possit hodie inquiri per iudicem secularem ex officio per constitutionem Regni.

111 Vsurarius de iure canonico, quas pœnas patiatur.

112 Iudex Ecclesiasticus, ex iusta causa sibi visa, potest adimere canones, addendo nouam pœnam, licet nō possit totaliter contra canones statuere.

113 Pœna potest exacerbari, vt alij accipiant exemplum.

114 Vsuræ hodie multum frequentantur, ideò acriùs puniri debent.

115 Iudex ecclesiasticus debet, & potest pœnam illam irrogare, quæ magis timetur: cuius timoris ratione censendum est delinquentem cessaturum, à delinquendo.

116 Vsurarius nulla magis conuenienti pœna puniri potest, quàm pecuniaria, propter eius auaritiam, & ideò meritò constitutio Regni induxit pœnam publicationis bonorum.

117 Vsura dicitur crimen.

118 Crimen dicitur, omnis operatio mala, quæ potest in hoc seculo puniri.

119 Vsura species est rapinæ.

120 Malum malum non reperitur, quàm sit vsura.

121 Pœna arbitraria puniri debet, quia venit cōtra præceptum legis.

122 Opinio illa in dubio est seruanda, quæ fauet publicæ vtilitati.

123 Vsurarius peccat recipiendo vsuras, etiam à sponte dante.

124 Soluens vsuras, videtur tibi eruere oculum.

125 Intellectus ad c. cùm tu. de vsuris.

126 Vsurarum crimen est publicum, & potest in Regno iudex ex officio inquirere contra vsuram, & etiam quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine.

127 Tortura, an possit irrogari in crimine vsurarum.

128 Inquisitio potest fieri ex officio iudicis, de omni crimine, quod committitur per conspirationem, seu conuenticulam.

129 Pœna quæ sit contra committentes conuenticulam, seu conspirationem.

130 Conuenticulæ licitæ, & illicitæ esse possunt, & in dubio semper præsumuntur illicitæ.

131 Ancilla vendita sub pacto, ne prostituatur, aliàs sit libera, emptore pactum non obseruante, potest iudex inquirere, & illam exhiberi facere, vt ad libertatem.

132 *Index in causis miserabilium personarum ex officio procedit.*

133 *Pupillus, & vidua, pauperes, inter personas miserabiles numerãtur, aliàs secus.*

134 *Index potest inquirere in his, quæ notoriè sibi liquent ex actis, etiam parte non petente.*

135 *Index tam ecclesiasticus, quàm secularis potest inquirere ex officio, in omnibus causis pijs, & concernentibus animam.*

136 *Index ecclesiasticus inquirere potest, de quolibet matrimonij impedimento, ad faciendum ipsum separari.*

137 *Index ex officio potest inquirere de iuribus Principis.*

138 *In applicanda pecunia fisco, index potest ex officio suo procedere.*

139 *Index potest ex officio inquirere ad magnã scandalum vitandum.*

140 *Index potest generaliter inquirere contra omnes malefactores in prouincia vel ciuitate, quam regit, vt ipsam malis purget hominibus pro publica quiete.*

141 *Index ex officio inquirit de omni crimine, & iniuria commissa contra ecclesias, & ecclesiasticas personas, & de omni crimine in ecclesia commisso.*

142 *Iniuria illata clerico, est crimen publicum, & quilibet potest accusare, & index ex officio inquirit.*

143 *Iniuria facta clerico, dicitur facta Deo.*

144 *Inquisitio fit ex officio iudicis de blasphemia Dei, & quilibet accusare potest.*

145 *Hæres si fecit inuentarium, & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit in eo conscriptum, index, instantibus creditoribus, inquirit & accipit probationes de domo hæredis etiam hæredis seruos torquendo.*

146 *Index inquirit in causa naufragij, & in omnibus causis ab eo dependentibus, & contra surripientes bona naufragorum, & inquisitio talis, fit leuato velo.*

147 *Index, inquirit in causa suspecti tutoris & inuentum suspectum, ab officio remouet.*

148 *Index inquirit contra producentem falsam scripturã, vel suspectam in iudicio, & potest ipsum ex sola suspicione punire, nisi probet illam esse veram.*

149 *Suspicio sola contra falsam scripturam in iudicio productam, habetur pro plena probatione.*

150 *Testes vacillantes, seu falsum deponentes, possunt inquiri ex officio, & per iudicem puniri.*

151 *Index de quolibet delicto commisso coram se incidenter, inquirere potest.*

152 *Index potest inquirere de iuribus ecclesiæ, & ecclesiastico beneficio.*

153 *Index per inquisitionem procedere potest in casibus, in quib. accusator excusatur à præsumpta calumnia.*

154 *Index ecclesiasticus inquirit contra tenentes bona, quæ debent distribui pauperibus, vel ad pias causas.*

155 *Index ex officio inquirit de probitate vitæ, de idoneitate, & moribus alicuius eligendi, promouendi, vel ordinandi.*

156 *Index inquirit de omni crimine, vbi intervenit accusator, qui colludit, seu prænaricatur.*

157 *Index inquirit contra calumniatorem, etiam nemine accusante.*

158 *Index inquirit, quando incidenter de crimine cognouit.*

159 *Index ex officio inquirit de iniuria facta scholari.*

160 *Index quando inquirat de delicto commisso in officio per suum Officialem.*

161 *Index inquirit contra facientem iniuriam suis Officialibus, vel famulis, si crimen est notorium.*

162 *Index inquirit de omni notorio crimine.*

163 *Index specialiter inquirit de omni crimine, super quo primo generalis inquisitio præcessit.*

164 *Index potest cogere subditos ad faciendam pacem.*

165 *Filius iniuriam patri, vel matri, potest ex indicis officio inquiri, & puniri.*

166 *Index inquirit cõtra carcerij custodem pecio corruptum.*

167 *Lenones ciuitatum denuntiatores dicuntur, et possunt per Iudicem inquiri.*

168 *Inquirit Index de crimine lenocinij, sine accusatore.*

169 *Lenocinij crimen, est mains adulterio.*

170 *Index an possit ex officio procedere in crimine adulterij, sine accusatore.*

171 *Index inquirit contra quemcunque qui fuerit inuentus in flagranti crimine.*

172 *Index in Regno inquirit contra omnes homines malæ vitæ.*

173 *Iudex veniens in ciuitate, vel prouincia,*

edictum facere potest, quòd omnes sentientes se offensos, comparerent ad querelandum, & testes deponendum.

174 *Inquisitio generalis non est sufficiens, denunciandi ad speculum, nisi in casibus, in quibus specialiter inquiri potest, & non fit, nisi semel in anno.*

175 *Inquisitio procedit ex officio iudicis de crimine laesa maiestatis perpetrato, contra personam Principis, vel suorum collateralium.*

176 *Iudex ex officio inquirit contra famosos latrones.*

177 *Index inquirit contra inobedientes, & turbantes suam iurisdictionem, & contra rebelles, & contumaces, ad penas legitimas, & multas imponendas.*

178 *Inquisitio permittitur contra socios criminis, in casibus, in quibus permissa est de socijs interrogatio.*

179 *Index ex forma constitutionum Regni inquirit de homicidijs, & damnis clandestinis, vbi nullus accusator apparet.*

180 *Accusatore mortuo, index prosequitur ex officio contra accusatum.*

181 *Index inquirit super necessitate civitatis, & civium subditorum.*

182 *Advocati, & procuratores calumniosi possunt per iudicem inquiri, & inverdici, ne postulent.*

183 *Index inquirit de defensionibus rei in criminalibus ex suo officio, & etiam si reus se non defendat. Et ad hoc tenetur ipse index.*

184 *Index inquirit de facto, etiam testes producendo, in omnibus casibus, in quibus procedere potest ad diffinitivam sententiam contra absentem, sive in civilibus, sive in criminalibus.*

185 *Index inquirit de crimine falsae monetae, etiam nemine accusante.*

186 *Poena falsae monetae, est vltimum supplicium, cum publicatione bonorum.*

187 *Haeresim inquiritur per iudicem, & punitur ad combustionem, & bonorum publicationem.*

188 *Index inquirit in causis civilibus, partes interrogando, quando sibi aequum videtur.*

189 *Instrumenti producti in iudicio veritas inquiritur per iudicem.*

190 *Index inquirit de conditione testium coram se productis.*

191 *Index inquirit ad denunciationem Officialis ad hoc deputati.*

192 *Advocatus dari potest pupillis, & miserabilibus personis, ex officio iudicis, & similiter furiosis.*

193 *Procurator administratus negocia absentis, potest per iudicem remoueri ob suum contemptum, & contumaciam.*

194 *Procurator compelli potest per iudicem ex officio, vt de mandato doceat.*

195 *Crimen sacrilegij, & plagij, potest per iudicem inquiri ex officio.*

196 *Decimas non soluentes, compellantur officio iudicis ad soluendum, etiam nemine petente.*

197 *Tutor petitus dari, potest inquiri per iudicē, an sit idoneus, & an reperiantur alij magis idonei.*

198 *Haeres compellitur ex iudicis officio, ad sepeliendum defunctum, quo negligendo, potest index vendere res hereditarias pro sepultura.*

199 *Agens sine actione, potest ex officio iudicis repelli.*

200 *Index habens arbitrales literas, inquirit de omnibus casibus, de quibus hic.*

201 *Syndicatores inquirunt contra Officiales status ad syndicatum de commissis, & omissis in officio.*

202 *Index inquirit contra frequentatores tabernarum, & alios de quibus hic.*

203 *Notorium dicitur, quod per decem testes probatur.*

204 *Inquisitio an fieri possit ex officio iudicis in crimine privato, puta, furto, vel iniuria.*

205 *Furtum an dicatur hodie crimen privatum, ex quo est alterata poena per capitula Regni.*

206 *Inquisitio potest fieri de omni crimine, de (debet.*
re canonico

207 *Inquisitio criminosorum, expensis fisci fieri*

208 *Inquisitio inepta, an valideatur per confessionem.*

SExta & vltima pars principalis huius tractatus est: In quot partes dividatur iudicium, & quae sint eius membra. Et super ista sexta parte declarabitur tota tela iudicijs exordita per ordinem à principio vsque ad finem. † Sciēdum est igitur, quòd totum iudicium, quo ad sui ordinationem, habet tres partes. Prima pars, durat à citatione, vsque ad litis contest. inclusiuè. Secunda pars, durat à lit. const. exclusiuè, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè.

Tertia

Tertia pars, durat à conclusione, vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuè: ita declarat Bart. in l.2.col.2. ff. de furt. & quælibet istarum partium habet sua membra distincta, quorum vnum sequitur successiuè
2 ad aliud. † Prima igitur pars tota, appellatur principiũ iudicij, vsque ad lit.contesta. inclusiuè, & consequenter omnia membra, & acta, quæ fiunt in ista prima parte, dicuntur fieri in principio iudicij, secundum Bar. in d.l. 2. quod patet: quia tunc dicitur esse cœptum iudicium, quando est facta litis contestatio, vt est gloss. in vers. inchoatam, iuncto text. in l. j. C. de plus petit, & in l. j. iuncta gloss. j. C. de iud. & in l. apertissimi. iuncta glo. in vers. inchoetur, eod. tit. & text. in §. si verò apud Iudicem initium. in authent. de litig. facit text. in l. si post acceptum. ff. de rei vend. & in l. amplius
3 non peti. ff. rem ratã hab. † Videamus ergo quæ membra, seu quæ acta, continentur in hac prima parte iudicij: super quo dico, quòd possunt in ea considerari decem membra, seu decem actus, qui solent interuenire: videlicet Citatio, Contumacia, Libelli oblatio, Reconuentio, Auctoris laudatio, Nominatio, Interrogatio, Satisdatio, Exceptio, & Litis contest. de quibus singulis dispiciamus.

4 † Et antequam ad declarationem dictorũ membrorum perueniam, est sciẽdum hoc, quòd ad principiũ iudicij peruenitur multis modis. Aut enim per viam actionis, aut accusationis, aut inquisitionis, aut denunciationis, aut per implorationem officij Iudicis. Primo modo, initiatur iudicium per viam actionis, quando sumus in causa ciuili, vbi quis prosequitur id, quod sibi debetur, ciuiliter agendo: quia tunc proprie dicitur agere, vt not. glo. j. l. qui accusare. C. de eden. & quando dicatur causa ciuilis, seu iudicium ciuile, plenè dixi suprà, in 4. parte, in 1. dist. princi. Secundo modo, peruenitur ad iudicium, per viam accusationis, vt quando aliquis deducit causam criminalem in iudicio, accusando aduersarium per libellum, seu querelam de aliquo crimine, de qua materia habes plenè in suis titulis. ff. C. & extra de accus. & dixi suprà, in 4. parte, in 1. & 2. distin. Rob. Mar. V. I. D.

De Inquisitione.

3 TERTIO † modo, peruenitur ad iudicium per viam inquisitionis: & iste modus habet locum similiter in causis criminalibus regulariter, in quibus inquiritur ad publicam vtilitatem, & procedit, vbicunq; aliquis commisit aliquod crimen, & nullus ipsum accusat: nam tunc Iudex ad hoc ne delictum illud pertranseat impunitum, inquirit de illo ex mero officio, & ipsum in quisitum repertum culpabilẽ punit pœna legitima: nam de iure non potest aliquis damnari de aliquo crimine, nisi præcedat accusatio, vel inquisitio, secundum Paul. Cast. in cons. 284. in 2. vol. Super hac tamen materia inquisitionis, quia est quotidiana, postquam hic venit opportunum ipsam attingere, duas quæstiones proponam examinãdas. Prima quæstio est, quot modis, & ad quot effectus potest fieri inquisitio per Iudicem. Secunda quæstio est, quæ requirantur in inquisitione, ad hoc, vt valeat, & fieri
6 possit: Venio igitur ad primã quæst. Et † pro suppono primò, quòd inquisitio est de generib. prohibitorum: quia regulariter est à iure prohibita, nisi in casibus à iure expressis, secundũ Bal. in cons. 324. col. 2. in 5. volu. est enim contra regulas iuris, quæ se habet, quòd nemo sine accusatione dãnatur l. rescripto. §. si quis. ff. de mune. & hon. & nos. glo. & doct. in l. 2. §. si publico. ff. de adul. & Bar. in l. congruit. ff. de off. præsid. & similiter est contra ius diuinum, procedens ex ore Christi relati per Ioan. c. 8. dum dixit: Mulier, vbi sunt, qui accusant, & deficiente accusatore dixit: Nec ego te condemno. Quod tamen intellige de speciali inquisitione, cõtra certam personam, quia illa est regulariter prohibita, tam de iure communi, vt suprà, quàm etiam per constitutiones Regni, vt habetur in cõst. Hi qui. §. de specialibus, & etiam per capitula Regni, vt est capitulũ, quod incipit, Generales: secus aũt in inquisitiõe generali, quæ fit ad crimina inueniẽda, non contra certam personam, quia illa est à iure permissa, secundũ Bart. in d.l. congruit.
7 † Hoc præsuppositio, venio ad solutionem Primę quæstionis: Et dico, quòd multis modis, & ad varios effect' solet fieri inquisitio, quos plenè examinat Bald. in l. iubemus. C. de prob. & primo modo fit inquisitio generalis, vt quãdo Præses vel alius nouus Officialis venit ad gubernationẽ alicuius prouinciæ, vel ciuitatis, solet ac potest generaliter

inquirere de omnibus delictis ibi patratis, ad hoc, vt purget prouinciam malis hóminibus, text. est, & ibi Barto. in d.l. congruit, ff. de offic. præs. & est cautum in Regno, per d.c. Generalis. vbi datur ex præcepto omnibus Præsidibus, vt saltem semel in anno dictam inquisitionem faciant. Et in ista inquisitione non citatur certa persona, nec per eã aliquis condemnatur, quia nullus fuit contradictor, nec citatus ad faciẽdas defensiones. Sed ista generalis inquisitio operatur, vt deueniri possit ad speciale, & sic est præparatoria, & tunc debent testes repeti, parte citata, ex illa speciali damnatur. ita hæc omnia tenet Bal. in c. j. §. iniuria, col. 5. ver. pone quòd inuenit, &c. de pace iur. firm. & Bar. l. fi. in fi. ff. de quæst. & in d.l. congruit. & Bar. & Alex. in l. 2. §. si publica, ff. de adul. & idem Alex. cons. 183. colu. 3. in 3. vol. & in cons. 95. col. fin. in 1. vol. & Petr. Phil. Cor. in consil. 58. in 1. vol. & Fel. in c. inquisitionis 4. col. 4. de accus. vbi plus dicit, q̃ ista generalis inquisitio fit ad inuestigandũ, non ad puniendum, & iste est eius effectus. Sic vt per eam possit deueniri ad specialem, nec enim in ea dantur capitula, quia non est cui dentur, secundũ Abb. in c. qualiter, & quando col. 2. in 13. not. extra de acc. † Ad vnum tamen est aduertẽdum, quòd in Regno habemus vnum capitulum Regni, quòd incipit: Subiungendo, quo cauetur, quòd si per quatuor testes receptos inquisitione generali, quos non potest infamatus repellare, constet de crimine, de quo etiã esset imponenda pœna mortis naturalis, vel ciuilis, vel membri abscissio, potest infamatus condemnari, perinde ac si ordinaria inquisitio facta esset. Verũ disponit, quod in primo detur reo copia repertorum. s. nominũ & dictorũ testiũ. Et per hoc innuit, quòd debet admitti reus ad defensiones, sed non fiet processus ordinarius, quia, si reus poterit illos repulsare, non condemnabitur, sed reseruantur illæ depositiones, vt faciant indicia in alio processu ordinario: vt ibi dicitur in fine illius c. Si vero non poterit illos repulsare, condẽnabitur sine alio processu: sed ego puto, quòd hodie ex cõmuni obseruantia, & stylo curiarũ huius Regni, non seruatur dispositio illius capituli, ex quo non datur hodie in Regno copia repertorum, sed primò fit inquisitio generalis, seu capitur informatio de crimine, & reperto aliquo infamato, & suspecto, formantur contra eum capitula specialis inquisitionis, quæ capitula eliciuntur ab illa informatione, & datur eorum copia inquisito, qui si petit copiam repertorum, potest Iudex sibi dicere: ego do tibi copiam capitulorum, in quibus cõtinentur omnia reperta, vt possis super illis facere tuas defensiones: & ita communiter practicatur: ita declarat Par. in tract. syn. in vers. inquisitio, col. 3. vers. & aduerte, &c. Per hoc igitur, quòd nõ datur copia repertorum cum nominib. testium, dico, quòd non procederet dispositio illius capituli, subiungendo, quia reus periret indefensus, si ita ex tali processu ordinato dãnaretur: vnde datis capitulis, est necesse q̃ fabricetur processus ordinarius, quia super illis fit litis contestatio, & postea facta publicatione, admittatur repulsa, & disputetur super indicijs. vt habetur in d.c. qualiter, & quando, el. 2. de acc. & per Ang. in tract. mal. in vers. fama publica, col. v. in fin. ver. item aduertas, &c. Et cum ista obseruantia huius Regni reperio conformem decisionem Ang. in l. fi. ff. de quæst. quam refert, & sequitur Franc. Brun. in suo tract. de indicijs, & tortura, col. 3. vbi dicit, quòd Iudex nõ debet dare copiã reo de his, quę inuenit ex processu informatiuo, quia illa nõ dicuntur indicia, nisi demum repetita, reo citato, & tunc datur copia. Et hoc potest esse post publicationem: & ita practicatur.

† Puto tamen, quòd si Iudex, qui ex inquisitione generali haberet quatuor testes conformes, vellet seruare dispositionem illius capit. Subiungendo, & dare eorum copiam reo, cum omnibus alijs repertis, posset eum condemnare sine alio processu ordinario: & sic totum hoc depẽdeat ex arbitrio Iudicis, an velit seruare dictum capitulum, vel stylum Curiæ, quia illud capitulum nõ reperitur expresse correctum. vnde cur stare prohibetur, l. sancimus. C. de test. & l. præcipimus. C. de appel. nec possumus dicere, q̃ stylus contrarius ipsum correxit: quia stylus contrarius est, vt non dentur reperta, & si non dantur reperta, non esset conseruare dictum capitulum, quia tolleretur reo defensio. sed si Iudex in casu illo speciali, quãdo haberet quatuor testes, vellet dare reperta, non posset conqueri reus, quòd sit indefensus, quia tunc Iudex non seruando stylum,

lum, facit potius præiudicium curiæ, quàm reo, & propterea posset reum condemnare sine alio processu, iuxta formam illius c. Et ista est noua considerano, & bona, pro intelligentia eorum, quæ dicit Par. in d. ver. inq. col. 3. Et habes declaratam materiam c.
10 subiungendo. † Restringe tamen prædictam obseruantiam, vt procedat solùm in foro seculari, secus autem in foro ecclesiastico, vel in terris subiectis ecclesiæ, in quibus seruatur ius canonicum: quia in illis debet dari omninò copia repertorũ, ex quo illud cauetur expressè, per d. c. qualiter, & quando, el. 2. §. debet, vbi iubet Papa dari inquisito capitula & ei publicari dicta, & nomina testiũ, vt possit se defendere, & sic non posset dicere tunc Iudex Ecclesiasticus: Volo tibi dare copiã capitulorum, in quib. sunt omnia reperta, quia summus Pontifex dicit expressè vtrumq; debere. Capitula, & reperta, vnde nõ sufficit dare vnum tantum.
11 † Secundo modo, fit inquisitio generalis, in regno, quando est agendum contra vniuersitatem alicuius ciuitatis, ad æstimationem, vel ad pœnam damni clandestini, secundũ formam cõst. Regni, Super incisionibus, & const. Si damna: nam antè, quàm agatur cõtra vniuersitatem, requiritur pro forma, qd procedat inquisitio generalis contra auctores sceleris, & demum illis non repertis, deuenitur contra vniuersitatem: Alias si prius ita ex abrupto ageretur contra vniuersitatẽ, non valeret processus, nec condemnari posset vniuersitas. Ita probatur in d. const. Si damna per totam, & maximè circa fin. ver. quæ post inquisitionis, &c. & ibi per And. de Iser. col. 8. & Mat. in 8. not Et nota istud, quia pluries habui in facto, & feci quamplures processus annullari, & vniuersitates absolui, propter dictam inquisitionem nõ factam.
12 † Tertio modo, fit inquisitio specialis contra certam personam ad effectum puniendi de crimine, p publica vtilitate, de qua loquitur tex. in d. c. qualiter, & quando, el. 2. de accu. & d. l. 2. §. si publico. ff. de adult. & & ibi gl. & Bart. & habetur in const. Hi, qui. §. de specialib. & de ista inquisitione, quãdo, & in quib. casibus fieri possit, dicam infra in 2. q. prin. Et ista inquisitio specialis, fit altero de trib. modis, videlicet: Quandoq; fit ex mero officio, & quando Iudex de se inquirit contra aliquem sine querela, & denũcia alicuius, vt declarat Ang. in tract. mal. in ver. mero officio. Quandoq; fit ad querelã alicuius, vt quando offensus non vult facere partem in iudicio per viam accusationis, sed solùm exponit querelam Iudici, & instigat ac solicitat curiam ad inquirendum, & de hac materia tractat plenè Ang. in d. tract. in ver. nec non ad querelam. Quandoq; fit ad denunciam alicuius Officialis, prout sunt isti Magistri camerarij ciuitatum, & alij nuncij deputati ad capiendum malefactores, & denunciandum curiæ: nam potest Iudex inquirere ad denunciam talis Officialis, nulla alia fama præcedente, quia per talẽ denunciam excusatur Iudex à calumnia, text. est, & ibi Bald. & Sal. in l. ea quidem, C. de acc. & no. plenè. Ang. in d. tract. in ver. nec non ad denunciã. & Paris in tract. synd. in vers. inquisitio. in prin. & Bar. in l. diuus. ff.
13 de cust. reo. † Quarto modo, fit inquisitio ciuiliter ad vtilitatẽ ecclesiæ, vt quando Iudex ecclesiasticus inquirit, prout inquirere tenetur, de qualitate, & idoneitate personæ eligendæ, ordinandæ, vel cõfirmandæ, iux. tex. in c. cum nobis de ele. & ibi glo. & Abb. & idẽ Ab. in c. j. in gl. j. de off. ord. & Frãc. de Are. in c. qualiter, & quãdo. el. 2. col. 2. de ac.
14 † Quinto modo, fit inquisitio per Prælatũ, quando visitat ecclesiam, nam similiter tũc inquirit ex officio de morib. & idoneitate clericorũ, & ista inquisitio fit solũ ad correctionem, & pœnitentiã imponendam, non aũt ad effectũ puniendi: tex. est, & ibi Gem. & doc. in c. j. §. fanè de consue. lib. 6. & tenet Fran. de Are. in d. c. qualiter, & quando in 2.
15 col. & Abb. in c. j. in glo. de off. ord. † Sexto modo, fit inquisitio de bonis vacantib. fisco deuolutis, in qua inquisitione si cõtradictor apparet, audietur in suis defensionib. datur sibi copia inquisitionis: aliàs bona fisco applicantur, prout hæc omnia plenè declarantur in l. si vacãtia, & ibi Lu. de Pẽ. C. de bo. vac. li. x. & de multis formis inquisitionũ, vide omnino Bal. in d. l. iubemus. C. de prob.
16 SECVNDA † Principalis quæstio est, quot requirãtur ad validitatẽ inquisitionis, istam materiam plenè examinat Ang. in d. l. si vacantia, & Ioã. de Ana. in d. c. qualiter, & quando, el. 2. §. ad corrigendos de acc. & Bal. & Sal. in l. ea quidem, C. de acc. & Bar. in l. 2. §. si publico. ff. de adul. Ang. in trac. mal. in princ. & in ver. fama publica, & Paris in

tract.ſyn.d.in ver. inquiſitio,& Phil.Dec.in conſil.170.175.& 189.& Luc.de Pen.in d.l.ſi vacantia,& Matth.in conſt. Hi qui.Ego tamen recolligam nonnulla requiſita magis quotidiana in practica ſuccinctè, & de reliquis remitto me ad doct.in locis prælleg
17 atis:vnde dico,quòd plura requiruntur. † Primò.n.ad hoc,vt poſſit ſpecialiter inquiri cõtra aliquem,requiritur, quòd illud delictũ, de quo inquiritur,cõſtet ſaltẽ in genere eſſe commiſſum,ſed neſcitur à quo: vt quia requiritur homo occiſus,vel vulneratus:item reperitur furtum factum, vel rapina, vel aliud ſimile, de hoc debet ante omnia Iudex capere informationem,& facere deſcribi in actis qualitatem delicti:vt tenet Bar. in l.fi. col.j.ff.de quæſtione.& Bar. in l.1.5.item illud.ff. ad Syll.vbi monet Iudicem,vt faciat videri mortuum,vel vulnera,ad hoc,vt poſſit poſtea inquirere. Idẽ tenet Ang.in tract. male.in ver.fama publica,col.21.ver.12.&c.
18 & plenè per Par.in tract. ſynd.in verſ.confeſſio. † vbi tantùm dicit,debere conſtare Iudici de delicto,quòd, etiamſi quis confiteatur ſe occidiſſe hominem in nemore,nõ debet ſibi credi, niſi priùs mittat ad inquirendum, ſi homo fuit ibi occiſus, & debet etiã facere exhumari hominem ad videndum,ſi fuit vulneratus, ſi homicidium eſt de recenti,vel ſi ſaltem reperiuntur ibi oſſa ſepulta.facit,quòd in ſimili de hac exhumatione hominis dicit Bal. in l.ſi quis teſtibus in fi.C.de teſt. vnde nunquam debet Iudex formare inquiſitionẽ, ſpecialem, niſi plenè conſtet delictum eſſe commiſſum,aliàs ſi faceret inquiſitionem,& extarent indicia
* contra aliquem, non poteſt illum torquere,ſi delictum patratum non conſtat.ita dicit Ang.in loco prælegato.

19 † Secundò, principaliter requiritur, quòd inquirendus ſit valde notatus per publicam famam de illo crimine,ita quòd precedat fama ita vehemens contra eum,quòd generet ſcandalum,niſi fieret inquiſitio:ita tenet Bart.in l.congruit.ff.de off.præſ.vrb. & Angel.in tract.male.in 2.car.verſ.quartò principaliter,&c. & Gand.in tract. male.in tit.quomodo de mal.cogn.per inq.col.2.& habetur pulchrè per Phil.Dec.in conſil.175. colum.2.verſ.2.principaliter, &c. & conſil. 189. colu. fin. verſ.non omitto,&c.pro hoc eſt text. in cap.qualiter, & quando, cl.2. de accuſat.& c.licet Heli de Simonia. Nam fama præcedens ſuſtinet vicem accuſatoris in inquiſitione; aliàs Iudex inquirere non poſſet, vt d. c. qualiter, & quando, & ibi Abb.in 6.not. & Franc.de Arer.in vlt. not.
20 & Fel.in vlt. not.& glo.in c.j.in gl.j.de offi. ord. † Et nota, quòd non ſufficit,quòd Iudex in inquiſitione apponat illa verba cõſueta, videlicet,fama publica præcedente, &c.ſed eſt neceſſe,quòd ex actis, & ex ipſa informatione conſtet de fama publica,aliàs inquiſitio poſſet impugnari, ſecundũ Fulg. in conſ.136.& 108. vbi expreſsè dicit, quòd Iudici non creditur de fama, niſi ex actis appareat probata:& ipſum ſequitur Philip. Dec.in d.conſil.170.colum.2.

21 † Tertiò requiritur, quòd fama habuerit originem à perſonis honeſtis,& fide dignis,& non à malcuolis, aliàs nihil operatur,text. eſt in d.cap.qualiter,& quando. el. 2. & ibi Abb.colu.pen. & Fran.de Are.in 6. not.& c.cùm oportet,& c.cùm in iuuentute, de præſum. Aliàs autem,ſi Iudex ſine fama inquireret, ita quòd inquiſitio impugnatur, tenetur ipſe Iudex inquiſito ad expenſas, & præſumitur contra Iudicem de calumnia:vt declarat Paris in tract. ſynd.in ver.inquiſitio,col.2.Et de hoc,quòd debeat præcedere fama,vide plenè Fel.in c.licet,de
22 accuſ. & Bald.in l.ſancimus,colu. fin.C. de iud.† Limita iſtud primo,quando extarent contra inquiſitum indicia ſufficientia,nam licet non conſtet de fama,poteſt tamen inquiri illis indicijs, ſecundum Barto. ibi d.l. congruit. vbi æquiparat proceſſum inquiſitionis cum indicijs,& cum fama publica, & Par.in d.ver.inquiſitio col. 2. & Bal. in l.
23 iubemus,col.pe.verſ.4. &c.C.de prob. † Et per prædicta poteſt ſuſtineri illud, quòd tenet Phil.Dec.in d.conſ.189.col.fin.circa fin. dicit, quod dictum ſocij criminis, non eſt ſufficiens ad inquirendũ, fama non præcedente:nam patet ratio ad ſenſum, quia fama debet procedere à perſonis fide dignis, ſed ſocij criminis, non ſunt perſonæ honeſtæ,nec fide dignæ, nec faciunt indiciũ ſufficiens ad torturam: & inquiſitio non fit, niſi præcedente fama, vel indicijs,vt ſuprà, & no.Bal.in l.ſancimus,col.fin.C.de iud.

24 † Limita ſecundò, non procedere, quando Iudex inquireret ad denunciatã Officialis, quia tunc poteſt inquirere etiam

non

non præcedente fama, text. est in l. ea quidem, & ibi Bald. & Sal. C. de acc. & Bart. in l. congruit, ff. de offi. præs. & in l. diuus. ff. de cust. reo. imò tenetur tunc Iudex inquirere, aliàs facit litem suam, secundum Bal. 25 in d. l. iubemus, col. 2. ver. 2. † Limita 3. non procedere quando inquisitio fieret de mandato Principis, quia tunc potest fieri: etiam non præcedente fama, secundum Bald. in l. nullus. C. ad l. Iul. mai. Quod tamen intellige, & declara, quando Princeps assertiuè dicit in sua commissione, sibi constare de crimine, vel quòd fama deuenit ad eius aures, aliàs, si commissio fieret simpliciter, habet tacitam conditionem. s. dummodo fama præcedat, & tunc Iudex debet ante omnia inquirere de fama, aliàs non potest procedere ad inquisitionem, ita declarat Fel. in c. cū oporteat, in 4. not. de accus. & ibi etiam Ioan. de Ana. in 2. not. per glo. in c. ex tenore, de foro comp. idem tenet Philp. Dec. in d. cons. 170. col. 2. & cons. 189. col. fi. & Alex. in cons. 183. incip. in causa Angelorum, &c. colum. fin. vers. non obstat prædictis, &c. in 2. volum.

26 † Limita quartò, non procedere, quando aliquis denunciaretur de crimine per aliquē probum virum, quia tunc ista denūciatio est sufficiens, vt inquiratur contra eum super infamia tantùm, & non super crimine, sed reperta infamia, potest inquiri de crimine, secundum Abb. in c. licet in vlt. not. de accus. & ibi etiam Petr. de An. & 27 Fel. in 2. colu. † Limita quintò, non procedere, quando Iudex processit ad inquisitionem criminis præsente inquisito, & non 30 contradicente, nec reclamante: quia tunc valet processus, etiamsi non probatur infamia, & non potest vlteriùs opponi contra processum, text. est formalis in c. 2. de accu. libr. 6. & ita per illū tex. tenet Cęp. in cōs. 66. quòd not. & semper facias interponi protestationem pro reo contra inquisitionem.

28 † Limita sextò, nō procedere in inquisitione, quæ fit contra Officialem in syndicatu, quia potest contra eum inquiri generaliter & specialiter, indistinctè, etiam fama non præcedente, & inquiri contra ipsum, & eius familiam, & Officiales, & ministros secundum Par. in tract. synd. in 11. car. in fin. in c. fin. in c. proceditur autem in syndicatu, &c. & est hodie decisum in Regno per regiam prag. quæ inc. Regiæ dignitati, &c. sed cōsidera, quia in d. prag. nullum verbum fit de fama, sed simpliciter conceditur procedi ad inquisitionem: vnde debere intelligi, secundum ius commune, scilicet, vt præcedat infamia, per ea, quæ dixi suprà in 4. limitatione, & hoc expressè tenet Bal. in l. iubemus, col. 2. vers. modo restat, &c. C. de probat. vbi expressè dicit contra Officiales fieri inquisitionem demum fama præcedente. Sed, hoc non obstante, teneo hanc limitationem per d. prag. Et considero, quòd per eam permittitur inquiri generaliter, sed quando fit inquisitio generalis, non requiritur fama præcedens, vt dicam modò in sequenti limitatione, & præcedente generali, minimè requiritur infamia in speciali, quia habet inquisitionem generalem, quæ est præparatoria ad specialem, vt not. Bald. in l. obseruare, §. proficiscī, in 5. & 6. quæst. de off. proc. & Bal. in d. l. iubemus, colum. 2. vers. & est sciendum, &c. & habetur in l. congruit. & ibi per Barto. & Bald. ff. de off. præs. Sequitur ergo firma conclusio, quòd contra Officialem potest inquiri, etiam fama non præcedente.

29 † Limita septimò, non procedere in inquisitione generali, quia potest fieri & sine fama præcedente, secundum Abb. in cap. 1. colum. in glo. 1. de off. ord. & hoc est prouisum in Regno expressè, per constit. quæ incipit: Inquisitiones, & per capitulum Regni, quòd incipit: Generales, per quæ iura municipalia conceditur facultas Officialibus faciendi inquisitiones generales sine alia probatione famæ. † Limita octauò, non procedere in casib. in quibus præcessit inquisitio generalis, quia potest peruenīri ad specialem sine alia probatione famæ, ex quo inquisitio generalis, est præparatoria ad specialem, quia aliàs frustrà fieret, si per eam non perueniretur ad specialem, secundum Bald. in d. l. iubemus, colu. 2. ver. & est sciendum, &c. C. de prob. & probatur ex his, quæ not. Bart. & Bald. in d. l. congruit, & Fely. in c. inquisitionis, colum. 3. de accusat. & l. 4. §. mandatis, & ibi Barto. ff. ad l. Iul. pec. & Bart. in l. 2. si publico, col. 2. in fi. ver. tertia regula, &c. ff. de adul. Et ex his datur bonus modus inquirendi de omnibus criminibus, etiam de his, de quibus aliàs de iure inquiri non posset, videlicet, vt primò

præ-

præcedat inquisitio generalis, & reperitis per eam indicijs contra aliquem, potest cõ-
31 tra eum deueniri ad specialẽ. † Et propterea Officiales communiter in principio officij solent facere banna, & inquisitiones generales, complectendo varia, & diuersa crimina, quibus postea emergentibus faciunt inquisitiones speciales, vigore bannorum, quod facere possunt. Ita in specie tenet Amodæus in suo tract. synd. col. 6. in fi. & seq. vers. inquisitio generalis, &c. & colu. 7. ver. 3. &c. & sic tenet, quòd vigore dictorum bannorum potest Iudex specialiter inquirere etiã de criminibus, de quib. aliàs de iure inquiri non potest. Et certè, si istud dictũ esset verum, esset hæc magna ampliatio ad materiam inquisitionis. Sed ego puto, quòd istud dictum nullam contineat veritatem: & si ita esset, omnia iura prohibentia inquisitionem specialem seruirent nobis de vento, cùm cõmuniter omnes Officiales soleãt facere huiusmodi banna generalia, per quę alterant legum dispositiones & earum pœnas. Et hæc potestas daretur Officialibus, vt destruerent multas leges, & sic vendicarent sibi potestatem Principis, quòd nõ est dicendum, cùm de facili per viam obliquam fieret fraus legibus: vnde melius in hac materia locutus fuit Paris in d. tract. synd. in vers. tortura col. j. ver. an in causa pecuniaria, & circa medium, vbi expresè dicit, quòd Officiales per eorum banna non possunt statuere cõtra ius, nec alterare pœnas iuris, ex quo iurant in principio officij seruare iura, & Regni constitutiones, & capitula: vnde infert non valere bannum Officialis, quòd quicunque iuerit de nocte, vel portauerit arma, puniatur ad quatuor tractus cordæ, quia non potest mutare pœnam iuris per prædicta. Istam opin. contra Amodæum ego cõfirmo esse verissimam in hoc Regno, per d. c. generalis. Quo cauetur, quòd Officiales faciant inquisitiones generales semel in anno, & illis factis, nullo modo descendant ad speciales, nisi de mãdato Principis, vel nisi in casibus à iure permissis. Sequitur ergo, quòd si banna, vel generales inquisitiones complectuntur aliqua crimina, de quibus specialiter inquiri non potest de iure, minimè potest de illis inquiri vigore generalis inquisitionis præcedentis, ne fiat fraus legi: & ita cum ista declaratione intelligo hanc octauã limitationem: Do etiam aliam declarationem. s. vt procedat, quando per generalem inquisitionem inuenit Iudex aliqua indicia vrgentia super illo crimine, de quo vult postmodùm specialiter inquirere, quia tum vigore illorum repertorum potest deuenire ad specialem, aliàs secus. Imò teneretur ad damna; & interesse ipsi inquisito, & præsumeretur omne malum contra Iudicem, quando sine indicijs inquireret: vt not. Bal. in l. sancimus, col. fi. C. de iud. & in l. iubemus, col. 2. ver. 4. C. de prob. & Pa-
32 ris in d. vers. inquisitio, col. 2. & 6. in fi. † Limita nonò, non procedere, quãdo fit inquisitio, non ad effectum puniendi, sed ad effectum corrigendi pro salute animæ: vt quando Episcopus visitat ecclesiam, vel quando vult se informare de vita & morib. eligendi, vel confecrandi, vel aliquem promouẽdi ad ordines, si est idoneus, quia tunc ex officio inquirit, nulla fama præcedente, secundum Abb. in c. 1. col. 2. glo. 1. de offi. ord. & Specu. in titu. de inquisitione. §. quando, ver. licet autem, & §. viso. col. fi. vers. in summa. & probatur ex his, quæ habentur in c. ad nostram, el. 2. de iureiur. & in c. cum nobis, & ibi gl. de elect. & in c. 1. §. sanè, de cens. libr. 6. & tenet Franc. de Aret. in c. qualiter, & quando, el. 2. colu. 2. in 3. de acc. & Bald. in consil. 220. in prine. in 3. volu. & Abb. in c. postquam, in 3. not. de ele. & in c. 1. in fin. de
33 postul. Præla. † Limita decimò, non procedere, quando Iudex inquireret ex necessitate sui officij, vt quia extaret statutum, quòd Iudex teneatur inquirere de tali crimine, aliàs punitur, nam tunc potest inquirere etiã sine diffamatione: ita tenet Angel. in tract. mal. in 3. car. ver. 5. fallit, &c. Sed aduerte, quia puto hoc dictum ita simpliciter intellectum, non procedere, nam certè considerando statutum, non potest loqui, nisi de inquisitione generali respectu personæ. s. facienda contra personam incertam, quia de certa persona non potest sentire, quo casu verum est, quòd ista inquisitio generalis potest fieri sine diffamatione, vt dixi suprà in 7. limitatione: & ita intelligendo ista nõ esset noua fallentia, sed eadem cum septima: sed ad hoc, vt fallẽtia sit bona, & noua, deberet intelligi de speciali, & tunc dico, quòd non procedit, quia tale statutum debet habere tantùm conditionem. s. si proce-

dat

dit infamia, sicut dicimus in commissione Principis, vt dixi suprà in tertia limitatione, aliàs statutum esset contra ius, & daret Iudici materiam calumniandi, quia emergente crimine posset de facto vexare aliquem innocentē non diffamatū, & inquisere contra ipsum, auctoritate statuti. Posset tamē saluari ista limitatio, vbi prœcederēt alia iudicia contra aliquē, quia tunc vigore iudiciorū, Iudex potest inquirere, licet fama non præcedat, vt dixi suprà in 1. limi. & ita debet intelligi dictum Ang. in d. l. si vacantia, quem refert Ang. in tract. mal. in ver. fama publica, col. 6. vbi dicit, quòd quādo inquisitio permittitur à statuto, est remediū ordinarium, & potest fieri, etiam fama non præcedente, hoc intellige dummodò adsint alia indicia, ne detur iudici materia vexandi iniustè, vt suprà dixi. Et vide quæ dicam infrà in vers. 7. requiritur, & c.

34 Quartò † principaliter requiritur ad validitatem inquisitiōis, quòd delictum, de quo inquiritur, sit cōmissum per dolum, vel latam culpā, secus, si per leuē, vel leuissimā, quia tunc inquiri non potest, secundū Bal. in l. data opera, col. 3. C. qui accus. non poss. quod intellige, & declara, vt ibi per eum. Ego autem hoc plenè attigi suprà in 4. parte,

35 in 3. distin. vers. vlt. super hac, &c. † Quintò requiritur, quòd inquisitio contineat locū, & tempus cōmissi criminis, secundum formam, l. libellorū. ff. de acc. aliàs redditur inepta, secundum Ang. in cōs. 178. & in cons. 297. col. 3. & Bar. in l. a. §. si publico. col. ver. quæro vtrum, &c. ff. de adult. & Angel. in tract. mal. in 3. car. vers. quint. principaliter &c. & Bald. in cons. 490. in 3. vol. & consil. 428. in prine. in 5. vol. & idem Bal. in cons. 297. in fi. 5. vol. & Alex. in cons. 178. col. 3. in 2. vol. & Io. de Ana. in ca. qualiter, & quando el. 2. §. debet, col. 2. in fin. de acc. & Abb. in c. fin. col. pen. & fi. de pur. can. & Fely. in d. §. debet col. pen. Et hæc solennitas est confirmata in Regno, per const. 3. qui. §. de specialibus vers. in prædictis, vbi expressè dicitur, quòd in inquisitionibus debent seruari solennitates inductæ per iura communia super delationibus, & dilatoribus, & sic in-

36 nuit de solennitatibus accusationum. † Limita, hoc nō procedere, quando inquiritur de crimine commisso, contra diuinam maiestatem, vt de hæresi, vel blasphemia, quia tunc valet inquisitio sine solennitatib. l. libellorum, secundum Ang. in §. fin. in auth. quo. opor. Epi. Idem in crimine læsæ maiestatis, quia in eo proceditur summariè & de plano sine strepitu, & figura iudicij, vnde non requiruntur aliquę solennitates, vt habetur in extrauagāti, ad reprimendā. Et vide de prędictis vnā additionem, post Ang. in tract. mal. in d. ver. quinto. Principaliter.

37 † Sextò requiritur, quòd in inquisitione ponantur in specie omnes circūstantiæ delicti, videlicet, quo loco, quo mense, & cum qua persona cōmissum fuit, & contra quē: aliàs inquisitio non procederet, quia tolleretur reo defensio, secundum Abb. in c. fin. col. pe. de purg. can. vnde nō procederet inquisitio specialis, quando fierent capitula generaliæ. s. qualiter talis inquisitus est solitus cōmittere furta, homicidia, solitus blasphemare, vel simile, quia ista non diceretur inquisitio specialis, sed potiùs generalis, quo ad delicta: & reus nō posset prœparare suas defensiones, propter incertitudinem delictorum. Debent igitur fieri capitula in specie. l. quod commisit tale furtum pecuniæ, in tanta quātitate, contra talem, in tali loco, tali mense, tali anno, & sub tali regnatione: & similiter de alijs similib. criminibus. aliàs diceretur incerta, vaga, & obscura inquisitio, & non procederet parte opponente, per ea maximè, quæ dixi suprà in prœcedenti requisito. Pro hoc est text. in l. prætor edixit, in prin. ff. de iniu. iun. ctis his, quæ no. Bart. in extrauag. ad reprimendam in ver. per inquisitionem, vbi dicit, quòd in inquisitione requiruntur omnes solennitates, quæ requiruntur in accusatione, & dixi in prœcedenti requisito, & ita propriè illum text. extendit ad inquisitionem. Bald. in cons. 259. colu. 3. in 1. volu. vbi dicit, quòd inquisitio incerta non procedit per illum text. & colligitur ex his, quę plenè no. Ang.

38 in l. si. vacantia, C. de bo. va. lib. x. † Septimò requiritur, quòd antè, quàm Iudex formet inquisitionem, faciat citari offensum ad declarandum, si vult producere accusationem, quia si comparet accusator, cessat inquisitio, quod est remedium extraordinarium, alia offenso declarante se nolle accusare, tunc demum Iudex potest requirere. Et similiter debet facere citari consanguineos proximiores offensi, quibus à iure per

mittitur ius prosequendi suam, vel suorum iniuriã, gl. est no. in c. præsbyter si à plebe, 2. q. 4. & Bal in l. senatus, col. j. C. qui accu. non poss. & Spec. in tit. de inquisitione. §. viso, colu. 6. vers. portò si proceditur, &c. & Cæp. in cautela 24. quæ incip. Tu scias, &c. vbi dicit debere statui terminum ad deliberandum accusare volentibus, & Bald. in l. quãuis adulteris C. de adult. & Alex. in addit. ad Barto. in l. 2. §. si publico, col. j. add. incip. Not. materia, &c. ff. de adul. Si enim ista citatio prius non fieret, tunc, quandocunq; superueniente accusatore, cessaret inquisitio: quia remedium ordinarium, prout est accusatio, facit cessare extraordinariũ, prout est inquisitio, per ea, quæ habentur in l. in prouinciali. ff. de ope. no. nun. secundum Car. in cle. sæpè. §. fi. in 3. q. de ver. sig. quod quando procedat, & quid si superueniat accusator, post receptas probationes in inquisitione, Vide Bar. in l. 3. §. fi. ff. de adul. & Cyn. & Saly. in l. ea quidem C. de accus. & ibi etiam Bal. & Ioan. de An. in d. cap. qualiter, & quando, el. 2. §. licet, de acc. & ibi etiam Fely. in fin. qui dicit cõmunem opin. esse, quam tenet Saly. in d. l. ea quidem, & Ange. de Arct. in tract. male. in ver. hæc est quædam inquisitio col. x. ver. quæro, an inquisitus, &c. Et in tantùm est hoc verum, quòd etiã coram alio iudice potest fieri accusatio, & impedit inquisitionem cœptam coram alio, secundum Bal. in d. l. ea quidẽ in fi. & Bar. & Alexand. in d. l. 3. §. fi. ff. de adult. † Limita tamen hoc non procedere in casibus, in quibus specialiter permittitur inquisitio de iure, vel per statutũ: quia tunc inquisitio est remedium æquè ordinariũ, sicut accusatio, & non cessaret per superuenientem accusationem, secundum Bar. in extrauag. ad reprimendam, in vers. denũciationem, post prin. ex hoc infert Ang. in d. vers. quæro an inquisitus, &c. quòd cum hodie communiter per statuta permittatur inquiri de criminibus, non tollitur inquisitio per accusationem superueniẽtem, quia vnum remedium ordinarium, nõ facit cessare aliud ordinarium: idem tenet Barto. in d. l. 3. §. fin. col. 2. ff. de adult. † Ex hoc igitur infertur, quod in omnibus casibus, in quibus licitum est inquirere de iure communi, prout est in crimine læsæ maiestatis, & in alijs casibus, qui traduntur per gl. & doc. in l. 2. §. si publico. ff. de adul. accusator superueniens, non facit cessare inquisitionem. Item, quia in Regno habemus literas arbitrales impressas in capitulis Regni, quarũ vna incipit. Ne tuorum. alia incipit: Si temporum. quibus cauetur, quòd in omnibus criminibus irrogantib. pœnam mortis naturalis, vel ciuilis, vel membri abscissionẽ, potest Iudex procedere ex officio per inquisitionem, & in omnibus criminibus, & iniurijs commissis contra personam ecclesiasticam, pupillum, vel viduam. sequitur, quod si est incœpta inquisitio in casibus prædictis, per illos Officiales, quibus est facta concessio literarum arbitralium, non tolleretur per superueniẽtem accusatorem, quia tunc vigore d. c. seu statuti, inquisitio, dicitur remediũ ordinarium, & per ea, quę habẽtur in const. Hi, qui: licet alias regulariter dicatur remediũ extraordinarium, vt not. Barb. in addit. ad Ab. in c. inquisitionẽ, col. fin. de elect. & Bal in l. j. C. de lib. & co. lib. & Abb. & doct. in rubr. de iud. & Dyn. c. actus legitimi. de regu. iur. lib. 6. & Card. in cons. 1. in tit. de pœnis: & ideò dicitur extraordinariũ, quia est contra iuris regulas, vt dixi supra in prin. huius 7. partis, in 2. colu. quod restringe, vt dicam infrà in 8. limitatione. † Limita secũdò, non procedere, quãdo inquisitus data opera hoc affectaret, & procuraret, quod ab aliquo accusaretur coram alio Iudice, ad effectum impediendi inquisitionem, quia tũc talis actus effectus, & procuratus sibi non prodest, & talis accusatio, procurata non impediret inquisitionem. Ita tenent Bald. & Ang. in l. si seruus plurium §. 2. ff. de leg. 1. facit tex. in l. spadonem. §. fi. de ex. tut. & inst. co. tit. §. item, tria onera. & quod tenent Bar. & Alex. & doct. in l. si vero, ff. qui sat. cog. † Limita tertiò, non procedere, quando Iudex antè, quã inquireret, interrogasset offensum, an velit accusare, & ille dixisset, quòd non, quia si Iudex incœpit inquirere, non potest postea offensus accusare, & impedire processum inquisitionis, secundum Bal. in l. accusationem, col. j. C. qui ac. non poss. & Alex. in addi. ad Bar. in d. l. 3. §. fi. ff. de adult. in addit. quæ incipit. Adde Inno. &c. & Ber. Land. in addi. post Ange. de male. in vers. hæc est quædam inquisitio, &c. colu. x. in add. quæ incipit: ordinarium, &c.

39 40 41 42

† Limita

43 † Limita quartò, non procedere, quãdo fuit processum ſuper inquiſitione, etiã poſt ſuperuenientem accuſationem, & nihil fuit oppoſitum ex parte rei, quia tũc valet vterque proceſſus, & illud, quòd dicitur inquiſitionem impediri per accuſationem, intelligitur, ſi opponatur, alias ſecus, ita tenet Bal. in l. t. in finalibus verbis. C. de furtis. † Itẽ limita quintò, non procedere, quando is, qui accuſat, priùs denunciaſſet Iudici, quòd procederet ad inquirendum contra talem, quia habet ipſum ſuſpectũ de tali crimine, nam non poteſt poſtea ipſum accuſare, ex quo videtur elegiſſe illam viam denũciationis, vnde nõ facit ſuperſederi inquiſitionis: ita tenet Spe. in tit. de inquiſitione. §. nũc videndum ver. vlt quæritur. † Limita ſextò, non procedere, quando Iudex videret accuſationem eſſe ſuſpectã, putà, de colluſione, quia non debet ceſſare ab inquiſitione: ita colligitur ex not. per Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de inquiſitione. §. viſo, in 5. col. in addit. incipiente, Terminum, &c. poſt medium & Bern. Land. in loco ſuprà allegato, in 3. limit. Et poteſt colligi colluſio in caſu iſto, ex cauſis, & perſonis, ſecundũ Bald. in l. ea quidem, col. fi. C. de acc. vbi plus dicit, quòd iudex debet ſuper hoc interloqui, ſi videbitur. Quomodo aũt probatur colluſio, vide Abb. in c. de his, col. fin. de accuſ. 46 † Limita ſeptimò, non procedere, quando accuſator fuit cauſa promouẽdi inquiſitionem, vt quia ad eius inſtigationem fuit formata inquiſitio: nam tunc non admittitur, ſi vult accuſare, ex quo promouendo inquiſitionem videtur illam viã elegiſſe: ita tenet Bal. in d. l. ea quidem, col. fin. verſ. tu dic, &c. C. de accu. & Bar. in l. 3. §. fin. col. 2. 47 ff. de adult. † Limita octauò, non procedere, quo ad probatiões receptas ſuper inquiſitione, quia accuſatio ſuperuenit poſt receptas probationes, non tollit effectum illarum probationum, ſed remanent in robore ſuo ad delictum puniendum. Ita tenet Io. And. in addi. Specu. in ti. de inquiſitio. §. viſo in d. addi. quæ incipit, Terminũ, &c. & Gand. in tract. male. ſub tit. quomodo de mal. cogn. per in quiſ. col. pen. in fi. & colu. 48 fin. † Limita nonò, non procedere de iure canonico, quia, ſecundum canones, inquiſitio eſt remedium ordinarium, vnde non tollitur per ſuperuenientem accuſatorem, quia Iudex poteſt inquirere etiam nõ monito offenſo ad accuſandum. Ita tenet Car. in cl. ſæpè. §. fin. in 3. q. de verb. ſign. & idem Card. in c. qualiter & quando, el. 2. de acc. de cuius dicti veritate, vide ibi per Ioan. de A- 49 na. † Octauò principaliter requiritur, vt procedat inquiſitio, quòd inquiſitus non fuerit alias de illo crimine accuſatus, vel inquiſitus, & abſolutus, quia ſi alias fuiſſet legitimè abſolutus, non poteſt iterum de eodem crimine inquiri. text. eſt, & ibi Abb. & doct. in c. de his, de accu. & idem Abb, & Ioan. de Ana. in c. fin. de coll. deteg. & text. in l. pen. fi. §. ff. nau. cau. ſtab. & l. ſi cui. §. idem, vbi Bart. ff. de accuſ. & Alexan. in conſil. 2. col. pen. in 3. vol. & vide Gœp. in conſ. 66. & Lud. Rom. in conſil. 243. & l. ſenatus, & ibi Bart. ff. de accuſ. idem ſi fuiſſet ſemel condemnatus, & punitus, quia non poteſt vlteriùs accuſari neque inquiri, ſecundũ Alex. in d. conſ. 11. col. pen. per l. ſepulchri, lat. t. 50 ff. de ſep. vio. † Limita primò, hanc regulã non procedere, quando ſententia abſolutoria eſſet lata per colluſiõnem, & prævaricationem, quia tunc poteſt iterum inquiri, tex. eſt. & ibi Abb. & Io. de Ana. in d. c. fi. de coll. deteg. & l. 3. ff. de præuar. & l. ſi quis homicidij. C. de acc. & Ioan. And. in add. Spec. in tit. de inquiſitione. §. viſo, col. 5. in d. add. quę incipit, Terminum, &c. circa medium. 51 † & Abb. in d. c. de his, col. fi. de acc. vbi pulchrè declarat, quomodo probari poſſit colluſio, & dicit, quòd inter alios modos probandi colluſionem eſt, ſi accuſator conuerſatur cum accuſato, præſumitur colluſio inter eos. Idem tenet Bart. in l. 1. §. prævaricatorem. ff. ad Turp. Item, præſumitur colluſio, ſi poſt litem conteſt. non comparent, nec accuſatus, nec accuſator in termino ſtatuto per Iudicem, vt not. Matth. in conſtit. Sæpè contingit, colu. j. & per illam conſt. eſt ſtatuta pœna in Regno, cõtra colludentes in cauſa criminali, poſt litem conteſtatam, & eſt pœna centum auguſtaliũ. 52 † Limita ſecundò, procedere, quando lata eſſet ſententia abſolutoria diffinitiua, ſecus, ſi eſſet ab obſeruatione iudicij, quia poteſt tunc iterum inquiri, & iterum accuſari, quia talis ſententia non parit exceptionem rei iudicatæ: ita declarat Abb. in d. c. de his, col. j. de accuſ. per l. libellorum. ff. de accuſ. & Fely. in d. c. de his, col. j. Contra.

rium videtur tenere. Spec. in ti. de abolitionibus, §. j. ver. porrò, vbi nō facit differentiam, an quis sit absolutus diffinitiuè, vel ab obseruatione iudicis: nam vtroque casu dicit non posse iterum accusari, sed dic, quòd prima opinio est verior, & dictū Spe. oportet saluari, & intelligi secundum limitationem. Fel. in d.c. de his col. j. vbi dicit, quòd de iure canonico absolutus ab obseruatione iudicij, non potest iterum accusari ab eodem, qui primò accusauerat, ex quo per primam accusationem fuit effectus inimicus.

53 † Et de iure canonico inimici repelluntur ab accusando, vt habetur in c. repellātur, & in c. cum P. manconella, & in c. oporteat de acc. Potest tamen accusari ab alio tertio, sed de iure ciuili potest indistinctè iterum accusari tam à primo, quàm ab alio, quia inimici de iure ciuili non repelluntur, secundum Fel. in d.c. de his: vnde pro saluāda op. Spe. oportet ipsum intelligere de iure canonico, & vt non possit accusari ab eodem, aliàs ita simpliciter malè loqueretur

54 per d.l. libellorum. §. quòd si libelli. † Limita tertiò, prædictam regulam procedere, quādo quis accusaretur ab eodem, qui primò accusauit, vel inquiri fecit, quia obstat illi exceptio rei iudicatæ. Secus, si accusaretur ab alio tertio, qui suam, vel suorum iniuriam prosequeretur, & ignoraret accusationem fuisse ab alio institutam: quia potest accusare propter eius ignorantiam, non obstante absolutione, secus, si sciuisset accusationem, quia etiam tertio obstat exceptio rei iudicatæ: ita tenet Bar. per illum text. in d.l. si cui. §. eisdem. ff. de accus. & Abb. in d.c. de his col. fin. de accus. & Lud. Rom. in cons. 213. & Alexan. in cons. 11. col. pen. in j. volu. & ibi declarant quomodo

55 probabitur ista ignorātia vel scientia. † Limita quartò, non procedere, quando quis esset absolutus per transactionem factam cum parte, & non per sententiam, quia si transactio valuit, licet ipse transigens accusare non possit, tamen alius tertius poterit de nouo accusare, vel inquiri facere: & si transactio non valuit, potest etiā ipse idem primus accusator iterum accusare: ita tenet Fely. in d.c. de his, col. j. vers. 2. limita, &c. de accus. & ibi etiam Abb. & alij doct. Multò fortiùs potest iudex inquirere, nō obstante transactione, in casibus in quib. transactio fieri non potuit in præiudicium fisci, vt mox dicam. Et in hoc differt sentētia à transactione, quia sentētia facit ius, quo ad omnes, vt dixi in præcedenti limitatione, sed transactio non facit ius, nisi quo ad transigentem tantùm: ita tenet Bal. in l. transigere in 4.5. opp. C. de transact. vnde potest alius accusare, l. qui cœtu. §. qui vacantem, ff. ad l. Iul. de vi. pub. & potest iudex inquirere, vt habetur in c. j. de coll. deleg. & ibi Abb. in fin. colu. ita declarat Alex. in d.l. transigere, col. j. & ibi etiam Ias. in 1. coll. in prin. Verùm in hoc stat differētia, quia quo ad illū processum, & illā instantiam cœptā, transactio facit ius, quo ad omnes, etiam quo ad iudicē, ideò quòd tertius accusator nō potest eundē processum prosequi, nec iudex inquirens potest ex eodem processu condēnare, sed ille processus remanet penitùs extinctus per transactionē, vnde opus est inci pere processum de nouo, & hoc in casibus in quibus transactio est permissa: sed in casib. nō permissis à iure, potest accusator, & iudex prosequi eundem processum, & iste est effectus transactionis in criminalibus: ita declarat Bart. in d.l. transigere col. j. in fi. & colu. 2. in 4. oppo. & seq. & ibi ipsum sequitur Alex. in 4. col. & magis communiter doct. & Abb. in d.c. j. col. fi. Sed quando fit in casibus non permissis, quòd iudex possit inquirere ex eodem processu, vt est text. in l. 2. C. de abol. Qui aūt sint casus permissi, & qui prohibiti tradūtur in d.l. transf-

56 igere. † Quid autem, si princeps generaliter facit indultum de omnibus delictis præteritis, quod intelligitur. s. parte offensa cōcordata, pone modò, quòd offensus accusat, & pendente accusatione remittit, an Iudex possit prosequi ex officio, non obstante indultu, vide Luc. de Pen. tenentē, quòd sic. in l. si quis, col. 25. in 5. q. C. de desertoribus lib. 12.

57 † Remanet ergo conclusio, quòd transactio in casibus permissis habet hūc effectū, quia impedit prosequi eūdem processum, non alium initiari ad inquisitionē iudicis, vel ad instantiā tertij accusatoris, sed ipse transigēs penitus excluditur, vt suprà dictū est, & hoc est, quòd suprà dixi, quòd transactio ita non potest fieri in præiudicium fisci, & reip. cuius interest, quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.

&

& ideò Iudex pro commodo fisci potest iterum inquirere ex nouo processu. Et prædicta procedunt, tam in delictis publicis, quàm priuatis: nam licet in criminibus priuatis principaliter videatur priuatus offensus, & nō Respub. tamen exitus, & commodum potest spectare ad fiscum, propter pœnam criminalem, vnde transactio, quæ fit in crimine priuato, præiudicat tantùm ipsi offenso transigenti, non tamen præiudicat fisco: & propterea Iudex potest inquirere post transactionem, secundum Bart. in le. j. §. vsque adeò, ff. de iniu. & Bald. in le. fallaciter, C. de aboli. Et similiter alius tertius, putà, consanguineus, qui passus fuit iniuriam per offensionē consanguinei, potest accusare: ita hęc omnia declarat Bar. in d.l. trāsigere, col. pen. in fi. & col. fin. & ibi etiā Bal. qui
58 magis clarè loquitur in pe. col. † Et ex prædictis infero ad vnā pulchram & quotidianam conclusionem, quòd si aliquis passus fuit iniuriam in suam personam, & ante accusationem, vel post, transegit cum offendente, & remisit sibi omnem iniuriam, potest alius consanguineus offensi, accusare criminaliter illū offendentem, non obstante remissione offensi, illa ratione attenta, quia iniuria facta vni, cēsetur facta omnib. de sua cognatione, l. lex Cor. & ibi Barto. ff. de iniu. col. 2. in prin. C. de rap vir. & Bal. in l. 1. C. si quacūq; præd. pot. & Bar. in l. cū scimus. C. de agr. & censi lib. 11. & Abb. in c. cū oporteat, col. 2. de accus. vnde transactio, & remissio vnius, non præiudicat alteri accusare volenti, per prædicta: ita in terminis tenet Bar. in d.l. transigere, colum. fi. & ibi etiam Bald. col. pen. circa fi. Nec prodest acsato dicere, quòd ego habui remissionem ab eo, qui fuit principaliter offensus, quia iste agnatus venit pro iniuria propria: itē, non potest prodesse dicere, tu fuisti prēuētus ab offenso, qui prius accusauit, quia nō dicitur prævenisse, qui destitit per transactionem, secundum Bald. in d.le. trāsigere, colum. fin. & hoc etiam tenet ibi Franc. de Aret. col. pen. in fi. & sequendam probat opinio. Sal. ibi per text. in d.l. 1. §. vsque adeò, ff. de iniu. & prædictis adde Bart. in l. fin. ff.
59 de priu. delict. † Item ex prædictis infero, quòd hodie in Regno habemus ritum magnæ curiæ, num. 14. qui incipit. Item quòd nullus laicus, &c. quo cauetur, quòd nullus admittitur ad accusandum, siue ad denunciandum, tanquā vnus de populo, nisi suā, vel suorum iniuriam prosequatur, per quem ritum dico, hodie in Regno, quo ad accusationem, non fit differentia inter crimina publica, & priuata, quia solùm prosequens propriam, vel suorum iniuriam, admittitur. vnde omnia crimina publica, censentur redacta ad instar priuatorum, quoad accusationem, per hoc dico, quòd etiam in crimine puplico, si is, q. principaliter offensus, trāsigit vel remittit, admittitur suus cōsanguineus tantùm ad accusandum, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur, tie ut in crimine priuato, & non admitteretur quilibet extraneus, & ita debet hodie restringi, & intelligi dispositio, d.l. qui cœtu.
60 §. qui vacantem. ff. ad l. Iul. de vi pub. † Limita tamen prædicta, quòd consanguineus potest accusare pro iniuria consanguinei, scilicet, criminaliter tantùm, non autem ciuiliter: nam ciuiliter potest solùm accusare is, qui fuit principaliter offensus, vel is, qui habet offensum in sua potestate, vt pater pro offensione filij: Idem in marito pro offensione vxoris: quia pater & maritus cēsentur offendi per offensionem filij, & vxoris, vnde accusando, vindicando propriā iniuriam, & proprio nomine agunt, tex. est in l. 1. §. fin. cum leg. seq. & ibi Bart. & doct. ff. de iniu. & probatur in d.le. 1. §. vsque adeò, & tenet Bart. in l. ambitiosa, colum. 3. ff. de decr. & ab ord. fac. Istę ergo personę possunt agere ciuiliter, & criminaliter ad eorū libitum, prout plenè tetigi suprà in 3. parte, in j. dist. colu. 2. & 3. Secus cē in alijs consanguineis collateralibus, putà, in fratre.
61 † quia pro iniuria fratris non potest frater agere proprio nomine, quia frater non dicitur propriè offensus, sed dolet tantùm de iniuria fratris, & prætendit aliquod interesse, saltem affectionis, vt sentit Alex. in l. si finita. §. de vectigalibus, col. x. ff. de dam. infe. & in le. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, col. pen. ff. de verbo. oblig. vnde quia frater & alij collaterales non agunt proprio nomine, vt dicit Bart. in d. §. Chrysogonus in fin. & Bal. in c. 1. §. similiter, colum. 1. in fin. quibus mod. feud amitt. sequitur, quòd nō possunt agere ciuiliter, ad æstimationē iniuriæ: ita singulariter tenet Bart. in d le. lex Cor. ff. de iniu. vbi ita intelligitur, quòd i-

pſemet Bart. dixit in leg.fin. ff.de priu.del. & ſentit idem Bart.in d.l.1.§.fi. ff.de iniu.m quibus locis dicit,quòd tantũ criminaliter agere poſſunt conſanguinei,nõ autem ciuiliter,& iſtud ſequẽdo Bart: tenet etiam Fel. in c.literas, col.2.in fi.verſ.quarto lim.&c. de preſum.Et per iſtã diſtinctionẽ puto poſſe reduci ad concordiam multas doctrinas, quæ videntur adinuicem contrariari. Nam Bart.Bald.Alex. & Fran. de Aret.& omnes communiter doct.in d.l. tranſigere,col.pe. & fi. tenent,quòd ſi offenſus remittat iniuriam, poſſunt alij conſanguinei accuſare.I. dẽ tenet Bar.in l.fi.ff. de priu. del. ſed Bart. Alex.& Franc.de Are. & doct.in d.§.Chryſogonus,& Alex.in d.§.de vectigalib.tenẽt, quòd licet frater doleat de iniuria fratris, nõ tamen agit actione iniuriarũ,quia non eſt de perſonis numeratis in l.j.§.fi.ff.de iniur.nã per illas tantùm perſonas iniuriã patimur,& non per alias. Idem tenet Soc.in conſ.228.in 3.col.in fi.in 2.col.Et ſi iſta opinio vltima eſſet vera, ſequeretur, q; facta tranſactione per offenſum,nullus alius cõſanguineus admitteretur ad accuſandum, niſi eſſet pater vel maritus,& ſic penitùs deſtrueretur id,quod dicunt doct.in d.le.trãſigere: vnde ego puto poſſe iſtas doctrinas concordari, ſecundũ diſtinctionem Bar.in d.l.lex.Corn.ſ.aut frater.vult agere ciuiliter ex delicto,& non poteſt,quia offenſio non eſt ſua propria, vt dicit Bald.in d. ca.1.§.ſimiliter,quib.mod.feu.amit. vnde illa æſtimare non poteſt: aut vult agere criminaliter ad vindictam publicam, & tunc poteſt accuſare,quia ſua intereſt fratrem nõ offendi,& tanquã proſequens iniuriam ſuorũ, admitti debet, & quod iſta fuerit intentio Alex.& doctor.in d.§. Chryſogonus,patet: quia loquuntur per verbum, agere,& non per verbum accuſare. Dicunt enim, quòd frater nõ agit ex iniuria fratris: vnde debet intelligi ciuiliter,quia hoc importat verbũ agere,vt not.in l.qui accuſare. C.de æden. alias autẽ fruſtrà loquerentur leges dicentes licitum eſſe proſequi ſuam,vel ſuorum iniuriam, leg.neganda.C.qui accuſare non poſſ.& quòd diſponit ritus magnæ curiæ, 14.incipiens.Item,quòd nullus laicus, &c. vbi prohibet omnes accuſationes, quæ nõ fiunt per proſequentes ſuam, vel ſuorum iniuriam.Illud ergo quod diſponitur in l.§. fin.ff.de iniur. loquitur de iniuria propria,quæ poteſt in iudicium deduci ciuiliter,& criminaliter,& tunc dicitur quis proſequi ſuam iniuriam. Sed conſanguineus proſequitur iniuriam ſuorũ, & ratione intereſſe ſanguinis, permittitur accuſare criminaliter,& petere vindictam cõtra offenſorem fratris ſui.† Sed hic cadit opportunũ dubium, vſque ad quem gradum admittantur conſanguinei ad accuſandum,& proſequendum ſuorum iniuriam. Bal.in l.petit. C.de adul. diuer. iud.per illum text. dicit, quòd appellatione ſuorum,veniunt cõiuncti vſque ad quartum gradum. Alij dicunt, quòd dicũtur ſui vſq; ad illum gradũ, infrà quem non cogũtur teſtificari,qui eſt ſeptimus gradus,vt l.lege Iul. ff.de teſt.ita tenet Spec.in tit. de accuſ.§.3. in princi. & ibi etiam Ioan. And. in add. qui dicit, quòd appellatione ſuorum, veniũt illi, qui poſſunt agere ſine mandato, adeò quòd doctores multùm variãt ſuper hoc, vt plenè attingit Abb.in c.de cætero, col.fi.& ibi etiam Fel. de teſt.& idem Fel.in c. cùm dilectus,colu. fin.de ac.& Alex.in l.2.ff.de accuſ.ſed Abb. in cap.cùm oporteat, colum.2.de accuſ.dicit attendendam eſſe conſuetudinem patriæ,ſcilicet, vſq; ad quem gradum ſolet in illa patria durare affectio inter coniunctos, ſed Felyn.in d.ca.cùm dilectus, dicit communem opinionem eſſe, quàm tenet abb. in d.c.de cætero.Ego puto dubium hoc poſſe clarè decidi,per text.in d. leg.lex.Cor.ff. de iniu. vbi enumerantur perſonæ vſque ad ſobrinos. Vnde dico, quòd in materia accuſandi, appellatione ſuorum, veniunt cõiuncti vſq; ad 6.gradũ, quia ſobrini ſunt in 6.gradu,vt inſt.de gradi.§. Sexto gradu. & miror,quòd alij doct. non ponderarunt ad hoc illum tex. per quem in proprijs terminis deciditur iſtud dubium, & non eſt opus ire per ſimilitudines, & mendicata ſuffragia.† Adde tamen hic vnum pulchrũ dictum,pro ampliatione predictorũ,quod omnis iniuria, quæ fit contra diuinam religionem, vel contra patriam,poteſt appellari iniuria propria, & quilibet poteſt illam proſequi,tanquam propriam.ita ſingulariter tenet Ange.in §. fin.in auth. quo. opor.Epiſ.† Item,in terminis iſtis appellatione ſuorum, non veniunt ſpurij,ſecundum Alexand.in conſil. 60.colum.4.in 2. vol.

65 vol. † Ex prædictis modè infero ad nonnullas vtiles ac quotidianas practicas in Regno. Et primo, si aliquis fuit offensus, certum est, quòd potest formare libellum accusatorium iniuriarum, æstimando iniuriam, secundum formam consti. Varietates. Pone modò, quòd eius frater, vel alius coniunctus collateralis vult facere aliũ libellum accusatorium, & æstimare illam iniuriam peculiariter, vtrùm possit? dico, quòd non, quia non permittitur coniuncto agere ciuiliter ad æstimationem, vnde talis libellus non procederet per illam auream doctrinam Bart. in d. leg. lex Cor. sed debet formare libellum criminaliter, petendo eum puniri pœna iuris, tradita in le. fi. ff. de iniu. vel alia pœna, secundum delicti qualitatem. Et nota pulchrum modum reficiendi libellum nouiter ponderatum, quia nõ puto, quòd fuerit hactenꝰ per alios
66 doct. consideratus. † Secundò infero, quòd in casu prædicto, quando coniunctus vult agere pro iniuria coniuncti, nõ debet mentionare iniuriam propriam, nec propriam offensam, sed debet dicere, quòd agit pro iniuria cõiuncti, ratione interesse sanguinis ad publicam vindictam, quia aliàs libellus non procederet, per id, quod dicit Alexan. & doct. in d. §. Chrysogonus, & Bald. in d. cap. 1. §. similiter, quibus mod. feu. amit. in
67 vs. feu. † Tertiò infero, & hæc est quædã limitatio ad ea, quæ suprà dixi de consanguineis, quòd licet aliàs remittẽte offenso, possit alius coniunctus agere criminaliter, vt suprà pluries dictum est, tamen secus est, in patre habente plures filios, quorum si vnus est offensus, certum est, quòd actio cõpetit patri. vt d. leg. j. §. vsque adeò, & §. fin. ff. de iniur. & leg. sed si vnus, §. filiofamilias, eod. tit. Et pater potest etiam filio inuito hanc iniuriam remittere, vt d. §. filiofamilias, & est tex. & ibi glo. & Barto. & doct. in le. in personam, ff. de act. & Iaſ. in l. contra iuris. §. si filius, col 3. ff. de pact. adeò, qd' si pater remittit, non potest filius agere, vt not. glo. in c. cùm illorum, in vers. passus est, &c. ibi Ab. & doc. de sent. excom. vnde dico, quòd in hoc casu patre remittẽte nõ possunt alij filij, qui sunt fratres offensi, agere de dicta iniuria, nec accusare aliquo modo. Et licet hoc dictum non reperiam ab alio decisum, tamẽ ipsum firmo ratione inuitabili, quia si patre remittẽte iniuriã filij, non potest filius agere, & potest pater etiã inuito filio remittere, secundum Bar. in d. §. filiof. & in d. l. in personam, & gl. in d. ca. cùm illorum. Certè, si non potest agere ille filius, qui fuit principaliter offensus, multò minùs debet posse agere frater illius filij, q. nõ fuit offensus, & qui est sub eiusdem patris potestate. Nã si patria potestas est sufficiens ad repellendũ filiũ offensum, qui suã propriam iniuriam prosequeretur, multò fortiùs debet operari ad repellendum filiũ, qui suorum iniuriã prosequitur, & potest addi alia ratio: quia oẽs filij cum patre reputantur vna & eadẽ persona, vt habetur in l. in suis, ff. de lib. & posth. vnde sicut trãsigẽs non admittitur ad accusandũ, vt suprà dixi, ita nec filius admitti debet facta transactione per patrẽ, qui vna & eadẽ persona reputatur cũ patre. † Limita tamen hoc nõ procedere, quando pater esset vilis persona, & filius honesta, quia tunc pater vilis non potest remittere iniuriam illatam filio, tex. est & ibi Barto. in d. l. sed si vnius. §. filiofamil. ff. de iniu. & glos. in d. l. j. §. in personam, & Bart. in l. Lucius. ff. sol. mat. & gl. in d. ca. cũ
69 illorum, facit text. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. sol. mat. † & per se hoc infert notabiliter Barto. in d. §. filiofa. quòd pater vilis non potest pupillariter substituere filio suo. & idem tenet Bart. in l. 2. ff. de vulg. & pup. quia sicut pater non habet administrationem in vita super filio, propter eius vilitatem, ita minimè habebit illam in
70 morte, secundum Bart. ibi. † facit quòd no. Bal. in l. quamuis. C. de fideicom. vbi dicit, quòd si pater est dilapidator, priuatur administratione bonorum filij, & tũc filius potest agere contra patrẽ. Idem tenet Soc. in cons. 34. col. 9. vers. 3. conclus. in 1. vol. Et nota pulchrum modũ annullandi substitutionem pupillarẽ, quia quotidie euenire po-
71 test. † Item limita, nõ procedere, quãdo iniuria esset illata à persona coniuncta filio, quia tunc pater illã remittere non potest, ita tenet Bar. Ang. Im. & Iud. R. in d. l. Luc. ff. sol. mat. & Iaſ. in d. l. in personam. ff. de
72 pact. † Quartò infero, quòd si aliquis coniunctus vltrà sextum gradũ agere vellet de iniuria coniuncti, non debet admitti, quia non numeratur in numero suorũ, secundũ opi. quam suprà tenui, per d. l. lex Corn. ff.

de

de iniur. vnde obstaret sibi dictus ritus magnæ curiæ, incip. Item quòd nullus laicus,
73 &c. † Vltimò, quia superiùs tractatum fuit de transactione in criminalibus, quãdo est permissa, & quando prohibita, secundum formam legis transigere. C. de transac. scias, quòd in regno super huiusmodi transactionib. & concordijs, est aliquid immutatũ, & nouiter prouisum per constitutiones & capitula Regni. Primò enim super hoc est quædam constitutio, quæ incipit: Post citationẽ emissam. Secundò, est alia const. quæ incipit: Priusquam citatæ partes, aliàs est in litera, Postquã, sed verior litera, Priusquã, quia ita concordat cum alia const. predicta. Et pondera benè istas const. quia videntur in aliquibus contrariæ ad inuicem, & glossæ magis cõfundunt intellectum ipsarum. Nam ç const. Post citationem emissam, tota loquitur in criminibus ingerentibus pœnã sanguinis, in quibus & de iure communi licita est transactio, vt d. le. transigere, & hoc expressè dicitur ibi in fin. vers. quæ omnia, &c. Et propterea duæ gl. quę sunt in d. cõst. vna, in vers. impartimur, & alia in vers. persoluat, faciunt variare intellectum, dictæ const. & puto, quòd malè fuerunt ibi situatæ: nam per exceptiones, quas faciunt dictę gl. & limitationes, quas ponunt ad text. innuunt, quòd d. const. in prin. fai loquatur de iniurijs leuibus, quod non est verum, & est contra illum text. in d. vers. quæ omnia, vbi text. seipsum declarat, per illud signũ vniuersale, quę omnia, &c. & dicit, q omnia contenta in d. const. procedunt in criminibus ingerentibus pœnã sanguinis, ergo nõ est verum, quòd loquatur in delictis leuib. vnde pro declaratione huius materię, & ad sciendum in quib. corrigatur ius commune per constitutiones Regni, capio ex d. cõstit. tres conclusiones. Prima conclusio est, quod in criminibus ingerentibus pœnam sanguinis, est permissa concordia inter partes gratis, nõ per transactionem, scilicet, aliquo dato, & ista permissio durat post citationem accusati, antè, quàm partes comparent coram iudice, & non vltrà: nam post comparationem accusati non permittitur vltrà talis cõcordia. Istud colligitur ex principio dictæ const. Ista conclusio est hodie correcta per aliam const. quæ incipit: Priusquam citatæ partes, qua cauetur, quòd in normibus & atrocibus iniurijs non licet transigere etiam gratis, vnde cùm dicta cõstit. post citationem loquatur in criminib. sanguinis, & sic in atrocioribus. sequitur. quæ est correcta per aliã cõst. quæ licet videatur prior in ordine constit. tamẽ est posterior, & magis noua, vt dicit d. glo. in ver. persoluat, & And. de Iser. in d. const. Post citationem in primis verbis, vnde ex dictis duab. const. simul iunctis cum dicta correctione, colligo nunc veram conclusionem, quę est quòd de iure const. Regni in atrocioribus iniurijs & criminib. ingerentibus pœnam sanguinis, nullo modo licet transigere, neque pacisci gratis, in quacunq; parte litis, & transactio vel pactum factum non valet, si curia ipsam vel ipsum non acceptat, hoc colligitur ex tota illa consti. Post citationẽ iuncta d. const. Priusquam citatæ partes. Et procedit indistinctè ista conclusio, tam ante cõparationem partium, quàm post, tam ante litem contest. quàm post. Ex ista conclusione sequitur consequentia, quòd Iudex, non obstante transactione, potest prosequi ex eodẽ processu, & non necesse incipere processum de nouo, ex quo transactio non valuit, vt dixi suprà in princip. huius quartæ limitationis principalis, ad octauũ requisitum. Et per hoc apparet, quòd hodie in Regno est correcta dispositio. l. transigere. C. de transac. in eo, qđ permisi transactionem in pœnis sanguinis. Secũda conclusio q̃ percipitur ex dicta const. est, quod si fiat trãsactio in dictis criminibus, aliquo dato accusatori, vt à lite discedat, si quidem fiat antè, quàm accusatus citatus cõparear, punitur accusator ad duplum eius, quod recipit, quam pœnam fisco persoluit. Si verò fiat post cõparationem accusati, & ante litem contest. punitur accusator ad decẽ augustales fisco applicandos. Si verò fiat post litem contest. tunc puniuntur ambo: scilicet, accusatus & accusator, ad 12. augustales pro quolibet, & nihilominùs Iudex potest causam prosequi, vt probatur in d. const. ibi, causa nihilominùs suo ordine, &c. Sed secundũ formam ritus magnæ curiæ, si partes concordant sine licentia curiæ, puniuntur ad decem tarenos tantùm, vt est, ritus, num. 228. qui incipit. Item, quòd si partes,
74 &c. † Tertia conclusio ex d. const. est quòd licitum est transigenti in dictis criminibus accipe-

accipere aliquid ab accusato pro expensis & interesse, & pro æstimatiõe damnorũ, & tunc nõ incidit in pœnas prædictas, vt probatur in §. j. illius const. non tamen intelligas, quòd tunc valeat transactio in præiudicium fisci, quia nunquam valet, sed solùm tunc euitatur pœna. Et per hoc sis cautus quando fiunt huiusmodi transactiones in criminalib. aliquo dato, vt exprimatur, qđ illud datur pro damnis & interesse, ad euitandam pœnam. Quartam conclusionem potest quilibet percipere ex dicta const. in fin. videlicet, quòd in omnibus criminibus publicis, non ingerentibus pœnam sanguinis, non est permissa transactio, nisi in crimine falsi, & in hoc concordat cũ iure communi, scilicet, cũ d. l. transigere, in fi. Quinta conclusio percipitur ex alia const. quæ incipit, Priusquam citatæ partes, videlicet, quòd in omnibus iniurijs leuib. permittitur transactio & pactum antè, quàm partes compareant corã Iudice post citationẽ, post verò comparitionem, non permittitur, vt colligitur ibi à contrario sensu: nam tunc quæsitum ius curiæ, & Iudex posset postea procedere ex officio, & per ea, quæ not. Bar. in
75 *l.* j. §. vsque adeò. ff. de iniur. † Quæ autem dicantur iniuriæ atroces, & enormes, tràditur in §. atrox. inst. de iniur. & in l. prætor. §. fi. de iniur. & not. glo. in c. tanta, de excess. Prælat. & habetur in c. cum illorum, de sen. excom. Et quæ dicantur iniuriæ leues, vide Bartol. in l. Iulia. ff. de accus. & Matth. in d. const. Priusquam citatæ partes, quæ const. quo ad iniuriã atrocem & leuem, remittit
76 se ad ius commune. † Ex prædictis ergo casuũ diuersitatib. poteris facere singulas cõtinentias, ad sciendum, an & quando Iudex possit prosequi, vel inquirere ex officio, nõ obstante transactione partium. Et pro finali conclusione do istam magistralem regulam, quæ ex prænarratis rectè colligi potest & est talis. Quòd in omnibus casib. in quibus prohibetur transactio post citationem emissam, Iudex potest procedere ex eodem processu, sed si fit transactio ante citationẽ, tunc distingue, aut casus est talis, in quo potest Iudex inquirere sine accusatione ex dispositione iuris communis, vel municipalis, & potest inquirere, nõ obstante transactione: Aut non potest inquirere, & tunc cessat inquisitio, quia non fuit quæsitum ius curiæ, cùm causa non fuerit præoccupata saltem per citationem. In casibus verò in quibus transactio permittitur, Iudex nõ potest procedere ex eodem processu, sed debet nouum initiare, si casus erat talis, in quo potest ex officio procedi, aliàs secus: quia trãsactio impedit Iudicem penitùs: vnde in delictis leuibus, in quibus ex officio procedi non potest, & transactio permittitur antę comparitionem partium post citationem, si fuerit facta transactio, Iudex nullo modo potest procedere, secus, si post comparitionem: & ita habes perfectè declaratam hanc
77 materiam. † Quid autem, si accusator non transigit, sed colludit cum accusato præuaricando? Dic, quòd punitur pœna centum augustaliũ, & præsumitur collusio, quando in termino statuto per Iudicem non comparet, nec accusatus, nec accusator, de hoc est constitutio, quæ incipit, Sæpè contingit, & ibi per Matth. in j. col. in fin. vt dixi suprà,
78 in j. limita. † Est etiam & alia const. quæ incipit, Spontè volẽtibus, quę loquitur in causis ciuilibus, & dicit quòd ante lit. cont. non licet transigere sine licentia curiæ, aliàs reus tenetur fisco ad tertiam partem eius quod soluit actori pro trãsactione, & si negat soluisse, quòd conuincitur de mendacio, punitur ad duplũ dictæ tertię. Et per illam const. corrigitur in aliquo lex, postquam liti. C. de
79 pact. vt dicit glo. in d. const. † Considera tamẽ vnum pulcherrimum dictum ex verbis dictæ constit. Spontè volentibus, ibi, absque vllius contumaciæ pœna, &c. quòd in causa ciuili, si reus citatus, fuit contumax, & accusatus & bannitus & condemnatus, ad tertiã partem mobilium, si postmodum ante lit. contest. transigat cum aduersario, est immunis ab omni pœna cõtumaciæ. Et sic in causa ciuili ante litem contest. potest fieri transactio in præiudicium fisci, cui fuerat ius quæsitum ad pœnam contumaciæ. Et sic not. singulare dictum, quia quilibet diceret contrarium si non videret tex. dictæ const. & ita ponderat illa verba Matth. in 2. no. licet secus sit in causa criminali, quia si reus est contumax, non fit transactio in præiudiciũ fisci, vt declarat idem Matth. in cõst. priusquam citatæ partes in j. not. vnde sis cautus, si vis euitare pœnam contumaciæ in causa ciuili, vt procures fieri transactionem ante litem contestatam.

80 † Quid autem, si accusator non colludit, sed non comparet in vltimo peremptorio, & accusatus comparet, & eius contumaciã accusat? in hoc est alia const. quæ incipit, Accusatorum temeritatem: qua cauetur, quòd accusator condemnatur ad sextam partem mobilium, & ad expensas taxandas per Iudicem præcedente iuramento accusati. Si verò post litem cont. in termino sibi præfixo per Iudicem accusator non comparuit ad prosequẽdum, punitur in tertia parte mobilium, & si postea vltrà perseuerauerit in desistendo, punitur ad centum augustales: & eandem pœnã patitur, si expressè post litẽ cont. renunciat accusationi, & de hoc est alia constitutio, quæ incipit, Accusatorum. Verùm ista pœna est correcta per ritum magnæ curiæ, quia si accusator desistit ante litẽ contest. punitur solùm ad sex tarenos, si desistit post litẽ contest. punitur ad tarenos 12. Sed in causa ciuili, si actor desistit ante litẽ cõtest. punitur ad tarenos tres, sed post litẽ cõtest. ad tarenos sex, prout de his omnib. est ritus in n. 240. sub rub. de desistentib. qui incipit, itẽ seruat ipsa curia, qd si accusator, &c. & ad hoc sunt reductæ pœnę Turpiliani, vt dicit And. de Iser. in d. cõst.

81 Accusatorum temeritatem. † Sed ecce, quia dictum est de pœna accusatorum desistentium, quid aũt debet facere Iudex circa processum causæ: ex quo nõ apparet transactio nec remissio accusatoris, sed stat in suspenso causa propter eius absentiam? in hoc est prodita noua prouisio per cap. Regni, quod incipit: Ad consultationem, & est in nu. c. 216. Quo cauetur, quòd Iudex debet substituere vnũ virum idoneum in locum accusatoris absentis, qui causam accusatoris prosequatur in terminis, in quibus reperitur, & ita Iudex quàm citiùs potest, procedat ad processus decisionem per condemnationem, & nihilominùs contumaciam accusa-

82 toris punire debet. † Extat etiam aliud cap. Regni, quod incipit: Ad audientiam, el. 2. nu. cap. 203. Quo cauetur, quòd in casib. in quibus non vertitur interesse fisci, licitum est impunitè accusatori desistere antè, quã accusatus compareat, sicut per constit. Regni prouisum erat, & vult se referre ad illam const. Priùs quàm citatæ partes. Sed vbi vertitur interesse fisci propter aliquam pœnam, Iudex non admittit accusatorem, nisi priùs obliget se cum iuramẽto de non desistendo sine licentia curiæ. Et si postea desistit, punitur de periurio: verùm de isto cap. fit mentio in dicto ritu magnæ curiæ, sub rubr. de desistentibus, vbi dicitur etiam quòd magna curia non seruat istud c. Ad audientiam: & verè non seruatur in practi-

83 ca. † Vt ergo cessent istæ pœnæ impositæ transigentibus, & desistentibus criminalib. prouideant accusatores impetrare abolitionem accusationis, quę abolitio nihil aliud est, nisi accusationis peremptio concessa per interlocutoriam Iudicis, vt declarat gloss. in rub. C. de abol. & Spec. in tit. de abol. §. 1. in princ. Quam abolitionem Iudex concedit causa cognita, vt habetur in l. 2. & l. fin. C. de abol. & dicitur in const. Accusatorum temeritatem, in fin. vbi sentit text. quòd ista abolitio debet peti à solo Rege, & dicit ibi Matth. quòd alius inferior Rege, non potest concedere abolitionem, per illam const. Vnde secundum eum essent correctæ omnes leges iuris communis concedentes Iudicibus & Officialib. potestatem concedendi abolitionem: sed ego non puto hoc esse verum, quia dicta const. non dicit, quòd ab alio in inferiore concedi non possit abolitio, sed tantùm dicitur, quòd si petijsset à Rege, illam concessisset ex iusta causa, vnde potiùs illa fuit accidentalis locutio legislatoris pollicentis se concessurum abolitionem ex causa, si ab eo peteretur, quàm quòd voluerit tot leges iuris cõmunis corrigere, videlicet, leges positas in

84 tit. C. de abolitio. † Legum enim correctio, nunquam præsumitur, nisi expressè appareat, l. præcipimus, in fi. & ibi Bar. C. de ap-

85 pellat. & l. sancimus, C. de test. † Reuertor nunc ad alias limitationes, ad istud octauum requisitũ. Vnde quintò principaliter limita, non procedere, quando de crimine est discussum in iudicio per viam exceptionis incidenter: vt si in quæstione ciuili opponatur contra testem exceptio falsi, & per viam exceptionis cognoscitur de crimine falsi, nam tunc dato, quòd absoluatur, potest nihilominùs iterum accusari vel inquiri ordinariè in casibus, in quibus ex officio inquiri potest. Idem, si fuisset condemnatus de crimine per viam exceptionis, quia potest iterum ordinariè procedi contra eum: & ratio est, quia quãdo per viam exceptio-

nis

nis agitur de crimine, non irrogatur pœna ordinaria à lege inducta, sed pœna extraordinaria mitior: vnde quia delictum non fuit sufficienter punitum, propterea potest iterum agi, vt puniatur ordinariè, ita tenet Bal. in l. vbi falsi, C. de falsis, & Bal. in l. nullum C. de test. & Felyn c. de his, ver. tertio, limita, & c. de accu. & in c. quòd olim, in fi. de Iudæis. & Lud. Ro. in cons. 375. illa enim pœna extraordinaria irrogatur solùm pro contemptu Iudicis, & non pro principali delicto, secundum Bal. vbi suprà, sed quandoque solet irrogari pœna ordinaria, etiam per viam exceptionis, & tunc non posset vlteriùs inquiri, vnde tunc staremus sub regula. Quod quando sit, & quando tale delictum nullo modo est punibile, vide plenè per Abb. in c. cùm dilectus, colu. 11. & 12. de ord. cognit. & plenissimè per Felyn. in c. 1. de except. vbi per octo conclusiones examinat hanc materiam.

86 † Limita sextò, non procedere, quando quis esset absolutus vel condemnatus de crimine per viam denunciationis Euangelicæ, quia potest iterum inquiri & condemnari ad pœnam ordinariam: & est ratio, quia per dictam denunciationem agitur tantùm, vt quis emendetur, non autem vt puniatur, si tamen Iudex processit ordinariè, & legitimam pœnam imposuit, tunc stamus sub regula: ita tenet Felyn. in d. cap. de his, vers. 4. limita, & c. de accus. & Sal. in l. ea quidem, C. de accus. & de materia huius denunciationis, quis sit eius effectus, tradit plenè Abb. in d. c. nouit, in pen. col. de iud. & dicam infrà in materia denũciationis.

87 † Limita septimò, non procedere, quando quis fuit absolutus in foro pœnitentiæ, nam licet confiteatur delictum sacerdoti, & ab eo recipiat pœnitentiam salutarem, adhuc tamen potest accusari, & puniri iterum de illo crimine. Et ratio est, quia per pœnitentiam fit satisfactio Deo, & ecclesiæ, sed per pœnam legitimam fit satisfactio Reip. quæ per delictum fuit offensa: ita tenet Felyn. in c. de his, vers. quinto. limit. & c. & ibi etiam Abb. assignat rationem prædictam, & probatur in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publ. & in l. ancillæ. C. de furt. & l. si. pro fure. §. ff. de cond. furt. & sic vna per aliam non tollitur, vt ibi habe-

88 tur. † Idem etiam dicimus in remissione facta in foro animæ, vt si offensus confiteatur sacerdoti, & remittit iniuriam in foro animæ, nam non obstante tali remissione, potest accusare offensorem ad pœnam legitimam, quia censetur solùm remisisse odium & animi rancorem, non autem ius accusandi, secundum Bart. in l. non solum. §. iniuriarum ff. de iniurijs, & Abb. in c. 1. de iniu. & Ias. plenè, in l. si tibi decem. §. quædã. ff. de pact. & Io. de Ana. in c. 1. col. antepen. in fin. & pen. de maledicis, & Paris in tractat. fynd. in vers. compositio, col. 8. & 10. & Fel. in d. c. de his. colum. finali.

89 † Limita octauò, nisi de crimine actum fuerit ciuiliter, putà, ad rei restitutionem, seu damna, quia adhuc potest agi criminaliter ad pœnam, nisi vtrunque tenderet ad vindictam: quia tunc vna via tollitur per aliam, text. est in l. quòd senatus, & l. prætor edixit. §. j. & ibi Barto. ff. de iniur. & no. Fel. in d. c. de his, col. pen. vers. sexto limita de accus. vbi limitat hoc, nisi in causa ciuili reus fuisset absolutus, ex eo, quia delictum non fuit commissum: quia tunc ab eodem criminaliter accusari non potest, sed à tertio sic, secundum eum. Et prædictis adde Barto. in l. j. C. quando actio. in ciu. cri. præiud. & plenius Barto. in l. 2. §. j. vi. bon. rap.

90 † Et ex prædictis posset formari quæstio quotidiana. Quidam commisit homicidium, vel aggressus fuit aliquem violenter, adeò, quòd de iure teneretur pœna legis Corn. de sicc. vel l. Iulia de vi, vel alia simili pœna maiori, offensus accusat ipsum de iniuria ciuiliter, & sic de crimine tantùm priuato, vtrùm per huiusmodi accusationem, & pœnam iniuriæ, quæ est extraordinaria, præcludatur pœna: l. Corn. seu l. Iuliæ. Ratio videtur facere, quòd sic, ex quo vtraque pœna tendit ad vindictam, per ea, quæ superiùs dicta sunt: econtrà verò videtur dicendum, quòd non, quia de facili reperitur via fraudandi pœnas iuris, si homicida, vel alius grauiter criminosus puniretur sola pœna iniuriarum, & sic delictum semper remaneret insufficienter punitum, & esset contra publicam vtilitatem, l. ita vulneratur. ff. ad l. aquil. pro prima parte est text. in l. quod senatus. ff. de iniurijs. Pro secunda parte, est tex. in l. prætor. §. 1. constit. Quid dicendum? Dic, quòd prima pars est vera. s. quòd si est actum ad vindictam vna

via, potest agi alia ad vindictam, per d.l. quod senatus: nam sententia lata in vna, parit excep. rei iudicatæ in alia, secūdum Bar. in d.l.2.§.1.ff. vi bo.rap. Hoc tamen intelli-
91 ge cum aliquibus declarationibus.† Vnde declara, & limita 1.hoc non procedere in crimine homicidij, quia in eo non auditur volens agere, iniurſarum, & est in eo speciale, vt non præiudicet pœnæ. l. Corn. de sicar. imò Iudex non debet præstare audientiam taliter agenti. ita loquitur text. in d.l. prætor edixit.§. 1. & ibi in specie hoc tenet Bart. & idem Bart. in d.l. 1. C. quando ciu. ac crim. præiud. imò potest Iudex cogere offensum, vt accuset de homicidio: vt dicit Bart. in l. in eum. ff. de accus. vbi dicit hunc esse casum specialem, in quo Iudex potest quem compellere ad accusandum, in alijs autem criminibus est regulariter contra.
92 Adde prædictis Bald. in l. si quis homicidij. C. de accus.† Secundò, declara & intellige prædicta procedere, quando accusatus de iniuria ad vindictam, accusaretur iterum ab eodem, quia tunc indistinctè non admittitur: quia si est sententiatum, obstat sibi exceptio rei iudicatæ, ex quo bis de eodem delicto nō debet capi vindicta: imò si penderet adhuc prima accusatio, obstaret exceptio. s. quòd de nouo accusari non potest, ex quo fuit aliàs de eodem crimine accusatus: quæ exceptio impedit processum super noua accusatione, secundum Bar. in l. senatus. ff. de accus. Item, quia eligendo vnā viā tendētem ad vindictam, censetur renunciasse alteri tendēti ad vindictam, ex quo ius non patitur huiusmodi concursum, per ea, quæ not. Bar. in l. 2. §. j. ff. vi bo. rap. & in d. l. prætor. ff. de iniur. & in d.l. quod senatus, co. & in l. 1. C. quando ciui. ac crim. præiud. & Abb. in c. tuæ de proc. Secus est, quando dictus offendens accusaretur ab alio tertio, qui suam, vel suorū iniuriam prosequeretur, & maximè, quando ignorasset primam accusationem, quia tunc potest tertius accusare ad pœnam legitimam & ordinariam, quæ descendit ex illo crimine, vt probatur in l. qui de crimine & ibi glo. & do. C. de accus. & per ea, quæ dixi suprà in tertia limitatione huius octaui requisiti, & suprà in princ. huius viij. limit. & no. Fel. in c. de his, ver. nono, lim. de acc. Verùm in terminis huius quæstionis dico: quòd siue ignorauerit, siue sciuerit, posset alius tertius iterum accusare, quando accusatus fuit solùm de iniuria leuiter punitus, quia si opponitur exceptio: ego fui aliàs de hoc crimine punitus, possem replicare, quòd non fuisti sufficienter punitus, & sic te accuso, vt iterum puniaris sufficienter pœna, quæ delicto commensuretur, vt no. Bal. in l. nullum. C. de testib. & in l. vbi. C. de fal. & Alex. in add. & Bart. in l. lex Cor. §. si quis lib. ff. de iniur. vbi dicit, quòd quando non irrogatur pœna integra, potest, quis puniri iterum, non obstante, quòd ambę viæ tendant ad vindictā. Quod corroborat per ea, quæ dixi suprà in 5. limitatione huius 8. requisiti, & adde Fel. in c. quid olim, in fin. de Iudæis. Ex his oritur tertia declaratio ad decis. quæstionis prędictæ. s. vt procedat, quando quis fuit sufficienter, & integrè punitus, tunc enim si actum fuit ciuiliter ad vindictā non potest agi criminaliter, aliàs secus, quia potest iterum agi. s. per tertium, non per eūdem, qui electione excluditur per prædicta. Et sic tollitur obstaculum quod fiebat in decisione huius quæstionis suprà, pro ij. parte. s. de absurdo, quòd delictum remaneret insufficienter punitū, quia potest puniri postea sufficienter per accusationem alterius, vel per inquisitionem Iudicis, si delictum erat tale, de quo poterat inquiri, vt in-
93 frà dicam.† Item quia in propositione huius q. narraui, quòd offensus egit de iniuria ciuiliter. s. ad æstimationem. Nam si egisset criminaliter de iniuria ad pœnam arbitrariam, est possibile, quòd delictum puniatur sufficienter, quia Iudex videns delicti qualitatem, potest arbitrari pœnam vsq; ad mortem inclusiuè, vt tenui, & declaraui suprà in 4. parte, in j. dist. super illa quæstione, an Iudex in pœnis arbitrarijs possit se extendere vsque ad mortem, vbi fuit hæc quæstio examinata ad saturitatem. Ex hoc sequitur, quòd si fuisset actum de iniuria criminaliter, & Iudex arbitratus fuisset pœnam delicto consentaneam, non posset vlteriùs illa offendēs accusari, etiam per tertium, nec inquiri per Iudicem, ex quo fuit semel sufficienter punitus, per ea, quæ dixi in prin. huius 8. requisiti, & quæ not. Alex. in cons. 11. col. pe. in 1. vol. Sed quando fuit actum ciuiliter per principalem offensum, non impeditur postmodū alius, putà, consanguineus, qui

suam

suam vel suorum iniuriam prosequitur, agere criminaliter: quia solùm agere criminaliter potest cõsanguineus, vt dicit Bar. in l. lex. Corn. ff. de iniur. & sentit idem Bar. in l. 1. §. fi. eo. titu. & dixi suprà in quarta fallentia huius 8. requisiti, ver. prædicta tamen limita, & c. & actio ciuiliter per alium mota, non potuit suo iuri accusandi præiudicare.

94 † Ex prædictis facio vnam nouam illationem, quæ quotidie euenit, quòd si principalis offensus accusaret aliquem criminaliter de iniuria, & non pertransigisset, non posset alius vllo modo eũdem criminaliter accusare. Verum vt omnes decisiones includam, distinguo tres casus. Aut enim prima accusatio pendet, & non potest alius accusare, quia obstat exceptio impeditiua processus. l. ego sum de hoc crimine ab alio accusatus, secundum Bar. in d. l. senatus, ff. de accus. Aut fuit lata sententia condemnatoria ad pœnam sufficientem, & minimè potest ab alio accusari, quia semel sufficienter punitus non debet iterum puniri, per superiùs dicta. Aut fuit absolutus, sciente nouo accusatore, & minimè potest accusari, per ea, q̃ habentur in l. si cui §. hisdem, & ibi Bar. ff. de accus. vt dixi suprà in 3. limitatione. Remanent ergo duo tantùm casus, in quibus alius accusare posset, s. quando sufficienter esset punitus. Item, quando esset absoluus ignorante nouo accusatore, vt colligitur ex prædictis, & semper loquor de nouo accusatore, qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur, quia de alijs non esset dubium, vt plenè dixi suprà in quarta limitatione.

95 † Nũc reducam istam illationem ad practicam. Quotidie euenit, quòd vnus patitur iniuriam realem, vel verbalẽ in corpus suum, pluries fuit dictum suprà, quòd iniuria facta vni censetur facta omnibus suis cõsanguineis: modò iste principalis offensus, porrigit querelam, seu accusationem criminalem, contra iniuriantem, vadunt etiam consanguinei, & porriguntalias querelas criminales Iudici de eadem iniuria contra eundem. Dico, indubitanter, quòd istæ aliæ querelæ criminales consanguineorum, nõ debent admitti, durante querela offensi, sed benè poterunt adsistere in iudicio pro eorum interesse, super querela offensi, vt ille iniurians puniatur sufficienti pœna. Et mouet me ista consideratione. Nam per istam iniuriam, ex quo vnum est delictũ, fuit semel tantùm offensa resp. quando aliquis accusatur criminaliter, agitur, vt satisfaciat rei pub. per legitimam, vel sufficientem pœnã, vt probatur in l. licitatio, §. quòd illicitè. ff. de publica, & l. si pro fure. §. j. de condict. furti. & l. ancillæ, C. de furt. & tenet Abb. in c. de his, col. 2. de acc. Sed eo ipso, quòd aliquis est semel accusatus criminaliter, per hanc vnicam accusationem nõ intenditur ad aliud, nisi vt satisfiat reip. cuius interest, vt delicta puniantur, si operis, C. de pœ. l. ita vulneratus, ff. ad l. Aq. vnde si ista satisfactio est facta per pœnam impositam, non debet alius accusator idem petere, quia solutione eius, q̃ debetur, omnis tollitur obligatio. Reus enim eo ipso, quòd pœnam legitimã passus est, soluit Reip. quod debebat, vnde est à republica liberatus. Idem si satisfactio est in fieri, vt quia pendet processus, nam omnes accusationes tendunt ad vnam pœnam, ergo tanquam superuacuæ sunt repellendæ: quia potiùs vexarent reum indebitè in diuersis litigijs, quàm quòd reip. aliquã vtilitatem facerent, ex quo pro eius satisfactione vnica tantùm accusatio sufficit. Ad hoc facit l. si plures, ff. de accu. & quod not. Bal. in l. si pluribus, ff. de leg. 1. † Quartò, declara regulam, & decisionem prædictam, vt non procedat in præiudicium Iudicis inquirentis: quia si delictũ est tale, de quo potest inquiri ex officio, non obstante, quòd offensus egerit ciuiliter ad vindictam, potest nihilominùs Iudex inquirere & ipsum offensorẽ pœna ordinaria punire: & ratio patet ad sensum, quia per actionem ciuiliter intentatam, non est satisfactum reip. sed solùm parti: vnde Iudex habens potestatẽ inquirendi, potest delictum punire sufficienter, per inquisitionem, per ea, quæ habentur in cap. 1. de Coll. deteg. & per ea, quæ dixi suprà in 7. requisito. in 1. & 5. fallẽtia. Quia sicut per transactionem non potest pars impedire Iudicis inquisitionem, vt ibi fuit dictum, ita minimè per actionem ciuiliter institutam, cùm non possit diuersitatis ratio assignari. Secus autem esset, si criminaliter ageret de iniuria, quia tunc Iudex potest irrogare pœnam legitimam, illam arbitrando pro qualitate delicti: & sic non est opus alia inquisitione, per ea, quæ suprà pluries dixi.

97 † Limita nonò, principaliter dictum requisitum non procedere, quando delictum est tale, de quo potest cognoscere, & punire Iudex ecclesiasticus, & secularis, vt de blasphemia Dei, vel de vsura, vel simili, quia licet fuerit quis accusatus, & punitus coram Iudice ecclesiastico, potest tamen adhuc iterum accusari, & puniri per Iudicem secularem, & econtrà, & vna pœna aliam non tollit, text. est, & ibi Abb. in c. statuimus de maled. & in c. felicis, §. super hoc, de pœn. lib. 6. & Abb. in c. tuæ, de proc. & Bald. in l. placet, C. de sacrosan. eccles. & in l. si quis in hoc genus, C. de Episc. & cler. & Fel. in c. de his, col. fin. de acc. & Lud. Rom. in cons. 375. Ex quo enim diuersæ pœnę nō imponūtur per diuersas leges, vna pœna nō tollit aliā, sed ambæ concurrunt secundum Abb. in d. c. tuæ, & est materia, quam plenè ponunt Cyn. Bald. & Sal. in l. qui sepulchra, C. de sep. viol. & Matth. in const. multæ leges in
98 2. notab. † Limita decimò, non procedere, quando aliquis fuit accusatus de aliquo crimine coram vno Iudice, & fuit contumax, nam si iterum accusatur, non potest opponere, quòd aliàs fuit de eodem crimine accusatus, quia contumax non opponit exceptionem litis pendentiæ: ita plenè concludit Bart. in l. sepulchri, ff. de sepult. viol. & Bart. in lege, vbi cœptum, ff. de iud. & Alex. in l. quamuis, ff. de in ius voc. plus dicit Bar. in d. l. sepulchri, in fin. quòd si quis pro eodem delicto fuit citatus coram duobus Iudicibus, & in vtroque foro fuit contumax, si fuit condemnatus ad pœnam contumaciæ per vtrunque Iudicem, potest bis exigi dicta pœna, & sic pro eodem delicto patitur quis duas pœnas contumaciæ, licet contrarium videatur tenere Bald. in l. si pluribus, ff. de leg. 1. vbi dicit, quòd soluendo semel pœnam, liberatur. Mihi videtur quòd opi. Bar. sit verior, quia dubium de duabus pœnis pro eodē delicto procedit in delicto principaliter commisso, quod est vnum. Sed nos loquimur in pœnis contumaciæ, & in rei veritate duæ fuerunt contumaciæ, & sic duo sunt delicta, vnde nō est mirum, si duæ pœnæ exiguntur. Nec potest dicere reus, nō debuisti facere me contumacē in secūdo iudicio, ex quo semel est præuētus in primo: quia cùm lex deneget sibi huiusmodi exceptiones præiudiciales, vt suprà dixi, sequitur, quòd tenebatur comparere etiam in secundo iudicio: vnde quia non comparuit, hic sunt duo contemptus Iudicum, meritò
99 duplici pœna puniri debet. † Et per illud dictum Bar. in d. l. sepulchri, in fine infero ad quæstionem. Quotidie euenit, quòd debitor obligat se de soluendo pecuniā ad certū tempus per publicum instrumentū vel obligationem factam penes acta curiæ, & ambæ istæ scripturæ publicæ, habent executionem paratam in Regno. De obligatione penes acta tenent Alex. & doct. in l. eum pro quo. ff. de in ius voc. & per Matth. in dec. 30. cons. Neap. De instrumento liquido, est ritus magnæ curiæ, qui incipit. Item, si qui debitores, & c. Et in istis duobus casibus est solitum ferè in omnibus curijs huius regni, exigi pœnas pecuniarias à debitorib. quando accusantur istæ obligationes, vel instrumēta ad rationem tarenorum pro qualibet vncia debita, pone modò. Debitor non soluit in termino, creditor accusat sibi obligationem, vel instrumentum, propter quam accusationem fuit cōdemnatus ad pœnam prædictam, postmodùm creditor prorogat terminum creditori, quo termino elapso, debitor non soluit. Creditor iterùm accusat: quæro an teneatur iterato soluerę aliam pœnam? Et dico, quòd sic, ex quo bis deliquit contraueniendo, vnde bis debet pœnā soluere, per illud dictum Bart. in d. l. sepulchri, in fi. † Vnum superest addere pro com
100 plemento prædictorum. Quoniā pluries dictum est, q quando quis nō est sufficienter punitus, potest agi, vt iterùm puniatur, quo modo erit irroganda ista pœna sufficiens, vt quis non sentiat duplicem pœnam? Bart. tangit istam quæstionem in d. l. senatus, col. fin. ff. de accu. super illa quæstione. Si accusatus aliquis fuit de crimine, non expressa qualitate, quæ crimen grauabat, vtrū poterit iterùm accusari cū illa qualitate, vt plus puniatur, & tenet quòd sic. Et si fuit punitus ex prima accusatione, qualiter sit puniēdus ex alia? Et distinguit, quòd si primo fuit punitus in pecunia, & tunc venit similiter puniendus in pecunia, sed in maiori summa, debet in hac secunda pœna suppleri id, qd defecit in prima, si tamen secunda pœna esset corporalis, & tunc debet pecunia sibi restitui, si ipsam soluerat, & si non soluit, non tenetur eam soluere, sed solam pœnam sub

ibit

ibit corporalem. Sed totum dubium stat, quando vtraque pœna est corporalis, vt si pro secunda accusatione veniret amputanda manus, & pro prima fuit fustigatus, quid erit agendum, ex quo prima non potest restitui? Bart. non decidit, sed relinquit cogitandum. Ego pro decisione huius dubij, dico, quòd tunc non punietur in corpus vlteriùs, ex quo prima non potest restitui, per ea, quæ not. Bart. in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pig. act. & Bal. in c. at si clerici de iud. & Paris in tract. synd. in ver. executio: vbi dicunt de condemnato, vt eruatur sibi oculus dexter, si fuit per errorem erutus sinister: non debet sibi vlteriùs erui dexter, non obstante, quòd non fuit sufficienter punitus, secundum sententiam, ex quo prima executio restitui non potest: ita etiam concludo in casu nostro. Et hæc decisio videtur esse de mente Ias. in l. Iulianus, col. 6. in fin. ff. de cond. ind. Puto tamen quòd si illa pœna corporalis priùs irrogata, fuit nimis lenis, attenta qualitate delicti, Iudex posset commutare secundam pœnam corporalem in pecuniariam, ad hoc, vt delinquens remaneat sufficienter punitus, & hoc ex arbitrio sibi à iure concesso, ex causa per text. & ibi Bart. in l. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de his qui not. inf. & l. hodie, & ibi gl. ff. de pœn. & l. respiciendū, eo. tit. † Sed posset adhuc fieri dubium, si ex secunda accusatione veniret irrogãda pœna mortis naturalis, tunc videtur dicendum, quòd non est curãdum, quòd quis fuit corporaliter punitus: quia reus nõ indiget in casu isto restitutione pœnæ, ex quo mors omnia soluit, & ista vltima, & grauissima pœna, omnes pœnas absorbet: vnde videtur dicendum, quòd debeat damnari ad mortem, non obstante prima pœna. In contrarium videtur, quia licet aliquis veniat damnandus ad grauem pœnam, si tamen passus fuit aliquid in corpus, puta, longam carcerationem, ista est iusta causa, vt pœna mitigetur, gloss. est no. in l. si diutino, ff. de pœnis, in gloss. magna ibi, quartò dicunt, & c. & fit hoc ex quadã materia, vt dicit ibi gl. vnde ita esset hic dicendum, vt illa pœna corporalis priùs irrogata, sit iusta causa alleuiandi pœnam mortis. Puto tamen, quòd totum hoc relinquatur in arbitrio boni Iudicis, attenta qualitate delicti, personæ, loci, & temporis, per l. aut facta, in princ. & §. fin. ff. de pœn. & per d. §. pœna grauior, & d. l. hodie. Quid enim si delinquens esset aliquis homo facinorosus, & seditiosus, vel si fuit crimen detestabile, putà, læsæ maiestatis, vel assassini, vel aliud simile? certè non esset tunc pœna mitiganda contra huiusmodi sceleratos, nõ obstante, quòd aliam pœnam leuiorem in corpus passi fuerint: & econtrà, si esset aliquis homo bonæ vitę, & causaliter repertus fuit in delicto, putà, homicidij, tũc Iudex ex causa prioris pœnæ corporalis, posset vti misericordia in mitigando pœnam mortis, per gl. in d. l. si diutino. † Nonò, principaliter requiritur ad validitatẽ inquisitionis, quòd fiat per Iudicem cõpetentem, aliàs non valet, vt in toto titulo, si à non comp. iud. † An aũt valeat talis processus corã incompetenti, & quid de confessione: vide Bart. Alb. de Ros. & Ias. in l. magistratibus. ff. de iur. om. iu. & Bar. in l. diuus, ff. de cust. reor. & Abb. & doct. in c. at si clerici de iud. in quibus locis dicitur, quòd confessio facit indiciũ ad torturã coram competẽti, & idem tenet Alex. in cons. 13. col. 4. in j. vol. Quod qualiter, & quando procedat, vide Ias. in d. l. magistratibus. † Sed iuxta hoc moueo vnum dubium. Quotidiè, quando Iudices formant huiusmodi inquisitiones, solent addere vnum Coadiutorẽ ex parte curiæ eligendo vnum ministrũ, seu nuncium, vel executorẽ curiæ, qui adsistat inquisitioni, & causam ex parte curiæ defendat: vtrũ hoc sit de substantia inquisitionis, vel ad quem effectum datur talis Coadiutor? Dic, quòd non est de substantia: nam fama habet vim accusatoris, vt suprà dictũ fuit, & potest fieri inquisitio sine eo, vt declarat Abb. in c. cũ clamor, de restib. sed fuit inductus procedendi modus per cap. Regni, nu. 171. quod incipit, plerunq; cõtingit, quod capitulũ innuit, quòd Iudices in inquisitionibus debent adhibere Coadiutorem curiæ, ad effectum, vt si contingat ferri sententiam absolutoriam, reperiatur dictus Coadiutor, qui appellat ad superiorem nomine curiæ, aliàs nemo appellaret, & sic curia posset lædi per iniquam sententiam. Si tamen Iudex procederet sine Coadiutore, tunc lata sententia tenetur Iudex quàm primum certiorare superiorẽ de dicta sententia lata, qui superior infrà mensem põt iubere Iudici, vt mittat ad eum proces-

102 103 104 401

processum, vt causam reuideat, perinde ac si esset appellatū, & si infrà mensem superior non rescribit Iudici, ex tunc lapso mēse sententia transit in rem iudicatam. Et si Iudex non certiorauerit superiorem, punitur arbitrio superioris. Ita hæc omnia deciduntur in d. c. Plerunq; contingit: vnde dare coadiutorē in inquisitione, est vtile propter remedium appellationis, & quia releuatur Iudex à certiorando superiorem, sed potest facere interponi appellationem sub nomine Coadiutoris, & iste Coadiutor alio vocabulo in iure communi appellatur Promotor inquisitionis, secundum Abb. & Franc. de Aret. & doct. in d. cū clamor de testibus.

105 † Decimò, principaliter requiritur, vt procedat inquisitio, quòd Iudex inquirat in casibus à iure permissis, & non in casibus prohibitis, & quia hic meliùs, quàm alibi cadit opportunū, ad hoc, vt ista materia reddatur magis notabilis, inuestigabimus, qui sunt illi casus, in quibus Iudex potest procedere ex officio ad inquirendum absq; accusatione partis, quia etiam sciemus casus prohibitos, per regulam, quę se habet, quòd contrariorum eadem est disciplina. Et præsuppono, quòd regulariter inquisitio est prohibita, per regulam iuris, quæ se habet, quòd nemo sine accusatore damnatur, vt dixi suprà in l. q. principali, huius 6. partis in princ. & non fit, nisi vbi agitur de commodo publico, & sic ad publicā vtilitatem, nam in causa ciuili, & ad commodum priuatorum Iudex regulariter non inquirit, vt dicit Ang. in tract. mal. in ver. incendiario, colu. 2. vbi plus dicit, quòd inquisitio non potest fieri, nisi delictum sit commissum dolo, vel lata culpa. Idem tenet Inno. in c. ad nostram, de iureiur. & Bar. in l. 4. §. hoc autem iudicium, col. j. ff. de damn. infe. istæ regulæ recipiunt nonnullas fallentias in quampluribus casibus, in quibus Iudex inquirit ex officio etiā ad commodum priuatorum, & in criminalibus, similiter in quampluribus casibus.

106 † Primus igitur casus, in quo Iudex potest inquirere ex officio, etiam ad commodum priuatorum, est, vbicunq; sumus in aliquo vsurario manifesto, qui extorsit vsuras ab aliquo debitore, & propter eius fortè potētiā nō audet debitor repetere ab eo vsuras. Nam tunc Iudex etiā nemine petēte, potest inquirere contra eum, & ipsum compellere ad restitutionem vsurarum, tex. est in c. cùm in diœcesi, & ibi Io. de Ana. in 2. not. de vsu. & Abb. in c. suas, in 2. not. eo. titul. vbi plus 107 dicit Abb. † Quòd non solùm potest Iudex cogere ad restitutionem vsurarum post vsuras receptas, sed etiam ante solutionē potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat, seu exigat vsuras, & hoc causa vitādi peccatum, idē tenet Io. de Ana. in d. c. tuas, in vlt. no. & est gl. in c. ex literis, de spōs. & Abb. in c. ad nostrā, el. 2. col. 2. de iureiuran. vbi dicit de mente Inn. quòd Iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum, quem habet suspectū de vsura ad pœnitentiā imponendam, & erit vtile per consequentiam parti: quia non poterit imponi salutaris pœnitentia, nisi vsuræ restituantur parti. Add Bald. in cons. 183. in fin. in 1. vol. & Soc. in consil. 219. in 2. vol. Et hoc est, quod voluit dicere Bal. in l. ea quidem, col. antep. in versi. item quæritur in ciuili, & c. C. de accu. vbi dicit, quòd in ciuili regulariter non proceditur per inquisitionem, nisi contra vsurarium, & idem Bald. in cap. 1. §. si tres, de pace tenen. Nam debent ista verba intelligi de ista inquisitione, quæ fit per Iudicem ecclesiasticum pro salute animæ. Non enim possunt intelligi de inquisitione facienda per Iudi- 108 cem secularē. † quia de iure ciuili communi Iudex secularis non se intromittit in crimine vsurarū ad puniendum, duplici ratione. Primò, quia de iure ciuili vsuræ sunt permissæ, & non reperiuntur prohibitæ, l. eos, C. de vsur. vbi Iustinianus Imp. qui fuit vir Catholicus, permisit vsuras, & hoc tenet Bart. in l. j. col. 3. C. de sum. Trin. & fide cathol. & Card. in cl. 1. col. 2. in 2. q. de vsu. & Phil. Dec. in cons. 170. vnde, quod fit leg. permittente, non punitur, l. Gracchus, C. de adult.

109 † Secundò, quia est crimē ecclesiasticum, & eius inquisitio, & punitio spectat ad Episcopum, vt per Bart. & doct. in l. quoties. C. de iud. & in l. Titia, ff. sol. mat. & Abb. in c. tuam, de ord. cog. & not. Pet. Phil. Corn. in 110 consil. 19. col. 2. in litera c. in 3. vol. † Sed an criminaliter possit Iudex inquirere ex officio contra vsurarium, & ipsum punire ad aliquam pœnam? ista est pulchra, & difficilis quæstio, super qua de iure ciuili Romano seu communi, est dubium: quod nec inquirendo, nec per accusationem potest Iudex procedere ad pœnam, quia non est crimen

de iure

de iure ciuili, ex quo permittuntur vsuræ, vt modò dixi, & tenet Phil. Dec. in d. cons. 170. colu. 3. sed stat dubium in duobus casib. Primus est, quid de iure canonico. Secundus, quid de iure constitutionum Regni, per quas prohibentur vsuræ, & punitur vsurarius pœna publicationis bon. vt est constit. quæ incipit. Vsurariorum, & habetur in ritu magnæ curiæ, in nu. 15. qui incipit, Item quod procurator, & c.

111 † Quo ad primum casum. s. vtrùm Iudex ecclesiasticus possit inquirere criminaliter contra vsurariũ, vel ipsum accusatũ punire aliqua pœna criminali, in hoc sunt opiniones contrariæ. Nam Bal. & Sal. in l. improbum. C. de his, qui no. inf. tenent, quòd vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri, ex quo nũlla lege cauetur, nam recipit vsuras de cõsensu soluentis. Idem tenet Io. de Ana. in c. quàm pernitiosum, col. 4. de vsur. & plenè Phi. Dec. in d. cons. 170. vbi plures rationes allegat. Nam ius canonicum introduxit tres pœnas contra vsurarium. Prima est, quòd priuatur cõmunione altaris, nam nõ potest recipere corpus Christi, nec debet stare in ecclesia, quando celebrantur diuina. Item, non debet sepeliri in ecclesia. 2 Tertiò, quia non admittitur ad oblationes 3 faciẽdas. Istæ tres pœnæ traduntur in c. quia in omnibus, & ibi per Abb. & Io. de Ana. de vsur. Item potest compelli ad restitutionem vsurarum, & si non restituit, potest excommunicari secundum Abb. in c. præterea de vsur. vltrà ergo istas pœnas, non debet vsurarius puniri criminaliter, quia nulla lege cauetur. Contrariam partem tenet Iac. But. in d. l. improbum, scilicet, quòd vsurarius exigendo vsuras, committit dolum, ergo tenetur pœna criminis stellionatus: vnde puniri potest pœna arbitraria criminaliter, ꝓpter dolum, & istam partem sequitur Petr. Phil. Corn. in cons. 19. in 3. volum. Vbi facit de hoc vnum cons. & multas rationes allegat. Et sic habemus duo consilia ad inuicem repugnantia. Et certè pro prima parte multùm facit tex. in c. cùm tu. in fin. & in vers. illi autem, de vsur. & potest ponderari illud c. in tribus locis: nam in prin. dicitur, quòd pœnæ inductæ per Lateranense concilium, contra vsurarios, habent locum, donec vsuras restituant: ergo sequitur, quòd illis restitutis, cessant pœnæ. Secũdò, in dicto ver. illi autem, dicitur, quòd vsurarij pauperes, qui vsuras restituere non possunt, non debent vlla pœna mulctari. Tertiò, in fin. dicitur, ꝙ restitutis vsuris liberatur vsurarius tã à peccato, q̃ à pœna, & sic patet per d. capitulũ, quòd tota vis iuris canonici consistit in faciẽdo restitui vsuras pro salute animæ: & ille qui potest restituere, nõ punitur aliqua pœna. Nam si posset criminaliter puniri, si nõ habet in ære, deberet saltem luere in corpus, cùm obligatio descendat ex delicto, vt habetur in l. si quis id, quod, ff. de iurisd. omn. iud. & in l. quicunque, C. de seruis fug. Sed lex canonica dicit expressè, quòd nulla pœna puniatur, & idem, quando vsuras restituit, non punitur, vt d. c. cum tu. in fin. sed ad illum tex. respondet Petrus Phil. Cor. in d. suo cons. 19. quod verum est, quòd nulla pœna punitur, scilicet, loquẽdo de pœnis inductis ad restitutionem vsurarum contra nõ restituentes, quæ sunt pœnæ Lateranensis concilij, scilicet, traditæ in d. c. quia in omnibus de vsur. nõ tamen negat, quòd puniatur vsurarius criminaliter ex delicto per eum patrato in mutuando, & recipiendo vsuras. Pro secunda parte facit text. in c. cùm in diœcesi. de vsu. vbi probatur, quòd crimen vsurarum, potest in iudicium deduci per viam accusationis, ergo debet puniri aliqua pœna naturali, conuenienti illi delicto: & ita illum text. ponderat Pet. Phil. Corn. in d. cons. 19. vbi etiam considerat, quòd vsurarius pluries delinquit. Primò enim delinquit, mutuãdo sub vsuris, quia facit contra præceptum diuinum, & canonicum, quod dicit. Mutuũ date, nihil inde sperantes, c. consuluit, de vsur. Secundò, delinquit, vsuras recipiendo, quia tunc exequitur suum malum propositum. Tertiò, delinquit, vsuras non restituendo. Sed omnes pœnæ inductæ à lege canonica, tendunt contra tertium delictum, ergo alia duo si non punirentur, remanerent impunita, quòd esset contra publicã vtilitatem. Vt autem ista quæstio remaneat decisa, & habeatur ipsius vera conclusio, ego adhæreo huic secundæ parti. Et puto opi. Petr. Phil. Corn. esse veriorem, & magis iuri cõsonam, scilicet, quòd vsurarius possit criminaliter inquiri, præcedente fama, vel accusari: & vigore talis processus criminaliter initi, potest puniri pœna pecuniaria ad ar-

bitrium Iudicis eccleſiaſtici & ad corroborandam iſtam partem adduco primò, omnes rationes, & iura adducta, & conſiderata per Petr. Phil. Corn. in d. ſuo conſil. 19. in 3. volu. quæ benè videntur militare. † Secundò, vltra rationes per eum conſideratas, adduco, q⁹ Iudex eccleſiaſticus ex iuſta cauſa ſibi viſa, poteſt adiuuare canones, addendo nouam pœnam, licet nō poſſit totaliter ſtatuere contra canones, gloſſ. eſt notab. in cl. ne Romani, in ver. tolli. & ibi etiã Card. in princi. in 3. q. de elect. & Abb. in ca. licet. col. 2. circa fin. in verſ. aut ſubeſt ſtatutum, & c. de pœnis. & Felyn. in c. irrefragabili. §. certum, colu. 2. verſ. limita hanc concluſionem, & c. de off. ord. vbi dicit, quòd poteſt addere nouam pœnã pecuniariam, & idem Fel. in c. quòd ſuper his, col. 5. verſ. fallit 7. & c. de maior. & obed. vnde in propoſito, licet per canones non caueatur expreſsè, quòd vſurarius puniatur criminaliter, niſi ſolùm ad illas ciuiles pœnas, traditas in d. c. quia in omnibus, tamen dico, quòd Epiſcopus poteſt addere nouam pœnam coadiuuando canones, & punire ipſum arbitrio ſuo, ſcilicet, ad pœnam pecuniariam ex iuſta cauſa. ſ. ne tale delictum receptionis vſurarum, pertranſeat impunitum, & vt alij vſurarij capiant exemplum, & ceſſent formidine pœnæ à committendis vſuris: vt dicit tex. in l. ſi operis. C. de pœn. & l. quicunque, §. quòd ſi fecerit. C. de hær. † Solent enim pœnę exacerbari, vt alij capiant exemplum, l. aut facta, §. fi. l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis, ff. de pœ. & l. j. C. ad l. Iul. rep. † Tertiò, hanc partem cõfirmo, quia hodie multùm inoleuit vſurariorum temeritas, & inſtigante diabolo acriùs exercent vſuras nõnulli Chriſtiani, quàm Iudæi, & infideles, quo caſu propter delicti frequentiam eſt permiſſum Iudici, pœnas ordinarias augere, & illas exacerbare, & nouas pœnas addere: text. eſt, & ibi Barto. in prin. in d. l. aut facta, §. fi. ff. de pœ. & l. 1. in prin. ff. de abig. & tex. cum gl. in l. 3. in fi. C. de Epiſc. aud. facit tex. in l. hodie, ff. de pœn. Stante ergo vſurarum frequentia, dico indubitanter eſſe permiſſum Epiſcopo augere pœnas canonicas, & punire vſurarium ad ſuum arbitrium, pœna competenti, iuxta d. l. hodie. † Quartò, ad idem adduco, quia Iudex eccleſiaſticus debet & poteſt illam pœnam irrogare, quæ magis timetur, ratione cuius timoris cenſendum eſt ipſum à delinquendo fore ceſſaturum, glo. eſt in c. licet, in gl. magna, circa fin. & ibi Abb. de pœnis, & text. in c. quoniam frequenter, in fi. & ibi glo. in verſ. magis timeri, & c. vt lite non conteſt. & gl. in c. de cauſis, in ver. certo, in fin. de offi. deleg. & Fel. in c. irrefragabili, §. certum. col. j. ibi etiam Abb. in 3. not. de offi. ord. vbi videntur decidere hunc caſum de mẽte Hoſt. Dicunt enim, quòd Iudex eccleſiaſticus pro crimine eccleſiaſtico, etiam contra laicum poteſt irrogare pœnam pecuniariam, ſi illa magis timetur, quàm pœna ſpiritualis. † ſed in nullo caſu poteſt magis cõuenire pœna pecuniaria, quàm contra vſurarium, qui peccat ex rabie auaritiæ, & cupiditatis: vnde puniri debet in eo, in quo deliquit, vt pœna ſit delicto conformis. l. ſi fugitiui, C. de ſer. fu. facit tex. in l. ſancimus, C. de pœn. Ad quod habentes reſpectum Imperatores huius Regni, impoſuerunt pœnam pecuniariam cõtra vſurarios, ſcilicet, publicationis omnium bonorum: vt dicit conſtit. quæ incipit, vſurariorum, & ſemper eſt credendum, quòd vſurarius nullam pœnam magis timebit, quàm pecuniariam, quia ſemper auarus eget: & ex quo incœpit fabricare in gehennam, non curauit pœnas ſpirituales; vt tenet Abb. in c. vt clericorum in fi. de vita, & hon. cle. Et propterea, vt irrogetur pœna delicto conueniens, & quæ magis timetur, dico, quòd Epiſcopus poteſt ipſum criminaliter punire pœna pecuniaria, quæ debet poſtmodum irrogari per Epiſcopum in fabricam eccleſię, vel in alium pium vſum, ne ipſe etiam arguatur de vitio cupiditatis, ſecundum Abb. in d. c. vt clericorum, in fin. & in d. §. cęterùm, & in c. delictus de offic. ord. & in d. c. licet. † Quintò adduco, quia ius canonicum appellat vſuras crimẽ, & ille qui committit vſuras, dicitur committere crimen, d. c. quia in omnibus, & c. ſuper eo de vſuris. † Sed crimen dicitur, omnis operatio mala, quæ poteſt accuſari, & puniri criminaliter in hoc ſeculo, c. Apoſtolus 81. diſt. & glo. in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & Fel. in c. teſtimonium, col. 3. de teſtibus. Et quòd vſura dicatur crimen, apparet ex ordine titulorum, & rubricarum in decretalibus, quia poſt titulum de furtis, eſt ſituatus titulus de vſuris immediatè. † & dicit

Abb.

Abb. ibi in continuatione rubricæ, quòd vsura est species rapinæ, & propterea continuatur cum rubrica de furtis. † Et dicit Ioã. And. in c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. quòd non reperitur maius malum, quàm sit vsura, & idem tenet Io. de Ana. in c. 1. in fin. de vsur. vnde sequitur cõsequentia necessaria: quòd si est crimen, debet aliqua condigna pœna puniri, quia si nõ puniretur, esset cõtra publicam vtilitatem, & impunitas pareret ausum ad maius malum, & delicti multiplicationem, vt inquit Seneca.

† Sextò adducitur, quia omnis ille qui delinquit contra præceptum legis, debet puniri pœna arbitraria, quando lex non statuit aliam pœnam certam. gl. est & ibi Bar. in l. nemo martyres, C. de sacrosc. eccl. & gl. in c. 2. in fi. in ver. sanctiõi, de vitá, & ho. cl. & Alex. in addi. ad Bart. in l. hodie, ff. de pœ. vbi dicit, quòd venire contra præceptum legis, est pœna arbitraria: sed certũ est, quòd committere vsuras, est facere contra præceptum legis, quia omni iure sunt prohibitæ, vt no. doct. in rubr. C. & extra de vsur. ergo debet vsurarius puniri pœna arbitraria, quia venit contra præceptum legis, per prædicta, & not. Bar. in l. legis virtus. ff. de leg. & habetur per Abb. Fel. & doct. in c. 2. de maio. & obe. † Septimò adducitur, quia quando casus est dubius, & sunt opiniones hinc inde, debemus sequi in dubio illam opinionem, quæ magis fauet publicæ vtilitati, & magis cohæret regulis iuris communis, vt not. Bart. & doct. in l. 1. in princ. ff. sol. matr. & est text. & ibi Barto. in l. j. §. fin. C. de cad. tol. Pro hoc est text. formalis, in l. hoc modo. ff. de cond. & dem. sed hic, stantibus istis duabus opinionibus contrarijs, magis fauetur publicæ vtilitati, ista opinio, quę tendit ad puniendum delicta, pœna condigna, quàm alia opin. quæ inducit impunitatem, & auget materiam delinquendi, ergo ista opin. est amplectenda, quia magis adhæret regulis iuris, quæ sunt, vt omnia crimina habeant suas pœnas. l. sancimus, C. de pœn. & l. si operis, eo. tit. & tantò magis procederet hæc opin. hodie in Regno, vbi iure municipali constitutionum, vsuræ criminaliter puniuntur, & sic, quod deficit in pœna Iudicis ecclesiastici, potest suppleri per secularem, prout fuit dictum superiùs, & tenet Gem. in c. 1. de vsur. lib. 6. Et ad prædicta facit text. in c. statuimus, in fin. de mal. vbi contra blasphemantes, statuitur pœna pecuniaria, vltrà alias pœnas spirituales.

† Et retenta ista parte, quæ videtur verior, & magis iure consona, non obstant ea, quæ in contrarium adducebantur, maximè per Phil. Dec. in d. suo cõs. 270. Et primò, in quãtum dicit, quòd vsurarius petit vsuras ex cõuentione, & voluntate partis promittentis: vnde non debet dici in dolo, nec in crimine punibili, ex quo nullam iniuriã facit volenti, quia ad hoc de facili respõdetur: quia lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à spontè soluente; quia is, qui soluit, nõ peccat, sed tantũ is, qui recipit vsuras, glo. est in c. debitores, in ver. reddere, de iureiur. vnde in materia vsurarum, tota prohibitio legis est in recipiente, vt in c. consuluit de vsu. & ideò non consideratur voluntas soluentis, quia siue soluat volũtariè, siue non, semper peccat recipiens, & venit contra præceptum legis. Vnde meritò puniri debet, & tantò magis, quia semper præsumitur debitor inuitus soluere. † nam soluendo vsuras videtur sibi eruere oculũ. vt dicit glo. in l. j. ff. de sol. & Bal. in Lĩ debitas. C. de vsu. Sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, quòd non excusat voluntas partium, quin remaneat prohibitio, & sortiatur pœna legalis suum effectum. l. non dubiũ. C. de leg. Non enim excusatur adulter, si non dicat se adulterasse mulierem volentem, quia habeat pœnam legalem. Dato. n. quòd non offendat proximum propter eius voluntatem, tamen offendit Remp. quia attentat actum à iure prohibitum, & pœnalem. † Nõ obstat, d. c. cùm tu. de vsur. in quantũ fuit ponderatum in tribus locis, vt suprà, quia totum illud capitulum loquitur de pœnis Lateranensis Cõcilij, inductis ad restitutionem vsurarum, ciuiliter tamen, vt patet ibi. in prin. & illud quòd dicitur in d. vers. illi autem. s. quòd si vsurarius est pauper, nõ punitur, confirmat hunc intellectum, quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad compellendum vsurarium ad satisfactionem, cessante satisfactione, propter paupertatem, cessant etiam illæ pœnæ, & similiter facta restitutione, cessant, vt dicitur ibi, in fin. quia cessat peccatum, quo ad Deũ, & illæ pœnæ solùm respiciunt animam, & corruptionem peccatoris: sed qtũs fuit offensa Resp. per pa-

trationem delicti, & receptionem vsurarum, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt plurics fuit dictū superiùs: vnde quia illa non est naturalis pœna delicti nec sufficiens, sed solùm tendit in fauorem priuati, vt vsuras acciperet, dicendum est posse irrogari aliam pœnam sufficientem arbitrariam, pro eo, quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini & canonici: pro satisfactione recip. l. licitatio, §. q illicitè. ff. de publ. & per ea, quæ plenè dixi suprà, quòd quando est actum ciuiliter de delicto ad rei restitutionē, potest etiam agi crimina-
126 liter. † Venio ad secundum dubium principale huius quæstionis, scilicet, an hodie in Regno possit Iudex inquirere ex officio cōtra vsurarium, nemine accusante. Et licet per const. vsurariorum, istud crimen dicatur esse publicum, adeò quòd quilibet de populo admittitur ad accusandum, siue denunciandum, vt ibi habetur, tamē est correctum per ritum magnæ curiæ, in nu. 14. qui incipit, Item quòd nullus laicus, & c. quo cauetur, non admitti quem ad accusandum de aliquo crimine, nisi suam, vel suorū iniuriam prosequatur, item hodie curia secularis in regno nō posset ex officio inquirere de tali crimine, nisi interueniat accusatio in forma: adeò quòd non sufficit sola denunciatio, vt est alius ritus magnę curiæ, in nu. 15. incipiens, Item, quòd nullus admittatur, & c. & sic remanet conclusio, quòd hodie in Regno Iudex secularis, non potest ex officio inquirere de crimine vsurarum, nisi appareat accusator, qui suam, vel suorum iniuriam prosequatur: & ita tenet Par. in trac. synd. in ver. inquisitio, col. 3. vers. & ho-
127 die in Regno sunt sublatæ, & c. † An autem in crimine vsurarum stantibus indicijs possit deuenīri ad torturam, vide Soc. tenentē, quòd sic, in cons. 219. col. fin. in 2. vol. & Io. de Ana. in c. quia in omnibus col. 19. de vsu. puta tamen, quòd in hoc regno non possit dari tortura in crimine vsurarū, ex quo vbi irrogatur pœna publicationis bonorū, non irrogantur tormenta, quia non censetur pœna vltrà relegationem, per c. Regni, quod incipit, Tormenta. ita tenet Par. in tract. synd. in ver. tortura in c. an in causa pecuniaria, & c. sed pro crimine vsurarum, est pœna publicationis bonorum, vt in consti. vsurariorum, ergo, & c.

128 SECVNDVS † casus principalis, in quo permittitur inquiri ex officio, est in omni delicto, quòd committitur per conspirationem, vt quando plures conspirant, seu coniurant ad aliquod malum simul, text. est, &
129 ibi Bald. in l. j. C. de monopolijs. † Quæ aūt sit pœna istorum conspirantium, seu faciētium conuēticula. Dic, quòd diuersæ pœnæ sunt statutæ per diuersas leges in iure. Primò enim est pœna exilij, & publicationis bonorum, quam imponit d. l. j. C. de monopol. Secundò, est text. in l. denunciamus. C. de his, qui ad eccles. confug. vbi imponitur pœna vltimi supplicij. Tertiò, est text. in c. j. §. conuenticula de pace iur. firm. vbi singuli coniuratores puniuntur ad vnam libram auri. Quartò, est text. iuncta glo. in l. qui illicitum. ff. de colleg. illi. vbi imponitur pœna legis Iul. maiest. Quintò, est text. in l. 2. C. de sedit. vbi imponitur pœna grauissima, & sic pœna mortis contra istos seditiosos, turbantes publicam pacem, de quibus etiam loquitur text. in l. si quis aliquid. §. auctores. ff. de pœnis, & habetur in c. seditionarios, & ibi Arch. 46. dist. Sextò, est text. in l. aut facta in princip. ff. de pœnis, vbi non statuitur certa pœna contra coniuratores, sed puniuntur pro qualitate delicti & euentus, vnde innuit ille text. quòd ista sit pœna arbitraria, variabilis, secundum delicti atrocitatem, &
130 per illum tex. puto distingui debere omnes pœnas prædictas, secundum facti accidentia, & qualitatem. † Scias tamen, quòd quādoq; istæ cōuenticulę sunt licitæ, vt quando fiunt ad bonū finem, & tunc nō puniuntur, nec possunt inquiri, imò tūc fuat omni iure permissæ, text. est. in cap. sanè 16. q. 7. & tenent And. de Iser. Bal. Aluar. & Car. in d. c. 1. §. conuenticulas. & Arch. in c. coniurat. & c. si quis 11. q. 1. & Pet. Phil. Cor. in consil. 216. in 3. vol. & Ioa. de Ana. in rub. extra de schisma. col. in fin. In dubio autem semper præsumitur fieri ad malum, ex quo sunt de genere prohibitorum, secundum dost. in locis pt. alleg. & Archid. in c. illud, col. pen. 23. dist. vbi plus dicit, quòd etiamsi contra nocentem sit conspiratum, semper præsumitur ad malum, idem tenet Luc. de pen. in l. magistros col. fin. C. de profess. & medicis. lib. x.

ADDITIO. Vide omninò Aymo. Crau. in cons. 4. per totum, vbi pulchrè P. F.

† Ter-

131 † Tertius casus est, quando est vendita ancilla sub pacto, ne prostituatur, aliàs sit libera, nam si emptor non observat pactum, Iudex inquirit ex officio, & facit illam exhiberi, vt perueniat ad libertatem. Text. est, & ibi Bald. in l. mulierem. C. si manc. ita venie. ne prostituatur. † Quartus casus est, in
132 omni causa miserabilium personarum: nã in ea potest ex officio procedere, etiam ad priuatam vtilitatem, secundum Bald. in d. l. mulierẽ, & Bart. in l. 4. §. hoc aut iudicium colum. 1. in 5. opp. & ibi etiam Alexand. in l. 1. colum. ff. de dam. inf. & Alex. in l. 1. colu. 1. ff. de iur. omn. iud. & Bald. in c. 1. §. iniuria, col. pen. de pac. iur. fir. & Abb. in ca. ad nostram, col. 2. in fin. el. 2. de iureiur. Pro hoc est tex. in l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de off. pro. vbi Iudex ex officio potest dare aduocatos miserabilibus personis. Quod corroboratur ex his, quæ habentur in c. Regni, quod incipit, Nexuorũ, & alio, quod incipit, Si temporum: vbi datur potestas Iudicibus inquirendi pro iniuria illata pupillo, & viduæ, & sic miserabilibus personis: verùm illæ sunt literæ arbitrales, tamẽ hoc est cau-
133 tum etiam iure communi, per prædicta. † Hoc sanè intellige, quando sumus in pupillo, & vidua paupere, quia tunc numerantur inter personas miserabiles, aliàs secus: ita tenet Abb. & ibi etiam Bar. in addit. in c. sig-
134 nificantibus, de offi. del. † Quintus casus est in his, quę notoriè liquet Iudici ex actis: nã in his potest inquirere, & supplere etiam parte non petente, secundum Alex. in l. j. C. vt quæ desunt aduoc. & per doct. in c. significauerunt de test. & no. Fel. in c. ex tenore, col. fin. de rescr. & est tex. cum gl. in l. 2. §. fin. C. de temp. app. & gl. in l. filius. §. veterani.
135 ff. de proc. † Sextus casus est, in omni causa pia potest Iudex tam ecclesiasticus, quàm secularis inquirere, & procedere ex officio in causis pijs, & ecclesiarum: nam etiam pro iuribus ecclesiæ potest Iudex inquirere, & generaliter in omnibus causis concernentibus periculũ animæ: vt super pœnitentia imponenda, potest Iudex inquirere, vt euitetur peccatum: ita hęc omnia tenet Abb. in c. ad nostram, el. 2. colu. 2. de iureiur. & not. Bald. in d. l. mulierem. C. si manc. ita venie. ne prost. & habentur in cap. 1. de off. ord.
136 † Septimus casus est, quando Episcopus habet suspicionem de parentela inter coniuges, quia potest Iudex ecclesiasticus inquirere de impedimẽto quolibet matrimonij, ad faciendum ipsum separari, text. est, in ca. porrò, in fin. & ibi Abb. de diuor. & no. glo. in c. 1. ver. canones, de off. ord. & Ab. in d. c. ad materiam, el. j. col. 2. & habentur in c. E-
137 piscopus, in synodo 35. q. 6. † Octauus casus est, nam potest Iudex ex off. inquirere de iuribus Principis, text. est in l. pen. & fin. C. de bon. vac. lib. x. & Abb. in d. c. ad nostram, el. 2. col. 2. de iureiu. & tex. in l. si quis intra. C.
138 de bon. præscr. † sic etiam de omni pecunia fisco applicanda, inquirit ex officio, secundum Bart. in l. si quis reum, in fin. ff. de cust. reo. & Bart. & Alexand. in l. 2. §. Senatus. ff.
139 de iure fisci. † Nonus casus est, nam Iudex propter magnum scandalum euitandum, potest ex officio inquirere, & prohibere, ne scandalum committatur absq; accusatore, ita tenet Cyn in l. 1. in fin. C. de monop. & Bald. in l. mulierem. C. si manc. ita venie.
140 ne prostit. † Decimus casus est, potest Iudex generaliter inquirere, in prouincia, vel ciuitate, quam regit, contra omnes malefactores, vt purget ipsam malis hominibus pro quiete publica, text. est. in l. 3. & l. con-
141 gruit. ff. de offic. præsid. †. Vndecimo, inquirit Iudex ex officio de omni crimine, & iniuria commissa contra ecclesiam, & ecclesiasticas personas, & similiter de omni crimine commisso in ecclesia, text. est, & ibi Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de Epis. & cleric.

142 † Vnde in omni crimine sacrilegij inquiri potest ex officio, per dictum tex. nam omnis iniuria facta in clericum, dicitur publicũ crimen, & quilibet potest accusare, & Iudex ex officio inquirere, secundum Bart. in d. l. si quis in hoc genus, & Iason in l. pro-
143 uinciali. §. fin. ff. de oper. no. nunc. † nam iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, & totam ecclesiam tangit, secundum glo. in c. nonnulli, 3. q. 1. & habetur in c. accusauo. 2. q. 7. & est. tex. & ibi Abb. in c. 2. de fo. comp.
144 & Abb. in c. cùm sit generale, col. 1. eo. tit. † vnde patet ex prædictis, quòd etiam de blasphemia Dei potest inquiri, & quilibet accusare, quia illa est vera offensio in Deum, vt not. Bar. in l. 1. c. 2. de pub. iud. tex. in auth. vt non luxurientur, & c. per totum, & in auth.
145 alearum vsus. C. de relig. † Duodecimo inquirit Iudex, quando hæres fecit inuenta-

rium,& creditores dicunt plus esse in bonis,quàm sit descriptum in inuentario:nã potest Iudex instantibus creditoribus inquirere, & accipere probationes de domo hæredis, torquendo etiam seruos hæredis: text.est,& ibi per docto.in l.fi. §. licentia.cl. 2.C.de iure delib. Verùm ista inquisitio nõ est ex mero officio, quia fit ad instantiam
146 creditorum, vt ibi. † Decimotertiò,inquirit Iudex in causa naufragij, & in omnibus causis dependentibus à naufragio,& contra surripientes bona naufragorum, & inquisitio talis fit leuato velo,& summariè.text. est, & ibi per docto.in l.quoties, & l.de submersis. C.de naufr. lib.10. † Decimoquartò inquirit Iudex ex officio, etiam nemine accusante, contra tutorem suspectum, & potest ipsum ex officio remouere, si suspectum inuenerit.text.est, & ibi Bart. in l.3.§. præterea. ff.de susp. tut. & potest in ista inquisitione se informare per depositionẽ seruorum pupilli.l.fi.in prin. ff.de susp.tut.& iste est casus specialis fauore pupilli,in quo Iudex inquirit ad priuatam vtilitatem, vt d. §. præter ea.quia regulariter est contrariũ.s. quòd ad priuatam vtilitatem inquiri non potest,secundum Barto.& ibi Ang.in tract. malef.in verſ.incendiario,col.2.& no.doct. in c.exhibita.de iud. & fuit dictum suprà in præcedẽti charta ver.x. principaliter,& c.& Barto.in l.si vacantia. C.de bon. vac.lib.10.
148 † Decimoquintò, inquirit Iudex ex officio contra producentem scripturam falsam vel suspectã in iudicio, & potest ipsum punire ex sola suspicione scripturę,nisi probet illam esse veram:tex.est & ibi Bal. & Sal.in l.iubemus.C.de probat.& dicit Bal.in l.fin.
149 † quòd scriptura redditur suspecta eo ipso, quòd habet aliquam rasuram in loco suspecto,& nota vnum bonum casum, qui millies euenit in iudicio,quòd Iudex potest punire de falso producentem scripturam suspectam, licet non clarè probetur, quòd sit falsa,& hoc est speciale, quia in alijs criminibus debent esse probationes luce clariores,l.fi.C.de prob. Hic autem sola suspicio transfundit onus probandi contrarium, in ipsum producentem,& suspicio pro veritate habetur:ita dicit Luc. de Pen. in l.si vacantia,col.2.ver.est etiam in eo aliud speci-
150 ale,& c.C.de bon.vac.lib.10. † Decimosextò,inquirit Iudex incidenter contra testes deponentes falsum, vel vacillantes in iudicio,& potest illos ex officio punire,tex.est, & ibi Bal.& doc.in l.nullum,C.de test.& in c.super his,de pœnis,& no.Bar.in l.3.§.præterea,ff.de susp.tut. & idem esset in producente falsos testes, quòd possit puniri ex officio,per ea,quæ dixi in ver. precedenti,de producente falsam scripturam, & per ea,
151 quæ dicã infrà,proximo verſ.† Decimoseptimò,inquirit Iudex ex officio, generaliter de omni delicto commisso coram se,vel in iudicio incidenter, dum ipse cognoscit de aliqua principali causa, hoc enim operatur continentia causæ:ita dicit Bal. in d.l.iubemus,col.2.in fi.verſ.5.C.de pro. & Bart.in d. l.3.§.præterea,& probatur in d.l.nullum,& no.Bar.in l.2.§. si publico, col.3.ver.quarta regula,& c.ff.de adult. & in l.si qua pœna.
152 ff.de ver.sig.† Decimooctauò,inquirit Iudex de iurib.eccleſiç,& de beneficio ecclesiastico,quia potest inquirere contra possessorem beneficij, vt doceat quo titulo possideat,& similiter contra possessorem alterius rei ecclesiasticæ. Ita tenet Inno.in c.ad nostram,el.2.de iurei.& Bal.in l.ciuile,C.de fur.& Bal.in l.sancimus, C.de sac.sanc.eccle. & Bal.in l.cog. col.2.C.de pet. hær.in l.2.C. quõ,& quando iud.& no.gl.& doct. in c.r.
153 de reg.iur.lib.6. & potest excõmunicare,c. dilecto,de sent.excõ.lib.7.† Decimononò, inquirit Iudex in omnibus casibus,in quib. accusator nõ probans, excusatur à præsumpta calumnia,qui numerantur per glo.in l. athletas. §. calumniatur.ff.de his, qui not.
154 inf.ita dicit Bar.in d.§ calumniator.† Vigesimò, inquirit Iudex ecclesiasticus contra tenentes bona,quæ debent distribui pauperibus, vel ad alias pias causas, secundum Barto.in d.l.si vacantia, & facit hoc contra hæredes non adimplentes legata pia, iuxta notam in auth. hoc amplius.C.de fideic.& Bart in l.nec quidquam.§.fin.ff.de offi.proconſ.& in l.seruo alieno, in prin.ff. de leg. j.& Barto.in l. Quintus.ff.de an.leg. & in l.
155 seruos.ff.de al. leg. † Vigesimoprimò inquirit Iudex ex officio de probitate vitæ,de idoneitate & morib.alicuius eligendi,promouendi,vel ordinandi.Item, quando visitat Episcop' ecclesias, facit huiusmodi inquisitiones cõtra clericos,prout de his dixi suprà circa principium huius 6. partis,
156 verſ.quarto modo,& verſ.seq.† Vigesimosecun-

secundò, inquirit Iudex de omni crimine, vbi interuenit accusator, qui colludit, seu præuaricatur, tex. est in l. fallaciter, C. de abol. per quem ita tenet Bal. in d. l. iubemus, col. j. C. de prob. & vide quod dicam infrà vers. quadragesimosecũdo. † Vigesimo-
157 tertiò, inquirit Iudex contra calũniatorem, etiam nemine accusante. ita declarat Bart. in l. 1. col. 1. ad Turp. & ibi propriè est tex. in §. 1. & ratio est, quam suprà dixi. s. quia istud dictum calumniæ committitur coram Iudice. Vnde meritò Iudex inquirit, vt dixi suprà, ver. decimosexto & decimoseptimo. & ita dicit Bar. in d. l. 1. col. 1. & tangunt Bal. & doct. in l. 1. C. de calum. & Bar. in l. 2. §. si publico. ff. de adul. col. 3. vers. 4. regula,
158 &c. † Vigesimoquartò, inquirit Iudex propter incidentem quæstionem, vbicunque enim incidenter cognouit de crimine, potest de illo inquirere, text. est in l. pen. C. si aduer. liber. per quem. ita tenet Bart. in d. §. si publico, col. 2. in fi. vers. 2. regula, &c. & vide omnino Bal. in l. quod cuitandi. C. de
159 cond. ob turp. caus. † Vigesimoquintò, inquirit Iudex ex officio de iniuria facta scholari, & in isto casu est speciale, quod Iudex sine accusatore inquirat de priuato crimine. ita tenet Bal. in auth. habita, col. 6. vers. sequitur, vers. alias scituris, &c. C. ne fil. pro pa. vbi plus dicit, quòd solus rector ciuitatis, vel prouinciæ inquirit, non autem
160 Episcopus, nec Doctor legens. † Vigesimo sextò, inquirit Iudex de delicto commisso per suum Officialem in officio, & tunc indistinctè inquirit. Si verò extra officium deliquit, tunc inquirit ita demum, si est notorium, & nõ aliter, secundum Bar. in l. si quis fortè. §. 1. ff. de pœ. & vide tex. cum ibi. no. per doct. in l. 2. C. de spor. & quod no. Bar.
161 in l. senatus. ff. de off. præsi. † Vigesimoseptimò, inquirit Iudex contra facientem iniuriam suis Officialib. vel famulis, dummodo crimen sit notorium, aliàs secus, quia es-
162 set suspectus, sed notorietas facit cessare suspicionem, secundum Bar. in d. l. si quis fortè. §. 1. ff. de pœ. † Vigesimooctauò, inquirit Iudex de omni crimine notorio, tex. est, & ibi plenè Bal. & Sal. in l. eã quidem. C. de accus. & And. de Iser. in const. humanitate, col. 2. & habetur in l. 1. C. de cust. reor.
163 † Vigesimononò, inquirit Iudex specialiter de omni crimine super quo præcessit primò inquisito generalis, ad inueniẽdos malefactores, & purgandam prouinciam malis hominibus, iuxta l. congruit. ff. de off. præsi. nam illa inquisitio, dicitur præparatoria ad specialem, & frustrà fieret, nisi cõtra maleficos repertos deueniretur postea ad particularem inquisitionem. ita dicit Bal. in l. iubemus, col. 2. vers. & est sciendum, &c. C. de probat. & Bal. in l. ea quidem, col. 7. vers. 3. &c. C. de accus. & Bar. in l. 2. §. si publico, co. 3. in prin. vers. tertia regula, &c. ff. de adult. pro hoc est tex. in l. 3. §. mandatis. ff. ad l. Iul. pec. & Bal. in l. congruit, in 1. lect. & Abb. in c. bonæ, el. j. col. 3. in 6. not. de elect. & prædicta declara & limita, vt inf. vers. 36.

164 † Trigesimò inquirit Iudex de inimicitijs & guerris, quæ vigent in ciuitate inter particulares ciues, ex quibus potest turbari resp. & deueniri ad arma: nam tunc potest Iudex compellere partes ad pacem ex suo officio, secundum Bar. in l. congruit, in fi. ff. de off. præsidis, & Bald. in l. cùm affirmes. C. de lib. caus. Et de hac materia quando Iudex posset compellere partes ad concordiã in ciuili, vel criminali causa, vide Bal. & Mod. in l. quidam æstimauerunt, ff. si cert. pet. & Bal. in l. ex stipulatione, C. de sent. & prædictis adde text. in l. j. §. quies, ff. de off. præfect. vr. & Alexand. & Paul. Cast. & doct. in l. qui bona, §. si quis iuxta, ff. de dã. infect. † Trigesimoprimò, inquirit Iudex contra filium, qui impias manus in patrem, vel matrem iniecit, vel seipsos parentes contumelijs affecit, quia tale delictum vindicari, spectat ad publicam vtilitatem, tex. est in l. 1. §. si filius, ff. de obed. à. lib. par.
166 præst. † Trigesimosecundò, inquirit Iudex contra custodem carceris, qui precio corruptus, dimisit carceratum sine vinculis, vt fugere posset, vel passus fuit introduci ferrum, vel venenum in carcerem, text. est in l. carceri, ff. de cust. reo. † Trigesimotertiò, inquirit Iudex contra lenones, qui ni-
167 tuntur mulieres ad luxuriã illicere, & dicuntur deuastatores castitatis, vnde Iudex potest illos de ciuitate expellere, & punire, vt in auth. de leno. §. sancimus, & ibi Ang. vbi plus dicit, quòd is, qui decipit mulierem cum promissione pecuniæ, & sub tali promissione, vel datione, ipsam adulterat, punitur pœna statuti loquentis de adulterante inuitam mulierem. Nã inuita dicitur mulier,

lier, quæ decipitur sub auri promissione.

168 † Trigesimoquartò, inquirit Iudex de crimine lenocinij sine accusatore, per text. in
169 l. 2. §. si publico. ff. de adul. † nã istud crimen reputatur maius adulterio, secundum Ang. in tract. mal. in vers. (cheme hai adulterato,
170 &c.) in fin. † sed pulchrum dubium est, an de crimine adulterij possit inquiri ex officio nemine accusante. Arge. in d. vers. (cheme hai adulterato, & c.) colum. 3. vers. quæro, an de adulterio, & c. tenet quòd sic, ex quo est crimen publicum, per d. §. si publico: Contrarium dicitur in dec. 176. consil. Neap. vbi dicitur, quòd de adulterio nõ inquiritur ex officio, nisi quando esset notorium, & hanc opin. tenet Matth. de Affl. in const. Legum asperitate, colu. 4. vbi distinguit. Aut præcessit accusatio mariti, vel alterius, & postea desistit, & tũc Iudex inquirit, aut nulla accusatio præcessit, & non potest inquirere, ne habeat fœdare connubia matrimonij, iuxta l. constante, ff. de adult. & l. quamuis adulterij, C. de adult. verùm in Regno est litera arbitralis, quæ incipit, Ne tuorum, qua cauetur, quòd Iudex potest inquirere de omnibus criminibus insurgentibus pœnam mortis naturalis, vel ciuilis, vel membri abscissionis. Vnde is, qui haberet concessionem literarum arbitralium, posset in Regno inquirere de crimine adulterij, cùm pro eo sit pœna mortis, vt d. l. quamuis adulterij, in fi. & not. And. de Iser.
171 in d. const. Legum asperitate. † Trigesimo quintò, inquirit Iudex de omni crimine in quo quis reperitur in flagranti per Officiales curiæ, putà, in actu delinquendi: ita tenet And. de Iser. in cõst. Regni, quæ incipit, Hu-
172 manitate, colu. 2. & 3. † Trigesimosextò, inquirit Iudex generaliter in Regno contra homines malæ vitæ, vt dixi suprà, ver. decimo & vicesimonono, hoc addito, quòd de
173 iure constitutionum Regni, † quando venit Iudex in prouinciã, vel ciuitatẽ, potest facere edictũ, quòd oẽs, qui sentiunt se offensos debeant comparere corã eo, infrà talem terminũ ad querelandum, & similiter omnes testes, qui habent aliquam notitiam de crimine alicuius & de mala vita alicuius, compareant ad deponendum testimonium veritatis, comminatione, quòd elapso termino non audientur, † & ista inquisitio-
174 generalis potest fieri quoties Iudici placuerit, & per eã deuenit postea ad specialem, vt dixi suprà, ver. 19. Ita hæc omnia traduntur in const. Inquisitionis, & cõst. seq. quæ incipit, Hi, qui, verũ per capitula Regni est nouiter prouisum, quòd iste inquisitiones generales non fiant, nisi semel in anno, & qd non descendatur postea ad speciales, nisi in casib. de quibus licitum est inquiri de iure, & aliàs ex mandato Principis, in alijs nõ permissis, & de hoc est ca. Regni, per quod datur optima limitatio ad materiã, l. congruit, ff. de of. præs. & ad ea, quæ dixi suprà, in vers. vicesimonono. f. quòd non, ad omnia crimina est præparatoria inquisitio generalis: nam si per inquisitionem generalẽ inueniretur quis in tali delicto, de quo non potest de iure inquiri, nihil prodest dicta inquisitio. quia non erit sufficiens ad deueniendum ad specialem, quia aliàs de facili fieret fraus legi, & de omni leui crimine posset inquiri, faciendo primo generalem inquisitionem, prout hoc etiam dixi suprà, in tertio requisito, ad inquisitionẽ, in 8. limita-
175 tione, in fin. † Trigesimoseptimò, inquirit Iudex de crimine læsæ maiest. perpetrato contra personam Principis, vel suorum collateralium, tex. est in cõst. Hi, qui, §. de specialibus, & hoc est etiã prouisum de iure cõ-
176 muni per extrauag. ad reprimendũ. † Trigesimooctauò, inquirit Iudex sine accusatore contra famosos latrones, & fures aggressores stratarum, latitantes in syluis, & alios similes, & ipsos punit sine ordine iudiciario, vt d. const. Regni, quæ incipit, Iustitiarij non per calendas. & est etiam prouisum de iure communi per l. capitalium. §. famosos, & §. grassatores. ff. de pœna, & l.
177 constitutiones, ff. de appel. † Trigesimonono, inquirit Iudex contra inobedientes & turbantes suam iurisdictionem, & contra rebelles, & contumaces ad pœnas legitimas & multas imponendas, vt probatur in l. 2. C. de sport. & in l. 1. per totum. ff. si quis ius di. non obtempe. & per Bal. in d. l. iubemus, col. 2. in fin. ver. 6. C. de prob. & habetur plenè const. pœnam eorum, & ibi per And. de Iser. in l. eos, C. de modo mul. & in toto ti. ff. de requi. reis, & in l. ad dictos, C. de Epis-
178 cop. aud. † Quadragesimò, inquirit Iudex contra socios criminis in casib. in quibus licita est interrogatio de socijs, qui numerantur per glo. in l. fin. C. de accus. ita dicit

And.

179 And. de Iſern. in d. conſt. Hi, qui. † Quadrageſimo primo, inquirit Iudex de homicidijs. & damnis clandeſtinis; & vbi nullus accuſator apparet: & hoc eſt nouiter prouiſum per duas conſt. Regni, videlicet, per conſt. Super inciſionibus & cõſt. Si damna, & ibi per And. de Iſer. & ſunt duo capitula Regni, vnum videlicet, in nu. 24. & incipit. Clandeſtinis: aliud in num. 155. & incipit, Conſtitutionem diui patris. Eſt etiam aliud capitulum Regni limitans, & declarans, quando habet locum pœna homicidij clã- 184
deſtini, in nu. 114. & incipit. Itẽ ſtatuimus, quòd pœna, &c. quo cauetur, dictam pœnã tunc habere locũ, quando homo reperitur mortuus, ſecus, ſi reperitur viuus, licet vulne-
180 ratus. † Quadrageſimo ſecũdo, inquirit Iudex de omni crimine, in quo interuenit accuſator, & pendente accuſatione in iudiciũ deducta moritur: nã Iudex proſequitur ex officio, ne delicta remaneant impunita: ita tenet Bart. in l. 3. §. j. col. fi. ff. de lib. agno. per l. defuncto. ff. de pub. iud. & l. pe. in prin. & ibi Bart. eo. tit. & tenet Bar. in ſimili de accuſatore abſente in l. inter accuſatorem, ff. de pub. iud. & habetur in c. j. & 2. de col. deteg. & hic potes cumulare omnia quæ dixi ſuprà de accuſatore deſiſtente, vel colludẽte, vel tranſigente, & de alijs quamplurib. quæ plenè cumulaui ſuprà in 8. requiſito ad in-
181 quiſitionem, cum ſuis faliẽtijs. † Quadrageſimotertio, inquirit Iudex ſuper neceſſitate ciuitatis & ciuium ſubditorum, maximè tẽpore cariſtiæ, & neceſſitatis, compellendo dominos ad vendendum frumentũ, & annonam iuſto precio, l. 1. §. fi. ff. de offi. præf. vr. & ibi Bart. & tradunt Mod. in l. nec eme re, C. de iure delib. nõ tamen poteſt compellere illos, qui habẽt frumentum ſolùm provictu ſuo, quia ordinaria charitas, incipit à ſeipſo, l. præſes, C. de ſeruit. & aqua. ita dicit And. de Iſer. in proœ. conſtit. col. j. vbi alle-
182 gat illud, in Euang. Matt. Ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis, ite potiùs ad venden-
tes, & emite vobis, &c. † Quadrageſimo-
quarto, inquirit Iudex contra Aduocatos, & procuratores calumnioſos, & tumultuoſos, & malè ſe verſantes in eorum officio, vel ſi ſunt infames: nam poteſt illis interdicere, ne poſtulent, & procurent, & poteſt 187
eis prohibere omnes actus forenſes, vt d. l. j. §. fi. de offi. præf. vr. & in l. moris, in princi-
& §. ff. de pœn. & l. 1. §. remouet, ff. de poſtu- 183
& l. quos prohibet, eo. tit. † Quadrageſimo quinto, inquirit Iudex de defenſionib. rei in criminalibus ex ſuo officio, etiamſi reus non defendat, poteſt, immò tenetur Iudex perquirere ſuas defenſiones ex officio, ad innocentiam ſuam probandam, text. eſt, & ibi Bart. in l. ſi non defendantur. ff. de pœn. & Bar. in l. j. §. fin. ff. de quæſtio. & in l. 4. §. hoc autem iudicium, col. pen. ff. de dam. inf. & plenè in ſua diſputatione, quæ incipit, Iudex maleficiorum, & c. † Quadrage-
ſimo ſexto, inquirit Iudex ſupplendo de facto, & teſtes producẽdo in omnibus caſib. in quib. poteſt procedere ad diffinitiuã ſententiã contra abſentẽ, ſiue in ciuilibus, ſiue in criminalibus ſecundum Bar. in auth. qui ſemel, col. j. per illum tex. C. quomodo, & quando Iudex, & in l. ampliorem, C. de ap. & Barto. plenè in d. l. 4. §. hoc autem, in 3. q. princip. ff. de dam. inf. Ex quo infero, quòd cùm hodie in Regno non requiratur litis conteſt. in caſibus ciuilibus: quia reo citato contumace, proceditur inſtante actore ad dationem termini probatorij in contumaciã, & proceditur ad diffinitiuam, etiam cõtra abſentem, vt dictat regia prag. quæ incipit, Relatione, ſequitur, quòd in omnibus cauſis ciuilib. abſente reo poteſt Iudex ſupplere de facto, & ex ſuo officio inquirere de probatione rei abſentis, & illas producere, vt veritatem inquirat tam in cauſa principali, quàm appellationis, text. eſt in d. auth. qui ſemel. ibi, veritate perquiſita, &c. & in d. l. ampliorem, in pri. iuncta gl. in verſ. adimplere, & hoc pulchrè Bar. in d. §. hoc autem in 3. q. prin. & Abb. in c. cauſam, col. fi. de dolo, & cont. Quod nota perpetuò, quia pauci aduertunt. Et per hoc poſſes ſaluare Iudicem, vt non poſſit allegari ſuſpectus, quando nimis faueret reo in caſu predicto, quia lege permittente facit. † Quadrageſi-
moſeptimo, inquirit Iudex de crimine falſæ monetæ, etiam nemine accuſante, l. j. C. de fal. mon. | & † hodie in Regno eſt, puiſum, quòd iſti cudentes falſam monetam, damnentur ad vltimum ſupplicium, & publicationem bonorũ, per conſtitutionem, quæ incipit. Adulterinam, & per c. Regni in nu. 29. quod incipit, vt quæ, &c. † Quadrageſi-
mooctauo, inquirit Iudex de crimine hæreſis ad inſtar criminis læſæ maieſt. & de hoc

est prima cōstitutio Regni, quæ incipit, Inconsutilem, & imponit pœnam combustionis, & sic vltimi supplicij, & publicationis bonorum. & de materia inquisitionis super tali crimine, est pleniſſimè tractatum in lib. Decre. & 6. in tit. de hæreticis, quia hoc dicitur crimen ecclesiasticum, & spectat ad fo-
188 rum ecclesiæ. † Quadragesimonono, inquirit Iudex ex officio, etiam in causis ciuilibus, partes interrogando, quando æquū sibi videtur, iuxta l. vbicunq; ff. de inter. act. similiter testes obscurè deponentes potest repetere ex officio, vt habetur in c. cū clamor. de test. & in c. cū Ioan. & ibi Abb. & Fel. de fide instr. ita dicit Bar. in d. l. 4. §. hoc autem, in 3. quæst. prin. ff. de dam. inf. & ibi etiam Alex. & not. gl. in §. illud tamen, in auth. de
189 test. † Quinquagesimo, inquirit Iudex de veritate instrumenti producti in iudicio. tex. est iuncta gl. & ibi Bar. & Ang. in auth.
190 de tabellionib. in princ. & not. Bart. in d. §. hoc autem in 3 q. in fin. † Quinquagesimoprimo, inquirit Iudex de conditione testis, qui coram eo producitur: nam potest ab hoc ab his personis interrogare, & inquirere de conditione testis, & de inimicitia, & alijs defectibus, vt est gl. in vers. inimicitię, & ibi Bald. in l. 3. in prin. ff. de test. & gl. in vers. officij in §. sancimus, in auth. de test. & gl. in l. j. §. curatores. ff. de magist. conue. & Bart. in
191 d. l. 3. § hoc autem, in 3 q. in fin. & Bart. in d. sua disput. incipit Iudex maleficiorum, col. 2. ver. 3. &c † Quinquagesimosecundo, inquirit Iudex ad denunciationem sibi factam, per Officialem deputatum ad crimina deferendum, vt putà, quando vadunt Officiales perquirendo lusores, portantes arma, & alios similes delinquentes, nam ex quo reperiuntur in flagranti, & notorio crimine, possunt denunciari Iudici, & Iudex inquirit ad eorum denunciam, aliàs facit litem suam, secundum Bal. in l. iubemus, col. 2 vers. 2. C. de prob. per l. fin. C. ne fan. Baptisiteret. de hoc est text. in l. ab accusatione. §. denunciatores. ff. ad Turp. & not. plenè Bart. in l. Diuus. ff. de cust. reo. vbi plenè tangit effectum istius denunciationis, & idem Bar. in l. 2. §. si publico col. 2. in fin. ver.
192 de regulas, prima est, &c. ff. de adul. † Quinquagesimotertio, inquirit Iudex ex officio in dando Aduocatos pupillis, pauperibus, & personis miserabilibus, & maximè, ne à potentibus opprimantur, & similiter furiosis, text. est in l. nec quidquam. §. Aduocatos, & ibi Bart. & doct. ff. de offic. procon. & in l. j. §. ait prætor, & ibi glos. ff. de postul.
193 † Quinquagesimoquarto, inquirit Iudex de contemptu, & contumacia procuratoris, qui administrat negocia absentis, nam potest illum ex officio remouere ab administratione, & sibi interdicere officiū procurationis. tex. est in l. eum, qui res. C. de procur. per quem ita dixit Bal. in l. mandatum, col. 4. vers. sexta est, &c. C. mandati.
194 † Quinquagesimoquinto, inquirit Iudex ex officio contra procuratorem, vt doceat de mandato, ne iudicium efficiatur frustratorium, & hoc potest facere Iudex, etiam post litem contest. secundum Abb. in c. nulli. de accus. & habetur in c. exceptionem, de ex-
195 cep. † Quinquagesimosexto, inquirit Iudex de crimine sacrilegij & plagij, text. est & ibi Bart. in l. 4. §. mandatis. ff. ad l. Iul. pec.
196 † Quinquagesimoseptimo, inquirit Iudex, ex officio contra non soluentes decimas, & illos compellit ad soluendum, etiam nemine petente. ita tenet Card. in Clem. 2. in 24.
197 q. de iud. †. Quinquagesimooctauo, inquirit Iudex ex officio de idoneitate tutoris, & quando mater petit dari vnum tutorem filio suo. nam Iudex potest ex officio inquirere, & videre si sunt alij legitimi tutores magis idonei, quàm ille, quem mater petit. tunc potest repellere petitum à matre, & dare alium magis idoneum: ita tenet Bald. in l. precibus, col. 6. vers. & scias, quòd mat.
198 &c. C. de impub. & alijs subst. † Quadragesimonono, inquirit Iudex ad faciendum sepeliri defunctum cogēdo hæredes ex officio, vt ipsum sepeliāt, & potest ex officio vendere res hæreditarias, vel cōpellere hæredes ad vendēdum pro sepultura defuncti
199 etiam ante aditam hæreditatem. tex. est, & ibi Bart. in l. qui erat, ff. fam. ercis. † Sexagesimo, inquirit Iudex contra agentem sine actione, & cui non competit ius agendi, & potest ipsum ex officio repellere à limine iudicij, vt not. gl. Bar. & doct. in l. vbi pactum. C. de transs. & Soc. in cons. 255. col. 2. in fin. vers. 2. in 2. vol. Similiter repellit cum, quē constat calūniosè agere: vt dicit idem Soc. in cons. 38. col. pen. in princ. in 1. volu. & de hoc vide plenè per Fel. in c. ad aures, de pro-
200 scr. † Sexagesimoprimo, inquirit Iudex ex officio

officio, qui habet literas arbitrales in hoc Regno de omnibus criminibus irrogantibus pœnam mortis ciuilis, vel naturalis, vel membri abscissionis, & de iniuria illata pupillo, viduæ, vel ecclesiæ, vt est capitulum Regni, quod incipit, ne tuorum: & aliud, quod incipit, Si temporum, & ista duo capitula sunt literæ arbitrales. † Sexagesimo 201
secundo inquirit Iudex ex officio per Syndicatores contra Officiales ad syndicatum de commissis, & omissis in officio; nam cõtra eos potest procedi non solum ad querelam partium, sed etiam per inquisitionem, vt est regia prag. quæ incipit, Regiæ dignitati.

† Sexagesimotertio, inquirit Iudex cõtra 202
frequẽtatores tabernarũ, contra lusores ad ludos prohibitos, & contra frequenter rixãtes, & portantes arma, & cõtra homines deambulãtes per plateas, & vicos, q̃ sunt iuuenes sine arte, & non laborant, nec habent reditus, & vadunt benè vestiti, nam præsumitur, de eis omne malũ, omnes enim isti si fuerunt conuicti per decem testes, debent condemnari ad tempus in galeas. ita dicit const. Regni. Hi qui. in princ. & ibi plnè. hoc declarat Matth. de Afflict. in not. & Par. in tract. synd. in ver. inquisitio, colu. 2. vbi seipsum inuoluit, allegando plura capitula, & const. Regni in fi. nihil certi concludit, & tenet ibi Paris, quòd ille numerus 10. testiũ est hodie redactus ad quatuor, per capitulum Regni, quod incipit; Subiungendo: in hoc, puto, quod malè loquatur: nam dictum capitulum, Subiungendo, loquitur in alijs terminis, & delictis, vbi venit pœna
203 mortis, vel mẽbri absciſſio. † Et putò, quòd 206
intentio illius const. Hi, qui, dum requirit probationem decem testium fuerit, quia id quod probatur per decẽ testes, efficitur notorium, vt dicit Bald. in authent. quod locum, in fin. versic. decimò quæritur. C. de coll. & in notorijs Iudex potest inquirere l. ea quidem. C. de accu. & habetur in l. j. C. de cust. reo. & dixi suprà, ver. vicesimooctauo, & per istam rationem puto illam const. Hi, qui, non esse correctam per capitulum Regni, quod incipit, Generales, de cuius intel-
204 lectu dixi suprà versic. trigesimosexto. † An aũt in crimine priuato possit inquiri ex officio, putà, in furto vel iniuria. vide Luc. de Pen. in l. si vacantia, col. 4. ver. in regno autem, &c. C. de bon. vac. lib. x vbi tenet, q̃ nõ hoc tamẽ intelligẽ, nisi delictũ esset notoriũ vel esset cõmissum corã Officiali. nam tunc licet sit priuatũ, põt de eo inquiri, per ea quę dixi suprà, ver. decimoseptimo & tricesimooctauo, not. Paris in tract. synd. in in ver. inquisitio, col. 5. ver. & adde, &c. Eodẽ modo si esset commissum vnum magnum furtum: & nesciretur auctor, potest Iudex inquirere, mittendo pro vicinis, & inuesti grando alia indicia pro inueniendo fure, secundũ Bar. in l. fi. col. j. de quæstio. & vide, quod no. gl. in d. cõst. Hi, qui. §. de specialib. & gl & And de Iser. in const. Præsenti lege, & vide Par. in d. ver. inquisitio. colum. 3. in prin. Item posset limitari, vbi furtũ trãsceneret summã Augustalis, quo casu in Regno esset pœna mutilationis manus vel mortis, secundũ formã capituli Regni, Ad hoc q̃ nostrorũ, &c. nam tunc Iudex habens literas arbitrales, posset procedere ex officio, per illam literam arbitralem, Ne tuorum.

ADDITIO. Nota quòd semel audiui excellentem Antoaium Baraptucium dixisse, quòd inferiores Iudices etiam in furto vltra vnciam non possunt ex officio inquirere, & vide Afflict. in const. Eos, qui scienter 1. col. in fin. Petr Foll. 205

† Vnum tamen scias, quod licet hodie pro furto sit imposita pœna mortis, & sic sit alterata pœna iuris communis, tamen adhuc dicitur crimen priuatum, & non dicitur publicum, secundum Lucam de Penna in quadam sua additione, posita in capitulis Regni, post cap. 215. quod incipit, Cura nobis, &c. declarat Iaſ. in l. pen. ff. de condict. ob causam. † Sexagesimoquarto, potest Iu- 206
dex inquirere regulariter de omni crimine de iure canonico: ita tenet Gand in suo tractat. malef. in tit. qũo de male. cognit. per Inquisi. col. 2. vbi ponit nonnulla requisita, quæ copulatiuè requiruntur, vt procedat inquisitio de iure canonico, de hoc habetur in ca. inquisitionis, & in c. qualiter, & quando de acc. Plures autem casus, in quibus inquisitio fieri potest, perquirit studiosus inuestigator. hoc autem cumulasse sufficiat, qui in
207 mentem venerunt. † Cuius autem expensis debet fieri inquisitio criminosorum? dic q̃ expensis Fisci, secundum And. de Iser. in 208
const. Iustitiarij. la. 3. † Vltimò quæritur, quid si inquisitio est inepta, an validetur p

confessionem inquisiti. vide Ang. in cons. 178. incip. visis actis prædictis, &c. vbi tenet tutiùs esse, quòd inquisitus absoluatur, & denuo postea aptè inquiratur, & hoc videtur terminare in dec. 176. cons. Neap. Rob. Marant. V. I. D.

De denunciatione, quæ est modus perueniendi ad iudicium.

1 *Denunciatio quotuplex sit.*
2 *Denunciatio, in quo differat ab accusatione.*
3 *Denunciatio, iudicialis, priuata, quæ dicatur.*
4 *Denunciatio euãgelica, quæ, & vnde dicatur.*
5 *Euangelica denunciatio, quando locum habeat.*
6 *Sententia iniustè lata licèt transierit in rem iudicatam, rescindi tamen potest, per Euangelicam denunciationem.*
7 *Denunciatio canonica, quæ dicatur, & quando habeat locum.*

EXpedita materia inquisitionis venio ad quartum modum ingrediendi iudicium. s. ad denunciationem, prout pollicitus fui prosequi istos modos in principio huius Sextæ partis. Peruenitur igitur ad iudicium, quandoque per viam denun-
1 ciationis: & de hac est sciendum, † quòd denunciatio, est triplex. s. iudicialis, euangelica & canonica. Denunciatio iudicialis est duplex. s. publica & priuata. Publica est, quando in iudicio deducitur aliquod crimen ad publicam vindictam, ad denunciam alicuius Officialis vel alterius priuati, & Iudex præcedente tali denunciatione, inquirit postea de illo crimine: vt dixi suprà in materia inquisitionis, vers. quinquagesimo secundo. † & ista denunciatio, est simi-
2 lis accusationi, vt dicit And. de Iser. in cõst. Literas, in hoc tamen differt, quia denunciator non se inscribit, nec facit partem in Iudicio, sicut accusator, vt declarat Sal. in l. eã quidẽ, in prin. C. de acc. & Ang. in trac. male. in vers. nec non ad denunciam, &c. vbi plenè tangit materiam huius denunciationis. Et in hac denunciatione nõ requiritur aliqua monitio, vt tenet Spec. in tit. de denũc. §. 2. ver. publica, & de hac loquitur tex. in c. 1. §. sanè de cens. lib. 6. & Bar. plenè in l. diuus ff. de cust. reo. & Bar. in extrau. ad reprimendam, in vers. per denũciationem & Ang. in d. vers. necnon ad denunciam, &c.
3 † Denunciatio iudicialis priuata, est illa, quæ fit ad priuatum interesse & commodum, vt quando aliquis filius vel seruus indebitè opprimitur à patre, vel à domino, & idẽ in omni alio oppresso ab aliquo potẽtiore, & similiter in personis miserabilibus oppressis: nam possunt hoc denunciare in iudicio, vt per iudicem releuentur: vt not. Spec. in tit. de denunc. §. 2. vers. priuata, & Bart. in d. vers. per denunciationem, &c. & hanc denunciationem iudicialem plenè declarat Abb. in c. nouit, col. 17. vers. nũc con-
4 descendo, &c. de iud. † Secunda denunciatio, per quam aditur iudicium, est denunciatio euãgelica, & hęc est valdè notãda, quia per eam reparantur multa, quę sunt auxilio iuris ciuilis destituta, vt dicit Bart. in d. extrauag. ad reprimendam, in ver. per denunciationem. Et ideo dicitur euangelica, quia habuit originem ab euangelio. vt dicit Ab. in d. c. nouit, col. 17. vers. vlt. &c. vt traditur Matthæi. c. 18. & Lucæ c. 17. dum dicit. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum primo inter te, & ipsum, & hæc est prima monitio: & si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos, & hęc est secunda monitio: quòd si te non audierit, dic ecclesiæ, & ista est denũciatio euangelica, per quam aditur ecclesia, & sic Iudex ecclesiasticus, bina pri-
5 monitione præcedente, vt loquitur text. in d. cap. nouit, &c. si peccauerit 2. q. 1. & declarat Bald. in authent. ad hæc, col. 2. in fi. C. de vsu. & plenissimè Abb. in d. c. nouit. col. 11. cum pluribus seq. † Et breuiter ad hanc denunciationẽ recurrimus, vbicũque aliquis tenet indebitè aliquam rem contra conscientiam, & cum peccato: nam potest is, qui prætendit interesse, adire Iudicem ecclesiasticum formando libellum, narrando qualiter ille tenet dictam rem cum peccato, & contra conscientiam, propterea denunciat ipsum ecclesię, vt eum corrigat à peccato, & compellat ipsum per consequens ad rei restitutionem: & debet narrare qualiter præcessit illa bina monitio, secundum formam euangelij, quia aliàs hæc denunciatio non procederet, secundum Spe. in tit. de denũc. §. 2. ver. item opponitur, & vers. quod autem, & Bald. in d. ver. per denunciationem, & Fel. in d. cap. nouit. col. pen. vbi sequitur opi. Franc. de Aret. s. quod etiam in delictis notorijs requiratur illa bina monitio, quid quid tenuerit Arch. in c. si. peccauerit 2. q. 1.

&

& per hanc denunciationē Iudex principaliter intendit corrigere denunciatum à peccato, quia ista censetur denunciatio charitatiua. Verùm quia à peccato desistere non potest, nec pœnitentiam agere, nisi rem ablatam restituat, vt declarat pulchrè Abb. in c. ad nostram, el. 2. de iureiur. ideò per consequentiam necessariam constringit denūciatum, ad rei restitutionem, nō solùm per censuras ecclesiasticas, verū etiam per missionem in possessionem, secundum Bal. in d. Auth. adhæc, col. 2. in fi. & seq. C. de vsur. quē sequitur Fel. in d.c. nouit, col. fi. & iste est bonus modus, recuperandi rem per alīū detentam, quando aliud ciuile remedium
6 deficeret. † Hinc dicimus, quòd si est lata sententia iniusta in fauorē alicuius, & transiuit in rem iudicatam, licet succumbēs sit excluſus ab omni ciuili remedio, tamē si is, q obtinuit, scit se iniustè obtinuisse, potest denunciari ecclesiæ per hanc denunciationem euangelicam, & cōpellitur restituere id, quòd iniustè habuit, vt à peccato desistat, secundum Abb. in c. 1 col. fi. de concess. præb. & potest constare de conscientia obtinentis, quando fortè confiteretur extra iudiciū se iniustè obtinuisse, vt ibi dicit Abb. circa fin. Reliqua de ista denunciatione dic vt plenè per Abb. Fel. & doc. in d.c. nouit. & Bart. in d. extrau. ad reprimendam, in ver. per denunciationem, & in alijs locis suprà
7 allegatis. † Tertia principalis denunciatio, dicitur canonica, ex eo, quia à sacris canonib. fuit introducta, & ista est duplex: specialis. s. & generalis. Denunciatio canonica specialis fit per eum, cuius interest habere bonum Prælatum, vel administratorem, vel subditum, vt primò bis monitus, si est incorrigibilis remoueatur ab officio, & beneficio: & de hac loquitur text. in cap. 1. de off. cust. & in cap. licet Hely. de simo. Denunciatio verò generalis, dicitur illa, quæ est publica, vt quando agitur de matrimonio dissoluendo, & de eius impedimentis, & de hac loquitur text. in c. ad dissoluendum de despon. impub. & in c. cùm inhibitio, de cland. desp. vt quando duo volunt contrahere matrimonium, & tertius denunciat ecclesiæ impedimentum consanguinitatis, vel aliud simile: ita declarat Abb. in c. nouit col. pen. in fin. & Spec. in tit. de denunc. §. 2. ver. canonica, &c.

De imploratione officij Iudicis.

QVintus modus perueniendi ad iudicium, est per implorationem officij Iudicis. Et hic veniret discutiendum quotuplex sit officium Iudicis, & qualiter in eo procedatur, an requirat litis contestationem, & alia solennia iudicij. De quibus omnibus remitto me ad ea, quæ not. Bart. & Doct in l. 1. ff. de iur. om. iudi. & per gloss. & Cano. in c. fin. de Offic. Iudi. Vnde venio ad processum huius sextæ partis iuxta ordinem propositum: & primò secundum ordinem videamus materiam citationis. Rob. Marant.

De citatione, primo membro iudicij.

1 *Citatio iudiciarij ordinis, est fundamentum, & ab ea iudicium incipit.*

2 *Citari debet vnusquisque pretendens interesse in iudicio, aliàs non valet actus, qui fit sine citatione.*

3 *Citatio, est de iure naturali, nec potest etiam per principem omitti.*

4 *Citatio in singulis actis iudiciarijs fieri debet.*

5 *Citatio aduersarij, fieri non debet, qui si præsens esset, non posset actum impedire.*

6 *Citatio non requiritur in exigendis tributis, dacijs, & collectis, seu functionibus fiscalibus.*

7 *Citatio in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis, in causa principali, non requiritur.*

8 *Partis citatio, non requiritur in concedenda venia vocandi parentes, vel patronos in ius.*

9 *Citatio partis, an requiratur in productione instrumenti.*

10 *Sententia Principis, seu Imperatoris, vel sacri concilij an fieri possit, sine citatione partis.*

11 *Pactum de capiendo debitorem, vel eius bona, operatur, vt captura fieri possit sine alia partis citatione, etiam potest impetrari familia à Iudice, etiam contra tertium possessorem, & num. 38.*

12 *Præsens in iudicio, an debeat aliter citari, vel certiorari.*

13 Citatus ob unam causam qui comparuit, an teneatur respondere pro alia.

14 Citatio non requiritur contra debitorem suspectum de fuga.

15 Actus expediri potest sine citatione, quando periculum est in mora.

16 Sententia criminalis in favorem absentis, valet: etiam eo non citato. Secus, si contra absentem feratur.

17 Sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili, vbi procedit sine figura iudicij.

18 Citatio partis non requiritur in actu, qui fit vltima die termini.

19 Citatus qui statim ascendit equum, & recessit, vel dixit nolle comparere, non est vltrius citandus.

20 Citatio partis non requiritur in probatione, quæ soli Iudici concludit.

21 Citatio non requiritur in actu expediendo, secundum conscientiam.

22 Executor testamenti, cui datum est arbitrium distribuendi, & eligendi pauperes, potest id facere sine citatione hæredum vel alterius.

23 Citatio partis, nec præsentia, requiritur in relatione agrimensorū missi per Iudicem ad mensurandum.

24 Calendatores sententiam ferre possunt, parte non citata.

25 Citatio partis non requiritur in iuramento deferendo super taxatione vel liquidatione rerum ablatarum, secundum formam, l. si quando, C. vnde vi.

26 Testes examinantur sine citatione partis, super damno, seu furto in sylua passo.

27 Mulier honesta in domo examinatur sine citatione partis.

28 Testis, cuius dicto necessariò standum est, examinari potest parte non citata.

29 Testis de cuius morte vel recessu timetur, an is non citatus possit examinari.

30 Actus qui in consequentiam tangit præiudicium alicuius, & non principaliter, eo non citato fieri potest.

31 Prodigo potest interdici administratio per Iudicem, sine alicuius citatione.

32 Fideiussoris citatio non requiritur in ferenda sententia contra principalem.

33 Iudex qui tulit sententiam interlocutoriam, à qua succumbens appellauit, potest vsque ad diffinitiuam procedere: huiusmodi citatione partis, antè, quàm, sibi inhibeatur.

34 Contumax condemnari potest ad expensas, sine alia citatione.

35 In dando tutore sine inquisitione, quis citari non debet.

36 Citatio eius, qui latitat ne citetur, non requiritur.

37 Citatio non requiritur, vbi certum est aduersario nullam competere defensionem.

39 Citatio, à quo Iudice fieri possit.

40 Iudex an possit citare suum subditum existentem extra territorium suum.

41 Iudex iurisdictionem exercere potest in alieno territorio, inter subditos suos, cum licentia domini illius territorij: & non aliter: Quod procedit in terra Baronis: secus in terra Demanij Regij, quia potest sine licentia.

42 Citatio per quem debet fieri.

43 Nuncij quales personæ esse debeant.

44 Citatio potest per Iudicem committi primario, ac etiam famulo suo, imò etiam ipsi principali litiganti. Et quid seruatur in Regno, num. 45.

45 Executor potest quis per Iudicem constitui in suamet causa.

46 Citatio in scriptis non committitur in Regno, nisi habenti publicum officium.

47 Citatio fieri potest, etiam per actorum magistrum, habentem Iudicis commissionem.

48 Iudex pro tribunali sedens, potest mouere seu citare partem, vt tali die coram se compareat.

49 Monitorium Iudicis habet vim peremptorij, & trinæ citationis.

50 Citationum sex reperiuntur esse species.

51 Citatio tria extrema requirit, scilicet commissionem Iudicis, nuncij executionem, & relationem.

52 Citatio in ciuilibus valet sine commissione, ex generali consuetudine, & nu. 57.

53 Nuncio dicenti se citasse, quomodo & quando credatur.

54 Nuncij relatio, ex actis apparere debet, antequam actus in contumaciam fiat, aliàs actus est nullus.

55 Relatio nuncij, est actus substantialis, qui die feriato fieri non potest.

56 Sententia lata contra contumacem ante nuncij relationem, est ipso iure nulla.

57 Re-

97 Relatio nuncij, potest fieri soli actorum magistro.

98 Citatio realis, capturam personæ importat.

99 Citatio realis, fieri potest etiam in similibus quando debitor est suspectus de fuga.

60 Index non debet aliquem capere, ante summariam fidem, & recessum suspicionem in similibus: Secus in criminalibus.

61 Citatio realis sine Iudicis commissione fieri non potest.

62 Suspectus de fuga propria auctoritate etiam per privatum capi potest, sine iudicis cõmissione.

63 Citatio verbalis, qua dicatur, & quæ continere debeat.

64 Locus an, & quando in citatione inseri debeat.

65 Citatio sine die an & quando valeat.

66 Hora, in qua quis cõparere tenetur, an requiratur in citationibus.

67 Citatus quantum tempus habeat ad comparendum. Et quid ferretur in Regno.

68 Contumacia qualiter, & quando accusatur in Regno, & quando circundatur citatio.

69 Citatio an, & quando valeat sine causa, & an causam continere debeat.

70 Citatio ad audiendum intentionem curia nõ valet.

71 Citatio ad respondendum petitioni porrigendæ, an valeat. Et quid si petitio non porrigatur illo die citationis.

72 Verbum peremptorie, an & quando in citatione apponi debeat.

73 Citatio per literas vt valeat, quid continere debeat.

74 Citatio de necessitate non requirit scripturam regulariter.

75 Delegatus debet copiam sui rescripti in citatione inserere, aliàs citatio non valet.

76 Persona illustris, & clarissima, in scriptis citari debet.

77 Nuncio seu executori ad capienda bona Fisco delata, vel ad exigendas pecunias fiscales, non creditur, sine literis.

78 Personam neque bona non potest nuncius sine scriptis capere.

79 Nuncio specialiter electo, non creditur sine literis, & suprà num. 45.

80 Citatio extra prouinciam, sine scriptis facta non valet.

81 Citatio ad domum, & non personaliter sine scriptis, non valet.

82 Citatio per edictum, qualiter fiat.

83 Citatur per edictum, qui personaliter non reperitur, nec certam domum habet.

84 Per edictum citatur qui dolosè latitat, & impedit, ne citatio verbalis, vel per literas posset ad eum pervenire.

85 Citatio fit per edictum illius, qui degit in loco, qui propter guerras, vel inimicitias, vel alio modo non est securus.

86 Clausus in domo, qui personaliter haberi non potest, citatur per edictum ianuæ domus suæ affixum.

87 Actor, qui porrexit libellum, & litem non prosequitur, sed se abjcutat reo instante, potest per edictum citari.

88 Citatio per edictum, secundum constitutiones Regni.

89 Citatio fit per edictum, quando actus fiendus habet contradictores incertos.

90 Institorem alicui apothecæ præpositum, volens revocare, edictum ante illam apothecam publicè proponere debet, vt nemo cum illo contrahat.

91 Clericus absens citatur per edictum affixum in valuis ecclesiæ sui beneficij.

92 Episcopus volens edictum in beneficio confirmare, edictum in valuis ecclesiæ exponere debet, contra sua interesse putantes.

93 Tenens prædium tributarium, qui se absentaverit, citatur per edictum, & non comparens infra sex menses, privatur prædio.

94 Vniversitas potest citari per edictum.

95 Citatio in casibus in quibus lex permittit fieri per proclama in illis etiam potest fieri per edictum.

96 Edictum quanto tempore in loco affixum stare debeat, quando citatio per edictum fit.

97 Citatio per proclama, qua dicatur.

98 Inventarium quando faciendum est per heredem, fit citatio per proclama.

99 Litigator, qui post litem contestatam se absentavit, & non habet domum, vel neminem reliquit in domo, per publicum proclama citari potest.

100 Citatio per proclama contra certam personam, in quo loco fieri debeat.

101 Absens, qui nullibi reperitur, nec habet certam domum, potest per proclama citari.

102 Matrimonia antequam contrahantur citari debent contradictores per publicum proclama, infra certum terminum, aliàs clandestina dicantur.

103 Minor quando adiit hæreditatem, & postea

postea per in integrum restitutionem vult se abstinere, & repudiare, tunc citandi sunt omnes creditores incerti per proclama, cum termino trium mensium.

104 *Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclama, quando rem hypothecatam vendere vult. Et quid talis citatio operetur.*

105 *Episcopus expulsus, per proclama in aliena diœcesi, potest expulsores citare: & contra eos procedere.*

106 *Pupillus, quando debet pati missionem in possessionem ex primo decreto, citari debent eius consanguinei per proclama.*

107 *Missio in possessionem, quando facienda est contra absentem indefensum, eius consanguinei, & amici per proclama requiri debent.*

108 *Hæres antequam adeat hæreditatem, potest citari facere creditores per proclama, vt compareant ad edendum instrumenta debiti.*

109 *Testamentum quando est publicandum, fieri debet citatio per proclama.*

110 *Citatio per proclama vel edictum, semper potest fieri, quando aduersarij sunt incerti.*

111 *Citatio quæ fit per campanam seu tubam, quando locum habeat.*

112 *Vniuersitas an in die veneris sancta citari possit, ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ.*

113 *Citatio fit per campanam, quando eundum est ad bellum.*

114 *Sonus campanæ, quæ signa importet.*

115 *Citatio quando res agitur inter duos litigantes, non debet fieri motu proprio Iudicis, sed ad instantiam partis.*

116 *Iudex videns instantiam perire, potest ex suo officio ad sententiam citare.*

117 *Citatio vt quis compareat die Lunæ, Martis, & Mercurij, an sit vna, vel plures.*

118 *Citatio generalis ad totam causam: vt quis compareat singulis diebus, & horis vsque ad sententiam, an valeat.*

119 *Citatio quando fieri debeat.*

120 *Citatio an valeat, quando dies termini cadit in diem feriatam, & an teneatur citatus tunc comparere in die sequenti, vel præcedenti, num. 123.*

121 *Citatio die feriata valet pro tali causa, quæ die feriata expediri potest.*

122 *Princeps citare potest in die feriata ad honorem Dei.*

124 *Citatio in quo loco per nuncium fieri debeat.*

125 *Citatio an fieri possit in apotheca, vel in porticu, seu stabulo remissiue.*

126 *Citatio, vt valeat, quid seruare debet nuncius, quando commissa est, vt fiat personaliter, vel in domo.*

127 *Relatio nuncij debet esse clara, scilicet, vt referat se perquisiuisse citatum, & non inuenisse.*

128 *Citatus in domo, mulctatur in Regno, si non comparet.*

129 *Citatio an possit fieri in ecclesia.*

130 *Citatio vbi fieri debeat, quando citandus domum certam non habet.*

131 *Citatus in quo loco teneatur comparere.*

ADNOTATIO.

AVCTOR in operis partitione suos Tractatus sex partib. claudere constituit: quod nobis fuerit argumento, illum hic nõ (tanquã ex diametro secum pugnantem) subsuere, septimum sui corporis membrum: quippe qui patefactis gradibus ad iudicium, iam è renata occasione, ipsius membra exactissimè acutissimeque excutiat. Sunt enim, non isagogæ, sed consequentia.

PRoposui † in principio huius 6. partis quod prima pars iudicij continet decem membra. Quorum primum, est citatio, quæ citatio meritò præponitur in ordine, quia ab ea incipit iudicium, vt in §. fi. inst. de pœna tem. lit. & probatur ex ordine titulorum, ff. veteris, nam Iurisconsultus volẽs tractare de iudicijs, primo posuit iurisdictiones Iudicũm, & postea appropinquando ad materiam iudiciorum, posuit titulũ, de in ius vocando, vt designaret quòd ab eo incipit iudicium: vt declarat Bar. in rubr. ff. ne quis eum, qui in ius voc. & dicitur citatio, fundamentum ordinis iudiciarij secundum Spec. in tit. de citin prin. Et quoniam materia citationis per multos scribentes in

suis

fuis tractatib. satis abūdè est ventilata, ideò ne arrogāter videar alienos mihi vendicare labores, breuiter super ea pertransire decreui. Et solū pro inductione iuuenum in practica, maximè in hoc Regno, attingā quod seruatur de iure municipali huius Regni in materia citationis, & qualiter ius cōmune limitetur, seu corrigatur in hoc Regno, quia hoc est principale meū propositum, vt Regnicolis, Aduocatis, & Assessoribus morem geram. Vnde ad materiam citationis appropinquans præsuppono quòd in qualibet citatione sunt considerandasex dubia videlicet, quis, à quo, per quem, qualiter, quando, & vbi, quib. sex examinatis, breuiter, & succinctè, erit expedita materia huius primi membri. † Venio ad primum dubium, scilicet quis sit citādus breuiter conclusio est, quòd is debet citari qui prætēdit interesse, seu potest lædi ex aliquo actu, qui fieret in iudicio, aliàs ille actus non valet, l. de vnoquoq; ff. de re iud. l. nā ita diuus, ff. de adop. & l. si quando, & ibi Bal. C. de test. & c. 2. de test. Sic ergo, qui vult litigare contra aliquem, ante omnia debet citare suum aduersarium in iudicio, aliàs processus non valet. † quia citatio est inuēta de iure naturali, & est species defensionis, & nullo modo potest omitti, etiā per Principē, vt est tex. in cl. pastoralis. §. cęterùm, de re iud. & no. Bal. in l. cùm fratrem, in fin. verbis, C. de his, qui. vt ind. & Soc. in cons. 12. colu. 2. in 1. vol. vbi ponit exēplum, quòd Deus citauit Adam. † & debet fieri citatio in singulis actibus iudiciarijs, vt d. l. de vnoquoque.

ADDITIO: Innoc. tamen in c. fin. de maio. & obe. considerat duos casus: nam aliquando agitur officio Iudicis super iure concernente plures: aliquando agitur aliqua actione. primo casu pone exemplum. Imploratur officiū Iudicis super restitutione petēda aduersus additionē hæreditatis, & tunc omnes sunt citandi, quorū interest, & si aliqui nō fuerunt citati, valebit iudicium contra cæteras personas per auth. si omnes. C. si, vt se abhær. abst. sed non vocatis, illud iudicium non præiudicabit. l. etiam, §. fi. ff. de minor. sed alij dicunt, quòd debuerunt citari per edictum illi, qui nō sunt certi per l. j. §. Item, cùm ex eo, ff. quæ sen. si app. resc. sed secundū Io. de Imo. præcedens opinio est melior, quòd valeat iudiciū illud & non præiudicat, & pro hoc facit id, quod no. Bar. in auth. sed cùm testator, C. ad l. Fel. vbi videtur tenere, q; tenet actus quo ad præiudicium præsentium, & citatorum, licet absentibus, & non vocatis non præiudicet: & ita etiam tenet Bald. in auth. si omnes. C. si, vt se ab hær. abst. & idem consuluit Bart. cons. 102. incip. maritum, & eandem opinionem tenet Paul. Cast. in l. fin. §. cùm igitur, C. de iu. delib. Secundo verò casu illi tantū sunt citandi, qui sunt in libello nominati: quia tales possunt habere ius contradicendi, pro quo facit c. inter quatuor, de maior. & obe. fatetur tamen, quod reus conuentus posset nominare dominum in iudicium, c. quoniam frequenter, §. quod si super vt lit. non contest. volunt tamen Inno. Host. & Ioan. And. in d. c. fi. de maior. & obe. quòd Iudex non tenetur vocare alium, licet eius interesit, quia aut ille tertius scit rem suam agi, & tunc sibi imputet si non veniat, vt in l. sæpè, ff. de re iud. aut ignorauit, & tunc sibi non præiudicat, sed illi tantū, qui se obtulit liti: ita etiam vult Io. de Imol. in d. c. per quem tex. Bald. in c. 1. de mil. vass. qui con. est dicit, quòd ille solus est citādus, contra quem dirigitur petitio principalis, & idem voluit in l. 2. aliàs 3. C. quomodo & quando iu. sed Maria. Soc. dicit illos tantùm esse citandos quib. negocium principaliter tangit, & intellige, si modò tangit principaliter rebus sic stantibus, secus si duntaxat tangeret et rebus mutatis, per tex. in d. l. 1. §. denunciari, ff. de ven. insp. & hoc vult Mar. ipse in tract. de cit. in art. 5. in princip. sed vt vides opin. Inno. in practica est satis æqua. nam de necessitate non sunt citandi, nisi nominati in peritione, licet si essent alij quos negocium tangeret, eis iudicium nō noceret, est tamen tutius quòd omnes vocentur, quos negocium tangit. Petr. Foll. V. I. D.

† Limita primò, istam cōmunem conclusionem non procedere, quando aduersarius esset talis, etiam si esset præsens, non posset actum impedire nec contradicere, quia citari non debet, & valet actus etiam sine eius citatione: ita per plura tenet Alex. in l. recusare in princip. ff. ad treb. & Paul. Castr. in cōsil. 34. col. penul. in 2. volu. per tex. in l. 4. §. 1. ff. de fidei. lib. & Bald. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, ff. de offi. proc. & ibi Iason. in 4. col.

ADDITIO. Probatur in l. qui potest, ff. de reg. iur. & habes per Dec. in cons. 698. diuino, post princ. lib. 5. & Alex. consil. 130. difficultas, col. 1. lib. 1. & cons. 6. col. fi. lib. 3. & Cass. dec. 2. de iud. Felyn. in c. cùm olim col. 6. versi. non est citandus, extrà de re iudic. Petr. Foller. V. I. D.

6 † Secundo limita, nō procedere in exigendis tributis, datijs, & collectis, seu functionibus fiscalibus, quia proceditur de plano, nullo seruato iuris ordine, & sine citatione, solum exigendo, & compellendo debitores etiam nō citatos: ita singulariter tenet Bal. 7 in consil. 434. incip. licet in 3. volu. † Tertiò limita, non procedere in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem, ante citationem partis, in causa principali: quia licet requirant causæ cognitionem, non tamen requiritur in eis citatio partis: ita tenēt Bal. & Alexand. in l. sed si hac, §. prætor ait, ff. de 8 in ius voc. & ibi ponunt exemplum in concedenda † venia, vocādi parentes, & patronos in ius: nam in tali concessione non requiritur partis citatio, licet fiat cum causæ cognitione, idem tenet Bal. in l. ea, quæ circa fi. col. 1. C. quomodo & quando iud. Petr. 9 Phil. Cor. in consil. 46. col. pennult. versi. facit, & c. in 2. vol. † Et per hoc infero ad bonam practicam. In Regno habemus ritum magnæ curiæ, quòd quando hęres vult præsentare instrumentum secundum formam ritus, debet offerre petitionem præambuli, probando se esse hæredem, pro liquidatione instrumenti: & idem fortè esset in cessionario, per ea, quæ not. Alexand. in l. si sic, colu. fin. ff. de leg. 1. de hoc est vnus ritus, sub num. 221. incipit, Item seruat ipsa curia, quòd si fit præsentatio, & cæt. & alius ritus 249. sub rub. de præambulis. Dico, quòd ex quo ista liquidatio præambuli fit ante citationem partis, in causa principali, nō requiritur in ea alia citatio: per prædicta, & licet Bal. in l. 2. colu. fin. versicul. ex his, C. de ex rei iud. dicat, quòd in liquidatione instrumēti requiratur partis citatio, intelligo tamen Bal. loqui in tali liquidatione, quæ fit post citationem, non antè, ne cōtradicat ei, quòd dixit ipsemet Bal. in d. §. prætor ait.

10 † Quartò limita, non procedere, quando fertur sententia Principis, seu Imperatoris, quia valēt sine citatione, existente tamen iusta causa, secundum Bal. in l. cessante, in princ. C. quomodo & quando iud. & Bald. in l. nec causas. C. de appel. & Alex. in cōs. 2. col. 7. ver. & quòd no. Bal. & c. in 1. vol. vbi plus dicit, quòd in Principe semper præsumitur iusta causa. Regulariter tamen etiā sententia principis nō valet, sine citatione: ex quo Princeps non potest tollere id, q̄ est iuris naturalis, vt est tex. & ibi gl. & Bal in l. fi. C. de legib. & idem Bal. in cōs. 58. in 3. vol. & Abb. in c. in causis de re iud. tamen hodie in regno de cōmuni stylo sacri cōcilij Neap. oēs sententiæ sacri concilij feruntur sine citatione: & valent, ex quo proferuntur sub nomine Regio. Benè verum est, qd̄ post cōclusum in causa fit citatio partium, vt veniant ad allegandū verbo, vel in scriptis infra talem terminū, quo elapso, fertur sentētia sine alia citatione ad audiendū sentētiā, & si ista citatio non præcederet, non valeret sententia Regia. prout de hoc stylo attestatur Matth. de Affl. in decis. 283. concil. Neap. & ratio est, quia post cōclusum in causa, citatio non est defensionis, quia nulla potest allegari defensio, sed est potius iuris positiui, & ideò Princeps potest illam omittere: & sic nō obstat cl. passoralis, de re iud. & hęc ratio potest colligi ex verbis sing. Bal. in l. executorē, col. ant. ver. nō obstat, quòd defensionis facultas, & c. C. de except. rei iud. qui dicit, quòd citatio non est de iure naturali principaliter propter se, sed propter defensionem, ergo, vbi non competit defensio, ibi potest omitti per Principem.

ADDITIO. Vide Capici. in dec. 69. nu. 35. Petr. Foll. V. I. D.

11 † Quintò limita, nō procedere, quando in instrumēto esset pactū, q̄ debitor possit capi ad instantiā creditoris ex sola offensiōe instrumēti facta Iudici, nā tūc potest capi per Iudicē auctoritate instrumēti, sine alia p̄cedente citatione, per ea, q̄ no. Ang. & Imol. & ibi etiā Alex. in 2. colu. in fi. in l. si sic. ff. de leg. j. & licet loquātur in statuto, tamen idē esset in pacto: vt habetur in l. nō impossibile ff. de pact. Et in spē in pacto tenet hoc Matt. de Affl. in const. Pacis cultū, col. 7. qd̄ nota, vt scias pōderare clausulas instrumentorū: quia, vt plurimū in instrumentis ponuntur istæ clausulæ executiuæ, & hoc corroboratur ex eo, quòd in simili concluditur in dec. 326. cons. Neap. vbi dicitur, q̄ quando in instrumento est pactū de capiēdo bona debi-

toris

toris, poteſt creditor implorare familiã Iudicis ad capiendũ bona, & Iudex tunc concedit familiã, & capturã ſine alia citatione partis: vt tenet Alex. in conſ. 131. in 4. vol. & Bald. in l. ſi aquam in x. q. C. de ſeru. & aqua.

32 † Sextò limita, nõ procedere, quãdo aduerſarius reperitur preſens in iudicio, qa poteſt actus expediri eo aliter non citato, quia lex ſolũ põderat præſentiã partis, vt d. l. de vnoquoq; in prin. ff de re iud. & eſt tex. in l. etiã §. fin. ff. de min. vnde præſens, etiã fortuito caſu, citari nõ debet: ita tenet Alex. in d. l. de vnoquoq;, col. j. & Alex. in rubr. C. de in ius voc. in fi. & Bal. in l. ſi accuſatorib. col. 2. C. de acc. & Bal. in l. j. ff. de in ius voc. & Abb. in c. eccl. S. Mariæ, col. 3. de conſt. & in c. inter quatuor, in 3. no. de maio. & obe. & Bald. in c. j. col. 5. de mil. vaſal. qui cõt eſt, & in l. conſentaneũ, col. fi. C. qũo. & quando iud. Verũm licet ſecundũ communẽ cõcluſionem, citari nõ debeat præſens, debet tamẽ per Iudicẽ certiorari de actu, qui fit in cauſã ſua, aliàs actus non valeret, ſecundũ Bar. in l. furioſo. ff. de re iu. & Iaſ. in l. nec quidq. §. vbi decretũ, col. 6 ff. de offi. proconſ. ſed contrarium tenet Ang. Imol. & Alex in d. l. de vnoquoq;, in prin. & Iaſ. in l. j. in fin. ff. de in ius voc. ſ. quod nõ requiritur certioratio, quia præſens preſumitur ſciens: & prædictis adde Soc. in conſ. 29. col. 2. in 3. volu. ſed in dubio is, qui reperitur præſens in iudicio, præſumitur veniſſe ad illũ actũ, qui erat expediendus, ſeu ad quẽ fuit vocatus, ſecundũ Alex. in l. furioſo. col. pen. in fi. ff. de re iud. & Alex. in conſ. 123. col. 2. in 2. vol.

ADDITIO. Adde Ang. in l. j. ff. de in ius voc. & in l. etiã. §. fi. ibi præſente vel vocato. ff. de min. Felyn. in c. j. col. 7. verſ. not. etiam quòd preſens de iud. & c. j. & 2. de lib. obl. & Dec. conſ. 449. nu. 8. & Caſſ. deci. 2. de iud. & Sebaſt. Van. in tract. nullit. in tit. de nullit. ſent. ex def. cit. nu. 10. cum ſeq. & poſt multa firmat Mar. Soc. in tract. de cit. in 5. art. prin. num. 21. Petr. Foll. V. I. D.

33 † Quid aũt, ſi Iudex citauit aliquem ad vnam cauſam, & cõparuit ad illã cauſam, vtrũ poſſit compelli reſpondere aduerſario, vel alteri ſuper alia cauſa: Bal. in d. l. ſi accuſatorib. col. 2. in fi. tenet, quòd nõ, ſed poteſt dicere facias me citari, quia nõ veni ad hoc: & idem magis clarè tenet Bal. in l. cùm fratrẽ in fi. C. de his, quib. vt indig. vbi aſſignat rationẽ, quòd citatio fit ad duo: ſ. effectum comparitionis, & præparandæ defenſionis. vnde ſi ille compelleretur reſpõdere, ſtatim tolleretur ibi defenſio: ſed Alex. in d. l. de vnoquoq;, col. 1. tenet contra Bal. ſcilicet, qd indiſtinctè tenetur reſpõdere, etiamſi ob aliã cauſam venerit, & certè ſi opinio Bal. eſſet vera in d. l. cũ fratrem, quo ad ſuam rationem, nunquã preſens cõpelleretur reſpondere, ſed ſemper eſſet citandus propter prætenſam defenſionẽ. Sed ego puto in hoc regno verã eſſe opinionem Bal. per conſt. Si quem noſtrorũ, & c. & ibi not. And. de Iſer. vbi dicit, quòd inuentus in iudicio ob cauſam neceſſariam nõ tenetur reſpondere in alia cauſa. Secus, ſi ob cauſam voluntariam, ſed in propoſito, is, qui fuit vocatus ad vnã cauſam per Iudicem, cenſetur comparuiſſe ob cauſam neceſſariam, ergo non tenetur reſpondere in alia cauſa. Ad rationem Bal. de prætenſa defenſione, dico, quòd poſſet dari reſponſio, quia præſens poteſt petere indutias deliberatorias, iuxta auth. offeratur. C de litis conteſtat. & ſic interim poteſt præparare defenſiones, vt dicit Alex. in d. l. de vnoquoque, in 1. col. & ſic ratio ſua non impedit, quin præſens ex cauſa voluntaria,

14 vel fortuita teneatur reſpondere. † Septimò limita, vbi eſſet ſuſpicio fugæ debitoris, vel criminoſi: quia poteſt tunc procedi contra eum, ſine alia citatione, & poſſunt contra ipſum recipi teſtes, etiã eo non citato, ne inſtruatur ad fugam, ita plenè declarat Fel. in c. cũ ab homine, ver. limita tertiò, & c. de iur. & hòc ſentit Bald. in d. l. cũ fratrem, in fin. C. de his, quibus, vt indig. & tenet Bart. in l. ait prætor. §. ſi debitorẽ. ff. quæ in frau. cre. & Bal. in l. creditor, la. 2. ff. ſi cert. pet.

15 † Octauò limita, vbi periculũ eſt in mora, nam poteſt tunc expediri actus, etiã parte non citata, ſecundum Alex. & Iaſ. in l. ſi fideiuſſ. §. ſi ſatisdatũ, col. j. ff. qui ſatiſ. cog. & Inn. in c. ſignificauit. in fin. de teſtib. & Alex. in d. l. de vnoquoque, col. 2. Aliàs autem nunquam Iudex poteſt venire ad capturam perſonæ, niſi priùs eam citet, vbi videt non eſſe periculum in mora, propter fugam, ſecundum Bald. in l. ſi quis curialis, in j. not. C. de Epiſc. & cler. & Bald. in l. ſi filio, in fin. ff. ſolut. matri.

16 † Nonò limita, non procedere in cauſa criminali, quando ſententia fertur in fauõ-

rem absentis, nam valet, etiam eo non citato, secus, si ferretur contra ipsum: ita tenet Bald. in l. si accusatoribus, col. fi. C. de accus. & Alex. in l. furioso, col. 2. ff. de re iud. per l.
17 quamuis indubitati. C. de adult. † Decimò limita, in omnibus causis, in quibus procedit sine figura iudicij: nam valet sententia lata pro absente non citato, secundum Bart. in extrauag. ad reprim. in ver. & figura in fin. & Alex. in d. l. furioso, col. 2. & propterea hodie in Regno quælibet sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili, ex quo per iura municipalia sæpiùs
18 allegata proceditur. † Vndecimò limita, in omni actu qui celebratur vltima die termini, nam potest fieri etiam parte non citata. Hinc dicimus, quòd potest ferri sententia compromissi in vltima die termini ipsius compromissi sine citatione, dummodo terminus sit statutus ab homine, secus, si a lege: ita dicit Bald. in authen. ei, qui appellat, col. 2. C. de temp. appel. Item, quando testes examinantur vltima die termini, non requiritur citatio partis, ad videndum iuramenta testium, secundum Bald. in l. si quando, col. 2. in fi. C. de testibus, & Bald. in l fin. C. qui adm. & Bar. in l 2. C. de temp. app. & in l. itē illa ff. da const. pec. & idem in similibus casibus: de quib. vide plenè per Mod. in l. quia ante calendas, & in l. si quis arbitratu. ff. de verbo. oblig. & Iason. in l. nec quidquam. §. vbi decretum, col. 6. ff. de offi. proc. & in repe. l. admonendi, col. 44. Adde tamen, quòd in Regno istud practicatur aliqualiter, videlicet, quòd licet possit fieri actus in vltima die termini sine citatione, tamen debet absens vocari in curia, illa die, & hora, quando fit actus, & debet eius contumacia accusari, & ideò sis cautus, vt facias hoc apparere ex actis: ita de hoc sunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus in num. 47. & alius in num. 116. & ambo incipiunt: Item, quòd
19 si detur terminus, & c. † Duodecimò limita, quãdo citatus semel personaliter statim ascendit equum, & recessit in partes remotas, vel alio modo verbis declarauit, se nolle comparere, quia non est vlteriùs citãdus, secundum Bal. in l. cessante, in fi. C. quomodo, & quando iud. & Alex. in d. l. de vnoquoque, col. fin. & in l. contumacia, versic. quinto fallit, & c. ff. de re iud. & Ias. in d. l. nec quidquam, §. vbi decretum, col. 6. ff. de offic. proc. & Abb. in c. cùm parati de app.
20 † Decimotertiò limita, quando probatio cõcludit soli Iudici: puta, ad Iudicis instructionem, quia tunc potest recipi sine citatione partis, secundum Bal. in l. certum, col. 2. vers. item oppo. quòd imò differant, & c. C. vnde leg. & Bal. in l. si qua per calũniam, ver. sed pone, quòd iste, & c. C. de Episc. & cle. vbi ponit exemplum in Iudice seculari, capiente clericum, qui non incedit in habitu clericali: nam si clericus ostendit Iudici instrumentum clericatus, debet ipsum remittere statim Iudici ecclesiastico sine citatione partis, adde Inn. in c. j. de postul. prel.
21 ‡ Decimoquartò limita, quando aliquis habet expedire actum secũdum suam conscientiã: vt quando per sedem Apostolicam committitur alicui examinatio alicuius, si est idoneus, vel est commissa potestas sententiandi cu clausula: conscientiam tuam oneramus, quia tunc potest ille actus expediri sine a.iqua citatione partis, secundum Bal. in d. l. si qua per calumniam, vers. vbi supra, & in d. l. certum, ver. vbi suprà: & Alexand. in d. l. de vnoquoque, col. 2. in fin. ff. de re iud. & Iud. Rom. in rub. de arb. col. 3. & est glosl. in c. 1. de offic. del. & Bald. in l.
22 neque natales, col. fi. C. de prob. † Decimoquintò limita, quando est datum arbitriũ, & potestas executori testamẽti distribuendi ad pias causas, seu elegẽdi pauperes: quia in tali electione, & arbitrio declarando nõ requiritur citatio hæredum, nec alterius, secundum Bal. in l. captatorias in fi. C. de test. mil. & Bal. in l. fin. colu. 2. vers. sed nunquid
23 in ista. & c. C. comm. de leg. † Decimosextò limita, quando Iudex mittit expertos ad mẽsurandum agrum, vel ad aliquam differentiam videndam per aspectum loci, quia in relatione dictorum expertorum nõ requiritur partis citatio, nec præsentia, licet in electione eorum requiratur, secundum Bar. in d. l. Theopompus, circa fin. ff. de do. præleg. & Ang. in l. j. §. Marcellus. ff. si cui plus quam per l. Falc.

ADDITIO. Tenetur tamen Iudex, quando vult mittere expertos, statuere terminum partibus, & ipsos monere, vt sint tali die, & hora, cum talibus magistris in illo loco, ad videndum mensurationem, secundum Bar. in l. qui bona. §. fi. j. col. ff. de dam. inf. Pet. Foll. V. I. D.

† Decimo-

24 † Decimoseptimò limita, non procedere in sententia calculatorum, qui reuident librum rationum alicuius administratoris, putà, syndici alicuius vniuersitatis: nam possunt ferre sententiam cõdemnatoriam contra absentem aliter non citatum, & valet sine citatione, secundum Barto. in l.2.§. quod de frumentaria, & ibi etiam glo.ff. de adm.rer.ad ciuit.perti.

ADDITIO. Adde tex. in l.hac perpetua in fin.C.vbi dec.vel cohor.qui hoc probat secundum Guliel. de Cu.& Barto.ibidem.Sal.verò in d. l. hac perpetua, conatur reducere ad concordiam gloss.ibidem, quæ contradicit opinioni Guliel. vt opin.gloss. procedat in debitis singularibus, & opinio Guliel. procedat in publicis functionibus fiscalibus, id est, in regularibus, & ordinarijs, & sic sentit, quòd quando tractatur de significando aliquem debitorem ciuitatis, pro publicis functionibus fiscalibus, regularibus & ordinarijs, tunc verum sit, quòd valet sententia lata, etiam non citata parte, at secus, si tractatur de ipsum significando, & condemnando pro alijs debitis, ad quæ tenetur ciuitati, in quo cogitandum est. Pet. Foll. V. I. D.

25 † Decimosextauò limita, nõ procedere in iuramento deferendo alicui pro liquidatione rerum ablatarum in odium delinquentis, iuxta formam, l. si quando, C. vnde vi. & c. super eo. extra quod metus causa, quia in tali taxatione & iuramenti delatione nõ requiritur citatio partis, ad maius tui odium. Secus, quãdo ista taxatio est facienda per Iudicem: de hoc decis. Rotæ in nouis, in dic. 269. incip. licet, & c. & hoc tenet Iaſ. in rep. l. admonendi. col. pen. & fin. ff. de iureiur. vbi hoc ampliat in omni iuramento, quod defertur propter delictum, seu contumaciam alicuius.

26 † Decimonono limita, quãdo aliquis pateretur aliquod damnum in aliquo loco, putà, remoto: nam potest ibi testes examinare super damno, quod passus est sine aliqua vocatione partis, & talis examinatio faciet plenam fidem, secundum Luc. de Pen. & Barto. in l. 2. in fi. C. de naufrag. lib. 11. quod nota ad practicam eorum, qui patiuntur furta, & robarias in syluis, vel alia similia damna. adde. Alex. in l. 4. §. præ-

27 tor, col. 5. ff. de dam. inf. † Vigesimò limita, quando Iudex vult examinare in testem aliquam honestam mulierem: nam potest mittere ad eius domum, pro ea examinanda, sine alia citatione partis, secũdum Bart. in l. ad personas egregias, ff. de iureiur. & And. de Iser. in const. In pecuniarijs, col. 2. in fin. de quo vide etiam Abb. in c. si qui testium de restit. † Vigesimoprimò limita,

28 quando esset examinandus aliquis testis, cuius dicto esset necessariò standum, quia non requiritur partis citatio, secundũ Alex.

29 in cons. 130. in 1. vol. † Vigesimosecundò limita, quando esset examinandus aliquis testis, de cuius morte vel festinato recessu timetur, quia potest examinari, etiam parte non citata, secundum Innoc. in c. Albericus circa prin. de test. & Iaſ. in rep. l. admo-

30 nendi, col. 02. in prin. ff. de iureiur. † Vigesimotertio limita, non procedere in eo, de cuius præiudicio principaliter agitur: secus, si per quandam consequentiam, actus tangeret præiudicium alicuius: quia potest fieri sine illius citatione, secundum Alex. in l. de vnoquoque, col. fi. ff. de re iud. Iaſ. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, colu. 7. de off. proc. & in l. si quis nec causam, col. 2. ff.

31 si cert. pet. † Vigesimoquartò limita, quando Iudex vult interdicere administrationem alicui prodigo: quia potest hoc facere sine citatione alicuius: secundum Iaſ. in d. §. vbi decretum, col. 9. & Bald. Ang. & Mod.

32 in l. is, qui bonis, ff. de verb. ob. † Vigesimoquinto limita, quando fertur sententia contra principalem debitorem, nam in ea non est citandus fideiussor, de iudicato soluendo, licet interesse prætẽdat, quia ex eodem processu fit executio cõtra eum, secundum Bald. in l. duobus, §. ergo si quis, & potest esse ratio, quia non agitur principaliter de eius præiudicio, licet per cõsequentiã, vt su-

33 prà in 23. limit. † Vigesimosextò limita, nõ procedere, quando Iudex protulit aliquam interlocutoriam, à qua succumbens appellauit, quoniam appellatione pendente potest Iudex procedere vsque ad diffinitiuam, antè quàm sibi inhibeatur, iuxta c. non solùm de appell. 6. Certè potest omnes actus vsque ad sententiam inclusiuè expedire sine citatione partis, & valent, nisi appellans suę appellationi renunciet: text. est singularis in c. eum, qui de dolo, & contumacia lib.

34 6. † Vigesimoseptimò limita, quando aliquis est condemnatus ad expensas propter

contumaciam, iuxta l. ſancimus, C. de iudi. nam poteſt fieri talis cõdemnatio, etiam ſine citatione partis, ſecundum Bald. in d. l. ſancimus, in 10. q. & Ant. de Put. & Paul. de Leaza. in c. fin. in li. de dolo, & cotuma-
35 cia, & Fel. in c. 1. col. 6. de iud. † Vigeſimo-octauò limita, quando iudex vult dare tutorem vel curatorem alieno pupillo, vel furioſo, ſine inquiſitione, quia poteſt ſuũ decretum interponere ſine citatione alicuius, ſecundum Bart. in l. qui habet, §. quolibet. ff. de tute. & Alex. in conſ. 86. incipit viſis du-
36 bitationib. & c. in 2. vol. † Vigeſimonono limita, quando aliquis doloſè latitat, & ſe occultat, ne citari poſſit: quia poteſt expediri actus contra eum, eo aliter non citato, ex quo conſtat de eius contumacia, ſecundum Innoc. in cap. ad petitionem, de accuſ. &
37 Abb. in c. ex tuę, col. pen. de cl. nõ reſi. † Trigeſimò limita generaliter, vbi certum eſt aduerſario nullam competere defenſionem, quia poteſt expediri actus eo non citato: vt not. plenè Card. Alex. in c. cũ Romana col. 2. circa fin. de appell. vbi multos allegat, & hanc fallentiam poteris iũgere cum prima.
38 † Trigeſimoprimò limita, quando aliquis haberet inſtrumentum contra debitorem cum pacto de capiendo, & conſtitutione præcarij, quia poteſt facere capturam cõtra tertium poſſeſſorem, etiam non citatũ, & negocio non liquidato, ita tenet Franc. de Aret. in cõſ. 21. col. pe. in fin. & col. fi. & Soc. in conſ. 82. col. 3. in 3. vol. quod nota perpetuò, quia millies euenit in facto, & pluries vidi reſponderi in contrarium, à nonnullis doctoribus, qui dictas deciſiones non viderunt.

ADDITIO. Quòd contrarium eſt verius de iure, vt plenè congerit Aſſl. in conſt. Pacis cultũ, de quo ſimiliter per Tiraquel. in tract. de conſtituto. in j. parte, nu. 42. & ita teneatis, aliqs verò caſus, in quibus valet actus abſque citatione partis, vide per Maria. Soc. in tract. decit. in 7. art. princ. Petr. Foller.

39 VENIO † Ad ſecundum dubiũ. ſ. à quo Iudice debeat ac poſſit fieri citatio. Breuiter cõmunis concluſio eſt, quòd omnis Iudex competens poteſt citare, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, ſecus, ſi eſt incompetens, quia non valet citatio. l. fin. & ibi per doct. ff. de iur. om. iud. & habetur in l. 2. ſi quis in ius voc. non ier. Quod tamen intellige, quãdo certum eſt eum eſſe incompetentẽ iure cõmuni: ſecus, ſi de iure cõmuni ſit competens, poteſt tamen aliquo priuilegio declinari, quia tunc valet citatio, & tenetur citatus comparere ad ſuum priuilegium allegandum, aliàs poſſet contumax reputari: vt d. l. 2. & l. ſi quis ex aliena. ff. de iud. intellige tamen prædicta de citatione verbali, ſecus in reali, quæ fit per capturam perſonæ, quia illa poteſt expediri ſolum per ordinarium, non autem per delegatum, vt no. Bar. Alex. & communiter doct. in l. 2. ff. de iur. om. iud. vbi ita intelligunt text. in §. ſi verò etiam in auth. de exhib. reis, & in l. conſentaneum. C. quomodo, & quando iud. Similiter, & citatio per edictum poteſt expediri ſolum per ordinarium, vel per delegatum Principis, nõ autem per delegatum inferioris: vt in §. omnẽ, in auth. de litig. & in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quãdo iud. & ponũt doct. in d. l. 2. & Bar. in extrau. ad reprimendã, in verſ. per edictũ, in prin. † An autem poſſit Iudex citare ſuum ſubditum exiſtentem extra ſuum territorium? iſtam q. tangit Ioan. And. in c. Romana, §. contrahentes de foro compet. lib. 6. & Bar. in l. omne. C. de Epiſ. & cl. & Ange. & Iaſ. in l. fi. ff. de iur. om. iud. vbi dicit, quòd iſta q. indigeret deciſione Cæſarea. Et ibi Iaſ. diſtinguit tres caſus, & dic, vt ibi per eum, cui adde, quòd in Regno habemus cõſt. quæ incipit: In ciuilib. quæ concedit Iudici indiſtinctè poſſe citare extra territorium, & ibi Matth. de Afflict. in 6. not. ponderat ad hoc illam conſtitutionem, per quam habemus deciſionem Cæſaream in hoc Regno: nam licet communis deciſio in iure cõmuni ſit, q. Iudex citãs debet ſcribere literas Iudici loci, vbi eſt citandus, vt ipſum citari faciat, quando illæ ciuitates non ſunt ſub eodem dominio, ſecundum diſtinctionem Bart. in l. 1. §. præſides, ff. de req. reis, tamen quia Rex, qui eſt Dominus vniuerſalis Regni, dedit Iudicib. poteſtatẽ citandi extra territorium, poterit fieri hæc citatio per nuncium citantis, ſine alia licentia Iudicis illius loci, ſi ibi citandus degit. Verùm illa conſtit. hoc non probat expreſsè, vnde tutius puto eſſe id, quod dicit ibi And. de Iſer. ſ. quòd requiratur Iudex illius loci, vt ipſum citet. & idem And. in conſt. Edictorum, col. 2. prin. Et id

vidi

vidi semper obseruari. s. quando ciuitates non subsunt sub eodem Barone in hoc Regno: solet enim mitti nuncius citantis, vt impetret veniam à Iudice illius loci, cum literis citantis, vel solet scribere literas ad illum Iudicem, vt ipsum citet, secundū Bart. in d. §. præsides, vbi ponit ad hoc quinque
41 limitationes.† Pro hoc facit, quòd in simili dicimus, quod quando aliquis vult exercere iurisdictionem inter suos subditos in alieno territorio, debet habere licentiā Domini illius territorij, alias processus non valet, secundū Inn. in c. at si clerici, de iu. Pro hoc est text. & ibi Car. in 2. q. in cl. j. §. volumus, de for. compet. Hoc tamen limita, nō procedere in terris Demanij Regis, nam Officialis alicuius Baronis, seu aliquis Baro potest ius dicere inter suos subditos in terra Demanij, puta, in Ciuitate Neap. absque licentia Regis, & suorum Officialium: ita dicit Matth. in constitut. de quæstionibus in j. not. vbi ad hoc ponderat illam constit. quam dicit fuisse ignoratam à nonnullis auditoribus Regiæ curiæ, tamen iudicio meo illa const. si rectè ponderetur, hoc non probat, & de prædictis vide Oldr. in consil. 88.

42 VENIO† Ad tertium dubium. s. per quem debeat fieri citatio. Dic, quòd communis obseruantia est, quòd citatio fit per nuncios, seu iuratos, & seruientes curia-
43 rum,† qui solent esse viles personæ, vt dicit Andr. de Isern. in const. Citationis, col. 2. solent enim isti nūcij portare aliqua signa, vt cognoscantur, vt no. doct. in c. cùm parati. & c. significauit, de app. & Spec. in tit. de cit, §. sequitur, col. 2. & quòd sint viles personæ, tenet Fel. in c. prudentiam, col. 5. de
44 off. deleg. † Potest tamē Iudex eligere vnū alium priuatum, cui potest cōmittere citationem, etiamsi non sit publicus nuncius, & valet citatio, imò potest Iudex eligere famulum suum, & etiam famulum alterius partis, cui potest cōmittere citationem, ita tenet Car. Alex. in c. cùm sit Romana, col. fin. de app. & ibi etiam Abb. in fin. col. in prin. Plus dico, quòd etiā parti principali potest Iudex committere citationem, vt citet suū aduersarium, & valet citatio, vbi cōstat de commissione Iudicis, Secundum Bal. in l. vt perfectiùs colum. fi. C. de Anna. exc. & Bart. per illum tex. in l. cum qui, §. si epistola. ff. de fur. & idē Bart. in l. iustè, & ibi etiā Alex. in 8. colu. ff. de acq. poss. & Bald. in auth. & omninò, col. pen. ver. venio ad ministros, & c. ne vxor pro mari. & Bart. in extrauag. ad reprimendam, in vers. per nuncium, &
45 vers. per literas, vbi omnia hęc tractātur, &, Spec. in tit. de cita. §. sequitur, col. 1.† Sicut etiam Iudex potest dare licentiam parti, quòd capiat possessionem aduersarij, constituendo eum executorem in causa propria, vt not. Bar. Alex. & communiter doct. in d. l. iustè, & Ias. in l. iubere cauere, in 2. & 3. col. ff. de iur. omn. iud. Verùm, in hoc est differētia: quia quando quis citatur per nūcium publicū, tenetur illi credere solo verbo, sine literis Iudicis, sed nuncio priuato, vel famulo, vel parti non creditur sine literis Iudicis committentis: ita tenet glo. in c. prudentiam, in vers. per certum nuncium, de off. deleg. & ibi per doct. idem not. glo. in c. cùm parati, in vers. nuncius, de app. aliàs non tenetur quis credere, maximè aduersario suo, qui de facili potest mentiri, secundum Spec. in d. §. sequitur, col. 1. & Phil. in d. c. comparati, colu. 4. in fin. vers. 6. quæritur, & c. Et dicit notanter Bal. in l. si vt proponis, la. 2. C. quomodo & quādo iud. quòd licet Iudex possit committere citationem parti, non tamen creditur suæ relationi, nisi probetur, & illud dictum sequitur Phil. in d. c. cùm parati, ver. 9. quæritur, & c.

46 † Hoc tamen est correctum in Regno in citatione per literas, nam citatoria litera non committitur, nisi habenti publicum officium, vt est ritus magnę curiæ, in nu. 59. & alius in nu. 139. & ambo incipiunt, Item,
47 quòd citatoria litera, & c.† Potest etiam fieri citatio per magistrum actorum, & sic per tabellionem, si habeat commissionem Iudicis, & sibi est credendum, propter publicam fidem, quam habet: ita tenet Spec. in d. §. sequitur, post princ. & Phil. in d. c. cùm parati, ver. 6. quæritur, & c. per ea, quæ habentur in l. si quis decurio. C. de sal. & in c.
48 ad audientiam, de præscr. † Potest etiam & ipsemet Iudex pro tribunali sedens, monere seu citare partem, vt compareat tali die coram se, text. est & ibi Bal. in l. cessante, col. 1. C. quomodo & quando iu. & Bal. in l. vt perfectiùs, col. fin. C. de Ann. excep. & Alex. in l. contumacia, ver. 7. fallit, & c. ff. de re iudic. & not. gloss. in cap. consul. de offi.

deleg.

49 deleg. in quib. locis dicitur, quòd † ista monitio Iudicis, est maioris efficaciæ, quàm citatio nuncij, quia ista sola monitio habet vim peremptorij, & trinæ monitionis, & hoc est, quod sæpius notarij actorum scribunt penes acta, quòd talis fuit iudicialiter monitus, &c. nam ista monitio plùs quàm citatio operatur, & potest expediri actus in contumaciam moniti non comparentis.

50 VENIO † ad quartum dubium. s. qualiter sit facienda citatio, super quo dic, quòd citationum plures reperiuntur species. Quædam enim est citatio realis; seu personalis, quæ fit per capturam personæ. Secunda, est citatio verbalis, quæ fit solo verbo. Tertia, est citatio, quæ fit per literas. Quarta, est citatio per edictũ. Quinta, est citatio per proclama. Sexta, est citatio per campanam, seu per tubam.

ADDITIO. Adde quòd semper est facienda citatio, secũdum communem stylũ curiarum, aliàs si fieret contra stylum, citatus non teneretur comparere, & ex consequenti non posset reputari contumax, secũdum Marc. in sing. 118. Petr. Foll. V. I. D.

51 † Præmitto tamen, quòd in omni citatione cuiuscunque sit generis, tria extrema cõsiderantur. Vnum. s. ex parte Iudicis, prout est commissio de citando, & duo ex parte nuncij. s. ipsa citatio, seu executio commissionis, & relatio citationis factæ. Et hęc tria requiruntur in omni citatione, aliàs non valet: vt no. Bal. in l. fi. C. de fer. & Fel. in c. gratum, col. 3. de off. deleg. De primo. sc. quòd requiratur commissio Iudicis, tenet Bart. & Bald. in l. neminem, C. de exhæ. reis, & tradit plenè Fel. in c. j. col. vj. de iud. & Io. And. in c. quintum contra de prob. & Bal. in l. cũ clericis. C. de Episc. & cler. Ias. in §. quadrupli, col. 3. & 4. inst. de act. & Bart. in l. 1. §. cura. ff. de off. præ. vr. & Alex. in d. l. sciẽdũ, col. fi. ff. de ver. obl. & Alex. in add. ad Bart. in l.

52 qui nomine. ff. de fal. † Verũ de cõsuetudine toleratur in quampluribus locis, vt quando sunt nuncij publici, & generales, credatur eorum relationib. quòd citauerunt de commissione Iudicis, licèt aliter commissio ex actis non appareat, imò plus possunt ad instantiam partis citare isti nuncij publici in causis ciuilibus, etiam sine commissione Iudicis, & hoc toleratur ex generali consuetudine in ciuilib. vt testatur Bald. in d. l. nemi-

nem & Ias. in d. §. quadrupli, & ibi etiam Io. Fab. & Bal. in l. si quando, in 12. q. C. d. test. & Pet. Phil. Corn. in cons. 95. col. 2. in fi. in 3. vol. & ita communiter seruatur in hoc Regno, ex generali & antiqua consuetudi-

53 ne. † De secundo extremo. s. quòd fiat executio citationis, hoc patet ad sensum, quia ad hunc effectum committitur citatio, vt cum effectu quis citetur, quo casu an credatur nuncio dicenti se citasse, est trita q. in pluribus locis ventilata, maximè per Bart. in d. §. cura. & per Abb. in d. c. cùm parati. & Ias. in d. §. quadrupli, col. 3. & 4. in quibus locis communiter tenetur, quòd nuncio publico creditur, & eius relationi statur, quo ad citationem. Verùm si citatus esset persona circumspecta & fide digna, & iuraret se nunquam citatum fuisse, crederetur sibi potiùs, quàm nũcio: vt dicit Abb. in d. c. cùm parati col. 4. in prin. & ibi per alios Mod. Et hãc q. tangit plenè Spe. in ti. de cita. §. sequitur, vers. sed nunquid, & ibi pleniùs Io. And. in add. vbi notabiliter loquitur. & concludit modo prædicto, & licèt multa verba inferat, & ad ibi dicta me remitto, & habetur per Sal. in l. tres. C. quõ & quando iud. & Fel. in c. inquisitionis §. fin. col. 9. de accus. & Phil. in d. c. cum parati, col. 6. in fin. & 7. de

54 app. † De tertio extremo. s. de relatione nũcij, quod requiratur & debeat apparere, ex quo est actus substantialis, tenet Bal. in l. fi. C. de fer. & ibi etiam Sal. dicit, quòd debet

55 relatio scribi in actis, quia est de processu † in tantùm, quòd non potest fieri relatio in die feriata ad honorem Dei. & ipsum in hoc refert & sequitur Alex. in l. 1. §. nunciatio, col. 7. ff. de ope. no. nun. & tradit Bart. in l. si finita. §. Iul. col. 4. ff. de dam. inf. & est gl. in l. pe. ff. ad Treb. & Bald. in l. Iudices, in vlt. no. C. de fi. inst. in tantum, quòd si non reperitur descripta relatio nuncij in actis, nihil valet citatio, nec sententia, nec potest aliquis contumax reputari. ita tenet Paul. Cast. in cons. 81. col. 4. 3. vol. & Bart. in l. hæc autem §. 1. per illum text. ff. ex qui. cau. in poss. ea. vbi dicitur, quòd debet liquere Iudici de contumacia citati, & non potest aliter liquere, nisi appareat relatio scripta in

56 actis. † Et propterea si Iudex primò pronunciat contra contumacem, & postea recipit relationem nuncij, sententia & processus est nullus, secundum eum, & est notabile:

ver-

verbum, & mente tenendum, quia vidi plures Iudices, errasse in hoc: & idem tenet Bar. in l. multum, in fin. ff. de cond. & dem. &
57 Alex. in l. sed si de sua. ff. de acq. hæred. † Potest autem ista relatio per nuncium fieri soli notario actorum absque præsentia Iudicis, secùdum Bart. in d. l. si finita. §. Iulianus, col. 3. versic. iuxta prædicta quæro, & c. ff. de dam. inf. & ibi Imol. & Alexan. idem tenet Sal. in l. eos. §. super. C. de app. & in auth. quæ supplicatio. C. de preci. imper. off. Hoc etiam de relatione nuncij, est hodie prouisum in Regno per Regiam prag. 2. quæ incipit; Quilibet, vbi cauetur de omnibus his tribus extremis, videlicet, de commissione Iudicis præcedente, & de ipsa citatione effectuali, & de relatione, quæ debet constare ex actis. Et nota, quia illa prag. loquitur de commissione precedēte per ablatiuum absolutum, qui importat conditionem, l. à testatore. ff. de cond. & demon. per quæ verba habemus in Regno casum decisum, quòd non valeat citatio nuncij, nisi cōmissio Iudicis præcedat. Possemus tamē dicere, quòd per consuetudinem sit derogatum illi prag. quoniā ad hoc, vt suprà dixi. Vel possemus illam restringere, quando citatio fit per literas, prout loqui videtur d. pragma. & non verbis, non nego, quia semper de iure requiratur commissio, vt suprà dixi, sed solùm dico respectu consuetudinis, quę seruanda est
58 vbi viget, iuxta l. de quibus. ff. de leg. † His præmissis, venio nunc ad citationem realē, quæ importat capturam personæ: sec ūdum glo. Bart. Alex. & doct. in l. 2. ff. de iur. omn. iud. & in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. super qua est sciendum, quòd in ciuilibus causis regulariter non fit ista citatio realis. Fallit primò, quando reus esset contumax. vt d. l. consentaneum, & ibi Bar. in 2. col. & probatur in §. si verò etiā, in authent. de exhib. reis. Item, quando fuit per sententiam condemnatus, quia potest pro executione sententiæ capi de persona, l. j. & ibi not. C. qui bon. ced. poss. & not. Bald. in l. per diuersas, in 15. q. in fin. C. mand. Quod tamen intellige, seruato ordine. l. à diuo Pio §. in vēditione. ff. de re iud. prout ibi not. Alex. in 3. & 4. col. scilicet, vt primò fiat excussio in bonis, & postea si bona non reperiuntur, tunc vltimo loco captiuatur de persona, aliàs non potest incipi à captura personæ, secundum gloss. & Bart. in l. 3. §. tutor. ff. de susp. tut. & Abb. in c. quo ad cōsultationem, col. 6. in fin. & seq. de re iud. & Bal. in c. tuæ, vt lite non contest. & Bal. in d.
59 l. consentaneum, col. 4. in fin. † Fallit etiam, quando debitor esset suspectus de fuga: quia potest fieri ista citatio realis, l. ait prætor. §. si debitorē, & ibi Bar. ff. qui in fr. cred. & declarant plenè Alex. & Ias. in d. l. j. ff. de iur. omn. iud. & Fel. in l. 1. col. 7. de iud. & Iason in l. si ab arbitrio, ff. qui satisf. cog. & in l. vinum, colu. 4. & 5. ff. si cert. pet. & idem Ias. inst. de act. in princip. colum. 11. 12. in quibus locis plenè cumulantur requisita ad capiendum debitorem suspectū de fuga, quę breuitatis causa hic omitto. † Hinc dicit ad
60 propositum Bal. in l. quòd euitandi, in fin. C. de cond. ob turp. causam, quòd Iudex non debet aliquem capere ante summariam fidem & suspicionē de recessu, & hoc in ciuilibus. At in criminalibus potest semper Iudex regulariter, citare realiter, capiendo personam, secundum Bal. in l. si quis curialis. C. de Epis. & cl. & per doct. in l. pleriq; ff. de in ius voc. Pro hoc est tex. in l. j. & per to. tit. ff. & C. de cust. reo. & not. Bald. in d. l. cōsentaneum, col. 3. in prin. † Scias tamen, quòd ista
61 citatio realis nullo modo potest fieri, nisi præcedente cōmissione Iudicis, vt est tex. & ibi per omnes scribentes in l. neminē, C. de exhib. reis, & not. Bal. in l. si quando, in 12. q.
62 C. de test. nisi † contra suspectū de fuga, qui potest capi propria auctoritate sine alia cōmissione, etiam per priuatum, vt d. §. si debitorem, & habetur plenè in locis prælleg.
63 † Secunda citatio, est verbalis: vt quādo Iudex viua voce committit nuncio, vt aliquē citet sine literis, vt probatur in c. cū dilecti. ibi, viua voce, & c. & ibi Ant. de But. & Abb. de dolo. & contum. & est etiam constit. Regni, quæ incipit, Edictorum, ibi etiam sine scriptis, & c. & ista citatio verbalis, & aliæ sequentes citationes, de quib. infrà dicam, debēt continere sex requisita, ad hoc, vt valeant. Primum, scilicet, nomē Iudicis citantis. Secundum, nomen eius, qui citatur. Tertium, nomen eius, ad cuius instātiam fit citatio. Quartum est, causa, ob quam citatur. Quintum est, locus, in quo debet comparere. Sextum est, tempus, infrà quod debet cōparere. Additur etiam septimū requisitum, quando citatio fit in scriptis. s. vt contineat

verbum peremptoriè, hæc omnia probantur in d.const. Edictorum, & ponit aliqua Spec.in titul.de cit.§ iam de citatione post prin.aliàs citatio esset obscura, & incerta, & non valeret, vt dicitur in d.const.Edictorũ, & tenet Bal.in l. hac consultissima,col.3.C. qui test.fac.poss. & in l.eum,quem temerè, per illum tex.ff.de iud. & ibi est glos.idem not.Bald.in l.j.circa fin. ff.de lib.& posth.& 64 Card.in cl.2.in 5.no. vt lit.pend.† In quantum autem dixi, quòd citatio debet continere locum,procedit sine dubio in delegato citante,secus est in ordinario, qui habet certum & deputatum tribunal, quia potest citare sine expressione loci, & intelligitur de loco solitæ residentiæ,text.est in c.cũ parati,& ibi per doc.de app.& no.Bar.& Ang. in l.si vt proponis,la.2.C.quomodo & quãdo iu.& Ang.in l.j.§.hæc stip.ff.si plusquam per l.fal.& Bal.in l.vt perfectiùs, col.2.vers. quarto,& c.C.de Anna.excep.

ADDITIO. Et adeò vera sunt verba do. Auct. in hoc,quòd si secus fieret citatio Iudicis delegati, nõ arctaret citatũ ad comparendum,vt inquit Alexand.in cons.71.in causa in princip.lib.7. & taliter debet locus designari, ne resultet locorum æquiuocatio, iuxta text.in c.fin. circa fin.de reser. In Iudice verò ordinario,nõn requiritur designatio loci in citatione,quia intelligitur citatus ad locum ordinarium & consuetum, vbi similia peraguntur in omnibus: patet enim & verisimiliter ignorari non potest, arg.c.j.de postul. prælator. & c.innotuit de elect.cum similib.sed si esset Iudex,qui citat Præses,seu Rector prouinciæ, qui non locũ certum,sed totam prouinciã pro tribunali habere dicitur,vt per Gem. & Pet.de Anch. in c.si Episcopus de offi. del. & potest quẽlibet locum etiam in propria camera ad ius dicendũ deputare, secundũ Bal. in l.si vt ponis in princ.C.quomodo & quando Iudex,tũc,si semel certũ locum pro causis audiendis deputauerit,ac deputatio ista publicè omnib.innotuerit,citationes simpliciter, & absque loci appositione emanatæ,ad locum semel destinatum relatæ censentur, & si extra illum locum sententiam diceret,non valeret, prout est casus in d.l.si vt proponis,si verò locum aliquem non destinasset,cõcludit Sebast. Van.in tract.de nullita. in titul.de nullitat.sent. ex defectu.cita. numer 64.quòd citatus tenetur comparere ad eum locum, vbi morari contigerit,quocunque vadat,siue moretur, quod dicit voluisse Bald. in l.vt perfectiùs,col.4.versicu. quarto c.de anna. excep. & Spec.in titul.de cit.§.j.versic.Item, quòd citatus,& Ange.in l.j.§.hæc stipulatio,col.7.si cui plus per l.fal. nisi esset de consuetudine, vt certus locus destinetur,prout hodie est in Regno. Petr. 65 Foll.V.I.D.

† Item,in quantum dixi, quòd citatio debet continere certum diem seu tempus cõparendi,aliàs non valet,hoc tenet Bart.in l. liber homo,§.decem.ff.de verb.obli.& Bal. in l.fin.colu.j.per illum tex. C.de iur.domi. impe.Contrarium tamen tenet Spec. in tit. de cit.§ sequitur, vt versic.quid si non præfixeris,& Bal.in d.l.vt perfectiùs,col.2.vers. 2.& c.& Abb.in d. c. cùm parati,colu.j. per illum text.& est text.in c.eos,in fin.de sent. excommu.lib.6. & Bald.in ca.j.colum. 4.de milit.vasal. qui contu.est. Et concludunt præfati docto. quòd valet citatio, & debet comparere, quamprimùm potest,quando non est appositus dies in citatione,hanc q. plenè attingit Philip.in d.c.cùm parati,col. 5.& 6.& ibi concordat opinio. per bonam distinctionem,videlicet: Aut quæris,vtrùm valet citatio sine die,ad effectum,vt si citatus non comparet , quamprimùm potest, possit mulctari tanquam inobediens? & dicendum sit, quòd sic, & ita procedat vna opin. Aut quæris,an valeat citatio,vt si citatus non comparet, possit procedi ad sententiam, vel ad alios actus in contumaciã? & dicendum est, quòd non valet, nec procedi potest: & ita loquatur contraria opin. & ista concordia fuit Ang. in d.l. liber homo.§.decem,& idem tenet Ang.in l.per interuallum,ff.de iud.& ita pertranseo.

ADDITIO. Et quòd citatio sine termino simpliciter non valeat , concludit Ant. in c.cùm parati 4.not. extra.de appell.& ibi communiter hoc tenent doct. & Fely.in c. consuluit,col.3.in princip.ver.sed tenendo opin.de offic. del. & Alex.in l.liber homo, ff.de verb.oblig.(reiecta concordia Ang.& Paul.de Cast.)& ita etiam tenet Io. Mil.in verbo,citatio,col.9. de quo per Lanfr.in ca. quoniam cõtra,in verbo,citatio,nu.9. vers. sed quæritur nunquid,de prob. & per Ang. in l.per interualla, ff.de iud.& latissimè per

Boer.

Boer.in decis. 235.& per do. Sebast. Vant.in tract.de nullit. in tit.de nullit. sent. ex defe. cita.nu.71.vbi inquit, quòd quidquid sit de iure, tutius est, diem in citatione apponi. quod quidem in Regno isto, absque dubio hoc,procedit, vt nedum tutius sit diem apponi,sed etiam necesse erit, cùm de cõmuni stylo omnium curiarum sit,vt dies apponatur in citationibus, & citatio debet fieri in forma solita, & per verba consueta:quia id,quod fieri solet,fieri debet, & si non fit, iniustè fit,secundum gloss.in l.quid ergo.§. pœna grauior,ff.de his,qui no. & in l.hodie ff.de pœn. vnde dixit Ioan.in c.præterea de dilat.quòd citatio insolitum continens, est nulla,vt per Ang. in l. fin. C.de can. lar.tit. qui etiam dixit, quòd excusatur non comparens, quando citatio non est secundum stylum consuetum, sed habet clausulas insolitas,quem refert & sequitur Fely.in cap. quoniam,col.8.in verbo citationis de pro. Petr.Foll. V.I. D.

66 † An autem sit necesse apponere horam? Dic,quòd non, sed debet comparere hora solita causarum,secũdum Bal.in l. si vt proponis, lat.2. C. quomodo & quando iu. & Ioan. in c.cùm nobis, olim, de elect.& Barb. in add.ad Abb. in d. c. cùm parati, & ibi etiam Philipp.in 6.colu.& Felyn. in c.consuluit,col. 3.de offi.del. item debet comparere tali hora,in qua potest ille actus expediri ante noctis tenebras,secundum Abb. in c. consuluit,colum.2. & in c.cùm super,col.2. de test. cogn.si tamen apponeretur hora, & postea non fieret actus in illa hora, sed in alia,non valeret, secundum Bart. in l.aut qui aliter, §. fin. ff. quòd vi, aut clam, &
67 Fel.in d.c.consuluit,col.j.† Sed circa hoc de tempore comparitionis communis practica in hoc Regno est, quòd si quidem citatus habitat in eadem ciuitate,vbi iudicium agitatur,citatur vna die pro alia immediatè sequenti,& in alia die sequenti hora causarum accusatur sibi prima contumacia,si nõ cõparet,& deinde expectatur per tres alios dies continuos, in quib.currunt etiam dies feriati, & postea in quarto die sequenti iuridico,accusatur sibi vltima contumacia, si non comparet,& illud est vltimum peremptorium, & tunc bannitur & condemnatur ad tertiam partem mobiliũ, & sic in effectu citatus, à die citationis habet quinque dies ad comparẽdum:& de hoc est ritus magnæ curiæ,in num. 224. qui incipit,Item seruat ipsa curia in primis,& c.& Regia prag.3.que incipit,Relatione, & ista expectatio triduj non habet locum, nisi in primis citationib. in alijs verò proceditur ad actum in contumaciam in die immediatè sequenti, nullo triduo expectato. Si verò citatus habitat in alia ciuitate, si quidem est intra Regnum, debet inferi tantùm tempus in citatione,infra quod possit commodè comparere, attenta distantia loci, & in illo vltimo die comparitionis accusatur prima contumacia, & postea expectatur per triduum, & deinde accusatur vltima : vt suprà dixi,& & ita seruatur in curijs Neapolitanis in citationibus,quas mittunt per diuersa loca huius Regni,& hoc colligitur ex verbis dictæ prag.Relatione. Si vero citatus degit extra Regnũ, debet in citatione apponi terminus 60.dierum ad comparendum,prout de hoc est tex.in d.constit. Edictorum,circa fin. & ibi And.de Iser.& idem And. in c.j.de cõst. inter vas.& alium de bene. vbi dicit, quòd Iudex nõ potest hoc tempus coarctare: vnde tunc in lx.die accusatur prima contumacia,& deinde triduo expectatur,vt suprà dixi.Et quòd in vltimo peremptorio cõdemnetur ad iij.partem mobilium, tam in ciuili, quàm in criminali,est ritus magnæ curiæ in nu.202. qui incipit,Item seruat dicta curia in citatione,& c.& ille est pulcher ritus, qui ponit sub breuibus verbis totam practicam,quàm suprà dixi: & est const.quæ incipit,Pœnam nouem,& c. adde,quæ dicam infrà, in vers.contuma. in 3.quæstione.

68 † Est etiam sciendum, quòd contumacia prima debet accusari in die iuridico,etiam si illo die curia non regitur, dummodò nõ sit dies feriatus,& potest accusari in præsentia actorum magistri, etiam absente Iudice, de hoc est alius ritus,num.203. qui incipit, Item seruat ipsa curia, vt si die,& c. & alius ritus,in nu,214.incipiens, Item nota, quòd in omni,& c. Cæterùm,si ille dies, in quo erat accusanda prima contumacia, esset feriatus,debet accusari in die sequenti, & debet fieri mentio in actis de die præcedenti feriato,vt sciatur, quòd non potuit illo die accusari.Idem si plures dies continui essent feriati,quia elapsis ferijs primo die iuridico accusatur,vt est alius ritus, num. 304. in ca.

Item, not. quòd vbicunque, &c. & si non accusatur prima contumacia in tali die, vt suprà dixi, citatio expirat, & circũducitur, nec excusatur actor dicens, quòd non accusauit, quia curia nõ regebatur, quia poterat accusare, dummodò nõ fuisset dies fer. vt suprà: de hoc est alius ritus in nu. 305. incipiens, itẽ not. quòd tales, &c. Ex prædictis ergo vides quomodo est correctum ius commune in Regno, nam de iure communi non poterat veniri ad peremptorium, nisi præcedentibus tribus citationibus, cum interuallo 30. dierum, l. ad peremptorium, cũ duabus legibus seq. ff. de iud. & l. tres denunciationes. cum auth. qui semel, C. quomodo & quãdo iud. hodie autem in regno sufficit vna cum illa expectatione tridui post diem compa-
69 ritionis, vt suprà dixi. † Item, in quantum dixi, quòd citatio debet continere causam, seu articulũ, ad quem quis citatur: vnde Bal. in l. consentaneum, in 4. not. C. quomodo & quando iud. vbi hoc tenet: dicit tamen, q̃ in ordinario citãte, semper præsumitur causa, dummodò fiat citatio ad instantiam, & sic valet citatio sine causa. Sed Andr. de Isern. in d. const. Edictorum, in princip. dicit, quòd debet exprimi causa in citatione, nisi citatus sciat causam. Sed Barto. in extraug. ad reprimendam, in versi. super dicto crimine, & c. tenet, quòd valet citatio, sine causa, tam in ciuili, quàm in criminali: & ita etiã dicitur in decis. 294. concil. Neap. Abb. verò in c. præterea, col. 2. in fin. de dila. ponit vnam distinctionem, videlicet: aut quis citatur de longinquo, & debet citari cum causa, vt veniat instructus. Aut citatur de proximo, & non est opus ponere causam, nec certum crimen, vbi citatio est criminalis, & videtur satis æqua distinctio. Quidquid dicant isti doct. ego puto indubitanter, quòd in hoc Regno debet exprimi causa in citatione, aliàs nõ valet, & moueor per duo iura municipalia, quę hoc expressè dicunt, videlicet, per text. in d. constit. Edictorum, & per Regiam prag. 2. quæ incipit, Quilibet. ibi, continentes ipsius citationis causam, &c. & postea subdit, citatio aliter facta non valeat, & c.

ADDITIO. Adde plenè dicta per D. Seb. Van. in tract. de nullit. in tit. de nullit. sent. ex defectu. in tit. nu. 50. cum pluribus. Petr. Foll. V. I. D.

70 † Quid autem, si cùm Iudex vellet ferre sententiam, citauit aliquem, vt veniat ad audiendum intentionem curiæ seu Iudicis, an dicatur sufficiens causa in citatione, & an valeat talis citatio? Dic, quòd non, sed debet exprimi ad sententiam proferẽdam, seu audiendam: ita tenet Felyn. in c. consuluit, col. 6. de offic. deleg. & Io. de Ann. in c. inquisitionis, §. ad petitionem, colu. penult. in prin. de accus. & ibi etiam Felyn. in 7. col. per tex. in c. 2. & idem Gem. de dolo. & contumacia, lib. 7.

71 † Quid si aliquis citatur ad respondendũ petitioni porrigendæ, & in vltimo die peremptorij non comparet, sed actor comparet, & accusat sibi contumaciam, nõ tamen porrigit illo die petitionem, sed die seq. an possit super illa petitione procedi in contumaciam, & an ille citatus possit multari, vt contumax? Dic, quòd non, quia ex quo fuit citatus ad illũ actum, est necesse, quòd ille actus porrectione petitionis fiat illo die peremptorij, aliàs nihil valet quod agitur: ita eleganter tenet Pet. Phil. Corn. in cons. 58. col. 4. in litera h, in 3. vol. Si tamen reus comparet, Iudex dat terminum actori ad producendũ libellum, & reo ad respondendum, vt est ritus magnæ curiæ, in num. 188. incipiens, Item seruat ipsa curia, quòd si actor, & c. Et nota, quòd quando fit ista citatio eo modo, scilicet, ad petitionem porrigendam, non inducitur litis pendentia ad impediendum præuentionem, antè, quàm porrigatur petitio, prout de hoc est decis. 194. conc. Neap. & ideò ista practica citandi nõ est bona, sed est meliùs, q̃ porrigatur primò petitio, & postea super ea porrecta emãnet citatio, & ita practicatur in curijs.

72 † Item in quantum dixi, quòd in citatione debet apponi verbum, peremptoriè, hoc tenet Andr. de Isern. in const. In ciuilibus, & est glo in cl. sæpè, §. sententiam, in versi. non peremptoriè: de verb. signific. & Bal. in l. si quando, col. 2. C. de testibus, nisi quando fieret monitio per Iudicem pro tribunali sedentem, vel nuncius citaret coram Iudice, quia illa citatio habet vim peremptorij, secundum Bal. in l. cessante, col. 1. C. quomodo & quando iud. & dixi suprà in 3. dubio fi. Hodie tamẽ in Regno, ex quo omnes causæ ciuiles sunt summariæ, vt pluries fuit dictum, non requiritur peremptorium in citatio-

citationibus, & sic valeret citatio in ciuilibus sine verbo peremptorie: ita tenet Ang. in d. l. ad peremptorium, ff. de iud. per text. in d. § sententiam, & hoc tenet Math. in
73 const. Inconsutilem, col. pen. † Tertia citatio est, quę fit per literas, vt quãdo Iudex facit citationem in scriptis, & illam committit nũcio, vt aliquem citet, super hoc est data forma per Regiam prag. in Regno, videlicet, per prag. secundam, quæ incipit, Quilibet, qua cauetur, quòd quando nuncius citat per literas, debet habere commissionem Iudicis, & citatio debet continere causam, & debet fieri citatio coram duobus testibus, qui se subscribant in calce citationis, quando fit in loco, vbi potest haberi copia literatorum, aliàs sufficit, quòd nuncius in relatione dicat se citasse corã tali, & tali testib. & citatio aliter facta, non valeret, vt ibi dicitur, & tenet And. de Iser. in const. citationis, col. j. & 2. li. tamen esset facta citatio inualida, & citatus compareret, validatur citatio, & comparitio, vt dicit in d. prag. 2. & tenet Bald. in l. vt perfectiùs, col. 2. C. de an-
74 na. & excep. † Est tamen sciendũ, quòd citatio de necessitate non requirit scripturam regulariter, quia est in arbitrio Iudicis citare viua voce, vel in scriptis, debet tamẽ in actis describi, vt appareat ex actis. Hoc probatur ex dicta constit. Edictorum, quæ dicit in scriptis, vel sine scriptis, & in c. cùm dilectus ibi, viua voce, & c. de dolo & contu. in aliquibus tamen casibus requirit de necessitate scripturam, aliàs non valet, & primus
75 casus est, † in Iudice delegato, quia debet citare cum inserto tenore suę commissionis, qui tenor non potest apparere, nisi in scriptis, c. præterea, & ibi Abb. & doct. de dila. & Bart. in auth. qui semel, C. quomodo & quando iud. & Bart. & Alex. & Iaſ. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ie. Quod limita, vt ibi per Iasonem.

76 † Secundus casus est, quando citaretur aliqua persona illustris vel clarissima, quia debet citari in scriptis: ita tenet Iason. in §. quad. col. 4 in princ. inst. de act. & est text. & ibi Bar. in l. quoties, C. de dign. libr. 12.

77 † Tertius casus est, quando destinatur aliquis nuncius, seu executor ad capiendã bona fisco delata, nã non creditur ei, & sine literis, l. prohibitum in fi. C. de iure fisci libr. x. similiter, quando aliquis mittitur ad exigendas pecunias fiscales, l. palatinos, C. de
78 coll. fun. fisc. lib. xj. † Quartus casus est, quãdo aliquis nuncius vellet citare realiter, putà, faciendo captură in bonis vel in persona, tunc enim debet ostendere commissionem in scriptis, secundum Bart. in d. l. palatinos, & Phil. in c. cùm parati, col. 8. ver. sed limi-
79 ta, & c. de app. † Quintus casus est, in omni nuncio specialiter electo, qui non est nuncius cõsuetus, nam sibi nõ creditur, nec valet eius citatio, sine literis, vt dixi suprà in 3. dubio, ver. plus dico, & c. & ibi dixi, quòd hodie in Regno est prouisum per ritus manæ curiæ ibi allegatos, qd' istæ citationes in scriptis non committuntur, nisi habenti publicum officium, vnde apparet, quòd priua-
80 tæ personæ non committerentur. † Sextus casus est, quãdo citatio fieret extra prouinciam, quia non valet, si non fiat in scriptis, secundum Bar. in extrau. ad reprimendam, ver. per nuncium, per text. in §. eos in auth.
81 de coll. † Septimus casus est, quando citatio fit in domo, & non personaliter: nam non valet ad effectum reddendi citatum contumacem, nisi fiat cum literis: secundum Bal. & Ang. in l. vt perfectiùs, col. 2. C. de Ann. & excep. & Alex. in add. ad Barto. in d. l. palatinos, C. de coll. fun. fisca. & And. de Iser. in
82 const. citationis. † Quarta citatio, est illa quę fit per edictum, & est sciendum, quòd ista citatio per edictum non fit, nisi in casu necessitatis. s. quãdo alio modo quis citari nõ potest, putà, propter eius absentiã, vel quando citantur personæ incertæ, si sua putauerint interesse, vt inferiùs dicam: nam si Iudex habet modũ citandi aliquem voce vel per literas, non debet incipere à citatione per edictum, quia grauaret citatũ, & Iudex appellationis posset hoc grauamen reparare, secundum Bar. in extrauag. ad reprimendam, in vers. per edictum post prin. vbi plus dicit Bar. in prin. quòd hæc citatio non fit, nisi per ordinarium, vel delegatum Principis, non autem per inferiorem: de hoc dixi suprà in 2. dubio. Istam materiam citationis per edictum, tractat plenè Fel. in c. quoniam frequenter, §. porrò, vt lite non contest. & Bar. in d. ver. per edictum, & Cano. in ch. 1. de iud. Ego autem sub breuitate reassumam aliquos casus, in quibus fieri potest, & est necessaria huiusmodi citatio, de reliquis verò remitto me ad dicta per doct. in

locis præallegatis.

ADDITIO. Vide per eũdem Scb. Van. in tit. de null. sent. ex defec. cita. num. 124. & Marian. Soc. in tract. de cita. in artic. 23. Petrus Foll. V. I. D.

83 † Primus igitur est casus, quando citandus nõ reperitur personaliter, nec habet certam domum, putà, quia est vagabundus, tunc debet scribi eius citatio ad modum edicti, & debet affigi in palatio curiæ vel in platea publica, quando esset laicus, vel in forib. ecclesiæ, quandò esset clericus, ita quòd verisimiliter talis citatio veniat in notitiam omniũ per modũ notorij, quæ citatio continere debet illa septem requisita, de quibus suprà dixi. ita tenet Bal. in l. si accusatoribus, col. fin. in prin. de accu. vbi plus dicit, quòd in tali casu potest fieri etiam citatio per proclama, vt infrà dicam. Idem tenet Bald. in l. consentaneũ, in 2. no. C. quomodo, & quãdo Iudex, & Bart. in d. vers. per edictum, & debet poni istud edictum in illa ciuitate, & loco, vbi solitus est conuersari ille vagabũdus, secundũ Bal. in l. vt perfectiùs, col. 1. circa fi. & col. 2. C. de Anna. excep. vbi plus dicit, quòd si vagabundus habet domũ, debet affigi edictũ citatoriũ in porta suę domus, & debet hoc fieri in præsentia duorum vel trium testium, vel notarij, vt est tex. in cõst. citationis: pro hoc est tex. in l. 4 §. toties. ff. de

84 dam. inf. † Secundus casus est, quãdo aliquis procurat, vel latitat dolosè, vel impedit, ne citatio verbalis, vel per literas possit ad eum peruenire: nam tunc potest citari per edictum: tex. est in cl. 1. de iud. Verũ in hoc est aduertendũ, quòd illa cl. disponit, q̃ istud edictũ potest apponi in ciuitate Romana in Papali palatio cõtra vnumquemq; habitantẽm in partibus quantumcunque remotis, & id propterea, quia talis citatio est multũ præiudicialis, nõ potest fieri per Iudices inferiores, nisi auctoritate Papæ, vt ibi habetur: sed per Iudices inferiores posset fieri in dicto casu, apponendo tamen edictum in loco, vbi solitus est habitare, & conuersari citandus, & non alibi, vt dixi suprà in casu præcedenti, facit tex. in cl. causam. §. verùm de electio. & hoc in Regno est expeditum, per dictã const. Citationis, vbi in casu prædicto potest quis citari per edictum affixũ in ianua domus coram duobus testibus cum termino dierum 30. vel 40. & no. And. de Isern. in c. j. col. 2. de mil. vass. qui contu est, & de intellectu illius cl. 1. de iud. vide Fel. in d. c. quoniam frequenter. §. porrò, vt lite non contest. & Rot. in decis. 223. incip. si committatur, & c. in nouis, & ad prędicta adde Alex. in l. 1. §. præsides in add. ad Bart.

85 ff. de req. reis. † Tertius casus est, quando locus, vbi egit citandus, non est securus, propter aliquas guerras fortè, vel inimicitias, vel alio modo: nam tunc potest fieri citatio per edictum, eo modo, quo in præcedenti casu dixi, per text. in d. cl. j. de iud. pro hoc etiam est text. in cl. 1. de fo. comp. & no. Bar. in d. ver. per edictum.

86 † Quartus casus est, quando aliquis stat clausus in domo sua, & non patitur se videri, ad hoc, ne citari possit, nam potest tunc affigi edictum citatorium in ianua domus suę, & perinde habetur, ac si personaliter citatus esset: vt tenet Alexand. in l. plerique col. 2. ff. de in ius voc. pro hoc tex. in d. con-

87 stit. Citationis. † Quintus casus est, quando actor porrexit libellum, & non vult litem prosequi, & se absentat, nam reo instante citari potest per edictum, secundum formam auth. qui semel. C. quomodo, & quando iud. vt dicit Bal. in l. mandatum, col. fin. C. mand. qui dicit, quòd ista edicta debent

88 poni in frequentiori loco ciuitatis. † Sextus casus est, quãdo aliqua psona ecclesiastica spoliat aliquem laicum possessiõe alicuius rei, nam potest laicus adire Iudicem secularem, vt per viam defensionis extraiudicialis recuperare posset restitutionem suæ amissæ possessionis, & tunc quia Iudex secularis, non potest specialiter citare clericum, potest exponere vnam citationem generalem per edictum, vt quicunque sua putauerit interesse, compareat ad allegandũ, quare ille laicus restitui non debeat, de hoc est quædã specialis prouisio in Regno per tria capitula Regni, quorum vnum incipit, Ad regale fastigiũ, aliud, Omnis prędatio, &c. & aliud, Finis præcepti, charitas, & c. de quo

89 rum capitulorum intellectu, traditur plenè in decis. 2. & 24. cons. Neap. † Septimus casus est generaliter, cùm contradictores sunt incerti. semper in actu faciendo, potest fieri citatio per edictum, vt no. Abb. in c. cùm in tua, col. 2. in princ. extra, qui matri. acc. possi Felyn. in d. cap. quoniam frequenter. §. porrò, colu. 2. versic. considera in primis, & c.

vt lite

vt lite non contest. per ea, quæ habentur in l. si eo tempore, C. de remiss. pig. & in auth. si omnes, C. si minor se ab hær. absti. & Gemi. in c. fi. in fin. de elect. lib. 6. Aliàs aût, vbi certus est aduersarius, nunquã valet citatio per edictũ, secũdũ Fel. in c. cognoscẽtes, col.
90 7. de const. † Octauus casus est, quando aliquis proposuit Institorem, qui fortè malè administrat, & vult ipsum reuocare, nã debet proponi facere edictum publicè ante illius apothecam, vt nemo cum illo contrahat, iuxta tex. in l. sed si pupillus, §. præscribere, ff. de inst. & ibi Bal. dicit, quòd ista edicta debent exponi in loco publico, & patenti, vt ab omnibus legi & videri possint, & non in loco occulto: & ibi etiam vide Paul. de
91 Cast. † Nonus casus est in clerico beneficiario absente, qui non facit residentiam, nam debet citari per tria edicta, quæ debẽt affigi in valuis ecclesiæ suæ, & postea expectatur per sex mẽses, & si non venit ad residendũ, priuatur beneficio: text. est, & ibi Abb. &
92 doct. in cap. ex tuæ, de ele. non resid. † Decimus casus est, quando Episcopus, vel alius Prælatus vult confirmare electum ad aliquam dignitatem vel beneficiũ: nam antè quàm confirmet, debet exponere generalem citationem per edictum, in ecclesia, vocando omnes, qui sua interesse putauerint, aliàs confirmatio fieri non posset, text. est, & ibi per Can. in c. fin. de elect. lib. 6. Et hoc extenditur etiam, quando aliquis præsentatur in iure patronatus, quia debet fieri similis citatio per edictum, vt no. gl. 1. & fi. in d. c. fin. & ita quotidie videmus practicari in
93 huiusmodi præsentationib. † Vndecimus casus est, quando aliquis tenens prædiũ tributarium, se absentat, vel ipsum deserit, nã potest citari per edictũ, & si non cõparet infrà sex menses, priuatur prædio, & alij locari potest: tex. est, & ibi Luc. de Pen. in l. loco-
94 rũ, C. de omni agro. deser. lib. 11. † Duodecimus casus est, in citanda vniuersitate, nam potest citari per edictũ in loco affixum, vbi consueuit cõgregari, & si ciues clauderent portas ciuitatis, potest affigi edictũ in porta ciuitatis, quãdo nuncius prohiberetur ingredi, & si non esset tutus accessus ad portam ciuitatis, potest edictum affigi in ciuitate conuicina in ecclesia ipsius ciuitatis viciniæ. Ita hæc omnia declarat Bald. in l. etiam, colu. 4. C. de exc. rei iud. pro hoc est glo. in l. non potest dolo. ff. de reg. iur. & vide Bal. in auth. sed cùm testator, col. 2. C. ad l. fal. vbi dicit, quòd non sufficit citari præsidentes in eorum domibus, sed debent citari in loco, vbi consueuerunt congregari publicè, adde Ange. in cons. 196. potest etiam citari vniuersitas per proclama factum in locis publicis ciuitatis, legendo citationem publicè, secundum Barto. in extrauag. ad reprimendam, in vers. citatum. & Luc. de Pen. in l. prouincialium, C. de erog. mil. ann. lib. 12. & glo. in c. si capitulo, in vers. factum, de concess. præben. lib. 6.

95 † Decimus tertius casus est, iudicio meo in omnibus casibus, in quibus lex permittit fieri citationem per proclama, in illis etiam potest fieri per edictum à fortiori, & moueor per rationem auth. qui semel, C. quomodo, & quando, iud. quia vox præconis, paucis innotescit. Sed per edictum res efficitur magis notoria, vt not. Alex. in add. ad Bar. in l. j. §. præsides, ff. de requi. reis, si enim lex permittit citationem per proclama (vt est illa, quæ fit per præconẽ) multò fortiùs per edictum.

96 † Sed iuxta hoc quæro, quanto tempore debet stare affixum edictum in loco publico, vel in ianua ciuitatis, quando fit citatio per edictum: Dic, quòd non reperitur à iure statutus aliquis terminus, vnde statur arbitrio Iudicis, & sufficit, quòd nuncius referat, quòd edictum stetit affixum in loco, licet non declaret per quantum spatiũ. Ita tenet Barto. in extrauag. ad reprimendam in ver. publicè, vbi plus dicit, quòd anteà, quàm affigatur, debet publice legi, &
97 postea affigi. † Quinta citatio est illa, quæ fit per proclama: dicitur autem proclama, quando Præco publicus citat per plateam publicam alta, & intelligibili voce aliquem absentem, vel incertos contradictores, si sua interesse putauerint, & est permissa ista citatio in casibus infrà scriptis, videlicet,
98 † Primus casus est, quando hæres vult cõficere inuentarium secundum formam, l. fin. C. de iur. delib. nam si creditores sunt certi, debet illos citare in specie. Si verò sunt incerti, possunt citari per publicum proclama in locis publicis, secundum Bald. in d. l. fi. §. cùm igitur, colu. & in authen. sed cũ testator, C. ad l. Fal. & Bar. in d. §. igitur
99 col. 2. & ibi communiter Mode. † Secundus

casus

casus est, quando litigator post litem contest. se absentat, & est necesse, citari ad videndum iuramenta testium, vel ad alium actum litis, & nō habet domum, vel neminem reliquit in domo: nam tunc potest citari per publicum proclama in locis publicis, secūdum Bal. in l. si quando, in 11. q. C. de test. &
100 Soc. in cons. 56. col. 2. in fi. in 4. vol. † Et nota, quòd tunc, quando proclama fit contra certam personam, debet fieri in illa vicinia ciuitatis, vbi consueuerat citatus conuersari, secundum Bald. in c. 1. colu. 4. in fi. de mil. vas. qui contu. est. & ponunt doct. in l. 4. §. prætor, ff. de dam. inf.

ADDITIO. Ad effugiendū tamen circuitum istum, & vt semel comparentes in prima citatione, non sit necesse ad quemlibet actum citare, debet Iudex ad instantiam partis cogere illos, vt sibi eligant in ciuitate, & loco iudicij locum vbi citari possint, vel quòd relinquant procuratorem instructū: quia durum est semper mittere ad illam ciuitatem seu comitatum, vel perquirere per totam ciuitatem ignotos, & irreperibiles: vt voluit Ang. in l. qui ante calendas, & ibi Bar. ff. de verb. obl. & Bar. in extrau. ad reprimendū, in verbo per edictum, col. fi. & Pan. in c. fi. 3. col. in fi. dila. & habetur per Maria. Soc. in tract. de citat. in art. 25. num. 2. Petr. Foll. V. I. D.

101 † Tertius casus est generaliter, quando est mouenda aliqua lis contra aliquem absentem, qui nullibi reperitur, nec habet certam domum, potest ipsum Iudex citare per proclama, secundum Bal. in l. si accusatoribus, col. fin. in princ. C. de accu. & ibi etiam Cyn. idem tenet Bald. in l. inter minores, in fi. in j. lect. ff. de in integr. rest. & Alex. in l. 4. §. prætor, col. 2. ver. item, in quantū Bar. & c. ff. de damn. inf. vbi æquiparat hanc citationem illi, quæ fit in domo, dummodò non sit de re mobili: & not. illud verbum Alex. quia fortè iste casus non procederet in prima citatione, vt fiat per proclama in principio litis, quando esset quęstio de re mobili, sed lite incœpta sic, & ita loquitur casus
102 præcedens. † Quartus casus est, quando est contrahendum aliquod matrimonium, debent citari omnes, qui nouerint aliquod impedimentum subesse, per publicum proclama ecclesię, cum certo termino, quo elapso non auditur contradicens, nisi iustam causam alleget, & si iste solennitas non fieret, diceretur matrimonium clandestinum, tex. est, & ibi per can. in c. cū inhibitio de clād. resp. & in c. cùm tua. qui mat. acc. pos.

103 † Quintus casus est, quando minor adiuit hæreditatem, & postea per in integrum restitutionem, vult se abstinere, & illam repudiare, nam in tali restitutione in integrum, sunt citandi omnes creditores incerti per proclama, cū termino trium mensium, tex. est, & ibi Bald. in j. col. vers. quartò quæro, & c. in auth. si omnes. C. si. mi. se. ab hær. abs.

104 † Sextus casus est, quando creditor posterior vult vēdere rem sibi hypothecatā, nam potest creditores incertos anteriores citari facere per publicum proclama, vt veniant ad contradicendum infrà certum tempus, quo tempore elapso nō audiuntur vlteriùs, tex. est, & ibi Bal. & doct. in l. si eo tempore, C. de remis. pig. & ibi est gl. quòd in isto casu potest etiam fieri citatio per edictum, & poteris hunc casum addere ad citationē precedentem per edictū.

105 † Octauus casus est, quādo Episcopus vult procedere contra eos, qui expulerunt ipsum de sede sua: nam potest accedere ad alienam diœcesim vicinā, & ibi citare dictos expulsores per publicū proclama in ecclesijs illius diœcesis dieb. festiuis, quādo populus in ecclesijs cōgregatur, & hoc quando non posset illos citare personaliter, propter accessum non tutum, tex.

106 est in clem. j. de foro comp. † Nonus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra pupillum indefensum ex primo decreto, nam debent citari eius consanguinei, amici & affines per publicū proclama, vt veniant ad ipsum defendendū, text. est, & ibi Bar. & doct. in l. hæc autem. §. nō

107 defendi. ff. ex qui. cau. in poss. ea. † Decimus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra aliquem absentem, qui non defenditur, nā debent requiri eius consanguinei, & amici, per proclama. l. item ait prætor, & l. ergo, & ibi Bart. & Bald. & doct.

108 ff. ex qui. cau. maior. † Vndecimus casus est, quando hæres deliberat, an velit adire hæreditatem: nam potest facere fieri citationē per proclama contra omnes creditores, vt veniant ad edēdum instrumenta debiti hereditarij ipsi heredi, ad hoc, vt possit deliberare, aliàs creditores sibi præiudicant, secūdum Barto. in l. Aristo. ff. de iure delib. pro

hoc

hoc est tex. in l. 1. §. cum dicitur. ff. si cui plus
109 quàm per leg. Fal. † Duodecimus casus est. quando est publicandum testamentum priuatum, secundum formam, l. publicatio, C. de test. nam debet fieri proclama generale contra prætendentes interesse, vt compareant quando sunt incerti, secundum Bald. in
110 d. l. publicatio, in 6. q. † Decimus tertius casus in agnoscenda bonorum possessione Carboniana, vel ventris nomine, quia si aduersarij sunt incerti, debent citari per proclama. secundū Bald. in l. certum, col. 4. ver. viso, &c. C. vnde leg. & generaliter dicas, quòd in omni casu, in quo aduersarij sunt incerti, potest fieri citatio ista per proclama, vel per edictum, secundum Bar. in extrauagant. ad reprimendam, in ver. per edictum. longè post medium, ibi, sic etiam admittitur, &c. & probatur per omnes doctrinas suprà allegatas.

SEXTA, & vltima citatio est, quę fit per
111 † campanam, seu per tubam. ista citatio fit, quando est congreganda vniuersitas, causa faciendi consilium vel reformationem, tex. est, gl. & ibi Bar. in l. 2. C. de decur. lib. x. Et similiter fit congregatio capituli, & Canonicorum, ad sonum campanæ, vt not. gl. in versi. factam, in fi. capitulo, de concess. præben. lib. 6. & gloss. & Card. in clem. 2. in 3. oppo. de sent. excom. Ad hoc etiam est text. & ibi. Abb. in 2. col. in c. in causis, de elect. vbi optimè Abb. declarat hanc materiam, scilicet, quòd in negocijs minoribus, vel quæ possunt expediri per præsentes, sufficit vocari collegium, vel vniuersitatem per sonum campanæ. Secus, vbi vocandi essent absentes, quia requiritur citatio per nunci-
112 um, vel per literas, secundum eum. † An autem in die veneris sancta possit vniuersitas citari ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ? vide Bart. in l. fi. C. de prædijs curia. lib. x. & Alexand. in addit. ad Bart. in
113 l. non potest dolo, ff. de reg. iur. † Fit etiam citatio per campanam, quando est eundum ad bellum, vt not. Io. And. & Abb. in c. j. de offi. cust. vbi ponunt omnia signa, quæ im-
114 portat sonus campanæ. † Et primum signū campanæ, est conuocationis Capituli, seu vniuersitatis, vt suprà dixi. Secundum, est signum exeundi ad bellum. Tertium, est signum horarum. Quartum, est signum gaudij, & gratiarum actionis, vt quando post victoriam pulsantur campanæ. Quintum, est signum salutationis Virginis, vt quando pulsatur campana de serò ad dicendum, Aue Maria, &c. Aliquando, est signum excōmunicationis. Aliquando, est signum alicuius defuncti. Aliquando, est signum eleuationis corporis Christi. Aliquando, est signum processionis. Et sic de alijs signis, vt per Ioan. And. & Abb. in d. c. j. & Bald. in rub. C. de dedit. l. be. tol.

115 † Vltimò, pro complemento huius quarti dubij, scias quòd citatio non debet fieri proprio motu Iudicis, sed ad instantiam partis, quando agitur inter duos litigantes, & maximè citatio ad sententiam: ita tenet Spe. in tit. de citat. §. sequitur, vers. illud autem nota, &c. & Fel. in c. j. col. j. & 2. de iud. & Soc. in cons. 96. col. 5. vers. 2. &c. in j. vol.

116 † Quod limita, nisi Iudex videret perire instantiam, quia tunc ex officio potest citare ad sententiam, secundum Bart. in l. Scius & Augerius, ff. ad l. Falc. & Fel. in d. c. j. col. 2. & Phil. in c. ex ratione. col. 20. versi. quo ad
117 secundum dic, &c. de app. † Quid autem, si aliquis citatur, vt compareat die Lunę, Martis, & Mercurij, an sint plures citationes? Dic, quòd est vna, & debet comparere in vltimo die, secundum And. de Iser. in const.
118 Edictorum, col. 1. † An autem possit fieri citatio generalis ad totam causam, vt aliquis compareat singulis diebus, & horis ad omnes actus, vsque ad sententiam? Communis conclusio est, quod, quando citatur aliquis existens in remotis & longinquis partibus, valet talis citatio, alias secus: quia in omnibus actibus requiritur specialis citatio, quando quis est vicinus, & prope locum iudicij. ita tenet Abb. in c. fin. in 3. col. de dila. vbi plenè attingit istum art. & Inn. & doct. in c. consuluit. de offi. del. & in c. auditis de proc. & Alexand. & omnes scribentes in l. qui ante calendas. ff. de verb. obl. & Iaf. in l. nec quidquam. § vbi decretum, col. 9. vers. decimo limita, &c. ff. de officio proc. & And. de Iser. in c. 1. col. 2. & 3. si cumero. inter vasal. & alium de benef. quod tamen intellige, & declara, secundum Bald. in cōs. 4. in 5. vol. scilicet, in casibus, in quibus potest procedi ad sententiam lite non contestata, tunc valet hæc citatio ab initio facta, etiam quo ad sententiam, sed vbi non potest procedi ad sententiam lite non contestata,

non posset fieri quo ad sentẽtiam, nisi post litem contestatam. Item intellige, quando citatus fuit semper contumax, & nunquam comparuit, quia verum est tunc, quòd potest procedi ad alios actus sine noua citatione. Secus est, si semel ad aliquem actũ comparuit, quia tunc est de nouo citandus ad alios actus, secundum Alexand. & doct. in d.l. qui ante calendas, & Soc. in cons. 195. col. pen. ver. quin imò, &c. in 2. vol. & Ant. de But. & Imol. in d.c. consuluit, & de hoc vide bonam declarationem Abb. in d.c. fi. col. 4. in fin. & seq. de dila. & Paul. de Cast. in cons. 81. col. 4. in 2. vol. vbi plus dicit Pau. quòd quando proceditur ad alios actus, vigore talis citationis generalis, debent fieri singulæ citationes per edictum ad hoc ibi vide per eum. dicit tamẽ Bald. in cons. 268. in j. vol. quòd nec de iure canonico, nec ciuili, talis citatio valere debet; cùm sit incerta, & captiosa. nam inducit quandam speciem seruitutis, vt quis debeat in loco iudicij morari singulis diebus & horis. tamen est communis obseruantia, & ex generali vsu, & stylo curiarum toleratur propter distantiam loci: quia valde laboriosum est geminare citationes in partibus remotis. vnde teneamus communem obseruantiam, quidquid dicat Bal. in d. consil. 268.

VENIO ad quintum dubium principale, scilicet, quãdo † debeat fieri citatio. Cõ
119 munis cõclusio est, q; debet fieri in die iuridico, nã si fieret in die feriato, nõ valeret, p
* tex. cũ ibi no. in l. ex quacunq; ff. si quis in ius vo. non ie. & de die feriata ad honorem Dei, est expeditum, quòd non valet citatio. nec commissio Iudicis, nec citatio nuncij, per l. fin. C. de fer. ibi, si leat vox &c. ita tenet Bar. in rep. d.l. ex quacunque, col. fi. (tamen cogita, quia extra Regnum posset contrarium de stylo & cõsuetudine defendi) etiamsi dicta citatio fieret pro die non feriato, putà, si nunci' citat die dominico, vt compareat die lunæ, nõ valet citatio, secundum not. in c. conquestus, & ibi Abb. in 6. col. de fer. & Pau. de Castr. in cons. 240 in j. vol. & ita de hoc extat ritus magnę curiæ in num. 183. incipiens, Item seruat dicta curia, quòd citatus, &c. & ponunt plenè doct. in l. j. §. nunci. ff. de ope. no. nun.

120 † Sed quid si terminus datus alicui ad cõparendum, cadat in diem feriatum, an valeat citatio, & an teneatur comparere? Bar. in d. rep. l. ex quacunque, col. pen. distinguit. Aut error est expressus in citatione, vt quia Iudex dicit: compareas coram me in die dominico, & non valet citatio. Aut nõ est expressus error, vt quia Iudex dicit: cõpareas ab hinc ad x. dies, & vltima dies est feriata, & valet citatio, & debet comparere die sequenti, sed postea Bart. refert ibi Richard. de Senis. qui tenebat, quòd etiam in isto secundo casu non valet citatio, argu. §. loco instit. de verb. oblig. Ego autem in hoc articulo concludo, prout alias tenui legendo publicè illam, l. ex quacunque, in almo Gymnasio Salernitano: videlicet, quòd Iudex si dicit: do tibi terminum 10. dierum ad comparendum, tunc valet citatio, & debet comparere die sequenti, secundum Bald. in d.l. ex quacunque, col. fin. si verò Iudex dicit: compareas in decima die præsentis mensis, & illa dies est feriata, non valet citatio: & ita procedat op. Richar. de Senis, quam ad hoc tenet Abb. in d.c. conquestus, col. pen. in fin. tunc enim videtur error expressus, saltem per relationem ad ipsam diem. l. certum. ff. si cer. pet. sed si Iudex diceret: compareas hinc vsque ad x. dies, tunc valet citatio, quia iste appellatur terminus ad quem, & debet comparere die præcedenti, quando vltima est feriata, secundum Bar. in d.l. ex quacunque, col. pen. per l. 2. §. illud. C. de temp. app. & in c. cùm
121 dilecti de dolo. & contu. † Limita prędicta, nisi citatio fieret pro tali causa, quæ potest die feriata expediri, quia tunc valet citatio facta in die feriata, quæ causæ plures sunt, quæ numerantur in l. 2. & 3. ff. de fer. & tũc cogitur citatus comparere, vt no. glo. in d. l. ex quacunque, in glo. fi. & ibi etiam Bar. in rep. col. pen. dum allegat. l. miles. §. fexaginta. ff. de adul. † Secundò limita, non pro-
122 cedere in Principe, qui potest citare in die feriata ad honorẽ Dei, secundum Bart. in d. l. ex quacunque in repe. col. fin. & Lanfran. in c. quoniam contra, in vers. citationes in
123 fi. de prob. per c. venies de acc. † Hodie autem in Regno est expeditum, quòd semper quando citatio cadit in diem feriatam, valet, & debet citatus comparere in die sequẽti, ita tenet And. de Iser. in lib. const. in rub. de in ius vocan. postquã rub. sequitur cõst.

si

Si quem noſtrorum. &c. & de hoc ſunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus, in num. 17. & alius. 157. & ambo incipiunt: Item, quòd tã in criminalibus, &c.

VENIO ad ſextum, & vlt. dubium
124 principale, ſcilicet, † vbi debeat fieri citatio? Ista q. poteſt habere duo membra. Vnum, ſcilicet, vbi. i. in quo loco debet quis citari per nuncium. Secundum vbi. i. in quo loco debeat citatus comparere, & ſic expediam iſta duo membra per duas q. princ. Primò igitur quæro, in quo loco debet nũ
* cius aliquem citare, dic quòd communis concluſio eſt, quòd quilibet citari debet perſonaliter, ſi reperiri poteſt, aliàs debet citari in domo ſuæ ſolitæ habitationis. ita plenè tradit Bart. & ibi communiter doct. in l. 3. §. prætor. ff. de dam. inf. & quando eſt abſens, debet citari in illa domo, vbi reliquit familiam, quando fortè haberet plures domos, aliàs citatio non valet, ſecundũ And. de Iſer. in conſt. Citationis, col. 1. vbi plus dicit, quòd debet recipi iuramentum ab illis de familia de denunciando citationem citato quamprimum poſſint: & hoc dicetur etiam in text. illius conſt. & debet tũc fieri coram duob. teſtibus, vel tabellione, vt habetur in d. conſt. citationis, & ibi And. in j. & 2. col. aliàs citatus in domo ſine iſta ſolennitate, non diceretur contumax, ſecundum eum, & tenet Bal. in d. l. vt perfectius. C. de anna. excep. item debet citari in illa domo, in qua habitat tempore citationis, licèt antea fuiſſet ſolitus habitare alibi. ita tenet Petr. Philip. Corn. in conſ. 51. in 4. vol. & conſ. 57. col. 3. in litera h. in fin. in 3. vol. Poteſt etiam fieri citatio in domo, vbi nulla extat familia, quando quis recedit nemine in domo derelicto, ſecundum And. in d. conſt. Citationis. col. 1. Verùm tunc debet affigi cedula citatoria in oſtio domus, vt plenè dixi ſuprà in 4. dubio principali. †
125 An autem poſſit fieri citatio in apotheca, vel in portico, vel in ſtabulo, vide pleniſſimè per Bar. Alexan. & doct. in d. l. 4. §. præ-
126 tor ff. de dam. inf † Ex prædictis verificatur illa communis practica citandi aliquẽ, quia communiter ſolent committere Iudices nuncio, vt citet aliquem perſonaliter, aliàs ſi perſonaliter reperiri non poteſt, citet eum in domo ſolitæ habitationis. Et nota ſingulariter, quia communiter ſolent in hoc errare nuncij, & faciunt invalidas citationes, nam hæc forma citandi iſtud importat, videlicet, quòd nuncius faciat primò omnem ſuam diligentiam in perquirendo citandum per ſuiratẽ, vt poſſit eum citare perſonaliter, & vlt. loco. quando ipſum reperire non poterit, tũc citet eum in domo, aliàs ſi ita ex abrupto citaret in domo, non facta prius illa perquiſitione, non valet citatio. quia excedit formam commiſſionis: ita in terminis tenet Bart. in d. §. prætor, col 2. & Alexand. plenè in conſ. 3. col. 1. & 2. in 3. vol. & hanc opin. dicit A-
* lexand. eſſe communem, in d. §. prætor. col. j. idem tenet Lud. Rom. in conſ. 454. col. 2. & Petr. Phil. Corn in conſ. 52. col. 2. in 4. vol. & Abb in c. cauſam, col. j. in fin. & ſeq. de dolo, & contum. vbi plenè examinant hanc materiam, & hoc eſt hodie confirmatum in Regno per conſt. Citationis in principio, ſi eius copia haberi poteſt, &c. Quæ verba innuunt, quòd debet fieri prius diligentia citandi perſonaliter, & eo non inuento, vt quia eſt abſens, vel latitat, tunc in ſubſidiũ ſit citatio domi. Sed an debeat eſſe abſens à ciuitate, vel ſolùm à iudicio, vt poſſit citari domi, vide Bart. in d. §. prætor, & Abb. in d. c. cauſam, vbi pleniſſimè diſtinguunt. dicit tamen Bald. in l. conſentaneum, col. pen. in fin. C. quõ & quando iud. & ſufficit, quòd nuncius de directo vadat ad domum citandi, & interroget familiam, vtrùm ſit ibi, & reſpondetur ſibi, quòd nõ ſit ibi. poteſt dimittere ibi literas citatorias, & non eſt neceſſe perquirere per totam ciuitatem.
* Et illud dictum Baldi ego video cõmuniter ſeruari in practica in toto hoc Regno, nam nunquã iſti nuncij citantes, faciũt diligentiã in perquirendo perſonã, ſed directò vadũt domũ, & ita referũt ſe citaſſe domi ſine alia perquiſitione, & ita ſeruatur ex generali cõſuetudine. Sed prima opinio eſt verior de iure, ſed opinio Bal. eſt cõfirmata hodie in Regno p regiã prag. 2 q̃ incipit. Quilibet, q̃ loquitur alternatiuè. ſ. q̃ quis citetur perſonaliter, vel ad habitationis domũ, quo caſu quãdo lex noua, vel ſtatutũ loquitur eo mõ alternatiuè, ſufficit vnũ adimpleri, ſecũdum Bar. in d. §. prior & Abb. in d. c. cãm, col. 2. in fi. & ſic indiſtinctè valet hodie in Regno citatio facta domi, abſq; illa pquiſitiõe: & ex illa prag. in æleuit illa citãdi cõſuetudo, q̃ di-

xi. In quantum tamen de iure communi debet præcedere dicta perquisitio, intellige, & limita illud procedere in primis citationibus, tamen secus in alijs citationibus emergentibus postquam comparuit citatus in iudicio, quia tunc potest indistinctè citari in domo, sine alia perquisitione, secundū Bart. in d. §. prætor, col. j. & Lud. Rom. in d. cons.
127 454. col. 2. circa prin. † Et similiter de iure communi relatio nuncij debet esse clara. s. vt dicat, ꝙ perquisiuit per ciuitatem, & non inuenit, vnde citauit ipsum domi, aliàs non valeret relatio, secundum Alex. in d. cons. 2. in 3. vol. vbi plus dicit in 2. col. ꝙ debet addere nuncius, quòd citauit in domo solitæ habitationis. Verùm prout colligitur ex dictis Alexan. in d. const. 2. istud posset procedere, quando Iudex simpliciter commisit, quòd citaret personaliter, vel in domo, quia tunc debet facere illam claram relationem Secus quando dixit, cites personaliter, & si personaliter reperiri non potest: cites in domo, prout est de communi stylo literarum citatoriarum, nam tunc sufficeret, si nuncius referret simpliciter se citasse modo, & forma sibi commissis: & ita est de communi stylo notariorum scribentium relationes nuncio rum, tunc enim intelligitur seruata forma commissa. ita tenet Bal. in l. properandum. §. & si quidē, col 2. C. de iud. vbi plus dicit, qđ tunc præsumitur citasse in domo, & nō personaliter, accipiendo suam relationē in mitiorē partem, vt nō dicatur verus cōtumax, sed potiùs fictus. quod dictum, est mente tenendū, quia quotidie isti nuncij faciūt istas relatiōes generales, quo casu si citatus nō cō paret, nō posset mulctari, nec peti illas pœnas, quas patiūtur veri cōtumaces, vt dicam infrà in sequēti mēbro, de contumacia. Cōsilium tamen est, vt nūcius semper declaret suam relationē secundū Bar. in l. fi. tamē, in
128 fi. ff. de leg. 2. †Verùm in regno cōmuniter seruatur, quòd etiam citatus in domo, mulctatur, si non cōparet. Et hoc puto procedere ex dicta prag. 2. quæ non facit differētiam inter citationem personalē, & in domo, cū
129 loquatur alternatiuè vt suprà dixi. † An aūt in ecclesia possit fieri citatio? Cōmunis conclusio est, quod incitatione verbali pōt fieri, secundū Bart. in l. plerique. ff. de in ius vo. & Alex. & doct. in l. 2. eo. tit. & Bart. in l. præsenti. C. de his, qui ad eccl. confugiunt. in citatione verō reali, est secus, quia nō pōt regulariter fieri in ecclesia, secundū Bart. in d. l. plerique, in fi. per d. l. præsente, & no. plenè.
120 Abb. in c. inter alia, de immu. eccl. †Quid autem, si citandus non habeat aliquam domū certā, & nescitur vbi sit, in quo loco erit tūc citādus? dic, quòd debet tunc citari in illa ciuitate, in qua conuersari solebat, per publicum proclama, vel per edictū, secundū Bal. in l. si quando, in 11. q. C. de test. & Bal in l. si accusatoribus, col. fin. C. de accus. & Soc. in cons. 56 col. 2. in fi. in 4. vol. & vide, quæ dixi suprà de citatione per edictum, & per
131 proclama. †Secundo principaliter quęro, ad quē locū possit, & debet quis citari, & sic vbi tenetur cōparere? Dic, quòd in hac materia loci ad quem, plura sunt consideranda. Primò, quòd sit locus iurisdictionis ipsius citantis, aliàs si citaret ad locum non suæ iurisdictionis, non tenetur citatus comparere, secūdum And. de Iser. in const. Priuilegia. Pro hoc est tex. cùm ibi not. in l. fi. ff. de iur. om. iud. vnde si vnus Iudex habet vniuersalem iurisdictionē in prouincia, seu in diœcesi, potest subditos in quolibet loco suę prouincię, vel diœcesis citare, & iustitiā ministrare: tex. est in c. cū Episcopus de off. ord. lib. 6. & vide Cald. in cons. 2. in titu. de offi. ord. Secundò, quòd locus sit tutus citato, alias si quis citatur ad locum non tutum, non tenetur cōparere, secūdum And. de Iser. in d. const. Priuileg. Pro hoc est tex. in clem. 1 de foro comp. & not. plenè Old. in cons. 43. & est text. & ibi per doct. in c. ex parte, de app. & Bart. per illum text. in l. recusare. §. fin. cum l. seq. & l. de ætate. ff. ad Treb. & Card. in clemen. j. in 12. not. de iud. vbi limita, nisi quis procuraret, quod locus ille non sit sibi tutus, quia tunc remanet contumax, si non comparet, & gloss. & Bart. in l. metus, ff ex qui. caus. maior, & intelligitur locus non tutus, siue sit propter inimicitias, siue propter pestē, vel bella, secundū Abb & Phil. in d. c. ex parte, & no. doct. in locis præallegatis, & est dec. 29 cons. Neap. Tertiò, quòd locus ad quem citatur, sit honestus, vt not. And. de Iser. in d. const. priuilegia, pro hoc est text. in l. si cùm dies. §. si arbiter. ff. de arb. & ibi Bart. Idem tenet Spec. in tit. de citat. §. 1. vers. item quod fit ad locum, &c. & gloss. in c. si Episcopus, 2. q. 3. facit text. in c. statutum. §. l. cum verò, de rescrip. lib. 6.

Quar-

Quartò, quòd locus ad quem quis citatur, non distet à loco ipsius citati, vel à finibus diœcesis vltra duas diætas, quia si distet vltra, nō tenetur comparere. ita declarat Spec. in tit. de cit. §. j. in princ. per text. & ea, quę ibi tradunt doct. in c. nonnulli. &c. ex parte de resc. & dic vt ibi plenè per Fel. Hodie autem, hoc est redactum ad vnam dictam de iure nouo, per tex. in c. statutum, §. cum verò, & §. cùm autem, de rescr. lib. 6. & hoc tenet Fel. in d. c. nonnulli, col. 5. in prin. & istud habet locum solùm in delegato, quia non potest trahere litigantem vltra dictam. Secus est in ordinario existente intra fines
232 suæ prouinciæ, vel diœcesis, † quia potest trahere vltra dictam, per generalitatem, d. c. cùm Episcopus, de offi. ord. lib. 6 non tamē potest committere causam extra suam diœcesim, nisi in loco Suffraganei, quando esset causa appellatiōis, scilicet, vbi fuit appellatum. c. vt litigantes, de offi. ord. lib. 6. verùm vbi causa esset modica, & ordinarius staret in loco multùm remoto à domicilio litigantium, tenetur causam delegare in loco propinquo, aliàs posset appellari, si non delegaret, dato quòd esset intra fines diœcesis: ita tenet Fel. in d. c. nonnulli, col. j. & 2. Quintò, quòd locus ad quem citat delegatus à sede Apost. vel Legato, sit locus insignis, scilicet ciuitas insignis, in qua sit copia peritorum, & quod delegatus citans (quando est delegat' Papæ) sit persona in dignitate constituta. text. est in d. c. statutum. in prin. de rescrip. lib. 6. Rob. Mar. V. I. D.

De Contumacia, secundo mē. bro iudicij.

1 *Contumax, vt quis dici possit, quę requirantur. Et quid seruetur in Regno.*

2 *Contumax reputari non potest aduersa valetudine impeditus.*

3 *Infirmitas suorum consanguineorum, excusat à contumacia.*

4 *Citatus ad maius tribunal excusatur in curia minori.*

5 *Pauper excusatur à contumacia.*

6 *Inops, & malè vestitus æquiparatur carcerato.*

7 *Contumax, vnde dicatur.*

8 *Contumacia quotuplex sit.*

10 *Contumax patitur missionem in possessionem ex primo decreto.*

11 *Reo perseuerante in contumacia, contra ipsum procedituri ad missionem in possessionem ex secundo decreto: & illud paras plenum præiudicium.*

12 *Decretum primum, & secundum, quid sit, & quod ius tribuant ambo. Quando, interponantur, & infra quod tempus, & in quibus causis.*

13 *Citari ad relenandum quis an possit, interpositis primo, & secundo decreto.*

14 *Decretum primum & secundum sit pro mensura debiti: quid est hoc dicere?*

15 *Contra contumacem nunquam procedit alter a parte non instante.*

16 *Contumax non auditur, nisi refectis expensis.*

17 *Contumaci à Iudice denegatur audientia, non solum in causa illa, in qua est contumax, sed etiam in alia.*

18 *Contumax potest personaliter capi, & carcerari.*

19 *Contumax verus non appellat.*

20 *Contumax non respondendo positionibus, vel in nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso.*

21 *Contumax potest excommunicari.*

22 *Contumax petens reuocari primum decretum, tenetur satisdare, etiamsi immobilia possideat.*

23 *Contumax in non parendo Iudici perdit beneficium iuratoriæ cautionis.*

24 *Vasallus contumax verum, qui citatus dixit: nolo venire, statim perdit feudum*

25 *Contumax in causa criminali, qua pœna afficiatur.*

26 *Contumax non allegat litis pendentiam.*

27 *Contumax qui recuperat tenutam concessam ex primo decreto, non potest vlterius declinare forum, dato quòd aliàs haberet declinatoriam exceptionem.*

28 *Index mandare potest colonis & inquilinis cōtumacibus, quod ei non respondeant de pensionibus, & mandare potest quòd nullus vadat ad colendum eius agros.*

29 *Contumax ad torturam exponi potest, & quomodo, & quando, & ad quid.*

30 *Contumax habetur pro præsente in sui præiudicium.*

31 *Index propter contumaciam sequestrare potest fructus rei petitæ.*

32 *Contumax volens respondere coram Iudice, secundum quod est maius præiudicium ei habetur pro confitente vel negante.*

33 *Iudex contra contumacem potest procedere ad capienda pignora.*

34 *Contumax quando habetur pro confesso. efficitur etiam infamis, & testificari, non potest.*

35 *Excommunicatus perseueranus in contumacia per annum, efficitur suspectus de hæresi.*

36 *Contumax pro tali delicto, pro quo non potest in foro inducari, quã pœnam patiatur.*

38 *Contumacia actoris, qualiter puniatur.*

39 *Contumax is demùm punitur à quo petitur, aliquid dari vel fieri. Secus si citetur, si sua putauerit interesse.*

EXpedito primo membro iudicij, scilicet de citatione, venio ad secundum, videlicet ad tractatum contumaciæ. Nam plerunque citati solent contemnere Iudices, & non comparere, & sic reddũtur contumaces. ideo de his aliqua dispiciamus: & hanc materiam breuiter expediam per tres q. prius. Prima videlicet erit, quæ requirantur ad hoc, vt aliquis possit dici contumax. Secunda, quotuplex est contumacia. Tertia quas pœnas patitur contumax. † Venio ad primam, & quæro, quæ 1 requirantur, vt possit quis dici contumax? Dic breuiter, quod necesse est, quod sit legitimè citatus, scilicet, tribus edictis, vel vno peremptorio pro omnibus, text. est in l. contumacia. ff. de re iud. & hoc de iure cõmuni, Sed hodie in Regno p̃ ritus magnę curiæ, & Regias prag. seruatur aliter. s. quia citatur vna die p̃ alia, & in die sequẽti accusatur prima contumacia, propostea triduo expectatur, & in quarta die post triduum accusatur vltima contumacia, & ex tunc reputatur contumax, prout hanc materiam plenè declarauì supra de citatione, in quarto dubio princ. vers. sed circa hoc de tempore, &c. Item debet in illo vltimo peremptorio accusari contumacia per actorem, alias non diceretur reus contumax. ita tenet And. in const. in Pecuniariis, col. 3 & Bart. in l. constantem, in fin. C. quomodo, & quando iud. & est text in l. properandum. §. & siquidem, & ibi. Bald. in 1. col. C. de iud. A his autem, si actor non comparet in vltimo peremptorio, in iudicio, esset circumducta citatio, etiã reo non cõparente, & deberet de nouo citari, text. est in l. & post edictum. §. 1. ff. de iud. & not. Bart. in l. ex quacunque, in 1. lect. col fin. ff. si quis in ius voc. non ier. & Bald. & Alexand. in l. fin. §. sed si stipulator, ff. de eo per quem fac. erit, &c. Similiter, si illo vltimo peremptorio curia non regeretur propter absentiam Iudicis, quia minimè dicitur contumax reus non comparens. glosſ. est in d. l. ex quacunque, in glosſ. fin. per l. arbiter calendis ff de arbit. debet tamẽ comparere die sequẽti, reuerso Iudice sine alia citatione secundum And. de Iser. in c. 1. col. pen. de contr. inter vas. & alium de inuest. Et sic habemus hucusque duos casus, in quibus excusatur quis à cõtumacia. † Tertius casus est, quando 2 aliquis fuit aduersa valetudine impeditus, nam excusatur, vt non possit contumax reputari, tex. est in d. l. contumacia, & in l. quæsitum, ff. de re iudic. vbi tex. limitat non procedere in leui febricula, seu in veteri quartana: & an tunc teneatur mittere procuratorem, vide Bar. Alexan. & doct. in d. l. quæsitum, & prædictis adde Alexand. in l. 2. ff. si quis caus. in Regno autem debet mittere excusatorem, cum fido vnius medici, vel obstetricis, si est mulier grauida, vt est ritus magnæ curiæ, in nu. 176. incip. Item 3 si aliquis, &c. † Quartus casus est, quando habebat consanguineum infirmum, quia etiam infirmitas suorum excusat à contumacia, secundum Alex. in d. l. quæsitum, col. fi. † Quintus casus est, quando fuisset citatus 4 ad aliud tribunal maius, quia excusatur à contumacia in minori curia, l. contra pupillum. §. j. ff. de re iud. & Alexand. in l. 2. §. 1. si quis cau.

ADDITIO. Adde dicta per Spec. in tit. de cita. §. contra, ver. Item non valet, & Mar. in Sot. in art. 5. nu. 32. vers. 8. fallit intra. de cita. Petrus Fol. V. I. D.

† Sextus casus est propter paupertatem, 5 vt si forte aliquis esset ita inops, & male vestitus, vt nõ posset absq; verecundia comparere. nam excusatur à contumacia, secundum Alexand. in l. 2. §. si quis in iudicio, col. 6 1. ff. si quis cau. † nam ille æquiparatur carcerato, vt est tex. singularis, & ibi glosſ. in l. eadem. §. fin. ff. ex quibus cau. maio. & glos in c. si quis testium, de test. & vide quod tenet

net. Abb. in c. cùm dilecti, col. 5. circa fi. de dolo & cont. Potes etiam addere omnes casus, quos posui suprà de citatione, col. fin. & omnes casus generaliter, in quibus citatio non valet, vel citatus non tenetur comparere, per ea quæ dixi in princ. huius tract. de contumacia.

7 † Vnde autem dicatur contumax? dic quòd dicitur à con, & tumeo, tumes, propterea quia inflatur, & superbus efficitur nolendo obedire, & sic dicitur contumescere in seipso, & efficitur iudici iniuriosus. ita declarat Card. in cl. 1. col. 8. de dol. & cont.

8 † Secundo principaliter quæro, quotuplex est contumacia? Dic, quòd duplex. s. vera & ficta. Contumax verus dicitur ille, qui fuit citatus personaliter vel ad domũ, & citatio peruenit ad eius notitiam, & nõ vult comparere. Verùm quandoque dicitur verus contumax existenter, & apparenter, quãdoque apparenter, tantùm, & quandoque existenter tantum: de qua materia remitto me ad ea quæ plenè tractat Bart. in l. fin. ff. de in integ. rest. & Alex. in l. properandum. §. sin autem reus. C. de iud. & Ioan. de Imo. in l. ex consensu. §. cum qui. ff. de appel. vbi plenissimè tractatur hæc materia, & per Ang. in cons. 186. Contumax fictius est ille qui fuit citatus in domo, & dubium est, an citatio peruenerit ad eius notitiam, secundum Bar. in d. l. fin. col. pen. ff. de in integ. rest. & Angel. in d. consil. 180. & prædictis adde Car. in cl. 1. in 9. q. de dolo, & cont. vbi plenè.

ADDITIO. Dic quod imò triplex est contumacia, videlicet vera, euidens, & præsumpta, vt not. glo. in cl. j. de dol. & cõt. & de ista triplici contumacia loquitur Io. And. in reg. præsumitur, in merc. & Bart. in l. diuus. ff. de in int. rest. ✠ quo vide Masuer. in prax. in tit. de cont. in prin. Petrus Foll. V. I. D.

9 † Tertiò principaliter quæro, quas pœnas patitur quis ob suam contumaciam? 11 Dic quòd multas pœnas iura introducunt contra contumacem. Et prima est, quia contumax propter eius inobedientiam potest mulctari, vt habetur plenè per doct. in l. 1. per totã l. ff. si quis ius dic. nõ obtẽp. & est tex. in l. 2. ff. si quis in ius vo. nõ ier. Verũ in hoc est sciendum, quòd mulcta non irrogatur, nisi ob veram cõtumaciam iam fictus, contumax mulctari non potest, secundum Alex. & communiter doct. in d. l. j. §. fin. ff. si quis ius di non obtem. & Ang. in cons. 8. col. pen. & Bal. in l. & in mulctis. C. de app. & Alex. in l. 4. §. prætor, col. 2. in fin. ff. de dam. inf. Item concludit And. de Iser. in const. Citationis, col. 2. in fi. & in const. Rei vendicatione, vbi etiam gl. Ex hoc infertur, quòd mulcta quæ irrogatur in Regno hodie contumaci, est quia condemnatur ad tertiam partem mobilium, vt dicit const. Pœnam nouem vnciarum, & ibi And. de Iser. & d. const. Rei vendicatione, & est ritus magnæ curiæ, in nu. 239. incipiens, Item seruat ipsa curia ab eo tempore &c. alius ritus 202. incipiens, Item seruat dicta curia in citatione, &c. sequitur ergo, quòd ista condemnatio non fieret contra fictum contumacem, per prædicta. Et hoc videtur esse, de mente gl. & Andr. in d. const. Rei vendicatione: licet malè seruent Iudices, secundum eum ibi. de cõmuni stylo tamen curiarum, in aliquibus locis est redacta ista pœna tertia partis mobilium in ciuilibus ad vnum tarenum, & in aliquibus curijs soluitur vnus augustalis: vnde seruandæ essent consuetudines curiarum, vbi vigent.

10 † Secunda pœna quã patitur cõtumax est, quia patitur missionem in possessionem ex 1. decreto. l. Fulcinius §. 1. ff. ex qui. cau. in pos. ea. & l. si finita. §. Iulianus, & ibi Bar. & doct. ff. de dam. infec. & per totum tit. ff. & C. de bon. auct. iu. pos. & hodie est de cisum in Regno per Regiam prag. quæ incipit, Relatione, vbi dicitur, quod est in electione actoris accusata vltima contumacia, an velit petere terminum ad probandum, vel petere se mitti in possessionem ex primo decreto, & ita seruatur hodie, & sic potest in causis ciuilibus procedi ad diffinitiuam, lite non contestata, & in hoc est correctum ius commune, prout alias dixi in superioribus. † Tertia pœna est, quia si reus perseuerat in contumacia, proceditur contra ipsum ad missionem in possessionem ex secundo decreto, & illud parat plenum præiudicium, vt habetur in d. §. Iulianus. & per Bar. in l. cùm proponas. C. de bon. auth. iud. poss. & est Regia pragm. quæ incipit, Reo, &c. † Sed iuxta hoc pro introductione Iu-

ne iurenum ad practicã, quęro quid significant illi duo termini, scilicet, primum decretum, & secundum decretum? dic quòd primum decretum est prima missio, quę fit per Iudicem in bonis cõtumacis, eo ipso q incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantùm, quãdo agitur actione personali: vt d. l. cũ proponas, & ibi Bar. & doct. & in d. l. si finita. §. Iulianus, ff. de dam. inf. Sed quando agitur actione reali, mittitur quis in possessionẽ totius rei peritæ l. si quis emptionis. §. sed si quis. C. de præscr. 30. an. & habetur in c. prout, & c. cõtingit, de dol. & cont. & est const. Regni, quæ incipit, Rei vendicatio & etiã efficitur verus possessor per primum decretum, vt in iuribus prælegatis, & habetur per doc. in l. 3. §. fin. ff. de acqu. pos. sed in actione personali nõ efficitur possessor, sed solam detentationẽ acquirit cãufa custodiæ, vt d. l. 3. §. fin. & est text. in l. is, cui in princ. ff. vt in pos. legat. & in l. cum legati. ff. ex quib. caus. in poss. ea. & in l. si quis ante. ff. de acquir. poss. & per Bart. in d. l. cùm proponas. Et ad hoc, vt concedatur primum decretũ, non requiritur quòd plenè constet de debito, sed sufficit, quòd summatim, vel per iuramentum actoris, ex quo modicum parat præiudiciũ, secundum Bart. in d. l. cùm proponas. Secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per Iudicem contra eundem reum perseuerantem in contumacia, vt dicũt doct. in locis prælleg. & hoc est maioris præiudicij, quia transfert verã possessionem, vt d. l. 3. §. fi. iuncta glo. in ver. nobis. ff. de acq. pos. Item, transfert dominium, si reus erat dominus, alias vsucapiendi conditionem, vt no. gl. & Bart. in l. prætoris, in princ. & in l. fi. finita, §. Iulianus, ff. de dam. inf. & glo. in l. 2. in fi. ff. si ex nox. causa aga. Verùm non interponitur, nisi plenè constet de debito per testes vel instrumenta. secundũ Bar. in d. l. cùm proponas, & in l. fin. §. sin autẽ, C. de bo. auth. iud. pos. & Bar. in l. Fulcinius, §. cũ hoc. ff. ex quib. caus. in pos. eatur. Sed per quantum tempus debet reus perseuerare in contumacia, vt perueniatur ad secundũ decretum? Communis cõclusio est de iure cõmuni, quòd sit in arbitrio Iudicis, secundũ Bar. in d. l. cũ proponas, tamen de æquitate non debet Iudex procedere ad secundũ decretum, nisi sit lapsus totus annus à die primi decreti. ita dicit Fel. in c. cosultantiõis. col. 2. de off. deleg. vbi dicit hanc esse communem opin. nisi alia iusta causa suaderet. * sed hodie in Regno est statutum tẽpus per duas Regias prag. quarum vna incipit, Relatiõe, & alia sequens quæ incipit, Reo, quibus cauetur, quod elapsis trib. mensibus, à die primi decreti, potest peti missio ex secũdo, & concesso secundo decreto, habet reus alium mensem, infra quẽ potest recuperare tenutam, dummodò soluat totum debitum vnà cum expensis: alias elapso dicto mense post secundum decretum, creditor efficitur verus dominus, & irreuocabilis, cui debet res adiudicari appreciata pro mẽsuræ debiti, sed ante secundum decretũ, potest reus quãdocunque infra tres menses recuperare tenutam. soluendo expẽsas, & dando satisdationem, & hoc etiam est prouisum de iure communi, per auth. ei qui iurat. C. de bon. auth. iud. pos. In quibus autem causis interponatur secundum decretum, gl. in l. iubere cauere. ff. de iur. om. iud. tenet, quòd solùm in causa damni infecti, & non aliis, sed veritas est in contrariũ, quod imò in omnibus causis, locũ habet: verũ in hoc est differẽtia, quia in causa damni infecti fit adiudicatio totius rei, etiam vltra mensuram debiti, sed in aliis solùm pro mensura debiti, vt supra dixi, secundum Bar. in d. §. Iulianus, col. antep. vbi in specie reprobat illã glo. in d. l. iubere, & hoc tenet etiã Alex. in d. l. iubere. col. 4. & est tex. in d. auth. ei qui iurat, & in d. l. Fulcinius §. 1. & ibi Bart. item in causa damni infecti fit indistincte adiudicatio, sed in alijs non, sed venditur res, & illud decretum de vendendo, habet vim secundi decreti, secundum Bar. in d. l. iubere. Verùm emptore non reperto tunc vlt. loco adiudicatur in solutum creditori. l. à diuo Pio. §. si pignore. ff. de re iud. Et scias quòd etiam in actione reali interponitur secundum decretum, secundùm Alex. in l. 3. §. fi. ff. de acq. poss.

ADDITIO. Adde ad istam materiam primi & secundi decreti, an interposito primo decreto possit reus citari ad reluendam? & in hoc Bal. in l. 2. §. si absent. ff. si ex noxa. caus. aga. col. 3. vers. 5. quæri- 14 tur, dicit quòd non. † Et quia in prag. incip. Reo dicitur, quòd fit missio in possessionẽ ex primo decreto pro mẽsura debiti, &c.

quan-

quantū erit iſta menſura debiti? dicas, quòd fit miſſio pro tanta ſumma, quæ valeat plus quàm erit ſumma, quæ petitur, ſecundum gloſſ. not. in authent. ei qui iurat in verſ. & per menſuram, C. de bon. auct. iud. poſſid. ſecundum Luc. de Pen. in l. quoties, pen. col. C. de dign. libr. 12. & firmat Marc. Bon. in d. prag. Reo Pet. Follerius. V. I. D.

15 † Scias tamen, quòd nunquam proceditur contra cōtumaciam ad aliquem actum, niſi altera parte inſtante, ſecundum Bart. in auth. ei, qui appellat, in fi. C. de temp. app.

ADDITIO. Hęc verba intelligas (vt nunquam procedatur ad aliquem actum cōtra contumacem, niſi parte inſtante) vt procedant quantum ad hoc: vt Iudex poſſit procedere contra aliquem, tanquam cōtra contumacem; ſecus, quo ad effectum, qui ipſo iure inducitur à ſtatuto, ſeu iure; nam tunc non requiritur, quod pars accuſet contumaciam, & inſtet, ſecundum Bald. in l. ſi tutor. C. de inter. quod dictum ſatis commendat Ant. Alexan. & Iaſ. in l. properandum, §. & ſi quidem. C. de iud. & Felyn. in ca. illud in 4. col. de præſcrip. Pet. Foll.

16 † Quarta pœna, eſt contra contumacem, quia non auditur, niſi refectis expenſis, per tex. & ibi Bald. in l. ſancimus, C. de iud. & debet etiam ſatisdare de iudicio ſiſti, quando vult recuperare tenutam, per authen. ei qui iurat. C. de bon. auct. iud. poſſ. & vide infrà

17 in x. pœna. † Quinta pœna eſt, quia contumaci poteſt Iudex denegare audientiam nō ſolùm in illa cauſa, in qua fuit contumax, verùm etiam in omni alia. text. eſt & ibi gl. ſingularis, in l. ſed ſi per prætorem, §. ſed, & ſi dum, ff. ex quibus cau. maior. & ibi Ange. idem tenet plenè Iaſ. in l. iuſiurandum, & ad pecunias, §. ait prætor, in 2. not. ff. de iureiurand. vbi plus dicit Iaſon de mente Bald. quòd tunc ille Iudex poteſt mandare aliis iudicibus, quod illum non audiant in aliqua cauſa, & vide etiam de prædictis Iaſon. l. j. §. fi. col. 4. ff. ſi quis ius dic. nō obtemper.

ADDITIO. Adde, q̄ hoc voluit Ritus magnæ curię Vicariæ, incip. Item, ſi aliquis, vel aliqua bannitus: de cuius veritate, & intellectu multa dixi in praxi mea cauſ. crim. in verbo. bāniantur, & ibi poſui omnes pœnas, quas patitur contumax. Pet. Foller.

18 † Sexta pœna eſt, quia contumax poteſt capi de perſona, & carcerari tex. eſt cū gloſſ. & Bart. in l. conſentaneum, C. quomodo & quando iud. & in §. ſi verò etiam quidam. in auth. de exhib. reis, & not. Andr. de Iſern. in conſtitut. Si quis poſt litem. in princip.

19 † Septima pœna eſt, quia verus cōtumax perdit beneficium appellandi, l. ex conſenſu, §. fin. & ibi gloſſ. Barto. & Imol. ff. de appell. & l. j. C. quot. app. non recip. & Alexan. in l. properandum, §. fin autem reus. C. de iud. vbi plus dicit, quòd etiamſi ſit contumax ad ſolam ſententiam, non appellat, idē tenet Alex. in l. ſæpè, col. 24. ff. de re iud. Amplia, hoc procedere, etiam in illa ſententia, quæ nunquam tranſit in rem iudicatā, quia verus contumax nō appellat: ita tenent Ant. de But. & Imol. in cap. tenor. de re iudic. & Iaſon in l. j. §. ſi procurator, col. v. ff. ſi quis ius dic. non obtemp. & prædictis adde text.

20 in l. & poſt edictum. §. fin. ff. de iud. † Octaua pœna eſt, quia contumax in non reſpōdendo poſitionibus, vel in nolēdo iurare de calumnia, habetur pro confeſſo, c. ſi poſt præſtitum, & ibi per docto. de confeſſ. lib. 6. & l. 2. §. quòd ſi actor. & ibi Bartol. & doct. C. de iura. calum. idem in nolēnte ſubire iuramētum iudiciale, nec referre. l. manifeſtæ, & ibi per doct. C. de iureiuran. & Luc. de Pen. in l. locorum, col. 2. C. de om. agro deſer. lib. xj. Et de poſitionib. habetur in Reg. prag. quæ incipit. Quinta die, &c. Et communis obſeruantia in Regno eſt, quòd quis citetur tribus vicibus, vt veniat reſponſurus, ad ſe examinandum ſuper articulis, & in vltima citatione debet inſeri totus tenor articulorum, & poſtea interponitur decretū, quod habeatur pro cōfeſſo: ita de hoc eſt ritus magnæ curiæ, in num. 250. incipiens. Item, ſeruat ipſa curia, quòd ſi quis, &c. vbi etiam dicitur, quòd à tali decreto non appellatur. q̄ limita, niſi citatus ſit abſens, quia nō poteſt haberi pro confeſſo: vt no. Iaſon. in l. j. §. fin.

21 col. 4. ff. ſi quis ius dic. non obtemp. † Nona pœna eſt, quia contumax poteſt excōmunicari, glo. eſt in c. j. de dolo & contum. libr. 6. & gloſſ. in c. conſtitutus de ſen. excō. lib. 6. & Bald. in l. 3. in verſ. not. C. de procur. & Fely. in c. j. colu. 5. verſ. vtrùm excommunicatio, &c. de iudi. vbi plus dicit, quòd antè, quàm, excommunicetur quis, ob contumaciam, debet citari, vide c. cum contumacia, de hæretic. lib. 6.

22 † Decima pœna eſt, quia contumax petens reuocari tenutam, ſeu primum

decretum tenetur satisdare, etiãsi possideat immobilia, & si perdit priuilegium, l. sciendum. ff. qui satisd. cog. gloss. est singularis in §. si verò etiam, in fin. in vers. fideiussorem, in auth. de exhibi. reis. quam gl. sequitur Bar. in l. hæc autem, §. fin. ff. ex quibus causis in poss. ea. & Ias. in d. l. sciendum, col. 2. vbi plures allegat, & ibi etiã Alex. & adde, quæ dixi
23 suprà in 4. pœna. † Vndecima pœna est, quia contumax in non parendo Iudici perdit beneficium iuratoriæ cautionis, glo. est, & ibi Bald. in auth. ei qui iurat, C. de bon. auct. iu. poss. glo. & Abb. in c. quia fronte. de appe. & Ias. in l. j. col. pen. vers. 3. fallit, &c. ff. qui ca-
24 usis d. cog. † Duodecima pœna est, quia vasallus contumax verus, qui citatus dixit: nolo venire, perdit statim feudum: ita tenet And. de Iser. in c. j. colu. 2. in fin. de mil. Vasal. qui
25 contum. est. † Tertiadecima pœna est, quia contumax in causa criminali primo condẽnatur ad tertiam partem mobilium, & reliqua eius bona adnotantur, & si perseuerat in cõtumacia per annum, foriudicatur, scilicet, quia habetur pro conuicto, & confesso, & pro rebelli, & ab omnib. potest impunè occidi, & omnia eius bona confiscantur elapso anno. De hoc est const. Regni, quæ incipit, pœnã reorum. & ibi plenè per And. de Iser. vbi hanc pœnam de foriudicatione ponit, & ibi declarat, quòd habet locum solum in delictis irrogantibus pœnam mortis naturalis, vel ciuilis, vel mẽbri abscissionis, & de hoc est capitulũ regni, in nu. 152. quod incipit, siue quis, &c. idem declarat And. de Isi. in c. j. §. si verò violator, colu. j. de pace tenen. & in c. j. in prin. in 2. col. in tit. hic finitur lex, &c. & vide infrà in 24. pœna. † Deci-
26 maquarta pœna est, quia contumax perdit beneficiũ legis, l. vbi cæptum, ff. de iud. quia cõuentus coram vno Iudice, nõ potest allegare litis pendẽ tiam coram alio Iudice, coram quo fuit cõtumax: ita tenet Bart. in d. l. vbi cœptũ, & Alex. in l. quamuis, ff. de in ius voc. & Bar. in l. sepulchri. ff. de sepul. viol. & Alex. in l. 2. col. 2. ff. de re iud. Et sic remanet concluſ. quod contumax non potest oppo-
27 nere exceptionem litis pendentiæ. † Decima quinta pœna est, quia cõtumax, qui recuperat tenutã concellam ex prin. o decreto, non potest vlterius declinare forũ, dato, q; haberet exceptionẽ declinatoriã: ita tenet Ang. & Imol. in L. si finita, §. item videamus, ff. de dam. infec. & Ang. in l. eum qui. ff. de priuil. credit. & Alex. in l. quidam consulebat, ff. de
28 re iud. in fin. col. j. † Decimasexta pœna est, quia Iudex potest mãdare colonis, & inquilinis contumacis, qd̃ non respondeant ei de pensionibus, & potest mandare q; nullus vadat ad colendũ eius agros, & ista est noua pœna & pulchra, & parũ cognita à iudicib. Ita tenet Abb. per illum tex. in c. grauem, de
29 sen. excõ. † Decimaseptima pœna est, quia cõtumax in nolendo respondere libello corã Iudice: potest exponi tormẽtis ad eruendã responsionem affirmatiuam, vel negatiuã. non tamen torquetur præcisè, vt confiteatur, sed solùm vt respondeat: & iste est casus, in quo irrogatur tortura sine iudicijs: quia datur ad aliud finem: ita singulariter tenet Bal. in l. accusationẽ, colu. 3. C. qui accusare non poss. & Paris, in tract. syndi. vers. tortura, in c. sequitur quæstio. &c. col. fin.

ADDITIO. Vide latè dicta per me in praxi mea crim. in 3. partis principio, in verbo, & si confitebuntur. Petr. Foll.

30 † Decimaoctaua pœna est, quia cõtumax habetur pro præsente in sui præiudiciũ, tex. est in authen. qua in prouincia, in fin. & ibi Bald. C. vbi de crim. agi opor. & glo. in l. de vnoquoque, ff. de re iud. & Bal. in l. cùm fratrem, col. fin. C. de his quibus vt indig. † Dec-
31 imanona pœna est, quia Iudex propter cõtumaciam potest sequestrare fructus rei petitæ, secundum Abb. in c. olim ex literis: &
32 ibi etiam Fel. de reseru. † Vigesima pœna est, quia contumax, qui nõ vult respondere coram Iudice, habetur pro negante vel confitente, secundũ quòd est ei magis præiudiciũ tex. est, & ibi doct. in l. de ætate. §. qui tacuit,
33 ff. de interr. act. † Vigesimaprima pœna est, quia Iudex potest procedere contra contumacem ad capiẽda pignora. l. j. §. quid ergo.
34 ff. de ven. inspi. † Vigesimasecunda pœna est, quia vbicunque contumax habetur pro confesso, puta, vigore statuti, tunc etiam efficitur infamis, & non potest testificari: ita
35 tenet Fel. in c. super eo. el. j. in fi. de test. † Vigesimatertia pœna est: quia si quis fuit excommunicatus ob contumaciã, vt dixi supra, in 8. pœna, & perseuerat per annum in cõtumacia, elapso anno reditur suspectus de hæresi. Verum si fuit citatus pro crimine hæresis & fuit excommunicatus, vt contumax, elapso anno habetur pro conuicto, &

potest

poteſt puniri, vt hereticus, tex. eſt, in ca. excõ municamus, §. qui autem, de hær. & in c. cũ cõtumacia, de hære. lib. 6. ſed ſi fuit citatus ob aliud crimen, nõ habetur pro hæretico: ſed ſolũ redditur ſuſpectus de hæreſi, & poteſt indici ſibi purgatio. ita declarat Abb. in c. grauem, de pœnis: & Andr. de Iſer. in c. j. verſ. poſt annũ de ſtatu. & conſuetud. contra liber Eccleſ. Verùm ſemper habetur pro conuicto de illo crimine, pro quo fuit citatus, vt not. glo. d. c. cum contumacia, in glo. fin. & Spec. in tit. de accuſ. §. ſequitur colu. j. verſ. porrò, de hoc habemus in Regno vnũ capitulum, in num. 99. quòd incipit: Item ſtatuimus, quòd ſi contingat, &c. quo cauetur, qd ſi quis perſeueret per annũ in excõmunicatione, debet per Prælatum denunciari curiæ ſeculari, & legitima pœna puniri
36 per Iudicem ſecularem. † Vigeſima quarta pœna eſt, quia ſi quis fuit cõtumax pro minori delicto, pro quo, ſcilicet, poteſt foriudicari, puta, quia non irrogat pœnã mortis, vel membri abſciſſionis, vt dixi ſuprà in 14. pœna, iſte bannitur & condemnatur ad tertiam partem mobilium, & eius bona annotantur, prout ibi dixi. Verùm elapſo anno non foriudicabitur, ſed omnia bona publicantur, reſeruato iure liberorum, ſecũdum conſt. Regni. Et ſi voluerit reuerti ad defendendum ſe, debet dicere cauſam in vinculis & ſi venit abſoluendus in cauſa principali, adhuc debet ſtare tanto tempore in carcere, quanto tempore durauit in contumacia: ita hæc omnia decidũtur per capitulũ Regni,
37 in nu. 152. quod incipit: Siue quis, &c. † Prædicta omnia procedũt, vbi agitur de contumacia rei. Quid autem de contumacia actoris, qualiter punitur actor contumax? Dic, q in cauſa ciuili, ſi reus comparuit in vltimo peremptorio, actor verò nõ comparet, euaneſcit citatio, & edictum circũducitur, text. in l. & poſt edictũ, §. j. ff. de iud. ſed actor nõ punitur ad aliam pœnã, niſi quia abſoluitur reus ab obſeruatione iudicij, & actor cõdemnatur in expenſis, quas tenetur reficere antè, quàm iterùm agat, ſecundum And. de Iſer. in conſt. Sponte volẽtibus, ſed in cauſa criminali accuſator non comparens, vltra condemnationem expenſarum punitur ad ſextam partem mobiliũ, vt eſt conſt. quæ incipit, Accuſatorũ temeritas, & ibi And. de Iſer. Item in ciuili proceditur contra actorem contumacem, ſecũdum formam auth.
38 qui ſemel. C. quomodo & quãdo iud. † Vltimò adde hic, quòd is demum punitur, vt cõtumax, à quo petitur aliquid dari vel fieri ſecus, ſi citetur, ſi ſua putauerit intereſſe, quia talis citatio nõ arctat ipſum ad cõparendum, & ſi non cõparet, non poteſt dici contumax, nec puniri: quia iſta dicitur citatio voluntaria, ſecundum Bal. in c. j. col. 5. verſ. & not. &c. de mil. Vaſal. qui contum. eſt, & Paul. de Caſt. & Alex. in l. teſtamenta omnia C. de teſt. & habetur in deciſ. 2. & deciſ. 24. conc. Neapol. Rob. Mar. V. I. D.

Sequitur tertium membrum Iudicij.

De libelli oblatione, tertio mẽbro iudicij.

1 *Libellus iudici & parti offerri debet.*
2 *Libellus ita clarus eſſe debet, vt poſſit reus deliberare, an velit cedere vel contendere.*
3 *Copia libelli datur reo ſumptibus actoris in Regno.*
4 *Libellus vt procedat, quid continere debeat, & num. 5.*
6 *Prælatus agens nomine Eccleſiæ, an debeat exprimere eius nomen, vel Eccleſiæ.*
7 *Syndicus vniuerſitatis agens, quod nomen debet in libello ponere.*
8 *Actor pupilli qualiter concipiat libellum.*
9 *Libellus contra Eccleſiam, qualiter formetur.*
10 *Libellus qualiter formetur contra infantem.*
11 *Libellus qualiter concipiatur contra furioſum.*
12 *Libellus criminalis, vt valeat, quid continere debeat.*
13 *Dies commiſſi criminis, ſi apponitur in libello, & non probatur, reus abſoluitur.*
14 *Accuſator ad inſtantiam rei tenetur declarare diem commiſſi criminis in libello.*
15 *Clauſula: peto mihi im & inſtitiam miniſtrari, quid operetur in libello.*
16 *Clauſula: omni meliori modo, &c. quid in libello operetur.*
17 *Clauſula: non ſe aſtringens, quid operetur.*
18 *Clauſula: & proteſtatur de expenſis, quid importet in libello.*
19 *Libellus non poteſt præſentari die feriato, ad honorem Dei, ſed ſecus, ad honorem hominũ.*
20 *Libelli correctio, non eſt de proceſſu iudicij.*

21 Libellus repræsentari potest etiam die feriato ad honorem Dei, quando periculum est in mora, vel res est tempore peritura. Idem in libello appellatorio.

22 Libellus debet esse clarus, & certus.

23 Libellus non debet esse generalis.

24 Libellus quantumcunque generalis & obscurus, admittitur in causis summarijs, nisi tanta sit obscuritas, ex qua Reus non possit deliberare.

25 Citationem debet libelli oblatio præcedere.

1 TErtium †membrum iudicij, est libelli oblatio. Nam is, qui vult rectè ordiri actam iudicij, primò facit partem citari, vt veniat ad respondendum petitioni in iudicio, & parte citata comparente, offert libellum Iudici, & parti, iuxta authē. offera-
2 tur. C. de lit. con. † & debet libellus esse ita clarus, vt Reus possit ex eo deliberare, an velit cedere vel contendere. l. j. in princip. ff. de eden. & d. auth. offeratur, & notat Bar. in l. si
3 in rem ff. de rei vend. † Debet autem dari copia libelli reo, expensis actoris, vt est glo. in clem. 2. in verb. oblatos, de appel. & est decisum in Regno per Regiam pragm. quæ incipit, comparente, &c. † Et quoniam ista materia libelli est valdè trita, & in quampluribus locis ventilata, maximè per Spec. in tit. de libel. concep. & per Canon. in titul. de libel. obla. & per Bart. & doct. in l. edita, C. de eden. & Ias. in §. omnium, instit. de act. & in varijs locis, propterea non multum me extendo, solùm pro introductione iuuenum attingam ea, quæ sunt necessaria in libello. Vnde est sciendum, quòd libellus, ad hoc, vt procedat, debet continere quinque conditiones: videlicet, quis, quid, coram quo, quo
5 iure petatur, & à quo. † Primò debet continere quis, id est, nomen actoris, vel accusatoris, putà: Titius agit vel accusat.

ADDITIO. Nomen actoris in libello ex primendum (vt vides) inquit domin. Auctor, cuius rei causa extra rem minimè est illud scire an Prælatus volens agere in causis Ecclesię debeat concipere libellum nomine suo, vel nomine Ecclesiæ? & videtur, quod nomine Ecclesiæ, vt in c. inter dilectos, de fide instr. & in c. literæ, de dilatio. & est ratio,
6 quia Prælatus † non habet suo nomine directam actionem vel vtilem, authen. sed hodiè, C. de Episc. & cler. prout voluit Host. in ca. olim, el. de rest. spol. in verb. nomine domus: mouetur, quia Rectores seu Prælati sūt procuratores, & non domini, c. 2. de dol. sed hoc latè prosequitur Mar. Soc. in j. de libel. oblat. num. 107. vbi distinguit tres casus, dē
7 quibus per eum. † Et quid de Syndico, cuius nomine debet libellum concipere? In quo dicendum est, quòd in ciuili debet nomine vniuersitatis, vel collegij, vel Ecclesiæ libellum concipere, secundum Spec. in tit. de lib. obla. §. iam nunc videndum, vers. si verò Prælatus, & habetur per Inn. Ioan. And. Io. de Imol. in c. fi. de pro. & si ageret, & conciperet libellum, & nō diceret nomine vniuersitatis, vel syndicario nomine, videtur potē agere proprio nomine: si verò loquimur in crimi nalibus, syndicus nō potest concipere libellum syndicario nomine, aut nomine vniuersitatis, sed proprio, secundum Dyn. &
8 post eum Cyn. Bal. & Sal. in l. 2. C. qui accu. non poss. † Et quid de actore constituto à tutore, vel à pupillo, cum auctoritate tutoris, cuius nomine debet libellum concipere? & certè debet similiter libellum porrigere nomine pupilli: de quo vide per do. Maria. So. in d. c. 1. de libel. oblation. num. 118. vbi etiā habes, quid de tutore, & procuratore, & œconomis ac alijs. Pet. Foll. V. I. D.

SECVNDA, quid: id est, rem petitam in libello, quā debet actor designare per duos confines, seu per duas dem ōstrationes, aliàs posset dici libellus obscurus, secundum Bar. in d. l. si in rem, ff. de rei vend. & in l. forma, ff. de cens.

Tertiò, coram quo: id est, nomen Iudicis ordinarij, vel delegati, corā quo porrigitur libellus, nō tamen est necesse exprimere nomen propriū, licet possit libellator, si velit, sed sufficit ipsum mentionare per nomen sui officij, ita, vt sit certum de persona.

Quartò, quo iure petatur: id est, debet cōtinere causam concludentem, putà, peto cētum, quia mutuaui, &c. vel peto puniri, quia tale delictum commisit, &c. Nam si concludens causa non ponitur, non procedit libellus, vt si dico, peto centum, quia Rex est in Francia, vt not. gloss. in l. 2. §. circa. ff. de doli excep. & Bart. in d. l. edita. col. 2. non tamen est necesse exprimi nomen actionis in libello, sed sufficit, quòd taliter narretur factum quòd ex narratione facti possit elici, quæ actio intentetur: text. est, & ibi Abb. & Fely. in c. delicti, de iud. debet tamen esse cautus

aduo-

aduocatus in perquirendo, quæ actio sibi competit, ad hoc, vt secundum naturam illius actionis, sciat adaptare verba libelli, nō tamen habet necesse illam exprimere, vt d. c. dil. ff.

Quintò, debet continere à quo: id est, nomen rei conuenti. Istis ergo quinque conditionibus concurrentibus, erit rectè forma tus libellus: vt declarat Specul. in titu. de lib. concep. §. 4.

ADDITIO. Debet etiam libellus continere nomen rei à quo, aliquid petendum erit. (vt dicit dominus Auctor, & benè) Pro
9 tyronibus tamen illud non inutile erit scire: an, si agere quis voluerit contra † Ecclesiam, debeat concipi libellus contra Prælatū ipsius Ecclesiæ, vel contra ipsam Ecclesiam? & hoc teneatis, quòd concipi debet libellus contra Prælatum nomine Ecclesiæ (verbi gratia, ago contra prælatum, qui nomine talis Ecclesiæ debet mihi centum) secundū Specu. in tit. de lib. obl. §. iam nunc. versicul.
10 contra syndicum. † Et quid agendum erit contra pupillum, & tunc si est infans minor septennio, & debet agi contra solum tutorem, si habet, alioquin peti, quod detur tutor ipsi infanti. l. j. §. j. versicul. ita tamen. ff. de admi. tut. & ibi glo. & not. gl. in auth. causa, quæ fit cum monacho. C. de Episcopis & cler. talis enim non potest in ius vocari, vt est tex. in l. v. in princ. ff. de in ius voca. & not. in l. 2. ff. de condi. fur. & debet concipi sic libellus, Conqueror dep. tutorib. pupilli infantis, & ita concludit Affl. in decis. sacri Regij conf. Neap. in decisio. 262. inci. fuit in consilio, aut est maior septennio, & debet libellus concipi contra eum auctoritate sui tutoris, vt putà, Cōqueror. de: b. pupillo, & p. eius tutore, c. Raynutius extra, de test. & ita tenet Spec. in tit. de lib. oblat. §. iam nunc
11 videndum. versf. porrò. † Et idem dicendum est, si agitur contra furiosum, & mente captum, nam isti æquiparantur infantibus, & præsumuntur abesse, cùm nihil intelligant. l. 2. §. peti. ff. de iure codic. & non possunt in ius voca. l. quinque in princ. ff. de in ius vocan. Petr. Foller. V. I. D.

12 † Et prædicta procedunt in ciuilibus, sed in libello criminali accusatorio requiruntur aliæ solennitates, quæ traduntur in l. libellorum, ff. de accusat. & per gl. l. in causis, C. de accusat. videlicet locus commissi criminis, annus, mensis, indictio, & regnatio Imperatoris. Quæ regnatio licet non requiratur de iure, vt dicit Barto. in d. l. libellorum, in j. col. tamen de communi consuetudine ponitur in locum Consulis, quem hodie non habemus. Dies autem commissi criminis, non debet apponi secundum Bar. ibi.
13 † imò caueat libellator, ne apponat diem, quia si non probaret delictum esse commissum illo die, succumberet, quia sic non probaret: ita plurà tenet Iaf. in l. j. in princip.
14 col. fi. ff. de eden. † Si autem ex aduerso, reus peteret ab accusatore, vt declarare debeat diem, posset hoc petere, si vult probare contrà, in coarctando negatiuam, vt quòd tota illa die fuit alibi: & tunc tenetur accusator ad instantiam rei declarare diem commissi criminis: ita plenè declarat Iason. in l. 2. l. si quis Ephesi. ff. de eo, quod certo loc. Bart. in l. is, qui reus, colu. v. in fin. ff. de publ. iudic. Sed contrarium, & melius tenet Imol. in d. l. is, qui reus, col. 23. in fin. quem ibi sequitur Alexand. in addit. ad Bartol. de quo artic. vide omnimò Franc. Aret. in c. qualiter, & quā do, §. debet colum. 7. de accusatio. Et prædictæ solennitates requiruntur etiam quando agitur ciuiliter ex delicto, dummodò sit talis actio, quæ infamet, aliàs secus, secundum Barto. in l. prætor edixit, in principio. ff. de
15 iniur. & Bartol. in l. j. §. j. ff. de suspect. tutor. & in l. item exigitur, ff. de dolo. Solent † in calce libelli apponi nonnullæ clausulæ per Aduocatos, quarum quatuor tantùm ego puto esse valdè vtiles, & in omni libello apponi solent pro vtilitate libellantis. Et prima est illa: Super quibus omnibus, & eorum singulis peto mihi ius & iustitiam ministrari, quæ clausula saluat libellum ab omni ineptitudine, secundum Abb. in c. j. cùm dilectus, colum. 17. de ordin. cog. & Alex. in
16 conf. 121. colu. pen. in j. volu. & Iaf. in §. omnium, co. 20. & 21. de act. & Pet. Phil. Cor. in consil. 305. & consil. 302. in 3. vol. † Secunda clausula vtilis est illa: Omni meliori modo, &c. quæ operatur, vt in casu dubio libellus interpretetur eo modo, quo fauorabili' est actori libellanti, secundum Alex. in consil. 7. col. 3. versf. hoc etiam, &c. in 3. volu. & Ant. de Butr. in c. literæ, de dila. & in c. examinata, de iud. de cuius clausulæ virtute vide plura per Felyn. in c. cùm super, col. pen. & fi. de
17 offic. deleg. † Tertia clausula vtilis est illa,

Non astringens, &c. quæ operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello, secundum Barto. & docto. in l. diuus. ff. de re iud. Alex. in cons. 6. colu. 2. & 8. vers. 3. respondeo, &c. & vers. nec est necesse, &c. in 3. volum. alias sine illa clausula succumberet, non probando qualitatem, dato, quòd probaret factum principale, secũdum Bart. in consil. 117. incip. acc. &c. & Abb. in c. licet, colum. 14. de prob. & in c. examinata, col. 4. de iud. & Paul. de Cast. in cons. 405.
18 col. j. in 2. vol. † Quarta clausula vtilis est illa, Et protestatur de expensis, &c. per quam censetur interpellatus Iudex, vt condemnet victum victori ad expensas, ad quas non tenetur Iudex condemnare, si non petantur, licet posset condemnare si vellet, sed quando sunt petitæ, tenetur omninò Iudex declarare super expensis, & condemnare condemnandum, aliàs faceret litem suam: ita dicit Bart. in l. properandum. §. sin autem alterutra, col. fin. C. de iudic. & ibi etiam Bald. idem tenent cõmuniter docto. in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de dam. infect. An autẽ sit necesse dari libellum in scriptis: & quid seruetur hodie in Regno, dixi plenè suprà
19 in 4. parte huius tract. in 9. dist. & ad ibi dicta me remitto. † Vltimò super hac materia quæro, vtrũ libellus possit præsentari in die feriata? Dic, quod in die feriata ad honorẽ hominum, non est dubium, quòd potest præsentari Iudici, per l. mil: tes, §. sexaginta, ff. de adult. sed dubium est de die feriata ad honorem Dei, Bart. in l. ex quacunque. §. fi. in rep. ff. si quis in ius voc. nõ ier. tenet similiter, quòd potest præsentari per gl. in c. placita. 15. q. 4. Verùm idẽ Bar. in l. nec quidquã §. de plano. ff. de offic. proconsul. tenet contrarium: & hanc contrariam partem, scilicet, quòd non possit præsentari, tenet Abb. in c. significauerunt, & ibi etiam Felyn. col. 4. de iudic. & Alexan. in l. j. ff. dẽ fer. vbi tenet pro firmo, quòd dispositio d §. sexaginta nõ habet locum in ferijs ad honorem Dei. Idem tenet Bar. in extrauag. & reprimendam, in vers. de plano, & hęc videtur magis commu-
* nis opin. sed Lanfr. in clemen. sæpè. vers. de plano, de verb signi. tenet primam partem.
20 † pro qua facit, quòd libelli porrectio non est de processu iudicij, secundum Bald. in d. l. ex quacunq; colu. fin. & Bald in rubr. C. de in ius voc. & Felyn. in c. j. colum. j. de lib. oblat. Sicut ergo alij actus extraiudiciales possunt expediri die feriata ad honorem Dei, vt habetur in l. j. in fin. C. de fer. ita & ista præsentatio libelli.

ADDITIO. Adde plenè dicta per Mar. Soc. in c. j. de libel. oblat. num. 148. Pet. Foll.

Sed in iudicando non esset recedendum à communi opin. contraria, quæ rectè videtur comprobari per d. l. fina. quæ prohibet omnes actus, qui coram Iudice expediũtur.
21 † Quam opin. communem limita, non procedere, quando periculum esset in mora, vel res esset tempore peritura; quia tunc potest præsentari, etiam in die feriata ad honorem Dei: secundum Abb. in c. fin. col. 6. & ibi etiam Felyn. in 4. colu. de iud. & Fed. de Senis in cons. 139. Secundò limita, non procedere, in libello appellatorio, quia indistinctè præsentari potest in die feriata ad honorẽ Dei, secundum Felyn. in d. c. fin. col. 5. & Bald. in l. j. per illum tex. C. de fer. & gloss. in c. appellatio, versicul. lecta. de appellat. libr. 6.
22 ADDITIO. Illud † tamen aduertendum est, quod libellus debet esse clarus & certus, vt probatur in l. ampliorem, §. in refutatorijs. C. de appel. in auth. de test. imperfect. §. nos igitur, colu. 8. l. certum, ff. de conf. c. cum clamor, ext. de test. &c. literæ, ext. de dilationi. vnde nihil ambiguitatis & obscuritatis continere debet, c. constitutus, ext. de relig. dom. & ibi per Inn. quod quidem. Primò limitandum erit, nisi obscuritas contingeret ratione duplicis, vel plurium interpretationum, sensuum, vel intellectuum, & in quolibet sensu & intellectu concluderetur intentio agentis: arg. eorum, quæ not. dom. Anton. in cap. vt super. de rebus eccles. non alien. Secundò limita, vt prædicta procedant, si opponatur, secus, non si opponitur, quia procedit libellus, & satis est, quòd in processu postea sit declaratio. l. fi. iuncta gl. C. de ann excep. potest tamen Iudex reijcere libellũ obscurum, vel facere, quòd declaretur; etiam parte non opponente, secundũ Ias. in l. ag. fin. colu. C. de transact. Tertiò limitatur, si obscuritas, seu dubietas, respiceret principalem intentionem libellantis, adeò, quòd principalis intẽtio sit clara, quia si aliquid in libello adijcitur, quod sit obscurum, non vitiat libellum, nec si petatur, arctatur libellans ad declarandum, secundum Hostien. Ioan. Andr. & do. Ant. in ca. literæ.

ext-

ext. de dilat. & probatur in ca. ex tenore. ext. de foro compet. Quartò limitatur, vt procedat id quod suprà dixi, si modò incertitudo redderet rem dubiam, secus, si haberetur pro certa, puta, quia dicatur, quòd res fuit empta vel vendita vltra vel citrà dimidiam iusti pretij, c. pen. de empt. & vend. & ibi doct.

23 † Item, libellus non debet esse generalis, & ratio est, quia omnis generalitas parit obscuritatem, c. pen. extr. de confir. vtil. vel inutil. l. ita fidei, ff. de iur. fisci. l. in tradēdis, ff. commu. prædio. fallit hæc regula, nisi agentis intentio concluderet in qualibet specie generis, facit tex. & quod ibi not. Ioan. An. in c. præterea. el. 2. de accusat. Item, limitatur, vt limitatur præcedens conclusio. Petrus Foll. V. I. D.

24 † Vnum tamen scias, quod hodie in Regno causæ sunt summariæ, vt pluries dixi. Vnde admitteretur libellus quantumcunq; generalis & obscurus, vt not. Bart. in extrauag. ad reprimendam, in vers. & figura, circa medium. Verùm hoc intelligitur, nisi sit tanta obscuritas, ex qua reus non posset deliberare, quia tunc parte opponente nō procedit libellus, quia tolleretur reo defensio: ita pulchrè tenet Alex. in cons. 32. col. 3. in 4.

25 volu. † Item non obstante, quòd præposui citationem in ordine, tamen in practica ordo est, vt primò præsentetur libellus Iudici, & postea super eo expediatur citatio, quia debet Iudex primo videre libellum, vt possit deliberare, an sit iustus, vt super eo procedatur: ita declarat Felyn. in c. j. colu. de libe. obl. Rob. Mar. V. I. D.

De Reconuentione, quarto membro iudicij.

1 *Reconuentio quando, & quomodo fiat, & alia de reconuentione remissiuè.*

QVartum membrum iudicij, est † Reconuentio: nam porrecto libello, & oblato parti, solet reus reconuenire actorem ante lit. contest. si aliquid est reciprocè petiturus ab eo, & hic esset tractanda materia reconuentionis, videlicet, in quibus locis habeat locum, & quæ sit eius natura, & coram quibus Iudicibus proponi potest. Verùm quia istā materiam satis copiosè tractaui supra in 4. parte huius tract. in 6. dist. princ. ideò ad ibi dicta me remitto, quæ habeātur hic pro repetitis. Sequitur quintum membrum iudicij.

De Laudatione, quinto membro iudicij.

1 *Auctor laudatus, quis dicatur, & ad quē effectum sibi lis denuncietur.*

2 *Auctor an laudari possit coram arbitro.*

3 *Reconuentio non habet locum coram arbitro.*

4 *Euictio per hypothecariam operatur, vt emptor agat ad interesse, etiam sine denunciatione.*

5 *Auctor quando, & quo tempore litis laudari debet.*

6 *Fideiussoribus pro euictione, an debeat lis denunciari.*

7 *Pupillo an possit lis denunciari.*

8 *Durante termino dato reo, ad denunciandum auctori, an debeat supersedere in causa.*

9 *Auctorem auctoris sui, an possit quis laudare, & an teneatur sibi de euictione siue cessione.*

10 *Auctor laudatus, non potest ex sua persona declinare forum.*

11 *Fiscus auctor laudatus, an possit declinare forum.*

12 *Auctori laudato qualiter fiat denunciatio.*

13 *Auctor laudatus, an teneatur subministrare expensas pendente iudicio, ante rem euictam.*

14 *Denunciatio litis, cui debeat fieri si venditor sit mortuus, nullo harede superstite.*

15 *Pactum quod absque litis denunciatione teneatur venditor de euictione, an valeat.*

16 *Venditor an teneatur de euictione, nulla facta denunciatione, si notorium erat, quod debebat sequi euictio.*

17 *Emptor, si non defendit causam facta denunciatione, an agere de euictione.*

18 *Emptor an possit denunciare litem auctori auctoris sui.*

QVintum membrum iudicij succedit laudatio. † Dicitur aūt auctor is, à quo habet causam, l. Pomponius, §. cùm quis, ff. de acq. pos. & l. an vitiū, ff. de diuer. & temp. præscri. & l. auctore. C. de euict. Nam si aliquis conuenitur aliqua actione reali, ad aliquam rem, debet conuentus laudare suum auctorem, & sibi litem denūciare ad effectum, vt possit contra eum habere recursum de euictione, l. emptor, C. de euictio. de qua materia vide plenè Andr. de Isern. in ca. j. si de feud. vass. ab aliquo interp. fuc. & Alexan. in l. non solum, §. morte, col. antepen. & pen. de ope. no. nunciat. ff. & in

l. 2.

l.2.§. voluntate. col. 3. in fine. & ſeq. ff. ſolut. matrim. in quibus locis cumulat, multos caſus, in quibus abſque denuncia habetur recurſus de euictione contra auctorem.

ADDITIO. † Adde hic nunquid auctor poſſit laudari coram arbitro, ita quòd arbiter poſſit cognoſcere contra auctorem laudatum? & videbatur dicendum quòd ſic, ex pluribus: & primò, quia arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum, l. 1. ff. de arbi. & plenè habetur per Bar. So. in conſilio 195. in ſecunda parte, vnde ſicut in iudicio ordinario habet locum laudatio in auctorem, pari modo coram arbitro. Secundò, quia ratio, quare fuit introducta laudatio in auctorem, fuit ad effectum, vt poſſit haberi recurſus de euictione contra venditorem, & ne damno conuictus afficiatur, & ne vẽditor lucretur cum aliena iactura l. emptor, C. de euictio. hæc autem ratio militat in caſu iſto. Item, quia arbiter debet ſequi ordinem iudiciorum, d. l. j. & ibi Bart. ff. de arb. Tertiò, quia licèt non ſit factum compromiſſum inter conuentum, & eum qui laudatur in auctorem, & ſic videatur, quòd arbiter non poſſit cognoſcere cõtra eum, & per cõſequens, quod non habeat locum auctoris laudatio, nihilominùs poteſt incidenter cognoſcere contra eum, licèt non principaliter, vt eſt tex. in l. cùm proponas, C. de reb. credit. ſecundum tertiam lect. & ibi per glo. Salic. & doct. contrariam opin. credo veriorem, ex pluribus. & primò, quia arbiter nullam habet iuriſdictionem, ſed notionem, ſeu cognitionem tantùm, l. notionem, ff. de verb. ſignific. vbi gloſ. & in l. ait prætor, in princ. ff. de re iudic. vnde nihil poteſt niſi ſecundum arbitrium ei per partes datum, vt l. non diſtinguemus, §. de officio, ff. de arb. & in c. cùm dilectus, extrà eod. tit. hinc eſt, quòd arbiter ſuam ſententiam exequi non poteſt, ſed illam exequuntur iudices ordinarij, vt l. à diuo pio. ff. de re iud. præterea arbiter, non poteſt aliam pœnam in ſententia apponere, quam ſit conuentum in compromiſſo, & ſi apponeretur, fruſtrà eſſet appoſita, ſecundum Bal. in l. quod tamen, §. fin. ff. de arb. Item licèt aliqui Iudices poſſint compellere litigatores edere nomina teſtium producendorum, tamen ſecus eſt in arbitro, qui non poteſt cogere litigatorem exprimere, vel exprimi facere aduerſario, nomina teſtium, quos producere voluerit, caſus eſt in l. nam ex omnibus ff. de arbit. Item nec poteſt citare teſtes producendos, ſed illi debent citari per Iudicem habentem iuriſdictionem, qui habet teſtes cogere, iurare & deponere: ſecundum Bal. in c. j. de inue. int. dom. & vaſ. in vſib. feud. & eſt ratio, quia ab eis non fuit data poteſtas ipſi arbitro in eos, vnde, ſic ergo dicendum eſt in iſto caſu, vt non poſſit citare auctorem laudatum, & contra eum procedere, cùm ab eo non ſit ipſi arbitro data poteſtas in eum, nec etiam virtute prorogationis poſſet in eum procedere, quia prolongatio iuriſdictionis fieri poteſt, quando Iudex haberet iuriſdictionem & tribunal, & iuriſdictionem tantùm. l. j. & ibi Bart. 2. col. in princ. verſi. venio ad ſequentem gloſſ. ff. de iudic. aliàs non: quia conſenſus priuatorum Iudicem non facit, priuatorum C. de iuriſdict. omn. iudic. & ſic poſito, quòd auctor laudatus compareret, & aſſumeret iudicium in ſe, adhuc arbiter nihil
3. contra eum cognoſcere poſſet. † Item pro prædictis, etiam & illud facit quod traditur in c. conſtitutus. ext. de arbit. vbi habetur, reconuentioni locum non eſſe coram arbitro, illa ſiquidem ratione (quod arbiter non niſi de ijs iudicandi habet poteſtatem, de quibus in eum extiterit compromiſſum) & in iure validum eſt argumentum de rebus ad perſonas, ſecundum Bal. in l. pracibus. 25. col. C. de impub. & alij ſubſti. & in l. conuenticulam. verſ. itẽ eſt arg. C. de Epiſcopis. & cler. ergo ſi ratione rei non comprehenſæ in compromiſſo, arbiter non poteſt iudicare, idem dicendum eſt ratione perſonæ, quæ nullam poteſtatem ipſi arbitro dedit, vt eſt auctor laudatus, & ſic ſi ponatur caſus quòd auctor laudatus veniret, condemnandus, abſurdum eſſet dicere, quòd ſententia condemnatoria poſſet contra ipſum ferri per arbitrum, cùm in eum nullam habeat poteſtatem, nec ex vi iuriſdictionis, cùm nullam habeat, nec ex vi poteſtatis attributæ in compromiſſo, cùm per eum nulla fuerit data poteſtas, nec ex vi prorogationis, cùm prorogatio iuriſdictionis fieri poteſt in eum, qui habet iuriſdictionem, ſed arbiter nullam habet, ergo arguendo à ſufficienti partium enumeratione, quod in iure validum eſt, l. patre furioſo. ff. de ijs, qui

sunt sui vel alien. iur. sequitur, quòd nullo modo coram arbitro habeat locum laudatio in auctorem, vt possit contra eum procedi, & ita aliàs obtinui Salerni, in facto, per decretum magnifici Matth. Granitæ, & ita videtur tenere Bald. in l. libera. C. de sent. & interloc. 3. col. ver. & scias. Petr. Fol.

† Quibus adde alium casum, scilicet, vbi res esset euicta per hypothecariam: nam potest emptor agere ad interesse contra venditorem ex illo capite, quia res non fuit sibi tradita libera, & agit tunc etiam sine denunciatione: it a tenet Iac. Butr. in l. si tibi. C. de euic. & Alex. in consil. 67. in 3. volu. & Ang. in l. j. §. si hæres, ff. ad Trebel. & habetur per doct. in l. ex prædijs. C. de euiction.

ADDITIO. In hoc passu nescio in quo fundetur hoc dictũ: nam si inspiciatur Angel. in d. §. si hæres, non dicit id, ad quòd allegatur per domi. Alex. in alleg. consilio suo, solùm dicit Ang. quòd si venditor tradit rem obligatam emptori, nõ agit emptor de euictione, sed ad quantum res minùs valet, quia obligata tradita est, & sic nullũ verbum dicit, quòd si ponatur, rem euictam, & non fuerit denunciata, lis per emptorem, q̃ possit agi nihilominùs de euictione, & ita dictum Ang. intelligit ipsemet Alexand. in d. §. si hæres, nec gl. in l. qui rem, C. de euict. quam allegat Alex. in d. cons. tenet id, quòd dicit ipse, sed tantũmodò dicit ibi glo. quod licet, quamdiu res euicta non possit agere de euictione, ex quo alteri sit hypothecata, potest tamen agere vt libera tradatur, & sic nõ iudicio euictionis, longa enim differentia est dicere, quòd potest agi antequã res euincatur vt libera tradatur res, ex quo reperitur obligata absq; denunciatione: nam tunc illud est denunciare, quando agitur: & dicere quòd si res est euicta, potest agi de euictiõe, etiamsi non fuerit facta denunciatio. quod est contra mẽtem & verba tex. in l. emptor, C. de euict. ratio. n. quare requiritur de necessitate denũciatio est, quia venditor est informatus de iurib. suis, & meliùs scit ipse defendere dictã rem venditã, quàm emptor, vnde vt veniat ad defendendum vel instruendum ipsum emptorem de iurib. suis, non video cur dici possit in casu isto non requiri denunciationẽ: quare scias practicare & inspicere doctrinas in fonte: nam si verũ esset id quod dicit simpliciter do. Auct. hic nunquam daretur casus in quo non haberet locum euictio, quia semper posset emptor dicere, quòd venditor nõ tradidit rem liberã, sed obligatam, & proinde teneretur de euictione, & text. in l. emptor, seruiret nobis de vento: benè tamen verũ est, quod dicit Bal. in l. cũ tibi. C. de euictio. quòd si quis vẽdidit rem, tanquã liberam, & demũ reperitur hypothecata, etiã non expectata sententia, potest emptor illã rem liberare ab illa hypotheca, & incontinenti committitur stipulatio contra venditorẽ ad interesse: & ita credo q̃d procedat doct. Auctoris, & vide glo. in l. qui Romæ, C. de euictio. Pet. Foll.

5 † Quando aũt debeat aliquis laudari in auctorẽ, vtrùm ante litem cõtest. vel etiã post? Dic, quòd in quacunq; parte iudicij laudari potest, & sibi lis denunciari: dũmodò sit ante publicationẽ processus: Text. est & ibi gl. & Bal. in l. si rem, quam, §. fi. ff. de euict. intellige tamẽ, quando cõuentus habeat causam onerosam: secus, si lucratiuã, quia tunc denunciaret ante litem contest. secundum Bar. in l. qui cõcubinã, §. si hæres. ff. de leg. 3.

ADDITIO. Adde Bal. in l. libera, C. de sent. vbi dicit, quòd debet fieri denunciatio eo tẽpore, in quo auctor comparendo haberet legitimũ spatium ad probandũ de iure suo, licet, non fiat ante lit. contest. & ibi etiã dicit, q̃ potest etiã fieri in causa appellationis, & sic debet fieri antequam labatur terminus datus ad probãdum: quia tertius auditur in terminis, in quibus causa reperitur.

6 † Quib. autem fieri debeat hęc denunciatio? nam ecce quòd venditor dedit fideiussores de euictione, an eis debeat lis denunciari, vt possit haberi recursus contra eos? Bald. arguit pro & contra, in d. l. libera, & finaliter concludit: quòd tantummodò oportet denunciari ei, à quo conuentus habet titulum & causam & non fideiussor. Adde text. &

7 doct. in l. auctore, C. de euict. † Et an possit lis denunciari pupillo? & dicas, quòd sic: vt idem Bal. concludit in d. l. libera, & dicit rationem reddi in gl. in l. cùm filius, §. in hac. ff. de verb. ob. quod reputat ipse mirabile: & intellige procedere, etiamsi non habet tutorem, nec est necesse, quòd ei faciat dare curatorem ad litem, vt per Paul. de Cast. in consil. 240. effectus primi dubij, in vol. j. & vide Bal. cõs. 280. 3. parte, vide plenè dicta per Tiraq. in tract. de vtroque retra. glo. 13. fo. 280.

numero 19. Petrus Foller. V. I. D.

8 † An aũt debeat supersederi in causa, durante termino dato reo ad denunciandum auctori? Dic, quòd hodie in Regno est prouisum per regiam prag quæ incipit, Dubitationẽ. & c. per quam distinguitur, quòd siquidem auctor laudatus est præsens in loco iudicij, nõ retardatur causa, sed proceditur, si verò est absens, supersedetur durante termino ad denunciandum, & per eandem prag. fuit prouisum, quòd lãta sententia cõtra possessorem, mandatur executioni con-

9 tra auctorẽ laudatum ex eodem processu. † Quid aũt, si conuentus vult laudare auctorem auctoris sui, an debeat audiri, an possit agere contra ipsum de euictione? Dic quòd non, nisi actio cedatur sibi per auctorem suum cõtra illum, tex. qui est in l. si res, ff. de euic. per quem ita tenet Bald. in l. j. col. 2. C. commu. de leg. & dictam cessionem cogitur auctor facere, quia sibi nõ nocet, l. in cre-

10 ditore, ff. de euic. † Quid autem, si auctor laudatus, sit persona priuilegiata in illo foro, an possit declinare forum: putà, si venditor est clericus, & emptor conuentus sit laicus? Dic, quòd nõ, sed tenetur defendere emptorem in foro ipsius emptoris, tex. est in l. venditor. ff. de iud. re. l. j. C. vbi in rem act. & hoc est propter cõnexitatẽ iudicij. Hinc dicimus in simili, quòd licet delegatus non possit extendere suã iurisdictionem ad personas non comprehensas in rescript. c. P. & G. de offic. deleg. tamen potest citare auctorem laudatum, licet non comprehensum in rescripto, & hoc propter cõnexitatem causæ; ita habetur in decis. 227. consil. Neapol. Item, si auctor laudatus, est minor, vel mulier, potest petere restitutionem in integrũ, etiam post conclusum in causa: vt habetur in decis. 15. cons. Neap.

ADDITIO. Contraria opinio est verior, & in practica seruatur: quòd etiam clericus auctor laudatus ex persona sua, potest declinare forum: vt habetur per Boer. in decis. 69. numer. 17. super quæst. in fin. & contrarium etiam refert fuisse decisum in quãplurimis causis in sacro Regio cons. Neapo. Tho. Gram. in decis. 21. in causa mota in sacro Regio consilio, & ita etiam dicit seruari in sacro Regio cons. Capic. in decis. 197. in causa Sibetti, licet dicat communem opini-

11 onem doctorum fore in contrarium, † Et quid si laudatur in auctorem fiscus, an possit declinare forum, & an sit agendum corã procuratore Cæsaris? vide Capic. in allegata decisione. Pet. Foll. V. I. D.

12 † Qualiter autem debeat fieri denunciatio auctori laudato? Dic, quòd ista non est denunciatio simplex, sed appellatur citatoria: scilicet, vt veniat ad aliquid faciendum, quo casu non sufficit, quòd simpliciter denuncientur venditori per hæc verba: Scias, quòd mihi est mota lis super tale re, &c. Sed debet eum certiorare ostendendo sibi copiã libelli, vel instrumenti, & requirere, quòd veniat ad defendẽdum, & litem suscipiendum, & c. aliàs denũciatio non arctaret: ita pulchrè declarat Barto. in l. non solùm, §. morte, colum. 8. in fin. versic. circa primum & c. ff. de oper. no. nun. & Bar. in l. qui absentem, ff. de proc. & in l. denũciasse, ff. de adul.

ADDITIO, Adde quòd Bal. in l. empti. C. de euic. tenet, quòd sufficit simpliciter denunciari litem esse motam, & ita etiam tenuit Rom. in d. §. morte, cõtra Bar. sed cum Bart. videtur tenere idem Bal. sibi cõtrarius, in l. libera. C. de sen. & in l. cum quæstio, C. de euictio. tenet, quòd debet denunciari lis, & quòd veniat ad suscipiendum iudicium, & ita seruatur, licet Bald. in d. l. empti. dixerit non seruari opin. Barto. id enim debebat esse suo tempore. Petrus Foll. V. I. D.

13 † An autem auctor laudatus teneatur subministrare expensas litis, pendente iudicio ante rem euictã, & an possit ad illas cõueniri per emptorem? Dic, quòd si sunt promissæ in instrumento venditionis, prout communiter solent Notarij apponere, non est dubiũ: sed si non sunt promissæ, tunc est sciendũ quòd vẽditor ex iuris dispositione tenetur ad duo copulatiuè ex natura cõtractus, videlicet, de euictiõe ad interesse, l. nõ dubitatur, C. de euic. & l. venditor hominis, ff. eod. tit. Item tenetur litem defendere, vt est tex. in l. si plus, §. mota, ff. de euic. in qua defensione includitur, quòd expensas subministret, vnde licet ex capite primo euictionis nõ possit agi ad expensas, nisi solũ re euicta, quãdo succubuit emptor. l. vẽditores. ff. de verb. obl. tamen potest agi ex secũdo capite, scilicet, quia rem defendere tenetur, & sic emptor etiam lite pendente, & re nondum euicta, potest compelli facere venditorem, vt reficiat, & subministret expen-

sas

ſas litis. Ita declarat Bar. in d. l. qui abſentem, ff. de proc. Rob. Mar. V. I. D.

ADDITIO. Adde quòd Bald. in l. j. C. de euictio. dicit, quòd aut ſpecialiter conuentũ eſt pacto, de ſumptib. petendis, & ſtatut pacto: aut nihil conuentũ eſt in pacto: & tunc aut emptor obtinuit, & non recuperat ſumptus à venditore, ſed ab aduerſario, qui victus erit, quia victus victori tenetur ad expenſas, l. properandũ, C. de iud. niſi victus habuerit iuſtam cauſam litigandi, & fuerit abſolutus, quia tũc recuperabit ab emptore, vt l. venditores, ff de verb. oblig. aut ſuccubuit, & tũc aut iuſtè in lite ſuccubuit, & litẽ defendit in quãtum potuit, credens ſe iuſtè defendere, & tunc recuperat ſumptus à venditore, l. in vendendo, ff de contrah. empt. aut ſua culpa ſuccubuit, puta, propter ſuam abſentiam, vel per iniuriã ſibi factam, a Iudice, & tunc nihil recuperat, l. ſi per imprudentiã. ff. de euic. Item, ſi ſciẽter malam litẽ defendit, dicit nõ recuperari ſumptus, & ſi vendita eſt hæreditas, & res particularis hæreditatis euincitur, nõ debentur ſumptus: vt ibi per Bald. & Sal Itẽ eſt notandũ, quòd ſi res euincitur ratione poſſeſſionis, & nõ proprietatis, etiãſi ſumptus in inſtrumento promittantur, non debentur, niſi expreſsè promittãtur ſumptus, ſiue res euincatur ratiõe proprietatis, ſiue ratione poſſeſſionis, ſecundum Bar. in l. ratio, ff. de act. emp. & Sal. in d. l. j. C. de euic. & redeũdo ad principalem quæſtionem domini Auctoris: an vẽditor teneatur emptori lite pẽdente ſubminiſtrare expenſas? gl. in l. cũ teſtamẽto, C. de teſt. manu. tenet, ℭ non, q̃ ad hoc ibi no. Bald. in d. l. j. C. de euic. tenet Bal. aũt in l. abſentem. ff. de proc. dicit, quòd ſumptus debentur, niſi venditor ſuſcepiſſet iudiciũ in ſe, quia tũc non tenetur ſubminiſtrare ſumptus emptori, ſatis enim facit iudiciũ in ſe ſuſcipiendo. Itẽ eſt notandũ, quòd emptor recuperabit ſumptus factos in exhibẽdis teſtib. & recolligendis inſtrumẽtis, & ſic ſumptus neceſſarios ad inſtructionẽ cauſæ, non aũt ſumptꝰ factos in ſcripturis exceptionũ, nec etiã recuperabit expẽſas, quas culpa ſua omiſit recuperare ab euincente, quia nõ petijt in expẽſis condemnari, ſecundũ Paul. & Alex. in l. vẽditores, ff. de verb. ob. per tex. ſing. in l. id,
14 quòd, §. j. ff. de act. emp. † Et quia materia eſt quotidiana, & practicabilis, idcircò aliqua vltra do. Auctorẽ addere decreui, & primò quæro pone caſum, quòd venditori nullus hæres ſucceſſit, taliter, ℭ eius hæreditas eſt iacens, & eſt mota lis emptoris, cui ergo denũciabit hanc litẽ motã ad effectũ vt poſſit habere regreſsũ de euictione? hanc quęſtionem plenè examinauit Caſt. in ſuo pulchro cõſ. 240. effectus primi dubij in 1. lib. vbi tan dẽ dicit, qꝺ ſufficit, ſi litẽ denunciat ipſi hęreditati iacenti, ſaltẽ pro recuperatione precij, nec tenetur, quòd prouideri faciat de curatore ipſi hæreditati iacenti, per l. ſi dictũ, §. fi. ff. de euic. non aũt ſufficit dicta denunciatio litis quo ad hoc, vt hæreditas ipſa iacens incurrat in pœnã ob rem non defenſam & euictam, quod eſt ſummè notandũ.
15 † Secundò quæro, pone quòd fuit vendita res cũ pacto, quòd ſi fuerit motalis nõ tenea tur emptor denũciare litẽ motã, ſed quòd abſq; denũciatione teneretur eũ defendere, an ſi fuerit euicta, & non eſt facta denũciatio, poſſit haberi recurſꝰ cõtra vẽditorẽ? tex. in l. Herẽn. ff. de euic. in indiuiduo decidit caſum, quòd non requiritur denũciatio, ſi pacto fuerit remiſſa: ſed Deci. in cõſ. 73. in j. li. dicit, quòd dicta promiſſio operatur, vt efficaciùs teneatur rẽ defendere, non tamen operatur, quòd nulla denunciatio requiratur, nullã tamen mentionem facit de d. tex. in l. Herenn. Ang. in conſ. 177. in facto proponitur, dicit quod per dictum pactum cenſetur remiſſa neceſſitas denunciandi litem motam ordine iudiciario: at ſecus de lite mota via facti, quia non cenſeatur remiſſa illa neceſſitas denunciandi, & Bal in l. j. C. de peri. & com. rei ven. ſimpliciter tenet ℭ valet dictum pactum, & quòd eſt ſeruandũ: de quo per Ant. Rub. in l. nõ ſolùm, §. morte, ff. de no. op. nun. & Car. in cl. ſolicitudinem, extra de app. & Alex. & Soc. in l. 2. §. voluntate. ff. ſol. mat. & in d. §. morte, & in d.
16 l. j. C. de pe. & cõ. rei ven. † Tertiò, quęro, an ſi notoriũ eſt debere de iure ſequi euictionẽ (vt quia conſtat de iure agentis notoriè) an venditor teneatur de euictione nulla facta denunciatione? & glo. in l. emptorem, C. de euic. dicit, quòd nõ, ſed requiritur denũciatio, & dictũ gl. expreſsè ibi approbat Bar. & ſequitur Ang. Aret. in §. fi. inſt. de empt. & ven. & voluit Alb. in l. atqui natura, §. cũ me abſente in fi. ff. de neg. geſt. & hãc dicit communem opin. Dec. in conſ. 74. j. lib. & licet

dicatur, quòd emptor potest agnoscere bonam fidem, intelligitur tamen ita, si facta
17 est denunciatio litis, nō aliàs.† Quartò quæro, ponamus, quòd emptor denūciauit litē motam, & facta dicta denunciatione nō curat comparere vlterius ad defensionem rei taliter, quòd secuta est sententia condemnatoria in contumaciā ipsius emptoris, an habebit regressum, de euictiōe? Bal. in l. j. C. de peri. & con. rei ven. 3. col. ver. vlt. opponitur, dixit, quòd nō habebit regressum de euictione, quem sequitur cōsulendo Dec. in consi. præall. 73. sed Sal. in d. l. 1. in fi. intelligit hoc dictū Bal. procedere, quando emptor est cōtumax, nedum ad audiendum sententiam, sed quando simpliciter non cōparuit ad defensionem causæ, nam si vsq; ad sententiam comparuisset pro defensione illius rei licet non comparet tempore promulgatiōis sententiæ, nihilominùs aget de euictione. Item dato, quòd emptor fuisset contumax ad totam causam, nihilominùs si cōtrarium apparet, ex actis, videlicet, quòd omninò etiamsi comparuisset debebat sequi condemnatio, potest agere de euictione, secundum
18 Dec. in d. cons. in princ.† Quintò quæro, an emptor possit denunciare litē motam auctori auctoris sui? & dicas, quòd nō, nisi sit constitutus procurator in rem suam, & sibi fuerint cessæ actiones, vt est tex. in l. si res, quam à Titio, ff. de euict. & Bal. in l. cū successores, C. de euict. de quo per Bar. in d. l. si res, & in l. si pro patre, §. pro euict. eo. tit. & ibi Alex. & in l. si rem. eo. tit. & Bald. in l. j. in fin. C. de iur. do. & in l. j. C. de re. perem. & Io. de Ana. in cons. 11. & ibi. Lud. Bol. in add. & sic cùm hodie indifferenter cedantur actiones, & constituatur emptor procurator in rem propriam in instrumēto emptionis, potest laudari auctor auctoris, & hæc pro nunc sufficiant: & ita dicit (ex istis) Cap. in decisio. 197. Pet. Foll. V. I. D.

De Nomine auctoris, sexto membro iudicij.

1 *Nominatio domini in iudicio, quando debeat fieri, & quid operatur, & in quo differt à laudatione auctoris. Et an locum habeat in possessorio, & num 4.*

2 *Nominatio auctoris, quæ est ratio, quòd debet fieri ante litem contest.*

3 *Domino, an præiudicet reus, qui illum non nominauit, sed voluit litem defendere, & succubuit, vel contumax fuit.*

5 *Nominatio an habeat locum in rebus mobilibus, & an in iuribus incorporalibus, & in actionibus personalibus, ac in causa damni dati, & num. 6. 7. & 8.*

9 *Libellus nouus, an offerri debeat nominato in iudicio si comparet.*

10 *Nominato in iudicio non comparente, quid agendum sit.*

1 SEXTVM membrum iudicij, est Nominatio auctoris.† Et in hoc differt à præcedenti, scilicet, à laudatione auctoris, quia auctor laudatur ab eo, qui conuentus possidet nomine proprio, & sic pro domino, sed nominatio fit ab eo, qui possidet nomine alieno: vt quando conuenitur is, qui tenet rem conductam vel depositam, vel cōmodatam, vel precariam, nam iste conuētus statim in principio litis debet nominare dominum in iudicio, & dicere se possidere nomine alieno, vnde dirigitur iudiciū contra dominum, vt ipse defensare debeat causam suam, & hoc ipso absoluitur reus ab instantia iudicij, & transfunditur contra dominum nominatum: nec est necesse probare, quod conuentus possidet nomine alieno, sed per solā nominationem absoluitur. Verùm si actor vult, potest in se assumere onus probandi, quòd reus possidet nomine proprio, quo casu si probat, potest ad se aduocare possessionem, iuxta formam, l. fi. ff. de rei vend. & sic reus efficeretur petitor. in hæc omnia declarat Bart. in l. 2. C. vbi in rē ac. & de ista materia nominationis, vide plenè Abb. in c. quoniam frequenter, col. pen. & fin. vt lite non const. Et quòd ista nominatio debeat fieri ante litem contestatam, est decis. 1. 9. cons. Neap. aliàs reus, qui non apposuit antè, condemnatur tanquam liti se offerens, citra tamen præiudicium domini, vt ibi habetur, per l. is, qui se obtulit. ff. de rei vend. & no. Bart. in d. l. 2.

2 ADDITIO.† Et est ratio quare ista nominatio debet fieri ante lit. contest. quia est quædam exceptio declinatoria, ideò opponenda est ante litem contestatam, sicut exceptio declinatoria, vt l. fi. C. de except. & l. exceptionem, C. de probat. hoc tamen intellige vt procedat quando fieret nominatio ad effectum

effectum declinandi iudicium, ſed ſi fieret ad effectum, vt poſſit vti defenſionib. ſuis, poteſt fieri nominatio ipſa, etiam poſt litē conteſtatam, quia tunc eſt exceptio peremptoria. Exemplum poni poteſt per auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi opor. ſecundum Marian. Soc. in c. quoniam frequēter, vt lite non conteſt. num. 118. Petr. Folle. V. I. D.

3 † An autem, ſi reus non nominauit dominum, ſed voluit litem defendere, & ſuccubuit, vel fuit contumax, præiudicet domino? vide Soc. in conſ. 18. colum. 12. in 1. vol. vbi tenet, quod nō, & per Alexand. & doct. in l. peregrè, §. quibus, ff. de acquirend. poſſ. & Bar. in d. l. 2. De reliquis autem pertinentibus ad hanc materiam dic, vt per Bart. & Bal. in d. l. 2. & per Abb. in d. c. quoniam frequenter, colu. pen. & fi. & Innoc. in c. quam ſit, de elect. & Bartol. in l. officium, ff. de rei vend. & per Spec. plenè in tit. de primo de-
4 creto. §. reſtat: colu. 5. 6. & 7. † An autem in poſſeſſorio recuperādæ, habeat locū nominatio domini in iudicio? vide deci. 217. cōſ. Neap. vbi diſtinguitur inter modos agendi.

5 ADDITIO. † An nominatio habeat locū in reb. mobilibus? gl. in d. c. quoniam frequenter ext. vt, lit. non cōteſt. arguit pro & contra. tandem decidit quòd etiam in re mobili habeat locum dicta nominatio per auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi opor. & idem tenet glo. in l. 2. C. vbi in rem act. ſed Barto. in dicta l. 2. dicit, quod illa authen. qua in prouincia, nihil facit ad caſum, quia loquitur de nominatione, quæ fit, vt poſſit inſtrui de defenſione cauſæ, non autem ad effectum declinandi iudicium, ſed quòd habeat locum nominatio vt ſuprà, tenent Vin. Hoſtien. Pet. Abb. & Ioan. Andr. in d. c. quoniam frequenter. & gloſſ. Barto. Cyn. & Bald. in d. l. 2. C. vbi in rem actio. & eſt ratio, quia omnes rationes iuducendæ nominationis habēt locum, etiam in re mobili, & ſequuntur omnes Mod. ſecundum Maria. Soc. in d. c. quoniam frequenter, numer. 110. de quo etiam per Barto. in l. offi-
6 cium, ff. de rei vend. † Et an nominatio habeat locum in iuribus incorporalibus, vt puta, ſi agitur pro obedientia, vel ſimili iure, poſſit ſubditus nominare dominum in iudicio? vide pleniſſimè vltrà omnes Maria. Soc. in dicto c. quoniam frequenter, nu. 111.

7 † Et an nominatio habeat locū in actionibus perſonalibus? in quo dicas, quòd ſi agitur actione merè perſonali, non habet locū nominatio, quia actio perſonalis afficit, & ſequitur perſonā conuentam, & non rem, l. j. C. vbi in rem actio, quę voluit, nominationem habere locum in actione reali, & ſic à cōtrario ſenſu ſentit, quòd ſecus ſit in perſonali, & hoc procedit, quando fieret nominatio, quo ad effectum, declinandi iudiciū, ſecus, quo ad effectum vt poſſit de iuribus ſuis informari ab abſente, ſecundum Barto. in dicta l. 2. per text. in auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi opor. aut loquimur de actione perſonali ſcripta in rem (vt in interdictis, vti poſſidetis, vnde vi, & ſimilibus) & videtur gloſſ. in l. locum, §. primo, ff. de tab. exhi. tenere quòd habeat locum nominatio, & ſequitur Bar. in d. l. 2. & Cyn. ibidē, & ſequitur Zaba. in d. c. quoniam frequenter, de quo ad plenum per Marian. So-
8 cin. ibi. numer. 116. in 7. quæſt. † Et an nominatio habeat locum in cauſa damni dati: pone exemplum, quòd aliquis de mandato alterius damnum dedit, & conuenitur de damno dato, qui dicit, quòd non tenetur ex quo de mādato talis afferentis ſe dominū, damnum fecit: in quo dicas, quòd locū habet dicta nominatio, ſed ſi nominatus non comparuerit, condemnabitur ipſe conuentus, verū ſi fuerit notorium de mandato abſentis nominati damnum dediſſe, tenebitur ipſe cōuentus ſatisfacere de bonis ipſius abſentis: & ita poteſt intelligi text. in auth. vt omnes obe. Iud. prouin. §. ſi verò, collat. v. vel poteſt intelligi in procuratore, vel inquilino habente generalem adminiſtrationem, l. apud Celſum, §. quæſitum. ff. de dol. excep. de cuius generalis adminiſtratoris de licto tenetur dominus, maximè ex quo ei denunciatum eſt, & non defendit, arg. c. j. in fin. ext. vt lit. non conteſt. & ita firmatum reliquit Mart. Soc. in d. c. quoniam frequen-
9 ter, in 8. q. num. 117. † Et an facta nominatione, & cōparente nominato debeat nouus libellus offerri, & præſentari per agentē? in quo concludit Bart. in d. l. 2. C. vbi in rē act. quòd ſic, & quòd conuentus nominans debet abſolui ab inſtantia iudicij, & idem tenet ibi Bal. Ang. in l. nō ſolùm, §. quòd vulgo. ff. de vſu. & eſt ratio, quia ex libello iam porrecto, qui concludit contra nominantē

non potest cõdemnari nominatus, pro quo facit, cap. licet Hely. de simo. debet enim dimitti nominans, qui non tenetur amplius esse in iudicio, pro quo facit, l. neque impuberes, §. j. ff. de in ius vocan. & tradit Spec. in tit. de primo decre. §. restat, vers. sed nunquid nominans, & hæc procedunt propriè in nominato, secus, quando tertius veniret pro suo interesse, vt assisteret liti inchoatæ, quia tunc non datur nouus libellus, sed iudicium inchoatum regulat ius ipsius tertij, secundum do. Maria. Soc. in d. c. quoniam
10 frequenter, nu. 126. in 2. quæst. † Econtrariò autem finge, quòd facta nominatione, & intimato nominato non comparet nominatus ipse, quid sit agendum per Iudicem? Dicas quòd citet ipse nominatus per citationem peremptoriam in Regno, vbi sufficit vnica citatio cũ verbo peremptoriè, & sic cessat id, quòd dicebat Bald. in d. l. 2. quod requirebatur peremptorium per distinctionem, vel per interualla, vt ibi per eum, quo citato non comparente debet Iudex sesumatim informare de iuribus ipsius agentis, & constito eidem de eius iuribus saltem semiplenè, secundum Barto. in l. cùm proponas, C. de bon. auth. iud. possi. & Bald. in d. l. 2. & adhibita dicta summaria cognitione, debet agens mitti in possessionem rerũ petitarum, vt habetur in d. l. 2. & cuius effectus sit ipsa missio & quos effectus pariat dicta nominatio, & de multis alijs ad materiam vtilibus, & necessarijs non omittas videre Marian. Soc. in d. c. quoniam frequenter, per totum, vbi satis latè congeritur hæc materia nominationis. Petr. Foll. V. I. D.

De Interrogatione, septimo membro iudicij.

1 *Interrogationes, an & quando, & qualiter fiant in iudicijs, & num. 2. 3.*

2 *Fictor quandoque patitur expensarum condemnationem.*

3 *Interrogationes fiunt in iudicijs, tam ante quã post litis contestationem, et conuictus de malitia priuatur possessione.*

4 *Interrogationi respondere non tenetur is, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euitare.*

5 *Reus interrogatus, de iuribus suis respondere non tenetur, nec, etiamsi interrogatur de negocio principali, num. 6.*

6 *Interrogatus non fatetur, sed positiones facit, & propterea post litem contestatam fieri debent positiones & non interrogationes.*

7 *Positioni criminosa, seu continenti turpitudinem. an, & quando sit respondendum, & num. 9.*

8 *Interrogatus de crimine, propter quod remouetur à beneficio tenetur respondere.*

9 *Periurus non dicitur, qui negat cum iuramento se commisisse delictum: licet mendacium dicat.*

10 *Interrogatus super eo, quod aliàs fuit iuramento decisum, respondere non tenetur.*

11 *Positioni de facto alieno in criminalibus non debet responderi.*

12 *Interrogari non possunt creditores, vel legatarij, ad hæredis instantiam, an hæreditas sit soluendo. sed sic ex Iudicis officio.*

13 *Interrogatione, an agens rei vendicatione, sit dominus, non tenetur conuentus respondere.*

14 *Interrogatus de proposito suo in mente retento, to respondere non debet.*

15 *Interrogatus de impertinentibus ad causam non tenetur respondere.*

16 *Testis interrogari non potest: an quis bona vel mala fide possideat.*

17 *Positioni iuris non est respondendum.*

18 *Interrogatoria fiunt testibus, ad detegendam falcitatem, & dicuntur esse de actu.*

19 *Testes non interrogati super interrogatorijs debent iterum repeti, & interrogari, etiam post publicationem.*

20 *Interrogatoriorũ copia, parti dari non debet.*

1 SEptimum membrum iudicij, est Interrogatio. † De qua est sciendum, quòd istæ interrogationes solent fieri in omni parte iudicij, & fiunt quandoq; parti, & quandoque testibus, adeò, quòd etiam post cõclusionem fieri possunt, maximè in causis summarijs, vt plenè declaraui suprà, in 4. parte principali 9. distinctio. decimo ver. operatur, &c. Verùm principalis materia nostra est, tractare de interrogationibus, quæ fiunt ante litem contest. quæ dicuntur præparatoriæ, cùm adhuc sumus in prima parte iudicij, de qua materia, tractat principaliter titulus. ff. de interrog act. & est sciendum, quòd istæ interrogationes præparatoriæ fiunt implorato Iudicis officio, & possunt fieri etiam ante porrectionẽ libelli, vt not. glo. in rub. ff. de inter. actio. Bald. in

l. fi

l.ſi curatoris,C.de iure delib.vt ſi actor vult agere contra aliquem, tanquam hæredem, poteſt ipſum interrogari facere in principio litis, an ſit hæres,& ex quota parte ſit hæres,ad hoc vt iudicium poſſit contra eũ fundari,vt l.de ætate.§.1.& 2.ff.de inter.act.Itẽ, volens agere petitiõe hæreditatis,poteſt interrogari facere reum poſſeſſorem, quo titulo poſſideat, l.cog. & ibi Bald. & Bartol. & communiter docto.C.de peti.hæredit.& l.qui interrogatus. ff.de peti. hære.& ratio eſt,quia poſſidens cum titulo,non conuenitur petitione hæreditatis,l.regulariter . ff. eod.tit.propterea ad validationem iudicij, 2 debet hoc diſcuti,in principio. † Quo caſu, ſi reus non vult dicere titulum,& fuit proceſſum ad vlteriora, & poſtea in fine cauſæ vult opponere titulum ad excludendum actorem,poteſt hoc facere, verùm ipſe actor obtinebit in expenſis, quia reus opponens dato,quòd obtineat ſuper principali oppoſitione,propter titulũ,cùm hæc ſit exceptio peremptoria: tamen condẽnatur ad expenſas,ex eo,quia doloſè protelauit cauſam,& ſic iſte eſt caſus nouus,in quo victor condẽ natur ad expenſas : ita tenet Bald.in d.l.co- 3 gi.col.pen. † In iſtis ergo interrogationibus præparatorijs pono regulam , quòd Iudex vbicunq; æquitas ſuggerit, poteſt regulariter partem interrogare ad inſtantiã alterius partis,l.vbicunq; & per totum titulum.ff.de inter.act.& iſta interrogatio , ſi non fuit facta ante litem conteſt. poteſt etiam poſt, quandocunq; ſecundum Bart.in l. qui petitori, ff.de rei vendi.& ibi gloſſ.& ſi ille, qui fuit interrogatus, an ſit hęres?dicat,ꝙ non, poteſt interrogari denuò,an ſit poſſeſſor hęreditatis?ſecund.Bar. in l.controuerſia.ff.de tranſac. & ſem per iſtæ interrogationes fiũt officio Iudicis:ſiue ante lit.cõteſt.ſiue poſt, ſecundum Bart. in l.1. ff. de interrog.act.& de hac materia interrogationis habemus in Regno ritum magnæ curiæ, in nu.241.incip.Item ſeruat ipſa curia hanc practicam, & c.qui decidit multos caſus, & inter alios ponit circa materiã, l.ſi. ff.de rei ven. quòd reus conuentus rei vendicatione, poteſt interrogari,an poſſideat?& ſi negat,poteſt interrogari actor,an velit probare mendaciũ, vt trãsferatur poſſeſſio?& ſi dicit, quòd ſic , datur ſibi terminus ad producendum libellũ mendacij, aliàs proceditur ad vlteriora, vt habetur in d.tit. Et in iſta interrogatione poteſt Iudex ponere cõminationem,quòd ſi dicet mendacium,priuabit eum poſſeſſio 4 ne,ſecundum Bar.in d.l.fin.de rei ven.† Limita primò, iſtam regulam non procedere in caſibus, in quibus aliquis non cõpellitur iudicium pati, putà, ratione priuilegij fori, vel alio modo,quia minimè tunc compelli tur reſpondere interrogationi,& ſic nõ poteſt interrogari,nec compelli iurare:tex.eſt in l.ſed & ſi reſtituatur, §.ex quibus, & ibi 5 Bald.ff.de iudicijs. † Secundò limita, procedere, quãdo reus interrogatur de iuribus actoris. Secus, ſi interrogatur de iure ipſius rei,quia non cogitur reſpondere:tex.eſt in l.ſpeciali.ff.de rei vend. & tenet Bal.in l.cogi.in prin.C.de petit.hæredit. Et ſolum eſt ſpeciale in petitione hæreditatis,vt habetur in dicta l.cogi.

† Tertiò limita , quando litigans interro- 6 gatur ſuper principali negocio, de quo lis vertitur,quia nõ tenetur reſpondere, ſi aduerſarius format ſuam interrogationem, per modum interrogatorij,& non per modũ poſitionis , quia ad hoc,vt pars cogatur reſpõdere ſuper facto principali,eſt neceſſe quòd aduerſarius faciat poſitionem,& non interrogationem , quia is, qui ponit, fatetur ſuam poſitionem,non autem is, qui interrogat:ita tenet Bal.in l.data opera,col.11. circa fi. C.qui accu.non poſſ. & Iaſ.in l.iudices,col.fi.C. de iud. & ibi etiam Paul.de Caſt.Quod intellige, quando hoc euenit in iudicio poſt litem conteſtat.quia tunc fiunt interrogationes de facto principalis cauſæ, vt dicunt præallegati doct. Et quòd is, qui ponit fateatur,non is, qui interrogat,tenet Bart.in l.2.§.quòd obſeruari,col. 2. circ.fin. ver.iuxta prædicta,& c. C. de iur. calum.& 7 Bal.in l.ſicut,in fi. C.de pe.hæred.† Quartò limita,quãdo fieret interrogatio de aliquo, quod continet crimẽ, vel turpitudinem reſpondentis, quia non cogitur quis reſpõdere:tex.eſt,& ibi Bar.& doct. in l.qui iuraſſe §.ſi pater,ff.de iureiu.licet contra hoc videatur tenere Barto.in l.qui petitorio. ff. de rei vend.vbi dicit,quòd poteſt quis interrogari,an dolo deſierit poſſidere.Tamẽ iſta contrarietas cõcordatur, per Bar.in l.Marcellus ff.rerum amo.& in dict.§. quod obſeruari col.fin.quia aut quis interrogatur ſuper eo, ſuper quo,ſi nõ reſpõderet, locupletaretur

cum

cum aliena iactura, quia posset rem alienã indebitè detinere, & tunc cogitur respondere super positione, vel interrogatiõe criminosa: ita procedit d.l. qui petitorio. & ibi Bart.
8 † & similiter, quando quis interrogatur de tali crimine, propter quod remouetur à beneficio, cogitur similiter respõdere. Ita procedit, quòd habetur in c. dudum. el. 2. de elect. & in c. inquisitionis, de accus. & tenet Bart. in d. l. Marcellus, ita etiam procedit, q̃ not. Bar. in l. fi. ff. de his, quib. vt indig. & in l. non intelligitur, §. tacita. ff. de iure fisci, vbi dicit, quòd tenetur quis respondere interrogationi, an accommodauerit tacitam fidem defuncto de restituendo fideicõmissum incapaci. Aut occultando illud crimen non locupletatur quis cũ aliena iactura, & tunc non tenetur respondere, vt si interrogatur quis, an sit infamis, vel excommunicatus, vel de alio simili: & de ista materia vide Spec. in tit. de position. §. 7. vers. 19. Bart. Bal. & doct. in l. transactione, C. de transact. in d. §. si pater Franc. de Aret. in l. fin. cir. fin. C. de edend. & Felyn. in c. cùm dilectus,
9 de accus. † Ex prædictis infertur, quòd si inquisitus de crimine, fuerit cũ iuramento interrogatus, an delictum commiserit, nõ dicitur periurus, si negat, & mendaciũ dicit, ita pulchrè tenet Alex. in addit. ad Bart. in
10 l. j. ff. de bonis eorum, qui ante senten. sibi mor. conscius. † Quintò limita, quando quis interrogatur super eo, quod aliàs fuit decisum per iuramentum, quia non tenetur respondere, & venire contra proprium iuramentum, aliàs præstitum: ita tenet Bal. in d. l. Marcellus. ff. re. amo. per l. qui iurasse. §. si pater. & quòd ibi notatur, ff. de iure iur. & l. si à te. ff. de exceptio. rei iud. & not. Bart. in d. l. 2. §. quòd obseruari, circ. fi. C. de iuramento calum. & Spec. in tit. de positio.
11 §. 7. ver. x. † Sextò limita, quando quis in facto proprio, interrogatur de facto alieno, quia non tenetur respondere, tex. est, & ibi Bar. & doct. in l. Marcellus, §. iurare. ff. rerum amo. & hoc indistinctè procedit in criminali, sed in ciuili debet respõderi per verbum, credit. Potest tamen respõsurus petere terminum ad deliberandum, secundum Bart. in d. §. quòd obseruari, colu. 3. ver. sed pro eius declaratione, & c. & ibi etiam Bald. in 4. colu. ver. 4. & c. de quo vide gloss. & doct. in c. j. & 2. de confess. lib. 6. & Spec. in tit. de positio. §. 6. ver. & nota, & c.

12 † Septimò limita, quando hæres, qui fecit inuentarium, vult interrogari facere legatarios, & creditores, an hereditas sit soluendo vel non quia non tenentur respondere ad instantiã heredis, licet Iudex ex officio possit interrogare: ita tenet Bald. in l. qui filiũ quem habentem, colu. pen. C. fam. ercis.
13 † Octauò limita, quando agens rei vẽdicatione contra possessorem vult ipsum interrogare, an ipse agens sit dominus: quia non tenetur respondere, etiamsi sciat ipsum esse dominum, quia præiudicaret sibi in recursu contra auctorem laudatum: ita tenet Barto. in l. atqui natura, §. cùm me absente. ff. de neg. gest. facit tex. cùm ibi not. per doct. in l.
14 speciali. ff. de rei vend. † Nonò limita, quando quis interrogatur de eo, quod cõsistit in mero animo suo factis non declarato, neq; verbis: puta, de proposito in mente retento, quia non tenetur respondere, secun. Bal. & Paul. de Castr. in l. potuit. in 9. q. C. de iure deleg. & Angel. in l. gerit, col. j. ff. de acquir.
15 hæred. † Decimò limita: quando quis interrogatur de eo, quod est impertinens ad causam, quia non tenetur respondere, g. l. est, & ibi per doct. in c. si post præstitum, de cõfes. lib. 6. & Bart. & Bald. in d. l. 2. §. quòd obseruari. † Vndecimò limita, quando quis in-
16 terrogatur, vtrùm possideat bona & mala fide: quia non tenetur respondere: nec etiam testis potest de hoc interrogari, secundum Bald. in l. mala fide. in fin. C. de cond.
17 ex lege. † Duodecimò limita, quando quis interrogatur de aliquo, quod consistit in iure, quia non tenetur respondere, tex. est, & ibi Barto. in l. ornamentorum. ff. de aur. & argen. leg. & gloss. in d. c. si præstitum, & Bald. in d. §. quòd obseruari, & per Barto. & doct. in l. j. ff. si cer. pet. Et de multis alijs fallentijs remitto me ad Spec. in ti. de positio. §. 6. per totum, & per Bal. ibi addit.

18 † Solent etiam fieri interrogationes testibus per partem aduersam ad detegendã falsitatẽ, quæ vulgo appellantur interrogatoria, quæ qualiter fiant, quã do admitti debeant, remitto me ad ea, quæ plenè tradit Spec. in tit. de test. §. iã de interrogatorijs, & per Cano. in c. præsentiũ, de test. lib. 6. & ista interrogatoria postquã sunt omissa, dicũtur esse de actis, sicut alia acta iudicij, secundũ Bal. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de
19 reb. credi. † Scias tamen, quòd si testes non

suc-

fuerunt interrogati super interrogatorijs, possunt iterum repeti & interrogari etiam post publicationem, secundum Alexand. in cons. 174. col. pen. in 2. vol. & consil. 41. col. fin. in 4. vol. sicut etiam semper articulo omisso possūt examinari post publicationē: vt not. Specul. in tit. de teste. §. nunc videndum, in fin. verbis. † An autem debeat dari copia interrogatoriorū parti? Vera conclusio est, quòd nō, ne instruantur testes ad falsum: ita tenent Abb. & Fely. in c. per mas, de testi. & Alex. & doct. in l. is, apud quem. C. de eden. & Bald. in margarita, in vers. interrogatoria, in vers. j. Rob. Marant. V. I. D.

De satisdatione, octauo membro iudicij.

1. *Satisdationum multæ sunt species, & fideiussore intelliguntur.*
2. *Satisdatio de iudicio sisti, præstatur à reo conuento, siue in ciuili, siue in criminali: & ad quem effectum fit inuenta:*
3. *Possidens immobilia, non tenetur satisdare: quia cessat præsumptio fugæ.*
4. *Satisdatio de præsentando in iudicio, quando locum habeat.*
5. *Fideiussor de præsentando statim, incidit in pœnam, cum reus fuerit requisitus absque requisitione ipsius fideiussoris.*
6. *Fideiussor de præsentando, non tenetur nec ipse, nec principalis, iurare in ciuilibus.*
7. *Duo ad minus fideiussores recipi debent de præsentando, pro quolibet accusato, qui non sint clerici, neque filijfamiliàs se obligantes in solidum: quæ fideiussio omni die, per solum actorum magistrum accipitur: sed si est dies feriata, qualiter accipiatur:*
8. *Fideiussores in criminalibus pro quanta pœna in Regno recipi debeant:*
9. *Inquisiti an, & quando possint simul fideiubere: & quid seruetur in Regno:*
10. *Carcerarius an, & quando sit fideiussoribus relaxandus:*
11. *Fideiussionem de iudicato soluendo, quis præstare teneatur:*
12. *Fideiussor de iudicato soluendo coram ordinario, tenetur soluere iudicatum per eius delegatum:*
13. *Satisdatio de non offendendo, in quibus casibus dari debeat:*
14. *Fideiussor de non offendendo, non tenetur ad pœnam, ad quam fuit condemnatus principalis, qui ob eius contumaciam habitus fuit pro confesso.*
15. *Satisdatio de rato, in quibus casibus præstari debeat.*
16. *Satisdatio de expensis, quando & à quo debeat præstari.*
17. *Fideiussor de expensis in casu succumbentiæ, non tenetur ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus, perempta instantia:*
18. *Satisdatio de re non baratanda, quando præstatur:*
19. *Satisdatio indemnitatis, quæ sit, & quando locum habeat.*
20. *Satisdatio de secure carcere quando præstatur:*
21. *Satisdatio conuentionalis, quæ dicatur.*
22. *Satisdatio præstari debet per debitorem in die vergentem ad inopiam.*
23. *Satisdatio debet præstari à debitore impetrante moratoriam:*
24. *Hæres satisdare tenetur de soluendo legato in diem, vel sub conditione.*
25. *Satisdationes multæ in iure reperiuntur, de quibus remissiuè.*
26. *Fideiussor non obligatur, nisi primò obligetur principalis.*

1 OCtauum membrum iudicij, est Satisdatio. † Nam in iudicijs, maximè in eorum principio, emergunt multæ species satisdationū, quę fiunt pro assecuratione iudicij, & partis: quarum aliquæ præstantur ab actore, & aliquæ à reo. vnde hic opportunū est inuestigare, quot reperiuntur satisdationū species. Et dic, quòd multę sunt. Et semper intelligitur satisdatio cum fideiussore, iuxta l. sancimus. C. de verborū
2 significationibus. † Prima igitur satisdatio quæ præstatur in iudicio, est illa, quæ appellatur de stando iuri, seu iudicio sisti: & ista præstatur solùm à reo conuento, siue in ciuili, siue in criminali, & fuit inuenta principaliter propter suspicionem fugę, ad hoc, vt reus assecuret iudicium, quia aliàs posset fugere, & iudiciū eludere, cùm reorum sit fugere, iuxta l. properandum, §. sin autem reus, C. de iud. ita declarant Bar. & communiter doct. in l. sciendum, in prin. ff. qui sat.
3 cogn. & † propterea is, q; possidet immobilia, releuatur ab ista satisdatione, quia cessat illa suspicio fugæ: vt dicunt doct. in d. l. sciendum. Et de ista satisdatione loquitur principaliter

cipaliter titulus. ff. qui satisd. cog. & ausbē. offeratur. C. de litis contest. & not. Bart. & doct. in l. j. ff. si quis in ius. voc. non ie.

ADDITIO. An si conuenitur aliquis à quo petitur satisdatio de iudicio sisti, & reus replicat non teneri, ex quo possidet immobilia in Regno: ad quod verificandū petit terminum, actor dicit, quòd pendēte termino caueat: an teneatur reus cauere? vide Affict. decis. 109. Petrus Foll. V. I. D.

4 † Secūda species fideiussionis iudicialis, est illa, de veniendo, seu de se præsentando in iudicio, & ista est quotidie in vsu in criminalibus. Nam quando aliquis capitur à Iudice vel familia cū armis, vel inquiritur de aliquo crimine, potest ad euitandos carceres offerre, & præstare hāc satisdationem de se præsentando, & de veniendo ad iudicium, & sic liberatur à carcere: imò si Iudex tunc non liberat eum, tenetur actione iniuriarū, l. si. verò, §. j. ff. qui satisd. cog. & no. Iaf. in l. j. col. j. ff. si quis in ius voc. non ie. Et de ista fideiussione loquitur text. in d. l. j. & totus tit. ff. in ius voc. vt eant, & l. j. & ibi. Bart. ff. de cust. reo. & cōst. Regni, quæ incip. In humanitate, super qua satisdatione est tradita in Regno cōmunis forma per ritum magnæ curiæ vicariæ in nu. 293. quæ incipit, In primis, &c. & alium, in nu 303. quæ incipit, Item eodem fero, &c. videlicet, quòd † fide iussores promittūt præsentare reum toties, quoties fuerit ipse reus requisitus: quo casu si reus requiratur, & non comparet, statim incidūt fideiussores in pœnam, sine alia requisitione fideiussorū, & possunt ad pœnā condemnari sine citatione propter formā obligationis: ita deciditur in d. ritu 303. & est alius ritus, in nu. 317. incipiens: Nota q hæc dictio, &c. & hæc dicitur in Regno forma consueta, quando Notarius stipulatur hanc satisdationem in forma consueta, &c. vt dicitur in d. ritu 303. incip. Item, eodem fero, &c. & alijs suprà alleg. Itē, est de communi stylo curiarum, vt isti fideiussores renuncient beneficio, l. sancimus. C. de fideiuss. quæ statuit tempus sex mensium fideiussoribus ad perquirendū, & præsentandū
6 principalem reum. † Fit etiam differētia per dictos ritus inter hanc fideiussionē, quæ recipitur in ciuilibus, & eam, quæ fit in criminalibus, quia in ciuilibus non tenētur iurare, nec principalis, nec fideiussor, sed in criminalibus vtrosq; iurat: vt habetur in d. tit. 295. Nota q hæc dictio, &c. & in d. tit. 317.

ADDITIO. Adde dicta per me in practic. mea causa crimin. in tit. de fideiub. in frag. parte. Petr. Foll.

7 † Item debent recipi ad minus duo fideiussores pro quolibet accusato, qui non debent esse clerici neque filiusfamiliās: vt est alius ritus, in nu. 298. incipiens. Itē pro quolibet, &c. Et dicti fideiussores obligant se, & bona eorum in solidum, vt est alius ritus, in nu. 316. incipiens, Item, quòd à bannitis, &c. Item potest recipi hæc fideiussio per solùm magistrum actorum sine Iudice omni die, & omni hora, etiāsi curia nō regatur, dummodo non sit dies feriata, vt est alius ritus, in nu. 296. incipiens. Item, quòd quælibet, &c. verū debet Notarius actorum stipulari nomine curiæ, vt ibi habetur. Sed si esset dies feriata, adhibetur ista cautela, videlicet, quòd Iudex assignat reum fideiussorib. per clamydem, tanquam captiuum: & ipsi promittunt illū præsentare primo die iuridico: & tunc recipitur satisdatio, & de hac adsignatione conficitur publicū instrumentum, vt est alius ritus, in num. 297. incip. Item, si
8 esset, &c. † Sub qua autem pœna recipiātur fideiussores? Dic, quòd in Regno est obseruantia, quòd pro homicidio recipiuntur pro vncijs centum, pro crimine falsitatis, vel priuati carceris, pro vncijs quinquaginta, pro alijs verò criminalibus recipiuntur, pro vncijs vigintiquinque: vt est alius ritus magnæ curiæ, in num. 294. incipit. Item, nota, quòd in criminali, &c. & alius ritus, in nu. 316. incipit. Item, quòd à bānitis, &c.
9 † Si autem esset magnus numerus inquisitorum, à quibus esset capienda fideiussio; tūc seruatur, quòd curia recipit fideiussores p̄ medietate tantū, modo p̄dicto, & pro alia medietate recipit fideiussionem vicariā, scilicet: quòd dicti inquisiti ad inuicem fideiubeant vnus pro alio, vt est alius ritus, in nu. 298. inci. Item, pro quolibet, &c. in fi. & hoc etiam cautū est, quod de iure cōmuni, scilicet, q̄ vnus inquisitus, in totum fideiubeat pro alio, vt dicit Bart. in l. Roma ff. de tut. & cu. da. ab his. Sed per dictū ritum est facta limitatio ad medietatem. Verùm hoc limitatur, quando inquisiti essent pauperes vel aliter suspecti, quia tunc non admittitur dicta vicaria fideiussio, secundū Bart. in d. l.

Roma-

Romanus, & ibi etiam Alex. in add. cui adde Bald. in l. omnes, qui. C. de Epiſc. & cle. & Iaſ. in l. j. col. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ie.

10 † An autem indiſtinctè pro quolibet crimine carceratus debeat relaxari ſub fideiuſſoribus? Dic, q̃ hodie in Regno eſt cautũ per conſt. Humanitate, quòd in omnibus crimi-
nibus etiã capitalib. excepto ſolo crimine læſæ maieſtatis, contra perſonam Imperatoris, & ſuorum collateraliũ liberatur carceratus ſub fideiuſſorib. Fallit in tribus caſibus: primus eſt, quando eſt confeſſus. Secundus, quãdo eſt deprehenſus in flagranti crimine. Tertius, quãdo facta inquiſitione crimen eſt notoriũ, ita quòd veriſimiliter reus nullam habeat defenſionem: & hoc eſt confirmatum per capitulũ Regni, in nu. 41. incipiens, Item cancãr, &c. per quod imponitur pœna Officiali cõtrafacienti ad arbitriũ Principis, & quòd amittat medietatẽ ſuorũ gagiorum vnius anni. Similiter hoc eſt cõfirmatum per Regiam prag. quę incipit, Inoleuit, qua cauetur, quòd antequã incipit cõſtare, de crimine, non detineatur volens idoneè, & Officialis contrafaciens punitur ad decem vncias, & tenetur in ſyndicatu ad iniuriam parti læſæ. Item hoc eſt declaratũ per ritum magnæ curiæ, in nu. 162. incip. Item, ſi accuſatur aliquis, &c. quo cauetur, q̃ tunc detinetur reus in criminalib. quando conſtat per vnũ teſtem de viſu, & crimine, & perſona ſit ſuſpecta per famam publicam. Quod reſtringit ad caſus, in quibus nõ irrogatur tortura, ergo non procederet in leuibus criminibus, in quibus nõ irrogatur tortura: prout ſunt crimina irrogãtia pœnam infrà relegationẽ, vt dicit capitulum Regni,
11 quod incipit, Tormenta. † Tertia ſpecies fideiuſſionis iudicialis eſt, quæ dicitur de iudicato ſoluendo, quam tenetur præſtare in ciuilibus quilibet defendens litem alienã ex parte rei conuenti, aliàs nõ eſt idoneus defenſor, l. qui proprio, §. qui aliũ. ff. de proc. & l. exigendi, C. de eo tit. & ibi notatur. Nõ tamen tenetur ad eam conuentus nomine proprio. vt Inſt. de ſatiſd. §. ſed hodiè, & ab ita ſatiſdatione nõ releuat poſſeſſio immobilium, l. minor. §. fi. cum l. ſeq. ff. de proc. & de hac ſatiſdatione loquũtur iura prædicta, & totus titul. ff. iud. ſol. Et ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtũtur Notarij in mandatis procuratoris, nam ponunt in ijs illam clauſulam, videlicet, quòd dominus releuat ſuum procuratorem ab omni onere ſatiſdandi: nam per hæc verba dominus fideiubet pro eo. & tunc defenſor nõ tenetur aliter ſatiſdare, vt not. Bar. in rub. ff. iud. ſol. in j. col. q̃ tamen limitatur ſanè procedere quando dominus eſſet ſoluendo & poſſidet immobilia, aliàs iſta clauſula nihil reſeruat, ex quo tunc dominus nõ eſt idoneus fideiuſſor, vnde tenetur defenſor ſatiſdare iterùm: ita tenet Fran. de Are. in cõſ. 124. Ang. & Iaſ. in l. filiusf. ff. qui ſat. cogan. & ibi cõmuniter doct. Pro hoc eſt glo. in l. fin. C. de prin. agen. in reb. lib. 12. hinc datur pulchra cautela, quã poſuit Ang. in d. l. filiusfamilias, & illam ſequitur Alex. in l. ſciendum. §. poſſeſſor. ff. qui ſat. cog. videlicet, quòd quãdo aliquis mittit vnum procuratorem de longinquis partibus, putà, de Francia, poterit ſibi opponi, quòd ſatiſdet de ſtando iuri, & de iudicato ſoluendo in cauſa reconuentionis, & tenetur illam præſtare, non obſtãte, quòd dominus fideiuſſerit in inſtrumento mandati: ex quo non poſſidet immobilia in loco propinquo, & ad hoc ſolet allegari gl. in d. l. fi. & iſta ſatiſdatio de iudicato ſoluendo, continet tria, videlicet dolum malũ abeſſe, rem defendi, & ſolui id quod
12 fuit per curiam iudicatum l. iudicatum ſolui. ff. de iu. ſol. † An aũt promittens ſoluere iudicatum coràm Iudice ordinario, teneatur ad iudicatũ per eius delegatũ in eadem cauſa? Vide Franciſcũ de Aret. tenentem quòd
15 ſic in conſ. 87. col. fi. † Quarta ſpecies ſatiſdationis iudicialis eſt illa de non offendendo, vt quando aliquis timet offendi ab aliquo, poteſt implorare officium Iudicis, vt compellat illũ ad dandũ ſibi fideiuſſores de non offendendo, nec in perſona, nec in rebus, & de hac loquitur plenè Bart. in lalficitas, §. ne potentiores. ff. de offic. præſi. & Fely. in rub. de treuga, & pace, & ſi quis tunc fuit ſimul offenſus in perſona & in rebus, an teneatur offendens ad duas pœnas, vide Bal. optimè declarantem in conſ. cccl xxvij. in 3. vol. Quæ autem requirantur ad hoc, vt poſſit peti talis fideiuſſio? vide Fely. in d. rubr. de treuga & pace, vbi inter alias dicit, quòd debent probari minæ, & quòd quis ſit ſolitus minas executioni mandare, & dic, vt
14 ibi. † Quid autem, ſi Iudex inquirit contra principalem, qui promittit non offen-

dere, qui non comparet, Iudex procedit in contumaciam, & habet eum pro confesso, fortè vigore statuti, & condemnat ipsum ad pœnam tanquam contrauenientem, an possit exigere à fideiussoribus? Dic, quòd non, quia non apparet de vera contrauentione, illa autem ficta confessio, quæ resultat ex contumacia, non nocet fideiussorib. ita eleganter Petr. Philip. Cor. in cons. 211. in iij. vol. quod est notandum per constitutionem Regni, quæ incipit, pœnam eorum, quæ loquitur de foriudicatis, qui habentur pro confessis: nam talis foriudicatio nō nocet fideiussorib. in casu prædicto, reliqua autem ad hanc materiam, dic, vt per Bar. &
15 Fel. vbi suprà. † Quinta species satisdationis iudicialis, est de rato, quæ præstatur ab eo, qui comparet pro actore ad agendum, & est dubium de mandato, de qua loquitur text. in l. j. C. de procu. l. Pomponius. §. rati. ff. de proc. & totus tit. ff. rem rat. hab. Similiter, quando aliquis agit, vt coniuncta persona, debet cauere de rato, l. maritus, C. de procu. & generaliter quilibet agens alieno nomine, l. non solùm, §. qui alieno, ff. de proc. &
16 l. Pomponius. §. sed & is, eo. tit. †. Sexta species satisdationis iudicialis est, de expensis in casu succumbētiæ, quam tenetur præstare actor in initio litis, de qua loquitur auth. generaliter. C. de Episc. & cl. & §. ad excludendas in authen. de litigio. & hanc satisdationem præstat actor, etiamsi possideat immobilia, secundum Abb. in c. quoniam frequenter, §. in alijs, col. 2. vt lite non contest. & Bar & Alex. in l. de die, §. qui mulierem,
17 in fi. ff. qui satisd. cog. †. Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubiū: pone, quòd actor dedit fideiussores de soluendis expēsis in casu, quo succubuerit, euenit quòd reus fuit absolut' ab instantia iudicij, actor condemnatus ad expensas, quia instantia est perempta: an fideiussores teneantur? Dic, quòd nō: ita tenet Bald. in cons. cxj. in 2. vol. & mouetur, quia non dicitur actor succubuisse, ex quo potest iterum agere ad eādem causam, secundum
18 eum ibi. † Septima species satisdationis dicitur, de re non baratanda: & præstatur à conuento super aliqua re mobili, qui est persona suspecta, quæ de facili potest rem interuertere: nam tenetur ad instantiam actoris, dare fideiussores de re non baratanda, id est, de non consumendo, nec occultando, nec aliàs interuertendo illā rem, sed de exhibendo eam, si, & quoties opus fuerit: aliàs illa res sequestratur: & de hac loquitur text. in l. si fideiussor, §. si satisdatum, & ibi gl. ff. qui satisd. cog & l. senatusconsulto, in fi. ff. de offi.
19 Præsi. † Octaua species satisdationis iudicialis, est fideiussio indemnitatis, & hæc potest præstari, etiam extra iudicium, vt quando aliquis promittit extrahere aliquem indemnem ab aliqua obligatione, vel promittit ipsum conseruare indemnem, quo casu semper requiritur excussio, antequam deueniatur ad fideiussorē, etiamsi fideiussor renunciasset omnibus beneficijs de fideiussorib. vt tenet Lud. Rom. in cons. 211. col. j. Bart. in l. j. C. de couen. fisc. deb. lib. x. Alex. in l. fin. col. 4. & ibi Ias. ff. si certum pet. Fel. in c. ex rescripto. col. pen. in fin. de iurejur. & ratio est secundum doct. in locis præall. quia hęc excussio in casu isto venit ex natura actus conditionaliter, & ex beneficio de fideiussoribus. Idem tenet Alexan. in cons. 32. col. j.
20 in quarto volumine. † Nona species satisdationis iudicialis est, quæ dicitur de securo carcere, vt quando aliquis carceratur in acri carcere, & carceratus petit se habilitari, & mitti in carcerem leniorē, & dat fideiussores de nō recedendo ab illo carcere: ista fideiussio solet esse valde in vsu in hoc Regno. & hoc facit Iudex ex causa, attēta qualitate personæ, & delicti, l. j. ff. de cust. reo. & per ea, quæ tradit Paris in tract. synd. in ver. carcer, vbi plura dicit de hac materia, & maximè, quòd nobili potest Iudex assignare totum palatium, vel totam ciuitatem pro carcere, & tunc solet recipere fideiussionē de securo carcere, & non tenetur Iudex, si fu-
21 git, vt ibi per eum. † Decima species satisdationis, est illa conuentionalis, quæ communiter præstatur in contractibus, & hæc potest præstari tam in iudicio, quàm extra, de qua loquitur totus tit. ff. & C. de fideiussor.
22 † Vndecima species satisdationis est, quando debitor mutat suam conditionem in deterius, quia vergit ad inopiam, & est debitor in diē, nam tenetur satisdare de soluendo, adueniente die, de qua loquitur text. & ibi Ang. & doc. in l. in omnib. ff. de iud. tradit Alex. in l. si finita, §. elegāter, ff. de dam.
23 infe. † Duodecima species satisdationis est, quæ præstatur ab eo, qui impetrat dilatoriam seu moratoriam à Principe: nam tenetur in-

tur interim dare fideiussores de soluendo, aliàs rescriptum non valet, nec sibi prodest. tex. in l. vniuersa. C. de prec. Imp. offer.

24 † Decimatertia satisdatio est, quando testator legat aliquid in diem vel sub cõditione, nam tenetur hæres præstare fideiussores de soluendo aduenientetempore de hac loquitur totus titul. ff. vt. leg. no. caue. & si non vult satisdare, mittitur legatarius in possessionem rei legatæ, & de hac missione loqui

25 tur totus tit. ff. vt in poss. leg. † Reperiuntur multæ aliæ satisdationes, prout est illa, de damno infecto: & de ista loquitur totus tit. ff. de dam. infect. item, illa quam præstat vsufructuarius de vtendo, fruendo arbitrio boni viri, de qua loquitur tit. ff. vsufr. quemadmod. caue. Item illa de opere demoliẽdo, de qua loquitur tit. de oper. no. nun. Item illa, de restituendo id, quod quis habuit vltrà legem falcidiam, de qua loquitur totus tit. ff. si cui plus, quã per l. Falci. Item illa quam præstat petens executionem, quando potest supplicari, de qua loquitur auth. quæ supplicatio. C. de prec. Imp. of. & dicam infra in vers. appellatio, in vlt. parte iudicij, ver. supplicatio. Similiter multæ aliæ, de quibus in toto tit. ff. de præt. stip. & per diuersas ll. & titulos iuris ciuilis, quas studiosus inuestiga-

26 tor inuenire poterit. † Scias tamẽ, quòd in omnib. fideiussoribus prædictis, & alijs debet in primis obligari principalis, & postea fideiussor, aliàs non valeret obligatio fideiussoris, quia cùm sit accessoria, non potest stare sine principali. Ita dicit Bal. in cõs. 261. col. 2. in 3. vol. allegat gl. in l. sciendum, ff. de verb. oblig. & glo. in l. si hæres pecuniam, ff. ad Treb. Rob. Marant. V. I. D.

De Exceptione, nono membro iudicij.

1 *Exceptiões dilatoriæ, tripliciter considerãtur.*

2 *Contumax, an possit opponere declinatoriam fori.*

3 *Exceptio respiciens personam litigantis, quæ dicatur.*

4 *Tutor ante omnia de solennitatibus: docere debet. Et post datum terminum ad probandum, hac exceptio opponi potest.*

5 *Exceptio excommunicationis, est anomala, & in quacunque parte iudicij potest opponi.*

6 *Exceptio malè agis: quia ante diem agis, opponi potest ante, & post litem contestatam, et quid importet.*

7 *Exceptio intentionis, & facti dilatoria dicitur, & ante litem contestatam opponi debet.*

8 *Exceptiones dilatoriæ opponi debent ante litem contestatam.*

9 *Exceptio dilatoria opponi potest post litem contestatam, quando facto aduersarij supernenit.*

10 *Exceptio dilatoria, quæ reddit processum retro nullum, opponi potest, etiam post litem contestatam.*

11 *Aduocatus opponens exceptionem dilatoriam, post litem contest. quam ante opponere debebat, ad vnam libram auri punitur.*

12 *Exceptiones peremptoriæ quæ, & quare ita dicantur.*

13 *Exceptiones litis finitæ quandoque sunt declinatoriæ, & quandoque peremptoriæ.*

14 *Exceptiones peremptoriæ quando requirunt altiorem indaginem, reseruantur ad meritum causæ. Et quid operetur ista reseruatio num. 15. & 16.*

17 *Exceptiones peremptoriæ vsque ad quod tempus opponi possint, & quid seruetur in Regno.*

18 *Exceptiones, quæ opponi possint post sententiam.*

19 *Exceptio hostilica quæ dicatur, & quando locum habeat.*

20 *Exceptio qualiter producatur.*

21 *Dolus quot modis committatur.*

22 *Exceptio doli contra quem opponatur, & num. 23.*

24 *Dolus auctoris, an noceat singulari successori.*

25 *Exceptio doli, an opponi possit contra contractum confirmantem propter dolum adhibitũ in primo confirmato.*

26 *Dolus vnius ex socijs, an noceat alteri socio.*

27 *Exceptioni doli, an possit renunciari.*

28 *Dolus an censeatur remissus in quietatione generali.*

29 *Simulatio quotuplex sit: & numero 30.*

31 *Simulatio qualiter allegetur.*

32 *Exceptio simulationis qualiter opponatur.*

33 *Exceptio simulationis, an competat, si debitũ ex vna causa conuertatur in aliam.*

34 *Exceptio metus fundatur super qualitate.*

& essitarem, & opponitur in mercatores.

35 *Exceptio non numerate pecunie, an inter mercatores possit opponi.*

36 *Exceptio periurij, an repellat agentem.*

37 *Periurium, an purgetur si soluitur post terminum, & an purgatio more admittatur inter mercatores.*

38 *Mora non potest purgari, vbi est renunciatum.*

39 *Promittens in plures pagas soluere debitum, et si non soluerit primam pagam teneatur ad totum, an possit purgare moram.*

40 *Excussio, an habeat locum inter mercatores.*

41 *Promissio, si Titius non soluit, qualiter intelligatur.*

42 *Litispendentia, an opponi possit inter mercatores, & qualiter opponatur.*

43 *Litispendentia quãdo opponi possit, et nu. 44.*

44 *Exceptio rei indicate potest opponi inter mercatores.*

45 *Exceptio solutionis potest opponi inter mercatores.*

46 *Exceptio acceptilationis, an opponi possit inter mercatores.*

47 *Confessio facta in iudicio, potest allegari inter mercatores.*

48 *Exceptio renunciationis litis, potest inter mercatores opponi.*

49 *Exceptio pacti de non petendo, potest inter mercatores opponi.*

50 *Exceptio precij non soluti, opponi potest inter mercatores, & num. 52.*

51 *Exceptio iuris vel statutorum obstantium, opponi potest inter mercatores.*

53 *Exceptio cessionis bonorum, potest opponi inter mercatores.*

55 *Exceptiones procuratoriæ, non opponuntur inter mercatores.*

56 *Legitimatio persone quotupliciter fiat, & quam vtilitatem afferat, & num. 57.*

58 *Procurator quinquies xx. annos fegerit pro procuratore, an debeat docere de mandato.*

59 *Procurator cuiplo constitutus intelligitur, quod afferat instrumentum debiti in eius manibus.*

60 *Excommunicationis exceptio in foro mercatorum admittitur.*

61 *Filius familiãs mercator, an possit esse in iudicio sine consensu patris.*

62 *Et filius familiãs mercator an possit conuenire debitorem paternum, patre viuente.*

63 *Exceptio quod non competit actio directa, an inter mercatores habeat locum.*

64 *Exceptio non solute gabelle, an inter mercatores habeat locum.*

65 *Pactum nudum inter mercatores, an sit efficax ad agendum.*

66 *Agi an possit ex contractu incerto inter mercatores.*

67 *Exceptio nouationis seu delegationis inter mercatores, quando habeat locum.*

68 *Exceptio erroris calculi, an inter mercatores habeat locum.*

69 *An obstet exceptio rei indicate inter mercatores.*

70 *Calculatorum sententia est, vt sententia peritorum.*

71 *Computus redditus, an peti possit quòd iterum reddatur.*

72 *Mulier in foro mercatorum, an possit, vt procuratrix intervenire.*

73 *Trigesima quando debeatur in foro nundinario.*

74 *Trigesima per quem soluí debeat.*

75 *Trigesima quando exigatur.*

76 *Trigesima de quibus rebus debeatur.*

77 *Trigesima an debeatur si confitetur debitũ*

78 *Trigesima debet soluí si partes transeunt.*

79 *Trigesima an debeatur, si petantur alimenta.*

80 *Trigesima non debet soluí per pauperes, viduas, & miserabiles personas.*

81 *Terminus brevissimus debet dari in foro mercatorum.*

82 *Si probationes offerantur de longinquo, competentes dilationes dari debent.*

83 *Terminus in quo nihil fuit probatum, quod instantiam actoris debeat reintegrari*

84 *Testes post dicta testificata, an in foro mercatorum possint produci.*

85 *Acta facta de nocte in foro mercatorum, an valeant.*

NONVM membrũ huius primæ partis iudicij, l est Exceptio. † Nam solet reus conuentus ante litem cõtestatam opponere aliquas exceptiones contra actorem ad impediendam litis contestationem: nam exceptio nihil aliud est, nisi actionis exclusio. Et super hoc est sciendum, quòd exceptionum aliquæ dicuntur dilatoriæ, & aliquæ peremptoriæ. Dilatoriæ dicuntur illæ, quæ differunt causam, non tamen perimũt negocium principale, & istæ possunt considerari tripliciter: nam quædam respiciunt per-

personam Iudicis, quædã personam litigantis, & quædam respiciunt libellũ, seu ipsam causam. Exceptio respiciens personam Iudicis, est exceptio declinatoria fori seu incompetentiæ, vel exceptio recusationis, & ista debet esse prima, quæ opponitur ante omnes exceptiones, l finali C. de excep. & ratio est, quia si alia priùs opponeretur, censetur opponens interpellare Iudicem, vt super alia pronunciet, & sic induceretur consensus in Iudicem seu prorogatio, & non posset vlteriùs declinari, nec recusari, secundũ Bart. & doct. in l. quidam consulebant, ff. de ec. Iudic. & maximè Ioan. de Imol. & Alexand. ibi. & idem tenet Barto. in l. si conuenerit, ff. de iur. om. iud. pro hoc est text. in l. sed, & si susceperit, ff. de iud. & habetur in c. inter monasterium de re iud. & dicam infrà in vltima parte iudicij in versiculo recusatio, in tractatu appellationis.

2 ADDITIO. † Adde, an si reus cõtumax purgauit contumaciam, possit opponere fori declinatoriam? vide Bart. in l. si pupillus, ff. de priuil. cre. & ibi Ang. & vide Cauẽ. in 3. prag. vbi Bar. non decidit, sed dicit esse cogitandũ, sed ibi Alexand. in add. dicit quòd licet Bar. hoc non decidat in dicta l. si pupillus, tamen id decidit expressè in l. quidam consulebant, ff. de re iu. & in l. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. in quibus locis tangit Bart. si post datam fideiussionem possit opponi fori declinatoria? & dicit quòd sic. sed in quæst. proposita per Bart. in d. l. si pupillus, est maius dubium, quia erat latum decretum primum propter contumaciam, & præstita satisdatio ad euitandũ & reuocandum primum decretum. Sed idem dicendũ est in casu illo, quia per contumaciam non prorogatur iurisdictio, secundum Bal. in l. si qui ex consensu, C. de Epis. aud. habetur per Innoc. in c. innotuit, de eo, qui fur. or. fuer. & per Bald. in l. 1. ff. de iud. om. iu. & per Alex. in l. 2. ff. si quis in ius voc. nõ ier. & in l. 1. in fi. prin. ff. de fer. & Bar. in l. nõ videtur, ff. de iu. & est ratio, quia contumax non cõsentit. vt d. l. j. ff. de fer. & hæc sunt vera secundum eundem Alex. in dicta l. 2. quando Iudex, qui contra cõtumaciam processit mero iure, non erat Iudex competens, secus si mero iure erat Iudex competens, licet reus citatus posset ex aliquo priuilegio sibi competente eludere iurisdictionem illius. Contrarium tenet dõ. Auct. suprà in vers. quom. formatur iudicium per viam inquisitionis. numer. 98. & vide, quæ dixi in pract. mea causa cri. in verbo banniatur, nu. 51. Petrus Foll. V. I. D.

3 † Exceptio respiciens personam litigantis, dicitur omnis exceptio legitimationis personæ, vt si cõpareat pupillus sine tutore, vel minor sine curatore, vt C. qui leg. persona. stan. in iud. vel filiusfam. sine consensu patris, iuxta l. fin. §. necessitate, C. de bon. quæ lib. & ibi Bar. & Bald. vel procurator sine mandato, l. 3. §. defendi, & ibi Bar. ff. ex qui. caus. in pos. ea. vel si compareat aliquis substitutus à procuratore non habente potestatem substituendi, maximè ante lit. contest. iuxta tex. in c. j. de proc. lib. 6 & habetur in l. quòd quis, C. de procu. vel si compareat procurator cum mandato dubio, quo casu tenetur satisdare de rato. l. j. & ibi Barto. & doct. C. de procu.

4 † Eodem modo, si compareat aliquis, vt tutor potest sibi opponi, vt doceat de solennibus, de quibus habetur per l. legitimos. ff. de leg. tu. & hoc est hodie in Regno prouisum per ritum magnæ curiæ in nu. 213. qui incipit, Itẽ seruat ipsa curia, quòd cùm aliquis, &c. hæc licet exceptio de solennib. possit opponi etiã post datum terminũ ad probandum, & sic post litẽ contest. vt habetur in dicto ritu. Et hoc generaliter potest extẽdi ad omnes comparentes in iudicio, vt talis, quia ante omnia debent probare se esse tales parte opponente, l. non ignorat, C. qui acc. non pos. Et similiter quando petitur aliqua satisdatio iudicialis de his, quas posui suprà in præcedenti membro, dicitur exceptio dilatoria respiciens personam litigantis: illa enim ante omnia discutiuntur in Iudicijs: quæ etiã in summarijs ante omnia discuti debet de legitimatione personarum, & de ea debet plenè cognosci, secundum Bald. in l. fin. colum. 11. C. de edic diu. Adr. tol. & Alexand. in consi. 52. colum. prima, in secũdo volu. & Iason in ru. C. qui admit. colum. j. & 2. † Potest etiam in hoc, nu. poni exceptio excommunicationis, in qua hodie est prouisum in Regno per ritum magnæ curiæ, in nu. 150. incip. Itẽ, quòd in quibuscunque, &c. quo cauetur, quòd is, qui eam opponit, debet offerre se paratũ illam probare incontinenti legitimè, aliàs, non auditur.

5

Verùm

Verùm ista exceptio dicitur anomala: nam potest opponi in quacunque parte iudicij: vt est text. in c. j. de except. lib. 6. per quod statuitur terminus octo dierum ad illã probandam: & ita illud verbum, incontinenti positum in dicto ritu, omnis bonus Iudex deberet interpretari adhærendo iuris cõmuni, prout potest: vt non statuat minorem terminum octo dierum ad illã probandam, & hoc in foro Ecclesiastico haberet locum sine dubio, vbi non seruantur ritus magnæ curiæ. Et quòd ista dicatur exceptio anomala, tenet Spe. in tit. de excep. §. j. vers. anomalæ, & de materia huius exceptionis excõmunicatiõis, vide plenè Fel. in c. except. col. 5, & 6. seq. de exc. † Tertiò, sunt quædam exceptiones, quæ respiciunt causam: vt est exceptio libelli inepti vel obscuri: vel, malè agis, quia ante diem agis, &c. l. i. in fin. ff. quando dies vsufruct. leg. cedit. Verùm ista exceptio, malè agis. &c. potest opponi etiam post lit. cõtest. & in hoc est differentia: quia si opponitur ante lit. contest. reus absoluitur ab obseruatione iudicij, & induciæ duplicantur: sed si post opponatur, reus absoluitur diffinitiuè, & induciæ similiter. duplicantur, ita declarat Bal in l. exceptionẽ, col. j. C. de prob. Potest etiã in hoc numero poni exceptio litis pendentiæ, q̃ similiter est dilatoria, & debet opponi ante lit. cont. secundum Bald. in l. peremptorias, in fi. C. sent. resc. non posse. & in l. senatus C. qui accus. non pos. & Fel. in c. exceptionem, de exceptio. De cuius ma-
7. teria, vide Socin. in cons. 38. in j. vol. † Quid autem de exceptione intentionis & facti, vt quando aliquis sine actione experitur? Dic, quòd habet vim dilatoriæ, & impedit litem contestari, & debet opponi ante litem contest. secundum Bar. in l. pater decedens, ff. de inof. test. & Bar. in l. Papinianus, §. si quis impubes, eod. tit. Verùm, si non fuit opposita ista exceptio, Iudex ex officio potest in quacunq; parte iudicij repellère agentem sine actione, vt est gl. & ibi communiter doct. in l. vbi pactũ, C. de transc. & glo. in l. 2. §. quòd si actor in vers. rei, C. de iur. cal. per quam ista tenet Paul. de Cast. cons. 250. col. j. in 2. volum. & ad prædicta est text. in l. si pupilli, §. videamus, & ibi Bar. & doct. ff. de neg. gest.
8. † Istæ autem exceptiones omnes dilatoriæ debent regulariter opponi lit. contest. vt suprà dixi: vt not. gl. & Bal. & doct. in l. exceptionem. C. de prob. & tex. in l. Pomponius, §. rati, ff. de procu. & l. ita demum, & ibi
9. per scribentes. C. de proc. † Fallit primò hæc regula, quando exceptio superuenisset post litem contest. quia in quacunque parte iudicij superuenit exceptio, opponi potest, vt not. Alexan. & doct. in l. si mulier. ff. solut. matrim. & Paul. de Cast. in l. fin. C. d excep. & glo. & Bart. in l. 3. C. de cõs. eiusd. litis, quod tamen intellige, quando ex facto aduersarij superuenit, post lit. contest. secus, si ex facto ipsius opponentis sine facto aduersarij: quia opponi tunc non potest, secundum Bartol. in l. 2. §. numerum, ff. de exce. tut. &
10. Mod. in l. si mulier. † Secundò limita, nisi esset exceptio dilatoria, quę reddit processum retrò nullum, quia tunc opponi potest, etiã post lit. conte. l. licet, & ibi Bar. & doct. C. de proc. & Sal. in l. quòd quis, C. eod. titu. & Bald. in l. j. C. de iur. & fac. ign. & Felyn. in cap. exceptionem, columna nona, vers. fallit octauò, &c. de except. Reliquas verò fallentias, per quas exceptio dilatoria opponitur post lit. contest. vide pleniſſime per Fely. doct. c. except. & per Alexand. & Mod. in dicta l. ita demũ, C. de procu. quas, breuitatis causa huc non refero.
11. † Si autem exceptio dilatoria quæ debet ante litem contest. opponi, fuerit opposita pòst, punitur aduocatus opponens ad vnã libra auri. tex. est in lege penult. C. de exce. & tenet Paul. de Castr. in consilio. 270. co-
12. lumna prima, in primo volumine. † Exceptiones verò peremptoriæ, dicuntur illę, quæ in totum perimunt ius agentis, prout est exceptio solutionis, iurisiurandi, pacti, transactionis, & rei iudicatæ, & sic de alijs similibus, & istæ possunt opponi quandocunque: tam ante lit. contest. quàm post, vsq; ad cõclusionem in causa. l. peremptorias, & ibi Bal. C. sen. resc. non pos. quarum exceptionum tres dicuntur esse litis finitæ, quæ impediunt litis ingressum, prout est exceptio iurisiurandi, transactionis, & rei iudicatæ, & ideò appellãtur litis finitæ, quia sunt inductæ, vt sit litium finis, vt declarant doct. communiter, in l. fratris, C. de transc. De except. iurisiurandi, probatur in l. j. ff. de iu. iuran. De exceptione rei iudicatæ, probatur in l. j. ff. de re iud. Adde & quartam except. litis finitæ, scilicet, præscriptionis, vt probatur

tur in l. fin. & ibi Bart. ff. pro suo. & habetur in l. emptor, C. de præscr. long. temp. & tenet expressè Bar. in d. l. fratris. Poteris addere sex alias exceptiones, quas cumulat Bal. in postquam liti, col. 2. C. de pact. vbi vide.

23 † Istæ autem exceptiones litis finitæ, habēt duplicem opponēdi modum, quia sunt declinatoriæ & peremptoriæ; & ideò quādoque opponūtur in vim declinatoriæ, vt est, quando opponuntur ante lit. contest. quo casu impediunt litis ingressū, & iudicij processum, & ideò declinatoriæ dicuntur: quia iudiciū declinant. Quandoq; verò opponūtur in vim peremptoriæ, prout est, quando opponūtur post litem contest. nam tunc nō censentur oppositę ad merita causæ, vt perimant ius agentis: & de hoc Iudex cognoscit in diffinitiua sententia: ita declarat Bald. in d. l. postquam liti, colu. 2. & in d. l. except. in fin. C. de prob. & Bald. & Alex. & communiter doct. in l. nam & posteà, in prin. ff. de iureiur. & in l. eleganter, §. si quis post transf. ff. de cond. ind. & prædictis adde Bald. in l. diffamari, col. 2. vers. modò hic quæro vnū, &c. C. de ing. & mand. & Bar. in d. l. fi. ff. pro

24 suo. † Verùm istæ exceptiōes peremptoriæ quandoq; requirunt altiorem indaginem, quas declarat Bart. in l. 4. §. condemnatum: & ibi etiā Alex. in fi. col. ff. de re iud: quo casu si apponātur ante litem contest. non impediunt processum, sed Iudex debet eas reseruare ad merita causæ, & procedere ad vlteriora, tex. est & ibi Bart. in d. l. nam & postea, vt ibi etiam Bal. & communiter doct. & Bart. in l. si quis, C. depositi, & Bar. Alexand. & doct. in l. ille à quo, §. si de testamento. ff. ad Treb. & Can. in c. cùm contingat, de offic. deleg. & Bart. in l. is à quo, ff. vt in poss. leg. & Bart. in d. l. fi. ff. pro suo, & habetur in dec. 3. cons. Neap. quæ loquitur de exceptione præscriptionis. de qua etiam Bald. in l.

25 per hanc, col. 2. C. de temp. appellat. † Quid autem operatur ista reseruatio exceptionū ad merita? Dic, quòd si in processu iudicij apparebit istas exceptiones esse veras, & militare, quidquid antè factum est, non valebit, & omnia acta habebuntur pro non factis, ita d. Bar. in d. l. ille à quo, §. si de testa-

26 mento, ff. ad Trebel. † Dicuntur autem requirere altiorē indaginem, quādo non sunt liquidæ, nec de facili possunt liquidari, secundū Bald. & Mod. in d. l. nam & postea & per Bar. & Alex. in d. l. 4. §. condemnatū. Vn de si opponens offert se paratū incontinenti, probare exceptionem, vt quia habet instrumentum, vel alias probationes paratas, tūc impedit litis cont. & non reseruatur, secundum Bar. in d. §. si de testamento, & Abb. in d. c. cùm contingat, col. fi. de offi. dele. & est decisū in dec. 63. in cons. Neap. Hodiè tamē in Regno est facta prouisio circa istas exceptiones, vt si q̄s opponat eas ante litē contest. debeat illas liquidare, & probare infra 5. dies: aliàs censetur reseruare ad merita causæ, vt est decisum per regiam prag. quæ incip. comparente, & sic illud verbum, incontinenti, quod est de iure cōmuni, est hodiè in regno declaratum per 5. dies. Est etiam & alia noua prouisio per aliā prag. quæ incip. quicunq;, quæ cautur, quòd opponens aliquam ex prædictis exceptionibus, si illā nō probat saltem semiplenè, puniatur pro qua-

27 libet vice ad x. tarenos. † Illud autem, quod dicitur, quòd exceptiones perēptoriæ possunt opponi vsque ad sententiam, est de iure communi, sed per regni cōstitutionem, quæ incip. lite legitimè, &c. debent opponi infrà biduum post litem contest. & est correcta in regno illa l. peremptoria, C. sentē. rescind. non poss. vt d. glo. in dict. const. Tamen communiter hodie de cōmuni stylo curiarum non seruatur illa const. quantum ad hoc, sed potiùs seruatur contrarium, scilicet illud, quòd dicatur ius commune, quod est æquius: & sic istæ exceptiones peremptoriæ opponuntur vsque ad conclusionem, & similiter instrumenta, iura, & aliæ cautelæ produci possunt vsque ad conclusionem, secundum formā c. cùm dilectus. de fi. instr. & hoc potest colligi ex regia prag. quæ incipit, cursu dilationum, quæ concedit vltimo loco post repulsam, terminū ad producendum iura, cautelas, & scripturas, & per dictā pragma. tanquam nouissimam videtur alterata dispositio dictæ constit. & ita seruatur. † Sunt etiam quædam exceptiones, quæ

28 possunt opponi etiam post sententiam: & sunt illæ, quæ non in totū eneruant sententiam, sed illam modificant: prout est exceptio, ne quis conueniatur, & exigatur, nisi in quantum facere potest. Item, exceptio inuentarij facti in hæreditate, vt not. Bar. in l. j. C. de iur. & fact. ign. & Bar. Alex. & doct. in l. ex diuerso, §. fin. ff. sol. matr. & Bal. in l.

exceptionem, col. pen. ver. sunt quædã, &c. de prob: & Paul. de Cast. in cons. clxvj. col. 3. ver. sed si quæritur, in 2. vol. Sunt etiã multi alij casus, in quibus peremptoria exceptio potest opponi, etiam post sententiam, quos numerat gl. & ibi etiã Bal. in l. j. C. de iur. &
19 fact. ign. † Vltimò in hac materia est sciendum, quòd in Regno habemus vnam exceptionem, quæ appellatur hostica, & habet locũ, quando aliquis est submonitus ex parte Regis, vt vadat in exercitum regis ad pugnandum contra hostes: nam si contingat interim hunc ab aliquo cõueniri vel citari: siue in causa ciuili, siue criminali, habet spatium 15. dierum antequam vadat in exercitum: & 15. post reuersionem: & totum illud tempus, quo stat in exercitu, & infrà hoc tẽpus supersedetur in causa, & nõ proceditur contra eum: nec potest contumax reputari, sed si aliquis spontè accessit ad exercitũ sine vocatione, habet solùm illud tempus, quo stat in exercitu, & non illos 15. dies. Vnde si interim citatur, potest quilibet suus consanguineus comparere, & allegare qualiter citatus degit in exercitu Regis pro expeditione militiæ: & opponere potest excep. hosticam, & probato hoc gaudebit inducijs prædictis: de hoc est constit. Regni, quæ incip. hostici, & ibi Andr. de Iser. & Mod. Cætera in materia exceptionis dic, vt per Speculi. in tit. de excep. per totũ, & per Ang. Aret. inst. de exc. per totum, & per Abb. & Fely. extra de exc. per totum. Hæc solùm pauca volui attingere pro colligẽdis aliquibus floribus magis quotidianis in practica: præsertim ad introductionẽ iuuenũ. Sequitur decimũ & vltimum membrum huius primæ partis, scilicet, Litis contest. Rob. Marant. V. I. D.

ADDITIO. Posteaquam in materiã exceptionum incidimus, nõ extra rem videbitur & hic addere tertiam partem meæ praxis nundinariæ (vt aliàs pollicitus sum) in qua de admittendis vel repellendis exceptionibus in curia mercatorum habebitis.

20 † Quare sciendũ est, quòd regulariter exceptionum materia producitur ex æquitate scripta, & ipsa æquitas est materia habilis ad producendum exceptionem, cùm & in ipsa æquitate fundetur, l. qui æquitate ff. de dol. excep adeò, quòd quoties æquitas non dictat, nõ datur exceptio, d. l. qui æquitate, & concludunt omnes canonistæ in rub. extra de except. & Ang. Aret. eod. tit. in rub. ante 10. & vt exemplis prædicta intelligas, percipito exemplum horũ (amantissimè lector) finge enim, quòd quis dolo me induxerit p stipulationem ad aliquid sibi promittendũ, certè de iure ciuili remaneo obligatus, & contra me oritur actio: sed considerãs Prætor satis iniustum & absurdum fore quem reportare lucrum ex suo dolo cum iactura aliena, naturali æquitate motus doli excep. introduxit, vt dicit text. in l. j. §. j. ff. de dol. except. Ita, quòd si agit ille contra me, licet de iuris rigore sim obligatus, potero tamẽ excep. doli obijcere, & ero tutus, & sic ista exceptio fundetur super æquitate, & hæc opponitur inter mercatores, intelligẽdo tamen, vt procedat de ea exceptione doli, quæ non succedit in locum non numeratæ pecuniæ exceptionis, quia illa inter mercatores non opponitur, vt infra dicetur. Sed intelligas de alijs speciebus exceptionis doli (vt de illa, quæ oritur tempore contractus, quia dolo me induxisti ad cõtrahendum: & de illa, quæ succedit in locum pacti & iusurandi: & de illa, quæ succedit in locum facti, siue intentionis) quas exceptionum species latè declarat Ang. Aret. in §. j. inst. de excep.
21 num. 7. † Et postquam in exceptionis doli materiam incidimus, quot modis dolus cõmittatur videamus? vt sciamus quãdo dicta exceptio sibi locũ vendicat, & quando non: in quo annotandũ reperio, quòd multis cõmittitur: aliquando ante contractum (vt quãdo dolus, ipse dedit causam contractui) vt l. j ff. de dol. excep. & l. dolo, ff. de inut. sti. aliquando committitur dolus tunc temporis, quo res promissa & in stipulationẽ deducta petitur, licet antea nullus dolus fuerit cõmissus: (v. g. si aliquis agit in iudicio cõtra aliquẽ tutũ exceptione, qui scit sibi competere exceptionem, vel agit contra equitatem, ex qua cõuentus erat tutus) nam licet à principio, tempore celebrati contractus, nõ dicatur dolum fuisse commissum, quia nullus dolus, nullaq; machinatio interuenit, tamen dicendum est, quòd, cùm agit in iudicio, & litem super dicta petitione contestatur, dolo malè facere videtur, ex eo, quia per seuerat petere ex dicto contractu inutiliter vt est tex. in l. j. §. circa, ff. de dol. excep. & l. æquitas, eo. tit. ex quo annotandum est, quòd quoties quis est tutus aliqua exceptione, vt

pacti

pacti de nō petendo, vel alia æquitate, & tamen aduerſarius ſciēs dictam exceptionē, ſeu æquitatē illi cōpetere, cōtra eum agit in iudicio, & deducit ius ſuum, & oritur exceptio doli ſtatim quāprimū actor fuerit ſup ſua petitione litem cōteſtatus, & non priùs: quia petēdo quòd poterat tolli exceptione, videtur in dolo verſatus: & hoc verū eſt (vt dixi) in eo, qui agit, & ſcit vel ſcire debet reū quem conuenit eſſe tutū exceptione: (vt ſupra dixi:) ſecus eſt in eo, q ignorat (vt heres) qui eſt in ignorantia probabili, l qui in alterius, ff. de reg. iur. quia ſi nō ſcit vel ſcire nō debet, non præſumitur in dolo verſari, & per conſequēs nō obſtat exceptio. Aliquando dicitur dolus committi poſt cōtractum (vt ſi opera creditoris debitor perdat pecuniam quam ſoluturus erat) l. ſi opera, ff. de dol. exc. & l. vito atque vxore, cùm ibi not.

22 ff. ſol. matrimonio. † Illud etiā in medium afferendum eſſe non modicæ vtilitatis eſt, contra quem talis exceptio intentari poſſit? & in hoc ſciendum eſt, quòd exceptio doli ex parte eius, cui opponitur eſt perſonalis, in tantū, quòd opponitur contra doloſum, & nō contra aliū, l. 2. §. j. ff. de dol. excep. & iſtud eſt verū, vt opponi poſſit contra quēcunq; cōmittentem, & agit, ſiue ſit maior ſiue pubes, ſiue pupillus doli capax, vt l. apud Celſum, §. de dolo, ff. de dol. exc. & ſiue ſit maſculus, ſiue fœmina, vt d. l. apud Celſum, §. ſed & ſi mulier: ſed aduertēdum eſt, quòd aliquando contra agentem non ſolùm poteſt excipi de dolo ſuo, ſed etiā de dolo alieno, & tūc reus in ſuis exceptionib. debet deducere & ſpecificare, & probare dolum ipſius, ex cuius dolo, ille qui agit, tenetur (vt putà dolus defuncti nocet hæredi) quod intelligas, vt plenè declarat Ang. Are. in §. ſed iſte, in ver. quæro ad extra, inſt. de act. & habetur in d. l. Pomp. §. cū quis, ff. de acq. poſſ.

23 † Ex parte autem eius qui opponit, exceptio doli eſt in rem: vt eſt text. in l. 2. §. doli, ff. de dol. exc. & ideò ad quemcunq; tranſit res ſuper qua cōmiſſus eſt dolus, tranſit exceptio (vt putà ſi quis conuenitur à fure, raptore, vel aliàs dolum cōmittente in re, quę petitur) ex eo, quia poſſidet, conuentus poteſt excipere doli exceptione, ita quod non quæritur aduerſus quem ſit commiſſus dolus, ſed an ſit commiſſus dolus, in ea re, quæ petitur, arg. l. fin. cùm ibi not. C. de rei vend.

24 † Sed iis cōſequens eſt dubitare, an ſingularis ſucceſſor ſi agit, poſſit repelli per exc. doli, & ſic, an dolus auctoris noceat ſingulari ſucceſſori? regula eſt negatiua, q regulariter dolus ſui actoris non nocet ſibi, vt eſt tex. in l. apud Celsū, §. de auct. ff. de do. exce. fallit hæc regula in pluribus caſib. Primò, ſi ſucceſſor ſingularis vult vti acceſſiōe ſui auctoris, vt d. §. de auctoris. Secūdò, fallit ſi nō vult vti dicta exceptione, tamē habet causā lucratiuam, vel quaſi, vt d. §. de auct. Tertiò, fallit quando de ſuo dolo conuenitur, vel parti excipitur, vt ibi. Quartò, fallit vbicunque res reuerſura eſt incontinenti ad auctorem doloſum, vt ibidem. Quintò, fallit vbi exceptio cohæret rei, vt ibidem. Sextò, fallit vbicunque dolus commiſſus eſt in actionis acquiſitione: nam cuicunque ſucceſſori ea vtenti obſtat exceptio, vt dicta l. apud Celſum, §. ſi quis, & §. de auctoris, & §. in hac. Aduertendum tamē eſt ad id, quod dictum eſt ſupra, in 2. fallētia, quòd dolus auctoris nocet ſingulari ſucceſſori habenti cauſam lucratiuam, quod eſt intelligēdum, ſi agat; quia contra eum poteſt opponi except. doli auctoris, ſecus autem, ſi ſe defendat, vt eſt gl. no. in d. l. apud Celſum, §. ſi quis autem ex cauſa legati, & not. Ang. in l. purè, §. ſi cū eod. tit. aduertit. Ang. Are. in §. j. inſt. de exc. nu. 10. verb. aduertas tamen, & eſt text. in l. ſicut iniquum, ff. de act. emp. & ibi latè doc. ſcrib. in l. vitia C. de acq. poſſeſſ. vbi Bald. & Sal. & alij optimè declarant.

25 † Sed finge fore adhibitum dolum in aliquo contractu celebrato inter aliquos, demum celebratur alius contractus ad confirmationem primi contractus, & in iſto ſecūdo contractu nullus dolus fuit adhibitus, modò actor agit ex ſecundo contractu, an opponi poſſit exceptio doli ex primo contractu? Paul. de Caſtro in conſ. clxij. viſis, & ponderatis omnibus, col. j. lib. 2. dicit, quòd poteſt excipi de dolo, quia dolus commiſſus in primo contractu cenſetur repetitus in ſecundo tendente ad eius confirmationē, & ſequitur conſulendo Aimo. Crauc. in

26 conſ. cxlij. nu. 13. † Sed nunquid dolus vnus ex ſocijs noceat alteri ſocio? dicas, quòd ſic, vt per Bar. poſt. Flo. in l. fi. de commun. ff. ſi ſer vend. licet ſocius contra ſocium habeat

27 regreſſum, vt ibi. † Sed an exceptioni doli poſſit renunciari? Specul. in titul. de renun-

& consi. in ver. Item exceptio doli mali, nu. 25 tenet quòd exceptioni doli de præterito renunciari potest, sed dolo de futuro neuti quã potest renũciari, l. si vnus, §. illud nulla, & ibi Bart. ff. de pact. & doct. maximè Bart. in l. Aure. §. gaius. ff. de lib. leg. & in l. si quis cum aliter, ff. de verb. obl. & in l. tres fratres de pact. & in l. quidam decedẽs, ff. de admi.
28 tut. † Sed finge inter viuos fieri liberationẽ, & quietationem generalissimam, nunquid dolus censeatur remissus? vide ad plenũ per Bar. Soc. in cons. clix. incip. in præsenti vers. ex quibus inferendo ad propositum, & in cons. exc. incip. memini, ver. postremò cum
29 ver. seq. in 2. part. & infrà dicam. † Nec absimilem prædictis putes exceptionem simulationis, idcircò, vt aliqua de ea dicamus, illud primò sciendum est, quòd triplex simulationis species reperitur, secundum Bald. in l. cum precibus, C. de prob. & Bart. in cons. incip. Petrus Nicolæ. Primo siquidem modo contrahitur simulatio, cùm in veritate agitur quòd vnus contractus celebretur, tamen alius celebrari simulatur. C. plus vale, quod agitur, per to. & C. de cont. empt. l. empti fides: vt puta in veritate volumus contrahere, & facere contractum pignoris, verùm quia creditor dubitat, ne cogatur computare fructus in sortem principalem, iuxta l. j. & 2. C. de pign. act. simulat contractum emptionis, & licet, tali casu nõ valet contractus simulationis videlicet emptionis, remanet tamen validus contractus pignoris, l. emptorem C. plus vale. q agi. & in c. illo vos de pig. & sic plus valet quod in veritate agitur, quã q simulatè concipitur, vt in toto titu. plus vale. q agi. & in ista prima specie simulationis, excipiens debet aduertere, vt particulariter deducat, & probet qualiter fuit conuentum inter partes, quòd in veritate esset pignus, licet fingeretur emptio, & vend. Item, quòd incontinenti partes ipsæ celebrauerunt cõtractum venditionis simulatum: nam si decurrisset interuallum temporis, posset dici, quòd à prima cõuentione fuit recessum, & per consequẽs in veritate nõ intendebant facere pignus, imò veram venditionẽ (vt dictat instrumentũ) arg. l. cũ in plures, & locator horrei, ff. lo. & ibi Bar. & Bal. Sal. & Bar. in l. nõ solũ, §. more, ver. plenè, ff. de no oper. nun. & Iac. But. Bar. Bald. & Sal. & Ang. in l. pacta nouissima C. de pact. & hæc species simulationis opponi potest etiam inter mercatores, quia æquitatem sapit, l. ff. de dol. mal. & met. excep. Secũdo modo, dicitur contractus simulatus, & fit quãdo in veritate celebratur cõtract⁹, & modico tẽpore debet durare (quia fortè debet fieri retrouẽditio statim) vt l. 3. §. si ab ignoto. ff. de manu. intelligendo si ex presse per pactum ita sit promissum, & iste contractus ex sui apparentia non pũsumitur simulatus, imò est permissus, & valet in forma specifica, vt est tex. in l. 2. C. de pact. inter emp. & vend. & ibi not. nisi alia coniectura cõcurreret, quã quòd infra certum tempus teneatur retrouendere (puta, quia interuenit paruitas precij respectu valoris rei: iuxta glo. no. in l. j. in prin. ff. de superfic. & quòd venditor indigeret pecunia, & pecunia peteretur mutuò, & pactũ de retrouendendo quo ad certũ tempus tantum, & elapso termino, quòd nõ posset, retroemere, & quòd nõ posset retroemi antequam transeat certum tempus.) Ex ijs enim omnibus pũsumitur contractus simulatus, & magis præsumitur celebratus, vt creditor interim, durante illo tẽpore, lucretur fructus, & sic potiùs sit pignus: quã vera venditio. Sin aũt non cõstaret de originali mutui petitione, tunc ex tali pacto de retrouendendo nõ iudicatur contractus simulatus, etiamsi ibi esset paruitas precij, respectu rei venditę, & q sit factus cum vsurario. Secundũ doct. in c. ad nostrã, de emp. & ven. & in l. emptione, C. plus vale. quod agi. † Tertiò, dicitur contractus si-
30 mulatus, & imaginarius, quando apparẽter fit contractus: in mente autem fit, & agitur quòd nihil fiat inter partes, & de hoc loquitur l. nuda ff. de contrah. empt. & l. imaginaria de re iud. & omnibus istis modis haber locum dicta exceptio inter mercatores.
31 † Sed illud nõ videtur reticendum, quomodo potest allegari simulatio contractus cùm eam allegando quis alleget turpitudinem suam: quo casu non est audiendus Bar. in l. iusiurandum, quod ex conuentione, §. fi. ff. de iureiur. dicit quòd debet quis agere rei vendicatione ad rẽ super qua fuit simulatio cõmissa, & si opponatur quòd ei fuit res vendita, replicari potest, quòd venditio fuit simulata, & imaginaria: tunc licet allegem turpitudinẽ meã, sum audiendus, quia non allego eam ad fundandum intentionẽ

meam,

meam, sed allego eam ad coadiuuandū inventionem meā. Itē ego allego eam contra eum, qui fraudē participauit. Item ego, qui allego tracto de damno vitando, ille verò de lucro: igitur sum ego audiendus. l. apud Celsum, §. Marcellus. ff. de dol. exc. non aūt secundū eū possum petere rescindi dictā vē djtionē allegando fraudē, vel simulationē, quæ principaliter fieret ad fundandā intentionē meā, & allegarē ex cōsequenti turpitudinē meā: & isiā doctr. Bar. sequitur Ang. Are. in §. j. inst. de exc. de cuius veritate vide do. Viral. de Camb. in tract. clausu. in clausu. rei nō sic gestę, in ti. quis possit dicere, seu allegare contractū simulatū. f. 388. & Bal. in l. cū profitearis, C. de reuo. don. vbi dicit, ꝙ aut cōtractus est verus, tamē fraudulent⁹, & isto casu verū est id qꝺ dicitur, quòd nō auditur quis, allegando eius turpitudinē, aut cōtractus est simulatus in fraudem factus, & tunc benè potest agi de simulatione, & licet appareat de fraude, nō tamen repellitur ab agēdo: & hoc inducit ad quæstionē de quodam mercatore, qui cogitans de fugiendo, & fraudando suos creditores, in eorū fraudem donauit, vel alienauit bona sua, postea nō fugit, vult vendicare ipse donans, vel recōducere res donatas, siue alienatas, eo prętextu quòd donauit, vel alienauit in fraudē cred. aliter non facturus, nunquid possit? & dicit, quòd sic. per istā suam rationem quā suprà proximè retuli, sed Bart. in l. post contractus, ff. de dona. & in d. l. iusiurandum. §. fin. plenius tetigit hunc articulum: & finaliter teneas, quòd nedum ipse principalis, sed eius hæres potest allegare contractū simulatum, licet non possit dicere & allegare fore pactū in fraudem, vel deceptionem fisci, vel alterius priuatæ personæ, l. quāuis, & l. cùm propria, C. si quis alte. vel fi. & docto. vbi suprà. † Tempus. n. imminere videtur, vt quæramus quomodo proponatur exceptio simulationis contractus? in quo reperio, exceptionem simulationis multipliciter capi, & ex hoc debet excipiens dicere, qua specie simulationis sit simulatus, nō intentione incerta, (vt aduersarius reddatur certus) & nulla alia facta declaratione, ille contra quē dicitur simulat⁹, debet obtinere, l. j. in prin. ff. de eden. & l. Pomp. scribit, si frumentū, in fi. ff. de rei vē. quæ licet loquuntur in agente, habent tamen locum in excipiente, l. j. §. labeo. ff. de flu. & ff. de l. j. l. titiæ textores, in prin. debet ergò dici, & declarari species simulationis, & etiā causat reparationē cōtractus sic factus. secūdū Bal. in l. ab. Anastasio, C. mand. & in l. cū precib. C. de probation.

† Sed finge debitum ex vna causa, aliquem cōfiteri debere ex alia causa, nunquid simulationis exceptio oriatur? Bal. in l. si ex precio. C. si cer. pet. dicit, quòd non oritur exceptio simulationis, quia dicitur tunc cōpetere exceptio simulationis, quādo promissio est facta simulatè, ob causam nō veram vel non iustam, sed hic obligationis substantia non deficit, vt dicit tex. in d. l. si ex precio, & debitum ex vna causa, potest in debitum ex alia causa conuerti. vt ibi declarat Bar. & hactenus de hac exceptiōe simulationis. † Sequitur vt non incongruè videamus de metus exceptione, quæ & ipsa fundatur super æquitate, vt est text. in l. j. ff. quòd me. cau. & est in rem, nō in personā, l. si cū exceptione, § in hac cū ibi no. ff. quòd me. cau. & est tex. in l. apud Celsum, §. pe. ff de exc. & sic quando proponitur ista exceptio, nō est opus dicere, & allegare personā metum inferentē, vel etiā personā, cui metus fuerit adhibitus, vt in d. §. pe. sed sufficit allegare metū fuisse adhibitū, & sic impersonaliter in tali re, vt talis res promitteretur, & quia sapit, vt dixi hæc exceptio æquitatē, inter mercatores potest opponi, cū & id, ꝙ metus causa gestum est ratum haberi nō debere, non tā fuit verbum hominis, quā verbum Dei: vt dicit magister Raim. in sua sum. prout refert. Bald. in cons. 133. col. 2. post prin. vol. 3. pro quo dicit Bal. in rub. de con. inuest. in fin. verb. quæritur vlt. quòd vox Dei posuit in ore prætoris edictum, quòd me. cau. gestum est, & multa de exceptione metus, & quomodo probetur, qualiterue purgetur, videas Boer. in dec. 100. & 101. in j. part. vbi plenè. † Subsequenti ordine videamus, nunquid exceptio non nu. pecu. inter ipsos mercatores opponi valeat, & an inter eos seruetur dispositio? l. si ex cautione, & l. in contractibus. C. de non nu. pe. pro istius q. solutione, illud præcipuè sciendum est, quòd diuersa tempora à iure statuta reperiuntur, ad opponendam dictā exceptionē: nam in cōtractu mutui in quo quis in scriptis cōfitetur se mutuum habuisse, debitor opponit dictā exceptionem, infra terminū duorū annorū à tempore, quo

cõfitetur se mutuũ recepisse, & eo casu opposita dicta excep. infrà dictum tempus, nihil probat, sed creditor habet probare numerationẽ, & si eã non probauerit, cõfessio illa debitori stante dicta except. opposita, nihil operatur: vt est tex. inst. de literarũ obli. §. j. & d.l. in contractib. Item in alijs cõtractib. quã mutui, de quibus appareat scriptura, tempus opponendi dictam exceptionẽ (vt onus probandi numerationem transferatur in creditorem) est 30. dierũ, vt in d.l. in contractibus, §. super cæteris: præterquam in contractu emptionis, & venditionis, in quo nõ potest opponi exceptio precij non soluti, vt in l. generaliter, C. de non numer. pec. nisi vellet in se suscipere onus probandi, secundum Bal. in l. peremptorias, C. sent. rescis. non pos. cũ concord. suis. Ita præterquam in contractu transactionis, vt in l. si transactionis, C. de non nu. pec. modo deueniendo ad principalem quæstionem, videtur dicendũ quòd possit opponi dicta exceptio inter mercatores ex pluribus, & primò quia exceptio non num. pec. fundatur ratione naturali, & super æquitate, vt dicit gl. in rub. C. de non num. pec. secundò quia (vt dixi suprà) in foro mercatorum habet locum æquitas canonica, sed de æquitate canonica, etiam post biennium opponitur, secundum Ioan. Andr. in regula iuris, locupletari, de re iur. per regulam, c. fi. de præscr. & sequitur Ioan. Fab. in d. l. in contractibus. & Host. & Ioan. Andr. & Bar. & communiter doct. in c. fi. de solut. & Fel. latissimè in c. si. cautio, de fid. instru. 17. col. nu. 61. & ita fuit decisum in capella Tol. dec. 418. & sequitur Bald. in d. l. si ex cautione, & in d. l. in contractibus, & etiam elapso biennio transfertur onus probandi in creditorem, vt dicit Ang. Are. in §. 2. inst. de except. sed in contrariũ, quòd inter mercatores non habeat locum dicta exceptio, allego gloss. sing. in §. fin. qui incipit, argentariorum, in auth. de fideiuss. & pro hac etiam opin. allegatur Bald. in l. frustra, C. de non num. pecun. vbi citat illam gloss. sing. sed pro certo ibi Bald. hoc non dicit, sed Salic. ibidem dicit, quòd aut mercator vult opponere exceptionem prædictam ex persona sua, & non potest, sed si vellet opponere ex persona eius, pro quo intercessit, & tunc potest opponere, & ita intelligitur id, quod ibi dicit Bald. si rectè inspiciatur: & ita tenet Ias. per prædicta, in l. qui pecunias num. 6. ff. si certum petat. & in l. cùm quis, num. 6. de iur. & fact. igno. licet incorrupte loquatur in lib. meo. Idem dicit, & latius Ang. Aret. in §. idem iuris, inst. de except. nu. 16. intelligendo tamen quando mercator spopondisset, & obligatione debitoris confessionata: at secus si simpliciter vt debitum ab illo debitore creditori debitor spospondisset, quia tunc, & debitor, & mercator fidem debiti videntur agnouisse, argum. l. cùm fidem, C. de non num. pec. forte tamẽ si fas esset loqui contra tot veterum iuris interpretes, dicerem prædicta procedere in campsore tantum, vt dicti doct. in locis proximè allegatis exemolificant, at secus in simplici mercatore, qui vt plurimũ (vt experientia est rerũ magistra) negociatur non præsenti pecunia, se in credentiam, cui si auferetur facultas excipiendi de non nu. pec. esset summa iniquitas, & ratio diuersitatis inter campsorem, & simplicem mercatorẽ posset esse, quia campsores solent præsenti pecunia negociari. Item, quia magis eorum fides censetur, & est approbata, adeò quòd magis quis confidit nudæ promissioni, & verbali campsoris, quàm mille instrumẽtis alterius personæ, hinc eorum scripturis plenam fidem adhiberi vidimus: vnde nimirũ si ex persona eorum non habeant exceptionẽ non numeratæ pecuniæ, imò, quod plus est, etiam campsor habet dictã exceptionẽ secundum Bal. in cons. exc. in 2. vol. vbi ponit quæstionẽ, quòd si campsor Venetianus facit mihi literas cambij directas campsori Neapolitano, vt soluat mihi ducatos centũ per eũ habitos, & receptos à me: si campsor Neapolitanus non vult acceptare literas, & ego habuero recursum cõtra campsorẽ Venetianum ad repetendũ debitum, & ille opponat exceptionem nõ numeratæ pecuniæ, ex illis literis dicit ipse quòd non probatur vera numeratio, sed tantùm confessio, l. si ex cautione, C. de non num. pe. nisi campsor confiteatur numerationem, seu saltem non diffiteatur, vt ff. si cert. pet. & Hecta, & ff. de verb. obli. l. si ita stipulatus, §. Chrisogonus, ff. de verb. oblig. & per consequens concludit opponi posse dictam exceptionem. vade cogita super prædictis, in facti contingentia, & reperi nouissimè Bern. Strac. in tract. de merc. in vlt. part. nu. 9. fo. 276. tenentem

merca-

mercatori competere hanc exceptionem, & vltra prædicta videas Affict. in cõst. causas in 4. not. tenentẽ quòd etiam in literis cambij habet locum dispositio d. l. ex cautione, vt opponatur exceptio non numeratæ pec. licet videatur loqui quo ad subscribentem literis cambij, & sic non de campsore.

36 † Sed illud etiam pulchrum est videre nũquid exceptio periurij repellat agentem, etiam in foro mercatorũ? & dicendum est q sic, imò fortiori, quia, vt dixi, in curia mercatorum agitur de bono, & æquo, & seruatur æquitas, modò sic obseruare promissa est iuris naturalis, & æquitatis naturalis, vt est text. in l. j. ff. de pac. (ibi dũ dicitur) quòd edictum de pactis, æquitas naturalis est. Quid enim tã congruum est fidei humanæ, q̃ pacta seruare? & si non obseruare pacta, est contra naturalẽ æquitatẽ, vt in d. l. j. à contrario sensu, & firmat Bertran. doct. Gal. in cons. 5. in j. lib. nu. 12. vbi dicit quòd cõtra ius gentium, & naturale est procedentia ex ore mercatorum irrita facere, ergo qui non seruat pacta maximè iurata (quo casu est periurus) repellendus est. Sed an dicatur periurus ille, qui promisit soluere infrà certum terminũ, & nõ soluit: si post terminum offerat se paratum soluere? dicas quòd non, vt est gl. sing. 32. quæst. j. c. apud misericordem, & est ratio, quia eo ipso, quod soluit extra terminum, vel offert se soluere, nõ videtur habuisse animũ differẽdi: vt refert & sequitur Lanfr. in c. quoniã contra, in verbo depositũ. nu. 136. de prob. sed aduertendum est ad id, quòd supra dixi, quoniam doct. canonistæ in cap. intelleximus, ext. de iud. tenent quòd periurus nõ repellitur ab agendo, sed Spec. in titulo, de act. §. primo, versic. Item, quòd est periurus, tenet quòd periurus indistinctè repellatur, ab agendo, Lud Rom. in sing. 493. incip. tu sai, concordando opiniones dicit, quòd aut quæritur, an periurus in vno, repellatur ab agendo, in alio penitus diuersõ? & tũc procedat opinio Can. aut quæritur, aut periurus in eadem re quæ petitur, repellatur ab agendo ab ea? & isto casu procedas opin. Specu. tenentis, quòd periurus repellatur ab agendo, allegat text. quem ita intelligit in l. si quis maior, C de transs. & ita tenet Bald in rep. l. secundæ, ff. de iureiur. & Fel. in dicto cap. intelleximus, nu. 6.

37 † Sed quatenus dixi, quòd licet quis sit periurus non soluẽdo infra terminum, tamen si offerat se solutum post terminum, purgat illud periurium: in hoc cõtradicere videtur tex. in d. l. si quis maior. vbi clarè colligitur impediri purgationem moræ, sed ne inaniter dixerim, id est aduertẽdum, quòd de æquitate canonica, per illã gl. in c. apud misericordem, admittitur purgatio moræ, & ita eã intelligit. Alex. in d. l. si quis maior, quem omnes sequuntur, & ex hoc pulchrè inferebat Th parp. in repetitione d. l. si quis maior, in 23. no. in fi. quòd cum inter mercatores procedi de æquitate, iuris apicibus omissis, cõstitutum est, inter eos nõ immeritò dicẽdum erit admitti moræ purgationẽ, quia secundum eum moræ purgatio adinuenta est de æquitate, & impeditur solũ de rigore, l. si seruus, § sequitur (ibi ex bono, & æquo) ff. de verb. obl. citat decisionem Alex. in terminis (vt verbis eius vtar.) in l. & si post tres, in prin. ff. si quis cau. ibi dixisse, inquit, quòd ibi impeditur purgatio, vbi seruatur rigor, & vbi obseruatur æquitas, procedit illa regula, quòd si non nocet, & alteri prodest, de facili debet concedi, l. 2. §. Item vatus, ff de dam. infect. intelligit tamen prædicta procedere cum cauda, quòd possit mercator moram purgare, nisi probato interesse ex aduerso, vnum tamen scire non omittas, quòd in Regno isto extat ritus, magnæ curiæ vicariæ, quo cauetur quòd cõparens debitor cum sacculo paratus, purgat omnem moram, & euitat omnem pœnam, & incipit ritus, Item, si aliquis vel aliqua citatus vel citata, & sic res non

38 habet difficultatem, † nisi debitor renunciasset ritui de purgatione moræ, vel facultati purgandi eam (vt fieri sæpè assolet) quia eo casu cessat purgatio: secundum Bald. &

39 Sal. in l. magnam, C. de contra stipul. † Et alias (dum essem auditor in toto statu principatus Salerni) dicebã ex hac limitatione, quod si quis promiserit centum in duabus pagis, seu tandis, & si non soluerit in prima possit totum peti, & debitor totũ teneatur soluere, renunciãdo facultati purgandi moram, quod totum licet peti potest, & totum debetur (quòd aliàs non admitterem, etiam existente pacto) per ea, quæ dicit do. Ias. in l. si insulam, ff. de verb. obli. in ea quæstione de promittente stichum, & si nõ dederit certum nomine pœnæ, & super hoc fuerant

con-

consulti magni practici in ciuitate Neapolis, & vt ego dixi, consuluerũt, & q̃ esset excussio inter mercatores, tenet Dec. in cap. ex parte el. 2. de of. iu. deleg. 2. col. † Cessare etiam inter mercatorem excussionis exceptionem, inquit gloss. in authen. de fideiub. §. argentariorum, quam ad literam sequuntur Bal. & Sal. in l. frustra. C. de non nu. pec. & Bald. repet. in l. fin. ad fi. C. de fal. & Ang. Aret. in §. item si quis in fraudem 6. colu. de action. & eis adstipulatur Boër. in decis. 221. 2. parte, nu. 15. sed è recentioribus Niguson. in tract. de pig. in j. membro 8. par. num. 28. dicit, quòd duplex est modus excipiendi de excussione: vno modo respectu ordinis iudiciarij, quia de ordine iudicij est, quod priꝰ excutiantur bona principalis debitoris, q̃ possit agi hypothecaria contra tertios possessores, & similibus casibus, & isto casu (dicit ipse) quòd non habet locũ exceptio excussionis, inter mercatores. Altero modo opponitur exceptio excussionis respectu interesse, non habito respectu ad ord. iudicij, nec ad præposterationẽ, sed consideratur, interesse tertij possessoris, quod consistit secundũ eũ, in hoc (vt si debitor principalis sit soluendo, ipse exigatur) antequã molestetur tertius possessor, & isto casu talis exceptio excussionis habet locũ, etiã inter mercatores, & ita dicit intelligenda dicta Bald. in l. fi. §. sed & si quis, C. cõmunia de leg. j. col. ver. fuit à me quęsitũ, & Alex. in l. si cõstante, 11. col. ff. sol. matr. in 2. q. 2. partis, dum dicunt quòd exceptio excussionis non solũ concernit ordinem iudicij, sed etiã ordinẽ, & interesse partis, & ex hoc infert benè fuisse conclusum per Cor. in cons. 55 in 3. libr. in litera S, dum dixit, quòd in causa, in qua debet procedi sola facti veritate inspecta nõ debet nec potest opponi exceptio excussionis respectu ordinis, sed ea nõ obstante poterit in simul, & cumulatim agi contra debitorem, & tertium possessorem, & in eodẽ iudicio discuti de bonis principalis debitoris, & tertij possessoris. Nouissimè huic opinioni assentijt Benu. strach. in tract. de mer. in vlt. parte. nu. 8. & ita aliàs ego concludebã in pri. gl. huius operis, nunc autẽ dico, q̃ si rectè considerentur verba Niguss. nullum. videntur habere saporem, nam secundum eum potest dari casus, quòd potest excipi de præposteratione, seu de ordine iudicij, non dato interesse partis, contra dicta Alexand. & Bald. vbi suprà, & potest dari casus in quo opponatur de discussione, habita cõsideratione solùm ad interesse partis, & tamen non potest opponi exceptio excussionis, nisi opponentis intersit, quia talis exceptio concernit ordinem iudicij cũ interesse partis, vt testatur Alexand. vbi suprà, adeò, qd̃ si opponatur de ordine iudicij & præposteratione ipsius, vbi partis beneficiũ, vel interesse non consideratur, & rectè opponẽs generaliter (non inter mercatores solũ) reijcitur, & sic non posset dari practica talis, quòd excipiatur de excussiõe, habito respectu ad interesse tantùm, vel habito respectu ad ordinem, nõ considerato interesse, semper enim interesse respicitur, & sic vel semper admittenda est excussio, vel semper reijcienda, nisi dicamus Nigusan. voluisse dicere, quòd virtus cõsistit in modo excipiendi, vt si dicatur, & excipiatur per tertiũ possessorẽ, quòd contra ipsum nõ potest agi, quia de ordine iudicij est priùs agendum contra principalem, nã isto casu reijcitur inter mercatores, si verò dicatur, quòd sua interest, q̃ excutiatur principalis, & eo reperto nõ soluendo, tunc agatur contra eum, nam tunc quia solũ allegatur interesse, excipi potest: sed adhuc anceps sum. Dicerẽ tamen quòd si principalis debitor est soluendo, & facilius ad conueniendũ, & tertius possessor exceperit, quòd ſtãte, quòd principalis est soluendo, & est habilis ad conueniendum, non potest ipse molestari, & ideò, quòd excutiatur ipse, & si nõ reperiatur idoneus, tunc agatur contra eũ, tunc potest excipi nõ ea ratione sola, quia ita sua interest, sed ea (quia q̃ tibi nõ nocet, & alteri prodest cogeris facere) l. 2. §. itẽ vanus, ff. de dã. inf. quæ regula etiã inter mercatores procedit, vt indiuiduo (inquit) Th. Parp. in repe. l. si quis maior. C. de transl. in 23. not. in fin. vnde si principalis est soluendo, & habilis ad conueniendum, nõ est æquũ haberi recursum cõtra tertium possessorẽ, nõ enim sibi nocet agere contra principalẽ debitorẽ actione personali, & q̃ dest tertio possessori nõ vexari, et sic nimirũ si cogi põt ad id faciendũ: & ita videtur mihi concludendũ respectu excussionis inter principalẽ, & tertium possessorem; sed inter principalẽ debitorẽ, & eius fideiussorẽ, si cõueniatur fideiuss. & sic mercator, puto nullam.

lam excuſſionē poſſe opponi propter præcipuam fidem, quam habent homines promiſſionibus mercatorum, & campſorum.
41 † Exinde hæſitare nō modicè conuenit (vt & ego alias in nundinis ciuitatis Salerni de mēſe Septembris hæſitaui) finge, quòd quidam mercator promiſit pro Titio, hoc modo: ſi Titius non ſoluerit ducatos centū, infra decē dies, ſoluet ipſe, euenit, quòd Titius non ſoluit, conuenitur mercator vt ſoluat, dicit mercator non teneri, quia promiſit, ſi Titius nō ſoluerit (.i. ſi interpellatus nō ſoluerit) quid igitur iuris? & videtur ꝙ mercator pro ſe habeat tex. in l. fideiuſſ. obligari. §. fi. ff. de fideiu. & iſta excep. interpellationis non factæ oritur ex ipſa ſcriptura promiſſionis, quę ſemper opponi poteſt, etiam inter mercatores: arg. eius, quod dicunt Bart. in l. 1. §. parui, ff. quòd vi, aut clam. & Bal. & Sal. in l. ita pudor, C. de adul. & Abb. in c. ex parte, Io. 2. de off. del. vbi dicunt qđ ſi per ſtatutum ſunt excluſæ oēs exceptiones, tamen illæ, quę oriuntur ex eadē ſcriptura, nō ſunt excluſæ, verū ſi mortuus fuerit principalis debitor antequā ſolueret, & interpellatur, eo caſu agenti cōtra mercatorem nō obſtat exceptio interpellatiōis nō factæ, quia mortuo reo, videlicet Titio, ſtatim apparet verū eſſe, reum non ſoluiſſe, vt dicit text. in dicta lege fideiuſſor. §. fi. ego aūt puto quòd illa, quæ primo loco dixi, quòd requiritur interpellatio, nō habent locum inter mercatores, quia inter illos (illa verba ſi nō ſoluerit) intelliguntur, id eſt, ſi fuerit in mora ſoluendi, vt ff. de conſt. pec. l. ſi duo in fi. quia
42 elapſo termino ſtatim mercator dicitur in mora, vt decl. Bal. in tract. de cōſt. nu. 2. † Sed quid de exceptione litiſpēdentiæ dicemus, nunquid inter mercatores opponi valeat? & videtur qđ ſic, quia talis exceptio habet locū, etiam ad impediendum iudiciū ſummarium, & ſic cōſequēs eſt, vt & inter mercatores locum obtineat, vt tenet Fel. in c. exceptionem, extrà de excep. nu. 41. prædictis concinit, quòd hæc excep. fundata eſt ſuper æquitate, quia æquum eſt, quem nō vexari, coram diuerſis iudicib. nam ſatis apparet, conſtitutum eſſe, ibi finem iudicium accipere debere, vbi cœptum eſt, l. vbi cœptum, ff. de iud. nec aduerſatur, quòd exceptio rei iud. & exceptio litiſpendentiæ non ad imparia iudicantur, vt infert Fel. in d. c. excep. num. 41. quo fit, vt cùm in foro mercatorum, licitè opponatur exceptio rei iudicatæ, & litis finitæ, exceptio litiſpendentiæ meritò opponi poſſit. Sed audi quęſo, quod in hoc ancipitem me reddit, Bart. in l. Iul. verum debitorem, ff. de cond. indeb. dū ibi ſcriptum reliquerit, quòd exceptio litiſpendentiæ eſt inducta ad rigorem iuris ciuilis, quē ſequitur Ang. ab Aret. in rub. de excep. nu. 27. in fin. quem rigorem diximus inter
43 mercatores non ſeruari. Nec † ſcire prędicta contabeſcet, ꝙ virtus conſiſtit in modo opponendi hāc litiſpendentiæ exceptionē: nā ſi ex ea proceſſum ad vlteriora impedire vellis, & vt nullus reddatur non prouiſo ſuper ea, debet opponi, quòd cauſa nō debet corā diuerſis iudicibus agitari, & ne continentia cauſæ diuidatur: nam iſto caſu, Iudex non prouiſo ſuper ea, proceſſus redditur nullus, ſecundum Pan. de Caſt. in l. nulli prorſus, 2. colu. C. de iud. & firmat Affl. in deciſ. ſacri cōcilij Neap. 354. vbi collegit hāc differentiā inter exceptionē litis pendentiæ, & ne cōtinentia cauſę diuidatur, nā in prima oppoſita exceptione, & nō admiſſa, ſi nō appellatur, proceſſus erit validus, ſecunda verò, etiam nō facta appellàtione, proceſſus redditur nullus, ſi nō obſtante exceptione, oppo-
44 ſita procedatur. † Ad vnū aduertēdum eſt, quòd hæc exceptio initio proceſſus, & litis opponi debet: vt no. Bal. in l. peremptorias, C. ſenten. reſ. non poſ. in fin. & diſp. incip. accuſ. de vi turb. 11. colum. & in authent. ſed nouo iure verſ. ſed pone in ciuitate, C. de ſer. fug. & firmat Fel. in d. c. exceptionem, ſed ſi in nundinis non fuit oppoſita in principio litis, ſed poſt litis conteſtationem, & termini dationem, incontinenti tamē, licitè opponitur dicta exceptio, & habet eandē vim ac ſi à principio fuiſſet oppoſita, & eſt ratio, quia in nundinis ſtatim reus cogitur litem conteſtari, propter trigeſimā, & hoc per gl. ſin. in l. Pomp. §. rati, ff. de proc. & Inoc. in cap. paſtor. de exce. & Imol. in l. 2. §. prius, ff. de vulg. & pup. & firmat Fely. in c. exceptionem de excep. num. 30. in x. fallentia, & ſecundum eum intelligitur incontinenti antequam diuertatur ad actus extraneos, licet primo loco dixerit (dum allegauit Bald. in j. conſt. C. §. quibus, verſ. deinde no.) tunc dicit incontinenti, quando eo-
45 dem verborum contextu. † Admittendam

etiam fas est dicere in curia mercatorum rei iudicatæ exceptionem, eò, quia dicitur exceptio litis finitæ, & potest opponi ad impediendum processum, iux. tex. in ca. j. de lit. contest. in vj. & l. post rem iudicatam, ff. de re iud. & habet in se maximam æquitatem, vt sit litium finis. Item opponi potest exceptio transactionis, quę etiam dicitur litis finitæ, vt in d. c. j. & l. fratris, cùm ibi no. C. de transact. & l. eleganter, §. si quis post, ff. de
46 cond. iud. & ibi Bart. † Potest etiam opponi exceptio solutionis, quæ etiam dicitur litis finitæ, quia solutione eius quòd debetur, omnis tollitur obligatio vndecunq; & qualitercunq; proueniens, inst. quibus mo. tolli. oblg. in princi. & quòd sit litis finitæ, est tex. in l. cùm quærebatur, in fi. princ. ff. iud. sol. vbi Bart. per illum text. not.

47 † Item potest opponi exceptio acceptilationis, quę similiter dicitur exceptio litis finitæ, vt d. l. cũ quærebatur, in fin. prin.

48 † Item opponi potest exceptio confessionis factę in iudicio, quæ similiter dicitur exceptio litis finitę, iuxta l. j. C. de cõfes. & l. debitoribus, ff. de re iu. & l. j. & l. nõ fatetur, & ibi plenè Bart. ff. de const. & est text. in l.
49 post rem, ff. de re iud. † Item potest opponi exceptio renunciationis litis iam motę, quę similiter dicitur exceptio litis finitæ, vt l. postquam liti, cũ ibi not. per gl. & doct. C. de pact. quia renunciatio litis non solũ impedit processum inchoari, sed prius inchoatum, quam exceptio prædicta competeret: vt probatur, in d. l. postquam liti, cũ ibi not. ibi (instaurari) concordat cum l. mota, C. de
50 trãs. † Item potest opponi exceptio pact. de non petendo, quæ fundatur super æquitate, §. præterea, inst. de exce. & quia etiã dicitur exceptio litis finitæ, & elidit obligationem, vt d. §. & voluit Bar. in l. si vnus, §. pactus, ff. de pact. & Ang. in auth. de lit. §. omnem ibi (amicabilem) sed hęc exceptio pacti de non petendo non impedit litis contest. ita dixit Ang. in. l. fratris, C. de ttansact. citat Innoc.
51 in cap. j. de lit. contest. in 6. † Item opponi potest exceptio precij non soluti, vt no. Bar. in l. si duo, §. si quis, ff. de iureiurand. & generaliter loquendo, erit regula indubitata, quòd quando aliquid est ad implendum ex parte agentis si agit, potest & debet repelli à limine iudicij, si primò ipse nõ offerat, vel adimpleat, quæ sibi incumbunt ex parte sua l. ex placito, C. de re. permut. & est text in l. Iul. §. offerri, ff. de actio. empt. ibi (nondum exempto acto) facit l. ædiles etiam, §. fin. cum gloss. ff. de ædi. edic. quod est notandum, quia in contractibus vltrò citroque obligatorijs, agens nunquam auditur, nisi priùs adimpleat ex parte sua (vt suprà
52 dixi) † Item potest opponi exceptio iuris vel statutorum obstantium contra intentionem alicuius agentis, & impedit litis ingressum, vt not. Bart. in l. Arethusa, ff. de stato. & Bal. in l. de quib. in pe. col. ff. de le. † Item potest opponi exceptio cessionis bonorum, vt est tex. in l. Item si vnus, ff. de arb. in princi. quia qui cessit bonis, nõ potest nec agere, nec cõueniri, & si cõueniatur, potest iudicium impedire per dictam exceptionẽ.
54 † Reijciuntur tamen in foro mercatorum exceptiones procuratoriæ (vt: tu non potes esse procurator, & similes) eò, quia sunt de apicibus iuris, vt magistraliter tradit Bal. in l. si pro ea. C. man. & in l. si fideiussor, §. quædam, ff. man. † Nec putes in foro mercato-
55 rum reijciendam esse exceptionem legitimationis personæ, videlicet: (tu non es pro curator) ob ea, quę suprà proximo citato loco ad notandum duximus: hanc enim semper & in quocunq; foro opponendam esse scribentes vbique sensiere, secundum Lanf. in cl. sæpè, in verbo, & figura, de verb. signi. Ias. in rub. C. qui admi. col. j. & Alex. in l. iudices, C. de iu. & adeò verũ esse id scribentes inquiunt, quòd si opposita exceptione prędicta expresè non prouidetur, pars dicetur grauari, taliter q̃ appellare potest, l. ait prætor, §. permittitur, ff. de min. nam si cõparet quis, vt procurator sine mandato, & opponatur exceptio legitimationis personæ, nõ auditur nisi eius persona legitimata, l. 3. §. de sendi, & ibi Bar. ff. ex quib. cau. in pos ea. vel si comparet quis, vt substitutus à procuratore, debet ostendere eius substitutionẽ, & illius procurationẽ, aliàs nõ auditur, per text. in ca. j. de proc. in 6. vel si comparet quis vt tutor, potest sibi opponi, quòd doceat de solennib. de quibus in l. legitimos, ff. de leg. tut. & extat ritus magnæ curię vicariæ incip. Item seruat ipsa curia, quòd cùm aliquis. aliàs nõ auditur, & generaliter omnes comparentes, vt tales, ante omnia debent docere se esse tales vt agant, parte opponente, l. nõ ignorat, C. qui acc. non poss. imò Iudex ex

offi-

officio poteſt cogere partem, vt doceo de mandato, etiam poſt litem conteſt. nemine petente, ſecundum Abb. in c. nulli, extra de acc. imò quando aliquis comparet, vt talis, & in proceſſu nō apparet probatum eſſe talem, vt agit, iudiciū redditur nullum, etiāſi per partem non fuerit oppoſitum à principio ſpeciale autē eſt in matre, & patre, qui ſi agunt vt parentes, & eis non eſt oppoſitū, iudiciū eſt validum, ſecundum Iſer. & Aſflic. in cōſt. exceptionis. j. col. qᵈ eſt mente
56 tenēdum. † Sed pulchrum eſt ſcire, quotupliciter legitimetur perſona comparentis? circa quod ſciendum eſt, quòd dupliciter fit legitimatio: vno modo expreſsè: altero modo tacitè, expreſsè fit legitimatio per ſolenne mandatum factum procuratori, vt in toto tit. de proc. & de hoc mandato debet fieri fides patti, ſi petierit, arg. l. ſi quis inficiatus, & ibi Bart. ff. depo. legitimatur etiā expreſsè perſona comparentis per fideiuſſionē de iudicatum ſoluēdo, ſi loquimur in fideiuſſore rei, vel per fideiuſſionem de rato, ſi loquimur in defenſore actoris, vt habetur in l. j. C. de ſatiſ. & l. 2. C. de conſor. eius & in §. pen. inſt. de ſatiſ. cum ſimilibus: Secundo modo legitimatio fit de perſona rei, quā do actor citare facit inhabilem, eò, quia tūc actor prouocando ipſum inhabilem ad iudiciū (dato quòd ſit inhabilis) videtur eius perſonam approbare, adeò quòd non poterit poſtea impugnare eius perſonam, ſecūdum Io. de Ana. in c. intelleximus, 11. colu. verſic. nec obſtat ſi dicantur, extra de adul. & firmat Rom. in Rep. rubr. ff. de arb. nona chart. niſi in citatione diceretur, quòd compareat, ſi ſua putauerit intereſſe, quia per talem clauſulā, inhabilis non cenſetur habilitatus, ſecundū Lud. vbi ſuprà, citat Bal. in l. libertus à patrono, ff. de in ius voc. vel niſi ille, qui citare fecit inhabilē, aut habilē ad iudiciū, ignorabat tēpore citationis defectū, propter quē citatus poterat repelli, quia tūc poterit etiam eius perſonam improbare, nō obſtante tali citatione, ſecundum Fel. in c. ſuper ijs, 8. colu. de accu. citat. cap. nulli de elect. in 6. & talis ignorantia proprio iuramento probabitur, ſecundum glo. in c. pro-
57 poſuiſti, 7. diſt. † Sed dicet quis: quænam vtilitas ex legitimatione perſonarum reſultat? Bald. in l. tutor, §. j. ff. de iurei. & do. Ant. in cap. noſtra de proc. & Lud. Rom. in conſ. 288. incip. in caſu propoſitæ conſultationis in fi. dicunt, quòd maxima ſuboritur vtilitas: nā exceptio inhabilitatis perſonæ ſemper opponi poteſt, eſt etiā vtilis, quia ſi aliquis conſtituit aliquem ſuum procuratorem, ei non acquiritur exercitium procurationis, niſi de ſua conſtitutione fuerit per nūcium certificatus, vel per epiſtolam, nec ſufficit, quòd per extraneum fuerit certificatus, ſecundum Paul. de Caſtr. in l. j. colu. j. ff. de proc. & in l. furioſus, in fin. ff. de iud. & ex hoc grandis proficiſcitur effectus, quia ſi aliquis fuit procurator conſtitutus ad litem in abſentia, & non fuit oppoſitū, quòd doceat de eius mandato, & lata fuit ſententia contra eum, non nocebit domino, dato quòd poſſit doceri de mandato eidem facto: ſecundum Paul. de Caſtr. in dicta lege prima, ff. de procur. & addo pro hoc videndum Boer. in deciſ. 274. num. 2. in 2. parte.

58 † Sed finge aliquem vti procuratorem tuū 20. annis geſſiſſe, & ſemper admiſſum fuiſſe, & euenit in quadam cauſa nouiter mota opponi, quòd doceat de mādato. Ille vult probare per teſtes qualiter ſemper habitus, & reputatus fuit, vt procurator eius, nūquid admittatur? & non admitti inquiūt Bartol. Alexand. & Iac. de ſanct. Geor. in l. prima, C. de procurat. & Franciſ. Aret. in l. j. de procur. & Bartol. in c. cùm in iure peritus, numero 526. de offic. deleg. & ſequitur Boer. in deciſ. 153. in j. parte, numero 8. qui, & ſibijpſi parùm conſtans, in deciſ. 281. in 2. parte contrarium aſſeuerauerit: Marſi. autem in l. ſi quis neque, ff. de quæſt. numero 103. inquit, producendum eſſe mandatum procuratorium, & aliàs non audiri, eò, quia non præſumitur mandatum ex diuturnitate temporis, ſecundum Bald. in l. j. ſecunda colum. verſicul. ſed pone quòd aliquis, C. de re. alie. non ali. & ibi Sal. ſed parùm concludit hæc ratio iudicio meo ad quæſtionem propoſitam, per Boer. in deciſio. alle. ſed benè ad quæſtionem proximè relatam: & ideò quando aliquis comparet vt proc. & dicit ſe procuratorem ex quo ita ſemper fuit habitus ad tempus, & procedat opin. Marſi. ſed ſi comparet vt procuratur, & dicit fuiſſe procuratorem conſtitutum, & tunc poteſt hoc probari per teſtes, vt in 2. deciſio. Boer. latè congerit. † Illud tamen ſciendum eſt, quòd ſi quis afferat inſtru-

mentum obligationis tuæ, & petat ſolutionem ſibi fieri, licet minimè principalis ſit, & mandatum oſtendat, ei tamen proculdubio rectè ſoluitur, quia eoipſo probatur ſe procuratorem conſtitutum, vt firmatum reliquit Boer. in deciſ. 154. in prima parte in fine.

60 † Admittendam etiã in foro mercatorum exceptionẽ excõmunicationis, ad repellendum mercatorẽ à limine iudicij, puto, quia licet iudicium mercatorũ (vt ſæpè dixi) ſit ex bono, & æquo, hæc tamen exceptio non tantũ concernit ius partis merũ, ſed ius quoque publicum, vt omnes doctores concluſum reliquere, maximè Fely. in c. intelleximus de iud. & in c. exceptionem, extrà de excep. & in c. à nobis, eo. tit. & in c. exceptio de exc. in vj. imò dicta exceptio eſt fauorabilis, ex quo inducta eſt propter periculum animæ, adeò quòd ſi quis iurauit non opponere exceptionem excommunicationis, poteſt illam opponere, iuramento non obſtãte, ſecundum dom. à ſan. Gem. in cap. pia, ad fin. princip. de excep. lib. 6. & eſt ratio, quia iuramentũ prædictum impediret quo minùs quis ab animæ vinculo liberaretur, vt ſequitur, & refert Fel. in d. c. intelleximus numer. ſexto, & in dicto cap. exceptionem, numero 15. Item hæc exceptio eſt fauorabilis, & priuilegiata, quia ſi datus eſſet terminus opponendi omnes exceptiones, & eſſet elapſus, non obſtante termini lapſu, opponi poterit per tex. in cl. vnica de excep. imò ſi ſpecificè terminus datus foret ad opponendam dictã exceptionem, adhuc opponi poteſt lapſu ipſius termini nõ obſtante, ſecundũ gl. pen. in fi. d. cl. & ibi Car. 16. quæſt. & Fel. in dicto cap. exceptionem, numer. 13. & complures alias ſpecialitates hæc exceptio habet, vt congerit Fely. in d. c. exceptionem, quas proſequere, vt ibi per eũ, & multa de hac exceptione nouiter dixi in practica mea cauſa cri. in verbo, audiantur excuſatores. † Sed nõ modicæ vtilitatis eſt illud

61 inueſtigare, nunquid filiofamilias agenti in curia mercatorum, poſito quòd & ipſe ſit mercator obſtet exceptio, quòd non poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris? Regulariter enim filiusfamilias abſque licentia ſui patris agere non poteſt, arg. l. fin. C. ad Maced. & l. cum oportet, C. de bo. quæ lib. & l. cùm non ſolùm. Sed in caſu propoſito dici non ſine ratione poteſt, quòd talis exceptio ex toto repellenda eſt in mercatorum iudicio, & primo per text. in l. 3. ff. ad Mace. & in l. 2. C. eo. tit. vbi habetur quòd filiusfamilias gerit ſe pro patrefam. & conducit vectigalia, & ſic negociator reputatur, vt paterfamilias, in tantùm quòd ceſſat ſenatuſconſultum, & ſicut dicimus, quòd filiusfamil. in caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi agere, & cõueniri poteſt indiſtinctè, abſque tamen patris conſenſu, vt C. de bo. quæ lib. d. l. cùm oportet, §. j. in fin. & ff. de proc. l. filiusfam. & in alijs iuribus vulgaribus, & facit pro prædictis doct. Bal. in l. Macedoniani. C. ad ſenatuſconſ. Maced. in vlt. q. vbi voluit, quòd filiusfam. mercator ex omni cõtractu obligatur, & Sal. & Alex. in addi. ad Bart. in l. fin. eod. tit. & pleniùs in proprijs terminis Boer. in conſil. Bitur. fo. 5. §. marchandiſe pupblique. vbi voluit mercatorẽ non iuuari ex ſen. con. Maced. licet ſit filiusfam. adeò quòd ſtante conſuetudine, quòd filiuſf. non poſſit obligari abſque conſenſu patris, id tamen non procedere, inquit, vbi eſſet mercator, citat Franc. Aretin. conſ. 73. col. 4. Alex. & Iaſ. in l. ſi donationem. C. de collа. quod facit pro regia pragma. Regni hoc dictante, dicens, quòd aduerſus prædicta in executiuis & ſummarijs etiam requiritur conſenſus patris, vt filiusfam. rectè agere poſſit, vt not. per doct. in l. 1. C. qui admit. ergo dicendum eſt in caſu propoſito, puto primam opinionem ſaniorem eſſe, eò quia ſtatim, quòd filius gerit mercantiam præſente patre & non contradicente, tacitè videtur conſentire: quo fit, vt ſi occaſione mercantiæ poſtea agat vel conueniatur, minimè patris cõſenſus requiratur, quia cùm tacitè conſentit mercari, ex conſequenti tacitè videtur conſentire, vt agat; vel conueniatur, argum. eius quod ſcriptum reliquit Sal. in dict. l. cùm non ſolùm, §. neceſſ. C. de bon. quæ lib. in fin. dum ibi dicit, quòd ſi filiusfamilias de voluntate patris eſt in ſtudio, ſi in loco ſtudij agat poſteà, vel conueniatur, ipſius patris conſenſus neutiquam requirendus eſt, citat c. ex parte, extrà de accuſ.

62 † Sed nunquid filiuſſa. poſſit debitorem conuenire ipſo patre viuente? habetis text. in l. filiusfam. ff. de ſol. & l. nec filiusfamili. C. de reb. cred. & in l. filius. C. de pact. quib.

iu-

ſuribus cautum redditur, filium non poſſe ſolutione recipere, nec debitorem paternum liberare, nec iuſiurandum deferre: benè tamen poteſt agere ipſe filius pro patre præſtita cautione de rato, per tex. in l. ſed & hæ. ff. de procur. & habetur latè per Spic. in tit. de coniuncta perſona. & firmat Paul. de
63 Caſtr. in d. l. filius ſam. ff. de ſolu. † An inter mercatores opponi poſſit, quòd nō competit actio directa, vel vtilis, Bal. in l. ſi pro ea. C. mand. & in l. ſi fideiuſſor, §. quædam, decidit quòd non, ex quo talis exceptio reſpi-
64 cit iuris apices. † Sed an exceptio non ſolutę gabellæ inter mercatores licitè opponatur ſtante ſtatuto, quòd non ſoluens gabellam contractus ſit nullus? Bal. in dict. §. quædam, inquit, quòd poteſt opponi, ea ratione, quia eſt inducta fauore publico.

65 † Illud proximè ſciendum eſt, an agenti ex pacto nudo obſtet exceptio, quòd nō poteſt agi ex eo, quia non interceſſit ſtipulatio? Bal. in d. l. ſi pro ea. & in d. §. quædam, decidit, quòd talis exceptio non habet locū inter mercatores, imò inter eos agitur pacto nudo, vt habetur per Bar. in l. quintus, ff. mand. ſicut etiam ex pacto nudo agitur de æquitate canonica: vt habetur in c. j. de pact. & no. plenè Iaſ. in Iuris gentium. §. ſed cū nulla, 3. col. ff. de pactis, pro quo omninò videatur Philip. Dec. in l. age, C. de tranſ. nu. 5. & ibi an talis exceptio obſtet in non
66 pertinentibus ad mercaturam.

† Sed an in foro mercatorū agenti ex cōtractu incerto, obſtet exceptio obſcuritatis, & ſic, an ex cōtractu incerto agi poſſit: breuiter dicendū eſt de iur. ciu. rigore nullā oriri actionem vel obligationem, ex incerta ſtipulatione: vt l. triticum, ff. de verbor. oblig. & l. ſi ita ſtipulatus, in prin. ff. cod. tit. ſed de æquitate can. agi poſſe ex omni ſtipulatione conſtitutū eſt, ita vt arbitrio boni viri certificetur, & iſto modo adimpleat promiſſor promiſſa incerta, dictum fuit peregrinum Arch. in cap. nonnulli. j. q. j. quod dictum refert & ſequitur do. Anton. in c. ex parte, de cenſ. refert & ſequitur Alexand. in d. l. ita ſtipulatus, col. 3. & idem Alexand. in l. j. colum. 18. ff. ſol. matri. & Bald. in l. qui mutuam. §. ſalariam. ff. man. & Abb. in c. de dec. ſequitur Ioann. de Ana. in c. cum iuramento. j. col. de hom. & Iaſ. in d. l. triticum num. 4. vnde infero, quòd cū in curia mercatorum ſeruetur æquitas canonica (vt ſuprà pluries dixi) ſequitur, quòd talis exceptio in foro mercatorum reijcitur, & ſic agi poteſt ex contractu incerto, vt certificetur arbitrio boni viri habito reſpectu ad cauſam promiſſionis, & qualitatis perſonarum & temporum: cogitandum tamen relinquo pro nunc, cùm non reperi in ſpecie tactum ab aliquo ſcribentium.

67 † Finge enim nunc Titium debere Sempronio centum, & adueniente termino ſolutionis iuſſiſſe campſori, ſeu mercatori debitori eiuſdem Titij, vt ſoluat pro eo illa cētū dicto Sēpronio, qui campſor promiſit eidem Sempronio dictos ducatos 100. accidit quòd Sempronius non valens recuperare dictos ducatos 100. ab ipſo campſore, ex quo fefellit, vult recuperare ab ipſo principali debitore, videlicet Titio, qui opponit exceptionem nouationis, ſeu delegationis, & per conſequens dicit ſe eſſe liberatum, an poſſit, & ſic an ipſe Titius ſit liberatus? hanc quæſtionem poſuit Bart. in l. ſingularia. ff. ſi cert. pet. & finaliter decidit, quòd ſi mercator ſeu campſor præcedente iuſſu Titij promiſit ſoluere dictos ducatos 100. Sempronio, tunc Titius erit liberatus, ſi autem nō promiſit ſoluere, ſed tantùm iuſſus præceſſit, & iſto caſu non erit liberatus, & per conſequens eo non valente recuperare ab illo campſore licitè poteſt principalis debitor conueniri, Iaſ. in d. l. ſingularia, numero 34. diffuſiùs eandem quæſtionem tangens concludit, quòd ſi campſor delegatus, eſt debitor Titij delegātis, & per ſolennem ſtipulationem, vel etiam per pactum nudum inter mercatores, promitteret nomine Titij, tanquam ipſius debitor, ipſoq; Titio iubente, & Sempron. acceptante, & quia tunc eſt propriè delegatio, & per conſequens ipſo iure Tit. erit liberatus, adeò quòd ſi cāpſor fefellit, & non ſoluerit, periculum erit ipſius Sempronij, & taliter inquit, opin. Bar. ſi autem minimè apparet quòd cāpſor delegatus eſſet debitor Titij, aut non promitteret vti debitor Titij, & eo caſu, quia nō eſt propriè delegatio, nec ipſo iure, nec ope exceptionis erit liberatus Titius ipſe, & poteſt Sempronius ipſe agere contra Titium, ſi non poteſt recuperare ab ipſo campſore, tali. n. caſu campſor ille videtur fideiuſſor Titij, & ſic non eſt facta nouatio, nec delega

tio, & cũ opi. transit Fel. Dec. in conſ. 107. j. li. q & antea dixit in d. l. ſingularia, & ante hos ita dixit Alex. in l. qui vſumfr. ff. de verbo. obl. & alibi dicã, limitat prędicta Iaſ. duobus modis, de quib. per eũ in d. loco nu. 39.

68 † Sed non incongruè videndũ reſtat, nunquid inter mercatores habeat locũ exceptio erroris calculi, & computus non benè ſaldati, ſi inter eos preſupponatur ſecutam fore ſatiſdationẽ, & computus fuit factus de volũtate eorundem, per aliquos calculatores? & intrepidè dico, quòd ſic, per l. vnicam C. de erro. calc. per quem tex. Bald. Ang. Sal. Pau. Caſt. Alex. Frãc. Aret. & cæteri ſcribẽt. inquiũt, quòd licet inter aliquos ſæpiùs ſit calculata atq; formata ratio, prętextu tamẽ erroris, quòd iterùm calculetur peti poteſt, quod approbauit Bald. ſummæ auctoritatis qui & Bar. diſcipulus fuit & pręceptor Greg. Papæ 6. obijt tamẽ in Patauia in ann. 1400. eius frater fuit Ang. non minori ſcientia de coratus, & Pet. de Vbal. in conſ. 231. in conſ. nobilium, in 2. lib. & Paul. de Caſt. in conſ. x. in caſu præſenti, in 2. lib. ſecundũ nouam formam. Fulg. conſ. 113. Tit. in fin. Imola in conſ. 19. in cauſa quę vertitur, & in caſu magis dubitabili ita cõſuluit Soc. in conſ. 190. memini me pluries in conſ. 159. in præſenti conſultatione. in 2. lib. & conſ. 92. viſo inſtrumento, in 3. libr. & ſubtilis Carol. Rui. (qui magno tẽpore publicè legit Bononiæ ſub ſtipendio 1200. ducatorum, ibiq; vitam cum morte commutauit in anno 1530. & eius cineres tenet eccl. ſancti Ioan. in monte. in dicta ciuitate Bononiæ, vnicum filium relinquens nomine Antoninum, ſummi & acuti ingenij, qui poſt mortem patris non multo tẽpore gladio interẽptus fuit, eiuſq; cadauer cum cinere eius parentis ſepultum extitit) in conſ. 134. quo ad primum in primo lib. & conſ. 71. in q. qua proponitur in 4. lib. Requiritur tamen quòd error allegetur, vt peti poſſit quòd calculum reuidiatur, ſicut poſt alios tradidit Ioã. Mar. Rimin. al. in d. l. vnica. C. de error. calc. circa prin. per illum tex. citat ad hoc tex. in l. ſi quis ex argentarijs, §. fi. ff. de edend. & prætextu erroris calculi, retractatio vſq; ad triginta annos peti poteſt, vt eſt text. in l. calcul. iuncta gl. ff. de adm. re. ad ciui. perti. & cũ glo. trãſcunt ibi Bar. & Alb. & communiter alij ſcribẽtes, & in d. l. vnic. C. de erro. calc. & Barto. Bal. Ang. Ioan. de platea, & Alex. in l. 2. C. de iu. fiſc. li. x. poſt gl. ibid. & maximè hoc procedit, vbi de calculi errore liquiditiſsimè cõ-

69 ſtare poteſt. † Sed nunquid obijci poteſt obſtare exceptionẽ rei iudicatæ, quia computus fuit reuiſus per aliquos calculatores ſeu rationales, & per eoſdem fuerint calculatæ rationes certo modo, & condẽnauerunt ſeu liberauerũt quem certo modo, & quòd ſententia ipſorum ſeu ſignificatoria tranſiuiſſet in rem iudicatã, cùm non fuit appellatũ? & videtur iſto caſu, quòd ſtandũ erit dictæ declarationi per tex. in l. j. ff. & C. de re iu. cũ vulgaribus, & videtur text. ad hoc in l. 2. C. de re iu. vbi ad literã habetur, quòd ſi res iudicata prætextu cõputationis inſtauraretur, nullus erit litiũ finis, ſed in contrariũ opponenti rectè dici poteſt, quòd nõ apparet res iudicata, nec ſentẽtia, per tex. in l. 2. C. de iu. fiſc. lib. x. vbi dicit tex. inſtar rei iudicatę obtinere minimè poteſt cõputatio à tabularijs facta, niſi ſententia procuratoris Cæſar. fuerit cõprobata, & ad hoc inducit illum text. Phi. Dec. in rub. C. de er. calc. & in eo tex. procurator pro præſide prouinciæ accipitur, ſecundũ gl. j. in d. l. 2. cum qua oẽs tranſeunt, licet aliàs Cæſ. procurator de ſupremis ſit magiſtratib. vt habetur in tex. l. j. ff. de offic. proc. Cæſ. & d. l. 2. Bart. ſic ſummat, computatio facta à tabularijs ſeu calculatorib. vim ſententiæ non habet, quo ad condemnationem, ſeu abſolutionem, niſi per iudicẽ confirmetur, quod etiã latiùs proſequitur in lectu. d. l. 2. & cum Bart. tranſeunt Bal. Angel. Luc. de Pen. & Alex. poſt gl. ſi ergo talis cõputatio, ſeu condemnatio, vel abſolutio nõ habet vim ſententiæ, & rei iudicatæ, ſi per Iudicem non erit confirmata, quonã modo rei iudicatæ exceptionem parere poteſt, cõtra caſum d. l. 2. & contra theoricam tantorum patrum? nec poteſt dici legem continere ius ſpeciale reſpectu fiſci: ſecundum gl. in d. l. 2. in fi. & in rub. dicti tituli, contineat ius commune, quo ad omnes, quàm gl. ibi ſequuntur Bar. Bal. Sal. Pau. de Caſt. & communiter ſcribentes, & hæc tantò magis dici queunt, ſi dicti calculatores rationes tabularij, ſeu arbitri, ſeu alij alijs nominibus appellantur, de quibus ad lõgum per Nico. Boer. in dec. 295. incip. computus finalis (non iuraſſent) vt iuris eſt, quia eis credendum non eſſet, vt magiſtraliter tradit Bal. in l. hæc e-

dic.

dic.§.ijs illud,in 2.colum. in ver.pone conſules mercatorum, C. de ſecundis nup.per illum text.& eſt de mente Bart. in.l. Theopompus,verſic.fi.ff.de dote præleg. Ant.de But.in cap. propoſuiſti, de prob.& in c.finem litibus de dol.& contu. & Angel.in reper. l.ſi vacantia,in 2.col.C.de bo.vac.lib. 10.conſuluit Alexan.in conſ. 64. viſo proceſſu 2.colu.in 6.volu. errore duplicato in conſ.82.co.vol.vbi cõſuluit,quòd ſine iuramento eis credendũ non eſt per iura,& rationes,de quibus per eum in d.cõſ.ſicut dicimus de peritis in arte,quib.non creditur ſine iuramento, vt tradit Ang.in l.iuſiurãdi,ver.vlt.quæro,C.de teſt. & in l.comparationes,4.not.C.de fide inſtrum.& Alb.in j. conſt.C.in 4. col. & Abb.in c.fraternitatis de frig.& male.& in c. propoſuiſti de probat.vbi Dec.in 8.col.hanc atteſtatur eſſe cõmunem opinionem.

70 † Nec omitto, quòd talis ſignificatoria, haberi debet ac ſi eſſet petitorum ſentẽtia, quæ adhibitis petitoribus contrarium dicẽtibus,etiam poſt tempus datum ad appellandum retractari poteſt.Bald.& Alex.in l. ab hoſtibus,§.ſi. vir. ff.ſolu. matr.idem Bal. in l.ſi quis teſtibus,in fi.C.de teſt.Ang.in l. quòd ſi nolit,§.ſi mancipiũ,ff.de ædil.ẽdict. cano.magis communiter in ca.propoſuiſti de probatio.vbi Dec.in 6.col.dicit,quòd ita cõmuniter tenetur per docto.& hanc teſtatur cõmunem fore opinionem, idem Dec. in conſ.278.non leuis, in fi. col. in 2.libr.& ideò cautela eſt,vt non poſſit retractari declaratio,ſeu ſignificatoria dictorũ calculatorum,quod confirmetur per Iudicem,iuxta text.in d.l.2.C. de iur.fi.& ita in facti cõtingentia conſultus eximius V. I.D. do. Andr.Matt.de Sarno de S. Seuerino oriundus ex caſali Fiſciani dictæ terræ S. Seuerini dicebat(qui fuit vir optimæ ſcientiæ, & obijt in anno 1363.)ad vnum tamen aduertendũ eſſe puto, videlicet, ad intellectum l.2. C. de iur.fiſ.lib.x.quia vt puto, generaliter intelligi debet(vt dicit Deci. quòd præfatus mag.Andr. Matth.)& pro vera intelligentia illius tex.præmittendũ eſt,quòd tabularij de quibus loquitur ille tex. primitus appellabantur numerarij: vt C. de nu.50.nulli.lib.x. & iſti tabularij ſeu numerarij militabant cum ſuſceptoribus deſtinatis ad exigendum debita fiſcalia, vt in l. duos. C.de ſuſc.eo.lib.& ſolùm debebant eiſdem ſuſceptoribus ingerere, & denunciare modum, & quantitatem debitorum, non autem poterant recipere à debitoribus rationem eo. tit.de num.50. Secundò, nec poterant condemnare, vel abſoluere,euenit modò in terminis illius l.2. quòd quidam tabellarij,qui accedebant vnà cũ ſuſceptoribus,exegerunt cõputum rationis à nonnullis debitoribus, & ipſos liberauerunt, fuit ergo quæſitũ,an talis cõputatio, & liberatio obtineat inſtar rei iudicatæ? & fuit dictum quòd non(vt ibi.)niſi fuerit approbata per procuratorem Cæſ.& ratio eſt,licet ibi non dicatur,ex quo illi tabularij, non poterant hoc facere,cùm officium eorum erat ſolummodò denũciare ſuſceptorib. quiſnã eſſet debitor fiſci, & in qua ſumma,& in alio non poterant ſe intromittere:vnde nõ mirum,ſi ibi dicatur inſtar rei iudicatæ non obtinere talis computatio,abſolutio, ſeu condemnatio:& ſic meo iudicio malè allegatur ille tex.ad hoc, & talis intellectus eſt de mente Luc.de Pen. in dict.l.2.in prin. & per conſequens dubiũ reſtat,ſi fuerit reddita ratio per aliquẽ mercatorũ,& in cõputatione ipſius fuerunt electi de volũtate ambarũ partium, vel per Iudicem,aliqui calculatores, qui deberent reuidere rationes cum poteſtate liberandi,ſignificandi,ſeu condemnandi, cui voto, & ſententiæ promiſerunt ſtare cũ iuramento, & non contraeuenire,& demũ ſit ſecuta libe ratio,ſeu condemnatio,an amplius dici poteſt de errore calculi? & in hoc prima facie reperio Bar. in d.l.2.nu.11. qui tangit quæſtionem,quãdo calculatores ſunt electi per Iudicẽ,& dicit, quòd calculatio per eos facta facit plenã probationẽ,& prætextu erroris vſq; ad ſententiam retractari poteſt, & ſic dicit,quòd facit probationẽ,& non autẽ dicit,quòd habet executionem paratam,& hoc ideò videtur,quia in terminis quæſtionis Bar.non fuerunt electi vt decidant, ſed vt calculent tantùm, aliàs ſi non eſſent electi,vt calculent,& decidant cũ ampla poteſtate,videtur tunc dici poſſe quòd eorum calculatio,abſolutio, ſeu condemnatio haberet executionem paratam: vt ſentit idem Bar. in d.l.2.num.2.& an error calculi poſſit allegari poſt ſententiã,& quãdo dicatur res iudicata,& an propter mẽdaciũ quis puniatur,vt non põt opponere errorẽ calculi? vide

de pulchrè per Paul. de Caſt. in conſil. 10. in 2. parte incip. in caſu præſenti ſi quęritur in varijs.

71 † Sed à prædictis illud non à longè videtur: an facto calculo, & ſaldatis rationibus, & ſecuta quietatione generali poſſit peti quòd iterum reddatur computus? & videtur quòd non, per doct. Bart. in allegat. l. 2. in vlt. col. C. de iur. fiſc. lib. x. vbi dicit quòd ſi calculatio, & computatio eſt facta, à partibus, & continet pactum, vel tranſactionem generalem, vel ſpecialem, facit præiudicium: allegat, l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. ſiquidem. C. de tranſ. & ſequi videntur Mod. in d. l. vnica. C. de err. cal ſed aduertendum eſt magiſtraliter prout tradit Barto. in l. Aurelio, §. Caius. ff. de libr. leg. 9 aut arguitur dolus eius, qui adminiſtrauit, vt factor alicuius, & obtinuit quietationem generalem, & ei, cuius dolus arguitur aliquid adeſt, quia apparent aliqua in eius manibus peruenisſe, & quòd multa nō poſuit in introitu, quæ ponere debebat, & tūc generalis quietatio, & remiſſio ad iſtum dolum non extenditur, nec per illam talis dolus penitùs remiſſus cenſetur, niſi expreſsè ſit facta mentio doli, l. Lucius, ff. de libe. legat, aut ei nihil adeſt, & tunc generalis quietatio obſtat, quò minùs calculus reuideatur, & hanc diſt. approbat Ful. & Mod. in l. actione. C. de tranſ. & Bal. Ang. & Paul. de Caſtr. & alij in l. ſi vnus, §. illud nulla. ff. de pactis. & probatur ex not. per Bar. Ang. & Mod. in l. tres fratres. ff. de pact. nam quando factori ſeu ſocio aliquid adeſt, dolus habet cauſam permanentem, & durat tempore quietationis, ſecundum Bal. in l. ſub prætextu, in vltimis verbis. C. de tranſ. vnde ſi ineſt quietationi dolus, talis liberatio cenſetur dolo extorta, quo caſu liberatio etiam iurata non ſortitur effectum, vt dicit Paul. de Caſtr. in conſil. 300. citat glo. no. in l. 3. §. 1. ff. de contr. iur. tut. & ſic concluditur qđ cùm liberatio ſit dolosè extorta, & ratio nō ſufficienter reddita, iterùm reddi debet, & in hac rationis redditione, peti poteſt, quòd libri exhibeantur, & exhiberi debent, iuxta not. per Bar. in l. fin. §. inter cætera, ff. de lib. leg. & per Bald. in l. cum teſt. C. de teſt. ma. & tales libri debent ædi taliter, quòd in eis clarè appareat data, & accepta, introitus, & exitus, l. j. §. ex officio, & ibi Iac. de Aret. Bart. & alij. ff. de tut. & ratio diſtr. & ſigillatim omnia debent ſcribi in talibus libris, & non in ſumma. arg. l. cùm ſeruus, ff. de cōd. & de. & conſuluit Bart. conſ. 150. incip. cum prædicta examinarem in fin. vbi ſignanter declarat librum rationum debere eſſe taliter cōpoſitum, quòd in eo ſingulariter omnia inferantur, videlicet ex tali fundo tātùm, à tali colono tantùm, tali anno: non autem debent res ſcribi in genere, & hoc vt reperiri poſſit veritas, vel falſitas, citat text. in l. antepe. ff. de con. & dem. ſi verò apparuerit non legitimè confeciſſe librum, & prout tenebatur, arguitur ipſius dolus, vt eſt caſus in d. §. officio, quo caſu talis quietatio generalis nō cenſetur præiudicare quin iterùm peti poſſit, quòd ratio reddatur (vt prædictum eſt) conſuluit pulchrè Bart. Soc. in conſ. 169. & in conſ. 160. in 2. lib. vbi pleniſſimè, & ita aliàs in facto conſultus mag. Ioan. Baptiſt. Maphæus. V. I. D. de Salerno mihi cognatus honorandus reſpondit.

72 † Nunquid mulier in foro mercatorum poſſit interuenire, vt procuratrix? Iaſ. in l. alienam. C. de procur. nu. 14. cum ſeq. dicit, quòd ſic per rationes, de quibus per eum, ſed nouiſſimè reperio Benue. ſtra. in tract. de merca. in vlti. part. nu. 1. qui dicit oppoſitum tenendum fore, ea potiſſima ratione, quia prohibetur, ne mulieres contra pudicitiam ſexui congruentem alienis cauſis ſe immiſceant, ne virilibus officijs fungantur, vt l. Caia. Afrania cauetur, in omni foro etiam mercatorum militare videtur, quo caſu idē iuris eſſe debet, ſed quidquid ipſe dicat, licet ſatis dilatet fimbrias ſuas, contrarium eſſe tenendum dico, adhærendo primæ opinioni, quæ fuit etiam Ant. de Alex. in d. l. alienam, & ita tenendum etiam dixit Dec. in l. fœminæ, ff. de reg. in numer. 16. & ſequitur Tiraq. in tract. de leg. connub. in verb. contract. in gloſſ. 3. f. 154. numer. 160. & idem repetit Dec. in cap. cùm dilecta. de cōfirm. vtil. vel inut. & ſic ab opinione tantorum patrum minimè diſſentiendum eſt.

73 † Sed quia oppoſitis exceptionibus ſolet fieri litis conteſtat. ad quam fieri faciendum ſatis auidi & prompti videntur magiſtri nundinarij, propter lucrum trigeſimæ, vt fieri aſſolet in nundinis ciuitatis Salerni: iccircò aliqua de ijs diſſeramus, & primò ſciendum eſt trigeſimam exigi, & deberi

quo.

quotiescunque aliquid petitur, & facta est litis contest. per verbum negatiuum, demũ postea subsequitur probatio eius, quod negatum est, eo etiam casu trigesimam exigẽdam putauit Affl. in const. Regiæ maiest. & in const. constitutionum, sub tit. de trigesi. & sal. offi. in j. nu. & exigitur potiùs propter mendacium, quàm pro iure salarij magistri nundinarum, vt ibi per eum.

74 † Nec alienum est scire per quem solui debeat trigesima ista? in quo ego vidi seruari in nundinis, quod facta litis contest. per verbum negatiuum trigesima soluitur per ambas partes, & demùm datur terminus ad probandum, & secuta posteà probatio eius quod negatum extitit, condemnatur negans, qui restituit partem 30. quam soluit actor, & sic licet à principio soluatur per ambas partes, tamẽ in effectu soluitur tota per negantem, licet velit indistinctè solui per vtranque partem tex. in const. in c. cùm circa iustitiæ, tamen aduersatur tex. in constit. in c. constitutionum, de tri. & sa. offic. dum vult solui, debere ab eo, qui reportauit sententiam: contrà tamen Affl. in d. const. constitutionum, in v. no. approbat dictam consuetudinem, quem ego dixi seruari in nundinis Salerni, concordando dictas constitutiones, quæ videntur aduersari, vt à princi. soluatur per ambas partes, tamen in effectu soluet totam, ille, qui reportauit sententiã

75 contra se. † Exigi tamen trigesimam facta lit. const. inquit Affl. in const. constitutionum, in 6. not. licet ibi pro & contra arguat, tamen ita semper seruari suo tempore vidisse testatur: & ita in nundinis Salerni sem-

76 per seruatum vidi. † Soluitur etiam trigesima, ne dũ vbi pecunia, vel res immobilis petitur, sed etiamsi res immobilis iudicio petitorio petatur, pro qua soluenda res illa q̃ petitur Iudicis officio æstimari debet, à peritis in arte, vt in auth. de non alie. §. quod autem. per Ang. & de illa æstimatione debet solui trigesima, vt pulchrè inquit Affl. in suprà allega. const. constitutionum, 4. no.

77 † Sed finge aliquem citatum, debitorem se esse fateri, & per Iudicem ei fieri præceptũ, quod soluat, q̃a appellauit quòd potest (vt habetur in l. prætor, §. non solũ, ff. de min.) vel aliter distulit soluere, an eo casu debeatur trigesima? And. de Iser. in d. const. constitutionum, & Affl. ibi in 2. q̃ dicunt quod solui debet eo casu trigesima: ego tamen in nundinis ciuitatis Salerni vidi contrarium seruari, & solùm exigi trigesimam, quando negatur debitum, at secus, si fatetur conuentus, & certè id, quod dicunt Iser. & Affl. aduersatur ei, quod dixit Affl. in ea. const. constitutionum, vt suprà dixi, quod trigesima potiùs soluitur propter mendacium, quã propter salarium Officialium, & sic nõ da-

78 to mendacio trigesima non soluitur. † Nec tantùm solui trigesimam quando præcessit negatio, & subsequitur probatio credenda, sed & tunc soluendam esse etiam dixit Affl. in d. const. constitutionum, in 7. not. quando post negationem partes transigũt, quod approbatum vidi per consuetudinẽ in nun-

79 dinis ciuitatis Salerni. † Et si alimenta petis proponas, adhuc trigesima debebitur, & fit æstimatio, secundum tex. in l. hęreditatum, ff. ad l. fal. & ita dicit Affl. in const. cùm circa iustitiæ, de ord. iud. in 14. no. ver. Item

80 quæro. † Eximuntur tamen à solutione trigesimæ, pauperes, viduæ, & miserabiles personæ, vt not. reliquit Affl. in const. lege præsenti, in 9. no. de dam. aduoc. pu. &c. Et hæc hactenus de Trigesima.

81 † Sequitur, vt videamus de termini dationе, qui solet dari post lit. contest. & cùm instantia in nundinis sit breuissima 10. vel 20. dierum, terminus etiam breuis dari assolet, quod fieri posse, inquit Spec. in tit. de dilat. vers. sed pone quod causa, & ibi approbat Bal. in add. ver. vbi tempus. Ex causa. n. breuem dilationem dari posse, nec per eam supplendam fore scripsit Castr. in l. fi. ff. de fer. minimè enim consentaneũ videtur instantiam causę per dilationes absorberi, auctore Inno. in c. de causis, de offic. deleg. & Alex. in l. 2. ff. de app. re. ad fi. pro quo plenè

82 per Pan. in c. dilect. filij, extra de dil. † Et licet breuem dari dilationem cõstitutum sit, si tamen offeruntur probationes, & testes de longinquo, cõdecens est, dari dilationes competentes secundum distantiam locorũ, illo non obstante (quod instantia causæ in plus non se extendat) per ea, quæ congerit Affl. in dec. 124. in c. ecce datus est termin⁹,

83 & ita de facto seruatum vidi. † Sed finge datum fuisse terminum ad probandum, qui elapsus est, neutra partium aliquid probauit, nunquid ad instantiã actoris sit reintegrandus? quod negat Cap. dec. 82. in princ. in fo-

ro tamen mercatorum contrarium credo seruandū, cùm & ibi de bono & æquo procedi sæpè relatum extat, & mercatores dū peregrinantur miserabiles personæ appellantur. † Sed an testes produci possunt post didicita testificata in foro mercatorum? dissentit Par. in lib. sind. in verbo, sententia. ver. vtrùm Iudex, qui per vim, 5. col. vers. tamen non poterunt. † Nunquid acta, & sententia de nocte lata valeant in eo foro? & indubitanter tenendum puto, quòd sic: per quæ no. doct. in l. non minore, C. de transf. maximè, quia iurisdictio est tempore peritura. & hæc hactenus. Petrus Follerius. V. I. D.

De litis Contestatione, x. membro Iudicij.

1 *Litis contestatio dicitur Lapis angularis in iudicio, & non potest omitti de iure communi.*
2 *Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in Regno, sed actus, qui immediatè sequitur, habet vim litis contestationis.*
3 *Litis contestatio, quid sit.*
4 *Litis contestationis diffinitio vltra auctorem.*
5 *Litis contestatio qualiter, & per quæ verba fiat.*
6 *Litis contestatio non inducitur per exceptionem peremptoriam oppositam.*
7 *Litis contestatio fit etiam per verbum, ignoro.*
8 *Litis contestatio non potest fieri in iudicio absente actore.*
9 *Litem contestari quis potest præcisè compelli.*
10 *Litem contestare nolens qualiter cogetur, & n. m. 11.*
12 *Quando lis possit haberi pro contestata.*
13 *Litem contestare, ex quibus causis, quis non cogatur, & num. 14.*
15 *Litis contestationis qui sint effectus.*
16 *Protestatio, quod non animo contestandi litem quis respondet, an impediat litem contestari.*

1 DEcimum & vltimum membrum huius primæ partis Iudicij, est litis contestatio. Natu † postquam est disputatum de istis præparatorijs iudiciorum, cōgruum est, quod Iudex procedat ad vlteriora, videlicet ad litis contestationem, super qua radicatur totum iudicium. Dicitur enim lapis angularis totius iudicij, secundū Bald. in c. j. colu. j. de litis contest. & iure communi, est vnum de substantialib. iudicij, adeò, quòd si omittatur, vitiat totū processum: vt tenet gloss. cap. dudum. el. 2. de elect. & habetur per Bart. & doct. in l. j. prolatam, C. de sent. & Card. in clem. sæpè, in prin. in 4. opp. de verb. signific. sed in causis summarijs non requiritur, secundum Car. 2 ibidem. † Vnde hodie in Regno, cū omnes causæ ciuiles & mixtæ sint, summariæ ex forma Regiæ pragm. primæ, &c. detestantes, potest omitti lit. contest. & valet processus, quia omnia substātialia iudicij sunt sublata, & solùm attenditur mera dispositio iuris gentium, & ad solas probationes respicitur, quo casu ille primus actus, qui solet immediatè fieri post litis contestationem in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis contestationis in causis, in quibus lis non contestatur, videlicet, eoipso, quòd Iudex incipit cognoscere de meritis causæ: ita tenet Lud. Rom. in consil. 146. colum. 2. & Bart. & Bald. in l. nulla, & in l. nihil, C, de procura. & Card. in clem. constitutionem, §. fin. in fi. de elect. & Abb. in c. insinuante, in fin de off. deleg. & Fel. in ca. olim de acc. & in c. exceptionem, col 5. versic. 3. intellige, & de except. & Paris in tract. synd in versi. sententia, col. 4. Super hac tamen materia tangam breuiter quatuor q. Primò, quid sit litis contestatio. Secundo, per quæ verba fiat. Tertio, an possit quis ad eam præcisè compelli. Quarto, quis sit eius 3 effectus. † Quæro igitur primo, quid sit litis cōtestatio: dic breuiter, quòd litis cōtestatio est principalis negocij apud cōpetentem Iudicem facta narratio. & ad eam secuta responsio. Ita colligitur ex c. j. de litis contest. &c. dudum, el. 2. de elect. &c. prout de dol. & contu. &c. cùm causam, de iura. calum. & not. Spec, in tit. de litis contestat. §. j.

4 † ADDITIO. Hæc definitio non est bona, quia per positiones & responsiones narratur hinc inde negocium coram Iudice, & respondetur, & tamen non fit litis contestatio, quare Maria. Soc. in rub. extra, vt lit. non conte. dicit, quòd quædam est litis cōtestatio propria & expressa, quædam tacita quæ fit per processum ad vlteriora. propria

&

& expressa describitur, q̃ est actus iudiciarius, per quē iudicio ordinario vel arbitrarij iudicij instar habēte, facta narratione & petitione expressa vel inclusa, negocij principalis in scriptis per actorē coram cōpetenti iudice pro tribunali sedente, vel arbitro ipso, maximè iudice vel parte interrogante seu parte intētione sua insistēte, reus respōdet negando vel confitendo, vel per verba æquipollentia ad litis contestationem conuenientia ipsius litis, &c. Pet. Fol. V. I. D.

5 † Secundò quæro, per quæ verba fiat litis contestatio, & qualiter? dic, quod fit per negationem, vel per confessionem, vel per verbum dubitatiuum, videlicet, ignoro: fit enim primò per negationem, quando reus in iudicio negat simpliciter narrata per actorem, secundum Bart. in lege prima, C. de litis cōtestat. & in l. si dubitetur, §. ita demū. ff. de fideiuss. & communis practica contestandi litem est, vt reus dicat posita, prout ponuntur, & narrata prout narrantur vera non esse, saluis iuribus, & defensionibus suis, suo loco & tempore producendis, &c. & ista verba sunt magni effectus, quia reus ita respondens, non potest incurrere pœnā negantium, de qua habetur in l. fin. ff. de rei vend. & l. contra negantem, C. ad legem Aquil. & in alijs similibus legibus: sicut pateretur, quando simpliciter negaret, secundum Barto. in l. si dubitaretur, §. ita demū, quem ibi sequitur Ioan. de Imol. & Paulus de Cast. & idem Imol. & in l. sed hoc ita, ff. de re iud. & Alexand. in l. etiam, §. licet, colum. fin. ff. solut. mat. & Ias. in l. eum, qui, colum. quarta, ff. de iureiurand. vbi dicit hanc opin. esse veriorem, licet contrarium & malè teneat Fel. in ca. cæterùm, colum. sexta de iud. Inducitur etiā litis contestatio non solùm negando, sed etiam per verbum dubitatiuum credulitatis, puta si reus dicit, non credo narrata vera esse, secūdum Bal. in l. si debitor.. ff. de pet. her. Pro hoc est gl. in capitulo, cùm ad sedem, in versic. credere, de rest. spol. & Abb. in capitulo primo, & ibi etiam Felin: in fin. colum. de litis contest. & Bald. in l. 3. C. qui ad procla. non licet. Item, inducitur litis contestatio, etiamsi reus dicat: tu mentiris per gulam, secundum Bal. in l. turpia. ff. de leg. 1. fit etiam litis contestatio per confessionē, vt plenè tradit Fel. in c. 1. in fin. & seq. de lit. contestat. & dic, vt ibi per eum, & And. de Iser. in const. 6 quæ incipit, Regiæ māiest. & in con. Cōstitutionum. † An autem per oppositionem exceptionis peremptoriæ inducatur litis cōtestatio? vide Pet. Phil. Corn. tenentem, q̃d non in cons. 322. in 3. volu. & cons. 244. colu. 3. circi fi. in 3. vol. & Bal. in l. reml. nō nouam C. de iud. de quo vide Bart. & Bald. & doct. 7 in l. 1. de lit. contest. † Fit etiam litis cōtestatio, per verbum, ignoro, & ita communiter seruatur, quando fit litis contestatio per procuratores vel hæredes, & alios, qui iustam prætendunt ignorantiam in facto alieno, l. quanquam, ff. ad Velleia. & Bart. in l. qui in alterius, ff. de reg. iur. & in l. si quis in 8 officiatus, ff. de po. & vide plenè de hac materia Spec. in tit. de litis cont. §. 2. † An autem possit fieri litis cōtestatio in iudicio absente actore, & sic absente parte? dic, quod non: quia litis contest. dicitur quasi simul testatio, & ideò ambæ partes debent esse præsentes in iudicio, secundum Bal. in l. 1. col. 2. C. 9 de litis contestat. † Tertiò quæro, an possit quis præcisè, compelli ad litem contest. dic quod communis conclusio est, quod sic: quia cùm sit actus iudiciarius, & iudicium redditur in inuitum l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verb. oblig. potest reus inuitus compelli captis pignoribus, & etiam per detentionem personæ: ita tenet Bald. in d. l. 1. in §. q. C. de lit. contest. & Alex. in l. si finita, §. Iulianus col. x. ff. de damno infec. & Franc. de Aret. in l. qui aliena, §. fin. colu. pen. ff. de acq. hæred.

10 ADDITIO. † Quid enim, si reus nolu erit litem contestari qualiter cogetur, & quod erit remediū? dicas quod potest multari vel excōmunicari, vel actor mittitur in possessionem causa rei seruandæ ex primo decreto, cap. 1. & cap. tuæ text. vt lit. non cōtest. & ibi gloss. & tradit Cyn. & ibi Bald. in l. 1. C. de lit. contest. in 5 q.

11 † Et si reus est præsens, & iussus litē contestari denegat, Iudex sibi præcipere potest vt litem habeat cōtestari infra certū terminum, & si adhuc persistit in non contestando litem, proceditur contra eū, si fuisset absens; id est, vt propter eius inobedientiā procedatur ad missionem ex primo decreto, secundū glo. in auth. qui semel, C. quomodo & quando iu. & ibi Barto. vbi dicit, quod si Iudex præcipit parti, quod habeat litem.

conteſtare, ſi recedit abſque conteſtatione litis, poterit contra eum interponi primum decretum abſque alia citatione, quia eoipſo, quo apparet quod non defendit, cenſetur
12 contumax, vt in tex. & glo. d. authen. qui ſemel, & ibi Bar. & Cyn. † Nec poteſt declarari, quòd lis habeatur pro conteſtata, ſi reus noluerit conteſtari litem (vt aliqui minùs docti faciunt) quia ad litis conteſtationem opus eſt facto, tex. vt lit. non cont. per totũ, & requirit Ius commune verborũ expreſſionem, l. rem non nouam, §. patroni, C. de iud. vbi opus eſt expreſſione verborum, nec ſufficit alius actus, l. 1. §. econtrà, ff. de verb. oblig. adeò quòd nec etiam poteſt præcipi reo, quòd habeat litem cõteſtari aliàs quòd habeatur pro confeſſo. ſecundum do. Anto. in rubr. extra, vt lit. non conteſt. & Cyn. in l. j. C. de lit. cont. eſt in q. 7. & ita etiam tenet Ioan. de Imo. in d. rubr. & pro hoc facit cap. j. & 2. vt lit. non conteſt. vbi reus præſens ſæpè fuit iuſſus, vt reſponderet libello, & nunquam voluit reſpondere, & tamen per hoc non potuit procedi ad vlteriora, ac ſic lis eſſet fictè conteſtata, imò ibi irritatur proceſſus, tanquam factus lite non conteſtata: & latè habetur in rubr. de lit. cont. per Mar. Soc. nu. 12. hodie autẽ in Regno, quia lis non conteſtatur de neceſſitate, vt ſuprà, per d. auct. vidi ſemper practicari, quod reo nolente conteſtari litem, datur terminus ad probandum, ac ſi lis eſſet conteſtata: ego tamen dubito de hac communi practica, quã do electa eſt via ordinaria: vt quia actor petijt litem conteſtari, & reus noluerit, quia tunc credo, quod opus eſt conteſtatione
13 litis. † Quæ nam ſunt cauſæ, quibus excuſabitur reus à non conteſtando litem? In quo dicendum eſt, quòd primò excuſabitur, ſi reus eſt dubius, l. 3. §. ſi is, qui neſcit, ff. de lib. hom. ex hi. & no. in l. ſi. §. hoc idem, C. de iure deli. quod eſt verum non dato interuallo ad liberandum, vt in auth. offeratur, C. de lit. conteſt. & ſi non poteſt deliberare, debet fieri lit. conteſt. per verbum, credit, vel non credit, per no. in cap. cùm ad ſedem, de reſt. ſpol. vel per verbum, non præſumo, vt in c,
14 quoſdam extra de præſum. † Secũdò excuſatur ſi fortè reus præpoſuiſſet exceptiones declinatorias, vel dilatorias, & inſtat, quod ante omnia de ipſis cognoſcatur, quoniam omnes exceptiones dilatoriæ impediunt lit. conteſt. vt dicit Ang. in l. vir bonus. ff. iud. ſol. & debet Iudex de ipſis ante omnia cognoſcere, nec poteſt Iudex mandare reo, quòd habeat conteſtari litem ſaluis exceptionibus, ſi ipſe reus contradicit, cùm non ſit conſtitutum in eius arbitrio, ſed ipſarũ exceptionum extimationis tempus eſt à iure ſpecialiter diffinitum cap. inter monaſterium, extra de re iud. de quo plenè per Maria. Soc. in d. rub. nu. 14. & ibi etiam videas qualiter exceptiones ſunt opponendæ vt impediatur litis ingreſſus, & conteſtatio litis, nu. 47. verſ. ſecundò principaliter quæro. Pet. Fol. V. I. D.

15 † Quartò quæro, quis ſit litis conteſtationis effectus? Dic quòd multi ſunt, & inter alios ſunt iſti, videlicet primò, quia præcludit vias opponendi dilatorias, l. Pomponius, §. rati, ff. de procur. &c. inter monaſterium, de re iud. Secundò, quia perpetuat actionem, vt not. plenè Alex. & doct. in l. ſi eum, §. qui iniuriarum, ff. ſi quis caut. pro hoc eſt tex. in l. ordinata, in princ. ff. de lib. cau. Tertiò, quia conſtituit aduerſarium in mala fide, quantum ad fructus, l. certum, & l. moræ, C. de rei vend. & Bart. in l. litigator, C. de fruct. & lit. exp. Quartò, quia conſtituit in mora, ſecundum Alex. in conſil. 48. col. fin. in 4. volu. & maximè in his, quæ debentur officio Iudicis, l. cùm poſtulaſſem ff. de dam. infe. Quintò, quia operatur, vt poſſit procedi ad diffinitiuam ſententiam de iure communi, ad quam ſine ea, procedi non poteſt. vt in §. ſi verò etiam, auth. de exhib. reis, licet hodie in Regno non requiratur in cauſis ciuilibus, vt pluries fuit dictũ ſupra. Sextò, operatur interruptionem præſcriptionis, vt d. l. moræ. C. de rei vend. & l. ſicut, & ibi Bald. C. de præſcrip. 30. ann. & not. plenè in l. naturaliter, ff. de vſucap. multos alios operatur effectus, de quibus remitto me ad dicta per Spec. in. tit. de litis conteſt. §. pen. & fin. † Vltimò moueo hic vnũ
16 dubium, quòd ſæpiùs in facto euenit. Aliquis reſpondet libello cum proteſtatione, quòd non animo litem conteſtandi, & cæt. an talis proteſtatio aliquid operetur. ſ. vt lis non habeatur pro conteſtata, ſi vtitur talibus verbis, per quæ aliàs inducereturlitis conteſtatio? Communis cõcluſio eſt, quòd lis non ſit conteſtata, & quòd talis proteſtatio releuet, niſi Iudex priùs iuſſerit litem

conte-

contestari, nam tunc, cùm simus in casu necessario, protestatio nihil releuat, l. alimenta, C. de neg. gest. ita tenet Fran. de Aret. in l. qui in alicna, §. fin. col. pen. ff. de acq. hær. & Alex. in consil. 42. col. 2. in fin. in 4. volu. & Abb. in cap. j. col. 8. & ibi etiam Felin. in 2. col. de litis contest. & vide Bart. & Bald. in l. 1. C. de lit. contest. Et per hæc sit expedita ista prima pars iudicij. Veniamus ad secundam partem principalem.

Laus Deo. Rob. Mar. Venus. V. I. D.

Ad secundam Iudicij partem præfatio.

EXPEDITA prima parte Iudicij, quę durat vsque ad litis contestationem inclusiuè, consequens est sequendo ordinem propositum, vt aggrediamur secundam partem, quæ durat à litis cōtestatione, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè, vt dixi in principio huius 6. partis. Et in ista secunda parte, licet, plures actus considerari possint, declarabo tamē super ea sexdecim actus principaliores, qui solent in hac secūda parte in iudicijs ventilari. Et sunt isti, videlicet, iuramentum calumniæ, compromissum, dilatio, seu terminus ad probandum, positio, siue articulus, confessio, testium productio, interrogatorium, instrumentorum productio, iuramentum, actorum editio, publicatio, accusatio incidens, repulsa, tortura, conclusio, allegatio, seu disputatio: de quibus singulis dispiciamus.

De Iuramento.

1 *Iuratur de calumnia, facta litis contestatione, tam per Actorem, quam per Reum.*
2 *Iuramentum calumniæ, potest tacitè omitti de consensu partium.*
3 *Iuramentum calumniæ, exigitur etiam post conclusum causa.*
4 *Iuramentum calumniæ, an præstetur in causa criminali, remissiuè?*
5 *In his, quæ emergunt ante lit. contest. in qualibet exceptione, iuratur de calumnia.*
6 *Actor non iurans de calumnia, cadit ab actione: Reus verò nolens iurare, habetur pro confesso.*
7 *Iuramentum calumniæ, in quo differat à iuramento malitiæ, & veritatis.*
8 *Procurator, an iuret de calumnia, & qualiter?*
9 *Iuramentum calumniæ, præstatur in causa appellationis.*
10 *Iuramentum calumniæ, quid comprehendat.*
11 *Iuramentum calumniæ, hodie vno obolo non æstimatur, & litigantes potius inuenit de calumnia committenda, quàm vitanda.*
12 *Iuramentum calumniæ, excusat à tacita & præsumpta calumnia, non autem ab euidenti.*
13 *Committens calumniam, etiam in causa ciuili potest criminaliter accusari finita causa.*

1 PRimus actus, qui sequi solet in iudicijs post litis contestationem, est Iuramentum calumniæ. † Nam facta litis contestatione iuratur de calumnia, tam per Actorem, quàm per Reum, c. cùm causam, in fin. de iur. cal. cap. dudum, cl. 2. de ele. &
2 no. Spec. in tit. de iur. cal. §. 1. in prin. † Quod iuramentum adeò substantiale iudicij est, quod nō potest per partes expressè remitti, & si omittetur, processus esset ipso iure nullus, l. 2. §. sed quia veremur, & ibi Bart. Bald. & doct. C. de iura. cal tacitè autem omitti potest, & valet processus, vt quia iuramentum non fuit exactum ab altera partium, & sic non fuit iuratum in toto processu, quo casu censetur tacitè omissum, quod fieri potest, vt est tex. in c. 1. de iur. cal. lib. 6. & tenet And. de Iser. in const. Lite legitimè, colum. 1. & in const. Vniuersos.

3 † Istud autem iuramentum calumniæ, potest exigi per Iudicem in quacunque parte iudicij, etiam post conclusum in causa, secundum Bal. in l. 1. circa fin. ver. sed nunquid, C. de iur. cal. per d. c. 1. extra eodem
4 li. 6. † & an præstetur in causa criminali? declarat Bald. in d. l. 1.

5 † Item in his, quæ emergunt ante litem contest. in qualibet exceptione, iuratur de calumnia, secundum Bart. in authen. hoc sa-
6 cramentum, C. de iur. cal. † & si Actor non vult iurare, cadit ab actione sua. Reus verò nolens iurare, habetur pro confesso. l. 2. §. quod si Actor, & ibi Barto. C. de iur. cal. &

7 Spec.eo. tit.in §.ſupereſt,in princi.† In quo autem differat iuramentum calumniæ,à iuramento malitiæ, & iuramento veritatis, vide Spec.eod.titul.§.1. colum.2.& 3. & eſt tex.cum gloſſ.in c.2.de iura.cal.lib.6.

8 † An autem procurator iuret de calumnia.& qualiter? dic, quòd tenetur iurare nomine proprio,& ſi habet ſpeciale mandatũ non iurat,ſed principalis iurare debet. Verùm quando procurator iurat proprio nomine,iurabit in animam ſuam,ſed quando iurat pro domino, iurabit in animam conſtituentis,ita hæc omnia declarant Barto.& communiter doct.in l.2.§. fi.C. de iur.cal. habere plenè per Spec.eo. tit.§.reſtat.vbi ponit omnes perſonas,quæ alieno nomine iurant.

9 † Sed quid in cauſa appellationis,an ſit in ea iurandum,de calumnia: Dic,quòd ſic, etiamſi in principali cauſa iuratum fuerit: tex.eſt in c.2.in princ.de iur.cal.lib.6.

10 † Quid autem comprehendit hoc iuramentum calumniæ? dic,quòd multa. Primò enim,quòd actor credit ſe iuſtè petere, & non calumnioſè.Item, quòd reſpõdebit veritatem ſuper omnibus, de quibus interrogabitur. Tertiò, quòd non vtetur falſa probatione. Quartò, quòd non corrumpet Iudicem nec tabellionem. Quintò, quòd calumnioſam dilationem non petet, vt not.Spec.in titu. de iur.cal.§.nunc dicamus in princ. & tangitur aliquid per Bart. & doct.in auth. principales, C. eod.titu.Et
12 ſimiliter potes extendere in Reo.† dicit tamen notabiliter Bald.in l.ſi poteſt. C.de euict. quod iſtud iuramentum calu. hodie non æſtimatur vno obulo,quia facti ſumus contemptores Dei, & religionis eius,vnde ego puto, quòd litigatores noſtri temporis potiùs iurant de calumnia committenda quàm vitanda,& ideò melius eſſet, quod iſtud iuramentum ex toto tolleretur à iudicio,cauſa vitandi tot periuria, non obſtante,quod hoc iuramentum ſit inuentum ob publicam vtilitatem,ne veritas occultetur, dl.2.§.ſed quia veremur, tamen iſtud paratum curant iurantes argumento illius dicti per poetam Aquinatem.Quid enim ſaluis infamia nummis?&c.

13 † Operatur autem hoc iuramentum, vt quis excuſetur à tacita & præſumpta calumnia, non autem ab euidenti, & expreſſa, ſecundum Bartolum,in l.ſi quis,§.ſtellion. ff.ad Turp. & Bald. in l. ſi tibi, C.de libr. cauſ. & Alexand. in l.ait prætor, in princi. ff.de iureiurand.

14 † Hinc eſt, quòd committens calũniam etiam in cauſa ciuili, poteſt criminaliter ac cuſari finita cauſa, vt not. gloſſ. in l. & in priuatis,ff.ad Turp. & Bald. in d.l. ſi tibi. Vnde ſi calumnia eſt euidens, non excuſatur per iuramentum, aliàs ſic. ſecundum Bald,ibi.Rob. Mar. V.I.D.

De Compromiſſo.

1 *Compromittitur hodie in Regno, inter coniunctos ſanguine, vel affinitate, vſque ad quartum gradum computando, ſecundum ius ciuile.*

2 *Compromiſſum quod ſit inter affines ex forma ſtatuti, habet locum etiam inter maritum, & vxorem, & inter ſponſum, & ſponſam,num.3.*

4 *Compromiſſum etiamſi millies expirat millies, debet renouari, quando à ſtatuto inducitur. Et quid ſeruetur in Regno, & an vltra bis fiat.*

5 *Compromiſſum, ſecundum pragmaticam, an fiat inter conſanguineos ſpurios, & num. 20.21.*

6 *Compromiſſum durat etiam poſt tempus pragmaticæ.quando expiranit, quia pars petijt nimis longam dilationem.*

7 *Compromiſſum ſecundum pragmaticam Regiam, etiam quando auctor laudatus eſt conuictus, licet, principalis litigator conuictus non ſit.*

8 *Procurator compromittere poteſt ſecundum Regiam pragmaticam,licet non habeat ſpeciale mandatum.*

9 *Compromiſſum ſecundum Regiam pragmaticam poteſt fieri, etiam inter minores.*

10 *Etiamfamil. etiam ſine conſenſu patris poteſt compromittere ex forma Regiæ pragmaticæ.*

11 *Mulier poteſt compromittere ſine Mundualdo, ſecundum Regiam pragmaticam.*

12 *Compromiſſum fit per ſolum Iudicem eligentem arbitros, diſcordantibus partibus.*

13 *Compromissum secundum pragmaticam Regiam fit altera parte illud petente, sed non aliter.*

14 *Compromissum prædictum fit solùm in causis ciuilibus, vel mixtis.*

15 *Compromissum egregiæ pragmaticæ forma, non fit, quando affinitas est dissoluta per mortem.*

16 *Compromissum prædictum: cessat inter priuignum, & nouercam, mortuo patre.*

17 *Compromissum fieri non potest, altera parte inuita habente exceptionem litis finitæ seu impedientem litis ingressum.*

18 *Statutum, quod fiat compromissum, inter affines non comprehendit habentem instrumentum, sententiam, vel obligationem liquidam.*

19 *Habens scripturam iuratam, non tenetur ad compromissum, secundum pragmaticam.*

20 *Spurius non dicitur coniunctus, & litigando cum consanguineo, non potest, secundum pragmaticam petere compromissum.*

21 *Compromissum an fieri debeat, si spurius petit compromissum contra alium spurium sibi coniunctum.*

22 *Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter coniunctos.*

23 *Causa in qua agitur de vita, & militia, aut paratur feudali, & super ea non compromittitur, secundum pragmaticam.*

24 *Compromissum quod fieret cum cedente coniuncto, non fit cum cessionario non coniuncto.*

25 *Compromissum secundum Regiam pragmaticam, non fit inter cõsanguineos legitimatos.*

26 *Compromissum non potest peti contra clericum coniunctum, sed fiet à clerico contra laicum.*

27 *Clerici actiuè gaudent statutis laicorum.*

28 *Clericus contra clericum coniunctum, non potest petere compromissum, secundum pragmaticam Regiam.*

29 *Compromissum, secundum pragmaticam non fit de arbitrio iudicis: nisi quando esset probabiliter dubium.*

30 *Causa tutelæ compromitti non potest, etiam ante pragmaticam, quod causæ omnes compromittantur.*

31 *Compromissum non petitur in causa principali, non potest peti in causa appellationis.*

32 *Causæ mixti Imperij, non cõprehenduntur à pragmatica, quod omnes causæ compromittantur.*

33 *Compromittitur, secundum Regiã pragmaticã inter affines coniunctos, per legitimũ matrimoniũ. Secus, si per simplicem fornicationẽ.*

24 *Compromissum non fit secundum pragmaticã, quando altera tantũ ex partibus læderetur.*

35 *Appellari an possit à sententia boni viri.*

36 *Nullitas sententiæ latæ per bonum virum confirmantem sententiam arbitrariam an allegari possit, & num. 37.*

38 *Sententia dolo lata, est nulla.*

39 *Laudum dolo latum, an sit nullum.*

40 *Nullitas ex defectu iurisdictioni proueniens nunquam intelligitur exclusa.*

1 SEcundus actus, qui solet quãdoq; in iudicijs emergere est, † Compromissum, & loquor præcisè propter Regiã pragmaticam, quæ viget in hoc Regno, quæ incipit, Odia, per quam est cautum, quod si litigantes sunt coniuncti ad inuicem per cõsanguinitatem, vel affinitatem vsque ad quartum gradum computandum secundum ius ciuile, debet Iudex altera parte petente compellere ipsos litigantes ad compromissum, verùm potest peti à principio litis, vsque ad dationem termini, probatorij, & non vltra, vt dicitur in d. pragmat. Et hac de causa ego posui hunc actum compromissi, ante dationem termini, non tamen nego, quin etiam potuerit poni suprà in prima parte iudicij, & quoniam istam materiam compromissi, & arbitrorum tractaui aliquatenus suprà in 4. parte princip. huius tract. in 14. dist. & aliquid dicam infrà in materia appellat. in 3. parte iud in 1. q. prin. in ver. reductio, & in 4. quæst. princip. versic. 8. limita, &c. ideò hic solùm reseruo tangere materiam cõpromissi prout emergit in iudicio, & sic materiam dictæ Regiæ pragm. Et primo pono regulam, quæ sumitur ex d. pragm. quàm suprà dix.

2 † Ampliã primo, d. pragmat. procedere etiam inter maritum & vxorem, qui licet, non sunt affines, tamen principium, & causa affinitatis sunt, ita tenet Bald. in l. affinitatis, C. com. de succes.

3 † Secundò amplia, dict. pragmat. procedere etiam inter sponsum, & sponsam: ita tenet Iaſ. in l. quod Seruius, colum. secund. ff. de cond. ob causam. Tertiò amplia, etiam si millies expiraret compromissum, milies deberet renouari, & iterùm cõpromitti,

mitti, ex quo d. prag. semper loquitur, ita per plura tenet Iaſ. in l. ſi quis ex argentariis, §. prætor ait, col. 2. ff. de eden. vbi etiam, dicit, quod hæc prag. eſt fauorabilis, idem tenet Alexand. in conſil. 70. colum. 2. in 2. vol. & Bald. in conſ. 487. in 4. vol. Verùm reperio, quòd Matth. de Affl. inſignis doct. Neapol. in ſuis deciſ. ſacri conſ. in deciſ. 46. vult, quod ſi bis factum fuit compromiſſum iuxta formam dict. prag. & fuit bis expiratum, non debet vlteriùs altera parte inuita compromitti: & ita dicit fuiſſe pronunciatum in ſacro conſ. ponderando verba d. prag. & certè, ſi d. deciſ. haberentur in Regno pro authenticis poſſumus dicere, quod in Regno ſit correctum ius commune in terminis d. prag. quia ſententia ſacri conſ. fertur ſub nomine Regis, vnde habet vim legis in hoc Regno, l. fin. C. de leg. Aliàs autem haberet illa deciſio vim auctoritatis vnius doctoris, & eſſent ponderandæ rationes, quibus mouetur.

5 † Quartò amplia, procedere etiam inter conſanguineos ſpurios, quādo agitur inter cōiunctos ex parte matris: ita tenet Alc. in l. ex facto, §. ſi quis rogatus, col. 15. ff. ad Treb. ſecus, ex parte patris, vt dicā infrà, in limitationibus. † Quintò amplia, etiamſi lapſum eſſet tempus pragmaticę ſ. trium menſium, ex cauſa, quia altera pars petijt nimis longam dilationem ad producendum teſtes, nam poteſt tunc nihilominùs cauſa decidi poſt tempus, & ſic poſt tres menſes. ita tenet Alex. in conſ. 72. col. 1. in 3. volum.

7 † Sextò amplia, non ſolùm, quādo principalis litigator eſt coniunctus, ſed etiam quando auctor eſt coniunctus, licet, principalis ſit extraneus, quia debet cauſa compromitti cū auctore laudato, iudicium ſuſcipiente: ita plenè hanc q. examinat Bart. in ſua 2. diſp. quæ incipit: Piſanæ ciuitatis, &c. vbi ita concludit, & idem Bar. in l. procurator, la. 2. ff. rem ra. ha.

8 † Septimò amplia, procedere etiam in tutore, & procuratore. Nam licet, aliàs iſtæ perſonæ non poſſint compromittere ſine ſpeciali mandato, l. tranſactionis, & ibi per omnes doct. C. de tranſ. tamē ſtante d. prag. poſſunt compromittere, quando eorum principales ſunt coniuncti. ex quo non faciunt hoc voluntariè, ſed ex neceſſitate ſtatuti. ita concludunt Paul. de Caſtr. Bald. &c. Alexand. in l. ſi plures, ff. de pact. & Iaſ. in d. l. tranſactionis, & Ang. in l. non ſolùm, §. interdum, ff. de procu.

9 † Octauò amplia, procedere etiam inter minorem, ſecundum Paul. de Caſt. in l. nam
10 & poſtea, §. ſi minor, ff. de iureiur. † Nonò amplia, etiamſi extaret ſtatutum, quod filius non poſſit ſe obligare ſine conſenſu patris, nam poteſt nihilominus compromittere auctoritate d. prag. etiam ſine conſenſu patris, quia d. prag. eſt magis ſpecialis, quàm illud ſtatutum, ita tenet Bald. in l. fi. §. neceſſitate, col. 4. verſ. ſed pone, duo ſunt ſtatuta, &c. C. de bo. quæ lib. & Alexand. in conſil. 29. colum. 1. in fin. ver. & expreſſius, &c. in j. volum.

11 † Et per hoc dico, quod in Regno eſt cō. munis obſeruantia per ritum magnæ curię, quòd mulieres Longobardo iure viuentes, non poſſunt contrahere ſine conſenſu Mūdualdi, nam ſi eſſet lis aliqua cum muliere coniuncta, puto, quòd dicta mulier poſſet compromittere, ſecūdum formam d. prag. etiam ſine Mundualdo. per illud dict. Bald. quod eſt notandum.

ADDITIO. Contrarium in Indiuiduo firmatū reliquit Caſt. in conſ. 465. viſo compromiſſo, col. 1. lib. 1. & Lanfr. in tract. de arb. in 5. q. & Tiraq. in tract. de leg. cōn. in verbo contracter, in gl. 4. nu. 190. in 19. q Petr. Foll. V. I. D.

12 † Decimò amplia procedere, etiamſi partes ſint diſcordes in eligendis arbitris, quia tunc Iudex ſolus eligit, & fit compromiſſum, text. eſt in l. fina. §. electionem, C. de iud. & Barto. in l. in venditione, §. fin. ff. de bo. auct. iud. poſſ. & Barto. in l. 1. §. ex hoc reſcripto. ff. de vēt. inſp. & Alexand. in l. de die, in prin. in 2. no. ff. qui ſatiſ. cog.

13 † Iſtam pragmaticam ſic ampliatam limita primo procedere, dummodò compromiſſum petatur ab altera partium, aliàs ſi non petitur Iudex, non debet per ſe compellere. partes ad compromiſſum, & quando petitur ab vna parte, debet alia pars citari ſecundum Alexand. in conſi. 82. col. 2. in 1. vol. & hoc ſentit expreſsè d. prag. Odia. poſt prin. ibi, ad petitionem cuiuslibet, &c.

14 † Secundò limita, eam procedere, ſolū. in cauſis ciuilib. vel mixtis, ſec⁹. in crimin. alib. quia in eis nō fit cōpromiſſum, ita expreſsè dicit

dicitur in d. pragma. ibi, in cauſis ciuilibus, vel mixtis, &c. quæ autem dicantur cauſæ mixtæ, declarauí ſuprà in 4. parte principali, in 1. diſt. circa fin. † Tertiò limita, eã procedere inter affines durante affinitate tantum, ſecus autẽ, ſi affinitas ſit diſſoluta per mortem: quia licet remaneat vinculũ, quo ad impedimentum matrimonij, tamen non remanet quo ad compromiſſum: ita tenet Bart. in l. cui eorum, §. affinitates, & ibi etiã Bal. & doct. ff. de poſt. & eſt glo. & ibi Alex. & doct. in l. ſed hoc ita, ff. de re iud. & Bald. in l. fin, ver. modò quæritur, &c. C. de verb. ſignifi. & Paul. de Caſt. in d. rei iudicatæ, §. fi. 16 in fin. ff. ſo. matr. † Et per hoc ceſſaret dicta prag. inter priuignum, & nouercam, mortuo patre, ex quo eſt diſſoluta affinitas, ſecundum Bald. in l. affinitatis, C. commu. de ſucceſ. & Pau. de Caſt. in conſ. 80. in 2. vol.

ADDITIO. Adde Alex. in l. non tantùm, 4. col. in fi. nu. 17. ff. de reg. iur. Pet. Fol.

17 † Quartò limita non procedere, quando altera pars haberet aliquã exceptionẽ litis finitæ, ſeu impedientẽ litis ingreſſum, quia non poteſt ea inuita fieri compromiſſum: ita tenet Bald. Alex. & doct. in l. fratris, C. de tranſ. & Bald. in l. ſi Iudex, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur. & Soc. in conſil. 300. col. 4. 18 verſic. j. quia, &c. in 2. volu. † Quintò limita, non procedere, quando altera pars haberet ſcripturam publicam liquidam, puta, inſtrumentum, ſententiam, vel obligationem, ita deciditur in d. prag. Odia. in fi. & per Soc. in conſil. 4. in j. vol. Nam d. prag. ſeu ſtatutũ nõ comprehendit res liquidas: ita dicit Petr. Phil. Corn. in conſil. 62. in litera D. in 4. vol. & Soc. in d. conſ. 300. colu. 4. in fi. in 2. volu. & Bart. in l. eleganter, in prin. ff. de cond. in 19 deb. † Sexto limita, non procedere, quando extaret aliqua ſcriptura iurata, quia propter iuramentum non fit compromiſſum, ita tenet Alex. in conſ. 37. col. antepen. in 2. vol. & Iaſ. in l. fratris, C. de tranſact. vbi plures allegat, & Paul. de Caſt. in conſ. 14. in 2. vol.

29 † Septimò limita, non procedere in ſpurio, qui litigans cum conſanguineo ſuo, nõ poteſt petere compromiſſum, ex quo nõ dicitur coniunctus, & not. Bald. in l. id, quod pauperibus, col. fin. C. de Epiſc. & cl. & Bald. in l. cùm acutiſſimi, C. de fideic. & glo. in cl. j. in verſ. liberi. de baptiſ. & Inno. in ca. nonnulli, & ſunt, & alij, de reſcriptis, & Paul. de Caſt. in conſil. 178. in 2. vol. & Alex. in conſ. 60. colu. 3. 4. & in 2. volu. vbi hoc etiam ſingulariter declarat, quando ſpurius petit cõpromiſſum cò, quia eſt coniunctus: quia tũc non auditur, ſecus, ſi conſanguineus legitimus petat contra ſpurium, quia tunc fit cõpromiſſum in damnum ſpurij, ſecundum eum. Item intellige hoc, quando ageretur inter coniunctos ex parte patris, ſecus, ſi ex parte matris, quia tunc etiam ſpurius dicitur coniunctus, & petit compromiſſum, ſecundum Alexan. in l. ex facto, §. ſi quis rogatus, colu. 15. ff. ad Treb. & dixi ſuprà in 4. ampliatione ad hanc regulam, & de prædictis vide etiam Paul. de Caſt. in d. §. ſi quis roga 21 tus, & Ioan. de Imol. ibi. † Sed poſſet occurrere dubium: Quòd ſi vnus ſpurius peteret compromiſſum contra alium ſpurium ſibi cõiunctum, an debet fieri: & certè ſi iſti duo ſpurij attingũt ſe ex linea matris, puta, quia eſſet duo fratres ſpurij nati ex eadẽm matre vel duo conſobrini ſpurij nati ex duabus ſororibus, non facerem dubiũ, quòd fieri deberet cõpromiſſum, per ea, quæ dixit Alex. in d. §. ſi quis rogatus, ſed tota dubitatio cõſiſtit, quando eſſent, coniuncti ex linea patris, & hanc quæſt. non inuenio ab aliquo tactam: ſed ſaluo meliori iudicio dicerem, quòd etiam in iſto caſu habet locum compromiſſum, altero ſpurio petente, & pondero rationem, qua vtitur Alex. in d. conſ. 60. col. 4. verſic. quintus caſus, &c. in 2. vol. vbi dicit, quòd ſpurij veniunt appellatione filiorum, quando tractatur de eorum præiudicio, ſecus, ſi de fauore, alleg. glo. in d. cl. j. de bapt. & idem tenet Paul. de Caſt. in d. §. ſi quis rogatus, ſed ſic eſt, quod ſi ſpurius petit compromiſſum, & alter ſpurius opponeret ſibi: ego non ſum tibi coniunctus, quia ſum ſpurius, tunc allegaret ſpurietatem in ſui fauorem, vnde non debet audiri, & ſi diceret: non potes petere, quia tu es ſpurius, petens replicaret, & tu quæ pars es? vnde, nil Iudæo, Iudæo, nil Catilina Cethego, per ea, quæ habentur per Bal. & doct. in l. viro, & in l. cùm mulier, ff. ſol. matr. & per Innoc. & docto. in c. intelleximus, de Adul. & ibi in terminis, Io. de Ana. in vlt. not. dicit per illum text. Nota, quod in exceptiõe doli, vel criminis, turpis perſona non poteſt à ſe eijcere turpẽ: vnde ex conſequẽti per illa iura, dico, quòd ſpurius conuentus ſuper compromiſſo non

posset à se eijcere spurium, allegãdo spurietatem, quæ contra eundem retorquetur, &
22 sic tunc cõpromissum fieri debet. † Octanò limita, non procedere in causa feudali, quia illa cõpromitti non potest, non obstante d. prag. ita decidit expresse in d. prag. Odia. in fin. & tenet Andr. de Isern. in c. j. §. si inter, de l. Cor. & est tex. in constit. Regni, quæ incipit, constitutionem diuæ memorię, quę annullat omnem transactionem, & com-
23 promissum in causa feudali. † Nonò limita, non procedere in causa, in qua agitur de vita, & militia, quia non compromittitur, nã æquiparatur feudali: vt tenet Matth. de Affl.
24 in dec. 44. consil. Neap. † Decimò limita, nõ procedere, quando coniunctus cederet suã actionem non coniuncto, quia licet compromissum fieret cum cedente, non tamen fiet cum cessionario, quia est mutata qualitas: ita habetur in dec. 74. consil. Neap. & per Imol. & Alex. in l. si post diuortium, in fi. ff. sol. matr. facit text. in l. Paulus respondit
25 per procuratorem, ff. de acqui. hær. † Vndecimò limita, non procedere inter consanguineos legitimatos, secundũ Paul. de Cast. in consil. 168. in 2. volu. & Alex. in
26 consil. 60. colu. 2. & in 3. in 2. vol. † Duodecimò limita, non procedere, contra clericum coniunctum, quia cùm sit statutum Principis secularis, non potest ligare clericos: ita tenet Soc. in consil. 71. in 4. volum. & Bald. in c. cùm venissent, colu. 3. de eo, qui mit. in poss. sed ipse clericus actiuè posset petere cõ
27 promissum cõtra laicum coniunctũ. † quia clerici gaudent statutis laicorum pro se, nõ autem cõtra se: vt habetur per Abb. & Moder. in c. ecclesia S. Mariæ, de constit. & per Bar. & doct. in l. cunctos populos, C. de sum.
28 Trin. & fid. cath. † An autem clericus cõtra clericum coniunctũ petere possit compromissum: Dico, quòd nõ: quia in eo est diuersa ratio, quã in spurio, ex quo clericus passiuè non ligatur statutis laicorum, per prædicta, vnde semper potest excipere à quocunque conueniatur, nam clericatura est fauor, & ideò allegari potest in fauorem excipientis, spurietas est odium, & ideò non potest
29 allegari in fauorẽ. † Decimotertiò limita, nõ procedere in articulo iuris, quia vbicũq; vertitur de aliquo dubio, quod in mero iure consistit, non debet compromitti, ex quo in iure omnia sunt certa, & liquida: ita tenet Bal. in l. ancillæ, col. j. C. de fur. & Alex. in cons. 62. colu. 2. in 2. vol. & Bal. in l. cùm apponas, C. de reb. cre. vbi etiã declarat Bal. quòd si causa principalis nõ sit compromitibilis, an possit saltem compromitti vnus articulus illius causæ? & tenet, quòd sic, idẽ tenet Bar. in l. si quis in conscribendo, colu. fi. C. de pact. & Soc. in cons. 51. in j. vol. contrarium tamen tenet idem Soc. in cons. 300. colu. 5. & 6. in 2. volu. vbi adducit bonas rationes, & ibi videas. Limita tamen hoc primum dictum, quando articulus iuris esset probabiliter dubius, quia tunc æquiparatur dubio facti, & debet compromitti: ita per plura tenet Iaſ. in l. j. col. pen. ff. de transact.
30 † Decimoquartò limita, nõ procedere in causa dandi tutorem, quia non potest compromitti, secundum Bart. & Bald. in l. præ-
31 tor, ff. de tut. & cura. da. ab his. † Decimoquintò limita, non procedere in causa appellationis, quia in ea non potest peti compromissum non petitum in causa principali, secundum Paul. de Castr. in consil. 320. in princ. in j. volum.
32 † Decimosextò limita, non procedere in causis mixti imperij, quia de iure non compromittuntur, non obstante dicta pragma. secundum Bart. in l. non distinguemus, §. de liberali, ff. de arb. & Bart. in d. l. prætor, ff. de
33 tut. & cu. datis ab his, &c. † Decimoseptimò limita, non procedere, inter affines coniunctos per legitimũ matrimonium, secus per simplicem fornicationem: ita tenet Ioann. And. in c. fin. de consang. & affi.
34 † Decimooctauò limita, non procedere, quando alter tantùm ex partibus lęderetur: ita tenet Paul. de Castr. in cons. 320. colu. 2. versicu. item & ea ratione, &c. in j. volum. Rob. Marant. V. I. D.

ADDITIO. De intellectu Regiæ prag. (Et si aliqua partium) aliqua discutienda sunt: quare illud præ cæteris scire oportet, quòd ante pragma. sanctionem, Doctores vtriusque censuræ varij atque contrarij fuerunt, in eo quod ibi clarè deciditur.

35 † Vnde licet, an à sententia inducentis arbitramentum, siue laudum ad æquitatem possit appellari, disputatum sit, verior tamẽ (vt substantialia superfluis resecatis tangam) magisque communis æquior, & approbata opinio illa recepta fuit, quòd possit appellari, secundũ Ant. de But. in c. quintaual-

tauallis 23.diff. de iur.iur. ℣ & voluit Bald. in l.j.col.2. in fin.vers.extra quæritur, C.ne li.ter.pro.& Paul.Cast.in cons.254. in prin. & cum hac opin.transierunt Raph. Cu.Io. de Imo.in l.1.& ibi Alex.5. col.versic.deinde no.ff.de l.2. & Alex.in cons.106. inc. viso themate antepositio, lib.3.& Phil.Cor.in cons. 188.libr.3.& Paul.Castr.in consil. 122. versic.circa tertium quæsitum, & alij nonnulli doctores,quos refert Boer.in deci.384. in 2.parte, & illa potissima ratio redditur, quia à commissis ad arbitrium Iudicis appellari potest,c.super eis,de accu.ergo,& in isto casu,sicque,vt videre licet, illa vigebat opinio, quòd appellari poterat à sententia Iudicis cõfirmantis laudum:cuius rei causa moderni Regnicolæ in d. prag. Etsi aliqua partium,dixerunt per d.pragma.corrigi ius commune:nam de iure communi regulariter permissum reperitur, posse ab omnibus sententijs Iudicum in quibusuis causis appellari,& l.in maioribus,& l. multis de appel.sed nõ reperitur prohibitum, quod isto casu non possit appellari, ergo stamus regulæ,& ex hoc correlariè infertur,quod strictè debet interpretari,& intelligi d. prag.vt in indiuiduo tetigit Alexan. in d.cons.106.loquens de statuto Ferrariæ, quod est magis
36 latum,quàm d.prag.† Sed vtcunque sit, videamus,nunquid d. pragma. excludat nullitatem? & dico,quod nõ,vt in terminis tetigit,& firmatum reliquit Alexan.in consi. 106.in fin. col.citat.Bal.in l.j. versic.deinde quæro,C.Si da mo.pos.fue. appel.& in l.cõsentaneum,versic. quæro nunquid à tali euictione,C.quomodo & quando iu. & l.i. C.ne liceat ter.pro. & Ioan.de Imo. in l.de pupillo,§.opus in fi.ff.de no.ope.nun.idem voluit do.Ioann.Bapt. Peru.in tract.de arb. in c.xj.7.lib.volens, quòd vbicunque nullitas est euidens,& deprehenditur ex sola inspectione laudi,vel præcedentium actorum super quib.fundatur tale laudum,nunquam intelligitur exclusa: posito quòd statutum diceret,nõ posse opponi de nullitate per id quod dixit Ioan. And.referens disp.Nic.de Matth. in add.Spec.in tit.de senten.§.vt autem in add. quæ incipit ad hoc, vt ea,vbi dicit,quòd de tali nullitate dici potest aduersus præceptum Iudicis, posito quòd statutum dicat,quod contra præceptum Iudicis nõ possit dici de nullitate,& ex nonnullis alijs,de quibus per eũ: & ante hos in propriis terminis id pulchrè voluit Angel.in l.
37 non erit,ff.de iureiur. † vbi,inquit,quòd si stat statutum, quòd non possit appellari ab arbitramento,siue laudo,sed statim mandetur executioni sine alio, nihilominùs non intelligitur,quod non possit dici de nullitate,imò quòd plus est, etiamsi in spem diceret,non posse etiam de nullitate dici, non tamen excluditur nullitas euidens: & quæ non requirit altiorem indaginem, & idem per omnia consulendo tenuit idem Ang.in cons. 193.pro decisione omnium quæsitorum,& idem reperio firmatum fore Philip. Franc.in c.dilecto,num.124.extra de appel. & vbique firmant doctor. nemine excepto, nec obstat si diceretur, quòd ex verbis Regiæ prag.si rectè perpendatur, intelligitur exclusa nullitas, dum ibi dicitur de laudo lato,dolo ex proposito,vel re ipsa:& clarũ
38 præsupponitur. † Sententiam dolo latam esse nullam, licet tex. in l.j. ff. quod quis iu. vt ibi not.Ang. & Alexan. videatur innuere contrarium, tantùm vtcunq; substantia-
39 lia tangendo.† Dico,quòd licet sententia dolo lata sit nulla, nõ tamen id procedit in arbitramento,siue laudo dolo lato:quia est aliquid licet exceptio doli aduersus illud obstet,vt est notabilis, & peregrina gl.in l. venales,C. quando procur. non est ne. & ibi not.Bald.quod ibidem summè commendat Sal.& voluit Lanfr.in tract. de arb.in 5.parte,in 14.q.nu.30.alios doctores referens. Et dato quòd prædicta minimè procederent, cuius contrarium expressè patet, tamen adhuc non censetur exclusa nullitas euidẽs,& quæ ex defectu iurisdictionis proueniret, etiam stante statuto, quòd non possit dici de nullitate, secundum Ange.in dict. l.non erit, & Alexand. in consil. 106. & doctor. alios suprà allegatos. Petr.Foll.V.I.D.

De Dilatione.

1 *Dilatio quomodo, & quando detur.*

2 *Dilatio omnis, est peremptoria, & non datur nisi semel in causa Ciuili,nec potest prorogari, sed in causa criminali potest pluribus dari, & num.4.*

3 *Dilatio defensoria in criminalibus potest dari etiam post conclusum in causa.*

5 *Dilationes plures dari possunt, vbi est iustum impedimentum in prima.*

6 *Dilatio nona datur, quando supervenerunt nouæ probationes, & statur iuramento petentis, dilationem, quod sibi de nouo supervenerunt probationes.*

7 *Dilationes nouæ dantur, quando causa examinatur in consistorio Principis.*

8 *Litigans, quando impeditur facto aduersarij, datur nona dilatio.*

9 *Dilatio nona datur, quando aliquid additur libello.*

10 *Nona dilatio datur, quando nona actio cumulatur.*

11 *Dilatio nona peti potest, quando in iudicio emergit nona exceptio, vel aliud incidens.*

12 *Dilatio, quæ dari non debet, & datur, vtraque parte præsente, & non contradicente, valet, & de vtriusque voluntate data censetur.*

13 *Dilatione nulla data, valent probationes receptæ.*

14 *Dilatio data absenti, non curris, nisi à die quo fuit intimata.*

15 *Dilatio, quæ datur in Causis, quanta esse debeat.*

16 *Dilationem legalem potest Iudex breuiare, & prorogare.*

17 *Dilationem breuiorem recipiens, contradicere, & protestari debet, aliàs sibi præiudicat, sed si protestatur, an possit aliam obtinere?*

18 *Dilatio probatoria semper est communis vtrique parti, & est continua, & non vtilis, nisi quando feriæ absorberent totam, vel maiorem partem.*

19 *Testes an examinari debeant infra terminū datum ad probandum.*

20 *Quid si detur ad probandum, & probatum habendum.*

21 *Quid in causa repulsæ.*

1 TErtius actꝰ, qui solet in hac tertia parte iudicij emergere, est † dilatio, seu terminus ad probandū. Nam facta litis cōtestatione, & iuramento de calumnia, si altera partiū non petit compromissum, suprà, Iudex procedit ordine successiuo ad rationem termini probatorij, & quoniam hanc materiā dilationis plenè tractat Spec. in tit. de dil. per totum, & alij doct. repetentes rub. de dil. propterea contentus ero tantùm gere hic duas tantùm q. facientes ad materiam practicæ, vt videamus qualiter se habeant iura municipalia huius Regni, ad iura cōmunia in materia dilatiōis: de reliquis verò remitto me ad dicta per doct. in locis præallegatis. Et j.q. erit, quot dilationes potest Iudex dare in vna causa? Secunda q. erit, quāta debeat esse dilatio, quæ datur in cau-
2 sis, & quot dierum? † Venio ad j.q. superqua dico, quòd de iure communi omnis dilatio probatoria, est peremptoria, & non potest dari, nisi semel, & sic vnica tantùm dilatio dari debet, adeò, quòd etiamsi non apponatur verbum, peremptoriè, subintelligitur ex iuris dispositione: ita tenet Alex. per illum text. in l. fin. in j. not. ff. de ferijs, & ibi communiter doct. & Bart. in l. mancipiorum, ff. de opt. leg. & Bar. in l. cessante, C. quomodo & quando iud. & Abb. in c. licet in 4. no. de prob. Felyn. in c. pastoralis, col. j. de exc. pro hoc est tex. & ibi Bar. & doct. in l. j. C. de dil, & procedit hoc indistinctè in causis pecuniarijs, per d. fin. & nulla fit differentia inter actorem, & reum, quātum ad vnitatem dilationis. Solùm in hoc differunt, quia Iudex potest dare longiorem dilationem reo, quàm actori, glo. est singularis in l. sicuti, §. si quæratur, ff. si ser. vend. quam glo. ad hoc sequitur Alex. in d. l. fin. colu. j. & ibi etiam Iaſ. in 6. col. ver. 5. sed in causis criminalibus dātur duæ dilationes accusatori, & tres reo. vt d. l. fin. quæ licet loquatur de causis capitalibus tantū, tamen de consuetudine extēditur ad omnes causas criminales, vt dicūt ibi Bal. Ang. Paul. de Cast. & Iaſ. referendo glo. ibi; quæ istud tenet, de qua materia, vi-
3 de ibi per doct. † Plus dico, & in criminalibus ad defensionem rei possunt quandocūque etiam post conclusionem in causa recipi testes, & defensiones ad probandum innocentiam: ita tenet Barto. in l. j. §. fin. ff. de quæstion. & Bart. in l. diui fratres, ff. de pœ. & Alex. in auth. iubemus, circa fin. col. C. de iud. & Bart. in l. 2. §. si publico, colu. 4. ff. de adul. & Abb. in c. suborta, col. fin. de re iud. & Paul. de Cast. in consil. 325. & Franc. de Aret. in consil. 144. vnde puto, quod non peccat Iudex, si quandocunq; ante sententiam concederet reo in criminalibus dilationem
4 ad se defendendum. † Et hoc, quod dicimus de dilatione peremptoria, & vnica in causis ciuilibus, est conforme cum dispositione

Regiæ

Regiæ prag. quæ incipit, Poſt prędictas, quę ſimiliter concedit vnum terminum ad probandum, & vult, quòd non poſſit prorogari ſine iniuſta cauſa, vel abſq; conſenſu vtriuſque partis, aliàs Iudex prorogans punitur, ad duas vncias. Si ergo non poteſt prorogari, multò fortiùs non poteſt multiplicari, quia facilius prorogatur dilatio, cùm fit eadem, l. ſed ſi manente, ff. de prec. quàm noua detur, facit quòd not. Alex. in l. 4. in
5 prin. ff. de damn. inf. † Hanc regulam, quòd vnica tantùm dilatio datur, limita non procedere, quando extaret iuſtum impedimẽtum in prima dilatione, nam poteſt dari ſecunda, l. oratione, ff. de ferijs, & quomodo hoc procedat, vide Bart. & Mod. in l. fin. co.
6 tit. & Bald. in conſil. 33. in 5. vol. † Secundò limita, niſi elapſa prima dilatione ſuperueniſſent litiganti nouæ probationes, quia ad illas producendas poteſt dari noua dilatio, ſecundum Bald. in l. admonendi, col. 2. ff. de iureiur. & Sal. in l. j. C. de dil. & Iaſ. in d. l. fi. col. 8. ff. de ferijs, & de hoc ſtatur iuramento petentis dilationem. ſ. quòd de nouo ſuperuenerunt ſibi probationes, vt habetur in ca. paſtoralis de exc.
7 † Tertiò limita, quando cauſa examinatur in conſiſtorio Principis, quia tunc poſſunt dari plures dilationes, l. in offerendis,
8 & ibi Bart. in fin. C. de app. quod declara, vt ibi per eum. † Quartò limita, quando is, qui habuit dilationem, impediretur facto aduerſarij, vt ſi eſt datus terminus actori ad probandum, & reus opponat multas exceptiones, & ſubterfugia: nam interim non currit dilatio actori, ſecundum Alex. in cõſ. 71. lol. j. in 3. volu. & Iaſ. plenè in l. ſi eum, §. qui iniuriarũ, col. 3. & 4. ff. ſi quis cau. Cautela tamen eſt, vt actor proteſtetur, & ita ſum ſolitus practicare, quando caſus mihi
9 euenit. † Quintò limita, quãdo actor adderet aliquid libello, quia ad illud debet noua dilatio dari: ita tenet Ang. in l. j. §. ſi quis
10 ſtipulanti, ff. de verb. oblig. † Et idem, quando noua actio cumulatur, vt no. gl. & Bar. in l. edita. C. de eden. & habetur per glo. in cap.
11 literæ de dil. † Sextò limita, quando in iudicio emergit aliqua noua exceptio, vel aliud incidens, quia ſemper peti poteſt dilatio noua ad probandum id, quod conſiſtit in facto ſuper illo emergenti, vt habetur in cap. paſtoralis de except. nam ea, quę de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate,
12 §. ex cauſ. ff. de inter act. † Septimò limita, quando Iudex daret ſecundam dilationem præſente vtraque parte, & nõ contradicente, quia cenſetur tunc data de voluntate amborum partium, & valet: ita tenet Bald. in d. l. fin. ff. de ferijs. Et ideò ſemper, quando Iudex dat ſecundam dilationem, vel eam prorogat, debet altera pars cõtradicere, vel proteſtari, aliàs cenſetur conſentire, vt inquit Bart. in l. j. C. de rel. quo caſu, quando altera pars contradicit, non valet ipſo iure dilatio, & probationes infra eam receptæ nihil valent, ſecundum Alex. in d. l. fi. quem communiter ſequuntur ibi Alex. & Mod. idem
13 tenet Bal. in conſil. 33. colu. fin. in 3. vol. † ſed ſi probatiões recipiuntur in iudicio ſine dilatione, valent, ſecundum Bart. Bald. Alb. & Mod. in d. l. fin. & præſertim Iaſ. ibi in pen. colu. & habetur in deciſ. 55. conſ. Neap. Similiter eſt cautela pro Iudice, vt ſemper in dilationibus faciat ſcribi in actis, præſentibus ambabus partibus, & non contradicentibus, vel nihil dicentibus, quia ex non contradictione inducitur conſenſus in iudicialibus, per ea, quæ dicit Bar. in d. l. 1. C. de re-
14 la. † Octauò limita, quando dilatio eſt data abſenti, quia concurrit, niſi à die, quo fuerit abſenti intimata, & ille dies, quo intimatur, non imputatur: ita tenet Bart. Alex. & Mod. in l. Labeo, in fi. ff. de iureiur. & Bald. in l. ſi ea, col. fin. C. qui accuſ. non poſſ. & in
15 l. j. in fin. C. de tem. app. † Secundo principaliter quæro, quanta debeat eſſe dilatio, quam Iudex concedit ad probandum? Dic, quod de iure communi omnis dilatio eſt arbitraria Iudici, nam habito reſpectu ad diſtantiam loci, ad qualitatem perſonarum, & cauſæ, poteſt breuiorem, vel longiorem dilationem non cedere, ita tenet Specu. in tit. de cita. §. nunc de temporum in fin. & §. fi. in fin. vbi plura allegat, & habetur in ca. quod ad conſultationem de re iud. pro hoc
16 eſt tex. & ibi Bart. in l. j. C. de dila. † imò etiam dilationem legalem poteſt ex cauſa Iudex breuiare, vel prorogare, vt not. Alex. & docto. in l. 2. ff. de re iud. & Abb. in c. cùm ſit de appel. Verùm in cauſis ſummarijs debent dilationes breuiari, prout eſt poſſibile, vt habetur in cl. ſæpè, de verbor. ſignifi. Sed hodie in Regno eſt ſtatuta certa dilatio ad probandum per Regiam prag. quæ incipit,

post prædictas, videlicet dierũ 15. si per partes declaratum fuerit se habere testes, infra 20. milliaria, aliàs nihil partes declarent de testibus, dilatio est 20. dierum. Et iste est terminus, quem Iudices appellant terminũ iuris. Et si partes declarauerint se habere testes in remotioribus partibus intra Regnũ, Iudex potest dare longiorem dilationem, dummodò non excedat tres menses. Sed si testes sunt extra Regnum, Iudex pro motu animi sui põt longiorem dilationem statuere. Et prędicta dilatio cẽsetur data ipso iure etiam sine ministerio Iudicis, facta litis.con testatione. Ita hæc omnia decidũtur in d. prag. post prædictas, sed dilatio, quæ datur ad repulsam, est medietas primæ dilationis in causa principali præstitæ, datur etiam dilatio ad repulsam repulsæ, & est medietas dilationis datæ ad repulsam: vt habetur in alia Regia prag. quæ incipit, cursu dilationum. Ex causa tamen posset Iudex has dilationes breuiare, & prorogare, vt suprà dixi.

17 † Sed quando Iudex sine causa daret breuiorem dilationem, sit cautus litigans, vt contradicat, & protestetur, aliàs si spõte recipit dilationem breuiorem, censetur iuri suo renunciare, secundum Abb. in d. cap. quod ad consultationem, per illum text. in 3. col. in pe. no. de re iud. Et est vtile contradicere, ad hoc præsertim, quia potest postea petere secundam dilationem, quæ de iure dari debet, sine alia causæ cognitione, quãdo prima non fuit integra: quia ista secunda non videtur noua dilatio, sed potiùs reintegratio, & suppletio primæ: ita tenet Inno. in cap. vltra tertiam, de test. & Barto. in l. j. in fin. C. de dila. & Iaſ. in l. fin. col. 9. in prin. ff. de ferijs. Et hanc potes addere pro noua limitatione ad alias fallentias, quas posui modo in præcedẽti q. videlicet, quod quando prima non fuit integra, potest peti secunda dilatio, dummodò sit contradi-

18 ctum, vt dixi. † Ista autem dilatio probatoria, quæ datur in iudicio, semper est communis, adeò quòd si datur vni parti, pdest etiam & alij. l. petendæ, C. de remp. in int. rest. & ibi Bald. & no. Fel. in c. prudentiam, col. 1. de mut. pet. & est ritus magnæ curiæ in num. 210. qui incipit, Item seruat ipsa curia declaratè, &c. in fin. item est continua regulariter, quia in ea currunt etiam dies feriati, secundum Bal. in l. 1. C. de ferijs, & gl. in rub. & l. j. ff. de diuer. & temp. præscrip. & gl. & Bald. in l. fi. ff. de ferijs. Pro hoc est text. in l. siue pars, in fi. C. de dil. Quod tamen intellige, nisi feriæ absorberent totam dilationem, vel maiorem partem, quia tunc feriæ non computantur in dilatione. Vnde si in Sabbato Palmarum daretur dilatio dierum 15. talis dilatio inciperet post octauã Paschę, quia omnes illi 15. dies sunt feriati, secundum Bal. in l. si quando, in 4. q. C. de testib. & Host. in c. licet causam, de prob. & Lanfr. in c. quoniam contra, in vers. dilatione, col.

19 2. de prob. † Vltimò, super hac materia posset dubitari: an infrà terminum datum ad probandum, debent testes omninò examinari? Dic, quòd iste terminus datur duplici modo. Quandoque enim datur ad probandum simpliciter, & quandoque ad probandum, & probatum habendum. Primo casu, quãdo datur ad probandũ, sufficit, quod testes sint iurati, & citati infrà terminum, nã possunt postea examinari, etiam lapso termino, & censentur eorũ depositiones factæ infrà terminum, quia depositio testis retrotrahitur ad tempus iuramenti, secundum Lud. Rom. in consil. 444. col. & Abb. in ca. licet causam, col. 6. de probat. & ita quotidie videmus seruari in practica, & super hoc est ritus magnę curiæ, in nu. 149. qui inquit: Item, quòd in quibuscunque, qui de æquitate cõcedit, quod testes possint per tres dies post terminum iurare, & deinde in antea examinari: & vide aliquid per Bar. in l. mancipiorum, ff. de optio. leg. Secundo casu. s. quando datur terminus ad probandum, & probatum habendũ, & tunc debent testes etiam examinari infrà terminũ, aliàs postea non admittuntur. ità plenè tenet Abb. in d. cap. licet causam, col. 6. & So. in cons. 47. col. 4. in 4. vol. & Bald. in consil. 133. in 5.

26 vol. † Solet etiam elapso termino ad probandum concedi terminus ad examinari faciendum, dummodò testes sint iurati infra terminum, aliàs secus. quo termino elapso, vlteriùs non admittuntur testes, & de hoc est alius ritus magnæ curiæ, in nu. 166. incipiens, Item si aliqui, &c. & alius ritus in num. 282. incip. Item, quod cùm datur, &c. & alius ritus in nu. 209. incipiens, Item, seruat ipsa curia rarò, &c. & potest dari dictus terminus, etiam in die feriato. vt dici-

21 tur d. ritu 282. † Sed in termino dato ad repu-

pulsam, fallit primum dictum, quia, etiamsi detur simpliciter, & non dicatur ad probatum habendum, debent testes examinari infrà terminum, ita de hoc est alius ritus magnæ curiæ, in numer. 256. qui incipit, Item, quòd facta, &c. & hoc potest fortificari ex his, quæ dicit Abb. in cap. licet dilecti in fin. de testa. vbi dicit, quòd repulsa est odiosa, & dilatio ad eam debet dari breuis, & cū maxima causæ cognitione Rob. Mar. V. I. D.

De Positione, seu articulorum Productione.

1 *Positio, articulus, & capitulum, quid sint, & qualiter inter se differant, num. 2. 3. 6.*
2 *Capitulum, est nomen generale, & potest positionē, & articulum comprehendere.*
3 *Positio, in quo differat à libello.* (*potest.*
4 *Causa ciuilis, in Regno ab articulis incipere*
5 *Index in causis summarijs vnum, & eundem terminum ad ponendum, & articulandum dare potest.*
6 *Positionem faciens, censetur fateri, quod ponit, secus, si interrogat, num. 12.*
7 *Articulans non censetur fateri, quod narrat in articulis.*
8 *Confessio facta in positionibus, reuocari non potest, nisi de errore dicatur, & quādo, & qualiter hoc procedat.*
9 *Positiones faciens, fateri non videtur, incipiendo à negatiua.*
10 *Positiones infrà terminum datum ad probandum debent fieri, non autem post.*
11 *Positionibus & articulis post terminum productis, pars respondere non tenetur.*
12 *Positio obscura, siue articulus obscurus, declarari possunt post terminum, vsque ad conclusionem in causa.*
13 *Positiones fieri debent positiuè, non autem interrogatiuè, quæ sit ratio.*
14 *Verbum credit, est veritatis expressiuum, in respondente positionibus.*
15 *Aduocatus vel procurator respondenti positionib. adesse non debet, quando illis respōdetur.*
16 *Rusticus & idiota respondent positionibus præsente suo Aduocato, vel Procuratore.*
17 *Periurus non est princeps, qui deponit falsum cum iuramento, sed solum Deum habet vltorem.*
18 *Index potest imponere pœnam litiganti, vt veritatem dicat, & illam exigere.*
19 *Copia articulorum, parti dari debet, non autem interrogatoriorum, 21.*
20 *Articuli præsentari possunt etiam die, quo curia non regitur, dummodò non sit dies feriatus, & soli magistro actorum sine Iudice præsentari possunt.*
22 *Positionibus respondere volens, an possit petere terminum ad deliberandum.*
23 *Clausula, saluo iure impertinentium, quid operetur.*

QVartus actus, qui successiuè emergit, est Positio, siue articulorum productio. Et quoniam hæc materia positionum, est plenè tacta per Spec. in tit. de positio. ideò non valdè me extendo, sed solùm pro introductione iuuenum, videbimus illos tres terminos qualiter differant, videlicet, positio, articulus, & capitulum deinde tangam aliquas additiones, circa ob seruantiam in Regno, in actu practico.

1 † Sciendum est igitur, quòd isti tres termini ita differunt. Nam positio genericè ita diffinitur, videlicet: Positio est breuis narratio, factum continens, ad eliciendam veritatem concepta, secundum Bald. in l. 2. §. quod obseruari, colu. fin. C. de iur. cal. & Spec. in tit. de positio. §. j. sed magis in specie ita diffinitur: Positio, est pars intentionis, continens id, super quo quis petit ab aduersario responderi, secundum Bald. in l. generaliter, §. sed iuramento, C. de reb. cred. Articulus verò, est pars intentionis cōtinens id quod quis probare intendit, putà, per testes vel scripturas: vt no. Bald. in d. §. sed iuramēto, & Spec. in tit. de test. §. nunc videndum, col. j. versic. sciendum est igitur, & Card. in cl. sæpè, §. & quia, in 3. no. & in 1. q. de verb. sig. & no. gl. & doc. plenè in c. præsentium, de test. lib. 6. vnde in effectu positio, respicit solam confessionē partis, & fit per verbum, ponit, & fit ad effectum, vt ponēs releuetur ab onere probandi, si pars confitetur. c. statuimus, de confes. lib. 6. & Spec. in tit. de positio. §. 2. Articulus verò fit per verbū, probare intendit, & respicit probatiōes faciendas per testes, vel scripturas, in casu, quo positiones negantur. Vnde ordo est, vt prius fiant positiones, & ad eas producendas detur vn' terminus, & postea detur alius terminus ad producendum articulos, secundum Card. in d. cl. & quia in 6. & 7. q. & Bal. in d. §. quod obseruari circa fin. & probatur ex his, quæ tradit Spec. in d. §. nunc videndum, col. j. col ligi-

ligitur etiã hæc differentia ex verbis Alex. in l. inter ſtipulantem, in princi. ff. de verb. obli. vbi plus dicit, quòd poſitio poteſt fieri merè negatiua, & tenetur pars illi reſpondere, ſed non articulus ſit negatiuè, quia eſſet im, pbabilis, niſi coarctaretur loco, & tẽ-
2 pore, ſecundum eum. † Capitulum autem, eſt nomẽ magis generale, & poteſt comprehendere vtrunque. ſ. poſitionem, & articulum, vt tenet Bald. in d. §. ſed iuramento, vbi dicit quod terminus datus ad capitulandum, cenſetur, datus ad ponendum & articulandum: ſed terminus datus ad ponendum non cenſetur datus ad articulandum, nec econtra, & ita, vt plurimum in iure, articuli, vocantur capitula, vt dicit tex. & Ab. in c. per tuas, col. fi. de teſt.

Et hoc eſt illud vocabulum, quo vtuntur communiter Iudices inquirentes in criminalibus, nam ſolent reo dare capitula, ſuper quibus formatur inquiſitio., nam illa capitula ſuccedunt loco poſitionum & articulorum, ſuper quibus curia inquirens, intendit probare ſuam intẽtionem contra reum inquiſitum, vel per confeſſionem, vel per teſtes, vt habetur in c. qualiter & quando, l.
3 2. § debet, de accuſ. vbi eſt tex. de hoc. † Differt aũt poſitio à libello, quia libellus habet concluſionem, ſed poſitio nõ, vnde reſpondens libello, cenſetur litem conteſtari, vt dixi ſuprà in præcedenti parte, in tractatu de litis conteſtatione, ſed reſpondens poſitionibus, non cenſetur litem conteſtari, ſecundum Bald. in d. l. 2. §. quod obſeruari circa fi. C. de iur. cal. Quod tamen nõ procederet
4 in cauſis ſummarijs, in quibus non requiritur libellus. † ſed cauſa poteſt incipere à poſitionibus & articulis, qui ſuccedunt loco libelli, vt tenet Old. in conſ. 244. in princ. Nam tunc reſponſio haberet vim litis conteſt. ex identitate ratiõis, l. Ticio. ff. de verb.
5 obl. l. illud. ff. ad l. Aqui. † Itẽ in cauſis ſummarijs Iudex poteſt dare vnum & eundem terminum ad ponendum & articulandum, vt inquit Card. in d. clem. ſæpe, §. quia, in o. & quo no. & 7. q. de ver. ſig. Et hoc ſeruatur communiter hodie in Regno, quia vnus terminus datur ad probandum, & infra illum terminum fiunt poſitiones &. articuli ſine diſtinctione, vt probat Regia pragm. quæ incipit, Quinta die, &c. vnde inoleuit communis practica. Aduocatorum q. diuiduntur id articulis, item ponit, & probare intendit, &c. Nam per hæc verba intentio articulantis eſt, vt ſi pars confiteatur id, quod eſt articulatum, tales articuli ſuccedunt loco poſitionum. Si verò negat, & tunc ſuccedunt loco articulorum, vt ſuper eis poſſint teſtes examinari, vt not. Card. in d. §. & quia, in 8. no. & Spec. in tit. de teſt. §. nunc videndum,
6 poſt prin. † Differunt etiam poſitiones ab articulis, quia is, qui ponit, cenſetur fateri, illud, quod ponit; vt not. Alex. in conſ. 71. col. j. in 3. vol. in tantum, quod non poteſt talem confeſſionem reuocare, niſi doceat de errore, & talis cõfeſſio præiudicat ſibi, ſiue poſitio ſit ſcripta, ſiue nõ, vt. Spec. in tit. de poſitio. §. x. col. j & 2. verſ. quid ſi actor, & verſ.
7 item ſi ponens. † Sed is qui articulat, non cẽſetur fateri id, quod dicit in articulis. not. Abb. in c. cum venerabilis, in fi. dè excep. & Io. And. in ca. fi. dè iureiur. libr. 6. & Ant. de Butr. & doct. in c. fi. de confeſſ. & Bar. in d. l. 2. §. quod obſeruari, Bald. in l. ſicut in fin. C. de rep. hær. & Alex. in conſil. 70. col. pen.
8 ver. præterea, 2. vol. † Illud autem, quod dixi, confeſſionem in poſitione reuocari non poſſe, ad inſtar confeſſionis, quæ inducitur per libellum, iuxta l. cũ precium, & ibi Bal. C. de lib. cau. intellige procedere ſanè, poſtquã poſitio fuit in iudicio preſentata, & per Iudicem approbata & admiſſa, nam tunc fit de actis: ſecus, ſi ante, quia nondum eſt facta de actis, nec concludit parti, vndè tunc poſſet reuocari per ea, quæ no. Bal. in l. generaliter, §. ſed iuramento, col. 1. verſic. not. ſuper verbo, &c. C. de reb. cred. & not. in c.
9 cũ cõtingat. de offi. del. † Limita etiam hoc dictum de confeſſione nõ procedere quando fieret poſitio præcedente negatiua per modum exceptionis, vt puta, ſi pars aduerſa tale quid poſuerit; quod negauit, &c. excipiendo ponitur, &c. Nam tunc ponens non videtur fateri, vt eſt glo. in l. ſi quidem, in verſ. cõteſtatione, C. de excep. & glo. & Bar. in l. non vtique, ff. dè exc. & And. de Iſern. in c. j. §. inſuper, cir. fin. colu. de cont. inter do. & fin. de inueſt. & Iaſ. in l. Iul. colum. 8. ff. de
10 cond. ind. † Quando autem fieri & præſentari debeant poſitiones ſiue articuli, tract. Spec. in tit. de poſitio. §. 4. Et breuiter dicas, quod debent fieri infra terminum datum ad probandum, aliàs elapſo termino vlteriùs produci nõ poſſunt, vt tenet Spe. in tit.

de

de dila. §. fi. ver. item, quod si datus, & Bald. in l. in contractibus, §. illi, C. de non num. pec. † Nec tenetur illis post terminum prodictis pars respondere, secundum Bald. ibi. & Bald. in addi. Spec. in tit. de dil. versic. lapso termino, &c. col. 2. † Quod tamen intelligas, nisi positio esset obscura, siue articulus obscurus, quia potest declarari post terminum vsq; ad conclusionem in causa, secundum Bal. in l. tres denunciationes, in fi. C. quomodo & quando iud. Et de prædictis vide vnum pulchrum cons. Old in consil. 254. † Debent autem fieri positiones positiuè, non interrogatiuè, aliàs pars non tenetur illis respondere, secundum Bald. in l. data opera, colu. 11. C. qui accusar. non poss. & Paul. de Castr. & Ias. in l. Iudicis, C. de iud. & Gem. in ca. j. col. pen. de confess lib. 6. vbi assignatur ratio: quia is, qui ponit, fatetur, vt suprà dixi, non is, qui interrogat, secundum Barto. in d. §. quod obseruari. Quia enim ponens vult vt aduersarius respondeat, ad hoc, vt per eius confessionem releuetur ab onere probandi, ita etiam æquum est, vt ipse ponens per suam confessionem releuet aduersarium ab onere probandi, ad hoc, ne iudicium claudicet. † Responsio autem positionibus potest fieri per verbum, credit, vt dicitur in d. pragm. Quinta die. Quod verbum, est veritatis expressiuum, in principali respondente, secundum Bald. in l. j. in fi. C. de fal. cau. adie. lega. & Specu. in tit. depositio, §. 6. ver. hoc tamen, de quo vide Gem. in c. 1. col. 3. de confes. lib. 6. Nam ita præiudicat confessio facta per verbum, credit, sicut de veritate: vt tenet Petr. Phil. Cor. in consil. 186. col. j. in 3. volu. † Et debet fieri responsio in secreto, sine præsentia Aduocati vel procuratoris, & sine eorum consilio: vt est ritus magnæ curiæ, in num. 273. incipiens, Item, quòd quandocunque. † Quod tamè singulariter limita, non procedere in rustico vel idiota, quia quãdo examinatur vt principalis, potest in suo examine interesse eius Aduocatus vel procurator, ad hoc, ne propter eius simplicitatem decipiatur in respondendo: ita tenet Host. in ca. dilecti, de iud. quem refert & sequitur Soc. in repet. li. j. col. 4. ff. de vulg. & pup. † Item, si principalis examinatus cum iuramento deponat falsum, non punitur de periurio, sed solum Deum habet vltorem: ita dicit dictus ritus 273. in isto casu potest verificari dispositio, l. 2. C. de reb. cred. † Posset tamen Iudex facere præceptum principali volenti se examinari, vt verum dicat, sub certa pœna, quo casu auctoritate præcepti posset illum punire, si falsum dicit, secundum Bar. in l. ius alimentorum, ff. vbi pup. edu. debeat. † An autem debeat dari copia articulorum parti: Dic, quòd sic, tam de iure communi, quàm per d. Regiam pragm. Quinta die, vt not. Abb in c. per tuas, col. fin. de test. & Bal. in l. 2. C. vt lit. pen. Verùm debet pars petens copiã, examinari, & respõdere priùs, & postea habere copiã, secundum Bal. ibi & probatur in d. prag. Quinta die, vbi plus dicitur. † Quòd si is, qui habuit copiam, vult nouos articulos producere, potest illos præsentare infra tres dies, à die acceptæ copiæ. item possunt præsentari articuli etiam in die, quo curia non regitur, dummodo non sit dies feriatus, & sufficit, quòd soli actorum magistro præsententur, sine præsentia Iudicis, vt est ritus magnæ curiæ, in nu. 203. qui incipit, Item seruat ipsa curia, quòd dato, &c. † Copia autẽ interrogatoriorum nõ datur secundum Abb. in c. per tuas, & Alex. in l. 2. C. de eden. Et hoc ideò, ne instruantur testes ad falsum. † An autem volens respondere positionibus, possit petere terminum ad deliberandum, vt quia non benè recordatur? Spec. in tit. de positio. §. 6. versic. quid si interrogatus? tenet, quòd sic, quando vult respondere de veritate. Verùm quia hodie in Regno per d. prag. Quinta die, est permissum respondere per verbum, credit, puto, quòd non debet dari terminus ad deliberandum, vt dicit Specu. ibidem. Et hoc sentit propriè d. prag. dum dicit, quòd partes debent respondere vicissim, & sine tem poris interuallo. † Quid autem operetur illa clausula, quando Iudex admittit articulos, saluo iure impertinentium, & non admittendorum? Dic, quòd si in futurum apparet, quod non debebant admitti, habentur pro non admissis, & reijciuntur etiam depositiones testium receptæ super illis: ita tenent Io. And. & Io. de Imo. & cõmuniter doc. in c. cùm cõtingat, de off. deleg. Reliqua in hac materia positionum dic, vt per Spec. in d. ti. depositio. & per Bar. Bald. Franc. de Aret. & doct. in l. 2. §. quod obseruari, C. de iure. cal. & per. Bart. Alex. & doct. in l. si duo, §. idem

NB

Iulianus, ff. de iurciur. Sequitur quintus actus, scilicet, confessio. Rob. Mar. V. I. D.

De Confessione.

1 Confessio, inter genera probationum numeratur.
2 Confessio extraiudicialis, parte absente, semiplenè probat, sed parte præsente, plenè, numer. 12.
3 Confessio extraiudicialis in criminalibus facit indicium ad torturam.
4 Confessio per verba dispositiua vel enunciatiua non probat, nisi iurata.
5 Confessio probata per testes contra instrumentum in scriptis, non nocet.
6 Confessio sine causa non plenè probat, nisi fiat ad liberandum.
7 Confessio Prælati non nocet ecclesiæ, nisi aliter veritas probetur.
8 Confessio inter personas prohibitas, est suspecta & non probat.
9 Confessio ex causa mutui, non probat infra biennium.
10 Confessio facta calore iracundiæ, non nocet, nisi detur perseuerantia.
11 Testi dicenti se falsum testimonium dixisse, non creditur ad infringendum eius depositionem.
13 Confessio parte absente, probata per vnum testem, nullam facit probationem.
14 Confessio probari debet per duos testes, de eadem confessione deponentes.
15 Confessio extraiudicialis geminata, plenè probat.
16 Confessio extraiudicialis parte absente facta ad exonerationem conscientiæ, facit plenam probationem.
17 Confessio extraiudicialis emanans super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis, valet.
18 Confessio absente parte, acceptata per aliquem nomine absentis plenè probat.
19 Confessio parte absente facta, valet de iure Canonico.
20 Confessio facta in apocha, parte absente, valet.
21 Confessio iudicialis habet vim sententiæ, & superat omne genus probationis, infringitq; omnes probationes factas per testes vel instrumenta, in fauorem confitentis, nec reducitur ad concordiam cum dictis testium.
22 Confessio iudicialis, tollit omnem præsumptionem iuris, & de iure.
23 Confessio post conclusionem in causa, plenè probat.
24 Confessio facta in processu inualido, sufficiens est ad condemnandum.
25 Confessio se referens ad instrumentum inualidum an probet.
26 Cofessio in ciuili, habetur pro condemnato, secus, in criminali.
27 Confessio qualificata an, & quando possit pro parte acceptari, & pro parte repudiari.
28 Debitor, qui non potest probare solutionem mutui in secreto soluti qualiter respondere debeat positionibus, in quibus creditor intendit velle mutuum sibi restitui.
29 Confitentes occidisse ad sui defensionem eam non probando, non punitur, vt homicida, sed mitius punitur.
30 Confessio vt iudicialis dicatur, an necessariò coram Iudice, pro tribunali sedente fieri debeat.
31 Confessio coram arbitro, vel arbitratore recepta, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis, & an coram Iudice fidem faciat, & qualiter.
32 Confessio dubia, interpretatur in fauorem confitentis.

1 QVintus actus succedens in hac secunda parte iudicij, est † confessio: nam dato termino ad probandum, & præsentatis articulis, siue positionibus, procedit ur ad examinationem principalis, qui solet quandoque confiteri, & sua confessione releuare partem ab onere probandi. Et quoniam vario modo producuntur confessiones in iudicijs (quia numeratur confessio inter genera probationum, vt not. gl. in l. 1. C. de eden.) ideò videamus breuiter aliqua de eius materia. Vnde est sciendum, quod confessio alia dicitur iudicialis, alia extraiudicialis. Confessio iudicialis dicitur, quæ fit in iudicio, extraiudicialis, quæ fit extra iudicium.

2 † Videamus primò de extraiudiciali, quę non fit in iudicio, nec coram Iudice. Et si quæris, quem effectum habet, si producitur in iudicio, in vim probationis? Dic, quod in ciui-

ciuilibus, si sit parte præsente, probata per duos testes, facit plenam probationem, & præiudicat etiam hæredi confitentis, secundum Bald. in l.1. colu. fin. de vno quæro, &c. C. ex delic. defun. & Socin. in cons. 228.col.j.in 2.vol.& Ioan. And. in rub.extra de probat. & Alex.in cons.19.col.j.in 4.vol. Et licet Alex.in cons.20. col.j.in 4.vol.teneat, quòd vltra præsentiam partis requiratur etiam acceptatio: tamen communiter tenetur contrarium, scilicet, quod non requiritur acceptatio, quia ex quo cõfessio tẽdit in fauorem præsentis, præsumitur acceptatio ex eius parte, l. qui patitur, ff. mand. & per ea, quæ plenè tradunt Barto. & Mod. in l. quæ dotis ff. sol. matr. ita in specie tenet Alex. sibi contrarius in l.3. C. de rep.hær. & ad prædicta est text. in l.Publia; §.fin ff.dep. Si verò confessio extraiudicialis fiat parte absente, tunc probata per duos testes facit solam præsumptionem, id est, semiplenam probationem, secundum glo & Abb. in cap. fin.colu.5.de succes.ab int. & Alex in cons. 24.col.pen.in princ.in 2. volu. & consil.36. colu. 2.in fin.in 5.vol. & habetur per Matth. de Afil.in dec. 12.337. & 355. cons. Neap. & Alex.in consil:152.col.fin.in 5.volu. & Petr. Phil. Cor.in cons.113 in litera S, in j. vol.

3. † Sed in criminalibus talis confessio extraiudicialis facit iudicium ad torturam, secundum gl. & Bar.in l.capite quinto, ff.de adul.& Lud. Rom.in cons.177.col.2.& Bart. in l.quoniam, ff de his, qui no. infr.& Bald. in l.ictus fustium, eod.tit. & Alex.in l. magistratibus, ff.de iure om.iud. Quod tamen limita, multis modis, quos plenè tradit Fel. in c.olim, de reser.& in cap.at si clerici, colu. 6.de iud.vbi cumulat multos casus, in quibus confessio extra iudicium plenè probat, etiam in criminalibus. Et illud, quod dixi in criminalibus, intellige, siue parte præsente, siue absente, vt d.l. capite quinto, & tenet Petr.Phil.Cor.in cons. 260.in litera D, in 3.volum.

4. † Super prædictis ergo firmo duas cõclusiones. Prima est, quòd confessio extraiudicialis parte præsente, plenè probat, vt suprà: quam limita procedere, quando fit per verba dispositiua, secus, si per verba enunciatiua, quia tunc non probat per text. in cap. fin.& ibi Abb. & doct.de succes.ab intest.& habetur in dec.105.cons.Neap.nisi esset confessio iurata, vt est alia decisio,164 consil.

5 Neap.† Secundò limita, quando testes producerentur ad probandam confessionem contra instrumentum celebratum in scriptis, continens debitum, quia tunc non omnis probatio confessionis, parte præsente, facit plenam probationem, sed est necesse, quòd probetur per quinque testes rogatos iuxta formam l.testium. C. de test. cũ auth. ibi posita,& est glo.in cap.testes, in glo.magna, in fin.3.q.7.& habetur in d. decis.105. consil. Neap.in fin.

6 † Tertiò limita, quando cõfessio fuit facta cum causa, putà, confiteor me debere ex causa mutui, aliàs nõ nocet, licet probetur, gl. est in d.cap.testes, in glo. magna, circa fin.3. q.9. & est text. & ibi Alex. in l. cùm de indebito, §.fin. ff. de probat. intellige tamen, quòd non nocet, quo ad plenam probationem, sed facit semiplenam, & causa debet tunc saltem allegari per eum, qui innititur confessioni, secundum Alex. in cons.4.col. pen.& cons.83.col.fin.in 1.volu.& Specu.in tit.de confess.§.nunc videndum, col.3.vers. sed quæ est ratio,& versic. seq. & Ioann. de Imol.in c.si cautio, de fide instru. vbi vide plenè per Fel.Item intellige, quando confessio fieret ad obligandum, secus, si ad liberandum: vt si dico, confiteor te mihi non teneri, quia plenè probat liberationem, tex. est,& ibi communiter doct. maximè Ias.in l.tale pactum, in prin.ff.de pactis.

7 † Quartò limita, in confessione Prælati, quæ non præiudicat ecclesiæ, nisi aliter probetur veritas, vt habetur in decis. 168. concil. Neap.de qua materia, vide plenè per Felyn.in c.edoceri, de resc.

8 † Quintò limita, quando talis confessio fieret inter personas prohibitas, & suspectas quia non probat. Vnde non creditur Prælato dicenti, se donare seruitoribus, propter merita & seruitia, quæ ab eis recipit, nisi aliter probentur: vt not. Ioan. Andr. in addit. Spec.in tit.de reb.eccl. non alien.super rub. & Bal.in l.iubemus, col. 3.vide ver.deinde, &c. C.de sacros.eccles. Et similiter, quando maritus donaret vxori, vel pater filio, propter merita, & idem in similibus casibus, qui sunt in iure innumerabiles, de quib.habetur per Bar. & doct.in l.post contractum, ff.de don.& l.per diuersas, C. mand. & in l. si donatione, C. de coll.& in l.prima, §.nec

castrense, ff. de collat. bon. Ange. in consil. 5. colu. fin. & plenè Matt. de Afflict. in const. Diuæ memoriæ, col. 25. pro hoc est tex in l. qui
9 testamentum, ff. de prob. † Sextò limita, in confessione ex causa mutui, quia non probat infra biennium, nisi aliter probetur vera numeratio in toto tit. C. de nō num. pec.
10 & Inst. de lite. oblig. per totum. † Septimò limita, nisi confessio esset facta calore iracundiæ, quia non nocet, nisi detur perseuerantia, glo. est in vers. admonita, in fin. & ibi
11 Abb. in cap. ex literis de diuor. † Octauò limita, non procedere in depositione testis, dicentis extra iudicium, se falsum deposuisse in iudicio, quia non per hoc tollitur eius depositio: & idem in Iudice, dicente se venalem sententiam tulisse, & subductum, secundum Ang. in consil. 308. vers. descendo ad tertium eorum.

12 † Secunda conclusio est, quòd confessio facta parte absente, probat tantum semiplenè, quod intellige, etiamsi fiat ad liberandum, secundum Paul. de Cast. in cons. 79. in
13 2. vol. † Limita primò, dummodò talis confessio probetur ad minùs per duos testes, nā si probatur per vnum testem, nullam facit probationem, nec plenam nec semiplenam, nec etiam iudicium, secundum Alex. in cōsil. 132. col. pen. vers. non obstat etiam, & c. in
14 5. vol. † Secundò limita, dummodò duo testes deponant in indiuiduo de eadem cōfessione, secus, si vnus testis dicit de vna cōfessione facta vno die, & alius de alia, quia etiamsi mille essent testes, nō probant, etiam semiplenè, ex quo sunt singulares, & non iunguntur, secundum Alex. in consi. 36. col.
15 2. & consil. 39. in 5. volu. † Tertiò limita, nisi ista confessio extraiudicialis esset gemina ta, qui atunc æquiparatur iudiciali confessioni, vt plenè probatur, secundum Bart. in l. cùm scimus, C. de agri. & cens. lib. 11. & Lud. Roma. in consil. 290. colu. 2. Paul. de Castr. in l. Publia, §. fin. ff. dep. Iaſ. in §. in personam, colu. 9. inst. de act. vbi plura cumulat de materia geminationis, Fely. in cap. olim, de reſcr. & in c. si cautio, de fi. instr. & ibi etiam Abb. in fin. & habetur in dec. 336. con-
16 sil. Neap. † Quartò limita, quando talis confessio fieret ad exonerationem conscientię, vt si quis parte absente bonam fidem agnoscens, & pro suæ conscientiæ exoneratione fatetur se extorsisse vsuras, vel habere tale depositum, vel simile: nam ista cōfessio plenè probat, secundum Bal. in l. generaliter, in 10. q. C. de non num. pec. & Pet. Phil. Corn. in cons. 211. col. 2. in 3. vol. & habetur in decis. 164. in fin. cons. Neap. pro hoc sol et allegari glo. in c. quoties cordis, j. q. 7. † Quintò
17 limita, quādo confessio emanat super eo, q̄ dependet ex mera voluntate confitentis, vt est aditio hæreditatis, vel ratihabitio, vel aliud simile, quia tunc plenè probat, etiam absente parte, secundum Bart. in l. certum, §. si quis absente, ff. de confes. Pro hoc est glo. in l. Pomponius, l. j. ff. de neg. gest. & Bald.
18 in l. generaliter in 11. q. † Sextò limita, nisi talis confessio esset acceptata per aliquē nomine absentis, quia plenè probat, vt no. glo. & Paul. de Cast. in l. tale pactum. in princip. ff. de pact. pro hoc est gl. in vers. legatum, & ibi per doct. in l. huiusmodi, in princ. ff. de
19 leg. † Septimò limita, non procedere, de æquitate Canonica, secundum quam plenè p̄bat talis confessio, parte absente: ita tenet Fran. de Are. in cons. 60. & cons. 64. col. 2. & præsertim, quando extaret iuramentum & not. Petr. Phil. Corn. in cons. 113. colu. 3. in 1. vol. & habetur in d. decis. 164. cons. Neap. in fin. de qua materia vide Mod. maximè Iaſ. in d. l. tale pactum, in prin. ff. de pac. & Mod. in d. c. si cautio, quia multi in hoc tenēt contrarium, non facientes differentiā inter ius canonicum & ciuile, quantum ad hoc.

20 † Octauò limita, nisi confessio esset facta in apocha, parte absente, quia quandocūq; illa apocha peruenit ad creditorem, plenè probat illa confessio legitimè probata, secundum Bal. in consil. 380. in 5. vol. de quo vide in d. l. tale pactum, in princ. plures alias limitationes, & dicta ad hanc materiam confessionis extraiudicialis, vide per Felyn. in d. c. si cautio, de fide instrumentorum, &
21 in d. c. olim, de reſcr. † Venio nunc ad secundum membrum principale, videlicet, de cōfessione iudiciali. s. quæ fit in iudicio, quæ est tantæ efficaciæ, quòd habet vim sententiæ, & rei iudicatæ in ciuilibus, adeò quòd non expectat illud, nisi præceptum de soluendo, l. vnica, C. de confes. nam nulla est maior probatio, quàm proprij oris confessio, & dicitur plenissima probatio, vt not. Pet. Phil. Cor. in cons. 261. col. 2. in 4. vol. Itē facit in rem notoriam, vt dicit idē Pet. Phi. Corn. in consil. 44. col. 1. & 4. vol. & in cons.

224.

224.in litera E,in eo.vol.vbi dicit, quod superat omne genus probationis,in tantũ,qđ confessio infringit omnes probationes factas per testes, vel instrumenta,in fauorem confitentis contrarium,& nunquam reducuntur ad concordiam testium dicta cum
22 confessione producentis : ita pulchrè tenet Lud.Rom.in cons.391.in fi.† Item, cõfessio tollit præsumptionem iuris,& de iure,licet alia probatio non admittatur, vt not.gloss. Bart.Bal.& doct.in auth. sed iam necesse,C. de don.ante nup.& Pet.Phil.Corn. in cons. 39.col. fin.in litera,G.in 3.vol. & cons. 225. in litera C,in 4.vol.& Alex.in l. non est verisimile,ff. quod metus causa, & ibi etiam
23 Bart. & Fel.inc.4. col.2. de præscr.† Item licet post conclusum in causa, non admittatur alia probatio, tamen admittitur probatio per confessionem, secundũ Bald.in rub. C.de prob.col.4. vers. ego aliter probo,&c. quod tamen intelligit ibi Paul. de Castr. quando confessio spontè fieret,nõ quod inuitus possit quis compelli ad confitendum. & Ant. de Butr.in c. licet causam de prob. vbi idem dicit post terminum ad probandum,& probatum habendum, prout est gl. in c.1. de confes.lib. 6.Item post publicationem processus, secundum Card.in Clem. 1.93.quæst.de causa, poss.& propriè, & Bal. in authent. sed nouo iure. C.si certũ petat.
24 † Item,est tantæ potentiæ ista confessio iudicialis, quòd etiamsi fiat in processu iualido potest ex ea fieri sententia, non obstante inepto processu,secundum Bart.in l. si confessus, ff. de cust. reo. & dic, vt ibi per eum,& Flor.in l.proinde, §. notandum, ff. ad l.Aqu.& Alex.in cons.34.col.2.in 3.volu. & Bal.in l.ictus fustium, ff.de his, qui not. infam. & habetur in decis. 374. circa fin.
25 cons.Neap.† Quid autem, si confessio se referat ad instrumentum inualidũ, an probet?
26 vide Lud. Ro.in cons. 294.† Item in ciuili, confessus habetur pro condemnato , vnde non requiritur alia sententia, vt suprà dixi, per l.1. C.de confes. sed in criminali, est secus,quia non habetur pro condemnato,vnde requiritur sententia, vt d.l. si confessus, & ibi Barto.ff.de cust.reo.& no.Petr.Philip. Cor.in cons.55.col.2. in 4.volu.& in consil.
27 260.in litera D,in 4.volu.† Super hac materia confessionis, est sciendum, quòd quandoq; fit simpliciter,& quandoque qualificatè:simpliciter fit confessio,quãdo reus cõfitetur debitum,vel crimen purè ac sine aliqua qualitate, tunc enim est fundata intentio actoris,vt dixi, sed quando adijcitur aliqua qualitas, tunc dicitur qualificata.& tũc stat dubium , an possit acceptari pro parte, & pro parte repudiari. Super qua conclusione adhibetur talis distinctio: videlicet,aut contra qualitatem annexam confessioni, est aliqua præsumptio iuris , & tunc potest acceptari pro parte : vt si reus confitetur se occidisse ad sui defensionem, dixisse, verba opprobriosa, non animo iniuriandi , nam statur suæ confessioni contra , & non creditur sibi quo ad illam qualitatem, nisi illa qualitas probetur: & est ratio , quia contra illam qualitatẽ, vrget præsumptio iuris,quę est,vt quilibet occidens,vel dicens verba iniuriosa,censeatur habere animam offendendi,nisi contrarium probetur. l. 1. C. de sicc. & l. si non conuicij,C. de iniu.& tunc fit distinctio:an sit vnum capitulum in confessione,vel plura.Ita hæc omnia declarat Abb. in c.bonæ el.2.pen.col.de post præl.& Petr. Phil.Corn.in cons.94. col.2.& 3.maximè in litera I. in 3. vol. Aut contra illam qualitatem nulla est præsumptio iuris : & tunc aut confessio qualificata continet vnum capitulum, & debet tota acceptari: vel tota repudiari, & non potest diuidi: vt si reus confitetur se promisisse sub conditione: vel si dicat,verum est,quòd recepi à te centum,quę mihi debebas ex causa mutui.Istud est vnicum capitulum , & confessio in isto casu non præiudicat confitenti, secundum Abb. in d. c. bonæ,col.pen.& Bart.in l. Aurelius, §. idem quæsijt, ff.de liber.leg.Aut continet plura capitula, vt si dicit : verum est, quod mutuasti mihi centum , sed fecisti mihi pactum, de non petendo , & tunc potest acceptari pro parte, & tenetur reus probare pactum de non petendo, alias condemnatur, secundum Abb. in d.c. bonæ, & Barto.in d. §. idem quæsijt, & prædictis adde And. de Isern. in const. Terminum vitæ,in fin.& in cap.1.§. si verò violator, col.2. vers.probare de pace tem.
28 † Vnde super hoc nota bonam cautelam, quando creditor mutuauit tibi pecuniam , quam tu in secreto restituisti, nam si facit positionem quòd mutuauit, & tu respondens verum esse, sed sibi restituisti, quã

restitutionem probare non potes, certè Iudex te condemnaret. Vnde cautela est, quòd respondeas: nihil mutuasti, propter quod sim tibi obligatus, & sic non eris periurus, nec incides laqueum, quia solutione debiti, fuit sublata obligatio, ita not. tenet Fran. de Aret. in l. 1. colum. 2. in fine, ff. si cer.

29 pet. † Vnum autem tene mente, pro declaratione eorum, quæ suprà dixi: nam licet, is, qui confitetur occidisse ad sui defensionem, veniat condemnandus, nisi probet defensionem, vt suprà dixit: tamen ex tali confessione non potest condemnari, vt homicida, ad pœnam mortis naturalis, sed mitiùs, putà, pœna relegationis, & hoc propter illam qualitatem: ita tenet Abb. in ca. auditis, colum. pen. vbi etiam Fely. de reser. & Alexand. in l. non solùm, §. sciendum, in lect. ff. de op. not. nunc. & Soc. in rep. l. primæ, ff. de vul. & pupil. in 11. colu. quod nota pro limitatione const. Terminum vitæ. Quę vult, vt occidens occidatur.

30 † Sed posset dubitari, quomodo cognoscitur confessio iudicialis, an sit necesse: qd fiat coram Iudice, pro tribunali sedente, magis communis opin. pro sic, in causis requirentibus plenam causæ cognitionem, vt no. Ioann. Andr. in add. Spec. in titu. de positio. §. 2. & Abb. in ca. at. si clerici, colum. 2. & ibi etiam Felyn. de iud. & Abb. in cap. fin. de confess. glo. & Barto. in l. cùm scimus, C. de agr. & cen. libr. 11. vbi dicitur, quòd si fieret coram Notario, non diceretur confessio iudicialis, de quo dicto vide gloss. & Bald. in l. iubemus, & l. interrogatam, C. de libr. caus. Fely. in c. quoniam contra falsam, col. 25. de prob. Cald. in consil. 2. in tit. de offic. ord. Bartol. in l. 4. §. hoc autem, in 6. & 7. oppo. ff. de damn. infect. Alexand. in l. si confessus, ff. de cust. reo. & habetur in decis. 245. consil. Neapo. in 3. col. vbi dicitur, quòd Notarius, non potest recipere confessionē, nisi præsente Iudice, vel committente, alias confessio non præiudicat.

31 † Quid autem, si confessio fiat coram Arbitro, an dicatur iudicialis, vel extraiudicialis? dic, quòd in Arbitratore non est dubium, & omnes tenent communiter, quòd sit extraiudicialis, secundum Alexand. in cons. 13. colum. 3. & consil. 96. colum. 4. vers. sicrgo, &c. in 1. vol. & Lud. Rom. in consil. 346. colum. 2. & habetur in decis. 178. consil. Neap. in 6. dubio. Sed in Arbitro, est varietas inter doct. nam Ioan. de Imol. in c. præsenti, de testibus, tenet, quòd valet vt iudicialis, sed Cyn. in l. 1. C. de confess. tenet quòd valet, vt extraiudicialis, & illud, quod dicitur in l. pen. in fin. C. de arb. quod confessio recepta coram Arbitro, facit fidem coram Iudice, intelligitur secundum eum, vt confessio extraiudicialis, vt dicitur in d. decis. 178. in 7. dubio, & videtur esse de mente Bal. in l. penul. in fin. licet loquatur solùm, quo ad vnum effectum, scilicet, infamiæ: sed Bartol. in l. j. in fin. de confess. tenet, quòd valet vt iudicialis, & hanc opin. Barto. puto veriorem in casu, in quo ponimus Arbitrum processisse iuris ordine seruato ad instar Iudicis, & ita confessionem recepisse, cùm arbitraria sint redacta ad instar iudicio rum, l. j. & ibi Barto. ff. de Arbi. de qua materia, vide Alexand. in consil. 19. col. 3. in 4. vol.

32 & Fel. in d. c. præsentia. † Vltimò super hac materia est sciendum, quòd confessio dubia semper interpretatur in fauorem confitentis: ita tenet Ph. Dec. in cons. 189. colu. 7. in fi. quod nota, quia in alijs actibus, & probationibus dicimus contrarium, scilicet, quòd probatio dubia interpretatur contra producentem, c. in præsentia, de probat. & habetur in l. veteribus, ff. de pact. tamen rectè intuendo, idem dicimus in confessione, quia confessio producitur per partem aduersam in sui fauorem, vnde interpretatur contra eam, ex quo interpretatur in fauorem confitentis, scilicet, aduersarij. Reliquã de materia confessionis, dic, vt per Specul. in tit. de confess. per totum & per Lanfr. in cap. quoniam contra, in versic. confessionis, de probat. & Bart. Bald. & doct. in l. vnica, C. de confess. & Can. in c. fi. & per totum, eod. tit. Rob. Marant. V. I. D.

De Testium productione.

1 *Testium examinationes, quo ordine fiant, & quid seruetur in Regno.*

2 *Testium depositio non valet, parte non citata nec præsente iuramento.*

3 *Testium rubrica, quid continere debeat.*

4 *Testes examinari possunt die feriata dummodò iurent die iuridico, & num. 7.*

5 Te-

5 *Teſtes vltra ſeptem examinari non poſſunt ſuper vnoquoque articulo.*
6 *Teſtes in loco iudicij examinari debent: niſi ſint perſonæ egregiæ, mulieres, infirmi, vel alio modo impediti.*
8 *Teſtes citati infra terminum, iurare poſſunt infra tres dies poſt terminum.*
9 *Teſtes deponens ſine bona cauſa ſcientiæ, ſi fuit interrogatus, non probat.*
10 *Ratio teſtis, ſaluat, & deſtruit eius dictum.*
11 *Ratio teſtis, à dicto diuerſa eſſet debet, aliàs non probat.*
12 *Teſtis non aſſignans cauſam ſcientiæ etiam non interrogatus, in cauſis criminalibus non probat.*
13 *Teſtis etiam non interrogatus cauſam ſcientiæ reddere debet in his, quæ iudicio intellectus percipiuntur, aliàs non probat.*
14 *Iuramentum ſuppletorium non defertur ex vno teſte non ſignante cauſam ſcientiæ, licet, non ſit interrogatus.*
15 *Teſtis aſſignans cauſam remotam à ſenſu proprio, non probat.*
16 *Teſtis de credulitate, probat contra producentem.*
17 *Teſtis depoſitio per verbum, videtur, non valet.*
18 *Teſtis de auditu, non probat, niſi in factis antiquis.*
19 *Teſtis depoſitio non iurata, non probat.*
20 *Teſtis iurare debet dicere veritatem pro vtraque parte.*
21 *Teſtis deponens falſum, non iuratum, punitur extraordinaria pœna.*
22 *Teſtes produci poſſunt, vſque ad publicationem in cauſa, & non vltra: niſi ſuper nouis articulis dependentibus à veteribus.*
23 *Liber mercatoris an probet, & num.* 24.25.26.27.28.29.
24 *Liber mercatoris, in quo ſcriptum eſt qualiter eſt debitor pro reſto rationum, an probet.*
30 *Liber pro ſcribente in ſui fauorem, an probet, & num.* 31.32.33.34.
35 *Liber mercatoris de publico pro tertio, contra tertium, an probet.*
36 *Liber Gabellariorum, an probet.*
37 *Liber mercatoris, an de conſuetudine plenè probet.*
38 *Liber ſuſpectus, vel reprobatus in vno, an probet in alijs.*
39 *Liber an edendus ſit parti petenti.*
40 *Et an debeat edi totus liber.*
41 *Edi an debeat tagliola, ſeu tacca.*
42 *Edi an deceat liber Factoris.*
43 *Et quid de libro Gabellarij.*
44 *Liber Speciariorum continens quòd facto calculo talis eſt debitor, an probet.*
45 *Rationales, an debeant iurare.*
46 *Literæ cambij, an probent.*
47 *Literæ cambij diſpoſitiuæ, an poſſint renotari.*
48 *Literæ cambij ſi ſunt deperditæ, an poſſit repeti depoſitum.*
49 *Delegatio quando liberet debitorem.*
50 *Literæ cambij antequam præſententur, ſi decoxit banchum, cui dirigebantur, cuius eſt periculum.*
51 *Banchum ſi decoxit, qui fecit literas, propter quòd Banchum, cui dirigebantur non vult ſoluere, an cogatur.*
52 *Mercator qui habuit literas cambij pro Padua, an poſſit petere pro Roma.*
53 *Literæ cambij, an probent numerationem.*
54 *Campſor recipiendo literas viciatas, & ſoluendo, an liberetur.*
55 *Literæ credentiæ, an probent.*
56 *Literæ miſſiuæ, an probent.*
57 *Literæ miſſiuæ an obligent eum, ad quem mittuntur.*
58 *Statuto ſtante, quòd debitum non poſſit probari, niſi per inſtrumentum: an inter mercatores ſeruetur.*
59 *Confeſſio facta abſente parte, an probet.*
60 *Confeſſio, in parte an poſſit acceptari, & in parte negari.*
61 *Mercator, an teneatur edere cartulam continentem ſolutionem, vel ſimilia.*
62 *Ballæ lanæ ſignatæ ſigno meo, an præſumantur meæ.*
63 *Ballæ lanæ, ſi reperiantur ſignatæ communi ſigno, an præſumantur communes.*
64 *Editio librorum exiſtentium Romæ, quibus expenſis fieri debeat.*
65 *Mercator qualiter probet ſe diſrobatum.*
66 *Promittens Titio centum, quæ Sempronius ei debet, quid probabit.*
67 *Apocha mercatoris ſigillata tantum, an probet.*
68 *Promittens centum ſoluere infra menſem, & ſi non ſoluantur promittit centum & decem, an valet promiſſio illa.*
69 *Intereſſe qualiter probetur.*
70 *Et quando licitè petatur.*

71 *Excapitum, vel delucrum qualiter probetur.*
72 *Probationes non concludentes inter mercatores, an probent.*
73 *Iurare, an cogatur reus, vel iuramentum deferre, & num. 74. 75.*
76 *Merces ineptæ de pecunia communi, an præsumantur communes.*
77 *Emptio mercium probatur per famam.*
78 *Societas probatur per intitulationem librorum.*
79 *Societas non probatur ex eo, quòd negociatio geratur per aliquos alterius vicibus.*
80 *Mercator si confitetur se debitorem Titio in centum, plus & minus, quid importent illa verba.*
81 *Valor frumenti, qualiter probabitur.*
82 *Publicatio, an sit necessaria in foro mercatorum.*
83 *Terminus ad allegandum in iure, an detur.*
84 *Repulsa an detur in foro mercatorum.*
85 *Sortis iudicium quale sit.*
86 *Sententia per sortes, an valeat, & an possit ab ea appellari, & num. 87.*
88 *Sententia expertorum in arte, an transeat in rem iudicatam.*
89 *Appellatur à sententia collegij ad superiorem.*
90 *Executio sententiæ, per appellationem an retardetur.*
91 *Executio sententiæ latæ, contra principalem, an contra fideiussorem exequatur.*

SExtus actus, qui emergit in iudicio successiuè, est testium productio: nam dato termino ad probandum & præsentatis articulis, siue Positionib. & habita responsione partis, quæ negauit positiones, necesse est, probare id, quod in articulis continetur. Et quia potissimus probandi modus est per testes, ideò solent produci. Quæ materia testium est toties ventilata per quãplures tractatus Scribentium, maximè per Bar. in suo tract. testium, per Alb. de Mandectis, per Tindarum in suo tract. per Spec. in tit. de test. per Lanf. in cap. quoniam contra. in vers. testium, de prob. & per quamplures alios Mod. maximè per Car. extra de testi. vide tractatum testium variorum, nouissimè recusum & locupletatũ Colo. Agripp. idcò superuacuum mihi visum fuit hanc materiam plenè hic cumulare, cùm sit ita ampla materia, quæ sola de per se requireret vnum magnum tractatũ. Solùm igitur pro introductione iuuenum in actu practico, succinctè attingam tres quæstiones, & de reliquis remitto me ad dictos tractatus. Prima igitur q. erit, quo ordine sint testes producendi vel examinandi. Secunda q. erit, qualiter debeant testes deponere ad hoc, vt probent. Tertia, vsq; ad quod tẽpus possint
1 testes produci. † Reuertor ad primam, & dico, quod talis ordo seruandus est: videlicet, quod dato termino ad probandum, pars, quæ facit articulos, faciat citari testes, vt veniant prima die iuridica coram Iudice ad iurandum, & deponendum testimonium veritatis super articulis præsentatis, vel præsentandis: nec non faciat citari aduersariũ, vt in eodem die compareat visurus testiũ iuramenta. Et ista citatio testium, requiritur ad hoc, vt appareat, quòd non sponte se ingerunt, sed rogati, quia aliàs si vltrò se ingererent essent suspecti de falso: secundum Bart. in l. post legatum, §. his verò, ff. de his, quibus vt indig. & Alexand. in consil. 68. colu. 2. & 6. in 2. vol. Requiritur etiam citatio partis, ad videndum iurare testes, quia tota substantia depositionis testium, consistit in iuramento, Iurisiurandi, C. de test.
2 † adeò, quòd si pars non esset citata, nec aliter præsens iuramento, nihil valeret eorum depositio, c. 2. & ibi Abb. de testibus, & l. si
3 quando, & ibi Bal. C. de testi. † Et pro hoc habemus ritum magnæ curiæ, quæ incipit, Item si in rub. &c. quo cauetur, quòd Actorum magister in rubrica, testium debet scribere, qualiter fuerunt examinati parte præsente, & vidente eorum iuramenta, vel absente per contumaciam, alias depositiones non probant. Et facta dicta citatione, in prima die iuridica datur iuramentum de veritate dicenda testibus comparentibus, parte citata præsente, vel in eius contumaciam. Si
4 verò † testes non comparent, accusatur eorum cõtumacia, & interponitur decretum, fore procedendum ad eorum examinationem, contumacia non obstante, & ex tũc in antea possunt examinari quãdocũq;, etiam parte absente, & in die feriata ad honorem Dei, vt not. gl. in cl. 1. de off. del. & dicã infrà, & etiam post terminum probatorium, quia eorũ depositio refertur ad tẽpus iuramenti:

vt te-

vt tenet Lud.Rom.in cõs.243.col.2.& Abb. in c. licet causam, colu. 6. de prob.& dixi suprà in versic. dilatio,circa fin.& prædicta tenet Bart.in repet.l.2.col fi.ff.si quis in ius
5 voc.non ier. † est tamẽ statutum in Regno circa refrenationẽ testium, quia non est indistinctè permissum tot testes examinare, quotcunque quis producere vult.nam non potest quis examinare vltra septem testes, super vnoquoq; articulo: nisi aliter videatur æquum Iudici,vel nisi essemus in factis antiquis,quia tunc est permissum vsque ad decem pro qũolibet articulo : vt est Regia
6 prag.quæ incipit,Statuimus. † Debent autẽ dicti testes producti, examinari in loco iudicij,& non extra : nisi essent mulieres vel personæ egregiæ,vel infirmi,vel alio modo pediti venire ad curiam,tunc enim permissum est illos examinare in loco honesto: extra locum iudicij,vt est ritus magnæ curiæ, in nu.32.incipiens. Item quòd nõ audeant, &c.& tunc pars citari debet ad videndum iuramẽta testium in illo loco, vbi sunt examinandi,vt est text. cum glo.in c.3. de iud. lib.6.& Alex.in l.ad egregias, ff.de iureiur. quòd nota contra istos Notarios actorum, qui quotidiè vadunt examinãdo testes per
7 plateas,& vicos,extra locum iudicij.† Et q testes possint examinari in die feriata,dum modò iurauerint in die iuridica, est ritus magnæ curiæ,in nu.47.incipiens, Item,qd si detur,&c.in fin.& alius ritus, & in nu.56. incipiẽs,Item,quod si testes,&c.& alius 132.
8 incipiens,Item, quod si testes, &c. & alius 154.incipiens,Item,si testes, &c.† Si tamen testes sunt citati infra terminum, & nondum iurauerunt in termino, possunt infra tres dies immediatè sequentes iurare,& examinari post terminum, vt est alius ritus,in num.149.incipiens,Item, quòd in quibus-
9 cunque, &c. † Super secunda q. principali concludo, quod testes, vt probent, debent assignare bonam causam scientiæ,per alterum ex quinque sensibus, vt no. Bart.in l. i in 4.col.& ibi Alex. & doct.ff. si cer. pet.& Alex.in cons.32.col.pen. in 5.vol.nõ tamen tenetur præcisè testis reddere causam, nisi interrogetur,l. solam,& ibi Bald.C.de test. vnde si deponat sine causa scientiæ,non interrogatus,benè probat. Sed interrogatus,si assignat bonam causam, vel nullam, nihil
10 probat, vt per doct. in d.l. solam.† Nam ratio attenditur in teste,& illa est,quæ saluat & destruit eius dictũ, secundũ Alex.in cõs. 120.col.3.in 5.vol.& Abb.in c.cùm causam, col.3.ver.quæro,dicitur hic,&c.de testib.& Bal.in d.l.solã,& Bal.in l.cõuenticulã,colu. 4.ver.modò venio ad testes, &c. C.de Epis.
11 & cler.† Et nota,q ista causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione,vt non sit eadem cum dicto. Exemplum : dicit testis, quòd Titius mutuauit Seio cẽtum, pro causa scientiæ debet dicere,quia vidi pecuniam numerari ex causa mutui, &c.secus,si diceret,quia scio:nam non probat, quia tantum est,ac si diceret , scio, & sic eadem est ratio cum dicto: quo casu non valet talis depositio,secundum Bar.in l.fin. ff.de offic. proc. Cæs.& Soc.in cons.98.col.fi.in 4. vol.quod nota perpetuò, quia quotidiè Tabelliones examinantes, erunt in hoc, & non aduertunt ad id, quod faciunt, & destruunt causas litigantium : nam vt plurimum recipiũt dictũ testis, & pro causa scientiæ scribunt: vt suprà dixit, & deposuit,& sic expediunt se vnico verbo,nam si in illa depositione testis non fecit mentionem de aliquo sensu corporis,sed solùm generaliter dixit, scire se dicta per eum,tunc illa causa scientiæ destruit totum eius dictum , & melius esset,si Notarius ipsum nõ interrogaret, & millies mihi occurrerunt varij processus cum talib. depositionibus ita inaduertenter, &(vt loquar cum reuerentia Notariorum)bestialiter scriptis, & pluries opposui in allegationibus iuris,& obtinui, qd tales depositiones fidem non faciant, propter illam causam scientiæ relatiuam, ad suprà dicta,quæ
12 facit,vt sit eadem cum dicto: † Illud tamen quod dixi(quòd testis non interrogatus de causa scientiæ,probat)limita primo,nõ procedere in causis criminalibus,in quibus debent testes etiam non interrogati assignare causam,aliàs non probant: ita tenet Alex.
13 in cons.15.col.5.in j.volu.† Secundò limita, in omnibus factis perceptibilibus solò iudicio intellectus, sicut in probando aliquem furiosum,vel dominũ,vel diuitem,vel mortuum,vel aliud simile,quod non percipitur sensu corporis: nam etiam non interrogatus testis, debet deponere de causa scientiæ, aliàs non probat, secundum Abb.in c.cùm causam,col.3.de testi.& Bart.in l. qui testõ. §.fin.ff.de test.& Bal. in d. l.solam, col.j.&

Alex. in conſ. 83. col. 4. & Bald. & Iaſon in l.
14 furioſum, C. qui teſt. fac. poſ. † Tertiò limita, quãdo propter vnum teſtem eſt deferendum iuramentum ſuppletorium, quia eſt neceſſe, quòd ille teſtis, etiam non interrogatus reddiderit cauſam ſcientiæ, alias non facit ſemiplenam probationem, ſecundum Bald. in j. §. ſacramentum, col. 2 de conſuet. rec. feu. & Alexand. in conſ. 22. in j. vol. Iaſ. in repet. l. admonendi, colu. 94. verſic. 4. ff. de iureiu. plures alias limitationes vide per Bald. & doct. in d. l. ſolam, & per Mod. Can.
15 in d. c. cùm cauſam, de teſt. † Ex prædictis ergo concluditur, quòd vbicunq; teſtis deponit, & aſſignat cauſam remotã à ſenſu proprio ipſius teſtis, non probat. Hinc eſt, quòd teſtis de credulitate non probat, quia non deponit per ſenſum proprium, vt not. plenè Iaſon in rub. ff. de iureiur. † Quod tamẽ
16 limita, quando teſtis deponit aliquid contra producentem, per verbum, credit, quia tunc plenè probat contra eum, ex quo ab eo approbatur: ita pulchrè tenet Lud. Rom. in
17 conſ. 104. in fin. † Similiter, quando deponit per verbum, videtur, vel, iudicio ſuo, nõ probat, quia non deponit de vero ſenſu, ſecundum Bart. in l. quid tamen, §. ſi arbiter, ff. de arb. & Alex. in conſ. 74. col. 3. in princ.
18 in j. vol. & conſ. 10. col. fin. in 2. vol. † Eodẽ modo, quãdo teſtis deponit de auditu alieno, non probat, putà: ſcio, quia audiui dici à tali, &c. quia non deponit de ſenſu proprio, vt eſt glo. in verſ. præſto. in l. teſtiu, C. de teſt. & plenè per Fel. & Franc. de Aret. in c. tam literis de teſt. niſi in factis antiquis, vt
19 habetur in l. ſi arbiter, ff. de prob. † Requiritur etiam in teſte ad hoc, vt probet, vt deponat cum iuramento, alias non valet eius depoſitio, l. iuſiurandi, C. de teſtibus, & in l. ſi quando, eo. tit. & debet iurare in iudicio,
20 non extra. l. 3. §. Sabino cum gloſſ. ff. de teſt. † & debet iurare dicere veritatem pro vtraque parte, vt eſt gloſſ. & Bart. in auth. ſed Iudex, C. de Epiſco. & cler. glo. Bald. & communiter Moderni in l. 2. C. de eden. & gloſſ.
21 in c. fraternitatis, de teſtibus. † Et ſi aliquis teſtis deponeret falſum ſine iuramento, nõ punitur pœna falſi, ſed extraordinaria, ſecũdum Bal. in conſ. 106. in 1. vol. & Ang. in conſ. 194. col. 2. in fin. quod nota pro limita-
22 tione conſtit. Eos qui ſcientes. † Super tertia q. principali: cõmunis concluſio eſt, quòd teſtes poſſunt produci vſque ad publicationem in cauſa, & non vltra, niſi ſuper articulis nouis, dependentibus à veteribus: & habet locum tam in cauſa principali, quã appellationis, propter timorem ſubornationis, tex. eſt in cl. 2. de teſt. & habetur per Bar. in l. per hanc, C. de temp. appel. & quoniam materia iſta eſt plenè ventilata per Barto. & doct. in auth at qui ſemel, C. de probat. per Abb. Fel. & Can. in c. fraternitatis, in c. cùm clamor, c. ſeries, & c. vltra tertiam, de teſti. & eſt conformis conſt. quæ incipit, Iuriſperitorum, Ideò ſufficiat pro nũc remiſſio ad loca prælegata, reliqua in materia teſtium dicã infrà, in verſ repulſa. Sequitur ſeptim⁹ actus, de interrogatorijs. Rob. Mar. V. I. D.

ADDITIO. Quia dominus Auctor in iſto ſexto actu iudicij, tractat de probationibus fiendis: idcircò congruere hic videtur,
23 pars quarta meæ praxis nundinariæ, in qua de probationibus diſſeritur. † Quãobrem illud primò examinandum puto, nunquid liber mercatoris probet: in quo Bart. in l. admonendi, ff. de iureiuran. in 4. col. ver. circa ſecundum, diſtinguendo dicit, quòd aut liber mercatoris aliquid continet pro ſcribente in ſui fauorem, & tunc ſubdiſtinguendum, inquit: quod aut loquitur in ijs, quæ dependent ex mera volũtate ſcribentis, vt puta, ſi quis ponat ſe feciſſe alimenta nepoti ſuo non animo donãdi, ſed reputandi ab eo, & iſto caſu hic liber plenè probat, l. Neſẽnius, ff. de neg. geſt. ſi verò loquimur de ijs, quæ nõ ex mera volũtate ſcribentis dependent, & iſto caſu, inquit, talem librũ in ijs nihil probare, citat l. exemplo, C. de prob. putat tamen, quòd ſi proponeretur, ſortè librũ alicuius defuncti, qui fuerat bonus homo & legalis: licet tunc ad plenam probationem minimè ſufficiat, tamen adminiculatur, vt concurrentibus alijs, plena proficiſcatur exinde probatio. Si verò liber, nec cõtra me ſcribentem, nec pro me, ſed contra tertium ſcriptorem (vt in exemplis per cũ poſitis) & hoc caſu ſi talis liber cõfectus ſit ab eo, qui publicè exercet artem, & ex publico ſuſcepit, & facit ſemiplenã probationem arg. no. in l. quædam, §. nummularios, ff. de eden. & ita reſidet. Alexan. verò in d. l. admonendi, in 12. col. in verſic. circa finem verò libri, inquit: quòd omnes doctores videntur trãſire cum Bar. in hoc excepto Ro.

qui

qui tenet contra Bart. sed Alex. ipse dicit, q̃ cũ Bart. concordet Bal. in rub. C. de fi inst r. in 17. col. vers. sequitur videre de scripturis mercatorum, & pro opinione Bar. dicit facere id, quod notat Bal. in rubr. C. de const. pec. & idem tenet ipsemet Bart. secundum eum in auth. si contractus. C. de fi. instr. limitat tamen, vt procedat dictum Bart. si ex consuetudine ad illos mercatores pertinebat ratione exercitij, & artis suę facere illud quod in libris eorum adnotatum reperitur, aliàs secus. arg. l. 3. §. eod. modo, ff. nau. cau. & stab. sed Iason ibidem more solito latiùs prosequendo, colu. 44. addendo, & supplendo in quodlibet mẽbro doctrinæ Bar. dicit, quòd in quantum Bar. determinat quod liber contra scribentem indifferenter probat habet locũ non solùm in libro scripto manu propria, per ipsum mercatorẽ, sed etiam scripto manu alteri⁹ scribẽtis rationes suas: quia ex quo vtitur illo libro, facit plenam fidem contra eum, imò plus, si mercator negaret librum esse scriptum manu sua, vel alterius, suo mãdato: nihilominùs plenè probat contra eum: ita tamen si sit liber suarũ rationũ, quia quicquid reperitur scriptum in libro suarum rationum penes se existente, præsumitur vel ab eo scriptũ, vel ab alio eius nomine, & sic non est differentia, an liber sit scriptus à se, vel per suos institores,
24 vt plenè probet contra scribentem. † Limita tamen tribus modis, primò, vt ꝓcedat, quãdo liber cõtineret causam debiti expressam putà, quia in libro proprio reperiatur adnotatum qualiter ipse est debitor Titij in centum, ex causa depositi, vel mutui, vel aliter: sed si nullam contineret causam, tunc non probaret etiam cõtra scribentem, sed eo casu, secundum eum sufficit per coniecturas probari de causa, vbi aliàs requiretur probatio de vera causa, q̃ approbat Bal. in rubr. C. de fide instr. & Barto. in consil. 298. in 2. lib. Adde Alexand. in consil. 4. in j. lib in 6. col. num. 10. putà; tamen posse allegari erroneam eam confessionem per ea, quæ infrà
25 dicam. † Sed illud subnectendum hic puto; nunquid confitens in eius libro se esse alicuius debitorem in centum pro resto, & saldo rationis, præbeat suæ confessionis causam sufficientem? Sal. in l. vni. C. de confess. num. 6. dicit, quòd satis videtur habere causam legitimam annexam, citat l. publicæ, ff. dep. ibi, Item ex ratione partis, & l. cùm seruum, ff. de cond. & dem. Item ea ratione, secundum eum, quia standum est calculo: nisi error probetur, l. j. C. de err. cal. & hoc dicit confirmari per glo. in l. si ex pluribus, ff. de sol. super verbo, reliquum contrarium dicit tenendum, vbi diceretur se esse debitorem ex resto, & nõ adijceret talis debiti, neque adijceret ex saldo rationum, quia tunc secundum eum esset indiscreta, & absq; causa, de quo dubitat Bertr. in consil. 298. in 2.
26 lib. † Secundò limitatur dictum Bart. secundum Ias. vt procedat in libro rationum, in quo continuè scribuntur data, & recepta, secus, si causa vnius debiti tantùm reperiatur scripta, vel aliquid reperiatur scriptũ in aliquo memoriali vel cedula, licet, reperiatur in libro mercatoris: quod approbatũ reperio per Bal. in l. rationes, col. j. C. de prob. & in rub. C. de const. pec. col. 3. vers. modò hic quæro de libro rationum: võluit idem Ro. in l. nuda ratio, col. 2. vers. quarto, in quantum, ff. de don. & se subscribit Bertr. con-
27 sulendo in consil. 298. in 2. lib. † Tertiò limitandum dixi dictum Bart. vt non procedat, quando pars, in cuius fauorem aliquid in libro adnotatum reperitur expressè, contradixisset eo libro: quia si postea in sui fauorem voluerint ei stare, non esset audiendus, quod bonis rationibus comprobauit:
28 † Quartò limitandũ dico vltra eum, vt non ꝓcedat, si in lib. rationis dicatur, se recepisse centũ in pluribus, & diuersis partitis à pluribus, & diuersis personis: ita q̃ appareat hanc fuisse cõputationem & calculationẽ, quia cũ super ea non præsupponatur latã sententiã, error in eo allegari potest, q̃ probatur: quia positio, quod quis per publicum instrumentũ confiteatur se recepisse centũ, in pluribus, & diuersis partitis potest tamẽ allegari error, vt suprà in proxima præcedẽti parte adnotauimus, sequitur non incongruè, vt idẽ dicamus in libro rationis, cùm ratio diuersitatis reddi nõ potest, vide Dec. in cons. 40. nu. 3. & cons. 196. nu. 9. Th. Grã. consil. 35. num. 27. Aymo. Crau. cons. 73. nu.
29 41. & cons. 158. nu. 7. 8. † Quintò intelligendum credo dictum Bart. quando talis confessio, quæ resultat ex scriptura libri, esset verisimilis, & contra eã minimè apparent coniecturæ in contrarium, [illegible]

ſimilis, & contra eam adeſſent coniecturæ in contrarium, quia tunc non ſtatur dictæ confeſſioni per ea, quæ not. in l. confeſſioni bus, ff. de interr. actio. & probatur in l. inde Neratius, in fi. ff. ad l. Aqui. & in l. j. §. ſi quis vltrò, ff. de quæſt. ex inueriſimili confeſſione abſurdum eſt ſequi condemnationem, vt tradit Bal. in l ſi quis in hoc gènus, verſi. deinde, C. de Epiſ. & cl. per d. text. in l. j. §. ſi quis vltrò, voluit do. Ant. de But. in c. vlti. col. 5. de confeſſ. & multa congerit. Dec. in l. cùm te, la. 2. in 4. not. C. de tranſ. & Mod. repe. in repetitione l. ſi vnquā in j. car. verſ.
30 ad hæc confeſſio, num. 4. C. de reuo. do. † In ſecundo membro Bar. an liber probet proſcribente in ſui fauorem? dicit Iaſ. q̄ Bar. facit regulam negatiuā, quod regulariter non probat, quòd dicit non procedere, quando ſcribens fuiſſet homo legalis, veridicus, & fidelis, & eſſet mortuus, quia tunc pro hærede facit aliqualē probationem, cùm Bart. ſecundum eum tranſeūt Fulg. Pau. de Caſt. & do. Alex. in l. admonendi, & D. Ant. de But. in c. fin. extra de iur. &c. 2. 5. col. de fi. inſtr. & ibi Pan. in 6. col. & Bal. poſt. Nic. de Matt. in l. rationes, C. de prob. quod approbauit etiam Iaſon, iſta tamen ſi liber haberet debitam formam, & quod contineret debita, & recepta, at ſecus, ſi eſſet ſcriptura vnius debiti tantùm, quia tunc nihil probaret, ſecundum Bal. in d. l. rationes, & in rubr. C. de fid. inſtr. 42. col. & Alex. in d. l. admonēdi. † Limitat etiam d. concl. quòd licet, liber
31 mercatoris regulariter non probet pro ſcribente, non tamen fallit, niſi ex qualitate, & quātitate rei iuncta veriſimilitudine, aliud induceretur: nam eo caſu ſaltem cum iuramento producētis, credi admittendum, inquit, quod totū iudicis arbitrio relinquit, ſecundum Sal. in l. j. vlt. colu. C. de eden. & Bald. in l. vnica. 4. colu. C. de confeſſ. vbi inquit, quod libris mercatorū de iure cōmuni datur plena fides q̄ ſcribente, in parua quātitate, refert, & ſequitur Panor. in c. bonæ,
32 el. 2. in vlt. col. extra de poſt. præ. † Item, nō procedit ex mente Paul. de Caſt. in conſ. 138. incip. ad benè examinandum dubia, de quibus ſuprà in 2. col. quem refert, & ſequitur, Ang. Aret. in §. actio. 13. q. inſt. de act. quando aliquæ partitæ deſcriptæ in libro eſſent verificatæ per documenta publica, vel per libros aliorum mercatorum, vel aliter, & ſic in nullo redarguitur de mendacio, nam cùm in aliquibus ratio libri ſit vera, in omnibus præſumitur vera: & econtrà, quando in vno reperitur falſa, in omnibus reputatur falſa, quod approbatum, & ſatis commendatum reperi per Bertr. in conſil. 298. in 2. lib. num. xj. vide Petr. Paul. Pari. conſil. 90. num. 6. vol. j. & conſil. 47. co. volum. &
33 Corn. in conſil. 319. num. xj. volu. 3. † Item, nō procedere, inquit, in alio caſu, videlicet, quando liber rationum continet facta adeò connexa, & ſubordinata, non poſſent acceptari pro parte contra ſcribentem faciēte, niſi etiam acceptentur in parte faciente pro ſcribente (vt quando liber contineret data, & recepta inter eaſdē perſonas, & ex eodem facto) ſed ſi liber continet facta diuerſa, tūc poteſt accept ari in parte faciente pro ſe, &
34 aliam oppugnare. † Concludit ergo Iaſon (vt dixi) libro rationum nō eſſe credēdum pro ſcribente, circunſcripta conſuetudine, vel in ſtatuto, ſed aliquādo aliquam fidē facere pro ſcribente, ſecundum qualitatē ſcribentis, & cauſæ: ſed in hoc plenius vide Guid. Pap. in deci. Delfi. Parla. ſub num. 441. vbi dicit, quod regulariter non adhibetur fides libro rationū pro ſcribente, ſed ſi probatur, quod mercator ſolutus erat ſcribere, & erat bonus, & probus vir, & pro tali publicè reputatus: Item q̄ manu ſua ſcripſit in dicto ſuo libro rationem, vel debitum, de quo agitur: item, quod ipſe conſueuit ſcribere veritatem: item, quòd in tali ſcriptura eſt ſcripta cauſa debiti: Item, quòd in eo libro ſcripta ſunt debita contra ſe: iſtis ergo probatis concludit libro credendum eſſe, de quo etiam videas Boer. in dec. 105. & in j. parte, nu. 4. & 5. & dec. Cap. Toloſ. nu. 496.
35 vbi pleniſſimè. †. Circa tertium membrum diſtinctionis Bar. videlicet, an liber mercatoris de publico, pro tertio contra tertium, probet? Iaſ. tranſit cum communi opin. videlicet, quòd liber rationū mercatoris vel campſoris iurati, & matriculati, ſemiplenam probationem facit pro tertio contra tertium, ſecus, ſi non ſit iuratus, hoc verū, niſi mercator aliàs eſſet infamis, vel aliàs ſuſpectus, vel liber non haberet formam rationis, & ſic data, & recepta minimè contineret, & in ſpectantibus ad eius officium, &
36 non aliter, & ſic reſidet. † Sed an liber Gabellariorū probet? Bal. in l. quędam, §. num-

mula-

mularios, ff. de eden. dicit quòd tales libri probant, & hoc ideò, quia sunt electi publica auctoritate, licet, non sint publicæ personæ, & sequitur Ioan. de Fer. in tract. de gabell. in 4. parte princ. nu. 2. Idē dicit Bar. in d. §. nummularios libro collectorū publica auctoritate electorū, ad exigendas collectas & in libris Stationariorū ex publico electorum, idem in libris Officialium ex publico similiter electorum cum potestate scribendi, vt tenet idem Barto. in l. Titiæ textatores, ff. de leg. j. vt refert Ioan. de Firmo, vbi supra, & de hoc vide Bart. Soc. in cons. 213. in 2. lib. colu. 2. versic. 3. ex libris eorum, vbi asseuerat hanc opinionem fore veram, sed dicit procedere in pertinentibus ad eorum officium & non aliter.

37 † Sed ad principalē q. redeundo, an liber mercatoris de consuetudine plenè probet, & an talis consuetudo valeat vel non? Bar. Soc. in cons. 87. 2. col. vers. confirmantur, cō suluit, quod hodie de generali consuetudine totius Italiæ, libri mercatorum plenè probant, & talis consuetudo probata valet etiam dicunt Bal. Ang. & Alex. in l. quędam. §. nummularios per illum text. ff. de eden. idem tenet Bal. in l. comparationes, 5. col. C. de fid. instr. pro quo facit cap. cùm dilectus de consue. idem tenet Bal. in l. cunctos populos, 14. colu. C. de sum. Tri. & fi. cath. & sequitur Pet. de Anch. in cap. canonum statuta extra de constit. vers. procedo vlteriùs, sequitur ac refert Ias. in d. l. admonendi, colu. 37. num. 120. quæ limitat Bal. in l. vnica, C. de confes. vt procedant prædicta, dummodò consuetudo non sit indifferens, & indiscreta (puta, quòd in omni casu credatur libro mercatoris) quia talis consuetudo sic indifferens, & indiscreta non valeret, quia esset prona ad falsum cōmittendum, vt refert, & sequitur Abb. in c. bonæ, el. 2. in vlt. col. extra de post. præl. vbi dicit (referendo dictum Bald.) quod si consuetudo extaret quòd in magnis qualitatib. credatur libro mercatoris pro scribente, debet intelligi talis consuetudo, accedente tamen consensu Iudicis, & si Iudici videbitur, considerata qualitate mercatoris, quātitate, ac præiudicio causæ, & sequitur Ias. vbi supra, limitantur etiam prædicta, vt procedant, quando aliàs mercator non esset infamis, vel suspectæ vitæ, secundum Bal. in d. l. cunctos populos, C. de sum. Tri. & fid. cath. in repet. in 13. col. vers. exemplum, & Bal. in l. Cassius, vl. col. ver. vlt. quæritur, si liber mercatoris, ff. de senat. & hoc verum, si talis infamia sit publica, vt refert etiam Ias. ibi, limitantur et iam prædicta, vt procedat dicta consuetudo in pertinentib. ad artem illam, seu ad illam negociationem, quam quis exerceat, putà, si quis est mercator pannorum, & scribit in libro pertinētia ad artem pannorum, locus, si scribat de aliquo mutuo, vel deposito quod non esset de arte sua: ita dicit Alex. in d. l. admonendi, 29. col. in fin. & consuluit, Rom. cons. 240. incip. discutienda veritate, & sequitur Ias. vbi suprà, col. 48. nu. 123. ver. 3. diligenter attende. Nouissimè Th. Gram. in cons. 82. in ciuilib. incip. in causa honorabilis Francisci, dicit prædicta procedere, vbi talis mercator iurasset talem eius mercaturā legaliter, & fideliter se exercere, & quòd testes deponentes de consuetudine ad hoc vt probent, debent attestari in specie factū, quod viderunt, & etiam de visu illius facti, cuius consuetudo allegatur, & de actuum frequentia, & temporis diuturnitate: pro quo videatur Fran. Aret. in cons. 44. & cōs. 33. & Lanfran. in rep. c. quoniam contra, de probatio. in verbo instrumentorum productiones, num. 74. & Alex. cons. 189. aliàs 321. visis subtilissimis dubijs, in 2. libr. & Card. Zab. in cons. 152. incip. in societate accidēti.

38 † Sed finge librum reperiri abrasum in loco non suspecto, vel mercatorem scribentem retractasse librū in vna partita auctoritate publici instrumenti, an in omnibus liber ille perdat fidem? Vide Paul. de Cast. in cons. 314. incip. obmisso j. & 2. dubio. in 2. lib. in nouis, vbi concludit, quod ex hoc nō minus fidei adhibetur dicto libro: & sic nō perdit fidem.

39 † Nunquid edendus sit liber mercatoris parti petenti, vel suo consocio? in quo Bart. in d. l. quædam, in duob. locis concludit, quòd nummularij, & mercatores nostri, vsurarij, ac artifices coguntur edere eorum libros, quos confecerint ratione eorum negociationis, & exercitij, sed Ang. in l. argentarius, ff. de eden. tenet quod campsores, mercatores, artifices, & alij, qui de consuetudine pro artificio eorum artis solent componere aliquos libros rationum, quòd non tenentur illos edere petentib. & dicit esse ca

sum in cl. i. de vsur. vbi in vsurario est speciale, ergo in contrarium est ius commune; dictum tamen, Bar. dicit procedere in duobus casibus tantùm, primò si petens editionem esset priuilegiatus, (vt fiscus) secundò nisi suadeat equitas, eò, quòd ipse mercator vtetur illis, & ista sunt vera in rationibus, quæ non sunt confectæ mandante illo, qui petit edi, quia aliàs esset indubitabile, subdit tamen quòd Perusij extat cõsuetudo in curia mercatorum, quòd indistinctè seruetur opini. Bart. & subdit satis esse æquum, cùm in curia mercatorum agatur de bono, & æquo, & non attenditur iuris rigor: idem Ang. in l. non est nouum, C. de eden. vers. tene indistinctè opin. Bart. & Bald. in l. 1. C. de eden. firmat, quòd non tenetur edere, & sic contra Barto. licet, subdat, quod ex quadam æquitate debet fieri editio, & ibi Ang. sibi parùm constans, tenet quod debet fieri editio, & infert ex hoc, quod bona est practica consulum mercatorum Perusij, qui cogunt mercatores ad editionem librorum indifferenter, & idē tenet ipsemet Ang. in d. l. argentarius, nu. 2. ff. de eden. & Bart. in l. si quis, §. pertinere, ff. de eden. Ias. in d. l. 1. tenet, quòd de facto, seruatur opinio Bart. in practica, sed de iure contraria opinio esset verior, & firmat opinionem Bart. Alex. in d. l. 1. & sequitur Pet. Phili. Cor. in consil. 319. in 3. lib. in litera S.

40 † Et an debeat fieri editio de toto libro continente plures rationes? dicas, quòd non, sed bene de tota ratione, l. argentarius, §. edi. ff. de eden. & ibi Alex. Fel in d. c. cùm
41 contingat, de fide instru. † Et an debeat edi Tagliola seu Tacca, qua vtuntur pistores? dicas quòd sic, secundum Bar. in l. non solùm, §. sed vt probari, ff. de op. no. nu. & ibi
42 Ang. † Sed quid de libro Institoris, seu Factoris, nunquid edendus sit? dicas quod sic, secundum Bart. in l. fin. §. inter cætera, ff. de lib. leg. & in l. cùm seruus, & ibi Ioan. de Pra. de cond. & dem. & in l. j. §. officio, ff. de
43 tut. & ratio. distr. † Item, edi debet liber Gabellarij in particula ad propositum facientē, secundùm Bal. in l. j. C. de cond. ex l. & se-
44 quitur Io. de Firmo vbi suprà. † Sed quid de libro Speciariorū, cui de cõsuetudine totiꝰ Italiæ credi solet, si ponatur in eo fore cassatas omnes partitas, & in pede adnotatū reperiatur, quod facto finali calculo cum tali, & habita ratione dati, & recepti, vsq; ad hodiernum diem, remanet debitor in decem, nunquid in hoc probet ex dicta consuetudine? Hic casus euenit mihi in ciuitate Salerni, & fuit oppositum, quòd liber probat data, & recepta, & partitas adnotatas particulariter, sed si sunt cessatæ partitæ, & in fine mentio de computo facta, quòd in hoc nõ credatur, & quòd ita debet limitari consuetudo prædicta, & in hoc fuerunt excluſi plures Speciarij, qui attestati fuere, quod cõsuetudo, quòd credatur libris Speciariorū, habet locum in partitis descriptis, sed nõ si partitæ sint cassæ, & in fine sit dictum, facto computum, talis remanet debitor in centū, & sic fuit determinatum, quod nota quia ita practicatur.

45 † Sed quia solent multoties eligi per Iudices mercatorum, calculatores ad calculādas rationes ipsorum mercatorū, an debeāt dicti calculatores, vt legitimè probent ante omnia iurare? dicit Bald. in l. hac edictali. §. ijs illud. C. de sec. nup. 2. col. in prin. vers. pone consules, quod debent iurare, & partes debent interesse, vel debent citari. Vt dicit notari per Bart. in l. Theopompus, ff. de dot. præ. & isti calculatores habēt, nedū potestatem super erroribus calculi, sed etiam determinandi in illis, quæ extra calculum eue nient, secundum Rom. in consil. 126. per totum.

46 † Hoc in loco nunc consequens est adnotare, nunquid literæ cambij probationē, & obligationem inducant? & in hoc distinguendum est: quòd aut loquimur, quo ad: campsorem, seu mercatorem, scribentem, putà pagareti per me al portatore, de quæsta ducati cento per altri tanti receptui: aut loquimur, quo ad mercatorem, cui dirigūtur literæ, primo casu, aut literæ loquuntur dispositiuè, aute nunciatiuè: primo casu, si loquūtur dispositiuè probationem, & obligationem inducūt, si materia in hoc patiatur, per text. in l. qui dam. ff. de constit. pec. & per tex. & ibi Bart. in l. Titium eod. tit. & Barto. in rubr. C. de const. pec. in pen. col. secundo verò casu, si loquuntur enunciatiuè, probant tales literæ, sed nõ obligant, vel disponunt, l. Publia in fin. ff. dep. l. fin. & ibi scribentes, ff. de inst. & sequitur Marsi. in rubr. C. de pro. num. 283. secundo verò casu si loquimur quo ad mercatorē, cui directæ

sunt,

ſunt literæ, quòd ſoluat, tunc aut literæ acceptantur per ipſum mercatorem, cui dirigunt, & tunc videtur fateri eſſe verum id, quod in eis continetur, & remanet obligatus, ſecundum Bald. in rubr. C. de fi. inſt. in antep. col. verſ. quæro quid de literis, nã per acceptationem literarum abſque contradictione videtur cõſtare de approbatione narratorum, & conuentorum in eis. l. ſi filius, ff. ad Maced. & cl. j. de proc. iuncta, l. filiusfam. §. inuitus, ff. de proc. & not. Bart. in l. quoniam, in prin. ff. rem. ra. hab. & in c. cũ tabernam, §. j. in fi. per illũ tex. ff. de pig. & conſuluit Alexan. in conſ. 78. in j. lib. incip. in cauſa, & lite vertente, & firmat Ioan. de Pra. in l. ſi procuratorem abſentem, ff. de procu. 2. col. & firmat Spec. in tit. de ſolu. §. cõſequenter verſ. ſed pone, & Card. in cl. 1. de proc. 4. not. & Alex. in d. l. cùm tabernam, §. idem de pigno. & ſic cautela eſt, q̃ præſententur literæ coram teſtibus ſcientibus tenorem literarum, quia ſi recepit, & nõ cõtradicit, expreſsè remanet obligatus, ſecundum Matth. in not. 31. & Alexan. in d. l. quoniam, & Bald. in l. ſi abſentes, ff. ſi cert. pet. Bald. in l. ſi. j. col. ad fi. verſ. quæro, ſi cõtrahitur, C. ad Maced. & in l. ſiue 2. col. ver. C. ad Velle. & per Iaſ. in repet. l. admonendi, colum. 112. verſ. & verſ. 1. & nota, quòd ille, ff. de iureiur. & Phili. Corn. in conſ. 380. incip. circa, in litera H, in 3. lib. & per Card. Zab. in conſi. 153. incip. in ſocietate accidenti. † Et ſic diſpoſitiuas literas cambij minimè reuocari poſſe, antequam ſoluãtur, ſcriptum reliquit Bal. in rub. C. de conſt. pe. 2. col. quem ſequitur Iaſ. in l. admonendi, ff. de iur. nu. 151. † Vlteriùs quæro, ecce mercator dedit mihi literas cambij, & eas in itinere perdidi, vado ad mercatorẽ, & repero depoſitum meum, ex quo non erat ſecutum cambium, mercator dicit reddas mihi literas cambij, quia poterit eſſe, quod aliquis in uenerit eas, & vadit ad banchum, cui dirigebantur literæ, & recipit pecuniam, quid iuris: Bald. in l. inſtrumenta, C. de fideic. in fi. tetigit hanc quæſtionem, & finaliter decidit quod tenetur mihi reddere depoſitum, at ego teneor liberare mercatorem per publicum inſtrumentum ab ipſis literis, & ad hoc etiam facit id, quod ipſemet Bal. no. in l. pecuniæ. C. de ſol. in fin. & firmat Iaſ. in l. huiuſmodi, §. ſi ita, ff. de leg. j. 2. lectura, & in l. admonendi. ff. de iureiura. nu. 155. † Sed perpulcrum eſt ſcire, nunquid ſi Titius debitor meus in centum fecit quod banchum de Pinellis faceret literas cambij, & ego liberaui Titium in cauta forma, & antequam banchum de Pinellis mihi ſoluiſſet dictos ducatos centum decoxerit, an habeã recurſum contra Titium principalem debitorẽ, quaſi quod literæ cambij non potuerint effectum ſortiri? & videtur liberatũ fore Titium principalem debitorem, nam licet diſſentiant doct. vtrùm delegatio fiat per interuentum nouæ perſonæ, quando illa noua perſona non eſt debitrix delegantis, nam quidã tenent, quod erit, vt fideiuſſor, ſecundum Bart. in conſ. inci. tertius, & Ang. in l. ſecundũ, in prin. ff. de ædi. edic. & ſic nõ inducitur nouatio, & ſic banchũ, quòd promiſit, & fecit literas cambij, eſt vt fideiuſſor, & eo non ſoluente, principalis non eſt liberatus, alij verò fuerunt in contrarium, aſſeuerantes, quod fiat nouatio interuentu nouæ perſonæ, etiã quod illa noua perſona nõ ſit debitor meus, ſecundũ Franc. Aret. in conſ. 5. incip. in cauſa, & puncto, tamen in cauſa iſta, poſtquã banchum per me fuit acceptũ in debitorem, & ab eo literas cambij recepi, & proinde Titium meũ debitorem liberauerim, nõ poteſt vlteriùs inquietari Titius: & ita refert fuiſſe deciſum in contingentia facti, Aſſl. in deciſ. 353. incip. dubia. † Sed ecce ponamus banchum de Pinellis feciſſe mihi literas cambij, vt mihi ſoluantur mille in ciuitate Venetiarum, per banchum de Spannochis, quas cùm detuliſſem illi bancho de Spannochis acceptarũt eas, ſed antequã mihi ſolueret, decoxit, aufugitq; quæritur cuius ſit periculum? Bart. in l. ſingularia, ff. ſi cert. pet. (vt refert Bal. in l. pro debito. C. de bo. auct. iu. poſſ.) dicit quod periculum eſt meum, ad cuius inſtantiam fuerunt literæ expeditæ ſi banchum Venetiarum acceptauit literas, & promiſiſſet ſoluere, & ratio eſt ſecundum Bart. quia breui manu videtur mihi numeraſſe, & ego denuò penes ipſum poſuiſſe, ſed hęc ratio parùm placuit Bald. in conſ. 348. vol. 1. vbi contra Bart. videtur ſentire, ideò, ipſe dat aliam rationem, quia mihi ſatisfactum cenſebitur: (ex quo illud banchum acceptauit literas,) niſi banchum de Pinellis promiſiſſet mihi ſe facturum, & curaturum, quòd banchum

Vene-

Venetiarum ſoluat mihi, quia tunc periculum erit ipſius, & idem procedit, quando banchum de Pinellis fuiſſet conſciũ, quod in breui banchum Venetiarum aufugeret, tunc propter ſuum dolum indiſtinctè teneretur, ſecundum eum .Sal. autem in d.l. pro debito, intelligit primum dictũ, quando ego ſecutus fui fidem plenam banchi Venetiarum, quod videtur in dubio ſi reliqui literas penes eum, ſecus, ſi non plenam fidem fuiſſem ſecutus, quia non dimiſi literas, ibique Sal. dat aliam limitationem, vt intelligatur dictum Bart. niſi banchum de Spannochis ſocij forent, quia vnus pro parte, cuiuſque videtur ab altero inſtitutus, &
51 ſic non liberatur.

† Econuersò aliud dubium motum reperio per Sal. vt ſuprà, vt pone, quòd expeditis literis cambij per banchum de Pinellis, vt mille mihi ſoluerentur in ciuitate Venetiarũ per banchum de Spannochis, & antequam mihi ſoluiſſet decoxit banchum de Pinellis, quo ſcito per banchum de Spannochis recuſat ſoluere, quæritur quid iuris? & diſtinguit, quod aut ponatur acceptaſſe à principio literas, & tunc nulli dubium eſt, quod tenetur, quia quod ſemel approbauit amplius recuſare non poteſt: aut non ac-
52 ceptauit, & non tenetur. † Illud proximũ eſt ſcire, quod ſi feci depoſitum in banchо Venetiarum, & feci mihi fieri literas cambij, vt reddatur depoſitum Paduæ, & antequã detuliſſem dictas literas, pœnitentia ductus redeo ad dictum campſorem, & volo, vt alias literas expediret non Paduã directas, ſed alibi, vel volo repetere depoſitum, nunquid ad id cogatur campſor ille? Bal. in cõſ. 348. in 1. lib. plenè conſuluit ſuper caſu iſto, & finaliter concludendum dixit, quòd ſi literæ ſecundum primum modum poterant veriſimiliter effectum ſortiri, campſor non poteſt cogi, alias facere, vel depoſitum retrodare, aliter cogetur, ſi veriſimiliter effe-
53 ctum ſortiri non poterant. † Sed finge campſorẽ Venetiarum mihi feciſſe literas cambij directas cãpſori Neapolitano, vt ſolueret mihi ducatos mille, per eum habitos, & receptos, euenit quòd campſor Neapolitanꝰ minimè acceptare vult dictas literas, nec earum vigore aliquid mihi ſoluere, ago cõtra cãpſorem Venetiarũ ad repetendũ debitũ, ille opponit exceptionẽ nõ numeratæ pecuniæ, quæritur an ex illis literis probetur vera receptio, & vera numeratio? dicas quꝰ nõ, ſed probatur tantũ cõfeſſio: vt no. C. de non numerata pecunia, l. ſi ex cautione niſi reus nõ confiteatur numerationẽ, vel ſaltẽ non difficeatur, l. lecta, ff. ſi cer. pet. & l. ſi. ita ſtipulatus, §. chriſogonus, ff. de verb. obli. &
54 ita conſuluit Bald. in conſ. 190. vol. 2. & dixi in materia exceptionũ. † Sed nunquid cam pſor recipiẽdo literas vitiatas, liberatur ſoluendo, ita vel non? Ang. in conſ. 370. incip. cõſultatio, tetigit punctum quæſtionis, & finaliter decidendum putauit, quòd aut vitium literarum eſt adeò patens, quod de facili potuiſſet diſcerni, vel ſi de facili poterat cõſultari principalis, & tunc quia eſt in culpa non liberatur: aut non ita de facili poterat diſcerni vitiũ, & hoc caſu ſoluẽdo liberatur, quia nulla culpa ei imputari poteſt.

55 † Prædictis non obeſt, an literæ credẽtiæ (quas ſæpè mercatores alteri mittunt) probent, & mandatum inducant, ita vel non? Barto. in l. Lucius Titius, ff. de fideiuſſ. tetigit quæſtionem, & diſtinctionis fœdere, inquit, quòd quandoq; literæ ſunt multum generales: vt tali præſentium latori. in ijs, quæ vobis dixerit plenam, & indubitatam fidem dabitis, tunc vigore earum ille lator nihil contra ſcribentem prætendere poteſt, & ſi mercator, cui ſunt ſcriptæ, aliquid in præiudicium ſcribentis facit, non remanet ex hoc obligatus, iſtæ enim literæ magis cõmendatoriæ ſunt, quaſi dicat, iſte lator literarũ eſt fidelis, poteſtis de illo cõtendere, & ſic nõ obligant ſcribentem, at ſecus, ſi cõtrarium poſſet apparere ex qualitate perſonæ ſcribentis, ex quo generalis illa certificatur: vt ſi mercator miſit ſuũ factorem in aliqua mercantia, quia tunc videtur commiſiſſe quod adhibeas ei fidem in negocio illius mercantiæ. Item nõ procedit, ſi fuerit in literis dictum, adhibeas fidem præſentium latori, ſupra me vel meo, periculo, quandoq; iſtæ literæ ſecundum Barto. ſunt magis ſpeciales: vtputà, dabitis fidem plenam præſentium latori de noſtra intentione pleniùs informato: & tunc cenſetur mandatum, vt ei rei credatur tantùm, id de quo ſecum loquetur, non autem, vt cum eo aliquis contractus celebretur: vnde ſi cum tali cõtraheretur non obligat ſcribentem, fallit in præ-
[illegible] ꝓbatis caſib. vt in primo caſu: nunquã

ſpectat.

enim credi debet aliquid, quod ſpeciatim ſpectat ad ipſum referentem, per quod ſibi acquiratur officiũ, vel commodum, & hanc opinionẽ approbat Caſt. in d.l. Lucius Titius. Bal. & Sal. in l. fin. C. quòd cũ eo, & Bal. in rub. C. de conſt. pec. & pleniſſimè Boer. in deciſ. 272. par. 2. in c. ſed quid, & ſequitur Marſ. in rub. C. de prob. num. 289. & quid in literis commendatitijs? Boer. in d. dec. 282. idem concludit, quia à pari procedunt literæ commendatitiæ, & literæ credentiæ,
56 & habetur per Sal. & docto. in l. fin. C. quòd cum eo, & in d.l. Lucius Titius. † Huic propè eſt, vt de alijs literis, epiſtolis, & miſſiuis quæramus, an probẽt? Bar. in l. nuda ratio, de dona. & ibi Alb. dicunt, quòd aut litera, miſſiua, ſeu epiſtola eſt recognita, & acceptata per partem ſcribẽtem, & ſine dubio probat contra eũ, per l. Publia, §. fi. ff. dep. aut eſt negata, & tamen habet ſigillum authenticum & plenè probat, per gl. in l. ſi qua per calumniam, C. de Epiſ. & cle. aut talis epiſtola negata non habet ſigillum, & tunc per comparationem literarum plenam fidem facit, in hoc vltimo Abb. in c. 2. de fi. inſtru. & in cap. fin. tenet contra Bart. quòd per compatationem literarum, non fit plena probatio: & hanc dicit veram opinionem Iaſ. in l. admonendi, ff. de iureiur. num. 139. ſed in hoc Boer. in dec. 282. in 2. par. dicit, qđ de facto in regno Franciæ ſeruatur opin. Bart. & approbat opin. Bart. in alijs primis duobus caſibus, & de conſuetudine regni Franciæ approbat tertium caſum. Et opin. Barto. reperio approbatam etiam quo ad tertiũ caſum, per Benu. Strach. in tract. de merc. in vl. par. num. 13. & dicit approbari per Pari. in conſ. 19. ad reſolutionem, num. 105. & in conſil. 47. num. 1. vol. 1. & in conſil. 112. num. 44. eo. vol. & in conſil. 91. viſo copioſo, eod. vol. ego autem puto opinionem contra Bar. eſſe veriorem, per ea, quæ ſcribit Affl. in dec. 181. inc. In quodam proceſſu, & Gram. in dec. 84. & Dec. in conſ. 615. in 4. volu. incip. Viſa inquiſitiõe formata, & per ea, quæ ipſemet Bart. voluit in auth. contractus de fi. inſtr. & Ang. in l. comparationes, C. de fi. inſtru. ſed tunc melius cogitans dico opin. Bar. tenendam eſſe, quam dicit communem Fel. in c. 2. de fid. inſtru. & ita tenet etiam Alexand. in d.l. admonendi, in 14. colu. licet Bald. in l. fin. C. de edic. di. Had. tollen. in 14. colu. & Sal. ibi in 5. col. videntur tenere contrarium.

57 † Sed illud conſequens eſt, an obligent dictæ literæ & epiſtolæ eum ad quem mittuntur? dic, quod ſi per eum fuerint acceptatæ obligant, ſed ſi non fuerint acceptæ non obligant: vt latè proſequitur Iaſ. in d.l. admonendi, ff. de iureiur. num. 142. (& dixi ſuprà in literis Cambij.) Sed aduertendum eſt ad vnum, quòd, in quã tum ſuprà dictum eſt, epiſtola acceptata, & recognita per partem, vel epiſtola cum ſigillo, plenè probat, & obligat mittentem: hoc procedit ex viuo, ſed eo mortuo non præiudicat heredibus, ſecundum Inn. in c. cũ dilecti, extra, de ſucc. ab inteſt. & Ant. in cap. fi. 5. col. de conſ. & Barb. in d. cap. cum dilecti, & Corſ. in ſuis nòtabilibus, in verbo, confeſſio, ſequitur & refert, Marſ. in rub. C. de prob. nu. 248. & Iaſ. in d.l. admonendi, num. 142. col. 56.

58 † Finge igitur nunc, quòd extet ſtatutũ, de bitum non poſſe probari niſi per inſtrumẽtũ publicũ (vt eſt in Regno) in depoſito, an non obſtante ſtatuto aliter poſſit probari inter mercatores? & dicẽdum eſt, quòd ſic, cõſuluit Io. Ana. in conſ. 55. incip. Quia dubia ſuper facto iſta occurrentia in princ. citat Bald. hoc tenentem (ſecundum eum) in l. falſus, C. de fur. 5. col. in 5. oppo. ſequitur ac refert Marſ. in rub. C. de prob. num. 47.

59 † Quid igitur de confeſſione abſente parte facta dicemus, nunquid plenè probat? & licet regulariter non probet, l. certum, §. ſi quis abſente, ff. de confeſ. l. fin. ff. de inter. act. & Bart. in l. admonendi, 16. col. ff. de iureiur. ſed ſemiplenè tantùm, vt ibi, & Lud. Rom. conſ. 373. in c. In caſu propoſito viſis allegationib. ſolùm probat liberationẽ, ſeu ſolutionem, ſecundum Bal. in l. generaliter vlt. col. C. de non num. pec. & ſequitur Fel. in c. ſignificauit, de teſt. 2. col. ver. no. tertio, & in c. ſi cautio x. colu. ver. fallit 7. extra de fid. iuſtru. attamen inter mercatores etiam ad obligandam plenam facere probationẽ puto, cùm curia mercatorum æquiparetur æquitati canonicæ (vt ſuprà dixi) & de æquitate canonica talis confeſſio parte abſente, ad obligandum plenè probat, quia ſecundũ æquitatem canonicam, ſola mens videtur ſufficere, ſecundum gloſſ. in c. quoties 7. q. ſecundum do. Ant. & Imol. in c. ſi cautio, de fi. inſt. de quo pleniùs per Fel. ibidem, 7. col.
60 verſ. fallit ſecundò. † Sed nunquid cõfeſſio

mercatoris possit acceptari pro parte facien te in fauorem mei, & respui, & negari qūs contratendit: & videtur mihi, q̄ non, quia inter mercatores agitur de bono, & æquo, ideò in totum debet acceptari, vel in totum respui: quia acceptatio confessionis pro parte & pro alia negatio, est quēdā iuris subtilitas, quæ respuenda est inter mercatores: sed Bertr. cons. 6. pri. lib. nu. 12. tenet contrariū: nam dicit ipse, licet sit contra ius naturale, vel gentium, quòd quis huiusmodi procedentia ex ore irrita facit, non tamen est contra ius naturale, vel gentium, aut canonicū, quòd quis non credat verbis alterius cōtra se in fauorem alterius scriptùm est enim omnis homo mendax, & oēs declinauerunt, simul inutiles facti sumus, non est qui faciat bonum: puto, tamen, quòd si confessio cōtineret aliqua facta aduersa, quod procedat dictum Bart. sed si contineret facta adeò connexa, & subordinata, ita vt non possit acceptari pro parte pro se faciente, nisi etiam acceptetur, pro parte contra se faciente, tunc
61 acceptari vel tota debet, vel tota respui, per ea, quæ suprà dixi, num. 11. † Nunquid mercator teneatur ædere cartulā continentem, vel absolutionem, vel solutionem, acceptationem pignoris, aut mandatum factum, & similia: Ang. in l. si quis ex argentarijs, §. rationem, nu. 3. ff. de eden. tenet, quòd nō deberet fieri editio librorum, quia nō sunt sumenda arma de domo rei, l. accusare, C. de eden. fallit in vsurario eius odio. clem. j. de
62 vsur. † Subsequenter quæro, quid si reperiūtur multæ ballæ lanæ cum signis meis signatæ, an præsumantur esse meæ: Bald. in auth. dos data, C. de don. ante nup. dicit quòd sic, citat Bar. in l. eum qui, §. fi. ff. de fur. & And. Barb. in rep. rub. de fi. instrum. col 42. in fin. ver. vnum tene mente, & sequitur Boer. in dec. 105 in j. par. num. 9. approbat Afflic. in const. Priuilegia, & instrumenta, secundo nota. in secundo libr. & sequitur Cassa. in consuet. Burg. in verbo, Quantile signe, §. 8. fol. 80. num. 1. Sed nunquid vere probentur ballæ esse illius, cuius signo signatas probauit? & in hoc Luc. de Pen. in l. stigmata, C. de fabric. num. 8. dicit quo ad dominium, & possessionem probando ballas esse signatas suo signo, eius probātur esse vere, nisi cōtrariū apparuerit, citat in arg. l. pen §. pen. c. de aquæ. & l. j. in fi. ff. de fer. fug. & arg. 23. q. 4. displicet, ibi, & vos Christi oues estis, & characterem domini portatis. & 35. dist. ab exordio, & expressum (inquit) continere, tex. in c. si Iudex de sent. exc. in 6. & idem videtur voluisse Cassa. & Affl. vbi suprà, & ita pro nunc teneo. Nouissimè enim reperi Bertr. Strach. in tract. de merc. in secunda parte, nu. 80. contra opin. Lucæ tenentem, ea ratione motum: quia si vera esset sententia Lucæ de Pen. alienas res vendicandi magna daretur occasio, quia multi essent mercatores, qui in longinquis partibus possent vendicare alienas merces probando suo signo signatas: mihi autem magis placet sententia Lud. de Pen. præcipuè per text. in d. c. si Iudex, cui non video, congruum responsum datum, nec obstat, quod dixit Benu. ipse, quòd doctrinæ de hoc suprà relatæ, & text. in d. c. si Iudex, loquantur non verè pro bari ex signis dominium, & possessionem, sed tantum præsumptionē oriri, quòd sunt res signatæ, illius, cuius signa sunt, quia dico quòd licet per verbum præsumptiuum loquantur, nihilominùs est talis præsumptio, quòd infert probationem dominij, donec contrarium probetur, & onus probandi cōtrarium transfert in aduersarium, vt d. c. si Iudex clarè probatur, pro quo etiam facit il lud Lucæ c. 20. ostēdite mihi numisma census, at illi obtulerunt ei denarium. cuius habet imaginē, & inscriptionem? & respōdentes, dixerūt ei, Cæsaris, & ait illis, reddite ergo Cæsaris Cæsari, &c. & hic ex solo signo iussit reddi ei, cuius erat signum, pro hoc allego Bal. in rub. C. de peri. & com. rei. ven. in j. q. vbi, inquit, quòd signatio arborum, vel animalium habetur pro traditione, & Petr. de Vbal. in tract. societ. 11. parte, idem firmat, nec obstat, quòd possunt committi fraudes, imponendo signum suum rebus alienis, quia ex hoc cautum est puniri eos, qui absque Iudicis auctoritate signum suū reb. alienis imposuerint, l. 1. & 2. C. vt ne li. & hanc meam opin. tenuit Guliel. Benu. in repe. c. Raynutius, in j. parte, fo. 5. num. j. de
63 test. † ijs etiam illud attingit, nunquid si omnes ballæ communi signo inter mercatores, signatæ reperiantur, ex hoc censeantur communes. in quo Bal. iuris verus Antistes in cons. 416. in 3. lib. inc. Proponitur quosdam mercatores, dicit prius videri, quod sic, quia per appositionem signaculi com-

mu-

munis, mutua possessio videtur tradita, arg. l. j. §. si dolium, ff. de per. & com. rei vend. demum arguit in contrarium: vt ibi per eũ, & postremò primam opin. tenet, ea ratione motus, quia si nihil apparet dictum, vel factum in contrarium, in dubio censetur societas ex hoc contracta ad inuicem, & sic concludendum dixit, & ex ijs confirmatur etiam id, quòd suprà dixi: sed profectò miror de tanto viro, qui pro opinione sua allegat in arg. text. in d. l. §. si dolium, ff. de peri. & com. rei. ven. qui si rectè inspiciatur præstat. arg. contra suam, & meam opi. in præcedenti, & præsenti quæstione.

64 † Solet quæri, quid si petatur editio librorum à mercatore, & libri in ciuitate Venetiarum existant, & hic Salerni petitur editio, an hic, vel ibi edantur? & apud Ang. receptum constat, ibi editionem fiendam, vbi mercatura exercetur, & si alibi petitur editio, expensis petentis editionem fiendam, inquit, in l. spatium, ff. de eden. quod non ita simpliciter admittendum dico. finge enim, quod mercantiam in ciuitate Venetiarum gerit, ibique libros retinet, hic verò Salerni agit contra Titium ex causa mercantiæ, petitur editio librorum per Titium, nonne hic fiendam editionem æquitatis est? & certè videtur, ex docto. Petr. de Anc. in cap. statutum, §. insuper de reseri. in 6. vbi si principalis in causa ciuili per alteram partem examinari petatur in loco iudicij, & ipse principalis sit absens, ipsius absentis expensis examinari debet: non enim æquum est propter absentiam vnius ex litigatoribus, conditionem alterius deteriorem fieri, l. 2. ff. ex qui. cau. in po. ea. sicque propter librorum alibi retentionem Titius grauari minimè debet, quod & firmauit idem Ang. post Gul. de Cu. in l. si actor, ff. de proc. & Alb. de Ros. in d. l. actor, & postremò, è recentioribus ita receptum in sacro Reg. consil. Neap. scriptum reliquit Affl. in dec. 177. inc. Nobilis quidam, procedit enim dictum Ang. in secundo casu, quãdo editionem petens alibi, esset actor, & non reus, at secus, si reus, tunc enim si actor esset, licet mercator dicet, libros se ibi non habere, & si editionem voluerit ibi suis expensis faciet, quia constitutum est ibi libros conseruandos esse vbi mercatura exercetur arg. d. l. spatium, & sic secum deferre minime debet, nec alibi conueniendum suspicari poterat, quæ rationes cessant vbi esset ipse actor, arg. l. qui accusare, C. de eden.

65 † Quid igitur de mercatore dicemus, qui se disrobatum in itinere conqueritur, qualiter enim tale furtum probabit? In quo Alb. de Ros. ex vetustiorib. monarcha. in l. neq; d ff. de inc. rui. & nau. scriptum reliquit, per eius famulos siue domesticos probare posse. arg. l. consensu, §. super plagium, C. de rep. quod admittendum sanè dicerem, habita consideratione ad qualitatem mercatoris furtum passi, loci, in quo furtum factum esse dicetur, seruorumque & familiarium ipsius mercatoris, vt inquit Bart. in l.
66 j. §. j. ff. fur. aduer. nau. caup. & stan. † Promi si tibi dare centum, quæ Titius mihi debet, vt agere rectè valeas, necessariò probare debes, quod Titius mihi illa debet, vt decisum constat in Cap. Tolosa, dec. 414. quod ego verum puto, vbi promissio tibi facta non haberet causam præexistentem, ex quo aliàs essem tibi obligatus in illis centum, quia eo casu dato, quod non probatur Titiũ debere, remaneo tamen obligatus in illis centũ ex causa præcedente, non ex ista simplici pro-
67 missione. † Non sufficere (inquit Bar. in l. ad testium; §. si quis ex testib. ff. de test.) apocham mercatoris esse tãtùm sigillatam suo sigillo, nisi & subscripta sit, quòd & repetijt in proœ. fforum. in 2. col. cui quidem non assentijt Bald. in l. 2. C. de re. alie. non alie. in fi. sufficere enim, inquit sigillo solito esse sigillatam, vt probet, at Alexan. sedere distinctionis conatur in add. ad Barto. in d. §. si quis reducere, Bart. & Bald. ad concordiam: Aut enim (dixit) constat mercatorem, qui scripsit apochã sigillasse ipsam, & casu isto talis apocha probat, etiam absq; subscriptione, & ita loquatur Bal. aut non aliter cõstat, sed constat tantùm de sigillo, & isto casu talis apocha non probat nec præiudicat sine
68 subscriptione, & ita loquatur Bar. † Licet. n. promissum instrumeto sit centum solui in nundinis Salerni, & si solui non contigerit centũ. & decem, pro interesse, tamen tale interesse nõ deberi, nec aliter probari receptũ est, apud Bal. in l. rogasti, §. si tibi, vers. quid ergo si mutuo, ff. si cert. pet. Ioann. de Ana. in cap. fi. de vsur. car. pen. Alex. cons. 17. viso themate, colu. fin. lib. 4. Alb. de Ros. in l. 1. in pen. col. C. de sum. Trin. & Dec. cons. 39. 116

69 & 323. † Nec probari interesse lucri cessantis, ex eo, quod mercator erat solitus negociari cum pecunijs, & quod erat solitus lucrari, receptum est, apud Paul. Castr. in l. non vtique, §. nunc de officio, ff. de eo. quod cert. lo. non enim sequitur, quòd si habuisset pecuniam præ manibus certitudinaliter lucratus foret, quia possibile est non lucrari, ex quo multa euenire possunt, quòd nō lucretur ex mercantijs, probari tamen benè (affirmat) si probetur, quòd habuit talem mercantiam præ manibus, de qua fuisset certitudinaliter lucratus, si pecuniam præ manibus habuisset, & quia non habuit, non potuit illam getere: & idem in interesse damni emergentis (vt si probetur, quod ipse indiguit dicta pecunia, & quia non potuit habere tempore conuento, coactus fuit capere ad cambium, vt suæ necessitati subueniret, & pro vsuris soluit decem) & huic dicto adstipulantur Dec. in cons. 323. Affl. in dec. 20. & Aymo. Cran. in cons. 89. num. 4.

70 † Et peti licitè posse tale interesse, vbi quis est in mora, & instrumentum continet diem, & poenam, & creditor sit solitus negociari, & hoc constet scriptum reperitur per Dec. in cons. 116. in 1. lib. in causa Aluisij, & annotauit Bart. in l. 2. §. fi. per illum tex. ff. de eo. quòd cert. lo. & l. j. vlt. car. C. de sen. quæ pro eo, quod inte. & hoc etiam de iur. Canonico, quod placuit Inn. in c. sacr. de sent. exc. & Ab. in c. cùm venerabilis, de except. in gloss. in verbo bonæ fi. & in c. pen. & gl. in prin. de offic. del. & in c. dilecti, in 1. not. de for. comp. & Petr. de Anch. in cons. 149.

71 In q. quæ vertitur, col. 2. † Quæsitum apud doct. tum è recentioribus, tum etiam antiquis in quampluribus locis vidi: nunquid. si mercator dederit alteri mercatori ad partem lucri, & excapiti ducatos centum, si in processu temporis prætendatur excapitum in mercantijs fore, qualiter hoc probari debeat, & infra quantum tempus, & apud quem probari debeat, & an pars sit citanda? In quo Bart. in l. 2. C. de nau. lib. 11. ex illa l. dicit probari, quòd infra vnum annum præ dicta allegari, & probari debeant, aliàs non esset audiendus elapso anno, & testes examinandi de damno furti, rapinæ, incendij, vel similium, possunt examinari in loco vbi mercator petitur casum, quia probationes ipse facit potella tidem coram iudice competenti quo ad tertium, hec est necesse tempore dictorum testium receptionis, citari facere partem, ad videndum iuramenta ipsorum, & hæc dicta Bar. approbata reperio per Capel. Tolos. in dec. 447. & ibi, in add. & in dubio præsumendum est lucratum ex mercantijs, secundum Ang. in cons. 90. Nisi infra annum protestetur de damno, & probetur, & sequitur Bar. Soc. in consil. 24. in 1. lib. visis ac diligenter & maturè inspectis, citat, l. cura, §. deficientium, ff. de mu. & hono. & in l. si defunctus, C. arb. tu. pro quibus videatur etiam Iaf. i §. sequens illa diuisio

72 inst. de actio nu. 43. cum seq. † Et cùm ex superioribus satis ostensum constat, in curia mercatorum de bono, & æquo agt, probationes verisimiles, licet de iure non concludentes, in ea, curia admitti, vt Bald. in l. solam, D. de test. putauit, quem ad literam secutus fuit Dec. in cons. 11. vlt. col. citatque idem fuisse consultum per Franc. Arct. in consil. 126. incip. in causa dominæ Ant. col. 2. quòd. vt æquitati consonum admittendū dico. Sed nouissimè reperi Bennu. Strac. tract. de merc. in vlt. parte in principio, vbi de probationibus aliqua dixit, concludentem minimè vera esse ea, quę superiori loco aliàs firmaueram, motus per con. Barto. Soc. in consil. 120. in 1. lib. 7. col. ver. nec ex eo, qui dum de prædictis dissereret, scripsum reliquit, quòd licet in curia mercatorum de bono, & æquo agatur, non per hoc probatio minùs legitima, & de iure non admittenda recipienda erit, quia non intelligitur sublata dispositio iuris ciuilis, quæ erit iuridica, & non cauillosa, tantùm enim intelliguntur reiecti apices iuris, qui veritatem negocij non tangunt, sed probationes respiciunt veritatem, & merita causæ non rigorem iuris, prout (secundum eum) voluit Ioann. Cald. in sua disp. quæ incipit, Clericus conuētus, & refert & sequitur Bal. in l 2. C. quæ sit long. con. & no. Bald. in i. ictus fustium in fi. ff. de ijs, qui not. infr. Nec obstare (inquit) quæ primo loco retulimus, nam procedunt vbi procedendum esset sola facti veritate inspecta: At secus, in casu nostro, vbi tantùm ex bono & æquo procedi constitutum est, at ego à tantorum patrum opinione (quam, & aliàs approbaueram) minimè dissenticns, dico primam opin. de iure veriorem, & pro veritate ipsius illud attendendū

dico,

dico, q Bald. Aret. & Dec. aliiq; doct. de hoc loquentes, non dicunt admittendam fore probationem à iure reprobatam, sed dicunt admittendam fore probationem verisimilem, licet de subtilitate iuris non concludentem, sat enim putauere, esse verisimilē: adeò enim probatio verisimilis fauorabilis est, vt contra eam minimè probatio in contrarium admittatur, c. quantò de præsump. &c. quia verisimili, eo. tit. & licet probatio de necessitate debeat concludere, l. non hoc, C. vnde cog. &c. in præsentia, extra de prob. tamen si præsumptiuè concludat, sufficere (inquit) Barto. in l. 1. ff. si cert. pet. de quo per Bald. in l. neque natales, & in l. fi. C. de prob. & licet probatio, quæ concludit secundum aliquam præsumptionem quæ potest actui de quo quæritur ad esse, & non ad esse regulariter non concludat, vt probatur in l. matrem, C. de probatio. & d. l. non hoc, & tanquam dubia probatio non releuet probantem, c. in præsentia, extra de probat. tamen si sumus in foro mercatorum, licet ex toto illa probatio non concludat, quia fortè illa probatio, secundum prædictum modum per rationem redditam per testes potest se habere ad esse, & non esse, tamen si verisimilis erit illa probatio, licet (vt dixi) non necessariò concludat, admittenda erit, quod probatur in c. offerre, extra de præsumptio, nam licet de stricto iure non concluisset, quòd filius nō esset illius meritricis, quæ diuidendum admittebat, sed alterius, quæ id negabat, nihilominùs ex verisimilitudine, quam habebat (vt si eius filius esset eius viscera propter amorem ad pietatem commouerentur) factum fuit, vt probatio illa tanquam efficax admitteretur: vnde licet aliàs sit difficultas (an bonam causam scientiæ testis reddat, si dixerit se id scire, tanquam vicinus, vt per Alex. in l. j. ff. si cer. pet. & ibi scriben. 6. colu. si tamen eius dictum verisimile erit, absque dubio in foro mercatorum probabit, quod & Barto. probat in tract. de test. nu. 33. qtūs dicit, quod si pastores quibus animalia tradita fuerūt, dicant, aliquod est perditū, & probetur alias, & alio tempore idem euenisse, quod animalia in pascuis solent perdi, & oberrare, & verisimile sit ea perdidisse, licet de iure nō concludat talis probatio, tamen, quia verisimilis est, admittendam, vt efficacem, inquit Bart. vbi suprà. Itē licet testis deponens de aliquo, & interrogatus de causa scientiæ discat se scire, quod ita est, non probet: vt per Inn. in c. cùm causam, extra de testi. tamen si erit verisimile id quod deponit, credo quod in foro mercatorum probabit, & idem in similibus modis.

73 † Quid enim, si dato termino ad probandū eoque elapso petatur per actorem, quòd rogatur reus ad iurandum, vel iuramentum deferendum, quid iuris? Reperio quòd Spe. in tit. de iur. dela. §. j. versic. sin autem actor, tenet, quòd isto casu actore non probante, Reus absoluitur & sic non habet locum delatio iuramenti: eandem opini. sequitur Pan. in c. fi. extra, de iureiur. & in c. 2. vlt. no. de prob. & Bal. in l. repetitione, l. 2. ff. de iure iur. 36. colu. & Paul. de Castr. in fin. C. de fideic. & Io. And. in add. Spe. vbi suprà, & Io. Bapt. d. S. Seu. in rep. l. manifestæ turpitudinis, ff. de iureiur. & ibi do. Mar. & istam opi. sequitur consulendo Soc. in consil. 184. in li. Alb. in l. in contractibus, §. illo, C. de non. num. pec. Mars. in l. de minore, §. tormenta, col. 2. ff. de quæstio. & Dec. in c. sicut de iureiur. contrariam verò opi. tenet Bart. in d. §. de illo, & eum ibi sequitur Ang. & Paul. Cast. in l. admonendi, colu. 7. vers. circa, & in l. iusiurandum & ad pecunias, §. ait prætor, ff. de iureiur. & in d. l. manifestæ, & ibi Alex. Franc. de Aret. in d. c. sicut, & idem Bal. in l. bonæ fi. in antiq. lect. & ibi Alb. post Ia. Rau. & Ias. in d. l. manifestæ, colum. j. ver. 2. quæro, & in l. admonendi, in repetitione. Pur. in d. l. manifestæ, col. 2. vers. difficultas est, & Deci. in d. c. sicut distinguit, aut quis ab initio detulit iuramentum, & isto casu procedat ista secunda opinio, vt Reus teneatur iurare, vel iuramentum referre, pro quo allegat text. in l. Marcellus, §. j. ff. re. amo. aut ab initio non detulit iuramentum, sed onus probandi assumpsit, & non probauit, & tunc Reus absolui debet, & iurare non cogitur, ex quo actor probare non potuit, ad iuramentum redire non debet, & isto casu procedat opinio Spe. & sequetur Boer. in dec. 95. in j. par. pleniſſimè tetigit hanc quæstionem, & finaliter relatis omnibus dictis opinionibus, dicit primam opin. Spe. secundum * dist. Decij esse magis communem, tamen ipse dicit, quod in contingentia facti fuit iudicatum pro opin. Barto. & sic pro secunda opinione, quòd possit deferri iura-

mentum post omnes terminos, & dilationes ad probandum concessas, & tenetur iurare, nisi habuerit iustã causam recusandi, vt quia probauit contrarium eius, quod actor dicebat, & ita seruandum dico in curia mercatorum, quia hæc secunda opin. sapit æquitatem, & contraria respicit apices iuris, & maximè per text. in d. l. manifestæ, qui si rectè inspiciatur fundatur super equi-
74 tate. † Et cogitur iurare reus, aut iuramentum referre, non obstante, quòd offerat separatum contrarium probare, secundum Iaſ. in d. l. manifestæ, 3. q. voluit Boer. in
75 dec. 15. in j. parte, in princip. † Solet quidem multoties cõtingere, quòd quis conueniat aliquem, à quo petit centum, & dicit, quod vult stare iuramento ipsius rei, qui dicit offeratur priùs libellus, & demum paratum se offert respondere, actor dicit se nolle litigare: se velle de præsenti litẽ decidi, aut iuret, aut ipse iurabit, quid igitur iuris? Alb. post Old. in l. iusiurandum, & ad pecunias, §. ait prætor, ff. de iureiur. in fin. dicit, quòd arctatur ante omnia offerre libellum, iuxta l. manifestæ, quæ sic debet intelligi, quo ablato, benè poterit cogi, quòd iuret aut iuramentum referat, Iaſ. in repet. l admonendi, ff. de iureiur. col. 32. nu. 74. dicit quòd semper ista decisio fuit sibi visa dura, cũ petere libellum, sit petitio calumniosa, tamen dicit, quòd ista decisio non habet contradictorem, quare transit cum ea. at in foro mercatorum non procedit omninò, quia ibi cessat exceptio ordinis, & pœposterationis & agitur de bono, & æquo, vt suprà sæpè
76 dixi. † Merces emptas per vnum ex socijs de pecunia societatis præsumi emptas, inquit Bal. in conſ. 493. in 4. parte, nu. 4. ſi in continenti emptæ fuerint; at secus, ex interuallo, per tex. nota, in l. ſi venter, §. fi. ff. de priuileg. credit, pro quo videatur etiam Lud.
77 Rom. in conſ. 346. in num 6. † Emptionem merciũm per famam probari, dicit Alex. in conſ. 364. inc. in causa appellationis, 6. col. & Marſil. in ſingul. 38. ſi teſtes deponant de-
78 certo, & determinato pretio, alias secus. † Item, societatem probari per intitulationem librorum, putà, ſi diceretur, hic eſt liber mercantiæ meæ, & Petri ac Io. ſociorum, cõludit Bart. Soc. in conſil. 86. col. 4. in princip. & col. fi. in prin. pri. lib. & fuit de mente Bart. & Bal. in l. ſi patruus, C. communia vtriuſ-

ind. quod abſq; dubio admittendum dico, ſi liber reperiatur in poſſeſſione eius, qui negat ſocietatem contractam, & ab eo ſit confectus, ſeu ab alio eius nomine, & hoc non negetur. Item, procederet, vbi aliæ cõiecturæ veriſimiliores non reſiſterent, per ea, quę not. per Dec. in conſil. 40. nu. 3. & conſ. 196. nu. 9. & ea, quæ dixi ſuprà de libro rationis
79 continente aliquid contra ſcribentẽ. † Nec probari credas ſocietatem ex eo, quòd duo mercatores promiſcuè geſſerunt vnam negociationem, alternis vicibus, modò vnus, modò alter, ſecundum Bal. in conſ. 125. in 5. lib. Quidam Ioannes Iacobi, quia poteſt eſſe quod vnus tanquam dominus, alter verò tanquam inſtitor, vnde probandi eſſent alij actus ſociales, qui ſolent fieri inter ſo-
80 cios. † Sed pone, quòd quidam mercator in quadam ſcriptura fateatur ſe eſſe debitorem Titij in centum plus, & minus, prout in libro rationum continetur, quid ergo illa verba importent: Bald. in rub. C. dep. in 6. q. dicit, quod illa verba (plus & minus, prout in codice rationum) non augent, nec minuunt confeſſionem certæ quantitatis, niſi appareat aliud per quod conſtet minui, per text. in l. Publia, §. fin. ff. dep. & vide Sal. in l. ſi quis, C. dep. & Bald. in rub. C. de re. permu
81 ta. † Qualiter ergo probabitur valor frumẽti, vel aliarum rerum mobilium? dic quòd probabitur, ſi teſtis dixerit, quod ſalma frumenti valet tanti, & hoc ſcio, quod communiter tanti venditur, vel vendebatur tunc temporis: & talis teſtis debet tria tempora comprehendere in ſua depoſitione, videlicet, quod frumentum tanti valuit illo die, vel illo tempore, vel ante, & poſt, alias ſi ſe aſtringeret ad vnam diem, non probaretur valor, vt dixit tex. in l. pretia rerũ, in fi. ff. ad l. Falc. & ita tenet Bart. Sed pone quid quis capitulauit de valore rei, quòd res tãti valuit in foro publico, & quod illa vendebatur totidem in domibus priuatis, & teſtes deponunt de alio pretio in foro publico, & alio in domibus, cui dicto ſtabitur? dicas quòd ſtabitur valori fori publici, ſecundum Bart. in d. l. pretia rerum, vbi pro tautela traditur ſemper capituletur de pretio fori, & refert, & ſequitur Lanfr. in repet. c. quoniã contra, in verbo teſtium depoſitiones, nũ. 160. extra
82 de prob. vbi latiſſime. † Nũquid publicatio de neceſſitate fieri debeat in foro mercatorum?

tum? in quo puto distinguendum: Aut pars petijt publicationem fieri, & tunc verum est, quod de necessitate fieri debet, aliàs si pars non petierit, eius omissio non reddit processum nullum, secundum gl. in c. qualiter. & quando, §. debet, de accus. & Alex. in l. j. §. fi. ff. de præt. stip. & consuluit Petr. de Anch. cons. 52. inc. Omissio publicationis, & declarat Bar. ad reprimendā in verbo, sine figura, & est tex. à contrario sensu, in c. fin. extra, de hær. in 6. sed de facto semper publica
83 tionem vidi fieri in nundinis. † An facta publicatione in causa, si petatur terminus ad allegandum in iure debeat concedi? Par. de Put. in li. synd. in verbo, sententia, vers. vtrū Iudex, 5. col. dicit, quòd non debet concedi in foro mercatorum, tamen dicit debere ci-
84 tari ad sententiam, vt ibi per eum. † Sed an repulsa concedatur in foro mercatorum? & licet Franc. de Aret. in cons. 61. in fi. tenuerit in summarijs iudicijs nō concedi repulsam quòd esset intelligendum secūdum Affl. in decis. 351. inc. Bis fuit dubitatum, & cùm iudicium inter mercatores videretur summarium, concludendum nō ab re videretur nō esse concedendam, tamen semper vidi concedi in eo foro, & quia post probationes, & terminum ad repulsam solet procedi ad sententiam, & vt plurimum solet inter mercatores per sortes dirimi, & determinari eorū
85 lis, idcircò aliqua de hoc videamus. † Et primò quæro, quòd iudicium videatur istud per sortes iudicari? Bald. in l. si duobus, C. cōmunia deleg. inquit, quod dicitur fortunæ. cuius Dux est Deus, secundum Sen. in 7. epist. ad Lucillum, & aliquando vocatur vis divina, l. fluminum, §. seruus, ff. de dam. infr. & est inexorabilis, quia surda, & muta. est enim quædam lex naturę nobis occulta, quæ est imprecabilis, & aliquando dæmones, qui sunt infra lunam, & aerem, vt scribitur 2. pet. c. 1. qui aer infernus dicitur respe-
86 ctu cæli. † Et valere sententiā latam per sortes (puta taxillos) colligitur ex text. in l. si duobus, C. communia deleg. & ibi per doc.
87 † Nec à tali sententia per sortes latā, appellari poterit, quia fortuna non habet superiorem, secundum Bald. in d. l. si duobus, benè tamen si fraus esset commissa, posset peti, & iterum ponantur sortes, pro quo etiam legit Bald. in l. 3. C. cōmunia vtr. iud. & in quibus casibus licitum sit sententiam ferri per sortes, per doc. maximè Iaſ. in d. l. si duobus.
88 † Sententiam enim mercatorum, & expertorum in arte, in rem iudicatam transire, minimè constitutum est: vt no. doct. in c. proposuisti, de prob. & in c. fin. de fri. & malè, & latè per Affl. in dec. 33. inc. Postquam
89 fuit. † Et si appellari à sententia lata per rectorem artis vel collegij contigerit, ad eum superiorem cui subest ars, seu collegium appellabitur, secundum Abb. & Scrib. in rubr.
90 extra de appel. † Et notandum est, quòd vidi practicatum in nundinis Salerni, quòd per appellationem à sententia magistri nundinarum non retardatur executio, sed præstita cautione de restituendo, mandabitur exe cutioni sententia, nisi allegatis nullitatibus,
91 quod maxima æquitate fulcitur. † Et vltrà adnotandum est, quòd si fuerit præstita cautio de iudicio sisti, & iudicatum soluendo (vt semper in nundinis fit) recta via, & non excusso principali mandabitur executioni sententia contra fideiussorem, secundū glo. sing. in l. fi. §. fi. in vers. persoluere, quam ibi sequuntur Mart. Odo. Cyn. Ioan. Fab. Bart. Bald. Ang. Paul. de Cast. & Sal. C. de vsu. rei iud. Bar. in l. 2. & ibi Ang. Paul. de Cast. & Alb. ff. iud. fol. & plenè per Boer. in dec. 277. Petr. Foll. V. I. D.

De Interrogatoriorum productione.

1 *Interrogatoria quomodo, & quando præsententur.*

2 *Interrogatoria testium, ad quem effectum fiant.*

3 *Interrogatoriorum copia parti dari non debet.*

4 *Iudex qui omisit interrogare testes, super interrogatorijs à parte productis, an invalidet examen.*

SEptimus actus est, Interrogatoriorum productio. † præsentatis enim articulis & vocatis testibus solet altera pars petere copiam articulorum ad effectum præsentandi interrogatoria contra testes ad veritatem indagandam, c. præsentium de test. lib. 6. & debet ipsi parti petenti concedi terminus ad producendum interrogatoria, vt no.

Spec.

2 Spec. in titu. de teſte, §. iam de interrogatoriis, col. 1. † & fiunt ad effectum faciendi variare teſtes in altero ex illis decem prædicamentis, quę ponit Bald. in l. teſtium, C. de
3 teſti. † quorum copia non datur parti, ne inſtruantur teſtes ad falſum, vt not. Abb. in c. per tuas, col. fin. de teſte. & Alex. in l. 2. C.
4 de edendo. † Quid autẽ, ſi pars producit interrogatoria, & Iudex omittit interrogare teſtes ſuper illis, an per hoc inualidetur examen? Dic, quòd non, ſed remanet facultas parti, faciendi repeti teſtes ſuper interrogatorijs, etiam poſt publicationem, proceſſus, ita tenet Alex. in conſ. 41. in fi. col. in 4. vol. & conſ. 174. col. pen. in 2. vol. Reliqua de hac materia, dic, vt dixi ſuprà in j. parte, iudicij. ſ. huius ſextæ partis in verſ. interrogatio, & habetur per Spec. in d. §. iam de interrogatoriis in tit. de teſte.

De Inſtrumentorum productione.

1 *Inſtrumentorum appellatione, venit omnis ſcriptura inſtrumens cauſam.*

2 *Inſtrumentum ſecundum formam ritus, qualiter præſentetur in iudicijs.*

3 *Inſtrumentum ad commune lucrum, & ex cõpitum, an poſſit liquidari.*

4 *Doctor, an debeat carcerari pro inſtrumento liquidato.*

5 *Mulier an poſſit liquidare inſtrumentum per procuratorem.*

6 *Carceratus qualiter liquidabit inſtrumentum.*

7 *Inſtrumentum an poſſit liquidari contra filiũ familias.*

8 *Filius familias quem eſſe quis probabit.*

9 *Contractus factus cum filio familias, exiſtente in quaſi poſſeſſione ſuitatis, an valeat.*

10 *Inſtrumentum an poſſit liquidari contra promittentem inſtitorio nomine.*

11 *Inſtrumentum cancellatum, ſeu vitiatum, an liquidari poſſit.*

12 *Inſtrumentum, quod non eſt publicum, an illiquidari poſſit.*

13 *Inſtrumentum non confectum ſecundum conſtit. inſtrumentorum robur, ſi acceptetur, per partem, an poſſit liquidari.*

14 *Inſtrumentum allegatum falſum, an debeat exequi*

15 *Sed, dicitur male liquidatum inſtrumentum, contra laicum, an debeat ad penam eundem vari.*

16 *Creditor poſterior offerens debitum priori, an poſſit cogere eum, vt credat ſibi actiones.*

17 *Stipulatio ſine cauſa, quando valeat.*

18 *Procurator quando nobis acquirat actionem, ſine ceſſione.*

19 *Venditor, quando teneatur præciſè ad tradendum.*

20 *Mulier carceratur pro debito, quando inſtrumentum ſecundum formam ritus præſentatur.*

21 *Inſtrumentum vt præſentari poſſit, ſecundum formam ritus, iuramentum, & penam continere debet, & liquidum debet eſſe & num. 22.*

23 *Inſtrumentum ſecundum formam ritus, poſt viginti annos præſentari non poteſt.*

24 *Inſtrumentum ſecundum formam ritus, præſentari non poteſt contra hæredem debitoris, ſed creditoris hæres illud præſentat.*

25 *Inſtrumentũ continens debitum valoris vltra vnciam, præſentetur ſecundũ formam ritus.*

26 *Prænuntio facta per debitorem, facit, quod non poſſet inſtrumentum contra eum præſentari, ſecũdum formam ritus, & qualiter fieri debeat.*

27 *Inſtrumentum ſecundum formam ritus, non poteſt præſentari per procuratorem.*

28 *Inſtrumentum ſecundum formam ritus, non præſentatur contra dibitorem, qui contraxit per procuratorem, & non iuravit ipſe debitor, ſed procurator.*

29 *Inſtrumento præſentato ſecundum formam ritus, ſi debitor eſt contumax poteſt de perſona capi.*

30 *Inſtrumentum ſuper aſſiſtentia impetranda, quando, & qualiter præſentetur.*

31 *Creditor, qui elegit viam vrbaniùs agendi in iudicio, non poteſt vlteriùs extra iuditium via executiua agere.*

32 *Inſtrumentum vt fidem faciat, in membrana charta ſcribi debet, & quæ continere debeat. & num. 39. cum ſeq.*

33 *Scriptura priuata in charta de papiro, poteſt præſentari.*

34 *Scriptura priuata de ſe non facit fidem, niſi quatenus per teſtes comprobatur.*

35 *Citari debet pars, quando producuntur inſtrumenta, vel ſcripturæ in iudicio, aliàs non probant.*

36 *Inſtrumenti copia collacionata, poteſt in*

actione.

actibus relinqui, retento originali.

27 *Instrumentum mandati originale, debet in actis dimitti.*

38 *Falsam scripturam producens in iudicio, interrogari potest, an velit uti, & qualiter respondere debeat.*

39 *Instrumentum, vt fidem faciat, locum celebrati contractus vel instrumenti, continere debet.*

40. *Instrumenti carens signo Notarij in eo apposui consueto non valet.*

41 *Indictionis omissio vitiat instrumentum.*

42 *Scripturarum præsentatio, an sit actus iudiciarius.*

43 *Datio termini est actus iudiciarius.*

44 *Instrumentum productum in principio causæ, an probet.*

45 *Instrumenta producta parte non citata, quando probent, & num. 46.*

47 *Scripturæ vsque ad quod tempus possint in iudicio præsentari.*

48 *Testes simul cum scriptura, post publicationem possunt produci.*

49 *Scriptura præsentata post conclusionem videtur extra processum, & Iudex illam recipit ad solam sui instructionem.*

OCtauus actus, qui succeſſiuè ſequitur in iudicijs eſt, quia ſolent produci Inſtrumenta, & aliæ ſcripturæ publicæ,
1 vel priuatæ in vim probationis. † Nam appellatione inſtrumentorũ, venit omnis ſcriptura inſtruens cauſam, l. j. ff. de fide inſtru. & not. gl & doct. in rubr. de eden. Super hoc pro introductione iuuenum declarabo breuiter duas quæſt. Prima eſt, qualiter inſtrumenta præſentari debeant in iudicijs. Secũda, vſque ad quod tempus produci poſſint.
2 † Ad primam q. reſpondendo præſupponо, quòd in Regno inſtrumenta præſentantur altero de tribus modis, videlicet, vno modo, via executiua, & criminaliter, vt quando inſtrumentum præſentatur, ſecundum formã ritus magnæ curiæ, qui incipit, Item, ſi qui debitores, &c. & tũc requiritur, quòd inſtrumentum ſit ex omni ſui parte liquidum, & quod contineat iuramentum, & pœnam: quo caſu non eſt neceſſe, quòd precedat libellus, nec requiritur alius ordo iudiciarius, ſed præſentato inſtrumento, liquidatur per creditorem, pro quanta ſumma ipſum præſentat, & citatur debitor, vt veniat reſponſurus ſuper tenorem inſtrumenti, qui in vltimo peremptorio comparens interrogatur ſuper tenore inſtrumenti, & ſi aliquam exceptionem allegat, ſtatim carceratur, & debet illam exceptionem probare in vinculis, &, vt dicitur in dicto ritu, & ſi non probauerit, tenetur ſoluere debitum, & pœnam fiſco, quæ eſt redacta hodie, ſecundum communem obſeruantia ad rationem tarenorum trium, pro qualibet vncia petita: imò, propter pœnam periurij poſſet curia procedere contra debitorem ad pœnam corporalem, ſcilicet, ad mutilationem manus, vt eſt ritus magnæ curiæ, in nu. 56. inci. Nota, quòd ille, qui carceratur, &c. & alius ritus, in num. 179. inc. Item, ſeruat ipſa curia, quòd ſi aliquis, &c. Verùm iſta pœna corporalis hodie non eſt in obſeruantia, & de facto non ſeruatur, ſed ſola pœna pecuniaria. Et quoniam etiam in iſta via executiua debet accuſari prima, & vltima contumacia, vt eſt alius ritus, in nu. 276. qui inci. Item, quòd vbi, &c. Si tamen reus venerit in vltimo peremptorio cum ſacco paratus ad ſoluendum, euitat omnem pœnã de æquitate, vt eſt alius ritus, in num. 70. inc. Item, quòd ſi aliquis, &c. ſed ſi Reus defendendo ſe, in termino ſibi præfixo ad probandũ ſuã exceptionem, probauerit ſolutionẽ, vel falſitatem inſtrumenti, tunc creditor punitur in vno auguſtali pro qualibet vncia petita, vt dicitur in dicto ritu 61. inc. Item, ſi qui debitores, &c. in fi. ſimiliter ſi debitor in vltimo peremptorio cõparens, doceat in promptu de ſolutione, vel alia ſatisfactione, non carceratur, ſed creditor carceretur, tũc, & punitur, vt calũniator, & periurus, vt eſt alius ritus, in nu. 169. inc. Item, in caſu præmiſſo.

ADDITIO. † Huiuſcemodi dictis per D. Auctorem adde, nũquid inſtrumentum ad commune lucrum, & excapitum poſſit liquidari, ſecundum formam ritus? in quo Bal. in conſ. 214. in 4. lib. dicit quòd in tali contractu ſocietatis tres caſus, qui contingere poſſunt, conſiderandi ſunt. Primus quòd non ſit lucratum minimeque damnum datum ſeu deperditum, & tunc integra quantitas, & ſors principalis debet reddi, & ſterilis erit opera, & pecunia. Secundus, quòd ſit lucrum, & tunc illud eſt cõmune ſaluo capituli, quia tunc actum, & conuentum eſt de parte lucri fienda, non de ſorte partien-

de. Tertius, quòd sit damnū & non lucrum. & tūc diminuitur sors pro medietate damni, & ne de veritate antequam exequatur dictum instrumentum, & ponatur in executionem, secundum formam ritus, debet inquiri, & sciri, in quo prædictorū casuum sumus, & sic secundum eum interim non potest præsentari, secundum formam ritus, & idem consuluit ipsemet Bald. in cons. 61. in 2. lib. Sed idem Bald. in cons. 493. inc. multiloquium, in 4. lib. in vers. sequitur videre, num. 3. videtur sentire, quòd instrumentum debet exequi, & præsentari, quādo esset appositum pactum, quòd infra mensem verificetur damnū, & dein lucrū, si quod eueniret, ita, quod eo non verificato infra dictū mensem amplius non audiatur. Nam isto casu instrumentum potest præsentari pro sorte principali, quæ certa est, & datur terminus Reo ad verificādum lucrum, seu damnum, quia Reo non verificante infra mensem, in dubio videtur lucratum ex societate: vt habetur etiam per Soc. in cons. 24. in 3. lib. col. 12. & sic instrumentum est liquidum: & ita etiam tenet Petr. de Vbald. in tract. socie. in 8. specie, & ita aliàs practicaui in terra S. Seuerini. Item. † Nunquid doctor debet carcerari, si contra eum est liquidatum instrumētum? & videtur quod non, quia lex concedens capturam personæ, non extenditur ad doctore, vt habetur in l. medicos, C. de profess. & med. lib. x. & voluit Bald. in l. j. C. quibon. ced. poss. & facit l. Aduoc. ne quis, C. de diuer. iud. & voluit Mars. in l. edictum, ff. de quæst. num. 8. ita dicendum est in casu isto, vt ritus iste concedens capturam personæ nō extendatur ad doctorem. † Nunquid mulier possit comparere per procuratorem, legitimè & sufficienter instructum ad liquidandum instrumentū: & videtur quod sic, quia videmus quod in criminalibus, & etiā causis capitalibus, siue citetur, siue agat mulier, potest per procuratorem comparere, vt dictat cōstitutio Regni, incip. generalia iura: sed in contrarium extat ritus, inc. Item, si qui debitores, dum dicit, quod personaliter debet comparere, & loquitur in masculis, & fœminis: ego vidi semper practicari in curia magnæ vicariæ, & alijs tribunalibus, quod mulieres honestæ accedunt ad Ecclesiam, quæ magis propè curiam est, & ibi accedit actuarius, & facit liquidationem, seu accipit verbum liquidationis. † Et similiter si ille, qui intendit liquidare instrumentum est carceratus, vel infirmus, debet accedere actuarius ad locum carceris, vel infirmitatis, & ab eo recipere liquidationem, & valet ac si foret præsens in iudicio, & ita quotidie practicatur. † Nunquid possit instrumētum præsentari, secundum formam ritus contra filiumfamilias? Bald. in l. cùm nō solùm, §. si necessitate, 3. col. circa fi. C. de bon. quæ lib. tenet, quòd non, nisi esset mentitus filius de morte patris, vt diceret, se esse sui iuris, vel per mortem patris, vel per emācipationem, vel nisi esset in quasi possessione exp̄edientiæ suitatis, quod quidem tantò magis procedit in Regno Neap. vbi extat edictū, quòd instrumenta, & obligationes, quæ fiunt per filiumfamilias absque consensu paterno ipso iure sunt nullæ. Nam ex talibus instrumentis nulla oritur obligatio, nec iuramento confirmantur, vt tenuit in simili Ange. in cons. clx. pro decis. colum. 2. vers. contrarium dico, & Roman. in consil. xij. incip. viso testamento proposito, colu. 2. pro quo facit text. in l. sancimus, in illis verbis, pro nō scripto, vel intellecto, C. de donat. & voluit ita in simili Bart. in l. si quis pro eo in tertio mēbro ad fi. ff. de fideiuss. in. 2. in fin. C. ne fideiuss. dot. den. & cons. 88. in q. inter Franc. colum. 2. & Bald. in l. 2. in 9. quæstion. C. de rescis. ven. in rub. ff. de iureiur. col. 2. vers. & ideò dicit statutum, & plenius per And. Tiraq. in tract. de leg. connub. in verb. ne pen. in glo. 2. num. 2. sequitur quod tale instrumentum minimè præsentari poterit, secundum formam ritus, posiquam est nullum, & nullam producat obligationem, & iuramento non confirmatur. † Sed cui incumbat onus probandi eum esse filiumfamilias, an filio excipienti, an creditori agenti? Ant. de Cana. in tractat. de exc. instrum. num. 39 in xviij. q. videtur innuere, quod incumbit onus creditori agenti, quia probata paternitate, præsumitur patria potestas, l. filium dijsimus, ff. de ijs, qui sunt sui vel alie. iur. & paternitas præsumitur, quia nemo est sine patre, nisi contrarium probetur, vt l. si quis patrem, ff. ad Maced. & scientia paternitatis præsumitur in creditore, I. C. ad Maced. quod quidem non puto verū, cùm non constet eum filium esse natum ex legitimo matrimonio, nam tunc præsumitur sui iuris, &

ris, & ita intelligitur text. in l. Titia. ff. sol. matri. & l. si. vxor, in verbo, monstretur, vbi Fulg. C. de cond. inf. & est ratio: quia quòd quis sit in potestate patris pendet ex matrimonio, Inst. de pat. po. in princ. sed matrimonium est facti, & sic non præsumitur: & ita dicit Barto. in cons. xlij. inc. visa inquisitione, & Corn. in consil. 68. placet mihi, col. penult. & Iason in l. post dotem, j. col. ff. sol. matr. & per Corn. in consil. 208. quanquam, col. 2. lib. 3. & per Alc. in tract. de præsumpt. in 2. præs. versicul. secundo infertur. Vnde cautela est, quod in citatione peremptoria compareat pater in simul cum filio, & testibus, & in promptu doceatur de perditis per assertionem patris, & etiam depo-
9 sitionem testium. † Sed pone, contractum fuisse cum aliquo filiofamilias existente in quasi possessione suitatis, an valeat contractus? hanc quæstionem disputat Alciat. in loco, de quo suprà, & dicit quod licet statutum annullet contractum factum cũ filiofamilias, & sic, licet actio tollatur, tamen potest agere creditor actione de dolo vel stellionatus contra talem filium, ex quo alia actio cessat, l. j. ff. de pign. act. nam dicit ipse statutum tollit actionem ex contractu, non autẽ eam, quæ oritur ex maleficio, vel quasi l. penulti. C. de dol. l. 2. C. si min. se maio. dixe. nec dicit obstare, quod debet sibi imputare creditor, qui non benè inuestigauit conditionem eius, quia satis videtur inuestigasse, qui secutus est præsumptionem orientem, ex quasi possessione sui iuris, cogi-
10 tate super prædictis. † Quid enim si aliquis se obligauit institorio nomine, an contra eum possit instrumentum præsentari, & liquidari? & dicas, quòd non: secundum Affl.
11 in decis. 64. incip. Quidam Mercator. † Item adde, quòd instrumentum, quod est cancellatum, vel in aliqua parte viciatum, non potest liquidari, & præsentari, secundum formam ritus, secundum Bald. in l. j. si tab. testa. nul. exta. & Paul. de Castr. in l. fin. C de edi. d. Adr. toile. qui (prout refert ibi Alex. in aliquibus lecturis) dicit hoc debere intelligi, quando cancellatio esset in parte substantiali, ad quod facit, quod dicebat Bal. in l. in princ. C. vt in poss. leg. de quo per Aret. omninò in §. curare, inst. de actio. vbi dicit vnum notabile, quod contra istam liquidationem possunt opponi omnes exceptiones de mũdo legitimè competentes. Sed contra liquidationem instrumenti nõ possunt opponi, nisi exceptiones permissæ à statuto.
12 † Item instrumentum quod non est publicũ minimè potest liquidari, maximè in regno, si non est confectum iuxta formam const. Instrumentorũ robur, & tam ista exceptio, quã proxima præcedens, non debent in vinculis probari, per ea, quæ voluit Bar. in l. j. §. aut qui aliter, ff. quod vi aut clã: & qualiter probetur instrumentũ non esse publicum vide And. de Iser. in d. const. instrumentorũ
13 robur, in fi. † Sed quid, si instrumentũ non est confectũ iuxta formam const. Instrumẽtorum robur, tamen debitor interrogatus, si habes instrumentum pro vero, dicit, quod sic, an debeat detineri & carcerari, vel sit prouidendũ super exceptione opposita? In quo dico, quod erit carcerandus, & instrumentũ prædictum mandabitur executioni contra eum, quia illa confessio reddit rem liquidã. & habetur pro veritate, secundũ Pet. Philip. Corn. in cons. 18. incip. principale, in 2. parte probat enim confessio actum, & veritatem rei, secundum Bart. in l. si forè, 2. col. in fin. vers. & per hoc dico. ff. de castr. pe. & Bal. in l. donatione, j. col. ad fi. C. de conf. nam confessio, & sententia paribus passibus ambulant, l. post rem de re. iu. & per Bar. in l. certum, §. sed an ipsos, j. col. vers. & eodẽ modo ff. de conf. Sed videtur posse dici contrariũ: nam instrumentũ non publicũ, & non confectum, secundum formã const. Instrumentorũ robur, est nullũ, & nullam habet firmitatem, vt dicta const. cauetur, & sic clarũ est, q̃ virtute instrumenti nihil fieri potest cõtra debitorẽ, sed est omninò prouidendum supernullitate instrumenti, & remanet sola confessio, quæ nõ habet executionẽ paratã. licet habeat vim sententiæ, secundũ Ang. & Alex. in l. 2. ff. de iureiur. per no. in l. j. C. de conf. & in l. post rem, ff. de re. iu. licet posset dici q̃ quando præcedit libellus, & litis contestatio, & tunc subsequitur cõfessio, requiritur sententia, & nõ habet executionem paratã, sed si confessio facta est in iudicio non præcedẽte libello, & litis contestatione, tũc nõ requiritur sentẽtia, & habet executionẽ paratã, vt no. per glo. & doct. in d. l. vnica, C. de conf. & per Bar. in l. j. ff. eo. tit. & Alex. in l. 2. & quod confessio habeat executionem paratam est text. in l. post rem, ff. de re iud.

vt suprà dixi. Ego autem dico, licet, confessio habeat executionem paratã, non tamen talem, quod possit debitor confitens carcerari, sed dandus est sibi terminus saltem decem dierum ad soluendum, secundũ dispositionẽ tex. in l. si debitori de iud. & ita dicit Bart. in l. debitoribus, ff. de re iud. & sic si Iudex vult carcerare debitorem virtute confessionis, non potest, vt ex prædictis patet, si verò vult carcerare virtute instrumenti non authentici, & vt cõuenit reassumpti, & minimè potest, quia dicit text. in d. constit. instrumentorum robur, quòd nullam firmitatem obtinet. Ergo neutro casu potest procedi ad arrestationem, & detentionem debitoris, quæ notes in actu practico: quia contrarium vidi responderi à magnis viris prædicta non considerantibus. Bald. in l. fi. C. de edi. di. Adr. toll. in 3. q. tenet, quod statim mãdatur executioni confessio, sicut instrumentũ, quia æquipolleat instrumento: & idem voluit Innoc. in c. quærenti, in glo. in verbo, quatrimestre de offic. del. & Bal. in marg. in verbo, cõfessio, ver. 3 in quo Berta. in suo repertorio, dicit, quòd non videat quomodo possit intelligi dictum Ian. cùm regula sit, quod confitens habet terminum decem dierum ad soluendum, quare dicit ipse dictum Innoc. debere intelligi in confessione facta in actione reali, quo casu nullam habet dilationem confitens, sed d. l. si debitori, de dilatione decem dierũ loquitur in personali, & id d. Berta. in verbo, confessio, in ciuilib. el. j. & adde quod Bar. in d. l. si debitori dicit, quod infra terminum x. dierum debet carcerari debitor, quòd intelligit Bald. ibi. si est suspectus de fuga, & non vult satisfdare, & debitor potest appellarę à prȩcepto de soluendo, dicendo confessionẽ erroneam, vt ibi per Bald. & per eundem in
14 auth. offeratur, C. de lit. contest. † Quid si allegatur instrumentum falsum, an interim impediatur executio, adeò quod nõ debeat in vinculis causam dicere debitor? dicas qd' non impeditur executio per tex. in l. 2. C. de
15 fal. & ibi hoc firmat Rayn. † Quid si clericus liquidauerit instrumentum contra laicum, & malè liquidauit, an debeat ad pœnã condemnari, secundum formam ritus? & dicas, quòd sic, quia clericus vtens beneficio istius ritus debet vti cum suis adminiculis, iuxta ea, quæ & voluit Bal. in l. venditionem, C. de contr. empt. † Item adde, quòd
16 licet regulariter posterior creditor offerẽs debitum priori creditori non possit cogere cũ, vt sibi cedat actiones, seu pignus suũ, l. nulla, C. de sol. tamen fallit, quando posterior creditor haberet instrumẽtum liquidatum, secundum formam ritus, quia tunc potest cogere, sicut dicimus de eo posteriore creditore, qui habet pro se auctoritatem sententiæ, secundum Alex. in l. à diuo Pio, §. sed & illud, ff. de re iu. quia æquiparantur in multis sententia, & instrumentum debiti, quod meretur executionem, secundum Bart. in l. cùm vnus, ff. de bon. auct. in poss. & l. si. iure, C. qui po. in pi. ha. & Bald. in l. 4. C. eod.
17 titu. † Item adde, quod licet aliàs stipulatio sine causa non valeat, l. cùm de indebito, ff. de prob. & ibi Bart. tamen si est instrumentum liquidum, etiam quod in se non contineat causam, potest liquidari, & exequi, secundum Bald. in l. 2. C. de pet. hær. & in l. 2. col. j. C. de excep. rei. iud. & Imol. in l. fin. ff. à qui. appel. nõ. licet, ver. tertio limitat Bal. facit, quod voluit Bal. in l. generaliter 4. oppo. C. de non num. pec. Idem voluit Alex. in l. à Titio ita stipulat, ff. de verbo. oblig. 3. col. vers. tum limita, licet contrarium videatur velle Bald. in l. ex placito in fin. C. de re.
18 perm. vers. secũdo casu. † Item, licet aliàs per procuratorem non possit nobis quæri actio etiam vtilis sine cessione, l. possessio quoq;. §. fin. ff. de acquir. possess. tamen per ista instrumenta liquida, quæ habent executionẽ paratam ex forma statuti, nobis quæritur vtilis etiam sine cessione, ita Bar. in d. l. possessio, dum æquiparat stipulationem factam in iudicio per procuratorem, per quam nobis actio sine cessione quæritur, & stipulationem factam in instrumento, quod habet executionem paratam, vt ibi plenissimè per Alexan. & Aret. in §. fin. institut. per quas
19 person. no. acqui. † Item, licet aliàs venditor, qui tenetur ad tradendum, & sic ad factum non possit præcisè ad id cogi. l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus, ff. de verbo. obligat. & ibi per doct. in l. j. ff. de actio. empt. per Barto. tamen, quando talis debitor esset obligatus per instrumentum quod haberet ex forma statuti executionem paratam, posset præcisè cogi ad tradẽdum, secundum Bald. in l. j. pen. col. C. de sent, quæ pro eo, quod inte. licet Roman. tenuerit contra-

rium

rium in d. l. stipulationes, ad quod facit quod voluit Paul. de Castr. in l. eum pro quo. ff. de in ius voc. plura alia possem dicere in hac materia, quæ omitto breuitatis causa. Petr. Foll. V. I. D.

20 † Potest etiam fieri talis præsentatio instrumenti contra mulierem debitricem, & per hoc est correcta in isto casu dispositio authen. sed nouo iure, C. de cust. Reo. & authen. sed hodie, C. de off. diuer. iud. vbi habetur, quod mulier non potest carcerari, maximè pro debito, vt not. plenè Alex. & Ias. in l. plerique, ff. de in ius voc. Nam hodie in Regno potest mulier carcerari pro debito, quando eo modo secundum formam ritus præsentatur instrumentum contra eam: & hoc dictat expresse dictus ritus 61. dum dicit, Item, si qua debitores, aut debitrices, &c. qui loquitur etiam contra fideiussores,

21 vt ibi expresse dicitur. † Limita tamen primò hãc dispositionem ritus, & viam executiuam procedere, dũmodò instrumentum contineat iuramentum, & pœnam, vt in eo dicitur, quia aliàs debitor non esset periu-

22 rus, nec posset criminaliter conueniri. † Secundò limita, dummodò instrumentum sit liquidũ ex omni sui parte. Quod procedit, etiamsi esset liquidum per relationem ad aliud instrumentum, & sic sufficit, dũmodò aliud instrumentum producatur, vt est alius ritus in num. 62. incip. Nota, quòd ille ritus, &c. in fin.

23 † Tertiò limita, nisi à die natiuitatis actionis in instrumẽto contentæ fuerint transacti anni 20. quia tanto tempore esset præscriptum huiusmodi præsentationi executiuæ, & posset tunc solùm præsentari instrumentum via ordinaria, vt dictat expresse dictus ritus 62. incip. Nota quòd ille ritus, &c.

24 † Quartò limita, dummodò debitor contra quem præsentatur, sit viuus. Secus, si esset mortuus: Nam contra eius hæredes non potest eo modo instrumentum præsentari, sed solùm via ordinaria, quia præsumitur habere iustam ignorantiam: vnde non interrogatur super tenore instrumenti, vt est alius ritus in nu. 178. incipiens, Item seruet ipsa curia, quòd si debitor, sed econuersò hæres creditoris potest præsentare eo modo instrumentum, debet tamen antea facere præambulum, & probare se hæredẽ pro liquidatione instrumẽti, vt dicitur in dicto ritu 178. & est alius, in num. 221. incip. Item seruat ipsa curia, quod si fit præsentatio, &c. & alius, in nu. 249. incipiens, Item, seruat ipsa curia, quod quando, &c.

25 † Quintò limita, dummodò instrumentum contineat debitum valoris vltra vnciã, aliàs, si est ab vacia infra, non potest eo modo præsentari, vt est alius ritus, num. 272. in

26 cip. Item quæcunq;, &c. † Sextò limita, nisi creditor esset ante præuentus à debitore, vt rumpat sibi instrumentum ex aliqua iusta causa, quia interim pendente dicta præuentione non potest instrumentum præsentari, secundum formam ritus, nec producitur ad interrogationem, vt est alius ritus 94. incipiens, Nota, quod ille ritus, &c. Ista autem præuentio est limitata hodie per Regiam pragma. quæ incipit, Malitijs, qua cauetur, quòd debitor non potest præuenire creditorem, nisi præstita priùs fideiussoria cautione sub pœna vnciarum decem, de soluendo debitum in casu succumbentiæ, & tempore publicationis processus debet personaliter debitor præueniens comparere, vt si non probauerit præuentionem, possit detineri de persona.

27 † Septimò limita, dummodò instrumentum præsentetur, & liquidetur per principalem creditorem personaliter, non per eius procuratorem: nam in hoc processu executiuo, & extraordinario non admittitur procurator etiã ad media, nec ex parte actoris, nec ex parte rei, vt est alius ritus magnæ curię 182. incip. Itẽ, seruat dicta curia, quòd

28 in causis. † Octauò limita, quando instrumentum fuit celebratum cum aliquo procuratore nomine debitoris, & ipse procurator iurauit, nam tale instrumentum non potest præsentari: secundum formam ritus: quia iuramentum non est præstitum de facie ad faciem, & ideò cõtra dominium, qui non iurauit personaliter, præsentari non potest: minime contra procuratorem, quia licet condemnari possit procurator, non tamen fit executio contra eum, sed contra dominum, vt not. Ang. & doct. in l Plautius, ff. de proc. vnde non esset æquum, quod procurator detineretur de persona, quia fieret actus executiuus contra eum. ita de hoc est

29 decis. 64. cons. Neap. † Si tamen debitor citatus eo modo super tenore instrumenti, es-

sed contumax, & nō compareret in vltimo peremptorio, extunc in antea capi potest de persona, tanquam suspectus, de hoc est alius ritus 77. incipiens, Item, quòd si debitores citati, &c. & isto modo prædicto in-
39 strumentum præsentatur personaliter.† Secundo principali modo præsentātur instrumenta in Regno realiter super assistētia impetranda, & hoc procedit similiter, quando instrumentum est liquidū, & habet pactum de capiendo, cōstitutum precarij, & hypothecam bonorum: nam isto casu habet creditor electionem. s. agendi via extraiudiciaria executiua auctoritate dicti pacti de capiendo: quia potest auctoritate propria capere tantum de bonis debitoris, quod ascendat ad summam debiti, per ea, quæ plenè tenet Bart. in rep. l. creditores, C. de pig. vel agendo vrbaniùs. s. via iudiciaria, petendo assistentiam citata parte, quo casu si innititur hypothecæ bonorum, censetur intentare hypothecariam, quæ est actio realis. Si verò innititur constituto precarij existenti in instrumento, & censetur intentare condictionem, ex l. fin. C. de acq. poss quando agit contra tertium possessorem, vt habetur in dec. 139. consil. Neap. sed agendo contra ipsum principalem debitorem, censetur agere ad reuocationem precarij, ad recuperandum naturalem possessionem, ratione ciuilis in eum translatæ per precarium: vt habetur per Bart. & doct. in l. quod meo, & in l. interdum, ff. de acq. possess. & ita illi rei adsistit sibi hypothecatæ, & ideò assistentia dicitur, quam tunc vrbaniùs agendo impetrat à Iudice, & vnà cum ea Iudex concedit suum decretum, propter clausulas instrumentales, vt res illa hypothecata cum precarij constitutione, & puncto de capiendo, capiatur, & publicis subhastationibus exponatur, & de pretio creditori satisfiat, & ita quotidie practicatur.

81 † Si tamen creditor elegit hanc viam agē di vrbaniùs in iudicio, non potest vlterius agere via executiua extra iudiciū, vt tenet Bal. in l. j. col. 5. vers. decimò quæro, &c. C. de seruit. & aqua. Et quid si inuenit resistentem, an possit illum expellere propria auctoritate? & de multis alijs pertinentib. ad hanc materiam, vide Barto. & Sal. in d. l. creditores, & Franc. de Aret. in cons. 22. & Matth. de Afflict. in const. Pacis, cultum, col. 5. cū duabus

32 seq.† Tertio modo præsentantur instrumēta, & scripturæ via ordinaria, videlicet, præcedente petitione, & litis contestatione, & dato termino ad probandum, tunc in meritis probationum producuntur scripturæ ad probandum intentionem producentis, quo casu de iure constitutionum Regni, si est instrumentum, debet produci in carta mēbrana, aliàs non facit fidem, vt est const. quæ incipit, Consuetudinem, quam olim, &c. Item si instrumentum contineat summā vltra libram auri, debet habere subscriptionem Iudicis ad contractus, & trium testium probatæ vitæ vltra Notarium, sed infra libram auri sufficiunt duo testes cum Notario, & Iudice. Et debent illi testes esse literati, scientes scribere, si in illo loco, vbi celebratur cōtractus, esset copia literatorū, aliàs sufficiunt illiterati, qui per signū crucis se subscribant. Ita hæc omnia traduntur in const. Instrumēto-
33 rū robur.† Sed si est scriptura priuata, potest produci etiam in carta de papyro, secūdum Luc. de Pen. in l. ad inferiorem, col. 4.
34 vers. itē scias, &c. C. de apo. pub. lib. 10.† Verùm talis scriptura priuata de se non facit fidē, nisi quatenus per testes cōprobatur, vt habetur per Bart. & doct. in auth. at si cōtractus, C. de fide inst. & in l. scripturas, C. qui pot. in pig. hab. & in l. admonendi, ff. de iure
35 iur. & in l. publicati, C. de test.† Verū, quando producuntur instrumenta, vel scripturæ in iudicio in vim probationis, debet pars citari, aliàs non probarent: vt not. Bald. in l. si quando, in fi. C. de test. & Iud. Rom. in cōs. 186. col. 2. nisi producerentur ad solā instructionem Iudicis, quia tunc non requiritur partis citatio, secundū Bal. in l. si qua per calumniā, vers. sed pone, &c. C. de Episc. & cl.
36 † Et licet sit dictū, quòd instrumenta debēt præsentari in forma probante in carta membrana, cū subscriptionibus testium, hoc est, verum in ipsa ostensione, & productione, quæ fit in curia, tamen post ipsa producta potest pars producens relinquere in actis copiā collationatam, & retinere originalo, penes se, ne aliquo casu in actis perdatur, vel surripiatur: & ita quotidie practicatur in Regno, de hoc est rit⁹ magnæ curiæ in nu. 168. in c. Item seruat ipsa curia, ꝙ quamuis, &c.
37 ADDITIO.† Adde hic, quod licet aliàs sufficiat præsentari instrumenta, & demū in actis dimitti copiam collationatam. vt hic

per do. Auct. tamen id non procedit in mandato, & procuratorio, quia inſtrumentum originale mandati debet in actis dimitti, aliàs non probat, ſecundū Bal. in l. inſtrumenta, de fideicom. quod eſt verū, quando illud inſtrumentum mandati eſſet ſimplex, aliàs ſi eſſet inſtrumentum continēs plura capita, & mandata ad plures cauſas, debet originale reſtitui producēti, & regiſtrari in actis particula mandati faciens ad cauſam, ſecundum eundē Bald. & Spec. in tit. de inſtr. edi. §. 5. & tit. de proc. §. publicatis, verſ. 3. quod nota, quia pauci ſciunt. Petr. Foll.

38 Quid autē, † ſi producatur inſtrumentū falſum, & altera pars petit interrogari producentem, an velit eo vti, ad hoc, vt poſſit ipſum accuſare de falſo, an teneatur reſpōdere ſimpliciter, vel ſufficiat, quòd reſpondeat conditionaliter. ſ. volo vti, quatenus verum eſſe apparebit, & non aliter? Dic, quòd debet reſpondere ſimpliciter, & ſi dubitat, datur ſibi terminus ad deliberandum: & de hoc eſt dec. 289. conſil. Neap. & ita debet intelligi Regia pragm. quæ incipit, teſtem falſum, & idem dicimus in atteſtationibus teſtium, vt habetur in d. dec. 186.

39 ‡ Requiritur etiam in inſtrumento præſentato locus celebrati cōtractus ſeu inſtrumenti, aliàs ſi in eo non eſt deſcriptus, non valet, nec probat, vt not. Pet. Phil. Corn. in conſil. 226. col. 2. in litera B, in 4. volu. & no. gl. & Bar. in l. generali, C. de tab. lib. 10.

40 † Idem dicimus de ſigno Notarij, quia ſi non apponatur in inſtrumento, quando eſt conſuetum apponi, inſtrumentum non valet: vt per plura tenet idem Pet. Phi. Cor. in conſil. 118. col. 2. in litera D. in 4. volu.

41 ‡ Vbi idem dicit de omiſſiōe indictionis, quod vitiet inſtrumentum, & hoc ponit in d. conſil. 118. in litera F. & conſ. 93. colum. 1. litera C. in eo. 4. vol. tenet Bart. in l. ſi librarius, ff. de regul. iur. & in l. nominatim, ff.

42 de cond. & demon. † An autem præſentare iſtas ſcripturas in iudicio, ſit actus iudiciarius: dic, quòd non, vnde etiam in die feriata præſentari poſſunt: vt not. Spec. in tit. de

43 dil. §. 1. verſ. ſed pone Iudex, &c. circa fin. † Sed datio termini eſt actus iudiciarius, vt tenet idem Spec. in tit. de dil. §. nunc videamus, verſ. ſed pone &c. &c.

44 ADDITIO. † Aduerte ad vnum, in quo multi decipiuntur: nam ſolent inſtrumenta multoties produci in principio cauſæ inſimul cū libello, quæ non probant niſi reproducantur in termino probatorio, ſecundum But. in cap. j. de proba. quia inſtrumentorū productio ante litē conteſtatam fieri non poteſt, ſecundū Fed. de Sen. in cōſ. In Chriſti nomine, caſus talis eſt, Minus de Tholomæis, quod eſt verum, ſi inſtrumentū non eſſet impugnatum per aduerſarium vel non eſſet datus terminus ad impugnandum, ſecundū Fel. in c. ex epiſtola, de prob.

45 mu. 28. † Item licet ſuprà dixerit do. Auctor non valere productionem ſcripturarum, niſi pars citetur ad videndum præſentationem ſcripturarum, & rectè, tamen id non procedit, ſi fiat productio in fine termini, quia valet productio parte non citata, ſecūdum Bal. in l. fin. C. qui admit. & Bart. in l.

46 ſed, & alia, de conſt. pec. † Item valet productio ſcripturarū facta, non citata parte, quando facta eſſet infra terminum datū ad producendum ſcripturas, & infra terminum datum ad probandum per omne genus probationis, ſecundum Alex. qui id ſingulariter tenet in l. item illa, ff. de conſt. pec. in addi. ad Bar. & dicit id voluiſſe ante eum Bal. in l. qui ante Cal. ff. de verb. obl. in addi. & in l. ſancimus in add. parua. C. de iud. & in l. ſi quando, in vlt. q. C. de teſtib. & ex hoc inoleuit practica generalis, fieri productionem ſcripturarum in termino probatorio, abſque citatione partis, quæ ſi fieret extra terminum, non valeret abſque citatione partis, vt ex prædictis patet, & dicit Affl. in conſt. Cordi nobis in 9. nota, quod per Regem Catholicum fuit prouiſum, quod præſentationes ſcripturarum non poſſent fieri coram Notario actorum, niſi citata parte coram Iudice ad videndum præſentationem ſcripturarum, quod dicit eſſe verum, niſi fieret productio in fine termini, per ea, quæ ſupra dixi. Petr. Foll. V. I. D.

47 VENIO Ad ſecundam q. principalem, ſcilicet, vſq; ad quod tēpus præſentari poſſunt ſcripturæ? Dic, q; de iure communi poſſunt præſentari non ſolum in termino probatorio, ſed etiam quātocunq; poſt, vſq; ad concluſionem in cauſa exclaſiue, c. cūm dilectus, de fide inſtr. nam in hoc caſu prod[uctionis] ſcripturarum [illegible]

[illegible] Bal. vbi

48 nationis. † hinc dicimus, quòd quando teſtes producuntur, poſt publicationem vnà cum ſcriptura poſſunt produci, vt not. Bald. & doct. in l. certi condictio, §. quoniam, ff. ſi cert. per. & Bald. in l. ampliorem, C. de ap. & Alex. in l. ſi ita ſcriptum, ff. de lib. & poſthum. & Cano. in cap. ſcire, de teſtib. quod tamen declara, & limita, niſi aliqua iuſta cauſa ſubſit, quia tunc poteſt Iudex ſtante iuſta cauſa, etiam poſt concluſionem in cauſa, admittere ſcripturas, vt tenet And. de Iſern. in conſt. Iuriſperitorum, col. 1. deinde ſuperuenit conſt. Regni, quæ incipit, Lite legitimè quæ ſecundum vnũ intellectum gl. & And. ibi vult, quod ſcripturæ producantur infra terminum probatorium, & nõ poſt, verùm quo ad hoc, illa conſt. non ſeruatur. Nam ſuperuenit Reg. prag. quæ incipit, curſu dilationum, qua cauetur, quòd ſcripturæ producantur infra quatuor dies vtiles à die publicationis, quando nulla fuit petita repulſa, ſed ſi repulſa facta eſt, tunc iſti quatuor dies currunt à die publicationis in cauſa repulſæ: & ita ſeruandum eſſet, cùm illa prag. faciat in Regno ius nouiſſimum. Et vide quæ dixi ſupra in verſ. exceptio. Ego tamen ſemper vidi obſeruari, quòd ſcripturæ recipiuntur in curijs vſque ad concluſionem excluſiuè, & ſic de facto, & de communi ſtylo curiarum ſeruatur diſpoſitio iuris communis, ſcilicet d. c. cum dilectus, de fide inſtru. & ex hoc dico non ſeruari ritũ magnæ curiæ in num. 21. qui incipit, Item, quod poſt termi. &c. qui vult, quòd non recipiuntur aliquæ ſcripturæ poſt terminum probatorium, vt ponantur in proceſſu, nam contrarium eſt in viridi obſeruantia, & maximè per d. Regiam prag. quę contradicit illi ritui, & ſimiliter eſt correctus alius ritus in nu. 159. incip. Item ſeruat ipſa curia, quòd poſt terminum, &c. qui in effectu dicit idem quòd præcedens, ſaluo eo, quod dicit in fine ſui. ſ. quòd poſt concluſionem eſt hodie
49 in obſeruantia. ſ. quod † quando producitur ſcriptura poſt concluſionem, tunc actorum magiſter facit illã ſcripturæ præſentationem denotando, quòd poſt concluſionem producta fuit, & non ponit illam in proceſſu, ſed extra proceſſum, & Iudex poteſt illam videre illam ad ſui inſtructionẽ, & non in viſionis, & ita ſeruatur. Reliqua in contrarium dicta vt dixi ſupra in verſ. dilatio & vt habetur per Spec. in tit. de inſtru. edi. per to. & per Mod. in c. cùm dilectus, & in c. ſcripta verò, & inc. cùm Io. de fi. inſtr. Rob. Mar. V. I. D.

ADDITIO. Adde Aſſl. in conſt. Lite legitimè conteſt. in 13. no. in 3. quæſtion. vbi voluit, quod regulariter ſcripturæ producuntur vſque ad concluſionem in cauſa excluſiuè, quod quidem dicit non procedere in 15. caſibus. Pet. Foll. V. I. D.

De Iuramento, eius differentia, & vſu.

1 *Iuramentum quotuplex ſit.*

2 *Iuramentum neceſſarium, aliàs ſuppletorium, quod dicatur.*

3 *Iuramentum ſuppletorium defertur, etiam poſt concluſum in cauſa: dummodò ante concluſionem petitum ſit, & num. 10.*

4 *Iuramentum ſuppletorium, quot & quæ requirantur vt deferatur, & numer. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

5 *Iuramentum ſuppletorium non defertur hæredi.*

6 *Perſonæ vili, & ſuſpectæ de periurio, non defertur iuramentum ſuppletorium.*

7 *Iuramentum ſuppletorium, non defertur in cauſa ardua, & criminali.*

8 *Cauſa parua, vel magna dicitur, ſecundum perſonarum conditionem.*

9 *Iuramentum non defertur in ſupplementum, quando ſemiplena probatio eſt elisa per probationes contrarias.*

11 *Iuramentum ſuppletorium debet deferri parti præſenti, vel citatæ.*

12 *Iuramentum in Regno defertur etiam poſt concluſionem.*

13 *Iuramentum an deferatur ei, qui viſus eſt probare per plures teſtes.*

14 *Iuramentum an deferatur in cauſis magnis, & num. 16. 17.*

15 *Iuramentum an deferatur periuro.*

18 *Iuramentum an deferatur ex vnico teſte deponente ſine cauſa.*

19 *Iuramentum an deferatur ex officio.*

20 *Iuramentum an deferatur in cauſa appellationis.*

21 *Iuramentum an deferatur ad probandum quantitatem.*

22 *Iuramentum litis deciſorium, quod dicatur.*

tur, & qualiter deferatur.
23 Probatio an admittatur contra iuramentalitis decisorium.
24 Iuramentū quod defertur in iudicium alicui aduersario, vt principaliori, & legaliori, veritatis appellatur
25 Testis de mera veritate iurare debet, aliàs non probat.
26 Iuramentum calumniæ, credulitatis appellatur.
27 Iuramentum in litem quotuplex sit, & quando & qualiter deferatur.
28 Iuramentum purgationis, quod dicatur, & quando referatur.
29 Purgatio Canonica, quæ dicatur, & quæ vulgaris.
30 Iuramentum pro enormitate criminis, secundum l. si quando, C. vnde vi, qualiter deferatur.
31 Iuramentum damnum passi, an & quando faciat plenam fidem.
32 Præsumitur pro decreto, seu sententia Iudicis maioris. Secus in Iudice inferiori, & Pedaneo.
33 Expensarum taxatio fit mediante iuramento litigatoris.
34 Iuramentum promissorium, quod dicatur. Et an inducat obligationem.
35 Pactum nudum an firmetur iuramento.
36 Iuramentum asserterium, quod dicatur, & quis sit eius effectus.
37 Iuramentum confirmatorium, quod dicatur, & qui sint effectus eius.
38 Iuramentum fidelitatis, quod dicatur
39 Iuramentum fidelitatis, quid contineat.
40 Iuramentum fidelitatis à quo, & cui præstetur.
41 Iuramentum fidelitatis præstatur per tutorem vel curatorem, & procuratorem.
42 Raro non potest exigere iuramentum fidelitatis à vasallis, sine mandato, vel literis Regalibus primatur feudo.
43 Iuramentum ligij, quod sit, & in quo differat à iuramento fidelitatis.
44 Ligius quis dicatur.
45 Iuramentum temerarium, vel calore iracundiæ factum, an seruandum sit.
46 Ludens, & ludere videns, & mutuans pecuniam ludenti, & docens ludentem, æquiparantur: & omnes pœna inducta contra ludentes puniuntur. Idem in iurante nō ludere.
47 Iuramentum illicitum, quod dicatur, & quot modis dici possit.
48 Iurans delictum committere, non tenetur ad obseruantiam iuramenti
49 Iurans non ferre testimonium, non obstante iuramento potest examinari.
50 Fideiubere pro proximo in periculo constituto quis potest, non obstante iuramento per ipsum de non fideiubendo præstito.
51 Iuramentum in malè promissis, non est seruandum.
52 Iurans ducere vxorem, in casu, quo voluerat castitatem, an teneatur ad obseruantiam.
53 Iurans adimplere omnia, quæ ab eo petentur, non tenetur adimplere aliquid turpe.
54 Iurans per viscera Christi, vel alia membra, blasphemare dicitur.
55 Iurans per dæmones, vel aliam creaturam, an teneatur ad obseruantiam.
56 Iuramentum an præstari possit, per procuratorem, habentem speciale mandatum.

NOnus actus, qui successiuè emergit in iudicio, est Iuramentum. Pro cuius euidentia est sciendum, † quòd iuramentum in genere sumptū est duplex. s. iudiciale, & extraiudiciale. Iudiciale, dicitur propriè illud, quod præstatur in iudicio, cuius multæ sunt species. † Et prima est species iuramenti, quod appellatur necessarium, alio vocabulo dicitur in supplētorijs, & est illud, quod defertur in supplementū probationis: vt quando actor vel reus probauit semiplenè. Nam potest Iudex parte petente deferre iuramentum semiplenè probanti, per cuius iuramentum eius suppleta probatio, sufficiens ad condemnationem, vel absolutionem, & ideò dicitur necessarium, quia ex necessitate defertur parte petēte, etiam altera parte inuita: vt probatur in l. in bonæ fidei, in versic. oportet, C. de reb. cred. † & potest deferri etiā post conclusum in causa, dūmodò sit petitū ante cōclusionem, secundū Alex. in cōs. 53. colum. fi. in 1. volu. & Iason plenè tangit in repe. l. admonendi, col. 154. & seq. ff. de iureiur. & de isto iuramēto traditur plenè per Bar. & doct. in d l. admonēdi, & in d.l. in bonæ fidei, & ibi Bal. & Sal. & per Can. in c. fi. de iureiur. † Et

ad hoc deferri possit hoc iuramentum, requiruntur sex copulatiuè, quorum si aliquod deficit, non defertur. Primò enim requiritur, quòd sit semiplenè probatum per vnum testem omni exceptione maiorem, secundū Alex. in conf. 32. in 1. vol. & cōs. 19. col. pen. in vol. 4. & conf. 18. col. 2. & 3. in 2. vol. & Pet. Phi. Cor. in conf. 194. col. 2. in 2. vol. aliàs non faceret in isto casu semiplenā probationem, vel quod sit probatum semiplenè per alias species probationū, de quibus habetur per Moder. in d. l. admonendi.

5 † Secūdò requiritur, quòd ille, cui defertur tale iuramentum, sciat verisimiliter veritatem per sensum corporeum, quia in hoc æquiparatur testi, & not. gl. in l. admonendi, in vers. exacto, ibi Barto. circa fin. col. & gl. in d. bonæ fidei, C. de reb. cred. & ideò non defertur hæredi, quia verisimiliter ignorat veritatem negocij.

6 † Tertiò requiritur, quòd is, cui defertur, sit persona honesta, & bonæ vitæ, quia aliàs personæ vili, & suspectæ de periurio, nō defertur, secundum Abb. in d. c. fin. §. sanè, col. 3. de iuriu. & Bal. in l. qui accusare, C. de eden. & Bar. in d. l. admonendi, col. fin.

7 † Quartò requiritur, quòd causa non sit magna, sed modica: nam in causa ardua, vel criminali, non defertur, secundum glos. in d. l. admonendi, in vers. exacta, & ibi per omnes doctores, & in d. l. in bonæ fidei.

8 † Dicitur autem parua, vel magna, secundum conditionem personarum, secundum Bart. in authen. nisi breuiores, C. de senten. ex bre. recit. & Petr. Philip. Corn. in conf. 58. col. 3. in 3. vol. & Alex. in conf. 39. in fin. in 5. vol. †. Quintò requiritur, quòd dicta semiplena probatio nō sit in aliquo elisa per probationes contrarias, quia tunc non defertur, vt not. glo. & Bal. in l. j. C. qui & aduer. quos, & Lud. Rom. in conf. 91. col. pen.

9 † Sexto requiritur, quòd iuramentum fuerit petitum ante conclusionem in causa. nam tunc potest deferri, non pòst, vt supra dixi, alias secus, ad instantiam partis, secundum Alex. in conf. 53. in 1. vol. vnde practica communis est, quòd facta publicatione cōpareat litigator, & dicat qualiter credit se ex processatis, & plene suam intentionem probasse, ità quòd debet victoriam reportare. Si tamen cum semiplene probasse contigerit, petit sibi deferri iuramentum suppletorium, aliàs protestatur, &c. nam si Iudex non daret iuramentū, tunc concurrentib. dictis requisitis sex faceret litem suam. Reliqua de hac materia dic, vt per doct. maximè Ias. in d. l. admonendi.

11 ADDITIO. † Adde, quòd requiritur vltra, vnum valdè necessarium, quod est, vt deferatur dictū iuramentū præsente parte, vel citata, alias non valeret. Ita per Alex. in conf. 122. vlt. col. in 2. lib. & sequitur Marsi. in l. maritus, 4. col. ff. de quæst. Adde Cap.

12 dec. 35, † Item sciēdum est, quod in Regno defertur iuramentum suppletorium etiam post conclusum in causa, vsque ad calculum ferendæ sentētiæ, ex quo causæ sunt summariæ, & quando causæ sunt summariæ, semper defertur. Ita tenet Lanfr. in l. admonendi, ff. de iureiu. in 19. col. & dicit hoc procedere etiam ad petitionē partis, quod no. quia pauci sciunt, vide Cap. in decis. 35.

13 †. Itē scias, quòd defertur iuramentū in supplemētum probationis ei, qui visus est probare per testes, & probauit semiplenè per testes singulares, dummodò illa singularitas non sit obstatiua, sed adminiculatiua, secundum Fel. in c. licet, ex quadam, ext. de testi.

14 in 5. col. † Item licet hic dominus Auctor dixerit, non deferri, nisi vbi esset modica causa, tamē si est plus, quàm semiplenè probatum, etiam in causis magnis, & in alijs causis prohibitis defertur, secùndum Fran. Cur. in l. admonendi, ff. de iureiu. vers. 67. & refert ita tenere Alex. in l. 3. in prin. ff. de iureiu. de quo per Marsi. in sig. 27. vide Aymo. Crau. in conf. 198. lib. 1. † Item licet verum sit, iuramentū non deferri personæ suspectæ de periurio, & periuro, tamen si apparet satisfeciſſe suis creditoribus, & de periurio constat esse absolutum à sacerdote facta confessione coram eo, debet deferri iuramentum ei, licet aliàs peieraſſet, quia peccator postquam se pœnituit, non est amplius peccator: cap. ferrum, de conse. dist. 4. & refert Affl. in decis. sacri conf. 36. ita fuisse in sacro Regio cōs. decisum.

15 † Item scias, quòd defertur iuramentum suppletorium parti, si pars aduersa nō articulauit causam esse magnam, licet in rei veritate causa sit magna, secundum Lanfr. in d. l. admonendi, in 35. concl. & Alex. in cons. 66. in 1. vol. & Flam. Cur. in d. l. admonendi, 38. col. & Alex. in consil. 76. in 6. lib.

16

† Item

17 † Item defertur in magnis cauſis, quando nō defertur ſuper principali pūcto cauſę ſed ſuper incidenti, ſecundū Bar. in d. l. admonēndi, pen. col. & ibi Iaſ. col. 97. & Aleand. in conſil. 66. in 6. lib.

18 † Item vlterius ſcias, quòd nunquam defertur iuramentum ſuppletorium per vnum teſtē deponentem de debito, ſine cauſa, ſecundum Bald. in cap. 1. § cùm autem de controu. inue. refert, & ſequitur Rom. in rubr. de arb. in 17. q. & Cur. in tract. de teſti. in 19. cōcl. & Alex. in conſ. 32. lib. 1. & Iaſ. in d. l. admonendi, col. 94. & Can. in ca. cauſam, de teſti.

19 † An iuramentum poſſit deferri per Iudicem, nemine petente, ſed ex officio? Bald. in l. admonendi, pen. col. de iureiur. tenet, quòd non. Idem firmat Ang. in d. l admonendi, j. col. pro quo vide Cap. in dec. 35.

20 † Item etiam illud ſciendum eſt, quod iuramentum ſuppletorium non petitum in cauſa principali, peti poteſt in cauſa appellatiōis, ſecundum Bal. in c. 1. § item ſi vaſallus, vlt. col. de con. inueſt. pro quo omninò vide Cap. in d. deciſ. 35. qui ita ibi tenet.

21 † Item eſt ſciendum, quòd quoties conſtat de ſubſtantia debiti, licet, non appareat de quantitate, defertur tamen iuramentū ſuppletorium ad probandam quantitatem: vt habetur per Purpura. in d. l. admonendi col. 44. & Aymo Crau. in conſ. 198. lib. j. nu. 8. 9. & de his hactenus. Petr. Fol. V. I. D.

22 † Secunda ſpecies iuramenti iudicialis, eſt iuramentum litis deciſorium, & tale iuramentum ab initio dicitur voluntariū, reſpectu deferentis, quia defertur ex voluntate partis, Iudice tamen approbante, item is, cui defertur, non tenetur præcisè iurare, ſed poteſt iuramentum referre, vt habetur in l. manifeſtæ ff. de iureiu. Exemplū eſt, quando alter ex litigatoribus nō poteſt probare ſuam intentionem, & dicit alteri parti, ego volo ſtare iuramento tuo, nā tenetur pars, vel iurare, vel iuramentū referre, dicendo, iures tu, aliàs habetur pro confeſſa, vt d. l. manifeſtæ, & no. in d. l. in bonę fidei. Quod tamen intellige, quando Iudex approbat tale iuramentum, alias poſſet per partem inuitam recùſari, nec referri, ſecundum Bart. in d. l. manifeſtæ, & Abb. in c. fi. col. 3. de iureiu. & And. de Iſer. in c. 1. in verſ. cum datur, de conſuet. rec. feu. & habetur in l. generaliter, C. de reb. cred. Dicitur autē deciſorium, quia per ipſum deciditur lis, ſicut per ſententiam, adeò, quòd vltra nō admittitur alia probatio in contrariū, l. 2. & l. nō erit, §. dato, ff. de iureiu. & l. j. & ibi per doc. C. de reb. cred. † Quod intellige non admitti probationem ad retractandum iuramentum ciuiliter, ſed benè admittitur probatio ad puniendum criminaliter iurantem de periurio: ita tenet And. de Iſer. in d. c. 1. §. ſimiliter, verſ. ſacramentū, in fi. de conſ. rec. feud. vbi hoc intelligit quādo quis ſcienter iurauit, & iuramentū fuit alteri nociuum.

23

ADDITIO. Adde, videndum omninò Soc. in conſ. 184. in lib. 1. vbi plenè. & Boer. in deciſ. 95. in 5. lib. Petr. Foll. V. I. D.

24 † Tertia ſpecies iuramenti iudicialis, eſt illud, quòd defertur in iudicio alicui aduerſario, vt principali & legaliori · vt quando quis examinatur, ſuper poſitionibus medio iuramento, vt dixi ſuprà, in ver. poſitio, & hoc appellatur iuramentum veritatis, dato quòd fiat per verbum credulitatis, vt ibi dixi, & eſt voluntarium ex parte deferentis, differt tamen hoc iuramentum à præcedenti, quia hoc delato poteſt nihilominus probari contrarium, verùm is, qui iurauit, non punitur de periurio, ſed ſolùm Deum habet vltorem, l. 2. C. de reb. cred. & And. de Iſer. in d. §. ſimiliter, & de hoc eſt ritus magnæ curiæ, in num. 183. incip. Item quod quandocūq;, &c. in fin.

25 † Quarta ſpecies iuramēti iudicialis, eſt iuramentū veritatis, quod defertur teſtib⁹: nam teſtis debet iurare de mera veritate, aliàs non probat, vt dixi ſuprà, in verſ. teſtis, nec ſufficit, ſi diceret, ita eſt, ſi benè recordor: vt tenet Pet. Phil. Corn. in conſ. 94. col. 1. in litera C. in 3. vol. † Quinta ſpecies iuramenti iudicialis, eſt iuramentū calumniæ, de quo plenè dixi ſuprà, in verſ. iuramentum calumniæ, & iſtud appellatur iuramētū credulitatis, vt l. 2. §. quod obſeruari, & ibi Bar. & doct. C. de iur. calū. & de eius materia, vide aliqua per And. de Iſer. in conſtit. Vniuerſos, & conſtit. Lite legitimè.

26

27 † Sexta ſpecies iuramenti iudicialis, eſt iuramentū in litem, de quo loquitur totus titulus, ff. de in litem iur. & iſtud defertur per Iudicem, non autem per partem, & defertur actori, l. 2. & l. videamus, §. deferrs, ff. eo. titul. item defertur ob ſolum do-

lum aduersarij, non oblatam culpam, l. in actionibus, eo tit. & istud iuramentum est triplex, videlicet, iuramentum in litem affectionis, in quo consideratur interesse singulare affectionis: vt si habeam affectionē ad librum, ad quem es mihi condemnatus, possum iurare de illo interesse affectionis, propter dolum tuum, & potest hoc interesse excedere verum ac iustum valorem: in quo tria requiruntur copulatiuè. Primùm, quòd sit actio bonæ fidei, vel stricti iuris arbitraria. Secundù, quoad condemnatus sit in dolo, nolendo restituere, Tertium, q̄ sit res in quā verisimiliter cadat affectio, sicut in libro, aliàs secus, vt in nūmis, l. nummis, ff. de in litem iur. ita hæc omnia tangit Iaſ. in rub. ff eo. tit. Secundum, est iuramentum in litem de interesse singulari, vt si deposui pecuniam, & quia eam mihi non restituisti, sui condemnatus ad pœnam, vel pignus meum fuit venditum à creditore meo, possum iuuare de isto interesse singulari, extra rem, vt d. l nummis. Tertium, est iuramentum in litem de interesse communi, & de veritate, vt si fuisti in moradandi mihi seruum, qui mortuus est, possum iurare ob dolum tuum, de vera æstimatione, quanti valebat ille seruus, & eatenus mihi condemnaberis, vt dict. l. in actionibus, §. planè, cum l.
28 seq. & no. Iaſ. in d. rub. eo. tit. † Septima species iuramenti iudicialis, est iuramentum purgationis, quòd defertur reo in causis arduis, & criminalibus, & etiam in ciuilibus, putà, quando contra reum sunt aliqua indicia, vel semiplena probatio, ita quòd non potest diffinitiuè condemnari, tunc Iudex potest sibi deferre iuramentum purgationis, per quod iurabit reus, se non tenere ad debitum, vel non commisisse tale delictū, & sic diffinitiuè absoluetur. Et de isto iuramento loquitur propriè text. in d. l. admonendi, in auth. nouo iure, C. de pœna iud. qui malè iud. l. 5. C. de fal. gl. in l. j. C. de sic. Bar. in conſ. 104. in fi. incip. visis testib. &c.
29 & Iaſ. in l. 3. in prin. col 5. ff. de iureiur. † Itē, de isto iuramento loquitur totus tit. extra, de purgat. cano. vbi si aliquis est infamatus de crimine, quod non potest plenè probari, compellitur se purgare per iuramentum. Et quædam alia est purgatio, quæ dicitur vulgaris, de qua loquitur titulus extra de purg. vulg. quæ loquitur de duello, vt quando litigantes volūt se purgare per duellum, quæ purgatio est omni iure prohibita, quia per eam videtur tentari Deus, vt in c. 1. & ibi Abb. de purg. vulg & habetur in conſt. Regni, Monarchiam. Et de hoc iuramento purgationis loquitur And. de Iſer. in c. 1. §. si verò fuerit, de contro. inueſt. † Octaua species
30 iuramenti iudicialis est, quando propter enormitatem criminis, defertur iuramentum contra violentum ſpoliatorem, vt si quis ſpoliat me poſſeſſione, ſeu domo mea, poſſum ꝓbare per iuramentū meū, de reb. mobilibus ibi exiſtentibus, & hoc in odium ſpoliatoris; iuxta l. ſi quando, cùm ibi not. C. vnde vi, &c. fi. extra, quod metus causa, & hoc poteſt dici iuramentum in litem, & non datur contra vniuerſitatem in damno clandeſtino pro valera rerum amiſſarum, vt no. glo. in conſt. Si damna, & ibi etiam
31 And. de Iſer. in pen. col. 31. † Nona ſpecies iuramenti iudicialis est, quando extaret ſtatutum, quòd ſtetur iuramento damnum paſſi, prout est hodie in Regno Regia prag. quæ incipit, Statuimus, qua cauetur, quod quando damnū paſſus, habet animalia damnum dantia in poſſeſſione ſua, ſtatur ſuo iuramento. Idem etiam, ſi Officialis deprehendit animalia, quia ſtatur ſoli iuramēto Officialis denūciantis, aliàs est neceſſe, quòd ꝓbetur ad minus per vnum teſtium cum iuramento damnum paſſi, quando non habet animalia in manu, & Iudex, qui aliter pronunciat, ponitur ad quinque vncias applicandas Fiſco, & agitantur iſtæ qūæſtiones
32 coram Baiulis, vt habetur in d. preg. † Scias tamen, quòd licet aliàs præſumatur pro decreto Iudicis, l. Herennius, §. Caia. & ibi gl. & Bar. ff. de euict. tamen intelligitur de Iudicibus maioribus, non autem de iſtis Baiulis, & Iudicibus minimis & Pedaneis, quia pro eorum ſententijs & decreto non præſumitur: ita tenet Bal. in l. tutoris, ff. de confir. tu. & Iaſ. in rub. C. qui admit. col. 2.
33 in princ. † Decima ſpecies iuramenti iudicialis, est iuramentum, quod præſtatur in taxatione expenſarum, nam expenſæ factę in iudicio priùs taxantur per Iudicem, & poſtea datur iuramentum victori, qui fecit expenſas, & poſtea interponitur declaratoria per Iudicem: vt habetur in authen. poſt iuſiurandum: & auth. nouo iure, & ibi Bal. C. de iud. & hoc fuit introductum ex cauſa,

quia

quia grauatur victor in eo, quòd non recuperat omnes expensas propter taxationem, releuatur in alio, vt stetur suo iuramento, vnde si vellet plenè probare per testes omnes expensas, non fieret earum taxatio per Iudicem, vt dicūt doc. in d. auth. & hæc quo ad iuramentum iudiciale dicta, sufficiant.

34 SECVNDVM principale † iuramentum, est extraiudiciale, & ideò sic dicitur, quia extra iudicium præstatur. Cuius similiter multæ sunt species: & primò reperitur vnum iuramentum, quod appellatur promissorium, vt quando aliquis iurat se daturum, vel facturum aliquid simpliciter, sine aliqua causa, vel stipulatione, & sic continet promissionem de futuro, & de isto loquitur tex. in l. si quis pro eo, ff. de fideiu. & cap. debitores, de iureiur. & istud iuramentum non producit actionem de iure ciuili, nec obligat iurantē præstare operas patrono, l. vt iurisiurandi, ff. de ope. lib. & not. Bar. in d. l. si quis pro eo, col. 1. & 2. & Ioan. de Imo. in rep. cap. cùm contingat, col. 23. cum trib. seq. versi. circa tertiam, &c. de iureiu. sed de iure canonico est secus, quia potest agi ex tali iuramento, saltem implorando officium Iudicis, dicit Imol in d. cap. cùm contingat, col. 26. in fin. & seq. & hanc conclusionem firmat B. Th. in sua summa secunda, secundæ q. 89. articul. 8. vbi tenet, quòd talis promittens tenetur ad obseruātiam iuramentì, si cum eo concurrat iudicium, & iustitia, vnde dicerem in isto casu, quòd posset adiri Iudex ecclesiasticus per viam denunciationis Euangelicæ, per ea, quæ dixi suprà in tract. de denunciatione, in prin. huius 6. partis.

35 † Ex prædictis potest solui illud dubium scilicet, vtrùm pactum nudum firmetur iuramento? nam de iure canonico non est dubium, quia etiā sine iuramento ex pacto nudo oritur actio, vt est cōmunis opi. omniū scribentium in ca. j. de pact. multò fortiùs, quando iuramentum interuenit, sed de iure ciuili non producit actionem pactum nudum iuratū, vt no. Inno. in c. j. de co, quod metus cā. & Bal. in l. fi. col. 2. C. de fidei. & Bal. in l. j. C. de ope. lib. & idem Bal. in auth. sacramenta, C. si aduer. vend. de qua materia, vide Ias. in l. iurisgētium, §. sed cum nulla, col. v. ff. de pac. & in l. si quis maior, C. de

36 transl. † Secunda species iuramēti extraiudicialis, est illud, quod appellatur iuramentum assertorium, vt quando quis asserit aliquid esse de præsenti, vel de præterito, & iurat, vt quādo iurat quis, se esse maiorē, vel Regē habuisse victoriam, vel simile. de hoc loquitur tex. in cap. omne, &c. vt noueritis 22. q. j. & per totam, & l. si alterius, in fin. C. si minor se maiorē, dixe. & no. Imol. in d. cùm contingat, col. 25. in fin. & col. 107. in prin. de iureiur. Verū in minore sit differentia, quia si iurat verbaliter, se maiorē, potest probare contrarium. Secus si realiter tactis scripturis, vt d. l. si alterius, & de hoc iuramento assertorio similitet tractat B. Th. in

37 sum. secūda sec. q. 89. art. 7. † Tertia species iuramenti extraiudicialis est, quod dicitur confirmatorium: vt quando apponitur iuramentum in aliquo actu de se inualido, & per iuramentum firmatur. Exemplum est in auth. sacramenta, C. si aduer. vend. & in c. cùm contingat. de iureiur. Similiter in donatione inter virum, & vxorem, quæ non valet, l. j. & per totum, ff. de do. inter virum & vxo. tamen firmatur iuramento secundum Barto. & Alex. in l. Seius & Augerius, ff. ad l. Falc. & Abb. in c. donatio. de dona. inter vir. & vxor. & Paul. de Castr. in consil. 75. col. 2. in vol. & de isto iuramento tractat plenè Bartol. in d. l. si quis pro eo. & Imol. in d. cap. cùm contingat. vbi plura exempla ponit. & Alexand. in cons. 43. & 59. in 1. vol. & consil. 53. in 3. volum. & Franc. de Aret. in consil. 222. & 74. & And. de Iser. in c. 1. §. item sacramenta, de pace iur. fir.

38 † Quarta species iuramenti extraiudicialis, est iuramentum fidelitatis, quod tenetur præstare vasallus domino suo, siue sit vasallus feudatarius, siue burgensis, secundum Andr. de Iser. in c. j. colum. j. qua vas.

39 iura. deb. fide. † In quo iuramento sex continentur. Primum, scilicet, quòd iuret seruare dominum incolumem, tutum, honestum, vtilem, facilem, & præstare auxilium: quæ sex numerantur in c. j. de noua for. fidel. & ibi per And. de Iser. & habetur plenè in decis. 265. consi. Neap. in 4. & 5. colum.

40 † Item, quando tale iuramentum præstatur domino Baroni, debet iurans excipere personam Imperatoris, seu Regis, quæ semper censetur excepta, scilicet, vt promittat dominum suum defendere aduersus quancunque personam, contra Regem, c. Impe-

tialem, §. fi. & ibi And. de Iſer. de proh. feu. alie. per Fed. & in d. c. j. in prin. de noua for.

41 fidel. † Et hoc iuramentum poteſt præſtari etiam per tutorem, vel curatorem, & procuratorem, ſecundum Alex. in conſ. 10. col. 3. iu 2. vol.

42 † Item nõ poteſt Baro exigere hoc iuramentum à vaſallis ſine mandato Regis, vel literis Regis, aliàs punitur priuatione feudi, & publicatione bonorum, vt eſt conſt. Regni, quæ incipit, Comite vel Barone, &c. & tenet And. de Iſer. in c. ſi minori circa fin. ſi de feu. fue. cõtrou. & habetur in d. dec. 265.

43 conſ. Neap. verſ. 20. &c. † eſt & aliud iuramentum fidelitatis, quòd appellatur iuramentum ligij, & propriè eſt illud, quod præſtatur ſoli Imperatori, vel Regi, non autem inferiori, & in hoc differt iuramentum ligij à iuramento fidelitatis: & tunc quando vaſallus iurat Regi, iurat indiſtinctè ipſum defendere contra omnem perſonam, nemi nem excipiẽdo, & hoc eſt in alia dec. conſ.

44 Neap. in num. 307. † Vbi declarat quis dicatur ligius, nam exponitur quaſi ligatus, & adſtrictus Regi, vel dicitur, à legalitate, quam tenetur ſeruare Regi contra omnẽ perſonam: vt not. Bal. in l. j. §. in primo, col. pen. C. de cad. toll. & And. de Iſer. in conſt. Domini à vaſallis, & in d. c. j. de noua for. fidel. & Io. And. in cl. paſtoralis, §. rurſus, verſ. ligius, de re iud. & Fran. de Are. in cõſ. 151. vbi etiam examinat de iuramento fidelitatis, quòd tenetur præſtare Epiſcopus Archiepiſcopo, & quid, ſi Epiſcopus ſit exemptus, de qua materia tractatur in ca. dilecti, de maio. & obe. & in c. cùm olim, el. 2. & c.

45 antiqua, & ibi gl. de priuil. † Quinta ſpecies iuramenti extraiudiciaſis, eſt iuramentum temerarium, vt quando aliquis calore iracundiæ iurat: nam ſi iuramentũ eſt aliàs illicitum, non valet, ſi verò eſſet licitum: vt ſi quis iurat non exire domum, vel non ludere, vel aliud ſimile, tunc propter iracundiam non ligat, nec eſt periurus contrauenies. Tutius tamen eſt petere abſolutionem ad cautelam, quæ de facili conceditur, ſecundum Abb. in c. ſicut de iurciur. & de hoc iuramento habetur Deuteronomij, c. 6. & Eccleſiaſtici, c. 22. & per Io. Chryſ. ſuper

46 Matth. c. 5. † De eo tamen, q̃ dixi de iurante non ludere, ſi tale iuramentum fieret ſine iracundia, ita eſſet periurus ludendo, ſicut videndo ludere, vel mutuando pecuniã ludenti, & ita punitur æqualiter pœna cõtra ludentes inducta, tam is, qui ludit, quàm is, qui videt ludere, vel pecuniã mutuat: ita tenet Bal. in auth. interdicimus, in prin. C. de Epiſ. & cl. vbi idem dicit in eo, qui docet ludentem. Multa alia exempla poſſent dari de hoc iuramento temerario, præſertim, quando quis ex praua conſuetudine iurat, vt habetur, in c. iurauit, 22. q. 4.

47 † Sexta ſpecies iuramenti extraiudicialis, eſt iuramentũ illicitũ, de quo loquitur tex. in c. innocens, & per totam illam q. 22. q. 4. & no. gl. ibi in ſumma. Super hoc eſt ſciendum, quod iuramentum poteſt dici illicitum altero de tribus modis: vt habetur in d. c. innocens. Primo modo ex eo, quòd iuratur. Secundo modo, ex cauſa extra veniente. Tertio, ex modo iurandi. Exemplum primi eſt, quando illud iuramentum de ſe eſt

48 prohibitum, & vitioſum. † Vt ſi quis iurat committere vnum delictum, quo caſu nõ tenetur ad obſeruantiam, quia tale iuramẽtum non ligat, cap. ſi aliquid, c. non eſt, cap. actione, & c. inter cætera, 22. q. 4. & habetur per Abb. & Doct. in cap. intimauit, de teſt.

49 † Idem etiam, quando quis iurat non ferre teſtimonium, quia, non obſtante iuramento, poteſt examinari, ſecundum Abb. in d. c. intimauit, idem in eo, qui iurat non eſſe de conſilio, l. fin. in princ. ff. ad muni-

50 cip. † Idem in eo, qui iurat non fideiubere, quia poteſt, nõ obſtante iuramento, fideiubere pro proximo in periculo conſtituto: vt no. Io. And. in addi. Spec. in tit. de iurciur. in rub. de quo vide omninò Old. in conſ. 90. Et de his, & alijs ſimilibus exemplis, tractat plenè Iaſ. in §. item, ſi quis poſtulante, col. 12. & ſeq. inſt. de act. Paul. de Caſt. in conſ. 345. in j. vol. & Cald. in conſ. 8. in tit.

51 de iurciu. † Et quòd iuramentũ in malè promiſſis non ſit ſeruandũ, tenet And. de Iſer. in c. 1. col. 6. qui ſucceſſ. teneantur in feud.

52 † Exemplum ſecundi eſt, quando quis poſt votum caſtitatis iurat ducere vxorem.

53 † Idem, quando iurat adimplere omnia quæ ab eo petentur, quia ſi petatur aliquid turpè, non tenetur implere iuramentum, cap. cum iuramento, de ho. cap. eſt etiam, & c. vnuſquiſque, 22. q. 4. † Exemplum tertij

54 eſt, vt ſi quis iurat per viſcera Chriſti, vel

per ventrem, vel per capillos, vel per membra pudibunda Christi, nam tale iuramentum dicitur blasphemia, vt, inquit Bald. in l.2. in fi. C. de reb. cred. in l. j. C. si quis Imp. male, & in l. accusationem, col. 3. C. de acc. non poss' vbi plus dicit, quòd tale iuramentum est species hæresis, vt est tex. in auth. vt non luxu. cont. not. in rubro, & nigro, &c. si quis per capillum, 22. q. 1.

55 † Eodē modo, si quis iurat per dæmones, vel aliam creaturam, est iuramentum illicitum, & peccat iurans, debet tamen seruare iuramentum, si id, quòd iurat, non est prohibitū, c mouet, 22. q. 1. no. Alex. in cōs. 27. col. pen. in 1. vol. & habetur in cap. & si Christus de iureiur. Reliqua, circa hanc materiam dic, vt per Spec. in ti. de iura. dela. per totū, & per Mod. repetentes rub. de iureiu.

56 & per doct. in locis superiùs allegatis. † An autem iuramentum possit præstare per procuratorem habentem speciale mandatum? Die quòd sic in animam constituentis, secūdum Bar. & Alex. in l. qui bona, §. si alieno, ff. de dam. infect. & Alex. in l. ad egregias, in princ. ff. de iureiur. & in l. vulgo, ff. de in litem iur. Rob. Mar.

De Actorum æditione.

1. *Actorum appellatione, quæ scriptura veniant*
2. *Instrumenta & scripturæ productæ in indicio, an dicantur esse de actis.*
4. *Exemplum scripturæ in actis registratæ, non facit fidem, nisi sit collationatum parte præsente, vel citata.*
5. *Acta indicij voluntarij, veniunt actorum appellatione.*
6. *Exempla qualiter probent.*
7. *Edi an debeant instrumenta, relata in instrumento producto.*
8. *Edi ante omnia, an debeant instrumenta relata, in libello, num 9. 10. 11.*
12. *Edūio qualiter fiat.*
13. *Acta indicij & acta litis siue causæ, quæ dicantur.*
14. *Actorum genus, triplex reperitur.*
15. *Acta, gesta & monumenta, qualiter inter se differant.*
16. *Acta indicij fieri debent parte præsente, vel citata, & absente per contumaciam, aliàs non probant, nec alteri parti præiudicant, in casu, in quo summus in contradictorio iudicio.*
17. *Acta indicij ad alterius partis instantiam debent fieri, aliàs non valent.*
18. *Acta indicij coram Iudice, vel eo mandante fieri debent, vt faciant fidem*
19. *Obligatio penes acta curiæ recipi debet corā Iudice, vel Iudice mandante, aliàs recepta extra locum indicij, non valet, nec habet executionem paratam num. 20.*
20. *Obligatio penes acta curiæ potest recipi, etiam absente creditore.*
21. *Acta per Notarium deputatum scribi debent nec possunt per alium prosequi.*
22. *Acta indicij scribi debent par Notarium à Rege creatum, vel per duos scriptores priuatos, de iure communi. Et quid seruetur in Regno.*
23. *Princeps sine causa iuri gentium detrahere non potest.*
24. *Acta scripta per priuatum in loco, vbi priuatum actorum magister esse consuenit, an faciant publicam fidem, & an iste communis error iuuet faciat. num. 25. 26.*
25. *Consuetudo tanti temporis, cuius initij non est memoria primilegij vim habet.*
26. *Acta reciproca scripta per priuatum, per alterā partem impugnari non possunt.*
27. *Scriptura inhabili vtens, non potest similem contra se productam impugnare.*
28. *Dicto vnius standum est de voluntate partium.*
29. *Acta indicij in scriptis celebrari debent, aliàs non valent, nisi in causis breuioribus.*
30. *Acta indicij, an per testes probari possint.*
31. *Acta coram Iudice, non requirunt testes, sed sic coram arbitro.*
32. *Testes debent adhiberi in sententijs.*
33. *Acta ante publicationem, publicam fidem nō habent.*
34. *Attestationes non publicatæ, etiam semiplenè non probant*
35. *Acta non publicata, æquiparantur breuiaturæ Notarij.*
36. *Acta indicij non possunt fieri in die feriato.*
37. *Libellus potest præsentari, & recipi die feriato, etiam adhonorem Dei.*
38. *Latro insignis potest mitti ad furcas, etiā die feriato ad honorem Dei.*
39. *Acta voluntariæ iurisdictionis, die feriato exercere possunt.*
40. *Testes etiam die feriato ad honorem Dei*

ex

examinari possunt.

41 *Acta pia, & requirentia celeritatem, fieri possunt Die feriato.*

42 *Decretum super alienatione rerum minoris die feriato interponi non potest.*

43 *Debitor fugitivus capi potest, etiam die feriato, ad honorem Dei.*

44 *Confessio, etiam in die feriato, potest in iudicio retipi.*

45 *Processus factus die feriato, ad honorem Dei valet, quando iudicis iurisdictio erat tempore peritura.*

45 *Processus potest fieri die feriato ad honorem Dei, in curia principis.*

47 *Excommunicationis sententia, die feriato ferri potest.*

48 *In causis carceratorum die feriato procedi tur.*

49 *Actus omnes iudicarij expediri possunt in feriis messium, & vindemiarum.*

50 *Acta de die, & non de nocte fieri debent.*

51 *Acta iudicij, locum, mensem, diem, & annũ, in quo celebrantur continere debent, aliàs non valent.*

52 *Actis deperditis, & alijs de novo confectis. si prima postea reperiantur, quibus potius debeat fides adhiberi, & secundum quæ debeat iudicari.*

53 *Acta omnia regulariter sunt edenda, aliàs potest appellari, & non edens præsumitur in dolo.*

54 *Actorum editio est species defensionis.*

55 *Actorum editio, per Notarium iudice mandante fieri debet, & non aliter.*

56 *Attestationes testium, ante publicationem edi non debent parti.*

57 *Interrogatoriorum copia, parti dari non debet.*

58 *Allegationes iuris, an debeant edi parti.*

59 *Notarius acta edere non tenetur sine salario.*

60 *Nomina testium non tenetur quis edere parti ante publicationem.*

61 *Acta debent edi cuicunque prætendenti interesse, etiamsi non sint ad eius instantiam celebrata, secus in instrumentis.*

62 *Acta debent edi sumptibus petentis.*

63 *Copia libelli, sumptibus actoris dari debet.*

64 *Acta originalia non debent edi, sed solùm copia sub pœna falsi.*

65 *Acta edi debẽt, cũ die, cõsule, loco, & tẽpore.*

66 *Acta semel edita, possunt millies peti, virtutum edantur. Secus in instrumento, quia regulariter non edatur, nisi semel.*

DEcimus actus, qui successiuè consideratur in iudicijs, est Actorum editio, super quo breuiter examinabo tres quæstiones principales Prima erit, quid veniat appellatione actorum. Secunda, an indistinctè omnia acta iudicij faciant plenam fidem, & qualiter. Tertia erit, qualiter ista acta sint edenda petentibus.

1 VENIO ad primam q. super qua concludo, † quòd acta dicuntur omnes scripturæ in iudicio factæ coram Iudice, & scriptę manu Officialis. s. tabellionis ad hoc deputati: vt declarat Alex. in l. acta, & in l. actorum, ff. de re iud. vbi dicit, quòd etiam sententia venit appellatione actorũ: idem tenet Abb. in cap. quoniam contra, col. 2. in fin. de prob. vbi vide Bald. plenè declarantem, quæ scripturæ veniant appellatione actorum, hoc etiã declarat Bal. in auth. quæ supplicatio, col. j. versi. item licet scriptura, &c. C. de pre. imp. off. vbi dicit, quòn non ex eo solo, quòd scriptura est facta per Tabellionem actorum, dicitur de actis iudicij, si fiat coram Iudice, vel iudice mandante, adde Bal. in l. interrogatam, C. de lib. causa, Bar. in l. illud, col. 2. versi. deinde nota, &c. & ibi etiam Bal. C. de sacrosan. eccl. Car. in cl. sæpè, §. & quia, in 9. q. de verb. sig. Alex. in l. 1. in prin. ff. de ver. obl. & Bal. in c. 1. §. item sacramenta, col. penult. in fi. versic. quærit insuper, &c. de pac. iur. fi. & quod sententia venit appellatione actorum, est tex. cum gl. & Bar. in l. in fraudem, § neq; ff. de iure fisci. An autem instrumenta, & aliæ scripturæ productæ in iudicio, dicãtur esse de actis, eoipso quòd sunt producta? Inn. in c. cùm in iure, in fin. de off. del. tenet, q ipsum instrumentum, quantum ad contractum, & obligationem in eo contentam, non est de actis, sed sola productio instrumentorum & scripturarum, est de actis. Idem tenet Bal. in l. 2. col. 3. versi. iuxta hoc quæritur, &c. C. de eden. vbi per hoc infert, quòd instrumentum productum in actis, editur sine die, & consule, sed solùm editur dies productionis, quia quantum ad productionẽ, est effectum cõmune instrumentũ, iuxta, l. 1. §. edenda, ff. de ed. sed certè si ista opinio in hoc Inno. & Bal. ita simpliciter

eiter intelligeretur, resultare possent aliqua absurda, & maximè, quia altera pars non posset petere copiã tenoris instrumenti producti in actis, sed solam copiam præsentationis ipsius. nam si tenor non est de actis, ergo non est effectus communis, & sic non esset edendus, quod est contra d. §. edenda. Præterea, si in tenore instrumenti esset aliquod verbum faciens contra producentem & in fauorem aduersarij, non posset aduersarius eo vti pro se, quia non est de actis, q̃ est contra not. per glo. & Mod. in l. j. §. editiones, ff. de ed. vbi habetur cõmuniter qd̃ producens instrumentũ in iudicio, censetur approbare omnia contenta in eo, etiam contra se facientia, & aduersarius potest eo vti pro se, sicut dicimus in testib. qui deppnere debent pro vtraque parte: ita plenè declarat Ias. in d. §. editiones. Vnde causa vitãdi ista cõtraria, videtur esse dicendũ, quòd tam productio, quã tenor instrumenti producti sit de actis, maximè, cùm tota die videam⁹ cõmuniter practicari, quod eoipso. quòd instrumentum, vel alia scriptura producitur in iudicio, potest aduersari⁹ petere eius copiam, & sibi editur cum die & cõsule, & cum toto tenore scripturæ: ergo tota
3 est effecta de actis, & tota cõmunis. † Puto in ista varietate posse dari istam declarationem, videlicet, quando aliquis producit instrumentum in iudicio, & non facit illud registrari in actis de verbo ad verbum sed solum Notarius scribit in actis, die tali, &c. talis produxit. vnum instrumentum procurationis, vel debiti, vel aliud simile, quod incipit sic, & finit sic, &c. sed eius tenor non apparet extensus in actis, puta, quia producens retinuit sibi instrumentũ penes se, & tunc verũ dicit Inno. & Bal. quòd sola productio, est de actis, & non tenor instrumẽti, ex quo tenor non reperitur in actis: & dato quòd Notarius fecerit de eo mentionem q̃ viderit, nõ tamẽ in hoc sibi creditur, vt no. Alex. in consil. 6. col. 2. in fi. in 4. vol. & per Mod. in auth. si quis in aliquo, C. de eden. nã si tenor esset de actis, faceret publ. fidẽ, sicut alia acta absq; eo, quòd originale producatur, quod est falsum, secundum Alex. ibi & doc. in d. auth. si quis in aliquo. Sed si queris, an isto casu possit aduersarius petere copiam tenoris instrumẽti? dic, quòd sic: nã licet non sit de actis propter deficientiã registrationis, tamen quia pars cœpit eo vti in iudicio per productionem, ratione huius vsus tenetur illud edere: ita tenet Bal. & Alex. in l. 2. ff. de ed. per d. §. edenda sunt omnia; & tunc possit producere opin. Bal. in d. l. 2. C. de ed. scilicet, quòd edatur sine die, & consule. Nec semper sequitur illa cõsequentia: ista scriptura non est de actis, ergo non debet edi. Nam si quis facit mentionem de instrumento in libello, per dictionem limitatiuam, tenetur illud edere ante litem contest. & tamen nõ est de actis: vt Bar. & doct. in l. edita. C. de ed. Quandoq; producens instrumentũ, facit ipsum registrari in actis, vel quia reliquit ipsum originale authenticum in actis cum præsentata sub tali die, &c. vel quia facit ipsum exemplari auctoritate Iudicis, & facit ipsum collationari per actorum Notarium, cum fide sua in calce, quòd ipsum collationauit, scilicet exemplũ cum originali, & cõcordat de verbo ad verbum, & illa copia collationata relinquitur in actis, continens totum tenorem instrumenti, originale autẽ recipitur per producentem, ne fortè aliquo casu perdatur, & istud quotidiè videmus seruare iudicia. Et tunc dico, quòd totus tenor instrumenti de actis est, non solùm ipsa productio, adeò q̃ illa productio illius copiæ registratę & collationatæ faciat dictam copiam habere publicam fidem, absque eo, quòd producatur originale: ita tenet Bal. in l. fin. in 5. q. C. de edic. D. Adr. tol. & de mẽte Spec. in tit. de instr. edi. §. nunc dicamus, col. 4. vers. illud autem scias, &c. pro hoc est gl. in d. auth. si quis in aliquo, & ibi etiam Bar. & communiter doct. & gl. Bar. in l. chirographis, ff. de adm. tut. & Ang. in §. illud in auth. vt fra.
4 filij, &c. † Hoc tamen intellige, & declara, dummodò talis registratio sit facta parte præsente & non contradicente, vel parte citata, aliàs nullã fidem faceret talis copia, quamuis collationata: ita tenet Alex. in d. consi. 6. col. fin. in princip. in 4. vol. & est de mente Bar. & doct. in d. auth. si quis in aliquo, quod not. perpetuò, quia rarò hoc aduertũt litigantes, & actorum Notarij, vnde allegationib. iuris, posses talem scripturam destruere. De reliquis autem, quæ veniunt appellatiõe actorum, traditur plenè in d. c. quoniam contra, de prob. tam in tex. quàm
5 in gl. & per doct. ibi † Inter quę adde, quòd

non solùm acta, quæ fiunt in iudicio, cõtentioso, & cõtradictorio, veniunt appellatione actorum, sed etiam omnia alia, quæ fiunt in iudicio voluntario, in quibus decretum Iudicis interponitur: prout sunt tutelæ & emancipationes, & aliæ similes, secundũ Inn. in c. j. col. j. de prob. quæ alio vocabulo dicuntur acta forensia, secundum eum ibi ex eo, quia in foro agitantur, & not. etiam Bald. in l. comparationes, col 2. vers. quærit etiam de forensi, &c. C. de fide instrumen.

6 ADDITIO. † Adde quòd omnia exemplata & registrata, probãt eo modo, quo probarent originalia, & nõ vltrà, neq; plus, vnde quid quid poterit obijci & opponi cõtra originale exemplatum, omne illud potest obijci contra exemplum, Bar. & doc. in l. testamento, la. j. ff. de cõd. & dem. de quo per doct. plenè in c. quoniam contra, extra

7 de prob. † Item illud addas, quòd ne dũ debet fieri editio instrumenti producti in iudicio, quo quis vtitur, sed etiam eorum instrumentorum ibi relatorum, secundũ Bal. in l. inciuile. circa fi. ff. de leg. & Alex. in cons. 3. lib. 2. col. j. refert & sequitur Dec. in l. edita, col. pen. circa fi. C. de eden. & Aymo.

8 Crau in cõs. 92. j. lib. num. 15. † Item, est aduertendum, quòd vbicũque in libello actoris, fit mẽtio de aliquo instrumẽto, vel scriptura, super quibus fundetur intentio actoris potest cõpelli, vt ante omnia exhibeat, vt detur reo occasio deliberandi, secundũ Inn. in c. ex epistolæ, quẽ ibi omnes sequũtur, & Bal. in l. fi. C. de præ. Imp. offi. & procedit conclusio indistinctè, si in libello fit mentio limitatiuè taliter, quòd aduersarius redditur dubius de narratis per actorem: puta, vendidisti talem peciam terræ, prout cõstat tali instrumento: secundum Bar. in l. 14 postquam, §. si dies, ff. vt leg. no. cauea. & in l. edita pen. col. C. de eden. & ibi Bal. in pecar. & Fel. plenè, in d. c. ex epistolæ. † Adeò quòd si fieret mentio instrumẽti in libello narratiuè, vt si dicatur: quæ omnia cõstant publico instrumento exinde confecto, non fit editio ante litem contestatam, secundũ Bar. in d. l. edita & doct. in d. c. Ex epistolæ, tu autem dicas contrariũ seruari in magna curia vicariæ, & alijs curijs, vbi extat communis stylus, quòd si limitatiuè vel narratiuè fit mentio instrumẽti in libello, semper fit editio, si petitur ad effectũ deliberandi, vel fundãdi exceptiones: & ita practicatur.

10 † Sed si actor negat se habere copiam instrumenti in promptu, proceditur ad vlteriora, secundum Rotam, in nouis dec. 33. de quo statur iuramẽto actoris, & no expressè Bar. in l. qui stipendia, in fin. C. de procur. & Fel.

11 in d. c. ex epistolæ, num. 27. † Item si ille, qui petit edi instrumentum, verisimiliter habere debet, vel habeat copiã instrumenti, qualitercunque fiat mentio instrumenti in libello non tenetur libellans ante omnia edere, secundum Bald. in l. legatum, ff. de edẽ. & Rotam, vbi suprà: nam si legatarius petit legatum virtute testamenti ab hærede, non tenetur edere testamẽtum ipsi hæredi, quia præsumitur habere notitiam contentorum in eo, de quo plenè per Fel. vbi suprà, num.

12 27. † Et adde, quod in casibus, in quib. ante litem cont. fit editio, sufficit ostendere Iudici originale, & relinquere in actis copiã, secundum Inno. in c. cùm in iure de offic. del. Bal. in l. 2. C. de eden. Ab. in d. c. ex epistolæ, & ibi Fel. num. 31. in med. Petrus Follerius. V. I. D.

13 † Ista autem acta, quæ fiunt in iudicijs, quædam dicuntur acta iudicij propriè, & quædam acta litis siue causæ, & differunt inter se: quia acta iudicij sunt illa, quæ tendunt ad iudiciorum solennitatem & ordinem, prout sunt citationes libelli, satisdatiões, & litis contestatio, publicatio, & cõclusio, & alij similes actus. acta verò causæ, seu litis, sunt, quæ respiciunt factum, p victoria causæ obtinenda, prout sunt, attestationes, cõfessiones, scripturæ, & aliæ probationes: ita declarat gl. in cle. sæpè, in vers. decisiones, & ibi etiã Card. in 3. not. & in 2. q. de verb. signifi. & Abb. in c. causam, quæ, in j. no. de test. † Et propterea in materia actorum solet fieri distinctio trimembris, vi delicet: Quædam sunt acta, quæ recipiunt litis ordinationem, & sunt illa, quæ modò appellaui acta iudicij. Quædam sunt, quæ respiciunt veritatis indaginem, & sunt illa, quæ modò appellaui acta litis, seu causæ. Quædã sunt, quę respiciunt litis decisionẽ, & sunt sententiæ diffinitiuæ: de quibus plenè per Bar. in l. is, apud quem, C. de eden. in l. cum lite mortua, ff. iu. sol. Abb. Fel. & cõmuniter doct. in d. c. causam, quæ, in quib. locis plenè declaratur, quæ acta pereãt perempta instantia, & ad ibi dicta me remitto,

& ali-

& aliquà dixi in materia instantiæ, suprà in
15 5. parte principali huius tract. † Quæ autem sit differentia inter acta, gesta, & monumẽta? Dic, quòd acta, propriè sunt illa, quę sunt scripta corã Notario, & Iudice, scilicet, per ipsum Notarium actorum. Gesta, possunt dici ea, quæ sunt facta, sed nõ scripta. Item, gesta censentur facta magnorũ Principum, & omnia registrata in archiuis publicarum personarum, possunt appellari gesta. Sed monumenta, dicũtur scripturæ publicæ & priuatæ, quas quis habet penes se extra iudicium, ex eo: quia causam ipsius muniunt, quæ alio vocabulo appellãtur documenta: vt habetur in c. cordi, de appella. lib. 6. & in auth. si quis in aliquo, C. de eden. & ita hãe differentiam declarat Card. in clem. sępè, §. & quia, in 8. quæst. de verb. signifi. Aliquando tamen acta & gesta confunduntur, & vnum & idem important: vt est tex. in l. gesta, C. de re iud. not. Barto. in l. j. ff. de offic. proc. Cæsa.

VENIO Ad secundam quæstionẽ prin-
16 cipalem, videlicet, † An indistinctè omnia acta iudicij, faciant plenam fidem, & qualiter super quæ oportet inuestigare, quæ requirantur ad validitatem actorum, ad hoc, vt tanquam publica faciant plenam fidem? & dic, quòd plura requiruntur. Et primò requiritur, quòd fiãt parte præsente, vel citata, & absente per contumaciam, aliàs non probant, nec alteri parti præiudicant, & in casu, in quo sumus in contradictorio iudicio, l. de vnoquoque, ff. de re iud. l. nam ita diuus, ff. de adopt. l. si quando, C. de test. &
17 c. 2. de test. † Secundò requiritur, ꝙ acta fiãt altera parte instante, adeò, quòd debet apparere ex actis, ad cuius instantiam actus celebratur, aliàs acta non valent, ita tenet Ang. in conf. 286. col. 2. vbi præcipuè loquitur de sententia lata, quòd non valeat, nisi appareat ad cuius instantiam lata fuit. Vnde sententia nunquã debet ferri, nisi vna pars faciat instantiam, & faciat aliam partem citari ad sententiam, aliàs non valet: ita tenet Imol. in d. l. de vnoquoque, ff. de re iud. & Bar. in l. j. C. vt quæ des. Aduo. Pau. de Cast. in l. j. C de iud. Iaf. in l. properandum, §. & si quidem, col. j. C. de iud.

18 † Tertiò, requiritur, quòd fiant coram Iudice, vel Iudice mandante, vt not. Alex. & Imo. in l. acta, ff. de re iud. gl. & Bal. in l. illud, C. de sacrosanct. eccles. Bal. in l. interrogatam. C. de lib. cau. & Luc. de Pen. in l. in-
19 star, C. de iure fis. lib. x. † vbi per hoc infert non valere obligationem receptam penes acta curiæ, nisi sit recepta corã Iudice. Adde etiam, vel nisi recepta sit Iudice mãdante, vt habetur in decis. 135. cons. Neap. vbi
20 plus dicitur, † quòd ratione iuramenti in ea appositi, potest recipi talis obligatio penes acta, etiã absente creditore. Et per hoc patet, quòd istę obligationes, quas quotidiè recipiũt Notarij extra locum iudicij, & sine præsentia Iudicis, & dicunt illas recepisse penes acta, non valent, nec habent executionem paratam: vt est de mente Luc. de Pen. in d. l. instar, & expressius tenet Matth. de Afflic. in const. Magistri camerarij, col. pen. & const. Cordi nobis, col. penul. in princ. quòd nota, quia quotidiè Notarij actorum errant in hoc.

ADDITIO. Adde hic ea, quæ dixi in practica mea causarum crim. in frag. par. in tit. de fideiussoribus. P. F.

21 † Quartò requiritur, quòd acta scribantur per Notarium actorum deputatum, adeò, quòd ille Notarius, qui incepit scribere acta vnius processus, ille debet scribere reliqua, aliàs acta non probant, nisi iste esset impeditus, quia tunc potest alius surrogari: ita tenet Bald. per illum text. in l. j. C. de sport. in l. 2. C. quomodo & quando iud. Bart. in l. j. ff. de offi. consul. Bald. in l. repetita, C. de Episc. & Cler. Lud. Rom. in consil. 281. Bal. & Paul. de Cast. in l. testamenta omnia, C. de testamentis.

22 † Quintò requiritur, quòd ille, qui scribit acta, sit Notarius creatus à Rege, aliàs acta scripta ab alia persona, nõ valent in hoc Regno, secus esset de iure cõmuni, quia vbi non potest haberi Notarius, possunt adhiberi duo scriptores, etiam priuati ad scribẽdum acta, quorũ scripta faciunt pùblicam fidem in iudicio, vt est text. in c. quoniam contra de prob. imò dicit simpliciter Bald. in l. comparationes, col. 3. vers. quærit etiã de forensi, &c. C. de fide inst. quòd de mandato Iudicis possunt scribi per alium, quàm per Tabellionem. Sed hodiè in regno est iuri communi derogatum per constitutiones Regni, quibus inductũ est, vt acta non fiant per aliã personã, nisi per Notariũ creatum, à Rege, & sic in hoc est correcta dispositio

d.c.quoniam contra, vt est const. quæ incipit, Magistri camerarij: & ita illam cõstitutionem intelligit ibi Matt. in pen. col. scili. cet, quòd per eam sit derogatum iuri communi. Sed certè ego puto, quòd nõ fuit ista mens illius const. scilicet, velle corrigere d. c.quoniam contra. Nam legum correctio semper euitanda est, vbi nõ apparet expressè, l. præcipimus, C. de appel. & l. sancimus, C. de test. sed dico, quòd potius illa cõst. est conformis iure cõmuni. Nam ius commune ponit duos casus, scilicet, quòd Magister actorum, debet esse Notarius, vbi haberi potest, sed vbi deest copia Notariorum, possũt adhiberi duo probi, & idonei viri ad scribendum acta, quorum fides æquiparatur fidei tabellionis. Sed constitutio Regni prouidit solùm in vnum casum, scilicet, quòd Magister actorũ sit Notarius, & in hoc est conformis cum iure communi, & vltra nõ progreditur corrigẽdo ius cõmune de duobus scriptoribus. Ergo ille secundus casus, tanquam omissus per regni constitutionẽ, debet remanere in dispositione iuris communis, l. si cùm dotem, in prin. ff. soluto matri. & l. cõmodissimè ff. de liber. & pòst hu. vt euitetur legum correctio. Præterea, illa const. non dicit, quòd siue possit haberi copia Notariorum, siue non, semper Magister actorum debeat esse Notarius creatus à Rege, aliàs acta non valeant, meritò debet declarari, & limitari per legem antiquam iuris cõmunis, scilicet, quòd adhibeatur Notarius creatus à Rege, vbi copia Notarij haberi potest, aliàs sufficiãt duo scriptores priuati viri idonei, vt lex. noua distinguatur p veterem, l. sed, & posteriores, ff. de leg. cùm debeat lædere ius cõmune in minus, quàm potest. Præterea, ius cõmune in hoc fuit cõforme iuri gentium, secũdum quod in ore duorũ, vel trium stat omne verbum, c. nouit de iud. l. vbi numerus, ff. de testib. Vnde satis iniusta fuisset illa const. quãdo in defectum Notarij voluisset detrahere fidei duorum testium, quos lex communis in hoc adhibuit, vt scriptores, & testes, æquiparando eos fidei Notarij, quia videretur detrahere
23 iurigentium, † quod sine causa Princeps huius sæculi, facere non potest, vt plenè tradit Fel. in c. quæ in eccles. col. 2. & col. x. & seq. de const. Ex quibus rationibus firmo hanc cõclusionem, quòd dispositio d.c.quoniam contra, non est hodiè correcta in Regno, imò est in viridi obseruantia. Vnde etiam hodie in defectum Notarij possunt adhibere duos scriptores.

ADDITIO. adde quòd isti duo viri, de quibus per do. Auctorẽ, debent esse idonei, & honesti, & bonæ famæ, secundum Host. & Ioan. And. in d.c. quoniam contra, & ibi plenè per Pari. nu. 153. debent etiã iuramentum præstare, secundum Fel. ibi post Bal. & ibi Barb. & Paris, & an omnes debeant scribere, vel sufficiat, si vnus scribat, & alter subscribat? & cõcluditur quòd vnus debet scribere alter subscribere, secundum Abb. Pari. & omnes doct. in d.c. quoniam cõtra, extra de probat. Pet. Foll. V. I. D.

24 Sed iuxta hoc cadit quotidianum dubiũ: In multis locis, terris, & ciuitatibus huius Regni est quędam antiqua obseruantia, q̃ in curijs solet esse vnus actorũ Magister priuatus, & non Notarius, qui tolerante populo scribit acta iudicij, & coram eo partes litigant sine contradictione aliqua, quæro an acta scripta ab isto faciant publicam fidem, si fortè altera pars videns succumbere vult venire ad hoc refugium miserorum, & allegare nullitatem actorum, & processus? (put pluries hic cas' mihi euenit in facto.) Et certè nulli est dubium, quòd scriptor talis, nec de iure communi, cùm sit solus, nec per Regni constitutionem, habet publicam fidem, vnde eius acta nõ valent, solùm posset esse dubium, an ille communis error populi, qui tenuit eum, vt actorũ Magistrum faciat ius? (iuxta ea, quæ traduntur in l. Barbarius, ff. de offic. præt.) Super isto casu pro decisione pono hanc conclusionem negatiuam; quòd talia acta non habeant publicam fidem, quia iste est casus expressus contra constitutionem Regni prædictam, quæ vult, quòd, quando Magister actorum est vnus, debet esse Notarius, & cõsuetudo cõtraria non posset tollere illam constitutionem, quia in proœmio constitutionum, in fine, Imperator tollit omnes cõsuetudines, etiam futuras, quæ facerent contra illam const. vt no. ibi gl. & probatur in alia const. quæ incipit, Puritatem, vbi mandat primõ seruari cõstitutiones Regni, & in defectum earum, tunc seruentur cõsuetudines: vnde dato, quòd populus per consuetudinem introduxisset, q̃ priuatus scriptor possit esse

acto-

actorũ magister, nõ tamen potuit derogare constitutioni Regni. Nec obstat, quòd communis error facit ius, quia in contrariũ est veritas in casu isto. ex quo communis error non potest facere Notarium eum, qui non est, vnde acta facta per talem Notarium putatiuum, non valent: ita plenè cõcludit Iaſ. in d.l. Barbari⁹, col. 12. super illa q. an instrumenta facta per Notariũ putatiuum valeãt, & cõcludit quod non, & plures allegat, tantò fortiùs in casu isto, vbi populus scit eum non esse Notarium, vnde cessat ille cõmunis error, in titulo Notariatus. Nam populus vellet tunc vendicare sibi auctoritatem Regiam. s. creandi Tabelliones, & publicas personas, quorum, & quarum scripturis detur plena fides, quod fieri nõ potest, vbi per
25 Iaſ. † Istam conclusionẽ limito duobus modis. Primò, nisi esset consuetudo, cuius initij non esset memoria, quòd semper in tali loco, & ciuitate fuerunt Magistri actorum priuati, & non reperitur memoria interruptionis huius consuetudinis, nam tunc ex quo talis consuetudo habet vim specialis priuilegij Principis, puto quòd talia acta facerent plenam fidem ex præsumpto priuilegio Principis, per ea, quæ no. Abb. in ca. super quibusdam, §. præterea, de verbor. signif. Pro hoc est tex. in l. hoc iure, §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æst. tenet Andr. de Iser. in ca. Imperialem, §. præterea ducatus, col. pen. in princ. de prohi. feu. alte. per Fed. & in const. si dubitatio, col. 3. Nam per tantum tempus, cuius initij non est memoria, &c. præscribuntur omnia Regalia, & Principi reseruata: vt tenet idem Andr. de Iser. in const. Quadragenalem, col. 1. & in cap. 1. vers. flumina nauigabilia, col. 2. quæ sint regalia.

ADDITIO. Adde Alex. sic concludentem in consil. 120. in penult. col. in l. 7. Pet. Foll. V. I. D.

26 † Secundò limito, quando duo litigauerunt coram Iudice, vbi erat scriptor priuatus, & ambo produxerunt sua iura corã illo priuato actorũ Magistro, & fecerunt pariformiter per illum scribi reciprocos actus in iudicio, nulla ipsarum partiũ discrepante: nã si in fine causæ vellet, altera partium annullare processum, tanquã scriptum per non publicam personam, dico quòd nõ debet audiri, quia censetur dictũ scriptorem & eius fidẽ approbasse, patiendo ab eo examinari suos testes, & alia sua acta scribi. Vnde non potest modo illius fidẽ impugnare: & moueor per ea, quæ plenè cumulat Iaſ. in l. 1. editiões, col. 3. & 4. ff. de ed. & idẽ Iaſ.
27 in l. 1. §. princi. col. 3. ff. quid quisq; iur. † vbi plura exẽpla ponit de eo, qui vtitur aliqua scriptura inhabili pro se, vel approbat aliquam personã in aliquo officio, nam non potest vlteriùs dictã scripturam, vel personam in eodẽ, vel simili officio impugnare. vbi multos doct. allegat, & ad ibi allegata me remitto. Nec posset obstare, quod priuati vellẽt creare tabellionẽ, quia non creant,
28 nec officiũ publicum sibi vendicãt, † sed solùm dant fidem vni viro priuato, quod potest fieri per partes, l. Theopõpus, & ibi Bar. & doct. ff. de dot. præleg. & Bar. in l. Lucius, ff. de fideiu. sicut dicimus etiam in arbitro electo per partes, cui per cõpromissum datur fides, vt stetur dicto ipsius. Eodem modo possunt partes eligere vnum scriptorẽ, cuius scriptis habeant dare plenam fidem in earum præiudicium, cũ nihil repugnet, nec in aliquo lædatur hic publica vtilitas, imò in hoc casu suggerit æquitas illius edicti, quod quisque iuris, &c.

ADDITIO. Adde quòd cõsensus partium facit, vt credatur copiæ cui aliàs non crederetur, secundum doct. in auth. si quis in aliquo, C. de eden. Item facit validare probationes, vel attestationes inualidas, secundum Inn. in c. cũ causam in vlt. col. in prin. in gl. sua, in verbo, præsumptionem de test. per Bal. in l. fi. C. de test. Bart. in l. j. §. j. ff. de se. f. Abb. in c. const. in fin. de test. Petrus Foll. V. I. D.

NAM eoipso, quòd ego produco iura mea coram tali scriptore: & facio per eum examinari meos testes, & scribi omnia acta mea in processu, videor habere hanc intentionem, & illa acta mea faciant publicam fidem, & prosint mihi ad victoriam obtinendam, contra aduersarium meum, vnde non possum postea impugnare processum, quem semel approbaui: quia debeo pati, quòd similiter acta aduersarij mei per eundem scriptorem recepta, faciant fidem contra me, propter æquitatem dicti edicti. per ea, quæ not. Iaſ. in d. l. 1. & in d. §. editiones.
29 † Sextò requiritur, quòd acta reducantur in scriptis, nisi causæ essent breuiores,

quia tunc nō requiritur scriptura, per auth. nisi breuiores, & ibi Bart. C. de sent. ex breui. reci. ita tenet Abb. in d. c. quoniā contra in 3. not. per illum text. & ibi etiam Fel. de prob. & declarat Ant. de But. in cap. cum ad sedem, de rest. spo.

30 † Et super hoc potest cadere illud dubiū, an acta iudicij possint probari per testes, & sic aliter, quàm per scripturam. Nam secundum communem cōclusionem, acta curiæ * non requirunt testes, quia sine testibus habent publicam fidem, Bart. in l. emancipatione, C. de fide instr. & Bal. in l. gesta. versic. quæro, nunquid acta, &c. C. de iud.

31 † Quod tamen notabiliter intellige, de actis factis coram Iudice, secus, si fiunt coram arbitro, quia non valent sine testibus, etiamsi per Notarium scribantur: ita tenet Alex. in consi. 13. in 4. col. in 1. vol. & consil. 19. col. 3. in 4. volum. Quod nota perpetuò, quia poterit annullare multos processus arbitrorum: quia nunquam vel rarò aduertunt in adhibendo testes in eorum actis, vnde ad q. incidenter motam, dico, quòd acta possunt probari per testes, dūmodò deponant de tenore ipsorum, tex. in l. quoniam, C. de hæret. & Bald. in l. nec in arbitris, col. 2. versf. venio ad versf. si autem, &c. C. de arb. quod tamen intellige, quando acta requirentia scripturam fuerunt celebrata in scriptis, & sunt deperdita, tunc enim possunt probari per testes, secus, si nūquam fuerunt scripta: quia ex quo non valent, non oportet ea probari per testes. Sed si sunt talia acta quæ de necessitate non requirunt scripturam, possunt indistinctè probari per testes: ita declarat Bald. in d. l. emancipati, & Lanfr. in d. c, quoniam contra, col. 4. & habetur per Cano. in c. Albericus, de testibus.

ADDITIO. Adde quòd contrarium seruatur in actis factis corā arbitris electis secundum formam Regiæ prag. inter coniunctos, vt etiam dicit Alex. in d. consi. 13. & contrarium vidi seruari in quibuslibet ar-

32 bitris. † Ad vnum tamen aduertas, quòd cū vbi de generali consuetudine, solent adhiberi, tenet in lectura sententiæ, licet aliàs non requirantur testes in actis, tamen in diffinitiuis sententijs, postquam ex consuetudine solent adhiberi, & consuetudo est optima legum interpres, l. si de interpretatione, ff. de leg. debeant omninò adhiberi, aliàs non valerent, secundum gl. & Io. de Imol. in c. quoniam contra, de prob. & ibi refert, & sequitur Lanfran. num. 19. in verbo, probationes, & de actis coram arbitro vide dom. Bapt. de san. Bla. in tract. de arbit. num. 23. vbi plenè. Petrus Foll. V. I. D.

33 † Septimò requiritur, quòd acta sint in iudicio publicata: nam ante publicationem non habent publicam fidē, l. gesta, C. de re iud. & Bal. in l. publicatis, in 5. q. C. de testa.

34 † Et dicit Bal. in l. & bonæ fidei, col. 3. versf. item quæritur, C. de reb. cred. quod etiam semiplenè non probant attestationes, non

35 publicatæ. † Acta enim non-publicata, sunt ad instar imbreuiaturæ Notarij non solennis, vt not. gl. & Bar. in l. fideicommissa, §. j. ff. de leg. 3. & hoc requisitum posset referri solum ad attestationes. * Verum magis communis conclusio est in cōtrarium, scilicet, quòd coram eodem Iudice, vel surrogato in eius locum, acta faciunt fidem, etiam sine publicatione: quia aliàs sequeretur quòd non valeret sententia lata, omissa publicatione, cuius contrarium tenet Bartō. in l. prolatam, C. de senten. & hoc tenet Abb. in cap. causam, quæ, col. 2. de testib. vbi optimè declarat hanc materiam, & ibi

36 etiam Franc. de Aret. in j. & 2. col. † Octauò requiritur, quòd acta scribantur & recipiantur in die non feriato, aliàs non valent, maximè si est dies feriatus ad honorem Dei, l. fi. C. de fer. & c. fi. de fer. sunt tamen multi actus, qui possunt celebrari die feriato, qui signantur pro fallentijs ad hanc regulam.

37 † Et primò limita, non procedere in porrectione libelli, quia potest offerri, & recipi in die feriato, etiam ad honorem Dei, l. miles, §. sexaginta, ff. de adul. & idem in libello appellatorio, l. 1. & ibi Bal. C. de fer. et no. Bar. in l. 2. ff. si quis in ius voc. nō ie. Et vide, quæ dixi suprà in capite de lib. obl. in hac 6. part, vbi tractaui plenè de veritate huius di-

38 cti. † Secundò limita, in executione facienda contra latronem insignem, quia potest mitti ad furcas, etiam in die feriato, l. prouinciarum, & Bart. & Bal. C. de fer.

39 † Tertiò limita, in omnib. actibus volūtariæ iurisdictionis, quia possunt exerceri die feriato, prout est emancipare, adoptare, tutores dare, & instrumenta ac testamēta conficere, & alia similia ita tenet Spec. in tit. de

tit.de fer.§: sequitur, vers.quod si in ferijs, &c. & vers. porrò,& Abb.in c.conquestus, col.5.de fer.& est text.in l.actus,C.de fer.

40 † Quartò limita,non procedere in examinatione testium,quia possunt examinari in die feriato ad honorem Dei,dummodò iurauerint in die non feriato, gl.est in cl. j. de off.del.& est ritus magnæ curiæ, in nu.47. incip.Item,quòd si detur,&c.& dixi suprà, in ver. testium productio, & tenet Spec.in tit.de fer.§.sequitur,vers.quid si tunc testis,

41 &c.† Quintò limita, in omnibus actib.pijs, & requirentibus celeritatem, de quibus,in

42 l.1.& 2.ff.de fer.† An autem decretum in alienatione rerum minoris,possit interponi die feriata?dic quòd non,secundū Spe.in

43 d.§.sequitur,in fin. † Sextò limita,in captura debitoris, suspecti de fuga, qui potest capi,etiam in die feriato,ad honorē Dei,glo. est singularis,in l.fi.C. de fe.Abb. & cōmuniter doc.in l.si feriatis,ff de fer. Bal.in cap. fi.extra de fer. & Ias.in l. 2. col.6.in prin.ff. de iur.om.iu.

44 † Sextimò limita,in cōfessione partis, q̄a potest recipi in iudicio, etā in die feriato,

45 secundū Bal.in marg. in verbo, feriæ,vers. vlt.& Inn.in c.vltrà tertiā,de testib. † Octauò limita, quando iurisdictio Iudicis esset tempore peritura:quia tunc potest procedi tempore feriato,ad honorem Dei,& homi nū,secūdū Abb.in c.fi.col.fi.de iud.& Spe.

46 in tit.de fer.§.sequitur,vers.pē.† Nonò limita,in curia Principis,q̄a in ea ꝓcedi potest die feriato,vt tenet Spe.in ti.de fer.§.j.ver.

47 est autem.† Decimò limita,in sententia excōmunicationis, quæ potest ferri die feriato,secundū Spec.in tit de fer.§.sequitur,ver

48 sic.porrò ea,& Fed.de sen.in cōs.11. † Vndecimò limita, in causis carceratorū, quia in eis procedi potest,die feriato, l.diuus,& ibi Alex.& doc.ff.de fer. & habetur in l.cu-

49 stodias,ff.de publ.iud. † Duodecimò generaliter limita,hodie in Regno,quoad ferias messium,& vindemiarū, quia oēs actus iudiciarij possunt in talibus ferijs expediri,ex quo in Regno de consuetudine sunt sublatæ, & nō seruantur,glo.est in const. Regni,

50 quæ incipit,Baiulos omnes.† Nonò principaliter requiritur,quòd acta fiant de die,& non de nocte,c.consuluit, & ibi gl.& Abb. in fi.col.de off.deleg.& præsertim sententia non potest ferri de nocte, vt not.doct.in l. non minorem,C.de trāſ.Quid aūtem si extaret consuetudo contraria, in quibus casibus valeant acta de nocte?vide Ias.in d.l.nō minorem,& Fel. in d.c.consuluit,col.ante-

51 pe.† Decimò principaliter requiritur ꝓ validatione actorum,quòd in singulis inseratur locus,dies,mensis,& annus, in quo celebrantur,tex.est in c.quoniam contra, & ibi gl.in vers.tempora,de prob.& habetur in c.

52 Abbate sanè,circa fi,de re iu.lib.6. † Sed iuxta hoc posset cadere dubiū,quod si sunt facta acta alicuius ꝓcessus,& postea perditur processus,adeò,quòd est necesse facere acta de nouo,deinde celebratis nouis actis reperitur primꝰ processꝰ:cui est dāda fides,& an credatur primis,vel secundis actis?dic, q̄ si nondū est lata sententia super secūdo processu,creditur primò tantū & nō secundo, & secundū prima acta debet ferri sententia. Secus si esset sentētia, tum super secūdis actis antequā essent inuenta prima: ita tenet And.de Iser.in const.Cordi nobis.

VENIO Ad tertiam quæstionē principalem.ſ. † qualiter sint edenda acta super qua firm nonnullas conclusiones veras, & cōmunes. Et prima conclusio generalis, est,quòd omnia acta iudicialia,siue cāusę ciuilis,siue criminalis, debent edi litigantibꝰ petentibus,l.2. cum sua materia,C.de edē. in tantum,quod si non edantur, potest appellari,l.2.C.vt lite pen. & cap. perpetuus, de fide instru.Probatur etiam in l.j.§.edēda ff.de eden. ea præsertim ratione attēta:quia actus iudiciarius eoipso, quòd factus est, censetur communis alteri parti,& ideò potest petere copiam, vt suprà dixi,& habetur in d.§.edenda,& §.editiōes,& ibi nota eod. tit.Item is,qui Iudice mandante non vult acta edere,presumitur in dolo,secundū Alex.in l. vbi,ff.de edē.ꝓ hoc est tex.in l.non

53 pōt dolo,ff.de reg.iur. † Potest etiā assignari ratio,quia editio actorum, est species defensionis.Patet,quia fit ad effectū,vt petens possit deliberare, si velit cedere an contendere,l.1.in princ.ff.de eden. & auct. offeratur,C.de litis contest.Item fit ad effectū veritatis inuestigandæ,vt dicit tex. in d.l.is apud quē,nā habita copia faciliùs pōt quis respondere confitendo,vel objiciēdo,& sic merita causarū partiū assertiōe pādūtur l. fi.C.si ꝓ vim vel alio modo,vnde Iudex potenit de veritate cauſę facilius iudicare & ip

sam

ſam veritatem inquirere viſis allegationi-
55 bus vtriuſque partis. † Limita hanc concluſionem; dummodò talis editio fiat Iudice mandante, aliàs ſine mandato Iudicis non tenetur Notarius actorum edere acta, ſecũdum Bal. in d. l. is, apud quem, col. 1. in prin. per illum tex. in ver. iubebit, vbi etiam Pau. de caſt. C. de ed.

56. † Secundò limita, non procedere in atteſtationib. teſtium, quæ ante publicationẽ edi non debent parti, ſed debent eſſe ſecretę penes Iudicem, & actorũ Notarium, timore ſubornationis, gl. eſt in d. l. is apud quem, per illum text. ſecundum quintam, l. C. de ed. & ibi Bald. hoc expreſsè tenet in 2. col. verſ. venio ad quintam, &c. per. §. quia ve-
57 rò, in auth. de teſt. † Tertiò limita, in interrogatorijs teſtium, quæ licet ſint de actis, non tamen debent edi alteri parti ad euitandum ſubornationem teſtium, vt no. Abb. & doc. in cap. per tuas, de teſti. & Alex. in d. l.
58 is apud quem. † Quartò limita, in allegationibus iuris, quæ licet ſint in actis productæ, tamẽ non debẽt edi alteri parti, ex quo fiũt ad meram inſtructionem Iudicis: ita tenet Inn. in d. cap. per tuas, de teſti. & Alex. in auth. iubemus, C. de iud. contrarium tamẽ tenuit Iaſ. in d. l. is apud quem, col. 2. & in d. l. 1. §. edenda, ff. de eden. & ratio eſt ſecundum eum, quia poſtquã allegationes ſunt regiſtratæ in actis, ſunt effectæ communes, vnde debent edi, ſicut alia communia, ſed Matth. de Affl. doct. Neap. in conſt. Si damna, col. 12. tenet primam partem. ſ. quòd nõ datur copia allegationũ, & dicit quòd hoc iure vtimur. Ego puto eſſe diſtinguendum. Aut is qui producit allegationes, facit ſcribi in eis præſentatam, & facit illa regiſtrari in actis, & tunc teneo opi. Iaſ. quòd edi debent, per d. §. edenda. Aut non præſentat illas in modum actorũ in proceſſu, ſed dat illas in manica Iudicis, ad meram Iudicis inſtructionem, & non vult quod ſint de actis, & tunc procedat alia opi. ſ. quòd non edantur: ita quotidie video ſeruari in practica, quia tunc pars nõ poteſt petere copiam, ex quo non ſunt effectæ communes, cùm ſint productæ extra proceſſum, vnde finita cauſa poteſt producens illas ſibi reaccipere, quia de neceſſitate non debent in proceſſu remanere, cùm non ſint de proceſſu.

59. † Quintò limita, dummodò afferatur ſalarium actorum Magiſtro, aliàs ſine mercede non tenetur edere acta, tex. in l. argentarius, in prin. & ibi communiter doc. ff. de e-
60 den. † Sextò limita, in nominibus teſtium, in iudicio productorum, & examinandorum, quia ante eorum publicationem non tenetur pars, quæ vult aliquos teſtes examinare, edere nomina eorum alteri parti neſubducantur, vel ſubornentur, ſed ſoli Iudici nominare tenetur: ita tenet Spec. in tit. de teſte, §. qualiter, verſ. poſt hoc, & Alex. in l. 1. §. editiones col. penũ. ff. de ed.

61 † Secunda principalis concluſio in hac q. eſt. qd' acta publica iudicij debẽt edi indiſtinctè, cuicunq; ſuũ intereſſe prætendenti: etiamſi ad eius inſtantiam, non ſint iſta acta celebrata, licet ſecus ſit in inſtrumento: ita tenet Alex. in d. l. is apud quẽ, C. de ed. Bar. & Mod. in l. 1. §. editiones, ff. de ed. & Ang. in §. præcepta, in auth. de dif. ciui.

62 † Tertia cõcluſio eſt, quòd acta debẽt edi ſumptibus petentis regulariter, ſecundum Car. in cl. cauſam, in 22, q. de ele. & per doc.
63 in d. l. is, apud quem. † Fallit in copia libelli primi, quæ debet dari ſumptibus actoris, vt eſt gl. in l. 2. in ver. oblatos, de app. & Card. in cl. ſæpè in prin. in 17. q. de ver. ſig. & eſt Regia prag. quæ incipit, Comparente.

64 † Quarta cõcluſio eſt, quòd acta originalia nullo modo debent edi parti, nec Iudici appellationis, ſed tantum copia actorum edenda eſt, & ibi per omnes doct. in c. quoniã contra de prob. & gl. Bart. & doct. in l. eos, §. ſuper his, C. de app. & habetur in Regia prag. quæ incipit, Concluſionẽ, vbi imponitur pœna falſi Notario edenti originalem proceſſum. † Quinta cõcluſio eſt, quòd
65 acta debent edi cum die, & conſule, loco, & tempore, vt d. c. quoniam contra, & ibi gl. in ver. tempora, & ibi communiter doc. ponunt, not. Bal. & doc. in l. 2. C. de ed. Alex. in l. 1. §. edit. col. 2. ff. de ed. De practica autem, qualiter ſit facienda iſta editio per Notarium, vide Spec. in tit. de inſt. edi. §. poſt quam in fi. verſ. poſtremo, & de multis alijs in materia editionis vide, plenè per Fel. in cap. 1. de prob. & per Bald. & Mod. in d. l. is apud quem, C. de eden. vbi eſt propria materia.

66 † Sexta concluſio eſt, quòd acta debẽt edi toties, quoties quis petit ſibi edi, etiam milies, ſiue amiſerit prima acta edita, ſiue nõ.

Et

Et in hoc differt ista æditio ab æditione instrumenti, quæ non fit, nisi probetur amissio ita tenet Paul. de Castr. in l. veluti, §. hæc vox, & ibi cõmuniter doct. ff. de eden. & Alexand. in l. 2. C. eod. titul. illud autem quod dixi de editione instrumenti, intelligas, quando instrumentum continet tale, quod dependet ex voluntate duorum, secus, si dependet ex voluntate vnius, scilicet petentis editionem, quia millies potest peti, & datur, siue sit amissum, siue non, & sine aliqua auctoritate Iudicis: ita tenet Spec. in tit. de instr. edi. §. postquam, vers. j. & versic. sed nunquid Bald. in l. ne casu, C. de discus. lib. x. Alex. & doct. in d. §. hæc vox, & Iaſ. in l. si quis, § prætor ait, in 5. no. ff. de eden. pro hoc est tex. in l. vnũ, ff. de test. in l. Sempronius proculo, ff. de le. 2. & l. fin. ff. de his, quę in test. dẽlen. Rob. Marant. V. I. D.

De processus Publicatione.

1 *Publicatio processus, quare & qualiter fiat, & quis sit effectus eius, & an sit de ordine iudicij.*

2 *Decretum primum, præambulum est ad secundum*

3 *Publicatio processus, fit ipso iure in Regno, eoipso, quòd labitur terminus probatorius.*

4 *Publicatio omissa, vel facta die feriato, non vitiat processum.*

5 *Publicatio facta de voluntate partium, non validat depositiones testium non ritè examinatorum.*

6 *Delegatus, cui commissa est testium receptio, non potest illorum attestationes, publicare.*

7 *Publicatio non requiritur, quando testes vtraque parte præsente, sunt examinati: sed solùm quando in secreto.*

8 *Publicatio solùm potest fieri in attestationibus vnius partis quando citius expedite fuerunt, & postea alterius.*

8 VNdecimus actus, qui successiuè emergit in iudicio est, † Publicatio processus: nam elapso termino probatorio, siue sint productæ probationes, siue nõ, potest altera partium instare, vt fiat publicatio in causa, & fit ad effectum, vt partes possint recipere copiam examinis testium, extunc in antea. Item fit, vt seruetur ordo iudicij: quia publicatio est de ordine, secundũ Bart. in l. prolatã, C. de sentent. Item, per eam datur magis robur attestationibus, vt habetur in l. gesta, & ibi per Bal. & doct. C. de re iud. & per Can. in c. causam, quæ de testibus, & Bar. in l. solam, C. de test. Est enim ordo præambulus ad cõclusionẽ in causa, quæ postea
2 sequitur. † sicut dicimus de primo decreto, quod est præambulum ad secundum: vt tradunt Mod. in l. iubere, cauere, ff. de iurisd. omn. iud. & Bart. in l. si finita, §. Iulianus, ff. de dam. infect. Fit autẽ ista publicatio partibus præsentibus, vel altera parte citata, & contumace: aliàs non valet, ex quo pars per eam potest lædi, per regulam, l. de vnoquoque, ff. de re iud. Notarius ergo actorum, de mandato Iudicis scribit in processu, die tali, &c facta est publicatio, in præsenti causa, seu processu, præsentib. partibus, vel altera parte absente, citata tamen, ac relata, &c. ita hæc omnia declarat Bald. in d. l. gesta, col. j. vers. quæro qualiter, &c. & extunc censetur præclusa via producendorum testium, nisi in casibus, quos ponit Bart. in auth. at qui semel, C. de prob. & Abb. & doct. in c. fraternitatis, de test. † Hodie autem in Regno fit
3 publicatio ipso iure, eoipso, quòd labitur terminus probatorius: siue sint testes examinati, siue non: nisi pars infra quatuor dies post lapsum terminum probauerit aliquod iustum impedimentũ, quia debet allegare, quod publicatio habetur pro non facta, ob tale impedimentum, &c. De hoc est Regia prag. quę incipit, Cursu dilationum in prin. vnde, lapso termino, non oportet petere publicationem fieri, sed instare, vt declarent ipsam esse factam ipso iure. † An autem
4 possit omitti ista publicatio, & si procedatur ad vlteriora, ea non facta, an valeat processus? Cõmunis conclusio est, quòd sic: ita plenè tenet Abb. & Fel. in c. cùm. I. & A. de re iud. & Bart. in l. prolatum, C. de senten. & Petr. Phil. Cor. in cons. 102. colu. fin. in litera R in j. vol. Plus etiam dicit Petr. Phil. Corn. ibid. quod etiamsi publicatio fiat in die feriato, non per hoc vitiatur processus: tantò magis hodie in Regno, per iura etenim municipalia sæpiùs allegata, sunt sublata omnia substantialia iudiciorum iuris positiui, & sic potest sine dubio omitti publicatio: imò nunquam potest dici omissa, ex quo

semper taciteè fit ipso iure, per d. prag. † Quid autem, si testes in processu fuerunt non ritè recepti, deinde sunt publicati de consensu vtriusq; partis, an per hoc validetur eorum depositio? dic, quod non, ita tenet Bald. in auth. si quis in aliquo, colu. j. vers. iuxta primam rationem, &c. C. de eden. & tenet In hoc. in c. significauit, &c. cùm causam, de test. quod nota, quia prima facie, quilibet dicere contrarium, sicut dicimus in exemplo publicato, de cõmuni consensu, quòd facit fidem, secundum Bal. ibid. sed in testibus est contrariũ. † Sed quæritur, pone, q̃ Iudex cõmisit, seu delegauit alicui testium receptionem, & examinationem, an ipse idem delegatus possit eos publicare? dic, quòd nõ, sed debet examen clausum remittere, ad delegantem, & coram ipso delegante fiet publicatio, secundum Bart. in l. cùm ab initio, circa fin. ff. quem ad test. ape. † Requiritur autem ista publicatio, quando testes sunt recepti in secreto: secus, si vtraque parte præsente, prout solent quandoq; Iudices summatim, cognoscendo, tunc non requiritur alia publicatio, secundum Bal. in auth. si quis in aliquo, col. 3. in fin. vers. sed aduerte, &c. C. de ed. Reliqua de materia publicationis testium, vide per Spec. in tit. de teste, §. satis vtiliter, per totum. † Quid autem, si citiùs sint expeditæ examinationes testium vnius partis, quàm alterius, an possit peti fieri publicationem, quo ad illas tantum, & postea cõpletis alijs, fiat iterũ alia publicatio in alijs? dic, quòd sic, de hoc est ritus magnæ curiæ, in nu. 190. in c. Item seruat ipsa curia, quòd fiexaminationes, &c. licet in fine illius ritus dicatur, quod ista non sunt in vsu. Rob. Maran. Ven. V. I. D.

De Incidenti criminali, contra aduersarium quid falsò producentem.

1 *Criminale incidens, vtrùm, & qualiter possit exerceri in iudicio ciuili. Quod reducitur ad practicam, prout in num. 3.*

2 *Testis ponitur de falso à Iudice, coram quo falsum deposuit.*

4 *Clericus falsum deponens coram Iudice laico, non potest per eum puniri.*

5 *Clericum etiã de mandato sui Episcopi non potest puniri, neque torqueri per Iudicem laicum.*

6 *Laicus examinatus, qui coram Iudice Ecclesiastico falsum deposuit, per Iudicem Ecclesiasticum, & secularem puniri potest.*

1 DVodecimus actus, qui succedit, emergit in iudicijs est. † Accusatio incidens, quia plerunq; facta Publicatione, & recepta copia processus, altera partiũ aduertit in processu esse aliquã falsitatẽ, in testib. vel scripturis, & vult aduersariũ accusare de falso, vtrũ, & qualiter possit istud incidens criminale exerceri in iudicio ciuili? videamus. & certè ista accusatio potest obijci, lite pendente, vt habetur in l. nullũ, C. de test. per Abb. & Ioan. de Ana. in c. j. de fal. & Bald. & doct. in l. fin. C. de fide instru. est ritus magnæ curiæ, in nume. 195. incip. Item, seruat dicta curia nõ concedere, &c. Verùm si quæris an faciat supersederi in causa principaliter intentata? dic, si quæstio falsi mouetur contra testes, proceditur interim in causa, secus, si mouetur contra principalem, qui testes, vel scripturam falsam produxit: ita tenet Bal. in d. l. fi. circa fin. & Bal. in l. si quis testibus, col. 2. in fi. vers. quæro, posito, &c. C. de test. de qua materia, vide aliqua per Matth. de Affl. in constit. Si ciuiliter agens, colu. pen. & fin. vbi allegat quandam
2 nouellã const. Regis Cath. † Et potest tunc testis falsus puniri per Iudicem, coram quo deposuit, etiamsi aliàs esset suus incompetẽs Iudex, quia ratione suæ falsæ depositionis efficitur de eius foro, vt d. l. nullum, & ibi Bal. & Sal. & habetur in d. c j. de cri. fal.

3 † Ex hoc autem inoleuit practica, quòd facta publicatione in causa, pars, quæ vult aduersarium accusare falso, solet ipsum interrogari facere, si vult vti testibus, & scriptura per eum productis, & si ille dicit, quòd sic, potest tunc accusare, & falsitatẽ probare, qua probata punitur ad amissionem causæ, & est Regia pragm. quæ incipit, Testem falsum, vltra quam pœnam punitur etiam pœna falsi, vt ibi dicitur, & probatur etiam in l. in fraudem, §. quoties, ff. de iur. fisci. Dicta autem interrogatio fit ad effectum, vt si aduersarius dicit, se velle vti, nõ possit postea renunciare testibus infra octo dies post publicationem, & euitare pœnam: vt dicitur in d. prag. & de hac materia & qualiter debeat fieri responsio ad istã interrogationem, videlicet, simpliciter, vel cõditionaliter, tractatur in decis. 189. cons. Neap. & dixi de in-

de instrumẽti productione, suprà, in 8. actu. vers. quid autem, si producatur instrumentum falsum, &c. † Sed quid, si fuit productus clericus in testẽ corã Iudice laico, & falsum deponit, an possit puniri per Iudicẽ laicum? Bal. in d. l. nullum, tenet quòd sic. Sed magis communis opin. est in contrarium, per c. si diligenti, de foro competen. nam si clericus deliquit coram Iudice ecclesiastico, nõ suo, verum est, quòd potest per eum puniri, secus, per secularẽ: ita tenent Inno. Ioan. And. & Ant. de Butr. in c. verùm de foro compe. Ioan. de Ana. in d. c. j. col. j. de cri. fal. & habetur in decis. 230. cons. Neap. † Iudex enim secularis non potest imponere manum in clericum, causa puniendi, etiam de mandato sui Episcopi, adeò, quòd etiamsi Episcopus mandaret Iudici laico, quòd clericũ torqueret, vel verberaret, non posset hoc facere, sed capere tantùm potest ex suo mandato, scilicet, Episcopi, & remittere eum Episcopo. Ita tenet Ioan. de Ana. in c. 2. colu. 2. in fin. de crim. fal. & Pet. de Anch. in c. vniuersitatis, in fin. de sent. excomm. † Quid autem e contra ponè, quòd laicus fuit examinatus coram Iudice Ecclesiastico, & falsum deposuit, an possit puniri per Iudicem Ecclesiasticum, & secularem? dic, quòd potest per vtrumque Iudicem puniri, & habet locum præuentio, si is, coram quo priùs accusatur, procedit contra eum: ita habetur in decis. 219. cons. Neap. vbi plures allegantur. Vbi etiam plus dicitur, quòd dato, quòd laicus procedat contra talem testem, & punit eum, potest nihilominùs etiam Iudex Ecclesiasticus procedere, & punire eum pœna Ecclesiastica, per ea, quæ habentur in c. fœlicis, de pœnis, lib. 6. & in alijs locis ibi allegatis. Rob. Mar. Venus. V. I. D.

De testium repulsa. Et quæ, quótue sint ad eius vsum necessaria. Et quibus illa contingat.

1 *Repulsa testium qualiter, & quando petatur, & quis terminum detur ad eã: & quid de repulsa repulsæ.*

2 *Repulsa testium, fit contra personas, vel contra dicta: &, vt concedatur, alterum de tribus requiritur, maximè protestatio.*

3 *Repulsa contra testes, debet crimina in specie continere, nec sufficit probare in genere, quòd quis sit criminosus.*

4 *Testis deponens in fauorem partis aduersæ, non facit fidem, quando fuit contra eum protestata causa ipsum repulsandi.*

5 *Repulsam petens, & non probans, saltem semi plenè, punitur ad x. tarenos. Idem, si producit articulos impertinentes.*

6 *Testes debent citari, & etiam examinari infra terminum datum ad repulsam, & eo lapso, nõ admittuntur.*

7 *Repulsa testium, dicitur odiosa.*

8 *Repulsa testium, an possit simul fieri in primo capitulo causæ principalis.*

9 *Repulsa non fit contra scripturas, sed solùm contra testes.*

10 *Producens testem per se, non potest illum reprobare, etiam in alia causa.*

11 *Producens testem potest illum repulsare, ex superuenienti causa.*

12 *Producens testem, potest illum, quo ad eius dicta repulsare.*

13 *Repulsa, an & quando admittatur in causa appellationis.*

14 *Repulsa, an admittatur in causa attentatorum.*

15 *Repulsam opponens, & non probans contra testes: an teneatur iniuriarum.*

16 *Repulsa non permittitur in testibus per producentem approbatis.*

17 *Repulsa non conceditur an crimine læsæ maiestatis.*

18 *Repulsa non admittitur in causa blasphemiæ Dei.*

19 *Repulsa in causis summarijs, vbi semiplenæ probationes sufficiunt, non admittitur.*

1 TErtiusdecimus actus, qui successiuè emergit in iudicio, est Repulsa testiũ. † Nam facta publicatione processus, si aliqua partium habet testes contrarios, qui valdè vrgent contra eum: potest in iudicio petere terminũ ad repulsam, qui terminus conceditur per Iudicem, & est medietas primi termini probatorij, vt deciditur per Regiam prag. Cursu dilationum, & petitur isse terminus immediatè post lapsos octo dies, concessos per dictam pragmaticam, ad percunctandum processum, quo termino dato ad repulsam elapso, ipso iure censetur publicatum in causa repulsæ.

Sic diximus suprà de publicatione in causa, principali. Et facta dicta publicatione, si altera pars videt se grauari per dictam repulsam, id est, quia sui testes fuerunt reprobati: potest petere nouum terminũ ad repulsam repulsæ, & datur sibi medietas termini dati ad repulsam, & elapso hoc termino, fit publicatio super ista repulsa repulsæ: & vlteriùs nõ datur alia repulsa, ne procedatur in infinitum: ita hæc omnia habentur in dicta pragma. Cursu dilationum. Pro aliquali tamen introductione iuuenum, ad hanc materiam formo tres quæstiones. Prima erit, qualiter debeat fieri ista repulsa testium. Secunda, an possit quis reprobare testes per eum productos. Tertia erit, an testes possint repulsari in causa appellationis, qui nõ
2 fuerunt reprobati in causa principali. † Ad primam quæst. est sciendum, quod repulsa fit altero de duobus modis, videlicet, vno modo contra personas, alio modo contra dicta testium. Item præsuppono, quod repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat alterum de tribus requisitis, quæ traduntur in c. præsentium, de testib. Primum est, quòd ante publicationem sit protestatus, se velle reprobare testes, & ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtuntur procuratores: vt tempore, quo comparent visuri iuramenta testium, protestentur contra personas testium, & dicenda per eos: non tamen nego, quin quandocunque in alio actu ante publicationem possit fieri dicta protestatio, vt d.c. præsentium, de testibus, vide Franc. de Aret. de veritate huius dicti. Hoc tamen intellige, quando testis haberet aliquem defectum, per quem reprobatur fauore ipsius reprobantis, quia tunc requiritur protestatio: aliàs videtur consentire, & testem approbare. Secus, si defectus esset in odium ipsius testis, vt quia esset excommunicatus, vel bannitus: quia tunc etiam sine protestatione potest repulsari: ita declarat Bald. in l. si quis testibus, colu. 2. in fin. vers. dubitatur hic, &c. C. de test. licet subdat, quod cauti Aduocati semper interponant dictam protestationem eo modo quo supra. Secùdum requisitum est, quando probat, quod post publicationem habuit notitiam de defectibus, & exceptionibus, contra testes: idem si fortè fuisset absens tempore receptionis testium, vsque ad publicationem, secundum Bald. in d.l. si quis testib. vers. dubitatur hic &c. circa fin. & not. glo. & Bal. in l. laudabilem, C. de Aduoc. diuer. iud. Tertium requisitum est, quando nõ fuit protestatus, & iurat se non petere repulsam ex malitia: aliàs sibi non conceditur, vt in d. c. præsentium,
3 de test. vbi ista traduntur. † Reuertor nunc ad primũ modum repulsandi, scilicet, contra personas testiũ: quo casu non sufficit allegare crimina in genere dicendo, qualiter sunt homines malæ vitæ, fures, adulteri, vel quid simile: sed est necesse, quod crimina opponantur in specie, putà, quòd fecerũt tale crimen, tale furtũ, vel simile: ita tenet Bar. in l. testium, §. lege Iulia. ff. de test. Bal. in authent. si dicatur in fi. C. de test. & Bart. in l. j. in fin. C. de test. pro hoc est tex. in c. præsentium, §. testes, de test. lib. 6. & similiter, quando vult quis repulsare dicta testiũ, debet in specie obijcere, quod sint falsarij: quia falsum deposuerunt ob talem rationem, & in tali loco examinis. Item, quòd sint varij in eorum dictis, in tali loco examinis, &c. iuxta l. qui falsa, aut varia, ff. de test. & not. per Bar. in l. eos, ff. de fals. Item, quia sunt singulares, iuxta not. Bald. plenè, in l. testium, C. de test. Item, quia non deponunt de sensu proprio: iuxta not. per Alex. & Mod. in l. j. ff. si cert. petat. & dixi suprà de testium productione, & sic de alijs similibus. Pars verò cõtraria eodẽ tempore facit articulos compro batorios, probando, quod sunt homines bonæ vitæ, & emendatæ, & quod per trienniũ persecuerarunt in eorum bonis moribus, & emendatione, quo casu per tantum tempus præsumuntur boni, & emendati, tex. est & ibi Ang. in fin. in auth. de monachis, §. j. Itẽ, potest articulare, quod nõ sunt varij: sed reducibiles ad concordiã: iuxta no. per Alex. & doct. in l. 2 §. creditũ, ff. si cer. pet. Fel. in c. cũ tuæ, c. in nostra, & ibi glo. de test. & Bar. in l. Gall. §. ille casus, ff. de lib. & posth. & sic patet ex prædictis, quando repulsentur testes, quo ad personas, & quando quo
4 ad dicta. † Vnum tamen scias, quod illa protestatio, quæ sit contra testes, habet vnum mirabilem effectum, qui est talis: videlicet, quod si contingat testes, deponere aliquid in fauorem alterius partis protestantis, non faciunt fidem in eius fauorem: & ratio est, quia per dictam protestationẽ censetur declarare se nolle eis fidẽ adhibere, ita de hoc est tex.

est tex.in d.c. præsentium, in fin. de rest. vbi hoc expressè tenet Fe. in vlt.not. quod est mente tenendum: quia quotidie in singulis causis fiunt istæ protestationes, & pauci ad certum nã ex hoc possunt esse damnosæ protestantibus, vnde caueant procuratores, ne passim faciant istas protestationes: nisi quãdo omninò sunt certi, quod volunt testes repulsare. De cuius tamen dicti declaratione, & veritate, vide omninò Franc. de Aret. in
5 d.c. præsentium, col. antepe. & pe. † Ad euitandas tamen malitiosas petentiũ repulsas: est in Regno prodita vna Regia prag. quæ incipit, Crimina, quæ irrogat pœnam 10. tarenorum opponẽti crimina contra testes: si illa non probauerit, saltem semiplenè, vel per famam publicam: & similiter si quis sub colore repulsæ producit nouos articulos impertinentes, qui post publicationem producti non poterant, obstantibus regulis traditis in auth. at qui semel, & ibi per Bart. C. de prob. punitur pro quolibet articulo impertinenti producto, in causa repulsæ, ad 5. tarenos, si fuerit principalis: sed procurator punitur duplicata pœna: vt est alia pragma. quæ incipit, Contingit sæpè. &c.

6 † Super hac repulsa est sciendum, quòd testes debent citari, & etiam examinari infra terminũ datum ad repulsam: aliàs elapso termino, no admittuntur: vt est ritus magnæ curię, nu. 256. qui incipit, Item, ꝙ facta,
7 &c. & est ratio: † quia repulsa est odiosa, & restringenda, & dilationes in ea cõceduntur cũ grandi causæ cognitione: secundum Ab. in c. licet dilectus, in fin. de test. licet secus sit in causa principali: vbi non viget tale odiũ, quia testes citati, & iurati infra terminum, possunt examinari post terminum: vt dixi suprà, in ver. dilatio, cir. fi. & in vers. testium
8 productio. † Quid autem, si quis in primis articulis, vellet repulsare testes, & facere suas probationes simul cum repulsa: an posset? Dic, quòd non: quia sunt articuli impertinentes tunc: vnde nõ admittuntur, nisi post publicationem: nisi vellet quis repulsare ex causa inimicitiæ: quia potest ante publicationem, & non ex alia causa: de hoc est alius ritus magnæ curiæ, numero 235. qui incipit. Item, seruat ipsa curia, quod in exceptionibus, &c.

9 † Fuit autem introducta repulsa solùm contra testes: sed contra scripturas non cõceditur, sed benè datur facultas parti accusandi vtentem falsis scripturis, vt dixi suprà in actu præcedenti, & de hoc est ritus magnæ curiæ, num. 165. incipiens, Item, seruat dicta curia non concedere, &c.

10 † Ad secundam quæst. principalem dico, * quòd communis conclusio est, quòd producens testem pro se, non potest illum reprobare: quia per productionem censetur approbatus, vnde non auditur volendo illum repulsare, tanquam sibijpsi contrarius, tex. est, & ibi Baid. in l. si quis testibus, C. de test. & in c. de testib. & ibi Abb. & Fel. extra, de testib Lud. Roman. in consil. 104. in fin. Ianfr. in cap. quoniam contra, in vers. testium vnum non omitto, &c. de proba. Bar. in cons. 92. col. pen. & Ias. in l. 1. §. editiones, col. 3. in fin. ver. adde fortiùs, &c. ff de eden. vbi hoc ampliat, etiamsi producatur postea contra eum in alia causa, & pro alia causa, & per aliam personam. ita tenet Ioan. And. in addi. Spe. in tit. de test. §. sæpè, vers. quid si produxit, &c. Et censetur approbatus testis per solam productionem. licet aliàs producens eo non vtatur: secundum Fel. in d. cap. præsentium, col. 3. & vers. habet locum, &c. de test. hanc opin. tenet Ioan. And. in d. §. sæpè, vers. sed quid, si eum, &c. licet Specu. ibi aliter distinguat.

51 † Limita tamen hoc, quando post productionem nasceretur noua causa, puta, quia superuenirent inimicitiæ: quia potest repulsari ex noua causa, vt est text. in l. si quis testis, C. de testibus.

12 † Secundò limita, quo ad repulsam personarum procedere istud: secus, quo ad repulsam dictorum per testes: quia potest producens reprobare testes, quo ad eorum dicta, puta, probando, quòd falsum deposuerunt: ita tenet Abb. in d.c. præsentium, colu. 3. & 4. fateor tamen, quod si facta publicatione producens taceret, & non reprobaret dicta testium, censeretur approbasse, & ita posset procedere dictum Lud. Rom. in cons. 104. in fin. vbi videtur contrariari huic dicto Abb.

13 † Ad tertiam q principalem respondeo, quòd ista q. deciditur per And. de Isern. in constit. Iurisperitorum, vt tenet, quòd in causa appellationis non admittitur repulsa, nisi ex sola causa falsitatis, & ita seruatur in Regno, vnde quilibet litigator nitatur re-

probare teſtes in cauſa principali: quia poſtea non admittitur in cauſa appellationis, niſi vellet conredarguere de falſo. Verùm ego reſtringo iſtud dictum procedere in teſtibus iam examinatis, in cauſa principali: ſecus eſt, ſi quis nouos teſtes produxit in cauſa appellationis: quia puto, quòd aduerſarius poteſt illos reprobare, ex quo non potuerunt repulſari in cauſa principali, quia non fuerant producti, arguendo à ratione ceſſante.

14 † Quid autem in cauſa attentatorum, an admittatur repulſa? vide deciſ. 351. cōſ. Neap.

15 † Et quid, ſi opponens crimina contra teſtes non probet: an teneatur actione iniuriarum ipſis teſtibus? & quid, ſi fuerit proteſtatus, quòd nō animo iniuriandi, &c. vide vnum pulchrum conſil. Soc. in conſ. 118. col. 3. & 4. in j. volum.

16 † Vltimò, ex ſecunda quæſt. præcedenti poteſt colligi vna limitatio ad regulam, quæ ſe habet, quod repulſa teſtium eſt regulariter permiſſa, nam fallit in teſtibus approbatis per producentem: vt ibi fuit dictum, & not. Card. in cle. fin. in fin. de teſt.

17 † Secundò limita, in cauſa criminis læſæ maieſt. nam in ea non habet locum repulſa teſtium, l. famoſi, & l. in quæſtionibus, & ibi. Bar. ff. ad leg. Iul. maieſt.

18 † Tertiò limita, in cauſa blaſphemiæ Dei, quia non admittitur repulſa, quia hæc æquiparatur crimini læſæ maieſt. ita tenet Par. in tract. ſynd. in verſ. condemnatio, col. 4. in fin.

19 † Quartò limita, in cauſis ſummarijs, vbi ſufficiunt ſemiplenæ probationes, quia non admittitur in eis repulſa, vt no. Abb. in cap. veniens, el. 2. colum. 5. in princip. de teſtib. & ibi etiam Fel. in 6. colum. de cuius dicti veritate, vide Fr. de Aret. in d. cap. veniens, colum. 6. vbi diſtinguit. Rob. Mar.

De quæſtione: quæ duplici nomine admittitur. In quibus locum illa habeat. Et quo ordine ad eam peruenia-tur.

1 *Tortura quandoque datur ad pœnam, quandoque ad veritatem eruendam, num. 4.*

2 *Tortura ad pœnam, eſt meri imperij.*

3 *Banna facta ab Officialibus ſub tortura pœnæ, an valeant.*

5 *Tortura pro quibus criminibus irrogari poteſt.*

6 *Tortura irrogari poteſt teſtibus, vacillantibus, tam in cauſa ciuili, quàm in criminali.*

7 *Tortura, an poſſit irrogari in crimine vſurarum.*

8 *Tortura, an poſſit in cauſa appellationis irrogari.*

9 *Tortura quandoque datur ad eruendam ſolam reſponſionem affirmatiuam vel negatiuam, & tunc ad eam deuenitur ſine indicijs.*

10 *Proceſſus criminalis, qualiter & quo ordine debeat à Iudice fabricari, vt poſſit ad torturam deueniri.*

11 *Iudex habens alimde plenas probationes, peccat mortaliter torquendo Reum.*

12 *Tortura inuenta eſt ad veritatem inueſtigandam, ob defectum probationum.*

13 *Tortus in membris corporis, læſionem pati non debet.*

14 *Iudices cauti clàm interponant decretum torquendo Reum, ne detur materia appellandi.*

15 *Confeſſio in tortura, ratificari debet extra tormenta, cum breui termino ad producendas defenſiones.*

16 *Indicia purgata ſunt, Reo in torturanem confitente.*

QVartus decimus actus, qui ſucceſſiuè emergit in iudicijs, eſt Tortura.

1 † Quæ datur ad duplicem effectum, quandoque enim datur ad pœnam, & quandoque ad veritatem eruendam. De primo caſu non eſt materia noſtra, quia illa eſt potiùs executio ſententiæ, nam datur tortura ad pœnam in omnibus criminibus, in quibus eſt pœna arbitraria, in quibus permittitur Iudici acriter verberare in corpus, iuxta l. fin. ff. de iurciur. & in quamplurib⁹ alijs legibus iuris ciuilis hoc cauetur: vt not. Barto. & Moder. in l. imperium, ff. de iur. omn. iud. & Barto. in l. interdum, §. qui furem, ff. de fur. & in l. cum ſeruus, ff. de cond. ob cauſam, in quibus locis dicit Bart.

2 quòd tunc, † tortura eſt meri imperij, ex quo

quo irrogatur pro pœna criminis. † Potest etiam poni exemplum in bannis Officialium, qui vt plurimum faciunt banna, quòd nullus ambulet de nocte, vel portet arma, ad pœnam, quatuor tractuum cordæ, quæ banna quando fiunt per istos Officiales inferiores, non habentes potestatem statuendi, non valent: quia non possunt alterare pœnas legales: ita declarat Par. tract. synd. versic. tortura in cap. an in causa pecuniaria, &c. Solùm ergo ista banna valerent in criminibus, in quibus esset pœna arbitraria, vt suprà dixi, quia potest Iudex tunc ex suo arbitrio eligere istam pœnam.

4 † De secundo effectu haberemus nos tractare, scilicet, quando irrogetur ad veritatem eruendam, & quia hæc est materia multum prolixa, & in multis lib. & tractatibus ventilata (nam plenè eam tractat Par. in d. versic tortura. Ang. de Aret. in tract. malef. in vers. fama pub. &c. Gand. in tract. malef. in tit. de quæstionibus & tormentis Fran. Bennus in suo solenni tract. de iudicijs, & tortura, Cæp. in quampluribus suis consil. & nouissimè tractatur satis copiosè per sublimis ingenij Mod. Hippolytum de Marsil. in sua lec. super tit. ff. de quæstio. adeò, quòd si vellemus hic ponere tractatum suo ordine, non esset aliquid addendum, sed solùm transcribendum, quod putaui superuacuum, ideò quantum ad hunc tractatum ero sola remissione contentus ad loca præallegata) solùm pro introductione iuuenum ad actum practicæ, tangam duas breues quæstiones. Et prima erit: in quibus causis habeat locum, & possit irrogari tortura. Secunda erit, quo ordine sit deueniendum ad torturam.

5 † Ad primam q. dico, quod tortura quandoque datur principali, quandoque testibus, primo casu, quando datur principali ad veritatem eruendam, irrogatur solùm in causis criminalibus irrogantibus pœnam vltra relegationem, & non in alijs criminibus: & ita seruatur in Regno: prout de hoc est cap. Regni, quod incipit, Tormenta. & aliud, quod incipit, Si iustè, potest etiam de iure irrogari tortura in causis ciuilibus habentibus crimen annexum, vt est text. & ibi Abb. in cap. grauis: depositi & tenet Soc. in consil. 219. in 2. volu. In causis autem mere ciuilibus non deuenitur ad torturam; quia in illis succedit regula, actore nō probante, &c. l. qui accusare, C. de ed. & cap. fin. de iureiur.

6 † Secundo casu, quando sumus in testibus, possunt torqueri testes, tam in causa ciuili, quàm criminali, quando variant seu vacillant propter suspicionem falsi, vt in auth. de test. §. si verò ignoti, not. Bald. in l. præsbyteri, colum. 1. C. de Epis. & cl. Barto. l. j. §. qui quæstionem, ff. de quæst. Alex. in consil. 63. in j. vol. Cæp. in cons. 60. And. de Iser. in const. Si damna cland. & Bald. in l. milites C. de q.

7 † An autem in crimine vsurarum possit irrogari tortura? vide Socin. tenentem, quòd sic, in consil. 219. in fin. in 2. volum.

8 † & quid in causa appellationis, an possit irrogari tortura? vide Io. de Ana. in consil. 1. in fin.

9 † Scias autem, quòd quandoque potest irrogari tortura non ad eruendam veritatem, sed ad eruendam solam responsionem affirmatiuam, vel negatiuam, & tunc datur sine alijs: vt quando accusatus, vel inquisitus non vult respondere Iudici super accusatione, vel inquisitione, nam potest torqueri ad hoc, vt respondeat: ita tenet Bald. in l. accusationem, in 3. colum. C. qui accu. non pos. & ipsum sequitur Par. in tracta. synd. in versic. tortura, in cap. sequitur, quo, &c. in fin.

10 † Ad 2. q. principalem, dico, quòd iste est communis ordo, qui seruatur in criminalibus ad aliquem torquendum: nam si proceditur per accusationem, & crimen est tale, quòd si probaretur, veniret irroganda pœna vltra relegationem, citatur accusatus, & datur sibi copia libelli sumptibus accusatoris, & super eo lis contestatur, & datur terminus ad probandum, & fiunt articuli, & probationes, sicut in ciuilibus. Sed si proceditur per inquisitionem, Iudex volens cautiùs agere, ne instruat Reum ad fugam, debet, priùs capere informationem honesto modo, & clàm, parte non citata, & si videt extare indicia per illam informationem, tunc capit Reum de persona, ne fugiat: & si extat fama publica contra eum, formabit capitula inquisitionis, nam illa fama succedit loco accusatoris, & sine ea non posset regulariter fieri inquisitio, quod dic, vt plene dixi suprà circa prin. huius

ius 6.partis,in verſicul. inquiſitio,not Philip.Dec.in conſil. 170. colum. 2. conſil.175. colum.2. & conſil.189. colum.fin. deinde formatis capitulis Iudex facit Reum citari ad recipiendum copiam capitulorum,quæ capitula ſunt ſicut articuli in ciuilibus: nam continere debent omnia crimina, quæ inquirendo probare intendit Iudex cõtra Reum,& comparente Reo,in termino, interrogabit primò Iudex ipſum ſigillatim ſuper vnoquoque capitulo, & eius reſponſionem faciet per Notarium actorum annotari in calce vniuſcuiuſque capituli,& illa reſponſio habet vim litis conteſtationis, deinde datꝰ ſibi copiam capitulorum,& reſponſionum ſuarum, ad hoc, vt poſſit formare ſuas exceptiones,& facere ſuas defenſiones, & datur ſibi terminus ad probandum, & defendendum,qui terminus eſt cõmunis etiam curiæ inquirenti, & infra illum terminum Iudex repetit teſtes,parte citata,quia aliàs non facerent indicium: vt dicit Barto.in l.fin.in fin. ff. de q. & fabricato. proceſſu ſiue per accuſationem, ſiue per inquiſitionem,vt ſuprà: Iudex facit citari Reũ ad publicationem, ſicut in ciuilibus, & dat copiam proceſſus Reo,ſi vult,ſumptibus tamen ipſius rei, ad hoc, vt poſſit conſulere Aduocatum, & facere allegationes, & diſputationes ad euacuanda indicia & ſi vult terminum ad repulſam Reus, conceditur ſibi. Et facta publicatione ſuper repulſa, & admiſſis allegationibus Rei, Iudex maturè videt,ſi ex proceſſatis extant plenæ probationes, condemnabit Reum ſeruato iuris ordine, ad pœnam legitimam, ſine alia tortura.

† Nam peccat mortaliter Iudex,tunc torquẽdo Reum ſi habet aliunde plenas probationes,vt dicit And de Iſer. in d. conſtit.Si damna,col.7.

17 † Nam tortura fuit inuenta ob defectum probationum ad veritatem inueſtigandam, vt dicit idem Andr.de Iſern.in cap.1.§.inſuper,colum.1. de contem. inter.do.& fid.de inueſt. ſi verò non eſt plenè probatum, & tunc,ſi indicia, quæ extant, non ſunt ſufficiẽtia,liberabit Reum, præſtito ſibi prius iuramento purgationis:vt declarat Iaſ.in l.3.in princ.colum.5.de iureiur.Iudices tamen maiori ſecuritate ſolent in iſto caſu liberare Reum cum fideiuſſoria cautione ad effectũ, vt ſi in futurum emergent noua indicia, poſſit iterum procedi contra eum, ne delictum remaneat impunitum,ſi verò indicia ſunt ſufficientia ad torturam, & tunc Iudex poteſt Reum tormentis ſubijcere, & ipſum torquere ſufficienter, & moderatè, habito reſpectu ad complexionem,& robuſtitatem ipſius Rei,ita vt non lædatur per eum in aliquo membro.

18 † Nam in tortura debet adhiberi hoc moderamen, vt tortus non patiatur læſionem in membis corporis,vt inquit And. de Iſer. in d.conſt.Si damna, col.6.Et quæ,& qualia ſint iſta indicia ſufficientia, non pono hic quia declarantur plenè per doct. in locis prælegatis.

19 † Solent hic cauti Iudices non interponere decretum palam de torquendo Reum, ne detur materia appellandi: nam cũ iſta ſit executio irretractabilis, ligarentur manus Iudicis per ſolam appellationem ante inhibitionem,vt dicetur infra in materia appellationis,ſed ducto Reo in pede tonduli. ſtatim cùm incipit ligari, ſolent interponere decretum in torquendo, & eo interpoſito 20 immediatè torquetur. † Qui Reus, ſi confitetur in tortura, Iudex antè,quàm condemnet, debet illam confeſſionem ratificari facere extra tormẽta, puta, in die ſeq.aliàs nõ poſſet condemnare, ſecundum Barto.in l.j. ff.de conſt.Reo.& Abb. in cap. qualiter,& quando,col.2.in fin.de accu. & eſt text.in l.2. C.de conſt.Reo. & ratificatione facta extra tormenta debet Iudex dare vnum breuem terminum Reo ad producendum omnes ſuas defenſiones aduerſus ſuam confeſſionem,puta, duorum dierum, qui terminus eſt de communi obſeruantia,vt ex nulla parte remaneat Reus indefenſus, vt not.Sal.in d.l.2. C.de cuſt.Reo. & habetur per Matth. in conſt.Si damna,colum. 9. per l.4.§.ſi ad diem,ff.de re mil. & l.ſi non defendantur 21 ff.de pœnis. † ſi verò Reus non confitetur in tormentis, tunc per torturam ſunt purgata indicia,& debet abſolui,ſed ſi facta publicatione videt Iudex, quòd ex proceſſu non ſunt indicia ſufficientia, tunc non expectata ſententia debet ſtatim liberare Reum à carcere ſub fideiuſſoribus,vt eſt capitulum Regni. quòd incipit, Ab illo inchoandum. Robert. Marant. Venuſ. V. I. D.

De Concluſione in cauſa, & de eius verbi energia.

1 *Concluſio in cauſa, qualiter fiat de iure communi, & qualiter ſecundum iura municipalia Regni, & quid importet.*
2 *Allegari in iure poteſt poſt concluſionem in cauſa.*
3 *Reſtitutio in integrum, poſt cõcluſionem in cauſa peti poteſt.*
4 *Concluſione facta in cauſa, defertur iuramentum ſuppletorium.*
5 *Probatio per confeſſionem admittitur, concluſione facta in cauſa.*
6 *Probatio per rei euidentiam, & loci aſpectum admittitur, poſt concluſionem cauſa.*
7 *Interrogatio poteſt fieri poſt concluſum in cauſa ad inſtantiam partis, in ſummarijs.*
8 *Probatio ad defenſionem rei, admittitur in criminalibus, concluſione facta in cauſa.*
9 *Concluſio in cauſa, an ſit de ſubſtantia iudicij.*

QVintuſdecimus actus, qui ſucceſſiuè in iudicijs conſideratur, eſt Cõcluſio in cauſa: † nam facta publicatione, & lapſis omnibus terminis, ipſo iure cenſetur in cauſa concluſum, hodie in Regno, per Regiam pragm. quæ incipit, Curſu dilationum: vnde non eſt opus inſtare, quòd fiat concluſio, ſed ſolùm quòd declaretur eſſe factum ipſo iure: ſed de iure communi deberet fieri concluſio, per quam concluſionem imponitur finis productioni actorum: adeò, quòd ea facta, nihil aliud produci poteſt in cauſa, & non expectatur, niſi ſola ſententia. Et hoc ſignificat iſte terminus, concluſio, id eſt, renunciatio, omnibus probationibus, & defenſionibus producendis, vt eſt glo. in c. cùm dilectus, de fide inſtr.

2 † Sed in iure, poteſt allegari poſt concluſionem, ſecundum Bald. in auth. iubemus,
3 C. de iud. † Item, poteſt peti reſtitutio in integrum, per minores, mulieres, & eccleſias, quia eoipſo, quòd eſt concluſum, inducitur læſio contra tales perſonas, vnde reſtitui debent: vt tenet Andr. de Iſer. in conſti. Obſcuritatem, & habetur per doct. in c. auditis de in integrum reſtit. † Item, poteſt
4 deferri iuramentum ſuppletorium, dummodo ſit petitum ante concluſionem: vt declarat Iaſ. in rep. l. admonendi, colu. 154, ff. de iureiu. & ibi per alios doct. & ita debet intelligi, quod dicit Alexand. in conſil. 54. col. fin. in 3. volum. † Item, admittitur proba
5 tio per confeſſionem partis, poſt concluſionem: vt tenet Bald. in rub. C. de prob. col. 3. verſic. ego aliter, &c. & ibi etiam Paulus de
6 Caſt. † Item, admittitur probatio per rei euidentiam, & aſpectum loci, quia iſta probatio ſuperat omne genus probationis, ſecundum Bald. in l. contra negantem, in fi. C. ad l. Aquil. in l. ſi quis teſtibus, in fin. C.
7 de teſtibus. † Item, poteſt fieri interrogatio, etiam ad inſtantiam partis, maximè in ſummarijs, poſt concluſum in cauſa, vt no. gl. in verſ. interrogabit, in cl. ſæpè, de verb. ſignifi. Abb. in c. cùm Ioannes, & ibi etiam Fel. de fide inſtr. & Alex. in l. 4. §. hoc autem iudicium, col. 4. ff. de dam. in f. de qua materia plenè dixi ſuprà, in 4. parte huius tracta.
8 † Item, admittitur omnis probatio ad defenſionem rei, in criminalibus, ſecundum Bar. in l. diui fratres, ff. de pœnis, & in l. 3. §. fi. ff.
9 de quæſtion. † An autem concluſio in cauſa ſit de ſubſtantia iudicij, ita quòd omitti nõ poſſit: vide Abb. & Fel. in cap. cum I. & A. de re iud. & Card. in cl. ſæpè, §. & quia, in 19. q. de ver. ſign. vbi dicunt, quòd concluſio non eſt de ſubſtantia, ſed potiùs ex quadam conſuetudine, vnde ſi omittatur, non vitiat proceſſum, tantò magis in cauſis ſummarijs, in quibus de neceſſitate non requiritur: vt eſt tex. in d. cl. ſæpè, §. & quia, idem tenet Ioan. & And. in addit. Spec. in tit. de renunc. & concluſ. in princ. & ibi vide per Specu. de reliquis facientibus ad hanc materiam.

Rob. Marant. Venuſ. V. I. D.

De Allegatione, & diſputatione ſuper dubijs Cauſæ.

1 *Terminus, an, & quando detur partibus ad allegandum.*
2 *Aduocatus actoris debet priùs proponere, & allegare, quàm Aduocatus rei.*

SExtuſdecimus † & vltimus actus, qui emergit in iudicijs in hac ſecunda parte, eſt Allegatio, & diſputatio: nam facta

conclusione, solet Iudex statuere terminum ambabus partibus, ad allegandum in iure, pro instructione causæ, & iudicis: & quandoq; conuocat Aduocatos vtriusque partis ad disputandum super dubijs causæ coram Iudice, antè, quàm proferatur sentẽtia, prout communiter seruatur in sacro Consil. Neap. quia disputando, & merita causæ discutiendo, veritas magis eluceſcit: & hæc materia tractatur per Spec. in tit. de disp. & alleg. per totum. An autem de istis allegationibus iuris debeat dari copia parti, tetigi suprà in vers. actorum editio, & ad ibi dicta me remitto.

2 † Quis autem ex Aduocatis debet priùs incipere ad allegãdum in disputationibus? dic, qd' Aduocatus actoris debet esse prior in dicendo, & allegando iura sui clientuli, & postea Aduocatus rei: quia iste est ordo iudicij, vt primò præcedant acta actoris, & postea sequantur acta rei: ita dixit Bald. in l. Nesennius, ff. de neg. gest. & in l. qui prior, ff. de iudi. & ex his remanent expedita ea, quæ dicenda erant super ista secunda parte, huius sextæ partis. Veniamus igitur ad tertiam, & vltimam partem. Rob. Mar. Venus. V. I. D.

Decisoria iudicij, tribus mẽbris distincta: nempe Sententia, Appellatione, & Executione.

PRIMVS ACTVS.

1 *Sententia quid sit, vnde dicatur, & in quo differat ab interlocutoria, numero 2. & 3.*

3 *Sententia diffinitiua condemnationem, vel absolutionem seu æquipollens, continere debet, & num. 122.*

4 *Sententia interlocutoria lata super crimine, non infamat, secus in diffinitiua.*

5 *Sententia appellatione, venit diffinitiua, non autem interlocutoria, nisi in materia indifferenti, & quando absurditas non resultat.*

6 *A sententia interlocutoria non appellatur, & si appellatur, non suspenditur executio, ante inhibitionem.*

7 *Sententia interlocutoria, potest quandocunque per Iudicem reuocari, etiam in calculo diffinitiuæ sententiæ, & per Iudicem appellationis à diffinitiua.*

8 *Sententia diffinitiua lata super officio Iudicis nobili, potest per eundem Iudicem eodem imperio reuocari.*

9 *Sententia interlocutoria, per alias duas sententias confirmata, non potest vlteriùs reuocari.*

10 *Sententia interlocutoria potest in causa appellationis, ex primis actis tantùm, & non ex nouis venideri. Secus, in diffinitiua.*

11 *Sententia ab interlocutoria, fertur in aliquibus casibus sine partis citatione, secus in diffinitiua.*

12 *Sententia diffinitiua debet ferri, & recitari in scriptis: interlocutoria verò valet sine scriptis: sed postea debet in scriptis redigi, & num. 16.*

13 *Sententia lata de consilio Iurisperiti, non valet: quando solùm consilium lectum est, & nulla scribitur sententia post consilium.*

14 *Sentẽtia relata ad consilium, quod non apparet in actis, non valet.*

15 *Sententia in qua Iudex pronunciat, quem esse condemnandum, vel absoluendum, an valeat: & quid, si dicat, pronuncio prout in tali consilio continetur: quando in consilio cauebatur, quem esse condemnandum vel absoluendum de futuro, & numer 125. 126.*

16 *Capit. Detestantes, non tollit solemnitates sententiæ, sed processum tantum.*

17 *Sententia, etiam in summarijs, in scriptis ferri debet.*

18 *Appellatio ab interlocutoria, quòd fit fienda in scriptis.*

19 *Condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam sententiam, durat perpetuò, secus si per interlocutoriam, quæ durat durante officio Iudicis interloquentis.*

20 *Sententia interlocutoria non requirit ordinem iudiciorum, sicut diffinitiua.*

21 *Sententia interlocutoria potest per Iudicem corrigi, & in ea addi, & minui, secus, in diffinitiua.*

22 *Sententia interlocutoria, nullam producit actionem.*

23 *Sententiâ duplex est: scilicet, diffinitiua, & interlocutoria.*

24 Sen-

24 *Sententia per quam pronunciatur instrumentum fore exequendum, est diffinitiua.*

25 *Sententia qua pronunciatur, sententiam exequendam esse, interlocutoria dicitur.*

26 *Sententia, per quam pronunciatur appellationem fore deserium, seu fatalia elapsa esse, vel non licere tertiò pronocare, dicitur interlocutoria.*

27 *Praceptum de soluendo, an sit sententia interlocutoria, vel diffinitiua.*

28 *Praceptum, quod fit in confessum, an dicatur sententia, vel non.*

29 *Decretum an habeat vim diffinitiue, vel interlocutoria.*

30 *Bannum, sententia interlocutoria dicitur.*

31 *Sententia multæ, est interlocutoria, potest sic, vt alia interlocutoria, reuocari.*

32 *Sententia banni, & multæ equiparantur.*

33 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, quòd sit interlocutoria.*

34 *Sententia super instantia secundum, l. diffamari, C. de ingē. & manu. an sit interlocutoria.*

35 *Sententia super possessorios, an sit diffinitiua, vel interlocutoria.*

36 *Condemnatio expensarum, an dicatur interlocutoria, vel diffinitiua.*

37 *Sententia interlocutoria, quæ fertur simul cū diffinitiua, reuocari non potest.*

38 *Expensarum condemnatio in interlocutoria omissa, potest per Iudicem addi quandocunque, vsque ad diffinitiuam, secus si omissa in diffinitiua, quia non potest, nisi eadem die addi.*

39 *Sententia super exceptione perempteria, qualis dicatur.*

40 *Sententia lata super excommunicatione, est interlocutoria.*

41 *Excommunicatio ab homine diffinitiuè, pro pœna delicti irrogari non potest, sed solùm ob contumaciam.*

42 *Sententia interlocutoria, aliam post se sententiā habere non speratur, diffinitiua non dicitur.*

43 *Interlocutoria, per quam finitur officium Iudicis, habet vim diffinitiuæ.*

44 *Interlocutoria, quæ diffinit vnum articulum substantialem, causæ principalis vim diffinitiuæ habere dicitur.*

45 *Interlocutoria continens aliquid dari, vel fieri vim diffinitiuæ habet.*

46 *Sententiæ interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ, an indistincte non possint reuocari.*

47 *Sententia qualiter ferri debeat, & quid debeat continere, vt valeat.*

48 *Sententia lata à Iudice non sedente, non valet.*

49 *Sententia debet à Iudice legi, nec potest alij mandare eius lectionem, nisi sit illustris persona, vel Episcopus, & num. 56.*

50 *Sententia an continere debeat causam, qua mouetur Iudex.*

51 *Sententia lata sine causæ cognitione, est ipso iure nulla.*

52 *Sententia consideratur per quatuor causas principales.*

53 *Sententia, nomen Iudicis, continere debet, & sic causam efficientem, & nu. 96.*

54 *Sententia lata à Iudice ignorante fundamentum suæ potestatis, non valet.*

55 *Sententia an, & quando ferri possit, à Iudice stante, & sedente.*

57 *Sententia debet priùs scribi, deinde recitari.*

58 *Causa materialis in sententia considèratur, & quæ sit, & num 64.*

59 *Sententia sine processu, non valet: nam ferri debet secundum allegata, & probata.*

60 *Sententia lata sine probationibus, an valeat.*

61 *Sententia debet ferri conformis libello.*

62 *Sententia fertur non conformis libello, vbi præceditur sola facti veritate inspecta, & quando vnum petitur, & aliud per confessionem constat.*

63 *Index potest petentem debitum condemnare ad restitutionem pignoris, etiam non petiti.*

65 *Sententia super libello seu processu inepto non valet, de iure communi, sed hodie in Regno valet.*

66 *Sententia lata, pro eo, qui agit sine actione, an valeat.*

67 *Intellectus ad gl. in vers. secundum in fin. inst. de oblig. in prin. & num. 68. 69.*

68 *Agens sine actione, repellitur officio Iudicis.*

69 *Libellus, in quo actio inepta exprimitur, an vitietur.*

70 *Sententia habet causam formalem, quæ triplicitèr consideratur.*

71 *Sententia ferri debet in loco solito maiorum à Iudice ordinario.*

72 *Delegatus ad vnam causam, potest sibi eligere locum, quem vult, etiam in camera sua ad ferendam sententiam.*

73 *Delegatus ad vniuersitatem causarum sententiam ferre debet in loco tribunalis delegantis.*

74 *Vicarius in loco tribunalis principalis, sententiam ferre debet.*

75 *Delegatus ad vnam causam, potest in quolibet loco, etiam extra iurisdictionem delegantis, procedere sine assensu domini illius loci: secus ordinarius.*

76 *Delegata iurisdictio, potest prorogari de loco ad locum.*

77 *Delegata iurisdictio, non coheret territorio.*

78 *Episcopus potest in quolibet loco suæ diœcesis curiam regere, & citare.*

79 *Sententia potest fieri in loco non solito, de consensu partium.*

80 *Arbiter potest sibi eligere locum honestum, vbi curiam regat.*

81 *Iudex appellationis potest in domo sua, & loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre.*

82 *Vicarius generalis potest in omni loco suæ provinciæ ius reddere.*

83 *Sententia fertur in loco non solito, quando locus solitus non est tutus.*

84 *Episcopus expulsus, potest in aliena diœcesi comunicare contra expulsores, & eorum fautores procedere.*

85 *Sententia lata in alio quam solito loco maiorum, valet in causis summarijs.*

86 *Causa voluntariæ iurisdictionis, in omni loco, etiam itinere, deambulando, expediri possunt.*

87 *Iudex non tenetur seruare locum maiorum in actu, respicientibus loci ordinationem.*

88 *Sententia die feriato lata, non valet.*

89 *Sententia die & hora, in qua facta est citatio, ferri debet, non antè, vel pòst, nisi citatus contumax sit.*

90 *Sententia Iudicis lata post instantiam vel appellationem desertam, non valet.*

91 *Sententia arbitri post compromissum expiratum lata, non valet.*

92 *Sententia Iudicis, an possit ferri de nocte.*

93 *Sententia lata dilatione pendente, non valet.*

94 *Sententia lata ante habitum consilium sapientis, non valet.*

95 *Sententia vtraque parte absente lata, non valet, etiam si se absentauerit, post quam Iudex incepit legere sententiam, antequam compleat.*

96 *Sententia lata à persona priuata, non valet.*

97 *Sententia à Iudice incompetenti lata, non tenet.*

98 *Furiosus, surdus, mutus, impubes, seruus & mulier, Iudices esse non possunt.*

99 *Excommunicati Iudicis sententia, est nulla.*

100 *Sententia Iudicis publicè infamis, non valet.*

101 *Sententia lata à Iudice, qui ignorat se Iudicem, vel aliter dubitat, nulla est.*

162 *Sententia lata à Iudice, post quam detulit appellationi, nihil valet.*

103 *Sententia lata à Iudice post inhibitionem superioris, non tenet.*

104 *Causa formalis consideratur in sententia, respectu litigantium, & hoc multis respectibus.*

105 *Sententia lata contra minorem indefensum non valet, sed pro eo fic, secus, in furioso, vel infante, quia etiam pro eo non valet, & num. 106.*

107 *Sententia lata contra mortuum, vel grauiter infirmum, non valet.*

108 *Procurator litigantis mortui, potest condemnari.*

109 *Procurator Prælati vel Rectoris ecclesiæ quamuis sit litis effectus dominus, eius tamē mandatum extinguitur quandocunque per mortem Prælati vel Rectoris.*

110 *Sententia lata contra defensorem non legitimum, seu falsum procuratorem, non valet.*

111 *Sententia lata in iudicio agitato, nomine mortui, qui viuere putabatur, nulla est.*

112 *Sententia lata contra dominum, non valet, quando lis agitata fuit cum Procuratore.*

113 *Sententia lata contra tutorem inhabilem, est ipso iure nulla.*

114 *Sententia lata contra carceratum, vel alio modo simili impeditum, non valet, si Iudex impedimentum sciuit.*

115 *Causa formalis in sententia principaliter consideratur multipliciter, & num. 116. 117. 118. 119. 120. 121.*

116 *Sententia manifestum iniquitatem continens, est ipso iure nulla.*

117 *Sententia continens expressum iuris error-*

rem

vem, qui corporali oculo legi potest, nulla est.

118 *Sententia falsam vel erroneam causam continens, vitiatur.*

119 *Sententia lata contra aliam sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, non valet.*

120 *Sententia incerta regulariter non valet.*

121 *Sententia faciens mentionem de procuratore, de cuius mandato non apparet, non tenet.*

122 *Sententia causam finalem continere debet, & quæ sit.*

123 *Verbum quod potest esse æquipollens absolutioni vel condemnationi.*

124 *Sententia, per quam declaratur, quem tenueri ad centum: perinde habetur, ac si condemnasset.*

125 *Condemnare an dicatur Iudex, si dicit, pronuncio Titium condemnandum.*

126 *Consultor dixit, consulo Titium condemnandum, & Iudex postea in sententia dixit, pronuncio prout in consilio, an videatur condemnare.*

127 *Sententia an valeat, si Iudex dicat, condemno, si probatum est.*

128 *Rex iudicata, quid sit, & quid importent ista verba.*

129 *Sententia facit de non ente ens, & de albo nigrum.*

130 *Sententia lata ex consilio doctoris, nunquam transit in rem iudicatam.*

131 *Sententia lata ex iudicio peritorum, in iudicatum non transit.*

132 *Sententia lata ex iudicio mercatorum, non transit in rem iudicatam.*

133 *Sententia lata ex præsumptis probationibus, nunquam transit in rem iudicatam.*

134 *Sententia lata per testes deponentes de credulitate, non transit in rem iudicatam.*

135 *Sententia lata in causa matrimoniali, nõ transit in iudicatum.*

136 *Sententia super ætate ex aspectu lata, in rem iudicatam non transit.*

137 *Sententia super excussione debitoris lata, trãsit in rem iudicatam.*

138 *Sententia in rem iudicatam non transit, quando victor illam iniquam esse fatetur.*

139 *Sententia ex probationibus reprobatis lata non transit in rem iudicatam.*

140 *Sententia in rem iudicatam non transit, quando quis condemnatur ad publicationem bonorum in casu prohibito.*

141 *Sententia non transit in rem iudicatam, quando ex eius tenore iniquitas perpenditur.*

142 *Sententia in causa vsuraria lata, in rem iudicatam nunquam transit.*

143 *Sententia lata per testes assignantes causam, quia sum vicinus, vel consanguineus, in rem iudicatam non transit.*

144 *Idem, quando apparet de iniquitate per euidentiam facti.*

145 *Idem, si sententia lata est ex falsis testibus vel instrumentis.*

146 *Sententia lata pretextu instrumenti necessarij falsi, non transit in iudicatum.*

147 *Idem, quando agitur de periculo animæ.*

148 *Idem, quando causa redit ad non causam.*

149 *Sententia lata à corrupto per pecuniam, in iudicatum non transit.*

150 *Sententia lata in causa beneficij ecclesiastici, non transit in rem iudicatam, quo ad præiudicium superioris.*

151 *Excommunicationis sententia, nunquam transit in rem iudicatam.*

152 *Sententia contra minorem ex falsis allegationibus lata, non transit in iudicatum.*

153 *Sententia nulla unquam transit in remiudicatam.*

154 *Nullitas sententiæ vsque 30. annos potest proponi, & allegari.*

155 *Querela intentari potest contra sententias, quæ non transeunt in rem iudicatam, quando ab eis infra decem dies non est appellatum.*

EXpedita ij. parte huius 6. partis iudicij. capio iij. & vlt. partem, quæ continet decisoria iudicij. Nam fabricata tela processus per ordinem, vt supra dictum est, consequens est, vt veniatur ad finem ipsius processus, qui finis imponitur per diffinitiuam sententiam: vnde in ista vltima parte habemus considerare solùm tres actus principales, videlicet, primus est sententia. Secundus est appellatio. Tertius, executio, & licet, in rei veritate duo tantum actus essent considerandi, scilicet sententia, & executio, quia isti duo tantùm clauduntur sub eodem iudicio incœpto per citationem, secũdum ordinem præpositum, appellatio verò

non clauditur sub eodem iudicio: imò inducit nouum: quia tamẽ ista appellatio emergit post sententiam, & dependet ab eodem processu, vt saltem habeatur de ea aliqua notitia, volui ipsam inserere in hac vlti ma parte: quia hic congruentiùs cadit, nam plerunque executio suspenditur per appellationem, & sic est actus qui præcedit executionem. Vnde cùm habemus tractare de executione, quæ est quid consequens, oportunum erit tractare de appellatione, quæ solet præcedere: vt habeamus totam materiã iudicij completam.

VENIO igitur ad primum actum, scilicet ad sententiam. Et quoniam ista materia est valdè copiosa & prolixa, quam si vellem attingere per ordinem, opus esset facere de hoc vnum longum tractatum: propterea non nimis me extendam, sed solùm examinabo breuiter tres quæstiones principales, pro aliquali introductione, & de reliquis remittam ad suos congruentes titulos, vbi hæc materia ventilatur: videlicet, C. de sen. per totum, ff. de re iud. per totum, ext. de sent. & re iud. per totum, & ibi per doct. & per Spec. in tit. de sent. Prima igitur quæstio erit, quid sit Sententia & quotuplex sit. Secunda q. erit qualiter sententia ferri debeat, & quid debeat continere, vt valeat. Tertia, in quibus casib. sententia non transeat in rem iudicatam, vt possit quãdocunq; retractari.

1 † Venio ad primam q. in qua dicas, quòd sententiæ, est diffinitio iudicialis, controuersiæ finem imponentes, continens absolutionem vel condemnationem: ita diffinit Abb. in rub. extra, de re iud. col. pen. & Spec. in tit. de sent. prol. §. j.

2 † Dicitur autem sententia, à sentiendo, ex eo, quia Iudex iudicat, secundum quod sentit, l. sicuti, §. sed si quæratur, ff. si seruu. vend. Et ista diffinitio cõuenit soli sententiæ diffinitiuæ, quia illa est, quæ imponit finem controuersiæ, vt infra dicetur. Interlocutoria autem alio modo describitur. Nam est sententia Iudicis, quæ fertur inter principiũ, & finem causæ, super aliquo incidenti vel emergenti, v. t. no. gl. in cl. j. in vers. diffinitiua, de seq. poss. & fruct. Spec. in tit. de sen. prol. §. 2. in prin. in 2. parte. Specu. & declarat. Alex. in rub. ff. de re iud. col. 2. vbi dicit, quod omnis vox Iudicis, faciens ad causam, dicitur interlocutoria, & idem dicit Bald. in l. arbitro, ff. qui sat. cog. & Ange. in l. ex stipulatione, C. de sent. pro hoc est tex. in cap. significationibus, de off. del. in cap. significauerunt, de testibus.

3 † In hoc ergo differt sententia diffinitiua ab interlocutoria, & in hoc cognoscitur, quia per diffinitiuam diffinitur negocium principale, scilicet illud, quod principaliter in iudicio deductum fuit, condemnando vel absoluendo, aliàs non diceretur sententia, si non contineret condemnationem vel absolutionem: l. præses, C. de sent. & l. j. ff. de re iud. & tenet Spec. in titu. de sent. §. 2. vers. diffinitiua. sed interlocutoria non tangit negocium principale, sed diffinit aliquam exceptionem in iudicio emergentem, & per eam non imponitur finis controuersiæ principali: ita hanc differentiam declarat Ang. in conf. 114. & 115. &
4 Alex. in d. rub. ff. de re iud. † Secundò differt, quia condemnatus per sententiam diffinitiuam in aliquo crimine, efficitur infamis l. j. §. qui in iudicio, ff. de his qui no. inf. & l. infamem, ff. de pub. iud. & no. Pet. Phil. Cor. in conf. 55. col. 2. in litera E. in 4. vol. & probatur per const. Regni, quæ incipit, Cordi nobis. Sed per interlocutoriam nũquam quis efficitur infamis, secundum Alex. in l. sæpè, col. 20. in prin. ff. de re iud. alleg. text. cũ gl. in l. quid ergo, §. quãtum, ff. de his, qui
5 not. infr. † Tertio differt, quia in dubio appellatione sententiæ, in statuto, vel in alia materia, intelligitur solùm de diffinitiua, non de interlocutoria, vbi aliud non appareat, ita declarat Alex. in rub. ff. de re iud. in prin. & in l. quod iussit in prin. eo. tit. & Fel. in rub. de re iud. in 5. colu. quod limita, nisi essemus in materia indifferenti, quia tunc venit etiam interlocutoria, secundum Alex. in conf. 50. col. pen. in 2. volu. idem quando non resultat absurditas, secundum Abb. in
6 c. causam matrimonij, de off. del. † Quartò differt, quia à sententia diffinitiua potest appellari, & sola appellatio suspendit executionem absque inhibitione Superioris, sed ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur, vt habetur in l. 2. ff. de app. rec. & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem, c. non solùm, de appeliat. libro 6. quòd die, vt plenè dicam infra in secundo actu, vbi plenè tangã materiã appellationis, & ibi tangentur plures differentiæ vnà cum

ista:

7 ſita ad ſaturitatem. † Quintò differt, quia ſententia diffinitiua, poſtquam eſt lata per Iudicem, non poteſt illam vlteriùs reuocare, quia functus eſt officio ſuo Iudex, l. poſt quàm, ff. de re iud. ſed interlocutoria poteſt reuocari, quandocunque per Iudicem ante diffinitiuam, & quo ad eum, nunquã tranſit, in rem iudicatam, l. quod iuſſit, & ibi Bar. Alexand. & doctor. ff. de re iud. c. cùm ceſſante, de appel. & glo. in c. fin. de appel. lib. 6. in tantùm, quòd Iudex, qui tulit vnam iniuſtam interlocutoriam, putà non admittendo, quod admittere debeat, vel è contrà, poteſt etiam in calculo ferendæ ſententiæ diffinitiuæ habere de illa rationem, circa i. pſius reuocationem, emendando, quòd malè fecerat: vt declarat Phil. Dec. in cõſ. 83. col. pen. & Car. in cl. ſæpè, §. & quia, in 7. no. de verb, ſi. de qua materia vide plenè per Phili. in c. cùm ceſſante de app. maximè in x. col. vbi plus dicit, ſcilicet, quòd Iudex appellationis, poteſt reuocare interlocutoriam, à qua non fuit appellatum, ſed ſolùm fuit ap-
8 pellatum à diffinitiua. † Limita primum membrum huius differentiæ multùm ſingulariter, quando aliquid eſſet petitum officio Iudicis nobili, & ſuper eo eſt lata ſententia: nam licet ſit diffinitiua, ex quo diffinit principale negocium, tamen poteſt eodem officio nobili reuocari: ita tenet Bart. in l. j. §. fin. ff. de præt. ſtip. & Alexan. in d. l. Iudex poſtquam, col. j. circa fi. ff. de re iud. vbi ponit nonnullas alias fallentias, ad quas ſuffi-
9 ciat relatiò. † Limita etiam, ſecundum mẽbrum differentiæ non procedere, quando interlocutoria Iudicis fuit per duas alias ſententias confirmata, in cauſa appellationis, quia non poteſt vlteriùs reuocari, nam ſicut non licet tertiò prouocare, ita non licèt reuocare tunc dictam ſententiam. ita tenet Phil. in c. directè, col. 3. in fi. de app. alias autem fallentias collige ex dictis Alex. & doct. in d. l. quod iuſſit, & in d. c. cùm ceſſante, & ibi per Phil. qui pleniſſimè cumu-
10 lat. † Sextò differt, quia diffinitiua poteſt in cauſa appellationis iuſtificari ex eiſdem, & ex nouis actis, ſed interlocutoria ſecus, quia non poteſt ex nouis, ſed tantùm ex primis
11 actis reuideri, tex. eſt. & ibi Card. in cl. appellanti de app. Bar. in l. 3. ff. de app. rec, & habetur in dec. 79. conſ. Neap. de diffinitiua probatur in l. per hanc, C. de tẽp. app. † Septimò differt, quia diffinitiua non poteſt ferri, niſi parte citata, aliàs non valet, vt no. Car. in cl. 2. §. denique, in prima opp. de re iud. & Inno. in c. dudum, la. 2. de elect. per regulam, l. de vnoquoque, ff. de re iud. ſed interlocutoria poteſt ferri, & valet etiam ſine citatione partis, vt eſt gl. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, ff. de off. proc. gl. in l. diem proferre in prin. ff. de arb. & gloſſ. in l. recuſare. ff. ad Treb. Quod ſanè intelligas, quando interlocutoria eſſet leuis præiudicij, ſecus, ſi eſſet magni præiudicij, quia tunc non valet ſine citatione partis, ſicut diffinitiua: ita tenent Bar. Imol. & docto. in l. ſi opus, ff. de ope. no. nunc Bart. in d. §. vbi decretum, & ibi etiam Iaſ. in 5. & 6. colu. vbi multos doct. alleg. & ibi etiam declarat Iaſ. quando interlocutoria ſit modici, & quando magni præiudi-
12 cij. † Octauò differt, quia ſententia diffinitiua non valet, niſi feratur in ſcriptis, & deſcripto recitatur, l. fin. C. de ſen. ex per. rec. & ibi Bar. & docto. & Spec. in tit. de ſent. §. iuxta. col. 4. in fin. ver. non valerent, & de hoc eſt conſt. Regni, quæ incipit, Ab omnibus. Secus eſt in interlocutoria, quia poteſt ferri ſine ſcriptis, debet tamen in ſcriptis poſtea redigi, vt appareat ex actis: ita tenet gl. in c. quoniam contra in verſ. interlocutiones, de prob. Spec. in d. §. iuxta, colu. v. in prin. verſ. quid de iuterlocutoria, & gloſſ. in l. 2. ff. de app. rec. Bart. in d. l nec quidquã, §. vbi decretum, ff. de off. proc. gloſſ. in c. fi. de re iud. lib. 6. & Bald. in l. hac conſultiſſima, C. qui teſt. fa. poſſ. & hanc conc. uſionem tanquam communiter refert. Iaſ. in d. §. vbi decretum
13 colum. 14. vbi multos doct. alleg. † Sed iuxta hoc moueo vnum pulchrum, & quotidianum dubiũ: quotidie ſolet euenire in iſtis terris, & ciuitatibus, vbi ſunt Iudices idiotæ, quod quando volunt diffinire aliquem proceſſum, mittunt ad Iuriſperitum pro conſilio, & ſecundum illud conſilium proferunt ſententiam, legẽdo ſolùm illud conſiliũ, quæro ad valeat talis ſententia, & an cẽſeatur eſſe lata de ſcripti recitatiõe? dicas, quòd nõ valeat: imò nulla ſententia reperitur eſſe lata, quia legendo conſiliũ illud, nõ eſt ſentẽtia, cũ ſit votũ vnius doctoris priuati, caſtis iuriſdictione, ſed eſt neceſſe, quod antè quàm legatur conſiliũ: Iudex ſcribat in calce ipſius: Nos talis Iudex, pnunciamus prout in tali ſupra ſcripto cõſilio cõtinetur

&

& ista pauca verba relata ad consilium, faciunt sententiam: ita notabiliter tenet Ang. in consil. 249. incipiente, domina, &c.

14 † Et debet tunc cõsilium apparere scriptũ in actis, aliàs sententia relata ad consilium, quod non apparet scriptum, non valet, secũdum Abb. in c. illa, in fin. de acc. item, ideò dixi, quòd antequam legatur consilium, debet Iudex scribere sententiam, quia postea vtrunque. s. consilium, & sententia, legitur de scripti recitatione, aliàs non valeret, per prædicta: vnde si Iudex primo legeret consilium, & postea Notarius scriberet in calce, quòd talis Iudex pronunciauit, prout in tali consilio continetur, adhuc non valeret sententia, quia hæc verba demonstrant, qd Iudex oretenus pronunciauit, & non de scripti recitatiõe, ita declarat Iaſ. in d. l. nec quid quã, §. vbi decretũ, col. 25. ff. de offic. proc. de

15 mente Ang in d. cons. 249. † Itẽ est aduertẽdum ad aliud, quòd vt plurimũ isti Consulentes non condẽnant nec absoluunt in eorum consilijs, ex quo carent iurisdictione, non possunt hoc facere, sed solũ consulunt talem litigationem esse absoluendam, vel condemnandam per Iudicem, & sic verba consilij habent tractum in futurum, vnde tunc Iudex in sua sententia, in calce consilij debet ponere verbum, condemnamus, vel, absoluimus, aliàs si simpliciter diceret, pronunciamus, prout in tali consilio continetur, videtur declarare illũ litigatorem esse absoluendũ, vel condemnandum, prout in consilio dicitur, & sic non esset condemnatus nec absolutus, quia ista sentẽtia expectaret aliam sententiam post se: per ea, quæ tenet Alex. in l. j. §. si quis ita, col. 4. ff. de verb. obl. vbi concludit, quòd Iudex pronunciãs Titium esse condemnandum, vel absoluendum, non censetur condemnare, nec absoluere. Quod etiam tenet Bart. in l. j. C. si aduer. lib: & ista sunt notanda perpetuò, quia multoties mihi euenerunt in facto, & multas sententias annullare feci, per illud cons. Ang. & per illam doct. Alex. in d. §. si quis ita. De veritate tamen huius vltimi dicti, vi-

16 de infra, 2. q. circa fi. † Verùm super illa nulli tate sententiæ diffinitiuæ, quando nõ fertur in scriptis, fuit mihi quandoque obiectum, quòd talis sententia potest in Regno sustentari, per c. Detestantes, per quod sunt sublatę omnes solennitates iudiciorum iuris positiui, vnde censetur etiam sublata solennitas l. j. & 2. C. de sent. ex per. rec. & dictæ const. Ab omnibus, pro quo facit, quod not. Bal. in l. diuus, §. de in integ. rest. vbi dicitur, quod si statutum dicit, quòd procedatur cum solennitate omissa, potest sententia ferri viua voce, & sine scriptis. Tamen ego dixi semper, quòd illud c. Detestantes, non tollet solennitates sententiæ, sed processus tantùm, vt patet ex tota eius serie, imò in fine sui ex presse reseruat solennitates sententiæ, dum dicit in additione sui, dummodò aliàs ritè, & rectè sententia proferatur, &c. sic non tollit, imò reseruat solennitates sententiæ, per illud verbum, ritè, l. non putauit, §. non quæuis, ff. de bon. poss. contra tab & per Card. in cl. 2. in prin. de test. & Bart. in l. lecta, ff. si certet. & Franc. de Aret. in l. iustè, ff. de acq. pos. & hanc opin. videtur tenere Paris, in tracta.

17 syndic. in ver. sententia, col. 2. & 5. in fin. † Et probatur ex his, quæ dicit Matth. in d. const. Ab omnibus, vbi tenet, quòd etiã in causis summarijs, in quibus nõ requiritur libellus, debet sententia ferri in scriptis: pro hoc est tex. in cl. sæpè, §. sententia, de verb. sign. vbi mandat sententiã ferri in scriptis, nõ obstante quod procedatur summariè & sine figura iudicij. Et licet Barto. in extrauag. ad reprimendum, in vers. & figura, circa fi. videatur sentire, quòd illa cl. non procedat de iure ciuili in casibus, in quibus proceditur sine figura iudicij: tamen puto verius esse, quòd habeat locum de iure ciuili, cùm non habeamus legem contrariam, vnde in vtroq; foro debet stari iuri canonico per ea, quæ no. Abb. in c. j. de op. no. nun. tantò magis, quia per hoc minùs læditur ius commune, scilicet, d. l. j. & 2. C. de sent. ex peri. rec. & similiter illa const. Ab omnibus. Præterea, quod sententia proferatur in scriptis, fuit inductum, ne veritas occultetur, quia posset post ea alio modo scribi, quàm fuit voce dictũ, vt dicit gl. in d. cl. sæpè, §. sententiã, in vers. in scriptis, vnde nõ est credendũ hanc fuisse mentem iuris municipalis. s. velle tollere illam solennitatem, quæ fuit inducta ad veritatem cõseruandam cũ ipsum ius laboret, super veritate, & velit, quòd solam veritatem attendatur, vnde teneo, quòd etiam hodie in Regno sententia sit ferenda in scriptis, aliàs non valet.

18 † Nonò differt, quia ab interlocutoria

semper.

semper debet appellari in scriptis, & cũ expressione causarum grauaminis, aliàs non valet appellatio. c. cordi nobis, de appel. lib. 6. & per Barto. in l. 4 ff. de app. recip. Secus à diffinitiua, quia si appellatur statim tẽpore quo fertur, potest appellari viua voce, & sine expressione grauaminum: sed si appellatur postea, infra decem dies, debet appellari in scriptis tex. est & ibi Barto. & Imol. in l. j. §. libelli, ff. de appell. & dicam pleniùs infr.
19 in 2. actu, in materia appellationis. † Decimò differt, quia cõdemnatio pœnalis facta per diffinitiuam, durat perpetuò, secus, si p interlocutoriam, quia nõ durat, nisi durãte officio Iudicis interloquẽtis: ita tenet Fel. in c. ex literis, col. x. vers. cæterùm de const.
20 per l. fi. ff. de pœn. † Vndecimò differt, quia in sententia diffinitiua requiritur ordo iudiciarius, qui traditur in l. prolatam, C. de sent. & in l. j. & 2. C. de sent. ex peri. reci. sed in interlocutoria talis ordo non requiritur: ita colligitur ex dictis Ang. in consil. 114. &
21 115. † Duodecimò differt, quia Iudex postquam pronunciauit, non potest sententiam diffinitiuam circa principale negociũ corrigere, nec aliquid illi addere vel diminuere, secus, in interlocutoria: ita tenet Alex. in consil. 119. in 3. vol. & maximè in 2. col. vers. nõ obstat, quod no. Bal. &c. vbi loquitur de interlocutoria, de qua materia, vide Alex.
22 & doct. in l. Paulus, l. j. ff. de re iudic. † Tertiodecimò differt, quia diffinitiua producit actionẽ in factum, l. miles, §. iudicati, & ibi Alex. & doc. ff. de re iud. sed interlocutoria habens vim diffinitiuæ, nullam producit actionem, secũdum Alex. in l. j. §.
23 fin. col. j. ff. si quis ius di. non obtemp. † Supereſt modò respondere, ad secundum mẽbrum huius quæst. videlicet, quotuplex sit sententia: super quo licet doct. in rub. de re iud. in decretal. plures species ac membra faciant, & Specu. in tit. de sent. §. species (nam aliqui dicũt, quod sententia alia dicitur diffinitiua, alia interlocutoria simpliciter, alia interlocutoria habens vim diffinitiuæ, alia est sententia præcepti, alia sententia decreti, alia sententia mulctæ, alia sententia banni, vel similis) tamen ego breuiùs facio duo tantùm membra: videlicet, quòd sententia est duplex, scilicet, diffinitiua, & interlocutoria: & ad hanc bimembrem distinctionẽ possunt omnia alia membra reduci, prout ex infrà dicendis apparebit. Quæ autem dicantur diffinitiuæ, & quæ interlocutoriæ, & in quo differãt adinuicem, satis patet ex prædictis. Solùm restat, hic examinare non nullas quæstiones dubias, de quibusdã sententijs, de quibus dubitari potest, an sint diffinitiuæ, vel interlocutoriæ, & hoc est vtile
24 scire, ppter tot differẽtias, q̃ sunt inter eas. † Primò igitur quæro, vtrùm sententia, per quam Iudex pronunciat, instrumentum esse executioni mandandũ contra aliquem dicatur interlocutoria, vel diffinitiua? rationes sunt pro, & contra: nam videtur diffinitiua, ex quo imponit finem negocio principali, vt dictum fuit suprà in prima differentia: econtra videtur interlocutoria, quia in tali processu nullus seruatur ordo iuris, vt dictum fuit suprà, in xj. differentia. Ifam q. tangit Ang. in consil. 114. & 115. vbi concludit, quod est interlocutoria, non autem differentia, ex eo, quia non seruatur ordo iuris: vnde tenet eam posse reuocari per Iudicem, iuxta l. quod iussit, ff. de re iud. Breuiter, quidquid dicat Ang. teneo contrariũ, scilicet, quod talis sententia sit diffinitiua: nam omnis sententia, quæ diffinit principale negocium, dicitur diffinitiua, etiamsi ibi non seruetur ordo iuris, gloss. est notab. & ibi Bal. in l. qui restituere, ff. de rei vend. probatur in cl. sæpè circa fin. de verb. sign. sed ista sententia est huiusmodi, ergo, &c. hoc tenet in terminis Lod. Rom. in consil. 174. incip. amplissimè doct. &c. in princ. & in consil. 357. Idem in propriis terminis contra Ang. tenet Alex. in cons. 50. colu. pen. in 2. vol. Idem tenet Ang. sibi contrarius, in d.
25 l. qui restituere, & Bar. in l. si cum exceptione, §. hæc autem actio, ff. quod me. cau. † Secus esset in sententia, quia pronũciatur, sententiam esse exequendam, quia illa potest dici interlocutoria, ex quo tendit ad executionem sententiæ diffinitiuæ priùs latæ: ita tenet Ioan. de Imol. in l. ab executore, col. j. ff. de app. Bal. in l. ab executione, C. quo app. non rec. in l. actori, C. de reb. cre. & Pet. Phi. Corn. in consil. 221. in fin. vol.
26 † Secundò quæro, quid de sententia, per quam pronunciatur, appellationem esse de sertam, seu fatalia esse elapsa, vel non licere tertio prouocare? Dic, quod est interlocutoria, licet, non speret aliam sententiam post se, & imponat finem liti. Ita tenet Bal. in l. j.

col.pen.in fi.C.de Epiſ.aud. vbi dicit,quòd eſt interlocutoria habens vim diffinitiuæ, & ideò ab ea poteſt appellari:idē tenet Pet. Phil.Com.in conſil.14.in litera B,conſ.262. in litera H. in 4. volum.

27 †Tertiò quæro, quid de præcepto de ſoluendo,an dicatur interlocutoria, vel diffinitiua ? dicas, q̄ ſi tale præceptū eſt factū ſine cauſæ cognitione,& cum clauſula iuſtificatoria,videlicet, ſi ſenſeris te grauatū, compareas, &c.nō eſt dubiū, quod eſt ſententia interlocutoria,quia comparente reo,ſoluitur in vim citationis. vt not.Bart.in l.j.C.de exe.rei iud.plenè Alex.in d.l. pupillo,§.meminiſſe,ff.de op.no.nun.& Iaſ.in l. nec q.d quam.§.vbi decretum,colu.3.ff.de off.proc. Nàm quælibet citatio, eſt interlocutoria:ex quo omnis vox Iudicis, faciens ad cauſam, eſt interlocutoria, vt habetur in l. ex ſtipulatione,C.de ſent. & fuit dictum ſupra.Sed ſi reus non comparet, & accuſatur ſibi contumacia, præceptum remanet firmum:vt
28 habetur in dec.167.conſ. Neap. †Sed dubiū eſt de præcepto, quod fit per Iudicem in cō feſſum,vt ſoluat,quod non requirit clauſulam iuſtitiæ, quia fit cauſa cognita & dubium facit,quia diffinit principale negociū & nō ſperat aliam ſententiam poſt ſe, vnde deberet dici ſententia diffinitiua,& propter hoc doctores multū variant ſuper deciſione huius quæſtio. communiter tamen oēs doctores inclināt, qd̄ ſit interlocutoria:ita tenet Bald.in addi.Spec.in tit.de ſent. circa prin.ſuæ addi.& in 2.col.verſ.ſed an valeat præceptum,&c.Fel.in c.inquirenti, col. fi. de oſt. del. Ang.in §.illud,in auth. de hære. & falc.Fel.in rub.de re iud. col.4. Lanfr.in quoniam contra,in verſ. interlocutiones, col.19.verſ.vlterius adijcitur, &c. de prob. & Ang. in l.ſi debitori,de iud.& ideò,quia eſt interlocutoria, dicit Lanf. vbi ſupra, & Ang. in d.l.ſi debitori, quod poteſt per Iudicē reuocari: & idem tenet Matth. de Affl. in cōſt.Regiæ maieſt.col.fin.ſed Fel. in d.c. inquirenti,tenet contrarium, ſcilicet,quod non poteſt reuocari: & iſtud tangit Fel.in d.rub.de re iud.col.4.& 5. referendo plures auctoritates doct.variantes ſuper hoc, ſed pro concluſione,& veritate dicerem quòd aut proceſſus habet aliquam formam,putà, quia datus eſt libellus, & reus in litis conteſtatione conteſtus eſt, & tunc iſtud præceptum habetur inſtar diffinitiuæ ſententiæ, adeò,quod potiùs adhæret diffinitiuæ, quā interlocutoriæ: ita colligitur ex dictis Alexan.in conſ.50.col.pen.in 2.volu. & tunc ſine dubio reuocari nō poteſt, ſicut nec diffinitiua reuocatur. Aut non eſt datus libellus,ſed oretenus fuit reus conuentus,qui in prima reſpōſione cōfitetur,& Iudex præcipit ſibi,cauſa cognita,vt ſoluat,l.ſi debitori ff.de iud. & iſta dicitur interlocutoria propter formam nō ſeruatā,tamen habet vim diffinitiuæ, ex quo diffinit principale negocium,ſecundum Ang. in d.§.illud, in auth. de hær. & fal. Verùm, ex quo factū eſt, cauſa cognita,& quia habet vim diffinitiuæ,dico,quòd reuocari non poteſt:ita tenet Phi. in c.cùm ceſſante,col.4.de app.ſi verò eſſet factū ſine cauſæ cognitione, ita ex abrupto, prout eſt,quando habet clauſulā iuſtificatoriam,& tunc poteſt reuocari,ſicut quælibet interlocutoria, ſecundū Phi.ibid. & ſta puto concordari poſſe iſtas opin. contrarias.
29 †Quartò quæro,quid de decreto,an dicatur diffinitiua,vel interlocutoria ? dic, q̄ iſtud nomen decretum,poteſt ſumi largè,& ſtrictè.Quando ſumitur largè,eſt nomen generale comprehendens omne id, quòd decernitur per Iudicem,& ſic comprehendit diffinituam,& interlocutoriā: vt plenè declaIaſ.in l.nec quidquā, §.vbi decretum, col.j. ff.de off.proc.ſed quādo ſumitur ſtrictè,differt à diffinitiua in plurib.quę cumulat Iaſ. ibid.col.j.& 2.& tūc dicitur omne id, quod decernitur per Iudicem cū cauſæ cognitione circa abſolutionē vel condemnationem, & hac ratione attenta non poteſt dici diffinitiua,vt quando declarat aliquem mittendum in poſſeſſionem,alimenta pupillo decernit,vel ſuper alienatione rerum minoris cognoſcit,vel in integrum reſtituendo, vel
* aliud ſimile,vnde communis concluſio eſt, quod decretū dicitur interlocutoria: vt no. Phi.in c.cùm ceſſante,col. antep. verſ.13.extra de app.& glo.in §.ſi quis autem,in auth. de hær.& falc.pro hoc eſt text.in l. qualem, in fi.ff.de arbit & Fran.de Aret.in l.ſi is,ad quem,ff.de acq.hær.& probatur in conſtit. Regni,quę incipit, Dubitationem,in tantū, quod etiam,ſecundū decretum,dicitur ſententia interlocutoria: vt tenet Bal.in l.cùm, & minores,in 2.oppo. C.ſi.aduer.rem iud. & gl.in l.præſenti,§.cū autem,C.de his,qui

ad

ad ecclesias confug. habet tamen vim diffinitiuæ, quia imposuit finẽ negocio, licet nõ determinet principale negociũ: quia ad vnũ agitur, & ad aliud deuenitur, per secundum decretũ, vt not. Fel. in c. cõsultationibus, col. 2. & 3. de off. del. Pet. Phil. Corn. in cons. 14. col. fi. in j. vol. & in l. nõ videtur, ff. de iud. & in l. si finita, §. si fortè, ff. de dam. inf. Bald. in l. si præses, C. quomodo, & quãdo Iudex. & in l. 2. C. de Epis. aud. & an possit reuocari, vide Alexan. tenentem, quòd sic, in l. quod iussit, colum. 6. ff. de re iud.

90 †Quintò quæro, quid de sentẽtia banni? dic, quod est interlocutoria, secundum Bal. in d. l. cũ, & minores, col. 2. vers. & per hoc dico, &c. Bal. in add. Spec. in tit. de sent. col. 2. vers. sententia banni, &c. Alexan. in cons. 119. col. 2. ih fin. in 3. volu. & cons. 90. col. 4. in prin. in j. vol. similiter possumus dicere, quod sentẽtia foriudicationis, qua vtimur in regno in criminalibus, secundũ formam const. Regni, quæ incipit. Pœnã eorum, & const. Grandis vtilitatis, potest dici interlocutoria, ex quo nõ definit principale negociũ, tamẽ habet vim diffinitiuæ, quia operatur plus quàm diffinitiua, nã producit septẽ mirabiles effectus, qui colligi possunt ex d. const. Pœnã eorũ, quos ibi numerat Matrh.

91 in j. col. †Sextò quæro, quid de sentẽtia per quam irrogatur mulcta? dic, quod est interlocutoria, cùm non diffiniat negociũ principale, sed veniat incidenter propter inobedientiam, seu cõtumaciam, l. j. ff. si quis iusdi. nõ obtem. ita tenet Alex. in d. l. j. §. fi. col. j. vbi plus dicit, quod potest reuocari, sicut quælibet alia interlocutoria, per l. illicitas, §. fin. de off. præsi. & Bal. in addi. Spec. in titu.

92 de sent. col. 2. vers. sentẽtia banni, &c. †nam æquiparatur sententiæ banni, quia vtraque irrogatur ob cõtumaciã, secundũ Bar in d. l. illicitas, §. fi. Sed certè, ex quo ista sententia mulctæ, cõtinet aliquid dari, vel fieri, habet vim diffinitiuæ, vt infrà dicam, & de iure, quãdo interlocutoria habet vim diffinitiuę reuocari nõ potest, sicut nec diffinitiua, ista est communis conclusio, quã tenet Abb. in c. cùm cessante, col. 2. in fi. & ibi etiam Phi. in 4. colu. vers. sed tamen limita, &c. de app. & Bart. in l. Titia. in fi. ff. de acc. quod tamen qualiter intelligatur vide omninò, quæ dicã infrà in fi. huius j. q. princ. Super hoc igitur de mulcta ego aliter dicerẽ, videlicet, quòd ista sententia mulctæ nõ est, ideò reuocabilis, quia est interlocutoria, sed quia à lege habet hãc naturam, vt irrogetur, secundũ diuitias & paupertatẽ cõtumacis: nam pauper debet leuiùs mulctari, q̃. diues. Præterea illa, l. illicitas, §. fi. nõ dicit, quod reuocetur ista sentẽtia, sed q̃ mulcta remittatur ob paupertatem: & iste est quidẽ actus liberalitatis, quia vtitur lex causa miserationis, quia donat mulctam pauperi, vnde iudicio meo ista non est propriè reuocatio, intelligendo modo, quo reuocãtur aliæ interlocutoriæ sed potiùs est quædam impeditio executionis, quia talis sententia non mandatur executioni contra pauperem, quia lex permittit sibi fieri remissionem mulctæ.

93 †Septimò quero, quid de absolutoria ob obseruationem iudicij? videtur quod sit diffinitiua, quia continet absolutionẽ, sed dic, quòd est interlocutoria, ex quod non diffinit principale negocium: quo patet, quia de nouo potest iudicium inchoari, gl. est in l. & harum, ff. si ser. vend. Bald. in l. properandum, §. & si quidem, C. de iud. & in l. 2. C. de Epis. aud. & declarat pulchrè Phil. in d. c. cùm cessante, colu. fi. de app. vbi etiam ponit, quando talis absolutoria potest esse diffinitiua, & est de mente Bart. in d. l. Titia, de accus.

94 †Octauò quæro, quid de sententia, quæ fertur in iudicio intentato, secundũ formã l. diffamari, C. de ing. & man. Dic, quòd si lis non contestatur, putà, citatus cui statuitur terminus ad agendum, non agit infra terminum, quo casu Iudex imponit sibi silentium perpetuum, tunc talis sententia est interlocutoria, secus, si comparet, & litem cõtestatur, quia tunc esset diffinitiua: ita tenet Bald. & Sal. in d. l. diffamari, & Philip. in d. c. cùm cessante, colum. fin.

95 †Nonõ quæro, quid de sententia lata super possessorio? Fel. in c. consultationibus, de offi. del. in 3. col. tenet, quòd non est vera diffinitiua, nec vera interlocutoria, sed quasi diffinitiua: vnde videtur ponere tertiam speciem sentẽtiæ. Sed quia ego dixi suprà, quòd omnes sententiæ de mundo possunt reduci ad illam bimembrẽ distinctionem, quã feci, propterea in hoc puto, quod melius loquitur Phi. in d. c. cũ cessante, col. pẽ. ver. 21. vbi dicit, & ista est veritas, quãdo principaliter agitur de possessorio, & super

eo lis conteſtatur, talis ſententia, quæ fertur ſuper eo, eſt merè diffinitiua, quia diffinit cauſam poſſeſſorij principaliter intētatam, non obſtante, quod ſuper petitorio poſſet reuocari, quia illud eſſet nouum iudicium, ſed quando poſſeſſorium reduceretur, incidenter, tūc eſſet interlocutoria: & ita tenet etiam Card. Alexand. in d. c. cùm ceſſante, colum. 7. verſ. habetis etiam, &c.

36 † Decimò quæro, an condēnatio expenſarum dicatur interlocutoria, vel diffinitiua? communis concluſio eſt, quòd ſi fiat in proceſſu cauſæ ante ſententiam diffinitiuā, eſt interlocutoria: Secus, ſi fiat vnà cum ſententia diffinitiua, quia tunc cenſetur pars ſententiæ diffinitiuæ: ita tenet Phil. in d.c. cū ceſſante, col. antep. verſ. 17. de app. Ang. 37 in l. qui agnitis, ff. de excep. & Fel. in rub. de re iud. col. 9. † Ex hoc ſequitur notabilis cōcluſio, quod illa, quæ fertur ante diffinitiuam, poteſt reuocari, quandocunque, ſicut quælibet alia interlocutoria, ſed illa, quæ fertur ſimul cum diffinitiua, non poteſt reuocari, etiā eadem die, ſicut nec diffinitiua, ſecundum Phil. in d.c. cùm ceſſante, col. 9. ver. vndecimò limita, &c. & col. antep. verſ. 38 17. † Imò, ſi Iudex in interlocutoria omiſiſſet, condēnationem expenſarum, poteſt illam facere quandocunque, vſque ad ſententiam diffinitiuam, etiam ad inſtantiam partis, ex quo ante diffinitiuam ſemper durat eius officium. Secus, ſi omiſit condemnationem expenſarum in diffinitiua, quia non poteſt illam addere, niſi eadem die: vt habetur in l. Paulus, ff. de re iud. ita not. tenet Abb. in c. ſæpè. in fi. ſiquando Inno. ibi de app. & Paul. de Caſt. in l. ſancimus, C. de iud. & Phil. in d.c. ſæpè, col. 14. verſ. 8. quæritur, &c. vbi ita limitat, l. terminato, C. de fruc. & lit. expen. & ita debet intelligi, quod tenet Bal. in l. patris, & filij, in fi. ff. de vulg. & appel.

36 † Vndecimò quæro, quid de ſententia, lata ſuper exceptione peremptoria: dic, quod ſi quidem Iudex pronuciat, eam admittendam, vel non admittendam, eſt interlocutoria, ex quo ſperat aliam ſententiā poſt ſe, ſi verò pronunciet, vtrum obſtet exceptio, vel non, & tunc ſi quidem pronunciet eam non obſtare, eſt interlocutoria, quia ſperat aliam ſententiam poſt ſe: ſi verò pronuciat eam obſtare, & eius contemplatione impo-

nit ſilentium actori, vel reum abſoluit, tūc eſt diffinitiua: ita declarat Fel. in rub. de re iud. in 7. col.

40 † Duodecimò quæro, quid de ſententia excommunicationis? dic, quòd eſt interlocutoria, vt no. gl. & doct. in ſumma 2. q. j. & Fel. in d. rub. de re iud. col. 9. vbi idem dicit de ſententia interdicti, quòd eſt interlocutoria, idem tenet Bal. in l. j. C. de poſt. & Bal. in addi. Spec. in tit. de ſent. col. 3. verſic. ſententia excom. &c. † Quod poteſt corroborari: quia excommunicatio ab homine non poteſt irrogari ad pœnā delicti diffinitiuè, niſi ſolùm pro cōtumacia: vt declarat Phil. in c. qua fronte, in 2. nota, &c. reprehenſibilis, in j. & 2. not. de app. ergo eſt interlocutoria, quia venit incidenter ob contumaciā, ſicut dicimus de banno, & mulcta. Multos alios caſus dubios, in quibus poteſt dubitari, an aliqua pronūciatio ſit diffinitiua, vel interlocutoria, vide cumulatos pleniſſimè per Bal. in addi. Specu. in tit. de ſent. per Phil. & Car. in d.c. cū ceſſante, & Fel. in rub. de re iud. Ego tamē volui iſtos 12. caſus declarare per has 12. quæſt. tanquā magis dubitabiles, & quotidianas. 42 † Vltimò ſuper iſta j. quæſt. principali quæro, ex quibus cognoſci poſſit, quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ, & quādo nō? Dic, quòd ex multis cognoſcitur, quæ declarabo per ſingulas concluſiones, quas modò ſubijciam. Prima igitur concluſio eſt, quòd omnis interlocutoria, quæ nō ſperat aliam ſententiam poſt ſe, dicitur habere vim diffinitiuæ, quia videtur facere effectum, quem facit diffinitiua: quia imponit finem illi inſtantiæ: ita declarat Phil. in d.c. cùm ceſſante, col. 4. & ibi etiam Ant. de Butr. Imo. & Abb. de app. Bart. in l. quod iuſſit, ff. de re iud. Exemplū poteſt eſſe de ſententia abſolutoria, ab obſeruatione iudicij. Item, de illa, per q̄ pronunciatur, appellationē eſſe deſertam. Item, de præcepto de ſoluendo, Item, de ſecundo decreto. Item, de ſententia mulctæ, & de aliis 43 ſimilibus. † Secunda concluſio eſt, omnis interlocutoria, per quam finitur officiū Iudicis, dicitur habere vim diffinitiuæ, ſecundum Bart. in d.l. quod iuſſit: poteſt eſſe exemplum, quando Iudex pronunciat ſe eſſe incōpetentem, vt colligitur ex dictis Alex. 44 in d.l. quod iuſſit, col. 7. verſ. 12. † Tertia cōcluſio eſt. Omnis interlocutoria, quæ diffi-

nit:

nit vnum articulum ſubſtantialem cauſæ principalis, dicitur habere vim diffinitiuæ, gl. eſt in cle. fi. in gl. 1. in fi. de app. in cle. 1. de cau. poſſ. & proprie. Bal. in l. 1. C. quando prou. non eſt neceſſe, & Alex. in l. 5. col. 2. ff. de verb. oblig. Pro hoc eſt text. in l. intra vtile, ff. de min. vt quando minor petit reſtitutionem in integrum, & Iudex pronunciat ſuper ætate, ſcilicet, eum non eſſe minorem: nam tacitè excluditur à reſtitutione petita, & ſic deciditur articulus ſubſtãtialis cauſæ: & hoc tenet in ſpecie Alex. in rub. ff. de re iud. in fin. col. Poſſes hanc concluſionem exemplificare infinitis caſibus: vt quãdo repellitur exceptio peremptoria, vel admittitur, vt in d. clem. fin. Item, quando Iudex nollet admittere aliquas probationes, ſine quibus producens illas, non poſſet obtinere, & ſic de alijs ſimilibus.

45 † Quarta concluſio eſt. Omnis interlocutoria continens aliquid dari vel fieri, habet vim diffinitiuæ, ſecundum Barto. in l. nec quidquam, §. vbi decretum, in princip. ff. de off. proconſ. Et adde prædictis, quòd ſicut reperitur interlocutoria habẽs vim diffinitiuæ: ita etiam reperitur diffinitiua habens vim interlocutoriæ. Exemplum ponit Bal. in l. cùm & minores, col. 2. C. ſi aduer. rem iud. vt quando Iudex pronunciat malè ap-

46 pellatum. † An autem indiſtinctè non poſſint reuocari interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ? dic, quòd illæ, quæ non ſperant aliam ſententiam poſt ſe, non poſſunt reuocari; aliæ verò, quæ dantur in medio proceſſus, quæ ſperant diffinitiuam poſt ſe, reuocari, poſſunt: ita declarat Alex. in l. quòd iuſſit, col. 5. de re iud. & ita intelligas id, qd̃ dixi ſupra, in 6. q. Et ex his remanet expedita prima quæſt. principalis.

47 SECVNDO principaliter quæro, † qualiter ſententia ferri debeat, & quid debeat continere ad hoc, vt valeat: dic, quòd multa requirantur. Primò enim debet continere nomen Iudicis proferentis, & dicat, an ſit ordinarius, vel delegatus. item, nomina litigantium: item, tenorem primæ petitionis, ſuper qua fundatum eſt iudicium. Item, debet facere mentionẽ de ſubſtantialibus proceſſus: putà, viſa litis conteſtatione iuramento calumniæ, teſtium depoſitionibus, & alijs proceſſus meritis, &c. item, debet continere abſolutionem, vel condemnationem. Item, quòd feratur partibus præſentibus, vel abſentibus, per contumaciam, & hoc vltimum ſolet ſcribi in litera lata per Notarium actorum: ita tenet Spec. in tit. de ſent. §. qualiter, in fin. Item, ſententia debet recitari in ſcriptis, & de ſcripti recitatione, vt ſuprà dixi, & habetur in l. j. & l. fi. & ibi Bart. & doct. de ſenten. ex peri. reci. & in conſt. ab omnibus, & fuit dictum in q. præcedenti, in 8. dif-

48 ferentia. † Item, debet Iudex ſedere pro tribunali, aliàs non valet ſententia, ſecundum Bart. & Bal. in d. l. 1. de ſent. ex peri. re-

49 ci. † Item, debet ipſe Iudex legere ſententiam, non autem poteſt alij mandare lectionem ſententiæ, niſi ſit perſona illuſtris, vel Epiſcopus: vt no. Spec. in tit. de ſent. §. ſequitur, in prin. & Alex. in rub. fin. de off. eius, cui man. eſt iuriſ. col. pen. & eſt tex. in c. fin. de re iud. lib. 6. & habetur in d. conſt. Ab o-

50 mnibus, & ibi per Matth. j. colu. † An autem requiratur, quòd Iudex exprimat cauſam, qua mouetur in ſententia? dic, quòd regulariter non requiritur: vnde valet ſententia, etiam ſine expreſſione cauſæ, poteſt tamen illã opponere, ſi vult, tex. eſt, & ibi Abb. & doct. in c. ſicut de re iud. Fallit tamen in non nullis caſibus, quos ponit Abb. in d. c. ſicut, in vltimo notabili, & ibi vide.

51 † Item, debet fieri, cauſa cognita, aliàs non valet: vt habetur in l. prolatam, C. de ſent. & in l. nec quidquam, §. vbi decretum,

52 ff. de off. proconſ. † Ego autem pro clariori intelligentia, & vt faciam magis ordinatũ compendium, intendo prædicta & quamplura alia requiſita, ad validitatem ſententiæ, examinare per quatuor cauſas. Sicut. n. ſecundũ philoſophos, in omni actu humano, vt plurimũ conſiderantur quatuor cauſæ, videlicet, cauſa efficiens, materialis, formalis, & finalis: prout alias in iudicio conſideraui illas, in princ. huius operis: ita etiam dico, quòd in ſententia debent cõcurrere iſtæ quatuor cauſæ, ita quòd appareant ex prolatione ipſius.

53 † Primò igitur debet eſſe in ſententia, cauſa efficiẽs, & hoc eſt, quod dixi ſuprà in primo requiſito. ſ. q̃ ſententia debet cõtinere nomen Iudicis: nam ipſe Iudex eſt cauſa efficiens: quia ipſe componit ſententiam, & in eſſe producit, & debet exprimere, an ſit ordinarius, vel delegatus, vt not. Spec. in d. §.

54 qualiter, in fi. † quia ſi Iudex ignorat funda-

mentum suæ potestatis, nō valet sententia: vt not. Bart. in l. multum, ff. de cond. & demon. in l. 2. ff. de iud. & in l. hæc autem, ff. ex quibus cau. in poss ea. & Abb. in cap. prudentia, in prin. in fin. colum. de off. deleg. in qua causa efficiente, si esset aliquis defectus, nō valeret sententia: vt quia Iudex esset mutus, vel furiosus, vel infans, vel excōmunicatus, vel similis, quos defectus ponit Spec. in tit. de sentem. §. iuxta, colu. 1. 2. & habentur in l. cùm prætor, ff. de iud. & per hoc infero contra prauam obseruantiam nonnullorum Iudicum: qui, quando formant sententias, incipiunt, In Dei nomine, &c. vnde nos, qui suprà, &c. & suprà nullam fecerūt mentionē de nomine suo proprio nec dignitatis, sed parcendo labori, causa breuitatis, omittunt nomen propriū & dicunt vnde Nos, qui suprà: nam per hoc puto, quòd dicta sententia, quæ ita scripta reperitur, posset dici nulla, quia peccat in expressione causæ efficientis, non obstante, quòd in lectione sententiæ exprimeretur nomen Iudicis: quia sentētia debet tota scribi, & postea de scripti recitatione legi: & non sufficit, q; voce proferat: vt dixi suprà in 8. differētia precedētis quæstiōis, per ea, quæ dicit Ang.

55 † Dixi etiam suprà, quod Iudex debet sedere pro tribunali, vt in §. sedebūt, in auth. de iud. &c. fin. de re iudi. lib. 6. & ista etiam est qualitas addita, & annexa huic causæ efficienti, vt not. Bar. Bal. & doct. in d. l. j. C. de sent. experi. reci. vbi limitant, hoc non procedere in interlocutoria, quæ non requirit plenam causæ cognitionem. Item, limitant, non procedere in Iudice timente potentiam alicuius: quia potest super equo, vel ex turri ferre sententiam, vt cito possit fugere, vt no. gloss. in d. l. 1. & in cap. fin. de re iud. lib. 6. de quo vide Spec. in titu. de sent. §. iuxta, ver. item, est nulla, ratione modi, &c. Lanfr. in cap. quoniam contra, in ver. interlocutiones, col. 4. de prob. & Gem. in d. c. fin. Et propter hoc poni solet in sententijs: Nos talis Iudex, sedentes pro tribunali, &c. hoc tamē non procedit in causis summarijs, in quib. potest Iudex etiam stando, & non sedendo ferre sententiam, vt in cl. sæpè, §. sententiā, de verbor. signific. & ex hoc patet, quod hodie in Regno non oportet, quod Iudex stet cum causæ ciuiles omnes sint summariæ, vt.

56 suprà pluries fuit dictum. † Item, dixi, quòd Iudex debet per se legere sententiam, & nō per alium: nisi sit persona illustris, vel Episcopus: vt d. c. fi. de re iud. li. 6. de quo dicta vide Fel. in c. super quæst. in prin. in fi. colu. de off. deleg. Certè si istud esset verum, hodie nulla sententia valeret, maximè in hoc Regno: cùm generaliter omnes sententiæ tam maiorum, quàm minorum Iudicum, legantur per alios, scilicet per actorum magistros, & non per ipsosmet Iudices, vnde non posset aliud dici, quàm quòd hoc tolleretur ex generali consuetudine, quæ potest in hac solennitate derogare iuri positiuo, vt dicit Gem. in d. c. fin. col. 2. vers. in ea. glo. ibi, Italiæ, &c. de re iud. lib. 6. & tenet in simili Arch. in c. statutis, 2. q. 1. Bal. & Sal. in l.

57 hac consultissima, C. qui test. facere poss. † Item, dixi, quòd sentētiam ferat in scriptis, hoc debet intelligi, quòd scriptura præcedat recitationē, nec sufficeret, si Iudex scribendo vnico contextu voce proferret, vt declarat Gem. in d. c. fi. in 2. & 3. no.

58 † Secundò cōsideratur in sententia causa materialis, & est illa, quam in iudicijs cōsideraui, in prin. huius tractatus. Materia enim dicitur, ex qua aliquid fit, vnde in proposito causa materialis sententiæ est ipsa causa deducta in iudicium per primum libellū, & ex cōsequēti totus processus super ea fabricatur, quia ex illo processu, & causa in eo contenta, fit sententia diffinitiua, & propterea dixi suprà, de mente Spec. quòd in sentētia debet inseri tenor libelli, ad hoc vt ipsa causa materialis appareat expressa in sententia. Verùm illud non est omninò necessarium, immò valet sententia, etiamsi tenor libelli non exprimatur in ea, secundum Barto. in l. 2. C. de sent. sufficit enim, quòd sub epilogo fiat mentio de libello actoris, & responsione rei, putà, vi sa petitione actoris, continet istud, & istud, &c. vt tenet Specu. in d. §. qualiter, vers. cæterùm: & ita communiter seruatur in practica, imò etiamsi Iudex nullam faceret mentionem de libello, sed simpliciter diceret, super præsenti processu ita pronuncio, condemnando, vel absoluendo, &c. puto, sententiam valere. Nec istud cōtradicit his, quæ Paulò antè dixi, in quantùm dixi, exprimendā esse causam materialē, quia totus processus est causa materialis, & benè fit mentio de ipsa causa, saltem per relationem, quia sententia

refer-

refertur ad acta, & per illa declaratur, & habetur in l. 3.C.de sentent. quæ sine cær. quan.per Alex.in l.præses, ff.de re iud. & in l.ait prætor,§.si Iudex,eo. tit.Paria.n. sunt aliqua esse certa de se, vel per relationem ad aliud,l.certum, ff.si cert. pet.lasse toto,ff.de
39 hær.inst.† Hinc est, quòd dicimus, vt suprà dixi,non valere sententiam latam, sine causæ cognitione, & sic sine processu, vt habetur in d.l. prolatam.C.de sent. & ibi Bart.& in l.ex stipulatione, in fi.eo.tit. & in l. causæ,§.causa cognita,ff. de min. Pro hoc est tex.apertus in ca.quoniam contra,de prob. vbi declaratur,quo ordine Iudex debeat causas diffinire, quia primò debet acta & processum facere in scriptis, aliàs pro eius sententia non præsumitur, quando processus per legitima documenta non apparet.Hinc etiam dicimus, quòd Iudex debet iudicare secundum allegata, & probata,& sic secundum processum : vt habetur in l.illicitas,§. veritas,ff. de off. præs. ergo sententia,quæ non habet processum, dicitur carere materia,& sic est nulla: quia secundum philosophum, ex nihilo nihil fit.

60 † Quid autem, si feratur sententia sine probationibus,an valeat? vide Soc. in cons. 134.colum.2.in fin.col.3.in 1.vol.

61 † Ex hoc oritur quædam solennitas materialis,quæ est,vt sententia feratur conformis libello, iuxta l.vt fundus, ff.communi diu.c.licet Hely.de simo. & l.fi.C.de fideic. lib.vbi dicit Bald.quod fatuus est Iudex,qui super alijs, quàm super petitis pronunciat: vnde sententia aliter lata, non valet, quia habita relatione sententiæ ad eius materiã, non potest esse conformitas: vnde sententia reperiretur facta ex nihilo. Nam si peto bouem, & processus fabricatur super boue, sententia verò fertur super equo, talis sententia videtur esse sine processu, quia nullus processus est factus super equo, & sic nõ haberet materiam præexistentem correspõdentem,meritò est nulla: sicut quando aliquis vult facere librum,& habet chartas,& non vult librum conficere ex chartis, & vult,quod sit liber : istud continet in se repugnantiam,quia non potest esse liber sine charta.vnde iste liber non posset esse, nisi imaginarius.s.mẽte consideratus, & in esse nõ productus: ità ista sentẽtia esset imaginaria,& nullius momenti., l.imaginaria, ff.de
62 reg.iur.† Hoc tamen limitatur,nõ procedere in causis,in quibus proceditur sola facti veritate inspecta,quia potest tunc Iudex ferre sententiã non conformẽ libello, vt declarat Ias.in l.vinũ,col.17.ff.si cer.pet.vnde hodie in Regno per c. Detestantes posset indistinctè hoc fieri, & valeret sententia, & sic quo ad hoc esset correcta regula d.l. vt fundus.Idem,quando vnũ petitur, & aliud constat per confessionẽ partis, q̃a potest Iudex ad aliud condẽnare,nõ obstante,quod non sit petitũ: vt habetur in dec. 32.in fin.consil.
63 Neap. † Itẽ, potest Iudex petentẽ debitum condẽnare ad restitutionẽ pignoris, nõ obstante,quod pignus non sit petitum, vt no. Bar.in l.eũ,qui,§.qui ita,ff.de ver.ob.& Bal. in l.cũ eorum,C.de sent. & habetur in dec. 32.cons.Neap.& ratio est, quia dicta restitutio pignoris,venit ex natura actionis, intentatæ,plures alias fallentias ad l. vt fundus, vide pleniſſimè per Fel.in d.c.licet Hel.col. antep.& pe.in fin. vbi cumulat,31.fall.& aliquas etiã ponit Ias.in d.l. vinũ, col.16.& 17.
64 & in § curare,col.5.inst. de act.† Verũ,quia superiùs dixi,quòd ex nihilo nihil fit, & ei' imitatur naturam,§.minorem, instit.de ad op.quomodo ergo potest subsistere sententia in istis,& alijs fallentijs, si caret materia? Ad hoc respondeo,& do vnã generalem declarationem pro prædictis, q̃ istæ fallentiæ procedunt, quando vnũ fuit petitum in libello & pendente iudicio incipit constare de alio,vel per probationes, vel per confessionẽ.Nã Iudex,qui habet sequi veritatẽ,potest condẽnare ad aliud in istis casib.specialibus,ex quo sibi liquet ex eodem processu vel ex natura actionis intentatæ, vel ex virtute probationis,ad hoc,vt veritas sortiatur effectũ,omissis scrupulositatibus,iuris positiui generalis,volẽtis, quod nõ feratur sententia,nisi super eo,sup quo est facta litis cõtest.vt dicit Bar.in d.l. platã, C.de sen.& sic benè formatur sententia ex aliquo,quia sub est materia,quæ nascitur pendente iudicio, sed quando vnum esset petitum,& super eo fabricatus totus processus,vsq; ad conclusionem,& nihil aliud cõstaret ex illo processu de alia re,tunc indubitanter dico,q̃ etiam in istis fallentijs non valeret sententia,non conformis libello,quia nullã haberet materiam,secundũ exemplũ præpositũ,& ita de
65 beat prędicta declarari.† Cõsideratur e im

im

in ista causa materiali non solùm, quòd sub sit materia sed etiam quòd sit apta materia. vnde si libellus esset ineptus, sententia super ea lata nō valeret, vt no. gl. in vers. 2. in fi. const. de obl. in prin. Abb. in cap. cum dilecti. de empt. & vend. Ant. de But. in ca. examinata, de iud. & Bald. in l. ex hoc iure, & in l. fin. ff. de iust. & iu. in l. actor, in fin. C. de reb. cred. Sic etiam dicimus de toto processu: quia debet aptè, & secundum iuris ordinem fabricari, aliàs sententia est nulla, vt d. l. prolatam. Verùm in casibus, in quib. non requirit libellus, prout in summarijs, & præsertim hodie in Regno, valeret sententia lata super libello inepto, vt declarat Alex. in d. l. vinum, colu. fin. & ibi est glo. ff. si cert. pet. & Fel. in cap. cùm ordinem, de rescrip. quia per iura municipalia sunt sublatæ solennitates libellorum in ciuilibus: vnde illa materia inepta, est reducta ad aptitudinem, quia non respicimus aliud, nisi quod apparet intentio actoris, quibuscunque verbis declarata, vel per talem, qualem petitionem, vel per articulos & merita processus: vt pluries fuit dictum suprà, in processu huius tractatus.

66. † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. Pone, quòd aliquis produxit libellum benè conceptum, tamen in eo intentauit actionem, quæ sibi non competebat, & sic egit sine actione. Reus non opposuit, Iudex protulit sententiam pro actore, super illa actione, quæ non competebat, an valeret talis sententia? Certè videretur esse dicēdum, quòd non: quia caret materia. nam vbi nulla est actio, nulla potest esse sententia: & hoc in specie tenet gl. inst. de obl. in prin. d. glo. in
67 vers. 2. in fin. † Quæ expressè dicit, quòd sententia debeat ferri per competentes actiones, & Iudices, aliàs nō valeat sentētia, & illa gloss. communiter approbatur. Pro hoc etiam est regula tertia, quod nemo sine actione experitur, l. si pupilli, §. videamus, ff. de neg. gest. vbi per Bar. & doct.

68 † Imò, Iudex ex officio potest repellere agentē sine actione, vt no. gl. & doc. in l. vbi pactum, C. de transc. contrarium tenet Bart. in cōs. 100. inc. A Domino Cyn. & c. vers. super quarto, & c. vbi dicit, & valer processus, licet actor omni actione careat, & potest super eo ferri sententia valida, per l. 2. C. de cond. indeb. cū alijs allegatis per cū ibi. Pro, hoc est text. & ibi Abb. in l. cùm putarem, ff. fam. her. & vide omninò Ias. in l. nā & postea, §. si damnetur, col. 2. ff. de iureiu. Puto in ista varietate posse ita distingui: quandoque aliquis agit narrando talem causam in libello, quòd ea apparet, non competere sibi ius agendi, vt quia dicit, peto talem fundum, quia Rex est in Francia, & tunc quia communis conclusio est, quòd talis libellus est ineptus, etiam parte nō opponente: vt tenet Bart. & Alex. in l. edita, C. de eden. gl. in l. 2. §. circa, ff. de doli excep. & communiter Mod. in l. j. in prin. ff. de ed. dico, quòd sententia lata super tali processu & libello, non valet, quia ex forma ipsius apparet calūnia manifesta, & quòd sine actiōe agitur. Posset etiam poni exemplum, quando aliquis agitur rei vendicatione contra Titiū, narrando ipsum Titium non possidere, quia seipsum excludit à iure agendi, vnde si in isto casu Iudex ferret sententiam contra Titium, talis sentētia esset nulla, nec posset habere executionem contra Titium, quem ipsemet actor asserit nō possidere, & sic ex ipso libello apparet, quod non competit ius agendi: hoc probatur ex his, quæ dicit Ab. in ca. cùm dilecti, in 3. no. de emp. & vend. vbi etiam, quòd talis ineptitudo potest opponi post sententiam, ergo reddit processum nullum, per ea, quæ no. Bart. & doct. in l. licet, C. de proc. idem tenet Alex. in d. l. in prin. col. 5. ff. de ed.

69. † Quandoque aliquis agit narrando aptam causam in libello, sed exprimit ineptam actionem: vt quia dicit, quod mutaui Titio centum, ideò peto ipsum mihi cō-
* demnari, actione ex locato: & tunc communis opin. doct. est, quod talis libellus valet, & similiter sententia valebit inspecta narratione apta, ex quo nomen actionis non est necesse exprimi in libello. cap. dilecti, de iud: vnde si fuit expressa, & inepta, non vitiat: ita tenet Alex. in d. l. 1. col. fi. ff. de ed. vbi plures allegat, & tenet Inn. Ant. de But. & Cā. in c. examinata, de iud. Dato ergo, quod non competat actio ex locato, potest tamē ferri sententia super mutuo, quod perpenditur ex narratione apta: quæ concludit in mutuo. Et hūc intellectum puto esse de necessitate dandum ad illam glo. quæ reputatur singularis in est. de obl. in prin. quē suprà allegaui, & ita in terminis illam glo. intelligit

telligit ibi Ioan.Fab.vbi dicit ista formalia verba, videlicet.caue, quia si esset competens Iudex, quamuis inepta actio. teneret, sententia, &c. & sic videtur reprehendere illam goff. quæ dicit per competentes actiones,& c.posset tamen saluari,intelligendo eo modo, quo dixi in primo membro, scilicet,quãdo ex facie libelli apparet, quòd nullo modo competit ius agendi,sed secundum dicta,in 2.membro,loquitur benè Io-
70 an.Fab.† Tertia causa principalis,quæ consideratur in sententia, est causa formalis,& hoc est sciendum, quòd ista causa potest considerari tripliciter:Vno modo respectu Iudicis proferentis. Secundo modo respectu litigantium. Tertio modo, respectu ipsius sententiæ.Primo modo dixi,respectu Iudicis.istud similiter inspicitur tribus modis,videlicet,respectu loci,temporis,& per-
71 sonæ ipsius Iudicis. Primo modo, scilicet, respectu loci, hoc ideò dixi:† quia Iudex quando fert sententiam, debet stare in loco solito maiorum suorum, vbi sui prædecessores soliti sunt reddere ius,aliàs sentẽtia non valeret, text.est,& ibi Bald.& doct in l.cùm sententiam,C.de sent. & not. Bart. in l.si vt proponis,là.2.quomodo & quando iud.& in l.j.C. de sen.ex peri.reci. & Bar.Bald.Iaf. & cõmuniter doct.in l. pen. per illum text. ff.de iust.& iu. & Ang. in tract. malefi. in vers.ad nostrum solitum banchũ iuris, &c. Et propterea in sententijs solet apponi illa clausula: Nos talis Iudex, &c.sedentes pro tribunali,in tali loco,&c. vbi curia regi solet,& reddi petentibus,&c.ad demonstrandum, quòd ista solennitas formalis inter-
72 uenit in sententia.† Limita tamen,non procedere in Iudice ordinario: qui habet certam sedem & locum reddendæ iustitiæ:secus in delegato, quia ex quo non habet certam sedem deputatam,potest sibi eligere locum,vbi vult, etiam in camera sua: secundum Bal.in l.cùm sententiam, & Bald. in
73 d.l. pen.in 2.lect.circa fin.ff.de iust.& iur.vbi hoc intelligit in delegato ad vnam causam particularem. † Secus in delegato ad vniuersitatem causarum: quia tenetur seruare locum delegantis: secundum eum:& ita debet intelligi tex.in l. si locus,ff.de iud. vt declarat Bald. ibi.s.quòd delegatus particularis potest sibi eligere locum: dummodò sit congruus litigantib.& honestus,aliàs secus,per l.si cùm dies,§.si arbiter,ff.de arb. quidquid dicat Paul.de Cast.in d.l. si locus, qui tenet,quòd delegatus debet ferre sentẽtiam in tribunali delegantis quia intelligendo de particulari,non est verum, nam non est idem tribunal. Quod patet, quia ab eo appellatur ad delegantem, vt per Barto.&
74 doct.in l.1.§.fin.ff. quis & à quo app.† & ibi probatur,secus esset in Vicario, quia cùm eius tribunal, sit idem cũ tribunali Principalis, debet sedere in tribunali Principalis: fateor tamen,quòd,postquam Iudex delegatus elegit sibi locum, semper debet ad illum locũ facere citationes,& ibi ferre sententiã,secundũ Bar.& Paul. de Cast.in d.l.si
75 vt proponis, l. 2.C. quomodo & quando iud.& in l.j.in fi. C.de sentent. ex peri.rec.† Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium: videlicet,an delegatus ad vnam causam,possit procedere,& sententiare extra locum iurisdictionis delegationis, & an possit ibi eligere sibi locũ iurisdictionis delegationis, & an possit eligere sibi locũ, scilicet,in loco non subdito deleganti. Et cùm iste casus quandoque mihi euenisset in facto,quia Illustr.Dux Sueſſæ delegauit mihi vnam causam suorum subditorum,& tamen tunc residebam in ciuitate Melphiæ, qui est locus extra suam iurisdictionẽ,& litigantes faciebant dubium, quod procedere non possem: tamen vt eis morem gererem,feci supplicationem Illustrissimo Principi dictę ciuitatis Melphiæ, vt deberet concedere mihi suum assensum: qui fuit mihi in scriptis cõcessus ad tollendam omnem ambiguitatẽ. Dico tamen, quod non fuit necesse obtinere dictum assensum:sed potiùs fuit cautela superabundans. Et tunc respondeo ad q. præpositam: & dico, quod si ambæ partes consentiant, quòd delegatus procedat extra territorium delegantis, valet processus & sententia, absq; eo,quòd consentiat do-
76 minus illius territorij:tex. est singularis in c.statutum,§.in nullo,de reseri. lib. 6.† per quẽ ita in terminis tenet Abb. in c. P.& G. col.5.vers.venio ad 4. &c.de off. del. vbi tenet,q in delegato potest fieri progatio de
77 loco ad locum, & ratio potest esse,† quia iurisdictio delegati, non cohæret, nec terminatur territorio,sicut iurisdictio ordinarij: vt dicit Abb.ibidem, licet secus esset in ordinario, secundum eum, quia ordinarius

non potest procedere iuxta territorium, nisi interueniat consensus domini illius loci, vltra consensum partium, idem tenet Bal. in l. si quis ex consensu, C. de Epis. aud. Bart. & doctor. in l. quæro, ff. de sol. & vide remissiuè, per Iaf. in d. l. pen. ff. de iust. & iu.
78 in fin. colu. †. Secundò principaliter limita, prædictam regulam non procedere in Episcopo habente plures terras, & castra in sua diœcesi, quia in quolibet loco de diœcesi, vbi reperitur, potest curiam regere & citare, ac sententias ferre, text. est in c. cùm Episcopus, de off. ord. lib. 6. per quem ita tenet Bald. in d. l. pen. in 1. lect. vers. sed an Episcopi, & cæt. & ibi etiam Ang. & Paul. de Cast. in l. fin. ff. de iust. & iu. & Bald. in l. testamen
79 ta omnia, C. de test. † Tertiò limita, nisi Iudex de consensu partium ferret sententiam in alio loco non solito: quia valet propter prorogationem, dummodò nō egrediatur territorium suum: ita tenet Abb. in d. c. P. & G. colum. 5. ver. venio ad quartam, & cæt. de offi. del. Bart. in d. l. pen. cir. fin. ff.
80 de iust. & iu. & gl. fin. in l. cùm non eo die, C. quando prou. non est necess. † Quartò limita, non procedere in Arbitro, qui potest eligere sibi locum, dummodò honestum, l. si cùm dies, §. si arbiter, ff. de arb. & Bald. in l. cùm sententia, C. de sent. in dubio autem, quando Arbiter non elegit locum, intelligitur de loco, vbi factum est compromissum: vt tenet Alexan. post Bar. in d. §. si arbiter, per illum text. & Bald. in d. l. pen. in
81 2. lect. cir. fin. ff. de iust. & iu. † Quintò limita, non procedere in Iudice appellationis, qui potest etiam in domo sua, & in omni alio loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre, gloss. est notabilis in d. l. cùm sententiam, C. de sent. & ibi Bald. in 1. lect. & Paul. de Cast. & communiter doct. ibidē.
82 † Sextò limita, in istis Vicarijs, generalib. & Præsidibus prouinciarum, qui vadunt discurrendo per prouinciam, inquirendo maleficia, & prouidendo oppressis, & alia faciendo, quæ spectant ad cultum iustitiæ, quia in quolibet loco illius prouinciæ possunt ius reddere, ad eorum electionem: ita tenet Alb. de Ros. & Mod. in d. l. pen. ff. de iust. & iu. Ang. in tract. male. in ver. ad nostrum tolùm bandum iuris, &c. in fin. & Bal. in 1. testamenta omnia, C. de testam.
83 † Septimò limita, quando locus solitus nō esset tutus, vel propter metum tyranni, vel propter guerras, vel pestem: vel quia minatur ruinam: nam tunc potest Iudex eligere alium locum, & ibi sententiare. Debet tamen protestari, quòd propter illam necessitatem eligat talem locum: ita tenet Bal. in d. l. j. col. 2. ver. in gl. ibi, vel equo, &c. de sen. ex peri. rec. pro hoc est tex. in c. statuim⁹, de
84 off. deleg. lib. 6. † Octauò limita in Episcopo expulso à sua sede & diœcesi per vim: nam potest in aliena diœcesi conuicina exercere iurisdictionem, procedendo contra expulsores, & eorum fautores, secundū for
85 mam clement. 1. de foro compet. † Nonò limita in causis, in quibus proceditur de plano. nam valet sententia lata in alio loco solito maiorum, secundum Barto. in l. nec quidquam, §. de plano, ff. de off. proc. Bald. in l. testamenta omnia, C. de test. Barto. in l. 1. colum. 1. C. de confes. & habetur in l. 2. §. dies, ff. quis ordo in bon. poss. seruetur prout sunt ea, quę nō requiruntur plenam causæ cognitionem, vt est tex. cum gl. in l. vo-
86 luit, §. fin. ff. de inter act. † Decimò limita, non procedere in causis voluntariæ iurisdictionis, quia in omni loco, etiam in itinere, & deambulando potest expediri: ita tenet, Bald. in d. l. testamenta omnia, colu. 1. C. de testament. Barto. in d. l. 1. col. 1. C. de conf. & est tex. in l. 2. ff. de offi. proconsl. & in §. ser-
87 ui vero. inst. de libertinis. † Vndecimò limita, in omnibus actis respicientibus litis ordinationem, quia illis non tenetur Iudex seruare locum maiorum, secundum Bart. in d. l. 1. col. 1. C. de confes. per d. l. vo-
98 luit, ff. de inter actio. † Reuertendo ad causam formalem, dixi suprà, quòd in hac causa, quæ respicit Iudicem, consideratur secundo loco tempus, hoc ideò dixi, quia sententia debet ferri congruo tempore. s. vt sit dies iuridicus, & non feriatus, quia aliàs non valeret, l. fin. C. de ferijs, not. Barto. & doct. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ie. & l. si, vt proponis, la. 1. C. quomodo & quando
86 iud. † Item, consideratur tempus congruū, scilicet, vt feratur sententia in die, & hora, in qua facta est citatio, aliàs si ferretur ante vel post terminum citationis, non valeret, tanquam lata parte non citata, tex. est notabilis in l. aut qui aliter, in prin. & in l. si vicem, §. fin. & vtrobique per Bart. ff. quod vi aut clam, & in l. cùm non eo die, C. quādo

prouo-

prouo non est necess. & habetur per doct. in c. consuluit, de offi. deleg. Quod tamen intellige, quando citatus non fuit contumax, aliàs secus: quia si fuit contumax in non comparendo in termino, potest Iudex ferre sententiam post terminũ quandocunq; sine alia citatione, ex quo propter contumaciam semper est in mora: vnde non debet amplius citari: ita notanter tenet Bal. in d. h
90 ãim non eo die. † Tertiò, consideratur tempus congruum, respectu instantiæ: quia si Iudex fert sententiam peremptæ instantiæ, putà post triennium, non valet sententia: secundum Bar. in l. properandum, in prin. in fi. illius princ. C. de iud. & ibi etiam Bal. in 1. q. Vbi idem dicit de sententia lata post desertam appellationem, vt non valeat. Idẽ tenet Alexan. in cons. 82. in prin. in 3. volu.
91 † Idem dicimus de sententia Arbitri, quia si est lata post tempus præfixum compromisso, non valet, l. si cùm dies, §. si intra, & l. nõ distinguemus, §. compromisso, & §. fin. ff. de arb. & Bald in c. quintauallis de iureiur.
92 † Quartò, consideratur tempus congruum, vt sententia feratur de die, & non de nocte, aliàs lata de nocte, non valet, vt no. gl. Bart. Paul. de Cast. Ias. & communiter doct. in l. more Rom. ff. de fer. & est tex. & ibi Abb. & Fel. in c. cõsuluit de off. del. Mod. in d. nõ minorem. C. de transl. & Pet. Phil. Cor. in cons. 54. col. pen. in 2. vol. vbi dicit hãc esse magis cõmunem opi. quod tamen limita, nisi consuetudo aliter se haberet. s. vt ferantur sententiæ de nocte, quia tunc valet sententia: idem se ambæ partes sint præsentes, & non contradicant, secundum Paul. de Castr. & Mod. in d. l. more Romano. & Fel. in d. c. cõsuluit, in quibus locis traduntur plures aliæ limitationes, de quibus me remitto ad dicta
93 ibi. † Quintò, consideratur tempus congruũ vt non feratur sententia pendente dilatione, l. siue pars, C. de dil. aliàs est nulla, sicuti si esset lata die feriato, secundum Bald. in l. pen. col. fin. vers. considera, &c. & ibi etiam
94 Cyn. C. de arbit. † Sextò consideratur tempus congruum, vt si causa est commissa consilio sapientis, nam interim non potest ferri sententia ante habitum consilium, secundum Bal. in l. ex illo, C. de app. & Bart. in l. 1. in princip. C. de rela. & Philip. in c. in timasti, de app. si tamen feratur de facto, debet appellari, secundum Bar. in d. l. 1. † Septimò, consideratur tempus congruum, vt Iudex pronunciet tempore, quo vtraque pars est præsens, vel altera tantũ absens per contumaciam, l. de vnoquoq;, ff. de re iud. aliàs si vtraque pars est absens, non valet sententia: ita tenet Bald. in l. 1. col. 5. vers. & prædicta faciunt ad q. &c. & vers. quæsitum fuit, &c. de his, quæ pœnæ nomine, vbi plus dicit multum singulariter, quod si Iudex incœpit legere sententiam, & ante completam lectionem sententiæ, ambæ partes se absentant, nõ valet sententia, quod dictum nota, quia fortè prima facie quilibet diceret contrarium. Et prædictis adde glo. in l. properandum, §. sin autem alterutra, in gl. 1. C. de iud. q limita, nisi in casibus, in quibus Iudex procedit ex officio, quia tunc valet sententia vtraque parte absente, secundum Ang. in d. si quis libertatem, ff. de petit. hæred. & glo. in c. cupientes, §. quòd si per viginti.
96 de elec. lib. 6. † Tertiò, dixi suprà, quod consideratur solennitas formalis respectu ipsius Iudicis, quoad suam personam: hoc potest intelligi multipliciter. Primò, quòd sit Iudex, & non priuatus, aliàs sententia non valet, l. priuatorũ, C. de iurisd. om. iud. l. eũ,
97 qui. & ibi gl. ff. eo. tit. † Itẽ requiritur, quod sit competens Iudex, aliàs sententia nõ va-
98 let, vt toto tit. C. si à non cõmp. iu. † Item, quòd sit sanus mente, secus si esset furiosus, surdus, vel mutus, vt l. cũ prætor, §. non autẽ, & l. Iudex datus, ff. de iud. Itẽ, si esses impubes, vel seruus, vel mulier, vt d. §. non autem, item, debet Iudex sedere pro tribunali, vt not. Bart. in l. C. de sen. ex peri. rec. & di-
99 xi suprà pluries. † Item, si esset Iudex excõmunicatus non valet eius sententia, vt habetur in c. pia. de excep. lib. 6. no. gloss. 35. q. 9. in summa. Bald. in l. 1. col. pe. in fi. ver. vnũ omisi, &c. C. de iur. & fac. ign. & Barto. in l. si arbiter, C. de sen. vbi hoc intelligit in
100 publicè excõmunicato, alias secus, † Item, si Iudex est publicè infamis, quia non valet eius sententia, secundum Bart. in d. l. si arbiter & Bar. in l. quidam consulebant, ff. de
101 re iud. † Item, si ignoret se Iudicem, vel aliter dubitet, quia non valet eius sententia, secundum Bar. in l. quæro in lectura Nicolai de Neap. de eo, qui pro tut. ff. & doctores in
102 l. sed si de sua. ff. de acq. hær † Item si Iudex detulit appellationi, quia si postea procedit vel sententiam ferat, nihil valet, quod agit,

ſecundum gl. & Card. in cl. 1. in 1. q. de dolo,
103 & cont. † Et ſimiliter, quando ſibi eſſet inhibitum per Superiorē, c. nō ſolùm, de app. lib. 6. poſſunt etiam multa & varia exempla poni de impedimentis, reſpiciētibus perſonam Iudicis, quæ diligēs ſcrutator perquirere poterit, cuius breuitatis cauſa omitto. †
104 Secūdo principaliter cōſideratur cauſa formalis in ſententia, reſpectu litigantium. Et hoc ſimiliter dicitur multis reſpectibus: primò, quia nomina litigantium debēt exprimi in ſententia, vt ſciatur, inter quos ventilatur negocium, & quis ſit abſolutus, vel condemnatus: vt dixi ſuprà in princi. huius 2. q. princ. Item, quia eſt neceſſe, quòd litigantes ſint habiles, ad comparēdum in iudicio, nam ſi aliquis eorum eſſet pupillus, vel furioſus, & litigaret, ſine tutore, vel curatore,
105 non valeret ſententia, l. acta, §. fi. l. contra pupillum, & ibi Bart. & Alex. ff. de re iud. † vbi idem dicitur in ſententia lata contra minorem indefenſum, vt nō valeat ipſo iure. Pro hoc eſt tex in l. cùm & minores, C. ſi. aduerſus rem iud. & l. ſi præſes, & ibi Bar. C. quomodo & quando iud. De furioſo autem, quòd non valet ſententia, eſt text. in l. furioſo: & ibi Bar. & Alex. ff. de re iud. quod procedit, etiam in ſententia lata in cauſa appellationis, ſecundum Bal. in l. alienam, C. de proc.
106 † Illud autem, quòd dixi non valere ſententiam, intellige, quando fertur contra minores indefenſos, ſecus, ſi pro eis, quia tunc benè valet, l. non eò minùs, & ibi Alex. & communiter doct. C. de procuratoribus, & Alexand. in d. l. furioſo, col. j. ſed in furioſo non valet ſententia, etiam pro eo lata, quia pro abſente reputatur, vt d. l. furioſo, & ibi Alex. & doct. & per hoc infert Alex. in d. l. furioſo, quòd idem eſſet in pupillo, nullū habente intellectum: putà, quia eſt infans, quia minimè valet pro eo ſententia, & ſic eſt pulchra limitatio ad d. l. non eo minùs.
107 † Similiter non valet ſententia, quando fertur contra eū, qui eſt mortuus, tempore prolationis ſententiæ, l. in ſumma, §. fi. ff. de re iud. & l. j. §. fin. aliàs eſt l. 2. ff. quæ ſent. ſine app. reſc. imo etiam in fauorem mortui, nō valet ſententia, ſecundū Bart. in d. l. in ſumma, & ibi etiam Alexan. in fi. & ibi vide per doctōrem, quando ſententia fertur contra infirmum graui infirmitate, l. quæſitum, ff. de re iud. Verùm in hoc datur cautela, vt in firmus citatus, mittat excuſatorem, ad ſignificandum Iudici, qualiter eſt infirmus, quia tunc, non obſtante infirmitate, Iudex profert ſententiam, talis ſententia eſt nulla, ſecundum Alexand. in d. l. quæſitum, col. fin. & ibi vide per doct. an teneatur mittere pro
108 curatorem. † Quid autem, ſi quis litigat per procuratorē, & facta litis conteſtatione, dominus mortuus, an poſſit ferri ſententia cōtra procuratorē? dic, quod ſic: quia tale mandatum morte non extinguitur: ex quo procurator eſt effectus dominus litis, ſed qualiter ſint concipienda verba ſententiæ, quia ſi nominatur mortuus, videtur ſententia non valere, per prædicta? Bar. tangit hanc q. in l. nulla, C. de proc. & reliquit eam indeciſam. Veritas eſt, quam tenet Alex. in d. l. nulla. v-
* bi elicit communem, & magis notam opi. ſ. vt Iudex dicat: condemno talem procuratorem, quondam Titij defuncti, procuratorio nomine hæredum, vel eorū, ad quos ea
109 res pertinet, & ita valebit ſententia. † Sed hoc ceſſaret in procuratore Prælati, vel Rectoris Eccleſiæ: quia quamuis efficiatur dominus litis, tamen extinguitur mandatum quandocunque per mortem Prælati, vel Rectoris, tex. eſt in cl. fin. de proc. & not. Iaſ. in
" d. l. nulla, vnde tunc nō valeret ſententia cōtra illum procuratorem, niſi haberet nouū
110 mandatū à ſucceſſore. † Similiter non valet ſententia, quando fertur contra eū, qui non eſt legitimus defenſor, tam in agēdo, quàm in defendendo, puta, in falſo procuratore, non habente mandatum, l. licet, & ibi per
111 doc. C. de proc. †. & idē dicimus deo eo, qui ſuſcepit iudicium pro aliquo abſente, quem credebat viuere, cū eſſet mortuus: nam non valet ſententia lata in tali cauſa, vt eſt tex. in
112 l. de qua re, §. fin. ff. de iudicijs. † Eodem modo, quando lis eſſet agitata cum procuratore, & Iudex ferret ſententiam in perſonam domini: nam non valet, tex. eſt in l. j. C. de ſent. tamen iſta ſolennitas hodie in Regno hoc non curatur: ex quo proceditur ſine figura iudicij, in cauſis ciuilib. vnde valeret talis ſententia, ſecundū Bart. in extrauag. ad
113 reprimendam, in verſ. & figura. † Similiter quando ſententia eſſet lata contra tutorem inhabilem, & minùs legitimè conſtitutum, non valet, tex. eſt in l. ſi tutor, C. in quibus
134 cau. in integ. reſt. non eſt neceſſ. † Similiter non valet ſententia lata cōtra carceratum,

vel

vel alio modo simili impedimento, impeditū, si Iudex sciuit impedimentum, secundum Alex. in l. quæsitū, col. j. in fin. ff. de re.
115 iu. † Tertiò, principaliter consideratur causa formalis, respectu ipsius sententiæ, & hoc multipliciter euenit. Primò, quia debet scribi, & recitari de scripti recitatione. l. fi. & ibi Bar. & doct. C. de sent. ex bre. rec. & dixi suprà plenè, quod limita pluribus modis, de quibus per Ias. in §. curare. col. fi. inst. de act. & in l. nec quidquam, §. vbi decretum, col.
116 14. & 15. ff. de offi. proc. † Secundò, quia debet sententia continere iustitiā, aliàs si contineret manifestam iniquitatem, est ipso iure nulla, c. inter cęteras, & ibi per Ab. & Fel. de re iud. Secus, si iniquitas non est manifesta, quia tunc valet, & debet rescindi per appellationē, nam tunc dicitur esse cōtra ius litigatoris: ita habetur per doct. in l. j. §. item contra sacras, ff. quæ sent. sine app. rescin. Alex. in l. cum prolatis, ff. de re iud. per Bar. & doct. in l. j. C. de erro. cal. & Abb. & doct. in c. j. de re iud. de hoc articulo, vide plenè
117 Phil. in c. dilecto. in 55. q. de appell. † Tertiò, peccat sententia in seipsam, quādo cōtinet expressum iuris errorē, qui potest legi oculo corporali, quo casu est nulla, l. 2. C. quando prouoc. nō est necess. Secùs, quādo error iuris nō potest legi oculo corporali, de quo vide plenè per Alex. in add. ad Bar. in d. l. 2. & in d. l. cum prolatis, ff. de re iud. Abb. & Fel. in d. c. j. de re iud. & Alex. in consi. 79. in
118 fin. in 2. vol. † Quartò, dcitur sententia continere expressum errorem, quādo Iudex exprimit causam in sentētia, ex qua mouetur ad sententiandum, & illa causa relata ad acta, est falsa, seu erronea: quo casu sentētia est nulla: ita tenet Raph. Cu. in l. j. §. item, cū contra sacras, ff. quæ sent. sine appel. resc. & Pet. Phil. Cor. in cons. 4. in litera F, in 4. vol. nam licet, aliàs in sententia non debeat exprimi causa, tamē si exprimatur falsa, & erronea, sententia vitiatur, & non valet: ita tenēt Abb. & doct. in c. sicut, vbi est sua mate-
119 ria de re iud. & dic, vt ibi. † Quintò, non valet sententia lata contra aliam sententiam, quæ transiuit in rem iudicatā, l. 1. & ibi Bar. & doct. C. quando prouoc. non est necess.
120 † Sextò, peccat sententia in seipsam, quādo est incerta, & nō valet regulariter, quod dic vbi habet in l. 1. 2. & 3. C. de sent. quæ sine. cer. quant. prof. per Ias. in §. curare, inst. de act. & per Bar. & doct. in l. ait prætor, §. si Iu-
121 dex, ff. de re. iud. † Septimò, nō valet sententia, quando facit mentionem de aliquo pro curatore litigante, de cuius mandato non apparet: ita tenet And. & Matth. in constit. Vniuersos. Concluſiuè, debet sententia continere ea, de quibus feci mentionē supra, in princ. huius secundæ q. principalis, & vide,
122 quæ suprà dixi. † Quarta causa principalis, quæ consideratur in sentētia, est causa finalis, quæ causa cōsistit in vno solo verbo sententiæ, videlicet in verbo, cōdemno, vel absoluo, nam ad hunc finē fit tota lis inter litigantes, vt per eam sententiam, mediante Iudice, obtineatur condemnatio, vel absolutio: & quantū ad hunc effectum, potest dici causa finalis, ipsa condemnatio, vel absolutio, sed quantū ad hæc verba, potest dici causa formalis, & substantialis ipsius sententiæ quia si sententia non cōtinet verbum, condemno, vel absoluo, vel æquipollēs, est ipso iure nulla, & non dicitur sententia, vt colligitur ex diffinitione ipsius, quā tradidi suprà in 1. q. princip. & de hoc est tex. in l. j. ff.
123 de re iud. † Quod autem possit esse verbum æquipollens, cōdemnationi, vel absolutioni, declarat Alex. in d. l. 1. col. 2. in fi. ff. de re
124 iud. † Inter alia nota vnum, quòd si Iudex declaret in sentētia, Titium tenere mihi ad ad centū, perinde est, ac si condemnasset eū centum: ita tenet Pet. Phil. Corn. in consil. 302. in litera F. in 3. vol. & est glo. in l. diem
125 proferre, §. si plures, ff. de arb. † Quid autem, si Iudex diceret, pronuncio, Titium condēnandum, an censeatur condemnare? dic, quòd non, quia tractus futuri temporis nō spectat ad Iudicem, l. non quemadmodum, ff. de iud. l. 1. in prin. ff. de vsur. glo. est & ibi Bar. & doct. in l. 1. C. si aduer. liber. Istam q. tangit Alexand. in l. 1. §. quis ita, col. 4. ff. de verb. oblig. & plures allegat. Tandē firmat hanc opinionē, tāquam veriorem, per iura allegata ibi per eum. Tangit etiam Alex. in d. l. 1. col 2. in fin. ff. de re iud. Aliud enim est condemnare, & aliud pronunciare condemnandum: nam talis sentētia expectat aliam
126 sententiam post se. † Sed stat dubium, quid si Iudex mittit processum ad consilium sapientis, & sapiens scribit votum suum. s. Titium esse condemnandū, &c. & Iudex dicit pronuncio, prout in tali cōsilio cōtinetur, an videatur condemnasse? decisio præcedēs

facit, quod non. Tamen communiter doct. tenent contrarium, quia talis est mens Iudicis relata ad consilium, scilicet, vt condēnet: & ita debet interpretari, vt actus magis valeat, quàm pereat: ita concludit Alexand. in l. j. in fin. ff. de re iud. Quod sanè intellige, quando Iudex simpliciter diceret, & ego ita pronuncio, prout in tali consilio continetur. Secus, si adderet, pronunciatio condemnandum, prout in dicto consilio, &c. quia tunc non censetur condemnasse de præsenti: ita declarat Baldus in l. cùm Iudex circa fin. C. de senten. & ita restringe, & declara id quod dixi suprà in 1. quæst. princ. huius vlt. partis in 8. differentia, versic. sed iuxta hoc moueo, &c. & vers. seq. vbi de hoc.

127 † Quid autem, si Iudex dicit, condemno, si est probatum, an valeat sententia? vide plenè de his, & alijs similibus Alexand. in l. ait prætor, §. si Iudex, colum. 3. cum duabus seq. ff. de re iud. Et quid, si dicat, condēno, imò absoluo? vide Alexand. in l. actorum, eo. tit. Et quid, si dicat, pronuncio, prout talis Iudex pronunciauit in tali causa? vide Alexand. in l. si conuenerit, in fin. ff. de re iud. Et quid, si dicat, condemno, vel absoluo? Tunc non valet, secundum Alexan. in l. Iudex postquam, colu. 2. eo. tit. Et quid si dicat. condemno, saluo eo, quod infrà dicam? vide Alexand. in d. l. Iudex postquam, col. 2.

VENIO ad tertiam q. principalem, & quæro, sequendo ordinem præpositum.

128 † in quibus casibus sententia non transit in rem iudicatam? Et quia multi, & quasi infiniti sunt isti casus, colligam aliquos magis quotidianos, tamen priùs volo declarare hunc terminum, quid est hoc dicere, quod sententia transit in rem iudicatam? Hoc declarat Abb. qui plenè tangit in rubr. extra de re iud. Et conclusio vera est, quòd quando dicimus simpliciter, rem iudicatam, potest accipi largo modo, pro sententia, quæ imponit finem controuersiæ per absolutionem, vel condemnationem, vt l. j. ff. de re iud. & l. litigatoribus, & ibi gl. & Bartol. C. de appellat. Iaſ. in l. & post rem, ff. de transſ. Sed quando dicimus, quòd sententia transiuit in rem iudicatam, intelligitur, id est, quia accepit auctoritatem, & vires rei iudicatæ, quæ pro veritate accipitur, & pro lege habetur, l. res iudicata, ff. de reg. iur. quod est, quando per lapsum x. dierum sententia firma remanet, si ab ea non fuit appellatum, infrà x. dies, c. quo ad consultationem de re iud. & auth. hodie, C. de app. Idem, quando fuit appellatum, & appellatio est deserta auth. ei, qui appellat, C. de tempore appellationis & habetur in const.

129 † Appellationem tempora, & est tantæ auctoritatis sententia, quòd facit de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum, secundum Iaſ. in l. Iulianus, la. 2. ff. de cond. inde. Primò igitur, dicitur res iudicata, largo modo, inhærendo solis verbis, ex eo, quia per Iudicem iudicatum est, non tamen assumit auctoritatē rei iudicatæ, nisi elapsis decem diebus, & postea dicitur transiuisse in rem iudicatā, scilicet, irreuocabiliter, quia vlteriùs per remedium appellationis reuocari non potest, nec causa reuideri, de qua materia remitto me ad dicta per Abb. in d. rub. extra de re iud.

139 † Hoc præsuppositio dico, quòd multi sunt casus, in quibus sententia non transit in rem iudicatam. Et primus casus est, quando sententia est lata de cōsilio alicuius Doctoris, seu Iurisperiti, nam nunquam transit in rem iudicatam: imò semper potest retractari, quandocunque apparebit consilium alterius Doctoris rectiùs sentientis: ita tenet Lud. Rom. in cons. 228. col. fi. & Ant. de But. in c. proposuisti, de prob. & Alex. in l. si ab hostib. colu. 3. ff. sol. mat. & in c. intimasti, in fi. de app. & Iaſ. in rep. l. admonendi, col. 2. de iureiu. Verùm hunc casum, & omnes sequentes declara, & limita, vt dicam infrà in fi. huius 3. & vlt. q.

131 † Secundus casus est, in sententia lata ex iudicio expertorum, seu peritorum in arte, quia nunquā transit in rem iudicatā, secundum Bal. & Alex. in d. l. si ab hostibus, col. 3. ff. solu. matr. Fel. in d. c. proposuisti, col. pe. vers. quarta concl. &c. de prob. Phil. in c. cūcessante. &c. intimasti, de appell. Ang. in l. quod si nolit, §. si mancipium, ff. de ædil. edict. & Iaſ. in d. rep. l. admonendi, colu. 20. quod limita, nisi illi periti in arte, seu experti essent absumpti de voluntate vtriusque partis, quia tunc non potest vlteriùs retractari, secundum Iaſ. ibid. col. 22.

132 † Tertius casus est, in sententia mercatorum, quia non transit in rem iudicatam, ex

quo censetur sententia expertorum: ita habetur in dec. 33. cons. Neap.

833 † Quartus casus est, in sententia lata ex iuris præsumptione, & sic ex probationib. præsumptiuis, text. est in l. si qui adult. C. de adult. Lud. Roman. in l. cùm quidam §. quod dicitur, ff. de acq. hæred. & Alexan. in d. l. si ab hostib. vbi idem generaliter dicunt, in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis, vt quandocunque retracta ri possit, idem tenet Fel. in d. c. proposuisti, col. pe. & Iaſ. in d. rep. l. admonendi, col. 19.

834 † Quintus casus est, in sententia lata per testes deponentes de credulitate. Ita tenet Ant. de But. in d. cap. proposuisti, & Iaſ. in rubr. ff. de iureiur. col. fi.

835 † Sextus casus est, in sententia lata in causa matrimoniali, gloss. est in l. 3. §. penult. in vers. agatur, ff. de iureiur. & text. & Abb. & Fel. in c. lator, c. consanguinei, &c. tenor, de re iud. & Abb. in cap. 1. col. 2. ext. vt lite nō

836 contest. † Septimus casus est, in sententia lata super ætate ex aspectu. quia cùm sit probatio præsumptiua, nō transit in rem iudicatam, secundum Bald. in l. si minorem, C. de in integ. rest. in l. 2. col. 2. in fin. versic. sed hic dubitatur, &c. C. quando fis. vel pri. & Bart. in l. minor. 25. annis adit. & in l. de ætate, ff. de min.

837 † Octauus casus est, in sententia lata super excussione, vt quando pronunciatur bona debitoris extare, vel non extare, secundum Bald. in d. l. 2. colu. 2. circa fi. C. quando

838 fis. vel pri. † Nonus casus est, quando victor fatetur sententiam pro se latam, esse iniquā quia nō transit in rem iudicatam, & potest esse ratio, quia illa præsumptio iuris, & de iure, quam facit sententia, tollitur per confessionem victoris: ita tenet Inn. in cap. quia plesique, col. 1. de immu. eccl. Abb. & Ant. de Butr. in ca. is, qui fidem de spon. & Abb. in c. quanto de præscri. & in c. j. in fi. de con cess. præb. Iaſ. in d. rep. l. admonendi, colum. 24. ver. ego inter alios, &c. & in l. si duo. §. idem Iulianus, in 6. not. ff. de iureiur.

839 † Decimus casus est, quando sententia est lata ex probationibus à iure reprobatis, putà, per duellum super experientia, ferri candentis. nam tunc non solùm non transit in rem iudicatam, immò est penitus nulla, secundum Bald. in l. libertorum, C. de testibus.

840 Vndecimus casus est, quando Iudex cōdemnaret delinquentem ad confiscationem bonorum, in casibus prohibitis, per auth. bona damnatoriū. C. de bon. proscr. quia talis sententia non transit in rem iudicatam, secundum Bald. in c. j. col. 4. ver. sed pone Iudex, &c. de pac. tenenda in vsi. feu.

841 † Duodecimus casus est, quando sententia, est taliter lata, quòd ex eius tenore perpenditur iniquitas, secundum Innoc. in ca. cùm Bertoldus, de re iudi. pro hoc est tex. in c. inter cæteras, & ibi per doct. eod. tit.

842 † Tertiusdecimus casus est, in sentenza lata, in causa vsuraria, secundum Alb. de Ros. in rubr. C. de vsur. colum. pen. sequitur Iaſon in d. repet. l. admonendi, colu. 23. in fin. & in l. 1. §. si procurator, col. 5. ff. si quis ius di. non obtemp.

843 † Quartusdecimus casus est, quando sententia fertur ex dictis testium assignantibus causam scientiæ, quia sum vicinus, vel consanguineus, & ratio est, quia talis probatio est præsumptiua, & priuilegiata: ita tenet Iaſ. in l. j. col. 6. ff. si cer. per. vnde hoc censetur potiùs exemplum eorum, quæ dixi suprà in 4. casu.

844 † Quintusdecimus casus est, quando per euidentiam facti apparet de iniquitate sententiæ, quia potest quandocunque retractari secundum Bal. in l. j. C. sent. resc. non pos. Inno. & Can. in c. fraternitatis, de frig. & malef. Bal. in l. contra negantem, in fi. C. ad l. Aquil. Iaſ. in l. eum, qui §. in popularibus, col. 4. circa fin. ff. de iureiur. & Alex. consil. 52. in 4. col.

845 † Sextusdecimus casus est, quando sentē tia esset lata ex falsis testibus, vel instrumentis, vt probatur in l. 3. & per totū, C. si ex falsis instr. per Alex. in l. si ab hostib. col. 3. ff. sol. matr. Iaſ. in d. rep. l. admonendi, eo. titu. & Alex. & doct. in l. diuus, ff. de re iud.

846 † Decimusseptimus casus est, in sentētia lata prætextu iuramenti necessarij, falsi, vt est tex. in l. admonendi, & ibi Iaſ. in rep. col. 3. & col. 19. 20. 21. Secus, in iuramento vo-

847 luntario, & quæ sit ratio, vide ibi. † Decimusoctauus casus est, quando, si sentētia seruaretur, tractaretur de periculo animæ, quanunquam transit in rem iudicatam, glo. est in c. inter monasterium, in gl. fin. de re iud.

848 & Iaſ. in d. rep. l. admonendi, colu. 25. † Decimusnonus casus est, quando causa redit

ad

ad non causam: vt si fullo conducit vestimẽta, & his amissis condemnatur per sententiam ad soluendum pretium locatori, seu domino: nã si postea dominus inuenit vestimenta, quandocunque potest sententia retractari, vt fullo recuperet solutũ pretium: casus est in l. si fullo, ff. de cond. sine
149 causa. † Vigesimus casus est in sententia venali: vt quando Iudex corruptus pecunia malam profert sententiam, nam nõ transit in rem iudicatam, l. venales, C. quando pro-
150 uoc. non est necess. † Vigesimus primus casus est, in causa beneficiali: nam sentẽtia lata in causa beneficij Ecclesiastici, non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium Superioris, c. cùm Bertoldus & ibi doct. de re iud. sed benè transit, quoad præiudicium ipsarum partium, vt est gl. Abb. in cap. 1. de concess. præb. & habetur in c. cùm dilectus de elect. & in c. ad audientiam, de reser.

151 † Vigesimus secũdus casus est, in sententia excommunicationis, quæ nunquam transit in rem iudicatam, propter periculum animæ: & hoc, quoad publicam vtilitatem, quæ concernit animas, sed quoad priuatã, benè transit, ita declarat Abb. in c. cõsanguinei, de re iud. in pen. col. vbi etiam loquitur de omnibus sententijs censurarum, & interdictis Ecclesiasticis, vt idem sit. Pro hoc est tex. & ibi per doct. in c. ad reprimendam. de off. ord. in cap. sacro. de sent. exc. in cap. venerabilib. de sent. exc. lib. 6. & est gl. in ver. suspendatur, in d. c. ad reprimendam, & Phil. in c. qua fronte, de app.

152 † Vigesimus tertius casus est, in sententia lata contra minorem, ex falsis allegationibus, quia est nulla, ipso iure, & non transit in rem iudicatam, l. j. & ibi Bart. C. si tutor ex fal. alleg. Idem, si contra absentem ex iusta causa, l. si prætor, §. Marcellus, ff. de iu. & Soc. in consil. 18. col. 8. in j. volum.

153 † Vigesimus quartus casus est, generaliter in omni sententia nulla, quæ nunquam transit in rem iudicatã; imò semper potest retractari tex. est cũ gl. & ibi plenè Barto. in
154 l. si expressim, ff. de app. † sed vsque ad quod tempus retractari, & dici poterit de nullitate? Vera conclusio est q̃ vsque ad 30. annos & non vltra, vbi non vertitur periculum animæ, aliàs posset agi, etiam vltra, in perpetuum: ita declarat Card. in cl. 1. in 14. q. de re iud. Sal. in l. si præses, C. quo. & quando iud.

Spec. in tit. de sen. §. iuxta, in fin. Phil. in c. dilecto, colu. 5. vers. 5. quæritur, &c. de app. &
155 Bal. in l. data opera, col. 15. in fi. ver. sed quid si bannitus, &c. C. qui accus. non pos. † Vltimò super hac materia est sciendum, quod in omnib. casibus, in quibus sententia non transit in rem iudicatam, debet ab ea appellari infrà x. dies, si est ab ea appellandum, sic ut ab alijs sententijs, aliàs elapso decennio appellari nõ potest. sed solùm per viã querelæ possunt tales sententiæ reuocari, & nõ potest aditi Iudex appellationis, quia per lapsum x. dierum tollitur remedium deuolutiuum. gl. est singularis, & ibi Abb. in cap. ad reprimendam. in ver. suspendatur de offi. ord. idem Abb. in cap. consanguinei, col. pen. & fin. de re iud. & in c. ex parte, col 4. vers. concludo breuiter, &c. de restit. spol. Fel. in c. lator, colu. 4. & 5. ver. tertia declaratio, &c. de iud. & Phil. in cap. directè, colu. pen. de app. vbi plus dicit, quod si ab istis sententijs contingat appellari, & appellatio deseritur, remanet sentẽtia firma, sicut in alijs causis, Vnde concluſiuè quoad remediũ appellationis, in nihilum differunt istæ ab alijs causis, imò dicunt doct. in locis præallegatis, maximè Abb. & Fel. quod quando Iudex aditur per vim querelæ, non debet simpliciter admittere querelantem, sed debet priùs summariè saltem, se informare de iniustitia, vel errore commisso in sententia, de qua materia vide, quòd dixi suprà in 4. parte, in 20. dist. vbi remisi me ad ea, quæ dicturus sum in seq. actu, de app. Rob. Mar. I. V. D.

De Appellatione. Eius diffinitio, tum vnde, quando, qualiter, quibus, & ad quem vsum, ea cõperat. Iudicis, item à quo, & Iudicis ad quem, munus. Itidem, & termini suspensiui causarum.

SECVNDVS ACTVS.

1 *Appellatio, quid sit.*

2 *Prouocatio, quid sit, & in quo differat ab appellatione, num. 6.*

3 *Appellatio fit à minori Iudice, ad maiorem, non econtrà.*

4 *Appellatio à grauamine illato, & inferendo, fieri potest.*

5 *Appellatio, quid propriè dicatur.*

7 *Relatio, quid sit, & quot modis accipiatur, numero 8.*

8 *Consilium quando habendum est à Iurisperito, debet Iudex formare punctum, seu casum in præsentia vtriusque partis, & illius dare copiam partibus.*

9 *Copia literarum Iudicis, in quibus scribitur casus transmittendus Iurisperito pro consilio, petenti dari debet, non autem nomina Iudicis, seu Iurisperiti.*

10 *Relatio est actus suspensiuus, sicut appellatio, & ea pendente, nihil potest innouari.*

11 *Reclamatio, quid sit, & quando locum habeat.*

12 *Supplicatio, quid sit*

13 *Remedium extraordinarium supplicationis admittitur, vbi cessat remedium ordinarium appellationis.*

14 *Verum contumax non appellat, neque potest supplicare.*

15 *Supplicatio in quibus differat ab appellatione, & in quibus conueniat, numero 16. cum plu. seq.*

16 *Supplicatione pendente, fit executio cum satisdatione.*

17 *Supplicatio fit ad eundem Iudicem.*

18 *Supplicatio concernit gratiam, & conceditur ex mera Principis benignitate.*

19 *Supplicans non tenetur reficere expensas, quàtenus nihil probauerit.*

20 *Suppliciari non potest ante diffinitiuam sententiam.*

21 *Supplicare non licet, nisi semel tantum.*

22 *Supplicans, negligentiam suam, vel aduersarij circumuentionem allegare debet, sed non Iudicis iniquitatem.*

23 *Supplicatio eadem die potest fieri viua voce, qua fertur sententia, sed postea non, nisi in scriptis.*

24 *Recusatio Iudicis suspecti, quando locum habeat, & ex quibus causis potest Iudicis suspicio allegari.*

25 *Exceptio recusationis Iudicis ante litem contestatam opponi debet, & ante omnes dilatorias exceptiones.*

26 *Causæ ex quibus Iudex, vt suspectus, recusatur, à nu. 27. vsque 75.*

27 *Iudex recusatur ratione magnæ familiaritatis.*

28 *Vicarius potest recusari, vt suspectus, ex sola suspicione sui Ordinarij*

29 *Iudex consanguineus, vel affinis alterius partis, recusatur.*

30 *Iudex æqualiter coniunctus vtrique parti, vt suspectus, recusari non potest*

31 *Familia recusatur, vt suspecta ex suspicione sui domini.*

32 *Iudex in causa propria quis esse non potest.*

33 *Imperator vel Rex non debet esse Iudex in causa propria, sed debet illam delegare.*

34 *Princeps potest esse Iudex in causa propria quam habet cum suo subdito. Secus, si cum non subdito.*

35 *Inimicitia, est iusta causa suspicionis Iudicis.*

36 *Iudex consanguineus inimici mei recusatur.*

37 *Inimicus meus dicitur, qui copulat parentelã vel amicitiam cum inimico meo.*

38 *Iudex commensalis alterius partis, vel inimici alterius partis repellitur.*

39 *Iudex alterius partis conterraneus, an recusari possit.*

40 *Subditus aduersarij, repellitur à iudicando.*

41 *Iudex subditus inimici mei, etiam mecum non contendentis, recusatur.*

42 *Aduocatus non potest esse Iudex in eadem causa, sed in alia sic.*

43 *Amicitia modica non sufficit ad recusandum Iudicem.*

44 *Iudex, cui pars in aure secretè alloquitur, ab altera parte potest recusari.*

45 *Iudex, qui animosè, & iniustè, seu extraiudicialiter contra aliquem procedit, recusari potest.*

46 *Iudex habens causam consimilem causæ quam habet iudicare, à iudicando remouetur.*

47 *Inimicitia ad recusandum Iudicem causatur ex lite, quam quis habet cum eodem Iudice, tanquam priuato.*

48 *Inimicus censetur etiam is, qui non vult aliquem admittere ad osculum pacis, maximè in ecclesia.*

49 *Minæ Iudicis inducunt iustam causam ipsum recusandi.*

50 *Inimicus censetur, qui non salutat.*

51 *Prælatus in causa suæ ecclesiæ potest vt suspectus recusari.*

52 *Iudex qui in vna causa fuit consultus, &*

votum suum pro vna parte propalauit super ea remouetur à iudicando.

53 Iudex petitus ab vna parte potest per alteram recusari.

54 Testis in vna causa, non potest in eadem esse Iudex.

55 Iudex non potest recusari in causa, in qua eius filius, vel consanguineus, seu commensalis, fuit Aduocatus.

56 Canonicus, coram quo eiusdem ecclesiæ canonicus litigat, potest per partem aduersam recusari.

57 Suspicio excluditur ex pari ratione affectionis.

58 Iudex qui esse non potest in causa eius, qui aliàs fuit familiaris suus.

59 Socius non potest esse Iudex in causa socij.

60 Iudex qui se impetrari procurauit, vt suspectus recusatur.

61 Iudex, à quo est appellatum, redditur suspectus appellanti.

62 Iudex, qui ab altera partium donationem accepit, vt suspectus, remouetur.

63 Iudex, à quo est surrogatus Iudex in causa appellationis, in illa suspectus redditur.

64 Inimicus reconciliatus, redditur suspectus in iudicando, & à testimonio repellitur.

65 Iudex repellitur in causa, quæ ipsius commodum vel incommodum spectat.

66 Iudex pretio vel prece corruptus, à iudicando remouetur.

67 Causæ arduæ, & subtiles, non sunt grossis Iudicibus, & imperitis committendæ.

68 Iudex nimis seuerus, & crudelis à iudicando repellitur.

69 Iudex indiscretus potest recusari.

70 Iudex, qui iniquum esse consuenit, recusari potest.

71 Iudex, alterius partis compater, repellitur à iudicando.

72 Iudex, qui non vult audire Aduocatum in causa, quamuis clara, potest recusari, vt suspectus.

73 Causa quælibet sufficiens ad remouendum procuratorem vel arbitrum, sufficit ad remouendum Iudicem.

74 Suspicio contra Iudicem superueniens in causa, potest in quacunque iudicij parte opponi, etiam post conclusionem.

75 Exceptioni oppositæ renunciare censetur litigans post recusationem coram Iudice recusato, num. 131. 483.

76 Recusari non potest Iudex, per eum, qui illum impetrauit.

77 Restitutio in integrum, quid sit, & quis sit eius effectus.

78 Restitutio in integrum, sub qua forma impletur.

79 Restitutio in integrum, datur minoribus.

80 Minor ætas, de iure communi, dicitur vsque ad 25. annos, & ætas 25. annorum, legitima dicitur.

81 Restitutio concessa minori, an extendatur ad eius fideiussores.

82 Maioribus datur in integrum restitutio, ex clausula generali: si qua mihi iusta causa esse videbitur.

83 Maioribus læsis vltra dimidiam iusti pretij, datur restitutio in integrum.

84 Restitutio ex l. 2. C. de rescind. vend. petitur vsque ad 30. annos, aliæ verò restitutiones vsque ad quadriennium.

85 Donatio pluris valentiæ, an excludat remedium, l. 2. & multis alijs.

86 Renunciatio generalis, an extendatur ad remedium. l. 2. C. de resc. vend.

87 Clausula ex certa scientia, an operetur, vt non possit contrarium probari.

88 Ecclesia restituitur in integrum, tam in contractibus, quàm in iudicijs, & qualiter.

89 Capitulum ecclesiæ, an & quando restituatur in integrum.

90 Hospitalibus, pijs locis, omnibusque collegijs, & congregationibus pijs, datur restitutio in integrum.

91 Rusticus, qui non potest peritiores consulere, habet restitutionem in integrum.

92 Rusticus an restituatur, si fuit lapsus, eò quia secutus fuit consilium indocti Doctoris.

93 Rusticus an debeat consulere vnum, vel duos Iurisperitos.

94 Rusticus sagax, & astutus, an restituatur.

95 Rusticus si peccauit aduersus ius naturale, an restituatur.

96 Rusticus an excusetur, si allegat ignorantiam statuti municipalis.

97 Vniuersitas, Ciuitas, Castrum, vel Villa, habent beneficium restitutionis in integrum.

98 Vniuersitas an restituatur aduersus sententiam, propter instrumenta de nouo reperta.

99 Re-

99 *Restitutio an concedatur vxoribus militum.*

100 *Militia sola, non præbet beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio in militia expeditione.*

101 *Mulier, siue maior, siue minor, restituitur in Regno, etiamsi veniat vt Arbitrix laudata, & non datur vltra bis, & dicitur primum, & secundum beneficium.*

102 *Restitutio concessa in causa principali, non datur in accessorijs.*

103 *Iuramentum per minorem super contractu præstitum, impedit restitutionem in integrum.*

104 *Minori litiganti per procuratorem à seipso constitutum, cum iuramento, non datur beneficium restitutionis in integrum.*

105 *Vniuersitas constituens procuratorem ad contrahendum cum iuramento, non restituitur.*

106 *Mulier litigans per procuratorem cum iuramento, an restituatur in integrum.*

107 *Restitutionem in integrum petens, contrauenire non dicitur, sed potius ratum habere.*

108 *Pendente causa restitutionis in integrum, nihil est innouandum.*

109 *Petitio restitutionis, aduersùs sententiã Principis, non impedit executionem.*

110 *Executio fit contra petentem malitiosè restitutionem in integrum.*

111 *Restitutio aduersus decretum affirmatiuum non impedit executionem.*

112 *Restitutio in integrum, an peti possit in casu quo non licet tertiò pronocare.*

113 *Actor sequitur forum rei in causa restitutionis, fallit in clerico, & ecclesia.*

114 *Querela, quid sit, & in quo differat ab appellatione. Quando locum habeat, & quot modis accipiatur.*

115 *Querela intentari potest contra sententias quæ non transeunt in rem iudicatam, quando ab eis non est appellatum.*

116 *Querela intentatur coram eodem Iudice, sicut supplicatio.*

117 *Attentata reuocantur per viam querelæ, in casu, quo non ligantur manus Iudicis per appellationem.*

118 *Appellans in casu prohibito, deuoluit causam Iudici ad quem: vt si videt grauamen posse illud corrigere, non tamen ligat Iudicem ad quem.*

119 *Querela competit, quando iudex tardat causam expedire.*

120 *Querela et terminus, quas habeãt significationes.*

121 *Querela, quæstio, querimonia, & lamentatio, qualiter inter se differant.*

122 *Reductio ad arbitrium boni viri, an impediat executionem, in quo differt ab appellatione.*

123 *Materia reductionis, quotidiana est.*

124 *Reductio vsq; ad triginta annos, peti potest, & num. 271.*

125 *Sententia Arbitri emologatur tacitumitate decem dierum, sed Arbitratoris triginta annorum.*

126 *Reductio coram quo Iudice petatur.*

127 *Reductio an peti possit contra laudum super compromisso iurato, & an saltem sit necessaria à iuramento absolutio.*

128 *Dilatio est actus suspensiuus, & dilatione pendente, conquiescit Iudicis officium.*

129 *Appellatio qualiter fiat, & num. 121.*

130 *Appellatio, nomen appellantis, appellati, & continentiam sententiæ à qua appellatum, cõtinere debet.*

131 *Appellans Apostolos instanter petere debet, aliàs non valet appellatio: sed hodie in Regno non requiritur instanter, num. 416.*

132 *Appellatio facta, non expresso nomine Iudicis, ad quem, licèt quis simpliciter dicat, appello, vel, appello ad Iudicem competentem, valet.*

133 *Appellatio per appellantem, coram Iudice à quo, præsentari debet, infra dies decem, si eius copia haberi potest, aliàs potest interponi coram honestis personis, vel coram Iudice ad quem.*

134 *Appellatio potest præsentari Iudici, etiam non sedenti pro tribunali, & in omni loco, imò soli actorum magistro.*

135 *Appellatio fit etiam per verba: submitto me protestioni talis Iudicis.*

136 *Appellatio à diffinitiua, potest viua voce incontinenti fieri, ex interuallo verò non, nisi in scriptis.*

137 *Appellatio quando dicatur fieri incontinenti, & quando ex interuallo.*

138 *Appellatio ab interlocutoria in scriptis fieri debet.*

139 *Appellatio in scriptis qualiter, & quando dicatur fieri, & num. 140.*

141 *Appellatio viua voce, quæ in continenti fit, debet fieri Iudice præsente, & pro tribunali sedente, aliàs non valet.*

142 *Appellatio ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ fit sicut à diffinitiua, viua voce in continenti, & sine expressione causæ grauaminis, & num.156.*

143 *Appellatio semper potest fieri in causis breuioribus viua voce etiam ex interuallo.*

144 *Appellatione viua voce facta cum reseruationi appellandi in scriptis, si appelletur in scriptis, quæ prosequenda sit, num.143. Vsque ad num.151.*

145 *Dilatio finitur, finita causa dilationis.*

146 *Appellanti ad vnum Iudicem, permittitur variare, & appellare ad alium, infra decem dies, & prima appellatio reuocata censetur, num.150.*

148 *Mandatum geminatum de eodem, alicui factum, nihil valet secundum, sed tantum primum.*

149 *Protestatio facta de actu, cuius nihil operatur euentum, nihil valet.*

152 *Intellectum, l. qui alienam, §. fin. ff. de acquir. hæred.*

153 *Appellatio ab interlocutoria, continere debet causas grauaminis in specie nominatas, & non in genere, nec per relationem ad processum, & coram Iudice à quo, omnes causæ ex primi debent, etiam si notoriæ sint.*

154 *Notorium non relenat ab onere proponendi licet relenet ab onere probandi.*

155 *Appellatio à diffinitiua, causas grauaminis continere debet in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à lege, vel ab homine.*

156 *Appellatio ab interlocutoria valet, sine causa grauaminis, quando dicta causa in mero iure consistit.*

157 *Appellatio extraindicialis, an requirat expressionem causæ grauaminis.*

158 *Appellatio ab interlocutoria, iustificatur ex eisdem causis antiquis sed à diffinitiua etiam ex nouis, num.160.*

159 *Appellari potest à diffinitiua sententia, etiam si fit iustè lata.*

160 *Appellatio à diffinitiua ex nouis actis potest iustificari.*

161 *Appellans, producere non potest testes super eisdem articulis: sed solùm super nouis dependentibus à veteribus, & solùm super re in causa principali deducta, non autem super alia, & num.162.*

162 *Appellans, eandem rem ex noua causa prosequi potest.*

163 *Agens ex testamento, vt hæres, & succumbens propter testamentum inualidum, potest in causa appellationis agere ab intestato.*

164 *Appellans ab interlocutoria, nouas probationes producere potest, super causa antiqua expressa in appellatione, probationem requirente.*

165 *Appellans ab interlocutoria, potest se iustificare ex noua causa, quæ sibi de nouo superuenit.*

166 *Appellans ab interlocutoria, nouas causas coram Iudice appellationis deducere potest, quando ad illas per Iudicem à quo, non fuit admissum.*

167 *Appellans à diffinitiua, potest in eadem appellatione deducere grauamen sibi illatum per interlocutoriam, etiam ex nouis causis.*

168 *Appellatio ab interlocutoria contra contumacem, potest ex nouis causis, & ex nouis probationibus iustificari.*

169 *Appellans ab interlocutoria, continens grauamen irreparabile, potest iustificari ex nouis probationibus.*

170 *Appellans ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ, potest per acta noua iustificare.*

171 *Appellatio à diffinitiua, suspendit iurisdictiones Iudicis, à quo. Idem pendente decendio dato ad appellandum, & num.173.*

172 *Appellatio ab interlocutoria, non suspendit manus Iudicis ante inhibitionem, & potest procedere vsque ad diffinitiuam, parte non citata, & num.169.*

174 *Appellatione pendente Iudex non innouat contra appellantem, sed sic contra tertium, vnde pendente appellatione vnius ex reis debendi, potest aliis conueniri.*

175 *Appellatione pendente, potest Iudex compellere litigantem ad æquandum.*

176 *Appellatione pendente, potest patronus, qui appellantem præsentauit in beneficio, alium præsentare, & Iudex à quo, illum admittit.*

177 *Debitor suspectus de fuga, capi potest, pendente appellatione.*

178 *Appellari non potest à sententia excommunicationis, vel interdicti, & num.351.*

179 Ex-

179 *Excommunicatus beneficij fructibus, & distributionibus quotidianis primari debet, etiam si appellet.*

180 *Excommunicatus appellare potest à declaratoria Iudicis.*

181 *Appellatione pendente, à censura futura, excommunicatio postea lata, est ipso iure nulla.*

182 *Appellatione manifestè friuola, & frustratoria contra leges interposita, potest Iudex innouare, & procedere ad executionem.*

183 *Appellatio non ligat manus Iudicis in omnibus casibus, in quibus appellare non licet.*

184 *Appellatio à possessorio, non tardat executionem.*

185 *Appellatio à decreto affirmatiuo, non impedit executionem, & num.310.*

186 *Appellatio in factis notorijs, non impedit executionem.*

187 *Appellare non potest notoriè criminosus.*

188 *Fructuum sequestratio, appellatione pendente fieri potest.*

189 *Carceratus appellans nihilominùs detinetur.*

190 *Carceratus ad Superiorem mittendus, ipsius carcerati expensis cum custodibus mitti debet.*

191 *Absolui potest excommunicatus, appellatione pendente.*

192 *Appellatione pendente, potest Iudex pro appellante innouare.*

193 *Appellatione pendente, potest Iudex beneficium sequestrare.*

194 *Appellatione pendente, Iudex attentata per appellationem, potest reparare.*

195 *Appellatione pendente, potest Iudex ponere substitutum in beneficio in contumaciam beneficiati residere nolentis.*

196 *Appellatione pendente, potest Iudex attentare omnia illa, quæ tendunt in faciliorem exitum causæ appellationis.*

197 *Taxatio expensarum fieri potest, etiam pendente appellatione.*

198 *Administrator loci pij, compellitur ad reddendas rationes, appellatione pendente.*

199 *Appellatione pendente, fit executio, ac si nunquam esset appellatum.*

200 *Appellationem desertam esse, quis Iudex pronunciet, & num.409.*

201 *Appellari potest à sententia, per quam pronunciatur, appellationem esse desertam.*

202 *Appellatione deserta, quæ practica seruetur in Regno circa litteras obtinendas, & decretum pro executione.*

203 *Citatio partis non requiritur, quando appellatio pronunciatur deserta.*

204 *Appellatio Iudicis damnati in syndicatu, non impedit executionem, & num.302.*

205 *Appellatione pendente, potest Iudex à quo, statuere terminum appellanti ad prosequendum, & qualem terminum, & ad quid possit illud statuere, num.235.*

206 *Appellatione pendente, potest Iudex examinare testes, senes, & valetudinarios ad perpetuam rei memoriam.*

207 *Inhibitio superioris legitimè interposita, cognitione, & parte citata, ligat manus Iudicis, aliàs secus, & non ligat, quando appellatio est friuola, & iniusta.*

208 *Inhibitio Iudicis contra ius facta, non inducit nullitatem actus postea gesti.*

209 *Appellatio ab interlocutoria, impedit processum ad ulteriora, quando Iudex à quo, detulit appellationi.*

210 *Iudex tenetur deferre appellationi ex iusta causa interpositæ: aliàs punitur, & qua pœna puniatur.*

211 *Appellatio admissa à Iudice cum clausula, si, & in quantum, an habeatur pro admissa, vel non admissa.*

212 *Appellatio ab interlocutoria, suspendit executionem, quando sententia continet grauamē irreparabile.*

213 *Appellatio hodie infrà decem dies fieri debet, siue fiat à diffinitiua, siue ab interlocutoria, & à quocunque grauamine, & actu, etiā extraiudiciali.*

214 *Appellari debet iure digestorum, & C. in causa propria, infra biduum: in aliena, intra triduum.*

215 *Ignoranti sententiam contra se latam non currunt decem dies statuti ad appellandum.*

216 *Appellatio etiam post decem dies fieri potest quando sententia grauamen successiuum continet.*

217 *Appellari potest die feriato, etiam ad honorē Dei.*

218 *Appellatio nomine alieno sine mandato facto, ratificari debet per dominum, infrà decem dies, à die scientiæ, aliàs non valet.*

219 *Appellans infra decem dies apostolos petere debet de iure communi, secus per constituti. onem Regni, num. 221. 416.*

220 *Tempus petendi apostolos, quando currere incipiat, an à die sententiæ, vel à die appellationis. Quæ quæstio superuacua est in Regno, num. 222.*

223 *Apostolorum recipiendorum gratia potest Iudex statuere breuiorem terminum de iure canonico, infra quem, si non petantur, appellatio deserta remanet.*

224 *Apostoli expensis appellantis dari debent.*

225 *Apostolorum plures sunt species in materia appellationis.*

226 *Apostoli, vnde dicantur.*

227 *Apostoli, an sint petendi in extraiudiciali appellatione.*

228 *Appellationum tempora in prosequendo quæ sint, & quid seruetur de iure communi, & quid per constitutionem regni.*

229 *Appellationum tempora inducta per constitutionem regni, non procedunt in curia ecclesiastica.*

230 *Protestatio an requiratur, quod fiat per appellantem impeditum prosequi, numero 233*

231 *Appellatio, an dicatur deserta per lapsum primi anni, & sic primi fatalis, vt possit Iudex sententiam exequi, an verò debeat expectare secundum annum*

232 *Fatale primum, & secundum, quod dicatur, & vnde dicatur:*

233 *Iudex à quo, elapso termino ad appellandū, non potest sententiam à se latam exequi, nisi primùm parte citata.*

235 *Appellatio deserta efficitur, etiam elapso termino breuiore statuto per Iudicem ad se prosequendum, num. 401.*

236 *Terminus prosequendi appellationem potest consensu partium prorogari, & breuiari, nu. 240.*

237 *Instantia causæ principalis, vel appellationis, an suspendatur per compromissum, num. 242.*

238 *Instantia causæ appellationis, minoris est præiudicij, quàm causæ principalis.*

239 *Appellatio deserta per diuersa fatalia, nec impetratione reparari potest.*

240 *Prorogare tempus, & suspendere, qualiter differant.*

241 *Appellationis interponendæ tempus decem dierum non possunt prorogare partes, neque Iudex.*

242 *Terminus quinquaginta dierum astringens in regno prosecutionem appellationis, intelligitur à diffinitiua, & non ab interlocutoria, nisi vim habeat diffinitiuæ.*

243 *Appellatus an causam appellationis prosequi possit, si appellans non prosequitur, & infra quod tempus.*

245 *Libellus neque litis contestatio requiritur in regno, in appellationis causa: cùm incipiat à processus apertura.*

246 *Appellari potest ab omnibus iudicibus, nec iniuriam facit Iudici appellans.*

247 *Appellatio, est defensio, quæ datur oppressis contra iniuriam Iudicis, & omnibus est permissa, num. 340.*

248 *A Principe non appellatur:*

249 *Rex Siciliæ, Monarcha dicitur.*

250 *Sententia præfecti prætorio inappellabilis.*

251 *A sententia sacri Consilij non appellatur.*

252 *Sententia sacri Consilij, vim legis habet.*

253 *Appellari non potest à Senatoribus.*

254 *Appellari non potest à sententia Ducis Venetiarum.*

255 *Ab Episcopo prorogato, non appellatur.*

256 *A sententia Iudicis prorogati, vel dati de communi consensu partium, potest appellari.*

257 *A iudicio sortis non appellatur.*

258 *Restitutio in integrum, aduersus iudicium sortis non potest.*

259 *Appellari non potest à mero executore.*

260 *Appellatio non est permissa à pronuncia, de exequendo.*

261 *Sententiæ Arbitri parendum est, metu pœnæ.*

262 *Ex compromissi sententia actionem, neque exceptionem nasci, & quando emologata tacitè, vel expressè dicatur, & quid in arbitratore, num. 288. 271.*

263 *Clausula, rato manente pacto in compromissis apposita, quid operetur, num. 268.*

264 *Iuramentum in compromisso appositum, quid operetur.*

265 *Iudicum compromissum, mandatur executioni, sine alia emologatione.*

266 *Sententiæ Arbitri, rem illicitam, vel manifestam iniquitatem continens, rescinditur per doli exceptionem: quæ impedit executionem, etiam post decem dies, &*

cæ-

exigit penam, & interesse.

267 Reductio habet locum, solùm in sententia Arbitratoris, & non Arbitri.

269 Compromissum benè clausulatum, prout hodie fit à notarijs in regno, viget, nisi laudum manifestam contineat iniquitatem.

270 Appellare non licet hodie ab Arbitri sententia.

271 Intel. l. si societatem, §. arbitrorii, ff pro socio.

272 A sententia Arbitri iuris, appellatur.

273 Arbitri electi secundum Regiam pragm. Arbitri iuris dicuntur, & qualiter ab eis appelletur, & ad quem.

274 Arbitrorum sententia hodie in Regno reuideri possunt à Iudice loci, per viam reclamationis.

275 Appellari non potest à iudice, qui renocauit gravamen, quod fuerat comminatus.

276 Appellari potest ad Papam ab omnibus sententijs manifestam iniquitatem continentibus supremorum Iudicum.

277 Appellari potest à vicarijs supremorum Iudicum, quamuis ab ipsis principalibus appellari nequeat.

278 Appellari potest, non solùm ab actibus iudicialibus, sed etiam extraiudicialiter factis, tam à Iudice, quàm à parte.

279 Appellatio extraiudicialis, quæ fit in causa beneficiali, habet vim citationis, & est mirabilis effectus.

280 Appellare non potest tertio super eisdem, qui in duplici appellatione succubuit.

281 Appellari potest tertiò, quando per tertiam sententiam infertur nouum gravamen.

282 Appellatio qualibet, est communis vtrique parti, in tantum, quod licet appellatus non possit per se appellare, tamen appellationi aduersarij inhærere potest.

283 Appellatio licet tertiò fieri non possit, potest tamen de nullitate sententiæ dici, succumbès super ista nullitate, potest iterum appellare, tanquam à nouo gravamine.

284 Contumax verum non appellat.

285 Contumax verus quis dicatur, & quis fictus, & num. 301.

286 Contumax peremptoriè citatus ad sententiam audiendam, non auditur appellans.

287 Contumax verum non allegat litis pendentiam, nec potest supplicare.

288 Contumax fictus an multari possit, & quid seruetur in Regno.

289 Pœna contumaciæ in vno tureno, vel augustali, iuxta Regni consuetudinem, intelligitur contra verum contumacem, & non contra fictum.

291 Contumax verus non appellat à condemnatione, neque taxatione expensarum.

292 Conuictus, & sponte confessus non appellat, secus si fit conuictus, sed non confessus, vel confessus: non tamen sponte, sed formidine tormentorum.

293 Appellatio in factis notorijs non admittitur, nisi inseratur causa rationabilis.

294 Fabricantes falsam monetam, puniendi sunt vltimo supplicio, sine appellandi remedio.

295 Damnatus de raptu virginis, appellare non potest.

296 Latro insignis, & famosus, seditiosus, vel alicuius factionis auctor, non auditur appellans.

297 Appellatio non admittitur in crimine læsæ maiestatis.

298 Condemnatus de crimine Simoniæ, non appellat.

299 Appellatio non est permissa condemnato de hæresi.

300 Condemnatus pro debito publico, seu fiscali, non appellat, nisi quando fiscus tractat de lucro.

301 Officialis condemnatus à proprio Iudice, in malè gestis, de officio non appellat.

302 Officialis in syndicatu condemnatus, non potest appellare.

303 Ab interlocutoria non appellatur de iure ciuili. Secus, de iure canonico.

304 Appellari non potest in causa, vbi de decima agitur.

305 A sententia diffinitiua lata super possessorio non appellatur, ad effectum retardandæ executionis.

306 Appellatur à possessorio in iure canonico.

307 Appellari potest à sententia sequestri.

308 Ab interlocutoria lata in possessorio, potest appellari, & quæ fit ratio.

309 Appellatio in possessorio valet, & suspendit executionem: quando eius gravamen non potest reparari in petitorio, idem quo ad fructus, expensas, & interesse, quia impedit executionem, num. 340.

311 Appellatur in possessorio, quando quis iniustè & sine causa possessione priuatur.

312 Appellari, quod possit in possessorio, quando magnum est præiudicium: vt quia

est

est difficilis probatio in petitorio, & tunc suspendit executionem.

313 *Appellatio in possessorio valet, quando missus in possessionem, lucratur fructus.*

314 *Appellari potest à possessorio misso.*

315 *Appellatur à sententia dolo iudicis super possessorio lata.*

316 *Appellari potest, quando de possessorio tractatur, per viam contractus, & non per momentaneum iudicium.*

317 *Appellatio fieri non potest ab actu, quem quis semel approbauit.*

318 *Appellari non potest, quando creditor hypothecaria agit ad auocandum pignus, & qualiter.*

319 *Agens hypothecaria, petitorio, & non possessorio agere dicitur.*

320 *Appellari quod non posit à sententia lata in Saluiano interdicto.*

321 *Appellari quod non potest à [illegible]et & assistentiæ, idem in omnibus decretis affirmatiuis ad effectum retardandæ executionis, sed potest de nullitate dici, & quæ sint ista decreta.*

322 *Ne testamentum aperiatur, vel ne scriptus heres in possessionem mittatur, non appellatur.*

323 *A sententia lata in interdicto, quorum bonorum, non appellatur.*

324 *Appellari non potest à nominatione publici muneris, vtilitate priuati. Secus, si est publicum, etiam vtilitate, quia potest appellari.*

325 *Collectas soluere tenetur exemptus, qui describi se patitur in libro soluentium collectas, si infra decem dies non appellat.*

326 *Appellari non potest in causis minimis, & breuioribus, & præsertim in Regno, in causis duarum vnciarum.*

327 *Intellectus, l. & in maioribus, C. de appellatio.*

328 *A sententia absolutoria lata in causa criminali, ex mero officio, vel ad denunciam non potest appellari.*

329 *Appellari non potest à sententia torturæ in casu, quo constat per vnum testem de visu, et publicam famam.*

330 *Appellatio non admittitur, in casibus celeritatem requirentibus.*

331 *Condemnatus super actione ad exhibendum non appellat.*

332 *Appellari non potest, quando causa decisa est per iuramentum delatum, vel relatum.*

333 *Clericus regularis non potest appellare à correctione Abbatis.*

334 *Clericus secularis appellat à correctione Epis.*

335 *Abbatis maior est potestas in monachum regularem, quàm Episcopi in clericum secularem.*

336 *Appellare non potest, quando causa compromissa est per Principem appellatione remota, & qualiter hoc procedat.*

337 *Princeps, solus, in rescriptis, clausula appellatione remota, vtitur.*

338 *Clausulæ appellatione remota, qui sint effectus, & quid operetur.*

339 *Clausula appellatione remota, nihil operatur in præiudicium tertij.*

340 *Princeps potest appellationem tollere.*

341 *Appellationi potest tacitè, & expressè renunciari, etiam infra decem dies, & post dictam renunciationem non potest quis vlteriùs appellare.*

342 *Litigans coram Iudice à quo, post appellationem interpositam, appellationi renunciare videtur.*

343 *Reductioni ante sententiam renunciari non potest. Secus in appellatione.*

344 *Appellationi renunciari non potest, nolente appellato.*

345 *Appellatio friuola est in omni actu probibita, & qui friuolè appellat, potest vi contumax, excommunicari, & alias pœnas patitur.*

346 *Limitatio ad gloss. in l. 1. § fin. ff. à quib. ap. non li.*

347 *Appellatio friuola seu frustratoria, vel temeraria, quæ dicatur.*

348 *Appellans temerè, & friuolè iniuriam iudici facere dicitur. Secus, si iustè.*

349 *Limitatio, l. & in maioribus, C. de appellatio.*

350 *Appellari non potest à iuramento in litem, de iure ciuili. Secus, de iure canonico.*

351 *Appellari non potest à sententia nulla.*

353 *Appellans, qui nihil produxit in causa principali, non auditur, nisi refectis expensis.*

354 *Appellatio generalis ab omni grauamine quod posit alicui irrogari, non valet.*

355 *Appellari non potest à mandato, quòd quis in ecclesia sua resideat.*

356 *Appellatio non permittitur ab actu, secundum leges facto.*

357 *Appel-*

357 *Appellari non potest à breuitate termini ad probandum in causa feudali.*

358 *Appellatio non est permissa à decreto, quòd quis fuit habitus pro confesso, ex eo, quia noluit se examinari, vt principalem.*

359 *Conuictus de furto manifesto, appellare non potest.*

360 *Punitus de crimine pœna legitima, quia confessus delictum, non appellat.*

361 *Appellari non potest à mandato facto, vt quis declaret an scriptura sit sua.*

362 *A renouatione delegationis causæ non potest appellari.*

363 *Appellari non potest ab eo, cui est commissa causa, secundum conscientiam.*

364 *A Iudice habente potestatem iudicandi, secundum eius arbitrium, quod possit appellari.*

365 *Appellari non potest ab omni actu, à lege in potestatem Iudicis commisso, & non in necessitatem.*

366 *Appellatio ab omni interlocutoria, permissa in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua, & quæ sit ratio.*

367 *Leges prohibentes appellationem, sunt odiosæ, & restringendæ.*

368 *Appellatio debet fieri ad Superiorem proximum, non autem ad distantem, omisso medio.*

369 *Appellatur à quocunque Principe, ad Papam, omisso medio, de iure canonico, sed de iure ciuili non appellatur ad Principem, omisso medio.*

370 *Appellari non potest ad Papam à Subdelegato, quando subdelegans aliquid sibi reseruauit: sed debet appellari ad proximum subdelegantem, & procedit, si excipiatur, aliàs secus, num. 378.*

371 *Appellatur ad legatum Papæ, & etiam ad Patriarcham omisso medio.*

372 *Scholaris appellari potest ad Principem omisso medio, & ab omni grauamine.*

373 *Appellatio ad Superiorem, omisso medio valet, si non opponitur.*

374 *Consuetudo inducere potest, vt appelletur ad Superiorem, omisso medio.*

375 *Appellatur ad Superiorem, omisso medio, quando medius est inhabilis, vel suspectus.*

376 *Arbitri leguntur, quando Episcopus cum subdito suo litigat, & ab eis ad Papam appellatur. Item, quando appellatur ab Arbitris electis super recusatione suspecti iudicis.*

377 *Appellari hodie potest in Regno, à quocunque Iudice, ad Regem, vel ad magnam curiam vicariæ, omisso medio.*

378 *Appellari potest ad Principem, omisso medio, à subdelegato Principis, quando subdelegatus nihil sibi reseruauit, aliàs secus, numero 386.*

379 *Appellatur, omisso medio, quando proximus Superior est impeditus, vel cum inferiore à quo appellatur, iudicauit.*

380 *A Vicario non appellatur ad eum, qui eum dedit Vicarium, sed ad Superiorem ipsius dantis.*

381 *Appellari non potest à Vicario generali ad Episcopum: secus, à Vicario foraneo, vel rurali.*

382 *Restitutio in integrum peti potest contra sententiam Episcopi, coram eius Vicario, & è contra.*

383 *Appellatur à Vicario Principis, ad ipsum Principem.*

384 *Vicarius Episcopi, ordinarius dicitur in his, quæ in iure communi in eum transeunt, secus in his, quæ non transeunt, nisi specialiter sibi per Episcopum committantur: prout sunt causæ criminales, & beneficiorum collationes: quia in his est delegatus, & ab eo appellatur ad Episcopum committentem.*

385 *Appellari potest à delegato Episcopi, ad Vicarium suum.*

386 *Appellatur ad delegantem à sententia delegati, non ad alium Superiorem. Quid autem de subdelegato.*

387 *Appellari nō potest ad legantem, qui ob suam suspicionem delegauit.*

388 *Imperio vacante appellatur ad Papam, omisso medio.*

389 *Appellatur ad decuriones ciuitatis, quando abest Iudex appellationis.*

390 *Episcopus ciuitatis adiri potest, si Iudex iniustitiam facit.*

391 *Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit Episcopo: non autem ad Papam.*

392 *Appellatur ad superiorem ecclesiasticum, quando Iudex ecclesiasticus, & secularis super eadem causa iudicauerunt.*

393 *Reductio fit ad Superiorem ecclesiasticum, quando clerici sunt arbitratores.*

394 *Laici inquisiti simul cum clerico à Iudi-*

ce secularí, omnes debent remitti ad Iudicem ecclesiasticum.

395 *Appellatur ad Capitaneum ciuitatis, ab iniusto decreto Decurionum.*

396 *Appellationis Iudex esse non potest, qui merum & mistum imperium non habet.*

397 *Appellatio fit ad Episcopum à Iudice laico pronunciante se competentem in causa spirituali.*

398 *Appellari potest ad magnam curiam Vicarie ab omnibus sententijs omnium Iudicum ordinariorum Regni, & etiam à delegato Regis.*

399 *Index à quo teneatur omnium appellationem admittere, aliàs punitur de iure ciuili, & canonico.*

400 *Iudex à quo, nihil potest intentare, appellatione pendente, vel decendio dato ad appellandum, & innouato renocantur per remedium attentatorum.*

401 *Attentata, pendente appellatione iudiciali aliter renocantur, quàm in extraiudiciali.*

402 *Attentata, vt renocentur, debet appellatio esse intimata Iudici, & parti, nam attentata ab ignorantibus appellationem, non renocantur, & renocatio parte ciuata fieri debet.*

403 *Attentatorum renocatio, petitur vsque ad conclusionem in causa.*

404 *Excommunicationis exceptio non obstat petenti renocationem attentatorum.*

405 *Petenti renocationem attentatorum non potest opponi proprietatis exceptio.*

406 *Attentans appellatione pendente tenetur ad fructuum restitutionem.*

407 *Attentata duplici via renocantur.*

408 *Iudex in dubio renunciare debet, appellationem non esse desertam.*

409 *Appellationem esse desertam, potest Iudex pronunciare ex officio, absque exceptione.*

410 *Appellatio deserta efficitur ob non prosecutionem infra legitima tempora.*

411 *Appellatio efficitur deserta, si appellans non presentat processum Iudici ad quem, infra quinquaginta dies.*

412 *Verùm in sacro consilio est stylus, quod causa remittetur ex eisdem actis, etiam post quinquaginta diet.*

413 *Restitutio in integrum peti potest aduersus tempus lapsum, appellatione deserta infra quadriennium.*

414 *Appellans impeditus à Iudice, qui voluit infra terminum literas expedire, potest appellationem prosequi vltra terminum decursum.*

415 *Apellatio in causis beneficialibus non efficitur deserta per lapsum termini dati à Iudice, nec vnquam est deserta, quoad Iudicem.*

416 *Appellatio, an & quando efficiatur deserta, ob non petitionem apostolorum.*

417 *Appellans quas actus implere debeat, vt appellatio non efficiatur deserta.*

418 *Apostolos hodie in Regno, non est necesse petere instanter, & instantissimè, sed sufficit simpliciter, & semel.*

419 *Appellatio non efficitur deserta per lapsum quinquaginta dierum, quando appellans fuit diligentiam, & per Iudicem steterit: sed cessante impedimento deseritur, si non sollicitat, & suprà, num. 44.*

420 *Appellatio deserta efficitur, appellante non comparente in die statuto per Iudicem ad recipiendos apostolos, etiamsi Index non venerit ad locum.*

421 *Apellatio ab interlocutoria, efficitur deserta, eoipso quòd non admittitur, & appellans non appellat iterum à non admissione.*

422 *Appellatio censetur deserta eoipso quod appellans aliquod cõtra aduersarium innouauit vt quia ipsum spoliat.*

423 *Appellationi renunciat, petens dilationem ad soluendum.*

424 *Faciens actum incompatibilem cum appellatione appellationi renunciat.*

SEcundus actus principalis, qui emergit in hac vltima parte iudicij est, Appellatio: nam lata sententia diffinitiua, illa pars, quæ sentit se grauatam, potest appellare ad Superiorẽ, infrà x. dies, vt in auth. hodie, C. de app. Et quoniam ista materia appellationis est quotidiana & prolixa, quę in rei veritate exigeret vnum magnum tractatum, ideò omissis superfluis nitar hic pro aliquali introductione practicantium, prout breuius potero, ea attingere: & ipsam examinabo per octo q. prin. referendo dicta magis notabilia, & quotidiana. Et prima q. erit q d sit appellatio. Secunda, qualiter fiat appellatio. Tertia, quando fiat appellatio: Quarta, à quibus Iudicibus, & actibus appelletur. Quinta, ad quem Iudicem appellari debeat. Sexta, quibus appellationibus sit deferendũ

vel

vel nō. Septima, quid possit facere Iudex appellatione pendente. Octaua, & vltima, quādo & ex quibus causis appellatio dicatur deserta.

1 VENIO ad primam. Et quæro quid † sit appellatio. Huius diffinitionem ponit Bar. in l. j. in prin. ff. de app. Abb. in rub. extra de app. & ibi etiam Phil. similiter Bal. ponit in rubr. C. eo. tit. Et breuiter omissis alijs diffinitionibus, placet mihi illa diffinitio, videlicet: Appellatio, est prouocatio ad maiorem Iudicem, ratione grauaminis illati, vel inferendi. In hac diffinitione ille terminus, prouocatio, ponitur loco generis, quia plus continet prouocatio, quàm appellatio.

2 1 † Nam prouocatio est omnis actus, per quem Iudicis officiū, seu auxilium implorat: vt dicit Bart. in l. si minoris, colu. 2. vers. tertio modo legitur, &c. ff. de adm. tuto. in tantum, quòd prouocatio continet appellationem iudicialem, & extraiudicialem, sed appellatio ex proprio significatu cōtinet iudicialem tantum; non extraiudicialem: vt habetur in c. cùm sit Romana, & ibi Abb. in vers. no. & Phil. in vlt. no. de ap. & idē Abb. in c. fin. in j. no. de seq. poss. & fruct. vbi plus dicit, quòd omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non econtrà, & sequitur Fel. in rubr. de appel. in prin. ergo prouocatio est genus, l. interagnatos, ff. vnde legi. & l. si
3 quid earum, §. interemptum, ff. de l. eg. 3. † Sequitur in diffinitiōe, ad maiorem Iudicem, & hoc ideò ponitur, quia de natura appellationis est, vt fiat de minori Iudice ad maiorem, non enim est æquum, vt minor corrigat errorem maioris Iudicis, sed potius econtrà, vt not. glo. in c. 2. de consuetud. in 6. vbi plus dicit, quòd non potest etiam consuetudine introduci, vt appellatur à maiori ad minorem, vel ad parem, & sequitur Phil. in rub. de ap. & ibi communiter doct.
4 † Sequitur in diffinitione, ratione grauaminis illati, vel inferēdi, hoc ideò dicitur, quia non solum ab illato; verùm etiam a futuro grauamine potest appellari, vt habetur per doct. in c. vt debitus, de ap. & dicam infrà, in 4. q. quando hoc habeat locum. Super ista q. quia hic congruentius accidit, est sciendum, quod in iure habemus plures terminos suspensiuos causarum, qui sunt isti, videlicet, appellatio, prouocatio, relatio, reclamatio, supplicatio, recusatio, restitutio,
5 querela, reductio, & dilatio. † Appellatio proprie dicitur, quando aliquis in iudicio se aggrauat ab aliquo actu iudiciario tendēte in eius læsionē, habendo recursum ad superiorem, vt suprà declaraui in diffinitione appellatiōis, & de hoc termino loquitur to-
6 tus tit. ff. & extra, de ap. † Prouocatio est nomen magis generale comprehendens appellationem iudicialem, & extraiudicialem, vt habetur in d. c. cùm sit Romana, de app. dicitur enim actus, per quem auxilium Iudicis implōratur, vt suprà dixi, & not. Bar. in d. l. si minoris, col. 2. ff. de admi. tut. Quicunq; enim auxilium Iudicis implorat, dicitur Iudicem prouocare, quandoq; tamen isti duo termini, scilicet appellatio, & prouocatio, cōfunduntur, & vnus pro alio ponitur: vt habetur in l. tale pactum, §. qui procurauit, ff. de pact. & l. si apud, & l. si quis prouocatio-
7 ne, C. de app. † Relatio potest multipliciter intelligi. Primò enim dicitur relatio, quando Iudex consulit Principē, putà, in aliqua causa ardua, & expectat respōsionem Principis in illa causa, qualiter habeat in ea procedere, vt not. Spec. in tit. de rela. in princ. & de hac relatione loquitur text. in l. j. & fin. & ibi Bart. & Bal. C. de rela. & in c. intimasti. & ibi per Phil. & doct. de app. Secundo modo dicitur relatio, quæ fit ex necessitate delegationis; vt quādo Princeps, vel alius superior delegat aliquā causam alicui cū potestate procedendi vsq; ad sententiam exclusiuè, & completo processu, ipsum transmittat Principi decidendum: nam illa transmissio processus dicitur relatio: & de hac tractatur in c. constitutus, de ap. & tangunt Abb. Phil. & Card. in c. intimasti, eod. tit. vbi plus dicunt, quod si est statutum tempus procedēdi per Principē, puta, vt procedat infra duos menses, & postea processum referat, non potest delegatus referre, nisi finito termino, quia processus debet expediri infra terminū. Relatio verò debet fieri post terminū, aliàs nō valet, nisi de consensu vtriusque partis: ita tenet Phil. in d. c. intimasti, col. 3. vers. secundo fit relatio, &c. ibi etiam Card. in j. colu. Tertio modo dicitur relatio, quæ fit ex natura causæ, vt quia est aliqua causa maior, puta, feudalis, de qua Iudex inferior cognoscere nō potest: nam debet eā referre ad superiorē Iudicē competentē, vt habetur in c. maiores, de bapt. & in d. c. vt debitus, & d. c.

intimasti, & ibi etiam Phil. in 3. col. de app. Quarto modo dicitur relatio, quę in Regno cõiter in sacro consilio, & magna curia, vicariæ, videlicet, quando Vice protonotarius cõmittit causam in consilio deuolutam, vni ex Regijs Cõsiliarijs, vt fabricato processu, in sacro consilio referat. Similiter quando Regens magnæ curiæ cõmittit causam alicui Iurisperito, vel vni ex Iudicibus, vt fabricato processu referat votũ suum: nam in isto casu, ille Commissarius procedit solus in causa, & facit processum vsq; ad conclusionem inclusiuè: & deinde scribit votum suum & ipsum refert in consilio, vel in magna curia, vnà cum toto processu. & secundum eius votum profertur sententia per totum consilium, quatenus ipsi sacro consilio iustum videtur, & figuratur sententia sub nomine consilij, seu Regiæ maiestatis. Et de hac relatione est ritus magnæ curiæ, num. 161. qui incipit, Item seruat dicta curia committere causas: & de hac relatione loquuntur duæ decisiones consil. Neap. quarum vna est, nu. 28. & alia, nu. 47. † Quinto modo dicitur relatio, quando petitur consilium Iurisperiti in aliqua causa, putà, quãdo Iudex idiota vult ferre sententiam, secundũ consiliũ Iurisperiti: mã transmittit processũ Iurisperito vnà cũ literis relationis, in quib. literis narrat casum, super quo consuluit ipsum: ista appellatur relatio, quia refert se ad consilium Iurisperiti, & tenetur in narratione casus referre totam causam pro vtraque parte, aliàs pars quæ læditur, posset appellare ab illa formatione puncti: ita plene Phil. in d. c. intimasti in 3. not. vbi plus dicit, quòd quando Iudex vult figurare casum seu punctum transmittendum Iurisperito, debet illum formare in præsentia vtriusque partis: & de eo debet dare copiam partibus, si voluerint, & talis copia debet esse in forma authentica cum sigillo Notarii, & hoc fit, ne aliqua partium lædatur in formatione casus, si fortè tacerentur iura alterius partis. Si autem partes discordarent in formatione puncti, tunc Iudex ex suo officio in contumaciam potest punctum formare: ita hæc omnia dicit Phil. in d. c. intimasti, & ibi etiam Abb. & Card. † Ex quibus elicio bonam practicam in casu quotidiano, quòd quãdo Iudex vult transmittere processum ad consilium Iurisperiti, vel vult referre casum vel punctum pro habendo consilio, potest litigator requirere Iudicem, quòd, antè, quàm transmittat processum, vel formationem casus, debeat sibi dare copiam literarum, quas mittit Iurisperito ad videndum, vtrùm sit grauatus in aliquo super formatione casus: & tenetur Iudex dare dictam copiam ad requisitionem litigantis, aliàs posset appellare per prædicta. Puto tamen, quòd Iudex non debeat dare copiam nominis Iurisperiti, quando secreto mittitur ad Iurisperitum, allegatus aliijs suspectis, ad hoc, ne ille Iurisperitus posset subornari, vel trahi ad votum alterius partis: sed quando publicè mittitur, putà, voluntate partium, tunc debet edi etiam nomen Iurisperiti. Quod nota, quia quotidie euenit iste casus, & pauci aduertũt in petendo copiam dictarum literarum, &, vt plurimũ isti Iudices idiotæ pendent pro aliqua parte, & solent scribere literas commendatitias in fauorem alterius, quæ literæ solent mouere animos aliquorum Consultorum in præiudicium alterius partis: & mihi id pluries euenit, quando fuerunt mihi transmissi aliqui processus per Iudices idiotas diuersorum locorum: nam fuerunt mihi transmissæ literę cõmendatitiæ in fauorem alterius. Verùm, non abstraxerunt animum meum à recto iudicio: & idem rogo, quòd omnes Consultores faciant: & prædicta etiam tenet Specu. in titul. de relat. §. qualiter. † Scias etiam ad propositũ materiæ nostræ, quòd relatio est actus suspensiuus, sicut appellatio: nam relatione pendente, nihil potest innouari, text. est, & ibi Bal. in l. fi. C. de rela. vbi infert, quòd quamdiu causa transmissa est ad consilium Iurisperiti, Iudex nõ potest iterum ferre sententiam ante consiliũ habitum à iurisperito: & habetur in l. ex illo, & ibi Bald. & doct. C. de appella. & per Bart. in l. j. C. de rela. & Bald. in c. intimasti. de appel. An autem, si Iudex procederet relatione pendente, processus sit nullus, vel sit opus appellatione? vide pulchrè per Car. in d. c. intimasti, col. pen. & fi. vbi relatis omnibus opin. aliorum, finaliter ponit bonam distinctionem cum veris conclusionibus, ad cuius dicta me remitto.

RECLAMATIO, † est quidã terminus generalis, & refert ad illas sententias, à quibus de iure nõ appellatur, vnde potest referri ad sententias Arbitrorum, & tunc recla-

reclamatio eſt idem quod reductio ad arbitrium boni viri: vt habetur per Sal. in l. cùm antea, § j. C. de arb. & Abb. in conſ. 2. col. fin. in j. vol. vbi iudicium reductionis, appellat iuditium reclamationis, & ſic æquiuocat iſta duo vocabula. Item poteſt referri ad ſententias Principum vel Præfecti prætorio, & tunc reclamatio eſt idem quod ſupplicatio: de qua habetur in l. j. C. de ſent. præfe. præt. & per Spec. in toto tit. de ſupplicatione, & accipitur hodie in ſacro conſ. Neap. à cuius ſententia non licet appellare, ſed reclamari poteſt: & idem importat iſta reclamatio, q̃ ſupplicatio, de qua habetur & fit mentio in dec. 231. conſ. Neap. iſta enim reclamatio fit ad idem conſilium, quia profert ſententias ſub nomine Regiæ maieſtatis: de cuius materia plenè dicam infra proximè, in verſ. ſupplicatio.

12 SVPPLICATIO, † dicitur propriè, quando aliquis reclamat à ſententia Principis, vel à ſententia Præfecti prætorio. Nã ab huiuſmodi ſententia, propter excellentiam Iudicum, non poteſt de iure appellari, ſed ſolũ is, qui ſentit ſe grauatum, poteſt ſupplicare apud eundem Principem vel Præfectũ, vt ipſe idem cauſam reuideat, & ſuo grauamini prouideat: & ita fit hodie in ſacro cõſ. & ita appellatur ſupplicatio, quæ alio vocabulo dicitur reclamatio, vt dixi ſuprà prxoimo verſ. ita habetur in d. l. j. C. de ſen. Præfect. præt. & in l. ſi quis, & auth. quæ ſupplicatio, C. de pre. imp. off. not. Spec. in titu. de ſupplicatione, §. j. & per totũ, eſt tex. in l. j. in prin. ff. à qui. app. non licet, in l. Præfecti, ff. de min. & habetur in ca. ex literis, & ibi per Abb. de in integ. reſt.

13 † Amplia hæc, procedere non ſolùm in ſententia Principis, & Præfecti prætorio, verùm etiam in ſententijs aliorum inferiorũ admittitur ſupplicatio, quando prohibetur appellatio: vt putà, ſi prohibetur per ſtatutũ, vel per Principem committentem cauſam, appellatione remota: nam tunc ex quo ceſſat remedium, ordinarium. ſ. appellationis, admittitur extraordinariũ. ſ. ſupplicationis, ita tenet Abb. in d. ca. ex literis. in 4. not. & in glo. in verſ. ſupplicauit, aliàs autem nunquam admittitur ſupplicatio, vt poteſt habere locum appellatio: vt ibi habetur, & ibi etiam Abb. in d. c. ex literis, in vlt. no. ponit deſcriptionem, & diffinitionem ſupplicationis: dicens, quod ſupplicatio, eſt quædam precum porrectio, facta Principi, per quam ex quadam benignitate Superior reſtituit ſupplicantem aduerſus ſententiam, contra quam non competit remedium ordinariũ ſcilicet, appellationis. Non tamen intelligas indiſtinctè, quòd in omnibus caſibus, in quibus remouetur appellatio, habet locum ſupplicatio, quia imò in multis caſibus, in quibus quis non poteſt appellare, minimè po-
14 teſt ſupplicare, vt ecce, † verus contumax nõ appellat, l. ex conſenſu, §. fin. ff. de app. & l. j. C. quo. app. non recip. & ſicut non poteſt appellare, ita minimè poteſt ſupplicare, ſecundum Ioan. de Imol. in d. l. ex conſenſu, §. ſi. & Phil. Dec. in conſ. 34. colu. j. in princ. & ſuper hoc tradit vnam magiſtralem regulam Laſ. in auth. quæ ſupplicatio, colu. 2. in fi. C. de prec. impe. off. quod, vbi quis prohibetur appellare propter excellentiam Iudicis, & ſic in priuilegium ſententiæ latæ, tunc poteſt ſupplicare. Sed vbi non poteſt appellare de iure communi, minimè poteſt ſupplica-
15 re. † Differt autem ſupplicatio ab appellatione in pluribus: & primò, quia Appellatio debet fieri infra 10. dies: vt in auth. hodie, C. de ap. Supplicatio verò poteſt fieri infra 10. dies, & etiam infra duos annos. Verũ in hoc eſt differentia, quia quando fit infra decem dies, ſi pars victrix vult petere executionem ſententiæ, non aliter fit executio, niſi præſtiterit ſatisfactionem de reſtituendo executionem, in caſu, quo ſententia fuerit retractata: vt eſt tex. in d. auth. quæ ſupplicatio, ſed quando fit infra duos annos, fit executio, etiam ſine dicta ſatisdatione: ita declarat Abb. in d. c. ex literis, col. pen. ver. & in fi. gloſſ. &c. de in integ. reſt. & Specu. in titu. de ſupp. & §. pri. verſ. ſolus tamen, &c.

16 † Secundò differt, quia appellatione pendente, non poteſt fieri executio, vt toto titu. nihil nouari appellatione pend. ſed pendẽte ſupplicatione, fit executio cùm dicta ſatiſdatione: eo modo, quo ſuprà dixi: vt d. auth. quæ ſuppl. & not. Spec. in tit. de ſuppl. §. differt, & not. Bal. in d. auth. quæ ſupplicatio, in 2. not. Verùm in hoc eſt prodita in Regno noua declaratio per ritum magnæ curiæ. ſ. quòd licet fiat executio per Iudicẽ pendente ſupplicatione, intelligitur tamen quo ad cauſam principalem, nõ autem quo ad expenſas. Nam in expenſis non fit exe-

cutio pẽdente ſupplicatione etiamſi victor offerat ſatisdationẽ, de hoc eſt ritus magnæ curiæ in nu. 10. qui incipit, item ſi contingat
17 cauſas, &c. & eſt dec. 231. conſ. Neap. † Tertiò differt, quia appellatio fit ad alium Iudicem ſuperiorem, non autem ad eundem, qui pronunciauit, l. eos, C. de ap. Supplicatio verò fit ad eundem Iudicem, qui pronunciauit, vt d. auth. quæ ſupplicatio, vt ibi gl. & doct. & Spe. in d. tit. de ſuppl. §. j. verſi. ſolus tamẽ. Et ita ſeruatur hodie in ſacro conſ. quia ſupplicatur ab eius ſententia eidem ſacro conſ. vt eam reuideri faciat, & interim non ſit executio, in expenſis: vt habetur dec. 231. conſ.
18 Neap. † Quartò differt, quia appellatio, eſt remedium ordinarium, & concernit meram iuſtitiam. quia eſt ſpecies defenſionis, cap. cum ſpeciali, §. porrò de appel. & Soc. in conſ. 165. colu. 3. ver. confirmatur nam appellatio, &c. in 2. vol. ſupplicatio verò cõcernit gratiam, & eſt remedium extraordinarium, conceditur enim ex mera benignitate, & gratia Principis, colligitur ex not. per Abb. in d. c. ex literis, in vltimo no. de in in-
19 teg. reſt. † Quintò differt, quia appellans, qui nihil poſuit, nec probauit in cauſa principali, non cuditur, niſi ante omnia reficiat expenſas, vt dictat Regia prag. quę incipit, Qui in cauſa. Secus, eſt in eo, qui ſupplicat, quia non tenetur reficere expenſas, etiamſi nihil poſuit nec probauit: ita de hoc eſt deciſ. cõſ.
20 Neap. nu. 241. † Sextò differt, quia lite pendẽte poteſt a quocunque grauamine appellari ante diffinitiuam ſententiam c. vt debitus, de appel & habetur in l. 2. & 3. ff. de appellatione. & ibi per Bar. ſed ſupplicare non licet ante diffinitiuam ſententiã, l. 1. C. vt lite pend. & not. Spec. in tit. de ſupplic. §. differt, verſ.
21 item ante, &c. † Septimò differt, quia appellare permittitur bis à qualibet ſententia, vt in l. j. C. ne lic. ter. prou. ſed ſupplicari nõ poteſt, niſi ſemel, vt eſt text. & ibi Bald. in l. ſi quis, C. de preſ. imp. offic. not. Specu. in d. §. differt, in fi. verbis, & habetur in d. deci. 225.
22 conſ. Neap. in fi. † Octauò differt, quòd qui appellat, conqueritur de Iudice, quòd iniquam tulerit ſententiam, ſed qui ſupplicat, non debet conqueri de Iudice, quia turpè eſſet allegare iniquitatem tam magni Iudicis, ſed debet allegare negligentiam ſuam propriam, & petere veniam propriorum vel allegare circumuentionem aduerſarij,

vt habetur in l. præfecti, ff. de mi. no. Azo. in ſumma, C. de ſenten. præf. præt. Matth. de Afflict. in præludijs conſt. in 10. q. in 4. fallen-
23 tia. † Conueniunt autem ſupplicatio, & appellatio, quia ſi fit eadem die, qua fertur ſententia, poteſt tam ſupplicatio, quàm appellatio fieri viua voce, ſed ſi fieret poſtea, non valet niſi fiat in ſcriptis: ita declarat Iaſ. in d. auth. quæ ſupplicatio, in fin. col.

24 RECVSATIO, † eſt ſextus actus ſuſpenſiuus: & habet locum, quando Iudex ex aliqua iuſta cauſa redditur ſuſpectus, nã poteſt recuſari, & interim ſuſpenditur eius iuriſdictio: quia recuſatione pendente, non poteſt ad aliquem actum procedere in illa cauſa: & ſi procedit, proceſſus eſt nullus, ſecundũ Barto. & doct. in l. quia poterat, ff. ad Treb. & dixi ſuprà, in 4. parte in 16. diſtin. ver. ſecundò dicitur iudicium nullum, &c.

25 † Qualiter autem hodie proponatur iſta recuſatio Iudicis, maximè in Regno, & an Iudex recuſatus poſſit cauſam alteri delegare, dixi ſuprà in 4. parte, in 5. diſt. ver. 15. differunt, &c. & ver. ſeq. De hac materia Iudicis ſuſpecti, & eius recuſationis, tractatur plenè per Lanf. in c. quoniam contra, in ver. recuſationes, de prob. per doct. in c. ſuſpicionis, de off. del in c. poſtremo, c. ſecundo requiris &c. cum ſpecialis, de ap. & per doct. maximè
26 Iaſ. in l. apertiſſimi, C. de iud. † Et inter alia dicta nota vnũ, quod exceptio recuſationis debet opponi, non ſolũ ante litem conteſtatam, verũ etiam debet eſſe prima exceptio, quæ opponi debet ante oẽs dilatorias, quia ſi opponitur alia dilatoria, cenſetur prouocari Iudex, vt ſuper ea pronunciet, & ſic inducitur conſenſus in Iudicem, vnde poſtea non poteſt recuſari: ita dicit Lanf. in d. ver. recuſationes in prin. per ea, quæ not. Bar. & doct. in l. quidam conſulebant, ff. de re iud. & glo. & doct. in c. inter monaſterium de re iud. & dixi ſuprà in 12. diſt. verſ. ſcias tamen
27 pro complemento, &c. & vide quæ dicam infrà in fi. ſequentium cauſarum. † Vnam tantùm q. puto hic attingendam pro vtilitate hũius materiæ poſt quam hic incidit eam tractari, videlicet, quæ ſint cauſæ ex quibus poſſit Iudex, vel ſpecialiter recuſari: & dic, q multa ſunt, quæ [illegible] ſecundo, hic ſubiungã. † Prima [illegible] ſuſpicionis eſt, [illegible] ſecundus [illegible] ſecundus [illegible] dicit ea-

ſimul

gna, quia modica non ſufficit, tex. eſt in c. inſinuãte, & ibi Abb. & Felyn. & etiam gl. de off. del & ibi declaratur plenè per doct. maximè in fin. col. quis dicatur domeſticus, & quis familiaris, & per Spec. in tit. de iud del. §. ſupereſt, ver. item ſi eſt nimis, &c.

28 † Secunda cauſa ſuſpicionis eſt, quando Iudex ordinarius eſt ex aliqua iuſta cauſa ſuſpectus: nam poteſt ex eadem cauſa recuſari eius Vicarius, licet in ſpecie contra Vicarium nulla alia ſit ſuſpicio, ſecundũ Abb. & Fel. in d. c. inſinuante, col. j. de offi. del.

29 † Tertia cauſa eſt, quãdo Iudex eſt cõſanguineus alterius partis, vt habet in ca. poſtremo de ap. & in c. accedens, el. 2. vt lite nõ con teſt. Idem, ſi eſt affinis, vt habetur in dictis iuribus; & in l. qui iuriſdictioni, ff. de iuriſ-

30 dict. omn. iud. † Quod tamen non procedit, quando Iudex eſſet æqualiter coniunctus vtrique parti, quia non poteſt tunc, vt ſuſpectus, recuſari, ſecundum Bar. in d. l. qui iuriſdictioni, in 1. lect. & per prædicta infert Abb. in d. c. inſinuante, col. 2. in prin. verſ. nota, ibi, &c. quòd quandoque Iudex & cõſanguineus Prælati alicuius eccleſiæ poteſt recuſari, vt ſuſpectus, in cauſa illius eccleſiæ. Adde prædictis Phili. in d. c. poſtremo, col. 6. de ap.

31 † Quarta cauſa eſt, quando dominus eſt ſuſpectus: nam propter ſuſpicionem domini poteſt tota eius familia allegari ſuſpecta: ſecundum Abb. in d. c. inſinuante, col. 2. in fin. de off. del. & ibi etiam Felyn.

32 † Quinta cauſa eſt, quando quis vellet eſſe Iudex in cauſa propria: vt d. l. qui iuriſdictioni, ff. de iur. omn. iud. & l pri. C. ne quis

33 in ſua cauſa † in tantùm, quod etiã Rex vel Imperator non debet eſſe Iudex in cauſa propria, ſed debet illam delegare: vt plenè declarat Andr. de Iſern. in c. imperialem, §. præterea, ſi inter, col. 7. & 8. de prõh. feu alie. per Fed.

34 † Verùm ſi vellet Princeps non recognoſcens ſuperiorem, eſſe Iudex in cauſa propria quam habet cum ſuo ſubdito, poſſet eſſe Iudex, Secus, ſi haberet cauſam cùm non ſubdito: ita tenet. Soc. in conſ. 120. col. 9. in

35 prin. in pri. vol. † Sexta cauſa, eſt, quando Iudex eſt inimicus capitalis alterius partis, vt no. Spec. in tit. de iud. del. §. Supereſt, verſ. item, ſi eſt inimicus, & not. & Abb. & Fel. in c. accedens, el. 2. vt lite non cont. habetur in cap. cum R. de offi. del. Adde Phil. in c. poſtremo, colu. 9. verſ. de appel. vbi dicit ſufficere quamlibet inimicitiam, etiam non

36 capitalem. † Septima cauſa eſt, quando Iudex eſt conſanguineus inimici alterius partis: ita dicit Abb. in d. cap. accedens, in j. not. & Bald. in l. quoniam liberi, C. de teſtibus, v-

37 bi dicitur, Quòd † qui copulat parentelam vel amicitiam cum inimico meo, dicitur mihi inimicus, quia cenſetur eſſe eiuſdem intentionis. Idem tenet expreſsè Felyn. in d. c. accedens, col. j. & Phil. in cap. poſtremo,

38 in 3. q. de ap. † Octaua cauſa eſt, quando Iudex eſt commenſalis alterius partis, vel inimici alterius partis, ſecundum Abb. in d. c. accedens, col. 1. verſ. 2. cauſa, &c. & Phil. in c. poſtremo, col. 7. verſ. 8. de appellat.

39 † Nona cauſa eſt, ſi Iudex eſt cõterraneus alterius partis, vt quia eſt oriũdus de eadem ciuitate, de qua eſt altera pars ſecundum Abb. in d. cap. accedens colum. 1. verſ. tertia cauſa, &c. in 2. colu. ver. 2. hæc gl. quæritur, &c. quod tamen intelligitur indiſtinctè, ſecundum Abb. ibi, quando ſunt duo conciues, qui reperiuntur extra eorum patriam, ex quo ſoleant ſe vt fratres diligere, quando ſunt in remotis partibus: & ſequitur Fel. ibi in 2. col. in princ. ſed quando eſſent in eadẽ patria, eſt iuſta cauſa ſuſpicionis in delegato, non autem in ordinario: vt declarat Abb.

40 in d. c. accedens, colu. 2. circa fin. † Decima cauſa eſt, quando Iudex eſt ſubditus ratione iuriſdictionis aduerſarij mei, putà quia eſt ſuffraganeus, vel vaſallus: nam ex hac cauſa poſſum ipſum allegare ſuſpectum: text. eſt, & ibi Abb. & communiter docto. in ca.

41 accedens, el. j. extra, vt lit. non conteſt. † Idẽ, quando Iudex eſt ſubditus inimici mei, cõtendentis mecum, quia timore Superioris ſui poſſet à recto tramite deuiare: ita dicit Abb. in c. accedens, el. 2. col. 1. verſi. 4. cauſa, &c. vt lite non conteſt. & Phil. in ca. poſtremo, col. 7. verſic. 13. & 15. de app.

42 † Vndecima cauſa eſt, quando Iudex fuit Aduocatus alterius partis in illa cauſa in qua vult iudicare: vt eſt text. & ibi Alexand. & docto. in l. prætor, ff. de iur. omn. iudic. & in cap. poſtremo, & ibi Abb. & Phili. de appella. Secus tamen eſt, quando fuit Aduocatus in alia cauſa penitus ſeparata, quia Aduocatus meus in vna cauſa, poteſt eſſe Iudex, in alia cauſa mea, penitus ſeparata, &

ta., & non per hoc potest per aduersarium meum recusari: ita tenet Phil.in d. c.postremò,col.j.† Duodecima causa est, si Iudex nimis fauet alteri, de monstrando ei nimiam amicitiam, & alteram partem grauando,& intelligitur de nimio fauore, nam modica amicitia nō sufficit ad Iudicem recusandū: ita dicit Abb. in d.c. accedens,el.2.colu.j.in fin.& col.2.in fin. vt lite non contest.& habetur in c.causam,quę el.2.de iud.& per Philip.in d.c.postremo,col. 8.versic. 21.de app.

† Decimatertia causa est,si altera pars alloquitur Iudicē secretè in aure, potest ex hoc per alteram partem recusari,secundum Ab. in d.c.accedens, col.3. versic.& aduerte,&c. & Lanfr.in c.quoniam contra, in vers.recusationes, col.fin.circa fi.de prob.† Decimaquarta causa est,si Iudex animosè,& iniustè, seu extraiudicialiter procedit contra aliquē, secundum Abb.in ca.conquerente, colum. 2.de rest.spol.in cap.cùm venissent,in 5.no. de rest.in integ.& Phil.in d. cap. postremo, colu.8.vers.27.† Decimaquinta causa est, si Iudex habet consimilem causam cum illa, in qua vult iudicare, quia ex hoc redditur suspectus, quia præsumitur iudicare taliter prout vellet in sua causa iudicari,glo.& ibi Abb.& doct. in c.causam,quæ el.2.de iud.

† Decimasexta causa est,si pars recusans habet aliquam causam cum Iudice tanquam cum priuato, vt quia litigat cum Iudice in alia causa:nam ex tali litigio causatur quædam inimicitia, quæ est sufficiens ad Iudicem recusandum,ita d.Abb.in cap. cùm super,in 3.no.de off.del.† Decimaseptima causa est,si Iudex noluit exercere actum humanitatis cum parte,vt quia noluit partem,admittere ad osculum pacis,quia ex hoc præsumitur inimicus & potest recusari,secundū Abb.in d.c. cùm super, colu.j. vers. secunda causa,&c.vbi infert notanter ad vnum modum probandi inimicitiam.s.quando in ecclesia solitum est dari osculum pacis , quia si aliquis non vult admittere alterum ad osculum pacis, præsumitur ex hoc inimicus.

† Decimaoctaua causa est , quando Iudex fuit minatus alteri parti , quòd ei noceret, secundum Abb. in d.c.cùm super,col.j.vers. tertia causa,&c.extra,de offi.del.

† Decimanona causa est , quando Iudex non vult admittere salutare,quia ex hoc cēsetur inimicus,secundum Abb. in d.cap.cū super,colu.j.ver.adde, quartum, &c. & Iason in l.apertissimi,col.3. C.de iud.† Vigesima causa est,quando Prælatus vellet esse Iudex in causa suæ ecclesiæ, quia licet de iure possit esse Iudex,tamen potest, vt suspectus,recusari propter præsumptam affectionem, secundum Phil.in c.postremo, colu.5.ver.5. quæritur, &c. de appel. vbi multos allegat pro & contra,& concludit, hanc opin. esse veriorem.† Vigesimaprima causa est,quando Iudex fuit Consultor tantùm in aliqua causa, vt quia fuit consultus,& propalauit votum suum pro vna parte:nā redditur suspectus in illa causa,dato, quòd non fuerit Aduocatus. Secus, si nō propalauit votum, licet fuerit consultus,quia non redditur suspectus,secundum Phil. in d.cap.postremo, col.7.ver.7.&c.de app. & doct.in l.prætor, ff.de iurisd. om.iu.† Vigesimasecunda causa est,si fuit datus ad petitionem alterius partis,quia ex hoc solo potest per alteram partem recusari,l.obseruandum, ff.de iud.& habetur in c.insinuante,de off.del.& Ph.in d. c. postremo,col.8.ver.22.† Vigesimatertia causa est,si Iudex fuit testis in eadem causa, in qua modò vult iudicare,l. fi.ff.de test.& Spec.in tit.de iud.del.§.super est, vers.item, si fuit testis,&c..

† Quid autem, si filius,vel aliter consanguineus, vel commensalis Iudicis fuit Aduocatus in aliqua causa,an ex hoc possit Iudex,vt suspectus recusari:dic, q̄ non: ita tenet Phil.in d.c. postremo, col.2.ver.in gl.in ver.aduocati,&c. de appel.quod nota, quia prima facie quis diceret contrarium.

† Vigesimaquarta causa est, si Iudex est Canonicus, & corā eo litigaret Canonicus eiusdem ecclesiæ,quia potest per aduersam partem recusari:vt habetur in c. cum R, de off.del.& no. Spec.in tit.de Iudice del.§.supereſt, vers.itē si est,cùm canonicus,& Phil. in d.c. postremo,col.7.vers.11.† Vbi limita, nisi ambo litigantes essent Canonici, quia parratio affectiōis suspicionē excludit.† Vigesimaquinta causa est, si litigator impetrauit sibi Iudicē in causa sua, eū qui erat suus Dominus, q̄a altera pars pōt eum recusare, tex.est in c.causam, q̄ de off.del.† Vigesimasexta causa est,si Iudex est socius alterius partis ,vel habitat in eadē domo cum altera parte:vt no.Spec.in tit. de iud.deleg.§.supereſt, vers.quid si sit socius, & Phil.in d.c.postremo,

60 mò col.8.in princ.vers.28.de app.† Vigesimaseptima causa est, si ipse Iudex se impetrari procurauit;secundum Spec. in d. §.supereſt,vers.item,si ipse,perd. quæ omnia,
61 ff.de procurat.† Vigesimaoctaua causa est, quando est appellatum à sententia Iudicis, quia partē grauauit:nam appellatione pendente,redditur suspectus appellanti, tam illa causa,quā in omni alia,& potest recusari, secundū Phil.in d. c.postremò,col.8.in fin.
62 vers.27.† Vigesimanona causa est,quando Iudex accepit aliq̄ donationē ab altera partiū,secundū Ph.in d. c.postremò, col.9 ver.
63 28.† Trigesima causa est,quādo Iudex à quo est surrogatus Iudex in causa appellationis, quia redditur suspectus in illa causa, in qua pronunciauit,secundū Phil. in d. c. postremò,col.x.vers.29.† Trigesimaprima causa
64 est,si Iudex fuit quondam inimicus alterius partis: nam licet modò sit reconciliatus,potest tamen,vt suspectus,allegari, secundum Phili.in d.c.postremò, colu.9.versic. 35.inimicus enim reconciliatus adhuc remanet suspect⁹,& etiā à testimonio repellitur,secū dū Abb.in ca.cū oporteat,colum.9.de accu-
65 † Trigesimasecunda causa est, quādo causa spectaret aliquo' respectu ad commodum vel incommodum Iudicis : vt quia tenetur de euictione rei, pro qua agitur, vel esset fideiussor alterius partis, secūdum Phil.in d. c.postremo,colu.9.versic 30. & 31.de appel.
66 † Trigesimatertia causa est, si Iudex fuit ab altera parte corruptus prece, vel precio, vel si timet aduersarium meum, vel aliqua causa eum nimis diligit,secundum Spec. in tit. deiud.deleg. §.supereſt, vers.item, si sit ini-
67 micus,in pen.col. † Trigesimaquarta causa est,si Iudex est homo illiteratus,vel imperitus,& grossus,& causa est ardua, & subtilis, quia causæ subtiles non sunt committendæ grossis Iudicibus,secundum Bal. in l.fin.in 16.q.C.de hęr.inst.& Fel.in c.sciscitatus col. 7.in princ.ver. dicit etiam Bal. &c.de rescr. vbi dicit hanc esse iustam causam suspicionis,& Ias. in l.aptissimi, vers.;secunda cau-
68 sa,&c. C.de iud. † Trigesimaquinta causa est, si Iudex esset nimis seuerus,& crudelis secundum Ias.in d.l.apertissimi, col.2.in fi. vers.tertia causa, &c. per ea, quæ not.Bald. in l.2.ff.de his, qui sunt sui, vel alie.iu.vbi dicit, q̄ potest Iudici tolli iurisdictio pro-
69 pter nimiā eius crudelitatem. † Trigesimasexta causa est,si Iudex est indiscretus, quia potest recusari,sicut, si esset iniquus,secundum Bald. in c.ad nostram,in fin.per illum
70 text. extra de probatio.† Trigesimaseptima causa est,si Iudex consueuit esse iniquus,secundum Bald.in d.c. ad nostram, in fin.de
71 prob..† Trigesimaoctaua causa est, si Iudex est compater alterius partis,secūdum Imo. in c.prudentiam, de offi. del.& Iason in d.l. apertissimi,colu.4.in prin.de iud. C.& per
72 glo.in c.cùm I. & A,de re iud.† Trigesimanona causa est, si Iudex nō vult audire Aduocatū in causa,licet, causa sit clara, potest ex hoc recusari, vt suspectus, secundū Lanf. in clem.sæpè,in vers. de plano, col.j.de ver.
73 sign.† Quadragesima causa est, omnis causa,quæ est sufficiens ad remouendum Procuratorem,vel Arbitrum, illa eadem sufficit ad remouendum Iudicem,secundū Ab. in c.postremo,de app.& ibi etiam Phi.in 4. col.vers.sed prodeclaratione, &c. & col.7.
74 versic.x.† Vltimò pro complemento huius materiæ,adde, quòd,in quātum,dixi suprà in principio huius recusationis, quòd hæc exceptio debet opponi ante litem contestatam limita,nisi de nouo superueniret, quia potest in quacunque parte litis opponi, etiam post conclusionem,si post superuenit, secundū Fel. in c.insinuante. col.pen.in fin. de offi.del.& de hoc habemus capitulū Regni,in num.213. quod incipit,Prolixitatem, & dispositiones, quòd exceptio recusationis post litem contestatam : ita demùm opponitur,si notoriè,& euidenter constat Iudici,quòd de nouo superuenit,aliàs non ad
75 mittitur.† Item adde,quòd,si quis post oppositam recusationē litigat corā Iudice recusato,videtur per hoc renunciare recusationi:secundum Abb. in c. inter monaste-
76 rium,in 3.notab.de re iud.† Item, Iudex impetratus per aliquem, nō potest per eūdem recusari,nisi noua causa superueniat, vt est glo.& ibi Abb.in fin.in dicta insinuante, de offic. deleg. & ad materiam, vide Paul.de Castr.in consil.442. col.pen.in 2.vol.
77 RESTITVTIO.† est septimus actus suspensiuus,& nihil aliud est restitutio,nisi in pristinum statum repositio,l.quòd si minor,§.restitutio, & ibi Bart. ff.de minor.& Bart.in l.Gallus,§.& quid si tantum,colu.2. versic.quæro, quid si filius, &c.ff.de lib.& post.& Bar. in l.interdum,col.j.ff.de cond.

indeb. & Car. in cl. pri. in 3. notab. de restitut. in integr. per hanc enim restitutionem reducitur quis in illum statum pristinum, in quo erat ante læsionem.

78 ADDITIO. † Habes hic disertissimè, lector, restitutionem esse in pristinū statum repositionem: sed illud aduertendum est præcipuè, super quo imploretur restitutio in integrum: nam si quis vsucapione fortassè, dominium alicuius rei perdiderit, vt est in authen. nisi trecennale tempus, C. de bo. mater. tunc erit ille restituendus, nec illud vsucapionis obstaculum sibi obstabit, & id etiam procedit in præscriptione, & id tantùm peti debet, quod si quis à possessione sola exciderit, putà, ob eius absentiā, vel aliam iustam causam, tunc in eam possessionem restituendus est: ita, vt pro ea sola sit intentanda restitutio, nulla alia re cumulata: qđ si in possessione, & proprietate se læsum quis dicat, in vtroque erit ei opitulandū: maximè, vbi vtrumque remedium, erit intentatum: si verò in acquirendo fuerit deceptus, vel quia non acquisierit: ita etiam restituetur, vt denuò acquirat, qđ quæsiuisse profuisset, qua de re in libello cōcipiendo consultissimè erit à Patronis hoc spectandum, ne potissimùm aliam restitutionis causam deducant, nec modum in petitione transcēdant: vt docet Bart. in l. quòd tempore, C. de rest. mil. Pet. Foll. V. I. D.

79 † Est igitur sciendum, quòd multis personis cōceditur ista restitutio. Primò enim cōceditur minoribus, & intelligitur minor de iure communi, qui est minor 25. annis,

80 vt in toto tit. ff. de minor. † Illa enim ætas 25. annorum dicitur ætas legitima, l. fin. C. de his, qui ven. æta. imp. hodie tamen in Regno est correcta ista ætas, per constit. Regni, quæ incipit, Minorum iura, in fin. quæ vult, quod ætas minor, tam in masculo, quàm in fœmina, dicatur, vsque ad 18. annos, & infrà istud tempus datur restitutio in integrum, tam in iudicijs, quam in contractibus.

81 ADDITIO. † Nunquid concessa restitutio in integrum minori, extendatur ad eius fideiussores in contractibus? Vide Ioann. Maur. in tract. de restitu. in integrum, c. 14. vbi concludit, beneficium restitutionis in integrum minoris, ad fideiussores nō transmitti, vbi non esset cautum creditoribus, aut vbi dolus fideiussoris intercessisset.

Petrus Follerius. V. I. D.

82 † Secundò, datur restitutio maioribus 25. annis ex clausula generali: si qua mihi iusta causa esse videbitur, de qua habetur in l. j. & per totum tit. ff. ex quib. cau. maio. in l. Pantonius, ff. de acq. hær. Spec. in titu. de locato, §. 6. vers. 5 & vers. seq. & Alex. in consil. 20. & 7. in j. vol.

83 † Tertiò, datur restitutio læsis, vltrà dimidium iusti pretij in cōtractu, putà, in venditione, & datur etiam maioribus, iuxta l. 2. C. de resc. ven. c. cùm dilecti, &c. cùm causa, de empt. & vend. quo casu, quando venditor agit ex deceptione, est in arbitrio emptoris conenti, velle rescindere contractum, vel iustum precium supplere, vt d. c. cùm dilecti, adeò, quòd si venditor peteret præcisè vnum, succumberet, quia tolleret electionem emptori: vt ibi habetur. & in d. l. 2.

84 † Differt autem ista restitutio ab alijs, quo ad tempus petendi, quia aliæ restitutiones petuntur infra, quadriennium continuum, a tempore, quo minor effectus est maior l. fin. C. de tempore in integr. restit. Ista verò quæ datur deceptis vltra dimidium, competit vsq; ad 30. annos, quia est ciuilis actio, & perpetua: secundum Bald. in d. l. 8. colu. 3. in prin. & Abb. in d. c. cùm causa, col. 3. istud autem quadrienniū, est vtile in principio, quia non incipit currere, nisi à die scientiæ, secundum Phil. Dec. in cons. 62. in fin.

85 ADDITIO. Vide hic omninò Boer. dec. 142. in j. parte. † Et an excludatur remedium l. 2. C. de resc. vend. per clausulam, & si plus valet, &c. & an talis clausula, cùm sit Notariorum, operetur? Vide Cap. in dic. 159. num. 39.

86 † Et an renunciatio generalis, extendatur ad remedium prædictum, maximè in muliere, & rustico? & dicendum est, quòd non: secundum Alexand. in consil. j. vol. 6. Bal. in d. l. 2. Ioan. de Imol. in c. penult. in tit. de empt. & vend. in 2. col. per Alexand. in cons. 153. in 2. lib. in consil. 42. in j. lib. & in consil. 269. in 2. lib. Dec. in consil. 180. 181. Soc. in consil. 48. in 4. lib. vbi, an iuramentum suppleat clausulas speciales: & vide do. Fab. de mon. S. Seu. in tract. de empt. & vendit. in 8. quæst. in 6. col. vers. 3. quæro, Soc. in consil. 200. in 2. volum. in penult. colum. Alexand. consil. 104. in j. lib. Affl. in decis. 220. in principio, & in penult. colu. Bald. in d. l.

d.l.2.in 5.quæſt.& Alexand.in add.ad Bar.

87 † Et an clauſula ex certa ſcientia tollat dictum remedium, & an impediat probari contrarium? vide Bald. & Iaſo.in l. ſed etſi quis, §. fin.ff.ſi quis cautio: tenet Bart. Soci. in conſil.159.col.6.& conſil.79. in 6.col.in 4.lic.Soc.in conſil. 214.lib.2.colu.4.& Dec. in conſil.170.in vlt.col. verſic.5.non obſtat, quæ omnia notes:& vſque ad quod tempus detur remedium,l.2.vide Iaſ. in l. qui cùm aliter, ff.de verb.oblig.ſed aduertendum eſt ad dicta domini Auctoris hic: nam æquiuocè loquitur,nam intereſt valdè, intentare læſionem per viam reſtitutionis in integrum; vel per viam remedij,l.2.C.de reſcin. ven.primo etenim caſu,eſt in poteſtate venditoris, vel rehabere rem venditam, vel accipere ſupplementum precij: in ſecundo verò caſu,eſt in poteſtate emptoris, vt ipſe dicit,& videbatur etiam dicendum,quod prolæſione non competat: nec detur reſtitutio in integrum, eò,quia à lege datur in hoc remedium ordinarium,d.l.2.C. de reſci.vendergo debet ceſſare extraordinarium, c.cum cauſa, extra de empt. & vend. ſed Alexand. in conſil.77.in j.volu.tenet etiam dari reſtitutionem in integrum, & ſequitur D.Ioan. Maur.in tract. de reſtitu.in integr.in c.289. Petr.Foll. V. I. D.

88 † Quartò datur reſtitutio eccleſiæ,& maximè,quãdo fuit læſa per negligentiã procuratoris, vt eſt tex. in c.cùm veniſſent, & ibi Abb.in 6.nota. & in 5. col.in princip.de reſt.in integ. Nam eccleſia reſtituitur tam in contractibus, quàm in iudicijs. Quòd reſtituatur in contractibus, probatur in c.vbi conſtitutus.& Abb. de reſt. in integr.Quòd reſtituatur in iudicijs, probatur in ca.auditis,eod.tit.& ibi per Abb. maximè in 8.not. vbitenet, quòd Eccleſia reſtituitur aduerſus probationem omiſſam,abſq; probatione læſionis,& ſic,licet,aliàs quando petitur reſtitutio,debeat probari læſio,tamen ſecus eſt in iſto caſu, qñ petitur aduerſus omiſsã probationẽ,quia eoipſo. q; probatio nõ eſt producta,probatur,& apparet læſio,q; nota, quia idem eſſet dicendũ in minore & muliere.Item,probatur in c.j.de reſt.in integr. lib.6.vbi eccleſia reſtituitur aduerſus ſententiam, & ſic in iudicio.Item, reſtituitur eccleſia etiam contra aliam eccleſiam,vt d. ca.auditis,& ſic priuilegiatus vtitur priuilegio ſuo contra priuilegiatum, ſecundum Abb. in d.c.auditis, col.2.in fin. Item reſtituitur eccleſia etiam aduerſus præſcriptionem xl.annorũ. vt habetur plenè per Phili. Dec.in conſil.92. & Card.in cl.j.in 9.quæſt. de reſtit.in integrum, vbi plenè attingit,& declarat illud argumentum, ſcilicet, quòd ſi datur reſtitutio eccleſiæ contra præſcriptionem,ſequitur, quòd lex inducens præſcriptionẽ, eſſet fruſtrà impoſita? & reſpondet,quod non eſt fruſtrà: quia finita præſcriptione, poteſt eccleſia infra ſolum quadriennium petere reſtitutionẽ, quo elapſo, penitùs excluditur: vt ibi per eum, per text. in c.de reſtit.in integr.lib. 6.Item,reſtituitur eccleſia aduerſus omnem lapſum temporis,vt, ſi lapſa ſunt tempora appellandi, vel probandi,vel alia ſimilia: vt eſt text.& ibi Card.in d.cl.j.de reſtit.in integrum.

89 † Quintò, datur reſtitutio etiã Capitulo alicuius eccleſiæ,quando ipſi Capitulo collegiato emerſit aliqua læſio: ita dicit Abb. in c.j.colu.5. in fin.de reſt.in integr. & Inn. in c.niſi,in fin.de præb.quod tamen intelligẽ,quando læſio inſultat in toto Collegio, non tamen in aliquo particulari de Capitulo:ſecundum Abb.ibi. & idem dicimus de eccleſia,vt tunc reſtituatur,quando eccleſia patitur læſionem, non quando eius Rector patitur, vel eius Canonicus: quod declara, vt per Car. in d.cl.j. in 6.quæſt.de reſt.in integrum, Abb in d.c.j.

90 † Sextò,datur reſtitutio omnibus hoſpitalibus,& pijs locis,& omnibus collegijs,& congregationibus pijs:ita tenet Bald.in cõſil.465.in j.vol.Ioann.And.in c.2. de reſt.in integrum, lib. 6.Abb. in c. 2.in 2.notab. de conſu.& Lud. Roman.in conſil. 407 Alia autem collegia non pia non reſtituuntur, ſecundum Abb.in d.c.j. colum. 5. in fin. de reſtitut. in integrum, vbi limitat in collegio ſcholarium,quod reſtituitur,ſecundum eum,ex eo,quia ſolent in eo eſſe quamplures minores.

91 † Septimò, datur reſtitutio ruſtico,qui non potuit conſulere peritiores: ita tenet Alexan.in conſ.4.in fin. 2. vol.faciunt not. per Mod. in l.iuris ignorantia, C. qui admit.& in l.vbi,ff.de eden.

ADDITIO. Adde hic Caſt.in l.2.ff.ad Tert.& D.Ioan.Maur.in tract. de reſt.in integ.c.84,& 85.† Et quid ſi ruſticus fuit ſecu-

92

tus consilium indocti Doctoris, facitq; aliquid contra ius, an ipse restituatur in integrum? & dicendum est, quòd sic, secundũ Sal. in l. fin. C. de pœn. iud. qui mal. iud. sequitur Alex. in l. 2. ff. & quis in ius. & cons.
93 66. in j. l. lib. † Et an sit necesse vnũ, vel duos iuris peritos consulere, vide Dec. in d. l. iuris ignorantia, C. qui admitti. Bar. in l. j. ff. de vẽtre insp. & Alex. in l. j. §. fin. ff. de verb. oblig. & cons. 168. in 2. lib. vbi volunt, quod si vnus tantùm erat in loco, non opus erat plu-
94 res adire. † Et an rusticus sagax, & astutus ac practicus excusetur? vide glo. in l. athletas, §. de rusticis, ff. de excu. tut. quæ voluit, quòd non: & sequitur Alex. in l. si quis id, quod, ff. de iur. omn. iud. & ibi Doct. voluit tamen contrarium Dec. Ibidem, sed vide Castr. in
95 l. 2. C. de in ius voc. † Et an, si rusticus pecca uit circa ius naturale, excusetur? vide Iason.
96 in d. l. 2. & ibidẽ Sal. C. de in ius voc. † Et an rusticus excusetur, seu restituatur si allegat ignorãtiam statuti municipalis? vide Anch. in cons. 393. & Alex. cons. 14. in 2. vol. & vide D. Ioan. Maur. in d. tract. de restit. in integr. c. 29. vbi distinguit, an publicatum sit statutum in eo loco, vbi est ille rusticus, vel in loco conuicino, an non: vt primo casu non restituatur, secundo verò sic. Petrus Follerius V. I. D.

97 † Octauò datur rest. vniuersitate alicuius ciuitatis seu reip. vt habetur plenè per Alex. in cons. j. col. 4. in 4. vol. Pro hoc est text. in l. respublica, C. ex qui. cau. maio. & l. rempublicam, C. de iure reipulib. 11. An autem intelligantur ista iura de sola respublica & ciuitate Romana, an verò de omnibus ciuitatibus? glo. in d. l. respublica, videtur tenere, quod non procedat in sola ciuitate Romana, & non in alijs, quod plenè disputat Spec. in tit. de rest. in integr. §. 2. vers. idem quoque iuris, vbi nihil clarè firmat. Tamen quicquid dicat ibi, veritas est, quòd, qualibet ciuitas, & respublica restituitur, imò etiam omne castrum, & villa, quę regitur per syndicos, & administratores, restituitur in integrum, siue sit magna, siue parua, secundum Bar. & Bald. & communiter doct. in d.
* l. respublica, & ista est cõmunis conclusio, quã tenet Phil. Dec. in cons. 42. in fin. Aliud seruatur in villa, in qua sunt pauci homines putà, sex vel decem, qui singuli regũtur per se: quia verum est, quod talis villa non restituitur, secundum Bar. in d. l. respublica, nam cessat ratio, quæ militat in alijs ciuitatibus, & castris, vbi est multitudo hominum, scilicet, quia ibi sunt pupilli, viduæ, & aliæ personæ miserabiles, quarum causa, & contẽplatione, cõceditur restitutio vniuersitatib. Et istud tenet, & firmat per plura Matth. de Affl. in præludijs constit. in 5. quæst. princ. & Alb. de Ros. in d. l. respublica, vbi etiam refert fuisse iudicatum in cõsilio, quod villa, quæ erat triginta foculariorum, & fuit in integrũ restituta. Idem firmat Paul. Cast. in cons. 37. quod incipit: Vt benè attingatur, &c. in 2. vol. vbi etiam addit. in fi. quòd vna respublica restituatur contra aliam.

ADDITIO. Adde Soc. in cons. 66. in 4. vol. vbi voluit, quod magis communis opinio sit, quod castrum, & villa restituãtur, etiamsi per syndicos nõ regantur, & voluit Castren. in l. respublica, C. ex qui. cau. maio. & hoc probatur arg. tex. in l. j. C. de offic. eius, qui vi. aliter ger. & do. Ioan. Maur. in
98 eod. tract. de restit. in integ. in c. 417. † Et an si vniuersitas habuit sententiam contra, demùm reperit instrumentum, propter quod proculdubiò retractaretur sententia, an restituatur in integrum, ad illud instrumentum præsentãdum? Vide Rom. in cons. 423. & Ioan. And. in addit. ad Spec. in tit. de rest. in integ. in addit. incip. quadriennium, vbi voluerunt quòd restituitur: & id expressiùs voluit Ioan. Maur. de rest. in integr. c. 420. Pet. Foll. V. I. D.

99 † Nonò, datur restitutio militib. ex priuilegio militiæ: quod tamen intellige procedere quamdiu sunt occupati in expeditione militiæ: aliàs autem, si non sunt in expeditione, non restituuntur? text. est, & ibi per doct. in l. fin. C. de rest. mil.

ADDITIO. Adde, an restitutio concedatur militibus, dum sunt in castris, vel etiã, si non sint, sed redierint? text. in l. qui mittuntur, versic. Iulianus, ff. ex quibus cau. maio. in l. si cui in prouincia, §. tandiu, eod. titul. vide Bart. in l. milites, ff. ex quibus cau. maio. & Cyn. in l. C. de iur. & fac. igno. & facit l. si qua militi, ff. ex quib. cau. maior. &
100 l. si quis Titio, ff. eod. tit. † An Restitutio concedatur eadem ratione vxoribus militũ si milites sequuntur: & dicendum est, quod sic, vt toto tit. C. de vxor. mil. & an famuli necessarij militũ restituantur in integrum? vide

vide Cast. in l. j. & 2. C. de vxo. mil. & omninò, vide d. Io. Mau. in tract. de rest. in integ. c. 338. Pet. Foll. V. I. D.

102 † Decimò, datur hodie in Regno restitutio mulierib. siue minoribus, siue maiorib. tam in iudicijs, quàm in contractibus, vt est const. quæ incipit, Obscuritatē, & ibi And. de Isern. dicit, quòd etiam post conclusum in causa, potest mulier petere restitutionem in iudicijs, per ea, quæ habentur in l. si Iudex, ff. de min. quia eoipso, quòd concluditur, lædit̃r per renunciationem. Et datur dicta restitutio, etiāsi mulier veniat, vt au- 106
thrix laudata: vt est dec. 15. cons. Neap. & nō datur in vna causa, nisi bis, & prima restitutio, appellatur primum beneficiū, secunda
102 verò, dicitur secundum beneficium. † Et si fuerit concessa in causa principali, non datur in accessorijs: ita de his omnibus habetur in decis. 35. & 114. cons. Neapolit. per Andr. de Iser. in const. Licentiam, in fi. in c. imperialem, §. præterea, si quis, de prohi.
103 feu. alien. per Fed. † Quid autem, si contrahat cum iuramento is, qui poterat petere restitutionem in integrū, an possit eam petere, stante iuramēto? dic, quod in minore est expeditum, quòd non, vt not. Bart. & doct. in auth. sacramenta, C. si aduer. vend. nam iuramentum repræsentat eum maiorē. vnde non potest in integrum restitui: ita plenè declarat Alex. in cons. 27. & 42. in 1. vol. & 107
Philip. Decius in cons. 31. vol. 2. vers. sed his, vbi plus dicit, quòd minimè potest petere
104 absolutionem à iuramento. † Et ex hoc infert. Bart. in l. minor 25. annis omissam. ff. de minor. quòd si minor litigauit in iudicio per procuratorem cum iuramento constitutum, non potest petere restitui in integrum, si lædatur per procuratorem, ex quo promisit cum iuramento habere ratum id, quod gestum erit per procuratorem.

ADDITIO. Adde, hic decis. Capellæ Tolo. 45. & omninò do. Io. Mau. in tract. de restit. in integ. c. 112. & an minor debeat certificari de viribus iuramenti? vide eundem do. Ioan. Maur. ca. 113. & id, quod dicit do. Auctor, quando minor litigat per procuratorem constitutum cum iuramento habes plenè declaratum in dictis locis; Pet. Foll. V. I. D.

105 † Per hoc etiam infert notabiliter Bal. in l. generaliter, col. 2. vers. ponę enim, &c. C. de rebus credi. quòd si ciuitas constituit vnum procuratorem, seu syndicum ad cōtrahendum eū iuramento, & ille syndicus contrahit nomine vniuersitatis, & iurat, tale iuramentum non operatur, vt si contraueniatur, vniuersitas sit periuria, quia vniuersitas nō habet animā, vnde nō potest incidere in periurium, sed benè operatur, vt aduersus talem contractum non possit vniuersitas petere restitutionem, propter iuramentum, quod dictum teneas mente, quia est notabile, & quotidianum.

† Quid autem in muliere, litigante per procuratorem cum iuramento constitutū, an possit restitutionem petere? hoc non inuenio ab alijs decisum, tamen dictum est quotidianum. Nam semper mulieres constituunt procuratores in iudicijs, quia ipsæ propter verecundiam sexus, non possunt personaliter interesse, & in omni procuratione, quam faciunt Notarij, communiter apponunt iuramentum: vnde si idem diceremus in muliere, quod in minore, rarò, aut nunquam mulier restitueretur in iudicijs, & sic illa constit. Obscuritatem, seruiret nobis de vento. vnde volēs hunc casum decidere, puto, quòd mulier restituatur, non obstante, quod procuratorem cum iuramento constituerit, & sic diuersam sit in muliere, & in minore, & moueor ista consideratione. † Is, qui petit in integrum restitutionem, dicitur ratum habere gestum per procuratorem, & non dicitur contrauenire, textus est, & ibi glo. in ver. supplicationem, in l. cùm minor, ff. rem ratam haberi, vbi non committitur stipulatio rem ratam haberi, ex eo, quia promittens petit restitutionem in integrum, ergo in proposito licet, mulier fecerit procuratorem, & promiserit habere rata gesta per eum, & iurauerit, non dicitur contrauenire, si petit restitui in integrum: ergo non dicitur periura, & consequenter potest illam petere, non obstante iuramento in mandato apposito, quia iuramentum semper regulatur, secundam naturam dispositionis, super qua apponitur, secundum Abb. in c. quemadmodū, colum. 2. vers. secundo, nota, in versic. non obstante, &c. de iureiur. sed tu posses dicere: ergo idem esset dicendum in minore: quia si non dicitur contrauenire, deberet posse petere restitutionē contra id, q̄ dicit

Bart. in d.l. minor 25. annis, Ad hoc respondeo, quod in minore potest considerari alia ratio. s. quia iuramentum representat eũ maiorem, vt probatur in d. auth. sacramenta, & ibi per doctor. & not. gl. in l. 2. C. de rescin. ven. Vnde sicut maior nõ restituitur, ita & minor, qui iurauerit: quod non est in muliere, quæ, siue sit maior, siue minor restituitur in iudicijs, per cõst. Obscuritatem, puto tamen, quòd si mulier cõstituisset pro curatorem ad contrahendum, & iurandũ, & ille procurator contraheret, & iuraret, non posset tunc mulier petere restitutionem, sicut dicimus in vniuersitate, per illud dictum Bald. in d.l. generaliter. Et ita, cùm accidisset in facto, respondebam cuidam obiectioni mihi factæ per quendam peritum Doct. Bartolinum: qui erat doctor antiquus, & magnus practicus, & volebat extendere illud dictum Bart. in d.l. minor 23. annis omissam, vt procederet etiã in muliere litigante per procuratorem cum iuramento constitutum: ego sustentaui contrarium per rationes prædictas: & illi meo cõsilio quamplures doct. Neapolitani, & prouinciales se subscripserunt, & ita postea fuit iudicatum.

ADDITIO. Ego puto, quòd etiam in minore non procedat hodie dictum Bar. nam videmus quotidie minoribus concedi primum, & secundum beneficium, etiamsi per procuratorem litigent, & eum constituerint cum iuramento .. Petrus Foll. V. I. D.

108 † An autem restitutio in integrum impediat executionem, ita vt ea pendente nihil innouari possit, sicut pendente appellatione? dic, quòd sic, text. est in l. vnica, C. in integ. resti. postula. &c. & ibi Bal. habetur plenè in decis. 356. consil. Neap. Bal. in l. fin. col. 2. vers. item quæro, &c. C. si ex sal. instru. Bald. in authen. quæ supplicatio, in 2. not. C. de præcim offic. Bald. in l. si causa, in 3. no. C. de transac. & per Alex. in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iud.

109 † Quod tamen limita, non procederet quando peteretur restitutio aduersus sententiam Principis: quia tunc non impedit executionem, præstita tamen satisdictione per alteram partem de restituendo, in casu retractationis, prout dixi suprà, de supplicatione, casus est in c. sciscitata, & ibi Abb. de in integrum restitutio. & habetur in d. dec. 356. Quomodo autem procedat, quòd possit peti restitutio aduersus sententiam Principis? vide Abb. in cap. cùm ex literis, colu. 6. de restit. in integr.

ADDITIO. Adde hic decisi. Capel. Tholos. 54. & vide Ioan. Maur. in tract. de restitut. in integrum cap. 30. Petrus Foll. V. I. D.

110 † Secundò limita, quando apparet, quòd malitiosè peteretur restitutio: vt quia esset præsumptio contra potentem, & text. in d. c. susceitata, & ibi per Abb. in penult. colum. Tunc enim non impeditur executio, vt ibi. Hanc tamen limitationem, & præcedentem, limita & declara: nisi executio contineret præiudicium irretractabile: vt quia tractaretur de carcerando, vel affligendo aliquem in corpus, tunc enim indistinctè impeditur executio per restitutionem in integrum, ita dicit Abb. in d. cap. susceitata, colum. pen. Bald. in d.l. vnica, C. in integr. rest. postul. &c. & habetur in d. decis. 356. cons. Neap. in fin.

111 † Tertiò, limita, non procedere, quando peteretur restitutio aduersus decretum affirmatiuum, quia non suspenditur executio, sicut minimè impeditur per appellationem per ritum magnæ curiæ vicariæ: ita habetur in d. decis. 361. consil. Neapolitan.

112 † Quid autem, si sententia sit bis confirmata per remedium appellationis, adeò, quod non potest tertio prouocari, an possit saltem peti restitutio in integrum? vide Abb. in d. c. cum ex literis, in 7. not. de rest. in integrum vbi sentit quòd sic.

ADDITIO. Adde hic decisi. Capel. Thol. 54. & do. Ioan. Maur. in tract. de rest. in integrum cap. 168. Pet. Foll. V. I. D.

113 † Vltimò, posset hic dubitari, coram quo Iudice potest peti restitutio: & pone exemplum, Clericus contraxit cum laico, fuit deceptus, vult petere restitutionem, an debeat adire Iudicem suum ecclesiasticum, vel Iudicem secularem aduersarij? dic, quòd regula est, quod petens restitutionem, debet adire Iudicem Rei, non autem Iudicem proprium: tex. est in l. 2. C. vbi & apud quem, & ibi Bar. fallit hic in clerico, & ecclesia: quia ecclesia habet priuilegium, vt quando petit restitutionem, possit adire:

circè Iudicem ecclesiasticum, & sic Iudicem proprium, & idem in clerico: & sic in istis casibus, actor non sequitur formam Rei text. est, & ibi Abb. in 1. notat. in cap. constitutus, de restitutione in integrum.

QVERELA, est octauus actus suspensiuus, super quod dicas, † quod querela potest accipi largo modo, & strictè, seu propriè. Quando accipitur largo modo, ponitur pro omni remedio, per quod quis recurrit ad Superiorem per viam grauaminis: & tunc includit appellationem, & restitutionem: text. est, & ibi glo. in vers. querelam, in l. ab eo. C. quom. & quando iud. & ita illam gloss. declarat Abb. in cap. querelam, colum. 2. in glo. 1. de proc. & Fel. in cap. querelam, colum. penult. de iureiur. idem etiam tenet gloss. in vers. querela, in l. si ab arbitro, & ibi Barto. Alexand. & doct. ff. qui sat. cog. & Soc. in consil. 96. colum. tertia in fin. in j. volum. secundo modo accipitur strictè, & tunc differt ab appellatione, secundum gloss. & Abb. in d. cap. querelam, de procur. & Felin. in d. cap. querelam, colum. penult. de iureiur. Nam ille dicitur adire Iudicem per querelam, qui non potest appellare, propter aliquod impedimentum iuris, & sic tunc dicitur propriè querela, quando circa remedium appellationis Iudex aditur, vt habetur in locis prælegatis. Est enim querela, quando oppressus reclamat, vt sibi per viam iuris succuratur: ita dicit Philip. Decius in consil. 125. colum. fin. in j. volum. & habet locum querela vt plurimùm, quando quis grauatur in actibus extraiudicialibus, vel per aliquam interlocutoriam sine causæ cognitione prolatam, in quibus casibus, si aliquis appellauit, & appellationem deseruit, potest recurrere ad querelam, & sic desertio appellationis non præcludit viam querelæ: ità pulchrè declarat Card. Alexand. in cap. cùm sit Romana, colum. j. in fin. & 2. de appellat. vbi etiam allegat Dominos de Rota in suis decisionibus, nam fatalia, quæ currunt in appellatione, non habent locum in querela, secundum Alexand. in l. si ab arbitro, in fin. verbis, ff. qui satis. cog. pro hoc, est ex. in cap. concertationi, & ibi per doct. de appel. libro 6. Idem tenet Matth. de Affl. in const. Appellationum tempora, colum. 11.

114 Est enim ista querela implorare officium Iudicis sine appellatione pro grauamine, secundum Alexand. in d. l. si ab arbitro, in fine.

115 † Nota tamen inter alios, vnum vsum, in quo est necessaria ista querela: nam in omnibus casibus, in quibus sententia lata, nunquam transit in rem iudicatam, prout est, quando fertur in causa matrimonij, vt not. Abb. & doctor. in cap. consanguinei, de re iud. & in cap. sicut, de test. Item, quando fertur ex consilio Doctoris: vt notat Abb. in cap. proposuisti, de prob. Alexan. in l. si ab hostibus colum. tertia, ff. sol. mat. Philip. in cap. intimasti, in fin. de appellat. & Lud. Romanus, in consil. 228. & idem in sententia lata ex iudicio expertorum, vt habetur in dec. 33. consil. Neapol. & in quampluribus alijs casibus, de quibus plenè dixi suprà in vers. sententia in 3. q. prin. Si contingat in dictis casibus aliquè prætendere grauamen de tali sententia, si vult per appellationem contradicere, debet appellare infra x. dies & tunc deuoluet causam ad Superiorem, aliàs elapsis decem diebus, non potest vlteriùs appellare, debet enim contradicere pet viam querelæ, si vult se grauare post decem dies, glo. est singularis, in cap. ad reprimendam, versic. suspendatur, de offic. ord. quam valdè exclamat ibi Abb. in d. ca. consanguinei, colum. pen. in fin. de re. iud. Phil. in cap. directæ, colu. pen. de appell. & Fel. in c. lator, colum. 4. de re iud.

116 † Verùm tunc non potest adire Superior, sed debet querela proponi coram eodem Iudice, quia dicit Abb. in d. cap. ad reprimendam, & in dict. cap. consanguinei, & in hoc videtur differre querela ab appellatione, prout hoc plenè declarat Paulus de Castr. in l. fin. C. de edict. diui. Adr. Tolos. & ibi etiam Alexand. in 11. colum. circa finem, & seq. Ias. etiam ibi colum. pen.

117 † Similiter circa reuocationem attentatorum, quando aliquid est attentatum appellatione pendente in tali causa in qua non poterat appellari, quo casu non ligantur manus Iudicis ante inhibitionem, cap. non solùm, de appellatio. libro sexto. Nam isto casu attentata tenent, ex quo lege permittente fiunt, & non reuocantur ex priuilegio attentatorum: sed

possunt

possunt reuocari per viam querelæ, & tunc fit reuocatio per Superiorem: ita dicit Abb. in c. pastoralis, col. 4. vers. tertius effectus, & in vers. in tertia quæstio. &c. & ibi etiã Phil.
118 in 3. col. de appellat. † Plus etiam dicit Abb. in d. c. pastoralis, in d. vers. in tertia quæstio. &c. quod etiam in casibus, in quibus prohibita est appellatio, si aliquis appellat, operatur hæc appellatio, quo ad Iudicem ad quẽ: vt si videt grauamen, possit illud emendare & corrigere: licet nõ operetur aliquem effectum suspensiuũ, respectu Iudicis, à quo, ad hoc ponderat gl. sing. in clem. 1. in glo. in
119 vers. oneramus de iure patron. † Competit etiã ista querela, vbicunq; Iudex tardaret circa expeditionẽ causæ, nam tunc ab ista tardatione non potest appellari, sed potest exponi querela superiori: ita tenet Bal. in l.
120 fi. §. illud, per illum text. C. de temp. appel. † Plures alias significationes habet iste terminus, quia querela, quandoq; ponitur p querela criminali, vt not. gl. in c. Maximianus, 81. dist. & est tex. in l. querela: C. de falsis, & not. gloss. in l. si quis se iniuriã, C. de accus. & de hoc dixi suprà, in 4. parte, in j. dist. vers. ex prædictis infero, &c. Item, quandoq; ponitur pro querela inofficiosi testamenti, vel
121 inofficiosæ donationis, & hæc non est materia nostra, ideò remitto ad suos titulos. † Quæ autem est differentia inter lamentationem, querelam, querimoniam, & quæstionem? Dic, quòd lamentatio, est extraiudicialis, querela verò iudicialis, tex. est in consti. Regni, quæ incipit, Pessimam, & Mart. in j. notab. Querimonia verò, est ante litem contestatam, quæstio dicitur post litem contestatam, secundum Fel. in c. 1. in fin. de appel. & declarat Abb. in c. quia indicante, colum. pen. de præscr.

122 REDVCTIO, † est nouus actus suspensiuus, quæ dicitur esse species appellationis, licet, nõ sit vera appellatio, l. non distinguemus, §. cùm quidam, & ibi no. ff. de arb. hinc dicit Spec. in tit. de arb. §. j. vers. quid si à tempore: quòd reductio ad arbitrium boni viri, non dicitur propriè appellatio, sed potiùs quedam attestatio, habet tamen quã dã similitudinem cum appellatione: quia
124 sicut appellatio impedit executionem, ita etiam reductio, secundum Bald. in c. fin. col. 1. versic. quod nota, quod tria sunt, &c. lata sententia super reductione, secundum Ang. in consil. 162. in fin. vbi etiam sentit Ang. quod non obstante reductione, potest fieri executio, præstita cautione per petentẽ, sicut dicimus in restitutione in integrum: de qua materia dixi suprà in vers. restitutio, circa fi. & per Bart. in l. defendente, in fin. ff. de auct. tut. sed Bal. in l. tale pactum, §. qui prouocauit, col. fi. in. pen. q. ff. de pact. tenet indistinctè, quòd impedit executionem laudi adeò, quòd pendente, nullo modo potest fieri executio. Sicut dicimus in appellatione, idem tenet Abb. in c. Quintauallis, colu. 23. versic. sed hic annecto dubium, &c. de iureiur. vbi etiam dicit, quòd ista reductio, est quædam querela. Verùm Sal. in l. j. C. quando prouo. non est necess. tenet, quod non impedlat executionem, & sic videtur varietas opin. inter doct. sed in tanta varietate, puto veriorem esse opin. Bald. & Abb. & sequacium. s. quod impedlat executionem, sicut appellatio: & hoc probatur ex text. in d. l. non distinguemus, §. cùm quidam, rectè põderando illum tex. hanc etiam opin. in effectu tenet Soc. in cons. 227. col. pen. in 4. vol. Vbi dicit æquiparari ista duo. s. esse factum compromissum, & esse petitam reductionem. Vnde sicut non potest fieri executio pendente compromisso, ita nec pendente reductione, & cum hac opin. pertranseo, quæ videtur tutior.

123 † Super hac tamẽ materia Reductionis, quæ quotidiana est, breuiter attingam tres quæstio. de reliquis autem ad materiam facientibus, remitto me ad ea, quæ plenè posuit Abb. in d. c. Quintauallis, Bart. in l. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro soc. Lud. Ro. in rub. de arbit. & Lanfran. in tract. de arbit. quorum dicta esset superuacuum, recapilogare. Solùm attingam istas tres quæstion. quæ videntur haberę opin. doctor. hinc inde, ad hoc vt ponam veram & communem decisionem. Et prima quæst. erit, vsque ad quod tempus potest peti ista reductio? Secunda, coram quo Iudice peti potest? Tertia quid si per pactum est renunciatum huic reductioni, & iuratum, an possit peti, non obstante iuramento absque alia absolutione?

† Primò igitur quæro, vsq; ad quod tempus peti potest reductio: dic, quod communis conclusio est vera, quod potest peti, vsque ad 30. annos: quidquid dicant alij doct. hanc opin. tenet Barto. in d. §. arbitrorum,

&c.

& Soc.in conſ.120.colu.4.in 2.vol.& eſt deciſum in deciſ.232. conſ. Neap.idem tenet Ang.in conſ.314.in prin.vbi, dicit,quòd eſt ius perſonale, & ideò non præſcribitur niſi ſpatio,30. annorum,idem tenet Bal.in l. fin.verſic. quæro vſq; ad quantum tempus, &c.de Contrahen. empt.Alexan. in conſil. 93.col.fin.in 2.vol.&.Phil.Dec.in conſil.39. colum.pen.in fin.vbi plures allegat, & dicit hanc eſſe communem opinionem.

135 † Nec obſtat l.cùm antea, C.de arb.vbi dicitur, quod taciturnitate decem dierum emologatur ſententia Arbitri, ſi non fuerit contradictum:quia illa l. loquitur in Arbitro,qui habetur inſtar Iudicis, nos autē loquimur in reductione ad arbitrium boni viri, quæ fit contra ſententiam. Arbitratoris,qui eſt velut amicabilis compoſitor: & procedit de facto potiùs, quàm de iure,iſta enim ſententia non emologatur,niſi ſpatio 30. annorū,ita declarat Abb. in d.c.Quinta
1826 uallis,col.6.verſ.octaua differentia.† Secundò,quæro,quis erit Iudex,adeundus in iſta reductione? ſuper hoc reperio varietatē opin.nam Barto.in d.§. arbitrorum, colu.4. verſ.quæro,quis erit Iudex?&c.ff.pro ſocio tenet,quod debet adiri Iudex rei: & ſic ille, qui eſſet futurus Iudex,ſi actor voluiſſet in iudicio litigare,idem videtur tenere Alex. in conſ.13.in prin.in 2. vol.vbi dicit, quod Iudex ordinarius litigantium, eſt Iudex, in cauſa reductionis: non autem Iudex appellationis.Idem tenet Soc.in conſ. 18.colu. 13.in 1.volu.Paul.de Caſt.in l.cùm hi,§.trāſactione,ff.de tranſact. & Abb.in d. c.Quintauallis,col.21.in fi.ver.ſed dubitabatur quis Iudex,&c.de iureiur. Contrariū tenet Lud. Rom.in conſ.265.vbi dicit, quod debet peti reductio corā illo Iudice, qui eſt Iudex Arbitratoris ad inſtar appellationis: & hanc partem tenet Matth. de Affl.doct.Neap. in deciſ.j.conſil.Neap.verum dicit, quod non fuit hoc deciſum per ſacrum conſilium.Breuiter,ego teneo primam partem.ſ.quòd petatur coram Iudice ordinario,qui eſſet futurus Iudex cauſæ,per deciſiones prędictas,
* quæ videntur facere opin. magis communem.Quod poteſt corroborari:quia arbitramentum,eſt quædam tranſactio, & ſicut ille,qui vult agere contra tranſactionem, debet adire Iudicem rei, ita etiam, & veniens contra arbitramentum, quod tamen declara & limita, niſi ex forma alicuius ſtatuti haberent lauda executionem,& actionem, quia tunc ad Iudicem arbitratoris eſt recurrēdum per ea,quæ dicit Barto.in l.2. C.vbi, & apud quem, &c.

† Tertiò quæro, an contra laudum iuratum, quando eſt renunciatum reductioni poſſit peti reductio,& an ſaltem ſit neceſſaria abſolutio à iuramento? Breuiter,vera & communis concluſio eſt, quod ſi læſio eſt modica,& ſupportabilis,non poteſt peti reductio, & tunc illa renunciatio cum iuramento,operatur, vt non reducatur ad arbitrium boni viri:ita tenet Pau. de Caſ.in cōſ. 200.col.2.in 1.volu.Si autem læſio eſt magna,& enormis, vel enormiſſima tunc poteſt peti reductio, non obſtante renunciatione,& iuramento:quia dato, quod ampla verba ponantur in compromiſſo, non tamen poteſt fieri, quin reductio habeat locum, ſtante enormiſſima læſione, & ſemper iuramentum intelligitur, ſi quæ arbitratus fuerit Arbitrator, & enormiſſima læſio non præſumitur cogitata, & iuramentum non extenditur ad incogitata: ita tenet Alexand. in conſil.131.col.pen.in 2.vol. Soc.in conſil.220. col.5. in 2.volu.in conſ. 104.col.4.in fin.in 4.vol. & Philip. Dec.in conſ. 11. colu. 6. verſ.4.principaliter, &c.& conſ. 60.col.2.vbi dicit,quod non poteſt dari clauſula,per quā ad arbitrium boni viri, à laudo non poſſit peti reductio. Sequitur ergo,q; vbi eſt enormis læſio,non requiritur abſolutio à iuramento, ſed poteſt indiſtinctè peti reductio: quia non detegitur periurium, vbi iuramentum ſe non extendit ad illud. Idem tenet Ang. in conſil.172. Conſilium tamen Theologorum eſt, quòd petatur abſolutio, ad cautelam, à tali iuramento,quam de facili concedet Epiſcopus, licet, hoc non ſit de præcepto: ita tenet Bald. in l.fin. C. de non num.pec.Reliqua de materia reductionis,dic,vt habetur in d. c.Quintauallis,& in d.§ arbitrorū,&ibi per doc.& dicā infrà in hoc tract. de appellatione,in 4. q.principali, verſ. 8.limita, &c.

128 DILATIO,† eſt decimus,& vltimus actus ſuſpenſiuus: nam impedit proceſſum ad vlteriora: quia dilatione pendente, officium Iudicis conquieſcit, l.ſiue pars, C.de dilat.ſignificante,de appella.Et quia hanc materiā dilationis plenè tractatur ſuprà,in

ſecunda parte iudicij, in tractatu de dilatione: ideò ad ibi dicta me remitto. Et per hæc ſit expedita prima quæſtio principalis.

SECVNDO (principaliter ſequendo ordinem præpoſitum quæro) qualiter fiat
129 appellatio? † Dic, quod fit à Iudice inferiore, à quo lata eſt ſententia, ad Iudicem ſuperiorem. Nam ad inferiorem vel parem appellari non poteſt, l.j. §. ſi quis in appellatione, ff. de app. in tantum, quod non valeret conſuetudo permittens appellare de maiori ad minorem, vel æqualem: ſecundem Abb. & Fel. in rubr. extra, de app. colum. 1,
130 † Item, debet appellatio continere nomen appellantis, & appellati, & continentiam ſententiæ, à quo appellatur: vt eſt text. & ibi Bart. & doct. in l.j. §. fin. de appell.

131 † Item, debent in ipſa appellatione peti apoſtoli, aliàs non valet appellatio ſine petitione apoſtolorum, ſecundum Inn. in c.j. de ap. pro hoc eſt tex. in l. eos, §. apoſtolos, & ibi Bar. & doct. & l. quoniam, la j. C. de ap. & debent apoſtoli peti inſtantiùs, & inſtantiſſimè, ac ſæpiùs, & ſufficit, q̃ vnic⁹ actu ſæpiùs petantur in vno, & eodem libello: vt eſt text. in cl. quamuis de app. & habetur in
132 c. ab eo, &c. vt ſuprà, de app. lib. 6. † An autem valeat appellatio ſimpliciter facta, & generaliter, non expreſſo proprio nomine Iudicis, ad quem appellatur: vt ſi aliquis dicat ſimpliciter: appello: vel ſi dicit: appello ad Iudicem competentem? Dic, quòd ſic: & ita communiter tenetur per l.2. ff. de appel. ita tenet Bar. in l. §. ſi quis, ver. quæro, quid ſi aliquis, &c. ff. de ap. & Bald. in l. apertiſſimi, C. de iud. in j. col. & Abb. in c. inter cætera, de app. vbi limitat, hoc procedere de iure ciuili, ſecus, de iure Canonico, ſecundum eum, & per Phil. in c.d. lecti, cl. 3. in 16.
133 q. de appel. † Debet autem appellatio præſentari per appellantem corã Iudice à quo, vt not. Phil. in c. ſi iuſtus, col. 4. de app. & infra decem dies à die latæ ſententiæ. vt, C. de app. auth. hodie, & poſtea proſecutio fit coram Iudice ad quem, præſentando coram eo ſupplicationem, & narrando materiam cauſæ, & ſententiæ contra ſe latæ, & inſtando pro literis inhibitorialibus. Verùm, ſi non poteſt haberi copia Iudicis a quo, vt quia abſens, vel per metum non poteſt coram eo appellari, tunc poteſt appellari coram honeſtis perſonis, vel poteſt adire Iudicem, ad quem, & coram eo porrigere ſupplicationem appellatoriam, abſque eo, quod aliter appellatum fuerit coram Iudice à quo: ita dicit Bald in d.l. apertiſſimi, colum. j. C. de Iud. & in l.2. C. de his, qui per metum Iud. non app. & de hoc eſt gloſſ. expreſſa, in verſ. maiori, in cl. j. de app. & declarat plenè Soc. in conſ. 55. in j. colum. in primo vol. Erit ergo practica in caſu iſto, quando quis non poteſt appellare coram Iudice, à quo, vel propter abſentiam, vel propter metum, vt adhibeat ſecum Iudicem, Notarium, & Teſtes, & corã illis declaret, ac proteſtetur, q̃ intentio ſua erat appellandi in iudicio à tali grauamine, per talem Iudicem ſibi illato. Verùm, quia propter eius abſentiam, vel propter iuſtum metũ non potuit iudicialiter, appellare, nunc appellat extraiudicialiter, coram honeſtis perſonis, & de dicta appellatione faciat ſcribi actum publicum. Ad quod facit, quod habetur in c. ſi iuſtus metus, & ibi per doct. de app. & not. Bar. in l.j. §. dies, ff. quando app. ſit. Et nota, quod. vltra Iudicem, Notarium, & Teſtes, debent adeſſe aliæ honeſtæ perſonæ, coram quibus appelletur & hoc quando iſta appellatio eſſet probanda per inſtrumentum, quia tunc Iudex, Notarius, & Teſtes omnes ſimul iuncti, faciunt fidem de illo actu: & non poſſunt repreſentare duas vices, ſcilicet, teſtium, & perſonarum, coram quibus appellatur: ita declarat Petr. Phil. Corn. in conſil. 292. colum. 2. verſ. 2. in 3. vol. & Abb. in d.c. ſi iuſtus, colum. 1. vbi plus dicit, quòd ſufficit, quòd ſit vnus probus vir, corã quo appelletur.

134 † An aũt ſit neceſſe præſentare appellationem Iudici ſedenti pro tribunali? Dic, quod non, ſed poteſt vbiq; præſentari: imò poteſt præſentari ſolùm actorum magiſtro, ſeu Notario, abſque Iudice, & valet, ſecundum Bal. in auth. quæ ſupplicatio, in princ. C. de pre. imp. offe. & ſequitur Alex. in l.j. §. libelli, in addi. ad Barto, quæ incipit, cui detur, &c. ff. de app. ad idem Alex. in l.j. §. dies, ff. quando app. ſit. Et quòd in omni loco poſſit præſentari, quo ad effectum, vt ſententia, non tranſeat in rem iudicatam; ſic tenet Card. in cle. 2. §. ſimiliter, in 2. q. in fi. de ap. cùm poſſit etiam die feriata appellari, cùm non ſit actus iudicialis appellatio, ſecundum Card. ibi. & not. Barto. in d.l.j. §. dies.

† Fit

135 † Fit etiam appellatio per hæc verba: submitto me protectioni, & tuitioni talis Iudicis. nam ista verba important vim appellationis, secundum Bald. in l.j. in fi. C. qui quacunque præd. pote. & est tex. in c. ad audientiam, & ibi Card. Alex. de appel.

136 † Vtrùm sit necesse, quod semper appellatio fiat in scriptis, an verò sufficiat, quòd viua voce appelletur? Communis conclusio est, vt distinguatur, inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria. Nam à diffinitiua; siquidem appellatur in continenti, scilicet eodem instãti, post latam sententiam, potestque appellare viua voce, & sufficit, quod aggrauatus dicat: appello, & faciet hoc scribi in actis per Notarium. Si verò appelletur ex interuallo, post latam sententiam, tunc debet appellari in scriptis, aliàs non valet appellatio: de hoc est tex. in l.1. in fi. cum l. seq. de appel. in l. litigatorib. & ibi glo. & Bar. & Bal. C. de ap. not. Spe. in tit. de ap. §. qualiter, in prin. & Pet. Phil. Cor. in consil. 95. col. 7. in fi. & seq. in 4. vol.

137 † Sed quando dicatur appellari in continenti, & quando ex interuallo? Dic, quod communis conclusio est, quod incontinente dicitur, dum Iudex sedet pro tribunali in illo sero, & nõ diuertit ad extraneos actus. Secus est, si Iudex iret ad prandium, vel ad alium actum extraneum à iudicio, & postea reuerteretur ad tribunal, quia propter actum extraneum intermedium, non diceretur vlteriùs in continenti fieri, & idem, si appellãs diuerteret ad extraneos actus, postea appellaret: ita dicit Spec. in titu. de app. §. qualiter, in prin. & ibi Ioan. And. in add. super verbo, diuerterit, sed Bal. in d. l. litigatoribus: tenet, quòd Iudice sedente pro tribunali, dicitur in continenti, non distinguendo vtrum diuertit ad extraneos actus, vel non, imò Bart, expressè tenet, in d.l. litigator, quod etiam si diuerterit ad extraneos actus, dicitur fieri in continenti, dummodò eadem die fiat, & Iudice sedente pro tribunali, l. diuus, ff. de in integr. rest. idem tenet Bart. in l. eos, §. fin aut̃, C. de ap. & gl. magis expressa, in l. 2. ff. de ap. Barto. in l. j. §. libelli, colu. j. eo. tit. & hoc videtur esse de mente Bal. in d.l. diuus, in 2. lect. in fin. vbi propriè loquitur de Iudice surgente, & statim reuertente: idem videtur sentire Ph. in c. si iustus, ver. sextò quæritur, in fin. de app. in hac varietate, quæ videtur esse inter Speculatorem, & Ioan. And. ex vna parte, & gloss. Barto. & Bald. ex alia parte, ego ita concordarem opin. vt distinguamus. Aut Iudex processit ad actus extraneos. s. ab illa causa, quam sententiauit, vt quia post expeditam illam causam, incepit expedire alias, in eodem tribunali, & tunc procedat opi. Bar. & sequacium, quia si tota illa die sederet pro tribunali, posset appellari viua voce, quia isti actus nõ videntur omninò extranei, ex quo sunt de iudicio, & pertinentes ad illud tribunal, licet videantur extranei ab illa causa decisa, & ita pondero verba Barto. in d. §. libelli, vbi super isto pũcto refert tres opin. quas etiam refert Bald. in d.l. litigatorib. Prima est generalis. s. quod tota illa die sit permissum, per d.l. 2. ff. de app. vbi fit mentio de die. Secunda opin. est strictissima. s. vt intelligatur in continenti. s. antè, quàm Iudex procedat ad alia facienda, quòd intelligo. s. ad alias causas expediendas, nòn autem ad actus penitùs extraneos, qui fiunt extra tribunal, & hoc est de mente gl. in d.l. litigatoribus, in vers. illicò, quę relata priùs ista stricta opinione, refert postea vltimam opin. Hug. quæ communiter approbatur per Bar. & Bal. ibi, scilicet, quòd dicitur illicò, dum Iudex sedet pro tribunali: vnde innuit subtiliter intuenti, quòd illa facienda, ad quæ diuerterat, erant negocia, quæ expediebantur in tribunali, & hoc etiam est de mente Bald. in d.l. diuus, in 1. lect. in 2. not. ff. de in integr. rest. vbi dicitur incontinenti comparere ille, qui venit Iudice pro tribunali sedente, licet ad alia iam diuerterit. Et dicitur diuertisse ad alia, quando habuit sententiã pro lata, & absoluta, vnde illa verba respiciunt alia negocia eiusdem tribunalis: & ita intelligo Bart. in d.l. litigatoribus, qui fundat se per d.l. diuus & de ista diuersione nõ curamus.

Tertia opin. relata per Barto. in d. §. libelli, est mediocris, quæ eligit mediam viam scilicet, qꝫ dicitur in cõtinenti donec iudex sedet pro tribunali, & ista communiter approbatur, quam tenet Lanf. in c. quoniam contra, in vers. interlocutiones, & appellationes, colu. 6. ver. sequitur aliqua videre, & c. de proba. & Philip. in d. cap. si iustus, ver. 6. quæritur, in fi. Aut Iudex processit ad actus penitus extraneos, surgendo à tribu-

mali causa faciendi aliud negocium extraneum, & tunc aut surrexit cum animo reuertendi, non relinquendo totaliter tribunal pro illo sero, quia dimisit ibi actorum magistrum negociantem in actis interim, & tunc si statim reuertitur, habetur ac si nō recessisset, & potest adhuc appellari, viua voce, per ea, quia dicit Bal. in d. l. diu⁹. in 2. lect. in fi. Ad quod facit tex. in l. 3. ff. de diuort. & in l. plerique, ff. de ritu nup. & per ea, quę habētur per Alex. & doct. in l. cùm antiquitas, C. de test. Aut surrexit Iudex à bancho cum tota eius curia, causa eundi ad prandiū vel ad deambulandum: ita quod nō apparebat de animo reuertendi pro illo sero, & tunc dato, quòd postea reuerteretur, non dicitur fieri in continenti, quia illa videtur alia rectio curiæ propter illam interruptionem, vnde tunc esset appellandum in scriptis, & ita puto procedere opi. Spe. in d. §. qualiter, in prin. quam ad hoc sequitur Phil. in d. c. vt debitus, col. 8. vers. 7. quæritur, &c. de app. & Gem. in c. cordi. col. 4. in prin. de app. libr. 6.

138 † Et prędicta procedunt, quando appellatur à diffinitiua, si verò appellatur ab interlocutoria, & tunc, siue statim, siue ex interuallo, semp debet appellari in scriptis, aliàs nō valet appellatio: tex. est in c. cordi nobis, de ap. lib. 6. & no. Spec. in tit. de app. §. qualiter, post prin. & Barto. in l. eius, ff. de app. rec. & Phi. in c. vt debitus, col. 7. ver. secundo quæritur, &c. de app. vbi dicit illud communiter seruari. tam de iure ciui quā can. & Pau. de Castr. in consil. 270. in prin. in 2. volu. & Bald. & Ang. in l. patris & filij, ff. de vulg.

139 & pud. & Lud. Rom. in consil. 41. † Quando dicatur fieri appellatio in scriptis, & an sufficiat comparere in iudicio, & dicere Notario: scribe qualiter ego appello à tali sentētia in tali causa, &c. Dic, quod nō, sed tūc dicitur in scriptis, quando porrigitur libellus scriptus appellatorius, aliàs si viua voce dictaret appellans, & Notarius redigeret in scriptis, non diceretur appellatio in scriptis, & elapsis x. diebus sententia transiret in rē iudicatam, non obstante tali appellatione inualida: ita in terminis tenet Phil. in d. c. vt debitus, in 7. col. vers. quartò quæritur, &c. de ap. plenè hoc tangit Pet. Philip. Corn. in consil. 95. col. 1. in fi. & seq. in 4. vol. pro hoc est gl. & ibi Bar. in l. in sacris, C. de prox. sac. scr. lib. 12. & Ias. in l. 1. col. 3. in prin. ff. de ed.

140 † Ex prædictis hucusque habemus vnam differentiam inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria, ex qua habes colligere duas practicas pro Aduocato appellati, contra appellantem, scilicet, vt aduertat, quando quis appellat viua voce à diffinitiua in eadem die, si ibi extat Iudex præsens, & pro tribunali sedens, quia licet aliæ appellationes in scriptis possint porrigi quacunque hora, loco, & die, & etiam soli Notario, vt suprà dixi, & dicetur infrà in seq. q. quæ erit 34 huius principalis dist. seu tract. de ap. tamen ista appellatio viua voce non valet aliter, nisi fiat Iudice præsente, & pro tribunali sedente, per ea, quæ suprà dixi, vnde si à tali app. viua voce facta Iudice absente, vel pro tribunali non sedente laberentur x. dies, sententia transiuisset in rem iudicatā, possetq; peti executio.

141 † Secunda practica est, si in casibus, vbi est appellandum in scriptis compareret appellans, & diceret Notario actorū: scribe qualiter ego appello, &c. sit cautus Aduocatus appellati, vt non opponat, quod appellatio non valet, sed taceat donec labantur x. dies, & postea petat executionem sententiæ, quę transiuit in rem iudicatam, quia multos vidi in hoc errare.

142 † Limita tamen id, quod dixi, de interlocutoria non procedere, quando habet vim diffinitiuæ, quia ab ea potest appellari viua voce in continenti, sicut à diffinitiua, & omnes solennitates in ea seruantur, quæ seruari debent in appellatione à diffinitiua, secundum Phi. in d. c. vt debitus, col. 8. vers. septimo quæritur, &c. Ang. in consil. 297. & Lud. Ro. in cōs. 41. in prin. sicut in simili dicimus, q licet aliàs in appellatione ab interlocutoria sit necesse inseri causam grauaminis, vt dicam infrà, in 2. differentia, tamen quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ, nō est necesse, quòd inseratur causa, sicut non est necesse quādo appellatur à diffinitiua secūdū Bald. in l. minorib. col. 3. C. de his, quib. vt ind. & Abb. in c. peruenit, col. 2. de ap. & Ph. in d. c. vt debitus, in 14. q. de ap.

143 † Itē illud q dixi à sententia diffinitiua debere appellari in scriptis ex interuallo, limita nō procedere in causis breuiorib. in quibus pōt appellari viua voce, secundū Bal. in l. & maioribus, in fi. C. de app. Quæ autem dicātur causæ breuiores, remittit se ad ea, quæ ha-

habentur in auth. nisi breuiores, C.de sen. ex bre. rec. Hodie autem in Regno habemus ritum magnæ curiæ, in num. 164.qui incipit. Item, in causis, &c. quo cauetur, quòd in causis duarum vnciarum ciuiliter petitarum nō appellatur: verum nunquam
144 vidi seruari illum ritum. † Sed iuxta prædicta quæro de vna quæst. quæ quotidie euenit,quid,si aliquis appellat viua voce cū reseruatione appellandi in scriptis, & deinde appellat in scriptis, quæ appellatio dicatur valida,prima, an secunda ? & hoc est vtile scire, vt sciamus, quando incipiat currere tempus prosequendi, an à prima appellatione,vel à die secundæ appellationis.hanc q. mouet Bart.in l.cùm procurator,§.si dominus, ff.de ope. no.nun. vbi inuolutè loquitur.Tamē eius intentio videtur esse, qd' prima appellatio teneat, & istam opin.tanquam veriorem cōmuniter sequuntur doc. ibi maximè Io.de Im.idem magis clarè firmat Pau.de Cast.in cōs.7.in j. vol.& in consil.270.eod.vol.vbi dicit, quòd primam appellationem debet prosequi appellans,& ab illa prima currit tēpus prosequendi, idē tenet Lud.Ro.in cōs. 41.& videtur,magis cōmunis opin.vbicunq; prima appellatio voluit, quia secunda videtur frustratoria, & nullum effectū potest importare, nisi quia
145 per secundā censetur prima redacta in scriptis,& sic secunda trahitur ad primam.Sed quando prima non valeret vt quia ab interlocutoria fuit appellatum viua voce, tunc secūda in scriptis valet,& ab ea incipit currere tempus prosequendi,dummodò sit facta infra x.dies:ita declarat Phil.in c.tua nobis, col.5.ver.secunda conclusio, &c. de app.& ibi ponit 7.conclusiones super ista quæst.& plenè declarat ipsam de mente Bald. in l.appellationes,C.de app.& in c.sancimus,quo tempore miles,sed Alex. in d.§. si dominus col.pen.etsi videtur tenere contrarium,scilicet, quod si aliter non apparet de mente appellantis, debet attendi secunda appellatio,propter eius protestationem, per quam reseruauit sibi ius appellandi in scriptis,& hanc contrariam opin. tenet Sal.in l.si quis libellos,C. de appel. Mihi tamen videtur, quòd verior sit prima opin. Barto. Lud.& Paul.de Cast.non obstante, quod etiam Ias. in d.§.si dominus, sequatur opin.Alex. & Paul.de Castr.ibidem sibijpsi contrarius ab eo,quod tenuit in consilijs.Et volendo corroborare istam primam opin. Barto. & sequacium, quam habeo pro vera,& indubitata,maximè hodie in Regno, per ea, quæ infra dicam,considero, quòd totum fundamentum Alexand.& Ias. & aliorum tenentium contrariam partem consistit in eo,videlicet:quòd per dictam reseruationem videtur esse facta protestatio, quòd si contingat me appellare in scriptis, volo,quòd prima appellatio habeatur pro non facta,& in his,quæ dependent ex mera volūtate protestantis, statur suæ protestationi, in l. qui in alienā,§.fin.& ibi Barto.& doct.ff.de acq. hær. item,quia in dubio debet ita interpretari illa protestatio, ex quo est vtilius pro protestante,quia maiorem habebit dilationē ad prosequendum, & hanc rationem etiam sentit Ioan. de Imol.in d.§.si dominus. Tertiò, mouentur per l. si quis libellos, C. de app.vbi Ang. per illum text.tenet illam opin.contra Bartol. nam ibi dicitur, quòd permittitur appellanti reuocare suam appellationem per pœnitentiam, & suum arbitrium commutare. Istis ergo rationibus in effectu mouentur præfati doct.ad tenendum contra Barto. Ego autem sequor opi. Barto.& Lud. quam etiam tenet Abb.in c. dilecto,col.fin.de app. pro qua facio vnum nouum, & vrgens fundamentum. † Et capio hoc assumptum: vbicunque dilatio legalis datur aliquibus ob aliquam causam,si illa causa finitur ante finitiuam dilationem, finitur etiam dilatio, text. & est ibi Barto.in l.à filia,§.alumno, ff.ad Treb.& in l.si quis hæres,la.2.& ibi per Franc.de Aret. ff.de acq. hær.quæ iura solent communiter allegari,quod finita causa dilationis, finitur dilatio:idem tenet Bart.in l.siue pars,C. de dil.quod procedit, etiam in dilatione legali,vt est text.in l.j.§.si ita,ff.de succ.edict. & in l.si maritus.§.si negauerit, ff.de adult. & glo.in c.fin.in gl.pen. de consil.libr.6.sed appellanti datur dilatio decem dierum à lege ad appellandum, vt in auth. hodie.C.de app. & sic ob hanc causam datur, vt appellet.Ergo si appellauit viua voce,& appellatio valuit incontinenti,est finita causa dilationis,scilicet,ad illud idem:ergo debet esse finita dilatio,scilicet, vt non possit iterum eandem appellationem facere: nam dicta appellatio viua voce facta,ex quo permitti-

tur in continenti fieri, fuit sortita suum effectum, scilicet, suspensiuũ, & deuolutiuum causæ ad Superiorem, vt dicit Abb. in d.c. dilecto, col. fi. Lud. Rom. in d. cons. 31. & Paul. de Cast. in dictis cons. 7. & 170. in j. vol. vnde alia appellatione opus non est circa idem, arg. l. qui bis idem, ff. de ver. ob. Et per hoc non immeritò posset attentari, quod secunda appellatio, si fit ad eundem Iudicem, & continet idem, quod prima, debeat censeri facta extra terminum, & sic non valet, quia statim facta prima appellatione viua voce, fuit finita dilatio 10. dierum, ad appellandum, ad eundem Iudicem. vnde de necessitate tempus prosequendi, currit à prima appellatione. † Sed contrà hoc posset instari de l. si quis libellos, de ap. C. secundum intellectum Barto. & Ang. & Sal. ibi. Nam vult illa l. quòd post interpositam vnam appellationem permittitur variari, & appellari ad alium Iudicem, infra decẽ dies: vt plenè declarat Phi. in d.c. tua nobis, col. 5. versic. 5. concl. &c. de app. Ergo non erat finita dilatio, quia si fuisset finita, nõ valeret secunda appellatio. Ad hoc respondeo, & dico, quòd facta appellatione, viua voce, ad vnum Iudicem, est finita causa dilationis, respectu eiusdem Iudicis. Quòd patet ad sensum, quia secunda appellatio ad eundem Iudicem facta, nullum habet effectum, quia omnẽ effectum appellationis sortita fuit prima appellatio, vt suprà dixi, arg. de. l. qui bis idem, vnde frustrà duraret dilatio respectu eiusdem. Verùm, quia appellanti permittitur variare infrà decem dies, & alium Iudicem adire, quod adhuc non est extincta dilatio, ex quo ista appellatio est alia à prima, & aliam personam continens, & tunc verum est, quod videtur esse à prima recessum, quia videtur quodammodo quædam noua tio à iure permissa, ex quo secunda continet aliquid noui à prima. † Et hoc dictum corroboro per bonum simile. Nam quando fit aliquod mandatum alicui, & postea fit eidem, & de eodem, nihil valet secundũ, sed tantùm primum, vt gl. in l. licet, §. ea obligatio, in fin. de procu. Bal. in tub. de proc. & per Mod. in d. l. qui bis, idem dicunt de venditione geminata, & de stipulatione, & de aliis contractibus.

† Non obstant modò rationes Alexand. & sequacium, & primò ad id, quod dicũt de protestatione, ego non video, vnde possit elici illa appellatio conditionaliter ex illa reseruatione: cũ appellatio viua voce, appareat facta purè & liberè: potiùs est dicendum, quod illa reseruatio iterum appellandi, sit facta ad exaggerationem animi appellantis: qui vult, quod dicta sua appellatio viua voce facta, reducatur postmodum in scriptis: vt sentit Ioan. de Imol. in d. l. cùm procurator, §. si dominis, ff. de ope. not. nunquam quod sit facta sub illa conditione: cùm hoc non sonent verba appellantis: arg. l. non aliter, ff. de leg. 3. † Præterea, protestatio seu reseruatio facta de illo actu, cuius nihil operatur euentus, nihil valet, l. hæc stipulatio, §. diuus, ff vt leg. no. caue. & l. non cogendum, §. fin. ff. de proc. & l. 3. §. ibidem, ff. ad exhi. sed in proposito, enentus secundæ appellationis nihil operatur, quando prima valuit: ergo reseruatio fuit frustratoria. † Non obstat quòd statur protestationi in his, quæ dependent ex animo, &c. quia fateor, quando protestatio est clara, & specificat animum protestantis: ita loquitur d. l. qui aliena; §. fi. ff. de acq. hær. sed hæc protestatio non sonat id, quod dicunt Alexand. & sequaces. Similiter non obstat, quòd verba debent intelligi secundum intentionem proferentis, prout est ei vtilius, quia verum est, quando verba sunt vndique ambigua, & possunt pati illam interpretationem, sed in casu nostro, verba appellationis viua voce factæ sunt clara, ex quo simpliciter & purè fuit appellatum: vnde non sunt trahenda ad alium sensum, non obst. d. l. si quis libellos. † quia fateor, quod appellando ad alium Iudicem, potest variare: & tunc secunda inspicitur appellatio, sed quando appellatur ad eundẽ, & ex eadem causa, nõ reperitur iure cautum, quod admittatur ista variatio frustratoria: quia hoc esset contra, dict. l. qui bis idem, cũ sua materia, ff. de verb. obl.

† Ex quibus omnibus concludo, veram esse opi. Bar. Lud. & Abb. & istam firmo, quam opi. puto hodie in Regno esse indubitatam, per const. Appellationum tempora, quæ vult, quod appellator habeat quinquaginta dies ad prosequendum, à die interpositæ appellationis, & sic non dicit, quòd post x. dies dantur illi quinquaginta, sed quod currunt à die interpositæ appellationis: vnde eo ipso, quod quis appellat viua voce à definiti-

finitiua in continenti, dicitur appellatio interposita: meritò ab illo die currunt sibi alij quinquaginta dies ad prosequendum, non obstãte frustratoria reseruatione: quia si appellans haberet animum appellandi in scriptis, non deberet appellare viua voce, sed sufficere sibi dicere: ego seruo mihi ius appellandi in scriptis, & tunc tempus prosequendi curreret à die appellationis in scri
153 ptis. † Secunda differentia inter appellationem ab interlocutoria, & à diffinitiua est, quia appellatio à diffinitiua non habet necesse, quod contineat causas grauaminis, in specie, sed sufficit, quòd appellans in genere dicat, se grauatum, & quod dicat sententiam iniustam, sine alia causa: vt est tex. in l. 2. ff. de app. not. gloss. Abb. & Phi. in c. cùm in ecclesia, de app. Barto. in l. j. §. fin. de ap. & gloss. in c. quod ad consultationem, in vers. non exprimens, de re iudi. sed appellatio ab interterlocutoria, non valet aliter, nisi exprimatur causa grauaminis in ipsa appellatione: tex. est, & ibi Gem. in cap. cordi nobis, de ap. lib. 6. not. Abb. & Phil. in d.c. cùm in ecclesia, Barto. in l. eius, qui colum. j. ff. de ap. rec. est text. & ibi communiter doct. in c. vt debitus, de ap. & Car. Alex. in c. cùm sit Romana, col. pen. eod. tit. Et tunc causæ grauaminis debent exprimi in specie, & nõ sufficit in genere: & si plures causæ sunt, omnes debent exprimi nominatim, & non sufficit facere relationem ad acta, secundũ Philip. in c. consuluit. c. 2. in 2. colùm. de ap. per text. in clem. appellanti, de ap. Soc. in consil. 45. colum. 4. in 1. volum. Card. in d. clem. appellanti, in 3. not. & in 3. & 4. quæstio. Phil. in dict. c. vt debitus, colum. 5. in 12. q. & Bald. in l. minor. colum. 1. C. de his qui. vt ind. vnde non sufficeret, dicere: appello ex tali causa, & ex alijs suo loco, & tempore proponendis: nam ista clausula generalis nihil operatur, secundum Card. in d. clem. appellanti, in 4. q. & Philip. in d. c. consuluit. Idem si diceret: ex aliis causis ex processu, & ex actis apparentibus, quia nihil valet, secundum Bald. in d. l. minorib. & Phil. vbi suprà. Item, talis expressio causæ debet fieri coram Iudice à quo, non autem coram Iudice ad quem, vt est text. in d. c. vt debitus, & ibi Abb. in 2. colum. vers. vlterius nota, & c. Bart. in l. ait prætor, ff. de minor. quod nota, quia sæpè vidi nonnullos Aduocatos errare, qui appellant simpliciter coram Iudice à quo, & postea exprimũt causas grauaminis coram Iudice ad quem, nam talis appellatio ab interlocutoria non valet, per d. c. vt debitus, ibi, coram eodem Iudice causa probabilis appellationis exposita, &c. & prædictis adde deci. Rot. 7. in nouis, vbi plenè. Item, debet exprimi causa grauaminis et
154 iamsi sit notoria: † Quia licet notorium releuat ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi & allegandi, vt est gloss. in ver. Iudicis, in d. clem. appellanti, & ibi etiam Car. in d. §. q. Phili. in d. c. vt debitus colum. 19. in 11. q. & Gem. in c. j. colum. 2. in prin. de app. lib. 6. Si ergo non fuerunt istæ solennitates seruatæ in appellatione ab interlocutoria, transit in rem iudicatam, per lapsum decem dierum, secundum Ang. in cons. 217. col. 3. & Soc. in d. cons. 45. colum. 4.

ADDITIO. Vide Aymo. Crauet. in cons. 181. & 182. j. lib. & notis perpetuò, quòd ex quo hodie in Regno isto, omnes causæ sunt summariæ, & proceditur sine strepitu, & figura iudicij, non requiritur in appellatione ab interlocutoria exprimere causas grauaminis, & appellare in scriptis, sed sufficit, si viua voce appelletur: secundum Ang. in consil. 267. incip. Constitutio, & per Philip. Franc. in c. vt debitus honor, ext. de appel. num. 15. quæ omnia notes, quia aliàs obtinui cum ingenti honore. Petrus Follerius.

VNVM tamen scias, quòd licet causę grauaminis non sint specificatæ in ipso libello appellationis, possunt tamen quandocunque, postea specificari, coram Iudice à quo, dummodò infra decẽ dies, aliàs secus, ita declarat Phili. in d. c. vt debitus, col. 11. in 15. q. Ex ista secunda differentia habes colligere duas regulas. Prima est, quod appellatio à diffinitiua, valet sine expressione causæ. Secunda regula est, quòd non valet appellatio ab interlocutoria sine expressione
115 causæ grauaminis. † Primam regulam limita, generaliter non procedere in omnibus casibus, in quibus de iure prohibetur appellatio à diffinitiua: nam tunc si appellat, debet exprimi causa grauaminis, alias non valet appellatio: ita dicit Specu. in titu. de exc. sentent. §. nunc dicendum, ver. sed nunquid. Pro hoc est gloss. in vers. mande-

tur in c. Romana, §. si autem. & ibi Gem. in fi. col. de appel. lib. 6. Phil. in c. cum speciali, §. porro, col. 3. vers. ex prædictis, &c. de app. & Lud. Rō. in cons. 324. quod procedit, siue appellatio sit prohibita à lege, siue ab homine, vt quando committitur causa appellationem remota, secundum Gem. in d. c. Romana, §. si autem, in fi. & Phili. in c. 3. de app. & in d. c. vt debitus, col. 10. in 14. q. vbi ponit quatuor notabiles fallentias ad hanc regulam, quam poteris ibi videre. Adde Felin. in c. quod ad cōsultationem, col. 10. & 11. de re iud. Et ratio huius fallētiæ patet ad sensum: quia cùm appellatio sit prohibita, appellās habet iuris præsumptionem contra se: vnde Iudex non tenetur eius appellationi deferre, sed quoniam allegat iustam causam, cessat illa iuris præsumptio, & Iudex deferre tenetur: vt dicit Lud. Ro. in d. consil. 324. & ista fallentia seruire potest ad infinitos casus, qui in iure reperiuntur, in quibus appellatio prohibetur, quos studiosus poterit per se seruare.

156. †Secundam regulam limita, non procedere, quando causa grauaminis consisteret in mero iure, adeò quod nullam requirat probationem in facto: quia tunc valet appellatio ab interlocutoria, sine expressione causæ, quia in allegationibus iuris deduci potest: ita tenet Bald. in d. l. minoribus, C. de his, qui vt ind. in l. per hanc colu. pen. in fin. C. de temp. appel. Gem. in d. c. cordi nobis, col. 2. Card. in d. cl. appellanti, col. j. in j. opp. & Phil. in d. c. vt debitus, in 11. q.

157. †Secundò limita, non procedere in interlocutoria habente vim diffinitiuæ, quia nō requiritur expressio causæ, secundum Bald. in d. l. minoribus, & Abb. in c. peruenit, col. 2. de app. & Phil. in d. cap. vt debitus, in 14. q.

158. & Card. Alexand. in d. c. peruenit. †An autem in appellatione extraiudiciali requiratur expressio causæ, vide eundem Phil. in c. consuluit, cl. 2. in 2. col. de app. & in c. bonæ, colu. 6. in princ. vers. & permitte, &c. cod. tit. vbi tenet, quod sic, & Abb. in d. cap. consuluit.

159. †Tertia differentia inter appellationem a diffinitiua & ab interlocutoria est, quia appellatio diffinitiua, potest iustificari ex nouis causis, & ex nouis probationibus: quia dicit appellans, non probatum probabo, & non producta producam, d. l. per hanc, & ibi Bart. & doct. C. de temp. app. habetur in c. fraternitatis, de test. & not. Bar. in l. eius, q col. 2. in fi. ff. de app. tec. Ad idem est tex. in l. eos, §. si quid autem, C. de app. Sed appellatio ab interlocutoria, non potest iustificari, nisi ex eisdem causis antiquis, & in appellatione expressis, & nihil de nouo produci potest, vt est text. in d. clem. appellanti, de app. no. Bart. in d. l. eius, qui col. 2. in fin. in l. ait prætor. col. j. in fi. ff. de min. & in d. l. eos, §. si quid autem, vbi dicit, quòd appellatio ab interlocutoria, iustificatur ex eisdem actis, & in d. l. per hanc, & habetur in decis. 79. concil. Neap. Et ratio diuersitatis declaratur notabiliter per Bar. in d. l. ait prætor.

160. †Nam à diffinitiua potest appellari, etiamsi iustè lata fuerit, & etiamsi Iudex nullam iniuriam fecerit, quia is, qui appellat, sperat ex nouis causis & probationibus vincere in causa appellationis, vnde si de iure permittitur appellatio, etiam à sententia iusta, fuit concessum appellanti, vt nouas causas deducat, quia alias ex eisdē actis vincere non posset, sed ab interlocutoria non appellatur, nisi Iudex iniuriam fecerit, & sic ista iniuria non potest detegi, nisi ex eisdem actis, & ex antiquis causis coram Iudice, à quo expressis, & non ex nouis deducendis, quia non potest imputari Iudici à quo, quando appellans obtinet ex nouis causis, tunc enim non detegitur iniuria iudicis à quo.

161. †Ex ista tertia differentia, habemus colligere duas regulas. Prima est, quod appellatio à diffinitiua, potest iustificari ex nouis actis, vnde stat in arbitrio appellantis, an velit appellare ex eisdem actis, quod est, quando per diffinitiuam patitur iniuriam, an verò ex nouis deducendis, quod est, quādo ex primis probationibus diffinitiua fuit iustè lata. Secunda regula est, quod appellatio ab interlocutoria, non potest iustificari ex nouis actis, nisi ex primis.

162. †Primam regulam limita procedere, dummodò nouæ probationes, quæ producuntur per testes, nō sint super eisdem articulis, vel directò contrarijs, propter timorē subornationis, sed super nouis articulis dependentibus à veteribus, & facientitibus ad causam, vt est text. in cl. 2. de test. not. Bart. in d. l. per hanc, Abb. & Fel. in d. cap. fraternitatis, de test. & Bar. & doct. in auth. atqui

semel

semel, C. de prob. in quibus locis plenè declaratur materia istorū articulorum, sed probationes per scripturas possunt produci, quia in scripturis non potest timeri subornatio. 163 † Secundò limita, dummodò nouæ probationes recipiantur, & producātur super re petita, & deducta, in causa principali, & non super noua re, & nouo libello: nam si in causa principali petij bouem, non possum in causa appellationis petere equum, & producere probationes super equo, Similiter, si petij rem vna actione, & succubui, nō possum in causa appellationis prosequi eandem alia actione, quia est nouū capitulum. Secus, quando in appellatione mutatur causa, quę potest includi sub generalitate primi libelli: vt si petij rem. ad me spectantē, iure dominij, non adstringendo me ad aliquam causam specialē, & deinde in primo processu prosecutus causam emptionis, & succubui, possum in appellatione prosequi causam legati, vel aliā ex qua dominiū potest acquiri, quia ista noua causa potest includi sub primo libellō generaliter loquēte de dominio: ita hæc omnia declarat Bal. in addi. Spec. in tit. de ap. in 15. col. circa fi. & Phil. in c. cū in ecclesia, col. fi. de appel. Nam Iudex causę appellationis non cognoscit, nisi de eo, de quo cognouit Iudex causæ principalis: 164 ita dicit Bar. in l. j. C. si aduer. libr. † Hoc tamen limita, nisi quis egisset ex testamento, vt hæres, quod testamentū fuit pronunciatum inualidum, quia potest in causa appellationis agere ad idem ab intestato: quia iuri, quod ignorabat sibi competere, nō videtur renunciasse, vel l. mater. ff. de in offi. testam. ita deciditur in decisi. 53. conf. Neap. Secundam regulam restringe, & limita, vt procedat, & intelligatur, quòd appellans ab interlocutoria, non potest deducere nouas causas corā Iudice ad quem, nec potest probationes facere super alia causa, quàm super deducta in causa principali, tamen benè potest ducere nouas probationes super causa antiqua, expressa in appellatione, quando illa causa requirit probationes in facto Vnde dispositio, l. per hanc, C. de temp. app. habet locum etiam in appellatione ab interlocutoria, quo ad probādum causas deductas: ita tenet Cyn. in d. l. per hanc, in j. & 2. q. & Phi. in d. c. cùm in ecclesia, colu. 2. vers. scias tamen, & c. de ap. & est glo. in d. c. appellāti, in vers. probandis, quod not. quia multi errant super hoc, qui putant appellationē ab interlocutoria, non posse iustificari, nisi ex eisdem actis: quia hoc non debet ita generaliter intelligi, sed, vt modò suprà dixi.

165 † Secundò limita, nisi causa noua superuenit de nouo, in qua nulla potest imputari culpa appellanti, quare ipsam non deduxit in appellatione, ex quo tunc non suberat: nam potest tunc interlocutoria iustificari ex ista noua causa, secundum Old. in consil. 130. col. fin. Bald. in l. inuitus, col. fin. C. de proc. & Bal. in d. l. per hāc, col. pen. in fi. C. de temp. ap. 166 † Tertiò limita, nisi appellans obtulisset causas grauaminis, & probatiōes coram Iudice à quo; & non fuit admissus, quia poterit deducere, & probare corā Iudice appellationis, ex quo non stetit per eum, sed per Iudicem: ita tenet Barto. in l. eius, qui, col. fi. ff. de ap. rec. & Bal. in d. l. per hanc, col. pen. in fin. per l. ait prætor, §. quid tamen, ff. de min. 167 † Quartò limita, non procedere, quando appellatur à diffinitiua: nā in ea potest reparari grauamen, etiam illatum per interlocutoriam, ex nouis causis, & probationibus, ex quo non directò tunc appellatur ab interlocutoria: ita tenet Bal. in l. generaliter, §. sed iuramento, col. 2. vers. item nota, in verbo, non audiant, &c. de rebus cred. & Inn. in c. quo ad consultationem, col. j. de re iud. 168 † Quintò limita, non procedere, quando interlocutoria esset lata contra contumacem, quia tunc potest iustificari, ex nouis causis, & ex nouis probationibus, secūdum Bart. in l. ait prætor, col. j. in fin. ff. de mino. & Alexan. in d. l. eius, qui, in add. ad Bar. in vlt. col. ff. de ap. rec. 169 † Sextò limita, quando interlocutoria continet grauamen irreparabile, quia tunc potest ex nouis causis iustificari: putà, si Iudex interloqueretur aliquem esse torquendum, vel aliud simile: ita tenet Bal. id d. l. per hanc, col. seq. C. de temp. appel.

170 † Septimò limita, nisi essemus in interlocutoria habente vim diffinitiuæ, quia potest ex nouis actis iustificari, secundū Car. in d. cle. appellanti, colum. fin. in 9. quæst. de ap. vbi ponit exemplum in interlocutoria lata super attentatis, & Bald. in l. minorib. C. de his, qui. vt indig. facit quod not. Bald. in l. j. col. pen. vers. denuò quæro, &c. C. quando prouo. nō est necess. 171 † Quarta differentia in-

ter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria eſt, quia appellatio à diffinitiua, ſtatim, cùm fuit interpoſita, ligat manus Iudicis à quo, vt non poſſit procedere ad aliquem actum vlterius, in illa cauſa, text. eſt in l. appellatione, C. de ap. & in. l. j. in prin. ff. nil not. appel. penult. & in c. non ſolùm,
172 in princi. de ap. libr. 6. † Sed appellatio ab interlocutoria, non ligat manus Iudicis à quo, quin poſſit procedere ad vlteriora, donec per Iudicem appellationis fuerit inhibitum, prout eſt text. in d. c. non ſolùm, cit. fi. not. Barto. in l. eius, qui, colu. j. ff. de ap. recip. in l. intra vtile, col. 2. ff. pe. min. & Ang. in conſil. 217. colum. 3. adeò, quòd vſque ad diffinitiuam incluſiuè procedere poteſt, ante inhibitionem, non obſtante appellatione, & tunc non requiritur aliqua citatio partis, ſed Iudex poteſt procedere ad omnē actum, vſque ad ſententiam, parte non citata: ex quo appellando videtur ſe facere contumacem, & declarare animum ſuum, qđ non vult comparere, text. eſt in c. eum, qui de dolo, & contum. libr. 6. & cl. j. eo. titu. & Bart. in d. l. intra vtile, colu. 2. Verùm, quando Iudex appellationis pronunciat benè appellatum omnia attentata reuocantur: ſecundum Bart. ibi, & in d. l. eius, qui colum. 2, & prædictis adde Bald. in l. 2. verſ. ſed incidenter quæro, &c. C. de Epiſc. aud.

173 † Ex iſta quarta differentia habemus colligere duas regulas. Prima eſt, quòd appellatio à diffinitiua, ſuſpendit iuriſdictionem Iudicis, à quo, ſine alia inhibitione: adeò, quòd nihil poſſit facere appellatione pendente. Adde quòd idem eſt ante interpoſitam appellationē infrà x. dies, vt eſt text. in d. c. non ſolùm de ap. lib. 6. & not. Alexan. in l. 1. §. ſi ſeruus, col. pen. ff. de acq. poſſ. Secunda regula eſt, quòd pendente appellatione ab interlocutoria, non ligantur manus Iudicis, quin poſſit procedere, ante, quàm inhibeatur: ex quo ſequitur à fortiori, quòd ſi poteſt procedere poſt appellationem, multò magis ante appellationem infrà x. dies, gl. eſt. & ibi Bald. in l. à procedente, C. de dila. & idem Bald. in l. ita demùm, verſi. ſed hic quæritur, &c. C. de proc.

174 † Primam regulā limita, procedere inter ipſos principales litigantes: inter quos non poteſt aliquid innouare pendēte appellatione. Secus eſt contra tertiū, licet ſit de eadem re: vnde ſi ſunt duo Rei debēdi in ſolidum, & vnus conuenitur, & condemnatus appellat: pendente appellatione, poteſt conueniri alius: & Iudex æquè poteſt cōtra eum procedere, text. eſt ſingularis, in l. creditor, in pri. ff. mand. per quem text. dixit notabiliter Bart. in l. 3. §. vbi duo, ff. de duob. Reis, quòd, pendente iudicio contra vnum ex Reis debendi, poteſt alius conueniri.

175 † Secundò limita, non procedere, quo ad illos actus, qui poterant fieri & innouari, pendente cauſa principali: quia poſſunt fieri, etiam pendente cauſa appellationis, prout eſt compellere litigantem ad cauendum: ita tenet Bart. per illum text. in l. poſtquam, §. imperator, in j. oppo. ff. vt ligat. no. caue. in l. furti §. j. in princ. ff. de his, qui not. infr. & Alexand. in rub. ff. nil no. ap. pen.

176 † Tertiò limita, non procedere in patrono præſentante duos in beneficio, nam ſi primo præſentauit vnum, & ille appellauit, vt non præſentetur alius, poteſt nihilominus patronus alium præſentare, appellatione pendente, & Iudex à quo admittit talem præſentationem: & ratio eſt, quia ante appellationem permittebatur ſibi huiuſmodi præſentatio, & non debet hac facultate priuari per dictam appel. ita tenet Abb. in ca. paſtoralis, in 2. not. de iura patron. Et hæc limitatio in effectu recidit in idem, in qđ
177 præcedens. † Quarto limita, non procedere, quando debitor, qui appellauit, fuit ex noua cauſa factus ſuſpectus de fuga, quia, etiā appellatione pendente, poteſt capi per creditorem propria auctoritate, ſicut antè, per ea, quæ not. Ang. in repet. l. nemo carcerem verſ. item quæro, quid, ſi lite pendente? &c. C. de exac. trib. lib. x. ſequitur Alex. in conſ. 106. col. fin. in 3. vol. & Iaſ. in l. ſi ab arbitro, col. 3. ff. qui ſat. cog. vbi dicunt, qꝺ, lite pendente poteſt capi debitor ſuſpectus: ergo etiam appellatione pendente, per text. & ibi Bart in l. poſtquā, §. imperator, ff. vt leg. no. caue. & hanc quæſt. decidit in terminis Phi.
178 in c. cùm teneamur, col. 3. de ap. † Quintò limita, non procedere in appell. a ſententia excommunicationis: quia, ea non obſtante, poteſt Iudex à quo, denunciare & publicare excōmunicatum, vt ab omnib. euitetur, tex. eſt in c. paſtoralis, §. verùm, & ibi Abb.
179 & Phil. in j. not. de appel. † Item poteſt Iudex priuare interim excommunicatum fru

ctibus

ctibus sui beneficij, & distributionibus quotidianis: secundum Abb. in d. §. verùm, col. 5. super gloss. fin. & ibi etiam Ioan. de Imo. & Phil. col. antep. Nī excommunicatus, qui est exemptus à communione ecclesiæ, non debet de fructibus ecclesiæ alimentari: vnde ipso iure est priuatus fructibus, etiamsi nihil dicatur in sententia. Prædictis adde Spec. in tit. de ap. §. in quibus, versic. 17. & ibi plus declarat, quid operetur appellatio ab excōmunicatione, & habetur in c. per tuas, de sentent. excommun. & per gl. in versic. suspendatur, & ibi Abb. in c. ad reprimendam.
180 de offic. ord. † hoc tamen intellige, & declara, quando appellatur ab ipsa sententia excommunicationis. Secus, si appellatur à declaratoria Iudicis, per quam declarat aliquē incidisse in sententiam excommunicationis, quia tunc appellatio suspenditur, & Iudex nihil potest interim innouare: ita tenet Fel. in c. cùm non ab homine, col. fi. de iud. & ratio est: quia est possibile, quòd Iudex malè declarauit, & ideò à declaratoria permittitur appellari, licet non appellaretur à
184 sententia: secundū Abb. in c. fi. col. 1. de iura. colum. Item potest innouare Iudex absoluendo ab excommunicatione, nō obstante appellatione, secundum Abb. & Phil. in ca.
185 qua fronte, &c. quæstioni, de ap. etiamsi appellans non renunciet appellationi: vt ibi
181 habetur. † Item, prædicta intellige, quando quis appellat à sententia excommunicationis iam lata. Secus, quando appellat à futuro grauamine, & sic à censura futura: quia tunc excommunicatio postea lata, est ipso iure nulla, tex. est, & ibi Abb. & Phi. in j. no. c. delicti, el. 2. de ap. & in ca. solet de sent. excommun. libr. 6. & Ang. in consil. 188. quòd
186 procedat etiam in appellatione extraiudiciali, vt in c. dilecti.

182 † Sextò limita, non procedere, quādo appellatio esset manifestè friuola, & frustratoria, interposita contra leges, quia tunc, ea non obstante, potest Iudex procedere ad ex
187 ecutionem, & innouare, dummodò non deferat appellationi: ex quo iustitia nō defert tali appellationi, vnde habet effectum suspensiuum, tex. est in c. cum adpellationibus de appel. lib. 6. & ibi Gem. Abb. in c. consuluit, el. 3. de appel. Specu. in titu. de appel. §. nunc dicamus, versicu. Item, appellatione
188 pendente, &c. & Soc. in cons. 39. col. 6. in 4. vol, ad quod facit text. in l tutor. ff. de vsur. & quod not. glo. Barto. & doct. in l. 2. C. de vsur. rei iudi. & Soc. in consil. 76. col. 2. in j. vol. in quibus locis habetur, quòd, quando appellatio est frustratoria, non impedit cursum vsurarum, & tempora currunt à prima sententia perinde, ac si appelatū non esset.

183 † Septimò limita, non procedere, in omnibus casibus, in quibus de iure adpellare non licet: quia tunc appellatio non suspendit effectum sentētiæ, & potest Iudex à quo innouare: secundum Inno. in c. pastoralis, de offic. del. & est glo. in versic. casibus, in c. non solùm, de app. lib. 6. & toto tit. C. quò appel. non recip. & Bald. in c. sancimus, col. j. quo temp. mil. quòd tamen limita, nisi in talib. casibus prohibitis, appellans allegaret aliquam iustam causam, ex qua deberet admitti eius appellatio, quia tunc Iudex tenetur eius appellationi deferre, & non debet interim nouari, gloss. est in c. Romana, §. si autem, & ibi Gem. in fin. de app. lib. 6. Lud. Roma. in consil. 324. & Abb. in c. consuluit, el. 3. in no. de ap. † Et sub ista fallentia potest includi appellatio à possessorio, quæ nō retardat executionem, per ea, quæ plenè no. Bal. in l. j. C. si de momen. pos. fue. appellat. & Ang. in consil. 107. † & similiter appellatio à decreto affirmatiuo: prout est, quādo Iudex concedit, assistentiam vigore instrumenti, quia à tali decreto non appellatur in Regno, scilicet, ad effectum retardandæ executionis, per ritum magnæ curiæ vicariæ, sed de nullitate dici potest, & talis nullitas opposita, retardat executionem, vt est Regia prag. quæ incipit, Magnæ curiæ, & vide dec. 261. cons. Neap.

† Octauò limita, non procedere, in factis notorijs, nam in illis appellatio nō suspendit executionem, secundum Old. in cons. 18. colu. 2. Lud. Roma. in cons. 324. per doct. in c. cùm sit Romana, §. præterea, de appel. & glo. in c. Romana, §. si autem, in versic. casibus, de appel. lib. 6.

† Hinc dicimus, quòd notoriè criminosus non auditur appellans, & eius appellatio non suspendit, vt habetur in c. proposuit, de appellat. & in dicto, §. si autem, & Specu. in titul. not. cri. §. j. versic. j. quid si auditis, &c.

† Nonò limita, nō procedere, quādo timetur de dilapidatione fructuū, quia potest Iudex

etiam pendente appellatione fructus sequestrare, l. imperatores, §. fin. ff. de appel. & c. fi. de seq. poss. & fruct. not. Spec. in tit. de ap. §. & nouissimè, in princ. & habetur in l. ab executore, C. quō. appel. no recip. per Phi. in c. cùm teneamur, col. 3. de appel. Sed per quem Iudicem fiat hæc sequestratio? quid quid dicat Bart. in d. l. imperatores, dic, qd
* communis cōclusio est, quòd si petitur antequam appellatio sit præsentata Iudici ad quem, & per eum recepta, debet fieri per Iudicem à quo, sed si postea, debet fieri per Iudicem ad quem: ita tenent Ioann. And. & Abb. in d. c. fin. in fi. Phi. in c. cùm teneamur col. 3. de appellat. & Alex. in add. ad Bart. in l. imperatores, §. fin.

189 †Decimò limita, nō procedere in eo, qui detinetur in carcere pro crimine, pro quo fuit condemnatus: quia licet appellet à sententia, tamen adhuc potest detineri, & sic Iudex à quo innouat detinendo in futurū, & non liberat ipsum, vt notat Bal. in l. 2. ver. sed incedenter, C. de Episc. aud. Spec. in tit. de ap. §. nouissimè, col. 3. versic. tertius, &c. Alexan. in add. ad Bart. in l. 3. ff. de cust. reo. Bār. in l. ab executione, C. quō. ap. non rec. vide in l. eos, §. super his, C. de appel. & in l.
190 minimè. eo. tit. † & si iste carceratus esset remittendus ad Iudicem appellationis, debet mitti cum custodibus ad expensas ipsius carcerati, secundum Bel. in l. generaliter, §. his de præsentibus, C. de reb. cred.

191 †Vndecimò limita, nō procedere, quo ad impediendam absolutionem ab excōmunicatione, non obstante appellatione, tex. est, & ibi Abb. in 3. col. & Phi. & Card. in c. qua fronte, de ap.

192 †Duodecimò limita, vt nō possit Iudex, appellatione pendente, innouare contra appellationem, sed pro eo potest innouare, secundum Innoc. in c. quia propter. de elect. & Soc. in cons. 45. col. 3. in fi. j. volum.

193 †Decimotertiò limita, nō procedere, quā do sententia fuit lata cōtra possessorem beneficij, in curia Romana, quia tunc interim si fuerit appellatum, beneficium sequestratur per Ordinarium loci, iuxta cl. j. de seq. dos. & fruct. nam tunc etiā si ab Ordinario appelletur, potest interim procedere ad sequestrum, nō obstante appellatione, secundum Card. in d. clem. j. in 9. not.

194 †Decimoquartò limita, quando appellatus attentaret aliquid, in præiudicium appellationis: nam potest Iudex à quo, se intromittere, & reparare, non obstante appellatione: putà, si appellans turbaretur in possessione per aduersarium, appellatione pendente, nam potest Iudex à quo, reformare sibi possessionem, casus est in c. cùm teneamus, & ibi Abb. in fin. col. & per alios
195 doct. ibi de appel. † Decimoquintò limita, nō procedere in eo, cui factum mandatum, vt veniat ad residendum, in loco beneficij, quia si interim appellat, potest Iudex à quo, pendente appellatione, ponere vnum substitutum in dicto beneficio, qui interim nutrietur de fructib. illius beneficij, tex. est, in
196 c. peruenit, el. 2. de ap. † Decimosextò limita, generaliter, quia Iudex à quo, potest pendente appellatione, attētare omnia illa, quæ tendunt ad faciliorem exitum causæ appellationis. dummodò se nō impediat de ipsa appellatione: ita tenet Abb. per illum text. in c. ex literis, de matr. contract. con. interd. ecclsiæ, & in c. cū teneamus, in j. not. de ap.
197 †Decimoseptimò limita, non procedere quo ad taxationem expēsarum, quia Iudex à quo, potest, pendente appellatione, taxare expensas, ad quas condemnauit, quia nō dicitur innouare, sed potiùs declarare pronūciata: ita tenet Lapus in allegationibus suis, in alle. 72. in c. in causa matrimoniali, &c.

198 †Decimooctanò limita, non procedere contra administratorē alicuius loci pij, qui si fuit condemnatus ad reddendum rationes, & appellauit, potest interim [illegible] à quo, ipsum cōstringere ad reddendum rationes, non obstante appellat. ita pulchrè tenet Ang. in §. æconomos, in fin. in authen.
199 de sanct. Episco. † Decimononò limita, nisi appellatio sit deserta: quia tunc, non obstante appellatione, potest Iudex à quo, procedere ad executionē, quia habetur ac si appellatum non esset: vt decisum hodie in Regno, per const. Appellationum tempora.

200 †Verùm super illo dubio, an Iudex, à quo, pronunciet desertam, vel Iudex ad quem? scias, quod si appellatio deserta efficitur ex non prosecutione, siquidem nunquam sit aditus Iudex ad quem, & nullus actus est factus coram eo, & tunc non est opus alia prosecutione, nisi quia pars appellata potest adire Iudicium à quo, vt sententiam exequatur, & si ille videt lapsum terminum iuris,

vel

vel hominis ad prosequendum, pnuncia-
bit illam desertam, & condemnabit appel-
lantem ad expensas, & ob hoc est vtile, vt
pronuncietur, propter condemnationem
expensarum, secundum Abb. in c. sæpè, col.
3. de ap. Verùm potest, si vult, exequi sine
alia pronuncia. & hoc etiã est vtile, vt causa
citiùs expediatur, ne detur materia vlteriùs
appellandi. Si verò fuit aditus Iudex ad quẽ,
& appellatio fuit coram eo introducta, & 205
tunc ipse debet pronunciare super deserti-
one, & non Iudex à quo: ita distinguit nota-
biliter Phi. in c. ex ratione, col. 19. in fin. ver.
circa septimum, &c. de app. Fel. in cap. ex
parte, el. 2. col. 6. in fin. & seq. colum. pen. de
reser. Adde text. & ibi Bald. in l. si contra,
& in l. præcipimus, §. officijs, C. de ap. & ibi
per Bart. adde etiam Alex. in l. præses, ff. de
201 re iud. † Et quod possit appellari à senten-
tia, per quam pronunciatur, appellationem
esse desertam, tenet Phi. in d. ca. ex ratione,
colu. 23. vers. circa nonum, &c. vnde causa
vitandi appellationem, cautius est, vt Iudex
à quo exequatur sine alia pronuncia Iudi-
cis ad quem: vt declarat plenè Phi. in d. cap.
ex ratione, colu. antep. in fin. & colu. pen. &
Ang. in consil. 140. & Bal. in cons. 390. in 3.
202 vol. † Hodie tamen communiter seruatur
in Regno, quòd quando est deserta appella
tio, quæ erat introducta coram Iudice ad
quem, solet pars appellata adire Iudicem
ad quem, & instare, vt scribat Iudici à
quo. vt exequatur sententiam, ex quo ap-
pellatio est deserta, qui Iudex ad quem, reui
so calendario processus, si liquet sibi ex eo,
quòd appellatio est deserta, non facit aliam
pronunciam, nisi quia rescribit per literas
Iudici à quo, vt sententiam exequatur, ex
quo liquet sibi appellationem esse desertã,
& sic iudex à quo, ad literas Iudicis ad quẽ
exequitur sententiam, & ista est communis
practica, quam vidi seruari in hoc Regno:
& tenet And. de Is. in const. Appellationũ
tempora, col. 3. in prin. & ibi etiam Matth.
in 3. col. in prin.

203 † Imò, quando Iudex ad quem, pronun-
ciat, appellationem esse desertam non requi
ritur citatio partis, secundum Phi. in c. sæ-
pè, col. 7. de ap. & est hodie cautum in Re-
gno, quòd sit decretum qualiter est deserta,
sed non legitur, vt est ritus magnæ curiæ, in
nu. 229. in c. Item seruat ipsa curia, &c. sub
rubrica, de appellationibus.

204 † Vigesimò limita, non procedere in sen-
tentia lata cõtra officialẽ in syndicatu, quia
non suspenditur per appellationem, vt est
Regia prag. quæ incipit, Regiæ dignitati,
quod intellige de diffinitiua, sed ab interlo-
cutoria, & grauamine incidenti potest ap-
pellari, secundum Par. in trac. synd in versi.
appellatio, colu. 8. Item, à sententia ferenda
potest appellari, secundum Pari. ibi col. 7. in
fin. † Vigesimoprimò limita, non procede-
re, quando Iudex à quo, vult statuere termi
num appellanti ad prosequendum, vel ad
se repræsentandum coram Iudice ad quem:
nam licet, pendente appellatione, censeã-
tur ligatæ manus Iudicis, nõ tamen censen-
tur ligatæ, quo ad hoc: quia potest Iudex à
quo statuere terminũ competentẽ, & breui-
are tempus iuris, infrà quem terminum si
appellans non se præsentat Iudici ad quem,
vel non prosequitur appellationem, rema-
net appellatio deserta, & potest sententiam
exequi, text. est in c. personas, & ibi Abb. &
Phi. in c. cùm sit Romana, in c. oblatæ, &c.
reprehensibilis: & in c. sæpè, de ap. Spec. in
tit. de ap. §. nouissimè, versic. 15. & vers. 16.
Car. in cl 1. in 22. q. de ap. & Bart. in l. præ-
ses, C de app. in hoc tamen, si vis scire qua-
lem terminum possit Iudex assignare appel
lanti, vide notabiliter Phi. in d. c. personas,
colu. 2. de app. vbi declarat nouem modos
dandi terminum in hac materia. Et primus
est, ad iter arripiendum ad Iudicem appella
tionis, quem terminum dat Iudex à quo,
c. peruenit, el. 2. de appel. Secundus est, ad se
præsentandum coram Iudice ad quem, &
iste similiter dari potest, vt d. ca. personas.
Tertius est, terminus ad se præsentandum
cum apostolis: de hoc habetur in d. l. præses,
& ibi per Bal. & hic similiter dari potest, vt
ibi. Quartus est terminus ad recipiendum
apostolos petitos: nam potest Iudex à quo,
statuere certum terminum appellanti, infrà
quẽ debeat recipere apostolos, quo elapso
si non recipit, appellatio est deserta, vt in cl.
2. de app. Quintus est terminus ad prosequẽ
dam appellationem, & iste etiam dari po-
test, c. cùm causa, de re iud. & c. ad hæc, el. 3.
de app. quicquid tenuerit Bart. in d. l. præ-
ses, cuius op. in hoc reprobatur. Sextus est,
terminus ad se præsentandum, & redeundũ
cum literis impetratis: & hoc fieri non po-
test per Iudicem à quo, quia esset imponere

legem Superiori, c. ex insinuatione, ibi Abb. de ap. Septimus est terminus ad præsentandum, vel prosequendum & faciendum fidē de ipsa prosecutione, & hoc minimè fieri potest ad faciendum desertam appellationem, elapso termino: alius terminus est ad finiendam appellationem coram Iudice ad quem, & hoc minimè fieri potest, quia imponeret legem Superiori, vt d. c. ex insinuatione, quæ omnia prosequere, vt per Phi. in d. c personas, & dec. Rotæ 94. in nouis.

206 † Vigesimo secundò limita, quia Iudex à quo, potest, pendente appellatione, examinare testes, senes, vel valetudinarios ad perpetuam, rei memoriam, & non dicitur innouare: ita per plura tenet Matth. de Afflict. in const. Probationum in cursibus, col. 2. in fi.

207 † Secundam regulam principalem (s. de appellatione & ab interlocutoria) limita primo, non procedere, quādo fuit Iudici à quo inhibitum per Superiorem: quia tunc non potest vlteriùs procedere in illa causa: vt est tex. in d. c. non solùm de ap. libr. 6. & not. Ang. in consil. 217. Quod tamen intellige, quando inhibitio fuit legitimè interposita, & cum causæ cognitione & parte citata: nā quando est appellatum in casu, in quo non debuit appellari, vel quia causa est iniusta, vel appellatio est friuola & frustratoria, tūc nunquam debet Iudex ad quem, inhibere, nisi priùs adhibeat causæ cognitionem super iustitia appellationis, aliàs inhibitio non valet: vt no. Spe. in tit. de ap. §. de off. ver. sed quæritur. Fel. in c. dilectꝰ 1. 2. col. pen. de Rescr. pro hoc est tex. in c. Romana, §. si verò, & §. si autem, & ibi Gem. de app. libr. 6. Item quòd debeat fieri parte citata inhibitio: aliàs non valet: tenet Alex. in consil. 91. col. pen. in 2. volu. & Fran. de Are. in cōs. 20. col. col. pen. vers. circa secundum, &c. & cons. 33. col. 3. & Alex. in l. Titia, in fi. ff. solu. Vbi dicit hanc esse communem opi. & idem Alex. in l. 3. §. condemnatum, colu. 4. in fi. ff. de re iud. & Alex in cons. 9. in 4. vol. & Ias. in l. si opus, colu. 2. in fi. ff. de op. not. nun. vnde dicit notabiliter Abb. in ca. cùm venissent, col. 2. in 4. not. de restit. in integr.

208 † quòd inhibitio Iudicis contra ius facta, non inducit nullitatem actus postea gesti.

209 † Secundò limita, nisi Iudex à quo, detulit appellationi coram eo interpositæ ab interlocutoria, quia deferendo, seu admittendo ipsam, ligat manus sibi ipsi, & ipsemet tunc sibi inhibet: vnde non potest vlteriùs in causa procedere, text. est in c. cum appellationib. & ibi Gem. de appel. lib. 6. Bart. in l. eius, qui, col. 2. de appel. recip. in l. intra vtile, col. 2. ff. de min. & Soc. in cons. 38. colu. 7. in fin. 1. vol.

210 † An autem teneatur deferre Iudex appellationi? Dic, quod sic, si est interposita ex iusta causa, aliàs punitur: tex. est in c. de priore, de appel. & in l. quoniam iudices, C. de ap. & circa istam pœnam est varietas inter ius Canonicum, & Ciuile: quia de iure Canonico, si causa est criminalis, Iudex non admittens deponendus est: si verò est Ciuilis, punitur pœna arbitraria: sed de iure Ciuili, si causa est criminalis, punitur pœna arbitraria, si ciuilis, punitur ad 30. libras auri, vt d. l. quoniam Iudices: ita declarat Phi. in d. c. de priore, colu. fi. & Lud. Ro. in cons. 501. col. 1. Verùm aduerte, quia Phi. in d. c. de priore, in fin. dicit, quòd istæ pœnæ cessant, vbicunque appellatur à mera interlocutoria, ex quo Iudex potest procedere antequam sit ei inhibitum. Ex hoc sequitur, qđ nō teneatur deferre: in hoc ego puto, quod non benè loquitur Phi. quia, si appellās ab interlocutoria mera, assignat aliquam rationabilem causam, ex qua, si vera sit, apparet grauamen, tenetur Iudex appellationem admittere, quia ad hunc effectum voluerunt iura, quòd causę grauaminis exprimātur, vt si videantur iustæ, debeat Iudex admittere appellationem, aut specificare causam rationabilem, quare non admittat: vt dicit tex. in c. cordi, de appel. libr. 6. vnde Iudex repellit appellationem ab interlocutoria, ex rationabili causa interposita, puto, quòd ita punitur, ac si repulisset appellationem à diffinitiua, & ita in effectu concludit Card. in d. c. de priore, in fin. qui melius loqui videtur, & Lud. Romanus in

211 consil. 501. col. 1. & 2. † Quid autem, si Iudex nō admisit simpliciter appellationem, sed tum illa clausula: & in quantum: prout communiter scribi solet admissio per actorum magistros, an per illa verba habeatur pro admissa, vel pro non admissa? Lud. Ro. tangit hanc q. in d. cōs. 501. col. 2. & concludit, quod si appellatio erat iusta, & ex rationabili causa interposita, quæ de iure admittenda erat, habetur pro admissa, aliàs si admit-

mittenda non erat, habetur pro non admissa, & sic illa clausula refertur ad iuris dispositionem. Idem tenet Fel. in c. cùm cõtingat, col. pen. de offic. del. Phil. & Card. in c. sæpè in 2. not. de appel. Bald. in l. edita. in rep. Paduana, col. 17. vers. item dubitatur, si Iudex, &c. C. de eden. Bart. in l. ambitiosa, col. pen.
212 in fin. ff. de decr. ab ord. fac. & Ang. in cons. 214 217. in 5. colu. & ista est veritas. † Tertiò limita, nisi appellaretur à tali interlocutoria, quæ continet grauamen irreparabile, & executionem irretractabilem. Vt si Iudex interloqueretur, aliquem esse torquendum, quia tunc, pendente appellatione, statim ligantur manus Iudicis, ante aliam inhibitionem, sicut quando appellatur à diffinitiua secundum Bald. in l. generaliter, §. sed iuramento, 32. vers. sed quid, si est talis? &c. C. de reb. cre. facit quod no. Bart. in l. 2. colu. 2. & 3. ff. de ap. recip. Bald. in l. 2. colum. 2. C. de Epis. aud. in l. si quis in prouocatione, C. de 215 app. in l. ante sententiam, col. C. quõ appel. non recip. Paris in tract. synd. in vers. tortura, in vlt. car. ver. an ab interlocutoria, &c. & Andr. de Isern. in const. Intentionis, & hoc hodie est prouisum in Regno, per capitulum Regni, quod incipit. Si iustè, quo cauetur, recipiendam esse appellationem à tortura, & si Iudex noluerit admittere, sed processit ad torturam post appellationem, si quidem tortus fuit mortuus, vel in tormentis vel per cõdemnationem ad mortẽ, tunc Iudex debet vltimo supplicio damnari, si verò non fuit mortuus in tormentis, nec aliter condemnatus adhuc, tunc Iudex debet damnari ad pœnam carceris biennalis, & ad publicationem tertiæ partis suorũ bonorum. Si verò tortus fuit condemnatus ad aliam pœnam per Iudicem, præter mortem, tunc Iudex eandem pœnam subire debet: ita hæc omnia deciduntur in d. c. si iustè, & est in nu. cap. Regni, 143.

213 TERTIO, principaliter sequendo ordinem præpositum, quæro, † quando fiat appellatio, dic, quòd debet fieri infra decem dies, à die latæ sententiæ: vt est text. sæpiùs alleg. in auth. hodie, C. de appel. & in c. cùm dilecti, in fin. de elect. & in cap. significauerunt, de test. & in c. quo ad consultationem, de re iud. Quod amplia procedere non solũ quando appellatur à diffinitiua, sed etiam ab interlocutoria, debet appel. infra x. dies, tex. est, & ibi gl. in ver. dies, in d. c. significauerunt, in d. c. cùm dilecti, in fi. gl. in c. cùm cessante de app. & Bal. & Ias. in l. si arbitro, ff. qui satisd. cog. imò etiã à quocunq; grauamine, & actu etiã extraiudiciali debet appellari infra decẽ dies, à die illati grauaminis, vt no. Soc. in cõs. 45. col. 4. in fi. in j. vol.

† Se de iure Digestorũ, & Cod. erat minus tempus. s. quia in causa propria poterat quis appellare, solùm infra biduum, in causa aliena, infra triduum, & non vltra: vt est tex. in l. eos, §. sin autem, C. de appel. & in l. j. §. biduum, & §. dies, & §. in propia, ff. quando ap. sit. Hodie verò per ius Authenticorum, est auctum tempus, vsq; ad decem dies, vt suprà, quo termino elapso, si nõ appelletur, sententia transit in rem iudicatam, & executioni mandatur: vt d. c. quo ad consultationem, & currit istud tempus de momento ad momentũ, à die latæ sententiæ: vt est gl. & ibi etiã Bar. in d. §. dies. † Limita tamen hoc, dũmodò appellans sciuerit latam esse sententiam contra se: quia tunc currunt decem dies à tempore latæ sententiæ. Secus, si ignorauit, quia etiãsi stetisset per mensem, vel annũ, & vltrà, semper potest appellare, postquã scire incœpit, nã à die sententiæ curũt sibi x. dies, c. concertationi, de ap. libr. 6. gl. & Bart. in d. auth. hodie, C. de app. & glo. in c. ab eo, de app. lib. 6. tex. in l. j. §. fi. ff. quando ap. sit. Ex hoc ergo sequitur, quòd istud tempus est vtile in princ. quia nunquam incipit currere impedito, sed postea efficitur continuum. vt est text. & ibi Bart. in d. l. j. §. dies, quibus adde Spec. in tit. de app. §. restat. ver. sed nunquam tamen bonum est, vt protestetur appellans, quãdo videt se impeditum, maximè, quando fit per Iudicem, se-
216 cundum Bar. in d. §. dies. † Secundò limita, nisi grauamen illatum haberet tractũ successiuum, quia tunc semper potest appellari quamdiu durat grauamen, etiam post decem dies: ita tenet Io. And. in c. dilectus, cl. 2. de resc. & Bal. in l. 2. col. 2. fi. vers. secundò quæro, C. de Epis. aud. & Spe. in tit. de app. §. restat, vers. & no. secundũ Vinc. idem tenet Ang. in d. auth. hodie, & Paris in tract. synd. vers. app. col. 2. in quibus locis ponitur exemplum de eo, qui detinetur in carcere: nam semper potest appellare, quia semper grauatur: ita etiã tenet Phil. in c. super eo, cl. 2. col. j. de ap. in c. ex parte, cl. j. colum. 2. eo. cit.

tit. vbi notanter limitat hoc, de mente Bald. in d.c.de testib. extrà, de testibus, non procedere, quando Iudex expressè fuisset interlocutus, illum fuisse iustè carceratū: quia tunc debet appellari infrà x. dies à die prolationis interlocutoriæ, aliàs transiret in rem iudicatam, & vlteriùs appellare non posset, quibus adde Alex. in l. inficiando, §. infans in add. ad Bar. ff. de fur. in l. j. §. 1. ff. de fer. & in l. eum, qui, §. in popularib. ff. de iureiur.

217 † Et potest appellatio præsentari, etiam in die feriata, ad honorem Dei. secundum Bart. in l. 1. §. dies, ff. quando app. sit, Car. in cl. 2. §. similiter, in 2. q. in fi. de app. & est glo. in cap. app. in vers. lect. de app. libr. 6. Bald. in l. 1. per illum tex. C. de feriis, & Fel. in ca. fi. col. 5. de feriis.

218 † Ex prædictis infertur, quòd si aliquis sine mandato, alieno nomine, appellauit ab aliqua sententia, debet illam appellationem ratificari facere à domino litis, infrà decem dies, cōputandos à die, quo sciuit latam esse sententiam contra se, aliàs elapsis x. diebus non posset ratificare, & sententia transiret in rem iudicatam, quia ratificatio debet fieri infrà tempus habile. l. bonorum, ff. rem rat. hab. ita tenet Spec. in tit. de app. §. 1. vers. porrò. & Petr. Phi. Corn. in cons. 292. col. 2. in litera A, in 3. vol. nam actus iudiciarij debent fieri per legitimam personam habentem speciale mandatum, l. licet, C. de proc. & si fuerint facti sine mandato, debēt ratificari infrà tempus habile, aliàs non valent: vt dicit ibi Pet. Phi. Cor. Et pondera, quòd verba Spec. vbi suprà, dicunt quòd debet appellationem ratificare, infrà x. dies à tempore, quo sciuit appellatum, & non dicit à tempore scientiæ latæ sententiæ: ego puto, quòd debet ratificare infrà decem dies à tempore, quo sciuit sentētiam esse latam, per ea, quæ habentur in d. auth. hodie, quia ex illo tempore currunt sibi x dies ad appellandum, ergo illimet dies currunt sibi ad ratificandum, quia illud censetur tempus habile, per d. l. bonorum, & ista est pura veri-

219.220 † Viso primo tempore appellandi videamus nunc secundo tempore. I. petendi apostolos, & scias, quòd de iure communi apostoli debent peti infrà 30. dies, & etiā recipi, vt est tex. l. iudicibus, C. de app. & in §. ab eo. de appel. lib. 6. adeò, quod si appellās infrà dictum tempus nō petat, vel recipiat apostolos, censetur appellationi renunciasse, & efficitur appellatio deserta, vt d. c. ab eo. & cl. quamuis, de app. & quando staret per Iudicem, qui requisitus non dat apostolos, debet appellans protestari, vt habetur in d. cl. quamuis, & per glo. in l. j. ff. de libel. dimiss. 229 † Sed dubitatur, quando incipiant currere isti 30. dies, vtrùm à die sentētiæ latę, vel à die appellationis? in hoc magna fuit varietas doct. quos refert decis. Rotæ 26. in nouis, & Car. in c. vt debitus, col. 22. de app. nam aliqui tenent, quòd currunt à die sententiæ latæ, per tex. qui hoc dicit expressè in d. l. iudicibus. Alij tenēt, quòd currunt à die appellationis interpositæ. & hanc opi. tenet Host. in §. j. de app. lib. 6. sed Card. in d. cl. quamuis in prin. in 4. q. tenet simpliciter primā opi. per d. l. iudicibus, sed quidquid teneāt alij, magis cōmunis, & æqua opi. est, vt dicamus, quod si appellans habuit notitiam sententiæ latæ, currat sibi tempus à die sententiæ latæ: & ita procedit d. l. iudicibus. Si verò non habuit notitiam, quando fuit lata sententia, & tunc 30. dies currant sibi à die scientiæ, à quo die habuit facultatem appellandi: quia si aliter diceremus, sequeretur vnum inconueniens, quod posset appellans ignorare per 30. dies, & sic esset sibi ignoranti lapsum tempus petendi apostolos, cui non esset lapsum tempus appellandi, per ea, quæ no. glo. & Bart. in d. auth. hodie & tex. in d. c. concertationi, de ap. lib. 6. & istam opin. tanquam æquiorem, & iuri consonam teneo, quā tenet glo. in d. c. ab eo. & ibi etiam Gemin. & est de mente Io. Andr. ibi, & dicta dec. Rotæ 29. in nouis.

221 † Sed istud tempus petendi apostolos, infrà 30. dies, est de iure communi, vt dixi, posset tamē dubitari, an hodie in Regno seruetur, cum const. Appellationum tempora, statuerit simpliciter terminum 50. dierum ad prosequendum coram Iudice ad quem, post interpositam appellationē? Dic, quòd in Regno non seruatur, sed istud tempus 30. dierum includitur in tempore 50. dierum. vnde sufficit, quòd appellās petierit apostolos infrà 50. dies, & illos præsentauerit Iudici ad quem. vnà cum processu, & sic quo ad hoc est correcta d. l. iudicib. ita tenet And. de Iser. in §. Si autem, col. 2. in fi. & seq. quo tempore mil. & idem And. in d. const. Appellationum tempora, in prin. & ibi etiam

est

est gl. & hoc est confirmatum per ritum magnæ curiæ, in num. 139. inc. Item seruat ipsa curia, quod quando, &c. & magis clarè firmatur per regiam prag. quæ incip. Appellationum tempora, & est in num. prag. 23. quæ expressè confirmat tempus inductum per cõs Regni, in prosequenda appellatione. Sic ergo in Regno, in curia seculari seruatur dispositio const. Regni, & Regiæ pragmaticæ, sed in curia Ecclesiastica seruatur dispositio iuris Canonici, scilicet, dicti, cap. ab eo & d. cl. quamuis, vt recipiantur apostoli infra 30. dies, quia in hoc non reperi-
222 tur correctum ius Canonicum. † Ex hoc infertur, quòd in Regno, in curia seculari superuacua est illa quæst. superiùs facta, scilicet, ex quo tempore incipiant currere 30. dies ad petendum apostolos? quia habemus const. expressè loquẽtem, quod 50. dies cur-
226 runt à die interpositæ appellationis: vnde ab illo die habet idem tempus ad petendũ apostolos, secundũ And. de Iser. vbi suprà. Benè verum est, quod procedit illa quæst. de iure Canonico, & sic in curia Ecclesiastica.
223 † Prędicta limita, scilicet, de iure Canonico nisi Iudex statuerit certum terminum appellanti ad recipiendum apostolos: quia si infra illum terminum statutum non recipit, vel petit illos, & non protestatur, appellatio remanet deserta non expectato aliter lapsu 30. dierum, quia Iudex à quo, posset specialem, & breuiorem terminum ad hoc statuere: vt est text. in d. clem. quamuis, de appel. & ibi per Card. & doctor.
224 † Sed cuius expẽsis debeant mitti, seu præstari apostoli: vtrùm expensis appellantis, * & petentis, vel Iudicis? Communis conclusio est, & vera, quod dentur expensis appellantis, gl. est in vers. oblatos, in d. cle. quamuis, de app. & ibi Card. in §. verum, 3. not. & in §. similiter, in 5. q. Bald. in l. eos, §. apostolos, col. 3. vers. quæri consueuit, &c. C. de appel. & Alexan. in add. ad Bar. in l. si postula-
225 uerit, ff. de adult. † Istorum autem apostolorum plures sunt species, quas omnes numerat Spec. in 3. parte Spec. in tit. de app. §. sequitur per totum. Sed quantum ad materiam nostram, tres tantum species sunt in frequẽtiori vsu: videlicet, apostoli dimissorij, & isti dicuntur, quando Iudex admittit appellationem, & scribit literas admissorias, cum quibus dimittit appellantem Iudici ad quẽ, illæ literæ significãtes q admisit appellationem: dicuntur apostoli dimissorij, de quibus loquitur, l. j. ff. de libel. dimis. &c. ab eo. de app. lib. 6. & c. ab eo. 2. q. 6. Alij dicuntur apostoli refutatorij: vt quando Iudex à quo, non vult admittere appellationem, tunc scribit literas significantes, qualiter refutauit, & non admisit appellationem. & de istis loquitur text. in l. fi. §. in refutatorijs, C. de app. Alij dicuntur apostoli reuerentiales, vt quando appellatio non erat admittenda, sed Iudex eam admisit ob reuerẽtiam Superioris, de quibus habetur in l. eos, §. super his, C. de app. & in c. cordi, de app. lib. 6. & de istis tribus speciebus apostolorum, vide Card. Alexand. in c. vt debitus, colu. 21. in fi. & seq. de app. & Spec. plenè in d. §. sequitur, vbi ponit formã omnium istorum apostolorum, & vide Abb. in c. bonæ, colu. 2. ver-
226 sic. quinta differentia, &c. de ap. † Vnde autem dicantur apostoli? dic, ab apo, quod est suprà, & stoli, id est, missio: quasi literæ missæ ad Superiorem: ita declarat Car. in d. cle. quamuis in prin. in 2. q. de app. & vide glo.
227 in vers. petit, in d. c. cordi. † An autem in ap. extraiudiciali debeant peti apostoli? gl. in d. c. cordi, in vers. vel extra, videtur tenere quòd non, sed gl. in c. vt super in vers. ille Iudex de app. libr. 6. tenet, quòd debent peti sub conditione, scilicet, si est, qui illos dare possit. Super hoc concludo, quod quando appellatur à Iudici extraiudicialiter procedente, semper debent peti apostoli: quia est, qui illos dare possit, scilicet, Iudex: sed quando appellatur à parte, non puto, quod sit necessarium illos petere, quia non est, qui illos det. Tamen tutiùs est, quod tunc petantur sub illa conditione, vt dicit glo. in d. c. vt super: & ita tenet Phil. in c. bonæ, col. 6. in fin. vers. 6. requiritur, &c. de appellat. & ibi etiam sentit Abb. in 2. colum. in 4. & 5. differẽ-
228 tia. † Sequitur modò videre, de tertio tẽpore, scilicet, prosequendi appellationem, super quo scias, quod est varietas inter ius cõmune, & ius constitutionum, nam de iure communi appellans post interpositam, appellationem, habet vnum annum ad prosequendum coram Iudice ad quem, & istud appellatur primum fatale, & si est impeditus, habet ex causa secundum fatale: vt est tex. in auth. ei, qui appellat, C. de temp. app. & habetur in c. ex ratione, de appella. & ſt

tex. in clem. sicut, de appel. vbi dicitur hoc procedere, tam in appellatione iudiciali, quam extraiudiciali. Si verò etiam in secundo tanti fuit impeditus, solet ei dari etiam tertius annus, ex iustissima tamen causa, & iusto impedimento: vt probatur in d. c. ex ratione, & ibi Card. & not. Spec. in titul. de ap. §. nunc breuiter, versic. præmissa. Quod tamen intellige, quando in toto secundo annо fuisset impeditus, alias restituitur sibi non annus integer, sed tantum tempus: infra quantum durauit impedimentum: ita declarat Abb. in d. c. ex ratione, in 4. colum. & istud tempus, quod datur post secundum fatale, datur solum per viam restitutionis in integr. & non ipso iure, sed primus & secundus annus dantur ipso iure à lege, secundum Inno. Abb. & doct. in d. c. ex ratione, & glos. Bart. & doct. in d. auth. ei, qui appellat, sed de iure constit. Regni est additum istud, plus, quia post interpositam appellationem dantur 50. dies appellāti, infra quos debet recipere apostolos, & præsentare processum coram Iudice ad quem, & facere citari partem, & licentiatus recedere, aliàs appellatio esset deserta. hæc omnia probantur in constit. Appellationum tempora, & ibi Andr. de Isern. Deinde in antea præsentato processu, & facta citatione partis, infra 50. dies, habet appellans primum fatale, & sic primum annum, seruata forma iuris communis: quia constit. Regni, non corrigit fatalia, sed solùm interponit illud tempus 50. dierum. Verùm, est sciendum, quòd fatalia incipiunt currere à die interpositæ appellationis, vt est text. in d. cl. sicut de ap. & not. Abb. in d. c. ex ratione, in j. no. vnde per hoc dico, quod illæ 50. dies interpositæ per constit. Includuntur, & sic à die interpositæ appellationis etiam hodie in Regno currit annus ad prosequendum, cùm in hoc iura cōmunia non reperiantur correcta, arg. l. sanctimus, C. de test. † Ista autem obseruantia 229 de 50. diebus, procederet solū in Regno, in curia seculari, quia Rex, qui fuit auctor illius const. non potuit imponere legem ecclesiæ, & ecclesiasticis personis, per ea, quæ plenè habentur per Abb. & Felin. in c. ecclesia S. Mariæ. de const. vnde in curia ecclesiastica seruaretur mea dispositio clem. sicut, & clem. quamuis, de appell. scilicet, vt apostoli infra 30. dies, & prosecutio, fiat infra annum, à die appellationis, & stante impedimento, datur secundus annus.

† Sed iuxta hoc quæritur, an sit necesse, 230 quòd appellans protestetur de impedimento, ad hoc, vt restituatur sibi tempus: in hoc vera cōclusio est, quòd si stat per Iudicem, debet protestari, & non sufficit vna protestatio, sed debet pluries protestari: ita dicit Alexand. in consil 19. colum. 2. in 1. volum. ponunt doct. in l. properandum, §. sin autem vtraque, C. de iud. & Bald. in d. c. ex ratione, in fin. Si verò impeditur alio impedimento, quàm facto Iudicis, non requiritur de necessitate protestatio, sed sufficit, quòd postea impedimentum probetur. Cautius tamen est, quod semper protestetur de impedimento: ita pulchrè distinguit Phil. in d. c. ex ratione, colum. 4. in fin. & seq. versicu. sed dubitatur ad hoc, &c. & ita intelligitur glossa in c. cupientes, §. quod si per viginti, & ibi Gem. & Petr. de Anch. de elect. libr. 6 & Bartol. in l. 1. §. dies, ff. quando ap. fit, & vide omninò Card. in d. c. ex ratione, in 4. colum.

† Vlteriùs super ista quæst. dubitatur, vtrùm, elapso primo anno, possit Iudex indistinctè sententiam exequi, tanquam appellatione deserta, si non constat aliter sibi de impedimento? Doct. communiter tenēt, quòd non, quia si non sit lapsum biennium, Iudex non potest exequi, quia sententia non confirmatur ex solo lapsu primi anni, nisi etiam labatur secundus annus, dicit text. in d. auth. ei, qui appell. & ita expressè tenet ibi Barto. in fin. & idem Bartol. in l. j. in fin. ff. nil. no. ap. pend. & Bald. in l. eos in princip. colum. 2. versic. scias tamen, &c. C. de app. & Philip. in d. c. ex ratione, colum. 24. versi. 2. quæritur, &c. nam secundum Bald. in d. l. eos, elapso primo anno, est dubium, propter impedimenta, quæ potuerunt interuenire, & sic solus lapsus primi anni non certificat Iudicem de desertione, nisi labatur etiam secundus. Et licet ista opini. videatur esse magis communis: tamen mihi videtur, quod ita simpliciter intellecta non procedat. Et primo pondero, quod lex non dat secundum annum appellanti simpliciter, sed conditionatiuè, scilicet, existente iusta causa impedimēti, ita dicit tex. in d. auth. ei, qui appellat. Ergo intentio legislatoris fuit, quòd in primo appellatio sit deserta, si

231

non

non probatur de iusta causa habēdi secundū annum. ſ. de impedimento. Cùm ergo impedimentum consistat in facto, oportet probari per eum, qui se fundat in illo, per ea, quæ habentur in l. 2. ff si quis cau. & per Barto. in l. hoc iure, ff. de verb. obl. Si ergo non apparet de impedimento, Iudex habet suam intentionem fundatam ex lapsu primi anni, vnde poterit sententiam exequi, non expectato lapsu secundi anni. Et per hoc non videtur obstare illud, quod dicit Bald. in dict. l. eos, scilicet, quod in primo anno est dubium, propter impedimenta, quæ poterunt accidere, quia hoc esset præsumere impedimentum, vbi non probatur, quod est contra omnia iura: cùm impedimentum sit facti, & facta non præsumantur, nisi probentur: l. in bello, §. facta, ff. de captiuis & post l. c. 1. de const. lib. 6, & not. Pet. Phil. Cor. in cons. 171. col. 8. in litera R. in 2. vol. Secundò pondero ordinem legis, quæ primo dat primū annū, & postea ex causa dat secundum: nam si opinio illorum, qui tenent esse necesse labi biennium, esset vera, iste ordo fuisset frustratorius, quia debuisset dicere lex, quòd appellanti detur biennium, ad prosequendum, quo elapso appellatio efficiatur deserta, & non oportebat dari primum annum, & postea secundum, & lex nihil operatur frustrà, §. quibus, in j. const.

232 † Tertiò pondero: quia lex appellat primum annum, primum fatale, & secundum annum, secundum fatale: vt est text. & ibi gloss. in l. 2. in princ. C. de temp. ap. & dicuntur ista fatalia, à fato, id est, morte: quia sicut mors extinguit hominem, ita lapsus fatalium, seu vniuscuiusque fatalis, extinguit appellationem: ita declarat Abb. in d. c. ex ratione, colum. 3. sentit gloss. in d. l. 2. in princ. & Bald. in l. fin. in princ. in 2. colum. versicul. modò restat, &c. C. de temp. ap. Si enim primus annus non extingueret appellationem, non diceretur fatale, sed quia lex ita appellat fatale, primum annum, sicut secundum: quod patet ex text. in dict. l. 2. in princi. quæ dicit tempora fatalium, &c. & sic loquitur in numero plurali de pluribus fatalibus. Ergo ita extinguit appellationem lapsus primi anni, non dato impedimento, sicut lapsus secundi anni, adde Phil. in d. c. ex ratione. col. 2. Quartò pro hoc do text. formalem, in d. cl. sicut, de ap. cui non puto posse dari rectum responsum. Nam ibi clarè dicitur, quod per lapsum anni, appellatio debet cēseri deserta, cessante iusto impedimento, ergo non est opus expectare biennium, quando non liquet de impedimento. Quintò: pondero tex. in l. fi. §. illud, C. de temp. ap. qui expresè sentit, quod, elapso anno, & sic primo fatali, mandatur sententia excutioni, nisi appellans doceat de impedimento. Sextò: ad hoc pondero dictum Bal. in d. c. ex ratione, colu. 2. in fi. vbi dicit, quòd appellans debet esse diligens in primo anno', diligentior in secundo, & diligentissimus in tertio. Si ergo requiritur diligentissimus in tertio. Ergo requiritur diligentia in primo anno, sequitur quod si fuit negligens sine aliquo impedimento, appellatio remanet deserta, hanc opin. tenet Inno. Ant. de Butr. & Imol. in d. c. ex ratione, & Ang. in consil. 319. vbi dicit, quòd ista opin. est vera, sicut Euangelium. Septimò, ad idem adduco text. in c. cùm sit Romana, de appella. vbi est' text. clarus, quòd appellanti datur annus ad prosequendum, & ex iusta, & necessaria causa, scilicet, impedimenti, datur biennium. Ergo sequitur quod vbi non apparet iusta, & necessaria causa, non datur biennium, vnde sequitur, quòd Iudex potest sententiam exequi, lapso anno, si nō constat de impedimento, & hoc videtur sentire Bart. in auth. item si appellatione, C. de ap. vbi ponderat impedimentum primi anni, vt detur secundus.

233 † Octauò: pondero, quia omnes doct. cōmuniter, in d. c. ex ratione, & in dicta auth. ei, qui appellat, concludunt, quando stat per Iudicem, debet appellans in primo anno protestari: ad quid ergo requiritur ista protestatio, si non diceremus, quòd elapso anno appellatio sit deserta? certè frustrà fieret, si in omnem euentum daretur biennium. Et sic per istas rationes, & iura concludo, quod si, elapso primo anno, non constat de aliquo impedimento: nec apparet aliqua protestatio, intentio Iudicis est fundata ipso iure in exequendo, vnde poterit sententiam exequi, per d. cl. sicut, tanquam appellatione deserta.

† Fateor tamen, quòd antequam exequatur. debet citare appellantē, ad dicendū, quare sentētia executioni mandari non debeat, q̄a posset pars citata docere de impedimēto,

& ſic daretur ſibi ſecundus annus, aliàs ſi non docet, poterit exequi. Et quòd debeat pars citari ſuper executione facienda, tenet Barto. in l.1.in fin.ff.nil.no.app. pend.& Alexand.in l.præſes,colum. fi.ff. de re iud.& Abb. in c.ex ratione, col.fin.vbi tenet in effectu iſtam opin. quàm modò tenui,ſcilicet quòd elapſo primo anno Iudex poteſt exequi,parte tamen citata.Idem, ſcilicet,quòd debeat pars citari, tenet Bald. in l.ſi contra, C.de app.in l.2.in fi. C.de temp. app.vbi dicit eſſe ibi text.ad hoc meliorem de iure, & Phil.in d.c. ex ratione,col. 24. verſic.4.quæritur,&c.

Ex prædictis ergo habes declaratos tres terminos, qui conſiderantur in appellatione,& remanet concluſio:quod vltimus terminus,ſcilicet,proſequendi, eſt vnius anni vel duorum annorum, ſtante impedimento.† Limita tamen hoc,niſi Iudex à quo,ſtatuerit breuiorem terminum ad proſequendum,quia eo elapſo, remanet appellatio deſerta,& poteſt ſententiam exequi : vt cùm ſit Romana,c. perſonas, & ibi Phil.& doct.de appel. & dixi plenè ſuprà, in præcedenti q. principali in 12. fallentia,& ſic non eſt neceſſe tunc expectare lapſum anni vel biennij. 235

† Secùdò limita,niſi de voluntate partiũ fuiſſet prorogatus terminus proſequendi appellationem,quia tunc poteſt durare vltra bienniũ, prout partibus placuerit, quia iſte terminus proſequendi appellationem, poteſt conſenſu partium prorogari, & etiam breuiori, ſecundum Baldum in l.ſi.col. 2.C.de temp.app.& ibi etiam Bart.idem videtur tenere Alexand.. in l. properandũ,in prin.C.de Iud.& in add. ad Bar. in auth.ei, q appellat,C.de temp.ap.& ibi etiam Bal.in fi.col.Phil.in c.ex ratione, col. 5.in fi.verſic. ſed dubitatio eſt,&c.de ap.& ibi etiam Fel. in 2.colum.pro hoc eſt tex.quem ponderat Bald.ad hoc,in l. quod ſi nolit §. ſi quid ita, ff.de ædil.edic.vbi de conſenſu partium poteſt prorogari tempus redhibitoriæ , quod eſt legale. Sed contrariũ tenet Bart.in auth. ſi tamen,C.de temp. ap.vbi dicit, quòd tacitè per viam compromiſſi poteſt elongari tempus,ſed expreſsè prorogari non poteſt: ſicut non poteſt prorogari tempus inſtantiæ primæ cauſæ,vt eſt gl.Bar. & communiter doct.in l.properandũ,in prin.C.de Iud. & Lud.Romanus in conſil.174.in fi.& hanc contrariam partem tenet Ioan.And.in add. Spec.in tit.de app.§. nunc breuiter,verſic.licet autem.in add.magna, circa fi.Abb.in d. c.ex ratione,col.3.& Lud.Rom. in l.2.ff.de re iud.& Car.Alex.in d.c. ex ratione,col.15. ver.decimaquarta eſt q. &c. vbi ſe inuoluit, & neſciuit decidere.In iſta tamen varietate mihi plus placet prima op.ſcilicet,quòd poſſit tempus exercendæ appellationis prorogari, per expreſſum conſenſum partium, quam opini.tenet etiam Cyn. in d.auth.ei, qui appellat,& iſtam partem firmo per tex. in l.ſi.§.fin.C. de temp. appel.vbi dicit tex. quòd poſſunt partes paciſci , quod nullum fatale ſeruetur in appellatione,ergo clarè patet,quòd per pactum partium poſſunt alterari,& tolli fatalia iuris.Si ergo poſſunt partes proſequi appellationem ſine fatalibus, ſequitur, quod poſſunt ipſa elongare, vel breuiare ad eorum libitum, hoc enim patet ad ſenſum, quòd ſi in appellatione non ſeruantur fatalia, poteſt durare vlteriori tẽpore,de conſenſu partium : & ita tenet ibi Bart. Secundò moueor per tex. in d.l.quam diu de ap.vbi dicitur,quòd non currit tempus appellanti,quando de conſenſu expreſſo ipſarum partium proſecutio appellationis differtur,ergo poſſunt facere partes per earum pactum,quòd fatalia,non currant.Et licet tenentes contrarium , reſpondeant ad illum text. quod loquitur de ſuſpenſione,& non de prorogatione , prout dicit Abb.in d. c.ex ratione,colum. 3. ego non video in effectu,quæ differentia reſultet inter ſuſpendere,& prorogare : cum vtroq; caſu habeatur idem effectus,prout inferiùs dicam.Tertiò,moueor per tex.in d. l.quòd ſi nolit,§.ſi quid ita,ff.de ædil.edi.vbi partes per pactũ poſſunt prorogare tempus legale , vt duret in perpetuum. Quartò,adduco text.in cap. in cauſis, de offic.del.vbi terminus datus in reſcripto delegatorio, infra quem cauſa debebat finiri,poteſt de conſenſu partium prorogari,& ſic poſſunt partes prorogare iuriſdictionem,quæ certo tempore finiri debebat. Quintò conſidero, quod omnes docto. tenentes contrariam partem, fundant ſe ſuper duobus fundamentis. Primum eſt:arguendo à ſimili , de inſtantia primæ cauſæ,vt ſicut illa non poteſt prorogari, vt not.in d. l.properandum, in princ. C.de iud. ita etiam

lam non poteſt prorogari inſtantia appellationis. Secundum eſt: quia iſta tempora reſpiciunt publicam vtilitatem, vt citiùs lites finiantur: vnde non poſſunt prorogari per partes in præiudicium Reip. vt dicit Abb. in d.c. ex ratione, colum. 2.

237 † Ego autem volens ſuſtinere opi. quam tenui, tollo de facili iſta duo fundamenta, quibus ſublatis corruit opini. contraria, & tantò magis eluceſcit illa, quam teneo. Et primum fundamentum, quòd ſit à ſimili, tollo per bonam inſtantiam, iuxta not. per glo. in c. ſicut vrgeri j.q.j. nam inſtantia cauſæ principalis, non eſt aliquo modo prorogabilis, nec tacitè nec expreſsè per partes, adeò, quòd etiam per compromiſſum non ſuſpenditur, ſecundum Abb. in c. pen. col. 6. & ibi etiam Fel. in 5. col. verſ. tertia declaratio, &c. de iud. pleniùs per Mar. Soc. in d.c. pen. in 16. arg. per Soc. in conſ. 31. col. 4. in 1. vol. Pet. de Anch. in conſ. 264. & Phi. in d.c. ex ratione, col. 6. verſ. ſecundò quæritur, & tamen inſtantia cauſæ appellationis, prorogatur, & ſuſpenditur per compromiſſum, vt d. cle. quamdiu, & d. auth. ſi tamen, C. de temp. appel. ergo non eſt bonum arguere ab vna inſtantia, ad aliam.

238 † Ad ſecundum fundamentum, in quantum cõſideratur publica vtilitas dico, quòd ſi hoc eſſet in conſideratione, minimè deberet per compromiſſum ſuſpendi, quia poſſent partes millies compromittendo facere quod nunquam labantur fatalia, & ſic lites eſſent immortales, & offenderetur publica vtilitas: ſed quia lex hoc non conſiderauit in inſtantia appellationis: ex quo permiſit illam ſuſpendi, per compromiſſum, vt d. cl. quamdiu, ergo iſtud præiudicium publicæ vtilitatis, non fuit in conſidetatione in tempore appellationis, ſicut in tempore principalis cauſæ. Et ratio diuerſitatis eſt, quam ponit Abb. in d.ca. pen. col. 6. de iud. vbi dicit, quòd magis præiudicium partium, vertitur in cauſa appellationis, quàm in cauſa principali, quia perempta inſtãtia principalis cauſæ, pereunt ſolùm acta, & non perimitur ius partis, ſed perempta inſtantia appellationis, perit tota cauſa, vt in clem. ſi appellationem, de app. & not. Barto. in l. pendente, C. de temp. in integ. reſt. & Bart. in auth. item, ſi appellati, in fi. C. de temp. app. Et ideò, quia agitur de maiori præiudicio, iura tolerant, quòd illa inſtantia poſſit per partes ſuſpendi, & prorogari. Et ex his remanent eliſa fundamenta tenentium contrariam partem. Supereſt modò reſpondere ad duo iura, quæ ponderant tenentes dictam partem: videlicet, ad c. oblatæ, de appel. ibi, ſed ne valeat prorogari, &c. & ad l. nemo, C. de temp. app. Et primò ad c. oblatæ, dico, quòd ſi rectè ponderetur, intentio Summi Pont. ibi fuit, habendo reſpectum ad Iudicem: nam conceſſit Iudici, quòd poſſit breuiare terminum appellationis, vt ibi, &c. cùm ſit Romna, c. perſonas, eo. tit. ſed non conceſſit, quòd poſſit ipſum elongare, ſine partiũ conſenſu, & ita illum tex. declarat ibi glo. in verſ. prorogari, quæ dicit, niſi ex iuſta cauſa, vt in c. ex ratione, &c. vnde ſentit, quòd text. ille loquitur de Iudice, qui ex iuſta cauſa, ſcilicet, impedimenti, prorogat tempus appellationis: & ita loquitur, d.ca. ex ratione allegatum, ibi per glo. quæ debet intelligi, ſecundum tex. quem allegat, ſecundum Bart. in l. non ſolùm, §. ſi liberationis verbo, ff. de lib. leg. Nos autem loquimur quando ambo litigantes de communi conſenſus volunt prorogare: quòd facere poſſunt, per d. clem. quamdiu.

239 † Ad l. nemo, reſpondeo, quòd non loquitur de prorogatione: ſed de reparatione, quæ fit finito tempore: vnde vult illa lex, quòd tranſactis fatalibus nemo poteſt impetrare reparationem temporis, poſtquam appellatio remanſit deſerta. Nos autem loquimur de prorogatione, quæ fit, durante tempore, l. ſed ſi manente, ff. de preca. & ita expreſsè colligitur ex text. in d. l. nemo, qui facit expreſſam mentionem de reparatione & ita ibi illum tex. intelligit Paul. de Caſtr. & eſt de mente Bart. ibi in primo no.

240 † Ex prædictis ergo remanet defenſata iſta concluſio, quòd partes poſſunt prorogare de communi cõſenſu tempora appellationis proſequendæ: & hanc opi. tenet Arch. in c, anteriorum, 2.q.6. Frã. de Are. in c. pen. de iud. & licet Fel. in d.c. pen. in 6. col. tenuerit contrarium, per d. l. nemo, cui dicit non poſſe reſponderi: tamen ſatis patet illud reſponſum ex prædictis: & contrarium, & melius tenuit idem Fel. in d. cap. ex ratione, vbi ponderat rationem, quam ſuperiùs attigi ſuccinctè. ſ. quod non poſſit dari recta differentia inter ſuſpendere & prorogare, quia

ita potest effici immortalis lis suspẽdendo, sicut prorogando, & miror quare doctores ita elaborarint in facienda huiusmodi differentia, cùm nullius sit effectus, imò rectè consideranda, faciliùs admitti debeat prorogatio, quàm suspensio, per ea, quæ dicit gloss. in auth. si tamen, C. de temp. ap. quæ dicit, quod non currit tempus ei, qui semper litigat. sic ergo prorogantes semper litigant, vnde faciliùs deberent sibi tempora indulgeri, sed suspendentes videntur in lite supersedere, vnde videntur negligere, & tantò minùs deberet eis concedi terminus, per d. l. nemo, quæ vult, quod appellantes debent vigilare. vnde illud, quod ponderat Abb. in d. l. ex ratione, colum. 3. ego retorqueo contra ipsum, & si aliter diceremus, quòd esset permissa suspensio, & non prorogatio, lex esset impossibilis verbis, & non rebus, contra l. 2. in fi. C. commun. de leg. quia de facili inueniretur via, quæ idem induceret, quod prorogatio. † Et prædicta procedunt in temporibus prosequendi appellationem: secus est in tempore appellandi, scilicet decem dierum, quia tale tempus non potest vllo modo, nec p Iudicẽ, nec partes prorogari: nec tacitè nec expressè: nec etiam per viam compromissi, vt est gl. in auth. offeratur, C. de lit. contest. Phil. in d. c. ex ratione, colum 6. versicul. tertio quæritur, &c. & Bald. in auth. hodie, colum. 2. versic. quæro, quid si est appellatum, &c. C. de ap. vbi plus dicit Bal. quòd etiamsi lata esset sententia in causa appellationis interpositæ, post 10. dies, de consensu partium non valet. Idẽ tenet Bald. in d. auth. ei, qui appellat, col. fin. versi. quæro nunquid, &c. & ibi etiam Alex. in addi. ad Bart. Abb. in consil. 77. col. 2. in 2. vol. Card. in clemen. quamdiu, in 5. q. de appel. & Fel. in d. c. pe. col. 5. in fin. vers. ic. secunda declaratio, & c. de iud. † Tertio, principaliter limita, nisi partes, durante appellatione, compromisissent causam penes Arbitros, quia, durante compromisso, non currunt fatalia: & sic tempora appellationis possunt durare vltra biennium: tex. est in d. clem. quamdiu, & in auth. si tamen, C. de temp. app. & patet ex his, quæ proximè dixi in præcedenti limitatione. Quod tamen intellige, quando est factum compromissum in Arbitro: Secus, in Arbitratore, quia tunc nõ suspenditur instantia appellationis, secundum Pet. de Anch. in consil. 284. & ibi assignat rationem. † Vltimò, quia superiùs dixi, quod in Regno primum tempus proseqũdi, est quinquaginta dierum, per const. Appellationum tempora, quæro an istud tempus quinquaginta dierum seruetur, etiam quando appellatur ab interlocutoria? Dic, quòd non, quia dicta cõst. Regni, loquitur præcisè de appellatione à diffinitiua, dũ dicit, Appellationum tempora, per quas diffinitiuæ sententiæ suspenduntur, &c. & sic intẽtio Legislatoris est, ibi limitare tẽpora appellationum à diffinitiua sententia: vnde non extenditur ad interlocutorias. & nulla fuit alia ratio, nisi quia interlocutoriæ non suspenduntur per appel. vt in c. non solùm, de appellat. lib. 6. per Barto. in l. 3. de appell. recip. Et intentio illius const. fuit, limitare tempora illarum appellationum, quæ suspendunt sententias, ad hoc, vt magis vigilẽt appellans in expediẽdo causam citiùs, ne ita diutiùs in suspenso remaneat, iuxta l. nemo, C. de tempo. ap. sed quando appellatur ab interlocutoria, quia Iudex potest procedere, non obstante appellatione, ideò non fuit opus limitare ista tẽpora. vnde tũc staremus dispositioni iuris communis, scilicet, vt peti debeant apostoli, infra 30. dies, & prosecutio fiat per annum, vel biennium. iuxta dispositionem, cùm sit Romana, de ap. & auth. ei, qui appellat, C. de temp. appell. in casu tamen, in quo permittitur de iure Ciuili appellari ab interlocutoria, vt quando habet vim diffinitiuæ, quo casu appellatio suspendit sentẽtiam, vt fuit dictum supra, in q. præcedenti principali, tunc haberet locum dicta const. ex identitate rationis. & ita etiam tenet Matth. de Affl. in d. const. Appellationum tempora, col. 7. in fi. ver. sed hic quæro, &c. † Scias etiam in hac materia, vnam correctionem seu limitationẽ iuris communis in Regno: nam de iure communi si appellãs non prosequitur causam, nõ potest appellatus statim illam prosequi, nisi in fine anni vel biennij, scilicet cùm vnus tantum mensis supereſt de anno vel biennio, quia ante posset dicere appellans: ego volo gaudere de tempore mihi à iure concesso. & de hoc est tex. in d. auth. ci, qui appellat, & ibi Bart. Ang. & doct. & Abb. Phil. & Card. plenè in c. oblatæ, de appella. sed hodie in Regno est prouisum per ritum magnæ curiæ in hac

9, &.

9.& incipit.Item, ſi appellans,quod appellans non proſequitur cauſam infra menſem poſt præſentatū proceſſum, poteſt appellatus comparere,& proſequi,elapſo menſe,& ſic non eſt opus expectare finem anni vel
245 biennij.† Plus etiam eſt cautum in Regno, quod in cauſa appellationis,non requiritur libellus,nec litis conteſtatio,ſed incipit ipſa cauſa ab apertura proceſſus: ita de hoc eſt ritus magnæ curiæ,in nu. 52. incipiens,Item, in eijſdem curijs,&c. & alius ritus,in num. 127.incipiens,Item,in curia ipſa.&c.& alius in num.141.incipiens,Item, quòd cauſa,& cæt.& alius in num.155. incipiens, Item, in appellationum cauſis,&c.

QVARTO,principaliter ſequendo ordinem præpoſitum,† quæro, à quibus Iudicibus,& à quib. actibus appellari poſſit?Iſta q.habet duo membra.Primum eſt,à quibus
246 Iudicibus poteſt appellari? Secundum eſt, à quibus cauſis, & actibus appellatur? ſuper primo facias regulam affirmatiuam,ſcilicet quòd regulariter ab omnibus Iudicibus,tam delegatis, quàm ordinarijs poſſit appellari,c.omnis,c.ad Romanam, 2.q. 6. & not. Speç.in tit.de appel.§. videndum,in princi. Non enim facit Iudici iniuriam, is, qui ab eius ſententia appellat.l.& in maioribus,C. de ap.

247 † Cùm enim appellatio ſit quædā defenſio,quæ datur oppreſſis contra iniuriam Iudicis,l.j. ff.de ap. & d. c. ad Romanam,debet regulariter omnibus cenſeri permiſſa.Et quod ſit defenſio,eſt text.in ca. cum ſpecia-
248 li,§.porrò,de ap & tenet Soc. in conſil.195. col.3. in 2.vol. † Iſtam regulam limita,primò,quando eſt lata ſententia, à Principe nō recognoſcente Superiorem, quia ab eius ſententia non appellatur : text.eſt in l.j.ff.à qui.ap. non li. & in ca.cuncta, per modum, 9.q.3.vbi loquitur de ſententia Papæ, hinc dicit And. de Iſer.in c.imperialem,§.præterea,ſi inter duos,col. 6.in fin. de prohi.feud. allie.per Fed. quod hoc habet locum non ſolùm in ſententia Imperatoris, vel Papæ,ſed etiam cuiuslibet Regis non recognoſcen-
249 tis Superiorem: † prout eſt Rex Siciliæ,qui dicitur monarcha in Regno, ſecundum eū.
250 † Secundò limita,non procedere in ſententia lata à Præfecto prætorio:quia ab ea non appellatur.l.præfecti,ff.de min. l. j.§.his cunabulis,ff.de off.præſc.præt. & l.1.C.de ſent.
251 præf.præt.† Tertiò limita,non procedere in ſententia lata in ſacro Regio conſilio: quia ab ea non appellatur,ex quo cēſetur ſententia Regis:nā fertur ſub nomine Regiæ maieſtatis,& ita ſeruatur in Regno: quia à ſententia ſacri cōſilij non appellatur, ſed tantū reclamatur,ſeu ſupplicatur, & non retardatur executio,iuxta ea, quæ habētur in auth. quæ ſupplicatio,C.de præc.imp. offe.& dixi plenè ſupra,in prēābulis huius trac.de ap.
252 † & quòd ſententiæ ſacri cōſilij habeāt vim legis,quia pferuntur ſub nomine Regię maieſtatis in Regno, traditur in dec. 383.in fin. conſ.Neap.& per Bal.in l.fi.C.de leg.Hoſt.& Ant.de Butr.in c.cùm Bartoldus de re iud. & quod non retardetur executio, præſtita tamen ſatisdictione in caſu retractationis: habetur plenè in dec.231. conſ.Neap.& dixi ſupra in prælibus huius partis de ap.in ver.
253 ſupplicatio.Hoc ptoeſt cōprobari,† quia iſti Domini in conſilia æquiparātur Senatorib. à quorū ſententia nō appellatur, ſecundum Spec.in tit.de app.§. videndum,& eſt tex.in
254 l.j. ff. à quib. app.non liceat. † Quartò limita,non pcedere in ſententia lata à Duce Venetiarū:quia ab ea non appellatur, ſecundū Cyn.in l.fi.C.de pet.her.& in l.fi.C.de don. inter.vir.& vxor.& ratio poteſt eſſe,quia nō
255 récognoſcit Superiorem. † Quintò limita, non procedere in ſententia lata ab Epiſcopo,cuius iuriſdictio fuit prorogata, quia ab ea non appellatur. Caſus eſt ſing. in l. Epiſcopale,C.de Epiſc. aud.& in hoc Epiſcopus æquiparatur præfecto prætorio, ſecundum
256 Bal.ibi.Et eſt ſpeciale in Epiſcopo,† quia ſecus,eſt in alio Iudice prorogato,vel dato de cōmuni conſenſu partium , quia poteſt ab eius ſentētia appellari,l.ex cōſenſu,in prin. & ibi Bar.ff.de ap.Spec.in tit. de comp. Iud. ade.§.j.verſ.ſed an a ſent.& verſ.ſed ad quē, & gl.in c.ſuper quæſtionū,§.verum,in ver. aſſenſu de off.del.vbi dicit, quòd talis Iudex non poteſt recuſari vt ſuſpectus,ſed benè poteſt ab eius ſententia appellari,& Lud.
257 Rom.in conſil.238. col.pen.in fi. † Sextò limita,nō procedere in ſententia ſortis, ſeu fortunæ,vt quando fit aliqua diuiſio iudicio ſortis: quia à tali ſententia non appellatur ſecundū Bald.in l.fi.in prin.C.cōmu.de leg.& Phil.in rub.de app.col.3.& Per.Philip.
258 Corn.in conſil.143.in fin. in 4.vol.† Itē non poteſt peti reſtitutio in integrum aduerſus

sus iudicium sortis, quod vulgo dicitur, per loscas, ita tenet Bald. in l. ait prætor, §. fin. ff.
259 de minor. † Septimò limita, nō procedere, quando Iudex est merus executor, quia ab executione facti non appellatur, l. ab executore, & ibi Barto. ff. de app. & l. ab executione, C. quō app. non reci. Quod tamen intellige, nisi modum excedat, quia tunc potest appellari, & debet exprimi causa in appellatione, secundum Bart. in d. l. ab executore, & vide multas alias fallentias, in quibus potest appellari ab executore, quas cumulat
260 Spe. in tit. de ap. §. in quibus, vers. 5. † An autem appellari possit à pronuncia de exequendo? Barto. in d. l. ab executione tenet, quòd sic, sed in d. l. ab executore, sentit contrarium, & hanc contrariam partem, scilicet, quòd etiam à pronuncia de exequendo non appellatur, tenet Petr. Philip. Corn. in consil. 71. col. 4. in litera V. in 1. vol. vbi dicit hanc esse communem opin. & plures allegat pro ista parte, pro qua etiam adducit rationem, quia prohibito vno censetur prohibitum omne id, per quod peruenitur ad il-
261 lud. † Octauò limita, non procedere in sententia Arbitri, quia ab Arbitro non appellatur, sed eius sententiæ pareri debet, metu pœnæ, l. diem proferre, §. stari, ff. de arb. & l. 1. C. de arb. & hoc, quando pœna erit adiecta compromisso. Si autem non fuisset adiecta pœna, tunc agitur ad interesse, vt d. l. diē proferre, §. fi. & no. Abb. in c. per tuas, col. 2. ver. nota, quòd arbitrium, de arbit. & vide Bald. in l. 2. ff. de arb. & ratio assignatur per
262 doc. in locis præalle. † Quia ex sententia Arbitri non oritur actio, neque exceptio, vt d. l. 2. & ibi Bal. & doc. sed solū illi paretur metu pœnæ. vnde cùm non producat actionē, non est necesse ab ea appellare, illud autem, quod dixi, quòd quando non est adiecta pœna, agitur ad interesse, habet locum, quādo compromissum est stipulatione vallatū, & non aliter: quia secus, si pacto nudo: secūdum Bar. Bal. & doct. in d. l. diem proferre, §. fin. & hoc de iure Ciuili, sed de iure Canonico agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo, secundum Abb. in d. c. per tuas, col. 2. in fi. sed hodie est inductum, quòd si compromissum fuit factum pacto nudo, sine stipulatione, & sine pœna, si fuit sentētia Arbitri emologatat expresè vel tacitè, produci actionē post emologationem, & censetur ratè approbata, seu emologata, quando partes tacent per 10. dies, & non improbant sententiam, nec de ea conqueruntur, etiam extraiudicialiter. tunc enim sententia Arbitri mandatur executioni post 10. dies. & non potest vlteriùs per partem improbari. tex. est & ibi Bal. & doct. in l. cùm antea, C. de arb. & illa est lex noua, & no. Ab. in d. c. per tuas, col. 3. Nota ergo quod ad hoc, vt habeat locū d. l. cùm antea, est necesse, quod cōpromissum sit factum sine stipulatione, & sine pœna, & ratio est, quia vbi est stipulatio, & pœna, nō est opus emologatione, quia si altera pars contrauenit, agitur ad pœnam, l. 1. C. de arbi. itē, vbi est stipulatio sine pœna; minimè est opus emologatione, quia agitur ad interesse, quod succedit in locū pœnæ, per tex. & ibi Bald. in d. l. diem proferre, §. fi. qd
263 dic, vt inf. dicam. † Quod tamen limita, nisi in compromisso pœnali esset apposita clausula, rato manente pacto, quia tunc ista censentur duo compromissa, vnum cum pœna & aliud sine pœna, quo casu habet locum emologatio in compromisso, & oritur actio
264 per d. l. cùm antea: ita tenet gl. & Bald. in d. l. 2. ff. de arb. † Et per hoc infero, quod vbi esset appositum iuramentū in cōpromisso, efficeretur emologabile per iuramentū, & produceret actionem, ex quo iuramentum habet vim illius clausulæ, rato manente pacto, secundum Bar. & communiter doct. in l. si quis maior, C. de transa. & Ant. Corsi. in repetitionē rub. de iureiurando, in 6. priuilegio, quod est valde notandum, quia communiter hodie in compromissis apponitur iuramentum. Sed posset in hoc aliquis dubitare, quia de iure nouissimo prohibetur apponi iuramentum in cōpromissis, per auth. decernimus, C. de arb. ergo iuramentum tale non debet aliquid operari? sed dic, quòd de iure Canonico est prouisum, quòd tale iuramentum valeat & seruetur, quia seruari potest sine interitu salutis æternæ, quādo compromissum est super re licita: vt est tex. & ibi Abb. in c. 2. col. 3. & in c. cum tempore de arb. verùm aduerte, quòd Bald. in d. auth. decernimus, tenet expresè, quòd ex cōpromisso iurato non detur actio: quia dicit qd quo ad priuilegium actionis, remanet dispositio iuris ciuilis, ex quo actio fuit inducta de iure ciuili, scilicet, per d. l. cùm antea, sed quo ad censuram Ecclesiasticam, vt

iura-

iuramentum seruetur, stamus iure Canonico, & illud dictum Bald. refert simpliciter Abb. in d.c.2.colu.3. Verùm postea concludit, quod de iure Canonico producitur actio vigore iuramenti. vnde ista præcedens illatio, quam feci, sine dubio procederet in foro ecclesiastico, vbi seruatur ius canonicū: sed in foro seculari, satis dubito, & potiùs putarem tenendum contrarium, per illud dictum Bald. in d. auth. decernimus: nam ex quo iuramentum est reprobatum à iure ciuili, non videtur, quod in foro seculari, vbi seruatur ius ciuile, possit iuramentū reprobatum importare clausulam, rato manente pacto, & sic producere actionem, quia quod nullum est, non potest aliquem effectum producere: non obstat, si diceretur, quòd vbi tractatur de iuramēto, stamus iuri Canonico in vtroque foro, per ea, quæ not. Abb. in d.c. i pe oper. no. nun. & in c. cùm contingat, de iureiu. quia fateor, quo ad obseruantiam ipsius iuramenti: & ita stamus hic iuramento in vtroq; foro: ne iurans incidat in periurium, quia quo ad hoc, tātùm concernitur periculum animarum, sed ad inducendum alium effectum, scilicet, actionis, quæ ad hoc prodita fuit de iure ciuili: non est absonum dicere, quòd quo ad hoc vnumquodq; ius seruetur in foro suo, cùm non vertatur aliquod peccatū: vt dicit Abb. in d.c.i. de oper. no. nun. hoc tamē intelligo & declaro, quando quis vellet agere de iure ciuili, vigore, l. ne in arbitris, C. de arb. quæ induxit actionem de iure ciuili in compromisso iurato., & postea fuit correcta, per d. auth. diceremus, sed vigore iuramenti, dico, quòd etiam in foro seculari possit adire Iudicem, & facere compelli partem ad obseruantiam iuramenti, & sic habebit intentum: ita dicit Abb. in d.c. per tuas, col. 4. vbi ita limitat Bal. in d. auth. & ita cum hac de-
265 claratione pertranseo. † Illud autem, quod dixi, quòd requiritur emologatio tacita, vel expressa, ad hoc, vt sententia arbitri mandetur executioni, per d.l. cùm antea, limita nō procedere, in cōpromisso Iudæorum, quia illud executioni mandatur sine alia emologatione, etiam ante x. dies elapsos, tex. est, & ibi hoc tenet Guido de Suza, in l. Iudæi, la. j. C. de Iudæ. & Alex. in add. Ad Bart. in d.l.
296 cùm antea. † Item illud, quod dixi suprà, q. quando est apposita stipulatio, agitur ad interesse, vel ad pœnam, quòd quādo est emologata per lapsum decem dierū, potest executioni mandari, per d.l. cùm antea: limita procedere, nisi laudum contineret rem illicitam, & peccatum: quia tunc est ipso iure nullum, & ex eo non agitur, nec ad pœnam nec ad interesse; idem, quādo cōtineret manifestam iniquitatem, quia tunc contra ipsum datur exceptio doli, quæ habetur instar cuiusdam appellationis, l. non distinguemus, 4. cùm quidam, ff. de arbit. & talis exceptio doli, oriens ex manifesta iniquitate, impedit laudum executioni mandari, etiam post decem dies. Item, impedit exigi pœnam interesse: ita pulchrè declarat Abb. in c.2. col. fin. de arbi. in c. per tuas, col. 3. eod. tit. & Lud. Rom. in consil 90. & sic tunc per viam istius exceptionis potest haberi recursus ad Iudicem, qui Iudex cognita iniquitate manifesta, poterit laudum retractare. Secus quando nō contineret iniquitatem manifestam, quia tunc non obstat aliqua exceptio, nec appellari potest. Vnde debet stari sententiæ Arbitri, & imputatur ei, qui compromisit. ita procedit tex. in d.l. diem proferre, 5. stari, licet aliter dicatur in arbitramē-
268 to. † quia in eo semper habet locū reductio ad arbitrium boni viri, vsque ad 30. ann. vt plenè dixi, suprà in præambulis huius tract. de appel. vers. reductio est nonus, &c. quæ reductio non habet locum in sententia Arbitri: vt declarat Abb. in d.c.2. in fin. lib. verbis. Et hoc est vna de differētijs inter Arbitrum, & Arbitratorē, quod nota, quia multi decipiuntur, putātes in omni sententia tam Arbitri, quàm Arbitratoris habere locum reductionem ad arbitrium boni viri, quod
268 non est verum, secundum Abb. in c.2. colu. fin. in princi. & in fin. † Ex prædictis, ergo quia materia Arbitrorū est quotidiana, elicio vnam practicam sub compendio. Aut enim sumus in Arbitro, aut in Arbitratore. Primo casu, siquidem compromissum est factum pacto nudo sine iuramento, & pœna: tunc quia nullum aliud remedium potest habere locum, recurrimus ad emologationem: nam si fuit laudum approbatum expresè per partes, mandatur executioni statim, nō expectato lapsu x. dierum. Si verò expresè non fuit emologatum, & tunc si partes non conquiruntur infrà x. dies, mandatur executioni post x. dies, quia censetur

tacitè emologatū, per d.l. cùm anteà, & ibi Bart. Bald. & doct. C. de arbit. Si verò aliqua partiū contradixerit infrà x. dies, & tunc non emologatur, nec producit aliquam actionem, nec mandatur executioni: quia pactum nudum non potuit aliquem effectum operari, non accedente consensu partium expresso vel tacito. Ita expresse decidit in d. l. cū anteà, & hoc procedit de iure ciuili, & in foro seculari. Secus, est de iure Canonico: quia ex quo, secundum illud ius, pactum nudum producit actionem (vt habetur in c. j. de pact.) tunc ex tali compromisso ageretur ad interesse sine alia emologatione, secundum Abb. in d.c. per tuas, colu. 2. in fin. Si verò cōpromissum sit factū, pacto nudo cum pœna, & tunc ex tali laudo non oritur actio: quia non habet locum emologatio, vbi est pœna, ex quo prouisio hominis, facit cessare prouisionem illius, l. cùm antea: & quia pactum remanet nudum, & nulla lege fomentatum, non datur actio, nec ad pœnam, nec ad contenta in laudo: vnde erit inutile, nisi esset apposita clausula, rato manente pacto: ita dicit Bart. in d.l. cùm antea. Si verò fit factum compromissum, cùm stipulatione, & pœna, tunc cessat d. l. cùm antea, & habet locum l. j. C. de arbit. & dict. l. diem proferre, §. stari. quia si pars contrauenit, incidit in pœnam: fallit, vbi est iniquitas manifesta, per ea, quæ suprà dixi, & hanc fallentiam etiam poteris dare ad casus præcedentes, vt superiùs declaraui. Si verò sit factum cum stipulatione, sine pœna, & tunc minimè habet locum, d. l. cùm anteà, & sic non fit emologatio, ex quo agitur ad interesse, per d.l. diem proferre, c. fin. ita dicit Bart. in d.l. cùm antea. Fallit similiter, vbi esset iniquitas manifesta, per supradicta, sed Abb. in d.c. per tuas, colu. 4. tenet contra Bart. scilicet, quòd etiam, quando compromissum fuit factum cum stipulatione, sine pœna, habet locum emologatio, & ita extēdit, d.l. cùm anteà, quæ in rei veritate non loquitur de pacto nudo, sed solùm prouidit in illis compromissis, in quibus nō est appo sita pœna, neque sunt facta ex decreto Iudicis: vt apparet ex principio illius legis. vnde non videtur excludere compromissa facta per stipulationem: & ita videtur, quòd opi, Abb. sit magis vera. Si verò sit factum, cum iuramento, stipulatione, & pœna, prout cō-

munitur fieri solet, maximè hodie in regno quando ista compromissa fiunt per Notarios: nam communiter in eis apponunt stipulationem, pœnam, & iuramentū, & clausulam, rato manente pacto: & alias quāplures clausulas, & tunc propter illam clausulā, rato manēte pacto, dico, q̄ habet locū emologatio: per ea, quæ dicit Bart. de ista clausula, in d.l. cùm anteà iuncta illa opinio. Abb. quā modò approbaui. in d.c. per tuas, col. 4. dum tenuit, quòd d.l. cùm anteà, habeat locum, etiam in stipulatione. Item dico, quod propter iuramentum potest adiri Iudex, vt compellat partem ad obseruantiā inramenti, secundum Abb. in d.c. per tuas, col. 4. vbi limitat Bald. in d. auth. decernimus: vnde cō cludo quod, hodie in istis compromissis: ita vallatis, & clausulatis, habet locū, d. l. cùm antea, licet Bart. dicat ibi, q̄ hodie rarò habebit locum. Ego dico totum contrarium, q̄ hodie semper habebit locum: maximè, propter dictam clausulam, quæ cōmuniter apponitur in cōpromissis, & sic habemus bonam extentionem ad d.l. cùm anteà, per ea, quæ not. Bald. de illa clausula, in l. fin. ff. de arbit. & superiùs dixi. † Hoc autem limita, nisi laudum continet manifestam iniquitatem: quia tunc petita absolutione à iuramēto, quæ de facili concedi debet, in tali casu, posset opponit exceptio doli: de qua in d.l. non distinguemus, §. cùm quidam, & sic deduceretur reuisio laudi, per viam illius exceptionis, coram Iudice per ea, quæ superiùs dicta sunt. † Et in isto casu, quando sumus in Arbitro, non potest appellari à sententia Arbitri: nec reduci ad arbitrium boni viri: nec reclamari, per d.l. j. C. de arbit. & d. §. stari, nisi vbi est iniquitas manifesta, tunc opponitur exceptio, vt suprà, & tenet Lud. Rom. in consil. 27. col. 2. Et licet hodie per d.l. cùm anteà, oriatur actio ex compromisso: tamen vera & communis conclusio doct. est, quod etiam hodie non appellatur à sententia Arbitri: ita tenet Bald. in d.l. j. C. de arbit. & Alex. & communiter doct. in l. arbitro, ff. qui satisd. cog. & in l. nemo potest, ff. de leg. j. licet Bart. in istis locis teneat cōtrarium, scilicet. quòd hodie possit appellari: tamen communiter reprobat. † Secundo casu principali, scilicet, quando sumus in Arbitrato: &c. & tunc in eius sententia non habet locum emologatio tacita: nisi per lapsum

269

279

271

psum 30. ann. vt dixi suprà in præambulis huius tract. de appel. vers. venio ad nonum, &c. ante verò dictum tẽpus, semper potest peti reductio ad arbitrium boni viri: loquitur l. societatem. § arbitrorum, & ibi Bart. ff. pro socio, &c. Quintauallis, cum sua materia de iureiur. & petitur dicta reductio, quomodocunque, & per quæcunque verba sit factum compromissum, secundum Abb. 272 & doct. in d. c. Quintauallis. † Illud autem, quod dixi, quòd à sententia Arbitri non appelletur, limita non procedere à sententia Arbitri iuris, qui eligitur ex necessitate legis vel statuti: de quo tractatur in c. suspicionis & ibi per Abb. & doct. do offic. deleg. & in l. fin. C. de iud. nam à sententia talis Arbitri potest appellari, vt est tex. in c. ab arbitris, de offi. del. lib. 6. & no. doct. in l. arbitro, ff. qui sat. cog. Et ratio est, quia isti arbitri æquiparantur Iudicib. de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà, in 6. dist. in 4. parte principali, vers. secundo quæro, an coram Arbitro, &c. vbi declaraui, quam inrisdictionem ha- 273 bent huiusmodi Arbitri. † Et hoc sequitur, quòd cùm hodie per Regiam prag. quæ incip. Odia, sit prouisum, quòd causæ inter coniunctos cõpromittuntur, à sententia talium Arbitrorum benè posset appellari, ex quo dicuntur Arbitri iuris. Et in Regno est prouisum in specie super ista appellatione, seu reclamatione, per aliam Regiam prag. quæ incipit. Et si aliqua partium, quia cauetur, quòd is, qui sentit se grauatum per sententiam Arbitri iuris, potest adire Iudicem illius loci, & si quidem dicit, se læsum ex dolo ipsius Arbitri, ex proposito, vel re ipsa retinetur, per Iudicem ex eisdem actis. Si verò allegat aliunde læsionem, & tunc Iudex potest admittere nouas probationes, & iustificare sententiam: ita tamen, quod causam expediat infra mensẽ: vel ad plus, infra duos menses: & non vltra. Et si post sententiã latam per Iudicem, altera partium voluerit se grauare, non auditur vlteriùs ad impediendam executionem: sed fit executio realis, & 277 cum effectu: præstita tamẽ fideiussoria cautione per vincentẽ de restituẽdo, in casu tractationis, & tunc causa reuidetur solũ in sacro Regio consilio, vel in magna curia vicariæ vel coram deputando ab eis, tertio loco, & nõ alia curia. Et hæc omnia decidun- tur in dicta Regia prag. ex qua habes limi- 278 tationem in Regno ad d. c. ab arbitris, quo cauetur, quòd ab arbitris iuris appellatur ad Principẽ non aũt ad inferiorẽ, ex quo habet iurisdictionem à lege: ideò ab eis appellatur ad legem animarũ, vt dixi, in d. 6. dist. Nam in Regno, hoc est correctũ in Arbitris, inter cõiunctos electos, quia ab eis reclamatur ad Iudicem loci, & sic ad inferiorẽ à Principe. 274 † Secundò limita, non procedere in Regno generaliter, in omnibus Arbitris, etiam inter extraneos electis, quia ab eis potest reclamari hodie, ad Iudicem loci, & causa debet expediri infra duos menses: post quam expeditionem non admittitur alia reclamatio, nisi eo modo, quo suprà, scilicet, q a fit executio, præstita satisdictiõe: ita deciditur, in d. prag. quæ incipit, & si aliqua, &c. in finalibus verbis, vnde per hoc habes nonam correctionem in Regno, ad l. j. C. de arb. & ap l. diẽm proferre, §. ſtari, ff. de arb. & ista omnia dicta in hac octaua limitatione poteris addere ad ea, quæ dixi suprà, in 14. dist. in 4. parte. vbi est principalis materia Arbitrorũ. 275 † Nonò principaliter limita, non procedere in Iudice, qui reuocauit grauamẽ, quod fuerat comminatus, quia ab eius grauamine, q reuocauit, non potest appellari, nisi alio modo esset suspectus, ca. cũ cessante, d app. 276 † Vnum tamen adde, pro cõpleméto huius materiæ, quòd in omnibus casibus, in quibus suprà dixi, non posse appellari à sententia maiorum Iudicum, propter auctoritatem personæ: prout est à sententia Principis, & aliorum non cognoscentium Superiorem, semper potest ab eorum sententia appellari ad Papam, quando contineret manifestam iniquitatem. nam Papa est Iudex competens contra omnes nõ recognoscentes Superiorẽ, ratione iniustitiæ manifestæ, & peccati, glo. est in c. ex transmissa, de foro comp. & Andr. de Isern. in c. Imperialem, §. Præterea si inter, colum. 7. de prohib. feud. alien. per Fed. nat. Host. & Ioan. And. in ca. nouit. de iud. & Philip. in rubr. de appel. in 4. col. & in c. si duobus, col. fi. eod. tit. † Item licet non possit ab eis appellari, potest tamẽ appellari ab eorum Vicarijs, secundum Bar. & Bal. in l. à proconsulibus, C. de appella. & Phili. in c. dilecti, el. 3. in 6. q. de appel.

VENIO ad secundum membrum huius quarte q. principalis, super quo facio aliam 278 regulam affirmatiuã. s. † quod regulariter in

omni cauſa appellatur, & ab omnibus grauaminibus tam iudicialibus, quàm extraiudicialibus, vt eſt glo.l. qui reſtituere, ff.de rei vend.& not. Phili.in rubr.de appel.col. 4.in fin.cùm appellatio ſit quædam defenſio, quæ nemini debet denegari, vt not.Soc. in conſ.195.col.3.in 2.volu. & eſt text. in l.j. in princi.ff.de appell. & in c.cum ſpeciali, §.porrò,cod.titul.Et quod ab actibus etiam extraiudicialibus appellari poſſit, eſt text. & ibi plenè per Phil. in c. bonæ memoriæ, de appell. vbi pleniſſimè attingit naturam appellationis extraiudicialis, & ibi per Abbat.& in c.cùm ſit Romana, eod.tit. Et iſta appellatio extraiudicialis, non ſolùm fit a Iudice extraiudicialiter procedente, ſed etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti,ſecundum Phili. in d.c.bonæ me-
279 moriæ,col.6.in prin.† Et inter alios effectus huius appellationis extraiudicialis, quando fit à parte, nota magnum effectum,quia quando fit in cauſa beneficiali, habet vim citationis,& tenetur pars appellata cõparere corã Iudice ad quem, ſine alia citatione aliàs proceditur in illa cauſa in eius contumaciam. Et dantur in hoc duo termini. Primus eſt terminus, vnius menſis,ad iter arripiendũ à die interpoſitæ appellationis. Deinde poſt aduentum appellationis expectatur appellatus,per 20. dies alios,infra quos ſi non comparuerit, proceditur in eius contumaciam,tex.& ibi glo.in ver. abſentia,in c.j.de elect.lib.6. in alijs autẽ cauſis non beneficialibus nõ operatur hunc effectum,ſine citatione,vt no.Abb in d.c.cũ ſit Romana,col.pen. Et not hunc mirabilẽ effectum, quia de facili potes decipere aduerſariũ,qui te moleſtat ſuper aliquo beneficio,appellãdo ab eius moleſtia,ad ſedem Apoſtolicam
& deinde producere omnia acta tua,quæ faciunt pro victoria tuæ cauſæ: nam pars appellata non aduertit in comparendo, quia expectat ſe citari,& ſic poteris fabricare proceſſum, & de facili obtinere, cũ non habeas contradictorem:& ita vidi pluries obſeruari,& pluries proceſſus huiuſmodi venire de Romana curia in partib.noſtris.De alijs autem effectibus huius appellationis extraiudicialis,& in quibus differat à iudiciali, remitto me ad plenè dicta per Abb. Phili.& cõmuniter ſcribẽtes,in d.c.bonæ memoriæ.
280 † Iſtam regulam affirmatiuam quæ ſe habet,quòd ab omni cauſa & actu grauatorio poteſt appellari,limita primò,non procedere,quando quis bis appellaſſet in vna & eadem cauſa,quia non poteſt vlteriùs ab eadẽ ſentẽtia tertio appellare,l.j. C.ne li.ter.prouoc.& Spec.in tit.de ap.§.quoties,in princ. per glo.& doct.in c.directè, c.ſua nobis, de ap. quod procedit tam in diffinitiua, quàm in interlocutoria. Itẽ,procedit, quòd ſuper vno & eodem articulo non licet tertiò prouocare:nam ſi aliquis millies grauaretur in vna cauſa ſuper diuerſis capitulis, ſemper poteſt bis appellare ſuper vnoquoque capitulo:ita hæc omnia tenet Phili. in d.c.directè,col.3.in prin.Item procedit,quãdo vnus & idem vult tertio prouocare: ſecus,ſi altera pars,quæ bis obtinuit, poſteà tertio loco ſuccubuit, quia ipſa etiam poterit bis appellare, & ſic poſſunt concurrere quatuor appellationes in eadem cauſa, duæ,ſcilicet, pro qualibet parte:ita dicit Phil. in d.c. directè.col.3.verſ. ſecunda concluſio, &c. &
281 Abb.in d.c. ſua nobis.† Item,procedit,quãdo per tertiam ſententiam non infertur nouum grauamẽ,ſecus,ſi infertur: vt quia Iudex tertiæ cauſæ condemnat ad expẽſas,ad quas alij Iudices non condemnarunt: nam ab iſta condemnatione expenſarum, poteſt tertio prouocari, ex quo eſt nouum grauamen, ſecundum Ang.in d.l.j.C.ne li.ter. prouo.& Phil.in d. c.directè, col.3.verſ.ter-
282 tia cõcluſio, &c.† Item,intellige & declara, quòd licet quis non poſſit tertio prouocare tamen ſi aduerſarius appellat, poteſt inhærere appellationi aduerſarij, & producere iura ſua, perinde ac ſi ipſemet appellaſſet, quia quælibet appellatio eſt cõmunis vtriq; parti,ſecũdum Phil.in d.c. directè,col.pen.
283 ver.quinta cõcluſio,&c. † Item,intellige & declara,quòd licet quis nõ poſſit tertio prouocare,poteſt tamen dicere de nullitate tertiæ ſententiæ,& ſi ſuccumbit ſuper iſta nullitate,poteſt iterùm appellare,tanquã à nouo grauamine,ſecundum Ioan. de Imol.in d.c.ſua nobis,de ap.& Phili.in c.directè,circa fin.verſ.nona concluſio, &c. & ibi,vide plenè per eum de reliquis ſpectantibus ad
284 hanc materiam. † Secundo limita,non procedere in cauſa,in qua aliquis fuit verus cõtumax, quia non auditur appellans, l.j.C. quomodo ap. non recip. & l. ex conſenſu, §.fin.ff.de appell. & ibi Bart. Imol.& docto.

† Quis

285 †Quis autem dicatur verus cõtumax, tradit plenè Bar. in l. fi. ff. de in integ. reſt. Bar. & Alex. in d. l. ex conſenſu, §. fin. & Alex. in l. properandum, §. ſin autem reus, C. de iud. tamen vera concluſio, quantum ad propoſitum noſtrum eſt, quòd ille dicitur verus contumax, qui fuit citatus perſonaliter, & potuit venire in termino, & non venit: vel ſi fuit citatus in domo, & poſtea citatio peruenit ad eius notitiam, & potuit cõparere in termino, & non venit. Quod intellige, quãdo legitimè venit ad ſui notitiam, puta, per ſcripturã citationis viſam poſtea per eum, vel per relationem nuncij. Secus, ſi per relationem vxoris, vel aliorum de domo, quia tunc non eſt verus contumax: quia poteſt dicere: ego nolui habere fidem vxori, vel alij domeſtico: ita hæc omnia concludit Alex. in d. §. ſin autem Reus, col. 2. 3. & ſunt de mente Bar in d. §. fi. item requiritur copulatiuè, vt dixi, quòd citatus potuerit compare re: quia ſi fuit impeditus, non dicitur verus contumax, ex quo per eum non ſtetit, ſecundum Alex. in l. 2. §. ſi quis, ff. ſi quis cautio, & habetur in deciſ. 30. conſil. Neap.

286 † Et adde hic, quod ad effectum, vt verus contumax, non audiatur appellans, ſufficit, quòd fuerit contumax ad ſententiam audiendam tantùm, licet in toto proceſſu non fuerit contumax: ita tenet Alex. in l. ſæpè, col. 24. ff. de re iud. & idem Alex. in d. §. ſin autem Reus, col. 3. in fi. verſ. octaua concluſio, &c. Et pro iſta opi. pondero tex. formalem in l. & poſt edictum, §. fin. ff. de iud. ibi, abſentem ex peremptorio condemnatum, &c. quod tamen intellige, & declara, dũmodò ſit citatus peremptorie, alias poſſet appellare, vt probatur in d. l. & poſt edictum, §. fi. & tenet expreſsè Alex. in d. §. ſin autẽ Reus, verſ. tertia concluſio, &c. Vnde quoad hunc effectum, ſemper eſt inſpicienda citatio, videlicet, an in ea ſit poſitum verbum perem
287 ptoriè, &c. † Item adde, quòd ſicut contumax nõ poteſt appellare: ita minimè poteſt allegare litis pendentiam, ſecundum Alex. in l. 2. col. 2. ff. de re iud. nec poteſt ſupplicare, ſecundum Phil. Dec. in conſ. 34. col. 1.

288 † Ille ergo, qui fuit alio modo citatus, putà in domo, & non habuit legitimam notitiam citationis, dicitur fictus contumax, & poteſt appellare, ſecundum Bal. in l. ea, quæ C. quõ. & quando Iu. Bart. in d. l. fin. ff. de in integ. reſt. & Alex. in d. §. ſin autem Reus, verſ. ſecunda concluſio, &c. Et ſic no. quòd fictus contumax non punitur: quia in eo nõ arguitur dolus, ſicut in vero contumace. vnde minimè poteſt mulctari, quia mulcta nõ irrogatur, niſi propter veram contumaciam ſecundum Bald. in l. & in mulctis, C. de app. Bart. Bal. & Alex. in l. 1. §. fin. ff. in quis ius di.
289 non obtem. † Et per hoc infero, quod in Regno per conſt. regni, contumax condemnatur ad tertiam partem mobilium, & ex quadam generali conſuetudine nonnullarum curiarum in Regno exigitur vnus tarenus pro pœna contumaciæ, & in nonnullis curijs diuerſarum terrarum, exigitur vnus auguſtalis, dico, quòd iſta exactio pœnæ debet fieri contra verum contumacem, & nõ contra fictum, per prædicta.

290 † Quibus etiam adde, quòd nõ ſolùm is, qui fuit perſonaliter inuentus, dicitur verus contumax, ſed etiam is, qui procurauit, ne citatio perueniret ad eius notitiam, vt quia latitauit, vel aliter ſe abſentauit, iſte enim habetur pro vero cõtumace, ſecũdum Alex. in d. §. ſin autem reus, verſic. quinta concluſio, &c. per ea, quæ habentur in clem. j. vt lit.
291 pend. † Vltimò, ſuper hac materia ſcias, qd verus contumax nõ appellat. ſi à cauſa principali. Secus, ſi condemnatur in expenſis ratione contumaciæ: quia, ſi in iſta condemnatione cõparet, poteſt ab ea appellare, ſecũdum Bal. in l. ſancimus, col. fi. C. de iud. & in l. terminato, col. pen. C. de fruct. & lit. expẽ. & in auth. generaliter, C. de Epiſco. & cl. & Phil. in c. ſæpè, col. 15. in 11. & 12. q. de ap. vbi etiam ponit, an verus contumax poſſit appellare à taxatione expenſarum.

292 † Tertiò, principaliter limita, non procedere in cauſa, in qua aliquis eſt confeſſus, & conuictus, quia appellare non poteſt, l. 2. C. quo. ap. non recip. & habetur plenè per Phili. in c. cùm ſpeciali, §. porrò, col. 2. de ap. vbi limita, quando quis eſt ſponte confeſſus. Secus, ſi per tormenta, quia tunc appellat. Item limita, quando probatio per quam eſt conuictus, eſt clara: Secus, ſi dubia. Idem etiam tenet plenè Io. de Imol. in l. fin. §. iuſſus, ff. de ap. & Bald. in d. l. 2. col. 2. & ibi etiã gl. ſi autem eſſet ſolum confeſſus, & nõ conuictus, vel ſolùm conuictus, & non confeſſus, poteſt appellare, quia iſta duo requiruntur copulatiuè, vt not. gl. & Imol. in an-

tepen. col. in d. §. iussus, & Bald. in d. l. 2. col. 2. licet cōtra hoc videatur facere text. & ibi not. in c. Romana, §. sin autē, de ap. lib. 6. vbi innuitur, quòd confessus non auditur appellans, licet non sit etiam conuictus, & ratio est, quia confessio, in iudicio, inducit notorium, & in notorijs non appellatur, vt dicam in sequenti limitatione. Aliqui faciunt differentiam inter ius Canonicū, & Ciuile, s. vt de iure Ciuili requirātur illa duo copulatiuè, sed de iure Canonico sufficiat, quòd sit solùm cōfessus, per §. si autem, tamen veritas est ista, quòd de vtroque iure nulla sit differentia, & requiratur copulatiuè, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, quòd sit cōfessus, & conuictus, vt non appeller, ad hunc effectum. s. vt eius appellatio non admittatur, nec per Iudicem à quo, nec per Iudicem ad quem: sed indistinctè fiat executio: Sed quando aliquis est cōfessus tantùm, pōt appellare ad hunc effectum, vt eius appellatio recipiatur per Iudicem ad quē, & inhibeatur Iudici à quo. quia Iudex à quo, non tenetur deferre tali appellationi, quæ induxit notorium contra se, per confessionem, & potest ante inhibitionem exequi sententiam & ita loquitur d. §. si autem: sed Iudex ad quem, admittit illam, & potest discutere de errore confessionis, & interim inhibere, quia istud operatur appellatio in confesso: quia potest coram Iudice ad quem, reuocare confessionem, docendo de errore, secūdum Bar. in d. l. 2. in fi. C. quo. ap. non. rec. & hoc procedit, quando quis appellat, nulla expressa causa, sed quando infert causam in appellatione, vt quia allegat errorem confessionis, tūc etiam Iudex à quo, tenetur illi deferre, & non potest exequi, etiā ante inhibitionē: ita hæc omnia concludit in effectu Abb. in d. c. cùm spāli, §. porrò, col. 3. & ibi etiā Phil. vbi ita cō cordant opin. & vtrumq; ius, & est de mēte Barto. in d. l. 2. ver. tu dic verus, &c. vbi dicit, quòd si non concurrunt illa duo, tenet appellatio. potest tamen Iudex à quo, non deferre, & exequi sententiā, &c. & sic sub breuib. verbis Bal. concludit opi. prædictā, quā tenent doc. in d. §. porrò, & hoc propriè innuit tex. in d. §. si autē, vbi dicitur, quod Iudex ad quem, debet inhibere, ne sentētia executioni mandetur, &c. & est de mente doc. maximè Imo. in d. l. fi. §. iussus, ff. de ap.

293 † Quartò principaliter limita, nō procedere in factis notorijs, quia in illis nō admittitur appellatio, tex. est in c. cū sit, in fin. c. peruenit, &c. consuluit, el. 1. de app. not. Phil. & Abb. in c. cùm speciali, §. porrò, col. 2. de ap. & est tex. cum glo. in c. Romana, §. si autē, de ap. libr. 6. Quod tamen intellige, nisi in appellatione inferatur causa rationabilis, quia tunc etiam in notorijs admittitur appellatio, vt est gl. in vers. mandetur, in d. §. si autē, & Phil. in d. §. porrò, col. 3. & in d. c. cōsuluit, aliàs regulariter non admittitur, vt suprà, & tenet Lud. Rō. in consil. 324. & de hac materia vide, quæ dixi suprà in 2. q. prin. ver sic. octauò limita, &c. † Quintò limita, non procedere, quādo quis fuit cōdemnatus de crimine falsæ monetæ: quia non potest appellare, sed damnatur vltimo supplicio, sine appellandi remedio, tex. est in l. 1. C. de fal. 295 mon. † Sextò limita, non procedere in eo, qui est condemnatus de raptu virginis: quia damnatur vltimo supplicio, & non potest appellare, propter immanitatem criminis, text. est in l. §. si autem, C. de rapt. virg. & And. de Iser. in tit. quæ sint reg. vers. & bona col. 19. in fine.

296 † Septimò limita, non procedere in latrone insigni, & famoso. Item in seditioso, & auctore alicuius factionis: quia quicunque damnatur de huiusmodi criminibus, vel altero ipsorum, nō appellat, nec supersedetur executioni tex. in l. constitutiones, ff. de appella. & in l. si quis filio exhæredato, §. si autem, ff. de iniust. rup. test. & And. de Iser. 297 vbi suprà, colu. 10 † Octauò limita, non procedere in crimine lęsę maiestatis: quia in eo condemnatus, non appellat, text. est in d. l. constitutiones, secundum intellectum Bar. ibi, dum loquitur intelligendo illā l. de proditore, qui dicitur dux factionū, per l. quisquis, C. ad l. Iul. maiest. & istam limitationē tenet in specie Fel. in c. sicut, el. j. de simonia, & vide And. de Iser. in tit. j. ver. & bona, col. 298 9. in tit. quæ sint reg. † Nonò limita, nō procedere in criminæ simoniæ: nam cōdemnatus de eo, non appellat, ex quo æquiparatur crimini læsæ maiest. & hæresis, vt no. gloss. in c. j. de test. lib. 6. in glo. fin. ita tenet Fel. in d. c. sicut, el. j. de simo. per illum text. qui dicit, quòd mox debet sententia executioni 209 mandare in crimine simoniæ. † Decimò limita. nō procedere in crimine hæresis: quia condemnatus in tali crimine non appellat.

ca. vl.

ea.vt inquisitionis,de hær.li.6.& Fel.in d.c. sicut,vbi limitat in omnibus prædictis criminib.nisi quis appellaret ante sententiam, quia tunc potest,secundum eum,& vide ad hoc pulchrè Ang.in cons.188. vbi multum singulariter loquitur.Itē,omnes prædicti ea sus intelliguntur, etiam si fuit quis conuictus tantùm,vel confessus tantùm,& sic nō vtrunque concurrit copulatiuè, secundum
300 Bar.in d.l.constitutiones.† Vndecimò limita.non procedere in eo, qui fuit condmnatus pro debito publico,seu fiscali: quia non potest appellare,tex.est,& ibi per doct.in l. abstinendum,& l.fi.C. quō.app. non recip. & in c.ei.qui appellat, §. quoties, 2. q. 6.& Spec.in tit.de app. §. in quibus,vers.4. quod intellige,quando fiscus tractat de damno vitando.Secus,si de lucro,vt in pœnis pecuniarijs,quia tunc potest appellari, secundum And.de Iser.in const.Intentionis, col.fin.
391 † Duodecimò limita,nō procedere in Officiali alicuius Iudicis,qui,si pro gestis in officio fuit cōdēnatus,à suo Iudice nō appellat, præsumitur.n.ex quo suus erat Iudex,quòd eum iustè condemnauerit.Exemplum ponitur in nuncio, seu famulo alicuius Officialis,vel in actorū Magistro seu Assessore cōdemnato à suo Officiali pro gestis in officio l.nulli.& ibi Barto.C.quō.ap.non reci.& in c.ei,qui,§.nulli,2.q.6.& Spec. in tit.de ap. §.
302 in quib.vers.3. † Decimotertiò limita,non procedere in quolibet Officiali condemnato in syndicatu, quia non appellat ad effectum retardandæ executionis , vt dictat in hoc Regno Regia prag quæ incipit, Regiæ dignitati.quod declara, vt dixi suprà,in 2.q. prin.vers.Vigesimò limita,&c.
303 † Decimoquartò limita, non procedere in sententia interlocutoria : quia ab ea non appellatur regulariter, de iure ciuili. l.pen. C.quo.app.nō reci.quod dic,vt ibi per Bart. & in l.2.& 3.ff.de ap.rec. Secus, de iure Canonico,quia à quolibet grauamine appellari potest,vt habetur in c. vt debitus,de app. de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà in 2.q.prin. & per Ang.in cons.115.& cons.
304 107. † Decimoquintò limita, non procedere in causa,vbi agitur de decima:quia non appellatur à sententia lata in tali causa,tex est in c.tua nobis,& ibi glos. de dec. & Spec.in
305 tit.de app.§.in quibus, vers.4.† Decimosextò limita,nō procedere in causa possessorij, quia à sententia lata in possessorio, non appellatur,l.1.C.si de momen.poss.fue.app.& habet locū in omni possessorio, siue adipiscendæ,siue retinendæ,siue recuperandæ,secundum Bar.ibi & no.in l.quisquis,C.quomodo appel.in recip. & plenè per Bar.in l. 2.col.2.vers. quæro,quæ est ratio? &c.ff.de app.recip.& Ang in cons.107.quod tantùm ideò est,quia sententia super possessorio,parit modicum præiudicium , ex quo grauamen potest reparari super petitorio, secundum Bar.ibi . Verùm istud declaratur hoc modo.s.vt non possit appellari ad effectum retardandæ executionis : ita dicit tex.in d.l. j.& ibi Bald. quia non obstante appellatione,fit executio, tamen potest appellari, & valet appellatio in effectu,quo ad deuoluendum negocium coram Iudice ad quem:ita declarat Bart.in d.l.2.colu.3 ff.de app.recip. & Bald.in d.l.j. & Abb.in c. cùm ad sedem, colu.antepen.& pen. de rest. spol.& tangit plenè Phil.Dec.in cons.28. licet ibi, in 3.col.
* dicat , quòd indistinctè non appellatur à possessorio,tamen magis communis cōclusio est,quod intelligatur ad effectum retardandæ executionis.& ita seruatur in practica,maximè in hoc Regno, vt habetur decis.77.in fin.consil.Neap.& tenet Abb.in consil.55. colum.j. in 2.vol.
306 † Quod tamen limita primò, procedere de iure Ciuili,secus,de iure Canonico,quia potest appellari à possessorio:ita tenet Lud. Rom.in consil.324.in prin.Spec.in tit.de appel.§.in quibus,vers. 6.Arch.in §.sunt quorum,2.q.6.& Abb.in d.cap. cùm ad sedem, col.pen. Pro hoc est tex. in clem.1. in fin.de seq.poss. & fruct. & in cap. ex conquestione,de rest.spol. & in cap. significauerunt, de test. Abb. in d.consil. 55. colum. 1. in 2 volum.
307 † Secundò limita,non procedere in sententia sequestri faciendi, quia licet sit super possessione,potest tamen ab ea appellari,secundum Ang.in consil.107.col.2.
308 † Tertiò limita,procedere in ipsa diffiniti ua lata in possessorio, secus.in interlocutorio:quia ab omni interlocutoria lata in possessorio,ante sententiam , potest appellari, & ratio est , quia grauamen tale , non potest reparari per appellationem à diffinitiua, ex quo ab ea non appellatur, vt suprà:

ita

ita singulariter tenet Ang. in consil. 46. col.
309 fin. & cons. 188. † Quartò notabiliter limita, procedere respectu ipsius possessionis principalis, de qua litigatur: quia quo ad illam, non suspenditur executio: secus autem,, si vltrà possessionem fuit quis condemnatus ad expẽsas, fructus, & interesse: quia quo ad ista accessoria, valet appellatio, etiam de iure ciuili, & suspenditur executio: ita tenet Bar. in l. fin. §. iussus, in fi. ff. de ap. & Bald. in d. l. j. colu. 2. in fin. vers. sed pone, &c. C. si de momen. poss. fue. ap. & est decisum expressè in decis. 77. consil. Neap. in fin.

310 † Quintò limita, nisi grauamen illatum per possessorium, esset tale, quòd nõ posset reparari in petitorio, vt si essemus in casu, in quo non esset alicui consultum, nisi per retentionẽ Rei: secus, per exceptionem, tũc enim etiam de iure ciuili appellatur à possessorio, & impeditur executio. ita tenet Bart. in l. 2. colu. 2. ff. de ap. recip. & Abb. in d. c. cùm ad sedem, col. pen. in princ. de restit. spol. & Ang. in l. j. C. si de momen. poss. fue. ap. & Phil. Decius in consil. 28. colum. 2. per l. qui exceptionem, §. si pars, ff. de condit. indeb.

311 † Sextò limita, quando iniustè, & sine causa aufertur alicui possessio, quia potest appellare, secundum Abb. in consil. 55. col. 1. in 2. vol. & Ang. in 1. 2. in 2. col.

312 † Septimò per illationem ex prædictis ego nouiter limito, vt ista prohibitio appellationis in possessorio, procedat generaliter, vbi causa est modici præiudicij, & tractatur de possessione momentanea. s. quæ momento est duratura penes vincentẽ: vt quia sunt in promptu probationes super petitorio. Secus autem, vbi probatio petitorij esset difficilis, & sententia super possessorio traheret secum effectum perpetuũ, quia tunc tractatur de magno præiudicio, & potest indistinctè appellari ad impediendam executionẽ: ita sentit Abb. in d. cons. 55. col. 1. in 2. vol. & Phil. Dec. in d. cons. 28. & Bart. in d. l. 2. colu. 2. & 3. ff. de ap. rec. & Abb. in d. c. cùm ad sedem, col. pen. & Ang. & Doct. in d. l. j. C. si de momen. poss. fue. ap. in quibus locis doc. communiter ponderant modicitatem præiudicij in possessorio. Itẽ, tota schola Ciuilistarum se fundat super d. l. 1. quæ loquitur de possessione momentanea. vnde innuit, quòd sit talis possessio, quæ de facili possit re-

uocari per probationes in petitorio, & per hoc ego nouiter infero, & credo dicere verũ in istis litibus, quæ agitantur inter vniuersitates terrarum super possessorijs herbarum, nemorum, & aquarum, & aliarum rerum similium: quia vt plurimùm propter temporis antiquitatem non solent haberi instrumentum distinctionis territoriorum, vt per illa possit probari petitorium, solùm fundant se super possessione, quia ita antiquitùs fuit possessum, quo casu si succũbit vna vniuersitas in possessorio, est sibi impossibile habere probatiões in petitorio, & sic ista sententia haberet effectum petitorij, & est maximi præiudicij, per hoc dico indubitanter, quòd à tali sententia potest appellari, & impeditur executio, sequendo maximè æquitatẽ iuris Canonici, quod permittit appellationem indistinctè, in possessorio. nam per ius Ciuile debet restringi in minus, quã potest, vt pulchrè dicit Abb. in d. cons. 55. sed per ius Ciuile non reperitur restrictum, nisi in possessione momẽtanea: ergo non debet extendi ad possessionem longiori tempore duraturam, & hæc est noua, & pulchra consideratio in terminis in casu, qui quotidie euenit, licet per inaduertentiam aliqui Iudices in Regno malè id seruari faciant, accipientes valdè generaliter, & extensiuè illud dictum, quòd a possessorio non appellatur, & malè & iniustè faciunt, per prædicta.

313 Octauò limita, non procedere, quando missio in possessionẽ, est talis, quòd missus interim lucratur fructus, quia potest appellari, sicut à sententia lata in petitorio, secundum Ang. in consil. 252.

314 † Nonò limita, non procedere in possessorio misto, secundum Bal. in consil. 366. in
315 3. volu. † Decimò limita, quando sententia super possessorio esset lata ex dolo, vel lata culpa Iudicis, vel propter inimicitias: quia tunc potest appellari, secundum Bal. in cõs. 217. in fin. in vol. 2. † Vndecimò limita, quãdo de possessorio tractaretur per viam contractus, & non per momentaneum iudiciũ, quia tunc potest appellari, secundum Bal. in cons. 210. in fi. in 5. vol.

317 † Decimoseptimò, principaliter limita regulã principalem non procedere in actu, quem quis approbauit, quia ab eo appellare non potest, l. ab eo. C. quomodo, & quando iud. & l. fin. C. de temp. app. & not. Soc in

cons.

consil.45.colu.pen.in fin.in j.volum.pro hoc est tex.in l. ad solutionem, C. de re iud.vt quando accipit terminum ad soluendum, secundum Lud. Rom.in consil.9.in fine.

318 † Decimooctauò limita,non procedere, quando creditor agit hypothecaria ad auocandum pignus, quia si Iudex pronuncias pignus debere restitui, non appellatur à tali pronuncia, ex quo est modici præiudicij, quia soluto precio pignus reuocatur in pristinum statum, secundum Abb.in cap.cum ad sedem,col. antepe.in fin. de restit.spol.

319 † licet agens hypothecaria, dicatur agere petitorio,& non possessorio, secundum Petr.

320 Phil.Cor. in consil.190.col.2.in j.vol.† vbi idem dicit, quando agitur Saluiano interdicto,quia non appellatur, & de huius dicti veritate vide Iaf.in §. item Seruiana, colu. 15.inst.de act.Bart.in l.j. ff.de Sal.interd.&

321 in consil.210.in fin.in 5.vol.† Adde tamen, quòd hodie in Regno, hoc est,expresè decisum, quando agitur in decreto assistentiæ, vigore instrumenti, quia si conceditur assistentia, non appellatur à tali decreto affirmatiuo:vt est ritus magnæ curiæ,in num.64.incip. item in causis duorum vnciarum, &c. & est confirmatum per Regiam prag. quæ incipit, Magnæ curiæ,quæ declarat hoc procedere ad effectum retardandæ executionis,quia, non obstante appellatione, fit executio: vt habetur plenè in decis. 261. consil.Neapol. vbi extenditur depositio d.prag.& ritus magnæ curiæ non solum in decreto assistentiæ, verũ etiam in omnibus alijs decretis affirmatiuis, quia ab illis non appellatur: & quæ sint ista decreta,numeratur in d. dec. 261. sed de nullitate potest dici ad effectum retardandæ executionis,vt dicitur in d. prag. adde tamen, quod à secundo decreto appellatur,licet nõ à primo, secundum Ang. in consil. 46. &

322 107. † Decimononò limita,non procedere in pronuncia de aperiendo testamentũ, vel demittendo scriptum hæredem in possessionem , quia ab ea non appellatur, l.

323 quisquis,C. quo appel.non reci. † Sicut diximus interdicto , quorum bonorum; In quo non appellatur, secundum Bart. in l.1.

324 in fin.C.quo bon. † Vigesimò limita, non procedere in causa nominationis publici muneris, quod est vtilitate priuatum, vt si quis nominatur ad aliquam tutelam suscipiendam , vel ad aliud publicum munus, quia non potest appellari à tali nominatione, secundum Spec.in tit.de appel.§.in quibus,ver. 7.& est text.in l j.§.si quis,ff.quando app.sit, potest tamen nominatus,si habet iustam excusationem, se excusare,infra 50.dies,& si non admittatur excusatio,tunc potest appellare, vt d.§. si quis, & ita intelligitur text.in l.cùm in vna,§. tut.ff. de appel. vt not.gl.in d.§.si quis,& glo.in §. qui enim inst.de exc.tut. quod tamen intelligitur in illis munerib.quæ sunt auctoritate publica, & vtilitate priuata, vt suprà. Secus autem,in muneribus publicis auctoritate & vtilitate, quia in his potest appellari,l.2. C.de decur. lib.x.l.hi qui.C.de app.l.j.C.de temp.appel. not.glo.in d.§.qui enim,Spec.in d.§.in quibus,vers.7, adeò,quòd si non appellat infra x.dies,non potest vlteriùs contradicere,secundum Ang. in d.§.si quis,vbi pulchrè infert,† quòd si aliquis habet immunitatem, & exemptionem à collectis, eoipso, quòd describitur in libro soluentium collectas, statim cùm scit se describi, debet appellare infra x.dies,aliàs si scit,& non appellat,censetur consentire, & suo priuilegio renunciare, & non potest vlteriùs contradicere: & illud dictum refert, & sequitur Alexand. in consil.101.colum. 6.circa fin.in 1.volum. Quod not.quia est singulariter dictum, vnde poteris extrahere bonam cautelam in fauorem vniuersitatis, ad operandum, quod ciuis exemptus perdat suam exemptionem, procuret vniuersitas, quòd describatur in libro soluentium , & notificet sibi qualiter est descriptus,& si non appellat infra x.dies à die notitiæ , perdit priuilegium, & ipse fortè non aduertet in appellando,quia confidit suo priuilegio, credens se posse illud quandocunque producere, & sic remanebit deceptus. † Vigesimoprimò limita,non procedere in causis minimis & breuiorib. quia in illis non appellatur de iure ciuili: secus, de iure Canonico; secundum Abb. Phil. & Card. in c. de appellationibus ext. de appel.& ibi tangunt rationem diuersitatis per text.in c.anterior.in 2.q.6. & in authentica, nisi breuiores,C.de sent. ex breui. rec. Et quo ad hoc, quæ dicantur causæ breuiores, vide doct. in locis prælegat. & adde, quod hodie est decisum in Regno, quòd in causis duarum vnciarum ciuiliter

petiturum, non appellatur, vt est ritus magnæ curiæ, in nu. 164. incipiens: Item, in causis, &c. licet nunquam viderim illum ritum
327 esse in obseruantia, imò totum contrarium seruari. † Nec obstat l. & in maioribus, C. de app. quia ibi exponitur, maioribus. i. criminalibus, minoribus. i. ciuilibus, secundū
328 gl. ibi. † Vigesimo secundò limita, non procedere in sententia absolutoria, lata in causa criminali, ex mero officio, vel in processu facto ad denunciam: quia non appellatur ab huiusmodi sententia, vt dicit præallegatus ritus magnæ curiæ, 164. qui incipit,
329 Item, in causis, &c. † Vigesimo tertiò limita, non procedere in sententia torturæ irrogandæ in crimine, de quo constat per vnum testem, de visu, & per publicam famam, quia non appellatur: ita habetur in d. ritu magnę curiæ 164. qui incipit, Item in causis, &c. iuncto ritu antecedenti, 162. qui incipit, Item si accusatur, &c. † Vigesimo quarto
330 limita, non procedere in omnibus causis, requirentibus celeritatem, quæ sine dilatione expediuntur, quia in his non admittitur appellatio, ad impediendam executionem: vt not. Spec. in tit. de appel. §. in quib.
331 vers. 8. & Ias. in l. 1. col. j. ff. de feriis. † Vigesimo quinto limita, in eo, qui condemnatur super actione ad exhibendum, quia non potest appellare, secundum Spe. in d. §. in quibus, vers. sed nunquid in actione? quod in-
332 tellige, & declara, vt ibi per eum. † Vigesimo sexto limita, quando causa est decisa per iuramentum delatum vel relatum, quia nō potest appellari, text. est, & ibi Bart. & doct. in l. generaliter, §. sed iuramento, C. de reb. cred. & Ias. in rep. l. admonendi, col. 21. ff. de
333 iureiu. † Vigesimo septimò limita, quando Abbas, vel alius Superior regularis, vult corrigere subditum suum regularem, de aliquo excessu, quia à tali correctione non potest appellari, ex quo fit pro salute animæ ipsius correcti, c. licet, de off. ord. c. ad nostram. c. reprehensibilis in fi. & c. cum speciali, in fi. de ap. quod intellige, nisi corrigens excedat modum in corrigendo, quia tunc appellari potest, expressa causa grauaminis, secundū
334 gl. & Phil. in d. c. ad nostram, & est text. in c. de priore, eo. tit. † Item, prædicta procedunt in Clerico regulari, sed in Clerico seculari est secus, quia ille potest appellare à correctione, vt not. Spec. in d. §. in quibus, vers. M.
335 † nam maior dicitur potestas Abbatis in monachum regularem, quàm Episcopi in Clericum seculatem: vt not. Abb. & Phil. in d. c. ad nostram, & in d. c. reprehensibilis. Prædictis adde Fel. in c. super literis, colu. 11. vers. Decima regula, &c. de rescr. & Cald. in
336 cons. 3. in titu. de ap. † Vigesimo octauò limita, non procedere in causis, in quibus appellatio est prohibita, per rescriptum Principis, vt quando Princeps committit causam, appellatione remota, quia tunc non potest appellari, l. 1. in fin. & ibi gl. & Bar. ff. à quibus ap. non licet, &c. pastoralis, de appel. in tantum, quod licet appelletur à sententia diffinitiua, potest ea tamē interim, appellatione remota, vel pendente, executioni demandari, secundum Phil. in d. c. pastoralis, colum. 2. versic. quarto operatur, & c. per
337 text. in cap. pastoralis, §. præterea, de off. del. † Nullus autem potest hanc clausulam in rescriptis ponere, nisi solus Princeps, vt dicit, text. in d. l. j. in fin. quod tamen intelligitur, quando remouetur appellatio à diffinitiua. Secus, si ab interlocutoria, quia tunc etiam inferior à Principe, potest vti dicta clausula, & potest tollere appellationem, secundum Bart. in h. fin. C. de sent. & Bart. in d. l. j. §. fi. ff. à quibus ap. non licet. Verùm dicit Bart. ibi, quòd friuola tantum appellatio censetur remota, prout etiam tenet Ias. in l. 4. §. fi. is, pro quo, colu. 1. ff. quod quisque iuris. & secundum hoc, ista clausula frustratoria: quia sine ea appellatio friuola remouetur à iure, per text. in c. cum appellationibus,
338 de app. libr. 6. † Quis autem sit effectus huius clausulæ, appellatione remota, & quid operetur? vide plenè per Phil. in d. c. pastoralis, de app. vbi plures effectus enumerat, & vide plenissimè per Ioa. de Imol. in d. l. j. §. fin. ff. à quib. ap. non licet, vbi per 24. colu. tangit plenè hanc materiam meliùs, quàm alibi, & aliquid per Fel. in c. causam, quæ, col. pen. de rescri. & Spec. in titu. de app. §. in
339 quibus, vers. verùm quia. † & inter alia est sciendum, quòd ista clausula, appellatione remota, nihil operatur in præiudicium tertij, vt est text. in c. super eo, & ibi Abb. de off. del. & Bar. in d. l. 1. §. fin. & Phil. in ea. pastoralis, colu. fin. in 7. quæst. † Et si opponeretur contra prædicta, quod appellatio est defensio, c. cum speciali, §. porrò, de appella. & Princeps non potest tollere defensiones, per
340

ca, quæ habentur in ca. pastoralis, de re iud. poteris respondere, quod contrarium procedit in defensione inducta à iure naturali, prout est citatio, sed appellatio est defensio iuris positiui, vnde potest tolli per Principem. Ita declarat Philip. in d. ca. pastoralis, colum. 7. in fin. ver. quæritur, &c. cæt. Ioann. de Imol. in d. l. j. §. fin. & Felyn. in rubr. de appel. colum. 3. in fin. & in ca. j. de rescriptis.

341 † Vigesimononò limita, non procedere, quando quis renunciauit appellationi, quæ renunciatio potest fieri expressè, & tacitè. Expressè fit per verba expressa, & specifica, declarantia ipsam renunciationem appellationis, & non inducitur renunciatio eoipso, quod quis promittit starè sententiæ Iudicis, secundum Philip. in ca. ad hæc el. 2. de appellat. & quòd possit fieri renunciatio appellationis, est text. in l. fin. in fin. C. de tempo. appel. in l. si quis libellos, C. de appella. in ca. solicitudinem, de app. not. Andr. de Isern, in c. j. §. item sacramenta, colum. 5. in fin. de pace iur. fir. & Soc. in consil. 45. colum. 5. & 6. in j. volum. Renunciatio verò tacita potest pluribus modis induci. Primò enim per desertionem appellationis, & hic potest cumulare omnes modos, quos referam infrà, in vlt. quæst. principali.

342 † Secundo modo, inducitur renunciatio eoipso, quòd appellans post interpositam appellationem litigat adhuc coram Iudice, à quo, quia redeundo ad ipsum, censetur appellationi renunciare, text. est, & ibi per Philip. in d. c. solicitudinem, & in c. gratum de offi. del. quod tamen limita, sex notabilibus modis, quos ponit Philip. in d. c. solicitudinem, & tangit idem Philip. in ca. cùm teneamur in vltim. not. de appel. Eodem modo inducitur renunciatio eoipso, quòd appellans post appellationem adit alium Iudicem Superiorem, & non Iudicem ad quem, secundum Abb. in d. c. solicitudinem, colum. 2. ver. vltim. not. vnam illam, &c.

343 † Et ex prædictis apparet differentia inter reductionem ad arbitrium boni viri, & appellationem: quia ante sententiam non potest renunciari reductioni, per ea, quæ plenè habentur in c. Quintauallis de iureiu. sed appellationi potest renunciari ante sententiam, vt d. l. fin. in fin. C. de tempo. app. vt refert Phil. in d. c. ad hæc, el. 2 circa fin. & habetur per Bald. & Ang. in l. tale pactum, §. qui prouocaurt, ff. de pac. plenè per Ang. in consil. 187. vbi pulchrè loquitur, & Paul. de Cast. in cōsil. 260. col. j. in j. vol. & in tantum procedit dicta renūciatio, quòd etiamsi renunciās adhuc esset infra decem dies datos ad appellandum, non potest vlteriùs appellare, secundum Card. in cl. 2. §. j. in fin. de ap. & Ioan. de Ana. in consi. 50. col. 1. † An autē possit renunciari nolente appellato? vide Fel. tenentem, quod non, in c. ex parte S. col. 2. de reseri. † Trigesimò limita, non procedere in appellatione friuola, quia ab omni actu est prohibita, nec debet admitti per Iudicem, neque lex ipsam admittit, c. cùm appellationibus, de appel. libr. 6. & no. Ang. in consi. 140. imò de iure Canonico ille, qui friuolè appellat ab actu, potest per Iudicem à quo, excommunicari, vt contumax, secundum Abb. in c. solicitudinem, in j. not. de ap. vbi plus dicit, quòd potest etiam multari, & licet contra hoc videatur gloss. in l. j. §. fin. ff. à qui. appel. non li. quæ facit differentiam inter ius Canonicum, & Ciuile. Dicit enim, quòd de iure Can. non punitur temerè appellās, nisi expensis: secus, de iurè Ciuili, & illam gloss. sequuntur, Abb. & Phi. & communiter doct. in c. 2. de ap. † tamen debet illa gloss. limitari, scilicet, vt non puniatur pœna extrinseca; sed benè potest excommunicari, ob contumaciam, quia temerè appellando arguit se contumacem. Item, debet limitari, vt non puniatur, nisi Iudici videbitur ob eius calumniam, & manifestam temeritatem. Ita pulchrè distinguit, & declarat Abb. in d. c. 2. in j. not. de app. & ita debet intelligi, & limitari, quod not. Bal. in l. 2. colum j. C. de Episco. aud. vbi dicit, quòd de iu. Can. temerè appellans, non punitur, quod debet intelligi, scilicet, pœna apposita in illa lege, quæ est 50. librarum argenti, sed benè potest illa pœna mitiori puniri ad arbitrium Iudicis, per ea, quæ dicit Abb. in d. c. 2. sed de iure ciuili appellans friuolè, punitur pœna 50. librarum argenti, vt est tex. & ibi Bal. in d. l. 2. C. de Epis. aud. & tex. in l. ab executione, in fi. C. quo. ap. nō recip. † Super hoc est sciendum, quod reperio tres pœnas in hac materia proditas à iure Ciuili, vna est 50. librarum argenti, vt

modò dixi, alia est pœna extraordinaria, ad
349 arbitrium Iudicis, l. eos, §. ne temerè, C. de appel. Alia est pœna amissionis causæ, & nota infamiæ, l. à proconsulib. C. de app. quomodo autem debent irrogari dictæ pœnæ, ne videantur istæ leges ad inuicem contra-
350 riari? Bart. in d.l. à proconsulibus, facit vnam distinctionem, videlicet: aut appellatio recipitur per Iudicem à quo, & punitur extra ordinem, per d.§. ne temerè: aut non recipitur, & punitur nota infamiæ, & amissione causæ, per d.l. à proconsulibus. Aut quis appellat ab executione, & punitur pœna 50. librarum argenti, per d.l. ab executione, ita distinctio Bart. est defectiua, quia in l. 2. de Episco. aud. non dicitur de appellante ab executione, & tamen irrogatur illa pœna. Vnde ego magis clarè concordando istas ll. ita distinguo. Aut quis appellat ab interlocutoria friuolè, aut à diffinitiua. Primo casu, punitur pœna, 50. librarum argenti, per text. in d.l. 2. vbi expressè loquitur Imperator de appellatione ante sententiam, & refert se ad decisa per d. l. ab executione, & declarat ibi glos. in versi. sanctio. Idem probatur in d. l. ab executione vbi loquitur de appellãte ab executione vel ab articulo, & sic innuit de appellatione ab interlocutoria. Secundò casu, scilicet, quando appellat à diffinitiua, & tunc sub-
352 distinguo, aut appellatio recipitur, aut non, secundum Bart. in d. l. à proconsulib. vt
347 suprà retuli. † Quæ autem dicatur appellatio friuola, seu frustratoria, vel temeraria? Dic, quod dicitur illa; quæ interponitur sine legitima causa: vt quando quis appellat, vbi non est grauatus iniustè, & sic idem est dicere friuolam, quod vanam & inanem, & sine causa iusta interpositam, quæ nullum poterit sortiri iuris effectum: ita declarat Gem. in d.c. cum appellationib. col. 2. vers.
348 quæro, quid importet, &c. de appel. lib. 6. † & in tantũ lex habet odiũ huiusmodi appellationes friuolas, quod non solùm introduxerit pœnas supradictas, verùm etiam censetur fieri iniuria Iudici à quo, quando friuolè appellatur, adeò quod potest Iudex agere actione iniuriarum, vt est glos. sing. in l. fin. in glos. fin. C. quando prouoc. non
354 est necesse: & illam gl. sequitur Gem. in d.c. cũ appellationib. col. 2. & Fel. in c. 2. colu. j. de ap. & est glo. expressa in c. si quis præpo-

stera, in glo. 2. dist. 50. † & hoc no. pro limitatione l. & in maioribus, C. de appel. quæ dicit, quòd is, qui appellat, non facit iniuriam Iudici, quia debet intelligi, quando iustè appellat, nõ autem friuolè: ita dicit glos. d. l. † Trigesimoprimò limita, nõ procedere in causa iuramenti in lite, quia à iuramento in litem non appellatur, secundum Bart. in l. in actionib. in fi. ff. de in litem iur. & ibi Sal. Ias. & communiter Mod. Inno. Ant. de But. & Imol. in c. fi. quod metus causa, quod tamen limitat Ias. in d.l. in actionibus, in fi. colum. procedere iure ciuili. Secus de iure Canonico, quia potest appellari, sicut potest ab omni grauamine appellari eo iure, c. vt debitus, de appel.

351 † Trigesimosecundò limita, non procedere in sententia excommunicationis, quia: ab ea non appellatur ad effectum retardandæ executionis. Item in sententia interdicti, secundum Spec. in tit. de appel. §. in quibus, vers. 17. & per Abb. & Phil. in c. pastoralis, §. verùm, de appellat. & gloss. in versi. suspendatur, & ibi Abbas in cap. ad reprimendam, de offic. ordin. & habetur in ca. qua fronte, cap. quæstioni de appel. & in c. per tuas, de Sentent. excom: & hanc materiam declara, & limita, vt plenè dixi suprà
352 in 2. quæstion. principali, in 4. differentia, vers. quinto limita, &c. † Trigesimotertiò limita, non procedere, quando sententia est in iure nulla, quia ab ea non appellatur, sed de nullitate dicitur, vt in toto tit. C. quando prou. non est necess. & Spec. in d.§.
353 in quibus, vers. 18. † Trigesimoquartò limita, non procedere in eo, qui in causa principali, nihil produxit, neque probauit, quia si succumbit, non potest appellare, nisi ante omnia reficiat expensas aduersario, alias non auditur appellans, nisi probauerit se iustè impeditum: & ita seruatur in Regno, & de hoc est Regia prag. in nu. 27. quæ incipit. Qui in causa, vbi plus cauetur, scilicet, quod victor debet satisfare de soluendis illis expensis, quas recipit, quandocunque Iudex appellationis hoc iudicauerit. Item, limitatur non procedere in miserabilibus personis, vt ibi habetur.

354 † Trigesimoquintò limita, non procedere, quando quis generaliter appellat ab omni grauamine, quod posset ei irrogari in aliqua causa, vel in alijs causis, quæ pote-

runt

runt contra eum intentari: nam ista dicitur appellatio generalis, & vaga, quæ nihil valet, & nō admittitur, text. est in c. 2. & consuluit, el. 2. de ap. & licet de iure antiquo valuisset appellatio generalis, facta respectu vnius causæ, vt dicitur in d. c. consuluit, tamen hodie est correctum per clem. appellāti, de app. qua cauetur, quod in appellatione à grauamine, debet inseri causa, & illam solam causam expressam potest appellans prosequi. vnde si appellatur generaliter, ista appellatio non prodest, nisi quod causas grauaminis expressas: ita tenet Phili. in d. ca. consuluit, el. 2. quod nota, quia quotidie euenit, quod aliqui faciunt istas appellationes generales, ab omni grauamine, nulla causa expressa, quia illas non possunt de iure postea prosequi. nam à grauamine non illato nec communicato, nō potest appellari secundum Ang. in consil. 188. † Trigesimosextò limita, non procedere in mandato facto alicui, quod in sua ecclesia residеat, quia à tali mandato non appellat, nisi iusta causa, & iustum impedimentum exprimatur in appellatione, text. est, & ibi glo. & doct. in c. peruenit, el. 2. de app. † Trigesimoseptimò limita, non procedere in omni actu, qui fit secundum iuris dispositionem, & Canonicas sanctiones: quia à tali actu, secundum leges celebrato non appellatur. nam à Iudice, iuris dispositionem, decretum, exequente, non potest appellari: quia talis appellatio est contra leges text. est in c. consuluit, el. 3. de app. & ista etiam est ratio præcedentis limitationis, quod tamen limita, & declara, nisi in appellatione inseretur talis causa rationabilis, per quam specialiter in illo casu admitti deberet, quia tunc valet appellatio, & debet admitti secundum Phil. in d. c. consuluit, el. 3. & in c. de priore, eo. titulo.

† Trigesimooctauò limita, non procedere in declaratione dationis termini ad producendum testes, & instrumenta, & ad probandum in causa feudali, quia à breuiatione, & modificatione dicti termini non potest appellari in Regno, imò appellās punitur ad pœnam quinquaginta florenorum auri, & ap. non valet, nec retardat executionem: ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nu. 6. qui incipit, Item, q̄ termini, &c. iūcto tit. præcedēti, qui expresse loquitur in causa feudali. † Trigesimonono nò limita, nō procedere in decreto, quo Iudex pronunciat aliquem haberi pro confesso, ex quo noluit comparere ad se examinandum, vt principalem, facto sibi mandato sub pœna confessi: nam à tali decreto non potest appellari in Regno. Verū in vltima citatione, quæ fit, debet inseri totus tenor articulorum: ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nu. 260. qui incipit. Item, seruat ipsa curia, quod si quis, &c. Quid autem sit de iure communi? vide Phil. Decium in consil. 34. col. 2. in prin. † Quadragesimò limita, non procedere in eo, qui est conuictus de furto manifesto, quia non potest appellare, secundum And. de Iser. in tit. quæ sint reg. vers. & bona, &c. col. 10. † Quadragesimoprimò limita, non procedere, quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto, & cōdemnatus de illo delicto fatetur se deliquisse, sed dicit se grauari, quia est nimis magna pœna, & propter ea appellat, nam talis appellatio non admittitur, secundum Andr. de Isern. in constit. intentionis, col. fin. vbi ponit exemplum, de pœna portationis armorum. Et potest hoc suaderi ratione, quia tunc Iudex exequitur legem, quo casu non appellatur, vt dixi suprà proximè in 37. fall. & est generalis regula in iure, quod à lege generali appellari non potest, facit l. prospexit, ff. qui, & à quibus, & vide Fel. in c. cùm non ab homine col. pen. & fi. de iudicijs. † Quadragesimosecundò limita, non procedere in mādato facto alicui, vt declaret, an scriptura sic sua, quia appellare nō potest: secundum Bald. in cons. 335. in 4. vol. † Quadragesimotertiò limita, non procedere, quando ordinarius delegauit aliquam causam, & postea talem delegationem reuocat, quia à tali, reuocatione nō potest appellari, ex quo istud dependet ex mero arbitrio: & auctoritate delegantis, l. iudicium soluitur, ff. de iudicijs: ita tenet Bald. in consil. 3. in 5. volum. † Quadragesimoquartò limita, non procedere, quando aliqua causa est commissa cōscientiæ alicuius, quia ab eius sententia lata secundū suam conscientiam non potest appellari, gloss. est in c. statutum, §. assessorem de resc. lib. 6. tenet Pet. Ph. Cor. in cons. 188. colum. 2. in litera C, in 3. volum. de cuius tamen dicti veritate, vide Bald. in l. j. C. de rebus cred. Petr. Philip. Corn. in consil.

197. circa finem, & vide plenè per Fel. in ca.
364 super his, colum. 5. de accusatio. † vbi etiam plenè tangit, quid si causa committitur arbitrio Iudicis, vtrùm tunc possit appellari ab eius sententia? & ponit regulam, quòd sic, cum nonnullis fallentijs, de quibus ibi per eundem Felyn. in ca. significasti, el. prima de homicidio.

365 † Quadragesimoquintò limita, generaliter in omnibus casibus, in quibus aliquid committitur à lege, vel à superiore in potestate Iudicis, & non in necessitate, vt quia potest aliquid facere, si vult, non tamen tenetur, iuxta l. non quidquid, ff. de iud. quia tunc, si Iudex illud non facit, non potest appellari, ex quo facere non tenebatur, secundum Felyn. in c. super his, colum. 5. de accusationibus.

366 † Vltimò, pro complemento huius materiæ, scias, quod in omnibus casibus prædictis & alijs, qui in iure reperiri possunt, in quibus non potest appellari à sententia diffinitiua, semper potest appellari ab interlocutorijs, quæ emergunt ante sententiam diffinitiuam, etiam de iure Ciuili. & ratio est, quia earum grauamen non speratur posse reparari per appellationem à diffinitiua, cùm ab illa non possit appellari. Ita multum notanter tenet Ange. in cons. 46. & cons. 188.

367 † Item omnes leges, quæ prohibent appellationem, sunt odiosæ cùm sint contra regulas iuris communis, quæ permittunt regulariter ab omni actu appellari, & ideò restringi debent, prout possunt, secundum Andream de Isern. in c. j. vers. & bona, colum. 10. quæ sint regu. sequitur 5. quæstio. principalis.

VENIO ad quintam q. principalem,
368 & quæro, iuxta ordinem præpositum. † Ad quem Iudicem appellari debeat super hac quæstione, pono regulam generalem, quòd appellatio debet fieri à minori Iudice, ad maiorem proximum, & immediatum non autē potest fieri ad æqualem, nec ad inferiorem, nec ad aliū Superiorem distantē, & nō proximum, quia non potest appellari regulariter, omisso medio ita hæc omnia tenet Spec. in tit. de ap. §. nunc tractemus, in prin. & dixi suprà in 2. quæst. principali, in prin. pro hoc est tex. in l. Imperatores, ff. de app. & no. Io. de Ana. in cons. 2. ista ergo sit prima regula, quod appellari debeat gradatim, & sic ad proximum Superiorem, vt plenè traditur in c. dilecti, el. 3. de ap. & in
369 const. Capitaneorum. † Istam regulam limita, primò non procedere, quando appellatur ad Papam, quia semper potest appellari à quocunque Iudice ad Papam, omisso medio, & hoc de iure Canonico, tex. est in c. ad Romanam, 2. q. 6. in c. si duobus, ca. solicitudinem de appel. no. Spec. in d. §. nunc tractemus. in princ. Phili. in d. ca. si duobus, colum. penult. & in d. c. dilecti, el. 3. vbi plenè. Secus, est de iure Ciuili, quia non potest appellari ad Principem omisso medio, per d. l. Imperatores, de appellat. tenet Ioan. de Ana. in d. consil. 2. Soc. in cons. 39. colum. 4. in 4. volum. & doctor. in d. c. si duobus, & d. c. dilecti, immò quando fit appellatio, omisso medio, de iure Ciuili censetur facta ad proximum Superiorem, secundum Bal. in consi. 89. in 3. volum. Soc. in d. consil. 39. colum. 4. per l. j. §. si quis appellatione, ff. de appel. Philip. in d. c. dilecti, in 4. colum. ver. conclude, & cæt. per Andr. de Isern. in
370 d. constitut. Capitaneorum. † Illud tamen, quòd dixi, posse appellari ad Papam, omisso medio, limita in vno casu, scilicet, quando delegatus Papæ causam subdelegat aliquid sibi reseruando, quia tunc à sententia subdelegati non potest appellari ad Papam, sed debet appellari ad delegantem. text. est, & ibi Gem. in c. si delegatus, §. fi. de offic. delegat. libr. 6. & habetur in c. cùm te. c. super quæstionum, §. porrò de offi. del. & per Phi. in c. si duobus, colum. penult. vers. sed limita, &c. de ap. Quæ autem sit ratio diuersitatis inter ius Ciuile, & ius Canonicum, quare alterum permittit appellari ad Principem omisso medio, & alterum non vide Spec. in titu. de ap. §. nunc tractemus, colum. j. Et prædictam limitationem intellige & declara, dummodò excipiatur, quia tunc non valet appellatio ad Papam, omisso medio in casu præposito, nec deuoluit negocium, stante exceptione opposita. Secus, si non opponitur, quia tunc tenet appellatio, etiam in d. casu, ad Papam, secundum Phi. in ca. dilecti, el. 3. colum. 6. versic. 10. &c. cum sequen. de app. Arch. in c. si delegatus, & ibi etiam Gem. colum. 3. vers. sed quid si, &c. de offi. del. lib. 6. per doc. de Rota, in dec.
3 & 7. quæ incipit, si tres sunt, & cæt. in no-
tis, & vide sex pulchras declarationes da-
tas.

tas ad d. c.delegatus, & ad hanc proximam limitationem per Ph. in d.c.dilecti,col.6.

371 † Secundò principaliter limita,non procedere in legato Papæ, quia similiter ad eũ potest appellari, omisso medio,secundum Abb.in d.c. dilecti, colum.penult.versi.extra gloss. &c.& ibi etiam Phil. colum.6.ver. octaua limitatio, &c. & in d. ca.si duobus, col.penult.de ap. vbi idem dicit in Patriarcha,ad quẽ potest appellari, omisso medio & idem tenet in d.c. dilecti, colum.6.vers. nona limitatio, &c. secundum Inno.in ca. antiqua,de priuileg.& Spec.in d.§.nunc tractemus,ver.& nunquid, &c. † Tertiò limita non procedere in scholari , quia ex speciali priuilegio sibi concesso per Imperatorem,per auth.habita, C.ne fil.pro patre,potest scholaris appellare à quocunque Iudice inferiori ad Imperatorem, omisso medio,etiam de iure ciuili;ita tenet Bald.in d. auth.habita,colum.4. ver. deinde sequitur, &c. vbi dat duas specialitates scholaribus contra ius commune. Prima est, vt possint ab omni grauamine appellare, quod iure ciuili, regulariter est prohibitum, per l.2.ff. de ap. recip. Secunda est, vt possint appellare ad Principem omissis medijs , & istud dictum sequitur Phili.in d. c.si duobus, colum.penult.in fin.& Alexan. in l.j.§.si quis,

373 in add.ad Bart. ff.de appel. † Quartò limita, non procedere, quando fieret appellatio, omisso medio, & non opponeretur, quia procedit appellatio,& valet processus,quia videntur partes consentire, & iurisdictionem prorogare,secundum Phi. in d. c.dilecti,colum.3.versic.in eadem, &c. & ibi etiam Abb.in 3.col. vers. excipitur,&c. Gem. in c.si delegatus,colu.iij. de offi.dele. lib.6. & Rota in dec.387.inc.si tres, &c. in nouis.

374 † Quintò limita, non procedere, vbi extaret consuetudo appellandi, omisso medio, quia tunc valet appellatio auctoritate consuetudinis,tex. est in c. Romana, §. j. de appel.libro 6.& est gloss.in d.c. dilecti, & ibi Phi.in 3. colum.ver.secunda limitatio, &c.

375 † Sextò limita,in omnibus casibus, in quibus proximior medius esset inhabilis ,vel ratione suspicionis, vel excommunicationis, vel alterius inhabilitatis, quia tunc eo omisso potest appellari ad alium Superiorem,& potest esse exemplum, quando Episcopus recusatus,vt suspectus, delegat causam, quia tunc à delegato non appellatur ad eundem Episcopum delegãtem, propter suspicionem,sed potest aditi alius Superior, omisso medio, secundum Abb. in ca. dilecti,colu.pen. ver. nonus casus, & ibi etiam

376 Phi colu.5.ver.6.& ver.seq.† Septimò limita,quando Episcopus litigaret cum eius subdito,quo casu eliguntur Arbitri:nam à sententia istorum Arbitrorum non appellatur gradatim, sed ad Papam,gl.est in c.ab Arbitris de offi.dele.lib.vj.& not.Abb. in c.dilecti,colum.pen.& ibi etiam Phi. in 4.colum. versic.3.&c. Idem est, quando appellatur ab Arbitris electis super recusatione suspecti, vt d.c.ab Arbitris, &c. cum cessante, de ap.

377 † Octauò limita,nõ procedere hodie in Regno , quia potest à quocunque Iudice appellari ad Regiam, vel ad magnam curiam Vicariæ omisso medio,vt est const. Regni, quæ incipit, Cum noua,& ibi glo.& Matth. de Affl.in fi.colu. Probatur etiam in const. Appellationum, tẽpora, & per hoc videtur esse in Regno correcta dispositio l. Imperatores, ff.de ap.vt dicit gloss. in d. constitut. cum noua,& not.Andr.de Isern.in constit.

378 officiorum.† Nonò limita,non procedere, quando delegatus Principis subdelegat totam causam,nihil sibi reseruando, quia tũc à sententia subdelegati appellatur ad Principem,omisso medio: secus,si subdelegans aliquid sibi reseruat, tex. est in c.super quæstionũ,§.porrò,& ibi Abb. & doct.de offic. deleg.Secus, est in subdelegato inferioris à Principe, quia tunc appellatur ad ipsum subdelegantem,secundum Felyn. & docto. in d.§. porrò, & Specu. plenè in titu. de ap. §. nunc tractemus, colu. 2.& 3.quod an sit verum,& quomodo procedat,vide quæ dixi suprà in 4. parte, in 5.distin.iudiciorum, ver.quarto differunt, &c. vbi posuit veram

379 conclusionem in hac materia. † Decimò limita,non procedere,quando proximus Superior esset absens , longo impedimento impeditus, vel quando simul cum inferiore iudicauit, quia tunc appellatur ad alium Superiorem,omisso medio, secundum Bar. in l.j §.si quis,colum. fin. ff.de appel.plures alias limitationes poteris videre per Abb. & Phi.in d.c.dilecti,& per Fel.in d.§.porrò, colum.fin.

Secunda principalis regula in hac mate-

380 ria est, q; † sententias Vicarij, seu substituti

non

non appellatur ad substituentem, puta Episcopum, ex quo est idem tribunal, sed appellatur ad Superiorē substituentis, vt est text. secundum vnum intellectum, in l. j. §. ab eo. & ibi Bart. ff. quis, & à quo app. Barto. in l. præcipimus, in prin. C. de appel. text. cum gloss. in ca. Romana, de app. lib. 6. in c. non putamus, de consuet. lib. 6. & per And. de Isern. in const. Officiorum. † Limita primò, 381
hoc procedere in Vicario generali, quia ille dicitur habere ordinariam iurisdictionem, quam habet Episcopus: secus, si esset aliquis deputatus Vicarius particularis, in vna causa tantum, vel in vno loco particulari diœcesis, qui dicitur Vicarius foraneus, seu ruralis, quia tunc dicitur iste Vicarius habere delegatam iurisdictionem, & ab eo 386
potest appellari ad Episcopum, vel ad alium substituentem, seu ad Vicarium generalem: vt not. Cald. in const. 2. in fi. de appel. habetur in d. ca. Romana, & ibi Gem. & doct. not. Card. in cle. 2. in 24. quæst. de rescr. per ea, quæ not. gloss. in d. cle. 2. in ver. foraneo, Gem. in c. j. in 2. quæst. de offi. ord. libro 6. Felyn. in rubr. de offic. del. colum. fin. Alex. in rubr. ff. de offi. eius, cui man. est iurisd. in penult. colum. in princ. Ange. in d. l. præcipimus, & dixi plenè suprà in v. dist. iudiciorum, & ibi vide. † Secundò limita, 382
procedere in appellatione: secus, in restitutione in integrum, vel nullitate, quia potest intentari coram Episcopo, & econtrà sententia Episcopi coram Vicario, secundum Phi- 383
lip. in d. ca. dilecti, in 10. & 11. quæst. † Tertiò 387
limita, non procedere in Vicario Principis: quia ab eius sententia appellatur ad Principem, ex quo non reperitur alius Superior, secundum Philip. in d. c. dilecti, in 7 q.

384 † Quartò, limita procedere in his, quę de iure communi spectant ad Vicarium, quia dicitur Ordinarius. Secus, in his, quæ non veniunt in generali commissione Vicariatus: nisi specialiter committantur: prout sunt causæ criminales, & conferre beneficia, & similia, quia in his dicitur delegatus, & ab eo appellatur ad Episcopum commit- 388
tentem. Ita dicit Felyn. in c. licet, colum. 1. de offic. ord. & in rub. de off. deleg. colum. fin. per ea, quæ habentur, in c. 2. & c. fin. de offi. vic. lib. 6. & dixi plenè si- in §. dist.
385 iudiciorum, in j. 2. car. j. Et- suprà in 389
præcedenti limitatione dixi, quòd à Vica-

rio particulari potest appellari ad Vicarium generalem, per hoc videtur extare conclusio, quòd à delegato Episcopi potest appellari ad Vicarium Episcopi. quod tamen intellige procedere, quando Episcopus esset absens à diœcesi: secus, si esset præsens, quia tunc esset omninò appellandum ad Episcopum, & non ad Vicarium. ita declarat Abb. in c. dilecti, el. 3. colum. 2. de appella. Sed verior est opin. quòd indistincte possit appellari ad Vicarium, vel ad Episcopum, ad arbitrium appellantis, sive sit absens, sive præsens Episcopus; vt est decisio Rotæ, 350. in nouis, & Philip. in d. ca. dilecti, in 2. quæstione.

Tertia principalis regula sit in hac materia, † quòd à sententia delegati appellatur, ad delegantem, & non ad alium Superiorem tex. est in l. j. in prin. ff. quis & à quo app. in l. Imperatores, § j. ff. de appella. & ibi gloss. in l. præcipimus, § hæc si, & ibi gloss. C. de app. no. Barto. in d. l. j. §. ab eo. sed à sententia subdelegati, ad quem appellatur? dic quòd sit differentia. Si delegatus subdelegat totam causam, appellatur ad primum delegantem, omisso medio. Si verò non delegat totam, sed aliquid sibi reseruat, & tunc appellatur ad ipsum subdelegantem proximum. Ista est communis conclusio, quæ traditur per gloss. & docto. in ca. super quæstionum, §. porrò de offic. delegati, quam tenui suprà in §. dist. iudiciorum, vers. quarto differunt, &c. est gloss. in c. si is, cui. de offi. deleg. libro 6. † Prædictam regulam limita, non procedere in causa, quando delegās esset suspectus, & ratione suspicionis causam delegauit alteri non suspecto, iuxta ea, quæ traduntur in ca. Iudex ab Apostolica, de offi. deleg. libr. 6. quia tunc non appellatur ad delegantem, sed ad alium Superiorem, omisso medio: vt habetur plenè per doct. in c. si quis contra clericum, de foro comp. & per gloss. in c. si is, cui, de offi. deleg. lib. 6. & Phil. in c. dilecti, el. 2. col. 5. ver. sexta limitatio, &c. de appel.

Quarta regula sit, † quòd vacante Imperio, appellatur indistinctè ad Papā, omisso medio, ita tenet Abb. in cap. licet ex suscepto, & ibi etiam Felyn. in 2. colum. de foro comp.

Quinta regula sit, † quòd si in aliqua ciuitate deest, vel abest Iudex appellationis,

potest

poteſt appellari ad Decuriones, & primates illius ciuitatis, ſecundū Bart. in l.vbi abſunt, ff.de tut.& curat:da.ab his,in l.quoties,ff.ad mun.& Bald in l.2.C.quando fiſc.vel priua. in 2.col.per text.quem dicit ad hoc eſſe ſingularē, in §.& hoc peruenit in auth. vt nulli iud.Fel.in c.querelam,col. fin.de iureiur.de cuius dicti veritate,vide plenè Fel.in rub.de ap.colum.4.& 5.

390 † Et no.illum tex.in d.§.& hoc peruenit, per quem habes quotidianā practicam,quādo Officialis ciuitatis facit aliquam iniuſtitiam,prohibendo aliquid fieri, quod de iure prohiberi non poteſt:nam tunc poteſt haberi recurſus ad Epiſcopum ciuitatis,vel ad Decuriones,vt prohibeant Iudicem, & prouideant huic iniuſtitiæ.

391 SEXTA regula ſit,† quòd ſi Iudex laicus committit cauſam Epiſcopo, à ſententia nō appellatur ad Papam,ſed ad ipſum delegantem laicum, vel ad eius ſuperiorem laicum, ſecundum Bald.in l.ſi qui litigantium,circa finem,C.de Epiſ.aud.

392 SEPTIMA † regula,ſeu concluſio ſit, quòd,quando duo Iudices pronūciauerunt ſuper eadem cauſa,quorum vnus eſt laicus, & alter clericus,appellari debet ad Superiorem eccleſiaſticum, attento digniori: ita dicit Bart.in l.1.§.ſi quis,col.fin. ff.de appel.& Alex,in conſil.86.incip.viſo proceſſu cauſę vertentis,&c.in j.colu.in 2.volu. & Sal.in l. præcipimus,C.de appel.& Iaſ.in l.imperiū, colu.3.verſ.4.facit, &c. ff.de iuriſ.omn.iudi.

393 & Bald. in rub.extra,de appell.† & idem eſt quando clericus & laicus eſſent arbitratores,quia reductio fit ad ſuperiorem eccleſiaſticum,vt no.Lud.Rom. in conſ.265.& Iaſ.

394 in d. l.imperiū, col.4.† Prædictis adde,quæ in ſimili not.Soc.in conſ.12. col.6.in j.volu. Iaſ.in l.ſi emancipati, C.de col.& Fel.in c.j. col.4.de præſc.vbi ſingulariter dicit Felyn. quòd ſi ſunt plures inquiſiti per Iudicem ſecularem de aliquo crimine , inter quos eſt vnus clericus,qui petit ſe remitti ad Epiſcopum,poſſunt omnes alij inquiſiti laici petere ſe remitti ad Epiſcopum,occaſione clerici:& eſt notabile dictum, licet ſubdat Fely. ibi, quòd ſi Epiſcopus non puniuit laicos ſufficienter,poſſet poſtea Iudex ſecularis,iterum eos punire.

395 † OCTAVA regula eſt: quòd à decreto Decurionum, ſeu primorū ciuitatis, poteſt appellari ad Capitaneum , ſeu Officialem ipſius ciuitatis, dummodo habeat merum, & miſtum imperium, & non ſit creatus ab ipſis Decurionibus,ſed ab alio ſuperiore,vt a Bart.in l.j.§.ſolent, ff.quando app.ſit,& ibi

396 tenet Barto.† quòd nemo poteſt eſſe Iudex appellationis , niſi habeat merū, & miſtum imperium,quia appellatio eſt miſti imperij.

397 † NONA regula eſt: ſi Iudex laicus pronunciat ſe cōpetentem in aliqua cauſa ſpirituali,debet à tali pronuncia appellari ad Epiſcopum ; & non ad Superiorem laicum, ſecundum Bald.in conſ.44.in 2.vol.

398 † DECIMA regula eſt: quòd in Regno à ſententia omnium Iudicū ordinariorum, quarumcunque ciuitatum, poteſt appellari ad magnam curiā vicariæ, & ſimiliter à ſententia Regis appellatur, ad magnā curiam, dummodò non ſit de conſiliarijs:quia ſi Delegatus eſt de conſiliarijs, appellatur ad ſacrum conciliū, & non ad magnam curiam, hoc probatur in conſt.Statuimus, la.2.& ibi hoc expreſsè tenet Matth. de Affl.in 5.no.& in conſt.Cum noua.

399 SEXTO,principaliter ſequendo ordinem præpoſitum, † quæro,quibus appellationibus ſit deferendum,vel non:Super hac quæſtione facias regulā generalem, quæ eſt affirmatiua q̄d regulariter Iudex à quo, teneatur quālibet appellationē admittere, ſecundum Alex.in l.j.col.pen.ff.ſi quis caut.& ſi ipſam nō admittit,ſeu nō defert illi, punitur ad pœnam,30.librarum auri,tex. eſt in l. quoniā Iudices,C.de app. & in c.de priore, & ibi Phil.de app.vbi de iure Canonico Iudex nō deferens,mittitur ad ſuperiorem puniendus arbitrio ſuperioris,ſed de iure ciuili eſt ſtatuta pœna 30. librarum auri,vt d. l. quoniam Iudices,& l.iudicib. C.de app.no. Spec.in tit.de app.§.nunc dicamus,in prine. Iſtam regulam limita , non procedere in omnib. caſibus , in quibus appellatio eſt prohibita à iure,& in quibus Iudex poteſt procedere,appellatione pendente,quia in illis, nō tenetur appellationi deferre,c.cū appellationibus,de appel.lib.6.& per ea,quæ not. doct.in d.c. de priore, & qui ſint iſti caſus, poteſt ſatis apertè colligi,ex his,quæ dixi ſuprà,in 2.q.prin.verſ. quarta differentia,in limitationibus primæ regulæ,& ſuprà,in 4. q princ.per totam, cumulaui omnes caſus, in quibus prohibetur appellatio.

400 SEPTIMO, principaliter quæro: † quid possit facere Iudex, appellatione pendente? Dic, quòd regula est negatiua, quòd Iudex à quo, pendente appellatione, vel pendente decendio dato, ad appellādum, nihil potest innouare in causa: vt est tex. in l. j. & ibi Bart. ff. nil no. ap. penden. & in c. non solùm, de ap. libr. 6. imò, innouata reuocantur per remedium attentatorum, vt not. plenè Phili. in c. consuluit, el 2. & c. bonæ, de ap.

401 † Et circa istam materiam attentatorum, scias vnam pulchram differentiam inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem: quia, quando sumus in appellatione iudiciali, reuocantur omnia attentata, etiam, quæ non sunt directò contra appellationē, sed in extraiudiciali reuocantur solùm ea, quæ sunt contra appellationem, & non alia: ita pulchrè tenet Philpi. in c. j. in vlt.

402 no. de ap. † Item adde, quòd adhuc, vt attentata reuocentur, est necesse, quòd appellatio fuerit intimata Iudici & parti, aliàs Iudex & pars, semper possunt de iure procedere in causa, quando non habent notitiam appellationis, & ista attentata ab ignorantib. appellationem, non reuocantur: ita tenent Ant. de Butr. & Imol. in c. fi. de ap. & ibi etiam Phi.

403 in antepen. col. vers. vlt. quæritur, &c. † & potest peti reuocatio attentatorum, vsque ad conclusionem in causa, & non vltra, secundum Phili. in cap. dilecti, el 3. colu. 2. de appel. & ibi ponit aliqui limitationes, in quibus attentata non reuocātur. Et de multis priuilegijs attentatorum, vide plenè per eūdem Phil. in c. bonæ memoriæ, col. 4. & 5. de ap. vbi etiam tenet, quòd non potest fieri reuocatio attentatorum, nisi causa cognita, & parte citata, & Phil. Dec. in cons. 20. Item illud, quod dixi, quòd debet appellatio esse intimata Iudici, & parti, ad hoc, vt attentata reuocentur, intellige in appellatione iudiciali, secus, in extraiudiciali, quia in ea reuocantur, etiam si non fuerit intimata, secundum Ph. in c. bonę memoriæ, col. 13. ver.

404 Bona conclu. &c. de ap. † Item adde, quòd in tantùm est priuilegiatum remedium attentatorum, quòd agenti, vt attentata reuocentur, non potest opponi exceptio excommunicationis, secundum Phil. Dec. in cons.

405 cc. col. fi. vers. 2. † Nec etiā potest opponi exceptio proprietatis, secundū. vers. Car. in d. c. bonæ, col. 3. no. ex tex. ibi, proprietatis, &c.

406 de ap. † Item, tenetur is, qui attentauit ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum, à die intervositę appellationis, secundum eundem Card. in d. c. bonæ, colu. 3.

407 ver. sic. nota ex tex. ibi, tempore, &c. † Item, ista attentata reuocantur duplici via. Vno modo implorando principaliter officium Iudicis, super ipsorum reuocatione. Secundo modo, accessoriè prosequendo appellationem, vt declarat Car. in c. dilecti, el 3. col. j. in tit. de ap. Istam regulam huius quæst. limita, non procedere in omnibus casibus, quos numeraui suprà in 2. q. prin. vers. quarta differentia, &c. vbi plures limitationes, cumulaui, in quibus Iudex potest attentare, & procedere, pendente apppellatione. Et similiter potest limitare in omnibus casibus, in quib. appellatio de iure est prohibita, quia non tenetur Iudex illi deferre: prout plenè istos casus cumulaui suprà, in 4. q. princ. & ad ibi dicta me remitto.

OCTAVA & vlt. sequendo ordinē præ-

408 positum, quæro: † quādo, & ex quibus causis appellatio dicatur deserta? In hoc facias primò regulā generalē, quę sic habet, quòd Iudex in dubio debet semper pronunciare, appellationem nō esse desertam, quia debet eligere viam mitiorem, per quam ius nō remaneat peremptum litiganti: ita tenet Pau. de Cast. & ibi etiam Alex. in pen. col. Ias. in l. j. ff. si quis cau. Phi. Dec. in l. quoties, nihil, ff. de reg. iu. & Fel. in c. significauerūt. col. j.

409 de test. † Quis autē Iudex pronunciet super desertione appellationis, vtrū Iudex à quo, vel Iudex ad quē? suprà dixi, in 2. q. princ. in vers. 4. differentia, 19. limitat. & ibi vide. Sed vbi casus est clarus, q; appellatio sit deserta, tunc Iudex pronunciabit illam desertam, & perinde habetur, ac si appellatum non esset, vt habetur in const. Appellationū tempora, & no. gl. in vers. executioni, in l. 2. C. de tēp. ap. & Car. in cle. si appellatione, in j. q. de ap. Nec est necesse, quod opponatur de desertione: quia Iudex potest ex officio, etiam parte non opponente, opponere, & pronunciare, appellationem esse desertam, vt not. Phili. in c. ex ratione, colum. 20. ver. quo ad secundum, dic, &c. de ap. vbi alleg. Bald. in add. Spec. in tit. de ap. vers. Iudex ex officio,

410 &c. † Qui autem dicuntur casus, in quibus appellatio efficitur deserta? dic, quòd multi sunt, qui possunt colligi ex variis librorum

reuo-

reuolutionibus. Et primus casus est, quando appellans non fuit prosecutus appellationē infra annum, vel biennium, secundum formam auth. ei, qui appellat, C. de temp. ap. &c. cùm sit Romana, cap. ex ratione & ibi plenè per doct. de appel. & dixi plenè suprà, in 3. q. princ. vers. sequitur modò videre de tertio tempore, &c. nisi excusaretur aliqua iusta causa, vel impedimento: vt ibi dixi. 411

† Secundus casus est, quando appellans non præsentauit processum Iudici ad quem infra 50. dies, & citari fecit partem, quia in Regno appellatio est deserta, per d. cōst. Appellationum tempora, & ibi Andr. de Isern. de quo dic, vt plenè dixi suprà, in 4. q. prin. vers. sequitur modò videre de tertio tempore, &c. habetur in decis. 185. consil. Neap. Adde tamen circa hoc, quòd in sacro consil. Neap. est stylus, quòd si processus præsentatur post 50. dies antè, quàm sit pronunciatum, appellationē esse desertam, reuidetur causa ex eisdem actis de æquitate, & pronūciatur benè, vel malè esse iudicatū: ita de hoc est decis. 244. in fin. cons. Neap. & decis. 79. Vnde cautela est, quòd appellatus statim, cùm videt elapsos 50. dies, compareat, & petat appellationem pronunciari desertam coram Iudice ad quem, quia si postea, præsentatur processus, appellatio reperitur deserta, ipso iure, & iurisdictio deuoluta est Iudici à quo: ita tenet Matth. de Afflict. in d. const. Appellationum tempora, col. 4. in fi. 412

† Tertius casus est, si Iudex à quo statuit breuiorem terminum ad prosequendum, quod potest facere: vt est tex. in c. personas, in 6. cùm sit Romana, in c. oblatæ, & in cap. reprehensibilis, ca. sæpè, & ibi per doct. de ap. & probatur in d. constitut.. Appellationum tempora, vers. cæterùm: nam si, infrà terminum statutum, non prosequitur, appellatio remanet deserta: de quo vide, quæ plenè dixi, suprà in 2. q. prin. vers. vigesimo primò limita. &c. vbi plenè distinxi, & an, & quando Iudex possit breuiare terminum prosequēdi, ibi vide. Et per d. vers. cæterùm, est cautum hodie in Regno, quòd Iudex ad quem, potest, pro locorū distantia statuere terminum appellanti ad præsentandum processum coram se, & sic potest breuiare tempus 50. dierum, non autem prorogare, vt ibi dicitur in textu & ex lapso tempore breuiato, remanet appellatio deserta, licet nōdum 413 sint completi 50. dies, ex quo iste terminus Iudicis succedit in locum termini legalis, quia lex dat hanc potestatē Iudici: ita tenet Matth. in d. const. Appellationum tempora, col. 2 & prædictis adde Card. in clem. cōstitutionem, §. insuper, in 3. q. de ele. † Limita tamen, prædicta non procedere in persona, quæ potest petere restitutionem in integrum: quia licet nō fuerit prosecuta appellationem infra 50. dies, vel infra tempus sibi statutum à Iudice, potest tamen infra quadriennium cōtinuum petere restitutionē in integrum aduersus temporis lapsum, & restituetur ad tantum tempus, infra quantum fuit læsio, & de hoc est decis. 175. cons. Neap. & text. in c. cl. j. de restit. in integ. 414

† Secundo limita, non procedere, quando appellans fecit suam diligentiā infra 50. dies, sed stetit per Iudicem appellationis, vel per eius Secretarium, vel Auditorem, & noluit expedire literas infra terminū, quia tunc, stante dicto impedimento, potest appellationem prosequi: de hoc est decis. 79. consil. Neap. 415

† Tertiò limita, non procedere, in causis beneficialibus, quia in illis Iudex nō potest breuiare terminum iuris, nisi vtraque parte volente, & si breuiauit de facto, & labitur tempus à Iudice statutum, non censetur deserta appellatio, nisi totus terminus iuris labatur: ita pulchrè dicit Phil. in c. cùm sit, in fin. colum. de ap. in c. constitutus, el. 2. colu. j. eod. tit. vbi plus dicit in hac materia, quòd licet appellatio sit deserta per negligentiam partis in causis beneficialibus, tamen nunquam censetur deserta quo ad Iudicem, & semper Iudex potest supplere, & procedere ex officio, & inquirere de meritis causæ.

† Quartus casus est, quandò appellans nō petijt apostolos infra 30 dies, quia, non obstante, quòd aliàs legitimè appellauerit, remanet appellatio deserta ob non petitionē apostolorum: tex. in cle. quamuis de ap. in c. ab eo. de appellat. libr. 6. in l. ducibus, C. de ap. Bart in l. j. ff. de libel. dim. & Lud. Rom. in consil. 2. Et hoc est de iure communi, sed in Regno, in curia singulari debēt peti apostoli, sed non de necessitate infra 30. dies, sed sufficit, q̄ petantur, & præsentētur infra 50. dies datos ad prosequendū, per cōst. Regni: ita tenet And. de Isern. in d. const. Appellationū tempora, & ibi etiā Mat. in 7. col. in prin. 416

vnde remanet concluſio, quòd hodie in Regno remanet appellatio deſerta, ſi non fuerint petiti apoſtoli, ſaltem infra 50. dies, de qua materia dic, vt plenè dixi ſuprà, in 7. q. prin. ver. viſio primo tẽpore appellandi, &c.

417 † Collige ergo ſub compendio, quòd hodie in Regno appellans debet omnia iſta expedire copulatiuè infra 50. dies: videlicet præſentare appellationẽ, & proceſſum, & apoſtolos Iudici ad quem, facere citari partem ad proſequendum, & habere reſpõſum congruum à Iudice appellationis, & licentiatus recedere: vt dicit Andr. de Iſern. ibid. in penult. & fin. col. Aliàs ſi vnum ex iſtis deficit, appellatio remanet deſerta: vt declarat Matth. in d. conſt. Appellationum tempora, in 10 no. & ibi probatur, in text. in fin. iuncta declaratione, quã facit ibi Andr. de Iſer. Et prædictis adde Fely. in c. perſonas, de ap. vbi dicit, apoſtolos eſſe partem appellationis, & ſic non videtur appellaſſe, qui apo-

418 ſtolos non petit. † Adde tamen, quòd hodie in Regno, non eſt neceſſe petere apoſtolos inſtanter, & inſtantiſſimè, prout dicit, cap. quamuis, de appel. ſed ſufficit, quòd ſimpliciter, & ſemel petantur: ſecundum Matth. in d. conſt. Appellationum tempora, col. 7.

419 in princip. in 9. not. † Quintus caſus eſt, ſi appellans fecit diligentiam in proſequendo, & adiuit Iudicem appellationis, & non potuit proſequi, propter abſentiam Iudicis: nam licet fecerit quidquid potuit, & fuerit proteſtatus, quòd per eum non ſtaret, prodeſt tantùm ſibi hoc impedimentum durãte abſentia. Si tamen Iudex reuerſus fuit, debet appellans iterùm inſtare, & cum importunitate ſolicitare Iudicem, aliàs eo reſpuato ſi non ſolicitetur, ex tunc efficitur deſerta appellatio, non obſtante priori impedimento: ita tenet Alex. in conſ. 19. colu. 2. & 5. & in 1. vol. vbi idem dicit, quando ſtatutum dictaret, quòd cauſa appellationis cõmittatur, & decidatur infra tot dies, quia ſi appellans non ſolicitat cauſam committi, cenſetur deſerta appellatio, cui adde Paul. de Caſtr. in conſ. 135. in 2. volu. & Petr. Phil. Corn. in conſil. 44. colum. 3. in 2. volum.

420 † Sextus caſus eſt, ſi Iudex ſtatuit terminum appellanti ad recipiendum apoſtolos pro tali die, & appellans non comparuit in illa die, cenſetur deſerta appella. etiamſi Iudex non venerit illa die ad locum, quo caſu etiamſi comparuiſſet appellans, nõ potuiſſet illos habere: nam non curatur de præſentia Iudicis, ſed tantùm lex conſiderat diligentiam appellantis, qui debet ſumma openiti, vnde debet comparere, & proteſtari, quòd per eum non ſtet: aliàs appellatio efficitur deſerta: ita tenet Car. in cl. quamuis, §. fin. in 1. q. de appel. quod nota, quia prima facie quilibet reſponderet in contrariũ, propter Iudicis abſentiam. † Septimus caſus eſt, 421 quãdo aliquis appellauit ab interlocutoria, & Iudex non admiſit appellationem, debet etiam ab iſta nõ admiſſione appellare, aliàs appellatio cenſetur deſerta, & non poteſt grauamen reparari per appellationem à diffinitiua, ſecundum Car. in cl. 1. col. 4. verſic. & ex hac glo. &c. de dolo, & cont. & Inno. in c. paſtoralis, col. 1. ſuper gl. in ver. ſuſpendatur, de offic. deleg. & Matth. in ſuis no. in 22. not. quod nota, quia poteris per hoc fæ-

422 piùs appellantẽ illaqueari facere. † Octauus caſus eſt, quando appellans, pendente appellatione aliquid innouat ſeu attentat, in præiudicium aduerſarij, vt quia ipſum ſpoliat: nam ex hoc ipſo cenſetur appellationẽ deſerere, & illi renunciare, ex quo ſuæmet appellationi non defert. vnde qualitercunque faciat actum contra appellationem, cenſetur illam deſerere: ita tenet Bald. in c. ex parte Adæ, col. pen. verſ. item ſcias, & c. de teſt. Abb. in c. ex parte, S. col. 2. verſ. pro declaratione, &c. de reſcr. Ang. in l. fin. C. de temp. ap. & Matth. in ſuis not. in 27. eſt text. & ibi

423 per doc. in c. an ſit, de ap. † Nonus caſus eſt, quando appellans poſt interpoſitam appellationem accipit terminum ad ſoluendum id, quod erat in ſententia pronunciatum, vt ſolueret, quia hoc ipſo cenſetur appellationem deſerere, & ſentẽtiæ acquieſcere: caſus eſt in l. ad ſolutionẽ, & ibi Bald. C. de re iud.

424 & Lud. Rom. in cõſ. 19. in fi. † Decimus caſus eſt, quando is, qui appellat poſt interpoſitam appellationem, litigat adhuc coram Iudice, à quo, quia per hoc cenſetur appellationem deſerere, & illi renunciare, text. eſt in c. ſolicitudinem, de ap. & not Abb. in c. gratum, de offi. del in 2. colu. Quod tamen intellige, & declara, quando litigat poſt appellationem: ſecus, ſi ante appellationem, putà, infrà tempus appellãdi, ſecundũ Abb.

425 in d. c. gratum. † Item intelige, quãdo facit actum incompatibilem, & contrarium appella-

pellationi.secus, si facit aliquem actum coram Iudice à quo, tendētem ad maiorē corroborationem suæ appellationis: vt quia requirit ipsum, vt non prōcedat ad executionem, quia tunc non censetur renunciare appellationi: ita de hoc est decis. Rotæ in nouis, in dec. 475. inc. si ille, qui à sentētia, &c. & tenet Abb. in c. quæstioni de app. in cap. cùm venissent, de eo, qui mitt. in poss & plenè per Phil. in d. cap. solicitudinem, colu. 4. & 5. generaliter, quando appellans ad Iudicem à quo, super innouatis, & attentatis, non videtur renunciare appellationi, secundum Abb. in cap cùm teneamus, in 2. not. de appel. Plures alios casus potest diligens perquisitor inuestigare assiduo studio, sed pro nunc istos decem, tanquam magis quotidianos, dixisse sufficiat. Et per hæc remaneat expeditus este secundus actus huius vltimæ partis iudicij, in quo fuit copiosè tractata materia appellationis, quo ad capita magis principalia. Sequitur tertius, & vltimus actus, scilicet, de executione. Laus Deo. Rob. Mar. Venus. V. I. D.

De Executione sententiæ, summo actu iudicij. Quando huic sit locus, à quo, quōue ordine. In quibus rebus, & contra quas personas competat. In summa, ex quibus causis ea possit impediri.

TERTIVS ET VLTIMVS ACTVS.

1 *Sententia mandatur executioni, postquā transiuit in rem iudicatam*
2 *Sententia executioni mandatur ab eodem Iudice, qui eam tulit.*
3 *Sententia valida executioni mandatur, sed non inualida.*
4 *Index ordinarius exequitur sententiam ab eodem delegati.*
5 *Sententiam suam Arbiter non exequitur, sed Iudex ordinarius.*
6 *Iudex appellationi mandat executionē sententiæ appellationis.*
7 *Sententia exequitur per Iudicem à quo, appellatione deserta.*
8 *Sententia executio, quo ordine fiat.*
9 *Debitor nō habens bona sufficiētia carceratur.*
10 *Sententia mandatur executioni secundum statuta loci.*
11 *Bona minùs damnosa in executione capi debent.*
12 *Debitor fiscalis, sine alia executione personaliter capitur.*
13 *Ordo l. à diuo Pio, §. in venditione, ff. de re ind. in actione personali solùm seruatur. Secus, in hypothecaria.*
14 *In executione sententiæ interlocutoriæ non seruatur ordo illius §. in venditione.*
15 *Executio fienda contra pupillum, primò in nominibus debitorum fieri debet.*
16 *Citatio requiritur in executione sententiæ per appellationem diserta.*
17 *Citatio non requiritur super executione fienda, super eadem re, super qua lata fuit sententia, nisi fiat appellatione deserta.*
18 *Citatio requiritur in executione, quæ fit contra condēnati successorem, seu per Iudicem in officio successorem.*
19 *Executio sententiæ in ciuilibus qualiter fiat.*
20 *Datio in solutum in aliqua parte plus debito facta, in totum vitiatur.*
Fallit in tenuta vigore pacti executiui data, & quando actione reali agitur.
21 *Citatio partis in taxatione expensarum requiritur.*
22 *Appellatio ab immoderata expensarum taxatione.*
23 *Capi potest persona in executione sententiæ, vt bona sua indicet.*
24 *Index in modicis causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum.*
25 *Executio in criminalibus contra damnatum ad mortem, vel ad membri mutilationem, qualiter sit facienda.*
26 *Index pro iustitia exequenda potest asinum seu currum alicuius, mediante mercede, capere, vt cum eo malefactor ad supplicium ducatur.*
27 *Barones indebitè angariant vasallos sine salario, tam in persona, quàm in bonis.*
28 *Executio non potest fieri in lecto, vestibus, & supellectilibus domus, nisi quando alia bona non extant*
29 *Vestes cedenti bonis sunt relinquendæ.*
30 *Damnatis ad mortem vestes non auferuntur.*
31 *Boues aratorij, & alia instrumenta ad a-*

griculturam deputata, non possunt pro executione sententiæ capi.

32 *Sententia non exequitur contra tertium non nominatum in iudicio.*

33 *Instrumenti executio potest fieri contra tertium possessorem, non citatum, & negocio non liquidato, quando continet precarium & pactum de capiendo.*

34 *Executio pro debito vel delicto patris, non potest fieri in peculio profectitio filij.*

35 *Filio condemnato, non fit executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quæ est tota filij.*

36 *Peculium castrense filij condemnati, non debetur executioni.*

37 *Vsufructus aduentitiarum filij, an pro debito vel delicto patris publicetur.*

38 *Executio pro condemnatione pupilli, non fit in bonis tutoris nisi pro expensis.*

39 *Tutor, qui iustam causam litigandi non habuit debet in expensis condemnari, & contra eius bona fit executio.*

40 *Executio expensarum litis facta cum procuratore, an & quando fiat contra procuratorem, vel dominum.*

41 *Sententia lata contra emptorem, mandatur executioni contra auctorem laudatum ex eodem processu.*

42 *Executio an in bonis singulorum fieri possit pro debito vniuersitatis.*

43 *Executio non fit in bonis monasterij pro debito monachi, nisi sint bona quæsita monasterio per medium ipsius monachi.*

44 *Fructus beneficij ecclesiastici pro debito clerici capi non possunt, nisi quando alia bona nõ habet.*

45 *Executio fieri non potest in stipendijs, neque in armis militum, neque etiam doctorum.*

46 *Executio non fit in libris scholarium, nisi quã do non habent alia bona.*

47 *Libri scholarium, retineri possunt pro expensis eorum funeralibus.*

48 *Scholaris, qui cessit bonis, postea libros emens, non debet illis priuari.*

49 *Fructus feudi, pro debito capi non possunt, nisi in subsidium.*

50 *Executio pro debito vasalli defuncti, an fiat in fructibus feudi contra successorem.*

51 *Executio, an fieri possit in vijs publicis & theatris; & alijs similibus pro vniuersitatis debito.*

52 *Executio non fit in bonis mariti pro debito vxoris, vel econtrà.*

53 *Tutrice secundo nubente, non reddita ratione, bona secundi viri sunt obligata, & in eis pro pupillari debito fit executio.*

54 *Executio sententiæ vsque ad 30. annos peti potest.*

55 *Appellari non potest ab executione, nisi modus in exequendo excedatur.*

56 *Executio in personam, non fit contra personas priuilegiatas.*

57 *Executio impeditur per expensionem nullitatis, nisi coram inferiori Iudice opponatur.*

58 *Petitio restitutionis in integrum impedit executionem sententiæ, nisi malitiosè petatur.*

59 *Executio litis pendentiæ non impedit sententiæ executionem.*

60 *Executio in criminalibus suspenditur ob excellentiam delinquentis in arte sua & quando delictum est antiquum, vel quando carterem habuit pro delicto.*

61 *Restitutio in integ. exclusiua generali peti potest aduersus sententiam latam contra eius litigatorij, quæ transiuit in rem iudicatam.*

62 *Sententia non potest continere pœnam in casu quo illi non paretur.*

63 *Exceptio requirens aliorem indaginem, quæ in continenti probari non potest, non impedit executionem sententiæ.*

64 *Sententia executio, an impediatur per denunciationem Euangelicam, vel per compensationis exceptionem.*

TErtius & vltimus actus principalis, qui in iudicio emergit, est Executio. nam lata sententia, & ea transita in rem iudicatam, debet fieri ipsius executio, quia alias frustrà ferentur sententiæ, nisi debitæ mandarentur executioni: cap. quod ad consultationem, de re iud. not. glos. in rub. C. de exec. rei iud. & And. de Isern. in const. Dilationis, col. 2. circa fin. Et quia hæc materia longa est, & per varios iuris titulos ac leges dispersa, solum reassumam ipsam breuiter, & tutem de per quatuor q. principales, quantum ad casus magis quotidianos in practica, quibus expeditis imponetur finis huic tractatui. Et prim q. erit, quæ sententiæ mereãtur executioni demandari, & à quibus Iudicibus? Secunda q. erit, quo ordine, & qualiter sit facienda executio? Tertia q. erit, in quibus rebus, & contra quas personas

poſſit

possit fieri executio? Quarta, & vlt.q.erit, ex quibus causis executio impediri possit?

2 † Venio ad primam q. principalem. Et quæro, quæ sententiæ merentur executioni demandari, & à quibus Iudicibus? Ista q. est bimembris, vnde pono responsionem, & regulam ad vtrumque membrum videlicet. Regula est quòd omnis sententia potest executioni demãdari, postquam transiuit in rem iudicatam, & ab eodem Iudice, qui eam tulit, vt d.cap. quo ad consultationem, l.cùm quædam puella, ff.de iur.omn. iud. Nam sententia habet executionem paratam, l. minor 25.annis, cui fideicommissum, ff.de minori.

3 † Limita primo, hanc regulã procedere in sententia valida: secus, in sententia nulla, quia non meretur executionem 4 §. condẽnatum, & ibi Bart. Alex. & doct. ff. de re iud. l.si cum nulla, co.tit. est gl. in l.2. C.de edic. diui Adr.tol. Bar. in l. j. C.de execu. rei iud. Bal. in auth. quæ supplicatio, C.de pre. impe. offer. Ang. in l.j.ff.nil.no. app.pend. & dic, vt habetur plenè, per Mod. in d.§. condemnatum.

4 † Secundò limita: procedere in Iudice ordinario: secus, in sententia Delegati, quia non potest executioni mandari per ipsum Delegatum, sed debet eius executio fieri per delegantem, l.à diuo Pio, in princ. & ibi Barto. & doct. ff. de re iud. l. properandum, §. sin autem reus, C. de iud. no. Abb. in cap. si quis contra clericum, col. fin. de foro compet. dixi plenius suprà in 4. parte, in 5. dist. versic. decimooctauò differunt, & vbi limitatur non procedere in delegato Principis.

5 † Tertiò limita, non procedere in sententia Arbitri, quia non potest executioni mandari per ipsum Arbitrum, sed per Iudicem ordinarium, qui est Iudex Rei conuenti, tex. est in l. cùm antea, & ibi Bald. col. fin. versic. vlteriùs nota, &c. C. de arb. not. Bar. in l. non ex omnibus, ff. de arb. gloss. & doct. in d.l.à diuo Pio, in princ. Quod procedit etiam in sentẽtia Arbitrorum iuris, secundum Bald. in fin. 6. no. C. de iud.

6 † Quartò limita, in sententia, à qua est appellatum, quia si confirmatur, non mandatur executioni per primum Iudicem à quo, sed per Iudicem ad quem: & sic Iudex appellationis exequitur, secundum Bart. in l. eos, in fin. illius prin. & in l. præcipimus, §.

7 officijs, C. de iud. † nisi appellatio sit deserta, quia tunc executio fit per Iudicem à quo secundum Barto. Bald. & docto. in l. si contra, C. de ap. & in d. §. officijs & Bald. in authent. si quis litigantium, C. de Episco. audien. Reliqua pertinentia ad materiam huius q. dicam infra, in quarta, & vlt. q. principali.

8 SECVNDO, principaliter quæro: quo † ordine, & qualiter sit faciẽda executio? In hoc est sciendum, quòd executio petitur altero de duobus modis. s. vel per actionem in factum orientem ex sententia, iuxta text. cũ ibi no. per doct. in l. miles, §. iudicati, ff. de re iud. vel per officium Iudicis: vt declarat And. de Iser. in const. Dilationes col. 2. in fi. & ibi dicit: quòd melius est petere eam officio Iudicis, quia tunc non requiritur libellus, neq; litis contestatio, secus, quando petitur iure actionis, quia esset necesse formare nouum processum, & no. Alex. in consil. 50. col. 3. in prin. in 2. vol. Hoc præsuppositò dicendum est, quo ad responsionẽ quæsti oni faciendam, q in executione sentẽtiæ in ciuilibus debet seruari ordo traditus per l. à diuo Pio, §. in venditione, ff. de re iud. s. vt primò capiantur mobilia, & deinde stabilia, & postea nomina debitorum, & his deficientibus, vltimo loco deuenitur ad capturam personæ.

9 † Non enim debet capi persona pro debito, nisi priùs excussis bonis secundum Bart. in l. 3. §. tutores, & ibi etiam gl. ff. de susp. tut. s. quando facta executione, bona non reperiuntur sufficientia: vt not. Abb. in c. quod ad consultationem, col. 6. in fi. de re jud. Bald. in l. j. in fin. C. de iur. & fac. ign. Par. in tract. synd. in vers. captura, in prin. Bald. in cap. tuæ, vt lite non contest. & Alex. in d. §. in venditione, col. 3. & 4. Aliàs autem non valet executio, si peruertitur ordo prædictus, secundum Ioann. de Imol. & Alex. in d. §. in venditione, col. 5. & Fely. in d.c. quod ad consultationem, colu. 9. de re iud. quidquid dicat Abb. ibi, qui dicit valere executionem, nisi appelletur, & Bar. in d. §. venditione: nam verius est, vt dicamus, quòd ille, §. in venditiõe, ponit formã à qua recedi non debet: secundũ Alex. & Imo. ibi, & Fel. vbi suprà habetur in decis. 308. conf.

10 Neap. † Item, quando fit executio, debẽt seruari statuta loci, vbi fit vt notat Ias. in l. cũ quædam puella, colu. fin. ff. de iur. omn. iud. vide tamen And. de Iser. in cõst. Dilationes,

col.

col.3 in fin.vbi tenet, quòd valet executio non seruato ordine, sed debet appellari, potest tamen intelligi, quãdo nuncius peruertit ordinem.secus, si Iudex in commissione peruertit.quia propter expressum iuris errorem, esset nulla executio:quod etiam tenet Matth.in d.const.Dilationes, colum.x.

31 † Item, debet in tali executione adhiberi alius ordo.s.vt capiantur ea priùs, quę sunt debitori minùs damnosa,gloss.est in d. §. in venditione,in vers.animalia,& licet illa gl. quæ communiter approbatur, ibi sequatur tantùm de mobilibus,tamen Alex.ibi extendit eam etiam ad immobilia,vt in eis etiam habetur ratio, ad minùs damnosa: quod tenet etiam Bald.in l.ordo, C.de execut.rei iud.& gloss.in l.quamdiu,C. de dest.pign. Quod tamen intellige, quando executio fit coactè,post sententiam,sed quando debitor ante sententiam offerret sponte dare bona sua in solutum creditori, tunc posset creditor eligere meliora: ita loquitur authen.nisi, C.de sol.prout declarat Alex.in d.§. in venditione,colu.j. & potest tunc compelli creditor,accipere secundum Bald.in d.l.ordo. vers.quæro quid si creditore.

32 † Limita tamen,prædicta nõ procedere, in debitore fiscali,quia potest capi de persona, etiam nulla facta excussione in bonis, text. est in l.nemo,C.de exac. trib.lib.x.

33 † Secundò limita,non procedere,quando agitur actione hypothecaria, quia tunc in executione non seruatur dictus ordo,sed solùm seruatur in actione personali: ita tenet Sal.in l.nomen,C.quæ res pig. obl.possit,Soc.in cons.158.col.8.in fi.in 2.vol.

34 † Tertiò limita,non procedere, quando executio fieret, auctoritate sententiæ interlocutoriæ, putà, propter contumaciam, quia tunc non seruatur talis ordo illius,§. in venditione, gl.est in §.si verò,in auth.de exhib.reis,Bald.in l.2.col.3. vers.tertio quæritur,ff.si ex noxa.caua.aga. & in l.2. colu.j. in fin.vers.deinde reuoco,&c. C. quando fisc. vel priua.

35 † Quartò limita, in executione facienda in vendedis rebus pupillaribus,quia primò capiũtur nomina debitorum,& sic non seruatur ordo,l.magis puto, §.nõ possum,ver.
36 quærere,& ibi Bar.ff.de reb.co.†.An autem in executione faciẽda requiratur partis citatio:doctores vario modo loquuntur, tamen ego soluam istud dubium per aliquas veras conclusiones.Et pono primam cõclusionem,quæ est talis,Quãdo à sententia fuit appellatum, & est deserta appellatio,tunc in executione debet pars citari,aliàs non valet executio: ita tenet Barto.in l.j. ff. nil no.append. Bal & communiter doct.in l.si cõtra, C.de ap. Ph.Dec.in cons.97.col.2.Bald.in l.
37 2.§.fi.C.de temp.ap. & Alex.in d. §. in venditione,col.antepe. † Secunda cõclusio est: quando executio fieret in eadem re, super qua fuit lata sententia, non requiritur partis citatio,secundum Barto. in d.§.in venditione,& ibi etiam Alex.in antep.col.nisi fieret,appellatione deserta, quia tunc semper requiritur,vt ibi,per ea, quæ modò dixi.

38 † Tertia conclusio est, quando executio fit contra successorem condemnati, seu per Iudicem successorem in officio, semper requiritur citatio,secundum Alex.in d.§.in
39 venditione,colum.antep.per iura ibi allegata per eum. † Superest modò vnus casus,videlicet, quando executio fit in alia re, vt, quia quis condemnatur ad pecuniam, & fit executio in bonis,per eundem Iudicem, & contra ipsum condemnatum, & non fumus in appellatione deserta ? Iste est casus dubius,in quo doct. variant:nam Bart.in d. §.in venditione,sentit, quòd requiratur citatio, & eum simpliciter sequitur Lanfr. in cap.quoniam contra,in versic.interlocutionem,col.12.vers.quæro,nunquid,&c.& Bar.in l. meminerint, C. vnde vi. vnde debet fieri citatio,vt compareat ad allegandũ, quare sententia executioni mandari non debeat: & hanc practicam ponit Barto.in l. defendente,ff.de auc.tu.sed multi doc.quos refert Alexan.in d.§.in venditione, tenent contrarium.Andr.de Isern. tangit istam q. in constit.Dilationes, colum.3.& ibi etiam Matth.in 7.col. in fin.& seq. Pro solutione tamen istius q. & dubij,puto, considerandum,quòd in executione sententiæ plures actus interueniunt. Primò enim pignora cadunt in causam iudicati, & postea subhastantur,& vltimo loco emptore non reperto,adiudicantur creditori,pro iusto precio, l.ordo,C. de exec. rei.iud.l.2. C. si in causam iudic.& l.à diuo Pio, §. si piguora,& ibi per omnes doct. ff.de re iud. & ponit de hac materia practicam Soc. in cons. 37.col. 3.in fin. & seq. in 4.vol. Nunc in proposito

quo ad

quo ad primum, & secũdum actum. ſ. de captura pignorũ, & de ſubhaſtatione, non requiritur, de neceſſitate citatio, ex quo non eſt actꝰ prçiudicialis, ſed reparabilis, ſed quãdo Iudex procedit ad vltimum actum, ſcilicet, interponendo decretum ſuper alienatione, ſeu adiudicatione, tunc debet pars citari, quia tractatur de magno prætudicio, & de trãslatione dominij: ita tenet Alb. de Roſ. per illũ tex. in l. creditor, C. de diſtr. pig. & habetur in dec. 358. cõſ. Neap. & ita vidi ſemper practicari in iudicijs: nã lata ſentẽtia trãſita in rẽ iudicatã, victor facit extrahi literas executoriales, & Iudex cõmittit nũcio, vt, auctoritate illarũ literarũ, capiat tantum de bonis debitoris cõdemnati, quod aſcendit ad ſummam debiti, ſeruando ordinem dicti, §. in venditione, & illa bona capta ſubhaſtare debeat, & plus offerenti vendere, & emptore non reperto, creditori tradere in ſolutum pro iuſto precio æſtimando per expertos. & ſic nuncius exequitur illos duos actus, ſine alia citatione, ſed antequam exequatur tertium, & vltimum, Iudex facit vnam citationem parti, vt infra duos dies veniat ad reluandum pignus, & ſoluendum debitum, aliàs ad allegandũ, quare vendi non debeat, vel creditori tradi in ſolutum, ſeu adiudicari: & hanc practicã ſemper vidi obſeruari: & videtur tuta: & poteſt capi ex his, quæ habẽtur in deciſ. 358. conſ. Neap.

20 † Nota tamen, quòd adiudicatio, quæ fit creditori in ſolutum, debet fieri pro menſura debiti, aliàs, ſi fieret plus debito, vitiatur in totum, ſecundum Bartol. in l. ſi non ſortem, §. ſi centum, ff. de cond. ind. & hoc eſt multum vtile, vt refert ibi Iaſ. in 3. colu. quia fructus interim percepti computabuntur in ſortem, cui adde Alex. vbi plenè tractatur in Liuſtè poſſidet, col. 5. & 6. ff. de acq. poſſ.

21 † Hoc tamen limita, quando ſumus in tenuta, quæ datur, vigore pacti executiui, quia illa non vitiatur, ſecundum Franc. de Aret. in l. 3. §. pen. ff. de verb. oblig. per l. 3. §. ſi duæ, ff. quo leg. & ſequitur Iaſ. in d. §. ſi centum, col. 2. in prin. Secundò limita, quando ageretur actione reali, ſeu hypothecaria, quia nõ vitiatur, licet plus detur, vt no. gl. in l. 3. C. de proc. & Alex. in l. 3. §. fin. col. 6. de acq. poſſ. Et quid in taxatione expenſarum, an requiratur taxatio partis? vide Bald. in l. terminato, col. 2. C. de fruct. & litium exp. & Iaſ. in l. nec quicquam. §. vbi decretum, colum. 10. ff. de off. proc. vbi Iaſ. tenet, quod non tamen non refert fideliter Bald. quia Bald. in d. l. terminato, diſtinguit: ſed poſſet dictum Iaſ. intelligi: quando eadem die eſſet facienda taxatio, qua fuit facta condemnatio, tunc enim non requiritur citatio: ſecus, ſi poſtea fiat, ſecundum Bald. & hoc tenet Phil. in c. ſæpè. in 13. q. de appel. ex hoc ſequitur, quòd cùm hodie taxatio nunquam fit eadem die, ſed Iudex reſeruat ſibi illã, vt in d. l. terminato, ſemper deberet pars
22 citari, quod patet etiã, quia † à taxatione poteſt appellari, ſcilicet, quando exceditur modus in taxando, ſecundum Bart. in l. ab executore, col. fin. ff. de app. pro hoc eſt tex. in l. fin. & ibi Bar. C. quando prouoc. non eſt neceſſ. & Iaſ. in l. properandum, §. ſin autem alterutra, colu. antep. in fin. C. de iud. & Phi. in d. cap. ſæpè, in 12. q. vbi optimè declarat, quod tunc debet exprimi cauſa exceſſus, in appellatione, aliàs non procedit.

23 † Prædictis adde, quod licet exequendo non ſit incipiendum à captura perſonæ, tamen poteſt nuncius, & executor incipere à captura, compellendo debitorem perſonaliter, vt indicet bona ſua, in quibus erit facienda excuſſio. ita tenet Paris, in tract. ſynd. verſ. executio, col. 3. per gl. in l. pen. ff. de ceſſ. bo. nam poteſt dicere executor. ego neſcio ſi habeas bona, vbi faciam executionem, exhibeas illa, aliàs exequar in perſonam tuam
24 carcerando te. & ibi etiam dicit Paris, quòd † Iudex in modicis cauſis poteſt ſine libello, & ſine aliquo iuris ordine compellere quem ad ad ſoluendum, arg. l. fi. & ibi gl.
25 ff. de iud. † Qualiter autem ſit facienda executio in criminalibus, vt quando aliquis eſt damnatus ad mortem, vel ad membri mutilationem? dic, quòd ſi Iudex non habet certum carnificem deputatum, poteſt capere vnum hominem vilem, putà, mẽdicantẽ, & illum cõpellere ad exequendum, cui dari debet ſalarium, quinq; aureorum, & ſi damnatus habet veſtes, & annulos, debẽt dari carnifici ſpeculatori, vſq; ad dictam ſummam aureorum quinq;, per l. diuus, ff. de bo. dãn. Itẽ, quando Iudex nõ inueniret hominem vilem, ad hoc deputãdum, poteſt capere vnũ de carceratis, qui fortè erat cõdemnatus ad mortem, vel ad deportationẽ, & remittere illam pœnam, & compellere eum, quòd

hanc executionem faciat, imò posset Iudex illum condẽnare, vt sit perpetuus executor, quia censetur tunc damnatus ad opus publicum, & est seruus pœnæ, & hoc si delictum suum erat tale, quod ad opus publicum, dãnari potuisset: ita hæc omnia declarat Paris in trac. synd. in vers. maniuoltus, vbi plura allegat, & ibi vide per eũ: tamen ego semper putarem hoc vltimum procedere in personis vilibus, & sic Iudex in pœnis irrogandis debet semper habere respectum ad qualitatem personarum, l. fi. ff. de iniur. l. capitalium, §. non omnes, ff. de pœn. l. Pedius, §. j. ff. inc. rui. naufr. & prædictis adde Pald. & do. in l. fin. §. Titius, ff. de pign. act. & quod habetur in Euangelio: Angariauerunt quendam Simonem Cyrenæum, &.

26 † Similiter potest Iudex pro iustitia exequenda capere asinum, vel equum, vel currum à subdito, vt cum eo ducatur malefactor ad supplicium: verùm debet sibi dare salarium seu pensionem de publico, & sic nõ debet capere gratis: ita tenet Bart. in l. iubemus, nullã nauem, in prin. C. de fac. sa. eccl. Bald. & Alb. de Rosa. in l. fin. §. Titius, ff. de pig. act. Paris in tract. synd. in ver. captura, col. pen. ver. an Officialis possit capere, &c. & tradit Matth. in const. Omnes Officiales,

27 & ibi etiam declaratur, † quando Officialis pro seruitio publico possit capere iumentum alienum, putà, pro mittendis victualis in exercitum, vel pro seruitio Regis vel Baronis, vel facere mandatum de persona, & semper habet dari salarium angariato, per illam const. & etiam de hoc extat capitulum Regni: tamen hoc malè seruant Barones nostri temporis, & nemo est qui eorum facta dijudicet, & dicit Andr. de Iern. titulo, quæ sint reg. in versic. flumina nauigabilia. Guai à thi la leua. Hinc optimè inuehit Iuuenalis Aquinas, Satyra 3. Libertas pauperis hæc est, pulsatus rogat, & pugnis concussus adorat, Vt liceat paucis cum dantibus inde reuerti.

28 TERTIO principaliter quæro, † in quibus reb. & contra quas personas possit fieri executio? & hic facias regulam. Contra oẽs, & in omnibus rebus, potest regulariter executio fieri, à iure, nisi reperiatur, phibita, & hoc per generalem regulam iuris, quæ se habet, quod in iure omnia censentur permissa, nisi reperiantur prohibita, Lnec non, §. quòd eis, ff. ex qui. cau. maio: Limita primò, non procedere in vestibus, lecto, & alijs similibus ad vsum necessarium deputatis, prout sunt vasa fictilia, & suppellectilia deputata ad quotidianũ vsum, nam in istis nõ fit executio, quia ista minimè transeunt in hypothecam, secundum Bart. Bald. & doct. in l. j. C. quæ res pig. obl. poss. Quod corro-

29 borat. † quia vestes etiam cedenti bonis sunt relinquendæ, secundum Bart. & docto-

30 in l. pen. ff. de cessio. bon. † quia etiam damnatis ad mortem non auferuntur vestes, l. diuus, ff. de bo. dam. Idẽ tenet Io. Fa. & Ias. in §. fin. col. pen. inst. de actiõ. Prædicta autem intelligo, vt alijs bonis existentibus nõ fiat executio in istis suppellectilibus, adeò quòd non erraret nuncius, quòd istis omissis deueniret ad stabilia, sed quando aliud non habet debitor, possunt capi & suppellectilia, & lectus, & vestes, debent tamen solùm derelinqui vestes, quibus cooperitur, per ea, quæ in simili dicam, infra, in sequenti limitatione.

31 † Limita secundò, non procedere in bobus aratorijs, & instrumentis ad agriculturam deputatis, text. est in l. executores, & auth. agricultores, C. quæ res pig. obl. poss. & hoc hodie est prouisum in Regno, per duo capitula Regni. Vnum videlicet in nu. 4. quod incipit, Pridem contra insolertiam, quo cauetur, quòd etiamsi bona debitor nõ habeat, non fit executio in bobus aratorijs. Aliud capitulum est in nu. 153. inc. Constitutioni boues, &c. quod restringit ac corrigit capitulum prædictum, & vult, quod si alia bona non habeat debitor, potest in illis fieri executio. Idem quando debitor in specie illis obligasset, & ex hac inoleuit communis practica Notariorum, qui in instrumentis obligari faciunt ista talia in specie, & hanc materiam tract. Matth. in const. Ab

32 Officialibus, colu. fin. † Tertiò limita, non procedere contra tertium non nominatum in iudicio, quia contra eum non potest fieri executio, secundum Bald. in cons. 140. in 3. vol. facit quòd no. Bal. & Imol. in l. si binæ, ff. de iniust. rupt. test. Bal. in l. si pro te, in fin. C. de doris promis. vbi traditur, quòd is, qui non reperitur nominatus in instrumento, nõ potest ex illo prætendere executionẽ nec actiue, nec passiue, quamuis ex eo interesse prætendat: facit etiam tex. cũ sua materia in

l. à diuo

là diuo Pio, §. si super rebus, ff. de re iud.
33 † Nota hic tamen vnum singulare verbum, quod nunquam obliuiscaris, quòd quando in instrumento est pactum de capiendo, & constitutum precarij, prout communiter istæ clausulæ in instrumentis apponuntur, potest fieri executio adsistentiæ contra tertium possessorem, etiam non citatum, & etiam negocio non liquidato: ita mirabiliter tenet Franc. de Aret. in consil. 21. col. pen. in fin. & col. fin. Soc. in consil. 82. colu. 3. in 3. vol. quòd nota, quia multi doctores de hoc interrogati, contrarium responderunt, & certè prima facie contrarium videretur respondendum, quando decisio in terminis non ostenderetur.

34 † Quartò limita, non procedere in peculio profectitio filij, non pro delicto, vel debito patris, non potest fieri executio in dicto peculio, quamuis profectitio. ita tenet
35 Bart. & Bald. in l. 3. §. sed vtrum, ff. de min. & Bal. in l. pen. C. qui bon. ced. poss. † Similiter pro delicto filij non potest fieri executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quæ est tota filij: ita tenet Bart. in l. si finita, §. si de vectigalibus, ff. de dam. infect. quẽ ibi sequuntur Imo. & Alex. in 17. col. & cõmuniter doctor. nam arguendo à fortiori.
36 † pro delicto filij, non potest fieri executio, etiam in peculio castrensi, vt est tex. in l. 2. C. de bon. proscr. quod est liberum ipsius filij: ergo multò minùs in aduentitio, in quo minus habet iuris, & idem tenet Bald. in l. 3.
37 §. filius, ff. quod quisque iur. † & an ex delicto patris publicetur vsusfructus aduentitiorum, qui est patris? vide Alex. vbi plenè hęc omnia disputat in d. §. si de vectigalibus? col. 18. cum tribus seq. & similiter, an pro debito patris possit creditor capere dictum vsumfructum? vide Ioan: Andr. in add. Spec. in ti.
38 de pec. cl. versad materiam, &c. † Quintò limita, non procedere in bonis tutoris, in quibus non fit executio. quando fuit condemnatus pupillo, tutorio nomine, sed fit in bonis pupilli, text. est, & ibi Bal. & doct. in l. j. C. quando fit. vel pri. & not. Bar. in l. 2. ff. de adm. tuto. quod limita non procedere, quando executio fieret pro condemnatio-
39 ne expensarum. † nam si tutor non habuit iustam causam litigandi, & propterea fuit condemnatus in expensis, fit executio contra eum, & non contra pupillum: tex. est in l. non est ignotum, C. de admi. tu. Barto. in l. edita, colum. fin. C. de eden. in l. qui solidũ, §. etiam ff. de leg. 2. & in l. 4. in prin. ff. de re iud.

40 † Quid autem in procuratore? vide Bartol. in d. l. 4. Angel. & docto. in l. Plaucius, ff. de proc. & Abb. in c. sæpè, in j. no. de app. & veritas est, quando condemnatio expensarum, fit ob delictum procuratoris, fit executio contra eũ, vel si facit aliquid ad quod non habet mandatum, aliàs fit contra dominum: & sic patet, quòd contra falsum procuratorem fit executio, & in d. l. Plaucius, & ibi Bal. & doct. Similiter contra procuratorem in rem suam fit executio: vnde venditor, qui defendit emptorem, patitur executionem, secundum Bald. in d. l. Plau-
41 cius. † Et hoc est inductũ in Regno per Regiam prag. quę incipit, Dubitationem, quod sententia lata contra emptorem, mandatur executioni contra auctorem laudatum ex eodem processu. Et ad id, quod dixi de falso procuratore, adde Alex. in l. inter quos, ff. de dam. inf. Itẽ adde, quòd si dominus scit, & patitur falsum procuratorem agere, vel defendere, tunc si procurator non est soluendo, fit executio contra dominũ in subsidiũ. ita no. in authent. qua in prouincia. C. vbi de cre. ag. opor. & Angel. in auth. vt omnes obe. iud. prouin. colum. j. in fin. vers. 2. no. &
42 vers. 3. no. &c. † Sextò limita, non procedere in bonis singulorum ciuium, pro debito vniuersitatis, quod dic, vt per Bald. in l. etiã,
43 col. 4. circa fin. C. de exec. rei iud. † Septimò limita, non procedere in bonis monasterij, quia in illis non fit executio pro debito monachi, quod intellige, nisi sint bona quæsita monasterio per medium ipsius monachi: ipse autem monachus non potest pro debito carcerari: ita tenet Bald. in authent. causa, quæ colu. 2. vers. quartum considerandum,
44 C. de Epi. & cl. † Octauò limita, non procedere in fructibus præbendæ, seu beneficij ecclesiastici, quia in eis non fit executio pro condemnatione clerici, dummodò habeat alia bona, sed si alia non habeat, potest tunc fieri in dictis fructibus: ita tenent. Bartol. Alexand. & communiter doct. in l. commodis, ff. de re iud. & gloss. & Bald. in l. stipendia, C. de exec. rei iud. & Canon. in c. peruenit. de fide iuss. & in c. de app. † Nonò limita,
45 in stipendijs multũ, quæ similiter capi non

possunt, nisi in subsidium, scilicet, non existentibus alijs bonis, text. est in d.l. commodis, & in d.l. stipendia, & idem in stipendijs doctorum, secundum Abb. & docto. in d.c. peruenit, & idem in armis militum, secundum glo. in l. Nepos proculo, ff. de verb. sig.

46 † Decimò limita, in libris scholariũ, in quibus non potest fieri executio, secundum gl. in d.l. Nepos Proculo, quod tamen eodem modo intelligas, scilicet, quando scholaris habet alia bona, aliàs secus, per d.l. stipẽdia, & d.l. commodis, & not. Spec. in tit. de exec.

47 sent. §. sequitur, in fi. † Item intellige, nisi aliquis fecisset expensas funerales scholaris mortui, quia potest pro illis expensis retinere libros, ita not. Ias. in l. si non sortem, §. si centum, col. fin. ff. de cond. ind. & per illam gloss. in d. l. Nepos Proculo, dicebat Bald. in

48 rub. C. qui bon. ced. poss. † quòd si scholaris cedat bonis, & postea emat libros, nõ debet

49 illis priuari. † Vndecimò limita, in fructib. feudi, in quib. non fit executio, nisi in subsidium, scilicet, alijs bonis non existentibus secundum Alexan. in d.l. commodis, ff. de re iud. & Imol. in l. si finita, §. si de vectigalibus vers. quid si agatur contra feudatarium, &c. ff. de dam. inf. & Angel. in l. pro hærede, §. si

50 quis, ff. de acq. hæredi. † An autem defuncto feudatario, fiat executio in fructibus feudi contra successorem? dic, quòd non, si est feudum ex pacto, & prouidentia, & successor fecit inuentarium, aliàs secus, si non fecit inuentarium, vel si est feudum hæreditarium, quia tunc fit executio pro debito defuncti: ita habetur in decis. 26. in fi. & decis. 240. in

51 fi. cons. Nea. † Duodecimò limita, vt pro debito vniuersitatis non possit fieri executio in vijs publicis, & theatris, & alijs similibus, quæ sunt ad vsum ciuium, & ipsius vniuersitatis, sed compellitur potiùs vniuersitas, imponere collectam, secundum Alex. in d. l. cõmodis, ff. de re iud. & Bar. & doct. in l. 4.

52 in prin. co. tit. † Decimotertiò limita, vt nõ fiat executio in bonis mariti, pro debito vxoris, vel econtra. l. 1. & 2. & per totum, C.

53 ne vxo. pro mar. † fallit in casu singulari, l. si mulier, C. in qui. cau. pig. vel hypotheca cõ trahi si vxor mortuo viro suscepit tutelam filiorum, & transit ad secunda vota, non redditis rationibus, & no petito tutore potest pro debito tutelari fieri executio, etiam in bonis secundi mariti, quæ censentur. ad hoc, ipso iure obligata, vt ibi, & tene perpetuò mente illũ casum singularem, quia si de

34 hoc non esset lex scripta, quilibet responderet in contrarium. † Vltimò, posset hic dubitari, vsq; ad quod tempus potest peti executio sententiæ? Dic, quòd vsq; ad 30. annos, & non vltra: ita tenet Bal. in l. debitori, col. fi. C. de pact. & habetur in decis. 255. consil.

55 * Neap. † An autem possit appellari ab executione? communis conclusio est, quod non nisi excedatur modus in exequendo, tunc enim potest appellari, & debet exprimi causa excessus, & grauaminis: ita tenet Bartol. in l. ab executore, col. j. ff. de appell. Bart. & doct. in l. ab executore, C. quo app. non recip. Abb. in c. quòd ad consultationem, col. pen. de re iud. & Petr. Phil. Corn. in cons. 71.

56 colu. 4. in fin. in j. vol. † Respectu autem personæ, non potest fieri executio contra personas numeratas, in l. 2. §. & 4. ff. de in ius voc. Item, contra doctorem actu legentem, l. Medicos C. de profes. & med. lib. 10. & Car. in cl. 2. in 4. q. de Magis. nec contra clericum pro debito, secundum Abba. & Can. in c. per uenit, de fideiuss. & in l. miles, ff. de re iud.

57 QVARTO, † & vltimò quæritur, ex quibus causis executio impediri possit? Et quoniam istas causas plenè attingit Spec. in tit. de execut. sent. §. fin. ideò breuiùs me expediam. Et quia inter alias exceptiones impeditiuas executiõis, est exceptio nullitatis, l. 4. §. condemnatum, & ibi per doct. ff. de re iud. & dixi suprà, in 1. q. adde vnam singularem declarationem, quam posuit Ang. in d. §. condemnatum, videlicet, quod quando exceptio nullitatis, proponitur coram inferiori Iudice, ab eo, qui pronunciauit, nun-

58 quam impedit executionem. † An autẽ petitio restitutiones in integrum, impediat executionẽ sententiæ? Dic, quòd sic, tex. est in l. si causa cognita, C. de transact. Bald. in consil. 358. in 3. vol. Soc. in cons. 109. in fi. 4. volu. Bar. in l. defendente, ff. de auct. tut. & in l. si prætor, §. Marcellus, in fin. ff. de iud. vbi limitat, nisi restitutio peteretur malitiosè, vel haberet altiorem indaginem, adde Abb. in ca. susceitata, de rest. in integ. sed quandò executio esset irretractabilis, indistinctè impeditur, secundum Alex. in consil. 17. col. 2. in 1.

59 vol. † Quid de exceptione litis pendentiæ, an impediat executionem sententiæ? Dic, quòd non, secundum Inno. in c. cum in re,

de

de offic. deleg. Lud. Ro in consil. 76. in fin. Bald. in l. 1. C. si plu vna sent. & Moder. in l.
80 4. §. condemnatum, ff. de re iud. † Item, circa executionem, quæ est facienda in personam pro delicto, putà, quia aliquis commisit tale delictum, pro quo veniret damnandus ad mortem, vel ad membri mutilationem, potest opponi, quòd ille est homo valdè disciplinatus, putà, quòd habet aliquam excellentiam in sua arte, vel peritia: adeò quòd est vtilis Reipub. quòd sanus viuat: nam ex hac causa non debet mori, nec mutilari: ita tenet Alexan. in additio. ad Bar. in l. quid ergo, § pœna grauior, in addit. quæ incipit, adde hic, quòd Iudex, &c. ff. de his, qui not. inf. Idem est, quãdo post delictum commissum, esset lapsum longum tempus, quia est moderanda executio pœnæ corporalis, l. si diutino, & ibi glo. ff. de pœn. vbi etiam dicit gloss. idem quando aliquis stetit pro delicto carceratus.
61 † Prædictis etiã adde, quòd licet aliàs sit dictum superiùs, quòd sententia lata contra ius litigatoris, mandatur executioni, si non fuit ab ea appellatũ, nam transijt in rem iudicatam, super hoc est sciendum, quòd quãuis elapso tempore appellandi, non possit appellari à tali sententia, tamen potest contra eam peti restitutio in integr. ex clausula generali, & hoc fuit dictũ Hostij. quod refert Abb. in ca. 2. in fin. de purg. vulg. Verum dicit Abb. quòd talis restitutio non potest obtineri, nisi à solo Principe, vt ibi per eum.
62 † Quid autem, si Iudex posuit pœnam in casu, quo eius sententiæ nõ pareretur, an possit fieri executio ad talem pœnã? Dic, quòd
63 non, secundum Alex. in cons. 81. in fi. 2. volu. † Item, circa materiam huius quartæ quæst. potes dare vnam magistralem doctrinam, quam tradit Alex. in cons. 95. col. 3. vers. hodie tamen, &c. in 2. volu. videlicet, quòd nulla exceptio requirens altiorem indaginem, quæ ex processu non patet, & quæ in continenti probari non potest, impedit executionem sententiæ, & colligitur ex dictis doct. in d. §. condemnatum, & per Alex. in cons.
94 83. in quinto vol. vbi plus etiam tangit. † An per viam denũciationis Euangelicæ possit impediri executio sententiæ, quæ transijt in rem iudicatam? & concludit, quod non, nisi in casu, quando victor fateretur, eam esse iniquam. Et an possit opponi exceptio compensationis ad impediendam executionem sententiæ: vide Alex. in cons. 61. in 3. volu. Reliqua autem pertinentia ad materiam Executionis, vide per Spec. in tit. de exec. sententi. per totum, per Alex. & doct. in d. §. condemnatum, & in d. l. à diuo Pio. per totam, l. ff. de re iud. per Bal. Sal. & Scribentes in toto tit. C. de exec. rei iud. & in quampluribus alijs locis. Et per hæc sit impositus finis huic tractatui, qui fuit per me Robertum Marantam, Venusinum, incœptus die 13. mensis Nouembris. sub anno Domini 1520. completus autem fuit, Deo fauente, die 20. mensis Septembris, sub anno Iubilei 1525. in vigilia B. Matthæi Apostoli. Sit laus omnipotenti Deo, & glorioso Apostolo, & Euangelistæ Matthæo, quibus precibus, finem tanto labori imposui. Quem tractatum scripsi originaliter manu propria, & similiter iterum manu propria totum exemplaui, & correxi. Si igitur in eo aliqua reperiatur mendositas, non mihi vitio attribuatur, sed potius impressoris errore euenisse, quilibet lector arbitretur.

In quorum fidem, manu propria me subscripsi. Rob. Mar. Venus.

V. I. D. manu propria.

D. ROBERTI MARANTAE I. V. D. QVAESTIONVM REGALIVM DISPVTATIONES DECEM.

DISPVTATIO PRIMA.

An Ordinarius loci ad mandatum Delegati à Principe teneatur exequi sententiam ipsius Delegati euidenter iniustam, & an possit sibi de facto resistere.

1 Delegatus Principis in causa sibi commissa est maior quocunque Ordinario, & hoc qualiter intelligatur, num. 40.

Iudex inferior non cognoscit de viribus sententiæ Superioris, neque potest imponere legem Superiori.

2 Iudex Ordinarius habet firmiorem iurisdictionem, sed Delegatus Principis dignioremi.

3 Causa delegata per Principem, censetur quo ad illa sublata omnis potestas Ordinario, etiam Delegato mortuo, & processus per Ordinarium factus super ea, est nullus.

4 Delegatus Principis potest mandare Ordinario, vt suam sententiam exequatur, numer. 5.10.

Princeps si mandat hominem occidi, debet sibi obtemperari, siue iustè, siue iniustè faciat, quia non habet hominem, qui sua facta dijudicet, & eius sola voluntas habetur pro causa.

6 Delegatus Principis, repræsentat personam Principis, & eius vice fungitur.

7 Delegatus Principis potest mulctare executionem, punire vnumquemque impedientem suam iurisdictionem.

8 Iudex vnus an teneatur exequi sententiam alterius si fuit ab eo requisitus, num. 10.

Iudex Ecclesiasticus potest implorare brachium seculare, & si non dat, excommunicat eum, num. 26.

9 Iudicis auctoritas facit licitum quod aliàs erat illicitum, num. 44.

Iudex potest moueri ad sententiandum ex confessione sibi facta, vina voce, & ex aliqua scriptura sibi ostensa, licet in actis non reperiatur descripta.

10 Delegatus Principis habet merum, & mixtum imperium, & potest exequi sententiam: nam & excommunicare, & accipere manum militarem ab Ordinario.

11 Præcepto Superioris, qui non obedit, morte moriatur, & dicitur rebellis, & hoc qualiter intelligatur, num. 37.

Carceratum eximens de carcere, qui erat confessus, vel condemnatus de crimine, tenetur, l. Iul. maiest.

12 Executor merus, non habet cognoscere de iustitia, vel iniustitia causæ.

13 Appellatio fuit inducta ad relenandum grauamina Officialium, num. 45.

Appellari etiam potest à Delegato Principis.

14 Appellatus non potest verbo iniuriari Iudici à quo.

Ordinarius remedium facit cassare extraordinarium.

15 Iudex ordinarius, an possit resistere Delegato exequenti sententiam suam.

16 Iudex dicitur minister Dei in terris, & eius iudicium procedit de vultu Dei.

Iudex, qui non facit iustitiam, dicitur minister diaboli.

Iustitia est magis accepta apud Deum, quam immolare hostias.

17 Iudex debet habere duas sellas.

Iudex non faciens iustitiam, numeratur inter animalia bruta, & non dicitur homo.

18 Defendere oppressos omni iure præcipitur, numero, 25.

19 Literis Principis iniusta scribentis, an sit obediendum, num. 20.21.

20 Obediri debet potiùs Deo, quàm Principi iniusta iubenti.

22 Iudici an, & quando sit licitum de facto re-

sis-

resistere, quando contra ius exequitur.

23 *Assessores debent contradicere, & protestari contra Officiales iniustè exequentes.*

24 *Index inferior potest cognoscere de facto Superioris, & illud impedire, quando est notoriè iniustum.*

25 *Delegato, volenti exequi sententiam nullam, potest resisti.*

26 *Brachium Iudicis seculare, an, & quando possit Iudex ecclesiasticus implorare.*

27 *Defendere offensum, vel aliter oppressum, vel expulsum de re sua, quilibet tertius potest impunè, etiamsi primatus homo, & non solùm amicus, sed etiam penitus extraneus sit.*

Defensio vbi est permissa, ibi etiam possunt conuocari amici ad defendendum, numero, 39.

Defensio debet fieri in continenti, & quomodo intelligatur illud verbum, in continenti, quando offensio fit persona, vel in rebus, & quid in magnis dominiis.

28 *Bainlo, qui indebitè expignorat aliquem, potest de facto resisti.*

Executori vltra modum exequenti, potest de facto resisti, & defensio est permissa toti populo, quando vnus de populo offenditur.

29 *Capiens aliquem in domo sua, etiamsi sit Officialis, potest cum armis resisti.*

Index iniustè exequens, dicitur inferre violentiam, & potest sibi resisti.

30 *Spolium ita committit Index iniustè, primans aliquem possessione, sicut primatus: & potest sibi contradici, etiamsi habeat literas Papæ cū clausula, contradictores, &c.*

31 *Argumentum de contractibus ad iudicialia validum est. Et clausula, contradictores, &c. & habet locum contra iniustè contradicentes, non autem contra iustè.*

32 *Vasallus tenetur defendere dominum in bello iusto, non autem quando dominus iniustè præliatur.*

33 *Delegatus Principis, an, & quando teneatur expectare secundam iussionem Principis, & supersedere in exequendo.*

Princeps semper præsumitur moueri ex iusta causa, & eius sola voluntas habetur pro causa.

Appellatio devolvit causam ad Superiorem, & Iudex à quo remanet primus, numero 33.

34 *Index procedens extraindicialiter, dicitur procedere vt primatus, & potest sibi impunè resisti, idem quando procedit in negocio sibi non commisso, num. 35. 42.*

36 *Executor iniustè potest indistinctè impediri, quando est irretractabilis.*

38 *Appellatione pendente, si Iudex vult exequi potest sibi de facto resisti.*

39 *Resistere qui potest iniustè Iudici exequenti, potest ad hoc etiam conuocare amicos, & conducere stipendiarios.*

41 *Restitutio in integrum præsupponit sententiam valere.*

42 *Inferior Prælatus potest amoueri per inquisitorem datum à Papa.*

43 *Defensionem potest Laicus implorare à Iudice seculari contra clericum, qui ipsum expulit de possessione sua.*

PLERVNQVE contingit, quòd summus Pontifex vel Princeps secularis delegat aliquā causam alicui Delegato, qui procedens auctoritate Principis, profert in illa causa sententiam euidenter iniustam, & vult illā exequi: pro cuius executione facit mandatum Ordinario illius loci, vt dictam sententiam exequatur. Ordinarius autem videns sententiam iniquam, denegat velle ipsam exequi, imò vult resistere etiam armata manu, ne talis sententia executioni mandetur. Quæritur quid iuris? Solet enim istud multoties euenire, quod isti Delegati Principis seu Apostolici sub prætextu eorum auctoritatis, & quod dicunt se maiores quocūque Ordinario, excedunt modum iustitiæ, exequuntur sententias notoriè iniquas, in graue præiudicium subiectorum, & contra mentem delegantis.

1 † Et pro parte affirmatiua. s. quòd dicto mandato sit obtemperandum, & non possit Ordinarius resistere adducitur primò, quia delegatus Principis in causa sibi commissa est maior quocunq; Ordinario, c. sanè quia de off. dele. & c. pastoralis, §. præterea, de off. ord. & tenet Franc. de Aret. in l. aduersis, C. si aduer. rem iud. Quæ maioritas intelligitur respectu dignitatis: sed respectu firmitatis est firmior iurisdictio Ordinari, secundū Alex. & communiter doct. in rubr. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisdict. Arch. in c. si quis

Epis-

2 Episcopus 2.q.6. & Felyn. in d.c.sanè,quia. † Nunc sequitur consequentia, quòd Iudex inferior non potest intromittere ad cognoscendum de viribus sententiæ Superioris, & maximè Delegati a principe,sed solus Princeps cognoscit,vt d. l. aduersus, & ibi Bald. & doct.Bart. in l.nam,& postea,§.minor.ff. de iureiur. Non enim potest inferior Iudex imponere legem Superiori, c. venientes,de iureiur.& clem. ne Romani, & ibi not.per gl.& Car.de elec.& Bald. in authen.sed nouo iure,col.2.de ser.fug.Si ergo Ordinarius vult dicere : nolo exequi sententiam tuam, quia est iniqua?videretur se intromittere ad cognoscendum de sententia Superioris: ergo hoc facere non potest, sed debet obedire Superiori.

3 † Secundò,quia quando Princeps delegat causam alicui speciali Delegato,cessetur tollere omnem iurisdictionem, & omnem potestatem inferioribus Ordinarijs, qui aliàs poterant de illa causa cognoscere. Ita dicit Bald.in c.ad hoc,colum.4. de pace iur.fir.& Lud. Rom.in consil.330.colu.3. & consil.35. pro hoc videtur text.in ca. pastoralis,§.præterea,& ibi Fely.de off.deleg. in c.quoniam Abbas,in fi.co.tit.Imol. in l.expressim,ff.de appel.Iaſ.in l.more, col.fi.ff.de iur.om.iud. in tantum,quod dicit Bald. in l.si vt proponis,la.1.col. 3. ver.quæro Papa, &c. C. quomodo,& quando iud. quòd per delegationem Principis in tantum censetur auocata iurisdictio ab Ordinario,quòd,etiamsi moriatur Delegatus, non reuertitur causa ad Ordinarium, sed vadit ad Papam, qui delegauerat. Nam per talem delegationem censetur Princeps aduocare causam ad se, quo casu quilibet Inferior censetur in illa causa priuatus iurisdictione,c. vt nostrum,& ibi Abb.& Phil.de appel.& l.iudicium soluitur ff.de iud.vnde sequitur, quòd cùm iste Ordinarius sit priuatus iurisdictione, & omni potestate super causa delegata,non potest aliter se immiscere in resistendo Delegato volenti exequi,vel mandanti.

4 † Tertio,hoc confirmo per tex.in c.pastoralis,§.quia verò, de off.deleg. vbi est casus de hoc,quòd delegatus potest mandare Ordinario, vt suam sententiam exequatur, & tenetur illam exequi Ordinarius, etiamsi sciat illam esse iniustam,vt ibi expressè dicitur.Idem probatur in c.significasti,in fin.de off.deleg. vbi Delegatus Papæ, potest mandare Ordinario, vt exequatur, & potest ipse Delegatus resistentem compescere per censuram Ecclesiasticam. Vnde per ista duo iura clarè probatur, quòd est obtemperandũ, & non resistendum tali Delegato.

5 † Quartò adduco text.in cap.studuisti,de off.delegati,vbi loquitur in Legato sedis Apostolicæ,qui est Ordinarius : tamen ibi dicitur, quòd non potest se impedire contra sententiam Delegati ab eadem sede Apostolica.Imò potest Delegatus ipsi Legato mandare vt exequatur sententiam ipsius Delegati,verùm nõ potest compelli Legatus,si nõ vult,secundum glo. fi. in d.c.studuisti,licet Abb.ibi in fin.dicat, esse verius, vt possit etiam compelli, quia quo ad causam delegatam censetur Delegatus maior Legato,ergo quantò magis alius Ordinarius inferior, non debet intromittere circa oppugnationem sententiæ delegati Principis.

6 † Quintò,quia delegatus Principis fungitur vice delegantis,& representat personam ipsius Principis,d.ca.sanè quia,de off.deleg. &c. pastoralis, §.præterea, de offic. ord.& Fran.de Arg.in d.l.aduersus,C.si.aduer.rem iud. Sed quando Princeps mandat aliquid fieri,puta,hominem occidi, vel aliud exequi,non quæritur, vtrùm iustè vel iniustè mandet.Sed debet sibi indistincte obtemperari,vt no.And.de Iser.in c.j.colu.4.in fin.si de inuest.inter do.& vas. lis ori. & Fel.plenè in c.quæ in ecclesiarum,col.24.versic.5. concl.&c.de const. Nam Princeps non habet hominem,qui sua facta deiudicet, vt dicit And.de Iser.in c.j. vers. flumina nauigabilia,colum.j.in fi.quæ sint regia.& in pœn. const.col.6. Et quicquid facit Princeps præsumitur ex causa facere, & eius sola volũtas habetur pro causa,secundum Fel. vbi suprà, no.glo.& Bart.in l.relegati,ff.de pœn.Alex. in cons.2.col.7. & pen.in j.vol. & Abb.in c. nisi specialis,de offic leg.ergo idem est dicendum in eius delegato, qui Principem re-
7 præsentat,per prædicta.† Sextò, quia delegatus Principis potest mulctare executorẽ per eum deputatũ ad suã sententiã exequendam,l.2.C.de sport.Item potest punire vnũquemq; impedientẽ suam iurisdictionẽ per censuras.& alia iuris remedia,secundũ Abb. in c.1.col.fi.de of.del,& ibi etiã Fel.in 7.col. fi.& Ang.in cõs.7.per quę videtur dicendũ, quòd

quòd Ordinarius resistens suæ sententiæ executioni, impediret eius iurisdictionem, & posset puniri: vnde resistere non potest.

8. † Septimò, quia quando vnus Iudex requiritur, vt exequatur sententiam alterius, & sumus in causa ciuili, indistinctè tenetur eam exequi, licet sciat eam esse iniustam, secundum Inn. in cap. cum iure, de offi. del. & Andr. de Iser. in c. j. colu. fin. de controu. int. Vas. & alium de bene. & in const. Post mundi machinam. Tenetur enim vnus Officialis alium adiuuare: vt not. And. de Isern. in const. Iustitiarios regionum, la. 2. Item potest Iudex ecclesiasticus implorare brachiũ Iudicis secularis, pro executione suæ sententiæ, & si non dat, potest eum excommunicare, secundum Abb. in c. j. col. 2. in fin. & 3. de offic. ord. Ad hoc est tex. in l. 2. C. de hoc qui latr. Item, dicit Bald. in auth. clericus, in fin. C. de Epi. & cl. quod quando Iudex superior mittit sententiam suam exequendam inferiori, tenetur inferior exequi, & nõ debet aliud quærere. Et, q vnus Iudex teneatur concedere brachium alteri, tenet Paris in tract. synd. in vers. brachium, vnde in proposito dicendũ est, quod Ordinarius tenetur potiùs iuuare Delegatum Principis, tanquã

9. maiorem, quã illi resistere. † Octauò, quia auctoritas Iudicis facit licitũ, quod aliàs erat illicitũ, l. j. §. idẽ Pomponius. ff. quod fal. tut. auctor. & And. de Iser. in const. Appellationum tempora, col. 3. Et potest Iudex moueri ad sententiandum ex aliqua confessione facta sibi, viua voce, & non redacta in scripris, nec apparente ex processu, & valet eius sententia, ita notanter tenet Bal. in l. 2. col fi. C. de manu. vin. & Fel. in cap. cùm venerabilis, colu. 15. de excep. vbi etiam dicit, quòd potest moueri Iudex ex aliqua scriptura sibi cognita, & in actis non producta. Idem dicit Alex. in l. ait prætor, §. j. colu. 3. ff. de re iu. vnde quamuis sententia Delegati appareat iniusta, tamen fulcitur auctoritate ipsius iudicantis, qui potuit moueri ad ita pronunciandum ex aliqua iusta causa, ergo non debet sibi resisti, sed obediri.

10. † Nonò, quia Delegatus Principis habet merum & mixtum imperium, & potest exequi sententiam suam mittere in possessionẽ, & excommunicare: vt no. in glo. in l. si quis missus, ff. ne vis fiat ei, pro hoc est text. in c. pastoralis, §. præterea, & ibi Abb. in 3. not. de offi. ord. Bar. & doct. in l. à diuo Pio, in prin. ff. de re iud. & Alexan. in l. 3. colu. 3. in pr. c. ff. de iur. om. iud. Et potest implorare familiam à Iudice, vt etiam manu militari, & arma sententiam exequatur: vt not. Abb. in c. significasti, col. fin. & ibi etiam Fel. de off. del. Si verò Ordinarius tenetur præstare auxilium, & arma Delegato exequenti, non debet ipsum impugnare, & contra eum resistere: non enim debet quispiam impugnare eum, quem defendere tenetur, l. vendicantẽ, ff. de euic. & no. And. de Iser. in c. 1. §. item, si fidelis, col. 2. quib. mod. feud. amitt.

11. † Decimò, quia præcepto Superioris est obediẽdum, & qui non obedit, morte moriatur, cap. 2. de maio. & ob. & ad hoc est inductus totus titu. ff. si quis ius di. non obtemp. & ibi Bart. in §. j. circa fin. sic videmus, quòd eximens carceratum, qui erat confessus, vel condemnatus de crimine, tenetur pœna, l. Iul. maiestatis, secundum Barto. in l. cuiusque, ff. ad l. Iul. maie. & Bal. in l. adductos, in fin. C. de Epis. aud. ex quo impedit executionem Officialis. Item, qui nõ obedit Superiori, potest etiam dici rebellis, secundum Abb. in cap. sanè quia, in 4. not. de of. del. Vndecimò, quia

12. † merus executor nõ debet cognoscere de iustitia, vel iniustitia causæ, quia hoc non spectat ad eius officium, nisi solũ exequi: tex. est in c. de cætero, & ibi Abb. & do. de re iud. in l. si prætor, & ibi Bal. ff. de iudicijs, l. executorem, C. de exec. rei iu. & l. si vt proponis, eo. tit. & not. Bart. in d. l. à diuo Pio, ff. de re iud. Vnde quia delegatus Principis mandat Ordinario, vt exequatur, ille dicitur merus executor, & non habet cognoscere de iniustitia, sed habet tantùm exequi,

13. per prædicta. Duodecimò, quia † quando Iudex aliquid iniustum facit, est proditum remedium generale, per viam appellationis, quæ appellatio fuit principaliter inducta ad releuanda grauamina illata per Officiales, cap. suggestum, &c. cum speciali, §. porro de ap. Si ergo est proditum grauato remedium iuris, non est recurrendum ad resistentiam facti. Cùm etiam à delegato Principis sit permissum appellare, l. etiam, C. de ap. aliàs frustrà esset inductus titulus de ap. si licitũ esset, de facto resistere Officialibus.

14. † Præterea, videmus quod appellans non potest verbo iniuriari Officiali, a quo appellatur, l. iud. ff. de iniur. & l. illud, la. 1. ff. de

app. ergo multò minùs facto, ſcilicet, per reſiſtentiam, arguēdo à fortiori, l. nec in ea, §. ſed q occidente, ff. de adul. Vbi enim cōpetit remediū ordinarium, prout eſt appellatio, ceſſat extraordinarium, l. in cauſæ, la. 2. ff. de min. & tantò magis quando extraordinariū eſt contra ius, vt no. Ab. in c. ex parte, el. 2. colu. pe. de reſc. prout eſt iſtud reſiſtere Officiali de facto, quod eſt contra iuris regulas, prohibentes aliquem ſibi ius dicere propria auctoritate, l. extat, ff. quod metus cauſa & l. meminerint, & l. ſi quis in tantā, C. vnde
15 vi. Decimotertiò, & † vltimò, iſtud confirmo per tex. in c. ſi quando, de of. del. vbi videtur caſus expreſſus, quòd Ordinarius non poteſt reſiſtere violenter delegato, Principis volente exequi ſententiam, ſed debet precibus apud eum inſtare, vt reſcribatur Princi-
16 pi, ſi ſentētia apparet iniuſta. Pro parte † verò contraria negatiua. ſ. quod non ſit obediendū, ſed potiùs reſiſtendū, adducitur primò. Quia quilibet Iudex dicitur miniſter Dei in terris cap. non ſolùm, &c. qui malos 24. q. 4. vnde eius iudiciū cenſetur prodire de vultu Dei, c. vt noſtrū, in prin. de app. & c. 1. in prin. extra, vt eccl. ben. & Paul. de Caſt. in conſ. 38. in prin. in 1. vol. Sed de vultu Dei nō poteſt egredi niſi iuſtitia, & veritas, cū Deus ipſe dicat: Ego ſum via, veritas, & vita, vt habetur Ioan. 14. Et Pſal. 24. dicitur. Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia, & veritas, &c. Ergo quamdiu Iudex ſequitur veritatem, & iuſtitiam, dicitur miniſter Dei, vnde cùm facit iniuſtitiam, non eſt miniſter Dei, ſed potiùs diaboli, nec tunc dicitur Iudex, cap. iuſtum, 23. q. 2. & not. glo. in c. cùm æterni in ver. Iudex de re iud. lib. 6. Et dicit Caſſiodorus libro 3. epiſt. 18. Tamdiu Iudex dicitur,
17 quamdiu iuſtus putatur. idem dicitur Prouerbiorum, c. 16. quòd iuſtitia eſt magis accepta apud Deum, quàm immolare hoſtias. † Et dicit Bal. in l. 2. colu. fin. C. de ſen. ex bre. rec. quod Iudex debet habere duos ſales. Vnum, qui dicitur ſcientiæ, aliàs dicitur inſipidus, & alium, qui dicitur ſal cōſcientiæ, aliàs dicitur diabolicus. Imò Iudex, qui non facit iuſtitiam, non ſolùm non dicitur Iudex, verùm etiam nec homo poterit appellari, ſed connumeratur inter animalia bruta, teſte Ariſtotele primo Politicorum, vbi ait: Sicut optimum animalium eſt homo lege fruēs: ita peſſimum animaliū eſt homo à lege, & iuſtitia ſeparatus. Nunc ergo in propoſito, Delegatus Principis tādiu eſt miniſter Dei, & Principis, quamdiu facit iuſtitiam, ſed cùm facit iniuſtitiam, nō dicitur Iudex, ſed remanet priuatus: & ſicut cuilibet permittitur reſiſtere aduerſus violentiam ſibi factam per priuatum, l. vt vim, ff. de iuſt. & iu. l. j. C. vnde vi. eodem modo aduerſus talem Delegatum iniuſtitiam facientem.

18 † Secundò, quod Ordinarius poſſit dicto mandato iniuſto reſiſtere, adducitur, quia hoc ſibi præcipitur de iure diuino, vt habetur Ieremiæ cap. 22. Hæc dicit Dominus: facite iudicium, & iuſtitiam, & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris. Item, præcipitur per legem ciuilem, vel l. illicitas in prin. & §. ne potentiores, & ibi Bal. ff. de off. præſi. vbi dicitur, quod ad officium Iudicis, ſpectat prouidere, ne alicui fiat violentia: ita & ne potentiores opprimant minus potentes. & dicit Bald. in d. §. ne potentiores, in fin. quod Iudex facit magnam eleemoſinam apud Deum, quando pauperes tuetur, ne opprimantur. Idem præcipitur ex lege Canonica, tex. eſt, & ibi glo. in cap. ſcire 23. q. 8. vbi dicitur, quod Epiſcopi debent defendere ſubditos propulſando iniurias: prout etiam ipſe Papa defendit. probatur etiam in cap. noſtri, &c. non inferenda, 23. q. 3. vbi ponitur exemplum de Moyſe, qui defendit Hebræum ab Aegyptio iniuriā accipientem, & ipſum Aegyptium interfecit: ergo eodem modo ſi Delegatus Principis vult aliquid exequi contra iuſtitiam, debet & poteſt Ordinarius loci, non ſolùm non obedire, ſed etiam reſiſtere pro defenſione ſubditorum.

19 Tertiò, quia etiam † quando Papa reſcribit alicui, quòd aliquod iniuſtum exequatur, poteſt ille non exequi, & contrauenire literis Apoſtolicis, ſi illud, quod iubetur appareat iniuſtum, & debet reſcribere Papæ, & expectare ſecundam iuſſionem: caſus eſt in c. ſi quando, & ibi Abb. de reſcr. vbi plus dicit Abb. idem procedere, etiamſi in mandato Papæ ſit pœna excommunicationis. Et dicit notanter glo. in l. puniri, C. ſi contra ius vel vti. pub. quod non debent timere minores Prælati veritatē ſectari, & literis Principis nō obedire. Idem dicit gl. in verſ. nuncians, in §. deinde, in auth. de mand. Prin. ſi ergo ipſi Principi iniuſta iubenti, nō eſt obe-

dien-

diendum, quantò minùs eius Delegato?

20 Quartò, quia † primò est obediendū Deo, & postea Principi, cap. qui resistit, 11. quæst. 3 vbi dicitur, non esse obediendum Iudici, nec Imperatori iniusta iubentibus: sed potiùs Deo, quia quando Principi iniusta petenti non obeditur, tunc Deo obeditur: hoc dicit expresè Bald. in authent. habita, colum. 4. in versicu. no. C. ne fil. pro pa. vbi ait, quod si Princeps iubet aliquid, quod est contra conscientiam, non est ei obediendum, & dicit Andr. de Isern. in constitut. vt participatio, colum. 2. in fin. quod defensio est cuilibet permissa, etiam contra Principem: vt si fortè Princeps vellet aliquem occidere contra ius illicitè, potest ille se defendere contra eum.

21 Quintò † adducitur text. in §. deinde competens, in auth. de mand. prin. vbi mandat Imperator, Administratoribus, & Iudicib. vt si veniant aliqui Officiales de curia ipsius Principis, non permittant eos lædere subditos in aliquo, vel aliquid iniustè exequi: sed possunt ipsi Iudices prohibere dictos Officiales Principis, ne iniustitiam faciant, & etiam punire, vt ibi expresè dicitur. Et dicit ibi Bar. quod si Princeps scribit Officiali, vt exequatur aliquod iniustum, non debet illud facere, sed deberet, rescribere, & expecta re secūdam iussionem, prout suprà dixi per d. c. si quando, de rescri.

22 Sextò, quia quādo † aliquis Officialis, vult aliquid de facto exequi contra ius, licitum est vnicuique, etiam priuato, non obedire, & de facto resistere, l. prohibitum, & l. defensionis facultas, C. de iure fisci, lib. 10. Ad idem est text. in l. omnes, la. j. C. de decur. libro 10. vbi, si Officialis vult torquere decurionem cōtra ius, potest sibi resisti. pro hoc etiā est tex. in l. eis quidam, C. qui mili. non pos. li. 12, l. decuotū, C. de met. lib. 12. & l. quoniam Iudices, & Bal. ibi C. de appel. Et quod Iudici facienti, de facto contra ius, possit impunè resisti, tenet Dyn. in c. quod quis, de reg. iur. lib. 6. Bal. in l. addictos, C. de Episc. aud. in rep. l. colu. 8. 12. q. C. vnde vi. Card. in clem. pastoralis vers. cæterùm, de re iud. Alex. & communiter doct. in l. sed eximendi, §. item si quis, ff. ne quis eum, qui in ius voc. Alexand. in cons. 145. incip. post redditum, colum. 2. in 2. volu. in l. à diuo Pio, §. si super rebus, col. 6. ff. de re iud. & Paris in tract. synd. in vers. appellatio, colum. 2. in fine.

23 † Hinc dicit Bal. in d. l. quoniam Iudices, quod Assessores, & alij Officiales potestatis, debent contrādicere, & resistere potestati aliquid iniustè exequenti, aliàs si nō possunt resistere, debent saltem protestari, quod non consentiunt, aliàs tenentur in syndicatu. Ita etiam dicit Ange. in tractat. malef. in ver. de consensu. & deliberatione, &c. Barto. in tractat. repræsaliarum, in 6. q. principali, & Paris in tract. synd. in ver. resistentia, vbi plenè de hoc. Et de hac materia sunt duo capitula Regni: vnū, videlicet, in num. 41. quod incipit, Item caueant iustitiarij, &c. & aliud in num. 275. incip. Quod prædicti iustitiarij, &c. vbi datur in mandatis, quòd Assessores resistant potestatibus iniusta exequentibus, aliàs puniantur.

24 Septimò, quia † quando factum, alicuius Iudicis est notoriè, & euidenter iniustum, non tenetur ei subditus obedire, imò tunc, non obstāte, quod causa sit deuoluta ad Superiorem, potest Iudex inferior se intromittere in dicta causa, reuocando dictum factum iniustum, propter eius notorietatem, casus est in ca. sōlicitudinem, versic. si verò, & ibi Phil. de appellat. Hinc dicit notanter Card. in cl. 2. in fin. illius princ. de pœ. & remiss. quòd Iudex inferior potest cognoscere de facto Superioris, quando est iniustum, & nullum, declarando illud nullum, & obuiando, vt non sortiatur effectum. Quod dictū facit multum ad propositū, quia dato, quod Delegatus Principis sit maior Ordinario, tamē potest Ordinarius impedire ejus factum euidenter iniustum seu nullum, vt non sor-

25 tiatur effectum, per prædicta. Octauò, † adducitur tex. iuncta gl. in vers. denuncietis, in cap. ex literis, in fin. de off. del. vbi Iudex delegatus, non debet exequi sententiam iniquam, & nullam, & dicit ibi gl. quòd potest sibi resisti, etiam violenter, & illam gl. dicit esse singulariter notandā abb. in c. si quando, de off. del. & in d. c. ex literis. vbi dicit, probari per illam gl. quod etiā tertius potest resistere Officiali in fauorem partis offensæ. Hinc dicit notāter Nic. de Neapoli, in l. prohibitum, C. de iure fisci. lib. 10. quòd Ordinarius potest resistere Delegato, ne mittat in possessionem iniustè, per cuius dictum videtur decidi casus noster. Nonò, quia

26 iure † præcipitur, quod Iudex secularis tenetur, impartiri brachium Iudici ecclesiastico, pro executione suæ sententiæ, c. j. & ibi per doct. de offi. ord. c. statuimus, de maled. l. 2. C. de his, qui latr. & no. Paris in tract. fyn. in ver. brachium, & Old. pulchrè in cons. 89. in cip. Episcopus, &c. in tantùm, quod dicit Abb. in d. c. j. colu. 2. quòd si Iudex secularis denegat, potest excommunicari per ecclesiasticum: quia vnus Iudex debet alium adiuuare, porrigendo dictum brachium. Text. est, & ibi gl. in c. quoniam, in fi. de off. or. & text. cū gl. in c. nec licuit 17. dist. Super hoc tamen dat vnam notabilem declarationem Old. cons. 89. circa fin. videlicet, quod tunc demū debeat inuocare Iudex ecclesiasticus brachium seculare, quando priùs fecit quicquid potuit, & non habet vltra, quod faciat, alias secus, & ad hoc ponderat omnia iura, loquentia de huiusmodi brachio, quia semper dicunt, si necesse fuerit, & sic ponunt hanc implorationem pro vltimo refugio. Ita dicit tex. in d. c. j. & c. quoniā in fi. de offi. ord. & in d. c. statuimus, probatur optimè in c. cū non ab homine, de iud. Hinc videmus semper in literis Apostolicis cōcedi potestatem implorandi brachiū seculare, conditionaliter. ſ si opus fuerit. Et vide super hoc bonam distinctionē Abb. in d. c. quoniā, in fi. Quod nota, quia vt plurimum isti Delegati, vel Episcopi implorant, ita ex abrupto brachiū seculare, vt scias opponere, quod non seruauerunt iuris ordinem, faciendo priùs quicquid potuerunt. Hoc præsuppositio arguo sic. Quando Iudex secularis, cuius brachium imploratur, videt casum, super quo imploratur, esse iniustum, non tenetur suū brachium impartiri, imò potest impunè nō parare. Ita dicit Old. in d. cons. 89. idem tenet Ang. in cons. 255. vbi dicit, quòd potest Iudex secularis tunc cognoscere de nullitate sententiæ, & ipsam non exequi, & si est appellatum, potest etiam impunè resisti, secundū Old. in d. cons. 98. Inn. & Abb. in d. ca. si quando, & ibi etiā Fel. de offic. del. & Ioā.

27 And. in d. c. j. & ibi etiam Abb. in pen. colu. de off. ord. Decimo, quia † quilibet, etiam priuatus potest defendere tertiū offensum ab alio iniustè, & non incurrit aliquam pœnam, l. in princ. & si quis in seruitute, in fi. ff. de fur. vbi quilibet licet apprehendere furē cum furto manifesto, etiamsi nihil ad eum pertineat de re subtracta. Et dicit Bart. in d. l. si quis in seruitute, in fin. quod quilibet potest iuuare offensum, non solùm in rebus, sed etiam in persona. Idem tenet Bart. in d. l. prohibitum, C. de iure fisci libr. 10. vbi tenet, quod amici & coniuncti possunt sine alia conuocatione iuuare offensum. Tamen potest offensus de consuetudine clamare: succurrite, ad hoc, vt citiùs veniant audientes. Idē tenet Bar. in l. prætor ait, §. si quis aduētu, ff. vi. bo. rap. & Paris, in trac. fynd. in ver. resistentia, col. j. Item dicit Bart. in l. deuotū, C. de mit. lib. 12. quod si aliquis vult me expellere de possessione mea, possunt amici, & cōsanguinei mei licet, expellere, & etiam percutere expellentem pro defensione mea quod dictum dicit esse valdè notandum. Et quòd possum conuocare amicos pro defensione mea, & rerum mearum, tenet gl. in l. j. §. cum igitur, ff. de vi & vi arma. Verùm ista defensio debet fieri in continēti, secundum Bart. in d. §. cum igitur, & probat tex. iuncta gl. in l. sed & partus, §. j. ff. quòd met. causa. Et istud, in cōtinenti, potest intelligi, etiam post biduum, infra quod potest quis se præparare, & conuocare amicos, secundum gl. & Bart. in d. §. cum igitur, vbi plus dicit Bar. in magnis dominis spoliatis aliquo castro posse dici in cōtinenti, etiam si infra 6. menses fieret defensio: imò etiam post 10. annos, quando magnus apparatus requireretur: ita vt breuiori tempore non posset expediri: Ita singulariter dicit Bald. in l. fi. C. de his, qui à non domino: cuius dictum sequitur Ias. in l. lecta, col. 17. ff. si cer. pet. Hoc tamen singulariter limita procedere, quādo defensio fit ratione rei ablatæ, vel contra offensionem factam in rem: Secus, si fieret offensio in persona, quia tunc licitum est defendere in continenti, id est, in ipso flagranti crimine tantum, & non postea: Ita dicit Bar. in d. §. cum igitur, in fin. quia postea censeretur fieri potiùs ad vindictam, quàm ad defensionē. Ita tenet Bal. in repe. l. j. col. 6. in 10. q. C. vnde vi. Et quòd quilibet pōt iuuare offensum, etiam penitus extraneum, tenet gl. in c. nō inferenda, 23. q. 3. Abb. in c. ex literis, col. 2. in gl. pen. de off. deleg. Bald. in d. rep. l. j. in 8. q. cum 7. præcedentib. C. vnde vi. & Cæp. in cons. 2. col. pen. & fin. vbi generaliter concludit, quod vbicunque est licita defensio alicui, potest etiam conuocare amicos, & cōiun-

iunctos impunè, & not. And. de Iser. in cōst. Paris cultum, vbi dicit notabile verbū, quòd moderatio quæritur in defendendo, quando quis offenditur in rebus: secus, si in persona: & prædictis adde eundē And. in const. Quicunque mulierem. Si ergo priuatus potest defendere iniustè oppressum, multò magis Iudex, ad cuius officium spectat defendere subditos, l. illicitas, ff. de offi. præsi. & Fel. in c. quintæ, de sen. exc. vbi tenet, quòd Superior tenetur defendere subditum. † Vnde
28 cimò adducitur tit. in l. contra, C. de exec. & exact. lib. j. vbi habetur, quòd si Officialis facit executionem vltra debitum modum, potest ei de facto resisti. & ibi hoc dicit glo. in versic. prouinciali, & infert ibi Bar. per illum tex. contra baiulos, qui vadunt ad expignorandum aliquem: nam si accipiunt pignus vltra modum, potest eis de facto resisti. & idem tenet Paris in tract. synd. in d. vers. resistentia, in fi. capite, facientib. exactionem, &c. idem dicit Bar. in l. actores, C. de exact. tribus, lib. 10. & dicit Luc. de Pen. in d. l. deuotū, C. de mer. lib. 12. quod toti populo licet resistere, cū alicui ex eis irrogatur iniuria, puta, si vadit aliquis ad hospitandum in domo alicuius: nam potest à quolibet expelli, etiamsi per Iudicem fuerit missus: & illud dictum refert Paris, in d. vers. resistentia, in capite, excedunt plerique, &c. Adde prædictis Petr. Philip. Cor. in consil. 107. col. 3. in j.
29 vol. Duodecimò, quia † quando Officialis facit aliquam executionem iniustam, & à iure prohibitam, dicitur inferre violentiam, l. plerique, in fin. ff. de in ius voc. Per quem tex. ita dicit Paris, in d. vers. resistentia, c. excedunt, &c. Putà, si vellet citare aliquem realiter in domo sua, quo casu potest sibi impunè, etiam cum armis resisti. Ita tenet Bal. & Lud. Roman. in d. l. plerique, quos ibi sequitur Ias. in pen. colu. in fin. vnde eodem modo est dicendum in casu nostro, vt talis Delegatus iniustè exequēs, dicatur vim
30 inferre: vnde meritò posset sibi resisti violenter. † Quod confirmatur ex his, quæ traduntur in c. conquerente, de rest. spol. Vbi, si Iudex priuat aliquem possessione sua iniustè, dicitur committere spolium: sicut priuatus, & ita tenetur. Ad quod facit text. in l. fin. C. si per vim, vel alio modo: & Oldr. in cons. 227 incip. de toto, &c. colu. j. Hinc videmus, quòd licitum est vnicuiq; nolle dimittere possessionem, sine legitima causæ cognitione, & potest contradicere, non obstante, quòd in literis Papæ sit clausula, contradictores, &c. secundū Lud. Rom. in consil. 482. in princip. Gem. in c. j. in princ. colu. 3. de concess. præb. lib. 6. & Fely. in c. causam,
31 quæ, col. 14. de rescr. † Decimotertiò, & vltimò, validum est argumentum de contractibus ad iudicia, l. 3. §. idem scribit, ff. de pecul. & l. omnem, ff. de iud. & not. Franc. Aret. in l. eum, qui in princip. ff. de acq. hær. sed nos videmus, quod ille, qui promittit aliquem defendere, intelligitur iustè, videlicet, quādo iniustè offenditur: secus, si iustè. Ita tenet Pet. de Anch. in cons. 83. incipit omisso, &c. & Felyn. in c. causam, quæ, colu. 15. de rescri. facit glo. in c. pro illorum, & ibi Abb. in col. 3. in fin. de præb. vbi habetur, quòd Delegatus, licet possit compescere contradictores, & impedientes suam iurisdictionem, etiam extraneos, per clausulam: contra lectores, &c. tamen hoc intelligitur, quando iniustè contradicunt: secus, si iustè. Facit, quòd di-
32 citur in præcedenti argumento. Ad † idem adduco, quia Vasallus est obligatus defendere dominium ex iuramento fidelitatis, aliàs feudo priuatur, c. j. §. item, qui dominum, & §. præterea, quæ sit prima causa benef. amit. & c. j. de noua for. fid. & tamen hoc intelligitur in bello iusto, scilicet, quando iniustè offenditur dominus, aliàs secus, tex. est & ibi And. de Isern. & communiter doct. in c. j. in princ. hic finitur lex, &c. Sic ergo in proposito in iudicijs: quia verū est, quod Ordinarius tenetur defendere iurisdictionem delegati Principis, scilicet, quādo iustè agit: secus, si iniustè, quia hoc cessetur dedisse Princeps in mandatis, scilicet, vt iustitiam faciat, l. rescripta, C. de pre. imp. off. c. cùm æterni, de re iud. lib. 6. vnde, quādo vult exequi sententiam, nullam, non potest dici Iudex in illo actu, & meritò potest sibi resisti, vt priuato. Ita dicit Abb. in c. pastoralis, §. quia verò colu. 3. versic. & in fin. glo. &c. de off. del. & Bar in extraua. qui sint rebelles, in glo. in ver. rebellando, in princip. Pro solutione huius
33 † notabilissimæ quæst. cumulando veram, & communem conclusionem, prout eam reperio in varijs locis dispersam, facio duo membra principalia, videlicet: aut Iudex iste Delegatus procedit ad aliquā executionem extraiudicialiter, nō facto processu, &

ſine cauſæ cognitione: aut iudicialiter, & in forma iudicij. Primo caſu aũt, Delegatus habet hoc expreſsè in commiſſis à Principe, vt ita extraiudicialiter, & executiuè procedat: & tunc debet ſibi obtẽperari: quia in Principe ſemper præſumitur iuſta cauſa: vt no. Fel. in c. quæ in eccleſiarum, col. 24. ver. 5. çonſ. de conſt. Et ita procedat, quod actum eſt ſuprà, in 1. parte, in 5. argumento. Fallit, quando ſubeſſet aliqua legitima cauſa, ex qua appareat mandatũ Principis eſſe iniquum, & præſumeretur ignorãtia Principis: quia tũc ſuperſederi debet, & reſcribi Principi: & expectari ſecunda iuſſio Principis. Ita loquitur tex. in c. ſi quando, cùm ibi not. per Fel. de reſcr. & in §. deinde competens, in auct. de mand. Princ. Et ita procedant ea, quæ dixi in 2. parte, in 3. 4. & 5. argumento. Si tamen ipſe Delegatus vellet exequi, & non ſuperſederet, nec reſcribere Principi, an poſſit ſibi violenter reſiſti: Dicit, quòd nõ: ex quo exequitur negocium ſibi expreſsè commiſſum per Principem: vt dicit text. in d. c. extrauagan. qui ſint rebelles, & ibi Bart. in gl. in verſ. rebellando, in prin. Fateor tamen, quòd poſſet appellari ad hoc, vt expectetur ſecunda iuſſio, vigore diſpoſitionis iuris, per d. cap. ſi quando, & d. §. deinde competens, & poſt appellationem, ſi vellet exequi, tunc poſſet reſiſti, quia per appellationem negocium eſt deuolutum ad Superiorem, & ipſe remanet priuatus: ita notãter tenet Ian. in d. c. ſi quãdo, & ibi etiam Abb. & Fel. & Old. in d. conſ.
34 89. Aut † Delegatus non habet in commiſſione à Principe expreſsè, vt extraiudicialiter procedat, & exequatur, ſed eſt Delegatus ad iuſtitiam, & tunc, ſi procedit extraiudicialiter, excedit ordinem ſibi commiſſum: & poteſt ſibi impunè reſiſti, etiam violenter, & indiſtinctè: & in hoc concordant omnes doctor. & nullus diſcrepat, ſiue grauamen ſit reparabile, ſiue irreparabile, ex quo tunc procedit, vt priuatus. Ita tenet Abb. in c. conquerente, colum. 2. verſic. nota benè hanc gloſſ. &c. de reſt. ſpol. & ita intelligitur tex. in l. prohibitum, C. de iur. fiſ. lib. 10. & quod not. Inn. & Abb. in d. c. ſi quando, Flo. in l. quemadmodum, §. magiſtratu, ff. ad l. Aquil. Bart. in d. verſicul. rebellando, & Abb. in c. dilectus, el. j. in 4. no. de reſc. in quibus locis nõ diſtinguitur, an executio ſit reparabilis vel no, & meritò, quia procedendo extraiudicialiter. procedit, vt priuatus & poteſt ſibi reſiſti, ſicut cuilibet priuato, vt not. glo. in l. non videtur, §. qui iuſſu, ff. de reg. iur. Hoc etiam colligitur ex dictis Paridis in tract. ſynd. in ver. reſiſtentia, in princ. & ita procedat id, quod dixi ſuprà, in 2. par. in 2. argumento, & in omnibus alijs ſequen
35 tibus. Quod † autem dixi in Iudice procedente extraiudicialiter, idem dicas, ſi procedit iudicialiter, in negocio ſibi nõ commiſſo, quia reſpectu illius negocij non habet iuriſdictionẽ & poteſt ſibi impunè reſiſti: ita dicit Ab. in d. c. ſi quãdo, in 2. no. referẽdo ibi Ian. & ita procedit tex. in d. l. contra, C. de exec. & exac. lib. 12. & not. Par. in d. gl. in ver. rebellando, in prin. Secundo caſu principali, ſ. quando procedit iudicialiter, & in forma iudicij, & vult exequi iniuſtè: & tũc, Aut executio eſt irreparabilis, vt quia vult aliquem torquere, vel mutilare, vel occidere iniuſtè, & tũc poteſt ſibi indiſtinctè reſiſti: & ita cõmuniter tenent omnes, & in hoc nullus diſcrepat, maximè Fely. in d. c. ſi quando, col. penult. in 3. fall. & ibi etiam Abb. vbi ſentit, quòd tunc non eſt opus appellatione, licet Bald. teneat contrarium in l. vt vim, in 8. q. ff. de iuſt. & iur. vbi dicit, quòd debet priùs appellari & poſtea reſiſti, opin. Bald. eſt potiùs ad cautelam, quia communiter omnes docto. non requirunt appellationem de neceſſitate in iſto caſu, & ita intelligitur l. omnes, C. de dec. lib. 10. & quod not. Iaſ. in d. l.
36 vt vim, col. 6. in princ. Aut executio † eſt reparabilis, quia poteſt per appellationem reuocari, vt quia ſumus in cauſa ciuili, vel alia executione pecuniaria, & reuocabili: & tũc, aut ſententia eſt lata cõtra legem, & eſt euidenter iniuſta, vel eſt aliter ipſo iure nulla, nam, quando ſententia eſt notoriè iniuſta, & contra legem, dicitur continere nullitatem, vt habetur per Abb. & Felyn. in c. inter cæteras, de re iud. & in iſto caſu poteſt ſimiliter indiſtinctè reſiſti Officiali volenti exequi: quia cenſetur de facto procedere, non de iure: ex quo ſententia nulla, nõ meretur de iure executionem. Ita tenet Dyn. in d. ca. quòd quis, de regu. iur. lib. 6 quem ſequitur Bart. in d. l. vt vim, colu. j. vbi dicit, quòd nihil addit, ad ea, quæ dicit Dyn. ibi: & ita intelligitur glo. in c. ex literis, de offic. delega. ſecundum Abb. in d. c. ſi quando, eo. tit. vbi tenet hanc partem Abb. in cap. paſtoralis, §.

quia

quia verò, colu.3.de offi.deleg.& Alexan.& doct.in d.l. sed eximendi, §.item si quis, ff. ne quis eum, & ita procedant omnia argumenta producta pro secunda parte. Aut sententia est iniusta,contra ius litigatoris, ex qua iniustitia nō potest oriri nullitas, quia valet,sed est iniusta,& tūc si transiuit in rem iudicatā,vel non fuit ab ea appellatum, debet mandari executioni, & non potest aliquo modo resisti, & imputatur ei, qui non
37 appellauit: & ita loquitur text.in c. pastoralis,§. quia verò,secundum Abb.in prin.† Et ita procedent omnia iura, quæ dicunt esse obediendū præcepto Superioris,siue iusto, siue iniusto,scilicet, dummodò non sit ipso iure nullum, vel non contineat notoriam iniustitiam. Ita etiam procedant ea,quæ suprà allegaui pro prima parte, in 3. 4. 7. 8. 9. 10.11.& 12. argum. Idem tenet Abb.in d.c.si quando,de offic.deleg. Fateor tamen,quod si sententia nondum transiuisset in rem iudicatam,& Delegatus committeret Ordinario sententiam exequendam, posset Ordinarius,sciens eam iniustam, instare apud Delegatum precibus, vt eam nō exequatur,sed Principi rescribat:& ita procedat text. in d. c.si quando, ex quo ibi is,qui interesse prætendebat,aliter resistebat,tūc Ordinarius nō potest aliud facere, nisi instare precib. non autem violenter. Et hoc colligitur ex dictis Inno.in d.c.si quando, secundum Abb.ibi, in 2.col.in fin.Et ita procedat,quòd dixi suprà,in prima parte,in 13. arg.Idem est,quando est dubium:vtrùm sententia sit iusta,vel iniusta,quia est obediendum: & non potest resisti auctoritati Iudicis,qui habet præsumptionem pro se:ita dicit Dyn. in d.ca.quòd quis,& ita debet intelligi, quod dixi suprà,
38 in prima parte,in 8.arg.Si verò à tali sententia fuit † appellatum, & tunc,pendente appellatione,non potest Iudex à quo,exequi: & si exequeretur,posset impunè sibi resisti, l.quoniam Iudices, C.de appel.& not.Inn. Abb.& Fel.in d.c.si quando,de offic.deleg. & ratio est, quia post appellationem Iudex à quo,efficitur incompetens, ex quo negocium deuoluitur ad Superiorem:& sibi tanquam incompetenti impunè non paretur,l. fin.ff.de iu.omn.iud.c.2.de const. lib.6. ita tenet Bald.in l.addictos, C.de Episcop.aud.
39 &Old.in d. cons.20. † Item in omnibus casibus,in quib. tenui, posse resisti Iudici,potest procedere tam in Delegato, quā in Ordinario,iniustè exequēte, & in omnibus illis casibus, in quibus potest quis de facto resistere,potest etiam conuocare amicos, & coniunctos, & etiam conducere stipendiarios,pro defensione sui,& rerum suarum:vt not.Bald. in l. si aquam, colu.13. in prin. in vers.not.quòd triplex est bellum,&c. C.de ser.& aqua,per ea, quæ not.in d.l. 3.§. eum igitur, ff.de vi, & vi ar. quia hæc censetur, quædam defensio, quæ in omnibus est permissa,etiam contra Officiales: vt tenet Pet. Phil.Cor.in consil. 107.col.3. in j.vol.Et ita procedunt ea,quæ dixi suprà, in decimo argumento,secundæ partis. Si ergo possunt conuocari priuati ad defensionem, quia de iure ciuili non tenentur alium extraneum defendere,licet possint,si volunt:vt not.Felyn.in c. quantæ,de exc. quantò magis potest conuocari Officialis, & sic Ordinarius loci, qui tenetur defendere subditos? per d. l.illicitas,in princip. & §. ne potentiores,ff. de offic præsi. & Felyn. in d.c. quantæ, &
40 dixi in 2.parte,in 2.argum.Superest † modò respondere ad argumenta contraria, adducta pro prima parte. Et primò, non obstat, quòd Delegatus Principis sit maior Ordinario,quia intelligitur maior, solùm respectu negocij sibi commissi.Ita dicunt omnes doctores,qui ad hoc allegantur, in primo argumento.Sed per Principem censetur commissum,vt iustitiam faciat, c. cùm æterni, de re iud.libro 6. vnde omnes illi casus, in quibus concluſi,posse sibi resisti,sunt extra suam commissionem,& sic non dicitur maior in illis, quia manet: vt quilibet priuatus.
41 † Non obstat l. aduersus, C.si adu. rem iud. quam allegaui in primo argumento, quia ibi loquitur de restit.in integrum,quæ præsupponit sententiam valere, ex quo datur ad rescindendam sententiam: quia si esset nulla,non esset opus restit. in integrum, vt tot o tit. C.in quibus cau. in integ.rest. non est necesse. Vnde quando valet sententia: verum est, quòd Ordinarius non potest se impedire contra eam, vt suprà concluſi, & est necesse,q adeatur Princeps.Sed in casib. in quibus concluſ, posse resisti Delegato Principis,si resistūt aliqui,ideò est,quia sententia non valet, vel continet manifestam iniustitiam,vel vult exequi in casu sibi non commisso, vt suprà. Facit, quod, vt not.

Card.

Card. in clem. 2. §. Notarij, de hær. vbi Prælatus potest amouere inquisitorem datum à Papa: vnde non censetur inferior ponere, legem Superiori, sed exequitur legis auctoritatem. Non obstat, † quòd dicitur in 2. argumento: quia fateor, quòd per delegationem censetur ablata iurisdictio Ordinario, vt non possit procedere in illa causa alteri commissa, non tamen censetur abdicata potestas Ordinario, vt non possit defendere subditum à violentia sibi inferenda à priuato, per d. l. illicitas, ff. de offic. præs. & per Fely. in d. c. quantæ, de sent. exc. Nam in casibus, in quibus concluſi, posse resisti Delegato, remanet Delegatus, vt priuatus, nō Iudex: meritò sibi, vt priuato resistitur per modum cuiusdam defensionis, quia contra ius exequitur Delegatus, quod nō censetur esse sibi mandatum per Principem, sed potiùs contrarium, per d. c. cùm æterni: sicut in simili videmus. Nam † quando aliquis laicus iniustè opprimitur ab aliqua persona ecclesiastica, potest implorare auxiliū Iudicis secularis, vt per modum cuiusdam defensionis sibi assistat, citando per edictum dictam personam ecclesiasticam, si sua putauerit interesse, & sic poterit restituere laicum contra personam ecclesiasticam in possessionē, qua fuerat spoliatus, nō obstante, quod illa persona ecclesiastica nō sibi subiecta, & de hoc est prouisum in Regno, per capitulum Regni, quod incipit, Omnis prædatio, & Aliud, quod incipit. Ad Regale fastigium, & aliud, quod incipit, Finis præcepti charitas: & habetur plenè, per Matth. in decis. 2. & 24. consil. Neap. Non † obstat, quòd dicitur, in 7 argumento, quod auctoritas Iudicis facit lictum, &c. quia illud procedit, quando interponitur, secundum ius, & iuris ordine seruato, alias nihil operatur authoritas Iudicis, secundum Abb. in c. consultationibus, colu. 2. de iure patron. Non obstat, quòd est proditum generale remedium appellationis, vt dicitur in 12. argumento, quia illud remediū est inductum ad reparandum grauamen illatum per Iudicem, vt Iudicem, secus, si Iudex procedit, vt priuatus extra officium sibi commissum, vel exequendo sententiam nullam, vel notoriè iniustam, vel post appellationem, quia tunc per modum defensionis sibi resistitur: sicut cuilibet priuato. Ad alia argumenta adducta pro prima parte satis potest colligi responsio, ex his quę dixi suprà in solutione. Et ex his impositus finis huic notabilissimæ, & quotidianę quæstioni: quam credo non fuisse hactenus per quempiam: ita plenè examinatam. Laus Deo. Datum Venusij, die 22. Iulij, M. D. XIX. in die B. Mariæ Magdalenæ. Disputata tamen fuit per me Rob. Marant. postèa in ciuitate Salerni in publico studio Salernitano, die 19. Oct. Anni M. D. XIX. Rob. Marant. Venus. I. V. D.

DISPVTATIO SECVNDA.

Vtrùm in Regno Siciliæ præsumatur quælibet Ciuitas viuere iure Longobardo, vel iure Romano; & an ius Longobardum præferatur iuri Romano in Regno.

1 *Ius Longobardum, an præferatur iuri Romano in Regno, vel contrà, num. 19.*
2 *Ius Francorum, dicitur ius speciale, & onerosum, & qui allegat ipsum, debet probare, quia est contra ius commune, num. 45*
3 *Ius Longobardum non est lex, neque ratio, & ideò recessit ab aula.*
4 *Ius Longobardum non seruatur, nisi in loco, vbi esset eius consuetudo, num. 6. 9.*
5 *Ius Longobardum est ius afinum, num. 34.*
7 *Ius Longobardum est lex inualida.*
8 *Ius Longobardum dicitur lex vulgaris.*
10 *Lex Regni transfertur cum ipsa translatione Regni, num. 15.*
11 *Lex, quamuis dura, & iniusta, seruanda est.*
12 *Consuetudo contra constitutiones Regni est reprobata.*
13 *Scire, & scire debere, sunt paria.*
14 *Andreas de Isernia dicitur legum Euangelista, & est maioris authoritatis, quàm Lucas de Penna.*
15 *Notarius vnius comitatus potest facere instrumentum in alio volente domino illius.*
16 *Intellectus verus ad constitutionem, Paritatem, probata opinione Matthæi, numer. 17. 19. & 21.*
17 *Dictio, videlicet, quid importet.*

18 *Iuris-*

18 *Ius communis appellatione in Regno, venit etiam ius municipale.*
Matthæus de afflictis præceptor fuit Marantæ.

20 *Ordo scripturæ designat ordinem observantiæ: item dat regulam, & ordinem intellectus. Et si reperiantur duo instrumenta in eadem charta, præsumitur prius illud, quod procedit.*

21 *Ordo scripturæ aut inspiciatur, quando mens disponentis est certa.*

22 *Clausula inserta in medio vnius capituli, ad illud tantùm referatur.*

23 *Consuetudo habet vim legis, & dicitur lex municipij.*

24 *Clausula refertur ad vnum tantùm capitulum, quando potest assignari ratio, quare non referatur ad alia.*

25 *Ordo positus, gratia exempli non est seruandus.*

26 *Ordo scripturæ inspicitur, vbi habemus ordinem intellectus.*

27 *Ordo scripturæ non attenditur, quando perturbat ordinem necessitatis.*

28 *Iuris appellatione simpliciter venit ius Romanum, per antonomasiam, num. 30.*

29 *Correctio legum est euitanda.*

31 *Dignior censetur ille, qui prænominatus est in disputationibus.*

32 *Dignus præfertur minùs digno.*
Ius Romanum est dignius iure Longobardo.
Dignitas maior est illa, quæ acquiritur à Principe, quàm quæ ab inferiore.

33 *Leges Imperatorum dicuntur procedere à Deo quia Imperator dicitur diuina prouidentia constitutus, & est ficus Dei in cælo.*

34 *Leges Iurisconsultorum fuerunt factæ cum tanta iustitia, vt in eis iniustitia inueniri nõ possit.*
Iuris Longobardi obseruantia non est necessitatiua præcisè, num. 35.

35 *Dictio prout, est relatiua, & limitatiua.*

36 *Mundualdus datur mulieribus, tantùm viuentibus iure Longobardo, num. 37.*
Argumentum à contrario sensu habet locum in statuto.

37 *Testamentum mulieris, an valeat sine mundualdo, num. 38.*

38 *Consuetudo, cuius initij non extat memoria, habet vim priuilegij, & legis.*
Consuetudo generalis est in Regno, quod iure Romano viuatur.
Ius Longobardum excludit cognatos à succedendo. Admittit filios naturales.

39 *Probatio, quod viuatur iure Francorum, sumitur ex eo, quod aliàs ita vixerunt illi de domo.*
Consuetudo notoria est illa, quæ probatur ex inspectione plurium instrumentorum, & sufficit eam allegari.

40 *Consuetudo nulla est fortior, quàm illa, quæ est conformis cum iure communi.*
Consuetudo dubia recipit interpretationem à iure communi generali, non à locali.

41 *Ius Longobardum probari debet per eum, qui ipsum allegat.*

42 *Inter viuentes iure Romano, causa deciditur secundum ius Romanum: inter viuentes iure Longobardo, secundum ius Longobardum.*

43 *Ius Longobardum non fuit confirmatum per Imperatores in Regno, sed potiùs reprobatum.*

44 *Auctoritates Doctorum sunt probabiles, sed non necessariæ.*

45 *Ius Longobardum potiùs præsumitur, quam ius Francorum.*

AMbigua, & diutissimè inter Regnicolas ventilata est, Quæstio: an ius Longobardum præferatur iuri Romano in hoc Regno Siciliæ, & secundum quod ius debeat prius Iudex iudicare? Et quoniam ista q. fuit mihi visa, non solùm vtilis, verùm etiã necessaria, in hoc Regno maximè, & ipsam hactenus benè discussam non reperio, ita, vt claram cõclusionem haberemus, propterea cogitaui eam pro viribus examinare, & ad veram conclusionem, prout mihi iuris esse videbitur, redigere: vt in futurum faciliorem viam alijs considerandi aperiam. Et primò † pro parte affirmatiua, quod ius Longobardum præferatur iuri Rom. in Regno Siciliæ, adducitur const. Regni, quæ incipit. Puritatem, qua cauetur, quòd Iudices iurent sententiando priùs secundum cõstitutiones Regni, deinde secundum consuetudines approbatas, & deinde secundum iura communia, Longobarda videlicet & Romana. Et sic in ordine præmittit ius Longobardum, & postea Rom. vnde ille ordo verborum datus per il

lam conſtit. deſignat ordinem executionis, per ea, quæ habentur plenè per Abb. & Fel. in c. cùm dilect. de reſcr. ex conſequent. Iudex debet in iudicando præferre ius Longobardum iuri Rom. in tantùm, quòd dicit And. de Iſer. in d. conſt. Puritatem, quòd illi, qui non vtuntur eo iure, propter conſuetudinem, non excuſantur, quia eſſet conſuetudo contra conſt. Regni, quæ conſuetudo reprobatur, vt in proœ. cōſt. §. fi. Secūdò adduco auctor. And. de Iſer. in prælud. feu. in 3. q. prin. vbi expreſsè tenet, quod in Regno Siciliæ ſeruatur ius Longobardum, quia conſtitutio Regni hoc præcipit, & ibid. circa fi. illius q. dicit, quòd illi, qui non ſeruāt dictum ius, non excuſantur conſuetudine, per rationem prædictam. Tertiò adducitur auctoritas gloſ. in conſt. Vniuerſis, in gloſſ. in verſ. aut in defectu, &c. quæ in iudicando ſimiliter præponit ius Longobardum iuri Romano, & magna eſt auctoritas gloſſ. Quartò, adduco auctoritatem And. de Iſer. in conſtit. Præſenti lege, la. 3. & in conſt. Si quando contigerit, vbi ſimiliter dicit, quod ius Longobardum præferatur Romano, cuius And. magna eſt auctoritas in hoc Regno, quia appellatur legum Euangeliſta.

2 Quintò, † adduco eundem And. in c. Imperialem, §. præterea ducatus, col. 2. in fin. de prohi. feu. alien. per Fed. vbi expreſsè dicit, quod in Regno viuitur iure Longobardo, & ille, qui allegat ius Francorum, debet illud probare, cum ſit ius ſpeciale in Regno. Sextò, adduco eundē, And. in c. j. in verſ. bona vacantia; quæ ſint reg. vbi pluries dicit, quod in Regno ſeruatur ius Longobardū: Septimò, adducitur authoritas Matth. de Afflict. doct. Neap. in deciſ. 248 conſ. Neap. in 2. col. vbi dicit, quòd in Regno præſumitur, quòd viuatur iure Lōgobardo, vnde qui dicit cōtrarium, probare debet. Octauò adducitur auctoritas Alex. in l. pro hærede, §. fin. ff. de acq. hær. vbi Alex. refert. And. de Iſer. in prælud. feudorū, & cōcludit de mente And. quòd ſaltem Longobardæ leges, quæ fuerunt conditæ ab Imperatoribus, ſeruari deberēt quoad generales. Nonò, extat auctoritas Iſer. in cōſt. Vt vniuerſis, circa fi. vbi ſtatuitur ordine, quo procedatur in Regno, ſcilicet, vt primo dicatur ſecundum conſtitutiones, deinde ſecundum conſuetudinem, & demum ſecundum ius Longobardum, & poſtea ſecundum ius Romanum.

Decimò idem And. in conſtit. Speciale. dicit, quòd priùs ſeruatur ius Longobardum,
3 & poſtea ius Rom. Pro † parte verò contraria negatiua, quòd iſtud ius Longobardum, non ſit in vſu, adduco primò auctoritatem Odof. & Bal. in auth. dos data, C. de don. ante nup. vbi dicunt, quòd lex Longobarda, non eſt lex, neq; ratio, & ideò receſſit ab au-
4 la. Secundò, adducitur † idem Bald. in l. ſi inuita, in fi. C. de nupt. vbi dicit, quòd de iſto iure Longobardo, nō eſt curandum, niſi in loco vbi eſſet eius obſeruantia, ſecundū conſuetudinem loci, ſed in hoc Regno eſt potiùs contraria conſuetudo, quia non ſeruatur, vt infrà dicam, ergo de eo non eſt cu-
5 randum. Tertiò, adducitur † deciſio An. de Iſer. in c. j. §. fi. in fi. de not. feu. vbi dicit, qđ ius Longobardum eſt ius aſininum, & caret ratione, & ideò non ſeruatur vbilibet. Quar-
6 tò dicit idem †. And. in c. j. col. de feu. cog. quòd Iudex, ceſſantibus conſuetudinib. debet vti leg. Rom. vel Longobarda, vbi ille iure viuitur. Vnde præponit ius Romanum iuri Longobardo, & dicit quòd ibi ſeruari debet ius Longobardum, vbi illo iure viuitur, vnde innuit, quòd eſt ius ſpeciale, ſicut dicimus de iure Francorum. Ergo probari debet, quòd eo iure viuitur, per ea, quæ not. And. de Iſer. in d. c. Imperialem, §. præterea ducatus, cùm loquitur de iure Francorum.
7 Quintò adducitur † auctoritas Archid. in c. quicūq;, 11. q. 1. vbi dicit, quòd lex Longobarda, eſt lex inualida, & non poteſt, confirmare aliam legem inualidā. Sextò, adducitur auctoritas Aluar. in prælud. feud. in ver. collat. in 4. q. vbi confirmat dictum Bal. in auth. dos data, & in d. l. ſi inuita. Septimò di-
8 cit † Archid. in c. cū deuotiſſima, 12. q. 2. qđ iſta lex Lōgobarda appellatur lex vulgaris, prout etiā tex. ibi appellatur, ex ea, quia ab hominib. vulgaribus, & rudib. fuit compoſita, vnde tamen minùs debet ſeruari. Octa-
9 uò, adducitur † auctoritas Luc. de Pen. in l. j. C. de procu. & cōduct. li. 11. vbi dicit, quod ius Longobardum non debet præferri iuri Ro. niſi vbi ſeruatur de cōſuetudine. Nonò,
10 adducitur † dictum Bald. in c. translato, de conſt. vbi dicit, quòd translato Regno, ſiue Imperio, transfertur etiam lex Regni, vnde licet, illud ius Longobardum potuiſſet ſeruari tempore, quo erant illi reges Apuliæ:

tamen

tamen quia Regnũ fuit postea ab eis transla tum, debet censeri translata etiam lex eorũ: & sic d.lex Longobarda non debet seruari, sicut dicimus de lege Mosaica, quę fuit trãslata in legem Euangelicam, vnà cum translatione sacerdotij in Christum. Decimò, & vltimò, adducitur auctoritas Matt. de Affl. dost. Neapolitani, in d.const. Puritatem. in 4. col. vbi firmat opin. Luc. de Pen. scilicet, quòd ius Longobardum non præferatur iu ri Rom. ibi. dicit, quod ista opin. semper sibi placuit, & dat vnam expositionem ad d. const. Puritatem, quæ in rei veritate, salua ratione recti sermonis, non potest procedere, vt infrà dicam. Habemus ergo hucusque decem auctoritates pro vna parte, & decem pro alia: vnde quæstio redditur valde dubia. Si quis tamen vellet tenere primam partem, quæ videtur fulcita auctoritate authentica, scilicet per text. in d.const. Puritatem, posset respondere ad omnes decem auctoritates contrarias. Et primò ad dictum Bald. & Odofr. in d. authen. dos data, posset dici, quod Bald. & Odorr. non fuerunt Regnicolæ, vnde verisimiliter non potuerunt habere notitiam constitutionum Regni, quæ non seruantur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum procedunt de iure communi, quòd postquam superuenit ius commune Romanorum, illud ius Longobardum recessit ab aula, sed quia ius municipale huius Regni, prout est d.const. Puritatem, iubet illud seruari, tenemur nos Regnicolæ obedire illi constitutioni. Et eodem modo potest respõderi ad dictum Bal. in d.l. si inuita, C. de nupt. Vel potest dici, quod illud dictum Bald. facit pro prima parte, quia dicit, quòd de eo non est curandum, nisi in loco, vbi tali lege Longobarda vtuntur: sed in hoc Regno necessitamur ad vtendum tali lege, per d.const. ergo est de tali iure curandum. Ad
11 dictum † And. de Iser. in d.c.j. de notis feu. potest responderi, quod Andreas sibi contrarius, quia in pluribus locis tenet, quòd seruatur tale ius in Regno, vt suprà retuli, in j. parte: vnde dici potest, quòd melius fuit tũc locutus, ex quo habet pro eo tex. d. cõst. Nec obstat, quia illud ius fit alienum, & sine ratione, quia in lege hoc non consideratur, nam licet lex aliqua sit data, vel iniusta, tamen seruanda est, quia ita vult ius, & aequitas,

12 Similiter ad dictum † And. in c. j. de feud. cogn. potest responderi, quod non debet inspici ordo scripturæ ipsius Andr. cùm habemus ordinem legis, etsi Andr. dicat, quòd debet seruari, vbi eo iure viuitur, debet concordari cum alijs suis dictis. Et facias consequentiam cum minore. In hoc Regno viuitur eo iure, ergo in Regno seruari debet, & si negares minorem, quod non viuatur eo iure in Regno, hoc esset ex contraria cõsuetudine, quæ reprobata est, contra constitutionem, per tex. in proœ. const. §. fin. vnde si ita nõ viuitur, sufficit, quod ita viuere deberent homines: & ita necessitantur per
13 d.const.

† Ad quod facit illud, quod dicimus, scire, & scire debere, sunt paria, l. quod te, in fi. ff. si certum petat. c. vasallus, si feudum, & ibi Aluar j. not. si de feud. fuer. contr. & glo. in l. pen. C. de per. tut. Ad dictum Arch. in d.c. quicunque. in d.c. cùm deuotissimam, & ad dictum Aluar. in prælud. feud. respõderi potest eodem modo, quod loquuntur de iure communi, sicut dixi de dicto Bald. Ad
14 dictum Luc. de † Penna, potest responderi eodem modo, prout dixi ad dictum Andr. suprà. Dicit enim, quòd vbi seruatur de consuetudine, præfertur iuri Roma. sed in hoc Regno seruatur, vel seruari debet per d. constit. Puritatem, ergo præfertur. Præterea in Regno est maioris auctoritatis Andr. de Iser. qui appellatur legum Euangelista, quàm Luc. de Pen. vnde debet præferri dictum Andr. qui contrarium tenet, maximè in prælud. feud. in 3.q.

15 Ad dictum † Bald. in c. translato respõderi potest, fatendo dictum suum, quòd cum translatione Regni transferatur, & lex nisi nouus Regnator legum veterem confirmet, quia tunc seruatur lex vetus ex noua confirmatione, quia ita vult nouus dominus. Ita propriè dicit Andr. in prælud. feud. in 3.q. & ibi subdit exemplum de Notario vnius comitatus, qui potest facere contractum in alio comitatu, volente Domino illius comitatus. Sed nouus Dominus in Regno translato, qui fecit dictam constit. voluit confirmare ius Longobardum: ergo seruari debet.

16 Ad † dictum Matth. in d.const. Puritatem, potest responderi, prout responsum fuit ad auctoritatem Luc. de Pen. ex quo ip-

ſe imitatur & confirmat opin. Luc. Et dum ipſe Matthæus dat nouam expoſitionem ad dictam conſt. faciendo vnam extraneam conſtructionem, dico, quòd talis ſua conſtructio vitiat penitus literam illius conſtitutionis, & non poſſet ſaluari, ſalua ratione recti ſermonis. Nam verba conſtitut. ſunt hæc formalia, videlicet: Ac demum ſecundum iura communia, Longobarda, videlicet, & Romana, &c. Et ſic primò ponit dictum in genere, ſcilicet, ſecundum iura cõmunia, deinde illud genus exemplificat per dictionem videlicet. Et in illa exemplificatione ponit æqualiter ius Longobardum, & Romanum, deſignans, quòd ambo ſunt iura communia, & præponit in ordine ius Longobardum. Illa ergo determinatio, ſcilicet, iura communia, &c. relata ad iſta duo determinabilia, ſcilicet, ad ius Longobardum, & Roma. debet ea pariformiter determinare, ſcilicet, quòd ambo dicantur iura cõmunia, l. nam hoc iure, & l. Lucius, ff. de vulg. & pup.

17 † Et hoc perpenditur ex illa dictione, videlicet, quæ eſt dictio declaratiua, & reſtrictiua præcedentium, ſecundum Bar. in l. j. ff. ad l. Aquil. & Franc. de Aret. in l. ſi fundum, ff. mand. & not. in c. ſtatutum, & ibi Gem. cl. 2. de hære. lib. 6. & eſt tex. in c. tranſmiſſa, de eo, qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, in l. cùm quidam, §. 1. ff. de vſur. & Iaſ. in l. idem, in duobus, §. perſonale, in j. not. ff. de pact. & in l. iuſiurandum, quòd ex conuentione, §. procurator. col. 4. ff. de iu iur. Vndè concluſiuè, per illam dictionem, ſcilicet, illa iura communia declarantur, & reſtringuntur æqualiter ad iura Longobarda, & Rom. cum ordine ſuo, qui colligitur ex ipſa ſcriptura, per quam declarationem, quæ eſt veriſſima, prout verba, & mẽs legislatoris ſonant, apparet nõ procedere illam expoſitionem, quam facit præfatus Moder. Neapolitanus, dum dicit: debere illa verba conſt. ita conſtitui, videlicet: Ac demum ſecundum iura communia, Romana, & Longobarda, & ſic vult peruertere ordinem conſtitutionum, Aſſignat ipſe rationem, quia ius Longobardum non eſt cõmune, ſed eſt ſpeciale in hoc Regno, & ideò illud adiectiuũ, communia, non poteſt referri ad ius Longobardum, quod nõ eſt ius commune, vnde de neceſſitate refertur ad ius Romanum, & ſic reperitur priùs in ordine literæ ius Romanum, ſecundum eum. Mihi videtur, quòd talis conſtructio non procedit, quia non poteſt ſalua ratione recti ſermonis procedere, vt ſuprà dixi. nam peruertit ordinem illius, conſti. contra mẽtem Imperatoris. Ad rationẽ domini Matthæi reſpondeo, quod imò illud adiectiuũ, communia, poteſt referri ad ius Longobardum, nam dato, quod ſit ius ſpeciale in hoc Regno, quia tamen ſeruatur, facit ius commune in Regno, & cùm d. conſtit. intendat ponere legem in hoc Regno tantùm (quia extra Regnum non extendit vires ſuas) vo-
18 luit loqui de iuribus ſeruandis in Regno, † in quo omne ius municipale, ſeu ſpeciale totius Regni dicitur ius cõmune, ex quo derogat iuri cõmuni: Ita dicit Alex. in l. poſt dotem, col. 11. ff. ſol. mater. & in add. ad Bal. in l. conſtitutionis, in fi. vbi etiam Bal. ſentit. C. de bo. quæ lib. Bal. in l. illa inſtitutio, fi. ff. de hær. inſt. & Lud. Rom. in rubr. ff. de arb. vbi dicunt, quod ſi eſt compromiſſum in Arbitrum, qui debet pronunciare ſecundum ius commune, debet talis Arbiter pronunciare, ſecundum ius municipale illius loci, quia tale ius facit ibi ius commune, ſecundum eos. ſic ergo in propoſito: licet ius Logobardum ſit ſpeciale in hoc Regno, tamen facit in eo ius commune. Vnde per prædicta meritò illa verba conſt. debet intelligi, prout iacent, quia poſſunt referri tam ad ius Longobardum, quàm ad ius Romanum. Hæc autem ſalua excuſatione dixi, non vt audeam attentare contra interpretationem domini præceptoris mei, recolendæ memoriæ, qui nempè iuris huius Regni illuſtrator meritò potuit appellari, ſed quia credo veritatẽ me dicere, quæ cunctis reb.
19 eſt præferenda. Et licet hæc. † Prima pars videatur benè defenſata ab impugnationibus contrarijs, tamen pro ſolutione, & concluſione huius vtiliſſimæ q. ego teneo indubitanter ſecundam partem contrariam: ſcilicet, quòd imò in Regno ius Longobardum non præferatur iuri Romano, imò ipſum ius Rom. eſt in viridi obſeruantia, & eo iure quilibet præſumitur viuere in Regno, niſi ex aduerſo contrarium probetur. Et firmo hanc concluſionẽ, quòd in Regno allegan-
ti, quòd viuatur iure Longobardo, incumbat onus probandi. Quam concluſio-

nem

hem probo, nō solùm per leges iuris communis, sed etiam per ipsamet constit. Regni, & etiam rationibus vrgentissimis. Et quia omnes auctoritates contrariæ, quæ fouent primam partem, nituntur ex sola decisillius const. Puritatem, quæ videtur, esse principale fundamentum opinionis contrariæ, priùs nitat tale fundamentum delere, & sic omnes auctoritates corruent, quæ per eam fundantur, c. cùm Paulus, j. q. j. Assumo igitur verba d. cōst. Puritatem, & venio ad ipsius interpretationem, per quam apertissimè demonstrabo, quòd illa constitutio non mereatur allegari pro illa prima parte,
20 sed potius pro hac secunda, quam teneo.

† Et præsuppono, quòd dubiū faciebat ille ordo scripturæ, in quo ius Longobardū priùs nominatur, quàm ius Rom. vnde debet priùs seruari arg. l. quoties, ff. de vsufr. & l. generaliter, §. siquidem, ff. de fideicom. lib. Hinc dicit Bald. in l. aduersus, C. de fur. quòd prior in ordine scripturæ, præsumitur prior in tempore, & dicit Bald. in l. j. C. de impub. & al. sub. quòd ordini scripturæ datur regula. Et dicit Bar. & Bal. in j. const. C. col. fi. quòd si reperiuntur duo instrumēta, scripta in eadē charta, præsumitur prius illud, quod præcedit ex ordine scripturæ: & Bal. in l. si duas, in princ. ff. de exc. tut. quod ex ordine scripturæ præsumitur ordo intel-
21 lectus. Idem not. plenè Fel. in ca. cùm dilectus, col. 3. de rescr. Ad hoc † præsuppositū respondeo: vt incipiam tollere dubium, & dico sic. Quando mens disponentis est certa, non curatur, nec inspicitur ordo scripturæ in legib. ita tenet Bart. per illum tex. in l. cùm pater, §. fidei tuæ, ff. de leg. 2. & idem Bart. in l. 2. §. prius, in fin. ff. de vulg. & pup. et ita intelligitur tex. in l. nec enim, ff. de sol. Idem tenet Bal. in d. l. si duas, vbi dicit, quod quando dispositio loquentis est certa, non curamus ordinem verborum. Sed in terminis d. const. Puritatem, mens disponētis est certissima, qualiter, & quando velit seruari ius Longobardum, vt modò declarabo: ergo non debemus curare illum ordinem. Quòd sit certa mens disponentis. Probo. Nā verba formalia cōst. sunt hæc videlicet: Ac demum secūdum iura communia, Longobarda, videlicet, & Romana, prout qualitas litigantium exegerit, iudicabunt, &c. Nota igitur, quòd illud verbum, iudicabunt, determinat, & perficit totam orationem præcedentem, & tamen antequā oratio sit perfecta, est inserta illa clausula, prout qualitas litigantium exegerit, &c. Quæ clausula de necessitate debet referri ad hoc vltimū ca. scilicet dum loquitur de iure cōmuni, Lon-
22 gobardo, & Romano: pluribus de causis.

† Primò, quia est inserta in medio ipsius capituli, scilicet antequā oratio esset completa, quo casu ad ipsum tantùm capitulum refertur, & non ad alia præcedentia separata, secundum Bar. in l. talis scriptura, col. 2. circ. fin. ff. de leg. j. & in l. fin. ff. de reb. dub. per tex. & ibi glo. in l. filium, ff. quando dies leg. ce. & per Phil. Dec. in consil. 14. col. 3. in fi. ver. & cùm talis, &c. Secundò, quia suprà præcesserunt in d. const. duo alia ca. Primū videlicet, quòd Iudices iudicent, secundum const. Secūdum, quod in defectu earum, iudicent secundum consuetudines approbatas, ac demum secundum iura communia, &c. ad illā duo cap. præcedentia referri non potest illa clausula, prout qualitas litigantium, &c. quia resultaret legum contrarietas, quia legislator vult, quòd omninò seruentur constitutiones Regni, & non attendatur qualitas litigantium, nec consuetudo
22 contraria: vt in proœ. const. §. fi. Item † vbi est consuetudo approbata in ciuitate, illa habet vim legis, & illam tenētur omnes de illa ciuitate seruare, quia dicitur lex municipij, l. j. C. de eman. lib. 1. de quibus, cùm ibi not. ff. de leg. Inst. de iur. nat. §. ex non scripto, c. cum consuetudinis, &c. fin. de const. Vnde non attenditur qualitas litigantis cō-
24 tra antiquam consuetudinem. † Ergo sequitur, quòd, stante contrarietate, quæ semper euitanda est, illa clausula, non potest ad alia capitula referri, nisi ad hoc vltimum, cùm possit assignari ratio, quare non referatur ad alia, vt dicunt Bar. Bal. & ibi communiter doc. in l. j. C. de lib. præter. Bar. in d. l. talis scriptura, ff. de leg. j. & in l. si idem cū eodem, §. fi. ff. de iur. om. iud. Alex. in consi. 48. col. 3. vers. sed ita, in j. vol. Cū ergo dicta clausula de necessitate referatur ad hoc vltimum capitulum, satis clarè patet de mente disponentis, quòd non vult iura Longobarda præferri iuri Rom. sed illa seruari, secundum qualitatem litigantium, prout ibi ponit And. de Iser. scilicet, quòd ille, qui viuit iure Longobardo, iudicetur per ius

Longobardum: ille verò, qui viuit iure Rom. iudicetur per ius Romanum, ergo sequitur: quod si litigator viueret iure Rom. non compellitur Iudex iudicare, secundum ius Longobardum, & sic non præferet ius Longobardum iuri Romano: vnde quia apparet de mente disponentis, non est curandus, nec inspiciendus dictus ordo verborum, sed sola mens, & ex prædictis colligitur prima ratio in fauorem huius secundæ
25 partis, quam sequor. Secundò principaliter quòd † dictus ordo non sit curandus, adduco aliam regulam, videlicet, quando ordo ponitur, in aliqua dispositione gratia exempli, pro doctrina nũquam censetur positus pro forma, nec seruari debet: text. est in cap. decernimus, & ibi Card. de iud. vbi Episcopus, & Abb. præferuntur in ordine Archiepiscopo, & tamen nulli dubium est, quòd Archiepiscopus est dignior, & debet primò nominari, & non est alia ratio, nisi quia nominatio fit gratia exempli: vnde non inspicitur ordo. Ita tenet etiam Fely. in d. c. cùm dilect. colum. 6. ver. 2. declar. &c. de reser. sed in d. constit. Puritatem, illa nominatio iurium Longobardi, & Rom. fuit facta gratia exempli. Quod patet per illam dictionem, videlicet, quæ est dictio declaratiua, & exemplificatiua. vt suprà dixi. Nam primò dicit secundum iura communia, & postea exemplificat declarando, quæ sunt ista iura
26 communia: ergo sequitur, quod ille ordo non est inspiciendus. Tertiò, quia † vbi constat de ordine intellectus, non curatur, nec inspicitur ordo scripturæ. Ita dicit Bar. in l. ita tamen, §. qui suspectam, & in l. Sceuola, circa fin. ff ad Treb. sed ibi constat de ordine intellectus, qui est, vt in viuentibus iure Long. tantùm seruetur ius Longobardũ, & non in alijs: per illam clausulam, prout qualitas, &c ergo non curatur ordo scripturæ.
27 Quartò, quia † quando ordo scripturæ perturbat ordinem necessitatis, non attenditur imò reducitur ad ordinẽ necessitatis: ita tenet Bar. in l. Gallus, §. quidam rectè, col. 2. ff. de lib. & posth. & ibi per alios doct. & Bart. in l. j. in fin. C. de exec. rei iud. sed in d. cõst. est ordo necessitatis, quòd in viuentibus iure Romano, cessat ius Longobardum, sed tunc præfertur, quando litigantes eo iure viuerent, ergo ille ordo est attendendus, non ordo scripturæ. Quinto, quod dictus
28 † ordo non sit substantialis, nec inspiciẽdus pondero vnam aliã const. videlicet const. Vt vniuersis, vbi sunt similia verba, & nulla fit mentio de iure Longobardo: dicit enim quod Iudices iudicent, secundum constitutiones, & deinde secundum consuetudines, ac demum secundum iura, nõ specificando quę iura, quo casu in dubio, appellatione iuris simpliciter, venit ius Romanũ per antonomasiam, vt §. sed quoties, Inst. de iur. not. vnde illa const. sentit totum contrarium, & sic facit pro parte nostra, quia, cessante consuetudine debet iudicari secundum ius Romanum: ergo præponitur iuri Longobardo. Et hãc ponderationem sentit etiã Matt.
29 in d. const. Puritatem. † Sed posset aliquis dicere, quod illa const. Vt vniuersis, est correcta per cõst. Puritatem, quæ est posterior? Respondeo, quod imò nõ est correcta, quia dicta constit. Puritatem, dicit illud idem, nisi quia addit illam limitationem in viuẽtibus iure Lõgobardo, vnde est potiùs limitatiua, quàm correctiua, semper enim in dubio vitanda est legum correctio, l. præcipimus, C. de app. & l. sancimus, C. de test. Dicamus ergo, sic iungendo vtranque const. quòd Iudex, cessante cõsuetudine, debet iudicare secũdum iura, scilicet Romana, quod ita loquatur d. constit. Vt vniuersis. Falsũ, quando qualitas litigantium aliud exigeret, quia tunc procedit const. Puritatem. Vnde dicta const. Vt vniuersis ponit regulam. sed const. Puritatem, ponit limitationem: cui regulæ standum est, donec probetur falsentia, cap. ad decimas, de rest. spol. libr. 6. & not. Bart. & doct. in l. 2. ff. si quis in ius vocatus ie. Sexto, quòd dictus
30 † ordo non sit inspiciendus, neq; formam inducat, pondero nouiter vnã aliam const. ab alijs non põderatam, quæ incipit. Cùm circa, quæ mandat Iudicibus, & Officialibus, vt decidant causas iuxta tenorem constitutionum, iura, & cõsuetudines approbatas: & sic primo dicit secundum iura, & postea secundum consuetudines, certè si vellemus inspicere ordinẽ verborum, deberet præferri ius commune consuetudinibus, quod est falsum, vt suprà dictum est: ergo patet, quod non inspicitur ordo scripturæ, prout etiam dicit ibi gl. Vnde minimè debet inspici in l. cõst. Puritatẽ, cùm de eodem loquatur. Præterea nisi cõst. Cùm circa, est posterior, & dicit secundum

Iura

iura simpliciter. Vnde intelligitur de iure Romano, vt suprà dixi, in præcedenti argumento, & sic faciliùs tollit illud motiuum suprà factum, cùm sit posterior. Septimò,
31 pondero † aliam const. quæ incipit, Specia lem, quæ vult, quod vnus sit ordo iudicij, in omnib. personis, & nominat ibi sigillatim siue quis fuerit Francus, siue Romanus, aut Longobardus. Vnde in ordine nominat vltimo loco Longobardum, ergo est minùs dignus, tanquam vltimo loco nominatus. Nam primò nominatus, censetur maior, & dignior, secundum Bald. in l. cùm quidam, col. j. C. de verb. sig. per l. j. ff. de albo. scrib. & Bald. in authen. hoc amplius col. pe. C. de fideicom. Facit l. quoties, ff. de vsuf. Vnde meritò Longobardus. tanquam minus dignus est postponendus. Et per hæc septem argumenta est sublatum omne fundamentum, quod fiebat ex d. constit. Puritatem, super quo se fundat prima pars, & per consequēs remanent sublatæ omnes rationes adductę pro prima parte, & magis corroborata hac secunda, quam teneo. Quam vltra corroboro per alias rationes vrgentissimas. Octauò
32 igitur † confirmo hanc secundam partem, & assumo vnam regulam, quæ se habet: Omne id, quod est magis dignum, & nobile, debet præferri minùs digno, & minùs nobili, vt in §. fin. Inst. de iu. nat. & in c. quod in dubijs, de consil. eccles. vel alta. Facit text. in c. Episcopus, 95. dist. Sed negari non potest, quòd ius Romanum est dignius iure Longobardo, pluribus de causis. Primò, ratione causę efficientis, quia ius Longobardū fuit pro maiori parte cōditum à quibusdā Regibus Apuliæ, vt dixi suprà, in prin. Sed ius Roman ū fuit conditū, & cōpilatū, ab Imperatore Iustiniano, q̄ fuit dominus totius mundi, l. deprecatio, ff. ad l. Rhod. de iac. & tantò nobiliùs ac dignius dicitur opus, quātò à nobiliori, & digniori procedit, vnde dicimus magis dignu eū, qui acquirit dignitatē immediatè a Principe, q̄ eū qui acquirit ab inferiore, vt inquit Spe. in tit. de citatione, §. iā de citatione, col. 4. ver. porrò si sunt plures, &c. Pro hoc est tex. in d. l. 2. ff. de albo. scri. & tex. cum glo. in c. per tuas, de ma. & obed. &c. cùm in distribuendis, de temp. ord.
33 † Vnde leges Imperatorum censentur procedere ab ipso Deo, quia Imperator dicitur diuina gratia constitutus, secundum Andr. de Isern. in rub. de proh. feud. alien. per Lotar. Et est Imperator in terris, sicut Deus in cælo, & dicitur habere diuinum nomen, secundum Andr. de Iser. in c. j. in vers. ad felicem, quæ sint reg. Secundò, ratione iustiti-
34 æ, & melioris † rationis. Nam ius Rom. & præsertim leges iurisconsultorum, fuerunt factæ cum tanta iustitia, & ratione, vt in eis iniustitia non possit inueniri: vt testatur Andr. de Iser. in const. si damna. colum. fin. in princip. Hoc probatur Inst. de lege Fusia Canin. tol. per totum tit. vbi Imperator sustulit illam legem, tanquam sine ratione, & in quampluribus alijs similiter sublatis in Corpore iuris. Ius verò Longobardum, est ius iniustum, & sine ratione factum, vnde appellatur ius asininum, secundum And. in c. j. §. fin. de not. feud. & Odofr. & Bald. in authen. dos data. C. de dona. ante nup. meritò ergo est iuri Roman. postponendum. Nonò, hanc partem confirmo per d. const. Puritatem, retorquendo ipsam contra primam partem, quam pondero in duobus locis. Primò, dum dicit, prout qualitas litigantium exegerit, exponendo, prout exponit ibi And. de Isern. & suprà dixi. Nam per illa verba permittit, q̄ in Regno viuatur iure Roman. & iure Longobardo permissiuè & non imperatiuè. Vnde non imponit necessitatem, quod quilibet viuat iure Longobardo. Item permittit, quòd Iudices præferant ius Roma. iuri Longobardo in viuentibus iure Roman. ergo malè allegatur illa const. per eos, qui dicunt quod de necessitate in hoc Regno viuatur iure Longobardo, & quod illud præfertur iuri Rom. quia si esset ista necessitas, illa cōst. loqueretur precisè, quod Iudices indistinctè seruent ius Longobardum, siue aliquis viuat eo iure, siue non, sicut dixit præcisam obseruantiam cō-
35 stitutionum, & consuetudinum. † Sed quia noluit loqui præcisè, sed permissiuè, referēdo se ad qualitatē hominum, per dictionē prout, quæ est dictio relatiua, & limitatiua, secundum Bar. in l. edita, col. pen. C. de edē. est tex. in l. prout ff. de sol. & in cl. j. §. volumus, de fo. comp. Bar. in extrau. ad reprim. in vers. prout, & Phil. Dec. in cons. 63. colu. 4. sequitur, quod tota obseruantia iuris Longobardi dependet à qualitate viuentium: ergo non est præcisa neque necessaria. Vnde illa constitutio, Puritatem facit potiùs

pro

pro iſta parte, quam teneo. Aliam ponderationem dictæ conſt. dicam infrà, in 13. ratione. Decimò, hanc partem † confirmo, quia 36
ritus magnæ curiæ vicariæ dat mundualdū in Regno mulieribus, tantùm viuētibus iure Longob. vt dictat ritus magnæ curiæ in num. 68. incip. Item quòd curiæ ipſæ, &c. ergo contrario ſenſu, mulieribus viuentibus iure Romano non dat mundualdum, cùm etiam in ſtatuto capiatur argumentū à contrario ſenſu, quando diſponit ſuper caſu non prouiſo à iure communi, prout eſt ille ritus. Ita tenet Alexan. in l. j. col. 12. verſ. 2. concluſ. &c. ff. de off. eius, cui mandata eſt iuriſ. Bald in l. apud antiquos, C. de fur. & in l. 2. C. de cond. inſer. Mundualdus eſt inductus à iure Longobardo, & tamen ille ritus, qui facit ius nouiſſimum in hoc Regno, coarctat hanc obſeruantiam in mulieribus, tantum viuētibus iure Longobardo. Ergo à contrario ſenſu permittit mulieres huius Regni viuere iure Rom. ſi volunt, & quod nō vtantur Mundualdo. Vndecimò, 37
hanc † partem confirmo per id, quòd fuit deciſum in ſacro cōſ. Neap. vt refert Matth. in dec. ſacri conſ 200. ſcilicet, quòd mulier viuens iure Longob non poſſit facere teſtamentū ſine Mūdualdo. Ergo ſi viuit iur. Ro. pōt facere ſine Mundualdo. Vnde permittitur viuere iure Rom. quia aliàs fuiſſet indiſtinctè deciſum, quod nullum teſtamentū mulieris in Regno valeat, ſine Mundualdo. 38
Duodecimò, confirmo † per generalem cō ſuetudinem huius Regni, & obſeruantiā notoriam temporis, cuius non extat memoria in contrarium, quæ habet vim legis, & priuilegij Principis, ſecundum Abb. in c. ſuper quibuſdam, §. præterea, de verb. ſig. & And. de Iſern. in c. Imperialem, §. præterea ducatus, col. pen. in princ. de proh. feu. alien. per Fred. & in c. j. verſ. flumina nauigabilia, col. 2. quæ ſint reg. & in conſt. Si dubitatio. colum. 3. & in conſt. Quadragenalem, col. j & habetur in l. hoc iuris. §. ductº aquæ, ff. de aqua quot. & æſti. Quæ obſeruantia eſt, vt ſolo iure Rom. viuatur, & quod penitus ſit iuri Longobardo derogatum. Et hoc patet euidenter, quia quamplures diſpoſitiōes iuris Longobardi, non ſolum non ſeruantur in Regno: verùm etiam ſeruatur totum contrarium vt videmus in teſtamentis mulierum, quæ in omnibus fere ciuitatibus Regni fiunt ſine Mundualdo, & hoc eſt notorium per omnes ſchedas Tabellionū. Similiter in ſucceſſionibus cognati excluduntur de iure Lōgobardo, vt nec etiam mater ſuccedat filio, tanq cognata. Item filij naturales non excluduntur totaliter per filias legitimas, & naturales, vt no. glo. & doct. in c. j. §. hoc autem de his, qui feu. da. poſ. Et tamen in Regno ſeruatur contrarium per authen. ceſſante, C. de leg. hær. & ſic ſola diſpoſitio iuris Romani attenditur. Et patet ex quam pluribus alijs exemplis, & diſpoſitionibus, in quibus differt ius Romanū à Longobardo, & tamen ſolo iure Rom. in eis vtimur: ergo cenſetur abrogatum ius Longobardū, ſaltem ex generali & antiquata conſuetudine huius Regni? vnde meritò dicit Bald. in d. auth. dos data, quod tale ius receſſit ab aula, quia abijt in deſuetudinem: vnde, quando eſſet diſceptatio, quo iure viuatur in Regno: ſufficeret allegare hanc notoriam obſeruantiam, quia ſi ius Roma. ſeruatur in iſtis exemplis præpoſitis, præſumptio eſt, quòd ſeruetur etiam in omnibus alijs, niſi 39
in contrarium probetur, † per ea, quæ tradit And. de Iſer. in d. c. Imperialem, §. præterea ducatus, col. 2. in fi. verſ. ſed quomodo probabitur, &c. vbi dicit, quōd ad probandum ius Francorum ſufficit probare, quòd aliàs illi de domo ſeruarunt, quod primogenitus ſuccedat, quia ex hoc ſolo transfunditur onus probandi contrarium in aduerſarium: ergo patet, quod ex ſola probatione vnius capituli iuris Francorū, præſumitur & probatur qđ viuatur iure Francorū, quantò fortiùs id dicendū in iure Rom. cuius obſeruātia probatur notoria, ex mille, & infinitis capitulis, & antiquiſſimo tempore, vnde ſuccedit diſpoſitio, l. minimè, ff. de leg. Et quod iſta generalis obſeruantia, & conſuetudo tanquam notoria, non indigeat probatione, ſed ſufficiat allegari, eſt deciſio in terminis Bal. in l. j. col. 2. in fin. ver. ſed his q̄ro, &c. C. ad Vellcia. vbi expreſsè dicit, q̄ conſuetudo notoria dicitur, quæ liquet ex inſpectione omnium publicorum inſtrumentorum, & non oportet eam probari. 40
Decimotertiò, † pondero nunc iterum d. conſt. Puritatem, quam retorqueo pro iſta parte, & iſta eſt, noua ponderatio, & ab alijs hactenus non cogitata. Nam vult illa conſt. quod primò iudicetur ſecundum conſtitutio-

tiones, postea secundum consuetudines approbatas, & demũ secundum iura, &c. per hoc dico, quòd, stante consuetudine generali in hoc Regno, causæ decidantur secundum ius Romanum, prout in præcedẽti argumento probaui: illa const. decidit casum nostrum pro ista parte, quia præponit consuetudinem iuri Longobardo, sed nulla potest esse cõsuetudo fortior, & melior, quàm illa, quæ est conformis iuri communi: vt est text. notabilis in c. sopitæ, & ibi notatur, extra, de censibus, & in c. cùm dilectus, de consuetud. & quòd possit esse consuetudo conformis iuri communi, tenet Abb. in c. fi. colum. pen. in prin. de consuet. ergo ista generalis obseruantia iuris Romani, contra ius Longobardum, induxit quandam notoriam, & approbatam consuetudinem, conformem iuri communi Romanorum: vnde secundum hanc consuetudinem debet priùs Iudex iudicare, &, ea cessante, tunc demum recurret ad ius Longobardum, & ita subtiliter bis ponderata illa constitut. Puritatem, facit pro ista parte: imò si quid dubij haberet dicta consuetudo, reciperet interpretationem à iure communi Romanorum, quod est ius generale, l. si serui vestri, C. de noxa. ac. & habetur in d. c. cùm dilectis, non autem reciperet interpretationem à iure Longobardo, quod est ius locale. Ita tenet Bald. in c. 1. §. & quia vidimus, col. 6. in fi. de his, qui feu. da.

41 poss. Decimoquartò, † & vltimo, pro ista parte adduco omnes illas decem auctoritates, quas suprà collegi arguẽdo pro ista parte, quæ omnes remanent in suo robore. Et dato, quòd eis, suprà disputando, voluerim respondere, nunc tamen attingendo veritatem, dico, dictas responsiones non esse sufficientes: vnde in quantum ad primam, secundam, quintam, sextam, septimam, & octauam, dicebam eas procedere de iure cõmuni: Secus est in Regno, per d. cõst. Puritatem, dico quòd est mala respõsio, ex quo in Regno nihil reperitur innouatum cõtra d. decis. vt suprà probaui, & d. const. Puritatem, facit potiùs pro ista parte, imo est conformis cum decis. Bal. in d. l. si inuita, C. de nupt. qui dicit, quòd de tali iure nõ est curandum, nisi in loco, vbi seruatur de consuetudine. Vnde fateor istud, quòd quando in aliqua parte Regni probaretur, & illud ius seruetur, vel quòd eo iure viuatur, ibi esset seruandum, & non alibi: & hoc propriè vult. d. cõst. Puritatem, vt suprà dixi, tum onus probandi semper incũmbit alleganti illud ius, cùm sit ius locale, vt suprà declaraui, vnde remanent dictę quinque auctoritates in suo robore & obseruantia, cùm iu-

42 re communi vtamur. Item, ad † tertiam auctoritatem Andr. de Iser. in c. 1. de notis feudorum, dico, nõ esse benè responsum, quin imò melius fuit locutus ibi, quàm alibi, ex quo tale ius sine ratione non debet seruari: Nec procedit argumentum d. l. prospexit. ff. qui, & à quibus quia non reperitur dictum ius præcisè approbatum, per const. Regni, nisi in loco, vbi viget: & ita dicit An. in d. c. j. de feu. cog. & ibi etiam Bald. magis clarè dicit, quòd inter eos, qui viuunt iure Rom. causa deciditur secundum ius Romanum, sed inter eos, qui viuũt iure Longob. causa deciditur secundum ius Longobardum, vnde habuit Bald. ibi sensum dictæ cõstit. Nec valet responsio data ad quartam auctoritatem, scilicet, Andr. in d. c. j. de feu. cogn: quia non est verum, quòd Constitutio necessitet homines, vt viuant iure Longob. imò ponit hoc in eorum arbitrium, vt suprà probaui. Similiter ad octauam auctoritatem Lucæ de Penna, reprobatur responsio eodem modo, quo præcedens. Nec obst. quod Andr. est maioris auctoritatis, quia cùm sibijpsi contrarius in pluribus, tenenda est eius auctoritas, vbi melius dixit.

43 Ad nonam † auctoritatem Bald. in d. c. translato, de const. minimè valet responsio, quia nego, quòd successores in Regno cõfirmauerunt præcisè, & necessitatiue ius Longobardum, sed, vt suprà dixi: imò, si placuisset illud ius Imperatoribus, inseruissent illud in voluminibus iuris Ciuilis. Vnde quia non inseruerunt: apparet, quòd tale ius reprobauerunt. Prout in simili arguit Aluar. in prælud. feud. in 4. q. Item responsio data ad decimam auctoritatem Matth. in d. constituit. Puritatem, qui sequitur Lucam de Penna, minimè procedit, per easdem rationes. Et sic remanet ista pars totaliter confirmata. Superesset modo respondere ad illas decem auctoritates adductas pro prima parte. Ad quas satis patet responsum ex prædictis: quia quatenus expresè dicunt, quòd ius Lon-

gobardum præferatur, malè loquuntur,&
44 veriores sunt auctoritates contrariæ. † Cũ
auctoritates doctorum sint probabiles, sed
non necessariæ, secundum Bart. & doct.in
l.j.ff.si cert.pe.Et maximè, cùm vt plurimũ,
sint auctoritates And.de Iser.qui tenet alibi
45 contrarium.†. Solùm respondeo ad quintã
auctoritatem And.in d.§.preterea ducatus,
nam loquitur ibi de iure Longobardo, &
Francorum, nõ autem de iure Romano,&
verum est,quòd ius Francorum,est ius spe-
ciale,& onerosum,& contra ius commune,
vt dicit And.in d.§.præterea ducatus, col.3.
in add.vnde debet probari,aliàs non præsu
mitur. Et ideò,quando esset differentia in-
ter ius Francorum & Lõgobardorũ, fateor
quòd potiùs præsumatur Longobardum,
maximè in succedendo,quia est conforme
cum iure communi, in eo, quòd admittit
omnes filios æqualiter ad successionem:se-
cus est,quando differẽtia esset inter ius Lõ-
gobardum,& Romanum,prout est in q.no
stra:quia tunc Romanum potiùs præsumi-
tur,per prædicta. Vltimò non obstat,quod
dicit And.in d. const.Puritatem, & in præ-
lud.in 3.q. in fi.vbi dicit,quòd ista consue-
tudo,per quã aliqui non seruant ius Longo
bardum,non valet,quia est contra constitu
tiones. Nam dico sine dubio,quòd An.ma-
lè loquitur, & dicit contra casum dictæ cõ-
stit.Puritatem,ibi, prout qualitas litigantiũ
&c.quia imò dicta cõst.approbat hanc con-
suetudinẽ,vt suprà declaraui. Vnde melius
locutus fuit And.& ibi etiam Bald.in c.1.de
feud.cog. Ex quibus omnibus remanet firma
conclusio,& vera, quòd ius Romanum
præferatur in Regno iuri Longobardo, &
qui dicit, quòd viuatur iure Longobardo,
debet hoc probare.Et per hæc sit impositus
finis huic vtili,& quotidianæ q. quæ inter
Regnicolas quotidiè ventilatur, & hacte-
nus ita plenè discussa non reperitur. Laus
Deo.Robert.Marant. Venus. V.I.D.

ADDITIO. Vide ad hanc materiam quæ tractat atq; itidem disputando examinat author noster, suprà, in Speculo aureo de ordine Iudiciorum, parte tertia,nu.94. cum seqq.Rodolphus à Kamphausen Transylsulanus,I.Licentiatus.

DISPVTATIO TERTIA.

An Iudex in pœnis arbitrarijs possit imponere pœnam mortis naturalis.

1 *Pœna mortis, an possit irrogari in arbitrarijs, num.15.*
2 *Pœna acerrima, accipitur pro morte naturali.*
3 *Pœna mortis non potest irrogari: quando statutum dicit, ad pœnam mille aureorum, vel alium,arbitrio Iudicis.*
Pœna publicationis bonorum non potest irrogari vigori arbitrij.
4 *Fures nocturni puniuntur extra ordinem.*
5 *Pœna extraordinaria irrogatur, quando procceditur per inquisitionem, de iure Canonico.*
6 *Pœna minor debet eligi per Iudicem in arbitrarijs.*
7 *Pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis, & in dubio, intelligitur de mitiori,num.8.*
8 *Pœna mortis numquam imponitur in delictis non consummatis,num.6.*
9 *Pœna mortis potest irrogari, quando lex dat amplum arbitrium vsque ad mortem, num. 10.*
10 *Inquisitio non fit in causa ciuili,nisi contra vsurarium,& hoc qualiter procedat.*
11 *Iudex in pœnis irrogandis non potest se extendere vltra potestatem sibi datam à lege num. 15.*
12 *Pœna mortis non potest imponi, quando lex loquitur per verbum,moderari.*
13 *Pœna mortis irrogatur ei,qui dat alapam Officiali.*
14 *Dictio,alia,est repetitiua similium.*
15 *Sacrilegij pœna quid sit.*
16 *Consuetudo per totum mundum est, quòd non puniatur attentatum, sicut delictum consummatum.*
17 *Pœna iniuriæ potest se extendere vsque ad mortem, quando hoc desiderat criminis magnitudo.*
18 *Iudex non potest imponere pœnam mortis,si expressè lex limitet arbitrium Iudicis.*
19 *Pœna mortis potest irrogari in illis delictis, in*

in quibus lex inducit pœnam corporalem, vel pecuniariam ad arbitrium Iudicis: secus vbi dat arbitrium simpliciter.

20 *Pœna consueta delinquenti debet irrogari aliàs potest appellari.*

Pœna tota pecuniaria non debet exequi, quando ita dictaret consuetudo.

1 QVotidiana est q. in iudicijs, vtrùm Iudex procedens in aliqua † causa criminali, in qua ex iuris dispositione irrogatur pœna arbitraria, possit suum arbitrium extendere vsque ad mortem naturalem inclusiuè. Et quoniam q. est præiudicialis, cùm tractetur de vita hominis, ideò, intendo eam plenè discutere, recitabo primò opiniones diuersas & contrarias, quas reperio inter doct. postea ponam veras conclusiones. Primò igitur pro parte affirmatiua, q Iudex possit huiusmodi pœnam mortis imponere, adducitur gl. quæ communiter solet ad hoc allegari, in §. in summ, in ver. extraordinaria, Inst. de iniur. quæ dicit, q Iudex potest imponere pœnam capitis in suo arbitrio, videtur, & communiter exponitur pro pœna mortis: & ita illā gl. intelligit, & sequitur Bald. in cap. j. §. iniuria in primis verbis, de pace iur. fir. in l. in fin. C. de his, qui latr. Bart. in l. fi. in, fin. ff. vbi pup. edu. debe. Abb. in cap. ex literis, col. fin. de const. Fel in cap. cùm te. col. 2. in prin. de re iu. & ibi etiam Abb. Idem tenet Fel. in cap. inquisitionis, in fin. illius prin. de accus. & in d. c. ex literis, col. antep. Secundò, pro ista parte adducitur tex. in l. saccularij. §. sunt quædam, ff. de extraord. cri. vbi dicit text. quòd illa pœna arbitraria extenditur vsque ad pœnam capitis, & sic vsque ad mortem.

2 Tertiò adducitur, † tex. in l. 2. ibi, non ignaro Iudice, &c. in versic. acerrima condemnatione, pro arbitrio, &c. de his, qui latro. vbi pœna arbitraria extenditur ad acerrimā pœnam, quæ accipitur pro pœna mortis: vt no. in l. j. C. de seditio. & l. j. C. ne mini licere signū salua. Quartò adducitur tex. in l. lex Iulia, §. hodie, ff. ad l. Iul. repetund. vbi loquitur de pœna extra ordinem, & dicit, quòd capite puniri debet, & sic patet, quòd pœna extraordinaria extenditur

3 vsque ad mortem. Pro parte † verò contraria, scilicet, quòd Iudex non possit arbitrari ad pœnam mortis, adducitur primò dictū Bald. in l. & si post tres, in 1. lect. col. 7. vers. item facit ad aliam q. &c. ff. si quis cau. vbi dicit, quòd si Iudex vigore statuti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliam, prout suo arbitrio videbitur, non potest imponere pœnam decapitatiōis. Idem tenet Card. in cap. de causis, de off. deleg. Lud. Rom. in rub. de arbitris, vers. item an statutum, &c. pro hoc facit, quod no. Bal. in l. j. C. ne sine iuss. Prin. & Bald. in cap. j. col. 5. in prin. de pace tenen. vbi dicit, quòd Iudex, vigore arbitrij non potest imponere pœnam publicationis bonorum: ergo minimè pœnam mortis, quæ est maior: & hanc partem negatiuam tenet Alex. in cons. 7. colu. fin. in 1. vol. Card. in c. ex literis, de const.

4 Secundò, pro ista † parte adducitur text. in l. j. in ver. temporarij. ff. de fut. balnear. vbi dicitur, quòd fures nocturni puniuntur extra ordinem, verùm eorum pœna nō debet excedere opus publicum temporarium: ergo si damnaretur ad mortē, excederet pœnam operis publici. Tertiò adducitur text. in l. 1. §. expilatores. ff. de effrac. vbi primò ponitur pœna in liberum arbitrium Iudicis, & postea in fi. dicitur, quòd plebeis pœna irroganda non debet excedere opus publicum. Nobilibus verò non debet excedere relegationem.

5 Quartò, adducitur † tex. cùm ibi no. per gl. & doct. in c. inquisitionis, in prin. de accu. vbi est decisum, quòd de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem, Iudex non imponit pœnam ordinariam delicti, sed extraordinariā, & sic arbitrariā & tamen per hanc pœnā arbitrariā non potest imponere pœnam ordinariam, sed mitiorē & ita declarat Abb. in fi. col. ergo conclusiuè sequitur de necessitate, quòd non potest imponere pœnam mortis, quia non est minor, sed maior, & acerbior cæteris pœnis.

6 Quartò, confirmatur † ex dictis Bal. in l. quicunque, colum. 4. C. de ser. fug. vbi dicit, quòd Iudex in arbitrarijs debet eligere minorem pœnam. Et sic per tot iura & auctoritates contrarias redditur ista decisio valdè dubia. Et vt ipsam reddam magis dubitabilem. Si quis vellet tenere hanc secundā partem, tāquam benigniorem, iuxta l. pen. ff. de pœnis, posset respondere ad iura contraria adducta pro prima parte.

7 Et primò, nō † obst. gl. in d. §. in summa,

Inſt. de iniur. quia illa loquitur de pœna capitis, non autem de pœna mortis: & in iure eſt clarum, quòd pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis, ſcilicet, de morte naturali, de morte ciuili, & de exilio, ſeu deportatione, l. 2. in prin. ff. de pœnis, l. 2. ff. de publi. iud. not. gl. in l. hos accuſare. §. in omnibus in ver. capitis. ff. de accuſ. text. cum gloſſ. in l. ſed & ſi quis. §. 1. ff. ſi quis cauſ. in dubio autem, quando lex irrogat pœnam capitalem, intelligitur de minori ex illis tribus, ſcilicet de exilio, ſeu deportatione tex. eſt iuncta gloſſ. in l. 1. C. ne Iudæus man cip. Chriſt. tenet Bald. in l. fi. in fin. C. quæ res ven. non poſſ. Ioann de imol. in d. l. 2. ff. de publ. iud. Bald. in d. l. quicunque, column. 4. verſic. ſcias etiam, &c. C. de ſeru. fug.

8 Secundò, non † obſtat d. l. ſacculatij. §. ſunt quædam. ff. de extraord. crim. quia ibi nō dicitur de pœna mortis, ſed de pœna capitis, vnde poteſt intelligi de pœna mitiori: vt dixi modò in præcedenti. Imò dico, quòd de neceſſitate debet intelligi ille tex. quia loquitur de delicto nō conſummato: loquitur enim de illis, qui tenebant quoſdam lapides ad offendendum, non tamen ſecuta fuit offenſio. Quod patet, dum dicit ibi, quòd ipſa res mortem comminatur. Sed vbi ſumus in delictis non conſummatis, nunquam imponitur pœna mortis in arbitrarijs. Ita pulchrè tenet Bald. in conſil. 444. colum. 2. in 2. volu m. quod conſilium incipit, Cecchus, &c. & Fel. in d. c. ex literis, colum. pen. verſic. ſecunda declaratio, &c. de conſt.

9 † Tertiò non obſtat. d. l. fi. C. de his, qui latro, quia ibi expreſsè ex legis diſpoſitione datur iſta poteſtas illis Iudicibus imponendi dictam pœnam, an illo crimine. Vnde tunc ceſſat dubiū: an illa pœna arbitraria ſe extēdat ad mortē? quia, quando lex dat amplum arbitrium Iudici, vſque ad mortem, non dubium, quòd poteſt imponere dictam pœnam, quia cenſetur id facere auctoritate legis. Ita dicit Ioan-de Imol. in d. l. 2. ff. de publ. iud. quem refert & ſequitur Ang. de Arer. in d. §. in ſumma. Sed nos loquimur de caſu dubio, ſcilicet quando ſimpliciter fit mentio de pœna arbitraria ſeu extraordinaria.

10 † Quartò, non obſtat d. l. lex Iulia. §. hodie, quia poteſt pluribus modis reſponderi. Primò, quia loquitur de pœna capitis, quæ poteſt verificari in mitiori, vt ſuprà dixi. Secundò, quia poſito, quòd intelligeretur de pœna mortis, ibi lex hoc expreſsè concedit: attenta immanitate criminis: loquitur enim de Iudice, qui iniuſtè interfecit innocentem, vnde eſt homicida: propterea non eſt mirum, ſi morte puniri debet, & ſic poteſt dare eadem reſponſio, quam dedi ad l. 2. de his, qui latro. Et ſic pœna extraordinaria poteſt comprehēdere mortem, quando
11 lex hoc dicit expreſsè, vt ibi. Si quis † autē vellet tenere primam partem, poſſet reſpondere ad iura adducta, pro ſecunda parte. Et primò, non obſt. li. j. ff. de furi. balne. quia ibi lex expreſsè loquitur limitatiuè, per dictionem, dummodò, &c. Dicit enim, illos fures eſſe puniendos pœna extraordinaria, dummodò non excedat opus temporariū: quo caſu, quia lex dat poteſtatem limitatam Iudici, ſumus in caſu certo, quia Iudex non poteſt præterire formam legis, vt not. Fel. in d. c. ex literis, col. pen. verſ. quinta declaratio, &c. de conſt. licet ipſe non conſiderauerit hanc reſponſionem. Plus dico, quòd ille tex. poteſt retorqueri in contrarium. Nam ex eo, quòd lex reſtrinxit poteſtatem Iudicis ad opus temporarium, eſt ſignum, quòd Iudex habuiſſet largiores habenas procedendi vſque ad mortem, quando lex ſpecialiter eum non prohibuiſſet, quia alias fruſtratoria fuiſſet illa reſtrictio legis, quando ſine ea Iudex fuiſſet reſtrictus, quòd non eſt dicendum. l. quod Labeo, ff. de Carb. edict. Secundò, non obſtat d. l. 1. §. expilatores, in fi. ff. de effracto, quia ſimiliter ibi lex loquitur limitatiuè, per dictionem, dūmodò, &c. vnde dic, vt modò
12 dixi. Tertiò, † non obſtat d. c. inquiſitionis, de accuſ. quia ibi lex loquitur per verbum, moderari, & quando lex concedit arbitriū Iudici per hoc verbum, quòd habeat moderari pœnas, nūquam poteſt imponere pœnam mortis, quia illud verbum, moderari importat diminutionem pœnæ. Ita tenet Mar. Soc. in d. c. inquiſitionis, & Fely. in d. c. ex literis, col. pen. ver. tertia declara-
13 tio, &c. † Quartò, non obſtat dictum Bald. in d. l. quicunq;, in quantum dicit, quòd Iudex debet eligere pœnā mitiorem, quia illud intelligitur, niſi qualitas et atrocitas delicti

Ricci aliud suaderet: vt, si quis daret alapam Officiali, debet puniri pœna mortis, secundum Bald. in c. j. §. iniuria, in princ. de pace iur. fir. Non enim esset æquum, quòd tunc, stante crimine atroci, & enormi, Iudex imponeret pœnam mitiorem: quia non esset pœna conueniens & æqualis delicto: iuxta l. sancimus, C. de pœnis, & hoc sentit Alex. in consi. 111. col. 4. in 1. vol. Ang. de Are. in d. §. in summa, & Abb. in d. cap. ex literis, col. finali.

14 Quintò, non † obstat dictum Bald. in d. l. & si post tres, quod fuit allegatum in primo argumento secundæ partis, quia ibi statutū loquitur de pœna mille, vel de alia, ad arbitrium, &c. illa, dictio, alia, est repetitiua similis pœnæ, scilicet pecuniariæ, ideò nō potest imponere pœnam mortis, quæ est longè dissimilis, vt no. gl. & Bald. in l. si fugitiui, C. de ser. fug. & Fel. in c. sedes, colu. fi. de reser. & Iaſ. in l. si vnus, in princ. col. fi. de pac. Et ad dictum Bald. in d. c. j. de pace tenen. & alia allegata, in d. primo argumento, posset responderi: nisi atrocitas criminis aliud suadeat, vt suprà dixi. Et quia pœna amissionis bonorum nunquam imponi tur, nisi vbi lex hoc mandat expresè. Ex quibus pro vtraque parte adductis reddi. tur ista q. multùm dubia, adeò, quòd meritò Cæsarea decisione opus esset. Vt igitur in tanta varietate ponam veram conclusio-
* nem, dico, quòd prima opin. affirmatiua est magis communis, cum infrascriptis tamen limitationibus.

ADDITIO. Licet auctor ponat partem affirmatiuam, vtpotè veriorem & cōmunē magis, vti &, præter hic infrà relatos, refert Barbatia consil. 11. numero 6. libro 1. Decius in c. ex literis, numero 14. de consti tut. Alciatus responso 472. in fine. Aequiorem tamen, mitiorem & magis tutam partem negatiuam ponunt. Quòd scilicet in arbitrariis non possit Iudex extendere arbitrium suum ad pœnam mortis naturalis: Felyn. in c. inquisitionis, de accusat. Alexand. consil. 121. in fin. libr. 7. Crauetta consil. 220. numero 14. consil. 224. num. 2. versic. aduertendū Dec. sibi cōtrarius in l. quid iurisdictioni, numero 9. ff. de Iurisdict. Afflict. decis. 276. num. 9. Grammat. cons. 39. num. 8. consil. 48. num. 2. K. L.

15 † Pono igitur † conclusionem per modum regulę, quæ talis est: Iudex in arbitrarijs potest imponere pœnam mortis naturalis Hæc conclusio probatur per l. sacrilegij, la. j. ff. ad l. Iul. pec. vbi narratiuè dicitur, quòd, dato quod pœna sacrilegij sit arbitraria, quia pro qualitate personæ irrogatur, tamen quandoque aliqui sacrilegi combusti fuerunt: & sic probat, quòd Iudex in pœnis arbitrarijs potest imponere pœnam combustionis, & sic mortis naturalis: & ita ad hoc illum text. ponderat Abb. in d. c. ex literis, colum. fi. & ibi etiam Fely. in fi. verbis de cōst.

16 Istam conclusionem † declara, & limita primò, procedere, in delictis consummatis, & perfectis: secus in attentatis tantum, & non consummatis, quia in eis Iudex nūquam ex arbitrio imponit pœnam mortis. Ita procedit dictum Bald. in d. consil. 343. incipit Cecchus, &c. col. 2. in 3. vol. & Fely. in d. c. ex literis, col. pen. vers. secunda declaratio, &c. Et ratio est in promptu: quia hodie ex generali consuetudine non punitur delictum attentatū, sicuti consummatū, sed mitiùs, & sic nō punitur affectus, nisi sequatur effectus, etiā in atrocioribus. Ita tenet Paul. de Cast. & Alexand. in l. j. §. fi. in fi. ff. quod quisque iur. Car. Alexand. in c. j. § fi. verò noluerit, in fi. de cap. qui cur. vend. & Ang. in consil. 14. colum. 1. vbi dicit, quòd ista consuetudo est approbata per totum mundum, & Bald. in l. si fugitiui, C. de ser. fug. & Sal. in l. is, qui cum telo, ff. ad l. Cor. de siccar. & Bartol. in l. j. §. si diuus, eod. tit. Vnde si Iudex imponeret pœnam mortis in attentatis, puniret affectum, sicut effectum: quia maior pœna dari non potest, quàm sit pœna mortis.

ADDITIO. In materia delictorum. Vtrùm delictum attentatum puniatur, vt perfectum? vide cū opinione Auctoris nostri pro parte negatiua cum suis restrictionibus ex Modernis recentioribus Iulium Clarum, in Practica sua crimi. §. fi. q. 92. Ant. Gomes. tomo tertio, de delictis, ca. 3. num. 30. Matthæum VVesenbecium in Paratitlis suis in Pandect. titulo ad L. Cor. de Siccar. num. 16. & in additionibus suis ad Schneidewein. ad §. Item L. Cornelia de Siccarijs numero 3. K. L.

17 Secundò † limita, dummodò, delictū sit ita graue, attentis ipsius circūstantijs, quòd

mereatur pœnã mortis, exemplum potest poni in eo, qui dat alapam Officiali: nam est iniuria. Verùm attenta circumstantia qualitatis personæ: cẽsetur atrocissima, & sic in hoc casu, Iudex potest procedere ad mortẽ, secundum Bal. in d.c.j.§. iniuria, in prin. de pace iu. fir. & sequitur Io. de Ana. in c. inquisitionis, in fi. illius prin. de acc. ita tenet Fel. in d.c. ex literis, col. pen. in prine. ver. prima declaratio, &c. de cõst. ita debet intelligi dictum Bal. in d.l. fi. C. de his, qui latro. vbi dicit, quòd potest procedi ad suppliciũ, si hoc desiderat criminis magnitudo. Ex hoc sequitur, quòd si, ex iniuria modica verbali, Iudex vellet procedere ad mortem, nõ posset: quia non esset pœna cõueniens delicto, sed maior, per prædicta, imò tunc posset Iudici exequenti de facto resisti, per ea, quæ dixit suprà, in prima disp. nu. 28. & hoc tenet Ang. de Aret. in d.§. in summa, & Abb. in d. c. ex literis, col. fi. alias posset appellari, vt no. gl. & Bar. in l. si qua pœna. ff. de verb. sig. Et hãc limitationem tenet in effectu Alex.
38 in cons. 111. col. 4. in 1. vol. & And. de Isern. in const. Comite. Tertiò. † limita, nisi expressè lex vel statutum, limitaret arbitrium Iudicis, vt non possit excedere talem pœnã, quia tunc non imponit pœnam mortis. Ita procedat text. in l. j. ff. de furibus baln. & in l. j. §. expilatores. ff. de effract. prout suprà declarauí. Quartò limita, nisi lex diceret, quòd Iudex pœnam moderetur, quia tunc non potest imponere pœnam mortis. Ita procedit, d.c. inquisitionis, cum ibi not. vt suprà
39 declarani. Quintò, † limita, quando arbitrium datur Iudici in pœnis à iure expressis, prout est in actione iniuriarũ, in qua est statuta pœna corporalis, & pecuniaria, ad arbitrium Iudicis, l. 2. & l. iniuriarum æstimatio. ff. de iniur. & l. Pædius. §. j. ff. de incẽ. rui. & nau. tunc enim Iudex propter enormitatem iniuriæ, potest arbitrari mortem: secus est, vbi Iudici datur simpliciter arbitriũ puniendi, in pœnis nõ à iure expressis, quia tunc non potest facere crimen capitale, quod non est capitale, nec potest imponere pœnam mortis, vbi crimen nõ est capitale. Ita declarat Fel. in d.c. ex literis, col. pe-
20 nult. vers. quarta declaratio, &c. † Sextò, limita, non procedere quando in similibus delictis esset consuetudo, quòd non imponatur pœna mortis, sed mitior pœna; quia tunc Iudex non potest imponere pœnam mortis, sed tenetur sequi consuetudinariã pœnam, & cessat arbitraria. Casus est singularis in l. si quis reum. ff. de custo. reo. Facit tex. cum ibi no. in l. hodie. ff. de pœnis. Ita tenet Bald. in l. quicunq; col. 4. vers. scias tamen, &c. C. de ser. fug. Fel. in c. de causis, col. j. de Offic. Deleg. Abb. in c. inquisitionis, col. fi. de accus. Alexan. in cons. 5. col. fi. & cõs. 3. col. 4. in 1. vol. & Paris in trac. synd. in vers. compositio, & col. 12. in prin. in c. an si delinquens, &c. & in tex. de off. syn. colu. 3. & 5. in c. an sit potestas, &c. vbi plus dicit, quod si Iudex excedit pœnam solitam, dicitur grauare partem, & potest appellari, & tenetur in syndicatu. Et per hoc infert, quod in Regno, si quis condemnatur ad vnam vnciam, non solet exigi tota vncia, sed tantùm vnus tarenus, vel duo, maximè attenta paupertate condemnati. Et per hæc sit expedita ista quæstio. Laus Deo. Rob. Mar. V. I. D.

ADDITIO. Hanc eandem quæstionem in vtranque partem amplitiuè & restrictiuè disputat author noster in suo Speculo aureo: suprà, parte 4. dist. 1. à numer. 43. vsq; ad nu. 57. inclusiuè, ex quo loco pleraq; huc transscripta apparent. K. L.

DISPVTATIO QVARTA.

Vtrùm si in causa summaria sit processum per partes ordinarie cẽsetur recessum à via summaria, ità ꝙ ineptitudo libelli, vel alius defectus, vitiet processum, non obstante, quòd aliàs in Regno procedatur sola facti veritate inspecta.

1 *Causa, quæ de iure erat summaria, si fuit cepta per partes via ordinaria, an videatur renũciatum viæ summariæ.*

Summaria causa, an fiat ordinaria ex voluntate partium, num. 11. 12.

2 *Libellus si interuenit in causa, in qua non requirebatur, an debeat ordinariè discuti illa causa num. 5.*

3 *Causa quamuis sit commissa summariè, potest nihilominus Index procedere ordinariè.*

4 *Tejle*

4 *Testamentum in scriptis si non valeat, an valeat vt nuncupatiuum, num. 13.*

Contractus sine scriptura non valet, quando partes elegerunt viam contrahendi in scriptis, & quando censeantur hanc viam elegisse.

5 *Arbiter, qui erat etiam Arbitrator, si incepit procedere vt Arbiter, potest prosequi vt Arbitrator inordinarie: & valet processus.*

6 *Testamentum militis, factum iure communi, si non valeat, an valebit iure militari.*

7 *Libellus ineptus non vitiat in causa, in qua non requirebatur.*

8 *Testes inhabiles, probant informationem in casibus, in quibus non requirebantur.*

Actus, qui poterat geri sine aliqua persona, non vitiatur, si illa interuenit inutiliter.

9 *Viam per quam actus impugnatur, nemo presumitur elegisse.*

10 *Processus sive ordinarie, sive summarie fiat, semper potest in Regno super eo ferri sententia, dummodò liqueat de veritate.*

12 *In confessio non requiritur sententia.*

14 *Causa ordinaria, an possit fieri summaria de voluntate partium.*

1 FVI sæpè interrogatus, stãte † iure municipali in hoc Regno, & in causis ciuilibus procedatur sine figura iudicij, & sola facti veritate inspecta, per c. Detestantes, & per Regiam prag. primam, quæ incipit, Dispendia. Si partes processerunt in causa ciuili via ordinaria, dando libellum, litem contestando, & alia acta solenniter & ordinariè faciendo, cùm potuissent ista iudiciorum solennia omittere, & procedere via summaria, ob dicta statuta. An per hoc videantur viæ summariæ renunciasse, & amplecti viam ordinariam, quando non apparet de expresso consensu, seu conuentione partium: ita vt si aliquis defectus emergat in iudicijs, putà ineptitudinis, vel alius similis, qui de iure communi vitiaret processum, & sententiam, habeat etiam talis defectus vitiare talem processum ordinaria via initiatum, & sic, an in tali processu debeat seruari ius cõmune, & non municipale? per ea, quæ no. gloss. & doct. in l. vinum, in fi. ff. si cer. pet. Et pro prima parte affirmatiua, videlicet, quòd censeatur recessum à via summaria, & per consequens debeat seruari ius commune, addu citur primò dictum Bal. in l. diffamari, col. 1. in fi. ver. secũdò oppono. &c. de ing. & manu. vbi dicit, quòd quando partes possunt procedere summariè, & eligunt viam ordinariam, causa efficitur ordinaria, & sic vide tur hoc dependere ex volũtate partium.

2 † Secundò adducitur glo. in l. proinde, §. notandum. ff. ad l. Aquil. quæ dicit, quòd quando in causa non requirebatur libellus, si interueniat libellus, & sic fuit cœpta via ordinaria, debet solenniter per sententiam diffiniri, & innuit quod causa efficitur ordinaria, & debet ordinariè determinari, & ita per illam gloss. tenet Franc. de Cur. in add. post Alexand. in d. l. vinum, colum. fi. si cert. pet. in add. quæ incipit, tamen fallit, &c. vbi dicit, quòd tunc non valeret sententia super libello inepto.

3 Tertiò pondero † dictum Bal. in l. quod fauore. colum. 1. C. de leg. & Bald. in l. nulla, ff. de leg. qui dicit, quòd si Princeps commit cit causam Iudici, quod summariè procedat, & ille procedit ordinariè, valet processus tanquam ordinarius, & ordinariè factus. Idem tenet Lanfr. in cle. sæpè, col. 3. in princi. in 15. concl. de verb. sig.

4 Quartò † adducitur, quia testator, qui poterat testari nuncupatiuè, elegit viam testandi in scriptis solenniter, & non valuit testamentum in scriptis, ob aliquem defectum: minimè valebit, vt testamentũ nuncupatiuum, ex quo illã viam solennem elegit. Ita tenet Bart. in l. fi. de iure codicil. Facit etiã, & dicimus de cõtractu in scriptis, nã quando erat in posse cõtrahentiũ contrahere in scriptis, & sine scriptis, & elegerunt viã contrahendi in scriptis, non valet cõtractus sine scriptura, l. contractus, & ibi Bald. in j. colu. in fi. C. de fide instr. vbi plus dicit, quòd eo ipso, quod partes dicunt: habeamus Notarium, vt conficiat scripturam de contractu: censentur velle contrahere in scriptis, in tãtùm, quòd antè, quàm scribantur, potest eos pœnitere, vel alteram partem pœnitere & nolle contrahere vt habetur in decis. 36. consil. Neap. per Matth. ver. 3. &c. Ita etiam videtur dicendum in casu nostro: quia erat in potestate partium procedere summariè, secundum iura municipalia, & elegerunt viam ordinariam, debet eis imputari, vt si deficiat aliqua solennitas iuris communis,

vitio-

vitietur processus, iuxta illam regulam: via,
5 quam elegisti, tibi pateat, &c. Pro † parte verò contraria adducitur dictū Bal. in l. 3 ff. de test. mil. vbi dicit, quòd si is, qui potest procedere summariè, & de plano, incipit procedere ordinariè, per libellum, potest omittere viam ordinariam, & reliquum processum expedire summariè: quia eligendo ius commune, non censetur priuilegio renunciare. Vnde infert ibi Bal. quòd si est compromissum, in aliquem, tanquam Arbitrū & Arbitratorem, & ille incœpit procedere, vt Arbiter, & processit inordinatè, valet nihilominus eius laudum, tanquam arbitratoris. Et hoc dictum videtur decidere casum nostrum, vt si processus fuit initiatus ordinariè, & fuit non ritè compositus, debet valere, tanquam summarius, propter di
6 cta statuta, seu iura municipalia. †: Et de hoc videtur text. in d. l. 3. ff. de test. mil. vbi miles, qui poterat testari iure militari, si voluit testari iure communi, & omisit solennia, adeò, quòd testamētum non potest valere iure communi, valebit saltem iure militari, & sic non videtur renunciare priuilegio, adeundo viam iuris communis.

7 † Secundò, pro ista parte adducitur illud quod voluit Alex. in d. l. vinum, col. fin. & ibi est gl. singularis, vbi dicitur, quòd in casis, in quibus nō requiritur libellus, si interuenit, & sit ineptus non vitiat processum. Sic etiam possemus dicere in quolibet actu substantiali iudicij, vt si interueniat, & sit ineptus, non vitiet processum. Idem, si petitus omittatur, ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset vera prima opinio nunquam posset verificri illud dictum gl. & Alex. in d. l. vinum, quod est communiter approbatum: quia semper, quando quis præsentat libellum, videtur eligere viā ordinariam, & sic essemus in dispositione iuris communis, secundum quam libellus ineptus vitiat processum, & esset contra illud dictum.

8 Tertiò, adducit † quod not. Bald. in l. qui testamento, §. per contrarium. ff. de test. vbi dicit, quod valet informatio capta p̄ testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur. Facit etiā tex. iuncta gl. in ver. in transitu, in §. serui, Inst. de liberti. quę probat, quòd quando actus poterat geri sine interuētu alicuius personæ, si illa persona interueniat, & inutilis, non vitiat actum. Pro hoc est text. in l. 1. in prin. C. de rei vxo. act. Sic etiam dico in quæst. nostra, quia causa poterat expediri summariè, & sine solennitate iuris, si interuenerunt dictæ solennitates, & inutiliter, non debet per hoc vi-
9 tiari processus. Quartò, quia nemo † censetur elegisse viam, per quam actus; & volūtas suā impugnetur, vt d. l. 3. ff. de test. mi. Alex. in hac consultissima. §. per nuncupationem, C. de test. & Soc. in consi. 142. col. 3. 1. vol. Pro solutione, huius q. adhæreo huic secundæ parti, quam puto esse veriorem, maximè in hoc Regno, cùm sint rationes efficatiores pro ea: intelligendo tamen, quādo partes non expresse declarauerūt, se velle procedere ordinariè, sed tantum incœperūt ita de facto ordinariè procedere, ex quo processu potest resultare tacitus consensus, non autem expressus, quia iste tacitus consensus, non debet ita interpretari, vt partes voluerint facere actum inutilem, & iudiciū frustratorium, arg. l. quoties, la. 2. ff. de reb. dub. & l. quoties, ff. de verb. obl. Et vltra dic-
10 tas † quatuor rationes, confirmo hanc partem in Regno, per d. c. Detestantes, vbi mādatur, q̄ quando in processu liquet de sola substantia veritatis, non possit opponi aliqua exceptio de nullitate ex defectu omissæ solennitatis iudicij. Et illud mandatum dirigitur Iudici, vt patet ibi ex suprascriptione. Vnde non est curandum quomodocūque partes procedant, in causa, siue ordinariè, siue summariè, quia dummodò liqueat de veritate, semper Iudex poterit proferre sententiam validam, etiamsi aliqua substantialia omittantur, quia de his non curandum est. Et per d. cap. Detestantes, apparet responsio ad omnia quatuor argumenta adducta pro prima parte. Prętera, etiam de
11 † iure communi puto sustineri posse istam secundam partē, per iura, & argumenta superiùs adducta. Et in specie responderi potest ad omnia allegata pro prima parte. Et primò: non obstat dictū Bal. in d. l., diffamari, quia nihil facit ad propositū. Dicit enim quòd partes possunt procedere ordinariè, vbi poterant summariè, & valet processus ordinarius. Istud est clarum & expeditum per cl. sæpè. §. fi. de verb. sig. quia tunc reuertitur ad naturā suam, & sic ad ius cōmune, vnde de facili fit, vt not. in d. §. fin. Non tamen.

tamen dicitur, quòd, si in aliquo omitteretur aliquod substantiale, vitietur processus: & ita etiam respõdeo ad id, quod dicit Bal. in d.l. quod fauore, & in d.l. nulla. Secundo,
12 non † obstat glo. in d.l. proinde. §. notandũ, quia loquitur in casu, in quo non requirebatur sententia: vt quia sumus in confesso, in quo solum fit præceptum, vt soluat, l. j. C. de confess. Vrum est, quòd si actor, vigore confessionis Rei voluerit formare libellum solenniter, & petere id, quod confessus est, tunc requiritur sententia, ex quo, causa est initiata in formam iudicij, & sententia debet esse conformis libello, & hoc dicit ista glo. Non tamen ibi fit aliquod verbũ, quòd si interueniret libellus ineptus, vitiaretur processus, vel, si aliter processus fuit non ritè factus. Sed solùm sentit, quod si fuit fabricatus processus, est solẽniter per sententiã determinandus, quod est ex quadam necessitate: quia omnis processus exspectat diffinitiuam sententiam regulariter. non obstat
13 † quòd dicimus de testamento in scriptis, quia illud est, quando testator expressè declarauit, qd̃ volebat testari in scriptis, quo casu si non valet, vt testamẽtum in scriptis, minimè valebit, vt nuncupatiuũ. Secus, quã hoc expressè non apparet: quia tunc, si potest valere, vt nuncupatiuũ: vt quia interuenerunt omnia requisita in nuncupatiuo, valebit vt nuncupatiuũ. Ita sentit Bart. in d.l. fin. ff. de iure codic. Cyn. Alex. & Iaf. in d.l. hac consultissima. §. per nũcupationem, C. de test. Ang. & Imol. in l. j. §. fin autem. ff. de hær. instit. Alex. in consil. 176. col. 2. in 5. vol. cons. 113. in 3. vol. Paul. de Cast. in consil. 415. in 2. vol. Soc. in cons. 142. in j. vol. & habetur aliquid, in decis. 69. Neap. Et eodem modo respondeo ad l. contractus, C. de fide instr. & quod ibi not. Bal. scilicet, quòd loquitur, quando expressè apparet, quòd partes voluerunt contrahere in scriptis. Et per hoc dico, quòd quãdo expressè partes conuenirent, quod procedatur ordinariè, corã Iudice, & renunciarent illi cap. Detestantes tunc propter expressum cõsensum diceremus
14 quòd non valeret iudicium, si aliqua solennitas omitteretur, per prædicta. Quid † autẽ cõtrà, an possint partes facere, quòd in causa ordinaria procedatur summariè? Spec. in titu. de lib. concept. §. nunc dicendum, vers. 2. tenet, quòd sic, sed cõtrarium tenet Car. in d.cl. sæpè, in prin. in 12. q. Alex. in add. ad Bar. in d.l. si societatẽ. §. arbitrorũ, in 2. colu. in add. quæ incip. Adde ad hoc, &c. ff. pro socio, & est ratio, quia quòd ordinariè procedatur, est iuris publici, & partes non possunt iuri publico renũciare, L ius publicum, ff. de pact.

ADDITIO. Vide glossam elegantẽ, in c. si diligenti, in verbo pactis prænatorũ, vbi latissimè prosequitur. K. L.

Idem tenet Luc. de Pen. in l. de submersis, col. pen. in fin. & seq. C. de naufr. lib. 11. per eandem rationem. Dicit tamen Card. in d. 12. q. & Lucas, vt suprà, quòd si partes velint quòd Iudex procedat, tanquam arbitrator, possunt hoc facere. Et sic per hunc modum possunt facere causam summariam, faciendo cõpromissum eo modo. Et ex his remanet expedita ista vtilis quæstio. Laus Deo. Rob. Marant. Venus. V.I.D.

ADDITIO. De materia huius quæstionis siue disputationis, vide eundem authorem nostrum suprà, in Speculo aureo, parte 4. dist. 9. num. 87. & sequentibus. K.L.

DISPVTATIO QVINTA.

Vtrùm in crimine Vsurarum possit Iudex ecclesiasticus, vel secularis inquirere, & procedere ex officio, nemine accusante, & Vsuriariũ punire aliqua pœna: & quid seruetur in hoc Regno Siciliæ.

1 *De Vsurario, an possit inquiri per Iudicem ex officio, & condemnari ad aliquam pœnam, nemine accusante.*

Vsuras ne recipiat creditor, potest per Iudicem impediri, & receptas compelli restituere.

De vsurario suspecto potest inquiri per Iudicem ecclesiasticum, vt imponatur sibi pœnitentia.

2 *Causa si fuit capta via ordinaria, debet solemniter per sententiam definiri.*

3 *Vsurarius potest excommunicari, si non restituit vsuras.*

4 *Vsura est delictum punibile, & super eo po-*

test procedi per inquisitionem, & accusationem per Iudicem ecclesiasticum, num. 11.

5 Vsurarum crimen in Regno est publicum, & quilibet admittitur ad accusandum, & hoc qualiter procedat.

6 Vsuræ sunt permissæ de iure ciuili.

7 Vsurarius, an possit criminaliter puniri numer. 12. 12. (nico.

8 Vsurarius punitur tribus pœnis, de iure Cano-

9 Vsurarius restituens vsuris, an teneatur ad aliud.

Vsurarius pauper, qui non potest restituere, an teneatur in aliquo, num. 22.

10 De vsurario, nullo modo potest hodie inquiri per Iudicem secularem, nisi accusatur ab eo, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur.

11 Inquisitio potest fieri per Iudicem ecclesiasticum de vsura, & de omni alio crimine fama præcedente.

12 Vsurarius recipiendo vsuras, committit delictum, & debet teneri crimine stellionatus.

14 Vsurarius pluries delinquit.

15 Iudex ecclesiasticus potest coadunare Canones, addendo nouam pœnam.

Vsurarius, an possit pecuniariter puniri, numer. 17.

16 Vsurariorum temeritas excreuit hodie, & acriùs exercent vsuras Christiani, quàm Iudæi.

Pœna augeri potest ob delicti frequentiam.

17 Pœna illa irrogari debet, quæ magis timetur.

Pœna pecuniaria est valdè conueniens vsurario propter eius auaritiam.

18 Vsura est crimen, & non reperitur ea, maius malum.

Crimen dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari & puniri.

19 Pœna arbitraria puniri debet omnis, qui delinquit contra prohibitionem legis, quando lex certam pœnam non irrogat.

20 In dubio, sequenda est opinio illa, quæ magis fauet publicæ vtilitati.

21 Vsura prohibentur recipi, etiam à sponte soluente.

Vsuras soluens non peccat, sed solùm is, qui eas recipit.

Debitor soluens vsuras videtur sibi eruere oculum.

23 Tortura, an possit irrogari in crimine vsurarum.

Vsurarius, an possit torqueri, flantibus indicijs.

FIscales Iudices solent quotidie inuestigando anhelare, vnde possint pecunias extorquere, & prouentus facere, hinc quandoq; nemine conquerente, formãt inquisitiones ex officio contra vsurarios, vt possint eos ad legitimam pœnam condemnare. Quæritur modò, an possint ex officio procedere & inquirere & punire, nemine accusante? Ista q. habet multa capita, q̃ venient inferiùs decidẽda, & multa argumen
1 ta possunt adduci, hinc inde ad partes. † Et primò pro parte affirmatiua, quod possit inquiri ex officio, etiam ad commodũ priuati, adducitur tex. in c. cùm in diœcesi, & ibi Ioan. de Ana. in 2. no. de vsur. vbi Iudex ecclesiasticus, etiã nemine petente, potest inquirere contra vsurarium, & ipsum compellere ad restitutionem vsurarum. Idem tenet Abb. in c. tuas, in 2. not. de vsur. vbi plus dicit, quòd nõ solùm potest Iudex cogere ad restitutionem vsurarũ receptarum, verùm etiam ante solutionem, potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat, seu exigat: & hoc causa vitãdi peccatum. Idem tenet Io. de Ana. in d. c. tuas, in vlt. not. gl. in ca. ex literis, de sponsa, & Abb. in c. ad nostram, el. 2. col. 2. de iureiur. vbi dicit de mente Innocentij, quòd Iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum, quem habet suspectũ de vsura ad pœnitentiam imponendam. & erit vtile ꝓ consequentiã parti, quia non poterit imponi salutaris pœnitentia, nisi vsuræ restituantur parti. idem tenet Bal. in cons. 183. in fin. in 1. vol. & Soc. in cons. 219. in 2. volum.
2 Secundò, adducitur † quod voluit Bal. in l. ea quidem, col. antep. ver. item quæritur, an in ciuili, &c. C. de acc. vbi dicit, ꝙ in ciuili causa regulariter non proceditur per inquisitionem, nisi contra vsuriariũ: & idem Bal. in c. 1. §. si tres, de pace tenen. Tertiò, adduci-
3 tur † dictum Abb. in c. præterea, de vsur. vbi dicit, quòd vsurarius potest compelli ad restitutionem vsurarũ, & si non restituit, potest excommunicari. Quartò, adducitur † dictum Pet. Phil. Cor. in cons. 19. in litera E, & litera F. in 3. vol. vbi dicit, quod crimen vsurarum est delictũ punibile, & super eo potest Iudex procedere, tam per viam accusationis, quàm inquisitionis: intelligendo de Iudice ecclesiastico, præcedente fama, iuxta c. qualiter, & quando, de accu. & plures bonas rationes allegat in d. cons. & concludit,

quòd

quòd Iudex vltra pœnas Lateranensis Concilij traditas, in c. quia in omnibus, de vsuris, potest etiam imponere pœnam arbitrariam. † Quintò, adducitur nouissima dispositio tradita in Regno, per constitut. Vsurariorum, quæ vult, quod crimen vsurarū sit publicum, & quilibet de populo admittatur ad accusandum: ergo saltem, præcedēte fama, quæ habetur loco accusatoris, vt d. c. qualiter, & quando, el. 2. debet posse Iudex procedere per inquisitionem, sicut in aliis quāpluribus criminibus publicis procedit. Pro parte verò contraria, quòd imò nullo modo procedi possit per inquisitionem, adducitur primò, nam quātum ad Iudicem secularem, qui habet sequi ius ciuile, non potest procedere, nec punire, † ex quo vsuræ de iure ciuili sunt permissæ, & non prohibitæ, l. eos. C. de vsur. vbi Iustinianus Imper. qui fuit vir Catholicus, permisit vsuras. Et hoc tenet Bart. in l. j. col. 3. C. de sum. Trinit. & fid. Cath. & Card. in cl. j. col. 2. in 2. q. de vsur. Phil. Dec. in cons. 160. vnde qd' fit lege permittente, nō punitur, nec inquiritur, l. Gracchus, C. de adul. & l. fi. ff. quod quisque iuris.

ADDITIO. Quāuis vsuras ad modū legitimū de iure ciuili permissas asserat Author hic, quam opinionem dicit communē Alciatus, c. j. nu. 78. extra de offic. ordin. Tamen cum Cepol. j. cautela. 25. sententiā contrariam, quòd etiam de iure ciuili authenticorū vsuræ sint prohibitæ, tenent communiter glos. Legistarum: vt ait Imol. in clem. j. nu. 8. de vsuris, quem refert Ana. in c. quia in omnibus, nu. 16. de vsuris, Albe. in l cunctos populos, nu. 15. c. de sum. Trinit. & fide cath. Imo. in l. j. colu. 4. ver. Et aduerte. ff. de solut. K. L.

Secundò, quòd saltem ad pœnam imponendam non possit inquiri, adducitur dictum Bald. & Sal. in l. improbum, C. de his, qui no. inf. vbi dicunt, † quòd vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri, ex quo nulla lege cauetur: nā respicit vsuras de cōsensu soluētis. Ioan. de Ana. in c. quàm pernicioſum, colu. 4. de vsur. & Phil. Dec. in d. cons. 170. Tertiò, † adducitur, quia solū ius Canonicū introduxit, quasdā pœnas spirituales, contra vsurarium, quę trāduntur per Lateranense Concilium, in d. c. quia in omnibus, de vsur. & sunt tres. Prima, quod priuatur cōmunione Altaris. nam non potest recipere corp⁹ Christi, nec debet stare in ecclesia, quādo celebrantur diuina. Secunda, quia non debet sepeliri in ecclesia. Tertia, quia nō admittitur ad oblationes faciēdas, vt d. c. quia in omnibus, & ibi per Abb. & Io. de Ana. Vltra istas pœnas spirituales, nō reperitur aliqua lege cautū, quod vsurarius puniatur criminaliter, ergo contra eum inquiri non potest, quia frustratoria esset inquisitio, & nō debet fieri, quod factum nō releuat, l. hæc stipulatio. §. diu⁹. ff. vt l. nom. cau. Quartò, † adducitur tex. in c. cū tut. de vsur. qui tex. multùm stringit in trib. locis. Primò enim dicit in prin. qd' pœnæ inductæ per Lateranense Concilium contra vsurarios, habent locū, donec vsuras restituant, ergo sequitur, quòd illis restitutis cessant pœnæ. Secundò, pondero illum tex. in vers. illi autem, vbi dicit, quòd vsurarij pauperes qui vsuras restituere non possunt, non debent vlla pœna mulctari. Tertiò, in fin. illius c. dicitur, quod restitutis vsuris liberantur vsurarij, tam à peccato, quàm à pœnā. Et sic patet per d. c. quod tota vis iuris Cānonici consistit. in faciendo restitui vsuras pro salute animæ, & ille, qui non potest restituere, non punitur aliqua pœna: nam, si posset criminaliter puniri, si non haberet in ære, deberet luere in corpore, cùm obligatio descendat ex delicto: vt habetur in l. si quis id, quod. ff. de iur. omnium iud. & in l. quicunque, C. de ser. fug. sed lex Canonica dicit expressè, quòd nulla pœna puniatur, & idem, quando vsuras restituit, vt dicto. c. cum tu. in fin. Quintò, adducitur auctoritas Philip. Dec. in d. consil. 170. vbi hoc tenet expressè. per plures rationes. Pro solutione huius quæstionis, facio duo membra principalia. Primùm est: an Iudex possit inquirere ex officio? Secundum est, an possit aliquam pœnā irrogare criminalem saltem arbitrariam, ne delictum pertranseat impunitum. Et pro habenda vera conclusione in vtroque membro, oportet distinguere iura. Super primo † membro, si quæris de iure ciuili communi? concedo hanc secundam partem, quod iudex secularis nō potest inquirere, nec aliquo modò procedere, etiam per accusationē, ex quo de iure ciuili vsurę nō sunt prohibitæ, ergo non est crimen. Vnde nec per accusationem, nec

per inquisitionem puniri potest, quod non est delictū, per ea, quæ modò dixi in primo argumēto, secundæ partis. Si quæris de iure constitutionum Regni, secūdum quod ius est prodita pœna publicationis bonorum, vt d. const. Vsurariorum: & tunc dico, quòd per accusationem vniuscuiusq; de populo, etiāsi suam iniuriā non prosequatur, potest Iudex procedere, quia crimē est publicum, & hoc expressè dictat d. const. sed per inquisitionem specificā nullo modo procedere potest. Primò, quia illa const. hoc non permittit, vnde stamus regulæ iuris, quę est, q̄ nemo sine accusatione damnatur, l. rescripto. §. si quis accusatorē. ff. de mu. & hon. & ibi glo. & habetur in l. 2. §. si publico. ff. de adult. Secundò, quia alia const. quæ incipit. Hi, qui. §. de specialibus, prohibet speciales inquisitiones, nisi in certis casibus, inter quos non numeratur iste, ergo stamus regulæ, quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis, l. quæsitum. §. denique, & ibi gloss. ff. de fund. instru. & l. cùm de lanionis. §. cui fundum. eod. tit. & l. nam quod liquidè. ff. de pen. leg. Si verò quæris de iure rituum magnæ curiæ Vicariæ? tūc est sciendum, quod de hoc habemus in Regno duos ritus. Vnum, in num. 14. qui incipit. Item, quòd nullus laicus, quo cauetur, quod nullus admittatur ad accusandū, nisi suam, vel suorum iniuriā prosequatur: vnde corrigitur cōstitutio Regni in eo, quod admittebat quemlibet de populo ad accusandum. Alius ritus est, in nu. 15. qui incip. Item, q̄ nullus admittitur, &c. quo cauetur q̄ Iudex secularis non potest inquirere de vsuraria prauitate, nisi interueniat accusatio in forma, adeò quod non sufficiat sola denunciatio. Et ex prædicta discussione iurium remanet firma conclusio, quòd Iudex secularis, nullo iure, potest procedere per inquisitionem contra vsurarium, nisi interueniat accusatio eorum, qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur. Et hoc vltimū procedit in Regno, vigore dictorū rituum: & ita tenet Par. in tract. synd. in vers. inquisitio, col. 3. ver. & hodie in Regno sunt subla-
11 tæ, &c. Si verò, † quæris de iure Canonico in curia ecclesiastica? & tunc concludo, q̄ Iudex ecclesiasticus indistinctè potest procedere per inquisitionem contra vsurariū manifestum, contra quem fama laborat, & ista inquisitio fit principaliter ad expurgandum peccatum, & resultat ad commodum priuati, quia vsuræ receptæ restituuntur, & nondum solutę impediuntur solui, aliàs potest vsurarius excommunicari, si non paret mandatis Iudicis ecclesiastici. Ita procedāt omnia iura adducta, in j. & 3. argumento, primæ partis. Item potest procedere ad imponendas illas pœnas spirituales, de quibus in d. c. quia in omnibus. Et ratio est, quia de iure Canonico de omni crimine potest inquiri, fama præcedente, vt d. c. qualiter, & quādo, cl. 2. de acc. & ibi Abb. & doct. Et ita puto debere intelligi dictum Bald. in d. l. ea quidem, C. de acc. & in d. §. si tres, quod fuit allegatū suprà, in 2. argumento, primæ partis, quia de iure ciuili non posset procedere per rationem suprà dictā: scilicet, quòd ius ciuile non prohibet vsuras, vnde de necessitate intelligi debet de inquisitione, quam facit ecclesiasticus Iudex, ad commodum priuati, & pro salute animæ subditorum: & sic appellatur hæc inquisitio in causa ciuili,
12 vt dicit Bal. ibi. Super 2. membro † principali: scilicet, an possit irrogari pœna criminalis contra Vsurarium? Dico, quòd de iure ciuili communi, non est dubium, quod nulla pœna irrogatur, ex quo, lex ciuilis non prohibet vsuras, sed de iure cōstitutionum Regni irrogatur pœna publicationis bonorū, vt supra dixi, per d. const. Vsurariorum, & est ritus magnæ curiæ in nu. 15. incipiens, Item, quòd nullus: & alius ritus, in num. 113.
13 inc. Item, quod proc. Sed † totum dubium consistit, quid de iure Canonico, an vltra pœnas illas spirituales possit Iudex ecclesiasticus irrogare vsurario aliquam pœnā criminalem arbitrariam? in hoc sunt ista duo consilia repugnantia, videlicet, consil. Phil. Dec. 170. vbi tenet, quod non, cò, quia nulla lege cauetur. Aliud consilium contrarium est Petr. Phil. Corn. in cons. 19. in 3. vol. vbi per bonas rationes tenet, quòd sic: istā partem affirmatiuam tenet Iac. Butr. in d. l. improbum, C. de his, qui not. inf. assignat rationem, quia vsurarius exigendo vsuras cō mittit dolum: ergo tenetur crimine stellio-
14 natus. Et hæc † secunda pars affirmatiua mihi videtur verior. Quam confirmo. Primò, per tex. in c. cum diocesi. de vsur. vbi probat, quod crimē vsurarum potest in iudiciū deduci per viā accusationis, ergo debet puniri

aliqua

aliqua pœna naturali, conuenienter illi delicto. Item vsurarius plurics delinquit. Primò enim delinquit mutando sub vsuris: quia facit contra præceptum Diuinum, & Canonicum, quod dicit: Mutuũ date, nihil inde sperantes, &c. c. consuluit de vsur.

ADDITIO. Ex dispositione Euangelica & diuina, Mutuũ sine spe lucri, aut quæstus constituitur vt hic, quandoquidem & de iure ciuili gratuitum esse debet, c. consuluit de vsuris, si tamen vltra tẽpus constitutum debitor solutionẽ differat, poterit creditor, vel ex conuentione aut promissione aut spõtanea solutione, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis aliquid supra sortem licitè recipere & exigere: vt est communis interpretum vtriusque iuris sententia. quos vide apud Hartmanum Hartmanni German. Practicarum Forentium lib. 2. tit. Miscellaniorum, c. 20. Castr. & Dd. in l. 3. §. vlt. ff. de eo quod certo loco. Panorm. in c. vlt. num. 13. de vsuris. Alexan. cons. 141. lib. 5. De consil. 39. K. L.

Secundò delinquunt vsuras recipiendo, quia tunc exequitur suum malum propositum. Tertiò, delinquit vsuras non restituendo, & omnes pœnæ inductæ per ius Canonicum tendunt contra hoc tertium delictum, ergò alia duo, si non punirẽtur, remanerent impunita, quod esset contra publicã vtilitatem, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & hanc ponderationem facit Phil. Cor. in d.
15 consi. 19. Secundò, pro † ista parte adduco, quòd Iudex ecclesiasticus, ex iusta causa sibi visa potest coadiuuare Canones, addendo nouam pœnam, licet nõ possit totaliter statuere contra Canones, glo. est in cl. ne Romani, in ver. tolli. & ibi Car. in prin. in 3. q. de cle Abb. in c. licet, col. 2. circa fi. vers. aut subest statutum, &c. de pœnis, & Fel. in cap. irrefragabili. §. cęterùm, colum. 2. ver. limita hanc conclusionem, &c. de off. ord. vbi dicit, quod potest addere nouam pœnam pecuniariã, & idem Fel. in c. q; super his, in vl. col. ver. fallit septimò, &c. de mai. & ob. Vnde licet nõ caueatur expressè per Canones, quòd vsurarius puniatur criminaliter, tamẽ dico, quod Episcopus potest addere nouam pœnam coadiuuando Canones, & punire ipsum arbitrio suo ad pœnam pecuniariam ex iusta causa. f. ne tale delictum pertranseat impunitum, & vt alij vsurarij capiant exemplum, & cessent formidine pœnæ à committendis vsuris, vt dicit text. in l. si operis, C. de pœ. & l. quicunque, §. quod si fecerit, C. de hær. Solent enim pœnæ exacerbari, vt alij capiant exemplum, l. aut facta. §. fi. & l. si quis aliquid. §. qui abortionis, ff. de
16 pœnis, & l. 1. C. ad l. Iul. rep.

Tertiò † hanc confirmo, quia hodie multùm inoleuit in vsurariorũ temeritas, &, instigante diabolo acriùs exercent vsuras non nulli Christiani, quàm Iudæi, & infideles, quo casu, propter delicti frequentiam est permissum Iudici pœnas ordinarias augere, & nouas addere, text. est, & ibi Bartol. in princ. in d. l. aut facta, §. fin. ff. de pœnis, & l. j. in princ. ff. de abigeis, & text cum gl. in l. 3. in fin. C. de Epis. aud. Facit tex. in l. hodie, ff. de pœnis: stãte ergo vsurarum frequentia, est permissum Episcopo, augere pœnas canonicas, & punire vsurarium ad suum arbitrium, pœna competenti, per. d. l. hodie.

ADDITIO. Iudæi, vtrùm de iure communi licitè vsuras exercere possint? vide ✍ parte negante Curtium Iuniorem, in l. eius qui in prouincia, post, num. 5. ff. si certũ petat. vbi dicit hanc esse sen. communem. Alex. de Neuo, consil. 100. nu. 13. 9. & 3. consil. 101. nu. 14. & consil. 102. nu. 13. K. L.

17 Quartò, † quia Iudex ecclesiasticus, potest, & debet pœnam irrogare, quæ magis timetur, cuius timoris ratione censendũ est ipsum delinquentem fore à delinquendo cessaturum gl. est in c. licet, in gl. magna, circa fi. & ibi Abb. de pœnis, tex. in c. quoniam frequenter, in fi. & ibi gl. in ver. magis timeri, &c. vt lite non contest. gl. in cap. de causis in ver. certa, in fi. de off. del. Fel. in c. irrefragabili. §. cæterũ, col. j. & ibi etiam Abb. in 3. no. de of. ord. vbi Abb. & Fel. de mẽte Host. videntur propriè decidere hunc casum. Dicunt enim, quòd Iudex ecclesiasticus ✍ crimine ecclesiastico, etiam contra laicum potest irrogare pœnam pecuniariã, si illa magis timetur, quam pœna spiritualis: sed in nullo casu potest magis cõuenire pœna pecuniaria, quàm contra vsurarium, qui peccat ex rabie auaritiæ. Vnde in eo, in quo deliquit, puniri debet, vt pœna sit delicto conformis, l. si fugitiui, C. de seru. fug. & l. sancimus, C. de pœn. Ad quod habentes respectum Imperatores huius Regni, imposue-

runt pœnam pecuniariam cõtra vſurarios, ſcilicet publicationis bonorum, vt ſuprà dixi, per conſt. Vſurariorum. Et ſemper eſt credendum, quod vſurarius nullam pœnam magis timebit, quam pecuniariam, quia ſemper auarus eget, &c. ex quo incœpit fabricare in gehennam, non curabit pœnas ſpirituales: vt tenet Abb. in cap. vt clericorum, in fi. de vita, & hon. cl. Vt ergo irrogetur pœna, quæ magis timetur, & delicto conueniens: dico, quòd Epiſcopus poterit pecuniariam pœnã imponere, quam debet poſtea irrogare ad fabricam eccleſiæ, vel in alium pium vſum, ne ipſe etiam de auaritia arguatur, ſecundum Abb. in d. c. vt clericorum, in fin. & in d. §. cæterùm, & in c. dilectus, de off. ord. & in d. c. licet.

48 † Quintò, adduco, † quia ius Canonicũ appellat vſuras crimen, vt d. c. quia in omnibus, & c. ſuper eo. de vſur. Sed crimen dicitur omnis operatio mala, quæ poteſt accuſari, & puniri criminaliter in hoc ſeculo, c. apoſtolus, 81. diſt. gl. in cap. peccatum, de reg. iur. lib. 6. & Felyn. in cap. teſtimonium, col. 3. de teſt. Et quod vſura ſit crimen, appareat ex ordine titulorũ, & rubricarũ, in decretalib. quia poſt titulũ de furtis, eſt immediatè ſituatus titulus de vſuris, & dicit Abb. in continuatione rub. ibi quòd vſura eſt ſpecies rapinæ, & ideò continuatur in rubr. de furt. hinc dicit Ioan. And. in cap. peccatum, de reg. iur. lib. 6. quod non reperitur maius malum, quàm ſit vſura, & idem dicit Io. de Ana. in cap. 1 in fin. de vſur. Si ergo eſt crimen, ſequitur conſequentia neceſſaria, qd' debet aliqua condigna pœna puniri: nam impunitas parit auſum ad maius malum, & delicti multiplicationem: vt inquit Seneca.

49 Sextò, quia † omnis, qui delinquit cõtra prohibitionem legis, debet puniri pœna arbitraria, quando lex non ſtatuit aliam pœnam certam, ſecundum glo. & Bar. in l. nemo martyres, C. de SS. eccl. gloſſ. in cle. 2. in fin. in verſ. ſanctioni, de vita, & ho. cl. Alex. in add. ad Bar. in l. hodie, ff. de pe. vbi dicit, quòd venire contra præceptum legis eſt pœna arbitraria. Sed committere vſuras, eſt facere contra præceptum legis, quia ſunt enim prohibitæ: ergo vſurarius puniri debet pœna arbitraria, ex quo venit contra præceptum legis, per prædicta, & no. Bal. in l. legis virtus, ff. de leg. habetur per Abb. & Felyn. & doctor. in cap. 2. de mai. & obe.

20 Septimò confirmo, † quia quando caſus eſt dubius, & ſunt opiniones hincinde, debemus in dubio ſequi illam opi. quæ magis fauet publicæ vtilitati, & magis cohæret regulis iuris communis. Ita tenet Bar. & doct. in l. 1. in prin. ff. ſol. ma. eſt tex. & ibi Bar. in l. §. fi. j. de ca. tol. C. Ad idē eſt tex. formalis in l. hoc modo. ff. de cond. & dem. vnde hic, ſtantibus iſtis duabus opi. contrarijs, magis fauet publicæ vtilitati hęc, quæ tendit ad puniendum delicta, quàm alia opi. quæ inducit impunitatem, & auget materiam delinquendi: ergo iſta opi. eſt tenenda. Et tantò magis hæc opin. procedere in iſto Regno, vbi vſuræ puniuntur criminaliter, per conſt. Regni, & ſic, quod deficit in pœna Iudicis Eccleſiaſtici, poteſt ſuppleri per ſecularem: vt tenet Gem. in cap. 1. de vſu. lib. 6. facit text. in cap. ſtatuimus, in fin. de maled. Vbi contra blaſphemantes ſtatuitur pœna pecuniaria, vltra alias pœnas ſpirituales.

21 Non obſtant ea, quæ in † contrarium adducebantur, maximè, per Ph. Dec. in d. conſ. 170. Et primò, in quantum dicit, quòd vſurarius petit vſuras ex conuentione, & volũtate partis, vnde nullam iniuriam facit volenti: quia ad hoc de facili reſpondetur. Nam lex prohibens vſuras, prohibet eas recipi, etiam à ſponte ſoluente, quia is, qui ſoluit, non peccat, ſed tantum is, qui recipit: vt not. gl. in c. debitores, in verſ. reddere, de iureiur. Vnde in materia vſurarum tota prohibitio legis eſt in recipiente, cap. conſuluit, de vſur. & propterea non conſideratur voluntas ſoluentis, quia ſemper recipiens venit contra præceptum legis, & ideò meritò venit puniendus. Tantò magis, quia ſemper præſumitur debitor inuitus ſoluere, & ſoluendo vſuras, videtur ſibi eruere oculum: vt dicit glo. in l. 1. ff de ſol. & Bald in l. indebitas, C. de vſu. ſic in ſimili videmus in quolibet actu à lege prohibito, quòd non excuſat voluntas partium, quin remaneat prohibitio, & ſortiatur locũ pœna legalis, l. non dubium, C. de legi. Non enim excuſatur adulter, ſi dicat, ſe adulteraſſe de voluntate mulieris: dato enim quòd non offendat proximũ, propter eius volun-

voluntatem, tamen offendit Remp. quia attentat actum à iure prohibitum, & pœnalem. Non obst. d.c. cum tu. de vsuris, suprà
22 † ponderatum in tribus locis, quia totum loquitur de pœnis Lateranensis Concilij, inductis ad restitutionem vsurarum ciuiliter tantum, vt patet ibi in princ. Et illud, quod dicitur in d. ver. illi autem, &c. quòd si vsurarius est pauper, non punitur, confirmat hunc intellectum, quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad compellendum vsurarium ad restitutionem, cessant satisfactione, propter paupertatem, cessant etiam illæ pœnæ: & similiter facta restitutione cessant, vt ibi dicitur in fine, quia cessat peccatum, quo ad Deum, & illæ pœnæ solùm respiciunt animam, & correctionem peccatoris. Sed quatenus fuit offensa Resp. per receptionem vsurarum, & patrationem delicti, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt pluries fuit dictum superiùs. Vnde quia illa non est naturalis pœna delicti, nec sufficiens, solùm tendit in fauorem priuati, vt vsuras recuperet? dicendum est, posse irrogari aliam pœnam sufficientem arbitrariam, pro eo, quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini, & canonici pro satisfactione Reipub. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publ. Et præsertim, quia, vt suprà dixi, illæ pœnæ Lateranensis Concilij puniunt solùm delictum in non restituendo, vnde delictum in mutuando sub vsuris, & in recipiendo commissum, remaneret impunitum, quod esse non debet, per prædicta. Et ex his apparet responsio ad tertium, quartum, & quintum argumentum secundæ partis.

Ad primum argumentum secundæ partis potest respõderi per concessionem: quia fateor, quod de iure ciuili communi non irrogetur aliqua pœna, ex quo sunt prohibitæ, sed per ius Canonicum, ita, vt suprà interpretatum, puniri potest vsurarius per Episcopum.

Ad secundum argumentum secundæ par
23 tis respondeo, per reprobationem, & dico, quòd omnes illæ auctoritates reprobantur, per alias auctoritates contrarias, & per rationes suprà allegatas, & per ea, quæ dicit Petr. Ph. Corn. in d. cons. 19. in 3. vol. cuius dicta melioribus firmantur rationibus.

24 An † autẽ, stantibus indicijs in crimine vsurarum, possit deueniri ad torturam? Soc. in cons. 219. colu. fi. in 2. vol. tenet, quòd sic. Idem tenet Io. de Ana. in c. quia in omnibus, colu. 19. de vsu. Tamen in Regno, puto, quòd hoc non procederet, quia tormenta irrogantur solùm in delictis, imponentib. pœnam vltrà relegationem, vt in c. Regni, quod incipit, Tormenta. Sed pœna publicationis bonorum, quæ irrogantur vsurario, non censetur vltrà relegationem. Ita tenet Paris. in tract. synd. in vers. tortura, in c. an in causa pecuniaria, &c. Ex hoc remanet expedita ista subtilis q. Laus Deo. Rob. Mar. V. I. D.

ADDITIO. De hac quæstione vide quæ paucis Author attigit, suprà, in Speculo aureo, parte sexta, in princip. num. 126. & seq. K. L.

DISPVTATIO SEXTA.

Si præsentatur primò instrumentum ciuiliter super assistẽtia, an lite pendente possit criminaliter præsentari secundũ formam ritus magnę curiæ, an verò obstet exceptio litis pendentiæ.

1 *Causa cœpta ciuiliter, an possit, lite pendente, inchoari criminaliter, vigore instrumenti, an verò obstet exceptio litis pendentiæ.*

2 *Executio instrumenti, & sententiæ æquiparantur.*

3 *Exceptio litis pendentiæ, an obstet contra executionem instrumenti.*

Actor habens plura remedia executiua, vno intentato, non præiudicat sibi in alijs.

Clausula, quòd electa vna via, alia non tollatur quid operetur in instrumento.

Notarius censetur rogatus, vt apponat clausulas consuetas in instrumento.

Clausula quælibet in instrumento posita debet aliquid operari.

4 *Actione hypothecaria, intentata, an possit, lite pendente agi actione personali.*

Cumulatio actionis hypothecariæ, & personalis an fieri possit, num. 30.

Sentẽ-

Sententia lata super actione hypothecaria, præiudicat super actione personali.

5 *Agens via ciuili, an possit, pro eadem re, agere criminaliter.*

6 *Procurator non admittitur etiam ad media, quando præsentatur instrumentum secundum formam ritus.*

7 *Debitor suspectus potest capi, etiam lite pendente.*

8 *Instrumentum operatur vt debitor possit carcerari, & debet dicere causam in vinculis.*

Instrumentum, & contractus in quo differant.

Instrumenti executio an impediatur per exceptionem, quod metus causa, vel doli, numero. 11.

9 *Iuramentum in contractu meticuloso seruari debet, nisi metuatur absolutio.*

10 *Spontanea voluntas an probetur per illam dictionem, sponte, appositam in instrumento, num. 35.*

Verba Notarij stipulantis censentur proferri de voluntate contrahentium.

12 *Fideiussionis contractus duas producit obligationes.*

Fideiussionis contractus dicitur damnosus pro fideiussore, adeò, quòd per hoc censetur dilapidare bona sua, eo ipso, quod fideiubet.

Maritus fideiubens, dicitur vergere ad inopiam, & vxor repetit dotem.

15 *Contractus celebratus inter officialem, & subditum, est nullus, & præsumitur factus per metum, & impressionem, si est damnosus subdito.*

16 *Officialium sola preces erga subditos inducunt testium metum.*

17 *Metum iustum inducit solus vultus terribilis Officialis.*

Præsumitur in dubio contra Officiales indebita seruitia extorquentes.

18 *Instrumentum quando extrahitur in forma publica, debet interuenire consensus creditoris, & debitoris pariter.*

19 *Fides hosti seruanda non est.*

20 *Causa præoccupata per maiorem Iudicem nō potest ventilari coram minori.*

Præuentio seu præoccupatio iurisdictionis fit per solam citationem.

21 *Causa si est delegata per Principem censetur quoad illam, sublata omnis potestas Ordinario, & processus per eum factus super ea est nullus.*

22 *Citatio obtenta, non facta mentione de litis pendentia, dicitur surreptitia.*

Causa deuoluta ad curiam Principis, non potest inde extrahi sine licentia Principis, alias nihil valet quod agitur.

23 *Litis pendentia coram vno Iudice impedit eā agitari coram alio.*

24 *Agens via ordinaria, censetur renunciare extraordinariæ executiuæ.*

25 *Inhibitio facta Iudici, operatur, vt processus postea per eum factus sit nullus.*

26 *Præuentionis exceptio est declinatoria.*

27 *Instrumentum guarentigiæ, an equiparetur sententiæ.*

28 *Communax potest pluribus remedijs coerceri.*

29 *Instrumentum quando nullum, omnes clausulæ in eo contentæ sunt nullæ.*

30 *Actio hypothecaria quando cumulatur cum actione personali, debet fieri coram eodem Iudice.*

Causæ continentia quando diuidi non debet, non valet processus coram diuersis Iudicibus.

31 *Cumulatio actionis ciuilis, & criminalis, an & quando fieri soleat.*

32 *Procurator in criminalibus tunc non admittitur, quando discutitur causa principalis: secus quando opponit declinatoriam, vel nullitatem libelli, vel calumniam aduersarij.*

Calumnia habetur loco libelli inepti, & potest ex officio repelli per Iudicem.

33 *Exceptio nullitatis oriens ex instrumento, non censetur sublata per statutum tollens omnem exceptionem: idem de exceptione inhabilitatis personæ.*

Creditoris appellatio in statuto intelligitur de efficaci.

34 *Iuramentum metu extortum in actu à iure prohibito non obligat.*

35 *Clausula sponte, &c. censetur metu extorta in contractu meticuloso.*

Notario non creditur de his, quæ consistunt in animo contrahentium.

36 *Velle, non dicitur qui per metum vult.*

ILLustris Dominus Vice Rex ciuitatis Neap. & Locum tenens general huius Regni, fuit aditus per supplicationem cuiusdam actricis, vt deberet sibi ministrare iusti-

iustitiam contra quendã suum debitorem vigore instrumenti præsentati super assistẽtia ciuiliter, contra bona debitoris, fuit causa commissa in sacro cõs. vni ex Regijs Cõsiliarijs, vt iustitiam faceret, in sacroq; consilio referret. Corã quo Regio Cõmissario fuit fabricatus processus vsque ad publicationem inclusiuè, & per debitorem fuit plenè probatũ in defensionibus, quòd promissio, & obligatio instrumentalis, quæ erat ducatorũ mille, fuit extorta per metum, & impressionem Superioris. Demùm, lite pẽdente, in sacro consilio, præfata actrix præsentauit illud idem instrumentũ in magna curia vicariæ criminaliter, secundum formam ritus, & fecit capi debitorem: opponitur de litis pendentia in sacro consilio, & quòd causa fuerat occupata per superiorẽ Iudicem: quæritur, an dicta exceptio impediat viam criminalem, vt debitor debeat liberari, & procedi in causa cœpta, in sacro
1 consilio. Et primò pro parte † negatiua, qd dicta exceptio litis pendentiæ non obstet, imò, quòd procedi possit criminaliter, adducitur: quia executio sententiæ, & executio instrumenti, habẽs executionem paratam, æquiparantur. Ita dicit Bar. in l. vnus, in fi. Illius princi. ff. de bon. auth. iud. pos. Bald. in fin. col. 2. C. eo. tit. & Lud. Rom. in cons. 76. col. 2. Sed quãdo fit executio sententiæ, nõ impeditur per exceptionẽ litis pendẽtiç, secundum Innoc. in c. cùm in iure, de offic. deleg. & Lud. Rom. in d. cons. 76. in fi. verbis. Ergo minimè debet retardari executio instrumẽti, cuius vigore potest deueniri ad capturam personæ, auctoritate dicti ritus, sicut per instrumentũ guarentigiatũ, vt no. Bar. in l. Titio centũ, §. 2. de cõd. & demon. Inn. in c. ex rescripto, de iureiur. Alexan. in add. ad Bar. in d. l. cùm vnus, & Lud. Rom. in cons. 133. col. j. Quia ergo per ritum magnæ curiæ instrumentũ habet executionẽ paratam, non poterit opponi litis pendentia. Secundò, quia † quando actor habet plu-
2 ra remedia executiua contra Reum, vno intentato non præiudicatur sibi, quod ad alia. Vnde si actor habuit possessionem bonorũ, potest etiam recurrere ad capturam personæ, donec sibi satisfiat. Ita tenet Bar. in l. cõsentaneum. col. fin. C. quomodo, & quandò iud. Bal. per illum tex. in l. qui legati, C. vt in pos. leg. per l. j. §. quid ergo, ff. de vent. inſp. & in l. 2. in fin. C. de rest. mil. & habentur in c. quoniã frequenter, §. fi. vt lite non contest. nec pendentia litis super vno videtur posse super alio præiudicare, vt not. Iaſ. in l. nulli. col. 3. in 6. fallentia, C. de iud. vnde licet intentauerint viam executiuã ciuiliter super assistentia, scilicet, procuratores dictæ actricis, non debet talis pendentia litis, impedire aliud remedium executiuum contra personam, donec integrè satis-
3 fiat, per prædicta. Tertiò, quia in † instrumentis communiter apponuntur illæ clausulæ: videlicet, quòd creditor possit præsentare instrumẽtum ciuiliter, & criminaliter, quòd electa vna via, alia non tollatur, ergo censetur data potestas creditori, quòd possit redire ad criminalem causam, secundum formam ritus, non obstante prima via ciuiliter electa. Cùm quælibet clausula, & omne verbum in instrumento appositum, debeat aliquid operari vt dicit Bald. in rub. C. de contrahen. empt. in 9. q. glo. in c. solitæ, in ver. tanquam, de ma. & obe. Iaſ. in l. 2. §. creditum, in fin. ff. si cert. pet. & Pet. Phil. Corn. in cons. 259. col. 4. in 4. vol. Et Notarius semper cẽsetur rogat⁹, vt apponat istas clausulas consuetas, l. fin. & ibi Bal. C. de fideiuſ. Bal. in l. fi. quis sub cõditione, in fin. ff. de condit. inſt. & in l. huiusmodi, in prin. ff. de leg. pri. Alexan. in cons. 89. col. pen. 3. vol. & Iaſ. in l. certi condictio, §. nummos, col. 5. ff. si certum pet. Quartò, quia, quan-
4 do est intẽtate † actio hypothecaria, potest actor, etiam pẽdẽte iudicio, intentare actionem personalem cõtra eundẽm debitorem: & hoc est speciale in istis duabus actionib. quia possunt cumulari, tam in eodem libello, quàm in diuersis, tam in eodẽ tempore, quàm diuerso, non obstante, quòd sententia lata super vna, pariat exceptionẽ rei iudicatæ super alia. Ita tenet Bart. in l. ædita, col. 4. in fi. C. de eden. in l. fundũ, ver. opp. extra glo. &c. ff. de exce. per tex. in §. sed neque in auth. de fideiuſ. & in l. mulier, ff. qui po. in pig. ha. & Paul. de Castr. in cons. 448. in j. col. in 2. vol. Sed in proposito licet dicti actores, seu procuratores actricis primò egerint actione hypothecaria, intentando assistentiã, potest nihilominùs, pendente illo iudicio, intentare actionem personalem dicta actrix, præsentando personaliter instrumentum, secundum formam ritus contra

eundem debitorem. Pro hoc videtur casus in l.2.& l. omissis. C.de fideiuss. Quintò
5 quia,† quando ex eodem facto oritur duplex modus agendi,vnus ciuiliter, & alius criminaliter,non ad vindictam principaliter,sed circa persecutiõem rei familiaris, tunc intentata via ciuili, potest etiam agi via criminali: quia vna per aliam non tollitur.Casus est in l ex morte, C.ad l.Aquil. & in l.prætor,§.j.ff. vi bon.rap.Sed dicta actrix egit primò ciuiliter, vnde potest nunc agere criminaliter præsentando instrumẽtum,secundum formam ritus,quo casu dicitur causa criminalis propter periurium, vt habetur in decis.64.consi.Neap.& sic exceptio litis pendentiæ super causa ciuili,nõ potuit ei præiudicare in criminali, pro hoc est tex.cum gloss.in l.de fide. C.ad l. Corn.
6 de fal.Sexto,† quia dicta litis pendentia fuit allegata per procuratorem,& quando præsentatur instrumentum , secundum formam ritus, non admittitur procurator,etiam ad media: vt dicit ritus magnæ curiæ, & habetur in d.decis. 64.cons. Neap. & sic non debet obstare litis pendentia,cùm non fuerit allegata per legitimam personam.Se-
7 primò, quia † etiam lite pendente licitum est creditori impetrare capturam debitoris suspecti,licet ab initio ipsum capi facere noluerit,secundum Ang. in l. nemo carcerem circa medium,vers.item quæro,quid si lite pendente,&c.C.de exac. trib.lib.x.& Alex. in cons. 106. col.fin.in prin.in 3. volu. quia ergo per dictam nouam præsentationem instrumenti,secundum formam ritus intẽditur ad capturam debitoris,sequitur quòd
8 lite pendente fieri potuit. Octauò,quia † ritus magnæ curiæ fundat se super instrumẽto,videlicet,quòd quando de debito apparet per publicum instrumentum,statim debitor carceratur, & debet dicere causam in vinculis,vnde non habet obstare exceptio, quod interuenerit metus, seu impressio, quia ista exceptio respicit contractum debiti, non autem instrumentum, quòd consistit in solennitatibus,scilicet, in interuentione Iudicis,Notarii, & Testium,& in subscriptione, sigillo,anno,die,mense,invocatione nominis domini, & in alijs solennitatibus:contractus verò consistit in substantia negocii, vnde si ex contractu meticuloso fiat instrumentum,debet habere executionem paratam , quia non elicitur per istam exceptionem, quæ non respicit instrumentum, sed contractum. Ita notanter tenet Bartol. in l.j.§.& parui,ff.quod vi aut clàm,quem refert,& sequitur Pet.Phi.Cor. in consil.341.colum.3.in litera H,iir 3.volu. & tenet Bald. in l.j.colum. fin.C.plus vale. quod agi. vbi distinguit : vnde sequitur, quòd dicta exceptio metus, non habet impedire executionem instrumenti. Nonò,
9 quia in dicto † instrumento interuenit iuramentum, quo casu, etiamsi extaret metus,non potest debitor contrauenire, nisi primò faciat se absolui à iuramẽto,c.si verò de iureiur. c.aures, & ibi not.extrà , quòd metus causa,vnde dictus debitor citatus super tenore instrumenti , opponendo exceptionem metus non debet audiri, tanquam periurus,cùm non sit absolutus. Decimò,
10 quia † in dicto instrumento dicitur, quòd dicti fideiussores sponte, & voluntariè fideiusserunt, per quæ verba excluditur probatus metus , quia vbi est consensus , & spontanea voluntas, cessat præsumptio metus,cùm sint duo contraria , quæ non possint esse in eodem subiecto, l.j. C.de fur.& omnia verba,quæ profert Notarius, censetur proferre de voluntate contrahentium, quia debet contradicere ille, cui verba displicent.Ita dicit Bald. in l. mater,vers.quid ergo si tabellio,C.de rei ven.& in l.j.col.fi. C.de priu.dot. Cùm igitur hic agatur contra vnum ex fideiussoribus in solidum,qui se spõte obligauit,sequitur,quòd cessat exceptio metus per prædicta.

11 Vndecimò, quia,† quando instrumentum habet executionem paratam, vigore statuti,non admittitur contra tale instrumentum exceptio doli, vel metus ad impediendam executionem :ita tenet Angel.in consil. 234. incip. visis statuto, & contractu, &c. colum. penult. versicul.sed licet. Sed certum est, quòd vigore dicti ritus instrumentum habet paratam executionem, ergo exceptio metus, eam nõ impedit.Pro
12 parte † verò contraria adducitur . Et præsuppono primò, quod ex contractu fideiussionis duæ oriuntur actiones, seu obligationes. Vna videlicet, quæ contrahitur inter fideiussorem,& creditorem , quæ est ex stipulatione,l.l landitus, C. de fideiuss. Alia est,quæ contrahitur inter fideiussorem,

& reum

& reum principalem, quæ est obligatio, & actio mandati, l. rogatus, l. qui fide, l. fi. remunerandi, §. si passus, ff. mand. l. mandati, & ibi gloss. C. de fideiuss. & instit. de fideiuss. §. si quid autem. Secundò, præsuppono † quòd contractus fideiussionis, est contractus onerosus, & damnificatiuus, adeò, quòd in eo nullum lucrum speretur, in tantum, quod ille, qui fideiubet, censetur dilapidare bona sua: & hæc est causa sufficiens vt vxor possit constante matrimonio repetere dotem à marito suo, secundum Ang. in l. in personam, §. j. & ibi etiam Iaſ. ff. de pact. Alexand. in l. si constante, colum. 7. ff. solut. matr. pro hoc est text. in l. 3. §. si filius, ff. de liber. & posth. 13

Tertiò præsuppono, quòd † Domini temporales, vt sunt Duces, Comites, & Marchiones, & eorum Vicarij, censentur Principes in suis terris, & habent illam potestatem in suis terris contra subditos, quã habet Imperator in toto Regno, maximè, quando habent regalia, prout omnibus Baronibus huius Regni, vt plurimum concessa sunt. Ita tenet Lud. Rom. in consil. 59. Petr. Phi. Cor. in consil. 20. colum. j. & 2. in j. volum. Ang. in consil. 217. colum. 2. in fi. & 3. & Paul. de Cast. in consil. 34. col. 3. in 2. vol. His præsuppositis, dico pro parte cõtraria, quòd dictum instrumentum in casu, de quo quæritur, non meretur executionem, & præsertim, quia probatum est de metu, & impressione Superioris. Et primò, 14 pro † ista parte adducitur, quòd Officiales prohibentur in illa prouincia, quam regũt, contrahere cum eorum subditis, & contractus eorum, maximè quando tendunt in læsionem subditorum, sunt inualidi, l. j. C. de contr. inu. & habetur in l. fi. C. de resc. ven. & in l principalibus, ff. si cert. pet. & hoc sine dubio procedit, scilicet, quod tales contractus sunt nulli, quando fiunt metu, & per impressionem Superiorum, ita, vt non sit necesse intentare actionem, quod metus causa, ad rescindendum, secundum Bald. tit. de pace, Const. in vers. pactiones, & in ver. pro infectis, Iaſ. in §. quadrupli, col. 9. Inst. de act. & paris in tract. synd. in 15. char. colum j. Hinc dicit Bald. in l. decernimus, C. de sac. san. eccl. quòd contractus celebratus cum tyranno per ipsius impressionem non valet, præsumitur autem factus per impressionem, quando subditus cum eo contrahens læditur enormiter, & illud dictum sequitur Alexan. in l. si per impressionem, C. quod met. caus. sed dictus contractus fideiuss. fuit celebrat" inter Superiores, & eorum subditos, & per eorum iussum, quia ipsi Superiores fuerunt Rei principales, & iusserunt dictis fideiussoribus subditis, quòd pro eis fideiuberent, & ita fideiusserunt. certè ex tali iussu facto per Superiores vnà cum contractu oneroso ac damnoso, prout est contractus fideiussionis, vt suprà dixi, satis probatur impressio, & metus. Nec obstat l. ad inuidiam, C. quod met. causa, vbi dicitur, quòd sola dignitas Officialis non sufficit ad inducendam præsumptionem metus, quia illud procedit in Officiali nõ habente iurisdictionẽ. Ita intelligit Bar. in l. aufertur, §. quòd à præside, ff. de iure fisci, & Alexan. in d. l. si per impressionem. Item ibi non interuenit metus seu impressio, secundum Bart. in d. l. si per impressionem. Secundò, quia † non solum iussus, imò solę preces Superiorum Officialium inducunt iustum metum, quando Officialis est talis, qui solet sæuire in suos subditos, secundum Abb. in c. insinuante, in fin. & ibi gloss. Qui cl. vel vouen. Abb. in c. 2. col. j. quod met. causſa, & Alexand. in cons. 16. colum. penult. in 3. volu. & ita intelligitur, quod no. in l. j. ff. quod iussu. gloss. in cl. j. in versi. exhortamur, de testibus, & Andr. de Isern. in c. si quis miles de feu. sine cul. nom amit. Vnde à fortiori, iussus debet inducere metum, & sic dictus contractus non valuit, vt habetur in decis. 69. cons. Neapol. 15 16

Tertiò, quia † solus vultus terribilis Potestatis, inducit iustum metum. Ita dicit Ioan. And. in nouel. in c. quia propter, de el. in penul. colum. Bal. in c. j. §. iniuria, col. pen. de pace iura. firm. & Iaſ. in l. de pupillo, §. si quis prætori, col. 8. ff. de opi. no. nun. Item indebita seruitia extorta per Principes à subditis, præsumuntur extorta per metum, secundum Ioannem Andream, in ca. 1. de præscri. libr. 6. in nouel. & Bald. in titu. de pace Constan. in versic. pactiones, & in dubio in hoc præsumitur contra potestates, secundum cum, l. volumus, C. de test. & l. qui per potentiam, C. de omni agro, deser. libr. 11. Vnde idem est dicendum in dicta fideiussione, cùm sit indebitè extorta 17

per ſuperiores Officiales, & Barones in dā-
18 num ſubditorum Quartò, quia † inſtrumē-
tum dictæ fideiuſſionis non fuit extractum
de voluntate fideiuſſorum: nam in extra-
hendo inſtrumento debet creditor, & debi
tor cōſentire, & non ſufficit ſolus creditor.
Ita tenet Alex. in conſ. 90. incip. Eximie do
ctor, &c. in 2. vol. Abb. in c. j. col. antep. &
penult. de fideinſtrumento. & Bald. in rub.
C. de fide inſtrumento, col. 3. Vnde non de
19 bet habere executionē. Quintò, quia † pro-
ponitur, quòd fideiuſſores tempore con-
tractæ obligationis erāt hoſtes publici, cum
dicta actrice: vnde cùm ſint perſonæ priua-
tæ, non tenentur ſeruare fidem hoſti, ſecun
dum Bart. Iaſ. & doct. in d. l. cōuentionem,
ff. de pact. & Bar. in l. j. §. non fuit, ff. de do
20 lo. Sextò, † quia cauſa fuit priùs occupata p
Illuſtriſſimum Vice Regem generalem, per
quem fuit delegata in ſacro conſi. vt ſuprà.
Vnde, pendente lite in ſacro conſ. & ſic co-
ram maiori Iudice, non potuit dicta actrix
adire magnam curiā vicarię, & ſic Iudicem
minorem pro eadem cauſa. Ita tenet Bal. in
l. 2. §. j. ff. ſi quis cau. Bal. in l. ſenatus, in fi n.
C. qui accu. non poſ. in auth. ſed nouo iure,
col. 8. de ſeru. fug. & habetur per Fel. in c. ex
tenore. col. 8. de reſcr. & hæc præuentio iu-
riſdictionis fit per ſolam citationem, c. pro-
poſuiſti, & ibi Abb. de foro comp. & clem.
fin. vt lite pendente, multò fortiùs hic, vbi
in ſacro conſilio fuit proceſſum vſque ad
publicationem incluſiuè. Facit tex. in l. vbi
cœptū, l. ſi quis poſteà, & ibi Bal. ff. de iud.
21 Septimò, quia † ex quo dictus Princeps ad-
uocauit ad ſe cauſam, & illā delegauit, cen-
ſetur ſuper illa ſuſtuliſſe iuriſdictionem o-
mnem cuicunq; Ordinario inferiori. caſus
eſt, in c. vt noſtrū, & ibi Abb. & Phil. de ap-
pellatio. in tantū, quòd proceſſus factus per
inferiorem eſt nullus, tanquam factus à pri
uato, vt ibi habetur, probatur in l. iudicium
ſoluitur, ff. de iud. & eoipſo, quòd princeps
delegat cauſam alteri, cenſetur ad ſe illam
aduocare, ſecundum Bal. in c. ad hoc, col. 4.
de pace iuram. firm. Pro hoc eſt tex in c. paſ-
toralis, §. præterea, & ibi per Fel. de offi. del.
& Fel in c. quoniam Abbas, in fin. eod. titu.
Iaſ. in l. more maiorū, col. fin. ff. de iuriſdi-
ctio. omnium iud. & Imo. in l. ſi expreſſum
ff. de appel. & Lud. Rom. in conſ. 330. col.
j. & conſilio 335. & Bal. in l. ſi, vt proponis,
la. prima, colū. 3. 3. verſ. quæro, Papa, &c. C.
quomodo, & quando Iudex, vbi plus dicit
Bal. quòd etiā mortuo delegato Principis
in tantum cenſetur cauſa aduocata, quòd
non reuertitur ad Ordinariū, ſed ad ipſum
22 Principem occupantem. Octauò, quia † e-
manauit citatio à magna curia, quæ fuit ob
tenta nulla facta mentione de litis pendē-
tia in ſacro conſilio, & ſic fuit ſurreptitia, &
inualida, ſecundum Fely. in c. ſuper literis,
col. 9. & in c. cæterū, col. 2. de reſcr. Lud. Ro.
in conſ. 330. & idem Fel. in d. c. ad audien-
tiam, el. 2. col. 17. in 6. fall. de reſcr. vbi decī-
dit caſu noſtrum, concludens, quòd, quan
do cauſa eſt deuoluta ad curiam Principis,
non poteſt inde extrahi, ſine certa ſentētia
Principis, aliàs commiſſio cauſæ alibi, dici-
tur ſurreptitia. & non valet, ſecundū eum.

23 Nonò, quia † exceptio litis pendētiæ co-
ram vno Iudice impedit litem agitari corā
alio Iudice, vbi plenè declarat Soc. in cōſ. 38.
in j. vol. & habetur per Alex. in l. nulli, C. de
iudic. & Bald. in c. j. in fin. de contro. feud.
apud pares. maximè. quando ſententia la-
ta ab vno, parit exceptionem rei iudicatæ
coram alio, ſecundum eum, prout eſt hic: &
ita habetur in deciſi. 354. conſil. Neapol. per
24 Matth. de Afflict. Decimò, quia † quando
actor habet duas vias agendi, vnam ſcilicet
ordinariam, & aliam extraordinariam, &
executiuam, intentando ordinariam, cen-
ſetur renunciare extraordinariæ. Ita tenet
glo. in l. proinde, §. notandum, in gloſſ. fin.
in fin. ff. ad l. Aquil. & colligitur ex dictis
Lud. Rom. in conſil. 133.

25 † Vndecimò, quia ſacrum conſiliū in-
hibuit magnæ curiæ, quòd ſe in cauſa non
intromittat, ex quo pendet in ſacro conſil.
quòd potuit, ſecundum Bald. in l. j. in fin.
C. quomodo, & quando Iudex, quo caſu ſi
inferio inhibitus, procedit ad aliquem a-
ctum, eſt proceſſus nullus, ſecundum Fran.
de Aret. in conſ. 75. in princip. Duodecimò,
26 † quia exceptio præuentionis, eſt declina-
toria, quia per eam declinatur iuriſdictio
tanquam in competens, ſecundum Bald. in
auth. ſed nouo iure, col. 3. C. de ſeru. fug. vn
de, ſtante præuētione Principis, & exceptio
ne declinatoria oppoſita, dicta magna curia
fuit effecta incompetens, & per conſequēs
omnia per eam acti tata, ſunt nulla, vt toto
titu. C. ſi à non comp. Iudice: & per ea, quæ

habem-

habentur in l.2. ff.ſi quis in ius voc.non ie. Pro ſolutione in caſu, de quo quæritur adhæreo huic ſecundæ parti, per rationes mo dò adductas pro iſta parte. Supereſt ſolùm
27 † reſpondere ad argumenta in contrarium adducta,pro prima parte. Vnde non obſtat primum argumentum, quia licet dicitur, quòd inſtrumenta guarentigiæ habẽt vim ſententiæ, non tamen per omnia æquiparantur ſententiæ, & eius executioni:quod patet,quia contra executionem ſententiæ, non poteſt opponi exceptio peremptoria, ſed contra executionem inſtrumenti, ſic, ſecundum Bald.in l.peremptorias,col.3.C. ſent.reſc. non poſſ.& eſt ratio, quia in inſtrumento nulla præceſſit lis,vnde non potuit exceptio opponi.iſtud magis in terminis tenet Alex.in l.4.§.condemnatũ, col.4. ff.de re iu.vbi propriè loquitur de exceptione litis pendẽtiæ, quæ poteſt opponi cõtra executionem inſtrumenti, allegat Fed.de Senis,in conſi.126. inc. In quæſtione domini Io.Pauli,&c. Præterea poſito, quòd æquiparentur, nos videmus, quòd quando cauſa eſt legitimè deuoluta ad ſuperiorem per remedium appellationis,obſtat litis pẽdentia ad impediendam executionem: vt in toto tit.de app.ergo eodem modo quando quis deuoluit legitimè cauſam ad Superiorem,debet obſtare litis pendentia, contra executionem inſtrumenti. Non obſtat
28 † ſecundum argumentum, quia loquitur contra contumacem, nam contra eum poteſt Iudex pluribus remedijs vti ad ipſum conuincendum,ſed nos ſumus in eo,qui ſe legitimè defendit. Propterea,licet ſecudum remedium in caſu noſtro ſit executiuũ ſecundum formam ritus,tamen primum fuit ordinarium ſuper aſſiſtentia, quia ipſa actrix dicit in libello ſuo: volens vrbaniùs agere, venit per viam iuris, &c. Item illud contrarium procedit in eodem Iudice,non in diuerſis,vt fuit hic,& maximè,quia cauſa erat præuenta per Principem. Ita ſentit Iaſ.in d.l.nulli, in 6.fallentia, C. de iud. Ad
29 tertium † argumentum reſpondeo, quòd in dicto inſtrumento non ſunt dictæ clauſulæ,ex quo fuit extractũ à protocollo Notarij mortui,prout iacet .Præterea,quia inſtrumentum eſt nullum, vt ſuprà fuit probatum,per rationes adductas pro hac ſecunda parte rationemetus,ſimiliter & omnes clauſulæ in eo contentæ, ſunt nullæ,vt nò. Lud.Ro.in conſ.42.col.1.præterea,dato qđ vna per aliam non tollatur, aut ſuſpendatur,tamen debet adiri idem Iudex. ſ.Princeps,qui fuit primò aditus, quia alia curia cenſetur priuata in iuriſdictione per præuentionẽ Principis,vt ſuprà dixi. Ad quar-
30 tum † argumentũ reſpondeo,quòd illa cumulatio debet fieri coram eodem Iudice, nam cùm actio perſonalis,& hypothecaria tendat ad eundem finem,non debet diuidi continentia cauſæ coram diuerſis Iudicib. vt d. l.nulli; vbi denegat lex audientiã per quæ verba etiamſi non excipiatur, non valet proceſſus,qui fieret per ſecundum Iudicem,ſecundum Alex.in l.1.§.ff.1.ad Treb.& in l.nam,& poſtea, ff.de iureiur.& hanc di-
* cit eſſe communem opin. quã tenet etiam Ioan.And.in addit.Spec.in tit. de prolatione ſent.§.iuxta,ſuper verſic. item eſt nulla, &c.& habetur per Matth. in deciſ.354.conſ. Neap.idem tenet Bal. in l. ſcire oportet,§. conſequens,ff. de excu.tut. vnde omnia attentata per magnam curiã, ſunt nulla,quia lex denegabat audientiam d. actrici. Ad
31 quintum † argumentum reſpondeo, quòd ciuilis cauſa no præiudicat criminali,quando eſt finita:ſecus pendente ciuili: quia nõ poteſt per eundem intentari criminalis caſus eſt in l.interdum. ff. de pub.iud.& ibi Bart.& idem Bart.in l.1.in fin. verſ. nota. &c.C. quãdo ciu.actio præiud. cri.Præterea obſtat,quia coram diuerſis Iudicibus,vt
32 ſuprà. Ad ſextum argumẽtum † dico,quòd in criminalibus non admittitur procurator,quando comparet ad diſcutiendum ipſam cauſam principalem: ſecus eſt,quando comparet ad opponendum declinatoriam fori, vel ad opponendum ineptitudinem libelli, & annullandum iudiciũ, quia tunc admittitur, etiam in cauſa capitali,ex quò per hoc non examinatur crimen:ita tenet Bart.in l.pen. §.ad crimen:col.pen.ff.de pub.iud.& Bal.in d. l.1.col. 2. C. quomodo & quando Iudex, ſed in propoſito dicta exceptio præuentionis,& litis pendentiæ eſt declinatoria, ſecundum Bald. in auth. ſed nouo iure,col.3.C. de ſeru.fug.ergo potuit opponi per procuratorem. Item procurator in criminalibus admittitur ad oſtendendum, quòd aduerſarius calumniatur, & ad opponendum, quod nomen rei non

recipiatur inter Reos, ſecundum Cyn. in l. Reos C. de accu. Bald. in l. 2. C. vt nemo priua. plus etiam dicit Bald. in d. l. 1. col. 2. C. quomodo, & quando iud. quòd Iudex poteſt ex officio ſupplere, quando videt accuſatorem calumniari: nam calumnia habetur loco libelli inepti: ſed nulla eſt calumnia maior, quàm temerè vexare dictos fide iuſſores coram diuerſis Iudicibus, cùm ſit fabricatus proceſſus, & liqueat de cauſa in ſacro conſilio: ergo non tantùm procurator potuit interuenire, ſed etiam Iudex debuit repellere actores calumniantes: ex officio. Ad ſeptimum argumentum reſpondeo, quòd procedit coram eodem Iudice, & ſuperueniente noua cauſa ſuſpicionis. Ita loquitur Ang. in d. l. nemo carcerem. ad quod facit l. in omnibus. ff. de iud. quæ omnia ceſſant in caſu noſtro. Ad octauum
33 argum. † reſpõdeo, quòd ritus magnæ curiæ loquitur de creditore: ſi ad inſtantiam creditoris fiat executio, quod debet intelligi de creditore efficaci, cui nulla obſtat exceptio. Ita tenet Lud. Rom. in conſil. 204. in fin. ſed dicta creditrix non erat efficax, ſtante exceptione metus: vnde ad eius inſtantiam non poteſt fieri executio: præterea, quando exceptio nullitatis contractus apparet ex inſpectione ipſius inſtrumenti, poteſt opponi ad impediendam executionem, etiamſi ſtatutum tolleret omnem exceptionem, quia intelligitur de inſtrumento valido, ſecundum Lud. Rom. in conſil. 42. & conſil. 294. col. 2. Pet. Phil. Corn. in conſil. 93. in 4. volum. Bald. in l. in mentis, in 3. notab. C. de contrahend. empt. & in l. ſancimus. C. de donat. Alexand. in conſil. 119. colum. 2. verſ. ad idem, in 1. volum. in conſil. 67. colum. penult. in fin. in 3. volu. vbi plus dicit, quòd Iudex poteſt tunc etiam ex officio repellere agentem, & Bald. in l. ſi non ſortem. §. j. ff. de condit. indeb. Imol. in l. fin. ff. de quibus appell. non li. & Iaſ. in l. iuris gentium. §. quod ferè, col. fin. ff. de pact. Item poteſt tunc opponi exceptio reſultans ex inhabilitate contrahentis, prout in caſu noſtro, ſecundum Ioan. Andr. in additio. Specul. in titu. de ſent. §. vt autem, & Iaſ. in l. 2. §. prætor ait, verſic. ſeptimo, &c. ff. qui ſatiſd. cog. Ex iſto enim inſtrumẽto apparebat, quòd Rei principales, pro quibus recipiebatur fideiuſſio, erant vice Principes, & ſuperiores fideiuſſorum, quo ad iuriſdictionem, vnde contractus apparet nullus, & per præſumptã impreſſionem factus, vltrà quòd per teſtes fuit plenè probatum, in ſacro conſilio. Ad no-
34 num † argumentum reſpondeo, quòd iuramentum non obligat in caſu, quo metus reddit actum nullum, prout in caſu noſtro. Ita tenet Felyn. in c. ſi verò, colum. fin. de iureiur. glo. & Abb. in c. 2. de eo, qui dux in matr. &c. Præterea, quando actus eſt aliàs à iure prohibitus, ibi iuramentum per metum extortum, eſt ipſo iure nullum, & non obligat: ita tenet Abb. in c. cùm contingat, in vltimo nota. de iureiur. Item cõmunis opin. Ciuiliſtarum, in authen. ſacramenta. C. ſi aduer. ven. eſt, quòd iuramentum metu extortum, non obliget, & hanc opin. ſequitur deciſ. 263. conſil. Neapol.
35 in deciſionibus Matth. Ad decimum † argumentũ reſpondeo, quòd licet in inſtrumento dicatur, ſpontè, &c. non tamen per hoc creditur inſtrumento, quòd actus fuerit ſpontè factus, niſi ex quadam iuris præſumptione. Ita notabiliter tenet Bald. in add. Specul. in titu. de appel. in §. reſtat, in add. quæ incipit. Confeſſus in tormentis, & cæt. & dicit pulchrè Soc. in conſil. 263. colum. 6. in princ. in 2. volum. quòd dicta clauſula, ſpontè, & cæt. præſumitur metu extorta, ſicut omnes aliæ clauſulæ appoſitæ in inſtrumento meticuloſo, & poteſt ad diratio, quia ſpontanea voluntas conſiſtit in animo contrahentium, de quo Notarius non poteſt teſtificari. Non enim tenetur ſcire animum contrahentium, ſecundum Bald. in rub. C. de fi. inſtru. colu. 5. & contra ipſam præſumptionem reſultantem ex inſtrumento apparent probationes de metu in ſacro conſilio, quo caſu, probato metu eſt impoſſibile probare ſpontaneã voluntatem, ita dicit Bald. in l. ſi quis in hoc genus, C. de Epiſc. & cle. & in l. fi. in fin. C. de
36 hær. inſt. † Hinc dicim⁹, quòd plus creditur duobus teſtibus deponentibus de metu, quàm mille deponentibus de ſpontanea voluntate, ſecundum Inno. in c. ſuper hoc, de renunc. & Iſa. in §. quadrupli, col. 9. Inſt. de actio. & Bald. in l. ſi ſeruare. §. proficiſci, in 13. q. in j. left. ff. de of. proconſul. Non enim dicitur aliquid velle is, qui per metum vult, ſecundum Bald. in titu. de pace Conſtantiæ.

Rantiæ.in versic. item volentibus, &c. Ad vndecimum argumentum respondeo, prout dixi, respõdendo ad octauum, quia ista discussio esset facienda in sacro consil. sed quia ibi agitur ordinariè, ideò cessat hic, & ibi. Et sic per prædicta remanet confirmata hæc secunda pars, in fauorem fideiussorũ, contra actricem. Laus Deo. Et ita fuit per sacrum consilium Neap. iudicatũ, referente excellen. V.I.D. celsæq; doctrinę, ac sanctimoniæ patre, do. Martiale, Regio consiliario, & in ipsa causa, regio Delegato, ac Domino meo colendiss. &c. Rob. Maran. Ven. V.I.D.

ADDITIO. Pro expeditiori & pleniori præcedẽtis disputationis intellectu, vide, quæ Author noster latiùs tractat & prosequitur, suprà in parte 6. in capite de instrumentorum productione, à nu. 2. vsque ad num. 14. inclusiuè. Kamphausen Transylulanus, I.L.

DISPVTATIO SEptima.

An maritus, qui in capitulis matrimonialibus promisit curare, & facere cũ effectu, quòd vxor sua renũciet bonis paternis, & maternis, cum iuramento, & pœna, teneatur de periurio, vel ad pœnam, vel ad interesse, si fecit omnem suum conatum, & vxor noluit renũciare.

1 *Maritus promittens curare cum effectu quòd vxor sua renunciet bonis paternis, &c. an si fecit posse suum, excusetur, si vxor non vult renunciare.*

Iuramentum facit quem præcisè teneri ad factũ, num. 19

2 *Iuramentum debet impleri in forma specifica, num.* 19.

3 *Promittens præsentare aliquem sub pœna, tenetur ad pœnam, si non præsentat.*

4 *Promittens pro alio de iudicio sisti, tenetur ad interesse.*

5 *Fideiussorem dare promittens, tenetur ad interesse, si non dat, num* 14.

6 *Promittens se curaturum, & facturum, dicitur promittere factum proprium.*

Promissio facti alieni cum iuramento, valet.

7 *Promittens factum alienum cum clausula quòd non possit excusari, fecisse suum posse, & cæt. tenetur ad interesse: quia videtur renũciasse difficultati, num* 23.27.

Iuramentum operatur, vt quis censeatur magis deliberatè accedere ad actũ, & cogitare omnes casus, qui in genere poterant cogitari.

9 *Imputatur ei, qui non prospexit, quod euenire potest.*

10 *Promittens factum alienum cum iuramento, excusatur à periurio, propter difficultatem.*

Difficultas excusat à pœna, à mora, à periurio, & ab interesse in obligationibus facti, num. 11. 12. 13. 17. 18 19. 20.

Iuramẽtum solum animum inspicit Dei.

11 *Promittens factum alienum sub pœna, an excusetur à pœna, vel ab interesse, si fecit quisquid potuit.* 12. 13. 17. 18.

12. *Interesse, dicitur pœna legalis, & an differat in aliquo à pœna.*

13 *Moram non incurrit quis propter difficultatem.*

Obligatus ad factum, tenetur ad interesse, post moram, non antè.

15 *Promittens factum alienum, tenetur solum adhibere illam operam, quàm potest.*

16 *Promittens se curaturum, & facturum, tenetur solùm facere suam diligentiam sine fraude, & bona fide, vt promissum impleatur, & 20.*

21. *Difficultas non excusat à pœna, in obligationibus indicialibus.*

22 *Promittens factum alienum, ad quod ipse promittens erat principaliter obligatus, non excusatur propter difficultatem.*

24 *Promittens factum alienum cum quacunque clausula, excusatur, in ortuo illo, cuius factũ promittit.*

25 *Promittens se curaturum & facturum, &c. non obligatur ad interesse.*

26 *Pœna conuentionalis hodie non exigitur, nisi quatenus cum interesse concurrit: & an exigatur in foro conscientiæ.*

Pœna applicanda fisco, exigitur vltra interesse partis.

28 *Pœna quando promittitur, succedit loco interesse, & quid si est plus in pœna, quàm in interesse, vel econtra.*

MAritus quidã contraxit matrimonium, in capitulis matrimonialib. promisit fratri vxoris suæ dotati se curare

ſe curare & facere cum effectu, ita quòd nō. excuſetur feciſſe ſuum poſſe, & alienum factum promiſiſſe, quòd vxor ſua tēpore deſponſationis ante fores eccleſiæ renunciare habeat, dicto eius fratri omnibus bonis paternis, & maternis, in forma ſolita & cauta. Modò adueniente tempore, dictus maritus fecit omnem ſuum conatum, cogēdo vxorem, vt renunciet, deueniendo vſq; ad minas, & verbera: vxor verò nullo modo vult renunciare, nec parere marito, quæritur, vtrùm maritus ex ſua promiſſione teneatur, & ad quod teneatur? Et quoniā † iſta quæſtio habet tria capita. Vnum. ſ. an teneatur de periurio, ex quo in dicta promiſſione fuit appoſitū iuramentum, prout communiter opponi ſolet? Secundum eſt, an teneatur ad pœnam, quia in inſtrumento capitulorum fuit appoſita pœna vnciarum centum, prout communiter in huiuſmodi inſtrumentis apponi ſolet? Tertium, an teneatur ad intereſſe, propter eius moram, in non adimplendo factum promiſſum? Pro prima parte affirmatiua. ſ. quòd dictus maritus teneatur primò de periurio, adducitur, quia iuramentum eſt tantæ efficaciæ, quòd facit quem teneri præcisè ad factum, nec liberatur præſtando intereſſe: & ita limitatur regula tradita, in l. ſtipulationes nō diuiduntur, verſ. Celſus. ff. de verb. obl. l. ſi quis ab alio, §. fi. ff. de re. iud. gl. eſt communiter approbata, in l. ſi pecuniam, in verſi. neceſſe, de cond. ob cauſam, & ibi Alex. & communiter doct. idem tenet Bal. in l. 1. C. de ſen. quæ pro eo, quod intereſt, Ant. de But. in c. veniens, de iureiur. Ang. & Pau. de Caſt. in l. ſi conuenerit. ff. de iurer omn. iud. Alex. in conſ. 91. col. 5. 2. vol. & Ant. Corſ. in rep. rub. extra de iureiur. in j. priuil. iuramēti. ergo ſi non adimplet illud, ad quod poterat præcisè cōpelli, venit contra iuramentum, & eſt periurus. Secundò, † adducitur tex. in c. ad noſtrum, cl. j. de iureiur. vbi qui promiſit factum cum iuramēto, tenetur illud adimplere in forma ſpecifica, aliàs eſt periurus, & probatur in c. querelam, eo. tit. & quòd no. Abb. per illum tex. in c. cū tempore, in 2. no. de arb. vbi tenetur quis præcisè ad obſeruantiā laudi, propter iuramentum. TErtiò, † quòd teneatur etiam ad pœnam: adducitur tex. in l. ſancimus, C. de fide iuſ. poſtrando verbum, non poterit: poſitum circa prin. illius legis, vbi ſi quis promiſit præſentare aliquem ſub pœna, & nō poteſt illū præſentare, tenetur ſoluere pœnam. ſaltē elapſo illo tempore ſemeſtri, & ſic difficultas non excuſat à pœna. Quartò, quòd † tenetur ad intereſſe, adducitur tex. in l. 3. §. fi. ff. qui ſat. cog. vbi promittēs de iudicio ſiſti pro alio, ſi non adimplet, tenetur ad intereſſe. Idem probatur in l. fi. ff. ſi quis in ius voc. non ie. Quintò, adducitur, † tex. in l. qui autem, §. ſed ſi quis, ff. de conſt. pec. vbi promiſi dare Titiū in fideiuſſorem meum, & Titius non vult fideiubere, teneor ad intereſſe, non obſtante, quòd promiſi factum alienum, vel teneor præſtare aliū fideiuſſorem æquè idoneum, & ille tex. multùm ſtringit pro iſta parte. Sextò, quia iſta † promiſſio nō dicitur facti alieni, ſed facti proprij, ex eo, quia maritus promiſit ſe curaturum, & facturum cum effectu, &c. quo caſu valet ſtipulatio, & tenetur contrauēniens ad pœnā, vel. ad intereſſe. caſus eſt in l. quoties quis, ff. de ver. obl. tenet Alex. in l. ſtipulatio iſta, in prin. in j. col. & ibi cōmuniter Mod. in limitationibus, eo. tit. præſertim, quando interuenit iuramentum, nam valet tunc promiſſio facti alieni, vt ibidem per Alex. & Iaſ. in verſ. fallit. Septimò, quia † hic non ſolùm promiſit ſe curaturum, & facturū, imò etiam adiecit illa verba. ſ. quòd non poſſit excuſari feciſſe ſuum poſſe, &c. quo caſu cenſetur renūciaſſe omni difficultati, vnde non poteſt nunc dicere, quòd fecit totum ſuum poſſe vſq; ad minas, & verbera, quia huic difficultati renunciauit, & promiſit curare, & facere cum effectu. Vnde negari non poteſt, quin ſaltem teneatur ad intereſſe, propter effectum nō ſecutum. & imputandū eſt ei, qui ſe poſuit in neceſſitate, l. ſi fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. qui ſatisd. cog. & l. cùm poſtulaſſem, in fi. ff. de dam. inf. & l. quod ſi minor, §. reſtitutio, ff. de minoribus, Octauò, quia † in conuentionalibus poteſt quis aſſumere periculum, omnium caſuum fortuitorum, & obligatur cū effectu: ita tenet Alex. in l. ſed & ſi quis, §. quæſitum, col. pen. & ibi cōmuniter doct. ff. ſi quis cau. pro hoc eſt tex. in l. ſi quis fundum. in prin. ff. locat. in l. quæ fortuitis, in fi. C. de pig. act. ſed dictus maritus dicendo, quòd non poſſit excuſari, feciſſe ſuum poſſe, &c. cenſetur expreſsè aſſumpſiſſe periculum

lum.

sim huius difficultatis, quæ difficultas potuit de facili per eum cogitari. Vnde ille casus non potest dici improuisus, & incogitatus, tantò magis propter iuramentum, propter quod, censetur quis magis deliberate accedere ad actum faciendum, & censetur quis cogitasse omnes casus, qui saltem in genere poterant considerari in illo negotio: vt tenet plenè Alexand. in consil. 133. colum. 3. in 5. volum. & etiam in 4. col. ver. & eò fortiùs, &c. & in l. j. §. si quis ita, col. 3. ff. de verb. oblig. per doct. cõmuniter in l. sciendum, eod. tit. in d. §. quæsitum, & in l. si conuenerit, ff. de iur. omn. iud. Alexand. in consil. 21. column. 3. in j. volum.

2 Nono, adducitur † tex. in l. si quis domũ, §. j. ff. loca. vbi imputatur ei, qui nõ prospexit, qd euenire potest. Similiter hic potest imputari marito, qui debuit prospicere, id, quod vxor sua noluisset renunciare, maximè, quia hoc de facili erat prospiciendum: quia nemo præsumitur velle iactare suum, & cùm de indebito, ff. de probatio. non ergo potest dictus maritus allegare aliquam deceptionem, quia posuit se in necessitate, quam de facili cogitare potuit, tantò magis cum iuramento, vt suprà. Quod corroboratur ex his, quæ no. Bart. in l. Titius, in
10 princ. ff de lib. & posth. Pro parte verò † cõtraria negatiua, adducitur primò, quòd nõ teneatur de periurio, glo in terminis. in c. ex rescripto, in gloss. fin. de iure iur. vbi expressè dicit, quòd promittens factum alienum cum iuramento, non est periurus, si fecit quidquid potuit. Et si diceres, quòd hic promisit factum proprium, scilicet, se curaturum, & facturum? dico idem in facto proprio, quia difficultas excusat, quem à periurio, text. est in c. breui, &c. ego enim & in c. quærelam, & ibi Abb. & Fel. de iure iur. Deus enim solùm animum iurantis inspicit, c. si quid inueniſti, 14. q. 5. & sola facultas adimplendi inspicitur in iuramento, c. beatus, 22. q. 2. quia igitur dictus maritus fecit, quidquid potuit, vt vxor sua renunciaret, & illa noluit, non est periurus, quia de facili excusatur propter hanc difficultatem, maximè in obligatione facti, & not. Bart. Alex. & communiter moder. in l. quod te, ff. si cert. pet. in l. fi. ff. qui satisd. cog. & glo. in d. c. beatus, in c. vbi, 30. q. 2. & not. Bart. in l. Labeo, ff. de iureiu. Secundò,
11 quòd † minimè teneatur ad pœnam, adducitur text. in l. si vehenda. §. penult. ff. ad l. Rhod. de iac. & l. 2. ff. si quis cau. & ista est * communis conclusio, quam tenet Batol. in consil. 246. incipit. Martinus promisit, &c. & Abb. in c. significantibus, in fin. de off. de leg. vbi propriè decidit hanc causam, idem Abb. in c. gemma, col. pen. de sponſ. Ant. de But. in c. ex literis, de spon. & habetur in decis. 265. consi. Neap. & hanc dicit esse communem opin. Fran. de Aret. in l. si ita stipulatus. §. possum, ff. de verb. oblig. vbi * dicit, quod ista est communis opin. & seruatur in practica, licet ipse in puncto iuris innuat contrarium. Idem tenet Bald. in l. si pater; C. de coll. Ioan. de Imol. in l. Titia, ff. de verb. obl. Soc. in consi. 3. col. pen. vers. 21. in j. vol. Bart. Alex. & doct. in l. quod te, ff. si cert. pet. & in l. continuus. §. illud ff. de verb. obl. in quibus locis communiter deciditur, quod difficultas excusat à pœna, maximè in obligationibus facti. Tertiò, quòd
12 † minimè teneatur ad interesse, adducitur quia non potest assignari recta ratio inter pœnam, & interesse: nã interesse dicitur pœna legalis, secundum Ang. & Alex. in l. si insulam, col. 3. ff. de verb. obl. vnde, sicut communis conclusio suprà, in præcedenti arg. relata est, quod difficultas excusat à pœna, eodem modo ab interesse, & sic à pœna
13 legali. Quartò, quia † in obligationibus facti difficultas excusat à mora, adeò, quòd quamdiu durat difficultas, nunquam censetur quis esse in mora, gloss. est communiter approbata in d. l. quod te, in ver. in potestate, in fin. ff. si cert. pet. & ibi Bar. Alex. & communiter doct. Bart. in d. l. continuus. §. illud in fi. ff. de verb. oblig. per l. j. §. si frater, ff. de coll. bon. Ex quo sequitur necessaria consequentia: Nam omnia iura, quæ dicunt, obligatum ad factum, teneri ad interesse, loquuntur post moram commissam. vt d. l. stipulationes non diuiduntur, & ibi Bart. in 5. q. & in d. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iud. sed dictus maritus, nõ fuit in mora propter difficultatem, vt suprà, ergo non potest teneri ad interesse, nec ad pœnam, cùm illæ obligationes accessoriæ succedãt post datam moram. Quintò, adducitur
14 † text. in l. cum stipulatus sim mihi à Procu lo. §. fin. de verb. oblig. vbi ille, qui promisit

præstare fideiussores, tenetur ad interesse, si fuit in mora, vt ibi expressè dicitur: ergò à contrario sensu, si non fuit in mora, non tenetur ad interesse, & ita etiàm probatur, in l. si fundum, ff. de verb. obl. Sed dictus maritus non fuit in mora ob difficultatem, ergo non tenetur ad interesse. Sextò, adducitur, † dictum Abb. in c. ex rescript. col. fi. circa fi. de iureiur. vbi dicit, quòd promittens factum alienum, tenetur solùm curare & præstare illam operam, quam possit, & sic ad aliud non tenetur. Sed, quia dictus maritus fecit omnem suam operam, & conatum, ergo impleuit, quod promisit, ita vt ad aliud non teneatur. Nec obstat, si diceretur, quòd imò promisit factum proprium, scilicet, se curaturum, & facturum cum effectu, &c. vt no. Alex. in d. l. stipulatiõ ista in prin. ff de verb. obl. quia respõdeo, vt inf. in seq. argumento. Septimò, hunc casum † decidit in terminis. Fran. de Are. in d. l. si ita stipulatus. §. possum, ff. de verb. obl. & idẽ Are. melius in cõs. 42. col. 4. ver. nec credo vbi dicit, quod licet, promittens factũ alienum, obliget se curaturum, & facturum cum effectu, &c. tamen ista verba non importent aliud, nisi quòd simpliciter, & bona fide, & sine fraude curabit, faciendo omnem suam diligentiam, vt factum promissum adimpleatur, non tamen obligat promittentem ad impossibile, secundum eum. Vnde, licet dictus maritus, ita promiserit, tamen fuit executus factum suum, quod promisit, præstando omnem suam diligentiam, & operam bona fide, & sine fraude, vnde ad aliud teneri non debet. Octauò, ad ducitur † quod no. Abb. in c. Gemma, circa fi. de spon. vbi dicit, quòd quando quis obligauit se curare, & facere, quod aliquis cõsentiat matrimonio, vt suprà dixerat: in eo. casu, si fecit quicquid potuit, & ille nõ vult consentire, non tenetur ad pœnam. Deinde quærit in fi. an teneatur saltem ad interesse, si promissio illius facti fuit facta per stipulationem? Et concludit de mente Ioan. de Are. & Cyn. quòd non, nisi dolo versatus fuerit: & ita dicit communiter teneri, vt ibi per eum. Nonò, quia † Fran. de Are. in d. §. possum, semper loquitur copulatiuè, tã de pœna, quam de interesse: & ita intelligit gl. in d. c. ex rescripto. §. vt loquatur etiã de interesse, & deinde ibi in 2. col. in ver. & quia vt dixi, &c. refert opinio. suam, quam teneo contra cõmunem sententiã, in puncto iuris: videlicet, quòd licet, quid faciat, quidquid potuerit, tamen tenetur promittens ad interesse, & posteà immediatè subdit hęc verba formalia, videlicet opinio tamen cõtraria sequeretur in practica, propter auctoritatem contradicentium, &c. vnde quia locutus fuerat de interesse, & posteà dicit seruandã esse in practica cõtrariam opi. sequitur, quod etiã ad interesse non tenetur promittens, secundũ verã opi. quæin practica seruatur. Pro † solutione reassumo dicta tria capita. Et quo ad primũ. s. an teneatur de periurio: firmo hanc secundã partem. s. quod indistinctè non teneatur, si fecit quidquid potuit, per iura allegata, in primo argumento huius 2. partis, quæ clarè loquuntur, & nullus videtur contradicere. Nec obstant rationes adductæ, in 1. & 2. argumẽto, primæ partis: quia cõcedo ꝙ iuramentũ facit quẽ teneri præcisè ad factũ, & debet impleri in forma specifica, quando illud factũ præstari potest, sed ad illud factũ, ꝙ explicari nõ potest per promittentẽ, est impossibile, qđ quis præcisè cõpellatur, præsertim in facto alieno: ergo nõ dicitur periurus, quia non censetur per iuramentũ promisisse impossibile, vt suprà dixi. in argumentis secundę partis maximè, quia iuramentũ obligat iurantẽ Deo. Deus autem solũ animum intuetur iurãtis, vt d. c. si quid inuenisti, 13, q. 5. Et ad hoc retorquetur tex. in c. querelam de iureiur. allegatus in 2. argumento primæ partis, ponderando ipsum in ver. necessitate, & in c. breui, eod. tit. Præterea, quia per argumenta secundæ partis, maxime in 6. 7. & 8. argumento est probatũ, quod faciendo suum conatũ, & operam, adimpleuit, quòd promisit, & ad aliud non tenetur, sequitur, quòd non est periurus. Quo verò ad † alia duo capita. s. an teneatur ad pœnam, & ad interesse, in his puto distinguendum, vt attendamus verba contractus. Aut enim maritus obligauit se curare cum effectu, quòd vxor sua renunciet, & non sunt addita illa verba, ita quod non possit excusari feciſſe suum posse, & alienum factum promisisse, &c. & tunc similiter teneo in vtroque casu, hanc secundam partem, scilicet, quod faciendo totum suum conatum sine fraude, non teneatur, neq; ad pœnam,

neque

eos ad interesse, quia difficultas excusat in obligationibus facti, per ea, quæ allegata fuerunt in 2. argumento, secundę partis, maximè per tex. in l. si vehenda. §. pen. ff. ad l. Rhod. de iac. & per alia allegata, in alijs argumentis, secūdæ partis, nā de his habemus dec. in terminis Frā. de Are. in d. §. possum, qui dicit, quòd hæc opi. seruaretur in practica, & per eundem Are. in d. cōs. 162. col. 4. prout dixi suprà, in 7. argumēto. s. quod illa verba, facturum, & curaturum cū effectu. &c. important, vt bona fide & sine fraude faciat suam diligentiam, quòd promissum adimpleatur, vnde eo ipso, quòd fecit istam operam, adimpleuit promissa, dummodò sine fraude fiat, & sine collusione. Nam solent, vt plurimū promittentes colludere cū vxoribus, & simulare, quod minantur, & verberant, tamen adinuicem habent intelligentiam in contrarium: tūc verum est, q; tenerentur mariti. Hoc firmant aperta ratione, quia si difficultas excusat à mora, vt suprà conclusum est: vbi non datur mora, non succedit obligatio ad interesse in promissionibus facti: & minimè ad pœnā, quæ communiter hodie non exigitur, nisi quatenus cū interesse concurrit, vt infrà dicam.

21 Non obstat. l. † sancimus allegata in 3. argumento primæ partis, quia loquitur in stipulatione prætoria & iudiciali de præsentando, in qua est speciale, quod difficultas non excusat à pœna, nisi interueniat mors eius, qui erat præsentandus. Ita tenet Alex. in d. l. quod te, col. fi. nos aūt loquimur in stipulatione conuentionali, extrà iudicium, in qua difficultas excusat à pœna: per ea, quæ superius dicta sunt, in 2. argumento, secundæ partis, & per no. per doct. in d. l. quod te. Ex prædictis remanet data responsio ad prima tria argumenta primæ partis. Ad quartum respondeo eodem modo, sicut dixi in præcedenti, scilicet, quòd loquitur de stipulatiōe iudiciali de iudicio sisti, in qua difficultas non excusat, per ea, quæ proximè di-

22 xi. Non obstat † quintum argumentum, quia ad d. l. qui autem. §. sed si quis, potest responderi dupliciter. Primò, quia ibi non probatur, quòd promissor fecerit omnem suam diligentiam. Secundò, quia ibi promissum fuit factum alienum continens id, ad quod ipse promittens erat principaliter obligatus, vnde cùm potuisset se liberare soluendo vel dando æquè idoneum fideiussorē, & nō fecit, meritò tenetur ad interesse. Sed in casu nostro fuit facta promissio de mero facto alieno super eo, ad quod promittens nō tenebatur, nec poterat alio modo hanc promissionem explicare, nisi faciendo quicquid potuit, vt fecit, & hanc rēsponsionem sentit Fran. de Are. in d. §. possum, & est de mente Bald. in d. l. qui autem. §. sed si quis, in lect. antiqua. vbi facit mentionem de ista difficultate, quando aliquis promisit extrahere fideiussorem de obligatione, nam faciendo quicquid potest, excusatur, vt ibi per eum, & est de mēte Lu. Ro. in cons. 510. col. 7. in fi. Non obstat sextum argumentum, quia licet ista promissio sit facti proprij, tamē difficultas excusat à facto proprio, vt dictum est, & etiam à periurio.

23 Si verò in contractu † conuentionali sunt addita illa alia verba, videlicet, quod dictus maritus non possit excusari, fecisse suū posse, & alienum factum promisisse, &c. & tūc quo ad periurium, dico idem, vt suprà dixi, scilicet, quod non teneatur per rationes suprà allegatas. Sed totū dubium stat, quo ad pœnam & interesse, nam in rei veritate vrgent multùm illa tria argumenta restantia, videlicet, septimum, octauum, & nonum, primæ partis, quibus non potest dari congruum responsum. Per quæ videtur dicendum, quòd tunc maritus teneatur ad pœnā vel ad interesse, ex quo, per dicta verba suscepit periculū difficultatis, & excluſit seipsum ab eius allegatione, per ea, quæ no. Alex. & doct. in d. l. si quis. §. quæsitum, ff. si quis cau. & per hoc patet responsum ad omnia argumenta, secundę partis, in quantū obstarent huic conclusioni, quia in isto casu difficultas non excusat à mora, ex eo, q; censetur per dicta verba illi renunciatum. Nec obstat adducta per Abb. in d. c. gemma. & per Fran. in d. §. possum, quia ibi non dicitur, q; promissor adiecerit illa verba. s. qđ non posset excusari fecisse suū posse, &c. & eodē modo respondeo ad id, quod d. Fran. in d. cons. 142. & sic nō fuit susceptum peri-

24 culum difficultatis. In vno tamen casu † promissor excusaretur sine aliquo dubio, etiā vbi essent adiecta dicta verba. s. quando vxor esset mortua ante morā promittentis, & idē in quolib. alio, de cuius facto est promissū: nā tunc excusatur promissor ipso iure

propter impossibilitatem, per ea, quæ habẽtur in d.l.sancimus, & in l. si decesserit, ff. qui satisd.cog. & est text. in d.l.qui autem,
25 § sed si quis, ff. de const.pec. Sed cõtra † prædicta in 2. membro videtur esse dec. 294. consil.Neap.vbi figuratur propriè iste casus scilicet, quod maritus promisit, vt non excusaretur fecisse suum posse, &c. tamen concludit ibi Matth. de æquitate, quòd si fecit omnem suum conatum, non tenetur. Verùm, licet in figuratione casus apponat illa verba in princ. illius dec. tamen mouetur per illud cons. Aret. 142. & per nonnullas alias doctrinas, quæ loquuntur solùm, quando quis promisit se curaturum, & facturum, sine adiectione illorum verborũ, & per d.l.si vehenda. Nec dicitur in d.dec. quòd ita fuisset decisum in pleno consi. sed solùm referuntur ibi opi. vnde per ea, quæ dicuntur in d.dec. non tollitur obstaculum de d. §. quæsitum, & de illis tribus vltimis argumentis primæ partis: scilicet, quando est susceptum periculum difficultatis. Præterea, †. d. dec. 295. loquitur solùm de pœna, 26
non autem de interesse, licet hodie nullam facerẽ differentiam, inter pœnam & interesse, ex quo secundum communem conclusionem de æquitate nõ exigitur pœna, nisi quatenus cum interesse concurrit, secundum Ang. in cons. 219. col. fin. & habetur in dec. 135. consil. Neap. vbi dicitur ℣ hoc est de stylo sacri. cons. qui pro lege seruatur: idem tenet Ioan. de Anan. in c. fi. de vsur. doct. in l. cũ allegas, C. de vsur. Alex. in consil. fin. in 4 vol. Hinc dicit gl. in c. fraternitatis, 12. q. 2. ℣ in foro conscientiæ non potest exigi pœna conuentionalis, & Soc. in cons. 133. col. 1. in fi. in j. volu. & Abb. in c. cũ dilecti, de arb. & Pet. Ph. Cor. in cons. 168. col. 2. in litera C. in 4. vol. Quod procedit in pœna applicanda parti, sed si venit applicanda fisco, exigitur vltra interesse partis. Ita de hoc est a- 27
lia decis. 234. cons. Neap. Quia igitur † per d. decis. 295. non remanet euacuatum motiuum de assumptione periculi, sequitur, quod remanet conclusio firma: quod quando maritus apposuit illa verba, ita quòd nõ excusetur fecisse suum posse, & alienum factum promisisse, &c. tenetur ad interesse, dato, quod fecerit omnem suum conatum, & ita teneo, quia rectum responsum cõtra- 28
rium dari nõ potest. † Quòd interesse petitur, vbi pœna non est permissa, sed vbi est promissa, illa succedit loco interesse, l. fi. ff. de præt. stip. no. Bart. in l. 4. §. Cato, in 9. & 10. opp. ff. de verb. obl. & illa tantùm petitur, etiamsi excedat interesse, de rigore iuris, vt not. Alex. & doct. in d.l. stipulatio ista in prin. & in §. alteri, Bart. in l. Lucius: ff. de act. emp. est tex. & ibi Bal. & doc. in l. si quis ex socio. ff. pro socio, si tamen interesse est plus, quàm pœna, potest peti illud, plus vltra pœnam, secundum Bart. & doct. in locis præall. pœna enim non debetur, nisi interfit, sed non curamus, quantum interfit, quia etiamsi modicum sit interesse, potest peti magna pœna, si promissa est: ita tenet Bart. in d. §. Cat. in 9. opp. in fin. & vide Ias. in §. omnes, colu. 4. Inst. de act. & in d.l. stipulatio ista, col. 4. De æquitate autẽ hodie nunquam exigitur per partem, nisi quatenus cũ interesse concurrit. vt suprà dixi, & per hoc sit expedita ista q. Laus Deo. Ro. Mar. Ven. V.I.D.

ADDITIO. De materia huius disputationis, putà de promissione facti alieni, &c. sub pœna cũ iuramento, &c. Vide Thomã Ferratium in tractatu cautelarũ, vtriusque Iuris, cautela. 43. incipiẽte, anno præterito, fusiùs & latissimè Anton. Gomes. lib. 2. cõtractuum, cap. x. de indiuiduis, & ibi Additiones siue Notas acutissimi ingenij Viri Emanuelis Soarez à Ripeira. sub literas, R. S. & T. Canon. in allegato c. Gemma de spõsalibus. Hartmannum Hartmanni Germanum. l. C. lib. 2. Practicarum Forensium, tit. de Fideiuss. decis. 2. K.L.

DISPVTATIO Octaua.

Stante in Regno dispositione constitutionis, Sancimus. de, iure protomiseos: Vtrùm si clericus emat rem immobilẽ, possit conueniri iure congrui: & an habeat locum ius congrui contra clericum?

1 Cleri-

1 *Clericus emens fundum, an possit conuenire iure congrui per vicinum.*

2 *Statuta, & leges laicorum contra libertatem ecclesiasticam, vel clericis onerosa, non ligant clericos, num.3.*

3 *Statutum contra libertatem ecclesiasticam, quando dicatur, num.7. & 43.*
Libertas quid sit.

4 *Ius congrui, est prohibitum à iure communi, & eius obseruantia dicitur iniuriosa.*
Vendere rem suam alteri, inuito quo non compellitur, num.42.

5 *Diligere debet quis magis seipsum, quàm proximum.*
Ordinaria charitas incipit à se ipso.
Eleemosynam qui vult facere, debet incipere à se ipso.
Charitatis ordinem peruertit, qui præfert bonum alienum proprio.

6 *Damnum in rebus alienis potest quis facere, vt euitet damnum proprium.*
Iudex potest dilatare iudicium, propter periculum rerum suarum.

7 *Clerici non ligantur legibus laicorum, quando per eas efficiuntur timidiores.*

8 *Statutum Principis secularis coactiuum personarum, non ligat clericos.*

9 *Compromissum, quod debet fieri, vigore statuti laicorum, non ligat clericos passiuè: sed actiuè potest clericus eo vti, num.* 10 14.

10 *Statuta præceptiua laicorum, non ligant clericos.*

11 *Statutum, quo prohibentur laici negociari cũ clericis, non valet, num.45.*

12 *Statutum prohibens vendere non subditis, non includit clericos.*

13 *Clerici sunt priuilegiati in personis, & in bonis.*
Bona Clericorum sunt priuilegiata sicut bona Ecclesiarum, & eo ipso, quod veniunt à laico in Clericum, sunt exempta ab oneribus laicorum, num. 46.

14 *Statuta laicorum, quatenus sunt fauorabilia clericis, includunt clericos.*
Clericus potest vti actiuè statutis laicorum: sed non passiuè, vnde potest præsentare in strumentum secundum formam ritus contra laicum, sed contra eum præsentari non potest.
Clericus excludit sororem à successione patris, vigore statuti.

15 *Statutum requirens certam solemnitatem in contractu, an includat clericos? num. 48.*
Statuta non includunt personas non subditas.

16 *Ius nobis quæsitum sine facto nostro à nobis auelli non potest, num.49.*

17 *Lex Imperatoris, quæ non tractat materiam spiritualem, nec obuiat canonibus seruanda est, etiam in foro Ecclesiastico, num 20. & 47.*

18 *Statuta laicorum approbantur per Papam, quando sunt rationabilia, num.27*
Papa censetur approbare leges laicorum, quando rationabiles, num.27.

19 *Leges ciuiles sunt diuinitus prolatæ per ora Principum.*

20 *Statuta laicorum, quæ possunt afferre commodum, & incommodum clericis, non dicitur contra libertatem ecclesiæ.*

21 *Clericus an teneatur vltra vires hæreditatis, si non fecit inuentarium.*
Clericus ligatur vitio litigiosi, per legem ciuilem.

22 *Clericus an teneatur ad obseruantiam, l. quoties, C. de rei vend.*

23 *Clerici ligantur lege ciuili, quando non facit eis notabile præiudicium.*
Ius congrui fuit factum cum maxima æquitate ad euitandas rixas.
Ius congrui fuit introductum de iure diuino.

24 *Statutum, quod mulier non possit alienare extra filios suos, habet locum, etiamsi alienaret clerico.*

25 *Statutum, ob rationabilem causam, licet per consequentiam faciat aliquod incommodum Clericis, debet seruari inter clericos.*
Statutum imponens solutionem euntibus ad macinandum, extenditur etiam ad eos, qui vadunt ad molendinum ecclesiæ.
Testator non potest instituere Ecclesiam & filium exhæredare.

26 *Statutum excludens fœminas propter masculos, censetur excludere etiam fœminam monialem.*
Statutum ligat clericos, quando iniecit vinculum ante clericatum.

27 *Imperator dicitur dominus totius mundi, & omnium rerum temporalium, & potest imponere legem, quam vult in dictis rebus.*
Legem condere est iurisdictionis, & de maximo imperio.

28 *Alienatio, quando eſt prohibita contemplatione certæ perſonæ, non poteſt fieri etiam ad pias cauſas: aliàs admittitur illa perſona ad rem hoc caſu, num. 37.*

29 *Bona debitoris, quando venduntur præfertur creditor, & conſanguineus in emendo.*

30 *Iure congrui quando agitur, quod dicatur pretium.*

Fiſcus habens rem communem cum priuato, poteſt illam vendere totam inuito ſocio, qui ſocius præfertur omnibus in emendo.

31 *Emphyteoſis finita, debet renocari deſcendentibus illius, qui primò habuit, aliàs poteſt appellari.*

32 *Colonus tenetur vendere partem ſuam rem dominio potiùs, quàm extraneo.*

Fiſcus tenetur rem ſacerdotis confiſcatam locare potiùs ſpurijs illius ſacerdotis, quàm extraneo.

33 *Vicinitatis cauſa multa conceduntur, etiam contra ius commune, quæ aliàs non concederentur.*

34 *Statutum, quod res vendatur conſorti, ligat clericum.*

35 *Conſtitutio, Sancimus, de iure congrui inducit duas principales proniſiones, vnam ſcilicet contra venditorem, & aliam contra emptorem.*

Actio oriens ex iure congrui, eſt realis, & datur contra emptorem.

Dominium in iure congrui transfertur reuocabiliter, & quid importet hoc.

36 *Traditio nuda, ſi non habet cauſam præcedentem habilem, non valet.*

37 *Statutum requirens inſinuationem in donatione, operatur, vt non valeat donatio laici, facta clerico ſine illa ſolennitate.*

Contrahere non poteſt ſubditus, ſpreta lege ſui ſuperioris.

38 *Teſtamentum debet habere ſolennitatem ſtatuti, etiamſi in eo inſtituatur clericus.*

39 *Lex, quæ poteſt afferre commodum, & incommodum, per hoc non dicitur clericis onoroſa.*

40 *Conductor antiquus ſi offert tantum quantum vult dare nouus, an præferatur nouo, num. 41.*

41 *Gabellarius anni præcedentis, præfertur nouo licitatori, ſi tantundem offert, quantum nouus.*

43 *Statutum, vt dicatur contra libertatem eccleſiaſticam, eò, quia clerici efficiuntur timidiores, quæ timiditas conſideratur.*

Metus vanus non eſt in conſideratione.

44 *Laicus venditor poteſt compelli per legem Imperatoris.*

49 *Dominium noſtrum, ſine facto noſtro, an, & quando à nobis auferri poſſit.*

50 *Clericus an poſſit teſtari ſine ſolennitate ſtatuti laicorum, & quid ſi alium clericum hæredem inſtituat.*

51 *Ius congrui non habet locum, quando clericus vendit clerico.*

Teſtamentum clerici non eget ſolennitate ſtatuti, quando in eo eſt inſtitutus alius clericus.

52 *Nunciatio noui operis eſt approbata per ius canonicum.*

53 *Conſuetudo ciuitatis, ligat clericos ex eo, quia eſt mixta clericorum, & laicorum, ex quo per populum introducitur.*

54 *Conſtitutio, Sancimus, de iure congrui, an dicatur compulſiua perſonarum.*

55 *Ius congrui, an habeat locum in clerico agente contra clericum emptorem, qui ſimili rem emit à clerico.*

56 *Ius congrui non habet locum contra laicum, qui emit pro eccleſia idem, ſi clericus emat pro eccleſia, nec actiuè, nec paſſiuè habet ius congrui.*

57 *Ius congrui, an habeat locum contra laicum qui emit rem ab eccleſia.*

Bona clericorum, an, & quando gaudeant priuilegijs rerum eccleſiarum.

59 *Ius congrui, an detur laico, qui emit rem ab eccleſia poſt venditionem alterius rei, ſuper qua petitur ius congrui.*

Ius congrui competit ei, qui habebat rem vicinam tempore venditionis: ſecus ſi illam emit.

Ius congrui, competit ex perſona venditoris, qui vendidit poſt rem venditam.

1 ASſiduè in palatijs vtilatur quæſtio vtiliſſima, & hactenus indiſcuſſa. vtrùm † clericus emptor alicuius fundi poſſit per vicinum moleſtari, & conueniri iure congrui ſuper dicto fundo, offerendo idem precium vigore conſt. Sancimus, de iure protō. cuius diſpoſitio cōmuniter ſeruatur in Regno. Et quia iſta materia eſt particularis, quæ in paucis liberis habetur,

betur, & nullus doctor eam tractat magis diffusè, nisi Modernus, ac vtilis doctor Regnicolus Matth. de Affl. Neap. in suo notabili commento super d. const. Sancimus, in quo bis tetigit hanc quæstionem in specie, & cõtrarias decisiones pónit. Nam in princip. illius const. in 4. colu. firmat conclusionem contra clericum. ſ. quòd teneatur iure congrui. Sed in §. fin. eiusdem constitutionis, in 5. col. mouet iterum istam quæstionem, & firmat conclusionem contrariam, ſ. in fauorem clerici, quòd non teneatur iure congrui. Ex quibus contrarijs decisionibus quæstio ista redditur magis dubia, adeò quòd vidi plures Iudices, & Aduocatos, super ea hæsitare. Vt tamen habeatur in futurum super ea vera conclusio: decreui ipsam plenè per argumenta ad partes disputare.

2 Et primò, pro † parte negatiua in fauorem Clerici, quod non teneatur iure congrui, adducitur. Nam leges & statuta laicorum, quando sunt contra libertatem ecclesiasticam, & Clericis onerosa, non ligant ipsos Clericos, vt in authen. cassa, & ibi plenè per Sal. & doct. C. de sacrosan. eccl. Ant. de But. & Abb. in c. fin. de vita & hon. cl. in c. quòd clericus de foro comp. Abb. & Fel. plenissimè, in c. ecclesia S. Mariæ, de constit. Bar. in l. cunctos populos, in 5. q. C. de summa Tri. & fide Cath. Alex. in cons. 213. & 214. in 2. vol. Petr de Anch. in c. canonum statuta, de const. &c. perpendimus, de sent. excom. Ioan. And. & Abb. in c. 1. de ope. not. nun. Sed dicta lex inducens ius congrui, est Principis secularis, & clericis onerosa, ergò non

3 debet astringere clericos. † Et quòd sit onerosa, probatur: nam illa lex dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quando per eam prohibentur clericis ea, quæ sunt sibi concessa de iure communi. Ita tenet Fely. in d. c. ecclesia S. Mariæ, col. 27. vers. Tertia fuit opin. &c. & ibi etiam Ant. de But. & Imol. in c. cùm terra, de elect. & Alex. in d. auth. cassa, & in consil. 213. col. 2. in fi. & col. pen. & in d. consil. 214. col. 2. in fin. in 2. vol. Sed iure communi vnicuique licet disponere de re sua, prout sibi placet, l. in re mandata, C. mand. l. nec emere, & ibi per doct. C. de iure del. Per ius congrui autem priuatur ista libertate, quia tenetur quis volens vendere, requirere consortem. Item tenetur emptor reuendere vicino, per d. constitutionẽ, Sancimus, vnde respectu Clericorum dict. lex est onerosa, & contra libertatem ecclesiæ. Nam libertas nihil aliud est, nisi naturalis facultas, eius, quod cuique facere libet, &c. l libertas. ff. de stat. hom. sed per dictum ius congrui, impeditur quis facere voluntatem suam, à iure communi promissam: ergò dicta constitutio, Sancimus, cùm priuet Clericos libertate, sibi à iure communi concessa, satis dicitur contra libertatem

4 ecclesiasticam, & seruari non debet inter Clericos. Secundò, & magis † in specie in terminis nostris adducitur: quia per ius cõmune in specie prohibetur ius congrui. Probatur primò per l. 1. & ibi Bald. in 1. not. C. communi diuid. vbi potest quis vendere, non requisito consorte, probatur etiam in l. ne cui, C. loca. Item probatur magis clarè, in l. dudum, C. de contrah. empt. vbi Imperator annullat omnes Obseruantias, quæ per prius erant super isto iure Congrui, & concedit liberam facultatem vendendi, & emendi. Item, probatur per l. inuitum, C. de contrah. empt. vbi non compellitur quis inuitus vendere alicui. Item, in dicta l. dudum, Imperator appellat obseruantiam iuris congrui, iniurioſam, & in rei veritate non posset considerari melior tex. in fauorem Clericorũ: nam per illam legem ostenditur, quòd non solùm dicta constitutio, Sancimus, est contra libertatem Ecclesiæ, sed etiam est iniuriosa Clericis: ergo nullo modo inter eos est obseruanda, patiuntur enim iniuriam Clerici, eo ipso, quòd compellerentur vendere rem emptam, contra dictam legem, Inuitum, & sic priuantur libertate iuris communis, contra ea, quæ notat Abb. C doct. in c. 1. de contrahenda emptione.

5 Tertiò, † confirmatur, quia per talem legem Clerici priuarentur beneficio sibi concesso, ex diuina, & humana legé, quod est, vt quilibet diligat magis seipsum, quàm proximum suum, nam ordinata charitas incipit à se ipso, l. præses, C. de ser. & aqua. c. non satis, 86. distinct. gl. in c. quiescamus. 22. distinct. pro hoc est text. in c. qui vult, de pœn. distinct. 3. Vbi dicitur, quòd qui vult dare eleemosynam, debet incipere à seipso, & text. cum gloss. in vers. semetipso, in cap. si non licet, 23. quæst. 5. & dicit Ang. in consil. 253. colum. 1. quòd peccat

contra

contra ordinem charitatis, qui præfert charitatem alienam charitati propriæ. Idem tenet Spec. in tit. de Aduocato. §. 1. versic. sed
6 nunquid Clericus? † Hinc videmus, quòd à iure permittitur, alicui facere damnum in rebus alienis, causa vitandi damnum in rebus proprijs, l. qui seruãdarum. ff. de præsc. ver. & l. si quis summo. ff. ad l. Aquil. Item, causa vitandi periculum rerum suarum, potest Iudex diuertere, & dilatare iudicium, l. si longiùs, in princ. ff. de iudic. Sed per dictum ius congrui peruertitur iste ordo charitatis, quia compellitur, quis potiùs dare alij, quam sibi, quod est contra omnia iura diuina, canonica, & ciuilia. Cùm nemo cõpellatur de suo facere beneficium, c. cùm ex officij, de præscr. & l. inuitũ, C. de contrah.
7 empt. ergo sequitur, quòd non debet ligare clericos. Quartò. confirmatur: † quia tunc lex, vel statutum dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quando clerici efficerẽtur timidiores, ad aliquem actum faciendum, secundum Bart. in d. auth. cassa. C. de sacro, sanc. eccl. in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. qua. re. actio nõ da. Abb. in c. nouerint, de sent. excom. & Fely. in c. ecclesia S. Mariæ. colu. 37. ver. secunda fuit opin. &c. Sed per d. const. clerici efficiuntur timidiores ad emendum quia sciẽtes rem posse sibi auferri à vicino, non emerent, ergo nõ debent seruari inter clericos, vt habeant libertatẽ emendi. Quin-
8 tò, adducitur, † quia quando lex vel statutũ Principis secularis, est coactiuum personarum, ad aliquid faciendum, non ligat clericos. Ita tenet Abb. in c. quòd clericis, in 7. col. in fi. de foro comp. & Fel. in d. c. eccle sia S. Maria, col. 38. versi. Quintò & vlt. &c. ex quo vendicaret sibi iurisdictionẽ in clericos Princeps secularis, qui potiùs clericis debet obedire, c. cùm ad verum, &c. nunquam, 96. dist. sed d. const. Sancimus, est coactiua personarum ad aliquid faciendum, tam respectu venditoris, quàm emptoris, nam compellit venditorem ad requirendũ vicinum. Item compellit emptorem ad reuendendum vicino, ergò non debet seruari
9 inter clericos. Corroboratur † ex his, quę in simili dicimus de compromisso, ad quod astringuntur litigantes per statutum, nam non ligat clericos, secundum Alex. in conſ. 213. col. 12. in 2. vol. & Soc. in conſ. 71. col. 3. in 4. vol. & hoc ex illa ratione, quia est coactiuum personarum, vt plenè per Soc. in d.
10 conſ. 71. Sextò, adducitur, quia † statuta preceptiua laicorum non ligant clericos, secũdum Alex. in d. conſ. 213. col. pen. conſ. 214. col. 2. in 2. vol. Gem. in c. fin. in prin. de off. deleg. lib. 6. & est tex. in c. clericis, in c. fin. de immu. eccl. li. 6. & in cl. præsenti, de cen. & ibi. Card. per Abb. in c. innouamus, de cenſ. sed d. conſt. Sancimus, est præceptiua, quia præcipit requirere consortes. Item, præcipit reuendi rem vicino: ergò nõ debet ser-
11 uari inter clericos. Septimò, adducitur † tex. ferè in terminis, in c. fi. de immu. eccl. li. 6. vbi non valet statutum, quo laici prohibentur vẽdere clericis, & dicit ibi Gem. in prin. quòd siue hæc prohibitio fiat directè, siue indirectè, procedit dispositio illius capituli. Nam dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quando clerici nõ possunt liberè negociari cum laicis, sed per ius congrui saltẽ indirectè prohibentur clerici emere, quia, quando clericus non est vicinus, repellitur per vicinum: ergò nõ debet ligare clericos: & hoc propriè dicit Bald. in d. l. dudum, in princ. C. de contrah. empt. vbi dicit obseruantiã iuris congrui, esse onerosam, & con-
12 tra libertatem. Octauò, adducitur, quia † statutum, quod prohibet vendere certis personis, puta, non subditis, nõ includit clericos, & dicitur contra libertatem ecclesiasticam. Ita tenet Ioan. And. & Gem. in c. fin. de immu. eccl. lib. 6. Alex. in conſ. 214. col. 2. in 2. vol. Fel. in d. c. ecclesia S. Mariæ, col. 4. vers. Nonò quæro, &c. vbi dicit, quòd ista est cõ-
* munis opin. & Bart. in l. filiusfamilias, §. diui, col. 3. ff. de leg. 1. Sed in proposito, ad cõstitutio. Sancimus, prohibet vendere certis personis, s. non coniunctis, ergò non debet includere clericos. Nonò, adducitur, quia
13 † clerici sunt priuilegiati, non solùm in eorum personis, sed etiam in eorum bonis, in tantùm, quòd licet aliqua bona, dum sunt penes laicum, sint subiecta oneribus statuti laicorum, tamen eo ipso, quòd perueniunt in possessionem clerici, efficiũtur exempta, & gaudent priuilegio clericorum, & iudicantur per iura Canonica. Ita tenet Bald. in l. placet, vers. quæro iuxta hoc. &c. C. de sacroſ. eccl. & ibi etiam Bart. Fran. de Are. Iaſ. gl. in l. incola. ff. de munic. Nam mutatione personæ, mutatur qualitas, & conditio rei, l. Paulus respondit per Procuratorem. ff. de

acq. hær.

acq.hær:& l.j. C.quando, & qui. quar.pars deb.lib.x.& tenet And. de Iſer. in tit.y.quæ ſint reg.in ver.& plauſtrorum,col.2.Quantum enim ad hoc priuilegium exemptionis à ſtatutis laicorum bona clericorum,& eccleſiarum, parificantur:vt eſt text.in cle, p.æſenti,& ibi Card.in 2.no. de cenſi.c.fin. & ibi Ant & Abb. de vi.& hon. cler.in ca. aduerſus,&c.non minus,de imm.eccl.Bar. in l.j.col.4.C.de mul. & in quo lo.Spec.in tit de clericis coniug.col.3. Arch.& Gem, in c.j.de imm.eccle.libr.6.& quod bona clerici ſint priuilegiata,ſicut perſonæ,tenet etiam Abb.in d.c.eccleſia S. Mariæ,col.antepen.Nunc in propoſito,licet fundus,qui vẽditur,dum eſt penes laicum,ſit ſubiectus o. neri dictæ conſt.Sancimus, tamen poſtquã eſt alienatus in clericum, mutauit illam.cõditionem,& debet iudicari liber, per iura canonica,recipiendo exemptionem à perſona clerici: & ſic clericus non debet teneri
14 ad reuendendũ. Decimò,adducitur,† quia leges,& ſtatuta laicorum,quatenus ſunt fauorabilia & priuilegiata clericorum,includunt clericos.Hinc eſt,quòd clerici poſſunt actiuè vti ſtatutis laicorum, in eorũ fauorẽ, non autẽ paſſiuè poteſt alius vti contra clericos,& hoc in terminis noſtris,tenet Abb. in c.conſtitutus,in verſ.no.de reſt.in integ. vbi propriè loquitur in iure congrui,& tenet,quòd clericus actiuè poteſt vti iure congrui contra laicũ,& in hoc approbatur talẽ ſtatutum per Papam ibi, ſcilicet, in fauorẽ clerici,non autẽ paſſiuè. Ad idem eſt gl.in c. nouit,in ver.quicunq; de iud.& ibi Abb.in 9.col.verſic. vlt.glo. hic colligit argumentum,&c.vbi dicit,ꝙ eccleſia poteſt vti lege ciuili pro ſe,non tamen tenetur recipere cõtra ſe:quia quod eſt inductum in fauorem eccleſiæ,non debet in eius odiũ retorqueri. Idẽ dicimus in cõpromiſſo inducto per ſtatutũ:nam clericus poteſt petere fieri cõpromiſſum,iuxta formã ſtatuti, & tamẽ laicus non poteſt petere,clerico inuito,quòd fiat cõpromiſſum:vt declarat Soc.in d.cõſi. 71.in 4.vol.& præſertim in pen.col.nec in iſto caſu habet locum pœna retorſionis, vt poſſit quis dicere clerico,patere legẽ,quàm tute ipſe tuleris,vt eſt tex. in c. cùm oẽs de conſt.quia cũ talis lex nõ ſit facta ad poſtulationẽ clerici,ceſſat edictũ, quòd quiſque iuris,l.3.in prin. ff. quòd quiſq; iur. ita declarat Soc.in d.conſi.71.col.pen.& Bal pulchrè in l.cunctos populos,col.6.ver.ſed hic vlteriùs quæritur,&c.C. de ſum.Trin.& fi. Cath.vbi plura exempla ponit, maximè de inſtrumento habente executionem vigore ſtatuti:nam clericus poteſt vti ſtatuto contra laicum,ſed non econtrà,& hoc facit pro ritu magnæ curiæ, qui incipit. Item ſi qui debitores, nam clericus actiuè poſſet præſentare inſtrumentum ſecundum formam ritus, non aũt paſſiuè contra eũ præſentari poteſt,per prædicta.Similiter facit ad ſtatutũ excludens fœminas à ſucceſſiõe propter maſculos,nã clericus maſculus excludit ſororẽ,& gaudet beneficio ſtatuti, ſecundùm Bal.ibi & Abb.in d.c.eccleſia S.Mariç,colu. fi.ex quibus ſequitur concluſio, ꝙ d.conſt. Sancimus, in quantũ concernit fauorẽ clericorũ,procedit in clerico. ſ. actiuè, vt ipſe poſſit rem euincere iure congrui,non autẽ paſſiuè poteſt conueniri iure congrui,ſecũdum Abb.in d.c.cõſtitutus, & ſic verior videtur opin.Matth. quam poſuit in §.fin.illius cõſtitutionis,ſancimus.Vndecimò,ad-
15 ducitur,† quia quando aliqua lex vel ſtatutum Principis ſecularis mandat contractũ, vel alium actum non fieri ſine certa ſolẽnitate,non tenetur clericus ſeruare dictam ſolennitatem,ſed poteſt actum celebrare ſine illa.Ita plenè tenet Abb.in c. relatum,el. j.de teſta.licet hæc opin. non ſit indiſtinctè vera in clerico, ſed in eccleſia, ſic vt declarat plenè Fel.in d.c.eccleſia S. Mariæ,colu. 37. verſic.quartus caſus, &c. Statuta enim quamuis generalia, non includunt perſonas non ſubditas,vt per Abb. in c.à nobis, el.1.colum.1.de ſent.excommuni. Nam eorum validitas dependet ex poteſtate ſtatuentium,ſecũdum Abb.in d.c.eccleſia S.Mariæ,colu.4.verſi.ad primum,&c. Verùm in caſu noſtro, videtur procedere iſtud argumentum,quia ſolennitas requiſitionis vicini,inducta per d. conſtitutionem, Sancimus,videtur eſſe perſonalis, nam reſpicit perſonam venditoris, & hoc procederet, quando clericus eſſet venditor. Duodeci-
16 mò,& vltimò, pro † iſta parte adducitur, quia id,quod nobis quæſitũ eſt ſine facto noſtro,à nobis auelli non poteſt,l.id quod noſtrum,ff.de regulis iuris,& hoc eſt etiam de iure gentium, ex quo iure fuerunt introducti contractus,maximè contractus

emptionis, l. ex hoc iure, ff. de iust. iure. Vnde postquam res fuit acquisita Clerico, per contractum emptionis, non debet posse ab eo inuito auferri ex statuto laicorum, quia tolleret sibi id, quod exiure gentium acquisiuit, & esset valdè onerosum Clerico. Pro
17 parte † verò contraria affirmatiua, scilicet, quòd imò, clericus teneatur iure congrui, & ligetur per d. const. Sancimus, adducitur primò, quia const. Sancimus, est lex Imperialis facta ab Imperatore Frederico, quo casu, quando lex Imperialis non tractat de materia spirituali, nec obuiat canonibus, seruanda est, etiam in foro ecclesiastico cõtra clericos: ita tenet glo. & Abb. in c. j. col. 13. de ope. no. nuncia. gloss. in vers. temporalium, in c. cùm ad verum, 96. distin. Arch. in c. si inter Episcopos, 6. q. 4. & Petrus de Anch. in c. canonum statuta, in j. q. de cõst. glo. in c. cæterùm, de do. doct. in l. priuilegia, C. de sacrosan. eccl. sed d. const. Sancimus, non loquitur de re spirituali, nec de materia concernente peccatum, nec cõtrariatur canonibus: imò de iure canonico approbatur, vt infrà dicam, ergo seruari debet
18 in vtroque foro contra clericos. † Secundò, adducitur, quia d. cõst. & eius obseruantia reperitur expressè approbata per canones, scilicet, per d. c. constitutus de in integ. restit. vbi expressè mandat Papa seruari illam obseruantiam, vt res vendatur cõsortibus, & ibi hoc declarant plenius Ant. de But. & Imol. ergo non potest dici contra libertatẽ ecclesiæ, postquam Papa approbat ipsam. Hinc videmus, quòd sæpius Papa solet approbare statuta & consuetudines laicorũ, quando sunt rationabiles, vt in c. cùm venissent, de eo, qui mit. in pos. in c. cæterùm, de don. in c. 2. de arb. lib. 6. & habetur in c. clerici, de iud. & quod no. Paul. de Cast. in
19 auth. causa, quæ cum monacho, col. 2. de Episc. & Cler. † & dicit lex Canonica quòd leges Ciuiles sunt diuinitùs prolatæ per ora Principum, c. fin. 16. q. 5. Et text. in ca. super specula, de priuil. dicit, quòd S. Ecclesia legum ciuilium non respuit famulatũ, quæ vestigia iustitiæ, & æquitatis imitantur.
20 † Tertiò, adducitur, quia tunc lex Ciuilis dicitur præiudicialis clericis, quando solum incommodum eis afferre potest, sed quando lex Ciuilis potest afferre commodum, & incommodum, non dicitur præiudicialis, nec contra libertatem Ecclesiæ. Ita tenet Abb. in d. c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, colum. 5. versi. circa hoc tamen, &c. vbi per hoc infert, quòd lex Ciuilis loquens de contractu emptionis, commodati vel depositi, vel similis, debet seruari inter personas ecclesiasticas, ex quo non contradicit Canonibus, & potest afferre commodum. & incommodum, per text. in d. c. j. de ope. no. nun. vbi demolitur Ecclesia nouiter ædificata contra nunciationem noui operis inductam à iure ciuili, & in c. Ecclesia, el. 1. vt lite penden. vbi Papa per leges Ciuiles iudicat inter clericos: & idẽ tenet Fel. in d. c. ecclesia S. Mariç, col. 25. vers. ex prædictis istis, &c. Pet. de Anch. in d. c. canonum statuta, Abb. in cons. 73. colum. penul. in 2. volum. Sed in casu nostro ista lex Imperialis de iure congrui, loquitur super contractu emptionis, & locationis, & non est præiudicialis, quia potest afferre commodum clerico agenti iure congrui: ergo seruari debet inter clericos, cùm contrarium non reperiatur de iure canonum.
21 Quartò adducitur † quia secundum magis communem conclusionem Clericus adiens hæreditatem non confecto inuentario, tenetur vltra vires hæreditarias, & tamẽ hoc est inductum per l. ciuilem, vt habetur in l. fin. C. de iure del. ita tenent Ang. Alex. Ias. & communiter doct. in d. l. fin. §. fin. quidquid dicat ibi Bart. idem tenet Abb. in d. c. Ecclesia S. Mariæ, colu. 5. & ibi etiam Felyn. remissiuè, in 25. col. & Abb. in cons. 73. colum. pen. in 2. volu. vbi solam Ecclesiam excipit à confectione inuentarij, Bald. expressè in d. l. fin. in prin. in 6. q. & Ang. in l. j. §. hæc stipulatio. ff. si cui plus, quàm per l. Falc. & plenè per Canon. in c. 1. de test. & in c. j. de solutio. Similiter clericus tenetur vitio litigiosi, quod est inductum à iure ciuili, vt d. c. Ecclesia, vt lite penden. & Abb. in d. c. Ecclesia S. Mariæ, colu. 5. Ergo leges ciuiles seruantur contra clericos, non obstante, quòd possit eis quandoque afferre incommodum, vt dixi in præcedenti argumento. Eodem modo debet seruari ista lex ciuilis, tranctans de iure congrui.
22 Quintò adducitur, † quia secundum cõmunem conclusionem, d. l. postlitio l. quoties, C. de rei vend. seruatur etiã contra clericum, non obstante, quòd possit afferre in commo-

commodum: Ita tenet Abb. in c. continebatur, de his, quæ fin. à præl. Alexand. in consil. 122. in 5. volum: & Felyn. in d.c. Ecclesia S. Mariæ, col. 29. & tractat illa lex materiam venditionis. Nam si res primò venderetur clerico, deinde venderetur laico, præfertur laicus secùdus emptor ratione possessionis, vnde non est mirum: sicut eo modo ratione possessionis potuit lex ciuilis præferre laicũ clerico, & sic etiam ratione vicinitatis rei, ratione iuris congrui: & sufficit, quòd in vtroque casu possit quandoque clericus habere commodum, quod est: quando ipse priùs habuisset possessionem, vel haberet rẽ vicinam, quia auocaret rem ab emptore p̃
23 ius congrui. Sextò, adducitur, quia † quando lex ciuilis non facit notabile præiudiciũ personis ecclesiasticis, debet seruari etiam inter clericos: ita tenet Felyn. per plura in d.c. Ecclesia S. Mariæ, colum. 4. versic. quartum notabile, &c. & colum. 4. versi. 1. limitatur, &c. Sed per ius congrui non fit notabile præiudicium clerico, quia dato, quòd perdat rem, tamen recuperat suum precium. Item d.l. Sancimus est facta cum maxima æquitate & ratione, ad euitandas discordias & rixas, quæ possunt oriri inter vicinum, & nouum emptorem, & sic facta est ad commune bonum ciuitatis, quòd æquiparatur bono Ecclesiarum. vt tenet Cal. in consi. 21. in fin. in titu. de const. Item d.l. Sancimus, est conformis cum iure diuino, secundum quod erat introductum ius congrui, vt habetur Hieremiæ, c. 32. vbi dicitur: Eme agrũ meũ, tibi enim cõpetit ex propinquitate, vt emas, &c. & habetur Ruth. c. 4. ergo tantò fortiùs seruari debet inter cleri-
24 cos. Septimò adducitur, quia † si statutum dictaret, quòd mulier habens filios, non possit rem alienare extra filios suos, habet locum etiam si alienaret clerico? & sic tale statutum factum contemplatione filiorum ligat clericos: ita tenet Felyn. in d. c. Ecclesia S. Mariæ, colum. 41. ver. 1. limitatur, &c. ergo eodem modo, quando, statutum dictat, quòd res non possit alienari extra vicinos, cũ par videatur ratio grauami-
25 nis. Octauò, adducitur, quia † quãdo statutum laicorum est factum ob aliquam rationabilem causam, non principaliter in odiũ clericorum: dato, quòd per aliquam consequentiam clerici haberet aliquod incommodum, non est in consideratione, & seruari debet etiam inter clericos, & sufficit, quòd in statuto clerici non nominentur, vt possit obstare text. in c. fin. de imm. eccl. lib. 6. Hæc conclusio probatur per multa exempla. Primò ex his, quæ tenet Cald. in consi. 21. in tit. de const. vbi dicit, quod si statutum imponit certam solutionem euntibus ad macinandum, habet locum etiam in his, qui vadunt ad molendinum ecclesiæ, non obstante, quòd per quandã cõsequentiam videatur in aliquo lædi Ecclesia. Secundò, probatur ex his, quæ notabiliter tenet Abb. in consi. 63. in 1. volum. vbi tractat quomodo indirectè potest statutum impedire legatum ad pias causas, & per Fel. in c. ecclesia S. Mariæ, in 42. col. Tertiò, quia lex Ciuilis mandat filium instituì hæredem, alias testamentum patris non valet, & tamẽ hoc procedit, etiam quando ecclesia esset hæres instituta, quia nõ potest quis filium exhæredare, & Ecclesiam instituere, c. quicunq; 17. q. 4. & gloss. in l. si quis ad declinãdam, C. de Episc. & cler. sed in proposito, d. l. Sancimus est facta ob rationabilem causam, approbatam etiam de iure Canonico, per C. cõstitutus, de in integrum resti. & etiam de iure diuino vt dixi suprà in 6. argumento, & non loquitur contra clericos, nec est facta in odium clericorum. Vnde non curatur, si clerici patiuntur aliquod incõmodũ, quando emũt, præsertim cũ habeãt commodum, quando euincunt, vt suprà dictum est in 3. argumento. Confirmantur
26 prædicta, † quia statutum excludens fœminas propter masculos, censetur etiam excludere fœminam monialem, non obstante, quòd sit persona ecclesiastica: ita tenet Ab. in c. quòd clericis, col. 10. de foro comp. Felyn. in d.c. Ecclesia S. Mariæ, colum. 32. & Paul. de Cast. in consi. 304. 1. volum. & Soc. in consi. 81. colum. 4. & 5. in 1. vol. & vt plurimum assignant rationem, quia statutum iniecit vinculum ante clericatum, & propterea ligat clericos, secundum Abb. in d.c. quod clericis. colu. 9. & ibi Ioann. Andr. & Soc. in d. consil. 81. in pen. colum. in fin. No-
27 no, adducitur, quia † Imperator censetur Dominus omnium rerum temporalium, quæ sunt in mundo, saltẽ quo ad iurisdictionem, & potestatem, l. benè à Zenone, &. de quadr. præsc. c. quo iure, 8. dist. c. cõuenior,

& ibi gl.1.23.quæ.8.appellatur enim Dominus mundi,l,deprecatio,ff.ad l.Rho.de iac. glo.in c. Adrianus,el.2.63. dist.& glo.in c. venerabilem,de elect. & Card. in cle.1. de sum.Trin.& fide Cath.& Bar.in §.omnem, col.j.& 2 in j. const. Digestorum,& idem Bar.in l.j.§.per hanc,cle.2.de rei vend.Si enim est Dominus mundi,quo ad bona temporalia,potest in dictis bonis ponere legē quam vult. nā Imperator dicitur Vicarius Dei in temporalibus,secundum Bald.in l. j. C.de iure anul.aure. Ergo quando facit legem super eis,dicitur illam facere auctoritate Dei,tex.est in c.nemo, 16.q.4.& quando est iusta, & rationabilis, censetur etiam approbata per Papā,vt in c.j. de op. no. nu. in c.ecclesia,vt lite pend. & per Alexand.in consil.121.in fin. in 2.volum.& quod antequam bona perueniant in clericum, potest Princeps in eis statuere,& onus imponere, tenet Bar. in l. rescripto,§. fi. ff.de mun.& hon.Si ergo bona temporalia sunt Principis,quoad ad iurisdictionē,nulli est dubiū, quod facere legem, est iurisdictionis,vt per Bar.in l.imperium.ff.de iur.om. iudi. nam est de maximo imperio:vnde sequitur,qd Princeps potest disponere de rebus temporalibus legem condendo,vt no.Bart.in d.§. omnem,colum.2. Ergo licitè potuit facere hanc legem, quòd bona stabilia vendantur potiùs vicinis, quàm extraneis, & clerici, qui volunt negociari super dictis bonis,teneātur obseruare legem Superioris,qui habet super eis potestatem legis condendæ, tanquam Vicarius Dei:maximè, quia dicta lex,non est eis præiudicialis , cùm possint ex ea sentire commodum, vt supra dictum
28 est.Decimò.adducitur quia, † quando lex disponit super bonis alicuius,vt debeant ire ad certam personam non potest ille, qui grauatur,alienare, ea etiam ad pias causas, extra illam personam.Ita per plura concludit Abb.in consi.63.col.2.vers. sed his non obstantibus, &c. in j.vol.Sed in casu nostro lex disponit super rebus temporalib.vt venditores teneantur eas alienare vicinis,ergo non possunt eas alienare etiam clericis,in præiudicium vicinorum:nam quando statutum respicit rem temporalem, ligat clericos,secundum Abb.in d.c.quòd clericis, col.7.in fi.de foro comp.& Fel.in d.c.ecclesia S.Mariæ,colu.38. Vndecimò adducitur,

29 quia † quòd res vendatur magis vni,quàm alij,est in iure approbatū per plures leges. Primò,per l. j.ff. de priuil.cred.vbi quando venduntur bona debitoris, in emendo præfertur creditor, vel agnatus,alijs extraneis. Item probatur per tex. in c.j.§.sed,& res,& ibi Andr.de Isern. Aluar. & communiter doct.per quos fin. inuest.vbi in venditione feudi facienda,agnatus offerens iustum precium, præfertur extraneo in emendo. Et quòd consanguineus præfertur in emendo,tenet Luc. de Pen.in l.j.col. 2.super ver.
30 debiti,C.de imp.luc.descr.li.x.† dicitur autem iustum precium illud, quod recipitur ab extraneo: vnde dato,quòd secundum cō munem æstimationem res valeat decem,si tamen alius offerat quindecim,illud preciū oblatū,dicitur iustum, & illud tenetur offerre vicinus in iure congrui obtinendo, quia venditor non debet esse in damno. Ita pulchrè in terminis nostris tenet Bal.in l. 2.col.fi.circa fi.C.de rescin. ven.vbi plura iura allegat.Tertiò,quia quādo fiscus habet rem communem cum priuato, potest illā totam vēdere,inuito socio,l.2. C. de commu.re alie.& tamen si ille socius vult emere partem fisci,præfertur omnibus alijs emptoribus. Ita notanter tenet Bald.in d.l. 2.
31 Quartò,† quia quādo aliquis tenuit aliquā rem in emphyteosim,& est finita:potest eius descendens, vel consanguineus petere, quòd sibi renouetur, & concedatur: & tenetur Dominus sibi concedere potiùs,quā alteri,& si non facit, potest appellari,text. est,& ibi Bar.in l.1.§.permittitur.ff.de aqua quot.& æsti.& Bart.in l.j.in fin.ff.de priuil. cred.& Soc.in consil.99. col. pen. in j. vol. & est tex.in c. Bonæ memoriæ, & ibi per
32 Cano.de postul.prælat. Quintò,quia † colonus partiarius tenetur vēdere partē suam fructuum potiùs Domino , quàm extraneo in casu,quo vellet illam vendere. Ita tenet Bart.per illum text.in l.j. in fin.C.de metallarijs,l.xj.& Alexan. in add.ad Bal.in l.dudum, C.de contrahen.emp.Sextò,quia quando aliqua res alicuius Sacerdotis fuit confiscata,& fiscus vellet eam locare,tenetur illam locare spuriis illius Sacerdotis potiùs,quam extraneis. Tex.est in const.Sicut accepimus, & ibi Matth.de Affl.in 4. not. Septimò,quia † multa in iure conceduntur
33 ratione vicinitatis, etiam contra ius cummune,

munc, quæ aliàs non concederentur, text. est & ibi gloss. in ca. quoniam, 17. q. j. & in c. cùm longè, 63. dist. & in c. j. de consecr. eccl. vel alta. lib. 6. tenet Luc. de Pen. per illum text. in l. quicunque, l. 2. col. pen. C. de omni agro descr. lib. xj. Ex quibus iuribus videmus, quòd tam iura Canonica, quàm Ciuilia approbant aliquid noui statui posse ratione vicinitatis, & propinquitatis. Vnde si Imperator per suam legem introduxit hoc ius congrui, ratione vicinitatis, motus fuit optima ratione approbata tam per iura Canonica, quàm Ciuilia, & etiam de iure diuino, per illud dictum Hieremiæ, cap. 32. allegatum suprà, in 6. argumento. vnde meritò clerici ligantur hac lege. Duodecimò, 34 & † vltimò, pro ista parte adducitur auctoritas Cyn. & Bald. in l. neque, C. de her. inst. vbi tenent, quòd tale statutum, quòd res vendatur consorti, ligat clericos. Item adducitur auctoritas Seb. Neap. in consue. si ecclesia, vers. sed quid de clericis, &c. vbi expressè tenet, quòd clerici ligantur iure congrui, huius Sebast. magna est auctoritas in Regno. Ex quibus rationibus hinc inde adductus, ista q. redditur valdè dubia, adeò, quòd in iudicando bonum esset habere Iudicem propitium. Quid ergo dice- 35 mus? Pro solutione † puto distingui quatuor membra. Primum, videlicet, quando laicus vendit rem laico. Secundum, quando laicus vēdit rem clerico. Tertium, quando clericus vendit rem laico Quartū, quando clericus vendit rem clerico. Super primo membro casus est indubitatus, quòd habet locum ius congrui, quia nullum vrget obstaculum, cùm ambo sint subditi Imperatoris. Super secundo membro videtur consistere dubium. Tamen firmo conclusionem, quòd clericus teneatur iure cōgrui per oēs rationes, & iura adducta, in secunda parte. Et considero primò, quòd const. Sancimus, inducit duas principales prouisiōes. Vnam, videlicet, contra venditorem, & aliam, contra emptorem. Prima contra venditorem est, dum dicit, non antè concedimus alienare, nisi priùs denuncietur illis, &c. & sic venditor prohibetur alienare, & adstringitur ad denunciandum vicinis. Secunda, contra emptorē est, dū dicit, q̄ debēt venire vicini, & soluere iustū precium cum vsuris, & expēsis necessarijs, & accipere ius protomiseos, & extraneos emptores omni nò repellere, &c. & sic innuit, quòd, post factam venditionem contra formam huius const. emptor repellitur per vicinum, & sic ista actio iuris cōgrui vt est realis, dirigitur contra emptorem: vt declarat Matth. in d. cōst. Sancimus. §. vt infrà 30. in 11. not. emptor enim tenetur reuēdere vicino, vigore ergo primæ prouisionis, nō poterat laicus subditus legislatori, alienare rem clerico sine illa solennitate denunciationis, & alienando facit contra legē vnde illa res transiuit in clericū, cum vitio: & licet Matth. in d. const. Sancimus, in prin. in 9. no. teneat, quòd non obstante legis prohibitione, trāsferatur dominium in emptorem: Tamen illa translatio fit reuocabiliter, & quando dominiū transfertur reuocabiliter, non habet effectus dominij: vt est tex. & ibi Bart. in lege, ex sextante. §. Latinus, ff. de except. rei iud. & Bar. & doct. in l. si. rem, in princ. ff. de pig. actio. & Alexan. in l. debitor, ff. ad Treb. videtur enim res alienata transire cū vitio, quo est affecta propter legis prohibitionē, & sic transit in clericum cū illo onere, quod recepit in possessione laici. Nā primò fit cōtractus venditionis, & posteà tra- 56 ditio. † Traditio enim debet habere præcedentem causam habilē, l. traditionib. & ibi Bal. & doct. C. de pac. aliàs nuda traditio sine causa, vel contractu præcedenti, nihil valet, nec dominium transfert, l. nunquā nuda. ff. de acq. re dom. Nunc in proposito dico subtiliter: quando laicus vendit clerico, primo facit contractum, & immediatè ex ipso contractu nascitur ius congrui vicino. quo tempore adhuc res est in dominio laici venditoris ante traditionē, per d. l. traditionibus, demum secuta traditione in clericū emptorem, transit dominium reuocabiliter cum iure congrui, radicato in personā vicini: antequam res esset effecta clerici, meritò potest vicinus rem clerico auferre, ex iure sibi quæsito ex facto laici venditoris, antequam res esset effecta clerici, & sic nullam iniuriam facit clerico, sicut quando clericus emit rem alteri hypothecatam vel tributariam, quia potest clerico euinci, iuxta not per Bar. in l. rescripto. §. fin. ff. de mun. & ho. lex enim iniecit vinculum suum in ipsa re, antè quàm fieret clerici, per ea, quæ dixi suprà in 8. argumento secundæ partis,

37 in fine. Confirmatur † etiam, quia quando alienatio est prohibita contemplatione certæ personæ, quamuis alienatio fiat in clericum, vel ecclesiam, admittitur illa persona ad reuocandum: vt no. Abb. in consil. 63. colum. 2. in j. volum. & Felyn. in d. c. ecclesia S. Mariæ, colum. 24. de const. pro hoc est text: in c. j. §. donare, qua olim. po. feud. alle. sed per d. const. Sancimus, prohibetur alienatio, contemplatione vicinorum, ergo ipsi reuocant à quocunque, l. quoties, & ibi Bart. C. de fideic. & l. peto, §. fratre, deleg. 2. & Soc. in consil. 84. colu. 4. in fin. in j. vol. Hinc est, quòd si statutum dicit, quòd donatio non valeat, nisi fuerit insinuata, si cõtingat laicum donare clerico sine dicta insinuatione, non valebit donatio, secundum Abb. in c. quòd clericis, colum. 7. de so. compe. & assignat rationem, quia subditus non potest contrahere, cum non subdito, spreta lege sui Superiosis. † Et subdit etiam ibi Abb. quòd si per statutum requiritur aliqua solennitas in testamento, debet adhiberi, etiamsi in eo instituatur clericus, hæres. Idem tenet Fel. in d. c. ecclesia S. Mariæ, colum. 37. in fi. ver. primum est, &c. & col. 38. & Abb. in c. relatum, de test. ergo idẽ debemus dicere in laico vendente rem clerico, quia non potuit alienare, spreta lege sui superioris, maximè in præiudicium vicini, & ex his remanet confirmata ista conclusio pro parte affirmatiua, scilicet, quod clericus potest super re empta per eum cõueniri iure congrui, quando emit à laico, prout in hoc secundo membro. Superest 39 modò † respondere ad argumenta adducta in contrarium pro prima parte. Et primò non obstat primum argumentum, quia patet responsio ex his quæ dicta sunt super 2. & 6. argumentis, secundæ partis: nam ex quo ista lex non afficit clericis notabile præiudicium, nec est facta principaliter in odiũ clericorum, sed propter bonum publicum. Item potest afferre commodum, & incommodum, per hoc non dicitur clericis onerosa, nec contra libertatem ecclesiæ, cùm multæ aliæ leges similes reperiantur in iure ciuili, quæ non reperiantur correctæ de iure Canonico, & seruantur in vtroq; foro, prout est in l. quoties C. de rei vẽd. vt dixi in 5. argũ. secundæ partis. Præterea per istã cõst. Sancimus, clericus non priuatur aliqua libertate magis, quàm in alijs casibus à iure permissis: nam si clericus est venditor, potest liberè vendere, etiam spreta ista lege, & habet suum intentum, quia res auocatur ab emptore sine suo præiudicio: nam non tenetur de euictione. Si verò est emptor, emit rem affectam vitio radicato in ipsa re à tempore, quo erat in possessione laici, vt modò dixi in solutione, & sic licet res ab eo euincatur per vicinum, in hoc incidit clericus facto laici vendentis, qui erat ligatus lege Imperatoris, tanquam subditus, & sic incidit, sicut quando emit rem hypothecatã, vnde nõ tollitur sibi libertas data à iure cõmuni emendi, & vendendi, quia emit rem 40 cum onere. Nõ † obstat secundum argumẽtum, quia in l. j. C. communi diui. non habetur ius congrui; sed solùm non approbatur, ex quo tempore illius legis, nõ erat inductum. Et eodem modo respondetur ad l. nec cui, C. loca, quæ responsio corroboratur per tex. in l. cõgrui, & in l. prædia. C. de loc. præd. ciui. li. 11. vbi determinatur cõtrariũ. s. q. antiquus cõductor præfertur nouo, quando offert tantũ precium quantum offert nouus. Sed Bal. in d. l. nec cui, intelligit illã legẽ congrui, procedere in prædijs fiscalibus, & ita concordat ista contraria, de quibus vide dec. 238. cons. Neap. vbi facit differentiam inter colonum, & inquilinũ. Tamen Paul. de Cast. in cõs. 4. in j. vol. tenet, quòd in rebus ecclesiæ non potest expelli primus conductor per secundum, si tantundem offert: & idem Paul. in cons. 32. in co. 1. volu. dicit semper de æquitate debere rem eidem relocari, & Lud. Rom. in cons. 23. col. pen. tenet idem in emphyteosi: & Luc. de Pen. in d. l. 41 præd. In fin. verbis, dicit † idem procedere de gabellario, anni præcedentis, qui præfertur nouo licitatori, si tantundẽ offert, quãtum nouus. Ad l. dubium, C. contrah. emp. respondeo, quòd illa l. corrigitur, per præd. const. Sancimus, quæ est posterior, l. pacta nouissima, C. de pact. Item d. l. dudũ, in fin. excipit, nisi lex specialiter aliud obseruari præcipiat. Et sic sentit propriè istam futurã correctionem, vnde in fi. per dictam exceptionem approbat ius congrui in locis, in quibus obseruatur eius vsus, prout est in Regno. Nec obstat, quòd videatur facere iniuriam contrahentibus, quia postquam lex ita disposuit, seruari debet, quamuis

dura.

dura sit, l. prospexit, ff. qui & à quibus. Ad l.
42 inuitum † respondeo, quòd non compellitur inuitus quis vendere rem suam, quæ est in dominio suo irreuocabiliter: sed is, qui emit rem cum vitio, & acquisiuit rem cum isto onere reuendendi eam, excipitur ab illa lege, quia scire debuit, statutum seu legē iniecisse vinculum, antè quam res transiret in dominium Clerici, vt suprà dix. Nō obstat tertium argumentum, quia in isto casu Clericus emptor non facit beneficium de proprio, sed de alieno. nam quamuis sit dominus, habetur tamen pro non domino, ex quo acquisiuit reuocabiliter, vt suprà dixi. Nec peruertit charitatem, qui vendit orem, quam tenere non potest, ex quo per prius
43 erat affecta, per legem ciuilem. Nō † obstat quartum argumentū, quia respōdeo, quòd ad dicendum, statutum esse contra libertatem ecclesiæ, non omnis timiditas consideratur, sed solùm quando Clerici efficiuntur ex rationabili causa timidiores, & laici audaciores ad nocendū, & sic ista duo requiruntur copulatiuè. Ita expresse tenet Abb. in d. c. nouerint, de sent. excō. Bar. in d. auth. cassa & irrita, C. de sacrof. eccl. & in d. §. quę onerandæ: patet secundum exemplum ibi positū, per Bar. & Abb. sicut dicimus in metu, quia non omnis metus infringit actum, sed solùm ille, qui caderet in cōstantem virum, l. metū, ff. quod metus causa: velle ergo considerare istum timorem. s. quòd Clericus nō emeret, est vanus timor: cum multæ cautelæ possint adhiberi, minimè per talem const. laici efficiuntur audaciores contra Clericos, cùm talis constitutio non dirigatur expresse nec tacitè contra Clericos,
44 sed est generalis. Non obstat † quintum argumentum, quia in quantum consideratur coactio personæ ex parte venditoris, nō facit ad propositum in hoc secūdo membro, ex quo laicus est venditor, qui potest compelli per legem Imperatoris: in quantū verò consideratur ex parte emptoris, nulla est coactio personæ, sed solum vicinus auocat ex potestate legis. Constitutio enim dat potestatem vicino, vt soluto pretio emptorem repellat: & ita sonant verba illius constitutionis. Sed decisiones allegatæ in contrariū loquuntur, quando emptor cōpellitur aliquid facere per suam personam, nec dicit illa constit. quòd emptor compellitur reuendere, sed solùm soluto pretio, lex repellit ipsum à re empta. Ad sextum potest eodem modo respōderi: quia nihil præcipitur emptori, per illam const. & iura allegata, in d. argumento, loquuntur contra immunitatem ecclesiasticā, ideò tunc statuta non ligant Clericos. Statutum enim præceptiuū est illud, de compromissis faciendis, in quo fateor, quòd passiuè non ligat clericos, per iura allegata in quinto argumento suprà, in fi. quia adstringit personas ad cōpromittendum. Ad septimum respondeo, quòd d. c. fi. loquitur, quando statutū expresè prohibet negociari cū Clericis, tunc enim indirectè grauātur Clerici, quia licet verba statuti directè, dirigantur ad subditos, tamen indirectè per prohibitam participationem lęduntur Clerici. Sed hic nec directè nec indirectè Clerici prohibētur emere: quia verba const. non diriguntur ad emptorē, imò possunt emere Clerici, licet reuocabiliter. Præterea, lex nō dicit, quòd nullus vendat Clericis, sed generaliter præfert vicinū cuicūq; extraneo emptori: vnde dato, quòd sub ista generalitate includantur Clerici, hoc nō est in consideratione, propter cōmodum, qđ ipsi etiam consequi possunt. Ad octauum
45 respondeo, † quòd loquitur, quando statutum præcisè vetat, rem vendi, annullando penitus venditionem. Tunc enim esset merum odium Clericorum, si eos includeret: & ita loquitur tex. in c. fin. de immu. Eccl. lib. 6. & decisiones allegatę in hoc argumēto, sed d. const. nō vetat præcisè, sed vult fieri requisitionem consortis priùs, & possibile est, quòd consors nollet emere. Item possibile est, quòd post emptionē Clerici consors non ellineat, & sic restat ad esse, & nō esse, & longa est differentia inter hunc casum, & illum, qui est in argumento. Ad no-
46 num † respondeo, quòd procedit in bonis Clericorū, quæ sunt radicata in eorum dominio: nam postquam illa acquisiuerunt, sunt exempta ab omnibus futuris angarijs, & oneribus laicorum, non autem à prætéritis oneribus, vt per Bar. in l. rescripto. §. fin. ff. de mun. & ho. sed isto onus erat affixū rei, antè, quàm perueniret in Clericū. ideò non potuit mutari cum mutatione personæ. Priùs enim per contractum acquiritur ius vicino, quàm Clerico dominium, vt suprà dixi.

Ad

47 Ad decimum † respondeo, quòd quando lex Ciuilis est condita ab Imperatore, si nō habet canonem contradicentem, ligat Clericos actiuè & passiuè, quando non sumus in materia peccati, in tantum, quòd non solùm causæ Clericorum, verùm etiam & ecclesiarum, deciduntur per leges ciuiles, etiā passiuè, tex. est formalis, & ibi Abb. in 2.3. & 4.no. in c.1. de ope.no.nun. & in hoc nō contradicit Abb. in d.c. constitutus, de in integ.rest. nam refert consuetudinem, quæ erat ibi, q licebat vicino reuocare rem venditam. hoc enim est fauorabile Clericis, & sic possunt vti statuto, vel consuetudine, in reuocando. Non tamen negat Abb. quin quando illa fuisset lex Imperialis, haberet locum etiam passiuè contra Clericos, vt sentit ibi. Ant. de But. cùm non contradicat canonibus, & est apta afferre commodum, & incommodum. vt dicit Abb. in d.c.1. in 4. no. vnde omnia iura, quæ dicūt, quòd Clerici non tenentur vti lege ciuili, contra se, intelliguntur, quando talis lex esset contra eorum ecclesiasticam libertatē, per d. auth. cassa. Vel quando essent statuta compulsiua personarum, ad aliquod faciendum, secundū Alex. in cons. 213. col. pen. in 2. vol. sicut dicimus de compromisso, sed vbi est lex Imperialis rationabilis, non inducens peccatum, non compulsiua personarum, non facta in odium Clericorum, non contra libertatem ecclesiæ, non habens canonē in contrarium, omnia iura Canonica dicūt illam seruari actiuè, & passiuè, inter Clericos, vt dicitur in d.c.1. & ibi per omnes doc. & per ea, quæ dixi in argumento secundæ partis. Sed ista constitutio est huiusmodi,

48 ergò, &c. Ad vndecimū † respondeo, quòd in Clerico veritas est in contrarium. s. quòd debet seruari solennitas, secundum Abb. in c. quòd Clericis, col. 7. de foro comp. & dixi

49 suprà in solutione. Ad duodecimum † respondeo, quòd ex legis dispositione ex causa, potest id, quod nostrum est, à nobis auferri, vt not. Fran. de Aret. in l. si ita quis, §. ea lege, in 4. vol. ff. de verb. obl. sicut in simili videmus in præscriptione, quæ aufert dominium sine voluntate domini. Similiter in l. item si verberatum. §.1. ff. de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euic. & hoc not. Phil. Decius in l.id, quod nostrum, ff. de reg. iúr. & ita est in casu nostro, quia id, quod erat quæsitum Clerico reuocabiliter, aufertur sibi ex legis dispositione, & absq; suo damno: quia recuperat pretium, & aufertur ex dispositione legis, quæ suū effectum, & vinculum retrò iniecerat, prout pluries fuit dictum suprà. Et per istas responsiones remanet firmata conclusio contra Clericum, & sic firmo primam opinionem Matth. in

* d. const. Sancimus, in princ. in 4. col. vbi dicit, hanc esse cōmunē opinionē, reprobata alia eius opinione, quā tenuit in §. si filius

50 const. Super tertiò † membro principali s. quando Clericus vendit laico? concludo idem. s. quòd habet locum ius congrui nā licet aliàs Clericus venditor non posset adstringi ad requisitionem, inductam per illam constitutionem, ex quo est compulsiua personæ, ad aliquid faciendum, & sic ex parte vēditoris, videtur esse onerosa, & lex non iniecit vinculum, ante traditionem, ob priuilegium personæ, vt dicam, in 4. membro: tamen postquam res deuenit ad laicū, titulo emptionis, lex immediatè facit suum effectum contra subditum possessorem, vocando vicinum ex secunda prouisione illius constitutionis, quam retuli suprà in solutione, & hanc conclusionem firmo per ea, quæ dicit Bal. in d. auth. cassa, vers. Quintò quæro, &c. C. de sacros. eccl. vbi dicit, stā te statuto, quòd testamenta non insinuata, non valeant: pone, quòd Clericus facit testamentum, an valeat sine insinuatione? & cōcludit, quòd si hæres institutus est laicus, non valet, ex quo ipse hæres tenebatur seruare formam statuti, cùm sit subditus, vnde priuatur commodo testamenti, facto suo, qui debuit infrà tempus statuti insinuare testamentum. Secus, si hæres esset Clericus, secundum eū. Sic in casu nostro: dato, quòd Clericus venditor non tenetur seruare formam illius constitutionis, tamē laicus emptor debuit id procurare, aliàs eo ipso, quòd emit, facto suo incidit in priuationem, à lege ciuili inductam: & illud dictū Baldi sequitur Fel. in d.c. ecclesia S. Mariæ, colu. 2.

51 vers. & ista procedunt, &c. Super † quarto & vltimo membro. s. quando Clericus vendit Clerico? hic stat maior difficultas, tamē firmo illam conclusionem negatiuam. s. quòd non habet locum ius congrui, ex quo cessant omnes ratiōes, superiùs adductæ, in solutione: cessat enim prima prouisio illius

constitutionis, inducta cõtra venditorem, quia est compulsiua personę ad requirendũ consortem, quo casu non ligat Clericos, & in hoc procedunt omnia iura allegata in quinto argumento primæ partis. Nam Imperator est subditus Papæ, respectu dignitatis, & reputatur inferior. Vnde ligari potest per canones, sed non potest ligare personas ecclesiasticas, per suas leges, quatenus tangunt personas: vt declarat Abb. in c. j. in 2. no. de opc. no. nunc. Et hoc quòd non possit ligare personam, tenet Alex. in cons. 213. col. pen. vers. ad id, quod no. Dom. &c. in 2. vol. vbi allegat: ita tenere Ioan. de Imol. in c. quòd Clericis, de foro comp. vnde remanet conclusio, quòd Clericus venditor non tenetur requirere cõsortem, & sic in eo cessat prima prouisio illius constitutionis, ob priuilegium suæ personæ, sicut non potest arctari ad cõpromissum, vt dixit in decimo argumento primæ partis. Cessat etiam secũda prouisio illius constitutionis, in emptore, quia similiter est clericus, & persona priuilegiata, & non subdita, in quo nunc cessant omnes rationes adductæ in secundo membro. Si quando emit à laico, quia tunc lex ciuilis non iniecit vinculum ante traditionem, nec res afficitur vitio, quia licitè alienatur, spreta solennitate illius constitutionis, & sic transit dominium irreuocabiliter, ergo emptor conueniri non potest iure cõgrui, & in isto casu possunt procedere omnia iura, & argumenta adducta pro prima parte, quam conclusionem firmo per d. Bal. in d. auth. cassa. in quinta quæst. vbi dicit, quòd quando Clericus Clericum instituit hæredem, non debet seruari statutum,
52 & Fel. in d. c. ecclesia S. Mariæ, col. 38. & dixi suprà, in 3. membro. Superest † modò respondere ad argumẽta secundæ partis, quæ videntur obstare conclusioni huius quarti membri. Vnde ad primum respõdeo, quòd data, q̃ ista lex sit Imperialis, tamen respectu venditoris est onerosa, & compulsiua personæ, vnde nõ ligat Clericum venditorem, per ea, quæ supra dixi, & sic potest liberè vendere, & emptor etiam est persona libera, & sic allegata in contrarium procedunt, quando lex non est pro aliqua parte onerosa. Et si mihi diceres: quòd Papa approbat legem ciuilem, etiam inter duos clericos, vt facit in c. 1. de op. no. nun. vbi per legem ciuilẽ iudicat inter duas ecclesias litigantes: respondeo dupliciter. Primo quòd hic isti duo clerici non litigant ad inuicem, prout ibi. nam iure congrui non nascitur lis inter emptorem, & venditorem, sed potiùs inter emptorem, & tertium. Secundò, & meliùs respondeo, quod nunciatio noui operis reperitur expressè approbata per Papam, quod patet: quia de ea fecit titulũ specialem in iure Canonico, vnde nos post cõpilationem illius tituli non possumus dicere, quòd iudicamus Clericos per leges ciuiles, sed potiùs per canones, quod non est in iure congrui, quia de eo non est aliquis Canon approbans, & minimè seruetur approbatum ex parte venditoris, imò reprobatũ per ea, quæ habentur in d. auth. cassa, & in d. c. ecclesia S. Mariæ, ex quo est onerosum respectu personæ, vt suprà dixi. Non obstat
53 secundum † argumentum, dec. cõstitutus, de in integ. rest. super quo se fundãt omnes doct. extendentes ad clericos hoc ius congrui, quia ad illum tex. respondeo, quòd nõ loquitur de aliqua lege ciuili, nec de statuto sed solùm de consuetudine municipij, & sic Papa approbat illam consuetudinem inter Clericos, ea ratione attenta, quia quãdo est consuetudo populi, censetur esse mixta clericorum, & laicorum, nam Clerici sunt de populo, & de ciuibus, & de respectu ligantur consuetudine, quia est eorum propria consuetudo. Ita tenet Abb. in c. cùm venisset, in 2. not. de eo. qui mit. in pos. & in c. cùm causa, in 3. not. de re iud. & declarat pulchrè Fel. in c. ad nostram, col. 2. de prob. Nos autem loquimur in lege, quæ est merè laicorum. & sic ex diuersis non fit illatio. Præterea illa cõsuetudo non dictabat, quòd venditor teneatur requirere consortẽ, pro ut vt constitutio. Sancimus, sed solùm qd consors, offerendo pretium, possit rem venditam recuperare, vt dicit ibi Abb. in 7. no.
54 Ad tertium † argumentũ, & omnia sequentia, vnica solutione respondeo, quòd procedunt in tribus membris præcedentibus ex rationibus allegatis supra in solutione. Sed in hoc quarto membro do fallentiam generalem. Quia negari non potest, quin illa cõstitutio, Sancimus, sit compulsiua personarum, tam ex parte venditoris, qui tenetur acquirere, quàm ex parte emptoris, qui tenetur rem restituere vicino, & hac ratione te-

neo, quòd nō procedit inter duos clericos. Et licet, quando lex ciuilis potest afferre cō modum, & incōmodum, debet seruari inter Clericos, tamen semper limito hoc, nisi lex sit compulsiua personarum, per iura sæpiùs allegata. Et non putet aliquis, quod in tali decisione mihi ipsi contradicam circa ea, quæ dixi suprà, in secundo membro, in responsionibus datis ad argumenta primæ partis, maximè ad decimum argumētum, in quibus locis tenui, hanc legem non esse contra libertatem ecclesiasticam, nec compulsiuam personarum, saltem ex parte emptoris,, & nunc dico contrarium: nam si rectè proderentur verba mea, nulla est contrarietas, quia semper tenui, quod ex parte venditoris est compulsiua personarum, ad requirendum consortem, aliàs non posset fieri alienatio: sed ex parte emptoris, quando Clericus enim à laico, dixi quòd nō est compulsiua personæ, quo ad ius, quia clericus emit cum vitio, & post vinculum iniectum, vnde si cōpellitur restituere rem, iustè compellitur tali compulsione, quæ nō facit sibi iniuriam: sicut quando emit rem hypothecatam, vel effectam alio vitio reali: vnde ista compulsio, est executio iuris, & non sonat in vitiū, vt eo respectu possit dici lex contra libertatem ecclesiæ. Sed quando Clericus emit à Clerico, tūc teneo, quod ex vtraque parte est compulsiua personarum, & contra libertatem: nam venditor non tenetur requirere consortem, nec emptor, cū ambo sint pariter priuilegiati: & sic venditio procedit libere, sine ligamine huius cōstitutionis, & dominium transit irreuocabiliter, quia res non censetur affecta aliquo vitio, ex quo licet lex potuit sperni, tanquā onerosa Clericis, vt not. Host. in tit. de consuet. §. fi. vers. sed ponetur. Et postquam res est acquisita Clerico, si ei aufertur, fieret sibi iniuria, contra l. id, quod nostrum, ff. de reg. iur. prout hanc iniuriam ponderat tex. in d. l. dudum, C. de contrah. emp. & hoc respectu dicitur ista const. compulsiua personæ, nam ista esset verè iniuriosa & compulsiua. Et per istam declarationem censeatur esse responsum ad omnia argumenta secundæ partis, vt non habeant locū in hoc quarto membro. Sed † quid si vicinus, qui prætendit ius congrui, super isto quarto membro, sit etiam clericus: an possit dicere, quod priuilegiatus non vtitur priuilegio, contra pariter priuilegiatum, & sic competat sibi ius congrui. Dico, quòd non, ex quo ambo sunt priuilegiati in genere, vnde melior est conditio possidentis, per ea, quæ no. Bar. in auth. quas actiones, C. de sacr. san. eccl. & Abb. in c. fin. col. j. de ord. cog. In omnibus autem † casibus, in quibus dixi, Clericū, teneri iure congrui in secūdo membro, intelligo sanè. s. quando emit particulariter pro se, & suo patrimonio. Secus, si emeret, pro ecclesia, vt declarat Seb. in cons. si ecclesia, vers. sed quid de Clericis, &c. Nam ecclesia nec actiuè, nec passiuè habet ius congrui, vt dicitur in d. constit. Sancimus, in fin. & ibi Matth. Sed ‡ pulchrum dubium est, quid si laicus emit fundum ab ecclesia, an in eo vicinus possit petere ius cōgrui? Matth. in d. cōst. Sancimus, in prin. col. 4. ver. item quæro, an istud ius congrui? &c. tenet quòd nō, quia Princeps secularis non potest imponere legem rebus ecclesiæ. Contrarium puto verius, per ea, quę dixi suprà, in tertio membro. nā quo ad hunc casum, non posset fieri differentia inter rem Clerici, & ecclesiæ, quia quo ad iurisdictionē laicorum euitandam, maximè in eorum statutis, semper purificātur in iure bona Clericorū, & ecclesiarum: vt declarat plenè Fely. in d. c. Ecclesia S. Mariæ, in 4. & 5. col. Card. in cl. præsenti, in 2. no. de cens. Abb. in c. fi. de vita & ho. Cler. licet gl. in c. ex literis, de pig. dicat generaliter, quòd bona Clericorum gaudent priuilegijs ecclesiarum, & gl. in c. quanquā, de cens. lib. 6. tamen contrarium tenet gl. in c. possessiones, 16. q. 4. Et veritas est ista, qd solùm in casibus in iure expressis bona Clericorum æquiparantur bonis ecclesiarum, & non in alijs. Imò regula est in contrariū: quia Clericus in bonis suis non restituitur, sed ecclesia sic. Item bona Clericorum præscribuntur, sicut bona laicorum. Ita hæc omnia pulchrè declarat Abb. in c. si diligenti, col. fi. de præscr. & in d. c. literis, in fin. & Fel. vbi suprà. Vnde in proposito, sicut laicus à Clerico conuenitur iure congrui, per rationes allegatas suprà in tertio membro, ita etiā emens ab ecclesia. Nam quo ad hoc non potest diuersitas assignari, quia ius cōgrui sequitur possessorem, qui est subditus legi laicorum, & contra eum dirigitur, & mutatione personæ, mutatur conditio rei,

55 56 57

vt

vt dixi in nono argumento primæ partis: & istam conclusionem, scilicet, quòd emens ab Ecclesia tenetur iure congrui, tenet in specie Seb. in consuet. si eccles. in fi. vers. emat,
58 &c. Nō obstat † si quis vellet dare instantiā inter Clericum & Ecclesiam, quia Ecclesia nec actiuè, nec passiuè habet ius congrui, vt d. constitut. Sancimus. in fin. sed Clericus sic: quia ista differentia nihil concludit ad propositum. Nam verum est, si Ecclesia emit, & non conuenitur iure congrui. Item si tertius emit propè bona Ecclesiæ, minimè Ecclesia actiuè habet ius congrui, & in hoc solùm diuersificatur à clerico: sed quādo Ecclesia vendit, nullum est grauamen Ecclesiæ, quòd emptor conueniatur. & ita teneo. Sed pulchriùs dubium est. Pone quòd vendita est domus laico, quæ est propè rem Ecclesiæ, certum est, quod Ecclesiæ non competit ius congrui. Ponamus, quod Ecclesia in continenti vendit illam rem laico vel clerico, an possit nouus emptor petere ius congrui? videtur quod sic, quia mutatione personæ mutatur impedimentum rei, vt suprà dixi.

59 In contrarium est veritas, quia ius congrui competit ei, qui habet fundum vicinum tempore venditionis, sed si emit post venditionem, non competit sibi ius congrui ex persona venditoris. Vnde, quia in isto casu Ecclesia est venditrix, quæ non habeat in alium transferre, & ita notanter determinat Sebast. in consuetu. vbi domus, super ver. tunc habentes, & cæt. & hoc procedit, quando Ecclesia vendit post natum ius congrui: secus, si venderet antè, puta ante venditionem rei, de qua litigatur: quia tunc is, qui emit ab Ecclesia, habet ius congrui ex persona sua. Ita tenet Sebast. in consuetu. Si quis emit, super ver. alicuius in vers. sed quid de emphyteota, &c. Et ex his remanet expedita ista nobilissima quæst. & à nemine vsque ad hanc tempestatem ita discussa. Laus Deo. Roberti Marant. Venusin. Vtriusque Iuris Doctor.

DISPVTATIO Nona.

An si emptor rei immobilis, qui poterat conueniri iure congrui, donat illam alteri, vel permutat, faciat cessare ius congrui?

1 *Ius congrui, an habeat locum contra eum, cui donata est res per emptionem, vel permutatio post emptorem, num.* 27.

2 *Ius congrui, habet locum solùm in tribus contractibus.*

Actio oriens ex iure congrui dicitur personalis in rem scripta, & sequitur possessorem.

Actio personalis in rem scripta habet similitudinem cum reali.

3 *Ius congrui, an detur contra singularem successorem, & quid si successor non possideat:*

Ius congrui, an detur contra secundum emptorem ex persona propria, vel ex persona sui auctoris.

4 *Donatarius, cui fuit donata res empta, an teneatur iure congrui, num.* 5. 18. 27.

6 *Extensio non fit in correctorijs ex identitate rationis, nisi ratione peccati euitandi, numer.* 15.

Constitutio, Sancimus, de iure congrui, est correctoria iuris communis.

7 *Statutum, seu lex noua debet ita intelligi, vt ledat ius commune in minus quam potest.*

8 *Transferri non potest in alium plus iuris, quàm habet transferens.*

9 *Ius mihi quæsitum ex facto alterius possum contra alium exercere etiam eo inuito.*

10 *Obligatio rei meæ, facta meo nomine me ignorante, si ratificatur à me, postquam ego obligauì omnia bona mea alteri, an noceat mea ratificatio secundo creditori.*

11 *Ius quæsitum difficiliùs tollitur, quàm quæritur.*

12 *Dominium non transferatur, si statutum dicat, quod locator non possit rem alienare, nisi requisito conductore.*

Dominium rei alienatæ contra prohibitionem iuris congrui, an transferatur, numero. 17.

14 *Fraudibus & malitijs, semper est obuiandum, num. 20.*

16 *Alienatio, quæ fit titulo lucratiuo, patitur eum filiquarum.*

17 *Dominium rei venditæ, sub conditione, ab transferatur, si tradatur interim.*

Dominium, an transferatur ex contractu à lege prohibito.

19 *Fructus tenetur restituere emptor bonæ fidei, qui emit ab eo, qui tenebatur ad fructus.*

20 *Petitio hæreditatis, an detur contra titulo possidentem, quando titulus fuit habitus ab eo, qui poterat petitione hæreditatis conuenire.*

Aduocati causa fraudandi ius congrui, communiter consulunt, vt emptor statim donet amico suo.

21 *Petitione hæreditatis, qui poterat conueniri, si alienauit rem ante conuentionem, tenetur actione in factum ex tit. de alie. iud. num. cauf. facti.*

22 *Ius congrui, quando cessaret per donationem posset agi reuocatoria, ex tit. l. quæ in fraud. creditorum.*

Alienata in fraudem creditorum reuocantur sine excussione, quando consistunt in specie.

23 *Emens fundum, si in continenti donat, præsumitur facere in fraudem iuris congrui, & habet tunc locum ius congrui, contra donatarium, num. 24.*

Fraus præsumitur in actu celeritate temporis, num. 24.

24 *Iustrumentum vnum, & ibidem continens emptionem, & donationem simul, præsumitur in fraudem iuris congrui, quo ad donationem.*

25 *Alienatio in fraudem præsumitur, quando fit coniunctæ personæ, & quando alienatum remanet in possessione.*

26 *Ius congrui, habet locum, vbi permutatio fit cum aliqua re mercabili, quæ postea statim venditur.*

28 *Vicinus admittitur ad agendum iure congrui, non obstante donatione vel permutatione.*

29 *Ius congrui, quod non detur contra singularem successorem, est inductum per consuetudinem Neapolitanam, non autem per constitutio. Sanctum.*

Ius ortum contra alterum transit ad singularem successorem.

Successor singularis includitur in dispositione loquente de actore, & eius factum reputatur factum actoris, numero 30.

31 *Consuetudines Neapolitanæ, non habent locum in rebus sitis extra Neapolim, & eius districtum.*

Extensio in correctorijs, sit ad similem casum, quando vnica tantum ratio potest assignari.

32 *Iuris congrui obseruantia differt in ciuitate Neapolis ab alijs partibus regni.*

1 SVccessiua, & non minùs † vtilis in eadē materia iuris cōgrui contingit q. Quidam emit vnum fundum, & suspicans sibi moueri litem super iure congrui, donat illum cuidam suo amico, vel cōsanguineo seu permutat, sciēs, quòd in titulo donationis vel permutationis cessat ius congrui, quæritur: an per hoc vicinus censeatur totaliter excluſus? Et profectò istud dubium millies in facto emergit, & sub isto colore multæ fraudes, ac periuria committuntur. Et quia materia est quotidiana, ideò decreui eam latiùs attingere, vt veritas disputando eluceſcat iuxta l. legati, ff. de lib. leg. Et primò, pro † parte negatiua, quòd non habeat locum ius congrui, & vicinus sit excluſus adducitur, quòd const. Sancimus restringit hanc dispositionem, procedere solùm in tribus contractibus, videlicet in vēditione, locatione, & emphyteosi: in alijs ergo contractibus remanet dispositio iuris communis, vt liberum sit vnicuique contrahere. Item, quamuis ita actio dicatur personalis, ex quo est condictio ex lege Sancimus, tamē dicitur in rem scripta, vt declarat Sch. in cōsue. si quis emit. in fi. super ver. verisimiliter, & sic sequitur possessorē, vt ibi dicit. & plenius in eadem consue. super ver. possidet, & Matth. in d. const. Sancimus. in princ. in 9. not. & in §. vt infra 30. in 11. not. & in §. licet, in 6. not. Actiones enim personales, in rem scriptæ, habent similitudinem realium, & sequitur possessorem, l. 3. §. est autem ibi gloss. ff. de exh. & declarat Ias. in rub. ff. si cert. pet. col. 2. sed quia emptor non reperitur possidere, quia donauit, non potest conueniri iure congrui: donatarius autem minimè, ex quo possidet tit. do-

natio-

nationis, in quo cessat ius congrui. ergo de necessitate remanet vicinus exclusus. Secũdò † adducitur, nam ius congrui non datur contra singularem successorem, sed solùm contra vniuersalem, qui possidet, aliàs autem etiamsi esset vniuersalis, & non possideret, non teneretur iure congrui. ita tenet Seb. in d. consuet. si quis emit, in fin. super ver. vniuersali. Sicut etiam emptor, qui non possidet, non tenetur, vt d. Seb. in consue. vbi domus, super ver. ab emptore, & super ver. successore, &c. & in consue. si ex vno, super versi. possessores. Hinc est, si emptor venderet secundo emptori, ille secundus emptor non tenetur ex emptione prima sui auctoris, sed solùm ex secunda emptione propria, secundum Seb. in d. ver. vniuersali. Vndè si donaret, nõ posset ex proprio tit. conueniri possessor, ex quo non est titulus habilis ad ius congrui, minimè ex tit. sui actoris, quia illud ius non transit contra singularem successorem, & sic vicinus remanet exclusus. Duo enim sunt necessaria ex parte rei conuenti copulatiuè, scilicet, quòd possideat, & quòd titu. emptionis possideat, vel locationis, vel emphyteosis. 4 Tertiò, pro ista parte † adducitur auctoritas Seb. in d. consuetud. si quis emit, super verb. possidet, in ver. pone ergo, &c. vbi in terminis format hanc q. Si vnus emit hodie, & eras donat alij? Et tenet, quòd non habet locum vlteriùs ius congrui, & idem in specie firmat Matth. in d. constit. Sancimus. §. licet, in 6. not. vbi de verbo ad verbum, refert & sequitur opi. Seb. quorum duorum doc. 5 magna est auctoritas in hoc regno. † Quarto adducitur decis. 238. consil. Neap. in fin. quæ incipit, nobilis Petrus, &c. vbi fuit decisum contra actorem in iure congrui, ex causa, qua emptor donauerat rem filio suo. Et illa decisi. fuit fundata super auctoritate Domini Seb. in d. vers. possidet, quæ dici. debet pro lege seruari in hoc regno, l. fi. C. de 6 leg. † Quintò confirmatur, quia d. consti. Sancimus, est correctoria iuris communis, nam per eam corrigitur tex. in d. l. dudum, C. de contrah. emp. & in l. re mandata, C. mandat, licet respectu d. l. in re mandata, sit potiùs limitatio, quàm correctio, vnde stante hoc dubio, non debet fieri extensio, sed debet strictè intelligi, in casu in quo loquitur, l. si verò §. de viro, & ibi per doct. ff. sol. mat. in correctorijs enim etiam ex identitate rationis non fit extensio, secundum Bart. in auth. quas actiones, col. pen. C. de sacrosan. eccl. & mod. in auth. ex testamento, C. de collat. & Bar. Alex. & doct. in l. 2. ff. de leg. j. & Bart. in authen. qui semel, col. 2. C. quomodo & quando iud. Pro hoc est tex. in l. præcipimus, in fi. C. de appel. & l. Sancimus, C. de test. Cùm igitur d. const. Sancimus dictat, quod vicinus offerens pretium accipit ius protomiseos, & potest extraneum emptorem repellere apparet, qđ solùm contra emptorem dirigit formam agendi, non autem loquitur de alio. habente causam ab emptore, ergo non debet ex- 7 tẽdi, cùm sit lex correctoria & odiosa † debemus ergo hunc casum dubium, ita interpretati, vt reuertatur decisio ad ius commune, vt est gloss. notabilis in c. statutum in ver. numerandum, de præb. lib. 6. semper enim intelligere debemus legem nouam, vt lædat ius commune in minus, quàm potest, vt est text. & ibi Gem. & doct. in c. eos, de temp. ord. lib. 6. & Abb. in c. certificati, col. pen. de sepul. & tex. in l. 2. C. de noxa. & per Fel. in c. 1. colu. 8. vers. 2. declaro, &c. de resc. & in c. causam, quæ, col. 11. eod. tit. Sed tenẽ o, quòd vicinus sit exclusus, in isto casu restringitur lex correctoria, & fit reuersio ad ius commune, ergo ista opin. est tenenda, nam res de facili reuertitur ad naturam suam, l. si vnus. §. pactus, in fin. & ibi Bart. & Ias. plenè in 3. col. ff. de pact. &c. ab exor. 35. dist. Pro parte verò contraria affirmatiua, scilicet, quod imò contra talem donatarium vel possidentem tit. permutationis, habeat locum ius congrui, adducitur primò, quia per venditionem primo factã statim est quæsitum ius vicino, vnde sine facto suo ab eo euelli non potest, l. id, quod nostrum. ff. de reg. iur. Secundò, quia † nemo potest plus iuris in alium transferre, quàm ipse habet l. nemo plus iuris, & ibi not. ff. de reg. iur. Sed certum est, quòd si donator, qui priùs emerat, habebat aliquod dominium in re, illud erat reuocabile, & momentaneũ: ergo non potuit illud transferre in donotarium in perpetuum & firmiùs, quàm ipse habebat. Vnde videtur, qđ res possit etiam à donatario auocari, propter præcedens vinculum, quod erat affixum rei, sicut poterat ab ipso emptore, co-

demq; donatore. Tertiò, quia † quando ex facto alterius mihi, quæritur aliquod ius, possum eo iure vti contra quemlibet, etiam eo inuito, text. est not. in l. si post mortem, §. fin. ff. de bon. pos. contra tab. & per Bar. & doct. in l. petendæ, C. de temp. in integ. rest. sed in casu isto ex facto emptoris, statim est quæsitum ius vicino: ergo potest etiam inuito emptore vti tali iure contra tertium, & sic donatarium. Si potest inuito emptore, ergo non potuit emptor inuenire viam fraudandi ipsum per suam donationē, quia aliàs liceret huiusmodi subdito frustrare legis operationis in præiudicium tertij, cui est ius quæsitum, contra l. nemo potest, ff. de leg. j. † Confirmatur ex his, quæ no. Spec. in tit. de obl. &. sol. §. j. col. 12. vers. item pp ne obligasti, &c. vbi dicit, quòd si tu prius obligasti rem meam, me ignorante, deinde ego obligo omnia bona mea, & postea ratifico obligationem tuam, talis ratificatio non nocet creditori meo, cui priùs per obligationem meam fuerat ius quæsitū. vnde ipse præfertur. Idem tenet Paul. de Cast. in cons. 195. col. 3. in 2. vol. Eodē modo, donatio mea nō debet nocere vicino, cui priùs per meā emptionē fuerat ius quæsitū. † Et quòd ius fuerit quæsitum vicino immediate per emptionē pondero. tex. in d. cōst. Sancimus, in vers. suā portionē accipiat, &c. & ibi, accipere ius protomiseos, & extraneos emptores omninò repellere, &c. Nam verbum, accipere, est verbū directū, secundùm Ang. in cons. 97. & Bart. in l. centurio, ff. de vulg. & pup. Ite est verbū executiuū, per q transfunditur etiā ius electionis, gl. & doct. in l. Lucio, ff. de leg. 2. & Soc. in cōs. 116. col. 2. in j. vol. per illud enim verbum censetur directò translata executio legis in personā vicini ad accipiendum ius congrui: ergo satis est sibi ius quæsitū, quia si nō esset quæsitum, non posset illud accipere. Nunc in † proposito ius quæsitum, difficilius tollitur, quā ius quærendum, l. seruus. C. de pac. & l. j. §. confertur, ff. de col. bon. & Phil. Dec. in cōs. 147. col. 3. in prin. ergo per donationem licet ab initio tolli potuisset ius quærendū. s. ante venditionem, tamen postquā per venditionem est ius quæsitū, tolli non potest, & pro prædictis est tex. in c. fi. pro re, de rescis. li. 6. vbi nō potest fieri ratificatio in præiudiciū tertij, cui est ius quæsitū. † Quarò, adduco dictum Alex. in additio. Bar. in l. 2. §. fin. ff. de act. emp. vbi in terminis nostris tenet, quòd si statutum ciuitatis dicat, quòd locator non possit rem alienare, nisi priùs requisito conductore, si contigat eū alienare nulla facta denunciatione conductori, ex tali alienatione non transit dominium, ex quo est facta contra legis prohibitionem, allegat Bar. in l. si ita quis. §. ea lege, ff. de verb. oblig. & Bart. in l. cùm lex, in fin. ff. de fideius. ergo in casu nostro, quando venditor non requirit vicinum, non transfert dominium in emptorē. Vnde nec emptor illud transfert in donatariū, & sic potest dici, quòd dominiū interim remanet in suspenso penes venditorem, si vera est dec. Alexand. per l. nec vtilem, ff. ex quibus caus. maio. & remanebit in suspenso, in fauorem vicini, cuius contemplatione lex facit hanc prouisionem. Ergo ipse admittitur ad reuocandum, per ea, quæ not. Abb. in cons. 63. colum. 2. in j. vol. & Fel. in c. ecclesia S. Mariæ, col. 42. de cōst. nam per talem reuocationem, solā possessionem aufert: quia acquisita immediatè ex legis ministerio cōsolidatur sibi dominiū, qd in eius fauorē stabat in suspenso. Verū de veritate illius dicti Alex. videbimus in solutione, q a videtur cōtrariari his, q̄ dixi in præcedenti disputatione. s. q trāsit dominiū reuocabili ter. Quintò, quia † si liceret emptori impunè donare, vel permutare, daretur materia delinquendi, & aperiretur via fraudib. quia de facili quilibet fraudaret legē. Sed fraudibus est semper obuiandum, l. in fundo, ff. de rei vend. cl. j. & ibi Car. de vsur. &c. quantò. de diu. & cl. j. §. fin. & ibi Card. de consil. præb. Vnde ad euitandū fraudem, debet etiā contra donatariū, qui habuit ab emptore habere locū ius cōgrui. Item, quia etia † in correctorijs fit extensio, ratione peccati euitandi, secundum Alex. in l. Pōponius. §. præterea, col. 2. in fi. ff. de acq. pos. Vnde dato, q cōst. Sancimus, sit correctoria, & loquatur in cōtractu venditionis, debet etiā extēdi in donatione habita ab emptore, causa vitādi fraudem, quæ inducit peccatum. Sextò, & † vltimò, pro ista parte adduco tex. qui multùm stringit, & ab alijs non extitit ponderatus. in l. j. §. res, quæ C. de imp. luc. descr. li. x. vbi videtur tex. formalis ad decisionem huius quæst. Nam ibi fit differētia inter rē alienatam

tum tit. lucratiuo, & titulo oneroso. in titulo enim lucratiuo patitur onus siliquarum nō autem in oneroso. sed subdit causam in d. §. res, quæ pone, quòd res fuit primò alienata titulo lucratiuo, & sic fuit affecta onere: deinde is, qui eam habuit, illam alteri vēdidit tit. oneroso, an emptor teneatur ad onus: & concludit qđ sic. & idem econtrà, vbi subdit, quia à primordio tituli posterior formatur eurentus: ergo ita in casu nostro ius congrui habet locum in tit. oneroso. ista tum enim cùm res vendita fuit, annectitur sibi onus iuris congrui: vnde quamuis postea alij donetur, transit cum onere suo, quia iste posterior euentus reformari debet ad primum titulum. Sicut enim ibi licet emptor alias non teneatur ad onus ex persona sua, tamen quando emit à donatario, tenetur ex persona sui auctoris. eodē modo & hic, licet donatarius non tenetur iure congrui ex persona sua, tamen debet teneri ex persona sui auctoris, qui fuit emptor, ex quibus hinc inde adductis ista q. redditur
17 valde dubia. Pro solutione † huius difficilis q. oporteret primò inuestigare, an ex alienatione facta contra prohibitionem illius const. sancimus, transferatur dominium? de quo aliquid dixi suprà in quarto argumēto secundæ partis, & breuiter resideo in illa opin. quam tenui in præcedenti disputatione, scilicet, quod dominium transfertur, licet reuocabiliter, nam etiā ex contractu inutili secuta traditione, transit dominiū ex causa putatiuè ita tenet Bar. in l. elegāter, in fi. illius prin. & ibi etiā glo. ff. de dol. licet. n. contractus de se propter eius immobilitatē nō transferret dominiū: tamē traditio subsequēs vnà cū voluntate domini facit dominiū, trāsire, ita tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 263. in fin. in 3. vo. & idem in cons. 74. col. 3. in quarto vol. vbi dicit, quòd si res vendita sub conditione, tradatur, interim transfertur dominiū: & idem tenet Bart. in l. non dubium, col. fin. versicu. vlt. oppo. &c. C. de leg. vbi dicit, quòd licet ex contractu, qui fit contra legem, non transeat dominium, tamen ex causa putatiua propter illum contractum benè transit, puta ex ratione cum voluntate domini. prout ibi clariùs declarat Bald. in 19. oppo. per leg. 3. §. subtilius, ff. de cond. ob causam, & hanc opinionem tenet Matthæus d. consti. sancimus, in prin. in 9. not. Et licet videatur obstare, quia d. constit. prohibet alienationem, dum dicit non antea concedimus alienare, & cæt. quo casu videtur prohibere executionem contractus, scilicet dominij translationem, vt, inquit, Barto. in l. cùm lex in fin. ff. de fideiuss. tamen ad hoc respondeo, quia lex vltrà procedit, dando actionem vicino ad reuocandum: quo casu transit dominium, vt dicit Bartol. in l. 1. §. si vir, in fin. verbis, ff. de actio. poss. per d. l. eleganter, & ex his non teneo decisio. Alex. in leg. 2. §. fin. ff. de actio. empt. quam allegaui suprà in 4. argumento, nam referendo illud dictum in hāc constit. non esset verum, ex quo vltra procedit, hæc const. Sed fortè saluando Alex. procedere, quando statutum vltrà nō progrederetur. Ista aūt inuestigatio non est nimis necessaria, quia semper teneo, qđ transit reuocabiliter. Sed volui eam attingere
18 pro veritate eorū, quę dixi in d. 4. argumēto 2. partis. † Hoc præsuppositio propinquā do ad solutionem huius q. firmo conclusionem pro ista 2. parte affirmatiua, videlicet, quod non obstante donatione, vel permutatione admittatur vicinus ad agendum iure cōgrui, per iura, & rationes allegatas pro 2. parte, & maximè, quia pro ea habemus text. quasi in terminis in d. l. j. §. res, quæ †
19 Quam confirmo, etiam per text. in l. fin. §. j. ff. de Velleia. vbi licet aliàs bonæ fidei emptor non teneatur restituere fructus, tamen quando emit ab eo, qui tenebatur ad fructus, tenetur etiam, & ipse, quia non debet esse melioris conditionis donatarius, q̄ auctor suus, vt dicit ibi Paul. de Cast. sic. etiam in casu nostro, non debet esse melioris cōditionis donatarius, q̄ suus auctor, qui tenebatur iure congrui, licet in eo sit diuersa
20 qualitas, prout erat in d. leg. fin. §. in Secundo † confirmo, per bonum simile, nam petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem, l. regulariter, ff. de petit. hær. & l. hær. C. eo. tit. & tamen quando titulus habetur ab eo, q̄ poterat petitionē hereditatis cōueniri, datur cōtra eum, non obstante titulo. ita notanter tenet Bart. in l. eog. circa fi. C. de pet. hær. & Bar. in l. si rem, & precin. ff. eo. tit. & ibi et Paul. de Cast. q̄ dicit quod si aliter diceremus, facilè esset legē eludere, & hanc actionem euitare. Idem tenet Paul. de Cast. in cons. 138. col. fi. in 2. vol. Sic etiam

in ca-

in caſu noſtro; licet contra donatarium nō habeat locum ius congrui, tamen quando habuit ab eo, qui poterat iure congrui conueniri, prout eſt emptor, debet ipſe quoque tenere ſe ſit melioris conditionis, quā auctor ſuus, aliàs de facili quilibet eluderet legem ſimulando donationem, quæ ſimulatio eſt difficilis probationis: & quotidie vidi fieri iſtas ſimulationes, & fraudes: inde mille periuria oriuntur, nam nemo eſt tam liberalis, vt velit rem, quàm emit pro ſe, alteri donare, cùm nemo præſumatur iactare ſuū. Sed per viam colludij, & ſimulationis fiunt huiuſmodi donationes. Et aduocati noſtri temporis communiter dant pro conſilio clientulis, vt rem emptam donent ad excludendum ius congrui, vnde euidenter hoc fit in fraudem legis, cui fraudi debemus obuiare, & propterea hæc ſecūda pars, quam teneo, videtur tutior, & verior. † Dicit tamen Bart. in l. 3. §. opus. ff. de alio. iud. mut. cauſa fac. quod ſi conuentus petitione hereditatis, alienauit ante conuētionem, & ſic abſtulit actionem actori, tenetur actiōe in factum ex illo edicto: vnde per illud dictū teneri poſſet, quòd emptor, qui donat, nē patiatur iudicium ſuper iure congrui, poteſt conueniri actione in factū, ex illo edicto. Tertiò, † confirmo hanc concluſionem, quia quando omnis alia ratio ceſſaret, negari nō poſſet, quin vicinus, qui eſt fraudatus iure ſuo, per dictam donationem, poſſit agere cōtra donatarium, actione reuocatoria ex illo edicto, quæ in fraudem creditorum, vt habetur in §. itē ſi quis in fraudem, inſt. de actio. quo caſu, quando debitum eſt in ſpecie, prout in caſu noſtro, fit reuocatio, etiam non facta excuſſione, ſecundum Bald. in rubr. C. de reuo. his, quę in fraud. cre. col. j. & Iaſ. in d §. itē ſi quis in fraudem, col. 14. ver. 2. principaliter, &c. Ex prędictis reaſſumo. † ſolutionē huius quęſt. per quatuor concluſiones, quarum tres primæ ſunt claræ, & indubitatæ, quarta verò eſt aliquantulùm dubia. Et prima concluſio clara ſit iſta, videlicet, ſi aliquis emit fundum, & in continenti, ſine alio interuallo ipſum donat, vel permutat, cenſetur facere in fraudem, & habet locum ius congrui, etiam haberet locum actio reuocatoria ex edicto, quæ in fraudem creditorum, per tex. & ibi Abb. in 3. not. in c. officij, de elect. Vbi ingreſſus ad monachationem, ſi ſtatim eligitur in prælatum, præſumitur in fraudem propter breuitatem temporis. Et hanc ponderationem fecit mihi, quādocq; peritus iuuenis dominus Bernardinus de Lupo, de Caſtro montis Melonis, aſſerens ſe quidem ita obtinuiſſe in facto. Et iudicio meo dixit meram veritatem, quia ex breuitate temporis multa mala præſumi ſolent, vt no. Bart. in l ſi venti. §. fi. ff. de priuil. cred. & in ſpem quòd præſumatur fraus, tenet Petr. Philip. Corn. conſ. 217. colū. fin in 3. vol. & Petr. de Anch. in conſ. 169. col. 2. & conſ. 257. col. 2. per † hæc infero, quod quando in eodem inſtrumento apparet emptio & donatio, cenſetur facta donatio in fraudem iuris cōgrui, & vicinus admittitur ad reuocandū. vnde non ſine cauſa. Sebaſt. in conſuet. ſi quis emit, ſuper. ver. poſſidet, mouet iſtam quæſt. & dicit, pone, quòd quis emit hodie vel cras, & poſtea donat, &c. & eodem modo loquitur Matth. de d. conſtit. Sancimus, §. licet, in 6. not. nam in q. ponitur interuallum vnius diei, vt ſit quæſtio dubitabilis, quia ſi ſtatim donaret, eſſet ſine dubio, quia fraus præſumitur. Secunda concluſio † eſt, quando donatio fieret coniunctæ perſonæ, nam præſumitur fraus ratione coniunctionis, l. data, & ibi Bal. C. de don. & Iaſ. in d. §. item, ſi quis in fraudem, colu. 7. inſt. de actio. Dicit tamen Bart. in l. poſt contractū, ff. de don. quod ſola coniunctio ſanguinis non facit præſumi fraudem, niſi alia coniectura concurrat. Vnde ſi remanet donator in poſſeſſione rei, ſine dubio præſumitur fraus, & iſtis duobus concurrentibus teneo hanc cōcluſionem pro indubitata, per l. ſicut, §. ſuperuacuum, ff. quibus mo. pig. vel hypot. ſol. Ex quibus infero, quod quando pater, & filius ſimul habitant, & pater rem emptam filio donat, & ipſe remanet in gubernatione rei, ſine dubio habet locum ius congrui, quia præſumitur fraus. Tertia † cōcluſio eſt, quando emptor permutat rem cum frumento, vel alia re mercabili, & dictum frumentum ſtatim vendit, nam tunc habet locum ius congrui, ac ſi verè ab initio res vendita eſſet: ſtatim concluſionem amplio procedere, etiam in primo contractu, vt quando quis permutat rem ſtabilem cum alia merce venali, & dictam mercem vendit, nam habebit locum ius congrui, in

iſto

isto casu, sicut in quolibet contractu venditionis, tex. est notabilis, quem non reperio ab alijs ponderatū ad hoc, in l. sed Iulianus, §. mutui datio, ff. ad Maced. per quem text. notabiliter amplio materiam iuris cogrui, vt procedat in isto contractu innominato.

27 Quarta conclusio. † dubia est, quando verè emptor donat, vel permutat, cum interuallo temporis & cessat omnis cōiectura fraudis, an tunc habeat locum ius congrui? Et licet hactenus ista conclusio non fuerit per aliū attētata affirmatiuè, ita vt videatur velle ponere os in cælum, dicendo contra auctoritatem tantorum virorum: videlicet Sebast. & Matth. quos retuli suprà, in 3. argumento 1. partis: tamen quia in contrarium habemus legem. ſ. d. §. res, quæ: & rationes magis vrgentes, teneo contrarium, & in ista conclusione etiam firmo decisionem affirmatiuam. ſ. quòd habeat locū ius congrui, per rationes suprà allegatas, & præsertim, quia hæc via est magis tuta pro anima, ad vitandum machinationes fraudum, & periuriorum. Et quia in istis sum testis de visu, & auditu: nam pluries vidi conclusum esse ab Aduocatis, nostri temporis, dum vadunt ad eos aliqui emptores, qui cupiunt excludere vicinos à iure congrui, & in rei veritate nullum habent animum donandi. Et dicti Aduocati dicunt: vade; & dona istam rē alicui amico tuo, & ita excludes vicinum, vnde clerus sæpe cōsilium Aduocati, facit contractum donationis, & intrinsecus habet intelligentiam cum donatorio, vt sit simulatio. Et tamen, quia donatio fit ex instrumento, nō potest probari aliqua præsumptio fraudis: vnde vicinus videns se delusum, defert iuramentū donatori, & donatario, qui ambo iurant donationem esse veram, & cùm aliud probari non possit in cōtrarium, succumbit, contra veritatem, & illi duo peierant in perniciem animarum suarum. Et propterea ad euitanda ista scandala, deberet hæc mea conclusio, si aliquid dubij haberet, per Cæsarcā decisionem approbari, vt præcludatur via istis machinationi-

28 bus & periurijs. Superest † modò respondere ad argumenta in cōtrarium adducta à prima parte, quæ in rei veritate multum vrgent. vnde non obstat primum, quia dato, quòd sit actio in rem scripta, tamen datur contra possessorem, & sic nullū est contrarium, & licet possideat titulo donationis, tamen lex iniecit vinculum ante donationem: vnde transiuit in donatariam cum onere suo, per d. l. j. §. res, quæ, & per d. l. 1. §. fi. ff. ad Vellei. & per alias rationes adductas

29 pro 2. parte. Non obstat † secundum argumentum, quia istud. ſ. quòd ius congrui nō detur contra singularem successorem, non est inductum per constit. Sancimus, sed solùm per consuet. Neapol. & ita procedant omnes decis. Sebast. allegatæ, in d. lege, 2. argumento, nam ex quo ipse commentatur super dicta consuetudine, debent sua dicta intelligi, secundum ipsam consuetudinem ſ. vt procedant solùm in ciuitate Neapo. & eius districtu, non autem in alijs locis, & ciuitatibus huius Regni, in quibus seruatur ius commune d. constit. Sancimus, quæ nullum verbum facit de hoc. ſ. quòd singularis successor non teneatur iure congrui. Imò in iure communi reperitur contrarium. Nam ius ortum contra actorem, transit contra singularem successorem, l. in hoc, §. si inter. ff. communi diuid. maximè, quando est ius in rem scriptū, prout est illud, vt per Bart. & Doctor. in l. si tertius, §. si quis priùs, ff. de aqua plu. arc. pro hoc est text. in l. 3. §. fin. ff. ad exhib. Et licet in successore non sit illa qualitas apta ad ius cōgrui, propter titulum donationis, tamen iste titulus procedit à radice infecta, ex titulo auctoris, propter vinculum antea iniectum, & propter ius quæsitum vicino, per d. §. res, quæ. Nec est bona ratio in terminis nostris, quā assignant prædicti Doctores. ſ. quòd istud ius quæsitum durauit tantum, quantum durauit possessio, quia concederem cōtra solum emptorem, ex eo, quia est ius in rem scriptum, sed non respectu successoris. Verū, ipsi benè loquuntur in terminis illius consuetudinis, quæ loquitur per dictionem taxatiuam tantùm. ſ. contra vniuersalem successorem, & sic excludit singularem, quod

30 non facit ista const. Sancimus. Non obstat † quod d. const. Sancimus, dicit, quòd vicino licitùm est, extraneos emptores omninò repellere: & sic non loquitur de successore singulari. Vnde videtur quòd solùm cōtra emptorem dirigatur hæc actio, vt dicit ibi. Matth. in §. vt infrà triginta, in 11. not. qui ex quo nō se adstringit ad vniuersalem, sicut facit illa consuetud o, debet intelligi etiā

de ſucceſſore ſingulari, & habente cauſam ab emptore, cuius factum, reputatur factū: ſui auctoris, l. ſi debitum. §. 1. fin. ff. rem ratā haberi, & in d. l. fin. §. j. ff. ad Vellei. & d. l. 3. §. fin. ff. ad exhib. quia intelligitur de iure communi, vt in rem ſcriptam poſſit illam exercere, contra actorem, ſi poſſidet, aliàs contra ſingularem ſucceſſorem. Ad tertiū argumentum reſpondeo, pro ſaluando auctoritatem dictorum Doctor, quòd procedit eorum dictum, ſecundum conſuetudines Neapolitanas: non autem ſecundum conſtit. Sancimus. Nec obſt. tex. in d. conſt. verſ. cauſa verò dotis, &c. vbi generaliter dicitur, quòd cauſa donationis, vel permutationis, omnes poſſunt alienare. quia ille §. loquitur de primo alienante, non autem de emptore, qui poſtea donauit. Nam in principio poſuerat regulam, vt nullus poſſit alienare. niſi facta priùs requiſitiõe. poſtea verò ponit fallentiam, ſcilicet, vt liceat alienare cauſa dotis, etiam ſine requiſitione. Ad quartū † argumentum reſpondeo eodem modo. ſ. quòd iſta deciſio ſacri conſilij fuit lata inter ciues Neapolitanos, qui ligantur dicta conſuetudine: vide nõ procederet in alijs, nam conſuetudines Neapolitanæ non habent locum in rebus exiſtentibus extra diſtrictū Neapolis: vt not. Seb. in proœm. conſuetudinum, ſuper verſ. diſtrict. & in conſuet. ſi quis, vel, ſi qua, ſuper verſ. in bonis omnibus, & in conſuet. pupillus, ſuper verſi. bona. & in conſuet. in bonis, in fin. ſuper verſ. non habet, & Bal. in l. 2. col. fin. verſ. & ideò ſi conſuetudo, &c. C. quæ ſit lon. conſuet. Ad quintum, & vltimum † reſpondeo, quòd iſta non eſt extenſio. Nam repellēdo ſucceſſorem, repellitur & emptor: præterea in correctorijs fit extēſio ad caſum ſimilem, quando vnica tantū ratio aſſignari poteſt, vt de hoc eſt glo. in l. quamuis, C. de fideic. & Iaſ. in §. omnium, col. 7. inſt. de act. & Alex. in conſ. 48. col. 2. in j. vol. ſed hic non poteſt aſſignari, niſi. vna ratio. ſ. fauor coniunctorum, ergo habetur pro expreſſa, & procedit etiam in ſucceſſore. Præterea, cauſa vitandi peccatum, fit extenſio in correctorijs, ſecundum Aleand. in l. Pomponius, §. præterea, ff. de ac. quir. poſſ. Sed ſi iſta extenſio nõ fieret, quilibet fraudaret legem, faciendo ſibi ſucceſſorem, & ſic peccaret. Præterea, quando lex noua dat actionem in rem ſcriptam, ceaſſetur illā introducere cum ſuis qualitatibus, & natura, quæ eſt, vt detur contra ſingularem ſucceſſorem. Vnde iſta non eſt vera extenſio, ſed potiùs videtur lex noua propriè loquēdo in caſu iſto. vel poſſet dici extēſio paſſiua, per ea, quæ not. Bart. & Doct. in l. 2. ff. de leg. 1. Ex quibus † remanet firma concluſio, & finalis in hac quæſtione, quòd in ciuitate Neapolis, & eius diſtrictu, ſeruatur dictum Seb. & Matth. vt nõ habeat locum ius congrui contra donatarium talem. In alijs autem ciuitatibus & locis huius Regni ſeruaretur contrarium. ſ. quòd habeat locū, per ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt. Et modus agendi in iſto caſu eſſet, quòd ambo citentur. ſ. emptor, ad recipiendum precium, & donatarius ad reſtituendam poſſeſſionem. Et hæc cõcluſio videtur mihi in puncto iuris veriſſima, ac etiam in conſulendo, & iudicando æquiſſima: adeò quòd Iudex, qui ſecundum ea, quæ tenui, iudicaret, non faceret litem ſuam, cum bonis rationibus fulciantur: & cùm concluſio hæc ſit magis ſita pro anima, ad euitandum fraudes, & machinationes periuriorum, non obſtante, quòd hactenus in quampluribus cauſis fuerit per multos in contrarium inaduertenter conſultum. Laus Deo. Rob. Maran. Venuſ. V. I. D.

31

32

33

DISPVTATIO decima.

Vtrùm, ſi filia nupta renunciat bonis paternis, maternis, & fraternis, & moritur ante fratrem, mortuo poſtea fratre, an filij, ſororis renunciantis, ſuccedant vnà cum auunculis in hæreditate fraterna, non obſtãte renunciatione matris cum iuramento, maximè ſi ſunt hæredes matris.

1 *Filia, quæ renunciauit bonis paternis, maternis, & fraternis ſi moriatur ante fratrem, ſuperſtitibus filijs, deinde moriatur frater, an*

filij

filij succedant, non obstante renunciatione matris.

2 Heres tenetur habere ratum factum defuncti, nam potest defunctus obligare ipsum, & eius bona

3 Ius accrescendi est potentius successorio edicto, & illud impedit.

4 Ius feudo ex pacto, & providentia filius non potest ipsum habere, si repudiat hereditatem patris, num. 36.

5 Nepotes ex filia excluduntur, si sunt heredes matris.

6 Renunciatio, quæ fit per contractum, & pacta est potentior, quam illa, quæ fit simpliciter.

7 Heres adeundo hereditatem, censetur, quasi contrahere cum his, cum quibus defunctus contraxit, num. 4.

8 Renunciatio matris non nocet filijs in iure proprio filiorum, quod non habet ex persona matris, num. 34.

Filia renuncians successioni paternæ, maternæ, & fraternæ, censetur renunciare sub conditione, si successio sibi differatur, num. 13.

9 Filij, mortua matre, subintrant eius locum, & succedunt auunculis ex persona propria, non ex persona matris, num. 12. & 44.

10 Exheredatio facta de filijs, non nocet nepotibus, quando filij moriuntur ante testatorem, num. 11.

Nepos præteritus ab auo, rumpit testamentum, quando filius moritur ante auum, numero undecimo.

14 Filia si renunciat bonis paternis tantùm, an ista renunciatio sit alicuius vtilitatis, maximè in Regno.

Renunciationes filiarum solent patres recipere pro se, & heredibus.

Filia, quæ renunciauit bonis paternis, succedit nihilominus patri morienti sine alijs filijs, nisi fateretur testamentum, & alium heredem faceret, num. 15.

15 Renunciatio filiæ in bonis paternis censetur fieri fauore masculorum, vnde illis mortuis, vno patre succedit, non obstante renunciatione.

Renunciatio filiæ in bonis patris habet locum, si masculi volunt succedere patri: aliàs secus.

Filia semel exclusa à bonis patris, censetur, perpetuò exclusa.

16 Soror succedit fratri in bonis paternis, non obstante, quod renunciauerit bonis paternis, quia nunc non dicuntur paterna, sed fraterna, numero 28.

Renunciatio filiæ in bonis paternis non impedit eam succedere fratri, in d. bonis ab intestato morienti, num. 38.

17 Filia exclusa per statutum, vel renunciationè à bonis patris succedit vnà cum nepte ex filio masculo præmortuo vino patre: secus si post patrem moriatur.

Nepti ex filio non excludit amitam à successione aui.

Neptis ex filio excluditur per patruum suum à successione aui.

18 Nepos ex filia excluditur per patruum, ex quo venit à radice infecta.

19 Filia renuncians bonis paternis, cum pacto, quamvis ample, potest nihilominus petere legitimam: nisi specialiter legitima renunciauerit.

Legitima supplementum potest peti non obstante, quod legauerit aliquid pro legitima cum clausula, quod plus peti non possit.

20 Filia exclusa per const. Regni debet congruè dotari, & dos non debet esse minor legitima.

Paragium succedit loco legitimæ, & non debet esse minus legitima.

21 Filia dotata à patre, semper censetur congruè dotata, etiamsi habeat minus legitima.

22 Legitima non consideratur in vita patris, sed pro ea habetur respectus ad tempus mortis.

Legitimam non tenetur pater assignare filio in eius vita.

Filius vivente patre nullum habet ius in bonis eius.

Filia dotata à patre non potest dicere se incongruè dotatam, non obstante, quod sint auctæ facultates patris tempore mortis: quia etiam poterant diminui.

Pater dines, si det modicam dotem filiæ, præsumitur dolus reipsa.

23 Filia an possit petere se adæquari eius sorori quæ habuit maiorem dotem.

Pater habens plures filias, an possit maiorem dotem dari vni, quam alij.

24 Legitimæ fructus possunt peti in omnibus casibus, quibus potest legitima peti super bonis aliis.

Fructus legitimæ debentur à die mortis patris vnà cum ipsa legitima.

25 Filia renuncians successioni patris, & legitimæ, potest succedere patri ex testamento, id si fit exclusa per statutum.

Filia quæ renunciauit patri, & fratribus de non succedendo, nec ex testamento, nec ab intestato potest succedere, nihilominus ex testamento.

26 *Filia quæ renunciauit bonis paternis, & legitimæ propter dotem, si pater in suo testamento instituit eam in vno Tareno, potest petere supplementum legitimæ ex causa testati, non obstante renunciatione.*

Legitimæ supplementum petitur secundum iudicium testatoris, & non contrà.

Testamentum patris melius est, quod nullam faciat mentionem de filia dotata, quàm quod instituat eam in vno Tareno: & male faciunt Notarij, qui aliter consulunt.

27 *Filia dotata non excluditur per neptem ex filio præmortuo post mortem patris, ante aditam hæreditatem, non obstante transmissione.*

28 *Renunciatio filij in bonis matris prodest fratribus.*

Filia non excluditur à successione materna per constitutionem: In aliquibus, sed in ciuitate Neapolitana excluditur per consuetudinem.

29 *Filia, si renunciat bonis, etiam fraternis, mortuo vno fratre, succedunt alij fratres, vel sorores, expulsa renunciante, sed mortuis omnibus fratribus, & sororibus succedit, nō obstante renunciatione.*

Soror non succedit fratri vel sorori, extante fratre masculo, quando fuit dotata, & hæc secundum consuetudinem Neapolitanam tā tam.

30 *Nepotes ex filia, quando agitur de successione auis, omnino excluduntur, si auunculi masculi, siue filia mortua sit vivo patre, siue non, siue renunciauit, siue non, & hoc per constitutionem: In aliquibus.*

31 *Nepotes ex filia exclusa per statutum, vel renunciationem, succedunt, quando masculi sunt vivo patre.*

32 *Nepotes an succedant in bonis auiæ maternæ non obstante renunciatione matris, quando mater moritur: viua auia.*

33 *Soror dotata à fratre, si renunciauit bonis fraternis, excluduntur eius filij à successione dicti fratris, siue moriatur antè, siue post eorum mater.*

35 *Collatio non habet locum, quando agitur de successione collateralium, sed solum, quando descendentes succedunt descendentibus.*

36 *Ius accrescendi cessat, quando filia moritur in vita patris.*

37 *Inuentarij confectio non est necessaria creditoribus, quorum mater renunciauit bonis fraternis, & mortua est ante fratrem.*

Inuentarium, operatur separationem bonorum, & quod hæres non teneatur vltra vires hereditarias.

38 *Opinionem communem non debemus relinquere, propter nouam phantasiā vnius Doct. & Iudex, qui non sequitur communem opinionem, facit litem suam.*

39 *Hæres astringitur iuramento defuncti.*

40 *Fendi inuestituram tenetur hæres habere ratam, etiamsi inuestiens moriatur ante quam feudum sibi aperiatur.*

42 *Filia renuncians hæreditati paternæ, si enormissimè lædatur, vt quia pater est multum dives, potest contrauenire, petita absolutione à iuramento.*

43 *Filia, quæ primò iurat non renunciare, si post eà renunciet eam iuramento, non præiudicat sibi secundum iuramentum contra primum.*

Cautela pro muliere, quæ vult renunciare bonis, vt primo protestetur, & iuret, quod non sibi nè renunciet.

Renunciatio filiæ in bonis paternis, maternis, & fraternis, qualiter debet fieri, vt noceat nepotibus, & de eius forma, & cautela.

FIlia † quædam à patre dotata, in die vo
torum renunciauit, vt assolet fieri, bonis paternis, maternis, & fraternis, promittens nihil vnquam petere de bonis prædictis, nec per se, nec per hæredes. Moritur pater, & mater, superstite filio, & duabus filiabus, scilicet, illa quæ renunciauit, & altera in capillo: successiuè mortua est filia, quæ renunciauit superstitibus filijs suis, & hæredibus, quæ maternam hæreditatem adiuerunt. Deinde secundo loco moritur eius frater, sine liberis, superstite sorore in capillo, & superstitibus nepotibus ex sorore, quæ renunciauerat: quæritur an isti nepotes succedant in bonis auunculi sui, vnà cum matertera, non obstante renunciatione matris, ex quo mater mortua fuit ante fratrem, cuius bonis renū-

ciauit,

ciauerat? Et primò, pro † parte negatiua, quòd dicti nepotes non succedant, imò penitus excludantur, adducitur. Nam cùm dicti filij sint hæredes matris, tenentur habere ratam renunciationem matris, quæ iuramento fuit confirmata, per c. quamuis, de pact. lib. 6. vnde non possunt contrauenire, l. cùm à matre, C. de rei vend. l. ex qua persona. ff. de reg. iur. Hinc dicit in terminis nostris Phi. de Franchis, in d. c. quamuis, quod filij hæredes matris, non possunt contrauenire renunciationi factæ per matrem, quando mater promisit, nec per se, nec per hæredes suos contrauenire, potest enim defunctus obligare hæredem, vt d. l. cùm à matre & ibi per doct. & Bald. in l. iubemus. §. sanè in fi. C. de sacrosa. Eccl. Itē non solùm personam hæredes, sed etiā bona hæredis obligare potest, habetur in decis. 26. & dec. 111. consil. Neap. col. fin. Item iurament. defuncti ligat hæredem, vt not. Bar. in l. cū quis, §. codicilli, in fin. ff. de leg. 3. & Ioan. Andr. in nouella. in d. c. quamuis, & ibi etiam Gem.

3 Secundò † adducitur, quòd licet aliàs dici posset, quod ex quo matre præmortua, filij veniant ex persona propria, non ex persona matris, hoc nō posset aliter intelligi, nisi per succcessorium edictum, sed quia in illo gradu, in quo erat mater, extat alia soror in capillo, quæ immediatè succedit fratri, certum est, quod portio fororis renuncians, accrescit alteri sorori in capillo, quia ius accrescēdi impedit successorium edictum, & est eo potētius, secundum Bald. in l. meminimus, in fin. per illum text. C. de leg. hęred. vnde nepotes: excluduntur quocūque iure veniant, & ita expresè tenet Philipp. Decius, in consil. 181. colum. penult. Tertiò,

4 † quia in feudo ex pacto, & prouidentia, filius non potest ipsum habere, si repudiat hæreditatem patris, & tamen illud feudum non habet ex persona patris, sed ex persona propria, ex prouidentia concedentis mediante legis dispositione, vt est tex. & ibi Andre. de Isern. & Aluarot. in c. 1. agnatus, & cæt. licet secus sit in agnato, vt ibi dicitur, & ibi assignatur ratio per Doctor. Vnde si vult filius habere feudum, tenetur vt hæres ad omnia debita paterna, nisi faciat inuentarium: vt dicit ibi Andr. eodem modo in casu nostro, licet filij veniāt ad bona auunculi ex persona propria, tamen ex quo sunt hæredes matris, tenentur ad onera matris, & per consequens debēt ratificare pactum

5 matris. Quarto, pro ista † parte adducitur in terminis auctoritas. Seb. in cōsil. si moriatur in gloss. super ver. ipsi successores, in fi. vers. ex hoc igitur quæro, &c. vbi in terminis nostris format hāc q. & tenet, quod nepotes ex filia, excluduntur, si sunt hæredes matris, & non succedunt vnà cum auunculis, licet mater sit præmortua ante fratrem, cuius Seb. magna est auctoritas in hoc Regno. Quintò pro † ista parte adducitur. Nā

6 fit differentia, quando renunciat simpliciter cum iuramento, quando facit contractum cum pacto, de nō petendo, & cedit ac donat omne ius suū per se, & hæredes suos in forma cauta. Nam primo casu posset tolerari, quòd talis renunciatio non noceat, eius filijs, qui venient ex persona propria, & ita possent procedere, ea quæ no. Bart. & doct. in l. qui superstitis. ff. de acq. hær. Videtur enim talis renunciatio personalis, & tollit solū obstaculū ipsius matris renuncians. Vnde non extenditur ad filios, sed quando mater donat per contractum omne ius, & renunciat per viam pacti, in ampla forma obligando se, & hæredes suos, debent

7 † filij omninò excludi. Nam adeundo hæreditatem matris, cēsetur quasi contrahere cum his, quibus mater renunciauit, l. apud Iulia. §. fi. ex qui. cau. in pos. ea. Ista enim renunciatio solet fieri patri vel fratribus, qui recipiunt eam pro se, & hæredib. vnde mortuo fratre, eius hæres est soror in capillo, vt habetur in dec. 161. cons. Neap. & ibi traditur hæc differentia, quando donatio fit per contractum, & quando simpliciter renunciatur, ergo adeundo hæreditatem, censetur, quasi contrahere cum dicta sorore in capillo, approbando contractum matris. Pro

8 patre † verò contraria affirmatiua. s. quòd imò dicti nepotes admittantur, nō obstante contractu, & repudiatione matris, adducitur primo, quia est contractus, & renunciatio matris habet tacitam conditionem annexam, scilicet, si successio ei deferatur, quæ conditio impleretur, quando soror moreretur post fratrē, sed quando moritur ante fratrem, conditio euanescit, quia nunquam fuit delata sibi hæreditas, ergo renunciatio habetur pro nō facta. Ita in terminis, tenet Paul. de Cast. in d. l. qui superstitis, col.

1.& ibi etiam Fran.de Are.in 7.col.& Imol. ff.de acq.hære.idem tenet Bal. & Alex.in l. pactum dotali, C.de colla. & Bal in l.fi.col. 4.C.de pact.& Soc.in consil.183. col.2.in 2. vol. Vnde nepotes debent succedere, quia renunciatio nullum præbet eis obstaculũ. Ex quo pro non facta habetur, & prædictis adde Soc.in cons.91. col.2. in j.volu. Secun-
9 dò adducitur:† nam quando soror renuncians moritur ante eum,de cuius hæreditate agitur,filij subintrant statim locum matris,non ex persona matris, sed ex persona propria,ex beneficio legis tradito, in authcessante,C.de legi.hær.adeò, qd̃ repræsentant illum eũdem gradum,quem repræsentat soror in capillo.Ita tenet Bart.in l. j.§.si fil.ff.de coniug.cùm eman.lib. & Bart.Imo. Paul.de Cast.Frã.de Are & cõmuniter do. in d.l.qui superstitis, & Bar.in l.2.C.de lib. pt.& Alex.in d.l.pactum dotale, & ibi etiã Paul.de Cast. & idẽ Paul.in cons. 164.colu. 5,in 2.vol.Si ergo est ius propriũ filiorum,
10 sequitur,quod illi non censetur per matrẽ renunciatum,vnde possunt succedere.Ter-
tiò.pro ista † parte adducitur tex.in l.si quis filio,ff.de iniust.rub.test. vbi si testator exhæredat filium suum, qui moritur ante testatorẽ,talis exhęredatio nõ nocet nepotib. ex illo filio,ex quo habetur ꝓ non facta:ergo eodẽ modo minimè debet nocere renũciatio,cũ validũ sit argumentũ ab exhæredatione ad renunciationẽ,prout hoc simili argũ vtitur Pau.de Cast.in d.l.q superstitis.
11 colu.2.Quartò,adducitur † text.in l.si quis posthumus.§.si filiũ, 2.ratio.ff.de lib.& posthu.vbi nepos præparat' rumpit testamentũ,quando filius' exhæredatus moritur ante patrẽ,& hoc nõ est ex alio, nisi quia nepos subintrat locũ,& venit ex persona propria:nã si veniret ex persona patris, noceret sibi exhęredatio patris:sed nõ nocet,q̃a patri,nõ fuit delata hęreditas:ita,& in casu nostro,excluso matris mortuæ,ante fratrẽ, nõ nocet nepotib. subintrantib.locũ ex persona propria,& ad idẽ est tex. cõformis in l.si
12 patronis,§.fi.ff.de bon.lib.& in l.quoties,in fi.ff.de nouatio Quintò,adducitur † doctr. Bar,in d.l.qui superstitis,ver. itẽ vide,quædam mulier.&c.vbi tenet expressè, ꝙ etiãsi filij sint hęredes matris,renũciantis ac mortuæ ante cũ,de cuius hæreditate agitur,succedunt,non obstãte renunciatione matris.

Ex quibus rationibus hinc inde adductis,ca-
13 sus iste redditur valdè dubius.† Pro solutione huius quæstionis, concludo, & firmo hanc secundam partem, tanquã magis com
* munẽ, & meliorib.rationib.fulcitã,& maximè per primũ argumentũ, ad qd̃ nullus Doctor,qui vult tenere primã partẽ, potest respondere.f. quod renunciatio censetur facta sub cõditione:si successio deferatur,sed quia nõ fuit delata,defecit cõditio,& habetur pro nõ facta,l.Meuius,& l. qui hæres.ff. de cõd.& demõ.nã sicut condõ expressa impedit natiuitatẽ actiõis,ita etiã & condõ tacita,vt est,gl.no.in l.itẽ quia, ff.de pac.quã ad hoc ponderãt ibi Albe.de Ros.Alex.Ias. & cõmuniter doc.& gl.in l.2.§.creditũ,& ibi Ias.in 2.col.ff.si cer.pet.ꝓ l. credere dic.ff. de verb.sig.Antè ergo, q̃ sit purificata ista conditio per delationẽ successionis, nullũ ius est ortũ per talẽ renunciationẽ:ergo cessante conditione, cessat renunciatio:& per cõsequens,id,ꝙ nõ est,nõ potest opponi filijs succedere volentib.c.nõ ꝓstat.de reg.iu. lib.6.Possunt.n.dicere filij,ꝙ eorum mater nunquã renunciauit,ex quo nõ habuit effectũ renũciatio:& hęc respõsio iudicio meo sola tollit omnia argumenta contraria:siue
14 sint filij hæredes,siue non. Et † vt habeatur plenè hęc materia,expediã eã, per nõnullas notabiles cõclusiones. Et prima conclusio. sit ista. Quãdo filia renunciat bonis paternis tantũ,nulla facta mẽtione de maternis, nec de fraternis,ista renunciatio est nullius vtilitatis,si extant filij masculi: & filia renũcians est dotata de paragio,quia etiã sine renunciatione erat exclusa à successione paterna propter dotẽ,per const.in aliquib.Sed si tempore renũciationis nõ existabant masculi,sed solũ aliæ sorores,tunc prodest ista renunciatio sororib. quia ipsæ solæ succedent patri exclusa hac, q̃ renunciauit,& ratio patet ad sensum,quia pater solet recipere istas renũciationes ꝓ se, & hæredib.suis, vnde mortuo patre remanent hæredes illæ filiæ,quæ non renũciauerunt: ergo eis accrescit ista renunciatio, vt habetur in dec. 161,cons. Neapo. vbi idem dicitur, quando renunciatio fit fratri & hæredib.per ea,quæ no.Ang.in cõs.52.in c.dominus Gilius,&c. col.fin.& Pet.Philip. Com.in cons.292.vbi plenè,in 4.vol.& Sch.in consue. Si moriatur,super ver.ipsi successores,&c. Sed si tẽpore

pore mortis patris non extarent alij filij, neq; masculi, neque fœminæ, nisi ipsa sola, quæ renunciauit, tunc succedit, non obstan te renunciatione, ex quo in illo gradu non est alia persona, quæ faceret sibi obstaculũ, vnde ipsa est hæres patris, quia in primo gra du reperitur, sua renunciatio non se extendit ad istum casum, quãdo sola remaneret: & hoc procedit, patre mortuo ab intestato. Secus esset, si fecisset testamentũ, & aliũ etiã extraneũ fecisset hæredẽ, quia ille succederet, exclusa hac filia, ex quo renũciatio fuit recepta pro se, & hæredib. & ille est hæres: ita hęc omnia tenet pulchrè Ang. in cõs.52. & Pet. Ph. Cor. cons.291. in 4. vol. ité Soc. in cõs.150. col.25. in j. vol. & habetur aliquid in
15 d. dec.161. in fi. Secũda † cõclusio sit: Quãdo filia renũciat bonis paternis viuo patre, & masculi extãt, & postea moriãtur, admittitur filia ad successionẽ non obstãte renũcia tione: Ita tenet Bal. in l. pactũ dotale, vers. 4. quæro, &c. C. de coll. & ibi etiã Pau. de Cast. in 2. col. ver. ité quęritur, &c. vbi assignat rationẽ. s. q talis renũciatio cẽsetur facta fauo re masculorũ, & intelligitur reb. sic stantib. idem tenet Alex. in l. stipulatio hoc modo, col. 4. ff. de verbo. oblig. & Alex. in cons.26. col. 4. in 3. vol. & Seb. in consu. si moriatur in vers. ipsi successores, &c. Quod intellige & declara, quando masculi moriũtur, viuo patre Ita loquuntur decisiones supra alleg. Idem esset, quando extarent masculi tempore mortis patris, sed nollẽt patri succedere, quia talis renũciatio censetur facta in fauorẽ masculorũ, qui volunt succedere patri: vt tenet Soc. in cons.85. col. fin. in 1. vol. & Mod. in l. Gallus, §. & quid si tantum ff. de li. & posth. & colligitur ex dictis Bar. in l. fi. ff. ad Ter. in quantũ ponderat, q masculi adeant hæreditatẽ. Secus est, quando masculi extarẽt, & adirẽt hęreditatẽ patris: nam quãuis postea moriantur, tamẽ filia nõ succedit in bonis patris, quia semel exclusa, cẽsetur perpetuò exclusa: sicut quãdo excludi tur per statutum. Ita tenet Bald. in c. j. §. 1. Episcopũ vel Abb. in vsib. feu. & Bal. in auth. sed si quis, col. 3. ver. & per hoc infertur, &c. c. de secund. nupt. & Alex. in consil. 20. col. 4. & cons.2. in col. fi. in j. vol. & Soc. in cons. 19. col. 2. in j. vol. & Bar. in d. l. fi. ff. ad Tert. & Bald. in l. Si Pontionilla, C. quando di. leg. ce. & Bald. in l. in quibus, C. de secund. nupt. & Soc. in cons. 5. vol. 1. & fin. in j. vol.
16 Hoc tamen intellige, † quando masculi mo derentur eum filijs, vel quando morerentur testati. nam tunc is esset hæres, quem hę redem instituerunt, exclusa penitus filia. Sed si mortui essent intestati, & sine liberis, Soror succederet eis, etiam in bonis paternis: quia non dicuntur vlteriùs bona paterna, sed fraterna, l. si anà vestra, C. de don. Vnde quia soror nõ renunciauit bonis fraternis, succederet vnà cum alijs fratribus, vel sororibus, si extant aliàs, ipsa sola succederet. Ita tenet Alexand. & communiter Doct. in l. 1. §. veteres de acqui. pos. & Paul. de Cast. in l. Paulus respondit, §. fi. ff. de acq. hær. & habetur decis. 178. cons. Neap. & ista procedunt etiam in terminis const. In aliquibus, per quæ excluditur filia à successione patris, quia non censetur exclusa à succe dendo fratri in bonis paternis, per prædictas decisiones: & etiam tenet Lud. Rom. in cons.158. in c. circa primum, &c. & Bald. in
17 d. c. 1. §. 1. Episcopũ vel Abb. in vsibus feud. Tertia conclusio sit. † Quando filia renunciat bonis paternis, vel aliàs exclusa est per statutum, contemplatione masculorum, si contingat patrem mori, superstite d. filia, & alia nepte ex filio præmortuo, succedit filia vnà cum nepte, collatis dotibus, & nõ excluditur ab eo, non obstante, quòd à masculo descendat, & ratio est: quia ista exclusio fuit in fauorem masculorum, vnde dato, quòd supereesset filius, vel ex eo nepos masculus, excluderetur filia: tamen per neptem, in qua non est qualitas masculina, non excluditur. Ita tenet Bart. in l. liberorũ, col. 4. in fin. ver. quæro, pone retento eodẽ themate, &c. ff. de verb. sign. & Pau. de Cast. in cons.47. in c. proponitur in castro, &c. in 1. vol. & Fulg. Alex. & Ias. in l. 2. C. de in ius vo. reprobatam op. Bal. ibi aliter sentientis, Idẽ tenet Cyn. in l. 1. de adul. & Soc. in cõs. 196. col. pen. in 2. vol. vbi communiter distinguitur. Aut filius moritur viuo patre, relicta nepte ex se, & tunc procedat hæc cõclusio, quia neptis non excludit amitã suã à successione aui, per prædicta. Si verò primò moritur pater, deinde filius, superstite nepte, & sorore, tunc soror excluditur per neptem, ex quo ius hæreditatis fuit quæsitum filio, vnde soror censetur perpetuò exclusa, per ea, quæ dixi in præcedenti conclusione,

cluſione. Et ſicut in iſto caſu, quando filius moritur viuo patre, neptis ex eo, nō excludit amitā, ita etiam, & ecōuersò, quando pater moreretur ſuperſtite filio, & nepte ex filio præmortuo, illa neptis excluditur per patruū ſuum, per eandem rationem, ſecundum Paulum de Caſt. in l. maximum vitiū, C. de liber. præt. & Fulg. & Alex. in d. l. 2. C. de in ius voc. & ibi etiam Fran. de Are. & communiter Mod. Sed quando ex filio extaret nepos maſculus, ſine dubio excludit amitam, quia habet eandē potentiā, quam filius, ſecundū Bart. in d. l. liberorum, col 4. ver. his promiſſis, &c. ff. de ver. ſig. & Bal. & Alex. in d. l. 2. C. de in ius voc. Quid autē, ſi
18 † pater moriatur, ſuperſtite filio, & nepote maſculo ex filia præmortua? communis cō cluſio eſt, q̄ iſte nepos excluditur non obſtante, quod ſit maſculus, ex quo procedit à radice infecta, ſecundū Bar. in d. l. liberorū col. 5. ver. quæro, quid ſi filia, &c. & Bald. in
● d. l. maximum vitiū, col. 2. ver. & idem dico, ſi ex tali filia, &c. & Soc. in conſ. 5. verſi. 9. probatur, &c. & conſ. 31. col. 2. verſi. 3. probatur, &c. in 1. vol. & Alex. in conſil. 53. col. 2. in 4. vol. & Bart. in l. 2. §. videndum, in fi. ff. ad Tertul. & Ang. in §. neque, in auth. de
19 trien. & ſemiſ. Quarta concluſio † eſt, ſi filia renūciat bonis paternis cū pacto, quamuis largo, de quicquam vlterius non petendo, poteſt nihilominus petere legitimam, quia illa nunquam cenſetur renunciaſſe, niſi ſpecialiter, & expreſsè cum iuramento renunciet etiam iuri legitimæ, text. eſt, & ibi Bald. Paul. de Caſt. & omnes doct. in l. ſi quando, §. generaliter, C. de inoffi. teſta. & Paul. de Caſt. in conſ. 73. col. fi. in 1. volu. & Soc. in conſ. 30. colu. 13. in 1. volu. ſed in ſpecie valet renunciatio legitimæ, vt in locis præallegat. Et tenet Alex. in conſ. 180. & 181. in 5. volum.

ADDITIO. De hac concluſione Auctoris, vide obſeruationes Iudicij Imperialis Cameræ, apud Mynſ. c. 2. obſ. 7. & conſi. 33. nu. 4. Boer. deciſ. 3. R. A. K. T.

Et in tantum procedit iſta concluſio, q̄ etiam ſi pater legaret filio vel filiæ aliquid pro ſua legitima, cum clauſula expreſſa, qd̄ plus petere non poſſit, quamuis filius vel fi[illegible] legatum reparum, tamen poteſt petere ſ[illegible] legitimæ, ſecundum Bald. [illegible] Caſt. l. fi. & communiter doct. in d. §. & generaliter, & Alex. in conſ. 89. col. fin. in 4. volu. & Soc. in conſil. 1. colum. 3. & 2. in in 4. volum. & Alexand. in conſi. 8. colum. penult. in 3. volum. & ratio eſt, quia pater non poteſt hoc ſupplementū prohibere: nec onus legitimæ apponere: vt ibi habetur, & l. quoniam in prioribus, C. de inoffi. teſt. Sed quando plenariè renunciatum eſt iuri legitimæ, & eius ſupplemento, etiamſi poſtea pater multa quæſiuit, non poteſt filia aliud petere, quia poterant etiam bona diminui, ſecundum Bald. in l. ſi quamuis, in fi. C. de fideicom. & Alexand. in conſil.
20 181. in 5. vol. Ex prædictis † ſequitur pulchra illatio in terminis cōſt. In aliquibus, quòd licet filia excludatur à ſucceſſione patris, propter maſculos, debet tamen cōgruè dotari, & dos non debet eſſe minor legitima: nam paragium, quod habetur per d. conſt. ſuccedit loco legitimæ: ita tenet Andr. de Iſern. in d. conſt. in aliquibus, colum. 8. & ibi etiam Matth. in 15. colum. in 12. q. vbi dicit, quòd paragium non poteſt eſſe minus legitima, ſed plus eſſe poteſt, vt mulier nubat pari: & quod dictum paragium non debet eſſe minus legitima, etiam quando filia excluditur per ſtatutum: tenet Alexand. in conſil 69. in 1. volum. & Fulg. & Sal. in authen. res quæ. C. commu. de leg. & Petr. Phil. Cor. in conſil. 100. in 2. volum. Vnde ſequitur, quòd ſi filia dotata nō renunciauit expreſsè iuri legitimæ, poteſt dicere, ſe [illegible] congruè dotatam, quando habuit minus legitima, & petere ſupplementum, non obſtante ſtatuto vel renunciatione ſucceſſionis: vt tenet Petr. Phil. Cor. in d. conſ. 100. in litera C. in 2. vol. & Philip. Dec. in conſil. 89. colum penult. & Paul. de Caſt. in conſi. 78. incip. licet iſta domina Liſa, &c. colum. fin. in 1. volum. & Philip. Dec. in conſil. 26.
21 per totum. † Limita multum ſingulariter, hoc non procedere, quando filia eſſet maritata, & dotata à patre, quia quantumcunque ſit dos, ſemper cenſetur congrua, ex quo à patre fuit conſtituta, nam lex præſumit, quòd pater benè prouidit filiæ, & quòd pater facit, non debet alteri videri incompetens, cùm nullus amor vincat paternum, l. fin. C. de cur. fur. & l. nec in ea, ff. de adul. vnde filia non poteſt patrem inquietare, & dicere, ſe incongruè dotatam. Ita tenet Paul. de Caſt. in conſil. 275. incip. ſuper primo quæ

ſito,

sitio, &c. col. 4. & 5. in j. vol. & Phili. Dec. in consi. 26. colum. 1. & consil. 89. colum. fin. Vnde prædicta procederent, quando filia dotaretur ab alio, quàm à patre de bonis paternis, putà à fratre, vel à tutore, & hanc limitationem sentit Matth. in d. const. in aliquibus, colum. fin. & est noua limitatio, &
22 à paucis cognita. Quam † confirmo bona ratione: nam viuente patre non tractatur de legitima: quia pro ea habetur respectus ad tempus mortis, l. cùm quæritur, C. de inoff. testam. & l. etiam, §. fin. & l. si patronum, §. fin. ff. de bon. lib. nam viuente patre, non cõsideratur legitima in eius bonis, l. 2. §. interdum, ff. de vulg. & pup. & l. j. §. si impubem, ff. de collat. bon. nec tenetur pater assignare legitimam filio in eius vita, secundum Bal. Ang. & communiter Doct. in l. lex Com. ff. de vulg. & pup. nullum. n. ius habet filius, viuente patre, in eius bonis, vt ibi, & per Bal. in l. quamuis, versi. extra quæritur, &c. C. de fideicom. vndè pater dotando filiam, impleuit officiũ, ad quòd de iure tenebatur, per l. qui liberos, ff. de ritu nup. & l. fi. C. de don. promis. & vltrà non tenetur, nec potest dicere filia, se habuisse min' legitima, quia eo viuente nõ consideratur, & possibile est, quòd bona diminuantur antè, quàm moriatur, minimè post mortem patris potest filia cõqueri, quia lex reputat congruam dotem eam, quæ fuit à patre cõstituta, & non inspicimus augmentum facultatum patris quia dubius erat iste euentus, ex quo poterant diminui: vt dicit Bal. in d. l. quamuis, in fi. & Alex. in consi. 181. in 5. vol. quod dic, vt per Alex. & Paul. de Cast. in l. in ratiõe, la. 2. in prin. ff. ad l. Fal. quod tamen restringe, nisi pater dedisset ita modicam dotem, cùm esset valdè diues, vt præsumatur dolus re ipsa in patre, nam potest tunc filia agere ad supplementum, secundũ Paul. de Cast. in consi. 175. col. 4. in j. vol. vbi
23 ponit exemplũ. Ex quibus † infero ad pulchram quæstionem, & quotidianam, in qua vidi plures dubitari. Si pater habens plures filias, dotauit primam, cui dedit centum in dotem, & contenta remansit, deinde maritauit aliam, cui dedit ducenta, quæritur, an prima possit conqueri, & agere, vt detur sibi æqualis dos, & sic petere alia centum? In hac quæstione semper consului contra primam, s. quod non possit quidquam petere, & nunc confirmo per prædicta. Aut enim prima habuit dotem ascendentem ad legitimã, & casus est clarus, quia nihil plus petere potest, nam eo ipso, quod habet legitimã, est congruè dotata, & pater bona sua alijs distribuere, dummodò filiæ det legitimam, vt habetur in authẽ. nouissima, C. de inoff. test. Aut habuit minus legitima, & tunc, quia fuit dotata à patre, censetur congruè dotata, per suprà dicta. Sicut enim potest per viã institutionis plus dare vni filiæ, quàm alteri, ita etiã per viam dotis, potest melius tractare vnam filiam, quàm aliam. Ita tenet Alex. in cons. 19 col. 3. in 2. vol. vbi ponderat illud incertũ. s. quòd bona patris possent ita augeri, sicuti diminui, vsque ad eius mortẽ, per l. fideic. C. de transs. & hanc conclusionem tenet Bal. d. in cons. 326. in 3. vol. & Bal. nouell. in tract. dotiũ, in 16. priu. 6. partis, col. 9, cum duab. seq. & Matth. in const. In aliquibus, col. fin: Confirmatur auctoritate Euangelij, per Matth. c. 20. An nõ licet mihi facere quod volo, vel oculꝰ tuus nequam est, quia ego bonus sum, nonne ex denario conueniſti mecum? tolle quod tuũ
24 est, & vade, &c. Ita poterit dicere pater primæ filiæ. In casibus autem, † in quibus teneri, filiam posse petere supplementum, tãquam incongruè dotatam, vt quando dotatur à fratre, vel à tutore, potest etiam petere fructus illius supplementi, quia cui debetur legitima, debentur etiam fructus legitimæ à die mortis patris, secundum Alex. in consil. 61. in j. vol. & Petr. Phili. Cor. in cons. 265. in volù. & per doct. in l. Papinia. §. vnde si quis, ff. de inoff. testa. Quinta conclu-
25 sio est. † Quando filia renũciat bonis paternis, & omni iuri legitimæ, intelligitur renunciare successioni ab intestato, non autẽ ex testamento. Vnde, dato quod filia renunciet, vel sit exclusa per statutũ, potest nihilominùs pater in testamento instituere eam hæredem, vel aliquid sibi legare, si vult, secundum Bald. in l. pactum, versic. 3. quæro, &c. C. de collat. & Alex. in l. stipulatio hoc modo, col. 3. in prin. ff. de verb. oblig. & ibi plenius Ias. in 6. & 7. col. vbi plus dicit, qd' etiamsi filia renunciasset patri, & fratribus de non succedendo patri ex testamẽto, nec ab intestato, potest nihilominus succedere ex testamento, quia pater instituendo, censetur iuramentum & pactum remittere, &

ita etiam habetur in decis.350. consil.Neap. & per Bald. in l.fi.C. de pact.& in terminis const. In aliquibus, quod non procedat ex testamento,tenet ibi Andr.de Isern in 3. colu.& Matth.in 5.vol.vers.5.quæ10, &c.Et
26 ex his infero † ad pulchram quæstionem. Si filia,quæ alias erat exclusa per constitut. Regni, renunciauit patri,bonis paternis,& iuri legitimæ propter dotes,quas habuit,de iude pater in testamento instituit filiu masculum hæredem,filiam autem instituit hę redem in dotibus suis,& in vno tareno iure constitutionis, prout communiter solet facere Notarij, qui istud cõsulit testatoribus,& nesciunt quid agant, dico quòd ista filia,si habuit modicam dotem, potest petere supplementũ legitimæ, ex causa testati,non obstante renunciatione,quia illa nõ se extendit ad causam testati,per prædicta. Ita tenet Soc. in cons. 30. col.13. & 14. vers. 19. &c. in 1.vol. Nam istud supplementum petitur secundum iudicium testatoris: & non contrà: secundum eum ibi;per omni modo,C.de inoff. test. Vnde, melius est, quòd pater nullam faciat mentionem de filia,quia propter constitutionem,In aliquibus,& propter eius renunciationem est exclusa,etiam à legitima:& tene mente,quia sæpius euenit,& est magnus effectus impediendi vires renunciationis. Sexta conclu-
27 sio † sit: Si filia renunciauit bonis paternis, contemplatione fratris,prout præsumitur, quando extat masculus, secundum Paul.de Cast. in d.l.pactum,C.de co.hæt. Alexan.in consil. 19.col.4.in 3. vol. & dixi suprà,in secunda conclusione.Vel si est exclusa per statutum,propter masculum, si contingat patrem mori,superstite filio, & filia dotata, qui filius ante,quam adeat hæreditatem patris,moritur superstite filia fœmina,ad quã pater ex potentia suitatis transmisit paternam hæreditatem, iuxta l.apud hostes, C.de fur.,& l.git. & quæ habentur in l. si fratris,C.de iure delib. & per Bart.in l.si infanti eod.tit. & in l.ventre. ff. de acquiren. hæred: & ista neptis non excludit hanc filiam sororem,amitam suam,ex quo est fœmina & habet quadratem patris,non obstante transmissione,ex quo pater non adiit & si non fuit ius quæsitum masculo: prout habetur quo ad hunc effectum,ac si mortuus esset vivo auo,prout dixi supra, in secunda,& tertia conclusione.Istud fuit not.dictum Iac.de Are. quem ibi sequitur Sal.in l.j.C.de adult.& Soc.in cons.116.col. 7.in fin.vers.3.hæc opin.&c.in j.volu.quod nota perpetuò, ad ampliationem eorum, quæ dixi suprà in dicta secunda & tertia cõclusione: nam quilibet prima facie diceret contrarium: & hanc conclusionem teneo pro vera,in casu, quando filia esset exclusa per statutum, sed quando renunciauit patri, videtur esse magis dubia, quo casu distinguerem. Aut renunciauit simpliciter, in fauorem masculi:& idem,quia par est ratio aut renunciauit patri,& hæredibus suis, & tunc illa neptis ex potentia transmissionis est hæres aui: & sibi accresceret renunciatio, & ista filia excluderetur ex virtute renunciationis,per ea,quæ dixi suprà in prima conclusione, & quæ habentur in decis.
28 116.consil. Neapol. Septima † conclusi.sit. Quomodo filia renunciauit bonis paternis & maternis,ista renunciatio prodest fratribus,& sororibus: quia licet per constitutionẽ Regni excluderetur à bonis patris,propter dotem, non tamen excluditur à bonis matris,secundum Andr. de Isern.in dicta constitutione.In aliquibus colu.1.10.& 11.nisi aliter se haberet consuetudo; prout in ciuitate Neapoli, per consuetudinem, quæ incipit:Si moriatur,qua canetur,quòd stante masculo, filia non succedit,dummodò maritetur de paragio,de bonis matris: & ita fuit declaratum,in decis. 178. consil. Neapol.in principio. Vnde, per renunciationem factam per filiam de bonis maternis, cessante consuetudine, portio eius accresceret fratribus,& sororibus, quibus mortuis,post mortem parentum, succedit ipsa soror,renuncians in dictis bonis: quia non dicuntur, materna,sed fraterna,per ea,quæ not.Alexand.& Doctor.in j. §. veteres, ff. de acquir.possess. & habetur in dicta decis. 178.in tertio dubio, & dixi suprà in secunda conclusione.

29 Octaua conclusio sit. † Quando filia renunciat bonis paternis,& maternis, & fraternis,ista renunciatio prodest fratribus,& sororibus, non solùm respectu bonorum maternorum, sed etiam fraternorum,quia mortuo aliquo ex fratribus, succedunt alij fratres,& sorores,exclusa penitus ista, quæ renunciauit, vt habetur in decis.161.consil

Neap.

Neapol. Sed mortuis omnibus fratribus, & sororibus ab intestato, sine liberis, succedit ipsa soror, quæ renunciauit, ex quo non habet aliud obstaculum in illo gradu, per ea, quæ not. Ang. in consil. 52. inc. Dominus Gillius, & cæt. & dixi suprà. Sed in ciuitate Neapolita. siue soror renunciauit, siue non, quando dotata fuit, non succedit fratri vel sorori defunctæ, extante fratre masculo, vel filio fratris, & hoc est de consuetudine, per consuetudinem: Si quis vel, si qua. §. sed si morienti, iuncto ver. & in præmissis, & ibi per Sebast. Istis conclusionibus † sic elicitis, reuertor ad propositum, 30
quæst. nostræ principalis, valeatne ista renunciatio matris, vt noceat filijs suis hæredibus? Et certè, quando mater moritur post eum, de cuius hæreditate agitur, nullum est dubium. Et omnes Doctores, in d.l. pactum, C. de coll. & in d.l. qui superstitis, tenent, quòd noceat filijs, ex quo hæreditas fuit delata matri. Sed casus noster est, quando mater præmoritur, quo casu, si quæris de successione bonorum paternorum, quibus renunciauit, hic sunt duo obstacula. Vnum scilicet. de constit. In aliquibus, quæ excludit filiam dotatam, à successione patris, stantibus masculis, & aliud de renunciatione. Est etiam & tertium obstaculum, quia filia ideò renunciat propter dotem, quam habet à patre, quo casu recipit illam in lucrum suæ legitimæ, & portionis debitæ in hæreditate paterna, & vocat se contentam portione sua, prout communiter solent fieri istæ renunciationes filiarum in cauta forma: vnde filia, & eius filij excluduntur, non tam vi repudiationis, quàm, quia mater habuit partem suam: vnde bona fides non patitur, vt filij idem bis habeant, & istam rationem tenet Ludouic. Rom. in d.l. qui superstitis, per quam tenet contra filios, licet, Alexan. ipsum referens in d.l. pactum, teneat contrarium, tamen opin. Ludo. Rom. per plures bonas rationes tenet Philip. Dec. in cõsi. 181. colum. 4. & 5. Verùm in hoc Regno, vbi est d. const. In aliquibus. sine dubio procedit opin. Lud. Rom. Et propterea concludo, quòd quando agitur de successione patris, nepotes omninò excluduntur, siue mater moriatur, viuo patre, siue post: nam, mater recipiendo dotem à patre, est effecta in successibilis patri, ab intestato, per d. constit. & sic est obtruncata via succedendi per descendentes ex fœmina. Vnde nepotes excluduntur, siue mater renunciet, siue non, stantibus masculis, ex quo veniunt à radice infecta. vt tenet Barto. in l. liberorum, col. 5. versic. quæro, quid si filia, & cæter. ff. de verborum sign. & dixi suprà, in 3. conclusi. in fin. in isto enim casu cessat ratio, quam assumit Alexand. in d.l. pactum, contra Ludouic. Rom. quia si mater viueret, & non renunciasset habito paragio, excluderetur à successione patris, ergo eodem modo, & 31
filij excluduntur. Quam conclusionem † limito, non procedere, quando omnes filij masculi morerentur, viuo patre, & vltimo loco moreretur pater: quia tunc isti nepotes ex filia præmortua succederent vnà cũ filiabus, si extant, scilicet, eorum materteris, collatis dotibus matris, quia per mortẽ masculorum tollitur obstaculum const. Similiter, renunciatio matris non nocet eis, quia fuit mortua viuo patre, minimè obstat obstaculum receptionis dotis, quia offertur collatio, quam poterat offerre mater, si nõ renunciasset, secundum Alex. in d. 32
l. pactum, & hanc limitationem firmo, per ea, quæ dixi suprà in 2. concl. Si verò † quærimus, quando filia renunciauit bonis maternis: hic cessat obstaculum cõstitutionis, quia non excludit filiam à successione materna. Cessat etiam obstaculum receptionis dotis. Quod ponderat Ro. in d.l. qui superstitis, quia dotes cõiter dantur de bonis paternis, non aũt maternis, solũ remanet obstaculum renũciationis, q̃ non obstabit filijs, ex quo eorum mater mortua est ante auiam, de cuius hæreditate agitur, vnde indubitanter succedent nepotes in bonis auiæ, per rationes suprà adductas, pro secunda parte. Verùm si filia esset dotata de bonis maternis, & renunciasset, tunc obstaret, d. Lud. Rom. & Philip. Decius, in d. consil. 181. sed magis communis videtur opinio Alexand. in d.l. pactum, scilicet, quòd nepotes succedant, collatis dotibus. Si quærimus 33
† de tertio, scilicet, quando renunciauit etiam bonis fraternis? & tunc per omnia dico idem, quod dixi in maternis, quia eadem est ratio: & ita fuit conclusum suprà in solutione, scilicet, quòd nepotes succedant, non obstante renunciatione. In vno

tamen casu facto differentiã, scilicet, quando soror esset dotata à fratre, de bonis ipsius fratris, & renunciasset acceptando illã dotem proportione suæ, quæ sibi contingere posset in hæreditate fraterna, tunc indubitanter teneo opin. Lud. Roma. & Phil. scilicet, quòd siue ista soror moriatur ante fratrem, siue post, semper excludantur filij, stantibus alijs fratribus, vel sororibus, ex quo in isto casu cessat ratio Alexand. Nam cùm tractetur de successione collateraliũ, non habet locum collatio dotis, quia solũ procedit, quando descendentes succedunt ascedentibus: vt not. gloss. sing. quam ibi sequitur Paul. de Cast. & communiter Doct. in l. j. in gloss. fin. C. de leg. hæred. Iaf. in l. si emancipati, colum. 5. & ibi etiam Alexan. C. de collat. Vnde, si viueret soror, & non renunciasset, & vellet succedere, cessaret collatio, & resultaret iniquitas, quæ iniquitas debet considerari in filijs eius, qui bis succederent contra bonam fidem, & non conferrent: debet ergo excludi vigore portionis receptę per matrem, secundum Lud. in d. l. qui superstitis, causa æquitatis seruandæ. Supereſt † modò respondere ad argumẽta adducta pro prima parte. Vnde ad primum, quod magis vrget, respondeo, quòd, ex quo mater renunciat, & promittit non contrauenire, nec per se, nec per hæredes suos, censetur ligare hæredes, quo ad illa, quæ habent, vt hæredes matris, ex quo fuerunt nominati per appellatiuum, scilicet, hæredes: nam mater, quando facit istas renunciationes, cedunt omnia iura ad eam spectantia, & quæ ad ipsam spectare possent, quomodocunque, & qualitercunque super dictis bonis, & sic semper verba referuntur ad personam renunciantis. Sed filij non petunt illud, quod matri spectauit, nam non veniunt ex persona matris, sed ex propria, & sic non contraueniunt, quia non petunt ius matris, quod fuit renunciatum, sed ius proprium, cui renunciatum non fuit, nec illud habent, vt hæredes, ergo non sunt ligati ad hoc. Ita in proprijs terminis respondet Petr. Philip. Corn. in consil. 263. colum. penult. in fin. in litera V. in 4. volum. Istud enim ius habuissent filij, etiamsi non essent hæredes matris, facit text. in authent. lucrum, C. de secund. nupt. vnde respondeo, ad l. cùm à matre, C. de rei vend. quod verum est, quòd hæres tenetur habere ratum factum defuncti, & nõ contrauenire, sed hic satis habetur ratum, & in nullo contrauenitur, prout factum fuit: quia mater renunciauit iuri ad eam spectanti vel spectaturo, sed ad ipsam nunquam aliquod ius spectauit, quia fuit morte præuenta, ergo filij in nihili contrauenium. Et licet promiserit, neque se, neque per hæredes petere intelligitur, scilicet, illud ius matris cõpetens. Præterea, quia non fuit impleta conditio, quia hæreditas non fuit delata, remanet renunciatio pro non facta. Vnde sicut quando mater non renunciasset, admitterentur filij, eodem modo, & nunc, vt dixi plenè in secunda parte suprà. Ad secundum † argumentum respondeo, quòd ex quo filia mortua est in vita patris, habetur, ac si nunquam fuisset in rerum natura, vnde tunc cesset ius accrescendi, & de nulla habetur ratio, secundum Bald. in l. j. colum. 8. in 6. quæst. in fi. versi. quid de filia. & cæt. c. quando non pet. pat. & sic non impeditur successorium edictum. Ad tertium argumentum † respondeo, dando bonam instantiam: nam feudum habetur immediatè à patre, cui succeditur & erat res quæsita patri, & ab eo transit ad filium, vnde ratione connexitatis cum rebus Burgensantis, & propter connexitatem personarum, patris & filij, non potest filius habere feudum, repudiare hæreditatem: immò si acceptat feudum, tenetur vt hæredes, & ita declarat Aluar. in d. c. j. columna 2. an agnatus, & cæt. in vsibus feud. Sed in casu nostro ista successio fratris non habetur immediatè à matre, nec vnquam fuit matri quæsita, sed immediatè venit à fratre defuncto in istos nepotes, ex persona propria, vnde nõ debet eis nocere factum matris. Præterea, renunciatio matris habetur pro non facta, propter non impletam conditionem. Vnde, non obstat filius, vt suprà, quæ ratio cessat in feudo. † Et ex hoc puto frustratoriam esse cautelam, quã dant aliqui Doctores consulentis istis nepotibus, vt faciant inuentarium, sicut dicitur in d. cap. j. an agnatus, & cæter. quia confectio inuentarij, verum est, quod separat bona feudalia à Burgensaticis, & facit hæredem teneri, vsque ad vires Burgensaticorum, non tamen tollit obligationem,

quòd

quòd quis non teneatur ad factum defuncti, saltem vsque ad vires hæreditatis Burgensaticorum: ergo quamuis isti nepotes facerent inuentarium, non tamen per hoc essent exuti ab obligatione habendi ratam renunciationem matris, & ab interesse saltem vsque ad vires hæreditatis matris, quãdo alia via, quàm per inuentarium, non essent immunes. Inuentariũ enim, nihil aliud
38 facit, nisi quia separaret bona matris à bonis auũculi, cui succeditur. Ad quartũ † argumentum respondeo, quòd illa est sola auctoritas vnius Doctoris, quæ neque lege, neque vrgenti ratione fulcitur, & cùm habeamus communem opin. pro ista parte, quam sequuntur tot excellentes Doctores, non debemus ab ea recedere, propter nouam phantasiam vnius Doctoris. Ita dicit Bald. & Paul. de Cast. in l. fin. C. de instit. & subst. aliàs Iudex, qui omittit communem opinionem, adhærendo opinioni singulari vnius Doctoris, facit litem suam, secundum Barto. in l. fin. C. de pœna Iud. qui malè iud. & Ias. in l. sciendum, §. fin. colu. pen. ff. qui sat. cog. & Alex. in consi. 95. col. 3. in 2. volum. & Alexand. in consi. 27. col. 3. in 3. volum. & ad confutandam dictam auctoritatem Sebast. confuto suas rationes nam dicit ipse, primò mouetur, per rationes proximè dictas, & cæt. & suprà proximè in dicto loco allegato, assignauerat duas rationes, scilicet, quòd non sit curandum, quòd renunciatio matris tendat ad detrimentum filiorum. Prima ratio est, scilicet, quòd istud detrimentum accedit filijs consecutiuè, & secundariò, non principaliter, & ideò non consideratur. Certè ista ratio procederet, quando filia renuncians superuixisset, quo casu, filij haberent necesse venire ex persona matris: nam verum est, quòd tunc principale detrimentum est matris, quæ præcepit, sed quando matri non fuit delata hæreditas, dico, quod principale detrimentum est filiorum venientium ex persona propria, quia ab eis inciperet, si noceret eis renunciatio matris. Secunda
39 † ratio Sebast. est, quòd primus hæres censetur eadem persona cum defuncto, vnde videtur hæres iurasse, quod defunctus iurauit, allegat text. in authent. de iureiur. à mori. præst. in princ. Ad hanc rationem respondeo, quòd illud est ex factione iuris: nam verè diuersa persona est, nec est verum, quòd censetur hæres iurasse, & cæt. Nam defunctus, qui iurat non contrauenire contractui vsurario, ligatur iuramento, & tenetur petere absolutionem, c. debitores, de iureiurand. sed hæres potest contrauenire absque absolutione, quia non ligatur iuramento defuncti, quo ad periurium, vt declarat Ang. in titul. in authent. de iureiur. à mori. Præst. Præterea, illa ratio posset procedere in his, quæ immediatè habet hæres à defuncto, tanquam hæres, & ita loquitur ille text. in authent. Sed isto casu successionem non habent filij à matre, nec vt hæredes matris, ergo quo ad eam non repræsentant matrem, nec possunt dici eadem persona cum matre, per ea, quæ dicit Petr. Philipp. Corn. in d. consil. 252. columna penult. in fin. in litera V, in quarto volum. Item dicit Sebast. quòd videtur hæres facere, quod defunctus fecit. Ad hoc respondeo, vt modò dixi, præterea dico, quod mater defuncta nihil fecit, quia renũciatio habetur pro non facta, vt sæpiùs dixi, ergo non ligat hæredes.

40 † Tertia ratio, quam subdit posteà Sebast. in loco allegato est, quia in feudo filius hæres tenetur habere ratam inuestituram, alij factam à patre de feudo, per text. in c. j. qui succed. feud da. ten. allegat etiam in argumentum, c. j. an agnatus, &c. voluit fortè considerare per bonum simile, quod sicut mortuo inuestiente, antè, quàm feudum sibi aperiatur, tenetur hæres habere ratam inuestituram, eodem modo mortua matre, antè, quàm hæreditas sibi deferatur, tenetur hæres habere ratam renunciationem. Ad hoc respondeo, & do bonam instantiam. Nam dominus feudi habet ius in feudo, scilicet, dominium directum, & sperat feudum sibi aperiri propter ius, quod habet in eo, ex causa de præsenti, & illud ius transmittit ad hæredem. Vnde quia hæres accipit immediatè à defuncto dominium directum, & in eo succedit, vt hæres, non est mirum, si tenetur habere ratam inuestituram defuncti, sed filia, vel soror nullum ius habet de præsenti in hæreditate, sed solùm sperat habere ex causa de futuro, & illi iuri renunciat. Quod ius extinguitur cum morte sua, & nihil ad hæredem transmittit, imò hæres acquirit ius succedendi

ex persona propria, & propterea non nocet sibi renunciatio matris: quæ extincta est cũ persona matris, Prætercà in feudo hæres habet illud immediatè à defuncto, & ideò tenetur habere ratum factum defuncti. Sed in casu nostro, filij non habent successionem immediatè à matre, sed habent illam ab auo, vel auunculo moriente, & subintrant locum ex persona propria, meritò non tenentur habere ratum factum matris. Prætereà illud factum reducitur ad nõ factum, propter conditionem deficientem, vt sæpiùs dixi. Vnde cessat omnis difficultas, & per hæc remanent euacuatæ rationes Seb. vnde sua auctoritas remanet nuda rationibus, & legibus, & ideò non tenenda. §. consideremus, in auth. de tri. & semi. ad c. j. an agnatus, & plenè responsum est suprà in responsione data ad tertium argumẽtum. Ad
41 quintum, † & vltimum respondeo, prout dixi ad primum argumentum, & licet hæres censeatur, quasi contrahere cum creditoribus, hoc intelligitur quo ad ea, in quib. remansit obligatio defuncti, sed in casu isto nulla remansit obligatio, quia fuit extincta per defectum conditionis, vnde nullus, quasi contractus, oriri potest, ex quibus remanent euacuata omnia argumenta in contrarium adducta, & sic remanet confirmata conclusio, quam teneo in fauorem
42 filiorum. Vnum † tamen nota pro vtilitate huius quæst. quòd quando filia, quæ renunciauit, esset per dictam renunciationẽ enormiter læsa, vt quia pater haberet in bonis decem millia, & ipsa habuit in dotem ducenta, tunc, non obstante renunciatione, posset ex capite enormis læsionis contrauenire, petita priùs absolutione à iuramento. Ita plenè tenet Phip. Dec. in consi. 181. & aliquid in cons. 89. Pet. Phil. Cor. in consil. 147. & 179. & 236. in 4. volum.

ADDITIO. Vide hanc materiam absolutissimè tractantem, & rationib. validissimis comprobãtem Nobil. & Clariss. I.C. Andream Geil, Cæsareæ Maiest. Cons. Referend. in suis obseruat. practicis, lib. 2. obs. 147. per totam, K.L.

43 Vltimò † pro complemento huius materiæ. adde, quòd si mulier iure primò, non renunciare, & postea renunciet cum iuramento, non valet secundum iuramentum contra primum, & sic minimè valebit renũciatio gl. est, quæ ad hoc communiter allegatur, in c. licet mulieres, de iureiur. libr. 6. quam gl. ad hoc sequitur Imol. in c. cũ contingat, col. 99. & 101. de iureiur. & Bart. in l. si quis pro eodem, ff. de fideiuss. & Alex. in l. stipulatio hoc modo, col. 4. ff. de verb. obl. Ex hoc igitur solet dari cautela per Aduocatos, vt mulier renunciatura faciat primò vnam protestationem, in qua iuret nunquam sponte renunciare, & in futurum, si contingat eam renunciare, protestetur, qd non sponte facit, de qua cautela, vide Iaſ. & doct. in l. duob. §. fi. ff. de iureiur. vbi discutitur veritas eius dicti. Ex prædictis vlti-
44 mo † loco pono formam renunciandi, pro cautela eius, qui recipit ad excludendum filios, scilicet, vt mater renunciet bonis paternis, maternis, & fraternis, & promittat per speciale pactum, nunquam ad dicta bona, aspirare per se, nec per hæredes, & ex nunc cedit, ac donat omnem portionem, quæ sibi, & hæredibus competere posset, quomocunque, & qualitercũque, & omne eius super bonis prædictis, obligando seipsam, & personam, ac bona hæredũ suorum, ad nunquam aliquid petendum, nec cõtraueniendum dictæ renunciationi, etiamsi ipsa mater moriatur ante mortem eius, de cuius hereditate agitur, remaneant sui filij obligati ad habendam ratam dictam renunciationẽ matris eoipso, quòd matris hæredes esse voluerint, etiamsi ex eorum persona venient. Et per hanc renunciandi formam, puto filios omninò excludi.

ADDITIO. De huius quæstionis materia vide latissimè Didacum Couarruuias, ad cap. quamuis pactum, de pactis, in §. parte tertia, per totum. Mynsing. cent. 2. obs. 7. Boer. decis. 3. Laur. Kirchou. in libro suo cõmunium opinionum, concl. 100. vbi dicit communem. Vide quoq; consilium famosissimi I.C. Matth. VVesenbecij 11. lib. vol. j. per totũ, vbi latissimè prosequitur Thom. Gammaticus, decis. Neapol. 57. ad Aymon. Crauet. cons. 127. Rudolphus à Kamphausen, Transylsulanus, L.L. Licentiatus.

Laus Deo. Datũ Melfiæ, die 2 Iulij 3. ind. Anno M. D. xxx. Rob. Mar. Venus. V.I.D.

FINIS. RIVS

EIVSDEM AVCTORIS ELEGANS ET DOCTA REPETITIO IN L. IS POTEST. ff. DE ACQVIR. HAEREDIT.

SVMMARIA.

Termini quinque in materia acquisitionis hæreditatis inter se diuersi.

2 *Additionis, & agnitionis differentiæ, num. 3. 4. 5. 10. & 11.*

3 *Animus in acquis. hæred. potest, vbique & coram quolibet, verbis declarari.*

6 *Aduentitiam hæreditatem adire potest filius, inscio etiam & inuito patre.*

7 *Profectitia hæreditas, qua dicatur.*

8 *Relictum ab auo paterno, an dicatur profectitium.*

9 *Iudicis officium extraordinariè implorari potest à filio fam. sine consensu patris.*

10 *Tempus additionis hæreditatis est continuum, bonorum possess. verò vtile.*

11 *Infantis nomine carentis tutore quilibet bonorum possess. petere potest.*

12 *Infans ex potentia suitatis transmittit ad quoscunque hæredes*

13 *Immixtio quem respiciat.*

14 *Libelli verba improperantur, quo soluetur libellus.*

15 *Repudiatio & abstentio. quomodo differant.*

16 *Hæreditas, vt possit adiri, quid requiratur. Summa legis.*

17 *Repudiare potest, qui & adire.*

18 *Hæreditas debet vel tota adiri, vel tota repudiari.*

19 *Regulæ, cuilicet quod plus, licet & quod minus, explicatio.*

20 *Legatum non potest pro parte repudiari, pro parte acceptari.*

21 *Partem hæreditatis repudiando, nihil agit.*

22 *Filij possunt acceptata Emphyteusi patri pro se, & liberis data hæreditate repudiare, & num. seq.*

24 *Filia dotata exclusa, ab hæreditate paterna per filium, an in Emphyteusi succedat.*

25 *Masculinum non concipit fœmininum in contractibus, quod limita, vt num. seq.*

27 *Filius Emphyteusin datam patri pro se & liberis non computat in quartam.*

28 *Quarta triplex.*

Emphyteusis data patri pro se, & liberis computatur in legitimam, & quare, num. 29. & seq. fallit. num. 31. & seq.

30 *Emphyteusis, quando & quatenus vni filiorum prælegari possit.*

31 *Aduentitia iuris, non profectitia acquisita à patre.*

32 *Ius patronatus libertis filium retinet non aditæ hæreditate: secus in iure patronatus Ecclesiastico, num. 33. fallit num. 36.*

34 *Filio instituto in re certa excluditur à cohærede vniuersali à iure patronatus.*

35 *Ius patronatus non transit ad fœminas renunciantes, vel statuto exclusas.*

37 *Ius patronatus adhærens feudo transit in primogenitum.*

38 *Feudum, quando retineri posset, repudiata hæreditate, & num. 39.*

40 *Filius adeundo hæreditatem cum beneficio inuentarij, habet feudum liberum.*

41 *Verbum, potest, quid importet.*

Additionum modi infiniti.

42 *Additio fit solo animo, & declaratur animus verbis & factis.*

Voluntas hominis verbis & facto declaratur.

43 *Additio fit verbis designantibus additionem, & num. 44.*

45 *Additio fit verbis enunciatiuis.*

46 *Testamentum dicens, nullum adire censetur.*

47 *Interrogans aduersarium, quo hæreditatem possideat titulo? adire dicitur.*

48 *Procuratorem constituendo ad confitendum se esse hæredem, adire videtur.*

49 *Verba Notarij enunciatiua, quando probent in mandato additionem.*

50 *Testamentum condens super hæreditate adisse dicitur.*

51 *Verbum credo, in principali est verbum veritatis.*

52 *Rationes defuncti requirens vt deliberet non excusetur adire.*

53 *Alius*

53 *Actum, qui non nisi ab harede fieri poterit facientes adire dicitur.*

54 *Hereditaria cedens, donans, & vat. adire videtur, num. 55.*

56 *Maritus defuncta coniuge retinendo dotem post annum, censetur nomine infantis relicti adijsse hereditatem matris.*

57 *Possidens rem hereditariam adijsse dicitur, nisi, &c. num. 58. 59. 60. & seqq.*

60 *Emphyteusin seu feudum per patrem prose & filijs quæsitum, possidens adijsse non dicitur.*

62 *Repudiare, quando filius poterit hereditat. retenta legitima.*

63 *Pupillus possidens domum paternam, quatenus adijsse dicatur.*

64 *Possidens rem cum defuncto communem non existimatur adijsse.*

65 *Socius solus inhabitans domum communem pro medietate non solvit pensionem.*

66 *Protestatio facit censeri non adijsse.*

67 *Tutor ingrediens feudum hereditarium, adijsse dicitur.*

68 *Transigens cum legatarijs adire dicitur.*

69 *Mandans legata exolvi legatarijs dicitur adire.*

70 *Procuratorē constituens ad adeundum adire putatur.*

71 *Patientia, se pro harede suo nomine gerentis alicuius inducit aditionem.*

72 *Solvens debitum hereditarium, adit.*

73 *Conditionem adimplens, quando adire dicatur.*

74 *Solvens legata adire censetur.*

75 *Tutor describens aditionem hereditatis in inventario adire dicitur.*

76 *Filius mansus in societate per patrem initæ eius hereditatem adijsse existimatur.*

77 *Debitor instituti hæres non solvens tempore debito censetur adijsse.*

78 *Debitor hereditarium recipiens, adire dicitur.*

79 *Hæres manumittens servum hereditarium adijsse putatur.*

80 *Vestis, vxoris alienans, non adijsse dicendus.*

81 *Locans rem hæreditariam adijsse dicitur.*

82 *Filius expensas funebres faciens adijsse creditur.*

83 *Filius paciscens, vel transiens super morte patris occisi, an quatenus adijsse dicatur.*

84 *Filius conferens bona cum fratre, quatenus adijsse præsumitur.*

Collatio facta fratri, an inducat aditionem latè, ibidem.

85 *Modum sub quo institutus, adimplendo quatenus adijsse dicatur.*

86 *Repudians hereditatem patris & post per interpositam personam eandem emens adijsse indicatur.*

87 *Occultans quædam bona & repudians postea pro ademte habetur.*

88 *Alimenta de bonis patris accipiens, adire censetur.*

89 *Repudians primò hereditatem, & post rem aliquam ex ea possidens pro ademte est.*

90 *Allegari semper debet aditio, actum aditionis probare volens.*

91 *Idem in bona fide circa præscriptionem.*

92 *Præsumpta de iure debent allegari, & possunt allegari, etiam post conclusum in causa, numero 93.*

94 *Probatur aditio etiam per singulares testes.*

95 *Repudiatio fit duplici modo, & quomodo, num. 96. & 97.*

97 *Annorum triginta lapsu, quomodo quis de iure Civili ab hereditate excludatur, numero 98. & seqq.*

102 *Filius infra duos annos transmittens ius deliberandi.*

103 *Renunciatio tacita & expressa, quomodo differant.*

104 *Requisita aditionis hereditatis.*

105 *Servus quomodo adeat hereditatem, & numero 106. & seqq. Item quomodo dicatur testabilis, ibid.*

108 *Damnatus quomodo appellet, & num. seq.*

110 *Damnatus sententia notoriè iniusta testabilis est.*

111 *Electus per sententiam ex senectute, ut moriatur, si vivat, est testabilis.*

112 *Idem in damnato pœna à iure prohibita.*

113 *Intellectus authent. sed hodie, C. de don. inter. virum & vxorem.*

114 *Incapaci hereditatem pro alimentis aliquid relinqui potest.*

115 *Damnatus ad mortem testari non possunt, vel ad pias causas.*

116 *Damnatus ius testandi, per Iudicem præfiniri non potest.*

117 *Damnatus non est, qui damnatur ab incompetenti Iudice.*

118 *Damnati ad mortem, an Eucharistiam sumere.*

sumere, & Ecclesiasticam sepulturam habere possint. & num. 119.

120 *Damnati ad furcã, tolli sine licentia Iudicis non possunt.*

121 *Vi be exbannitus, ad vitam mortum, in ea sine permissu Iudicis humari nequit.*

122 *Membri mutilatio non facit seruum penæ.*

123 *Deportatus est intestabilis.*

124 *Banniti hodie an intestabiles, num. 125. & & seq.*

127 *Damnatus ad mortem, si fugiat, seruus pœnæ quo remanet.*

128 *Excommunicatus an sit testabilis, & numero 129*

130 *Monachus acquirit hæreditatem, & quomodo.*

131 *Filius quando sine iussu patris adire hæreditatem possit.*

132 *Furiosus adire hæreditatem per se non potest & num. 135.*

133 *Curator furiosi adeundo, quid iuris acquirat furioso.*

134 *Infans transmittit hæreditatem paternam, non aditam.*

136 *Furor, fatuitas, quomodo probentur remissiue, & num. 141. 142. & 143.*

137 *Furor non præsumitur. & num. 138. & 139.*

140 *Furiosus aliquando, si facit actum, præsumitur in furore fecisse.*

144 *Ætas 25. annorum requiritur, vt hæreditas adeatur, & ibidem ætatum distinctio, circa aditionem & num. 145. 146. & 153.*

147 *Tutor sine pupillo adire non potest, nisi, & num. 149.*

148 *Pupillus quo casu sine tutore ipso iure adiisse hæreditatem delatam creditur.*

150 *Pupillus non habens tutorem, auctoritate Iudicis adire potest.*

151 *Infans an adire, Iudice auctore, possit.*

153 *Pupillo an detur curator ad aditionem.*

154 *Pars hæreditatis repudiata, quatenus coheredibus accrescat.*

155 *Vacantis nulla est hæreditas,*

156 *Mortuus quomodo quis probetur, & ibi per multos modos & numero 157. & seq. vsque ad num 179. inclusiuè.*

180 *Viuere quod quis præsumatur 100. annis, alle garidebet, nisi & num. 181.*

182 *Testes super morte examinari possunt, parte non citata.*

183 *Nullo prprocedat, delatam sibi hæreditatẽ scire hæres debet.*

184 *Dubitans de testabilitate defuncti, adire nequit.*

185 *Adire non potest, nisi qui scit neminem se præcedere.*

186 *Hæres scire debet ex testamento, an ab intestato adeat.*

187 *Hæres agens virũm declarare debeat, ex quo capite testati vel intestati agat.*

188 *Exceptio: tu non es hæres, seruatur ad merita causæ.*

189 *Agens ex testamento. & succumbens, an agat ob intestato.*

190 *Iudex appellationis, an super aliis, quàm in prima causa deductis iudicare possit?*

191 *Agens ex vna causa, vt probans ex alia, an & quando obtineat & num. 192. & seq.*

194 *Libello quando non est necessariò conformis sententia.*

195 *Libellus ineptus in causis summarijs procedit.*

196 *Libellus ineptus facit sententiam desuper latam, ipso iure nullam.*

197 *Libellus generalis in summarijs admittitur, parte non opponente*

198 *Probans se agnatum, & c. non tamen proximũ in petitione hæreditatis obtinet.*

199 *Substitutus pupillaris, probans substitutionẽ & mortem pupilli, an obtineat.*

200 *Mortuus præsumitur sine liberis.*

201 *Adiens hæreditatem, non debet esse impeditus lege, vel statuto.*

202 *Repudiare virũm possit, qui potest adire, vel contrà num. 203. & seq.*

203 *Seruus an possit nolle adire.*

204 *Dominus, inuito seruo instituto, virũm adire possit.*

205 *Seruo ante aditionem mortuo, nihil acquiritur domino*

206 *Filius fa. sine patre, & cõtra, repudiare vel adire non potest, nisi. & c. num. 207. & seq.*

208 *Tacitè repudiare potest filius, in præiudicium patris.*

209 *Bonorum possess. decretalis agnosci potest, nõ repudiare. & seq.*

211 *Potentia adeundi tripliciter consideratur, nn. 214. 258. 262. & seqq.*

212 *Vsus fructus duplex, causalis & formalis.*

213 *Monachi minoris institutio, est ipso iure nulla.*

215 *Mater non petens filio tutorem, intra annum perditus successionis, & num. 218. vsque ad num. 251.*

216 Consanguineum habet spem successionis sui cū sanguinei, & seq.
217 Votum captandæ mortis reprobatum.
218 Renunciari potest iuri succedendi.
219 Mater, etiam naturalis, non petens tutoremper dit ius successionis, & ibi vide plures ampliationes & limitationes, vsque ad num. 231. in clausū
242 Mater tutrix transiens ad secunda vota, non petito alio tutore, neque reddita ratione, perdit successionis ius.
253 Mater secundò facta vidua, an resumat iuslam.
254 Ius filiationis non habens, repudiare non potest hereditatem.
Successionis ius, an quid separatum à iure filiationis, & num. 255.
256 Nepos quo iure succedat auo, patre mortuo, & num seq.
258 Primogeniti nepos an excludat patruum secundò genitum, in primogenitura
259 Hæres non potest petere aperiri tabulas, viuo testatore.
260 Notarius vltra clausulā non tenetur edere legatario.
261 Substitutus pupillaris non habet certam spē succedendi, viuo pupillo.
262 Spes quatenus in contractū deduci possit.
265 Hæreditas deleta quæ dicatur.
266 Tempus præscriptionis additionis currit ignoranti.
267 Impeditus adire transmittit ius suum.
268 Hæreditatem sibi delatā sciens transmittit.
269 Ius habens adeundi, non habet de necessitate ius deliberandi, sed contrà.
270 Seruus quomodo acquirat Domino.
271 Ius adeundi non est in bonis nostris.
273 Liber homo qualiter quis probetur.
274 Præsumitur quis talis, qualis reperitur in possessione.
275 Possessor rei veluris non probat.
276 Filius præsumitur sui iuris, nisi & c. & numero 277. & 278.
279 Aetatem allegans probare debet.
280 Scientia vera per sensum corporis non requiritur in probatione mortis.
281 Actum vt hæres Titij egens, conueniri à creditoribus hereditarijs potest.
282 Confessio se esse hæredem, præiudicat.
283 Ignorantia facti alieni, in dubio præsumitur, & est allegandā, num. 284 & seq.
286 Ignorantia facti proprij non est tolerabilis, nisi enormiter lapsus, num. seq.
288 Ignorantia facti proprij in alijs merentib præsumitur.
289 Ignorantia proprij facti in valde antiquis præsumitur.
290 Ignorantia facti proprij inuicati præsumitur.
291 Ignorantia facti proprij præsumitur, propter multiplicitatem negociorum.
292 Ignorantia præsumitur facti proprij si de dā no vitando agatur.
295 Factum alienum scire præsumitur, qui ad cōmodum agit.
294 Denunciatio ad domum facta, præsumptionem scientiæ inducit.
295 Scientia præsumitur, quia vox & fama publica
296 Consanguineum præsumitur scire factum consanguinei, & num. 297 305. & seqq. vbi limitatur.
298 Vicinus præsumitur scire facta vicini, & nu. 299 & 304.
300 Vicinus quis dicatur.
301 Damnum commissum, censetur à vicinis, dum no facto
302 Occisus præsumitur ab eo, qui plurimum illi locum frequentabat, & num. 303.
306 Infirmitas tollit præsumptionem scientiæ in consanguineo & vicino.
309 Præsentia in actu præsumi facit scientiam.
310 Conuersatio assidua & amicitia præsumit scientiam.
311 Scire, & scire debere, paria.
312 Ignorantia affectata pro scientia est.
313 Factum alicuius percellatus, scire præsumitur.
314 Hæres extraneus scire testamenti tenorem præsumitur.
315 Scientia vbi præsumitur, probatio ignorantiæ admittitur.
316 Ignorantia qualiter probetur, num. seq
319 Scientia quomodo probetur, & num. seq.
321 Fama quatenus impediat actum gerendum.
322 Communis opinio probet causam iustæ credulitatis.
323 Dictum fide digni præbet causam iustæ credulitatis.
324 Conditione pendente, adiri non potest hereditas, & num. seq.
326 Fama vbi contraria, stetur illi, quæ venit à personis dignioribus.
327 Probatio bonæ famæ meretur contrariam suspicionem.

328 To-

328 *Testibus minùs dignis quando stetur.*
329 *Testibus negantib. aliquādo magis credi.*
330 *Filiatio quomodo probetur. nu. 331. & seqq. vbi amplius & restringitur.*
332 *Natus ex concubina retenta in domo concubinarij dicitur.*
333 *Natus ex pedissequa non præsumitur filius.*
334 *Natus in domo, quibus casibus mariti, vel filius non præsumitur.*
335 *Probatio filiationis, quomodo facienda remissiue.*
337 *Intestatus, quilibet decessisse præsumitur.*
338 *Certum esse debere adeuntem, quomodo intelligatur.*
339 *Scientia tutoris sufficit, vt delata hereditas transmittatur, & nu. seq.*

IS POTEST. Breuis est ista lex, habet tamen materiam prolixam, amplā & quotidianam, adeò, quòd ferè totus iste titulus, de acquirēd. hæredi. est super ista l. reuolutus: ob quòd non temerè potest hæc lex dici Clauis totius huius tituli. Et quia propter eius breuitatem, & propter multas contrarietates, quas habet, redditur aliquantulum difficilis: & Bart. super ea loquitur multum intricatè & obscurè, propterea, pro intelligentia ipsius, & maximè, quæ dicit Bartol. super ea, præmitto priùs nonnulla euidentialia, quę etiam concernunt intelligentiam totius tituli. † Vnde quia in hac l. tractatur de aditione & repudiatione hæreditatis, præsupponò, quòd in iure reperiuntur quinq; termini ad propositū huius tit. videlicet, Aditio, Agnatio, Immixtio, Repudiatio, & Abstensio. Qui omnes & singuli habent diuersam vim & significationem. Nam in primis aditio differt ab agnitione, vt est text. in l. æquissimum, §. si duo. infrà, de bon. pos. secundum tab. & not. Alexand. in l. vltim. colum. j. C. qui admit. Et differentia consistit circa plura. † Primò, quia aditio respicit hæreditatem amplectendam de iure ciuili, l. post aditam, C. de impub. & al. substit. & l. si fratris, vers. quod si. C. de iure delib. & l. j. super, eod. tit. Agnitio verò refertur ad bonorum possessionē, adeundam de iure prætorio, l. infantis, & l. bonorum, C. qui admit. l. j C. de iure delib.

† Secundò differunt: quia aditio hæreditatis in solo animo consistit: qui animus potest vbique, & coram quocunque verbis declarari, l. gerit & ibi Bartolus, infrà eo, l. si auia, C. de iur. delibe. Sed agnitio bonorum possessio. non potest fieri, nisi coram Iudice: vt habetur in dict. l. vltim. C. qui admit. Rationem diuersitatis assignant Albert. de Rosa & alij moder. in d. l. vlti. ad quorum dicta me remitto: quia non est materia præsentis speculationis.

† Tertiò differunt, quia aditio transfert magis plenum ius in hæredem: quia facit in eum transire vtile, & directum dominium. Sed agnitio bonorum possessio. transfert solùm vtile: quia prætor non potest facere quem directo hæredem, §. quos autem, instit. de bonorum poss. ita dicit Bart. in l. 2. infrà, de bon. nor. poss. & in l. ex asse, & ibi etiam Alex. infrà, ad Trebel. & Paul. de Cast. sup. de poss. hæred. pet. Quod tamen declara secundum Ale. in d. l. ex asse, col. vlt. videlicet, quòd ius vniuersale hæreditarium semper est vtile penes bonorum possessi. per d. §. quos autem. Actiones autem & iura particularia hæreditatis recipiunt distinctionem: vt si quidem alius est hæres de iure ciuili: tunc sunt vtilia penes bonorum possessorem: si verò non est alius hæres de iure ciuili, tunc etiam directa iura particularia transeunt in bonorum possessorem: vt ibi.

† Quartò differunt: quia quando est delata bonorum poss. filiofami. potest eam agnoscere sine iussu & consensu patris, l. 1. C. qui admit. secus est in aditione hæreditatis: quia in ea debet iussus patris præcedere, l. si quis mihi bona, §. iussum, & ibi Bartol. & doct. infrà, eo. † Quod tamen hodie non procedit, nisi solùm in profectitijs, non autem in hæreditate aduentitia: quia potest eam filius adire, etiam patre ignorante, & inuito, propter dominium, quod habet filius in aduētitijs, l. vlt. C. de bon. quæ lib. & not. in d. l. j. C. qui admit. & Bar. in d. §. iussum.

† Potest autem dici hæreditas profectitia, quando filius instituitur hæres ab aliquo, contemplatione patris. Talis enim hæreditas censetur à patre profecta, l. aditio, §. finu.

§.fin.& ibi glo. infrà eod. & l.sed si plures, §.in arrogato. & ibi Bartol. suprà de vulg.
8 & pub.&.gloss. in l. cum oportet,in princ. in versic.ex eius.C.de bon.quæ lib. † Quid autem, si instituatur quis hæres ab auo paterno, vel legatum habeat ab eo, an istud dicatur aduentitium, vel profectitium:licet, quis prima facie diceret, quòd est profectitium: tamen veritas est in contrarium,scilicet,quòd est aduentitium, non obstante, quòd ab ascendente per lineam paternam proueniat: ita per illum text. tenet Barto.in l.quæsitum, infrà de leg.1.& idem Barto.& Alexand. in l. qui in aliena, §. interdum,suprà eod- nisi expressè esset relictum nepoti ab auo contemplatione patris ipsius nepotis:quia tunc diceretur profectitium,secundum Alex,in d.§. interdum,in addi,ad Bart.
9 & ita intelligitur text. & quod ibi per Bart. in l.dedit dotem, infrà, de coll. bon. † Sed contra prædicta posset opponi: nam potius esset dicendum contrarium; scilicet, quòd in agnitione requiratur consensus patris, ex quo fit in iudicio: vt suprà, in quo filius esse non potest sine consensu patris? l.vlt.§. necessitate, C.de bo.quæ lib. Ad quod respõ detur, quòd quando imploratur officium Iudicis extra ordinem per filiumfam. non apparet contradictor: non requiritur consensus patris in iudicio: ita limitatur, d.§. necessitate,vt colligitur ex mente Bart.& aliorum in d.l.j.C. qui admit.& maximè Iaf. ibi in vlt.col. vnde infertur secundum eos, quòd si in petenda bonorum poss. per filiũ extaret aliquis contradictor, tunc require-
10 retur consensus patris: aliàs non valet agnitio. † Quintò differunt:quia additio hæreditatis potest fieri longissimo tempore, infrà 30.annos,l. licet,& ibi not. C.de iur.delibe, sed agnitio bonorum poss. fit solum infrà annum, quando defertur liberis. Aliis verò transuersalibus defertur infrà centũ dies l.1.§.largius,infra de succes. edict.& l. 2, C. qui admit. verùm istud tempus bonorum possessionis est vtile, & non currit ignoranti,& impedito, l.2. ff. quis or. in bonorum poss.seruc. Sed tempus additionis de iure ciuili est continuum: vt not.Bald. & doct.in d.l. licet. Ex hoc sequitur maxima vtilitas, quòd si quis esset exclusus à iure petendi hæreditatem, de iure ciuili per lapsum trigintà annorum: si fuit ignorans vel impeditus, poterit illam petere infrà annum vtilem, vel centum dies,de iure prætorio, secundũ Bald in rub.C.qui admit.in 6. q. & in d.licet in 2. col.& Alexan.,& Mod.in l.2.C.qui admit.& Paul de Cast. & doct.in l.fi. C.vnde cog.

11 † Sextò differunt: quia delata hæreditate infanti carenti tutore, possunt amici vel alij quicunq;, nomine infantis comparere in iudicio,& petere decerni bonorum poss. infanti: ex quo sequitur,quòd mortuo infante, transmittere possit talem hæreditatem, tanquam agnitam: vt not. Bald. in rubr. C. qui admitt.in 6. quæstione, & Alex.in l. infantis,C.eod.tit. Quod secus est in aditione hæreditatis: quia eam solus tutor adire potest pro infante, vel eius pater tantùm,si ipsum habet, aliàs mortuo infante non transmittitur hæreditas ei delata, & non adita, nisi ad solum patrem, l. si infanti,C.de iur.delib. & ibi Bart.& Alexand.Et
12 ponunt Angel.& Pau. de Cast.in l.fi.C.vnde legi. † Item nisi ex potentia suitatis:quia etiam infans transmittit, ad quoscunq; hæredes,ex potentia suitatis,secundum Bar.in d.l.si infanti,& ibi etiam Alexand. & communiter doct.& Pau.de Cast.in consil.8.in 2.vol.per tex.in l.apud hostes, C.de suis & leg.& l.Lucius infrà,de iur. fis. & tenet Alexan.in cons.114.in 3.vol. Aliàs differentias inter aditionem & agnitionem poteris videre per Moder.in rub.C.qui admit.

13 † Tertius terminus est,qui dicitur immixtio:& hic pertinet solùm ad suos hæredes: nam sui propriè non dicuntur adire,sed potius se immiscere hereditati paternæ:vt habetur in §.in extraneis,inest.de hæred.qual. & dif.& not.glo.in rub.C. de iure li.& in l. ei,qui supra eo.& glo.in rub. j. eod.& licet, dicti tres termini habeant suprædictas significationes proprias: quandoque tamen cõfunduntur, & vnus pro alio ponitur: vt l.
14 secunda, C. de iure delib. † Ex quo infertur, quòd non vitiaretur libellus,in quo aliquis volens agnoscere bonorum poss. dixisset,se adire hæreditatem, cùm de iure ciuili adire non posset.Ita tenet Alexand. in l.vlt.C.qui admit. quia verba libelli impropriantur,vt saluetur libellus,l. sed si possessori,§.item si iurauero,suprà de iureiuran. & ibi Barto.& doct.in l.insulam: suprà de presc. verb. & in l.j.de vsufruct.

† Sunt

15 † Sunt & alij duo termini negatiui, videlicet, repudiatio & abstensio: qui ad idē tendunt, scilicet, ad omittendam hæreditatem, tamen differunt in hoc: quia repudiare spectat ad hæredes extraneos: abstinere autem solùm ad liberos: vt notat gl. in rubr. supra eod. & probatur in l. impuberibus, & l. is, qui hæres, suprà, eod. & in d. §. extraneis. & §. sed his inst. de hæred. qual. & dif. & ratio, quare in suis dicitur potius abstensio: quia de iure ciuili filius est hæres suus & necessarius: vt in §. sui. inst. eod tit adeò quòd hæreditas patris dicitur potiùs continuari in filium, quàm de nouo acquiri, l. in suis, & ibi Bart. & doct. suprà de libe. & posth. Sed de æquitate Prætoris, fuit cōcessum filijs ius abstinendi ab hæreditate paterna, vt d. §. sed his & ideò dicitur abstensio propriè, & non repudiatio: quia videtur se filius abstinere ab hæreditate sibi acquisita, & in se continuata, de iure Ciuili: non autem potest dici repudiatio propriè, cùm repudiatio concernat acquirenda præcedēte delationes, & prædicta sentit Bal. in l. potuit, in 7. quæst. vbi no. loquitur in hac ma-
16 teria, C. de iure delib. † Secundò, principaliter præmitto, quòd ad hoc vt hæreditas possit adiri, vt dicitur in hac l. est necesse, quòd sit delata priùs: & tunc dicitur delata, quando est in tali statu, vt possit adiri per hæredem, l. delata, infrà de verb. signi. probatur in l. is, qui hæres, iuncta gloss. suprà eod. vbi gl. dicit, quod ista duo sunt conuertibilia, scilicet esse delatam, & aditi posse: istud etiam tenet Bald. in d. l. potuit, in 7. q. & sentit Bart. hic in 3. col. versic. tertium possess. &c. vbi dicit hæreditatem non esse delatam, quando est relicta sub conditione: ex eo, quia, pendente conditione, adiri nō potest, l. sed si alio, §. fi. cū seq. infrà ad Treb. & no. Bal. in l. post mortem, col. fi. C. de fideicom. ex prædictis ergo sequitur, quòd tunc dicitur hæreditas delata, quando quis in testamento est purè institutus: vel ab intestato obtinet primum gradum in successione: quia tunc est in eo statu hæreditas, vt adiri possit, & consequenter tunc potest repudiari per hanc l.

His igitur pro aliqua introductione sic præsuppositis deuenio, ad l. ipsam, quæ propter eius breuitatem nō potest breuiùs summari, tamen secūdum commune summarium traditum hic per Bart. & Alex. & alios Doct. hic. Qui habet ius adeundi principaliter & per se, non impeditum ad sui vtilitatem, is repudiare potest: vel aliter sic.

Cui licet extincti delata capessere iura,
Respuere hic eadem lege iubente potest.

17 † Doctores hic non colligunt aliquod notabile ex ista l. propter sui breuitatem. Tu tamen exista l. not. primò regulam, ad quam quotidie allegatur: quòd ille potest hæreditatem repudiare, qui habet ius eam adeundi. Et sic istæ duæ potentiæ, scilicet, adeundi & repudiandi sunt conuertibiles, & vna consequitur aliam, nam qui potest hæreditatem sibi delatam adire, ille idem potest eam repudiare, & econtrà. Quod similiter procedit in immixtione & abstensione hodie per beneficium Prætoris, quia is, qui potest se immiscere, potest etiam abstinere. & econtrà, prout loquimur in suis, vt suprà declarauit: hoc probatur per istam l. iuncto, §. extraneis, & §. sed his, instit. de hæred. qual. & dif.

18 † Hanc regulam declara, vt procedat in tota hæreditate delata, quia debet vel tota adiri, vel tota repudiari: & sic illa potentia adeundi & repudiandi, quando est reducenda ad actum, necessitatur ad totam hæreditatem, l. 1. & l. si ex asse. suprà eod. & l. si solus, infrà, eod. In tantum, quòd si vnam partem hæreditatis, quis adijt, accrescunt sibi etiam inuito aliæ portiones, leg. testamento, C. de impub. & alijs substit. in l. quidam eulogio, C. de iure lib. & notant Bar. & doc. in d. l. 1. & vlt. suprà & infrà eod. Ad idem est bonus text. in l. sed si plures, §. filio, suprà de vulg. & pupil. per quem textum dicit Alexan. in consi. 12. in 5. volu. quod nepos cui delata est hæreditas auita & paterna, non potest adiri auitam, & repudiare paternam, si pater suus se immiscuit hæreditati auitæ: quia per talem immixtionem est effecta vnica hæreditas: vnde debet vel totam adire, vel totam repudiare: vt not. Iu. Rom. in consi. 40. in 1. col. vbi dicit, quòd postquam hæreditas est adita, non dicitur ampliùs hæreditas: sed efficitur vnicum patrimonium cum bonis adeūtis, idem tenet Bart. in l. si Titius, infrà ad Trebellia, & in l. si quis seruum, §. fi. infrà, de lega. 2. & Pet. Phil. Cor. in consi. 206. col. pen. vers. nec obsta, tin. 3. vol. † Et ex prædictis limitatur re-
19

gula, quæ ſe habet, quod cui licet id, quod eſt plus, multò magis licet id, quod eſt minus, l. nec in ea, §. ſed qui occidere, infrà de adul. & l. non debet infrà, de regul. iur. & l. videamus, ſuprà, de in lit. iur in fi. nam ſi conceditur hæredi adire totã hæreditatẽ, multò magis deberet ſibi concedi adire partem, ſed iſtud ideò eſt, ne quis decedat pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus: contra l. ius noſtrum, infrà, de reg. iur. ita dicit glo. in d. l. non debet; & Barto. in l. j. ſuprà, eod.

20 † Idem etiam dicimus in legato, quia quando eſt, vnum, non poteſt pro parte acceptari, & pro parte repudiari, quia ipſum non poteſt legatarius diuidere, l. legatarius infrà de l. 1. & l. neminem, & l. grege infrà, de leg. 2. imò agnoſcendo partem legati, totum acquirit, l. ſi cui res, infrà de leg. 2. & no. gloſſ. & Bart. in l. j. ſuprà eod. & Pet. Phil. Cor. in conſil. 249. col. pen. & vlt. in 4. vol. ſed hæredes legatarij poſſunt illud diuidere: vt d. l. legatarius, §. j. & ratio eſt in legato: ſecundùm Bart. in d. l. ſuprà eod. col. vlt. quia cũ ſit vnum, non poteſt hanc vnitatem diuidere legatarius, contra mentem teſtatoris.

21 † Quid autem, ſi quis repudiat partem hæreditatis, an videatur repudiare totam? dic quòd non: vt notat gloſſ. & Bartol. in d. l. ſuprà eod. Et ratio eſt ſecundùm eum, quia cùm repudiatio ſit priuatio, non poteſt habere ius accreſcendi, cùm ſit quid ſeparatum à perſona, quod ſecus eſt in aditione: vnde repudiando partem, habetur, ac ſi nihil repudiaſſet: vt d. l. ſi ſolus, infrà, eodem.

22 † Iſtam regulam ſic declaratam limita, primò non procedere in emphyteuſi, quam quis recipit pro ſe, & filijs ſuis: quia tunc filij poſſunt repudiare paternam hæreditatẽ & retinere emphytheuſim. Item ſi eſſent inſtituti hæredes per patrem, pro diſparibus partibus: ſuccedunt nihilominus æqualiter in emphyteuſi. ita tenet Bartol. in l. ſi tibi, §. ſi pactus, ff. de pac. & in l. quod dicitur infrà, de verb. oblig. & idem Bart. in l. gallus, §. quidam reſtè, & ibi etiam Alexan. ſuprà, delib. poſth. & Bart. in l. vt iuriſiurandi, §. ſi liberi, infrà, de ope. lib. & Bal. in l. liberti. colum. 6. in fin. C. de oper. libr. & ratio eſt: quia emphyteuſis de ſui natura non tranſit ad hæredes, vt in authen. de non alie. §. emphyteuſi. Vnde filius ſuccedit in ea, vt filius vigore pacti, non vt hæres. Ita tenet etiam Bald. in authen. ſi quas ruinas, colum. 5. C de ſacroſanct. Eccleſ. & Specul. in titul. de loca. §. nunc aliqua, verſi. lxxviij. & verſi. 107. & Iaſ. in l. ſi non ſortem, §. ſi libertus, colum. penult. ſuprà de cond. indeb. Adde, ad prædicta §. ex his in authen. de non alie. & Alexan. in conſil. 8. colum. j. in 2. volum. & ſentit And. de Iſern. in capit. §. vbi verò.

23 An agnatus etiam, in vſibus feu.† Hanc tamen limitationem intellige vt procedat in emphyteuſi conceſſa per Eccleſiam, pro ſe & filijs: quia illa, ex quo non eſt tranſitoria ad hæredes: vt d. §. emphyteuſi, tranſibit ad filios vel filias: & ſic etiam repudiata hæreditate paterna: ſecus in emphyteuſi conceſſa à priuato: quia ex quo eſt tranſitoria ad hæredes: tunc filius non poteſt illam habere, niſi ſit hæres patris: ita notabiliter hanc materiam limitat & declarat Alex. in conſ. 129. in 5. volum.

24 † Et ex prædictis ſequuntur duæ pulchræ illationes: quarum prima eſt. Nam hodie per conſt. Regni: quæ incipit: in aliquibus, eſt inductũ, quod filia dotata excluditur, à ſucceſſione patris, ſtantibus maſculis, pone, quòd pater, qui recipit emphyteuſim ab Eccleſia pro ſe, & filijs, vt ſuprà, mortuus fuit, relicto filio maſculo, & filia dotata: certè per prædicta filia ſuccedet æqualiter in emphyteuſi, vnà cum fratre ſuo: ex quo illam non habet, vt hæres: ſed vt filia: & ita limitatur dicta conſtit. in aliquibus. Ita in terminis tenet Bald. in d. authen. ſi quas ruinas, colum. 3. in fin. verſic. ex hoc ſequitur, &c. de ſacroſanct. Eccleſ. & licet hanc opin. Bald. videatur prima facie ſuſtentabilis: tamen contrarium in hoc tenuit Bart. in d. l. vt iuriſiurandi, §. ſi liberi, & Bart. in conſil. 60. incip. Quæſtio iſta habet duo dubia, &c. & Pet. Ph. Cor. in conſi. 115. colum. fin. in 1. volum. & Imo. in c. potuit, de loca. in quibus locis communiter concluditur, quòd ſtante d. ſtatuto, quòd filia excludatur per maſculos: etiam ſi pater accepit emphyteuſin pro ſe, & filijs ſuis maſculis, & fœminis: intelligitur ordine ſucceſſiuo: ſecundũ diſpoſitionem ſtatuti: ſcilicet, vt primò maſculi admittantur, demum his, deficientibus ſuccedant fœminæ: & ratio eſt ſecundum eos: quia pater ſtipulando videtur ſe conformare cum diſpoſitione iuris communis vel municipalis; vt ita intelligatur

ordine

ordinè successiuo. Et hãc considerationem in simili facit Bart. in l. hæredes mei, §. cùm ita, & ibi etiã Ang. & Doct. infrà, ad Treb. & hæc opin. contraria, censetur magis communis. † Quam opin. ego confirmo in casu præpositio alia considerationè: quia casus noster est, quando pater acquisiuit pro se, & filijs simpliciter: non exprimendo filias fœminas, quo casu est alia ratio exclusiua fœminarum: quia in contractibus masculinum non concipit fœmininũ, secundùm Archi. in c. si quis suadente, colum. 3 17. quæst. 4. & Alexand. in l. sed si hac, §. liberos, suprà, de in ius vocan. & Imo. in si ita scriptum, infrà, de leg. 2. & in c. potuit, col. vlt. delica. & in l. cùm ver. infrà, de cond. & demonstra. & Ludoui. de Roma in consil. 35. & Alexand. in consi. 207 incip. Considerandis, colum 3. vers. & similiter, in 2. vol. & clariùs idem Alex. in cons. 61. in 1 volu. & Iason. in l. si quis id, quod, colũ. 6 suprà, de iurisdi. omnium iudic. in quibus locis in terminis deciditur, quòd si pater accepit emphyteusim pro se, & filijs suis, non comprehenduntur filiæ fœminæ: & ratio est, quia in contractibus semper fit interpretatio contra stipulatorem cui licitum fuit legem contractus apertiùs dicere, l. veterib. suprà, de pacto.

86 † Hoc limita non procedere, quando cõcessio pro se, & filijs, fieret à fœmina: quæ tunc masculinum concepit fœmininum, inspecta præsumpta affectione cõcedentis. Ita in simili dixit Pet. de Anchar. in consi. 341. incip. pro maiori, quem refert, & sequitur Ias. in d. l. si quis id, quod, & in d. l. sed hac, §. liberos, argumen. c. si de beneficio, de præben lib. 6. & l. plenum, §. æquitij, suprà, de vsu & ha. & tamen tunc puto, quod excluderetur filia, vigore statuti: per prædi-

27 cta † secunda illatio est, quòd talis emphyteusis non imputabitur filio, in quartam: ex quo non habet illam, vt hæres: sed vt filius. Ita tenet Alexan. in consi. 2. col. 3 in 3. volum. & Ang. & Paul. de Cast. in l. si patroni. infrà, ad Treb. & Alex. in consi 89-

28 colum. 2. in 4. volum. † Pro veritate tamẽ huius illationis est sciendum, quòd triplex est quarta: videlicet illa, quę detrahitur de legatis, quæ dicitur Falcidia: de qua loquitur totus titul. ad leg. Falcid. Alia, quæ detrahitur de fideicommisso vniuersali: quæ appellatur Trebellianica: quæ tractatur plenè in toto titu. ad Trebellia. Tertia est, quæ detrahitur ture naturæ quæ appellatur legitima, de qua loquitur authen. nouissima. C. de inoffi. testamen. Nunc ad propositũ dico quod quo ad Falcidiam, & Trebellianicam, vera est opinio præcedens: scilicet, quod talis emphyteusis non imputatur in quartam, & ratio est: quia in Falcidiam, & Trebellianicam imputantur solùm ea, quę capiuntur iudicio testatoris ex ipso testamento: secus si extra causam testamẽti, casus est notabilis in l. Pater filiã, infrà, ad legem Falcidiam, per quem ita dixit Bartol. in l. in quartam, columna. 1 eodem titulo. Sed dicta emphyteusis, quia non capitur ex testamento, sed vigore pacti inter vivos, propterea non imputatur: si verò quæris de legitima? & tunc magis communis opinio est in contrarium: scilicet, quòd talis emphyteusis imputetur filio In legitimam, quando agit de hæreditate patris, qui acquisiuit emphyteusim. Ita tenet Alexander in consilio 27. in 5. volum. vbi melius videtur fuisse locutus idem tenent Guil. & Bal. in l. omnimodò. §. imputari, C. de inofficio. testa. & Alexand. in d. l. si patroni.

29 infrà ad Trebellia. † Et est ratio: quia in legitimam imputatur omne, quod capitur ex patrimonio defuncti, siue iure hæreditario, siue quocunque alio iure, etiam inter viuos: dummodo sit tale, quod morte confirmetur. Ita dicit Bartolus, in d. l. in quartam, columna penultima, idem quando datur ob causam: vt propter dotem: vel donationem propter nuptias: vt ibidem. Sed quia dicta emphyteusis capitur ex patrimonio testatoris per stipulationem inter vivos, & mortuos cõfirmatur: quia ex morte testatoris accepit vires erga filium, & non antè: ex quo talis acquisitio pro se, & filijs censetur facta ordine successiuo: vt notat Bartol. & Alexan. & communiter doct. in l. Gallus, §. quidam rectè, suprà, de liberis, & posthumis, vnde nunquam defertur filio, nisi mortuo patre propterea imputatur in legitimam: ita dicit Alexand. in d. l. si patroni, & in d. cons. vigesimoseptimo, in 5. volumine.

10 † confirmatur istud. Nam pater potest talem emphyteusim prælegare vel donare vni ex filijs insolidum, in præiudicium alio-

aliorum filiorum, secundùm Bald. in d. authen. si quas ruinas, col. pen. & Alexā. in d. consi. 27. in 5. vol. & Petr. Phil. Cor. in consi. 51. col. j. & 6. & consi. 282. col. 6. in litera P, in 3. vol. & in consi. 100. col. j. in 4. volum. & Lud. Rom. in consi. 35. Sed certum est, quòd omne legatum imputatur in legitimam: vt dd. omni modo, C. de inoffi. testam. & tenet Bart. in d. l. in 4. colum. pen. ergo consequenter dicta emphyteusis imputabitur. Istud vltimum limita, quando emphyteusis est acquisita per partem ex re, & pecunia ipsius patris: secus si ex mera liberalitate concedentis sit facta concessio pro se & filijs: quia tunc non potest pater in præiudicium aliorum filiorum dictam emphyteusim alteri filio adsignare. Ita singulariter dixit Bald. in l. i. in fin. verbis, C. per quas personas nobis acquiri quem sequitur Pet. Phil. Corn. in d. consi. 282. col. 6. in litera P, in 3. volumine.

31 † Retenta igitur ista conclusione pro vera & communi, quòd emphyteusis imputatur in legitimam: limita cum multū singulariter procedere: quando fuit acquisita ab ipso patre, de cuius hæreditate agitur: secus si esset acquisita per auum paternum stipulātem pro se & filijs, & nepotibus suis: quia tunc nepos habet illam non ex prouisione patris, sed ex prouisione aui, & propterea nō computatur in legitimam, quando agitur de bonis patris: cùm ab eo non processerit: Ita notanter limitat Alexand. in d. l. si patroni, col. 4. vbi assignat rationem: quia quæsita ab auo paterno non dicuntur perfectitia, sed aduentitia, l. quæsitum, & ibi Bart. infrà. de legat. j. & glos. & Bald. & Alex. in l. qui aliena, §. interdum. supr. eod. & dixi supra, in euidentialibus, & de iure aduentitia non imputātur in legitimam l. scimus, § repletionem, C. de inoff. testam. & not. Bart. in d. l. in quartam.

32 † Secundò, principaliter limita hanc regulam: scilicet, quòd hæreditas debet tota adiri, vel tota repudiari, & non procedat in iure patronatus liberti: quia illud spectat ad filium, vt filium, non autē ad hæredem: vnde potest filius repudiare hæreditatē paternam, & retinere eius patronatus, l. filij infrà, de iure patronatus, licet posset pater illud assignare vni ex filijs in præiudicium aliorum, vt not. Soc. in consi. 25. col. 6. vers. 33 5. in j. vol. † Quid autem in iure patronatus Ecclesiæ dic contrarium; quia illud transit cum vniuersitate bonorum, & transit sōlū ad hæredes, etiā extraneos, vt not. Calderi. in consi. 2. in tit. de iure patr. & Bald. in l. 2. C. de in ius voc. & gl. in c. 1. cōsiderandum, 16. quæst. 7. & Abb. in c. j. & in c. cùm seculum, de iure patron. & Car. in clemen. 2. in 6. q. de iure patro. vnde ex prædictis sequitur, quòd non potest filius renunciare hæreditati paternæ, & retinere ius patronatus ecclesiæ: imò renunciando hæreditati perdit illud: quia transit cum vniuersitate bonorum, secundùm Cardinalem, in d. clem. 2. in 7. quæst. & Federi. de senis in consi. 106. & consi. 225. & Ioan. de Ana. in consi. 86. & Abbas in d. c. cùm seculum. Ex eo tamen, quia est indiuiduum: est penes quemlibet hæredem insolidum. Et ideò licet plures hæredes sint instituti pro inæqualibus portionibus: tamen omnes æqualiter succederent à iure patronatus, secundùm Abba. in dict. c. j. de iure patronat. & glos. in cap. piæ mentis, in glos. magna. in fin. 16. quæst. 7. & Bald. in l. j. circa fi. C. de communi ser. manu. & Franc. de Aret. in l. j. column. 3.

34 infrà, de legat. j. † Et ex prædictis sequuntur duæ illationes: quarum prima est, quòd si pater instituit filium hæredem in re certa: dato sibi alio cohærede vniuersali, ius patronatus erit totum hæredis vniuersalis, & filius nihil habebit in eo, secundùm Abba-

35 tem, & Doct. in d. c. j. de iure patro. † Secundò infertur, quod licet aliàs ius patronatus transeat ad fœminas æqualiter, sicut ad masculos: secundùm Abb. in d. c. 1. & in c. fin. de concess. præben. & Calde. in consi. 1. in tit. de iure patron. & Ioan. And. in c. generali, de elect. lib. 6. in nouell. tamē si filia renunciauit hæreditati paternæ, iuxta ea, quæ habentur in l. pactum. quòd dotali, C. de collatio. vel si est exclusa per statutum à successione paterna propter dotem: non succedit in iure patronatus: sed totum transit ad masculos, secundùm Federi. de Senis. in d. consil. 106. & Abba. in d. c. cùm seculum. Vnde sequitur, quòd hodiè in Regno, per constitutionem: In aliquibus, filia non succedit à iure patronatus, nisi ex testamento

36 institueretur hæres. † Limita tamē, prædicta non procedere, quando in concessione iuris patronatus facta in fundatione vel dotatio-

tatione esset concessum dictũ ius pro se, & filijs suis, non adiecto, hæredib. per diocœsanũ: quia tũc filij possunt habere ius patronatus, etiãsi non sint hæredes: quia per illa verba veniunt, vt filij: non autem vt hæredes, ita tenet Stepha. de Gayeta. in repetit. capit. quoniam, de electio. lib. 6. per ea, quæ in simili nota. Bart. in l. quod dicitur, infrà, de verborum obligationibus, vbi loquitur de emphyteusi. Quod cõfirmo per id, quod dicit Bald in d. l. 2. C. de in ius vocan. vbi dicit, quòd ius patronatus transit in hæredẽ extraneum, nisi in fundatione aliud sit dictum vel actum: videtur igitur aliud actum quando est concessum pro se & filijs, non facta mentione de hæredibus: idem etiam
37 dicit Calde. in cons. 5. in tit. de iure patron. † Potest & tertiò ex prædictis inferri, quòd hodie in Regno, ex quo primogenitus succedit in feudo, in quo viuitur iure Francorum, exclusis alijs filijs, secundum And. de Iser. in c. Imperialem, §. præterea ducatus, in 4. col. de prohib. feud. alie. per Frederi. sequitur, quòd si in aliquo feudo esset ius patronatus solùm primogenitus in eo succederet, exclusis alijs, secundum Abb. in d. c. cùm seculum, & in cap. ex insinuatione, &
38 ibi Ioan. And. de jure patronatus. † Tertiò, principaliter limita hanc regulam nõ procedere in feudis, intelligendo de feudo ex pacto, & prouidentia tantũ: quia tunc hæres, cui est delata successio, potest feudũ retinere, & hereditatem repudiare. Dicitur autem feudum ex pacto & prouidentia, quando est concessum pro se, & liberis, seu filijs, non facta mentione de hæredibus: nam tũc censetur haberi non ab ipso defuncto, sed ex pacto & prouidentia concedentis, vt notat Andreas de Isernia, in cap. j. col. 1. & 2. & 3. an agnatus, &c. in vsibus feudorum, in tantùm, quòd dicit notabiliter Andreas de Isernia, in d. §. præterea ducatus, col. 4. quòd mortuo feudatario, censetur tale feudum retraditum domino, & à domino iterum concessum filio, & sic censentur plures donationes. Sed quando dicitur: Concedo tibi, & filijs, & hæredibus: vel tibi & hæredibus, tunc appellatur feudum hereditarium, secundum Andream, in cap. 1. §. huius autẽ generis, col. 2. ex quibus causis feudũ amit. & in d. c. 1. in principio, an agnatus. Et tunc in eo non succedit, nisi ille, qui est hæres, vt ibi dicit Andr. & etiam Bald. sed in primo casu succedit, etiamsi non est hæres, vnde potest tunc renunciari hæreditas, & acquiri feudũ, pro quo non tenebitur successor creditoribus hæreditarijs. Ita plenè tenet Alexand. in cons. 19. col. 2. & consil. 26. col. 3. in 5. volu. & Ioan. Andr. in additio. Spec. in tit. de feudis, §. finali, in additio. quæ incipit directè, &c. & Iason plenè in l. non sortem, §. libertus, colum. penulti. & finali, suprà, de cond. indeb. in quibus locis loquũtur etiam in filio: scilicet, vt possit repudiare hæreditatem paternam, & retinere feudum ex pacto & prouidentia: contrarium tamen in filio tenet Andr. in d. c. 1. §. vbi verò, & ibi etiam Aluarot. & Doctor. communiter, an agnatus, per illum textum: vbi fit differentia inter filium, & alium agnatum. Nam filius non potest paternam hereditatem repudiare, & retinere feudum: quia vtrunque debet acceptare, vel repudiare: secus est in alio agnato. Et est exemplum, vt si feudatarius, qui habebat feudum pro se, & filijs, moritur, relictis duobus filijs, certè dicti filij, vel alter eorum, non possunt, repudiata hæreditate, habere feudũ: sed si moriatur vnus ex eis, sine liberis, quo casu portio mortis defertur fratri superstiti, tunc ille frater potest, repudiata hæreditate fratris, habere illam portionẽ feudi: & ille dicitur venire vt agnatus, non autem vt filius. Et hanc opinionem etiam tenet Baldus, in l. qui se patris, colum. 6. C. vnde liberi. Et sic ex prædictis, secundum Andream, in d. §. Vbi verò erit deterioris conditionis filius, quã agnatus, & ratio est, quia filius censetur eadem persona, cum patre: vnde non debet ipsum afficere iniuria, repudiando eius hæreditatem.

39 † Aliam rationem assignat Baldus, in d. l. qui se patris, scilicet, quia filius venit, vt hæres: ex quo in materia feudorũ, appellatiõe hæredis venit filius, vt no. gloss. in l. ex facto. §. fin. infrà ad Trebellia. & Andr. & Doctores, in cap. 1. §. si clientulus, vbi est textus de alienation. feud. Sed agnatus venit ex cõtractu, & non censetur eadem persona cum defuncto. Et pro ista opinione Andreæ est text. & ibi etiam Andreas, in cap. 1. §. filius, de capit. qui cur. ven.

40 † Inter istas autẽ varietates datur remedium, quod filius adeat hæreditatem pa-

teris, cum beneficio Inuentarij, & sic non tenebitur creditoribus vltra vires hæreditarias, respectu allodialium: sed feudum habebit præcipuũ, & pro eo non tenebitur creditoribus. Ita dicit Andreas, in d.§. vbi verò, & d. §. filius. Secus, quando feudum est hæreditarium,, quia tũc pro eo tenetur creditoribus, vt no. plenè Alexander, in d. consil. 19. in 5. volum.

41 † Secundò, principaliter nota, ex ista l. dũ dicit. Is potest repudiare, &c. quòd hæc dictio, potest, quãdo ponitur in oratione affirmatiuè, non importat necessitatem præcisam: sed ponit potentiam ad arbitriũ eius, in cuius personam verba diriguntur. Secus est, in verbo, debet, quia importat necessitatem. Ita not. Bartol. in repet. l. creditores, in principio, C. de pigno. licet, aliquando ponatur, debet, pro potest, & sic sine necessitate l. obseruare: & ibi Bartolus suprà, de officio proconsul. & notat Andreas de Isernia in cap. 1. §. si aliquis. Apud quem, vel quos, &c. in vsibus feudorum, & habetur in l. sæpè, suprà, de officio præsid. Si verò istud verbum, potest, ponitur in oratione negatiuè, vt quia in aliqua dispositiõe dicitur, nõ potest, vel non possit, tũc denotat necessitatẽ præcisam, & remouet omnem potentiam ab actu, adeò quòd actus posteà factus contra illam dispositionem, est ipso iure nullus, secundum Bartolum, & communiter Doctor. in l. Gallus, in principio, suprà, de liber. & posthumis, vbi plenè attingit Bartolus de importantia huius verbi, potest, & in l. 1. suprà, de iniusto rup. testamento. pro quo est tex. & ibi glos. in cap. 1. de regulis iuris, lib. 6. & in l. stipulatio ista. §. alteri, infrà, de verborum obligationibus, & in l. nemo potest, infrà de lega. j. & in l. nõ potest, infrà, de furtis, & nota expressè Bald. in l. 1. col. penultima, C. qui admit. Bald. in l. vltima, colu. fin. C. de fideicommiss. & Alex. plenè in consil. 77. colum. 1. in tertio volumine, & Bald. in d. l. 1. supra de iniusto rupto testamento. Quia tamen in hac l. tractatur, & fit mentio, de aditione, seu acquisitione hæreditatis, seu de eius repudiatione, videamus pro eius maiori intelligentia, per quos actus inducatur aditio, & per quos repudiatio: & proderit id scire, ad intelligentiam totius huius tituli, vnde est sciendum, quòd, quo ad aditionem, sunt infiniti modi, & actus, per quos censetur adita hæreditas, tamen cumulando aliquos, prout ex diuersorum librorum reuolutione colligi potest, sunt infrà scripti, videlicet.

42 † Et præsuppono, quod aditio hæreditatis consistit in solo animo, l. gerit, infrà, eodem, & l. si auia, C. de iure deliberandi. Et quia iste animus, cùm sit quid occultum, & latens, non potest aliter percipi, nisi per extrinseca, l. quidã in suo, suprà, de conditio. institut. & nota. glos. in l. his qui, suprà, de tuto. & curat. da. Ab his, quæ extrinseca cognoscuntur altero de duobus modis, scilicet, Verbis & Facto. Nam facto & verbis potest voluntas hominis declarari: vt not. Speculat. in titulo, de succes. ab intest. vers. pone quidam. Pro hoc est textus, & ibi per Baldum & Doctores, in l. reprehendenda, C. de institu. & substitu. & not. Bald. in l. non Codicillum, colu. 2. C. de testam. Et dicit idem Bal. in l. libertæ tuæ, in fi. C. de operis liber. quòd qualitas factorum distinguit qualitatem intellectus. Vnde prius est videndum,

43 per quæ verba, & per quos actus inducatur aditio hæreditatis. † Et primò, censetur quis adire hæreditatem eoipso, quod vtitur verbis denotantibus ipsam aditionem: vt si dicat: adeò, vel: agnosco hanc hæreditatẽ, vel: gero me, p hærede, vel simile, iuxta ea, quæ habentur in l. apud Aufidium, infrà de op.

44 lega. & Barto. in d. l. gerit, col. 2. † Secundò, inducitur aditio, etiamsi quis vtitur verbis suspensiuis: vt si dicat: Volo adire, vel: Volo esse hæres: dũmodò deliberatè dicat hęc verba, quæ deliberatio perpenditur ex præcedentibus, instantibus, & sequentibus, secundum Bart. in d. l. gerit: & ibi exemplificat. Pro hoc est tex. in l. Pamphilo. §. propositum, infrà, de leg. 3. & not. Bart. in l. serui electione, infrà, de lega. j. & Pet. Phil. Corn. in consil. 77. col. pen. in 4. vol. & Abb. in c. ex literis, col. 2 de sponsa. Et dicit Ang. in repet. l. qui se patris, col. 12. & 11. C. vnde libe. quod talia verba præsumũtur in dubio, deliberatè prolata, quando aliud nõ appareat: vnde inducunt aditionem hæreditatis: Secus est, quando dixisset: Ista hæreditas non mihi displicet: quia per hoc non inducitur aditio, secundum Bartolum, in d. l. gerit. colum. 3.

45 † Tertiò, dicitur quis adire hæreditatẽ si vtitur verbis enunciatiuis, vt si confiteatur

tur se esse hæredem Titij, cùm esset sibi delata hæreditas Titij. Et licet hæc confessio fuerit facta in instantiam vnius: tamen præiudicat sibi, quo ad omnes, dùmmodò erat talis persona, quæ poterat esse hæres: ita no. Bart. & Alexand. in l. vltima, suprà, de inter. ac. & Barto. in d. l. gerit, versiculo circa secundum, &c. in 3. colum. Et procedit istud, etiàsi in epistola scripsisset alteri: talis hæres Titij salutem, &c. & sic enunciasset propter aliud: quia inducitur aditio secundum Barto. in d. l. gerit, versicul. circa tertium, &c.

46 † Quarto, censetur quis adire eoipso, quod dicit testamentum nullū, l. suus. & ibi Bar. Bald. & communiter doct. C. de repudia. in hære. & Bar. in l. quemadmodum, sup. de inoffi. testam. idem si diceret testamentum falsum. vt ibid dicit Bart. per tex. in l cùm quidam, infrà, de bono. poss. secus est, si intentat querelam: quia non per hoc videtur adire: secundum Bartolum, in d. l. quemadmodum, & prædicta etiam tenet Soc. in cons. 20. colum. 1. in 3 volum.

47 † Quintò, inducitur aditio hæreditatis eoipso, quod format positionem petendo aduersariū interrogari, an possideat pro hærede? quia intēdit eum conuenire petitione hæreditatis: ita tenet Barto. in d. l. gerit.

48 colum. 4. versi. idem si aliquis. † Sextò, censetur quis adire eoipso, quòd constituit Procuratorem, ad confitendum, se esse hæredem, vel ad respondendum positioni, qualiter est hæres: ita tenet Bald. in d. l. j. in 50. opp. & qui admit.

49 † Septimò, inducitur aditio, si quis faciat Procuratorem ad exigendū aliqua debita, vel ad alia negocia expedienda, & Notarium in instrumēto procurationis apponit clausulā. Quæ omnia debita spectant ad talem cōstituentem hæredem Titij, &c. nam, non obstante, quòd Notarius enunciet in tertiam personam illum esse hæredē Titij: tamen ex tali instrumento probatur aditio hæreditatis. quia præsumitur Notarius illa verba enunciasse, de voluntate cōstituentis, aliàs esset falsarius, ita tenet Bal. in consil. 263. in 1. volumine.

50 † Octauò, inducitur aditio, eoipso, q⁹ quis testatur de hæreditate sibi delata, l. si

51 auia, & ibi Bald. C. de iure delib. † Nonò, inducitur aditio, etiamsi quis in positionibus interrogatus, an sit hæres Titij? respondit: Credo, quòd sic: & contrà: si dixit. Credo, quòd non, censetur repudiasse, ita tenet Bal. in l. j. in fi. C de fal. causa adiecta lega. Nam in principali respondente, verbum, credo, dicitur veritatis expressiuum, vt ibi dicit Bald. & not. plenè Gemin. in cap. j. co-

52 lum. 3. de consil. lib. 6. † Decimò, quid si hæres petit sibi exhiberi rationes defuncti, vt possit illas inspicere, & deliberare: an videatur, hoc ipso adire? Dic quod non: casus est in l. Arist. infrà eodem, & hucusque vidimus, ex quibus verbis inducatur aditio: nunc videamus, ex quo facto inducatur aditio.

53 † Vndecimò, inducitur aditio facto: vt si quis faciat aliquem actum, qui non potest saluari citra ius, & nomen hæredis, l. p hærede, infrà eodem: vt si ille, cui delata erat hæreditas, facit formare libellum causa conueniendi aliquem, petitione hæreditatis: hoc ipso videtur adire, secundum Bart. in d. l. gerit, colum. 3. versic. idem si aliquis & cæt. Et multò fortiùs, si libellum porrexit: dicendo, hæreditatem ad se pertinere, quia eoipso videtur adire, quod hæreditatem petit: vt not. Bald. in l. vltim. colum. 4. versicul. secundo quæro? C. de petit. hæredit: & Bartol. in l. si filius, suprà de tute. & l. suus, & ibi nota. gloss. & Doctor. C. de repu. hæred.

54 † Duodecimò, censetur quis adire hæreditatem, eoipso, quòd cedit, vel donat, vel legat alicui iure hæreditario, vel aliquam rem hæreditariam: ita tenet Pet. Phili. Cor. in cōs. 52. col. 1. in litera D, & cōs. 211. in prin. in 3. colum. in litera D, in secundo volum. per textum, in l. Si Auia, C. de iure deliberandi: quia volendo consequens, videtur velle eius necessarium antecedens: quod est aditio, l. ad legatum, & l. ad rem mobilem, suprà, de procuratore. c. 1. san. de offic. delegata.

55 † Decimotertiò, censetur quis adire eoipso, quòd vendit rem hæreditariam, vel mandat alteri, de vendendo eam, l. pro hærede. §. proinde ibi res tempore perituras à contrario sensu. & l. si quis in bona. § sed si mandauit, infrà, eodem, per quæ iura, ita dixit Petr. Philipp. Cornel. in consil. 166. colum. 9 in fin. & sequen. in 2. volumine, & tam in hoc, quàm ad præce-

dens dictum, adde Petrum, Philip. Corn. in conſ. 29. col. 3. in 4. vol. & Bald. in d. conſil. 314. in 3. volum.

56 † Decimoquartò inducitur aditio eoipſo, quod pater, mortua vxore, retinet dotes, & illas non reſtituit, ſaltem poſt annum ſi conſiſtant in rebus: nam per hoc, ſi habet filium infantem, cenſetur adiuiſſe hęreditatem matris, nomine infantis, iuxta l. ſi infanti, C. de iure deliberandi, & illam retinere propter vſufructum ſibi debitum in eis, per l. 1. C. de bonis maternis. Ita tenet Bartol. in ſua diſputatione incip. Debitor in diem, & cæt. & Imol. in l. recuſari, infrà eod. & refert Pet. Phil. Corn. in conſil. 16. col. pen. & conſi. 42. colum. penult. in 3. vol. vbi ponit caſum eſſe dubium: quia multi tenent contrarium, tamen idem Petr. Phil. Corn. iſtud firmat in conſil. 321. colum. 4. in litera E, in eodem 3. volu. & Bart. in d. l. gerit, colu. 7. & licet Bald. in l. cum antiquioribus, col. 2. C. de iure deliberandi, & in l. non hoc, C. vnde cogna. teneat contrarium; tamen Alex. ibi ſequitur opinio. Bart. ſcilicet, in d. l. non hoc, licet Franciſ. de Are. in conſ. 161. videatur ſentire contra Bart. Retenta tamen prima opinio. Bartol. & ſequacium, ſequitur ex hoc magna vtilitas: quia mortuo patre ſi moreretur infans: & non appareret aliter adita hæreditas: per hanc præſumptam aditionem patris tranſmittetur hæreditas materna ad hæredes infantis, aliàs ſi nō diceretur adita, non tranſmitteretur: ſed iret ad conſanguineos matris defunctæ, per l. ſi in infanti, cum ſua materia, C. de iure deliberandi.

57 † Decimoquintò inducitur aditio eoipſo, quòd is, cui delata eſt hæreditas, reperitur poſſidere aliquam rem hæreditariam: nam ex hoc cenſetur totam hæreditatem adire, l. j. & ibi Bald. C. de repudia. hæred. & Bald. in l. j. colu. 10. C. qui admit. & in l. non hoc, C. vnde cogna. & Alexand. in conſil. 32. colum. 1. in 3. volu. pro hoc facit text. & quæ ibi habentur in l. quidem eulogio, C. de iure deliberandi. & l. ſi ſolus, infrà eod. idem eſt, ſi filius poſt mortem patris habitet in domo paterna vel alius hæres habitet in domo paterna: vel alius hæres habitet in domo hæreditaria: quia præſumitur per hoc adiuiſſe hæreditatem, & ſe immiſcuiſſe, l. j. C. de repu. hæred. & ibi Bald. & communiter Doct. & gloſſ. & Bald. in l. j. C. de hæredita. abſti. prædictis etiam adde Petr. Phil. Corn. in conſ. 27. fin. colu. in j. volum. Quid autem ſi aliquis, qui eſſet ſucceſſurus infanti, cui erat delata hæreditas, reperitur in poſſeſſione rerum hęreditariarū mortuo infanti, & hæreditate non adita: an per hoc cenſeatur hæreditatem pro infante adiuiſſe, vt ceſſet dubium trāſmiſſionis? vide pulchrè per Bald. in conſ. 390. in 5. volum.

58 † Prædicta tamen declara & limita procedere, quando illa detentio rei hęreditarię vel habitatio, domus non poteſt ſaluari citra ius, & nomen hæredis per regulam l. pro hærede. §. Papinian. infrà, eod. Et propterea limita primò, non procedere, quando illa res, vel domus hæreditaria poſſeſſa eſſet obligata filio, pro dote matris ſuæ, cuius eſt hæres ipſe filius: nam tunc cenſetur domum habitaſſe, vel aliam rem retinuiſſe tanquam creditor, & ſic iure pignoris. Et iſta coniectura tollit præſumptionem aditionis: ita tenet Bart. in d. l. gerit, col. 4. ver. ad ſecundum, & Bald. & communiter moder. in d. l. j. C. de repud. hæred. & Pet. Phili. Corn. in conſil. 147. col. j. in j. vol. vbi notanter dicit, idem procedere in ipſa vxore hære de inſtituta à viro: quia habitando domum viri, & vtendo alijs rebus viri, prout vtebatur in eius vita, non cenſetur adire: ſed potiùs ea retinere iure pignoris, pro dotibus ſuis: idem ſentit Petr. Phil. Cor. in conſ. 321. colum. 2. in j. volu. & habetur in deciſ. 372. conſil. Neapol.

59 † Secundò limita, prędicta non procedere, quando eſſet mortuus aliquis vir locupletiſſimus, qui multa ſtabilia preciosa reliquiſſet in hæreditate &: proximior ab inteſtato veniēs reperiretur poſſidere aliquam rem mobilē hæreditariam: quia nō per hoc probatur aditio: quia communiter hæredes, habentes animum adeūndi ſolent incipere à ſtabilibus, non autem à mobilibus: & ideò non præſumitur animus: ita tenet Salyc. in l. non hoc. C. vnde cogna. per glo. in l. neque natales, C. de prob. & iſtud dictum refert, & ſequitur Alexand. & Iaſ. in d. l. non hoc: licet in contrarium faciat, qđ dicit Bald. in l. cùm te, colum. fin. C. de don. ante nupt. ſcilicet, quòd ex datione vniùs camiſiæ amore Dei, ceſſetur adita hęreditas.

60 † Tertiò limita, non procedere, quando

filius

filius post mortem patris reperiretur possidere fundum emphyteuticum, quem pater acceperat ab Ecclesia, & se & filijs suis: quia ex quo potest illum habere absque eo, qd' sit hæres, vt fuit dictum supr. in notabilibus non præsumitur adiuisse. ita dicit Bart. in d.l. gerit, colum. 4. in fin. infrà, eod. Et consequenter idem esset in feudo, reperto, penes agnatum post mortem feudatarij in casu, quo poterat illud habere absque eo, quòd esset hæres: vt suprà fuit dictum: cùm sit eadem ratio: ita tenet Bart. in l. si quis nō
61 quasi, & in l. qui putat, infrà, eod.

† Quartò limita, nō procedere, quando cū possessione rei hæreditariæ, vel alienatione ipsius verisimiliter concurrit animus possidentis, quòd velit esse hæres: vt quia scit defunctū esse testatorem, & hæreditatē sibi esse delatam, & rem esse hæreditariam: secus si ex aliqua probabili causa ignorat rem esse hæreditariam: quia non videtur adire possidendo vel alienando, ex quo cū tali facto non concurrit animus: tenet Soc. in cons. 91. col. 6. in 3. volum.

62 † Quintò limita, non procedere in casu notabili, quem ponit Bartol. in l. pro hærede, §. 1. infrà, eod. vt si pater instituit filium hæredem: & dedit ei substitutum vulgarē: & eundem filium grauauit onere multorū ligatorum, vel de danda aliqua re propria ipsius filij: nam tunc potest filius repudiare hæreditatem patris: retinere sibi legitimam in bonis patris: secundum Bartol. ibi per textus no. in l. si libertus patrono. infrà, de bonis liber. idem tenet Bald. in l. Papinianus, §. 4. suprà de inoffi. testamen. & Bal. in l. 3. suprà eod. & Alexand. vbi plenè tangit, in l. quia poterat, infrà, ad Trebel. aliàs autē nunquam posset filius repudiare hæreditatem, & retinere legitimam, nisi in dicto casu, secundum Barto. & Alexand. in d.l. quia poterat: ex hoc sequitur, quòd in huiusmodi casu, si filius reperiretur in possessione alicuius rei hæreditariæ posset dicere, quòd illam retinet pro sua legitima: & sic non præsumeretur aditio: ita dicit Barto. in d.l. gerit, col. 5. & ibi plenè Alexand. in additio. Et hæc fallentia potest addi alijs tribus fallentijs tracta. suprà, in primo not.

63 † Sextò limita, non procedere in pupillo habitāte domum paternam: quia etiam si tutore sciente habitet, non censetur adire, nisi tutor expressè sibi auctoretur: ita dicit Bart. in d.l. gerit, in fin. verbis, infrà eod. secus est, si ambo, pupillus scilicet, & tutor ingrediantur possessionem paternam: quia licet non loquatur tutor: censetur tamen ex hoc adiuisse hæreditatem: secundum Bald. in l. potuit in fin. C. de iure deliberandi.

64 † Septimò limita, non procedere in eo, qui habebat bona communia cum defuncto: quia per habitationem domus communis, non videtur eius hæreditatē adire: nec per vsum aliarum rerum cōmunium: nisi aliter constet de eius animo: vel nisi se extendat in plus, quàm vsus communis expostulat, casus est notabilis, in l. duo fratres, infrà, eo. ex quo propter partē, quā habet cē
65 setur dictis reb. vti potiùs iure proprio, quā iure hæreditario. † Quod facit ad id, quòd dicimus in optimo simili. Nam si duo socij habent domum communem, & altero absente vnus socius habitauit totam domum, non potest socius absens petere pensionem pro medietate habitationis, quia ille habitans censetur habitasse propter ius, quod in ea habebat, ita tenet Bal. in c. Imperialem. §. preterea ducatus, de proh. feud. alie. per Fre de. & Pet. de Vbal. in tract. de duob. fra. in 9. quæst. 5. partis, vbi plenè.

66 † Octauo limita, non procedere, quādo quis protestaretur, quod per talē actum nō intendit adire hæreditatem: sed potiùs intendit rem hæreditariam detinere, causa custodiæ vel pietatis, vel gubernationis: vel alio modo vt hæres, nam tunc non censetur adire: & ista protestatio prodest in omni actu, quem quis facit gerendo pro hærede, vt non videatur adire: ita tenet Bart. in lect. l. scriptus, suprà de relig. & est text. in l. pro hæred. §. j. infrà eod. & no. Soc. in cons. 45. col. 2. in 3. volu. & Pet. Philip. Cornel. in consil. 310. col. 1. in 3. volum.

67 † Decimosextò, principaliter inducitur aditio eoipso, quod tutor infantis solus ingreditur de facto fundum hæreditariū hæreditatis delatæ infanti: nec requiritur, qd' aliud dicat: sed ille ingressus sufficit: ita dicit Bald. in l. potuit, in quæst. 10. C. de iure delib. & hoc est vtile, quia mortuo infante transmittet hæreditatem illam ad hæredes proximiores.

68 † Decimoseptimò, inducitur aditio si is, cui delata est hæreditas, facit aliquam trans-

actionem vel compromissum: cum legatarijs, qui debet consequi legata ex eadem hæreditate: ita tenet Bald. in consi. 272. in 5. volumine.

69 † Decimooctauò, inducitur aditio, si auis hæres institutus ab aliquo, antequam adiuisset hæreditatem mandasset hæredi suo, vel alij, quòd solueret legata primis legatarijs: quibus erant relicta per testatorem, qui cùm fecerat hæredem: nã per tale mandatũ censetur adire: idem, si mandasset solui alia onera hæreditaria illius hæreditatis sibi delatæ: ita tenet Bal in consil. 71. in 5. volum.

70 † Decimononò, inducitur aditio eoipso, quòd aliquis constituit Procuratorem ad adeundam hæreditatem: quia hoc ipso videtur adire, secundum gloss. & Bartol. in l. Paul. respondit per Procuratorem, infrà, eod. & Bart. in l. filio, C. de iure deliberan. & gloss. in l. serui electionem infrà, de lega. 1. & Bald. in l. j. colum. octaua, in 30. oppo. C. qui admit. idem quando constituit Procuratorem ad donandum, vel vendendum aliquam rem hæreditariam: quia ex hoc censetur adire: Ita tenet Petr. Philip. Corn. in consil. 79. colum. 3. in fin. in 4. volum.

71 † Vicesimò, inducitur aditio eoipso, quòd aliquis patitur alium gerere pro hære de nomine suo: ita dicit Bartol. in l. si. filius suprà de tutelis.

72 † Vicesimoprimò, inducitur aditio eoipso, quòd quis soluit debitum hæreditarium, l. secundum, C. de iure deliberandi, & not. Petr. Philip. Cornel. in consil. 310. colum. 1. in 3. volum. & Alexand. in cons. 32. colum. j. in 3. volum. & est text. in l. parentibus, §. 1. C. de inoffic. testament. & Baldus in l. potuit, in 10. C. de iure deliberandi, nisi soluens fuerit in contrarium protestatus, quòd non soluerat vt hæres: quia tunc non habetur pro adeunte, vt not. Cyn. & Bald. in d. l. 2. & Petr. Philip. Corn. in consil. prædicto 310. Et prædictis adde Soc. in cons. 45. in 4. volumine.

73 † Vicesimosecũdò, inducitur aditio eoipso, quòd quis implet conditionem, sub qua fuerat hæres institutus: quod habet locum solùm in pupillo, sine tutore, l. conditionibus pupillus, infrà, de conditionib. & demonstr. & not. Alex. in l. bonorum, vers. 2. C. qui admit. secus est in maiori regulariter, quia per implementum conditionis nõ inducitur aditio: nisi conditio consisteret in declaratione voluntatis ipsius institutionis, l. Antistius, infrà, eod. & not. Barto. in l. iam dubitari, suprà, de hæred. institu. & habetur in l. si quis ita, ff. de condi. inst. & Bar. 74 in l. j. suprà, de cõdi. ob causam. † Vicesimotertio, inducitur aditio eoipso, quod hæres soluit legata: nam per talem solutionẽ censetur adire: sicut per solutionem aliorũ debitorum hæreditariorum, ita tenet Paul. de Cast. in cons. 272. col. 3. versic. super secũdo, in 2. vol. & Soc. in cons. 295. colu. 2. in 2. 75 volu. † Vicesimoquartò, inducitur aditio eoipso, quod tutor infantis scribit in inuentario, qualiter inuenit ius acquirendi hæreditatem infanti, & sic eoipso, quòd ius acquirendi hæreditatem describitur in inuentario, censetur adita pro infante: ita tanet Bartolus in l. potuit, in tertia oppositione, C. de iure delibe. Idem, si tutor scribi faciat enunciatiuè in inuentario: vt si dicat: talis res de hæreditate Titij: nam ex hoc censetur adita hæreditas Titij: ita not. Bart. in d. l. gerit, colum. pen. vers. iuxta hoc quæro, &c. infrà, eodem.

76 † Vicesimoquintò, inducitur aditio eoipso, quòd filius perseuerat, post mortem patris, in societate contracta per patrem, casus est in l. si pupillus, §. si in societate, infrà, 77 eodem titulo. † Vicesimosextò, inducitur aditio, si debitor testatoris instituitur hæres: & adueniente termino solutionis non soluit debitum: videtur per hoc adiuisse, vt euitetur periculum moræ: quia videtur habuisse animum offendendi debitum per successionem: iuxta ea, quæ habentur in l. Vranius, infrà, de fideiusso. Ita tenet Bar. in in d. l. gerit, col. antepenult. versic. venio ad quartum, & in sua disputatione incipiente, debitor, & Alexand: in l. non hoc, C. vnde cog. & Paul. de Castr. in l. cùm anti-78 quioribus, C. de iure deliber. † Vicesimoseptimò, si hæres exigat vel recipiat debitum hæreditarium: per hoc videtur adire hæreditatem, secundum Bart. in l. Imperatores, §. si debitor suprà, de transactio. & Baldus in l. non hoc, C. vnde cog. & Alexand. in consil. 32. in 3. volum.

79 † Vicesimooctauò, si hæres manumittit seruum hæreditarium, censetur adire hæreditatem, tex. est in l. si pupillus, §. si seruum infrà, eodem.

† Vicesi-

80 †Vicesimonono. Si maritus mortua vxore vendidit vestes vxoris, vel illas dedit pauperibus, pro eleemosyna, videtur per hoc adiuisse hæreditatem vxoris, si erat sibi delata, vel pro filijs infantibus, si erat eis delata. Hoc est verum, si illæ vestes erant quotidianæ & viles, secus si pretiosæ vel festiuæ, quia tunc non censetur adita. Ita dicit Bartol in l. ex annuo, suprà, de do. inter virum & vxorem, & in d.l. gerit, colum. 6. & Bald. in l. cùm te, colum. fin. C. de dona. ante nupt. & ratio est: quia vestes pretiosæ sunt viri: & ei restituuntur soluto matrim. ex quo non censetur donatæ vxori: secus in vilibus & quotidianis: quia illæ sunt vxoris & ad hæredes vxoris transeunt, secundum Barto. in l. in his. §. 1. suprà, fol. mat. & Bald. in d. l. cùm te, & Alexand. in cons. 42. colum. 6. in princip. in j. volum. Et Paul. de Cast. in consil. 429. in 2. volu. vnde immiscendo se in eis videtur adire, quia non potest saluari citra ius & nomen hæredis.

81 †Tricesimò, inducitur eoipso, quòd quis locat alteri rem hæreditariam, l. pro hærede, §. proinde, infrà, eodem, & Alexand. in consilio tricesimosecundo, colum. j. in 3.

82 volumine. † Tricesimoseptimò, inducitur aditio, si filius fecit expensas in funeribus patris, quod tamen intelligitur de expensis non necessarijs funeri, vel si fecit alias eleemosynas, non necessarias funeri. Ita tenet Bart. in d.l. gerit, colum. 6. in eodem: secus si fecisset expensas funerales necessarias ipsi funeri: quia non videtur per hoc adire, tex. est in l. & si quis. §. plerique suprà, de relig. Quæ autem sint expensæ necessariæ funeri traditur in d. l. si quis funeris. Idem si sepeliuit defunctum: quia non videtur adire, vt est text. in l. scriptus, in

83 prin. suprà, de religio.

†Tricesimosecundò. Quid si filius fecit pacem cum occisoribus patris, & accepit pecuniàm pro pace facta de morte patris an per hoc videatur adire hæreditatē patris? dic, quod, non. Ita tenet Bart. & Alexand. in l. pro hærede. §. fi. infra, eod. & Barto. in l. penult. infrà, de sepul. vio. & Barto. in l. si. filius, qui patri, in fin. & ibi etiam Alex. col. penult. suprà, de vulg. & pupil. & Bald. in l. cum qui, C. arbi. tut. Et gl. in l. venditor, ex hæreditate in ver. propter negociationem, supr. de hæredi. vel act. ven.

84 †Tricesimotertiò. Quid si filius, cui erat delata hæreditas patris fecit collationē bonorum fratri suo: an per hunc actum videatur adire hereditarem patris? dic, quòd non. ita tenent Bald. & Ang. & Alex. & cōmuniter doct. in l. si filius, suprà, de cond. ob causam per illam l. Ego tamen considero, quòd saltem in puncto iuris posset sustineri contrarium. §. quod imò per collationē inducatur aditio ex rationib. infrà scriptis. Et primò, quia collatio fuit inducta, ex quadam naturali æquitate: vt ille, qui vult succedere, conferat bona, quæ acquisiuisset illi, de cuius hæreditate agatur: vt dicit text. in l. j. in princip. de collat. bon. & not. moder. in rub. C. de colla. & nō tenetur filius aliter cō ferre fratri suo, nisi quando vult succedere, l. prima in princip. & l. fin. infrà, de collat. dot. & l. filiæ dotem, C. de collatione. si ergo filius contulit bona sua, videtur per hoc declarasse suam voluntatem, quòd volebat succedere: per quam declarationem animi & voluntatis inducitur aditio, d. l. gerit, cum sua materia.

Secundò, moueor: quia dē necessitate filius conferendo bona, non potest habere alium animum, nisi adeundi: quia si talem animum non haberet verisimiliter, nō conferret, cùm nemo præsumatur iactare suū, l. cùm de indebito, suprà, de probat. quia aliàs censeretur donare: de iure donatio nunquam præsumitur, quando alia coniectura capi potest: vt habetur in decis. 44. consilij Neapo. colum. 6. versic. 8. imò potiùs præsumitur fatuitas, quàm donatio: vt dicit Bald. in l. generaliter, C. de non numer. pecu. Ideò, quia remota coniectura donationis, in casu isto, non cadit alia coniectura, quàm aditionis ergo præsumitur aditio.

Tertiò, moueor optimo simili: nam filius nō tenetur soluere debita paterna, nisi se immisceat hæreditati: & sic, nisi velit esse hæres, l. necessarijs, infrà, eo. & tamen eo ipso, quod soluit debitum creditor, hæreditario, censetur adire hæreditatem, l. 2. C. de iure deliber. Ita ergo & in casu nostro filius conferendo censetur adire, quia aliàs non tenebatur conferre, nisi esset hæres per supradicta.

Quartò, cōsidero: quia filius hæres, cui est facienda collatio per fratrē, est creditor ad id

quod

quod sibi contingit per collationem: quod patet: quia potest compellere fratrem ad conferendum, si se immisceat, d.l.1.in princip. infrà de collation. dot & d.l. filiæ dotem, in versicul. cogatur, C. de collation. ergo si sunt sibi collata bona, censetur esse sibi solutum illud, ad quod frater tenebatur: meritò per talem solutionē inducitur aditio, sicut per solutionem alterius debiti.

Quintò, mouetur: quia collatio non habet locum, nisi inter hæredes, l.1.§. inter eos infrà de collatio. bonor. quod patet ad sensum: quia omnia iura loquentia de collatione, loquuntur solùm inter succedentes: & sic inter hæredes: & habetur plenè per Barto. in l. pater filium, infrà de collatione dot. & per Bar. & omnes doct. in l. si emancipati, C. de collatione: & not. plenè. Petr. Philip. Corn. in consil. 272. in 1. volum. Is ergo, qui confert facit actum spectantem ad hæredē: ergo ex hoc ipso adit: quia talis actus saluari non potest citra ius, & nomen hæredis, l. pro hærede, §. Papinianus, infrà, eodem.

Sextò & vltimò, considero: quia negari non potest: quin aditio hæreditatis sit antecedens ad collationem: nam primò additur hæreditas: & deinde fit collatio: quod patet, quia non potest quis compelli ad cōferendum: nisi se primò immiscuerit, d.l.j. & l. finali, infrà, de collatione do. Sed ille, qui vult consequens, videtur velle eius necessarium antecedens, l. ad legatum, & l. ad rem mobilem, suprà de Procuratoribus, & l. illud, infrà, eod. Sequitur ergo, quod filius, qui facit collationem, quæ est, quid cōsequens: censetur velle adire, quod est antecedens: & hoc argumento in simili vtitur Petr. Phil. Corn. in consil. 52. in colum. 1. & consil. 211. in prin. & col. 3. in 2. vol. super illo articulo: quòd cedens aliquod ius hæreditarium censetur adire hæreditatem: per illam rationem, & retenta ista opin. posset de facili responderi ad d.l. si filius, suprà de condic. ob causam, nam illa lex loquitur in agnoscenda bonorum possessione, in qua verum est, quod non censetur agnita per collationem, quia in agnoscenda bonorum possess. non sufficit sola voluntas, nec animus: sed requiritur factum, scilicet, aditio iudicis, & quod agnoscatur in iudicio: aliàs nunquam censetur agnita, vt not. Bald. l. 1. colu. 8. in 29. oppositione, C. quia admit. & est text. in l. vltima, eod. titu. sed secus est in additione hæreditatis, in qua sola voluntas sufficit: vt d.l. gerit, & d.l. si auia, & istam rationem sentit propriè Alexand. in d.l. si filius. Non obstant ea, quæ dicunt Saly. & Alexand. in d.l. si filius, vbi ponunt simile de eo, qui implet conditionem: quia non per hoc videtur adire: quia illa similitudo non est: & longè diuersus est ille casus ab isto. Nam implere conditionem, est quid antecedens ad additionem, & est præparatorium necessarium ad eam: vnde qui facit tale præparatorium, non videtur adire, secundum Bart. in d.l. gerit, in 4. col. & maximè, quia antecedens non sapit naturam cōsequentis, licet secus econtrà: vt not. Bald. in l. quotiens. la. secunda, in fin. C. de fideicommis. Item isti sunt duo actus separati, scilicet, implere cōditionem, & adire hæreditatem: & vnus potest stare sine alio, absq; eo, quòd præsumatur voluntas adeundi: nam per implementum conditionis purificatur institutio: & sic remanet tunc, ac si purè esset institutus, quo casu est in potestate sua: an adeat vel non: ita colligitur ex nota. in l. Antistius, infrà. eod. & in d.l.j. suprà de condictio. ob causam, quæ omnia cessant in collatione: quæ est, quid cōsequens, & qui incipit à consequenti, de necessitate videtur velle eius antecedens per prędicta.

85 † Tricesimoquartò. Quid si aliquis hæres institutus sub modo iuxta ea, quæ habētur in l. quibus diebus. §. Termilius, infrà, de condition & demonstratione, an adimplendo modum censeatur adire? dic quòd sic. Ita tenet Bald. & Alexand. in d.l.1. suprà, de conditione ob causam.

86 † Tricesimoquinto, inducitur aditio, si filius repudiauit paternam hæreditatem: & deinde per interpositā personam emit bona patris: per talem fraudem inducitur aditio ex illa emptione, casus est in l. si is, qui bonis, infra, eod. & not. Bald. in l.2. C. de repudia. hæredi.

87 † Tricesimosextò, si filius occultauit aliquid de bonis patris: & postea repudiauit hæreditatem, nam propter dictam occultationem habetur pro adeunte: & potest cōueniri à creditoribus. Ita tenet Ang. per illū text. in l. si seruum. §. Prætor, infrà. eod. & Bald.

88 Bald. in l. vlti. §. cùm igitur, col. 3. C. de iure deliberand. † Tricesimo septimò inducitur additio eoipso, quòd filius capit alimentum de fructibus bonorũ patris, secundum Angel. in d. l. si seruum. §. prætor, infrà eod.

89 † Tricesimo octauò. Si filius primò repudiauit paternam hæreditatem. & deinde reperitur possidere rẽ hæreditariam præsumitur adiuisse & reuocasse repudiationẽ: quia permissum est filio post repudiationem, iterum se immiscere, vt est tex. in l. vltima. C. de repudian. hæred. istud est, quod voluit Bald. in l. 2. C. eod. titulo, de repud. hæred.

90 † Vnum tamen scias, pro complemento prædictorum, quòd vbicunq; est inductum à iure, quod ex aliquo actu præductorum præsumatur additio, debet semper d. additio allegari per eum, qui se fundat super ea: aliàs non potest probare actum, nisi allegetur additio: ita singulariter dicit Alexand. in consil. 94. col. 3. vers. plus dico, in 2. volu. & habetur in decis. 14. cons. Neap. in 2. col.

91 † Facit quod dicimus in simili. Nam licet de iure præsumatur bona fides, l. penult. C. de euict. debet tamen allegari: aliàs talis præsumptio nil releuat. Ita tenet Ang. in l. super longi. C. de præscrip. longi tempo. & Bald. in cap. si quis per triginta, si de feud. fuerit contro.

92 † Idem dicimus, vbicunq; ex possessione aliquis præsumitur dominus: iuxta nota. per Bart. in l. quidam in suo, suprà, de condit. institu. debet dominium allegari: aliàs non prodest: vt not. Bart. in l. rem alienam, suprà, de pigno. actio. Et prædicta tenet etiã Alexander, in l. à Dº Pio, §. si super rebus, col. 5. infrà, dé re iudic. Et idem dicimus generaliter, vbicunque ex aliquo actu iuris præsumit aliquid, semper debet illud præsumptum allegari: vt notat plenè Iaſ. in l. cùm quid, col. 9. & 7. & 14. & 15. suprà, si cert. pet. vbi plura exempla cumulat in hac materia. Et pro hoc solet allegari textus, in l. si adulterium cum incestu, §. idem Pollioni, infra, de adulterio.

93 † Quib. adde, q talis allegatio potest fieri de iure etiã post cõclusione in causa, in disputationib. & iurium alleg. Ita singulariter tenet Ant. de Butr. & Ioannes de Imol. in c. peruenit, de emptio. & venditio. & habetur in decis. 178. consil. Neapolit. in fin. Quod nota multùm, pro limitatione iurium, dicentium, quòd post conclusum in

94 causa, nemo loquatur. † Item prædictis adde, quod in casibus præmissis probatur additio hæreditatis, etiam per testes singulares: quia ad probandum actum successiuum, prout est gestio pro hærede, admittũtur testes singulares: vt plenè probant. Ita notanter tenet Socin. in consil. 296. col. 3. in secundo volumine.

95 † Superest modò videre, per quos actus inducatur repudiatio? super quo breuiter cõcludo, quod repudiatio fit duobus modis, scilicet, expressè, vel tacitè. Expressè inducitur repudiatio, quandò quis deliberatè vtitur verbis denotantibus repudiationem, vel abstensionẽ: & potest talis declaratio repudiationis fieri, vel in iudicio coretenus, vel in scriptis oblata de hoc petitione: vel extra iudicium coram testibus: cautiùs tamẽ est facere eam scribi per Notarium, & coram testibus publicari, ad hoc, vt faciliùs probari possit. Quid autẽ, si dicat quis: Non sum hæres: vel nolo esse hæres, vel: nolo adire: an per hæc verba inducatur repudiatio, vel per similia? vide plenè per Angel. & Alexandrum, in l. qui se patris: & ibi communiter Doctores, C. vnde liberi. Et Bartolus in l. filij, infrà, ad Tertullianum: & in l. si

96 quis suis, suprà, dè iure deliber. † Item. inducitur repudiatio eoipso, quòd hæres petit à venientibus ab intestato, vel à cohærede, totũ illud, quod defunctus sibi debebat. Idẽ si restituit vel soluit totũ illud, quod ipse debebat defuncto: quia per hoc apparet, quod non vult esse hæres: vnde inducitur repudiatio. Ita tenet Socinus, in consil, 45. in 2. col. in 4. volum.

97 † Tacitè autem censetur repudiata hæreditas per lapsum temporis statuti, ad acquirendam hæreditatem: scilicet, per lapsum vnius anni vtilis, vel centum dierum vtilium excluditur quis à petit. bon. poss. l. j. §. largiùs, infrà, de succes. edict. & l. 2. C. qui admit. & hoc est de iure prætorio. Item, per lapsum triginta annorum continuorum, excluditur quis ab hæreditate adeunda de iure ciuili, l. licet, & ibi glossſ. Bald. & Doctores, C. de iure deliberandi: & ista plenè tangit Petrus Philip. Corne. in consil. 202. colum. 6. & 7. in 2. volum. & in consil. 16. & consil. 299. colu. 2. & 4. in 3. volumine. Et sic lapso dicto termino, inducitur repudia-

tio: vt notat Bald. in l. j. in 3. nota. in 16. op-
98 positione, C qui admit. † Istud tamē quod dicitur de triginta annis, limitatur primò secundum Bartolum, non procedere, quando filius est præteritus, alio hærede instituto: nam si filius tacet per annum, & non dicit testamentum nullum, censetur repudiasse hæreditatem, non expectato aliter lapsu triginta annorum. Ita dicit Bart. in l. si impubes. §. quæsitum, infrà, de Car. edict. per illum tex. & in l. filio præterito, suprà, de in iustè rupt. testa. Et licet Bart. ita teneat. tamen eius opinio in hoc communiter reprobatur: & contrarium tenet Baldus in l. j. C. de suis & legit. & in l. Posthumo, colu. j. C. de bono. possess. contra tabu. Et ibi etiam Angel. & Lud. Rom. & communiter Doct. & Bald. & Paul. de Cast. in d. l. filio præterito, & Alex. in d. §. quæsitū, in add. ad Bartolum. & Petr. Phil. Corn. in consil. 202. colu. penultima, in secundo volumine, vbi dicit, communem esse opinionem contra Bartolum. Et ratio patet ad sensum: quia licet filius tacendo per annum perdat bono. pos. contra tabulas: de iure prætorio: non tamē perdit ius dicendi nullum de iure ciuili: nec petitionem hæreditatis: quæ iura sunt per-
99 petua, & durant triginta annis: vnde hæc limitatio non tenetur. † Secundò limita præ dicta, nisi hæredi esset datum tempus ad deliberandū per Iudicem ad instantiam substituti, an velit adire, vel ne? quia elapso illo termino si nihil dicit, habetur pro repudiante: non expectato aliter lapsu triginta annorum. Ita dicit Bartolus in l. quandiu, 3. infrà, eodem: vbi dicit secus esse, quando datur tempus ad instantiā creditoris: quia tunc elapso termino habetur pro adeunte. Talis enim contumacia semper interpretatur in præiudicium hæredis: & ad vtilitatem eius, qui facit dari dictum terminū, l. de ætate, §. qui tacuit, suprà, de int. act. ita etiam tenet Alexand. in l. vltima, §. penultimo, C. de iure deliberan. & ibi etiam Bartolus. Et istud tempus, quod datur per Iudicem ad deliberandum, non debet esse minus centum diebus, l. j. §. ait Prætor, cum l. sequen. suprà, de iure delibera. Et ibi Barto.
100 † Tertiò limita, non procedere in filio, qui licet steterit per triginta annos, & non, adiuerit paternam hæreditatem: tamen remanet solùm exclusus, vt filius: vnde habebet alios triginta annos posteà, tanquam proximior agnatus, & legitimus hæres: & sic poterit infra sexaginta annos adire: ita multum notabiliter tenet Bald. in d. l. licet, versic. Quartò quæritur, C. de iure deliberā. & ibi ipsum sequitur Angel. Paul. de Cast. & Alexand. Idem tenet Alexand. in consil. 89. incipien. viso puncto, &c. col. 2. in secundo volumine. Et assignant præfati Doctor. rationem: quia sicut se habet annus, de iure Prætorio, in materia successorij edicti: ita se habent triginta anni de iure ciuili. Sed filius, elapso primo anno ad petēdum bonorum possessionem, habet alium annum tanquam legitimus: non autem centum dies, l. penultima, §. filius, infrà, quis ordo in bonorum possessione seruetur, & l. j. in fin. infrà, de succes. edict. quia filius exclusus, vt filius, succedit sibijpsi, vt agnatus, l. j. sed videndum, infrà, de succesſo. edict. ergo eodem modo habebit triginta annos de iure ciuili. Idem etiam tenent communiter Moderni, in l. qui se patris, C. vnde liber.
101 † Quartò limita, non procedere in filio, vel alio legitimo hærede instituto, quia si stetit per triginta annos, & non adiuit hæreditatem ex testamento, poterit infrà alios triginta annos illā adire ab intestato, tanquam proximior in gradu. Ita dicit Baldus in d. l. licet, & ibi etiam Alexander, & communiter Doctores. & Bartolus in cons. 129. incipiens: Quidam habuit vxorem, &c.
102 & Alexander in d. consilio 89. in secundo volumine. † Ex quibus infert singulariter Baldus in d. l licet, quem ibi sequitur Alexander, quod si filius stetit per annum, & non adiuit hæreditatem matris, & elapso anno mortuus fuit, transmittit ius deliberandi ad quemcunq; hæredem: quia primum annum habebat, vt filius, secundum verò annum vt legitimus hæres: & sic infra duos annos transmittitur ius deliberandi, quando sumus in filijs: quòd est valdè notandum pro intellectu l. cum antiquiorib. C. de iure deliberandi.
103 † Et in hoc differt renunciatio tacita, ab expressa: quia is, qui expressè repudiat hæreditatem simpliciter, etiamsi sit filius, censetur exclusus ab omni iure, tam proprio, quam ciuili. Ita tenet Alexander, in l. suum, C. de iure deliberan. & Bartolus in l. nec is, §. j. suprà, eodē. Item censetur exclusus tam

ex capite

ex capite liberorum, quàm agnatorum: vt est gloss. singularis, in d.l.j.§.sed videndum, infrà, de successor. edict. quam sequitur Ias. in d.l.licet, in fin. C. de iure deliberand. secus est in eo, qui tacitè repudiat per lapsum temporis: vt suprà, & not. gloss. fin. in l.j. & ibi per Docto. C. qui admit. Et prædicta etiam tenet Baldus, in l.j. colum. 2. in fin. C. quando non pe. pa. vbi etiam plus dicit: quòd si quis renunciat possessioni vnius rei hæreditariæ, censetur totam hæreditatem repudiare, sicut contrà: per possessionem vnius rei, censetur tota hæreditas adita: vt suprà, secus est, si renunciat vni iuri tantū, scilicet, de iure prætorio, quia potest adire de iure Ciuili: & econtra, secundum Bald. ibi in d.l.j. & sentit Bartol. in d. l. nec. is, §. j. super eodem.

Ex prædictis textualibus, & aliis ad materiam huius tituli facientibus: venio ad apparatum: & primò ingredior gloss. vnicam super ista l. in versic. is potest repudiare. Quam gl. pro clariori intelligentia & faciliori declaratione diuido in duas partes principales. In prima parte ponit nouem requisita, quæ requiruntur ad hoc, vt quis possit adire hæreditatem: quorum si aliquod deest, adiri non potest. In secunda parte vult tollere, per modum exceptionis, quædam contraria, quæ possent formari contra istam l. Secunda pars incipit ibi. Sed
104 regula huius l. fallit, &c.

† Pro expeditione igitur primæ partis huius glo. quæro: quæ requiruntur ad hoc, vt possit quis adire hæreditatē? glo. respondet: quis autem, & quando possit adire, & cæt. Et sic sensus gloss. est designare habilitatem personæ & temporis: dum dicit, quis & quando: & licet Bartolus hic in princip. dicat, quod gloss. ponit quinque, quæ requiruntur super habilitate personæ: scilicet, quis possit adire: & quinque alia, quæ requiruntur, quando possit adire. Et sic secundum Bartolum videntur decem requisita: tamen in rei veritate sunt tantùm nouem, quæ numerantur in effectu, per istam glossam: videlicet primum, quod sit homo liber. Secundū, quod sit paterfamilias. Tertium, quod compos mentis. Quartū, quod maior vigintiquinque annis. Quintum, 108
quod sciat testatorem esse mortuum. Sextū quod sciat delatam sibi esse hæreditatem. Septimum, quod sciat testatorem potuisse testari. Octauum, quod sciat qualiter nullus eum præcedit in succedendo. Nonum & vltimum, quod sciat, ex qua causa delata est sibi hæreditas, scilicet ex testamento, vel ab intestato: de singulis igitur discutiamus.

105 † Reuertor igitur ad primum, quod est, secundum glossam, quod sit homo liber. Istud dicitur ad differentiam serui, quia seruus, cui delata est hæreditas, non potest per se illam adire, sed est necesse, quod interueniat iussus domini præcedens in adeundo, l. si quis mihi bona: §. primo, & §. iussum, & l. Antistius, §. j. infrà eodem. Aliàs autem sine iussu domini adire non potest seruus: & est ratio, quia seruus est penitus incapax eorum, quæ sunt iuris ciuilis: & mortuo æquiparatur. l. quod attinet, & l. seruitutem, infrà de reg. iur.

106 † Amplia, istud procedere etiam in seruo pœnæ: prout est is, qui damnatur in metallū, vel ad bestias, propter delictum: nam statim lata sententia perdit ciuitatem & libertatem: & per consequens perdit testamenti factionem, actiuè & passiuè: quia non potest testari, nec hæres instituī: nec potest aliquo modo hæreditatem adire: quia est seruus pœnæ: non autem fisci vel Cæsaris: vnde si hæres instituatur, pro nō scripto habetur, text. est in l. si quis mihi bona, §. si qui planè, infrà eodem, & in l. eius, qui §. finali, & ibi gloss. Bartolus, suprà, de testament. Vnde talis hæreditas ibi ad substitutum, si habet, vel ad coniunctum, vel ad venientes ab intestato, l. vnica, §. j. C. de caducis tollendis, & notat gloss. in d. §. si quis planè, & l. si in metallum, infrà de his quæ non scripta habentur, & l. quidam, infra, de pœnis.

107 † Secundò, amplia & multò fortiùs procedere idem in damnato ad mortē propter delictum: nam eoipso, quod est lata sententia, contra ipsum ad mortem, est effectus seruus pœnæ, & per consequens intestabilis actiuè & passiuè, l. qui vlt. infrà, de pœnis. Et not. Bart. in d.l. eius, qui §. si cui &. probatur in d. §. si quis planè, in vers. ad gladium, &c.

† Quod tamē limita non procedere, quādo damnatus appellauit: quia pendente appellatiōe rescinditur effectus sententiæ: adeò

quòd si moritur interim, dicitur mori testabilis, & non seruus, textus est in l. qui à latronibus, §. fina. suprà, de testam. & sic per consequens posset tunc adire: nisi in casib. ibi exceptis per glossam, & Bart. in l. si quis filio exheredato, §. hi autē, suprà, de inuest. rupt. testamen. & prædicta notat etiam gl. in d. l. qui vlt. infrà de pœnis. & Alexand. in additionibus ad Bart. in d. l. eius, qui §. si cui: & vide omnino Bald. in consil. 382. in j. volum.

109 † Et in tantum in hoc est verum, ꝙ non solùm ipse damnatus potest appellare: iuxta addictos, C. de appel. & l. addictos, C. de epi. audien. Sed etiam eius hæres potest appellare potest mortem damnati: dummodò appellet infrà decem dies, à die latæ sententiæ: talis appellatio operatur multùm, quo ad bona· adeò quòd trahitur retrò, & fingit damnatum non esse mortuum seruum, sed liberum: & per cōsequens eius testamentum reconualescit. Ita multum singulariter & plenè tradit Bal. in l. j. colum. 4. circa fin. & ibi etiam Alexand. in adition. C. de delict. defunct. Et ibi Bald. in l. 3. colu. pen. C. si penden. appel. mors interuen. vbi plùs dicit, quòd hanc appellationem debet facere hæres, non nomine defuncti: sed nomine proprio, pro commodo bonorum: ex quibus infertur, quod stante d. appellatione valeret aditio, facta per damnatum. Item potuisset transmittere hæreditatem, vel ius deliberandi in casibus, in quibus liber homo

110 transmittit.

† Limita secundò, non procedere, quando sententia esset notoriè iniusta, per quam fuit quis damnatus ad mortem: nam tunc etiam sine appellatione talis damnatus est testabilis: secundum Bal. in d. l. 3. col. penult. versi. & hoc est vtile scire, &c. Et Bald. in reper. l. j. colum. 3. in princ. C. de sacrosan. Eccles. & Bald. in d. consil. 332. in j. volum.

111 † Limita tertiò, non procedere, quando quis esset damnatus, vt proijciatur de fenestris: ita quòd moriatur: nam si proijcitur & non moritur, non efficitur seruus pœnę: sed remanet caput: ita tenet Angel. in l. si quis in bona, §. si quis planè, ponderando gl. ibi infrà eodem, quem ibi refert Alex.

112 † Limita quartò, non procedere, quando quis esset damnatus ad aliquam pœnā à iure prohibitam: vt puta ad perpetuum carcerem: quæ pœna est prohibita, l. incredibile, C. de pœnis, nam tunc nō efficitur seruus pœnæ, secundum Ang. & Alexan. in d.

113 §. si quis planè. † An autem hodie ista iura sint correcta per ius authen. per quod est inductum, quòd nullus homo bene natus hodie efficitur seruus per supplicium: vt dicit text. in authen. sed hodie, de donatio. inter virum & vxor. Dic, quod non. nam illa authen. loquitur in damnatis: quia non moriuntur naturaliter. Iura ergo loquentia de damnatis ad mortem remanet incorrecta, Ita intelligitur illa authen. & dicit ib. gloss. & no. Bar. in d. l. si quis filio §. irritum, sup. de iniu. rupt. testament. & in d. eius, qui §. j. supr. de testa. Et hoc verum, quo ad hoc, vt sunt intestabiles, sed quo ad publicationem bonorum omnia dicta iura corriguntur: maximè text. in d. l. eius, qui. §. fin. & in l. j. §. fin. infrà, de falsis, in quibus locis statuitur pœna damnationis in metallum, vel deportationis vnà cum publicatione bonorum. Nā hodie bona damnatorū non publicantur, nisi in solo crimine læsę Maiestatis & hæresis: vt est text. & ibi Bald. in authen. bona damnat. C. de bon. proscrip. & nota. gloss. in d. l. & Andr. de Isern. in c. j. in vers. cōtrahentium incestas nupt. col. 3. 4. & 6. & fin. quæ sint erga. & ad prædicta adde Bart.

114 in d. l. qui vltimò, in fin. de pœnis. † Prædictis tamen adde: quod licet prædicti serui & damnati sint incapaces hæreditatis: potest tamen eis relinqui pro alimentis, l. si in metallum, & ibi Bart. infrà de his, quæ pro non scrip. & sic sint capaces legati alimentorum: vt not. Bartol. in l. is cui, & in l. seruos ad custodiam, infrà de alim. & cibal. pro hoc est text in legatum, sup. de ca. dimi. quia alimenta sunt iuris naturalis: & serui sunt capaces eorum, quæ sunt iuris naturalis.

115 † Item adde, quod licet damnati ad mortem nō possunt testari etiam ad pias causas: possunt tamen se obligare de restituendis malè ablatis: & hoc possunt facere inter viuos, & disponere ante condemnationem. Ita tenet Bal. in titu. de pace Constant. col. 6. vers. an ergo damnati, &c. & Alexand. in addi. ad Barto. in d. l. eius qui, §. j. sup. de testa. & Bald. in l. vlt. colum. f. n. in prin. C. si à non compe. ind. & Ioan. Andre. in nouel. in c. quanquam, de vsur. lib. 6.

† An

116 † An autem possit Iudex in sententia huiusmodi damnatis reseruare facultatem testandi? dic, quòd non: quia essent duo contraria: scilicet facere aliquem seruum pœnæ, & quod possit testari, vnde talis reseruatio non valet secundum Bald. in repet. l. j. colum. 2. in fin. versi. reuertor ad primum, &c. C. de sacrosanct. Eccles. vbi plùs dicit Bald. quod etiamsi damnatus ad mortem euadat: quia fortè aufugit: adhuc tamen remanet seruus pœnæ, & intestabilis, l. mulier, suprà de cap. dimi. & not. Bar. in d. l. qui

117 vltimò, infrà de pœnis.

† Quintò limita, prædictam conclusionem non procedere, quando quis est damnatus ad mortem per Iudicem incompetentem, quia tunc non efficitur seruus pœnæ, secundum Bart. in l. rei capitalis, §. eum, & in l. qui vltimò, infrà de pœnis, vnde remanet testabilis, secundum eum.

118 † An autem isti damnati ad mortem, possent confiteri, & eis iniũgi pœnitẽtia sacerdotalis: & an possint sumere Eucharistiam, & sic corpus Christi, antequam moriantur? vide text. & gloss. in clement. j. de pœni. & remi. vbi dicit, quòd sic: ita tamen, si petant; ~~nam ipsa potentibus, non sunt sacramenta denegenda. Idem tenet ibi~~ Cardin. in j. not. & in 9. 11 & xij. quæst. Ad idem est 124 text. in c. quæsitum, 13. quæst. 2. & ibi per Archid. & est gloss. in c. est quis, 26. quæst. 6. & Abb. in c. ex parte, el. 2. de sepult.

119 † Eodem modo, Eucharistica sepultura nõ debet, nec potest eis denegari: quia si apparet, quòd pœnitentes mortui sunt, possunt in Ecclesia sepeliri: ita dicit gloss. in d. clement. j. & ibi Cardin. in 15. quæstione, & Hostien. in ca. ex parte, de sepult. & ibi etiã Abbas dicit, quòd possunt sepeliri cum miss

120 sa, & alijs officijs.

† Non tamen possunt de furca deponi, sine licentia Iudicis: quam Iudex petitam facilè concedere debet: vt not. gloss. in d. clementi. j. & ibi etiam Card. in fin. vt fecit Pilatus, qui de facili concessit Ioseph o vt IESVM defunctum de Cruce deponeret: vt dicit ibidem Card. in fin. & habetur Ioannis, cap. 24.

121 † Vnum tamen est mente tenendum in hac materia: quòd si est aliquis bãnitus, vel in exilium missus qui non potest viuus manere in aliqua ciuitate, à qua fuit expulsus: minimè potest post eius mortem, in d. ciuitate duci eius cadauer, ad sepeliendum sine licentia Superioris. Ita notanter dicit Bar. in l. 2. per illum textum, infrà, de cada. pun. & Card. in d. clemen. in fin. verbis, de pœni. & remis.

122 † Quid autem in eo, qui est damnatus ad membri mutilationem; an dicatur seruus pœnæ? Dic, quòd non: vnde remanet testabilis: ita dicit Bald. in repeti. l. j. columna 3. versic. 2. quæritur, C. de sacrosanct. Eccl.

123 † Quid in deportato? dic, quòd est intestabilis: quia perdit ea, quæ sunt iuris Ciuilis: vnde nihil potest acquirere: nec testari, l. j. §. in quibus, infrà de le. 3. & habetur plenè per Bart. Bald. & Alexand. & communiter Doct. in l. 1. C. de hæred. institu. & Bald. in l. 2. C. de bon. proscr. & in l. eius, qui §. insulam, sup. de testam. imò deportatus habetur pro mortuo, l. 1. §. quidam filium, infrà, de bonorum possess. contra tabu: secus est in relegato: quia remanet testabilis, secundum Bartol. in d. l. eius, qui, §. cui in fin. & habetur in l. relegatorum, in princ. infrà, de inter. & releg. Et prædicta etiam ponit Bal. in repetitio. d. l. 1. colum. 3. versic. 3. quæro, &c. C. de sacrosanct. Eccle. & habetur in d. l. quidam, infrà, de pœnis.

124 † Quid autem de bannito nostri temporis: in hoc concludo breuiter: quia in variis locis tractatur plenè hæc materia: & magis communis conclusio est, quòd licet fit taliter bãnitus, quòd possit ex forma statuti impunè offendi: tamen perdit solùm illa priuilegia & beneficia, quæ competebant sibi ex priuilegijs, & statutis illius ciuitatis, à qua fuit expulsus, non autem perdit beneficia competentia sibi de iure communi: etiã in illa ciuitate: ita concludit Bar. in sua disputatione incipiente, Lucanæ ciuitatis statuto, &c. Et idem Bart. in l. eius. qui, §. si cui. & ipsum sequitur Alexand. in l. j. col. pen. C. de hæred. institut. & idem Alexand. in l. ex facto, §. ex facto, & ibi etiam Bart. infrà, ad Trebel. & Alexan. in consi. 26 in j. vol. & in l. si cùm dotem, §. si patri, suprà, soluto matrimonio, vnde poterit adire & acquirere hæreditatem, secundum Alexand. vbi suprà, de quo vide omninò vnũ pulchrum consilium Paul. de Cast. in cons. 212. incip. omisso ordine, &c. in 2. volumine, vbi plenè attingit hanc materiam, & in effectu cõ

currit cum prædictis doctoribus. Et ibi etiã decidit illum articulum: ſcilicet, an fiſcus poſſit occupare paternam hæreditatem delatam filio bannito? & cõcludit, quòd non.

125 † Limita tamen iſtud, niſi ſtatutum diceret, qđ banniti ſunt extra protectionem communis: nam tunc perdunt etiam ea, quæ iuris communis ſunt, ſecundum Bald. in l. 3. colum. penult. in fine, C. ſi pendente appellatione mors interuenit, quẽ ſequitur Alexander in d. l. prima, C. de hæredibus inſtituendis, vnde tunc nihil acquirere poteſt, de iure Ciuili, bannitus: nam tunc æquiparatur deportato: verùm de hoc an æquiparetur deportato: vel relegato vltra nota per Doctores in locis prælegatis, vide Andream de Iſern. in capitulo, domino Guerram, colum. ſecunda, tituli hic fin. lex, vbi dicit, quod ſi eſt bannitus pro crimine, pro quo perduntur bona, æquiparatur deportato: aliàs æquiparatur relegato, ſi bona non perduntur, ſiue ſit bannitus à Rege, ſiue à Iudice habente merum imperium.

126 † Et ex prædictis infero, quòd, ex quo hodie in Regno contumax, pro delicto primo bannitur, & eius bona annotantur: vt dicit conſtitutio Regni. Grandis vtilitas, & deinde, ſi perſeueret in banni per annum: elapſo anno à die banno fur iudicatur, & eius bona fiſco applicantur: & habetur pro confeſſo, & conuicto condemnato, & omnis defenſio ſibi præcluditur, & à quolibet poteſt impunè occidi, tanquam hoſtis publicus: vt dicit alia conſti. quæ incipit: Pœnam eorum, adeò, quod dicit ibi Andre. de Iſern. in 2. colum. quòd in tantum habetur pro condemnato, quòd ſi contingat eum capi, ſtatim ipſo facto ducitur ad ſupplicium, non expectata alia ſententia.

127 † Per hoc infero, quod ſi aliquis eſt foriudicatus pro delicto, in quo veniebat irroganda pœna mortis, quòd ex quo per talem foriudicationem habetur pro cõdemnato, ille talis foriudicatus dici poteſt eſſe effectus ſeruus pœnæ: ſic per conſequens non poſſet teſtari: nec hæres inſtitui, nec adire hæreditatem. Et quòd ſerũs pœnæ, patet, quia eo ipſo, quòd capitur, ducitur ad ſupplicium, ſicut alij damnati ad mortem: vt ſuprà.

Ad hoc etiam moueor per ea, quæ nota. Bartol. in l. qui vltimo, infrà. de pœnis, & Bald. in d. l. j. colum. 3. in princip. C. de ſacroſanctis Eccleſ. & ſuprà dixi, quòd ſi damnatus ad mortem, euadat & fugiat: adhuc tamen remanet ſeruus pœnæ: licet ſit in ſua libertate. Ita etiam eſt dicendum in tali foriudicato: ex quo habetur pro condemnato ad mortem, quando talis erat pœna: vt ſuprà.

128 † Quid autem de excommunicato? videtur dicendum, quod ſit inteſtabilis ex eo quia habetur pro mortuo, quo ad ſpiritualia: vt not Innoc. in c. grauen. de ſenten. excom. & Bart. in repet. l. Barbarius, colu. 5. ſuprà, de offic. præt. Item æquiparatur ſeruo, vt notat. Specu. in titu. de actore verſ. Item quod eſt ſeruus, ex quo dicitur eſſe ſeruus diaboli, & in eius poteſtate: vt not. Bald. in l. 3. col. C, ſi. penden. ap. mors interni cõtrarium eſt veritas: quia nullo iure cauetur, quòd ſit inteſtabilis, vnde poteſt teſtari, & hæres inſtitui: ſecundũ Bald. in l. j. col. 6. C. de hæredi. inſti. & Gemi. plenè, & Ioan. An. in c. decernimus. de ſententẽ. excom. lib. 6.

129 † Quod tamen limita non procedere in excommunicato pro hæreſi: vel quia erat fautor hæretici: nam ſi per annum perſeuerat in huiuſmodi excõmunicatione, efficitur infamis, & inteſtabilis actiuè, & paſſiuè: vt eſt text. in authen. credentes, C. de hære. in c. excommunicamus, §. credentes, extrà, de hæreticis.

130 † Quid de monacho? dic, quò ad acquiſitionem, monachus æquiparatur potiùs ſeruo, quàm filio: quia quicquid acquirit, acquirit monaſterio, gloſſ. eſt in l. cùm hæredes, fin. infrà de acqui. poſſ. & Bart. in l. j. in prin. §. ſi fructuarius, infrà, de ſtipu. ſeruo. & Felyn. in c. in præſentia, col. fin. de proba. & Alex. in l. j. §. item acquirimus, col. 2. infrà, de acqui. poſſ. In terminis aũt noſtris, quò ad acquirendam hæreditatem, monachus æquiparatur filio vel ſeruo: ſecũdum quod vtil[9] eſt monaſterio, vnde ſi eſt delata hæreditas monacho: poteſt illam monachus adire cũ iuſſu Abbatis: ſicut dicimus in ſeruo, non aũt ſolus monachus adire poteſt: cùm non habeat velle nec nolle, c. ſi religioſus, de elec. libr. 6. ſi autem, Abbate iubente, nollet monachus adire: tunc ſolus Abbas adire poteſt, etiam eo inuito: & in hoc æquiparetur filio: ita tenet Bar. in l. j.

[9] vtili

col. 4.

col.4.& ibi etiam Alex.in 7. & 8.col.suprà, de vulg.& pub. Bald. in l.j.colu.12.C. qui admit.& Doct.communiter in l. cùm proponas,C.de hæredi.inst.quos ibi ad hoc refert Iaſ.in antepen.col. & Abb.in d.c.in præſentia:col.penult.de proba.

131 † Venio ad ſecundum requiſitum gloſſ. quod eſt ſcilicet vt ſit paterfamilias, is qui vult adire hæreditatem:aliàs autem,ſi eſt filiusfam. nō poteſt hæreditatem, adire ſine iuſſu patris, l. ſi quis bona, §. iuſſum, infrà,eodem, & habetur in l. ſeruo inuito,infrà,ad Trebel.hoc autem limita procedere, de iure antiquo, ff. ſecus eſt hodie: quia iſtud eſt correctum de iure C. quæ correctio habet locum ſolùm in hæreditate aduentitia delata filiofam. nam poteſt eam filius adire, etiam patre inuito & ignorāte, l. vlt.§.1.C.de bon. quæ lib.& not.gl.& doc. communiter in l.j.C.qui admit. & Bart.in d.§. iuſſum:ſecus eſt in hæreditate profectitia:vt quando defertur filio contemplatione patris,l. ſed ſi plures,§.in arrogato, ſup. de vulg.& pup.quia hodie nihil eſt in ea immutatum,ſed requiretur iuſſus patris,ſicut olim:ita notat gloſſ.in d.§. iuſſum, & ibi plenè Bart.& Alex.in l.quia aliena,§. interdum,ſup.eod.& glo.in terminis, in l.ſi.infrà quis,or.in bon.poſſ.ſer.

132 † Tertium principale requiſitum in glo. etiam tangitur, ſcilicet, quod ſit compos mentis, & hoc dicitur propter furioſum: qui non poteſt adire hæreditatem, l.qui ſeruum,infrà, eodem, quia furioſi nulla voluntas eſt,l.furioſi, infrà,de reg.iur.Si tamē habet patrem, tunc pater eſt ſuus legitimus curator,l.vlt.C.de cur.furio.ſi verò patrem non habeat,tunc debet ſibi prouideri de curatore:ſecundum formam. l. de curatorib. C.de epiſ.aud.& tunc,quando habet curatorem, poteſt curator adire hæreditatē furioſo delatam, ſi ſibi videbitur vtilis,ſuper qua habet furioſus hanc facultatem à iure, quia quandocūq; ad ſanam mentē peruenerit,poterit illam hæreditatem acceptare,vel repudiare,prout ſibi videbitur vtiliùs.Si autem mortuus fuerit antequam ſanus effectus ſit, & tunc ſiquidem eſt hæreditas extraneorū,quæ ſibi delata fuit, nō tranſmittitur ad hæredes ipſius furioſi, ſed perinde habetur,ac ſi adita nō fuiſſet: & vadit ad illos,ad quos iret, ſi furioſo delata nō eſſet,ita dicit text.in d.l.fin. §.ſin autem in furore C.de cur.furio. & in l.2.§. ſi quis ex liberis, infrà,ad Tertul.ſecus eſt in legatis & fideicommiſſis furioſo delatis: quia illa tranſmittuntur ad hæredes furioſi, vt dic.§.ſin autem in furorē:ita hæc omnia voluit plenè Bald. in l.potuit,in 5.quæſtione,C.de iure delib.& Bart.in l.j.infrà, de bon.poſſ.infan.& furi.delata,& ſic patet ſecundum Bal. ibi,quòd curator furioſi poteſt adire hæreditatem pro furioſo: tamen non habet perpetuam cauſam: ita etiam tenet Iaſon, in l. infantis, C.de admit.

133 † Hoc tamen limita,non procedere in patre furioſi: qui eſt curator & legitimus adminiſtrator:vt ſup. nam poteſt pater pleno iure acquirere hæreditatem filio furioſo ipſam adeundo, & ſic habebit tunc perpetuā cauſam. Ita notanter, licèt,ſub obſcuris verbis,voluit Bar. in l.ſi infanti, col.2.& ibi ipſum ſequitur Alexan.in 3.c.de iure delib. & eſt ratio propter maiorē poteſtatem, q̄ habet pater in filium, quàm curator extraneus. Si verò eſt hæreditas patris, quæ delata furioſo, & tūc ſiue fuerit agnita per curatorem, ſiue nón fuerit agnita, tranſmittitur ad hæredes furioſi ex potentia ſuitatis.Ita dicit Ang.in d.l. Antiſtius, §.vlt. infrà eod.& ſentit Bald.in d.l.potuit,in 5.q.à. contrario ſenſu.

134 † Quod corroboratur optimo ſimili quia etiam infans tranſmittit hæreditatem: paternam non aditam ex potentia ſuitatis: vt notat Bartolus & Alexand. in d.l.ſi infanti,vbi eſt communis opinio Doctorum, de iure delib. ſed infans nullum habet intellectum, & furioſo comparatur, in negot. infrà de reg.iur.& not. Iaſon, in d.l.infantis,C.qui admitt.

135 † Limita tamen iſtam glo. in quantum dicit, quòd furioſus non poteſt acquirere hæreditatem, vt procedat ex ſe:quia ex quo ſenſu caret, non poteſt per ſe acquirere:tamen per ſeruum, vel filium acquirere poteſt: dummodò intercedat iuſſus tutoris vel curatoris: caſus eſt, & ibi gloſſ.in d.l. Antiſtius,§. vltim.infrà eodem,vbi eſt glo. quam Baldus dicit eſſe auream, quæ ponit intellectum ad l.neque, C. de hæred.inſtit. vbi traditur regula, quòd, qui non poteſt per ſe acquirere hæreditatem, minimè poteſt per ſeruum vel filium,nam illud intelligitur

061.

gitur in eo, qui propter delictum prohibetur acquirere: secus si propter infelicitatē,
136 vt in furioso. † Qualiter autē prohibitur, aliquem esse furiosum, & quis dicatur furiosus, & quis mente captus, & quis fatuus? ponit plenè Alexā. in consil. 4. & consil. 141. in 1. volum. & Bald. in l. si furiosus, C. de nup. & Alexand. in consil. 85. & cons. 86. in 2. volum. vbi plenissimè tractat hanc materiam, & Petr. Phil. Corn. in consil. 21. & consil. 85. in 2. volum. & in cons. 219. in j. vol. & in consil. 22. in 4. volum. vbi plenè.

137 † Et circa hoc præsupponitur vna regula, quòd in dubio quilibet præsumitur cōpos mentis, & sanus, nisi probetur furiosus, textus est in l. nec codicillos, C. de codicil. & sic vltim. & ibi nota, de succeſſ. ab inteſt. & tenet Petr. Philip. Cor. in d. consi. 21. col. j. in 2 volum. & est ratio secundum Bald. in d. l. nec codicillos, quia aliquem esse cōpotem mentis, est naturale: sed esse furiosū est accidentale: vnde quilibet præsumitur esse talis, qualem sales nouus procedere: nisi contrarium probetur: allegari aliquem esse furiosum, incumbit onus probandi, d. l. nec codicillos: & not. Barto. in l. filium, infrà, eod. & Bald. in l. fin. C. de hæred. instit. & Card. in cle. j. in 2. q. de homicidio.

138 † Istud tamen limita multùm singulariter procedere in eo, qui nunquam fuit furiosus: quia ille habet hāc præsumptionem pro se: secus autē in eo, qui quandoq; fuit furiosus: quia præsumitur furor durare, nisi contrarium probetur: vnde tunc allegando eum esse sanę mentis, incumbit onus probandi. Ita dicit gloss. in versiculo compotem, in d. c. final. de succeſſione ab inteſtat. & not. plenè Alexand. in l. furiosum, C. qui testa. facere possunt: & Abbas in c. cū inter Canonicos, de electio. Et Petr. de Anchara. in cons. 5. & Alexand. in hac l. is potest, in 3. colum. Et idem Alexand. in consil. 32. col. 4. in 5. volu. & plenius in d. consil. 88. col. 3. in 2. volumine.

139 † Quod tamen notabiliter declara secūdum Alexandrum, in d. l. furiosum, vt procedat, quādo furor durauit per multos dies: secus si fuisset aliquis furor momentaneus, qui modico spacio durasset: quia tunc nō præsumitur durare: quia in huiusmodi furore momentaneo de facili reuertitur homo ad resipiscentiam, & ita cōuersus præsumeretur, nisi contrarium probaretur secundum eum: ita etiam dicit Petr. Philipp. Corn. in d. consil. 21. colum. 2. in fin.

140 † Ex prædictis ergo sequitur, quòd eo ipso, quòd probatur, semel aliquem quādoque fuisse furiosum: si deinde facit aliquē actum, præsumitur illum fecisse tempore furoris: nisi contrarium probetur: & sic actus non valebit, ita dicit gloss. in d. c. fin. de succeſſ. ab inteſt. quem ibi sequitur Abb. in fin. colum. & Petr. Phil. Corn. in d. consi. 21. per totum, maximè in fin. colum. in 2. volum. & Gem. ita in c. j. §. si verò de cle. ægro. libr. 6. & Alexand. in d. consil. 92. colu. 5. in prin. in 5. volum. vbi præsertim dicit id procedere fortiùs, quando actus factus non conuenit totaliter homini sanæ mentis, vt dicit etiam Bald. in d. l. furiosus. Pet. Philip. Cor. in d. consi. 21. colum. penult. & Alexand. in consil. 85. col. 4. in 2. volum. vbi dicit, quod licet ex aduerso probetur, quòd habeat dilucida intervalla, nisi in specie probetur, q̄ erat sanus tempore actus celebrati talis probationis releuat. Idem etiam & magis plenè tenet Alexand. in consil. 86. in 2. vol. vbi infinitas deciſiones allēgat in hac materia, & Petr. Philip. Corn. in consil. 69. col. ante pen. & pen. in 51. vol.

141 † Probatur autem aliquē esse furiosum, vel fatuū per signa multa: vt dicit Bart. in l. siquidem, C. solu. matr. vbi idem dicit ad probandum, aliquem esse mortuum, quæ signa ostenduntur, & per verba, & per facta: vt dicit Abb. in d. c. vlt. colum. fin. de suc. ab inteſt. Res verba enim ostenditur furor quando quis loquitur verba fatua extra propoſitū, & non conuenientia homini sanæ mentis: nam fatuus fatua loquitur, vt habetur in c. legitimus, 93. distinct. & est tex. & ibi nota. in l. quidam in suo, ff. de condi. instit. & Bart. in l. is qui, §. vltim. suprà, de tuto. & cu. da. ad his, vbi habetur, quod ex sermonibus cognoscitur homo stultus. Idem tenet Alexan. in cons. 54. in j. volu. Eodem modo, si non respondet ad propoſitum; vel non habet ſoſtam memoriam: vel si proijcit panem vel lapides: vel quia ita reputatur furiosus à patre suo, & à consanguineis: vt dicit Alex. in d. cons. 54. eodem modo, si quis spuat in faciē alicuius hominis, præsumetur ex hoc furiosus, secundū Pet. Phil. Corn. in consil. 22. colum. 5. in 4. vol. Et de prædictis vide etiā Alex.

Alexander in l. apud Iulianum, §. constat, infrà, de leg. j. vbi inter alia dicit, quod si quis recusat ponere medicinalia in infirmitatibus: ex hoc præsumitur furiosus: allegat Specul. in titulo de salarijs, § vltimò, versi. sed quid si. Et de pluribus alijs modis probandi quem furiosum, vide plenè in dictis consilijs præallegatis, & Alexand. in l. fin. cùm dotē, §. si maritus. col fin. suprà matri.

142 † Ad vnum tamen aduerte, quòd testes deponentes de furore, debent etiam non interrogati, assignare causam scientiæ cōcludentem, aliàs non probant: ita dicit Baldus in d. l. furiosum: & ibi Iason plenè & Alex. in consil. 85. col. 6. in secundo volumine. Et ratio est, quam posuit Innocen. in cap. cùm causam. Et ibi etiam Abb. in 3. col. de test. vbi dicit, quòd quando testis producitur ad probandum aliquid, quod non percipitur sensu corporis, sed iudicio intellectus: tunc debet etiam non interrogatus, assignare causam scientiæ, concludentem per aliquem actum extrinsecum: aliàs nō probat: ita etiam dicit Bald. in l. solam, C. de test. & Petr. Phil. Corn. in consil. 22. col. 2. in litera B, in 4. vol. & in consil. 21. col. j. in litera E, in

143 secūdo volum. † Et prædictis adde, quod, ad probandum furorem, admittuntur etiā testes singulares, vt si vnus testis dicat: vidi eum proijcere lapides, aliàs dicat: vidi eum loqui inordinatè, & extra propositum: & alius dicat: vidi eum spuere in faciem, vel si mile. Ita per plura tenet Alexander in d. consilio 92. colum. 5. in 5. volum. versi. nec obstat, & in consil. 141. colu. 2. in j. volum. & in d. consil. 85. circa fin. & consil. 86. col. 3. in 2. volumine. Et istud tenet Innocen. & cōmuniter Doctores, in c. qualiter & quando, el. 2. de accersat. Et ratio est: quia isti testes nō deponunt super aliquo facto in specie: nam tunc verum est, quod singularitas obstat: sed deponunt in genere, scilicet, quē esse furiosum, vel hæreticum, vel infamē: quod per plura specialia probari potest: ideò admittuntur testes singulares, secundum Bartolum, in l. Titia, infrà de solutio. & habetur plenè in locis præallegatis, quod confirmo per optimum dictum Socini, in consilio, 295. colu. 3. in secundo volumine, vbi dicit, quod, ad probandum aliquem actum successiuum, admittuntur testes singulares.

144 † Quartum requisitum in glo. est, quod maior 25. annis, is, qui vult adire hæreditatem, quia aliàs minor de per se adire no potest l. more, & l. pupillus. suprà, eodem, & l. cùm quedam, C. de adminis. tut. Circa hoc tamen, vt habeas plenum notitiam de minore, quando, & qualiter adire potest. distingue tres ætates minores. Prima est infantia, quæ durat vsque ad septem annos completos. Secunda est ætas pupillaris, quæ dicitur impubertas, & durat in masculo vsq; ad quartumdecimum annum completum in fœmina verò, vsque ad duodecimum: vt habetur institut. de nupt. in princ. & l. qua ætate, suprà, de testa. Tertia dicitur ætas adulta, quæ appellatur pubertas, & durat tam in masculo, quā in fœmina, vsque ad viginti quinq; annos, & illa postea dicitur ætas legitima, l. vltima, C. de his, qui veniam ætatis impetra.

145 † De prima ætate ita ius disponit: nam si est delata hæreditas alicui infanti, siquidē talis infans habet patrem, potest pater pro eo solus adire, & infanti hæreditatē acquirere, & si mortuus fuerit infans, ante aditā hæreditatem, transmittit illā ad solum patrem, ex speciali priuilegio. Ad alium autē hæredem nō transmittit: ita hęc omnia habentur in d. l. si infanti, & ibi Bart. & Bald. & communiter Modern. C. de iure deliber. Si verò patrem nō habet infans, tunc, si qui dem habet tutorem, potest solus tutor absque interuentu infantis adire hęreditatem: vt d. l. si infanti, §. parente, & etiam bonor. poss. petere: vt ibi. Et si moriatur ante agnitam hæreditatem, vel bonor. possess. per tutorem, non transmittit illam, vt suprà: sed vadit ad illos, ad quos iret, si infanti delata nō fuisset. Ita habetur in d. l. si infanti, & in l. infantis, C. qui admitt. si verò tutorem nō habeat infans, tunc hæreditatem de iure ciuili nullo modo adire potest, nisi sibi prouideatur de tutore: quia tutor est omnino necessarius in adeūda hęreditate per pupillum, l. cùm in vna, §. tutor, infrà de appellatione: sed in bonorum possess. de iure Prætorio est remedium: quia quilibet consanguineus vel amicus infantis, posset adire Prætorem, & agnoscere bonorum poss. nomine infantis, quo casu perfectè acquiritur infanti, & transmittitur ad quoscūq; hæredes. Ita tenet Alex. in d. l. infantis, & in l. vl-

tima, colum. §. C. vnde cog. & Bald. in rubr. C. qui admit. in sexta quæstione.

146 † De secunda verò ætate, scilicet, quando hæreditas est delata pupillo maiori infante & impubere? Dic quod: siquidem impubes habet patrem, potest ex auctoritate patris adire hæreditatem, secundum Bartolum. in l. vlt. §. pupillus, infrà, de verb. oblig. & in l. more, §. impubes, suprà eod. si verò pater non vult consentire filio adeunti, tunc potest filius sine patre adire. Ita etiam econtra: si patre volente adire filius recusat, non potest solus pater adire, & ideò sibi acquirit hæreditatem. Ita hæc omnia decidit text. in l. vlt. §. sin autem in secunda, C. de bo. quæ li. quem tex. reddit singularem ibi Bal. & mirabilem ad hoc, quòd pupillus solus sine auctoritate tutoris vel patris, potest adire hæreditatem: dummodò sit doli capax, ita etiã tenet Lud. Rom. in l. pupillus, la. prima, suprà, eod. & ibi etiam Alex. circa fin. Et dicunt hoc esse speciale in filiofamilias pupillo: in alio secus. vt l. potuit, & ibi Bald. C. de iure delib. & infrà, proximè dicetur. Si tamen ex tali hæreditate adita per se, vel per patrem, pupillus lædatur, potest aduersus eum petere restitutionem in integrum, vt d. §. sin autem, in secunda, & habetur in l. 1. C. si tutor vel curator inter. Item, si talis pupillus, habens patrem, moriatur, hæreditate non adita, nõ transmittit illam ad patrem, nec ad alium: sed vadit ad eos, ad quos iret, si pupillo delata non esset: vt d. l. si infanti, circa finẽ, & ibi Bald. in pen. co. versi. expeditus sum de materia, &c. & sequenti q. vnde est speciale in infante, vt transmittat ad patrem, vt ibi: In alia verò ætate seruatur ius commune, in contrarium. Si verò pupillus non habet patrem, & tunc, siquidem hal et tutorem, potest adire hæreditatem cum auctoritate tutoris, & non aliter: nam solus pupillus sine tutore, vel solus tutor sine pupillo, adire non potest. textus est, & ibi Bartolus, & Bald. plenè in d. l. potuit, C. de iure delib. & habetur in l. seruo inuito, §. si pupillo, infrà, ad Treb. secus est in bono. possess. delata pupillo maiori infante: quia solus tutor sine pupillo potest eã agnoscere, l. bonorũ, C. qui admit. & l. tutor, infrà, de bonor. possess. & ratio est secundum Bal. & cõmuniter Doct. in d. l. bonorum: quia bonorum possessi accipit fomentũ ab interuentu, & præsentia Iudicis: propterea solus tutor sufficit quod secus est in hæreditate. Pupillus autẽ sine tutore, nõ potest etiam bonorũ poss. agnoscere, l. seruus, §. impubes, 147 infrà, de bonor. poss. † An autẽ solus tutor cum auctoritate Iudicis, possit hæreditatem adire, sine pupillo? Dic, quòd non: ita tenet 148 Bald. & Pau. de Cast. in d. l. bonor. & est speciale in bonor. poss. † Prædictã tamen conclusionẽ limita nõ procedere, quãdo pupillus esset hæres institutus sub conditione, & ipse solus impleret conditionẽ: nam ex hoc ipso efficitur hæres solus, sine tutore, ipso iure: casus est in l. conditionibus pupillus, infrà, de cond. & demonst. & no. Alex. in d. l. bonor. & ita limitatur regula, d. l. potuit.

149 † Secundò limita, non procedere, quando est institut⁹ seruus pupilli: quia solus tutor potest iubere seruo, vt adeat sine pupillo, textus est, non violando ipsum, in l. si per epistolã, infrà, eod. per quem ita tenet Alex. in d. l. potuit, & in d. l. bonor. licet Barto. in d. l. si per epistolã, intelligat illã. l. in infante, tamẽ Imol. Lud. Ro. & Pau. de Ca. ibi. intelligunt illã generaliter in quolibet pupillo, 150 q a aliàs esset violare l. citã. † Si verò pupillus nõ habeat tutorẽ, & tunc solus adire nõ potest, sed datur remediũ, vt adeat Iudicem & cũ auctoritate Iudicis potest adire hæreditatẽ & bon. poss. text. est in d. l. si infanti, in fi. & in d. l. bonor. & sic Iudex supplet de- 151 fectum tutoris: vt ibi not. † An aũt infans possit adire cũ auctoritate Iudicis? Bal. in d. l. bonor. C. qui admit. tenet, quòd non, quia in eo est defectus iuris naturalis, ex quo nullũ habet consensum, & contra defectũ iuris naturalis nõ potest dispensari: secundũ Inn. in c. sciscitatus, de resc. contrariũ tenet Lud. Rom. in d. l. bonorũ, & etiam Fulgo. tamen in ista contrarietate concludo, prout distinguit Alex. & Ias. in d. l. bonorũ, col. 4. quòd aut infans est ita paruus, vt non possit fari: & tunc procedat opi. Bal. per text. in d. l. bonorũ, dum dicit impuberi postulanti. Nam Iudex non potest impartiri suã auctoritatem, nisi postulanti: vt ibi: sed infans, quinõ potest loqui, non potest id postulare: si verò infans potest loqui, quia fortè est proximus septennio: & tunc procedat opin. 20. quia potest postulare. † Potest modò dubitari, an, si pupillus non habet tutorem, possit sibi dari curator: & cum auctoritate cu-

ratoris

tatoris possit adire hæreditatem vel bonorum possessio. dic, quòd nón: sed tutor est omninò necessarius: vt suprà, text. est in l. cùm in vna, §. tuto: infrà, de app. & l. seruus, §. impubes. infra, de bono. poss. & not. glo. in d. l. potuit, & ibi etiam Bald. & Soc. in consi. 234. col. pen. in 2. volum.

153 † De tertia verò ætate, scilicet, quando sumus in minore 25. annis, maiore tamē quatuordecim, qui dicitur adultus? dic, quòd si quidem habet patrem, potest cum auctoritate patris adire: vel patre recusante potest solus adire, si vult ita & econtrà, filio recusante potest solus pater adire: textus est in d. l. vlti. C. de bono. quæ libe. si verò adultus non habet patrem, & tunc si quidem habet curatorem: potest adire cum auctoritate curatoris, l. cùm quædam, C. de admi. tu. sed solus sine curatore, vel curator sine eo, adire non potest: quia in hoc adultus habens curatorem, æquiparatur pupillo, secūdum glo. & Alex. in l. impuberibus, suprà, eo. & Alex. in l. j. §. fuit quæsitum, col. 3. vbi etiam gloss. tangit, & ibi communiter doct. infrà, ad Treb. per tex. & ibi not. in l. si curatorem, C. de in inte. resti. potest tamen adultus, si læditur, petere restitutionē aduersus d. additionem, l. 2. C. si tu. vel cur. inter. & habetur in d. l. si curatorem, & in d. §. fuit quæsitum: si verò adultus non habet curatorem, & tūc potest solus hæreditatem adire, & valet additio secundum Alexand. in d. §. fuit quæsitum, per d. l. si curatorem: tamen si læditur ex tali additione, potest petere restitutionem in integrum: vt traditur in locis prælegatis, & probatur in l. si minor, infrà, eod.

154 † Per quam l. si minor. Nota pulchram limitationem ad ea, quæ dixi suprà in textualibus, in quantum fuit dictum, quando sunt plures hæredes, quorū vnus repudiat partem suam, illa pars repudiata accrescit cohæredibus etiam inuitis. l. testamento, C. de impub. & alijs: sed istud limita non procedere, quando ille, qui repudiat primò, adiuit partem suam, & deinde per beneficium restitutionis in integrum, repudiat: nam tunc illa portio repudiata, nō accrescit cohæredib. inuitis, sed valet ad creditores hæreditarios, iste status singularis, in d. l. si minor, infr. eod. Et per hoc potes colligere intellectum in istam glo. in quantum dicit, quòd minor 25. annis, non potest adire: nā in quantum vult loqui de adulto, debet intelligi, quod non potest adire effectualiter, & irreuocabiliter, sicut maior propter restitutionem, quam petere potest: vt suprà dictum est.

155 † Quintū requisitū principaliter in gl. est, quod sciat testatorem esse mortuum: quia aliàs adire non potest, vt est tex. in l. qui hæreditatem, quę est proxima infr. eo. Et ratio est: quia viuo eo, de cuius hęreditate agitur, nō potest quis se gerere pro hærede, nec repudiare: cū viuētis nulla sit hæreditas, l. neminem, & l. qui superstitis, infrà, eod. & l. 2. §. interdum sup. de vulg. & pup. & l. j. §. si impuberi, infrà, de colla. bonorum. Et ideò requiritur talis sciētia: ne sit dubius, an adire possit, vel non? quòd esset, si dubitaret, an viuat, vel mortuus sit testator?

156 † Qualiter autem probetur talis scientia: dicetur infrà post Bart. hic, sed qualiter probatur testatorem esse mortuum? vide Bar. in l. si quidem, C. sol. mat. vbi dicit, quod mortuus probatur per signa, & sufficit, si testis dicat: vidi eum mortuum: quia habebat si-
157 gna mortuorum. † Secundò, probatur mortuus eoipso, quòd testis dicit interfuisse eius exequijs funeralib. l. conditionem, §. vbi hoc probatur, infrà, de cond. & demon. & Pet. Phi. Cor. in consil. 10. col. j. in fin. in j.
158 vol. † Tertiò, probatur eoipso, quòd testis dicit vidisse hominem euisceratum: quia de necessitate naturæ sequitur, qđ sit mortuus, secundum Bald. in l. ex persona, col. 2.
159 C. de probatio. † Quartò, probatur eoipso, quod testis dicit vidisse eum sepeliri, vel duci ad sepulturam, secundum Bart. in d. l. si quidem, idem tenet Bart. in l. 2. §. si dubitetur ff. quemad. testa. aperi. & Abb. in cap. in præsentia, de sponsa. & ibi plenè per Maria. Soc. idem Bart. in suo tractatu, qualiter probetur mors: vbi plus dicit, quod sufficit, q testis dicat: se interfuisse sepulturæ. licet nō viderit cadauer: quia forte erat capsa clausa: tamen communiter dicebatur, quod erat corpus talis hominis: ex hoc enim probatur mors: & etiam Bald. in l. conuenticulam, col. fi. C. de Episc. & Cler.

160 † Quintò, probatur eoipso, quod testis dicit vidisse eum non habere sensum, neque motum, neq; flatū: vt dicit Bald. in d. l. conuenticulam, circa fi. idem si dicat, tetigisse eum frigidum, & non habentem pulsum,

tima, colum. §. C. vnde cog. & Bald. in rubr. C. qui admit. in sexta quæstione.

146 † De secunda verò ætate, scilicet, quando hæreditas est delata pupillo maiori infante & impubere? Dic quod: siquidem impubes habet patrem, potest ex auctoritate patris adire hæreditatem, secundum Bartolum. in l. vlt. §. pupillus, infrà, de verb. oblig. & in l. more, §. impubes, suprà eod. si verò pater non vult consentire filio adeunti, tunc potest filius sine patre adire. Ita etiam econtra: si patre volente adire filius recusat, non potest solus pater adire, & ideò sibi acquirit hæreditatem. Ita hæc omnia decidit text. in l. vlt. §. sin autem in secunda, C. de bo. quæ li. quem tex. reddit singularem ibi Bal. & mirabilem ad hoc, quòd pupillus solus sine auctoritate tutoris vel patris, potest adire hæreditatem: dummodò sit doli capax, ita etiã tenet Lud. Rom. in l. pupillus, la. prima, suprà, eod. & ibi etiam Alex. circa fin. Et dicunt hoc esse speciale in filiofamilias pupillo: in alio secus. vt l. potuit, & ibi Bald. C. de iure delib. & infrà, proximè dicetur. Si tamen ex tali hæreditate adita per se, vel per patrem, pupillus lædatur, potest aduersus eum petere restitutionem in integrum, vt d. §. sin autem, in secunda, & habetur in l. 1. C. si tutor vel curator inter. Item, si talis pupillus, habens patrem, moriatur, hæreditate non adita, nõ transmittit illam ad patrem, nec ad alium: sed vadit ad eos, ad quos iret, si pupillo delata non esset: vt d. l. si infanti, circa finẽ, & ibi Bald. in pen. co. versi. expeditus sum de materia, &c. & sequenti q. vnde est speciale in infante, vt transmittat ad patrem, vt ibi: In alia verò ætate seruatur ius commune, in contrarium. Si verò pupillus non habet patrem, & tunc, siquidem hal et tutorem, potest adire hæreditatem cum auctoritate tutoris, & non aliter: nam solus pupillus sine tutore, vel solus tutor sine pupillo, adire non potest. textus est, & ibi Bartolus, & Bald. plenè in d. l. potuit, C. de iure delib. & habetur in l. seruo inuito, §. si pupillo, infrà, ad Treb. secus est in bono. possess. delata pupillo maiori infante: quia solus tutor sine pupillo potest eã agnoscere, l. bonorũ, C. qui admit. & l. tutor, infrà, de bonor. possess. & ratio est secundum Bal. & cõmuniter Doct. in d. l. bonorum: quia bonorum possessi accipit fomentũ ab interuentu, & præsentia Iudicis: propterea solus tutor sufficit quod secus est in hæreditate. Pupillus autẽ sine tutore, nõ potest etiam bonorũ possess. agnoscere, l. seruus, §. impubes,

147 infrà, de bonor. poss. † An autẽ solus tutor cum auctoritate Iudicis, possit hæreditatem adire, sine pupillo: Dic, quòd non: ita tenet

148 Bald. & Pau. de Cast. in d. l. bonor. & est speciale in bonor. poss. † Prædictã tamen conclusionẽ limita nõ procedere, quãdo pupillus esset hæres institutus sub conditione, & ipse solus impleret conditionẽ: nam ex hoc ipso efficitur hæres solus, sine tutore, ipso iure: casus est in l. conditionibus pupillus, infrà, de cond. & demonst. & no. Alex. in d. l. bonor. & ita limitatur regula, d. l. potuit.

149 † Secundò limita, non procedere, quando est institut⁹ seruus pupilli: quia solus tutor potest iubere seruo, vt adeat sine pupillo, textus est, non violando ipsum, in l. si per epistolã, infrà, eod. per quem ita tenet Alex. in d. l. potuit, & in d. l. bonor. licet Barto. in d. l. si per epistolã, intelligat illã. l. in infante, tamẽ Imol. Lud. Ro. & Pau. de Ca. ibi. intelligunt illã generaliter in quolibet pupillo,

150 q a aliàs esset violare l. cũrã. † Si verò pupillus nõ habeat tutorẽ, & tunc solus adire nõ potest, sed datur remediũ, vt adeat Iudicem & cũ auctoritate Iudicis potest adire hæreditatẽ & bon. poss. text. est in d. l. si infanti, in fi. & in d. l. bonor. & sic Iudex supplet de-

151 fectum tutoris: vt ibi not. † An aũt infans possit adire cũ auctoritate Iudicis? Bal. in d. l. bonor. C. qui admit. tenet, quòd non, quia in eo est defectus iuris naturalis, ex quo nullũ habet consensum, & contra defectũ iuris naturalis nõ potest dispensari: secundũ Inn. in c. sciscitatus, de resc. contrariũ tenet Lud. Rom. in d. l. bonorũ, & etiam Fulgo. tamen in ista contrarietate concludo, prout distinguit Alex. & Ias. in d. l. bonorũ, col. 4. quòd aut infans est ita paruus, vt non possit fari: & tunc procedat opi. Bal. per text. in d. l. bonorũ, dum dicit impuberi postulanti. Nam Iudex non potest impartiri suã auctoritatem, nisi postulanti: vt ibi: sed infans, quinõ potest loqui, non potest id postulare: si verò infans potest loqui, quia fortè est proximus septennio: & tunc procedat opin. 20. quia potest postulare. † Potest modò dubitari, an, si pupillus non habet tutorem, possit sibi dari curator: & cum auctoritate cu-

ratoris

latoris possit adire hæreditatem vel bonorum possessio. dic, quòd nón: sed tutor est omninò necessarius: vt suprà, text. est in l. cùm in vna, §. tuto: infrà, de app. & l. seruus, §. impubes. infra, de bono. poss. & not glo. in d. l. potuit, & ibi etiam Bald. & Soc. in consi. 234. col. pen. in 2. volum.

153 † De tertia verò ætate, scilicet, quando sumus in minore 25. annis, maiore tamē quatuordecim; qui dicitur adultus? dic, quòd si quidem habet patrem, potest cum auctoritate patris adire: vel patre recusante potest solus adire, si vult ita & econtrà, filio recusante potest solus pater adire: textus est in d. l. vlti. C. de bono. quæ libe. si verò adultus non habet patrem, & tunc si quidem habet curatorem: potest adire cum auctoritate curatoris, l. cùm quædam, C. de admi. tu. sed solus sine curatore, vel curator sine eo, adire non potest: quia in hoc adultus habens curatorem, æquiparatur pupillo, secūdum glo. & Alex. in l. impuberibus, suprà, eo. & Alex. in l. j. §. fuit quæsitum, col. 3. vbi etiam gloss. tangit, & ibi communiter doct. infrà, ad Treb. per tex. & ibi not. in l. si curatorem, C. de in inte. resti. potest tamen adultus, si læditur, petere restitutionē aduersus d. additionem, l. 2. C. si tu. vel cur. inter. & habetur in d. l. si curatorem, & in d. §. fuit quæsitum: si verò adultus non habet curatorem, & tūc potest solus hæreditatem adire, & valet additio secundum Alexand. in d. §. fuit quæsitum, per d. l. si curatorem: tamen si læditur ex tali additione; potest petere restitutionem in integrum: vt traditur in locis prælegatis, & probatur in l. si minor, infrà, eod.

154 † Per quam l. si minor. Nota pulchram limitationem ad ea, quæ dixi suprà in textualibus, in quantum fuit dictum, quando sunt plures hæredes, quorū vnus repudiat partem suam, illa pars repudiata accrescit cohæredibus etiam inuitis. l. testamento, C. de impub. & alijs: sed istud limita non procedere, quando ille, qui repudiat primò, adiuit partem suam, & deinde per beneficium restitutionis in integrum, repudiat: nam tunc illa portio repudiata, nō accrescit cohæredib. inuitis, sed vadit ad creditores hæreditarios, iste casus singularis, in d. l. si minor, infr. eod. Et per hoc potes colligere intellectum in istam glo. in quantum dicit, quòd minor 25. annis, non potest adire: nā in quantum vult loqui de adulto, debet intelligi, quod non potest adire effectualiter, & irreuocabiliter, sicut maior propter restitutionem, quam petere potest: vt suprà dictum est.

155 † Quintū requisitū principaliter in gl. est, quod sciat testatorem esse mortuum: quia aliàs adire non potest, vt est tex. in l. qui hæreditatem, quę est proxima infr. eo. Et ratio est: quia viuo eo, de cuius hęreditate agitur, nō potest quis se gerere pro hærede, nec repudiare: cū viuētis nulla sit hæreditas, l. neminem, & l. qui superstitis, infrà, eod. & l. 2. §. interdum sup. de vulg. & pup. & l. j. §. si impuberi, infrà, de colla. bonorum. Et ideò requiritur talis sciētia: ne sit dubius, an adire possit, vel non? quòd esset, si dubitaret, an viuat, vel mortuus sit testator?

156 † Qualiter autem probetur talis scientia: dicetur infrà post Bart. hic, sed qualiter probatur testatorem esse mortuum? vide Bar. in l. si quidem, C. sol. mat. vbi dicit, quod mortuus probatur per signa, & sufficit, si testis dicat: vidi eum mortuum: quia habebat si-
157 gna mortuorum. † Secundò, probatur mortuus eoipso, quòd testis dicit interfuisse eius exequijs funeralib. l. conditionem, §. vbi hoc probatur, infrà, de cond. & demon. & Pet. Phi. Cor. in consil. 10. col. j. in fin. in j.
158 vol. † Tertiò, probatur eoipso, quòd testis dicit vidisse hominem euisceratum: quia de necessitate naturæ sequitur, qđ sit mortuus, secundum Bald. in l. ex persona, col. 2.
159 C. de probatio. † Quartò, probatur eoipso, quod testis dicit vidisse eum sepeliri, vel duci ad sepulturam, secundum Bart. in d. l. si quidem, idem tenet Bart. in l. 2. §. si dubitetur ff. quemad. testa. aperi. & Abb. in cap. in præsentia, de sponsa. & ibi plenè per Maria. Soc. idem Bart. in suo tractatu, qualiter probetur mors: vbi plus dicit, quod sufficit, q testis dicat: se interfuisse sepulturæ. licet nō viderit cadauer: quia forte erat capsa clausa: tamen communiter dicebatur, quod erat corpus talis hominis: ex hoc enim probatur mors: & etiam Bald. in l. conuenticulam, col. fi. C. de Episc. & Cler.

160 † Quintò, probatur eoipso, quod testis dicit vidisse eum non habere sensum, neque motum, neq; flatū: vt dicit Bald. in d. l. conuenticulam, circa fi. idem si dicat, tetigisse eum frigidum, & non habentem pulsum,

vt tenet Bar. in d. §. si dubitetur, secus autem si testis dicat, quod vidit eum mortuum, quia non loquebatur: nam istud non sufficit, quia potest quis esse viuus, etsi loqui nō possit: ita dicit Bald. in l. 3. C. de posthu. hæred. instit. quem refert & sequitur Fely. in c. quoniam frequenter, §. porrò, col. vlt. versi. lite non contest.

161 † Sextò, probatur eoipso, quòd testis dicit, quòd inter notos consanguineos, vel vicinos fuit habitus & reputatus pro mortuo secundum Pet. Phil. Corn. in consil. 96. in penult. colum. in litera E, in 3. volu. de qua tamen materia, vide plenè eundem Pet. Ph. Cor. in consil. x. in 1. volum.

162 † Septimò, probatur eoipso, quòd testis dicit venisse illos de domo, & cōsanguineos feciſſe luctum, pro eo, qui dicebatur mortuus, & quod sumpserunt vestes lugubres: ita dicit Barto. in l. genero, in fin. suprà, de his, qui not. infa. & Bald. in l. exhæredatum, in fin. ff. eod. tit. de infamibus, & Bart. in l. quotiens, C. de naufrag. lib. 11. & Anton. de Butr. in d. c. in præsentia, de sponsa, & Alex. in consil. 4. colum. 5. in vers. plus dicit, in 2. volumine.

163 † Octauò, probatur quis mortuus eoipso, qd' probatur, esse lapsos centum annos, à die natiuitatis illius, nam de iure nō præsumitur plus viuere, l. vlt. C. de sacrosanct. Eccles. vnde elapsis centum annis præsumitur mortuus. Ita tenet Bald. in d. l. ex persona, colum. 2. circa fin. C. de proba. & Card. in clem. j. de reb. eccle. non alie. & Bald. in l. proponebatur in prima lect. su. de iudi. & Bart. in d. l. si. quidem circa fin.

164 † Nonò probatur, si aliquis visus fuit ingredi bellum, ac deinde nō reperitur viuus nec mortuus: nam ex hoc præsumitur, & probatur mortuus: ita tenet Barto. & Bald. in l. vlt. suprà, de his, qui not. infa. & Felyn. in d. §. porrò, col. vlt. ver. lite non cōtestata.

165 † Decimò, probatur eoipso, quòd aliquis iuuenis luxuriosus, & vagabundus cœpit vagari per orbē, & nescitur vbi sit: nec aliquod nouum habetur de eius morte, vel vita, nam si ex hoc tempore lapsi sunt solū anni quinque, præsumitur, & probatur mortuus: ita tenet Bar tolus in suo tracta. qualiter probetur mors, & in tracta. de test. in tertia charta, in vers. cu. mortuū hominem, & Alexan. in c. consi. 4. col. 5. in 2. vol.

166 † Vndecimò probatur, si talis dicit: vidi eum decapitari, vel abscindi venas gulæ cū sanguinis effusione: ita not. Bart. in d. §. si dubitetur, & in d. tracta: qualiter probetur mors, colum. fina.

167 † Duodecimò probatur, si testis dicit: vidi eum expirare, vel mori: secundum Bart. in d. tracta. qualiter probetur mors, in fin. &

168 in d. §. si dubitetur. † Decimotertiò, probatur eoipso, quod aliquis petijt à Iudice, vt mittat nuncios, & exploratores: vt perquirant, an sit viuus vel mortuus. & illis missis nō reperitur de eo aliquod nouum: nam ex tali relatione præsumitur mortu⁹: ita tenet Bartol. in d. l. 2. §. si dubitetur, ff. quemadmodum test. aderi. & Alexand. in d. consil. 4. colum. 5. in 2. volum. idem tenet Bart. in l. & si certus, §. si vnus, infrà, ad Silla. vbi dicit, quod eoipso, quòd quis non reperitur, præsumitur mortuus.

169 † Decimoquartò probatur eoipso, quòd testis dicit vidisse aliquem proijci in mare, vel de ripa fluminis, & postea non fuit visus vlteriùs: nam ex hoc præsumitur mortuus: ita tenet Bart. in d. tracta. qualiter probetur mors circa fin.

170 † Decimoquintò, probatur eoipso, quòd quis produxit instrumentum testamenti: nam per ipsius ostensionē præsumitur mortuus testator: ita tenet Pet. Philip. Corne. in cons. 85. colum. 3. in 2. volumin. & Bart. in l. vltim. colum. 3. C. de edic. diui Adri. tol. vbi assignat rationem: quia si non esset mortuus, non dediſſet hæredi testamentum Notarius: & ibi etiam hoc dicit Alexand.

171 † Decimosextò probatur eoipso, quòd producitur ad aliquod instrumentum, in quo fit mentio, de aliquo per dictionem quondam: quia ex hoc probatur, quod ille sit mortuus: ita tenet Bal. in cons. 407. col. 2. in j. volum. per illud, quod not. gloss. in l. eius, qui supra, si cert. petatur.

172 † Decimoseptimò probatur, si testis dicit, quò vidit Titium carcerari in carcere, in quo non erat cibus nec potus, & quòd ibi erat appositus custos, qui non permittebat dari victum ipsi carcerato: nam post aliquot dies, præsumitur mortuus: attenta naturali præsumptione, quæ est, quòd sine cibo non potest quis viuere, ita tenet Bart. in d. tracta. qualiter probetur mors in fin.

173 † Decimooctauò probatur eoipso, quòd

est

est publica vox, & fama in illa vicinia vel ciuitate, in qua dicitur esse mortuus, qualiter est mortuus: nam talis fama sufficit: dūmodò locus sit de longinquo, vel mors sit antiqua, per longum tempus: ita dicit Bar. in d. l. liquidem in fin. C. sol. mat. secus quando mors esset de recenti, vel in loco propinquo: quia tunc non sufficit probatio per famam: ex quo testes de facili habere potest is, qui vult mortem probare: qui deponant de visu: ita declarat Alex. in consil. 25. col. 3. in 4. volum. & Andr. de Iser. in c. j. colum. 3. quo tempore miles.

174 † Decimononò probatur mors per famā solam, quādo sumus in morte alicuius magni domini, secundum Ang. in d. l. si quidē, sentit Bart. in l. minore, §. tormenta, in 2. q. principali, ver. Itē ex eodem, infrà de quæ.

175 † Vigesimò, probatur eoipso, quòd aliquis fuit visus ingredi aliquam ciuitatem, in qua erat pestis: nam ex hoc præsumitur constitutus in periculo mortis: vt not. plenè Petr. Philip. Corn. in consil. 131. colu. 2. & 3. in 4. volum. vnde si postea non reperitur alicubi, nec viuus, nec mortuus, debet presumi mortuus, sicut dicimus de eo, qui ingreditur bellum: vt per Bart. & Bald. in l. vlt. suprà, de infamibus.

176 † Vigesimoprimò, probatur eoipso, qd ascendit nauem, & accessit per mare, & superuenit tempestas adeò, quòd non fuit vlteriùs reuersus, nec ipse, nec nauis: nam ex hoc præsumitur mortuus; secundum Bar. in tract. de test. in vers. mortuum hominē.

177 † Vigesimosecundò, probatur eoipso, qd aliquis magnus mercator & diues recessit è domo, animo reuertendi, & transiuit per loca insidiosa & periculosa, & expectatus per sa miliā, per multum tempus: non fuit reuersus: nam ex hoc presumitur mortuus: ita dicit Bart. in d. tract. de test. in versi. mortuum hominem, col. 1.

178 † Vigesimotertiò, præsumitur quis mortuus de iure Longobardo eoipso, quod steterit per triennium, extra suam prouinciam: vt est text. in l. 1. ff. de his, qui extra patriam, & not. Andr. de Isern. in d. c. j. colum. 3. circa fin. quo tempore mil. Et hoc est vtile scire: quia in Regno ius Longobardum, dicitur ius commune, & præponitur iuri Romano: vt habetur in const. puritatem, & ibi And. de Isern. & in consti. si quando, l. 3. & in consti. præsenti, l. 3. & idem And. in prælud. feu. colum. 3. in 3. quæst. & in c. Imperialem, §. præterea ducatus. col. 2. de prohib. feud. alien. per Fed. & habetur in decis. 258. consil. Neap. in colum.

179 † Prædictos autem modos, probādi mortem intellige procedere, vbi igitur de commodo, vel præiudicio pecuniario: prout in terminis nostris, in quibus agitur de adeunda hæreditate: ex quo dicitur præiudicium reparabile: secus est, quando agitur de præiudicio maximo, & irreparabili: vt est, quādo agitur de morte hominis, vt si quis inquiritur de homicidio, nam tunc mors debet probari per testes, de visu: nec sufficerēt prædictæ coniecturæ: ita dicit Bart. in §. si dubitetur, & in d. tracta. qualiter probetur mors, colum. in fin. & Fel. in d. c. quoniam

180 frequenter, §. potrò, colum. fin. vt lite cōte.

† Adde etiam prædictis, quòd licet sit regula, quòd quilibet præsumatur viuere centum annos, nisi probetur mortuus, l. vlt. C. de sacrosanct. Eccle. tamen istud debet allegari per eum, qui se fundat super vita, aliàs talis præsumptio illi non prodest: ita dicit Bald. in c. ex tenore colum. 2. de test. quem refert & sequitur Felyn. in d. §. porrò, colū. fin. per l. si adulterium cum incestu. §. idē Pollioni, infrà, ad l. Iul de adult.

181 † Limita etiam d. regulam non procedere, quando vnus testis deponeret de visu, qd vidit hominem mortuum: nam licet non plenè probet mortem: tamen tollit illam iuris præsumptionem, quòd præsumatur viuere centum annos: ita dicit Bald. in d. c. j. §. notandum, de his, qui feu. da. pos. & Fely. in d. c. j. §. porrò, colum. fin.

182 † Et pro complemento prædictorum, adde, quod quando Iudex vult examinare su. per morte alicuius, potest ex officio talem examinationem facere, etiam parte non citata: ita dicit Bald. in d. §. Porrò, quem ibi refert & sequitur Felyn. in fin. colum. quod est valdè notandum pro limitatione eorū, quæ habentur in c. 2. de test. & in l. si quando de test. C.

183 Sextum requisitum principale in gloss. est, quod sciat delatam sibi esse hæreditatē, scilicet, quòd sit constitutus purè, vel sub conditione, quæ iam est purificata, quia aliàs si ignorat, an purè vel sub conditione sit institutus, non potest interim adire l. is,

qui hæres, sup. eodem, & l. hæres, infrà, eod. & l. j. § scientiam, infrà, de bon. poss. secundùm tabu. Quādò autem dicatur delata hæreditas: habetur in l. delata, infr. de ver. sig. Et dixi suprà in cuidentialibus. Sequitur nunc septimum requisitum in gloss.

184 † Septimum principale requisitum in gl. est, quòd sciat testatorem potuisse testari: nam si dubitat, an testator sit paterfamilias vel filiusfam. nō potest interim adire: quia dubitat de viribus testamenti: vel an sit sibi delata hæreditas? l. hæres, §. fin. infrà, eod. & quod taliter dubitans non possit interim adire, tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 85. in fi.

185 in 2. vol. † Oc̄tauū requisitū in gl. est, vt sciat q̄ nullus, cū præcedit in succedendo, q̄ alias de virib. testamenti dubitat, & est exemplū: si testator decedat, relicta vxore & instituto fratre hærede: q̄a filiū non habebat iste frater, hæres dubitat, an vxor testatoris sit relicta prægnās, ita vel nō? non pōt interim adire, nā si posthumus nasceretur, rūperet testamentū: quia reperiretur præterit⁹, iuxta. no. in l. Gallus, supr. de lib. & posthu. Ita de hoc est tex. in l. cū quidā, §. j. infrà, add. l. quam-

186 diu, l. j. super eod. † Nonū & vltimū requisitū, in gl. est, vt sciat, ex qua causa sit hęres institutus: an ex testamento, vel ab intestato? & ex quā causa hęreditas ad eū ꝓtineat: nā si gessit se ꝓ hærede ab intestato, cū esset ex testamento hæres: nō valet aditio. Idē ecō-

187 trà, tex. in l. si is, ad quē, infr. eo. † Ex quibus infertur ad q. quotidianā. s. an agēs, vt hęres cōtra aliquē teneatur declarare, an sit hęres ex testamēto, vel ab intestato: vt aliàs libellus possit redargui de obscuritate: Bal. in l. si auiæ, col. 2. C. de succes. edict. tenet q̄ sic. s. q̄ teneatur exprimere: idē tenet Bar. in l. si de fensor, §. illud quæritur sup. de intract. cum limitatione si reus aliter deliberare nō pōt: nisi fiat sibi d. declaratio. idem tenēt Bald. & Paul. de Cast. in d. l. si is, ad quē, infr. eod. & Spec. in tit. de act. §. j. versi. ite, qui dicit se hęredē. Et ratio est ex p̄dictis: q̄a alias adire nō pōt, vt dicit Bal. in d. l. si is, ad quē. vnde debet porrigere libellū, ita clarū, vt ex eo, appareat, qualiter est certus, ex qua causa ad eū

188 spectet hæreditas, ita vt adire possit. † Quid aūt, si hæres agit, ant̄ quā hęres ex testamento, & ille opponit, q̄ non sit hęres ex testamēto, an tenēatur agēs incōtinenti probare se esse hæredē ex testamento: dic q̄ nō: sed reseruatur in processu & ad merita causæ: ita tenet Spe. in ti. de actore, §. j. versi. ite quis-

189 que dicit, & ver. sed pone quidā. † Quid aūt si quis egit ex testamento, & succubuit, an possit postea agere ab intestato, tanq̄ hæres proximior: vt quia fortè fuit pronūciatum testamentū nō valere? dic quod sic: casus est no. in l. mater. decedēs, & ibi Bar. & Bal. sup. de inoff. testam. per quē tex. ita fuit decisum in sacro Cōcil. Neap. vt est deci. in nu. 53. vbi deciditur magis pulchrè casᵘ, & magis dubitabilis. s. an ille, qui egit ex testam. & succubuit: si appellauit, possit in causa appellationis deducere causam intestati. Et dicitur ibi sic: vnde probādo se hæredē ab intestato, obtinebit in causa appellationis, & ratio est ꝓ illū tex. in d. l. mater, quia agnoscendo viam incōpetentem non censetur renūciasse viæ

190 cōpetenti, q̄ tunc sibi ignorabat cōpetere. † Ex hoc datur optima limitatio ad id, qd̄ dicit Bar. in l. j. in fi. C. si aduer. lib. vbi dicit qd̄ Iudex appellatiōis non pōt iudicare, nisi super meritis primę causæ, super quib. iudi-

191 cauit Iudex à quo. Et idē tenet Pau. de Ca. in cōs. 306. in prin. in 2. volu. † Quid aūt, si aliquis egit tanq̄ hæres ex testamento, & in ꝓcessu nō potuit probare, se hæredē ex testamento: sed probauit se hæredem esse ab intestato, an possit ex huiusmodi probationibus obtinere? vel ecōtra: si egit ab intestato, & probauit ex testamēto? dic, qd̄ nō pōt obtinere imò succumbit. ita concludit Alex. in cons. 221. inci. Viso processu causæ, &c. in j. vol. vbi plenè loquitur in hac materia. Et ratio est, quia de iure is, qui agit ex vna causa, si probat ex alia, succumbit: quia nō potest ferri sententia condemnatoria, text. est, no. & in l. habebat, sup. de inst. & tenet Pau. de Cast. in d. l. si is, ad quē, infrà, eo. Alia ratio est, quia is, qui agit, vt hæres, debet esse certus; ex qua causa est hæres, scilicet, an ex testamento, vel ab intestato? vt dicit glo. hic: aliàs adire nō potest, vt d. l. si is, ad quē. Per hoc autem, quod egit ex testamento, cùm esset hæres ab intestato, vel econtra apparet, quòd non erat certus: vnde non valuit aditio: merito succumbit: vt suprà. Et quod agens ex vna causa & probans de alia succumbat, tenet Alex. in l. si ita stipulatus, §. Christogenus, infr. de verb. obl. in §. col. & Moder. in l. certi condictio, §. si nummos, suprà, si cer. pet. & per Inn. & cano. in c. ex par-

te

te Abbatissæ, de priuil. & in c. examinata de
192 iud. † Limita tamen hanc regulam procedere, quando agitur petitorio: secus si ageretur possessorio: quia in eo obtinet is, qui agit ex vna causa, & probat de alia, ita tenēt
193 Bal. & Ang. in l. vlt. C. de annua excep. † Secundò, limita non procedere in causis, in quibus procedere sola facti veritate inspecta, & sine figura iudicij: nam tunc ex quo sola veritas attenditur, obtinet is, qui agit ex vna causa, & probat de alia: ita notanter tenet Alex. in d. §. Chrisogo. in 5. col. in fi. & Ias. in d. §. si nūmos, col. 7. & ratio est: quia quādo ꝓceditur sola facti veritate inspecta recceditur à re iu. cōmunis, & cēsentur subla tę oēs solēnitates iu. ciuilis positiui, adeò, ꝙ proceditur in causa manu regia, ita plenè tenet Pet. Ph. Corn. in cons. 243. 4. vol. & Lud. Ro. in cōs. 20. & Bal. in l. ꝓlatā, C. de sen. & Soc. in cōs. 12. col. 2. in j. vol. & Paris in tract.
194 synd. in vers. sentētia, col. 5. † Hinc dicimus, ꝙ licet aliàs sentētia, debet esse cōformis libello, l. vt fundus, ff. cōmuni diui. & l. vlt. C. de fideic. lib. tamen qñ proceditur sola facti veritate inspecta pōt ferri sentētia, etiā non cōformis libello: & super alio, q̄ super petitis: ita tenet Ias. in l. viuū, col. 17. supr. si cert. pe. per ea, q̄ no. Bar. in l. Emil. sup. de mino. vt ibi dicit, ꝙ Princeps pōt pronūciare sup nō petitis, ex quo debet iudicare secūdū veritatē, nec tenetur seruare ordinē iudiciariū
195 c. ad petitionem de accu. & no. Bal. in c. 2. de noua form. fidel. † Itē licet aliàs libellus ineptus admitti nō debeat, imò vitiat processum: & succūbit is, q̄ eum p̄sentat, secundū Bar. in l. j. §. j. sup. si men. fal. mo. dix. & Abb. & Fol. & cōmuniter doc. in c. dilecti, de iud. tamē in causis summarijs, in quib. ꝓceditur sola facti veritate inspecta, admittitur libellus licet ineptus: & valet sentētia lata super eo, & est ratio: q̄ a in huiusmodi causis nō requiritur libellus: vt no. Bart. extrauag. ad repri. in ver. & figura: vnde si interuenit, & ineptus nō vitiat: gl. est singularis in l. viuū in fi. & ibi Alex. & cōmuniter mod. maxi-
196 mè Ias. in p. & fi. col. † Vnde infertur ad practicā: ꝙ ex quo hodie in Regno Siciliæ, oēs causæ ciuiles sunt summariæ: & proceditur in eis sola facti veritate inspecta, & sine figura iudicij, vt dicit prag. 1. q̄ incipit disp̄dia, &c. detestātes, sequitur, quod hodie in Regno indistinctè obtinet is, qui agit ex vna causa, & probat de alia. Itē pōt ferri sentētia super nō petitis: & sic nō cōformis libello. itē pōt ferri sentētia super libello inepto, ex quo libellus nō requiritur per p̄dicta, licet aliàs de iure cōmuni sentētia super libello inepto sit ipso iure nulla, vt sup. & not. Sas.
197 in d. l. viuū, col. fi. vbi plura alleg. † Ad vnū tamē aduerte in hac materia, q̄d licet aliàs in causis summarijs admittatur libell⁹ generalis: secūdū Bar. in extrauag. ad repri. in d. ver. & figura, illud tñ intelligitur, nisi pars opponat: q̄a parte opponēte nō admittitur ex quo nō pōt deliberare: ita singul. limitat
198 illud dict. Bar. Alex. in cōs. 32. col. 3. in 4. vol. † iuxta p̄dicta cadit vnū dubiū, ꝙ est notandū & vtile, pone quod aliquis agit petitiōe hęreditatis, tanq̄ hæres defuncti ab intestato, in processu aut nō probauit se esse proximiorē in gradu, nec probauit defunctū decessisse sine liberis, sed solū probauit se esse patruū, vel amitā defuncti, vel fratrē, an ex hoc solo optineat⁹ ꝙ sic: ita notāter cōcludit Pe. Ph. Cor. in cōs. 197. in 4. vol. & sentit Lud. Ro. in l. hęres, inf. eo. & Ale. his in hac,
199 l. is, pōt, & Soc. in cōs. 89. col. 4. in j. vol. & de ratiōe, vide plenè in d. cons. † Ex hoc decidi tur aliud pulchriùs dubiū: substitutus pupillaris mortuo pupillo agit petēdo hereditatē ex substitutiōe in ꝓcessu ꝓbat se substitutū pupillo: & pupillū esse mortuū: nō tñ ꝓbat, quod mortu⁹ sit in pupillari ętate: sed solū simpliciter esse mortuū: q̄ritur, an debeat obtinere: Et videtur prima facie dicendū, ꝙ nō q̄a fundamentū intētionis substituti est, ꝙ pupillus sit mortu⁹ impubes, vnde debuit hoc probare: vt no. Bar. in l. hoc iure, inf. de ver. obl. & Ab. in c. bonæ, de elec. itē, q̄a quilibet p̄sumitur viuere 100. annos, l. vl. C. de sacros. Eccl. vnde debet poti⁹ præsumi mortuus maior, q̄ minor. Itē quia quādo sumus in probanda ætate, nō præsumitur ętas maior nec minor: sed debet probari per eū, qui se fundat in maiori vel minori, tex. est & ibi Bar. & Bal. in l. si minorē, C. de in integ. rest. & in l. cū te, C. de probat. ergo debebat ipse substituto incūbere onus probādi minorē ætatē: ꝙ in ea esset mortuus pupillus: in cōtrarium tamen est veritas. s. quod dict⁹ substitutus obtinet probando se substitutum, & pupillum esse mortuum, licet, non probet in qua ætate sit mortuus, nisi ex aduerso probetur, quòd sit mortuus pubes-

ita:

ita notabiliter concludit Soc.in d.conſil.80. colum.4.in vol.vbi allegat,ita tenere Bald. in quodam ſuo conſ.incip.ex parte contin-
200 gente,&c. † Sicut etiam dicimus in ſimili ſi quis fuit ſubſtitutus alicui,ſi deceſſerit ſine liberis:nam ſufficit probare eum mortuū ſimpliciter: quia præſumitur mortuus ſine liberis,niſi contrarium probetur:ſecūdum Soc.in d.c.conſil. 89. per text.in l.ex facto,§.pe.& ibi Alex. & doc.infr. ad Treb.
201 † Vltra dicta nouem requiſita in glo. potes addere decimum extra gl. dummodò is, qui vult adire,non ſit impeditus ex diſpoſitione alicuius ſtatuti, vt ſi ſtatutū vel conſuetudo dictat, quòd mulier non poſſit cōtrahere ſine conſenſu propinquorum:nam tunc non poterit mulier adire hæreditatē ſine conſenſu propinquorum:ita tenet Bartol.in l.more. ſup.eod.& tangit in l.mutū, & ibi etiam Paul.de Caſt.ſuprà, eod.& Pet. Phil.Cor.in conſ.254.colum.fin.in 4.vol.licet,non videatur firmare: & eſt ratio:quia hæres adeundo hæreditatem,dicitur,quaſi contrahere cum creditoribus.l.apud Iulianum,§.vti.infrà, ex qui.cau.in poſſ.ea.& §. hæres,in fi.de oblig. quæ ex quaſi contract. & ex maleficijs,§.hæres, infrà, de act. & ob. & tenet Pet.Phi.Corn.conſil.97.col.2.in 2. volumine.

Contrarium tamen in hoc eſt communis opin.quòd imò,non obſtante d.ſtatuto poſſit mulier adire ſine interuentu conſanguineorum. Et hanc contrariam partem tenet idem Bartolus,in d.l. apud Iulianum, §.fin.& Abb.in c. qua fronte, de appel.& Bald.Ang.Imol. & Alexand. in l.mutum, vbi dicit Alex.hanc eſſe communem opin. quia ſtatutum debet ſtrictè intelligi in contrahendo,prout loquitur, & non debet extendi,ad quaſi cōtractum: & ibi multa allegat in vno ſolo caſu poſſe procedere iſtud decimum requiſitum, ſcilicet, quando ſtatutum expreſsè diſponeret, quòd mulier nō poſſit adire ſine conſenſu propinquorū: ita dicit Alexan.in d.l. mutum, col.fin.

202 † Deſcendo nunc ad ſecundam partem principalem huius gloſſ.ibi, ſed regula huius l.&c. pro cuius intelligentia oppono regulam:hic dicitur, quòd is poteſt repudiare,qui poteſt adire,& cū contra,nā tutor poteſt adire hæreditatem,vel bon.poſſ.pro infante,l.ſi infanti,C.de iure delib. tutor.& l. ſi pupil.infrà,de bo.poſ.& l.bonorū,C.qui admit.& tamen eam repudiare non poteſt, d.tutor.& l.j. §.tutor.infrà, de ſucceſ.edic. gloſſ.reſpondet,& dicit, quòd fallit,tu dic: ſecūdum Bart.quòd iſta lex procedit in eo, qui poteſt adire per ſe, & ad vtilitatem: ſecus eſt in eo,qui adit pro alio,& ad alterius vtilitatem : quia repudiare non poteſt, ita dicimus in tutore:ita dicit gloſſ.in l.eius eſt nolle,infrà,de regu.iur. & ſentit gloſſ.in d. l.ſi infanti, & ratio eſt : quia is, qui poteſt adire pro ſe,poteſt etiā repudiare in ſuimet præiudicium:nam vnicuiq; licet iuri proprio renunciare,l.pe.C.de pac.& l ſi Iudex, ſup.de min. Quilibet enim in re ſua eſt moderator & arbiter,l.in re mandata, C.mandа.Hoc autem non procedit in eo, qui poteſt adire ad vtilitatem tertij:quia non poteſt repudiare in præiudicium illius tertij: ita dicimus in tutore: qui ratione officij tenetur curare ea, quæ ſunt vtilia pupillo & ideò adire poteſt pro eo: non autem repudiare poteſt:quia officium ſuum non eſt ad hoc:nam quando pupillo incommodat,nō dicitur tutor:& ita dicit text. in l. qui fundum,§.ſi tutor,infrà, pro empto. & ſentit
203 glo.in d.l.tutor.

† Secundò oppono, ſuper iſta glo.cōtra hunc tex. nam ſeruus non poteſt repudiare:& tamen poteſt nolle adire,l. cū proponas,C.de hæ.inſtit.gl.dicit fallit ſuper hoc, pro intelligentia eſt aduertendum : nam ſi volumus intelligere iſtud contrarium, ita ſimpliciter,prout iacet in gl.certè non eſſet contrarium, nec fallentia ad hunc tex.nam in text.ponitur regula continens duo, vnū, ſcilicet,negatiuum, & aliud affirmatiuum, ſcilicet,is.poteſt repudiare,qui poteſt adire: ad hoc ergo,vt exceptio ſit bona,eſt neceſſe quòd ſit de regula,& diſponat contrarium eius,quod dicit regula: ita dicit Bart.in l.in his,ſup.de legi.& in l.j.infrà,de reg.iur.tūc enim firmat regulam in caſibus non exceptis,l.quæſitum,§.deniq;, & ibi gl.& Barto. inf.de fi.inſtru.& l.nam & liquidè, infrà de pen.leg.in §.fin.& l. generali, §. vxori,infr. de vſufru.leg.& ibi Bar. idem tenet Alex.in cōſ.28.col. pen.in j.vol.& Abb.& Fel.in c. quoniam frequenter, vt lite non conte.Et prædicta plenè ponit Pet.Phil.Cor.in conſ. 57.in j.vol. Ad propoſitū ergo, vt ſit bona exceptio ad iſtam l. eſt neceſſe, vt poñatur

exem-

exemplum de eo, quia potest adire, & non repudiare, sicut diximus de tutore: vel ecõtrà de eo qui potest repudiare & non adire: vt dicemus infrà de domino & seruo: sed istud exemplũ gl. est solùm de repudiatione & omissione: & sic continet duo: vtraq; negatiua, vt ergo procedat contrariũ, forma ipsum sic: seruus nõ potest per se adire, quia requiritur iussus domini, l. si quis mihi bona, §. iussum, infrà eo. & tamẽ licet nõ possit expressè repudiare: potest tamen nolle adire: & sic facere, vt dominus perdat hęreditatẽ non adeũdo, vt d. l. cùm proponas, & ibi Alexa. & ita videtur procedere contrariũ: nã seruus non potest adire: & tamen potest nolle adire: quod inducit effectum repudiationis sed respõde: quod non est cõtrarium: nã ista l. ponit duo extrema, super quibus stat fundata regula huius l. sci licet, adire & repudiare: quæ regula cõfirmatur etiam in seruo negatiuè. Nã seruus nõ potest adire, et minimè potest repudiare. secundũ Ale. in d. l. cum proponas, & ibi etiã Pau. de Ca. & Imo. in l. si Paterfamilias, sup. de hæred. instit. & sic cõcordat cum ista. Quia tamen inter ista duo extrema est dare quoddã mediũ: qđ est, nolle adire: vt no. Bar. in l. iam dubitari sup. de hære. insti. & in l. filij, infrà ad Tertul. & Alexand. plenè in l. qui se patris, C. vnde lib. & Pet. Phi. Cor. in consil. 205. col. pe. in prin in 2. volu. & in consi, 110. co. fi. in j. vol. ideo qa seruꝰ potest nolle adire, nõ est contrarium huic l. cũ nõ respiciat dicta extrema: & maximè qa dominꝰ potest cõpellere seruũ, vt adeat: vt dicit tex. in l. 1. §. 1. inf. si qs omiss. cau. testa. licet seruus possit pati se excoriari & nõ adire: vt nõ, gl. in d. l. cùm proponas.

204 † Tertiò, super hoc oppono: hãc oppositionem sentit Bart, hic, super ista gl. nã dominus, cuius seruus est hæres instituitur, nõ potest auire hæreditatem nisi seruo volente, vt d. l. cùm proponas, & ibi per Alex & Pau. de Cast. & tamen potest eandem per se repudiare sine seruo, l. 1. §. per seruum, infrà de suc. edic. & not. gloss. in d. 1. §. li. infrà, li. qui omis. caute. in ver ab intestato, & gloss. in l. is qui hæres, §. fi. sup. eod. licèt Bar. in d. §. vlti. sentiat contrariũ: tamen communiter reprobatur, vt dicit ibi Alexan. & communiter Mod. & in l. legatum seruo, infrà de lega 1. ista oppo. Bar. hic non respondet: sed remittit se ad ea, quæ dixit in d. l. is qui hæres, §. fin. sup. eod vbi dat illã sol. reprobatã, scilicet quòd dominus non potest nec adire nec repudiare sine seruo. Quia tamen eius opi. nõ tenetur: propterea tu solue alio modo: per quam solut. habẽbis notabilem intellectum ad hanc l. vnde dicas quòd ista l. procedit in eo, qui est hæres ex persona sua: & per se vellet adire vel repudiare: secus est in eo qui est hæres ex persona aliena: prout est dominus qui intendit esse hęres ex persona serui sui. quia in eo cessat regula huius l. ita singulariter dicit Alexand. in d. l. legatum seruo. colu. 2. sentit. Bald. in l. si infanti, col. 2. C. de iure. delib.

205 † Ex prædictis ergo infertur multùm notabiliter, quòd si seruus hæres institutus moriatur ante aditam hæreditatem: & antequàm ipse seruus consenserit aditioni: dominus non poterit vlteriùs adire: & sic hæreditatem perdet: ita eleganter dicit Barto. hic. in 4. col. per tex. in l. vide Neratius. §. l.

206 suprà, ad l. Aquil. † Deinde glos. quærit qđ dicendũ est in filiosa. & remittit se ad no. in d. l. is qui hæres. §. fin. suprà eod. tu dic. breuiter, prout colligitur de mente Barto. & Alex. & communiter doc. in d. § si quòd neq; pater sine filio, neque filius sine patre potest adire, nec repudiare, sed vterque debet interuenire in adeũdo. vt d. l. si quis bona. §. iussum, & etiam in repudiando, vt dicit tex. in d. §. fi. aliàs si vnus eorũ repudiat, alteri non præiudicat. probatur etiam in l. pœnitẽte: & ibi per Cy. & doc. C. de iure delib. Et hoc procedit indistinctè in hæreditate profectitia delata filiofami. tã olim, q̃ hodie: quia hodie nihil est immutatum in profectitijs: sed tantùm in aduẽtitijs est immutatum hodie, per l. vlti. C. debo. quæ li. per quã est prouisum, quòd filius possit repudiare in sui tantùm præiudiciũ: & similiter pater sine filio potest repudiare quo ad suimet præiudiciũ: quo casu filius solus adire potest, patre repudiante, & econtrà. ita dicit Bar. in d. §. fi. & dixi suprà in 2. req sito super gloss. vbi plenè.

207 † Habes ergo ex prædictis: quòd pater non potest solus repudiare etiam hæreditatem profectitiã. cuius contrarium videretur dicendum, ratione facie: ex quo talis hæ-

reditas pleno iure acquiritur patri & olim & hodie, l. placet, infrà cod. & not. Bartol. in d. §. iussum, vnde deberet esse idem quod dicimus in domino & seruo: & tamē in cōtrarium est veritas, vt suprà. Et ratio differētiæ est inter patrem & dominū: quia filius sperat omninò, mortuo patre, fieri sui iuris: quo casu potest sibi soli acquirere hereditatem sibi priùs delatam: & idcò iura noluerunt quòd pater possit in præiudicium filij repudiare; secus est in seruo: qui nullo modo sperat per mortem domini fieri liber nā mortuo domino remanet adhuc seruus hæreditarius: vnde cùm nullū patiatur præiudicium ex tali repudiatiōe iura permiserūt domino soli repudiare: & hanc rationem assignat Cy. in d. l. pœnitente, C. de iure deliber. & Bald. in l. j. colum. 10. ver. & in 6. punc-
208 to, C. qui admit. † Prædictis adde vnum notandum verbum: quòd licet, filius nō possit expresse repudiare, in præiudicium patris, tamen tacitè repudiando potest patri prejudicare, veluti si passus fuit labi tempus sibi statutum ad adeundum à lege, vel à Iudice: nam tunc etiam pater excluditur ab adeundo: nisi filius malitiosè neglexisset adire: ita tenet Barto. in d. l. is, qui hæres, §. vlt. & sic in isto casu plus operatur tacita repudiatio quàm expressa: pro hoc est tex. in l. vltima infrà quis or. in bonor. poss. ser.

209 † Quartò, iuxta ordinem gloss. oppo. nam bono. pos. decretalem potest quis agnoscere: & tamen non potest eam repudiare, l. 1. §. decretalis infrà de succes. edicto, gloss. dicit, fallit: tu autem, pro intelligentia, præmitte quòd bonor. possess. in genere sumpta est duplex, quædam enim dicitur edictalis, & quædam decretalis: edictalis est illa, quæ est prodita à prætore mortuo: & ideò dicitur edictalis: quia cōtinetur sub edicto prætoris mortui: nam prætor fecit multa edicta: prout est edictum: vnde liberi: vnde cognati, & alia similia, illa ergo, quæ competit ex quocunque edicto prætoris mortui, dicitur edictalis. Et dicitur edictalis, donec est in potentia, vt agnoscatur antequā sit agnita, vt not. glo. in l. tertia, §. à municipibus, in ver. prætoris, infrà, de bonorum possessione: decretalis autem tunc dicitur, quando est decreta authoritate iudicis ei, cui competit eum decreto: prout olim requirebatur: & ideò dicitur decretalis à decreto, quod olim requirebatur: hodie autem non requiritur decretū: quia non est necesse, quod Iudex eam decernat, sed sufficit, quòd pars eam agnoscat coram Iudice per quæcunque verba, l. vlt. & ibi Barto. & Moder. C. qui admit. & ibi dicit Barto. quòd hodie non dicitur vlteriùs bonor. poss. decretalis, sed potiùs iudicialis appellatur, vt etiam no. gl. in d. §. municipibus.

† His præsuppositis apparet responsio ad contrarium: nam ideò non potest repudiari bon. poss. decretalis: quia antequam sit decreta, non est delata, nec in esse producta: & cùm delata non sit, repudiari nō potest: sicut dicimus in hæreditate, quæ nō potēst repudiari antequam sit delata, l. nolle, & ibi gloss. & l. is, qui hæres suprà eod. sed post quam est decreta, minimè potest repudiari: quia iam acquisita est: & hæreditas vel bonorum poss. semel, acquisita amplius repudiari non potest, l. sicut, C. de repu. hæred. & l. si te bonis, C de iure deli. & no. Pe. Phi. Gor. in consi. 61. col. pen in 4. vol. & l. si quis filium, §. vlt. & ibi glo. vlt suprà eod. ita propriè istud contrarium soluit tex. in d. §. decretalis, & Bart. hic in quarta col. lex ergo nostra loquitur de hæreditate delata quia illa potest adiri, & repudiari, l. delata infrà de ver. sig. & in ea habet locum regula hu-
210 ius l. † Sed econtrà hoc posset aliquis instare: nam si dicis, quòd bonorum possessio decretalis non potest repudiari, ideò quia non est delata: sequitur quod minimè deberet posse acquiri: sicut dicimus etiam in hæreditate: nam hæreditas, vel bonorum possessio, quæ non est delata, acquiri non potest, vt d. l. delata, & d. l. is, qui hæres, in princip. iuncta glossa. l. suprà eod. & tenet Bal. in l. potuit, in 7. q. C. de iure delibera. sed respondeo quòd ista bonorum possessio decretalis, est quoddam ius executiuum bonorum possessionis edictalis: nam, ille qui petit hāc decretalem, non petit aliquod ius per se separatum: sed petit, executionem sibi fieri per Prætorem viuum de illo iure, quod contulit Prætor mortuus: quod patet: quia si quis repudeat edictalem, perdit etiam decretalem, tanquam suum executiuum, vt nota. gloss. sing. indict. §. decretalis, in versi. eam: iura ergo, quæ dicunt, quòd non potest acquiri hæreditas nondum delata, nec

bonorum

bonorum poss. loquuntur illo iure adeundi quod fiat per se: nam illud ad hoc, vt acquiratur debet esse delatum: sed in casu nostro ille, qui petit decretalem, nō acquirit effectualiter ipsam decretalem. tanquā quiddam per se: sed potiùs acquirit effectum & executionem edictalis, licet ergo habeat istud nomen: quia appellatur decretalis: tamen in effectu non est ipsa, quæ acquiritur, sed est edictalis quæ acquiritur mediante decreto iudicis. Et nota hanc respōsionem, quia est subtilis: simile dicimus in hæreditate: nam est ius adeundi delatum: & est ipsa aditio: quæ est executio iuris adeūdi, vnde ius adeundi potest repudiari: sed ipsa aditio nō quia non est quid in rem productū, & postquā est facta aditio, minimè potest repudari per d l. sicut. Vltimò glo ista in fine sui allegat cōcordātia ad istam l. f. suprà eo. l 4. quæ incipit nolle, & l. si quis extraneus, §. sed ita, infrà eo quę iura vide per te, quia clara sunt & bene faciunt & concordant cū hac l. Et per hęc sit expedita tota, ista glossa.

Expedita gloss. venio ad suppletiones. Et pro declaranda materia huius legis Bartol. hic reassumpsit tria mēbra, & multùm eleganter sed obscurè loquitur: propterea reassumēdo dicta tria mēbra: vt reddam ea magis clara, ad hoc, vt sciamus in quib⁹ casibus procedit regula huius legis. Præsuppono, secūdùm Bart. declarando ipsum quòd posse adire seu potentia adeundi considerat̃ tripliciter, primo modo considerando ipsam potentiā in abstracto, non respectu alicuius certæ hæreditatis præsentis nec futuræ: sed simpliciter, & in genere: & tūc ista potentia nihil aliud est, nisi ipsa libertas, q̄ est incerta cuilibet homini iure naturali, p̄ quam permittitur vnicuiq; facere quicq̄d vult, nisi iure, aut vi prohibeatur l. libertas, suprà de. sta. ho & insti de iure perso. §. primo. & sic ista potētia non est quid separatū ab ipsa libertate: nam ideò potest quis capere & adire, quilibet est & capax, & in ista potentia consideratur solùm libertas & capacitas: nam omnis liber & capax adire potest, quando sibi defertur.

212 † Ponit in simili exemplum Bart hic de vsufructu, pro cuius declaratione dic quòd duplex est vsusfruct⁹, scilicet causalis & formalis, vsusfructus causalis dicitur ille, quē habet quilibet dominus in re propria, & ideò dicitur causalis, quia causalis est, quæ causatur à proprietate, & est quid coniunctū cum proprietate: vsusfructus formalis est ille, qui est separatus à proprietate; & est quoddam ius per se, vt est, quando vnus habet proprietatem & alius vsumfructum: & ideò dicitur formalis: quia est quædam forma separata à proprietate: & est species seruitutis: ita distinguit Bald. in l. vsufructu, supra forma. & Alexan. in l. si ita stipulatus, §. Titius, infrà, de ver. ob. & Bart. Cæpol. in tracta. serui. in c. 4. sub. rub. de serui. vsufru. pro hoc est tex. in l. si vnus, §. antepen. suprà de pac. Reducitur ergo ad propositum istud exemplū, quia sicut vsusfructus causalis, est quid coniunctum cum proprietate, & ideò dominus vtitur, quia dominus est, ita & istud ius adeundi est vnitum cum libertate hominis: & ideo illud habet, q̄ est homo liber & capax vt suprà. In ista ergo potētia, ita in genere sūpta, procedit regula negatiua tradita in l. nolle supra eod. videlicet, quòd is, qui nō potest adire minimè pōt repudiare: ita dicit Bar. hic quē declara: ille q̄ nō est capax ad acquirēdū minimè est capax ad repudiandum. Regula autem affirmatiua huius l. non procedit: quia ille qui est capax ad acquirendum, non potest repudiare: id est, non potest se facere incapacem & tollere sibi libertatem quam habet à natura: nam in vno solo casu potest id facere, secundum Bartol. scilicet, quando patitur se vendi ad precium participandū: in alijs ergo casibus non potest se facere incapacem.

Adde, quòd ista opi. Bar. est vera & cōmunis, & ab omnibus tenetur hic, secundū Alexà. excepto Rapha. qui tenet contra Bart. sci. vt procedat etiam regula affirmatiua: tamē quia opi. Rapha. cōmuniter reprobatur: prout ipsum reprobat hic Alexāder, ideò nō curo aliter eum referre. Et per istam opinio. Bart. & communem habes optimam restrictionem & declarationem ad hāc l. scilicet, vt non procedat in potentia adeundi ita absolutè & in genere considerata.

213 † Fallit in alio casu, secundùm Bart. hic. f. quando aliquis efficitur Frater minor de ordine sancti Franciſci: non propter regulam huiusmodi fratrum, talis efficitur penitus incapax. vt habetur in clem. exiui de

paradiſo. de verb.ſignifi. vnde amittit libertatem illā & capacitatem adeundi: hinc dicit Bart.in d.l.ſi in metallū, infrà de his qui pro non ſcrip. quòd ſi aliquis inſtitueret hæredem aliquē Fratrem minorem, talis inſtitutio eſt ipſo iure nulla: ideò, quòd hæreditas remanet viuentibus ab inteſtato: quod ponit latè Bartol. in ſuo tract. Minoritarum, & Bal. in authē. ingreſſi. col. 6. C. de ſacr. ſanct. eccl. illud ergo quod dixi ſuprà, in primo requiſito in glo. quando hæreditas eſt delata manacho, quid iuris ſit? intellige in alio monacho quā in fratre minore. Deinde Bartol. format vnā oppo. d.l. 4. ſuprà, pro ſocio: vbi dicitur quòd poteſt contrahi ſocietas de hæreditate incerta obuenīēda. Quā oppo. de 215
214 clare: nam tendit cōtra id, quod ſuprà dixit, quod iſtud ius adeundi in genere ſumptum non eſt quid per ſe, nec ſeparatum à libertate: & ideò non poteſt repudiari: nam contra iſtud facit, quia ſpes hæreditatis incertæ poteſt deduci in cōtractu ſocietatis: ergo eſt aliquod ius per ſe: quia aliàs deduci nō poſſet: ergo poteſt ei renunciari: ſoluit Bar. & nunc eius ſolutio eſt clarā, præmiſſa prædicta declaratione: ideò vide per te. † Secūdo modo 216
conſideratur potentia adeundi. & tūc capio ſecūdum membrū Bar. ibi in 2. col. vbi dicit ſecundum poſſe adire, &c. Et iſta potētia eſt reſpectu certæ hæreditatis futuræ nondum delatæ: quia nō eſt mortuus, is, de cui⁹ hæreditate agitur, & in hoc Barto. facit duo membra: ſcilicet: aut conſideramus iſtam potentiam adeundi ab inteſtato, aut ex teſtamēto. Primo caſu. ſ. quando eſt ab inteſtato: aut eſt potentia adeundi, quam habent deſcendentes: aut illa, quam habent alij conſanguinei præter liberos. Deinde Bartol. dicit, aſſumo aliud ſecundum membrum. ſuper quo aduerte quòd ſub illa ſubdiſtinctione quam fecit Bartol. de potentia adeundi deſcendentium & aliorum conſanguineorum omittit primum membrū. ſ. deſcēdentium, & capit ſecundū. ſ. aliorum conſanguineorum: & ſuper hoc ſecundo procedit primò: Et cōcludit Bart. quòd iſtud ius ſuccedendi quod habet conſanguineus in bonis conſanguinei, non eſt aliquod ius per ſe ſeparatum, ſed eſt quoddam ius annexum cum iure ſanguinis: & non poteſt ab eo ſeparari: ſicut dicimus 217
in vſufructu cauſali, qui cauſatur à domi-

nio: ita iſta potentia ſuccedendi cauſatur à conſanguinitate: & ſine ea non eſt: in iſta ergo potentia ſuccedendi procedit regula negatiua ſecundum Bartol. quia is, qui non habet iſtud ius ſuccedendi: quia nō eſt conſanguineus, non poteſt illud repudiare. ſed regula affirmatiua huius l. non procedit, quia is, qui habet iſtud ius ſuccedendi, non poteſt illud repudiare: & ratio eſt: quia cùm ſit quid annexum cum iure ſanguinis: & ius ſanguinis nō poteſt repudiari, l, ius agnitionis ſuprà de pac. l. iura ſanguinis infra de reg. iur. & inſtit. de iure natur. §. ſed naturali: ideò minimè poteſt repudiari iſtud ius ſuccedendi l. pactum, dotal. C. de collatio. † Contra tamen illud, quod dicebatur, quòd iſtud non eſt ius per ſe: adducit Bart. duo fundamenta primum: nam mater, quæ non petit tutorem filio ſuo infra annum, perdit ius ſuccedendi illi filio. l. 2 §. ſi mater infra, ad Tertu. & l. omnem, C. eod. titul. ergo eſt aliquid ſeparatū per ſe, quod patet: q̄a perditur & vadit ad illos, ad quos iret ſi mater non eſſet, vt d.l. ſecunda, §. fina. infrà ad Tertul. nā ſi nihil eſſet de per ſe, per
di nō poſſet. † Secūdū fundamentū eſt: quia cōſanguineus habet ſpē ſuccedendi conſanguineo ſuo, l. 3. §. ſi quis quaſi ſuprà de cōdic. ob cauſam, ſed ſpes eſt aliquid, quod patet: quia poteſt donari ſeu cedi. l. ſpē. C. de dona. ergo ſequitur, quod tale ius ſuccedendi eſt aliquid ſeparatum à ſanguine? Ad primum reſpondet Barto. quod verum eſt, quod illud ius ſuccedendi poteſt adimi & ſeparari à iure agnationis, vt d. §. ſi mater, & §. fin. tamen donec durat, non eſt aliquod ius ſeparatum ab illo iure agnationis: ſicut vſufructus cauſalis poteſt ſeparari à dominio: & tunc dicitur vſusfructus formalis, vt ſuprà fuit dictum, tamen dū eſt cum dominio, nō eſt quid ſeparatū à dominio, ita in propoſito: vult enim dicere Bart. q̄ ex iuris diſpoſitione, propter delictū perſonæ ſeparatur ius ſuccedendi à iure agnationis: ſicut cōtingit in matre, & habetur in l. quiſquis, C. ad l. Iulia. maieſt. tamen, non interueniente d. delicto, ſtat ſimul, & ab eo non ſeparatur & tūc loquitur Barto. in ſuo membro, quia tunc durat illa potentia de qua loquimur.

† Ad ſecundum reſpondet: quòd licet conſanguineus habeat ſpem ſuccedendi: tamen ipſa

men ipsa spes est à iure reprobata, propter votum captandæ mortis, l. 1. C. de pact. & c. ne captãdæ, de concessio, præb. li. sexto. & ideò talis spes reprobata non est in considerationem, illud enim quod est à iure reprobatum, pro nihilo reputatur, l. cõditiones, & l. filius, suprà, de conditio. inst. & l. nõ dubium, D. de legib. † Limitat Bart prædictã conclusionem non procedere, quãdo huic iuri succedendi renunciaretur eũ pacto iuramento firmato: quia tunc de iure canonico valet talis renunciatio, cap. quamuis de pact. lib. sexto. quod ius canonicum seruatur hodie in vtroq, foro: ratione iuramẽti, quod potest seruari sine interitu salutis æternæ: iuxta cap. cum contingat. de iureiurando, & ibi plenè per Imolã in repetitio, & tenet Alexander, & ibi communiter Moderniores. in d. l. pact. dotali. Adde & Alexan. & communiter doctores, sequuntur hoc loco Bart. sententiam, ex cuius dictis habes aliam restrictionem, & declarationem ad hanc l. scilicet, vt non procedat in potentia adeundi, considerata ratione alicuius futuræ hæreditatis nondum viuentis: quæ impropriè dicitur hæreditas.

28

219 † Caueat tamen, quod dicit Bartolus, quòd si mater non petit tutorem filio pupillo, priuatur iure succedendi ipsi pupillo. Amplia, istud procedere etiam in matre naturali tantùm: quia tenetur petere tutorẽ suo filio naturali: alàs priuatur eius successione, text. est in l. vlti C. qui pet. tutor. per quem tex. ita dixit Barto in d. 2. §. si mater,

220 infrà, ad Tertul. † Secundò, amplia procedere non solùm in matre, sed etiam in quocũque coniuncto obtinente primum locũ in successione pupilli: quia priuatur successione, si non petit ei tutorẽ: text. est in l. sciant, C. de leg, hæred. & nota Bar. in l. 2. col. 1 suprà qui pe tut.

221 † Tertiò, amplia procedere non solùm quando mater fuit negligens in petendo tutore: imò etiam, si petijt tutorem: & deinde ille tutor non administrauit, vel non fecit inuentarium, & alia solennia à iure requisita: nam si mater non solicitauit, vt administraret, vel faceret inuentarium similiter priuatur successione: ac si non petijsset: textus est, & ibi glossa & Bartolus in l. 2. §. quòd si pater, infrà, ad Tertulia, & Bar. in l. vltim. §. personis, C. de administrat. tuto. Idem est, si ipsa mater, vel alius successurus legitimè ab intestato, cui tutela ipso iure defertur, non administrauit: vel minùs legitimè, non faciendo solennia: nam licèt vtiliter gerat negotia pupilli: adhuc tamen priuatur hæreditate ipsius ex eo, quia non legitimè gessit: ita dicit Bartol. in d. ca. 2. colum. secunda, supr. qui pet. tuto. & Bal. in l. precibus, colum. 4. in fine & sequen. C. de impub. & ali. susti. & Bal. in l. matres, colum. 2. in fine, C. ad Tertul. & glo. in d. §. quòd si pater.

222 † Quod tamẽ procedit solùm in tutore petito à se, scilicet ab ipsa matre: nam secus est in tutore testamentario, vel legittimo: quia in eo nõ tenetur esse solicita, vt administret, vel inuentarium faciat: vnde tunc non punitur, secundùm Bartol. in d. §. personis, & Bald. in d. l. precibus, colum. 5. in princip. Et ad prædicta adde Petr. Philip. Corne. in consi. 4. in 3. volum. l. vbi plenè de hac materia & Bald. in consi. 403. in 4. volumine.

223 † Quartò, amplia istud procedere etiam, in substituto pupillari: quia si non petit tutorem pupillo, priuatur iure substitutionis: & non succedit. casus est in d. l. sciant: & tenet Barto. in d. l. secunda, colum. 4. supr. qui pe. tuto. Quod limita singulariter non procedere in substitutione fideicommissaria: quia talis substitutus non priuatur fideicommisso licet non petierit tutorem pupillo. Casus est in l. credendum, §. si verò maritus, suprà, qui pe. tuto. Est et ratio: quia tale fideicommissum non trahitur ad successionem pupulli, sed tantùm testatoris: vt ibi habetur, & nota Bartol. in d. l. 2. colum. 4. pro hoc est textus in l. cohæredi, §. cùm filię. sup. pe vulgari & pupillari.

224 † Quintò, amplia etiamsi esset datus tutor in testamento minùs legitimè, adeò quòd indigebat confirmatione Iudicis, nam si mater, vel alius successurus non petierit ipsum confirmari per Prætorem: similiter priuatur successione: textus est in d. l. credendum, in principio.

225 † Sextò, amplia etiamsi esset datus tutor in testamento: qui se excusauit ex iusta causa, nam si mater non petijt alium surrogari in locum excusat. priuatur hæreditate, text. est in d. l. credendum in principio, & ibi Bartol.

226 † Septimò, amplia procedere non solùm in tutore petendo, sed etiam in curatore: quia si mater non petit curatorem filio suo pupillo in casibus, in quibus est necessarius curator pupillo, vt quando tutor legitimus non est idoneus, vt instituit. de curator. §. interdum, priuatur successione filij, textus est in d. l. secunda, §. si curatores, infrà ad Tertulia. & in l. j. suprà, qui pe. tuto. secus est, si haberet filium adultum quia non tenetur ei petere curatorem, vt d. l. j. & l. matres, C. eodem titulo.

227 † Octauò, amplia procedere etiam si mulier sit prægnans: quia tenetur petere curatorem ventri: aliàs si posthumus nascatur & moriatur: ei non succedit: text. est, & ibi Bartol. in d. § quid si curatores? & Bald. in d. l. matres, colum. fina. c. ad Tertulia. & in d. l. precibus, cap. 6. in fin. Quod tamen limita, nisi mulier peperisset infra triginta dies post mortem mariti: quia sibi non imputatur, si curatorem ventri non petierit: ita singulariter dicit Bart. in l. j. §. eleganter, suprà de liber. agnosc. Et de hoc dicto vide omninò Bald. in consi. 288. in 2. volum. vbi tenet quòd sufficit si mulier petat curatorem intra annum: vel si posthumus moritur intra annum à morte mariti, non incidit mater in pœnam priuationis.

228 † Nonò, amplia procedere etiam in mulière habente filium furiosum: quia si non petat sibi dari curatorem, priuatur eius successione: text. in d. §. quid si curatores? in fine.

229 † Decimò, amplia procedere, etiam si mater petijt tutorem, sed minus idoneũ & inhabilem, quia habetur ac si non petijsset, & punitur priuatione hæreditatis: idoneus autem intelligitur dummodo sit locuples: tex. est, & ibi Bartol. in l. 2. quid si indignos? & §. idoneos, infrà ad Tertul.

230 † Vndecimò, amplia: vt petat tutorem cum effectu, id est, quòd petat taliter quòd detur & administret effectualiter: alias non sufficit, solùm petere, nisi etiam eum dari faciat: vt notat gloss. in l. matris, C. qui pe. tuto. per quam ita dixit Barto. in d. l. secunda, colum. 2. supr. qui pet. tuto. ponderando illud verbum, petierit, quod est in d. §. si mater, & in d. l. sciant, quod verbum, petierit: est futuri subiunctiui: & debet intelligi cùm effectu, l. prima, & ibi per doctores, sup. quẽ quisque iuris.

231 † Duodecimò, amplia vt mater priuetur omninò hæreditate filij propter non petitum tutorem in casibus prædictis: etiam quo ad legitimam, qui etiam legitima pœnitus priuatur, secundùm Bald. in cõsilio 140. in primo volumine.

232 † Istam regulam sic ampliatam limita primò procedere, dummodo pupillus moriatur post annum à tempore, quo indiguit tutore: secus est, si moriatur infra annum: quia non priuatur mater, vel alius agnatus eius successione. Et est ratio: quia à lege noua datur vnus annus ad petendum tutorem, vt d. l. sciant, C. de legi. hæreditate: vnde si pupillus moritur infra illum annum, non dicitur mater esse in mora: & ideò non priuatur hæreditate. Ita tenet Alexand. in l. si decesserit, col. finali. qui satisdare cogantur. vbi dicit hanc esse magis cõmunẽ opinionẽ non obstante eo, quòd dicit Bartol. in l. 2. §. confestim. infrà ad Tertullianum: vbi tenet quòd mater est in mora eo ipso, quòd non petit tutorem quamprimùm: potest quem reprobat Angelus in consilio 166. co. fin. incipient. si testator: vbi tenet quòd de iure hodierno mulier habet totum annum, & ita etiam alij agnati, per dictam l. sciant. Idem tenet Bald. in consil. 288. in secundo volumine, vbi dicit, quòd ita communiter obseruatur, & ita debet intelligi dictus §. confestim. idem dicit Bald. in cõsilio 283. in primo volum. & in consilio 279. in tertio volumine.

233 † Hoc tamen procedit, nisi mater se nimium arctasset in fine anni ad petendum tutorem, & pupillus esset mortuus in fine anni, de quo anno supererant pauci dies, infra quos verisimiliter non potuisset peti & decerni tutela: aliàs secus, tunc enim priuatur successione, ac si post annum mortuus esset. Ita tenet Alexander in l. cùm stipulatus, infrà de verborum obligationibus. Et Paulus de Castro in suo notabili consilio, quod incipit: Postpositis, & cætera, in numero centesimo sexagesimoseptimo, in primo volumine. vbi multùm notanter distinguit; maximè in fin. col. reassumendo hanc materiam.

Quod potest corroborari ex dict is Bal. in pri-

prælegatis consilijs, vt dicit, quòd si propter tarditatem matris in petendo tutore, res pupilli est effecta deterior, punitur mater priuatione hæreditatis.

234 † Et quia in isto casu fit executio à l. ipso iure, non admittitur purgatio moræ: vnde nihil proficeret matri, si peteret tutorē post annum. Ita tenet Angelus in repetitione l. si insulam. colum. septima. Et ibi etiam Alexander colum. vndecima, infrà de verbor. obligationibus, & sentit Bartol. in d. §. confestim, in fine.

235 † Item, prædicta restringe, nisi mater fuisset infrà annum citata, vt tutorem peteret pupillo periclitanti, & id facere neglexisset: nam tunc etiam si intra annum moriatur pupillus, priuatur successione mater. secundum Baldū in d. l. precibus, colu. sexta, versiculo quod. Item dixi confestim & cætera. vbi etiam tenet id, quod suprà dixi: scilicet, quòd habet annum de æquitate: & idem Bald. in d. l. matres.

236 † Secundò, principaliter limita hanc materiam, ita ampliatam: nisi mater petijsset curatorem pupillo petenti & consentienti: nam licet, debuisset petere tutorem: tamen per dictam petitionem curatoris excusatur, vt non puniatur. Ita tenet Bald. in authenticis ijsdem, colu. tertia in principio, C. de secundis nuptijs.

237 † Tertiò, limita, nisi mater misisset procuratorem ad petendum tutorem filio suo: qui procurator fuit mortuus in itinere, & propter eius mortem fuit detardata petitio tutoris: nam tunc non priuatur successione, ex quo per eam nō stetit. Casus est notabilis in l. cùm à matribus, C. qui pet. tutor. & nota glos. in l. præses, C. de appellationibus.

Quartò, limita hanc materiam procedere in matre maiore vigintiquinque annis: nam secus est, si tempore mortis mariti, nisi reperitur minor vigintiquinque annis, quia licet, tutorem non petat infrà annum: non tamē priuatur successione pupilli. Casus est in l. 2. C. si aduer delic. vbi probatur, q non est opus alia restitutione in integ. Ita notanter decidit Ludouic. Roma. in consilio, 279. & Pe. Phi. Cor. in consi. 40. col. 2. in 3. vol. q adeò verum est, vt etiāsi efficiatur maior, & perseueret in negligentia petendi tutorem: adhuc tamen non priuatur successione: quia sufficit, quòd fuerit minor tempore mortis mariti, etiamsi per triduum post efficiatur maior. Ita dicit glo. in l. prima, C. in quib. casibus in integ restitu. non est necess. & glo. in l. minoribus, C. de his, qui, vt indig. & Lud. in d. cōsi. 279. & Spe. in tit. de restit. in integ. §. quis aūt, versi. Sed quid, si ipsa, & Bald. in auth. si captiui. col. 2. versi. Istam quæstionē, &c. C. de episc. & cle. & in l. qui contra, C. de ince. nup. & glo. in l. matres, C. ad Tertul. & Bal. in d. l. precibus, colum. 4. vers. quid ergo,

238 C. de impuber. † Verùm prædicta procederent de iure communi: secundū quod ætas minor intelligitur à triginta annis infrà. Tamen hodie in regno istud est correctum per constitutionem regni, quæ incipit, Minorū iura, in fin. vbi est statutum, quòd minor ætas hodie, tam in masculo, quàm in fœmina est à decem, & octo annis infrà. Et ibi generaliter loquitur, tam in contractibus, & iudicijs, quàm in omnibus: quam constitutionem, dico, quòd hodie mater, si est infrà decem & octo annos, excusatur, si non petierit tutorem: alias secus: quia si excedit dictam ætatem decem & octo annorum, reputatur maior per d. cōstitutionem, Minorum iura, per quā idem dico in aditione hæreditatis, scilicet, vt possit quis adire hæreditatem absque restitutione: eoipso, quòd est maior decē & octo annis. Et hoc adde ad ea, quę dixi suprà in quarto requisito super requisito

239 super gloss. † Quintò, limita procedere quā do pupillus moritur in pupillari ætate, secus si moritur factus pubes: nam licet mater nō petierit ei tutorem, nihilominus succedit ei adulto morienti. Casus est in d. l. matres, C. ad Tertullianū, & in l. omnē, eo. titu. ibi, si filius

240 impubes, &c. † Sextò, limita non procedere, quando extarent consanguinei, quibus legitima tutela defertur: nam tunc mater non tenetur petere tutorem datiuum pupillo. Ex quo legitimus præfertur datiuo, l. si sororis, C, qui da. tutor. Vnde sequitur q si pater moriatur relictis duob. filijs, altero pupillo, & altero maiore, non tenetur mater petere tutorem filio pupillo: ex quo ipso iure frater est eius legitimus tutor. Et idem, quando essent ālij consanguinei. Ita not. gloss. in d. l. matres, C. ad Tertul. & Socin. in consilio 153. colum. fin. in secunda colum.

† Hoc

241 † Hoc autem intellige procedere tũc demum, si mater infra annũ renũciet expressè tutelæ filij: ita quòd declaret se nolle esse tutricẽ. Nam tũc facta ista renunciatione est aperta legitimis, & extunc non tenetur petere: secus si non renunciet infra annũ, & non administret, nec petat tutorem: quia priuatur successione, etiamsi mille consanguineos habet pupillus. Ita tenet Bart. in d. l. secunda, §. quòd si pater. infrà ad Tertullianum: & Bald. in d. l. matres, columna secunda: & idem Bal in d. l precibus, colum. quinta: & Bart. in secunda, suprà, qui petu-
245 tuto. Et iste est verus & communis intellectus ad illã glossam in d l. matres. & est ratio secundùm præallegatos doctores: quia hodiè mater præfertur omnibus cõsanguineis in tutela filij: verùm, est tutrix volũtaria: quia si nõ vult, potest eam repudiare: vt habetur in authẽtica, matri & auiæ, C. quãdo mul. tuto. officio fungi potest: & plenè per Bartolũ, in l. si quis sub condicione suprà, de testament. tute. vnde dicitur tutrix anomala & extraordinaria, & ideo quamdiu ipsa non repudiat tutelam, nõ est aperta via alijs legitimis, quib⁹ ipsa præfertur, meritò. non excusatur per eos, nisi renuntiet, vt suprà. Idem tenet Bald. in cõsi. 241. in quinto volum.

242 † Septimò limita, nisi intersit pupillo, vt nõ petatur sibi tutor, vt quia erat sibi factũ
247 aliquod magnũ legatum sub conditione: si putarem nõ haberet nam tunc mater excusatur, si tutorem non petit, vt cõsequi faciat legatum filio: casus est in l. secũda, §. tractati infrà, ad Tertullianũ: per quem ita dicit Bald. in d. l. matres, colum. j.

243 Octauò limita, non procedere, quando mater fuit præuẽta ab alio fortè consanguineo, infra annum, in petendo tutorẽ: quia alius petijt ante eam: nam ipsa mater excusatur, ex quo non fuit in mora: aliàs secus, si fortè esset lapsus ann⁹. ita not. glos. in d. l. matres, & Ioan. de Pra. in l. secũda, C. si aduer. deli. pro hoc est tex. & ibi glo. in l. sororem, C. de his quibus vt indig.

244 † Nonò limita, non procedere, quando mater gessit tutelã minùs legitimè, vel passa fuit tutorem minùs legitimè gerere: & e-
250 rat in tali loco, in quo habebat penuriã peniorum, quia excusatur propter suam simplicitatem, & præsumptam ignorantiam, Ita tenet Socinus in consil. 39. colum. septima, in primo volum. & Bal. in d l. matres. colum. 2. in fin. & Paul. de Castr. in l. 2. C. de in ius vocand. quẽ ad hoc refert Alexin addi. ad Bald. in l. precibus, colum. 3. secus si mater potuisset consulere peritiores: quia tunc ponitur iuxta ea, quæ ponit Bal. & Alexan. & communiter doctores in l. iuris ignorantia, C. qui admitte. & in l. in bonorum, & ibi Bartol. infrà, de bonorum possessio. Et ita intellige & limita id, quod suprà dixi in tertia ampliatione. † Decimò limita, nisi mater vel alius qui debeat tutorem petere, fuisset absens, vel ignorans: vel infirmitate impeditus, vel alia iusta caussa: quia excusatur. Ita tenet Socin. in cõsilio 152 colum. penultima, in 2. vol. Pro hoc est tex. in l. 2. §. confestim. infrà ad Tertul. & Soci. in consil. 39. colum. 2. in primo volumine.

246 † Vndecimò limita, nisi pupillus erat multùm pauper & egenus: & propter hoc mater nõ petijt ei tutorẽ: quia excusatur, & non punitur secundùm Bartol. in l. 2. C. de nego. gest. & in l. mediterraneæ. C. de Anno. & tribu. li. 10. & Bald. in l. j. colum. fin. C. de neg gest. & idem Bald. in consil. 239. in 5. vol. pro hoc est tex. in l. 2. §. quod si penitus, infrà ad Tertulianum.

† Duodecimò limita, nisi pupillus haberet multos creditores: & mater nollet ei petere tutorem, ad hoc, vt sit indefensus, & nõ possit conueniri à creditoribus, nec cõdemnari. Ita singulariter dicit Alexan. in addi. ad Barto. in d. l. sciant, C. de legi. hære. per
248 text. in d. § quod si penitus. † Decimotertiò, limita nõ procedere in matre prodiga: quia excusatur, si non petijt tutorem, filio suo. Ita dicit Alexan. in l. is cui bonis. colũ. 4. in fi. ff. de verbo obliga. & ibi etiã Ang. & ratio est: quia prodigus excusatur à delictis cõsistentibus in omittẽdo. l. Fulcinius, § adeo ff. ex quibus caussis in possess. eo.

249 † Decimoquartò limita, nõ procedere, si mater vel alius qui debet tutorẽ petere, sit bãnitus: vel missus in exiliũ: quia excusatur si non petit: vt est gl. & ibi Bart. in fin. in l. planè, sup de exercu. tu † Decimoquintò limita nõ procedere, quãdo pupillus haberet substitutũ pupillarẽ: a nõ tenetur mater illi petere.

li petere tutorem: ex quo tale onus petendi spectat ad substitutum, qui sperat successionem. Ita tenet Bald. in cons. 197. in 5. vol. & in consil. 140. in primo volum.

251 † Decimosextò limita nō procedere, quādo pupillus haberet tutorem testamentarii, quia tunc non tenetur mater gerere tutelam, nec petere tutorem, secundum Bal. in cons. 403. in 4. volum.

252 † Vltimò, in hac materia, vt nihil intactū relinquatur, adde etiam prædictis: quòd mater non solum ex causis prædictis priuatur successione filij, sed etiam si esset tutrix filij sui, & deinde transiuit ad secunda vota, nō petito tutore, & non reddita ratione administrationis tutelæ, & non solutis reliquis: nam tunc statim, ipso iure, priuatur omni successione, & iure substitutionis sibi obueniente ex parte filij, text. in l. omnem, C. ad Tertul. Et tunc priuatur non solùm successione filij, sed etiam omnibus legatis, & fideicommissis, sibi à viro & patre pupilli relictis, & etiam donationibus causa mortis, & vadunt ad hæredes mariti, tex. est in l. j. §. omnium, iuncta auth. ijsdem pœnis, in fin. C. de secun. nup. per quem ita tenet Socin. in cons. 39. col. 6. in primo volumine, & istę pœnæ etiam hodie sunt in vsu: vt habetur in decis. 75. consil. Neapol. & tenet Bart. in d. l. j. & Pau. de Castr. in consil. 154. in secundo volum.

253 † Quid autē, si mulier, quæ secundò nupsit, fuit iterum effecta vidua, per mortem secundi mariti, & vult iterum suscipere tutelam filij, quam reliquit, per transitum ad secūda vota, an possit? dic quòd non: ratione præcedentis suspicionis, & renunciationis. Ita tenet Bald. in auth. sacramentum, in fi. C. quando mul. tu offic. fung. Hoc tamē limitat Specu. in titu. de tutore, §. nondum vers. quid si mater suscepit tutelam? &c. nō procedere, quando res esset integra, quia nondum esset prouisum pupillo de tutore: quia tunc posset mater vidua facta suscipere eius tutelam: aliàs secus: & illud dictum Specul. refert Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. sciant, C. de legi. hæred.

254 † Reuertor nunc ad Bart. qui ingreditur primum membrum, quod omiserat, scilicet de Posse succedendi liberorū: & dicit ipse, quod istud ius succedendi est quid separatum à iure filiationis: quod probat tribus rationibus. Primò, quia filij habent ius succedendi parentibus, l. nec ei, §. præterea, suprà, de adop. Secundò, quia ista spes est à iure approbata, propter votum parentum, quod est, vt eorum hæreditas vadat ad filios l. scripto, infrà vnde liber. & l. nam etsi parentibus, suprà. de inoffic. testamen. Tertiò, quia mortuo filio, primi gradus nepotes succedunt in illum gradum filiationis, l. 1. §. suos, infrà, de suis & legi. & instit. de hære. ab intest. §. cùm filius: ergo est ius separatū à iure filiationis: quod patet, quia in illum locum subintrat is, qui nō est filius, sed nepos. Et in isto casu procedit regula negatiua, secundum Bartolum: quia qui non habet istud ius filiationis, non potest illud repudiare: sed affirmatiua nō procedit: quia is, qui habet tale ius, non potest illud repudiare, l. pactum dotale, C. de collatio. & l. vltima, infrà, de suis & legiti.

255 † Cum hac opinione Bartoli, simpliciter transeunt Doctor. hic: & maximè Alexand. Ego tamen considerandum putaui, an Bartolus benè loquatur in eo, quod dicit, ius succedendi liberorum, esse quid per se separatum, à iure filiationis: & in hoc facit differentiā inter ius succedendi liberorū & aliorum agnatorum? puto attentari posse contra Bartolum, scilicet, quod idem sit in vtroque, & quod imò istud Posse liberorum nō est quid separatum à iure filiationis; & moueor, primò, quia filius ideò habet istud ius succedendi, quia censetur proximior agnatus patri cæteris agnatis, l. vltima, & auth. in successione, C. de suis & legiti. Nam caro filij censetur eadē cum carne patris: vt not. Socin. in cōs. 252. col. 15. vers. ad tertiam, in secundo volumine, propter quam identitatem carnis est inductum illud cōmune votum parentum, de quo in d. l. scripto. in fin. Si enim filius non censeretur proximior in sanguine: certum est, quod non habeat tale ius. Ergo est coniunctum & causatum à iure sanguinis: vnde, donec non potest dici quid ab eo separatum: sicut dicimus in vsufructu causali, vt suprà. Secundò, quia si diceremus istud ius esse quid per se separatū: sequeretur, quod filius posset huic iuri renunciare, tanquam separato à iure filiationis: & tamen videmus, quod ita non potest huic iuri renunciare filius, sicut alius agnatus, vt d. l. pactum dotali, & d. l. vltima, &

probatur in l. si quando, §. illud, C. de inoff. testam. Et non potest esse alia ratio in vtroque: nisi illa, quod iura agnationis & sanguinis repudiari non possunt, l. ius agnationis, suprà, de pac. & l. Iura sanguinis, infra, de regu. iur. Non obstant modò rationes Bartol. & primò, quia filij dicuntur habere spem: vt d. l. nec ei, §. præterea: quia dico, quod ista spes exponitur, prout exponebat Bart. in spe aliorum coniunctorum, supra hoc est actus voluntatis filij separatis. Et licet Bartolus dicat, quòd ista spes filiorum, est approbata à iure, propter commune votum parentum: tamen ego dico: quòd imò etiam talis spes est à iure reprobata, per tex. in l. pactū quod dotali, C. de pac. vbi patet, quòd non licet pacisci super hæreditate patris: est enim prohibitum, sperare in mortem alterius, etiam patris: vt ibi. Præterea si ista spes esset approbata, sequeretur, quòd posset remitti etiam alteri, c. edi. l. spem, C. de donatio. Et tamen videmus contrarium: quòd remitti non potest: vt d. l. si quando, §. illud, & d. l. fin. infrà, de suis & legit. Non obstat d. l. scripto: quia licet parētes habeāt istud votum, propter amorem paternū, nō per hoc sequitur, quòd filij debeant sperare in eorum mortem, quod à iure reprobatur.

856 † Non obstat, quòd mortuo filio, nepos succedit in illud ius filiationis, seu succedē di: quia nego illud, quod nepos succedat in illud ius propriè, quod habebat filius, quia si succederet in illud propriè, quod habebat filius, sequeretur, ꝙ veniret ex persona patris, ad successionē aui: tamen in contrariū est veritas: quia imò nepos venit ex persona propria: & subintrat gradū patris, ex dispositione iuris: vt no. Bart. in l. qui superstitis, infra eodem, & in l. 1. §. si vt nepos, infrà, de colla. dotis: & Soci. in d. consil. 252. col. 4. si enim veniret ex persona patris, modo transmissiuo, non esset necesse facere mentionē de nepote in testamento, nam sufficeret, filium esse institutum: quia licet moriatur, viuo testatore, nepos succederet in ius filij, ac si ipse esset institutus, & non rumperet testamentum: quod est contra l. Gallus, supra de lib. & posth. Dico ergo, quod nepos succedat vt nepos, & non vt filius: tamen subintret gradum patris, per modum cuiusdam substitutionis.

857 † Ad cuius declarationem præsuppono, quòd hæreditas æquali iure est debita, ita filio, sicut nepoti: & omnibus descendentibus in infinitum: ordine tamen successiuo, vt habetur in d. l. Gallus, §. quidam rectè. Ita etiam, si Adam hodie viueret, haberet necesse omnes homines hæredes instituere, ordine successiuo. Stante ergo ista iuris dispositione, mortuo filio, statim reperitur nepos, post eum in primo gradu: quia nemo ipsum antecedit: & propterea dicitur subintrare gradū patris, ex persona tamen propria. Ita notanter dicit Bart. in l. si auus, C. de lib. præte.

Præterea, ista consideratio Bartoli confunditur per authen. cessante, & authent. post fratres, C. de legi. hære. vbi patet, quod etiam, quando tractatur de iure succedendi transuersalium, filius succedit in locum patris: ergo si per hanc rationem Bartoli vellemus dicere, quod istud ius sit separatum, sequeretur idem dicēdum in iure succedendi agnatorum: cuius contrarium tenuit ipse superius, per quæ puto posse teneri contra Bartolum, saltem in via disputatiua, licet Doctor. communiter pertranseant cum eo, maximè Socin. in d. consil. 252. in 11. col.

† Ex his, quæ dicit hic Bartolus, inferunt hic Paul. de Castr. & Alexand. ad q. stante consuetudine vel statuto, quod primogenitus succedat in fundo, prout est hodie in Regno, in feudis titulatis, habentib. dignitatem regalem, de quibus habetur per Bal. & hoc in l. de feud. marchiæ, & per Alex. in cons. 7. & cons. 25. in quinto vol. & idem in alijs feudis inferioribus, in casu quo viuitur iure Francorū: si moritur pater fundatarius, relicto filio secundo genito, & nepote ex primogenito, quis succedat in feudo, filius, vel nepos? Alexander hic distinguit, vt hic per eum. Hunc articulum plenè examinat Socin. in d. cons. 252. in secundo volumine, & tenet, quod nepos ex primogenito succedit, patruo excluso: quia subintrat locum primogeniti: hanc etiam opinionem tenet Paul. de Cast. in cons. 163. in secundo volumine. Sed Andreas de Isern. tenet contrariū, in c. j. §. his verò, de gra. suc. in feu. & in c. j. col. 5. de natu. suc. feud. scilicet, quòd secundo genitus præferatur nepoti. Tamen primam partem in fauorem nepotis tenet Card. Alexan. in d. c. j. de feud. marchiæ, vbi per sexdecim col. examinat

hunc

hunc articulum, plenius quàm alius, & argu-
rit ad partes: tandē concludit pro nepote.

Deinde ingreditur Bar. secundum membrum suę distinctionis, scilicet, de Posse succedere ex testamēto: & dicit, quod istud nō est aliquod ius, nec spes à iure approbata viuente testatore, quia viuo testatore non potest quis petere aperiri tabulas testamenti: & in hoc secundum eum procedit similiter regula negatiua: non autem affirmatiua: quia, viuo testatore, nō potest quis repudiare hæreditatem: vt infra. l. proxima. Adde, quod in omnibus Bart. benè loquitur & cōmuniter approbatur.

259 † Ex cuius dictis collige notabiliter, qđ hæres institutus non potest, viuo testatore, petere, quod tabulæ testamenti aperiantur, l. 2. §. si dubitetur, & infra, quemadmodum testa. aperiant. hinc dicit Bald. in d. §. si dubitetur, in j. not. quòd Notarius non debet ædere testamentum hæredi, viuo testatore: nec etiam legatario: sed ipsi testatori potest edere, si testator illud vult. Et hoc probatur in text. in d. §. si dubitetur: & sentit Bart. in l. vltim colum. 3. circa finem, C. de edic. diui Adria. tol. vbi ex hoc dicit, quod eoipso, quod reperitur testamentum in manu hæredis, præsumitur testator esse mortuus: quia eo viuo illud habere non potest: & ita etiā tenet Pet. Philip. Corn. in cons. 85. colu. 3. in 2. volumine.

260 † Adde etiam prædictis, quòd Notarius, etiam mortuo testatore, non tenetur ædere legatario totum testamentum: sed solùm illam particulam legati sibi facti cum hæredis institutione, & non vltrà: secundū Bar. in l. 2. §. diem, infrà, quemadmodum testa.

261 aper. † Quærit Barto. hic, an substitutus pupillaris dicatur habere aliquod ius vel spem approbatam, saltem mortuo testatore, & viuo pupillo? & dicit quod non, per l. 2. §. interdum, sup. de vulg. & pupilla. & dicit, vt hic per eum: quia clarè loquitur, & benè.

262 † Capio nunc tertium membrum principale Barto. in quo consideratur potentia adeundi, respectu certæ hæreditatis præsentis: quia mortuus est is, de cuius hæreditate agitur. Et istud ius adeundi consideratur tripliciter: secundum Bar. Primo modo respectu alicuius hæreditatis nondum delatæ: vt, quando aliquis est institutus sub cōditione, & mortuo testatore nondū venit conditio, & sic pendet: & istud dicitur esse aliquod ius: & spes ista est approbata à iure: quod patet, quia potest talis spes deduci in contractum, l. omnia, suprà, de hæredit. vel act. vend. & l. spem, C. de dona. Est enim approbata: quia nō speratur vlteriùs in mortem testatoris, cùm iam mortuus sit.

Sed contra hoc opponit Bartol. d. l. nec emptio, suprà, de contrahend. empt. vbi spes non dicitur aliqua res: & probatur ibi, in §. aliquando, vbi dicit, quod aliquando potest contrahi emptio sine re, veluti, &c. Et sic ponit exemplum de spe, ergo spes nō est res? Dicit Bar. soluere de mente Bal. in l. si ea, col. 2. C. de vsur. quod illa spes non est res, intelligendo rem præsentem, quæ in cōtractu deduci solet: sed illa spes, est quoddam, quod habetur pro re: vt tenet Bart. in l. si actum, sup. de act. empt. vbi dicit, quod est quoddam factum: & patet, quia ita deducitur spes in contractum, sicut res.

263 † Secundò modo consideratur istud Posse adire, secundum Bar. quando hæreditas est delata: tamen non potest adiri propter aliquod impedimentum: vt quia deficit aliquod ex illis nouē requisitis suprà numeratis in glossa & tunc dicit Bart. quod istud est aliquod ius per se: quod probat duabus rationibus. Primò, quia præscribitur lege, licet, C. de iur. delib. Secundò, quia quādoque transmittitur iuxta not. per eum in l. ventre, infra eodem. Et potest esse exemplū in infante, qui non potest adire, & tamen transmittit ad patrem, l. si infanti, C. de iure delibe. & etiam ex potentia suitatis, vt notat ibi Alexand. & Docto. Item in furioso: qui transmittit ex potentia suitatis: secundum Angel. in l. Anthistius, §. vltim. infrà eodem, & Baldus in l. potuit, in quinta quæstione, à contrario sensu, C. eodem titulo.

264 † Iuxta hoc quærit Barto. postquam dixit, quod istud est aliquod ius: quæritur, qđ ius est: an dicatur solū ius adeundi: an verò possit etiam dici ius deliberandi? & distinguit. Aut est impedimentum habens defectum scientiæ, & dicitur solum ius adeundi, non deliberandi. Aut est alius defectus, quàm scientiæ, & tunc dicitur ius adeūdi, & deliberādi. Nota igitur verba Bar. quia multum singulariter loquitur: & ex verbis solis collige plures notabiles & vtiles cōclusiōes.

265 †Prima concluſio colligitur ex principio huius ſecundi membri: quod hæreditas delata dicitur etiam illa, quæ nō poteſt adiri, propter aliquod impedimentum perſonæ hæredis: dummodò ſit purè relicta? ex qua concluſione habet optimam limitationem, ad l. delata infrà, de verborum ſignifica. ſecundum Alexandrum hic. Nam ibi dicitur, quòd hæreditas dicitur delata ea, quæ poteſt adiri: ergo ſi non poteſt adiri, non dicitur delata. Intellige, quando non poteſt adiri: quia non eſt mortuus teſtator: vel non eſt purificata conditio: & ſic ex alio impedimento, quàm ex eo, quod eſt in perſona hæredis.

266 † Secunda concluſio eſt, quod tempus triginta annorum, per quod præſcribitur aditioni hæreditatis, iuxta d. l. licet, currit, etiam ignoranti delatam ſibi eſſe hæreditatem: & ſic eſt cōtinuum: & de hoc fuit dictum ſuprà in prima charta, in quarta differentia.

267 †Tertia concluſio eſt, quòd etiam is, qui eſt impeditus adire, poteſt tranſmittere ius adeundi, & etiam ius deliberandi diuerſis reſpectibus: prout colligitur ex ſupradictis, & infradicendis.

268 †Quarta concluſio eſt: quod is demùm tranſmittit ius deliberandi, qui ſcit hæreditatem eſſe ſibi delatam: vnde ignorans, furioſus & infans non tranſmittunt ius deliberandi, ex quo ſcientiam non habent; & ignorans deliberare non poteſt: quod nota pro intellectu, leg. cū antiquioribus, C. de iure delib. & ibi eſt gloſſ. notabilis, in verſicul. qui ſciens, quod annus, infra quem tranſmittitur ius deliberandi, non currit, niſi à die ſcientiæ: & deinde in antea eſt continuus.

269 †Quinta concluſio eſt, quòd is, qui habet ius adeundi, nō habet de neceſſitate ius deliberandi: prout eſt in ignorante: nam poteſt eſſe ius adeundi ſine iure deliberandi: ſecus econtrà: quia is, qui habet ius deliberandi, habet etiam de neceſſitate ius adeundi: quia ius deliberandi non poteſt eſſe ſine iure adeundi.

270 †Contra prædicta opponit Barto. nam præſuppoſito, quòd iſtud ius adeundi ita impeditum, ſit aliquod ius: vt ſuprà, ergo deberet quæri domino per ſeruum hæreditas ſine iuſſu, l. placet infrà eodem, quòd eſt contra legem, ſi quis in bona, §. iuſſum, infrà eod. tu reſponde declarando Bart. quòd verum eſt, quòd iſtud ius adeundi dicitur aliquod ius, verùm, non eſt ius quæſitum: ſed ius quærendi de futuro: vnde verū eſt quod quando agimus de iure queſito, quic quid acquirit ſeruus, immediatè illud acquirit domino: & ita loquitur d. l. placet: ſecus eſt, quando agitur de iure quærendi: quia antequam acquiratur ſeruo, non acquiritur domino: & ita dicimus in aditione hæreditatis, in qua requiritur iuſſus.

271 †Habes ergo ex prædictis verbis Barto. quod ille, qui habet ius adeundi hæreditatem, non dicitur habere aliquod ius quæſitum: quia nihil acquiſiuit antequàm effectualiter adeat. Ex hoc verificatur illa concluſio, quæ ſe habet: quod ius adeundi hæreditatem, nō dicitur eſſe in bonis noſtris. Ita tenet Bald. in c. j. §. iniuria, colum. 2. verſic. & nota de pace iura firm. & Petrus Philip. Cornel. in conſilio 11. colum. j. & conſil. 206. colum. 8. in fin. in 3. volumine, & in conſil. 229. colum. 2. in fin. & conſil. 254. in princip. in 4 volumin. in quibus locis etiam habetur, quod ius adeundi nō poteſt cedi, nec transferri in alium: & pro hoc eſt tex. in l. pretia rerum infr. ad falcid. Ad propoſitum, ſecundum Bart. in iſto iure adeundi prædictis duobus modis cōſiderato, procedit regula negatiua: quia is, qui non habet tale ius, non poteſt illud repudiare: ſed affirmatiua non procedit, quia is, qui habet tale ius ita impeditum, vt ſuprà, non poteſt illud repudiare: vt ſuprà, eod. l. proxima, & l. is, qui hæres. Et cum Barto. tranſeunt hic communiter doct.

272 †Tertio modo, conſideratur iſta potentia adeundi liberè, & ſine aliquo impedimento: & iſtud appellatur ius adeundi, & deliberandi ſimul ſecundum Bart. & in iſto vltimo caſu procedit regula negatiua & affirmatiua tradita in hac l. & ſic per prædicta habes plenam declarationem ad iſtam l. ad ſciendum, quando procedit regula tradita in ea: & hoc iunge cum ſummario poſito hic per Bart. vbi dixit, quod qui habet ius adeundi principaliter, & per ſe non impeditum, ad ſui vtilitatem, is repudiare poteſt. Nam omnia iſta verba ſunt adeunda: in expoſitione huius legis, quia omnia important iuris miniſterium.

†Expe-

273 † Expeditus de theorica huius l. Bar. hic reducit eam ad practicã. Et quærit primò: quia vnum de requisitis est, quod ille, qui vult adire, sit homo liber: qualiter probatur, & quis sit liber? & dicit, quod præsumitur qd sit liber, si est in quasi poss. libertatis: aliàs secus, vnde dicenti tunc, eum seruum esse incumbit onus probandi: & ratio est, licet ipse non dicat, quia quilibet præsumitur esse talis, qualẽ natura solet producere: nisi contrarium probetur, l. nec codicillos, & ibi Bal. C. de codicil. quia ergo natura vnum quemq; hominem procreat liberum: nam omnes homines sunt liberi de iure naturali, §. ius autem, inst. de iure natural. & instit. de liberti. §. j. ideò quilibet liber præsumitur, nisi contrarium probetur.

274 † Ex dictis Barto. hic collige notabilem conclusionem: quæ est, quòd talis, quis præsumitur, qualis in possessione reperitur: vnde resultat illud dictum: qualem te inuenero, talem te tenebo, l. moueor, & ibi Baldus, C. si ser. expor. vene. & l. circa supr. de pro. Si enim quis reperitur in poss. libertatis, præsumitur liber: aliàs præsumitur seruus: & dicenti contrarium, incumbit onus probandi.

† Et per hoc nota magnum effectum & 275 commodũ possessionis: quia licet aliàs in cumberet alicui onus probandi aliquid, q̃ est fundamentum suæ intentionis: iuxta not. per Bart. in l. hoc iure, infr. de ver. obl. Si tamen reperitur in possess. rei vt iuris, de quo litigatur, habet præsumptionem pro se adeò quod transfundit onus probandi contrariũ in aduersarium. Ita probatur ex dictis Bar. hic: & tenet idem Bart. multùm notanter in l. j. §. non autem, infrà, de bon. poss. secundum tab. & Ias. in rub. C. qui admit. col. 3. pro hoc est text. in cap. si à sede, de præb. libro 6. hinc est, quod licet aliàs, quãdo tempus est fundamentum intentionis alicuius debeat ab eo probari: vt not. Bart. in l. non solùm, §. sed vt probari, infrà, de opin. noui nuncia. tamen fallit, quando ille reperitur in possessione. Ita dicit Bart. in d. §. non autem. Quod potes inducere ad multa, quibus adde text. & ibi Andr. de Isern. & Aluar. in c. 1. in princ. & §. j. si de feud. fue. contro. & Soci. in consi. 181. colum. 1. in fin. & seq. in 2. volum. & inst. de interdi. §. commodum.

276 † De filiofamilias dicit Barto. quòd probatur eodẽ modo: quasi velit dicere: quod si reperitur in possessione patriæ potestatis, præsumitur in potestate: aliàs præsumitur sui iuris, secundum gloss. & Barto. in l. Titia, suprà, solu. mat. & habetur in d. l. circa, suprà de prob.

277 † Adde, quòd in hoc Bart. ita simpliciter loquendo malè loquitur, & eius dictum cõmuniter reprobatur in eo, quod sentit, qd si filius reperitur in poss. sui iuris, præsumatur emancipatus: nam in hoc contrarium tenet Pet. Bart. & Alexan. in d. l. Titia, & Ias. in l. si emancipati, col. 2. C. de collat. & ratio est: quia primæuus statꝰ hominis, repugnat huic præsumptioni: nã de iure semper filius præsumitur in potestate patris, nisi probet se emancipatũ: vt est tex. in d. l. si emancipati, & ibi not. Alex. & communiter Mod.

278 † Hoc tamen limita, nisi filius habitasset seorsim à patre, per x. annos, gerendo se pro emancipato: quia ex hoc præsumitur, quòd sit emancipatus, nisi contrarium probetur. Ita tenet Bald. in l. 2. C. si aduer. rem iud. & in l. post mortem, in fin. suprà, de adop. Alex. in consi. vlt. col. 6. in 4. volum. & Ias. in d. l. si emancipati, colu. 2. & ex hoc dico, posse saluari dictum Bart. nam Bart. hic & in d. l. Titia dicit, quod præsumitur sui iuris eoipso, quòd reperitur in tali possessione: quæ possessio tunc inducitur, quando filius per x. annos stetit separatus à patre: & ita saluari potest.

Circa tertium requisitum. s. quòd debet esse compos mentis: ponit tunc Bart. qualiter istud probetur: quod plenè tetigit suprà 279 in gl. & ad ibi dicta me remitto. † De quarto requisito, quod debet esse maior 25. annis: qualiter istud probetur. Bar. se remittit ad no. per eu, in l. de ætate, suprà de mino. vbi plenè tractat hanc materiam, & ibi poteris videre. vnũ tamen scias pro regula huius materiæ, quod regulariter quis nõ præsumitur, maior neq; minor: vnde semper ætas debet probari per eum, qui se fundat in ea. Nam ille, qui allegat minorem ætatem ad fundandam suam intentionem, debet eã probare: & eodem modo, qui se fundat super maiori ætate. Casus est in l. cùm te, & ibi Bart. & Bald C. de proba. & in l. si minorem. & ibi Bart. Bald. Fran. de Aret. C. de in integ. restit. & Bart. in d. l. de ætate, vbi dicit

posse adire Iudicem, vt ex aspectu iudicet: & ille, in quem Iudex ex aspectu transfundit onus probandi probare debet.

280 † De quinto requisito, scilicet, quòd sciat testatorem esse mortuū. Qualiter hoc probetur. S. mors? dixi plenè suprà in glo. Collige tamen ex dictis Bar. hic, quòd non requiritur vera scientia per sensum corporis de morte testatoris: sed sufficit, quod ita vehementer opinetur ad hoc, vt adire possit.

281 † Secundò collige, quod ille, qui confitetur se feciſſe aliquem actum, vt hæres Titij, per hoc censetur fateri Titium esse mortuum: & se scire mortem eius. Et ex hac cōfessione potest conueniri ab omnibus creditoribus hæreditarijs: licet cum vno tantū creditore confessus fuerit.

282 † Tertiò collige, intellectum ad l. vltimam, suprà, de inter. ac. in quantum ibi habetur, quòd si litigans confitetur se hæredem, talis confessio præiudicat sibi solùm, quo ad illum, cum quo litigat: non autem quo ad alios creditores hæreditarios: nam illud intelligitur in eo, qui non poterat esse hæres: nam tunc confessio præiudicat sibi, quo ad litigantem tantùm, non autem quo ad alios: aliàs secus.

283 † Quartò, in quantum Barto. examinat hic qualiter probabitur ista sentētia: Tu pro habenda plena notitia istius materię, & pro eius declaratione facias regulam, cum exceptionibus, regula est, quod in dubio semper præsumitur ignorantia facti alieni, nisi probetur scientia, l. verius, suprà, de probat. & not. Card. in cle. j. in 7. quæst. de consang. & affi. & Bal. in l. quicunq; col. j. C. de ser. fug. & est tex. in c. præsumitur. de regu. iur. lib. 6. & not. Pet. Phil. Corn. in cons. 25. col. fin. in 2. volu. hinc dicimus, quod ignorātia in facto alieno est tolerabilis, l. vlti. infrà, pro suo, & habetur in l. qui in alterius. infrà, de reg. iur. ex quo à iure præsumitur, vt suprà: & not. Bart. in l. fi. si cui. § j. infrà, de accu.

284 † Adde tamen, quòd licet præsumatur ignorantia: debet tamen proponi & allegari per eum, qui se fundat in ea: aliàs nō prodest sibi talis præsumptio. Ita no. Bald. in d. l. quicunq;, col. j. & Ias. in l. cū quid col. pen. suspr. si cer. pet. per tex. in l. si adulterium, cū incestu. § idē Pollioni, infra, de adul. Et de hac materia dixi plenè suprà, in 8. charta, in

285 fin. vers. vnū tamen scias, &c. † Et potest esse ratio, quare potiùs præsumatur ignorantia, quàm scientia: quia ignorantia est actus priuatiuus, habens negatiuam annexā: quæ negatiua est de iure improbabilis, l. actor, C. de prob. sed scientia, quæ ponit & affirmat. meritò probari debet, l. ei, qui dicit suprà, de proba.

286 † Istam regulam limita primò, non procedere in facto proprio, quia ignorantia facti proprij non est tolerabilis, nec de iure præsumitur, l. quanquam, & ibi not. suprà, ad Vellei. & in c. ab excommunicato, de rescrip. & Pet. Phil. Cor. in cons. 42. in princip. vol. vnde tunc potiùs præsumitur scientia

287 per prædicta. † Hoc tamen limita non procedere, quādo quis esset enormiter lęsus, & vltra dimidium iusti pretij, quia tūc etiam in facto proprio præsumitur ignorantia. Ita tenet Bart. in l. quisquis, C. de rescin. vend. di. & Pet. Phil. Corn. in cons. 140. colu. vlt. in 3. volum.

288 † Secundò, limita nō procedere in actib. morientium: quia ibi præsumitur ignorantia etiā in facto proprio. Ita no. Bal. in auth. sed cū testator, C. ad fal. & Ang. in §. illud quoq; in auth. de tri. & semiſ. & ita intelligitur tex. in §. in fraudem, insti. ex qui. cau. ma. nō licet, ibi, sæpè enim, &c. Et est ratio, quia humana fragilitas mortis cogitatiōe turbata non præsumitur eam scientiam habere, l. hac consultiſſima, §. at cum humana, C. qui test. fac. poſſ.

289 † Tertiò limita non procedere, quando factum proprium esset valdè antiquum: nā tunc non præsumitur scientia in facto proprio, sed potiùs ignorantia & obliuio. Ita tenet Pet. Phil. Cor. in consi. 56. col. j. in fi. in 3. vol. & Bar. in l. siquis delegauerit, infrà, de noua. & Bar. in l. si res obligata, infrà, de l. j. & Di. in c. præsumitur, de reg. iur. lib. 6.

290 † Quartò limita, nisi factum proprium esset valdè intricatum & obscurum, adeò, quod de facili non potest memoria retineri: nam tunc præsumitur ignorantia: secundum Bart. in d. l. si quis delegauerit, in fin. per l. emptor, §. Lucius suprà de pac. & l. fideicommiſſum, infrà de confeſſ.

291 † Quintò limita, nisi quis esset in multis negocijs intricatus: quia propter multiplicitatem factorum & negotiorum præsumitur ignorantia, etiam in facto proprio, secundum Barto. in l. quod iussit, in fin. infrà,

frà, de regu. iur. Hinc est, quod si est aliquis homo diues, qui exercet multa negocia, & habet bona in diuersis locis, aut regionib. præsumitur ignorare factum proprium. Ita not. Barto. in authen. sed cùm testator, C. ad falcid. & Bald. in l. 2. in 6. q. C. de rescind. venditione.

292 · † Sextò fallit, quando quis tractat de dã no vitando: nam tunc præsumitur ignorãtia, etiam in facto proprio, l. sed si me putẽ, & ibi Bart. & l. cùm is, in prin. & ibi glo. & Bart. suprà, de cond. ind. & Bar. in l. cùm de indebito, suprà, de proba. de quo vide Bar. in l. qui fundum, §. seruus meus, infrà, pro

293 emptore. † Secundò, principaliter limita, regulam prædictam non procedere, quando factum alienum tendit ad commodum alicuius, nã ille ad cuius cõmodum tendit ꝑsumitur illud scire, etiãsi esset absens: text. est, & ibi Car. in cle. j. §. fi. de conces. præb.

264 † Tertiò, principaliter limita, nisi sit fa- 299
cta denunciatio ad dom um eius, qui ignorantiam prætendit: quia scire præsumitur. Quilibet enim preſumitur scire id, quod est sibi denunciatum in domo sua, gl. est & ibi Bald. in l. si tutor petitus, C. de pet. tuto. & Ias. in §. sed iste, col. 18. inst. de act.

295 † Quartò limita, nisi de eo, de quo prætenditur ignorantia, esset publica vox & fama: vel esset notorium in illa ciuitate, in qua ille est, qui ignorantiam prætendit: nã per hoc non præsumitur ignorãtia: sed potiùs scientia inter ciues illius ciuitatis: ita tenet Barto. hic & in l. quidam, §. vlt. suprà, de admi. tu. & Alexand. in cons. 36. colu. 2. vers. fortius, in j. vol. & in cons. 203. col. 2. in 2. vol. quod incipit: Viso & discusso, &c. & Bal. in l. quicunq;, col. 1. C. de ser. fug. & glo. & doct. in d. l. si tutor petitus, & Bar. in l. si cui §. j. infrà, de accu. & idem Bart. in l. qui Romæ, §. duo fratres, in 3. q. infrà, de verbo. oblig. vbi dicit eadem verba, quæ dicit hic. 300

296 † Quintò limita, nisi ille, qui ignorantiã prætendit, esset consanguineus eius, de cuius facto quæritur: quia ratione consanguinitatis præsumitur scire facta consanguinei sui: l. 8. infrà, vnde cog. & l. de tutela. C. de in integ. rest. & tenet Bart. hic & Bald. in d. l. quicunq;, colu. j. & Alex. in l. Titius, §. 1. suprà, de li. & posth. & Alexand. in cons. 103. colum. 2. in ver. pro hoc, &c. in 4. volum.

297 † Quod tamen restringe & intellige, pro 301
cedere in his, quæ verisimiliter & communiter consanguineus scire solet: vt est circa materiam consanguinitatis, & processum naturæ: secus est in alijs factis consanguinei: quia ita cadit ignorantia in consanguineum, sicut in quamlibet extraneum. Ita tenet Bald. & Alexand. in l. quoniam sororẽ, C. de iure delib. & Alexand. in cons. 71. colum. 3. in j. volum. & Alexand. in d. l. Titius, §. 1. & vide aliquid de prædictis, per Bart. in l. qui duos, in prin. col. pen. circa fin. infr. de rebus dub.

† Sextò limita, nisi is, qui ignorantiam 298
prætendit, esset vicinus eius, de cuius facto quæritur: quia vicinus præsumitur scire facta vicini. Ita dicit Bart. hic & Bal. in d. l. si cui, §. j. pro hoc est text. in l. si ita, §. fi. instã, de fun. instr. & in c. quosdam, & ibi Abb. de præsump. & in l. si vicinis, C. de nup. & in l. filiũ, suprà. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. & not. Bar. in l. j. col. 3. suprà, si cer. pet.

† Quod tamen limita procedere in illius actib. qui verisimiliter sciri solent per vicinos: vt quando sumus in actibus successiuis: secus autem in momentaneis: quia non præsumitur eos scire vicinus, vt si in domo vicini sit celebratus aliquis contractus, vel aliquis actus, qui momento expeditur: Ita not. Alex. in l. j. in 4. & 5. col. sup. si cer. pet. eodem modo, quando sumus in actib. qui verisimiliter solent committi in occulto: nam illum non præsumitur scire vicinus. Ita notanter tenet Bal. in l. j. in fin. C. de col. deteg: vt si committatur aliquod stuprum, vel adulterium. Idem tenet Alex. in d. cons. 71. col. 3. in j. vol. & in cons. 50. circa fin. col. in 5. vol. & Alex. in d. l. Titius, §. 1. Et circa hanc materiam adde, quòd quantò vicinior est quis, tantò subtiliùs præsumitur scire facta vicini: secundum Abb. in c. quosdam, de præsump.

† Quis autem dicatur vicinus? vide notanter Bald. in l. si testius, infrà, de aqua plui. ar. vbi dicit, quod vicinus dicitur ille, qui distat per tantum spaciũ, per quantum vox vnius hominis clamãtis, audiri potest. Idem etiã tenet Abb. in d. c. quosdam, vbi hoc intelligit in vicino respectu eiusdem loci & vicinitæ: secus in vicino diuersi loci vel ciuitatis, nam ille cẽsetur vicinus, qui non multum distat à ciuitate, vt ibi per eum.

† Et propter hanc præsumptam scientiã

vicini

vicini præsumit lex, quòd damnum cõmissum in aliquo loco, censetur illatum à vicinis: nisi aliud probetur. Ita dicit Bart. o. in l. trita. §. fin. per illum tex. inf. de fun. & inst. & l. dominus horreorũ, & ibi Bart. sup. lo.. ca, & Bald. in l. quæ fortuitis, col. j. in fi. C. de pig. ac. vbi dicit, quòd incendium domus, præsumitur immissum ab ibi habitantib. de qua materia, vide plenè Alex. in cons. 50. in 51. vol. & cons. 220. in 2. vol. & habetur in decis. 57. cons. Neap. Itẽ, quod furtum præsumatur factum à vicino: adeò, quòd facit indicium: tenet Bart. in l. vlt. colum. 2. infr. de quæst.

302 † Eodem modo, si reperitur aliquis homo occisus, præsumitur interfectus ab eo, qui plurimum locum illum frequentabat: ita tenet Alex. in d. l. vlt. in addi. ad Bar. quæ incipit. Quid si reperitur? &c. & Alexand. in d. consil. 50. colum. 3. in 1. volum. faciunt not. per Ias. in l. rogasti, §. si tibi, colu. fin. suprà, si cert. petatur.

303 † Hoc tamen limitá multum singulariter secundum Bal. in l. j. col. fin. C. loca, pro cedere in vicino, qui est malæ conditionis & famæ: secus si esset homo bonæ famæ & vitæ: quia non præsumitur damnum commisisse. Ita etiam in simili tenet Ang. in versi. fama publica, colum. 6. in tract. maleficiorum.

304 † Item, in quantum suprà dixi, quod vicinus non præsumitur scire actum momentaneum commissum in vicinia: limita nisi probaretur, quòd de illo actu esset in illa vicinia publica vox & fama: quia præsumitur tunc scire vicinus secundum Bart. hic. Idem quando probaretur, quod de hoc erat fama in illa ciuitate: præsumitur scire coipso, quòd probetur, quòd erat ciuis: secundum Bart. hic. Quod tamen limita, non procedere in nouo ciue, qui nouiter aduentauit in ciuitatẽ: nam in eo cessat talis præsumptio scientiæ: ita dicit Alexand. hic in 4. colum. & Bald. in l. data opera, col. 7. C. quia accusa. non poss. per text. in l. qui cum vno, §. vlt. & in l. qui commeatus, §. vlti. infrà, de

305 re mili. † Prædicta verò, q consanguineus præsumitur scire facta consanguinei, & vicini, limita etiam, secundum Bar. hic nõ procedere, quando consanguineus, vel vicinus fuisset absens ab illo loco vel ciuitate, in qua stabat consanguineus. Ita etiam tenet Alex. hic, pro hoc est text. & ibi per Abb. in c. cũ in tua, extra. qui. ma. accu. poss. Quod tamen intellige secundũ Lud. Ro. & Alex. hic: nisi modicũ distaret ab illo loco: quia tunc scire præsumitur: & modica distantia non attenditur per text. in d. c. cùm in tua, in l. præsens, sup. de procu. & in c. quosdam

306 de præsump. † Secundò, limita, nisi consanguineus vel vicinus esset infirmus: quia propter infirmitatem præsumitur ignorare facta consanguinei vel vicini. Ita dicit Bart. hic, & est text. in d. c. cùm in tua, quod tamen intellige secundum Ros. & Alexand. hic, si esset magna infirmitas: secus si esset leuis infirmitas: quia habetur pro non infirmitate, l. quæsitum, & ibi no. infra, de re iud. & l. j. §. proinde, & l. ob quæ vitia, §. fi. suprà, de ædili edi.

307 † Tertiò limita, nisi consanguineus, vel vicinus esset puer vel infans: quia ratione ætatis præsumitur ignorare: vt d. c. cùm in tua, & ibi per Abbat. & not. gloss. in c. præsumitur, de regulis iuris, lib. 6. Et pari ratione infero idem esse in furioso, ex quo nullũ habet sensum: & infanti æquiparatur, l. in negotijs, infrà de regu. iur.

308 † Quartò limita, nisi consanguineus, vel vicinus esset excommunicatus: quia præsumitur ignorare secundum Abb. in d. c. cùm in tua, col. j. Et potest esse ratio: quia excommunicatus æquiparatur mortuo, secũdum Inn. in c. grauem, de sentent. excommunica. Item ex quo nullus cum eo participat: non potest intelligere, quod agitur.

309 † Septimò, principaliter limita regulam prædictam procedere, nisi is, qui ignorantiam prætendit interfuisset negotio, quod asserit ignorare, quia tunc ratione suæ præsentiæ scire præsumitur. Ita no. gl. & Bart. & Bald. in d. l. si. tutor petitus, C. de pet. tut.

310 † Octauò, principaliter limita, non procedere in eo, qui assiduè, & vt plurimum solebat esse, & stare cum eo, cuius factum ignorare prætendit: quia ratione assiduæ conuersationis & amicitiæ præsumitur scire factum illius: sicut dicimus in vicino & consanguineo: ita notanter tenet Bal. & ibi etiã Imo. in l. quotiens, in prin. sup. de hær. inst. & Bal. in l. j. in primam, fi. col. C. de cad. tol.

311 † Nonò, limita in eo, qui ex iuris dispositione tenetur scire, nã præsumitur scire, & nõ excusatur allegans ignorantiã, l. i. C. de fal.

fal.mone. & tenet Bal.in d. l.si tutor petitus & ratio est: quia scire, & scire debere, sunt paria. Ita not. Bald.in l.quicunque, colum. j. C.de ser.fug. & Fran.de Are.in l.filiũ eman cipatum,in fin.infrà eo.& Car. in cle.j.§.fi. co.j.de concess.præben. & Paris in tract.fin. in ver.familiaris. & Aluar. in c.vasallus si feudũ,col.j.si de feud.fuer.contro. Pro hoc facit,quod dicimus de ignorantia iuris,quę neminem excusat, vt habetur in l. iuris ignorãtia,C.qui admit. & est ratio: quia quilibet tenetur scire leges sacratissimas,C.de legi. & propterea quilibet præsumitur eas scire: quia scire tenetur.

312 † Decimò limita, non procedere in ignorantia affectata nã licet in dubio præsumatur quis ignorare facta aliena, vt su. & d.c. præsumitur. Si tamen,cũ scire potuisset de facili,non curauit,& affectauit ignorantiã: qa fortè recessit,ne posset scire: vel alio modo procurauit ignorantiam, nõ excusatur: imò scire præsumitur: & talis affectata ignorãtia habetur pro scientia. Ita expresè tenet Card.in cle.j.& 7. de consan. & affi. per ea,quæ habentur in c. Apostoli.de cle.ex cõmu.& ibi per Ab.vbi istud generaliter extẽditur ad omnem ignorantiã crassam & supinã: quia talis ignorantia neminẽ excusat, imò habetur pro scientia,secundũ Abb.ibi. Et ibi ponit,quãdo dicatur ignorantia crassa,& quãdo supina: vt no. Bal.in l.j.in prin. col.fi.C.de cadu.tollen. Ad prædicta autem de ignorãtia affectata facit tex.in l. ratione ra.su.de execu.tu.& no. plenè Ias.in l.si verò col.2.& 3.sup.qui satisd.cog.& de ignorãtia supina est gl.in c.innotuit de elect.

313 † Vndecimò limita, non procedere in eo, qui percunctatus est factum alienum: quia præsumitur scire. l. non est ferendus, sup.de transact. & no.Bal. in d.l.tutor petitus,C.de pet.tut.Idẽ est in eo,qui percũctari & inquirere tenebatur,fortè ex ratiõe officij: quia scire præsumitur: & non auditur allegando ignorantiam, nisi illam probet. Ita no.Abb. in d.c. innotuit,col.3. & fin.de cle.& Lud.Ro.cons.481. col.2.& potest esse exemplum,quando Episcopus,cõtulit beneficium indigno: nam nõ potest se excusare, si nesciebat illum esse indignũ,ex quo istud inquirere tenebatur: & sic de simili. Nõ enim potest pastor se excusare, quod nescit lupum comedisse ouem: vt ibi dicit Abb. cui adde Fel. c.à nobis.de excep.

314 † Duodecimò limita, non procedere in hærede extraneo,quia præsumitur scire omnia contenta in testamento facto per defunctum,in quo ipse est hæres institutus: secus est in hærede suo: quia ille præsumitur ignorare. Ita notanter tenet Bar.in l. eius,qui, in 3.colum.circa fin.sup. si cert. peta.& in l. cætera,§.fin.infrà de leg.1.& in l. cùm hęres per illũ tex.inf.de lib.lega. & Bal.in d.l.si tutor petitus,C.de pet.tu. Et est ratio,quia hæres extraneus non potest esse hæres,nec adire,nisi sit certus de viribus testamenti, l.sed si de sua, infrà,eod. secus in hærede suo. Quod tamen limita,non procedere in codicillis: quia tam extraneus,quàm suus præsumitur ignorare;contenta in codicillis,l. nõ est ferendus,sup.de transac. & no.Bar.in d. l.cętera,§.fi. † Prædictis adde quòd in superiorib.casibus,in quibus dictũ est præsumi scientiam in facto alieno: & in omnibus casibus,qui fortè reperirentur vltra prędictos, dũmodò non sit præsumptio scientiæ iuris & de iure, admittitur probatio ignorantiæ in contrarium; & sic dictæ præsumptiones operabuntur, vt onus probandi transfundatur in allegantem ignorantiam: licet aliàs ignorantia regulariter præsumatur.

315

316 † Qualiter autem probetur ignorantia? vide gloss.in c.præsumitur,de reg.iur.lib.6. quæ dicit,quòd ignorantia probatur altero de tribus modis. Primò, per proprium iuramentum: nam ea,quæ dependent ab animo & conscientia, possunt probari per iuramentum: quia alio modo probari non possunt,gloss. est not. quæ ad hoc semper allegatur in §. alien.in gloss.magna instit. de actio. & gloss.in l.j.C.de sicariis, & Bart.in l. inter omnes, §. rectè inf.de fur.& Alex.in consil.19.col.2.in vol. & Abba.in c.præsentium,colum.2.de testi.& Barto.in l.Celsus, inf.de vsuc.& Abb.in c.vidua, de regula,& in c. cognoscentes,de constit. & Barto.in l. j.§. hoc interdicto,infrà, de iti.actuque priua. Secundo modo, probatur ignorantia probando illud quod de necessitate facit deueniri ad eam: vt probando aliquem esse infantem vel furiosum. Tertio modo,probatur. probando id per quod verisimiliter deuenitur ad eam: vt probando aliquem

absentem, vel infirmũ, vt sup. dictum fuit.
317 Ita dicit glo. in d. c. præsumitur.

†Quibus adde, quod probare ignorantiam per iuramentum est regulare: nam de iure regulariter ignorantia potest probari per iuramentum, glo. est & ibi Abb. in fina. col. in ca. innotuit, de elec. & glo. in l. atqui naturæ, §. cũ me absentes, supra, de neg. gest. & gl. in c. proposuisti. 82. distin. & in c. nulli, de elec. lib. 6. & gloss. in c. 2. in vers. scienter,
318 de tempo. ord. lib. 6. † Tamen ista regula recipit multas exceptiones: quia sunt multi casus in quibus non sufficit iuramentũ ad probandam ignorantiam: quas ponit Felyn. in d. cap. cognoscentes, col. antepe. de constit. & ibi etiam Barba. & Fel. in c. quosdam, de præsumptio. & Ias. in §. sed iste, colu. 18. de actio. in quib. locis plenissimè tractatur hęc
319 materia: & ad dicta ibi per eos me remitto.

† Successiuè in quantũ Bar. dicit circa probandam scientiã in terminis legis nostrę, q̃ si is, cui delata erat hæreditas, non dixit in præterito se sciuisse mortẽ defuncti: sed dicit nũc quod sciuit, dũ mouetur sibi cõtrouersia super hæreditate: q̃d hoc non sufficit nisi in alio modò probet scientiam: vnde simpliciter bona adiuit, & hæreditas esset sibi delata per ius deliberandi, succumbit elapso anno. Nota perpetuò ex verbis Bart. quod ius deliberandi, per quod transmittitur hæreditas nõ adita ad quoscunq; hæredes
320 infra annum iuxta l. cum antiquioribus C. de iure deliberand. est talis naturæ, quòd incipit currere demum à die scientiæ ei, cui primò defertur, sed postquam incepit scire transmittit, si moriatur, illud ius deliberandi ad hæredem, vigore cuius transmissionis, potest hæres iliam hæreditatem adire solum infrà residuum illius anni, qui incipit in personam defuncti: quod residuum currit, hæredi etiam ignoranti: adeò, quod si hæres ignorat morte defuncti, & labatur annus, non potest vlteriùs adire: & si adit ignoranter, non valet aditio. Ista vltima verba colliguntur ex dictis Bar. hic. licet obscurè loquatur, per quæ habes intellectũ ad d. l. cum antiquioribus. Et de hoc propriè volunt sentire glossi. notabilis in d. l. cum antiquioribus, in versiculo qui sciens, quæ dicit quòd ille annus est vtilis: donec incipiat currere: sed postquam incepit est continuus.

† Item in quantum Bar. hic in 2. requisito dicit, quod ad sciendum qualiter quis sit hæres institutus non requiritur de necessitate, quod viderit fieri testamentum, vel illud legerit: sed sufficit, quòd illud sit sibi dictum, vel scriptum per literas amicorũ. Notatex hoc alium modum probandi scientiã: quia probatur ex eo ipso q̃ probatur, quod fuit de hõc facto scriptum alicui per literas amicorum: vel eo ipso, quod aliquis retulit ei, ita factum se habere: vnde nõ potest prætendere ignorantiam: & hunc modum probandi scientiam adde alijs prædictis supra.

321 † Item, not. ex dictis Bar. in eodem membro: quòd in casibus, in quibus ad faciendum aliquẽ actum requiritur, quòd præcedat fama: si quidem præcessit fama: & antequam actus geratur superueniat fama contraria: quod talis fama contraria tollit effectum primæ famæ: & impedit actum gerendum: secus si actus erat gestus: & postea superuenit: quia non inualidat, nec reuocat ipsum iam factum. Et hoc infertur secundũ Bald. & Alex. hic ad q. de inquisitione, quæ fieri debet præcedente fama: nam si superuenit contraria fama ante ipsam formatam impedit ea fieri: secus si pòst. Et ex hoc docet hic Bart. Aduocatum qualiter debet formare articulos: vt sciat se coarctare ad tempus ante, vel post actum gestum.

322 †Item, nota ex dictis Bar. in d. secundo membro: quòd communis opinio hominum præbet causam iustæ credulitatis, pro hoc est tex. in l. 2. inf. q̃s or. in bo. poss. serue. de qua materia vide Bar. & Ale. in l. vl. su. de hære. insti. vbi per hoc docent notabilẽ præticam ad liberãdum aliquem à pœna quã fortè incurreret, si non probat id, quod asserit: nam debet articulare, quod de hoc erat cõmunis opin. vel publica vox & fama: vel quod audiuit dici à personis fide dignis, &
323 liberabitur: vt ibi per Bar. & Alex. † Quibus adde, quòd non solùm publica vox & fama seu cõmunis opin. præbet hanc iustam causam credulitatis: sed etiã dictũ seu relatio vnius viri notabilis, & fide digni glo. est singularis in l. Titio fundus, infra de cõd. & de mon. quam multum exclamat & pro notabili [illegible] Bal. ibi & in l. iudicia, col. fi. C. de rei ved. & B. in vlt. infra. pro empto. & Ioan. And. & Anto. de But. & cõmuniter Can.

in c.

324 in c.cura,de iure patro.& Iaſ.in rep.l.admonendi,col.99.de iureiu.† Item in quantùm Bart. hic in eo dem ſecundo membro circa fi.dicit:quòd ſi in veritate hæres eſt inſtitutus ſub conditione:abſque dubio nō poteſt, pendente conditione adire, vide eundem Bart.in l.ſi quis extraneus,§.fi.infrà eod.vbi
325 ponit de hac materia vnam notabilē diſtinctionem. † Limita tamen iſtud non procedere,quando communis & vehemens opinio hominum erat,quod conditio omninò erat purificanda in fauorem hæredis: & deinde in veritate ita fuit purificata: nam tūc poteſt hæres vigore dictæ communis opinionis adire,etiam pendente conditione:quæ aditio confirmatur per veritatem poſteà ſecutam. Ita mirabiliter tenuit Pet.de Anch. in cōſil.349.incipiēte: viſo diligenter,& in conſ.385.incip.Viſis diligenter.vbi ponit notabilem caſum.ſ.ſi teſtator relinquens vxorem prægnantem dixit,quod ſi poſthumus naſceretur maſculus ſit hæres: ſi autē vxor pareret fœminam,tunc inſtituebat Titium hæredem vniuerſalem:& poſthumā ſolùm in dotes.Nam ſi,adhuc exiſtente vxore prægnante,erat communis & vehemens opin. quod erat paritura fœminā, & hoc cognoſcebatur ex ſignis,potuit interim dictus Titius hæres adire hæreditatem, conditione pendente:quæ aditio confirmabitur poſteà per euentū ſubſequutū.ſ.quia peperit fœminā.Et iſtud erit magni effectus:quia ſi interim moriatur hæres poſt aditā hæreditatē cōditione pendente tranſmittet eam ad hęredes apparente poſtea veritate: quod aliàs non eſſet.Et illud dictum Pet. de Anch. refert Iaſ.in l.certum, col.fin.ſuprà ſi cer.pet. & dicit quod Pet. de Anch. in tali conſil. habuit aliquid vltra hominem.

326 † Subſequenter nota ex dictis Bart. in 3.membro,quod quando probantur duæ famæ contrariæ,ſtatur illi,quę procedit à perſonis magis dignioribus. Et hoc facit ad materiam teſtium.nam ſi ſunt examinati plures teſtes hinc inde,& ſunt adinuicem contrarij:tunc data paritate numeri teſtium,ſtatur illis,qui ſunt digniores & maioris auctoritatis,vt no.plenè Abb. & Felin.in c.in nostra,de teſtib.hinc eſt,quod ſi pro vna parte ſunt examinati duo teſtes maſculi : & pro alia duæ teſtes fœminę contrariæ maſculis: creditur potiùs maſculis,tanquam dignioribus ſecundum Abb.in c.forus,de verb.ſig. pro quo facit,quia mulier non dicitur teſtis omni exceptione maior:vt not. Alexan.in conſil.70.colum.pen.in 2.vol.quibus adde
327 Bal.in l.vlt. ſuprà de fid.inſtru. † Ad prædicta,quæ dixi de fama, adde notabiliter Ludo.Ro.in conſ.221.colum. j. vbi dicit quod ſi probatur ſuſpitio fugæ contra aliquē debitorem: ſi ipſe probat ſuam bonam famā in contrarium, non poteſt capi perſonaliter:quia probatio bonæ famæ eneruat contrariam ſuſpitionem:& ibi multum eleganter loquitur ad propoſitum prædictum.

328 † Item,illud quod dixi, quod datur teſtibus dignioribus, limita ſingulariter niſi teſtes minùs digni deponerent pro Reo:& digniores pro actore : quia tunc creditur minus dignioribus,vt reus abſoluatur,glo.eſt ſingularis in c.clerici.81. diſt. per quam ita dixit Abb.in ca.ex literis,in pen.not.de proba.& Spe.in tit. de teſt.§.poſtquam, ver.porrò & Barb.in addi.ad Abb. in d.c.forus.

329 † Hinc eſt, quod licet aliàs plus credatur teſtibus affirmantib. quàm negantibus: etiamſi mille eſſent:ſecundum Abb.in d.c.in noſtra,in fin.& in c.cùm in tua,in 3.no. de teſt.& Bald.in l. data opera,colu.22.C.qui accu. non poſ.tamen hoc non habet locum, quādo teſtes negantes eſſent pro Reo :quia eis plus creditur: vt Reus abſoluatur:ita per illam gl. in d.c.clerici,tenet Fel.in d.c.ex literis,colum.2.in vlt.not.

330 † Super quarto membro in quantū Bart. tangit,ſi aliquis dicat ſe filiū alicuius:ex aduerſo negetur:quomodo probabitur hęc filiatio?remittit ſe ad allegata per eū hic. Tu dic breuiter in hac materia:qđ ad probandum quē eſſe filiū,ſufficit probari:eſſe natū in domo,conſtante matrimonio inter maritum & vxorem: quia is dicitur filius,quē nuptiæ demonſtrant,l.filium ſup. de his,q. ſunt ſui vel alic.iur.l.ſi vicinus,C.de nup.& no.Ab.& Fel.plenè in c. per tuas,de proban.

331 † Quod amplia procedere, etiamſi vxor erat meretrix,& miſcebat ſe cum alijs viris: quia nihilo minus ille, qui naſcitur præſumitur natus ex marito ita no.Bald.in d.l.ſi vicinus,& in rub.C.de prob. col.ſi.pro hoc eſt tex.in l.ſi miles.§.defuncto, inf. de ad.l. & no.Ab.in [illegible]

332 qui fil. sint leg. † Secundò, amplia procedere non solùm in viro & vxore: sed etiam inter concubinos: nam ille, qui nascitur, præsumitur natus ex concubina retenta in domo, sicut ex marito: vt est glo. in c. Michael. de fil. præsby. & not. Abb. & Fel. in d. c. per tuas, & Alex. in cons. 51. in primo volum.

333 † Istud tamen intelligitur procedere in eo, qui est cõcubinus, vt sup. secus in eo, qui tenet pedissequam in domo, quæ pedissequa parit filium: nam ille partus non præsumitur filius domini: nisi probetur quòd illa pedissequa erat concubina domini: ita singulariter tenet Bald. in d. l. filium, col. 2. in fin. sup. de his, qui sunt sui vel alien. iuris.

334 † Prædicta limita, non procedere, quando probaretur absentia viri per nouem mẽses, & maximè tempore conceptionis: vel si probaretur, quòd vir nõ fuit visus cũ vxore: vel fuit infirmus, vel alio modo impotens ad cocundum: quia tũc præsumitur filius eius: ita no. Bal. in d. l. filium, colum. 1. & Abb. in d. c. transmissæ, &c. causam quæ, el. 1. qui fil. sint legi. & Fel. in dicto c. per tuas.

335 † Qualiter autem sit articulandũ in probando filiationem, vide Bar. in l. non nudis

336 C. de prob. † Super quinto membro collige ex dictis Bart. qualiter probatur veritas alicuius rei, etiam per discussionem, & inquisitionem, vt si perquiratur & non inuenitur. Et nota hunc mòdum probandi veritatem: quia potest seruire ad multa.

337 † Secundò collige ex dictis Bar. quòd in dubio quilibet præsumitur decessisse intestatus: nisi probetur ex aduerso, quòd fecerit testamentũ, cui adde: quòd ista veritas, & ita tenet Alex. Ias. & communiter docto. in l. si emancipati, C. de colla.

338 † In sexto membro inquantum Bart. hic format vnam notabilem q. & eã indecisam relinquit: dicendo quod de facto pendebat, adde quod eam decidit Bart. in l. gerit, col. pen. infrà, eod. & tenet, aditionem valere: sed Bald. in l. potuit, in 8. q. C. de iure delib. tenet contrarium, scilicet, quod nõ valeat. Alex. hic in fin. remittit se ad dicenda per eũ in d. l. gerit, vbi nihil dicit: vnde tu breuiter tene opin. Bar. in d. l. gerit, scilicet, quòd valeat aditio: quia verior est: & moueor vlra Barto. vno solo fundamento. Nam omnia iura, quæ dicunt adeuntem debere esse certum, procedunt in casibus, in quibus dubietas, quæ habet se ad esse, est talis: vt si haberet se ad esse aditio valeret, & si ad non esse, aditio non valeret, vel econtrà: & idẽ in repudiatione: hoc potes clarè percipere ex omnibus exemplis & requisitis supradictis, sed in casu isto, siue dubietas habeat se ad esse, siue de non esse, semper & in omnem euẽtum aditio sortiretur effectum: ergo sine dubio debet valere: & ita teneo. Non obstat, quod dicit Bald. in d. l. potuit, quia fragilem rationem adducit: quæ tollitur per hoc, quod in omnem euentum in-

339 ducitur eadem aditio in effectu. † Vltimò in quantum Bart. in septimo membro in fi. verbis dicit, q̃ quando est delata hæreditas pupillo, sufficit scientia tutoris, vt possit adiri. Ex hoc infero, quòd si moritur pupillus hæreditate non adita, transmittit ius deliberandi ad hæredem: licet ipse nesciuerit hæreditatem sibi delatam: & sufficit, quòd tutor sciat: ita in terminis tenet Barto. in l. cum antiquioribus, in fin. C. de iure deliberan. & ibi etiam Alexand. in pen. colu. Et procedit hoc secundum Bart. ibi siue pupillus sit infans, siue non, item procedit etiam si tutor non facit inuentarium, nec alia solẽnia: ita tenet Bart. in l. vlti. C. de tuto. & cu-

340 ra, qui satisd. non dede. † Hoc tamen limita, dũmodò tutor superueniat tempore mortis pupilli, secus, si primò moriatur tutor: ita tenet Bart. in consil. 178. inci. Perusinus, & in consil. 232 incip. domina Cicilia. Et per hæc sit expedita præsens repetitio. Laus Deo immortali optimo. Et fuit hæc repetitio expedita per me Robertum Marantam Venusinum. V. I. D.

In Ciuitate Malefícti de prouincia tertiæ Bari in partibus Apuliæ: sub anno domini Millesimo quingentesimo decimoseptimo. Die vigesimonono mensis Decemb. quintæ indictionis, incepta tamen fuit per me scribi & cõponi sub die vigesimoquinto mensis Nouembris anni eiusdem, in die Beatæ Catarinæ: Continuatis tamen absq; intermissione lucubrationibus.

REPE-

REPETITIO LEGIS, SI ACTOR .ff. DE PROCVRATORIBVS, EDITA PER PRAECLARVM I. V. DOCTOR. DOMINVM ROBERTVM MARANTAM VENVSINVM.

SVMMARIA.

1 Procurator quis sit.
2 Procurator, quomodo constituatur.
Instrumentum debitis in iudicio habens, an Procurator censeatur?
3 Procurator non potest constitui, nisi à Domino litis.
4 Pupillus non dat Procuratorem, sed tutor.
5 Procurator ante litem contestatam non constituit Procuratorem, sine speciali mandato, num. 8.
6 Dominus post litem contestatam non potest citari, neque, vt contumax, reputari.
7 Procurator absente, citatur Dominus.
9 Tutor vel curator, non potest ante litem contest. Procuratorem dare.
Administratores ad cõmodum proprium possunt ante litẽ contestatam cõstituere, nu. 10.
10 Comparatio principalis impedit constitutionem Procuratoris ante litem contest. in Regno.
11 Litis contestatio vbi non celebratur primum actus fiendus post litem contestatam loco litis contestationis est.
12 Procurator in rem suam dupliciter, quis dicitur.
14 Directæ actiones & iura eueniunt ab ossib. principalis non possunt.
15 Procurator in rem suam constituitur quatuor modis, num. 16. & num. 86.
17 Differentia inter cedere & mandare actiones.
18 Procurator in rem suam, an verè procurator dici possit.
19 Directa actio non intentatur vbi vilis tantum cessa est.
20 Cessionarius non est creditor eius, contra quẽ est facta cessio.
21 Cessionarius potest vigore pacti cum cedente initi bona debitoris cessi propriâ auctoritate capere, & num. 22.
23 Differentia directæ & vilis actionis & eius effectus, num. 24. & sequentibus.
31 Summa legis & facti species, num. 42.
Actori liberum est agere cum Reo, vel cũ Procuratore in rem suam: Idem in Reo, nu. 32.
33 Reus, habens plures Indices conuenitur ab Actore coram quolibet.
34 Reus obligatus ad centum vel ad pignus, conuenitur ad centum, neque liberatur, pignus offerendo.
35 Promissio seruitutis in electione Actoris est, qua ire velit.
36 In electione plurium actionũ, electio Actoris est.
37 Electionem habet Actor in alternatiuis obligationibus locorum.
38 Obligatis diuersis bonis, penes diuersos, quemlibet conuenire potest.
39 Actor in summarijs, verbo vel scriptis petit.
40 Legatarius electionem habet in legato incerto rei certæ.
41 Promissio alternatiua de duobus vel vno dando, electio eius est cui promissio facta.
43 Conueniri coram certo Indice, qui nequit, potest tamen reconueniri.
44 Clericus potest corã Iudice laico reconueniri.
45 Succedens ex titulo oneroso non potest reconuenire.
46 L. si Actor. ff. de Procurator. an proredat in causa reconuentionis? & Ibidem de varia casuum eiusdem positione, nu. 47 & 53.
48 Iura actiua transeunt in emptorem hereditatis, ipso iure.
Emptor hereditatis inuitus non conuenitur.
49 Procuratoris in rem suam constitutio, qua vtilitas?
50 Tertius suscipiens iudicium animo nouandi et deliberandi non admittitur, inuito Actore.
51 Actore & Rei Procuratore contendentibus de legalitate conuenti, cui credendum & vter probet, num. 78.
52 Debita hereditaria in iudicio familiæ ex-

ciscunde dimidiantur proportione inter hæredes ipso iure.

58 *L. 1. §. vsu, ff. de Procuratore examinatur & num. 54.*

55 *Tertius, inuito creditore soluere potest.*

56 *Tertius pro suo interesse, quatenus iudicium, in se suscipere posset.*

57 *Exceptio siue recusatio aduersarij, sicut Iudicii, ante omnia opponi debet.*

58 *Procuratore semel admisso, non potest postea peti comparitio principalis.*

59 *Confessio principalis non nocet Procuratori in rem suam.*

60 *Procurator simplex ad defendendum constitutus nō potest recusari, nisi. &c. nu. 61. et seqq.*

64 *Examen principalis partis fit expensis examinandi.*

65 *Copia procuratorij datur expēsis, cōstituentis.*

66. *Principalis in causa quis dicatur? num. 67.*

68 *Aduocatus in examine principalis, an repellatur? num 69.*

70 *Respondere positionibus recusantis quæ pœna.*

71 *Successor in principale Ius petitum non potest repelli.*

72 *Possessor comparente liberatur dolo desinens possidere.*

73 *Nominatio principalis liberat conuentum.*

74 *Actor laudatus, an inuito Actore comparere possit, & an Iudicio capto cum emptore supersederi possit? num. 75.*

76 *Beneficium huius L. si Actor., an Reo competat aquè vt Actori, num. 84. 85.*

77 *Intellectus L. Procuratorem in rem suam, ff. de Procurator.*

79 *Probans pupillarem substitutionē & mortem pupilli, obtinet, etiamsi pupillum obijsse non probet.*

80 *Viuere quilibet præsumitur centum annos.*

81 *Fundans se in ætate maiori vel minori eam docere debet.*

82 *Promissio de beneficio vacaturo, non extenditur ad post creatum.*

83 *Procurator in casu L. si Actor, vt repellatur sufficit probare alterum, vel dominum legaliorem vel causam melius noscere.*

84 *Procurator, inuito Actore, pro principali non respondet positionibus.*

SI Actor. Ista l. est breuis & multē difficilis in tex. & gl. præsertim, ppter veritatē lecturarū: & habet materiā valdè notabilem & in practica quotidianā: vnde p. eius clariori intelligentia & eorum, quæ traduntur in gloss. & Bart. præsuppono, quod procuratorum duæ principaliter dicuntur esse species. Quidam dicitur procurator in rem suam.

1 †Procurator simpliciter dicitur ille, qui aliena negotia mandato domini administrat: prout ita definit iurisconsultus in l. supra eo. ideò autē dicit aliena negotia: quia in propriis non dicitur quis procurator, cū in illis non cadat mandatum, l. 2. in fin. inf. man. & not. Bart. in d. l. j. su. eod. in re enim propria quilibet est moderator & arbiter, li in re mandata, C. manda. itē ideò dicit mandato: quia sine mādato nō dicitur procurator: sed potiùs negotiorum gestor: vnde tunc habet locum titulus de neg. gest. vt probatur in l. j. & 2. infrà de neg. gest.

2 †Inducitur aūt istud mandatū procuratorium non solùm per expressam confessionem mandati, & procurationis: sed etiā per traditionē instrumenti cōtinentis: nam eo ipso quòd debitè quis comparet in iudicio tanquam procurator & producit instrumētum debiti, præsumitur ex hoc procurator, vt admittatur, saltem cum cautione de rato. vt no. Bart. in l. vulgo, in fr. infrà de admi. tu. & idem Bart. in l. 3. §. causæ infrà de cap. edict. & Bald. in l. si qua per calum. in fin. C. de episc. & cler. & Bal. Ang. & Imol. & Paul. de Cast. in l. Meuiæ infrà sol. mat. licet aliter teneat Bald. in l. j. C. de procur. & in l. labeo. supra de pac. tamen opi. Bart. præcedens est magis cōmunis: quia tenet Imo. in c. corā. de offi. dela. & ibi etiam Felin. plenè tangit & dicit, illam esse cōmunem opin. illud autem quod dixi, requiri cautionē de rato, intelligitur, quando producens instrumentū: non probaret, & dominus tradidit sibi instrumentum, sed fundat se solùm super præsumptione, quæ oritur ex ipsa ostēsione instrumenti: nā secus est si probaret quod dominus tradidit sibi illud instrumentū, quia ex hoc inducitur mandatum plenum nec est necesse aliter de rato cauere: sed indistinctè admittitur: ita tenēt Bal. Imo. & Fel. in. d. ca corā, & Alexan. in d. l. vulgo in addi. ad Bar. sicut dicim⁹ in vxore: quæ eo ipso quòd tradit instrumentū debiti marito super paraphernalib. cēsetur ipsū facere procuratorē & dare sibi mandatū: vt not. gloss. & Bar. in l. vltim. C. de pact. cōuen. & in l. mari-

tus.

tus, C.de procurat. & Bald.in l.filius,C.de pact.

3 †Item dicitur in diffinitione, mandato domini, &c. Ideò enim dicit domini,&c. quia procurator non potest constitui,nisi à domino litis,secundũ gl.& Bar.in d.l.suprà eo. Ex hoc sequitur quod tutores & curatores ante litem contestatam nõ possunt procuratorem constituere: quia non sunt veri domini:sed debent constituere actorẽ,l.neque tutores, & ibi Bart. Bald. & communiter doctor. C.de procurato. & istum actorẽ debent constituere cum decreto & authoritate iudicis:aliàs si actor nõ fuerit eo modo constitutus non valet constitutio actoris & vitiatur ꝓcessus: vt no.gl. & Bar.in d.l.neq; tutores,& gl.in l.si actor.C.de appella.& habetur in dec.272. cõsi.Neapol.in versic.tertio ille,&c.pro hoc est tex.in §. fin.in sti.de curato.Post verò litem cõtestatam possunt tutores & curatores constituere procuratorem sine alio decreto Iudicis:quia tunt sunt effecti domini litis: vt d.l.neque tutores,in fi.prædictis adde Pau. de Cast. in cons.414.

4 col.2.in 2.vol.† Ad vnum tamen est aduertendũ,quod quando tutor vel curator cõstituit procuratorem in casu præmisso, talis procurator nõ dicitur procurator pupilli vel adulti: sed ipsius tutoris: vel curatoris: vnde in suo libello debet cõparere tanquã procurator tutoris non autem pupilli:aliàs non procederet: ita tenet Paul. de Castr.in cõsil.16.col.1.in 1.vol.Ex prædictis ergo habes optimam practicam repellendi procuratorem & annullandi processum per eum fabricatum:vt quando esset constitutus per tutorem sine decreto iudicis ante litẽ contest.secus si esset constitutus ab ipso pupillo cum auctoritate tutoris: quia valet constitutio:vt est text.in d.l.neque tutores.

5 †Secundo,sequitur ex d. verbo, domini, quod procurator ante litem contestatam nõ potest alium procuratorem substituere quia nõdum est effectus dominus litis: nisi habeat expressum mandatum à domino,vt possit alium substituere:quia tunc potest etiam ante litẽ contestatam substituere aliũ: vt est tex.in c.de procu.li.6. & no.Bar.in l.j. suprà eo. & Mod.cõmuniter in l quod quis C. de procur. vbi est. tex.de prædictis,post verò litẽ contestatam procurator efficitur dominus litis: in tantùm, quod non potest dominus vlteriùs iudicium in se suscipere: nec procuratorem reuocare sine causa text. est in l.procuratoribus,C.de proc.& ibi Bal. & doc.in d.l.quòd quis,& l.post litẽ suprà c.& tunc potest procurator indistinctè aliũ

6 substituere: vt d.c.1.de proc.li.6.† Ex quib. sequitur alia optima practica annullãdi processum,quod vbicunq; est fabricatus ꝓcessus cũ procuratore vsq; ad litis conte.inclusiuè,nõ potest vlteriùs in alia causa citari dom̃ ad litẽ,in aliquo actu:sed tantũ procurator:imò si citaretur dominus & non procurator,& dominus non cõpareret:nõ posset fieri actus in eius contumaciam, & fact̃ non valeret. Ita notanter tenet Bart.in d.l. procuratoribus, vbi dicit ita consuluisse dominum Lambertinum de Rampo.Idem tenet Bar.in l. mutari,suprà eod.& in l.furioso,infrà de re iud.& in l.j.co.2. ver.Itẽ quæro,&c.C.de sent.& Bal.in l.si quãdo in 7.q. de test.C.& Abb.in c.2.col.pen.& ibi etiam Fel.in pen.col.de test.& Ale.in d.l.procuratorib.† Limita tamen prædictã conclusionem non procedere, quãdo procurator esset absens vel infirmus: q̃a tũc sufficeret citari dominũ,& valeret actus in eius contumaciã factus:ita limitat Ale. in d.l.procuratorib.& Gemi.in c. si quem, ver.secus in sexto no.per illum tex.de procurat.lib.6.

8 †Itẽ illud q̃ dixi,quòd quãdo quis habet mandatũ,vt possit substituere, operatur etiã ante lit.cõte.per d.c.1.intellige,q̃d hodie est limitatũ in hoc regno per ritum magnæ curiæ in nu.121.qui incipit.Item si procuratori,&c.vt procedat,ita demũ si in procuratorio est expressè specificatum,vt possit substituere ante lit.cont.secus si simpliciter diceretur cum potestate substituẽdi:quia hoc, nõ obstante nõ potest substituere, nisi post litem conte.vt dicitur in d.tit.

9 †Itẽ illud verbũ,domini,positũ in diffinitione procuratoris, licet non se extẽdat ad tutores & curatores & alios administratores qui administrant ad aliorum vtilitatem qui non possunt facere procuratorẽ ante litem contesta.tamẽ secus est in illis administratoribus, qui administrant ad propriã vtilitatem,& fructus percipiũt:quia possunt constituere procuratorem ante litem contest.quia domino æquiparatur ratione fructuum

ctuum. Exemplum est in Prælato: qui potest procuratorem indistinctè constituere: vt in §. reuerendissimi, ver. si quando, in authen. de san. epi. & tenet Bart. in d. l. neque tutores, C. de procur. & in l. suprà eod.

10 †Idem etiam procedit in parte administrante bona aduentitia filij: quia ex quo facit fructus suos, hodie per l. j. & quæ ibi habetur, C. de bo. mater. & le. cùm oportet, C. de bo. quæ lib. potest procuratorem cõstituere in causa aduẽtitia filij: vt tenet Bar. in d. l. neque tutores, & idem Bar. & Bal. in d. l. j. per illum tex. C. de bo. ma. & in tali constitutione procuratoris non requiritur cõsensus filij: nisi solũ in constitutione litis faciẽda per dictum procuratorem: ita tenet Bal. in l. vlt. §. vbi autẽ, C. de bo. quæ libe. & Alexand. in addi. ad Barto. in d. l. j. C. de bo. ma-

11 ter. †Prædictis adde vnam optimam practicam, in quantum dicitur, quòd procurator constituitur mandato domini: super hoc habemus in regno vnam pulchram limitationẽ: quæ est, quòd si quis, siue actor, siue reus comparuit primò personaliter in iudicio ad faciendũ primos actus, & deinde vellet constituere procuratorem: non potest id facere, nisi post litem contestatã per eum: licet sit dominus & principalis. Ita de hoc est vnus ritus magnæ curiæ vicariæ in nu. 144.

12 qui incipit. Item si aliquis, &c. †Inquantum autem super ista materia multum consideratur litis contestatio. Adde quod hodie in regno omnes causæ ciuiles, sunt summariæ per cap. detestantes, & per regiam prag. primam, quæ incipit: dispendia, adeò, quòd in eis non requiritur litis contestatio, & tunc ille primus actus, qui fieret immediatè post litis contestatitionẽ, quando requiritur, habet vim litis contestationis in causis, in quibus non requiritur: & operatur eundem effectum, quem operatur litis contestatio. Ita tenent Bal. & Bar. in l. nihil, & in l. nulla, C. de procu. & Car. in cle. constitutionem, §. fin. in fi. de elec. & Lu. Ro. in cõs. 274. & Ab. in c. insinuante. in fi. de offic. dele. & Fel. in c. olim de accu. & Paris in tract. synd. in ver. sententia in 4. col.

13 †Procedo nunc ad secundam speciem procuratorum. s. ad procuratore in rem suam: super quo est sciẽdum, quòd procurator in rẽ suã, sic ꝯsideratur dupliciter. s. primo modo ex parte actoris, secundo ex parte Rei. Ex parte actoris is dicitur procurator in rẽ suã cui sunt cessæ vtiles actiones à domino vel mandatæ directę: seu earum exercituum ad vtilitatem ipsius procuratoris probatur in l. qui stipendia, & ibi Bar. & omnes doc. C. de pro. & in l. 1. C. de act. & oblig. & in hoc differt à procuratore simplici: quia ille procurat ad vtilitatem domini: non autem propriam: iste verò ad propriam vtilitatem.

14 †Super quo est aduertendum præsupponẽdo prius quòd actiones directę & iura directa sunt ita fixa & radicata in personam domini, quòd nõ possunt aliquo modo ab eius ossibus separari, l. quis ergo casus, & ibi glo. & l. si Sticho infrà de pecul. & not. gl. in

15 l. 2. in prin. infrà pro socio. †Hoc præsupposito, dico qd' procurator in rem suã potest constitui altero de quatuor modis: de mente Moder. in d. l. qui stipendia. Primo modo si ibi cedatur actio vtilis & mandetur directa: ita vt vtramq; habeat: & tunc habebit vtilem, & exercitium directè: quia ipsa propriè directa cedit non potest: nec trãsit de cedente in cessionarium: sed remanet affixa eius ossibus: vt suprà dixi. Secũdo modo, si sibi cedatur solùm vtilis, & non mandatur directa, & tunc solũ vtilem actionem nomine proprio potest intẽtare. Tertiò, quòd sibi mandetur directa tantũ, & non cedatur vtilis, & tunc habebit solũ exercitium directæ actionis: quam intentabit nomine domini cedentis: sed suam propriam vtilitatem: non autem potest tunc vtilem nomine proprio intentare cùm illã non habeat: ita hæc omnia probantur in gloss. Bart. & Bal. in d. l. j. C. de ac. & ob. & in l. si insolutũ. eo. tit. & in l. illam, C. de dona. & in l. vlti. & ibi glo. & Bald. C. quando fiscus vel priua.

16 †Quarto modo, constituitur procurator in rem suã, si aliquis donat alicui instrumẽtum debiti, quod habet cõtra alium: nã censetur ei donare, non solũ illam chartã, sed etiam totum debitũ ibi comprehensum: & sic inducitur quędam cessio, per quã ille donatarius efficitur procurator in rem suam: ita tenet Bal. in d. l. vlt. C. quando fis. vel priua. & Bal. Alex. & Imol. in l. Mœuia: infrà, so-

17 lu. matrimo. †Et ex prædictis colligi potest quæ sit differentia intercedere & mandare actionẽ: nã quando mãdatur actio, transfertur se-

tur ſolum exercitium directè: ſed quando ceditur, transfertur vtilis quā poteſt ſuo nomine ceſſionarius intentare: ita hanc differentiā declarat Bar. in d.l.j.col.pe.C.de ac.& ob.& ibi etiā glo. Et ibidem dicit, quod quo ad cedentem, nulla eſt differētia in effectu, quia ſuperdirectæ remanent penes ipſum cedentē: ſed benè eſt differētia reſpectu ceſſionarij: qui poteſt intentare nomine proprio vel nomine cedētis: ſecundū ꝙ eſt ſibi actio ceſſa vel mandata: tamen ſemper ad ſuam vtilitatem agit, vt ſuprà fuit dictum.

18 † Ex hoc ſequitur, quod non dicetur proprièprocurator, cùm non competat ſibi diffinitio procuratoris tradita in l.1.ſuprà eod. cū non adminiſtret negotia aliena, ſed propria, vnde per hoc non cōprehenderetur in ſtatuto loquēte de procuratore: vt no. l.Bal. Alex.& communiter doct. in d.l. qui ſtipē dia,& Bal. in l.j.ſuprà eo.& Bar. ln l.j.in. 5q. C.de ac.& ob.cū ſtatuta debeant ſtrictè intelligi in caſu proprio & vero: nō autem in caſu ficto.l.vlt.C.de his, qui ve.æta.impe.& l.3.§.hæc verba, el.2.& ibi Bar. infrà, de neg. geſt.& l.j.§.ſi is, qui nauem infrà de exerci.

19 † Item in quantum ſuperius dixi, circa cōſtitutionem procuratoris in rem ſuā, quòd quando ceditur ſibi vtilis tantū & non mādatur directa, non poteſt intentare exercitiū directarum: intellige iſtud ſanè procedere in duos tantùm caſibus, videlicet, primo, quando expreſsè ageretur, quod nō ſit mādata directa: & ſumus in ceſſione hominis: quia tunc ſtamus conuentioni: cùm cōtractus legem accipiat à cōuentione partiū, l.j.ſi conueniatur, infrà, depo.& l.ſi vt certa, §.nunc videndum, infrà, commo.&c. cōtract⁹ de reg.iur.li.6.& no. Soc in cōſ.167. ver. poſtremo: in 2.vol. Secundò procedit in illis caſibus, in quib. vtilis actio tranſit ipſo iure ſine ceſſione: prout eſt, quādo venditur hæreditas, vel quādo datur nomine debitoris inſolutum: nam tunc non tranſit exercitiū directarum: niſi mandetur, ita loquitur tex. in vlt.C.quomodo fiſc. vel priua. ſecus eſt quando ceſſio fit ab homine: quia licet non mandet directa: tamen ipſo iure tranſit earū exercitiū cū ipſa ceſſione: ita notanter tenet Bald. in d.l.j.col.3. ver. circa primum, C.de ac.& ob. vbi ita diſtinguit inter ceſſionē legalē & hominis, per tex. in l.ſi procuratorē, §.fi. in fi.inf. manda.& ipſum ſequitur Ale.

20 in d.l.qui ſtipendia. † Vnū tamen nota perpetuò in hac materia, quòd licet ceſſionari⁹ habeat actionem nomine proprio,& ad ſuā vtilitatē: non tamē dicitur creditor eius cōtra quem eſt ſibi facta ceſſio: nec illedicitur ſu⁹ debitor, l.plane, inf. ſa erc.& ibi hoc dicit Bal. ex quo infert ibi Bald. ꝙ ſi ſtatutū dicat quod debitor poſſit capi ad inſtantiā creditoris, no poterit capi ad inſtantiā ceſſionarij agentis vtili nomine proprio: quia nō dicitur creditor propriè: niſi agat actiōe directa ſibi mādata nomine cedentis, tanquā procurator: quia tūc capi poſſet ſecundum Bal. ibi. Adde ꝙ contrarium tenet idē Bal. in l.per diuerſas, in x.q.C.man.& Bal. in l.ſi ſic §.ſi inf. de le.j.& Bal. in l.j.col.fi.& ibi etiam Ale. in pe.col.inf. ſi cer.pe.& Ale. in d.l.ſi ſic in fi.& Bar. in l.1.ver. quæro ex forma ſtatuti,&c. inf. de ac.& ob.& Bal. in l. ex legato, in fi.C.de leg.& Lu. Ro. in conſ.142. in quibus locis cōiter concluditur, quod ceſſionarius numeratur inter creditores: & includitur in d.ſtatuto: vnde poteſt vigore d.ſtatuti facere capi debitorē ceſſum: & inſtrumenti executio, ita poterit peti ad inſtantiā ceſſionarij, ſicut ad inſtantiam cedentis: pro hoc videtur tex. in l.2. C. de do. & hęc videtur magis cōmunis opi. Ad illā l. planè potes reſpōdere: ꝙ verū eſt, quòd directè nō dicitur

21 creditor, ſed vtiliter ſic: vt dicit ibi glo. † Et ex prædictis ſequuntur duo corrolaria optima in practica, primum eſt: quod pactum executiuū de capiendo bona propria auctoritate, de quo in l.creditores, C.de pign. trāſfertur in ceſſionarium: adeò quod poteſt vigore inſtrumēti capere bona debitoris, ſicut poteſt cedens: ita in terminis tenet Bal. in c. 1.§.ſi quis verò de pa.iur.fie.& Pau.de Ca. in conſ.lix. in fi. in 2.vol.& Ale.& Iaſ. plenè in

22 l.j.§.vſufructuarius, infrà de ope.no.nū † Secundū corrolarium ſequitur, ſi eſt verum ꝙ ex quo hodie per ritum magnæ curiæ vicariæ pōt creditor præſentare inſtrumentum criminaliter via extraordinaria & executiua, cui⁹ vigore pōt debitor carcerari, niſi in cōtinenti doceat de iure ſuo: vt eſt ritus, q incipit, itē ſi qui debitores, ſequitur ex hoc quod ceſſionarius habēs inſtrumentū liquidū, poſſet dictam viā executiuam exercere contra debitorem, facto priùs præambulo

super probatione cessionis, sicut fit præambulum in hærede agente iuxta formam alterius subrub. de præambulis. Verùm, licet de mero iure ista conclusio posset sustineri per d. rationem: tamē intellexi quod magna curia in ciuitate Neapoli hoc non seruat de facto: quia non admittit cessionariū ad præsentandum instrumentū secundum formam illius ritus, per illā rationem: quia ad hoc, vt possit eo modo præsentari instrumentū, debet iuramentū in eo esse præstitū de facie ad faciem. habetur dec. lxiiij. consi. Nea. tamen hæc posset tolli, per id quod diximus de hærede: qui præsentat: & tamen iuramentū non est præstitum de facie, ad fa
23 ciē. † Quia tamen superius dictū fuit, quod procurator in rem suam potest intētare vtilem actionē nomine proprio, & exercitiū directæ nomine cedentis: quomodo potest cognosci quādo intentat vtilem, & quando directā, in hoc breuiter et cōmunis op. Bar. Bal. & Alex. & cōmuniter doc. in l. q stipendia, C. de proc. q istud cognoscitur ex cōclusione libelli: nā si petit reu condemnari sibi procuratorio nomine cedētis, censetur intētare directā: si verò petit sibi cōdemnari proprio nomine, tunc censetur intentare vtilē, debet tamen tūc facere mentionem de cessione in libello: aliàs non procederet: & esset ineptus: vt no. Ale. in cōl. 138. col. 2 ver. 2. ex lio, &c. in 2. vol. & Bart. in d. l. qui stipendia.
24 † Quid aūt si ex libello nō appareret clarè, quā actionem intentat, an possit compelli ad instantiam Rei conuenti declarare vtrū velit intētare vtilem & directā: dic quod sic. ita tenet Bar. in l. si duo, infrà de sol. & Bal.
25 in l. si quis in rem, infrà, eo. † Quæ autem vtilitas resultet, an, quis intentet actionem directā vel vtilē? dic q multæ sunt vtilitates, quarū prima est, quod si intentat directā tenetur ante li. contest. ædere copiā instrumenti cessionis aduersario pro legitimatione suę personæ, secus si intentat vtilem, quia non tenetur. ita tenet Bar. in d. l. si duo, inf. de so. & Bal. in l. 1. in 4. q. C. de act. & ob. & in d. l. si stipendia, in fi. & Fel. in c. j. col. an-
26 tep. ver. v. de prob. † Secūda vtilitas est: quia si intentat directā, tenetur defendere cedētem in causa recōuentionis, nisi esset cessionarius ex causa onerosa & sine fraude iuxta tex. in l. si quis in rem, infrà, eo. secus est si intentat vtilem: quia tūc nullo modo tenetur cedentē defendere, secundum glo. & Bar. in d. l. si quis in rem, licet Bar. ibi cōtrarium teneat. † Tertia vtilitas est: quia quando ceditur alicui aliqua actio priuilegiata ex persona cedentis, si intentat directā, gaudet priuilegio illius actionis: secus si intentat vtilem: ita tenet Bald. in l. 1. co. 4. in fi. & seq. C. de priui. dot. & in l. hæredem, & ibi Alex. in addi. ad Bald. C. de hære. ac. de qua materia habetur per Bar. in l. post dotem, in fi. & ibi etiam Alex. & doc. infrà, fol. matr.
28 † Quarta vtilitas est: quia si cedens sit excommunicatus, repellitur cessionarius intētans directam, quia obstat sibi exceptio excōmunicationis ex persona cedētis: secus si intentat vtilē: ita tenet Ab. in c. licet vndiq;
29 in fi. & ibi etiā Fel. de offi. dele. † Quinta vtilitas est, quia si est facta cessio alicui, qui potest habere reum ad forum ipsius actoris licet cōpeteret exceptio declinatoria contra ipsum cedentem: non tamen cōpetet contra cessionarium priuilegiatum: vt si fortè est ciuis Neapolitanus, si agat actione vtili: secus si directa: ita est deci. cons. Neap. in nu. 74. quia hæc exceptio cohæret personæ, & non opponitur contra cessionarium: cùm sit alia persona, per ea quæ no. Bal. in d. l. si
30 quis in rem inf. co. & Dyn. in c. si quis in ius de reg. iur. li 6. † Sexta vtilitas est, quia stante statuto, q inter coniunctos, causa cōpromittatur prout est in regno regia pragmatica, quæ incipit odia. si coniunctus cedat actionem non coniuncto; & cessionarius agit vtili actione, non potest contra eum opponi, vt causa cōpromittatur, cum ipse non sit coniunctus: secus, si agat directa: ita habetur in d. dec. 74. consil. Neap.
31 † Septima vtilitas est: quia si in terminis huius l. nostræ procurator in rem suam dū offert se liti fuit tacitè admissus per partem & non oppositum in primis actis, non potest vlterius pars opponere in processu iudicij, vt compariat principalis, quando intentauit vtiles: secus si directas intentauit, nomine cedentis, quia tunc in quacunq; parte iudicij potest aduersarius istud petere, q̄d cōpareat principalis: ita tenet Bal. hic in secūda lec. huj⁹ l. in fin. per tex. in c. 1. de iud. lib. 6. & 4. crea. quę habentur in l. vl. C. de procu. His igitur pro aliqua intelligentia dictorum

sic

sic præsuppositis deuenio ad l. ipsam, quæ secundum commune summarium, doc. h. d. iuncta gl. Actor, potest cõueniendo elige re dominũ potius q̃ procuratorem in rem suã, si dominũ putat legaliorẽ. h. d. vel aliter in tetrasticho. Si liti se offert propriam, qui postulat in rem. Et potius actor adesse velit id sibi iure licet, dicat magis esse fidelem, si dominum aut melius nosce re facta puer. h. d. cum gl. casus ista l. ita potest poni simpliciter & sub nube, propter varietatem lecturarum. Quidam erat mihi debitor in centũ, conueni ipsum in iudicio: quem cùm conuenissem, quidam alius tertius obtulit se liti, tanquam procurator in rem suam volendo suscipere in se periculũ causæ, quod ad eum spectaret commodum & incommodum, ego replicabam: compareat principalis, qui est legalior magis factũ nouit, quia cũ eo volo litigare & non tecũ, dubitatur an debeã audiri: & videbatur dicendũ, q̃d nõ, quia procurator in rem suã habet ius cõparendi in iudicio & litigandi, l. vl. C. quando fisc. vel priua. & l. 2. C. de do. ergo lege permittente admitti debet. Præterea is, qui se offert liti, admittitur: & cũ eo iudicium fabricatur, l. is, qui se obtulit. & l. fin autẽ in prin. infrà, de rei ven. tamen determinatur contrariũ & ratio decidendi est, quia actor dicit principalem esse legaliorem, & magis informatũ de veritate: vnde facilius litigabit cũ eo, q̃ cum isto procuratore in rẽ suã, qui fortè est homo cauillosus & malæ conscientiæ, & non habet eam notitiam de facto & ideò actor auditur in hoc casu. Et sic non obstant rationes dubitandi.

Doctores non colligunt aliquid notabile ex ista l. propter eius breuitatem, tu tamen nota ex ista l. iuncta gl. quòd actor habet electionem litigandi cum reo principali, vel cum procuratore suo, si reus est legalior: & magis instructus de facto litis, & scilicet alias procurator in rem suam sit admittendus in iudicio ad litigandum, vt d. l. qui stipendia, C. de procu. cum similibus: tamen si est aliquis homo cauillosus, qui multum vexaret aduersarium, adeò quòd dominus esset legalior, est arbitrio aduersarij, nolle litigare cu reo, sed potiꝰ cũ principali: vt hic concordat tex. in l. i. in fin. cum l. seq & ibi glossa. sic, de alie. iud. mu. causã fac. Et per hæc bene tenetur omnia iura loquentia de

32 procuratore in rem suam. † Amplia hanc l. procedere non solũ in actore, sed etiã in reo: vt si procurator in rem suam compareret ex parte actoris: quia reus potest dicere: volo litigare cum principali, qui est legalior: ita dicit Bart. hic facit tex. in l. cum miles, ff. de alie. iud. mu. causa fac. hæc ampliatio corroboratur per illã regulã, quæ se habet, quòd statutũ in vno ex correlatiuis, censetur statutũ in alio, l. fi. inf. de accep. l. fi. C. de indic. vid. tol. vnde quod statuitur per hanc l. in actore, statuitur etiam in reo, & ad ipsum extenditur tanquã ad aliud correlatiuum. quod qualiter procedat vide inf. super declaratione Bar. † Habes ergo ex prædictis 33 vnam electionem, quã habet actor in iudicio per hanc l. adde quòd actor habet aliam electionem in iudicijs: videlicet, quod vbicunq; reus habet plures iudices cõpetentes, est in electione actoris, corã quo velit ipsum conuenire, & non potest reus declarare forum: ita tenet Bal. in l. cũ clericis, C. de episcopis & clericis, & Ab. in c. cũ sit generale, col. 1. de fo. competen. de hoc est gloss. in l. vlt. C. vbi in rem act. & gl. in ca. statutũ, §. cùm autem, in verſic. recuſet, de reſcript. lib. 6. & Barto. in l. si per errorem, in fin. suprà, de iure omn. iudic. & gloss. in ca. dilecti, de for. competen. quod limita, quando plures Iudices essent competentes de iure communi: secus, si de iure speciali, putà ex priuilegio: quia tunc est electio Rei, coram quo conueniatur: tex. est in authen. habita, C. ne si propa. in ver. verum, &c. & no. Bal. in d. l. cùm clericis.

Tertiam electionem habet actor in iudicijs, vbicunq; debitor promisit sibi alternatiuè vnum, quòd est in obligatione, & aliud ad cautelam ipsius actoris: vt si promisit alicui soluere centum, vel dare pignus seu fideiussores: nam tunc actor potest præcisè petere, quod soluat centum: & non potest reus dicere: volo dare pignus, vel fideiussores: ita tenet Bar. in l. quamuis, infrà, de pig. ac. & Alex. in l. 4. §. si ex conuentione, inf. de re iud. & Alex. in l. qui duos, infrà, de l. i. & Sal. in l. quod fauore, C. de legi. & Iaſ. in l. 1. col. 2. sup. qui sat. cog. & ex hoc limitatur illud, quòd vulgo dicitur, quòd in alternatiuis electio est debitoris, vt habetur in l. plerunque, §. fin. infrà, de iure dot.

34 † Quartam electionem habet Actor:

videlicet quando est sibi facta promissio indefinita: vt si quis constituat sibi seruitutem eundi per fundum, suum non specificando per quam partem fundi: nam tūc electio est actoris, per quā partem vult ire, & postquā elegit semel, nō potest amplius variare, tex. est, & ibi Bal. & Flo. in l. si cui, inf. de serui.

36 & gl. in fi. vin. sup. de ser. instit. præ. † Quintā electionem habet actor in alternatiuis remediorum vel actionum: vt quando actori cōpetunt plures actiones ad idem, seu plura remedia, potest eligere id, quod vult. ita tenet Bar. in l. cùm proponas, in fin. C. de transac. & Bal. in l. j. C. si ser. extra. per text. in l. qd in hæredem, §. eligere, infra, de tribu. & l. cùm filius, §. vicarijs, infra de le. 2. & Bar. ih l. 1. co. 2. infr. de ac. emp. & Bal. in c. j. §. ad hoc co. 6. in fi. de pac. iur. fir. pro hoc est text. in l. est

37 in arbitrio, C. de act. & obl. † Sextam electionem habet actor in alternatiuis locorum: vt si quis promisit dare centum Capuæ vel Ephesi, est in electione actoris, in quo loco velit ipsum cōuenire: quia si esset in electione Rei, nunquam solueret: cū semper mutaret locum: casus est in l. non vtriq; in prin. & ibi Bar. infra, de eo, quod cer. lo.

38 † Septimam electionem habet actor, qui habet instrumentum debiti: in quo sunt obligata sibi multa bona existentia penes plures & diuersos possessores: nam potest actor eligere quam rem vult, & eligere vnum possessorem, & contra eum integrè satisfieri: nec potest ille opponere, quod plures sunt possessores aliorū bonorū: & quod omnes conueniantur pro rato, casus est, & ibi hoc tenet Bar. in l. creditoris, infr. de distrac. pig. & idē Bar. in l. Moschis, infra de iure fisci.

39 † Octauā electionem habet actor in causis summarijs: quia pōt eligere, an velit petere in scriptis: vel verbo, gl. est in clemē. sæpè §. verum, in ver. siue, & ibi C. in 13. q. de verb. sign. debet tamen ex ore actoris reduci in actis id, quod petit. secundum glo. ibi.

40 † Nonam electionem actor habet in legatis. quando legeretur incertum de certis, vt si testator habens duos seruos, dixisset: lego vnum ex seruis meis Titio, non exprimendo quem seruum legasset: nam tunc Titius actor elegit quē vult. casus est in l. qui duos, infra de leg. j. & no. Bar. in l. j. in prin. inf. de optio. lega. quòd sanè intellige, quando vni legaretur: si verò dixisset testator: vnū ex seruis meis lego Titio: & aliū Sempronio: in isto casu illo, qui est primò nominatus à testatore, debet prius eligere, c. ita singulariter decidit Bar. in d. l. qui duos & ibi Alex.

41 † Decimam electionem habet actor in casu multum notabili, qui solet sæpiùs accidere, quidam promisit mihi quod possim extrahere duo plaustra lignorum, vel vnum plaustrum de nemore suo, extraxi primò vnum, volo deinde extrahere aliud, promissor non vult, quia promisit vnum vel duo: vnde vult eligere vnum, sed ego volo eligere duo? dic quod mea est electio, vt possim eligere duo: ita decidit Iac. de Reu. in §. huic autem, inst. de ac. & ibi sequitur Ia. in l. j. col. 2. su. qui sa. cog. Allegat ita tenere Pe. de Bellaper. in l. cùm quidam, C. de ver. sig. per ea, quæ voluit Bar. in l. quamuis infrà, de pign. ac quia hęc alternatiua censetur apposita in fauorem creditoris, vnde eius erit electio: per ea, quę sup. dicta sunt in tertia electione.

Expeditis textualibus, venio ad gl. & capio j. gl. magnā in ver. si actor j. quā gl. pro clariori intelligentia diuido in duas partes principales. In prima parte ponit casum ad hanc l. quatuor modis, in secunda parte per viam cuius quæstionis, vult tollere vnū cōtrarium: secunda pars incipit ibi, sed secundum hoc, &c. Itē prima pars subdiuiditur in quatuor particulas, prout quatuor sunt casus positiōis, secunda incipit ibi. Et potest poni casus. Tertia ibi secūdo pone, &c. Quar

42 ta ibi tertio secundum Ioannē, l. &c. † Pro expeditione huius glo. quæro super ea qualiter potest poni casus super ista l. dicit gl. qp potest poni casus per l. de illo, & l. electio infra, de noxa. & l. etiamsi sit, §. item si quis dolo. 1. de pet. hære. & hoc secundū Pla. & adde in quibus locis est in potestate actoris conuenire possessorē, vel est, qui dolo desijt possidere: & sic videtur concordare cum ista l. Glo. non approbat, neque reprobat hanc casus positionem: sed immediatè transit ad aliam: tamen de mēte Bar. hic non valet hęc positio. quia in illis iuribus possessor nō dicitur procurator in rem suam, sed potiùs venit, vt dominus in quem est facta plenè alienatio rei petitæ, meritò non conuenit huic l. quę loquitur de procuratore in rē suā. Sum nunc in 2. parte huius glo. in qua ponit casū

alio

alio modo: videlicet: ego possidebā vnū librū quē tu dicebas esse tuū: cōueniſti me rei vendicatione ad istū librum: ego post litem contestatā, vel ante, alienaui hūc librū Titio causa mutandi iudicij: tū actor potest cōuenire me alienantem, vel illum Titiū in quē alienaui. gl. reprobat hunc casum: quia ille Titius nō dicitur procurator in rem suā: sed potiùs dominus, cū in eū sit facta alienatio, & translatum totum ius, quod erat penes alienantē: & sic non cōuenit huic l. vt modò dixi: qui per istas duas casus positiones inferretur secundū Bal. hic quod si actor cōuenit eū, qui dolo desijt possidere: & possessor cōpareret & vellet suscipere iudiciū pro suo interesse, posset actor dicere: nolo litigare tecū sed cum principali, qui est legalior: & tamē hoc non est verum: quia iste possessor est verè principalis: & repelli non posset à litigādo pro suo interesse: vt dicit Bal. hic: nec tūc curatur de legaliori, & cum hac reprobatione transit Bar. hic. Deinde gl. volendo saluare hanc positionem, dicit nisi dicas quod donaui tibi id, quod ex lite fueris consecutus: quasi velit dicere glo. quod posset poni casus: quod ego conuentus non alienaui propriè librū causa transferendi dominum: sed tantū concessi ipsum Titio vt defendat sibi litē per te motā super illo lib. & donaui ei omne quod fuerit ex d. lite consecutus: vt fortè obtineat, in totum liber sit suus, si verò transigat: sit suum quicquid ex transactione consequitur: & hæc fuit mēs huius gl. ita declarare: tamen gl. nō obstante hac saluatione non firmat pedes: sed transit ad aliam casus positionē. Nota tamen ex ista gl. multum singulariter secundum Bar. & Bal. hic, quando tertius cōparet, tanquā principalis, & pro suo interesse, nō vt procurator in rem suam, non potest sibi opponi, quod dominus est legalior, & sic non potest repelli à litigando. Istud percipitur ex reprobatione, quā facit gl. & per hoc habes notabilem limitationem ad hanc l. vt non procedat in eo, qui cōparet vt dominus & principalis possessor. Secundo per istud dictum habes optimam declarationem ad illā l. de illo & ad dict. §. item, si quis dolo. ſ. quod in terminis illarū li. non posset actor repellere possessorem offerentem se liti: dicendo quod principalis, qui desijt possidere est legalior: quod nota. Sum hunc in tertia parte gl. in qua pono casum, hæres vendidit hæreditatē, in qua hæreditate ego erā debitor hæreditarius: emptor conuenit me vtili actione: ego volo recōuenire emptorem ex persona venditoris: quia venditor erat mihi debitor: & in hac reconuentione volo, vt cōparet venditor, tanquā principalis & legalior possum hoc dicere: secundū istā lec. secundum quā ista l. intelligitur loqui in reuocatione: & secundum hoc exponeretur si actor. j. si reus conuentus, qui in reuocatione est actor. glo. reprobat hūc intellectum per l. 2. C. de pact. & l. 2. C. hære. vel ac. ven. vbi habetur quod emptor hæreditatis non potest conueniri: nisi sponte velit: vnde per hoc excluditur quod ego possum hunc emptorem recōuenire inuitum per di. ll. & sic hæc lec. non procedit. Deinde glo. volendo saluare hanc lec. dicit, sed certe imò est bona positio, quia aliud est conueniri, & aliud reconueniri, quasi velit dicere gl. illæ ll. quę dicunt emptorem hæreditatis non posse cōueniri, nisi sponte velit, procedunt in conuentione principaliter facta: secus in recōuētione: quia potest inuitus reconueniri: & hoc voluit dicere Barto. qui hic communiter habetur corruptus: ibidem dicit postea: sustine quod imò possum eum reconuenire, licet non principaliter, &c.

43 † Ex ista parte gloſſ. ita declaratæ habes colligere naturam reconuentionis, quæ est: & in quo differt à conuentione: quia licet sit aliquis priuilegiatus, vt inuitus trahi nō posset per conuentionem coram certo Iudice, tamen coram alio Iudice potest ibidē inuitus recōueniri, & hoc est inductum per illā rationem æquitatis traditam in auth. & consequenter, & in l. cùm Panianus in fi. C. de senten. vbi dicitur: cuius in agendo quis seruat arbitrium, eundem habere Iudicem
44 contra se non dedig..etur. † Hinc est quòd licet clericus nō possit conueniri coram iudice laico, c. si diligenti, de fo. compet. & authen. statuimus, C. de epiſc. & cle. tamen si conuenit aliquem laicum coram iudice laico, potest coram eodem per conuentum reconueniri: vt tenet Bar. in d. authen. & cōsequenter, in fin. & glo. in cap. j. de mut. pet. & habetur plenè per Feli. in ca. ac si clerici de iud. pro hoc habemus in regno ritum ma-

gnæ curiæ vicariæ, in num. 153. qui incipit. Item quòd clericus, &c.

45 † Vltimo loco glo. reprobat istam casus positionem ex alia ratione, quia in isto casu cessio fuit ex causa non lucrativa, l. si quis in rem infr. eod. quasi velit dicere gloss. quod ista casus positio præsupponit, quod hæreditas fuit empta: & titulus emptionis est titulus oneroſus: & quando quis succedit ex titulo oneroso, nō potest recōueniri ex persona cedētis: nisi cessio sit facta in fraudem: vt habetur in d. l. si quis in rem, & ibi no. 13.

46 † Circa hanc lec. Barto. hic saluat eum, sequendo opinionem Hug. & Iac. de But. & intelligit quòd hic emptor hæreditatis spōte se obtulit defensioni in causa reconuentionis: & sic sumus in terminis, d. l. 2. C. de pact. Verùm actor voluit potiùs hæredem, tanquā legaliorem, & ita intelligendo hanc lect. est optima secundum Barto. ex qua habes notabilem extensionem ad hanc l. quæ loquitur in causa conuentionis: vt procedat etiam in causa reconuentionis.

47 † Deuenio ad quartam partem huius gl. in qua ponit casum etiā in causa reconuentionis: verùm in hoc solùm differt à præcedenti: quia ibi fuit cessio ex causa onerosa, hic autem ex causa lucrativa: vnde declarando gloss. pone sic casum: ego eram debitor tuus in centum, cessisti hanc actionem Titio contra me: Titius egit cōtra me ex iure cesso, & satis dedit de defendendo in alia causa: ad quòd tenetur: ex quo erat cessionarius ex causa dona. & sic titulo lucrativo: deinde volo reconuenire cedentem, vel procuratorem cessionarii, possum hoc facere, quia fuit ex causa lucrativa. Etsi cessionarius se liti offert, possum dicere: compareat principalis: quia est legalior: & in hac vltima lec. residet gloss. Item has duas lect. tenet Bart. hic, & dicit vtranq; esse bonam: sed præcedentem esse meliorem intelligendo secundum Iac. But. vt supra.

Ex prædictis ergo patet, quòd habemus hic quatuor lect. quarū primæ, quæ loquūtur in conuentione: & aliæ duæ in reconuentione: prout aduertit hic Bald. primæ duæ fuerunt reprobatæ: quia non loquuntur in procuratore in rem suam, vt loquitur hæc lex: sed potius in domino prætendente principale interesse, illæ sequentes duæ approbātur hic per Barto. vt suprà dixi. tamen Bal. hic subtiliter considerando dicit, quòd adhuc istæ duæ vltimæ sibi non placēt: quia non conueniunt huic l. quæ loquitur in procuratore in rem suam: nam ille cessionarius respectu reconuentionis nullum habet mandatum: nec dici potest procurator in rem suam: & sic ista l. est malè exemplificata in causa reconuentionis: vnde secundum Bal. omnes istæ quatuor lecturæ remanent reprobatæ: certè consideratio Bal. est subtilis: adeò quòd istæ lect. in causa reconuentionis non videntur carere dubio.

48 † Tamen ad hoc, vt ista l. reddatur magis notabilis & ampliata, puto sustentari posse opi, Bar. quòd imò istæ duæ lec. in causa reconuentionis procedant & conueniāt huic l. Et considero, quòd prima lec. istarum duarum ponit exemplū in emptore hæreditatis reconuento: qui emendo hæreditatem, censetur emere omnia iura actiua & passiua ipsius hæreditatis, saltem in effectu: iura enim actiua transeunt ipso iure in emptorē l. emptor, C. de hære. vel ac. vend. passiua autem non transeunt: quia ius passiuum non potest in alium transferri, nisi consentiente creditore: vt not. Bal. in l. 1. C. de pac. per l. si mandato meo, §. 1. inf. man. verùm effectus iurium passiuorū transit in ipsum emptorē quia licet ipse non possit conueniri inuitus à creditoribus, sed solū venditor: tamen tenetur soluere & extrahere venditorem indēnem, l. hæreditatem. & ibi habetur infrà, de dona. & l. 2. C. de hæredit. vel ac. ven. vn de considero, quòd venditor vendendo hæreditatem censetur cedere actiones actiuas vtiles, vt d. l. emptor, & etiam effectum passiuarum: quia saltem tacitè ex iuris dispositione cēnsetur ei mandare quòd extrahat ipsum venditorem indēnem à creditoribus hæreditarijs in effectu, per d. l. 2. & d. l. hæreditatem. Modò ad propositum, quando iste emptor spōte se offert secundū Bar. ad defensionem venditoris in causa reconuentionis facit id, quòd in effectu habebat tacitū mandatū præsupponendo quod debitum recōuentionale erat hæreditarium: quia in effectu ipse tenebatur illud luere: vnde benè potest dici procurator in rē suā & sic remanet restricta ista saluatio Bal. tantū in debito hæreditario: sed si debitum

lect.

fet extraneum ex alia causa, quam ex causa hæreditaria, tunc d.l. hæredem opin. Bald. quia tunc nō posset dici procurator in rem suam aliquo modo in causa recōuentionis. Eodem modo considero in 4. lec. quod possit saluari gl. & Bal. ab impugnatione Bart. quia in ea cessionarius erat ex causa lucratiua: qui ipso iure tenetur defendere cedentē in causa reconuentionis, l. seruum quoque, §. fi. inf. co. & no. gl. in d.l. si quis in rem, inf. eod. vnde cùm ceditur sibi actio ex causa lucratiua, censetur cessa cum hoc onere defendi: & sic saltē tacitè ex iuris dispositione, seu interpretatione censetur ad hoc habere mandatū: vnde potest dici procurator in rem suam: sicut in simili dicimus, quando vendo hæreditatem, nil cedo expressè, & tamen ipso iure transeunt vtiles actiones, vt d.l. emptor. Eodē modo, quando datur nomē debitoris insolutū, ipso iure ex dispositione legali trāsit vtilis actio, l. fi. C. quando fis. vel priua. & tamen dicitur ille procurator in rem suā ex parte actoris: ita ergo est dicēdum ex parte Rei: & sic remanet defensata opi. Bar. per quem habemus extensionē ad hanc l. vt procedat etiam in causa recon
49 uentionis. † Capio secundam partem principalem huius gloss. in qua quærit: ad quid prodest facere procuratorem in rem suam, si habet necesse litigare ad voluntatem aduersarij, quia si aduersarius nō vult litigare secum, sed cum domino, repellitur à litigādo? vt hic glo. soluit & dat verum intellectū ad hunc tex. scilicet, vt procedat, quado persona domini est legalior & melius nouit factum, vnde vult dicere gl. q̄ potest prodesse quando ita esset legalis procurator in rem suā, sicut dominus: & pari modo nouisset factum, quia tunc actor nō audiretur, sed deberet litigare cum procuratore in rem suā: & cum glo. concordant Barto. & Bald. hic & glo. in l. planè, infrà, fami. hercis.

Venio ad gloss. fina. in verbic. qui in rem. Quam diuido in duas partes, in prima parte declarat textū. In 2. format vnam quæstionē. Secunda ibi. sed quid, &c. Dicitur in tex. quòd potest actor eligere dominum potiùs quàm procuratorem in rem suam: dicit gl. quia transfert iudicium, quasi dicat illud iudicium, quod prosequebatur actor contra dominum, volebat hic procurator in se assumere, l. solutionem, infrà, de solutio. & ideò hoc inuito actore fieri non posset: vt notat in d. l. solutionem. Ex hac glo. colligit Bald. hic quintum intellectum ad hanc l. & istum quintum approbat, & dicit esse veriorem cæteris: & secundum istum intellectum esset ponendus casus, quòd hic, dum conuenirem debitorem meum, quidam tertius se obtulit ad suscipiendum iudiciū animo nouandi: possum dicere: compareat principalis, si est legalior: secundum Baldum hic.

50 † Et licet Bald. teneat hunc intellectum vt veriorem: tamen ego indubitanter teneo hanc lec. non procedere: & quod glo. & Bal. malè loquantur, & quod hic intellectus sit deterior cæteris: quod clarè ostendo. Nam glo. dicit ista verba, scilicet, quia transfert in se iudicium, l. solutionem, infrà, de solu. super quib. verbis præsuppono, quod glo. debet intelligi secundum l. quam allegat, vt notat Barto. in l. non solùm, §. si liberationis verbor. 1. de libe. leg. & Ioan. And. in c. cùm nuncius de testi. vnde dum illa gl. allegat. d.l. solutionem, vult dicere, quod iste procurator suscipiebat iudicium animo nouandi: quia iste est verus intellectus ad illā l. solutionem, secundum glo. Bar. & Pau. de Ca. ibi. Ex hoc sequeretur, qd' iste suscipiens iudicium animo nouandi, posset inuito actore comparere, quando persona domini non esset legalior: quia tota distinctio huius legis consistit, an sit legalior persona domini: & tunc non admittitur procurator: aliàs secus, ista consequentia est euidenter falsa: quia secundum veram & communem conclusionem, quando tertius vult suscipere iudicium animo nouandi, & liberandi debitorem: non admittitur indistinctè, inuito actore: siue sit legalior, siue non: ita tenet Barto. in d.l. solutionem, pro hoc est tex. & ibi Bar. in l. si mandato mea, §. 1. infr. mand. & Barto. in l. liberto, §. fina. infrà, de nego. gest. & in hac l. sed secundum istum intellectū, gloss. adhiberetur illa distinctio, an sit legalior? adaptando ipsum ad hanc l. vnde apparet, quod est falsus intellectus & eodē modo Bal. qui ipsum sequitur malè loquitur, vnde in hac prima parte huius gloss. & Bald. hic.

51 † In secunda parte gloss. quærit, quod si

Actor

Actor dicit dominum esse legaliorem, procurator dicit, quòd ipse legalior: cui est credendum? dicit glo. Actori, sentit ergo glo. quod potiùs actori sit credẽdum, tu dic, meliùs, vt per Barto. hic: & hic reseruo dicendum super eo. Et ex his gloss. in hanc l. explicata est. Habemus ex prædictis hucusque quinq; intellectus ad hanc l. quorum primi duo sunt cõmuniter reprobati: alij duo sequentes, qui loquũtur in recõuentione, approbantur hic per Bar. licet Bald. eos rẽprobet: ego tamen conatus sum eos saluare suprà vnà cum Bar. verũ faciunt aliquam violentiam ad hunc text. qui loquitur per verbum conuenire: & exempla illa loquuntur de reconuentione, sic impropriam literam huius l. Quintus intellectus tenetur per Bal. dum hic, quem optima ratione reprobaui.

52 †Sextò modo legit Baldus hanc l. ponendo casum per l. planè, infrà familiæ ercis. vt si duo erant hæredes, qui diuiserunt hæreditatem, in qua erant duo creditores, scilicet Titius in centum, Mæuius in alijs centum: certum est, quòd vnum quodque debitum diuiditur pro portione hæreditaria inter hæredes ipso iure l. ea quæ, C. famil. ercis. & l. j. C. si certum peta. & l. pro hæreditarijs, C. de hæ. actio. adeò quòd Titius habet suam actionem in quinquaginta contra vnum hæredem, & in aliũ hæredem in alijs quinquaginta, & ita etiam Mæuius. Modò conuenit inter istos hæredes, quod vnus soluat totum debitum Titio & alius Mæuio. Titius modò conueniebat vtrunque hæredem ad quinquaginta, ille qui erat hæres & promiserat soluere totum Titio, comparet vt procurator in rem suam: & vult suscipere totum iudicium & pro quinquaginta cohæredis potest creditor dicere: compareat principalis, quia est legalior: & hæc lectio potest applaudere huic l. & eam tenet gloss. in d. l. planè & puto eam rectè procedere: vnde in hoc teneo cum Bald. hic.

53 †Vltra tot & tantas lec. datas ad hanc l. ego addo septimam lec. & magis planã & notabilem: & puto quod hæc fuerit vera mens huius l. per quam lecturam non violatur in aliquo litera huius tex. Pono igitur casum sic. Ego erã creditor hæreditarius in centum, hæres vendidit hæreditatem: ego creditor conueni hæredem: eundẽq; venditorem ad dicta centum, quia emptorem, conuenire non poteram inuitum, per d. l. 2. C. de pac. Emptor sponte se offert, vt procurator in rem suam ad suscipiendum iudicium, non tamen animo nouandi, ego dico: Volo vt cõpareat principalis. s. vẽditor, quia est legalior, quæritur an possim hoc dicere? & deciditur hic, quod sic: & iste intellectus nullum videtur habere obstaculum, & loquitur in causa conuentionis: non autem reconuenitionis, & sic est conformis cum l. nostra. Istud exemplum verificatur per l. vl. §. Titius, infrà, de condi. indeb. vbi est casus optimus ad sciendum qualiter cõstituatur procurator in rem suam ex parte Rei. & not glo. in l. Plautius, infrà, eo. hunc intellectum, puta veriorem cæteris, & cum isto pertranseo super hac l. Expeditis gloss. & lec. huius l. venio ad apparatum, & ad suppletiones, & primò Barto. hic relatis gloss. format duas oppo. simul, videlicet, de l. j. §. vsus. sup. eod. vbi qui non vult comparere per se, potest se defendere per procuratorem: hinc dicitur, quod tenetur comparere principalis ad instantiam actoris: ergo malè. Item opponit de l. soluẽdo, infrà, de neg. gest. & l. solutionem, infrà de solu. vbi dicitur, quod potest quis defendere aliquem etiam inuitum, & pro eo soluere: hic dicitur contrarium: quia defensor repellitur à litigando: ergo malè.

54 †Pro solutione horum contrariorum Bar. hic facit 4. membra distinguendo, quæ etiam reassumit idem Barto. in d. l. solutionem, & tangit in d. l. liberto, §. vlti. infrà de neg. gest. & in omnibus benè loquitur. Ego autem transsumam ista quatuor membra, per quatuor conclusiones, addendo vnicuique conclusioni suppletiones necessarias, prima igitur conclusio est: debitore cõuento tertius comparat ad suscipiendum plenum iudiciũ in se, animo nouandi, & transferendi iudicium: & actionẽ in personã suã, & liberãdi penitus debitorẽ à toto debito, nõ cogitur actor istã admittere, siue p̃sona domini sit legalior, siue nõ: vnde actore volẽte, repellitur à litigãdo, istud p̃batur per d. l. si mãdato meo: §. j. & ibi Bar. in d. l. solutionẽ, & in d. liberto. & hic. Et hæc cõclusio est vera & cõmunis: ita loquitur d. l. soluendo,

& d.

& d.l.ſolutionem, quæ ll. quo ad iudicium ſuſcipiendũ, debent intelligi, volente actore: non autẽ, eo inuito, vt dicit glo. & Bartol. in d.l. ſolutionem. Et hæc ſit prima limitatio ad iſtam concluſionem. ſ. vt non procedat, actore volente: quia tunc admittitur tertius, & debitor liberatur: vt nota. in d. l. ſolutionem.

55 † Secundò, ſingulariter limita hanc cõcluſionem procedere, quando tertius vellet iudicium ſuſcipere, vt ſuprà: ſecus ſi vellet ſoluere debitũ pro debitore cõuento: quia tunc poteſt ſoluere creditori etiam inuito, & liberare debitorem, etiam inuitum à molestatione creditoris, & cogitur creditor hunc admittere ad ſoluendum: imò ſi nollet recipere ſolutionem, poteſt ille tertius eam offerre vel deponere: quæ oblatio erit tantæ virtutis, vt impediat debitorem vlteriùs conueniri poſſe, ita multùm notabiliter tenet Bal. Ang. Fulgo. & Paul. de Caſtr. & ibi etiam Iaſ. in l. tale pactum, §. poſt diuiſionem, ſuprà de pact. & dicit ibi Bald. notari ex illo text. quòd extraneus habet ius offerendi debitum, & liberandi debitorem, l. qui decẽ §. 1. infrà, de ſol. & l. cũ poſt lim. C. decepti, & l. obſignatione, C. de ſolu.

56 † Secunda concluſio vera eſt: ſi debitore conuento comparet tertius, ad ſuſcipiendũ iudicium, non animo nouandi, nec debitorem liberandi: ſed tanquam procurator in rem ſuã, animo defendendi, pro ſuo intereſſe, & tũc iſte admittitur, ſi perſona domini principalis non ſit legalior: aliàs ſecus, & ita loquitur hæc l. & d.l. planè: cùm glo. infrà, famil. erciſcun. & de hac legalitate debet diſputari in principio litis: quia ſi actor admiſit procuratorem in rem ſuam, & non oppoſuit, quod dominus erat legalior, ſibi præiudicauit, & non poteſt vlteriùs iſtud opponere, ſecundũ Bart. hic & benè. Quòd intellige & declara, vt dixi ſuprà in euidentialibus, in verſ. ſeptima vtilitas, &c.

57 † Ex dictis Bart. ſuper iſto ſecũdo membro, collige tria notabilia: primum, quòd ſicut exceptio declinatoria, & recuſationis iudicis, debet opponi in principio litis, antequam aliqua exceptio opponatur, vt not. Barto. & Alex. in l. quidam conſulebat, de re iud. & not. Bart. & doct. l. ſi conuenerit ff. de iuriſd. om. iud. ita etiam exceptio declinatoria, & accuſationis aduerſarij, vt hic,

58 † Secundum notabile eſt, quòd poſtquã procurator in rem ſuam, eſt admiſſus ad litigandum per aduerſarium, non poteſt vlteriùs petere aduerſarius, vt cõpareat principalis, ad ſe examinandum, vt principalẽ, & legaliorẽ, quia non dicitur vlteriùs principalis ad hoc, vt eius confeſſio poſſit præiudicare procuratori.

59 † Tertiũ notabile eſt, quòd confeſſio principalis nõ nocet procuratori in rem ſuam, admiſſo in iudicio, poſtquam fuit notum aduerſario, illum eſſe ceſſionarium; vel aliter eſſe procuratorem in rem ſuam: ſecus ſi nondum ſciuiſſet id: quia ſibi tunc noceret, vt not. Bar. & doctor. in l. ſi cum emptore, ſup. de pac. & probatur in l. vltima, ſuprà, de tranſac. contrarium tamen videtur tenere Bal. hic fin. col. tamen non eſt contrarius, ſi rectè inſpiciatur.

60 † Tertia principalis cõcluſio eſt, ſi debitore cõuento comparet tertius, cum mãdato, ad eum defendendum, tanquam procurator, ſimpliciter, ad vtilitatem domini, nõ autem propriam: tunc indiſtinctè admittitur, ſiue dominus ſit legalior, ſiue non: ita loquitur text. in l. 1. §. vſus, ſuprà, eod. titu.

61 † Quod limita, primò procedere in cauſis ciuilibus, vel criminalibus, in quib. irrogatur pœna à relegatione infrà: ſecꝰ ſi à relegatione ſupr. quia tũc nõ admittitur procurator: ſed ipſe principalis comparere tenetur, l. per §. ad crimẽ, & ibi Bar. inf. de pub. in.

62 † Secũdò limita, niſi ex aliqua iuſta cauſa Iudex vellet facere cõparere principalẽ & nollet procuratorem admittere, vt quia eſt rixoſus, & rabula: quia poteſt hoc facere etiam in cauſa ciuili. l. vltima, & ibi glo. & doctores, C. de Procurator.

63 † Tertiò limita, hanc concluſionem nõ procedere, quando aduerſarius in aliquo articulo vellet præſentiã domini, vt ipſum examinari faciat vt principalem, & legaliorem, & tanquam melius de cauſa informatum: quia tunc tenetur dominus venire perſonaliter in iudicium, ad teſtationem, quaſi principalis faciendam, atque eo iure vtimur: ita tenet Bart. hic per d.l. & ibi glo. C. de procur. ſi verò dominus eſſet abſens, vel non poſſet in iudiciũ venire, tunc procurator debet mittere ad eum, ad locũ, vbi eſt, ad ſe examinandum, vt principalem, ſecundũ Bart. hic per l. generaliter, de omni-

bus,§.his de præsentib. C.de rebus creditis.

64 † Sed iuxta hoc cadit notabile dubium: si dominus est absens,& est mittendum ad eũ pro ipso examinando ad instantiam aduersarij,cuius expensis mitti debet? Bal.in d.§. his de præsentibus, videtur dicere,quòd expensis petentis,& sic expensis aduersarij,cõtrarium tenet Bal.hic & vetius,s. quòd mitti debet expensis ipsius absentis examinandi:& ita fuit decisus iste casus in sacro consilio Neop.vt est decis.177. prò hoc est glos. in l.2.§.defendi,infrà, ex qui.cau.in possess. ça.& ideò est: quia non debet deterior fieri conditio litigantis propter absentiã aduersarij:sed ipsi absenti debet absentia obesse.

65 † Et ex hoc verificatur illud, quòd in simili dixit Barto.in d.§.defendi. quòd si aliquis absens mittit procuratorẽ ad litigandũ mecum:ego potero petere copiam mandati procuratorij, sumptibus ipsius absentis, ne fiat deterior conditio mea, propter eius absentiam, quod est valdè quotidianum in practica.Idem in simili notat Bartolus,in l. 1.in fine C. de procuratoribus.

66 † Quis aũt dicatur principalis, seu, quæ dicatur principalis persona in iudicijs, ad hoc,vt sciamus,quis debeat se examinari,vt principalem? vide tex. in authen principales,& ibi Bald. in 1.no. C de iuram. calum. vbi dicit Bal. quòd principalis persona dicitur illa, quæ suo nomine litigat in iudicio:pro hoc est ritus magnæ curiæ in numero,283.qui incipit: Item quòd quandocunque, vbi appellat principales personas actorum, & conuentorum: per quòd potest dici,quod persona principalis dicitur illa,quæ agit vel conuenitur in iudicio,vt satis colligitur ex traditis in materia huius legis.

67 † Quid autẽ de Procuratore, an dicatur principalis,& an possit compelli ad se examinandũ,vt principalem, sicut eius dominus:vide Bald.in l.non solùm, col.1.infrà, eodem,vbi dicit,quòd sic:quia procurator tenetur respondere omnibus illis positionibus,quibus tenetur respondere dominus,si ad hoc habeat speciale mandatũ. aliàs posset petere terminum,ad consulendũ dominũ istud est clarè hodie decisum in Regno, per decis.consi. Neapol.in num.92.vbi expreis deciditur,quòd procurator potest cõpelli ad deponendum,vt principalis.

68 † An autem, quãdo examinatur principalis possit iudex repellere eius Aduocatũ, vel Procuratorem? dic, quòd sic,ne ipsum instruat:ita sentit Bal. in d.l. non solùm,in princi.in fin.colum.infrà, eodẽ,licet se remittat,fatiunt nota.per glos. & Barto.in l. próximè, infrà,de his,quæ in testam.delin. vbi habetur, quòd iudex non debet se consulere cum Aduocato alterius partis,& dicit glos.in constit. Regni, vt vniuersis, in versic.cum proborum,quòd Aduocati non debent interesse in consilio ferendæ sententiæ:tamẽ iste casus præpositus est hodie decisus in Regno,per dictum ritum magnæ curiæ vicariæ,in num.283.qui incipit:Item quòd quandocunq;: vbi dicitur,quòd principalis debet examinari in secreto,sine consilio Aduocati, vel Procuratoris,& nõ puniturde periurio, si falsum deponat, vt ibi habetur.Istud etiam tenet And.de Isern.in c.1.§.similiter,de consue.rec.feud.& de primo dicto,scilicet, quòd Aduocatus vel Procurator nõ debet interesse in examine principalis est decisio Bartoli, in l. si postulauerit,§.haberi,ff.de adulte.

69 † Quod singulariter limita nõ procedere in rustico,vel idiota,qui esset examinãdus vt principalis: quia in eius examine potest interesse aduocatus,vel procurator,ad hoc, ne propter eius simplicitatem in sua depositione decipiatur. Ita tenet Hostien.in cadilecti,de iudi. & illud dictum sequitur Socin.in rep.l.1,colum. 4. infrà, vulga.& pupill.

70 † Quid autem, si principalis interrogatur super positionibus,& non vult respondere? dic,quòd habetur pro confitẽte, vel negante,secundum quòd vtilius est eius aduersario.Ita dicit Bald.in d.l.non solùm, colum: si n.l.ius princ.vers. vltimo quæro, infrà, eodẽ,pro hoc est tex.in c.2.de confes.lib.6. & in l. de ætate,§. qui tacuit,infrà,de interr. act. Istud est etiã hodie in Regno decisum per Regiã pragmaticã,quæ incipit:Si Reus, quæ est conformis cũ dicto Baldi,in d.l.nõ solùm,& cum d.§. qui tacuit:Item habemꝰ ritũ magnæ curiæ vicariæ, in numero 250. qui incipit:Item seruat dicta curia,quòd si quis,&c.qui ponit practicam in hac materia,scilicet, quòd quando quis citatur, vt veniat ad se examinandum, vt principalem, in vltima citatione debet inferi copia articulorum, super quib.vult deponere,& tunc

tuno, si non comparet, habetur pro confesso, & ab huiusmodi decreto nō appellatur: vt ibi habetur, quod not. in practica.

71 † Quarta principalis conclusio est, si vno conuento comparet alius, qui est eius successor singularis, in plenum ius per alienationem, ad suscipiendum iudicium, pro suo principali interesse, non vt procurator in rem suam, non potest actor dicere: comparcat principalis, quia est legalior: sed tenetur litigare, cum offerēte se: ita dicit Bar. hic in 4. membro, qui dicit ita debere intelligi iura allegata, in princ. glo. scilicet, in l. de illo, & elect. de noxa. & ego dixi supr. in prin. gl. magnæ, in 2. lec. & probatur per gl. in d. l. electio, dum dicit quando se non offert aliquis, tunc procedit illa lex: ergo quādo aliquis se offert, sequitur, quòd cessat electio, & tenetur litigare cum illo.

72 † Item, circa hoc pondera verba Bar. dū dicit: quòd alius, quem actor volebat conuenire, liberatur: quia per hæc verba videtur innuere, quòd si actor conuenit eum, qui dolo desijt possidere, possessor suscipit iudicium, liberatur conuentus per cōparitionem possessoris, & susceptionem iudicij istud probatur in d. l. de illo, & l. seq. infrà, de noxa. allegat Bar. aliū tex. videlicet, in l. sed si l. §. ītē si rem, infr. de pet. hær. qui tex. similiter benè facit in vers. quòd tamē potest etiā exēplificari in §. etiam, item si quis dolo, ibi euanescere ait, &c. eod. titu.

73 † Posset etiam super isto quarto mēbro, in exemplum adduci materia nominationis in iudicio: vt si ego cōuenio colonum, vel inquilinum, vel alium detentatorem alicuius rei, & ille nominat dominum in judicio: nam domino comparente transfunditur iudicium in eum, & conuentus liberatur ab instātia iudicij, l. 2. & ibi plenè per Bal. & Bar. C. vbi in rem act. & not. Abb. in c. quoniam frequenter, col. pen. in fi. vt lite non contest. vnde tunc non admitteretur actor, si diceret: Volo litigare cum colono, vel alio detentatore, tāquam legaliori, per prædicta.

74 † Quid autem in Actore laudato comparente in iudicio, an possit comparere inuito actore: vide Baldum hic, in fi. col. vbi notabiliter loquitur: quia potest comparere altero de trib. modis. Primò modo, vt simplex procurator, & admittitur per d. l. 1. §. vsus, infrà eo. Secundo modo, vt procurator in rem suam, pro suo interesse ad suscipiēdum iudicium, non aūt animo nouandi, & tunc similiter admittitur: non tamen liberatur emptor ab instantia iudicij, per cōparitionem auctoris: sed prodest illi cōparitio auctoris: vt posset ex defensionibus eius liberari, & obtinere, & in hoc differt à nominato in iudicio: cuius cōparitio liberat nominantem ab instantia iudicij secundum Bart. & doct. in d. l. 2. C. vbi in rem actio. Tertio modo, potest comparere in iudicio animo nouandi, & liberandi emptorem: & tunc non auditur: secundū Bald. in hac l. nostra, per ea, quæ superiùs dixi. An autem in dubio præsumatur comparitio animo nouandi, vel non? vide Alexan. in d. l. 2. C. de pact.

75 † An autem iudiciū cœptum contra emptorem debeat supersedere per laudationē auctoris, donec cōpareat auctor laudatus? dic, quòd hodie istud est decisum in regno: per regiā pragmaticam, quæ incipit: Dubitationem, per quam est prouisum, quòd si auctor laudatus est præsens in illa ciuitate, in qua iudiciū agitatur: non debet in causa supersederi: sed proceditur cōtra emptorē, vel alium successorem: si autem auctor est absens à loco iudicij: datur terminus competens conuento ad denunciandum auctori laudato, in lōco vbi est, & interim, durante termino supersedetur in causa contra emptorem, contra quem lata sententia mandatur executioni contra auctorem laudatum sine nouo processu. Ita hæc omnia habentur in d. pragmatica.

76 † Quærit hic Barto. quoniam ista l. loquitur de procuratore in rem suam ex parte rei: quid in procuratore ex parte actoris: an in eo etiam disputetur, quæ personæ sit legalior: & est exemplum, si cessionarius agit contra debitorem, ex iure sibi cesso, an possit debitor dicere; Compareat principalis cedens: quia est legalior? Bartolus hic videtur tenere, quòd sic, per l. penultimam, & fina. infrà, de alie. iud. mut. causa fac. licet Cyn. hic aliter teneat. Et secūdum Bartol. hic, hæc lex ampliatur, vt procedat etiam in Reo conuento: vt possit opponere contra procuratorem in rem suam, ex parte actoris, de legalitate personæ: hoc tenigi aliquātulū sup. in notab. Bal. hic tenet cōtra

Bart. & dicit, quòd ista lex non habet locum in procuratore, in rem suam ex parte actoris, allegat text. in l. procuratorem in rem suam, infrà eod. qui text. videtur destruere istam l. secũdum eum, & ibi propriè est gl. quæ dat hunc intellectum, ad istã l. & facit pro Bal. Ego autẽ teneo opin. Bar. q̃ tenui suprà in notabilib. quæ videtur mihi verior: cũ modificatione tamen seu distinct. infrà scripta. Et pondero, q̃ tex. in d l. pe. & fi. nõ facit, q̃ Bar. quia ibi fuit facta alienatio, causa mutandi iudicij: & ita expresè dicitur in d. l. pe. q̃ debet prior domin' experiri, si mutãdi iudicij causa sit facta alienatio: ergo à cõtrario sensu secus, vnde illa lex poti' à cõtrario sensu faceret contra Bart. in casib. in quibus fieret cessio sine fraude, & non causa mutandi iudicij. Nam ille tit. de alie. iud. mutan. causa fac. præsupponit dolum, & sine dolo non procedit dispositio illius tituli, vt dicit tex. in l. item si res, §. 1. & l. non so-

77 lùm infrà, de alie. iud. mu. causa fac. † Præter ea considero, quòd illa l. procuratorem in rem suam, minimè facit pro Baldo, nec videtur in aliquo contraria huic l. si benè cõsideretur: nam in illa lege cõcurrebant cedens, & cessionarius ad exigendum debitorem, & dubitatur, quis debeat præferri? & dicitur, quod præfertur cessionarius, quod est verum: concurrente altero de tribus: vt dicit ibi glo. quæ ponitur in l. 3. C. de donatio. Et sic quæstio non erat ibi inter Reum & actorem, prout est hic, sed erat inter ipsos actores, quia quilibet eorũ prætẽdebat anteponi: vnde nõ negat ille tex. quòd si Reus opposuisset cessionario: cõpareat principalis, qui est legalior, quòd nõ debeat audiri: & sic videtur longè diuersus ab ista l. verũ quia contra Bart. habemus magnorum virorum auctoritates: videlicet gl. in d. l. procuratorem, Cy. in di. l. vltima infrà de alie. iud. mu. cau. fac. & Bal. hic, & in d. l. procuratore, non esset tutũ, ita indistinctè tenere contra eos: maximè cũ pro opi. Bar. nõ habemus tex. in terminis loquentẽ in actore, sicut in Reo, & sic opi. Bar. non posset saluari, sic per extensionẽ huius l. vt statutum in Reo extendatur ad actorem, & econtrà l. vlt, infrà, de accep. propterea, saluo meliori iudicio, ego concordarem ita huiusmodi opin. vt distinguamus: aut cedens alienauit dolosè cau. mut. iud. & tunc indistinctè sit vera opi. Bar. per d. l. pen. aut istud non apparet, & tunc similiter teneo opin. Bart. vt Reus possit opponere: vt cõpareat principalis: quia est legalior, & si principalis vellet comparere discusso, de legalitate præfertur cessionario minùs legaliori, si autem nollet comparere, &c. quìa nemo inuitus agere cõpellitur, puto q̃ admittatur cessionarius inuito Reo: quia aliàs esset in potestate Rei ludere debitum, nolente agere cedente: & ita procedat. opi. Cy. & Bal. Et ad hoc me mouet ratio Bal. qui se fundat hic super illa ratione: quia nemo inuitus agere cogitur: ergò à cõtrario sensu, si sponte veniret ad agendum, cessaret ratio Bal. & ita cũ hac distinctione pertranseo. Adde, q̃ Raph. euã nititur hic concordare opi. vt hic per eum.

78 † Vlteriùs quærit hic Bar. quid, si actor dicat, quòd dominus est legalior: procurator verò dicit se legaliorem: cui incumbat onus probandi istam legalitatem? gl. hic tãgit, & non benè soluit, sed Bart. meliùs soluit, & dicit: quòd hæc probatio incumbit illi, qui allegat aliquem legaliorem ad fundandam suam intentionẽ vel exceptionẽ, l. ei incumbit, infrà de proba. & l. si verò §. j. & ibi habetur sup. qui satisda. cog. Ex hoc se quitur, qd' cũ procurator in rem suã habeat suã intẽtionẽ fundatã in iure ad cõparẽdũ, & iudicium suscipiendũ, non animo nouãdi: quia admitti debet, si actor ad ipsum excludendũ allegat, dominũ esse legaliorem? ipse allegans debet hoc probare: quia istud est fundamentũ suæ intentionis ad excludendum aduersariũ, quòd confirmatur ex his, quæ no. Bar. in l. hoc iure infr. de verb. oblig. vbi ponit hanc materiã: quòd quilibet tenetur probare id, qd' est fundamentũ suæ intentionis, & Bar. in d. l. si verò, §. 1. & Abb. in c. bonæ memoriæ, j. col. 6. de elec. vbi habetur, quòd etiam negatiua debet probari, quando est fundamentũ intentionis alicuius: licet aliàs sit improbabilis: vt l. actor, C. de proba. Eodem modo, si procurator in rem suã, ad excludendũ actorẽ, diceret, se esse legaliorem excipiendo: ipsa tenetur id probare per prædicta, & sic semper inspicimus eum, qui se fundat super aliqua qualitate agendo vel excipiendo, vt illam probare teneatur, l. si minorem, C. de in integr. restituti. Erit ergo practica, quo ad Iudicem, quòd stante huiusmodi conflictu

inter

inter procuratorem & actorem: quia hinc inde allegant dictam prætensam legalitatē: Iudex statuet competentem terminum vtrique parti ad probandam dictam legalitatem: quo termino elapso poterit proferre interlocutoriā pro eo, qui melius suam intentionem probauerit. † Et ex his potest decidi illa notabilis, & quotidiana quæstio, quā aliàs tetigit, succinctè in repetitio. l. is potest infrà, de acquir. hęred. videlicet, si substitutus pupillaris, mortuo pupillo, egit petēdo hæreditatē pupilli vigore substitutionis, & fabricato processu probauit, se esse substitutum pupillariter per testamentū patris pupilli: item, si probauit esse mortuum illum, cui fuerat substitutus: nō tamen probauit, quòd mortuus, fuit in pupillari ætate, vt de necessitate requiritur ad hoc, vt sit locus substitutioni pupillari: an possit obtinere? & vera opi. est quam tenui ibi, scilicet, quod substitutus obtinet vt tenuit Soc. in cons. 29. col. 4. in j. vol. licet contra istam cōmunem & veram opi. tria videantur facere. Primò, quòd quilibet tenetur probare id, quod est fundamentū suæ intentionis, vt suprà dictū est: sed pro fundamento intentionis substituti erat, quòd pupillus esset mortuus in pupillari ætate, quia aliàs adueniēte pubertate substitutio pupillaris euanescit: vt in §. pe. instit. de pupil. substit. sed hoc non probauit: ergo deberet succūbere. † Secūdò. quia quilibet præsumitur viuere 100. annos, l. vl. C. de sacrosan. Eccl. vnde iste substitutus videtur habere præsumptionē iuris cōtra se, s. quòd pupillus sit mortuus, potius in senectute, quàm in pupillari ætate, meritò debebat probare mortē in ætate pupillari, ad tollendam illā præsumptionem. † Tertiò, quia ius non præsumit ætatem minorem, nec maiorem: sed ille, qui se fundat super maiori, debet illam probare: & similiter is, qui se fundat super minori, debet illam probare, l. si minorem, & ibi Bar. Bald. & doct. C. de in integr. resti. & l. cùm te, & ibi Bal. & Sal. & doct. C. de probat. Iste ergo substitutus, cū sit actor, & fundet se super ætate minori, debet illa probare. Tamen his contrarijs nō obstantib. teneo primā opinionē domini Soc. scilicet quòd substitutus obtinet, licet dictā ætatē non probet. † Et istam q. propriè decidit gl. in cl. fi. in gl. pen. in fi. de rescrip. vbi est similis casus: nam prouisio Papæ de beneficio vacaturo nō se extendit ad beneficium creatum, post datā illius bullæ, vt dicit, d. cle. fi. pone. quòd beneficiatus petit se inuestiri de aliquo beneficio, vigore dictæ prouisionis: probauit cōcessionem sibi factam, de beneficio vacāte: idem probauit illud beneficium vacaturo, nō tamen probauit esse creatum ante datam suæ bullæ, prout requiritur: quæritur an obtineat? & dicitur ibi quod sic: quia probando illa duo habet suam intentionem fundatā: vnde incumbit aduersario onus probandi, quòd fuerit creatum post datam. Sic in casu nostro: substitutus habet intentionem fundatam producendo testamentū, in quo apparet qualiter est substitutus pupillariter: & probando filium testatoris esse mortuū: vnde probare, quòd sit mortuus, maior incumbit aduersario: quia hæc est intētio aduersarij, potiùs quàm substituti: quia aduersarius excipiendo illud, adducit ad fundamentum suæ intentionis, meritò sibi incūbit onus probandi: vt not. Bar. hic. Istud etiam in optimo simili tenet per plura Ias. in rubr. C. qui admit. in 3. col. & Bal. in l. 2. C. de pet. hære. Et per hæc apparet non obstare primū arg. quia respondetur, vt sup. scilicet, quòd istud est potiùs fundamentū rei, quàm actoris: per prędicta. Minimè obstat secundum argum. quia illa præsumptio militat, quando est dubiū, an aliquis sit viuus, vel mortuus: quia si à tempore suæ natiuitatis, nondū sunt lapsi 100. anni, præsumitur viuere, nisi contrariū probetur: sed hic apparet contrariū. s. qualiter est mortuus: vnde cessat illa præsumptio. Non obstat 3. argum. quia fateor cōtrariū: verū substitutus non fundat se super minori ætate: sed Reus excipiendo fundat se super minori, ergo ipse Reus debet illud probare. † Quærit Bal. hic, an ad hoc, vt procurator in terminis huius l. repellatur à litigando requirantur ambo ista duo copulatiuè, s. quòd dominus sit legalior, & quòd melius nouerit factū: an verò sufficiat vnū tantum? concludit, quod vnum tantū sufficit: quia vt plurimū doct. loquentes, de hac materia loquuntur alternatiuè: vnde sufficit, q. vel dominꝰ sit legalior, vel melius nouerit veritatē: quia vtrūque nō requiritur de necessitate: & benè videtur loqui Bal. pro quo facit tex. in §. affinitatis, inst. de nup. aduerte tamen: quia in

eo, quòd ipſe dicit, ſufficere probare illud, vnum ſcilicet, quòd dominus melius nouit veritatem, puto non procedere dictum ſuum. Et contrarium tenet Bar. hic in finalibus verbis, ſi recte ponderentur. Nam licet in procuratore ſimplici illud procedat, vt faciat comparere dominum, quando dominus ſcit melius veritatem: vt no. glo. in l. vlt. C. de procur. tamen in terminis huius l. vbi tractatur de procuratore in rem ſuam, illud non ſufficit: ſed debet probari legalitas, ſecundum quòd habetur in l. j. in fin. & l. ſeq infr. de alie. iu. mut. cauſa fac. ſecundū Bar, hic, in fi. f. probando, quòd perſona procuratoris eſt durior: vt quia eſt aliquis cauilloſus & improbus, vel eſt homo multū potens, qui poſſet vexare aduerſarium, vt ibi habetur: perſona verò domini eſt legalior, id eſt, magis pura & veridica, minus potens, & non cauilloſa, & hæc ſunt probanda de mente Bart. hic.† Et ex prædictis infertur, quòd ſi actor producit articulos in cauſa, ſuper quibus intendit examinari facere principalem, procurator verò Rei ſimplex dicit. Ego volo reſpondere ſuper poſitionibus: quia ſcio factum, ſicut dominus: & volo deponere, vt principalis: ſed actor dicit, quòd volo Reum, vt principalem & & legaliorem, & non procuratorem: poteſt hoc actor dicere: quia procurator non poteſt, inuito aduerſario, reſpondere poſitionibus: ſed debet venire principalis, tanquā legalior, & magis ſciens veritatem. Ita tenet Bald. in l. 1. col. pen. C. de ſent. & hoc eſt addendum ad ea, quæ dixi ſup. in 3. concluſione.† Circa illud tamen, quòd tetigit ſup. in præcedenti charta, an iſta lex habeat locum in procuratore, ex parte actoris? vbi retuli opin. Bal. hic in j. lect. tenentis, quòd nō ponderā, quòd idem Bald. in 2. lect. noua huius l. in fi. videtur ſentire contrarium: dum limitat illud, quod dicit Bartol. hic, ſ. quòd ſi procurator in rem ſuam fuit ſemel admiſſus: non poteſt vlterius opponi in proceſſu iudicij, quod compareat principalis: qui eſt legalior, hoc limitat Baldus hic procedere, quando Procurator intentaret vtiles actiones: ſecus ſi directas nomine domini, vnde per hæc verba videtur ſentire Bald. quòd hæc l. procedat in procuratore ex parte actoris. Nam hæc diſtinctio directarū & vtilium non cōpetit niſi actori: quia procurator ex parte Rei non habet vtiles, nec directas: quia ius paſſiuum non transfertur, niſi volente creditore, vt dicit Bald. in l. 2. C. de pactis, iſtud etiam tenet Bal. hic in j. lect. & 2. col. verſi. quæro de ratione diuerſitatis, & c. per l. venditor ex hæreditate, vel act. ven.† Vltimò vt nihil intactam relinquatur ſuper hac l. quia euidentialibus ſuprà fuit declaratum, qualiter conſtituatur procurator in rem ſuam ex parte actoris, bonum eſt ponere exemplum, qualiter cōſtituatur ex parte Rei, & certè ex prędictis liquet: tamen pro generali intelligentia huius materiæ, pono vnā regulam, quā ponit Bald. hic in 2. col. in 6. intellectu huius l. vbi dicit: Quòd procurator in rem ſuā non fit cedendo ex parte Rei: ſed ſolùm ex parte actoris: ſed ex parte Rei fit promittendo: ſcilicet, promitto ſoluere creditoribus, & illud operatur promiſſio ex parte Rei, ꝙ operatur ceſſio ex parte actoris: quo ad hoc ſcilicet, vt poſſit dici procurator in rē ſuā: & hæc promiſſio poteſt eſſe tacita, vel expreſſa, de expreſſa probatur, in l. vlt. §. Titius infrà de condic. inde. & l. planè, infrà, fam. erciſ. & l. hæreditatem cum gl. infrà, de donat. & l. cùm res, C. de don. de tacita, probatur in exemplo gl. in l. Plautius, infrà cod. vbi ſi vendo tibi hæreditatem, in qua ſunt creditores: cenſetur vendita cum onere ſatisfaciendi creditoribus: emendo enim videtur ſtatim promittere de ſoluendo illis: & ſic dicitur procurator in rem ſuam ex parte Rei. Et hæc ſuper iſta breui l. dixiſſe ſufficiat.

Sit laus omnipotenti Deo maximo atq; optimo, eiusque Genetrici, & omnibus Sanctis.

FINIS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Typis Godefridi Kempenſis.